Dr VASILE BIANU • Dr IOAN GLĂVAN

CARTEA SĂNĂTĂȚII

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ BUCUREȘTI

CARTEA SĂNĂTĂŢII
(DICŢIONARUL SĂNĂTĂŢII)

Dr. VASILE BIANU
MEDIC COLONEL IN REZERVĂ,
FOST MEDIC PRIMAR AL SPITALULUI
„I. C. BRĂTIANU" DIN BUZĂU

Dr. IOAN GLĂVAN
MEDIC PRIMAR DE SPITAL,
LAUREAT AL ACADEMIEI ROMÂNE,
MEMBRU AL SOC. DE OFTALMOLOGIE DIN PARIS,
MEMBRU CORESP. AL ACADEMIEI DE ŞTIINŢE
DIN ROMÂNIA

CARTEA SĂNĂTĂŢII

(DICŢIONARUL SĂNĂTĂŢII)

STRUCTURA ŞI FUNCŢIUNILE ORGANELOR OMULUI. MEDICINA UZUALĂ ŞI DE URGENŢĂ, TOT FELUL DE BOALE, ACCIDENTE, OTRĂVIRI, ASFIXII, EPIDEMII, CONTAGIUNI, MICROBI, NEVROZE, HIPNOTISM, MEDICAMENTE, PLANTE MEDICINALE, PANSAMENTE, IGIENA GENERALĂ, ALIMENTE ŞI BĂUTURI, LOCUINŢĂ, ÎMBRĂCĂMINTE, IGIENA PREVENTIVĂ, IGIENA ETĂŢILOR ŞI PROFESIUNILOR, IGIENA CURATIVĂ, IGIENA SIMŢURILOR, IGIENA ORAŞELOR ŞI SATELOR, APE MINERALE, HIDROTERAPIE, BĂI, ELECTRICITATE, EXERCIŢIU, GIMNASTICĂ, ETC.

CU 490 FIGURI

PREMIAT DE ACADEMIA ROMÂNĂ CU PREMIUL „NĂSTUREL" 1911

EDIŢIA III-a REVĂZUTĂ ŞI COMPLECTATĂ

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREŞTI

PRESCURTĂRI

gr.	=	grame.
ctgr.	=	centigrame.
mgr.	=	miligrame.
ctm.	=	centimetri.
lat.	=	latineşte.
gr.	=	greceşte.
fr.	=	franţuzeşte.
fig.	=	figură.
fam.	=	familia.
V.	=	vezi.

PREFAŢĂ LA EDIŢIA III-a

Cererile neîntrerupte pe care ni le-a făcut publicul dela epuizarea ediţiei a II-a a „Dicţionarului Sănătăţii” *ne-au determinat să scoatem, cu toate greutăţile prin care trece tiparul azi, a III-a ediţie.*

Modificările aduse sunt multe, fără a schimba structura veche a cărţii, pentrucă, în cei 12 ani cari s'au scurs dela publicarea ediţiei a II-a, medicina a fost într'un continuu progres, iar, pe de altă parte, publicul cititor a devenit mult mai pretenţios.

Ne-au bucurat în special cererile cititorilor de a desvolta unele capitole — tratate în ediţiile precedente mai sumar — şi de a introduce chestiuni noi, cari nu figurau până aci. Aceasta denotă o sârguinţă continuă a cititorilor de a pătrunde tainele medicinei şi de a-şi agonisi cât mai multe cunoştinţe din domeniul igienei, pentruca să fie cât mai bine înarmaţi în lupta contra boalelor. Acesta a fost şi scopul cu care a fost dat publicităţii „Dicţionarul Sănătăţii” în prima ediţie, de d-l Dr. V. Bianu, care, la vârsta frumoasă de 85 de ani, culege acum roadele grăunţelor sămânate cu 31 de ani mai înainte. Şi acelaşi scop ne-a condus şi pe noi în pregătirea ultimelor 2 ediţii: să aducem în casa fiecărui cititor cartea care să-i arate la tot pasul ceeace este mai folositor pentru a-i păstra sănătatea şi ce măsuri să ia, până la venirea doctorului, când boala îi primejdueşte vieaţa.

Greutăţile publicării acestei ediţii, despre cari am amintit la început, au putut fi învinse numai datorită sacrificiilor aduse de editura „Cartea Românească”, *pentru cari îi aducem mulţumirile cele mai călduroase.*

Desemnele cari împodobesc cartea au fost executate de d-l Aurel Bordenache, *căruia îi mulţumim pentru truda pe care a pus'o ca să fie cât mai de folos cititorilor. De altfel nu ne îndoim că aceştia vor aprecia munca tuturor celor cari au pus toată sârguinţa ca lucrarea să apară în condiţii technice cât mai bune.*

Dr. Ioan Glăvan.

Bucureşti, Decemvrie 1942

DOCTORUL DE CASĂ

SAU

CARTEA SĂNĂTĂŢII

A

AA, aa. — Aceste două litere când sunt puse pe o reţetă, sau ordonanţă medicală, între numele medicamentelor şi cantitatea lor însemnează că acele medicamente sunt amestecate în părţi egale, de exemplu:

Chinină sulfurică } $\overline{aa}$ I gr.
Acid salicilic . }

Va să zică un gram de chinină amestecat cu un gram de acid salicilic, deci *câte* un gram din fiecare.

Abatere (Stare de). Caută la *Toropeală.*

Abator, *zalhana.* — Este locul de tăiere şi de hăbucire, sau îmbucătăţire, a vitelor hotărâte pentru măcelărie. Un abator trebue să aibă: mai multe *ocoale,* sau *ţarcuri,* pentru vitele cornute, pentru oi, pentru porci, cari să fie bine pavate şi cu şanţuri de scurgere; — *camere* pentru tăierea vitelor, în număr îndestulător, cari să fie bine aerate, bine pavate şi cu pantă pentru ca apa cu care se spală să curgă repede către curtea centrală, unde să intre în canalul principal; — *apă* în cantitate mare pentru ca să poată spăla tot cuprinsul zalhanalei cu uşurinţă şi în abundenţă; — *localuri speciale* pentru pregătirea *măruntaielor,* topirea *săului* şi a *grăsimei,* etc. Intr'un abator trebue să se supravegheze în deaproape *aerarea* (ventilaţiunea), *spălarea* amănunţită a camerilor de tăiere şi mai cu seamă *scurgerea* repede a apei în canaluri, sau în lipsa acestora în puţuri foarte adânci. Carnea, îndată după tăiere, trebue cercetată cu de-amăruntul, ca să nu se dea în consumaţie carnea vitelor atinse de boale molipsitoare, carne care are germeni de paraziţi: *cisticerc, tenie, trichină,* Fiecare abator trebue să aibă o *gheţărie.*

Abazie, (din grec. α, priv., şi *basis,* mers). — Este o turburare a sistemului nervos, care se produce de obiceiu la persoanele isterice şi se arată printr'o neputinţă de a umbla în mod normal, deşi muşchii nu sunt paralizaţi. Adeseori *abazia* coincide cu neputinţa de a sta în picioare sau *anastazia* (vezi acest cuvânt.)

Abces, (lat. *abscessus,* dela *abscedere,* a se depărta), *apostimă.* — O adunătură, sau o colecţie de *puroiu,* produsă de o inflamaţie a ţăsutului celular, a glandelor şi vaselor limfatice, sau a oaselor. Mai totdeauna această îngrămădire de puroiu la un loc se arată sub formă de *umflătură,* mai mult sau mai puţin dureroasă, iar puroiul cele mai adeseori este gros, smântânos, gălbui şi fără miros. Abcesul se poate ivi în toate părţile corpului, dar mai adeseori se vede la gât, la sânuri, la subsuoară, la stinghie, în partea dinapoi a armurilor şi la pulpe. Orice abces vine, după cum am spus mai sus, în urma unei aprinderi, chiar şi umflăturile dela gâtul copiilor scrofuloşi. Acestea au mersul lor încet, puroiul se adună puţin câte puţin, pentrucă aprinderea care îl fabrică este mai mică, decât la celelalte abcese. Aceste abcese se numesc *reci* (cronice), pentru a se deosebi de abcesele *calde* (acute), care au un mers repede. La abcesele *reci* se mai adaugă aşa zisele *abcese migratoare,* sau prin *congestie,* cari se întind departe de locul unde s'au format, iar la abcesele *calde* se pun şi abcesele zise *metastatice,* cari se desvoltă într'un loc depărtat de punctul bolnav dela început şi cari abcese se datoresc unei infecţiuni de sânge. Când vom vedea într'un punct oarecare al corpului semnele obişnuite

ale aprinderii : *umflătură, roşeaţă, căldură* şi *durere*, trebue să ne temem de formarea unui abces. Puroiul în abcesele *reci* este apos, cu grungiuri, alb-gălbui, sau cenuşiu. Un abces este format, copt, gata de a sparge, când durerile, cari la început erau svâgnitoare, s'au mai micşorat, au devenit mai uşor de răbdat; când partea din mijlocul umflăturii s'a mai ridicat, a făcut vârf, s'a mai muiat şi pielea s'a subţiat, iar roşeaţa s'a înlocuit cu o culoare alb-gălbue. Când abcesul este foarte mare, cu mult puroiu, pe lângă semnele de mai sus începe să se turbure şi sănătatea generală, mai cu seamă la copii şi la persoanele nervoase, adecă bolnavul are fierbinţeală, lipsă de poftă de mâncare, sete mare uneori vărsături, durere de cap, lipsă de somn, aiurare, sau spasme la copiii prea mici. *Cauze* sunt mai multe: unele *externe*, altele *interne*. Intre cele externe sunt: căderea, lovitura, înţepătura, intrarea şi rămânerea în corp a unui glonţ, a unui ac, a unei bucăţi de lemn, de fier. Cauzele interne sunt acele cari ţin de bolnav; când la un deget dela mână s'a ivit vreun sugiu rău şi de lungă durată, sau când la picior s'a aprins şi umflat vreo bătătură prin frecarea încălţămintei, se poate prea bine ca într'o bună zi să se arate un abces la subsuoară, sau la stinghie. Abcesele se mai pot ivi în timpul sau în urma unei boale lungi, sau care a slăbit prea mult bolnavul. In aceste cazuri abcesele sunt mai multe şi mari; când trece unul se iveşte altul, cum se întâmplă la sfârşitul vărsatului, pojarului, scarlatinei, lingoarei, la scrofuloşi, la cei slăbiţi din pricină că n'au hrană îndestulătoare, sau fiind supuşi la muncă prea mare trupească şi sufletească. Cauza adevărată sunt **microbii**. Abcesele *reci* cele mai adeseori sunt produse de *microbii ofticei*. Mai sunt aşa zisele **abcese de fixaţie**, făcute de medic, pentruca să atragă şi să fixeze elementele stricăcioase ale unei boale infecţioase, sau ale unei otrăviri în altă parte a corpului, mai puţin primejdioasă. Dacă un abces este bine căutat, trece repede, nu este primejdios, afară numai când este foarte mare şi prea adânc aşezat, aşa că puroiul se poate strecura printre ţesuturi pe întindere mare. Pe cât de repede se vindecă abcesele calde, pe atât de încet merg cele reci, al căror puroiu curge multă vreme şi de multe ori pare nesfârşit. Abcesele sunt mai puţin primejdioase prin ele înşile decât prin cauzele cari le-au dat naştere; multe din ele nu le-ar avea omul dacă ar trăi în marginele hotărîte de igienă. *Tratament*: pentru ca un abces deplin format, copt, să se vindece trebue să se deschidă dela sine, sau să fie deschis de doctor. La început, se poate ca prin cataplazme de făină de in să dea înapoi, sau dacă nu, să se grăbească coacerea şi prin urmare spargerea lui. Pentru aceasta se mai pot face oblojeli calde cu ceai de nalbă, cu fiertură de capete de mac, sau cu făină de in, iar pentru a mai micşora durerile partea bolnavă să se ţină în nemişcare, în odihnă şi ceva mai ridicată. Când însă durerile sunt mari şi puroiul adânc şi cu aplecare spre a se întinde şi strecura mai departe prin ţăsuturi, atunci doctorul va străpunge abcesul cu un cuţitaş bine ascuţit, făcând o tăetură destul de mare pentru ca puroiul să se scurgă cu înlesnire. După deschidere, abcesul se stoarce încet şi pe cât se poate fără durere, spălându-se înăuntru cu acid fenic 2%, sau cu sublimat coroziv 1‰, sau cu acid boric 4%, sau în lipsa acestora numai cu apă bine fiartă, sau cu zeamă de pelin, cu ajutorul unui irigator. Apoi vom face o legătură simplă şi îngrijită, luând bucăţele de tifon moale şi curat aşa de mari încât să acopere bine partea bolnavă; le vom înmuia în doctoriile mai sus numite, sau în lipsa lor în spirt simplu, în spirt de camfor, sau în apă de Colonia înjumătăţită cu apă, şi le vom pune astfel asupra rănii; pe deasupra vom pune un strat mai groscior de vată şi vom lega partea cu feşi, sau batiste, ori cârpe curate. Aerul din afară înainte de a ajunge la rană se va strecura prin bumbac, se va curăţi de orice murdărie şi nu va produce nici o stricăciune. Pentru ca tăeitura să nu se închidă prea iute se poate pune un fitil de bumbac, sau de tifon, sau un tub de drenaj. Legătura rănii se va primeni în fiecare zi odată până la vindecare. Intru cât priveşte ab-

cesele reci, tratamentul n'are regulă bine hotărâtă, ele se vor deschide mai curând sau mai târziu după împrejurări; în unele cazuri va trebui să se facă răzuirea părţilor abcesului.

Abces alveolar. v. *Abubă*.

Abdomen, *burtă, foale, pântece, vintre.* Este partea trunchiului aşezată sub piept (torace); este o cavitate formată în jos de lighean (basin), înapoi de şira spinării din regiunea lombară (şale), în lături şi înainte de muşchi. Pântecele cuprinde o mulţime de *viscere* (*măruntaie*). In locul întâi este *stomacul* (rânza) în mijlocul părţii superioare a cavităţii, unde se vede o înfundătură la *lingurea*, (*epigastru*) (2)

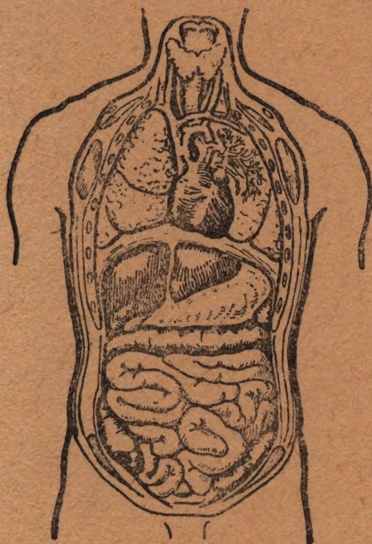

Fig. 1. — Abdomenul văzut din faţă

aşa de simţitoare încât o lovitură mai tare în dreptul ei poate să producă leşin, sau chiar moarte grabnică; această parte este dureroasă şi atunci când stomacul mistue greu. In laturile lingurelei, (fig. 2) se află regiunile numite *ipocondri*; (1,3) cel drept ocupat de *ficat*, cel stâng de *splină*. Sub epigastru se găseşte regiunea *buricului*, sau a *ombilicului*, în dreptul căreia se află cea mai mare parte a *maţelor*, (*intestine*), şi ale cărei laturi, numite *deşerturi* sau *flancuri*, (4,6), cuprind restul maţelor înainte şi *rinichii* înapoi. Sub regiunea buricului vine *ipogastrul* (8), în care se află *beşica* şi *organele genitale* la femeie şi numai în parte la bărbat. *Boalele pântecelui* sunt multe şi uneori din cele mai grele. Pielea şi muşchii cari formează păreţii lui pot fi supuşi la *abcese, furuncule, contuziuni, plăgi, brâncă, nevralgii.* Aceste boale se întâlnesc de altfel în toate părţile corpului, dar aci trebue îngrijite şi căutate mai repede, căci ele se pot întinde la măruntaie. Alte boale, din cele mai grave, au ca punct de plecare organele interne, cum sunt: *peritonita, dropica, erniile* şi toate boalele de *stomac, ficat, splină, maţe, rinichi* şi *beşică.* Aceste boale au între alte semne *durerile de pântece, colicele, crampele.* Oamenii mari mai au *dureri de ficat* (colici epatice) şi *durerile de rinichi* (colici nefritice), localizate în dreptul acelor organe. — La cei ce lu-

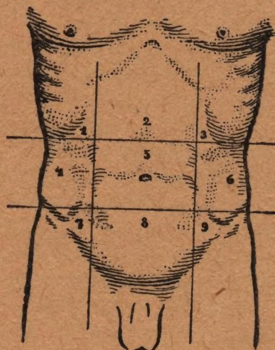

Fig. 2. — Abdomen

crează sau umblă cu plumb şi preparatele lui, tipografii, turnătorii de litere, zugravii, sau cei ce mănâncă bucate preparate, sau păstrate în vase a căror păreţi cuprind plumb, pot să se otrăvească şi să capete dureri, sau *colici de pântece* (vezi *Plumb*). Persoanele nervoase adeseori au dureri, sau *nevralgii abdominale.* — Dacă o persoană tânără are dureri aşa de mari încât nu poate suferi nici greutatea plapomei şi dacă aceste dureri ocupă o mare întindere a pântecelui şi se însoţesc de fierbinţeală şi vărsături, trebue să ne gândim la o *peritonită*, adică la aprinderea cămăşii maţelor. — Dacă durerile se simt când apăsăm cu mâna în flancul drept şi auzim ghioràituri, dacă bolnavul are în acelaşi timp căldură mare, durere de cap, slă-

biciune mare, diaree, probabil că avem de a face cu *o febră tifoidă* (lingoare) la început.—*Cancerul* stomacului, ficatului, al rinichiului, de asemenea produce dureri de pântece, uneori foarte mari. Când abdomenul este *umflat* peste tot, conține multe gaze și lichide. In cazul dintâiu el ia forma unui balon umflat (*balonarea pântecelui*) și când îl ciocănim cu degetele răsună ca o tobă, *timpanism* (*timpanos*, = tobă) Se întâmplă uneori că umflătura se face încet și se mărește necontenit, sau se micșorează într'o zi pentru a reveni în ziua următoare la ceea ce a fost; în aceste cazuri în pântece se găsește apă, avem dropică (*idropizie*). — La copii această umflătură fără încetare este de multe ori un semn de *oftică la pântece.* Tot la copii se mai poate întâmpla ca abdomenul *să se micșoreze în mod simtitor* și că din umflat ce era să se scufunde, atunci, dacă copilul mai are și durere de cap, trebue să ne gândim la o *aprindere de creeri, la o meningită tuberculoasă*, în care cămașa creerilor este inflamată. — Când umflătura pântecelui este mărginită numai la o parte, ea ne arată mai întotdeauna o *tumoare* (modâlcă, boț). Pielea abdomenului își *schimbă culoarea* în diferite boale, acoperindu-se cu pete roșii cum se întâmplă în febrele eruptive (vărsat, pojar, scarlatină), în abcese, furnicele, brâncă. In febra tifoidă se ivesc niște pete trandafirii având forma unui bob de linte, cari pier sub apăsarea degetului, pentru a se ivi din nou îndată ce se ridică degetul. Câte odată se ivesc pete mai închise, albăstrui sau negre, la sfârșitul unor boale și cari ne spun că moartea se apropie. *Loviturile* (*contuziunile*) și *rănile* (plăgile) abdomenului, pot să provoace ruptura măruntaelor (leziuni prin *contra-lovitură*); loviturile *directe* cu o peatră, un ciomag, cu piciorul de om, sau de cal, de asemenea pot produce ast-fel de rupturi, fără ca pe păretele pântecelui să se vadă ceva. In toate aceste cazuri bolnavul simte dureri mari cu sfârșeală sau leșin, cu vărsături și oprirea udului, apoi poate să urmeze *peritonita* cu toate semnele ei. — *Plăgile* sau *rănile* pot fi: *superficiale*, când ating numai pielea și mușchii păretelui, și *adânci*, când au fost atinse organele interne. In acest caz avem durere mare profundă, paloarea feței, aplecare spre leșin, sughiț, balonarea pântecelui, vărsături, formarea unei ernii (eșirea mațelor): dacă organele mistuirii sunt găurite, sparte, materiile se scurg în burtă, după care avem apoi semne de *peritonită*. *Tratamentul* contuziunilor și plăgilor: repaos absolut, dietă și opiu pentru calmarea durerilor și operație dacă va fi trebuință.

Abies alba sau **pectinata**. — V. *Brad.*

Ablefaria (gr. *α* = fără și *blefarin* = pleoape). — Este o anomalie *congenitală* caracterizată prin lipsa completă a pleoapelor.

Abluțiune. — V. *Spălare.*

Abort (lat. *abortus* = care se naște înainte de vreme), *avort*, *lăpădătură*, *pierdere*, *pierzanie*. — Se numește astfel expulzarea, sau darea afară a fătului înainte ca el să fie viabil (trainic), adecă înainte de a 210-a zi (7 luni) când începe viabilitatea adevărată. Avortul este de 2 feluri: *spontan*, când vine dela sine, fără nici o pricină de dinafară, și *accidental* când este produs de vr'o căzătură, lovitură, etc. *Cauzele* sunt *generale* și *locale*. Intre cele dintâiu avem emoțiunile morale, hrana neîndestulătoare și munca obositoare, boalele cu fierbințeală, albuminuria, oftica, sifilisul; între cele locale avem: loviturile, căderile, zdruncinul trăsurii, umbletul prea mult, oboselile și excesele de tot felul, mai ales acele cari se produc în ziua care corespunde cu venirea sorocului; un vițiu de conformație al bazenului, care fiind prea strâmt nu lasă să se desvolte fătul; o stare de iritabilitate, sau de rigiditate a mitrei, care nu-i permite să păstreze produsul concepțiunii peste un timp oarecare; aderențe periuterine și alte stări bolnăvicioase. Ca *semne* ale avortului avem dureri de mijloc sau de șale, curgerea câtorva picături de sânge, apoi emoragie mare cu expulzarea fătului, mai mult sau mai puțin repede (câte odată numai după câte-va zile). Pe lângă varietățile de avort mai sus amintite mai avem și avortul *provocat* prin operație, de către doctor, cu scop determinat, pentru a scăpa femeia de unele urmări rele ale nașterii la timp, sau

de către moaşe, sau altă persoană, în scop *criminal*. Semnele sunt aproape aceleaşi ca şi în cazurile celelalte. *Avortul provocat medical* se impune numai când vieaţa femeei atârnă de încetarea sarcinei (în cazurile de vărsături, cari istovesc femeia) de strâmtorarea căilor naturale din care pricină nu poate ieşi copilul, sau când femeia sufere de o boală care s'ar agrava şi mai mult prin sarcină). — *Tratament*. Pentru a *preveni* avortul se vor combate cauzele care îl pot provoca; dacă sifilisul este în joc se va institui un tratament apropiat; femeia va sta în pat mai multe zile în timpul presupus al regulelor.; pentru constipaţie i se vor face clistire cu apă glicerinată, sau fiertură de grăunţe de in. Când femeia are pierderi de sânge i se va da: extract fluid de idrastis canadensis, câte 50 picături de 2—3 ori pe zi. *Tratamentul curativ*, când avortul ameninţă să se facă vom recomanda: repaus absolut în pat, hrană uşoară, alimente reci, clisme mari de curăţenie, urmate de clisme mici de laudan (25—30 picături) sau cu cloral (1 gr.). Când este scurgere de sânge prea mare se vor face injecţiuni vaginale cu apă fierbinte de 45°, simplă, sau cu acid boric (40 gr.) sau cu hipermanganat de potasiu (25 gram la litru); femeia va trebui să stea cu capul mai jos şi cu mijlocul mai ridicat şi pe cât se poate în nemişcare; se va tampona vaginul cu tifon iodoformat, sau salolat. Dacă expulzarea fătului şi a anexelor este *incompletă*, sau dacă se iveşte o emoragie mare, doctorul face dilataţia (lărgirea) gâtului mitrei şi goleşte mitra, fie cu degetul, ajutându-se cu cealaltă mână apăsând pe fundul mitrei, sau *cu o lingură ale cărei margini să nu fie tăioase*; după ce am golit mitra vom face o injecţie în interiorul ei, caldă şi puţin antiseptică (acid-fenic 2 la 100, etc. şi tamponament vaginal; vom da în acelaşi timp: ergotină 2 gr., apă destilată 100 gr., sirop de coji de portocale amare 30 gr., să ia la oră 1 lingură; ergotina se mai poate da şi în injecţii sub piele. — *La ţară* babele dau la pierzanie fiertură de coajă de cireş amar (prunus avium), coada vacii (salvia silvestris), mături de grădină (chenopodium scoparia), puzderie de meliţoi de cânepă şi rădăcină de pătrunjel (petroselinum sativum).

Abortiv (lat. *abortivus*, dela *ab*, negaţiune, şi *ortus*, naştere). — Medicament care provoacă *avortul*. — *Tratamentul abortiv* are de scop să facă o boală să dispară chiar dela începutul ei. Aşa de exemplu *sifilisul* şi *blenoragia* pot fi oprite în desvoltarea lor printr'un tratament energic instituit chiar dela început, în primele ore, sau zile.

Absenţă, *distracţie, uitare de sine, a se pierde*. — Prin cuvântul absenţă se înţelege dispariţia trecătoare a facultăţilor intelectuale, cu păstrarea simţirii şi a mişcării. In absenţă gândirea se întunecă de odată, inteligenţa se suspendă repede, mai mult sau mai puţin în mod complet, dar, din fericire, în mod trecător. Un exemplu: o persoană în mijlocul unei conversaţiuni, a unei fraze, a unui cuvânt chiar, pe care nu-l poate sfârşi, se opreşte de odată, ochii săi devin aţintiţi, trăsăturile feţei iau o înfăţişare uimită, se pare că nu mai aude nimic, orice semn de inteligenţă dispare de pe faţa ei; apoi, după câteva secunde, sau minute, îşi reia şi termină fraza începută, tot aşa pe neaşteptate ca şi cum n'ar fi întrerupt'o; gândirea revine, totul reintră în ordine, numai că memoria rămâne cam confuză. Absenţa se observă în starea normală în urma unei munci exagerate, a oboselii corpului şi a minţii, în beţia alcoolică, sub influenţa unor medicamente. In aceste împrejurări ea dispare repede prin odihnă. Absenţa mai poate rezulta dintr'o boală a sistemului nervos, în deosebi în cazurile de epilepsie (boala copiilor) şi de înmuierea creerilor. In aceste boale ea se repetă des şi nu sfârşeşte decât odată cu boala care o produce (vezi *epilepsie, înmuierea creerilor*). — Absenţa n'are nici un tratament deosebit al ei şi dacă se repetă trebue consultat un doctor.

Absint. — V. *pelin*.

Absorpţiune. — Rezultatul terminal al mistuirii (v. *Digestiune*).

Abstinenţă (*abstinentia* dela *abstinere*, a se lipsi de...), *ajun, post, sec*. — Prin acest cuvânt se înţelege a nu mânca nimic, nici una din substanţele

alimentare, sau a mânca numai unele din ele. Abstinenţa cele mai adeseori este *voluntară*, de bună voie, când şi-o impune omul singur, de fanfaronadă, sau prin o ideie fixă (nebunie, isterie, ; sinucidere), sau este prescrisă de doctor (abstinenţă terapeutică), sau de biserică (religioasă). Câte o dată este *involuntară*, de nevoie, cum se întâmplă cu asediaţii, cei închişi într'o cetate în vreme de războiu, cu naufragiaţii, cei rătăciţi pe mare, cu lucrătorii surprinşi într'o mină, sau într'o carieră prin surpare, sau, în fine, cum se întâmplă cu animalele supuse la o experienţă şi cari postesc mai mult timp. Abstinenţa este *completă*, când toate alimentele solide şi lichide sunt suprimate ; *incompletă* când te lipseşti sau numai de alimente solide, sau numai de băuturi, sau numai de unele mâncări, de exemplu de cele grase, sau preparate cu carne. Biserica noastră creştină ortodoxă ne impune de mai multe ori pe an astfel de abstinenţă, care se chiamă *post*. — *Abstinenţa completă* dă naştere la accidente foarte grave, mortale chiar, după câtva timp, şi în acest caz moartea vine prin *inaniţie*. Prin nemâncare greutatea şi căldura corpului scade treptat, puterile se micşorează, bătăile inimii se răresc şi slăbesc împreună cu respiraţia, sângele se răceşte, pofta de mâncare scade, se iveşte o urdinare (diaree), care măreşte slăbiciunea generală ; în cele din urmă se arată turburări nervoase, nesimţire, halucinaţii şi delir (aiurare). Cel ce nu mănâncă de loc, trăeşte din propria lui carne, consumându-şi mai întâi grăsimea apoi muşchii şi când a pierdut 4 din 10 părţi din greutatea sa el moare, mai de grabă copilul şi adultul decât omul matur. In unele stări nervoase, cum sunt catalepsia, isteria şi letargia, omul poate suporta abstinenţa peste termenul obişnuit ; se citează cazuri de *ajunare* completă timp de 12, 25 şi chiar 60 zile. O chestie importantă este de a se şti ce hrană trebue dată celor cari n'au mâncat mai mult timp, cum se întâmplă cu naufragiaţii, cu cei închişi în mine. In primele momente nu se dă carne, nici vin, nici băuturi spirtoase, ci numai lichide nutritoare, cari sunt mai bine suportate de stomac : zeamă de carne (bulion) fără grăsime şi călduţă, în cantitate mică, apoi mărindu-se doza din sfert în sfert de oră, şi când vedem că acest lichid este tolerat, batem şi un gălbenuş de ou în el, apoi numai după câteva ceasuri putem să dăm puţină carne crudă, tocată în supă, sau mai bine praf de carne în apă zaharisită. Mai târziu vom da puţin lapte, iar dacă stomacul nu-l poate suporta, ne vom întoarce iar la zeamă de carne. Trebue să obişnuim omul pe încetul cu mâncarea şi numai după aceea îi vom da carne şi vin.

Postul este o abstinenţă incompletă, prescrisă în măsură mai aspră de religiunea creştină ortodoxă. Dacă posturile ar fi mai puţine şi mai scurte, n'ar fi mare lucru de zis, căci ar fi numai o variaţie în hrănirea zilnică, favorabilă sănătăţii, dar când ne gândim că sunt 4 posturi mari la cari mai adăugând alte 68 zile (mercurile şi vinerile) ajungem la 194 zile de post pe an ; când ne gândim pe de altă parte la mâncarea mai mult decât sărăcăcioasă pe care o are în zilele de dulce, la celelalte împrejurări rele de trai şi la munca obositoare pe care o desfăşură în cursul anului, şi mai ales primăvara în postul mare, nu mai trebue să ne mirăm de ce Românul este slab, sleit de putere şi anemic, de ce neamul nostru e decimat uşor de boli. Dacă postul este rău pentru oamenii adulţi, maturi, cu mult mai rău este pentru copii şi pentru tinerii în cale de desvoltare (sub vârsta de 15 ani), pentru femeile slăbuţe, cari mai curând sau mai târziu vor fi chemate, sau au fost chemate, să-şi facă datoria de mamă, pentru orice om slab, delicat sau bolnav de stomac, pentru toţi bolnavii sau pentru cei ce abia au scăpat de vreo boală grea, convalescenţii. Prin urmare, *nu trebue să postească*, cei bolnavi la pat, şi toţi acei ce sufăr de lipsă de sânge (*anemie*), cari sunt slabi şi bolnăvicioşi, apoi copii mai mici de 12 ani. De altfel, nici biserica noastră nu cere post dela toţi aceştia, preoţii chiar spun aceasta credincioşilor de pe amvon şi în vorbirile de toate zilele, că în astfel de împrejurări omul este scutit de păcat, că biserica noastră nu voeşte moartea credinciosului, ci binele şi sănătatea prin regulele ei bine înţelese şi potrivit

aplicate. Cât de păgubitor este postul pentru sănătate se poate vedea la articolul : *Alimente*, unde arătăm cât trebue să mănânce un om pe zi și unde se face o comparație între mâncarea de dulce și cea de post. Pe lângă abstinența religioasă mai este cea *accidentală*, de nevoie, cum se întâmplă cu naufragiații, sau cei ce sunt victime ale unei catastrofe și cari mai au câte ceva de mâncare, însă de calitate rea și în cantitate neîndestulătoare. In fine, mai este abstinența incompletă prescrisă de doctor unui bolnav și care se chiamă *dietă* (vezi acest cuvânt).

Abubă, *abces alveolar*. — Când cineva are o măsea stricată, adeseori se întâmplă că la răceală să se umfle gingia în locul acela, să fie dureroasă și să coacă ; umflătura se poate întinde la obraz. Această umflătură este însoțită de fierbințeală, lipsă de poftă de mâncare și durere svâcnitoare, uneori foarte mare, care nu încetează până când abuba sparge ; de aceea este bine ca ea să fie deschisă cât se poate mai iute de doctor. Coacerea abubei se poate grăbi punând des cataplasme de făină de in, cât se poate de calde și făcând des gargară cu ceai cald de mușățel, iar după ce a spart, sau s'a deschis să se urmeze cu gargară de acid boric (4%), apă oxigenată, sau hiperol, pentru a desinfecta gura, până la vindecare. Pentru a nu se întoarce abuba este bine ca să se scoată dintele, sau măseaua stricată, ori să se plumbuiească.

Abulie (gr. fără și *buli*, voință). — Micșorarea, sau lipsa totală a voinței la un individ care se află în stare de a gândi și de a executa un act, dar care și-a pierdut puterea de hotărîre, dorințele lui devenind prea slabe, sau că porunca de dat cere o concentrare intelectuală imposibilă. Abulia este una din formele *obsesiunei*.

Acar (*acarus*). — Sub acest nume se înțeleg mai multe specii de animale mici din clasa *Arachnidelor*, cari trăesc ca paraziți. Cei mai importanți sunt : *acarul sau căpușița râei* numit și *sarcoptes scabiei* (v. *Râie*), *acarul coșilor*, sau coșurilor de pe față, numit *demodex folliculorum* (v. *Acnee*), apoi *acarul brânzei mucigăite*, mic, aproape nevăzut cu ochii, fără aripi și cu opt picioare, care trăește în brânză, pastramă, în mucezeala pâinii, a dulcețurilor etc.

Acces (*accessus* dela *accedere*, a se apropia, a ajunge, a sosi), *apucat*. — O stare bolnăvicioasă care vine și încetează la intervale mai mult sau mai puțin îndepărtate. Fiecare acces este despărțit de accesul premergător printr'un interval de sănătate aparentă. Cuvântul *acces*, întrebuințat singur, n'are nici un înțeles, de aceea el trebue să fie urmat întotdeauna de un alt cuvânt, care să-l lămurească, prin urmare vom zice că o persoană a avut un *acces de friguri*, un *acces de delir*, un *acces de epilepsie*. Când este vorba de friguri sau febră, nu trebue să se confunde *accesul cu paroxismul* cari nu sunt decât agravări ale unei stări bolnăvicioase ; boalele acute, fluxiunea de piept, febra tifoidă etc. se însoțesc de o febră care ține tot atâta cât ele, dar care în unele momente prezintă o creștere mai mare, care creștere nu este un *acces*, fiindcă febra n'a încetat nici odată cu totul, ci este o creștere a febrei. Din contră, pe când cortejul obicinuit al febrei reapare numai la anumite ceasuri din timpul zilei și dispare apoi cu totul până în ziua următoare, atunci avem de a face cu un *acces de febră intermitentă*, (întreruptă) cum sunt *frigurile noastre palustre*. Tipul *febrelor cu acces* este febra intermitentă, care prezintă trei stadii (fiori, căldură și nădușală) și ale cărei accese revin în fiecare zi, sau la trei zile odată, sau și mai rar (vezi *Paludism*). Boalele cu accese regulate și periodice se tratează de obiceiu cu preparatele de *chinchina*.

Accident (*accidens* dela *accidere*, a se întâmpla, a veni fără veste, pe neașteptate), *întâmplare nenorocită, ceas rău*. — Când te răstoarnă o trăsură ești victima unui *accident*, iar când te lovește apoplexia ești un *bolnav*. In cazul întâiu corpul a fost atins pe neașteptate de un agent exterior de care putea scăpa ; în cazul al doilea sănătatea a fost turburată de o pricină care se găsea în organism de un timp oarecare și a cărei arătare s'a ivit pe neașteptate, repede. Unele accidente sunt speciale *căilor ferate, orașelor, satelor*, iar altele se pot produce la țară

ca şi la oraşe, iar copiii şi bătrânii sunt cei mai expuşi. Bărbaţii dau victime mai multe decât femeile, din cauză că ei umblă mai mult. Se mai întâmplă multe căderi de pe înălţimi mari, de pe case, de exemplu cei ce acopăr clădirile, zidarii, zugravii, cari adese ori îşi găsesc moartea în exerciţiul meseriei lor. S'au mai observat în oraşe cazuri de asfixie prin gaz aerian, sau prin cărbuni aprinşi (mangal), coşul sobei fiind închis. Desvoltarea cea mare a întrebuinţării maşinelor, a motoarelor de tot felul, a făcut să crească în mod simţitor numărul victimelor în fabrici şi ateliere. Aceste accidente produc răniri adânci şi întinse, smulgeri de mâini şi de picioare, cari dacă nu produc moarte, lasă în urma lor tot atâţi neputincioşi de a-şi agonisi hrana zilnică. La *ţară* accidentele de asemenea sunt numeroase: tăieri cu topoare, sape, coase, înjunghieturi cu cuţite, împunsături de tauri, boi şi vaci, căderi de pe clăi şi căpiţe de fân, sau paie, răniri grozave şi înspăimântătoare în batozele de treerat şi în diferite maşini agricole etc. Din toate aceste se poate vedea cât de numeroase şi de variate sunt cauzele accidentelor, semnele lor şi tratamentul acestor accidente variază după felul lor. In toate cazurile prima grije trebue s'o avem de a ridica rănitul, de a-l duce acasă, sau la spital, a-l culca, afară numai când o scurgere de sânge prea mare, sau o pierdere de cunoştinţe nu ne sileşte să-i dăm pe loc primele ajutoare (v. *Răniţi. Salvarea*).

Accidentele de muncă. — Orice vătămare a corpului omenesc datorită unei acţiuni *imediate* şi *violente* a unei forţe venite din afară. Tot ca accident de muncă se consideră anumite afecţiuni patologice, spre ex.: *Cărbunele* contractat de un lucrător în exerciţiul meseriei, sau *Sifilisul* inoculat suflătorului de sticlă prin instrumentul de suflat, contaminat. *Hernia* e considerată accident de muncă în caz când e rezultatul unui traumatism (hernie prin sforţare), unei sforţări bruşte, anormale şi violente, care l-a silit pe bolnav să întrerupă munca imediat din cauza durerilor şi a herniei apărute.

In toate ţările civilizate accidentele de muncă au făcut obiectul unei legislaţii speciale. Foarte multe accidente de muncă sunt datorite *beţiei*, *uniformei* de atelier (bluză flotantă etc.), *scărilor* nepractice, lipsa *apărătorilor* ferestraelor circulare, curelelor dela motoare, roţilor, lipsa *de măşti* apărătoare, *ochelari protectori*.

Acetanilidă. — V. *Antifebrină*.

Acetic (Acid), **Acetate**. — Dacă ţinem la aer un lichid fermentat, cum este vinul, berea, cidrul, după câtva timp obţinem un *acid acetic foarte diluat*, cunoscut sub numele de *oţet*. — In farmacie se prepară un *acid acetic concentrat*, solid, cristalizat, cu miros tare şi înţepător, care se întrebuinţează în medicină drept *caustic* (arzător) *şi stimulent*. Ca *stimulent*, acidul acetic se întrebuinţează în cazurile de sincopă (leşin), de *asfixie* (sufocaţie, înecăciune), de pierdere de cunoştinţă. Dăm bolnavului să respire pe nas aburii cari ies din cristalele lui, închise într'o sticluţă, al cărei conţinut, uneori parfumat, se vinde în comerţ sub numele de *sare de otet*, sau *sare de Englitera*. Aceste inhalaţiuni nu trebue prelungite prea mult, căci pot arde căptuşeala nasului. — Acidul acetic se combină cu unele corpuri şi formează nişte săruri numite *acetate*: acetat de amoniac (V. *Amoniac*), acetat de cupru (V. *Cupru*) acetat de plumb (V. *Plumb*).

Acetilltanin. — V. *Tanigen*.

Aceton. — Este un lichid inflamabil, incolor, cu un gust arzător şi cu miros de gutuie, sau de cloroform. Acetonul este *anestezic* şi *antiastmatic* când se dă în inhalaţiune, punându-l la nasul bolnavului.

Acetonemie (dela cuvântul *aceton* şi din gr. *aima*, sânge, ceeace arată că acetonul a intrat în sânge). Acetonul se formează în organismul nostru prin fermentarea materiilor organice şi mai ales a zahărului, cum se întâmplă în *diabet*, cunoscut sub numele de *boală de zahăr*. In această boală, când s'a ivit *acetonul* în sânge, este un semn rău, deşi el prin sine însuşi este prea puţin toxic.

Acetonurie (dela cuvântul *aceton* şi din grec. *uron*, urină). — Când urina are aceton ea are un miros deosebit şi care se simte şi din respirarea bolnavului. De altfel acetonul se află

ntr'o cantitate mică şi în urina omului sănătos, cam 5 până la 20 miligrame. Această cantitate creşte printr'o hrană prea azotată, dar mai cu seamă în *diabet*, în urma oboselei, a emoţiunilor, sau a unui regim prea bogat în carne, putând ajunge până la 2 grame şi chiar 10 grame în unele *dispepsii*. In aceste cazuri bolnavul are vărsături, constipaţie, febră, agitaţiune şi chiar delir şi atunci se recomandă o hrană uşoară (ciorbe, pireuri, apă de Slănic, de Căciulata). La *diabet* bolnavul are vărsături însoţite cu urdinare, respiră foarte greu, iar temperatura corpului scade sfârşind prin comă.

Acetopirină (aceto-salicilat de antipirină). — Proprietăţi : analgesic (contra durerii) şi antipiretic (contra căldurii). Se dă contra migrenei şi a nevralgiilor ; 3 gr. pe zi în buline de câte 50 ctg.

Acefal. — Făt născut fără cap.

Achillea Millefolium. — V. *Coada şoricelului*.

Acholie (dela gr. α priv., *choli*, bilă, fiere). — Suprimarea secreţiunei biliare.

Achondroplasie. — Oprirea în desvoltare a oaselor fătului în lungime. Achondroplasie *adevărată* : calcifierea cartilajului de conjugare, osificarea periostului normală. In *displasie periostală* invers. Cei mai mulţi copii născuţi astfel mor.

Semnele boalei. Macrocefalie, micromelie, stern cu şanţ, fesele evidenţiate, omoplatul şi basinul strâmte, capul superior al umărului mai mare decât cavitatea glenoidă, mâna pătrată, uşoară subluxaţie a femurului, tibia curbată înăuntru.

Achondroplasia poate fi fiziologică, ereditară (Pygmeii) sau patologică. *Tratament*. — Tratamentul sifilisului ereditar dă rezultate bune.

Achorion. — V. *Favus*.

Achromatopsie. — V. *Ochiu*.

Achromie (dela gr. α, fără *chroma*, coloare). — Decolorarea mai mult sau mai puţin mare a pielii prin lipsa de pigment. Ea este de obiceiu din naştere.

Acid (*acidum*, acru). — In mod general se numesc *acide* corpurile cari au un gust acru, mai mult sau mai puţin tare, cari înroşesc tinctura albastră de turnesol, cari se combină cu *alcalii* formând *săruri*. Acidele extrase din regimul mineral se chiamă *minerale* (acidul azotic, ac. sulfuric, sau vitriolul, etc.) ; cele din regimul vegetal şi animal se chiamă *organice* (acidul acetic, tartric, etc.) Ele au proprietăţi diferite după cum sunt *concentrate*, sau *diluate* adică curate, sau înjumătăţite cu apă. *Acidele curate, sau concentrate*, ard organele omului fiind *caustice*, pentru care în medicină nu se folosesc decât *pe dinafară*, când vrem să distrugem unele tumori, sau crescături mici, dar şi atunci numai după sfatul doctorului. Dacă ar lua cineva *pe dinăuntru*, ar bea vr'un acid concentrat, în urma unei greşeli, sau cu hotărîrea de a se omorî, imediat s'ar ivi semnele unei *otrăviri* puternice, cu arsura buzelor, a gurii şi a gâtului, neputinţa de a mai înghiţi, o arsură cumplită la stomac, vărsături bilioase (ca fierea) şi cu sânge, slăbiciunea pulsului şi aplicare spre leşin. In aceste cazuri trebue dat bolnavului să bea mult lapte, cât de mult, şi apă albuminoasă, bătută cu albuş de ou, (vezi *Apă*) ; aceste lichide, cari sunt la îndemâna tuturor, prin albumina ce conţin, învălue acidul şi micşorează atingerea lui cu căptuşeala (mucoasa) stomacului şi a maţelor. După aceasta i se va da să înghită o mare doză de *magnezie* tăiată cu apă, care este *contra-otrava* acidelor. Dacă omul a scăpat cu vieaţă, stomacul şi maţele lui rămân inflamate (aprinse), iar inflamaţiunea va fi îngrijită şi tratată după cum trebue (vezi *Enterită* şi *Gastrită*). *Acidele diluate, sau subţiate cu apă*, sunt prescrise sau ca *astringente* (stângătoare) sau ca *răcoritoare*. Ca *astringente* (vezi acest cuvânt) se aplică *pe dinafară*, pentru a opri o *curgere de sânge* puţin abundentă, de obicei apă cu oţet, sau pentru a spăla o tăetură care sângerează, sau trăgând pe nas când curge sânge, sau făcând o clismă, când face cineva sânge pe şezut (vezi *Oţet*). Când un bolnav are *amigdale mari* (gâlci în gât), sau *omuşorul umflat*, este bine să facă gargară cu apă în care se pun 15 până la 20 picături acid clorhidric la 200 grame apă. Tot astfel vor face cei ce au *arşiţă* în gură, *scorbut*, sau orice umflătură de gingii (vezi *Stomatită*), gangrenă sau răni în gură, în care cazuri e bine să se atingă părţile cu

miere de trandafir (mericică) în care se vor pune câteva picături de acid clorhidric, cunoscut și sub numele de *spirt de sare*. Ca *răcoritoare* acidele se întrebuințează în *băuturi*, făcute cu multă apă, cari au gust acrișor și plăcut, potolesc setea, micșorează căldura corpului și prin urmare sunt bune în multe boale acute; vara toată lumea bea cu mare plăcere câte o *limonadă* făcută cu lămâe, sau acid citric, ori cu alte acide, fără să aibă trebuință de ordonanța doctorului (vezi *Limonade*).

Acid galotanic. — V. *Tanin*.

Acid tanic. — V. *Tanin*.

Aciditate de stomac. — V. *Acrime*.

Acitophosan. — Este un preparat bun cu Tofosan (2 — fenilchinolin — 4 — acid carbonic și acid acetil salicilic). Se recomandă în *sciatică*, nevralgii ale trigemenelui, lumbago, dureri de cap, gută, reumatism, icter cataral, litiază biliară, gripă. Se vinde sub formă de praf și tablete. Zilnic se ia de 3 ori câte 1 sau 2 tablete cu apă. După ce s'a înghițit tableta, se mai bea un pahar de apă. Pentru cei cari au greață se recomandă să ia după aceea și un vârf de cuțit de bicarbonat de sodă în puțină apă, — (½ pahar).

Aclimatare. — V. *Aclimatizare*.

Aclimatație. — V. *Aclimatizare*.

Aclimatizare, *aclimatare*, *aclimatație*. — Este *acomodarea* sau *obișnuirea* unei persoane cu un alt *climat*, sau cu o țară a cărei latitudine și temperatură se deosebesc de acele ale climatului său, ale țării în care s'a născut și a trăit mai mult timp. La o latitudine chiar ridicată omul se obișnuește destul de repede, pe câtă vreme în țările calde aclimatizarea este foarte anevoioasă. Cea mai potrivită vârstă la care omul poate să schimbe climatul este 35 ani, iar cea mai nepotrivită pentru aceasta este copilăria, până la 12 ani. Boalele cele mai obișnuite sunt cele de stomac (lipsă de poftă de mâncare, urdinare), de ficat, de piele, frigurile intermitente, anemia boalele de femei, dizenteria. Ca *reguli igienice*, când te duci în țările călduroase: să nu bei decât apă fiartă, să nu eși pe afară la răsăritul și asfințitul soarelui, să nu te duci acolo decât în lunile Decembrie și Ianuarie, să locuești într'o poziție înaltă, să închizi ferestrele din partea din care bat vânturile cari vin din părțile băltoase, să observi o mare curățenie (băi, dușuri); exerciții moderate, dar nu în ceasurile călduroase; să nu faci excese de băuturi alcoolice, nici de mâncare. Aceste zise ne vom ocupa acum cu aclimatizarea individului care a trăit la țară și vine să șadă la oraș, sau de acela care dela oraș se duce la țară, apoi de aclimatizarea pe malul mării, sau într'o stațiune cu ape minerale. — *Aclimatizarea la oraș*. Când cineva, care a trăit mult timp la sate, vine să locuiască în vreun oraș, el va trebui să modifice treptat, încetul cu încetul, acțiunea *aerului*, a *hranei* și a *apei de băut*. *Aerul* orașelor nu este așa de curat și de bogat în oxigen ca cel dela țară, el este plin de murdării animale și industriale, din care cauză omul sufere mai ales atunci când este silit, pentru a-și agonisi hrana zilnică, să stea închis toată ziua într'un loc îngust, strâmt, într'un birou sau magazin cu tavanul jos, în care atmosfera este stricată de gazul aerian și de respirația celor ce trăesc acolo. In acest caz cel mai bun lucru este ca el să se plimbe dimineața și seara mai mult timp, decât să stea uitat în vreo cafenea, sau în vreun club ceasuri întregi, unde va căpăta bătaie de inimă, năduf, durere de cap, pierderea poftei de mâncare, nemistuire și altele. *Hrana* de asemenea trebue să se schimbe pe încetul, să nu mănânce numai decât întocmai ca orășenii, cari au stomacul mai rafinat, apetitul și gustul mai capricios, din care cauză întrebuințează la masă condimente, piper, ardei și diferite sosuri, precum și multă carne, ceeace pentru cei ce au trăit la țară ar fi rău, căci le-ar obosi stomacul numai decât și le-ar produce diferite boale. Prin urmare, săteanul când se mută la oraș trebue mai întâi să-și aleagă mâncările cele mai simple, să bea vin puțin, să se ferească de băuturi spirtoase. *Apa de băut* în orașe este de foarte multe ori rea, mai ales în cele cari nu sunt canalizate și poate da naștere la diferite boale grave: febră tifoidă, diaree, dizenterie, etc de aceea este bine ca să se bea apă fiartă, răcită și bătută (aerisită), sau apă filtrată pentru cei bogați, cari o

mai pot bea amestecată cu diferite ape minerale. Nu trebue să uităm şi *influenţele morale*; la oraş vieaţa intelectuală este cu mult mai desvoltată decât la sate: teatru, adunările, afacerile private şi publice sunt obiectul unei preocupaţiuni constante. *Aclimatizarea la ţară*. Aerul dela sate este curat, oxigenat şi foarte priincios la îndeplinirea tuturor funcţiunilor corpului. In schimb însă el păcătueşte adeseori prin umezeală şi temperatură, fie din pricină că se află în apropiere o pădure întinsă, o apă curgătoare, sau stătătoare, fie din cauză că el sufere dintr'o zi în alta, sau chiar în aceeaşi zi, variaţii de mai multe grade de căldură, alte ori fiindcă locuinţele dela ţară nu sunt un adăpost suficient contra frigului uscat, sau umed. Pentru orăşean aceste influenţe climaterice sunt mai de temut decât pentru sătean, care este obicinuit ca mai mult de jumătate din vieaţa lui s'o petreacă afară din casă, astfel el este expus la guturai, tusă, junghiu, congestii de plămâni, reumatism. Va trebui dară ca să poarte haine mai groase şi de lână, să se plimbe cu măsură şi să nu stea ceasuri întregi în bătaia vânturilor, să iese din casă numai în timpul zilei, iar nu dimineaţa şi seara când răceala şi umezeala sunt mai de temut. Şi aceasta mai ales în locurile băltoase, mlăştinoase, unde domnesc frigurile palustre. Intru cât priveşte ***hrana***, schimbarea traiului trebue iarăşi să se facă pe încetul şi treptat. Lăpturile sub toate formele şi legumele formează temelia hranei dela ţară, carnea foarte rar se găseşte, mai ales cea de vacă, dar în schimb se poate întrebuinţa în măsură mai mare carnea de pasăre. — *Aclimatizarea pe malul mării şi în staţiunile de ape minerale.* Când te duci dela oraş, sau dela sate, pe malul mării, sau într'o staţiune cu ape minerale, trebue să te obişnueşti cu un nou fel de vieaţă, schimbându-ţi casa, masa şi obiceiurile Fiind silit să mănânci la birt trebue să fi cu băgare de seamă ca mâncările să fie bine gătite şi nici odată să nu-ţi încarci stomacul prea mult. Aerul de mare este întăritor, dar este prea încărcat cu umezeală, mai cu seamă dimineaţa şi seara; umezeala pentru oamenii nervoşi nu este bună, de aceea este bine ca plimbările pe mal să se facă numai în timpul zilei, când soarele e pe cer. Băile să nu le înceapă omul în ziua când a sosit la mare, nici a doua zi, ci numai după o odihnă de 48 ceasuri, după ce mai întâi s'a obişnuit cu aerul de mare. Acelaşi lucru se recomandă pentru orice staţiune de ape minerale; trebue întotdeauna ca înainte de a începe cura să te odihneşti de oboseala călătoriei.

Acnee, *coşi*, *funigei*. — Aceste coşuri se cunosc în medicină sub numele de *acnee* (dela cuvântul gr. *akme*, care însemnează punct Acneea este o boală de piele datorită unei inflamaţiuni (aprinderi) a glandelor sebacee, alipite la firele de păr şi cari secretă o materie grăsoasă, un fel de seu. Acnea este de mai multe feluri: 1. *Acnea vulgară*, sau *polimorfă*, cunoscută în popor şi sub numele de *funigei*, adevăratele coşuri, cari sunt nişte ridicături sau bubuliţe roşietice, de mărimea unei gămălii de ac până la aceea a unui bob de mazăre, înconjurată de un mic cerc mai puţin roşietic. Vârful ridicăturii se îngălbeneşte, apoi se sparge a 2-a sau a 3-a zi şi se scurge o picătură de puroi, care se usucă şi apoi piere, lăsând în urmă-i o pată mică, roşie închisă. Aceşti coşi se ivesc de obicei pe faţă, mai ales pe frunte şi tâmple, pe spate, pe umeri. Ei se ivesc rânduri-rânduri, unii dispar şi alţii apar şi aceasta ani întregi.

Tratament. Intern se recomandă drojdia de bere, care opreşte supuraţiile, la limfatici untura de peşte, la artritici alcalinele, la anemici fierul şi arsenicul toate acestea după povaţa şi ordonanţa doctorului; cumpătare la mâncare. Ca tratament extern, sau local, se recomandă spălăturile de 2 ori pe zi cu apă fiartă foarte caldă, fricţiuni cu spirt camforat, sau apă de Colonia. 2. *Acnea punctată*, care se iveşte pe faţă, mai ales pe aripele nasului, pe frunte, tâmple şi bărbie, uneori şi pe spate, sub formă de *puncte negre*, mici ca firele de iarbă de puşcă, din cari puncte, dacă le storci cu unghiile, iese un firicel alburiu ca un viermişor, care se termină printr'un punct, negru şi în care se găseşte un mic *acar* (vezi

acest cuvânt) numit *demodex folliculorum*. Aceşti coşi se ivesc într'una, chiar şi la bătrâneţe, dar mai mult la tinereţe. *Tratamentul*: trebue storşi între unghii şi locul spălat cu apă caldă simplă, sau cu apă de Colonia, sau cu spirt camforat; dacă persoana suferă de anemie i se vor da preparate feruginoase, dacă sufere de constipaţie va face o cură de apă de Breazu. — 3. *Acneea rozacee*, sau *cuperoza*. Seamănă cu acnea vulgară, dar aci pe lângă bubuliţele acelea se mai află o alterare a vaselor capilare cari se dilată, se lărgesc şi formează nişte pete ridicate, roşietice, neregulate şi lucitoare, cari se măresc în timpul digestiunii, a mistuirii şi dau o senzaţie de căldură neplăcută, însoţită uneori de greutate la cap şi vâjiituri de urechi. Această boală se arată la faţă şi de obicei la nas care este roşu violaceu (vânăt) şi cu toate aceste rece la pipăit. *Tratamentul* este acelaşi ca la acnea vulgară, mai ales din punct de vedere general; *local*: electrocoagularea diatermică sau *scarificaţiile* (sgârieturile) liniare în toate sensurile, făcute cu un bisturiu numai de medic. *Acnea cheloidienă* e o acnee la care inflamaţia foliculară şi perifoliculară ajunge la o induraţie profundă şi fibroasă a dermului, asemănătoare unui *cheloid*. *Tratament*: Scarificaţii, radioterapie, curenţi de înaltă frecvenţă, raze ultraviolete.

Aconit (*Aconitum Napellus*), *omac, omag, omiac, toae, toadea, mărul lupului, coiful*. — Plantă foarte veninoasă din familia Ranunculaceelor. Principiul activ este *aconitina* şi *napelina*. Ea lucrează ca liniştitoare (calmantă) a durerilor, în tot soiul de nevralgii, este bună la tusă măgărească (convulsivă), la reumatism, gută, nevralgie sciatică. Preparaţiile din *rădăcină* sunt mult mai tari decât cele din *foi*; tinctura de foi se dă 1 până la 5 grame pe zi, pe câtă vreme tinctura din rădăcină numai 5 până la 10 picături pe zi într'o poţiune (băutură). In *medicina populară* se dă în rachiu de drojdii contra reumatismului. Dacă se spală cineva cu leşie de omag îi creşte părul. Pentru ca să se îndepărteze orice răutate din casă se afumă cu aconit. — *Aconitina* este un medicament alcaloid primejdios, foarte veninos, se dă *un sfert de miligram până la un miligram* pe zi de aconitină *cristalizată* cea *amorfă* este mai slabă şi se poate da de 3 ori mai mult pe zi (3 mgr.). Se dă în aceleaşi boale ca aconitul numai sub supravegherea doctorului. — *Otrăvirea* cu aconit are următoarele semne: înţepături în gură, strânsură în gât, căldură la furca peptului, la stomac, greaţă, vărsături, furnicături prin tot corpul, surzenie, turburare în vedere (pupilele sau luminele lărgite), moleşeală foarte mare. *Tratament*: bolnavul trebue imediat să verse, pentru care i se atinge omuşorul, înfundându-i degetul pe gură, sau i se va da apă caldă, sau ipecacuană; alcool în băutură, sau în clisme, aplicaţiuni sau oblojeli calde, respiraţie artificială (vezi *Asfixie*).

Acorină. — V. *Obligeană*.

Acorus calamus. — V. *Obligeană*.

Acrime sau **aciditate de stomac**. — O simţire neplăcută produsă de ajungerea în gură a unor lichide foarte acre, cari se ridică din stomac; un fel de râgâituri acre, cari provin dintr'o mistuire rea şi anevoioasă şi cari sunt un semn al unei forme de *dispepsie*. Această dispepsie este caracterizată printr'o prea mare cantitate de suc gastric, în stomac care nu se întrebuinţează toată la mistuirea mâncărilor, aşa că ceea ce mai rămâne din acest suc foarte acru se întoarce prin râgăituri în gură. Această acrime este şi mai mare atunci când am înghiţit băuturi, sau alimente cari sunt acide prin ele înşile, ori au aplecare de a deveni astfel într'un stomac leneş, care le lasă să fermenteze, să dospească, cum se întâmplă cu vinul curat, berea, măcrişul, varza, coacăzele, castraveţii, etc. de cari ar fi bine să se lipsească toţi cei cu stomacul slab şi cari au astfel de râgâeli acre. Pentru ca să combatem acrimile de stomac trebue să neutralizăm acidul sucului gastric cu ajutorul substanţelor alcaline, şi anume cu *bicarbonat de sodă*, luat în începutul mesei, sau după masă la o oră, fie în natură (1—4 grame în puţină apă simplă sau îndulcită cu zahăr; se mai recomandă *apa de var* (10—30 grame), *creta preparată* şi praf *de ochi de raci* (carbonat de calce); *magnezia*

calcinată (50 ctgr. până la 2 grame) care se ia înainte de masă, sau între mese, în apă, sau în lapte. In popor se mai întrebuinţează untul de lemn, o lingură mare în momentul când apar aceste râgăeli acre (vezi *Râgăeli*).

In comerţ se găsesc unele preparate bune, cu ajutorul cărora putem să scăpăm de aciditate, când s'a întâmplat să mâncăm ceva mai mult. Pentru aceasta amintim : *alucolul*, din care se ia o linguruţă de praf bine amestecată într'un sfert de pahar de apă.

Acriş. — V. *Agriş*.

Acriş roşu. — V. *Drăcilă*.

Acromegalie gr. *acros*, extremitate, şi *megalos*, mare. — Această boală, din fericire foarte rară, se arată prin aceea că extremităţile (capul, mânile şi picioarele) iau o creştere foarte mare din cauza îmbolnăvirei glandei numită *hipofiză* (vezi acest cuvânt). Faţa este alungită, bărbia mărită prin îngroșarea osului fălcii, nasul este mare, respectabil, cu nările îngroșate ; buzele mai, ales cea de jos, sunt groase, înconjurate la bărbaţi cu păr stufos ; urechile lungi și îngroșate ; pielea feţei este cenușie murdară, presărată de glande sebacee ridicate ; mânile și picioarele sunt enorme. Acești bolnavi, deși au poftă de mâncare bună și sete mare, slăbesc ; creșterea extremităţilor se produce cam pe la vârsta de 25—40 ani. Vieaţa lor este chinuită ; au dureri dese de cap, slăbirea vederii, ceea ce-i descurajează și de multe ori îi silește să se omoare. *Tratament :* să se modifice nutriţiunea generală prin arsenic (licoarea lui Fowler, începând prin 5 picături de 3 ori pe zi și mergând până la 2 grame pe zi) ; preparatele feruginoase în doză mare, idroterapie caldă ; întrebuinţarea prelungită a secarei cornute ; organoterapie (sucuri glandulare din tiroid, timus, corp pituitar).

In afară de acest tratament opoterapic, cu pituitrină (extract din glanda hipofiză) se mai face, cu un bun rezultat uneori, tratamentul cu raze X al hipofizei, sau, dacă se bănueşte o tumoră a ei, se îndepărtează printr'o intervenţie chirurgicală.

Acrum. — V. *Mărgăritărel*.

Actinomicoză (gr. *aktinos*, rază și *mykes*, ciupercă). — Este o boală parazitară, produsă de înmulţirea în ţăsuturile omului a unei ciuperci ce se aseamănă cu un fel de mucegai de culoarea pucioasei. Această ciupercă se găseşte în regiunile umede la suprafaţa vegetalelor (pe spicul cerealelor, pe frunze, pe muguri) şi se poate introduce în corpul omului dacă amestecă în gură cu nebăgare de seamă un spic, dacă respiră praful într'o arie de treierat, sau dacă loveşte cu piciorul desculţ o buturugă acoperită cu aceste ciuperci. Părţile corpului mai des atinse sunt : faţa și oasele ei, plămânii, apendicele etc. Pe piele se ivesc nişte ridicături, nodozităţi, cari să înmoaie, se sparg și se scurge din ele un fel de puroi, cam limpede, plin de grăunţe galbene ale ciupercii, numite *actinomices*. Același lucru se poate întâmpla și în organele profunde. Durerea este de multe ori foarte mare și provine din apăsarea unei ramure nervoase, care trece prin locul bolnav. Această boală are un mers încet și poate sfârşi prin moarte. *Tratament :* Se va da *iodurul* de *potasiu* 2 până la 5 grame pe zi, mergând până la 8 grame, apoi scăzând iarăși doza. Se vor susţine puterile bolnavului cu *tonice* (întăritoare) și *arsenic ;* se va combate febra. — Dacă boala este la *piele* și *oase* se poate face *operaţie*, tăindu-se și scoţându-se partea bolnavă ; dacă nu se poate aceasta, atunci se vor face tăieturi întinse asupra umflăturilor, se va deșerta puroiul, se va răzui punga cu o linguriţă tăioasă și se va arde cu clorur de zinc, sau cu termocauter. Se mai pot trata leziunile actinomicozice prin *injecţiuni interstiţiale* cu o soluţie iodo-iodurată.— Când boala e *în cap* pe lângă tratamentul general se poate face *trepanaţia*, când focarul cerebral este localizat. La *pântece* se poate face *laparotomia* când este o *peritonită purulentă*, dându-se și antiseptice intestinale. La piept pe lângă iodur de potasiu se va face *inhalatii* antiseptice, mai ales cu vapori de iod sau cu esenţă de eucalipt. Radioterapia dă uneori bune rezultate.

Actol (lactat de argint). — Praf alb, foarte solubil în apă, omoară microbii, mai ales stafilococii, streptococii şi microbii pustulei maligne. Se întrebuin-

ţează în injecţii, sub piele, de câte 1 ctgr. odată şi numai una pe zi. Se mai dă în gargară şi spălături, 1 gr. la 50 apă, în sticlă neagră, punând din această soluţie o lingură într'un pahar de apă.

Acu pământului. — V. *Straşnic.*

Acută (dela lat. *acutus*). — Vorbind de boală acest cuvânt înseamnă *grabnic*, adecă *boală grabnică*, venită *repede*, boală de curând venită, proaspătă, spre deosebire de boală *cronică*. Orice boală care a trecut de treizeci de zile se zice *cronică*. Pentru mai multe amănunte caută la: *Boale.*

Addison (Boala lui). — V. *Suprarenale* (Glande).

Adenită (dela gr. *adén*, glandă, ghindură, nodâlcă), *bubon*, *udmă*, *uimă*, *scurtă*, *tragăn*. — Este aprinderea sau inflamaţia ganglionilor limfatici, de sub bărbie, dela gât, dela subsuori şi dela stinghii. — Sunt două forme de adenită: *acută* şi *cronică* (învechită). *Adenita acută* recunoaşte drept pricină de multe ori o simplă sgârietură, sau rănire a pielei în jos de ganglioni, în care vasele limfatice duc otrava, sau infecţiunea făcută prin piele, sau prin căptuşeala unei deschideri din apropiere, cum este gura pentru ghindurile gâtului. *Semne*: uimele se arată sub forma unor umflături, una sau mai multe, deasupra cărora pielea se poate mişca cu degetul, umflătura merge crescând şi se întinde la părţile vecine şi la piele, care se înroşeşte şi este foarte dureroasă la pipăit şi chiar fără să fie atinsă. Prin tratament bubonul poate da îndărăt, dar cele mai adeseori face puroi, supurează. Bolnavul are friguri, durere de cap, lipsă de poftă de mândare. Astfel de buboane se mai văd şi la unele boale generale: *vărsat*, *tifos*, *ciumă*, *şancărul simplu* sau *sifilitic*. *Tratament*: odihnă, alifie mercurială (unguent cinereu) simplă, sau cu extract de belladonă (4 gr. la 30 gr.), cataplasme de făină de in des repetate, sau pansament cu sublimat coroziv, sau spirt (vezi *Pansament*). Dacă supurează se sparge dela sine, sau mai bine să se chieme un doctor să deschidă udma cu un bisturiu. După ce s'a spart, sau s'a deschis, se face pansamentul regulat odată sau de 2 ori pe zi până la vindecare. — *Adenita cronică* are mai multe cauze: limfatismul, scrofulele, oftica, sifilisul. Inflamaţia cronică a urechii însoţită de curgere, sau iritarea urechii prin cercei, boalele de ochi (blefarita, ulciorul), ale pielei, ale capului (eczemă), măsele şi dinţii stricaţi, inflamaţia migdalelor din fundul gurii, toate acestea pot da naştere la adenite. *Semnele* şi aici sunt ca şi la forma *acută*, numai că durerea este mică şi la început poate lipsi cu totul. Gâlcile pot fi foarte mari şi dacă supurează şi se deschid, puroiul curge nemiluit şi fără sfârşit, lăsând în urma lor semne, sau cicatrice întinse şi urâte, mai ales când n'au fost deschise de doctor. *Tratament*: pe dinăuntru se va da untură de peşte, tinctură de iod 20—40 picături pe zi în apă, licoarea Fowler (arsenicală) 10—20 picături pe zi în apă, licoarea Fomber (arsenicală) 10—20 picături pe zi în apă. Băi la Lacul-Sărat, Govora, Techir-Ghiol, Pucioasa, Strunga. Iar pe dinafară: alifie iodată, sau injecţiuni cu eter, sau ulei iodoformat. Dacă supurează se va deschide şi se va face pansamentul cum s'a spus mai sus.

Adenoidă (Tumoare), dela cuvântul gr. *aden*, glandă şi *eidos* aspect, înfăţişare, formă. — Se află de asupra ceriului gurii (vălului palatin) o glandă de aceiaşi natură ca şi amigdalele din fundul gurii, şi care se numeşte *amigdala faringee a lui Luschka*. De obicei foarte mică, ea poate să se mărească la copii ca şi celelalte amigdale şi să formeze atunci un fel de masă cărnoasă, care astupă fundul nasului pe de o parte, iar pe de alta deschizătura trompelor lui Eustaţie, prin care comunică urechia mijlocie cu fundul gâtului, iar vălul palatin îl împinge în jos şi dacă pipăim cu degetul ceriul gurii simţim de asupra lui o masă moale, gelatinoasă, întocmai cum am simţi pipăind un pachet de viermi. *Cauze*: ereditatea, limfatismul, rugeola (pojarul), *Semne*: o slăbire a auzului, deformarea nasului, greutate în suflarea nasului, neputinţa de a răsufla decât cu gura deschisă, mai ales noaptea când omul sforăie şi se îneacă îngrozitor şi această greutate la răsuflare face ca pieptul să nu se poată desvolta destul de bine; paloarea feţei, anemie. Vocea se schimbă, copilul nu mai

poate pronunţa vocale nazale, câte odată îşi pierde vocea de tot (*afonie*). Copiii atinşi de această urâtă boală sunt slabi, supuşi la inflamaţii de gât (faringite), la tusă, la reumatism. De multe ori ei au în acelaşi timp şi amigdalele din fundul gurii, mărite. *Tratament:* tumorile adenoide trebue operate cât se poate mai iute, adică distruse de către un doctor specialist, apoi se va da bolnavului un tratament general întăritor: untură de peşte, iodur de fier, clorure, chinchină, băi de mare (Constanţa, Techirghiol, Mangalia) ape minerale sulfuroase.

Adenom (gr. *adén*, glandă, şi terminaţia *om* care înseamnă tumoare). — Este o tumoare care se aseamănă cu o glandă prin structura ei; se observă mai mult la femeie, la sânuri, şi de multe ori se confundă cu *cancerul*, dar de care se deosebeşte foarte mult. Adenomele sunt tari, nedureroase, fără să fie lipite de piele, se desvoltă încet şi supurează rar. Se tratează prin compresiune (apăsare), iar dacă nu reuşim aşa, scoatem tumoarea prin operaţie.

Adenom sebaceu. — Mică tumoră albă, sau roşietică, datorită măririi unei glande *sebacee*. La faţă apar de obiceiu adenoamele sebacee mai ales în timpul celei de a doua copilării. Ţin foarte multă vreme.

Adenopatie (gr. *adén*, glandă, şi *pathos* boală). — Se numeşte astfel orice boală a ganglionilor limfatici (vezi *Adenită*), însă mai cu seamă mărirea, sau umflarea ganglionilor cari înconjură bronchiile cele mari, ceea ce face ca cei bolnavi de această boală să simtă o apăsare pe piept, o greutate mare la respirat, mai ales când umblă şi se ostenesc; uneori tuşesc întocmai ca la tusa măgărească (convulsivă). Se observă la cei ce sufăr adeseori de bronchită, la începutul ofticei, în unele boale infecţioase (febra tifoidă, pojarull şi altele). *Tratament:* pe din afară ungeri cu tinctură de iod, iar intern; untură de peşte, iodur de sodiu, sau de potasiu, sirop de iodur de fier. Contra acceselor spasmodice, a înecăciunii, tinctură de beladona, 5—20 picături; tinctură de aconit, 5—15 picături, se dă cu mare băgare de seamă, bromur de potasiu 2—4 grame pe zi.

Adeno-sarcom. — Proliferarea în acelaşi timp a epiteliului glandei (v. *Adenom*) şi a ţesutului conjunctiv, desvoltându-se după tipul embrionar (v. *Sarcom*). Exemplu tumorile sânului (v. *Sânuri*).

Adiantum capillus veneris. — V. *Straşnic*.

Adinamie (gr. *α* fără, şi *dynamis* putere, forţă). — Debilitate, lipsă de putere, prostraţie completă fizică şi morală. Tipul boalelor adinamice este febra tifoidă.

Adipos (ţesut). — Acest cuvânt vine dela latinescul *adeps*, care însemnează grăsime. Ţesutul adipos este format de nişte celule pline de picături foarte mici de grăsime şi cari pot fi rezorbite aproape cu totul fără ca celula să dispară; uneori celula numai se turteşte. Acest ţesut se găseşte mai cu seamă sub piele şi în jurul organelor; el reprezintă cam a douăzecea parte din corp.

Adipsie (gr. *α* fără, *dipsa*, sete). — Lipsa parţială, sau definitivă, a senzaţiei de sete.

Adolescenţă (dela *adolescere*, a creşte, a se mări), *juneţă*, *tinereţe*. — Este timpul vieţii care urmează *copilăriei* şi începe dela ivirea primelor semne ale *pubertăţii* (11 până la 14 ani la femeie şi 14 până la 16 ani la bărbaţi), până la epoca în care corpul a încetat de a mai creşte, câştigându-şi toată perfecţiunea, cam pe la 25 ani. *Juneţa* este vârsta desvoltării fizice şi intelectuale. *Igiena tinereţei* se deosebeşte la băiat de aceea a fetei, a cărei desvoltare fizică este mai timpurie, mai precoce, mai repede şi se face în condiţiuni particulare. Din această cauză ne vom ocupa mai întâiu de băiat şi apoi de fată. *Adolescentul* are o trebuinţă mare de activitate, pe care trebue să o satisfacă păstrând însă o măsură înţeleaptă. Astfel *exerciţiul* la aer liber, sub toate formele (plimbări, jocuri, gimnastică, călărie) este indispensabil şi aţâţă pofta de mâncare, înlesneşte mistuirea, ajută desvoltarea muşchilor pieptului şi prin urmare măreşte activitatea respiraţiei. Inotarea în timpul verii, dansul în vreme de iarnă, idroterapia în toate anotimpurile (afară numai când cura de apă rece este oprită dintr'o pricină oarecare), au acelaşi efect bun. Cu toate acestea dacă tânărul a suferit

de reumatism la încheieturi, care ar putea face să ne gândim la vreo boală de inimă, dacă el are bătaie de inimă și năduf, atunci trebue să-l oprim dela exercițiile violente. In general va face gimnastică după sfaturile medicului. *Hrana* junelui trebue să fie de bună calitate și în cantitate îndestulătoare. Regimul trebue să fie variat, dar *carnea* trebue să ocupe locul de frunte. Mai trebue supravegheată desvoltarea *facultăților intelectuale*, la unii să stimulăm, la alții să moderăm activitatea creerilor. Această reglementare are o importanță mare, căci *școala și osteneala prea mare școlară* pot avea urmări rele pentru sistemul nervos. Când munca întrece puterea creerilor, când tânărul este *obosit cu mintea*, el poate să capete una din *boalele nervoase* · *neurastenia* (slăbiciune de nervi) și chiar unele forme de *nebunie*, cari se nasc sub influența unui exces de incordare a minții. *Boalele adolescenței* sunt: angina sub diferite forme, dela cea mai ușoară, catarală, până la cea difterică; vărsatul, pojarul, scarlatina, anemia (lipsa de sânge); apoi, reumatismul, tusa, junghiul, oftica, scrofulele. Putem însă micșora frecvența acestor boale, afară de predispozițiunea ereditară, prin exercițiu și regim apropiat, o activitate intelectuală bine reglementată, etc. *Igiena tinerei fete.* La etatea de 13—14 ani organismul fetiței trece printr'o revoluție, sau mai bine zis printr'o evoluție organică, care o deosebește, din punctul de vedere igienic și medical, de băiat. Pe câtă vreme acesta n'are decât să îndestulească trebuințele cari rezultă din creștere, iar ceea ce-i rămâne din câștig să înmagazineze servindu-i spre desvoltare, fata, pe lângă cheltuelile necesitate de creșterea sa, mai trebuie să satisfacă și cheltuiala creată prin *pierderea lunară* a unei părți din propria ei substanță. Această evoluție se face de multe ori fără nici o sdruncinare, la multe însă ea se îndeplinește cu greu și aducând oarecari prejudiții sănătății lor. In acest timp sângele sărăcește dacă o igienă bine regulată nu repară pierderile pricinuite, mai întâi fiindcă el se scurge dintr'un organism încă rău pregătit pentru acest *deficit lunar*, apoi fiindcă turburările apetitului și ale mistuirii fac ca să primească materiale slab reparatoare. Pe de altă parte sistemul nervos, care joacă un rol mare în această îngrămădire de sânge într'un punct determinat al corpului, rămâne fără încetare deștept și excitat și dacă nu este calmat în fiecare lună, prin ușurarea sperată, se transformă în iritațiune cu adevărat bolnăvicioasă. Așa dar punctul principal al igienei tinerei fete este să facem ca sângele ei să fie întreținut în bune condițiuni, să-și urmeze cu ascultare cursul care-i este desemnat, ca sistemul ei nervos să nu câștige niciodată o preponderență de care lesne poate abuza. Prima condiție de succes este o *hrană* bună, substanțială, consistând mai cu seamă din ouă, lapte, pește, carne de vacă. A doua condiție este ca fata să facă un *exercițiu* suficient, pe lângă studiu, desemn, piano, să caute să-și pună în mișcare în fiecare zi toți mușchii, Cusutul și alte lucrări manuale nu trebue s'o țină prea mult pe scaun, ea trebue să se și miște, să facă plimbări pe jos, mai bine decât în trăsură, cel puțin două ore pe zi, să facă exerciții de gimnastică potrivit sexului ei. Afară de acestea puțină idroterapie este foarte folositoare și în lipsă de dușuri reci poate să facă spălături cu apă rece. *Somnul* trebue să fie de 7—8 ore și pe cât se poate să se culce mai de vreme pentru ca să se scoale mai de dimineață, somnul de noapte fiind cu mult mai bun decât cel de zi. Dar aceasta nu însemnează că trebue excluse *balurile*, și *teatrul*. Pentru fetele din oraș se recomandă ca cel puțin două luni de vară *să le petreacă la țară*, unde pot să-și facă o bună provizie de aer și delumină. *Costumul* trebue să fie făcut astfel ca să asigure cea mai mare libertate creșterii și mișcărilor corpului, să nu producă nici un fel de apăsare asupra corpului.

Adonidină. — V. la *Rușcuță primăvăratică*.

Adormițele. — V. *Dedițel*.

Adrenalina. — Este o substanță extrasă din glandele suprarenale și se prepara în laborator. Are proprietatea de a opri sângele (emostatic) și de aceea se întrebuințeaeă la operații. Câteva picături de adrenalină puse pe o plagă operatorie produce în scurt

timp o paliditate şi sângele se opreşte. Se întrebuinţează mult în operaţiile ochiului, unde, unită cu cocaina, produce o bună amorţeală şi se pot face operaţii importante. Acelaşi bun ajutor ni-l dă adrenalina când voim să scoatem un dinte. Când îi curge cuiva sânge din nas, ceace se întâmplă uşor, mai ales vara pe vremea căldurilor, e bine să înfăşurăm o bucăţică de vată la capătul unui băţ de chibrit, s'o muiem în adrenalină şi s'o introducem în narea din care se scurge sânge, apăsând puţin pe pereţii nării şi sângele se opreşte repede. Adrenalina opreşte emoragiile în ulcerile stomacului, în fibromele uterine, în febra tifoidă, în care caz se dă şi în apă, s'o bea, şi în injecţii. Este un medicament otrăvitor şi trebue luat numai după sfatul medicului. Se păstrează în sticle colorate fiindcă lumina o atacă şi o face să-şi piardă din proprietăţile ei.

Adrepatină. — Pomadă, sau supozitoare, al căror medicament activ este adrenalina. Este întrebuinţată în cazurile de hemoroizi, sau de fisuri anale, câte 1—3 supozitoare pe zi, sau ungând regiunea anală cu alifia.

Aducere aminte. — v. *Memorie.*

Adultă (Etatea). — Aceasta este epoca vieţii în care omul este în posesiunea întregei forţe, a întregei activităţi fizice şi morale; ea începe dela 25 şi merge până la 45 de ani. Ea este etatea virilă, perioada existenţei în care organismul şi-a îndeplinit desvoltarea sa şi n'a intrat încă în calea destrucţiuni lente, care va să înceapă în curând. Ea este etatea pe care igieniştii şi medicii o iau ca tip ori de câte ori stabilesc regulile hrănirii, a îmbrăcămintei şi a întregului mod de a trăi, precum şi descrierea boalelor. Pe câtă vreme noul născut, copilul, junele şi bătrânul trebue să fie consideraţi *a parte,* adultul nu dă loc la nici o consideraţiune specială. Omult adult trebue să facă o întrebuinţare raţională şi metodică de alimente, atât în stare de sănătate, cât şi în stare de boală. Nu este de ajuns să mănânci, trebue să ştii să mănânci nu numai în sensul gastronomic, ci mai cu seamă în înţelesul igienic, observând oarecare regule arătate de experienţă şi cari ne arată modul de a potrivi trebuinţelor noastre alimentele şi băuturile. Pentru ca sănătatea să se menţină în cele mai bune condiţiuni posibile, trebue ca regimul alimentar al omului sănătos să se compună din mâncări de bună calitate, uşor de mistuit, în cantitate potrivită, luate la ceasuri hotărîte şi la intervale de timp suficiente; mâncările să fie variate şi alese astfel ca ele să repare toate pierderile încercate de maşina omenească; să fie aşa asociate încât sub un volum mijlociu să conţină toate elementele indispensabile vieţii; să fie modificate după obiceiuri, condiţiuni sociale, climate şi anotimpuri. Mijloacele de a păstra sau de a restabili sănătatea omului adult se găsesc mai pe toate paginile acestui dicţionar, prin urmare nu le vom mai înşira aci.

Aer (dela grec. *aer*). — Pământul este înconjurat de toate părţile, pe o grosime de 60 până la 80 chilometri, de o masă gazoasă numită *atmosferă,* formată de un amestec de gaze (*aer*) unul din agenţii cei mai puternici ai igienei, fără de care vieaţa nu poate exista. Aerul deşi nu se vede are o *greutate* proprie; *un litru de aer* cântăreşte *un gram* şi ceva, lucru mic în aparenţă, dar în realitate foarte mare când ne gândim la numărul colosal de litri de aer care ne înconjoară şi care exercită asupra corpurilor o apăsare oarecare, numită *presiune atmosferică* ce se măsoară cu ajutorul *barometrelor,* unele cu *coloană de mercur,* iar altele *de metal,* cu *cadran.* Barometrele slujesc la prevederea timpului fiindcă există oarecare raport între starea de umezeală şi de uscăciune a atmosferei şi presiunea. Presiunea exercitată de aer asupra unui corp oare care este mai mare de *un chilogram* pe centimetrul pătrat. Corpul omului având o suprafaţă mai mare de 20.000 centimetri pătraţi, poartă o apăsare din partea aerului atmosferic mai mare de 20.000 chilograme, dacă apăsarea aerului ar lipsi, lichidele dinăuntrul corpului ar eşi în afară, ar umfla şi ar ridica pielea. Aerul apasă asupra corpului omenesc în toate sensurile; această apăsare, în condiţiunile obişnuite n'are nici un efect primejdios asupra lui. Aerul are o *temperatură* care variază după locuri, anotimpuri şi orele zilei. Temperatura scade cu cât ne urcăm mai sus, cam

cu 1 *grad* la 200 metri înălţime. Aşa dar temperatura aerului variază în diferite locuri după altitudine, după înălţime. Ea mai variază şi după natura solului; diferitele feluri de pământ, odată încălzite de razele soarelui, nu se răcesc în acelaşi timp, ne având o iradiare egală asupra aerului înconjurător. Vecinătatea maselor mari de apă, pe malul mărilor şi oceanelor şi alte împrejurări fac temperatura aerului să varieze (v. *Climate*). — Aerul conţine întotdeauna *electricitate*. Când cerul e noros, electricitatea este mai abondentă, atât pozitivă cât şi negativă; fulgerul şi tunetul rezultă din întâlnirea celor doi nori încărcaţi cu electricitate de natură contrarie (v. *trăznet*). — *Compoziţia chimică*. Aerul este un amestec de mai multe corpuri gazoase, dintre cari cele mai constante sunt *oxigenul*, *azotul*, *acidul carbonic* şi *aburii de apă*. Oxigenul şi azotul sunt părţile esenţiale ale aerului, cari îi dau însuşirile fundamentale şi cari se află în următoarele raporturi: la 100 părţi de aer 21 părţi oxigen şi 78 azot, iar argon 1%. Aceste cifre nu variază mai de loc, fiind aceleaşi la orice depărtare şi înălţime. Dar s'a constatat că în unele locuri, în apropierea pădurilor mari, pe marginea mărilor, oxigenul fără să fie în cantitate mai mare ia o stare particulară, condensată, care-i dă o acţiune mai energică şi din care cauză se numeşte *ozon*; aerul care conţine ozon este mai curat şi mai bun pentru sănătate. Oxigenul este partea folositoare a aerului, singura care serveşte la sănătate. Azotul curat nu se poate respira, dar şi oxigenul curat nu este bun, trebue să fie amândouă amestecate ca să se domolească unul pe altul, cu condiţie însă ca azotul să nu treacă peste 4 din 5 părţi, căci aerul care va conţine mai mult devine asfixiant. Acidul carbonic şi aburii de apă se află întotdeauna în aerul atmosferic, însă în proporţii foarte variabile. Acidul carbonic se găseşte în cantitate mai mare noaptea decât ziua, în oraş decât în sat, în locurile joase mai mult decât pe înălţimi. El este indispensabil pentru existenţa plantelor şi periculos pentru oameni şi proporţia lui nu poate să treacă peste o cifră oarecare, fără să producă accidente grave (v. *Aer confinat*). Aburii de apă de asemenea se află întotdeauna în aer, ceea ce se poate constata cu *igrometrul*. Dar cantitatea lor este foarte variabilă dela o zi la alta, sau dela un loc la altul şi atârnă de temperatura aerului; ei sunt în cantitate mai mare noaptea decât ziua. Aerul se mai zice *uscat* sau *umed* după cantitatea de aburi pe care o conţine. — *Foloasele şi primejdiile aerului atmosferic*. Orice fiinţă, are trebuinţă de aer, altfel ar muri repede de *asfixie*; dacă omul ar respira un aer necurat şi nu în cantitate îndestulătoare ar slăbi şi ar pieri cu încetul (v. *Aer confinat*). Din acestea rezultă că vieaţa nu poate exista fără aer, căci fără el nicio funcţiune nu se îndeplineşte bine. Exerciţiul *respiraţiunii* este cel mai indispensabil; copilul, când vine în lume, în primul minut respiră aer şi pătrunderea acestuia în plămâni îi produce durere, ceea ce îl face să ţipe, să plângă. Intrarea aerului în plămâni (inspiraţiunea) pune în atingere oxigenul din el cu sângele, care îl primeşte, dând afară (prin expiraţiune) acidul carbonic (v. *Respiraţiune*). Omul repetă această acţiune, adică respiră, de 16 până la 18 ori pe minut. Din toate acestea rezultă că avem neapărată trebuinţă de a respira aer curat, făcând în fiecare zi o plimbare sau şedere în aer liber 2—3 ore, întocmai după cum în fiecare zi trebue să mâncăm şi să bem, căci aerul ne dă poftă de mâncare, ne uşurează mistuirea, face să circule şi primeneşte sângele. Prin urmare nu putem repeta îndeajuns fiecăruia ca *să se plimbe cât se poate mai mult în aer curat*. Dar aerul atmosferic în unele împrejurări poate fi *primejdios*. *Presiunea atmosferică* poate să fie mărită sau scăzută, în mod natural sau artificial, în localităţi diferite (v. *Aer comprimat, aer rarefiat*). Uneori ea este mărită în mod natural şi în acelaş loc, dela o zi la alta, sau chiar în aceeaşi zi, atunci zicem că *aerul e greu* şi de obi-

Fig. 3. — Pulberi şi poleni atmosferici

ceiu atunci conţine şi el *electricitate* mai multă şi are *temperatură mai ridicată*. In aceste cazuri oamenii nervoşi, bolnavi sau convalescenţi, au o indispoziţie şi o enervare deosebită, care nu încetează decât atunci când şi starea atmosferei s'a schimbat. Igiena se interesează şi de *mişcările* aerului atmosferic. *Vânturile* cari regulează întrucâtva starea de căldură şi de frig, de uscăciune şi de umezeală a atmosferei şi cari servesc de vehicul pentru părticelele stricăcioase cu cari este încărcată ea, trebue luate în seamă când este vorba de aşezarea caselor (v. *Locuinte*). Aerul liber de multe ori poate fi şi el viţiat în compoziţia lui, stricat ca şi aerul confinat, ceea ce îl face primejdios. El poate să conţie diferite gaze străine, cum e *amoniacul* produs din descompunerea productelor animale; *idrogenul sulfurat*, sau *acidul sulfidric* care se formează în vecinătatea apelor stătătoare; *idrogenul carbonat* sau *gazul bălţilor* care există în apa bălţilor. Dar aceste gaze se amestecă iute cu masa cea mare a aerului, aşa în cât n'au vreme să fie aşa de periculoase. Aerul mai conţine o mulţime de *praf*, care cuprinde rămăşiţe şi bucăţele de substanţe minerale şi organice, ciupercuţe şi microbi diferiţi. Cantitatea de praf variază cu condiţiile locale; puţin praf la munte (v. *Altitudine*), mult în oraşe. *Sporii microbilor* sunt foarte mulţi în timpul verii, când e umezeală (cam 14000 la metru cub); *bacteriile* sunt numeroase primăvara. Numărul se împătreşte când aerul trece prin oraşe, se înzeceşte în centrul acestora. In pulberile uscate numărul *microbilor* poate ajunge la 2 milioane la gram (v. *Pulberi*). Afară de aceste aerul mai conţine tot felul de *miasme*, ce sânt diferite emanaţiuni (v. *Miasme*). Originea prafului din oraşe este noroiul străzilor, murdăriile şi apele căsniciilor, fumul fabricilor industriale, etc. De aceea se recomandă ca în oraşe străzile să fie largi şi în direcţia vânturilor, să fie plantaţiuni de arbori, cât se poate de multe, trotoare şi pavaje bune, fără gropi şi interstiţii mari, cari să se măture şi spele regulat cu maşini sistematice; totul să meargă şi să se verse în canale. In interiorul caselor e de preferat ca pereţii să fie tencuiţi cu ghips şi ulei aşa ca să se poată şterge şi spăla des cu cârpe muiate în soluţii antiseptice, mai ales după ce au zăcut bolnavi în casă.

Aer comprimat. — Când presiunea atmosferică este mărită în mod artificial, când se obţine deci ca un volum de aer să apese asupra corpurilor cari se află în el, cu o forţă mai mare decât ar face-o acelaşi volum de aer atmosferic, se zice atunci că *aerul este comprimat*. Dacă luăm ca termen de comparaţie presiunea atmosferică, a cărei

Fig. 4. — Cameră pentru tratamentul cu aer comprimat

valoare este exprimată numai prin cuvântul de *atmosferă*, se zice că *aerul este comprimat* la 2, 3, 4 *atmosfere*, după cum şi acţiunea lui este îndoit întreit sau împătrit mai mare decât această presiune. In industrie aerul comprimat se întrebuinţează ca forţă motrice pentru a strânge frânele unui tren în mişcare, pentru a face să înainteze arătătoarele unui ceasornic pneumatic. Mulţumită aerului comprimat oamenii pot lucra şi acolo unde n'au aer atmosferic, adică să lucreze în apă la facerea stâlpilor unui pod, să lucreze în fundul puţurilor celor mai adânci, să culeagă perle şi coral în

fundul mărilor, cu ajutorul scafandrului. Lucrătorii cari respiră câte 2—5 ceasuri într'un mediu cu aer comprimat simțesc mai puțină osteneală decât în aerul liber și răsuflă mai ușor, ceeace vine de acolo că aerul comprimat ajută respirația folosind toate părțile plămânilor în care aerul poate circula și cari la presiunea obișnuită a aerului atmosferic rămân neîntrebuințate. De aceea se recomandă să facă *baie de aer comprimat* toți cei ce sufăr de boale cronice de piept, tusă, năduf și oftică chiar, în gradul I și II, și mai cu seamă la cei cu *astmă* (vezi acest cuvânt). Aerul comprimat conține în același volum o cantitate mai mare de *oxigen*, el mărește bogăția sângelui pentru care se recomandă în *anemie*, *cloroză* și în boalele în cari este multă lipsă de sânge; mai e bun și în *rachitism*, precum și în toate constituțiile rele. Pentru administrarea aerului comprimat ne servim de o cameră cu păreți de metal foarte solizi, închisă ermetic printr'o ușă mobilă și luminoasă, prin ferestre cu geamuri de sticlă groase. In această cameră se duce aerul cu ajutorul unei pompe și în măsura în care se îngrămădește aerul presiunea crește. Această presiune ne este arătată de un *manometru* și poate fi regulată cu ușurință prin ajutorul supapelor și a unui robinet. Bolnavul intrat în cameră, în prima jumătate de oră, se mărește presiunea aerului gradat (2—5 atmosfere), apoi în timp de o jumătate oră până la o oră îl menținem la această presiune și, în fine, îl readucem gradat la presiunea normală în timpul ultimei jumătăți de oră. Acțiunea unei astfel de băi este creșterea capacității plămânilor și a nutrițiunii generale. Acest tratament este bun în astmă, emfizem (năduf), bronchită cronică (tusă veche), tusă măgărească, gută, diabet, anemie, albuminurie. Nu se poate face acest tratament în boalele de inimă. Pentru cură cu aer comprimat noi avem *Câmpu-Lung*, *Slănicul Moldovei*, *Strunga*. Pentru a putea face o baie de *aer comprimat și rarefiat* în același timp, sunt aparate cari printr'un dispozitiv permit bolnavului de a inspira aer comprimat și de a expira în aer rarefiat, ceeace face ca să se întrebuințeze toată suprafața pulmonară și prin urmare s'ar obține o supra-activitate a sângelui. Se recomandă acest tratament în: năduf (emfizem), tusă învechită, pleurezie cronică. Baia cu *aer comprimat*, sau *la presiune ordinară*, însă *saturat cu diferite medicamente* (gudron, terebentină, creozot, iodoform, eucalipt, etc.) se recomandă în boalele de laringe, la tot felul de răgușeli și la boalele de plămâni (v. *Câmpulung*, *Slănicul Moldovei*).

Aer confinat, *aer închis*. Aerul mărginit și stricat, adecă mai sărac în oxigen și mai bogat în acid carbonic, care în loc să fie de 2 părți la 10.000 a ajuns la 5 părți pentru 1000 părți de aer se numește *confinat*. Este știut că un om adult, când respiră ia din aer 22 litri de oxigen pe ceas și dă afară 21 litri de acid carbonic, care este foarte stricăcios sănătății, așa că în 4—5 ore aerul dintr'o cameră, dacă nu se face aerisirea, se strică de tot, prin faptul că oxigenul s'a împuținat foarte mult, dar la fel a crescut acidul carbonic; aparatele de iluminat și de încălzit dau toate acid carbonic. Afară de aceasta, toți oamenii cari stau adunați într'un local închis și mic asudă mai mult ca de obicei și dau în aer o cantitate oarecare de aburi de apă, eșiți prin piele și plămâni. Analizând acest aer s'au găsit în el producte volatile, materii organice, cari ies din corp odată cu această apă și cari sunt mai stricăcioase sănătății decât chiar îngrămădirea de acid carbonic. Stricarea aerului confinat poate produce: durere de cap, greață, amețeală, sufocațiune (înecăciune de piept), tot atâtea semne începătoare ale asfixiei; ele dispar însă repede îndată ce eșim la aer curat. Alte ori efectele aerului închis sunt mai slabe, dar mai persistente. Astfel șederea într'un atelier prost aerisit în timpul zilei, într'o cameră mică de culcare, în timpul nopții, provoacă anemie, pierderea puterii, paloarea feței, lipsă de poftă de mâncare, etc.; sângele fiind sărăcit sănătatea se turbură foarte mult. Cel mai bun lucru pentru a preveni toate acestea este de a da fiecăruia aer în cantitate îndestulătoare, de a primeni aerul destul de des pentru a-l întreține curat (v. *Aerisire*).

Aer marin. — V. *Mare.*

Aer rarefiat. — După cum presiunea atmosferică poate fi în unele cazuri mărită, tot așa ea poate să fie micșorată, în mod natural sau artificial, și atunci zicem că *aerul este rarefiat.* Lucrul acesta se întâmplă când ne ridicăm la înălțimi mari, pe munți sau în aeroplan, balon, atunci barometrul scade cu atât mai mult cu cât ne ridicăm mai sus, ceea ce ne dovedește că aerul devine din ce în ce mai puțin greu și din ce în ce mai rar. Dacă ne urcăm mai sus de 2000 metri sănătatea începe a se resimți din pricina aerului prea rar și efectele lui se vor simți cu atât mai mult cu cât vom merge mai sus și atunci suferim de așa zisa *boala de munte,* sau *boala munților,* adecă : amețeală, greutate la cap, stare de somnolență, greutate la respirație, curgere de sânge din nas, bătăi de inimă (palpitații), greață, vărsături, dureri în membre, slăbiciune mare, coloarea albastră a feței. Pe înălțimile mai mici, pe la 1500 până la 1800 metri, aerul mai puțin rarefiat în loc să ne facă rău ne face bine, mai ales dacă ședem acolo mai mult timp, respirația se face cu mai mare ușurință decât în vale, lucru care s'a constatat la Davos, la Briançon, la Saint-Moritz și în alte localități, unde oftica aproape nu există. Din această cauză se recomandă tuturor oamenilor slabi de piept și ofticoșilor la începutul boalei, de a sta în stațiunile alpine, înalte de 1300 până la 1800 metri de asupra nivelului mării, lucru care s'ar putea face și la noi în țară dacă am avea destule case prin munții noștri, cu tot confortul trebuincios, ceea ce din nenorocire nu există. In timpul verii le-am putea recomanda să petreacă una sau două luni la Sinaia, Bușteni, Predeal, Slănicul Moldovei, Bran, Brașov, Colibița, Stâna de Vale. E necesar să să facă în munții noștri cât mai multe sanatorii.

Aerisire, *aerare, aeriseală, ventilațiune.* — Aerul pe care îl respirăm trebue să fie de calitate bună și în cantitate îndestulătoare, de aceea scopul aerisirii este de a ne da aer abundent și curat. Camera în care locuim trebue să aibă un volum de aer îndestulător pentru plămânii noștri și acest aer după câtva timp trebue reînoit, până ce nu devine stricăcios sănătății. Cât timp omul stă într'o odaie cu ferestrele și ușa închise, fie ziua, fie noaptea, el respiră (v. *Respirațiune*), așa că oxigenul din aer se tot rărește, se împuținează, și acidul carbonic se tot înmulțește, iar aerul din cameră se strică, din ce în ce mai mult și devine nesănătos atunci când cuprinde 1 parte de acid carbonic la 1000 de părți de aer (v. *Aer confinat*). Acest lucru, într'o cameră destul de mare și cu un volum de aer suficient, nu se întâmplă așa curând ca într'o odaie mică și locuită de mai multe persoane. Pentru ca o cameră să fie igienică, sănătoasă, trebue ca să aibă o capacitate de 14 *metri cubi de aer pentru o persoană,* sau cel puțin 10 metri cubi. Această cifră trebue înmulțită cu numărul persoanelor ce vor locui împreună, pentru ca să avem o locuință bună. Când în cameră zace un bolnav, din care cauză ferestrele se deschid mai rar și mai puțin timp, aerul se strică și mai iute prin respirație și în acest caz *cubajul de aer* trebue să fie mai mare. Dar, fie camera cât de mare, aerul din ea după un timp oarecare, 8 până la 10 ore, începe să se strice și atunci trebue *reînoit,* dacă nu voim ca respirația să devină din ce în ce mai anevoioasă, iar dacă am mai întârzia cu *primenirea aerului,* cu ventilațiunea, ar începe să se ivească primele semne ale *asfixiei* (v. acest cuvânt). Aerul *proaspăt* trebue luat de afară și în cantitate cu atât mai mare și cu atât mai des cu cât camera este mai mică și numărul locuitorilor ei mai mare. Aerul trebue să fie *curat* și pentru aceasta nu trebue să se deschidă ferestrele din partea unde sunt latrinele, canalele de scurgere, sau maidanele încărcate cu tot felul de murdării. Dacă avem un aparat de *ventilație,* el va fi așezat astfel încât să ia aer din sus de acoperiș, unde atmosfera nu este așa de încărcată de necurățenii. Aerul *proaspăt* trebue să aibă o *temperatură potrivită,* să nu fie nici *prea uscat,* nici *prea umed,* de aceea este bine ca locuința să aibă o dublă orientație, ceeace permite ca să se deschidă ferestrele, sau să se așeze ventilatoarele, spre miază-zi iarna și spre miază-noapte vara (v. *Locuință*).

— Mijloacele pentru a reînoi aerul dintr'o cameră, a-l întreţine curat şi abundent, constitue ceea ce se numeşte *ventilaţiune*, care este *naturală* şi *artificială*. Aerisirea, sau ventilaţiunea *naturală*, se face prin grosimea păreţilor locuinţii, prin încheieturile dela deschiderile ei, prin uşi şi ferestre, prin coşurile dela sobe. *Pereţii* lasă să pătrundă aerul necontenit, fiindcă materialele de construcţiune sunt de obicei poroase. Aerisirea, care se produce prin *încheieturile ferestrelor şi a uşilor*, este mai mult neplăcută de cât folositoare, pentru care de multe ori suntem forţaţi să punem cârnaţi de bumbac pe la ferestre şi uşi, iar cei săraci le lipesc cu hârtie. Aerul de afară trece prin încheieturile şi crăpăturile dela uşi şi ferestre fiind atras de coşul sobei, aşa că el în loc să se împrăştie prin cameră se duce deadreptul către sobă, răcind astfel picioarele şi spatele celor ce stau acolo. Cea mai bună ventilaţie şi cu adevărat folositoare este aceea care se face prin *deschiderea uşilor şi mai ales a ferestrelor*, repetată mai de multe ori în cursul zilei; acest mijloc de ventilaţie naturală e cel mai bun şi mai practic şi poate înlocui toate procedeele de ventilaţie artificială. Pentru a evita curenţii de aer faţă de cari bolnavii sunt cu mult mai simţitori, s'a inventat *ferestrele duble*, ferestrele cu basculă, mulţumită cărora aerul ce vine de afară se duce către tavan, unde se încălzeşte înainte de a veni în atingere cu bolnavul.

Sobele sunt un bun mijloc de aerisire (v. *Incălzire*). Când arde focul puterea de ventilaţie a sobei creşte în virtutea *tirajului* care se face prin coş; o parte din aerul camerei iese pe coş cu fumul odată şi este înlocuit cu altă parte de aer curat şi proaspăt, care vine din afară prin uşi şi ferestre. Aerisirea sau ventilaţiunea *artificială*,când este bine instalată, are însuşirea de a lucra în tot minutul, ziua şi noaptea, introducând necontenit aer curat şi alungând în acelaşi timp aerul stricat Sunt două metode: una numită prin *apel*, sau *aspiraţie*, care trage afară aerul stricat înlocuindu-l cu aer curat; cealaltă prin *împingere* care insuflă aer proaspăt alungând pe cel stricat. Se poate extrage aerul stricat prin ajutorul căldurii, *ventilaţie termică*, pentru care trebue să avem o *sobă de apel* special construită pentru acest scop; se poate reînoi aerul prin mijlocul unor aparate sau maşini, cari sunt puse în mişcare prin electricitate.

Aerob (de la gr. *air* şi *vios*, vieaţă). — Microb care nu poate trăi decât în contact cu aerul.

Aerofagie (gr. *air*, aer şi *fagin*, a mânca). — Pătrunderea în stomac a unei doze apreciabile de aer, la oameni nervoşi, isterici, neurastenici, fricoşi şi urmată de râgâituri uneori, cari uşurează pe bolnav. Aerofagia nocturnă poate simula astmul sau anghina de piept. Aerofagia se vede des la tuberculoşi şi la copiii de sân, cari sug în vânt, sau la o ţâţă cu sfârc prost, sau îşi sug degetele, sau vreun obiect. Se recomandă *psihoterapia* (vezi acest cuvânt), ţinerea permanentă între dinţi a unei ţigarete falşe, să se ia cât mai des prafuri cari absorb gazele şi sunt şi antiacide, iar la oamenii prea nervoşi să se dea valerianat de amoniac.

Aerofobie (*fobos* cuvânt gr., înseamnă teamă). — E senzaţia supărătoare de care se plâng anumiţi indivizi nervoşi când aerul le atinge pielea.

Aerostatoterapia (terapia cuvânt gr. = îngrijirea). — Se recomandă tuberculoşilor, la începutul boalei, să se urce în baloane active la înălţimi mai mari, în timpul zilei. Acolo nu-i nici praf, nici microbi în aer.

Aeroterapie (gr. *aer* şi *therăpé in*, a îngriji). — Prin aceasta se înţelege tratarea boalelor prin *aer comprimat*, *rarefiat*, sau *saturat* cu diferite substanţe *medicamentoase* (v. *Aer comprimat* şi *aer rarefiat*).

Afazia (gr. α, fără şi *fasis*, grai). — Afazia e totalitatea semnelor cari rezultă din alterarea, stricarea *limbajului interior*: vorba, înţelegerea cuvântului, cetitul şi scrisul. Se consideră mari categorii de afazie şi anume: *Afazia motrice*, *afazia sensorială* şi cea *mixtă*. In prima categorie intră bolnavii cari înţeleg vorba dar nu pot vorbi, în a doua cei ce pot vorbi, dar nu înţeleg. Afazia sensorială e caracterizată prin neputinţa de a evoca şi frazele în legătură cu obiectele şi ideile, neputinţa de a evoca obiectele şi ideile în legătură cu cuvintele şi frazele. In primul caz

au greutate în expresiune, în al doilea caz au dificultate în *percepție*. Afazicii sensoriali vorbesc, flecăresc mult, dar vorbesc rău. După aceea au turburări în *cetire*, în scriere (*Agrafie*). Afazia *motrice* sau *anartria*. Bolnavul nu poate *articula* cuvintele. Anartria poate fi chiar completă. Cauzele acestor turburări pot fi *sifilisul, abcesele, sau tumorile* din creer. Tratamentul va fi: *antisifilitic*, reeducarea dar numai în cazurile de anartrie când se poate spera la o vindecare sau ameliorare.

Afecțiune sau *boală*, pentru unii doctori e același lucru, pentru alții afecțiunea e o localizare a boalei.

Aferent (vas...) v. *Limfatice*.

Afin, (*vaccinium myrtillus*, fam. Ericaceelor). — Mic arbust care crește prin pășuni pietroase în regiunea alpină și prin locurile stâncoase și umede din pădurile montane și subalpine. Fructele dulci, puțin acrișoare cunoscute sub numele *afine* se mănâncă; din ele se fac conserve și siropuri răcoritoare. Sucul roșu închis al acestor fructe se întrebuințează spre a văpsi stofe și pentru colorarea vinurilor. In medicină se întrebuințează frunzele și fructele. Principiul activ un acid chinic. Proprietăți: contra diareei; se dă: praf 4 gr. la 2—3 ore; extract 1—2 gr. pe zi în pilule; tinctură, un pahar de lichior pe zi; sirop 2—6 linguri pe zi.

Afinitate morbidă. — Boli ce pot să existe deodată, sau se succed, una pregătind pătrunderea și încolțirea celeilalte mai repede. De pildă: pojarul pregătește oftica.

Afion. — v. *Opiu*.

Afonie (gr. *α*, fără, și *phôni*, voce, glas). — Neputința de a scoate sunete. Afonia provine sau din cauză că coardele vocale nu mai pot vibra: paralizia mușchilor glotei, datorită unei leziuni inflamatoare (unele laringite), sau unor ulcerații (sifilis, cancer, oftică), sau din pricina existenței falselor membrane (crup), sau a unor tumori cari apasă laringele. Se mai observă afonia datorită isteriei, dar atunci ea vine brusc și dispare, tot așa de repede. Afonia mai poate fi datorită și prin faptul că curentul de aer, care pune în mișcare coardele vocale, nu se mai produce, datorită rănirei, sau strâmtorărei tracheei, paraliziei diafragmului, etc. Afonia diferă de *răgușeală*, la răgușeală sunetele există, sunt mai slabe (v. *Laringită, Voce*).

Afrodiziac. — Medicament care ațâță dorințele, poftele veneriene.

Afte (gr. *aptein*, a aprinde, a arde), *gurar, plesne, pogană, pușche*. — Sunt un fel de bășicuțe cari se ivesc în gură, albe sau cenușii, înconjurate de un cerc roșu și cari după 2—3 zile se sparg lăsând în urma lor câte o rană foarte dureroasă la cea mai mică atingere. Aceste bășicuțe se arată de obicei pe limbă, în vârf sau pe laturi, se pot întinde și pe buze, pe gingii, pe căptușeala obrajilor (stomatită aftoasă) și chiar pe amigdale (angină aftoasă). Gura miroasă urît. Se ivesc de obicei la copiii mici, cari au dureri așa de mari încât nu pot suge; se văd și la oameni mari, cari fumează, sau nu-și țin gura curată. — *Tratament*. Să se facă gargară cu ceai de nalbă, sau de susai, să se atingă rănile cu câte o picătură de spirt, sau de apă de Colonia sau și mai bine cu piatra iadului, sau cu miere de trandafir (miericică) cu puțină piatră acră în ea, sau cu borax, ori gargară cu clorat de potasă, 8 gr. la 200 apă căldicică.

Afuziune (lat. *affusio*, dela *afundere*, a vărsa pe, a turna pe deasupra, a uda). — Aceasta constă în a turna pe tot corpul, sau numai pe una din părțile sale o cantitate de apă rece, sau caldă. Afuziunea se deosebește de *abluțiune*, care este o spălare parțială, de *irigațiune*, care este o stropire, sau udare locală, de *duș*, în care se aruncă apa cu oarecare putere asupra părților pe care trebue să le impresioneze. In afuziune bolnavul primește conținutul unui vas plin cu apă, care se revarsă asupra lui. Iată cum se face afuziunea: se pune bolnavul desbrăcat într'o baie, în care poate să fie puțină apă caldă, în picioare sau în poziție șezândă, apoi se toarnă apă deasupra lui, după care bolnavul ese din baie, se șterge bine pe corp, se așează în pat și se învelește într'o plapomă de lână, sau se îmbracă repede și apoi iese la aer. *Afuziunile reci* au efecte variabile după durata și modul lor de aplicațiune: *sedative* (liniștitoare) sau *stimulente* (ațâțătoare). Ele sunt nesupărătoare chiar și atunci când corpul are temperatură, sau este în transpirație (asu-

dat), însă în acest caz afuziunea rece trebue să fie de scurtă durată. Ele sunt *stimulente* când apa are 12^0 şi durata 2—3 minute; *sedative* când apa are 14—16^0 şi durata 10—15 minute. Afuziunile reci sunt bune mai cu seamă

Fig. 5. — Afuziune

în boalele febrile, grave, cu adinamie (lipsă de putere) mare, cum sunt: febra tifoidă, scarlatina, febrele intermitente; ele sunt foarte folositoare în mai toate boalele nervoase (nevroze). *Afuziunile calde* se întrebuinţează mai rar şi sunt mai puţin folositoare. Ele servesc mai mult ca *sedative* (apa de 25—30^0).

Agalactie (gr. α fără, *gala*, lapte). Lipsa de lapte din sânul mamei.

Agapia (judeţul Neamţ). — O foarte frumoasă şi romantică staţiune climaterică de vară, mânăstire de călugăriţe, situată în curbătura Măgura, în fundul unei văi umbrite, altitudine 480 metri. Clima excelentă şi constantă aerul foarte curat ozonizat şi îmbalsamat cu miros de brad, iar întinsele păduri seculare din jur exercită o influenţă continuă asupra împrospătării lui. Vieaţa liniştită şi ieftină; confortul necesar nu lipseşte. Imprejurimile sunt foarte pitoreşti şi numeroase: mânăstirile Văratec, Neamţu, Secu Horaiţă şi staţiunea balneară Bălţăteşti. — *Indicaţiuni:* se recomandă anemicilor, surmenaţilor, neurastenicilor, convalescenţilor, ofticoşilor (la începutul boalei).

Agar-agar. — v. *Geloză.*

Agasare (gr. *akazein*, a ascuţi; fr. *agacement*, dela *agacer*, a strepezi dinţii fig. a întărâta, a irita, a provoca). — Sunt două feluri de agasări; una *morală* şi alta *fizică*. Cea *morală* constă în o schimbare trecătoare a caracterului, o iritabilitate particulară a nervilor, care face să ne fie penibilă orice senzaţie fizică şi morală pe care în altă stare nu o avem. Această stare fiind trecătoare nu se recomandă ca tratament decât linişte şi calmante, puţin bromur de potasiu (2—4 grame), iar pentru a modifica starea generală a acestor persoane nervoase, cari mai întotdeauna sunt şi *anemice*, li se dau tonice (fieruginoase) şi preparatele de valeriană; idroterapie.

Agitaţiune (*agitatio*, dela lat. *agitare*, a mişca iute, a clătina, sgudui), *neodihnă, nelinişte.* — In această stare inteligenţa este mărită, exaltată, din care cauză omul are mare poftă de vorbă; ideile se succed fără întrerupere, sar dela un obiect la altul, dar tratează despre lucruri reale, aievea, şi se înlănţuesc unele cu altele, ceea ce deosebeşte *agitaţiunea* de *delir* (aiurare). Putem fi agitaţi nu numai în timpul zilei ci şi în cursul nopţii, când avem somnul neliniştit, ne deşteptăm adeseori, ne mişcăm în continuu în pat, când pe dreapta, când pe stânga. In boalele grele cu fierbinţeală mare agitaţiunea este un semn foarte comun şi se pronunţă mai ales către seară. — In *copilărie* se observă cu mult mai des decât în oricare vârstă şi cauza poate fi de multe ori un lucru de nimic dar poate fi şi semnul unei boale contagioase. — *In etatea adultă* agitaţiunea de asemenea pote fi trecătoare şi să dispară odată cu cauza care i-a dat naştere, fără nici un tratament. Ea se arată de preferinţă noaptea; unele persoane nu pot sta culcate pe spate fără ca să nu aibă somnul agitat; altele sunt agitate din cauza unei mistuiri grele provenită din mâncare prea multă şi mâncări prea grele; unii din pricină că au luat băuturi excitante, ceai, cafea, şampanie, licoruri, fără ca să fie obicinuiţi cu ele; alţii fiindcă au avut în timpul zilei emoţiuni mari, sau au

suferit de căldură mare cum e în timpul verii. — Dacă agitaţiunea persistă mai multe zile dearândul, cu sau fără întreruperi, dacă ea continuă ziua şi noaptea, dacă se mai însoţeşte şi de alte semne, atunci de sigur că ea este începutul unei boale adevărate, de o durată mai mult sau mai puţin lungă: o febră tifoidă, un reumatism, o îngrămădire de sânge la piept, sau oricare boală acută, căci toate încep cu un fel de agitaţie. Ea mai există şi în diferitele forme de alienaţiune mintală, în mod continuu sau numai momentan (vezi *Nebunie*). Medicamentele cele mai bune în contra agitaţiunii sunt *cloralul* şi *opiul*, pe cari numai doctorul le poate prescrie, dar, până să vină el, vom pune bolnavul în pat într'o odaie curată şi aerisită, îi vom da dietă şi băuturi răcoritoare (limonade, sirop de smeură cu apă), ceai de tei, apă de flori, cari toate pot da linişte bolnavului şi în cazurile uşoare pot să-l vindece. — La *bătrâni* agitaţiunea este mai rară, dar când există este cu mult mai gravă şi ne face să ne gândim la o boală mai serioasă.

Aglosie (gr. *α*, fără şi *glossa*, limbă) Fără limbă.

Aglutinare. — Microbii cari în mod normal sunt izolaţi şi mobili, sub acţiunea unui *ser* dela un animal *imunizat* prin *vaccinarea* contra acelor microbi, sau a serului unui bolnav, atins de boala pricinuită de acei microbi, se adună în grămezi.

Agnosie (gr. *α* fără, *gnosis*, cunoştinţa). — Turburări în înţelegerea naturei lucrurilor, a semnificărei obiectelor, fără îmbolnăvirea senzoriului şi a percepţii simple. — După felul turburărilor deosebim *agnosie vizuală*, *surditate psihică*, *agnosie tactilă*, *agnosie generală*.

Agonie (dela grec. *agón*, luptă), a *trage să moară*. — Lupta organismului contra morţii. Mai întâi *inteligenţa* se întunecă; cunoştinţa se pierde; bolnavul nu mai răspunde decât prin fraze puţin lămurite şi fără şir, fiindcă gândirea nu mai există, iar vocea, după ce a devenit mai slabă şi schimbată, încetează cu totul din cauza paraliziei laringelui. Omul se află într'o stare de somnolenţă din care nu-l putem scoate de cât *momentan* prin excitaţiuni din cele mai puternice. Uneori inteligenţa se păstrează până în ultimul moment, când bolnavul singur îşi dă seama că moare, cazuri cari din fericire nu sunt dese. Intru cât priveşte *mişcările*, ele se slăbesc pe încetul, începând cu membrele inferioare. picioarele fiind deja în nemişcare pe când mâinile se mai mişcă din când în când. După aceasta urmează paralizia gâtlejului şi a esofagului, aşa că apa turnată în gură cade în stomac ca într'un vas inert, producând un zgomot special, sau iese afară fără să fie înghiţită, tot astfel se întâmplă cu orice i-se dă. Din cauză că *simţirea* este micşorată foarte mult, aproape stinsă, bolnavul nu sufere aproape de loc; durerile din timpul boalei nu le mai are. *Simţurile* şi anume: mirosul, gustul şi pipăitul nu mai slujesc, vederea şi auzul de obicei sunt stinse, cu toate aceste tot e bine ca să nu se vorbească în jurul muribundului, căci poate să mai înţeleagă câteceva. *Fizionomia* ia o înfăţişare proprie: faţa, capătă o paloare specială, trăsăturile se şterg, tâmplele se înfundă, obrajii devin flasci şi atârnă, nasul se subţiează şi se răceşte, buzele sunt mai subţiri şi decolorate, pleoapele sunt pe jumătate închise şi ascund în parte ochii, cari sunt înfundaţi în orbite, acoperiţi de o pânză ca de păianjen, cu privirea rătăcită. *Căldura* începe să dispară din mâini, din picioare, din nas, din urechi şi o *sudoare rece* acopere pielea, mai ales la cap şi la mâni. *Bătăile inimii* şi *pulsul* sunt mai încete şi mai rare. *Respiraţia* slăbeşte, se răreşte şi pare că s'ar împiedeca, auzindu-se de departe un *horcăit*, produs prin flegma ce rămâne în gât şi pe care omul nici n'o poate scuipa, nici n'o poate înghiţi, din cauza paraliziei gâtului. Durata agoniei, în termen mijlociu, este de 20 până la 30 ore, rar ajunge până la 48 de ceasuri şi în mod excepţional trece de 2 zile.

Agorafobie (gr. *agora*, piaţa şi *fobie*, teamă). — O stare deosebită a anumitor indivizi bolnavi de nervi, sau sufleteşte, când se găsesc într'o piaţă sau când vor să treacă o stradă pe unde circulă mai multă lume.

Agrafe. — Cele obişnuite se între-

buinţează la fixarea bandajelor; unele speciale, se întrebuinţează în chirurgie pentru prinderea buzelor plăgilor operatorii.

Agrafie (gr. α fără şi *grafin* a scrie). — Sunt cazuri când dintr'o lipsă de legătură, coordonare a gândirei, aducerei aminte (memoriei), expresiunei scrise a cuvintelor şi centrilor creerului, un individ să nu poată scrie nici un cuvânt, deşi mişcările mânei sunt bune.

Agriş, *acriş, borboană, coacăză, sălbatică, struguri spinoşi* (*Ribes grossularia*, fam. Saxifragaceelor). — Arbust ale cărui fructe sunt nişte boabe ovoide, verzi, galbene, sau roşii, păroase sau fără peri, care creşte prin locuri stâncoase şi se cultivă prin grădini (Aprilie—Mai). Fructele, numite *agrişe*, se mănâncă; necoapte, sunt acre, astringente şi irită stomacul; coapte sunt dulci, răcoritoare şi laxative.

Agriş roşu. — v. *Drăcilă*.

Aguridă. — Caută la *Struguri*.

Ai. — v. *Usturoiu*.

Aior. — v. *Laptele cânelui*.

Airol (oxiodogalat de bismut). — Praf cenuşiu, fără miros, fără gust, nu se topeşte în apă, însă se descompune într'un product roşietic în atingere cu lichidele apoase. Se întrebuinţează ca antiseptic, având aceleaşi proprietăţi şi dându-se în aceleaşi doze ca iodoformul, al cărui succedaneu este (vezi *Iodoform*).

Aiurare. — v. *Delir*.

Ajun. — v. *Abstinenţă*.

Ajutoare publice. — v. *Salvarea*.

Alămâioare. — v. *Gutuie*.

Alăptare (*lactatio*). — Copilul, îndată după naştere simte trebuinţa de a dormì şi numai după vr'o trei ceasuri se alăptează pentru întâia oară. Obiceiul de a da noului născut la început apă cu zahăr, sau ceaiuri, este bun; De obiceiu copilul nici nu cere să fie alăptat în prima zi, ci se odihneşte, atât el cât şi mama şi numai de a doua zi trebue pus la sânul mamei. In timp de mai multe luni, copilul se va hrăni numai cu lapte, care este foarte hrănitor şi singurul nutriment care îi prieşte. Prin urmare, alăptarea este nutrimentul primei copilării, care nu va fi înlocuită decât numai după mai multe luni (v. *Inţărcatul*). Alăptarea este de trei feluri: *naturală*, când copilul suge dela sânul maicii sale, sau al unei doici, sau dela un animal domestic femelă; — *artificială*, când copilul suge laptele din biberon, sau îl bea cu linguriţa ori cu ceşcuţa; *mixtă*, când copilul este hrănit atât la sân cât şi cu biberonul (sticlă sugătoare) — Din *alăptarea naturală* cea mai bună şi din fericire cea mai răspândită este cea *maternă*, din partea mamei. Din timpurile vechi alăptarea maternă a copilului mic s'a bucurat de cea mai mare cinste. Aşa de pildă în Sparta şi la Atena, cetăţi vechi, în care s'a pus baza civilizaţiei de azi, femeile care îşi alăptau singure copiii aveau

Fig. 6. — Cum se ţine copilul la alăptare când mama este culcată

întâietate oriunde se duceau şi toată lumea le consideră ca pe ceva dumnezeesc, de care nu se atingea nimeni, să le facă vreun rău. In India şi acum e obiceiul ca mama, după moartea copilului, să-i stropească mormântul cu laptele ei, până îi va seca din ţâţe. Acest popor crede că datoria mamei de a-şi alăpta singură copilul nu este numai pe lumea aceasta, ci se întinde şi după moartea lui, când trebue să-şi verse laptele ei pe mormântul copilului. In poporul nostru găsim de asemenea o mulţime de credinţe care spun mamei că, dacă nu-şi va alăpta singură copilul, va fi pedepsită de Dumnezeu, iar copilul o va urî când va fi mare. Natura şi mintea cer deci ca mama să nutrească singură copilul pe care l'a

născut. Cel mai mare folos în alăptarea maternă este potrivirea desăvârşită care este între calitatea laptelui mamei şi trebuinţele copilului. In momentul naşterii copilul găseşte în laptele mamei cantităţile de apă, de zahăr, de materie grasă, etc., cari îi convin; apoi, mulţumită schimbărilor naturale pe cari aceste elemente le încearcă în măsură cu cât se depărtează de acest moment, copilul le va avea în proporţiile cari se potrivesc exact cu trebuinţele corpului său. Folosul mamei de a-şi nutri copilul

Fig. 7. — Mama îşi alăptează copilul stând pe scaun

este mare, căci laptele îi umflă sânurile, i le întăreşte, aşa că dacă ele n'ar găsi în sugerea copilului o scurgere uşoară şi naturală, s'ar inflama, dând naştere la abces, care e foarte dureros (vezi *Sânuri*). Afară de acestea mai este un alt folos: alăptarea maternă dă mamei putinţa de a-şi îngriji copilul bine, ceeace nu se poate cere dela o femee străină, care n'are dragostea şi devotamentul ei.

Apoi, în multe cazuri, mamele slăbuţe se îngraşă, pentrucă laptele, ca să se formeze mereu în ţâţe, cere mamei mai multă hrană şi o bună poftă de mâncare. Altele, care au un sân prea mic, dupăce alăptează li se mai măreşte pieptul, îşi fac deci un corp mai frumos. Sunt însă unele împrejurări în care mama nu-şi poate alăpta copilul: din *partea copilului* este o slăbiciune prea mare generală, sau diformităţile gurii (buză de iepure sau limbă prinsă), cari îl împiedecă să sugă sânul. In aceste cazuri trebue să-l hrănim cu linguriţa, sau cu biberonul, cel puţin în primele zile, până când copilul se mai întăreşte ca să poată prinde sânul. Din

Fig. 8. — Cum ţinem copilul când îi dăm lapte cu linguriţa

partea mamei poate să fie calitatea rea a laptelui, sau cantitatea lui prea mică, sau micşorimea sfârcurilor, o slăbiciune generală cu anemie mare (lipsă de sânge), unele boale cari se pot da copilului (oftica, nebunia, epilepsia, etc.), ivirea unei boale molipsitoare şi febrile, dacă mama rămâne din nou însărcinată. Intru cât priveşte menstruaţia (periodul, sorocul), dacă ea se iveşte în timpul alăptării, copilul poate continua cu sugerea, mai ales când suportă bine laptele, afară numai de cazul când copilul sufere şi începe să aibă vărsături şi urdinare, atunci va înceta alăptarea. Dacă laptele mamei a venit în ţâţe din primele ore după ce s'a născut copilul, nu este bine să aş-

teptăm ca sânurile să se umfle de lapte prea mult, ceeace ar obosi copilul în timpul sugerii, ci e bine să-l punem la sân. La alăptarea copilului în cele d'întâi zile dela facere mama va rămânea culcată, întorcându-se într'o parte, iar dela a 6-a, sau a 7-a zi, va da sânul copilului şezând cu spatele răzimate. Puţin timp înaintea facerii şi îndată după facere ţâţele femeii conţin un lapte subţire şi limpede care se numeşte *colostru*. După ce copilul a supt *colostrul* i se golesc maţele de materia negricioasă care s'a adunat în ele, înaintea naşterii şi care se numeşte *meconiu* şi astfel se înlătură trebuinţa de a se da nou-născutului curăţenie în primele zile. Cu încetul colostrul, care este un laxativ, dispare, laptele devine mai puţin apos şi după 8 până la 10 zile va avea grosimea şi compoziţia normală. Dacă e slăbuţ se va da copilului să sugă din amândouă sânurile la fiecare supt, iar nu alternativ, adecă acum dintr'un sân şi la altă sugere din celălalt sân; laptele dintr'un singur sân nu-i ajunge ca să-l hrănească. Dacă e voinic şi ţâţa este sănătoasă, i se va da, la un supt, să sugă numai dintr'una, iar la următorul din cealaltă. In chipul acesta laptele este golit tot şi ţâţa va produce şi mai mult. Intru cât priveşte *cantitatea de lapte* pe care trebuie s'o ia noul născut, hrănit la sân, vom spune că este bine ca dela început să se reguleze timpul şi durata alăptării. Dela a 2-a sau a 3-a zi după naştere copilul să nu sugă ziua decât la intervale de cel puţin 3 ore şi noaptea la câte 3 până la 4 ore. Copiii cari au împlinit etatea de 2 luni să sugă noaptea mai rar decât la 4 ore. Fiecare alăptare să dureze 10 până la 12 minute. Dacă copilul a supt la o sugere prea mult lapte, el varsă ce a supt peste măsură, ceeace nu-i face rău. Dar când se ivesc vărsături adevărate, cu scaune verzi, cu *mătrice* (colici intestinale), cu *diaree* (urdinare), atunci trebue rărite şi scurtate sugerile, să se cheme doctorul, ca nu cumva copilul să nu se îmbolnăvească mai rău. Este bine ca să se reguleze sugerile după cum am arătat mai sus, atât pentru a păstra puterea şi odihna mamei, cât şi pentru a asigura mistuirea şi somnul copilului. Nu este bine ca să căutăm a domoli ţipetele copilului dându-i numai decât ţâţa, căci acele ţipete nu sunt întotdeauna semnul foamei. Copilul bine desvoltat suge pnă la 650 grame de lapte în 24 ore în primele 2 luni; la 4—5 luni cam 900 grame pe zi. Cel mai bun mijloc de a şti dacă laptele este bun şi îndestulător este de a cântări copilul, dacă nu în fiecare zi cel puţin tot la 8 zile. Din tabloul următor putem vedea cât lapte trebue să sugă un copil la diferite vârste şi cât trebue să crească în greutate şi lungime. Dacă copilul nu creşte în această măsură, dacă el este abătut, nepăsător, dacă nu câştigă în greutate şi dacă scaunele lui sunt de culoare verde, sau verzuie ca spănacul, atunci e semn că laptele nu e bun şi nu e îndestulător şi atunci trebue să recurgem la *alăptare*

Vârsta copilului	Greutatea copilului	Lungimea copilului	Cantitatea de lapte de mamă în 24 ore
10 zile	3 kgr. 250	50 cm.	320 gr.
30 „	3 „ 700	54 „	600 „
2 luni	4 „ 400	57 „	640 „
3 „	5 „ 100	60 „	720 „
4 „	5 „ 800	62 „	800 „
5 „	6 „ 500	63 „	880 „
6 „	7 „ 100	64 „	910 „
7 „	7 „ 500	65 „	945 „
8 „	7 „ 800	66 „	980 „
9 „	8 „ 100	67 „	980 „
10 „	8 „ 400	68 „	990 „
11 „	8 „ 600	69 „	1020 „
1 An	8 „ 800	70 „	1050 „

mixtă, sau la o *doică*, sau la alăptare *artificială*. Este important de ştiut *regimul pe care trebue să-l urmeze femeia care alăptează*. Hrana mamei trebue să fie mai întâi uşoară de mistuit, în cantitate suficientă, însă nu exagerată, nu prea multă şi de calitate bună. Lintea şi cartofii măresc bogăţia laptelui, precum şi celelalte

feculente, dar să nu facem uz de acestea în cantitate prea mare, înlocuind carnea și peștele, cari dau tot atâta lapte ca și vegetalele. Fructele, prăjiturile, legumele, vor fi luate în măsură suficientă. Pentru ca mistuirea să fie bună trebue ca hrana să varieze și femeia să nu stea toată

Fig. 9. — Mama legată la nas și la gură, ca să nu dea guturaiul copilului

Fig. 10.—Cum trebue ținută țâța ca să nu astupe nasul copilului

ziua închisă în casă. Femeia în timpul alăptării se va servi de aceleași mâncări și în aceeași cantitate ca mai înainte, fără să-și schimbe obiceiul. Femeia care alăptează trebue însă să aibă destulă *odihnă fizică* și *morală*. Un somn de cel puțin 7 ore îi este trebuincios.

Emoțiunile vii ale mamei pot să aducă în compoziția laptelui schimbări cari pot da copilului fenomene nervoase, convulsiuni (spasme). — *Alăptarea la doică sau mancă*. Dacă este cu neputință ca mama să hrănească copilul, el este încredințat spre alăptare unei doici, sau *în casă* și sub privigherea mamei, ceea ce este mai bine, sau *afară din casă* unde privigherea este foarte anevoioasă. Alegerea doicii cere diferite precauțiuni adecă ea să fie sănătoasă, curată, să aibă lapte de ajuns (v. *Doici*). De altfel această alegere trebue să fie făcută întotdeauna de doctor. In tot cazul o doică bună este de preferit biberonului, oricât de bine întreținut ar fi el. *Alăptarea prin animal femelă*. Prin conformația fizică și docilitatea lor obișnuită, cățeaua și capra sunt mai bune doici decât vacile, măgărițele și iepele. Dar acest mod de alăptare

Fig. 11. — Copil sănătos, adăptat de mama sa (la $4^1/_2$ luni)

prezintă dificultăți numeroase, din care cauză nu s'a putut adopta. — *Alăptarea artificială, sau cu biberonul* (sticlă sugătoare). Când mama nu este sănătoasă și *nu se poate găsi nici o doică bună*, atunci trebue să se hrănească copilul cu *lapte de vacă*, de bună calitate (vezi *Lapte*) dela o *vacă sănătoasă*. In prima lună a vieții o să adăogăm laptelui de vacă *fiert* și căldicel o cantitate foarte mică de zahăr ordinar, sau mai bine de zahăr de lapte (lactoză).

Iată acum cantitatea zilnică de lapte de vacă necesară copilului în prima săptămână a vieței sale:

Ziua II-a 70—100 gr. ½ lapte cu 5% zahăr.

Ziua III-a 150—200 gr. ½ lapte cu 5% zahăr.

Ziua IV-a 220—300 gr. ½ lapte cu 5% zahăr.

Ziua V-a 310—400 gr. ½ lapte cu 5% zahăr.

Ziua VI-a 380—500 gr. ½ lapte cu 5% zahăr.

Ziua VII-a 450—600 gr. ½ lapte cu 5% zahăr.

In primele săptămâni dăm laptele tăiat cu apă pe jumătate; între 2—4 luni o parte din 3 să fie apă și de la 5 luni laptele curat. Laptele de vacă se dă copilului cu *biberonul*, sau sticla sugătoare, care cere o îngrijire cu totul deosebită (vezi *Biberon*). In nici un caz să nu se dea copilului o sugătoare de tulpan cu zahăr și pesmeți pisați, sau cu altă umplătură, cari strică stomacul. Deși laptele de bivoliță este mai greu de mistuit decât cel de vacă, îl putem folosi la nevoe. In timpul verii laptele se strică lesne, se acrește curând și produce vărsături și dureri de stomac; pentru ca să-l ferim mai bine de stricăciune trebue fiert îndată ce s'a adus în casă și după ce s'a răcit să se pună într'o sticlă curată și astupată bine, iar sticla să se așeze în alt vas cu apă rece, sau ghiață. Laptele de vită nutrite cu borhot acru din poverni și din fabrici de zahăr nu este bun. Inaintea ieșirii celor dintâi 2 sau 4 dinți să nu se dea copilului nici un alt aliment, nici o altă hrană decât lapte. Până atunci copilul să fie ferit de mâncări făinoase și de alte mâncări solide. Diferite alimente, cum sunt: laptele conservat elvețian, pulberea lui Liebig, pulberea lui Nestlé și alte preparate, așa zise pentru hrănit copiii, înlocuind laptele natural al femeiei, nu sunt suportate bine de toți copiii, de aceea este mai bine ca cu acei bani să se plătească o doică bună. — ***Alăptarea mixtă***. Dacă mama este sănătoasă dar n'are lapte îndeajuns, dacă ea este obligată de a lipsi de acasă pentru a lucra într'o fabrică sau a merge la un serviciu (funcțiune) și mijloacele nu-i permit să țină o doică, atunci ea poate să alăpteze copilul ,dându-i-se acestuia și lapte de vacă în lipsa ei, adecă să se facă alăptarea la sân și cu biberonul, ceeace se chiamă alăptare ***mixtă***. Nu e bună ca cea ***maternă***, dar e mult mai bună decât cea *artificială*. Nutrirea cu biberonul se va face după cum s'a arătat mai sus. (Celor ce vor să citească mai multe despre alăptare le recomandăm să-și procure cartea **„cum să ne creștem copiii"** de Dr. **Glăvan**).

Alaur. — v. *Ciumăfaie*.

Albastru de metilen. — Clorur de tetrametiltionină. Pulbere amorfă, albastră închisă, mată, fără miros, fără gust, solubilă în 60 părți de apă sterilizată. Un sfert de ceas după ce s'a înghițit, urina devine verzuie, apoi albastră-verde după 2 ore, în fine albastră închisă după 4 ceasuri. Albastru de metilen are proprietăți bactericide variabile, și anume: față de ematozoarul paludismului; față de gonococul blenoragiei (injecțiuni uretrale); precum și față de alți microbi, pentru care se dă în dizenterie, conjunctivite infecțioase, ozenă, stomatite ulceroase. Albastrul de metilen se pare că ar calma durerile în ataxia locomotrice, în polinevrite, în nevralgii și uneori și în reumatismul muscular. Bun agent de sugestie în isterie (se dă în pilule). Doză: 5—50 ctgr. în buline, pilule. Pe *dinafară* se dă în pulbere, în soluțiuni, colire, injecțiuni intramusculare.

Albastru de Prusia. — v. *Cianur*.

Albeață. — v. *Ochi* și la *Cornee*.

Albine (Intepături de). — Fiecare albină are un ac la partea dinapoi cu un vârf ascuțit și dințat (15 până la 16 dințișori), care îl face să semene cu o suliță și din care pricină odată intrat în piele el nu mai poate eși. Acul este găunoșit pe dinăuntru și prin acel canal iese veninul care este produs de 2 beșicuțe așezate în pântece și care venin mărește durerea înțepăturii. Cu acest acușor se apără albinele când sunt atacate, lovite sau supărate în munca lor, și atunci înțeapă unde le vine bine, pe față, gât, mâini, sau pe ori ce altă parte descoperită a corpului. Partea înțepată îndată se roșește, se umflă și dă loc la o mâncărime și arsură de multe ori foarte mare. Când înțepăturile sunt multe se pot ivi semne grave, umflături mari și abcese, *gangrenă* la membre prezentând semne foarte

grave, urmate chiar de moarte. — Mai întotdeauna acul introdus sub piele se desface de corpul albinei,, atrăgând cu el și beșicuța cu venin pe care o vedem în înțepătură sub forma unui punct rotund și negru. Nu trebue să apăsăm pe această pungă ca să nu se mai scurgă venin în rană; e bine s'o ridicăm cu un vârf de ac, trecut întâi prin foc, ceeace se face lesne cu puțină îndemânare și cu ochi buni. După ce s'a scos acul e bine să se spele locul cu apă rece sărată, cu oțet, cu spirt de vin cu apă de Colonia, cu apă de plumb sau cu câteva picături de amoniac lichid, cari micșorează durerea. Se mai poate pune și un amestec alcătuit din: amoniac 15 gr. colodiu 5 gr. și acid salicilic 50 centigrame. Când înțepăturile sunt foare numeroase va trebui ca bolnavul să facă o baie caldă și să i se dea pe dinăuntru *tonice*. Câte odată albina pătrunde în nas sau în gură și atunci lucrurile sunt mai grave. Se întâmplă uneori că mâncând fructe să înghițim din greșală o albină, sau o *vespie*. Când ne înțeapă în gură, sau în fundul gurii, sau pe limbă, după care părțile înțepate se umflă așa de tare încât ne astupă răsuflarea, putem muri de *asfixie*. Cel mai bun lucru este să facem gargară cu sare de bucătărie topită în apă, în care vom pune și puțin oțet, iar dacă starea e gravă să chemăm doctorul. Se mai recomandă ca gargară: ceaiul de nalbă, de floare de soc și de capete de mac. *Bondarul și vespiile* sunt tot așa de primejdioase ca și albina. Tratamentul este același, ca și pentru înțepăturile de *țânțari*, *tăun* și în mușcăturile de *omidă*.

Albinism (dela lat. *albus*). — Lipsa de pigment (materie colorantă), sau de granulații melanice (negre) în celulele poligonale ale stratului adânc al pielei, în celulele zise pigmentare, cari căptușesc irisul și cavitatea ochiului. Tot pentru același cuvânt se decolorează, sau albește părul (*caniție* congenitală), etc. Din această stare, datorită de obiceiu unei opriri de desvoltare, rezultă, la rasa albă, o colorațiune a irisului și a pupilei, din cauză că nici un pigment nu mai acopere vasele coroidiene și atunci razele luminoase se filtrează prin iris și merg pe retină ca să turbure formațiunea imaginilor; vederea este slabă și ochii clipesc. Oamenii atinși de albinism se cheamă *albinoși*. Cauza albinismului este necunoscută. Se știe însă că ereditatea joacă un rol important în apariția sa. Albinismul se vede și la animale: șaorece alb, unele specii de iepuri, mierlă albă, corbi albi, etc., cari sunt adevărați albinoși.

Albituri. — v. *Rufărie*.

Albumina (*albumen*, dela *albus*, alb). — Corp cuaternar, care pe lângă carbon, idrogen, azot și oxigen mai conține și mici cantități de sulf, fosfor și materii minerale. Se găsește în *albușul de ou*, în *serul sângelui* și în *limfă*. — *Apa albuminoasă*, patru albușuri de ou bătute într'un litru, sau o ocà, de apă, se întrebuințează în *diaree* (urdinare) și în cazurile de *otrăviri* (vezi aceste cuvinte). — *Linimentul albuminos*: un amestec de părți egale de spirt de vin și albușuri de ou este bnn în sgârieturile pielei în urma loviturilor. Se mai întrebuințează și în *boalele de piele* (v. *Mâncărime*). Albumina în urină (v. *Urină* și *Albuminurie*).

Albumină vegetală. — v. *Gluten*.

Albuminometru. — E un aparat special cu ajutorul căruia ne putem da seama câtă al*bumină* se găsește într'o urină.

Albuminurie (dela *albumină* și *urein*, a urina, a se pișa). — Omul sănătos nu are albumină în urină; când se ivește în ud atunci e semn că sănătatea s'a turburat și persoana aceea sufere de *albuminurie*. In acest caz, dacă încălzim urina până dă în clocot și apoi picăm în ea câte-va picături de acid acetic, (oțet tare) ea se turbură, se brânzește. Urina de examinat trebue să fie proaspătă, să nu fie mai veche de 24 ore, căci ea se strică și nu ne mai arată adevărul. Căutarea abuminii în urină nu este în totdeauna ușoară și de multe ori ne putem înșela, de aceea este bine ca s'o dăm spre analizat la un *laborator* special, de unde vom obține o analiză completă și amănunțită, care pe lângă

albumină ne va arăta tot ceea ce se află în urină. Prezenţa albuminii în urină, după un mers lung pe jos, după o masă mai bogată, este *trecătoare* şi dispare repede şi definitiv, fără să lase urme rele, cum lasă în : *scarlatină*, *erizipel*, *pneumonie*, *febră tifoidă*, *sarcină* ; vezi aceste cuvinte. In unele boale de rinichi, cum este boala lui Bright albumina este *permanentă* în urină (v. *Rinichi*). Tratamentul albuminuriei constă mai cu seamă în *regim*, care la începutul boalei este *absolut lactat*; bolnavul, va lua numai lapte, dulce şi bătut ; spre sfârşit va putea lua şi alte mâncări : pâne, orez, tapiocă, ciocolată, preparate cu lapte şi brânză ; apoi mai târziu : legume verzi, feculente, fructe preparate cu lapte, carne albă tocată, puţine ouă. Ca băutură : pe lângă lapte, cafea şi ceai, slabe, bere şi *vin tonic* (v. aceste cuvinte). Nu sunt permise vin, licheruri, ţuică ori rachiu. Pe lângă regim se recomandă ca tratament : fricţiuni uscate, masagiu, băi de aburi, inhalaţii de oxigen şi băi de *aer comprimat*. Clima dulce în apropierea pădurilor de brad : Sinaia, Buşteni, Predeal, Agapia, Câmpulung, Bâsca-Penteleu, Durău, Meledic, Rucăru, etc. Ape minerale : Slănicul Moldovei, Căciulata.

Alcalii (dela *al*, articol arab, şi *kali*, nume arab al plantei *Salsola soda*). — Prin numele de *alcalii* se înţeleg nişte substanţe cari, combinându-se cu *acizii*, formează *săruri*. *Alcalii* sunt de două feluri : *minerali*, cari se scot din regnul mineral, şi *organici* sau *alcalaoizi*, cari se scot din plante şi animale. Alcalii *minerali* sunt : *amoniacul*, *calcea*, *magnezia*, *potasa* şi *soda*. Caracterele lor sunt : gust *acru* şi *arzător*, realbăstresc hârtia de turnesol înroşită de acizi, înverzesc siropul de viorele, se topesc foarte uşor în apă. Aceste caractere aparţin mai cu seamă la potasă şi la sodă, din care cauză acestea se numesc alcalii *tari* sau *adevăraţi*. Sub nume de *alcali volatili* se înţelege *amoniacul*. Alcalii *curaţi* sau în *soluţiuni concentrate* sunt *caustici*, ard ţăsăturile, din care pricină se întrebuinţează numai *pe din afară* (amoniacul la vezicatorile instantanee). *Pe dinăuntru* ei sunt *otrăvuri puternice*, cari se iau din greşeală, sau în scop de sinucidere. In caz de *otrăvire* cele mai bune antidoturi sunt băuturile acidulate, apă cu oţet în abundenţă. In *soluţii slabe* nu sunt otrăvitori, dar pentru uzul intern sunt de preferat *alcalinele*, cari au un gust mai plăcut.

Alcaline (Săruri). — O sare alcalină este împreunarea, sau combinaţia, unui acid şi a unei baze. In medicină se întrebuinţează următoarele alcaline : carbonatul, acetatul, citratul, sulfatul de *potasă*, de *sodă*, de *litină*, de *amoniac*. *Modul de acţiune ;* carbonatele în doză mică se desdoiesc în stomac sub acţiunea acidului cloridric al sucului gastric ; acesta formează cu baza clorure, punând în libertate acidul carbonic. In doză mare absorbţiunea se face în natură, de unde eliminarea tot în natură prin urină, care, în loc de a fi acidă, devine alcalină. *Efectele terapeutice :* alcalinele date în doză mică măresc acţiunea sucului gastric şi a sucului pancreatic, înlesnesc schimburile oraganice şi sunt astfel *digestive*. Ele măresc secreţiunea urinii, fac ud mult şi sunt astfel *diuretice ;* micşorează secreţiunea bilei Legumele (cartofii, spanacul, napii, morcovii), salatele şi fructele crude, conţin o bună cantitate de alcaline, precum şi vinul alb (bitartrat de potasă). — Boalele în cari se întrebuinţează alcalinele sunt cele de stomac, de ficat, guta, gravela (nisipul), colicele de rinichi. Dar la interior se întrebuinţează mai mult *bicarbonatul de sodă*.

Alcaloizii (dela *alcali* şi *eidos*, gr., formă). — Se apropie de *alcalii* prin aceea că ei formează săruri combinându-se cu acizii ; au un gust *amar* şi *nearzător* şi se topesc cu *mare greutate* în apă. Cei mai mulţi alcaloizi se scot din plante, aşa cum este *digitalina*, *nicotina*, *chinina*, *atropina*, *stricnina*. Unele substanţe pot să conţină mai mulţi alcaloizi cu proprietăţi diferite, cum este *opiul* care are alcaloizi excitanţi (*tebaina*, *papaverina*) şi alcaloizi calmanţi, producători de somn (*morfina*, *codeina*), de-

unde diferenţa de lucrare în unele cazuri a alcaloidului şi a substanţei din care s'a extras; chiar când acţiunea este identică, aceeaşi, *doza* în care se dă alcaloidul e cu mult mai *mică* decât a substanţei din care s'a scos (de 100 şi chiar 1000 de ori mai mică). Unii alcaloizi se scot din regnul animal. Pe lângă alcaloizii *naturali* sunt şi alcaloizii *artificiali*, preparaţi de chimie. Am spus că alcaloizii au asupra corpului o acţiune variată, unii îl moleşesc (morfina), alţii îl irită dând naştere la convulsiuni, spasme (stricnina), etc. Astfel *îngrijirile* ce sunt de dat în cazuri de *otrăvire* variază. Cu toate acestea trebue să ştim că alcaloizii formează cu *taninul* nişte compuşi insolubili, cari nu se topesc şi prin urmare inofensivi, nesupărători. Aşa dar după ce vom deşerta stomacul de otrava care o conţine, prin ajutorul unui medicament vomitiv, care face să verse, vom da bolnavului un ceai de tanin, sau în lipsă vom da preparate cari au tanin, cum este cafeaua, chinchina, etc.

Alcool. — v. *Spirt.*

Alcoolat. — Este rezultatul distilaţiunii unui amestec de substanţe vegetale cu alcool curat, sau tăiat cu apă, de exemplu: alcoolat de mentă, de lămâe, etc.

Alcoolatură. — Medicament obţinut prin maceraţia, în alcool a substanţelor vegetale, capabile de a ceda acestui lichid principiile lor active, cum este alcoolatura de aconit. Alcoolaturele idroalcoolice sunt acele în cari intră o bună parte de apă.

Alcoolice (Băuturi). — Orice lichid care se bea şi care conţine o cantitate oarecare de alcool este o *băutură alcoolică*, sau *spirtoasă*. Cu toate acestea sunt mulţi beţivi de vin, sau de bere, cari se laudă că ei nu beau băuturi alcoolice, fiindcă nu beau rachiu, sau ţuică: ei cred în naivitatea lor că vinul şi berea nu au alcool şi prin urmare nu strică sănătăţii! Ei nu ştiu, sau se fac că nu ştiu, că vinul, berea, vinul de mere (cidru) şi de pere, sunt băuturi alcoolice ca şi coniacul, romul, ţuica, etc. şi că între acestea şi cele dintâi băuturi nu este altă deosebire decât numai modul de preparare şi bogăţia în alcool, care este în cantitate mai mare. După modul de preparare băuturile alcoolie se împart în *fermentate* şi *distilate*. Cele *fermentate*: vinul, berea cidrul şi vinul de pere, obţinute numai prin fermentarea unui lichid zaharat, nu-şi datoresc toate proprietăţile lor numai alcoolului, care se găseşte relativ în cantitate mică, ci mai mult faptului că alcoolul este amestecat cu materiile zaharate, amare, acide etc. cari intră în compoziţiunea lor. Băuturile *distilate* cari se obţin prin distilarea unui lichid zaharat şi fermentat, sunt un amestec de alcool şi de apă, cu o aromă fără nici o importanţă, aşa că ele lucrează numai prin alcoolul lor, care este în cantitate cu mult mai mare decât în băuturile fermentate. Pe câtă vreme vinul cel mai tare n'are decât 15—20% alcool, rachiul are 45—55%, iar romul mai mult decât acesta.

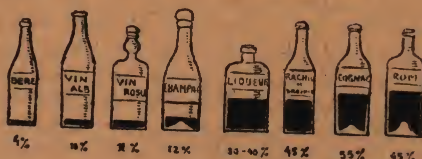

Fig. 12. — Tăria diferitelor băuturi

Rachiul, *romul*, alcoolul din *sfecle*, din *cartofi*, din *cereale*, sunt mult mai stricăcioase, mai otrăvitoare decât vinul, berea, cidrul şi vinul de pere. Pe din afară *alcoolul curat* şi *rachiul concentrat* produc prin evaporare o răcire a pielei, trecătoare, urmată de o arsură vie; pe o rană, în ochi, în gură, produc o adevărată arsură. Rachiul *ordinar* produce numai un fel de căldură. Pe *dinăuntru* alcoolul *concentrat* este o otravă puternică, ce aprinde stomacul şi maţele, tâmpeşte, paralizează şi în cele din urmă omoară pe nenorocitul care îl bea; această otrăvire din fericire e rară şi se tratează prin lapte luat în cantitate mare. Alcoolul *tăiat cu apă*, adică *rachiul ordinar*, când se bea în cantitate mare şi timp mai îndelungat, produce ceeace se numeşte *alcoolism* (vezi acest cuvânt), un fel de otrăvire cronică cu alcool. Luat în *doze mici*, el înteţeşte pofta de mâncare, *apetitul* şi uşurează *mistuirea* cu condiţie însă ca să nu se repete lucrul

acesta zilnic, ci numai din când în când, căci alminterea chiar și *dozele mici* de alcool, luate în toate zilele, în cele din urmă fac să piară pofta de mâncare și îngreuiază mistuirea. Intrucât privește *sistemul nervos*, dozele mici de alcool îl ațâță și fac ca omul să fie mai harnic, mai vioi pentru moment, *bătăile inimii* și *pulsul* sunt mai cu putere și mai iuți, putând să producă îngrămădiri de sânge la cap și chiar emoragii în creeri; *respirația* este mai deasă Acestea sunt efectele alcoolului : *bune* când se iau rar și în cantitate mică, *rele* când se face *abuz*. De aceea *omul sănătos*, oricare ar fi etatea și sexul, *nu trebue să facă uz de băuturi alcoolice* decât foarte rar și în cantitate mică. Singura băutură îngăduită este vinul curat, așa cum a fost adus dela vie, nu cum este fabricat în pivnițe de cârciumarii lacomi de bani. Vinul conține și substanțe hrănitoare și luat în cantitate moderată — un pahar în timpul mesei — este răcoritor; să nu facem însă abuz. Nici berea nu este rea, mai ales vara, dar să n'o bea cei cu tensiunea sângelui ridicată. Copiii nu trebue să bea nici odată. Intrucât privește *bolnavii* și *convalescenții* alcoolicele se întrebuințează în două feluri : la *exterior* (pe dinafară), alcoolul și rachiul simplu, sau camforat (vezi *Camfor*) se prescrie în fricțiuni (trăsături) și în primenirea rănilor. Fricțiunile sunt foarte folositoare la noii-născuți și la copiii debili, la convalescenți, la bătrânii slabi, la adulți când în urma unei emoțiuni, sdruncinări morale și fizice, sunt amenințați de sincopă (leșin), în toate cazurile unde este trebuință de a stimula pielea. Fricțiile se fac cu mâna, sau cu o cârpă înmuiată în spirt. — La *interior* sau pe dinăuntru, alcoolicele pot fi luate pentru a înlesni *mistuirea*, în cazurile de *debilitate* sau *slăbiciune generală*, în urma unei febre tifoide, a unei pneumonii și alte boale cari slăbesc forțele bolnavului : răniții și operații cari au pierdut sânge mult.

Alcoolism. — Prin acest cuvânt se înțelege stricarea sănătății prin întrebuințarea obișnuită, fie chiar și în cantitate mică, a băuturilor alcoolice, sau spirtoase, cum sunt : țuica, rachiul, coniacul, romul, absintul și alte aperitive, sau a unei cantități mai mari de băuturi alcoolice fermentate, cum sunt : vinul, berea, etc. Alcoolismul este foarte lățit și de un timp încoace se pare că a luat proporții mari, ceeace trebue să ne facă să ne gândim mai serios la urmările lui cele triste.

Bărbatul este mai expus de cât femeia la otrăvirea cu alcool; sunt unele profesiuni cari predispun mai mult la această patimă, cum sunt : cârciumarii, fabricanții de țuică și rachiu, podgorenii, bucătarii, etc.

După ce bem o cantitate oarecare de țuică, rom, sau din ori ce băutură mai tare, simțim o căldură în gură și în stomac. Pielița care căptușește gura, mucoasa bucală, produce o secreție mare a salivei. Ajuns în stomac alcoolul produce o iritație a mucoasei stomacale, care se și înroșește din cauză că vasele de sânge, care ajung până la căptușeala stomacului, se dilată din cauza alcoolului și conțin mai mult sânge. Din cauza alcoolului din stomac se produce și aci o cantitate mare de suc gastric, acel lichid care ajută la mistuirea alimentelor. Cantitatea mai mare de suc gastric ne face foame, însă o foame care trece îndată dacă am mâncat o bucată de pâine, sau de carne; nu este deci foamea naturală, pe care n'o putem astâmpăra decât cu cantități mai mari de alimente, cari ne pot hrăni. Iată deci un neajuns pe care ni-l face alcoolul, ne hrănim mai prost, mulțumindu-ne cu puțină mâncare. Obiceiul de a lua aperitive înainte de masă e rău, pentru că alcoolul ne produce foame, pe care ne-o astâmpărăm repede, cu o mică gustare și când vine timpul să mâncăm nu ne mai este foame. Deci ne ruinăm trupul pe de o parte, otrăvindu-l cu alcool, pe de alta nedându-i cantitatea de alimente care îi trebue să-l hrănească. Alcoolul produce o grăbire a trecerii alimentelor prin stomac ceea ce este un rău. In mod obișnuit alimentele pe care le mâncăm trebue să stea un timp mai lung în stomac și de aci trec în mațe. Dacă trec prea repede, cum se întâmplă la bețivi, nu este destul timp să se separe părțile bune de cele rele din alimente și astfel nu ne servesc la nimic. La bețivii vechi se observă adese ori acest lucru.

Alcoolul din stomac trece în intes-

tine, dar într'o cantitate foarte mică, partea cea mai mare trecând direct în sânge.

Iată acum ce se întâmplă cu alcoolul care trece în sânge: Este absorbit de vasele care vin până la mucoasa stomacului și intestinelor, iar de aci este purtat de sânge prin toate organele corpului. Din cauza paraliziei pe care o produce alcoolul asupra nervilor, care merg la vasele de sânge, acestea se dilată, mai ales cele dela suprafața pielii și, venind o cantitate mare de sânge în ele, se umflă mult. Fața și nasul se înroșesc cele dintâi, din această cauză și la unii bețivi rămâne așa pentru toată vieața. Sângele, venind în cantitate atât de mare, în vasele dela suprafața pielii, dă impresia de căldură, pe care o are orice bețiv. Nu este însă o căldură veritabilă a corpului, ci una de scurtă durată. Cei ce cred deci că alcoolul ne încălzește se înșeală, căci după un scurt timp sângele fiind în cantitate așa de mare la suprafața pielii și venind în contact cu aerul, se răcește și cu el se răcește și corpul omului. Așa se explică moartea unor bețivi; din cauza căldurii înșeltoare ei se desbracă de hainele groase și pot îngheța mai ușor, mai ales dacă stau în zăpadă, sau ploae.

Pentru ca să împingă sângele către suprafața corpului inima este supusă unei munci mai grele; muncind într'una să pompeze sângele în vase, ea obosește și cu timpul se îmbolnăvește și devine neputincioasă pentru acest lucru. Pentru acest motiv la începutul beției sângele circulă în organism mult mai repede, iar mai târziu, când obosește inima, circulă încet de tot. Iată deci o urmare a alcoolismului și încă una din cele mai grave: îmbolnăvirea inimei.

Alcoolul ajuns odată în sânge produce și un alt rău mare, distruge globulele roșii, care sunt foarte trebuincioase organismului și astfel poate pricinui bețivului chiar moartea, din cauza acestei boli a sângelui.

Alcoolul este dus de sânge în plămâni, în rinichi, în splină, în ficat, creer și pretutindeni pe unde trece lasă urme rele. Plămânii au de suferit multe la alcolici: mai întâi micile gropițe din ei, unde se primenește sângele cu substanțe curate, nu mai pot funcționa bine și astfel se încuibă, încetul cu încetul, microbul ofticei. Apoi plămânii trebue să lucreze mai mult în timpul beției, ca să dea afară o parte din substanțele vătămătoare produse de alcool și care amenință organismul, de aceea ajunge un timp când sunt prea obosiți. Bețivii au o respirație care miroase a alcool, căci îl dau afară prin plămâni. Unii medici au găsit că un procent și jumătate (1,50%) din alcool este dat afară prin aceste organe. Cu această împrejurare e bine să amintim că alcoolul se absoarbe în organism și prin plămâni, din aer. De aci vede ori cine cât de nenorociți sunt cârciumarii și familiile lor. Având în tot timpul fel de fel de băuturi pe mese, aerul din cârciumă este plin de vapori de alcool, cari intră în plămâni prin respirație. Iată deci că un foarte mare număr de persoane se alcoolizează fără voia și știrea lor.

Rărunchii au și mai mult de lucru. Ei servesc la strecurarea substanțelor otrăvitoare din organism și alcoolul trece și el prin rinichi cam 3%. Cu timpul ajung să nu-și mai poată împlini funcția lor și atunci începe o serie întreagă de necazuri pentru corpul omenesc, pentru că otrăvurile ce trebuiau să fie alese de rinichi și date afară rămân în organism.

Ficatul se mărește din cauza alcoolului, devine dureros și deaceea bețivii au dureri mari în partea dreaptă a pântecelui. Bețivii sufăr de multe ori și de gălbinare din aceste motive.

Alcoolul produce grăsime multă în jurul inimei, ficatului, rărunchilor și astfel le apasă și le oprește de a mai funcționa cum trebue.

La începutul beției omul se simte tare, cu o putere musculară chiar mai mare de cât în stare normală. Aceasta se datorește nervilor, care sunt în mușchi și la care ajunge otrava. Ei, care conduc mișcările trupului, ordonă mușchilor să îndeplinească munci grele, dar de o scurtă durată. Puțin după acest timp de voinicie, de care dă dovadă bețivul, ajunge într'o slăbire prea mare, care îl ține vreme lungă.

Alcoolul ajunge foarte repede la creer și deaceea bețivii prezintă chiar dela început semne grave de otrăvire

a creerului. Cantitatea de alcool adusă de sânge la creer este destul de mare. Unii medici au dat alcool la câni și după ce au văzut că s'au îmbătat i-au omorît, le-au scos creerii, i-au spălat cu apă și i-au pus în aparate care să aleagă alcoolul. Au găsit unii, de pildă, la 400 gr. de creer 3 gr. de alcool curat care se aprindea când i-au dat foc. S'a căutat alcoolul în acelaș chip la oameni care au murit beți și s'a găsit și la ei o cantitate destul de mare în creer. Acest alcool distruge încetul cu încetul creerul și omul devine nebun, ori moare. Abuzul de băuturi spirtoase la unii este trecător și turbură sănătatea numai pentru un timp scurt, în acest caz avem *alcoolismul acut*, sau *beția*; la alții starea de beție este obicinuită și atunci avem stricarea diferitelor organe, când se produce o boală durabilă: *alcootismul cronic*. — *Alcoolismul acut*, sau *beția*. Un om beat se cunoaște de departe, cu fața lui aprinsă și cu ochii strălucitori (îi sticlesc în cap), cu o halenă tare și caracteristică, vorbind de toate și fără șir, cu limba păstoasă; el merge clătinând din cap și împletecindu-și picioarele; unii veseli peste măsură, alții triști sau supărați; unii blânzi și blajini cu toată lumea, alții mânioși, artăgoși și violenți, după cum le este firea.

Dacă însă cantitatea de alcool a fost mare din cale afară, atunci întărâtarea dela început este urmată de o moleșeală foarte mare, un fel de apoplexie cu greutate în respirație, răcirea corpului, somnolență, ochi sticloși, față palidă, și atunci putem să spunem: iată un om *beat-mort*, care poate să moară dea-binelea în câteva minute, sau în câteva ceasuri. In acest caz nenorocitul trebue tratat ca un bolnav serios, cât se poate de repede să-l facem să verse, gâdilându-i fundul gurii cu o pană de gâscă, sau dându-i un medicament vomitiv și în acelaș timp făcându-l să bea o cantitate mare de apă caldă. Dacă aceasta nu ajunge, dacă slăbiciunea merge crescând și dacă corpul se răcește din ce în ce mai mult, atunci trebue să-i dăm cafea neagră tare, sau ceai (50 grame la 500 grame apă), sau o băutură (poțiune) cu amoniac (spirt de țipirig) 10 până la 15 picături în apă îndulcită cu zahăr. In cazurile grave trebue să prevenim congestiunea, sau îngrămădirea de sânge la cap, stropindu-i fața cu apă rece, punându-i ghiață la cap, lipitori după urechi, muștare la ceafă, pulpe și tălpi și făcându-i fricțiuni, trăsături uscate pe corp. *Alcoolismul cronic*. Otrăvirea înceată, care constitue alcoolismul cronic, se face mai de grabă la acei cari beau zilnic fără a se îmbăta, decât la acei ale căror crize de beție sunt separate de intervale lungi de cumpătare. Din acestea se poate vedea cât de periculos este alcoolismul cronic, care vine pe furiș și atacă rând pe rând toate organele, le arde ca să zicem așa, și nu se arată sub formă de boală de cât atunci când este învechit. Atunci se ivesc următoarele semne: dispepsia adică mistuirea grea, vărsăturile, arsurile la stomac, lipsa de poftă de mâncare, răgușeala bețivilor, palpitațiile sau bătăile de inimă, îngrășarea inimii, înroșirea și mărirea nasului (vezi *Cuperoză*), tremurătura mâinilor și a picioarelor, dureri de cap dese, furnicături, turburări în vedere (halucinațiuni) și vâjiituri de urechi, schimbarea caracterului, a firii, accese de melancolie și de *delirium tremens* (nebunie), în fine demența (tâmpeala), boalele de ficat și de rinichi, pe care le-am explicat cum se produc, sfârșind toate printr'o moarte chinuită. Afară de acestea, dacă bețivul se rănește, se vindecă mai greu decât alții; de capătă o congestie, îngrămădire de sânge la piept, sau o penumonie, nu poate rezista și moare repede. *Tratamentul*: Inainte de toate trebue ca cel bolnav să se lase de urâtul obiceiu de a bea, nu însă dintr'odată, ci încetul cu încetul și nu de toate băuturile alcoolice de odată; va începe cu cele mai tari, adică țuica, rachiul, coniacul și numai după câtva timp va împuțina vinul, berea, până se va lăsa de tot, slujindu-se numai de apă, cea mai bună și singura băutură de care organismul nostru are trebuință. După ce bețivul se va lăsa de patima lui vom căuta să combatem semnele boalei; îi vom redeștepta puterile cu întăritoare (tonice); ca băuturi, afară de apă, îi vom da ceaiu, cafea, coca, kola; regim lactat, cât se poate de mult lapte sub toate formele, iar dacă este excitat: băi căl-

duţe prelungite de una sau două ore.

Alcool metilic. Cu câţiva ani mai înainte s'au întâmplat multe morţi printre beţivii din ţara noastră din cauza spirtului metilic cu care s'au otrăvit. Dacă şi spirtul obişnuit (etilic) este otrăvitor, spirtul metilic este şi mai de temut. Cel care a băut alcool metilic, fie din greşeală, fie pentrucă este mai ieftin, sau, în sfârşit, pentrucă negustorul lacom de bani i l-a vândut drept spirt curat, de vin, este apucat de dureri abdominale, uscăciunea gâtului, greaţă şi vărsături, ameţeli, delir, pupilele i se măresc şi orbirea se arată repede, o slăbire mare intelectuală şi musculară, căreia îi urmează moartea. De cele mai multe ori primul semn este slăbirea vederii, sau chiar pierderea ei completă, care se poate arăta la câteva ore după băutură. Dacă bolnavul nu moare, va avea toată vieaţa de suferit, rămânând mai totdeauna cu o boală de inimă, sau orb.

Alenă, *halenă*, (lat *halitus*), *duh, duhoare, suflare*. — Se numeşte astfel aerul care iese din plămâni în timpul expiraţiunii, când suflăm. Acest aer se deosebeşte de cel pe care îl inspirăm (îl tragem în piept), de aerul atmosferic, prin compoziţiunea şi temperatura lui. Alena este mai întotdeauna mai caldă decât aerul din afară, având o temperatură cam între 30 şi 35 grade. Din această pricină în timpul iernii aerul ese din gură, sau pe nas, sub formă de aburi; frigul condensează aerul sub formă de vapori. Când cineva are fierbinţeală mare alena este şi mai caldă, dar în unele boale ea se poate răci, după cum se întâmplă în holeră şi în agonie. Pentru a ne încredinţa de căldura alenei n'avem decât să apropiem mâna de gura bolnavului. Alena se deosebeşte de aerul din afară prin faptul că o parte din oxigen este înlocuită cu tot atâta acid carbonic. In stare de sănătate alena n'are nici un miros, cum se vede la copii; dar la mulţi oameni ea are dimineaţa un fel de miros neplăcut de acreală, care vine din putreziciunea fărâmiturilor de mâncare rămase printre dinţi şi măsele. Pentru a scăpa de acest miros este bine ca omul să-şi clătească gura după mâncarea de seara, sau înainte de culcare, cu apă, şi să-şi spele cu peria dinţii, îndepărtând dintre ei toate resturile de alimente (v. *dinţi*). Când cineva face abuz de băuturi spirtoase, de tutun, sau când a mâncat ceapă ori usturoiu, alena capătă un miros deosebit pentru fiecare şi acest miros este greu de ascuns prin întrebuinţarea izmei, sau a altor medicamente (catechu, etc.). In diferite turburări ale sănătăţii alena ia un miros tare, sau fad, acru, sau puturos, după cum se întâmplă în boalele de gură: dinţi sau măsele stricate, inflamaţiunea sau abcesul amigdalelor (gâlci coapte), abcesul gingiilor (abubă), angine etc.; — în boalele de plămâni: gangrenă sau oftică; — în boalele de stomac: dispepsie, gastrită, aşa că de multe ori numai după alenă putem bănui cutare sau cutare boală. In toate, aceste cazuri pentru ca alena să nu aibă miros trebue să tratăm boala de care a suferit omul. Când este vorba de gură vom combate alena rea curăţind şi plumbuind toţi dinţii stricaţi şi prin ajutorul gargarelor acidulate, sau a gargarelor cu acid fenic, cu clorat de potasă cu tinctură de benzoe (smirnă), sau întrebuinţând una din soluţiunile următoare: ceaiu de frunze de jale (salvia officinalis), 200 grame; glicerină 25 gr.; tinctură de levenţică (lavandula vera), 10 gr.; clorur de sodiu 30 gr.; — sau: ceaiu slab de frunze de nuc, 100 gr.; clorat de potasă, 2 grame, sau o gargară cu *hiperol*.

Alergare. — v. *Fugă*.

Alergie. — Modul special de a reacţiona un organism viu *infectat* deja, faţă de o *reînoculare* cu *acelaşi virus*.

Alexină. — Substanţă fabricată de organismul animal datorită unei anumite influenţe a microbilor, sau diferitelor vaccinuri şi care are puterea să mărească rezistenţa organismului. — Alexina e considerată şi ca o preparaţie fosfatată specializată.

Algiditate (dela *algidus*, rece îngheţat). Răcirea corpului însemnată printr'o scădere a temperaturii, care dela normală (37^0) poate să se coboare la 30^0 şi chiar mai jos, atunci când temperatura interioară luată în anus (şezut) este din contră cu mult mai mare decât normala, putând ajunge până la 40^0. Se observă în unele stări de boală, fie ca semn ordinar cum e în *sclerema*

noilor născuţi, fie într'o perioadă oarecare a unei boale grave, cum e holera şi febrele pernicioase (*perioada algidă*). Algiditatea, uneori de ghiaţă, se observă şi când se apropie agonia. — *Tratament:* afară de cazul când avem aface cu răceala morţii, vom combate algiditatea cu învelitori de lână pe sub cari se freacă bolnavul cu mâna uscată şi cu diferite spirturi; se vor da băuturi stimulente (ceaiu, melisă); băi cu muştar.

Alibour (Apa lui . . .). — Este un antiseptic; se întrebuinţează în multe boli de piele.

Algomanie (dela cuvântul grec. *algos*, durere). Căutarea unei plăceri, unei voluptăţi în durere. E o stare bolnăvicioasă a indivizilor bolnavi sufleteşte.

Alienaţie mintală (*mentis alienatio*), *nebunie*. — Când cineva îşi pierde mintea zicem că suferă de *nebunie*, sau de *alienaţie mintală*, care este o turburare a facultăţilor intelectuale, venită în lipsă de orice boală anterioară, sau actuală. Dacă un bolnav de febră tifoidă are, în cursul boalei, minute de aiurare, nu putem să zicem că e nebun. Prin nebunie, sau alienaţie mintală se înţelege un grup de boale ale creerilor (cerebrale), cari de obiceiu sunt cronice, caracterizate prin dezordini *inconştiente* ale sensibilităţii, ale inteligenţii şi ale voinţii, fără febră (căldură) şi adeseori fără o turburare aparentă a funcţiunilor nutritive. Aşa dar numirea de *alienaţie mintală* se aplică la orice pierdere de minte (de inteligenţă), fie temporară, sau definitivă, cum sunt: *demenţa*, *idioţia*, *imbecilitatea*, *mania* propriu zisă şi *melancolia* (vezi aceste cuvinte), cari sunt tot atâtea forme de turburare mintală, în cari rătăcirea ideilor se arată în moduri diferite. Insă aceste forme deosebite au un caracter comun, care constitue semnul esenţial al nebuniei, care este turburarea inteligenţii (a minţii), a simţului moral şi a aşa ziselor afecţiuni ale sufletului, pasiuni (patimi), gelozie (pizmă), ură, amor, etc. La unii aceste facultăţi sunt exaltate, aprinse, cum este în *manie;* la alţii ele sunt deprimate, tâmpite, cum este în *melancolie,* astfel că nu trebue să aşteptăm, pentru a declara pe cutare de nebun, ca vorbele şi gesturile lui să fie dezordonate, lucru care poate să nu se ivească nici odată; este de ajuns numai ca ideile lui să fie incoherente, adică fără legătură între ele şi nepotrivite cu realitatea, lucru care se poate vedea chiar şi când acea persoană este cu totul liniştită, calmă. De obiceiu se crede că nebunia vine dintr'odată, pe neaşteptate, ceea ce se întâmplă foarte rar; de cele mai multe ori însă, dacă am cerceta vieaţa de mai înainte a nebunului, am găsi unele semne precursorii ale nebuniei, cum sunt: diferite ciudăţenii ale caracterului, perioadă de tristeţă, de descurajare, de mutism, fără nici un motiv, sau vom găsi din contră perioade de excitaţiune, aprindere, iritaţiune, de extravaganţe, cari alternează câte odată cu depresiunea intelectuală; lucru foarte important de ştiut, căci prin îngrijiri bune *date la timp* s'ar putea împiedeca ivirea nebuniei. Nu este lucru uşor a cunoaşte nebunia. Trebue să fim cu mare băgare de seamă în examinarea unui om bolnav, sau pretins de a fi atins de nebunie, atât pentru a judeca o faptă comisă, cât şi pentru a *secfestra* pe cineva, internându-l într'un ospiciu de alienaţi. *Cauzele* nebuniei sunt multe şi variate. Un fapt este constatat că alienaţia mintală s'a înmulţit de câteva zecimi de ani, prin împrejurarea că vieaţa a devenit mai intensă, prin iritarea şi încordarea mai mare a minţii, prin creşterea luptei pentru existenţă, prin înmulţirea plăcerilor şi abuzurilor de tot soiul. Nebunia se observă de obiceiu între 30—45 ani, mai des la oamenii neînsuraţi şi văduvi; ea se transmite prin ereditate (moştenire), când părinţii au fost *nebuni*, sau când au suferit vreunul din ei de *epilepsie*, *isterie* sau alte boale nervoase, *sifilis*, *abuzul de băuturi alcoolice* (alcoolism); ea se iveşte mai des în pubertate şi la femei în vârsta critică (când sunt iertate). Copiii, concepuţi în beţie, sunt predispuşi la nebunie, aşa că din toate cazurile de alienaţie mintală, dintr'un ospiciu, 1 la 3 sunt din beţie. — *Tratamentul* alienaţiei mintale are mare importanţă, mai ales la începutul ei, când de multe ori se poate vindeca. Deşi nu avem un tratament specific pentru a vindeca nebunia, totuşi putem să pu-

nem bolnavii în condițiuni speciale, luând tot felul de precauțiuni cu privire la starea lor. Astăzi foarte puțin și foarte rar se întrebuințează mijloacele coercitive, cămașa de forță, dușuri, băile reci prelungite, iar opiul, bromurele, cloroformul și alte calmante nu se folosesc decât în cazurile de mare agitație. Ceea ce trebuește unui bolnav în mod general este liniștea sufletească, odihna corpului, lipsa de ori ce întărâtare exterioară, o hrană îndestulătoare, câte odată medicamente tonice și idroterapie; bolnavul trebue observat de aproape zilnic și tratat după semnele boalei, iar dacă a început să fie mai bine, să se amelioreze, trebue să-i dăm o ocupație prin lucru de mână apropiat stării lui, prin diferite petreceri (distracțiuni) și jocuri; toate aceste se pot face numai în *ospicii speciale*, unde avem toate mijloacele pentru a împuțina primejdiile nebuniei, asigurând în acelaș timp și binele bolnavului. De aceea este bine ca, îndată ce cineva are nenorocirea de a fi atins de această boală crudă, să fie izolat de familie și internat într'un ospiciu, lucru la care nu trebue să se opună familia, căci numai prin acest mijloc se poate reda bolnavului în mod mai grabnic sănătatea. Intru cât privește tratamentul individual nu vom insista mult, deoarece el privește numai pe doctor, singurul în stare de a trata pe fiecare bolnav după felul boalei lui. *Copiilor predispuși la nebunie* li se recomandă o *educație solidă*, învățătura să înceapă mai târziu decât la alții, să trăiască mai mult la țară, să facă exerciții fizice de tot felul, cumpătare în toate și *lipsă totală de băuturi alcoolice;* să se ocolească emoțiunile, bucuriile și supărările, să se supravegheze vârsta pubertății, sarcina la femei și etatea critică, iar căsătoriile persoanelor predispuse la această boală să fie cu totul oprite.

Alifie. — v. *Unguent.*

Alimente, alimentație (*alimentum, alimentatio*, dela *alere*, a nutri); *hrană hrănire; nutriment, nutrire.* — Se numește *aliment* orice substanță, solidă sau lichidă, care servește la repararea pierderilor pe cari le încearcă organismul nostru prin funcționarea lui. Substanțele lichide de obicei poartă numele de *băuturi* (vezi acest cuvânt), iar numele de *aliment* propriu zis s'a rezervat numai pentru substanțele solide. Prin *alimentație* se înțelege adaptarea alimentelor la trebuințele omului în stare de sănătate, sau de boală. — Să arătăm mai întâi *originea și natura alimentelor.* In general o alimentație bună trebue să cuprindă în ea următoarele substanțe alimentare: proteine (sau albumine), hidrocarbonate, săruri, grăsimi, vitamine și apă (cam 2—3 litri în 24 de ore). O alimentație căreia îi lipsește unul sau mai multe din aceste elemente este necompletă, necompatibilă cu o bună sănătate. Omul își ia hrana din cele trei regnuri, sau împărății ale naturii, căci corpul lui este compus din elemente pe cari nu le găsește decât în toate trei. Alimentele cele mai principale pentru întreținerea vieții și cele mai multe le ia omul din *regnul animal și vegetal.* Unele din aceste elemente conțin *azot*, a cărui mare importanță vom vedea-o mai la vale, sunt numite (*alimente azotate*, sau *albuminoase*, din cauză că conțin și *albumină*) partea temeinică a sângelui și a oului. Aceste alimente se găsesc mai cu seamă în regnul animal: în *carne, sânge, ouă, lapte, brânză.* Alte alimente conțin zahăr în natură, sau niște substanțe cari se transformă în tubul digestiv în zahăr, cum este: *amidonul, făina, fecula*, (alimente zaharate sau *feculente*) și cari se află mai cu seamă în regnul vegetal: în *grâu, porumb, orez, orz, fasole, mazăre, cartofi;* zahărul există în sucul, tulpina și fructele unui număr mare de plante (*sfecla, trestia de zahăr, struguri*, etc.). Mai sunt *alimente grase*, cari conțin grăsime și uleiuri, date de ambele regnuri (*grăsimea* de carne *de vacă, de porc, untul, uleiul de măsline*, etc.). Din *regnul mineral*, omul ia *fierul*, care face parte din sângele lui, *sărurile de calce* (fosfat și carbonat) cari întăresc oasele, *sulful* și *fosforul*, cari se află în nervi și creeri, și mai pe sus de toate *sarea.* Celelalte principii luate din acest regn se dau mai mult ca *medicamente.*

Apa din alimentație o luăm sub diferite forme, fie din alimente (supe, ciorbe, sosuri), fie că o bem la mese, sau între mese. Avem nevoe cam de 2—3 litri de apă pentru 24 de ore. La

masă este deajuns dacă bem un pahar, e bine ca restul până la cantitatea ne- mentație completă de *vitamine*. Sunt substanțe alimentare fără de care

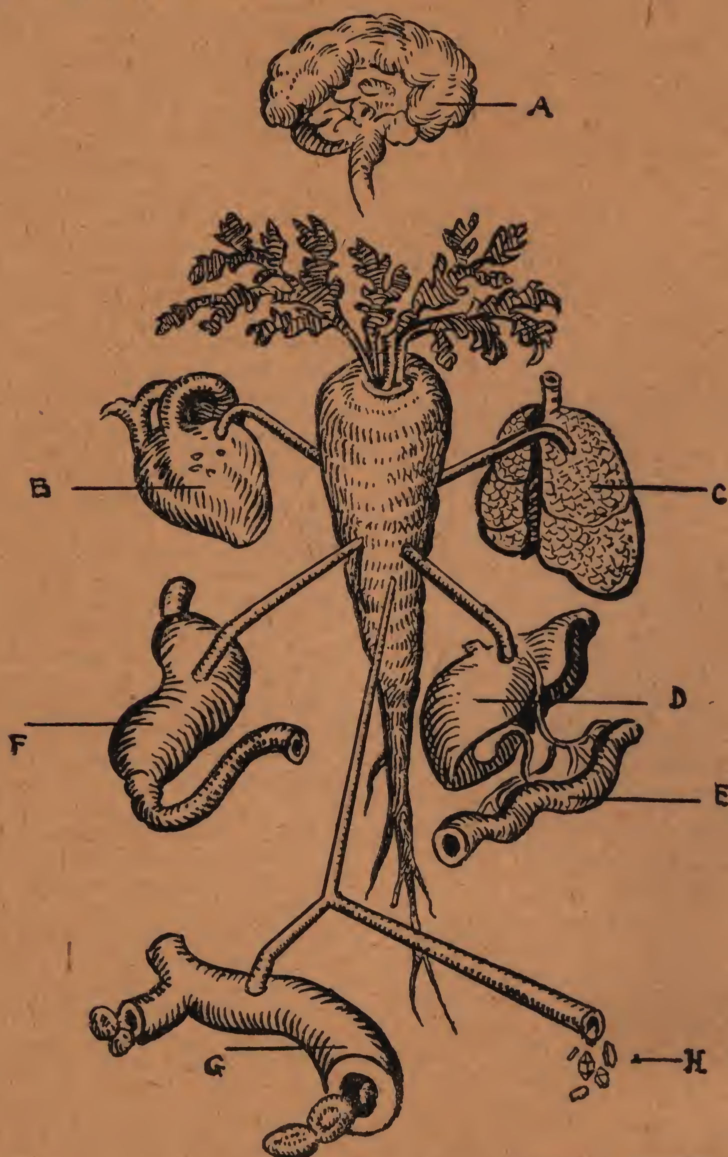

Fig. 13. — Morcovul este bogat în substanțe hrănitoare. Exemplul de acțiune vindecătoare a sucurilor din plantă

A. Acțiune binefăcătoare asupra creerului
B. Sucurile întăresc mușchii inimei
C. Oleurile eterice ridică puterea de rezistență a plămânilor
D. In ficat sucul galben se preface în vitamină A, antirachită
E. Sucul ajunge în intestin
F. „ „ „ stomac
G. Vitamine ce merg direct în sânge
H. Săruri nutritive și fier

cesară să se bea între mese. Am spus mai sus că mai avem nevoe într'o alimentație... nu putem trăi; lipsa lor din alimentație dă naștere la multe boale. Le

luăm cu deosebire din fructe și zarzavaturile crude pe cari le mâncăm, din unt, smântână, untura de pește, etc. Alimentele fierte, sau fripte prea mult pierd vitaminele, deși, în stare crudă le conțin mai toate. Pentru acest motiv e bine ca la fiecare masă să nu ne lipsească, dacă se poate, salatele de lăptuci, măcriș, ceapă verde, usturoi, fructe crude. Din acestea se poate vedea cât de variate și de deosebite sunt alimentele, dar dacă le analizăm vedem că ele sunt compuse din aceleași substanțe sau *principii*, a căror *cantitate* însă diferă dela un aliment la altul. Aceste substanțe sau principii sunt de 2 feluri: *ternare* cari conțin *carbon*, *idrogen* și *oxigen*; *cvaternare* cu 4 elemente: carbon, idrogen, oxigen și *azot*. De altfel *principiile alimentare*, atât cele *ternare* cât și cele *cvaternare*, se găsesc în ambele regnuri: *vegetal* și *animal*. Principiile *ternare* sunt: substanțele *idrocarbonate* (amidonul, zahărul) și substanțele *grase* (uleiurile de măsline, nuci, rapiță etc. și grăsimile de animale). Principiile *cvaternare* sunt din regnul *animal*: *albumina* (albușul de ou, icre), *musculina* (carne), *fibrina și globulina* (sânge), *caseina* (lapte, urdă), *oseina* (oase), *gelatina* (sgârciuri); din regnul *vegetal*: *glutina* (cereale), *legumina* (legume). — Intru cât privește *rolul și puterea nutritivă a alimentelor*, afară de substanțele minerale, cari au rol accesor, ele se împart în 2 clase: unele cari formează țăsuturile noastre și produc forța, *alimentele azotate* sau *albuminoide* (carnea, ouăle, etc.); altele cari întreţin respirația, fabrică grăsimea, produc căldura animală și nu conțin *azot* (adică sunt ternare), dar ne dau *carbon*, care se arde in interiorul corpului ca și cărbunele dintr'o mașină cu aburi și cari sunt *alimentele zaharate* și *alimentele grase*. Alimentele din clasa întâi, cari sunt *cvaternare*, se mai numesc după rolul lor fiziologic și alimente *reparatoare*, sau *plastice*: ele sunt date mai cu seamă de regnul *animal*. Alimentele din clasa a doua, cari sunt *ternare*, după rolul fiziologic, se mai numesc și alimente *respiratoare* sau *pulmonare*, ele produc grăsime și căldură și sunt date mai cu seamă de regnul *vegetal*. Prin urmare în *alegerea alimentelor* ne vom călăuzi după aceste considerațiuni. Alimentele *azotate* (cvaternare) pot înlocui întru câtva pe cele ternare, dar nici odată principiile ternare *nu pot înlocui* pe cele cvaternare, căci ele *n'au azot de loc*. Cânii, cari au fost hrăniți cu alimente ternare, au murit după 35 zile, deși din asemenea alimente li s'a dat cât au voit; au murit fiindcă n'au avut *azotul* necesar reparațiunii țăsuturilor organismului lor. Câinii hrăniți cu substanțe cvaternare au trăit, căci pe lângă azot au avut și carbon, dar a trebuit să li se dea o cantitate foarte mare (fiind sărace în carbon) pentru ca să ia cantitatea de carbon care le trebuia pentru traiu. Așa dar alimentația noastră zilnică trebue să se compună din alimente atât *ternare* (regnul vegetal) cât și *cvaternare* (regnul animal), cele dintâi ca să ne dea *carbonul* (elementul lor esențial), care va repara țesăturile uzate prin viețuire și va face posibilă creșterea, prin formarea de țesături noui. *Omul are trebuință de o alimentațiune mixtă și variată*, luată din amândouă regnurile, animal și vegetal, căci el este *omnivor* (mâncător de toate), după cum o probează organizațiunea corpului său întreg și în particular dinții și organele digestive, cari reunesc caracterele proprii carnivoarelor și erbivoarelor. *Laptele*, un *aliment complect* nu poate servi singur de hrană decât numai până la o limită oarecare; copilul se hrănește cu el numai în primul an al vieții; adultul poate să trăiască numai *câtva timp* cu 3—4 litri de lapte pe zi. Mâncările trebue să fie *variate* pentru ca să fie bine suportate de tubul digestiv, să ia toate formele pe cari le poate da bucătăria. In stare de *sănătate* alegerea alimentelor atârnă de gust și de obicei și de multe împrejurări, cari regulează în acelaș timp *cantitatea* alimentelor necesare. Hrănirea neîndestulătoare aduce mari primejdii. Hrănirea *excesivă*, prea multă, tot astfel, căci ea dă naștere la *indigestie*, la *dispepsie* (mistuire grea), la *durere de stomac*, la *gută*, la *gravelă*, la *obezitate*; ea îngreunează corpul și mintea, turbură somnul, întinde peste măsură și obosește stomacul, împiedică respirațiunea și bătăile inimii, etc. Prin urmare trebue să căutăm oarecare re-

gule cari trebue păzite la mâncare. S'a zis că *apetitul* (pofta de mâncare) este o călăuză bună, dar nu este adevărat, căci de multe ori dacă ne-am lua după el ne-am îmbolnăvi de stomac, mâncând prea mult; alteori, neavând apetit n'am mânca de loc, ceeace iar nu este bine; trebue să mâncăm uneori și fără foame. Ceeace joacă un rol principal mâncare, iar puținele alimente introduse în stomac se digeră foarte greu. In general o bună poftă de mâncare vine când variem alimentele. Ori cât de bună ar fi o mâncare, dacă o mâncăm mereu, ajunge o vreme când nu ne mai place. Pentru a doza alimentele necesare este o socoteală matematică. Este vorba de a înlocui pierderile zil-

Fig. 14. — Digerarea alimentelor

A. Spanac cu pâne veche
B. Ouă foarte moi
C. Cafea cu lapte cu chifle
D. Friptură de pasere
E. Friptură de miel
F. Pulpă de porc
G. Antricoate de porc
H. Cârnați de mezeluri
I. Sardele

în digerarea alimentelor este buna dispoziție. Buna dispoziție în timpul mesei, o muzică plăcută, surpriza unei liste de bucate bine aranjată, toate ne dau o poftă bună de mâncare și o bună digestie. De aceea oameni adunați la petrecere mănâncă mult și digeră bine, chiar și cei cu stomacuri slabe, sau bolnave. Din contră, omul trist, sau care primește o veste neplăcută în timpul mesei, nu mai are poftă de nice printr'o restituție echivalentă, adică să luăm atât cât pierdem. Un adult de greutate mijlocie, cântărind de exemplu 74 kgr. pierde în fiecare zi *20 grame azot* și *300 grame carbon*, prin urmare el trebue să ia din alimentele pe cari le mănâncă tot atâta azot și carbon. Ori, această cantitate este reprezentată în *azot* cam prin 300 gr. carne, redusă prin preparare la 200 gr.; carnea va fi însă împuținată dacă vom

mai lua ouă, pește, lapte, cari cuprind de asemenea azot; în *carbon* prin 80 până la 100 grame de mâncări grase și 250 până la 300 grame de alimente feculente și zaharate. In estimarea acestei cantități de alimente, strict necesară la conservarea forțelor, și care se numește *porția normală* sau de *întreținere*, trebue să amintim că *pânea* și *legumele uscate* (fasole, linte, mazăre) cuprind o materie azotată care face ca ele, fiind luate în cantitate mare, să poată înlocui carnea, peștele, ouăle și laptele până la un punct oarecare. *Porția de întreținere* variază după o mulțime de împrejurări, dintre cari vom pomeni pe cele mai de căpetenie. După *etate*. Dela naștere și până la desvoltarea completă a omului, alimentele servesc, în afară de producerea de căldură și de muncă, la repararea țăsăturilor și la un adaus de țăsături nouă, la *creșterea corpului*, prin urmare el are trebuință de o cantitate mai mare de substanțe *plastice* și *reparatoare*. Hrana variază și în celelalte vârste După *sex*, femeia adultă are trebuință de un regim mai puțin substanțial decât bărbatul, fiindcă ea are și cheltuește mai puțină forță fizică și se poate mulțumi cu o cantitate mai mică de carne și de alte alimente azotate; fiind un temperament mai nervos ea trebue să se abție dela alimente excitante și iuți; fata tânără, femeia care alăptează și aceea care atinge etatea critică au trebuință de o hrană specială. După *constituție* și *temperament*. Un temperament, limfatic cere un nutriment reparator, animal, a cărui cantitate nu este mărginită de cât de puterea tubului digestiv, căci nu nutrește ceea ce mănânci ci ceea ce se mistue. Un temperament sangvin trebue să fie cumpătat în alimente plastice, cari, cum este și carnea, măresc bogăția sângelui. Cel ce este aplicat spre *obezitate* (îngrășare prea mare) va mânca mai puțin, se va feri de mâncări grase, zaharate sau feculente, de cari însă se va servi mult acel ce este slab, sau care slăbește mereu. După *obiceiuri* și *profesiuni*. Muncitorul, pentru a avea putere de muncă și căldură, are trebuință de hrană bună și în raport cu munca de executat; lui îl trebue pe lângă porția de întreținere, un supliment de hrană, care să cuprindă atât substanțe ternare cât și cvaternare, căci el pe lângă puterea care o cheltuește își uzează mai mult organismul, mușchii și are trebuință deci de un supliment de principii *reparatoare*; acest supliment se chiamă *porția de muncă*; ea este de 170 grame de carbon și 8 grame de azot pe zi, ceea ce adăogându-se la porția de *întreținere*: 280 gr. carbon și 20 gr. azot face în total: 450 gr. carbon și 28 gr. azot, pe zi, pentru un muncitor cu o greutate de 60 până la 65 chilograme. Această porție de *muncă* trebue modificată pentru cei ce lucrează cu creerii, lucrul cerebral se face consumând mai cu seamă substanțe azotate; cel ce lucrează cu mintea și prin urmare face mișcare puțină, va trebui să mănânce alimente foarte reconstituante, sub un volum mic, pentru ca să le poată mistui mai cu înlesnire. După *climate* și *anotimpuri*. Locuitorii țărilor reci au o putere digestivă, poftă de mâncare, o trebuință naturală de a întreține căldura corpului, care îi silește să mănânce o cantitate mai mare de alimente, carne și grăsime, decât cei de la miază-zi. Vara este bine ca să mâncăm mai multe alimente vegetale (v. *Cereale*, *legume*). — Alimentația este de două feluri: *naturală* și *artificială*. In stare normală omul se nutrește prin gură, ceea ce se chiamă hrănire *naturală*. Când însă are un cancer la gură, o fractură a fălcilor, o paralizie a cerului gurii, o strâmtoare a esofagului, etc., care îl împiedică să înghită alimente, atunci trebue introdusă hrana deadreptul în stomac, pentru ca bolnavul să nu moară de inaniție, de foame; aceasta se chiamă alimentație *artificială*. Ea constă în a introduce prin gură sau chiar prin nas o sondă găurită, numită *esofagiană*, prin care se toarnă în stomac substanțe alimentare, lapte, zeamă de carne, în care se pune carne crudă tocată, ouă, sau pulberi alimentare amestecate tot cu lapte sau supă. In împrejurările acestea alimentația artificială este *voluntară*, făcută cu voia bolnavului. In alte cazuri ea este *forțată*, silită, făcută fără voia suferindului, după cum se face la unii nebuni cu idei fixe, cari refuză orice hrană. Alt mod de alimentație

artificială este când introducem hrana prin *şezut*, sau prin *piele* (v. *Clisme nutritive şi băi*). — *Digestibilitatea alimentelor*. Odată alimentele ajunse în stomac, el le modifică, le face proprii sau apte de aşi îndeplini rolul lor reparator, ceea ce se chiamă mistuire sau *digestiune*; aceasta însă nu se face întotdeauna aşa de repede (vezi *dispepsie*), nici pentru tot felul de alimente, căci unele din ele sunt grele, se mistue greu şi încet, aşa că stau în stomac mai mult timp şi cu atât mai mult cu cât sunt mai greu de mistuit; aceste alimente se chiamă *indigeste*. După gradul de *digestibilitate* alimentele se împart în 3 clase: In prima clasă intră *substanţele indigeste*, cari după ce au stat mai mult timp în stomac n'au suferit nici o schimbare însemnată, cum d. ex. tendoanele, oasele, ciupercile şi bureţii, migdalele, măslinele, etc. In a doua clasă intră alimentele a căror mistuire nu este completă decât după *4 până la 6 ore*: carnea de porc, cârnaţii, mezelurile, varza, ceapa, pânea caldă, prăjiturile, etc. In a treia clasă avem alimentele cari se mistue *iute* şi uşor, într'o oră şi jumătate: carnea de viţel, de miel, de vacă, de pasăre, laptele, ouăle fierte moi, spanacul, fructele coapte, pâinea veche, napii, cartofii. Se înţelege dela sine că această clasificare a *digestibilităţii* alimentelor nu este absolut exactă. Fiecare stomac are puterea lui proprie de mistuire, la care se mai amestecă şi gusturile, obiceiurile, consideraţiile de etate, de muncă şi altele. Se ştie că oul fiert moale este mai digestibil decât oul vârtos, însă nu arare ori se întâmplă să găsim stomacuri aşa de capricioase încât să digere cu uşurinţă, astăzi, o mâncare foarte greu de mistuit mâne. Ţinând seamă de cele scrise până aci putem trage următoarea concluzie practică: *fiecare trebue să înveţe din experienţă a cunoaşte mâncările cari se potrivesc, sau nu, cu tubul său digestiv.*

Alior. — v. *Laptele cânelui*.

Alipină. — Pulbere cristalină, solubilă în apă. Analgezic local, succedaneu al stovainei, însă mai toxic. Se întrebuinţează pe *dinafară* în soluţiune de 10 la 100, sau în injecţiuni sub piele 1 c.c. dintr'o soluţie de 2 la 100 (deschideri de flegmoane, panariţii, extracţii de dinţi).

Aliu. — V. *Usturoiu*.

Aloe. — V. *Sabur*.

Alopatie (dela gr. *allos*, alt, altă, şi *pathos*, suferinţă). — Acest nume a fost dat de Hahnemann (vezi *Omeopatie*) la o metodă de tratament care constă în a trata o boală cu leacuri cari produc *alte* efecte decât efectele produse de însăşi boala (contraria contrariis curantur).

Alopecie (dela gr. *alopex*, vulpe, căreia îi cade părul în mod temporar, din cauza unei boale). — Căderea *temporară* (vremelnică) a părului. Alopecia se produce în urma unei boale *febrile*, cum e febra tifoidă, sau tifosul exantematic, de preferinţă la femei. Ea este unul din semnele boalelor numite *peladă* şi *tricofiţie*, sau *chelie* (vezi aceste cuvinte) şi dispare în urma unui tratament serios. Alopecia se mai vede şi în *sifilis* (vezi acest cuvânt), mai ales în perioada accidentelor secundare; în urma unui tratament specific dispare. Intru cât priveşte tratamentul vom vorbi mai pe larg la cuvântul *păr*.

Alterant (dela *alterare*, a schimba).— Se numesc alterante substanţele cari, îngerate, *modifică nutriţiunea* prin intermediul sângelui, în loc s'o activeze, s'o *reconstitue*, cum sunt: alcalinele, mercurul, iodul, arsenicul, aurul, etc. Medicamentele alterante pot face ca omul să slăbească, sau să se îngraşe, să se topească o bolfă (tumoră), să se vindece o rană (ulcer), etc. Proprietatea alterantă nu se poate defini bine, precis. Efectele medicamentelor alterante sunt vădite, dar modul lor de lucrare nu este bine cunoscut.

Altitudine (dela *altitudo*, înălţime). — *Cura de altitudine* însemnează şederea la munte. Staţiunile de altitudine se împart în trei grupuri: *staţiuni joase*, intermediare, între munte şi plaiu, sub 1200 metri, cum sunt la noi *Sinaia*, *Buşteni*, *Predeal*, etc.; *staţiuni de altitudine mijloacie* de 1200—1800 metri deasupra nivelului Mării cum e Păltiniş; *staţiuni cu altitudine mare*, 1800 până la 2000 metri. — Ele se mai deosebesc în staţiuni de *vară* şi de *iarnă*. Aceste din urmă pot fi cercetate şi vara. — Aerul de munte conţine mai mult *ozon* şi este foarte curat, căci

cuprinde puţin praf vara şi de loc iarna. In timpul verii nu bate vântul, aerul este liniştit. Aerul nu conţine microbi şi este uscat din pricina evaporării apei, sub influenţa micşorării presiunii atmosferice. Aerul de munte are o influenţă binefăcătoare asupra sângelui, ale cărui *globule roşii* se înmulţesc, ajungând în câteva zile dela 5 mil. pe mmc. la 6 mil. şi jumătate. Reîntoarcerea dela munte aduce o rezorbţie înceată a globulelor în *exces*, dar această rezorbţie se opreşte la normală, adică la o cifră superioară aceleia care exista în sângele bolnavilor. Rezultatul este o activitate mare a nutriţiunii generale. La înălţimi mari, de 1800 până la 2000 metri, avem în primele zece zile (perioada de aclimatizare) o creştere a numărului respiraţiunilor şi a bătăilor inimii, însoţită la oamenii nervoşi de palpitaţii, opresiune (apăsare pe piept), insomnie, câte odată de durere de cap şi ameţeli. Pielea, mai cu seamă la faţă, se înroşeşte şi produce mâncărime, mai ales când e expusă la soare şi la vânt. Apetitul se măreşte. După zece zile toate turburările acestea dispar, apetitul însă rămâne mare, puterea creşte, corpul se simte mai uşor, suportă uşor osteneala. Pentru a suprima perioada de aclimatizare este bine ca mai întâi să stăm câteva zile în staţiunile joase, apoi în cele mijlocii şi numai după aceea să ne stabilim în staţiunile înalte. Ca *precauţiuni* vom schimba des lingeria, pentru ca să înlesnim funcţionarea pielei, vom purta haine de lână vom avea cu noi şi haine de iarnă, mai ales că serile şi nopţile sunt răcoroase. Cura de altitudine se recomandă pentru *anemie, cloroză, convalescenţa* boalelor grele, *neurastenie, ipocondrie, melancolie* (în aceste trei boale scurtă şedere), *bronchită cronică, oftică* la începutul ei. Nu este bună această cură pentru cei cari sufăr de inimă, cari au năduf, la ateromatoşi, bătrâni şi pentru persoanele cărora le place sgomotul. Staţiunile mai importante dela noi : Nămăeşti, Păltiniş lângă Sibiu, Braşov, Câmpu-Lung (600 m.), Novaci, în Gorj (680), Tismana (750), Durău Ceahlăului, (800), Buşteni, Poiana Ţapului, Sinaia)850), Predeal, la 1050 metri deasupra nivelului Mării Negre, Bran, Braşov, etc.

Altoire. — V. *Inoculaţiune.*

Altoiu, altoire. — V. *Vaccin* şi *Vaccinaţiune.*

Alucinaţiune, *halucinaţiune, halucinaţii,* (lat. *hallucinatio*), *închipuire, nălucire, vedenie.* — Când cineva vede, gustă, sau simte un lucru care nu există, sau când aude sgomote cari nu sunt în realitate, zicem că are alucinaţiune. Alucinaţiunile sunt produse de diferite turburări ale sistemului nervos, ele pot exista şi atunci când a pierit auzul, mirosul şi vederea, fără ca omul să fie atins de nebunie, mai ales în momentul trecerii dela veghere la somn şi în minutul deşteptării. Alucinaţiunile cari provin din partea auzului şi cari se văd mai des în melancolie şi în mania de persecuţie sunt cele mai rele şi bolnavii aceştia sunt cei mai periculoşi. Sunetele, cari la început n'au nici o valoare, iau cu timpul forma unei voci atribuite unei persoane închipuite (D-zeu, drac, fantomă) unui animal, unui necunoscut, sau cele mai adeseori unei persoane cunoscute. Cuvintele sunt cele mai adeseori nişte înjurături, acuzaţiuni sau repetarea propriilor gândiri ale bolnavilor, cari îşi închipuesc procedeele cele mai ciudate pentru a explica emisiunea sunetelor (electricitate, telefon, tunuri, puşti, etc.). Aceşti bolnavi sunt absorbiţi de gândirile lor şi pare că privesc la ceva fără să vadă. Alucinaţiunile vederii constau uneori în vederea unor persoane sau obiecte înspăimântătoare (nebunii provenite dintr'o otrăvire, sau dintr'o boală nervoasă). Mai rare sunt alucinaţiunile mirosului şi ale gustului ; ele coincid de obiceiu cu oarecari turburări ale digestiunii şi sunt de cele mai multe ori foarte neplăcute.

Alumen, *alun* (sulfat de alumină şi de potasiu), *piatră acră.* — Se prepară din diferite minerale, precum este şistu de alumen, alunita, etc., cu deosebire în Toscana (Italia). Piatra acră din comerţ se prezintă parte în mase cristaline, parte în cristale octoedrice, sau cubice, fără cu-

loare, cu un gust dulceag și în urmă astringent; se topește puțin în apă rece, mai mult în apă fierbinte. Se întrebuințează pe *din afară* ca *astringent* (vezi acest cuvânt), pentru a opri *o curgere de sânge* (emoragie) superficială și mică, cum este cea produsă de lipitori, de scoaterea unui dinte, sau unei măsele, la trânji, curgere de sânge din nas; în aceste cazuri este bună *apa emostatică* a lui Pagliari: se fierb 6 ore 2 grame de piatră acră și 1 gram de smirnă (Benzoe) în 20 grame de apă. Se mai face *gargară* în durerile de gingii, de gură și de gât: 5 grame la 250 grame apă fierbinte, la care se mai poate adăuga și miere de trandafir (miericică) 50 grame. Femeile o folosesc mult în spălături vaginale contra leucoreei (poală albă) 19—50 gr. la un litru de apă. Pe *dinăuntru* se dă în doză de 30—40 ctgr., repetată de mai multe ori în 24 ore în contra vărsăturilor de sânge; se mai dă contra diareei (urdinării): 50 ctgr. la 150 gr. apă și 5 gr. ratania, cu puțin zahăr, la ceas cu lingura. — *Alumen calcinat, piatră acră arsă.* Se prepară încălzind piatra acră, pulverizată, în vase de pământ nesmălțuite, până la o temperatură de 240⁰, adecă până se pierde 40% apă, transformându-se într'o masă ușoară și spongioasă. Alumenul calcinat este ușor, alb, poros, spongios, friabil, cu un gust la început puțin stiptic; se topește în 25 părți apă în 24 ore la temperatura ordinară. Se întrebuințează mai cu seamă în chirurgie, pe *răni*, pentru a opri creșterea prea mare a mugurilor cărnoși și la *unghia încarnată:* se pune praful între carne și unghie și apoi se ridică coaja care se formează, odată sau de două ori pe zi, până la vindecare.

Alumină (Sulfat de). — Astringent; se întrebuințează în doză de 1—2 la 100.

Alumnol (Naftol sulfat de alumină). — Pulbere albă, solubilă în apă și glicerină. Astringent și antiseptic, în doză de 1—10 la 100, întrebuințat în ginecologie, la spălarea rănilor, în abcese fistuloase și în boalele de piele, pentru uns.

Alun (*Corylus Avellana*, fam. Betulaceelor). — Crește în păduri și în tufișuri în toată România. Fructele, numite *alune*, au un gust fin și sunt foarte bune de mâncat; în unele părți alunele pisate se beau cu rachiu de drojdii cald, amestecat cu unt de lemn, contra *vătămăturii*. Bățul de alun verde se înfierbântă în spuză de foc și se ard cu el *păduceii* de pe tălpile picioarelor. Cu alune arse și muc de lumânare de său se fac la copii sprâncenele ca să le crească mari și negre (din medicina populară).

Alveolă (dela lat. *alveolus*, o gaură mică, despărțitură). — Dinții sunt înfipți în osul maxilar (falca) în niște mici gropițe, numite alveole. Fiecare din ele este căptușită cu o fină pieliță și este găurită la fund, pentru ca prin acest orificiu să pătrundă nervul, artera și vâna care merg la dinte. Alveolele maxilarelor se cheamă *dentare*, pentrucă coprind în interiorul lor dinții. *Alveolă pulmonară* (caută la plămân).

Amara. — Lac sărat în județul Ialomița, între satele Amara și Slobozia. Aceste băi sunt cunoscute de mult. Apa conține: clorur de sodiu, sulfat de sodiu, carbonat de magnezie, carbonat de calce. Nomolul este aproape ca cel dela *Lacul Sărat* și se întrebuințează pentru aceleași boale.

Amare (Picături), *picături de poftă de mâncare.* — Acestea sunt medicamente de origine vegetală, având un gust amar. Cele mai întrebuințate sunt: *pelinul, centaura, gentiana, cuasia, chinchina, columbo, hameiul, coaje de portocale, de lămâie*, etc. Picăturile amare, deși sunt neplăcute la gust, măresc secrețiunea salivei, a sucurilor stomacului și a mațelor, din care cauză rezultă o mărire a apetitului, o ușurare în mistuire și o regularitate a scaunelor. Ele sunt bune în unele boale de stomac și de intestine, atunci când omul n'are poftă de mâncare, când mistuirea se face cu anevoință, în dispepsie, în convalescența boalelor lungi, primăvara, mai ales la bătrâni, în gută, frigurile palustre, anemie, în boalele de piele. In boalele de stomac, când bolnavul are durere și căldură, nu sunt bune. Ele se vor lua *înainte* de mâncare,

cu un sfert sau o jumătate de oră, când voim numai să deșteptăm pofta de mâncare, în *timpul*, sau *după* mâncare, când voim să grăbim mistuirea. — Se obţin bune rezultate dând copiilor 10 până la 15 picături și la oamenii mari 20—30 picături din următorul amestec: tinctură de cascarilă (odogaci), de columbo, de genţiana, de cinamom (scorţişoară), de revent, din fiecare 10 grame și tinctură de nuca vomică (turta lupului) 2 gr. 50 centigrame.

Amauroză (*amurosis*, dela gr. *amauros*, obscur, întunecos.) — Se înţelege prin acest cuvânt micşorarea, sau pierderea totală a vederii, fără alterarea mediilor transparente ale ochiului (corneea, cristalinul, umoarea sticloasă). Amauroza este cauzată de bolile retinei, nervului optic. Poate fi *congenitală* (din naștere), sau *produsă* de diferite boli *în timpul vieţii* (diabetul, albuminuria, anemia profundă, sifilisul, alcoolismul etc.) și poate să dispară uneori atunci când boala care a produs'o s'a vindecat.

Ambliopie (*amblyopia*, dela gr. *amblys*, obtuz, slăbit, și *opsis*, vedere). Slăbirea vederii, care nu este produsă printr'o leziune apreciabilă a membranelor adânci ale ochiului, nici printr'un viţiu de conformaţie, sau de funcţionare. Indivizii slăbiţi prin pierderi mari de sânge, sau prin excese, convalescenţii, bătrânii, sunt adeseori atinși de ambliopie. Otrăvirile cu plumb, cu beladonă, cu sulfur de carbon, abuzul de băuturi alcoolice și de tutun de asemenea pot produce această boală.

Ambulanţă (dela lat. *ambulare*, a umbla, a călători). — Se cheamă trăsura special construită pentru a însoţi pe soldaţi la luptă și în care se adună răniţii și se transportă până la spital. Ea are tărgi, pe care pot sta răniţii culcaţi, are medicamente și pansamente pentru primul ajutor ce li se dă răniţilor.

Ameninţare de boală. — la *Iminenţă*.

Amenoree (*amenorrhaea*, dela α priv. *men*, lună, și *rhein*, a curge).
— Stare bolnăvicioasă caracterizată prin lipsa totală sau suprimarea trecătoare a periodului (vezi *Menstruaţie*).

Ameţeală, *vertige* (lat *vertigo*, dela *vertere*, a întoarce, a învârti). — Ameţeala este o stare bolnăvicioasă în care se pare că lucrurile se învârtesc în jurul nostru și în care avem senzaţia că noi înșine ne învârtim. In *ameţeala simplă* vederea rămâne aproape limpede; în *ameţeala tenebroasă*, ea este întunecată. In vorba de toate zilele, atât a bolnavilor cât și a unor doctori, prin cuvântul *ameţeală* se înţeleg stări cerebrale destul de diferite unele de altele și mai ales starea în care bolnavul, fără să vadă lucrurile învârtindu-se, sau mișcându-se din locul lor, nu se simte sigur în mersul său, face câţi-va pași într'o parte și îi este teamă să nu cadă. Ameţeala se observă ori de câte ori nu se poate aprecia repede starea raporturilor cari pot să existe între sine însuși și lucrurile exterioare. Patologicește se observă ameţeala în unele mișcări accidentale, cum sunt: mișcările leagănului, scrânciobului, mișcările unei corăbii etc. Ameţeala se arată și în anemia cerebrală, în congestiunea cerebrală, mai în toate boalele de creer, mai cu seamă în tumorile cerebrale, în diferite otrăviri, cum ar fi acele prin tutun, alcool, chinină, salicilat de sodă, etc., în paludism, febra tifoidă, influenţă, sifilis, în boalele de urechi (Menière), în boalele de ochi, în neurastenie, în boalele aparatului circular, boalele de inimă, de aortă (arterioscleroză), în artritism, gută, în boalele de stomac, în boalele căilor urinare, etc.; ea mai poate fi prodromul epilepsiei, sau una din manifestaţiunile ei cele mai obișnuite. — *Tratamentul* variază după natura ameţelii, după boala care produce ameţeala. Astfel la cei ce sufăr de *anemie* li se va institui un tratament tonic (hrană substanţială, aer, preparaţiuni fieruginoase, arsenicale, etc.). Se poate întâlni la oamenii nervoși fără să aibă nici un organ bolnav. La cei ce sufăr de *arterioscleroză, artritism, gută*, li se va institui un tratament general igienic și dietetic al acestor boale; se va prescrie regim de lapte, se vor da purgative, iodur de sodiu în doză de 1 gr. pe zi, ani dearândul, alternând întrebuinţarea lui cu acea a trinitrinei, luată în doză de 3—4 picături dintr'o

soluţiune de 1 la 100, dimineaţa şi seara. La cei ce sufăr de *boale de rinichi* (nefrită cronică) li se va da regim de lapte, purgative şi diuretice. La cei cu *boale de inimă* se vor da medicamentele acelor boale; la *aortici* li se vor face injecţiuni sub piele cu morfină (½ ctgr, singură sau asociată cu atropină). La cei cu *boale de stomac*, la dispeptici, se va combate constipaţia cronică, se va opri cu totul tutunul, precum şi ocupaţiunile obişnuite şi bolnavul va sta la ţară. In dispepsia nervoasă se va institui tratamentul neurasteniei (abdominale). In momentul când bolnavul are ameţeală îi vom da o poţiune cu bromur şi eter, sau valarianat de amoniac etc. La cei cu *epilepsie* vom da bromurele. La *isterici* şi *neurastenici* le vom prescrie tratamentul general al acestor boale. La cei cu *paludism* (friguri palustre) vom combate anemia şi cachexia cu chinchină, dată în doză de 6—8 gr. de praf în cafea, sau sub formă de electuar; vom prescrie arsenicul sub formă de licoarea lui Fowler (5—10 picături), arseniat de sodă (5—15 miligrame), sau cacodilat de sodă (5—15 ctgr.), sau se vor face injecţiuni sub piele cu arseniat de fier citro-amoniacal; regim reconstituant; şedere la munte (2—3 luni); idroterapie. La *sifilitici* tratament specific intens, (v. *Sifilis*). La cei cu *boale de ochi şi de urechi* se vor trata aceste boale; dacă sunt urechile pline cu ceară se vor desfunda; în boala lui Menière se recomandă: poziţie orizontală în pat, tăcere, linişte.

Amidon. — V. *Amil.*

Amigdale, *migdale.* — Fructele arborelui *Amygdalus communis* (Rozacee). Sunt 2 varietăţi: migdale *dulci* şi migdale *amare*. Migdalele *dulci* se mănâncă la masă proaspete sau uscate. Când sunt proaspete se mistue uşor, cele uscate sunt grele, mai ales pentru stomacurile slabe, cari trebue să se păzească de a le mânca, precum şi de prăjiturile făcute cu ele. Ca *medicament* se întrebuinţează sub diferite forme: *laptele de migdale*, care este o băutură calmantă, răcoritoare şi care se prepară pisând 50 gr. zahăr cu 50 grame de migdale şi diluând această pastă într'un litru de apă; e bun în aprinderile de gât, de *beşică*, mai ales după vezicători, când e bine să se pună în lapte şi 1 gr. de camfor (la un ceas o lingură). *Uleiul de migdalle dulci* se prescrie pe *din afară*, în spălături, fricţiuni; se pune în ureche; pe *dinăuntru* ca purgativ (curăţenie) 15—30 gr. mai ales la copiii mici.— *Migdalele amare* nu se mănâncă, ele cuprind 2 otrăvuri puternice: *acid prusic* sau *cianidric* şi *esenţă de migdale amare* (vezi *Prusic*). Sâmburii de persică şi de zarzăre conţin şi ei astfel de otravă şi prin urmare copiii trebue opriţi de a-i mânca. In comerţ se vinde *pasta de migdale amare,* care înmoaie pielea şi face să dispară petele de pe faţă (vezi *Pete*). La *interior* se întrebuinţează contra *frigurilor* (febrifug)

Fig. 15. — **Amigdalele**
A. Amigdalele umflate şi roşii
B. Amigdalele umflate şi cu puroi

şi contra *panglicei* (teniafug), însă numai după prescripţia doctorului.

Amigdale, amigdalite, *gâlci.* — In fundul gurii şi pe laturile înghiţitorii se află de fiecare parte câte o ghindură de forma şi mărimea *migdalei.* Intre ele atârnă omuşorul, care prelungeşte înapoi ceriul gurii. In stare de sănătate aceste ghinduri au o coloare roşietică şi mărimea lor variază dela om la om. Amigdalele cuprind nişte folicule închise cari ar avea oarecare rol în producerea globulelor albe ale sângelui; ele prezintă pe deasupra adâncituri, în cari se depune *praful* şi mai cu seamă *microbii,* din care pricină este bine ca să răsuflăm *numai prin nas,* pentru ca praful şi microbii din aer să se oprească pe căptuşeala lui. — *Inflamaţiunea acută a amigdalelor. Amigdalita acută. Gâlci. Durere de gât.* Această amigdalită se arată

mai cu seamă în copilărie, dar şi la adulţi. Cauza principală este răcirea, mai ales frigul la picioare, din care pricină se iveşte mai mult primăvara şi toamna, când sunt dese schimbările repezi ale temperaturii. Semnele gâlcilor sunt : *durere în gât*, cari cresce când bolnavul vrea să înghită, să mănânce, sau să bea ; durerea aceasta *răspunde în ureche*, care comunică cu fundul gurii printr'un canal, numit *trompa lui Eustache* şi care se aprinde şi ea la rândul ei ; bolnavul *vorbeşte pe nas*, are *durere de cap* şi *căldură*, uneori foarte mare. Dacă ne uităm în gât vedem că amigdalele sunt roşii şi umflate, iar când aprinderea este şi mai mare, pe lângă roşeaţă se văd şi nişte pete alburii. Examinarea gurii şi gâtului trebue să se facă la lumină şi cu multă băgare de seamă, pentru ca să ne putem încredinţa dacă avem de lucru cu o amigdalită simplă, sau cu vr'o angină de cele rele (v. *Angină*). Semnele amigdalitei simple merg crescând 3—4 zile, apoi scad şi sănătatea îşi ia locul sub influenţa *tratamentului*, care este următorul : la început se dă bolnavului o curăţenie, chinină, 0,30—0,50 cgr. (la copii câte 0,10 cgr. de fiecare an de vârste) apoi cataplasme (oblojeli) călduţe în jurul gâtului, muştar la pulpe, bae de muştar la picioare ; apoi se fierb flori de tei, de soc, de nalbă, etc., şi în aceste fierturi se poate pune puţină piatră acră, sau ţipirig, sau acid boric cu care bolnavul va face gargară, cam odată la fiecare ceas. Uneori este nevoe de medicamente energice pentru oprirea boalei. Tinctură de iod se găseşte mai în toată casa : se înfăşură puţină vată la capul unui băţ de lemn, se înmoaie în tinctură şi, deschizând bine gura bolnavului, cu ajutorul coadei unei linguri, cu care apăsăm pe limbă, ungem bine amigdalele cu tinctură de iod.

Este şi mai bine dacă punem părţi egale din tinctură de iod şi glicerină într'un pahar şi muiem băţul înfăşurat în vată în acest amestec, apoi ungem amigdalele. Le mai putem unge cu un medicament pe care-l cumpărăm pregătit gata de la farmacie, *colubiazol*, care este dulce la gust şi copiii nu fug de el.

Un medicament de asemenea bun şi eftin tot odată este hipermanganatul de potasiu, pe care îl topim în apă (1 gram la 1 litru apă) şi cu care bolnavul să-şi facă gargară la fiecare sfert de ceas.

O gargară foarte bună este preparată dintr'o pastilă de *hiperol* pe care o disolvăm într'un sfert de pahar de apă şi dăm bolnavului să-şi gargarisească bine gura, de mai multe ori pe zi. De asemenea *neolul*, o linguriţă la o jumătate de pahar de apă grăbeşte vindecarea.

Amigdalită supurată, abces al amigdalei. Câte odată, cu tot tratamentul, amigdalita nu trece aşa uşor ; boala merge înainte şi încep fiorii, durerea este foarte mare, încât bolnavul nu poate înghiţi nimic, balele curg din gură, amigdala creşte mereu şi scoate cap într'o parte, atunci este semn că *gălcile au copt*. Bolnavul se găseşte atunci într'o mare nelinişte, mai ales din pricină că nu poate respira şi este

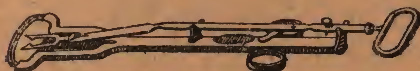

Fig. 16. — Amigdalotom

ameninţat să se înăduşe. Pentru a-l uşura doctorul va deschide abcesul, ceea ce oricare bolnav primeşte bucuros. Dacă nu este doctor la îndemână abcesul nu se sparge singur decât pe la a opta zi, după care bolnavul simte o mare uşurare scuipând puroiul, uneori amestecat cu vinişoare de sânge. Mai primejdios este atunci când gâlcile se sparg noaptea, în timpul somnului şi puroiul poate să intre în laringe producând *asfixie*. — *Inflamaţia cronică, sau ipertrofia amigdalelor. Amigdalita cronică* cu *mărirea amigdalelor*. Mulţi copii, cari au suferit de gâlci, vorbesc pe nas din cauză că amigdalele sunt mărite. Aceasta se vede mai ales la copiii scrufuloşi, sau limfatici, cari au suferit de mai multe ori de gâlci şi la cari amigdalele rămân cu mult mai mari decât în stare normală, din care pricină vorbesc pe nas şi unii nu aud bine. Când amigdalele sunt prea mari respiraţia se face foarte greu, mai cu seamă în

timpul somnului; aceasta predispune la răciri mai dese, la tusă şi guturaiu, ceea ce aduce cu timpul şi o deformaţie a pieptului. Pentru toate acestea trebue să recurgem la un *tratament* serios: pentru a înlătura urmările boalei vom da untură de peşte, toată iarna şi mai mulţi ani dearândul, preparatele de chinchină şi fier; amigdalele le vom atinge cu tinctură de iod simplă, sau cu glicerină (părţi egale), vom da gargară de piatră acră, sau cu tanin. Dacă cu acestea nu trece, trebue ca doctorul *să tae amigdalele, să le scoată*, cu un instrument numit *amigdalotom*. Operaţia nu este grea, nici primejdioasă; afară de unele ca-

Fig. 17. — Examinarea gâtului

zuri de spasme, cari se pot ivi la copiii prea nervoşi, singura complicaţie care se poate arăta este o emoragie care se poate opri cu gargară făcută cu apă oxigenată.

De multe ori este nevoe să luminăm cu ceva fundul gâtului, pentrucă nu putem vedea care este adevărata stare a amigdalelor. Pentru acest scop medicul are o oglindă pe care o leagă de frunte şi cu ea prinde lumina dela o lampă apropiată de urechea bolnavului şi o duce în spre fundul gurei, luminându-l bine. Acest lucru îl poate face oricine, aprinzând chiar o lumânare de ceară lângă capul bolnavului şi cu o oglindă prinde lumina dela ea şi o duce în gâtul bolnavului, dându-şi astfel seama de starea lui.

Amil (*amylum*), *amidon*, *scrobială albă*. — Se extrage din cereale: grâu, orz, ovăz, porumb şi orez. El are aceleaşi proprietăţi ca şi celelalte *fecule* (vezi acest cuvânt), numai că nu se mănâncă. Se întrebuinţează pentru acţiunea sa *emolientă* în boalele de piele, sub formă de *băi* (500 gr. pentru copii, 2 Kgr. pentru oamenii mari, diluat în 1000 gr. apă curată, apoi turnat în baie încet şi agitând); — In cazurile de iritaţie de piele prin frecarea hainelor, sau alte cauze, în arsurile superficiale, în mâncărime, la bubele dulci (eczema), la brâncă (erizipel), în sfârşit ori de câte ori voim să punem pielea la adăpost de aer, se întrebuinţează sub formă de *praf* (pudră), fin şi uscat bine, singur sau amestecat în părţi egale cu subnitrat de bismut şi talc; în cazurile de urdinare (diaree) şi în toate iritaţiile de intestine sub formă de *clisme* (clistire): 15—30 gr. fiert într'un Kgr. de apă. Se mai prescrie sub formă de *gliceroleu*: 1 gr. la 15 gr. glicerină; sub formă de *cataplasme*, preparate întocmai ca şi cele de făină de in (v. *Cataplasme*).

Amil (Nitrit de). — Este un lichid cu miros pătrunzător, otrăvitor, foarte alterabil la aer şi lumină; se evaporă uşor.

Este un vaso-dilatator puternic; accelerează bătăile inimei. Datorită proprietăţilor lui se întrebuinţează în angina de piept, în migrenă, epilepsie, histerie, în otrăvirile cu cloroform. Se păstrează în fiole închise şi la nevoe vărsăm câteva picături pe o batistă şi dăm bolnavului să miroase. E bine să nu dăm mai mult de 4—10 picături dintr'odată, iar doza în 24 de ore să nu întreacă 25 de picături, căci altfel omul se expune să se otrăvească.

Amil (Salicilat de) sau Eter-amil-salicilic. — Este un lichid incolor cu miros de mandarină. Se întrebuinţează mai mult pe din afară, în cazurile de reumatism acut sau subacut, fiindcă pătrunde uşor prin piele şi este mai bun decât salicilatul de metil, care miroase prea tare.

Amil (Valerianat de). — Lichid uleios cu miros plăcut de fructe. Are puterea de a topi calculele sau petricelele din ficat. Se întrebuinţează în proporţia următoare: valerianat de amil 50 centigr., mucilagiu de Caragheen 14 gr., ulei de migdale dulci 12 gr., sirop de smeură 30 gr., apă distilată 30 grame; se poate lua toată poţiunea într'un pahar de lapte. Se mai dă şi în capsule gelatinoase de câte 10—20 ctgr.

Amilen (Idrat de). — Lichid incolor; lucrează ca narcotic (care amorţeşte, produce somn); se dă la insomnie şi epilepsie: 3—8 gr. pe zi în capsule, poţiune sau injecţii subcutanate.

Amilen-cloral. — Lichid incolor, siropos, miros camforat. Se dă pentru a produce somn; e mai bun decât cloralul; 50 ctgr. până la 1, sau maximum 2 gr. în buline sau emulsie.

Amilen pur sau *pental.* — Lichid fără coloare, volatil, foarte inflamabil, cu miros ca cel de eter, fierbe la 39⁰. Se dă ca ipnotic (producător de somn) şi anestezic (amorţitor de durere), foarte folositor în operaţiile de scurtă durată (scoaterea dinţilor). Medicament *periculos.*

Amilenol. — V. *Salicilic* (*Acid*), *Salicilate.*

Amiloform. — Făcut din combinaţia formolului cu amidonul; praf alb, fără miros, nu e otrăvicios; se poate întrebuinţa în locul iodoformului ca antiseptic dezodorant şi sicativ.

Amnezie. — Este pierderea memoriei.

Amnios. — Pieliţa (membrana) cea mai dinăuntru care înveleşte oul omenesc. Acest înveliş conţine lichidul amniotic, produs de copilul, care începe să-şi formeez corpul. Acest lichid va înveli corpul copilului tot timpul cât stă în pântecele mamei şi se scurge în momentul când se naşte copilul; scurgerea acestui lichid e cunoscută în popor sub numele de *ruperea pungii apelor.*

Amoniac, *alcali volatil, amoniac ordinar din comerţ, spirt de ţipirig.* — Soluţiune de gaz amoniac, în apă distilată, în proporţie de 20%, care se prezintă sub forma unui lichid incolor, cu miros de urină, sufocant (înăbuşitor), cu un gust alcalin şi foarte caustic (arzător), producând vezicaţiune când este în contact cu pielea. Se numeşte *alcali volatil* (vezi aceste cuvinte), din cauza vaporilor de amoniac pe cari îi răspândeşte când sticla este destupată. Sub influenţa căldurii gazul amoniac se pierde cu totul, prin evaporare, de aceea trebue păstrat în sticle cu dop şlefuit şi la adăpost de căldură. *Amoniacul lichid* are mai multe întrebuinţări *externe:* ca *revulsiv* energic întocmai ca o vezicătoare, însă lucrând foarte repede, în câteva minute. La o *durere nevralgică* mare, dacă aplicăm pe punctul dureros bumbac muiat în amoniac, după 2—3 minute pielea se beşică şi durerea se micşorează sau piere. In *durerile reumatice* şi în *paralizii* lucrează ca un *stimulent* puternic, dar în aceste cazuri nu-l întrebuinţăm curat, ci amestecat cu un corp gras (untură de porc sau vaselină), părţi egale şi această alifie înroşeşte pielea în 10 minute, sau cu uleiu de migdale dulci (10 gr. la 90 gr.) şi atunci avem mult cunoscutul *liniment volatil,* care este excitant. El mai intră şi în compoziţia *balsamului Opodeldoch,* foarte bun la reumatism. Când are cineva *leşin,* sau îşi *pierde cunoştinţa,* îl deşteptăm numai decât plimbându-i pe la nas o sticluţă cu acest amoniac, ferindu-i bine înţeles ochii să nu se irite. S'a mai întrebuinţat la arderea *muşcăturilor de animale veninoase, sau turbate.* Aceste arsuri pot fi folositoare şi în *muşcăturile de albine,* dar nici odată în cele de vipere sau de câini turbaţi, când e trebuinţă de alte mijloace mai puternice. Pe *dinăuntru,* amoniacul se dă în cazurile de *leşin* şi de *pierdere de cunoştinţă,* sau pentru a combate *beţia,* sau ca antidot în otrăvirile cu acide: se dau 5—6 picături într'un pahar de apă îndulcită cu zahăr. In medicină se întrebuinţează la *interior* sărurile de amoniac: *acetatul* şi *carbonatul* de amoniac pentru a produce năduşeală (transpiraţie) la începutul *febrelor eruptive* (scarlatină, pojar) în reumatism; *cloridratul* de amoniac pentru a înlesni scuiparea în cazurile de tusă (1—2—5 gr.). Se întâmplă şi cazuri de *otrăvire,* de obicei accidentală, ceea ce se cunoaşte după mirosul de amoniac al respiraţiei, şi aspectul gurii care e albă şi umflată. Cea mai bună contra-otravă este apa cu oţet, dată în cantitate mare, lămâe, portocale, unt de lemn, lapte.

Amoniurie. Se cheamă boala în care găsim o cantitate mare de amoniac în urină.

Amorţeală, *amorţire, stupoare* (lat. *torpor*). — O stare de tâmpeală care se observă în îngrămădirile de sânge la cap (congestiuni cerebrale), sau în unele boale ale sistemului nervos. Dar afară de aceasta mai este un fel de amorţeală

fizică ce este caracterizată printr'un fel de greutate pe care o simţim într'o mână sau un picior, pe cari le mişcăm cu mare anevoinţă şi prin cari simţim nişte furnicături foarte supărătoare, datorite unei poziţii rele prelungite, prin cari se apasă nervul principal al membrului. Pentru ca să treacă această amorţire este de ajuns să ne schimbăm poziţia.

Amorţire. V. *Anestezie.*

Amputaţie (lat. *amputare*, a tăia). — Când i-a căzut unui om un lemn, sau o piatră peste picior, sau peste un braţ şi, pentru a-i şcăpa vieaţa, i se tae membrul rupt, se zice că i s'a făcut o amputaţie. Se înţelege deci prin acest cuvânt îndepărtarea unui membru întreg, unei porţiuni din el, sau a unei părţi proeminente (eşite) în afară) din corp, cum sunt ţâţele femeii de pildă, prin instrumente tăetoare. Amputaţia se face oridecâte ori o parte, sau un membru întreg, a devenit inutil, sau îl împiedică pe om de la muncă, în urma unei fracturi de pildă, sau când, în urma unei gangrene, vieaţa omului este în pericol; în asemenra împrejurări se înlătură partea vătămată, sau bolnavă.

Anaerob (gr. *a* sau *an*, fără, *aer*, aer şi *bios*, vieaţă). E vorba de microbii cari nu pot să trăiască în aer, pentrucă oxigenul îi omoară.

Anafrodizie (gr. *an*, fără şi *Aphrodite*, Venus, Zeiţa iubirei). — Se cheamă lipsa poftelor sexuale. Se întâlneşte mai des la femee ca la bărbat, uneori completă, alteori parţială. Este datorită firii persoanei suferinde, ocupaţiilor intelectuale prea mari, temerei de a nu lua o boală lumească, sau dimpotrivă: excesului de vieaţă sexuală de mai înainte. Alteori e datorit boalelor de nervi, anemiei, diabetului, etc.

Analeptice. — Se numesc astfel alimentele cari ajută la întremarea, la restabilirea puterii, în urma boalelor lungi şi grele. Intre alimente avem: zeama de carne concentrată, extractele de carne, carnea crudă tocată bine, laptele, unele fecule cum sunt: tapiocă, arrowroot, salep etc. Dintre medicamente: fierul, fosfatul de calce, clorurul de sodiu.

Analgezic. — Medicament care potoleşte durerea.

Analgezie (gr. *an*, fără, şi *algos*, durere). — Nesimţirea durerii, parţială sau totală, fiind păstrată simţirea atingerii. *Cauzele*: boalele nervoase (epilepsia, isteria, boalele măduvii spinării) boalele pielei; otrăvirile cu clorofom, alcool; răceala şi degerăturile. V. şi la: *Anestezie.*

Analgezină. — V. *Antipirină.*

Analiză (gr. *ana*, care exprimă împărţire şi *lyein*, a rezolva). — Examinarea părţilor normale, sau anormale, pe care le conţine un lichid, de exemplu: *urina* (udul), vărsăturile, *scuipatul*, materiile *fecale*; sau, a produselor speciale datorite unor boale: membranele false ale *difteriei*, etc.

Anason. — Sunt două feluri: 1 *Anason românesc, anis, anison, bădean* (*Pimpinella anisum*, fam. Umbeliferilor). Plantă originală din orient, se cultivă şi în părţile noastre (Iulie—August); 2. *Anason franţuzesc, anason stelat, anison stelat, badian, bădean.* (*Illicium anisatum*, fam. Magnoliaceelor); creşte prin locuri umede, în Asia şi cu deosebire în China şi Japonia, unde se cultivă mult. In sudul Europei se poate cultiva sub cerul liber (*Mai*—Iulie). Se întrebuinţează fructele dela amândouă varietăţile, fructe cari au un miros aromatic, plăcut, un gust dulce şi piperat, lăsând în gură, ca şi izma, un fel de răcoreală; ambele au aceleaşi proprietăţi şi se pot întrebuinţa ori care din aceste două feluri. Anasonul uşurează mistuirea la cei cu *dispepsie* (stomachic), alungă gazele din stomac (prin râgâituri) şi din intestine (prin vânturi), lucrare care se chiamă *carminativă* mulţumită căreia linişteşte colicele, durerile de pântece (*mătricea*), mai ales la copii; este bun şi pentru a masca gustul purgativelor. Anasonul se întrebuinţează: sub formă de băutură de *ceaiu*, care se prepară aruncând în apă, când clocoteşte, 10 până la 20 gr. la un litru, sub formă de *sirop*, 15—60 gr., în *praf*, 1—4 gr. sub formă de *uleiu volatil* (esenţă) 1—10 picături, ca *tinctură*, 1—15 gr. O poţiune foarte bună contra spasmelor este următoarea: Esenţă de anason 10 picături, eter sulfuric 20 picături, sirop diacod 50 gr., infuzie de badian 150 gr.; la oră 1 lingură (pentru oameni mari).

Anatomie (gr. *ana*, și *tomé*, secțiune). Este știința care se ocupă cu structura corpurilor și a raporturilor dintre organele acelor corpuri. Anatomia umană ne învață să cunoaștem cum este format corpul omenesc și cari sunt raporturile dintre diferitele organe, pe care le conține corpul nostru.

Anazarcă (dela gr. *ana*, intre, și *sarx, carne*) *idropizie generalizată, dropică*. — Este o infiltrație de lichide în țesutul celular de sub piele. Dacă apăsăm cu degetul pe pielea unui asemenea bolnav rămâne câtva timp o gropiță în locul unde apeși, întocmai cum ai apăsa într'un cașcaval, și aceasta pe toată suprafața corpului. Această generalizare deosebește anazarca de *edem* (vezi acest cuvânt). *Cauzele:* frigul (anazarcă *à frigore*); scarlatina, frigurile palustre, boalele de inimă, de rinichi, de ficat; slăbirea generală, cum se întâmplă la sfârșitul ofticei, ori la cancer (rac). *Tratamentul:* regim *lactat absolut*, fricțiuni uscate și spirtoase; clisme, purgative, etc. (v. și *Edem*).

Anchiloză (dela gr. *agkylos*, strâmbat). — Pierderea parțială sau totală a mișcărilor încheieturilor mobile, provenită din cusătura celor două oase între ele, prin țesut osos sau fibros. *Cauzele* sunt mai multe: aprinderea sau inflamația încheieturii, în urma unei fracturi, inflamația tuberculoasă (tumoră albă, oftică la încheietură), reumatismul, guta, imobilizarea prea îndelungată într'un aparat. *Semnele:* înțepenirea sau neputința completă de a îndoi, sau a întinde, o încheietură (articulație), imobilizarea într'o poziție care devine foarte supărătoare, cum este la cot, când e întins și nu-l poți îndoi; de asemenea la picior când genunchiul e îndoit și nu-l poți întinde, așa că umbli șchiop, sau în cârji. *Tratamentul:* când anchiloza este incompletă se recomandă fricțiuni, masagiu, mișcări încete, progresive (din ce în ce mai iuți și mai întinse) cu, sau fără aparate. Astăzi sunt stabilimente unde se află instalație completă pentru masaje mecanice, pentru orice fel de anchiloză. Când anchiloza este completă se vindecă foarte greu, sau de loc. Pentru a îndrepta o poziție rea a unui membru de multe ori trebue să se facă operație; să se tae tendoane, sau mușchi (tenotomie, sau miotomie), să se facă îndreptarea forțată sub cloroform a articulației înțepenite, sau să se taie din oase pentru a îndrepta încheietura, sau pentru a forma o articulație falsă. — *Anchiloza falsă*, adică imobilizarea unei încheieturi, printr'o acțiune nervoasă, se observă uneori la persoanele isterice și se vindecă prin efectul cloroformului.

Anderson (Pilulele lui). — V. *Sabur*.

Andrea. — V. *Clavicula*.

Anemie (gr. an, fără, și *haina*, sânge), *lipsă de sânge*. — Prin anemie se înțelege *împuținarea*, sau *sărăcirea* sângelui. Anemia poate fi *locală*, adică mărginită la un organ, care nu primește destul sânge, cum este *anemia cerebrală*, în care creerii nu au sânge cât le trebue (v. *Inmoierea de creeri*). Cele mai adese ori însă anemia este *generală*, și în acest caz ea poate fi de 2 feluri: întâi cantitatea sângelui conținută în vine și în artere este mai mică decât în stare normală, după cum se întâmplă în urma unei pierderi de sânge (emoragie) produsă de o rănire, sau de o luare de sânge (venesecție) prea mare, ori de o operație chirurgicală, de scurgeri repetate de sânge din nas. In aceste cazuri anemia se mai zice *accidentală* și se manifestă printr'un fel de sfârșeală, paloare repede a pielei, amețeli, vâjiituri de urechi, mers clătinat, tendință la leșin. Al 2-lea fel de anemie generală este atunci când sângele se găsește în aceeași cantitate ca și în stare de sănătate, dar el este mai sărac în elementele principale, cari îl constitue, adică în *globule roșii*, al căror număr scade mai mult de jumătate (1 la 2 milioane, în loc de 5 milioane pe milimetru cub de sânge), în *hemoglobină* care poate scădea la 50 grame în loc de 125 gr. pentru 1000 (vezi *Sânge*). Puterea colorantă a sângelui este foarte micșorată, iar globulele albe uneori se înmulțesc. Aceasta este anemia *cronică* sau *lentă*, *anemia adevărată*, despre care se vorbește mai mult și care se întâlnește mai des. Ea vine pe încetul și din mai multe *cauze:* hrană neîndestulătoare, sau rea, mai cu seamă abuzul de băuturi spirtoase, lipsă de mișcare, ședere în oraș, în aer stricat, munca prea mare cu mintea;

apoi sarcina, alăptarea, unele otrăviri (cu plumb, cu mercur, cu iod); unele boale acute, mai ales frigurile palustre și reumatismul, boalele cronice, mai cu seamă boalele de stomac, de mitră, cancerul, oftica, etc. — *Semnele* anemiei sunt: pielea palidă, decolorată, căptușeala pleoapelor pe partea lor dinăuntru, conjunctivele, buzele și gingiile, în loc să fie roșii sunt albe; călduri cu palpitații și greutate în piept, dureri de cap și amețeli, uneori cu zăpăceală, câte odată leșinuri prelungite și diferite turburări digestive (lipsă de poftă de mâncare, greutate la mistuire). La femei se mai arată turburări în menstruație, uneori în loc de sânge curge un fel de apă spălăcită, alteori pierd sânge prea mult și au dureri. In unele forme de anemie pot să se ivească turburări de partea creerilor. Dacă ascultăm inima auzim un suflu lin în primul timp, suflu care se aude mai bine la baza inimii, la nivelul spațiului al 4-lea intercostal și aproape de stern. Sgomotele normale ale inimii la anemici sunt mai răsunătoare, mai accentuate. Anemia agravează mai toate boalele, întârzie convalescența și predispune la oftică. Toate semnele acestea se văd și la *scleroză*, care se deosebește de anemie și se observă numai la fetele și femeile tinere. *Tratamentul:* se va combate boala care a produs anemia, precum și orice cauză care o poate produce, se recomandă șederea la țară, cura de aer, băi sărate, băi de mare; cura de apă rece (idroterapie), mișcare, exercițiu zilnic, hrană bună, reconstituantă, carne crudă tocată (400 gr. pe zi), ficat crud de vită, tocat și dat sub formă de pastă, substanțele cari conțin fier mult, tot felul de carne, ouă, lapte, linte, spanac. Preparatele de fier, sau de manganez, iar acolo unde fierul nu reușește, arsenicul, date în doze mici. *Hemostilul* este un bun medicament în asemenea cazuri (v. acest cuvânt). Inhalațiuni de oxigen și în cazurile când anemia are un mers acut se poate face o transfuziune de sânge. — *Anemia pernicioasă progresivă.* Sub acest nume se înțelege o boală gravă a sângelui, care nu mai are elementele care îl formează, de cât într'o proporție redusă. Este cauzată de îmbolnăvirea organelor care formează globulele roșii (măduva spinării, splina, ficatul).

Tratament: fier și arsenic în picături. Arsenicul se mai poate administra și prin injecții sub piele; licoarea Fowler 5 gr., apă de laur-ceras 10 gr.; 1 până la 2 cmc. pe zi. Transfuziune de sânge, tratament antisifilitic (vezi *Sifilis*). Contra vărsăturilor: poțiunea lui Rivière, apă cloroformată, mentol, cocaină; inhalațiuni de oxigen. Ședere la țară, sau la munte. Tratamentul cel mai sigur este cel cu raze roentgen. *Regim:* lapte, ouă crude, sau fierte moi, carne friptă, pește, linte, ficat crud; ca băuturi: lapte, kefir, bere slabă.

Anemonină. — V. *Dedițel.*

Anesină sau *Aneson.* — V. *Cloreton.*

Anestezie (gr. *an*, fără, și *esthésis*, sensibilitate), *amorțire, nesimțire.* — Pierderea completă, sau parțială, a simțirii, a sensibilității într'o parte a corpului, sau în tot corpul. Anestezia poate fi rezultatul unei stări bolnăvicioase, sau poate fi produsă prin mijloace artificiale, prin medicamente zise *anestezice*. O rănire a unei nerv (lovitură sau tăiere), compresiunea unui nerv, produce anestezia părții pe care o servește acel nerv. Ea se mai vede în degerături, în boalele de piele, în boalele de creeri, de măduva spinării, în isterie, coree, demență, etc. Nesimțirea durerii se numește *analgezie* (vezi acest cuvânt), care se deosebește de anestezie prin aceea că simțirea atingerii, a contactului, sensibilitatea comună s'a păstrat. Anestezia poate fi *locală* sau *generală*. Anestezia *locală* se poate obține prin aplicarea de *ghiață* asupra părții de operat, prin pulverizații de *eter*, de *clorur* de *etil*, de clorur de *metil*, injecțiuni sub piele cu *novocaină, cocaină, stovaină*, etc. Anestezia *generală* (pierderea temporară a cunoștinții) se produce prin inhalațiune de *cloroform*, *eter*, protoxid de azot, etc. Această anestezie se face în chirurgie în scopul de a practica, fără durere, o operație gravă, și în obstetrică ori de câte ori este trebuință să se combată marile dureri de facere, sau de a face o operație obstetricală grea, sau când se ivesc accidente nervoase, cari pot aduce moartea femeii (V. *Eclampsie*). In anii din urmă s'a in-

trodus anestezia și în facerile naturale, mai ales în Anglia, unde se practică pe o scară întinsă, dar atunci trebue să se facă cu multă băgare de seamă și femeia să nu respire cloroform decât în minutul durerilor celor mai mari și numai cât țin ele, într'o cantitate foarte mică. In anestezia generală sunt 2 perioade: 1. Perioada de *excitație*, în care bolnavul se luptă cu cei din jurul lui, cu mișcări inconștiente, violente la cei alcoolici; 2. Perioada de *somn*, care se anunță prin vâjiituri și diferite sgomote în urechi, și în care insensibilitatea (nesimțirea) este completă. Condițiunile necesare pentru anestezia generală sunt: bolnavul să nu sufere de boli de inimă, să fie pus la dietă absolută începând din ajun. Uneori se pot ivi accidente serioase, vărsături, sincopă, leșin, sau chiar moarte, mai ales când cloroformul n'a fost curat și a fost dat în doză prea mare. Din acest punct de vedere inhalațiunile cu eter, sunt de preferat. Cu bun efect se fac injecțiunile *intrarachidiene* cu *stovaină* în regiunea lombară, în cazurile de operații cari se practică dela buric în jos. După câteva minute dela injecție, picioarele sunt paralizate și anestezia completă, iar bolnavul asistă conștient la toată operația ce i-se face, putând fi chiar de ajutor chirurgului, când acesta are trebuință de unele mișcări ale bolnavului. Această anestezie (*rachi-stovainizarea*) dă rezultate aproape întotdeauna bune.

Anestezină (eter etilic din acidul amido-benzoic). — Praf alb, fără gust și fără miros, care se întrebuințează ca *anestezic* local. Se dă contra boalelor de stomac, 30 — 50 ctgr. pe zi, în buline.

Anevrism (dela gr. *anevrysma*, dilatațiune, lărgire). — Prin anevrism se înțelege o dilatare, o umflătură într'un anumit loc, a peretelui unei artere. Anevrismul este de 2 feluri: *spontan* și *traumatic*. In cazul dintâiu umflătura, sau punga, este formată prin lărgirea păreților unei artere într'un punct oarecare, pereți cari și-au pierdut puterea de rezistență, sub influența unei boale numite *aterom*, sau *arterio-scleroză* (vezi aceste cuvinte). Această lărgire se poate face numai într'o parte a arterei și atunci avem *anevrismul saciform* (în formă de sac), sau lărgirea se face de jur împrejur: *anevrism fusiform* (în formă de fus). In cazul al doilea, când anevrismul e *traumatic*, el vine dintr'o rănire a vasului și păreții pungii sunt formați atunci din țăsăturile vecine. Anevrismele *arterio-venoase* se formează atunci când sunt rănite artera și vâna în același loc și punga ce se produce comunică cu amândouă vasele. Sunt mai multe *cauze* cari produc această cumplită boală: abuzul de băuturi alcoolice, boalele sifilitice, vieața leneșă și hrana prea multă și prea bună în comparație cu munca, sforțările violente, și *ateromul* (vezi acest cuvânt).

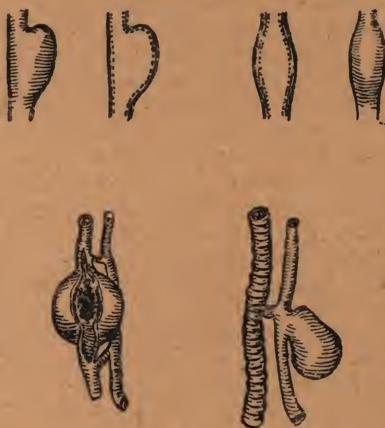

Fig. 18. — Anevrisme

Etatea cea mai expusă este între 30—40 ani. Anevrismul se arată mai mult la *aorta* (vezi acest cuvânt) din piept, la gât, la subsuoară, în stinghe și la îndoitura genunchiului. Se poate ivi și la arterele creerilor. Intre *semnele* boalei avem următoarele: umflătura sau tumora, care se află întotdeauna pe traiectul unei artere, prezintă bătăi ca de puls, mișcări de întindere sau de umflare generală și un freamăt, sau fâșiitură specială. Când punem mâna pe anevrism el scade, dacă apăsăm mai jos de el, anevrismul crește. Tumora, pe măsura în care crește, apasă tot mai tare părțile din jur, provocând durere, apoi anevrismul aortei dă naștere la palpitații (bătăi de inimă), la respirație grea, la înecăciune, la nevralgii intercostale, la sughiț, la un fel de răgușeală și o

greutate la înghiţit. Dar nu trebue să uităm că de multe ori chiar doctorul nu poate cunoaşte dintr'odată anevrismul din piept, mai ales când este la început. — *Tratament.* Anevrismul, lăsat în voia lui, sfârşeşte prin a se rupe, a plesni şi atunci moartea vine la minut, *subit.* Această ruptură, acest sfârşit, se poate, prin tratament, dacă nu ocoli pentru totdeauna, cel puţin amâna şi vieaţa se poate prelungi pentru un timp oarecare. Pentru aceasta bolnavul va trebui să se ferească de emoţiunile vii, de muncă obositoare, de sforţări, de exerciţii violente, de mişcări şi plimbări forţate, de influenţa supărătoare a balurilor şi seratelor, a adunărilor numeroase şi sgomotoase, cari supără respiraţia şi împiedecă circularea regulată a sângelui; să se ferească de băuturi alcoolice şi excitante, de vin, cafea, ceaiu; să nu fumeze; regim cât se poate de sobru şi repaus. Ca medicamente se recomandă: iodurul de potasiu, de rubidiu, de sodiu, la început câte 50 ctgr. pe zi, mergând crescând până la 2, 4, 6 grame; după 20 zile de cură se va face o întrerupere de 10 zile; se mai dau bromurele, opiaceele, digitala, secara cornută, pentru a combate eretismul şi sfârşeala de inimă; pentru întărirea inimii: cafeină, strichnină, ergotină, iar când anevrismul e de natură *sifilitică* se va institui un tratament specific energic: injecţii cu mercur, neosalvarsan şi bismut. Anevrismele cari se găsesc la membre se pot vindeca prin operaţie chirurgicală.

Anexită. — Inţelegem prin acest cuvânt inflamaţia trompelor şi ovarelor. Este o boală serioasă, care produce dureri în pântece şi care, dacă nu se îngrijeşte la vreme, produce sterilitatea femeii bolnave (nu mai face copii).

Este produsă de blenoragie, cele mai adeseori, de tuberculoză sau de mulţi alţi microbi, cari pătrund prin uterul femeii şi ajung până la ovare.

Angelică, *angelină, anghelică, buciniş,* (*Angelica archangelica*, fam. Umbeliferelor). — Plantă care creşte pe lângă torentele, păraiele şi râurile din pădurile de munte şi subalpine (Iulie—August). Se întrebuinţează seminţele, frunzele şi mai cu seamă rădăcina, care este groasă ca degetul, în formă de fus, sbârcită; neagră-cafenie pe din afară, albicioasă pe dinăuntru, la gust plăcută, cam dulce şi aromatică la început, apoi iute şi amară, conţine un suc gălbui. Popoarele din nordul Europei mănâncă vlăstarele tinere de angelică. In medicină se întrebuinţează pentru proprietăţile sale stimulente, tonice, stomachice, etc. Pentru aceste calităţi se dă la convalescenţi şi la cei cari au limba în totdeauna albă şi încărcată, care le dă gust de mâncare şi le uşurează mistuirea, producând râgâituri şi vânturi la cei ce fac gaze multe în stomac şi maţe. Se dă angelica în praf sau în fiertură, în formă de ceaiu (20 gr. la 1000 gr.), sau sub formă de tinctură, 2—10 gr. într'o poţiune oarecare. Anghelica mai intră şi în compoziţia apei de melisă, etc. — La *ţară*, din cauza gustului şi a mirosului suav, se pune în rachiu pentru a-i da gust: acest rachiu se bea şi în contra vătămăturii şi ca tonic al stomacului.

Anghină. — V. *Angină.*

Anghinare. (*Cynara Scolymus*, fam. Compozitelor). — Plantă erbacee spinoasă, originară din regiunile mediteraneene, cultivată ca plantă culinară din cauza solzilor cărnoşi şi a receptacolului floral care constitue o minunată legumă (v. *Legume*). Anghinarea are şi o acţiune diuretică, adică face multă urină.

Angină (dela lat. *angere*, a strangula, a sugruma, a gâtui), *anghină, durere de gât, gâlci.* — Prin cuvântul *angină* se înţelege orice aprindere, sau inflamaţie de gât, fie ea uşoară sau gravă. Prin urmare angina este de mai multe feluri după cum vom vedea în rândurile ce urmează. — 1. *Angină catarală acută, angină simplă, durere de gât.* Este forma cea mai uşoară şi mai puţin periculoasă. Incepe cu fiori, căldură, oboseală generală, durere de cap, lipsă de poftă de mâncare. Aceste semne la unii sunt neînsemnate, pe câtă vreme la alţii, mai ales la copii, sunt în măsură foarte mare, căldură (delir). După o zi începe durerea de gât cu uscăciunea şi usturime în fundul gurii şi la înghiţitoare, greutate mare la înghiţit. Căptuşeala din fundul gurii este roşie, uscată, lucitoare, presărată de mici ridicături şi umflată.

Uneori după 3—4 zile se văd niște mucozități, sau un strat-pultaceu pe amigdale, curățat cu înlesnire cu un pămătuf și nu seamănă de loc cu cel dela angina difterică. Cele mai adeseori angina se însoțește și de unele semne ale aparatului digestiv: limba este alburie sau gălbuie și încărcată, greață și constipație. Căldura scade în 4—5 zile, ghindurile dela gât sunt puțin prinse și în 6—7 zile boala trece. *Cauzele* sunt: frigul, răceala. Recidivele sunt frecvente. *Tratament.* La început se va da o curățenie (unt de ricină, sau sare amară, iar la copii calomel 15—35 centigrame, după etate); contra căldurii se va da chinină, antipirină, fenacetină. Pe din afară se vor pune cataplasme calde, sau cârpe muiate în apă fierbinte și acoperite de gutapercă; gargară cu diferite ceaiuri, de nalbă, de mușățel, cu acid boric, (4 gr. la 100 de apă) la fiecare jumătate de ceas, sau mai bine spălături abundente în fundul gurii cu apă boricată, fenicată, salicilată. Atingeri în gât de trei ori pe zi mai ales amigdalele, cu: acid fenic, camfor, câte 1 gr., glicerină 30 gr., cu: acid salicilic 50 ctgr. glicerină 60 gr. etc. sau mai bine cu un amestec de: tinctură de iod 10 gr. și glicerină tot 10 gr. sau *colubiazol*; apoi băi calde la picioare, cu muștar, sau muștar la pulpe. Regim: lapte, ouă moi; ca băuturi diferite ceaiuri călduțe, plăcute la gust și limonade acidulate (cu lămâie). — *Amigdalită acută, gâlci.* — Semnele sunt ca și la angina catarală, cu deosebire că aci amigdalele sunt foarte umflate, ceeace aduce mare greutate la respirație și la înghițire; uneori durere de urechi, când inflamația s'a întins și la *trompa* lui Eustache. Când gâlcile fac puroi bolnavul are căldură și mai mare, fiori de frig, gâtul umflat și pe din afară; abcesul se poate forma înăuntrul amigdalei, sau în jurul ei *Tratamentul* este ca și la angina simplă, la care se mai adaugă ungeri pe din afară cu unguent cinereu, 30 gr., extract de beladonă 4 gr., și pe deasupra un Prisnitz (cârpă muiată în apă și stoarsă, iar pe deasupra gutapercă), sau cataplasme calde cu făină de in. Pe amigdale este bine, pentru a domoli durerile, să se facă atingeri cu: glicerină 20 gr., borat de sodă 2 gr., cocaină 50 ctgr.; gargară de ceaiu de nalbă, călduț, alternând cu gargară de: acid boric 130 gr., apă 1 litru, esență de mentă 5 picături. După 2—3 zile abcesul se sparge, sau mai bine se va chema doctorul, care va deschide abcesul și bolnavul se va ușura imediat. Durata acestei angine este cam de 8 zile. — 3. *Angină catarală cronică, angină granuloasă.* Această formă are următoarele semne: uscăciune și un fel de gâdilătură în gât și în nas, mai cu seamă dimineața la deșteptare, ceea ce silește bolnavul să scuipe des și cu oarecare greutate mucozitățile vâscoase ce se găsesc în fundul gurii. Uneori se observă și o mică surzenie din cauza astupării trompii lui Eustache. Pereții gâtului și cerul gurii sunt roșii, lucitori, presărați cu granulațiuni (mici ridicături) roșietice, de mărimea unui bob de cânepă. Asemenea leziuni se găsesc uneori și în laringe și în nas (v. *Laringită cronică* și *Coriză cronică*). Acest fel de angină ține mult timp și este întreținută de tutun, de băuturi alcoolice, și de contactul aerului la cântăreți și la cei ce vorbesc mult. *Tratament.* Să nu fumezi, să nu bei alcoolice; gargară cu ceaiu de frunze de nuc, gargară sau pulverizații cu ape minerale *alcaline* (la gutoși), *sulfuroase* (la reumatici), *arsenicale* (la limfatici); amigdalele să se atingă cu: tinctură de iod și glicerină câte 10 grame. La interior să se dea: Licoarea Fowler, 6 până la 10, 12 picături pe zi, sau sirop de iodur de fier, 2 linguri pe zi.— 4. *Amigdalita cronică; gâlci învechite,* rezultă din repetarea de mai multe ori a amigdalitei acute la limfatici și scrofuloși, care produce o umflare sau mărire a amigdalelor, permanentă. Uneori amigdalele sunt așa de mari încât se ating cu omușorul și atunci respirația este foarte grea, mai ales în timpul somnului. La unii copii această amigdalită este însoțită de mărirea ghindurilor dela gât (adenite cervicale cronice). La cei limfatici și scrofuloși se observă adeseori și coriză (inflamația nasului) și blefarită (aprinderea genelor, cu urdori la ochi). *Tratament.* Dacă amigdalele sunt tot timpul mari și ne fac neplăceri, cel mai

bun lucru este să fie scoase (tăiate cu amigdalotomul). 5. *Angina gangrenoasă* se observă mai mult la copii decât la adulţi, în scarlatină, pojar, vărsat, febra tifoidă, dizenterie, difterie. In fundul gurii şi pe migdale se văd *plăci gangrenoase* cenuşii, negricioase, cu miros urît, unele mici ca lintea, altele mari ca un ban de 10. Dacă gangrena este mărginită, placa se deslipeşte, cade lăsând în locu-i o ulceraţie care se poate vindeca; dacă gangrena este întinsă, plăcile se împreună între ele şi copleşesc omuşorul, cerul gurii. Gâtul, pe din afară, se umflă, gura miroase foarte urît şi curg bale multe; bolnavul vorbeşte pe nas, înghite greu, este abătut, moleşit, fără putere, pulsul slab; uneori are nelinişte şi aiurare; moarte în câteva zile. *Tratament:* se ard suprafeţele gangrenate cu acid cloridric, sau fierul roşu: gargară şi spălături abondente cu acid fenic, 1 la 200; cu acid salicilic, 2 la 1000; sau cu permanganat de potasă 1 la 2000, cu sublimat corosiv 1 la 15000; atingeri în gât cu acid lactic, sublimat corosiv, acid fenic câte 1 gr. la 30 gr. glicerină, sau cu tinctură de iod şi glicerină câte 10 grame. Se vor întreţine forţele bolnavului cu tonice şi alcool, extract de nucă vomică 10 ctgr., extract de chinină, extract de kola câte 4 gr., poţiunea Tood 130 gr., sirop de chinchină 25 gr.; se iau 4 linguri pe zi. — 6. *Angină difterică* (v. *Difterie*). — 7. *Angină sifilitică* (v. *Sifilis*). — 8. *Angina tuberculoasă* are ca *semne:* arsură şi durere în gât, iar în fundul gurii se văd mici granulaţii împrăştiate, sau confluente, alb-gălbui, cari se ulcerează, lăsând în urma lor răni mai mult sau mai puţin întinse. Bolnavul are dureri mari şi nu poate înghiţi decât cu mare greutate, ceea ce-l face să aibă spaimă de mâncare. Această angină poate dura săptămâni şi luni, grăbind moartea bolnavului. Pentru *tratamentul general* vezi la *Oftică*, iar ca tratament *local* se recomandă atingeri cu tinctură de iod, naftol camforat, acid lactic 50 la 100, sau cu acid fenic 50 ctgr., glicerină 20 grame. Pentru a înlesni *înghiţirea* se va atinge înainte de mâncare fundul gurii cu glicerină fenicată (50 ctgr. la 100), cu o soluţie apoasă *de cocaină* de 5 sau 10 la 100, sau cu o soluţie uleioasă de *mentol* de 1 la 20. — 9. *Angină scarlatinoasă* (v. *Scarlatină*).

Angină de piept (*angor pectoris*). — Această boală primejdioasă, foarte dureroasă, vine din timp în timp, sub formă de *accese*. De odată, fără nici o pricină vădită sau cu prilejul unei emoţiuni, a unei oboseli, după mâncare prea multă, bolnavul simte în partea stângă a pieptului, sub ţâţă, *o durere înjunghietoare*, care se întinde în diferite părţi ,spre gât, la ceafă, în tot pieptul, la stomac, dar cele mai adese ori durerea se întinde la braţul *stâng*, la mână, la degetul inelar şi cel mic (sfera nervului cubital), şi pielea mâinii devine palidă şi fără sânge. Când accesul este puternic, durerea este însoţită de o simţire straşnică de strângere de piept, de răsuflare grea şi de nelinişte; bolnavul cu faţa palidă, pământoasă, acoperită de sudori reci, se simte strâns ca de nişte cleşte puternice, sau strivit de o greutate foarte mare şi ameninţat de înăbuşire (sufocaţie) şi leşin, nenorocitul, fără să poată vorbi sau mişca, dar păstrându-şi cunoştiinţa, simte că vieaţa i se stânge, că moare. Accesul acesta durează câteva clipe, câteva minute, apoi dispare lăsând în urma lui o amorţire în mâna stângă, o trebuinţă mare de a urina, râgăeli gazoase, vărsături şi o mare moleşeală. Accesul nu este însă în totdeauna aşa, după tipul clasic. Durerea care pleacă dela inimă poate să cuprindă nu numai braţul stâng, ci amândouă braţele şi mâinile, poate să se ridice în sus până la încheietura fălcii, poate să se scoboare spre lingurea şi să ocolească trunchiul ca un fel de încingătoare, sau să se prelungească în jos spre stinghe până la testicul. S'a mai văzut durere care să aibă un mers întors, adecă să plece dela mână, să se ridice repede spre piept, în forma unei *aure* ca la epilepsie. Dacă ascultăm pieptul în timpul accesului, deşi bolnavul pare a fi ameninţat de înăbuşire, nu auzim nimic anormal; bătăile inimii sunt ca în stare de sănătate, uneori mai încete, însă sunt neregulate sau grăbite, dacă angina de piept este însoţită de

leziuni cardiace sau aortice. Pe unii bolnavi nu durerea îi chinuește, ea este însoțită sau chiar înlocuită prin accese de *opresiune*, de apăsare în piept, cu sau fără bătăi de inimă; alteori *dispnea* tortureazâ bolnavul și durerea cade pe al doilea plan. In multe cazuri angina de piept nu vine așa de iute și în măsură așa de mare, după cum am arătat mai sus. Bolnavul are în mod aproape continuu, timp de mai multe săptămâni și chiar luni, cu foarte mici întreruperi, o durere în brațul stâng, o apăsare în piept și o durere suportabilă în regiunea inimii. La mulți bolnavi accesul este atât de violent, dela prima dată, în cât omul moare în câteva clipe, fără ca ai casei să fi avut timpul să-i dea ajutor. Adeseori în timpul acceselor se mai observă și alte semne: pierderea poftei de mâncare, salivație, constipație, umflarea pântecelui. — *Cauzele* acestei cumplite boale sunt mai multe. In cazurile cele mai grave cauza este scleroza arterelor inimii (coronare), cari se astupă și nu mai lasă să circule sângele și inima nu mai este hrănită, atunci moartea vine repede; apoi scleroza aortei, de multe ori de natură sifilitică; nevralgiile și nevritele plexului cardiac, tumorile mediastinului, din apropierea acestui plex și cari pot provoca aceste nevralgii sau nevrite; abuzul de tutun, de ceai, de cafea; guta, reumatismul, sifilisul. — *Mersul* boalei este variat. Accesele cele dintâi sunt de obiceiu ușoare și trecătoare și numai cu timpul devin mai mari și mai lungi Cu toate acestea boala poate fi mortală chiar în primul acces, cum am mai spus. Unii bolnavi au numai un singur acces, ceea ce se întâmplă foarte rar; de obiceiu accesele, din rare ce erau la început, se îndesesc și revin în cele din urmă în fiecare săptămână, sau chiar în fiecare zi. Accesele sunt uneori periodice, revin la zi și oră fixă. Unii bolnavi și când n'au accese nu sunt cu totul bine; în totdeauna au o greutate la respirație, o apăsare în piept, o amorțeală în mâna stângă. Când boala nu este produsă de leziunile arterelor coronare, sau ale aortei, ea se poate vindeca. — *Tratament*. Inainte de toate bolnavul trebue să ocolească orice pricină care ar putea provoca accesul, adecă să nu se supere, să nu se obosească, să nu mănânce prea mult, să nu fumeze, să nu bea cafea, băuturi alcoolice, să nu facă beții și nopți albe: să se hrănească mai mult cu lapte (2—4 litri pe zi), să nu mănânce carne de vânat, raci, pește de mare, mâncări iuți, ardeiate; prea puțin vin la masă, cu o apă minerală. Să se combată diateza artritică prin alcaline și litină, guta prin iodur de potasiu sau de rubidiu; se va prescrie iodurul de sodiu luni și ani, cu întreruperi de 10 zile în fiecare lună (50 ctgr. până la 2 gr. pe zi), sau tinctură de iod 5—10 picături de 2 ori pe zi; sifilisul cu preparațiuni ,sau injecții mercuriale și iodur de potasiu. *In timpul accesului:* injecțiuni sub piele, cu morfină, de câte 1 ctgr. una, sau mai multe, după trebuință; pungă de ghiață în regiunea inimii; la acestea se mai adaogă inhalațiuni cu cloroform, sau eter, ori să se dea câteva picături de eter în puțină apă, îndulcită cu zahăr; punând la nas sticla cu eter să miroase, sau, în lipsă de eter, se poate întrebuința amoniac lichid, din care se poate da și pe dinăuntru 5—6 picături, în apă cu zahăr. Se mai dă în contra accesului cu un efect și mai bun, nitrit de amil 5—10 picături turnate pe o batistă, care se pune la nas, sau soluție alcoolică de *trinitrină* ($^{1}/_{100}$) 30 picături, apă distilată 300 gr., 3—6 linguri de compot pe zi, sau: nitrit de sodiu 14 gr., apă distilată 350 gr., 2 lingurițe pe zi. Contra durerii se mai poate da și cloral hidrat. In intervalele acceselor este bine să se aplice pe partea dureroasă; vezicători, puncte de foc și când durerile sunt perzistente pungă cu ghiață, în permanență.

Operațiile cari s'au făcut contra acestei boli n'au dat rezultate bune totdeauna. Tratamentul sifilisului trebue instituit cât mai de grabă, dacă se dovedește că sufere de această boală.

Angina lui Ludwig. — Este o formă mai gravă de angină. Cere o intervenție chirurgicală urgentă. Este un flegmon al gâtului, tare ca lemnul.

Angiocolită. — Inflamația canalelor prin care se scurge bila.

Angiologia. — Partea din anatomia

umană care se ocupă cu studiul inimei și al vaselor de sânge.

Angiom sau *angionom* (dela grec. *aggeion*, vas, și particula *om*, care înseamnează tumoră, umflătură, bolfă). — Este o tumoră formată de lărgirea vaselor mici sanguine, a capilarelor, de exemplu: tumorile zise *erectile*, *nervi materni*. (v. *Nervi*).

Anilarsinat de sodiu. — V. *Atoxil.*

Anilină (*anilinum*), sin. *fenilamină*. — Product industrial. Se scoate din păcura care rezultă din distilația, cărbunilor de pământ. Este un lichid incolor, mobil, foarte refringent, de un miros aromatic particular și de un gust acru și arzător. La lumină se înegrește. *Proprietăți:* toxică; lucrează asupra sistemului nervos central, contra *coreei* și a *eclampsiei* (vezi aceste cuvinte). *Doză:* 5 până la 15 ctgr. de 3 ori pe zi, în timp de 3—4 săptămâni, în apă, cu puțin acid sulfuric. — *Otrăvirea cu anilină* se cunoaște după următoarele semne: amețeli, sudori abondente, răcire generală, fața, buzele și degetele se învinețesc, o simțire de apăsare în piept foarte mare, respirația are miros de anilină. *Tratamentul:* să se pună bolnavul aproape de o fereastră deschisă la aer rece; stimulente, respirație artificială, luare de sânge (venisecție).

Anilipirină.—Compusă dintr'o parte antifebrină și două părți antipirină; lucrează ca: antitermic, analgesic și nervin, fără să aibă inconvenientele antifebrinei. Se dă în migrenă (durere de cap), în diferite nevralgii, în reumatism muscular și articular (dureri de mușchi și de încheieturi), febră, etc.; 1—2 gr. pe zi, în doze de câte 50 ctgr., în buline; se poate da și într'o poțiune, sau în sirop, socotit câte 50 ctgr. pe lingură.

Aniodol. — Antiseptic puternic și un dezodorizant de primul ordin. O soluție de 1 la 4000 sterilizează foarte bine plăgile. Bun dezinfectant pentru gură și nări, într'o soluție de 1 la 1500, sau 1 la 3000. Pentru mâni și instrumente este de ajuns o soluție de 1 la 2000. In blenoragie lucrează minunat în injecții de 1 la 3000, mai ales la femei. Se mai întrebuințează pentru mâni și sub formă de săpun în soluție de 1 la 100.

Anis, anison. — V. *Anason.*

Ankilostoma. — Este un vierme rotund, lung de 11—18 mm. Larvele acestui vierme pătrund prin piele și ajung în tubul digestiv și în plămâni. Produce boala numită *ankilostomiază*, numită odinioară anemia minierilor, boală care se întâlnește și în Europa. *Semnele* boalei: dureri în stomac, respirație puturoasă, febra ridicată, slăbirea forțelor, epistaxis, amețeli, anemie foarte mare.

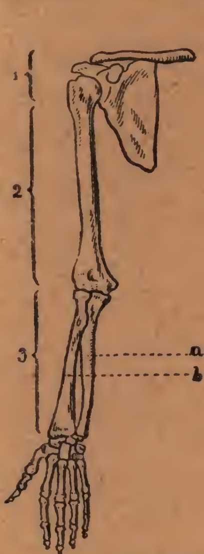
Anofel (v. la Malarie).

Anorexie grec. *an*, fără, și *orexis*, apetit). Lipsă de poftă de mâncare, sinonim cu *inapetență* și adeseori cu desgustul de mâncare. Este un semn care se vede în toate boalele de stomac, fie la început, fie în cursul lor. Sunt boale de stomac grave, cum este cancerul, în care anorexia poate să lipsească, sunt altele foarte ușoare (dispepsie) în care ea este foarte pronunțată, așa că nu trebue să i se dea o importanță prea mare de diagnostic. Anorexia este mare, mai cu seamă în boalele nervoase (isterie, ipocondrie), în boalele de mitră, în sarcină la început, în boalele de rinichi (uremie). La copii și bătrâni anorexia are mare însemnătate. Se combate prin măsuri igienice, printr'o hrană potrivită, prin întrebuințarea unor ape minerale, alcaline sau gazoase. Intrebuințarea preparatelor amare: de gențiană, de absint, de nuca vomică, de chinchină; vinurile amare (de chinchină, de gențiană) și diferite elexiruri, așa numite eupeptice (cari ușurează mistuirea). O formulă de picături de poftă de mâncare este: tinctură de absint, tinctură amară, câte 20 gr., tinctură de nucă vomică, 10 gr.; să se ia câte 25—30 picături, înainte de mâncare, în puțin vin sau apă. Pentru completarea celor zise asupra anorexiei caută și la: *Alcoolism*, *Apetit*, *Dispepsie*, *Febră*, *Isterie.*

Anorhidie. —Lipsa congenitată (din naștere) a unui testicul.

Antebraț. — Este partea membrului superior cuprinsă între cot și pumn. El are două oase: *radiul* în afară și *cubitul* înăuntru, și 20 de mușchi, o mulțime de artere, de vine și de nervi; forma lui generală este aceea a unui trunchiu de con răsturnat. — Pe an-

tebraț se ivesc adeseori *abcese* și alte inflamații, cari nu prezintă nimic deo-

Fig, 19. — Membrul superior

1=umărul; 2=brațul; 3=antebrațul; (a=cubitul, b=radiul)

Fig. 20. — Vedere posterioară a mușchilor antrebrațului pronat

sebit. *Loviturile* și *tăieturile* de asemenea se observă des; *curgerile de sânge* în răniri sunt de multe ori mari și nu pot fi oprite decât de doctor, dar până să vină le vom acoperi rana cu cârpe curate, înmuiate în apă rece și vom strânge bine antebrațul, în sus de tăietură, cu mânile, sau cu o legătură oarecare. *Fracturile*, sau frânturile de oase, sunt de asemenea dese; se fac de obiceiu deasupra pumnului, în urma unei căderi pe mână; în aceste cazuri vom ține membrul în nemișcare, fără să-l strângem (vezi *Aparate* și *Fractură*). Un obiceiu rău au unele mame, sau servitoare, când iau copilul de o mână și-l ridică pentru a-l pune pe un scaun, a-l da jos pe scări, etc., căci, pe lângă durerile mari, de multe ori îi pot produce o sucitură sau scrântitură la cot, sau la pumn. In loc să ia copilul numai de o mână, mai bine ar face să-l apuce cu amândouă mâinile de subțiori, ca să-l pună pe scaun, sau să-l dea jos de pe scări.

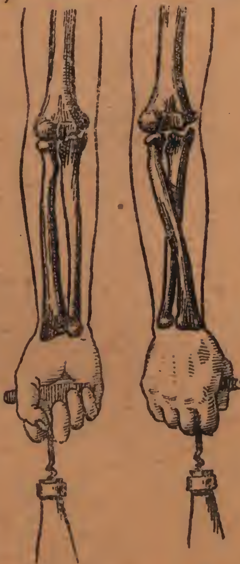

Fig. 21.—Poziția oaselor antebrațului în rotație

Antihelmintice. — Medicamente cari se dau în contra viermilor intestinali, numite și *vermifuge* (vezi *Viermi intestinali*).

Anti (grec. *anti*, contra). — Pus înaintea unui adjectiv, format din numele unei boale însemnează medicamentele destinate pentru a combate acea boală. Se zice astfel: anti-acid, anti-alcalin, anti-isteric, antisifilitic, etc.

Antiacid. — Medicament care combate acrimile de stomac alcalinele și în special bicarbonatul de *sodă*, oxidul și carbonatul de *manganez*.

Antiafrodiziac (gr. *anti*, contra, și *aphrodisia*, plăcerea amorului). — Regim, sau medicament, care calmează excitația organelor genitale: exercițiu și munca regulată, vieață cumpătată, pat tare, băi calde prelungite, beladonă, bromur de potasiu, sau sodiu, camforul, dionina, cloralul, lauroceras, preparatele de opiu, ceaiul de teiu, etc.

Anticataral. — Medicament bun în contra *catarului*.

Antidot (gr. *anti*, contra, și *dotos*, dat). — O substanță este antidotul altei aubstanțe când nimicește efectele acesteia, fie *chimicește*, prin formarea unui compus nevătămător (acid și alcaline), fie *mecanicește*, subțiind corpul stricăcios (apă), sau învălind și înconjurând otrava (sirop, materii cleioase, gelatinoase, uleioase), fie *fiziologicește*, înlesnind alungarea otrăvii, prin mărirea secrețiunilor, urină, sudoare, salivă, fiere, prin cari otrava este aruncată afară (diuretice, sudorifice, etc.).Pentru mai buna lămurire caută la: *Otrăvire* și *Ser*.

Antiemoragic. — Medicament care se dă contra emoragiei, a curgerei de sânge.

Antifebrile. — Medicamente cari se dau în contra frigurilor, în contra febrei (v. *Antipirină, Chinchină, Chinină, Arsenic, Cafea, Febră*).

Antifebrină, sau *acetanilidă*. — Se prezintă sub formă de lamele cristaline strălucitoare, fără miros și cu gust arzător. Combate febra și calmează nervii; se dă și contra formelor grave de variolă (vărsat). *Doza*: 50 ctgr. până la 2 gr., însă nici odată mai mult de 50 ctgr. pentru o doză, *supraveghind acțiunea*. Se dă în buline de 25 până la 50 ctigr.

Antiflogistic (dela gr. *anti*, contra, și *phlox*. flacără). — Medicamente cari se dau în contra aprinderii (inflamației), cum sunt: cataplasme și diferite oblojeli calde sau reci, băi, ghiață, băuturi răcoritoare, purgative, lăsări de sânge, locale sau generale. Alcoolul, care scade temperatura corpului, ar putea fi considerat ca antiflogistic.

Antiflogistină. — Este o bună cataplasmă, decongestionantă, antiseptică, alcătuită din: salicilat de aluminiu, fin pulverizat și uscat, glicerină pură, acid boric, acid salicilic, iod și oleuri de mentă, eucalipt. Se recomandă în bolile de plămâni (pneumonie, pleurezie, bronșite, în peritonite, amigdalite, inflamația sânurilor, a mitrei, etc.

Antigonococic (Vaccin . . .). — Este o emulsie în ser fiziologic, de diferite rase de gonococi (microbii blenoragiei), omorîți prin căldură. Se întrebuințează, sub formă de injecții, în toate complicațiile blenoragiei, la femee și bărbat. In urma injecțiilor se observă, uneori, dureri, roșeață și ușoara umflătură a membrului unde s'a făcut injecția, febră, dureri de șale.

Antigutos. — Medicament cari se întrebuințează în contra *gutei*.

Antilăptos. — Medicament care se dă pentru a opri, sau a împuțina laptele.

Antileucoreic. — Medicament care se dă contra leucoreei, a poalei albe.

Antimalaric. — Medicament care se dă în contra frigurilor palustre, a paludismului.

Antimeningococic (ser polivalent . . .) — Se prepară prin introducere în sângele cailor a microbilor numiți meningococi, apoi se ia serul sângelui acestor cai și dupăce suferă, în laborator, câteva preparații, se poate injecta la oameni. Se întrebuințează contra meningitelor și de multe ori putem salva dela moarte pe acești bolnavi.

Antimoniu, sau *stibiu*. — Metal alb, cu reflex alb argintiu, lucitor, dur, friabil, se pulverizează ușor, are mai multe preparațiuni, cari se întrebuințează în medicină: 1. *Oxid alb de antimoniu*, medicament contra-stimulent și expectorant, care înlesnește scuiparea, în doza de 1 până la 4 gr. într'o poțiune: infuzie de isop 90 gr., oxid alb de antimoniu 4 gr., sirop de tolu, sirop de morfină câte 20 gr.; la fiecare oră câte o lingură. — 2. *Protoclorur de antimoniu*; caustic energic, care, împreună, cu clorurul de zinc și cu făina, formează vestita pastă Canquoin. — 3. *Sulfur de antimoniu*: medicament expectorant, întrebuințat în doză de 5 ctgr. până la 1 gr. în pilule. — 4. *Tartarstibiat*, sau *emetic* (tartrat de antimoniu și de potasă). Proprietăți: produce vărsături (vomitiv), purgativ, contra-stimulent, după cantitatea în care se dă, astfel: în doză de 5 până la 10 ctgr., în 3 pachete, luat fiecare într'o jumătate pahar de apă, din sfert în sfert de oră, produce *vărsături*. Se întrebuințează mai mult la oamenii mari, singur, sau asociat cu 1 gr. de *ipeca*; dacă varsă după 2 prafuri nu se mai dă al treilea și dacă le-a luat pe toate și nu varsă în deajuns să mai bea puțină apă caldă. In aceeași doză, însă diluat într'un litru de zeamă de verdețuri și băut încet, cu ceșcuța, dimineața pe nemâncate, este *purgativ*. Dacă mai adăogăm la acest purgativ 20 gr. de sulfat de sodă și dacă se bea din acest amestec câte un pahar, din sfert în sfert de oră, este un *emeto-catartic*, adică produce în același timp și vărsături și curățenie. O doză de 20 până la 75 ctgr., într'o poțiune de 200 gr., luată cu lingura din ceas în ceas, constitue un *sedativ* (care domolește) prin mărirea secrețiunilor încetinirea circulației și a respirației. In fine, amestecat cu untură de porc (axonge) formează *pomada Autenrieth*, care lucrează ca o vezicătoare pe locul unde se aplică: bună în bronchite, pneumonie, congestie cerebrală, crup, reumatism. — 5. *Kermes mineral* (oxisulfur de antimoniu); *expectorant* în

doză la 10—20 ctig, *vomitiv* și *contrastimulent* în doză mare, 1—2 gr. bun în bronchite, emfizem (năduf). — *Otrăvirea, prin preparatele de antimoniu*, are următoarele semne : gust metalic, vărsături continue, o strângere în gât, durere la stomac, diaree, crampe, moleșeală. *Contra-otravă :* dacă nu sunt vărsături să se dea *ipeca*, ceaiu și cafea tare, albuș de ou, lapte, bolnavul să se acopere bine, să stea în căldură.

Antinevrină. — Antitermic și analgezic. Doză ; 50 ctgr. până la 1,50 gr. în buline.

Antinevralgic. — Medicament care se dă în contra durerilor de nervi, a *nevralgiilor*.

Antiparazitar. — Medicament care se întrebuințează în contra paraziților.

Antipiretic (gr. *anti*, contra, și *pyretos* febră). — Medicamente cari se dau în contra frigurilor, în contra febrei, fierbințelii (*Antipirină, Antifebrină, Chinchină*).

Antipirină (gr. *anti*, contra, și *pyretós* febră), *analgezină*. — Praf cristalin, fără miros, gust cam amar ; scade *căldura* și combate *durerea* (migrena, nevralgiile), este bună și în *curgerile de sânge*, mai ales la cele din nas. *Doză ;* 50 ctgr. până la 1, 2, 3 gr. pe zi, în unele cazuri se poate merge până la 4, 5 gr. ; se dă în buline, sau topită în apă. Pe din afară se întrebuințează pentru a opri emoragia, în cristale, sau topită, 20 la 100. — La unele persoane face *blândă* (urticarie). Cei ce sufăr de inimă să ia antipirină în măsură mică și rar. Femeile să n'o ia în timpul regulelor (menstruației). Copiilor să nu li se dea mai mult ca 0.10—0.20 centigrame pe an de vârstă.

Antiputride. — V. *Antiseptice*.

Antireumatismal.— Medicament care se dă în contra reumatismului.

Antiscorbutice. — Sunt mai multe plante, cari au putere de a vindeca scorbutul din care pricină li s'a dat numele de *antiscorbutice*. Intre acestea sunt *năsturelul, lingureaua, trifoiștea, hreanul, muștarul negru*. Dar în, afară de acestea, este știut că toate fructele și vegetalele verzi au aceiași acțiune în contra scorbutului, unele chiar le sunt superioare cum sunt : portocalele și lămâile. Sunt 2 preparate vrednice de arătat, cari se întrebuințează cu folos : 1. *Berea antiscorbutică*, se prepară astfel : se pun în 200 gr. bere, proaspătă 3 gr. lingurea, 6 gr. hrean, și 3 gr. muguri de brad. 2. *Siropul antiscorbutic ;* frunze proaspete de lingurea 50 gr., rădăcină de hrean 40 gr., portocale amare 10 gr., scorțișoară 2 gr., vin alb 200 gr., zahăr 250 gr. ; să se bea 2 linguri pe zi, copii mai mici 2—3 lingurițe pe zi.

Antiseptice. — Medicamente cari previn, sau împiedecă infecțiunea putridă, sau purulentă, omorînd microbii dinăuntru și dinafara corpului. Cele mai de căpetenie sunt : sublimatul coroziv, acidul fenic, alcoolul, acidul boric, permanganatul de potasă, iodoformul, salolul, timolul, creozotul, naftolul, gaiacolul, bismutul, etc., cari sunt în acelaș timp și *otrăvuri*, din care pricină trebue întrebuințate cu mare băgare de seamă (v. *Dezinfectante* și *Dezinfecțiune, Plăgi*).

Antisepsie (gr. *anti*, contra, și *sepsis*, putrefacție). — Prin aceasta se înțelege întrebuințarea substanțelor medicamentoase în contra putreziciunii, adecă acele cari o împiedecă să se facă, nimicind microbii cari o produc.

Antiseptol (*iodosulfat de chinchinină*). — Product de forma unui praf de culoarea ciocolatei, puțin solubil în apă, solubil în alcool și eter ; cuprinde jumătate din greutatea sa iod și se întrebuințează în locul iodoformului, având aceleași proprietăți antiseptice și dându-se în aceleași doze.

Antiseptolul Chauvin. Medicament uleios, este un bun dezinfectant al nasului și faringelui și un bun medicament în inflamațiile acestor organe, în sinuzite, vegetații adenoide, etc., fiind preparat din mentol, camfor, eucaliptol, chloreton, oleu cinamonic și oleu de parafină. Se picură, de 2—3 ori pe zi, câte 5—6 picături în fiecare nară, în cazul boalelor de mai sus, sau ca preventiv în timpul epidemiilor de gripă, de paralizie infantilă, etc.

Antispasmodice. — Se numesc astfel medicamentele cari combat nu numai starea spasmodică propriu zisă, sau convulsivă (spasmele), ci și diferitele turburări nervoase. Intre acestea sunt

amoniacul cu toate preparatele lui, eterul, melisa, valeriana, camforul, asa fetidă, opiu, bromurele, cloroformul, cloralul, lămâioara, portocalul, teiul, etc.

Antistreptococic (serul . . .) — Se întrebuințează; sub forma de injecții, pentru a combate erizipelul, frigurile de după naștere (febra puerperală), scarlatina, etc. Serul este cu atât mai folositor cu cât se întrebuințează mai la începutul boalei. Ca și celelalte seruri și vaccinuri se prepară și la noi în țară, la „Institutul de seruri și vaccinuri Prof. Dr. Cantacuzino", din București.

Antitermice (gr. *anti*, contra, și *thermos*, căldură). — Medicamente cari se dau contra temperaturei ridicate, contra căldurii. (V. la *Febră*).

Antivomitiv. — Medicament care oprește vărsăturile.

Antrax. — V. *Pustula malignă.*

Antrenare. — Prin acest cuvânt se înțelege totalitatea mijloacelor cari se întrebuințează pentru a pune pe om în stăpânirea întregei sale energii fizice, ca să poată suporta oboselile unui exercițiu oarecare. Igiena recomandă în timpul antrenamentului, o alimentație reconstituantă, sub un volum mic, întrebuințarea moderată a băuturilor alcoolice, scaune regulate zilnice, întrebuințând la nevoe, exercițiu regulat, idroterapie, sudorifice, cari împuținează cantitatea de grăsime din corpul omului, din care cauză aceste mijloace sunt foarte bune și pentru a combate *obezitatea.* Exercițiul trebue să se facă regulat și în mod *progresiv*, ca intensitate de acțiune și ca durată. Micșorarea presiunii în artere, produsă prin afluxul de sânge în mușchii, cari sunt în acțiune, este compensată printr'o înmulțire a bătăilor inimii, cari însă nu trebue să treacă mai mult de patru, sau cinci, peste cifra obișnuită. Respirațiile trebue să fie mai ample, mai adânci, însă nu mai numeroase și trebue făcute prin nas, ținând gura închisă.

Anus, *șezut.* — Orificiul inferior al intestinului.

Aortă (grec. *aorté*, vas). — Este trunchiul comun al tuturor arterelor, începând dela inimă și terminându-se în jos, prin bifurcație, în iliacele primitive (v. *Circulațiune, inimă*). *Anevrismul aortei* este o boală gravă, care poate aduce moartea în orice clipă. Cauzele acestei boalei le-am arătat la articolul *anevrism. Semnele* sunt: durere (nevralgii intercostale, dureri la braț, la mână, durere în piept cu apăsare. continuă sau prin *accese*, cu răsuflare sgomotoasă, uneori tusă chintoasă, ca în tusa măgărească, turburări în voce care e răgușită, sau afonă (fără glas), greutate la înghițit încontinuu, sau numai din când în când. Bătăi cari dau senzația ca și cum ar fi două inimi în piept, etc.. Cât despre *tratament* caută la *anevrism*.

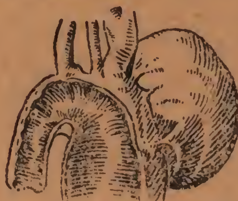

Fig. 22. — Anevrism al aortei

Apă (lat. *aqua*), *protoxid* de *oxigen*. — Corpul omului cuprinde multă apă; din zece părți, șapte sunt formate de ea. Noi pierdem zilnic o cantitate mare de apă prin respirație (330 gr.), prin piele (600 gr.), prin urină (1700 gr.) prin escremente (130 gr.), și prin bale și alte secrețiuni și escrețiuni, așa că pierderea totală ar fi cam până la 3 litri pe zi. Această apă pierdută trebue pusă la loc, restituită corpului, căci fără ea omul nu poate trăi. *Setea* ne arată că avem trebuință de apă, numai de apă, nu și de alte băuturi. Nu toată apa pierdută trebue s'o luăm prin băuturi, căci o bună parte ne este dată de alimentele solide, cari conțin și ele o mare câtime de apă: carnea, pânea, brânza, fructele, etc., toate sunt formate dintr'o cantitate mai mare sau mai mică de apă. Astfel fiind omul n'are trebuință de a bea atâta apă cât pierde, fiindu-i de ajuns un litru până la un litru și jumătate pe zi, restul luându-l din mâncare. Apa este un lichid transparent, fără culoare, fără miros și fără gust; ea este răspândită în natură cu atâta belșug, încât acoperă patru cincimi din suprafața pământului. Apa se mai găsește înăuntrul pământului, ca pânze subterane ori în aerul atmosferic, ca aburi, ceață și nori. Se compune, chimicește, din 2 volume de *idrogen* și

un volum de *oxigen*, sau, după greutate, din 4 părţi din primul gaz şi 16 din al doilea. Formula ei chimică este H_2O. Apa care se află la suprafaţa pământului nu este aşa de curată, ea cuprinde materii saline, minerale, organice şi gazoase în soluţiune şi alte corpuri în suspensiune. La temperatura de 0^0 apa se solidifică, se schimbă în *ghiaţă* cu volum mai mare şi o densitate mai mică decât apa lichidă, ceea ce explică pentru ce vasele, în cari se face această schimbare, crapă şi pentru ce ghiaţa înoată la suprafaţa apei. La temperatura de 100^0 apa începe a fierbe şi se transformă în aburi; dar ea se evaporă şi la temperatură mai mică, ceea ce se chiamă *evaporaţiune*, care, producându-se la suprafaţa apelor terestre, regulează starea de umezeală a aerului (vezi *Aer atmosferic*). — *Apa de băut*, trebue să fie limpede, fără culoare, fără miros, cu gust plăcut, să fie aerată, temperată iarna, rece vara (temperatura ei să nu treacă nici odată peste 12^0); să conţină anumite săruri, însă substanţele fixe, adecă substanţele solide, cari rămân după evaporare la 109^0, să nu treacă peste o jumătate de gram la litru; să conţină cât se poate mai puţine materii organice; să nu aibă amoniac, azotite şi fosfaţi; să facă spumă cu săpunul şi să fiarbă bine legumele; să nu cuprindă nici un microb *patogen* (producător de boală) şi cât se poate mai puţini microbi nevinovaţi. Apă potabilă nu este apa curată chimiceşte (H_2O), ea trebue să mai cuprindă pe lângă *idrogen* şi *oxigen* şi alte corpuri, trebue să mai conţină *gaze*, cum este aerul şi bioxidul de carbon, cari o fac plăcută la gust şi uşoară la mistuit, şi *săruri;* clorur de sodiu (sare de bucătărie), bicarbonat de calce, sulfat de calce şi de magnezie. Apa este *rea* de băut când are gust rău şi conţine lucruri stricătoare sănătăţii, ea mai este rea şi atunci când nu cuprinde destule *gaze* şi săruri. Când *gazele* lipsesc cu totul, apa se mistue greu şi n'are gust bun, cum este apa destilată şi apa fiartă, ne aerată, când se găsesc în câtime prea mare apa nu mai este potabilă, ea este o apă *minerală*, care se întrebuinţează numai în anumite cazuri. Când apa n'are *săruri* nu este gustoasă şi corpul sufere din lipsa sărurilor, iar dacă sărurile se găsesc în câtime prea mare, mai mult de o jumătate de gram la litru, apa este *aspră*, nu mai fierbe bine legumele şi nu mai face clăbuci cu săpunul, având şi un gust rău. Apa este *sălcie* când are prea mult sulfat de calce; ea cade greu la stomac şi se mistue cu anevoinţă când cuprinde prea mult carbonat de calce. Ea este purgativă când conţine mult sulfat de magnezie (sare amară), iar când are prea mult clorur de sodiu (sare obicinuită) are un gust sărat şi în loc să potolească setea o măreşte. Apa este nesănătoasă când conţine substanţe *anorganice*, materii argiloase, silicioase, calcaroase, cari fac ca apa să fie turbure, sau diferite corpuri pe cari apa le-a luat din cursul ei de pe pământ, sau din pământ, ori că ele au fost aruncate în apă de canale, de fabrici, de spălătorii, tăbăcării, *arsenic*, *amoniac*, *nitrite* şi *fosfate*, provenite din materii organice şi escremente). Toate acestea fac ca apa să fie rea de băut. Intre materiile *organice* pot fi diferite materii moarte, sau vii, în suspensiune, sau în disoluţiune, cadavre de diferite animale: (insecte, peşti, soareci, câini, moluşti), etc., bucăţele de lână, bumbac, in, pene, peri, bucăţele de lemn, de paie, boabe de scrobeală, resturi alimentare, escremente, etc., cari putrezind produc pe lângă amoniac diferite *toxine* (cresol, scatol, fenol, indol, etc.), cari pot da naştere la colici şi la diaree (urdinare). Se pot găsi în apă şi animale inferioare, ca viermi, infuzorii, etc., cari sunt cu mult mai periculoase, căci din apă putem lua sub formă de ouă, sau sub formă de embrioni, diferiţi paraziţi ai corpului nostru, cum sunt *limbricii*, *oxiurii*, *tricocefalul* şi *distoma hepatică*. Din apă poate lua porcul, sau vaca, oul de *tenie* (panglică), pe care ni-l trece sub formă de cisticerc; tot din apă ia ştiuca ouăle de *botriocefal* (tot un fel de panglică). Din apă putem lua şi ouă, sau larve, de *anghilule* (stercorale şi intestinale), cari, înmulţindu-se, produc urdinare. Apoi mai putem lua *amiba* numită *coli*, care dă naştere la dizenterie (urdinare cu sânge). Dintre *vegetale* putem găsi în apă

unele indiferente, altele însă foarte primejdioase pentru sănătate: O apă ca să fie bună *de băut* nu trebuie să aibă *nici un microb patogen*, iar microbi nevinovaţi cât se poate mai puţini (să nu treacă peste 300 pe c. c.). Un singur microb patogen, într'un pahar cu apă, este mai primejdios de cât sute de mii de microbi saprofiţi. Foarte multe boale mari şi periculoase se pot lua prin apă: frigurile tifoide (lingoarea), cholera, dizenteria (amiba coli), diareia (colibacilul), apoi în apă, se mai găsesc şi microbii supuraţiei (cari fac puroi). Să vedem acum câte feluri de apă avem: *a*) Apele *meteorice* sunt *ploaia* şi *zăpada;* apa de ploae conţine microbii pe cari îi întâlneşte în aer în căderea ei; aceea care cade mai pe urmă este foarte curată, având prea puţini microbi sau de loc; apa de ploaie care s'a scurs prin burlane este rea din pricina microbilor luaţi din praful de pe acoperiş. Zăpada este tot ca şi apa de ploaie, aceea însă care a stat mai mult timp pe lângă casă se infectează grozav, din cauza necurăţeniilor ce se aruncă pe ea. *b*) *Apele superficiale.* Apele din *râuri* şi *fluvii* ar fi bune de băut dacă n'ar trece prin sate şi prin oraşe, unde se aruncă multe necurăţenii în ele. Conţin o mare câtime de substanţe organice moarte şi vii. Cele moarte putrezind produc amoniac, idrogen sulfurat, idrogen carbonat şi diferite toxine, din care pricină produc colici şi urdinare. Substanţe organice vii: microbi patogeni şi microbi nevinovaţi. In râurile ce trec prin oraşe se varsă apa de ploae, care duce cu sine toate necurăţeniile ce întâlneşte pe străzi, prin canale, lăturile, urina, escrementele, apele cari au servit la diferite industrii (tăbăcării, spălătorii, etc.), ceea ce face ca apa râurilor, cari trec prin oraşe, să fie foarte perciuloasă. Noroc că apele de râuri şi de fluvii după ce au eşit din oraşe se curăţă în mersul lor; după un drum de 20—50 Km. ele îşi recapătă curăţenia de mai înainte şi aceasta prin depunerea la fund a microbilor şi mai ales prin acţiunea omorîtoare de microbi a soarelui. Apa *bălţilor* şi *heleşteielor* nu este bună, căci nu se primeneşte de cât foarte puţin şi este încărcată de prea multe substanţe organice. Apa *lacurilor* mari, a lacurilor de munte, care se primeneşte mereu prin isvoare numeroase şi prin râuri, este foarte curată. Apa de *mare*, din pricina cantităţii prea mari de sare, nu este bună de băut; de cât după ce se distilează, dar şi apa distilată nu este sănătoasă, tocmai din cauză că n'are săruri de loc, şi n'are gaze. Apa de mare, la o depărtare oarecare de ţărm, n'are microbi mai de loc, în apropiere de ţărm însă numărul microbilor creşte mult prin murdăria ce se aruncă în ea, sau prin apa ce se scurge din canale. *c*) *Apele subterane.* Apa din *izvor* este foarte curată, n'are microbi, când vine dela o adâncime de cel puţin 5 metri, când pământul care o acopere n'are crăpături, când suprafaţa acestui pământ nu este infectată prin gunoaie, prin escremente, etc. Când apa unui izvor se turbură, după ploi, aceasta dovedeşte că pământul deasupra este crăpat şi că apa de ploaie pătrunde până la izvor. Pentru ca apa de izvor să fie totdeauna curată trebue captată, chiar dela punctul din care ţâşneşte şi în jurul acelui punct trebuie stabilită o zonă de apărare, care să nu fie locuită. Apa de izvor, ori cât de curată ar fi, dacă n'o bem proaspătă, dacă este stătută, se strică din cauză că microbii cari cad în ea se înmulţesc foarte repede. Fiindcă nu găsim apă de izvor în tot locul, în cele mai multe cazuri trebue să ne luăm apa de băut din *puţuri* (fântâni), săpând, sau găurind pământul, până ce dăm de apă. Unele puţuri sunt *superficiale*, altele *profunde* şi altele *arteziene*. In teorie apa de puţ este întocmai ca apa de izvor, dar în realitate nu este aşa şi sunt o mulţime de puţuri a căror apă este rea, din pricina microbilor. Ei ajung în apă din cauză că puţul nu este bine construit, că nu este închis la gură, aşa că microbii din aer cad în apă, că este în apropiere de pământ infectat de latrine, depozite de băligar, etc. Puţurile *superficiale*, cari ne dau apă din întâiul strat de apă, sunt cele mai rele, căci sunt mai mult supuse la infiltraţii. Puţurile *profunde* (adânci) şi puţurile *arteziene* au apă mai curată din cauză că infiltraţiile se fac

mai cu greu, straturile de apă fiind mai adânci. *Ghiata* are microbi, căci aceştia rezistă la îngheţare şi la temperatura foarte scăzută, aşa că apa rea dă o ghiaţă rea. Microbul febrei tifoide trăieşte în ghiaţă mai multe luni. Nu se va pune ghiaţa în băuturi. *Ce apă trebue să bem.* Singurile ape pe cari le putem bea, fără nici o preparaţie, sunt apele de izvor, apele de puţ şi apele unor lacuri de munte. Apele de izvor să fie bine captate şi ferite de murdărie, iar puţurile să nu fie prea superficiale şi să fie bine construite şi împrejmuite. Puţurile cele mai bune sunt cele care se compun dintr'un tub de fontă, care merge până la stratul de apă care se află la o adâncime de mai mulţi metri. Acest puţ va trebui să fie departe de latrini, cel puţin de 20 metri. Intru cât priveşte puţurile de piatră, ele trebue zidite cu var hidraulic, pentru ca păreţii să fie impermeabili, iar marginile trebue să fie ridicate deasupra pământului de un metru. Pământul din jurul puţului să fie uscat şi curat, gura lui să fie acoperită şi apa să se scoată cu pompa. Dacă apa vreunui puţ s'a infectat putem purifica puţul prin var şi anume: stingem 10 Kgr. de var în 50 litri de apă, apoi aruncăm acest lapte de var în puţ, iar după trei zile sleim puţul. Afară de apele de izvor, apele de puţuri igienice şi de apele unor lacuri de munte, toate celelalte ape înainte de a le bea trebuesc *purificate* (curăţate), pentru ca să nu conţină microbi patogeni. Purificarea apelor are de scop de a înlătura microbii şi pentru aceasta avem trei mijloace: *fierberea, tratamentul chimic* şi *filtrarea.* — *Fierberea* este cel mai sigur mijloc de *sterilizare;* prin fierbere omorîm diferitele vietăţi din apă, înlăturăm materiile albuminoide fixe şi precipităm excesul de săruri calcaroase. Pentru ca să ajungem la acest rezultat trebue ca apa să *fiarbă în clocote o jumătate de ceas,* să rămână în vasul de fierbere până la consumare şi să fie consumată în aceeaşi zi în care a fost fiartă. Apa fiartă însă are şi defecte: ea este fără gust, grea la stomac şi nu astâmpără bine setea. Pentru a înlătura aceste neajunsuri trebue să batem apa ca s'o aerăm şi s'o bem rece. — Pentru *tratamentul chimic* se recomandă mai multe substanţe chimice, cari purifică apa. Cele mai bune sunt: *baterea apei cu piatră acră* (alun); pentru aceasta se aruncă piatră acră, pisată, în apă (cam 3 grame la 10 litri) şi apoi se bate apa cu un băţ, după care apa fie cât de turbure, se limpezeşte. Ca să nu se turbure apa din nou, când o scoatem, este bine să avem un vas anume făcut pentru aceasta, care să aibă un cep aşezat la o înălţime oarecare de fund (10—15 cim.), pe unde să dăm drumul apei, fără ca cea dela fund să se mişte şi să se turbure, aşa că microbii rămân pe fundul vasului. Baterea apei cu alun nu este sigură, căci sunt unii microbi (ai febrei tifoide, ai colerei) cari nu dispar. Mai bun mijloc de cât acesta este *ozonizarea.* Aerul ozonizat (4—6 miligrame ozon la un litru de aer) are o mare putere oxidantă şi după vreo 10 minute apa devine sterilă, iar cantitatea de materii organice scade foarte mult. *Filtrarea* apei se face prin aparate speciale, numite *filtre* cari au de scop sterilizarea apei care trece prin ele, în care scop se întrebuinţează: cărbune, nisip, porţelan, pietre poroase, etc., cari sunt dispuse în diferite moduri, alcătuind o mulţime de filtre care se găsesc în comerţ. Nu e destul ca un filtru să ne dea o apă limpede, ci ca acea apă să nu aibă nici un microb. Prin urmare un filtru bun trebue să oprească, să reţină toţi microbii, iar nu cum se întâmplă cu unele filtre învechite şi rău întreţinute, cari ne dau o apă şi mai bogată în microbi decât apa pusă în filtru pentru purificare. Filtrele trebue să fie bune şi examinate în diferite rânduri pentru a vedea dacă apa ce o dau este bine sterilizată. Chiar dacă apa a fost filtrată, în timp de epidemie, este bine ca la ieşirea din filtru s'o fierbem, pentru mai multă siguranţă. In ceace priveşte *cantitatea* să se bea apă în câtime potrivită, dacă voim ca să avem o bună mistuire; bând prera multă vom suferi de *dispepsie.* Apa *rece,* 4—10^{0}, aţâţă pofta de mâncare şi uşurează mistuirea; răcirea apei, mai ales în oraş, nu este un lux, ci o trebuinţă. Apa prea *rece,* de 4^{0}, este vătămătoare, între mese mai cu

seamă când corpul este nădușit și omul stă pe loc. Ea poate da naștere la dureri de stomac etc. Apa *călduță* este rea în timpul mâncării, ea îngreunează mistuirea; dacă se recomandă băuturile calde la unii cari au mistuirea grea, aceasta se face numai la sfârșitul mesei și sub forma de băuturi preparate cu plante (ceaiu etc.) cari nimicesc efectul apei calde. — In *medicină* apa se întrebuințează în *băi*, în *dușuri*, în spălături într'un cuvânt în *idroterapie*. *Aprovizionarea orașelor cu apă* este o chestiune de cea mai mare importanță. Cele mai bune ape pentru aprovizionarea orașelor sunt cele de izvor și apele subterane, sau apele unor locuri de munte. Dar fiind că nu toate orașele pot să-și procure astfel de ape, multe sunt silite să se aprovizioneze cu ape de râuri și fluvii. In acest caz apa trebue să fie supusă la o purificare serioasă înainte de a fi distribuită locuitorilor. Filtrarea se aplică și la cantități mari de apă, iar filtrele se fac cu nisip. Aceste filtre constau în niște bazinuri mari, de 2000—3000 metri patrați de suprafață, în cari se află de jos în sus: straturi de pietre mari, petriș mare, petriș mic, nisip fin și deasupra apă. Chiar când aceste filtre sunt construite în condițiuni bune, ele nu dau o apă cu totul sterilă, în cele mai bune cazuri ea tot are 30—100 microbi pe centimetru cub, microbi între cari se pot afla și cei producători de boale. Mai bună ar fi sterilizarea apei cu aer ozonizat, deși este mai greu de realizat.

Apă aluminoasă. — V. *Alumen*.

Apă camforată. — V. *Camfor*.

Apă de colonia. — Foarte mult întrebuințată pentru toaletă, iar pentru însușirile ei antiseptice se întrebuințează uneori la legarea rănilor. Ea se compune din: esență de scorțișoară, 1 gr., esență de levențică, de flori de portocale, de rosmarin, din fiecare câte 2 gr., esență de lămâie, de chitră, de bergamotă, din fiecare câte 4 gr.; alcoolat de melisă și de rosmarin, din fiecare câte 50 gr.; alcool de 90⁰, 180 gr.; se amestecă și se lasă opt zile, apoi se distilează.

Apă de dinți, apă de gură.—V. *Dentifrice*.

Apă de flori de portocală. — V. *Portocal*.

Apă de gudron. — V. *Gudron*.

Apă de lăptuci. — V. *Lăptuci*.

Apă de laur-ceras. — V. *Laurceras*.

Apă de melisă. — V. *Melisă*.

Apă de mentă. — V. *Mentă*.

Apă de orez. — V. *Orez*.

Apă de orz. — V. *Orz*.

Apă de plumb. — V. *Plumb*.

Apă de Sedlitz. — In Boemia este o apă naturală, cu acest nume, dar nu se exportă. In farmacie prin *apă de Sedlitz* se înțelege o soluție de 30 gr. de sulfat de magnezie (sare amară), 4 gr. de bicarbonat de sodă, 4 gr. de acid tatrric la 600 gr. apă. Este un purgativ bun; are singurul cusur de a fi în cantitate prea mare și greu de înghițit.

Apă de Seltz. — V. *Apă gazoasă*.

Apă de trandafir. — V. *Trandafir*.

Apă de var. — V. *Calce*.

Apă feruginoasă. — Băutură întăritoare care se face cufundând în apă de mai multe ori o bucată de fier înroșit în foc, sau lăsând să stea în apă niște cue ruginite, iar când se bea apa trebue mai întâi bătută, apoi se pune în vas altă apă în locul celei băute. Este un bun medicament pentru cei săraci.

Apă gazoasă. — Se fabrică în industrie încărcând apa cu acid carbonic sub o presiune de 7 atmosfere. In casă se prepară foarte repede cu ajutorul unui aparat numit *gazogen*. Acest aparat se compune din două vase puse unul deasupra celuilalt. Vasul de jos comunică cu cel deasupra numai print'un tub (o țeavă) care merge până la partea de sus a vasului. In vasul de jos se pun 21 gr. de bicarbonat de sodă și 18 gr. de acid tartric, sau 30 gr. de bisulfat de potasă și 30 gr. de bicarbonat de sodă. Indată se desvoltă o mare cantitate de acid carbonic, care merge prin țeavă în vasul de sus și se amestecă cu apa care se găsește în acel vas. Apa gazoasă întețește pofta de mâncare și ușurează mistuirea, dar nu trebue s'o întrebuințăm decât numai atunci când lipsa de poftă de mâncare nu se însoțește de durere de stomac. Oamenii bolnavi nu trebue să bea apă gazoasă. Pentru convalescenți și oameni nervoși este

bună; cei sănătoşi să nu bea decât foarte rar, când apetitul lâncezeşte, şi să nu-şi facă obiceiu de a bea în fiecare zi.

Apă la cap. — V. *Idrocefal.*

Apă la inimă. — V. *Idropericard.*

Apă la plămâni. — V. *Idrotorax.*

Apa lui Goulard. — V. *Plumb.*

Apa lui Rabel. — V. *Sulfuric.*

Apă oxigenată. — V. *Oxigen.*

Apă sedativă. — Se prepară din amoniac lichid 60 gr., alcool camforat 10 gr., clorur de sodiu (sare) 60 gr., apă 1000 gr. Această apă se întrebuinţează mai mult pe din afară în contra loviturilor, a durerilor nevralgice şi reumatice, în spălături la înţepăturile de insecte (ţânţari, etc.), la muşcături de reptile. Se întrebuinţează în durerile de cap, în migrenă, aplicând'o pe cap sub formă de comprese înmuiate, dar în aceste cazuri este bine să se îndoiască cu apă ca să nu irite pielea. Pe dinăuntru se dă în doză de câteva picături într'un pahar de apă ca stimulent.

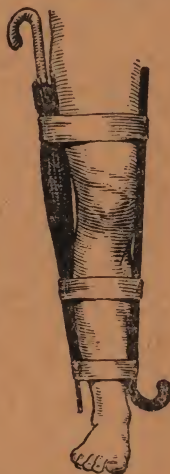
Apă sulfuroasă. — V. *Ape minerale.*

Apă tare. — V. *Nitric* (Acid).

Aparate (*apparatus*, dela *ad*, la, *parare*, a pregăti, a prepara). — Când se rupe un os, în două sau mai multe bucăţi, acestea trebuesc puse la locul lor şi pentru ca ele să stea pe loc şi nemişcate, până când osul se fierbe şi se întăreşte, trebue să aplicăm un *aparat*, o legătură potrivită. Pentru a face un aparat trebue să avem mai multe lucruri, şi anume: nişte lopăţele sau *atele*, cari de obiceiu sunt de lemn, cum e o şindrilă (draniţă), dar mai bune sunt cele făcute din stejar, cari se pot îndoi fără să se rupă uşor. Aceste atele trebue să aibă o grosime de 3—5 milimetri, de diferite lăţimi şi lungimi, după trebuinţă, dar în tot cazul ele trebue să fie mai puţin late decât membrul pe care se aplică şi puţin mai lungi decât el. Marginile şi capetele trebue să fie netezite pentru ca să nu rănească pielea. De altfel nu se aplică mai nici odată până ce nu s'au îmbrăcat cu un strat subţire de vată, iar pe deasupra o cârpă. Mai avem trebuinţă de nişte *perinițe*, făcute din pânză şi din vată, a căror mărime variază după necesitate şi cari au de scop să adăpostească membrul bolnav şi să mai domolească apăsarea făcută de atele, cari vor ţine membrul în poziţie bună; apoi totul va fi ţinut pe loc şi strâns potrivit, cu ajutorul unor *feşi*, sau *şireturi*.

Fig.—23. Braţ legat în atele şi sprijinit în eşarfă

— Aparatele pot fi *amovibile* şi *inamovibile*. Cele dintâiu sunt făcute din lucrurile mai sus descrise, cari se pot face şi desface cu uşurinţă şi ori de câte ori este trebuinţă. Ele sunt simple şi uşor de făcut, însă sunt mai supuse la mişcări sau dislocări. Aparatele *inamovibile* sunt acele cari ţin în nemişcare, imobilizează, părţile într'o învelitoare permanentă, făcută dintr'o substanţă care întăreşte, se solidifică, şi cu care se ung feşile pe deasupra cum s u n t: *ghipsul*, *dextrina*, *scrobeala*, *gelatina*, *gutaperca*, *silicatul de potasă*. De altfel toate aparatele acestea trebuesc aplicate de către doctor şi prin urmare nu mai este trebuinţă să stăruim asupra lor. Dar până să vină doctorul şi până să ne procurăm cele trebuincioase pentru facerea unui bun aparat, nu trebue să lăsăm bolnavul în suferinţă, fără să-i aplicăm, în mod *provizoriu* o legătură, care să-i ţină mâna sau piciorul într'o poziţie bună şi în nemişcare, ceea ce-i micşorează mult durerile. Ne vom servi pentru aceasta de ce aveam la îndemână, vom lua 2 sau 3 perini sau perinuţe, pe cari vom pune, dacă avem, o muşama sau orice stofă impermea-

Fig. 24.—Bandaj Pentru fractura gambei, improvizat din bastoane

bilă (pânză cerată sau gutapercă), apoi vom pune membrul bolnav pe aceste perini, într'un plan puţin înclinat, aşa că mâna să fie mai sus de cât braţul şi piciorul mai ridicat decât coapsa. Pentru ca membrul să nu se mişte vom trece pe sub perine nişte şervete, sau batiste, pe cari le vom înoda pe deasupra, aşa că membrul va sta pe perină ca într'un *jgheab* (gutieră). Avem astfel un aparat destul de bun până la sosirea doctorului, care va examina cazul cu deamănuntul şi va aplica un alt aparat mai bun.

Apatie. — V. *Toropeală.*

Ape minerale. — Aceste ape naturale se întrebuinţează ca tratament preventiv şi curativ, din cauza constituţiunii lor şi a însuşirilor speciale. Ele se mineralizează prin sărurile cu cari se încarcă în drumul lor pe sub pământ, iar temperatura lor rezultă din adâncimea din care ele pleacă (un grad la 33 metri). Apele minerale se numesc *reci* când temperatura lor nu trece de 20^0, iar *calde* sau *termale* când ele au o căldură mai mare de 20^0. Cele mai multe se întrebuinţează ca *băutură*, fie pe loc, fie la o depărtare oarecare de locul lor de origine şi sub formă de *băi, duşuri, pulverizaţiuni* şi *inhalaţiuni*. Orice apă minerală trebue privită ca adevărat medicament, cu indicaţiile sale bine hotărîte, foarte bună când este bine şi la timp întrebuinţată, periculoasă când este întrebuinţată fără socoteală şi fără rost. O *apă de masă*, cât de nevinovată ar fi în aparenţă, dacă este luată numai de plăcere sau numai din spirit de imitaţie, fără nici o trebuinţă vădită, poate cu timpul să facă rău. O cură făcută într'o staţiune oarecare este folositoare nu numai prin puterea apelor, ci şi prin faptul că pacientul este departe de ocupaţiunile sale zilnice, ducând o vieaţă liniştită, odihnită şi schimbând în acelaşi timp aerul. Cura se *va face întocmai după prescripţia doctorului. Băile* de asemenea se vor face după ordonanţa medicală; ele să nu fie mai calde, nici de durată mai lungă, căci orice abatere dela prescripţie poate să fie vătămătoare.— După compoziţie apele minerale se împart în: *Ape saline*, cari conţin principii clorurate, în special clorur de sodiu, din care cauză lucrează ca reconstituante, bune pentru scrofuloşi. Apele saline se împart în: ape *cloruro-sodice simple* (Jitia, Ocnele-Mari, Oglinzi, Ocna Sibiului, Sărata-Bacău, Slănic-Prahova, Tazlău, Telega-Doftana); — ape *cloruro-sodice polimetalice* (Bălţăţeşti); — ape *cloruro-sodice iodurate superioare* (Meledic, Nastasachi, Sărata-Monteroru); — ape *cloruro-sodice bogate în iod* (Govora, Vulcana, Olăneşti.); — mai sunt *apele lacurilor* şi *bălţilor sărate* (Balta Albă, Lacul Sărat, Amara, Techirghiol). Despre acţiunea acestor ape să se caute la numele fiecărei staţiuni. — *Ape alcaline*, cari conţin bicarbonat de sodă simplu sau asociat cu bicarbonat de calciu, sau cu clorur de sodiu (alcaline clorurate), sau cu sulfat de sodă (alcaline sulfatate), stimulează secreţiunea sucului gastric, emulsionează grăsimile în intestin, măresc activitatea respiratoare prin acţiunea lor asupra globulelor de sânge. La noi în ţară avem astfel de ape la: Sângeorjul, Căciulata, Cozia, Borsec, Tuşnad, Slănic-Moldova, Bodoc, Malnaş, Buziaş, Vatra-Dornei. Apele acestea lucrează în boalele de stomac, de ficat (nisip şi pietricele), contra obezităţii, gutei, diabetului, gravelei urice (nisip la rinichi) şi catarului beşicii urinare. Nu sunt bune în boalele de inimă, cancer, în oftică. — *Ape sulfuroase*, cari conţin ca principiu dominant sulfur de sodiu, sau sulfur de calciu. Aceste din urmă se mai chiamă şi idrosulfurate, fiindcă conţin între altele idrogen sulfurat liber. Modul de întrebuinţare este: băutură, gargarisme, băi, jumătate de băi, băi de piscină, băi de aburi, duşuri, inhalaţii, pulverizaţii, etc. Se recomandă în reumatism muscular şi articular, scrofule, boale de piele (eczemă, acnee, herpes), boale cronice de nas, de gât, bronchii şi plămâni, de urechi, de mitră, de beşică, de stomac şi intestine. Nu sunt bune pentru persoanele prea nervoase, supuse la congestiuni şi la emoragii, în boalele de inimă, în cancer, oftică. — *Ape fieruginoase*, cari conţin fier sub formă de bicarbonat, unele reci gazoase, altele reci negazoase şi altele calde. La noi avem astfel de ape la: Slănic-Moldova, Strunga. Modul de între-

buinţare: băutură, băi, duşuri. Se recomandă în anemie, debilitate, convalescenţă, neurastenie, dispepsie. — *Ape arsenicale*, cari conţin arsenic sub formă de arseniat de sodă sau arseniat de fier. Modul de întrebuinţare: băutură, gargarisme, inhalaţiuni, pulverizaţiuni, băi, duşuri. Se recomandă în catarul căilor respiratoare, astmă, scrofule, oftică la început, limfatism, boale de piele, friguri palustre. Nu sunt bune în boalele de inimă, cu congestiuni şi emoragii, la cei nervoşi, la gută. — *Ape termale* simple, a căror mineralizare este foarte slabă şi a căror acţiune se datoreşte gradului lor de căldură. La noi avem astfel de ape la: Herculane, Băile Episcopale şi Felix de lângă Oradea, Mangalia, Star-Chiojd. Modul de întrebuinţare: băi simple, de aburi, de etuve sau de piscină, duşuri. Se recomandă în reumatism cronic, boale de femei, anemie, limfatism, boale de piele. Terminând vom spune cetitorului să nu se mărginească la cetirea acestui articol, pentru a-şi alege apa minerală, sau staţiunea balneară de care are trebuinţă. Se va adresa doctorului său de încredere, care, cunoscându-i bine constituţiunea şi boala de care sufere, îi va prescrie ceea ce are de făcut. Ceeace am dori să reţină fiecare cetitor e că în ţara noastră avem ape minerale cel puţin tot aşa de bune ca în oricare altă ţară din Apus, deci bolnavii n'au de ce să-şi mai cheltuiască banii peste hotare. Despre ape minerale vom mai vorbi, când vom descrie fiecare staţiune în parte.

Ape stătătoare. — V. *Mlaştină*.

Apendice (*appendix*, dela *ad*, la, şi *pendere*, a atârna). — Acest apendice, aşa de vestitpr in răutatea lui, este o prelungire foarte îngustă a unei părţi a intestinului gros, a *cecului* (unde se uneşte intestinul subţire cu cel gros), din care cauză i se zice apendice *ileo-cecal*. Calibrul lui este aproape ca al unei pene de scris; forma lui este cilindrică, semănând cu un vierme, din care pricină se mai numeşte şi apendice *viermicular*; lungimea sa variează dela 4 până la 12 ctm; direcţiunea e de obiceiu flexuasă; cavitatea, lui foarte strâmtă, comunică cu cecul printr'un orificiu cam de ½ ctm., care adeseori este astupat, în parte, printr'o îndoitură.

Apendicită. — Constă în inlfamaţia apendicelui ileo-cecal. Frecvenţa ei poate fi datorită în parte şi epidemiilor de *influenţă*, cari sunt aşa de dese la noi. — *Cauzele* sunt mai multe: astuparea apendicelui cu o pietricică (*calcul*), care se formează înăuntrul lui, din materii fecale şi săruri minerale (carbonate şi fosfate de calciu). Astuparea mai poate fi produsă prin inflamaţia păreţilor, datorită întinderii inflamaţiei intestinului (enterită), mai cu seamă a acelei pseudo-membranoase. Apendicita mai poate proveni dintr'o sugrumare (strangulaţie) a apendicelui, angajându-se în vreo ruptură a peritoneului ea mai poate fi produsă prin prezenţa unui vierme (limbrici, *oxiuri*, tricocefal). Intre cauzele *predispunătoare* avem în primul loc *artitrismul*; pietricelele (calculele) apendicelui sunt a cele cari se ivesc mai de timpuriu, de aceea şi apendicita se observă des la copii şi se produce la diferiţi membri ai aceleiaşi familii, mai ales la acele în cari se observă colicele de ficat, sau de rinichi. Apoi *sarcina* (graviditatea) predispune la calculi de ficat, cari cad în intestin şi de aci ajung la apendice. *Constipaţia* obişnuită, înghiţirea sâmburilor de mere, pere, struguri, a bucăţelelor de smalţ, cari se iau de pe vas şi se amestecă cu mâncarea, perişorii dela peria de dinţi, pot fi punctul de plecare al unei apendicite. Diferite boale infecţioase generale, mai cu seamă *influenţa*, *febra tifoidă*, oftica

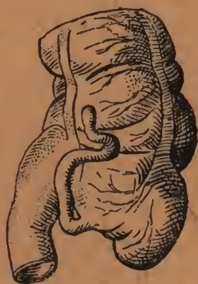

Fig. 25—Apendice

Fig. 26. — Apendicele

pojarul, probabil prin rămășițele de microbi pe cari aceste boale le lasă în păreții intestinului, pot fi de asemenea cauza ei. — *Semnele* acestei boale sunt : Ivirea unei *dureri* în partea de jos din dreapta pântecelui (fosa iliacă) la o distanță egală între buric și creasta șoldului, pe linia care le unește, du-

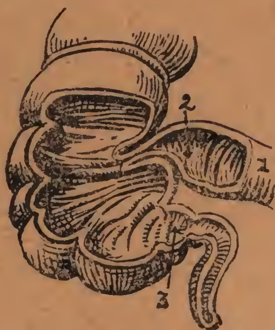

Fig. 27. — Deschiderea normală a apendlcelui
1 = intestinul subțire
2 = trecerea în intestinul gros
3 = legătura cu apendicele

rere de multe ori foarte mare. In dreptul durerii mușchiul de sub piele este mai tare, mai întins și pielea sensibilă, la cea mai mică atingere este dureroasă. Pântecele în acea parte este mai tare, prezintă un fel de *împăstare* care se simte bine la pipăire. Bolnavul are febră de 38—39⁰, greață și vărsături ; la cea mai mică mișcare durerea crește. Această stare durează mai multe zile, după care, dacă boala merge spre bine, urmează vindecarea. Dacă însă boala merge spre rău, începe să se facă puroiu, o complicație foarte gravă, mortală. *Tratament.* Repaus în pat, în nemișcare, dietă aspră : lapte și băuturi reci, luate în cantități mici (câte o lingură la fiecare sfert de oră). Se va aplica punga cu ghiață pe partea bolnavă în permanență. *Nu se vor da purgative.* Dacă în 24 ore maximum boala nu se îndreptează spre bine, ci dimpotrivă se agravează, febra crește și rămâne tot mare (39⁰), dacă pântecele se umflă, atunci de sigur că s'a făcut *puroiu*, și în acest caz trebue cât se poate de iute să i-se dea drumul, să se deschidă cavitatea cu puroi, să se deșerte și spele cu o soluție antiseptică, să se dreneze, aplicând un pansament bogat pe de asupra, care se va schimba zilnic, până la vindecare ; toate acestea le face medicul. Dacă apendicita nu face puroi și se vindecă, pentru ca boala să nu mai revie, după cum are obiceiul, se recomandă ca după 5—6 luni să se facă *operația* scoțându-se apendicele. E bine să se facă operație imediat, chiar în momentul accesului. — In timpul convalescenții, când nu s'a făcut puroiu, se va grăbi rezorbția resturilor inflamatorii cu ajutorul oblojelilor calde, cu clistire emoliente și laxative ușoare. S'au descris cazuri de apendicite familiare datorite oxiurilor, pe cari îi aveau toți membrii familiei, în cât e bine să fim atenți și la această posibilitate și într'o asemenea împrejurare să se trateze toți ai casei contra viermilor.

Fig. 28 — Apendice strangulat

Aperitive (*aperitivus*, dela *aperire*, a deschide). — Toate aperitivele spirtoase nimicesc sucurile stomacului (gastric și pancreatic) cari înlesnesc mistuirea și dau naștere la durere de cap și la urdinare, deci să nu bea nimeni aperitive alcoolice, fiind vătămătoare sănătății. Pofta de mâncare poate fi deschisă prin alte mijloace igienice, sau medicamentoase, cari sunt vrednice de a fi numite *aperitive*. Dacă apetitul scade ne vom sili să-l redeștepte prin diferite *exerciții fizice ;* se va *scula de dimineață*, și va *umbla* mai mult în timpul zilei și atunci desigur că vom mânca cu poftă bună. Dacă apetitul nici cu aceasta nu se deșteaptă va căuta să *schimbe aerul*, dela oraș se va duce, pentru un timp oarecare, la țară sau pe malul mării. Acestea sunt mijloace mai bune pentru a deschide pofta de mâncare, decât băuturile alcoolice cari strică sănătatea. Intru cât privește *aperitivele medicamentoase*, ele sunt foarte numeroase și aparțin clasei substanțelor *amare : chinchina, gențiana, cojile de portocale amare, reventul, pelinul, hameiul*, etc. (vezi aceste cuvinte și *Amare*). Toate

acestea deschid apetitul și înlesnesc mistuirea. Cele mai multe se întrebuințează în diferite băuturi sau în vin, cari trebuesc luate reci, cu lingura sau păhăruțul, cu o jumătate de ceas înainte de mâncare, dar nu e bine să se abuzeze nici de acestea, ci să se ia numai din când în când, la adevărată trebuință. *Berea* mărește apetitul, dar și ea trebue luată rar și în măsură mică, fiindcă predispune la îngrășare și are *alcool* (v. *Bere*).

Apetit, *poftă de mâncare.* — Când suntem sănătoși și a trecut câtva timp fără să mâncăm, începem a simți ceva deosebit, care pleacă dela stomac și care ne îndeamnă să-i dăm mâncarea trebuincioasă, pentru a repara puterile pierdute. Dacă simțirea aceasta stă numai în *dorința* de a mânca, dorință care vine dela sine, nedureroasă, și care poate fi ațâțată prin vedere, miros, sau numai prin aducere aminte de oarecari bucate, atunci vom zice că avem poftă de mâncare sau *apetit.* Dacă nu îndestulăm această simțire ea se schimbă într'o adevărată *trebuință* de a mânca, însoțită de o suferință mai mult sau mai puțin mare și pentru care toate mijloacele de a o îndestula sunt bune, atunci avem *foame.* Cum putem să păstrăm acest apetit, această fericită *poftă de mâncare?* Mai întâiu este neapărat trebuincios să păzim o regulă la mâncare: *să mâncăm în totdeauna la acelaș ceas; dela o masă până la cealaltă să treacă un timp îndestulător; să nu mâncăm mai mult la o masă decât la cealaltă, nici mai mult astăzi decât ieri.* Pentru ca apetitul să se păstreze, trebue ca și *bucatele să se mai schimbe,* să fie variate, căci tot una și aceași mâncare te obosește și desgustă. Este bine să ne luăm după gust în alegerea mâncărilor, pe cât ne este cu putință, căci o *mâncare dorită se mistue mai bine.* La bolnavi, în timpul boalei, sau după boală, nu este bine să le dăm mâncări ce nu le plac și de cari au scârbă, ci să ne luăm după gustul lor, dacă mâncările dorite de ei nu sunt oprite de doctor. Altă regulă pentru a nu ne strica pofta de mâncare este să nu ne sculăm de la masă *cu totul sătui,* sau *prea sătui,* ceea ce ne-ar aduce turburare în mistuire; *să mâncăm numai cât ne trebue.* Pofta de mâncare să fie îndestulată în marginea unei bune mistuiri, după cum ne povățuiește și bunul simț și practica zilnică, pentrucă fiecare din noi știe cât îi poate stomacul. Să facem exercițiu, sau plimbări în aer curat regulat în fie-care zi, între mese. Se mai poate mări sau deștepta pofta de mâncare luând înainte de mâncare, cu un ceas, un pahar de apă de băut, sau picături amare (v. *Amare, Aperitive*). Sunt unele persoane cari, deși slabe din firea lor, mănâncă prea mult, peste măsură. Aceste persoane trebue să caute cu orice preț să-și înfrâneze pofta prea mare, dacă voesc să aibă stomac sănătos. Tot astfel trebue să facem ori de câte ori avem un apetit prea mare în urma unei oboseli, a unei munci, a unei vânători sau a unei urcări pe munte. Oamenii cari au fost bolnavi de o boală lungă și grea, în timpul căreia nu puteau mânca, sau nu li se da de mâncare trebue să se stăpânească, sau să fie stăpâniți și să nu li se dea de mâncare prea mult odată. Uneori creșterea apetitului este cu adevărat bolnăvicioasă și în acest caz nu mai poate fi vorba de apetit, ci de adevărată foame, nesfârșită și nesăturată, care se numește *bulimie,* care nu este o boală de sine stătătoare, ci un *semn* al altor boale, cum sunt: diabetul (boală de zahăr), nebunia, isteria, viermii intestinali; pentru a scăpa de bulimie trebue să ne vindecăm de boala care o produce. *Micșorarea și pierderea apetitului.* Adeseori se întâmplă că apetitul se micșorează, saŭ chiar se pierde și constitue ceeace se chiamă *inapetență,* care, ajungând în grad mai mare, se însoțește chiar de un *desgust* de mâncare, care rezultă uneori dintr'o osteneală, din excese, sau dintr'o simplă influență a anotimpului. De multe ori la începutul primăverii, când se ivesc cele dintâiu călduri, funcțiuile digestive lâncezesc, stomacul devine leneș, ceeace strică gustul și micșorează, sau nimicește apetitul. Când lipsa de poftă de mâncare se însoțește de fierbințeală, sau de alte semne venite de odată, ea arată că are să se ivească o boală grea (o aprindere de plămâni, de stomac ori de mațe, o lingoare, etc.). In aceste îm-

prejurări am face foarte rău dacă am încerca să redeșteptăm apetitul, care va dormita în tot timpul cât va ține fierbințeala. Lipsa de apetit poate să perziste în cursul convalescenții, după o boală lungă și grea. — *Perversiunea apetitului*. Cei ce sufăr de dispepsie (mistuire grea), femeile tinere și clorotice, isterice, sau însărcinate, nebunii, au câte odată apetitul și gustul corupte și atunci avem: 1. *Malacia* sau dorința de a mânca alimente neobișnuite (sare, piper, muștar, castraveți, etc.). 2. *Pica* sau dorința de a mânca lucruri cari nu se mănâncă (pământ, cărbune, tencuială de pe zid, cerneală, cleiu, insecte, etc.). 3. *Omofagia* sau dorința de a mânca alimente crude: carne crudă, etc. Pentru a combate această perversiune a gustului trebuie să ferim bolnavul de lucrurile după cari aleargă și să combatem boala, care produce această stare de multe ori așa de desgustătoare.

Apetit (Lipsă de). — V. *Anorexie*.

Apiol. — Lichid uleios extras din fructele de *pătrunjel*. Dacă se dă în doză de 1 sau 2 grame combate frigurile (*febrifug*), dacă se dă în doză de 24—30 ctgr., în capsule gelatinoase, lucrează ca *emenagog*, adică înlesnește venirea regulelor (a menstruației), la femeile la care întârzie.

Apium petroselinum. — V. *Pătrunjel*.

Aplecate, *ciumurluială*. — Se zice de cineva că i s'a *aplecat*, atunci când a mâncat prea mult, sau a mâncat ceea ce nu-i place și îi vine rău, cu greață (v. *Indigestie* și *Otrăvire*). — La *țară* se freacă tot corpul cu oțet, cu usturoiu pisat, pe mâini și la încheieturi. Ca să se răcorească îi se dă bolnavului ceaiu de izmă, iar la buric i se pune ceapă pisată, sau izmă cu oțet, pe frunte îl trage cu oțet de trandafiri, îi sucește buricul cu două degete, îl trage pe la mâini, pe la frunte cu oțet ori numai cu apă sau cu scuipat și îi descântă de *aplecate*.

Apomorfină. — Rezultă din încălzirea la 150°, în tuburi închise, a morfinei cu 10 sau 20 de ori greutatea ei de acid cloridric. Ea lucrează ca vomitiv (producând vărsături), ca expectorant și ca contra-stimulent. E un medicament *periculos*. Se dă în injecții subcutanate (1—1½ ctgr.) și înbăutură, sau în clistire (10—30 miligrame).

Apoplexie (gr. *apoplissein*, a isbi de stupoare), *săgetătură*. — Această boală se deosebește de *epilepsie* (boala copiilor), fiindcă în minutul căderii bolnavul nu dă nici un țipet și n'are spasme (convulsiuni). Se deosebește de *sincopă* (leșin), fiindcă inima îi bate tot cu așa putere ca și în stare de sănătate. Se deosebește de ruptura unui *anevrism* din piept, căci el nu varsă sânge pe gură. Omul lovit de săgetătură cade jos fără să mai miște; toți mușchii îi sunt paralizați, când îi ridici o mână și o lași cade ca moartă, tot așa picioarele. Dacă paralizia a atins mațele și bășica, bolnavul se pune pe el și cu treaba mare și cu treaba mică; dacă îl înțepi nu simte, dacă îi apropii o lumânare de ochi nu face nici o mișcare; fața îi este roșie, tot așa și ochii; respirația e sgomotoasă, sforăitoare; uneori are vărsături. Această stare poate dura un timp foarte variabil, dela câteva minute până la mai multe ceasuri. Unii bolnavi nu-și mai vin în fire, ci mor, atunci apoplexia se numește *fulgerătoare*: alții mor după 2 sau 3 zile, de asemenea fără să-și mai revie. In alte cazuri cunoștința revine după câteva minute, tot așa și simțirea, dar bolnavul rămâne cu o jumătate a corpului damblagită, paralizată (*emiplegie*). Această paralizie poate să dispară și ea, după câtva timp, sau să rămână definitivă, până la sfârșitul vieții. Această stare provine dintr'o boală foarte gravă de creeri, cele mai adeseori o *emoragie*, adică o revărsare de sânge la creeri, prin ruperea unei artere. *Emoragie cerebrală*, sau *apoplexie cerebrală* înseamnă același lucru, adică o revărsare de sânge în creeri, sau la suprafața lor. — *Cauzele* sunt boalele de creeri: congestiunea (îngrămădirea de sânge), înmuierea creerilor, sifilisul, alcoolismul, arterio-scleroza. — *Tratament*. După ce s'a rdicat bolnavul de jos și a fost așezat în pat, trebue desbrăcat, descheiat la haine, descins de orice legătură pentru ca respirația să nu-i fie supărată. Odaia este bine să fie cât se poate de mare, ferestrele deschise ca să vie mult aer

curat, proaspăt; se curăţă corpul de orice murdărie. Apoi ne vom sili să tragem sângele dela cap în jos spre picioare, punând capul sus, pe mai multe perini, ghiaţă la cap şi lucruri calde, sau muştare, la pulpe şi picioare; se va aplica un clistir purgativ, preparat din ceaiu de siminichie (15 gr. la 500 apă), în care se pun şi 25 grame de sulfat de sodă, sau de sare amară; dacă bolnavul poate înghiţi i se va da un purgativ mai tare. Tot la început se vor aplica lipitori după urechi (10—15) sau, dacă bolnavul este sângeros, să i se lase sânge din vâna dela braţ. *Regim:* lapte şi zeamă de carne. Pentru *emiplegie* (dambla în jumătatea corpului,) se recomandă electricitatea, masagiul şi injecţiile cu strichnină. Pentru a evita un al doilea atac de apoplexie se recomandă să se facă un tratamet general al arterio-sclerozei, să se evite variaţiile bruşte ale tensiunei arteriale, să se oprească munca cu creerii, să se ocolească emoţiile vii, trecerile repezi dela o temperatură caldă la una prea rece. Să nu se facă o căldură prea mare în camere, vara să se evite acţiunea prea mare a razelor solare asupra capului, să se oprească excesele de orice natură şi să nu se mănânce mult la masă, mai ales seara înainte de culcare, să se oprească băuturile alcoolice, să se evite excitaţiunile, stomacul să fie în totdeauna liber. Să nu se frecventeze adunările numeroase în localuri rău aerate (cafenele, teatre, baluri, etc.), făcând în fiecare zi exerciţii sau plimbări îndestulătoare şi potrivite după starea fiecăruia. — In *popor* babele tratează săgetătura cu buruieni strânse în ziua Crucii, pe cari le fireb şi cu zeama lor spală bolnavul pe locui săgetat, mână şi picior.

Aprindere. — V. *Inflamaţie*.

Apucat (de epilepsie, etc.). — V. *Acces*.

Aramă. — V. *Cupru*.

Arăriel, *arăţiel*, *limba câinelui*, *pleşcaiţă roşie*. (*Cynoglossum officinale*, fam. Boraginaceelor). — Plantă erbacee cu miros greu, cu rădăcină cărnoasă în forma fusului; florile roşietice închise, mai rar albe; creşte prin locuri necultivate, pustii şi pietroase, pe coline uscate, pe lângă drumuri şi cu deosebire pe un pământ calcaros. Rădăcina de arăriel trecea altă dată ca având acţiune *narcotică*, în realitate însă *pilulele cu cinoglos*, sau arăriel, cari se găsesc în farmacie, îşi datoresc lucrarea lor calmantă şi somniferă *extractului de opiu* pe care îl conţin (2 ctgr. de pilulă) şi pulverii de săminţă de ios-ciam (măsălariţă)..

Arăţel. — V. *Limba mielului*.

Archiş. — V. *Ienupăr*.

Ardeiu, *paprică*, *piper roşu*, *piparcă* (*Capsicum annuum*, din fam. Solaneelor). — Plantă erbacee originară din America tropicală (Brazilia şi Mexico), introdusă în Europa prin veacul XVI, unde se cultivă foarte mult ca plantă culinară. In bucătărie se întrebuinţează fructele ca condiment şi pentru salată. In medicină se întrebuinţează ca stimulent şi rubefiant (înroşeşte pielea). Pe *dinăuntru* se dă ca stimulent sub formă de: praf, 50 ctgr. până la 2 gr.; extract apos, 30—60 ctgr.; tinctură, 10—30 picături. Pe *dinafară* se întrebuinţează pentru căderea părului în fricţiuni (10 gr. de tinctură la 100 gr. alcool). S'a recomandat şi contra *trânjilor* (emoroizilor) sub formă de *extract*, 40 ctgr. pe zi în hapuri. Dacă se pune pe piele o înroşeşte şi ridică beşici ca o vezicătoare, de aceea la *ţară* se întrebuinţează la junghiu şi la orice durere, singur sau amestecat cu rachiu. Vin fiert cu ardeiu şi cu zahăr se bea cald ca să provoace înăduşeală (transpiraţie). Pentru friguri se bea un pahar de vin roşu, în care se pune o lingură de ardeiu roşu pisat, sau se mănâncă ardei roşi, copţi (spuziţi) în cenuşă.

Arderea cadavrelor. — V. *Cremaţiune* şi *Incineraţiune*.

Arenal, *metilarsinat de sodă*.—Succedaneu al cacodilatului de sodă, care nu poate fi dat în băutură şi în injecţii sub piele. Arenalul este mai puţin toxic şi poate fi dat sub orice formă. Se dă 4—5 zile dearândul apoi se lasă tot atâtea zile repaus. Dă bune rezultate şi în frigurile *palustre*, întovărăşind chinina; se mai recomandă în oftică, bronchitele cronice, gripă, leucemie, anemie pernicioasă, vărsăturile sarcinei, etc. Doză: 25—50 mgr.

pe zi, până la 10 și chiar 15 ctgr., în paludism.

Aretel. — Caută la *Limba mielului.*

Argint (azotat sau nitrat de), *piatra iadului.* — La o temperatură de 190^0 nitratul de argint se transformă într'o masă topită ce curge ca uleiul și care se toarnă în forme puțin încălzite, de unde, după răcire, se obțin bețișoare albe sau cenușii, cari se topesc în părți egale de apă rece și caldă. *Proprietăți:* antispasmodic, antiflogistic, caustic. *Doză;* pe dinăuntru 1 până la 10 ctgr.; în clistire 5—10 ctgr. (copii), 15—20 ctgr. (adulți). Pe din afară: colir (picături de ochi) 1—2 gr. la 100. Când o rană este urîtă și merge încet spre vindecare o ardem cu un bețișor de piatra-iadului. *Otrăvirea cu nitrat de argint* are ca semne: vărsături alburii, cari se înegresc la aer. Pentru a o combate vom da bolnavului să bea apă sărată multă, apoi vomitive, apă albuminoasă (cu albuș de ou). — In *popor* se întrebuințează ca *prezervativ* în contra tuturor boalelor, dar *numai pe din afară;* copiilor li-se face cu piatra iadului câte un semn pe frunte, pe pântece, în jurul umflăturilor, ca să nu se întindă mai departe; tot așa la brâncă.

Argint (Albuminat de). — V. *Protargol.*

Argint viu. — V. *Mercur.*

Argirol. — Este o combinație de argint foarte utilă. Are culoarea neagră și conține 30% argint. Se întrebuințează mult în tratamentul bolilor de ochi (ulcere corneene, conjunctivite infecțioase etc.) în soluție de 15—20% și în injecții intrauretrale, în blenoragie.

Argiroză. — Se cheamă colorația pielei, sau a conjunctivelor, datorită întrebuințării îndelungate a sărurilor de argint. Dacă, de pildă, i se instilează unui bolnav vreme îndelungată nitrat de argint, în ochi, conjunctivele se colorează în negru, sau cenușiu și colorația aceasta perzistă multă vreme.

Argonină (Caseinat de argint). — Are proprietăți antiseptice și omoară microbii ca și nitratul de argint, fără însă ca să fie caustică.

Arigan. — V. *Sovârv.*

Arior. — V. *Laptele câinelui.*

Aripane. — V. *Ridiche.*

Aristochinină. — V. *Chinină* (Carbonatul de chinină).

Aristol, *timol biiodat.* — Un praf antiseptic ca și iodoformul: se întrebuințează la legarea rănilor, simplu sau amestecat cu alte medicamente: aristol 6 gr., subnitrat de bismut 8 gr., acetanilidă 30 gr., pentru pansament uscat la orice răni cari merg încet. Pentru boale de piele, în special în *psoriază* se dă pentru uns: aristol 5 gr. colodiu 50 gr.

Aritmie. — In mod normal inima bate după o anumită regulă. Orice turburare în ritmul ei, deci orice abatere dela regula normală, se cheamă aritmie.

Arm. — V. *Coapsă.*

Armată. — V. *Soldat.*

Arme de foc. — Rănile, sau plăgile prin armă de foc, se deosebesc de celelalte răni prin faptul că ele au adeseori un corp străin în adâncimea lor, glonte sau sburătură, sau, dacă glonțul a eșit, rămâne în rană o bucată de haină, de cămașă, sau alte murdării aduse de glonț. Plăgile prin armă de foc produc repede o stare de sfârșșeală generală, cu slăbiciune și după câtva timp (ore sau zile) dau naștere la febră, agitație și chiar aiurare. In cazurile de rănire prin armă de foc se va încerca să se scoată glonțul, sau sburătura din rană, lucru de multe ori foarte greu și uneori chiar cu neputință, în care caz se va mulțumi să spele și să desinfecteze rana bine, apoi să aplice un pansament, până la vindecare.

Armurar. — V. *Pustula Malignă.*

Arnea. — Este un bun aliment, foarte bogat în vitamine, conținând partea germinativă din semințe și spanac crud, săruri minerale, etc. Se recomandă în tuberculoză, pelagră, anemii pronunțate, în oboseală fizică și intelectuală, în convalescență. Se administrează sub forma de: pulbere sau bomboane, la copiii sub 5 ani 3—4 bomboane zilnic, sau 1—2 lingurițe de cafea, de pulbere; la adulți dozele se pot da duble.

Se poate lua sau în pulbere curate, sau în apă, lapte, cafea.

Arnică, *carul pădurilor, carul zânelor, podbal de munte* (*Arnica mon-*

tana, fam. Sinanterelor). — Plantă erbacee indigenă, care crește prin fânețele și pășunile umede. Rădăcina, frunzele și mai cu seamă florile se întrebuințează în medicină ca stimulente energice ale sistemului nervos, vomitive (cari fac vărsături), febrifuge, tonice și pe din afară pentru legarea rănilor. *Modul de întrebuințare;* pe *dinăuntru* sub formă de *ceaiu* 2—5 gr. la 1000, de *praf* 25—50 ctgr.; pe *dinafară: tinctură* 1—2 gr. sau zeamă de arnică 5 gr. la 1000.

Aron. — V. *Rodu pământului.*

Arpăcaș. — V. *Orz.*

Arsenic (dela grec. *arsenicon*, care vine dela *arsin*, bărbat). — Arsenicul se întâlnește în natură în stare nășcândă, dar mai adese ori în stare de sulfură, sau de arseniură metalică (cobalt sau nichel). Se află în mici cantități și în unele ape minerale. In medicină nu se întrebuințează arsenicul în natură, ci numai unele preparațiuni sau combinațiuni ale lui, toate otrăvuri foarte puternice și care sunt în acelaș timp și medicamente foarte folositoare, întrebuințate bine și în cantități potrivite. — Intre preparațiunile mai întrebuințate avem: *Acidul arsenios*, care este cel mai activ și se prezintă sub forma unui praf alb, numit și *șoricioaică*, din cauză că se întrebuințează la omorârea șoarecilor, punându-se de obiceiu în mămăligă, sau amestecat cu făină. In medicină se dă ca: antinevralgic, antiherpetic, febrifug, în boalele căilor respiratoare, ca escarotic (pus pe piele o arde formând o coajă, escară). *Doză: 2 până la 10 mgr.:* se întrebuințează sub formă de *granule* de 1 mgr. fiecare; *licoare lui Boudin* (1/100); care conține 10 miligrame de acid la 10 gr., *pilule*, zise *asiatice*, de câte 5 mgr. una. Pe dinafară sub formă de praf, sau în *paste*. Când se ia acid arsenios nu trebuie să se ia băuturi astringente, sau apă de var. — *Arsenitul de potasă* se dă în boale cronice de piele, la friguri palustre, boalele nervoase (isterie, coree, migrenă), scrofule, oftică, astmă, emfizem, bronchită, sau tusă veche. Se întrebuințează sub formă de: *Licoarea lui Fowler*, 2 până la 15 picături. — *Arsenicatul de sodă* se dă în aceleași boale ca și arsenitul de potasă, sub formă de: *Licoarea lui Pearson*, 4—20 picături; *granule* de câte 1 mgr. (2—10 pe zi); în *vin de china*, 5—10 mgr. pe zi. — *Otrăvirea cu preparate arsenicale.* Cele mai multe cazuri de otrăvire se fac cu *șoricioaică*, din greșeală, sau cu scop criminal. Culorile de anilină de pe jucării, bomboane, conțin și ele o cantitate bunișoară de acid arsenios; *săpunul naturaliștilor* conține 30 la 100 de acid; *pastele epilatoare* conțin sulfur de arsenic (orpiment) și uneori chiar și acid arsenios. Otrăvirile cronice se observă la lucrătorii cari prepară acidul arsenios, verdele lui Scheele (arsenit de cupru), sau cari lucrează la hârtia colorată, la flori, frunze și iarbă artificială, la sticlărie, sau la cei ce locuesc o cameră a cărei pereți sunt îmbrăcați cu hârtie verde catifelată, etc. *Semnele;* Otrăvirea *acută* se arată cam la un sfert de oră, sau o oră după ce s'a înghițit otrava, cu o simțire de căldură și de strângere în gât, sete mare, durere arzătoare la stomac, vărsături alimentare, bilioase verzi, negre sau albastre, diaree mare, cu dureri de pântece, respirația anxioasă, pielea rece, pulsul foarte mic. Otrăvirea *cronică:* lipsă de apetit, gura uscată, sete vie, greutate la stomac, vărsături, constipație, scaun cu sânge, slăbire și slăbiciune generală, ochii roșii și buhăiți, pielea uscată și scămoșată, diferite erupțiuni, paralizii. *Tratament.* In forma *acută:* vomitive (ipeca), să se bea multă apă sărată; fier dializat, 30 gr., repetat de mai multe ori sau magnezie în abundență, stimulente, fricțiuni, bolnavul bine acoperit ca să fie în căldură, albuș de ou, cataplasme pe pântece. In forma *cronică* să se depărteze cauza; reconstituante.

Arsilină. — Albumină fosforată și arsenicală cuprinzând la 100 părți: 2—6 de fosfor și 0.17 de arsenic. Se dă în boalele de piele, anemie, leucemie, paludism, etc. *Doză:* 3—4 gr. pe zi.

Arsinal. — V. *Arenal.*

Arșiță. — V. *Erpes.*

Arsuri, *combustiuni.* — Aburii cuprind părticele de apă foarte fierbinți, cari, venind în atingere cu pielea, se condensează și o ard; trași în piept, prin respirație, ard căptușeala bron-

chiilor şi plămânilor. Gazele ard prin flacăra lor, în cazurile de explozii şi arsurile nu sunt adânci, dar sunt primejdioase prin întinderea lor. Lichidele, când nu sunt fierbinţi până la 100^0, produc numai un eritem pe piele, fără nici o gravitate, cu cât însă temperatura lor este mai mare, cu atât şi arsurile pot fi mai primejdioase. Lichidele arzătoare caustice (vitriolul acidul fenic concentrat, acidul azotic, esenţa de oţet, etc.), dacă sunt înghiţite din greşală, sau cu voie, în cazurile de sinucidere, ard tot ce întâlnesc în drumul lor şi produc moartea. Solidele şi mai ales metalele, aurul, argintul, arama, fierul, etc., când sunt încălzite până la roşu produc arsuri adânci, însă mărginite numai la locul cu care au venit în atingere. Când aceste metale sunt topite, atunci arsurile sunt grozave; un nenorocit care şi-a scăpat piciorul într'un cazan cu fier topit, când şi la 'scos avea în locul lui un ciont carbonizat. — Pe lângă natura corpului arzător (gazos, lichid sau solid), care joacă un rol mare în ceace priveşte întinderea şi adâncimea arsurilor, trebue să ţinem seama şi de *durata*, cât acel corp a fost în atingere cu corpul nostru. Astfel se explică arsurile cele întinse la cari sunt supuşi epilepticii, cari cad peste foc fiind în nesimţire; tot aşa se întâmplă şi cu beţivii. Cu cât un corp arzător stă în atingere cu ţesăturile noastre mai mult timp, cu atât şi arsura va fi mai întinsă şi mai adâncă. — *Semnele*. Pentru a înlesni descrierea arsurilor, le vom împărţi în *trei* grade: *întâi* avem o roşeaţă vie, însoţită de o durere mai mult sau mai puţin arzătoare, a cărei durată variază. Această durere se poate asemăna cu durerea produsă de muştar. In acest grad arsurile se vindecă fără să facă puroi (fără supuraţie). In *gradul al doilea* avem o roşeaţă mai mare, o durere mai vie şi care ţine mai mult timp; apoi se ivesc pe pielea arsă nişte beşici întocmai ca la vezicători, pline cu un fel de apă gălbuie. Aceste arsuri se vindecă făcând puroiu (cu supuraţie). In *gradul al treilea* avem distrucţia pielei şi a cărnurilor de desupt, în diferite adâncimi. Aci nu este roşeaţă de cât numai pe mărginile părţilor arse; durerea este mai mică, uneori nu este de loc, iar vindecarea nu se face decât după ce au căzut părţile arse. Pe lângă semnele acestea arsurile dau loc la turburări ale sănătăţii, cari sunt în raport cu gradul de arsură, întinderea şi adâncimea ei. Este o mare deosebire între arsura de gradul întâiu, care de obicei nu produce decât o febră uşoară şi trecătoare şi între arsurile de celelalte grade, cari aruncă bolnavul într'o nelinişte mare, până la aiurare uneori, sau bolnavul cade într'o toropeală până la nesimţire. — *Tratament*. Dacă hainele sunt în flăcări se va înăbuşi focul, învălind persoana care arde cu un cearşaf înmuiat în apă, cu o plapomă, sau la nevoe cu un ţol, un covor sau ori ce ne cade în mână. Partea arsă va fi desvelită cu mare băgare de seamă, ca să nu rupem pielea, dacă e nevoie se vor tăia hainele cu foarfecele. Dacă arsura cuprinde o mare parte din corp, este bine să punem bolnavul într'o baie călduţă, în care va sta mult timp şi vom răci puţin câte puţin baia. Prin aceasta se poate preveni febra şi reacţiunea. Dacă bolnavul este rece, în leşin, îl vom încălzi cu ajutorul băuturilor calde şi excitante, ceaiu rusesc, sau ceaiu de teiu. Arsura va fi acoperită cu cârpe îmuiate în apă de var, amestecată cu unt de lemn, *liniment oleo-calcar*, pe care le udăm din când în când, cu aceeaşi doctorie. După ce am pus cârpe astfel îmuiate pe rană putem să mai punem pe deasupra un strat de vată şi apoi să legăm totul cu o faşă. Acest pansament trebue schimbat de 2—3 ori pe zi; el micşorează durerea, căldura va fi mai mică şi vindecarea la arsura de gradul întâiu se va face în câteva zile. Acelaşi lucru se va face la picioare, la faţă şi în celelalte părţi; acolo unde nu se poate face baia se va face numai pansament. Când arsura este întinsă prea mult, pe o mare parte a corpului, în loc de apă rece se va întrebuinţa apa călduţă, cu care se va face şi baie la nevoie. La arsurile de gradul întâiu se mai poate întrebuinţa şi *apa de plumb*, cârpe muiate şi stoarse, des primenite. Se mai recomandă spălături cu acid boric, în care se moaie cârpe şi se vor stoarce, aplicându-le pe arsură

și schimbându-le des și aceasta timp de 12—15 ore, după care vom pune cârpe muiate tot în acid boric, însă cald de 40⁰, pe cari le vom stoarce bine, le vom aplica pe arsură și pe deasupra vom pune gutapercă. Când nu e puroiu schimbăm acest pansament odată pe zi, în caz contrar de 2 ori pe zi. In gradul al doilea, când sunt *beşici*, le vom sparge cu forfecuțe trecute prin foc, le vom deșerta de apa ce conțin (fără însă să ridicăm pielița, căci ar produce bolnavului dureri și usturimi mari) după care vom face un pansament cu acid boric, ca mai sus. In loc de acid boric se poate întrebuința sublimat corosiv (1 la 3000), în care vom muia cârpele. Mai putem pune și diferite alifii întinse pe tifon, între acestea cea mai bună este: acid boric, antipirină câte 5 grame, iodoform sau xeroform 1 gr., vaselină 50 gr.; sau: salol 4 gr., cocaină 25 ctgr., vaselină 30 gr., După ce am aplicat alifia punem pe deasupra un strat de vată, apoi gutapercă și legăm; pansamentul se poate face în fiecare zi, sau la 2—3 zile odată. Vom da bolnavului tonice și calmante și regim de lapte. In cazurile grave precum și la arsurile de gradul al treilea doctorul singur va hotărî ce este de făcut. In arsurile de gradul al III-lea un bun medicament este *ambrina*. O găsim în comerț sub formă de plăci, ca ceara, o punem într'un vas, pe care îl vârîm în altul mai mare, care conține apă fiartă. Ambrina se topește îndată și din ea, astfel topită, luăm cu un bețișor învelit cu vată la cap și ungem toată rana. Pe deasupra punem un strat de vată și pansamentul astfel întocmit îl lăsăm până a doua zi, când îl ridicăm și repetăm această operație. Vindecările se obțin mult mai repede ca cu celelalte medicamente.

Artera (gr. *arteria*). — Canal prin care curge, sau mai bine zis circulă, sângele roșu. In limba poporului artera se confundă cu *vâna* înțelegându-se orice canal prin care curge sânge, fie roșu, fie negru; mai mult, Românul mai înțelege sub cuvântul de vână și tendoanele mușchilor.

Arterio-scleroză (gr. *sklerosis*, întărire, împietrire). — Când omul se hrănește prea bine și mai mult decât trebue, în raport cu munca lui, arterele de obiceiu se întăresc, se împietresc, își pierd elasticitatea și, prin îngroșarea păreților, se strâmtează, așa că sângele nu mai poate circula bine (v. *Aterom*), din care pricină se ivesc o mulțime de suferințe.

Articulație (Ințepenire de). — V. *Anchiloză*.

Articulațiuni (lat. *articulus*, încheietură), *încheieturi*. — Oasele cari compun scheletul omului sunt unite între ele prin articulații, sau încheieturi, cari permit unui membru, mână, sau picior, să facă diferite

Fig. 28. — Diferite feluri de articulații

mișcări: înainte, înapoi, în lături, în sus, în jos, de învârtire sau sucire. Intinderea acestor mișcări este mărginită prin niște coarde numite *ligamente*, cari sunt elastice și leagă oasele între ele. Impreunarea aceasta dintre două sau mai multe oase între ele, cu ligamentele și cămașa (capsula) care le acopere, se chiamă *încheietură*, sau *articulație*. Cele mai de căpetenie încheieturi sunt: *umărul*, *cotul*, *şoldul*, *genunchiul*, *pumnul* (v. aceste cuvinte). Așa dar o articulație se compune din capetele, sau extremitățile, a două *oase* și din mai multe *ligamente*, sau coarde cari le unesc; ea mai are afară de acestea niște sgâr-

ciuri sau *cartilaje*, un fel de discuri sau talgere flexibile, cari îndulcesc întâlnirea și loviturile celor două oase când se apropie unul de altul; apoi,- un fel de apă sau lichid vâscos, ca albușul de ou, ațos, care se chiamă *sinovie*, care udă mereu capetele oaselor pentru ca ele să alunece mai cu înlesnire, întocmai după cum face și uleiul la mașini. Când încheietura este sănătoasă *sinovia* este în cantitate mică, uneori însă crește și articulația se umflă, atunci avem ceea ce se zice *idartroză*. In alte cazuri *sinovia* este mai puțină decât trebue și mișcările încheieturii din această pricină se fac mai cu greutate și sunt dureroase,

Fig. 29. — Artrită a genunchiului (pungă seroasă cauzată de inflamație)

uneori se aud niște scârțâituri la mișcare, atunci avem *artrita uscată*, sau *seacă*. Pentru orice inflamații sau aprinderi de încheieturi să se caute la articolul *artrită*. Loviturile, căderile făcute deadreptul asupra unei articulații, mișcările exagerate involuntare, cari depărtează prea mult cele două capete osoase, sau cari rup ligamentele (când calci strâmb) și orice violență accidentală, pot produce diferite turburări articulare, mai mult sau mai puțin grave: *contuziuni*, *entorze* (sucituri), *luxațiuni* (scrintiri), *plăgi* (vezi aceste cuvinte). *Ingrijirile* ce sunt de dat bolnavului variază după natura accidentului. Aci vom spune numai că este o regulă de mare importanță care se poate aplica în toate cazurile, oricare ar fi articulația bolnavă, fie vorba de o inflamație, de lovitură, sau entorză (sucitură); *să se pună încheietura în odihnă*, în repaus absolut. Dacă durerea este la umăr, cot sau pumn, să se pună mâna într'un colțar sau tulpan, fixat pe după gât și să nu se facă nici o mișcare; dacă e vorba de șold, genunchi, sau glesne să se țină piciorul drept în pat și să nu se umble. Dacă încheietura este umflată, dureroasă, pielea roșie, să se pună cataplasme de in călduțe, cari se vor schimba tot la 2 ore, sau să se pună cârpe muiate în apă de plumb, simplă, sau cu laudan și toate acestea până vine doctorul, care după ce va examina cazul va prescrie tratamentul cel mai bun.

Artrită gr. *arthron*, încheietură, și terminația *itis*, care însemnează aprindere). — Este inflamația unei articulații și are mai multe forme. *Artrită acută:* 1. *Simplă*, produsă prin lovitură, cădere, fractură și atunci se zice *traumatică*, sau este produsă prin- tr'o infecțiune cum se întâmplă în scarlatină, febră tifoidă, blenoragie și atunci se numește *infecțioasă*. *Semnele* sunt: o durere mare la încheietura aprinsă, umflătură, roșiața pielei, febră (căldură). *Tratament:* odihnă în pat. membrul pus într'o direcție bună, bandaj (legătură cu bumbac) compresiv 2 .*Blenoragică* (vezi *Bleboragie*). — 3. *Gutoasă* (vezi *Gută*). — *Artrită cronică:* 1. *Uscată* (deformantă) provenită dintr'o fractură, o scrintire, o sucire a încheieturii, reumatism, dintr'o artrită acută. Se observă de obiceiu la șold, genunchi, cot, umăr, picior. — *Semne:* un fel de supărare la încheietură când se schimbă vremea, o durere spontană, care nu se mărește prin

Fig. 30. — Formarea unei pungi infecțioase (cu puroi) a = punga

mişcările articulaţiei ; umflătură cu deformaţie : greutate în mişcări, la umblat, înţepenire cu scârţiitură ; boala merge încet, are durată lungă şi ca complicaţie uneori se face apă în încheietură. *Tratament :* idroterapie rece medicaţiune alcalină, iodurată şi arsenicală : exerciţiu, plimbări pe cât se poate, diferite mişcări combinate, masagiu, gimnastică suedeză, să se întreţie forţele bolnavului prin tonice, fieruginoase, untură de peşte. — 2. *Tuberculoasă* (vezi *Tumori albe*). — 3. *Umedă* sau cu apă (vezi *Idartroză*).

Artritism. — Este o stare generală sau *diateză* care poate da naştere la diferite boale, la aceeaşi persoană, sau la indivizii unei familii : reumatism, gută, migrenă, diabet, obezitate, astmă emfizem, gastrită cronică, aterom, pietricele la ficat, rinichi şi beşică. *Cauze :* moştenirea dela părinţi sau neamuri ; bunul traiu şi muncă puţină cum se întâmplă la oamenii bogaţi, viaţă sedentară, la cei ce lucrează mai mult, cu mintea şi nu fac mişcare mai de loc, de aceea se observă artritismul mai mult în oraşe decât în sate. *Semne :* încă din copilărie se arată unele manifestaţii : eczemă, furnicele, agitaţie în timpul nopţii, constipaţie, şi emoroizi, curgeri de sânge din nas, sensibilitate la frig, dureri de cap, moleşeală sau nervozitate prea mare, dureri trecătoare prin oase şi încheieturi, dureri de ochi cu roşeaţă, guturaiu des, sau tusă nervoasă, căderea părului din vreme, turburări de stomac (râgâituri, greutate, arsură, nemistuire). *Tratament.* Pentruca să se preîntâmpine toate acestea trebue o hrană mai mult vegetariană, carne puţină, oprire dela băuturi alcoolice, dela cafea, ceaiu, dela legumi acide (macriş, patlagele roşii) ; să aibă scaun regulat ; idroterapie, exerciţiu sub toate formele (plimbări, gimnastică, bicicletă), fricţiuni uscate. Tratamentul *curativ* să se caute la diferitele boale înşirate mai sus şi cari constitue artritismul.

Fig. 31. — Reumatism deformat al articulaţiilor degetelor

Asa fetidă, *aerel.* — Este extrasă din rădăcina plantei *Ferula asa foetida* din fam. umbeliferelor, originară din Persia şi Afganistan. La noi *aerelul*, sau *asa fetidă*, vine în bucăţi roşietice, sau cafenii, unsuroase la pipăit, spărgăcioase la răceală, moi, mlădioase la căldură, răspândind un miros de usturoiu, pătrunzător, greu şi neplăcut, la gust amară, iute şi puţin aromatică. Ea se dă ca antispasmodic puternic, ca emenagog (ca să înlesnească venirea regulelor) şi ca viermifug. Se dă sub formă de *pilule :* asa fetidă şi camfor câte 10 ctgr., săpun cât trebue pentru o pilulă, să se ia 1—6 pe zi. — Sub formă de *praf* se dă : 50 ctgr., până la 2 gr., de *alcoolat* şi *eterolat* 1—4 gr. pe zi, în *clistire :* asa fetidă 2—4 gr., un gălbenuş de ou, ceaiu de nalbă 250 gr.

Asaprol. — Praf alb, uneori puţin roşietic, fără miros, gust amar. Proprietăţi : antiseptic, antitermic, antireumatismal, analgesic ; lucrează ca şi salicilatul de sodă, însă este mai uşor de tolerat pentru cei cu stomacul slab, sau cu albuminurie. Se dă în contra reumatismului articular acut şi sub acut, reumatismului muscular, la gută, influenţă, viermi intestinali : 1—3 gr. la copii, 2—4—6 gr. la adulţi, în poţiune, buline, sau prafuri de câte 50 ctgr. Nu se poate da cu antipirină şi sulfat de chinină.

Ascaride lombricoide. — V. *Viermi intestinali.*

Ascită (gr. *askitis*, dela *askos*, burduf), *boală de apă, dropică, idropică, idropizie abdominală.* — O revărsare de apă în pântece, în care apa sau lichidul poate ajunge la o cantitate de multe ori foarte mare, 10—15—20 şi chiar 30 litri. Ascita poate să fie o boală de sine stătătoare (*idiopatică*), sau să fie produsă de o altă boală, sau de o turburare generală a sănătăţii, care să favorizeze îngrămădirea de apă, sau de serozitate, în cele mai multe ţesături (v. *Anazarcă*). Ascita poate fi produsă de o răceală, de frig (*à frigore*), prin luarea unor băuturi cu ghiaţă, sau alte cauze cari nu se cunosc, mai poate fi produsă de o boală de *ficat*, de *splină* (*friguri palustre*),

de *inimă* (*insuficienţă mitrală etc.*) de *rinichi* (*nefrită*)), sau de *peritonita* tuberculoasă, sau canceroasă. *Tratamentul* variază după cazuri : în ascita idiopatică se va da numai *lapte* şi *diuretice* (medicamente) cari fac ud mult) ; în ascita produsă de altă boală se va trata boala care a produs'o. Când apa este peste măsură de multă şi bolnavul este ameninţat să moară, atunci i se va da *cep*, adecă se va face *paracenteza* abdomenului (pântecelui) şi se va scoate încet şi cu băgare de seamă aproape tot lichidul. Injecţiunile iodate pot fi folositoare, cu condiţie ca să nu se injecteze decât o soluţie puţin concentrată şi variabilă, după natura lichidului extras.

Fig. 32.—Aspiratorul lui Potain

Aseptic (gr. *a*, nu, şi *sépsis*, infecţiune). — Orice substanţă care nu are germeni de boală, sau microbi, se zice *aseptică*. Microbii sunt nimiciţi prin fierbere (apă fiartă) sau prin ajutorul unei etuve, care îi distruge pe toţi.

Aseptol (acid ortofensoulfuric). — Lichid negricios cu proprietăţi antiseptice întrebuinţându-le ca şi fenolul (acidul fenic) : intern 10 ctgr. până la 1 gr. pe zi, într'o poţiune, sau sirop ; extern 2 până la 4 la 100.

Asfixie (gr. *a*, nu, şi *sphyxis*, pulsaţie). — Prin acest cuvânt se înţelege greutatea sau neputinţa de a respira, adecă de a absorbi oxigen şi a da afară acidul carbonic, aşa că nu se mai poate primeni sângele din ţăsături. Asfixia, dacă nu se iau măsuri grabnice în contra ei, sfârşeşte în totdeauna prin moarte. — Asfixia este de 2 feluri : simplă şi *toxică*. *Asfixia simplă* provine din mai multe *cauze* : când aerul nu este în cantitate îndestulătoare ; *aerul rarefiat* (la înălţimi mari, pe munţi înalţi, sau în balon) ; *aerul confinat*, închis, cum este în camerile neaerate în de ajuns, pentru numărul celor ce le locuesc ; aerul încărcat cu acid carbonic, cum este în pivniţele în care fierbe sau fermentează vinul sau fructele, etc. (vezi *Aer, Aerisire. Aer rarefiat* şi *Aer confinat*). — Asfixia mai poate fi produsă printr'un obstacol sau o piedică în respiraţie, cum se întâmplă la cei *spânzuraţi, înecaţi, sufocaţi*, (năbuşiţi), *sugrumaţi* (gâtuiţi), la cei ce au astupate căile respiratoare printr'un corp străin înghiţit, sau produs printr'o boală : cancerul, oftica, sau difteria (crup). Intre cauze se mai numără şi unele leziuni nervoase : acţiunea curenţilor electrici, suprimarea excitaţiei respiratoare a nervilor pielei, printr'o arsură generalizată, leziunile nervilor frenici şi ale bulbului cerebral, cum este în : *epilepsie, turbare, tetanos*, în otrăvirile cu *strichnină*, şi *curară*. — Asfixia se mai poate întâmpla în boalele de *plămâni* (bojoci), când veziculele lor nu mai pot primi aer, fiind umplute de exudate (pneumonie), sau sunt apăsate de ceva din afară, (cum este în *pleurezie cu apă*), în boalele de *inimă*, când nu mai poate fi împins sângele în plămâni, în embolia pulmonară, boalele infecţioase, etc. *Asfixia toxică* este otrăvirea sângelui cu gazuri vătămătoare, cum sunt *acidul carbonic* şi *oxidul de cărbune*, cari iau locul oxigenului din aer. Aceste gaze se formează când s'a pus capacul la sobă înainte de a se stânge focul cu totul, când se pune mangal într'o strachină în mijlocul odăei, cum fac cei ce vreau să se omoare, când o sobă de fier trage rău, sau sunt aruncate în bombele din avion, în timp de războiu. Se mai poate ivi când se ţin în camera de dormit *flori*, cari toată noaptea dau acid carbonic. Această asfixie mai poate fi produsă prin gaze sulfuroase (de pucioasă), gazul aerian de iluminat (cu care se întâmplă multe morţi), gazul ce iese din hasnalele privăţilor (latrinelor). — *Semnele asfixiei* sunt : la început o greutate la cap, o aplecare neînvinsă la somn, o moleşeală generală, vâjiituri de urechi, zăpăceală cu ameţeli, încercare de a vărsa, faţa devine roşie purpurie, mâinile şi picioarele încep a se răci. Dacă lucrul se opreşte aci omul poate fi scăpat de moarte, îşi revine ; dacă însă asfixia continuă atunci el merge spre

o moarte sigură : amorţirea se măreşte, inteligenţa şi cunoştinţa scad şi se pierd; picioarelé devin nesimţitoare, apoi mânile şi pe urmă trunchiul; membrele sunt succesiv atinse de convulsiuni (spasme) foarte tari, apoi de paralizie completă. Lipsa de aer produce o nelinişte de nespus. Respiraţia devine mai înceată, mai slabă până se sfârşeşte cu totul, iar inima mai continuă încă puţin să bată, dar din ce în ce mai slab, până încetează definitiv, când moartea a sosit. — *Tratament:* sunt două regule de păstrat dacă vrem să reduceam la vieaţă pe un asfixiat: *să lucrăm iute*, să nu aşteptăm până ce vine doctorul, care de multe ori este aşa de greu de găsit şi să *lucrăm mult timp*, cu răbdare, chiar şi *mai multe ceasuri* dacă este trebuinţă, căci s'au văzut multe succese. Mai întâiu de toate scoatem bolnavul la aer curat, apoi facem *tracţiunea ritmică* a limbii: deschidem repede gura, ţinând fălcile depărtate cu ajutorul unui dop de plută, a unei bucăţi de lemn, cu o coadă de lingură, apoi prindem limba cu o pensă, cu un cleşte, cu un cârlig, sau cu degetele învelite cu o cârpă subţire, ca să nu alunece, şi să o *tragem cu putere afară* de 16 până la 20 de ori pe minut, apoi o lăsăm să reintre în gură până unde merge ea şi numai atunci o tragem din nou, urmând tot astfel. Pentru ca să nu mai numărăm de câte ori tragem limba afară pe minut, putem să regulăm aceastâ tragere după respiraţia noastră, adecă la fiecare respiraţie s'o tragem odată afară. Când limba începe a se împotrivi la tragere este semn bun, semn că respiraţia celui asfixiat începe să se restabilească, ceea ce se arată şi printr'o ridicare a pieptului, apoi o scoborîre însoţită uneori de un sughiţ. Afară de tracţiunea limbii, sau odată cu aceasta, se mai face respiraţia artificială prin *mişcări de asemenea ritmice* ale pieptului, pentru care avem nevoie de un ajutor ca să le facă, şi anume: el va aplica cu putere mâinile pe piept, apăsându-l tare, apoi le întinde cât poate de tare în direcţia capului, continuând astfel până ce omul începe să respire (vezi *Inecaţi*). Ajutorul mai poate face şi astfel: să se aşeze înapoia capului bolnavului, să prindă braţele şi să le apese cu putere asupra pieptului în timp de trei secunde (clipe), să facă *expiraţiunea* (adecă darea afară a aerului din piept), apoi să le depărteze şi să le ridice pe lângă cap, ţinându-le astfel iarăşi 3 secunde, să facă *inspiraţiunea* (adecă intrarea aerului în piept), după care iar le lasă în jos repetând acelaşi lucru până la sfârşit. Dacă aceste mişcări se fac în acelaşi timp cu *tragerile limbii*, trebue să facem astfel ca ridicarea mânilor să se facă în timp ce limba e afară şi lăsarea lor în jos când limba este înăuntru şi aceasta de 16—20 ori pe minut. Bine înţeles că toate aceste mişcări de braţe *nu pot înlocui tragerea limbii*, care este cel mai energic mijloc de a învia pe un asfixiat, ci pot s'o ajute. Se mai recomandă şi *inhalaţiile de oxigen*, când putem să le facem. După ce am readus omul la viaţă îl vom culca într'un pat cald, cu capul ridicat pe perini, îi vom da un ceai cald, cu lingura, *supraveghind respiraţia*, căci se poate întâplma să înceteze din nou, mai ales când asfixia a ţinut mult şi atunci iarăş începem ca mai sus. Despre tratamentul asfixiei la *înecaţi*, *spânzuraţi* şi la *noii-născuţi* vezi la aceste cuvinte.

Aşiaş. — V. *Mac*.

Asistolie gr. *a*, nu, şi *systoli*, contracţiune). — Slăbirea contracţiunilor inimii, care vine sau în mod brusc, repede, sau în perioada cea din urmă a boalelor de inimă. Criza de asistolie poate fi datorită unei degenerări a fibrelor musculare ale inimii, unei leziuni valvulare foarte întinsă, turburărilor circulaţiei periferice. Mai poate fi datorită unei slăbiri a contracţiunilor cardiace, determinată sau printr'o leziune nervoasă, sau printr'o compresiune a inimii (exudat pericardiac). Ea se caracterizează prin nelinişte mare, dispnee (răsuflare grea), slăbiciune, neregularitate şi inegalitate în mişcările inimii şi ale pulsului dilatarea vinelor, cianoza (învineţirea buzelor), răcirea mâinilor şi picioarelor, idropizii multiple, în deosebi edem pulmonar, congestiuni viscerale, albuminurie, etc. Asistolia poate aduce repede moartea, sau să treacă momentan, pentru a reveni sub in-

fluenţa cauzelor cari i-au dat naştere.

Asmăţui, *haţmaţuchi, turbure, turburea* (*Anthriscus Cerefolium* sau *Choerophyllum Cerefolium*, fam. umbelifere, lor). — Plantă erbacee, cu flori albe, care creşte prin tufişuri, livezi, pe lângă garduri, pe marginea pădurilor şi a viilor, uneori cultivată ca plantă culinară. Se întrebuinţează planta întreagă ca diuretică, emenagogă (face să vie regulele) şi contra h.-moroizilor. Se dă sub formă de băutură, 10 gr. fierte într'un litru de apă. In supa de legume unele gospodine pun şi asmăţui.

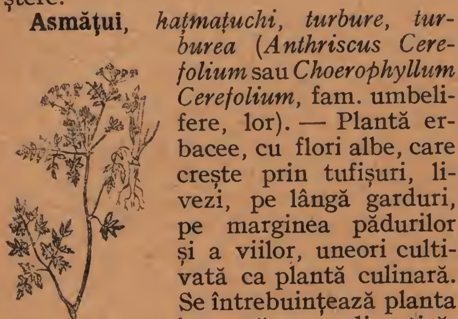

Fig. 33. Asmăţui

Asociaţie microbiană. — V. *Microbi*.

Asol. — Antiseptic puternic, având ca bază aldehida formică. Se disolvă foarte uşor în apă rece, sau caldă. Are miros plăcut. Asolul în soluţie de 1 la sută omoară în 7 minute microbul ofticei, în 10 minute microbul febrei tifoidă, al răpciugei, stafilococul piogen auriu, în cinci minute microbul ciumei. Se întrebuinţează cu mult succes în *chirurgie*, în *ginecologie* şi la *faceri*. — *Doză:* o linguriţă la un litru de apă pentru spălarea rănilor, 2 linguriţe la un litru de apă pentru spălături vaginale şi uterine, o lingură la un litru pentru dezinfectarea camerilor, scuipătorilor, etc. Câteva picături de asol, într'un pahar de apă, formează o bună apă de spălat în gură.

Aspic. — V. *Leventică*.

Aspirină. — Se prepară din acidul ac-tic combinat cu cel salicilic. Se găseşte sub forma de pulbere, sau de pastile. Se întrebuinţează într'o mulţime de boli: reumatism, dureri ale muşchilor, şalelor, influenţă (guturai), pleurezie cu lichid, ascită, dureri oculare de natură reumatismală, etc. Se poate lua în apă, sau orice lichid. Luată odată cu un ceai fierbinte produce o puternică transpiraţie. Doza mijlocie, zilnică, pentru adult, este de 2—3 gr., luate în doze egale, de 4—5 ori pe zi. Copiilor li se dă o cantitate mult mai redusă (1—1.20 gr. pe zi), luată în doze de 0.25—0.30 ctgr. de fiecare dată, iar copiilor mici de tot câte 0.10—0,20 ctgr. pe an de vârste.

Aşternut. — V. *Pat*.

Astigmatism (gr. *a* nu, şi *stigma*, punct). — Un defect al ochiului, care nu vede desluşit obiectele în toate părţile lor. E datorit faptului că organul nu are aceeaşi putere refringentă în diferite planuri ce trec prin axa lui. Astfel ochiul atins de astigmatism pe când priveşte o suprafaţă formată de linii verticale şi de linii orizontale, nu vede lămurit decât pe unele, sau pe celelalte. Pentru a remedia acest defect se întrebuinţează ochelari cu sticle cilindrice.

Astmă (grec. *asthma*, respiraţie anevoioasă, grea). — Este o boală nervoasă care se arată prin accese de opresiune, ce se repetă la intervale neregulate, adeseori foarte depărtate unele de altele şi în intervalul cărora bolnavul pare a se bucura de o sănătate bună. Cel dintâiu acces de astmă se iveşte de obiceiu cam pe la miezul nopţii, arătându-se printr'o greutate mare în piept, o simţire de apăsare foarte obositoare; faţa este la începută palidă, apoi vânătă, acoperită de sudori reci, cu respiraţia gâfâindă, sgomotoasă şi întretăiată. Această stare durează 1 până la 3 ore, uneori şi mai mult, până ce în sfârşit se iveşte o tusă cu ajutorul căreia scuipi un fel de scuipat vâscos, cleios, sămănând cu fideaua fiartă. De obiceiu accesele se produc în serii, mai mult sau mai puţin apropiate, cari durează câteva zile sau câteva săptămâni şi a căror totalitate constitue ceea ce se chiamă un *atac de astmă*. Dacă se întâmplă ca bolnavul să aibă în acelaşi timp şi *o bronchită*, atunci respiraţia este şi mai grea şi mai supărătoare. *Emfizemul* este produs de astmă, de multe

Fig. 34.—Compresiunea nervului pneumogastric

ori, tot așa și unele boale de inimă. — *Cauzele* astmei sunt: ereditatea, mai cu seamă la cei ce sufăr de reumatism, de gută, de trânji, de blândă, de eczemă. Accesele de astmă, sunt provocate (la cei predispuși) de umezeală, de răceală, de unele mâncări grele (raci de mare, stridii, scoici), de gaze și pulberi (praf), de diferite mirosuri (de viorele, de grăsime când arde, de ipeca, de clor), etc. Astma se observă mai des la bărbați. In ultimul timp se crede că ar fi datorită unei excitații prea mari a pneumogastricului. — *Tratament*. In momentul accesului vom ține bolnavul șezând în pat, sau pe un scaun (fotoliu) cu capul în sus, cu șealele răzimate pe perini. I se va da cât se poate mai mult aer, deschizând ferestrele, dacă nu cumva e prea frig afară, în caz contrar numai ușa care dă într'un antreu; îi vom da să fumeze țigarete de *datura* (ciumăfaie), de *hiosciam*, de *cânepă de India;* vom afuma în jurul bolnavului, aprinzând *hârtie nitrată*, sau frunze de datură, hiosciam, beladonă, singure sau asociate. Să se dea bolnavului cafea neagră, tare, din sfert în sfert de oră. Se mai recomandă pentru oprirea accesului, să se facă *compresiunea nervului pneumogastric* la nivelul gâtului, care se poate face de însuși bolnavul, sau să se pună ghiață la gât. Se mai pot face inhalațiuni de *eter*, de *iodur de etil*, de *cloroform;* sau să se pună aproape de pat o farfuriuță cu 4—5 gr. de *piridină*, pentru o cameră cam de 25 m. c. Să se dea poțiunea: eter sulfuric 1 gr. extract de beladonă 5 ctgr. apă de laur-ceras 10 gr., apă distilată și sirop de coji de portocale câte 60 gr., la fiecare ceas câte o lingură. Dacă accesul e mare de tot și durează prea mult se pot face injecțiuni sub piele de *morfină*, de câte 1 ctgr. de 3—4 ori pe zi. Pentru a opri revenirea acceselor trebue evitate cauzele amintite mai sus. Apoi trebue examinat nasul și fundul gâtului, pentrucă se poate ca astma să-și aibă originea acolo. Unele forme sunt mult ajutate de tratamentul cu raze X. Ca *tratament general preventiv* se va da *iodurul de potasiu* în doză mijlocie de 1—2 gr. pe zi și preparatele *arsenicale*. In *popor* se tratează astma cu *vâsc*, care este un parazit ce se face pe ramurile merilor, perilor, răchitelor și a bradului alb. Vâscul de păr și de brad se bea fiert în apă. Se mai întrebuințează și ceaiul de flori și frunze de *degetariță* (digitală).

Astragal. — V. *Picior.*

Astringente (lat. *astringens* dela *astringere*, a strânge). — Se cheamă medicamentele cari fac ca țăsăturile și orificiile cu cari vin în atingere să se strângă. Ne putem convinge despre acest efect dacă punem pe limbă un mic cristal de piatră acră, sau o picătură de suc de lămâe. Ele se întrebuințează pe dinafară pentru a opri o curgere de sânge (emoragie), sau pentru a combate o inflamație superficială, iar pe dinăuntru pentru a opri urdinarea, sau orice altă scurgere anormală. Se întrebuințează sub formă de prafuri, gargară, injecții (spălături), clistire, băuturi, hapuri, etc. în doze variabile după vârsta și constituția fiecăruia, după cum se arată la fiecare din ele. Cele mai principale sunt: a*cidele* (sulfuric, azotic, cloridric), sărurile de *plumb*, de *zinc*, de *fier*, de *cupru* (piatră vânătă), de *mercur*, etc.; apoi *alumen* (piatră acră), *tanin*, *acid galic* și toate substanțele bogate în tanin: ratania, răculeț, gogoși de ristic, căpșuni, coaje de stejar, rodie, chinchină, gutui, etc.

Ață la limbă. — V. *Limbar.*

Atac. — Caracterul *atacului* este *repeziciunea* în năpădirea boalei și *repetarea* lui periodică, întocmai ca la *acces*. Despre *atacul de apoplexie*, *epilepsie*, de *gută*, *reumatism* vezi aceste cuvinte. *Atacul de nervi*, care se observă de preferință la fetele și femeile tinere, în urma unei emoțiuni morale vii, unei supărări, unei spaime, unei *boale de inimă*, sau a unei indigestii, alteori fără nici o cauză aparentă. Acest atac de nervi, care se observă mai ales la o persoană nervoasă și anemică, vine repede și constă într'o indispoziție generală, care nu se poate descrie și care încetul cu încetul se fixează într'un punct oarecare, mai ales la lingurică, în dreptul stomacului, sub formă de strânsură apăsătoare, care merge crescând. După aceea i-se înmoaie picioarele și bolnava cade jos făcând mișcări dezordonate și

suciturí de corp ciudate, uneori rostogolindu-se pe pământ în toate felurile. Cele mai adese ori bolnava n'are cunoştinţă, nici nu mai simte, cu toate aceste ea vorbeşte ca în vis, mai mult aiurează în mod sgomotos şi cu halucinaţii, fără să simtă dacă o gâdili, o arzi, sau o înţepi. Acest *atac de nervi* poate ţine câteva minute, până la câteva ceasuri şi se termină de obiceiu prin sughiţ şi lacrimi. *Tratament:* In timpul atacului bolnava să nu se lovească, să nu-şi facă rău, prin urmare vom pune-o în pat, sau îi vom aşterne jos o saltea, sau perini, ţinând-o cât se poate în loc fără violenţă însă; îi vom desface legăturile de peste mijloc, corsetul, pentru ca respiraţia să se facă bine, sau mai bine s'o desbrăcăm de tot, o vom stropi cu apă rece pe faţă şi pe piept, îi vom pune la nas *eter*, sau oţet, până ce-i trece atacul, sau, dacă durează prea mult, se va chema doctorul, care o va deştepta şi îi va prescrie o cură potrivită cu starea ei.

Atac. — V. *Tuberculoză.*

Atac de nervi. — V. *Isterie.*

Atavism. — Tendinţa fiinţelor vii de a prezenta o asemănare cu caracterele mintale, sau fizice, ale unui străbunic îndepărtat.

Ataxie. — (gr. *a*, fără, şi *taxis*, ordine). — Prin acest cuvânt se înţelege o neregulă în îndeplinirea unor fenomene fiziologice (ataxie în mişcările umbletului), sau în mersul unor boale. Boalele cu formă ataxică sunt caracterizate prin unele semne neobişnuite, de pildă: nestabilitatea fenomenelor şi, adese ori, lipsa de proporţie între leziunile organice şi dezordinele funcţionale (febrele pernicioase, scarlatina anormală, icterul grav, etc.) — *Ataxia locomotrice.* Este o boală a măduvei spinării, care are două perioade: de *suferinţă* şi de *paralizie.* In prima perioadă de *suferinţă*, avem următoarele semne: *dureri* care vin de obiceiu sub formă de crize, dureri *fulgerătoare*, sau pătrunzătoare prin picioare, cu intervale de odihnă mai mult sau mai puţin lungi: câte odată dureri de mijloc, încingătoare, dureri în degetele mici şi inelare dela mâni, la faţă, la ceafă, crampe de stomac cu vărsături, dureri în beşică, la rinichi, în maţe, în dreptul inimii. In perioada a doua, de *paralizie*, avem: lărgirea pupilelor, căderea pleoapei de sus, vederea dublă, strabism, slăbirea gradată a vederii, vâjiituri de urechi, tusă nervoasă cu un fel de năduf; Bolnavul îşi aruncă picioarele înainte şi în afară şi isbeşte pământul cu călcâele. Pe când ataxia atinge mâinile (ceeace se întâmplă rar şi târziu), bolnavul devine stângaciu, simţul pipăirii şi al durerii este micşoarat. La urmă de tot muşchii se atrofiază şi cade repede într'o slăbiciune generală. Ataxia este o boală care merge încet şi crescând, 15—20 ani. Câte odată se poate vindeca, mai ales când se ia din vreme. *Cauzele:* în multe cazuri este sifilisul (şi atunci, dacă se îngrijeşte repede, se poate vindeca) excesele alcoolice, oboselile prea mari, excesele veneriene, tuberculoza. De multe ori nu i-se poate cunoaşte cauza. — *Tratament.* La început se recomandă evitarea tuturor exceselor şi a oricărei oboseli. La cei *sifilitici* se va institui un tratament specific intens. După o cură mercurială se vor da pilule tonice cu: lactat de fier 5 gr., extract de chinină 5 gr., extract de nucă vomică 50 ctgr., extract de genţiana cât trebue pentru 100 pilule, din cari se iau 3—6 pe zi. Se mai dă *nitrat de argint*, 3—5 ctgr. pe zi în pilule de câte 1 ctgr. şi *săcară cornută* câte 60—90 ctgr., pentru fiecare din cele 3 zile dintâiu ale fiecărei săptămâni, timp de 5—6 săptămâni; *fosfur de zinc* 15—40 miligrame pe zi în pilule. Contra durerilor fulgerătoare: antipirină, exalgină acetanilidă, morfină, cloral, sulfonal, băi calde prelungite, pulverizaţii de eter, de clorur de metil, electrizaţii cu curenţi continui. Pentru dureri de stomac, în caz de ipercloridrie: bicarbonat de sodă în doză mare; în momentul accesului: morfină, vezicătoare la lingurică, pulverizaţii de eter, sau de clorur de metil. Pentru văsrături: protoxalat de cerium, 5—15 ctgr. de 3—4 ori pe zi. Educaţia progresivă a muşchilor prin exerciţii metodice de gimnastică pentru regularea mersului.

Ataxie locomotrice. — V. *Ataxie* şi *Măduva spinării.*

Atelă. — Se cheamă o scândurică de care ne servim să legăm o mână,

sau un picior frânt. De obiceiu se fac din scânduri de brad, subţire şi netede şi se pun, una sau două, dealungul membrului rupt, apoi se leagă cu un prosop, o curea, sau orice avem la îndemână şi astfel transportăm rănitul la medic, sau la spital.

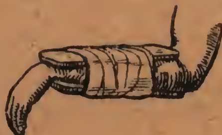

Fig. 35.—Cum se leagă braţul rupt, de atelă

Aterom. — O boală a arterelor, caracterizată prin degenerarea grăsoasă a tunicii lor interne, care se rupe, sau din contră, se infiltrează cu săruri calcare şi formează plăci tari, cari reunindu-se dau arterei o rigiditate sau tărie osoasă (arteră în formă de ţeavă de pipă). Din această stare pot rezulta trei lucruri: lărgirea mărginită a arterei, numită *anevrism*, apoi ruptura ei, ceea ce ne dă *emoragie* şi închiegarea sângelui provocată prin neregularitatea peretelui, *tromboză*, cu mortificarea ţăsutului udat de acea arteră, *gangrenă*. *Semnele:* dacă pipăim artera bolnavă o simţim tare, neregulată, cu şerpuituri, mai ales la tâmplă sau la mână (radiala), pulsul neregulat, brusc sau slab. *Complicaţiuni* se pot ivi din partea rinichilor, a inimii, a creerilor (emoragie sau înmoiere). *Cauzele:* alcoolism, artritism (mai ales diabet), sifilis, bătrâneţe. *Tratament preventiv:* cumpătare mare în toate, exerciţiu regulat zilnic.

Atitudine (lat. *Atitudo, situs corporis*, poziţia corpului). — Dacă stăm un timp oarecare nemişcaţi, în acelaşi loc, sau când suntem prea aţintiţi la un lucru oarecare, corpul nostru ia, în mod instinctiv, poziţia care-i pare mai puţin obositoare, sau care-i convine mai bine pentru acel lucru; dacă această poziţie este prea prelungită şi dacă mai cu seamă aceasta se repetă zilnic, atunci poziţia luată de corpul nostru năzueşte să rămână aceeaşi şi în timpul de odihnă. Fiindcă această atitudine este de obiceiu viţioasă, adecă ridică un umăr mai mult decât pe celalt, sau ţine spatele prea aplecat, rezultă că trunchiul nostru nu se mai poate ţine drept şi rămâne strâmb pentru toată vieaţa. Acestfel de sucitură, sau de strâmbare de corp, nu numai că strică frumuseţea staturii, dar în acelaşi timp poate să împiedece şi unele funcţiuni, cum sunt: respiraţia, mistuirea, etc. Prin urmare trebue să fim cu mare băgare de seamă mai ales la copii, în vârsta desvoltării fizice şi să preîntâmpinăm din vreme urmările atitudinilor viţioase pe cari le iau în timpul scrisului, a cetitului, a cusutului, în *şcoale* şi cari atitudini dau naştere la deviaţiuni şi deformaţii de corp, de statură.

Fig. 36.—Atitudine bună la scris

Fig. 37.—Atitudine bună la scris

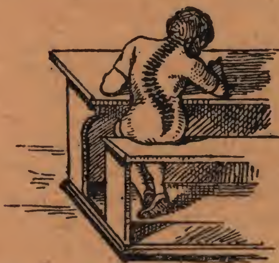

Fig. 38. — Atitudine rea la scris

Atlas. — Se chiamă cea dintâi vertebră din şira spinării. Pe ea se sprijină craniul.

Atonie. — Se cheamă scăderea mare a puterii de contracţie a ţesăturilor, (atonie uterină, gastrică, etc.).

Atoxil, *anilarsinat de sodă.* — Pulbere albă, fără miros, gust cam sărat, solubilă în apă. Se recomandă în boalele de piele, în anemie, în oftică, în boalele somnului în pelagră, etc. Atoxilul se dă în buline de câte 10 ctgr., simplu, sau cu puţină lactoză, 1—3 pe zi sau într'o soluţie: atoxil, 1 gr., apă distilat, 150 gr. (1—3 linguri pe zi în puţină apă), sau în injecţiuni sub piele: atoxil, 1.50, apă distilată, 10 c. c. (o injecţie reprezintă 15 cgr. de atoxil); se pot injecta 2 c. c. odată, adecă 30 ctgr., sub pielea pân-

tecelui sau în fesă, repetându-se la fiecare 2, 3 sau 4 zile.

Atrepsie (grec. *a*, fără și *threpsis*, nutriment). — Boala copiilor de țâță, a sugacilor. Nou-născuții slăbesc încetul cu încetul, până ce rămâne numai pielea și osul. Un copil cu atrepsie este încrețit ca un bătrân. Slăbirea vine din hrana rea, din care pricină copiii urdină mult, beau apă și ar mânca mereu. *Cauzele:* părinți nesănătoși, lapte rău, hrană rea și prea de timpurie. *Tratament:* să se dea țâță sau lapte la intervale regulate, să se caute o doică sănătoasă, să se țină curat *biberonul*, să se dea lapte până la 10—12 luni. Ca medicamente se recomandă contra diareei acidul lactic, apă de var, bismut, clistire cu amidon cu tanin, benzonaftol, dermatol, tanigen etc. Copilul să se țină învelit în haine calde, să i-se facă băi calde și cu muștar, fricțiuni stimulente cu spirt, sau oțet de trandafir. — La *țară*, când se îmbolnăvește un copii de boală câinească, *babele* iau pelin verde, îl toacă mărunt, îl freacă în mâini, îl amestecă cu găinați de găină, îl prăjește cu seu de lumânare și leagă copilul la pântece. Tot pentru aceasta fac copilului scăldători cu *părul ciutei*. (Rhamnus cathartica), de 3 ori pe zi: dimineața în fundul casei, la amiazi în mijlocul casei și seara la ușă. Iși poate oricine închipui ce greșeală fac cei ce mai cred în aceste obiceiuri.

Atrofie (gr. *a*, nu, și *trophi*, nutriment). — Slăbirea organismului, a unui organ, sau a unui țăsut, din cauza unui vițiu, a unei hrăniri rele și neîndestulătoare, a unei boale. Slăbirea este atrofia țesutului grăsos. In vechime prin cuvântul *consumțiune* se înțelegea atrofia mușchilor și sub numele de *ftizie* (ceea ce astăzi însemnează oftică la plămâni, sau formă ulceroasă) se descria atrofia generală fie ea produsă sau nu de o leziune locală. Atrofia este *simplă*, când este numai o micșorare de număr, sau de volum, a elementelor cari constitue organele și țăsăturile; ea este *degenerativă* când, pe lângă degenerarea grăsoasă, este și o rezorbție, o topire a elementelor degenerate. In atrofia simplă, care se observă mai ales la bătrânețe, este o dispariție progresivă a elementelor grăsoase, a țăsutului adipos. Atrofia este *fiziologică*, cum este la bătrânețe, când unele organe încetează de a funcționa și anume: mamelele, uterul, testiculele; ea este *patologică*, în urma febrelor grave, a febrei hectice, a boalelor cronice grave (diaree, diabet), a boalelor nervoase, a inaniției, a unei inflamații, a oboselilor, etc. Gravitatea atrofiei atârnă de întinderea ei și a cauzei care i-a dat naștere. Tratamentul variază după forma atrofiei. *Atrofia musculară progresivă* este datorită unei boale a măduvei spinării (*mielita coarnelor anteriooare* și constă, la început, într'o slăbiciune a mușchilor, apoi topirea lor, încetul cu încetul, așa că omul se topește de pe picioare, până ce rămâne numai piele și oase. Această atrofie se întinde la toți mușchii, chiar și la acei ai buzelor, limbii și înghițitoarei, așa că omul nu mai poate mânca; ea sfârșește prin moarte. *Tratamentul* constă în electricitate: *curenți induși*, cari întrețin contractilitatea mușchilor și *curenti continui*, cari înlesnesc nutrițiunea mușchilor. La *interior* se dă fosfor, fosfur de zinc, nucă vomică, strichnină, fier, arsenic, ergotină, singure sau asociate, de exemplu; fosfur de zinc 8 ctgr., arseniat de sodă 8 ctgr., oxalat de fier 4 gr., ergotină 20 gr., extract de nucă vomică 80 ctgr.; să se facă 80 pilule și să se ia 3 pe zi. Se mai recomandă masaje și idroterapie metodică.

Atrofia musculară progresivă. — V. *Atrofie* și *Măduva spinării*.

Atrofie musculară. — V. *Mușchi*.

Atropină. — V. *Mătrăgună*.

Aur (lat. *aurum*). — Acest metal prețios nu se întrebuințează în medicină decât foarte rar, în natură și atunci sub formă de plăci, de inele, etc. (vezi *Metaloterapie*). Mai mult se întrebuințează sub formă de *săruri*, cum sunt: *Bromurul de aur*, care se da în epilepsie, sifilis, cancer de stomac, în doză de 3 miligrame până la 1 ctgr, în soluție, *Clorurul de aur* lucrează ca antiseptic și caustic sclerozant. *Clorurul de aur și de amoniu* se dă în dismenoree în doză de 5 miligrame până la 1 ctgr., în granule. *Clorurul de aur și de sodiu* se dă în contra sifilisului, în doză de

5 miligrame până la 1 ctgr., în pilule. Aurul se întrebuinţează şi în tuberculoză, de multe ori cu rezultate bune.

Autohemoterapie. — Este medota de a trata (lecui) unele boli injectând în muşchi sânge dela acelaşi bolnav. Procedeul este uşor: Intr'o seringă, sterilizată, se scoate din vâna bolnavului cantitatea de sânge pe care o dorim, apoi i-se injectează, imediat ce am scos acul din vână, în muşchi tot sângele din seringă. Dă bune rezultate în astm, prurit, exeme, etc.

Autoinfecţie. — Se poate să avem odată un furuncul şi în acelaşi timp să ne rănim; dacă punem mâna, sau un obiect, pe furunculul cu puroi, apoi o ducem pe rană, aceasta se infectează, face şi ea puroi şi uneori devine foarte gravă. Modul acesta, de a ne infecta cu microbi dela noi înşine, se cheamă autoinfecţie.

Autointoxicaţie. — V. *Microbi.*

Automatism ambulator. — Epilepticii, nevropaţii, alienaţii, au adeseori o impulsiune de a călători, de a fugi, căreia nu-i pot rezista. Epilepticii nu-şi amintesc de nici o faptă săvârşită în cursul acestei stări.

Automobilism. — Călătoria cu un automobil bun este o adevărată plăcere, cu condiţiunea de a merge cu o iuţeală numai de 30 până la 40 chilometri pe ceas şi de a nu face mai mult de 200 chilometri pe zi. Automobilul nu trebue să fie acoperit, ceea ce permite să aspiri aer curat, deci un mijloc foarte bun de a-ţi recâştiga puterile, tăria, pofta de mâncare şi somnul; ea este minunată pentru sănătate la cei surmenaţi, cari au trebuinţă de a se odihni; la anemici de asemenea. Alergând cu iuţeală câmpii întregi într'o frumoasă zi de primăvară, sau de vară, respirând un aer curat, toată ziua, seara mănânci cu poftă mare şi noaptea dormi adânc ca după un exerciţiu obositor. S'a studiat influenţa dislocărilor repezi de aer asupra nutriţiunii generale, examinând sângele, numărând globulele roşii şi dozând hemoglobina şi s'a ajuns la următoarele rezultate: la persoanele sănătoase cifra globulelor roşii a crescut simţitor. Hemoglobina dela 98 la 100 s'a ridicat la 101 şi 102 la 100. La doi oameni anemici s'au constatat foarte importante puncte de comparaţiune: globulele roşii nu treceau de 4,300,000 la unul şi de 4,500,000 la celalt; de a 3-a zi chiar nutriţiunea se îmbunătăţeşte ca la oamenii sănătoşi: globulele se ridică la 4,700,000 şi 4,900,000; la sosire (a 10-a zi) la 5.675,000 şi 6,800,000, adică un câştig de un *milion* de globule roşii în timp aşa de scurt! Acest bun rezultat nu-l pot da cele mai bune preparate fieruginoase, nici cele mai vestite tonice (întăritoare). Emoglobina de asemenea s'a urcat dela 87 la 100 la 99 şi 100 la 100. Aceste efecte se datoresc hematozei (primenirea sângelui în plămâni) făcută prin ajutorul unui aer mai bogat în *oxigen*, cum este aerul de pe câmp şi printr'o aeraţiune mai completă a plămânilor, cari respiră mai adânc în timpul călătoriei cu automobilul. Aşa dar acest mod de călătorie se potriveşte foarte bine la anemici, la neurastenici, cu condiţiunea însă ca odihna să fie deplină, întrerupând cursa la timp. Automobilismul se poate recomanda ca mijloc de tratament celor ce sufăr de *emfizem* (năduf), pe o temperatură mijlocie, de *astm*, de *anemie*, de *surmenaj*. Cititorul însă nu trebue să uite că o călătorie cu automobilul este foarte vătămătoare sănătăţii, când ea se face cu o iuţeală mare, stârnind nori de praf şi expunând la accidente de cea mai mare gravitate. Este periculos pentru cei bolnavi de inimă şi cu deosebire pentru cei ce sufăr de angină de piept.

Autoplastie (gr. *autós*, sine-însuşi, şi *plassein*, a forma). — Este o operaţie prin care se repară un organ, a cărui formă a fost stricată, prin părţi sănătoase, luate de pe aceeaşi persoană, din vecinătatea organului stricat, sau din depărtare. Autoplastia se deosebeşte de *eteroplastie*, care combate diformitatea prin ţesături sănătoase, împrumutate dela altă persoană, sau dela vreun animal. Se deosebeşte de *proteză*, care înlocueşte părţile pierdute prin lucruri artificiale.

Autopsie (gr. *autos*, sine-însuşi, şi *opsis*, vedere). — Prin aceasta se înţelege examinarea tuturor părţilor unui cadavru (om, sau animal, mort)

pentru a găsi, sau determina cauza morţii. Autopsia poate fi făcută numai în scop medical, adică să se constate mai precis boala de care a murit omul, sau animalul, sau în scop de a lămuri justiţia, asupra cauzelor cari au produs moartea. Deschiderea cadavrului poate fi mărginită numai la o parte a corpului.

Autoseroterapie. — Este o metodă mai nouă de vindecare a bolilor prin serul scos din sângele aceluiaş bolnav pe care îl lecuim.

Autoscopie. — Fenomenul prin care un individ se vede pe el însuşi, sau în afară de el, sau în sinea lui.

Autotransplantare (osoasă). — Se cheamă înlocuirea unei lipse din schelet printr'un os luat din scheletul aceluiaş om, sau animal.

Auz. — V. *Ureche.*

Avariţie (lat. *avaritia*), *sgârcenie.*— Iubirea de bani peste măsură de mare trebue socotită ca o stare bolnăvicioasă, ca o *manie*, întocmai ca *dipsomania* (mania de a bea), *piromania* (mania de a da foc), *grandomania* (mania de mărire), *teomania* (mania religioasă), mania de a *fura* lucruri de prin prăvălii, mania de a *risipi* banii şi averea, etc. cari sunt tot atâtea boale mintale. Un avar trebue tratat ca oricare bolnav, care se poate vindeca printr'un tratament medical. Avarul se hrăneşte cât se poate de rău, mai rău de cât un om sărac, care îşi cerşeşte hrana; el poartă haine vechi, rupte şi murdare; locueşte într'o casă neigienică, murdară, neaerată face ca toţi ai săi să ducă lipsurile cele mai mari, să rabde foame şi frig, întocmai ca şi el şi aceasta de frică să nu cheltuiască bani. Un astfel de om este cu adevărat *bolnav* şi pe lângă toate lipsurile care le îndură el este stăpânit ziua şi noaptea de nelinişte şi de groază, ca să nu-l fure cineva, ceea ce îl opreşte de a dormi; devine pizmăreţ, plin de ură, fuge de lume, n'are prieteni, trăind într'o singurătate desăvârşită, muncit de idei fixe chinuitoate, de visuri rele; el este veşnic tăcut şi ocoleşte pe toţi cei ce-l caută. Avarul moare, în cele din urmă dement, dacă nu se iveşte vre-o boală intercurentă, care să-i scurteze viaţa chinuită şi tristă, sau dacă nu cade, cum se întâmplă adese ori, victimă unui asasinat. — Avariţia este câte odată ereditară; ea atinge mai mult pe celibatari şi deopotrivă pe bărbaţi şi pe femei. Nu trebue să confundăm avariţia cu economia şi cruţarea, cari sunt însuşiri bune şi caracterizează pe oamenii înţelepţi şi prevăzători. — *Tratament.* Această boală trebue tratată dela început, dacă voim să obţinem vr'un succes. Doctorul se va sili din capul locului să câştige încrederea bolnavului, pentru ca să'i poată sugera ideia că el trebue să ducă o viaţă cât se poate de igienică şi scutită de boale.

Aviaţie. — Turburările care se arată la cei ce se urcă pe munţi înalţi, sau în balon, se observă şi la aviatori. Cum aviaţia face progrese mari e bine ca alegerea piloţilor şi observatorilor aviatori să se facă cu multă băgare de seamă. Să nu se primiască cei cu boli de inimă, de ochi şi urechi, nervoşii, sifiliticii, alcoolicii şi anemicii.

Avitaminoza. — Starea, sau boala datorită lipsei complete, sau parţiale, în alimentaţia noastră, a vitaminelor.

Avort. — V. *Abort.*

Avrămeasă. — V. *Veninariţă.*

Axilară (Regiunea). — V. *Subsuoară.*

Axonge. — Grăsime de porc preparată în mod special şi care serveşte în farmacie la prepararea alifiilor şi a pomezilor. Fiindcă ea râncezeşte uşor a început să fie înlocuită cu *vaselină* şi *glicerină*, cari nu râncezesc nici odată.

Azimă (Pâine), dela grec. *a*, fără, şi *zymi*, drojdii, plămădeală, aluat. — Pâine care n'a dospit, n'a fermentat.

Azmură. — *V. Smeură.*

Azot (Protoxid de). — Un gaz care se întrebuinţează pentru a amorţi o regiune, în care se face o operaţie de scurtă durată: la scoaterea dinţilor, pentru a amorţi gingia şi nervul. Protoxidul de azot, numit şi *gaz de voie bună* (ilariant) din cauză că el produce o simţire plăcută, care face pe om să râdă, trebue să fie curat şi să se dea în doze foarte mici.

Azotat de argint. — V. *Argint.*

Azotate, azotic (Acid). — V. *Nitrate* şi *Nitric.*

Azotemie. — Totalitatea semnelor,

simptomelor, datorite oprirei în sânge a compușilor azotați, ca *ureea*. Dacă în sânge se găsește mai mult de o gr. 20—o gr. 50 de uree la litru, atunci avem azotemie. Dacă se găsește peste 1 gr. de uree în sânge avem de a face cu azotemie de *alarmă*.

Totdeauna trebue să cerem ajutorul medicului în acest caz. E bine ca măcar odată pe an, mai ales după vârsta de 40 de ani, să ne cercetăm sângele din acest punct de vedere.

Azoturie. — Eliminarea prin urină a unei cantități anormale de substanțe azotate ca: acid uric, uree. Depinde și de alimentație. In *bolile ficatului*, în accesele de *malarie*, în boli cu febră. *Hiperazoturia* (120—130 gr. uree în 24 ore eliminată prin urină) se întâlnește în diabetul *pancreatic, diabet azoturic, icter cataral, ciroză ipertrofică alcoolică*.

Azuga. — Localitate de petrecut vara, pe valea Prahovei, între Bușteni și Predeal, situată într'o poziție încântătoare, înconjurată de munți uriași și de păduri frumoase de brazi. Clima este ca și la *Bușteni*. Imprejurimi frumoase.

B

Babadag. — Stațiune balneară în județul Tulcea. Orășelul Babadag se află la o depărtare de 3 ore cu trăsura dela Tulcea. Băile se află la 2 chilometri de oraș, unde mergi cu trăsura pe un drum foarte frumos, printre vii și pomi. Poziție încântătoare. Apele conțin sare, iod, pucioasă și fier. Se recomandă în reumatism, scrofuloză, anemie, etc. Excursiuni se fac pe muntele Columbaba, la Chioșcula, etc. Apă de băut foarte bună.

Babinski (Semnul lui). — Poartă acest nume după numele descoperitorului, medicul Babinski. Se întâlnește la om când fascicolul piramidal din bulb (vezi: sistemul nervos central) nu-i complet desvoltat, sau este alterat (bolnav). Iată cum se caută: tragem ușor cu vârful unui ac peste marginea internă a tălpii. Dacă omul este normal și sănătos degetul cel mare dela picior încearcă să se îndoiească (se flectează); dacă omul are o boală care i-a vătămat bulbul, cum spuneam mai sus, degetul cel mare al piciorului se dă pe spate, dupăce am tras cu acul; în primul caz se zice că Babinski este negativ, în al 2-lea este pozitiv.

Babeurre este un aliment acrișor, albicios, preparat din lapte, dupăce s'a extras untul. Se prepară astfel: se ia lapte crud, de bună calitate și se pune într'un vas la prins. După 24 de ore (în timp de iarnă după 36 de ore), se scoate crema care s'a așezat la suprafață și se bate laptele prins. ca să i-se scoată tot untul rămas. Lichidul rămas este babeurrul, care se întrebuințează fiert și îndulcit (după Prof. Manicatide).

Se dă copiilor cari au avut o intoxicație alimentară, sau diaree de mai lungă durată. Nu este un aliment hrănitor, de aceea nu se va da copiilor timp îndelungat, ci numai cât va fi nevoe ca să ajute întremarea tubului digestiv al copilului care a fost bolnav.

Fierberea se va face încet, la foc mic și mestecându-se mereu.

Babon. — V. *Adenită*.

Bacil (lat. *bacillum*. bețișor). — Varietate de *microbi*.

Bacilemie se cheamă infecția generalizată, datorită pătrunderii bacililor în sângele unui individ.

Bacterie (grec. *bacterion*, băț mic). — Varietate de *microbi*.

Bacteriurie se cheamă boala datorită pătrunderii unui mare număr de bacterii în urină.

Bădean. — V. *Anason*.

Băi (lat. *balneum*, baie), *scalde*. — Prin cuvântul baie se înțelege șederea mai mult sau mai puțin prelungită a corpului, sau numai a unei părți din corp, într'un mediu, care de cele mai adeseori este *lichid*, de obiceiu apă, de multe ori *gazos*, băi de aburi sau de aer, și câte odată *solid*, băi de nomol de nisip. Băile sunt de două feluri; *simple*, când se întrebuințează numai apă, dulce sau sărată; *medicinale*, în toate celelalte împrejurări. Dacă se cufundă corpul întreg baia se numește *completă*, întreagă; dacă se cufundă numai o parte din corp se

chiamă baie *parţială*, cum este baia de şezut, baia de picioare, de mâini.
— *Băile simple*, de apă dulce, calde, sau reci. (Despre băile de *apă sărată naturală* vom vorbi la *Mare*). *Băile întregi* pot fi *călduţe* (temperate) sau *calde*, cu o temperatură a apei de 29 până la 34 de grade centigrade, iar cele *calde* de 35—40^0. *Baia caldă* măreşte asudarea pielei şi produce o excitaţie generală, urmată îndată de o

Fig. 39. — Baia de mâni

slăbiciune, moleşeală. Această baie este periculoasă pentru oamenii sângeroşi şi nu trebue făcută decât după sfatul doctorului. Cea mai igienică este baia *temperată*, sau *călduţă*, care se potriveşte oricărui om sănătos şi în multe cazuri de boală. Fiindcă temperatura ei (29—34^0) se apropie de aceea a corpului, când intrăm în ea nu simţim o neplăcere, ci o prea mică supărare în respiraţie şi o uşoară strângere a corpului, cari dispar după câteva clipe. Faţa este puţin colorată şi jilavă, n'avem durere de cap, apoi începem să ne simţim bine. Această baie înlesneşte slujba pielei curăţind'o de murdării şi de grăsime, de solzii sau straturile de epiderm, ce sunt gata să cadă, de praful care o îmbâcseşte, etc., nu slăbeşte şi ca *baie de curăţenie* e bine să se facă cel puţin odată pe săptămână. O baie trebue să ţină o *jumătate de ceas*, până la un ceas, dacă trece peste acest timp produce slăbiciune; nu trebue să facem baie cu stomacul încărcat, deci nici odată după mâncare, ci numai după ce au trecut 3 până la 5 ceasuri. După baie putem mânca îndată. Timpul cel mai bun de baie este dimineaţa, până la dejun şi spre seară înainte de masă. *Băile reci* sunt acelea cari au o temperatură dela 28 grade în jos până la 20^0, iar cele de 10—19^0, le-am putea numi *foarte reci* (acestea sunt periculoase, căci, ori cât de scurte ar fi, pot produce *congestiuni pulmonare* (îngrămădiri de sânge la plămâni), răceli şi alte neplăceri. Este mai bine să, ne scăldăm în *apa curgătoare, de râu*, decât în apa stătătoare, căci apa este necontenit primenită. Când intrăm în apă simţim mai întotdeauna un fior general, care ne sbârleşte pielea, un fel de strângere de stomac, supărare în respiraţie, dar toate acestea pier repede, mai ales dacă ne aruncăm repede în apă şi cu tot corpul deodată, fără să stăm locului, ci mişcându-ne mereu în toate părţile. *Durata* unei băi reci este de 5 până la 20 minute, nici odată mai mult. După baie ne vom îmbrăca repede şi vom face o plimbare cu paşi

Fig. 40. — Baie de picioare

iuţi pentru ca să se producă o reacţie în corpul nostru. Astfel făcute, băile reci sunt tonice, întăritoare, folositoare vara când sunt călduri mari; ele micşorează asudarea şi măresc pofta de mâncare. Nu sunt bune la cei slabi şi iritabili, cari tremură în apă, la cei

nervoşi, la cei sângeroşi, cari sunt ameninţaţi de apoplexie cerebrală, la cei cu boale de inimă şi cu anevrism. De asemenea băile reci nu sunt bune la copii până la vârsta de 7—8 ani, nici la bătrâni. *Băile reci, făcute în putină*, în boalele cu fierbinţeală mare, cum este febra tifoidă, au o temperatură care variază dela 30 până la 18^0; la adulţi se fac de 20^0 şi durează 15 minute, repetându-se din 3 în 3 ore, până când temperatura corpului (luată în şezut) scade sub 39^0. La copii prima baie va fi de 28^0, celelalte de 24^0, ţinând fiecare cinci minute, iar dacă începe fiorul şi mai puţin. După ce va ieşi din baie bolnavul se va înveli în haine de lână, iar la picioare i se va pune o sticlă cu apă caldă. Băile reci, în boalele cu fierbinţeală mare, scad temperatura şi calmează sistemul nervos, regulează circulaţia şi respiraţia, înmulţesc udul (urina), prin care se elimină toxinele din corp. Se recomandă băile reci în febra tifoidă, în broncho-pneumonie la copii, reumatism cerebral, febrele eruptive (scarlatină, pojar), meningită, delirium tremens. Nu e bine să se dea în pneumonia dublă, în boalele de inimă, diabet, boala lui Bright (de rinichi), când ea întovărăşeşte o boală febrilă. *Băile parţiale* sunt de mâini, de picioare şi de şezut. Cele mai mult întrebuinţate sunt băile de picioare şi de şezut. *Băile de picioare*, cu apă curată şi *călduţă*, trebue să se facă adeseori pentru curăţenie, mai ales de către cei ce face rar băi întregi; dacă nu în toate zilele, ele trebue să se facă cel puţin de 3 ori pe săptămână, şi întotdeauna seara, la culcare, după 2—3 ceasuri dela mâncare. Băile de picioare, *calde*, trag sângele în jos, pentru aceea se întrebuinţează în durerile de cap, guturai, vâjiituri de urechi, în durerile de gât, etc. Apa trebue să fie caldă, cât o putem suferi, în tot timpul cât ţine baia, care de obiceiu durează 10—15 minute. Efectul este mai mare dacă punem în baie sare sau făină de muştar. *Băile de şezut* se fac în putini speciale în formă de scaun, cu spate şi mânere, în care trunchiul se înfundă în apă până la buric, iar picioarele rămân afară. Aceste băi se fac pentru curăţenie şi când sunt toate ordonate de doctor pentru a linişti mâncărimile şi inflamaţiunile de şezut, pentru trânji, pentru a restabili curgerea periodului, în inflamaţiile de beşică etc. Ele pot fi de apă curată sau medicinale, adecă punând în apă doctorii. — *Băile medicinale.* Intre acestea avem în primul loc: *Băile cu aer cald;* ele au de scop să înteţească slujba pielei, să asude mai mult cu ajutorul aerului cald şi *uscat;* sunt bune pentru cei graşi şi pentru cei ce sufăr de reumatism. Pentru a face o baie de aer cald este de ajuns să punem bolnavul desbrăcat pe un scaun, iar sub scaun să aprindem o lampă de spirt, cu mai multe flăcări, apoi să învelim bolnavul cu una sau două cearşafuri, ori cu o plapomă de lână, cari vor cuprinde scaunul şi bolnavul până la gât, în jurul căruia le fixăm, astfel

Fig. 41. — Baie de şezut

că tot corpul, afară de cap, va sta într'un aer încălzit repede şi destul de tare. Un alt procedeu este de a pune bolnavul într'o *etuvă uscată*, sau într'un fel de *ladă* de lemn, care cuprinde corpul întreg până la gât; aerul din acea ladă va fi încălzit tare cu o lampă de spirt sau de gaz. In timpul cât stă în baie bolnavul va bea din când în când apă rece; se va deschide şi o fereastră pe când s'a stabilit asudarea, pentru ca bolnavul să respire cu uşurinţă. E bine să se termine baia cu o cufundare într'o piscină de 12^0, sau sub un duş. *Temperatura* băii de aer cald variează după efectul pe care vrem să-l obţinem. Cu o *temperatură* de 38—42^0 avem un efect *excitant sudorific*, pentru aceasta este bine să supraveghiem căldura din etuvă ca să nu treacă de 42^0, şi îndată ce ajunge la acest grad vom strânge o flacără dela lampă. La această temperatură pielea se înroşeşte şi se umflă, circu-

laţia pielei e mai grăbită şi năduşeala începe, pulsul rămâne liniştit şi bolnavul se simte bine. Dacă, din contră, el se simte cam rău, îl doare capul, trebue să-i punem pe frunte cârpe înmuiate în apă rece. Durata băii este de o jumătate până la o oră. Cu o *temperatură de 45—55⁰* avem efect *revulziv:* sudoarea neputând cumpăni temperatura băii, căldura corpului creşte cu 1⁰ până la 3⁰ şi odată cu ea circulaţia devine mai repede, respiraţia de asemenea, faţa se înroşeşte, urechile vâjie, ameţeli şi chiar pierdere de cunoştinţă prin congestie cerebrală (îngrămădire de sânge la creeri); de aceea, îndată ce vedem că bolnavul începe să sufere, trebue să mai stingem din flăcările lămpii, iar bolnavul nu va sta mai mult de 15—20 minute. După baie bolnavul se va cufunda în piscina cu apă rece, sau va trece pe sub duş. Se înţelege dela sine că aceste băi nu se vor face decât după porunca doctorului şi cu mare supraveghiere. Sunt bune pentru a slăbi, când cineva suferă de îngrăşere prea mare (*obezitate*); sunt bune pentru reumatismul cronic, pentru diferite nevralgii, etc. Nu sunt bune pentru oameni sângeroşi şi iritabili. *Baie alcalină*, se face cu carbonat de sodă, punând 250 gr. pentru o baie obişnuită; se recomandă în boalele cronice de piele, reumatism cronic, durerea de şale. *Baia aromatică* este o baie simplă în care se toarnă o fiertură de *jale*, *lămâioară*, *pelin*, *rosmarin*, *cimbrişor*, *izmă* şi *levenţică* şi produce o excitaţie generală foarte prielnică. *Baie de nămol.* Unele ape minerale lasă să se depună aproape de isvoarele lor un fel de nămol care conţine aceleaşi materii ca şi ele şi care are aceleaşi proprietăţi. Băile de nămol se fac sau calde, sau reci, sulfuroase sau fieruginoase ca şi apele cari îl depun. Sunt bune pentru copiii scrofuloşi, debili, pentru reumatism, pentru boalele de mitră. Nămolul se întrebuinţează sau în *băi întregi* sau în jumătăţi de băi, sau în aplicaţiuni de nămol curat pe anumite părţi bolnave ale corpului. La noi cea mai vestită staţiune balneară în această privinţă este *Tekirghiolul*. *Baie de nisip* se face pe *malul mării*, acoperind o parte a corpului cu un strat de nisip, gros de câţiva centimetri, şi stând astfel la soare 15—20 minute, adăpostind capul cu o umbrelă şi supraveghind efectele. Corpul începe să asude şi nisipul se lipeşte de piele; când căldura devine prea mare şi începe să ne doară capul, trebue să încetăm cu baia. Se recomandă la reumatism şi în scrofule. *Baie sărată.* Se pun în apa de baie 2—4—6 Kgr. sare ordinară. Dacă vrem să avem o *baie de mare* artiricială, vom pune în apă: 8 kgr. de sare neagră, 3 kgr. de sulfat de sodă, 3 kgr. de clorur de magneziu şi 700 gr. de clorur de calciu. Băile sărate sunt întăritoare (tonice) şi stimulente. Se recomandă la anemici, scrofuloşi, limfatici. 16. *Baie de tărâţe.* Fierbem 2 kgr. de tărâţe în 5 litri de apă, strecurăm şi legăm tărâţele într'un sac pe care îl punem în baie, turnând şi apa în care a fiert Această baie este calmantă, linişteşte mâncărimea şi inflamaţiile de piele. *Băi sulfuroase*, de pucioasă: Se topesc 125 grame de piatră pucioasă, într'o jumătate oca de apă, pe care o vărsăm în baie. Dacă mai punem şi 250 gr. de gelatină, avem o baie *sulfuro-gelatinoasă*. Pentru ca o baie să se apropie de cele sulfuroase naturale pe lângă floare de pucioasă mai punem: câte 60 grame de sulfur de sodiu, carbonat de sodă şi sare ordinară, topite în 300 gr. apă. Aceste băi sunt foarte bune în scrofule, reumatism şi mai ales în boalele *învechite* de piele. Durata băii trebue să fie de 20—30 minute şi să nu fie prea caldă. *Baie de aburi.* După cum în baia de aer cald căldură uscată lucrează asupra pielei, în baia de aburi căldura încărcată cu umezeală: la temperatură egală, baia de aburi este mai bine suportată decât cealaltă. Se face într'o cameră specială, închisă ermetic, unde introducem cât se poate de mulţi aburi de apă. Când bolnavul nu se poate ridica putem să-i facem baie de aburi în pat: plapoma fiind ridicată cu un cerc de fier sau de lemn, se învăleşte bolnavul până la gât într'un sac de pânză lustruită, sau smălţuită, în care intră aburul dat de o lampă de spirt; sau se pune sub pla-

pomă o bucată de var nestins în care se toarnă apă, puţin câte puţin; căldura desvoltată de var, în atingere cu apa, face aburi, dar trebue mare băgare de seamă, ca acea căldură să nu fie prea mare, să ardă bolnavul, sau să aprindă pânzăria patului. De aceea este de preferat baia de aburi făcută într'un stabiliment. Omului sănătos baia de aburi îi mărește vigoarea corpului, îl face mai mlădios, mai sprinten, mai vioiu, ceea ce face ca aceste băi să fie cele mai igienice şi ar trebui să fie mai mult întrebuinţate; baia de aburi se sfârşeşte prin duşuri reci, în formă de ploaie, peste tot corpul, sau omul trece pe rând prin trei camere, a căror căldură este din ce în ce mai mare (60—80°); apoi trece în camera în care îi se face masaj, se bate cu ramuri mlădioase de mesteacăn, se săpuneşte cu săpun aromatic şi se fricţionează cu o mănuşă de păr; după aceasta trece în altă cameră unde i-se face duş de apă călduţă şi de acolo în cea din urmă cameră se culcă, învelindu-se bine în plapomă de lână, ca să asude mult. Băile de aburi sunt foarte bune în reumatismele învechite, nevralgii, mai ales în nevralgia sciatică.

Baie *cadă, putină, scăldătoare.* — Aparat sau vas care serveşte pentru a face băi. Cele mai adeseori se întrebuinţează băile de faianţă de zinc, de aramă sau de lemn, având forma ovală. Băile de piatră, de ciment, de porţelan, de marmură, etc., se găsesc mai ales în stabilimentele balneare. Trebue ca putina să fie astfel construită, încât tot corpul să poată fi cufundat în apă. Pentru copii se fac putini mici de lemn, sau de zinc, potrivite cu mărimea lor. Căzile de lemn servesc pentru băile acide, băile mercuriale, băile cu pucioasă, etc. acestea se pot face în putini smălţuite, dar nu trebue să uităm că nu e bine să punem în băi de metal soluţiuni mercuriale (sublimat corosiv) sau o soluţie acidă.

Bal (lat. *ballare*, a dansa, a juca). — Jocul, sau danţul, are unele foloase, dar imprudenţele cele mari la cari dă loc și cari, cu oarecare băgare de seamă, s'ar putea ocoli, ne dau prilejul să vorbim de el. Se face de obiceiu într'un salon închis de toate părţile, rău aerat și de multe ori prea mic în raport cu lumea ce adăpostește, așa că aerul se strică repede. Mai mult, femeile în toalete de bal sunt strânse în corsete, așa că organele lor nu-și mai pot face slujba; respiraţia, digestia și toate celelalte funcţiuni se îndeplinesc rău, din care cauză în curând se sufocă se, înăbușe și atunci recurg la îngheţată, ori limonadă cu ghiaţă, ca să se răcorească, dar fiind asudate îndată răcesc, dacă nu răcesc în bal, se îmbolnăvesc în drum spre casă. Nu trebue ca fetele să se lipsească de bal, dar sunt unele reguli cari ar trebui păstrate, spre binele tuturor. Intre acestea sunt: balul să înceapă mai de vreme ca de obiceiu și să se termine mai curând, salonul să fie destul de mare și bine aerat, fără să aibă curenţi de aer. Numărul invitaţilor să nu fie prea mare, ci în raport cu mărimea salonului, sau a saloanelor, ca să nu fie lumea prea înghesuită. Dansatoarele și cavalerii lor să nu bea lichide prea reci, cu ghiaţă, când sunt înăduşiţi, iar când pleacă din bal să se odihnească mai întâiu, cel puţin o jumătate de oră, ca să nu fie asudaţi când ies la frig. Boalele cari se pot căpăta prin călcarea acestor regule sunt: amigdalita, guturaiul, tusa sau bronșita, junghiul sau pleurezia și pneumonia și în cele din urmă oftica, sau unele boale grele de inimă.

Balanită (dela grec. *balanos*, gland. ghindă). — Inflamaţiunea sau aprinderea pieliţii de pe capul membrului bărbătesc (a penisului), care adeseori coincide cu a sulacului (prepuţiului) și atunci avem: *balanopostita*. Cauzele sunt mai multe: o iritaţie locală, murdăria (necurăţenia), sculamentul sau şancărul, urina cu zahăr a diabeticilor, excesele. Ca semne avem: roşeaţa și umflarea părţii inflamante și un fel de materie urîtă și cu miros rău, care se scurge dintre cap și preput. Vindecarea se face de obiceiu într'o săptămână; la alcoolici și diabetici se poate complica de gangrenă. Balanita se însoţeşte de multe ori de *fimoză*, sau de *parafimoză* (vezi aceste cuvinte). *Tratament:* Băi locale cu apă de plumb, cu apă cu sulfat de zinc, cu acid boric, cu cari se spală cu o tu-

lumbiţă pe sub sulac. Se mai fac şi arsuri uşoare cu piatra iadului.

Balcic. Este primul orăşel mergând pe coasta românească a Mării Negre spre graniţa cu Bulgaria. Prin aşezarea lui într'un golf al Mării Negre, Balcicul este scutit de curenţi şi de vânturi, având în spate un deal care-l apără, aşa în cât este una din staţiunile climaterice mult căutate în timpul verii, oferindu-ţi privelişti minunate şi când îl vezi de pe Mare şi când priveşti Marea, de pe uscat. In jurul lui, pe distanţe mari, este climat cald. Excursioniştii, precum şi cei ce se duc să rămână mai multă vreme la Balcic, găsesc un climat maritim şi un aer şi soare plăcut, cum este pe tot malul Mării Negre, adică pe aşa numita coastă de argint. Regiunea este recomandabilă pentru toţi limfaticii, anemicii şi pentru cei slăbiţi, fiind un loc de recreaţie dintre cele mai frumoase. Se poate merge la Balcic cu trenul prin Bazargic şi cu vaporul dela Constanţa.

Bale. — V. *Salivă*.

Balneoterpaie (dela lat. *balneum*, baie, şi grec. *therapein*, tratament). — Cură prin *băi*.

Balonarea sau *umflarea pântecelui*. — V. *Abdomên, Gaze intestinale*.

Balotare. — Termin de obstetrică prin care se desemnează rezultatul primit prin mişcările împărtăşite capului copilului, care, împins în mod brusc cu degetul introdus în vagin, cade din nou asupra lui producând o lovitură, care este unul din semnele cele mai sigure ale sarcinii. Se poate provoca această balotare dela a VI-a lună.

Balsam. — Sunt două feluri de balsamuri: *naturale* şi *artificiale*. Cele dintâiu sunt nişte rezine (răşini), cari conţin acid benzoic sau cinamic şi cari se scurg în mod natural din unii copaci, cum este de exemplu: balsamul de Peru, de Tolu, Smirna, Stirax, Lichidambar, şi unele rezine lichide ca balsamul copaiv. Balsamurile artificiale sunt preparate în farmacie cu substanţe rezinoase, sau aromatice şi cari prin proprietăţile lor se apropie de cele naturale; toate calmează durerile. Cele mai întrebuinţate sunt: *Balsam acetic camforat:* săpun şi camfor 1 gr. la 50 gr. eter; fricţiuni pentru reumatism, *balsam antinevralgic, balsam dentar, balsamul comandorului* (se plămădeşte în spirt angelică, pojarniţă, sabur, smirnă, miră, tămâie, balsam de Tolu). Se întrebuinţează la oprirea curgerilor de sânge şi grăbeşte vindecarea rănilor, *balsam Fioraventi*, (se obţine distilând mai multe substanţe rezinoase sau aromatice: terbentină, miră, scorţişoară, micsandre, gherghină, etc. după ce mai întâiu s'au plămădit în spirt. Este un stimulent energic, care se întrebuinţează la reumatismul cronic, la dureri de muşchi, la paralizii) făcându-se fricţiuni). *Balsamul Opodeldoch*, se face din: spirt, grăsime de vacă, amoniac, camfor, esenţă de lămâioară şi rosmarin. Foarte bun în fricţiuni contra durerilor reumatice, loviturilor, scrintirilor şi paraliziilor. — *Balsamul tranquil*, este un fel de fiertură, făcută din mai multe plante aromatice şi narcotice, în untdelemn; bun liniştitor contra durerilor nevralgice, reumatice şi altele. — *Balsamul de viaţă al lui Hoffmann* e o tinctură alcoolică de săpun, camfor şi esenţă de rosmarin. Se întrebuinţează ca şi cele de mai sus, în fricţiuni.

Balsam copaiv. — V. *Copaiv*.

Balta albă. — Staţiune balneară în judeţul Râmnicul-Sărat, situată în com. Grădiştea de jos, foarte reputată pe vremuri, apa şi nămolul său. La 1876 lacul a fost inundat şi de atunci lumea şi-a pierdut credinţa în puterea apelor lui, aşa că astăzi aceste băi vestite nu mai funcţionează.

Bălţăteşti. — Staţiune balneară în judeţul Neamţ, la o depărtare de 10 Km. de Târgul-Neamţ. Localitate vârîtă într'o vale prea frumoasă şi adăpostită de vânturi la poalele unor şiruri de munţi, acoperiţi de păduri întinse de brazi. Drumurile de la gările Piatra-Neamţ şi Paşcani, până la această staţiune, sunt minunate, bine bătătorite cu piatră de munte; călătoria frumoasă şi pitorească. Bălţăteştii se află la o înălţime de 475 m. deasupra nivelului Mării-Negre. Temperatura medie în timpul verii 18^0; clima constantă şi dulce; aerul curat şi uscat; o vegetaţie vie împrospătează atmosfera, care, fiind astfel

ozonizată dă staţiunii însuşirile unei localităţi climaterice. Isvoarele sunt în număr de patru; ele sunt cloro-sodice şi natrio-sulfatice, conţinând şi magneziu, clorure, bromure şi iodure. Elementul predominant este clorurul de sodiu, iar marea proporţie de sulfate dă apelor proprietatea terapeutică de care se bucură. Aceste ape prin cloruri, bromuri şi ioduri se apropie de apele dela Kreuznach şi Hamburg, iar prin sulfaţii de sodă şi clorul de sodiu de cele dela Ischil. Reichenhall şi Ausée. *Sarea purgativă de Bălţăţeşti*, aşa de mult întrebuinţată, se extrage prin evaporare din isvorul No. 1; e cristalizată şi foarte bogată în sulfat de sodă şi în cloruri, bromuri şi ioduri de magneziu. Din isvoarele No. 1, 2 şi 3 se prepară, tot prin evaporare, sarea de băi. Apele din izvoarele No. 1, 2 şi 3 se întrebuinţează pentru băi calde sau reci, idroterapie, inhalaţiuni, pulverizaţiuni şi injecţiuni. Apa dela No. 4 se bea. Se recomandă în *scrofuloză, limfatism, rachitism,* boalele *sistemului nervos* (paralizii, paraplegii, emiplegii); în *debilitatea generală;* în boalele de *piele* (eczemă, prurigo, psoriază); în boalele de *mitră* şi de *ovare;* în tuberculoza de *oase*.

Bălţătură. — V. *Unguraş.*

Bălură. — V. *Brânduşa de toamnă.*

Banana. — Fructul plantei *Musa sinensis.* E parfumată, plăcută la mâncare, bogată în vitamine, bună pentru copii şi adulţi. Conţine 15% zahăr şi 3% amidon. Nu se recomandă diabeticilor.

Bandaj erniar. — V. *Ernie.*

Bandaj ortopedic. — V. *Columna vertebrală* şi *Ortopedie.*

Bandaje, *legături.* — Prin *bandaj* înţelegem o legătură aplicată asupra unei părţi a corpului, care serveşte pentru a strânge acea parte, ca să se desumfle, sau să nu se mai umfle, pentru a opri o curgere de sânge (*emoragie*), pentru a fixa piesele unui *pansament,* ca să nu se mişte, pentru a ţine în loc o surpătură, *ernie,* ca să nu mai ese afară. Un bandaj se compune din cârpe numite *comprese* şi din *feşi.* Când facem un bandaj trebue să avem în vedere următoarele regule: bandajul să fie de o potrivă de strâns în toată întinderea lui, pentru ca să nu se slăbească, să nu joace. Să nu-l strângem prea tare pentru ca să nu se oprească circulaţia sângelui şi să se producă *gangrenă.* Când strângem prea tare partea aceea se învineţeşte şi extremitatea membrului se răceşte; în

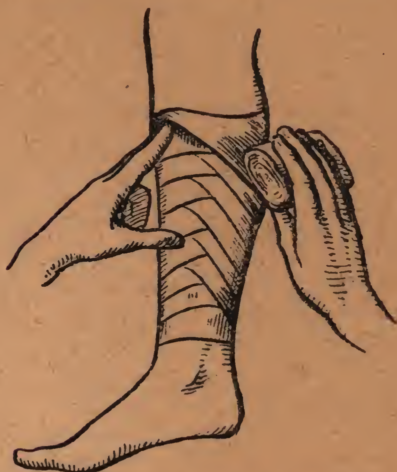

Fig. 42. — Bandaj de gambă

tot cazul vom strânge cu atât mai slab partea cu cât stratul de bumbac ce se află între piele şi bandaj este mai subţire. Bandajul să se aplice pe membru de jos în sus, pentru ca sângele să se împingă spre centru. — Aplicarea bandajului să se facă încet şi blând ca să nu sdruncinăm partea du-

Fig. 43. — Bandaj de piept

reroasă. Faşa să se desfacă puţin câte puţin, în măsura în care înaintează bandajul; la începutul bandajului, pentru ca să menţinem extremitatea în mod solid, vom face mai multe înconjururi cu faşa, cari să se acopere pe deplin, apoi celelalte înconjururi să se acopere numai pe a treia parte. — Să nu se facă increţituri atunci când se întoarce faşa. Capătul feşii să se

fixeze cu un *ac de siguranță*, sau să se coase, sau să se rupă în două șuvițe, cari să se înoade între ele, departe de locul dureros. Când se desface bandajul fașa trebue răsucită (îndoită în sul) în sens contrar (vezi *Feși*).

Fig. 44.—Aparat de extensiune

Pentru *bandajele cu feși* se întrebuințează: feși făcute din tifon sau din pânză, un strat de vată, simplă sau fenicată, strat mai mult sau mai puțin gros, care se pune pe partea bolnavă pentru ca să apărăm plaga cât mai bine de microbii din afară și pentru adomoli apăsarea feșii. Diferitele fe-luri de bandaje se pot vedea în figurile alăturate la acest articol. Bandajele *cu feși* se fac și la cap, mai ales asupra ochilor, dar la cap cele mai adeseori se întrebuințează *triangulele* sau *colțarele*. Aceste bandaje sunt cele mai practice. Ele pot fi făcute cu un tulpănaș în *trei colțuri*, sau dintr'o bucată de pânză în patru colțuri, care se poate îndoi în mai multe, ca o băsmăluță

Fig. 45.—Bandaj pentru maxilarul inferior

Fig. 46.—Bandaj pentru cap

de gât, a cărei lățime va fi potrivită cu locul pe care trebue să-l acopere. Când n'avem ac de siguranță vom face un nod, iar dacă vroim ca nodul să nu apese prea tare asupra pielei vom pune sub el o perinuță de vată. La aplicarea acestui bandaj vom așeza în totdeauna mijlocul legăturii asupra rănii și vom înoda cele 2 capete de partea cealaltă, sau, dacă lungimea pânzei este destul de mare, le vom încrucișa și le vom înoda în apropiere de rană. In unele cazuri, cum este la față, la picioare, această încrucișare trebue făcută pentru ca pansamentul să fie mai tare, mai sigur. Pentru *bandajele în patru colțuri* ne putem servi de un șervet, sau ștergar de pânză,

Fig. 47. — Bandaj pentru nas

Fig. 48. — Bandaj monocular

cu care se face de obiceiu așa numitul *bandaj de corp*, care se aplică în jurul pieptului atunci când s'a rupt o coastă sau mai multe. In acest caz este bine ca ștergarul să fie mai lung, ca să înconjure pieptul cel puțin odată și jumătate, după care îl coasem bine, potrivit de strâns, și pentru ca să nu

Fig. 49. — Bandaj în formă de T

cadă jos, îl vom fixa cu niște bretele aplicate peste umeri. *Bandajul în formă de praștie*, care se aplică de obiceiu la *cap*, se face dintr'o bucată de pânză mai mult lungă decât lată, despicată la capete în 2 sau 2 șuvițe, cari merg până aproape de mijlocul ei. Partea de mijloc a pânzei, care este

întreagă, se aplică pe vârful capului, șuvițele de dinapoi pe frunte și cele de dinainte la ceafă. — Pentru *bandajul de ochi*, în formă de praștie, să se vadă figurile alăturate. *Bandajul în* **T** se formează dintr'o fașă transversală și din alta verticală; el se întrebuințează la pansamentele ce se fac între coapse. Partea transversală, sau orizontală, slujește de încingătoare, iar partea verticală, care este cusută cu un capăt de încingătoare, merge cu celalt capăt printre coapse și se leagă de cealaltă parte a corpului tot de încingătoare. Mai sunt și altfel de bandaje: *crucea* de Malta, *eșarfa*, etc. (vezi aceste cuvinte). *Bandajul inamovibil* se aplică de obiceiu la fracturi și se face cu ghips.

Brandraburce. — V. *Cartofi*.

Barabule. — V. *Cartofi*.

Barbă. — Românul din firea lui nu poartă barbă, dar cei ce-o poartă să nu uite că ea trebue ținută curată, spălată cu apă și cu săpun și periată în fiecare zi, și, din când în când, potrivită cu foarfecile. Cei ce se rad sunt expuși la boale lipicioase, pe cari le capătă dela bărbier, dintre cari unele destul de grele: tinea (chelia), peladă, sifilis, etc. Din această pricină este bine ca fiecare să se radă singur, cu briciul său propriu, iar dacă nu se poate rade el, să-și ducă la bărbier briciul său, cu care îl va rade, căci nu este bine să fie ras cu briciul comun, cu care se rade alții, dela cari se poate îmbolnăvi. Azi mai toți se pot rade singuri, de când s'a inventat *mașina de ras*, cu care nu te poți tăia și pe care ar fi bine s'o întrebuințeze toți. De asemenea este bine ca și periile, foarfecile, pieptenul, să fie *personale*, dacă vrem să fim sănătoși. Când ne radem la bărbier, cu briciul lui, trebue să cerem ca să-l dezinfecteze în fața noastră, spălându-l bine cu alcool. Briciul trebue să taie cât se poate de bine, pentru ca să nu ne sgârie pielea, iar săpunul să fie de calitate bună.

Barba caprei. — V. *Crețușcă* și *Ciuperci*.

Barba împăratului. — V. *Micșunea*.

Barba lui Aron. — V. *Rodu pământului*.

Bărzăun (*Ințepături de*).—V. *Albine*.

Basamae. — V. *Rachiu*.

Bâsca-Penteleiu. — Stațiune climaterică de munte, în munții Buzăului (70 km. dela orașul Buzău). Se găsește situată la o înălțime de 400 metri, în comuna cu același nume. Această localitate pitorească este înconjurată de păduri. Se găsesc și izvoare cu apă minerală, alcalină-fieruginoasă, sulfuroasă: No. 1 și 2 pentru băut, No. 3 pentru băi. Astăzi stațiunea aceasta este puțin cercetată.

Basedow (Boala lui), sau gușă exoftalmică. — V. *Tiroidă*.

Basin (lat. *pelvis*), *lighian*, *șold*). — Basinul, lighianul, sau șoldul, este un

Fig. 50. — O secțiune într'un basin de femee
1 = uter
2 = Gâtul uterului
3 = vaginul
4 = himenul
5 = buzele mici
6 = buzele mari
7 = beșica udului
8 = clitorisul
9 = rectul
10 = anus
11 = pubisul
12 = ovar

canal osos, care slujește de temelie trunchiului și este susținut de mem-

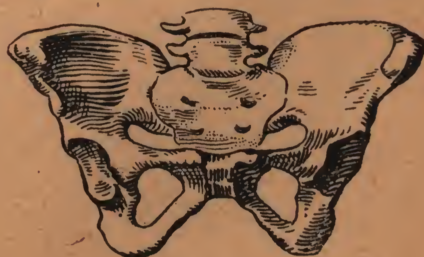

Fig. 51. — Basin normal

brele de jos, de picioare. Este format înapoi de osul crucii (sacrum) și os-

cioarele noadei sau a cozii (coxul), pe laturi și înainte de oasele șoldului (coxale sau iliace), cari se împreună înainte, pe linia mijlocie, prin *simfiza pubiană*. Lighianul este împărțit în

Fig. 52. — Basin de rachitic

două : *marele și micul lighian*, printr'o linie ridicată, *strâmtoarea de sus*, formată de baza sacrului, de unghiul sacro-vertebral sau promontor, de marginea osului iliac și a pubisului. *Marele*

Fig. 53. — Basin deformat

lighian cuprinde o parte din mațe și organele genito-urinare. Este foarte important de a cunoaște întinderile *strâmtoarei de sus*, pentrucă după mări-

Fig. 54. — Basin oblic

mea, sau strâmtoarea ei va ști medicul dacă femeia gravidă poate să nască ușor, sau greu. Diametrul antero-posterior trebue să fie de 11 ctm. cel transversal de 13 ctm. și jumătate, cel oblic de 12 ctm. Sunt instrumente cu cari se pot măsura aceste diametre, chiar pe femeia vie. Conformația *micului lighian*, care se află sub *strâmtoarea de sus*, când nu este bună, poate să împiedice eșirea copilului. Prin *radiografie* se poate cunoaște în mod desăvârșit forma lighianului în toate cazurile de rachitism,

Fig. 55. — Basin strâmtorat

coxalgie, pentru ca să se poată lua din timp măsurile trebuincioase, pentru viitoarea naștere. Desvoltarea lighianului se face până la 20 ani, de aceea nu este bine ca fetele să se mărite mai înainte de aceasta vârstă. La fetele rachitice basinul se desvoltă neregulat, prezentând diformități mari, cari le fac să nască greu și aduc diformația întregului corp. Asemenea basinuri se pot vedea în figurile alăturate.

Basna (nemțește *Bassen*). — Stațiune de ape minerale în Transilvania, aproape de orașul Mediaș. Aceste ape sunt clorurate sodice. Acid carbonic liber. Termale. Ele au proprietăți reconstituante, pentru care se recomandă în boalele scrofuloase, în boalele de piele, în reumatism și în boalele de mitră.

Bătaie de cahlă. — V. *Asfixie.*

Bătaie de inimă. — V. *Palpitațiuni.*

Bătaie de soare. — V. *Insolațiune.*

Bătaie la cap. — V. *Insolațiune.*

Bătături, *ochi de găină.* — Se ivesc de obiceiu la degetele mici dela picioare, mai rar și la celelalte degete, la talpa piciorului, la călcâiu și între degete, uneori chiar și în vârful degetelor. Constau dintr'o mică umflătură formată prin îngroșarea pielei, sau mai bine zis a solzilor ei (a epidermului), care, îngroșându-se, se înfundă în piele ca un cui și produce prin apăsare o

durere foarte mare. Pricina adevărată a bătăturilor sunt încălţămintele prea strâmte, prea scurte; cele făcute din piele prea groasă, sau cari au talpa prea subţire. *Tratament*. Cel mai bun lucru este să-şi facă omul o bae caldă, apoi să radă strat cu strat bătătura, spălată cu alcool cu un cuţitaş trecut prin flacără, ca să nu fie infectat, până ce dă de pielea care e simţitoare şi atunci trebue să se oprească, pentru ca să nu dea sângele. Se mai recomandă să se pună pe bătătură, mai multe zile dearândul: acidul salicilic, acid lactic, câte 2 gr., colodiu elastic, 8 grame: — sau: acid salicilic, 1 gr., alcool de 90^0, 1 gr., eter 2 gr., extract de cânepă de India 50 ctgr., colodiu elastic, 5 gr. Se vor pune cu un pumătuf, sau pensulă. După 5—6 zile bătătura se ridică cu uşurinţă, întreagă. Pentru a nu se mai ivi bătăturile trebue, înainte de toate, să ne facem încălţăminte potrivite cu piciorul, nici prea strâmte, nici prea largi, nici scurte, din piele subţire şi cu talpă mai groasă.

Bătrâneţe (lat. *senectus*). — Este o scădere firească a puterilor, ce se sfârşesc în slăbiciune, în neputinţă. Ea constă într'o slăbire, din ce în ce mai mare, a diferitelor funcţiuni ale organismului, într'o slăbire mai mult sau mai puţin grăbită a forţei vitale (a puterii de a trăi). Omul nu mai ajunge astăzi bătrâneţele de altă dată, ci îmbătrâneşte înainte de vreme, din cauza modului de trai şi oboselei peste măsură a vieţii pe care o ducem. De altfel, ori cum am trăi, ori ce am face, de bătrâneţe nu putem scăpa. Toate lucrurile create sunt supuse unei legi de schimbare şi de evoluţie. *Omul se naşte cu sămânţa morţii în el.* La om activitatea organismului serveşte la început nu numai pentru a acoperi cheltuiala zilnică, ci şi pentru a construi materiale nouă; mai târziu ea se mărgineşte numai în a satisface cerinţele zilnice ale corpului, şi, mai târziu încă, ea abia este în stare să poarte toată greutatea vieţii, a existenţii. In vieaţa omului sunt trei epoci mari: una de *creştere*, una de *echilibru* (stare de loc) şi una de *decadenţă* (de scădere). Această din urmă epocă constitue bătrâneţea, pe care nu o putem ocoli. Un învăţat grec, Pitagora, împărţise vieaţa omului în patru părţi egale: el numea *copil* pe omul dela 1 până la 20 ani, *june* dela 20 până la 40 ani, *om* dela 40 până la 60 ani, *bătrân* dela 60 până la 80 ani, dela această vârstă în sus el nu mai număra pe om printre fiinţele vii. — Bătrânul are următoarele semne: pielea şi-a pierdut moliciunea şi frăgezimea ei, este uscată, sbârcită, aspră. Sbârciturile, cari s'au ivit mai de vreme la frunte şi la tâmple, se întind la obraz şi gât. Părul capului se răreşte, iar cel care rămâne este slab; mulţi devin pleşuvi, statura şi greutatea corpului sunt mai mici decât în etatea adultă. Dinţii şi măselele se răresc, iar cei cari rămân sunt tociţi şi uneori se clatină. Tubul digestiv este sbârcit ca şi pielea, pereţii lui sunt subţiaţi şi nu se mai strâng cu aceeaşi putere ca mai înainte. Pieptul se strânge (se adună), se micşorează, plămânii se strâng asupra lor însuşi, se lărgesc în măsură mai mică şi respiraţia se face mai slab. Canalele cari slujesc la circulaţia sângelui sunt stricate: inima şi arterele sunt încrustate cu materii calcaroase, sau grăsoase, ceea ce le face să fie puţin elastice şi împiedecă întru câtva cursul sângelui. Simţurile sunt slăbite: vederea este micşorată şi la marginea corneei se vede un cerc gălbuiu (cercul bătrâneţei), auzul este slăbit. Glasul este răguşit şi piţigăiat. Căldura corpului este scăzută, somnul scurt şi inteligenţa mai puţin vie. Corpul se încovoaie înainte din ce în ce mai mult.—Nu toţi bătrânii însă sunt astfel. Unii îşi păstrează statura dreaptă, marţială chiar. Pielea rămâne netedă şi moale, dinţii îşi păstrează tăria, vederea şi auzul sunt bune, memoria rămâne credincioasă. Cele mai multe boale nasc din slăbirea diferitelor organe. Lipsa dinţilor şi a măselelor, precum şi slăbirea şi lenevirea organelor mistuirii, fac ca digestiunea să se îndeplinească cu greutate şi nu pe deplin, producând adeseori urdinare. Micşorarea pieptului şi slăbirea plămânilor aduc diferite boale de piept: năduf (emfizem), tusă şi aprindere de plămâni (pneumonie), care, de obiceiu, este moartea bătrânilor. Stricarea arterelor face ca sângele să circule rău în diferitele organe şi astfel

rezultă înmoierea creerilor, îngrămădiri de sânge la cap, curgeri de sânge din nas, urinare cu sânge și altele. In toate aceste boale se observă *slăbiciunea;* în boalele cari, la etatea tânără, au căldură mare, la bătrâni căldura este mică. Pierderea puterii se face repede și în măsură mare, lucru de care trebue să ținem seamă și s'o prevenim prin medicamente întăritoare (tonice) și printr'o dietă potrivită. — *Igiena bătrânilor* se apropie foarte mult de a copiilor. Din pricina lipsei dinților bătrânii nu pot măcina bine bucatele și prin urmare mistuirea la ei se face rău, deși, pentru întreținerea puterilor, au trebuință de o hrană bună și substanțială. Astfel fiind mâncarea bătrânilor trebue să se compună din bucate ușor de amestecat, cum este carnea tocată, carnea fragedă, legumele fierte și făcăluite (mazăre, linte, fasole *bătută*), fructele coapte, ouăle și lăpturile. Este bine ca bătrânii să mănânce mai puțin la o masă, mai cu seamă la masa de seară și să mănânce mai des, fie și de patru ori pe zi, întocmai ca și copiii. La masă să bea câte puțin vin, dacă se poate vechiu și negru, amestecat cam pe jumătate cu apă ordinară, sau cu apă minerală. Băuturile cele tari, licorurile, sunt oprite; cafea slabă și numai odată pe zi. Mesele să fie la ore fixe regulate, prânzurile să nu fie prea bogate, șederea la masă să fie mai lungă, pentru ca mestecarea bucatelor să se facă încet și bine. Sculându-se dela masă, sau puțin timp după aceea, bătrânii vor face puțină mișcare. Este foarte rău ca ei să stea în amorțire. după ce au mâncat, căci aceasta îi expune la îngrămădiri de sânge în diferite organe și la nemistuire (indigestiune). Prin aceasta nu voim să spunem că bătrânii să facă exerciții violente; în toate zilele vor face mici plimbări în aer curat. In general bătrânii dorm puțin; ei pot să stea 8 ceasuri în pat fără nici un inconvenient, dar un somn de 5—6 ore le ajunge. Dacă sunt agitați, neliniștiți, li se poate da o băutură calmantă, apă de flori de portocale, ceai de teiu, etc.

Băuturi. — Omul sănătos trebue să bea pentru a-și potoli *setea,* care-i spune că, corpul său are trebuință de apă. Mâncările tari se mistuie mai ușor când sunt muiate într'o cantitate de lichid. Organele și umorile corpului nostru cuprind o cantitate mare de apă, care mereu se pierde prin sudoare, salivă, urină, etc. și care trebue zilnic înlocuită. Toate băuturile merg în stomac, care le mistue și după aceea ele trec în sânge și în celelalte umori ale corpului; astfel fiind, dacă luăm băuturi în cantitate prea mare, mai mult decât ne trebue, ele obosesc stomacul, îl umflă prea tare și-l împiedecă de a mistui mâncările solide (tari). Prin urmare trebue să ne oprim de a bea prea mult între mese, afară numai de cazul când am muncit prea din greu, am umblat prea mult, ne-am obosit peste măsură și din această pricină avem o sete arzătoare, atunci putem s'o potolim bând apă, bere, sau alte băuturi răcoritoare. Să nu bem în timpul mesei mai mult decât trebue pentru mistuire: 1 până la 2 pahare un om mare, un pahar copiii. *Băuturile trebue să aibă o căldură potrivită.* Sunt iarăși mulți dintre noi cari în timpul verii luăm băuturile cât se poate de reci, din ghiață, sau chiar cu ghiață, ceea ce poate să ne producă o greutate în mistuire sau unele boli de gât. Apa adusă dela fântână în momentul de a fi băută, sau ținută câteva minute înainte de masă într'un lichid mai rece, precum și vinul adus tot atunci din pivniță, sunt destul de reci, tot așa și între mese băuturile să fie potrivit de reci. In boalele cu fierbințeală mare, cum este febra tifoidă și febrele eruptive (scarlatina, pojarul, etc.), sau în aprinderile cu căldură (reumatismul poliarticular acut), trebuie să bem lichide în măsură mică și nu mult odată. Băutura să fie rece, ca temperatura camerii, iar nu răcită în gheață. Putem da astfel de băuturi și în aprinderile de plămâni (bronchită, pleurezie, pneumonie). In boalele de rinichi însă băuturile trebuie date în cantitate mai mare, pentru ca să se facă ud mult și să se spele astfel rinichii și beșica. Dacă stomacul este leneș și mistuirea anevoioasă este bine ca la sfârșitul mâncării să luăm o băutură caldă, cafea turcească, ceaiu, etc. cari întețesc stomacul. Când însă boala de sto-

mac se însoţeşte de dureri şi de vărsături, simple sau cu sânge, atunci vom lua băuturi reci, răcite la ghiaţă chiar, cum este şampania frapată, adecă răcită la ghiaţă. In convalescenţă bolnavii se vor lua după obiceiurile lor din timpul sănătăţii. Cea mai simplă şi mai naturală dintre toate băuturile este *apa*, apoi *laptele*, dulce sau bătut o băutură iarăşi naturală, care constitue şi hrana cea mai bună în caz de boală. *Băuturile acidulate*, limonadele şi apele minerale, naturale, sau artificiale, sunt băuturi foarte întrebuinţate şi folositoare.

Băuturi *alcoolice* sau *spirtoase*. — V. *Alcoolice.*

Bazna. — La 12 klm. de gara Mediaş de pe linia ferată Braşov—Cluj, într'un ţinut deluros cu păduri de fag şi stejar şi cu vii multe, la o altitudine de 291 m. se găseşte această staţiune balneo-climaterică cu bun renume. Clima de câmp, aer ozonizat şi parfumat; sezonul ţine dela 15 Mai — 20 Septembrie. Această staţiune are băi reci de bazin, băi calde de bazin şi cadă; are un izvor cu apă de băut *Merkel* şi alte 5 izvoare cu iodură, clorură şi bromură de sodiu în mari cantităţi. Din apa de Bazna se face sarea ioduro-bromuro-clorurată, care se desface şi în comerţ şi cu care putem prepara cataplasme sau băi în casă. Băile din Bazna se recomandă (de luat *intern* apa izvoarelor): în bolile cronice ale tubului digestiv, apartului respirator şi genito-urinar, în anemie, osteomielită cronică, tabes, scrofuloză. De întrebuinţat *extern* în reumatism, boli de femei, boli de piele, urticaria cronică, sifilis, boli de nervi.

Becaţ. — V. *Sitar.*

Bechice (gr. *vix, vichós*, tusă). — Medicamente cari domolesc tusea; în deosebi frunzele, florile şi rădăcinele, cari înmoaie pieptul (curmale, isop, lemn dulce, mac roşu, mixandre sălbatice, nalbă mare, parpian, silnic, stafide, sulfină, tămâioară, etc.

Beladonă. — V. *Mătrăgună.*

Belitură. — V. *Excoriaţiune.*

Beltea. — V. *Peltea.*

Benzacetină. — Praf cristalin, fără coloare, solubil în apă. Lucrează ca *antinevralgic*, înlocuind cu succes narcoticele în cazurile de insomnie şi de excitaţie nervoasă. *Se dă* 50 ctgr. până la 1 gr. în buline. Se poate asocia cu cafeina.

Benzină. — Lucrează ca *paraziticid* şi se întrebuinţează pe dinafară în spălături. — *Otrăvirea* cu benzină are următoarele semne: vâjiituri de urechi, tremurături convulsive, contracţiuni de muşchi, greutate la respiraţie, lărgirea pupilelor, încleştarea fălcilor, răcirea mâinilor şi picioarelor, paraplegie şi în fine moarte. *Tratament:* Să se dea medicamente pentru vărsat: ipeca, emetic, apomorfină; să se spele stomacul. Apoi stimulente: alcool, amoniac (2 gr. în apă), eter (2 gr. în apă); inhalaţii cu amoniac, duşuri calde alternativ cu duşuri reci, injecţiuni sub piele cu sulfat de atropină, un miligram, sau 40 picături de tinctură de beladonă, în apă, pe gură, respiraţie artificială până ce bolnavul şi-a revenit, curenţi electrici întrerupţi, pe piept, sau în dreptul inimii.

Benzoate. — Cele mai întrebuinţate sunt: *benzoatul de sodă*, care este foarte bun contra diatezei urice, în gută, tusa măgărească, bronşite, pneumonie, în doze de 50 ctgr. până la 2 gr., dat în buline, soluţiune, pilule, sirop; *benzoatul de amoniac*, lucrează şi se dă în acelaşe doze ca precedentul; *benzoatul de calce*, la gută, gravelă, diateză, urică: 20 ctgr. până la 2 gr.

Benzoe. — V. *Smirnă.*

Benzoic (Acid). — Praf cristalin, extras din smirnă (benzoe). Se întrebuinţează ca stimulent, diuretic, diaforetic. *Doză:* 20 ctgr. până la 2 gr.

Benzonaftol. — Combinaţia naftolului B cu acidul benzoic. Este un bun dezinfectant, sau antiseptic intestinal; se descompune în corp în acid benzoic şi hipuric, cari asigură antisepsia căilor urinare şi în naftol, care desinfectează maţele. Doza: 2—4 gr. până la 6 gr. pe zi la adulţi (în buline, sau într'o băutură apoasă); 1—2 gr. la copii, cari îl iau cu mare înlesnire, fiind fără nici un gust, punând praful în apă îndulcită cu zahăr, sau în zeamă de dulceaţă.

Benzosalină. — Eter metilic al acidului benzoilsalicilic, întrunind acţiunile acidului salicilic şi acidului benzoic. Se dă cu succes în contra nevral-

giilor, reumatismului, influenţei, etc. Doză: 3—4 gr. pe zi în doze de câte 50 ctgr. până la 1 gr.

Berbec. — V. *Oaie.*

Berberină (Cloridrat de). — Este un medicament foarte bun în contra umflăturii de splină, în frigurile palustre: cloridrat de berberină 1 gr., bisulfat de chinină 50 ctgr, divizat în 4 părţi egale în buline; să se ia la fiecare ceas câte un bulin.

Bere. — Băutură igienică, se fabrică din orz, hameiu, un ferment (drojdii) şi apă. Orzul, udat cu apă, se aşterne în localuri încălzite, unde începe a încolţi, apoi se usucă, luând numele de *malt*. Acest malt se macină gros, se moaie în apă şi apoi, după diferite metoade, se înfundă în apă fierbinte, ori se fierbe cu apă, ori se fac amândouă operaţiunile; fiind încă fierbinte i se adaogă hameiu, după care se strecoară şi se supune la fermentaţie, adăogându-i-se drojdii. Astfel se obţine berea, care conţine *alcool* în cantitate de 1% până la 8%, cea mai tare. Berea mai conţine *azot*, cam 1.650 gr. la 100 litri, ceea ce corespunde cu 10.94 gr. gluten, din care cauză s'a zis că berea este nutritivă; apoi materii zaharate, grase, aromatice, amare, gumoase, colorante şi săruri. O bere de bună calitate trebue să fie limpede şi transparentă, de culoare palidă, ca chihlibaru, sau neagră; ea fierbe când se toarnă în pahare din cauza acidului carbonic. Berea este răcoritoare, astâmpără setea fără să producă sudori, cum face apa; este tonică, întăritoare, măreşte pofta de mâncare şi este nutritoare, prin azotul pe care îl are, din care cauză ea îngraşă. Cei graşi nu trebue s'o bea tocmai din această pricină, nici cei supuşi la boale de stomac, la dureri şi arsuri. Cei cari au tensiune mare a sângelui să bea puţină bere şi rar. Berea măreşte cantitatea urinii, din care cauză este bună la cei ce fac nisip. Pentru a se îmbăta cineva trebue să bea bere mai multă decât vin, sau alte băuturi alcoolice, dar beţia de bere este foarte rea, de aceea nimeni să nu facă abuz. Berea mai este bună la convalescenţi, în urma boalelor lungi şi grave. — Mai este *bere medicamentoasă*, care se prepară plămădind în bere diferite substanţe: *chinchina, muguri de brad, plante antiscorbutice*, etc., care însă nu se întrebuinţează mult, mai bune fiind preparatele din aceste substanţe făcute în vin, sau în apă.

Bere (Drojdia de). — Dă bune rezultate în furunculoză, dându-se în natură, 3 linguriţe pe zi, din drojdia proaspătă în pastă, şi 120 gr. din drojdia lichidă, conservată în mod aseptic; din drojdia uscată se dă 4—10 gr., iar din cea granulată, 2—6 linguri. Se mai recomandă în constipaţie, în diabet, etc.

Beregată. — V. *Laringe.*

Beriberi sau **Kakke.** — Este o boală de origine alimentară, care se întâlneşte în Asia, India, Indo-China şi Japonia, unde se află în stare de endemie. In timpul războiului mondial s'a observat şi la trupele coloniale, venite în Europa. Această boală se arată sub 3 forme: umedă sau *idropică*, uscată sau *paralitică* şi *mixtă*. Inainte de a-şi lua forma definitivă, boala începe prin turburări în membrele inferioare, turburări senzitive, slăbiciune în mers, apoi înăbuşeală şi apăsare în piept, cu simţire de strângere, după care începe una din formele: *paralitică* sau *idropică*. In prima formă avem: o amorţire în partea care se va paraliza mai târziu, cu furnicături, arsură şi uneori dureri fulgerătoare, după care vine paralizia motrice, adecă slăbirea forţei musculare, cu ataxia mişcărilor mersului, când atinge membrele inferioare, cari de obiceiu sunt mai expuse, paralizie senzitivă, cu dureri la apăsarea trunchilor nervoşi şi a maselor musculare, atrofia muşchilor, uscăciunea pielei, etc. Când sunt atinse membrele superioare avem aceleaşi semne, dar, aci fiind atinşi mai des muşchii extensori şi interosoşii mânii, avem ceeace se chiamă *ghiara beriberică.* In forma a doua avem: umflarea picioarelor (edem perimaleolar). Această umflare se întinde la coapse, la trunchiu şi faţă, aşa că cu încetul câştigă tot corpul. Apoi bolnavii au respiraţia grea (dispnee), bătăile inimii slabe şi iuţi, stomacul nu mai primeşte nimic, vărsături. In forma mixtă boala se desvoltă sub amândouă formele la acelaş bolnav. — *Cauzele:* hrana rea, conservele

şi mai cu seamă orezul decorticat şi întrebuinţarea *alimentelor fără vitamine*. Cauze predispunătoare sunt : oboseala, răceala, traiul sărăcăcios, aglomeraţiile (şcoale, închisori, cazarme, corăbii, războí, etc.). — *Tratament*. Pentru a preveni boala se recomandă : o bună igienă generală, acolo unde trăiesc mai mulţi la un loc, hrană bună ; substanţele hrănitoare să fie de bună calitate şi proaspete In cazuri de epidemie să se suprime orezul din hrană, să se izoleze bolnavii. *Tratament individual*: bolnavul să fie pus în cele mai bune condiţii de igienă alimentară şi climaterică ; hrană fără orez decorticat şi alimente bogate în vitamine, şederea la aer curat. Pentru turburările nervoase periferice : electricitate, masagiu, strichnină, arsenic. Pentru dureri : aconit sau beladonă. In forma idropică : diuretice (digitală, scilă), purgative.

Beşică (lat. *veşica*, grec. *kystis*). — Beşica este organul în care se adună urina (udul), care vine picătură cu picătură şi neîntrerupt din *rinichi*, prin canalele numite *uretere*, iar după ce se umple de urină ea o dă afară, la intervale mai mult sau mai puţin depărtate, prin canalul udului, numit *uretră*. Dimensiunile şi forma beşicii sunt foarte variabile. Este aşezată în bazinul cel mic, unde este ţinută de nişte ligamente foarte slabe. Beşica goală nu este mai mare de 3 ctme. şi este cu totul ascunsă în dosul osului pubian (pubis) ; când este plină poate să se întindă până aproape de buric. Peretele ei dinapoi răspunde, la bărbat, la maţul şezutului (rect), iar la femeie la vagin şi la o parte a mitrei. Beşica este căptuşită pe dinăuntru cu o mucoasă, care când este strânsă, formează nişte încreţituri cari pier când beşica se umple cu ud şi se întinde. Adeseori se mai văd tot pe dinăuntru nişte ridicături, produse de muşchii, cari se află sub mucoasă şi între cari se pot adăposti pietri (calculi). In afară de mucoasă se află straturi de muşchi, unele longitudinale şi altele transversale ; muşchii aceştia sunt formaţi de fibre netede, asupra cărora voinţa n'are putere. Beşica are vase numeroase, mai ales o reţea bogată de vine. — *Boalele beşicii*. Aprinderea, sau inflamaţiunea beşicii, care se numeşte *cistită*, se vede foarte des şi este de 2 feluri : *acută* şi *cronică*. *Cistita acută* poate fi produsă de o lovitură, sau de o plagă în partea de jos a pântecelui, sau de o inflamaţie a celorlalte organe, prin care trece urina, de o răceală bruscă. Mai poate fi produsă de abuzul băuturilor alcoolice, de excesele veneriene, de oprirea regulelor, de blenoragie, de o sondare cu instrumente necurate, etc. *Semnele* acestei boale sunt : durere în partea de jos a pântecelui, care se întinde spre stinghii, perineu şi anus (şezut), cu trebuinţe dese şi mari de a urina (de a face udul), iar când iese udul bolnavul simte că-i trece un fier roşu prin canalul udului (uretră). Urina lasă un depozit de mucozităţi şi de puroiu amestecat cu sânge, care poate fi dat afară şi sub formă de chiaguri. De multe ori bolnavul are trebuinţe dese de a merge la scaun. Afară de acestea bolnavul este agitat şi poate să aibă greaţă, vărsături, sughiţ ; febra variează, uneori este mică, alteori poate fi aşa de mare încât bolnavul să aiureze. *Cistita cronică* se mai numeşte şi *catar de beşică* : ea este cele mai adeseori urmarea cistitei *acute*, care a fost neglijată, ne căutată bine. *Semnele* ei sunt : o durere mai mică decât în cistita acută, care de multe ori constă numai într'o greutate pe care o simte bolnavul în partea de jos a pântecelui, dar care se poate însoţi de trebuinţe dese de a face udul. Această durere este mărită de frig, de umezeală, de excesele veneriene, sau de abuzul de băuturi alcoolice. Urina este turbure, lăptoasă, miroase urât şi se deşeartă cu greutate ; este alcalină, conţine puroiu, flocoane mucoase şi uneori sânge şi uraţi. Turburările generale variează cu durata boalei şi cauzele ei (stricturi uretrale, calculi, prostatită şi ipertrofia prostatei). *Tratamentul* în *cistita acută*, la început : repaus în pat, regim de lapte mai multe zile în rând, în lapte se pot pune 2 gr. de bicarbonat de sodă, la litru ; se vor evita mâncările iuţi, cafeaua, licorurile, vinul curat ; se va da ceaiu, foarte slab, tăiat cu lapte, băuturi răcoritoare. Se vor prescrie alcalinele (bicarbonate de sodă, 3—8 gr. pe zi, salol (4 gr. pe

zi), acid benzoic, benzoat de sodă, sau de litină. In caz de febră se va da chinină, antipirină, fenacetină, singure, sau asociate cu salol. Pentru dureri se vor face oblojeli calde, în partea de jos a pântecelui și la perineu, clisme cu laudan (20 picături la 50 gr. apă călduță), sau cu cloral (2—3 gr. la o clismă compusă dintr'un păhar de lapte și de un gălbenuș de ou, pentru a o emulsiona), sau supozitoare cu morfină (de câte 2 ctgr. unul), sau cu extract de opiu, de câte 5 ctgr. (2 pe zi), la trebuință se va face o injecțiune sub piele, cu morfină, sau se vor face instilațiuni cu nitrat de argint (30 picături dintr'o soluție de 1 la 50, după câteva zile dintr'o soluție de 1 la 40 și 1 la 20). Pentru retențiunea urinii se vor face sondaje de 2—4 ori pe zi. In *cistita cronică* același regim, aceleași regule ca și în cistita acută. In contra transformării alcaline a urinii se recomandă: acid benzoic (1—6 gr.) cu cantitate egală de glicerină, într'o poțiune, cataplazme cu muștar în partea de jos a pântecelui, deșertarea regulată a beșicii (de 2—4 ori pe zi), la nevoe cu sonda, injecțiuni calde, în beșică, făcute încet și în doze mici, cu soluțiune de nitrat de argint (1 la 500), acid boric 2 la 100, tanin 1 la 100 (aceasta când urina are sânge), instilațiuni cu nitrat de argint (1—4 la 100). — *Paralizia beșicii*, uneori atinge pereții ei și în acest caz avem mai întâiu retențiunea urinii, apoi incontinența prin regurgitare, (prea plinul beșicii se scurge în mod involuntar prin picături; alteori este paralizat numai mușchiul dela gâtul beșicii (sfincterul), care închide beșica, și în acest caz omul nu-și poate ține de loc udul (are incontenența urinii), care curge involuntar și incontinuu. Paralizia beșicii se poate arăta la orice etate, în cursul unei boale grave (febră tifoidă, o febră eruptivă), în urma unei emoragii cerebrale, a unei răniri, sau a unei boale de șira spinării, la nebuni, la paralizie generală progresivă, etc. *Calculi, sau pietri* în beșică se arată de obiceiu la bătrâni, mai rar la femei. Intre *cauze* avem: o hrană prea îmbelșugată, *gravela* (v. acest cuvânt), sau nisipul, o piedecă la facerea udului (stricturi sau strâmtorarea uretrei ipertrofia prostatei), urina alcalină sau prea acidă, chiaguri de sânge veniți din rinichi, din uretere, din beșică și cari servesc de sâmburi în jurul cărora se depun și se încrustează sărurile. De obiceiu se formează la copii numai o piatră, în beșică, iar la adulți se pot forma până la 3—4 și mai multe (într'un caz s'au găsit 300). Cu cât sunt mai multe pietre cu atât ele sunt mai mici;

Fig. 56. — Piatră în beșica udului

1 = piatră
2 = beșica udului
3 = ureterul
4 = vaginul
5 = osul pubisului
6 = clitorisul
7 = canalul urinar

când sunt puține, sau când este numai una, mărimea lor poate să fie de 3—4 ctm. de diametru, în caz excepțional s'a scos un calcul de 1500 gr., de formă ovală, turtită, netedă sau, cu ridicături și adâncituri mai mult sau mai puțin mari. Unele au coloarea roșietitcă, cum sunt cele formate din acid uric, altele sunt cenușii (urate de amoniac), altele brune (oxalat de calce) și altele albe (fosfat și carbonat de calce și de amoniac). Pietrile de acid uric și de oxalat de calce vin din rinichi, celelalte se formează în beșică. *Semnele* sunt: o greutate în partea de jos a pântecelui, urina este roșie și câte odată iese cu greutate, alteori se oprește repede de a mai curge și se pornește din nou după multe sforțări și schimbări de poziție; dureri va-

riate mai ales la sfârşitul urinării, când piatra apasă pe gâtul beşicii. Prin radiografie se poate vedea foarte bine piatra, a cărei prezenţă se poate constata prin sondare cu o sondă metalică. *Tratamentul* constă în operaţiunea numită *talie ipogastrică*, prin ajutorul căreia se deschide beşica şi se scoate piatra.

Beşica cea rea. — V. *Pustulă malignă*.

Beşici, *beşicuţe*. — V. *Flictene*.

Beşicuţe. — V. *Vezicule*.

Beteag. — V. *Infirmitate*.

Beteşug. — V. *Boală*.

Beţie. — V. *Alcoolism*.

Betol (Salicilat de naftol B). — Praf alb, cristalin, fără miros şi fără gust. Lucrează ca dezinfectant intestinal, se dă în reumatismul articular, în inflamaţiile beşicii : 1—2 gr. pe zi, în buline, în prafuri, sau într'o poţiune.

Biberon (dela lat. *bibere*, a bea). — Când suntem siliţi să recurgem la *alăptarea artificială*, este mai bine să dăm laptele cu biberonul, decât cu linguriţă, cu paharul, sau cu ceaşca, pentrucă el se potriveşte mai bine cu gura copilului, care chiar dela naştere simte trebuinţa de a suge. Nu vom vorbi despre toate formele cari s'au dat biberonului, vom spune numai că cel mai bun este cel mai simplu şi care se compune dintr'o *sticlă* de 100—150 grame şi dintr'un *sfârc* de cauciuc, care se aplică pe gâtul sticlei în minutul când dăm copilului să sugă. Acest biberon, simplu, este uşor de curăţit şi eftin, aşa că putem avea 2 sau şi mai multe la îndemână. Biberoanele cu tuburi lungi de cauciuc nu se mai întrebuinţează astăzi, fiind periculoase, căci nu se pot curăţi bine. Biberonul este cel mai bun mijloc să alăptăm copiii artificial, cum am mai spus, cu o singură condiţie : să fie întreţinut cât se poate de curat. Iată cum putem păstra această curăţenie. Luăm 7—8 sticluţe de câte 150 de gr. fiecare, le umplem cu lapte proaspăt, le aşezăm într'un coşuleţ de metal cu mai multe despărţituri (câte una pentru fiecare sticlă şi le închidem cu dopuri de vată sterilizată). Punem coşuleţul într'o căldare mai mare, cu apă (să avem grijă ca apa din căldare să nu ajungă până la gura sticlelor, ca să nu pătrundă înăuntru), o punem să fiarbă 3 sferturi de oră în clocot, apoi o dăm la o parte, de pe foc. Într'o oală, alăturea, avem atâtea cauciucuri de biberoane câte sticle am pus la fiert. Acestea au forma unor sfârcuri de ţâţă şi copilul le poate ţine în gură şi suge ca şi din ţâţă. Le păstrăm în oala în care am fiert până în momentul sugerii când luăm pe fiecare (dupăce ne-am spălat bine mâinile cu apă şi săpun şi cu puţin alcool, sau apă de colonia) îl prindem la gâtul sticlei, dupăce am aruncat dopul de vată şi astfel avem din fiecare sticlă un biberon. Dăm copilului de fiecare dată un biberon, iar dacă a mai rămas lapte în sticlă îl aruncăm, sau îl fierbem a 2-a oară. Astfel avem pentru fiecare supt câte o sticluţă cu lapte bine pregătit. Când voim să încercăm laptele din biberon dacă e fierbinte, să nu bem din el, ci să turnăm puţin pe dosul mânii sau să apropiem biberonul de frunte, ori de obraz şi ne vom convinge repede.

Fig. 57. — Biberon

Bicarbonat de sodă. — Este un medicament mult întrebuinţat şi la îndemâna tuturor, nefiind periculos. El este baza tuturor apelor minerale naturale, cum sunt : Vichy, Vals, Carlsbad, Slănicul Moldovei, etc. şi tipul *alcalinelor* ; se întrebuinţează şi singur în boalele de stomac cu arsură, în străpezirea dinţilor prin fructe necoapte, în boalele de ficat, în gută, boalele de piele, boale de beşică. Dacă se întrebuinţează mai mult timp nu trebue să dăm mai mult de 4 gr. pe zi, când se întrebuinţează numai câteva zile putem da până la 8 gr. pe zi (arsuri de stomac, reumatism acut). Bicarbonatul de sodă se ia cu apă de băut, sau în ceai de muşeţel ori de teiu. Unii îl înghit sub formă de praf şi beau apă după el, dar acest procedeu nu este bun, căci face clăbuci în gură şi se poate îneca cel ce-l ia. Este mai bine dacă se pune într'un pahar cu puţină apă, se mestecă şi se bea. El intră în compoziţia *apei gazoase*.

Bicsad. — Stațiune climaterică și balneară din jud. Satumare. Apele conțin mult acid carbonic liber, bicarbonat de sodiu și pucioasă. Sunt bune pentru bolnavii de diabet, de tuberculoză (la început), pentru boli de femei, boli ale căilor urinare, scrofuloză.

Bilă. — V. *Fiere.*

Bilharzia este un vierme, parazit al sângelui uman, care se întâlnește mult în Egipt. Pătrunde în corpul omului, prin rect, uretră, mai rar prin piele și foarte rar prin apa de băut. *Bilharzioză* se cheamă boala produsă de acest vierme. *Semnele;* anemie pronunțată, datorită pierderii mari de sânge, hematurii, colici intestinale, diaree cu sânge.

Binoclu (dela *bini*, doi, și *oculos*, ochiu). — Bandaj destinat să acopere amândoi ochii, ținând pe loc pansamentul. — Tot sub acest nume se cunoaște un aparat construit astfel că apropie, sau îndepărtează obiectele pe care le privim prin el, mărindu-le, sau micșorându-le. Se întrebuințează la teatru și cinematograf, iar militarii îl întrebuințează ori de câte ori au nevoe să vadă dealuri, văi, sau anumite puncte îndepărtate, pe câmpul unde fac instrucție.

Biolactyl. — Un preparat care conține fermenți lactici, cu ajutorul cărora microbii putrefacției și microbii producători de boale din intestin sunt făcuți inofensivi. Este întrebuințat în cazurile de enterite muco-membranoase, diaree infecțioasă, disenterie și alte turburări intestinale de origine infecțioasă. Se dă sub formă de comprimate, câte 6—8 pe zi pentru adulți, 2—4 pe zi pentru copii mai mărișori și un comprimat pe zi pentru copiii mici, zdrobit; comprimatele se iau înaintea meselor principale, înghițindu-se fără să fie amestecate, cu apă. Sub forma de lichid biolactylul este și mai ușor de luat, mai ales pentru copii, cărora li se dă, până la 4 luni, 2 lingurițe pe zi, dela 4—8 luni câte 2 lingurițe, înaintea supturilor, cu apă sterilizată, îndulcită (adulții iau jumătate de flacon deodată).

Biopsie se chiamă ridicarea unei porțiuni dintr'un țesut viu, din corpul omenesc, sau animal, pentru examenul microscopic, în vederea stabilirei boalei de care sufere acel țesut. Biopsiile ne aduc mare folos, mai ales când e vorba de un cancer, sau alte tumori ale organismului, de care, cu cât le aflăm mai din vreme și le tratăm, cu atât scăpăm mai repede.

Bismosalvanul. — Este un amestec de bismut, iod și chinină, în stare uleioasă. Medicamentul este mult întrebuințat contra sifilisului, fie sub această formă, fie în combinație cu lecitina, sub numele de *neobismosalvan,* care este o formă perfecționată a bismosalvanului. Ambele medicamente, în afară de sifilis, se mai întrebuințează în angina lui Vincent și în febră tifoidă.

Bismut. — O substanță mult întrebuințată în medicină, sub diferite forme. *Subnitratul de bismut* se prezintă sub forma unui praf alb, fără gust și miros, care nu se topește în apă. Este mult întrebuințat ca antidiareic, în *doze* de 50 ctgr. până la 8 gr. pe zi, în praf, sau într'o poțiune. Nu trebue să-l întrebuințăm prea mult timp pentrucă poate să dea intoxicații. *Salicilatul de bismut* este mai mult întrebuințat ca sarea precedentă, pentrucă nu este otrăvitor, chiar dacă-l luăm în doze mai mari. Se întrebuințează ca antidiareic, în doze de 1—3 gr. zilnic, adeseori asociat cu benzonaftolul. Bismutul este și un medicament puternic contra sifilisului. Această proprietate a lui a fost descoperită de *Sazerac* și savantul român *Levaditi*, și azi nu se mai poate înțelege un tratament rațional al sifilisului, decât cu neosalvarsan, mercur și bismut, mai ales că de multe ori suntem siliți să recurgem numai la acest din urmă medicament, pentrucă sunt bolnavi cari nu suportă pe celelalte. Dintre preparatele de bismut, puse azi în comerț, cele mai bune și mai întrebuințate sunt; *bismosalvanul, neobismosalvanul, iodobismutatul de chinină, bismiochinul* etc. Acest din urmă preparat este românesc și este tot așa de bun ca cele streine, având și avantajul că, fiind preparat în țară, este mai eftin.

Bismutol. — Fosfat de bismut solubil. Se dă ca antiseptic stomacal și intestinal, în gastro-enterita copiilor.

Doză: 2—4 gr. la adult și 1—2 gr. la copii, în poțiune, sau buline. Pe dinafară lucrează ca sicativ.

Bismutoză. — Se obține precipitând o soluțiune apoasă de albumină de ou printr'o soluțiune de azotat de bismut, în apă saturată cu clorur de sodiu. Se dă în contra diareelor diferitelor enterite, în boalele de stomac (iper-aciditate). Doză: 2—4—6 gr. pe zi, în pilule, bulin, etc. Pe dinafară în contra arsurilor, eczemei, etc.

Bisturiu. — Este cuțitul cu care operează medicul. Mărimea și forma variază după nevoe, așa de pildă un bisturiu cu care tăiem un picior, sau deschidem pântecele unui om este mai mare și mai puternic decât altul cu care facem operații la ochi. Trebue să fie foarte bine ascuțit și sterilizat, înainte de operație, pentruca să nu producă infecția plăgii pe care am făcut-o.

Bitter. — Pentru a prepara un bitter bun avem trebuință de: ențură (gențiana), chinchină, coji de portocale, ienupere, coriandru, scorțișoară, micsandre, izmă bună, anason, angelică, jale, zahăr și spirt, cari îi dau acea amărăciune cunoscută. Acest bitter nu este rău, când se bea rar și puțin și întotdeauna amestecat cu apă. Astfel luat este mai puțin primejdios ca absintul și alte băuturi alcoolice.

Blană. — Hainele făcute din blană și hainele înblănite sunt foarte bune în timpul iernii, mai ales pe vreme de ger, căci ele țin cald, adecă păstrează căldura corpului prin aerul cuprins între peri. Este cel mai bun mijloc de a izola corpul de frigul din afară. Blănile sunt luate dela diferite animale: oaie, urs, lup, pisică, etc., pentru a nu pomeni pe cele mai scumpe, cari se întrebuințează nu atât pentru a ne apăra de frig, cât pentru a ne mulțumi un gust bolnăvicios, luxul, luând ochii celor mai puțini favorizați de soartă. Pieile animalelor sunt supuse mai întâi la tăbăcit, mulțumită căruia ele nu putrezesc. Hainele îmblănite sunt bune pentru persoanele bătrâne, pentru cele cu pieptul slab, însă și pentru acestea cu condițiune ca ele să nu le poarte decât numai afară, iar îndată ce au intrat în casă să le dezbrace, căci altfel trecerea dela căldură la frig le-ar fi primejdioasă. Cei tineri și sănătoși să nu se învețe cu blănuri, dacă vreau să fie sănătoși. Intru cât privește mănușile și încălțămintele căptușite cu blană, ele sunt bune când gerul este mare și suntem siliți să stăm mai mult timp pe afară.

Blândă. — V. *Urticare.*

Blefarită (gr. *vlepharon,* pleoapă, și terminația *ită,* care însemnează inflamație, aprindere). — O serie de inflamații ale marginilor libere ale pleoapelor. Cauzele sunt multe, *generale* și *locale.* Cele *generale* se întâlnesc la copii și adulți anemici, scrofuloși, convalescenți de rugeolă, ofticoși, diabetici, hrăniți prost, la cei ce stau în praf, fum, sau la căldură mare, la cei cari nu poartă ochelari ca să-și corecteze defectele vederei (ipermetropie, astigmatism ipermetropic). Cauzele *locale;* Păduchi acarus, ciuperci (tricofiton, sporotricum, etc.), sifilisul, lepra. *Tratament.* In principiu toate blefaritele se tratează astfel: In *general;* Untură de pește, iod, băi de sare, aer curat lipsit de praf și vânt, lumina tare și căldura mare se vor evita. *Local.* Spălături cu ceai de tei, sau camomilă, soluție de borat de sodiu 1%, sau carbonat de sodiu 1% .După aceea se aplică (făcând ușor masaj) pe marginile pleoapelor: oxid galben de mercur, proaspăt precipitat, gr. 0.20, Vaselină pură albă, Lanolină aa. 5 gr. O alifie foarte bună, care se găsește în tub închis, asemănător celor de pastă de dinți, este oxidul galben de mercur preparat de laboratorul Blache, din Franța. Se cere la farmacii, sau drogherii: un tub Blache de oxid de mercur 1%, sau 2%. Când voim să-l întrebuințăm desfacem șurubul dela cap, întindem pe un mic bețișor de sticlă, bine rotunjit la cap și spălat cu alcool, o cantitate mică de alifie, cu care masăm ușor marginea pleoapelor. Dacă avem grijă să închidem tubul bine după întrebuințare, îl putem păstra multe luni, fără să se strice conținutul. In blefaritele ulceroase se îndepărtează crustele, se epilează cilii (se smulg), apoi se face masaj ușor cu Nitrat de argint sol 1%, a locurilor de unde s'au smuls perii (cilii). Epilația se face dimineața și, îndată după

ea, se pune o compresă cu apă rece pe pleoape, care se ţine 2—3 ore şi numai după aceea se ung marginile pleoapelor cu alifia de mai sus.

Blefaroptosă (gr. *vlèpharon*, pleoapă, şi *ptosis*, cădere). — Scoborârea permanentă a pleoapei superioare, în urma paraliziei nervului ridicător, sau când pielea este umflată (vezi *Ochiu*).

Blefarospasm (grec. *vlèpharon*, pleoapă, şi *spasmos*, spasm). — Strângerea muşchilor orbiculari ai pleoapelor, care are ca rezultat închiderea pleoapelor şi care poate ţine dela câteva minute până la câteva ceasuri. Este datorit mai în totdeauna unei excitaţii a nervului trigemen. Se observă în conjunctivite, în inflamaţiile de ochi, cu deosebire în ulcerile corneei, în nevralgiile suborbitare, cariile dentare, etc. Se tratează combătând cauza care i-a dat naşterea (reumatism, inflamaţiunile ochilor, cariile dentare, etc.). Se poate întrebuinţa şi electricitatea şi mai cu seamă curenţii galvanici, cari reuşesc uneori mai bine decât aplicaţiunile narcotice, sau injecţiile subcutanate de morfină.

Blefarostat. — Se chiamă un mic aparat, cu ajutorul căruia putem să ţinem pleoapele îndepărtate. Este trebuincios când facem operaţii la ochi şi avem nevoe să-i ţinem deschişi mai mult timp.

Blenoragie, *triper*, *sculament*. — Este o boală veneriană, contagioasă. luată prin raport sexual. Este datorită unui microb numit *gonococ*, care se află pe canalul udului (uretră) la bărbat, iar la femee în vagin şi uneori şi în uretră. *Semnele* acestei boale sunt: la *bărbat*, după o zi până la cinci zile dela contact, se simte un fel de mâncărime pe uretră, la vârful membrului, apoi se iveşte o scurgere limpede şi lipicioasă, ca albuşul de ou, la început, care în curând devine mai groasă, galbenă şi în urmă verzue. In clipa când trece udul prin canal se produce o arsură mare pe toată întinderea uretrei, care se întăreşte ca o coardă şi provoacă dureri foarte mari. După un timp oarecare, de obiceiu şase săptămâni, scurgerea începe să fie iarăş galbenă şi mai subţire, apoi încetează cu totul; durerile încetează şi mai iute. La *femee* scurgerea este aceeaşi durerile însă nu sunt aşa mari, aprinderea fiind mărginită, cele mai adeseori, la vagin. Când boala se întinde şi la canalul udului durerile sunt tot aşa de mari, când trece udul, ca şi la bărbat. Boala se poate întoarce în urma ostenelelor, a umblatului mult, prin exces de băuturi alcoolice. *Tratament*; sunt oprite oboselile de orice natură, umblatul mult, călăritul, bicicleta, excitaţiunile sexuale; să se poarte *suspensor*. Se recomandă spălăturile repetate ale organelor genitale şi ale mâinilor pentru ca boala să nu fie dusă la ochi. Regimul va fi următorul: sunt oprite toate lucrurile excitante, mâncările piperate şi ardeiate, vânatul, stridiile, peştele de mare, brânzeturile, sparanghelul, apoi, vinul, licorurile, berea. Se vor da băuturi răcoritoare (ceai de orz, de seminţe de in, de cozi de cireşe) ca 1 litru pe zi, ape alcaline, sau: bicarbonat de sodă 2—5 gr., zahăr 40 gr., esenţă de lămâe 2 picături la 1 litru de apă, din care se va bea din când în când, în timpul zilei. Ca tratament abortiv se recomandă în primele 24—48 ore *iniecţiunile* în uretră cu nitrat de argint (1—3 gr. la 100 gr. apă distilată); injecţia se va lăsa 2—5 minute în uretră. Aceste injecţii se fac 3—5 zile, de 2 ori pe zi. Mai bune sunt *spălăturile abondente* ale uretrei cu ipermanganat de potasă (1—2 la 1000 până la 4 la 1000), făcute cu un irigator ţinut sus, având un tub de 2 metri, cu o canulă de sticlă cu vârful conic. In primele 4 zile 2 spălături pe zi, în alte 4 zile câte una. In acelaşi timp cu tratamentul local se fac injecţii în muşchi, sau sub piele, cu vaccin antigonococic, care dă temperatură ridicată 1—2 zile după injecţie, urmată de frisoane. Este probabil că această temperatură ridicată distruge gonococii, în acelaşi timp cu medicamentele introduse în uretră. Intre multele seruri şi vaccinuri antigonococice, preparate în ţară şi în străinătate, cel

Fig. 58.— Gonococi (văzuţi la microscop)

preparat la noi de Institutul ,,Prof. Dr. Cantacuzino'' este recunoscut ca foarte bun. Dacă boala nu trece în 8 zile se vor mai face spălături încă 5—6 zile. Cine nu poate face aceste spălături se va mulţumi cu injecţii uretrale, făcute cu o tulumbiţă de sticlă, sau de cauciuc, de 4—8 ori pe zi, totdeauna după ce a urinat, cu: ipermanganat de potasă (1 la 2000 sau 1 la 1000), cu argentamină (1 la 3000), cu protargol (1 la 250), după ce mai întâiu si-a spălat uretra cu apă boricată. Injecţiile şi spălăturile nu trebue făcute în cazurile de orchită, prostatită, sau când sunt focare inflamatorii în uretră. Atunci ne vom mărgini a da pe dinăuntru: santal, gonosan, salol, bicarbonat de sodă, băi generale, purgative uşoare, clistire cu laudan, sau cloral. Să se bage de seamă ca să nu se pună mâna infectată la ochi, pentru ca să nu se capete *oftalmia purulentă.* Când boala a devenit cronică se chiamă *blenoree*, sau în limba franceză: *goutte militaire.* Scurgerea, care este de altfel incoloră, nu mai are sfârşit: din când în când câte o picătură, mai cu seamă dimineaţa. *Tratament:* aceleaşi prescripţii igienice; regim tonic, idroterapie, preparaţii fieruginoase, injecţii şi spălături uretrale, ca mai sus, dar mai bine să se facă *instilaţii*, cu nitrat de argint. *Complicaţiile* sunt multe. La bărbat: *orchita* şi epididimita, stricturile *uretrei*, cistita colului *beşicii*, *reumatismul* blenoragic, *spermatorea.* La femee, *ovarita, peritonita* şi *salpingita.* — Vindecarea deplină a blenoragiei n'o poate spune decât medicul, dupăce examinează secreţia uretrală la microscop. Toate câte le-am spus mai sus să servească cititorilor pentru lămurirea lor asupra boalei, tratamentul ei să-l încredinţeze însă medicului. Este o boală care prezintă atâtea pericole şi care lasă urme pentru toată vieaţa, în cât sfătuim pe orice bolnav să se ducă la spital, sau la un medic acasă pentru a fi îngrijit, să nu se trateze singur.

Boală (*morbus*, grec. *nósos*), *beteşug, morb.* — Ori ce stricăciune, sau turburare a sănătăţii, se numeşte *boală* şi omul cu sănătatea stricată este *bolnav.* O boală se arată prin oarecari turburări la unul sau mai multe organe, cari turburări se numesc *simptome.* In medicină nu este de ajuns numai observaţia, trebue să înlănţuim simptomele observate, a trage deducţiuni logice, ceea ce constitue *diagnosticul*, sau *diagnoza* pe care se sprijină părerea formată asupra naturii unei boale. — Mergând cu judecata ceva mai departe doctorul poate să se pronunţe asupra schimbărilor cari se vor ivi în cursul unei boale, asupra duratei sale, asupra sfârşitului, ceea ce constitue *prognosticul*, sau *prognoza.* Boalele se împart în *interne* şi *externe*, în *medicale* şi *chirurgicale*, după cum boalele se tratează prin medicamente, sau prin operaţie. — *Cauzele* boalelor, ori de ce natură ar fi ele, au o acţiune subordonată, adeseori, condiţiunilor individuale de etate, de sex, de temperament, de predispoziţie. Cauza unei stări bolnăvicioasă stă adeseori într'o stare bolnăvicioasă precedentă; boalele se pot produce unele pe altele. — Ori care boală începe, apoi *evoluiază*, (creşte), se opreşte şi scade, de aci starea de *invaziune*, de *creştere*, de *stare* şi de *descreştere.* Aceastâ împărţire nu se potriveşte decât pentru unele boale *acute* şi *continue;* însă mersul repede, sau încet, egal sau inegal, al celorlalte boale, este o împrejurare a evoluţiei lor, care este bine să se însemneze. Mersul unei boale este *regulat* când fazele dezvoltării sale se succed, în ordinea şi cu durata, sau intensitatea, sau cortegiul simptomatic obişnuit; *neregulat*, când o fază lipseşte, sau nu vine la timpul său, sau că este prea scurtă, etc. — Nu toate boalele au aceeaşi *durată:* unele îşi termină evoluţia în câteva zile, boalele *acute;* altele din contră, îşi parcurg perioadele lor într'un timp mai îndelungat, boalele *cronice.* De altfel este foarte greu de a fixa câte zile trebue să dureze o boală, pentru a fi *acută*, sau *cronică*, în privinţa aceasta nu avem nici o regulă precisă. Trecerea dela starea acută la cea cronică este un fel de *terminaţie* a boalelor acute, cari se mai pot termina prin *vindecare*, sau prin *moarte.* Dintre acestea vindecarea se vede mai des şi ea constă în întoarcerea repede, sau gradată, a organelor şi lichidelor corpului la starea lor normală, mani_

festată prin încetarea diferitelor turburări, pe cari le-am numit *simptome;* dar mai înainte ca toate funcțiunile organismului să-și fi reluat regularitatea naturală este o perioadă intermediară, în care sănătatea, încă șubredă, mai are trebuință de îngrijire, perioada de întremare, numită *convalescență*. Sunt unele boale pentru care știința medicală n'a găsit încă leacul și aceste boale se numesc *incurabile*. Numărul acestor boale merge din fericire scăzând și ele sunt rare. *Tratament*. Este un obiceiu rău că bolnavii, la cari boala începe în mod blajin, pe încetul, nu se îngrijesc dela început și așteaptă ca boala să facă progrese, să înainteze, să se agraveze, așa că doctorul, când vine, se găsește în fața unui caz foarte greu și de multe ori ajutorul său nu mai are nici un succes; dacă ar fi fost chemat dela început ar fi combătut simptomele cele dintâiu, oprind boala de a înainta și punând-o din primele zile pe cale de vindecare. Prin urmare cel mai bun sfat ce putem da cetitorilor noștri este ca ori de câte ori se vor simți indispuși, înainte chiar de a cădea la pat, să consulte doctorul. Tratamentul este de 2 feluri la oricare boală: unul prin *medicamente*, pe cari le ordonă doctorul și cari variază după boală și altul *igienic*, care este tot așa de important și se aplică la toate boalele. Pentru un bolnav regulele igienice trebue aplicate și mai aspru decât pentru omul sănătos. Prin urmare vom da bolnavului *camera cea mai mare*, cea mai aerată și mai bine expusă, ferită de miasme, departe de latrine și de bucătărie. Vom opri orice vizită .căci vizitele obosesc bolnavul; vom opri strict ca în camera bolnavului să intre alte persoane decât acelea cari îl servesc, chiar și membrii familiei nu pot să stea mai mulți deodată, ci numai pe rând, unul câte unul. De asmeenea nu este bine să ținem bolnavul în *căldură prea mare*, ceeace l'ar slăbi și mai mult. Bolnavul, ca și camera, trebue ținuți într'o stare de *curățenie* mare; el se va primeni foarte des și ori de câte ori trebuința va cere; scaunele și urina se vor scoate îndată afară. Când este vorba de o boală *contagioasă* izolarea bolnavului se va face cu mare strictețǎ și se va opri intrarea în cameră a persoanelor tinere, cari n'au suferit de aceeași boală. Ingrijirile prea multe și nefolositoare obosesc bolnavul și nu trebue să facem nimic mai mult decât ceeace ne-a poruncit doctorul. Când bolnavul intră în *convalescență*, trebue să fim cu mare băgare de seamă, pentru ca să nu-l întoarcă boala. Când bolnavul nu are apetit și trebue să-l hrănim, vom căuta să-i deșteptăm pofta dându-i mâncări în doze mici, ușor de mistuit. Igiena ne mai dă mijloace pentru a preveni unele boale, adică a lupta în contra cauzelor lor, ceeace se chiamă a face tratament *preventiv*.

Boală câinească. — V. *Atrepsie*.

Boala copiilor. — V. *Epilepsie*.

Boală de grăsime. — *Obezitate*.

Boală de mare, *rău de mare*. — Cei mai mulți când călătoresc pe mare, până se obișnuesc, sau în totdeauna, sufăr de un fel de boală, numită *rău de mare*, (fiindcă omul se simte *rău*, fără să se știe ce are). Acest *rău*, sau boală, se poate arăta sub mai multe forme, fără ca să fie vr'una periculoasă. Boala de mare chinuește mai cu seamă pe cei ce călătoresc pentru întâia oară cu vaporul. Omul pleacă sdravăn, sănătos și vesel, cum trebue să fie oricine când face o călătorie de plăcere, și nu se mai satură privind în dreapta și în stânga frumusețile ce i se arată, mai ales când marea este liniștită și timpul frumos; dar, pe măsura în care se depărtează de mal, vântul începe să se simtă, clătinarea și legănarea vaporului devin mai mari, călătorii încep să-și piardă voia bună, să se îngălbenească și să-i treacă sudori reci; ei sunt cuprinși de o indispoziție generală, foarte neplăcută, însoțită de o greutate mare la cap, care le apasă mai cu seamă fruntea, apoi încep să aibă sfârșeală, amețeală, vâjiituri de urechi, părându-li-se că totul se învârtește în jurul lor; pulsul este mic și încet, corpul rece, slăbiciune și aplecare spre leșin, căscături des repetate, gura se umple de bale și omul scuipă des; râgăituri, greață și în cele din urmă vărsături, cari sunt cu atât mai rele cu cât stomacul este mai gol, producând dureri foarte mari. Aceste vărsături sunt grăbite prin vederea altor persoane cari

varsă, printr'un miros care vine dela bucătărie, dela mașini, sau din pereții vaporului. După ce a vărsat omul se simte ușurat, răsuflă mai liniștit, pulsul este mai bun, fața se înroșește și nu mai este acoperită de sudori, corpul se încălzește iar după puțin timp răul începe din nou, repetându-se aceleași suferințe, uneori în mai mică măsură, dar întotdeauna lăsând pe om sdrobit de oboseală. Aceasta este *forma cea mai grea* a boalei de mare, sunt însă și altele mai ușoare. *Cauzele:* Sunt oameni foarte predispuși la această boală, așa că ori de câte ori vor călători pe mare vor avea-o; sunt unii chiar dintre marinari, cari deși își fac vieața pe vapor, sufăr de acest rău ori de câte ori se îmbarcă, după ce au petrecut câtva timp pe uscat. Sunt alți oameni, puțini la număr (între cari este și unul din scriitorii acestor rânduri) cari n'au simțiit nici odată răul de mare, ori de câte ori au călătorit pe mare. Femeile sunt mai supuse acestei boale de cât bărbații. Cauza de căpetenie este echilibrul nestabil al corpului omenesc, supus la mișcările de clătinare și de legănare ale vaporului. Se mai citează între cauze și căldura, lipsa de aer, mirosurile de tot felul, mirosul tutunului etc. — *Tratament.* Inainte de a se îmbarca omul trebue să mănânce și să bea bine, pentru ca să aibă vărsături mai ușoare și mai puțin dureroase. Dacă este vorba de o călătorie scurtă, de un ceas sau două, și dacă marea este rea și timpul urît, cel mai bun lucru este să stai într'un colț al vaporului, la adăpost de vânt, pe un fotoliu, dacă se poate suspenda, și să înghiți două-trei linguri de *sirop de cloral,* lăsând să te cuprindă somnul. Pentru a preîntâmpina, sau a combate vărsăturile se mai recomandă să înghiți, din când în când, bucățele de ghiață, sau ceaiu slab cu ghiață, apă cloroformată, sau: cloridrat de cocaină, 20 ctgr., tinctură de iod, 30 picături, apă 150 gr., din care să bei 2 până la 4 linguri pe zi. Pentru durerea de cap sunt bune: bromurele, antipirina, piramidonul, fenacetina, sau cloralul. Ca mâncare: pesmeți, lapte, lapte cu tapioca, fripturi, pâine, fructe, șampanie răcită la ghiață.

Boală de nervi. — V. *Isterie, Neurastenie* și *Nevroze.*

Boală de zahăr. — V. *Diabet.*

Boala lui Addison. — V. *Suprarenale* (Glande).

Boala lui Basedov. — V. *Tiroidă.*

Boala lui Bright. — V. *Rinichi.*

Boala lui Friederich. — V. *Măduva spinării.*

Boala lui Meniere. — V. *Ureche.*

Boala lui Morvan. — V. *Măduva spinării.*

Boala lui Parkinson. — V. *Paralizie agitantă.*

Boală lumească. — V. *Blenoragie, Șancăr* și *Sifilis.*

Boală mare. — V. *Tifoidă* (Febra).

Boala munților sau a **înălțimilor,** *răul de munte.* — Dacă te urci pe un munte, mai sus de 3000 de metri, începe să ți se facă rău, să fii bolnav, și din ce urci mai sus de aceea îți va fi și mai rău. Când te urci cu balonul, numai la o înălțime de 7000 de metri, începe să-ți fie rău. Această boală începe prin a te simți rău peste tot, a avea o indispoziți generală, a ți-se tăia picioarele, a ți-se îndoi genunchii și a simți o greutate mare; apoi, încep și vărsăturile alimentare, cari, în cazurile grave, devin mucoase și bilioase, câte odată chiar vărsături de sânge, colici și urdinare, sudori reci și durere cumplită de cap (parcă te strânge la cap cu un cerc de fier), vâjiituri de urechi, întunecarea vederii, apăsare în piept, bătae de inimă, toropeală și aplecare mare spre somn, pierdere totală a voinții, uneori leșin. Aceste semne dispar dacă te culci și încep iarăși dacă te urci mai sus. Cel ce este cuprins de această boală se înțelege dela sine că nu-și mai poate continua drumul. — *Cauzele* acestei boale sunt: *frigul, oboseala* (umblarea multă, nedormire, mâncarea rea), *micșorarea presiunii atmosferice,* care produce o împuținare a oxigenului din sânge, din care pricină provine *asfixia,* sub influența creșterii acidului carbonic, datorită muncii musculare, apoi mai este și *predispoziția individuală* și *neaclimatizarea.* — *Tratamentul.* La început: bolnavul se va hrăni bine cu ouă, carne, pâne, i se va da cafea sau ceaiu, să nu i-se dea de loc alcool și licoruri, care măresc arderea organică și prin

urmare producţiunea acidului carbonic în sânge. Să se întrerupă, dacă se poate, ascensiunea şi să se scoboare, în vale, sau numai la 250—300 metri înălţime. Pentru starea de somnolenţă şi pentru leşin se vor încerca toate mijloacele de a redeştepta şi a însufleţi bolnavul (stimulente pe cale stomacală, fricţiuni pe piele, inspiraţiuni profunde forţate, trageri ritmate ale limbii, inhalaţiuni de oţet tare, de amoniac, de nitrit de amil), apoi să se acopere şi să se încălzească bolnavul; să se scoboare cât se poate mai iute la o înălţime de 2500 şi chiar la 2000 metri.

Boală rea. — V. *Tifoidă* (Febră).

Boale de femei. — V. *Leucoree, Menstruaţie, Ovar, Uter.*

Boale de piele sau *dartre.* — V. *Acnee, Eczemă, Erpes, Impetigo, Lichen, Lupus, Pitiriază, Psoriază.*

Boale endemice. — V. *Endemie.*

Boale veneriene. — V. *Blenoragie, Şancăr şi Sifilis.*

Bob, *bobă, favă.* (*Faba vulgaris*, fam. leguminoaselor). — Plantă erbacee cu tecile groase, puţin umflate, cu seminţele lunguieţe, cari conţin mare cantitate de amil şi de legumină. Face parte din *legumele feculente* foarte hrănitoare.

Boboci. — Staţiune balneară în judeţul Buzău, comuna Tohani, la o depărtare de 12 km. de Mizil Localitatea este aşezată pe Valea Scheei, în vecinătatea râuleţului Boboci, numit şi *Pùturosul*, din cauza idrogenului sulfurat ce conţine. Apele sunt: cloruro-sodice sulfuroase-iodurate. Staţiunea este proprietatea comunei Mizil. Bună pentru durerile reumatice şi în special pentru reumatismul articular.

Bodoc. — La 11 chilometri de oraşul Sf. Gheorghe, jud. Trei-Scaune. Altitudine 530 m. Climat subalpin. Apa din izvorul principal ,,Matilda'', care conţine mult bicarbonat de sodiu şi calciu, se pune în vânzare pretutindeni în sticle închise. Apa ,,Matilda'' se recomandă ca apă de consumat la masă, simplă, sau cu puţină vin, sau pentru cură contra bolilor aparatului respirator, contra lipsei de poftă de mâncare, aciditate mare în stomac, hemoroizi, boli ale vezicei biliare.

Bojoc. — V. *Plămân.*

Boldo (*Peumus Boldus*, fam. monimiaceelor). — Plantă ale cărei frunze lucrează ca stimulent, tonic, mai ales în boalele de ficat. Principiu activ: *boldina.* Se dă: uleiul esenţial (în perle) 20—50 ctgr.; tinctură, 1—2 gr.; vin, sau sirop 20—30 gr. Foarte cunoscut este preparatul *Boldo-Verne*, în inflamaţiile de ficat.

Bolesniţă. — V. *Epidemie.*

Bolfă. — V. *Tumoare.*

Bolfe. — V. *Difterie* (*angina difterică*).

Bolnav. — V. *Boală.*

Bondar (*Inţepături de*). — V. *Albine.*

Boranţă. — V. *Limba mielului.*

Borax, *borat de sodă.* — Este o sare cu un gust mai întâiu dulceag, apoi alcalin amar. Se întrebuinţează în boalele de gură, *plesne* (afte), *acrum* (mughet), în *anghine:* 4 gr. în 30 gr. de *miericică* (mel rozat, sau miere de trandafir), sau mai bine glicerină, cu care se atinge gura, cu un pumătuf, de mai multe ori pe zi, sau se face gargară cu 10 gr. la 100. In contra crăpăturilor dela sfârcurile ţâţelor şi a mâncărimilor de asemenea este bun sub formula: borax 10 gr. glicerină 30 gr. Se mai întrebuinţează şi în preparatele de dinţi (dentifrice).

Borboroseli, *borborigme.* — Un fel de gâlgâire, sau sgomote care se aud uneori în stomac, sau intestine şi sunt produse prin dislocările gazelor, în mijlocul lichidelor care se găsesc acolo. Aceste borboroseli se aud la oamenii cari sufăr de mistuire grea (dispepsie), la cei atinşi de aprinderea maţelor, de febră tifoidă, de dizenterie, etc. Se întâmplă însă aceste borboroseli şi la oameni sănătoşi, lucru foarte supărător, mai ales când te afli în lume şi se pot preveni numai prin hotărîrea de a nu bea lichide decât foarte puţine în timpul mâncării şi de loc între mese şi de a împiedeca îngrămădirea de gaze în tubul digestiv prin mijloace apropiate, cărbune vegetal etc.

Borca. — Comună la poalele muntelui Budalac, pe valea Borcei, judeţul Suceava, într'o poziţie din cele mai pitoreşti. Ape alcaline sodice şi cloroiodurate. Conţine 4—9‰ bicarbonat de sodă şi 4—3‰ acid carbonic. Ape de băut similare cu cele de Borsec şi Spa; nu sunt exploatate.

Bordeiu. — V. *Locuință.*

Boric (Acid). — Medicament antiseptic, antifermentescibil, sedativ, care se întrebuințează mai mult *pe dinafară*, în soluție de 4 gr., la 100 gr. apă fierbinte (maximul de solubilitate). Este bun la spălarea rănilor, în boalele de mitră, în boalele de gură, de ochi, ca gargară, în clistire.

Bornival. — Eter izovaleric de borneol. Lichid cu miros slab de valeriană. Se dă în contra turburărilor nervoase și nevrozelor cardiace. Doză : 25 până la 50 ctgr. pe zi, în buline.

Boro-Fenic. — Acid fenic boricat. Pulbere albă, puțin solubilă în apă. Antiseptic. Bun în pansamente, simplu sau asociat cu borat de sodă, în spălături, în soluție de 1 la 100.

Borsec. — Cea mai cunoscută stațiune din Ardeal și una din cele mai frumoase și mai pitorești stațiuni balneo-climaterice din această provincie. Așezată la o altitudine de 820 de metri între masivii Călimanului și Ceahlăului, cu un climat subalpin, cu aer parfumat, ozonizat, cu 28 de izvoare cu apă, saturată de acid carbonic, foarte plăcută la gust, e una din cele mai frecventate băi. Apa dela Borsec (Borviz de *Borsec*) e bună și pentru cură externă și pentru cea internă. Apa conține bicarbonat de calciu, bicarbonat de fier și de litiu. Stațiunea aceasta cu ape carbo-gazoase este indicată în afecțiunile catarale ale tubului digestiv (apa luată *după masă*), pentru turburări ușoare ale inimii, în convalescență, în boli cronice, nervoase.

Boș. — V. *Testicul.*

Boșorogeală. — V. *Ernie* și *Mitră.*

Bostan, *cucurbeată, dovleac, dovlete, lubă* (*Cucurbita Pepo*, fam. cucurbitaceelor). — Plantă erbacee acățătoare, ale cărei fructe sunt cele mai mari la noi în țară și se cultivă în toată România. Fructele sunt alimentare pentru om și animale. Din semințe se prepară un uleiu alimentar, care se întrebuințează și în industrie. Pulpa, sau carnea bostanului este foarte apoasă, puțin hrănitoare și laxativă, iar semințele sunt *viermifuge*. Cu 15 până la 30 gr. din aceste semințe, curățite de pelicioara lor, și tot atâta zahăr, se face un fel de pastă, care este luată cu plăcere de bolnavi, mai ales de copii ; de altfel se poate aromatiza cu puțină zeamă de lămâe, sau de portocale. Babele la *țară* fac oblojeli la gât, când cineva are gâlci, cu mațe de dovleac prăjite cu untură de porc, amestecate cu găinați de gâscă. Uimele se întorc, dacă se pune pe ele *tatargă*, rasă pe răzătoare și prăjită cu untură de porc, ori cu unt de lemn. Cârcei fierți cu spini de *holeră* se beau contra *holerei*. Laptele de semințe, amestecat cu rachiu, se dă în contra *panglicei.*

Fig. 59. — Bostan

Boswellia serata. — V. *Tămie.*

Botine. — V. *Incălțăminte.*

Botriocefal (gr. *bothrion*, gropiță, și *kephali*, cap.) — Un fel de *panglică* care se găsește mai mult în Elveția pe lângă lacul de Geneva ca și pe lângă Delta Dunării. S'a numit astfel din cauză că la cap are două gropițe, în loc de ventuze. Ouăle de botriocefal se găsesc în apă și în corpul unor pești cum e știuca, de unde trec în om.

Fig. 60. Botriocefal

Bourel. — V. *Melc.*

Boz, *bozie, boj*, (*Sambucus Ebulus*, fam. Caprifoliaceelor). — Plantă erbacee, cu miros neplăcut, care crește în toată țara, prin locuri necultivate, tufișuri, pe lângă garduri și drumuri,

Fig. 61. — Boz

pe câmp și prin păduri. Această plantă lucrează ca purgativ drastic, dar în medicină nu se întrebuințează. — La *țară* însă bozul se întrebuințează foarte mult și ca medicament și la descântece. Ceaiul de frunze se dă în contra sculamentului. Fiertura (decoctul) de rădăcină și de fructe în contra dropicei.

Brad, *brad alb, silha* (*Abies alba*, sau *pectinata*, fam. coniferelor). — Arbore frumos, întotdeauna verde, crește prin pădurile din regiunea subalpină în toată România. Mugurii de brad au solzii acoperiți de o materie rășinoasă, care le dă un miros și un gust aromatic. Se întrebuințează în medicină, pentru a împuțina flegma și a înlesni scuiparea, în cazurile de tuse cronică și de catar de plămâni (bechic, expectorant, anticataral), precum și pentru a face ud mult și limpede (diuretic). *Ceaiul* de muguri de brad se face prin infuzie, din 10—20 gr. la un litru de apă clocotită; se mai prepară și un *sirop*, cu care se îndulcesc poțiunile cari se dau în cazurile de guturaiu cu tuse. *Berea* fabricată cu muguri de bard este bună în contra scorbutului. — La *țară* se bea primăvara decoctul (fiertura) de muguri tineri în contra scrofulelor. Pentru sperietură se bea dimineața câte o lingură de rachiu de drojdii, în care s'a plămădit rășină. La copturi se pune un fel de plasture făcut din rășină, sau de vită, ceară, casă de paiangen și făină de grâu, amestecate împreună și pisate. Cioturile din scândurile de brad arse și pisate se beau cu apă, când cineva are junghiu.

Brădișor. — V. *Pedicuță*.

Brâncă. — V. *Erizipel*.

Brancardă. — Este o targă de transportat răniți, sau bolnavi. Poate fi tipică, gata fabricată, sau improvizată, de urgență. Cea mai simplă brancardă este formată din două prăjini de lemn, groase la capete atâta cât să le putem prinde în mână și lungi cam de 2½ metri și în jurul cărora se coase o bucată de pânză groasă, lată de 70—80 cm. și lungă de 2 metri, astfel ca să formeze un adevărat pat. La unul din capete se poate așeza o perină mică. Bolnavul, sau rănitul, este așezat culcat pe această brancardă și purtat de 2 oameni, unul care merge înainte, apucând cu amândouă mânile capetele lemnelor și altul făcând același lucru cu capetele dinapoi.

Brancardier. — Cei ce sunt instruiți în căutarea și transportarea răniților. Ei dau și primele ajutoare bolnavilor și răniților. Trebue să li-se dea o instrucție specială sanitară, mai ales celor destinați a fi brancardieri în războiu.

Brândușe, *bălură, brândușa morților, ceapa ciorii, ruscea de poiană* (*Colchicum automnale*, fam. liliaceelor). — Plantă mică erbacee, care crește prin fânețele și pășunele umede. Această plantă este foarte veninoasă, prin toate părțile ei, din pricina unui alcaloid numit *colchicină* pe care îl conține. Se întrebuințează ca purgativ drastic, diuretic, antigutos, antireumatismal. Se dă pe *dinăuntru*, sub formă de: alcoolatură de bulb, 2—5 gr.; alcoolatură de flori 2—5 gr.; extract de semințe, 1—10 ctgr.; praf (pulbere), 5—30 ctgr. sirop, 10—30 gr.; tinctură de semințe, 1—5 gr.; vin de bulb, 10—20 gr.; vin de semințe 5—10 gr. Apa medicinală de cholchic se prepară plămădind în timp de 5 sau 6 zile, 50 gr. de bulb cu 100 gr. de spirt, din care se iau 20—40 picături, într'un pahar de apă îndulcită cu zahăr, în 2 rânduri, în timp de 2—3 zile. La *țară* se întrebuințează această plantă numai la vopsit. — *Colchicina* se dă contra gutei și contra reumatismului, 4 până la 6 mg., în granule de 1 mg. — *Otrăvirea* are următoarele semne: durere arzătoare în stomac, vărsături cu vine de sânge, sete mare, prostrație extremă, pupilele dilatate, sudori abondente dureri de cap, la membre și încheieturi. *Tratament:* decoctul, sau fiertura de stejar, sau de chinchină; ceaiu tare, eter, rachiu, apoi băuturi emoliente.

Brânză. — Brânzeturile sunt preparațiuni foarte bogate în substanțe hrănitoare, cazeină, grăsime sau unt. Brânza se face din laptele de vacă, de capră și mai mult din cel de oi prin închiegarea lui cu chiag, sau *maia*. Brânzeturile sunt de două feluri: *crude* (urda, brânza de vaci, de capre, de oi) și cele preparate prin *fierbere* (toate cașcavalurile). Ori ce brânză, în timpul

păstrării, este supusă la schimbări produse de microbii descrişi în fermentaţia laptelui, cari digeră cazeina, desdoiesc grăsimea şi dau săpunuri solubile, în unire cu potasiul şi cu sodiul şi prin produsele de fermentaţiune, ca valerianatul de amoniac, cari întețesc gustul şi înlesnesc mistuirea, ca nişte bune condimente. Mai bune şi mai uşoare la mâncat sunt brânzeturile proaspete, nefermentate, ca brânza de vaci preparată de curând şi diferitele *creme* (cum ar fi crema de Buzău, etc.), cari, mâncate cu puţin zahăr şi în câtime mică, uşurează mult mistuirea. Brânza de burduf, brânza de putină, de Brăila, etc. sunt ceva mai grele şi nu se potrivesc pentru ori care stomac. Brânzeturile *străine*, diferitele caşcavaluri, deşi sunt nutritive, sunt grele la mistuit şi de multe ori sunt falsificate.

Braşov. — Frumoasa şi plăcuta staţiune climaterică, la poalele munţilor Carpaţi, în mijlocul unor încântătoare păduri de brazi şi fagi. Inălţimea Braşovului e de 585 m. Aerul e minunat şi dătător de sănătate. Braşovul e peste tot cunoscut. Oraşul, destul de frumos, atrage un mare număr de vizitatori, atât vara cât şi iarna. Are avantajul asupra altor staţiuni climaterice că poţi să locueşti în oraş, având tot confortul. şi să vizitezi toată ziua împrejurimile, la o foarte mică distanţă şi foarte frumoase. Cine se îndepărtează puţin de Braşov ajunge la Bran, Timişul-de-Sus, Predeal, Staţiuni climaterice foarte frumoase.

Braţ (lat. *brachium*). — Se chiamă astfel acea parte a membrului superior care se întinde dela *umăr* până la *cot* şi căreia îi urmează *antebraţul*. Braţul se compune dintr'un singur os, numit *humerus*, care este îmbrăcat de mai mulţi muşchi, cari îl pun în mişcare şi între cari cel mai de frunte este muşchiul *biceps*, aflat pe partea dinainte. De altfel toţi muşchii braţului sunt puternici şi mişcă braţul în toate direcţiile. Se întâmplă câte odată ca braţul să nu poată face nici o mişcare, atunci zicem că e *paralizat*, ceea ce poate să provie dintr'o congestie sau emoragie cerebrală. Uneori osul fiind rupt, sau scrintit, braţul iarăşi nu se poate mişca.; alte ori neputinţa braţului poate să provină şi dintr'o cădere pe umăr, o lovitură straşnică, din care cauză s'a paralizat nervul *circumflex*, sau la cei ce umblă în cârji, apăsând prea tare subsuoara. Aceste *paralizii* se pot vindeca numai cu *electricitate*, aplicată, se înţelege, de doctor. Afară de os şi de muşchi, braţul mai are o *arteră* foarte mare, care-i aduce sângele trebuincios pentru hrănire şi care arteră poate fi atinsă de *anevrism*, mai multe *vine*, dintre cari două se văd foarte bine, în apropierea cotului şi din care, la trebuinţă, se *lasă sânge*; apoi mai mulţi *nervi*, tot atâtea fire ca cele de telegraf, cari aduc muşchilor poruncile dela creer ca să mişte braţul; pe deasupra tuturor a-

Fig. 62. — Muşchii braţului contractaţi

cestora se află o *piele* subţire, căptuşită pe dedesupt cu un strat de grăsime. — Braţul este supus la multe lovituri (*contuziuni*) şi răniri (*plăgi*) de tot felul, a căror gravitate atârnă de grosimea ţăsăturilor atinse; cele cari interesează numai pielea nu sunt primejdioase şi se vindecă de grabă; cele adânci sunt cu mult mai periculoase, mai ales când ating vinele şi nervii cei mari. Pe braţ se pot ivi tot felul de *inflamaţii, abces, brâncă* etc., cari nu sunt mai grave aci decât în alte părţi ale corpului şi care se tratează în acelaşi fel. Când însă, din nenorocire, omul şi-a pierdut braţul, în urma unui accident, sau a unei boale grave, pentru vindecarea căreia doctorul a fost silit să facă *amputaţia*, adecă să tae braţul, atunci el se poate înlocui cu un braţ *artificial*, care, mul-

ţumită perfecţionărilor aduse de către fabricanţi, poate face aproape toate mişcările braţului natural.

Breazu. — Apa de Breazu, cunoscută şi sub numele de Alexandru cel Bun, se scoate din izvoarele dela Breazu, de lângă Iaşi. Ea conţine sulfat de sodă, de magnezie, de potasă, carbonat de sodă, de fier, acid carbonic. Apa de Breazu este purgativă, n'are miros, are gust amar, însă cu mult mai puţin decât apa de Buda, nu e aşa de concentrată ca aceasta, din care cauză acţiunea ei purgativă nu face dureri. Luată în doză de un pahar (300 grame), lucrează după ½ oră. Se recomandă cu succes contra *constipaţiei* cronice, contra *trânjilor*, boalelor de *ficat* şi *splină*, boalelor de *stomac* şi de *rinichi* (în unele cazuri). Ea nu produce greaţă, nici vărsături, nu provoacă colici; se bea uşor şi de ori şi cine, nu oboseşte stomacul. *Doză :* 300—600 gr. odată (1—2 pahare), luate de preferinţă dimineaţa. După întrebuinţare nu produce constipaţie ca celelalte ape minerale purgative.

Bretele. — V. *Pantaloni*.

Brezoiu. — Localitate de vilegiatură pe valea Lotrului, aproape de locul unde acesta se varsă în Olt; foarte mult vizitată în timpul verii. Satul este mare şi locuitorii cu dare de mână, are hotel, restaurant şi multe locuinţe confortabile. Clima statornică, dulce; adevărată staţiune climaterică, înconjurată de păduri întinse de brazi şi stejari, cu împrejurimi pitoreşti.

Bright (Boala lui). — V. *Rinichi*.

Brioniпă. — V. *Impărătească*.

Broască. — V. *Modâlcă* şi *Pumn*.

Broască (*Bufa vulgaris*. Batracian). — Dacă ne uităm la pielea broaştei, dela cap şi de pe spate, vedem că este acoperită de o mulţime de glande, din care iese un fel de apă gălbuie, vâscoasă şi acră, care ar fi *veninul* ei. Când broasca este atacată, sau întărâtată, se umflă, corpul ei devine tare şi elastic şi această umflătură face să curgă venin mai mult. Acest venin, dacă îl inoculăm la paseri, la şopârlă şi alte animale mici, toate acestea pier; pentru om el nu este primejdios. Trebue să ne păzim după ce am umblat cu o broască să nu punem degetele la ochi, la nas, la gură, căci ne usturā rău câteva ceasuri şi chiar zile. Pentru a potoli această usturime vom întrebuinţa mereu apă rece. La *ţară* babele se servesc de broaşte în căutarea boalelor şi anume: broasca prăjită de vie o pun la gât, pentru gâlci. Spintecată de vie se pune cu partea sângerândă la rana din înţepătură, dalac sau sugiu. Trei broaşte râioase, puse în rachiu, după ce pier, rachiul se bea pentru friguri, iar broaştele se aruncă zicând: din vânt au venit frigurile în vânt să se ducă. Dacă broasca se udă (urinează) pe corp se fac negi sau râe, care se vindecă, dacă se înfăşoară locul bolnav cu ouă de broască, o zi şi o nopate. Cu grăsime de broască se unge la dureri de încheieturi. Copiii mici poartă broasca cusută într'o petică, la gât, ca amulet în contra sperieturii. Pentru vindecarea *plesniţei* (v. acest cuvânt) se tae o broască peste pântecele bolnavului şi cu aceea se leagă acel bolnav pe sub barbă.

Brom. — Solubil în apă, în alcool; foarte solubil în eter. Proprietăţi: dezinfectant, fondant, rezolutiv, revulziv. Doză: 5—10 ctgr.

Bromalină. — Brometilformină. Se recomandă ca sedativ nervos, în doză de 2—6 gr. în soluţie, sau sirop, iar la copii 1—2 grame.

Bromeină. — Este un *bromidrat acid de codeină* (preparat de Montagu), sub formă de frumoase ace mătăsoase; foarte solubilă în apă şi în alcool; conţine 35 la 100 de brom. Este calmantă, ipnotică şi se dă în insomnii, visuri rele, spaime nocturne, ale copiilor, apoi în tusa măgărească, în dureri nervoase de stomac şi de maţe, în cancerul stomacului. Se dă sub formă de *pilule*, de câte un ctgr., 4—8 pe zi; *sirop*, 1—3 linguri pe zi; *injecţiuni sub piele*, 2 ctgr.

Bromipină sau **Bromopină.** — Combinaţiunea bromului cu ulei de susan, sau sesam, conţinând 10—33 la 100 de brom. Se dă în aceleaşi cazuri ca şi bromurele alcaline. Doză: bromipină (10 la 100), 15—50 gr. pe zi, cu lingura, sau în clizme şi în injecţiuni, sub piele; bromipină (33 la 100), 5—30 gr. pe zi în capsule, sau în lapte, sau în clizme.

Bromism. — Astfel se chiamă *otrăvirea* produsă cu preparatele de brom.

(bromure), când se iau în cantitate prea mare și prea mult timp. Semnele sunt; uscăciune de gât, lăcrimare, pe piele ies niște beșicuțe roșietice (acnee), o stare de beție, somnolență. *Tratament:* să se micșoreze doza, sau să se întrerupă întrebuințarea, după cazuri.

Bromoform. — Un medicament lichid calmant și anestezic foarte activ, din care pricină trebue dat cu multă băgare de seamă, fiind *periculos*. Se dau 10 până la 15 picături pe zi, într'o poțiune la copii, sau 10 până la 15 ctgr. la adulți.

Bromol. — Se mai numește și *tribromofenol*. Este un praf galben, ca lămâia, gust astringent. Se formează saturând acidul fenic cu brom. Antiseptic puternic. Pe *dinăuntru* se dă la febra tifoidă abces al plămânului și în colera infantilă, 5 până la 15 mgr. Pe *dinafară* se întrebuințează în difterie și pansamentul rănilor, în alifie: bromol 4 gr., vaselină 30 gr.

Bromon, *bromone* (Robin). — Combinațiune a *bromului* cu *peptonatul de carne de vacă*. Ușor de asimilat și nu produce nici o stricăciune în organism. Bromonul este un *calmant* și se recomandă în boalele nervoase, oboseală de creeri, neurastenie, iritabilitate nervoasă a femeilor și a fetelor tinere și în turburările nevropatice ale copiilor, în epilepsie, insomnia bătrânilor, etc. Bromonul se poate lua în apă, vin, lapte, sau bere. La adulți se pot da 40 până la 80 picături, ori de câte ori vroim să producă un efect însemnat; ca *sedativ* se dă 20 picături de 3—4 ori pe zi; ca *ipnotic*, 60 de picături dintr'odată, seara la culcare, în ceaiu cald de teiu; ca *antispasmodic* 20 picături de mai multe ori pe zi, până la 100—150 picături. La copii și la bătrâni se va începe cu 10—20 picături pe zi, putând merge până la 40 picături.

Bromure. — Se numesc astfel medicamentele compuse din *brom* și un alt corp. Cel mai întrebuințat și mai cunoscut este *bromurul de potasiu*, care este o sare cristalizată, cu gust sărat și amar, pentru care se dă de obiceiu într'o poțiune cu un sirop de coji, sau de flori de portocale. Pentru proprietatea lui calmantă se dă în toate boalele nervoase: în *epilepsie* dă rezultate bune, când este administrat timp mai îndelungat și în doză crescândă, cât poate suporta bolnavul și numai după ordonanța doctorului, în *isterie*, în *coree* și în alte boale cu iritație nervoasă. Se dă dela un gram până la 10 gr. pe zi. — *Bromurul de sodiu* și *bromurul de amoniu* au aceeași lucrare ca și cel de potasiu și se dau în aceleași doze. De multe ori se pare că lucrează mai bine când se dau aceste trei bromure împreună: brom. de pot., de sod., de amon., câte 5 gr., apă distilată 250 gr., sirop de flori de portocale 50 gr.; să se ia câte 3—4 linguri pe zi. — *Bromurul de camfor*, încetinează bătăile inimii și micșorează căldura. E sedativ, antispasmodic, ipnotic: 50 ctgr. până la 1 gr. 50 ctgr. în pilule sau dragee. — *Bromurul de fier* este un bun preparat fieruginos: 10—30 ctgr pe zi, în pilule; se recomandă mult în boalele nervoase (neurastenie), cu anemie drageele lui Hecquet (4—6 pe zi). — *Bromurul de stronțiu* foarte bun în cazurile de albuminorie: 2—6 gr. pe zi. — *Otrăvirea* cu *bromure*, vezi la *Bromism*.

Bronchie (*bronchia*, gât, gâtlej) — Bronchiile sunt două țevi membranoase, prin cari aerul din afară

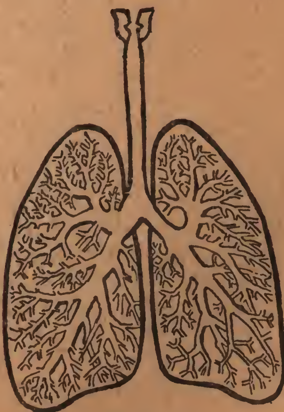

Fig. 63. — Figură schematică a tracheei, plămânilor și bronchiilor

pătrunde până la *plămâni*. Ele rezultă din bifurcația *tracheei* (beregata), care este un tub gros ce urmează *la-*

ringelui. Fiecare bronchie se duce în jos și spre afară, intrând în plămânul din acea parte; ea se împarte acolo și se subîmparte până la nesfârșit, dând ramuri și rămurele din

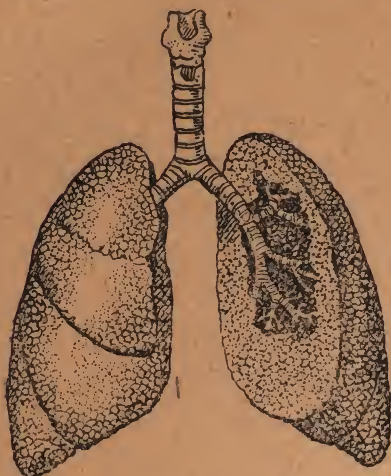

Fig. 64. — Bronchii

ce în ce mai mici și mai numeroase. Cele din urmă rămurele sfârșesc în niște pungulițe (celule), cari formează țesutul propriu al plămânului. Bron-

Fig. 65. — Lobul pulmonar (mult mărit, cu artară. vine și vase capilare)

chiile cu ramurile, rămurelele și beșicuțele dela capetele acestora, s'ar putea asemăna cu o ciorchină de struguri. Natura a lăsat ca bronchiile să se împartă în atât de multe rămurele cu scopul ca astuparea accidentală a unora dintre ele să nu împiedece *respirația*, fără de care omul nu poate trăi. Pentru ca circulația, sau pătrunderea aerului să se facă cu destulă înlesnire, în toate aceste ramuri și rămurele, natura le-a făcut dintr'un fel de inele sgârcioase (cartilaginoase), care le țin în totdeauna deschise. Când omul este sănătos aerul pătrunde cu ușurință peste tot, până în fundul plămânilor. Când însă omul este bolnav, sau răcit la piept și are tuse, ramurile bronchiilor se astupă, pe o întindere mai mult sau mai puțin mare, cu un fel de materie (flegmă) groasă, așa că aerul nu mai poate pătrunde liber prin ele și respirația se face cu anevoință; bolnavul scuipă cu greutate această flegmă, mai ales când nu este bine coaptă, după cum se întâmplă în *catar* (vezi acest cuvânt). Același lucru se mai întâmplă și la sfârșitul multor boale, cari omoară omul prin *asfixie* și în momentul *agoniei*. Strâmtarea bronchiilor mai poate fi de natură nervoasă, când pereții lor se strâng după cum se vede în *astmă* și *tusa măgărească*. De multe ori căptușeala bronchiilor se inflamează, se aprinde și se îngroașe așa că le strâmtează; această inflamație se chiamă *bronchită*.

Bronchiectazie. — Boală pe care o întâlnim adeseori la bătrâni și mai rar la tineri. Constă în dilatația bronchiilor, din loc în loc, sau în întregimea lor. Este datorită bronșitelor cronice, tusei convulsive, broncho-pneumoniei, sau sifilisului pulmonar. Se produce astfel: într'un anumit loc al bronchiei se slăbește peretele cartilaginos și muscular, dând loc la dilatări în urma unei tuse mai tari. *Semne:* bolnavul scuipă foarte mult, mai ales dimineața când se scoală, o secreție purulentă, care se adună în pungile pe care le fac bronchiile, prin dilatare. Alena, foarte urât mirositoare, ne spune de departe că e vorba de o bronchiectazie. Bolnavul poate să aibă călduri este obosit și de multe ori acestei boale îi urmează oftica.

Bronchită. — Este produsă de aprinderea sau inflamația *bronchiilor*. *Bronchita acută* este aprinderea de curând a bronchiilor. In *guturaiul* cu tuse de asemenea este o aprindere de bronchii

însă inflamaţia nu este aşa de mare ca într'o bronchită adevărată; în guturaiul cu tuse aprinderea atinge numai cele dintâiu ramuri ale bronchiilor, pe cele mai mari şi în acest caz se înţelege dela sine că boala nu este aşa de gravă, respiraţia nu este de tot împiedecată, căci aerul, deşi mai greu, pătrunde până în fundul plămânilor, pe câtă vreme în bronchită pot fi atinse şi ramurile cele mai mici ale bronchiilor, cari se pot astupa de flegmă şi atunci aerul nu poate pătrunde mai de loc, iar respiraţia se face cu mare greutate. Tusea, care este unul din semnele boalei este mai uşoară şi mai scurtă în cazul întâiu, pe câtă vreme în cazul din urmă ea este mai tare, mai grea, mai supărătoare şi vine mai des. Bolnavul de bronchită acută are în primele zile puţină căldură, o indispoziţie (generală, un fel de arsură cu usturime în piept, care este mai mare când începe *tusa*. Aceasta vine din timp în timp, uneori mai des, alteori mai rar, câte odată cu putere aşa de mare în cât sdruncină pieptul şi-l face dureros. Flegma, la început, nu este, sau este puţină şi sub forma unui lichid transparent, albicios, subţire ca balele; pe piept se simte un fel de apăsare (opresiune), care uneori este foarte mare. După câteva zile, 3—5, respiraţia se mai uşurează şi năduful nu este aşa de mare, căldura piere, tusa este mai rară şi scuipatul, sau flegma, este galbenă-verzue şi iese cu înlesnire. In 8—10 zile bronchita acută a trecut. Când în timpul bronchitei s'a ivit un *junghiu*, în vreo parte a pieptului, atunci nu e semn bun; junghiul acesta prevesteşte ivirea unei alte boale mult mai gravă, o *pleurezie*, sau o *pneumonie*. In cazurile cele mai uşoare junghiul poate fi numai o *nevralgie intercostală*. In tot cazul, îndată ce vedem că bolnavul se plânge de junhgiu, trebue să-l punem în pat, să-l îngrijim bine şi să chiemăm doctorul. Fiecare poate fi atins de bronchită, a cărei cauză de căpetenie este *răceala*, mai ales frigul umed, cu ceaţă, care de multe ori dă naştere şi la durere de gât. Bronchita se mai poate căpăta când respirăm aburi, sau gaze iritante, iuţi. Tusa face parte din semnele multor boale. De obiceiu bronchita nu este o boală grea, dar este bine să căutăm să ne scăpăm cât se poate de iute de ea, căci şi ea, ca şi ori şi care altă boală, când este lăsată în voia ei, poate să aibă urmări rele. Pentru o *bronchită uşoară* nu este nevoe să-şi întrerupă omul ocupaţiile, luând bine înţeles oarecari precauţiuni, adecă să se păzească de o nouă răceală, de curenţi, să fie potrivit îmbrăcat, să nu iese dimineaţa şi seara din casă, să nu fumeze, să-şi pună de 2 ori pe zi muştar pe piept, să bea ceaiuri zise pectorale, cari înmoaie tusa, cum este ceaiul de teiu, de silnic, de nalbă, de nă valnic, de capete de mac alb (fără seminţe) singure sau mai multe la un loc, amestecate în părţi egale. Din ele să se facă ceaiu (câte 10 gr. la un litru apă), îndulcit cu zahăr, sau cu un sirop de tolu. Când însă bronchita este *mai întinsă*, mai grea, atunci bolnavul trebue să stea în casă, sau chiar în pat, la căldură; să se ungă pe piept cu tinctură de iod şi să pună ventuze. La ceaiurile numite mai sus poate să se mai adaoge sirop diacod, sau puţină apă de laur-ceras, pentru ca să se mai liniştească tusa; ceaiurile se mai pot lua tăiate cu lapte cald şi îndulcit cu zahăr, sau mai bine să se bea câte o lingură la fiecare 2 ceasuri din: tinctură de aconit 30 picături, apă de laur-ceras 10 gr., sirop de codeină, sirop de tolu câte 20 gr., apă distilată 100 gr. In contra fierbinţelii (a căldurii) se va da chinină, singură sau cu antipirină, antifebrină sau fenacetină. Când flegma iese greu se va da: infuzie de poligală din 5 gr., apă 150 gr., licoare amoniacală anizată 2 gr., sirop de ipeca, sirop diacod câte 20 gr.; la fiecare 2 ore câte o lingură. — *Bronchita cronică* urmează de obiceiu unei bronchite acute, care n'a fost bine şi la timp tratată. Semnele ei sunt cam aceleaşi ca şi ln bronchita acută. Această bronchită, durând mai multe săptămâni, sau chiar luni, turbură în cele din urmă sănătatea generală, bolnavul are un fel de gâfâială continuă, orice sforţare îl osteneşte numai decât; faţa şi mai ales buzele i se învineţesc, n'are poftă de mâncare, n'are putere şi slăbeşte. Pentru aceasta orice bronchită cronică trebue tratată cu atenţie, căci

altmintrelea poate sfârşi prin *năduf* (emfizem). Bolnavul se va unge pe piept, cu tinctură de iod, la nevoe se vor pune vezicători; pe *dinăuntru:* apă de gudron, sau pastile de gudron, siropuri de tolu, de muguri de brad, diacod, de specii pectorale (numărate mai sus la bronchita acută), capsule cu uleiu de terbentină, pastile de kermes, medicamente cari se iau de obiceiu în bronchitele cronice. Când însă tusa nu se micşorează, atunci este semn că bronchita ţine de o stare generală rea. — *Bronchita capilară* (v. *Bronco-pneumonie* şi *Influenţă*).

Bronco-pneumonie. — Când aprinderea într'o bronchită se întinde la ramurile cele mai mici ale bronchiilor, avem ceea ce se numeşte *bronchită capilară*, iar când inflamaţia merge mai departe şi cuprinde beşicuţele plămânilor (veziculele pulmonare) avem *bronco-pneumonie*, boală foarte grea şi primejdioasă. Această boală este uneori o întindere a unei bronchite acute, dar de obiceiu este produsă printr'o *tovărăşie de microbi* ai boalelor molipsitoare, cum sunt: influenţa, tusa măgărească, pojarul, brânca, difteria, febra tifoidă, oftica. Bronco-pneumonia atinge mai mult copiii şi bătrânii. *Semnele* ei sunt: căldură mare (40^0), chinte de tusă dureroase, apăsare pe piept mare şi neîntreruptă, respiraţia foarte deasă, mergând până la sufocaţie, faţa palidă, buzele vinete, mâinile şi picioarele reci. Mersul boalei este continuu, din când în când cu oarecari uşurări, până la asfixie. Micşorarea apăsării din piept poate să se facă uneori foarte repede, mai ales la copii. — *Tratament.* Ceilalţi copii să se depărteze de cel bolnav. Bolnavului să i se dea lapte în doze mici. Copiii mici să se ia des în braţe, însă bine înveliţi, să nu se lase culcaţi mult timp, să li se schimbe des poziţia; când sunt mai mari să stea în pat, în poziţie şezândă, sprijiniţi de perini. Picioarele să le fie bine învelite, în flanele sau vată. Pe piept să se pună cataplasme calde, de muştar, sau puţin înmuiate în oţet, sau cârpe reci pe piept, stoarse bine, băi călduţe, ventuze uscate pe piept, inhalaţiuni de oxigen. La început este bine să se dea un vomitiv: ipeca 30 ctgr. până la 1 gr., sirop de ipeca 30 gr. In contra *căldurii:* antipirină sau chinină, băi calde de 32—35^0 de mai multe ori pe zi, de câte 10—15 minute; în timpul băii cârpe reci la cap, printre băi cârpe reci pe piept, de jur împrejur, schimbate din sfert în sfert de oră, sau la jumătate de oră, sau la o oră. Dacă tot nu scade căldura se vor face băi reci de 28—25^0, de câte 5—15 minute. din 2 în 2 ore. După bae se va şterge bine bolnavul, se va pune în pat fără să se acopere prea gros şi va bea câte o cafea, sau un ciaiu cald. In loc de băi se pot întrebuinţa cearşafurile reci. Când pieptul este plin de flegmă pe care bolnavul nu o poate scuipa, se va da: ceaiu de poligala 200 gr. cu benzoat de sodă (1 gr.), kermes mineral (10 ctgr.), sirop tolutan (20 gr.); la ceas cu lingura. Când se iveşte vreun *junghiu* se va aplica pe loc o vezicătoare. In convalescenţă se vor da tonice; preparate de fier, de arsenic, de chinchină, untură de peşte; şedere la ţară.

Broncoscopie (gr. *bronchos*, bronchie şi *scopein* a privi). — De multe ori suntem nevoiţi să căutăm un corp străin, pe care l'a înghiţit bolnavul, chiar în bronchie. Atunci introducem un aparat, cu o lampă, care luminează interiorul bronchiei şi ne arată locul unde este rănită, sau unde este astupată de corpul strein.

Broncotomie (grec. *bronchos*, bronchie şi *tomein*, a tăia). — Operaţia care constă în deschiderea unei bronchii, pentru a scoate un corpstrein, care s'a fixat în ea.

Brown-Séquard (Metoda lui). Tratamentul anumitor boli prin extracte de organe (V. *Opoterapie*). Brown-Séquard e primul care a inventat acest fel de tratament.

Brustur, *lapuc*, *lipan* (*Lappa major* sau *Arctium lappa*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee, care creşte pe marginea drumurilor, pe câmpuri, prin dărâmături, pe lângă garduri. In medicină se întrebuinţează rădăcinele, seminţele şi frunzele. Principiul activ o materie oleaginoasă, rezină, inulina. Proprietăţi: depurativă, diuretică, sudorifică. Pe *dinăuntru* se dă sub formă de *praf*, 5—10 gr.: extract, 1—5 gr. In *popor* se dă fiertura (decoctul) de

rădăcini, în contra cel-peritului (sifilis), ca depurativ (curăţitor de sânge) şi la boalele de piele. Rădăcina plămădită cu rachiu de drojdii se bea pentru vătămături. Cu frunzele de brustur unse cu unt se oblojesc copiii după ce se scot din scăldătoare. Sământa pisată bine şi pusă în rachiu de drojdii, sau în apă neîncepută, se bea în contra boşorogelii (erniei). Pentru *trântitură* se presară cu sare rădăcină de brustur amar şi se pune pe tălpi; după câteva zile se vindecă.

Bubă neagra. — V. *Pustulă malignă.*

Bubă rea. — V. *Pustulă malignă.*

Buba trânjilor. — V. *Pelagră.*

Bubat. — V. *Variolă.*

Bube dulci. — V. *Eczemă.*

Buboiu. — V. *Furnicel.*

Bubon, *buboane.* — V. *Adenită.*

Bucătărie. — O bucătărie trebue să fie curată, bine luminată, bine aerată şi destul de mare; numai în aceste împrejurări ea poate fi ţinută în stare de curăţenie şi numai într'o astfel de bucătărie se pot găti bine şi curat mâncările. Pentru ca fumul dela cuptor şi aburii să nu fie supărători, trebue ca fiecare bucătărie să aibă o fereastră care să se deschidă în afară, în aer liber şi curat, să aibă un cuptor cu un coş care să funcţioneze bine şi să aibă un tiraj energic şi sigur. Podeaua să fie de mozaic, sau ciment, sau de asfalt, pentru ca să se poată spăla într'una; de asemenea şi zidurile ar fi bine, cel puţin până la o înălţime oarecare, să fie căptuşite cu faianţă lustruită, care se spală cu uşurinţă. Vasele de lemn servesc numai la păstrarea mâncărilor uscate; vasele de sticlă, de faianţă, de porţelan, servesc pentru a mânca din ele; vasele de metal, însă nu trebue să cuprindă *plumb* care este foarte periculos; vasele de ara*mă* sunt bune numai dacă sunt smălţuite şi smalţul să fie des reînoit, căci altfel mâncările preparate în ele sunt otrăvitoare. Vasele de fontă şi de fier bătut sunt bune, dar ele ruginesc de grabă şi dau mâncărilor un gust neplăcut, de aceea este bine ca şi acestea să fie smălţuite, iar smalţul să nu aibă plumb. Despre prepararea mâncărilor caută la: *Bulion, Ciorbe, Fripturi, Papă, Rasol, Supe, Zeamă de carne,* etc.

Budachi. — Staţiune climaterică şi balneară din Basarabia, jud. Cetatea Albă, pe malul lacului Budachi. Apa lacului conţine multă sare şi pucioasă. La 3 klm. distanţă, plajă frumoasă la mare. — Staţiunea aceasta se recomandă bolnavilor cu boli de plămâni, de piele, pentru bolile femeeşti, pentru scrofuloză, pentru anemici, limfatici, reumatici şi sifilitici.

Buduhală. — V. *Tusă convulzivă.*

Bugaz. — Staţiune balneară maritimă, în sudul Basarabiei, pe linia ferată Cetatea-Albă—Odesa, cu gară în localitate. La 5 klm. depărtare este comuna Şaba, bogată în vii. Climă dulce, ferită de ploi şi vânturi, aerul este bogat în ozon şi din acest motiv înviorător. Se pot face băi de mare, cură de soare şi de struguri. Sezonul durează uneori până toamna târziu. — Este indicat pentru tuberculoza osoasă, la anemici, scrofuloşi. — Copiii au mult folos, chiar sănătoşi fiind; după o cură de soare şi aer la Bugaz, pleacă mult înviorați.

Bughea. — Comună în judeţul Muscel, la 3 kilometri de Câmpulung. Sunt 4 izvoare cu ape sulfuroase-ioduroase-fieruginoase alcaline. Localitate mai mult de vileagiatură şi de excursii pentru vizitatorii Câmpulungului, căci apele nu se mai exploatează.

Buhăiala, Buhav. — Când cineva se umflă la faţă şi la ochi (la pleoape), fără ca pielea să fie tare, roşie şi dureroasă, zicem că este *buhav*, sau *buhăit* la faţă, sau în termin medical că are *edem.* Uneori buhăiala aceasta se vede numai dimineaţa, când se scoală omul şi după câteva ceasuri piere. Alteori însă ea se vede în tot timpul, în permanenţă. Când este trecătoare, adecă se iveşte numai odată, sau numai de câteva ori şi la intervale mari, nu este de temut, când însă buhăiala se vede în fiecare dimineaţă şi se prelungeşte şi peste zi, aproape fără întrerupere, atunci ea este un semn rău, un semn de boală gravă: *anemie,* boală de *rinichi,* de *inimă.*

Buiguială. — V. *Delir.*

Bulimie. — V. *Apetit.*

Buline, *capsule.* — Bulinele sunt un fel de cutiuţe mici, făcute din pâine azimă (ostie), în cari se pun medicamentele cu gust amar şi neplăcut. Bu-

linul se înghite cu apă, adecă se pune într'o lingură cu apă, se înmoae pe o parte și pe cealaltă, sau se pune așa uscat în gură, pe limbă și se bea în același timp apă. Mai sunt capsulele așa zise *gelatinoase*, a căror formă este olivară, sau ovoidă, în cari se pun medicamentele lichide, cari sunt greu de luat din cauza gustului lor.

Bulion, *zeamă de carne*. — Sub acest nume se înțelege orice lichid, care se obține fierbând în apă carne cu, sau fără, vegetale. Bulionul se face cu carne de vită, de găină, sau puiu, de broască și broască țestoasă. Se mai face bulion și numai cu legume verzi. Dar în general, când zicem numai simplu *bulion*, înțelegem pe acel făcut din *carne de vacă*, cel mai întrebuințat și despre care ne vom ocupa în primul loc. — Când voim să avem un bulion bun, aromatic și suculent, cu gust plăcut, punem carnea la foc, în apă rece, care se încălzește până începe să fiarbă. Cea mai bună zeamă de carne se face în oală de pământ, care se încălzește mai încet și întreține o căldură egală. De obiceiu se pun cam 500 gr. de carne de vacă la o ocà de *apă rece*, în care chiar dela început se pune puțină sare. Apa se încălzește încet și spuma care se ridică pe deasupra ei, se curăță cu o lingură. Această spumă se face din închiegarea albuminei din carne. La bulion se pot pune, pe lângă carne, și oase. Când nu se mai face spumă de loc se pun *legumele*, alese după gust și după anotimp, căci ele fac zeama de carne mai gustoasă. Pentru bolnavi nu vom pune în bulion decât pătrunjel, morcovi, țelină și ceapă. Dacă se pune ceapă *prăjită* se dă bulionului o culoare mai frumoasă, ceea ce se poate face și cu caramel (zahăr ars). Dacă ținem oala pe foc, la o temperatură potrivită, timp de 3 până la 4 ceasuri, avem un bulion bun și n'avem decât să-l mai curățim de grăsimea care se află la suprafață, care îl face indigest, adecă greu de mistuit. Când punem carnea la foc, în *apă fierbinte* și n'o lăsăm să fiarbă mult, atunci avem un bulion mai sărac, dar în schimb un *rasol* mai hrănitor (v. *Rasol*). — Zeama de carne se strică ușor, se înăcrește, dacă o ținem prea mult, mai ales în timpul verii, de aceea nu e bine să facem mai multă decât ne trebue pentru o zi. Bulionul scoate din carne numai sărurile și grăsimea, iar principiile adevărat hrănitoare rămân în rasol, sau se pierd prin fierbere mai ales când aceasta a ținut prea mult. Bulionul simplu, sau cu pâine prăjită, ori cu tapioca, fidea, griș, orez, etc., luat la începutul mâncării, deșteaptă apetitul și face ca gura să se umple de salivă și stomacul de sucuri, cari înlesnesc mistuirea. De aceea este foarte bine să se păstreze bunul obiceiu de a lua la început puțin bulion, nu numai pentru oamenii sănătoși, dar mai ales pentru bolnavi și convalescenți. — Bulionul de *vițel* se face punând 125 gr. de carne la o ocà de apă, la un foc potrivit și lăsăm să fiarbă 2 ceasuri; este mai subțire decât bulionul de vacă, răcoritor și laxativ. — Bulionul de *miel*, care la noi se cunoaște sub numele plăcut de *ciorbă* de miel, se curăță cam greu de grăsime și este hrănitor pentru că se mănâncă cu carne cu tot. — Bulionul, sau ciorba, de *găină*, sau de *puiu*, constitue o bună hrană pentru bolnavi și convalescenți. — Bulionul de *broaște*, de *broaște țestoase*, de *melci*, cari la noi nu se mănâncă, se prepară astfel: se curăță animalul de mațe, i se taie capul, iar la broasca testoasă se ferestruește țestul, la melc se îndepărtează căsuța, apoi se pun în apă rece și se fierb două ceasuri, la o căldură potrivită (nu prea mare). — Bulionul de *legume* sau *verdețuri*, este laxativ, adecă ușurează eșirea afară. Se recomandă să se ia mai cu seamă după ce s'a luat un purgativ, pentru a-i completa efectul.

Bumbac. — V. *Vată* și *Veștminte*.

Bunghișor, *ochiul boului*, *steluțe* (*Erigeron acris*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee cu frunzele liniar-lanceolate, uneori acoperite cu peri aspri și cu florile roșietice, sau violete. Crește pe câmpuri, dealuri pustii și în munți, pe locurile sterpe. Se întrebuințează frunzele și vârfurile înflorite; oprește urdinarea (anti-

Fig. 66. Bonghișor

diareic) și curgerea de sânge (antiemoragic). Se dă sub formă de ceaiu din 1—2 gr. la 100 de apă.

Burete. — V. *Spongie.*

Burete de iască. — V. *Babiță.*

Bureți. — V. *Ciuperci.*

Buric. — V. *Ombilic.*

Burtă. — V. *Abdomen.*

Buruiană Câinească. — V. *Trepădătoare.*

Buruiană de-a-bubă. — V. *Păpălău.*

Buruiană de ceas rău. — V. *Vetrice.*

Buruiană de dalac. — V. *Lăsnicior.*

Buruiană de făcut copii. — V. *Nemțișori.*

Buruiană de negei, *buruiană măgărească.* — V. *Laptele câinelui.*

Buruiană de spulburături. — V. *Dumbăț.*

Bușteni. — Stațiune climaterică de munte, reputată pentru clima ei minunată. Buștenii se găsesc pe valea încântătoare a Prahovei, la poalele munților legendari Caraimanul, Omul și Gepii. Stațiune de cale ferată la o depărtare de 8 kilometri de Sinaia. Regiunea Buștenilor este din cele mai pitorești, ascunsă într'o poiană deasupra căreia se ridică întinsele păduri de brazi ale Carpaților. Inălțimea acestei stațiuni este de 800 m. deasupra nivelului Mării-Negre. Clima e dulce și statornică mult mai plăcută ca la Sinaia, localitatea fiind scutită de vânturi și de curenți. Această stațiune este bună pentru anemici, surmenați, convalescenți, neurastenici, oftícoși în gradul întâiu (la începutul boalei). Imprejurimile sunt minunate și se pot face excursiuni plăcute.

Buză de iepure. — Este un vițiu de conformație a buzei de sus sau de jos, care este crăpată, sau despicată. De obicei se vede la buza de sus, care este despicată la stânga liniei mijlocie, când se zice *simplă* sau unilaterală. Alteori despicătura buzei este însoțită și de aceea a cerului gurii (gură de lup). Foarte rar se întâmplă ca buza să fie despicată în amândouă părțile liniei mijlocii și atunci avem buză de iepure *dublă.* Se poate ca uneori să fie despicată buza de jos și atunci despicătura este întotdeauna la mijloc. Buza de iepure este din naștere și se observă mai ales la copiii eșiți din părinții alcoolici (bețivi). S'a văzut uneori producându-se în urma unei răniri, atunci când rana n'a fost cusută. Pentru a scăpa de aceasta infirmitate nu este decât un mijloc, *operația,* pe care numai chirurgul o poate face.

Fig. 67.—Buză de iepure

Buzăreț. — V. *Pelagră.*

Buze (lat. *labrium labrum,* grec. *cheilos*). Buzele mărginesc deschizătura de dinainte a cavității bucale, deschizătură care se numește *gură.* Ele se împreună la extremitățile lor formând *comisurile,* colțurile sau unghiurile gurii. Buzele au o margine liberă și alta aderentă; aceasta se continuă cu baza nasului pentru buza de sus (*superioară*), pe câtă vreme ea este separată de menton prin șanțul mento-labial pentru buza de jos (*inferioară*). Grosimea buzelor variază după rasele omenești (groase și răsfrânte înafară la negrii) și după constituțiunea fiecăruia. Astfel la cei predispuși la scrofule buza de jos este mai groasă și mai supusă la crăpături. Buzele sunt compuse din mușchi, ceea ce le permite să se miște cu ușurință, înainte și înapoi; ele sunt căptușite înafară de piele, care la bărbați este acoperită de păr, iar pe dinăuntru de mucoasă, adecă de o piéliță umedă, care se continuă cu gingiile și care este roșietică la cei sănătoși și palidă (alburie) la cei ce sufăr de lipsă de sânge (anemie). Buzele servesc la vorbire și masticațiune; ele opresc saliva, așa de folositoare la mistuire de a nu curge din gură și mulțumită lor mâncările sunt ținute în gură până ce sunt măcinate și înmuiate bine în salivă, iar lichidele sunt supte și înghițite. Dacă n'ar fi buzele n'am putea pronunța consonantele *b, f, m, p, v,* — Când buzele sunt *paralizate,* după cum se întâmplă în urma congestiunii, sau emoragiei cerebrale, precum și în înmuierea creerilor, atunci saliva, lichidele și mâncările curg necontenit din gură și omul se hrănește și mistue foarte greu, așa că de multe ori trebue să recurgem la alimentațiunea artificială. Buzele, pe lângă

carne, au multe vase, artere şi vâne, din care pricină ori ce rănire sângerează. In *înţepături* sângerează mai puţin şi vindecarea se face repede; în *tăieturi* sângele de multe ori curge în cantitate foarte mare, aşa că, pentru a opri sângele trebue să strângem buza între degete şi să facem o legătură strânsă, sau mai bine, când rana este întinsă, să se coase prin câteva puncte cu aţă de mătasă, legată potrivit de strâns. Multe persoane sufăr de *crăpături* şi de *beşicute* (erpes), pentru cari cel mai bun lucru este să se ungă cu vaselină sau glicerină şi să nu se spele buzele cu apă rece. Uneori se pot ivi *furnicele* şi chiar *antrax*, cari sunt foarte dureroase şi prin necăutare pot da naştere la complicaţii grave, din partea ochilor şi a creerilor; pentru a preîntâmpina toate acestea trebue chemat din vreme un doctor. O boală cumplită se iveşte la buze, mai ales la buza de jos şi la oamenii mai în vârstă, ea se numeşte *cancer* sau *rac*. Această boală se arată mai ales la fumători, la cari buza se irită mereu de tutun şi pentru a scăpa de ea trebue să se facă operaţie de timpuriu, adică să se taie adânc tot racul până în părţile sănătoase şi apoi să se refacă buza cu ajutorul părţilor moi din jur, operaţiune care se numeşte *cheiloplastie*.

Buziaş. — Băi mult căutate, în judeţul Timiş, la o depărtare, cu trenul, de 1 ½ ore de Timişoara şi 1 oră de Lugoj, aşezate pe liniile Timişoara-Buziaş şi Lugoş—Vârşeţ. Clima constantă, temperatura de peste zi ne fiind prea diferită de a nopţii. Izvoarele unde se fac băi sunt chiar în frumosul parc de brazi şi tei. Are izvoare bogate în acid carbonic, fier, clorur de sodiu. Se pot face băi calde şi reci, băi de nomol fieruginos, se găsesc ape minerale de băut, radioactive, cum e cea din izvorul sf. Anton, bogată în clorur de sodiu şi acid carbonic şi izvorul Phoenix, bogată în acid carbonic şi plăcută la gust. Apele dela Buziaş sunt indicate în bolile de inimă, de rinichi, boli de stomac, reumatism, boli de femei Sezonul ţine dela Maiu până la sfârşitul lui Octombrie uneori. Multă lume vine la Buziaş să se recreeze, chiar dacă n'are nevoe de băi, pentrucă este o regiune frumoasă, traiul eftin, case destul de con-fortabile, lumină electrică, restaurante bune.

C

Cacadâr, *cacaşder*. — V. *Trandafiri*.

Cacao. — Se numeşte astfel fructul unui arbore numit *Theobroma cacao*, din familia butneriaceelor, originar din Peru, Mexic şi Antile, cultivat astăzi în toate ţările calde. Acest fruct are mărimea şi forma unui sâmbure de olivă, are un gust amar, miros slab şi la pipăire este unsuros. Sub formă de praf se întrebuinţează ca aliment, sub formă de ceaiu, sau şi mai bine amestecat cu lapte dulce şi îndulcit cu zahăr, sau cu miere de stup. Din fruct se scoate *butirul* sau untul de cacao, care se întrebuinţează aşa de mult la facerea supozitoarelor. Din cacao se prepară mult gustata *ciocolată*. Alcaloidul care se extrage din cacao se numeşte *Teobromină*.

Cacao (Unt de). — V. *Unt*.

Cachexie (dela grec. *kakos*, rău, şi *hexis*, dispoziţie, citeşte caşexie). — Prin acest nume se înţelege o turburare adâncă a sănătăţii, care se arată printr'o slăbire din ce în ce mai mare, o micşorare înceată şi necontenită a puterii, buhăiala feţei, umflătura mâinilor şi a picioarelor, gălbejala obrazilor, sărăcirea sângelui şi lâncezirea tuturor funcţiunilor. Când această stare de cachexie se vede la sfârşitul unei boale lungi, atunci când începe convalescenţa, ea se vindecă. Dacă se iveşte la sfârşitul unei boale, cum sunt: cancerul, oftica, atunci nu numai că nu se vindecă, dar prevesteşte un sfârşit apropiat al bolnavului. Cauzele cachexiei fiind variabile şi tratamentul ei va fi variabil şi se va adresa la cauză. In cachexia venită în urma unor boale lungi, la începutul convalescenţii, se va prescrie bolnavului şederea în aer curat, la soare. O hrană bună şi întăritoare, vinuri vechi, chinchina, amare, etc. Când este rezultatul unor boale ca scrobutul,

frigurile palustre, neurastenia, alcoolismul, boalele sifilitice, tratamentul va fi cel arătat la acele boale. **Cachexie pachidermică**. — V. *Mixedem*.

Căciulă, *cuşmă*. — In timpul iernii cea mai bună îmbrăcăminte pentru cap este căciula, care la oraşe este făcută din tot felul de blăni, unele mai scumpe de cât altele şi a cărei formă variează după gustul fiecăruia şi după capriciul, de multe ori ciudat, al modei. Forma căciulii nu este tocmai potrivită cu scopul ei căci ea nu apără bine faţa, urechile şi ceafa, iar când o tragem peste urechi ne acopere şi ochii. Purtarea căciulei în timpul verii este de multe ori periculoasă, pentrucă sângele se urcă la cap producând ameţeală, durere de cap, insolaţie. Pentru toate aceste neajunsuri este bine ca să poarte, în timpurile călduroase, *pălărie* şi în timpul verii pălărie de paie, mai ales când este ocupat la muncă, sub arşiţa soarelui.

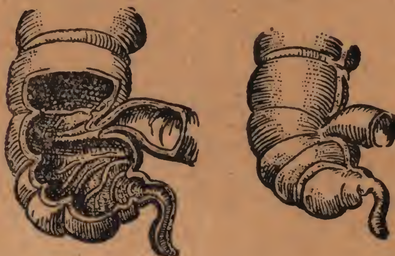
Căciulata. — V. *Călimăneşti*.

Cacodilic. — (Acid). — Medicament care cuprinde *arsenic* (vezi acest cuvânt), asociat cu alcool, din care cauză se mai zice şi *arsenic organic*. — *Cacodilatul de sodă* se întrebuinţează în stările de anemie şi cachexie, în doză de 2—5 ctgr. pe zi, sub formă de granule, de injecţiuni sub piele şi în clizme, în timp de 8 zile, alternând cu 8 zile de odihnă. In boalele de piele se dă în doze mai mari. — *Cacodilat de fier* (v. *Fier*).

Căderea părului. — V. *Alopecie, Chelie* şi *Păr*.

Cadin (Uleiu). — Se extrage din ienupăr, al cărui lemn se arde într'un cuptor fără curent de aer. Acest uleiu are un gust acru, aproape arzător, un miros de răşină, cam urât. Se întrebuinţează cu succes în multe boale de piele (exemă, psoriază, peladă). Se aplică curat, sau amestecat cu glicerină, unt de migdale dulci, sau untură de porc, în proporţie de 1—15 gr. la 30 gr. Pe *dinăuntru* se dă dela câteva picături până la 1 sau 2 gr.

Caecum, sau *Cecul* (lat. *coecus*' orb). — Este prima parte a intestinului gros, aşezat în fosa iliacă dreaptă. Jos se prelungeşte prin apendice, sus cu colonul ascendent, fără o limită precisă de demarcaţie. Intestinul subţire (ileonul) se îmbucă în unghiu drept cu caecum, în aşa fel că formează o valvulă numită ileocecală. Intre bolile cele mai de seamă ale acestei porţiuni din intestin găsim : *volvulus*, sau sucirea cecului (încurcătură de maţe), în care caz trebue să operăm imediat

Fig. 68. — Caecum

pe bolnav, *tuberculoza*, tiflita (care duce de multe ori la perforaţie) şi *cancerul*. Această din urmă boală se găseşte în 24% din cazuri şi, dacă n'a fost operat la timp, duce la moarte într'un timp mai scurt decât dacă ar fi localizat la alt organ.

Cafea. — Este o băutură foarte răspândită pe suprafaţa pământului şi mai ales la noi. Sub numele de *cafea* se înţeleg seminţele unui arbust frumos, numit *Coffea arabică*, din familia rubiaceelor, care creşte în Abisinia, Mozambic şi în Angola. Astăzi se cuitivă foarte mult în ţările călduroase şi mai cu seamă în Brazilia. In comerţ se cunosc mai multe feluri de cafea : *Martinica*, *Moca*, *Rio*, etc. Fructul sau boabele de cafea se prăjesc, se macină mărunt şi apoi se prepară mult gustata băutură. Intr'un ibric, în care apa fierbe în clocote, se pune cantitatea trebuincioasă de cafea şi zahăr, se amestecă de 2—3 ori, se culege caimacul, pe urmă se toarnă în ceaşcă şi cafeaua este gata... Ea conţine un alcaloid numit *cafeină* şi un uleiu închis, cunoscut sub numele de *cafeon*, care dă cafelei aroma sa plăcută. In comerţ de multe ori

Fig. 69. — Cafea

se vinde cafea stricată, se strică (la umezeală, când este adusă pe vapoare, dacă nu se iau oarecari măsuri); se falsifică de multe ori. De aceea este bine să cumpărăm întotdeauna cafeaua verde, crudă, care nu se poate falsifica, s'o prăjim acasă și s'o măcinăm pe măsura în care o întrebuințăm. Cafeaua prăjită și măcinată se falsifică cu făină de grâu și de mazăre, cu feculă de cartofi, praf de ghindă, cu drojdii de cafea, cari au servit odată, dar mai cu seamă cu *cicoare*, care se vinde în cantități enorme pe fiecare an, anume pentru acest scop, mai ales în Germania, unde se întrebuințează la cafeaua cu lapte. Pentru ca să ne convingem dacă cea care am cumpărat'o este adevărată, n'avem decât să aruncăm într'un pahar cu apă puțină cafea și dacă înoată pe deasupra, mai mult timp, dacă se înmoaie de apă pe încetul și dacă în căderea spre fund văpsește apa în gălbui, atunci este bună, dacă, dimpotrivă, ea cade repede la fund și văpsește apa în negru, atunci e falsificată. Cafeaua, pe lângă gustul său plăcut, are multe însușiri. Ea face ca simțurile noastre să fie mai pătrunzătoare, imaginația mai vie, mintea mai luminată, memoria mai puternică, ideile mai bogate și o simțire generală de bine. Afară de intelect cafeaua întețește energia fizică, mărește puterile, constituind astfel o adevărată hrană, fără ca ea, prin această excitație, să aducă vre-o moleșire primejdioasă, cum se întâmplă cu alcoolul. Cafeaua se poate întrebuința cu folos de toți acei cari trebue să muncească cu mintea și cu corpul, mai mult ca de obiceiu, de cei supuși la durere de cap (migrenă). Cafeaua împiedecă somnul, din care pricină este foarte bună în otrăvirile cu *opiu* și preparatele lui, în otrăvirile cu plantele veninoase din familia solaneelor (Tutun, Mătrăgună, Măsălariță, etc.). Cafeaua neagră se mai întrebuințează pentru a masca gustul unor medicamente amare, sau grețoase, precum sunt: chinina, sulfatul de magnezie, uleiul de ricin, etc. După mâncare, înlesnește mistuirea și se recomandă la cei ce sufăr de greutate la stomac, după ce au mâncat. Excită, sau întețește toate funcțiunile, prin urmare face rău la cei ce sunt nervoși, la cei ce sufăr de gastralgie, adecă durere trecătoare de stomac, însoțită de arsuri, la toți copiii, fără deosebire și la multe femei tinere, cu sistemul nervos prea iritabil. Luată în cantitate mare și des slăbește nervii, aducând tot felul de turburări unele mai supărătoare decât altele; odată învățat cu ea, n'o mai poți lăsa decât cu mare greutate și având dureri de cap, indigestii și un fel de slăbiciune intelectuală. De aceea cel mai înțelept lucru este să nu te obișnuești cu cafea, s'o bei rar și cel mult odată pe zi, de preferință numai o cafea după dejun. In medicină se administrează sub formă de infuzie, decocțiune și sirop. — Cafeaua cu lapte este o hrană bună și nutritoare, cu condiția ca atât laptele cât și cafeaua să fie de bună calitate și să nu se bea în cantitate prea mare odată, ceea ce ar obosi și ar întinde stomacul. Este bine să se ia cafeaua cu lapte în totdeauna cu ceva, fie cu pâne prăjită, sau cu un corn, ori covrig, și să nu ieșim nici odată dimineața din casă cu stomacul gol, fiind mai expus la boale pe nemâncate.

Cafeină. — Alcoloidul cafelei, al cărei principiu activ este. Lucrează ca diuretică, antinevralgică și antiastmatică (bună la tusa măgărească); mai este și tonică excitantă. Se întrebuințează singură, sau sub formă de sare: bromidrat, citrat, valerianat de cafeină, 25 ctgr. până la 2 gr. pe zi în buline, în poțiune, în pilule, sau în injecții sub piele (asociată atunci în părți egale cu benzoat de sodă).

Cafeism (la fel și teism). — O serie de accidente datorite abuzului de cafea (și ceai) și cari se traduc astfel: In forma *acută:* excitație cerebrală, palpitații, urinare frecventă, insomnie, tremurături, greață In forma *cronică:* Scăderea poftei de mâncare, turburări stomacale, digestie anevoioasă, somn întrerupt de vise urâte, exaltarea sensibilității, furnicături, excitație cerebrală însoțită de lene, neurastenie, tremurături mai ales ale mâinilor și limbei, crampe la picioare, dureri de cap, slăbire sexuală, anemie pronunțată. *Tratament:* Provocăm vărsături, dăm alcool, șampanie, facem fricțiuni

pe tot corpul, masaj, injecţie de 1 ctgr. de morfină.

Cal. — In străinătate se mănâncă şi carnea de cal, mai ales de către oamenii săraci, de oarece este cu mult mai eftină decât cea de vacă. La noi, până acum, lumea n'a început s'o mănânce, deşi această carne este sănătoasă, nutritoare şi uşor de mistuit. Supa, rasolul şi friptura, sunt gustoase tot aşa ca şi preparaţiile făcute din carnea de vacă, cu condiţia însă ca animalul să nu fie istovit de bătrâneţe şi de boală, nici de muncă, după cum se întâmplă de obiceiu, căci, din nenorocire, nimeni nu trimite calul la abator decât atunci când nu se mai poate ţine pe picioare. In acest caz, carnea de cal este tare, nu aşa de gustoasă şi mai greu de mistuit. Din această pricină ea este mai eftină decât carnea de vacă şi în oraşele mari, din apusul Europei, constituie pentru populaţia săracă o hrană destul de bună, mai bună de cât hrana compusă numai din pâine, supe şi legume.

Calaican. — V. *Cupru.*

Călărie. — V. *Echitaţiune.*

Călătorie. — Pentru un om sănătos nimic nu poate fi mai instructiv, mai plăcut şi mai igienic, decât o călătorie, făcută în condiţii bune, adecă să aibă omul tot ce-i trebue şi să nu se obosească prea mult. Călătoria este bună şi ca tratament în unele boale, mai ales în cele cronice. Nu înţelegem aci călătoria pe care o face un bolnav mergând la una din staţiunile balneare, unde are să petreacă puţin timp. Vrem să vorbim de acele călătorii pe cari le fac unii bolnavi, mergând dintr'o ţară într'alta şi cari călătorii lucrează prin schimbarea necontenită a aerului, prin exerciţiul fizic pe care îl face omul, precum şi prin distracţiile pe cari i-le procură. Acestea sunt călătoriile propriu zise, cari au o influenţă favorabilă asupra unor boale nervoase, caracterizate prin turburări ale inteligenţii, cu formă tristă şi lininştită, cum sunt melancolia şi ipocondria, precum şi asupra anemiei şi clorozei, asupra boalelor cronice de ficat, de stomac, şi intestine. In oftică şi celelalte boale cronice de plămâni, la cari aerul uscat face rău, se recomandă călătoriile pe mare, cari sunt foarte bune şi la mulţi fac să înceteze scuiparea de sânge, să se împuţineze tusa şi flegma, să se întremeze în mod neaşteptat. Dar nu trebue să se piardă din vedere că toate aceste călătorii trebuesc făcute după arătările doctorului, care singur este în stare să aleagă locul, climatul, anotimpul, precum şi durata călătoriei.

Călcâiu. — Se numeşte astfel partea dinapoi a piciorului, formată de osul *calcaneum* şi de care se prinde *tendonul lui Achile.* (v. *Picior*).

Calce (Calciu). — Este un alcali care, combinat cu diferite acide (carbonic, fosforic, sulfuric), se găseşte în abundenţă în coaja pământului, în apele cari străbat unele terenuri, în oasele omului şi ale animalelor superioare, în scoicile animalelor inferioare, etc. Când calcea este lipsită de apă se numeşte *calce comună,* sau *oxid de calciu impur,* sau *var nestâns,* care arde şi se întrebuinţează numai pe dinafară, şi nici atunci nu se aplică singură, căci manipularea ei este aşa de primejdioasă încât numai doctorul trebue să umble cu ea. Din această pricină nu trebue să ne încredem în preparatele epilatoare (cari fac să cadă părul) făcute cu var nestâns (vezi *Epilaţie*). Dacă se toarnă pe var nestâns apă, picătură cu picătură, amestecul acesta se încălzeşte până la 300°, se crapă, se înălbeşte şi se preface în praf, care este *varul stâns* (idrat de calce, calce idratată) şi care nu se întrebuinţează în medicină. *Apa de var* însă are multe întrebuinţări şi ea se prepară astfel: se pune într'un vas mare o parte de calce şi 40 de părţi de apă, se lasă să se depună, se decantează, adecă se scurge apa lăsând numai stratul de pe fundul vasului, peste care se toarnă apoi apă destilată, de o sută de ori atâtea grame câte cântăreşte acel strat. Se agită (se bate) din timp în timp, apoi se lasă lininştit şi apa care se scurge acum este adevărata *apă de var,* care se întrebuinţează în medicină. Această apă de var se dă pe *dinăuntru* 1 până la 3 linguri pe zi, în lapte, sau într'o beutură gumoasă, la copiii cari sufăr de urdinare, sau de vărsături, la adulţi cari mistue greu (dispepsie), cari au acreli la stomac şi la toţi acei al căror

stomac și mațe dau afară mâncările nemistuite. Pe *dinafară* apa de var se întrebuințează în spălături, la eczemă și pentru a lega rănile. Ea face parte din *linimentul oleo-calcar* (apă de var și unt de lemn), care este foarte bun de pus la arsuri, sub formă de cârpe înmuiate. — Cele mai de căpătenie săruri, formate din combinația calcei cu acizii, sunt: *Carbonatul de calce*, cretă, tibișir, marmură albă), care este foarte răspândit în natură și care se întrebuințează în medecină, în acrerile stomacului și în otrăvirile cu acide, în doze de 2,8 și 15 gr. după vârsta bolnavului. — *Clorurul sau ipocloritul de calce*, este o sare gălbuie, cu miros iute de clor, care se întrebuințează împrăștiindu-se în abondență prin latrină (privăți) și urinarele de prin orașe, ca dezinfectant. Se mai spală cu el, topit în apă (5—10 gr. la 100 apă), obiectele cu cari s'au servit bolnavii. — *Fosfatul de calce*, care se află în oase, în dinți, în unghii, în păr, în sângele omului și animalelor, se dă ca întăritor, reconstituant, în *rachitism*, în *înmuierea oaselor*, precum și în *oftică*, 1—5 gr. pe zi, într'o lingură de apă, sau de lapte. Tot astfel lucrează și se dau: *lactofosfatul* de calce, *glicerofosfatul* de calce, în buline sau în sirop: 10—50 ctgr. până la 1 gr. din glicerofosfat (care este cel mai întrebuințat), 50 ctgr. până la 5 gr., din celelelte. — *Sulfatul de calce* (ghips) prezintă un interes igienic, întru cât el poate să se găsească în apa de băut, care se zice atunci *selenitoasă* sau văroasă și are un gust neplăcut, fad, cade greu la stomac, fierbe rău legumele și nu topește bine săpunu (vezi *Apă*). In medicină nu se întrebuințează decât numai la facerea bandajelor, în cazurile de rupturi (fracturi, frânturi) de oase.

Calcigenolul. — Este un preparat de calciu care se dă în toate cazurile în cari este nevoe de întărirea scheletului, femeilor gravide, celor cari alăptează, rachiticilor, celor cari au hemoptizii, în debilitate și în orice stare a organismului în care este nevoe să dăm bolnavului calciu. Forma de calcigenol numită *iradiată*, este necesară ori de câte ori este nevoe să-i dăm bolnavului, pe lângă calciu, și vitamine. Este un medicament bun la gust, în special pentru copii și se dă: câte o linguriță de 3 ori pe zi sugacilor, câte o lingură de desert, înaintea celor 3 mese principale copiilor mai mărișori și câte 3 linguri de supă pe zi adulților.

Calce mare. — V. *Rostopască*.

Calculi. — Prin acest nume se înțeleg niște concrețiuni pietroase, sau *pietricele*, de mărime, de formă, de coloare și de tărie variabilă, cari se formează, în mod accidental, într'un loc oarecare al corpului nostru, mai cu seamă în canalele și rezervoriile prin cari trece fierea și urina, adică ficatul, rinichii și bešica. Astfel avem calculi *biliari* și calculi *urinari*. Afară de aceștia mai sunt acei cari se formează în canalul și glandele salivare (în gură), calculi *salivari*, în vecinătatea încheieturilor, *calculi uratici la gutoși*, în *intestine*, în *prostată*. — Calculii *biliari*, sau ai *ficatului*, se văd mai adese ori la femei decât la bărbați. Uneori ei nu produc nicio durere, sau prea puțină supărare. Aceste pietricele se pot simți câte odată când pipăim pântecele, sub coastele din dreapta spre buric, în dreptul beșicii fierei. Când aceste pietricele pleacă din beșică, duse de fiere, spre mațe prin canalele prin care trece fierea, ele produc dureri cumplite, cunoscute sub numele de *colici de ficat*, sau *epatice* (v. *Epatic*). — Calculii *urinari* se văd mai întotdeauna la bărbați. Se pot ivi la orice vârstă, dar mai des la copii și la bătrâni. Adeseori se formează mai mult la cei ce duc o vieață sedentară, de odihnă și se hrănesc prea bine și mai mult de cât trebue. Calculii de *rinichi* produc, când trec din rinichi spre beșică, dureri groaznice, numite *colici de rinichi*, sau *nefritice*. Când stau numai în rinichi, de multe ori, nu produc dureri, ci numai o greutate și o supărare în regiunea rinichiului. — Calculii *beșicii* pot să se formeze din pietricele formate în rinichi și aduse în beșică de către urină, sau se pot forma dela început în beșică. Dacă se unesc mai mulți calculi între ei și formează ceeace se numește *piatră*. Calculii, sau pietricelele, se compun mai cu seamă din corpi acizi, prin urmare toți cei ce sunt amenințați de

această boală trebue să combată aciditatea sângelui lor, luând *alcaline* în fiecare zi și timp îndelungat; vor lua *bicarbonat de sodă*, în natură și mai ales vor lua *Apă de Căciulata*, care este superioară tuturor apelor minerale străine. Este mai bine ca aceste ape să fie luate la izvor și numai la nevoe să se ia acasă în sticle. Afară de aceasta trebue urmat un regim deosebit: sunt oprite mâncările grase, zaharate, iuți (piperate și ardeiate),

Fig. 70. — Calcul biliar

sau acide (măcriș, coacăze, etc.) și băuturile alcoolice. Vin puțin, cu apă și bere se poate bea. Se recomandă mult exercițiu, mișcare, plimbare, afară de călărit, care este primejdios pentru cei ce poartă în ei pietricele. Calculii mari, sau pietrile, trebuesc scoase prin *operație*, căci ele nu se pot sfărâma prin medicamente.

Căldură (lat. *calor*, gr. *thérmi*). — Căldura este un agent fizic, care dă organelor noastre (prin nervii senzitivi), simțirea de frig, sau de cald, după puterea ei. Lucrează asupra corpurilor materiale, în general, prin turburări mai mult sau mai puțin adânci în însușirile lor: schimbări de volum, schimbări de stare (trecere din stare solidă în stare lichidă, din stare lichidă în stare gazoasă, etc.). Căldura se duce dela un corp la altul, sau prin atingere, contact (*fenomene de conductibilitate*), sau la depărtare, distanță (*radiare*). Ea se iradiează ca și lumina. Căldura *naturală*, a aerului care ne înconjură, vine dela soare, care varsă pe fiecare an asupra pământului o cantitate așa de mare, în cât s'ar putea topi un strat de ghiață, care ar avea o grosime de 30 metri și ar înveli pământul întreg. Afară de aceasta globul terestru are o căldură interioară (*căldura centrală*), care este cu atât mai mare, cu cât ne scoborâm mai mult spre sânul pământului; ea crește cam cu 1^0 la 30 de metri. Omul are și el căldură proprie *căldura animală*, care variază după vârstă, sex, constituție, între 36^05 și 37^05, în stare de sănătate și care, în stare de boală, se urcă mai sus, crește (vezi *Temperatură*). Rar se întâmplă ca corpul omului să aibă aceeași căldură ca și aerul atmosferic; el se luptă necontenit cu mediul în care trăește și, mulțumită căldurii pe care o produce, el își poate păstra în tot timpul o temperatură constantă, cu toate încercările ce fac lucrurile din afară, de a-i lua sau a-i da căldură. Animalele cu sânge *rece*, cari n'au căldură proprie, își schimbă temperatura corpului după aceea în care trăesc. Căldura proprie a omului, căldura animală, nu este întotdeuna îndestulătoare pentru a lupta cu *frigul*, de aceea omul caută să profite de împrăștierea, sau iradierea căldurii de către sobe, cuptoare, sau alte aparate de încălzire, iar afară se îmbracă iarna cu haine groase de lână, de blănuri, cari, fiind rău conducătoare de căldură, împiedecă corpul de a-și pierde din căldura animală și de a se răci în atingere cu aerul atmosferic. Asupra lucrurilor neînsuflețite căldura are o mare putere, le mărește volumul, *le dilată*. Tot așa lucrează și asupra corpului nostru care n'ar putea să treacă repede, în mod brusc, fără primejdie, dela o căldură mijlocie la alta mare, care i-ar produce modificări mai mult sau mai puțin serioase. In adevăr, căldura lărgește (dilată) toate părțile organismului nostru, în deosebi inima și arterele și vinele în cari circulă sângele. De aci rezultă o stare zisă *pletorică*, ce se arată printr'o greutate în respirație, bătae mai mare de inimă (palpitații), durere mare de cap, cu amețeli și care poate sfârși printr'o congestie cerebrală (îngrămădire de sânge la creer). Când lucrurile nu merg așa departe omul, se poate alege cu un fel de stare de moleșeală generală,

fără apetit, cu mistuirea grea și pierderea puterilor, ceeace îl împiedică dela lucrările fizice și intelectuale. Lucrul acesta se observă în timpul verii, în luna lui cuptor mai ales, și atunci trebue să ne păzim de a bea lucruri prea reci și în cantitate mare, ceeace ar face să nădușim prea mult și ne-ar slăbi. Trebue să ne susținem puterile cu mâncări întăritoare, sub volum mic (ouă, lapte, brânză, carne) să nu ne lăcomim la fructe crude, acide, să ne plimbăm dimineața și seara, să facem câte o bae rece, sau dușuri reci, să ne culcăm în odae bine aerată. Căldura mare poate produce accidente subite, grave și chiar mortale cunoscute în popor sub numele de *soare sec*, sau *insolație* (vezi acest cuvânt). Boalele, cari de obiceiu se cred a fi produse de căldură, se datoresc mai mult la abaterile dela regim. De altfel boalele în timpul căldurilor mari au o gravitate mai mare, cum este diareia la copii, frigurile, boalele de ficat, etc. O recomandație bună pentru cei ce pot este ca în timpul verii să meargă la țară, sau la munte, iar cei săraci, sau cari nu pot părăsi orașul, trebue să nu se dea pradă căldurii, urmând sfaturile de mai sus. Căldura prea mare a camerilor, în timpul iernii, nu este bună și trebue să facem ca în casă să avem o temperatură potrivită, normală (v. *Temperatură*). — In medicină căldura are mai multe întrebuințări: 1⁰. Ca liniștitoare, sau domolitoare de dureri, *calmantă*, cu ajutorul sticlelor, sau termofoarelor pline cu apă caldă, cărămizi calde, flanele și șervete calde, în contra durerilor de stomac, de mațe, la period, etc. 2⁰ Ca *digestivă* se recomandă băuturi, sau ciaiuri calde, la *dispepsie* (mistuire grea). 3⁰. Contra curgerii de sânge, *contra emoragiei*, se recomandă clizmele de apă caldă de 45—50⁰, în scuipările de sânge, în curgerea de sânge din nas, iar pentru curgerile de sânge din mitră injecțiunile vaginale cu apă fierbinte. 4⁰. Ca *rezolutivă, anticongestivă*, în aprinderile de beșică, de mitră, de prostată, sub formă de clizme calde. 5⁰. Ca *aseptică*, apă fiartă, la pansamente.

Căldură. — V. *Febră.*

Călimănești-Căciulata. — Stațiune balneară, situată în județul Râmnicul-Vâlcei, pe malul drept al Oltului, la poalele muntelui Pisolea și la o depărtare de 18 Km. de orașul Râmnicul-Vâlcei. Localitate pitorească, la 280 metri deasupra nivelului Mării-Negre, înconjurată de munți stâncoși și păduroși, de păduri întinse, până pe vârfurile munților, de împrejurimi frumoase și de locuri istorice. In fața Călimăneștilor, Oltul se desface în două brațe, formând un *ostrov* cu o pădure deasă și în mijlocul căruia stă ascuns un schit ridicat de Neagoe Basarab. Satul Călimănești, la începutul căruia se găsește stațiunea balneară, e un sat frumos. Clima este dulce și constantă. Apele acestei stațiuni sunt *cloruro-sodice-sulfuroase* și se întrebuințează în băi, dar reputația acestei stațiuni se datorește mai cu seamă isvorului miraculos dela *Căciulata*, ce se găsește în vecinătatea Călimăneștuilor, la o depărtare de 15 minute. Aici se deschide un platou frumos, înconjurat de coline și păduri, printre cari se scurge repede la vale pârâiașul Căciulata, pentru a se vărsa în Olt. In vecinătatea acestui loc se găsește isvorul cu minunata *Apă de Căciulata*. Isvorul este captat și deasupra lui se ridică un frumos pavilion de cură. In mijlocul stațiunii se află un hotel mare, stil modern, cu tot confortul, cu stabiliment de băi calde și reci, un parc deschis, așternut dinaintea hotelului, care dă acestei stațiuni balneare și climaterice o înfățișare admirabilă. *Apele dela Călimănești* se întrebuințează în *băi*, în boalele reumatice, în boalele de femei, de piele, scrofuloză, artritism. *Apa din spatele stabilimentului* și din vecinătatea lui *se bea*; 1—2 pahare provoacă ușoară purgație; ea este laxativă și derivativă. *Apa de Căciulata* este foarte bună în boalele de beșică, de rinichi, de ficat de piele, artritism, reumatism, dar mai cu seamă în boalele de rinichi și de beșică, la cei ce sufăr de *pietricele* și *nisip*, care se elimină cu mare ușurință.

Calmante. — Medicamentele cari domolesc, sau fac să înceteze durerea, precum și acelea cari micșorează aprinderea (inflamația), sau cari liniștesc nervii, se chiamă *calmante*

sau *sedative*. Intre cele cari domolesc durerea avem în locul întâiu *capetele de mac*, din cari se scoate *afionul* (opiu). Le fierbem în apă și această fiertură se poate bea, se poate pune în clizme, în fumuri (fumigații), sau se pot face cu ea diferite cataplasme. — Tot așa este și cu *rădăcina de nalbă mare*, care adeseori se întovărășește cu macul și se întrebuințează sub aceleași forme (v. *Mac* și *Nalbă-mare*. — Cataplasmele de *făină de in* micșorează durerea, prin înmoierea și relaxarea țesuturilor pe cari se aplică (vezi *Cataplasme*). — *Uleiul de mușețel* și *uleiul camforat* sunt bune pentru a face fricțiuni pe părțile dureroase. — *Afionul* este cel mai bun pentru a liniști o durere, dar trebue să fim cu mare băgare de seamă când îl întrebuințăm, fiind primejdios. El se întrebuințează mult sub formă de *laudan*, picături ușor de luat în puțină apă, 5—10 picături odată, sau se pot pune aceste picături într'o clizmă, ori se pot turna pe o cataplasmă, dar în nici un caz *nu se va da la copiii mici*, pentru cari este foarte primejdios (v. *Laudan*). *Apa curată*, pusă necontenit pe un loc dureros, este bună de multe ori, nu se va pune însă apă rece la cei ce sufăr de reumatism, sau cari tușesc. — Când voim să liniștim nervii (o excitație generală) vom da *apă de flori de portocale*, în care mai putem pune și puțină apă îndulcită cu zahăr, sau vom da *ceai de tei*, ori *foi de portocale*, sau *eter* ori *camfor*, cari sunt foarte bune calmante de nervi.

Calmette (*Serul lui*). — Este un ser preparat de Institutul Pasteur, din Lille, din serul de cal imunizat, contra veninului diverșilor șerpi. (*Vaccinul lui*). Vaccinul antituberculos descoperit de Calmette împreună cu un alt învățat *Guérin* se dă copiilor dela naștere până a 10-a zi, în 3 doze, la interval de câte 2 zile între fiecare doză. Copii astfel vaccinați sunt mai puțin expuși să contracteze tuberculoză în timpul vieței. Mulți dintre ei au fost lăsați în aceeași casă cu părinții tuberculoși, dupăce au fost vaccinați și nu s'au îmbolnăvit.

Calomel (*Protoclorur de mercur*). — Este un praf alb, fără miros și fără gust, care nu se topește în apă. Este un *purgativ* și *viermifug* foarte bun. Face ca bila din ficat să curgă în câtime mai mare în mațe, din care pricină se dă cu mult folos la cei ce sufăr de ficat, mai ales de gălbinare (icter). Se întâmplă însă, de multe ori să întârzie să-și facă efectul purgativ, sau să nu lucreze de loc, atunci trebue să-l ajutăm cu o doză de unt de ricină, sau punând o clizmă. Pentru a fi mai siguri de efect se poate da calomelul în tovărășie cu alte curățenii mai tari: sabur, jalapa, scamonea. Ca *viermifug* se dă la copii, când au limbrici și oxiuri, pe cari îi omoară. Asupra panglicii n'are nici o putere. Se dă sau calomelul singur, două sau trei zile în rând, sau întovărășit cu santonină, sau cu semen-contra. Calomelul se dă în doză de 20, 30, 40 și 60 ctgr., după vârstă, pentru o singură dată. Trebue să fim atenți că dozele normale pentru adulți pot fi mortale pentru copii, cărora le trebuesc doze cu mult mai mici. Fiindcă nu se poate topi în apă se dă în buline, în miere, într'un sirop de dulceață. In farmacie se mai prepară pișcoturi cu calomel, pentru limbrici, pe cari copiii le mănâncă cu înlesnire. *Sarea de bucătărie schimbă calomelul în sublimat coroziv* (*saricică*) și care este foarte *otrăvitor*, deci ori de câteori dăm calomelul, să oprim să se dea bolnavului vreo mâncare cu sare, bulion, supă, etc., i se va da toată ziua *numai lapte dulce* și câte puțin ceaiu slab, călduț, cu zahăr, *fără lămâe*. De asemenea în ziua când se dă calomelul se va opri laptele de migdale și apa de laurceras, cari îl schimbă într'o otravă tot așa de tare ca și sublimatul. Pe lângă proprietățile de purgativ și viermifug calomelul se mai dă și contra sifilisului. In doze de 20 ctgr. până la 1 gr. pe zi, lucrează la adulți, ca purgativ și viermifug; unu până la 5 ctgr. ca alterant și antisifilitic. Pe dinafară se dă în alifii ($^1/_{10}$).

Calorifer. — V. *Incălzit*.

Calozitate (lat. *callus*, bătătură). — Ingroșarea pielei, mai bine zis a epidermului, provenită din cauza loviturilor și frecărilor repetate (cum se întâmplă la palme), sau a încălțămintelor rău făcute (v. *Bătături* și *Negi*).

Calțavete. — V. *Jaretiere.*

Calus (latinește *callus, callum*). — Când o fractură de os este bine îngrijită, cele două capete ale osului rupt se lipsesc între ele, printr'o cicatrice, sau țesut nou, care se numește *calus.*

Calviție (lat. *calvus*, chel, pleșuv). — Căderea definitivă a părului.

Cămașă. — Cămașa apără pielea de atingerea aspră a celorlalte haine de deasupra ei. La țărani, mai ales în timpul verii, când nu mai poartă altă haină, cămașa este un apărător în contra arșiței soarelui, în contra vântului și a ploilor, în contra frigului primăvara și toamna. Ea regulează întru câtva și funcțiunile pielei, este chiar un curățitor al ei și prin urmare este măsura traiului igienic, sau neigienic, al celui ce o poartă. Ori din ce ar fi făcută o cămașă, trebue să fie croită așa încât să nu facă multe încrețituri, când este aplicată pe corp, pentru ca să nu irite pielea. Să fie destul de largă pentru ca să nu strângă nici o parte a corpului și mai ales gâtul trebue să fie liber în mișcările lui, deci gulerul nu trebue să fie prea strâmt nici prea tare, pentru ca să nu supere circulația sângelui. Mânecile trebue să fie destul de largi pentru ca mișcările mânii să fie cât se poate de libere. Cămășile de lână, de flanelă, sunt folositoare în unele împrejurări, la vânătoare, la vâslit, etc., când omul asudă mult, absorbând sudoarea, pe măsură în care ea se formează. Fiecare om trebue să aibă cămașă de noapte și cămașă de ziuă. La orașe sunt unii cari poartă cămașa de noapte pe sub cea de zi, obiceiu iarăși foarte rău. Cămașa de noapte se infiltrează de sudoare și de alte necurățenii și, fiind astfel îmbâcsită, ea împiedecă funcțiunea regulată a pielei, din care pricină omul nu se simte bine, pe câtă vreme, dacă ai o cămașă curată, ai o plăcere mai mare și pare că ești mai vioiu. Este bine ca și cămașa de zi să se schimbe cât se poate mai des (igiena cere cel puțin de două ori pe săptămână).

Cămașă de forță. — Se întrebuințează la nebuni, pentru a-i ține liniștiți. Ea este făcută din pânză groasă și tare, încheiată bine la piept, cu șireturi tari, având mânecile mai lungi decât mâinile și înfundate cu inele, prin cari trec sfori tari, cu cari se leagă de pat, apoi la gât și în jos cu fâșii puternice tot pentru același scop.

Camfor. — Este o esență volatilă solidă, care se scoate din lemnul arborelui *Cinnamomum Camphora* numit și *Laurus Camphora* sau *Camphora officinarum*, din familia Lauraceelor. Camforul purificat este solid, alb, lucitor și puțin translucid, fragil și la pipăire unsuros. Are un miros pătrunzător, gust aromatic, iute și cam amar; pus pe limbă dă o simțire de căldură, urmată de răceală. La aer se volatilizează câte puțin, în flacăre arde, fără să lase urme. Trebue păstrat în sticle bine închise. — Camforul este calmant, antispasmodic, antiseptic, viermifug, diaforetic, rezolutiv, antiafrodiziac. Se mai recomandă contra sudorilor de noapte, contra frigurilor, officei. Se dă sub formă de *praf:* 5 ctgr. până la 2 gr., în hapuri, sau într'o poțiune. Mai mult se întrebuințează pe *dinafară:* se prepară *o apă camforată*, (2 gr. la 1000) un *spirt de camfor* (100 gr. la 900), un *eter de camfor* (1 la 9), *uleiu de camfor* (50 la 400), *oțet de camfor* (25 la 1000). Toate acestea sunt foarte bune pedeoparte ca refrigerante și calmante, în fricțiuni, în durerile reumatice și nevralgice, în aplicațiuni pe locurile unde se află o îngrămădire de sânge, sau umflături de tot felul, iar pe de altă parte ca desinfectante, aplicându-se pe răni, cârpe, sau comprese înmuiate în ele. *Alifia*, sau *pomada de camfor*, se face punând 9 părți untură de porc (axonge), cu un gr. de ceară albă topită, 3 părți de camfor; ea se întrebuințează cu bun succes la lehuzele cari nu pot, sau nu vreau să alăpteze, pentru ca să dea țâța îndărăt, să oprească laptele. Pentru *tusă* mulți recomandă să tragi camfor dintr'o țeavă, sau pană de gâscă, sau din așa zisele *țigarete de camfor.* Omoară *moliile* din hainele de lână și din blăni, pentru care se întrebuințează foarte

Fig. 71.—Camfor

mult. — *Bromurul de camfor* este un preparat foarte bun ca antispasmodic și antiafrodiziac. Se dă 50 ctgr. până la 1 gr., în pilule. — *Otrăvirea cu camfor* are următoarele semne: alena miroase a camfor, ameţeli, turburări în vedere, sgomote în urechi, slăbiciune mare, aiurare, convulsiuni, răcirea corpului, câte odată pofta de a urina. Ca *tratament* se recomandă la început să se provoace vărsături prin gâdilarea omuşorului, sau dând ipeca, apoi inhalaţiuni cu eter (se pune eter la nas); să se încălzească corpul cu cărămizi calde, sau cu sticle pline cu apă fierbinte, fricţiuni.

Cămin. — V. la *Incălzit.*

Camomilă. — V. la *Mușețel.*

Câmpina. — Staţiune climaterică pe valea Prahovei, la o depărtare de o oră de Ploieşti, cu staţiune de cale ferată. Se află la o înălţime de 430 m. deasupra nivelului Mării-Negre, pe un platou întins. Clima e dulce și constantă, aerul este încărcat cu emanaţiuni de vapori de păcură ce se ridică în atmosferă din numeroasele sonde din valea Prahovei. *Cura de aer* dela Câmpina este indicată convalescenţilor, anemicilor, tuberculoşilor, istoviţilor (surmenaţilor). In parcul dela marginea oraşului sunt isvoarele minerale *sulfuroase* atermale, întrebuinţate pentru băi. Isvoarele ne fiind captate, debitul lor este mic și insuficient pentru alimentarea completă a stabilimentului. In partea nordică a oraşului, pe locul numit Măcelăria, se găsește un alt isvor de apă minerală „*Isvorul tămăduirii*" care, după credinţa poporului, vindecă boalele de ochi. *Apele sulfuroase* conţin săruri de calciu, sodiu, magneziu și potasiu, acid carbonic și sulfuric și mult idrogen sulfurat. Aceste ape se recomandă în boalele reumatice și artritice, în scrofuloză, în boalele de piele (eczemă, râie, prurigo, etc.), în limfatism, în boalele de mitră și de beșică.

Camptodactilie (grec. *kamptos*=curb, *dactylon* = deget). — Este o inflexiune permanentă a degetului mic şi inelar. Este indoloră și fără roșeaţă, mai frecventă la femee și se produce în a II-a copilărie. Pentru unii este un semn de neuroartritism pentru alţii de tuberculoză. Nu trebue confundată cu retracţia aponevrozei palmare sau boala lui *Dupuytren.*

Câmpulung. — O staţiune climaterică și de vilegiatură foarte mult vizitată. Acest oraş, din jud. Muscel, este situat pe platoul ce se ridică deasupra râului Târgu. Staţiune de cale ferată. Regiune romantică și pitorească, cu foarte interesante împrejurimi pentru excursiuni, cum este *Rucărul* (v. acest cuvânt). Oraşul e mare și este capitala judeţului Muscel. Are clădiri şi vile frmoase cu un bulevard admirabil, în care furnică o mulţime de oaspeţi veniţi de prin toate părţile ţării, clima dulce și constantă, temperatura mijlocie în timpul verii 17°9; lipsit de vânturi reci și de curenţi. Clima aceasta convine ofticoșilor, scrofuloșilor, neurastenicilor și istoviţilor, copiilor anemici și debili. La Câmpulung se găsesc renumitele băi de munte *Radu Negru*, în mijlocul unui parc umbrit de arbori bătrâni și înfrumuseţat de numeroase alee împodobite cu flori. El cuprinde patru secţiuni: 1. *Idroterapie rece și caldă* cu 2 săli mari, cu aplicaţiunea apei sub toate formele idroterapeutice. Este recomandată în boalele nervoase, anemie, scrofuloză, rachitism, obezitate, emoroizi. 2. *Aer comprimat și inhalații*, unde se fac inhalaţiuni cu diferite esenţe medicamentoase (pin, gaiacol, eucaliptol, pulverizaţiuni, cu săruri și ape minerale). Se recomandă în boalele de plămâni, în tusă, astmă, laringite și faringite cronice, în boale de nas și urechi. 3. *Electricitate* cu instalaţiuni de curenţi faradici și galvanici, băi electrice cu apă, masaj electric. Se recomandă în paralizii, atrofii musculare, nevralgii, cefalalgii, nevrastenie, isterie, atoniile gastro-intestinale. 4. *Igienică*, cu băi de apă caldă, de aburi, de aer cald uscat, basinuri de apă rece și caldă, băi de putină cu săruri minerale, un mare basin deschis cu apă, cu cădere de apă, servind pentru înotare.

Canale, *eguuri* (fr. *égouts*). — Astăzi mai toate orașele au canale, sau eguuri, prin cari se scurg, la oarecare depărtare de locuinţe, toate necurăţeniile, împreună cu apele de ploi. Sunt 2 sisteme de canale: unele prin cari

se scurg numai materiile fecale (excrementele), urina și apele casnice și altele prin cari se scurg, împreună cu acestea și apele de ploaie și de stradă. Cele dintâiu sunt canale speciale, mici, nedeschise în strade și cari duc materiile în râuri sau la mare. Ele însă au neajunsul că se pot astupa, sau se pot sparge și în acest caz gazele ies afară și infectează atmosfera. Cele de al doilea sunt canale largi cari comunică din distanță în distanță, cu atmosfera prin niște guri, cari fac ca ele să poată fi curățite și reparate. In ele merge un curent mare de apă. Rețeaua canalelor, dela plecare și până

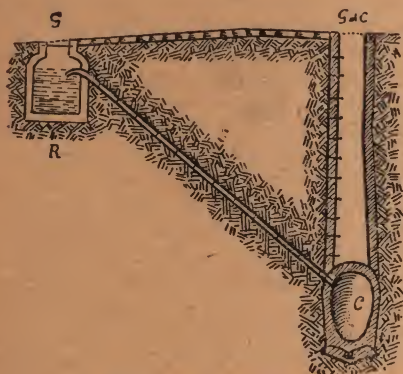

Fig. 72. — Canale

(G=grătar; R=recipient de noroi; S=tub recurbat în sifon; C=canal; Gd. C=gură de curățire

la terminare, se compune din: conductele casei, canalele de stradă și colectoarele. Canalele trebue să aibă o pantă suficientă pentru ca apa să curgă repede ca să poată duce toate necurățeniile. Canalele trebue să fie construite în mod solid, să fie rezistente, să nu fie poroase și pe dinăuntru să fie cât se poate de netede. Astfel fiind ele nu se vor strica ușor, nu vor lăsa ca lichidele să se filtreze prin pereții lor și părțile solide ale necurățeniilor nu se vor putea fixa de ridicăturile de pe fața lor internă. Tuburile de metal sunt bune pentru canalizarea care pleacă dela case și dela latrine. Forma canalelor de stradă este ovală, cu marea extremitate în sus. Celelalte sunt rotunde. Dimensiunile lor variează după cantitatea de apă ce trebue să conțină; canalele cele mari au o înălțime de 80 cm. până la 1 m. 80 cm. și lățimea de 50—80 cm.; cele mai mici au un diametru de 12—30 cm. Panta unei canalizări trebue să fie de 1 metru la o lungime de 1 Km., pentru canalele mari și de 1 la 50 metri și chiar de 1 la 35 m. pentru cele mici. Cu această condiție și cu un volum mare de apă se va asigura o scurgere cu o viteză de 60 m. pe secundă. Când volumul de apă nu este îndestulător și viteza nu este destul de repede, materiile solide se vor depune. Canalele sunt prevăzute cu guri comunicante, cari înlesnesc vărsarea apelor de ploi și de pe strade, iar ventilația stabilită permite omului să le curețe. Gurele de scurgere trebue să fie așezate în partea laterală a rigolelor din stradă, comunicând cu canalul principal printr'un canal oblic, cele de ventilație trebue să fie așezate pe canalul principal, să fie acoperite cu capace găurite, grele și rezistente, ca să poată suporta greutăți mari, iar cele de curățenie trebuie să fie așezate pe trotuar și în comunicație cu gurile de vărsare. Forma lor este aceea a unui recipient, care își are fundul mai jos de cât conducta de scurgere, pentru a lăsa ca materiile solide să se depună, de unde se vor curăți din când în când. Orificiul să fie destul de larg pentru a permite intrarea omului și să fie acoperit cu capac de metal. Orașul Paris are o rețea de canale din cele mai mari și mai bine instalată. Sistemul său de canale primește toate apele casnice, noroiul din curți și de pe străzi, o mare cantitate de rămășițe de vegetale și de animale, cea mai mare parte de urină și de materii fecale, tot atâtea materii cari, putrezindu-se, dau naștere la emanațiuni, cari miroase urît și sunt nesănătoase. Canalele sunt așa de bine construite și funcționează în condițiuni așa de bune, în cât lucrătorii și chiar cei ce voesc să le vadă umblă prin ele fără să sufere ceva și mirosurile nu se răspândesc în afară, pentrucă toate canalele Parisului întrunesc cele trei condițiuni principale, pe cari trebue să le aibă orice canale cu astfel de destinație: pantă îndestulătoare, pentru scurgerea lichidelor, apă abondentă, pentru a împinge ma-

teriile și ventilație suficientă, pentru a expulza gazele. Capitala noastră, Bucureștii, are un sistem de canale bine construit și convenabil instalat, dar, din nenorocire nu toate canalele acestea primesc excrementele omenești, ci numai apele meteorice cu toate murdăriile de prin curți și strade. Salubritatea publică nu se va putea îmbunătăți pe deplin decât atunci când toate excrementele omenești vor fi transportate afară din oraș, prin mijlocirea canalelor, căci numai în acest mod locuitorii vor scăpa de actualele hasnale, cari sunt foarte defectuasoe și sunt vătămătoare pentru sănătate și cari se mai găsesc la periferia orașului.

Canal toracic. — Este canalul în care se adună limfa din organism.

Cancer (lat. însemnează *crab*, sau *rac*), *epiteliom*, *carcinom*, *rac*, *schirus*. — Este o *tumoră* care se poate ivi în organele dinăuntru, sau în cele dinafară ale corpului nostru, distrugând țesăturile în care se desvoltă, întinzându-se încetul cu încetul la prățile vecine și putându-se reproduce, după ce a fost scoasă prin operație. Li s'a dat numele de *cancer* sau *rac*, fiindcă aceste tumori se întind, din locul unde se ivesc, la părțile vecine sub formă de șuvițe, cari s'ar putea asemăna cu picioarele unui rac. Mulți numesc cancerul *schiros*, care însă este numai o varietate de cancer, a cărei însușire de căpetenie este că tumora e fibroasă, tare la pipăit. — *Cauzele* adevărate ale cancerului nu se cunosc bine. Din experiență și cercetări se poate susține azi că această grozavă boală nu se moștenește și nu se ia de la om la om. — Se crede că iritațiile repetate, cum sunt cele produse de pipă pentru buza de jos, ar fi o cauză predispunătoare. Organele cele mai des atinse sunt: sânurile, stomacul, mațele, limba, ficatul, mitra, etc. — *Semnele* sunt: se ivește o tumoră, cât un bob de porumb, care crește necontenit și se întinde, ca și cum ar trăi pe socoteala organelor vecine, fără să mai dea înapoi vreodată. Dela o vreme această tumoră, se ulcerează se deschide și din rană se scurge o materie murdară care miroase; rana se mărește din ce în ce, ca și tumora. La început cancerul nu este dureros, din care cauză mulți nu bagă de seamă că sunt bolnavi decât mai târziu, când încep să aibă svâcnituri, cam dureroase și cari, după câtva timp, încep să fie adevărate dureri mari, aproape neîntrerupte. Aceste semne le au toate cancerile; lor li se mai întovărășesc și altele, după organul bolnav și aceste semne atârnă de turburările pe cari cancerul le aduce în slujba organului, așa de pildă canceru limbii împiedecă bolnavul de a vorbi și de a înghiți, cancerul stomacului împiedecă mistuirea și provoacă vărsături caracteristice (v. Stomac) și așa mai departe. *Gravitatea* cancerului atârnă de locul unde s'a ivit. Când el se ivește pe dinafară, la buză, la sânuri, etc. atunci poate fi operat, bine și în întregime, mai ales când bolnavul aleargă din vreme la doctor, până ce cancerul nu a crescut prea mult și nu a otrăvit sângele. Nu tot astfel este cu cancerul de ficat, unde operația

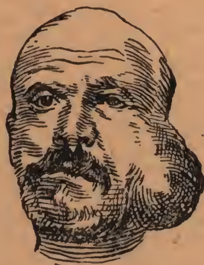

Fig. 73. — Cancer al obrazului

Fig. 74. — Cancer al feței

Fig. 75. — Cancer al nasului

n'are nici o putere și moartea vine mai repede. — *Tratamentul.* Toate leacurile, câte s'au dat și se dau în contra acestei boale, de doctori ca și de babe,

Fig. 76. — Cancer al ochiului

n'au nici o putere de a vindeca. Azi se cunosc două feluri de a tămădui cancerul: *Operația*, care nu poate fi de folos decât atunci când se face cât mai de vreme și pe dea'ntregul, lucru

Fig. 77. — Cancer al ochiului

care nu se poate îndeplini decât la cancerele ivite în părțile dinafară ale corpului. Chiar și în aceste cazuri, de multe ori, cancerul se poate arăta din nou. In organele interne: stomac, ficat, mațe, mitră, rinichi etc., operația nu dă rezultate bune de cât foarte rare ori. 2. Tratamentul cu *raze*. Fie cu razele lui *Roentgen*, radioterapie, fie cu ale lui *Curie*, radiumterapie, este bun într'un număr mare de cazuri. Leacul cancerului, prin urmare, trebue des-

Fig. 78.—Cancer al pleoapei

coperit de aci înainte. Un sfat bun putem da tuturor celor cari vor simți pe corpul lor vreun nod vreo umflătură, să se arate la doctor și, în caz de trebuință, să se supună la operație fără întârziere.

Cancer la intestine (la mațe). — V. *Intestin.*

Cancer la stomac. — V. *Stomac.*

Cânească (Boală). — V. *Atrepsie.*

Cânepă (*Cannabis sativa*, fam. Urticaceelor). — Semințele conțin un fel de uleiu pentru care se întrebuințează la facerea *laptelui*, sau a *emulsiei de cânepă* (emulsio *cannabis*). *La țară* se dă fiertura sau decoctul de cânepă în contra limbricilor. Cu decoctul de cânepă verde se spală pe cap ca să crească părul. Iulfa de semințe de cânepă fiartă cu lapte se bea pentru a opri vărsăturile sau când cineva este otrăvit.

Cânepă de India (*Cannabis indica*, fam. Urticaceelor). — Se întrebuințează vârfurile înflorite. Principiul activ este: *canabina.* Lucrează ca antispasmodică, anestezică locală. Medicament primejdios. Se dă sub formă de extract, 5—50 ctgr. în pilule; tinctură, 2—10 gr. într'o poțiune și țigarete de cannabis indica, pentru cei ce sufăr de astmă.

Caniculă. — Se numește astfel steaua Sirius din constelația Cânelui, care este cea mai străluciotare dintre toate stelele fixe, și prin extensiune numele de *caniculă*, sau *zile caniculare*, se aplică la acea epocă a anului în care această stea răsare și apune odată cu soarele: dela 9 Iulie până la 10 August, când avem căldurile cele mai mari. In această perioadă caniculară igiena ne sfătueşte să nu ne schimbăm modul de vieață din tot timpul verii, ci numai să ne ferim de băuturile prea reci, de înghețate și de băuturile alcoolice, cari ne pot face rău.

Caniție (lat. *canities*). — Incăruntirea sau albirea părului; vine de obicei dela etatea de 30 ani înainte, sau poate și mai de timpuriu. S'a observat uneori venind foarte repede, aproape subit. Caniția mai poate fi congenitală (din naştere) și se recunoaște prin lipsa, sau raritatea pigmentului tegumentar, cum se întâmplă la *albinism*. Despre încăruntirea obișnultă caută la păr.

Cânt, cântăreți. — In urma cântului plămânii se întăresc, așa că respirația se face cu mai multă regularitate. Nu trebue să cânte cei cu ernie, nici cei sângeroși, cari sunt aplicați spre congestiuni, nici cei cu boale de inimă, la cari cântarea le-ar face rău, sau le-ar mări boala. Cântul mai contribue la educația auzului și în totdeauna este o îndeletnicire minunată, care mărește puterea de respirație a plămânilor. Cântăreții de meserie, cari sunt supuși la o iritație necontenită a organelor vocale, au reguli igienice deosebite, la cari trebue să se supună pentru a-și păstra glasul și a fi sănătoși. Prin cântare multă, uneori prea multă, ei sunt supuși la inflamație de gât și de gâtlej, sau laringe (v. Angină și Laringită *cronică*). Cântul mai poate fi împiedecat prin mărirea amigdalelor și prin turburări nervoase, cari constau într'un adevărat spasm al laringelui. Cântăreții trebue să se păzească de mâncări iuți, piperate sau ardeiate, de tutun, de băuturi spirtoase, să nu treacă repede dela căldură la frig, să se păzească de ceață și de umezeală, cari le strică glasul, să nu mai cânte îndată ce văd că sunt năduşiți, sau cu guturaiu, iar gâtul și pieptul să nu fie strânse de guler, cravată și vestă.

Cantalup, *cantaloş* (*Cucumis cantalupo*, fam. cucurbitaceelor). — Varietate de *pepene galben* foarte parfumat și cu coastele foarte pronunțate și sgrăbuncioase (verucoase). Numele de cantalup provine dela cuvântul italian *Cantalupo*, o vilă a Papilor, în apro-

Fig. 79. Cantalup

piere de Roma, unde s'a obținut mai întâiu această minunată varietate de pepeni. Cantalupul este foarte plăcut la mâncare, dar este cam greu de mistuit, de aceea nu trebue să se mănânce prea mult odată. Nu este bun pentru cei slabi de stomac, pentru cei ce sufăr de diaree și de diabet.

Cântar, *balanță, cumpene*. — De mai mult timp se practică bunul obiceiu de a se cântări copiii mici, sugaci, din lună în lună, și chiar mai des, pentru ca să se vadă dacă laptele este bun și dacă ei se hrănesc bine, să se vadă cât câștigă în greutate corpul lor. Această cântărire este bună și pentru adulți. Cântărirea este de folos când vroim să constatăm efectele tratamentului în obezitate, în oftică și în alte boale. Pentru noii-născuți se întrebuințează de obiceiu cumpenele (balanța). Pentru adulți toate mijloacele de cântărire sunt bune. Pe lângă cântarele obișnuite se mai găsesc pe la gări și prin alte localuri publice cântare automate, foarte practice. Când voim să facem o cântărire trebue făcută întotdeauna cu acelaşi cântar, cu aceeași haine și la aceași oră din timpul zilei, pentru ca să nu facem nici o greșeală și să putem bine aprecia cât a câştigat sau a pierdut corpul din greutatea lui dela cântărirea de mai înainte.

Cantaride, *gândaci de frasin, gândaci de turbă* (*Lytha vesicatoriu, Cantharis vesicatoria*). — Insecte foarte comune

la noi, cari se ivèsc în Iunie pe frasini şi au un miros ca de şoareci. Principiul activ căruia datoresc proprietatea lor vezicantă este *cantaridina*, care se întrebuinţează în farmacie la prepararea vezicatorilor (vezi *Vezicători*). Cantaridele luate pe *dinăuntru* sunt toxice; ele lucrează mai întâiu asupra beşicii udului şi a organelor genitale, din care cauză se întrebuinţează ca *afrodiziac*. In cele mai multe cazuri produc moartea. Se dau sub formă de; praf, 2—5 ctgr.; tinctură, 1—10 picături; extract, 5—10 mgr. Pe *dinafară*, pe lângă vezicatori se mai dau în alifie (unguent), pomadă, uleiu, hârtie (Rigollot). — *Cantaridina*, alcaloidul care se extrage din cantaride, este foarte periculos şi nu se întrebuinţează pe dinăuntru. — *Otrăvirea cu cantaride* are următoarele semne: arsură la stomac (la lingurea), durere de cap, vărsături şi diaree (urdinare), faţa roşie, ochii strălucitori, udul se

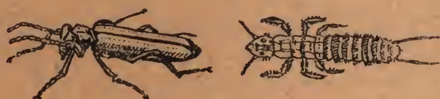

Fig. 80. — Cantaride

face cu greutate, cu durere, în cantitate mică, des şi cu sânge; apoi delir (aiurare) şi convulsiuni cu o mare excitaţie genezică. *Tratament:* să facem bolnavul să verse, gâdilându-i omuşorul, sau dându-i ipeca; apoi se bea apă albuminoasă (apă cu albuş de ou), zeamă de orz, calmante. — *La ţară* se întrebuinţează în contra *turbării*, la vite şi la oameni: se afumă cu ei, sau se beau pisaţi cu apă, sau vin alb. Cu gândăcei fierţi în borş se spală *rănile*. Pentru *sculament* se beau gândăcei plămădiţi în rachiu şi oţet, cu sânge de nouă fraţi, rădăcină de pir, rădăcină de boz şi ochi de rac. Pentru *sfrenţie* se rup capetele la 9 gândaci, iar trupurile lor se pun într'o litră de rachiu cu untdelemn, după 3 zile se bea de 3 ori pe zi, fără ca să mănânce acrituri în timpul acela. Pentru *beşica cea rea* se pisează gândăceii şi se amestecă cu mămăligă, sau cu făină de grâu cu apă, făcându-se o cocă ce se leagă la mână, ori la picior, ca să tragă beşica cea rea dela cap, sau dela faţă. Cu aceşti gândaci se mai face de duşmănie între bărbat şi femee, dacă se pun sub pragul peste care trece bărbatul şi femeia şi aşa se naşte zizania şi cearta între ei, până se despart. — In Bucovina se numesc *căţei de frasin*, sau *căţelul frasinilor;* se mai întrebuinţează pentru a vindeca oamenii şi vitele muşcate de câine turbat.

Cap (lat. *caput*, grec. *kephale*). — Partea superioară a corpului omenesc se numeşte *cap*, care este format din două părţi: una în sus şi înapoi numită *craniu*, iar altă parte înainte numită *faţă*. Despre aceste părţi ne vom ocupa în articolele: *craniu* şi *faţă* (vezi aceste cuvinte), iar de diferitele părţi cari le compun în articolele: *buze, creer, frunte, limbă, nas, obraji, ochiu* (v. aceste cuvinte). Capul se articulează cu şira spinării în aşa fel încât el se poate mişca înainte, înapoi, în lături şi se poate suci spre dreapta şi spre stânga. Această însuşire de a se putea mişca înlesneşte mişcarea în diferite direcţii a privirei ochilor, pe care o putem arunca aproape în toate părţile din jurul nostru, afară numai de partea de dinapoi. Mişcările acestea le execută capul cu ajutorul muşchilor cari se prind pe de o parte de el şi pe de altă parte de trunchiu şi a căror putere de contracţiune este egală, ceea ce face capul să stea drept pe şira spinării, în stare de imobilitate completă. Dacă unul din aceşti muşchi, dintr'o cauză oarecare, ia o preponderanţă asupra celorlalţi, atunci capul ia o poziţiune fixă, invariabilă, de care nu se poate depărta decât cu dureri foarte mari, cum se întâmplă în *torticolis*. Conformaţia generală a capului variază foarte mult dela om la om, chiar în stare de sănătate. Ea mai variază şi după rasă, astfel capul Mongolilor, Laponilor, Turcilor, Tătarilor, se deosebeşte de capul Europenilor. Dar aceste diferenţe interesează mai mult *antropologia*, pe câtă vreme medicina nu se ocupă decât de diformaţiunile generale, cari sunt în raport cu turburările facultăţilor intelectuale şi în deosebi cu nebunia (vezi *Diformaţiuni*). Un cap prea mic corespunde cu o stare numită *microcefalie* şi se

vede mai ales la *idioți*. Un cap prea mare, *macrocefalia*, se observă în rachitism. Capul mare se mai vede și în cazurile când se adună apă prea multă la creer, *idrocefalie*, care este o boală din naștere și se termină cele mai adeseori prin moarte. *Rănirile* capului, plăgile, arsurile, etc., sunt grave, din pricină că se află în apropierea creerului, iar la față din cauza vecinătății unor organe importante ca ochii, nasul, etc. Ele și aci se tratează ca în toate părțile corpului, cu aceleași mijloace pe cari cetitorul le găsește arătate la Arsuri, Plăgi, Răniri. Intre boalele capului mai avem: *erizipelul*, sau brânca, ce începe la față și mai întotdeauna se întinde și la cap, *eczema* și celelalte boale de piele, cari se pot observa și la cap, având același tratament, *tremurăturile* cari se văd adeseori la bătrâni; în fine, *paraliziile*, mai ales *paralizia feții*.

Căpială. — V. *Ipocondrie*.

Capilare. — Vase mici sanguine, între artere și vâne; vase mici limfatice (vezi *Cord* și *Circulație*).

Caprifoaie. — V. *Crețușcă*.

Căprioară. — Carnea de căprioară nu se potrivește pentru toate stomacurile. Cea de căprioară bătrână este tare și nu poate fi mâncată decât fiind mai stătută, sau sub formă de marinată. Dar chiar și astfel trebue s'o mâncăm cu băgare de seamă și nu multă de odată. Cei supuși la boale de piele (eczema, etc.) nu trebue să mănânce carne de vânat și mai ales de căprioară.

Capsule. — V. *Buline*.

Căpșuni, *fragi de câmp* (*Fragaria collina*, fam. rozaceelor).—Mică plantă erbacee, care crește prin poenile pădurilor și pe colinele aride. Căpșunele sunt bune și gustoase la mâncare.—La *țară* decoctul (fiertura de) frunze, de cărcei și rădăcini se bea de femeile cari au dureri în pântece la period. Cu decoctul de foi de căpșuni, micșunele și coada șoricelului, se spală de pârleală (pelagră).

Fig. 81.—Căpșune

Carantină. — Sub acest nume se înțelege șederea, mai mult sau mai puțin prelungită într'un lazaret, adecă într'o clădire separată de restul țării, a persoanelor cari vin dintr'o țară, sau o localitate, în care bântuie o epidemie, sau cari au călătorit pe un vapor în care s'a ivit un caz de boală molipsitoare.

Carbolic (Acid). — V. *Fenic* (Acid).

Carbon (dela *carbo*, cărbune). — Substanță elementară, care poate fi unită cu alte principii, cum este în substanțele vegetale și animale, cărbunele ordinar, etc. Carbonul este unul din corpurile simple cele mai răspândite și cele mai importante. Se întâlnește sub o mulțime de forme în regnul animal și în regnul mineral. Cărbunele de lemn este un carbon mai mult sau mai puțin necurat, precum este și cărbunele din cele mai multe substanțe. Diamantul incolor este adevăratul carbon, cristalizat, fără nici un amestec. Toate combustibilele pe cari le întrebuințăm, cum sunt: cărbunele de lemn, cărbunele de pământ, turba, antracitul etc. (vezi *Incălzit*), ne dau căldură mulțumită *carbonului* pe care îl au și care se degajă în unele condiții determinate. Materialele mai sus numite ard din cauza *carbonului* lor, care se combină cu *oxigenul* din aer. Din această combinație se nasc două corpuri: *oxidul de carbon* (vezi mai jos) și *acidul carbonic* (vezi *Carbonic*), cari sunt foarte primejdioase pentru cei ce le respiră.

Carbon (Oxidul de). — Un gaz fără miros, format prin combinația în părți egale a carbonului cu oxigenul, câtă vreme acidul carbonic conține 2 părți oxigen și o parte carbon. Oxidul de carbon se formează ori de câte ori cărbunele arde în mod incomplet într'o sobă, într'un cuptor, sau într'un calorifer. Este o otravă puternică. Ajungând prin plămâni în sânge copleșește globulele lui, pe cari le face incapabile de a mai absorbi oxigen și omul moare prin *asfixie*. *Otrăvirea* cu oxid de carbon produce un fel de indispoziție generală, dureri de cap perzistente, cu greutate și vâjiituri de urechi; fața și degetele se învinețesc, bătăi de inimă, comă și moarte. *Tratament:* deschiderea ferestrelor, aer mult tracțiunile

limbii (v. *Asfixie*), inhalațiuni de oxigen și de amoniac, cafea, dușuri reci la cap și piept, fricțiuni și călduri la mâni și picioare; la trebuință luare de sânge din vine (venesecție).

Carbonate. — Prin numele de carbonat se înțelege o sare formată prin combinarea acidului carbonic cu un alcali, sau cu unul din corpurile numite *base*, cari au proprietatea de a da săruri combinându-se cu acizii. — Dintre carbonate, cele mai de preț pentru medicină și igienă sunt: *carbonatul de amoniac*, *carbonatul de calciu* (*cretă*, *tibișir*, *marmură*, *piatră de var*), *carbonatul de fier*, *carbonatul de magnezie*, *carbonatul de plumb* (numit și *ceruză*), *carbonatul de sodă*, care se întrebuințează la prepararea *băilor alcaline* (v. *Băi alcaline*) și care nu trebue să se confunde cu *bicarbonatul de sodă* (v. *Bicarbonat de sodă*).

Carbonic (Acid). — Este un gaz fără coloare, cu miros cam înțepător, gust acrișor. Se formează din combinația carbonului cu oxigenul, ca și oxidul de carbon, având însă de 2 ori mai mult oxigen. Acidul carbonic se formează în natură, mai ales în *aerul atmosferic*, apoi în unele peșteri a căror pereți prezintă crăpături, prin cari el scapă în continuu. Acidul carbonic fiind mai greu decât aerul cade în partea de jos. Acest gaz așa de primejdios pentru om și animale este foarte trebuincios pentru vegetale, cari n'ar putea exista fără el, căci toate plantele absorb acid carbonic și dau afară oxigen, în cantitate egală, când sunt expuse la lumina soarelui. La întuneric și la umbră se întâmplă dimpotrivă, iau oxigen și dau afară acid carbonic, din care pricină aerul unei camere, în care au stat flori în timpul nopții, se strică repede și devine periculos pentru vieața celor ce dorm acolo. Omul precum și toate animalele, respirând în tot timpul fără întrerupere, ziua și noaptea, dau afară acid carbonic, astfel că dacă nu se primenește destul de des aerul care merge la plămâni, acest gaz stricăcios se înmulțește mereu. Aparatele de iluminat și de încălzit produc și ele acid carbonic, așa că aerul se strică și mai mult (v. *Aer confinat*). Deși acidul carbonic nu este așa de otrăvitor, ca oxidul de carbon, el însă, prin îngrămădire, poate fi tot așa de periculos, pentru că el nu mai întreține respirația și ia încetul cu încetul locul oxigenului, care este singurul gaz folositor al aerului. *Otrăvirea*, sau *asfixia* cu acid carbonic, se tratează ca și cea cu oxidul de carbon (v. *Carbon, oxid de*). — Acidul carbonic poate fi întrebuințat cu folos, când îl amestecăm cu apă, (ceea ce se poate face cu mare ușurință cu ajutorul unei pompe) și atunci avem cunoscuta *apă gazoasă*, care se întrebuințează foarte mult la masă, când se bea cu vin. Apele gazoase naturale conțin de asemenea acid carbonic. Aceste ape gazoase, artificiale și naturale, când se iau la masă, ușurează mistuirea la cei cu stomacul leneș.

Carbuncul contagios. — V. *Pustula malignă*.

Cărbune. — V. *Pustula malignă*.

Cărbunele animal se recomandă în bolile intestinelor, (colite, enterocolite acute), dispepsia putridă și fermentativă, holeră, dizenterie, febră tifoidă, intoxicații, otrăviri cu stricnină, fenol, morfină. Se ia în cantități mari, de 3 ori câte o linguriță (și chiar câte o lingură, după caz), cu multă apă.

Cărbunele cel rău. — V. *Pustula malignă*.

Cărbune vegetal. — Este cărbunele care se întrebuințează în medicină. El se face arzând în vase închise ramuri de plop, tinere de 2—3 ani, se spală apoi în 3—4 ape, se usucă și se pulverizează (*Cărbunele lui Belloc*). Se mai poate prepara și din lemn de teiu. Este un praf negru foarte fin și foarte ușor, fără nici un gust. Acest cărbune lucrează ca absorbant, antiputrid și dezinfectant. Se dă pe *dinăuntru*, sub formă de praf, în linguriță, sau în buline, sau sub formă de granule, pentru a împuțina gazele intestinale, în dilațiile de stomac și în râgâiturile acre. Pe *dinafară* se pune pe rănile cari fac puroi mult și au miros urât. Se întrebuințează în boalele de gură, de gingii, simplu sau asociat, cărbune 2 părți, clorat de potasă 1 parte, coaje de chinchina 1 parte, toate fin pulverizate și amestecate.

Cârcei. — V. *Crampe*.

Carcinom, (sinonim cu cancer). — V. *Cancer*.

Cardia. — Deschizătura de sus a stomacului. Corespunde exact locului unde se termină esofagul și începe stomacul și este locul unde esofagul se strâmtează mai mult.

Cardialgie. — Dureri de stomac localizate în regiunea *cardiei*, care corespunde vârfului sternului.

Cardol, *tribromosalol.* — Praf cristalizat, care nu se topește în apă, recomandat ca narcotic și emostatic (opritor de sânge). Se dă 50 ctgr. până la 2 gr. în pachete, sau în buline. E bine să se înceapă cu 2 gr. și apoi să se scadă la 1 gr. pe zi.

Carență (Boli prin). — Boli datorite lipsei parțiale, sau totale, din alimentația noastră, sau a animalelor, a unor elemente esențiale, a *Vitaminelor.* Bolile prin carență, cele mai obișnuite, sunt : *Bériberi, Scorbut, Pelagra.*

Carfologie (grec. *karphos*, fulgi și *legein*, a culege). — Mișcări dezordonate pe cari le fac unii bolnavi cu mânile ca și cum ar voi să culeagă niște fulgi din aer, sau alte lucruri, cari nu sunt decât numai în închipuirea lor (halucinațiuni). Aceste mișcări se văd în boalele grave, cum este febra tifoidă și sunt un semn rău, ca și delirul și trăsăturile mușchilor.

Carie. — Prin acest cuvânt se înțelege o boală specială a țesutului osos, un fel de inflamație a osului, o *osteită*, care nu este o inflamație francă, adevărată, nici o mortificare a țăsutului osos, cum este într'o *necroză*, ci este o *osteită* provenită dintr'o leziune primitivă a celulelor osului. Caria atinge mai cu seamă dinții și măselele, sternul, coastele, vertebrele, oasele lungi. Caria poate fi adâncă (profundă), sau superficială, simplă, fungoasă, atonică necrotică, etc. Ea poate să se ivească în urma unei lovituri, sau fără motiv. *Semnele* sunt : o durere vie, mai ales noaptea, umflătura osului, apoi ivirea puroiului (abces rece), care miroase urît, este gros, grăuncios și uneori cu mici bucățele de os (*colți de lup*). După ce s'a deschis abcesul rămâne o fistulă, prin care se scurge în continuu puroiul ce vine dela os. Prin fistulă ajungem cu stiletul la osul bolnav, care este colțuros. *Tratamentul* este general și local. Prin cel general vom modifica starea generală a bolnavului, iar prin cel local vom deșerta puroiul, vom spăla rana în fiecare zi, vom curăți osul stricat și la nevoe vom scoate tot osul cariat.

Cârji. — O cârjă este un băț mai mare, mai puternic, pe care se sprijinește acel care nu poate umbla pe picioarele lui, fie din cauză de slăbiciune, fie din pricina înțepeniturilor dela încheieturi, a unui reumatism, sau altor boale, fie că un picior a rămas mai scurt decât celalt, sau că a fost tăiat de mașină, sau de doctor. Este mai bine să se servească de două cârji de odată decât numai de una,

Fig. 82. — Cârji

căci atunci mersul este mai sigur. Cârja la partea de sus are o bucată de lemn în cruce, puțin cam scobită, pe marginea de sus, în formă de corn. Această bucată de lemn trebue să fie îmbrăcată cu iută, sau bumbac și pânză sau piele pe deasupra, pentru ca să nu lovească prea tare subțioara, care cu timpul devine dureroasă ; din această cauză mai trebue întrerupt mersul cu cârja, din când în când, iar pe pielea subțioarei să se presare praf de scrobeală, după ce mai întâiu s'a spălat bine cu apă. Partea de jos a cârjii este bine să aibă un fel de călcâiu din pânză groasă, sau de piele pentru ca să nu alunece și să nu se lovească prea tare de pietre sau de podele ; cârjile mai luxoase au jos cauciuc, care micșorează apăsarea asupra subțioarii și împiedecă alunecarea. Cârjile trebue făcute de lemn tare, rezistent, fără însă ca să fie prea grele.

Lungimea lor trebue potrivită după statura celui care le poartă, căci dacă sunt prea mici omul trebue să se aplece prea mult, pentru ca să se sprijine după cum trebue.

Cârligat, *cârligați*. — V. *Răculeț*.

Carminativ (dela *carminare*, a curăți, a împrăștia). — Medicament care provoacă darea afară a gazelor din stomac și din intestine, cari gaze provoacă dureri, mai ales la copiii mici (colici intestinale). Cei supuși la astfel de gaze trebue să se ferească de feculente (fasole uscată mai ales), de mâncări crude, de prăjituri și de lucruri grase, cari ajută formarea de gaze (*flatulență*). Pentru a combate gazele este bine să se întrebuințeze condimente aromatice, ceaiu de anason, de molură (fenicul), de jale, de coriandru, melisă, scorțișoară, praf de revent, elixir de garus, piper, ardeiu, etc.

Cârnățărie. — Când vorbim de cârnățărie numai decât ne gândim la carnea de porc, sub toate formele ei, proaspătă, sărată sau afumată. Dacă porcul este sănătos și bine hrănit, după ce s'a îngrășat, poate fi tăiat și dat spre mâncare sub diferite forme: costițe, cârnați, cartaboși, răcituri, șuncă, etc. Toate aceste preparate, pentru ca să fie mistuite, trebue să fie mâncate în cantitate mică și mai rar, să nu se mănânce numai carne de porc toată ziua, nici mai multe zile la rând. Oamenii bolnăvicioși și slabi de stomac să nu mănânce carne de porc, afară numai de unele cazuri bine determinate, în cari se recomandă *șunca*, mai ușor de mistuit și mai hrănitoare, mai ales pentru unii ofticoși. Trebue să ne păzim de preparatele vechi, mucigăite, sau făcute din carne stricată, sau provenită dela un animal bolnav. Acestea pot da naștere la accidente grave cari seamănă cu cele de otrăvire, colici, urdinare, vărsături, etc. Carnea de porc crudă, sau nefriptă bine, poate da omului *tenia*, sau *panglica* și *trichina* din care pricină trebue să fim cu mare băgare de seamă și să nu mâncăm decât carne bine friptă, bine preparată.

Carne (lat. *carnis*, grec. *kreas*). — Mușchii diferitelor animale, cunoscuți sub numele general de *carne*, servesc pentru hrana omului. Carnea de mâncare ne-o dau animalele mamifere, paserile, peștii și moluștele. Carnea este unul din cele mai bune alimente, căci conține principii *cvaternare* (musculină, albumină), principii *ternare* (grăsime), *săruri* și *apă*. Elementele albuminoide din carne se asimilează mai lesne decât cele din vegetale, dintre cari unele trec prin tubul digestiv al omului nemodificate, prin urmare fără nici un folos. Elementele albuminoide ale cărnii se modifică cu ușurință prin căldură, prin apă, prin sare, prin microorganisme și prin sucurile tubului digestiv și mulțumită acestor modificări ele constituie alimentele cele mai asimilabile și mai hrănitoare. Carnea cea mai întrebuințată este cea de *vacă*, de *porc*, de *oaie*, de *păsări domestice*, de *vânat*, de *pește*, etc. Valoarea nutritivă a acestor cărnuri variază după compoziția lor. Astfel carnea de vacă conține substanțe albuminoide 17—20%, substanțe coloide 2—3, grăsime 1.5—2.8; iar carnea de vițel are 16,4 și 2—4; carnea de porc 19, 4, 5.7; carnea de pasări 20, 1.4, 1.9; carnea de pește 13, 4.4 4—6%. Din acestea se vede că cea de pește conține mai puține substanțe albuminoide și prin urmare ea este mai puțin hrănitoare. De carnea peștilor se apropie carnea unor batraciene (broaștele), a unor crustacei (racii) și a unor moluște (stridiile, midiile, melcii). Valoarea hrănitoare a cărnii atârnă și de organul din care provine: burta, plămânii, picioarele, (sgârciurile sunt cele mai puțin nutritive). Carnea, după starea de sănătate sau de boală a animalelor, se împarte în carne *sănătoasă*, *bolnavă* și *otrăvitoare*. Pentru a fi siguri de calitatea cărnii trebue să se examineze vitele când se duc la tăiere, la abator, și să se oprească dela tăiere cele cu înfățișare bolnăvicioasă. Boul, capra, vaca, oaia, porcul, când sunt în stare de sănătate, trebue să aibă privirea blândă, ochii limpezi, urechile și coarnele la rumegătoare să fie calde, nările umede, părul lucios și lins, pielea fără nici o bubă, respirația liniștită, să mănânce cu poftă, să rumege în odihnă, limba să nu atârne afară din gură, ceeace este un semn în totdeauna rău. Calitatea cărnii variează și după felul animalelor. Astfel carnea de *bou*,

cea mai bună, este a animalului între 4 și 8 ani, care a fost mai întâiu îngrășat. Ea trebue să aibă o culoare roșie trandafirie peste tot, să nu aibă vânătăi, urme de bătaie, urme de inflamațiune, nici vr'un ganglion mărit, după cum se vede în oftică. O carne bună lasă la tăiere să se scurgă zeamă roșie și la pipăit trebue să fie moale, prin apăsare cu degetul carnea să se poată străbate. Grăsimea de pe coaste și de pe spinare trebue să fie tare și albă, sau gălbuie, măduva oaselor de asemenea să fie tare, gălbuie, sau roșie. Carnea vitelor îngrășate în poverni este moale, cu înfățișare murdară, și cu miros neplăcut, iar grăsimea lor este moale și băloasă. Carnea de vacă tânără și stearpă este bună, iar a vacilor cari au dat lapte este flască și fără grăsime. Carnea de vițel de lapte este alburie și cu grăsime moale care se topește între degete; mai bună este a vițelului înțărcat. Carnea de berbec este închisă, moale și cu grăsime albă. Carnea de porc are o coloare roșie, grăsimea este albă și tare; gustul ei depinde de hrana animalului, astfel carnea porcilor hrăniți cu porumb și cu ghindă este cea mai plăcută, iar a celor hrăniți cu borhot, stând închiși în oboare murdare, este neplăcută la gust deși este grasă. Calitatea cărnii mai atârnă și de traiul animalelor, după cum ele au fost ținute în libertate sau închise în oboare, sau grajduri; carnea vitelor hrănite în aer la pășunat este cea mai gustoasă și mai bună. Etatea animalelor are deosebită importanță, carnea vitelor tinere este fragedă și nutritivă, iar a celor bătrâne este tare, fibroasă, se mistuie greu și hrănește puțin. Carnea vitelor de jug și a vacilor de lapte este mai puțin hrănitoare. Carnea diferă și după părțile din care s'a luat, astfel carnea de la gât, umăr și pulpă este cea mai gustoasă și mai fragedă, digerându-se mai ușor și find cea mai nutritivă. După culoare carnea se împarte în: *albă*, *roșie* și *neagră* (roșie închisă). Carnea albă este acea a animalelor tinere și a păserilor; ea este hrănitoare, are gust plăcut și se mistuie ușor. Carnea roșie este a rumegătoarelor tinere; ea este mai hrănitoare, dar se mistue mai greu. Carnea neagră este dela animalele și pasările sălbatice; ea este puțin hrănitoare și se mistuie cu greutate. Digestibilitatea cărnii ține de bogăția grăsimii și de starea ei fibroasă, care o face să fie mai mult sau mai puțin tare și să se mistue într'un timp mai mult sau mai puțin lung. — *Carnea bolnavă* și *otrăvitoare*, care nu trebue mâncată cu nici un preț, este de mai multe feluri: 1. *Carnea intrată în putreziciune*, care se cunoaște după mirosul neplăcut și după vedere. Carnea stătută prea mult pentru ca să se frăgezească, așa numita carne *fezandată* nu este bună, de oarece ea conține *ptomaine* foarte otrăvitoare, de aceea trebue să ne ferim de mezeluri și păstrămuri stricate, de pești împuțiți și de vânaturi prea stătute. 2. *Carnea dela animalele prea bătrâne*, ori *prea slăbite*, prin muncă prea mare, hrană neîndestulătoare, sau prin lactațiune prelungită, și-a pierdut o mare parte din principiile nutritive. 3. *Carnea animalelor prea ostenite*, cum este aceea a vitelor aduse la abator din depărtare prea mare, sau a vânaturilor mult gonite de câini, înainte de a fi împușcate, în care s'a dezvoltat o mare cantitate de *leucomaine*, substanțe tot așa de otrăvitoare ca și ptomainele de asemenea nu-i bună. 4. *Carnea animalelor bolnave de diferite boale parazitare* (animale sau vegetale), cum sunt: *tenia* (panglica) și *trichina* sau diferite *bacterii* și *actinomicetul*, cari se pot transmite la om, este periculoasă. Carnea animalelor bolnave de boale microbiene nu este bună de mâncat, căci ne poate îmbolnăvi; între aceste boale se numără: *dalacul*, *oftica*, *septicemia*, etc. — *Preparațiunile cărnii de mâncare*. Carnea *crudă* nu servește la mâncare decât numai la unele popoare sălbatice. Pe la noi ea nu se întrebuințează decât numai ca tratament, în unele boale de stomac, în oftică, etc. Pentru mâncare carnea se prepară în mai multe moduri, cu ajutorul căldurii. Dacă fierbem carnea mai mult timp avem *zeama de carne*, sau *bulionul* și *rasolul* (v. aceste cuvinte). Zeama de carne nu este hrănitoare, de oarece principiile nutritive rămân în rasol, iar în bulion nu trec din carne decât numai sărurile și gelatina, ea însă are un rol

important întrucât aţâţă secreţiunea sucului gastric, grăbind mistuirea. Cel care mănâncă la începutul mesei puţină supă mistuie mai uşor. Rasolul este foarte hrănitor, dar se mistue mai greu decât *friptura* care este cel mai bun mod de preparaţiune al cărnii. Prin frigere, fie la grătar, sau la frigare, se desvoltă în carne un fel de aromă plăcută care înteţeşte apetitul. *Extractele de carne*, aşa de răspândite în comerţ, nu sunt hrănitoare, de oarece nu conţin substanţe azotate asimilabile. Luate în cantitate mai mare pot fi chiar periculoase, conţinând prea multe săruri de potasiu. — *Regimul animal*, în care omul nu se hrăneşte decât numai cu carne, nu este bun, este chiar periculos. Acest regim produce constipaţie, grăbeşte bătăile inimei și mişcările respiratoare, micşorează cantitatea urinii, a cărei culoare devine mai închisă ,iar, dacă omul nu face mişcare, exerciţiu suficient, el capătă *pletoră*, adecă supra-abondenţă de sânge, cu tendinţă la congestiuni și la apoplexie, gută, gravelă, boale de piele. Prin urmare omul nu se va hrăni numai cu carne, ci va urma un *regim mixt*.

Carne (Zeamă de). — V. *Bulion*.

Carne fiartă. — V. *Rasol*.

Carne tocată. — V. *Tocătură*.

Carotida (artera mare a gâtului). — Avem câte o arteră de fiecare lature a gâtului. In stânga pleacă din *aortă* și în dreapta din trunchiul *brachiocefalic*. Fiecare din aceste două artere se împarte, la gât, în alte două ramuri: una *carotida externă*, care se ramifică, la rândul ei, la gât şi cap și altă *carotidă internă*, care merge la creer. Carotida fiind una din cele mai importante artere ale corpului, prezintă o deosebită importanţă: rănită poate aduce moartea în cel mai scurt timp. Ramificaţiile ei se întind la toate părţile capului. In cazurile de emoragii mari, fie ale carotidei, fie ale uneia din ramurile ei, putem să le oprim apăsând-o, cu putere, pe laturea gâtului, mai jos de ureche și mai înainte.

Carp (lat. *carpus*, grec. *karpos*, pumn). — Se numeşte astfel scheletul pumnului, compus din opt oase mici (arşice) aşezate între antebraţ şi mână. Aceste oase sunt aşezate pe 2 rânduri: unul deasupra (antibrachial) care cuprinde mergând dinafară înăuntru: *scafoidul, semi-lunarul, piramidalul* și *piziformul*; celalt inferior, care cuprinde: *trapezul, trapezoidul, marele os* şi *osul cu cârlig*. Aceste două rânduri se articulează între ele printr'o mulţime de ligamente (v. *Pumn* și *Mână*).

Cârpă. — V. *Compresă*.

Cartilaj (lat. *cartilago*), *sgârciu*. — Ţăsut elastic, care constitue la început scheletul fetului, iar mai târziu se transformă în os, se osifică, afară de unele părţi cari rămân pentru toată vieaţa sub formă de sgârciu, cum este sgârciul nasului, al urechilor, epiglota, laringele, tracheia, sgârciurile dela încheieturi, dela coaste, etc.

Cârtiţă. — V. *Răpciugă*.

Cartofi, *baraboi, cartoafe, crumpiri, picioci, ţermer* (*Solanum tuberosum*, fam. Solaneelor). — Plantă erbacee, originară din America de Sud (Chili), care se cultivă foarte mult pentru tuberculele sale bune de mâncat. Din punct de vedere igienic cartofii sunt un aliment sărac, puţin hrănitor, din cauză că ei cuprind substanţe albuminoide în cantitate mică, abia 1.8%, dar în schimb au mai multe idrocarbonate (20.5%). Din pricina compoziţiei lor cartofii nu pot servi singuri de hrană, decât numai luaţi în cantitate prea mare, ceea ce ar obosi stomacul. — Pentru aceasta ei trebue pregătiţi, sau mâncaţi cu carne, cu lapte, etc. cari au mai multe albuminoide. Substanţele albuminoide sunt îngrămădite în părţile de sub coaje, pe câtă vreme miezul este format numai din făină, de aceea, când se gătesc cartofii, trebue jupuiţi de cămaşă, iar nu curăţiţi cu cuţitul, căci atunci se ia cu coaja tocmai partea mai hrănitoare a lor şi tot din această cauză, când se prăjesc cartofii, nu trebue să fie arşi la suprafaţă. Cartofii se potrivesc mai cu toate stomacurile şi cu

Fig. 83.—Cartofi

toate constituţiile; ei nu produc gaze ca fasolea, lintea şi mazărea, cari însă sunt cu mult mai hrănitoare decât cartofii. Un mare avantaj au cartofii că se pot găti în foarte multe forme; ceea ce îi face să fie aşa de plăcuţi la gust, chiar şi când sunt numai fripţi, ei sunt buni şi uşor de mistuit, cu condiţiune însă ca să fie gătiţi cu unt bun, sau cu grăsime de calitate bună. Pireaua de cartofi este iarăşi foarte gustoasă şi sănătoasă. Mulţi aleargă după cartofi noi, fără să ştie că aceştia se mistuie mai greu decât cei vechi. In medicină se întrebuinţează cartofii numai pe *dinafară*, aplicându-se pe arsuri cartofi raşi, cari calmează durerile. Din cartofi fierţi se fac *cataplazme*.

Cărunţeală. — V. *Caniţie* şi *Păr*.

Casa copilului. — V. *Placentă*.

Căsătorie (lat. *matrimonium*, *conubium*), *însurătoare*, *măritiş*, *cununie*. — După lege bărbatul se poate însura la vârsta de 18 ani, iar femeia se poate mărita la 15 ani, pe câtă vreme igiena cere ca soţul să fie cel puţin de 22 ani. Pentru bărbat însurătoarea la etate de 18 ani este foarte primejdioasă, căci mortalitatea este de 5 ori mai mare decât la cei ce se însoară după 22 de ani. La femeile măritate la 15 ani mortalitatea este mai mare aproape de 2 ori decât la cele de 20 de ani. Femeia măritată prea de timpuriu, prea tânără, mai ales dacă rămâne des însărcinată, este supusă la boale cronice de mitră şi de ovare, cari o ţin mult timp în pat şi o predispun la cloroză, la anemie şi chiar la oftică. Un copil născut dintr'o mamă mai mică de 18 ani se naşte slab şi bolnăvicios, ceea ce măreşte grijile şi oboselile mamei. —Vieaţa regulată, pe care o duce omul în căznicie, îl apără de multe neajunsuri, de multe boale, pe câtă vreme vieaţa celibatară îl predispune în grad mai mare la moarte, la nebunie, la sinucidere, la crime; mortalitatea oamenilor căsătoriţi fiind de 100 acea a oamenilor celibatari este de 160 şi a văduvilor de 280 (socotite toate aceste cifre pentru etatea de 30—35 ani). Deasemenea sinuciderile fiind de 100 pentru cei căsătoriţi, ajung la 111 şi 250 pentru celibatari şi văduvi; tot astfel atentatele la vieaţă şi la proprietate, precum şi nebunia, se văd de două ori mai des la cei neînsuraţi. — Căsătoriile între rudenii nu sunt periculoase pentru copii, când părinţii sunt sănătoşi şi au constituţie bună; ele sunt însă rele când amândoi soţii sunt slabi, nervoşi, sau sunt atinşi de una din formele artritismului (astmă, gută, obezitate, reumatism) Dar în aceste cazuri când copiii ies bolnăvicioşi, sau predispuşi la boală, nu se poate învinovăţi consangvinitatea, ci starea rea a sănătăţii părinţilor, care are aceleaşi efecte rele asupra urmaşilor şi în cazurile când părinţii nu sunt nici într'un grad de înrudire între ei.

Cascara sagrada.—Coaja unei plante *Rhamnus purshiana* din fam. rhamnaceelor. Lucrează ca *laxativ* (curăţenie). Se dă în praf: (50 până la 75 ctgr.), în pilule, sau în pilule (hapuri).

Căscare, *căscat* (*oscitatio*, franţ. *baillement*). — Act care constă într'o inspiraţie mare, adâncă şi înceată cu depărtarea fălcilor, urmată de o expiraţie de asemenea prelungită şi adeseori sgomotoasă. Căscatul este de natură nervoasă şi are de scop de a introduce în plămâni o cantitate mai mare de aer decât se face într'o respiraţie ordinară şi aceasta pentru a primeni sângele, care tinde a se îngreuna şi a circula mai încet. Cauzele căscatului cele mai obişinuite sunt: pofta de a dormi, plictiseala, ascultarea, sau citirea unor scrieri prea puţin interesante, sau a unor discursuri politice, ori academice, sau a unor conferinţe rău lucrate şi monoton predate, apoi mai este foamea. Uneori căscatul este şi un semn de boală, sau de indispoziţie; acei cari au mistuirea grea încep a căsca după masă câte 1—2 ore, având în acelaşi timp o greutate la stomac. Alţii încep a căsca ori de câte ori sunt cuprinşi de vreo slăbiciune, sau ameninţaţi de leşin (sincopă). In aceste cazuri trebue tratată boala adevărată. Se mai întâmplă la unii, când cască prea tare, de li se *scrinteşte* (luxează) falca de jos, de aceea este bine să fim cu băgare de seamă când căscăm, să nu depărtăm prea mult fălcile.

Cascarila. — V. *Odogaci*.

Castan, *căstăniu*, (*Castanea vesca*

sau *costanea sativa*, fam. fagaceelor).— Arbore originar din sudul Europei și din Asia, care crește și prin părțile noastre, mai ales în munții județului Gorj (Tismana) și în Mehedinți (Cerneț). Se cultivă mult pentru fructele lui, care sunt bune de mâncat (*castane*) și pentru lemnul său prețios. *Castanele* fierte sau prăjite, sunt un aliment sănătos și hrănitor conținând multă *feculă*, ele nu sunt bune pentru cei ce sufăr de diabet, de obezitate, de dispepsie.

Fig. — 84. Castan

Castan sălbatic, *castan porcesc*, *castan de cai* (*Aescutus hippocastanum*, fam. Acerineelor). — Arbore originar din nordul Greciei, cultivat mult înEuropa ca plantă ornamentală. (MaiIunie). Fructele sale, numite *castane de India*, precum și ramurile tinere și scoarța, se întrebuințează în contra frigurilor (febrifug). — *La țară* cine vrea să nu sufere de *brâncă* poartă la gât o castană învelită într'o cârpă.

Fig. 85. — Castan sălbatec

Castoreu. — Produs odorant solid al unui animal numit *Castor fiber*, din clasa Mamiferelor, care trăește în țările de nord ale Americei și Asiei.Castoreul conține acid benzoic, o materie grasă cristalizabilă (*castorina*), asociată cu alte materii grase și rezinoase, un uleiu volatil, carbonat de amoniac. etc. Este bun în contra spasmelor și pentru a ușura venirea regulelor (emenagog). — Se dă sub formă de: praf, 5 ctgr. până la 1 gr. și 50 ctgr. tinctură alcoolică, 2—5 gr., tinctură eterată, 2—5 gr., idrolat, 20—60 gr. Pe *dinafară* sub formă de uleiu, în ungeri.

Castrație, *scopire*. — Scoaterea, prin operație, a unuia, sau ambelor testicule, la bărbat sau ovarelor la femeie. Această operație nu se face de cât atunci când, fără ea, bărbatul sau femeia ar fi expuși la suferințe prea mari, sau la moarte.

Castravete, (*Cucumis sati vus*, fam. cucurbitaceelor). — Plantă originară din Asia. Fructul de castravete are o carne apoasă, puțin hrănitoare, cam greu de mistuit și fadă, așa că pentru mâncare trebue să i-se pună condimente, sare, piper și oțet. în schimb însă, castravetele este răcoritor, din care pricină se întrebuințează așa de mult la mâncare, mai ales în poporul nostru, unde se consumă în cantitate foarte mare, sub formă de murături. Nu trebue să se facă abuz, căci obosește stomacul și ne putem îmbolnăvi, iar în schimb nu ne ajută aproape la nimic, căci nu este hrănitor. Cu sucul de castravete, dacă i-se adaogă untură de porc, grăsime de vacă, balsam tolutan și apă de trandafiri, se prepară un fel de pomadă, sau alifie, cu care se unge pielea iritată, crăpată, pârlită, jupuită. Această alifie se râncezește ușor și nu se poate întrebuința decât fiind proaspătă. — *La țară* se spală pe obraz cu zeamă de castraveți, pentru pârleală, ca să se facă pielea albă. Cârceii fierți cu vin alb, vechiu, se beau pentru durere de pântece. Castraveții murați (acri), prăjiți cu unt de lemn, se pun la udmă ca să dea înapoi. Zeama de castraveți murați se bea ca curățenie, câte un pahar pe stomacul gol. Ca să liniștească durerea de cap în timpul frigurilor se taie un castravete în două și se pune câte o jumătate la tâmplă.

Catalepsie (gr. *katalipsis*, *dela katalamvanein*, a surprinde, a apuca). — Prin acest cuvânt se înțelege o stare nervoasă bolnăvicioasă, care se observă la nebuni. Catalepsia vine prin atacuri, a căror frecvență și durată variază foarte mult. De obiceiu atacul de catalepsie isbucnește repede, în mod subit; corpul întreg rămâne în poziția în care se găsește în acel minut și această poziție o păstrează în tot timpul atacului, oricât de mult ar ținea el. Dacă cineva din jurul bolnavului îi schimbă această poziție, ceeace o poate face cu înlesnire, bolnavul păstrează noua poziție până la sfârșit: se poate da capului, trunchiului, membrelor po-

zițiile cele mai variate, cele mai ciudate, poziții cu totul contrarii celor obișnuite și în cari bolnavul stă, ca și înțepenit, fără ca el însuși să-și poată lua altă poziție. In timpul atacului inteligența și sensibilitatea par a fi suprimate : bolnavul stă nepăsător față de tot ce se petrece în jurul lui, însă nu cade jos, inima nu-i încetează de a bate, plămânii lui răsuflă regulat, toate acestea deosebesc catalepsia de apoplexie, de sincopă (leșin) și de asfixie. Deci, ceeace caracterizează catalepsia este starea de înțepenire instantanee a mușchilor, cari, pentru moment, nu mai sunt stăpâniți de voința bolnavului. Catalepsia nu este gravă prin sine însăși pecât este de gravă prin boala care a produs-o, isteria, sau nebunia. Atacurile de catalepsie par a fi produse mai cu seamă de emoțiunile morale. Aceste atacuri pot fi produse și după voință, la unele persoane nervoase și predispuse la ele, după cum poate fi produs somnul sau somnambulismul artificial. Catalepticii pot să nu mănânce timp îndelungat; s'ar părea că vieața este în parte suspendată la ei. Astfel câteva linguri de zeamă de carne, luate în fiecare zi, sunt îndestulătoare traiului lor, chiar când această stare se prelungește peste marginile obișnuite.

Cataplasme (gr. *kataplassein*, a acoperi, a aplica pe deasupra). — Sunt niște doctorii cari se întrebuințează pe dinafară, punându-se pe pielea părții bolnave. Se prepară din diferite făinuri, prafuri, foi și pulpe vegetale cu apă, sau cu lapte. Cele mai adeseori cataplasmele se întrebuințează pentru umezeala lor, fiind adevărate băi locale, cari se aplică pe răni, pe inflamațiuni, pentru ca să liniștească, sau să domolească durerile, arsurile și mâncărimile. Se prepară de obiceiu din făină de in, de orez, sau chiar de porumb, din scrobeală, din feculă de cartofi, din miez de pâne, lucruri cari au toate însușirea de a înghiți apa și a o păstra mult timp. Cataplasmele lucrează după temperatura lor : fiind *reci*, ele opresc inflamația și împiedecă formarea puroiului; fiind *foarte calde*, înlesnesc coacerea și prin urmare formarea puroiului, din care pricină se mai numesc și *maturative* (cari grăbesc coacerea), fiind *calde* sau *călduțe*, ele sunt *emoliente* și domolesc durerile (*calmante*). — Unele se prepară la *rece* cele de *făină de muștar*, de *cartofi*, de *usturoiu*, de *morcovi*, cele mai multe însă se prepară *la cald*. Cele de *făină de in*, se întrebuințează mai mult decât toate și se prepară astfel : se amestecă 2 părți de făină de in (cam 120 grame pentru o cataplasmă obișnuită) cu 3 părți apă rece și apoi se fierbe, amestecând într'una cu o lingură ca la mămăliguța pripită; să nu fie nici prea subțire, nici prea vârtoasă, ci potrivită. Cataplasma astfel preparată se întinde între două cârpe debumbac, sau de pânză de in, ori de tifon îndoit în mai multe și să fie întinsă mai groasă

Fig. 86.—Cum se prepară și se aplică o cataplasmă caldă de ierburi

Fig. 87. — Cum se prepară și se aplică o cataplasmă cu muștar și in

pentru ca să nu se răcească iute; apoi, fiind gata, se aplică pe partea bolnavă, de care se leagă cu o batistă, cu un tulpan, sau cu o fașe, după cum este și locul pe care se aplică. Cataplasmele de *scrobeală* (amidon), de *feculă de cartofi*, de *făină de orez*, de *miez de pâne, se prepară ca* și cele de făină de in. Se vor schimba îndată ce încep a se răci, la 2—3 ore. Pentru ca ele să se răcească mai încet, prin urmare să țină mai mult, este bine să le acoperim cu o gutapercă îndoită, sau cu o pânză cerată. *Cataplasme revulzive* sunt acele cari trag sângele dintr'o parte a corpului în altă parte, dela cap la picioare, din adâncime la suprafață. Acestea se fac de obiceiu cu *făină de muștar* și se numesc și *sinapisme.*

Catar (gr. *katàrroos*, scurgere), *guturaiu, troahnă.* — Constă într'o creștere trecătoare a cantității lichidului care se găsește de obiceiu la suprafața membranelor numite *mucoase*, cari căptușesc pe dinăuntru organele noastre. *Nasul are* o mucoasă care în totdeauna dă un fel de umezeală, fără de care nu am putea avea miros; *bronchiile* au o mucoasă al cărei lichid o ține în stare de umezeală trebuincioasă; tot așa urechea, stomacul, beșica, etc. au câte o căptușeală de aceeaș natură, care în totdeauna dă un lichid trebuincios, pentru împlinirea slujbii lor. Când cantitatea acestui lichid se mărește mult, apare catarul. De obiceiu când zicem numai simplu catar, înțelegem pe acela al bronchiilor, catar *bronchic* sau *pulmonar*, care, de cele mai multe ori, este însoțit și de catarul nasului adecă de *guturaiu*, și atunci avem guturaiu cu tusă. — *Catarul bronchic* se desvoltă cele mai adeseori în urma uneia, sau mai multor *bronchite*, acute sau cronice. După o tusă mare, în timpul căreia fața se învinețește și respirația se face așa de greu încât se pare că este o adevărată sufocație, bolnavul începe să scuipe o mare cantitate de lichid incolor, filant, transparent, spumos, care seamănă cu albușul de ou subțiat cu apă. Catarul prin sine însuși nu este grav, dar este supărător și obositor și poate să devie primejdios când este întreținut de o bronchită cronică. De aceia trebue ca bolnavul să scape cât se poate mai iute atât de catar cât și de bronchită. Se recomandă gudronul sub toate formele: (apă de gudron, elixir, sirop, în inhalații), sirop de codeină, sirop diacod simplu, sau cu sirop de tolu, din când în când vomitive (ipeca), muștare la pulpe, sau băi la picioare cu muștar, ventuze uscate pe piept.

Catar de nas. — V. *Coriză.*

Cataractă, *perdea.* — In stare normală lumina pătrunde în ochi printr'o ferestruică numită *pupilă* și străbate succesiv, mai multe straturi transparente, între cari este o lentilă numită *cristalin*, până ce ajunge în fundul ochiului, pe *retină*, pe care ea desemnează chipul obiectelor pe cari le vedem. In boala numită *cataractă*, sau *perdea, cristalinul* nu mai este transparent, ci devine *opac* prin formarea pe loc a unor părticele solide, sau a unei substanțe molatice, sau a unor picături uleioase, dispuse sub formă de stea, de triangul, etc. De aci rezultă că lumina fiind împiedecată în drumul ei spre fundul ochiului, vederea obiectelor exterioare este micșorată sau nimicită, după cum cristalinul a devenit opac numai într'o parte, sau peste tot. Perdeaua nu se face repede, dintr'odată, ci de obiceiu pe încetul. Vederea începe mai întâiu să slăbească, adică bolnavul vede lucrurile ca printr'o ceață, ca printr'o sită. Vederea este mai bună la întuneric, spre înserate, la umbră, pe timp noros, decât când soarele luminează cu putere, ceeace face ca bolnavul să meargă atunci cu capul plecat în jos. Când cristalinul este cu totul opac, bolnavul nu mai vede de loc, nu mai poate deosebi nici un lucru, are numai zarea luminii, adecă simte când este ziuă sau noapte. *Tratament:* numai operația, adică *extracția* cataractei, pe care o face numai doctorul specialist, singurul în stare de a ști când și cum trebue făcută această operație. Tot ce putem recomanda acestor bolnavi este ca să nu umble prin babe, să nu-și pună nimic în ochi, decât numai ceea ce le dă doctorul, până când *perdeaua este coaptă* și se poate scoate.

Cataracta se arată de obiceiu către bătrânețe (după 40 de ani la femei și 50 de ani la bărbați); fiind urmarea

firească a îmbătrânirei cristalinului. Sunt cazuri însă când o întâlnim în copilărie (unii copii se nasc cu ea) și la tineri. Spre deosebire de această cataractă naturală, mai întâlnim alta patologică, adecă produsă de unele boale și încă o formă, cea traumatică. Aceasta se ivește ori de câteori pătrunde un corp tare în cristalin și-l înțeapă.

Cristalinul normal ajută să vedem clar, când îl vom scoate, fiindcă s'a îmbolnăvit de cataractă, va trebui să-l înlocuim cu o lentilă de forma și puterea lui, cu un ochelar. De aceea operații de cataractă poartă totdeauna ochelari, pentrucă numai astfel vor vedea clar.

Catechiu. — Este un suc care se scoate din *Areca Catechu* (fam. Palmirelor) și *Acacia Catechu* (fam. leguminoaselor), cunoscut în băcănii sub numele de *Kiat-hindi.* Acest suc astringent și tonic se aduce în bucăți solide, cubice, de coloare roșie închisă pe dinafară și cafenie pe dinăuntru, fără odoare, gust astringent, dulce la început, apoi amar. Conține un *venin* special: *catechină.* Se dă sub formă: de praf, 55 ctgr. până la 8 gr., de *tinctură* (1/5), 30 gr., de *sirop,* 20—150 gr., de *pastile,* de câte 10 ctgr. una, de *tizane* din 10 la 1000. Pe *dinafară* 2—4 gr. la 100 în injecțiuni. Se recomandă în diareie (urdinare), în boalele de gură și de gât, cu tendință spre emoragie, umflarea și înmoierea gingiilor, scorbut.

Cățel de Frasin. — V. *Cantaride.*

Catran. — V. *Gudron.*

Cauciuc, *gumă elastică.* — Este sucul îngroșat, care se scoate prin tăieturi făcute în trunchiul unor arbori sau arbuști din America. Acest suc este alb și lăptos când curge din copac și este adus în Europa sub formă de butelii mici, de coloare închisă sau roșietică. După ce se prepară el devine alb, rezistent, foarte elastic, fără miros, fără gust, nu se strică la aer, nu se topește în apă, dar se înmoaie în apă fierbinte. La frig se întărește, iar la căldură se moaie. După ce a fost *vulcanizat,* adecă supus la acțiunea sulfului (a pucioasei) își păstrează elasticitatea la orice temperatură. Cauciucul fiind elastic și flexibil este foarte bun pentru fabricarea multor instrumente de medicină și de chirurgie și anume: sfârcuri, biberoane, danturi ciorapi pentru varice, perini umplute cu aer, saltele umplute cu apă, pungi pentru ghiață, diferite încingători ortopedice, etc. Cauciucul, fiind impermeabil, adecă nepătruns de apă, sau de oricare alt lichid, se întrebuințează și la prepararea stofelor cari se pun în patul copiilor, al bolnavilor și răniților, pentru a apăra saltelele și perinele de a se uda, sau murdări (mușamale). Tot din cauciuc se mai fac și mantale de ploaie, cari sunt bune, cu condiție ca să nu le purtăm prea mult, ci numai când avem neapărată trebuință de ele, căci împiedecă în același timp și evaporația lichidelor, a sudoarii care iese din corp, ceeace nu este bine pentru sănătate. Tot din cauciuc se mai fac diferite canule, sonde, bugiuri, lighenașe și tuburi de drenaj, de irigatoare, etc.

Causalgie (gr. *kàfsis* = arsură, *algos* = durere). — O nevralgie caracterizată prin dureri, sub formă de arsuri, localizate la palme și tălpi. Se crede că-i vorba de o inflamație a plexului simpatic (nevrită) ce însoțește vasele nervilor. Tratamentul cel mai sigur este operația sau injecția cu 2 cmc. de alcool de 60⁰, în trunchiul nervului bolnav, dureros.

Caustice și **corozive.** — Substanțe cari au însușirea de a arde, sau a nimici țăsăturile pe cari se aplică. Acțiunea lor arzătoare este mică, moderată, din cauza că sunt puțin caustice, cum este *alunul calcinat,* sau fiindcă se întrebuințează în cantitate mică și numai printr'o simplă atingere repede, cum sunt: *nitratul de argint* (piatra iadului) și *acidul azotic* (apa tare) și *acidul cromic.* Causticele propriu zise sunt: fierul roșu, acidele tari, clorurul de *antimoniu,* pasta arsenicală, *potasa* caustică, *calciu* (varul nestins), *amoniacul* concentrat cari produc escare. — *Otrăvirea cu caustice acide și cu alcali* are următoarele semne: dureri foarte mari pe tot locul pe unde au trecut causticele, dela gură până la stomac, dar mai cu seamă la lingurea. Urmele arsurii se văd pe buze, în gură, sub forma unei cojițe mai mult sau mai puțin groasă de substanță mortificată,

care poate fi negricioasă (acid sulfuric sau vitriol), gălbuie (acidul azotic sau apă tare), albă (acidul cloridric), cenușie (potasă, amoniac). — *Tratamentul.* In otrăvirea cu *acide* vom da doze mari de apă cu săpun și de untdelemn, bicarbonat de potasă, de sodă, carbonat de amoniac, sau chiar leșie comună, cu sodă mult diluată cu apă, magnezie sau apă de var, lapte, ceai. In otrăvirea cu *alcali*, cu amoniac, se va da oțet cu apă, zeamă de lămâe, sau de portocale, acid acetic, sau oricare alt acid diluat cu apă multă.

Cautere și cauterizație. — Sunt anume instrumente, numite *cautere*, cu cari se ard, adecă se cauterizează în mod superficial, țăsăturile. Intre aceste avem *galvanocauterul:* un fir de platină care se înroșește cu ajutorul unei pile electrice cu bicromat de potasă. Se întrebuințează mai cu seamă în tumorile limbii și ale colului mitrei, ale ploapelor și globului ocular. Tăind cu acest instrument se împiedecă emoragiile și se previn durerile cari urmează după operație. Cel mai întrebuințat este *cauterul lui Paquelin* sau *termocauterul*, care este bazat pe însușirea pe care o are platina de a condensa, pe când este încălzită până la roșu, vaporii și gazele și de a rămânea incandescentă tot timpul cât vin în atingere cu ea vaporii de benzină, împinși cu ajutorul unui suflător. Mulțumită acestui instrument se pot face în câteva clipe o mulțime de *puncte de foc*, cari sunt cu atât mai puțin dureroase, cu cât platina este mai mult încălzită, până la alb. Când n'avem la îndemână nici galvanocauter nici termocauter și este neapărată trebuință să ardem, pentru a opri o emoragie, o mușcătură de animale turbate, sau veninoase, ne putem servi de orice metal, de orice fier încălzit. până la roșu.

Caverna. — V. *Tuberculoză.*

Cazeină. — V. *Lapte.*

Cazeină vegetală. — V. *Legumină.*

Ceacâr. — V. *Strabism.*

Ceafă, *greabănu gâtului.* — Partea dinapoi și de sus a gâtului.

Ceaiu. — Se numește astfel productul vegetal, preparat din frunzele arbustului *Thea chinensis*, din fam. *teaceelor.* Frunzele preparate se întrebuințează pentru a face, prin infuziune, o băutură foarte mult întrebuințată și cunoscută sub numele de *ceaiu.* In comerț se cunosc două feluri de ceaiu : *ceaiul verde* și *ceaiul negru*, cari diferă între ele după modul de preparațiune, iar numeroasele varietăți ale acestor două feluri depind de etatea frunzelor și a arbuștilor, precum și de diferitele feluri de preparațiune. *Ceaiul* are un gust și un miros plăcut, care se datorește unui uleiu esențial, gălbui. Conține un alcaloid numit *teină*, mai conține *tanin* și un principiu azotos, analog cu *caseina* din lapte etc. Proprietățile ceaiului se apropie mult de ale cafelei, însă el este mai excitant și mai puțin hrănitor. El stimulează funcțiunile digestive, circulația sângelui, secrețiunile, căldura animală și facultățile intelectuale, dacă se ia în doză moderată. In doze mari și repetate ceaiul produce insomnie, neliniște, tremurături, bătăi de inimă. Toate popoarele cari locuiesc în țările nordice și friguroase, consumă foarte mult ceaiu, pe cari îl beau și la masă și printre mese, la orașe. In medicină ceaiul se întrebuințează în cazurile de mistuire grea, provenită din încărcare de stomac, în acest caz se bea o ceașcă de ceaiu simplă, sau cu o linguriță de rom ; în cazurile de răceală de asemenea este bun. Ceaiul se prepară turnând o jumătate litru de apă fierbinte peste 2—4 gr. de frunze și lăsând până se colorează bine apa.

Ceaiu. — V. *Infuziune.*

Ceapă (*Allium cepa*, fam. liliaceelor). — Plantă erbacee bulboasă cu miros particular, care se cultivă din vechime pentru trebuințele bucătăriei. Ceapa conține o esență sulfurată, iute, căreia i se datorește mirosul său înțepător și însușirea de a irita ochii până la lacrămi. Prin fierbere și prăjire ceapa își pierde o parte din iuțeală, așa că se poate întrebuința ca condiment într'o mulțime de sosuri și de mâncări (stufat, etc.), sau sub formă de piureuri. — La *țară* ceapa se întrebuințează foarte mult ca *doctorie*, atât pe

Fig. 88—Ceapă

dinăuntru, cât și pe dinafară. Pe *dinafară* ceapa se întrebuințează în *buboae* și anume se ia o ceapă, se coace în spuză, se scoate miezul și se pune în scobitură o bucățică de lumânare de seu, se leapădă coaja și așa caldă cum este se pune câte o foaie pe buboiu. Se mai întrebuințează la *gâlci*, *surpături* (ernie), *dureri de pântece*, *năjit*, *guturaiu*, *răni*, *ințepături de albine*, *de viespi*, în *cholеră* chiar, sub diferite forme și preparațiuni.

Ceapă blândă. — V. *Praz.*

Ceapa ciorii. — V. *Brândușă de toamnă.*

Ceapă de mare (*Scilla maritima*, fam. liliaceelor). — Plantă erbacee bulboasă, originară din regiunea mediteraniană. In medicină se întrebuințează numai bulbul, al cărui principiu activ se numește *scilitină*. Este un puternic diuretic, excitant, expectorant. Adeseori se asociează cu digitala. Se dă sub formă de extract : alcoolic, 2—20 ctgr. oximel scilitic, 15—30 gr., praf, 10—30 ctgr., tinctură, 1—5 gr., vin 10—60 gr., vin compus, 15—60 gr., oțet, 10—30 gr., iar pe *dinafară* sub formă de liniment.

Ceață, *negură*, *pâclă*. — Este foarte nesănătoasă, răcind iute corpul și când respirăm cu gura deschisă ea merge deadreptul în laringe și în bronchii, producând durere de gât, răgușeală. Pentru a ne apăra de toate acestea cel mai bun lucru este să nu ieșim din casă când este pâclă. Dacă suntem siliți să ieșim, să nu vorbim pe drum, să nu deschidem gura. Ținând o batistă la gură, vom merge repede, fără să ne oprim pe drum, vom căuta să fim bine îmbrăcați și hainele bine încheiate. Făcând toate acestea vom scăpa ușor de ori ce neplăceri produse de ceață.

Cecitate. — V. *Orbire.*

Cefalalgie (dela grec. *kephali*, cap, și *algos*, durere) și **Cefalee.** — Durerea *acută* de cap se chiamă *cefalalgie.*

Cefalorahidian (*Lichid*). — E un lichid clar ce se găsește în cavitățile ventriculare ale creerului și în spațiul dintre piamater și arahnoida măduvei spinării. Conține la litru 985 gr. apă; 7 gr. clorură de sodiu, albumină 0.30 gr., carbonați alcalini urme și zahăr 0.50 gr. Servește de regulator circulației cerebrale și mădulare, compensând afluxul mai puțin mare al sângelui. Când se întâmplă ca stânca osului temporal să fie foarte adânc fracturată, lichidul cefalorahidian se scurge prin urechi. Ca să extragem lichid cefalorahidian, pentru examen chimic, sau microscopic, facem *puncție lombară*. In meningitele tuberculoase și cele sifilitice este *clar*, *turbure* în anumite stări meningeale infecțioase, *purulent* în meningite acute pneumococice, meningococice, streptococice, *hemoragic* în cazuri de emoragii cerebrale, de traumatisme craniene. In stare normală, mai în totdeauna prin puncția lombară, se scurge picătură cu picătură ; în diferite boli se modifică acest fel de a se scurge. De ex. în meningite, sau în tumori cerebrale se scurge repede și se zice că are *tensiune* mare (*ipertensiune*). Tensiunea o constatăm cu un aparat special numit *manometrul lui Claude*. In lichidul cefalorahidian se pot injecta seruri antimicrobiene și medicamente : salvarsan (în *sifilis*), stovaină, novocaină (în *rahianestezie*), ser antimeningococic (în meningită) etc.

Celer. — V. *Țelină.*

Celperit. — V. *Sifilis.*

Centenari (lat. *centum*, sută). — Cei cari au împlinit o sută de ani se pot numi cu mândrie *centenari*. In cărțile sfinte se povestește de mult pomenitul Mathusalem, care ar fi trăit nici mai mult nici mai puțin decât 969 ani, apoi mai sunt și alți patriarchi, cari ar fi trăit aproape tot cam atâta. Nouă însă nu ne vine a crede că anii pe vremurile acele ar fi fost tot așa de lungi ca anii noștri, dar s'o lăsăm încurcată căci nu e bine să ne atingem de cele sfinte. In timpurile mai apropiate de noi se pomenesc următorii centenari, vrednici de a fi trecuți la nemurire : Henric Ienkins, un englez care a murit la 1670 în etate de 169 ani, și care, pe când atingea suta, înnota apa în susul ei ; Surrington din Norvegia care a murit în 1797, în vârstă de 160 ani și al cărui fiu mai mare avea 104 ani, pe când fiul cel mai mic n'avea decât 9 ; Gurger Duglas mort în Germania în 1796 la 120 ani, care a avut 8 copii, din căsătoria a treia, pe care a făcut'o la etatea de

85 ani. Doctorul francez Dufournel a avut cinstea să fie dus înaintea împăratului Napoleon în 1810, pe când avea 112 ani; a murit când avea împliniţi 120 de ani. Politiman, un chirurg, care s'a născut la 1685 şi a murit la 1825 în Lorena, în etate de 140 ani, operând, se zice, în ajunul morţii o femeie atinsă de rac. In 1881 s'au numărat în Europa 3108 de centenari (1244 bărbaţi şi 1864 femei) la o populaţie de 242 milioane de locuitori. Cei mai puţini centenari erau în Belgia, Danemarca şi Elveţia. In New-Vork tot pe vremea aceea trăiau 29 de centenari. In Paris a murit, în anii din urmă, învăţatul chimist Chevreul care trecuse de 102 ani, ceea ce dovedeşte că munca cu mintea nu scurtează viaţa şi că mai iute moare leneşul. Dacă cercetăm traiul bătrânilor trecuţi de sută la toţi găsim o vieaţă liniştită, fără multe emoţiuni, cât se poate de cumpătată şi foarte regulată. Acest lucru trebue să ni-l însemnăm şi să ducem aceeaşi vieaţă, dacă voim să atingem suta (v. *Longevitate*).

Cerat. — Medicament compus din ceară albă şi uleiu de migdale dulci, la care se mai pune şi puţină apă de trandafiri, pentru miros, uneori şi puţin carmin la pomada ce se pune la buze. Ceratul se întrebuinţează numai pe dinafară, producând o simţire de răcoreală plăcută şi când voim să fie mai calmant, putem să-i mai adaugăm laudan, extract de opiu, sau de beladonă. Ceratul se pune pe tot felul de răni, sau răniri, la arsuri, la sgârieturi şi crepături de piele, etc. Se râncezeşte repede şi atunci, în loc să calmeze, irită rănile, din care pricină nu se mai întrebuinţează astăzi, înlocuindu-se cu glicerină, sau vaselină, cari sunt mai bune.

Cerc, *bandaj erniar*. — V. *Ernie*.

Cercei. — Când se pătrund urechile la o fetiţă, de multe ori se întâmplă că înţepătura se vindecă numai în partea de sus, iar în partea de jos, unde apasă cercelul, se inflamează şi face puroi. In acest caz lucrul cel mai bun de făcut ar fi să se scoată cercelul. Adeseori rana nu se vindecă pe deplin nici odată, ci vecininc face puroiu, şi atunci, tot purtând cercelul, gaura se tot măreşte în jos, se lungeşte din ce în ce, până ce se despică în două sfârcul urechii şi atunci, tot din spirit de cochetărie, se face o altă gaură alături. S'au văzut astfel urechi pătrunse de trei ori. La mulţi copii, mai ales scrofuloşi, s'au văzut diferite boale de piele provenite din pătrunderea urechilor. Intre altele este eczema, care, începând dela rană, se poate întinde pe tot corpul. Cel mai bun lucru de făcut ar fi să nu se mai poarte cercei

Cereale. — *Cereale* sunt toate plantele cari se cultivă, pentru ca grăunţele lor să slujească la hrana omului. Grăunţele acestea trebue mai întâiu să fie măcinate, ceea ce face să se deosebească coaja, sau *tărîţele*, de miez, care singurul este bun pentru hrană şi care constituie *făina*, din care se face *pâinea*, *mămăliga* şi diferitele *paste* alimentare. Partea de căpetenie a grăunţelor cerealelor este o substanţă numită *gluten*, care cuprinde *azot*, ceeace face ca ele să se apropie întru câtva de alimentele luate din regnul animal şi cu cât aceste grăunţe conţin mai mult azot, cu atât sunt mai hrănitoare. Din acest punct de vedere *grâul* se află în frunte, iar la coadă *orezul*. Celelalte părţi cari afară de gluten, se mai găsesc în grăunţele cerealelor sunt: amidon substanţe groase, gumoase şi zaharate. — *Cerealele* întrebuinţate: *Grâul* este cel mai bogat în gluten şi din care se face pâinea şi pastele alimentare. *Secara* este mai săracă în gluten şi cu ea se hrănesc mai mult locuitorii săraci. *Orzul*, care la noi se dă numai la animale, serveşte la alimentaţia popoarelor din nordul Europei. El mai slujeşte şi la fabricarea berii. Pâinea care se face din orz este grea. Orzul curăţit de coaje şi spălat se numeşte arpăcaş, care se pune în supă. Orzul curăţit de coji şi sdrobit mare constituie un fel de uruială, din care se prepară o gargară şi o băutură răcoritoare (30 gr. la un litru de apă fierbinte). *Ovăzul* la noi se dă la animale. In Franţa din făina de ovăz se face o fiertură pentru copiii mici, care este uşoară şi hrănitoare. *Porumbul* conţine substanţe grase în cantitate mare şi este temeiul hranei ţăranului român. (*mămăligă*). Se mai întrebuinţează la îngrăşarea animalelor. *Orezul*

care serveşte la alimentaţie se întrebuinţează şi în medicină.

Cerebrală (Materie). — Se întrebuinţează substanţa cenuşie a creerului mic dela viţel. Productul, curăţit de grăsime şi uscat se dă în contra neurasteniei. Se întrebuinţează în injecţiuni, sub piele, un estract lichid, sterilizat, al substanţei cenuşii (*Cerebrină* sau *Cerebrenină*). In Franţa se întrebuinţează acelaşi extract preparat cu substanţa cenuşie dela berbec. Doza pulverii: 2—4 gr. pe zi.

Cerebrospinal. — V. *Meningită*.

Cerebru. — V. *Creer*.

Cerul gurii, *palat* (lat. *palatum*). — Partea de sus a cavităţii bucale se numeşte *cerul* sau *palatul* gurii. El se compune dintr'o parte *anterioară*, care este tare, osoasă, formând un fel de *boltă* şi dintr'o altă parte cărnoasă, membranoasă, numită *vălul* palatului, sau *vălul palatin*, care este mobilă (se mişcă). Marginea de sus a *vălului* este prinsă de marginea de dinapoi a bolţii, marginea de jos are la mijlocul ei un fel de prelungire numită *omuşor* (*împărătuş* sau *luetă*), iar marginile laterale se continuă fiecare cu partea cea mai depărtată a limbii, prin două îndoituri numite *stâlpi* sau *pilieri*, cari mărginesc o gropiţă triunghiulară, în care se află aşezată *amigdala*. Rolul bolţii palatului este de a oferi limbii un sprijin rezistent pentru *masticaţiunea* alimentelor, cari, după ce au fost tăiate şi îmbucătăţite de dinţi şi măsele, sunt sdrobite asupra acestui plan osos. Afară de aceasta, bolta palatului ajută vorbirea, modificând şi întărind sunetele cari vin din *laringe*. Vălul palatului şi omuşorul, mulţumită însuşirii lor de a se mişca, servesc de capac între fundul gâtului şi partea de dinapoi a nasului, capac care, în momentul când mâncăm şi bem, se ridică şi închide orificiul ca să nu se ducă mâncarea şi băutura pe nas. Cei ce au fost bolnavi de sifilis, care le-a ros şi găurit vălul platului, înghit foarte greu şi de obiceiu mâncarea le dă pe nas; de asemenea ei *vorbesc pe nas*. *Rănirile* uşoare ale vălului palatin se vindecă uşor, repede, mai ales cele cari rezultă dintr'o înţepătură sau tăietură, făcută cu un os ascuţit, ac, cuiu, etc. Rănirile produse prin *armă de foc*, sunt cu mult mai grave. *Inflamaţiunile* cerului gurii se vor trata ca toate celelalte inflamaţiuni.

Ceruză. — V. *Plumb*.

Cesariană (*Operaţia*). — Operaţia care se face tăind peretele pântecelui şi faţa anterioară a mitrei (uterului) spre a se scoate copilul, în cazuri când basinul este strâmtorat din diferite cauze şi copilul nu se poate naşte pe calea naturală. Când o femee însărcinată moare, iar copilul trăeşte în uterul ei, este o datorie a medicului să facă operaţia cesariană, şi să salveze copilul.

Cesvârtă. — V. *Coapsă*.

Chalazion citeşte *Şalazion* (dela gr. *chalaza*, grindină), *granulom*. — Mică umflătură (tumoră), de mărimea unui bob de grindină, care se iveşte la pleoape (vezi *Ochiu, boale de....*).

Cheag. — Se numeşte a masă roşie gelatinoasă, în care se transformă sângele închegându-se. În termen medical se zice *coagul*). Cheagul opreşte curgerea de sânge astupând vasele, la început în mod vremelnic, apoi în mod definitiv, printr'un fel de transformare fibroasă.

Chefir sau **Kefir**. — Băutură alimentară preparată cu lapte de vacă, fermentată sub influenţa contactului cu grăunţe de chefir, o ciupercă specială numită *dispora caucasia*. Chefirul este cu atât mai bogat în alcool cu cât s'a lăsat să dureze mai mult timp fermentaţiunea. După 24 de ore se obţine chefir *slab*, după 48 chefir mijlociu şi după 3 zile chefir *tare*. Doză: 1—2 păhare până la 3 sticle pe zi. Se recomandă în boalele de stomac şi în cazurile de slăbire.

Cheia. — Mănăstire de călugări în munţii Prahovei; localitate de vilegiatură, la 3 ore de Vălenii de munte. Clima plăcută; împrejurimile păduroase şi muntoase, pitoreşti.

Cheiloplastie (gr. *cheilos*, buză, şi *plassein*, a forma). — Refacerea buzei în cazurile de pierdere de substanţă. Sunt multe procedeuri: cu unu sau mai multe lambouri laterale (cu baza superioară sau inferioară) cari se reunesc prin mai multe puncte de sutură, sau cu lambouri rectangulare cu bază inferioară.

Chelbe. — V. *Tinea*.

Chelen sau **Kelen**, *clorur de etil, eter-cloridric*. — Anestezic local, care se întrebuinţează în pulverizaţiuni ca şi clorurul de metil; el produce un frig mai puţin intens, căci nu fierbe decât la $12^{0}5$; se poate conserva în tuburi de sticlă, vaporii lui sunt *inflamabili*. Se întrebuinţează de către doctori şi ca anestezic general, înlocuind protoxidul de azot și cloroformul în diferite operații.

Chelie. — V. *Păr* şi *Tinea*.

Chelie căprească. — V. *Tinea* (*Favus*).

Chelie fără bube. — V. *Peladă*.

Chenopodiu (*chenopodium ambrosioides*, fam. chenopodiaceelor). — Plantă erbacee care creşte în Mexic şi introdusă în Europa pentru cultură. Se întrebuinţează iarba, adecă foi, ramuri şi flori culese uscate şi conservate în cutii închise. Are miros pătrunzător, gust de camfor, aromatic și amărui. Lucrează ca antispasmodic. Se dă în ceaiu, 8—10 la 1000, în coree la copii.

Cheratită (gr. *keras*, corneie). — Inflamația sau aprinderea corneei, care poate avea urmări grave pentru vedere prin formarea de *albeață*, de aceea trebue instituit un tratament energic, chiar dela început. *Cauzele* cheratitei sunt: reumatismul, limfatismul, tuberculoza și sifilisul (cheratită interstițială), variola. Cauze *locale*: rănirile. (V. *Ochiu*, boalele de).

Cheratocon. — V. *Ochiu*.

Chermes mineral. — V. *Antimoniu*.

Chestrui. — V. *Efelide*.

Chibrituri (Otrăvire cu). — V. *fosfor*.

Chil şi **Chim**. — Chimul este amestecul care rezultă din mistuirea substanţelor hrănitoare de stomac, de unde se duce în intestine și acolo o parte din el, numai partea hrănitoare, se absoarbe sub numele de *chil* de către limfaticele intestinului, cari conţin de obiceiu limfă. Partea nehrănitoare trece mai departe prin mațele groase de unde iese din corp sub numele de *materii fecale*.

Chimen, *chimin*, *chimion*, *săcărea* (*Carum Carvi*, fam. umbeliferilor). — Plantă erbacee care creşte prin fâneţele și pășunele de munte, umede și pietroase. Fructele aromatice, întrebuințate în medicină ca stomachice, carminative și diuretice. La *țară* se dă ciaiul, sau fiertura de chimen, la copii când au *mătrice* (colici intestinale).

Chimen dulce. — V. *Molură*.

Chimion. — V. *Chimen*.

Chimion de apă, *chimion de baltă*. — V. *Mărăraș*.

Chină, *quinquină*. — Coaja sau scoarţa diferitelor specii ale arborelui *cinchona* din fam. rubiaceelor. Arborele *cinchona* creşte spontan şi în cultură în ţările tropicale ale Americii meridionale, la altitudini de 1200—7300 metri. Speciile amintite sunt cele mai principale, cari dau în comerţ cele trei feluri de *chină*, dar mai sunt şi alte specii şi varietăţi, dela cari provin unele feluri de chină, ce vine din comerțul american. China are mai multe principii active: acidul chinic,

Fig.—89. Chimen   Fig. 90.—Chinchină

chinina, *cinconina*. — *China galbenă*, a cărei coaje galbenă portocalie dă un praf gălbui, foarte amar, puțin astringent, foarte bogat în *chinină*, care este cel mai bun în contra frigurilor și ca tonic. *China cenuşie* sau *fuscă*, se prezintă sub formă de coji subţiri, cenușii pe dinafară și gălbui pe dinăuntru, dă un praf gălbui cenușiu, mai mult sau mai puțin deschis, care este astringent și tonic. *China roșie*, a cărui praf este roşu, ţine loc între cele două şi este astringentă şi febrifugă. Pentru combaterea frigurilor, se întrebuinţează numai *chinina*, care lucrează mai iute şi mai energic, iar coaja de chină se dă numai ca astringent și tonic. Pe *dinăuntru* se dă china sub următoarele forme: extract alcoolic de china cenuşie, galbenă şi roşie, 1—4 gr., extract apos, sau moale, de china cenușie, 1—6 gr., extract apos uscat de china cenușie, 1—4 gr., extract idro-alcoolic

de china galbenă şi roşie, 2—4 gr., maceraţiune, 10 la 1000, praf, 4—12 gr., sirop, 10—100 gr., tinctură, 5—20 gr., vin 30—100 gr.; Pe *dinafară* se întrebuinţează praful de china, care se pune curat, sau amestecat cu praf de amidon, pe plăgile şi rănile cari se vindecă încet. — *Cinconidină*. Izomerul cinconinei se dă ca antipiretic: 5—30 ctgr. (antipiretic) şi 30—40 ctgr. de 3—4 ori pe zi (febrifug). — *Cinconina* lucrează ca şi chinina, însă este mai slabă, dându-se în doze de 3 ori mai mari ca ea. *Cinconina sulfurică* se dă 5—15 ctgr., de 3—4 ori pe zi, ca tonic, 1—2 gr. pe zi ca antiperiodic.

Chinină, *quinină*. — Chinina este cel mai important principiu activ al *chinei*, care se extrage din coaja acestui arbore. Se găseşte în cantitate mai mare în coaja chinei galbene, din care se şi extrage. Chinina nu se întrebuinţează în medicină curată, ci în combinaţie cu diferiţi acizi: sulfuric, cloridric, etc., formând sulfat de chinină, cloridrat de chinină, bromidrat de chinină, etc. Este medicamentul specific aproape al tuturor accidentelor datorite *paludismului*, *curativ* şi *preventiv*. Se mai dă ca antitermic şi tonic în influenţă, ca sedativ nervin în tusa măgărească, analgezic în reumatismul articular acut, în nevralgii, în migrenă. Nu se dă în timpul menstruaţiei, nici a sarcinei, de cât în doze mici şi la mare trebuinţă. Chinina se dă mai cu seamă sub formă de sulfat, cloridrat şi bromidrat, 10 ctgr. până la 2 gr. în buline, pilule, clizme, supozitoare (când doza se dublează) injecţiuni sub piele (în caz de urgenţă), rar în poţiune din cauza amărăciunii. La *copii* se dă: 2—6 ctgr. înainte de 1 an, 8—15 centigrame dela 1 până la 2 ani, 0,10 ctgr. de fiecare an de vârste după doi ani. Proprietăţile sărurilor de chinină fiind aceleaşi ca şi ale chininei, care este *febrifugă*, *anteperiodică* şi *antitermică*, vom aminti numai indicaţiunile speciale şi dozele: *Arseniatul de chinină*, întrebuinţat în unele forme de nebunie cu slăbire nervoasă, sau stupoare: 5—10 mgr. Nu se întrebuinţează decât ca preparaţiune arsenicală. *Bromidratul bazic de chinină*, conţine 76,60 la 100 chinină: în *injecţiuni sub piele* (ipodermice), 20—50 ctgr. pentru odată. — *Bromidratul neutru de chinină*, conţine 60 la 100 chinină. — *Carbonatul de chinină*, sau *aristochinină*, se dă la copii în tusa măgărească, 5—60 ctgr. (dela 1 la 6 ani), 50 ctgr. până la 1 gr., la adulţi. — *Cloridratul bazic de chinină* conţine 83,62 la 100 chinină; *injecţiuni ipodermice*, 20 ctgr. odată asociat cu antipirină. — *Cloridratul neutru de chinină* conţine 74.50 la 100 chinină; foarte întrebuinţat, mai cu seamă în injecţiuni sub piele. — *Euchinină*, nu este aşa de amară, de aceea se dă mai mult la copii; fiind mai slabă de cât sulfatul de chinină se dă în doze de 2 ori mai mari de cât ea. — *Lactatul de chinină* conţine 72.6 la 100 chinină. Se dă mai mult în injecţiuni sub piele. — *Glicerofosfatul de chinină* e tonic: 25 ctgr. până la 1 gr. în buline, 80 ctgr. în injecţiuni sub piele. — *Sulfatul bazic de chinină* conţine 72.81 la 100 chinină; antiperiodic, tonic: 50 ctgr. până la 2 gr. — *Sulfatul neutru de chinină* conţine 59,12 la 100 chinină: 1—2 grame. — *Tanatul de chinină* conţine numai 20,21 la 100 chinină: se dă în contra sudorilor de noapte la ofticoşi, 1—2 gr. — *Valerienatul de chinină* conţine 76 la 100 chinină: febrifug, antispasmodic: 30 ctgr. până la un gram.

Chior. — Când un om şi-a pierdut vederea la un ochiu şi vede numai cu celălalt se zice că este *chior*, că a *chiorât*. Să nu se confunde omul chior cu cel *ciacâr*, care se uită cruciş, nici cu cel ce nu vede tocmai bine cu un ochiu. Chiorul nu vede de loc cu un ochiu şi această infirmitate nu mai are leac, aşa că el se slujeşte numai de ochiul sănătos. Dacă cumva chiorul vrea să-şi ascundă acest cusur poate să-şi pună un ochiu de sticlă întocmai ca cel sănătos.

Chipăruş. — V. *Ardeiu*.

Chirş sau **Kirsch**. — Este o băutură alcoolică preparată prin fermentaţiunea şi distilaţia cireşelor sălbatice şi a sâmburilor lor. Conţine şi urme de *acid prusic*, care este în cantitate mai mică, şi dă băuturii o aromă plăcută şi o lucrare calmantă asupra sistemului nervos. Chirşul băut în cantitate mai mică şi numai din când în când, înlezneşte mistuirea. Luat curat,

sau sub formă de *grog*, chirşul măreşte puterea şi previne sfârşeala. Abuzul de chirş este foarte primejdios şi aceasta trebue s'o ştie cel ce are obiceiul să-l bea.

Chirurg. — Se chiamă medicul care s'a specializat în operaţii.

Chirurgie. — Se chiamă partea din medicină care se ocupă cu boalele cari cer operaţii, ca să poată fi vindecate.

Chisăliţă, *compot*. — Chisăliţa este un fel de dulceaţă, cu deosebire că nu se fierbe aşa de mult timp şi fructele îşi păstrează forma şi conzistenţa lor, iar zahăr se pune mai puţin decât la dulceaţă, de oarece nu se păstrează timp îndelungat, ci de obiceiu se mănâncă îndată după preparare. Chisăliţa nu se potriveşte pentru orice stomac; cea preparată cu coacăze, cireşe şi mere este cam acidă, iar cea cu smeură şi gutui este prea grea de mistuit; numai chisăliţa făcută cu pere, prune, zarzăre, caise, este mai bună şi mai uşoară la mistuire. Pentru cei supuşi la îngrăşare chisăliţa, având mai puţin zahăr, este cu mult mai bună decât dulceaţa.

Chist sau **Kist** (gr. *kystis*, beşică, pungă). — Este o umflătură, sau *tumoră*, în forma unei pungi, sau a unui sac închis de toate părţile şi care cuprinde un lichid mai mult sau mai puţin gros. Chistul se poate dezvolta în toate părţile corpului, în toate organele chiar şi în cele mai adânci. Când se iveşte în părţile dinafară este uşor de recunoscut, atât prin forma şi prin volumul lui, cât şi prin conţinut, despre care uşor ne putem da seamă prin pipăirea cu mâna. Un chist ivit în afară nu este primejdios, creşterea lui ne supărând nici un organ important. Când însă un chist se dezvoltă în părţile adânci ale corpului, într'un organ profund, el este mai greu de recunoscut şi de multeori nu poate fi bănuit decât numai prin turburările ce le produce în funcţionarea acelui organ şi gravitatea lui atârnă de importanţa organului atins. Un chist odată recunoscut trebue operat, căci el niciodată nu se vindecă dela sine; operaţia trebue făcută cât se poate mai iute, pentru ca să scurtăm suferinţele bolnavului şi să-l scutim de complicaţiuni, care i-ar pune în primejdie vieaţa.

Chist al Ovarului. — V. *Ovar*.

Chist Sebaceu. — V. *Modâlcă*.

Chitae. — V. *Porumb*.

Chitie. — V. *Tichie*.

Choerophyllum Cerefolium. — V. *Asmăţui*.

Ciacâr. — V. *Strabism*.

Cianhidric (Acid) sau *prusic*. — Se întrebuinţează rare ori ca sedativ, calmant, în doză de 10 până la 15 picături, dintr'o soluţie de 1 la 100. Acest acid este principiul activ al *apei distilate de laur-ceras*. — *Otrăvirea*. Acidul prusic produce, mai totdeauna, moarte instantanee. *Semne:* moarte foarte repede, după convulsiuni şi colici mari, respiraţie grea, întreruptă prin suspine adânci. *Tratament:* să se dea 50 gr. de sulfat de fier (vitriol verde) în apă.

Cianoză. (gr. *kianos*, albastru). — Coloarea albastră, vânătă, câte odată neagră, sau lividă a pielei, care provine dintr'o piedecă în circulaţie sau dintr'un amestec al sângelui arterial cu cel venos, în urma unei rele conformaţiuni a inimei, trecătoare sau permanentă.

Cianur. — V. *Cianhidric*.

Cicatrice. — Orice rană, după ce se vindecă, lasă în locul ei un semn, care nu se şterge nici odată şi care se numeşte *cicatrice*. Forma cicatricii variază după forma şi întinderea rănii. Rănile făcute prin tăiere (plăgile tăiate), cari se cos şi se vindecă fără să facă puroiu, lasă o cicatrice liniară, care abia se vede; rănile cu puroiu şi uimele, cari se sparg singure, lasă cicatrice mari şi urîte, cele produse de arsuri lasă cicatrici foarte întinse şi urîte.

Ciclism. — Exerciţiul cu bicicleta este foarte bun pentru copii, femeile şi bărbaţii sănătoşi. Se recomandă în tratamentul anemiei, artritismului, obezităţii, constipaţiei, neurasteniei, dar în toate aceste cazuri exerciţiul trebue făcut în mod raţional. Cei bolnavi de inimă, cei ce sufăr de hemoroizi, de ernie, nu trebue să facă acest exerciţiu.

Cicoare, *cicorie* (*Cichorium Intybus*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee, care creşte prin câmpii, ogoare, fâneţe, drumuri, locuri virane. Frunzele se mănâncă salată, iar din rădăcina uscată, prăjită şi măcinată, se face *surogatul*

de cafea. In medicină se întrebuinţează frunzele proaspete şi uscate şi rădăcina. Lucrează ca: tonic, amar, depurativ, stomachic. Se dă sub formă de ceaiu, 10 gr. la 1000, extract, 1—5 gr., iar siropul de cicoare simplu, sau împreună cu sirop de revent, se dă la copiii mici ca purgativ, 2—5 linguriţe. — *Cicoarea de grădină, cicorie* (*Cichiorium Endivia*).

Fig. 91. — Cicoare

Plantă originară din Turchestan şi Azia mică, se cultivă mult în Europa, mai ales în Franţa, chiar şi la noi, pentru uzul culinar, fiind una din cele mai bune salate din cauza amărăciunii, care o face să fie aperitivă şi tonică.

Cicută. — V. *Cucută.*

Cidru, *vin de mere.* — La noi se întrebuinţează foarte puţin acest vin, pe câtă vreme în străinătate şi mai ales în Franţa se bea mult. Cidrul se prepară de obiceiu dintr'un amestec de mere dulci, mere amare şi mere acre, cari, după ce au fost sdrobite şi expuse la aer timp de 24 de ore, se pun la teasc şi ceea ce se scurge se lasă să fermenteze, timp de o lună, după care cidrul este gata. Se pune în butoae foarte curate şi afumate cu pucioasă, sau se trage în sticle. Cidul se păstrează cu mare anevoinţă şi nu se poate transporta, din care pricină el trebue băut pe loc şi să nu fie ţinut mult timp, căci se strică. Vinul de mere conţine cam 3—4 la sută alcool şi, când este curat şi proaspăt, este o băutură bună şi igienică, dar nu trebue luat în cantitate mare, căci oboseşte stomacul şi maţele, dând naştere la diaree şi colici.

Cifoză. — V. *Cocoaşă* şi *Columna vertebrală.*

Cigă mică. — V. *Ciuperci* (Bureţii galbini).

Cimbrişor, *cimbru de câmp, sărpun, schinduf, timian* (*Thymus serpyllum,* fam. labiatelor). — Plantă odorantă şi aromatică, ce creşte prin fâneţe şi păşuni uscate, pe coline şi câmpuri, prin poieni, livezi, pe marginea pădurilor. In medicină se întrebuinţează ca excitant, sub formă de infuzie (ceaiu) din 10 la 1000. — *La ţară* cimbrişorul este foarte cunoscut, atât ca leac, cât şi pentru mirosul lui care seamănă întru câtva cu cel de lămâie. Ceaiul de cimbrişor se dă în contra *colicilor,* decoctul de rădăcină şi cu sare arsă se dă copiilor pentru *mătrice.* La *celperit* se fac oblojeli cu decoct de cimbrişor amestecat cu frunze de măr dulce şi şovârf, sau gutui. Cu cimbrul de câmp se fac băi celor ce sufăr de scorbut. Planta întreagă uscată şi pisată se trage pe nas ca tabacul, pentru a opri sângele să curgă.

Fig. 92.—Cimbrişor

Cimbru, *cimbru adevărat, cimbru de grădină.* — V. *Lămâioară.*

Cimbru de câmp, *cimbruşor.* — V. *Cimbrişor.*

Cinabar. — V. *Mercur* (*Bisulfur de mercur*).

Cinchona. — V. *Chinină.*

Cinconidină. — V. *Chinină.*

Cinoglos. (Pilule opiacee de). — V. *Opiu.*

Cintaură. — V. *Fierea pământului.*

Ciocolată. — O mâncare foarte plăcută mai ales copiilor. Ciocolata se prepară din *cacao* şi *zahăr,* la cari se mai pune, pentru a-i da aromă, scorţişoară, sau vanilie. *Cacao* este productul vegetal, preparat din seminţele unui arbore mic, numit *Theobroma Cacao* din fam. butneriaceelor, originar din America. Seminţele de cacao au mărimea şi forma unui sâmbure de măsline, turtite, netede, şi tari. Sâmburele este amar, cu miros slab şi la pipăire este unsuros. Din seminţe se prepară *untul de cacao,* care se întrebuinţează în medicină la facerea *săpunaşelor* (su-

pozitoarelor), cu diferite medicamente, mai ales pentru copii mici. Ciocolata preparată cu vanilie are un gust cu mult mai plăcut decât cea cu scorţişoară şi este mai uşor de mistuit. Ciocolata este hrănitoare, din care pricină se socoteşte ca *aliment*. Materiile grase, sau untul de cacao, servesc la întreţinerea căldurii animale şi la respiraţie, dar nu contribue la reparaţia muşchilor, nu dau putere, însă hrănesc bine, întocmai ca toate alimentele grase. La fabricarea ciocolatei se mai adaugă uneori sagu, salep, arrowroot şi chiar gluten, când ciocolata devine un aliment complet. Nici un aliment nu este falsificat aşa de mult ca ciocolata, punându-se în loc de unt de cacao alte grăsimi (unt de lemn, sau de migdale dulci grăsime de vacă, sau de oaie). Se mai prepară ciocolată cu diferite medicamente şi anume : ciocolată *fieruginoase* care este tonică, întăritoare ; ciocolată cu *magnezie*, care este purgativă ; ciolcoată cu *santonină*, care se dă pentru limbrici la copii etc.

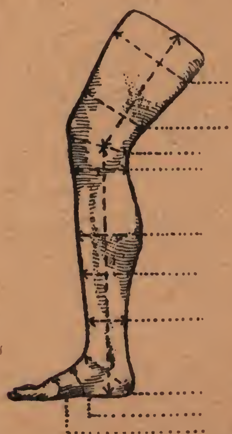
Ciocolaţi. — V. *Ciuperci* (Ciuciuleni).

Ciolac. — V. *Ciung.*

Ciont, *bont*. — Se numeşte astfel partea care rămâne dintr'un membru amputat (tăiat). Intr'un ciont bun cicatricea este tare, puţin aderentă de extremitatea osoasă, care este căptuşită de o perniţă de ţesut celulo-grăsos. In acest caz aplicaţiunea unui aparat de proteză este uşoară. Câte odată însă se întâmplă că cicatricea este subţire şi lipită de os, din care pricină se rupe şi se răneşte (se ulcerează) sub influenţa unei frecături, sau trăsături, iar retracţiunea muşchilor face căpătâiul osului să iese afară (ciont conic). Nervii se termină prin nişte umflături numite *nevrome*, cari sub influenţa unor apăsări repetate, sau chiar şi fără cauză cunoscută, dau naştere la dureri nevralgice mari. Câte odată se pot ivi fistule şi leziuni osoase grave chiar şi după mai mulţi ani de vindecare aparentă, (*osteită*, *osteomielită*).

Ciorapi, *colţuni*, *ştrimfi*. — In vechime (şi chiar şi acum în unele părţi) omul îşi încălţa picioarele fără să le pună mai întâiu în ciorapi, sau să şi le învăluie în *obiele*, dar aceasta nu este sănătos, căci cu mult mai bine este apărat piciorul de frig când se pune ceva între el şi între piele. Ciorapii prind bine în tot timpul, iarna-vara, căci absorb o parte din năduşeala picioarelor. Trebuesc schimbaţi cât de des, dacă nu se poate în fiecare zi, cel puţin de 3, sau 2 ori pe săptămână, Ciorapii pot fi de bumbac, sau de lână, după anotimp, cei de mătasă sunt un obiect de lux. Când sunt fixaţi prin orice legătură ce trece pe deasupra pulpelor împiedecă circulaţia sângelui din vine, (cari se lărgesc şi dau naştere la *varice*. De aceea este mai bine să se fixeze ciorapii cu ace de siguranţă de ismene, iar la femei cu un fel de breteluţe, cari leagă ciorapii de corset, sau de o cingătoare de mijloc. — *Ciorapi elastici* sau ciorapi pentru *varice* sunt făcuţi dintr'o ţesătură elastică şi pot fi lungi, până sub genunchi, sau până la coapse. De obiceiu degetele şi călcâiul nu se cuprind în ciorap. Ciorapii trebue să fie foarte mlădioşi, aşa că după opt zile de purtare nici să nu mai simţi că-i porţi, trebuesc desbrăcaţi la culcare şi încălţaţi dimineaţa. Trebue să fie comandaţi după măsură, ca să se potrivească bine, după cum se arată în figura alăturatăă.

Fig. 93. — Ciorapi pentru varice

Fig. 94. — Cum se ia măsura pentru ciorapii de varice

Ciorbă, *supă*. — Deosebirea între

supă și *ciorbă* este că prima se face cu *zeamă de carne* în care se pune pâne prăjită, sau tapioca, griș, orez, fidea, stelișoare și gustul ei este dulce, pe câtă vreme ciorba se face cu borș, sau cu apă simplă, înăcrită cu sare de lămâie, sau oțet, așa că gustul ei este acru. Se înțelege că și în ciorbă se pun legumi ca și în supă, pentru ca să fie mai gustoasă, de exemplu : ciorba de pui, ciorba de miel, etc. Atât supa cât și ciorba, luate la începutul mâncării, deșteaptă apetitul și fac gura să se umple de *salivă* și stomacul de *sucuri*, cari înlesnesc mistuirea. Prin urmare este bine să se păstreze bunul obiceiu de a începe mâncarea cu supă, sau cu ciorbă, însă nu în cantitate mare, mai ales cei predispuși la *obezitate* și cei ce sufăr de *dispepsie* trebue să ia foarte puțină.

Ciosvârtă. — V. *Coapsă*.

Circulațiune. — V. *Cord*.

Circumciziune. — Operație care constă în *tăierea împrejur* și ridicarea unei părți a preputiului (sulacului). Are marele folos de a face ca mucoasa glandului, să fie mai rezistentă și prin urmare de a pune pe om mai la adăpost de îmbolnăvire, de a contracta sifilisul, sau alte boale venerice.

Cireașa lupului. — V. *Mătrăgună*.

Cireșe. — In medicină se întrebuințează ca diuretice (fac ud mult și limpede), sub formă de sirop, sau sub formă de fiertură de cozi de cireșe (10 la 100). La *țară* zeama de cireșe fierte se bea de femeile cari au prea multă menstruație. Se bea contra *răsurilor*, iar ciaiul de cleiu de cireș se bea pentru tusă. Cireșele *să nu se mănânce cu sâmburi*, căci mulți au murit din pricina aceasta de *încurcătură de mațe*, sau de aprindere de mațe.

Ciriș. — V. *Dextrină*.

Ciroză (gr. *cirrhos*, galbin-roșietic).— V. *Ficat*.

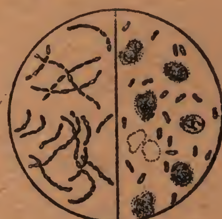
Cisticerc. — V. *Viermii intestinali* (*Tenia*).

Cistită. — V. *Bește*...

Citrat de magnezie. — Caută la *Magnezie*.

Citric. (Acid). — Este temperant (răcoritor). Se dă 2—7 gr. în limonadă, în poțiune, în sirop (10 p. 1000) ; limonada vinoasă se face din limonadă citrică simplă, la care se mai adaugă vin roșiu, 250 gr. la un litru.

Ciumă, *pestă*, *pestă bubonică*, (lat. *pestis*). — Este o boală contagioasă și se produce prin intrarea în corpul omului a unui *microb* special, descoperit de învățatul francez *Yersin* în anul 1894. Acest microb se transmite prin contact direct, prin atingere cu un bolnav, sau prin contact indirect, adecă prim mărfuri și alte lucruri din țările bântuite de ciumă, adusă cu vapoarele și prin șoareci și muște. Se transmite prin puroiul buboaelor, prin sângele, scuipatul, urina și scaunele bolnavilor, prin obiectele cari au fost în atingere cu bolnavii, prin cadavre, etc. — *Semnele* ciumii sunt : *febră*, sau căldură vie, o *stare de abatere* foarte mare, *emoragii*, sau curgeri de sânge prin nas, gură, șezut, etc., umflături (tumori) numite *buboane*, cari se arată în stinghii, la subțiori, sau la gât, rotunde și mari ca nucile, cari fac puroi și se sparg. In apropierea acestor buboane, pe teritoriul limfatic al lor, se mai ivesc niște

Fig. 95.—Microbii ciumei

bețicuțe (*flictene*) de diferite mărimi, pline cu o apă turbure și înconjurate de un cearcăn (aureolă) roșu înflăcărat, sub aceste bețicuțe se observă un punct negru, format de gangrena țăsuturilor, care gangrenă poate copleși regiunea întreagă. Din pricina coloarei negre li s'a dat numele de *carbuncule* acestor părți gangrenate. Urina este rară și albuminoasă. Bolnavul are greață, vărsături, sete vie, limba încărcată și murdară, buzele uscate și funinginoase, pulsul mic și neregulat, respirațiunea grea. Câteodată în cazurile foarte grave, apar pete punctiforme, sau de mărimea unui bob de linte, pe tot corpul, mai mult sau mai puțin confluente (*ciumă neagră*), cari se numesc *peteșii*, însoțit de obiceiu de curgeri de sânge din nas, gură, șezut, etc. In aceste cazuri bolnavul intră în comă și moare repede. In cazurile mai ușoare buboanele se deschid, supurează, dar puroiul dispare

repede; uneori buboanele nu supurează și se rezorb dela sine. Convalescența se stabilește, adeseori, după diferite peripeții, flegmoane, artrite supurate, gangrena extremităților, etc.— Durata ciumii este, în termen mijlociu, de 8—10 zile; de obiceiu bolnavul moare după 3 până la 5 zile. — *Tratament.* Se va întrebuința chiar dela început *serul antipestos* al lui Roux și Yersin, care a dat bune rezultate.

Injecțiile se fac sub piele, sau intravenoase, în cazurile grave. *Tratamentul simptomatic* se va îndrepta mai cu seamă în contra lipsei de putere: băi reci, ghiață la cap, strichnină și injecțiuni cu eter. Buboanele supurate și deschise se vor pansa regulat. Casele unde au fost bolnavi se vor dezinfecta (vezi *Dezinfecțiune*), bolnavii se vor izola în spitale speciale, se vor nimici șoarecii și șobolanii. Se vor face injecții cu ser antipestos, preventiv, la toți oamenii cari se găsesc în regiunea unde s'a ivit un caz și numai așa se poate opri epidemia.

Ciuma fetei. — V. *Ciumăfaie.*

Ciumăfaie, *alaur, boländariță, ciuma fetei, cornuță, laur, mărul porcului, turbare* (*Datura Stramonium*, fam. solaneelor). — Plantă erbacee cu miros grețos, foarte veninoasă, care crește prin dărâmături, locuri pustii, garduri, drumuri, paragine. In medicină se întrebuințează rădăcina, frunzele și semințele, a căror lucrare este: *antisspasmodică, narcotică.* Se dă sub formă de: alcoolatură, 5—30 picături, extract alcoolic, 1—10 ctgr., extract apos 2—20 ctgr., praf, 5 ctgr. până la 1 gram, sirop, 10—30 gr., tinctură, 1—30 picături. Pe *dinafară* se întrebuințează sub formă de plastore, uleiu. — La *țară* se întrebuințează frunzele și semințele. pentru *friguri. Otrăvirea* cu ciumăfaie are ca semne: uscăciune de gât și de piele, pupilele lărgite, aiurare, visuri rele, vedere îndoită, erupții pe piele, paralizia picioarelor, comă. *Tratament;* spălarea stomacului, sau medicamente pentru a vărsa (ipeca), stimulente ca alcool, eter, amoniac, acetat de amoniac, cafea tare și caldă, muștare pe pulpe, sticle cu apă caldă la picioare, injecții sub piele cu pilocarpină, sau 7 gr. de tinctură de jaborandi, pe gură sau șezut.

Respirație artificială prelungită, dacă e trebuință. Dacă s'a oprit udul se va face un sondaj.

Ciumărea, *iarba ciumii, scrântitoare* (*Galega officinalis*, fam. leguminoaselor). — Plantă erbacee care crește prin lunci, livezi, fânețe, crânguri. Se înîntrebuințează frunzele și florile. Galactogen (produce lapte) și sudorific. Se dă sub formă de: extract 50 centigrame până la 2 gr., sirop, 2—4 linguri pe zi, infuzie din 20 la 1000.

Fig. 96.— Ciumărea

Ciumurluială. — V. *Aplecate* și *Indigestiune.*

Ciung, *ciunt.* — Se numește acel care n'are o mână, o parte, sau totalitatea brațului.

Ciuperci, *bureți, mânătărci.* — Deși conțin multă apă, sunt hrănitoare fiindcă conțin o mare cantitate de *azot.* Mâncarea preparată cu ele are un gust plăcut și în mai multe părți constitue un bun mijloc de hrană pentru popor, care cunoaște așa de bine nu numai ciupercile, ci și mânătărcile și bureții, cari cresc în abundență la țară și sunt la îndemâna tuturor. Dacă se mistue uneori cam cu anevoință, aceasta provine din modul lor de preparare, cu multă untură de porc, sau unt de vacă, uneori și cu unt de lemn, adaugându-se piper de multe ori prea mult. In tot cazul nu trebue să mâncăm prea mult la o mâncare, să nu abuzăm, iar cei slabi de stomac și convalescenții să nu mănânce de loc. Primejdia mare însă este că sunt ciuperci și bureți *veninoși* și încă în grad mare, așa că pot produce moartea. Din nenorocire n'avem nici un mijloc sigur prin care putem să ne lămurim în privința aceasta. Știința nu ne dă nici un semn sigur, nici o probă temeinică; proba cu banul de argint, sau cu ceapa, cari trebue să se înegrească dacă vin în atingere cu ciuperca veninoasă, n'au nici un preț. Cel mai bun mijloc de a nu ne otrăvi cu ciuperci, sau bureți, este să-i cunoaștem. Noi ne vom mulțumi să arătăm aci bureții,

ciupercile și mânătărcile cari se pot mânca, iar la urmă vom arăta pe cei ce sunt veninoși. — Se *pot mânca fără nici o teamă*: *Buretele bălos* (*Agaricus eburneus*, fam. agaricaceelor), cu pălăria viscoasă, netedă, cu marginea răsucită, carnea albă cu miros plăcut, care crește pe pământ în pădurile de fag și de brad, toamna. — *Buretele creț* (*Hydnum coralloides*, fam. hydnaceelor), care seamănă cu o conopidă, cu carnea fragedă, cu un gust plăcut. Crește toamna pe trunchiul arborilor bătrâni din păduri. — *Buretele de nuc* numit și *păstrăv*, *păstrăv de nuc* (*Boletus squamosus*, fam. boliporaceelor) cu pălăria cărnoasă galbenă roșietică, prevăzută cu solzi închiși, având forma unui evantaiu. Carnea este albă, cu miros pătrunzător și cu un gust plăcut.

Fig. 97. — Buretele galben (comestibil)

Crește pe trunchiul nucilor, fagilor și ulmilor din păduri. — *Buretele de spin* (*Agaricus alutaceus*, fam. agaricaceelor), cu pălăria cenușie, bătând în purpuriu mai cu seamă spre margini, verzue sau gălbue la centru, cărnoasă, solidă, lamelele albe, devenind gălbui, piciorul alb neted și lucitor, carnea albă, violacee sub peliculă, cu un gust dulce și fără nici un miros. Crește prin păduri pe pământ. vara. — *Buretele șerpesc* numit și *pălăria șerpelui* (*Agaricus procerus*, fam. agaricaceelor) cu pălăria oval-convexă, mamelonată, acoperită de solzi imblicați bruni, pe deasupra cu o peliță care se rupe lăsând să se vadă carnea albă. Are piciorul fistulos înalt, umflat la bază, carnea albă moale, cu miros și gust plăcut. — *Buretele oilor* (*Polyporus confluens*, fam. poliporaceelor); ciupercă compusă din mai multe pălării, de culoare brună-gălbuie, cu picioarele albe scurte reunite într'o tulpină cărnoasă, carnea alburie, puțin amară, miros plăcut, crește în mari grupe pe sub brazi și pini, prin mușchi, mai cu seamă toamna. — *Bureții călugărești* (*Polyporus frondosus*, fam. poliporaceelor), ciupercă cu pălării numeroase, brune-cenușii, reunite prin piciorușe într'un singur trunchiu, cu carnea albă, cu miros și gust plăcut. Crește toamna pe rădăcinele și trunchiul stejarilor bătrâni. O singură bucată cântărește, uneori, până la 15 kgr. — *Bureții de conopidă* numiți și: *barba caprei*, *burete creț*, *crețișoară*, *curălice*, *laba mâței*, *meloșel*, *opintici*, *togmăcel* (*Clavaria coralloides*, fam. clavariaceelor), ciupercă de coloare albă, trecând în cenușiu, tulpina groasă, neregulat ramificată. Crește vara și toamna prin pădurile umbroase și umede, mai cu seamă în păduri de brad. — *Bureții de meastecăn*, numiți și *pânișoare* (*Cortinarius cinnamomeus*, fam. agaricaceelor), ciupercă cu pălăria cărnoasă, de coloarea scorțișoarei (galbin-brună), uneori variind în formă și coloare, cu piciorul gros, mai târziu gol înăuntru, gălbui, pe lamele de colori variate (roșii, galbine, brune), lucitoare, late și îndesuite, carnea gălbuie cu miros aromatic; cresc mai mulți la un loc prin păduri, pe pământ, toamna.— *Bureții de prund* sau *bureții de rouă* (*Collybia esculenta*, fam. agaricaceelor), mică ciupercă cu pălărie galben-brună, puțin cărnoasă, cu lamele alburii distanțate, carnea albă, cu gust cam amar este parfumată, din care cauză se întrebuințează la supe ca condiment. Cresc mai mulți la un loc prin păduri, de primăvara până toamna. — *Bureții de stejar*, numiți și: *păstrăvi roșii de stejar* (*Fistulina hepatica*, fam. poliporaceelor), ciupercă roșie ca sângele, sau roșie-închisă, cu pălăria întreagă, sesilă, sau purtată de un picior lateral și scurt. La coacere iese din ea un lichid roșu, ca sângele. Crește pe trun-

Fig. 98.— Sbârciog gras (comestibil)

chiuri de arbori, mai cu seamă de stejar, vara și toamna. Din această ciupercă se scoate un fel de clei, numit: clei de stejar. — *Bureții galbeni* sau: *burete galben, cigă mică, galbinele, gălbiori, unghia caprei, urechiușe, urechiuși* (*Cantharellus cibarius*, fam agaricaceelor), ciupercă galbenă cu pălăria cărnoasă, cu lamele groase, distanțate. Crește în mici grupe prin păduri umbroase de fag, de brad și de mesteacăn. Are carnea albă, spre margini gălbuie, miros plăcut, gust cam piparat. E foarte bună la mâncat, vara și toamna. — *Bureții vineți*, sau *burete vânăt* (*Cortinarius violaceus*, fam. agaricaceelor), ciupercă de coloare violet-închisă, cu pălăria cărnoasă, cu lamele groase, distanțate, piciorul bulbos și păros, violet cenușiu pe dinăuntru, carnea moale, fără miros. Crește izolat printre frunzele uscate din pădure, vara și toamna. — *Iuțișorii*, sau *iuțarii* cunoscuți și sub numele de: *burete acru, burete galbin, burete iute lăptos, burete piperat, bureți iuți, bureți usturoși* (*Lactarius piperatus* sau *agaricus piperatus*, fam. agaricaceelor), ciupercă comestibilă, cu pălăria albă, puțin gălbuie la bătrânețe, dură și compactă, netedă sau rugoasă și glabră cu marginile undulate și recurbate în jos, lamele albe sau gălbui, foarte dese, piciorul alb cărnos și foarte scurt, carnea albă, fragedă, piperată, fără miros și cu mult lapte alb și acru. Crește prin păduri, vara și toamna. — *Ciuciuleți* cunoscuți și sub numele de: *bureți de iarbă, bureți de pajiște, burețiori, ciocârți, ciuciulași, cocârle, cocârți* (*Marasmius alliatus* sau *scorodanius*, fam. agaricaceelor), ciupercă comestibilă, cu pălăria subțire, convexă sau plană, galbin roșcată, lucitoare, apoi alburie și brăzdată pe margini. — Această ciupercă are un gust și miros de usturoiu, ea crește în grupe prin pășuni uscate, pe coaste, pe marginea drumurilor și a pădurilor, vara și toamna. Se întrebuințează în bucătărie, mai cu seamă ca condiment. — *Râșcovi*, sau *bureți dulci, opintici, pânea pădurii, pita lui Dumnezeu, râșcov de brad, râșcov de fag*, (*Lactarius* sau *agaricus deliciosus*, fam. agaricaceelor), burete comestibil cu pălăria cărnoasă, la început convexă, apoi plană, sau chiar deprimată la mijloc ca o pâlnie, cu marginile răsfrânte, vâscoasă, de coloare portocalie, roșu-cărămizie, sau gălbuie, carnea fragedă, galbin-roșietică, cu miros plăcut, cu lapte mult și plăcut. Se prepară mâncări bune

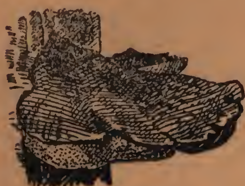

Fig. 99.—Burete de stejar (Fistulina hepatica)

Fig. 100. — Iuțișor (comestibil)

Fig. 101. — Ciupercă de gunoi

Fig. 102.—Ciuciuleți-cocârle (comestibil)

Fig. 103. — Râșcov (comestibil)

cu el, se mănâncă și crud, se poate păstra pe iarnă sărat. Crește prin pădurile de fag și de brad, vara-toamna. *Barba caprei* sau: *burete creț, creasta cocoșului, meloșel, togmăgel*, (*Clavaria flava*, fam. clavariaceelor), ciupercă mare comestibilă, fragilă cu tulpina cărnoasă, groasă, albă de coloare galbenă roșcată, în vârf tulpina se ramifică în ramuri cilindrice, netede. Ese pe pământ în păduri umbroase, Septembrie-Octombrie. —*Sbârciogi groși* sau *pupi* (*Gyromitra* sau *Helvella esculenta*, fam. helvelaceelor), ciupercă comestibilă, cu pălăria brun-roșcată, sau brun-negricioasă globuloasă, umflată, cărnoasă, cu aspect de ceară Tulpina (piciorul) groasă neregulată, învelită într'o pălărie ca într'o căciulă, Are miros și gust plăcut, crește în grupe primăvara prin pădurile de brad, fiindcă conține *acid helvelic*, care este otrăvicios și se dizolvă în apă fierbinte, se recomandă ca ciuperca să se opărească înainte de a se găti pentru mâncare.— *Buretele boilor, mânatârci, pita vacii, titarci, văcuțe* (*Boletus bovinus*, fam. poliporaceelor), ciupercă comestibilă cu pălăria lată, îndoită puțin, deasupra gălbue, dedesubt galben închisă, piciorul scurt, carnea albă, devine albăstrue, în contact cu aerul. Crește prin luminișul pădurilor de

Fig. 104. — Barba caprii-meloșel (comestibil)

Fig. 105. — Sbârciogi grași-negru și alb (comestibil)

Fig. 106.— Mânătârci (comestibile)

brad, toamna. Uscată, sau murată, se păstrează pentru iarnă. — *Ciuciuleni, ciocolați* (*Agaricus cinnamomeus*), burete cu pălărie subțire, castanie. Crește vara prin iarbă, e bun și plăcut ca mâncare. *Bureții groși, bureții popești, hiribele, ghebele*, (*Boletus pachypus*), seamănă cu mânătărcile, dar au pălăria mai plină și cotorul mai gros; pălăria are o coloare ruginie deschisă, iar cotorul este ceva mai închis, roșietic, având pe dinafară zâmțituri. Cresc prin pădurile de fagi și sunt gustoși la mâncare. Dacă îmbătrânesc gustul lor devine amar, înțepător și nu se mai pot mânca. — *Ciuperca obișnuită* (*Agaricus arvensis* sau *Psalliota arvensis*, fam. agaricaceelor) cu pălăria cărnoasă, albă, adesea pătată cu galben, lamele albe, apoi alb-roșietice și la urmă brun-închise, piciorul alb, gol, sau spongios, carnea albă, gustul și mirosul plăcut. Crește prin pășuni, și livezi, vara toamna. — Altă varietate *Agaricus pratensis* cu pălăria alburiu-cenușie, lamele cenușii, apoi brune, carnea albă, compactă, cu miros și gust plăcut. Crește prin livezi și păduri, vara și toamna. — A treia varietate *Agaricus silvaticus*, cu pălăria cărnoasă, brun roșcată, carnea albă, în atingere cu aerul devine gălbui-roșietică, cu miros și gust plăcut; crește toamna prin păduri. — *Ciuperca de gunoiu*, sau *nană* (*Agaricus campestris*, fam. agaricaceelor), cu pălăria cărnoasă alb-roșietică, sau alb-brunie, mătăsos-păroasă, lamele roșietice, dese, devenind apoi negricioase, piciorul cărnos, cilindric, alb, glabru, carnea moale, compactă, albă devenind roșietică, sau brună în atingerea cu aerul. Are gust și miros foarte plăcut, pentru care se mănâncă mult. Crește vara și toamna pe câmpuri, livezi și păduri, adeseori cultivată pentru trebuințe culinare. — *Mânătărcile*, sau: *hribi, mi-*

Fig. 107. Sbârciog conic și cu picior (comestibil)

tatcă pietroasă, nitarcă roşie, pitarcă (*Boletus edulis*, fam. poliporaceelor), cu pălăria cărnoasă, foarte bombată, brun gălbue, uneori galbenă murdară, glabră şi umedă la suprafaţă. Are piciorul gras, ţeapăn, galben roşcat deschis, sau brun, adese ori umflat la bază, carnea albă, puţin roşietică sub piele, miros şi gust plăcut. Creşte prin păduri umbroase şi prin poieni, vara şi toamna.—La *ţară* dintre toţi aceşti bureţi, cari se mănâncă, se întrebuinţează ca *leac* numai *buretele de nuc* şi anume: fiert în lapte dulce se înfăşoară la pântece trei zile dearândul, pentru *rast* (splină mare), sau se fierbe 3 zile în rând se ia dela foc şi se înfăşoară pântecele bolnavului. Se ţine 3 zile şi se ridică tot la acelaşi ceas. Bolnavul trebue să aibă răbdare mare, căci mirosul greu nu-l slăbeşte, ţinându-se legat 3 zile şi 3 nopţi. — *Nu se pot mânca fiind veninoşi. Buretele de stejar* (*Boletus purpureus* sau *sanguineus*, fam. poliporaceelor), ciupercă cu pălăria emisferică, bombată (convexă) purpurie, puţin catifelată (velutină), opacă, cu piciorul gros, spre bază puţin tuberculos, galben şi cu vine, sau puncte roşii, porii foarte mici, sporii verzui-brunii. Are carnea albastră şi creşte prin păduri. — *Buretele roşu* sau *hrib ţigănesc* (*Boletus satanas*, fam. poliporaceelor), ciupercă veninoasă, cu pălăria bombată, glabră, puţin viscoasă, roşcată, apoi alburie. Are carnea albă, devenind roşie sau violacee, în atingere cu aerul, are gust dulce şi miros neplăcut, piciorul gros, oval pânticos, în partea de sus cu o reţea de vinişoare roşii ca sângele. Creşte toamna prin păduri. — *Buretele cerbilor*, (*Scleroderma vulgare*, sau *Scl. aurantium* sau *Lycoperdon cervinum*, *fam.* sclerodermataceelor). ciupercă sferică, de coloare galbenă ca lămâia, sau galben-brună, peridiul solid, gros şi coriaceu, acoperit de tubercule verucoase, de un galben mai închis, uneori numai areolat, sau chiar neted. La coacere are mai multe deschizături, prin cari ies sporii de coloare brună. Carnea este albă la început, devine albastră, uneori marmorată şi în fine brună, cu un miros tare şi neplăcut. Creşte pe pământ la marginea pădurilor şi pe drumurile din pădure, vara şi toamna. — *Bureţi pestriţi* sau *burete şerpesc*, *pălăria şerpelui* (*Amanita muscaria*, fam. agaricaceelor), ciupercă foarte veninoasă, cu pălăria de coloare roşie frumoasă, vâscoasă, mai totdeauna acoperită de pete albe, convex plană. Are lamele albe, piciorul alb, creşte pe pământ, vara şi toamna. — *Otrăvirea* cu aceste ciuperci se datoreşte unui principiu numit *muscarina*, pe care îl conţin. Semnele otrăvirii se ivesc după o oră, până la cinci ore, dela mâncare, prin colici, sau dureri cu vărsături şi urdinare, după care apar fenomene nervoase şi de slăbiciune generală, ameţeli, tremurături, aiurare, spasme. Din nenorocire aceste semne se ivesc de obiceiu cam târziu, atunci când otrava a pătruns deja în sânge. Dacă nu s'a dat ajutorul la timp semnele otrăvirii merg înainte: respiraţia devine grea, horcăitoare, pulsul neregulat, apoi din ce în ce mai mic şi mai rar, vederea se tulbură faţa palidă, sudori reci peste tot, temperatura scade cu 3 sau 4 grade.

Fig. 108.—Nicoreţii (comestibil)

Fig. 109. — Bureţi pestriţi amanita muscaria (veninoşi)

Fig. 110.—Burete de stejar-boletus purpureus (veninos)

Fig. 111.—Hrib ţigănesc (veninos)

Moartea se arată prin comă (sfârşeală generală). Dacă bolnavul se vindecă rămâne încă mult timp suferind de (gastro-enterită). Semnele otrăvirii variază, ca formă şi intensitate, după felul ciupercii, după modul de preparaţie, după câtimea mâncată, după vârsta celor ce mănâncă. Copiii mor câteodată înainte ca la părinţii lor să fi început semnele otrăvirii. *Tratament*. Dacă semnele otrăvirii încep, după ce s'au mâncat ciupercile veninoase, trebue să facem ca bolnavul să verse, gâdilându-i omuşorul cu degetul sau cu o pană, sau să-i dăm să bea multă apă călduţă, sau să-i dăm *emetic* (10—15 ctgr.), sau *ipeca* într'o jumătate pahar de apă. Dacă a trecut mai mult timp dela mâncare, mai mult de 2 ceasuri, vom da bolnavului uleiu de ricină (30 gr.), iar pentru slăbiciunea generală îi vom da eter (o linguriţă de dulceaţă într'un păhar de apă îndulcită cu zahăr, repetată din jumătate în jumătate de ceas), rachiu, cafea, Pe dinafară vom pune pe lângă corp sticle pline cu apă fierbinte, mai ales la picioare şi mâini, cataplasme calde pe pântece. In fine se va întrebuinţa *atropina*, care este cel mai bun antidot al muscarinei, ceea ce numai doctorul va puteo-a face.

Claviculă, *undrea*. — Este osul care uneşte *osul pieptului* (sternul) cu *spata* (omoplatul sau scapula) şi contribue la formarea *umărului*. Sunt două clavicule, una în stânga şi cealaltă în dreapta. Undreaua este acoperită numai de piele din care pricină este foarte supusă la rupturi (fracturi). Ea poate fi ruptă sau printr'o lovitură aplicată deadreptul cu un băţ, sau poate fi ruptă printr'o cădere asupra umărului, fiind prinsă între două puteri contrare, spata şi osul pieptului. De obiceiu se rupe la mijlocul ei şi atunci capetele osului se încalecă, din care cauză rezultă o umflătură, sau o ridicătură în acel loc şi care ne arată că osul a fost rupt. Această fractură a claviculei nu prezintă de cât foarte rar complicaţii grave şi de obiceiu se vindecă în 30 de zile, dar capetele rupte ale osului trebue descălecate şi ţinute în linie dreaptă, iar braţul trebue ţinut în nemişcare în tot timpul acela. Pentru aceasta s'au făcut o mulţime de aparate, dar toate au fost date uitării şi cea mai bună legătură este cea mai simplă, care se compune dintr'o perinuţă pusă în subţioară şi cu câteva feşi mai tari şi elastice se fixează braţul în poziţie potrivită, bolnavul putând umbla, fără să aibă trebuinţă de a sta culcat. In spitale chirurgii coase capetele rupte ale osului, între ele, cu fir de argint; în modul acesta clavicula se vindecă mai iute şi mai bine fără a se scurta.

Cleiu vegetal. — V. *Gluten*.

Cleptomanie sau **Kleptomanie** (gr. *kleptein*, a fura). — Este un fel de nebunie în care omul este împins spre furtişag. Cleptomanul fură numai ca să adune; el ştie **că face** o faptă rea, dar nu se poate **stăpâni** şi fură fără nici un interes, căci el nu întrebuinţează obiectele furate, pe cari de multe ori le uită unde le-a pus. Sarcina este uneori o cauză a cleptomaniei.

Climat (gr. *klima*, regiune). — Prin climat se înţelege spaţiul cuprins între două linii paralele cu ecuatorul, sau întinderile de pământ în cari temperatura şi celelalte condiţiuni ale atmosferei (uscăciunea, umezeala, presiunea atmosferică, etc.) sunt aceleaşi. S'ar mai putea zice că climatul este totalitatea variaţiunilor atmosferice cari ating organele noastre în mod simţitor: temperatura, umiditatea, presiunea aerului, vânturile, starea electrică şi ozonică, seninătatea cerului. — *Climate calde*, a căror temperatură mijlocie variază dela 20 până la 28 grade (minimum 12^0, maximum 48^0) cuprind regiunile *intertropicale*. Acolo nopţile sunt primejdioase fiindcă sub un cer fără nori, pământul pierde prin iradiare către spaţiurile cereşti o mare parte din căldura din timpul zilei, ceeace produce deosebiri de temperatură foarte mari. *Climate temperate*, a căror căldură mijlocie este de 10 până la 15 grade (mijlocia iernii $+3^0$, a verii 19^0, a primăverii 10^0, a toamnei 11^0). Ţara noastră face parte din climatul temperat; cu toate acestea iernile noastre sunt uneori foarte lungi şi friguroase, iar verile uneori sunt foarte călduroase, am putea zice tropicale, cu temperatura de $+39^0$. *Climatele reci* au o temperatură mijlocie, care variază dela un punct ceva mai

jos de 0° până la +10°, sau şi mai mult. Frigul cel mai mare pe pământ nu este la pol, unde mijlocia este de —16°, ci în nordul strâmtoarii Behring, unde e de —23°. Limita locuinţelor omeneşti este dela 70° până la 78° de latitudine, unde mijlocia este numai de —7° până la —8°; acolo frigul poate merge până la —57°, iar în vara cea mai călduroasă termometrul se ridică până +15 sau +20°, diferenţă de 77°. Din acestea se poate vedea cât de variată poate fi temperatura unei ţări, din aceste două feluri de climat. Ceeace face ca temperatura să varieze dela o ţară la alta este: latitudinea, altitudinea, vecinătatea apelor şi a pădurilor conformaţia şi compoziţia pământului, vânturile predominătoare, etc. Studiul climatelor are pentru igienă un interes de căpetenie, fiindcă este de ajuns să se despădurească o regiune, să se usuce, sau să se aducă un curs de apă pe acolo, pentru ca să se schimbe temperatura şi să se facă schimbări paralele în sănătatea locuitorilor. Diferitele elemente ale climatului, căldura sau frigul, uscăciunea sau umezeala aerului, înălţimea, influenţează mult asupra isbucnirii boalelor, ele regulează, până la un punct oarecare, mersul, împrăştierea şi gravitatea boalelor. La noi în ţară n'avem coleră decât numai când ne vine din Asia, n'avem friguri galbene ca America, dar în schimb avem frigurile palustre în măsură mare, febra tifoidă, care se vede mai des vara şi toamna decât iarna şi primăvara, ceeace arată că frigul nu-i prieşte acestei boale. Acest mod de tratament este foarte practic, dar din nenorocire nu-l putem aplica în totdeauna şi nu-l putem aplica decât numai la bolnavii bogaţi şi la cei ce se pot transporta fără pericol, cari n'au, sau au prea mică febră, ceeace nu se vede decât numai în boalele cronice. Celor ce sufăr de reumatism le fac bine ţările calde, celor scrofuloşi aerul de mare, care este întăritor, celor ofticoşi un climat nu atât cald cât egal şi constant, precum şi o poziţiune mai înaltă deasupra nivelului mării. Trecerile repezi dintr'un climat rece într'unul cald pot să provoace boale ale tubului digestiv, iar trecerile repezi dintr'un climat cald în unul rece boale de piept. Fecunditatea creşte prin şederea în regiunile temperate, sau septentrionale, ea scade prin trecerea în ţările calde. Longevitatea este mărită în regiunile de Nord.

Clipe. — V. *Ochiu*.

Clipire. — Când cineva închide şi deschide repede şi una după alta pleoapele, zicem *că clipeşte*. Când această clipire este involuntară atunci trebue să ne gândim la o iritaţie, sau inflamaţie de ochi şi să ne arătăm la un doctor oculist, adecă specialist în boale de ochi, care singur ne va putea da o povaţă bună şi un tratament potrivit.

Clistire, *clizme*. — Prin cuvântul *clistir*, sau *clismă* se înţelege introducerea unor lichide în maţul cel gros. Clismele se fac sau cu o pară de cauciuc, care se întrebuinţează mai cu seamă la copii, sau cu un *irigator*. Canula, sau ţeava care se adaptează la irigator, trebue să fie destul de lungă; în unele cazuri se introduce un tub de cauciuc, sau o sondă destul de adânc în maţe, pentru ca lichidul să fie dus cât se poate mai sus. Lichidul introdus cu un irigator mare, ţinut cât se poate de sus, merge până la capătul de sus al maţului gros, adecă până la valvula ileocecală, care-l separă de maţul subţire. — Cea mai bună *poziţie* pentru bolnav este de a se culca pe partea dreaptă, cu coapsele puţin îndoite şi cu şezutul ridicat pe o perină. El va respira liniştit fără sforţare şi fără să tuşească, pentru ca să nu întărească (să nu se strângă) muşchii pântecelui. Canula, sau ţeava, unsă cu vaselină, unt, sau ori ce alt corp gras, se va introduce în şezut până la o adâncime de 6—7 centimetri; astfel lichidul va pătrunde cu înleznire în maţ, în caz contrar el va ieşi prin şezut în măsura în care intră. — *Cantitatea* lichidului variază: un litru (clistir mare) de o jumătate de litru (clistir întreg), de un sfert de litru (jumătate de clistir), şi de 125 grame de lichid (un sfert de clistir, sau un clistir mic). — *Durata* este scurtă când se face numai cu apă simplă şi numai cu scopul de a curăţi intestinul este *prelungită* (un sfert de ceas, o jumătate de ceas sau mai mult) când clistirul se face cu substanţe medicamentoase, cari trebue să se absoarbă. — *Temperatura* variază şi

clistirul poate fi *rece, călduț, cald* sau *foarte cald* (45—55⁰), după trebuință. Din punctul de vedere al *compozițiunii* clistirele se împart în : simple, medicamentoase și nutritive. Clistirile *simple* se compun numai din apă curată (rece, dezmorțită, călduță, caldă), în cantitate de cel puțin o jumătate de litru, (*igienice* și se recomandă pentru a preveni sau a combate *constipația*). Nu trebue să se facă abuz cu aceste clisme, întrebuințându-se numai la nevoe, căci prin obișnuință ele își pierd efectul. Clismele *medicamentoase* sunt de multe feluri : *laxative* se fac cu *glicerină*, 1 sau 2 linguri la 250 gr de apă, sau cu *untdelemn*, cu *uleiu de migdale dulci*, aceași doză, sau cu *miere*, 60—100 gr. la 400 gr. apă), *purgative*, se fac cu *ciai de siminichie* (senă), din 10—15 gr. de foi în 500 grame de apă fierbinte, în care se topesc apoi 15—20 gr. de sare amară). Se mai prepară cu sare, din 30 de gr. sare de bucătărie în 3—500 grame apă. Pentru diaree se prepară clisme cu *scrobeală*, sau *amidon*, *astringente* (preparate din piatră acră sau *alun* 4—8 gr, la 250 gr. apă, din *nitrat de argint* cristalizat, 10—20 centigrame sau din extract de ratania, 1—4 gr. la 250 gr. apă. Mai sunt clistire *viermifuge*, adecă cele ce se pun pentru viermii intestinali (limbrici, oxiuri, sau viermișori de șezut), cari se prepară cu 5 gr. de sabur în 500 gr. apă de tărâțe, sau cu 5—30 ctgr. de santonină în 200 gr. apă călduță, sau 2—10 gr. semen-contra în 100 gr. apă fierbinte ; se vor pune numai la copiii cari nu pot lua cu nici un preț medicamentele pe gură. Clismele *nutritive* se fac în cazurile când bolnavul nu se poate hrăni prin gură, cum se întâmplă în unele boale de gură, de gât, de esofag, sau de stomac, sau în cazurile de slăbiciune foarte mare, produsă de anemie, cloroanemie, de vărsături cari nu se pot opri, de emoragii (curgeri de sânge) abondente, de febră tifoidă, etc. In cazul întâiu clistirile se prepară cu gălbenușe de ouă, bătute în zeamă de carne, iar în cazul al doilea se fac clistire așa zise *tonice*, cu vin roșu 100—150 gr., repetate dimineața și seara. In amândouă împrejurările este bine ca înainte de a pune clistirul nutritiv, care trebue păstrat, să se curețe mațul de materiile fecale cu ajutorul unui clistir mare, de apă curată, pe care bolnavul îl va da îndată afară. De altfel nu trebue să ne bizuim prea mult pe lucrarea acestor clisme nutritive, de oarece puterea de absorbțiune a mațului gros este foarte mică și nu trebue să recurgem la ele decât atunci când nu mai este cu putință nici un alt mijloc de hrănire artificială.

Clisme. — V. *Clistire.*

Clocitoare. — Când se întâmplă ca un copil să se nască înainte de vreme, sau să fie prea slab, atunci cel mai bun lucru este de a-l ține câtva timp într'o *clocitoare*, unde este o temperatură constantă de 32⁰. Se compune dintr'o cutie cu fund dublu. Despărțirea de jos primește apă caldă într'un recipient special, sau în niște vase de sticlă, cari se schimbă tot la două ceasuri. Despărțirea de sus, în care se așează copilul, este închisă pe deasupra printr'un perete mobil, cu o fereastră prin care putem observa copilul. Acest perete are două deschizături : una care comunică cu exteriorul, pe unde ese afară aerul respirat, a doua în peretele despărțitor, prin care aerul cald vine din partea de jos în sus. Un termometru ne arată în tot minutul gradul de căldură al atmosferei în care trăește copilul.

Fig. 112. — Clocitoare

Clonții babei. — V. *Săcară cornută.*

Clop. — V. *Pălărie.*

Clopoțele. — V. *Mărgăritărel.*

Clor. — Gaz galben verzui, cu miros înăbușitor, care provoacă tusă, stră-

nutare și o mare apăsare pe piept, uneori cu scuipare de sânge. Poate produce asfixie și pentru acest motiv este unul din gazele de război mult întrebuințate sub formă de obuze, sau de valuri. Este recunoscut ușor după miros și culoare. Are putere de a decoloara și de a dezinfecta. Ca dezinfectant se întrebuințează sub formă de *clor lichid*, sau *apă clorată*, care se prepară amestecând doi litri de clor cu un litru de apă. — *Otrăvirea* cu clor produce iritația gâtului, tusă, greutate la respirație și la înghițit, fiind un gaz sufocant și asfixiant. Ca tratament se recomandă să se respire aer curat și amoniac. — In vorba de toate zilele sub numele de *clor* se înțelege *clorul de calciu*, care dă un miros tare de clor și este bun dezinfectant. (se pune în latrine).

Cloral (Idrat de). — Medicament calmant, somnifer, anestezic și antiseptic. Ca somnifer se dă în doză de 1—2 gr. la adult într'un păhar de apă, de ceaiu slab, sau de limonadă gazoasă, în minutul culcării. Se dă adeseori siropul, care conține 1 gr. de cloral la 20 gr. El nu constipă ca preparatele de opiu. Pentru lucrarea sa calmantă se dă în *convulsiuni*, 50 ctgr. până la 1 gr. într'un clistir de 150 gr. apă, cu un gălbenuș de ou. Contra *mâncărimilor* de piele se dă în spălături de 5—10 gr. la 250 gr. apă. Contra *durerilor, a tusei măgărești*, a *palpitațiilor*, asociat, în doză de 1—2 gr., cu bromurele sau opiaceele, contra *răului de mare* 1 gr. într'o limonadă gazoasă. Ca antiseptic 10—20 gr. la 1000. — *Otrăvirea* cu cloral are următoarele semne: somn adânc, umflătura feței, puls slab, respirația rară, mânile și picioarele reci, temperatura scăzută. *Tratament:* se deșteaptă bolnavul, i se provoacă vărsături prin gâdilarea omușorului, sau dând ipeca. Cărămizi calde, sau sticle cu apă fierbinte la picioare și în jurul corpului, fricțiuni uscate, muștare, cafea neagră, tare, pe gură, sau prin clistire, respirație artificială mai multe ceasuri.

Cloralamidă sau **Cloralformidă**. — Cristale incolore. Lucrează ca și cloralul. Se dă în poțiune sau în praf: 2—3 gr odată.

Cloraloză. — Praf cristalin alb. Lucrează ca ipnotic (producător de somn). Se dă în doză de 20—75 ctgr. în buline. La deșteptare nu produce durere de cap, nici turburări digestive.

Clorat de potasă. — Un fel de sare albă, strălucitoare, cu un gust răcoros și înțepător, care se întrebuințează în aprinderile de gură și de gât, în iritațiile gingiilor, în mughet, în amigdalitele acute, etc. în pastile, cari se topesc în gură 6, 8, 10 pe zi, fără însă a le înghiți, dar mai bine sub formă de gargară, 4 gr. la 100 apă.

Cloreton. — Aceton cloroform. Ipnotic: se dă în boalele mintale. Anestezic local. Doză: 50 ctgr. până la 1 gr. în buline, sau în sirop. Soluțiunea de cloreton se întrebuințează ca anestezic local, sub numele de *Aneson* sau *Anesină* (2 la 100). Lucrează mai repede decât cocaina.

Cloridric (Acid). — Se întrebuințează ca excitant al digestiunii, în doză de 2 gr. la un litru de apă.

Cloro-anemie. — Caută la *Cloroză*.

Cloroform. — Se întrebuințează în toate operațiile, pentru a adormi bolnavii, ca să nu mai simtă nici o durere. Intrebuințarea cloroformului trebue să se facă cu mare băgare de seamă. Pe *dinăuntru* se dă ca antispasmodic, anestezic și calmant, în doză de 1—4 gr. în băutură sau clistir. Nu trebue să se dea la cei cu boală de inimă. Pe *dinafară* se dă în fricțiuni, în diferite linimente, sau unsori, pentru a combate durerile nevralgice, sau reumatice. Nu trebue să uităm sticla destupată, căci aburii de cloroform se amestecă cu aerul din camera în care dormim și ne poate *otrăvi*, producându-ne vărsături, încetinirea respirației și a circulației sângelui, putând merge până la *asfixie* și *sincopă* (leșin). In aceste cazuri, ca tratament, se recomandă să se facă tracțiuni ritmate ale limbii și respirație artificială și să se pună capul mai jos decât corpul. In *otrăvirile* prin *înghițire* avem ca semne: mirosul special al halenei, durere de gât, răcirea mânilor și picioarelor, slăbirea pulsului.

Clorometil. — V. *Metil*.

Cloroză, *gălbeneală*. — Sub acest nume se înțelege o boală specială a fetelor tinere, la etarea pubertății, caracterizată printr'un fel de paloare a

ţesăturilor. Pielea are o înfăţişare albă, bătând în galben, uneori chiar puţin verzuie, care seamănă cu ceara şi din pricina aceasta boala şi-a luat numele de *cloroză* (*chloros* galben-verzui). Buzele şi gingiile sunt albe, decolorate, tot aşa şi căptuşeala ploapelor (conjunctiva). Carnea este moale. Pofta de mâncare este micşorată, sau lipseşte cu totul. Uneori bolnavei îi place să mănânce lucruri crude, necoapte, sau lucruri cari nu se mănâncă. Mistuirea se face cu mare greutate, pulsul e mic şi repede, respiraţia cam grea, cea mai mică sforţare produce bătae de inimă şi înecăciune în piept. Bolnava simte o moleşeală peste tot, este tristă, apatică, sau nepăsătoare, nu este în stare să muncească, nici trupeşte, nici sufleteşte, are dureri de cap, migrene, ameţeli şi se pierde uneori. Regulele (menstruaţia) îi vin cu dureri, sunt puţin abondente şi uneori nu le are de loc; alteori pierde sânge prea mult, ceeace o slăbeşte şi mai mult. Semnele acestea de obiceiu se văd şi la *anemie*, care nu se deosebeşte de cloroză decât prin faptul că anemia atinge amândouă sexele, pe câtă vreme cloroza este o boală a fetelor tinere, când ajung la pubertate şi care se mai observă uneori şi la femeile tinere. — *Tratament*. Temeiul acestui tratament este *fierul*, (*apa fieruginoasă*, *cacodilatul de fier*, sau *feroconstants*, un preparat foarte bun. Se mai recomandă inhalaţiunile de oxigen, preparatele amare (chinchina, quasias, genţiana), revent, în doză mică, pentru a combate constipaţia, fricţiuni uscate şi aromatice peste tot corpul, un regim alimentar întăritor (carne roşie friptă puţin, carne crudă, măduvă de oase, ficat de vită fiert puţin şi tocat în zeama lui, sau nefiert deloc, peşte, ouă, lapte şi preparatele lui, bere), plimbări şi exerciţiu în aer liber, idroterapie, băi sărate calde, şedere la ţară, la munte, pe malul mării.

Clorur de etil. — V. *Chelen*.

Clorur de sodiu. — V. *Sare*.

Conicus benedictus. — V. *Schinel*.

Coacăz negru. — V. *Struguri negri*.

Coacăză, *pălinele*, *pomuşoară*, *rozincin*, *strugurei*, *strugurei roşii* (*Ribes rubrum*, fam. saxifragaceelor). — Arbust care se cultivă prin grădini pentru fructele sale comestibile, cari sunt roşii sau albe şi din cari se face dulceaţă, compot, sau se mănâncă cu zahăr, cu vin, sau simple. Aceste fructe au o acreală plăcută, mai ales când sunt preparate cu zahăr. Pulpa lor dă un suc (zeamă) care se poate păstra în sticle şi care, amestecat cu apă zaharată, este o limonadă plăcută şi sănătoasă. Siropul de coacăze se face cu 1 kgr. de suc, limpezit şi filtrat şi cu 1 kgr. şi jumătate de zahăr. Aceste preparate sunt răcoritoare şi bune pentru bolnavi şi convalescenţi, ca şi pentru cei sănătoşi.

Fig. 113. — Coacăz

Coacăză sălbatică. — V. *Agriş*.

Coacerea alimentelor. — Alimentele se mănâncă preparate la foc; prin aceasta mâncările au un gust mai bun şi o aromă mai plăcută decât în stare naturală şi se mistuie mai uşor, prin faptul că nu sunt aşa tari şi îndesate şi se desfac mai cu înlesnire, aşa că stomacul munceşte mai puţin pentru ca să le digere.

Coada boului. — V. *Lumânare*.

Coada lupului. — V. *Lumânărică*.

Coada mielului. — V. *Lumânare*.

Coada şoricelului, *sorocina* (*Achillea millefolium*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee care creşte prin livezi şi pe marginea pădurilor. In medicină se întrebuinţează vârfurile înflorite, sub formă de ceaiu din 20 la 1000. — La *ţară* se culeg vârfurile înflorite, se usucă şi se păstrează în loc uscat. La nevoe se iau cam 20 gr., se fierb într'o jumătate litru apă, se strecoară se îndulceşte cu zahăr şi se bea căldicel, câte o ceaşcă de 3 ori pe zi, pentru a vindeca tusa uşoară, provenită din răceală, atât la oameni

Fig. 114.—Coada şoricelului

mari, cât şi la copii, precum şi pentru curăţirea sângelui. Pe *dinafară* coada şoricelului se întrebuinţează la *răni*, peste cari se presară praf făcut din această plantă.

Coada vacei. — V. *Lumânărică.*

Coagul. — V. *Cheag.*

Coaltar. — Gudron extras din cărbune de pământ, negru, cu miros tare. Se întrebuinţează ca dezinfectant, în spălături, injecţiuni, praf.

Coapsă, *arm, cesvârtă, ciosvârtă.* — Partea corpului care se întinde dela şold şi stinghie până la genunchiu. Coapsa este formată de un singur os, *femur*, care se uneşte în sus cu trunchiul, pentru a forma şoldul, iar în jos cu gamba spre a forma genunchiul. Osul este îmbrăcat de 11 *muşchi* foarte puternici, cari mişcă coapsa în timpul mersului în sus, în jos, înăuntru şi în afară. Ea are o *arteră* foarte mare, numită *femurală* cu ramurile ei, cari duc sângele în toate părţile coapsei, de unde se întoarce prin *vine* numeroase. Mai are *nervi* cari însufleţesc muşchii şi *pielea*, care este fină, căptuşită de un strat de grăsime. Coapsa poate fi atinsă de inflamaţiile, de toate *rănirile* posibile, de *abcese, brâncă*, etc. La ea se mai pot vedea *anevrisme* şi diferite *tumori*. Osul poate fi *rupt* în diferite locuri şi *scrintit*. Nervii pot produce diferite dureri (*nevralgii*), în deosebi nevralgia *sciatică*. Dar toate aceste boale nu prezintă nimic particular şi li se vor da aceleaşi îngrijiri şi aci ca şi în celelalte părţi ale corpului.

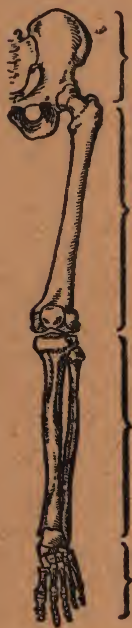

Fig. 115.— Scheletul membrului inferior

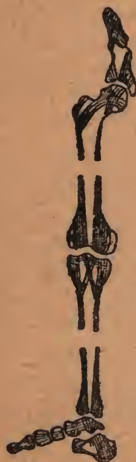

Fig. 116.—Sistemul traectorial în vasele membrului inferior

Coarda ielelor. — V. *Silnic.*

Coaste. — Coastele sunt oase curbate în formă de arcuri, cari formează în cea mai mare parte pereţii pieptului, în care se află inima şi plămânii. Pentru aceasta coastele se unesc înainte cu şira spinării. Sunt în număr de 12 de fiecare parte, adecă 24 cu totul; se numără de sus în jos şi anume coasta 1, 2, 3, etc. Inima bate între coasta a patra şi a cincea din stânga. La oamenii slabi coastele se văd pe sub piele şi se pot număra. Se pot frânge printr'o lovitură aplicată deadreptul asupra lor, sau printr'un alt accident. *Fracturile* de coaste se complică uneori de rănirea, sau inflamaţia plămânului, de pleurezie, etc., complicaţii cari se pot ameliora şi vindeca printr'o îngrijire deosebită, Fractura coastei se cunoaşte prin aceea că bolnavul simte în locul ei o durere foarte mare, care creşte prin cea mai mică mişcare, prin pipăire, prin mişcările respiraţiei. In cazurile de fractură se recomandă cea mai mare odihnă şi aplicarea repede a unui *bandaj de corp* destul de strâns, care împiedecă dizlocarea capetelor osului rupt şi micşorează durerea. De multe ori, fără să te loveşti, simţi în

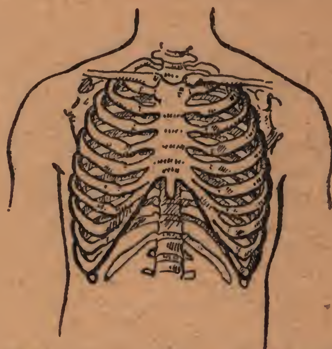

Fig. 117. — Scheletul toracelui (ca să se vadă coastele)

dreptul coastelor o durere vie, care se mărește prin apăsarea cu degetul pe locul dureros. (nevralgia *intercostală*), datorită nervilor cari merg printre coaste.

Cobai (sau porc de India). — Este un animal mic, cam cât puii de iepure, întrebuințat mult în laborator, de către medici, pentru experiențe. In corpul lui se prind foarte ușor microbii ofticei, ai dalacului, ai difteriei, de aceea servește mult când se fac cercetări cu acești microbi.

Coca. — Foile arborelui *Erythroxylam coca* din America, întrebuințate ca: stomachic, calmant și nutritiv. Principiul activ: *cocaina*. Se dă: praf de foi 4—6 gr. în electuar, în pastile, în buline, extract: 2—4 gr. în poțiune, tinctură alcoolică: 5—15 gr., elixir și vin: 15—30 gr., infuzie (ceaiu): 5—10 la 10000.

Cocaină (Cloridrat de). — Este un alcaloid extras din *coca*. Se întrebuințează ca *analgezic*, în durere de stomac, tusă măgărească, oftică, răul de mare. Ca *anestezic* se întrebuința altă dată mult sub forma de injecții sub piele; din cauză că este otravă puternică a fost înlocuit în cazurile când voim să facem operații mici la ochi, la dinți, pe piele, la amigdale cu alte medicamente mai puțin otrăvitoare (cum este novocaina de exemplu). In operațiile la ochi se întrebuințează (3—5%) mai cu seamă sub formă de picături, iar în cazurile când dorim se suprimăm unele dureri oculare sub formă de alifie (1/20). — *Otrăvirea* cu cocaină are următoarele semne: căldură în obraz, turburarea vederii, lărgirea pupilelor, apăsare în piept, puls mic, excitație, la unii moleșeală. *Tratament:* vom face ca bolnavul să verse gâdilându-i omușorul, sau dându-i ipeca, apoi fiertură de coaje de stejar, de frunze de nuc, sau tanin, pentru a forma un tanat insolubil. Se mai dă cafea, ceaiu, șampanie, muștare la pulpe, injecții de cafeină, de eter, sau inhalații cu nitrit de *amil;* respirație artificială (vezi *Asfixie*).

Cocainomanie. — Este intoxicația cronică prin cocaină. După câtva timp de întrebuințare această otravă devine o necesitate, fără de care organismul nu se simte bine. Cocaina de obiceiu se trage pe nas (ca tabacul) și mai rar se ia sub formă de injecții. Cocainomania se răspândește mai repede ca celelalte *toxicomanii*, căci printr'un simplu gest discret praful ucigător, fără miros denunțător și care nu pătează, e dus la nas, aproape fără să fie văzut. Beția cocainică, la fel cu cea de *opiu* produce o stare de bucurie, dar pe când opiul e calmantul ce dă liniște deplină, cocaina este excitant violent. Beția de cocaină constă la, început, într'o senzație de frig la față, pielea devine palidă, vărsături, palpitații și insomnie. — La cei obișnuiți, aproape imediat, se produce o stare de bine, specială, care durează două, sau trei ore și care se va traduce în afară printr'o mulțumire de sine, vioiciune a trupului și a spiritului, un sentiment adânc de putere și de inteligență superioară. Cocainomanul își găsește memoria excelentă, judecata sigură, se înflăcărează, devine vorbăreț, gesticulează, face jocuri de cuvinte, proaste deseori. După cele trei ore de încântare urmează apoi tristețea, desperarea, spaima. Dar dela o vreme, tot mărind dozele, memoria și voința slăbesc. digestia e greoaie, constipația alternează cu diareia. *Tratamentul:* Oprirea cocainei și internarea bolnavului într'un spital ori sanatoriu. Să se ia severe măsuri contra traficanților și localurilor clandestine unde se practică toxicomaniile.

Coccyx, *osul noadei*. — Este așezat sub osul *sacrum* (osul crucii) la partea de jos a șirii spinării.

Cochinadă, *cochinar*. — V. *Scarlatină*.

Coci. — Caută la *Microbi*.

Cocoașă, *gheb* (lat. *gibbus*). — *Cifoză*, sau *scolioză*, cocoașa se află mai întotdeauna în spate, mai rar în dreptul coastelor, sau la piept. Rar se întâmplă ca această cocoașă să fie din *naștere*. Uneori această ghibozitate din naștere nu zdruncină sănătatea și copilul poate trăi. Alteori însă ea este semnul unei stări bolnăvicioase (*rachitism*), care nu se vindecă decât printr'o căutare îndelungată și cât se poate de îngrijită. Oprește creșterea corpului, pieptul rămâne mai strâmtat și rău conformat, ceeace împiedecă plămânii de a respira bine, din care pri-

cină acei copii sunt slabi de piept și trebue păziţi bine de răceală. Când ghebul este prea mare este bine să-l înconjurăm cu perinuțe de vată și să-l acoperim cu o căptușeală mai groasă, ca să nu fie supus la lovituri. De multe ori copilul se naște sănătos, crește bine până la o vârstă oarecare, când, printr'o întâmplare nenorocită, a căzut pe șira spinării și și-a rupt'o. In locul rupturii șira s'a încovoiat și, dacă cumva copilul nu moare, ea se vindecă încovoiată. Alteori fără să cadă și să-și rupă șira spinării, i-se umflă și-l doare șira spinării, care începe a se încovoia din ce în ce mai mult (*boala lui Pott*). Se mai poate întâmpla ca șira spinării să se strâmbe din pricina unei atitudini vicioase, în școală. In acest caz cocoașa poate să se întindă la mai multe inele și să fie astfel mai mare. Boala lui Pott se poate vindeca numai prin operaţie și foarte bune îngrijiri. Celelalte cazuri se vindecă prin măsuri igienice și un tratament special.

Cocoloș. — V. *Porumb*.

Codeină. — V. *Opiu*.

Codoform. — Este un preparat compus din codeină, bromoform, belladonă, aconit, terpină și benzoat de sodiu, menit să oprească tusa, să liniștească pe bolnav, mai ales în tusa fumătorilor, tusa uscată, nervoasă. Se prezintă sub forma de pastile, din cari se dau bolnavilor adulţi câte 5 pe zi, iar copiilor peste 5 ani câte 2—3 pe zi. Sub formă de sirop este și mai ușor de luat, având un gust plăcut, dându-se câte 2—4 linguri adulţilor în 24 de ore și câte 2—3 linguriţe copiilor mai mari.

Coji de lapte. — V. *Impetigo*.

Cojocna. — Staţiune balneară aproape de Cluj. Apele conţin foarte multă sare și pucioasă. Se recomandă în reumatism, gută, scrofuloză, tuberculoza osoasă.

Cola africană (*Cola acuminata*, fam. malvaceelor). — Se întrebuinţează semințele. Principiul activ : *cafeina*, *teobromina*, *kolanina*. Se dă în diareele cronice, în *doză :* tinctură alcoolică : 2—16 gr., extract fluid : 1—5 gr., pulbere : 6—10 gr., în infuziune, vin : 30—60 gr.

Colăceii babei. — V. *Nalbă*.

Colagog (dela grec. *cholé*, fiere, bilă și *agein*, a alunga). — Medicament care face să iese fierea prin maţe, odată cu materiile fecale.

Colaps (lat. *collabori*, a cădea). — Insemnează o scădere repede de putere, fără leșin propriu zis cum se întâmplă în unele boale grave : febra tifoidă, pneumonie, etc. In stările de colaps se recomandă muștare la pulpe și picioare, ventuze uscate pe spate și piept, fricţiuni tari spirtoase, lovituri cu mâna pe corp, apoi se va acoperi bine bolnavul, punându-i la picioare sticle cu apă fierbinte, sau cărămizi calde. I se vor da pe dinănuntru excitante difuzabile : alcool, acetat, sau carbonat de amoniac, eter, mosc, sau se vor face injecţiuni sub piele cu eter, cafeină, uleiu camforat. Când colapsul vine în urma unei emoragii, pe lângă tratamentul de mai sus, se vor face injecţiuni sub piele, sau în vine, cu ser artificial.

Colargol. — Argint coloidal. Antiseptic destul de puternic, nu este toxic. Se dă în boalelel infecţioase, în soluţiune glicerinată, în pilule, injecţiuni subcutanate, sau intravenoase. Doză : 5—15 ctgr. pe zi. Se întrebuinţează mult în bolile de ochi, punându-se câteva picături zilnic dintr'o soluţie de 0.20 ctgr. la 10 gr. apă.

Colchicină. — V. *Brândușă de toamnă*.

Cold-Crem. — Pomadă formată din ceară, uleiu de migdale dulci, tinctură de benzoe (smirnă), apă și esenţă de trandafiri. Este o alifie moale, cu miros plăcut, dar care se râncezește iute. Când este proaspătă înmoaie pielea și se poate întrebuinţa atunci când aceasta este iritată, sgâriată, crăpată și produce mâncărime. Nu trebue să facem abuz ungând pielea în fiecare zi, fiindcă ea astupă porii și împiedecă funcţiunea lor regulată.

Colecitsită (grec. *chole*, fiere, bilă și *kistis*, beșică). — Inflamaţia sau aprinderea beșicii fierei (veziculei biliare).

Coledoc (gr. *chole*, fiere, bilă și *dochos*, care conduce). — Canal care duce fierea din ficat până în maţul subţire, în duoden.

Colemie (grec. *chole*, fiere, bilă și *haima*, sânge). — Trecerea, sau văr-

sarea fierei în sânge; este tot una cu *gălbinarea* sau *icterul*.

Coleră sau **Holeră**. — Leagănul colerei este India unde se cunoaștea de pe vremurile cele mai îndepărtate și unde bântue aproape în fiecare an, cum ar fi la noi frigurile. Dar acolo nu este așa de gravă ca pe la noi, poporul fiind obișnuit cu ea. Prima epidemie de coleră s'a ivit în Europa, în 1830. Se întinde foarte ușor și agentul de cepătenie al propagărei ei este omul, pe uscat și pe mare, în toate părțile pe unde a pătruns comerțul și civilizația, mulțumită mijloacelor de comunicație. Colera se propagă prin materiile fecale ale bolnavilor, cari murdăresc apa de băut, rufăria, hainele și așternutul, cari, spălându-se, apa duce microbii în pământ iar de aci se duc în apele din puțuri, sau din râuri și apoi prin această apă de băut se întinde repede în toate părțile. Microbul colerei a fost descoperit în 1883 de către învățatul doctor Koch. Acest microb se află în scaunele bolnavilor de coleră, de unde trece în apele de băut. Bacilul colerei este strâmb ca un arc, ca o virgulă, de unde și numele de *bacil-virgulă*, produce un fel de materie otrăvitoare, toxina, care mortifică pielița ce căptușește mațele și care, dacă se resoarbe otrăvește sângele și paralizează nervii organelor circulatoare. — *Semnele boalei*. Colera prezintă forme foarte diferite: unele nu prezintă nici o gravitate, altele sunt cumplite și omoară bolnavul în câteva ceasuri. *Perioada I* numită și *prodromică* este caracterizată prin urdinare. Incuibarea boalei are o durată variabilă, dela câteva ceasuri până la câteva zile. Omul este apucat de dureri în pântece (colici), urmate de scaune, la început de materii fecale apoi bilioase (ca fierea) și seroase, însoțite adeseori de ghiorăituri. La început bolnavul are fierbințeală mică, sau de loc, uneori cu aplecare spre răcirea corpului și câte odată este cuprins de sudori abondente. *Perioada II*. Uneori boala începe deadreptul prin această perioadă. Scaunele sunt foarte dese, nu mai au miros fecaloid, sunt seroase și constituite dintr'un lichid apos, fără coloare, în care înnoată niște flocoane albui ce s'au asemuit cu grăunțele de orez (*scaune riziforme*). Aceste scaune conțin microbii colerei. In același timp se ivesc vărsături de materii apoase, dese, însoțite de dureri de stomac. Bolnavul are o sete arzătoare, nepotolită. Udul care dela început s'a împuținat, acum nu mai e de loc. Limba este albuie, umedă. Pântecele este turtit și la pipăire pare a fi împăstat. Bolnavul slăbește văzând cu ochii, mâinile și picioarele se răcesc, pulsul repede și mic, crampe strașnice, trăsăturile feței se șterg, circulația sângelui începe a se încetini și bolnavul cade într'o stare algidă (rece ca ghiața). Această perioadă poate dura o jumătate de ceas, un ceas, o zi, sau 2 zile Copiii prea mici și bătrânii pot să moară în această perioadă. *Perioada III*, numită și *algidă*. Scaunele se răresc, uneori încetează. Bolnvul se schimbă la față: nasul se subțiează, ochii se înfundă în cap. Are amețeli, vâjiituri de urechi și durere de cap.

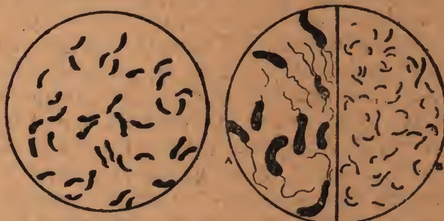

Fig. 118. — **Vibrionul holerei**
a = mult mărit: b = văzut normal

Glasul se subțiează, se taie, se stânge, neliniște mare cuprinde bolnavul care e chinuit de sforțări continue de a vărsa și de dureri sau crampe, mai ales la pulpe, foarte mari. Apoi bolnavul se răcește și mai mult, se acopere de o sudoare rece și vâscoasă, devine nepăsător, în stare de amorțire, cu ochii peste cap și cu lumina lor turbure, până ce moare. *Perioada IV*, sau de *reacțiune*. Dacă omul nu moare în perioada de mai înainte semnele boalei încep a se îmbunătăți, toate funcțiunile se restabilesc, așa că în 12—15 zile bolnavul intră în *convalescență*, care este lungă și se complică adeseori de boale de stomac, de urdinare, de paralizii și de turburări ale inteligenții. Omul vindecat de coleră nu este scutit de a mai fi vreo-

dată bolnav de aceeaşi molimă. *Tratament. Mijloace preventive.* Unele au de scop de a îngrădi boala, în ţara ei de origină, sau în primele locuri pe cari le-a năvălit, prin ajutorul *carantinelor* şi a *cordoanelor sanitare*, cari o închid într'un cerc tare, nepătruns. Pentru aceasta sunt anume regulamente aşa zise internaţionale. Prin urmare prima condiţie pentru a împiedeca împrăştierea colerii este de a asigura curăţenia şi aeraţia oraşelor şi a satelor, apoi a locuinţelor. In timp de epidemie de coleră nu este bine să stăm închişi în casă. Trebue să eşim în fiecare zi, să deschidem ferestrele, pentru ca aerul şi soarele să omoare microbii, curăţenia cea mai mare să domnească în casă, filtrele de apă să fie în stare bună şi să nu aibă nici un fel de miros, latrinele să fie deşertate şi dezinfectate în fiecare zi cu sulfat de cupru. Când se găseşte deja un bolnav în casă, aceste măsuri, trebue luate cu mai mare asprime: bolnavul trebue izolat de ceilalţi locuitori, precum şi persoanele cari îl îngrijesc. Lingeria, vasele, şi toate lucrurile cu cari se serveşte bolnavul, trebue cu amănuntul dezinfectate. Mijlocul cel mai bun de a ne feri de contagiu este: înainte de a ne aşeza la masă să ne spălăm cu apă şi săpun faţa şi mânile şi să ne gargarisim. Apoi să trecem prin flacără, la o lampă de spirt, cuţitul, furculiţa şi lingura, ca şi bucata de pâne. In locul feţei de masă e mai bine să punem o muşama, pe care s'o şetrgem cu sublimat corosiv ($^1/_{1000}$). In timp de epidemie trebue supraveghiată hrana. Nu e nevoe ca omul să-şi schimbe modul lui de traiu, mai ales când trăeşte bine. Trebue să ne păzim de fructele şi legumele crude. Să ne ferim de mâncările cari se mistue greu, să urmăm un regim sănătos şi înfloritor, fără să alergăm după tot felul de băuturi aşa zise anticolerice. Cel obişnuit cu câte puţin coniac, sau rom, poate să urmeze înainte fără însă a trece măsura. In fine, trebue să ne punem în stare de a rezista duşmanului, când ne atacă şi să nu ne irităm stomacul şi maţele prim nâncări şi băuturi, cari pot provoca urdinare. Colera n'are nici o doctorie specială şi tratamentul ei variează după perioada în care se găseşte boala. In *perioada I* trebue să îngrijim bolnavul cât se poate de iute, dela început chiar şi astfel de multe ori reuşim să îndepărtăm atacul adevărat de coleră. Vom da pentru aceasta *laudan* (tinctură de opiu), fie într'un ceai oarecare, fie în clistir, *subnitratul de bismut*, ori *salicilatul de bismut*, 8 până la 10 gr., în 24 ore, în pachete de câte un gram. Vom da în acelaşi timp şi ceaiurile aromatice, de nalbă, de muşeţel, de soc, de izmă, de flori de teiu şi altele. In *perioada II* vom continua cu *laudanul*, vom da şi salicilatul de bismut. Dacă bolnavul varsă îi vom da băuturi de ghiaţă, apă gazoasă rece, apă albuminoasă (vezi acest cuvânt), ceai de mentă, etc. In *perioada III* zisă *algidă* (de răceală) trebue să provocăm, cu ori ce preţ, căldura, să readucem circulaţia şi primenirea sângelui în plămâni. In urma prea multor scaune sângele omului se împuţinează şi se îngroaşe, aşa că el circulă cu anevoinţă, nu se mai primeneşte în plămâni, unde ia oxigen, ci se încarcă cu acid carbonic şi inima îşi pierde toate puterea. Trebue dar să împiedecăm moartea care vine prin oprirea circulaţiei sângelui şi din încetarea răsuflării. Intrebuinţăm când *căldura*, când *frigul*. Căldura se întrebuinţează sub formă de cărămizi calde la picioare, fricţiuni uscate, cu peria, sau cu mănuşi aspre de păr, fricţiuni umede cu flanelă înmuiată în rachiu, sau oţet camforat, sub formă de băi calde, sau de băuturi calde. Frigul se întrebuinţează sub formă de idroterapie, de apă rece, sau cu ghiaţă pe dinăuntru şi pe dinafară. Unii mai întrebuinţează şi urticaţiunea (bătaia cu urzici), care se poate înlocui cu fricţiuni făcute cu spirt, sau cu esenţă de terbentină, etc. Dăm băuturi stimulente, sub formă de ceaiu rusesc, de romăniţă (muşeţel), de izmă, melisă, cafea şi altele. Se mai dă oţetul de ţipirig (acetul de amoniac), 8—10 gr. eterul 1—2 gr., etc. Bolnavul va bea într'una cantităţi mari de apă, pentru ca să se înlocuiască apa pierdută prin scaunele multe. Alţii introduc apă prin clistire. Se poate injecta în sângele vânos al bolnavului apă sărată pentru a subţia sângele care s'a prea îngroşat. Cel mai bun

lichid de injectat, *serul artificial*, este: apă distilată, 1000 gr., clorur de sodiu (sare) 7 gr., sulfat de sodă (sare amară) 10 gr. Acest lichid trebue să fie cald de 38 până la 44 grade centigrade. Trebue să injectăm 2 până la 2½ litruri odată şi într'un sfert de ceas. Se recomandă foarte mult acidul lactic, ca profilactic, în doză de 4—6 gr. pe zi, iar în perioada III (algidă) 15—20 gr. şi anume: apă 800 gr., acid lactic 15—20 gr. Să se bea din când în când câte o jumătate pahar. In *perioada IV*, când reacţiunea este francă şi normală, nu mai avem de combătut decât câteva simptome gastro-intestinale, prin mijloacele arătate la începutul tratamentului. In caz când reacţiunea este gravă, neregulată şi complicată vom redeştepta acţiunea nervoasă prin alcool, cafeină, injecţii de eter, idroterapie, etc. Cetitorul nu se va încumeta să trateze el colera. Cel mai bun mijloc de a preveni boala, în timp de epidemie, este să se facă injecţii cu vaccin anticoleric, tuturor celor din acelaşi localitate. Acest vaccin a dat rezultate foarte bune totdeauna şi este singurul mijloc de a opri marile epidemii de choleră.

Coleră infantilă, *colera copiilor*. — V. *Intestin* (*Enterita coleriformă*).

Colerină, colera noastră, colibaciloză. — Se iveşte în timpul verii, când facem abuz de mâncare luând băuturi acide şi foarte reci, fructe verzi, necoapte. Se arată uneori printr'o indispoziţie repede, prin scaune numeroase, lichide ca şi apa, însă puţin dureroase, sete şi fierbinţeală moderate. Alte ori ea se arată cu furie mai mare: pe lângă urdinare, bolnavul mai are vărsături dese şi verzui ca fierea, o durere mare şi arzătoare la stomac şi maţe, răcirea corpului, câteva crampe (dureri) în membre, mai ales la pulpe şi sfârşeală. Colerina este o formă de *diaree* dar poate fi şi un simptom dela începutul colerii, sau chiar o formă mai uşoară a acestei boale, când ea bântue în mod epidemic. Colerina îşi are microbul ei, care se numeşte *colibacil* şi care trăeşte de obiceiu în intestine, în mod nevinovat, dar printr'o cauză oarecare, răceală sau abuz de mâncare, sau de băuturi reci, el începe a se înmulţi şi a produce *toxine* în cantitate mare, cari dau naştere la această diaree, numită colerină. *Tratament*. Odihnă la pat, dietă la mâncare, sau mai bine bolnavul nu va mânca nimic în 24, sau chiar 48 de ceasuri, ci va bea apă curată sau fiartă (dietă idrică), o apă minerală oarecare, ceaiu slab cu puţin coniac, sau rom, limonadă cu acid lactic, în cantităţi mici. In cazurile grave se vor face injecţii sub piele cu ser artificial (apă sărată), clistire mari cu apă caldă, cataplasme calde, pe pântece şi sticle cu apă caldă, în jurul corpului. După 2—3 zile, bolnavul va fi pus pe regim lactat: la început lapte tăiat cu apă curată, sau cu apă de

Fig. 119. — Colibacili
A = normali; B = mult măriţi

var, apoi lapte curat, iar mai târziu supă, ouă, până se va ajunge la regimul ordinar. Ca medicamente se recomandă preparatele de opiu, mai ales laudan câte 5—10 picături în apă, de 3—4 ori pe zi, bismut, dermatol, cretă preparată, apă de var, tanin, ratanie, nitrat de argint, etc., spălături intestinale simple sau medicamentoase, se mai recomandă pe dinăuntru apă albuminoasă (bătută cu albuş de ou) şi clistire cu rădăcină de nalbă, cu capete de mac, cu scrobeală.

Colesterină. — Substanţă biliară care se găseşte mai ales în calculii (pietricelele) ficatului.

Colibă. — V. *Locuinţă.*

Colibacili. — V. *Microbi.*

Colibaciloza. — V. *Colerină.*

Colibiţa. — Staţiune climaterică în jud. Bistriţa-Năsăud; bună pentru căutarea bolilor de plămâni şi slăbiciune generală fizică. E aşezată la 800 m. înălţime în mijlocul unor păduri. Are şi un sanatoriu.

Colică epatică sau **hepatică**. — V. *Epatică.*

Colici, *dureri de pântece, mătrice, vătămătură.* — Prin *colici* se înţeleg mai mult durerile de intestine *colici intestinale*, cari la copiii mici se cunosc sub numele de *mătrice*, sau *matrinchină.* Aceste dureri se deosebesc de celelalte dureri cari sunt de natură nevralgică, reumatismală, etc., sau de acele cari sunt localizate în piele, sau în muşchi. Se mai deosebesc şi de aşa zisele *colici epatice* sau de *ficat*, *colici nefretice* sau de *rinichi*, cari îşi au punctul lor de plecare din aceste două organe, de *colicile saturnine* sau de *plumb. Colicile intestinale* se arată printr'o durere, mai mult sau mai puţin tare, ce se măreşte la cea mai mică mişcare şi se însoţeşte de un fel de nelinişte, de paloarea feţei cu ochi tăiaţi, de o sfârşeală şi o durere care ni se pare că ne sfâşie, ne rupe, sau ne arde şi care este mai puternică în jurul buricului. In acelaş timp bolnavul simte trebuinţa de a eşi afară şi în cele din urmă el scoate ceva materii lichide, alte ori se duce degeaba. Această trebuinţă de a merge afară nu se află decât la colicile intestinale, ceea ce ne pune pe cale de a le deosebi de celelalte dureri ale pântecelui. *Mătricea* este cea dintâiu durere, mai de seamă, pe care o simte copilul după ce s'a născut, din care pricină ţipă, se svârcoleşte, îşi sgârceşte picioarele, lapădă ţâţa din gură. Această stare ţine până ce îl scoate afară şi atunci face nişte materii lichide şi verzui, cu flocoane albicioase. Odată cu aceste materii ies şi gaze (vânturi), după care copilul se linişteşte. Mai mult sufăr de aceste colici copiii slabi, piperniciţi, rău desvoltaţi, cu toate că ele se pot vedea uneori şi la copiii robuşti, cu înfăţişare sănătoasă. Cauzele mătricii sunt mai multe: în primul rând este hrana rea, când copilul se hrăneşte cu *biberonul* şi atunci sau laptele de vacă nu este bun, sau că biberonul nu se ţine în stare curată. Dacă este hrănit de mamă, poate avea dureri pentru că mama nu se nutreşte cum trebue, sau că mănâncă lucruri a căror proprietăţi iuţi trec în lapte: fasole, varză, ceapă, salate cu oţet şi altele, ori că mama este prea ostenită, supărată, emoţionată, nedormită şi atunci laptele nu este tocmai bun. Pentru oameni mari colicile intestinale de asemenea îşi iau naştere dintr'o abatere dela regim: sau că mănâncă prea mult odată, sau că hrana n'a fost bună şi nu s'a putut mistui bine, fructele şi legumele acide, crude, băuturile reci, mai cu seamă cele luate când corpul este înăduşit, *Tratament.* Mai întâiu de toate trebue căutată cauza boalei şi împrejurările în cari se arată pentru ca, acestea fiind depărtate, să se risipească boala şi să se poată ocoli pe viitor, ca să nu mai revie. In cazurile obişnuite de mătrice mamele dau copiilor, pentru a le calma durerile, diferite ceaiuri: de izmă, muşeţel, anason, angelică, chimion, cimbru de câmp, etc., iar pe pântece le pun cârpe calde, cataplasme calde de făină de in, simple sau stropite cu câteva picături de laudan, sau îi ung pe pântece cu uleiu camforat, de camomilă (muşeţel), sau acopere pântecele cu vată, sau flanelă caldă. Se va da copilului să sugă regulat şi de mai puţine ori. In lapte se poate pune o apă alcalină, sau *apă de var* (5—10 gr., la un bibeorn), sau *dextrină* (1 linguriţă de cafea). Copilului nu i-se va da nimic altceva de mâncare decât numai lapte fiert, sau sterilizat, unt de ricină, sau i-se va pune câte o clismă, după cari se uşurează. Ne vom feri a da copilului picături de opiu, de flori de maci, cari sunt foarte periculoase. La oamenii mari se va da curăţenie (unt de ricină, 30 gr., sau sulfat de sodă, ori de magnezie, 20 gr.), iar pe pântece se vor pune cataplasme cu laudan, cârpe calde, muştare, şi diferite unsori calmante ca mai sus. Bolnavul se va feri de răceală şi umezeală, va mânca mâncări uşoare, se va păzi de substanţe feculente, acide şi excitante. O poţiune foarte bună pentru adulţi este: apă de mentă, apă de melisă, câte 30 gr., apă cloroformată, 100 gr., laudan, *30 picături*, apă de laur-cireş, 10 gr., sirop de flori de portocale, 30 gr.: să se bea la fiecare ceas câte o lingură.

Colici nefretice. — V. *Rinichiu.*

Colir. — Medicament care se pune în ochi sub formă de picături. Colirele se prepară cu apă la care se adaugă diferite substanţe medicamen-

toase, cum ar fi : piatra iadului (nitrat de argint), atropină, sulfat de cupru, sulfat de zinc, etc. Se pun în ochi cu un instilator, sau cu o sticluţă cu dop de sticlă, cu care se numără picăturile. Nu este bine să se întrebuinţeze când este vorba de ochi, decât numai medicamente prescrise de doctor, căci dacă ne-am lua după babe, sau după îndemnul altor oameni, cari ne spun că şi ei ar fi suferit de aceeaşi boală, am putea să ne stricăm ochii şi să ne pierdem vederea pentru totdeauna.

Colită (gr. *kiolon*, intestinul, sau maţul gros şi terminaţiunea *itis*, care însemnează inflamaţie). — Se numeşte astfel inflamaţia colonului, adică a maţului gros; ea este de mai multe feluri : cataralã, sau superficială, mucoasă, câteodată ulceroasă, sau ulceromembranoasă. In colită *simplă*, sau *catarală*, bolnavul are diaree (urdinare). Când colita este mai gravă pe lângă diaree bolnavul are dureri scremături şi uneori scaune cu sânge. Leziunile colitei simple se văd în colera noastră, în colera epidemică, în febra tifoidă şi în alte boale în cari bolnavul are diaree. Colita *mucoasă*, care se mai numeşte şi *foliculoasă*, sau colita *ulceroasă* simplă, se arată mai cu seamă la copiii neîngrijiţi, rău hrăniţi şi atinşi de diaree cronică (învechită); ea se mai vede la ofticoşi. Colita *ulceromembranoasă* se deosebeşte prin formarea şi deşertarea de falşe membrane (pieliţie). *Tratamentul* colitei este acelaşi ca şi al *enteritei*. In colita care seamănă cu dizenteria, vom recomanda bolnavului repausul în pat, apoi i se va da o doză de calomel, 40 până la 60 ctgr. Pe pântece se vor aplica în permanenţă cârpe muiate în apă caldă, acoperite de tafta gomată, sau de muşama, ori de gutapercă. Bolnavul se va hrăni cu apă de var, cu ouă, carne crudă rasă. In fiecare dimineaţă se va da bolnavului o mică doză de sulfat de sodă (4—5 gr.), în apă de Vichy, sau sare de Carlsbad, o linguriţă, în timp de 15—20 zile. Când sunt răni pe maţe se vor face clizme astringente, de exemplu cu : acid tanic, 4 gr., gumă arabică, 60 gr., apă fiartă 1000 gr. laudan, 25 picături.

Colocint. — Fructul plantei *Cucumis colocynthis*, din fam. cucurbitaceelor, originară din Africa, se cultivă în Europa, în Spania şi Archipelag. Lucrează ca purgativ drastic foarte violent, din care pricină se întrebuinţează foarte rar. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de : extract, 10—30 ctgr., praf, 20—50 ctgr. Pe *dinafară* se dă tinctură, 1—5 gr. la 45 gr. unt de ricină, ca liniment, sau unsoare (o linguriţă de cafea se pune pe pântece şi se fac trăsături cu ea, dimineaţa şi seara, ca purgativ). *Otrăvirea* cu colocint are ca semne : vărsături continue, moleşeală, răcirea mânilor şi picioarelor. La început până nu s'au ivit vărsăturile, trebue să le provocăm prin gâdilirea omuşorului, sau dând ipeca, apoi se va da laudan 20 picături, într'o lingură de apă, sau în clismă,stimulente, fricţiuni, sticle calde, băuturi îndulcitoare, cataplasme, lapte.

Colodiu. — Este o soluţie de fulmicoton (praf de bumbac) în eter, la care se adaugă o cantitate mică de alcool. In medicină se întrebuinţează pe dinafară, când voim să acoperim o rană, o sgârietură, ca să nu vie în atingere cu aerul. Pentru aceasta ungem acel loc cu un pumătuf înmuiat în colodiu, iar acel strat de colodiu, după ce s'a evaporat eterul, se transformă într'un fel de pelicioară foarte fină, impermeabilă, foarte aderentă, care rezistă la apă şi la alcool şi nu poate fi ridicată decât numai cu ajutorul eterului. O rană astfel acoperită este la adăpost de aer şi de praf. Dacă la 15 gr. de colodiu punem 1 gr. de unt de ricină, avem *colodiu elastic* sau *ricinat*. care se usucă mai încet, însă este mai solid şi se lipeşte mai tare.

Collo-iode (*Dubois*). — un preparat bun al iodului, format din iod coloidal 3 ctgr. pe 1 c.m.c. sub formă de iod hidraţi amino sodici. Se administrează în cazurile de sciatică, reumatism articular, sau diformant, gută, arterioscleroză, sub formă de soluţie, câte 10—60 pentru adulţi şi 8-20 pentru copii. Nu produce fenomene de iodism, cu alte preparate de iod, fiind deci cu mult mai uşor de suportat.

Colori sau **culori veninoase**, *văpseli otrăvicioase*. — Văpselile se întrebuinţează într'o sumedenie de lucruri pentru a le da o înfăţişare mai plăcută. Astfel se văpsesc bomboanele, vinurile

și licorurile, îmbrăcămintea (ciorapii, cămășile colorate, unele stofe), perdelele, tapetele de hârtie. Diferitele jucării pentru copii, cari sunt văpsite cu culori otrăvicioase, devin periculoase pentru toți cei ce umblă cu ele. Cele mai primejdioase sunt *colorile minerale*, mai ales *verdele*, care cuprinde *arsenic*, apoi *albul*, care poate să fie făcut cu *plumb roșu viu*, făcut cu chinavar, care cuprinde *mercur* (argint viu), *albastrul*, care se face cu *cupru*. Sunt unele văpseli de *origine organică* tot așa de veninoase: anilina, fuxina cu derivatele lor, cari dau frumoase colori de violet și roșu. Aceste culori aplicate pe piele, cu veștmintele, pot produce erupțiuni foarte supărătoare, dureroase și de lungă durată, iar luate pe dinăuntru pot da semne de otrăvire: dureri de stomac, la mațe (colici), sudori reci, răcirea mânilor și picioarelor. Se înțelege că în toate aceste cazuri de otrăvire se va chema cât se poate mai grabnic un doctor. Trebue să fim cu mare băgare de seamă ori de câte ori umblăm, sau întrebuințăm, lucruri văpsite și să nu pierdem din vedere că *ori ce văpsea, care nu ține la cea mai mică frecare, se prăfuiește și cade de pe obiect*, este în totdeauna o văpsea otrăvicioasă. Să băgăm de seamă ca copii să nu ducă la gură tot ceeace le cade în mână. Văpselile otrăvicioase sunt oprite de lege și fabricanții, împreună cu negustorii, sunt răspunzători de întrebuințarea lor.

Colostru, sau **corastră**. — Cel dintâiu lapte al femeei, după ce a născut. El este puțin purgativ și prin urmare foarte bun pentru copii, pe care îl ajută să dea afară *meconiul*.

Colți de lup, — Bucățele mici de os cari se deslipesc dintr'un os mort și ies afară printr'o fistulă, împreună cu puroiul.

Colțuni. — V. *Ciorapi*.

Collubiazol. — Preparat cu rubiazol, este un bun dezinfectant în angine, rino-faringite, gingivite, amigdalite simple, etc., întrebuințându-se sub formă de badijonări, gargară, sau instilații.

Columbo. — Rădăcina unui arbust numit *Cocculus palmatus*, din fam. menispermaceelor, care conține un principiu activ: *colombina*, sau *berberina*. Lucrează ca tonic stomachic puternic. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de: extract, 20 ctgr. până la 1 gr. praf 50 ctgr. până la 4 gr., tinctură: 5—15 gr.; vin: 50—100 gr.: ceai, din 10 la 1000.

Columna sau **coloana vetrebrală**, *șira spinării*. — Columna, sau coloana vertebrală este formată dintr'un șireag de oscioare suprapuse, numite *vertebre*, în număr de 24 și anume: 7 la gât, 12 la spate, 5 în dreptul rinichilor apoi, *sacru* (osul crucii) și *coccix* noada cari se compun tot din vertebre cusute între ele. Fiecare vertebră prezintă înainte o umflătură numită *corpul* vertebrei ale cărui fețe de sus și de jos, cari sunt puțin găunoșite, răspund la celelalte vertebre, înapoi și pe laturi o jumătate de inel, *arcul* vertebral, care înconjură *canalul* vertebral în care se află *măduva spinării*. Acest arc, în dreptul unirii lui cu corpul, prezintă de fiecare parte câte o scobitură, una în sus și cealaltă în jos cari, împreună cu acele ale vertebrelor de sus și de jos, formează *găurile de conjugațiune* (unire), prin care ies nervii măduvii. Arcul dă naștere, între altele, la niște ridicături, sau apendice, dintre cari patru verticale, *apofizele articulare*, două transversale, *apofizele transverse* una orizontală, *apofiza spinoasă*. Această din urmă, cu toate similarele ei, formează *spina dorsală* sau *șira spinării*. Articulația, sau încheierea vertebrelor între el, se face printr'un disc, așezat în găunoșirea corpului vertebrelor și prin unirea apofizelor articulare cu vecinele. Vertebrele sunt

Fig. 120—Coloana vertebrală

Fig. 121.—Sternul coastele și șira spinării, văzute de sus

unite între ele prin ligamente puternice. Şira spinării poate face mişcări de flexiune (îndoire), de extensiune (întindere), de înclinare laterală, de torsiune (sucire) şi de rotaţiune (învârtire) prin ajutorul unor muşchi puternici, cari se prind de ea. Fiecare mişcare a columnei vertebrale pune în mşcıare mai multe articulaţiuni (încheieturi), fiecare îndoire într'o parte oarecare o strâmbează în formă de arc, iar când ea se întoarce asupra ei însăşi are forma unei spirale — *Fracturile şi luxaţiunile columnii vertebrale.* Ori ce fractură, sau frântură, precum şi orice luxaţie (scrintire) a vertebrelor, prezintă o mare gravitate din pricina măduvii spinării, care se află în canalul format de ele, aşa că o bucată de os rupt, sau o dislocare a unei vertebre poate apăsa, lovi, sau rupe măduva şi prin urmare să dea naştere la o paralizie a mişcării şi a sensibilităţii picioarelor (dambla de picioare), sau o turburare în slujba beşicii şi a maţelor. Când sunt atinse vertebrele dela gât omul poate muri repede. In toate aceste cazuri nenorocite trebue ridicat bolnavul, cu cea mai mare băgare de seamă şi întins pe un pat într'o poziţie dreaptă, orizontală, cu capul pe acelaş plan cu picioarele, până ce va sosi doctorul, care va imobiliza vertebrele cu ajutorul unui aparat special, până când ele se vor vindeca, combătând în acelaş timp inflamaţia (aprinderea) măduvii, paralizia beşicii, etc.—*Caria vertebrelor.* Vertebrele se pot caria, sau putrezi ca orice os, după cum se vede la *rachitism* (vezi acest cuvânt), la copiii limfatici şi scrofuloşi şi această boală este întotdeauna foarte gravă. Caria începe

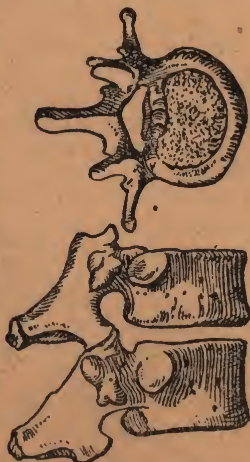

Fig. 122.— Vertebrele văzute din profil. Sus a 3-a vertebră văzută perpendicular

printr'o durere într'un punct oarecare a columnei vertebrale, durere care se măreşte prin apăsarea cu degetul şi prin mişcările trunchiului, cu fierbineţală, slăbire, lipsă de poftă de mâncare, urdinare şi alte semne, cari spun că o parte a sistemului osos este aprinsă (inflamată) şi supurează (face puroiu). Apoi vertebra, sau vertebrele atinse, se înmoaie, nu mai pot purta greutatea corpului şi se turtesc, iar columna vertebrală se încovoaie formând un *gheb*, sau *cocoaşă*. Dacă turtirea se face repede, măduva este apăsată ca şi în cazurile de fractură şi de luxaţie şi atunci avem paralizia, sau damblaua picioarelor, dacă ea se

Fig. 123. — Diformităţi ale coloanei vertebrale
(a = cifoză ; b = lordoză)

face încet, ca de obiceiu, măduva se obişnueşte, încetul cu încetul, cu apăsarea, care se face şi ea în mod progresiv, şi nu este atinsă în mod grav. Mai în totdeauna se produc abcese, cari, plecând din punctul cariat, vin de se deschid în afară, în apropierea acelui punct, sau în depărtare, în stinghe şi coapsă. Boala se poate sfârşi în două feluri : sau durerea locală trece, vindecarea este deplină, însă însoţită de cocoaşă, sau moartea vine prin sleire de putere. De altfel sfârşitul boalei atârnă mult şi de tratament, de aceea îndată ce un copil se plânge că-l doare spatele, îndată ce vedem că, punând mâna, îl doare într'un loc fix şi că durerea aceasta este mărită prin mişcare, iar copilul este trist, nu doarme bine, îi este frică să se mişte, etc. atunci, fără întârziere, trebue chemat doctorul, care ne va povăţui ce să facem. In această

boală se recomandă aerul curat, soarele, şederea la ţară, sau pe malul mării, lipsă de oboseală, hrană bună, untură de peşte iarna etc. — *Deviaţiunile* sau *strâmbăturile columnei vertebrale.* Adeseori şira spinării prezintă deviaţiuni, sau strâmbări, într'o parte oarecare, din pricina unei, sau unor, vertebre cari se apleacă într'o direcţie anormală, formând astfel diformităţi, sau ridicături neplăcute. In aceste cazuri statura omului nu mai este dreaptă, ci se încovoaie ori înainte, ori înapoi, ori în lături; în primul caz avem *cifoză* (cocoşat), în al doilea *lordoza* (plecat înapoi) şi în al treilea *scolioza* (sucit, strâmbat într'o parte). *Cauzele* sunt multe: nemişcarea prea îndelungată, într'o poziţie sau atitudine, în care omul, fără voia lui, înlocueşte lucrarea muşchilor prin lucrarea ligamentelor. Lucrarea neîndestulătoare a muşchilor vertebrali produce inegalitate de apăsare a suprafeţelor articulare, unele asupra altora şi ca urmare inegalitate de întindere a ligamentelor cari unesc vertebrele: unele se strâng, se retractă prea mult, în partea în care nu trebue, iar altele se alungesc acolo unde sunt deja prea lungi, înlesnind astfel reproducerea unor atitudini, sau ţinute rele, cum se întâmplă prin şederea prea îndelungată în şcoală, prin modul de a scrie aplecat, prin şederea mai mult pe un şold sau pe o parte decât pe cealaltă. Intre cauzele cari predispun la aceste sluţiri sunt *creşterea* prea repede, mai cu seamă la etatea de 12—15 ani, apoi lipsa de exerciţiu, condiţiuni rele igienice, o hrană neîndestulătoare, poziţia rea a şcolarilor când cresc, sau scriu, la mese prea înalte, sau prea joase, ţinând corpul prea aplecat înainte, sau prea dat înapoi. Oamenii dela ţară, cari stau aplecaţi la munca câmpului sunt expuşi la deviaţii ale coloanei vertebrale; cei ce poartă greutăţi mari pe spate, sau umeri (cifoză), ori duc greutăţi mari numai într'o mână (scolioză). Diferitele boale, cari micşorează rezistenţa osoasă (oftica, osteita, rachitizmul) sau acţiunea muşchilor (paralizia îndoitorilor spinării), infirmităţile permanente (schioparea), bătrâneţea, toate pot aduce o strâmbare a coloanei. *Tratamentul comun*, adecă pentru toate diformităţile, este *preventiv* şi *curativ*. Cel dintâiu are de scop de a împiedeca boala de a se ivi şi pentru aceasta se recomandă: jocul în aer, alergările, variind adeseori atitudinea; în caz de miopie (vedere scurtă), să se acomodeze masa, sau pupitrul de scris, aşa că copilul să nu stea aplecat, iar scaunul să aibă răzămătoare pentru spate. Se mai recomandă băile de mare, idroterapie, untură de peşte, preparaţiile cu iod. Tratamentul curativ, la începutul boalei, constă în a ţine corpul drept şi a face o gimnastică raţională, medicală, iar dacă boala este ceva mai înaintată se recomandă imobilizarea corpului timp mai îndelungat, pe un pat special, tare, cu saltea de păr, fără perine, în poziţie orizontală. După îndreptarea diformităţii bolnavul va trebui să poarte un *corset* anume făcut pentru acest scop, un corset *ortopedic*. Un lucru nu trebue pierdut din vedere, ori care ar fi varietatea boalei: tratamentul trebue făcut cât se poate mai la începutul boalei, dacă voim să obţinem vindecarea. Nu trebue aşteptat până când oasele se strică de tot şi diformitatea este prea înaintată. In *cifoza* (cocoaşa), după ce boala s'a stabilit, se recomandă *gimnastica suedeză* sub formă de întindere (extenziune) continuă a trunchiului înapoi, *gimnastică franceză*, cu ajutorul scă-

Fig. 124.—Coloana vertebrală în diferitele mişcări ale corpului omenesc

rilor ortopedice pe cari bolnavul se ridică și se scoboară dea-a-îndoasele (cu spatele spre scară), etc. *Lordoza* ((cu spatele încovoiat înapoi) și *scolioza* (un umăr mai ridicat decât celalt) în care columna vertebrală este strâmbată într'o parte, au acelaşi tratament comun. (v. *Mecanoterapie*).

Colutoriu. — Medicament care înlocueşte gargara și se aplică pe gingii, pe limbă, în gât, cu ajutorul unui pumătuf. Colutoriu se face de obicei cu *miericică* (mel rozat), în care se pune borax, clorat de potasă, sau piatră acră, etc.

Coma (dela gr. *koma*, somn adânc). — Un fel de aţipire, mocnire, amorţire adâncă, ce cuprinde pe un bolnav în cursul unei boale. Coma este un semn al unor boale de creeri (emoragie, înmoiere, abces, tumoră, etc.). Se mai vede în spasme (convulsiuni), în isterie, epilepsie, otrăviri (cu alcool, cloroform, opiu), în unele forme ale boalelor infecţioase (scarlatină, pojar, vărsat, febră tifoidă, coleră), în uremie, în diabet. Când coma se iveşte repede, în mod subit, se numeşte *apoplexie*, când ea se iveşte în cursul uneia din boalele generale, mai sus numite, afară de cazurile de otrăvire, mai întotdeauna este un semn al agoniei.

Comarnic. — Localitate de vilegiatură; comună mare pe valea Prahovei, între Câmpina şi Sinaia. Staţiune de cale ferată. Inălţimea 556 metri.

Combustiuni. — V. *Arsuri.*

Compot. — V. *Chisăliță.*

Compresă. — O bucată de pânză fină, subţire, care serveşte la pansarea, sau legarea rănilor. Intocmai ca şi la *faşe* pânza trebue să fie veche, întrebuinţată pe jumătate, bine spălată, fără cusături, fără dungi. Atunci compresa este foarte potrivită pentru a ţine pe loc medicamentele şi vata aplicată pe răni, iar pe deasupra ei se poate aplica cu înlesnire faşa. Pânza poate fi de in, de bumbac şi chiar de lână, numai să fie curată, mlădioasă şi permeabilă. Forma şi întinderea compreselor variază după împrejurări, după trebuinţă, după părţile pe cari se aplică. Sunt comprese în 4 colţuri, ca un pătrat, cari se pun pe pântece, pe piept, comprese lungi pentru orice loc, altele în trei colţuri (colţare sau triangule), altele îndoite ca o basma de gât. Mai sunt comprese găurite la mijloc, sau cu mai multe găuri (ciuruite), altele spintecate în două sau trei, altele încrestate la colţuri şi în formă de pătrat, cum este *crucea de Malta*. Toate aceste forme şi modificări sunt făcute ca să înlesnească aplicarea compreselor pe suprafeţe cu diferite forme, fără să facă îndoituri supărătoare. In fine mai este compresa *gradată*, care se face îndoind de mai multe ori asupra ei însuşi o compresă lungăreaţă în patru colţuri, aşa că îndoiturile să fie din ce în ce mai înguste şi să se acopere între ele din ce în ce mai puţin şi cari îndoituri împreună iau forma unei prizme triunghiulare. Pentru ca s'o ţinem în această stare o pătrundem în mai multe puncte cu un fir de aţă. Aceste comprese gradate servesc la apăsarea metodică a marginelor unei răni, sau a ţine îndepărtate unele părţi ca să nu se apropie între ele, cum se întâmplă cu oasele antebraţului frânt. Dacă în minutul accidentului n'avem nici o compresă la îndemână, ne putem servi de o batistă, căreia îi putem da forma trebuincioasă.

Condilom. — Una sau mai multe tumori, care se observă de obicei în

Fig. 125. — Condilome late ale vulvei

jurul orificiului anal sau în jurul vulvei (fig. 125), având o formă variată: sferică, ovalară, ca o nucşoară, ca o conopidă, ca creasta de cocoş, etc. şi care e de natură sifilitică.

Condimente (lat. *condire*, a drege), *mirodenii.* — Mâncările trebueşc *drese*, pentru ca să aibă gust şi să fie uşor de mistuit. Această dregere se face cu

ajutorul unor mirodenii numite *condimente*, cari dau mâncărilor un gust special, o aromă, iar unele sunt chiar nutritive. Condimentele de căpetenie sunt *sarea*, *zahărul* și *oțetul*, apoi cele *acre* și *aromatice* cu gustul lor înțepător, cu mirosul și gustul lor special. Unele se întrebuințează simple în natură : *ardeiul*, *ceapa*, *dafinul*, *pătrunjelul*, *piperul*, *scorțișoara*, *usturoiul*, *vanilia*, etc. Altele sunt compuse : *muștarul* și diferitele *sosuri*. Folosul condimentelor nu se poate tăgădui. Ele întețesc gustul, măresc cantitatea salivei (a balelor) și a sucurilor stomacului și ușurează astfel mistuirea mâncărilor. Intrebuințate în măsură mică sunt bune, dacă însă facem abuz de ele, ne putem îmbolnăvi. Copilul și adultul trebue să întrebuințeze condimente în măsură mai mică, apetitul lor fiind bun din natură, ele sunt mai trebuincioase pentru omul mai înaintat în vârstă al cărui stomac este mai leneș. Nu trebue să uităm că condimentele iuți, luate în măsură mare și continuu, pe lângă inflamația organelor digestive, mai produc la unii constipație și pot provoca diferite boale de piele.

Condurango. — Este coaja plantei *Gonolobus condurango*, din fam. asclepiadeelor, și se întrebuințează în contra durerilor de stomac, în contra reumatismelor și a nevralgiilor, sub formă de : decoct (fiertură) din 5 la 100, vin 30 gr. pe zi, extract moale 25 ctgr. până la 1 gr.

Congelație, *degerătură*. — De obiceiu degerătura se mărginește numai la o parte a corpului și atunci avem *congelație locală*, spre deosebirea de cea *generală*, când îngheață tot corpul și care este cu mult mai gravă. Cea *locală* poate fi uneori gravă. In aceste cazuri omul își poate pierde pentru totdeauna partea din corp înghețată, sau poate chiar să moară prin supurație mare, mai ales când îi intră puroiul în sânge (septicemie). Părțile corpului cele mai supuse la degerătură sunt acele cari sunt mai depărtate de inimă și cari sunt mai puțin îmbrăcate și chiar descoperite în timpul iernii : nasul, urechile, mânile și piociarele. Pentru a înlesni descrierea degerăturilor locale le vom împărți în trei grade. In *gradul I* pielea are o coloare roșie vânoasă, sau violacee, care piere prin apăsarea cu degetul, pentru a se ivi din nou, îndată ce ridicăm degetul. Circulația sângelui se face cu greu, pielea se îngroașă, așa că partea degerată se umflă, ea este amorțită și îndată ce o apropiem de căldură, de foc, sau în căldura patului, simțim înțepături și mâncărimi foarte neplăcute. De obiceiu aceste semne pier în câteva zile, dar ele se pot ivi din nou, dacă ne expunem iar la frig, atunci degerătura *recidivează* și boala devine *cronică*, așa că mulți sufăr de degerătură în tot timpul iernii și de multe ori mai multe ierni dearândul, la nas, la urechi, sau la degete. In *gradul II* pielea se rănește, adecă mai întâiu se ivesc niște bеșicuțe, ca la vezicătoare, pline cu apă limpede sau roșietică, ce se sparg și în locul lor rămân niște răni vineții, cenușii și fără viață ; arsura este foarte mare și cu mult mai supărătoare decât mâncărimea din gradul I. In forma cronică pielea se îngroașe și se umflă, se crapă și din crăpături se scurge o apă gălbuie, sau negricioasă, care la aer se întărește și formează coji de sub cari țișnește puroi, de multe ori amestecat cu sânge. In *gradul III* boala este și mai gravă ; nu numai pielea este isbită de moarte, ci câte odată și parte din cărnurile de desubtul ei. Pielea are pete livide, pe ici pe colo și este presărată cu beșicuțe pline cu o apă roșietică. In alte cazuri se ivesc pete negre, cari sunt începutul gangrenii, pielea astfel mortificată se deslipește și cade, lăsând în urma ei o rană mare sângerândă. De multe ori cărnurile cad până la oase. Astfel se întâmplă că unii oameni își pierd mânile și picioarele prin gangrena produsă de puterea frigului. Gangrena de multe ori este provocată printr'un tratament rău, atunci când omul, amorțit de frig și cu simțiera tocită, intră într'o casă încălzită prea tare, sau se apropie de foc. In acest caz partea degerată se poate gangrena repede. Pentru aceasta se recomandă ca părțile degerate să nu se expuie la foc, ci să căutăm să restabilim circulația sângelui prin frecături cu lichide foarte reci, cu zăpadă și numai după câtva timp să le frecăm cu lucruri călduțe. Mai întâiu să se frece părțile dege-

rate cu zăpadă, apoi cu apă rece de tot, după aceea cu apă stătută, și în urmă cu apă călduță. Frecăturile nu trebuesc făcute cu putere, nici cu asprime, ci încet, lin. Când părțile degerate încep a-și reveni în fire, a-și lua coloarea și consistență normală, este bine să se continue frecăturile cu cârpe înmuiate în apă rece, pentru a domoli inflamația. Mai târziu se pot face fricțiuni stimulente cu vin cald, vin aromatic, spirt, spirt camforat. Pentru crăpăturile pielei și pentru răni se recomandă vaselină cu acid fenic, cu iodoform, etc. Un tratament foarte bun este să introducem organul degerat — mâna, piciorul — într'un săculeț cu praf de talc și să-l lăsăm acolo; obținem vindecări frumoase și rapide. In *congelația generală* omul este cuprins mai întâiu de amorțeală de înțepenire, de paloare, de slăbiciune, și mai cu seamă de o aplecare spre somn, cumplită, așa că omul se stânge, piere pe nesimțite și fără suferință. Această moarte vine mai de grabă la cei ce sunt rău hrăniți, la cei obosiți și prea munciți. Când omul este supus la un frigmare și mai mult timp, trebue să se silească să nu adoarmă, să se miște în continuu, căci cel ce șade adoarme și cel adormit nu se mai deșteaptă. In cazurile de congelație generală vom face același lucru cum am arătat mai sus: vom fricționa tot corpul cu zăpadă într'o cameră fără foc. In caz de *moarte aparentă* vom face *respirația artificială*, fără preget și timp de mai multe ceasuri. Se citează oameni cari au stat înfundați în zapădă zile întregi (4—6 —8 zile) și cari păreau morți, cari au fost readuși la viață prin aceste mijloace. După ce s'a făcut reacția, după ce omul și-a revenit, numai atunci i se pot da ceva băuturi calde, excitante, mai bine cafea și ceaiu decât băuturi alcoolice.

Congestie (*congestio*, dela *congerere*, a îngrămădi). — Ingrămădirea sângelui într'o parte a corpului, într'un organ, se numește *congestie*. Sângele nu ese afară din vase, cum se întâmplă în *emoragie*, ci numai se îngrămădește într'o cantitate așa de mare, încât împiedecă, sau îngreunează organul în care se adună, în slujba lui. Cele mai supuse la congestiune sunt organele cari de obiceiu au sânge mult, cum sunt: *creeri*, *ficatul*, *plămânii*, dar mai cu seamă creerii, așa încât de cele mai multe ori când zicem numai *congestiune* înțelegem *congestia cerebrală*. Aceasta poate să provie dintr'o *insolație* în timpul căldurilor mari, când stăm prea mult în bătaia soarelui, dintr'o răceală repede, după o mâncare prea multă, însoțită de băutură în cantitate mare, dintr'o emoție morală vie, dintr'un abuz de băuturi alcoolice, dintr'o bae făcută înainte de a se fi terminat mistuirea, sau poate să vie în cursul unei boale de plămâni, sau de inimă. Dacă sângele se urcă la cap cu putere, dar în cantitate potrivită, nu prea mare, bolnavul nu-și pierde cunoștința, însă fața i se înroșește, arterele dela gât i se bat cu putere, el se plânge de greutate și de durere la cap, de amețeală, de vâjiituri de urechi, de visuri rele în timpul somnului. Aceasta este o *formă ușoară* de congestie, care se împrăștie lesne sub influența unei odihne, trupească și sufletească, într'un loc răcoros și bine aerat. Bolnavul va păstra dietă, adecă va mânca puțin și lucruri ușoare, păzindu-se de cafea, de vin și de orice băutură alcoolică. Va pune cârpe reci la cap, adeseori primenite. Când sângele se urcă la cap în cantitate mare și cu putere, atunci se pot ivi toate semnele unei *apoplexii*, fără ca să fie o *emoragie cerebrală*, adecă fără să se rupă vr'o arteră și sângele să se reverse asupra creerului. Apoplexia este *forma gravă* a congestiei, în care bolnavul își pierde cunoștința și care de multe ori se termină prin moarte, dacă nu s'a tratat la timp (v. *Apoplexie*). In *emoragia cerebrală*, când nu este fulgerătoare, adecă bolnavul nu moare îndată, se observă *paralizia* totală, sau parțială a unei jumătăți a corpului (hemiplegie). Primele îngrijiri sunt: purgative tari, muștare la ceafă și pulpe, lipitori după urechi, luare de sânge, din vinele mânii (venesecție), apoi mai târziu, contra paraliziei, *electricitate* (curenți continui).

Coniac (*Spiritus vini gallici*). — Conține 45 până la 60 la 100 alcool. Stimulent difuzibil, care aduce mari foloase în alimentațiune și în tera-

peutică, adecă în tratamentul boalelor.

Conjunctivă. — V. *Ochiu.*

Conjunctivită. — Inflamaţia sau aprinderea pieliţii (mucoasei) care căptuşeşte pe dinăuntru pleoapele şi partea de dinafară a ochiului (a scleroticei). Pentru mai bună lămurire caută la *Ochiu.*

Conjunctivita granuloasă. — V. *Ochiu.*

Consangvinitate. — V. *Căsătorie.*

Conserve alimentare. — Pentru conservarea, sau păstrarea acestor substanţe alimentare, s'au născocit diferite mijloace, prin cari să se împiedece stricarea lor. Substanţele alimentare preparate astfel ca să se împiedice stricarea se numesc *conserve*, fiindcă ele pot dura mai mult timp şi pot fi întrebuinţate în timpurile şi în locurile unde nu putem avea aceste substanţe proaspete. Carnea se păstrează sub forma de *pastramă*, care este carne sărată şi uscată la căldura soarelui şi care la noi se consumă în cantitate mare de către locuitorii dela ţară. Pastrama, când este bine şi cu îngrijire preparată, este gustoasă şi hrănitoare, Ea produce însă sete multă, prin cantitatea de sare pe care o conţine, din această pricină nu este bine ca pastrama să constituie singură hrana omului, căci îi oboseşte stomacul. Carnea afumată este greu de mistuit, din cauza uscăciunii ei. *Inghețarea* cărnii este întrebuinţată pentru transport şi pentru păstrat, dar carnea îngheţată, pe lângă că-şi pierde din gustul ei, se descompune foarte repede, îndată ce o scoatem din ghiaţă, sau din frig. *Lichidele antiseptice*, întrebuinţate altă dată pentru conservarea cărnurilor, nu se mai recomandă astăzi. Cel mai bun mijloc pentru facerea conservelor este *metoda lui Appert.* Aceasta constă în a pune substanţele de conservat în vase, sau cutii de tinichea, închise de toate părţile; cutiile să fie aşa de umplute încât să nu conţină decât foarte puţin aer, apoi se închid bine, lăsându-se numai o mică gaură deasupra. Se afundă în apă fierbinte de 75—100⁰, iar după câtva timp se astupă găuricea prin care au eşit aburii şi se lasă să se răcească. Substanţele alimentare sunt puse astfel la adăpost de stricăciune prin fierberea ce au suferit şi prin faptul că aburii de apă au alungat aerul, aşa că ele se păstrează în gol. Acesta este cel mai bun mijloc de a conserva carnea, laptele, peştele şi legumele. Mai avem conserve ţinute în vase şi în cari substanţele sunt acoperite cu un strat de uleiu, sau de alt corp gras, cum sunt conservele de anghinare şi măsline, păstrate în untdelemn. Fructele zaharisite, dulceţurile, compoturile sunt de asemenea conserve, precum şi murăturile, făcute în oţet, sau apă sărată. Sunt primejdioase conservele făcute cu substanţe otrăvitoare, pentru ca să-şi păstreze culoarea verde. Intre aceste substanţe este sulfatul de cupru, care se întrebuinţează la conservele de fasole, mazăre, etc. Apoi mai este şi abuzul cu văpsirea murăturilor cu acetat de cupru, prin fierberea lor în oţet în vase de cupru *nespoite*, în care vase rămân la răcirea lor, ori prin punerea de monede, de aramă, în vasele în cari fierb murăturile. Toate acestea pot da naştere la *otrăvire*. Să nu mâncăm nici odată conserve din cutii al căror capac este ridicat la mijloc (bombat), ceeace ne arată că au început să se strice (să fermenteze), nici pe acele cari sunt urîte la înfăţişare, sau cari au miros greu ori gust coclit.

Constanţa.—Staţiune balneară şi climaterică, pe malul Mării-Negre, mai înainte vechiul oraş roman *Tomis* (700 a. ch.). Oraşul Constanţa se află pe o limbă de pământ ce se întinde în mare, are clădiri şi palate măreţe, vile frumoase, cu o mişcare foarte mare în port. Temperatura mijlocie în timpul verii e de 21⁰, umezeala aerului de 75%, presiunea atmosferică de 757 mm. Vânturile în timpul verii nu sunt mari, cerul e mai întotdeauna senin în timpul din Iulie—Septembrie. Aerul este încărcat cu săruri şi foarte bogat în oxigen şi ozon, este întăritor şi reconstituant. El diferă de aerul continental prin ozonul pe care îl conţine şi prin emanaţiunile caracteristice provenite din evaporaţiunea apei de mare, foarte bogată în clorure, bromure şi iodure. Această *cură de mare* se recomandă în anemie-cloroză, în unele convalescenţe, în astmă, bronchite, dis-

pepsii nervoase, scrofuloză, în cazurile de predispoziţie la oftică. *Băile* sunt proprietatea comunii şi au o plajă întinsă. Temperatura apei vara este de 16⁰ până la 26⁰, iar a aerului de 14—28⁰. Pe plajă se fac *băi de soare*. Băile de mare se recomandă în boalele nervoase, neurastenie, isterie, în scrofuloză rachitism, limfatism, anemie, surmenaj, convalescenţă, debilitate generală. Aceste băi nu sunt bune în boalele de inimă, de rinchi, în gută, reumatism, nevralgii, colici de ficat, oftică. Sezonul începe dela 1 Iunie şi durează până la 1—15 Semptebrie.

Constipaţie. (lat. *constipatio*, dela *constipare*, a strânge, a încuia), *incuiere, încuietură*. — Sunt mulţi oameni cari sufăr de încuietură, adecă nu pot merge zilnic afară, ceeace le aduce mare supărare şi în multe cazuri le poate chiar zdruncina sănătatea. Persoanele mai supuse la constipaţie sunt cele nervoase, cu deosebire femeile, apoi persoanele cari duc o viaţă sedentară, leneşă, acele cari întrebuinţează prea mult băuturile spirtoase. La naşterea constipaţiei mai contribue şi răul obiceiu, ce-l au unii, de a nu merge la scaun când le vine, de a nu merge regulat, la aceeaşi oră. Cei ce sufăr de încuietură au slabă poftă de mâncare, au călduri în obraz, ameţeli şi o aplecare spre somn. Constipaţia ajută ivirea multor boale: anemie, migrenă, nevralgii, greutate şi durere la venirea periodului, sucirea mitrei, apendicita. Cei ce sufăr de constipaţie sunt supărăcioşi, nervoşi, iritabili. *Tratament*. Cel mai bun lucru pentru a combate-o este să te duci în toate zilele, la acelaş ceas, la scaun. Prin aceasta se regulează scaunele. Cele mai bune clistire sunt cele făcute cu *apă rece*, cari sunt întăritoare pentru maţe. Când clistirile, făcute nu lucrează, punem în ele câte o lingură de unt de lemn, sau unt de ricină. Nu trebue să pierdem din vedere că *dieta*, sau *regimul alimentar*, joacă un rol foarte mare în vindecarea încuieturii. Pâinea făcută cu tărâţe (3 părţi făină şi 1 parte tărâţe) este mai bună decât cea obişnuită, legumele verzi, fructele şi mai cu seamă prunele şi strugurii combat cu succes constipaţia. Laptele dulce luat în cantitate mai mare, mai ales dimineaţa, şi laptele bătut, cafeaua şi chiar ceaiul ajută eşirea afară. Mierea de albine, o linguriţă pentru copii şi o lingură de supă pentru adulţi, este foarte bună. Se mai recomandă să se bea dimineaţa, pe nemâncate, câte un *pahar de apă rece*. Se mai recomandă exerciţiu în aer liber, plimbările în toate zilele, gimnastica. Apoi *masagiul mecanic:* când te culci şi când te scoli stai culcat pe spate şi-ţi plimbi încet, pe pântece, începând de jos din *dreapta* pântecelui, mergând în sus până sub coaste, de aci de a curmezişul până în partea stângă şi de acolo iar în jos, un săculeţ de pânză umplut cu alice. Masagiul cu mâinile se face tot în acelaş înţeles, dela dreapta spre stânga. *Medicamente laxative* avem multe: untul de ricină (30—40 gr.) o lingură de supă plină cu *seminţe de in*, pe care le-am ţinut 10 minute într'un păhăruţ cu apă rece (se vor bea seminţele cu apă cu tot). Purgative bune: *saburul* (aloes), din care se ia, în timpul mesei, câteva grăuncioare în miez de pâine, reventul, cascara, cascarina, podofilina se iau la culcare. Bună este apa de Breazu şi este sarea de Bălţăteşti, o lingură într'un pahar cu apă; de asemenea folositor este şi zerul, un păhăruţ dimineaţa pe nemâncate şi alte două în timpul zilei. La copiii mici se întrebuinţează mult *săpunaşele* (supozitoarele), făcute din săpun de casă, de glicerină, sau din săpun ordinar, de spălat rufe, din care se tae cu cuţitul câte o bucăţică mică, lunguiaţă, ale cărei capete se netezesc cu mâna, apoi se introduce cu mâna în şezutul copilului. Acest săpunaş, topindu-se, iese afară cu materiile din şezut. La copii se mai dă sirop de revent, siropul de mană (1—2 linguriţe pe zi după vârstă), untul de ricină în aceeaş doză. Mierea de albine o jumătate, sau o linguriţă e foarte bună şi hrănitoare tot odată, uleiul de migdale dulci, 1 linguriţă, magnezie calcinată (arsă), o jumătate, sau o linguriţă, în apă îndulcită cu zahăr.

Constituţiune (lat. *constitutio*, dela *constituire*, a stabili, a întemeia, a întocmi). — Prin acest cuvânt se înţelege modul în care este organizată totalitatea corpului fiecărui individ, adecă organizaţia particulară a fiecărui

om, sau mai bine zis *starea lui generală*, din care rezultă gradul său de putere fizică, starea funcţiunilor lui, rezistenţa pe care o are în contra boalelor, puterea de vitalitate. Când toate organele corpului se găsesc în condiţiuni bune, corpul va avea multă putere, funcţiunile lui se vor îndeplini cu tărie şi corpul se va împotrivi cu bun rezultat tuturor boalelor; însă, dacă acele condiţiuni sunt rele, organele vor funcţiona slab şi corpul va fi cu înlesnire copleşit de boale. In cazul întâiu avem o *constituţiune forte* şi în al doilea o *constituţiune debilă* Constituţiunea atârnă de *moştenire* (ereditate) şi de *împrejurările* în cari trăieşte omul. Un om cu *constituţiune forte* are oasele bine desvoltate, îmbrăcate în muşchi groşi şi vârtoşi. Faţa lui este roşie, vie, cu înfăţişare trainică, pulsul puternic, se hrăneşte bine, respiră puternic, nu cade lesne şi dacă se îmbolnăveşte. Omul cu constituţie debilă este subţire, cu muşchii slabi, se osteneşte uşor, răsuflă greu, se supără numai decât, se îmbolnăveşte mai iute şi boala este mai primejdioasă. Cea mai bună constituţie şi ori cât de tare ar fi ea, se poate strica printr'o viaţă abuzivă, printr'o igienă rea, prin patima beţiei şi printr'o viaţă sedentară, leneşă. O constituţiune din cele mai rele, mai slabe, se îndreptează printr'o hrănire bună, prin traiul la aer curat, printr'o locuinţă igienică, prin gimnastică şi plimbări regulate, zilnic, în aer liber.

Contagioase (Boale), *boale molipsitoare, epidemice.* — Aceste boale sunt: *colera, difteria, dizenteria* epidemică, *febra tifoidă, oftica, pojarul, scarlatina, vărsatul,* etc. In rândurile ce urmează ne vom ocupa de ceea ce trebue să facem *în timpul boalei* şi *după ce a trecut boala. In timpul boalei* trebuesc luate măsuri, nimicindu-i *germenii* cari o produc şi se pot adăposti pretutindenea: în crăpăturile de printre scânduri, sau podele, pe ziduri, în perdele, în tapete, rufărie, vestminte, apă, mâncări, etc. *Camera bolnavului* trebue să fie ţinută într'o *stare de curăţenie* foarte mare, să fie bine *aerisită* şi *încălzită* potrivit, după anotimp. Nu trebue să cuprindă multe mobile, ci numai cele neapărat trebuinciose, să n'aibă perdele, nici covoare; patul e bine să fie pus în mijlocul odăii. Bolnavul trebue să fie *singur* în odaie numai cu persoana care îl îngrijeşte şi care nu trebue să vină în atingere cu celelalte persoane din casă, decât numai la neapărată trebuinţă. *Copiii* nu vor intra cu nici un preţ în odaia bolnavului. In cameră nu trebue să se ţină *laptele* sau alte mâncări nici băuturi, ci numai în măsura trebuinţii, iar ceeace bolnavul a atins cu mâinile, dar n'a putut mânca sau bea, să se ardă, sau să se arunce într'un vas anume hotărît, pentru aceasta. Lângă bolnav să fie o scuipătoare, sau un vas, cu puţină apă, în care să scuipe, vasul să fie închis. Scuipatul fiind în apă nu se usucă şi nu se ridică în aer, sub formă de praf, care ar putea întinde boala. Conţinutul vasului se va arunca în foc, sau în latrină. In timpul boalei, toate camerile casei se vor ţine în stare curată, se vor aerisi prin deschiderea ferestrelor, pentru a lăsa să intre *aerul* şi *soarele* cât se poate mai mult timp, în toate zilele. Să ştergem podelele cu cârpe ude şi stoarse. Cârpele cu cari ştergem pe jos, trebuesc arse. *Rufăria, ciarşafurile, hainele,* cari au fost în atingere cu bolnavul, nu trebuesc scuturate pe fereşti, ci se vor pune într'o cutie, sau într'un sac până se vor putea dezinfecta. Dezinfecţiunea rufăriei, a ciarşafurilor şi a tuturor pânzeturilor şi ştofelor de lână se va face prin fierbere, de cel puţin o oră, în apă clocotită, după care se vor pune îndată în leşie. Dezinfectarea, acolo unde se poate, se va face cu etuva de aburi sub presiune. Pentru a dezinfecta lucrurile de piele, încălţămintele, se vor spăla cu îngrijire într'o soluţie antiseptică (acid fenic 5%, sau sublimat 1 la 1000). *Materiile fecale,* sau *scaunele* bolnavului împreună cu udul, scuipatul, vărsăturile, nu trebuesc aruncate în curte, sau pe stradă, nici în cursul unei ape, ci transportate în vase speciale, cari să fie în totdeauna pline pe jumătate cu sulfat de cupru (50 gr. la 1000 apă). Aceste vase trebuesc apoi deşertate în latrine (privăţi), sau într'o groapă în pământ, umplută pe jumătate cu var nestins, şi făcută la mare depărtare de puţuri, sau de cursul apelor, apoi aceste vase

vor fi spălate pe loc cu o soluţie de sulfat de cupru, înainte de a fi duse în odaia bolnavului. *Persoanele cari îngrijesc de bolnav* nu trebue *să mănânce, nici să bea* în odaia lui, iar când părăsesc această odaie trebue *să se spele* cu îngrijire, pe mâini, cu apă şi săpun şi să-şi clătească gura cu o gargară. *După ce a trecut boala* se va face *dezinfecţiunea*. Toate obiectele din odaia bolnavului trebuesc lăsate pe loc până ce s'a făcut dezinfecţiunea, care se va face cât se poate mai iute. Rufăria, hainele, ciarşafurile, etc. se vor dezinfecta după cum s'a arătat mai sus, perinele, saltelele se vor dezinfecta la etuvă, sau, în lipsă, se vor arde, mobilele de lemn cu soluţie de sublimat şi cele de fier cu soluţie de acid fenic, cum s'a mai arătat mai sus. Pentru a dezinfecta camera se vor spăla pereţii, tavanul şi podelele cu acid fenic, sau sublimat coroziv, sau cu cresyl (5 la 1000); pereţii se vor vărui din nou. Acolo unde există serviciul special de dezinfecţiune ne vom adresa la acel serviciu, pentru a face o mai radicală dezinfectare. *Bolnavul vindecat* şi numai după sfatul doctorului, înainte de a eşi din casă, va face o bae, sau o spălare generală, cu săpun şi apă. De asemenea tot doctorul va spune când elevul va putea merge la şcoală. Reintrarea în şcoală nu se poate face mai curând de 40 de zile dela începutul boalei pentru vărsat, scarlatină şi difterie, de 16 zile pentru pojar. Profesorul nu va primi în şcoală pe elevii cari au fost bolnavi de boale molipsitoare decât numai cu un bilet de voie din partea doctorului; el mai este dator să trimită acasă, îndată elevii cari i-se vor părea bolnavi.

Contagiune (dela lat. *cum*, cu, şi *tangere*, a atinge) *molipsire*, — Când un om sănătos a venit în atingere cu un altul bolnav şi s'a îmbolnăvit de aceeaşi boală, atunci zicem că a luat boala prin *contagiune*, prin atingere. Transmiterea sau trecerea unei boale, se poate face şi dela un animal la un om, tot prin atingere. Boalele cari se întind în modul acesta se numesc *boale contagioase*. Contagiunea este *directă*, sau *indirectă* Ea este *directă* atunci când omul sănătos ia boala venind în atingere cu alt om, sau cu un animal bolnav. Un mijloc de contagiune directă este *sărutatul*, mulţumită căruia se pot lua foarte multe boale (sifilisul); apoi atingerea cu mâna a unei răni oarecare, bubele de vărsat, o brâncă. Ori de câte ori punem mâna pe ceva murdar, pe un lucru bănuit, pe o rană, pe un bolnav, îndată să ne spălăm pe mâni, cu apă şi săpun, apoi spirt, apă de Colonia, acid fenic (5%), sublimat corosiv (1‰) sau cu orice altă substanţă dezinfectantă. Contagiunea este *indirectă* când luăm boala prin apă, aer, vestminte etc. (vărsat, pojar, scarlatină, febră tifoidă, coleră, etc.). Acest mod de întindere a unei boale este cel mai primejdios, căci ne îmbolnăvim fără să ştim, fără să băgăm de seamă.

Contractură (dela lat. *contrahere*, a strânge). — Stare de rigiditate, de înţepenire, de sgâreire a muşchilor, cari strângându-se formează nişte coarde tari pe sub piele şi ţin în nemişcare un membru (picior sau mână), în poziţie de întindere (extensiune), sau de îndoire (flexiune), mai mult sau mai puţin tare. Contractura poate să se producă dintr'odată, sau să urmeze unor convulsiuni (spasme), sau unei paralizii a muşchilor. Ea este adeseori însoţită de dureri.

Contra-extensiune. — Lucrare prin care un ajutor ţine partea de sus a unui membru (mână sau picior) frânt sau scrintit, în timp ce doctorul întinde membrul pentru a reduce frântura sau scrintitura restabilind raporturile normale, adică punând oasele la locul lor.

Contra-otravă. — Orice substanţă care se dă pentru a nimici o otravă, sau a combate efectele ei (v. *Antidot*, *Otrăvire* şi *Ser*).

Contuziune, *lovire*, *lovitură*, *pălitură*. — Prin cuvântul *contuziune* se înţelege o lovitură aplicată cu un corp tare şi tocit, fără tăiş şi fără colţuri (*contondent*), de exemplu un ciomag, un băţ, un ciocan, sau o lovitură făcută cu corpul, sau cu o parte a corpului, asupra unui zid, unui copac, unei pietri mari, unei mobile (pat, masă, dulap, etc.). In contuziune pielea *nu este ruptă*, ceea ce o deosebeşte de o *plagă* (rănire) *contuză*. Poate fi foarte gravă, când interesează organele pro-

funde, cum sunt: ficatul, plămânii, etc. *Contuziunile* sunt de mai multe grade. In *gradul* I sunt *vânătăile*, sau *echimozele*, cari provin din ruperea vaselor capilare și revărsarea sângelui în țăsături, în piele, formând pete vinete închise, cari după câteva zile devin cenușii, apoi verzui, gălbui, când încep a pieri. Durerea nu este mare și trece repede. Când te-ai lovit la ochi, sângele își păstrează coloarea roșie. In *gradul* II avem o revărsare de sânge mai mare, care ridică pielea sub formă de *cucui*, care este o umflătură fluctuentă la mijloc și tare la margini, care poate în unele cazuri să se transforme în abces, adecă să facă puroi. Aceste *cucuie* se văd acolo unde sub piele se află un os, cum este la cap și la frunte. In *gradul* III partea lovită este rece, vânătă, nesimțitoare (insenzibilă), apoi se înegrește se usucă și formează o *escară* gangrenoasă, care se deslipește și cade prin supurație. In *gradul* IV avem sdrobirea unei părți mari a unui membru, sau a membrului întreg (mână sau picior), însoțită adeseori de leșin (sincopă) și chiar de moarte. — *Tratament*. In gradul I se vor pune comprese, sau cârpe muiate în apă rece, în apă de plumb, sau în apă cu spirt de camfor, cari cârpe se vor muia din nou când vor începe să se încălzească, dacă va fi trebuință din sfert în sfert de ceas. Partea lovită se va ține în odihnă, nemișcare; când lovitura e la mână, aceasta se va ține legată cu un colțar pe după gât, iar dacă e la picior bolnavul va sta culcat. In gradul II se va face același tratament, făcând însă și o compresiune, sau apăsare ușoară, metodică, asupra părții lovite, cu o fașă de flanelă, sau de tifon, sub care se va pune un strat de vată. Celelalte grade se vor trata aplicând cataplasme, diferite alifii calmante, după povața doctorului, iar când vor cădea părțile gangrenate se va face un *pansament antiseptic*, ca la ori ce răni, iar ca tratament general, se vor da diferite medicamente tonice.

Convalescență (lat. *convalescentia*, dela *convalere*, a câștiga putere), *întremare*. — Când un om a fost bolnav de o boală grea, cum este febra tifoidă, chiar și după ce a trecut boala nu se poate socoti îndată ca deplin sănătos. Dela trecerea boalei, până la recâștigarea deplină a sănătății, trebue să treacă un timp oarecare, mai mult sau mai puțin lung, după natura boalei. Acest timp, sau această perioadă, se chiamă *convalescență*. Și convalescența trebue păzită, având și ea regulele ei. Omul convalescent, mai ales după o boală grea și lungă, este foarte slăbit, temperatura lui este mai scăzută de 36°5, care este cea normală, pulsul lui bate numai de 60 de ori pe minut în loc de 80, este palid, anemic, slab, n'are destulă poftă de mâncare, pentru a-și repara pierderile suferite, sau, din contră, are un apetit prea mare. In convalescență nu se mai dau medicamente propriu zise, căci boala a trecut, se vor da însă diferite preparațiuni tonice (întăritoare), de fier, de chinchină, amare, ca să ințețească pofta de mâncare și să dea putere, dar mai mult decât toate aceste va trebui să ne îngrijim de condițiunile igienice. Convalescentul va trebui să petreacă în aer liber, în aer curat, la țară, sau într'un climat potrivit cu starea lui. Bolnavul, îndată ce intră în convalescență, trebue să părăsească patul și camera în care a zăcut și să se mute în altă odaie mare, bine expusă și aerată, încălzită potrivit anotimpului. El fiind mai simțitor la frig va trebui să se îmbrace bine, în haine mai călduroase, de lână, apoi pe afară, în trăsură la început și mai târziu pe jos, fără însă a se obosi prea mult. Regimul, sau hrana convalescentului, trebue să ne atragă deosebită băgare de seamă; omul nu trebue să mănânce prea mult, nici prea puțin. Dacă mănâncă prea puțin nu-și câștigă puterea decât foarte încet. Mâncările să fie ușoare și hrănitoare.

Convulsiuni (lat. *convulsio*, dela *convellere*, a zguduit), *spasme*. — De multe ori un copilaș voinic, grăsuliu, de odată se oprește din joc, se îngălbenește la față, apoi îndată se învinețește, își dă ochii peste cap, rămânând astfel, după care i-se înțepenesc mușchii gâtului și ai membrelor (mâni și picioare) și i se oprește respirația. După câteva clipe, unu sau două minute, părțile înțepenite încep să tresară și înțepenitura mușchilor este întreruptă

prin sguduituri, sau sdruncinături (spasme), care le fac să se mişte în mod convulsiv, trecând prin situaţii din cele mai variate. Faţa face strâmbături (grimasuri) de multe ori foarte urâte, ochii se învârtesc în cap în toate felurile, mâinile şi picioarele de asemenea se îndoiesc, se întind şi se sucesc. Pieptul se înţepeneşte, încât crezi că se opreşte respiraţia. Toate acestea se fac cu o repeziciune uimitoare şi după un scurt timp înţepenirea dispare şi muşchii îşi iau mlădierea lor de mai înainte, mânile şi picioarele se mai mişcă puţin, ochii îşi iau poziţia obişnuită, tot aşa şi faţa; respiraţia se restabileşte, cunoştinţa, care era pierdută, apare şi totul reintră în ordine, ne mai rămânând pentru copil decât o oboseală mare, însoţită de un somn adânc. Aceasta este ceeace se chiamă un atac *de convulsiuni*, sau *spasme*. Sunt unele atacuri însă cari se mărginesc numai la aţintirea ochilor, la îngălbenirea feţei, cu învineţirea buzelor, la o greutate în respiraţie, cu oarecare greutate la cap, fără ca copilul să aibă acele sguduituri descrise mai sus. Spasmele vin în totdeauna sub formă de atacuri şi nimic nu ne face să le prevedem. Uneori însă, înainte de atac, copilul este cam neliniştit, n'are somn cum trebue şi are arţag apoi privirea i-se rătăceşte, ochii i-se întorc peste cap, mânile se mişcă şi atacul începe. Convulsiunile sunt un semn al multor boale: epilepsia, coreia, emoragia cerebrală, isteria, paralizia generală, eclampsia puerperală şi a diferitelor otrăviri. Spasmele uneori se văd la începutul unor boale: meningită, pojar, scarlatină, inflamaţia maţelor, şi aproape la toate boalele cu căldură mare, mai ales la copii nervoşi. *Cauzele* spasmelor sunt: ereditatea (multe femei nervoase, sau isterice, au copii cari sufăr de spasme), *emoţiunile morale vii*, pe cari le încearcă mamele în timpul sarcinii, predispun pe copii la spasme, copiii *pletorici* (prea sângeroşi), graşi, precum cei *anemici* (cu lipsă de sânge). *Simţiri vii*, de pildă o frică mare, mânie, gâdilire, o durere vie ce o încearcă copilul fiind prea strâns, sau când s'a format o încreţitură prea mare într'un loc, sau când i-a pătruns un ac în piele, o căldură prea mare, sau stricarea aerului, toate pot fi pricina spasmelor. *Stricarea laptelui* la doci, sau laptele doicilor cari beau mult vin, sau ţuică şi se îmbată des, mânia şi supărarea doicilor, pot provoca convulsiunile. *Turburările* în funcţiunile digestive, o indigestie provenită din mâncări grele de mistuit, sau din stricarea laptelui, o constipaţie (încuietură), *reţinerea udului. Viermii intestinali*, limbricii, panglica, etc., *dentiţia deficilă*, când dinţii ies cu greutate şi durere mare şi trebue să tăiem gingiile ca să înceteze spasmele, *frigurile palustre*, prin căldura lor ca şi gripa însoţită de temperatură, pot produce spasme repetate. — *Tratament.* In timpul atacului copilul trebue desbrăcat de haine, desfăşat şi, dacă e prea cald, trebue dus în altă odaie mai mare şi mai puţin călduroasă. Se va căuta bine tot corpul, ca să vedem dacă nu cumva i-a intrat vreun ac în piele, se va stropi corpul cu câteva picături de apă rece, îi vom pune la nas să respire oţet (nu amoniac), îi vom face o baie căldicică prelungită, punând pe frunte cârpe înmuiate cu apă rece. Baia se poate face şi cu puţin muştar în ea. Dacă bănuim că spasmele vin dela pântece îi vom pune o clismă şi îi vom face masaj pe pântece, de jos în sus, la dreapta şi de sus în jos la stânga; prin ieşirea materiilor şi a gazelor copilul poate scăpa de spasme. Sau îi vom da un purgativ: uleiu de ricină, mană, calomel, etc. iar dacă are limbrici îi vom da o bomboană pentru scoaterea lor. Dacă copilul e sângeros îi vom pune 2—3 lipitori după urechi, sau la picioare, în jurul glesnelor. Vom da antispasmodice: apă de flori de portocale, bromur de potasiu 50 ctgr. până la 1 gr., în 50 gr. apă, luat cu linguriţa din ½ în ½ oră, sau cloral hidrat. *Nu vom da nici odată opiu, sau morfină.*

Copaiv (Balsam) — Se scurge dela sine, sau prin tăieturi făcute, din trunchiul mai multor arbori din genul *Copaifera officinalis*, fam. leguminoaselor. — Se întrebuinţează contra blenoragiei, sub formă de picături, sau în capsule gelatinoase, ori în pilule, în doză de 5—20 gr., sau sub formă de opiat, singur sau asociat cu cube-

bul. Dacă se întrebuinţează în cantitate prea mare şi timp îndelungat, poate da naştere la inflamaţia rinichilor (nefrită) şi la erupţiuni.

Copil de ţâţă.—*Nou-născuţi* şi *sugaci*.

Copilărie. — Această perioadă a vieţii începe din minutul naşterii şi se sfârşeşte cătră anul al treisprezecelea, sau al patrusprezecelea, când copilul se transformă în adolescent. *Prima copilărie* ţine dela naştere până la etatea de 7 ani şi cuprinde trei faze deosebite: *nou-născutul*, *sugaciu* (copilul de ţâţâ), apoi copilul care îşi are *cei dintâiu dinţi* (prima dentiţiune);— a *doua copilărie* în care copilul îşi schimbă dinţii (a doua dentiţiune), dela 7 până la 11 ani, după care el se *apropie de pubertate*, dela 11 până la 14 ani. Ceeace caracterizează copilăria este creşterea, care se face atât în statură cât şi în greutate şi care se face în mod mai simţitor îndată după naştere, în anul întâiu al vieţii, după care creşterea începe a se face mai încet, fără să înceteze însă nici un moment la copilul care este sănătos. Copilul poate să capete multe boale, sub influenţe foarte variate şi de multe ori greu de cunoscut. *Ivirea primilor dinţi, înţărcatul, frigul, umezeala* toate sunt cauze cari pot face copilul să sufere. Este bine să scoatem copiii la plimbare pe ori ce timp, cu condiţiune numai ca să fie bine şi potrivit îmbrăcaţi şi cu oarecari precauţiuni. Plimbarea să se facă în locuri uscate şi adăpostite, iar când este frig, sau când plouă, să facă mici curse, repede fără să facă pauze. Modul în care trebue să fie ţinut în braţe are mare influenţă asupra desvoltării lui, de aceea trebue să băgăm de seamă ca copilul să şeadă comod pe braţul doicii, sau al mamii, şezutul lui să fie bine sprijinit, gambele să fie paralele, şira spinării să fie dreaptă, pentru ca corpul să nu fie silit să facă sforţări ca să se ţină în echilibru. Să nu i-se îndoiască mijlocul, să nu i-se strâmbe picioarele prin apropierea prea tare a genunchilor între ei, sau prin sucirea lor. Astfel dar trebue să se dea o deosebită importanţă copilului, din acest punct de vedere, întocmai ca şi când el începe să umble, când este bine să i se dea un mic cărucior pe rotiţe, cu care copilul să înveţe să umble, căpătând încredere în el însuşi şi fiind scutit de căderi şi lovituri. — Odată copilul ajuns la vârsta în care se joacă, sau învaţă cu colegii lui de şcoală, el dă de alte cauze de îmbolnăvire, de *contagiune* şi de *epidemie*. Pentru a evita aceste boli părinţii sunt datori să supraveghieze în deaproape pe tovarăşii de joc ai copiilor lor şi îndată ce observă ceva să-i depărteze. Acelaşi lucru trebue făcut şi în casă unde sunt mai mulţi copii şi unul cade bolnav de vreo boală molipsitoare: îndată trebuesc izolaţi cu mare îngrijire cei sănătoşi. *Alimentaţia*, sau hrana copilului, merită deosebită băgare de seamă. (v. şi *Alăptare*). Vom căuta ca mesele să fie la ore regulate, mâncările să nu fie prea sărate, sau ardeiate, cum le place oamenilor mari, iar ca băutură să servească numai apa, fără ape minerale, fără vin sau bere, fără lichior şi cafea, nici ceaiu. Copilul să mănânce până se satură, fără să treacă măsura; poate mânca orice mâncare, însă câte puţin din toate. — *Somnul* copilului să fie mai lung decât al omului mare, căci el ajută copilul să se dezvolte; în termen mijlociu se recomandă 8 până la 9 ore, iar pentru cei mici se mai permite după amiază un somn de o oră. Copiii trebuesc culcaţi seara de vreme şi în totdeauna la acelaşi ceas. — Cât despre durata studiului şi despre recreaţiuni, precum şi despre poziţiile viţioase din timpul când învaţă copilul, vom vorbi la articolul: *şcoale*. — *Boalele copilăriei* sunt multe: accidentele dentiţiunei, turburările digestive, oftalmia purulentă, tusa măgărească, meningita acută, convulsiunile, viermii intestinali, rachitizmul şi scrofulele. Alte boale, cari aparţin şi altor etăţi, dar sunt mai frecvente în copilărie, sunt: pojarul, scarlatina, guturaiul, durerea de gât, etc. La copii este greu de multe ori să cunoşti boala chiar dela începutul ei, mai ales la copiii mici, cari nu pot vorbi şi prin urmare nu pot spune ce-i doare, aşa că suntem oligaţi a-i cerceta cu deamănuntul. Nu trebue să uităm că copiii, fiind foarte sensibili, adeseori sub influenţa unei cauze mici, neînsemnate, sunt cuprinşi de odată de simptome foarte alarmante, cari dispar

după câteva ceasuri și prin urmare să nu ne înspăimântăm prea tare, dar nici să fim nepăsători. Trebue să avem în *tratamentul* copiilor o răbdare mare. Este mai bine să procedăm cu blândeță, cu vorbe bune, iar dacă copilul nu poate lua medicamentele sub formă de pilule, buline, prafuri, i-le vom da sub formă de băutură în apă îndulcită cu zahăr, sau în dulceață, ori în siropuri. Mulți părinți au obiceiul de a da copiilor mereu curățenii, cari deși sunt în multe cazuri foarte folositoare (în constipații), dureri de gât, când limba este încărcată, etc.), dar abuzul și aci ca în toate nu este bun, căci putem obosi stomacul și mațele cu atâtea curățenii. Când nu putem da medicamentele prin gură, ele se pot administra și prin clistire, deși nu lucrează așa de bine.

Cord (dela lat. *cor*, inimă) și **Circulațiune.** — Vieața este o ardere. Țesăturile noastre au trebuință, pentru ca

Fig. 126. — Proiecțiunea inimei pe stern și coaste

să se reînoiască, să fie puse în atingere pe deoparte cu *oxigenul*, care produce arderea adecă este *comburant*, iar pe de altă parte cu lichidul care rezultă din mistuire și care înlocuește materialul de ars sau *combustibilul*, adecă diferitele elemente ale țăsăturilor noastre, pe măsură în care ele sunt oxigenate sau arse. Prin urmare, rolul *circulațiunii* este, pe deoparte, să aducă țesăturilor noastre oxigenul luat în plămâni și lichidul nutritor absorbit la suprafața stomacului și a mațelor, iar pe de altă parte să ducă ceeace rămâne din acea nutrițiune, sau ardere, adecă cum s'ar zice *cenușa*, în *rinichi*, ca să se strecoare, ca printr'un filtru și să meargă să se deșerte prin urină. — *Organele circulațiunii* sunt: o pompă care trage și împinge, *inima* sau *cordul*, canalele prin cari merge *sângele*, *arterele*, *vânele* și *capilarele* și alte canale, numite *limfatice*, cari cuprind un alt lichid, *limfa*. — *Sângele* este un lichid roșu deschis, când este oxigenat, roșu închis când cuprinde mult acid carbonic, care este rezultatul arderilor din țesuturile noastre. El este format din „*globule* și dintr'un lichid, *plasmă*. Globulele sunt *roșii* și *albe*; cele *roșii* se numesc *ematii* și seamănă cu niște discuri înfundate pe amândouă fețele, cum sunt talgerile ce le pun bărbierii afară la prăvălie, ca semn al meseriei lor. Ele sunt așa de

Fig. 127. — Poziția inimii

subțiri, încât punând unul peste altul 120 discuri am avea o grosime de un milimetru și într'un milimetru cub de sânge se găsesc 5 milioane. Ele conțin o materie albuminoidă și feruginoasă: *emoglobina*. Globulele *albe*, numite *leucocite*, sunt mai transparente, mai puține, o globulă albă la o mie roșii și își schimbă mereu forma, au *mișcări amiboide*. *Plasma* este un lichid gălbui, care, pe când curge sângele într'un vas, se descompune în firișoare solide, *fibrină*, și într'un lichid, *zăr* (serum), care conține albumină, zahăr (glicoză), săruri și apă. Această plasmă iese din vasele capilare sanguine, imbibă țesăturile, le pătrunde și le nutrește, ea este mediul interior al organismului. — *Limfa* este compusă din această plasmă modificată prin nutriția țesăturilor și care pătrunde în

limfatice, împinsă de un nou aport, ce vine din capilare și din globule albe, cari seamănă cu acele ale sângelui. Intr'o parte a trunchiului nostru, în ceasurile cari urmează după digestiune (mistuire), limfa mai conține o mare parte din productele acestei mistuiri, cari îi sunt aduse de limfaticele intestinului, cari poartă numele special de *chilifere*. *Limfa* este vărsată apoi în două vine, din partea de sus a pieptului unde se amestecă cu sângele. — *Inima* sau *cordul*, este organul central al *circulațiunii*, format dintr'un mușchiu gros, găunos, așezat între cei doi plămâni (bojoci), în piept, unde este susținut de canalele, sau vasele arteriale cele mari, cari pleacă din el. Cordul este înconjurat de o pungă fibroasă, numită *pericard*. Intre cord și

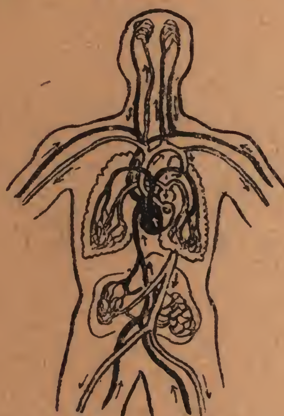

Fig. 128. — Schema aparatului circular

pericard se află o seroasă, o pungă închisă și care, în stare de sănătate, nu conține decât o cantitate mică de serozitate, trebuincioasă alunecării unei fețe asupra celeilalte în timpul mișcărilor de lărgire și strângere ale inimii. Cordul are forma unei pere, al cărei vârf este în jos. Cântărește cam 250 grame, este mare cât un pumn și direcția lui este oblică de sus în jos și dela dreapta spre stânga. Vârful inimii, care privește înainte și la stânga, se simte bătând de desupt și puțin înăuntru de vârfuî țâței stângi. Cordul este împărțit printr'un părete în două căsuțe (cavități) : *dreaptă* și *stângă*, cari și ele la rândul lor sunt despărțite fiecare, prin *valvulele auriculo-ventriculare*, într'o cavitate superioară numită *urechiușe* (auricul) și o cavitate inferioară numită *ventricul*. Valvulele se prind prin marginea lor de sus de jurul orificiului, iar marginea lor de jos este despicată și anume cea din dreapta în *trei*, de unde și numele ei de *tricuspidă*, iar cea din stânga numai în *două*, valvulă *bicuspidă* sau *mitrală*. De fața lor externă se alipesc niște coarde tendinoase, cari sunt terminațiunea unor stâlpi cărnoși, ce căptușesc suprafața internă a inimii. Mai sunt și alte valvule, numite *sigmoide*, cari pleacă din cord. Aceste valuvle formează trei îndoituri, cari seamănă

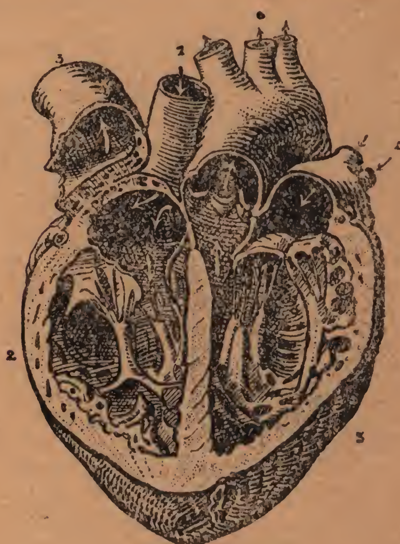
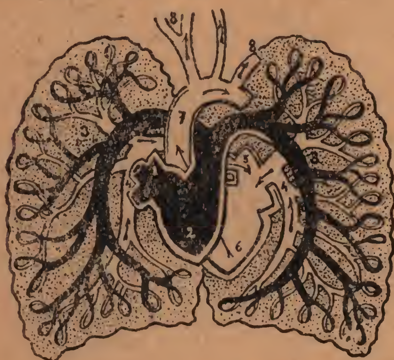

Fig. 129.—Secțiunea inimei, cu săgeți care arată mersul sângelui

1 = vena cavă superioară 4 = vena plămânului
2 = ventricul drept 5 = ventriculul stâng
3 = artera plămânului 6 = aorta

cu cuiburile de porumbel. Rolul tuturor acestor valvule este de a împiedeca întoarcerea sângelui îndărăt, în momentul contracțiunilor (strângerilor) cordului. Leziunea, sau stricarea lor, aduce mare supărare circulațiunei și se arată prin niște sgomote anormale, auzite de urechia doctorului. — Inima se lărgește în mod alternativ, pentru a primi sângele (diastolă) și se strânge, pentru a-l arunca în artere (sistolă). Aceste mișcări se fac cam

de 70 de ori pe minut, la omul adult. La copii se fac mai de multe ori : 130 la naştere, 100 la 3 ani, 90 la 10 ani (vezi *Puls*). Această scădere merge deopotrivă cu respiraţia. Orice supărare în respiraţie (febră, boale de plămâni) măreşte numărul contracţiunilor cordului. La unii oameni bătăile inimii sunt foarte rare. Fiecare contracţiune a inimii împinge cam 200 grame de sânge în artere. Greutatea totală a sângelui fiind de 6000 grame, este de ajuns o jumătate de minut pentru ca un globul să poată merge dela inimă până la vârful degetelor şi să se întoarcă înapoi. — *Sgomotele şi bătăile cordului.* Punând urechia în dreptul inimii auzim un fel de tic-tac (ca de ceasornic), format din două sgomote succesive. Cel dintâiu, care se aude bine la vârful inimii, este mai prelungit şi mai închis ; el coincide cu

ig. 130. — Circulaţia sângelui între inimă şi plămâni

contracţiunea (strângerea) ventriculelor şi pare a fi produs de frecarea sângelui de păreţi. Al doilea, care se aude mai bine la baza inimii, este mai scurt, mai deschis şi coincide cu începutul dilataţiunii (lărgirii) ventriculelor şi este produs de îndreptarea valvulelor sigmoide. *Bătaia*, sau *lovitura* inimii, coincide cu contracţiunea ei care se întăreşte ca orice umşchiu când se strânge şi sdruncină peretele pieptului, pe care îl loveşte. — *Arterele* duc sângele dela inimă spre extremităţile corpului. Ele se micşorează pe măsura în care se depărtează de inimă şi sfârşesc la *capilare*. Peretele lor cuprinde un strat gros de ţesut elastic şi multe fibre (firişoare) musculare contractile. Ele rămân deschise când le tăiem, din care pricină rezultă gravitatea emoragiilor (pierderilor de sânge) când sunt rănite. Arterele ce pleacă din inimă sunt în număr de două : *artera pulmonară*, merge dela ventriculul drept la plămâni ; cealaltă, *aorta*, iese din ventriculul stâng, se ridică spre baza inimii, apoi se îndoieşte sub formă de cârjă (*crossă*) şi se îndreaptă înapoi, pentru a merge la columna vertebrală (şira spinării), dealungul căreia se scoboară, apoi în dreptul ligheanului (a şoldurilor) se împarte în două trunchiuri, *arterele iliace*, cari se împart îndată fiecare în *iliaca internă* (pentru organele cuprinse în lighean) şi *iliaca externă*, care se prelungeşte în coapsă sub numele de *artera* femorală, din care pleacă arterele gambei (gionatei) şi piciorului. Arterele principale, cari pleacă din *aortă* sunt : arterele inimii sau *coronare* ; apoi în dreptul cârjii (crossei) *carotidele primitive* (cea din dreapta este o ramură a micului trunchiu brachiocefalic, care dă naştere şi la subclaviculara dreaptă), *subclavicularele* cari se continuă fiecare prin *axilară* (subsuoară), *umerală* (braţ), *cubitală* şi *radială* (antebraţ) şi arterele mânii. Dealungul aortei descendente (care se scoboară pe lângă şira spinării) avem arterele *intercostale*, a ficatului, a splinii şi stomacului, arterele mezenterice (ale intestinelor), spermatice şi renale. Arterele *carotide primitive* (vezi acest cuvânt), se ridică din aortă dealungul gâtului, câte una de fiecare parte, iar sub ureche fiecare se împarte în alte 2 ramuri, carotida *internă*, care merge înăuntrul capului şi carotida *externă*, care merge la faţă şi partea dinafară a capului (vezi fig. 65). — *Vânele* sunt canalele elastice cari aduc sângele la inimă, după ce le-au primit din capilare şi din limfatice. Interiorul lor prezintă, din distanţă în distanţă, un fel de îndoituri în formă de cuiburi de porumbel, numite *valvule*, cari împiedecă sângele de a merge înapoi. Aceste valvule sunt mai numeroase la membrele din jos, unde greutatea sângelui supără circulaţia. Vinele se turtesc când le tăiem. Ele sunt din ce în ce mai mari şi mai puţine, cu cât se

apropie de inimă. Vânele urmează acelaşi drum ca şi arterele; acele ale viscerelor (organelor interne) sunt în număr egal cu al arterelor, cele ale membrelor în număr îndoit, în fine cele superficiale, cari umblă pe sub piele, sunt izolate. Toate vânele membrelor inferioare merg de formează *vena cavă inferioară*, care, după ce a venit să se aşeze deadreapta aortei abdominale, primeşte toate vânele din pântece şi merge de se sfârşeşte în ure-

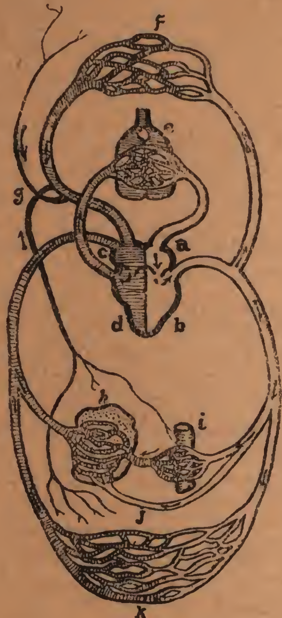

Fig. 131. — Circulaţia sângelui

a=auricul stâng; b=ventricul stâng; c=auricul drept; d=ventricul drept; e=plamân; f=vase capilare; g=mănunchiu de vase limfatice; h=ficat; i=canalul digestiv; j=artera ficatului; k—vase capilare.

chiuşa (auriculul) dreaptă. Vena *cavă superioară*, care sfârşeşte tot aci, este trunchiul format de reunirea vinelor capului şi gâtului (jugulare) şi ale membrelor superioare (subclaviculare). Cele patru vâne pulmonare aduc sângele, care a trecut prin plămâni, în urechiuşa stângă. — *Capilarele* sanguine sunt vase transparente, cu păreţii foarte subţiri, cari sunt puse între artere şi vâne. *Totalitatea* lor formează o masă mult mai mare decât acea a arterelor şi vânelor. Ele şerpuiesc pretutindenea prin ţăsăturile noastre, aşa că ori unde ai înţepa cu acul, curge sânge. — *Limfaticele*, constituite şi ele din canale transparente, cu păreţi foarte subţiri, nasc prin reţele, cari brăzdează în abundenţă organele noastre. Calibrul lor este întotdeauna mai mare (de 2 până la 10 ori) decât acela al capilarelor. Forma lor este neregulată, din cauza umflăturilor, cari seamănă cu acele ale vânelor. Limfaticele merg în mod paralel, unele lângă altele, până ce întâlnesc un *ganglion*, care este o glandă mică de mărimea unui bob de meiu până la acea a unui bob de fasole şi în care ele pătrund cu mai multe altele (*vase aferente*), şi ies pe partea opusă, numai într'un singur vas (*vas eferent*). *Ganglionii* de căpetenie sunt grupaţi în subsuori, la îndoiturile stinghiilor, la gât, în jurul bronchiilor la originea lor. După ce au străbătut aceşti ganglioni, limfaticele membrelor inferioare, ale pântecelui ale jumătăţii stângi a pieptului, ale gâtului, ale capului, ale membrului superior stâng, merg de se reunesc în *canalul toracic*, care, după ce a urmat columna vertebrală (şira spinării), în toată lungimea ei, se îndoieşte şi se înfundă în vena subclaviculară stângă. Restul limfaticelor sfârşeşte în vasul cel mare limfatic, din dreapta, care, după un drum numai de 2 centimetri, merge de se înfundă în vena subclaviculară dreaptă. — *Circulaţia cea mare şi cea mică*. Cordul este centrul celor două circulaţii. Jumătatea lui *dreaptă*, pe de o parte, primeşte prin cele două vine sângele din tot corpul, sângele cel *negru* din cauza prezenţei acidului carbonic, rezultat din arderele împlinite în ţăsăturile noastre, iar pe de altă parte aruncă sângele în artera pulmonară, care îl duce în plămâni, unde se oxigenează. Jumătatea lui *stângă*, pe de o parte, primeşte prin cele patru vâne pulmonare sângele *roşu*, care se întoarce din plămâni, iar pe de altă parte îl aruncă în *aortă*, care îl duce în tot corpul. Circulaţia dintre inimă şi plămâni (dus şi întors) se numeşte *circulaţia mică* (fig. 130), iar acea care se face în restul corpului *circulaţia mare*. La aceasta din urmă

este alipit sistemul limfatic. — *Cauzele cari împing și poartă sângele și limfa* sunt mai multe puteri, cari fac să înainteze sângele și limfa în canale, sau vase, și anume : contracțiunile inimii, elasticitatea vaselor, micșorarea progresivă a calibrului total al vaselor de reîntoarcere, vinele, vidul sau golul care se produce în plămâni, în minutul dilatațiunii (lărgirii) pieptului, împingerea care rezultă din venirea în limfatice și în vine a lichidului, care rezultă din mistuirea ali-

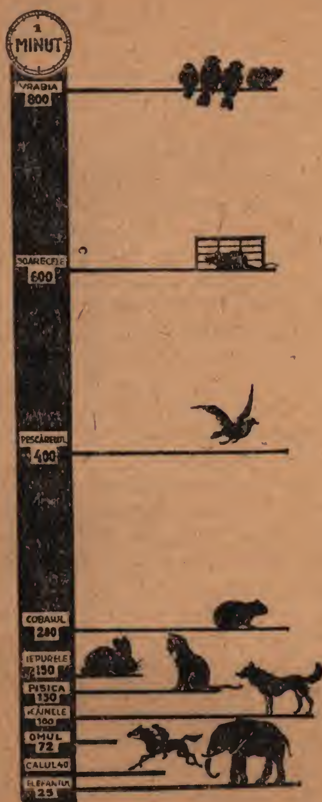

Fig. 132. -- De câte ori bate inima la diferite vietăți

mentelor. Circulația se încetinește în capilare. — *Boalele de inimă.* Mulți oameni se cred bolnavi de inimă fără să fie. Ori ce durere în dreptul inimii, precum ori ce bătaie mai tare a ei. deșteaptă frica în om, frica morții, căci toată lumea știe că, odată cu încetarea definitivă a bătăilor inimii, se sfârșește și vieața. De aceea este bine ca îndată ce omul are bănuială numai de boală de inimă să alerge la un doctor, singurul în stare de a-l lămuri asupra sănătății lui. Nu ori ce durere în dreptul inimii este un semn de boală a acestui organ ; sunt dureri *nevralgice*, dureri intercostale, în dreptul ei, fără ca ea să fie atinsă, bolnavă și dureri, cari nu sunt permanente, vin și dispar repede, cari, de cele mai multe ori, trec prin fricțiuni ușoare făcute cu un spirit de trandafiri, sau alte medicamente. — *Palpitațiunile,* adecă bătăile prea repezi ale inimii, nu sunt în totdeauna un semn de boală. In stare de sănătate bătăile inimii se fac fără să ne dăm seamă de ele, fără să le simțim. Uneori însă inima începe să bată mai iute, mai tare, câte odată în mod regulat, altădată în mod neregulat. Și atunci aceste bătăi ne dau o simțire neplăcută, de multe ori foarte supărătoare, încât simțim în același timp și o greutate la respirație și la vorbire. Fața devine palidă și acoperită de sudori, mânile sunt reci, iar după accese mai violente de palpitații poate urma un fel de leșin. Cauzele acestor *bătăi de inimă* sunt multe : anemia, cloroza, isteria, neurastenia, gușa exoftalmică, alcoolismul, excesele de orice natură, abuzul de ceaiu, cafea, tutun, endocardita cronică (vezi mai jos), emoțiunile vii, mișcările violente, mâncarea prea multă. — *Angină de piept* (vezi *Angină de piept*). — *Endocardita cronică a valvulei mitrale.* Această boală cumplită este produsă de reumatișm, gută, boale infecțioase (difterie, scarlatină, sifilis, variolă), coree, pneumonie, excesele de orice natură, oboselile, alcoolismul, preocupațiile, sarcina, alăptarea pot predispune la ea. *Semnele* ei sunt : un fel de greutate cu apăsare pe piept, care uneori merge crescând mai ales când se ivește și bronșita (tusa), la care cei bolnavi de inimă sunt predispuși, palpitații, un fel de simțire de strângere în dreptul inimii. Uneori se vede scuipare de sânge, cu miros de usturoiu, care poate dura multă vreme. De multe ori se vede umflătura picioarelor, care dispare noaptea când omul este culcat. Umflătura aceasta se poate întinde la gambe, coapse, trunchiu. Mistuirea

poate să fie grea și atunci bolnavul este aplecat spre somn, care nu este liniștit și uneori însoțit de visuri rele. Această somnolență poate fi înlocuită prin lipsă de somn (insomnie), atunci când sângele se îngrămădește la creeri, din pricină că circulațiunea sângelui nu se mai face cum trebue. Pulsul este mic, neregulat, întrerupt prin poticniri. Această boală se desvoltă încet, pe nebăgate de seamă și în timp de mai mulți ani. Ea poate fi oprită în desvoltarea ei prin exercițiu moderat și progresiv, prin masagiu general și masagiu special al inimii, mișcări pasive. *Tratament:* regim de lapte la început, mai târziu regim ordinar, însă cumpătat. — *Endocardita orificiului aortic* are mai multe semne, cari însă apar cu mult mai târziu de începutul boalei: fața de obiceiu palidă, alteori foarte roșie. Această congestie poate să se însoțească de curgere de sânge din nas, de bătăi în tâmple, întunecarea vederii, vâjiituri de urechi. Uneori palpitații, dureri în dreptul inimii și semne de *angină de piept* (vezi aceste cuvinte). Opresiunea, sau apăsarea pe pietp și umflătura picioarelor se ivesc mai târziu. *Tratament:* ghiață pe inimă, vezicători, ventuze; pe dinăuntru: iodur de potasiu.

Cordea, *cordică*. — V. *Viermi intestinali* (*Tenia*).

Cordială (Băutură). — Se zice de o poțiune, sau băutură, că este *cordială*, atunci când ea are însușirea de a ridica repede căldura generală a corpului, de a mări puterea inimii și a stomacului. Intre băuturile cordiale se numără toate vinurile bune și vechi (Cotnari, Drăgășani, Malaga, Madera, Marsala, etc.), alcoolicele (rom, rachiu, coniac, kirsch, diferite licoruri), eterul, apele și licorurile de mentă, melisă, scorțișoară, într'un cuvânt toate lichidele stimulente.

Cordonul ombilical. — E cordonul care leagă fătul de mamă, prin *placentă*. Are la naștere grosimea unui deget mic, iar lungimea 40—60 cm. Cordonul, dacă-i prea lung, se încurcă, face noduri, strânge copilul de gât și-l omoară. *Legătura cordonului ombilical.* Cordonul nu trebue tăiat decât după 2 minute dela încetarea bătăilor. Se leagă cu ață, sau mătasă curată, sterilizată, fiartă, sau ținută 20 de minute, cel puțin, în alcool. Se leagă la o distanță de 3 cm. buricul copilului. Legătura se face bine cu 2 noduri. Se taie apoi cordonul la ½ cm. înaintea legăturei, cu o foarfecă sterilă, sau trecută prin flacără, de 3 ori cel puțin. Apoi se aplică un pansament aseptic ce se scoate la 7 zile. Obiceiul, mai ales al babelor și moașelor fără carte, cari se mai găsesc prin satele noastre, de a tăia buricul copilului cu o foarfecă, sau un cuțit pe care le țin pe grinda casei, sau de cele mai multe ori sub streașină, ori sub pat, pe pământ, este foarte periculos. Microbii falcariței mai ales (tetanosul), cari se găsesc în pământ și se pot lua ușor pe aceste instrumente, se pot inocula, când am tăiat buricul și copilul se îmbolnăvește și moare de falcariță. Tot așa se pot inocula și alți microbi. luați de pe aceste instrumente murdare, sau de pe mânile moașei nespălate și copilul va fi în pericol de moarte.

Coree (gr. *choreia*, dans, joc.) — Este o boală de nervi (nevroză) care se mai numește și *danțul lui Saint-Guy* și care se arată printr'o neregulă în mișcările voluntare și prin contracții spasmodice, involuntare, ale mâinilor și picioarelor. Se vede mai cu seamă la fetele tinere, de 7 până la 16 ani, la anemici, la persoanele clorotice și la cei ce sufăr de reumatism. O spaimă vie, emoțiunile, frica, mânia, sarcina, imitația, etc. pot contribui la ivirea ei. Boala începe cu fața, care începe a se strâmba în diferite feluri, apoi se întinde la mâini și picioare, ale căror mușchi se strâng în mod involuntar, dând naștere la mișcări foarte ciudate și variate. Bolnavul nu mai poate să țină o cană cu apă, fără s'o verse, sau s'o scape din mână. Mersul lui este nesigur. Aceste mișcări dezordonate se întind la tot corpul și atunci bolnavul are mișcări continue, un fel de agitație generală, se sucește, se încovoaie de mijloc, mâinile și picioarele fac mișcări contradictoare. Din pricina contracțiunilor limbii, gâtului și laringelui, bolnavul vorbește și înghite cu mare greutate. Câte odată se văd și paralizii limitate. Uneori boala se mărginește numai la o jumătate a corpului și atunci avem *emicoree*, când

cele mai adese ori se găsesc leziuni în centrii nervoși. Câte odată se văd la coreici turburări în inteligență, pierderea memoriei, halucinații demență. Boala poate recidiva; s'a văzut moartea venind în mijlocul crizelor convulsive. *Tratament:* antispasmodicele (bromur de potasiu, valeriană), asa fetidă, etc.), narcoticele (cloral), antipirina, arsenicul. Se va combate anemia prin preparate fieruginoase, dușuri, iar diateza reumatismală prin băi sulfuroase. Pe lângă acestea se recomandă odihnă, nici o muncă intelectuală, vieață liniștită și regulată, la țară, în aer liber, hrană ușoară, lapte, ouă, fripturi, legume verzi, grăsimi. S'au observat și epidemii de coree, când oamenii din sate întregi plecau cuprinși de furia danțului pe câmp și toți, copii, femei, tineri și bătrâni, danțau până când cădeau istoviți, ca morți. Aceste epidemii, mulțumită civilizațiunii, astăzi nu se mai văd.

Cori. — V. *Pojar.*

Coriandru, *șculeandra*, (*Coriandrum sativum*, fam. umbeliferelor). — Plantă erbacee, ale cărei fructe când sunt proaspete au un miros neplăcut, de păduche de lemn (ploșnițe), iar când sunt uscate au un miros plăcut și aromatic, gustul dulce și dă o simțire caldă în gură și stomac. Originară din orient, se cultivă în Europa, în regiunea mediterană, pentru fructele sale aromatice, întrebuințate ca condiment. In medicină se întrebuințează fiind carminativă, excitantă și stomachică, (pentru a înlesni mistuirea), sub formă de ceaiu, 10 gr. la 1000.

Coriză, *guturaiu*, *rinită*, *șuhărie*. — Guturaiul este un *catar* al nasului și constă în aprinderea, sau inflamația peliței care căptușește nările (*mucoasă*). Dacă ne uităm în nas vedem niște ridicături mari, netede, lipite de păreții externi ai nărilor cari se numesc *cornete* și între cari se află niște adâncituri. Peste aceste ridicături și adâncituri se întinde mucoasa nazală. In fiecare nare se deschide câte un canal, care vine dela ochiul din acea parte, și prin care curg lacrimile, după ce ele au spălat ochiul. Nările se împreună înapoi într'o singură deschizătură, adecă în gât, deasupra ceriului gurii și în laturile acestei deschizături se află alte două deschideri, cari sunt ale canalelor ce merg din gât la urechi. Mucoasa, după ce a căptușit nasul, se întinde și căptușește atât canalele cari vin dela ochiu în nas, cât și pe acelea cari merg dela gât în urechi. Când se aprinde mucoasa, inflamația se duce prin toate adânciturile dintre ridicăturile nărilor și produce niște muci amestecați cu puroiu, cari se curăță cu greu. Din această pricină la unii bolnavi, mai ales la cei scrofuloși și slabi, guturaiul trece în stare cronică, adecă se învechește și ține ani îndelungați. Mai mult decât atâta, inflamația mucoasei se poate întinde mai departe, în canalele prin cari vin lacrimile din ochi și în canalele prin cari trece aerul din gât în urechi, astupându-le și din această pricină se înbolnăvesc ochii, căci lacrimele nu mai pot curge în nas, se înbolnăvesc urechile, căci prin canalele dela fundul nasului nu mai poate merge aer în urechea mijlocie, de dincolo de timpan. Guturaiul este contagios, microbian. Microbul lui se găsește în mucozitățile nasului și pe toate obiectele atinse de acele mucozități. Deși guturaiul este o boală ușoară (benignă) în cele mai multe cazuri paza în contra lui ne poate scăpa de multe urmări, sau complicațiuni rele, cum este de pildă *otita*, la care sunt supuși unii bolnavi și care poate duce la surzenie, sau chiar la moarte. Guturaiul trece dela om la om, mai ales la cei ce locuesc în aceeași odaie. Agentul boalei se află în mucii și în scuipatul bolnavului, precum și pe toate obiectele mânjite de aceștia. Se poate ca microbul să se afle și în atmosfera în care tușește bolnavul. Cei cu guturaiu *proaspăt* au nasul înfundat, ochii lăcrămează, durere în frunte, strănutare cu iuțeală pe nas, și din nas curge la început un fel de apă limpede, iute, iar după o zi, sau două, un fel de muci gălbui, încărcați cu puroiu. Cei cu guturaiu *învechit*, au nasul întotdeauna mucos și când îl împrospătează, ceeace se întâmplă foarte des, au toate turburările guturaiului acut. Cei cu guturaiul cronic încep dela o vreme să-și piardă mirosul, au nasul întotdeauna uscat, adecă tocmai contrariul de ceeace se întâmplă în guturaiu. La acești

bolnavi mucoasa s'a topit, din cauza aprinderilor prea dese şi numai dă nici o mucozitate, nici chiar atât cât dă în stare normală ca să ţină nasul umed. Rezultă că guturaiul, mai des la cei scrofuloşi şi reumatizanţi, nu este aşa uşor cum de obiceiu ne place să-l considerăm, ci o adevărată boală, cu urmări rele. *Cauza* cea mai comună a guturaiului este *frigul umed*. In timp de răceală şi umezeală guturaiul este epidemic. Poate să fie şi un semn al mai multor boale : pojarul, influenţa, difteria, morva. De asemenea mai poate fi provocat de unele medicamente, cum este iodul. *Tratament*. Cei predispuşi la guturaiu trebue să se apere de frigul umed, îmbrăcându-se în haine uscate şi călduroase, de lână, să locuiască în odăi uscate, expuse la bătaia soarelui. Când cineva a căpătat guturaiu, chiar dela început, să caute să înăduşească bine şi mult, stând în pat şi luând de 2—3 ori în timpul zilei ceaiuri calde de nalbă, de teiu, de viorele, de muşeţel, băi de muştar la picioare, muştare la ceafă, aspirină, piramidon. Pe nas să tragă apă caldă, puţin sărată şi iodată, vaselină cu mentol, uleiu camforat, ulei cu gomenól. Gomenol : 50 ctgr., uleiu de vaselină 10 gr. In cazurile învechite, când sunt răni şi se fac coji în nas, se recomandă alifia aceasta : salol pulverizat, xeroform, câte 1 gr., vaselină : 20 gr., de pus în nas cu un pumătuf de 2—3 ori pe zi. Guturaiul poate deveni foarte serios la noii-născuţi, cari nu pot respira în timpul când sug, aşa că ei sunt ameninţaţi de sufocaţie, ori de câte ori iau ţâţa în gură şi atunci, de frică, nu mai vreau să sugă, ceeace îi slăbeşte foarte mult. Pentru aceasta nu ne rămâne decât să-i hrănim cu linguriţa, sau mai bine să căutăm să le desfundăm nasul, punându-le în fiecare nare câte o picătură, de 3—4 ori pe zi, din soluţia aceasta : gomenol 1 ctgr., uleiu de olive sterilizat 10 gr. adrenalină 5 picături. In cazul când nasul este rău înfundat punem în fiecare nară, înainte de supt, câte 1—2 picături de adrenalină. In odaia bolnavului este bine să se afume, din când în când, cu ienupere şi se să facă aerisirea cel puţin de 2 ori pe zi. Toate mucozităţile din nas şi flegma din piept să se dezinfecteze, aruncându-se în scuipători, sau vase cu antiseptice (acid fenic, sublimat coroziv, etc.) şi trecând prin apă fierbinte în clocote toate obiectele cari au servit bolnavului.

Corn (lat. *cornu*, gr. *chéras*). — Uneori se văd pe suprafaţa pielii nişte crescături, cari seamănă cu unghiile şi cu coarnele prin înfăţişarea şi structura lor. Nu trebue să se confunde adevăratele coarne cu diferitele coji şi negii tari şi lungi, cari se arată câte odată pe piele. Cornul din figura aci alăturată este format din ţesut cu adevărat cornos, din care sunt făcute şi coarnele animalelor. La om sunt două varietăţi de coarne : *generalizate*, adecă împrăştiate pe toată suprafaţa corpului, şi *solitare*, adecă singuratice, ale căror număr este mic, de cele mai multe ori este numai câte unul. Coarnele solitare (singuratice) prezintă mai mare interes chirurgical. Cornul se arată de obiceiu la cap şi la faţă, apoi pe faţa dinăuntru a coapselor, pe dosul mânii, pe piept, pe spate, în palme şi tălpi, pe limbă, etc. *Cauzele* sunt : iritaţiunile locale, loviturile, plăgile, cicatricele. Adeseori cornul creşte pe o boală preexistentă a pielii, un neg, un chist sebaceu, etc. După ce a căzut cornul se constată că baza lui, mai mult sau mai puţin găunoşită, conţine o materie albă ca seul şi puturoasă, iar dacă ardem cornul răspândeşte un miros caracteristic, întocmai ca oricare corn ars. Cornul prin sine însuşi este nesimţitor, dar mişcările cari i-se fac produc durere la baza lui, acolo unde este prins în piele, din această pricină coarnele sunt foarte supărătoare, mai ales în regiunile unde sunt expuse la dese mişcări. Cornul poate să cadă singur, dar creşte din nou. Uneori se poate complica de cancer, la baza lui. Pentru a preveni toate aceste şi pentru a scăpa bolnavul de o diformitate orice corn trebue operat din vreme.

Fig. 133.—Corn

Corn de cerb (*Cervus elaphus*, Mamifer rumegător). — Conţine fosfat de calciu şi gelatină. Se întrebuinţează în contra urdinării, sub formă de praf, adecă corn ras, (cenuşe). Decocţiunea albă a lui Sydenham conţine 10 gr. la litru, asociat cu flori de portocale, miez de pâine, zahăr şi gumă arabică. — La *ţară* babele suflă praf de coarne rase în ochi la cai, pentru albeaţă, iar pentru *epilepsie* (boala copiilor), dau copită rasă praf, amestecată cu oţet.

Corn de săcară. — V. *Săcară cornută.*

Cornee. — Partea transparentă a ochiului, care se află dinainte şi prin care străbate lumina până în fundul ochiului, trecând prin pupilă. Corneea este prinsă de jur împrejur în *sclerotică* (albul ochiului), întocmai ca o sticlă de ceasornic. Inflamaţia, sau aprinderea corneei se numeşte *cheratită*. Pe cornee se ivesc adeseori *pete*, cunoscute în popor sub nume de *albeaţă* (vezi *Ochiu*).

Cornet acustic. — V. *Surzenie.*

Cornişor. — V. *Pedicuţă.*

Cornuţă. — V. *Ciumăfaie* şi *Holeră.*

Corobatică. — V. *Dioc.*

Coroidă. — V. *Ochiu.*

Corovatic. — V. *Lumânărică.*

Coroziv. — V. *Caustice.*

Corozive. — V. *Caustice.*

Corset. — Este un adevărat instrument de tortură, ce-l poartă femeile, sub pretext de a-şi susţine talia, pieptul şi pântecele. Neajunsurile corsetului sunt foarte mari. Corsetul fiind ţapăn şi prea strâns, supără *respiraţia*, apăsând pieptul. El împiedecă funcţionarea părţilor de jos ale plămânilor şi lasă să respire numai vârfurile lor. Din aceasta rezultă a oplicare spre *oftică*, spre *astmă* şi o agravare pentru celelalte boale, când există. Corsetul supără *inima* în slujba ei, producând *palpitaţiuni* (bătae de inimă) şi poate duce la *hipertrofia*, sau îngroşarea ei. Corsetul *împiedecă mistuirea*, prin apăsarea şi dislocarea organelor mistuirii, cum sunt: stomacul şi ficatul. Din această pricină femeile încorsetate nu pot mânca decât foarte puţin. Corsetul, *apăsând pe pântece*, turteşte maţele şi provoacă între altele *ghiorăituri* foarte neplăcute. Corsetul împiedecă toate mişcările naturale ale corpului, pe care îl sileşte să stea ţeapăn. *supără dezvoltarea* tuturor părţilor pe cari apasă cari la tinerile fete capătă forme cu totul artificiale şi rămân atrofiate şi nedestoinice pentru slujba lor. Corsetul mai are ca urmări: *constipaţia*, *turburări la menstruaţie*, dizlocări şi umflături de mitră, de unde vine sterilitatea şi *avorturile*.

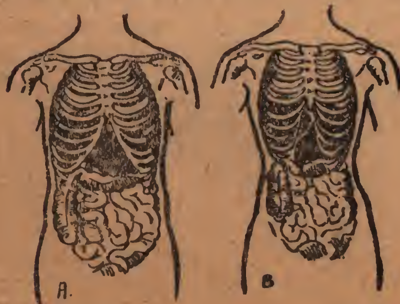

Fig. 134. — Poziţia organelor din torace şi abdomen
A = normale; B = strânse de corset

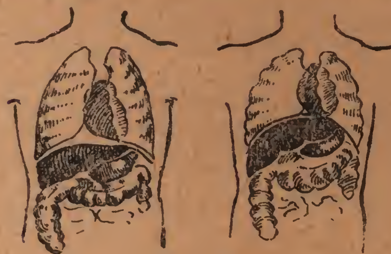

Fig. 135
stânga = organele la locul lor normal
dreapta = organele împinse în sus

Cosmetic, *cosmetice*, *cosmeticuri.* — Substanţă întrebuinţată pentru a ascunde defectele feţei şi a-i scoate în relief calităţile prin artificiul colorilor şi a altor materii chimice din care sunt compuse. Colorile bătătoare la ochi întotdeauna au jucat un rol important în tehnica înfrumuseţării, atât la seminţiile primitive, ca şi la popoarele civilizate din toate timpurile. Intrebuinţarea cosmeticelor — numită în mod obişnuit *fardare* (dela fard) — poate fi utilă sau dăunătoare, după compoziţia lor chimică şi dibăcia celui care le întrebuinţează. Se folosesc pe o scară întinsă în toate păturile so-

ciale. Țăranca recurge la substanțe cosmetice naturale de origine animală sau vegetală, provenite din toate sursele imaginabile. Multe din ele sunt inofensive, dar numărul celor care dăunează e foarte mare.

V. și *Fard*. (Detalii mai multe se pot citi în cartea „Ingrijirea tenului", de Dr. A. Voina).

Cosmetica (gr. *kosmeo*, împodobesc și: *kosmesis*, podoabă, găteală). — Cosmetica este acea ramură a dermatologiei, care se ocupă cu igiena și estetica pielei și a părului, precum și cu bolile de piele care prezintă interes din cauza aspectului lor inestetic. Datorită importanței sale sociale, cosmetica a luat în ultimul timp o desvoltare considerabilă, dându-i-se o îndrumare științifică, dictată de cunoștințele moderne privitoare la funcțiunile pielei și la legătura dintre piele și restul organismului.

Cosmetologia (aceeași etimologie ca și *Cosmetica*). — Știința care se ocupă cu înfrumusețea corpului. Are un înțeles mai larg decât *Cosmetica*, deoarece aceasta vizează în primul rând îngrijirea și înfrumusețarea pielei și a părului, câtă vreme Cosmetologia privește estetica întregului corp și recurge, pentru scopurile sale, la toate ramurile științelor medicale, care pot aduce vre-o contribuție la îndreptarea estetică a înfățișerii corpului. Este înrudită de aproape cu *Cosmetica*, deoarece majoritatea manoperelor de înfrumusețare privesc mai ales pielea și părul.

Coși, *coși de pe față*. — V. *Acnee*.

Coșul pieptului. — V. *Piept*.

Cot. — Incheietura care unește brațul cu antebrațul se numește *cot*. In partea dinainte, la *îndoitura cotului*, pielea are două, sau trei îndoituri în curmeziș, cari se produc cu timpul prin mișcările ce le face antebrațul îndoindu-se asupra brațului. La mulți copii grași pielea dela îndoitura cotului se opărește, se înroșește și produce arsuri și mâncărimi, de aceea este mai bine să se aplice prafuri fine (de orez, feculă, licopod), talc, în loc de alifii, sau cold-crem. Tot pe această față se mai văd vinele prin cari circulă sângele negru. Din aceste vine se lasă de obiceiu sânge (venesecție), fiindcă ele sunt sub piele, care este foarte subțire, așa că se înțeapă cu multă ușurință. In partea dinapoi a cotului sunt trei ridicături, ușor de simțit cu mâna, puncte prin cari oasele brațului și antebrațului se unesc între ele pentru a forma încheietura, sau *articulația cotului*. Această încheietură, în stare de sănătate, se mișcă cu înlesnire ceeace face ca antebrațul să se îndoiască asupra brațului așa de mult încât mâna să poată atinge umărul. Când aceste mișcări nu se pot face și închieetura stă înțepenită (*anchiloză*). Uneori aceste mișcări se fac în măsură mai mică decât în stare de sănătate și sunt foarte dureroase. Dacă se mai observă același lucru și în alte încheieturi, împreună cu fierbințeală, se poate să fie un *reumatism articular*. Mai putem avea la cot o *artrită*, care la copiii scrofuloși sau limfatici, e de cele mai multe ori, o *tumoră albă*, sau o *contuzie*, urmată de multe ori de o frântură de os.

Covasna. — Stațiune balneară și climaterică din jud. Trei-Scaune, la poalele munților, înconjurată de brazi. Apele sunt bogate în acid carbonic liber și bicarbonat de sodiu. Mai conțin fier și iod. Băile dela Covasna se recomandă celor cu afecțiuni catarale ale plămânilor, stomacului, intestinelor, boli de nervi, gută, scrofuloză, anemie.

Coxalgie (dela *coxa*, coapsă sau șold și *algos*, durere), *tumoră albă* sau *artrită tuberculoasă* a articulației coxofemorale. — Este o inflamație, sau aprindere de natură ofticoasă, a încheieturii șoldului, o inflamație cronică, cu lungă durată și care s'a mai numit și *tumoră albă*. De multe ori durerea nu începe, sau nu se simte dela început la încheietura bolnavă, în șold, ci într'un punct mai jos, la genunchiu, sau la picior, iar uneori copilul singur nu știe să ne arate unde îl doare. Mai târziu durerea se localizează și se fixează în șold. Această durere, care la început este adâncă, surdă, devine din ce în ce mai simțitoare, inflamația se mărește, încheietura se umflă, face puroiu în adâncime, piciorul se strânge și se scurtează. Dacă lăsăm boala în voie ei bolnavul slăbește repede și în cele din urmă

moare, sau, la unii, umflătura se sparge și curge puroi mult, care nu se mai sfârșește, ținând uneori cu anii și în cele din urmă dacă copilul a putut rezista, se vindecă, rămânând cu șoldul strâmb și înțepenit. Dacă însă boala se ia dela început, aplicându-se un tratament apropiat, după cum ne învață știința cea mai nouă, coxalgia nu numai că nu omoară bolnavul, dar se poate vindeca cu foarte mică diformitate și cu o șchiopătare neînsemnată, sau fără să lase nici o urmă. Cei mai predispuși la această boală sunt copiii de 5—10 ani, rău hrăniți, rău ținuți, fără aer îndestulător și fără mișcare; la adulți se vede rar. Cauza adevărată și cea mai lățită este tuberculoza. Copiii limfatici și scrofuloși cu moștenire tuberculoasă, sunt cei mai supuși la coxalgie, apoi copiii cari au zăcut de vre'o boală grea, cum este scarlatina și uneori pojarul, toți aceștia printr'o căzătură, sau o lovitură în șold se înbolnăvesc. Un copil fără predispoziție și pe deplin sănătos poate să cadă și să se lovească ori de câte ori, el nu va căpăta coxalgie. — *Tratamentul* medical constă într'o bună igienă, în medicamente tonice (întăritoare), în hrană bună, ședere la țară sau pe malul mării, în aer curat și la soare, pentru a îmbunătăți starea generală a bolnavului. Soarele este cel mai bun medicament al tuberculozei oaselor, de aceea se va ține copilul cât mai mult timp pe malul mării, într'un spital, sau sanatoriu. Soarele (helioterapia) se aplică și local, pe șoldul care este bolnav. Dacă nu putem să ducem copilul la mare cumpărăm un aparat care produce raze cu aceleași proprietăți ca ale soarelui (lampa de quartz), sau ducem copilul la un spital să-i aplice aceste raze de soare artificial pe șoldul bolnav. Tratamentul chirurgical se rezumă în a *imobiliza* piciorul bolnav, adecă a ține în nemișcare partea bolnavă timp îndelungat, căci fără această nemișcare nu se poate nădăjdui nici o vindecare. Inainte de a imobiliza membrul trebue să-l îndreptăm și să-l punem într'o poziție potrivită, apoi îl punem într'o gutieră, sau mai bine se va face *extensiunea*, sau întinderea piciorului, cu ajutorul greutăților; și-l vom ține în această poziție până ce bolnavul nu va mai avea dureri și va putea să pună piciorul în pământ. Nu trebue să ne temem de *anchiloză*, căci dacă piciorul rămâne înțepenit și drept, bolnavul va putea umbla, iar dacă încheietura n'a fost cu totul stricată se poate la urmă, prin masaj și diferite mișcări făcute cu regulă, ca ea să-și recapete din mișcări. Bolnavul nu va începe să umble decât după ce au dispărut toate accidentele și starea generală este bună. Dacă prin aceste mijlocae nu reușim să obținem vindecarea, atunci nu mai rămâne decât să se facă operație, scoțând părțile osoase bolnave, dar aceste operații sunt foarte grele și rar dau rezultate bune.

Cozi de cireși. — Se întrebuințează ca diuretic (pentru a porni udul) în decoct (fiertură) din 10 gr. la 1000.

Cozla. — Localitate la marginea orașului Piatra-Neamț, pe dealul Cozla, la o înălțime de 390 m. Sunt mai multe isvoare salino-magneziene, neexploatate încă.

Cozmetice. — Multe femei caută să-și înfrumusețeze pielea feței și a mâinilor, sau părul capului cu tot felul de *cozmetice*. Intre aceste sunt diferitele *corpuri grase:* cold-crem, pomadă de castraveți, etc., cari împiedecă respirația pielei, iar când sunt vechi o iită, unele *oțeturi* așa zise de toaletă. cari însuflețesc coloarea pielei, dar cele mai de multe ori o aprind și dau naștere la diferite boale de piele, diferite *farduri* (sulimanuri, dresuri, rumeneli) cari dau feței, obrazilor și pleoapelor un fel de lustru, dar cari sunt *epilatoare*, cari se întrebuințează pentru arsenicul din cari sunt făcute, ca și *pastele epilatoare*, cari se întrebuințează pentru a opri creșterea părului acolo unde nu trebue, cum ar fi mustățile la femei. Mai amintim diferite *văpseli*, întrebuințate pentru ar da părului cărunt coloarea lui de mai înainte, sau de a schimba coloarea naturală a părului, din blond negru, sau vice-versa; mai sunt încă și alte cozmetice: *pudră*, *cremă*, *creioane*, *lapte* cu bază vegetală etc. Toate acestea nu sunt bune, căci toate strică pielea și unele chiar sănătatea și prin urmare să nu se întrebuințeze

cu nici un preţ. Singurul cozmetic bun este *săpunul*. Nici cold-cremul nu trebue întrebuinţat decât numai ca medicament, din când în când, pentru a linişti o întărâtare (iritaţie) de piele.

Cozonăcel. — V *Genunchiu*.

Crampe, *cârcei*, *funicei*. — Provin din contracţiunea involuntară a muşchilor, contracţiune foarte dureroasă din cauza compresiunii unui nerv, sau a unei artere. Crampele acestea mai vin şi în urma unui drum lung, pe jos, a unui exerciţiu exagerat, sub influenţa frigului, etc. şi ele însoţesc adeseori nevralgiile, în deosebi nevralgia sciatică. Am vorbit mai sus despre crampele dela pulpă, căci în acest loc se ivesc mai adeseori. In timpul lor pulpa se întăreşte, se umflă, formează o ridicătură tare, foarte dureroasă: suferinţa se iveşte, ea apare şi dispare repede. Unii scapă de ele întinzând piciorul cât pot de tare, pentru ca muşchii contractaţi să-şi ia starea naturală, alţii fac frecături pe pulpă cu mâna, cu o cârpă uscată, ori dată cu spirt camforat, cu balsam tranchil, uleiu de muşeţel, cloroform, etc. Crampele vin de obiceiu rar, foarte rar, la unii însă ele pot să se ivească mai des, şi atunci este bine ca să se prevină prin băi calde generale, făcute des, şi păzindu-se de băuturi excitante (licoruri, ceaiu, cafea), urmând un regim uşor, evitând poziţiunile cari le pot da naştere. *Crampele femeilor însărcinate*, pentru cari se recomandă masagiul muşchilor contractaţi, încetează cu fricţiuni cu liniment amoniacal camforat, iar pentru ca să nu se repete este bine ca femeile însărcinate să poarte o încingătoare peste pântece, să se combată constipaţia şi să se dea bromuri de potasiu, 2 până la 3 gr. pe zi. — *Crampe profesionale* (*crampele scriitorilor, gravorilor şi pianiştilor*) constau într'o simţire de înţepenire şi de amorţire în degete, cu neputinţa de a mai lucra cu ele; ele vin prin accese sau sunt permanente. *Tratament:* La începutul boalei se recomandă odihnă de câteva zile. Scrritorii vor ţine condeiul între degetele arătător şi mediu, aşa că el să se sprijine pe degetul mediu îndoit, pe care este ţinut şi apăsat cu arătătorul şi cu degetul mare. Se vor întrebuinţa condeie uşoare, de plută. Se mai recomandă electricitatea: curenţi faradici şi curenţi galvanici, masaj în fiecare zi, timp de 4—6 săptămâni, injecţiuni sub piele cu strichnină. Se mai recomandă gimnastica şi masajul. Se va trata starea nervoasă (neurastenia, isteria). In cele din urmă vom sfătui bolnavul să înveţe a scrie cu *mâna stângă*, sau, dacă voeşte să scrie tot cu dreapta, să întrebuinţeze un *aparat special pentru crampele scriitorilor*, pe care şi-l poate comanda la fabricaţii de instrumente chirurgicale.

Crampe la stomac. — V. *Stomac*.

Craniu (*cranium*, *calvaria*), *căpăţână*, *hârcă*, *scăfârlie*. — Craniul este o cutie osoasă, având forma ovală, aşezată cu vârful înainte, a cărei mărime este în termeni mijlocii de 18 cm. în lungime, 14 şi jumătate în lărgime şi 13 în înălţime. Nu trebue să confundăm *capul* cu *craniul*, de oarece prin cap se înţelege toată ex-

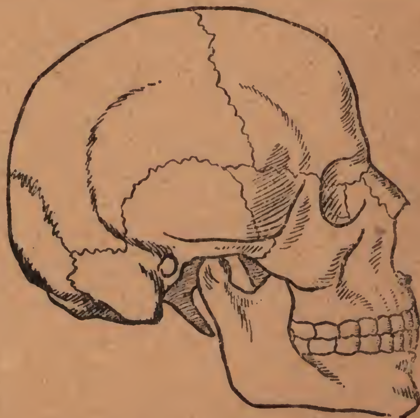

Fig. 136. — Craniul (se văd suturile oaselor)

tremitatea de sus a corpului omenesc, care este purtată de gât, pe câtă vreme craniul este numai partea de sus şi de dinapoi a capului, a cărui parte de dinainte este *faţa* (v. acest cuvânt), este deci numai scheletul osos al capului. Cutia craniană în partea de sus este rotundă şi boltită, din care cauză se chiamă *boltă* sau *calotă*, iar în limba poporului se zice *ţeastă*, iar partea de jos este lată şi neregulată,

baza craniului, care pe omul viu nu se poate vedea. In această bază se află o gaură mare, rotundă, prin care creerii se continuă cu *măduva spinării*. Căpăţâna este formată din opt oase, late, cari sunt pe deplin cusute între ele la omul mare, însă la copiii mici ele sunt unite prin nişte peliţe sau membrane delicate cari se numesc fontanele, sau (*fântânele*, cari încep să se transforme în os adevărat numai dela 10 luni înainte şi până la 2 ani şi jumătate sunt complet osificate. Pentru aceasta trebue să băgăm de seamă ca, până la caeastă vârstă, să nu cadă copilul, nici să nu se lovească în cap, nici să nu-l apăsăm cu ceva, căci se poate să se rupă o fântânea şi să aibă urmări rele. Oasele craniului pe dinafară sunt acoperite cu o piele groasă cu păr, care trebue îngrijit zilnic. Cutia craniană cuprinde *creerul*, a cărui formă se acomodează după forma acelei cutii, cu cât această formă este mai regulată, cu atât şi desvoltarea creerului se face în condiţiuni mai bune. Sunt unele diformaţiuni ale craniului care influenţează creerul şi pot aduce turburări în starea mintală a omului. Pielea capului poate fi atinsă şi aci ca şi în alte părţi de diferite boale: *abces, antrax* (serpengea), *furuncule* (furnicele), cari nu prezintă nimic deosebit, *erizipel* brâncă), fie în urma unei răniri, a unei lovituri fie prin întinderea unei brânci dela faţă (vezi *Erizipel*). Când se loveşte cineva la cap partea lovită se umflă, se formează ceeace se numeşte *cucuiu*, care se vede mai des la frunte. *Rănirile* capului, mai ales la noi în ţară, se văd foarte des. Cele mai multe răniri ale capului sunt aşa zisele *plăgi contuze*, apoi vin *plăgile prin instrument tăietor* (cuţit, topor, sapă, etc) şi în cele din urmă *plăgile prin armă de foc*, cari, deşi sunt mai rare, trebuesc îngrijite cu deosebită băgare de seamă. Ţeasta capului, cât este ea de tare, se poate sparge printr'o cădere dintr'un loc înalt, sau o lovitură puternică aplicată în vârful capului. Aceste *fracturi ale oaselor craniului* de multe ori sunt foarte grave, putând produce moartea bolnavului, din pricina vecinătăţii *creerului* şi a *meningelor*, cari se pot aprinde, dând *meningită*. In toate aceste cazuri se va chiema grabnic doctorul, iar până la venirea lui vom culca rănitul cu cea mai mare băgare de seamă, ţinându-i capul foarte ridicat pe perini, într'o cameră cu aer mult şi curat, punându-i la nas puţin eter, sau oţet, pentru ca să nu-şi piardă cunoştinţa şi ţinându-l în nemişcare. Intru cât priveşte rănile uşoare ale capului, înţepăturile pielei, cel mai bun lucru de făcut este să aplicăm pe partea rănită cârpe înmuiate în apă rece, des primenite, car micşorează durerile, împiedecă umflarea părţilor şi ivirea brâncii. Adeseori în rănirile capului mai ales în plăgile tăiate, curge sânge mult pe care-l vom opri cu cârpe înmuiate în apă rece, stoarse bine şi aplicate strâns asupra rănii, după ce mai întâiu am apropiat buzele rănii prin făşiuţe de emplastru, lăsat mai multe zile pe loc.

Crastavete. — V. *Castravete*.

Creasta cocoşului. — V. *Ciuperci* (Barba caprei).

Creer, *cerebru* (*cerebrum*, gr. *egkephalos*). — Creerii omului se compun din două părţi, una cu mult mai mare, *creerul* propriu zis, sau *creerul cel mare*, aşezat înainte şi deasupra, şi altă parte cu mult mai mică, aşezată înapoi şi de desupt numită *creerul cel mic*. Creerii sunt aşezaţi în *craniu*, sau

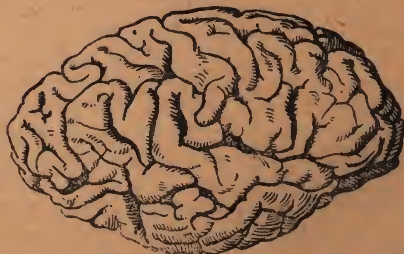

Fig. 137. — Creerul văzut pe dinafară

cavitatea craniană. Ei sunt înveliţi în nişte peliţe, sau membrane subţiri, numite *meninge*, cari sunt în număr de trei şi cari se numesc, începând de dinafară înăuntru: *dura-mater, arachnoida* şi *pia-mater;* aprinderea, sau inflamaţia acestor membrane, dă cumplita boală cunoscută sub numele de *meningită*. Intre pia-mater şi arachnoidă se găseşte o apă limpede, ca

apa de stâncă, numită : *lichid cefalo-rachidian*, fiindcă el se întinde și la măduva spinării, care are aceleași învelitori ca și creerul. Pe suprafața creerului se văd niște ridicături șerpuitoare, ondulate, numite *circumvoluțiuni cerebrale*, despărțite între ele prin șanțuri cu cotituri, prin cari șerpuiesc artere și vine. In aceste circumvoluțiuni, în locuri hotărîte, se găsește sediul mișcărilor membrelor, a memoriei, a cuvintelor vorbite, scrise, auzite, a memoriei vizuale. Substanța din care se compun aceste circumvoluțiuni este *cenușie*, pe câtă vreme cea de sub ele este *albă*. Ceea ce deosebește creerul omenesc de cel al dobitoacelor este mai cu seamă *greutatea lui*. In termin mijlociu creerul bărbatului ar cântări 1400 gr., iar al femeii 1250 gr. La oamenii mari, de geniu, creerul este de obiceiu mai greu; așa se pomenește creerul lui Lord Byron cu 2380 gr., al lui Cromwell cu 2230 gr., al lui Cuvier cu 1829 gr., etc. Despre creerul marelui francez Gambetta se știe că nu trecea peste cifra mijlocie, dar se deosebea prin finețea elementelor sale nervoase, ceeace arată că și structura trebue ținută în seamă, ca și greutatea. Când greutatea creerului este mai mică cu mult decât cea mijlocie și dacă trece de o margine oarecare, atunci nenorocitul acela trebue să fie tâmpit, idiot, sau imbecil. In creer șade inteligența, el este organul gândirii și al tuturor sentimentelor morale, la el vin toate senzațiile primite într'un punct oarecare al corpului, el dă poruncile după cari mânile prind un lucru, picioarele încep a umbla, etc. — *Boalele creerului* sunt multe și foarte grave. *Rănirile creerului* fac ca fracturile craniului să fie grave. Aprinderea sau inflamația lui : *encefalita*, este tot așa de primejdioasă ca *meningita* (vezi acest cuvânt). Când structura creerului este stricată omul devine *nebun*, când creerul este prea mic omul este *idiot* (vezi *Idioție*, *Nebunie*). Când sângele se urcă la creeri, în cantitate prea mare, avem *congestie*, sau *emoragie cerebrală*, iar dacă sângele merge la creeri, în cantitate prea mică, avem *anemie cerebrală* și *îmmoiere de creeri*. — *Paralizia generală* se ivește de obiceiu dela 35 până la 45 ani, mai ales la bărbați. *Cauzele: sifilisul. Semnele. Perioada dela început:* slăbirea memoriei, schimbarea caracterului (trist, supărăcios, activitate foarte mare, perversiune morală), tremurătură în vorbă, neîndămânare în degete, inegalitate, pupilelor, vederea dublă (diplopie), slăbirea vederii și mirosului ; câteodată accese ca de epilepsie. *Perioada de stare:* delir ambițios, delir de mărire, sau de persecuție, vorbirea greoae, lucrarea cu mânile cu anevoință. *Perioada terminală :* bolnavii cad într'un fel de toropeală, păstrând uneori oarecare conștiință de starea lor. Această boală durează 1 până la 6 ani, întreruptă și câteodată grăbită prin atacuri de apoplexie.

Creeri (Mâncare de). — Multora le place să mănânce creeri fierți, sau prăjiți, de vacă, vițel, miel, purcel. Dar trebue să știe că ei nu sunt așa de nutritori și sunt cam greu de mistuit, de aceea bolnavii și convalescenții precum și cei cu stomacul slab să nu prea mănânce creeri. Oamenii sănătoși pot să mănânce, dar nu prea mult nici prea des, ca să nu li-se facă rău.

Crema. — Cremele sunt produse cosmetice întrebuințate pentru îngrijirea tenului. Se împart în creme grase, indiferente și uscate. Se prepară din materii grase, substanțe colorante, parfumuri, apă și alte substanțe. Grăsimile cele mai obișnuite care intră în compoziția cremelor sunt : lanolina, untura de balenă, ceara de albine, untul de cacao, vaselina, parafina, glicerina și diferite uleiuri, de migdale, măsline, ricin, sesam. — Proporția în care se amestecă substanțele componente ale unei creme variază la infinit. Ca regulă generală cremele grase se folosesc pentru tenul uscat, cele uscate pentru tenul gras, iar cele indiferente pentru tenul normal. O cremă grasă foarte obișnuită este așa numita cold-cream. Cremele uscate se mai numesc și *creme de zi* cunoscute în comerț, sub numele de *vanishing cream* (cit. : vanising crim). Tehnica de preparare a celor mai multe creme este destul de grea. Ca și pudra, crema poate fi folositoare sau dăunătoare, după cum se întrebuințează în mod

mai mult sau mai puţin raţional, potrivit cu calitatea pielei.

Cremaţiune (*crematio*, ardere). — *Arderea morţilor*, care se pare a fi fost posterioară îngropării, dispăruse din obiceiul naţiunilor civilizate, rămânând numai la unele popoare din Orient, la Indieni, dar de câtva timp a început a se introduce în unele ţări din Europa. In războaele din urmă s'au organizat crematorii ambulante, cari însoţeau armatele, pentruca să ardă toţi morţii rămaşi pe câmpurile de luptă, ceeace, din punct de vedere sanitar, a fost un bine. Cea dintâiu autorizaţie de a arde cadavre a fost dată în 1873 de parlamentul Italiei; de acolo mişcarea s'a întins în Elveţia şi Germania. Arderea s'a făcut în mai multe locuri cu ajutorul unor aparate speciale, dintre cari cele mai cunoscute sunt cele din Milan şi din Drezda. In Franţa consiliul municipal al Parisului în 1874 a respins cremaţiunea, sub cuvânt că ea ar fi în contra intereselor justiţiei, făcând să dispară unele feluri de otrăvuri, dar în 1883 camera deputaţilor a admis propunerea de a se da autorizaţie pentru arderea morţilor, după care s'a şi instalat un aparat de cremaţiune în cimitirul Père-Lachaise. Având în vedere multele avantaje pe cari le prezintă arderea morţilor credem că ea se va generaliza. Şi în ţara noastră s'a construit un crematoriu, în Bucureşti.

Cremometru. — V. *Lapte*.

Creniţă. — V. *Năsturel*.

Creolină, *cresyl*. — Lichid negru închis, cu reacţiune alcalină, care se scoate din gudron. Amestecată cu apă dă o emulsie albă, care se întrebuinţează ca şi apa fenicată.

Creozot. — Lichid uleios, incolor, cu miros tare, aducând aminte mirosul de păcură şi de fum, cu gust foarte arzător, care se scoate prin distilaţiune din gudronul (păcura) de lemn de fag. Se întrebuinţează de mult timp de către dentişti, pentru a combate durerile de măsele fiindcă el arde pulpa dentară şi o amorţeşte. Se dă la începutul ofticei şi în bronchitele cronice, în doză de 1—2 gr. pe zi, amestecat cu vin, sau cu untură de peşte (10—30 gr. la 1 litru), sau în capsule.

Creozotal (Carbonat de creozot). — Lichid vâscos la rece, fluid la cald, neutru, de coloarea chihlibarului, fără miros, gust dulce şi uleios. Luat pe dinăuntru nu turbură funcţiunile digestive, în intestine se descompune în creozot şi acid carbonic, de unde rezultă o acţiune înceată şi continuă. Se dă în tuberculoză (oftică) şi în toate boalele de piept, în doză de 2—10 gr. pe zi, în vin, rachiu, sau untură de peşte.

Crăpături, *plesnituri*, *crăpături*. — De multe ori se întâmplă că pielea, pe vreme de frig mare şi uscat, îşi piedre din moliciunea ei şi se crapă, sau plesneşte, în mai multe locuri. Aceste crăpături se ivesc mai mult iarna şi numai pe părţile descoperite şi supuse la atingerea aerului, cum sunt buzele, urechile, dosul mâinilor. Ele sunt uneori adânci, dureroase şi câte odată sângerează. Pentru ca să se vindece să punem la adăpost de frig partea bolnavă, ungând-o cu alifie de trandafiri, cold-crem, glicerină, sau vaselină. *Crăpăturile sânului*, la femeile cari alăptează, se pot vindeca cu *albuş de ou* şi anume: se spală cu îngrijire sânul după fiecare sugere, apoi se ung crepăturile cu albuş de ou, care se lasă să se usuce. Când trebuie să sugă copilul se udă puţin sfârcul, iar după sugere se repetă acelaşi lucru şi aceasta tot astfel până la vindecare. Se mai tratează cu praf de *ortoform*, adecă se acopere cu el crepăturile şi pe deasupra se pune o cârpă fină, de tifon şi cu puţin bumbac, apoi gutapercă şi pe urmă se leagă totul cu un tulpan sau faşă. Inainte de a da copilului să sugă se va ridica acest pansament, se va spăla sânul cu apă boricată călduţă şi se va şterge. După sugere, se va face o nouă spălătură, o nouă ştergere şi un nou pansament întocmai ca mai sus. Prin acest pansament durerile sunt mai mici, apoi încetează şi vindecarea se face repede. Se mai recomandă ipermanganatul de potasă în soluţie (2—5 gr. la 1 litru apă), având aceeaşi grijă de a spăla sânul înainte de a da copilului să sugă şi cu deosebire recomandăm următoarea unsoare: borat de sodiu 10 gr., glicerină 30 gr., cu care se unge sfârcul ţâţelor când e crăpat şi dureros.

Crepături la şezut. — V. *Fisuri.*

Crescătură. — V. *Tumoare.*

Creson. — V. *Năsturel.*

Creştere. — Creșterea este dezvoltarea progressivă a corpului omului. Această dezvoltare se face în înălţime, în lăţime, şi în grosime. Puterea de creștere variază după etate, după ţară, după rasă și după condiţiunile sociale. Dezvoltarea în lăţime şi grosime, în primii ani ai vieţii, se face mai încet, apoi 15—20 ani se face mai cu putere și este completă pe la 40 ani la bărbat și pe la 50 ani la femeie. Creşterea în înălţime, din care rezultă *statura* (talia), mai mult sau mai puţin ridicată, se face foarte repede la începutul vieţii, după care se face tot mai încet, până la 20—25 ani, când este completă. Când copilul se naște are o lungime cam de 45—50 cm. și în anul întâiu crește cu 20—30 cm., în anul al doilea numai cu 10—15 cm., în anul al treilea cu 7, în al patrulea cu 5 și apoi se continuă tot astfel până la vârsta pubertăţii, când statura ajunge cam până la 1 m. 65 cm., iar dela 16 până la 17 ani crește cu 4 cm., și în cei doi ani cari urmează numai cu 2 cm. și jumătate. In privinţa *greutăţii*, copilul la naştere cântăreşte cam 3—3½ kgr., câte odată chiar 5 kgr. Până la etatea de 11—12 ani băieţii sunt mai mari și mai grei decât fetele, iar la această vârstă acestea cresc foarte repede și întrec băeţii, atât în greutate, cât și în înălţime, în cei doi ani cari urmează, după care băieţii o iau înainte și merg tot astfel până la sfârșit. Am spus că un copil cântăreşte la naştere în termen mijlociu 3.250 gr.; dacă el este sănătos și bine hrănit, adecă laptele este bun, va cântări la sfârșitul lumei a 6—7.100 gr., iar la un an 8.800 gr. Se înţelege dela sine că nu toţi copiii cresc așa iute. Creşterea se face cu atât mai iute și statura omului va fi cu atât mai înaltă, cu cât el se găsește în condiţiuni igienice mai bune, adecă hrană, îmbrăcăminte, locuinţă mai bună, cu cât oboselile și lipsurile încercate în copilărie și juneţă vor fi mai mici. — Iată acum cari sunt *turburările* și *boalele creşterii*. Turburări din partea *inimii: palpitaţiuni, junghiu* în dreptul inimii, *durere de cap*, cari se vor combate prin hrană bună și prin odihnă la pat de mai multe zile. Dela 7—14 ani, şira spinării are o rezistenţă slabă, din care pricină trebue ca copilul să nu poarte greutăţi mari, nici să nu umble aplecat numai într'o parte, căci pot să rezulte diformităţi: spatele aplecat înainte, sau un umăr mai sus decât celălalt, etc., cari pot să rezulte și din atitudinele vicioase prelungite în școală și în timpul mersului. Diformităţile acestea se observă mai des la fete, căci ele fac mai puţin exerciţiu și stau mai mult pe scaun. Multe boale de natură scrofuloasă: caria vertebrelor, coxalgia, tumorile albe, opresc dezvoltarea corpului, dar mai cu seamă *rachitizmul* este cel mai primejdios, al cărui început se poate bănui la un copil care dela o etate oarecare nu mai crește. Când creșterea este prea repede, când trece de 6—7 cm. pe an și aceasta în mai mulţi ani dearândul, vom recomanda exerciţii cari să înlesnească creșterea în *grosime*. Când creșterea este mai mică de 5 cm. atunci vom recomanda odihna relativă, mers potrivit fără oboseală. Rar se întâmplă ca copilul să crească așa de repede încât să aibă *friguri*, așa zise *de creştere* și în totdeauna este bine să fim cu mare băgare de seamă și să cercetăm dacă aceste friguri provin cu adevărat dintr'o creștere prea repede, sau sunt începutul unei boale generale grave, lucru asupra căruia de altfel numai doctorul ne poate lămuri.

Cresyl. — V. *Creolină.*

Cretă (Carbonat de calce). — V. *Calce.*

Cretinism. — Prin acest cuvânt se înţelege o oprire de dezvoltare a organismului, însoţită uneori de *guşă*. Tipul omului cretin este: corp mic, ghemuit și schimonosit, membre subţiri și neputincioase, încheieturi îngroșate, mâini și picioare scurte, butucănoase, cap mare, pocit, faţă lată, nas pleoștit și turtit la rădăcină, nările lărgite, ochii depărtaţi între ei și îndreptaţi pieziș spre înăuntru, pleoapele îngroșate, urduroase și abia întredeschise, umerii obrajilor eșiţi, gura largă, buzele groase, cărnoase și răsfrânte înafară, limba îngroșată eșind din gură, urechile pleoștite, pielea feţii galbenă pământoasă, flecăită și sbârcită. Fi-

zionomia cretinului este fără expresiune, înfăţişarea îmbătrânită, gâtul scurt şi gros, cu sau fără guşă, inteligenţa greoaie, leneşă, tâmpită, glasul se mărgineşte mai mult la ţipete răguşite, toate simţurie mai mult sau mai puţin tâmpite. — *Cauzele* cretinismului sunt mai multe: ereditatea sau moştenirea, căsătoriile între rudenii, apa încărcată cu săruri de calciu şi lipsită de iod şi de brom, văile adânci, umede, închise, lipsite de aer şi de lumină, casele scunde, umede şi murdare, sărăcia şi traiul rău.

Creţuşcă, *barba caprei*, *caprifoaie*, *pepeneaua*, *smântânica*, *taula* (*Spiraca ulmaria*, fam. Rozaceelor). — Plantă erbacee care creşte prin livezi umede, prin păduri şi pe marginea pădurilor din regiunea muntoasă. In medicină se întrebuinţează florile, cari lucrează ca tonic, diaforetic, diuretic, anticataral. Se dă sub formă de ceaiu (infuziune) din 10—30 la 1000. Esenţa de creţuşcă conţine aldeidă salicilică (acid salicilos).

Fig. 138.-Creţuşcă

Criogenină: — Antitermic; nu este toxic. Doză: 20 ctgr. până la 1 gr. 20 ctgr., în buline de câte 20 ctgr.

Cristalin. — Lintea străvăzătoare a ochilor, care slujeşte a strânge razele luminoase pe retină (fundul ochiului). *Cataracta*, sau *perdeaua*, constă în opacificarea cristalinului, care se albeşte şi împiedecă pătrunderea razelor luminoase prin el.

Criză (gr. *krisis*, judecată). — Schimbare în desfăşurarea, sau evoluţia unei boale însemnate prin modificări importante (sudoare multă, emoragie, urină încărcată). Se mai dă numele de criză şi la unele accidente nervoase, cum ar fi: convulsiunile (spasmele), isteria, epilepsia, eclampsia.

Crizarobină. — Medicament care se extrage din rădăcină de revent, sau din praful de Goa. Se întrebuinţează pe din afară în boalele de piele (eczemă, psoriază) şi în contra trânjilor, sub formă de alifie şi de săpunaşe.

Crizofanic (Acid). — Se scoate din praful de Goa. Este purgativ *energic*, din care pricină nu se întrebuinţează iar pe din afară se dă în boalele de piele (psoriază, petele de sarcină, sau efelide) în soluţii, alifii, colodiu.

Cromic (Acid). — Se întrebuinţează amestecat cu apă în părţi egale, pentru a arde negii şi bătăturile, iar în soluţie de 1 gr. la 10 gr. apă pentru cauterizarea gingiilor.

Cronică (dela grec. *chrónos*, timp).— Acest cuvânt înseamnă durata lungă a unei boale, boală lungă, boală învechită. Sunt boale cronice prin natura lor şi boale *acute*, cari au devenit *generale* şi *locale*, aceste din urmă pot să atârne de o stare generală, de o discrazie (scrofule), de o cachexie (scorbut, sifilis). Pentru mai multe amănunte caută la: *Boale*.

Croton tiglium (fam. *Eu*forbiaceelor). — Se întrebuinţează sământa, care se prezintă sub formă de grăunţe negre, mari cât sâmburile de cireşe, din care se extrage *uleiul de croton*, un purgativ foarte drastic, din care pricină trebue întrebuinţat cu mare băgare de seamă. Se dă pe *dinăuntru* 1 până la 3 *picături* în pilule sau într'o poţiune. Uleiul de croton lucrează şi ca antielmintic (contra viermilor intestinali). Pe *dinafară* se întrebuinţează în fricţiuni, rar curat, mai întotdeauna amestecat cu uleiu de migdale dulci şi în cantitate mică. Ne servim în cazurile în cari sunt indicate vezicătorile, pentru a avea o acţiune mai repede, în inflamaţiunile cronice ale laringelui şi bronchiilor, în răguşeli învechite, când se face o fricţiune pe partea dinainte a gâtlejului şi pieptului, având grija de a acoperi partea unsă cu bumbac, sau cârpă pentru ca aburii să nu irite pielea feţei, nasul şi ochii.

Crucea de Malta. — V. *Comprese*.

Crude (Alimente sau Mâncări) — Orice lucru de mâncare ce n'a fost supus la acţiunea focului, sau care se mănâncă înainte de a fi ajuns la coacere, cum sunt fructele şi legumele verzi, salata, ridichile, afară de câteva fructe dulci dela natură, cum sunt strugurii, caisele şi zarzărele, toate sunt grele de mistuit, mai ales pentru stomacurile slabe. Chiar şi stomacurile tari nu le pot mistui decât în câ-

time mică și mai rar. Alimentele crude fiind de felul lor fibroase, sunt atacate cu mare greutate de sucurile gastrice (ale stomacului), din care pricină cel care le mănâncă are râgâituri, acreli, arsuri și dureri de stomac.

Crup (scoțian *cróp*, însemnează *tusă răgușită*), *guşter*. — In angina difterică se formează în fundul gurii, pe amigdale, pe omuşor, niște pelițe numite *false membrane*, cari se pot întinde până în gâtlej (laringe), pe care îl astupă, așa încât aerul nu mai poate pătrunde în plămâni și omul, ne mai putând respira, moare de *asfixie*. In acest caz avem *crup* sau *guşter*. Dar aceasta se petrece nu numai în cazurile de angină difterică, ci și în unele aprinderi (inflamații) simple ale gâtlejului, în *laringite* și mai cu seamă în laringita *striduloasă*, care, spre deosebire de crupul *adevărat*, adecă de cel *difteric*, se numește *crup fals*. Semnele acestui crup se aseamănă cu ale celui adevărat, întru cât privește greutatea la respirat. In crupul fals copilul este prins în timpul nopții de un fel de înecăciune, sau sufocație și de o tusă sgomotoasă caracteristică. Accesele acestui crup n'au de obiceiu nici o urmare rea; ele vin mai cu seamă noaptea și după ce accesul a trecut copilul doarme liniștit și dimineața este bine. Accesele se pot ivi de mai multe ori. *Crupul difteric* aproape mai în totdeauna este precedat de *angină difterică*, însă fiindcă aceasta adeseori are un început și un mers domol și ascuns, se întâmplă că pelițele sau falsele membrane din fundul gurii s'au dus până în laringe. Are trei semne de căpetenie: o *tuse deosebită*, o *turburare a glasului* și o *supărare mare la respirație*, care se face cu mare anevoință. Celelalte semne cum sunt: indispoziția, febra, greutatea la înghițit, umflarea gâtului se văd în orice fel de angină, fie simplă, fie difterică. *Tusa* crupului este uscată și vine prin chinte foarte dese, foarte apropiate. La început ea este răgușită, surdă, și se poate asemui cu lătratul unui cățeluș, iar mai târziu se închid și mai mult și se strânge cu totul, pe măsura în care chintele se depărtează, se răresc. *Glasul* sau *vocea* și *țipetul*, la copiii cari nu vorbesc încă, trec prin aceleași stări ca și tusa: la început răgușite, apoi închise, stânse. Aceste semne nu le găsim decât în crupul adevărat, nici odată în crupul *fals*, despre care am vorbit mai sus și care trece repede, pe câtă vreme crupul difteric merge crescând, din rău în mai rău, până la moarte. Supărarea sau *greutatea la respirație* în crupul adevărat vine, la început, prin accese destul de depărtate, ținând câte 4—5 minute, provocate printr'o schimbare de poziție, o emoțiune, etc., sau isbucnind fără nici o pricină vădită. Apoi accesele se apropie, devin din ce în ce mai tari, mergând până la sufocație (înecăciune). Bolnavul, într'o stare de neliniște grozavă, se ridică repede, se apucă cu mâinile de orice lucru, strângând și rupând totul, se agață cu mâinile de gâtul mamii, sau a celor din jurul lor și îi strânge cu putere, sau caută să se agațe de orice îi cade în mână, pentru ca să-și ia un punct de sprijin, sau își duce repede mâinile spre gât, ca și cum ar căuta să smulgă, sau să rupă ceea ce-l înăbușe. In cele din urmă agonia începe și lupta sfârșește fără alte accese de sufocație. *Tratament*. Când ne găsim în fața unui crup adevărat îndată trebue să facem bolnavului o injecție sub piele cu *ser antifteric forte*, apoi să-i dăm un *vomitiv*, adecă ceva ca să verse, *ipeca* de preferință, care se va repeta de 2—3 ori în aceiaș zi, adecă ori de câteori copilul se îneacă tare și nu mai poate să răsufle. Să-i punem muștare pe gât, să-i atingem fundul gurii cu lămâie, dacă vedem ceva pelițe albe, să-i dăm perclorur de fier, 6—12 picături, după etate, în apă îndulcită cu zahăr, din ceas în ceas. Să-i susținem puterile cu supă de carne de vacă, cu lapte și chiar cu vin, cu cafea neagră, etc. In fine vom face acelaşi tratament ca la angina difterică (v. *Difterie*). Dacă însă acest tratament nu ajunge atunci trebue să se facă *tracheotomia*, adecă să se deschidă gâtlejul în partea de jos și să se pună o țeavă de metal (o canulă tracheală) prin care bolnavul va respira până se va vindeca de crup, după care se scoate țeava și tăietura se vindecă în câteva zile. In loc de tracheotomie se mai poate recurge la *intubațiune*, care constă în a introduce

prin gură, până în laringe un tub mic de metal, care dă la o parte falşele membrane şi prin el aerul pătrunde în plămâni. Tubul rămâne pe loc până se vindecă crupul, dar acest tub poate fi aruncat prin tuse. De aceea este greu să se facă intubaţiunea la casa bolnavului, unde este de preferat să se facă tracheotomia, iar intubaţiunea pentru spital unde este personal dresat şi suficient.

Crup fals. — V. *Laringită stridu-loasă.*

Crustacee. — Racii noştri şi tot felul de raci de mare, în frunte cu homarul, sunt foarte hrănitori. Ouăle de raci de mare, mai ales, cuprind o mare câtime de azot. Au însă pentru unele persoane un mare cusur, că le provoacă blândă (urticarie) constipaţie sau diaree.

Cruste, *coji.* — Când o rană, o tăietură sau înţepătură, începe a se vindeca, a se cicatriza, sau când un coşuleţ, care este plin cu un fel de apă, se usucă la aer, se formează pe piele un fel de coajă alb-gălbuie, roşietică, sau neagră, acea coajă se numeşte *crustă*. Dacă acea crustă se rupe mai înainte ca ea să se fi uscat, se reproduce repede şi aceasta se va repeta până atunci până când vom lăsa crusta să cadă singură. Prin urmare cel mai bun lucru este să nu ne atingem de ea. Când crustele produc mâncărime le vom acoperi cu praf (pudră) de orez, de scrobeală, de feculă de cartofi, la care putem să adaugăm şi puţin camfor. Dacă crusta uscată întârzie să cadă, o putem înmuia cu puţină glicerină.

Cuasia (*Ouassia amara,* fam. simarubelor), *lemn amar de Surinam.* — Arbore care creşte în Guiana. Lemnul său vine în bucăţele mărunte. Ele sunt uşoare, albui sau gălbui, decorticate, fără miros, însă de o amărăciune cumplită, mai cu seamă rădăcina, care de altfel nu conţine de loc tanin şi prin urmare nu produce constipaţiune, nici iritaţia tubului digestiv. Principiul activ se chiamă *cuasină* sau *quasină*, care este amorfă şi cristalizată. Acţiunea cuasiei este aperitivă, stomachică, tonică generală (fără astringenţă şi acreală), febrifugă. Cuasia este foarte bună în dispepsie, debilitate generală, anemie, cloroză, vărsături repetate. Ea deschide pofta de mâncare, aţâţă mistuirea şi ajută la repararea puterilor. Cel mai bun mod de preparare este de a pune 5—10 gr. într'un litru de apă, pe timp de 24 ceasuri şi a tăia vinul cu acest lichid, la mâncare, sau a bea 3—4 ceşti pe zi printre mese, înainte de mâncare. Această maceraţiune (plămădeală) este mai bună decât decoctul (fiertura), care se face din 5 gr. la 1000. Se mai dă cuasia sub formă de extract, 20—50 ctgr., praf 1—5 gr., tinctură 2—10 vin 30—100 gr.

Cuasină, *quasină.* — Principiul activ al *cuasiei*. Ea este de 2 feluri; amorfă şi cristalizată. Aceasta este cu mult mai tare decât cea amorfă. Se prezintă sub formă de lamele rectangulare şi este solubilă în 400 părţi apă. *Cuasina cristalizată* măreşte secreţiunea salivară, secreţiunea ficatului, a rinichilor, deşteaptă acţiunea fibrelor musculare ale tubului digestiv. Cuasina *amorfă* se dă în doză de 25 mgr. până la 20 ctgr. cea *cristalizată* 2 mgr. până la 2 ctgr. (la copii un mgr. pentru fiecare an de vârstă).

Cubitul. — Este unul din cele două oase ale antebraţului. Pentru *fracturi* caută la *Antebraţ.*

Cucuiu. — Este o ridicătură, sau mai bine zis o umflătură, ţuguiată, de coloare roşie închisă sau neagră, provenită din pricină că prin lovitură s'a rupt o vinişoară de sub piele şi sângele, care a curs din ea, s'a îngrămădit între os şi piele pe care a ridicat'o. Acest sânge înfiltrându-se apoi în piele îi dă coloarea de mai sus. Cucuiul nu este altceva decât o lovitură, o *contuziune* şi trebue tratat ca atare, adecă: punând cârpe înmuiate în apă rece, în apă de plumb, în spirt de camfor amestecat pe jumătate cu apă. Aceste cârpe trebuesc înmuiate cât de des, adecă îndată ce se încălzesc. Este bine ca cârpele să fie ţinute asupra cucuiului cu nişte colţare sau feşi, legate mai strâns, ca prin apăsare sângele adunat sub piele să se împrăştie mai degrabă.

Cucuruz. — V. *Porumb.*

Cucută, *buciniş, dudaie.* — Sunt trei feluri de cucute, toate otrăvitoare: *cucuta mare, cucuta mică* şi *cucuta în-*

veninată, sau *cucuta de apă*. Cucuta mare și cea mică cresc prin locuri necultivate pe lângă garduri și locuri dosnice, iar cucuta înveninată crește prin mlăștini, bălți și apă stătătoare. Frunzele de cucute seamănă cu cele de asmățui, baraboi și pătrunjel și se pot confunda făcându-se greșeli și punându-se în mâncare. — *Otrăvirea* cu cucută are următoarele semne: dureri mari la stomac și pântece, vărsături, urdinare, amețeli, spasme, apoi toropeală, moleșeală și somnolență. In aceste cazuri de otrăvire cel dintâiu lucru de făcut este să facem ca bolnavul să verse tot ce are în stomac și prin urmare și restul de otravă ce mai este acolo. Iivom da să bea apă caldă, îi vom gâdila omușorul, sau i-se va da ipeca pentru ca să aibă vărsături. Apoi i-se va se da ceaiu tare, în cantitate mare, cu rom, rachiu, vin cald, amoniac, fricțiuni pe tot corpul, cărămizi sau sticle cu apă caldă în jurul corpului, etc. — In medicină se întrebuințează frunzele și fructele, a căror principiu activ este *cicutina* sau *conicina*, pe *dinafară*, sub formă de alifii, cataplasme și plastore la scrofuloși, sau pentru a calma durerile; pe *dinăuntru*, sub formă de praf, 5 ctgr. până la 1 gr., extract 5—25 ctgr. tinctură 10—30 picături pe zi, contra spasmelor. — La *țară* se fac oblojeli de frunze pentru a potoli durerile la umflături. Sămânța prăjită cu seu se întinde pe o cârpă și se pune la gât, pentru gâlci. Cu zeamă de cucută fiartă, amestecată cu uleiu, se spală rana la mușcătura de șarpe.

Fig. 139.—Cucută

Cucută mică. — V. *Pătrunjel*.

Cucuțică de bălți. — V. *Mărăraș*.

Cufureală. — V. *Diaree*.

Cuișoare. — Muguri florali, sau bobocii unui arbust în totdeauna verde, *Caryophyllus aromaticus* din fam. mirtaceelor. Ele sunt un condiment aromatic, care ajută mistuirea, mai ales la bătrâni și la cei limfatici. Pentru femei, copii și pentru oamenii nervoși cuișoarele nu sunt bune. In medicină se întrebuințează pentru a masca gustul și mirosul medicamentelor și pentru a alunga gazele, când sunt prea multe, dându-se 20—30 ctgr. de praf cu zahăr și gumă. Se mai dă ca excitant, stomachic, tonic sub formă de: apă distilată: 30—60 gr., uleiu volatil: 1—12 picături, ceaiu: 1—10 la 1000, praf: 50 ctgr. până la 2 gr., tinctură: 10 gr. Pe dinafară sunt bune pentru durere de dinți și de măsele, punând un tampon mic de bumbac, înmuiat în esență de cuișoare. In bucătărie se pun 2—3 cuișoare în zeama de carne, pentru a-i da gust.

Fig. 140. Cuișoară

Culbec. — V. *Melc*.

Cumarină. — Principiu activ al plantei *Angraecum fragrans* din fam. Orchideelor, care lucrează ca excitant. Se întrebuințează frunzele sub formă de ceaiu (infuzie), 4 gr. la 250.

Cumis sau **Kumis**. — Lapte de iapă fermentat. Sunt două calități: *prosapăt*, sau slab, care conține 1 la 100, și mai *vechiu*, sau tare cu 2—3 la 100 alcool. Se recomandă ca și chefiru. în boalele de stomac și în cazurile de slăbire.

Cumpătare. — V. *Sobrietate*.

Cununie. — V. *Căsătorie*.

Cupru, *aramă*. — Metal foarte răspândit în natură, tare, sonor, care formează cu staniu un aliagiu cunoscut sub numele de *bronz*, cu *zincul* formează *cioaia*, iar cu acidele formează diferite săruri, dintre cari mai principale sunt: 1. *Carbonatul de cupru*, care ia naștere când mâncările sunt, preparate și păstrate în vase de aramă de aceea este bine să nu se pregătească decât în vase *smălțuite*. — 2. *Sulfatul de cupru* (calaican albastru, piatră vânătă), care se întrebuințează în agricultură la spălarea grâului, înainte de a-l semăna, în arte la prepararea văpselelor și la fabricarea cernelii în medicină ca antispasmodic, astringent, caustic, febrifug, vomitiv (10 până la 30 ctgr., într'o poțiune compusă din 150 gr. apă și 25 gr. sirop de mentă, din care se va lua câte o lingură la fie-

care 10 minute). Pe *dinafară* se întrebuinţează în diferite alifii sau pomezi, 5—10 ctgr. la 25 gr. vaselină, sau în colir. Se mai întrebuinţează sub formă de condeiu (creion) în boalele de ochi (conjunctivita granuloasă). — *Otrăvirea cu sărurile de cupru* (acetat, carbonat, sulfat de cupru). Criminalii otrăvesc lumea cu oţet, în cari au pus bani de aramă. Se mai poate otrăvi omul mâncând struguri stropiţi cu sulfat de cupru, din care cauză este bine să se spele cât se poate de bine, înainte de a se mânca. *Semnele:* un sfert de oră după ce am înghiţit mâncarea otrăvită avem vărsături abondente, cari au gust metalic, de cocleală, sau de cerneală, uscăciune în gură, strângere de gât, apoi diaree. Vărsăturile sunt verzui, apoi gălbui şi cenuşii, iar dacă punem amoniac ele se colorează în albastru, ceeace arată că este cupru în ele. *Tratament:* la început se va da să verse bolnavul (ipeca) şi dacă se poate se va spăla stomacul, se va da apă cu albuş de ou (albuminoasă), apoi lapte şi ouă cât de multe, zeamă de orz, cafea neagră. Injecţii cu morfină, sau laudan, pe gură (30 picături), cataplasme de in pe pântece.

Cură (lat. *cura*, îngrijire). — Intrebuinţarea mijloacelor particulare proprii pentru a vindeca o boală, de exemplu: *cură de iod, cură de mercur pentru* sifilitici. Se mai zice *cură* şi despre unele tratamente cari conzistă în întrebuinţarea unor agenţi străini de farmacie, de exemplu: *cură de aer, cură de struguri, cură de zăr.*

Cură cu apă rece. — V. *Idroterapie.*

Cură cu zăr. — V. *Lapte.*

Cură de sânge. — V. *Sânge.*

Cură de soare. — V. *Soare.*

Cură de struguri. — V. *Struguri.*

Curara. — Un fel de răşină provenită dintr'o plantă din fam. Strichneelor, cu care indigenii din America îşi otrăvesc săgeţile. *Otravă foarte puternică.* In medicină se întrebuinţează în contra epilepsiei, coreei, turbărei şi tetanului, în injecţiuni subcutan te, soluţie apoasă de 1/10, o jumăzate până la un ctgr. odată. — *Otrăvirea cu curara* are ca semne: durere de cap, turburări în vedere, tremurături fibrilare în diferiţi muşchi, paralizia picioarelor, salivaţie, urinare multă, scăderea temperaturii centrale, paralizia muşchilor respiratorii, asfixie. *Tratament:* respiraţie artificială timp îndelungat, până la eliminarea otrăvii, stimulente multe: rachiu, vin cald, eter, carbonat, sau acetat de amoniac. Dacă otrava a intrat în corp, printr'o rană, se va lega membrul între rană şi inimă şi se va spăla rana cu antiseptice, după care se va desface încet legătura. — Curara este antoditul *strichninii.*

Curăţenie. — V. *Purgativ.*

Curăţitoare (Medicamente.) — Caută la *Depurative.*

Curbatură (*deşelare*). — Prin acest cuvânt se înţelege un fel de indispoziţie, în care simţim o moleşeală mare şi oboseală generală a muşchilor. Ni se pare ca şi cum am avea mânile şi picioarele sdrobite. Curbătura vine de cele mai multe ori în urma unei oboseli prea mari, a unei munci prea îndelungate, a unui mers prea lung, a unei fugi, vâslitului, etc. In aceste cazuri curbătura vine de obiceiu singură, cu prea puţină căldură din cauza oboselei. Când însă curbătura se iveşte fără vreo pricină cunoscută şi când merge crescând, atunci trebue să ne gândim la o boală serioasă care este pe drum de a se ivi, cum ar fi o febră tifoidă, pojar, vărsat, etc. sau la o răceală mai mare cu toate urmările ei, cum ar fi: o durere de gât, o bronchită (tusă), o congestiune, etc.

Curcan. — Carnea de curcan este hrănitoare şi gustoasă şi, deşi cam tare, se mistue uşor. Mai ales curcanul tânăr, cam de trei luni, bine hrănit şi gras, este delicios. Mai bun este curcanul fript.

Curechiu. — V. *Varză.*

Curenţi de aer. — Multe boale vin din pricină că omul stă în *curent* şi răceşte. Intr'o odaie putem să deschidem două ferestre deodată, fără să fie curent, dar ele trebue să fie în aceeaşi parte, în acelaşi perete, căci dacă vor fi aşezate una în faţa celeilalte, adecă în doi pereţi opuşi, atunci între acele două ferestre se stabileşte îndată un curent de aer; tot aşa şi când două odăi vecine comunică între ele printr'o uşă şi fiecare din ele are o fereastră deschisă. Curenţii de aer sunt foarte buni pentru a primeni aerul

dintr'o casă, sunt însă periculoşi când aerul, care vine din afară, este mai rece decât cel în care şedem. Curentul poate da naştere la boalele cele mai grave: pleurezie, congestiune sau îngrămădire de sânge la piept, bronchită (tusă), etc. La unii se poate ivi numai o durere de gât (angină catarală sau amigdalită), un guturaiu, o răguşeală (laringită), alţii pot căpăta o durere de şale (lumbago), dureri reumatice sau nevralgice, sau durere de ochi, ori de urechi.

Curgere albă. — V. *Leucoree.*

Curgere de sânge. — V. *Emoragie.*

Curgere de sânge din nas. — V. *Epistaxă.*

Curmale. — Fructele unui arbore frumos numit *curmal*, sau *finic* (*Phoenix dactylifera*, fam. palmierilor), care creşte şi se cultivă în insulele Canarice, în oazele Saharei, în Asia. In Europa se cultivă în Italia, în sudul Franţei, la noi prin casele oamenilor bogaţi, sau prin florării, ca plantă decorativă. Curmalele la noi se mănâncă uscate, ele sunt foarte hrănitoare şi au gust vinos şi dulce, foarte plăcut, dar sunt greu de mistuit, din care pricină nu trebuie să se mănânce multe de odată. Fac parte din cele *patru fructe pectorale.* Se întrebuinţează în ceaiu (50 gr. la 1 litru apă).

Fig. 141. Curmal

Cursă (lat. *cursus*). — V. *Fugă.*

Curtea de Argeş. — Localitate de vilegiatură în judeţul Argeş. Situată într'o vale din cele mqi pitoreşti, la o înălţime de 450 m. Staţiune de cale ferată. Clima dulce, plăcută. La capul oraşului, pe un frumos platou, se află minunata Mânăstire Curtea de Argeş, cu reşedinţa episcopului. Pe drumul ce duce la mânăstire au început să se construiască vile şi căsuţe confortabile. Imprejurimi frumoase pentru excursiuni prin munţii Argeşului.

Cuşmă. — V. *Căciulă.*

Cuso sau **Kuso.** — Astfel se chiamă florile femele ale unui arbore care creşte în regiunea muntoasă a Abisiniei, la o înălţime de 2500 până la 3000 metri. Aceste flori, uscate la etuvă şi pulverizate într'un mojar de fier, dau un praf roşietic, cu miros slab aromatic, dar care se desvoltă în atingere cu apă caldă, cu un gust astringent, apoi acru şi amar. Acest praf este cel mai bun medicament pentru a vindeca pe om de *panglică* (tenia) şi se dă în doză de 20 gr. la adult, într'un pahar de apă îndulcită cu zahăr şi călduţă, cu puţină zeamă de lămâie, sau de portocale. După 2—3 ceasuri se vor lua 30—40 gr. de unt de ricină, odihnă şi dietă. Panglica este dată afară cu cap şi corp. Pentru copii se vor da numai 5 gr. Dar fiindcă gustul acestui medicament este foarte rău, când se ia sub formă de praf, s'a inventat cuso *granulat*, bomboane făcute din cuso şi zahăr. Rezina de cuso se dă în doză de 50 ctgr. până la 2 gr. Arborele, care ne dă cuso, se numeşte *brayera anthelminthica* şi este din familia Rozaceelor.

Cvartă sau **Ouartă** (Febră). — Accese de friguri intermitente, cari vin la patru zile odată (vezi *Paludism*).

Cystită sau **Cistită.** — Inflamaţia vezicei (beşicei urinare). — V. *Beşică.*

D

Dacriocistită (gr. *dakry*, lacrimă şi *kystis* sac). — Este aprinderea, sau inflamaţia sacului lacrimal. Dacriocistita începe printr'o umflătură dureroasă a sacului lacrimal, cu roşeaţă durere, febră, apoi coloraţiunea violacee a pielei în dreptul sacului lacrimal, în sfârşit formaţiune de puroiu cu fluctuaţie. Puroiul poate ieşi afară, sau să se împrăştie în ţesutul celular din jur. Uneori puroiul se deschide în nări. Această boală se vindecă dacă se sondează canalul nazal de mai multe ori, pentru ca să se dea curgere liberă lacrimilor, iar după ce inflamaţia s'a pronunţat se vor aplica vată cu apă de plumb. Când s'a format puroiul se va deschide sacul pentru ca să se deşerte şi se va introduce o sondă în canalul nazal pentru ca să se deschidă

drumul lacrimilor și pentru ca boala să nu se mai ivească din nou. Dacriocistita *cronică*, sau învechită, numită și *tumoră lacrimală*, care urmează dacriocistitei *acute*, mai sus descrisă, sau care poate să se ivească dintr'odată în urma unei strâmtorări a canalului nazal, se arată sub forma unei umflături a sacului lacrimal. Dacă apăsăm pe acest sac, de jos în sus, se scurge prin punctele lacrimale un lichid gros, format din lacrimi și mucus. Bolnavul poate singur să-și deșerte sacul lacrimal, iar dacă nu face aceasta, sacul se transformă într'o tumoră, care poate fi închisă de toate părțile sub formă de chist (*mucocel*). Tumora lacrimală se tratează fie prin lărgirea, sau tăierea canalului lacrimal, fie prin crearea de căi lacrimale artificiale (găurirea osului unguis) sau, în fine, prin scoaterea sacului și astuparea punctelor lacrimale. Puroiul care se revarsă asupra ochiului poate da multe boli și chiar pierderea ochiului.

Dafin, *dafnu*, *lurbăn* (*Laurus nobilis*, fam. laurineelor). — Arbore mic și frumos, întotdeauna verde, cu fructe în forma de boabe ovoide, de mărimea măslinelor celor mici, de coloare neagră, cu gust acru și aromatic, originar din sudul Europei, se cultivă și pe la noi. Frunzele sale aromatice cunoscute de popor sub numele de *foi de dafin*, sau de *lurbăn*, se întrebuințează în bucătărie. Din partea cărnoasă a fructelor se extrage un uleiu esențial și o substanță grasă, întrebuințate în medicină ca tonice și stimulente. Cu foile și boabele de dafin se prepară o *alifie* sau pomadă care se întrebuințează la legarea rănilor, cari nu se vindecă.

Dalac. — V. *Pustulă malignă*.

Dalie. — V. *Gherghină*.

Daltonism, *discromatopsie*. — Este un defect al vederii, care constă în a nu putea să cunoaștem și să deosebim colorile. Se numește daltonism după numele unui învățat englez, Dalton, care a suferit de acest cusur și care l-a descris pentru întâia oară. Daltonismul este de 2 feluri : unii nu văd decât numai două colori, albastru și roșu, alții cari nu văd lămurit nici roșul viu, care li se pare verde murdar, nici galbenul, care li se pare verde pronunțat și cari nu deosebesc albastrul de violet. Acest defect este din naștere și nu se poate îndrepta cu nimic. Cei ce sunt atinși de daltonism nu pot să îmbrățișeze nici o meserie în care au a face cu colori (pictura, tapițeria, croitoria, vopsitoria), nu pot fi slujbași la drumul de fier, la marină, unde sunt semnale roșii și verzi. Nu se cunoaște cauza daltonismului din naștere (*congenital*), dar atât se știe că el atinge mai mult sexul bărbătesc. Atrofia progresivă a nervilor optici produce și ea, la început, un fel de daltonism incurabil, care sfârșește prin orbire completă.

Dambla. — V. *Emiplegie* și *Paralizie*.

Dânsele. — V. *Emiplegie*.

Danț, *joc*. — Danțul este o îndeletnicire, ca și mersul. Tactul cu care se face danțul este un bun mijloc pentru corp de a lua pozițiuni plăcute, cari să preîntâmpine și să îndrepteze strâmbăturile staturii și să-l facă să stea drept. Astfel danțul este o gimnastică bună și lecțiile de danț sunt foarte priincioase pentru dezvoltarea fizică și, trebue să facă parte din educațiunea tinerilor. Păcatul mare al danțului este abuzul care se face cu el din partea tinerilor, cari nu vreau să știe că danțul are și multe cusururi și poate da naștere la multe boale.

Danțul lui Saint-Cuy. — V. *Coree*.

Dartră crustoasă. — V. *Impetigo*.

Dat. — V. *Fapt*.

Daucus carota. — V. *Morcov*, iar *Daucus carota sylvestris*, caută la *Morcov sălbatic*.

Debilitante. — Sunt cazuri în care este trebuință să provocăm o scădere a energiei cu care funcționează unele organe, de exemplu când inima bate prea tare, sângele circulă cu prea mare putere, cum se întâmplă în *pletoră*, când cineva este supus la apoplexie, în febră mare, în inflamațiunile acute. Agenții și medicamentele de cari ne servim în aceste cazuri se chiamă *debilitanți* și anume : lăsare de sânge (venesecție), lipitori, regim sau dietă, băuturi emoliente, băi calde prelungite, cataplazme și oblojeli calde, etc.

Debilitate, (lat. *debilitas*), *fără vlagă*,

slăbiciune. — Nu trebue să confundăm acest cuvânt cu *slăbirea*, care ne arată pe un om lipsit de grăsime, pe un om slab. Prin debilitate se înţelege o lipsă, sau împuţinare de putere, o scădere de energie mai mult sau mai puţin pronunţată, o slăbiciune momentană şi întâmplătoare, care rezultă din oboseli, sau excese prelungite, dintr'o boală lungă şi gravă (toţi convalescenţii sunt debili până se întremează). Mulţi copii mici sunt debili, din pricină că n'au aer, nu fac exerciţiu. Pentru a combate debilitatea se recomandă un regim bun şi medicamente întăritoare.

Decocţiune, *fiertură*. — Pentru a prepara o decocţiune, sau un *decoct*, se fierbe o plantă în apă. Decocţiunea nu e bine să se facă la foc mare, ci la foc potrivit pentru ca fierberea să se facă mai încet. Vasul în care se fierbe este bine să aibă capac, pentru ca principiile volatile, sau aromatice să nu fie duse în aer de către aburii de apă. Dacă vasul e acoperit, aburii se condensează pe capac pentru a cădea din nou în vas. Cu toate acestea, o bună parte din aceste principii se pierd, din care cauză decocţiunea, sau *fiertura*, nu este aşa de bună ca *infuziunea* sau *ceaiul*, nici ca *maceraţiunea*, sau *plămădeala*. Decocţiunea se va întrebuinţa numai pentru acele plante cari au trebuinţă de a fierbe mult, pentru ca să scoatem principiile active din ele şi anume: lemnele (cimişirul etc.), scoarţele (stejar, rodiu, etc.), rădăcinele (ferigă, pir, etc.), fecula unor fructe (curmale, gutui, smochine), unele frunze verzi (limba mielului, cicoare, tălhărea, măcriş).

Decolarea. sau *deslipirea retinii*. — V. *Ochiu*.

Decrepitudine (dela lat. *decrepitus*, căzut, slăbit). — V. *Bătrâneţe* şi *Degenerescenţă*.

Decubit (lat. *decubitus*). — Inseamnă *a sta culcat;* decubit *dorsal*: a sta culcat pe *spate*, decubit *lateral:* culcat *pe o parte, etc.* In medicină când zicem *decubite*, de obiceiu, se înţeleg nişte răni (*escare*), cari se produc în punctele corpului pe cari stăm mai mult culcaţi, aşa că, prin apăsare continuă şi prelungită părţile moi (pielea şi carnea) se mortifică prin gangrenă, după cum se întâmplă în febrele grave (febra tifoidă) şi în boalele sistemului nervos, rămânând osul de desupt descoperit.

Dediţei, *adormiţele*, *dedeţei*, *dediţă*, *vânturele* (*Anemone fulsatilla*, fam. ranunculaceelor). — Plantă erbacee veninoasă ,cu frunzele păroase, florile în formă de clopot, albastre-violacee, fructele păroase. Creşte pe coline uscate, prin poieni şi margini de păduri. In popor se întrebuinţează la văpsit, iar babele fac din frunze un ceaiu cu care spală ochii când sunt roşii. Din planta întreagă, cu flori cu tot, fac băi. In medicină se întrebuinţează rădăcinele, frunzele şi florile. Principiu activ: *anemonina* (acidul anemonic). Proprietăţi: în contra boalelor de piele (antidartros). Se dă: alcoolatură 2—20 picături, apă distilată: 30—50 gr., extract alcoolic: 5—10 ctgr., extract apos: 5—30 ctgr., praf: 20—40 ctgr. — *Anemonina* se dă în catarul bronchic, la tusa măgărească şi astmă: 2—5 ctgr. pe zi, în buline.

Defaianţă. — V. *Lipotimie*.

Defardarea. — Indepărtarea fardului de pe faţă. Trebue făcută negreşit în fiecare seară, înainte de culcare. In acest scop se întrebuinţează diferite creme grase. După defardare se spală faţa cu apă caldă sau rece şi săpun, mai mult sau mai puţin, după calitatea tenului.

Defecaţiune. — Acţiunea care are de scop de a da afară materiile rămase după mistuire şi cari nu s'au absorbit. Aceste materii numite *fecale*, se îngrămădesc în partea de jos a maţului gros, în *rect*, deasupra şezutului, de unde sunt date afară. Defecaţiune însemnează eşire afară, mergere la scaun.

Degenerescenţă. — Omul este supus la transformări în virtutea cărora organele lui se strică, se degradează, *degenerează*. Aceste transformări sunt *naturale* când ele rezultă din înaintarea vârstei şi în acest caz avem *degenerescenţă senilă*, sau de *bătrâneţe*, care atinge pe rând toate organele, mai cu seamă inima, creerul, ficatul, rinichii, beşica, ochii şli care constă mai ales în înlocuirea unor elemente anatomice folositoare prin *grăsime* (*degenerescenţă grăsoasă*). Când această grăsime este prea multă, ea înăbuşe elemen-

tele vecine și le împiedecă în slujba lor, așa că întreg organul ajunge cu timpul de nu mai poate funcționa de loc și atunci moartea se apropie, moarte prin bătrânețe. — Afară de acest fel de degenerescență mai este una care vine în urma unei boale cronice, foarte rar în urma unei boale acute, și aceasta se numește *degenerescență accidentală*, cum se întâmplă după mai multe atacuri de gută, sau de reumatism, când încheieturile nu mai sunt în starea lor de sănătate, așa că mișcările lor sunt greoaie și incomplete, fiindcă elementele din cari se compun sunt stricate, degenerate. O inimă bolnavă se încarcă de grăsime, care face ca bătăile ei să fie mai slabe, fiindcă ea este degenerată. Tot astfel creerul atins de degenerescență își face slujba mai cu anevoință, ceeace se vede prin diferitele turburări ale inteligenței. Același lucru se întâmplă și cu celelalte organe degenerate, cari toate sunt împiedecate în slujba lor. Pentru a întârzia *degenerescența senilă* trebue încă din tinerețe să ducem o vieață cât se poate de igienică, în privința hranei, locuinței, aerisirei, îmbrăcămintei, muncii, etc., să nu facem nici un abuz de băuturi alcoolice, nici de altă natură. Iar pentru a preîntâmpina, sau micșora degeneresecnțele *accidentale*, singurul mijloc este de a căuta din vreme orice boală, ca să nu se învechească, să nu degenereze.

Degerătură. — V. *Congelațiune*.

Degetar, *degetariță*, *degețel*, *țâța oaei* (*Digitalis ambigua*, fam. scrofulariaceelor). — Plantă erbacee *veninoasă*, cu fruntzele în formă de lance și cu florile mari galbene, în formă de clopoței, ce crește prin pădurile din regiunea câmpiilor până în regiunea de munte. Se întrebuințează fruntzele sub formă de praf de tinctură, sau de ceaiu, (infuziune). Ea își datorește proprietățile unui principiu activ numit *digitalină*, care se poate întrebuința singură. Degetarul, sau digitala, încetinește și regulează bătăile inimii, mărește cantitatea urinii (face ud mult), micșorează fierbințeala, pentru aceasta se dă în boalele de inimă, la cei cu dropică (boală de apă) și în boalele cu căldură mare: pneumonia, febra tifoidă, etc. Praful, sau pulberea de foi se dă în doză de 20—50 ctgr., într'o ceașcă de cafea, de luat în două rânduri în timpul zilei, cinci zile în șir, apoi odihnă. Tinctura de digitală: 5—30 picături pe zi; extractul: 5—20 ctgr.; siropul: 10—50 gr. Digitala este un medicament periculos și nu trebue luată în doză mare, nici prea multe zile în șir, ca să nu se îngrămădească în corp și să de a semne de otrăvire. — *Digitalina* este și mai primejdioasă. Se dă în granule de $^1/_{10}$ mgr. — *Otrăvirea* cu digitală are ca semne: durere la stomac și de-a lungul șirii spinării, vărsături, durere cumplită de cap, moleșeală generală, bătăile inimii încete, neregulate și cu intermitențe, sincopă. *Tratament:* vomitiv (ipeca, apomorfina), sau spălarea stomacului. Tanin (2 gr.) în apă caldă, sau ceai ori cafea tare și caldă. Stimulente: rachiu cald cu apă; săruri de amoniac, eter, injectate în rect dacă nu sunt suportate de stomac. Injecțiuni sub piele cu aconitină, sau 30 ctgr. de tinctură de aconit, prin gură sau șezut, repetat după o jumătate de ceas, dacă este ameliorare în bătăile inimii. Bolnavul va sta culcat și după ce au trecut semnele otrăvirii, câtva timp. — La *țară* babele dau ceaiul de flori și de frunze de degetar contra nădufului și dropicei cu durere de piept.

Fig. 142. Degetar

Deglutițiune (lat. *deglutire*, a înghiți), *înghițire*. — Pentru ca mâncarea, solidă sau lichidă, să meargă în stomac trebue să fie înghițită. Inghițirea se face cu ajutorul mai multor organe, cari toate intră în joc pentru a împinge hrana dela buze până în stomac, și aceste organe sunt: dinții, limba, cerul gurii, migdalele, gâtlejul și esofagul. Dacă unul din aceste organe se inflamează, sau se strânge, el nu mai poate funcționa bine și înghițirea se face cu greutate și cu durere. Gâtlejul sau înghițitoarea comunică în sus, cu nasul, în jos cu laringele (organul vorbirii). Pe acolo trece aerul pentru a se duce în plămâni și tot pe acolo se duc mâncările și băuturile în stomac.

Această trecătoare are două supape: una în sus, *omuşorul*, şi alta în jos, *epiglota*, cari, în minutul înghiţirii, închid pe deoparte nasul, iar pe de altă parte laringele (răsuflătoarea) aşa că mâncarea se duce deadreptul în stomac. Dacă aceste două supape îşi împlinesc rău slujba, se poate întâmpla că unele bucăţele, sau picături, să pătrundă pe sus în nas, de unde sunt date afară cu sgomot, sau să cadă în laringe (răsuflătoare), care este cuprins îndată de o tusă uneori dureroasă, care ţine până când dăm afară ceeace am *înghiţit rău*. Aceasta se întâmplă de obiceiu când bem prea repede, sau atunci când bând ne vine pofta de râs, sau când în minutul înghiţirii ţinem capul prea aplecat în jos. Dacă lucrul acesta se întâmplă adeseori, sau ori de câte omul încearcă să înghită, solide sau lichide, lucrul este foarte grav. Atunci dacă examinăm gura, putem descoperi mai multe lucruri: sau că în cerul gurii se află un orificiu, pe unde mâncarea sau lichidele trec în nas, sau că limba este paralizată, sau că laringele este bolnav şi foarte simţitor, ori că esofagul este prea strâmtat, sau osul fălcii rupt şi în aceste cazuri trebue să hrănim bolnavul în mod artificial.

Deletere (Gazuri) sau *gaze stricătoare.* — Sunt acele care turbură sănătatea, punând vieaţa în joc şi putând produce chiar moartea, când le respirăm curate, sau când sunt amestecate în cantitate prea mare cu aerul, care pătrunde în plămânii noştri. Astfel de gaze stricătoare, sau vătămătoare sunt: acidul carbonic, gazul de iluminat, gazurile cari ies din canale şi din latrine. Aceste gaze, intrând în plămâni, dau naştere la asfixie, care poate fi mortală dacă nu este tratată la timp.

Delir, *aiurare, buiguială.* — Este o turburare a facultăţilor mintale. Un om este în delir, sau aiurează, când simţirile sale nu sunt în raport cu lucrurile din afară şi este stăpânit de idei false, închipuite pe cari el le ia drept lucruri adevărate. Delirul nu este o boală propriu zisă, ci un semn care se vede fie la începutul, fie în cursul mai multor boale. Când vedem pe cineva aiurând, cel dintâiu gând al nostru este ca nu cumva să fie nebun, căci *nebunia* este una din cauzele de căpetenie ale delirului şi mai toate formele de nebunie sau *alienaţie mintală*, au ca semn principal un fel de aiurare. Dar nu trebue să uităm că omul poate buigui şi în alte împrejurări, fără ca să fie nebun. Aceste împrejurări sunt: 1. *Emoţiile morale*, vii sau prelungite, cari pot provoca delirul, excitând sistemul nervos (mânia, bucuria prea mare, un succes strălucit, o indignare adâncă), sau deprimându-l (o supărare neaşteptată, o spaimă mare). — 2. Unele *boale de creeri* şi ale meningelor, cum sunt: meningita, congestiunea şi anemia creerului, lovituri asupra capului, răniri ale craniului, tumorile cerebrale, etc., cari aduc o turburare în slujba creerului.— 3. *Febrele grave:* scarlatina, vărsatul, pojarul, febra, tifoidă frigurile palustre, apoi unele aprinderi sau inflamaţiuni grave: pneumonia (aprinderea de plămâni), brânca, etc. — 4. Unele *otrăviri*, fie repezi cum se întâmplă acele cu beladonă, opiu, etc. fie încete şi cronice, cum sunt cele cu plumb, cu mercur, cu alcool (vezi *Delirium tremens*). In toate aceste împrejurări delirul este trecător; când însoţeşte o boală oarecare este în totdeauna precedat, sau însoţit, de febră. El începe în mod brusc şi are o durată scurtă, trecătoare, apoi, bolnavul nu-şi dă seamă de ceeace spune sau face, vorbeşte fără să se audă măcar, sau bagă de seamă numai după ce a vorbit. Ideile lui sunt fără legătură, variind dintr'un minut în altul şi după ce a încetat, el nu-şi mai aduce aminte nici despre ceeace a vorbit, nici despre ceeace a făcut. In *nebunie* delirul nu se însoţeşte de febră, începe mai încet, are o durată mai lungă. Sunt mai multe feluri de delir: *delirul de mărire*, când bolnavul se crede bogat, prinţ, frumos, sau plin de talente şi exagerează tot ceeace se raportă la fiinţa sa, *delirul de persecuţie*, în care se crede urmărit din partea unuia, sau a mai multor indivizi, adeseori are în acelaşi timp halucinaţii (închipuiri sau vedenii), cari pot să-l îndemne la crime, pentru a se scăpa de cei ce-l persecută. Delirul boalelor este de obiceiu *liniştit*, bolnavul este absorbit în sine însuşi

și pe jumătate adormit, murmură cuvinte neînțelese, fără șir și aproape fără gesturi, în delirul *nebuniei* bolnavul trăiește cu toții cei din casă, însă aiurează într'una și nimic nu-l poate scoate din ideia lui fixă. *Delirul furios*, se arată prin mișcări și țipete violente, cari revin prin accese, se vede foarte rar în boale. De obicei acest delir furios caracterizează cel mai mare grad de nebunie. — *Tratament.* La copii, cari deși sunt foarte excitabili nu sunt supuși la nebunie, delirul poate să provină dintr'o insolație, sau dintr'o mistuire rea, sau poate fi începutul unei boale grave, cum este meningita, vărsatul, scarlatina, pojarul, etc. La *adolescent* delirul poate fi începutul febrei tifoide, sau a febrelor eruptive. La *adult* cauza delirului poate să fie una din cele de mai sus, în frunte cu *nebunia.* Se vor recomanda bolnavului distracții, călătorii, dacă delirul vine din vreo emoțiune morală, întăritoare dacă el vine dintr'o pierdere mare de sânge, sau dintr'o nemâncare prelungită, antidote potrivite dacă este vorba de otrăvire. Cel ce delirează să se culce singur într'o odaie mare și aerată, fără lumină prea vie, nici sgomot, să fie cea mai mare liniște în jurul lui, evitând tot ce poate să-l întărâte. La cap se va pune o pungă de ghiață, se vor face spălături reci pe tot corpul, sau se va înveli bolnavul câte 2—3 minute în cearșafuri reci, apoi muștare la picioare și pulpe, vezicătoare la ceafă, curățenii și clisme. Dintre medicamente se recomandă eter, apă de laur-cireș, în apă îndulcită cu zahăr, opiu sub formă de laudan, 10—15 picături odată. Când delirul este *furios*, bolnavul trebue legat de pat cu cearșafuri trecute peste piept și peste genunchi, sau pus în cămașa de forță.

Delirium tremens, *delir tremurător.* — Acest delir este caracterizat prin tremurătura membrelor cu aiurare și se vede numai la oamenii otrăviți cu băuturi alcoolice. *Semnele* lui sunt: omul este cuprins de o neliniște mare și continuă, are tremurături în mâni și picioare, îi tremură buzele și limba, fața ia înfățișare de mirare, de neliniște, sau de spaimă. El vorbește într'una cu o voce scurtă, întreruptă și poruncitoare, are halucinații, Alții, fără să fie așa furioși, vorbesc cu persoane pe cari le cred a fi lângă ei; vorba lor este fără șir și nesfârșită. *Cauzele ocazionale*: excese de băuturi, emoțiuni, nemâncare, boale febrile *Tratament.* Bolnavul să nu mai bea nici o băutură alcoolică, să-i dăm să bea lapte mult, cât se poate de mult și limonade pentru ca să se elimine alcoolul din corpul lui, băi calde prelungite și repetate, să stea în cameră mare, bine aerată și în care să nu poată strica nimic.

Demență, *tâmpeală.* — Această stare se confundă cu *idioția* de care însă se deosebește prin aceea că demența vine cu timpul, în urma unei boale. Omul dement a fost cuminte în vieața lui, ca toți oamenii, pe câtă vreme idiotul se naște tâmpit. Prin cuvântul demență se înțelege o slăbire a facultăților intelectuale și morale, care merge până la suprimarea lor. Cea care este rezultatul etății, a bătrâneței se numește demență *senilă*, cea produsă de emoragia cerebrală, sau de paralizia generală progresivă, demență *paralitică*, aceea care se vede în diferitele formă de *alienațiune mentală.* Mai este o demență care se produce câte odată, la copii prin degenerescență alcoolică sau nervoasă, demență *precoce.* La început boala se arată prin pierderea memoriei mai întâiu a faptelor recente. Bolnavul începe a fi neîndemănatic la lucru, neîndemânare care merge din ce în ce crescând, apoi din pricină că nu-și mai poate coordona ideile se repetă mereu la vorbă, devine supărăcios sau nepăsător. In perioada a doua inteligența lui se întoarce la aceea din primele luni ale vieții, vorbirea îi este neînțeleasă prin uitarea cuvintelor trebuincioase, vieața îi este inconștientă, dar funcțiunile celorlalte organe se execută regulat, așa că bolnavul nu slăbește până mai târziu, când începe slăbirea mușchilor. In perioada a treia încep și celelalte organe a nu-și mai face slujba și atunci bolnavul se topește repede și moare. Demența este fără leac și ea poate dura mai mulți ani. Tratamentul se reduce la îngrijiri igienice, pentru care este mai bine ca bolnavul să fie internat într'un ospiciu special unde poate fi mai

bine și mai cu înlesnire îngrijit decât acasă.

Dentifrice. — Se numesc diferitele preparate cu cari ne spălăm gura, în deosebi dinții și măselele, cu scopul de a nimici acțiunea stricătoare pe care o pot avea mâncările asupra lor precum și lichidele băute, sau formate în gură. Aceste preparate trebue pe lângă miros și gust plăcut, să întrunească și următoarele însușiri : să curețe cu ușurință dinții și căptușeala (mucoasa) gurii, să fie antiseptice să fie dezodorizante (să ia mirosul greu al gurii), să nu fie otrăvitoare, să nu fie iritante și să nu strice dinții și măselele. Preparațiunile dentifrice sunt *solide* (prafuri de dinți), *lichide* (apă de gură) și *moi* (diferite paste). — Mulți își spală gura cu alcool mai slab, obiceiu bun căci spirtul topește straturile lipite de dinți și măsele, curățind bine și fiind un bun antiseptic, fără să strice și luând mirosul greu al gurii. El întărește și gingiile. O apă bună de gură și cu gust plăcut este aceasta : alcool curat 90 grame, chinosol 10 gr., esență de mentă 30 picături, din care se vor pune 5 picături într'o jumătate pahar de apă ; sau : alcool curat 320 gr., esență de bergamot 10 gr., esență de scorțișoară 1 gr., tinctură de benzoe 6 gr., din care se pune câteva picături într'o jumătate de pahar de apă. Trebue să ne spălăm gura după fiecare mâncare pentru ca să nu rămâie bucățele printre dinți și măsele. Spălarea aceasta trebue să se facă cu *peria*, care trebue să fie cât se poate de mică, pentru ca să poată pătrunde prin tot locul. Părul periei trebue să fie astfel aranjat ca să poată pătrunde bine printre dinți și măsele, el va fi mai aspru, pentru cei ce au smalțul tare și mai moale, pentru cei cu smalțul slab, dar nu trebue să pierdem din vedere că o perie prea tare slăbește smalțul, iar una prea moale nu curăță în deajuns. Inainte de a întrebuința peria trebue să ne curățim dinții cu o scobitoare, iar cu peria vom freca dinții pe dinăuntru ca și pe dinafară și pe sus, purtând peria ptin toate părțile. Spălarea gurii cu peria trebue făcută de 2 ori pe zi, dimineața și seara, mai cu seamă seara, căci în timpul nopții se produc în gura necurățită dospiri (fermentații), cari sunt foarte stricătoare pentru dinți. — *Prafurile de dinți* se fac de obiceiu cu *cretă* spălată, care de altfel se poate întrebuința și singură, ea are mai mult o acțiune mecanică. Tot așa este *piatra ponce*, care este însă prea aspră și poate să strice smalțul. Mai bun este praful de *magnezie*. Ca antiseptic se poate întrebuința acidul boric, chinosolul și esența de mentă. Dăm aci 2 formule : cretă spălată 100 gr., carbonat de magnezie pulverizat 13 gr., clorat de potasă 50 gr., esență de mentă 30 picături ; — sau : cretă spălată 100 gr., chinosol 20 ctgr., esență de mentă 30 picături. După ce se freacă dinții cu praf, ne clătim gura cu apă curată, sau cu apă dentifrice. *Pastele* și *săpunurile*, cari de altfel curăță frumos dinții, nu sunt tocmai bune, fiind prea active, prea aspre prin piatra ponce ce o au, sau prin alcalii ce se găsesc în săpunuri. Se mai întrebuințează pentru curățit dinții *cenușa de țigară*, care irită gingiile, și *cărbunele pulverizat* (ardem pe foc o bucată de pâine, apoi o pisăm fin și cu acest praf frecăm dinții).

Dentist. — Se cheamă medicul a cărui specialitate este să îngrijiască dinții bolnavi. Până acum profesau dentistica o mulțime de persoane ; acum se cere să fii doctor în medicină, ca să fii dentist și să te fi specializat în această ramură a medicinei.

Dentițiune. — Eșirea dinților se numește *dentițiune* și ea se face în mod natural la două epoce diferite. In anul întâiu al vieții începe eșirea dinților *de lapte*, sau *vremelnici* (temporari), cari la vârsta de 7 ani cad, pentru a fi înlocuiți de dinții *definitivi*, sau *permanenți*. Descrierea dinților și a măseclor se poate găsi la articolul : *Dinți*. Vom începe cu *prima dentițiune*. Cei dintâiu dinți încep a eși prin luna a șasea și eșirea lor continuă până la 2 ani și jumătate, când copilul are 12 dinți și 8 măsele. La unii copii dinții încep a eși târziu, la 8 luni, la un an și chiar la un an și jumătate, la alții se poate să iese mai de vreme, la 4 luni, la 3 luni ; s'au văzut copii născându-se cu câtiva dinți. Iată acum care este ordinea și epoca eșirii dinților și măselelor din prima dentițiune :

1. Patru dinţi tăietori mijlocii . 5 luni
2. Patru dinţi tăietori lăturalnici . 1 an
3. Patru cele dintâiu măsele mici 1 an ½
4. Patru dinţi câneşti . . . . . . 2 ani
5. Patru cele de al doilea măsele mici 2 ani ½

Să vedem acum cari sunt *accidentele primei dentiţiuni*. La cei mai mulţi copii dinţii ies foarte uşor, pe nebăgate de seamă şi fără nici o suferinţă, afară numai că copiii în acel timp, au boale mai multe, sunt mai băloşi decât de obiceiu şi îşi ţin mereu mâna în gură, sugându-şi degetele. Pentru a înlesni eşirea dinţilor este obiceiul ca să se dea copiilor inele de fildeş, sau de metal, destul de mari, ca să nu le poată înghiţi, cu cari se joacă ţinându-le mereu în gură şi strângându-le între gingii, dar acestea mai mult întăresc gingiile şi întârzie eşirea dinţilor. Mai bine este să li se dea lucruri mai moi, cum este un dop de plută, sau o rădăcină de nalbă mare; dupăce au fost bine fierte, pentru a fi dezinfectate. Uneori copiii au la gingii mâncărime foarte mare, ceeace îi sileşte să-şi frece gingiile mereu cu degetele, au salivă în cantitate prea mare, gingiile şi gura sunt roşii, umflate, sau acoperite de beşicuţe albe (afte), au căldură (febră), nelinişte, ţipă şi n'au foame, alte ori sunt abătuţi. In aceste cazuri se zice că au *friguri de dinţi*, şi tot ce putem face este să căutăm a le micşora durerile prin atingerea gingiilor cu miericică (mel rozat), cu borax (4 gr. la 30). Tăierea gingiilor nu se face decât numai în cazuri grave, când copilul sufere prea mult şi este ameninţat de alte complicaţii. Pentru linişte şi somn li se poate da copiilor de 6—8 luni: 30 ctgr. de bromur de potasiu, într'o lingură de lapte îndulcit cu zahăr, seara la culcare. La nevoe se poate îndoi doza, dar nu se va continua cu acest medicament mai mult de 4—5 zile. In cazuri de nelinişte mare se poate pune o clizmă cu: cloral hidrat: 25 ctgr. tinctură de mosc şi tinctură de valeriană: câte 5 picături, apă 30 gr. — Afară de acestea, în prima dentiţiune, se mai pot ivi şi alte *complicaţiuni: diaree* (urdinare), *tusă* (bronchită), diferite *erupţiuni* pe piele cum este *eczema* (bube dulci), cari se vindecă foarte greu, fără însă a lăsa vreo urmă, vreo pată. Aceste complicaţiuni nu trebue să înspăimânte prea mult pe mame, precum nici nu trebue să le lase cu totul nepăsătoare. Copilul are trebuinţă de o îngrijire deosebită, i se va da să sugă regulat, la ore hotărîte, sau, dacă a fost înţărcat şi i s'au dat alte mâncări, este bine să revenim la lapte şi, până trec complicaţiile, să-i dăm numai lapte, însă în câtime potrivită, nu prea mult odată. să i-se facă băi calde în fiecare zi. Apoi fiecare complicaţie, diarea, tusa, eczema, etc. se va trata în mod special, căci nu e bine să se lase netratate sub cuvânt că ele provin din dentiţiune. *Convulsiunile*, sau spasmele cari vin foarte rar în cursul dentiţiei şi nu se ivesc decât atunci când s'au ivit şi alte complicaţiuni (diaree sau constipaţie), trebuesc tratate cu deosebită îngrijire. *Dentiţiunea a doua* începe la 7 ani şi se compune din 20 dinţi şi măsele de înlocuit şi 12 măsele noua, cari ies în locuri neocupate până a-

Fig. 143. — Ordinea apariţiei dinţilor copilului

Fig. 144. — Desvoltarea dentiţiei a doua (o secţiune în maxilare)

tunci, în total 32. Iată ordinea și epoca ivirii lor:

1. Patru cele dintâiu măsele mari (din nou) . . 7 ani
2. Patru dinți tăietori mijlocii . . . . 7 ani
3. Patru dinți tăietori lăturalnici . . . . 9 ani
4. Patru cele dintâiu măsele mici . . . . . . 10 ani
5. Patru cele de ai doilea măsele mici . . . . . 11 ani
6. Patru dinți cânești . . . . 12 ani
7. Patru cele de al doilea măsele mari (din nou) 13 ani
8. Patru măsele de minte (din nou) . . . 20—30 ani

In această dentițiune *accidentele* sunt mai rare. Se poate ivi o inflamație de gingii (gingivită), mai ales când ies din nou primele măsele mari. Se vede uneori puțină fierbințeală (febră), o oboseală, oarecari erupții pe piele, dar toate n'au mare importanță și trec dela sine. Intru cât privește îngrijirile ce trebuesc date în momentul căderii dinților de lapte să se vadă la *Dinți*. In fine, adeseori se întâmplă că falca este prea mică pentru a cuprinde toți dinții și măselele și atunci se încalecă unii asupra altora, ceea ce nu se poate opri decât prin scoaterea unuia, sau mai multora din ei, pentru ca ceilalți să se poată desvolta în linie. Măselele de minte, mai ales cele de jos, la unii ies foarte greu, cu durere și inflamație de gingii, putând produce abcese. Cel mai bun lucru este de a ne adresa la un dentist. — S'au văzut, în cazuri foarte rari, *dinți eșind pentru a treia oară*, la persoane foarte bătrâne, ceeace s'ar putea numi *dentițiunea a treia*, asupra căreia credem de prisos a mai stărui.

Dentură. — V. *Dinți artificiali.*

Deochiu. — La țară adeseori auzim vorbindu-se de această indispoziție sau boală, care în cărțile de medicină nu este descrisă. Mai ales copiii sunt foarte mult supuși la *deochiu*, boală care în cele mai multe cazuri vine și trece repede. Caiuza acestei boale, după credința poporului, ar fi privirea pătrunzătoare a unei persoane asupra pătimașului, iar această privire pătrunzătoare ar fi provocată de frumusețea celui *deochiat*, cu toate că sunt și mulți urîți cari se *deoache*. Fiindcă această suferință este crezută ca efect al privirii ochilor, ea s'a numit *deochiu*, adecă *din ochiu*, sau boală *provocată de ochi*. Prin *deochiu* poporul înțelege o durere de cap, însoțită uneori de o căldură ușoară și de aprinderea feții. Unii au și greață, căscătură, amețeală, etc., mai ales acei ce sunt mai nervoși. Această stare poate să provină dintr'o răceală produsă de către un curent de aer, dintr'o constipație, dintr'o indigestie. In toate aceste cazuri deochiul trece repede printr'o curățenie ușoară, odihnă și trăsături cu oțet de trandafiri pe frunte, ceafă și pe celelalte părți ale corpului, sau în lipsă de oțet de trandafiri cu oțet ordinar, sau cu spirt, cu rom cu sare și piper, alteori cu un muștar la ceafă, sau muștare la pulpe. Pentru ca un copil să nu se deoachie, ca măsură preventivă, i se face un *benchiu* sau *sbenghiu*, care este o pată neagră făcută pe fruntea copiilor frumoși, cu tină (noroiu), cenușe, tăciune, sau cu piatra iadului. In cap i se face, din păr, un moț legat cu panglică sau cordea *roșie*. Benchiul și cordeaua roșie se zice că aduc aminte privitorilor putința de a deochia și prin această simplă aducere aminte deochiul nu se mai face.

Depurative (lat. *depurare*, a curăți) — In stare de sănătate sângele nostru se curăță de toate productele stricăcioase formate în corpul nostru, sau introduse de afară, prin sudoare, urină și scaune. Dacă se întâmplă ca pielea, rinichii și mațele să funcționeze rău, toate acele producte stricăcioase, numite *ptomaine* și *toxine*, rămân în corpul nostru și strică sângele. Pentru curățirea sângelui se dau medicamentele *depurative* sau *curățitoare*, cari alungă din corp toate aceste principii vătămătoare sănătății, cele care le alungă prin piele se numesc *diaforetice* sau *sudorifice*, prin *rinichi diuretice*, prin mațe *purgative*. Atât unele cât și celelalte sunt folositoare și de multe ori este bine să le asociem, dându-le de o dată, sau pe rând. Dacă ele nu sunt de ajuns, doctorul va recurge la alte medicamente mai tari: alcaline, arsenic, iod, mercur, sulf, etc., după trebuință.

Deranjare de *pântece, de stomac.* — V. *Diaree.*

Deratizare. — Sub această denumire se înțeleg toate măsurile, ce se iau, pentru stârpirea șobolanilor (guzganilor). Această operațiune se numește astfel, pentrucă „*rat*" înseamnă „șobolan", în limba franceză. Atari măsuri trebuesc aplicate mai cu seamă

în timp de epidemie de ciumă, din cauză că această grozavă boală se întinde prin şobolani şi prin purecii de pe ei, în cari trăeşte microbul ciumei. Dar nu numai în timp de epidemie trebuesc stârpiţi şobolanii, ci şi oricând, fiindcă aceste animale rozătoare distrug substanţele alimentare, stofe, haine, materii grase industriale ş. a., făcând zilnic pagube foarte mari. Contra şoarecilor mici (de casă ori de câmp ş. a.) se întrebuinţează cu folos deplin nişte microbi, (bacilii tifusului şoarecilor), cu cari se face în laboratoare un fel de lichid, ce se toarnă pe fărmituri de pâine, mămăligă şi alte alimente, pe cari mâncându-le şoarecii, se înbolnăvesc şi mor. Contra şobolanilor însă nu avem aşa ceva, deşi s'au încercat, pentru distrugerea lor, astfel de culturi microbiene. Lupta contra şobolanilor este mai cu seamă foarte grea, atunci când voim să-i distrugem în *locuri deschise*, iar nu în *spaţii închise*. Această distrugere este cât se poate de grea, din cauza lipsei de mijloace sigure, în care ne găsim până în prezent, precum şi din pricină că şobolanii sunt foarte deştepţi, simt imediat unde este pericolul şi fug. Cea mai bună măsură este, în primul rând, de a-i împiedeca să se înmulţească. Pentru aceasta vom căuta să ferim, prin grilaje metalice, sau prin alte mijloace, orice alimente sau resturi alimentare, de a fi mâncate de guzgani. Totodată, vom întrebuinţa, contra lor şi alte mijloace cum sunt : astuparea găurilor lor, cursele (capcanele), pisici ori câini, otrăvuri chimice, ş. a. *Otrăvurile chimice* utilizate sunt preparaţiuni cu bază de : *arsenic, fosfor, scila* ori *strichnină*, după cum vom arăta în formulele ce urmează. Ţinem însă, să atragem atenţiunea că reuşita atârnă, în prima linie, de grija cu care se face preparaţia (mâncarea) cu otravă, de oarece şoboloanii sunt totdeodată şi lacomi la mâncare şi bănuitori ; în foarte scurt timp ei ajung să cunoască ,cu ajutorul mirosului sau prin modul de preparaţie, substanţele ce pot să-i îmbolnăvească ori să-i ucidă. Din această cauză trebue să se varieze foarte adesea natura preparatelor distrugătoare de şobolani. Este bine, deasemenea, ca, în ajunul întrebuinţării unui preparat omorîtor, să obişnuim şobolanii, ca să dea peste un produs neucigător, dar având gust şi înfăţişare asemănătoare cu ale preparatului conţinător de otravă, pe care îl vom pune a doua zi. *Cele mai bune formule de otrăvuri chimice sunt :* 1. seu topit 1000 gr., făină de grâu 1000 gr., acid arsenios praf 100 gr. Negru de fum 10 gr., oleu volatil de anis 1 gr., sau 2, fosfor 1 gr., apă 20 gr., făină 20 gr. oleu de ceapă 10 gr., zahăr pulverizat 14 gr. Această pastă trebue întinsă în pături fine pe felii de pâine subţiri, izolate sau puse una peste alta. In camere, magazii, grajduri etc., foarte bine închise, ca şi în *calele* vapoarelor, distrugerea şiobolanilor se poate face mult mai lesne decât în locuri deschise. In camere se poate întrebuinţa *sulfurizarea*. Pentru deratizarea *calelor* (camerile cele mai de jos ale vapoarelor) cel mai bun mijloc este aparatul ,,Clyaton-Notyalc''. Foarte multe vapoare au astfel de aparate pe bord şi se servesc de ele, atât pentru deratizare cât şi pentru deparazitare (pureci, păduchi, ploşniţe). Porturile maritime posedă, deasemenea, aparate, instalate pe şalupe, cu cari deratizează vasele, ce sosesc din localităţi contaminate de pestă (ciumă) şi cari vapoare sunt infectate ori suspecte de această boală. In porturile Constanaţa şi Sulina, dela Marea Neagră, avem şi noi astfel de aparate. E bine ca *toate* vapoarele, fără a fi infectate, ori suspecte de pestă, să fie deratizate cel puţin odată la şease luni. Şobolanii omorîţi prin sulfurizarea vapoarelor nu vor fi aruncaţi în apă, ci vor fi arşi în cuptoarele cazanelor vapoarelor, mai cu seamă atunci când vreun vas (vapor) este infectat, ori măcar suspect de pestă. (După Med. General Dr. A. Papiu şi medic Colonel V. Panaitescu).

Derivative (lat. *derivare*, a abate).— Sunt medicamente cari fac o *derivaţie*, adecă abat sângele, sau altă umoare din calea sa naturală, îl trag fie înspre afară, fie spre un organ vecin, sau depărtat de acela în care lichidul năzuieşte a se aduna şi unde ar putea pricinui oarecari accidente. Pentru a înţelege mai bine lucrarea medicamentelor *derivative* sau *revulsive* vom da

câteva exemple: la un om cu durere mare de cap, cu congestiune cerebrală, cu apoplexie, sângele s'a îngrămădit la cap, iar pentru a-l trage în jos spre maţe îi vom da curăţenii, spre picioare îi vom pune muştare. In acest caz curăţeniile şi muştarele sunt derivative. Un altul are congestiune în piept adecă o îngrămădire de sânge în plămâni, la acesta vom căuta să tragem sângele în afară prin lipitori, ventuze sau luare de sânge. Toate acestea sunt derivative. Altul are reumatism la o încheietură, care este umflată, la care îi punem o vezicătoare ca să scoatem afară o parte din apa sângelui; vezicătoarea e un derivativ. Apoi punctele de foc, purgativele, sudorificele, diureticele sunt tot atâtea derivative. Despre fiecare vom vorbi la locul său.

Dermă. — Partea dinăuntru a *pielei*. — V. (*Piele*).

Dermatol (Galat bazic de bismut).— Pulbere de coloare galbenă ca pucioasa, fără miros, nu se topeşte în apă, alcool, eter, preconizată ca succedaneu al iodoformului, iodolului, aristolului. Se dă în aceleaşi doze şi în aceleaşi cazuri. Pe *dinăuntru* se dă 2—6 gr. pe zi. Dă rezultate bune în diarea tifică, oftică, enterită, enterocolită (aprindere de maţe).

Dermatologie. — Este partea din medicină care se ocupă numai cu studiul bolilor de piele.

Dermatoză. — Sinonim cu *boală de piele.*

Dermoid (Chist). — O tumoră sau umflătură formată dintr'o pungă plină cu părţi cari constituie pielea: păr, dinţi, unghii. Aceşti chişti sunt de obiceiu formaţi din invaginaţiunea unei îndoituri de piele în cursul desvoltării fetului. Ei se formează la coada sprâncenelor, la gât şi în alte părţi şi nu se vindecă decât prin operaţie, scoţându-se.

Descamaţiune (dela lat. *desquamare* a curăţi de solzi). — Căderea părţii superficiale a epidermului. Această *scămoşare* se face în stare de sănătate în mod continuu şi pe nevăzute din cauza micimei solzilor, dar ea se vede bine în pojar, scarlatină, precum şi în unele boale de piele: ichtioză, pitiriază, psoriază etc. Febrele eruptive, (pojar, scarlatină, etc.) se întind prin această scămoşare, de oarece solzii epidermului sunt îmbâcsiţi de microbi.

Deşelare. — V. *Curbătură.*

Desgust, *scârbă.* — Aversiune pentru mâncare. Nu trebue să se confunde desgustul cu inapetenţa, care nu este altceva decât pierderea poftei de mâncare (v. şi *Apetit*).

Dextrină, *ciriş.* — Se prepară din fecula de cartofi: 200 gr., apă distilată: 1000 gr., acid oxalic: 5 gr., puse într'un vas de porţelan şi amestecate, pe baie de apă, până ce masa devine consistentă, apoi se diluiază cu o soluţiune de apă fierbinte, 500 gr., carbonat de calce 6 gr. Se lasă o zi, apoi se filtrează. Filtratul se evapozează până se îngroaşă de se lipeşte de degete, apoi se usucă la 30^0 şi se transformă în praf. Dextrina este solubilă în apă şi alcool diluat. Subţiată cu apă în cantitate suficientă se întrebuinţează la facerea aparatelor inamovibile (pentru fracturi).

Dezinfectante. — Dacă ne-am lua după înţelesul adevărat al cuvântului prin *dezinfectante* s'ar înţelege acele substanţe cari fac să dispară mirosul neplăcut, sau cel puţin să-l ascundă. In medicină *dezinfectantele* sunt tot una cu *antisepticele*, omorîtoare de microbi, şi mai cu seamă a microbilor cari sunt răspândiţi pe obiectele şi în lucrurile cari au fost în atingere cu un bolnav ce a suferit de o boală contagioasă. Astfel un dezinfectant poate să nu aibă nici un miros, cum este sublimatul coroziv. Cel mai bun dezinfectant este *soarele*. Cele mai de căpetenie dezinfectante chimice sunt: alcoolul, acidul fenic, acidul sulfuros, formolul, ozonul, sublimatul coroziv, clorurul de calciu, săpunul, sulfatul de fier, clorul, cărbunele, iodoformul, ortoformul, protargolul, timolul, sulfatul şi clorurul de zinc, xeroformul, benzonaftolul. (v. şi *Antiseptice*). Pentru modul cum se întrebuinţează dezinfectantele caută la: *Contagioase* (Boale) şi *Dezinfecţiune.*

Dezinfecţiune. — Dezinfectarea constă în a nimici agenţii, sau microbii patogeni (producători de boale) şi a împiedeca astfel întinderea boalelor *contagioase.* Dezinfecţiunea poate f făcută prin mijloace chimice sau prin

agenţi fizici. — *Dezinfecţiunea chimică.* Sunt foarte multe produse chimice bune pentru a nimici microbii, dar în practică nu se pot întrebuinţa decât numai acele cari lucrează repede fără să strice lucrurile, sau obiectele pe cari le dezinfectează. In multe cazuri dezinfectantele nu pot lucra bine şi sigur decât numai dacă dezinfecţiunea a fost precedată de o curăţenie îngrijită. *Sublimatul coroziv* este unul din cele mai puternice dezinfectante, căci el mooară microbii în scurtă vreme şi în soluţie destul de slabă (1 gr. la 1000), chiar şi microbii cari fac spori rezistenţi. Sublimatul fiind foarte otrăvitor nu trebue întrebuinţat decât după porunca doctorului. Soluţiunile de *sodă* de 1 sau 2 la 100, încălzite cel puţin la 50^0, dezinfectează foarte bine obiectele întrebuinţate zilnic, unel-tele cari servesc la mâncare şi băut. *Acidul fenic curat*, în soluţiune apoasă de 2—5 la 100 este un dezinfectant puternic. Intrebuinţarea soluţiilor mai concentrate este primejdioasă, căci ele ard pielea. Soluţiunile prea slabe n'au nici o putere. Acidul fenic *brut* nu se topeşte în apă decât foarte puţin şi prin urmare nu poate servi la dezinfectare. Cresolii pe care îi cuprinde au o mare importanţă, deşi ei se topesc foarte greu, dar îi putem face solubili dacă îi tratăm cu acid sulfuric, sau dacă îi emulsionăm într'o soluţie de săpun. *Cloralul* în soluţiune este foarte activ şi foarte bun în practică, pentru a dezinfecta scaunele bolnavilor (febra tifoidă), dar soluţia trebue să fie proaspătă, făcută atunci când se întrebuinţează şi să fie păstrată într'o sticlă bine astupată; se pune cam un gram pentru 100 gr. de materii fecale. *Calcea vie* (varul nestins), sau laptele de var şi apa de var dezinfectează foarte bine scaunele şi preţul lor este mic. Pentru a prepara laptele de var se ia un litru de var gras, sdrobit şi se pune în 9 litri 75 de apă. Varul absoarbe apa, se desface şi cade la fund sub formă de praf, apoi mai punem 3 litri 25 de apă şi amestecăm bine cu un băţ. Dacă nu întrebuinţăm laptele de var atunci când îl preparăm, trebue să-l păstrăm într'un vas bine astupat, pe care înainte de a ne servi trebue să-l batem, să-l clătinăm. *Săpunul de potasă* topit în apă caldă se întrebuinţează foarte cald şi lucrează bine. *Săpunul de acid fenic* este şi mai activ şi se prepară luând 20 părţi din soluţiunea caldă de săpun de potasă şi adăogându-i 1 parte de acid fenic, agitând în continuu. Această soluţie se poate păstra mult timp şi este minunată pentru dezinfectarea podelelor. *Dezinfecţiunea prin agenţi fizici.* Ne vom ocupa numai de *lumină* şi de *căldură*. Căldura se întrebuinţează sub formă uscată, sau sub formă de aburi, sau vapori de apă. Lumina directă a soarelui, insolaţia, omoară în foarte puţin timp microbii şi chiar sporii; lumina difuză omoară microbii cari nu fac spori. Când nu se poate să facem dezinfecţiune completă, vom lăsa lumina să lucreze un timp oarecare, pentru ca ea să poată să desăvârşească dezinfecţiunea. Vaporii de apă lucrează şi mai repede şi mai sigur. Se întrebuinţează vaporii la 100^0 şi vaporii sub presiune peste 100^0 în aparatul numit *autoclav*. Vaporii la 100^0 sunt cel mai puternic dezinfectant dintre toate. Sporii cei mai rezistenţi, cari pot trăi mai multe ceasuri în soluţiuni tari de sublimat coroziv, sau de acid fenic, sunt omorîţi în câteva minute în vapori de apă sub presiune, la 100'. Sporii dalacului (a pustulei maligne) mor în 5—10 minute. Apoi cu vaporii de apă putem

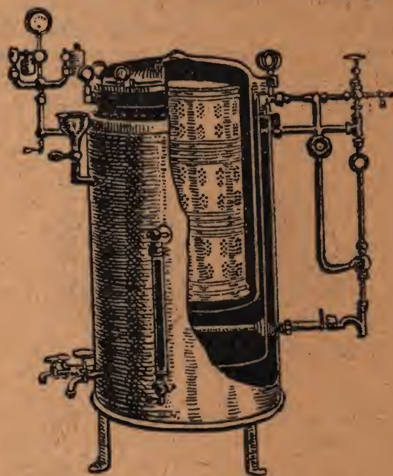

Fig. 145. — Autoclav

dezinfecta toate obiectele, toate lucrurile, : mobile (dacă nu sunt lipite) paturi, rufărie, veştminte, cărţi, fără să se strice; obiectele de piele nu pot suporta acţiunea acestor vapori, căci se increţesc, se stârcesc. — *Dezinfecţiunea locuinţelor*. Dezinfecţiunea locuinţelor şi a mobilierului nu trebue lăsată la voia fiecăruia. S'au făcut legi şi regulamente de poliţie, cari să hotărască boalele pentru cari dezinfecţiunea să fie obligatoare. Pentru familiile sărace dezinfectarea trebue făcută de către comună, în mod gratuit. Trebue un personal îndemânatec pentru a face această dezinfecţiune, care să ştie să umble cu aparatele. Numai astfel se poate face o dezinfectare eficace şi fără să producă vreo pagubă. — *Dezinfecţiunea veştmintelor, a aşternutului şi a rufăriei*. Vestmintele, aşternutul, stofele, nu pot fi în mod serios dezinfectate decât numai prin ajutorul *etuvei* cu vapori, întrebuinţată în mod potrivit. Aceste obiecte nu trebue îndoite, nici legate, nici strânse, ci lăsate liber, luându-se toate precauţiunile ca ele să nu se păteze de rugină care provine din părţile de metal ale etuvei. Indată ce dezinfectarea s'a terminat, obiectele trebuesc scoase din etuvă, scuturate şi întinse la aer ca să se usuce. Rufăria n'are trebuinţă de a fi dezinfectată la etuvă, care ar coagula şi face insolubile prin căldura cea mare materiile albuminoide, de cari este îmbâcsită pe unele locuri lingeria murdărită de diferite secreţiuni şi escreţiuni. Din această cauză se produc pete ce nu se mai şterg, pe rufele ce s'au pus în etuvă fără să fi fost de mai înainte curăţite. Se recomandă ca să se cufunde rufăria murdărită de bolnavi în vase cu o soluţiune fenicată de 5 la 100, unde vor sta 12—24 ceasuri, sau într'o soluţie de 1 la 10 de săpun cu cresol, mai multe ceasuri, după care se vor curăţi petele. Se mai poate întrebuinţa cu bun succes cresil, cresalină, lisol, în soluţiune de 2 la 100. Cel mai bun lucru este de a trata cât se poate mai iute rufăria infectată prin soluţiuni alcaline, încălzite progresiv până la fierbere, soluţiuni cari seamănă cu leşia obicinuită din cenuşe. Este foarte bună o soluţie de carbonat de sodă, care este un mijloc foarte simplu şi cel mai eficace pentru rufărie, afară de lucrurile făcute din lână şi din mătasă. Leşia aşa cum se face prin case, cu cenuşe de lemn, sau cu carbonat de sodă, dacă lucrează la temperatură aproape de fierbere, este mijlocul cel mai sigur şi mai repede pentru dezinfectarea rufăriei murdărite de bolnavi infecţioşi. — *Etuve de dezinfecţiune*. Sunt mai multe feluri de etuve: unele cu vapori cari funcţionează sub presiune mică, aşa că temperatura se menţine la 101—102^0, altele cu vapori cari lucrează sub presiune mare, în cari temperatura se ridică şi chiar trece peste 115^0, cum sunt etuvele fixe, sau locomobile. O etuvă trebue să îndeplinească următoarele condiţiuni: temperatura să nu varieze, sau să varieze cel mult un grad în toate părţile aparatului, obiectele dezinfectate să nu-şi piardă din rezistenţa lor, să nu se strice coloarea stofelor, să aibă aparate înregistratoare, cari să permită controlul regularităţii operaţiunilor făcute. — *Pulverizaţiunile* se întrebuinţează adeseori. Ele se fac cu o soluţiune de sublimat coroziv sau cu formol şi cu aparate pulverizatoare, constituite dintr'un cilindru cu două despărţiri, cari comunică printr'un tub îngust; în despărţirea de jos se găseşte lichidul dezinfectant, în cea de sus se comprimă aerul prin mijlocul unei pompe de mână. Lichidul şi aerul pleacă atunci din despărţirile lor, fiecare printr'un tub de cauciuc, pentru a se întâlni într'o cameră mică terminală, în care se face pulverizarea propriu zisă. Pulverizaţiunea se întrebuinţează nu numai pentru tavanuri şi ziduri, ci şi pentru cele mai multe mobile. Ea trebue făcută cu multă îngrijire şi repetată de 2—3 ori pentru acelaşi loc.

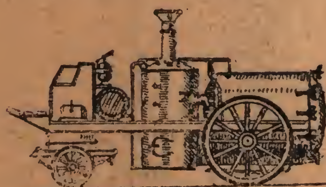

Fig. 146.—Etuvă purtată de cai

Pulverizaţiunile cu formol se fac cu o soluţiune care conţine 976 centimetri cubi de apă şi 24 cm. cubi de formol. O pulverizaţiune de 30 secunde omoară în timp de 24 de ore microbii difteriei, ai febrei tifoide; microbul piocianic, streptococii uscaţi pe hârtie, stafilococi şi sporii dalacului mor mai greu. — *Dezinfecţiunea instrumentelor chirurgicale* se poate face la flacăra de spirt, ceeace le cam strică, în apă care fierbe în clocote, care le sterilizează foarte bine, sau în alcool.

Dezodorizaţiune. — Prin acest cuvânt se înţelege ridicarea, sau nimicirea mirosului rău al bolnavului, sau al locuinţii sale. Când bolnavul miroase a urină din cauză că nu poate să-şi ţie udul, îi vom da de 3 ori pe zi câte 10 picături de uleiu, sau esenţă de terbentină. Dacă mirosul vine din năduşeală vom întrebuinţa băile în care vom pune 3—4 gr. de ipermanganat de potasă. Locuinţa bolnavului vom scăpa-o de mirosul rău prin *aerisire* cât se poate mai deasă, deschizând ferestrele când este soare, sau făcând-o să comunice cu altă odaie aerisită de mai înainte. Să se scoată din cameră tot ceeace face miros rău. Să se întrebuinţeze lichide antiseptice odorante: timol, creolină, acid fenic, etc., dar *să se facă în acelaşi timp şi aerisirea.*

Diabet (gr. *diabétés*, a trece prin, se înţelege prin *rinichi*), *boală de zahăr.* — Diabetul este o boală în care urina sau udul bolnavului, cuprinde zahăr, lucru care nu trebue să fie în timp de sănătate şi care boală are şi alte semne, după cum vom arăta mai la vale. Cuvântul *glicozurie* înseamnă numai urinare cu zahăr, fără nici un alt semn, fără nici o suferinţă şi prin urmare glicozuria simplă nu trebue să se confunde cu diabetul. Este bine să se cunoască diabetul dela cele dintâiu semne, căci pentru ca să se poată vindeca, sau cel puţin să i se micşoreze suferinţele şi urmările trebue ţinut un regim deosebit şi să ducă o vieaţă hotărîtă. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât perioada întâiu a boalei se desfăşoară pe tăcute şi în timp destul de îndelungat. Cel mai de căpetenie semn al diabetului este o *sete* neastâmpărată, care sileşte pe bolnav să bea într'una, ceeace produce *urină multă*, aşa încât bolnavul trebuie să facă foarte des udul. Adeseori boala se arată prin alte *semne bănuitoare:* o aprindere, sau inflamaţie cronică a gingiilor, cari sângerează cu uşurinţă, uscăciunea gurii, căderea dinţilor, mâncărime pe corp, sau se pot ivi diferite boalele de piele, cum sunt: eczema, furuncule, cari se ivesc şi trec, repetându-se de multe ori; apoi se mai întâmplă la unii ce li se slăbeşte vederea prea de timpuriu, (presbiţie prematură). Se mai văd diferite turburări nervoase: slăbire fără pricină vădită, moleşală generală, crampe (cârcei), dureri nevralgice, scăderea memoriei, aplicare spre somn, neputinţă de muncă. Pe de altă parte prezenţa zahărului în urină se cunoaşte prin pătarea cămăşii, sau a pantalonilor, cu nişte pete alburii. Boala, odată pronunţată, are patru semne de căpetenie, pe cari le cunoaşte, le simte şi le vede fiecare bolnav: sete mare (*polidipsie*), ceeace îl sileşte să bea zilnic 3—8—12 litri de apă, urinare multă (*poliurie*), făcând ud tot în aşa mare cantitate (3—8—10), poftă de mâncare mărită, din pricină că bolnavul pierzând mult zahăr prin ud, trebue să mănânce mult (*polifagie*). Cu toată mâncarea cea multă bolnavul începe a *slăbi*, fiindcă funcţiunile digestive, cari la început se fac bine, încep să devie mai greoaie, prin obosirea stomacului şi mai târziu să se ivească vărsături şi urdinare, cari slăbesc bolnavul din ce în ce mai mult, aşa că el trăieşte din grăsimea şi carnea proprie, mâncându-se pe sine însuşi (*autofagie*). Cel mai principal semn pe care bolnavul nu-l simte şi nu-l vede este *glicozuria*, adecă *zahărul* în urină. In cazurile obişnuite cantitatea de zahăr în urină în 24 de ore, poate fi de 25 până la 60 gr. Această cantitate poate merge până la 500 gr. şi chiar până la 1 kgr. pe zi, în cazurile foarte grave. Cantitatea zahărului variază foarte mult dintr'o zi în alta, după regimul pe care îl urmează bolnavul. Mâncările zaharate şi făinoase măresc cantitatea zahărului, iar dacă suprimăm aceste mâncări zahărul scade foarte mult şi în cazurile uşoare poate să dispară de tot. — Diabetul are multe *complicaţii*, care îl fac să fie aşa de

primejdios: pneumonia (aprinderea de plămâni), gangrena plămânilor, oftica, albuminuria, turburări nervaose, între cari diferite nevralgii, amorţeli, turburări cerebrale (coma), turburări din partea vederii, cari merg până la orbire din cauza îmbolnăvirei retinei, sau datorită opacifierii cristalinului (cataractă diabetică), turburări digestive, furuncule, antrax (serpengea), edem, gangrenă, etc. — *Cauzele* diabetului sunt: ereditatea care are mare influenţă asupra ivirii acestei boale (unul din părinţi a suferit de diabet, sau de o altă boală din grupul numit *artritic* (reumatismul, obezitate, o boală *nervoasă*). Alcoolismul, sau beţia, agravează diabetul. Mediul social are mare influenţă asupra dezvoltării diabetului, lucrul intelectual mai cuseamă, din care pricină diabetul se vede mai des la oamenii învăţaţi, medici, artişti, oameni de afaceri funcţionari în administraţii mari etc. — *Tratament.* Pentruca un bolnav de diabet să se vindece, sau cel puţin să poată trăi cu boala sa, fără să sufere, trebue să aibă *voinţă*, hotărâre: să te culci şi să te scoli de vreme, să ocoleşti emoţiunile, oboselile cu mintea, fără însă să fii leneş. Prin aceasta se va înteţi funcţionarea pielei şi se vor preveni diferite erupţiuni. Se mai recomandă plimbări zilnice în aer liber, dar fără oboseală, mai ales că diabeticul se oboseşte cu uşurinţă şi răcelile pentru el sunt periculoase. Sunt foarte bune jocurile în aer liber, vânătoarea, bicicleta cu mers moderat, grădinăritul. Gura trebue îngrijită foarte bine, făcând gargară după mâncare. Mai important decât toate este regimul *alimentar*. Diabetul face mult zahăr în urină, din cauză că acest zahăr se formează în organismul său în cantitate foarte mare şi din cauză că organismul consumă o cantitate de zahăr mai mică, decât în stare de sănătate. Pentru aceasta trebue scăzută din hrana bolnavului proporţia de zahăr şi de materii cari se transformă în zahăr, materii numite hidro-carbonate (amidon, feculă, alcool), fără însă să suprimăm cu totul aceste materii, ceeace n'ar fi lucru înţelept şi cu neputinţă în practică, de oarece mai toate alimentele conţin hidrocarbonate. Imputinarea mâncărilor hidrocarbonate nu are numai avantajul de a micşora câtimea de zahăr în organism, ci va face ca aceste mâncări hidrocarbonate să fie mai bine tolerate un timp oarecare, după ce au fost reluate. Tipul alimentelor hidrocarbonate este *pâinea*, a cărei cantitate variază după puterea fiecărui bolnav de a transforma, în mod complet, acest aliment. Să se mănânce miezul nu coaja, fiindcă miezul conţine mai puţin zahăr şi nu este aşa gustos ca coaja, care ispiteşte pe bolnav să mănânce mai mult. Este bine să se mănânce în loc de pâine *cartofi*, cari conţin cu mult mai puţin zahăr (17 la 100), sau pâine de gluten care are 18 la 100. Unele specialităţi din comerţ făcute cu migdale (pâine) sunt bune. Bolnavul de diabet se va feri de alimentele feculente şi zaharate, macaroane, orez, fidea. El va consuma carne de tot felul, fiartă sau friptă, fără sos, însă bulion şi ciorbe, ouă, peşte, grăsimile, legumele verzi şi salate, fructe (afară de cele prea dulci, cum sunt strugurii cireşile, pepenii), poate mânca, mai cu seamă: caise, zarzăre, piersici, nuci, migdale, alune, portocale. Laptele este foarte bun pentru diabeticii cari fac şi albumină în urină; mai bun este chefirul. Nu sunt bune băuturile *alcoolice*, cari sunt prea zaharate (şampania, vermutul) sau cari cuprind multe hidrocarbonate: berea, cidru. Se va lua vin alb în cantitate mică, sau mai bine vin roşu, cu apă minerală. Ape minerale bune sunt: Vichy, Carlsbad, Bourboule, Evian, Vals. Ca *medicamente* se recomandă acele cari modifică glicogenia. Cel mai important medicament cu ajutorul căruia bolnavii pot trăi şi munci în bune condiţii zeci de ani, este *insulina*, care este o mare descoperire a timpului nostru şi care se dă, sub formă de injecţii, numai de medic.

Diabet insipid. — O boală caracterizată prin sete mare, urinare în cantitate mare şi mâncare multă, din cauza foamei foarte mare pe care bolnavul o are. Urina *nu conţine* zahăr şi poate ajunge la o cantitate de peste 20 litri în 24 ore. Se crede că diabetul insipid se datoreşte alterării unor părţi ale creerului. Tratamentul încercat cu antipirină, bromur sau hipofizar a

dat uneori rezultate. In caz de Sifilis tratamentul antisifilitic dă rezultate foarte bune. S'a recomandat mult drojdia de bere, 1—2 lingurițe pe zi. S'a mai recomandat *opotcrapia hepatică, pancreatică* cu diferite rezultate și *Insulina* (vezi acest cuvânt cu rezultate admirabile). Pentru *coma diabetică* sunt bune injecțiunile rectale, cu 40—60 gr. de bicarbonat de sodă, sau injecțiunile intravenoase cu 250—500 gr., dintr'o soluție apoasă de bicarbonat de sodă, de 3—5 la 100. Diabeticul nu trebue să se chinuiască prea mult de sete, el poate să bea apă cât îi trebue, căci prin aceasta oprește dezidritarea țesuturilor și înlesnește darea afară a zahărului.

Diachilon (gr. *dia*, cu, și *ch3los*, suc), *talion*. — Este un fel de plasture (emplastru), care se prepară din untură de porc (2 părți) și plumb oxidat pulverizat (1 parte), cari se fierb împreună pe un foc moderat, agitându-se necontenit și adăugând, din când în când, câte puțină apă, până când plumbul oxidat (litargiriul) s'a topit cu totul, apoi se fierbe până se evaporează apa, rămânând la fund plasturul. Diachilonul astfel preparat se numește *simplu*; din el se prepară diachilonul *compus* astfel: se ia emplastru diachilon simplu, 1410 gr., se topește apoi se adaugă ceară galbenă 240 gr. și colofoniu 120 gr., topite la un loc; după aceasta se mai pune gumă rezină de amoniac, 170 gr., dizolvată în terebentină comună 60 gr., după care se formează plastorul, malaxându-se cu ajutorul apei. Acest plasture întins pe pânză se întrebuințează astăzi numai ca *aglutinativ*, pentru a uni buzele unei răni (plăgi), pentru a fixa piesele de pansament, sau o vezicătoare. Se mai pune pe furnicele ca să grăbească coacerea, spargerea lor și să tragă materia afară. De obiceiu se tae fâșiuțe de diferite lungimi și lățimi, după trebuință, sau bucățele patrate încrestate pe la colțuri.

Diacod (Sirop). (grec. *dia*, cu, și *kôdia*, cap de mac). — Este tot una cu sirpoul de opiu .(V. *Opiu*).

Diaforetice. — Medicamente cari produc diaforeză, sudoare. (V. *Sudorifice*).

Diaforeză (gr. *diaphorein*, a răspândi). — Insemnează transpirație, sau nădușeală (sudoare) abondentă.

Diafragm (gr. *dia*, cu, și *phragma*, părete despărțitor). — Mușchiu așezat între piept (torace) și pântece (abdomen), care joacă mare rol în respirațiune.

Diagnostic sau *diagnoză* (gr. *dia*, între, prin, și *gnôsis*, cunoaștere). — Cunoașterea boalelor și deosebirea lor, unele de altele, după semnele fiecăreia.

Diaree, *cufureală, eșire afară, pânticărie, pârțuică, treapăd, urdinare*. — Când cineva iese afară de mai multe ori, în timpul unei zile, zicem că are diaree. Urdinarea este de mai multe feluri și în cele mai multe cazuri ea nu este o boală propriu zisă, ci un semn al altei boale. Intrucât privește *abondența* materiilor și în special cantitatea de apă pierdută prin scaune, ea variază dela câteva sute de grame până la 10, 20 și chiar 40 de litri, în 24 ceasuri. Numărul *scaunelor*, 4—6 pe zi în termen mijlociu, câte odată se urcă până la 100, iar *conzistența*, ca noroiul, ca albușul de ou, sau ca apa (seroasă), ne pune în stare de a ne da seama de gravitatea diareei. Afară de acestea trebue să mai ținem seamă și de alte semne și anume : de *coloarea* scaunelor. Când ele sunt galbene, sau închise avem a face cu o diaree obișnuită, când sunt de culoarea lutului este vorba de o febră tifoidă, când sunt verzi, ca iarba, e vorba de o diaree verde infecțioasă a copiilor, tot verzi sunt scaunele și după ce a luat cineva calomel. Coloarea verde închisă se vede în catarul stomacului și duodenului și în unele ictere (gălbinare) cu policolie, coloarea albă, cenușie argiloasă în gălbinarea prin oprirea fierei (acolie), coloarea roșie, ruginie în dizenterie (urdinare cu sânge), sau neagră în emoragiile de stomac și mațe. Coloarea apoasă, sau fără culoare, se vede în diarea colerică sau coleriformă. Când mirosul este fetid (puturos) este vorba de o putrefacțiune a resturilor alimentare, cum se întâmplă în diarea celor ce deșeartă privățile, a celor ce sufăr de dispepsie, a celor ce au mâncat carne stricată. In general, în diareele acute, scaunele sunt la început fecaloide, apoi bilioase (ca fierea) și câteodată seroase, în-

chise, sau apoase. Alteori scaunele, în parte lichide, pot să conţină *materii fecale tari* (enterolite şi coprolite), sau corpi străini, cum sunt *calculii* (pietricele) biliari, viermii intestinali. Câteodată se văd în scaunele alvine ale diareei cronice mai cu seamă *alimente nemistuite* (lienterie), ceeace ne arată de obiceiu o mărime a contracţiunilor intestinale, sau existenţa unei fistule gastro-intestinale. La bolnavii cari sufăr de ficat, sau de pancreas, se văd adeseori *scaune grăsoase* (stearee), în care grăsimea înnoată la suprafaţă în formă de picături uleioase, sau de mici pete albui, mari ca bobul. In scaune se mai poate observa uneori puroi; când este în cantitate mare este semn că s'a deschis în maţe o colecţiune mare purulentă. *Cauzele.* Cei mai predispuşi la diaree sunt copiii şi bătrânii, cei ce sufăr de mistuire grea (dispepsie) şi cei ce sufăr de mistuire grea (dispepsie) şi cei ce sufăr de boale nervoase (nevropaţii). Intre cauze, avem: *răceala*, o mâncare rea, carne stricată, mezeluri vechi, legume nefierte bine, fructe necoapte. Diarea care se însoţeşte de dureri, sau de colici, precum şi de scremete, este mai gravă şi datorită unei inflamaţiuni de stomac şi maţe, sau unei alte boale grave microbiene. In cele mai multe cazuri trebue respectate, cum se întâmplă la cei ce sufăr de dropică (boală de apă), la cari această diaree le mai împuţinează din apa pe care o au în pântece, la cei ce sufăr de ficat, la care diarea le desumflă ficatul, strcându-l de fiere, la cei ce sufăr de boale de piele şi la cari constipaţia le face rău. In toate celelalte cazuri diarea trebue oprită, cât se poate mai iute, căci, dacă o lăsăm în voia ei, bolnavul slăbeşte repede şi-şi strică sănătatea generală. *Tratament.* Incepem tratamentul printr'un purgativ pentru a curăţi tubul digestiv de materiile iritante ce se mai găsesc în el. La copii se recomandă un calomel (10—30 ctgr. după etate) sau uleiu de ricin (10—15 gr.), iar la adulţi o sare amară (30 gr.). La *copii* trebue să supraveghem hrana, să vedem dacă laptele este bun şi câtă cantitate bea copilul peste zi, căci de multe ori hrana este pricina diareei. Dăm în ziua întâi numai calomel, sau ricină, iar ca regim numai lapte; în ziua următoare vom putea pune în lapte apă de var (3—6 linguriţe la un litru) dându-i şi un sirop de gutui, sau de tătăneasă (Symphytum officinale), curat, sau amestecat cu lapte. Dacă copilul e mai mare de 2 ani pe lângă lapte îi vom mai da apă de orez, făină lactată. Dacă lucrul este mai serios vom recurge la bismut (1—2, 4 gr. pe zi, luând câte o jumătate de gram odată), sau vom da astringente (tanin, ratania, tanigen, tanalbin, dermatol) şi antiseptice intestinale (benzonaftol, 1—2 gr. pe zi). La nevoe recurgem la *laudan*, dând, dela etatea de ½ an în sus, numai o picătură, dela 1—2 ani 2 picături, dela 2—3 ani 3 picături, la 4 ani 4 picături, împărţite aceste doze pentru tot timpul zilei. Pentru durerile de pântece vom pune cataplasme calde, simple, sau ungând mai întâiu pântecele cu cloroform (10 gr.) şi uleiu de hiosciam (100 gr.). In diarea de *origine alimentară*, la copiii hrăniţi numai la sân, vom da puţine doctorii, dar îi vom pune să sugă numai de 7—8 ori în 24 ore (de 6 ori în timpul zilei şi de 2 ori noaptea), vom regula regimul mamei, sau al doicei, care se va feri de mâncări grele de mistuit şi de băuturi spirtoase. Dacă, cu toate acestea, copilul iese afară lapte brânzit, nemistuit, vom da copilului câte o jumătate de linguriţă de apă de var. Vom căuta să nu înţărcăm copiii decât la etatea de 12—14 luni şi cu metodă, preparându-i pentru aceasta cu câteva săptămâni mai înainte. Inţărcarea se va face mai bine primăvara, sau toamna. Vom da lapte sterilizat şi preparate cu lapte, supă preparată cu făină lactată, sau cu făină de ovăz, de tapioca. Vom da lapte de pasăre, ouă fierte moi, bulion fără grăsime, mese regulate şi nu mult de odată. Să nu se dea carne, feculente şi legume, nici vin, cidru, bere. Pentru diarea *verde*, infecţioasă, cel mai bun lucru e dieta absolută, dând dela început calomel, apoi 24 ore numai apă (dietă hidrică), sau: apă fiartă şi răcită 1 litru, acid lactic 5 gr., sirop de gutui 50 gr., pe care va bea-o în 24 ore în mici cantităţi, apoi se va da lapte sterilizat, tăiat cu apă de orez, apă de

var, apă albuminoasă, bulion fără grăsime, sau o amestecătură în părţi egale, de apă albuminoasă, bulion fără grăsime şi lapte. Se mai poate da fiertură de orz, strecurată şi răcită, mai pe urmă antiseptice intestinale (benzonaftol, betol, salol, salicilat de bismut, xeroform în doză de 60 ctgr., până la un gram într'un julep gumos) şi astringente (ratania, tanin, tanigen, tanalbin, dermatol) mai ales când diarea este abondentă. La copiii sugaci diarea se opreşte, de cele mai multe ori, numai prin regularea supturilor. La *adulţi*, după ce am dat la început un purgativ, de multe ori este de ajuns oarecare dietă (ceaiuri multe şi cartofi fierţi, sau orez cu apă, în loc de zahăr), pentru a se vindeca. Dacă diarea se prelungeşte vom recurge la bismut (4—10—20 gr. pe zi) şi la preparate de opiu. Dacă diarea este şi mai gravă vom da dietă absolută, iar ca băutură vom da apă albuminoasă (apă fiartă 1 litru, patru albuşuri de ou, apă de flori de portocale 10 gr., sirop de gutui 100 gr.). După 24, sau 36 ore, se va da dietă lactată, apoi ouă, orez, carne crudă tocată, alcool. La trebuinţă se vor da antiseptice intestinale, când diarea este fetidă, infecţioasă (benzonaftol cu salicilat de bismut).

Diastază. — Este o substanţă azotată sub formă de praf alb, solubilă în apă, insolubilă în alcool, care se scoate din orz, ovăs, grâu, cartofi, în momentul germinaţiunii (încolţirii) şi care are însuşirea de a transforma amidonul în dextrină, care se transformă ea însăşi în zahăr. Saliva cuprinde diastază şi se întrebuinţează ca medicament atunci când materiile amidonate nu sunt în de ajuns mistuite (vezi *Maltină*).

Diateză (gr. *diathéssis*, constituţiune). — Dispoziţiune generală a organismului, congenitală sau câştigată, însă permanentă, care produce la individul care este atins, diferite boale, având o origine comună, de exemplu: diateză *artritică*, *limfatică*, *urică*.

Dietă (gr. *diaita*, regim). — S'ar părea că cuvintele *dietă* şi *regim* au aceeaşi însemnare, ceeace nu este tocmai adevărat. Cuvântul dietă are un înţeles mai strâns decât cuvântul *regim*. Dieta se apropie foarte mult de *abstinenţă* sau *ajunare*, dar nu *completă*, aşa că am putea zice că dieta este o *abstinenţă incompletă*, relativă, iar nici de cum o abstinenţă absolută, sau totală. Când prescriem unui bolnav o dietă, nu-l vom lipsi nici odată de orice mâncare, solidă sau lichidă, ci, sau îi vom micşora cantitatea obişnuită a mâncării (*dietă incompletă*), sau îl vom opri numai dela mâncările solide, lăsându-l să ia pe cele lichide, cari, chiar când ele nu sunt aşa de hrănitoare ca laptele, totuşi hrănesc şi ele într'un grad oarecare (*dietă completă*): bulionul, sau unele ciaiuri, sau băuturi zaharate. Ori cum ar fi o dietă produce o pierdere din greutatea corpului, o pierdere de forţă ,de căldură vitală, o sărăcire a sângelui, etc. Avem trebuinţă de această dietă, pentru a vindeca, sau a ajuta vindecarea bolnavului, în cele mai multe aprinderi sau inflamaţiuni: pneumonie, pleurezie, meningită, etc., această dietă nu va fi aşa aspră decât numai la începutul boalei. De asemenea trebue s'o prescriem în *febră*, sau boalele *febrile* (cu fierbinţeală) cum sunt: febra tifoidă, scarlatina, pojarul, vărsatul, iarăşi numai la început, după care vom reveni la alimente lichide şi în convalescenţă la mâncări mai hrănitoare. In boalele cronice ne vom feri de dietă, care ar slăbi bolnavul şi mai mult, de pildă pe un ofticos nu e bine să-l punem la dietă, ci dimpotrivă, trebue să-l hrănim cât se poate de bine, să-l punem la supraalimentaţie, mai cu seamă la începutul boalei. Oamenilor *graşi* nu le vom da dietă, care i-ar slăbi prea repede şi prea mult, ci le vom prescrie un regim alimentar potrivit. Nici *răniţilor* nu e bine să le dăm dietă, decât numai în anumite cazuri, căci astăzi mai toţi doctorii se silesc să-şi vindece bolnavii fără să-i slăbească, căutând să le întreţină forţele printr'un regim apropiat.

Dietă lactată. — V. *Lapte*.

Diformaţiuni. — Se întâmplă câte odată ca un organ al corpului omenesc să nu aibă forma obişnuită şi atunci zicem că este *diformat*, pocit. Dintre toate organele, cel care prezintă mai multe şi mai interesante diformaţiuni este *capul*: turtit înapoi, fruntea turtită şi capul tras înapoi

ţuguiat, în forma căpăţânei de zahăr, turtit în părţile lui laterale. Uneori capul se opreşte de timpuriu în desvoltarea lui, nu mai creşte, rămânând *mic* în raport cu corpul, ceeace se chiamă *microcefalie* (cap mic); oamenii cari au capul mic au mintea slabă, sunt idioţi sau imbecili, dar nu sunt primejdioşi pentru alţii. In general se poate spune că diformaţiunile capului sunt un semn de valoare, din punct de vedere al turburărilor inteligenţei, dar, precum ori ce regulă are şi excepţiuni, aşa şi aci sunt multe capete diforme, cari cuprind o inteligenţă vie, bine desvoltată. Celelalte diformaţiuni ale spatelui, ale pieptului şi ale membrelor pot fi semnul unor boale de cari sunt cuprinse acele părţi, asupra cărora nu vom stărui, de oarece ele nu pot fi apreciate decât numai de doctor şi nu cer nici o îngrijire deosebită, iar pentru a le îndrepta trebue combătută boala care le-a produs.

Diformităţi. — Orice viţiu de conformaţiune a corpului, sau a unei părţi a corpului, ori ce defect în forma sa, sau în proporţiunile sale, cari îi dă o înfăţişare urîtă, se chiamă *diformitate* sau *sluţănie*. Intre diformităţi se numără boala numită *torticolis*, în care omul îşi ţine capul aplecat spre umăr fără să-l poată îndrepta, *piciorul strâmb*, în care omul calcă pe marginea piciorului, nu pe talpă, *cocosarea* spatelui şi *deviaţiunile columnei vertebrale*, lipituri de părţi între ele, în urma *cicatricelor viţioase*, lipituri şi strâmtorări de orificii naturale, datorite aceleiaşi cauze, etc. Unele diformităţi sunt congenitale, din naştere, altele sunt câştigate în urma accidentelor, sau a obiceiurilor rele. Aceste diformităţi tratate la timp, prin operaţiuni chirurgicale, sau prin mijloace ortopedice potrivite, pot fi vindecate sau micşorate.

Difterie (gr. *diphtera*, membrană, peliţă). — Este o boală provenită dintr'o intoxicaţiune sau otrăvire generală, produsă prin înmulţirea în organism a unui microb special, numit *bacilul lui Klebs-Loeffler*. Această boală molipsitoare este caracterizată prin formarea unor membrane, sau peliţe, pe amigdalele din fundul gurii, pe cerul gurii, pe faringe (angină), în laringe sau răsuflătoare (crup), în bronchii, pe conjunctive (la ochi) şi în nări, fie izolat, fie în acelaşi timp. Timpul care trece din minutul contagiunii şi până la ivirea primelor semne de boală variază dela 12 ceasuri şi până la 8 zile. Intre *cauzele* cari predispun la această boală avem: împrejurări rele igienice, sărăcie, hrană neîndestuiătoare, locuinţă rău aerată şi umedă, slăbire fizică şi morală. Etatea cea mai expusă este 3—7 ani, însă boala nu cruţă nici o vârstă. Agentul infecţios, un *microb special*, este conţinut în falsele membrane, sau peliţele cari se văd în fundul gurii. Aceste membrane, uscându-se şi prefăcându-se în praf, sunt respirate cu aerul atmosferic, sau absorbite prin căile digestive şi în acest mod se capătă boala. Dacă se pune din acest praf pe căptuşeala pleoapeloг (conjunctive), sau pe căptuşeala nasului, de asemenea se poate da naştere la boală. Acest microb este foarte trainic (mai multe luni). De multe ori se întâmplă să fie întovărăşit de alţi microbi, mai cu seamă de *stafilococi* şi atunci boala este foarte gravă, cu atât mai gravă cu cât injecţiunile de ser nu mai au nici o putere asupra ei.

Fig. 147.—Microbul difteriei

— *Angina difterică*, are următoarele semne: amigdalele din fundul gurii sunt umflate şi acoperite de pete, la început albui, apoi gălbui, cari se împreună între ele şi se întind pe omuşor, pe cerul gurii, pe faringe; ele se ridică foarte uşor cu pămătuful, dar îndată se fac la loc. Ghindurile din afară dela gât se umflă, bolnavul înghite greu, are căldură, este palid la faţă şi foarte abătut, moleşit. — *Crup*. Când boala s'a întins la laringe (răsuflătoare) avem *crup*, sau guşter, ceeace agravează foarte mult starea bolnavului. Crupul poate să se ivească dintr'odată, fără să fie angină. In crup vocea este răguşită, apoi din ce în ce se stânge până ce nu se mai aude de loc. Tusea devine mai rară şi se face prin chinte scurte, ea este la început

răgușită, acoperită și în cele din urmă stânsă. Prin tusă bolnavul aruncă pieliţe rupte din gât, respiraţia devine din ce în cea mi grea și șuerătoare, cu apăsare la lingurea. Bolnavul are accese de sufocaţiune, cari se îndesesc din ce în ce, febra nu este mare (vezi *Crup*). — *Bronchita difterică* poate să însoţească crupul și atunci respiraţia este foarte grea: bolnavul scuipă o flegmă formată din false membrane. — In *coriza difterică* partea dinăuntru a nasului este acoperit de false membrane și din nas se scurge un lichid galben roșietic. — *Oftalmia difterică* poate să fie în acelaș timp cu angina — sau cu crupul — de cele mai multe ori vine în urma intrării în ochi a unor bucăţele mici de membrane; conjunctiva este acoperită de un strat albui, ochii lăcrămează. — Intre *complicaţiuni* avem mai cu seamă paraliziile *musculare*, cari se observă mai ales după vindecarea difteriei. La mulţi se paralizează cerul gurii, din care pricină multă vreme vorbesc pe nas și le iese apa pe nas. — *Tratament.* Spălături mari cu apă boricată, făcute cu irigatorul în fundul gurii. *Injecţiuni cu serul antidifteric* (Bering-Roux) cari se repetă, după cazuri și se recomandă cât mai repede posibil. Pentru a *immuniza* persoanele din jurul bolnavului, li-se va face injecţie cu *ser preventiv*. In cazurile de crup vom recurge la *tracheotomie*, ori la *tubaj*, sau *intubaţiune* (v. *Crup*). Cei ce caută bolnavii de difterie trebue să ia pentru ei însuși măsuri foarte aspre de igienă. Să nu se obosească prea mult. Copilul nu va fi ţinut în braţe, nu va fi sărutat. Să nu se respire duhoarea (alena) lui. Sgârieturile de pe faţă, de pe mâini trebuesc acoperite cu colodiu elastic. Să facă gargară de mai multe ori peste zi cu o soluţie de *hiperol*, sau cu acid boric 4 la 100), cu care își vor spăla și ochii; să-și spele faţa și mâinile cu o soluţie slabă de sublimat coroziv, să poarte haine speciale, cât stau în odaia bolnavului, rufăria trebue fiartă în leșie, sau trecută prin *etuvă*. E bine să-și pună de 2—3 ori pe zi în ochi, câte 2—3 picături, din: Argirol 1 gr., apă distilată 10 grame. De când s'a descoperit serul antidifteric mortalitatea de difterie a scăzut dela 50, 60 și 70% la 9—10%. Angina difterică se numește la *ţară bolfe, șopârlaiţă, șopârlaiţa cea rea, șopârlaghiţă.*

Digestiune și absorbţiune. — Digestiunea sau *mistuirea* cuprinde toate schimbările prin cari trec alimentele, pentru a se transforma într'un lichid, care trece în sânge pentru a-l reînoi. Din alimente numai o parte se mistue, iar cealaltă parte, neputându-se transforma, este dată afară prin deschizătura de jos a tubului digestiv. — *Aparatul digestiv* se compune din: un

Fig. 148. — Aparatul digestiv

tub lung cam de 11 metri, din *glande* cari varsă în acest tub lichide cari înmoaie, subţiează și transformă hrana în așa fel încât să poată pătrunde în *vasele absorbante*. — *Tubul digestiv* începe cu *gura* în care alimentele sunt îmbucătăţite și zdrobite de *dinţi* și *măsele*, apoi sunt împinse înapoi de *limbă* prin *gâtlej* în *faringe* (înghiţitoare), care se continuă cu *esofagul*, un tub lung ce se scoboară dealungul șirii spinării și străbate diafragmul

pentru a ajunge în *stomac*, o pungă mare în forma unui cimpoi, închisă la partea de sus prin *cardia*, iar la partea de jos prin *pilor*, care îl separă de *intestinul subțire* (mațele subțiri). Acest intestin este lung de 8 metri și

Fig. 149. — Glandele salivare
a = cerul gurei; b = limba; c = glanda sublinguală; d = osul maxilar; e = glanda submaxilară; f = glanda parotidă

pentru a încăpea în pântece se îndoește de mai multe ori asupra lui însuși (circumvoluțiuni intestinale), până în punctul în care intestinul subțire se îmbucă aproape în unghiu drept în *intestinul* (mațul) gros. Acesta formează un fel de ramă pentru intesti-

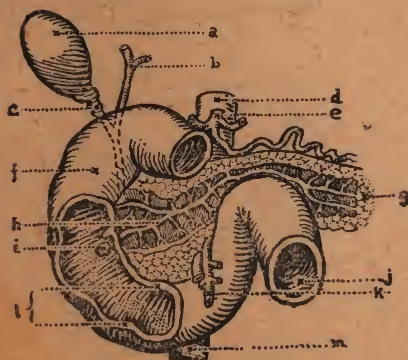

Fig. 150. — Glanda pancreatică
a = beșica fierei; c = canalul beșicei; d = arteră; e = venă; f = duoden; g = pancreas; h = canalul pancreasului; i = mijlocul canalului; j = mijlocul intestinului; k=venă; l=pereții duodenului; m=arteră

nul subțire ocolindu-l de jur împrejur. El se îndreaptă mai întâiu de jos în sus, în partea dreaptă a pântecelui, apoi merge de-a curmezișuî pe sub stomac și, în fine, se scoboară pe partea stângă a pântecelui până la partea de jos a spatelui, unde se deschide printr'un orificiu numit *anus*, sau șezut. — *Glandele digestive* sunt: în gură, *glandele salivare*, cari fac saliva (balele), destinată a transforma materiile amidonate (cum ar fi pâinea), în zahăr asimilabil (glicoză). In stomac glandele *gastrice*, cari fac sucul gastric care transformă materiile albuminoide (carne, ouă pește) într'un lichid absorbabil, peptonă. Inapoia stomacului este glanda *pancreasul*, al cărui suc pancreatic, vărsat în prima parte a intestinului subțire (duoden), printr'un canal deosebit, are însușirea glandelor de mai sus și, pe lângă aceea, reduce corpurile grase (grăsimile) în particele așa de mici, încât ele pot fi absorbite. In dreapta stomacului se află *ficatul* care fabrică bila și care vine printr'un canal în intestinul subțire, ceva mai sus de gura canalului pancreatic și al cărei rol este de a înlesni absorbirea grăsimilor.

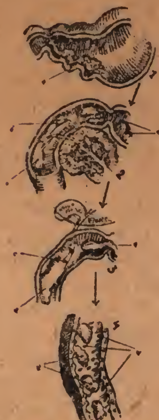

Fig. 151. — Cum se face digestia
1=bolul alimentar în stomac; 2=trecerea în intestin, unde se unește cu sucul pancreatic; 3=fierea se adaogă și ea; 4=secrețiunile intestinului aduc ultima schimbare
a=bobul alimentar b=suc pancreatic digestiv; c=fierea. d=secrețiunile ale intestinului

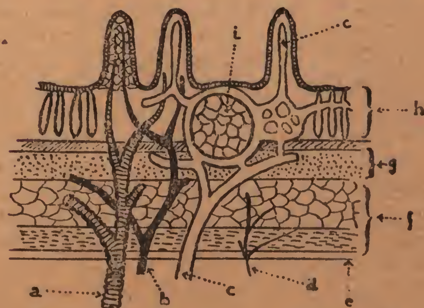

Fig. 152. — O secțiune în intestin
a = arteră; b = vână; c = chilifer; d = nerv; e = peritoneu; f = muschiu; g = strat submucos; h = strat mucos; i = folicul

In păreții intestinului subțire glandele *intestinale*, al căror suc intestinal preface substanțele albuminoide în peptonă, schimbă materiile amidonate în zahăr (glicoză) și face asimilabil zahă-

rul ordinar descompunându-l. — *Vasele absorpţiunii*. Pereţii stomacului conţin numeroase capilare sanguine, cari absorb o mare parte din băuturi şi o cantitate mică de peptone; dar absorbţiunea de căpetenie se face în *vilozităţile*, intestinului, cari sunt niste ridicături mici, cam de 1 mm. lungime, în cari se găsesc un capilar şi o reţea de vase albui, la început foarte mici, cari se termină într'un vas central chilifer. Acest chilifer se reuneşte cu alţi chiliferi pentru a constitui canalul comun al tuturor limfaticelor, *canalul toracic*, care merge de îşi varsă conţinutul în vena subclaviculară dreaptă. Pe de altă parte, capilarele vilozităţilor sfârşesc în vene, cari iau iarăşi

Fig. 153. — Digestie
Umflarea organelor de digestie, atunci când digestia şi evacuarea resturilor nu s'au putut face normal
Numerile şi săgeţile arată drumul parcurs de bolul alimentar şi diferitele transformări

o parte din lichidul produs prin digestiune şi-l duc în ficat. Pentru urmarea absorpţiunii caută la *Circulaţiune*. Să vedem acum cari sunt *condiţiunile unei bune mistuiri*. Digestiunea este una din funcţiunile cari se turbură mai uşor, fie în mod trecător (*indigestiune*), fie în mod obicinuit (*dispepsie*, *gastralgie*, etc.) şi în acest caz ea se însoţeşte de dureri, este urmată de vărsături, de diaree şi alte suferinţe, cari dacă nu sunt tratate la timp, produc o slăbire din ce în ce mai mare (v. *Diaree*, *Dispepsie*, *Intestin*, *Stomac*). Dar fiindcă este mai uşor de a preîntâmpina o boală decât a o vindeca, iată ce ne învaţă igiena să facem. Inainte de a dejuna să facem ceva exerciţiu, prin urmare să nu ne sculăm tocmai aproape de ora mâncării. Intre dejun şi prânz să treacă un timp îndestulător, pentru a flămânzi. Mesele să fie servite la ceasuri regulate, fixe. Nu trebue să luăm băuturi aperitive, cari nu deschid apetitul, nici nu uşurează mistuirea. In timpul mesii vom mesteca şi măcina bine şi cu îngrijire mâncarea în gură, iar în lipsă de dinţi şi măsele vom pune *dantură artificială*. Când mâncăm putem conversa, dar nu este bine să cetim. Vom căuta alimente variate şi uşor de mistuit, în cantitate potrivită după etate şi după muncă. Nu vom bea prea multe lichide, ne vom feri de lucrurile fierbinţi, precum şi de cele prea reci. După mâncare putem să luăm o băutură stimulentă şi călduţă, cum ar fi o cafea turcească, coniacurile şi licorurile aproape de loc, sau foarte rar şi în cantitate cât se poate de mică. După masă nu este bine să începem îndată lucrul, fie intelectual, fie fizic. Este bine însă să facem o plimbare la aer liber, fără să ne obosim, fumătorul poate să fumeze o ţigară după masă dar niciodată înainte de a mânca.

Digestive. — V. *Stomachice*.

Digitală (*Digitalis ambigua*). — V. *Degetar*.

Dilataţie de stomac. — V. *Stomac*.

Dinamometru (gr. *dynamis*, putere şi *métron*, măsură). — Un mic aparat pentru a măsura puterea, sau forţa musculară. Prin apăsare pe un resort circular de oţel, un ac se mişcă pe un cadran, arătând astfel puterea de apăsare.

Dinţi şi măsele. — Omul, pentru a putea mânca alimente solide, are trebuinţă de dinţi şi măsele, cari sunt oase mici, împlântate pe marginile fiecărei fălci şi cari slujesc pentru a tăia şi a măcina substanţele alimentare. Copilul are 20 de *dinţi de lapte* (12 dinţi şi 8 măsele sau molari), iar omul adult are 32 *dinţi permanenţi* (12 dinţi şi 20 măsele). (vezi *Dentiţiune*). Se întâmplă câte odată să fie *dinţi supranumerari*, printre dinţii normali, sau înapoia lor, cari pot să supere eşirea celor normali. Pentru a preveni aceasta ei trebuesc scoşi. Direcţiunea din-

ţilor este verticală şi aşezarea lor este astfel încât formează două arcuri arcade), dintre cari cel de jos este cercuit de cel de sus. Câte odată lucrul poate fi întors, adecă arcul de sus să fie cercuit de cel de jos, ceeace face ca bărbia să fie prea scoasă înainte dând figurei o înfăţişare neplăcută. Alteori se întâmplă ca dinţii în loc să fie drepţi, verticali, să fie strâmbaţi înainte, sau înapoi, sau în laturi şi în

Fig. 154. — Dinţi
a=incisivi; b = canini; c = premolari; d = molari

aceste cazuri trebuesc îndreptaţi cu aparate speciale, cu ajutorul cărora ei se îndreptează cu uşurinţă, mai ales când tratamentul se face din bună vreme, la etatea fragedă. Fiecare dinte se compune din două părţi: *coroana*, care se vede, şi *rădăcina* în alveolă, săpată în falcă. Intre coroană şi rădăcină se găseşte *gâtul*, acoperit de gingie. Coroana este acoperită de *smalţ*, este o substanţă albă, strălucitoare şi foarte tare; sub smalţ se află o altă substanţă alb-gălbuie, numită *ivoriu* sau *dentină*, partea principală a rădăcinii, unde este acoperit cu *ciment*. Ivoriul este găunoşit la mijloc

Fig. 155. — Diferite forme de carii şi plombe

unde se află *pulpa dentară*, sau *măduva dintelui*, singura parte simţitoare: în ea pătrund, prin vârful rădăcinii, *vasele cu sânge* şi *nervii*. După *forma* şi *locul* lor dinţii se împart în: *incisivi*, sau *tăietori*, în număr de patru pentru fiecare falcă, la mijlocul ei. Ei au o margine tăietoare şi o singură rădăcină. *Canini*, sau *câneşti*, doi de fiecare falcă, sunt aşezaţi la o parte şi în afara tăietorilor. Măselele se împart în: *măselele mici*, două de fiecare parte, sus şi jos, îndată după dinţii câineşti. Coroana lor are două ridicături conice şi ele au câte două rădăcini. *Măselele mari*, spre fundul gurii, în număr de trei în fiecare parte. Ele au o coroană cu mai multe ridicături şi câte două sau trei rădăcini de obiceiu depărtate între ele. Cele din urmă măsele se numesc *de minte* fiindcă ele ies între 20—30 ani. Dinţii servesc pentru a tăia şi măselele pentru a sdrobi şi măcina alimentele. Operaţiunea aceasta se numeşte *masticaţiune* şi fără ea nu se poate face mistuirea cum trebue. Dinţii incizivi taie, cei câneşti rup şi măselele sdrobesc şi macină mâncarea. Rău fac toţi toţi aceia cari se grăbesc când mănâncă, în loc să macine încet şi bine. In acest caz stomacul este silit să macine el mâncarea pentru a putea mistui, ceeace îl oboseşte şi îl îmbolnăveşte. Astfel se produce boala numită *dispepsie*, sau mistuirea grea. Cei care au dinţi şi măsele în gură să mănânce încet iar cei ce nu au dinţi, sau măsele, să-şi pună *dantură artificială*, dacă vor să fie sănătoşi. — *Boalele dinţilor şi măselelor.* Când mâncăm lucruri acre, fructe verzi, necoapte, ni se strepezesc dinţii. Această strepezire dispare şi dela sine, după câtva timp. De multe ori se întâmplă să se formeze un fel de *piatră* pe dinţi şi măsele, ceeace face ca gingiile să se deslipească şi o parte din rădăcina lor să nu mai fie acoperită de gingie. Piatra care se adună la gâtul dinţilor poate să fie albuie, sau gălbuie. Ea este produsă de inflamaţia gingiilor, sau de salivă acidă, de dispepsie, febră, bomboane şi alte lucruri zaharate, de neîngrijirea gurii. Pentru a preîntâmpina toate acestea trebue să ne spălăm des în gură de 2—3 ori pe zi, cu peria muiată.

într'o apă de dinţi şi cu praf de dinţi La unii se întâmplă să se *clatine* dinţii, din cauza pietrii care a desgărdinat gingiile. Pentru aceasta trebue curăţită piatra bine şi să se facă gargară mai des cu clorat de potasă (4 la 100). Dinţii se pot *rupe*, sau *să se crape*, prin mâncarea lucrurilor tari, prin

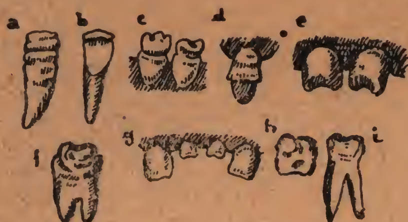

Fig. 156. — Dinţi deformaţi

spargerea alunelor în gură, prin lovituri şi căderi asupra fălcilor, ceeace predispune la stricarea dinţilor, la *carie*. *Caria* dinţilor şi a măselelor este boala care se iveşte mai des şi de care mai nimeni nu scapă. Ea începe prin stricarea smalţului, ceeace se cunoaşte printr'o mică pată, care la început este albuie, apoi galbină-brună şi pe urmă neagră. După câtva timp pata se înlocueşte printr'o mică gaură neregulată, care descopere dentina şi care, fiind mai slab, stricăciunea aci se face mai repede. Ivoriul se distruge la rândul lui şi durerile de dinţi, sau de măsele încep; se înteţesc când vine în atingere cu mâncări, sau băuturi acre, sau zaharisite, prea calde, sau prea reci. Caria merge şi mai adânc, ajungând la pulpa sau măduva dintelui, unde dă de nerv şi atunci durerile sunt mari. Pentru a preîntâmpina toate aceste boale şi mai cu seamă *caria* trebue să ne ocupăm de gură, s'o îngrijim din cea mai fragedă copilărie, dela etatea de 2 ani înainte. Gura trebue spălată şi dinţii curăţiţi dimineaţa şi seara cu operie înmoiată în apă de dinţi. Dela 4 ani în sus copilul singur îşi poate face aceasta.

Fig. 157.—Secţiune într'un dinte

Spălarea gurii seara, la culcare, este cea mai importantă, căci mâncarea rămasă printre dinţi şi măsele în timpul nopţii se dospeşte, fermentează şi atacă smalţul. Nu trebue să se mănânce supă, să bea cafea, sau ceai prea fierbinte. Este bine ca din când în când să consultăm un dentist, care va examina gura şi îndată ce va observa un început de carie se va îngriji să *plombeze*, adecă să *astupe* gaura, după ce mai întâiu a curăţit bine toate părţile stricate. Când o măsea, sau un dinte stricat, nu se poate plumbui, atunci singurul mijloc de a scăpa de durere este de a-l scoate. *Scoaterea dinţilor* este bine să se facă de un dentist. Câte odată se întâmplă că dinţii ies *strâmbi*, sau se *încalecă* unul asupra altuia. Aceste *deviaţiuni* se datorează mai mult împrejurării că *dinţii de lapte cad prea de vreme*, aşa că alveola se strâmtează, sau se astupă până la eşirea dinţilor definitivi. Aceştia neavând drumul deschis, trec sau înafară, sau înăuntru de arcul fălcii. Pentru aceasta trebue ca dinţii de lapte să fie bine îngrijiţi să nu se strice, iar dacă s'au stricat să se plumbuiască, ci nu să se scoată înainte de vreme. *Incălecarea* dinţilor provine din aceea că arcul fălcii este prea mic pentru a putea cuprinde toţi dinţii în rând, aşa că ei sunt siliţi să se încalece. In acest caz trebue scos unul sau doi dinţi, pentru ca ceilalţi să se poată dezvolta în linie.—*Dinţi artificiali* şi *dantură*. — Când omul pierde mai mulţi dinţi, sau măsele, este bine să-şi pună alţii artificiali, pentruca să poată mânca, să poată sdrobi şi măcina mâncarea. Când se pun mai mulţi dinţi şi măsele se zice că se pune o *dantură simplă* (când se aplică numai pe o falcă) şi *dublă* când se aplică pe

Fig. 158.—Cum lucrează caria dentară
a=nerv; b=cavitate săpată de carie; c=ţesut atacat de carie; d= ţesut inflamat

amândouă fălcile. Se poate pune și numai câte un dinte, sau câte o măsea. Dinții și măselele cari se întrebuințează astăzi sunt de un fel de porțelan. *Dantura* se face dintr'o placă de aur, de celuloid sau de cauciuc vulcanizat, după un tipar luat pe falcă, și pe care se fixează dinții și măselele. O dantură bună trebue să se aplice în mod exact pe falcă. Numai un dinte se poate fixa printr'un *șurub* de rădăcina dintelui natural sănătoasă. Acest mod de fixare se aplică numai la dinții tăietori și cânești de sus. Se mai fixează dinții și prin ajutorul *cârligelor* de metal, dar aceasta nu este bine, căci omul își poate înghiți dinții și să moară din pricina lor. Dinții artificiali, sau dantura trebuesc întreținuți în stare de curățenie perfectă. Să fie spălați după fiecare mâncare, iar noaptea trebuesc scoși (pentru a nu fi înghițiți) și puși într'un pahar cu apă simplă, sau amestecată cu apă de dinți.

Dioc, *fierea pământului*, *floarea florilor*, *ghioc*, *smoc*, (*Centaurea phyrgia*, fam. Compozitelor). — Plantă erbacee indigenă cu florile roșii-violete, care crește pe câmpuri, în livezi și poieni pe lângă păduri. Se întrebuințează vârfurile și florile cari sunt amare și au proprietăți aperitive, tonice și digestive, ca și celelalte *amare*. Se dă și contra frigurilor, deși nu poate ține locul chininei. Se dă sub formă de: ceai, făcând să fiarbă 15—30 gr. în 500 gr. apă, praf: 2—10 gr. extract: 2—4 gr. pe zi. La țară se fac băi cu flori și ceaiul se bea pentru *poală albă*. Tătarii din Dobrogea fac băi copiilor bolnavi de spasme și la cei cărora le ies dinții târziu și cu greutate.

Dionină. — V. *Morfină* și *Opiu*.

Diplococi. — V. *Microbi*.

Diplopie (gr. *diploos*, dublu, îndoit, și *ops*, ochiu). — Vederea îndoită a unui lucru. Cauzele: paralizia mușchilor ochilor datorită, mai multor boale (ataxie locomotrice, isterie, intoxicațiuni, paralizie generală, boala somnului, sifilis) sau unei leziuni a craniului (plăgi sau fracturi). Caută și la *Strabism*.

Diplosal. — Derivat al acidului salicilic (acid salicilo-salicilic). Se recomandă în reumatismul muscular și articular, nevralgii, sciatică, migrenă, influență, pleurezie, cistită. Doză: 50 ctgr. până la 1 gr. pentru odată, iar pe zi se dă 3 până la 6 gr., în lapte, sau în tablete de câte 50 ctgr.

Dipsomanie (gr. *dipsa*, sete și *mania*, manie, nebunie). — Starea bolnăvicioasă în care omul bea cu exces și în mod irezistibil băuturi și cu deosebire pe cele alcoolice. Bețivii beau de plăcere și când au prilej, dipsomanii se îmbată când le vine accesul, când le vine furia de a bea. Această boală izbește mai ales pe cei deprimați, cu sau fără predispoziție; adeseori este ereditară. Accesele vin în mod regulat și între ele bolnavul este liniștit, îi pare rău de ceeace a făcut și are spaimă de băuturile alcoolice. Când vine accesul, bolnavul se simte slab, dezgustat de toate, și bea pentru a se întări, dar aceasta îl îndeamnă să bea apoi în continuu, fără să se mai poată opri, și aceasta ține de multe ori mai multe zile în șir. Dipsomania adese ori se complică de alte turburări nervoase cari caracterizează mania și cari de cele mai multe ori sfârșește prin demență și prin leziunile ultime ale alcoolismului. Boala aceasta nu se vindecă și tratamentul ei este acela dela *alcoolism*. Bolnavii de multe ori sfârșesc în casa de nebuni.

Discromatopsie. — V. *Daltonizm*.

Dismenoree (gr. *dys*, cu greutate, *men*, menstruația, *rhein*, a curge). — Prin acest cuvânt se înțeleg diferite turburări ce se ivesc la venirea, sau în timpul regulelor, mai ales când acestea vin cu greutate și sunt însoțite de dureri. (v. *Menstruație*).

Dispepsie (gr. *dys*, cu greutate, *pepsis*, coacere, mistuire), *mistuire grea*. — Prin dispepsie înțelegem o digestiune sau mistuire grea, anevoioasă și dureroasă. Avem dispepsie ori de câte ori simțim mistuirea, căci în stare de sănătate omul nu trebuie să-și simțească stomacul, nici să-și dea seamă de actul digestiunii. In dispepsie de obiceiu omul simte în minutul când mâncarea ajunge în stomac un fel de supărare, de umflare, de greutate la lingurea (epigastru), o greutate la lingurea (epigastru), o greutate pe stomac, care uneori merge până la durere, dar această durere nu este așa

de mare și nu vine sub formă de crize nesuferite, cum se întâmplă în *gastralgie*. In dispepsie mistuirea se face încet, cu mult mai încet decât ar trebui și în timpul ei omul simte un rău general, oboseală, greutate la cap, un fel de tristeţe și aplecare spre somn, cu căscături, uneori puţină căldură spre seară, alteori bolnavul mai are *râgâituri* acre (*dispepsie acidă, acrime de stomac*), sau se umflă la stomac în timpul mâncării, ori după mâncare. Cel care sufere de dispepsie are turburări în pofta de mâncare, uneori o are micșorată, alteori prea mare (bulimie). Setea de obiceiu este mărită, acum are diaree, acum constipaţie, dar mai des constipaţie. Cu timpul bolnavul începe să slăbească și sănătatea să sufere, dacă nu se caută din vreme și cum se cuvine. Nu trebue să se confunde *indigestiunea*, care este o turburare trecătoare, cu dispepsia care este o boală lungă și greu de vindecat. — *Cauzele*. Dispepsia se poate observa uneori chiar și la copiii mici de tot, la sugători, fiind produsă de lapte de calitate rea, sau de înţărcarea prea din vreme. Se vede foarte rar în copilăria a doua și în adolescenţă, se observă mai des în etatea adultă și la bătrâneţe sub influenţa multor cauze. Viaţa sedentară predispune la această boală, astfel femeile sunt mai atinse, precum și cei ce șed și scriu tot timpul, birocraţii. Apoi, obiceiul de a ceti mâncând, de a mânca și a bea prea mult odată, de a lucra îndată după masă, de a dormi sau de a face exerciţiu prea mare în timpul celor două dintâiu ceasuri după mâncare, de a se strânge prea tare corsetul, etc., sunt tot atâtea cauze de dispepsie. La aceste mai putem adăuga abuzul de băuturi alcoolice, excesele de mâncare des repetate, întrebuinţarea prea des de mâncări grele, insuficiente. Vom mânca încet, la ceasuri hotărîte, lăsând între mese un timp potrivit de lung, să nu bem mult, etc. Regimul alimentar trebue să fie supraveghiat cu mare îngrijire. Alimentaţiunea cea mai bună pentru dispeptici este cea *mixtă*, adecă: ouă, pește proaspăt, brânză, carne în câtime îndestulătoare, legume verzi. Ne vom feri de feculente (fasole, mazăre, linte, cartofi), cari încarcă stomacul și umplu maţele de gaze, etc. Uneori trebue să recurgem numai la regim de lapte, sau la carne crudă. De altfel trebue să știm că în dispepsie apetitul este foarte capricios omul se desgustă repede de aceeaș mâncare și că mâncarea va trebui să fie foarte variată. In dispepsia obișnuită, în care durerea de stomac este mică, se va lua înainte de masă o preparaţiune amară, cu genţiană, nucă vomică, absint, iar la sfârșitul mesii o ceașcă de cafea neagră. La început sau după masă, 1 până la 2 gr. de bicarbonat de sodă, mai ales când bolnavul are râgâituri acide se face *spălarea stomacului*, care are de scop să deșerte lichidele putrede, cari se îngrămădesc în el în timpul dela o masă până la cealaltă. Dispepsia la *copiii de ţâţă*, la sugaci, se va trata supraveghind alăptarea. Copilul va suge de 7—8 ori în 24 ceasuri, prin intervale de 2—3 ore și va suge numai câte 10 minute în loc de 15—20. Se va da după fiecare sugere (supt) un sfert de linguriţă de apă de var, în puţin lapte de mamă, sau al doicii. Se va supraveghea în același timp regimul doicii care nu va abuza de băuturi alcoolice și nu va mânca lucruri greu de mistuit. Se va combate constipaţia copilului și a doicii. La copii din *a doua copilărie*, se va combate cloroanemia, limfatismul, recomandându-se plimbările, exerciţiile și jocurile în aer liber, șederea la ţară, la munte, idroterapia călduţă sau rece. Se vor da tonice, înainte de masă preparatele amare, iar după masă acid cloridric și pepsină în doză de ½ până la 1 gr. La copiii cari au prea mult *acid* în stomac se vor da apele alcaline, bicarbonat de sodă, carbonat de magnezie, magnezie calcinată, cretă preparată, carbonat de bismut. Se vor opri mâncările iuţi, grase și zaharate, băuturile alcoolice, vinurile tonice și digestive.

Dispeptină. — V. *Opoterapie*.

Dispnee (gr. *dys*, cu greutate, și *pnein*, a respira). — Când respiraţia se face cu greutate și aerul curat intră în plămâni în cantitate neîndestulătoare, așa că se îngrămădește prea mult acid carbonic în sânge se produce dispnee. In dispnee mișcările respi-

rației sunt grăbite și dureroase. Cauzele dispneei sunt: boalele organelor respiratoare (laringită, crup, bronchită, pneumonie, bronco-pneumonie, oftică, pleurezie, astmă, năduf), toate boalele cari provoacă o apăsare, directă sau indirectă, a pieptului (tumori în mediastin, ascită, sarcină), unele boale nervoase (alienațiune mentală, isterie).

Disurie (gr. *dys*, cu greutate, și *ourein*, a urina). — Greutate în a face udul, produs prin mai multe cauze: strâmtorarea uretrei, mărirea prostatei, piatră în beșică, cistită, blenoragie.

Diuretice. — Medicamente cari fac urină multă, cari măresc cantitatea udului. Cel mai simplu diuretic este *apa*, care lucrează în mod mecanic intrând în sânge și mărindu-i masa totală. Pentru ca apa să aibă efect diuretic trebue luată în câtime mare, curată, iar temperatura ei să fie moderată; dacă este caldă devine *sudorifică* (face năduşeală multă). *Zerul, vinul alb* și *berea*, sunt de asemenea diuretice. Cele mai de căpetenie diuretice sunt: digitala, scila, cozile de cireșe, mătasa de porumb. Pulberi diuretice: azotat de potasă (nitru), lactoză, nalbă, lemn dulce. Diureticele sunt folositoare mai ales în boalele acute, ori cronice, în cari febra (fierbințeala) face ca udul să fie puțin și gros, în boalele de inimă însoțite de dropică (boală de apă) și în care trebue să dăm afară apa din pântece prin urină, ca și prin sudorifice și purgative, în otrăviri, în cari urina multă scoate o bună parte din otravă.

Diuretină — V, Teobromină.

Diureză (gr. *dia*, cu, și *ouron*, *urină*, ud). — Facere de urină mai multă ca de obiceiu. Diureza este uneori un semn al unor stări nervoase. Ea este un bun mijloc de derivație, în unele boale, cum este *dropica* (boală de apă) și face ca bolnavul să se desumfle. Când diureza a devenit permanentă, se chiamă *poliurie*.

Dizenterie. — (gr. *dys*, cu greutate, și *enteron*, intestin), pânticărie *cu sânge, sfânta de boală, treapăd cu sânge, urdinare cu sânge, vintrea*. — Dizenteria este o boală grea, care, prin necăutare, aduce moartea. Se ivește de obiceiu vara; uneori atinge mai mulți oameni deodată, sub formă de *epidemie*. Este cu mult mai omorîtoare în țările călduroase decât la noi. Dizenteria este o aprindere (inflamație) a mațelor groase, cari se acopăr de răni pe fața lor internă și cari răni pot merge, adâncindu-se din ce în ce mai mult, până găuresc mațul. Ea este molipsitoare, se întinde dela om la om prin scaune (materii fecale), cari, aruncate afară, intră în pământ și de aci în apa de băut. Toți cei ce beau această apă stricată capătă la rândul lor urdinare cu sânge. Prin acest mijloc boala se poate întinde într'o mare parte de oraș, sau în tot satul și atunci avem o adevărată molimă (epidemie). — *Cauzele* ei sunt mai multe. Intre acelea cari predispun la dizenterie avem: fructele necoapte, o hrană stricată care slăbește corpul omului, osteneala, locuirea multor oameni îngrămădiți la un loc (închisori, cazarme, tabere, vapoare, etc.) abuzurile de băuturi alcoolice și cu ghiață. In țările calde (tropicale) dizenteria este produsă de un fel de amibă, *amiba dizenteriei*, sau *amoeba coli*. Aceste amibe sunt cele mai inferioare animale, cari se prezintă sub formă de mase mucilaginoase, fără membrană (peliță) de înveliș, se mișcă încet și târîndu-se. Ele se găsesc în număr foarte mare în scaunele celor ce sufăr de dizenterie. In Europa nu s'a găsit niciodată această amibă în epidemiile de dizenterie, dar s'a găsit un microb, *bacilul dizenteriei* (Chantemesse), care seamănă cu acel al febrei tifoide. — *Semnele*. Dizenteria începe cu un fel de moleșeală, cu fiori și cu urdinare simplă. In cazuri de molimă ea începe în mod repede, fulgerător; omul poate muri în câteva ceasuri. Ceeace este mai supărător în această boală sunt durerile de pântece, cari la început sunt peste tot, iar mai târziu se mărginesc în partea de jos și în stânga pântecelui, dar mai ales la șezut. Bolnavul simte un fel de greutate acolo, de corp străin, care-i deșteaptă trebuința de a merge la scaun, dar în zadar se duce bietul om, căci nu face mai nimic; mai târziu se repetă același lucru și asta se repetă de nenumărate ori. Incercările dintâi

golesc maţele de conţinutul lor, apoi încep adevăratele scaune ale boalei, scaune cari sunt formate dintr'un fel de *muci* spumoşi, gălbui sau verzui şi mai târziu înroşiţi de *sânge*, care provine din despoiala maţelor de căptuşala lor. Maţele se jupoaie şi se rănesc, iar scaunele sunt formate atunci aproape numai de sânge. Unele se aseamănă cu drojdiile de vin, având nişte pieliţe mici, sau nişte grăuncioare mici şi albui, cari sunt formate din însăşi căptuşala maţelor despoiată şi ruptă. După câtva timp scaunele iau un miros foarte greu şi seamănă cu răzuirea de pe maţe, fiind formate dintr'un fel de zeamă apoasă, în cari se mai văd rămăşiţe din căptuşala maţelor, cari cu timpul se rănesc peste tot şi se înegresc, iar scaunele, conţin pieliţe mai mari şi mai negre, după care bolnavul moare. Scaunele în această boală sunt foarte numeroase. In cazurile cele mai uşoare sunt în număr de 10—12, iar în cazurile mai grele ele nici nu se pot număra, ajungând până la 200 în 24 ceasuri. Bolnavii sunt torturaţi în mod cumplit, pielea şezutului se înroşeşte, plesneşte şi se răneşte, iar trecerea scaunelor pe acolo produce arsură mare. In cazurile uşoare bolnavii n'au fierbinţeală, pofta de mâncare însă li s'a micşorat. Când boala este mai grea, ea se însoţeşte de fierbinţeală, greaţă şi vărsături. In cazurile şi mai grele omul slăbeşte de tot, ochii i-se înfundă în cap, se înegreşte la faţă, buzele se usucă şi crapă. Bolnavul cade într'un fel de ameţeală şi istovit de putere şi de viaţă se stânge, păstrându-şi cunoştinţa de sine până în momentul cel din urmă. Dizenteria uşoară se poate vindeca în câteva zile; în cazurile de epidemie ea omoară multe fiinţe. In ţările călduroase ea este una din boalele cele mai omorîtoare. Pentru *preîntâmpinarea* boalei trebue să ne hrănim bine şi îndestulător, să nu mâncăm fructe necoapte, să nu trăim în murdărie, să nu ne obosim peste măsură. In acest mod corpul nostru nu slăbeşte şi nu este primitor de boale. Când cineva cade bolnav, pentru a preîntâmpina lăţirea boalei, este bine să-l despărţim de oamenii sănătoşi, să-l aşezăm într'o cameră mare, bine aerată şi bine luminată. Rufăria lui să fie deosebită, mai ales rufăria murdată să fie pusă la o parte, dezinfectată şi bine spălată, să nu se amestece cu rufăria omului sănătos. Scaunele lui să fie stropite cu calaican. şi aruncate într'o groapă departe de puţuri şi de râuri. *Tratamentul* dizenteriei acute este următorul: mai întâi vom prescrie bolnavului regim lactat, să mănânce lapte rece, tăiat cu apă de var, doze mici si repetate. Când nu poate suferi laptele vom da, ceai, apă albuminoasă, apă de orez. In cazurile uşoare îi vom permite ouă; zeamă de orez, bulion fără grăsime, carne crudă tocată. Ca medicament se va prescrie: pulbere de *ipeca*, se va da *calomel*, fie în doze masive, fie în doze fracţionate, *uleiu de ricin*, din care se va da în ziua 1-a 40 gr., în ziua a 2-a 30 gr., şi în celelalte zile câte 20 gr. până ce materiile fecale sunt normale. Tratamentul cel mai sigur este cu *serul antitoxic al dizenteriei* care dă rezultate minunate.

Doică, (lat. *nutrix*), *mancă*. — In articolul despre *alăptare* am spus că este cu mult mai bine ca copilul să fie alăptat de mamă, sau în caz de neputinţă de o *doică*, decât să fie hrănit cu biberonul. Tot acolo am arătat şi regimul pe care trebue să-l urmeze o femee care alăptează. Aci ne vom ocupa numai de *doică* arătând însuşirile ce trebue să le aibă ca să fie bună. *Alegerea unei doici* trebue făcută cu mare băgare de seamă şi numai după un examen minuţios (examinarea plămânilor, sângelui, sputei), făcut de un doctor atât femeei cât şi copilului său. Se va examina şi compoziţia chimică şi caracterele microscopice ale laptelui. Inainte de toate este de preferat o femeie dela ţară şi numai în caz de mare trebuinţă se va lua o doică din oraş. O doică trebuie să aibă etatea de 20—30 de ani, să mai fi avut un copil sau doi, căci în acest caz ştie să îngrijească mai bine copilul, având o bună practică. Vârsta laptelui ei trebuie să fie pe cât se poate apropiată de a copilului pe care are să-l alăpteze, iar diferenţa să nu fie mai mare de 6 luni. Se va căuta o doică de constituţiune tare (forte), cu înfăţişare sănătoasă şi plăcută, să nu fie nici prea

grasă, nici prea slabă, să aibă *gura* bună şi întreagă, ca să poată mesteca bine, gingiile să fie tari. Să nu aibă ghinduri pe la gât, nici pete, sau răni pe piele, *pieptul* să-i fie mare, bine dezvoltat, *sânurile* potrivite, nici prea mari, nici prea mici, iar *sfârcurile* să fie destul de mari pentru ca copilul să le poată prinde în gură cu înlesnire, fără să se obosească. Copilul doicii trebue să fie sănătos, bine desvoltat şi în raport cu vârsta lui, să fie cu înfăţişare veselă, cu pântecele nici prea mare, nici tare. Dacă se întâmplă că doica se îmbolnăveşte, sau îşi pierde laptele, sau este de o fire prea ciudată, trebue înlocuită cu alta, căci copilul poate să schimbe mai multe doici fără să se îmbolnăvească, cu condiţie însă ca ele să fie sănătoase şi să aibă lapte bun. Doica nu trebue să-şi ţină în acelaşi timp şi copilul ei, căci va da în totdeauna să sugă mai mult acestuia, ci trebue despărţită de copilul ei îndată ce a intrat în serviciu. Dacă doica este măritată, nu trebue să se mai întâlnească cu bărbatul ei, căci rămânând însărcinată laptele i-se va împuţina. Doica trebue să fie bine hrănită, să se poarte cât se poate de curată, primenindu-se des şi făcând baie generală din când în când. Celor ce vor să citească mai multe despre doică le recomandăm cărticica: ,,*Cum să ne creştem copiii*'' *de Dr. I. Glăvan*, din editura ,,Cartea Românească''.

Domolitoare (Medicamente). — V. *Calmante*.

Dormitor, *cameră* sau *odaie de dormit*. — Igiena cere ca dormitorul unei case se fie mare, cât se poate de mare, cu tavanul înalt, cel puţin de trei metri, să aibă aer curat şi mereu primenit, prin urmare să aibă ferestre mari în raport cu mărimea lui, ferestre înalte de doi metri şi largi de un metru, să aibă cuptor sau sobă, care de asemenea ajută la ventilaţie. Foc să se facă puţin în odaia de dormit şi numai seara, iar nu şi în cursul nopţii căci produce durere de cap şi greutate la respiraţie. In camera de dormit trebue să fie cât se poate de puţin mobilier, numai strictul necesar; mobilele multe se umplu de praf şi de microbi şi împiedecă aerul de a circula. Alături de dormitor este bine să fie odăiţa de toaletă, unde omul să se desbrace şi îmbrace, astfel nu va respira în timpul somnului toate mirosurile şi microbii ce ies din hainele pe cari le-a purtat în timpul zilei. Patul, sau paturile, să fie astfel aşezate ca să nu fie între ferestre şi uşi, să nu fie puse în curenţi de aer, cari te pot răci în timpul nopţii, când se întâmplă să te descoperi fără ştiinţă şi lumina să nu vină în ochi când dormim.

Dorna. — Staţiune climaterică de munte situată în munţii Sucevei, pe o culme de colină în satul Şarul-Dornei. Dorna se găseşte la o depărtare de 130 km. de oraşul Fălticeni. Vegetaţiunea de care e înconjurată se compune din întinse şi seculare păduri de brazi, ceeace face ca aerul să fie ozonizat. Inălţimea deasupra nivelului Mării Negre este de 1100 m. Tezaurul Dornei este izvorul cu apă bicarbonată *arsenicală: Apă de Dorna*. *Clima* este plăcută, constantă, aerul curat şi uscat, localitatea scutită de vânturi, timpul admirabil de frumos în timpul verii; sunt puţine zile ploioase. Temperatura mijlocie în Iulie şi August (ziua) e de 20—26°, în Septembrie şi Octombrie ea scade la 16—10°. Dimineţile şi serile sunt răcoroase, vara ca şi toamna. Toamna e plăcută şi foarte lungă ea durează până către sfârşitul lui Noembrie. Acolo se poate face o adevărată cură de aer ozonizat, de zăr şi lapte de capră, prin împrejurimi fiind numeroase stâni; de asemenea băi reci în râul Dorna. Apa de Dorna este o apă minerală arsenicală naturală. Isvorul numit *Carmen Sylva* e situat în satul *Şarul*-Dornei. Apa e limpede, incoloră, inodoră, efervescentă, degajând acid carbonic. In contact cu aerul devine opalescentă (tulbure) din cauza sărurilor de fier (arseniate şi fosfate) ce conţine. Apa de Dorna poate înlocui cu succes apa de *Roncegno*, *Levico*, *Bourboulle*. Se recomandă în boalele nervoase, în nevralgii şi nevroze, în paludism, anemie, pelagră, boale de piele, gastrite, rachitism, oftica *la început;* scrofuloză, artritism. Ca apă de masă, conţinând o mare cantitate de acid carbonic (1.2‰), se poate bea

în locul apei de Vichy, Gieshübler, Borsec. Nu este bună în boalele acute, în general și cu deosebire în boalele de inimă și de plămâni. — Dela Dorna se pot face excursiuni foarte interesante la Dorna Vatra și Câmpulungul din Bucovina, apoi la satul frumos Broșteni și la Bistrița, de unde se pot face frumoase plimbări cu plutele pe apa Bistriței.

Dos (lat. *dorsum*), *spate*. — Se numește astfel partea dinapoi a trunchiului, care se întinde dela gât până în șale. Spatele este format din șira spinării (columna vertebrală) și din capetele dinapoi ale coastelor. Când vertebrele formează în dreptul spatelui o rădicătură prea mare atunci zicem că omul este *cocoșat*. Pielea și mușchii spatelui sunt groși, după cum omul este mai gras sau mai slab, dar nici odată ei nu sunt așa de groși ca să nu se audă murmurul plămânilor când punem urechea să ascultăm respirația. Plămânii fiind destul de apropiați, ungerile cu tinctură de iod pe spate, ventuzele (paharele) și vezicătorile au mare influență asupra lor. Plăgile sau rănirile spatelui, fie cu un cuțit sau cu armă de foc, pot fi foarte grave când interesează plămânii. *Căderile* și *loviturile* (contuziunile) adânci mai ales când s'au rupt și din coaste sau columna vertebrală, pot fi iarăși foarte grave. Pe spate, mai ales în partea de sus, adeseori se ivesc *furnicele* și *antrax* (serpengea). Adeseori omul are dureri în spate, cari pot fi produse de mai multe cauze. Sunt dureri cari se însoțesc de febră, de tusă, etc. și atunci ele atârnă de o boală de plămâni, de pleură, de bronchii (*pneumonie*, *pleurezie*, *bronchită*, *oftică*) și durerile nu dispar decât odată cu boala. Alte ori durerile sunt trecătoare, apar și dispar repede, în acelaşi loc, sau în locuri diferite; în acest caz ele sunt de natură nervoasă și se chiamă *nevralgii*. Când durerile se mărginesc la mușchi avem *reumatism muscular*. Pentru toate aceste sunt bune ungerile cu tinctură de iod, muștar, fricțiunile cu sprit de trandafiri, oțet de trandafiri, spirt de camfor cu uleiu de terbentină, balsam tranchil și la trebuință puncte de foc, sau o vezicătoare. Câte odată *durerea de spate* nu vine din nici o boală, ci numai din oboseală, din stare prea îndelungată într'o poziție aplecată, cum se întâmplă la femeile cari coase mult, la bărbații cari scriu, sau lucrează mult în aceiaşi poziție. Pentru a preîntâmpina această durere este bine să nu ne aplecăm prea tare când scriem sau cetim; prin aceasta se preîntâmpină și deviațiunile sau strâmbăturile spatelui.

Dospire. — V. *Fermentațiune*.

Dotienenterie (gr. *dothien*, mugure, nasture, boboc). — V. *Tifoidă* (Febră).

Dower (Pulberea lui). — Un amestec egal de ipeca, de opiu, de azotat și sulfat de potasă. Are acțiune calmantă și sudorifică. Doză: 5 ctgr. până la 1 gram. Se dă la gută, tusă, reumatism.

Doză (lat. și grec. *dosis*). — Cantitatea, sau câtimea unui medicament simplu, sau compus, care se prescrie, sau se dă de obiceiu în căutarea, sau tratarea boalelor. Doza variază după etate, sex, temperament, etc. Doza *completă* nu se dă de obiceiu decât la bolnavii dela 20 până la 60 ani, la copiii de 7 săptămâni se dă 1/16, la copiii mai mici de un an 1/12, dela 1 până la 3 ani, 1/6, dela 3 până la 7 ani 1/3, dela 7—14 ani ½, dela 14—20 ani 2/3. Rețeta, sau ordonanța doctorului, are însemnată în totdeauna doza în care trebue să se dea medicamentul scris, doză însemnată de către farmacist pe sticlă, sau pe cutie, întocmai după rețetă. Bolnavul, sau cei ce îl îngrijesc, trebue să dea medicamentul așa cum este scris, după cum a ordonat doctorul. Variind dozele unui medicament, variază și efectele lui și se poate să se obțină cu totul alt efect decât cel așteptat. Femeia, fiind de obiceiu de o constituțiune mai debilă decât bărbatul, va lua cam 2 treimi din doza acestuia. Dozele se prescriu în *linguri*, *lingurițe*, *păhăruț*, *picături*, *hapuri* (pilule), *buline* (capsule), sau *prafuri*, atâtea pe zi.

Drăcilă, *agriș roșu*, *drăgină*, *lemn galbin*, (*Berberis vulgaris*, fam. Berberidaceelor). In medicină se întrebuințează rădăcina, frunzele și fructele, cari sunt bune contra frigurilor. Se dă sub formă de extract alcoolic, sirop, suc, *după voie*. In popor dulceața fă-

cută din fructe se întrebuinţează pentru durere de piept.

Dragavei, *stevie* (*Rumex crispus*, fam. Poligonaceelor). — Rădăcina acestei plante este bogată în fier (0.40 la 100) pentru care se dă în cloroză şi anemia tuberculoasă, sub formă de praf,

Fig. 159
Drăcilă

Fig. 160
Dragavei

1—2 gr. pe zi şi în buline de câte o jumătate de gr. — La *ţară* frunzele tinere de ştevie se fierb şi se mănâncă. Cu zeama de frunze şi de rădăcină (pisată) se vindecă bubele dulci şi pecinginea. Ceaiul de seminţe, amestecat cu coajă de porumbel, se bea pentru vărsături.

Drastic (grec. *drastikos*, dela cuvântul *dran*, a lucra cu folos). — Purgativ sau curăţenie foarte tare, care nu trebue să se dea decât în cazuri grave şi numai după porunca doctorului. Cele mai de căpetenie drastice sunt: jalapa, aloes, scamonea, uleiul de *croton*, seminţele de ricin, etc.

Dren. — Tub de cauciuc, de gutapercă, sau de metal, destinat pentru a face *drenajul*, adecă a sbici, a svânta, a usca o rană, o plagă, înleznind scurgerea puroiului sau a lichidelor formate sub piele. Pentru a înlesni această scurgere, drenurile, sau tuburile de drenaj, sunt găurite din distanţă în distanţă. Ele trebuesc păstrate într'o soluţie *antiseptică*.

Dres. — V. *Fard*.

Drojdii, drojdii de bere. — V. *Bere* (Drojdie de) şi *Fermentaţiune*.

Dropică. — V. *Anazarcă, Ascită*.

Dropică la cap. — V. *Idrocefal*.

Duboizină. — Se găseşte în *Duboisia myoporoide* (Solanee). Lucrează ca şi *atropina*. Contra otrăvirii cu duboizină se recomandă cafea neagră tare. Se dă în doza maximală de 1 miligram.

Ducă-se pe pustiu. — V. *Epilepsie*.

Dudaie. — V. *Cucută*

Duh, duhoare. — V. *Alenă*.

Duhan. — V. *Tutun*.

Dulceaţă. — Dacă fierbem pulpa diferitelor fructe cu zahăr, timp mai îndelungat, apoi o lăsăm să se răcească, ea se întăreşte, ia o conzistenţă semisolidă şi atunci avem *dulceaţa* propriu zisă. Dacă se întrebuinţează numai sucul, sau zeama fructelor, avem ceeace se chiamă *peltea*, iar dacă fierbem fructele numai pe jumătate, aşa că ele îşi păstrează forma şi conzistenţa, avem *chisăliţa*, sau *compotul*. Dulceaţa îngroşată ca o alifie se numeşte *şerbet* (de trandafiri, de vişine). Dintre toate aceste feluri de dulceaţă, pelteaua este cea mai bună pentru stomacurile slabe, pentru convalescenţi, Dulceaţa luată la sfârşitul mâncării. în măsură mică, este bună, căci uşurează mistuirea. Se înţelege dela sine că cei ce sufăr de diabet şi de obezitate nu trebue să mănânce de loc dulceaţă, nici alte lucruri preparate cu zahăr, cari îngraşe.

Dumbăţ, *buruiană de spulberături, jugărel, spulburătură* (*Teucrium chamaedrys*), fam. Labriotelor. — Plantă care creşte prin tufişuri, pe marginea pădurilor, prin locuri pustii şi pietroase. In medicină se întrebuinţează vârfurile înflorite ca excitant, amar, tonic, sub formă de ceai. din 10—20 la 1000, de praf: 2—8 gr., extract: 2—4 gr. — La *ţară* se dă pentru durere de piept, sub formă de ceai, câte trei ceşti pe zi; pe dinafară se fac spălături, la abecesele de măsea.

Durău. — Schit de călugări la poalele Ceahlăului, lângă satul Hangu, judeţul Neamţ, la înălţime de 800 m. Localitatea climaterică alpină şi de vilegiatură, foatre mult vizitată în timpul verii. Clima dulce, lipsită de curenţi, temperatura medie vara 16⁰.

Durere (lat. *dolor*). — Simţirea de durere este produsă de ceva din afară, care loveşte, înţeapă, taie sau arde o parte a corpului, sau ea se află într'un organ adânc, care devine dureros din cauza unei boale interne (durere de cap, durere sau crampe de stomac, colici de ficat, colici de intestine, etc.).

Cauzele durerii sunt multe și variabile, durerea variază în ceeace privește sediul, natura și intensitatea ei. Durerea este simțită de creer, deși nouă ni-se pare că o simțim acolo de unde pleacă, la locul lovit, tăiat, ars, etc. Durerea este: *greoaie*, care ne dă simțirea de greutate și arată o inflamație; *svâcnitoare*, arată începutul unei supurațiuni (facere de puroiu), unui abces; *pulsativă*, care ne dă simțirea de bătăi, cum sunt bătăile pulsului, în partea inflamată (aprinsă); *surdă* care este caracterizată printr'o simțire de greutate neplăcută; *străpungătoare*, în care ni se pare că partea dureroasă ar fi străpunsă, sau sfredelită printr'un corp oarecare și alte multe feluri de dureri, asupra cărora nu vom mai stărui. Medicamentele întrebuințate contra durerii se numesc: *anestezice*, *calmante* și *narcotice*, despre cari nu ne ocupăm aci, de oarece indicațiunile și modul de întrebuințare, deosebindu-se după natura și sediul suferinții, vor fi arătate când se va vorbi despre diferitele boale cu dureri și despre organele în cari se află localizată durerea.

Durere de cap, *cefalalgie*. — Durerea nu este o boală propriu zisă, ci un semn al multor boale și al multor stări bolnăvicioase; ea poate să se simtă în pielea capului, în mușchi, în oase, poate să se localizeze pe traiectul unor nervi și să atârne de o simplă nevralgie, sau de vreo turburare circulatoare a creerilor, sau meningelor. Durerea de cap poate fi *difuză*, atunci când ocupă tot capul, deși este mai tare în frunte și la tâmple (febră, anemie, congestiune cerebrală, etc.) și în aceste cazuri orice mișcare a capului este foarte dureroasă, pe câtă vreme liniștea domolește durerea, nelăsând decât numai o greutate la cap. Mai poate fi *circumscrisă* adecă să se arate numai într'o parte a capului, fie în vârf (isterie), fie în diferite puncte dela frunte spre ceafă (meningită, sifilis, leziuni intra-cerebrale, etc.). Când durerea de cap este foarte tare, circumscrisă și perzistentă, ea se numește *cefalee*. Uneori durerea de cap se arată numai la o jumătate a capului și atunci avem ceeace se numește *migrenă*. Durerea de cap, sau *cefalalgia*, este foarte variată; ea este generală (peste tot capul), însoțită de greutate la cap, de svâcnituri dureroase și de bătăi, în *congestiunea cerebrală*. Este foarte vie și însoțită de contracțiuni musculare, provocând țipete sfâșietoare în *meningita acută*, în *meningita tuberculoasă*. Este difuză și foarte variabilă ca intensitate și durată în *înmoierea creerilor*, este localizată și mai tare noaptea, în *sifilis*, este localizată și provocată prin apăsare în unele puncte determinate în *erizipel* brâncă, în *nevralgiile faciale*. Toate *febrele* se însoțesc de dureri de cap, a căror intensitate și durată sunt foarte variabile. In *febrele eruptive* (pojar, scarlatină, vărsat, etc) cefalalgia cele mai adeseori se arată înainte de erupție. Durerea de cap mai poate fi provocată de otrăvirile cu narcotice, de abuzul de tutun, de aburii de cărbune, de luarea chininii sulfurice și ea poate fi adeseori foarte tare și de lungă durată. In *nevroze* și mai cu seamă în *isterie*, cefalalgia localizată în vârful capului, este aproape caracteristică. Durata, intensitatea și localizările cefalalgiei sunt foarte variabile după indivizi. Cei mai supuși la durere de cap sunt cei ce sufăr de anemie, de artritism și de boale nervoase. Cei ce au turburări digestive (dispepsie, indigestiune, constipație, etc.) deasemenea pot avea durere de cap, care de altmintrelea nu lasă să treacă nici cel mai mic *guturaiu*, sau *tusă*, fără să nu chinuiască și ea pe bolnav. Din toate acestea se poate constata că cefalalgia nu are mare importanță în cunoașterea, sau în diagnosticul boalelor; pe lângă durerea de cap trebue să mai ținem seamă și de alte semne, pentru ca să putem cunoaște boala de care sufere cineva. Durerea de cap singură, oricât de tare ar fi, nu este gravă prin sine însăși, ci totul atârnă de împrejurările în cari se ivește. — *Tratament*. O durere de cap nu se poate vindeca, nici ușura, decât tratând starea generală, sau boalele cari o produc, prin urmare totdeauna trebue căutată mai întâiu cauza și apoi să se institue un tratament potrivit. Vom recomanda bolnavului odihnă completă, atât fizică cât și morală, într'o odaie curată, lăsându-l să doarmă

puţin, apoi îi vom da ceaiu cald şi aromatic (de muşăţel, de teiu, foi de portocale, etc.), îi vom pune la cap cârpe muiate în apă rece. Il vom pune să facă la picioare bae foarte caldă şi cu muştar, îi vom da : antipirină, fenacetină, piramidon, antifebrină, chinină, aspirină, etc. Acest tratament este foarte bun când durerea de cap este *simplă*, când ea este singură fără de alte semne, precum şi în cazurile de *migrenă* şi de *nevralgie*.

Durere de rinichi. — Se confundă de multe ori cu *durerea de şale*, sau *lumbago* (vezi acest cuvânt). Regiunea rinichilor se află în partea de jos a regiunii dorsale şi poate fi dureroasă în mai multe împrejurări. De multe ori aşa zisa durere de rinichi nu este decât un simptom al unor boale : gravelă şi colică nefretică, nefrită, nevralgie, sciatică, vărsat, o boală de măduva spinării, etc., sau ea există singură, de sine stătătoare, şi atunci este numai o durere reumatică de muşchi (vezi *Lumbago*), care de multe ori poate dura mult timp, devenind cronică sub influenţa frigului, a umezelii, etc.

Durere de şale. — V. *Lumbago*.

Duş. — Prin acest cuvânt se înţelege o coloană de apă, sau de aburi, cari isbeşte cu o putere variabilă o parte a corpului, cu scopul de a schimba impresiunile periferice, de a înteţi forţele, sau a determina unele reacţiuni locale. Duşurile : *generale şi locale*. Intre cele *generale* avem : 1. *Duş în formă de ploaie*, în care apa cade dintr'o stropitoare cu găurele multe şi mici de un milimetru diametru. Stropitoarea aceasta este cam la o înălţime de 3 metri deasupra podelii pe care stă bolnavul. Aceste duşuri stimulează organizmul, dar produc câte odată accese de sufocaţiune, pentru care trebuesc făcute cu băgare de seamă. Inainte de duşuri este bine să facă omul un exerciţiu moderat şi să facă baie caldă de picioare. După duş omul trebue fricţionat, sau să i-se facă masaj, apoi să se îmbrace şi să maergă la plimbare. Durata totală a unui duş în ploaie, făcut cu apă rece, nu trebue la început să treacă de 12 secunde. Dacă apa rece este cu greu suportată se poate face duş cu apă călduţă, de 15—20⁰. 2. *Duş în coloană*, se face îndreptând spre suprafaţa corpului, afară de cap şi piept, o coloană de apă dintr'un tub cu un diametru de 2 centimetri. 3. *Duş în formă de lame concentrice* se face cu o stropitoare ale cărei găurele sunt înlocuite prin două despicături circulare, concentrice, cu deschizătură de 1 milimetru fiecare ; înlocuieşte cu succes duşul sub formă de ploaie. 4. *Duş în formă de cerc, sau de praf*, se face cu un aparat compus din 9—10 cercuri de metal, suprapuse în mod orizontal pe o coloană verticală, depărtate între ele de 12—15 centimetri şi având fiecare o mulţime de găurele de câte un milimetru. Fiecare cerc poate funcţiona separat. Aparatul este în general completat cu un duş în formă de ploaie. Acest fel de duş este foarte excitant şi nu trebue făcut decât după porunca doctorului. 5. *Duşul mobil*, care este forma cea mai întrebuinţată, se instalează foarte uşor adaptând un tub de cauciuc, de lungimea voită, la conducta de apă. Acest tub are la extremitate un robinet, la care se poate fixa un aparat pentru stropire, sub formă de ploaie, de evantaiu, etc. Temperatura apei în acest duş poate fi caldă sau rece în mod alternativ. Operatorul, ţinând în mână tubul de cauciuc al aparatului, plimbă aruncătura apei pe diferite părţi ale corpului, putând face astfel un duş general, sau local. Bolnavul trebue să stea cam la 2 metri de operator. — *Duşuri locale* sunt acele ce se îndreaptă spre diferite regiuni ale corpului. Astfel sunt duşurile cari se aplică în regiunea ficatului, a splinei, în regiunea anală şi chiar asupra mitrii ; duşul *ascendent* în care apa vine de jos în sus, este un fel de clismă forţată,

Fig. 161. — Duş

făcută cu un tub în raport cu o coloană de apă. Dușurile se împart în: *temperate*, cu apă călduță, *reci*, cari se întrebuințează mai mult; *scoțiane*, cari constau într'un duș cu apă caldă urmat îndată de un duș cu apă rece, cel dintâiu prelungit și ajungând gradat până la cea mai înaltă temperatură suportabilă, iar al doilea mai scurt și urmându-i fără întrerupere, duș *alternativ*, aplicațiune de mai multe ori repetată de un duș cald și de un duș rece, amândouă de durată scurtă și egală. Pentru duș rece apa va avea 10—13°, nici odată mai puțin de 8°, dacă nu vrem să fie dureroase și reacțiunea dificilă. *Puterea* cu care apa izbește corpul trebue să fie potrivită după starea de impresiune a bolnavului și după efectele pe cari vroim să le obținem. *Durata* trebue să fie foarte scurtă, mai ales la început: un sfert de minut, o jumătate de minut, pentru ca să nu determine sufocațiune și nu trebue să prelungim durata dacă respirația se face greu. In general dușurile trebuesc făcute pe *nemâncate*. Efectul dușului este mai bun când omului îi este cald, sau e chiar puțin îndușit. Dușurile reci măresc activitatea tuturor funcțiunilor, a tuturor organelor, atât ale digestiunii, cât și ale sistemului nervos și ale mușchilor, pe cari îi fac mai mlădioși și mai puternici. Intăresc organismul și îl ajută să suporte căldurile mari din timpul verii. Nu vor face duș bătrânii, nici cei cu temperament nervos supraexcitat, nici cei ce au tuse obositoare. Vor face însă duș acei ce au o *constituție slabă, debilă*, fără boală organică determinată, cărora le convin mai ales dușurile în formă de ploae, sau de suliță (lance). Dușurile sunt foarte bune în *anemie* și *cloroză*, la cei tineri și *limfatici*. Se recomandă mult în *alienația mentală* (nebunie), mai ales când se fac cu socoteală și moderat, calmând furia maniacilor. Sunt bune în multe *boale nervoase* (isterie, nevroze, atacuri de nervi), în nevralgii, *reumatism cronic*, în înțepenituri de încheieturi, de asemenea și în unele umflături de ficat, de splină. Nu sunt bune dușurile în boalele acute, boale de plămâni și de inimă.

E

Eberth (bacilul lui).—V. *Febră tifoidă*.

Ebrietate (lat. *ebrietas*, beție). — Este o stare de beție ușoară, care seamănă cu amețeala și clătinarea picioarelor, produsă de congestiunea cerebrală (îngrămădirea sângelui la cap), sau de boalele de stomac.

Echimoză. (gr. *ek*, afară, și *chymós*, suc.), *vânătaie*. — V. *Contuziune*.

Echitațiune, *călărie*. — Călăria este un bun exercițiu, căci ea, prin mișcările și sdruncinările ce le produce în corpul călăreților, înlesnește dezvoltarea mușchilor, mărește pofta de mâncare, întețește mistuirea și respirațiunea. Pentru ca să fie cu adevărat bună, călăria trebue făcută în aer liber, iar nu în *manej*, unde atmosfera se strică cu înlesnire. Călăria, ca ori și ce lucru, își are și partea rea; ea produce rosături și sdreliri la șezut, mai ales când șeaua nu este bună, sau calul are mers rău, înlesnește ivirea (emoroizilor). La femei poate produce boale de mitră și lepădături, etc.

Eclampsie (gr. *eklampsis*, ivire repede, fără veste). — Această boală se arată prin convulsiuni (spazme) și contracturi (sgârciuri) cu pierderea cunoștinții. Despre *eclampsia copiilor* am vorbit la *convulsiuni*. Aci ne vom ocupa de *eclampsia femeilor*, care este o boală foarte gravă, dar din fericire foarte rară. Ea se poate ivi în timpul sarcinii, în cursul nașterii sau după naștere și se arată prin unul sau mai multe accese convulsive, urmate de încetarea vremelnică a mișcării și a inteligenței. Semnele premergătoare ale atacului de eclampsie sunt: o durere foarte mare și foarte perzistentă, (ținând uneori mai multe zile), durere care se simte deasupra ochilor și poate fi câte odată însoțită de greață, de vărsături, de amețeli, de vâjiituri de urechi, de surzenie, de întunecarea vederii. Nu se știe precis *cauza eclampsiei*. Azi se crede că este o intoxicare generală a organismului cu substanțe ce se formează în corpul femeei însăși

la schimbul de substanţe placentare, substanţe cari atacă ficatul şi rinichiul care, ne mai funcţionând bine, le reţin în trupul femeei şi astfel o intoxică. — *Tratament*. Pentru ca să preîntâmpinăm boala se recomandă, a *examina în totdeauna urina* unei femei însărcinate cel puţin în timpul din urmă al sarcinii şi mai ales când ea se plânge că i-se umflă pleoapele şi picioarele. Când se ivesc, pe la sfârşitul sarcinii, vărsături, dureri de cap mari, trebue să ne gândim la un acces de eclampsie; este bine de a pune femeia în pat, cu capul mai jos de cât picioarele, poziţiune care de multe ori este de ajuns ca să previe atacul. Când eclampsia a isbucnit se recomandă o clizmă purgativă urmată de o clizmă cu cloral idrat (4 gr.), băi călduţe prelungite de o jumătate de oră, iar pentru ca bolnava să nu-şi muşte limba i se va pune o batistă îndoită de mai multeori între dinţi, împingând limba înapoi. Dacă accesul se prelungeşte se va face o injecţie cu morfină. Intre accese: regim lactat absolut, băi calde prelungite, purgative saline sau drastice, sudorifice şi diuretice, inhalaţiuni de oxigen, cloral asociat cu bromur de potasiu. In caz de comă: luare de sânge din vine (venesecţie) de 300—500 gr., uneori urmată de injecţiune intravenoasă de ser artificial, sau mai bine injecţiuni subcutanate cu acest ser. Când facerea întârzie trebue grăbită, lărgind colul, dacă este de trebuinţă, aplicând forcespul, sau făcând craniotomia, după cum se prezintă cazul. Dacă mama a murit şi copilul încă trăeşte, acesta se va extrage sau cu forcepsul, sau făcând *operaţia cezariană*, post mortem.

Ectasie (gr. *ectasis*, dilataţie). — Se zice despre un vas de sânge că este ectasic, sau ectasiat, când s'a dilatat. Prin ectasia organelor care prezintă o cavitate, în interiorul lor se înţelege acelaş lucru: ectasia aortei, a esofagului, etc.

Ectima (gr. *ekthyma*, erupţiune, isbucnire). — O boală de piele cu mersul repede care se arată sub formă de pete mici roşii, în număr mic, cari se transformă repede în nişte beşicuţe pline cu puroiu. Aceste beşicuţe (pustule) au o mărime dela acea a unei gămălii de ac până la a unui bob şi după câteva zile se rup formând o coaje închisă sau gălbuie, în urma cărora rămân semne (cicatrice indelebile) ca după vaccinat. Ectima, la început, se însoţeşte de mâncărime şi uneori de o mică febră (fierbinţeală). Această boală este microbiană şi se întinde prin contagiune, mai ales la persoanele slabe (copii, bătrâni); se iveşte de obiceiu la mâini, picioare, fese. — *Tratament*: spălături antiseptice (cu acid fenic, sau sublimat coroziv), mai ales după ce au căzut cojile, după care se presară praf de iodoform, de aristol, etc. Pe dinăuntru se recomandă tonicele.

Ectopie (gr. *ex*, afară şi *topos*, loc). — Se cheamă schimbarea locului, unui organ. Când stomacul, sau inima de pildă, se scoboară mai jos din locul unde trebue să fie, se zice că avem o ectopie a inimei, sau a stomacului.

Ectropion (gr. *ek*, în afară, şi *trepein*, a întoarce). — Intoarcerea în afară a pleapoelor, din pricina unei cicatrice viţioase, a conjunctivitei cronice, sau în urma unei contracţiuni, ori paralizii, a muşchiului orbicular. Această boală nu se vindecă decât prin operaţie.

Eczemă (gr. *ekzema*, fierbere), *bube dulci*. — Este una din boalele cele mai răspândite ale pielei, care are mai multe forme şi se vindecă de multe ori foarte greu, La unele persoane eczema se arată numai printr'o roşeaţă cu umflarea pielei (*eczema eritematoasă*), sau prin nişte beşuciţe tari, mari cât gămălia de ac, palide sau roşii, cari pier după 2—3 zile (*eczema papuloasă*). Când căderea solzilor epidermului, care se face în urma acestor două forme, se prelungeşte prea mult, se zice că eczema este *scuamoasă*. Acestea sunt formele cele mai uşoare (benigne) ale eczemei. Cele mai adeseori beşicuţele sunt foarte dese, apropiate unele de altele şi conţin un fel de apă gălbue, lipicioasă, care înăspreşte rufăria (*eczema veziculoasă*). Aceste beşicuţe se pot turti şi să intre în piele (să se resoarbă) sau să se spargă şi apa din ele să curgă (*eczema umedă*). Această apă în atingere cu aerul se usucă formând coji (cruste)

galbene (*eczema crustoasă*). In unele cazuri grave apa secretată după formarea cojilor se transformă în puroiu verzui, rupe cojile și iese afară, având o înfățișare urîtă (*eczema impetiginoasă*). Oricare ar fi forma, sau varietatea, eczema în totdeauna este însoțită de *mâncărime*, foarte supărătoare pentru bolnavi, cari se scarpină, rup cojile și își măresc astfel boala și suferința. Aceste forme de eczemă pot să se ivească în acelaș timp și la aceîași persoană, prezentând diferite modificări, după locul pe care îl ocupă. Eczema se poate dezvolta în câteva săptămâni, sau se poate prelungi timp de mai multe luni și chiar ani, dispărând uneori pentru a se ivi din nou mai târziu, sub aceeași formă, sau sub alta. Eczema se poate complica, mai cu seamă la sugaci și la copiii mici, de *impetigo* (eczema impetiginoasă). — *Cauzele* sunt multe: limfatismul, scrofulele, constipația, anemia, artritismul, diabetul, etc. Toate acestea sunt cauze cari predispun la ivirea acestei boale. Eczema impetiginoasă pare a fi contagioasă. Intrebuințarea fără socoteală și prea mult timp a unor substanțe iritante, cum sunt terebentina și arnica, sau muștarul este, de multe ori, cauza eczemei. — *Tratament.* Pentru *a preveni* ivirea boalei se recomandă să nu se facă abateri dela regim, să nu se mănânce cărnuri afumate și sărate, carne de porc, să nu se bea cafea, băuturi alcoolice. Tratamentul *general* al boalei variază după temperamentul bolnavului, tratând cauza care a produs-o. Tratamentul *local* comun constă în a se feri de tot ceeace poate mări inflamația și mâncărimea, de orice apăsare sau frecare de haină; căldura și sudoarea face rău. *La început*, în formele *eritematoasă*, *papuloasă* și *veziculoasă*, se va presăra *pudră* de: amidon 100 gr., talc 20 gr., oxid de zinc 10 gr. Indoiturile (încrețiturile) piele se vor depărta între ele prin cârpe, sau vată, pline cu această pudră, cari se vor reînoi de 2 ori pe zi. In cazurile de eczemă *umedă*: cataplazme de feculă (de cartofi) sau comprese cu acid boric, acoperite cu o pânză subțire, de cauciuc vulcanizat. Dacă eczema *zămuește* mult se va aplica o cârpă găurită, unsă, cu liniment oleocalcar. La *cap* se vor face pulverizații cu apă boricată călduță timp de 10 minute, iar ca să cadă cojile se vor unge cu vaselină boricată. Când *nu mai e roșeață* se va unge cu: amidon curat 10 gr., glicerină 40 gr., sau cu vasilină boricată. In eczema *scuamoasă* vom pune oleu de cadiu 5 gr. cu oleu de migdale dulci 10 gr.; mai târziu vaselină boricată tot la 2 zile. Dacă *mâncărimea este foarte mare* se va unge mai întâiu cu: acid salicilic 1 gr., spirt de vin 150 gr., tinctură de lavandă (levențică) și apă de Colonia câte 24 gr. din fiecare, glicerină 2 gr.; apoi se va presăra pudra cu amidon (scrobeală) mai sus arătată. Tot în aceste cazuri de mâncărime mare se mai recomandă să se ude părțile atinse cu: acid picric 5 gr., apă 1000 gr.; mâncărimea dispare repede și se formează un fel de coajă sub care vindecarea se face în câteva zile. Iată cum se întrebuințează soluția cu acid picric: se unge tot la 2 zile partea bolnavă și se acopere cu cârpe muiate în această soluție și stoarse bine, apoi pe deasupra se pune vată și se leagă. In contra mâncărimii se mai recomandă și cârpe înmuiate în *apă oxigenată*, mai ales când eczema este în jurul sau în apropierea șezutului. — La *țară* se crede că eczema vine din *spurc*, sau *spurcăciune* și se vindecă cu unsoare de piatră vânătă arsă în foc și amestecată, după ce s'a făcut praf, cu groștior sau se ia fasole, bucăți de postav și piatră vânătă, se ard în foc, se pisează la un loc, se amestecă cu smântână și se ung bubele, până ce cad, sau cu unt de vită proaspăt topit la foc, cu tămâie într'o lingură de tinichea până se topește tămâia.

Edem (gr. *oidema*, dela *oidein*, a îngroșa, a se îngroșa), *buhăială buhav*.— Prin cuvântul *edem* se înțelege un fel de umflătură, mai mult sau mai puțin moale, care nu este dureroasă, fără să se înroșească pielea și care este produsă printr'o infiltrație de serozitate de (un lichid ca apa) în țăsutul celular de sub piele, sau în țăsutul celular din adâncime, mărginită la o parte a corpului, sau în țesutul organelor interne (plămâni, etc.). Când edemul este întins peste tot corpul (generalizat), el

se numește *anazarcă*. Când edemul se află numai la pleoape, el ne arată că avem a face cu o boală de *rinichi* (Morbul lui Bright), iar când se află la picioare trebue să ne gândim la o boală de inimă, sau la varice. Dacă e vorba de un ofticos, sau de un canceros, edemul la picioare ne prevestește că sfârșitul omului nu este departe. Cei ce iau mult timp *arsenic* se umflă la față (edem la pleoape). — Serozitatea, sau apa edemului, este limpede, puțin citrină (de coloarea lămâiei), cu reacțiune alcalină; ea cuprinde puțină albumină și sare, n'are fibrină. Ea se infiltrează în ochiurile țesutului celular, pe care îl transfromă într'un fel de masă groasă, translucidă, tremurătoare ca piftia; dacă facem o înțepătură sau o tăietură în dreptul părților edemațiate, apa curge afară. Pielea care acopere aceste părți este palidă, alb-gălbue, întinsă, lucitoare și prezintă câte odată, atunci când a fost prea întinsă, niște vergeturi (dungi albui), alteori ea poate să fie atinsă de eritem, sau chiar de erizipel (brâncă). Vinele limfatice ale pielei din acea parte sunt întotdeauna lărgite; dacă apăsăm cu degetul pe pielea regiunii edemațiate rămâne în acel loc o gropiță care ține câtva timp. Apa edemului este apa sângelui care iese din vase în urma unor turburări ale circulației sângelui, sau ale circulației limfatice, sau în urma alterațiunilor discrazice ale sângelui, așa că edemul poate fi produs de o mulțime de boale, unele mai grave decât altele din care cauză *și tratamentul* lui variază după cauză. Edemul se micșorează dacă dăm părții umflate o pozițiune ridicată, sau dacă facem pe acea parte o compresiune metodică. In cazurile când pielea este prea întinsă se pot face înțepături cu acul sau cu un vârf de bisturiu, pentru ca să curgă apa. Dintre medicamente se dau cu succes diureticile (cari fac ud mult) și purgativele (curățeniile); uneori se recomandă medicamentele tonice și reconstituante. — *Edemul glotei* constă în infiltrația cu serozitate, sau cu puroiu, a mucoasei (căptușelii) glotei și a îndoiturilor cari merg dela sgârciurile aritenoide la epiglotă și dela epiglotă la limbă (vezi *Laringe*). *Semnele* sau *simptomele* acestei boale apar foarte repede și cu mare furie în unele cazuri, alteori apar mai domol. Ele constau într'o simțire de un corp străin care sugrumă (strânge de gât); *greutate crescândă în respirație* care se agravează în unele minute prin accese de sufocațiune cari țin 10 până la 15 minute și în cari bolnavul cu fața vânătă, cu gura deschisă, cu nările lărgite, cu ochii lăcrămânzi și bulbucați, cu pielea plină de sudori reci, caută toate mijloacele ca să-i intre aer în piept. Inspirația este cu mult mai grea decât expirațiunea. Aceste accese sunt provocate printr'un spazm al glotei. Vocea și tusa sunt acoperite, răgușite, înghițirea anevoioasă. *Cauzele* sunt: răceala, arsurile prin lichide fierbinți, boalele de rinichi (nefrită cronică sau morbul lui Bright, nefrită scarlatinoasă, nefrită dela otrăvirile cu plumb), erizipelul (brânca) faringelui (înghițitoarei), cancerul, oftica, și sifilisul gâtului (laringelui). *Tratament:* se va da un *purgativ* drastic, se vor pune pe gât *revulzive* (muștare, vezicători, puncte de foc), băi de muștar la picioare, se va lăsa sânge local (lipitori, ventuze tăiate), se vor face scarificațiuni pe mucoasa edemațiată, apoi pulverizațiuni calmante, sau astringente. Se va da pe dinăuntru: alcoolatură de rădăcini de aconit 2 gr., sirop de muguri de brad 100 gr., sirop diacod, 100 gr., la fiecare ceas câte o lingură; vom da bolnavului să respire aburi de apă încărcată cu *cloroform* (40 picături la 500 gr., apă de 65°, adăugând la fiecare 5 minute tot atâtea picături, până la sfârșitul accesului). In caz de nereușită vom face *tubajul* sau *tracheotomia*.

Fig. 162.— Edem al mânei, provocat

Edem alb dureros sau *phlegmatia alba dolens*. — Această boală constă într'o umflătură dureroasă a unui mem-

bru, de obiceiu a unui membru inferior, în care pielea rămâne tot albă. Cauza ei este un chiag de sânge (trombus) care se formează într'o vână oarecare, care chiag împiedecă circulaţia sângelui şi dă naştere la umflătura acestei părţi a corpului. Acel chiag se poate întinde încetul cu încetul până să ajungă în *vena cavă*, sau se poate îmbucătăţi dând naştere la *embolii*, urmate de moarte repede. Sub influenţa unui tratament bun boala se vindecă cele mai adese ori. Această boală se observă foarte des la femeile lehuze, la cei ce sufăr de oftică, de cancer, de febră tifoidă, de supuraţiuni abondente, etc. — *Tratament.* Membrul bolnav se va ţine în poziţie orizontală, sau puţin ridicată; se va înveli în vată şi se va aşeza într'o *gutieră*, fără să se frece, fără să se facă masaj. Bolnavul nu va face nici o sforţare şi nu se va mişca de loc. In contra febrei se va da chinină cu fenacetină, câte 30 ctgr. din fiecare, de trei ori pe zi. Regim de lapte, supă, apă cu vin. Bolnavul nu se va scula din pat şi nu va umbla decât numai după o lună dela trecerea boalei. Când edemul perzistă şi după aceea, bolnavul va purta ciorap elastic.

Efelide (gr. *ephelis*, dela *epi*, din cauza, şi *helios*, soare), *pistrui*. — Sunt nişte pete galbene, brune, netede şi la nivel cu pielea din jur, rotunde sau neregulate, mari cât un bob de meiu şi uneori mai mari, ajungând la mărimea unei monede de 50 bani, când se unesc mai multe la un loc. Ele se ivesc în părţile expuse la soare, faţă, gât, mâini şi nu produc mâncărime. In timpul iernii pier şi primăvara reapar, fiind produse de soare şi de vânt. Mai expuse sunt persoanele limfatice. Se ivesc uneori la femeile însărcinate. *Tratament.* Pentru a preveni ivirea acestor pete omul trebue să se păzească de soare îndată ce începe primăvara, purtând pălării cu marginile late, cocoanele văluri de un ţesut mai gros şi strâns, lăsate liber în jurul feţei ca să nu producă congestie la faţă. Nu se va da arsenic, nici nitrat de argint, nu se vor atinge petele cu tinctură de iod, nu se vor pune vezicători, nici puncte de foc. Se va trata anemia, cloroza, dispepsia, scrofulele, boalele de mitră. *Local*, se vor fricţiona petele cu o soluţiune de sublimat corosiv 1 gr. alcolat de lavandă (levănţică) 150 gr. apă 350 gr. Se mai pot face spălături cu soluţiune de clorhidrat de amoniac, sau cu ceai de păpădie, iar pentru noapte să se ungă petele cu alifia următoare; acid salicilic 30 ctgr. oxid de zinc 3 gr., praf de licopod 3 gr., vaselină, lanolină, din fiecare câte 10 gr. esenţă de viorele 5 picături. Dacă cu acestea nu trec se va recurge la apă oxigenată şi la acid fenic (1 la 10 sau 1 la 5).

Electricitate (gr. *électron*, chihlibar, succin). — Este un agent fizic a cărui natură nu ne este cunoscută, care se manifestă prin a atrage, sau a respinge corpuri uşoare şi care are însuşirea de a excita sistemul nervos. Descoperirea electricităţii s'a făcut prin veacul VII înainte de Christos, de către învăţatul Thales. In medicină şi chi-

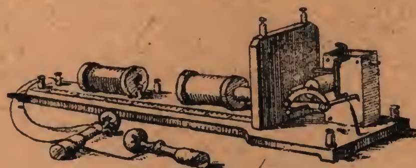

Fig. 163. — Aparat pentru produs electricitate faradică

rurgie ea se întrebuinţează pentru a recunoaşte şi a trata diferite boale. Natura intimă a fluidului electric nu se cunoaşte. Se admite însă că sunt două fluide electrice: un fluid *pozitiv* şi unul *negativ;* fiecare corp conţine amândouă electricităţile în mod natural, însă în stare latentă, în cantităţi egale, cumpănindu-se una cu alta. Electricitatea se întrebuinţează în medicină mai cu seamă în *boalele nervoase*, şi ceeace se caută sunt sguduiturile pe cari ea le imprimă corpului omenesc şi cari, prelungindu-se mai mult timp, scot partea bolnavă din nemişcarea-i bolnăvicioasă, astfel electricitatea se recomandă în *paralizii*. Pentru a mărgini puterea electrică în mod exact asupra unui nerv sau muşchiu, este de ajuns ca să aplicăm pe regiunea în care se află acel nerv, sau muşchiu, cele două fire cari aduc curentul dela pilă, după ce am udat

pielea acelei regiuni cu apă sărată, pentru a înlesni trecerea curentului. Atunci se produc în acea regiune mișcări și o sensibilitate determinată, fără să se producă scântei sau arsuri. Putem cunoaște gradul paraliziei cu ajutorul electricității : dacă electricitatea provoacă contracțiunea mușchilor, cari nu se mai pot mișca prin ei însăși, din cauză că lipsește acțiunea creerului, paralizia este mai puțin gravă decât în cazul când trecerea curentului nu mai provoacă nici o contracțiune, nici o mișcare și în cazul întâiu paralizia se poate vindeca. In acest caz forțând mușchii să se întindă și să se contracte în fiecare zi, electricitatea îi face să-și reia slujba lor naturală, îi împiedecă

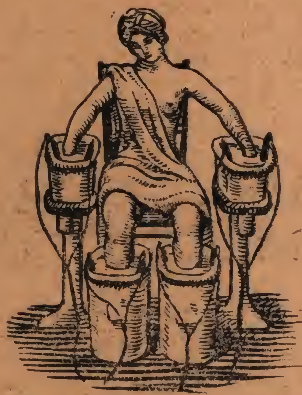

Fig. 164. — Bae electrică pentru mâni și picioare

să se imobilizeze cu totul, grăbește minutul în care ei vor lucra prin ei însuși. Electricitatea lucrează tot așa de bine și când nervii sunt atinși, paralizați, ea face să reapară sensibilitatea pierdută odată cu mișcarea. Se mai întrebuințează în diferite *nevralgii*, în contra durerilor, în *reumatizmul* cronic pentru a da libertate în mișcarea încheieturilor, etc. In *asfixie*, în sincopă (leșin), în accidentele produse de *cloroform*, electricitatea este de mare folos, căci ea restabilește respirația, care este pe drum de a se stânge. In chirurgie electricitatea se întrebuințează într'o mulțime de cazuri : pentru a căuta un corp metalic în corp, glonț, un nasture de haină, etc., cari au putut să pătrundă în corp printr'o plagă produsă prin armă de foc. — Se întrebuințează electricitatea în vindecarea fistulelor, a anevrismelor, a tumorilor de orice natură, vindecare ce se obține prin producțiunea căldurii, înlocuind în multe cazuri fierul roșu. Din acestea se vede cât de multe sunt cazurile în cari se poate întrebuința cu succes electricitatea. Abuzul care se face de multe ori cu tratamentul electric este tot așa de rău și de vătămător ca și abuzul de medicamente. De altfel trebue să se știe că electricitatea nu se poate întrebuința decât după porunca doctorului și nu se poate aplica decât de doctor, sau de o persoană cu știință și practică, sub controlul doctorului. *Accidentele produse de electricitate.* Când corpul omenesc este străbătut de un curent electric de o intensitate prea mare, sguduitura poate fi așa de puternică în cât vieața să înceteze prin această electrocuție. Despre accidentele determinate de electricitatea din atmosferă ne vom ocupa în alt loc (v. *Aer* și *Trăsnet*), aci vom vorbi numai despre accidentele produse de curenții electrici. Se pot prezenta mai multe cazuri : în primul caz *când a încetat orice contact între victimă și conductori*, vom recurge la tratamentul asfixiei, adecă vom face tracțiuni ritmice ale limbii și respirație artificială (v. *Asfixie*), vom prelungi tratamentul o oră și jumătate, salvându-se în acest mod oamenii cari au primit curenți de 4500 volți în timp de mai bine de jumătate de ceas. In al 2-lea caz, *când victima este încă în contact cu conductorii electrici*, și în care cel dintâiu lucru de făcut este de a nimici acest contact, cu băgare de seamă ca să nu cadă victimă salvatorul, contactul se va nimici sau prin depărtarea firului electric, sau depărtând bolnavul. Firul se depărtează *fără pericol* cu ajutorul unui băț de lemn, a unui instrument cu mâner de lemn, sau acoperind mâinile înainte de a atinge firul cu mănuși de lână foarte groasă și la trebuință învelind mâinile cu stofă de lână de o grosime de cel puțin jumătate de centimetru. Se va lua seama ca firul să nu atingă fața, sau altă parte descoperită a victimei. De asemenea să nu se atingă,

chiar atunci când ambele mâni sunt acoperite, în acelaş timp două fire diferite. Victima se depărtează *fără pericol* dacă ne învelim mâinile ca mai sus, ne prinzând'o de părţile umede (subsuori, picioare). Să nu se atingă faţa victimei cu firul electric; dacă are degetele încleştate asupra firului, îi se va desface mâna cu forţa depărtând degetele unul după altul cu precauţiunile următoare: când victima este atârnată, se va lega cu frânghii şi se va scobori evitând ca să fie pusă din nou în contact cu firul; dacă nu se poate evita căderea, se va aşterne pe jos paie, sau o saltea. Dacă nu putem ajunge la victimă, vom preveni cât se poate mai iute uzina, ai cărei funcţionari singuri sunt în stare să taie unul sau mai mulţi conductori electrici şi să stabilească un circuit scurt. Nu trebue să atingem cu picioarele şinele sau firele, chiar şi când suntem bine încălţaţi.

Electroterapie.—V. *Electricitate.* (Tratarea boalelor prin).

Elefantiază (gr. *elephas*, elefant; sinonim cu cuvântul arab *dal-fil*, picior de elefant), *pachidermie.* — Această boală ciudată se observă de obiceiu în ţările calde, tropicale, mai cu seamă în Arabia, mai puţin în Europa. Şi la noi s'au observat aesmenea cazuri. Boala numită şi *Elefantiaza Arabilor*, este considerată astăzi ca o manifestaţie a *filariozei*, generalizată la membrele inferioare şi la organele genitale externe. Părţile atinse: picioarele, gambele, coapsele, scrotul sau vulva sunt diformate printr'un *edem* enorm. S'a văzut scrotul ajungând până la mărimea unui cap de om mare; se citează cazul unui scrot care cântărea 100 kgr. Piciorul ajunge la mărimea unui *picior de elefant*, cum este cel din figură. Elefantiaza începe printr'o serie de inflamaţii ca la brâncă (limfangită repetată), însoţite de căldură şi vărsături; pielea rămâne după fiecare inflamaţie mai îngroşată, uscată, aspră, roşie închisă, sau negricioasă, netedă sau buburoasă, de multe ori cu mici ulceraţiuni pe ici şi colo. La membre boala interesează toate părţile moi până la oase. — *Tratament.* S'a recoamndat iodul şi iodurele, fără rezultat. Tratamentul chirurgical, puncţiunea idrocelului şi a exudatelor locale, rezecţia varicelor limfatice, micşorează întru câtva accidentele locale. Fiindcă *filariile* se găsesc în număr mare răspândite în vasele limfatice profunde nu ne putem gândi la o cură radicală. Din fericire starea generală rămâne bună şi boala poate dura 20—30 şi chiar 50 de ani fără ca omul să moară. Moartea filariilor aduce câte odată o vindecare spontană, ceeace de altfel se întâmplă foarte rar, căci şi vieaţa lor este de obiceiu foarte lungă. Pentru părţile genitale, când volumul lor este prea supărător se recomandă extirparea lor.

Fig. 165. — Elefantiaza membrului inferior

Elexir. — Medicamente lichide cari se prepară prin topirea, sau maceraţia (plămădeală) unor substanţe medicinale în alcool. Cele mai obicinuite sunt: *elexirul acid al lui Haller*, preparat din alcool de 90° 3 părţi, acid sulfuric concentrat pur 1 parte; — *elexirul lui Garus* care se prepară plămădind în timp de 2 zile în 5 litri de apă de flori de portocale, sabur, mixandră şi şofran, câte 5 gr. din fiecare, miră 2 gr., scorţişoară 20 gr., nucşoară 10 gr., la cari se mai adaugă 5 gr. de vanilie şi 500 gr. sirop de straşnic (asplenium trichomanes). Elexirul acesta este foarte plăcut la gust şi se dă ca tonic stimulent în doză de un păhăruţ de ţuică la sfârşitul mesei. — *Elixirul paregoric* se prepară din: extract de opiu, acid benzoic, din fiecare câte 25 ctgr., camfor 18 ctgr., esenţă de anason 20 ctgr. la 60 gr. de alcool de 90°; se dă în doză de 15—40 picături, în contra diareei (a urdinării) ca astringent şi calmant. — *Elixirul de viaţă lungă*, preparat din: sabur, genţiană, revent, şofran, agaric, alcool, se dă ca purgativ în doză de 5—20 gr.

Ematemeză, *hematemeză* (gr. *haima*, sânge şi *emein*, a vărsa), *vărsare de sânge.* — Când sângele vine din plă-

mâni el este de obicei amestecat cu aer și este de coloare roșietică; în acest caz avem *scuipare de sânge*, sau *emoptizie*. Când sângele vine din stomac, el este de obicei negru, ca drojdia de cafea și atunci avem *ematemeză*, care se însoțește de scaune sangvinolente, de aceeași coloare (*melenă*). Ematemeza se produce ori de câte ori sângele se scurge în stomac, fie din păreții lui (ulcer, cancer, gastrită, etc.), fie din cauză că sângele este stricat în urma unei boale de ficat, sau de splină, după cum se vede în febrele grave, în febra galbenă, în icterul grav, în intoxicațiuni în boalele infecțioase. Sângele mai poate veni și dintr'un organ vecin, din esofag, din aortă (anevrism). Ematemeza se mai poate produce la fetele tinere foarte anemice dând astfel naștere la un fel de regulă (menstruație) suplimentară. Am spus că culoarea sângelui care vine din stomac este neagră, ca drojdia de cafea, dar ea poate fi și roșie, ca a sângelui curat, însă în acest caz curgerea de sânge trebue să fie abondentă (ulcer al stomacului). Nu trebue să ne speriem de orice vărsare de sânge, până ce mai întâiu nu ne vom încredința de pricina care o produce, căci sunt multe ematemeze cari nu sunt grave și se pot vindeca fără să lase vreo urmă. Pentru tratament caută la *Emoragie* și *Vărsături de sânge*.

Ematocel, *hematocel* (gr. *haima*, sânge, și *kélé*, tumoare, umflătură). — Se numește astfel o tumoare produsă de o îngrămădire de sânge în unele țesături. — La bărbați ematocelul se arată de obiceiu la învelișurile testiculelor. Când sângele este numai *infiltrat*, sau împrăștiat în grosimea învelișurilor externe, pielea boașelor este albăstruie, puțin întinsă, iar când sângele este revărsat (îngrămădit), pielea este violacee (vânătă) întinsă și prezintă o tumoră în formă de pară cu coada în sus, moale la început, apoi păstoasă, dacă sângele este îngrămădit în învelișurile externe, rămânând moale (fluctuentă) dacă sângele ocupă tunica vaginală, sau profundă. In cazul întâiu cauza boalei este o lovitură, iar în al doilea umflătura se produce sau în mod spontan, sau în urma unui *idrocel*. Ca tratament se recomandă odihnă, cârpe cu apă rece, iar când ematocelul este adânc, în tunica vaginală, trebue să se opereze. — La femei ematocelul se face în fundul de sac dinapoia mitrei și se vede mai cu seamă la femeile cari au *menstruație* neregulată. Inceputul boalei este adeseori brusc, regula se oprește de odată, femeia are fiori, căldură, dureri în partea de jos a pântecelui, greață, vărsături, apoi aceste semne, cari seamănă cu acele ale unei *peritonite* localizate, se domolesc după câteva zile și bolnava sufere numai de o slăbiciune și de constipație. Cu timpul sângele se poate *rezorbi*, după una sau mai multe luni, sau tumora se poate inflama și în cele din urmă să se deșerte prin șezut sau vagin. Ca tratament se recomandă odihnă la pat, bucăți de ghiață pentru vărsături, beșică cu ghiață pe pântece, clistire pentru constipație și spălături vaginale antiseptice.

Ematom, *hematom* (gr. *haimatoun*, a umplea de sânge). — Tumoare, sau umflătură, formată de sânge.

Ematoză, *hematoză* (grec. *haimatosis*, dela *haima*, sânge). — Act prin care sângele venos, trecând prin vasele capilare ale plămânilor, se transformă în sânge arterial, adecă se desface din acidul carbonic și se încarcă cu oxigen.

Ematozoarul lui Laveran. — V. *Paludism*.

Ematurie, *hematurie* (gr. *haima*-sânge, și *ourein*, a urina). — Boală în care udul iese amestecat cu sânge, care poate proveni din rinichi, din bazinete, din uretere, din beșică, sau din canalul udului (uretră). Ematuria poate să provină dintr'o leziune traumatică, dintr'o leziune congestivă, din prezența unui corp străin, sau dintr'o alterațiune organică a rinichilor, a ureterelor, a beșicii, sau a uretrei. Sunt boale generale cari pot da naștere la ematurie: febra tifoidă, scarlatina, vărsatul, febra puerperală, febra bilioasă, otrăvirile cu mercur, plumb, cantaride (gândăcei), boalele de inimă, etc. Pentru tratament trebue să ne adresăm la cauza ematuriei, la boala care o produce.

Embolie (gr. *emballein*, a împinge). — Chiag de sânge (fibrinos) care se

formează într'o arteră şi merge de astupă o altă arteră mai mică, din care rezultă *gangrena* regiunii irigate de acel vas. Câte odată acest chiag poate fi format dintr'o bucăţică de valvulă. Avem embolie *cerebrală*, embolie *pulmonară* etc., după cum astuparea arteriei se face în creer, în plămâni, etc.

Embriotomie. — V. *Fetus*.

Emenagog (dela grec. *emmena*, regulă, soroc, şi *agein*, a împinge). — Medicamente şi procedee cari provoacă *menstruaţia*, sau regulele. Unele medicamente reglează menstruaţia în mod indirect, cum sunt : tonicele, mai ales fierul, chinchina şi celelalte preparate amare, altele lucrează în mod direct : băile de şezut, de picioare şi diferite plante : asmăţui, apiol, cetenă de negi (sabină), pelin, pelinariţă, rosmarin, şofran, virnanţ (rută).

Emeralopie, *hemeralopie* (gr. *hêmera*, zi, şi *optesthai*, a vedea), *orbul găinilor*. — Boală în care omul nu mai vede după asfinţitul soarelui. In timpul zilei vederea este bună spre apusul soarelui se slăbeşte, iar după ce a înoptat nu mai vede de loc. Emeralopia este epidemică în armată, marină, dar mai cu seamă în ţările calde unde lumina soarelui este foarte tare şi se observă foarte adeseori la populaţia care se hrăneşte rău, cu alimente lipsite de vitamine. Ea mai poate fi un semn al boalelor corneei, cristalinului şi retinei, al unor stări generale, debilitante (gălbinare, friguri, palustre, alcoolism). Miopii, cei mai mulţi, nu văd seara aproape de loc. Se mai observă la cei slăbiţi, sau răniţi, obosiţi. Emeralopia începe dintr'o dată, repede şi se vindecă prin odihnă, prin medicamente tonice (întăritoare), hrană bună, vieaţă în aer liber, la ţară.

Emetic (gr. *emetos*, vărsătură). — Astfel se numeşte de obiceiu tartratul de potasă şi de antimoniu. Numele de emetic se mai dă câte odată şi la alte medicamente, cari produc vărsături mai cu seamă sulfatului de cupru.

Emeto-Catartic (gr. *emetos*, vărsătură, şi *kathairo*, curăţesc). — Medicament care are însuşirea de a provoca vărsături şi urdinare în acelaşi timp : emetic 5—10 ctgr., sulfat de sodă, 15 gr., apă 350 gr., să se bea în trei rânduri, la intervale de câte un sfert de ceas.

Emetropie (gr. *en*, *metron*, în măsură şi *ops*, vedere). — Ochiul normal, în care imaginea obiectelor privite se formează chiar pe retină, se cheamă emetrop. (V. şi la *Ochiu*).

Emfizem (gr. *en*, înăuntru, şi *physa*, suflare). — Prin cuvântul emfizem se înţelege o umflătură formată de aer, sau de un gaz oarecare, ce se îngrămădeşte sub piele, în ţesături sau în organe. Aerul poate să pătrundă şi să se îngrămădească în ţesutul celular subcutanat (sub piele), în urma unei răniri a laringelui (răsuflătoarei), a tracheei şi a bronchiilor, sau atunci când în urma unei rupturi de coaste, sau a unei plăgi (răniri) penetrante a pieptului, plămânul a fost rupt sau sdrobit. Acest emfizem subcutanat se mai poate ivi şi în urma unor chinte violente de tusă (tusă măgărească, catar sufocant, etc.) şi poate ocupa toată regiunea gâtului şi a pieptului. Se mai poate ivi, fără ca plămânul să fie rănit, în urma unei plăgi mici, atunci când mişcările bolnavului fac ca aerul din afară să intre pe sub piele (emfizem traumatic). Umflătura produsă de emfizem este moale, pielea este normală şi dacă o apăsăm cu degetele simţim un fel de crepitaţii, sau pâraituri, ca şi cum am strânge zăpadă între degete. Inţepând pielea iese aerul. Emfizemul se deosebeşte de *edem*, care este o umflătură a pielei formată prin infiltraţia unui lichid, prin faptul că la emfizem, dacă apăsăm pielea cu degetul, nu rămâne groapă ca în edem. Emfizemul de obiceiu dispare dela sine ; în caz contrar se tratează prin compresiune, aplicaţiuni astringente, înţepături, cari de altfel pot fi periculoase, sau în cazurile de abces gangrenos, prin inciziuni largi, urmate de spălături şi injecţiuni cu lichide antiseptice.

Emfizem pulmonar, *năduf*, *şuiu*. — Această boală este produsă prin lărgirea beşicuţelor plămânilor (*emfizem vezicular*), al căror pereţi nu se mai pot strânge pentru a goni aerul în timpul expiraţiunii. Uneori se întâmplă că pereţii beşicuţelor se rup formând cavităţi, în cari aerul nu se poate îndeajuns primeni. Plămânii se măresc, dar

capacitatea lor respiratoare este micşorată pe jumătate. Cele mai adeseori emfizemul este o complicaţie a altor boale de plămâni (bronchită cronică, tusă măgărească, etc.). — *Cauzele* emfizemului sunt mai multe: sforţările brusce pe cari le fac plămânii în expiraţiune, la bolnavii de astmă, tuse măgărească, crup, bronchită, atrofia senilă la bătrâni, ereditatea (moştenirea). — *Semnele:* respiraţia este foarte grea (dispnee), pieptul se deformează, devine globulos, bombat înainte, la percuţie pieptul este foarte sonor, iar ascultând cu urechia murmurul vezicular este foarte micşorat. Se observă diferite turburări în circulaţie şi mai ales faţa se înroşeşte sau se învineţeşte. Emfizemul este o boală chinuitoare pentru cel ce sufere, căci simte veşnic o apăsare pe piept şi are accese de tuse chintoasă, uneori sufocantă, cari de altfel nu-i scurtează întotdeauna vieaţa. Năduful nu se vindecă, se poate însă uşura printr'o căutare îngrijită. — *Tratamentul:* bolnavul va purta haine de lână, păzindu-se de variaţiile brusce de temperatură, nu va eşi din casă pe frig mare, nici pe timp de ceaţă, de ploaie rece, de viscol, va combate cu îngrijire cel mai mic guturaiu, nu va fuma, când are bronchită va sta în casă. Dacă are avere se va duce în timpul iernii în ţările calde, cu o atmosferă liniştită şi nu prea uscată, vara va şedea la ţară, la munte cu brazi. Nu va munci până la oboseală, nici nu va umbla mult şi iute, va căuta să nu fie constipat. Cu *medicamente* se va trata artritismul când există, dându-se arsenic, iodur de potasiu şi alcalinele; pentru bronchita cronică se vor da balsamicele (gudron, benzoe, terebentină, terpină, creozot, eucaliptol), expectorantele (poligala, ipeca, kermes, guma amoniac), pentru tusă şi dispnee: opiu, iosciam, eroină; pentru accese de astmă: injecţii cu morfină, inhalaţii cu oxigen, nitrit de amil, eter, lobelia, hârtie nitrată, ţigarete antiasmatice, bromoform. Contra congestiei pulmonare se vor da ventuze uscate, sau tăiate, vezicători; pentru dilataţia inimii: digitală, strofantus, cafeină. Se mai recomandă *aeroterapie.*

Emianestezie, *hemianestezie* (gr. *hémisus*, jumătate, şi *anestezie*, fără simţire). — Pierderea simţirii, într'o jumătate a corpului, care se observă în unele boale de creeri: emoragie cerebrală, sau înmoierea creerilor, în isterie, în istero-epilepsie, etc. In aceste din urmă cazuri se poate vindeca, prin electricitate şi prin aplicarea unor metale pe piele (*metaloterapie*).

Emiopie, *hemiopie*, *hemianopsie*, (gr. *hemisus*, jumătate, şi *ôps*, *ôpos*, ochiu). Pierderea vederii într'o jumătate a câmpului vizual (într'o jumătate a retinei) aşa că bolnavul nu vede decât jumătatea obiectelor pe cari le priveşte. Emiopia *orizontală* în care se vede numai jumătatea de sus, sau cea de jos a unui obiect, provine din deslipirea retinei şi este foarte gravă. Emiopia *verticală* în care se vede numai jumătatea dreaptă, sau cea stângă a unui obiect, poate fi trecătoare (migrenă), sau permanentă, provenind dintr'o boală de creeri (o tumoră, etc.). Emiopia *încrucişată*, în care ochiul drept vede jumătatea stângă şi ochiul stâng jumătatea dreaptă a unui obiect, provine dintr'o tumoră care se află pe încrucişarea nervilor optici, în dreptul chiasmei. Emiopia de multe ori este semnul orbirii, adecă a pierderii totale a vederii.

Emiplegie, *hemiplegie* (gr. *hemisus*, jumătate şi *plèssein*, a lovi), *dânsele*, *dambla*, *ielele*, *lovitură din iele*, *şoimanele*, *vânturile cele rele*. — Paralizia unei jumătăţi a corpului, datorită unei leziuni care ocupă în creeri partea opusă părţii paralizate: când boala este în partea dreaptă a cererilor omul este paralizat în jumătatea stângă a corpului şi vice-versa. Cauza poate să fie o *emoragie*, sau o înmuiere de creeri, câte odată numai o simplă congestiune, sau o tumoră la creeri. Ea se mai poate ivi în isterie, sau în unele otrăviri (sulfură de carbon), în sifilis, etc. In emiplegia zisă *alternă* este paralizia feţei dintr'o parte şi a corpului din partea opusă. — In *popor* se ştie că *damblaua* vine când ieşi înăduşit afară şi te *ia din de vânt* (întâlnituri cu ceas rău). Pentru această boală se descântă cu apă neîncepută; se stâng 9 cărbuni la 9 încheieturi: cap, umeri, mâini, genunchi, tălpile picioarelor. Te mai apucă ologeala aceasta şi când

calci în zoile dela o femeie lehuză, sau chiar dela o femeie care nu este curată. Pentru *dânsele* pătimaşul face baie de trei ori, făcută dintr'un muşuroiu de furnici, pusă într'o oală nouă care apoi se umple cu apă şi se pune la foc să fiarbă. Apa după baie se aruncă într'o apă curgătoare pentru ca boala să se ducă cu apa şi să nu se mai întoarcă înapoi. Se mai tratează această boală cu coarda elelor (ghlechoma hederacea), pălămidă (serratula tinctoria), sburătoare (epilobium angustifolium), slăbănog (impatiens nolitangere), velnis (ulmus effusa).— Intru cât priveşte tratamentul *medical* al emiplegiei caută la *Apoplexie* şi *Paralizii*.

Emodină. — Pulbere galbenă roşietică insolubilă în apă, solubilă în alcool şi alcali, care există în aloes, cascara sagrada, revent. Purgativ în doză de 1—5 ctgr.

Emofilie, *hemofilie* (gr. *haima*, sânge, şi *philia*, prietinie). — O predispoziţie a organismului, din naştere, spre emoragii spontane, sau în urma unei răniri oarecare (o sgârietură, o tăiere o scoatere de măsea, o muşcătură de lipitori etc.). Aceste pierderi de sânge sunt în totdeauna mari şi se opresc cu multă greutate. Cei cu emofilie pierd adeseori sânge din gingii, din nas, din stomac, etc., sunt slabi şi palizi. Această predispoziţie scade cu etatea. Tratamentul constă în fier, chinină, tanin, ergotină, idroterapie, (v. *Emostatice*). Boala nu se poate vindeca şi este moştenită dela mama.

Emoglobină, *hemoglobină* (gr. *haima*, sânge, şi lat. *globus*, glob). — Partea constitutivă de căpetenie a globulelor roşii ale sângelui. Ea cuprinde carbon, oxigen, sulf, idrogen, azot şi fier. — *Emoglobină* se mai numeşte şi un medicament fieruginos extras din globulele sângelui şi care se dă în anemie (lipsă de sânge) în doză de 3—10 gr. pe zi.

Emoliente (lat. *emmollire*, a înmoia, a face moale). — Medicamente cari înmoaie, relaxează, părţile corpului pe cari sunt aplicate, sau cu cari vin în atingere şi prin aceasta fac durerea să fie mai mică. Se întrebuinţează în cazurile de iritaţiune a unor organe, sau ţesături. Cel mai simplu şi mai la îndemână emolient este *apa caldă*, sau *călduţă*, aplicată sub formă de cârpe înmuiate, sau sub formă de băi prelungite. *Cataplazmele* de scrobeală, de cartofi, de făină de in, etc., cari lucrează mai mult prin căldura lor. *Oblojeli* făcute cu diferite plante emoliente : nalbă, nalbă mare, lumânărică, bătătarnică, paracherniţă, în părţi egale : se fierb foile, sau rădăcinele şi se aplică pe părţle dureroase. Se mai întrebuinţează ca emoliente *corpurile grase*, sau *uleiurile* (uleiu de migdale dulci, etc.), diferite cerate, cold-crem etc. Pe *dinăuntru* se întrebuinţează ca emoliente diferite (băuturi, făcute din gumă, nalbă mare, gutui, smochine, flori pectorale, etc. apoi diferite *gargarisme*, făcute cu decocţiune (fiertură) de orz, de nalbă, etc.

Emoptizie, *hemoptizie haima*, sânge, şi *ptysis*, scuipat.) — V. *Scuipare de sânge.*

Emoragie, *hemoragie* (gr. *haima* sânge, şi *rhégnysthai*, a rupe), *curgere de sânge.* — Pentru ca sângele să curgă afară din vasele prin cari circulă (artere sau vine) trebue ca acestea să se rupă, dintr'o cauză externă (o lovitură, înţepătură, sau tăietură) ori internă (o boală de creeri, de inimă, de stomac sau de maţe, de plămâni). Când se răneşte capul, sau trunchiul, sau un membru, sângele curge îndată şi atunci zicem că emoragia este *externă*. Sângele poate să curgă în cantitate foarte mică, câteva picături, sau în cantitate mare, câteva sute de gr. şi chiar un litru, sau mai mult. După tăietură curgerea este mai mare decât după înţepătură. Când *artera* este ruptă sângele este roşu, rumen şi curge cu putere ţâşnind, iar când este ruptă o *vână* sângele este negru şi curge în continuu, se prelinge. Uneori sângele, înainte de a fi dat afară, se îngrămădeşte într'o cavitate sau un conduct al corpului, de unde apoi iese cu încetul cum se întâmplă la curgerea de sânge din nas (*epistaxă*), scuiparea de sânge (*emoptizie*), vărsare de sânge (*ematemeză*), eşirea sângelui prin şezut (*melenă*). Alteori sângele se opreşte în locul unde s'a spart vasul, cum se întâmplă în *cucuie*, unde el se adună sub piele, sau în *apoplexia cerebrală*, când se răspândeşte la suprafaţă, sau

în adâncimea creerilor, etc. In aceste cazuri zicem că emoragia este *internă*. — Dacă emoragia nu este mare, ori de ce natură ar fi, nu este primejdioasă, dacă însă este mare, atunci faţa se păleşte, mâinile şi picioarele se răcesc, omul are sfârşeală şi leşin (sincopă), uneori şi vărsături, spasme, iar dacă sângele a curs în cantitate mare de tot, 3—4 kgr. dintr'o singură dată, omul moare. In urma unei emoragii mari, dacă omul nu moare, rămâne într'o stare de *anemie* foarte pronunţată. — *Tratament.* Cel dintâiu lucru ce trebue să-l facem este să oprim curgerea sângelui, mai ales când avem a face cu o emoragie externă. Lucrul acesta se face cu uşurinţă de către ori şi cine. In acest caz, până să vină doctorul, n'avem decât să punem pe rana care sângerează o substanţă spongioasă, cum ar fi o cârpă arsă, puţin bumbac, sau iască, cari, absorbind sângele, acesta se închiagă formând astfel un fel de dop, care opreşte curgerea, sau putem încerca spălarea rănii cu apă rece, sau cu ghiaţă, care face ca vasele să se strângă şi să se închidă, încât sângele nu mai poate curge. Putem încerca şi amândouă lucrurile acestea, adecă după ce am spălat rana cu apă rece, simplă, sau cu ghiaţă, punem cârpă, bumbac, sau iască peste ea şi facem o legătură strânsă cu o batistă, cu un şervet sau mai bine cu o faşă. Dacă nu isbutim cu aceasta vom întrebuinţa *astringentele*, adecă vom pune, în apa cu care spălăm rana, oţet, piatră acră, rachiu, spirt, rom, ori ce ne cade în mână, sau putem să înmuiem o cârpă în aceste lichide curate, fără apă şi s'o punem pe rană, legând'o strâns. — Mai putem întrebuinţa pericourt de fier, dar nu curat, ci înjumătăţit cu apă. Dacă nici cu acestea nu putem opri sângele vom

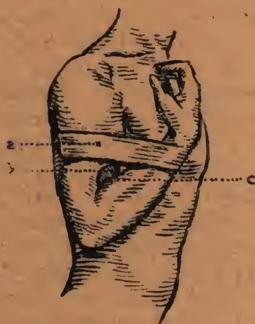

Fig. 166. — Oprirea emoragiei la antebraţ
a = legătura b = ghiomotocul c = rana

apăsa cu mâna vasul rănit, adecă punând degetele pe traiectul (drumul) lui, deasupra rănii, sau chiar în rană, sau legând membrul deasupra rănii cu o faşă, strângându-l bine până se opreşte sângele. Dacă emoragia este la antebraţ, sau la gambă, o putem opri uşor punând o periniţă de vată, sau o bucată de cârpă strânsă ghem, pe faţa dinainte a cotului, în primul caz (Fig. 166) sau în regiunea poplitee în cazul al II-lea (Fig. 167) apoi strângem antebraţul pe braţ, gamba pe coapsă şi le legăm. Se înţelege că

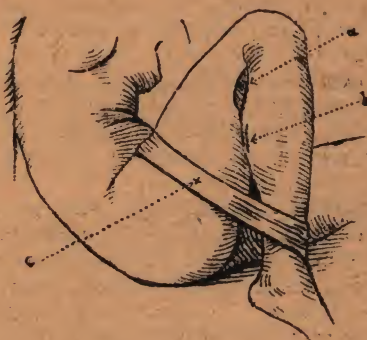

Fig. 167. — Oprirea emoragiei la gambă
a = ghiomotocul b = rana c — legătura

toate acestea se vor face până la venirea doctorului, care va face ceeace va crede că este bine, recurgând în cazurile grave la *legătura* vasului rupt. Pentru emoragiile interne se va căuta la *Apoplexie, Contuziune, Scuipare de sânge, Epistaxă* (Curgere de sânge din nas), *Dizenterie, Tifoidă* (Febră), *Vărsături de sânge, Emostază* (*Emostatice*) şi *Ematurie* (Urinare, cu sânge).

Emoragie cerebrală. — V. *Congestiune.*

Emoragie nazală. — V. *Epistaxă.*

Emoragie uterină. — V. *Metroragie.*

Emoroizi, *hemoroizi* (gr. *haima* sânge şi *rhein*, a curge), *trânji*. — Se numesc astfel nişte umflături, sau tumori mici, formate prin lărgirea vinelor dela şezut (anus), a căror mărime variază după cantitatea de sânge care vine în ele, uneori mai mică, alte ori mai mare, câte odată aşa de mare încât ele se întind peste măsură şi

sparg, iar sângele curge. Trânjii sunt *externi*, când umflăturile sunt afară pe marginea șezutului și *interni* când ele sunt în mațul șezutului și nu se văd. Ei pot fi în acelaș timp *externi* și *interni*. Când trânjii sunt mici, cu puțin sânge, cresc se întind, devin

Fig. 168. – Emoroizi (secțiune care arată păinjenișul vaselor sanghine în plină congestie

tari și dureroși, lăsând să curgă sânge curat, sau amestecat cu materii fecale, iar când se inflamează ei produc mari suferințe, dureri cumplite, însoțite de durere de cap, umflarea pântecelui și alte turburări ale mistuirii. Mulți bol-

Fip. 169. — Emoroizi

navi pierd sânge foarte mult, așa încât devin *anemici* în gradul cel mai mare. — Emoroizii pot strica o sănătate cât de bună, prin suferințele la cari dau naștere și prin pierderile cele mari de sânge. — Intre *cazurile* cari dau naștere la trânji se numără ereditatea (moștenirea), în deosebi artritismul, hrana prea bună și prea multă, lipsa de mișcare, șederea prea multă, cum se întâmplă la funcționarii cari lucrează toată ziua la masă, șederea prelungită în pat, constipația (încuietura), sarcina. — Pentru a preveni ivirea lor trebue să ducem un regim potrivit, dulce, să nu facem uz de băuturi alcoolice, nici de condimente excitante, să mâncăm ciorbe apoase, carne fără grăsime, legume verzi, fructe, și compoturi. Să combatem constipația cu purgative slabe, cu masagiu, electricitate. In fiecare dimineață să se facă o baie de șezut, aproape rece, de 5—10 minute, spălând partea dureroasă. Sunt bune și clismele reci, făcute în fiecare dimineață, exerciții, plimbări zilnice, nici odată cu bicicleta. Când trânjii sunt umflați și tari : băi, cataplasme calde de in, spălături de 4—6 ori pe zi cu vată înmuiată în apă foarte caldă (45—50°) și clistire calde. Când durerile sunt prea mari să se pună săpunașe (supozitoare) cu : extract de opiu 2 ctgr., cocaină 3 ctgr., unt de cacao, 2 gr., pentru un supozitor ; se pot pune 2—3 pe zi, sau supozitoare de *adrepatină*. In contra emoragiei (pierderii de sânge) sunt bune clizmele calde de 45—50°, făcute cu apă care cuprinde 10 la 100 *gelatină*, iar pe dinăuntru se vor da medicamente cari opresc sângele de a curge, *emostatice*. Când emoragia este prea mare și des repetată, așa încât poate să dea naștere la o *anemie* profundă, care ar pune în pericol chiar vieața bolnavului, se va recurge la *operație*. — La *țară* cei bolnavi de trânji se vindecă cu : cânepă, hrean, otrățel (onosma arenarium), plop, praz, rodul pământului (arum maculatum), săcară stejar.

Emostază, *hemostază* (gr. *haima*, sânge, și *stasis*, stare, oprire pe loc), *emostatice* (*hemostatice*). — Prin cuvântul *emostază* se înțeleg atât fenomenele naturale cari se opun la curgerea sângelui prin orificiul unui vas tăiat, în mod accidental, cât și mijloacele chirurgicale cari se întrebuințează pentru a opri o curgere de sânge (o emoragie). Când voim să oprim o emoragie vom întrebuința mijloace cari înlesnesc închiegarea sângelui. Pentru acest scop sunt mai multe mij-

loace, fizice sau chimice, adecă: punem pe rana care sângerează iască tanin, apă rece, ghiaţă, etc., sau astringente stiptice şi caustice: perclorurul de fier, acidul sulfuric, acidul fenic, clorurul de zinc, nitratul de argint (piatra iadului), etc. Se înţelege că în toate cazurile de emoragie se recomandă bolnavului odihnă, linişte şi tăcere. Iată acum cari sunt medicamentele *emostatice* (opritoare de sânge), cari se pot da pe *dinăuntru*: *secara cornută*, *ergotina*, *ergotinina*, hamamelis virginica, idrastis canadensis, idrastinină, perclorur de fier, adrenalina, etc., cari lucrează asupra circulaţiunii generale şi înlesnesc acţiunea emostatică a mijloacelor externe. In multe cazuri de emoragie toate aceste mijloace nu sunt îndestulătoare şi trebue să lucrăm deadreptul asupra vasului din care curge sângele. Procedeele chirurgicale, cari se pot pune în practică sunt: *compresiunea*, sau apăsarea pe vas, *legătura* vasului, *tamponarea*, etc.

Empiem (gr. *en*, in, şi *pyon*, puroiu). — Se numeşte astfel o operaţie care are de ţintă de a deschide pieptul (cavitatea pleurală), pentru ca să iese puroiul ce se află acolo şi pentru a face spălături antiseptice (cu acid boric, sublimat, tinctură de iod, alcool, sulfat de zinc, etc.). Empiemul constă în a tăia strat cu strat ţesăturile dintr'un spaţiu intercostal şi a introduce un tub de drenaj. Se mai numeşte *empiem* şi boala pentru care se face această operaţie: *pleurezia purulentă*. (v. *Pleurezie*).

Empirism (gr. *empiria*, experienţă). — In antichitate era o şcoală medicală numită *empirică*, ce considera experienţa ca bază a medicinii, fără să caute cauzele ascunse ale boalelor şi proceda întotdeauna prin analogie. Empirismul a avut şi are chiar şi astăzi un rol în practica medicinii, căci el supleneşte imperfecţiunile ştiinţii; multe progrese se datoresc lui şi prin urmare putem să ne adresăm lui ori de câte ori trebuinţa cere, fără ca să pierdem din vedere că singură ştiinţa este capabilă a stabili o terapeutică raţională. Empirismul, din nenorocire, în ziua de astăzi de multe ori este sinonim cu *şarlatanismul*.

Empiroform. — Product rezultat din condensaţia gudronului şi a formolului. Pulbere de culoare închisă, cu odoare specială. Sicativ şi antiseptic neiritant. Se recomandă în tratamentul plăgilor (rănilor), a eczemei, boalelor de piele şi ale pielii capului. Alifie din 1—15 la 100.

Emplastru, *plasture*. — Medicament extern, solid la temperatură ordinară, care se înmoaie la căldură şi se lipeşte pe părţile cari se aplică. Plasturul are ca bază un corp gras, la care se adaugă răşină şi ceară pentru a-l întări. Această întărire se mai poate face şi cu ajutorul oxidelor metalice (oxid de plumb). Pentru ca să se aplice pe piele, plastorul de obiceiu se întinde pe o bucată de pânză. Tipul plasturelor e cel numit *diachilon* (vezi acest cuvânt) sau *talionul*. Sunt multe feluri de plasture: de *beladonă*, de *cicută* (cucută), de *opiu*, de *molotru*, de *miniu camforat*, de *şofran*, de *cantaride* (vezicătoare), de *mercur* (Vigo), plasture de *om sărac*, făcut din gudron, colofon şi ceară galbenă, bun contra durerilor reumatismale; mai bun pentru acestea este *plasturul american* (Benson).

Emprostotonos. — V. *Tetan*.

Emulsiune. — Este un medicament lichid care de obiceiu seamănă cu laptele. Este formată din apă şi din uleiul sau rezina divizată şi ţinută în suspensie în lichid cu ajutorul unui albuş de ou, sau a gumii arabice. Emulsiunea, sau *laptele de migdale*, se prepară astfel: se pisează într'un mojar migdalele dulci curăţite de coaje, turnându-se în continuu câte puţină apă, până când se îngroaşe lichidul şi se albeşte ca laptele. Tot aşa se prepară şi *laptele de cânepă*. Emulsiunea făcută din seminţe de dovleac este bună pentru panglică (tenia). Emulsiunea cu balsam de *tolu* se întrebuinţează în guturaiu.

Encefal (gr. *en*, în, şi *kephale*, cap) şi **Encefalită**. — *Encefal* este sinonim cu *creer*, *encefalită* înseamnează aprinderea (inflamaţia(creerului (vezi *Creer*).

Encefalita letargică, *encefalita epidemică* (incorect numită şi boala somnului). — *Semne*: *forma cu somnolenţă*. Boala începe brusc cu *fiori*, *dureri de cap*, *febră*, uneori cu *vărsături*. Bolna-

vul foarte adesea cu mult înainte se plânge de *oboseală* și *stare rea*. Somnolența vine pe nesimțite, aspectul bolnavului devine al celui somnoros. Uneori, când este întrebat răspunde, dar foarte scurt, la întrebările ce i se pun, alte ori nu. Somnul uneori e așa de adânc că bolnavul *nu poate fi hrănit decât artificial* (prin clizme) *are și incontinență de urină și materii fecale. Paraliziile* ating nervii ochilor. Se produce *ptosă*, *strabism*, *diplopie* (bolnavul vede dublu), vedere proastă. In cazuri grave constipație, alenă puturoasă, febră 39′—40′. Afară de această formă se întâlnește o formă *paralitică*. Bolnavul e paralizat complet. Alte ori e o formă *miotonică* (contractarea mușchilor), cu aspect de boala lui Parkinson, forme coreice, epileptiforme, uneori *sughiț* (ca în epidemia din 1920—1921). Nu s'a putut găsi cauza. Boala a fost descrisă prima oară de Economo în 1917. In 1919—20 o epidemie a cuprins și țara noastră. Boala este gravă, mortală în 25—30% din cazuri. Urmările boalei, la cei vindecați, sunt foarte serioase și unele determină invaliditatea. E o boală infecțioasă, epidemică. *Levaditi* (român) și *Harvier*, cred că encefalita letargică e datorită unui virus filtrant ce se distruge la 55⁰. Virusul are predilecție pentru sistemul nervos central (creerul mijlociu), dar se găsește și în căile superioare respiratorii (nas, gură, gât). Contagiunea se face prin salivă și respirație. — *Tratament*. Injecții cu diferite seruri (antidifteric, antitetanic, ser de convalescenți, de gripă sau encefalită letargică), injecții cu electrargol, cu urotropină, abcese de fixație.— *Profilaxie*. Fiind o boală contagioasă bolnavii și contacții se izolează.

Endemie (gr. *en*, în, și *demos*, popor). *Boale endemice*. — Se numesc astfel acele boale cari se găsesc totdeauna în anumite localități, sau acele cari predomină într'o localitate, cum sunt *frigurile palustre* la noi în țară. Pentru ca aceste boale să dispară trebuesc combătute cauzele cari le produc.

Endocardită (gr. *endon*, înăuntru, și *kardia*, inimă, cord). — Inima este căptușită pe dinăuntru cu o membrană (peliță), care se numește *endocard*. Inflamația sau aprinderea acestei membrane se chiamă *endocardită* (v. *Cord*).

Endoscop (grec. *endon*, înăuntru, și *skopein*, a observa, a vedea). — Instrument care se întrebuințează pentru a cerceta părțile dinăuntru ale corpului, cari sunt în comunicație cu exteriorul printr'un orificiu sau canal prea strâmt în care se poate intra în linie dreaptă.

Enervare (lat. *enervatio*, dela *e*, fără, și *nervus* nerv). — Dacă ne luăm după înțelesul acestui cuvânt trebue să înțelegem *enervare* un fel de abatere, de apatie, de lâncezeală a tuturor funcțiunilor, care se arată câte odată în timpul căldurilor mari de vară, sau la începutul febrei tifoide, ori al febrelor eruptive (pojar, scarlatină, etc.). Această lipsă de energie provine din faptul că acțiunea sistemului nervos este pentru moment micșorată. — Astăzi prin cuvântul *enervare* de cele mai multe ori se înțelege o stare în care sistemul nervos este *excitat*, iritat, și caracterul omului este schimbăcios dintr'un minut în altul, când omul n'are astâmpăr, nu-i vine să stea locului, mutându-se din loc în loc în fiecare minut. In acest caz omul zice că este *enervat* și aci starea de abatere, de toropeală, este înlocuită cu agitație (neliniște), o agitație mai mult morală decât fizică, bine cunoscută de studenți în perioada examenelor, de acei cari așteaptă o veste, cari au o neliniște oarecare. In toate aceste cazuri medicamentele n'au nici o putere.

Enoftalmie (gr. *en*, în, și *opthalmos*, ochiu). — Infundarea ochiului în orbită se cheamă enoftalmie. Ea e datorită ori reducerii grăsimei din orbite, din care cauză ochiul se înfundă mai adânc în orbită, ori paraliziei nervului simpatic cervical.

Enterită (gr. *enteron* maț, intestin). — Inflamația sau aprinderea acută, sau cronică, a *Intestinului*.

Enterocliză. — V. *Clistire*.

Entero-colită. — V. *Intestin*.

Enteroragie (gr. *enteron*, maț, și *rhagien*, a isbucni). — Emoragie sau curgere de sânge în mațe (vezi *Emoragie*. *Intestin*, *Melena*).

Entorză (lat. *intorsus*, sucit), *sucitură*. — Când o încheietură face o mișcare rea, falsă, contrarie felului ei de a fi, sau când face o mișcare natu-

rală dar forţată, silită şi mai mult decât trebue s'o facă, ligamentele cari ţin unite oasele între ele se întind prea tare, plesnesc, se rup. In aceste cazuri zicem că ni s'a *sucit* mâna sau piciorul, că avem o *sucitură*, o *entorză*. Cele mai dese suciturì se întâmplă la închieetura piciorului cu gamba. Se poate să avem entorză la genunchi, şold la mână, cot şi umăr. *Semne: durerea* pe care o simţim chiar în minutul când se face sucitura; poate fi foarte mică, sau poate fi mare, uneori aşa de mare încât să leşinăm. Durerea chiar când este mică ne împiedecă de a face mişcări cu încheietura bolnavă. *Umflătura* la început este mică, dar se măreşte în cele dintâiu 24 sau 35 de ceasuri, iar pielea se întinde, devine lucitoare şi este caldă. După 2—3 zile, se iveşte o *vânătaie* (echimoză), datorită sângelui eşit din vinişoarele rupte şi care s'a răspândit prin ţesuturi. Această pată este la început albastră, apoi verzue şi în cele din urmă gălbue, până ce dispare, în trei sau 4 săptămâni. Un alt semn mai este şi o *mare greutate în mişcări* şi uneori chiar o *neputinţă* de a mişca încheietura bolnavă, fără însă ca aceasta să fie aşa de pronunţată ca în scrintire (luxaţie) sau fractură. — *Tratament.* Când entorza nu este complicată nici de fractură, nici de luxaţie, vom încerca s'o vindecăm prin mişcări de îndoire şi de întindere ale încheieturii, însoţite de *masaj* (trăsături). Aceste mijloace însă nu sunt bune decât în cazurile de entorză *simplă*, când nu există nici o complicaţie. Când nu avem a face decât cu o întindere de ligamente, este de ajuns să facem fricţiuni (frecături) uşoare, urmate de apăsări din ce în ce mai tari, făcute dela vârful membrului spre rădăcină, cari fac ca să se micşoreze, apoi să dispară umflătura şi vânătăile. Durerea se micşorează printr'un masaj metodic şi în câteva zile omul poate fi vindecat. După masaj, precum şi atunci când nu se poate face masajul, trebue să imobilizăm adecă să ţinem nemişcată încheietura bolnavă, aplicând asupra ei cârpe (comprese) înmuiate în apă rece, apă sărată sau apă cu oţet, în apă de plumb, simplă sau cu tinctură de arnică, în spirt de camfor, etc. Cârpele trebuesc schimbate din jumătate în jumătate de ceas şi lichidele să fie cât se poate de reci. In cazurile de entorză cronică (învechită) vom face masaj zilnic, urmat de mişcări de îndoire şi de întindere, din ce în ce mai mari.

Entropion (gr. *en*, in, şi *trepein*, a întoarce). — Se numeşte astfel întoarcerea înăuntru a pleoapei, cu iritaţiunea conjunctivei şi a corneei, cari sunt frecate de gene. Poporul nostru îi zice acestei boale *peri răi*. Entropionul este *cicatricial*, când vine în urma unei răniri, arsuri, după trachom, sau în urma difteriei, el se mai iveşte la *bătrâni*, cari sufăr de spasmul muşchiului orbicular al pleoapei de jos. Pentru vindecarea acestei urîte boale trebue să se facă operaţie, căci medicamentele n'o pot vindeca. — La *ţară* babele scot perii răi cu *cimbrista* (un fel de cleşte mici) unul câte unul, după ce întorc mai întâiu pleoapa înafară şi îi scot numai în zile cu soare, ca să-i poată vedea şi numai în zile de sec (post).

Enţură, *inţură*, *ochincea* (*Gentiana lutea*, fam. Genţianaceelor). — Plantă erbacee care creşte pe coastele munţilor şi prin văile subalpine. Se întrebuinţează rădăcina care are gust foarte amar, din care cauză ea înteţeşte pofta de mâncare şi uşurează mistuirea. In acelaşi timp ea este întăritoare şi uşurează eşirea afară (laxativă). Pentru acestea genţiana se dă în anemie, în debilitate, în dispepsie, în contra frigurilor. Se ia sub formă de praf, în doză de 25 ctgr. până la 1 gr. înainte de mâncare, în băutură preparată din 8 gr. de rădăcină într'o jumătate de litru de apă, în vin, 60—120 gr. în sirop, 10—100 gr., în tinctură 2—50 gr. în extract 20 ctgr. până la 3 gr.— La *ţară* se bea în rachiu în contra frigurilor.

Enucleaţie (lat. *ennucleare*, a scoate afară). — Extirparea unei tumori, sau scoaterea unui ochiu.

Epanşament (franţ. *épanchement*, dela *épancher*, a vărsa încet, a turna lin, a curge). — Ingrămădirea unui lichid într'o parte oarecare a corpului, unde nu trebue să fie când omul este sănătos. Sângele care iese din vase pentru a se îngrămădi sub piele în ca-

zurile de lovituri, formând *echimoze* sau *depozite*, acela care se răspândeşte la suprafaţă, sau în adâncimea creerului în cazurile de *apoplexie*, lichidul care se adună în pântece în cazurile de *idropizie* (dropică, boală de apă), în pleură (cămaşa plămânilor) în cazurile de *pleurezie*, sunt tot atâtea *epanşamente*.

Epatică, *hepatică* (Colică), *colică* sau *durere de ficat*. — Este o durere cumplită în dreapta pântecelui, sub coaste, durere care se întinde la umărul drept, uneori aşa de mare încât îţi ia răsuflarea, mergând câte odată până la leşin (sincopă) şi convulsiuni (spasme). Această *colică epatică*, sau de *ficat* este produsă de o pietricică (calcul mic), care s'a desvoltat în beşica fierii, de unde a fost dusă de fiere în canalele prin cari fierea se duce în maţe (duoden). Pietricica fiind mai mare decât canalul se opreşte în drum, dar este silită să înainteze de către fiere, care o împinge şi atunci canalul se întinde, se lărgeşte ca să-i facă loc. Această trecere a pietricelei produce acea durere grozavă. Colica epatică se mai însoţeşte de fiori, de sughiţ, de vărsături şi câte odată de gălbinare (icter). Ea revine prin accese, cari sunt provocate de sforţări violente, de sdruncinăturile trăsurii, de o emoţiune vie şi mai ales de mâncare prea multă. Durata ei variază dela câteva ceasuri până la 2—3 zile şi se termină când pietricica a ajuns în maţ. — *Tratament*. Pentru a calma durerea se pun pe partea dureroasă cataplasme de făină de in foarte calde, cari se primenesc foarte des, cel puţin odată la ceas, iar când se schimbă cataplazma se freacă locul cu o bucată de flanelă muiată în cloroform, în uleiu de muşeţel camforat, sau într'un amestec de balsam tranchil şi laudan. Bolnavul poate să facă şi o baie caldă prelungită. Pe dinăuntru se va da antipirină, 1 gr. odată, repetat de trei ori pe zi, se vor pune săpunaşe cu : extract de opiu 3 ctgr. extract de beladonă 2 ctgr., unt de cacao 2 gr. pentru un săpunaş ; se pot pune 2 pe zi. Dacă durerea este din cale afară de mare se recomandă injecţiuni sub piele cu *morfină*, de 1 ctgr., maximum 2 ctgr. odată. Se mai recomandă inhalaţiunile de cloroform şi de eter. In cazurile foarte grave cu căldură şi fenomene infecţioase se face *operaţie*. In timpul crizei bolnavul va lua numai lapte, dulce sau bătut şi apă de Vichy. După criză se va înlesni eşirea pietricelelor dând bolnavului unt de ricină, 40 gr. sau untdelemn, 200—400 grm. Bolnavul va urma un regim special. (v. *Calculi*).

Epatită, *hepatită* (gr. *hépar*, ficat, şi terminaţia *itis*, care însemnează inflamaţie, aprindere). Inflamaţiune de ficat, acută şi cronică. — V. *Ficat*.

Epidemice (Boale). — V. *Contagioase*. (Boale).

Epidemie (gr. *epi*, pe asupra, şi *demos*, popor), *boleşniţă*, *molimă*. — Se numesc boale epidemice acele cari atacă un mare număr de persoane în aceeaşi localitate, sub influenţa unor cauze trecătoare, pe câtă vreme boalele zise *endemice* atârnă de cauze cari ţine de localitate şi sunt mai mult sau mai puţin permanente. O boală epidemică se poate întinde departe de locul ei de naştere (colera, ciuma), prin transportul microbilor din loc în loc prin bolnavi sau prin obiectele, ori hainele lor ; sunt unele boale cari se întind prin mijlocirea aerului, sau a apei. Intre boalele epidemice cele mai cunoscute, afară de coleră şi ciumă, sunt : angina difterică, febra tifoidă, pojarul, scarlatina, vărsatul, tusa măgărească, oreioanele, etc. Fiindcă multe din aceste boale se propagă prin atingere, prin contact, ele se mai numesc şi boale *contagioase*, sau molipsitoare. Boalele epidemice au fiecare semnele lor şi tratamentul lor, dar au şi oarecare puncte comune cari le leagă între ele : origina lor şi mijloacele proprii pentru a preîntâmpina sosirea lor, în ţară, sau întinderea lor pe loc. Aceste mijloace cari se cupirnd în aşa numitul *tratament profilactic*, sau *preventiv*, sunt privitoare la hrană, la izolarea bolnavilor, la carantine şi la alte măsuri internaţionale.

Epiderm (gr. *epi*, pe, şi *dermea*, piele). — Stratul de deasupra al pielii (vezi *Piele*), care câte odată se îngroaşe foarte mult pentru a produce prea cunoscutele *bătături* (vezi acest cuvânt).

Epididimită (gr. *epi*, pe, şi *didymos*,

testicul). — Inflamaţia sau aprinderea epididimului. (v. *Testicul*).

Epifiza. — Este un mic organ aşezat în cutia craniană şi care cântăreşte la om cam 14 ctgr. Este considerată ca glandă cu secreţie internă; distrucţia, sau alteraţiile ei, datorită diferitelor tumori cari o pot înăbuşi, produce o desvoltare prea de vreme a organelor genitale, îngroşarea vocii, creşterea părului în regiunea pubiană, toate semne ale unei pubertăţi prea de vreme (uneori la copiii de 7 ani), la ambele sexe. Dacă funcţiunea acestui organ este prea mare, prea activă, organele genitale întârzie în desvoltare, este deci tocmai contrariu de ceeace se întâmplă cu alte glandă din creer, cu hipofiza.

Extractele de epifiză, injectate la bolnavi cu hemoragii, coagulează sângele şi opresc hemoragiile, după cum a arătat profesorul Parhon (în hemoptizii, menstruaţii abundente, etc). Aceste injecţii lucrează asupra nutriţiei organismului, influenţând în bine copiii cari vorbesc prea târziu, sau a căror evoluţie psichică este întârziată.

Epigastru (gr. *epi*, pe, şi *gaster*, vintre, stomac), *lingurea, lingurică*. — V. *Abdomen*.

Epiglotă (gr., *epi*, pe, şi *glotis*, glotă, răsuflătoare). — O membrană mobilă sau mai pe înţeles un fel de capac, care se află înapoia limbii şi care astupă răsuflătoarea, când înghiţim, pentru ca mâncarea şi apa să nu intre în ea. Caută la *Laringe*.

Epilaţie (lat. *epilatio*, dela *e*, afară, şi *pilus*, păr). — Când cineva are peri răi la gene, cari îi înglodesc ochii, medicul îi smulge cu o pensă mică şi aceastǎ operaţie se cheamă *epilaţie*. Se face şi în tratamentul *cheliei*, unde se poate spune că este singurul tratament care reuşeşte. Iată cum se face epilaţia: mai întâiu se tunde capul, apoi se unge cu unt de lemn, sau mai bine cu uleiu cadin, în timp de mai multe ceasuri, după care se spală bine capul cu apă şi săpun, pentru ca să se înmoaie cojile şi pe urmă se începe a se smulge cu o pensă părul, fir cu fir, trăgând încet şi în direcţia firului ca să nu se rupă. Firele bolnave ies cu înlesnire. De altfel această mică operaţie este puţin dureroasă şi cere o răbdare mare atât din partea bolnavului cât şi din partea operatorului, în schimb însă, când ea este bine făcută, reuşeşte în totdeauna. — Sunt şi diferite preparaţiuni care fac să cadă părul, numite *epilatoare*, sau *depilatoare*, sub formă de paste, cari se aplică pe părţile păroase, se prepară cu calciu şi arsenic, sunt arzătoare (caustice) şi *otrăvicioase*, însă lucrează numai asupra părului eşit din piele, aşa că după câtva timp el creşte din nou. Epilaţiunea electrică dă bune rezultate şi se face aplicând polul negativ al unui curent continuu la rădăcina fiecărui fir, care distruge definitiv părul, însă această operaţie este foarte supărătoare şi de durată lungă, mai ales când e vorba de epilaţia părului de pe cap. Cel mai modern mijloc de epilaţie şi cel mai bun tot odată este cu ajutorul razelor Roentgen.

Epilepsie (grec. *epilepsis* dela *epilamvànein*, a atârna, a precurma), b*oala copiilor, ceas-rău, ducă-să pe pustiu, fulgerătură, stropşeală*. — Epilepsia este o boală nervoasă cronică, ce vine prin accese (atacuri) şi este caracterizată printr'o pierdere repede a cunoştinţii, urmată îndată de convulsiuni (spasme) cari sguduie corpul întreg. Accesul, sau atacul de epilepsie, de obiceiu are un început brusc (neaşteptat); câte odată însă bolnavul este înştiinţat de apropierea accesului printr'o simţire neobişnuită de frig, de cald, de gâdilire, de amorţeală sau de durere, care pleacă din piept, dela un braţ ,sau dela un picior şi ajunge repede la cap. Atunci omul cade ca trăsnit, pe loc, fără să mai aibă vreme să-şi aleagă locul căderii, el cade acolo unde se găseşte în acel minut, în foc, în apă, etc., dând în acelaşi timp un ţipăt *unic* şi ascuţit; apoi îşi pierde cu totul cunoştinţa, toate facultăţile lui sunt nimicite dintr'odată, nu mai are nici o ştiinţă de existenţa lui, nici de a celora din jurul lui, iar când se deşteaptă nu ştie nimic din ceeace s'a întâmplat. In timp de 30 până la 50 secunde el stă în nemişcare completă, cu faţa palidă, cu capul întors într'o parte, iar după o jumătate de minut faţa devine violacee, lividă şi capul, apoi trunchiul şi membrele (mâinile

și picioarele), încep să se sguduie în mod violent, încep convulsiunile (spasmele), fruntea se încrețește, sprâncenele se apropie între ele, pleoapele întredeschise lasă să se vadă ochii nemișcați, sau mișcându-se fără orânduială în orbitele (culcușul) lor, fața se strâmbă în toate felurile, dinții scrâșnesc încât pot să se rupă, iar limba, dacă este prinsă între ei, se rupe, se taie și sângele curge din gură amestecat cu bale și spumă. Capul se ridică și cade pe loc în mod alternativ, corpul se mișcă, se sucește și răsucește în diferite sensuri, mâinile și picioarele se îndoaie și se întind sbătându-se uneori așa de tare în cât se pot rupe oasele și scrinti încheieturile. Mâinile sunt închise (pumnii strânși), degetul cel mare (policele) este îndoit în palmă și acoperit de celelalte degete. Această agitație (sguduire) ține 2 până la 3 minute, când sguduiturile încetează și sunt înlocuite cu un fel de tremurătură ușoară, care la rândul ei dispare și ea, iar respirația se restabilește în acelaș timp și fața își recapătă culoarea ei normală, nesimțirea însă mai dăinuește câtva timp până ce, în fine, după un sfert sau după o jumătate de ceas bolnavul își vine în fire pentru câteva minute, plângându-se de oboseală și de durere de cap, apoi adoarme și după un somn greu și lung se deșteaptă fără să știe ceva din ceeace s'a petrecut cu el. Așa este *atacul adevărat* de epilepsie și cel ce l'a văzut odată nu-l mai uită. El nu trebue să se confunde cu *atacul de apoplexie*, în care omul stă nemișcat, nu se sguduie, nici cu atacul *de isterie*, sau *atacul de nervi*, în care țipetele sunt numeroase (nu e un țipăt ca în epilepsie) și repetate, bolnavul nu cade pe locul în care îl găsește atacul, ci are timp de a-și alege locul, un pat, o canapea. Accesul de epilepsie care vine noaptea în timpul somnului de multe ori trece nebăgat în seamă, nu numai de bolnav ci și de cei din jurul lui. Bolnavul se trezește dimineața ud, cu patul murdărit de urină, de materii fecale, sau de vărsături făcute fără voe în timpul convulsiunilor, fără să-și poată da seamă de cauză, ceea ce îl pune în mare nedumerire, sau se pomenește dimineața, când se trezește că este jos lângă pat, fără să știe când a căzut și de ce a căzut. Are durere de cap, vorbirea greoaie, limba umflată și dureroasă din cauza mușcăturii. — Sunt multe cazuri de epilepsie în cari bolnavul nu are accese tipice, după cum am văzut mai sus și boala se poate arăta sub diferite forme ușoare la aparență, dar cari pot avea urmări rele. Aceste forme sunt *amețeală* cu cădere și pierdere de cunoștință, după care omul își vine în fire; *absență*, în care omul se oprește în mijlocul unei cetiri, sau conversații, cu privirea rătăcită și strângând, sau amestecând din dinți, apoi după un timp foarte scurt își continuă cetirea, sau vorba, înainte ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat; *aiurare* (delir), care are o durată mai mult sau mai puțin lungă; *alergare* fără scop fără rost, inconștientă, de o durată variabilă. — Accesele mari ale epilepsiei se pot repeta în fiecare zi, sau de mai multe ori în aceeași zi. Alte ori, în formele mai ușoare, pot veni la o săptămână odată, sau la o lună, ori la mai multe luni odată. Epilepsia este o boală foarte gravă, prin faptul că se vindecă foarte greu; și poate da loc la diferite accidente. Repetarea acceselor prea des slăbește facultățile intelectuale ale bolnavului, îi schimbă firea, caracterul, îi scade memoria, îl face să fie supărător, nervos, trist, el poate să aibă uneori delir, halucinațiuni, cari îl înspăimântă și îl împing la diferite acte: furt, sinucidere, omucidere, sfârșind prin nebunie, manie. — *Tratamentul igienic* constă în a trăi, dacă se poate, la țară, a ocoli locurile unde se adună mulți oameni (cafenelele, concertele, teatrele, etc.) exerciții dese, însă fără oboseală. Să se ferească de jocuri violente, de a sta mult la soare, să nu-și obosească bolnavul mintea cu cetitul, sau scrisul, să ducă o vieață regulată și liniștită, să evite emoțiunile, să aibă rar raporturi sexuale, să nu fie constipat, să nu doarmă mult și să nu doarmă ziua. Regimul alimentar să fie îngrijit, hrană mai mult vegetariană, foarte puține băuturi alcoolice. In momentul atacului să împiedecăm bolnavul ca să nu se lovească, să nu se rănească și să-l ajutăm ca să respire liber (îi vom des-

face hainele la gât și la piept, ca nimic să nu-l strângă, îl vom pune pe o saltea (nu în pat), aplecându-i capul la o parte pentru ca spuma și balele să-i curgă cu înlesnire din gură, sub cap îi vom pune una sau două perini, ca să nu se lovească, îl vom stropi pe față cu apă rece). *Tratamentul medicamentos:* se pot da asociate cele trei bromure (de potasiu, de amoniu și de sodiu). Metoda cea mai bună în toiul boalei este de a da bromurul în *continuu*, iar nu întrerupt, ceea ce nu este bine să se facă decât atunci când voim să suprimăm medicamentul, sau în unele stări psichice, cari se arată în timpul vindecării. *Se va da bromurul în doze crescânde*, până vom potrivi *doza suficientă* ca să taie accesele. Din când în când bolnavul va lua un purgativ salin (sulfat de sodă, 20—30 gr.). *Copiii* vor lua doza mai mică, după etate. Mai sunt și alte multe medicamente cari se întrebuințează la tratamentul epilepsiei, dar până azi nu se cunoaște unul singur, care s'o vindece. Când epilepsia este de natură *sifilitică* se va face *tratamentul antisifilitic intens*. In cazurile de *tumori cerebrale* trebue operație. Când epilepsia este *toxică* se va combate alcoolismul, absintismul, tabagismul, saturnismul, uremia, etc. In epilepsia produsă prin *congestiune cerebrală*, vom lua sânge (venesecție) dela braț, vom da purgative și ergotină.

Epiozină. — Product sintetic de constituțiune analoagă cu acea a morfinei. Sedativ puternic, toxicitate foarte slabă, succedaneu al morfinei. *Doză:* 10—15 ctgr. la adult, în pilule de câte 5 ctgr.

Epiploon (gr. *epi*, pe deasupra și *plein*, a pluti), *prapor*. — Se numește astfel o îndoitură a *peritoneului* care leagă unele de altele organele din *abdomen*. Epiploonul se împarte în: *marele epiploon*, sau cum se numește în limba poporului *praporul*, care merge dela stomac pe deasupra mațelor, acoperindu-le ca un șorț: *micul epiploon*, sau *epiploonul gastrosplenic*, care unește stomacul cu splina.

Episcopești (băile). — Stațiune balneară și climaterică lângă Oradea, la 7—8 km. Are ape termale (calde), la o temperatură de 40°, cari isvorăsc în cantitate abundentă. Sunt foarte bune pentru tratamentul reumatismului și al bolilor de femei. In lacul de lângă instalația de băi se găsește un nămol asemănător puțin celui dela Techirghiol, cu ajutorul căruia se face împachetări (oblojeli) ale părților dureroase. Apa acestui lac este caldă în toate anotimpurile, în ea crescând planta numită *lotus*, care se mai găsește pe malurile Nilului. Stațiunea este așezată în marginea unei întinse păduri, unde vine multă lume să petreacă vara și are un bazin cu valuri (produse de mașini) conținând apă termală. De aci se pot face excursiuni frumoase la Oradea și la băile Felix, cari sunt la o depărtare de 2 km.

Epispastic (gr. *epispan*, a sgândări, a ațâța, a întărâta). — Medicament care se pune pe piele pentru ca să producem o iritație, o revulsie, fie prin înroșire numai (făină de muștar), fie prin ridicare de beșici (vezicătoare). Se mai aplică astfel de medicamente și pentru a opri vindecarea unei răni produsă prin vezicătoare și a întreține supurația, de ex. alifia epispastică formată din: cantaride (gândăcei), 1 gr., ungvent populeu 28 gr., ceară albă, 4 gr.

Epistaxă (gr. *epi*, pe, și *stazein*, a curge picătură cu picătură), *curgere de sânge din nas*. — Curgerea de sânge din nas are cauze foarte multe. O *cădere* pe nas, sau o *lovitură* poate să-i dea naștere, o *fractură* (ruptură) a oaselor nasului, sau a bazei craniului. o *insolație* (soare sec), o *ședere prelungită* într'un loc prea cald, sau o *schimbare bruscă* (repede) de temperatură, cari au produs o *congestie* la cap. Când epistaxa este însoțită de fierbințeală, de desgust de mâncare, de un fel de toropeală, atunci ne putem gândi la începutul unei *febre tifoide*, iar dacă sunt dureri de stomac și mațe, diaree, la o *febră eruptivă* (pojar, scarlatină, etc.). In cazurile de *anemie*, de *cloroanemie*, în *boalele de ficat*, de *inimă*, în *boalele de nas* (răni, polipi) adeseori avem curgere de sânge din nas. Se întâmplă câteodată să curgă sângele prin fundul nasului în gură și în stomac și atunci omul scuipă și varsă sânge, fără să aibă o boală de plămâni sau de stomac. Cantitatea sân-

gelui uneori este mică, dar când este mare și curgerea se repetă des, atunci ea este gravă putând da naștere la anemie (cloro-anemie) cu toate urmările ei. — *Tratament*. Curgerea de sânge din nas trebue oprită în toate cazurile cât se poate mai iute, afară numai când ea vine la persoane în vârstă și sângeroase, predispuse la congestii (îngrămădiri de sânge) sau emoragii la cap, la cari le face bine, dar și în aceste cazuri nu trebue să fie în cantitate prea mare. Bolnavul trebue pus într'o odaie rece, în poziție șezândă cu capul ridicat; pe frunte

Fig. 170. — Tamponarea posterioară a nasului, în caz de epistaxă gravă

și pe cap să i se pună cârpe cu apă rece în continuu primenite, sau mai bine o pungă de ghiață; să tragă pe nas apă rece cu oțet, să-și ridice mâna, din partea nării din care curge sânge, în sus și s'o țină astfel până la 5 minute; să i-se astupe narea din care vine sângele cu vată, sau cu *tampoane de bumbac* bine îndesate, cari să fie legate cu câte un fir de ață pentru ca la trebuință să se poată scoate afară, tampoane înmuiate într'o soluție de *antipirină* (1 la 5), de *feropirină* (1 la 20), sau în *adrenalină* (tonogenul Richter este foarte bun). Se mai recomandă și irigații cu apă caldă de 48⁰, simplă sau cu puțin *perclorur de fier* (5 gr. la 1000 gr.). In cazurile grave este bine să se facă și injecții sub piele cu *ergotină*, sau *ergotinină*. Când sunt răni în nas se vor arde cu *nitrat de argint* (piatra iadului), *acid cromic*, sau cu *galvano-cauterul*. Când sângele vine din partea de dinapoi a nasului, se va face tamponarea pe dinapoi cu *sonda lui Beloc*, sau în lipsa ei cu o *sondă de cauciuc uretrală*, sau cu un tampon de tifon și vată, cum se poate vedea în fig. 141. In cazurile de epistaxă *cu repetiție* vom opri oboselile, mersul prea mult, băuturile alcoolice, lucrarea cu mintea prea îndelungată, starea la soare; se va combate anemia, cloro-anemia, debilitatea generală, paludismul cronic.

Epiteliom. — V. *Cancer*.

Eratic (lat. *errare*, a schimba locul); *dureri eratice*. — Se chiamă astfel durerile cari fug dintr'un loc într'altul. Frigurile cari vin în mod neregulat se zic *eratice*. Erizipel *eratic*, sau erizipel *ambulant* se chiamă brânca ce se întinde din loc în loc, ocolind astfel o parte a corpului. Mai sunt dureri eratice: *nevralgiile* cari de asemenea se duc din loc în loc, unele dureri *reumatice*, etc.

Ereditate, *hereditate* (lat. haereditas), *moștenire*. — Prin acest cuvânt se înțelege condițiunea organică în virtutea căreia ascendenții transmit unele particularități fizice, sau morale, ale ființii lor descendenților. Ereditatea poate fi *directă* dacă aceste particularități vin dela tată sau dela mamă și *indirectă* când copilul nu seamănă cu tatăl sau mama ci cu un colateral (unchi, mătușe, veri, verișoare), Alteori ereditatea trece peste o generație sau două, așa că copilul seamănă unui bunic sau bunică, sau chiar unui străbun. Mai este o ereditate zisă *de influență* și anume când o femeie văduvă se mărită și face un copil, care nu seamănă cu tatăl său, ci cu bărbatul prim al mamei sale. Pe noi ne interesează în articolul de față mai mult ereditatea *morbidă*, adică transmiterea boalelor, infirmităților sau vi-

Fig. 171. I. G. Mendel (1822—1884)

ţiilor de conformaţiune dela părinţi la copii. Intre aceste din urmă avem *buza de epure* şi *picioarele strâmbe*. Dintre boalele *sistemului nervos* cari se transmit din tată în fiu avem: *nebunia* (alienaţia mintală), *epilepsia, isteria, idioţia, apoplexia, migrena, astma*. Dintre boalele *constituţionale* avem: *scrofulele, oftica, cancerul*, apoi *diabetul, guta, reumatismul*. Unele *boale de inimă*, unele *boale de piele*, unele *boale de ochi* (miopia, strabismul). Boalele ereditare pot lua o altă formă la copii, diferită de a părinţilor, astfel: isteria, sau epilepsia părinţilor se poate transmite sub formă de nebunie, alcoolismul la părinţi se transmite sub formă de epilepsie, etc. In general din părinţi bolnăvicioşi se nasc copii în stare de slăbiciune, cu o putere de rezistenţă mică faţă de diferite boale, în special faţă de boalele microbiene.— Pentru ca să putem îndepărta întru câtva influenţa rea a eredităţii, putem lua diferite măsuri faţă de părinţi şi faţă de copii. Se vor opri căsătoriile între rudenii cari nu sunt pe deplin sănătoşi şi căsătoriile între persoane de diferite familii, cari au o sănătate şubredă, sau rea. Mama bolnavă, sau bolnăvicioasă, nu va alăpta cu nici un preţ copilul; vom da copilului soare şi aer curat şi pentru aceasta este bine să-l creştem la ţară.

Eretism (grec. *erethizein*, a excita, a întărâta, a aţâţa). — Este o stare de întărâtare a sistemului nervos senzitiv, în total sau parţial. In cazul dintâiu avem agitaţie (nelinişte), sensibilitate (simţire) prea mare la impresiunile fizice şi morale, creşterea acţiunilor reflexe, trebuinţa de a umbla, etc., în cazul al doilea avem o întărâtare neobişnuită a sensibilităţii, sau a contractilităţii în unele părţi ale corpului de exemplu: simţirea prea mare a unei răni, bătaia vie a arterelor, tresăriturile muşchilor, etc.

Ergotină. — Este extractul apos al *săcarei cornute*. Are proprietatea de a provoca contracţiunile mitrei, de a opri curgerea de sânge (emostatic) şi de a combate căldura (antipiretic). Se dă în doză de 50 ctgr. până la 4 gr. pe zi, sub formă de pilule, sau într'o poţiune (băutură) oarecare. Se mai poate da şi în injecţiuni subcutanate. Pentru cazurile de otrăvire, caută la *Săcară cornută*.

Ergotinină. — Alcaloid cristalizat extras din *săcară cornută*. Lucrează ca şi *ergotina* şi se dă în doze cu mult mai mici: un sfert de miligram până la 1 miligram în injecţiuni sub piele, sau în sirop, socotit pe un sfert de miligram pentru o linguriţă.

Ergotism. — Prin acest nume se înţelege otrăvirea cu *săcară cornută*. In stare *acută* această otrăvire se arată sub formă de ameţeli, cu dureri de cap şi prostraţie musculară. Mai des se vede ergotismul *cronic* la cei ce se hrănesc cu făină de săcară stricată. El se arată sub două forme: *convulsivă* şi *gangrenoasă*. Boala începe cu furnicături, cu amorţeli şi anestezie, apoi tresărituri în muşchi şi o contracţiune tonică (sgârcire) a membrelor, adeseori ameţeli, anxietatea precordială, pierdere de cunoştinţă şi câte odată leşin (sincopă) mortal. In forma gangrenoasă, pe lângă semnele acestea mai avem gangrena uscată a picioarelor şi mâinilor. Tratamentul acestei cumplite boale constă în purgative, antiseptice şi mai cu seamă în hrană şi igienă.

Eritem. — Prin acest nume nu se înţelege o boală de sine stătătoare, ci nişte pete roşii, de întindere variabilă cari se ivesc pe piele şi cari pier prin apăsarea cu degetul pentru a se ivi din nou după ridicarea lui. Sunt multe feluri de eriteme după cum sunt şi cauzele cari le produc: *polimorf, nodos, rubeolic*, eritemul (opăreala) *copiilor mici*. — *Eritemul polimorf* se arată pe dosul mâinilor, la gât, la glezne, sub formă de pete, de beşicuţe, de bubuliţe. Durata lui e de una până la şase săptămâni, el poate fi produs de unele alimente, de boale de mitră, de reumatism, de sifilis. *Tratament*. Se va combate starea generală; când se formează beşicuţe se va da pe dinăuntru: sulfat de chinină, ergotină, câte 10 ctgr., extract de beladonă, 1 mgr., pentru 1 pilulă, se vor da astfel de pilule 4—8 pe zi. Dacă nu este febră se va da iodurul de potasiu 1—3 gr. pe zi. *Local* se va aplica alifia următoare: oxid de zinc 5 gr., talc, 10 gr., amidon, 20 gr. Când sunt dureri se vor pune cârpe cu apă

de plumb, sau cu o soluţie de acid fenic (1 la 100), sau alifie cu: mentol 2 gr., vaselină, 50 gr., acid salicilic 1 gr. Când sunt beşicuţe mari dureroase se vor înţepa cu un ac trecut prin flacări, apoi se vor spăla cu o soluţie de acid fenic, sau sublimat corosiv. In eritemul sifilitic se va face tratamentul specific. — *Eritemul nodos* se iveşte de obiceiu la gambe, pe dosul picioarelor, sub formă de pete roşii, ridicate, tari şi dureroase la apăsare, cari din roşii închise devin în cele din urmă vineţii, apoi gălbui şi după ce pier lasă în urma lor pete închise. Aceste pete se însoţesc de febră, de indispoziţie generală, de dureri în muşchi şi în închieeturi. Boala poate dura 15 zile până la 6 săptămâni. Cauzele acestui eritem sunt: reumatismul, limfatismul, frigul umed mai ales la fetele tinere. *Tratament.* Odihnă în pat, curăţenii (unt de ricină), iar contra căldurii se va da: chinină, antipirină, salicilat de sodă. Dacă n'are căldură se va da iodurul de potasiu, 1—3 gr. pe zi; la cei sifilitici se va face tratamentul antisifilitic. La cei cu friguri palustre se va da chinină. *Local* se va pune de 2 ori pe zi din alifia următoare: acid salicilic, uleiu de terbentină, lanolină, din fiecare câte 5 gr., vaselină, 40 gr. — *Eritemul rubeolic* se numeşte astfel fiindcă se aseamănă cu erupţia dela pojar şi are drept cauză o infecţiune generală, cum se întâmplă în febra tifoidă, în gripă (influenţă), în coleră, în piohemie, etc. şi uneori este produs de medicamente: balsam copaiv, iod, brom, chinină, etc. *Tratamentul* este cel al boalei generale şi în cazul din urmă suprimarea medicamentului şi curăţenii. — *Eritemul copiilor mici*, cunoscut în popor sub numele de *opăreală*, se iveşte de obiceiu la îndoiturile gâtului, la stinghii, la şezut, în partea de jos a pântecelui şi între picioare, unde este produs de urină şi materiile fecale, producând usturimi mari şi uneori răni întinse prin neîngrijire. *Tratament.* Ingrijire şi curăţenie mare. Copilul trebue primenit curat ori de câte ori se udă, sau se murdăreşte, să se spele pielea cu apă călduţă sau cu fiertură de foi de nuc, să se şteargă, apoi să se presare pudră de talc, licopod, oxid de zinc. Părţile cari se ating trebuesc depărtate, punând vată între ele, cum este la subţiori, la gât şi între picioare.— La *ţară* se scaldă copilul, apoi se presară pe opăreală humă făcută praf, sau făină de porumb cernută prin pânză deasă, sau praf galben de licopod (chedicuţă sau brădişor).

Eritem solar. — V. *Insolaţiune.*

Eritrol. — Iodur dublu de bismut şi de cinconidină. Analgezic, antiseptic, eupeptic. Doză: 1—5 centigrame asociat cu magnezie (1 la 10).

Erizipel (gr. *eryein*, a atrage, şi *pelas*, aproape), *brâncă*, *orbalţ*. — Se iveşte de obicei la faţă, începând de multe ori cu nasul, de unde se întinde la cap, la urechi, la gât şi mai departe, părăsind sau nu locurile atinse dela început. Adeseori erizipelul se iveşte în jurul rănilor de orice soiu, dar mai cu seamă în jurul rănilor produse prin armă de foc, ori prin lovituri. In acest caz erizipelul se numeşte *chirurgical*, spre deosebire de celălalt, care se zice *medical*, fiindcă vine dela sine fără vr'o cauză vădită. Brânca este molipsitoare se întinde, dela om la om, mai ales în localurile unde este multă lume adunată, de pildă în spitale, căzărmi şi şcoale. Ca toate boalele molipsitoare, erizipelul îşi are şi el un microb, care este *streptococul piogen*, care de altfel se găseşte şi în alte boale. Acest microb se arată sub forma unui şirag de *coci*, dispuşi în formă de mătănii. Nu se ştie bine cum se face infecţiunea, dar este probabil că microbul se introduce printr'o sgârietură foarte mică şi nebăgată în seamă, care s'ar afla în nas, la buze, la pleoape, pe obraz, la ureche, de unde se şi explică de ce erizipelul se iveşte mai des la faţă. De altfel microbul se poate introduce prin orice rană, cât de mică şi ori unde s'ar afla ea. — Brânca este o boală cu fierbinţeală mare şi care se arată în afară prin nişte pete mari (plăci) roşii cu marginele ridicate puţin deasupra pielei dimprejur şi cari în cele din urmă se scămoşează şi pier. La început bolnavul se simte rău, după care este apucat de un fior straşnic, îi este frig, aşa de frig de-i scrâşnesc dinţii în gură, apoi este cuprins de căldură mare. Temperatura corpului ajunge câte odată până la 41 grade

iar bolnavul are durere de cap, sete mare, lipsă de poftă de mâncare, vărsături, urdinare, lipsă de somn și uneori aiurare; gâlcile sau ghindurile din apropierea locului atins se umflă și produc durere, după cum se întâmplă cu gâlcile dela gât ,când brânca este la față. După 2—3 zile începe să se arate o pată mare roșie, formată de pielea aprinsă (inflamată), care se întinde din ce în ce mai mult, de coloare roșietică, dar cu timpul devine din ce în ce mai închisă. Roșeața piere prin apăsarea cu degetul, pentru a se ivi din nou îndată după ridicarea lui. Marginile acestei pete sunt puțin mai ridicate decât pielea din jur și sunt de culoare gălbue. Părțile de dedesuptul pielei se umflă, câte odată foarte mult, mai ales la față, așa că chipul omului este cu totul schimbat. In tot timpul cât ține pata bolnavul se simte foarte rău și are fierbințeală mare. După 4—5 zile pata se veștejește, se pălește, își pierde culoarea și se sbârcește, apoi se scămoșează și cade sub formă de pelițe late, după care bolnavul începe a se simți mai bine și a intra pe cale de vindecare. Peste tot boala ține cam 10 până la 12 zile. Câte odată se formează sub pată puroiu, alte ori părțile atinse cad în putreziciune (gangrenă). Când brânca are o formă grea aduce cu sine moartea; puterile bolnavului se sleiesc din ce în ce, buzele și dinții se acopăr cu un strat negricios, limba se usucă, pântecele se umflă, o urdinare strașnică începe, pielea corpului se îngălbenește, apoi omul cade într'un fel de toropeală, din care nu se mai deșteaptă. — *Tratament.* Vom ține bolnavul într'o odaie curată și bine aerisită; așternutul va fi curat întreținut, odihnă la pat și liniște; vom da tonice (întăritoare), alcool, stimulente difuzibile, căldura se va combate cu chinină, *rubiazol*, prontosil, antipirină. Drept hrană se va da lapte, zeamă de carne, vin cu apă, limonadă cât vrea bolnavul. Pe brâncă se vor aplica comprese, sau cârpe înmuiate în acid fenic (2 la 100), în sublimat corosiv (1 la 1000), în ichtiol (1 la 10), sau se vor face pulverizațiuni cu acid fenic (3 la 100), cu sublimat (1 la 500). Se mai poate unge cu: ichtiol, glicerină și apă, din fiecare câte 20 gr., sau se va întrebuința colodiu iodoformat, sau colodiu cu sublimat, din fiecare câte 20 gr., cu cari se vor unge părțile atinse, de 3—4 ori pe zi, până pe părțile sănătoase. Se mai fac injecțiuni sub piele, în grosimea petei, sau pe la marginile ei, cu acid fenic (3 la 100), de 3—5 ori pe zi, sau cu sublimat sau cu soluție iodo-iodurată. Se mai recomandă diferite alifii: resorcină, 5 gr., ungvent cinereu 10 gr., vaselină 20 gr., sau cu: acid salicilic, 2 gr., mentol, 1 gr., vaselină, 30 gr., sau cu: acid fenic, 1 gr. ichtiol, 10 gr., uleiu de terbentină, 10 gr., lanolină 20 gr., sau cu: sublimat, 40 ctgr. ,vaselină 30 gr. In cazurile grave, cu aiurare și căldură foarte mare, se recomandă băi călduțe sau reci, alcool și opiu în doze mari, când bolnavul este alcoolic. In cazurile de intoxicație gravă: injecțiuni sub piele cu *ser artificial*, diuretice și cafeină, apoi *seroterapie* cu serul antistreptocic. — La *țară* se fac diferite descântece pentru ca să se vindece brânca, iar ca leacuri se întrebuințează piele de cal, de câine, anin (alnus glutinosa), bobovnic (veronica baccalunga), brâncă (salicornia herbacea), corn (cornus mas), cucurbeţică (aristolochia clematitis), iarba tâlharului (actaea spicata), mintă, muștar, nufăr galben (nuphar luteum), patlagină (plantago maior), podbal (tussilago arfara), ridiche, soc.

Ermafrodism, *hermafrodism* (grec. *hermès*, mercur, și *aphorodité*, venus). — Prin acest cuvânt se înțelege existența organelor genitale *masculine* și *femeiești* în acelaș timp la unul și acelaşi individ, așa că el este destoinic de a feconda și a fi fecondat tot odată. Ermafrodismul trebue studiat atât din punctul de vedere al anatomiei comparate, cât și al teratologiei. Ne vom ocupa numai din acest din urmă punct de vedere la articolul *Monștrii*.

Ernie, *hernie* (lat. *hernia*, grec. *kéle*, tumoare, umflătură), *boșorogeală*, *surpătură*. — Când am vorbit de *abdomen*, sau *pântece*, am arătat că cea mai mare parte a acestei cavități este ocupată de intestine (mațe), subțiri și groase și că peretele acestei cavități este format de păreți groși, formați

din mușchi tari și din piele (vezi *Abdomen*), dar în unele locuri acești pereți sunt mai subțiri și mai slabi, și anume la *buric* (ombilic) și la *stinghie* în amândouă părțile, în așa zisele *regiuni ingvinale* Când intestinele sunt împinse printr'o împrejurare oarecare dinăuntrul pântecelui în afară, în dreptul unuia din aceste locuri, ele străbat peretele și ajung sub piele formând o umflăturiă (o, tumoare), care merge crescând și poate da naștere la accidentele mortale. Această tumoare se numește *ernie*, sau *surpătură* și ea se zice *ombilicală*, când este la *buric*, și *ingvinală*, când este într'una din *stinghii*, iar când ea se formează mai jos de îndoitura stinghiilor se zice *crurală*. Aceasta este cea mai rară, pe câtă vreme cea ingvinală

Fig. 172. — Hernia strangulată (și amănunt anatomic explicativ)

se vede cele mai adeseori. — Unii copii se pot naște cu ernie și atunci ea se numește *congenitală*. In cele mai multe cazuri surpătura se ivește mai târziu, în primii ani ai vieții, în urma unei violențe exterioare, a unei căderi, sau a unei lovituri pe pântece, sau a unei răniri, care slăbește peretele și mai mult în părțile lui deja mai slabe, și intestinul poate să-l străbată mai cu înlesnire până sub piele. Ernia se formează în urma unei sforțări în cari mușchii se contractă, se strâng puternic și împing de toate părțile mațele cari caută atunci să scape prin părțile cele mai slabe mai sus pomenite. Astfel ernia se ivește la copiii cari plâng mult, cari țipă, cari tușesc, iar mai târziu la oamenii cari muncesc din greu, ridică lucruri grele, mai grele decât puterile lor, din care pricină bărbații sunt mai supuși la această boală decât femeile. Mulți se nasc cu pântecele mai slab și predispus la ernie, din părinți cari au suferit și ei de această boală. — O surpătură se cunoaște ușor, căci ea se vede și se simte. Ea se vede sub forma unei umflături în dreptul buricului, sau într'una din stinghii, umflătură rotundă, sau conică, sau cilindrică, moale și elastică, alteori păstoasă, care nu produce nici o durere, nici nu schimbă coloarea pielei, și care se mărește când bolnavul stă în picioare, tușește, sau face vr'o sforțare, iar când se culcă umflătura de multe ori piere dela sine, adică mațele se trag în pântece. Ele se pot împinge înăuntru cu înlesnire, apăsând cu degetele asupra umflăturii. Când ernia se reduce, adecă mațele intră în pântece, se aud niște *borboroseli* (vezi acest cuvânt) produse prin amestecarea gazelor cu lichidele. Mărimea erniei este foarte variabilă, dela acea a unei alune, sau nuci, până la acea a unui cap de om. Erniile crurale de obiceiu sunt mici. Dacă ernia este simplă, adecă așa precum am descris'o până aci, nu este gravă, nu este primejdioasă pentru viează, dar se întâmplă uneori că ernia se *inflamează* (se aprinde), sau se *strangulează* (se gâtuește, se sugrumă) și atunci vieața este în primejdie. Ernia, care mai înainte intra lezne înăuntru (se reducea) acum nu mai poate intra (nu se mai poate reduce); bolnavul simte mari dureri în pântece, scaunele sunt întrerupte cu totul, încep vărsăturile, cari la început sunt de alimente, apoi de lichide bilioase (de fiere, de venin) și mai târziu de materii, cari prin mirosul și culoarea lor seamănă cu materii fecale; în fine, fața se trage, mâinile și picioarele se răcesc, bolnavul are fiori și peste câtva timp moare

Fig. 173.—Bandaje herniare

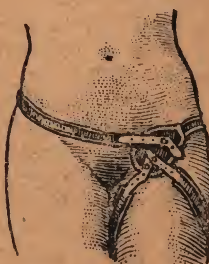

Fig. 174. — Bandaj herniar aplicat la bolnav

dacă nu este operat. — *Tratament.* Ne vom ocupa mai întâiu de ernia simplă, necomplicată, care este *reductibilă* (adecă intră în pântece când stăm culcaţi, sau o apăsăm). Pentru a opri ernia de a creşte şi la copii pentru a o vindeca chiar, se întrebuinţează un *bandaj* (cerc) special, care este foarte bun dacă se aplică bine. Bandajul pentru hernia inghinală este format dintr'o perinuţă fixată pe un resort de oţel, foarte elastic, căptuşit cu vată şi îmbrăcat în piele de căprioară întocmai ca şi perinuţa. Pentru erniile ombilicale se întrebuinţează o încingătoare, care are o perinuţă la mijloc, pentru a apăsa buricul. Când ernia inghinală este dublă, adecă în amândouă părţile se întrebuinţează bandajul dublu, cu două perinuţe. Un bandaj bine aplicat nu se mişcă din loc, oricare ar fi poziţiunea bolnavului. Nu este trebuinţă să se poarte bandajul şi noaptea în pat, afară numai de cazurile în care bolnavul are tusă. Când se irită pielea vom întrebuinţa pudră de orez, de talc, sau de amidon, punând şi un strat de bumbac pe deasupra înainte de a aplica bandajul. Astăzi însă nimeni nu mai are răbdare de a purta ani întregi bandajul, care, ori cât de bun ar fi, este plicticos şi cu drept cuvânt, când fiecare se poate vindeca definitiv în 8—10 zile, prin operaţia aşa numită *cura radicală* şi pe care o recomandăm cu toată stăruinţa, fiindcă dă în totdeauna rezultate admirabile, mai ales acum când se face aşa de uşor şi de comod, amorţindu-se bolnavul prin *rachistovainizare* sau cu simpla *anestezie locală.* Când ernia este strangulată vom căuta s'o reducem, pentru aceasta vom da bolnavului o poziţie astfel ca şezutul să fie mai ridicat decât umerii şi capul, coapsele îndoite şi răsturnate în afară, apoi vom pune ghiaţă pe ernie, într'o pungă sau vom pulveriza-o cu eter şi apoi vom face apăsări potrivite asupra ei, până ce va intra. Dacă nu reuşim, nu trebue să pierdem vremea şi să recurgem la operaţie. — La *ţară* surpătura se vindecă bând rachiu cu iarba lui Tatin, sau raci vii pe cari îi pisează şi aşa cruzi îi leagă la buric, cu ceapă, culbec, iarba surpăturii (herniaria glabra), mac, iarba acului, pătrunjel, etc.

Erpes (gr. *herpes*), *arşiţă, spuzeală.* — Când te scutură frigurile îţi ies nişte beşicuţe pe buze, cari în câteva zile se usucă. Aceste beşicuţe se numesc *erpes* şi spre deosebire de alt erpes, care se iveşte în alte părţi, acest erpes se zice *labial,* adecă *pe buze,* iar în popor îi se zice *arşiţă* sau *spuzeală.* Erpesul este o boală de piele, care constă în ivirea unor beşicuţe sau vezicule mici, albui, transparente, şi cari sunt reunite mai multe la un loc, aşezate pe o suprafaţă (o pată) roşie. Aceste beşicuţe sunt pline cu un lichid limpede, citrin, care după 24 de ceasuri se turbură, devine purulent ca puroiul), apoi fiecare beşicuţă se turteşte şi se usucă cojindu-se, sau se transformă într'o cojiţă gălbue. De obiceiu în opt zile totul se sfârşeşte, afară numai de cazul când se ivesc alte beşicuţe. Aceste beşicuţe se arată de preferinţă la buze, după cum am spus mai sus, dar ele se mai pot ivi la pleoape, pe cornee pe aripele nasului (la nări), sau la ureche; pot să se arate şi în gură, pe gingii, pe limbă şi chiar în gât. Erpesul se arată la cei ce au friguri, influenţă, gastrită, pneumonie, el se vindecă dela sine şi prin urmare nu trebue să ne ocupăm mult de el. Putem să spălăm beşicuţele cu apă de plumb, sau cu acid boric, apoi le presărăm cu pudră de scrobeală, de licopodiu, de feculă de cartofi, de orez, etc. — Când se iveşte la organele genitale, la bărbat sau la femeie, se chiamă *erpes genital.* Pentru a-l preveni se vor face spălături în fiecare zi pe acele regiuni cu o soluţiune astringentă (apă de frunze de nuc, apă cu piatră acră, 30—50 gr. la un litru). Pentru vindecare se întrebuinţează o alifie cu oxid de zinc şi vaselină, iar dacă nu se vindecă iute vom arde beşicuţele cu nitrat de argint (1 la 20). Când sunt răni vom pune pudra aceasta: salol, bismut subnitric şi oxid de zinc, câte 10 gr. din fiecare. — Când erpesul este în gură (*bucal*), vom atinge beşicuţele cu un *colutor* făcut din: borax, 10 gr., glicerină, 15 gr., apă de laur ceras, 25 grame. Se va face gargară cu clorat de potasă, etc. Erpesul este cu mult mai periculos

când se ivește la cornee (vezi ochiu). Se vindecă foarte greu și uneori se pierde vederea la ochiul la care s'a arătat, sau, în cazul cel mai bun, vederea rămâne mai slabă.

Erpes circinat. — V. *Tinea*.

Erpes tonsurant. — V. *Tinea*.

Erpes zoster. — V. la *Zona zoster*.

Erupțiune. — (lat. *eruptio*, dela *erumpere*, a eși). — Ori de câte ori se ivește pe piele vreo pată, roșeață, bešicuțe, sau alte bube, zicem că este o *erupție*. Toate boalele de piele nu sunt altceva decât tot atâtea erupțiuni. Când este vorba de acele boale în cari petele sau beșicuțele ies însoțite de *febră* mare, cum este scarlatina, pojarul, vărsatul, vărsatul de vânt, etc., ele se chiamă în mod general *febre eruptive*, adecă boale cari se caracterizează prin căldură mare și erupțiune.

Eruptive (Febre). — V. *Erupțiune*.

Eșarpă, eșarfă. — Este un bandaj sau legătură care are de scop de a susține mâna, antebrațul sau brațul, în cazurile de rănire, dându-le o poziție potrivită. Afară de aceasta, eșarpa oprește partea bolnavă de a se mișca, mai ales că ori ce mișcare produce durere. Ea se aplică în cazurile

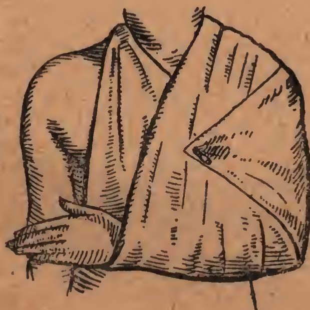

Fig. 175. — Eșarfă

de fracturi, de scrintiri, de răniri, precum și atunci când mâna este atinsă de un sugiu, de flegmon sau abces, și în cari cazuri toate mișcările sunt dureroase. Eșarpa se va face cu un colțar, cu un tulpan în 3 colțuri, sau cu un șervet îndoit în triunghiu în modul următor: se trece unul din colțuri pe subțioara din partea bolnavă, ridicându-se pe dinapoia pieptului până pe umărul din partea sănătoasă, iar celalt colț se trece pe dinaintea brațului bolnav și a pieptului tot spre umărul din partea sănătoasă, unde se împreună cu colțul cel dintâiu printr'un nod, sau un ac de siguranță, sau prin cusătură. Se obține astfel un șghiab (o gutieră) în care se odihnește brațul al cărui cot este îndoit orizontal. La cot răspunde colțul din mijloc al colțarului, care fiind prea lung este dus peste cot și fixat în partea dinainte cu un ac. Dacă numai mâna are trebuință de a fi susținută ne putem mulțumi numai cu o *eșarpă mică*, ce se face cu o batistă sau cu un șervet îndoit în două și fixat de haină cu niște ace, sau după gât printr'un nod.

Escară. (gr. *eschàra*, crustă, coaje). — Se numește astfel coaja negricioasă care rezultă din mortificația unui țăsut gangrenat. Se produc escare în arsuri, sau prin aplicare de caustice, sau prin zăcere îndelungată în boalele grave (febra tifoidă, etc.). Pentru a preîntâmpina ivirea acestor escare trebue să supraveghiem șoldurile și șalele bolnavilor cari sunt siliți să zacă mult timp, spălând părțile înroșite cu soluțiuni de clorat de potasă, sau de tanin, sau de acid boric, pudrându-le cu praf de talc, de scrobeală, de bismut, de tanin, etc., sau punând sub șezutul bolnavului saltea de lână și la trebuință o perină de cauciuc umplută cu aer, sau cu apă. După ce s'a format escara vom face pansament sau vom aplica praf de tanin, de chinchină, sau xeroform, ori alifii cu tanin, cu chinchină, cu xeroform, cu dermatol sau iodoform. După ce cade escara, rana vom spăla-o cu soluție de acid boric, acid fenic sau sublimat coroziv și apoi vom pune praf, sau alifie ca mai sus, iar pe deasupra un strat gros de vată.

Escarotic. — Orice substanță care, fiind aplicată pe piele, produce escară se zice că este *escarotică*. Astfel de substanțe escarotice sunt: acidele concentrate, calciul viu (varul nestins), clorurul de zinc, potasa și soda, fosforul, acidul arsenios, amoniacul.

Eschilă, *așchie*, *țandără*. — Bucățică mică ce se deslipește dintr'un os

frânt, sau necrozat (os mort). Pentru popor bucăţelele de os mort se chiamă *colţi de lup*. Pentru eschile caută la *Fracturi* şi *Necroză*.

Fig. 176. — Eschile osoase

Escoriaţiune, *julitură, jupuitură, sgărietură*. —O mică rănire foarte superficială, produsă de obiceiu printr'o frecare cam aspră şi care nu interesează decât stratul cel mai din afară al pielei, *epidermul*. Dacă se pune pe deasupra o bucată de talion, pentru a o scuti de atingerea aerului şi de praf, se formează la suprafaţa escoriaţiei o coaje şi vindecarea se face în câteva zile. Cel mai bun lucru pentru a ne pune la adăpost de vreo infecţie este de a spăla cu băgare de seamă orice sgârietură, cu multă apă sau cu o soluţie antiseptică (acid boric, acid fenic, sublimat coroziv) şi a face un pansament uşor. In acest mod se vor evita multe complicaţii: limfangită, adenită, sugiu.

Esculap. — Zeul medicinii, fiul lui Apolon şi al Arsinoei. Esculap a avut de învăţător pe centaurul Chiron care l-a învăţat arta medicală, sau doftoricescul meşteşug. Esculap nu s'a mărginit numai în a vindeca boalele, dar s'a apucat să învie şi morţii, din care cauză Pluton s'a plâns lui Joe că împărăţia lui se pustieşte. Atunci Joe supărat l'a trăsnit pe Esculap, punându-l în numărul stelelor. Cocoşul, emblema pazei, şi şerpele, emblema înţelepciunii, au fost consacraţii lui Esculap. In vorbirea obişnuită *un discipol al lui Esculap* înseamnă medic; *un Esculap*, un medic iscusit; *nu este un Esculap*, nu-i medic bun.

Fig. 177. — Esculap

Esenţe. — Se numesc *esenţe*, sau *uleiuri volatile* ori *esenţiale*, nişte lichide obţinute prin distilarea plantelor proaspete cu apă. Esenţele au de obiceiu un miros tare, un gust arzător, din care cauză nu se pot întrebuinţa pe dinăuntru curate decât numai în doze foarte mici. Avem mai multe feluri de esenţe naturale: de absint (pelin), de mentă, de scorţişoară, de lămâie, de flori de portocale, de laur-ceraş, de trandafiri, şi terebentină. şi *artificiale*, cari sunt nişte eteruri scoase din gudron. Esenţele sunt foarte active şi trebuesc date cu mare băgare de seamă pentru ca să nu producă *otrăviri*, chiar şi când sunt date în doze mici, cum este esenţa de absint (vezi *Licoruri*).

Esofag (gr. *oisophàgos*, dela *oisen*, a duce, şi *phagein*, a mânca). — Se numeşte astfel canalul care leagă înghiţitoarea (faringele) cu stomacul. Lungimea esofagului este de 25 centimetri, iar lărgimea de 2 centimetri şi jumătate. El trece pe dinaintea şirii spinării şi pe dinapoia laringelui (răsuflătoarii), a tracheei şi a inimii, străbătând muşchiul diafragm, care desparte cavitatea pieptului de cavitatea pântecelui. Esofagul este format din două tunici: una externă *musculoasă* şi alta internă *mucoasă*. Cea *musculoasă* este constituită din două straturi de fibre (firicele): unul superficial ale cărui fibre sunt *longitudinale* şi celalalt profund care este mai subţire şi ale cărui fibre sunt *circulare*. Contracţiunea (strângerea) fibrelor longitudinale apropie unele de altele inelele formate din fibrele circulare, cari strângându-se împing de sus în jos mâncarea prin mişcări aşa zise *peristaltice*. Când se întâmplă ca omul să aibă vărsături acţiunea este inversă, adecă mâncarea este dată afară din stomac, şi atunci mişcările se numesc *antiperistaltice*. Tunica mucoasă conţine nişte glande cari secretă un lichid care înlezneşte alunecarea mâncărilor în trecerea lor prin esofag. — *Boalele esofagului* cele mai principale sunt următoareîe. *Inflamaţia*, numită *esofagită*, care se produce prin înghiţirea

lichidelor fierbinți, a lichidelor caustice (*arzătoare*) cum sunt: vitriolul (acidul sulfuric) și potasa, a unui corp străin, cum este un os, un os de pește, un ac de cusut sau cu gămălie, etc. Ea mai poate fi produsă prin întinderea unei inflamațiuni din vecinătate (angină, mărgăritărel) sau ca complicație a unei boale generale (febra tifoidă, variola). Ca *semne* ale acestei boale avem o *durere* dealungul esofagului, care se mărește prin înghițirea mâncărilor, o greutate la înghițit și uneori chiar spazme care împiedică introducerea mâncării în esofag, apoi vărsături și emoragii. Tratamentul constă în băuturi calmante și reci din ghiață, în a suge bucățele de ghiață, în a aplica beșică cu ghiață pe gât, iar ca mâncare: lapte. *Esofagismul*, sau *spazmul esofagului*, poate fi de natură nervoasă (isterie, ipocondrie, panglică), sau de natură inflamatoare (esofagită). Se produce pe neașteptate cu prilejul unei emoțiuni, sau a înghițirii unei mâncări oarecare. El se însoțește de o simțire de apăsare și de strângere în partea de sus a gâtului. *Cancerul esofagului* are aceleași semne ca esofagita și esofagismul, la cari se mai adaugă o slăbire generală și repede, stângerea vocii, etc. *Corpi streini*. Se întâmplă uneori să se opreascä în esofag o bucată de os, un ban, sau un alt corp străin și în acest caz, suntem nevoiți să recurgem la razele lui Roentgen, cu ajutorul cărora îl vom putea vedea și astfel îl vom scoate fie prin operație, fie prin alte procedee, pe care numai medicul le știe.

Espectorație, sau **expectorație**. — V. *Scuipare*.

Esuflare, gâfâire. — Când cineva face o sforțare mare, sau când aleargă prea repede, sau când urcă o scară prea mare, respirația lui devine mai repede, mai scurtă, neregulată și foarte obositoare. Schimbarea aceasta în numărul și regularitatea mișcărilor respiratoare se chiamă *esuflare, gâfâire, înecăciune de piept*. Omul sănătos nu gâfâe decât atunci când se ostenește și această gâfâire încetează prin odihnă. Dar când gâfâirea se arată la cea mai mică mișcare și se repetă la fiecare minut, fără ca omul să facă vre-o sforțare care s'o explice, atunci ne arată o stare de slăbiciune generală, o anemie, o cloro-anemie, sau poate să fie semnul unei boale acute sau cronice de inimă, sau de plămâni, lucru despre care numai doctorul își poate da bine seamă.

Etate (*aetas*, vârstă, vrâstă). — Acest cuvânt însemnează timpul petrecut dela naștere până la moarte. Când zicem *etăți* înțelegem diferitele perioade ale vieții în timpul cărora organismul nostru încearcă schimbări cari atrag după sine oarecare modificări fiziologice și patologice. Modificările fiziologice sau naturale se fac pe încetul, treptat și cer ca să se facă oarecari schimbări în modul de a trăi și explică varietățile de formă, de natură și de intensitate pe cari le prezintă boalele la diferitele etăți. Hrana, de pildă, nu poate fi aceeași în copilărie, în vârsta adultă și la bătrânețe. Copilul este scutit de boalele de inimă și artere, de înmoierea creerilor, de gută, de astmă, boale cari sunt mai mult pacostea bătrânilor, pe câtă vreme copiii sufăr de turburări provocate de eșirea dinților, de alăptare, de inflamații (aprinderi) ale stomacului și mațelor (gastro-enterită), cari se observă mai ales în timpul verii. In copilăria a doua și în adolescență (junie) se văd febrele eruptive, pojarul, scarlatina, etc. și febra tifoidă. Creșterea începe la naștere: *nou-născut, copilărie, adolescență* (junie, tinerețe) și se prelungește până la etatea *adultă* sau *virilă*, care este perioada staționară. de stat pe loc. *Bătrânețea* este vârsta de scoborâș, declin. Inceputul adolescenței se mai numește și vârsta sau *etatea ingrată*. Iar *etatea critică* este încetarea regulelor, când femeia se mai zice și *iertată*.

Eter (gr. *aithér*, aer superior, dela *aithein*, a arde). — In chimie prin eteruri se înțeleg niște lichide mirositoare, cu gust arzător, foarte ușoare, foarte volatile și foarte *inflamabile* (cari iau foc foarte ușor), produse prin distilațiunea alcoolului cu unele acide al căror nume îl iau. Sunt mai multe feluri: *eter acetic*, care lucrează ca excitant și antispasmodic, dându-se în doză de 10—40 picături; pe dinafară se întrebuințează sub forma unui balsam în care e întovărășit cu camforul. *Eter*

bromidric sau *bromur ae etil*, întrebuințat ca anestezic, în contra isteriei, în contra epilepsiei; se dă sub formă de inhalațiuni repetate (anestezie generală), iar pe dinafară în pulverizațiuni (anestezie locală). *Eter sulfuric*, care este cel mai întrebuințat și lucrează ca: excitant difuzibil foarte energic, antispazmodic, anestezic general și local. Pe *dinăuntru* se dă ca stimulent în leșin, sfârșeală, asfixie, etc., ca potolitor în durererile de stomac și de mațe, în colica de ficat, în astmă, și în stări nervoase. Se ia sub formă de picături, 5—6 picături pe o bucățică de zahăr, sau într'o jumătate de pahar cu apă îndulcită cu zahăr, sau în ceaiu de teiu, de flori de portocale, etc., sub formă de sirop (1 linguriță la copii, o lingură la adulți), în perle, cari se înghit cu apă și se topesc în stomac. Pe *dinafară* fiind aplicat dă o răceală foarte simțitoare pe locul unde se pune, și aceasta din cauză că se evaporează foarte repede. (fiind foarte volatil). Prin această răceală produce un fel de stare de liniște (de calm), astfel se întrebuințează în durerea de cap, migrenă, nevralgii, în arsuri, aplicându-se cârpe înmuiate, sau turnând picătură cu picătură. La durerea de dinți, de ureche, se pune bumbac înmuiat în eter, după care dispare durerea. Se întrebuințează în anestezia locală când se fac operații mici (scoaterea unei unghii încarnate); pentru anestezia generală se fac inhalațiuni.

Eter cloridric. — V. *Chelen*.

Eteromania. — Este obiceiul rău de a bea eter până te simți beat ca de alcool, obiceiu de care nu se mai pot scăpa ce-i ce au fost stăpâniți de această patimă. Eterul se bea sau se inhalează; unii beau până la 1 litru pe zi. Inhalarea e mult mai periculoasă, căci se poate trece ușor peste doza trebuincioasă beției eterice și atunci corpul ajunge la anestezie și chiar la moarte. Beția e de scurtă durată și dispare brusc, fără să lase în urmă-i senzații neplăcute. Eteromanului îi lipsește tendința irezistibilă către toxic. Lipsa toxicului nu-i dă turburări, deci se deosebește de ceilalți intoxicați, la care suprimarea bruscă dă accidente foarte grave. In timpul beției fața se congestionează, pupilele se dilată, are halucinații, apetitul sexual este mărit și eteromanul se simte ușor ca un fulg. Această senzație îi este plăcută. Beția eterică poate să fie însoțită de convulsiuni asemănătoare cu cele epileptice, dar fără să aibă simptomele epilepsiei. Delirul tremens eteric are aspectul celui alcoolic. Eterismul cronic dă insomnie, iritabilitate, eteromanul este mai periculos ca alcoolicul. In acest stadiu prezintă tremurături, instabilitate, amețeli, dureri de cap. Simțul moral diminuat, impulsiuni și perversiuni sexuale, iar la urmă eteromanul devine dement. (După dr. Retezeanu).

Etil (Clorur de). — Lichid inflamabil ca și eterul sulfuric, care se întrebuințează în pulverizațiuni pentru a produce anestezie. Se recomandă în nevralgii.

Etiologie. (gr. *aitia*, cauză, pricină, *logos*, tratat, vorbire). Partea medicinii care se ocupă cu studiul cauzelor boalei din senin, fără cauză, boale spontane. Cauzele boalelor se împart în două: *interne*, cari atârnă de individ, cum sunt: moștenirea, constituția, temperamentul, etatea, sexul, etc. și *externe*, cum sunt: influențele atmosferice sau cozmice, climaterice, influența locuințelor, a alimentației, a îmbrăcămintei și mai ales influența exercitată asupra organismului de către paraziții animali, sau vegetali (microbi).

Etuvă. — Se numește astfel aparatul cu ajutorul căruia putem obține o temperatură mare, în mod artificial,

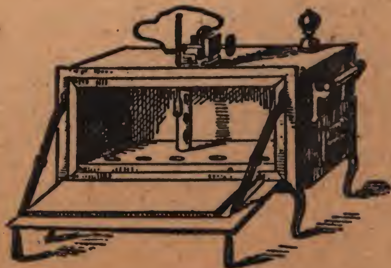

Fig 178. — Sterilizator electric cu aer cald

cu ajutorul aburilor sau al căldurii, pentru a nimici paraziţii animali, sau vegetali, cari produc boale. Sunt mai multe feluri de etuve: *etuvă de sterilizare*, care este un fel de cutie metalică încălzită cu gaz, spirt sau electricitate, la o temperatură de 140—170^{0} pentru a steriliza instrumentele de chirurgie. — *Etuvă de dezinfecţiune* (v. *Dezinfecţiune*). — *Etuvă pentru cultura microbilor*, care este ca un dulap în care, prin încălzirea cu gaz, se obţine o temperatură favorabilă vegetaţiunii microbilor; — *etuvă de aburi* (v. *Băi*).

Eucalipt (*Eucalyptus globulus*, fam. mirtaceelor). — Se întrebuinţează foile în contra frigurilor, ofticei şi catarului sub formă de: ceai (infuzie), 20 la 1000, praf 4—16 gr., sirop, 30—100 gr., tinctură alcoolică, 1—10 gr., extract alcoolic, 50 ctgr. până la 2 grm.

Eucaliptol. — Este principiul activ sau esenţia *eucaliptului*. Se întrebuinţează sub formă de inhalaţii în contra răguşelii (laringitei), în injecţiuni sau sub formă de perle (1—3 gr.) în contra ofticei. Se mai pune în untura de peşte pentru a-i da un gust mai plăcut.

Eudermol. — V. *Tutun.*

Euforb. — Este o gumă rezină care se scoate din nişte plante grase suculente (*Euphorbia officinarum*, *E. antiguorum*, *E. canariensis*, fam. euforbiaceelor), cari cresc în unele ţări subecvatoriale ale Africii şi Asiei. Luat pe dinăuntru este un purgativ drastic, iar aplicat pe piele produce roşeaţă şi beşici ca o vezicătoare. Produce şi strănutare. Fiind *otrăvicios* trebue păstrat cu multă îngrijire. Nu se prea întrebuinţează.

Eunatrol. — V. *Oleat de sodă.*

Euphorbia Pilulifera (familia euforbiaceelor). — Se întrebuinţează planta întreagă, contra respiraţiei grele (antidispneic). Se dă sub formă de: extract apos 4—10 ctgr. — extract fluid 2—4 gr.; — tinctură alcoolică 10—30 picături.

Eustaţie (Boalele trompei lui). — V. la *Ureche.*

Evonimin. — — Extract idro-alcoolic din planta *Evonymus atropurpureus*, (fam. celastraceelor). — Se întrebuinţează varietatea brună. Lucrează ca laxativ, colagog. Se dă 5—15 ctgr. pe zi, în pilule: evonimin, 1 gr., extract de iosciam 20 ctgr., să se facă 20 pilule şi să se ia 1—2 seara la culcare.

Exalgină, *metilacetanilidă.* — Analgezic (taie durerea) puternic, mai bună decât antipirina şi în doză cu mult mai mică. Se dă în nevralgii (mai ales în cele dela faţă), în contra durerilor cari le au unele femei înainte de regule, în contra paraliziei agitante. Doza: 25—40 ctgr. de 2 ori în 24 ceasuri. Se poate da până la 1 gr. 50 ctgr. în 24 ore, în doze de câte 25 ctgr. Se dă în buline, prafuri sau într'o poţiune alcoolizată.

Exantem (dela grec. *ex*, afară, şi *anthos*, floare), sinonim cu *erupţiune* (vezi acest cuvânt).

Excipient (lat. *excipere*, a primi). — O substanţă în care se încorporează, sau se dizolvă unele materii cari servesc la confecţionarea unui medicament. Excipientul serveşte pentru a masca mirosul diferitelor preparaţiuni cari intră în compoziţia medicamentului, sau ca să-i dea acestuia o consistenţă potrivită pentru prepararea pilulelor (hapurilor).

Excitante. — Medicamentele *excitante*, sau *stimulente*, au însuşirea de a reînsufleţi puterile aproape pierdute. Se deosebesc de cele *tonice*, cari măresc puterile în măsură mică şi gradată, pe nesimţite, prin aceea că lucrează repede şi cu putere, scăpând pe bolnav din ghiara morţii. Excitantele se întrebuinţează în cazuri grave şi de urgenţă, atunci când omul este pe cale de a se pierde, de a-i ieşi sufletul, de a-şi pierde cunoştinţa, de a leşina sau de a se răci tot, fie în urma unui accident (rănire, arsură, înecare, asfixie), fie în urma unei emoţiuni vii, fie în urma unei boale care, ca şi colera, opreşte în câteva ceasuri toate funcţiunile organelor. Intre excitante se numără şi *căldura*, care este la îndemâna tuturora şi care se întrebuinţează sub formă de *cârpe* (comprese), încălzite sau înmuiate în apă fierbinte şi aplicate la lingurea, *băi calde* de picioare, cu sau fără *muştar*, *fricţiuni* peste tot corpul făcute cu o cârpă foarte caldă, băuturi sau *ceaiuri* calde de *melisă*, *mentă*, *angelică*, *anason*, etc., cari excită deadreptul stomacul şi căldura lor se transmite de acolo la tot

corpul. Un excitant puternic este *electricitatea*, care înteţeşte respiraţia, în cazurile de asfixie. Apoi *aerul rece* de asemenea este un bun excitant şi pentru a-i mări efectul ne vom servi de un evantaiu (vânturătoare). *Amoniacul eterul, oţetul* la nas produce o excitaţiune salutară, scăpând pe mulţi leşinaţi. Pe dinăuntru vom da *cafea, ceaiu, vin* curat şi vechiu, *rachiu, rom*, care se vor da în cantitte potrivită după vârsta şi puterea bolnavului, curate sau tăiate cu apă. *Eterul* se dă pe o bucăţică de zahăr, sau în puţină apă îndulcită cu zahăr, 5—10 picături odată. *Apa de melisă*, apa *de mentă, kola, coca*, etc., sunt tot atâtea excitante. Prin urmare când vom fi în faţa unui caz de leşin, de sfârşeală, de pierdere de cunoştinţă, îndată îi vom încălzi picioarele şi mâinile cu ajutorul căldurii, vom face să-i vie aer rece asupra feţei, îi vom pune la nas eter sau amoniac, îi vom da să bea un ceaiu cald cu coniac sau rom, şi aceasta, bine înţeles, până să vină doctorul.

Excoriaţiune. — V. *Escoriaţiune*.

Excrement (dela lat. *excernere*, a separa, a curăţi). — V. *Fecale* (Materii).

Exerciţiu (lat. *exercitium*, deprindere îndeletnicire). — Se numeşte exerciţiu orice mişcare făcută cu voinţă, cu metodă şi cu un scop igienic hotărît, pe care o execută muşchii membrelor şi ai trunchiului. Intre exerciţii se numără *călăria* sau *echitaţiunea, fuga, danţul, gimnastica, înnotarea* sau *natatiunea, mersul* sau *umbletul, scrima, vâslitul* (vezi aceste cuvinte), precum şi diferitele jocuri, cum sunt : oina, popicele, tenisul, etc. Fiecare din aceste exerciţii lucrează într'un mod special, unele pun în mişcare muşchii mâinilor, altele ale picioarelor şi altele ai trunchiului, dar toate au şi efecte comune şi anume : activează (înteţesc) *respiraţiunea*. Cei ce fac exerciţiu de mai mult timp şi se obişnuesc cu el au mişcările respiratoare ceva mai dese şi plămânii se lărgesc şi primesc aer mai mult, din care cauză un exerciţiu, mărit încetul cu încetul, este bun pentru cei ce sufăr de astmă, pentru cei ce au răsuflarea scurtă în urma unei tuse învechite pentru cei aplecaţi spre oftică, etc. La cei ce fac pentru prima oară exerciţiu respiraţia este mai frecventă şi mai scurtă, ba unii se îneacă, li se ia calea sufletului şi trebue să se oprească ; lucrul acesta însă dispare în curând prin obişnuinţă. — Exerciţiul grăbeşte *circulaţia*, aşa că inima bate mai repede şi mai cu putere. Pentru cei ce sufăr de *palpitaţiuni* (bătaie de inimă) exerciţiul mult nu este bun. Exerciţiul moderat este foarte folositor, căci el face să circule regulat sângele în toate părţile corpului şi îl împinge până la extremităţile cele mai depărtate de inimă. Pentru aceasta el este bun la cei ce sufăr de anemie, cloroză, limfatism, pentru cei ce au de obiceiu picioarele reci. — Exerciţiul măreşte *transpiraţiunea* (năduşeala), ceeace face bine, căci prin sudoare ies afară multe lucruri rele din corp, deschide *pofta de mâncare* şi uşurează *mistuirea*, din care pricină este foarte bun pentru cei ce sufăr de dispepsie (mistuire grea). Nu trebue făcut îndată după mâncare, fiindcă atunci sângele se duce spre muşchi în loc de a merge spre stomac, care are mai mare trebuinţă de el. — Exerciţiul desvoltă *muşchii*, în volum şi în energie, şi dă corpului o putere nouă. Muşchii cei mai munciţi se desvoltă mai mult, la brutari, fierari, zidari, etc., muşchii braţelor, la cei ce aleargă, dansează, etc., muşchii picioarelor (pulpele). Igiena însă cere ca să exercităm toţi muşchii de o potrivă, prin urmare să facem tot felu de exerciţii. — Exerciţiul micşorează *greutatea corpului*, din care cauză se recomandă foarte mult la cei graşi şi la cei predispuşi la grăsime, la cei ce sufăr de obezitate. — Exerciţiul face *corpul* să fie mai puţin simţitor la influenţele stricătoare, cum sunt : căldura, frigul, oboseala, etc., astfel se explică de ce lucrătorii suportă bine frigul, umezeală, iarna aspră, pe câtă vreme cei ce stau în casă, lucrând la masă, cari duc o vieaţă sedentară, capătă numai decât reumatism. — Pe lângă toate acestea, exerciţiul îndreptează *diformaţiunile*, deviaţiunile, strâmbăturile corpului, atât pe cele din naştere, cât şi pe cele câştigate prin atitudine viţioasă, prin cădere, etc. Să nu facem exerciţiu îndată după masă, lăsând să treacă cel puţin o

jumătate de ceas la mijloc, iar când am mâncat mult și în timpurile călduroase, acest interval trebue să fie și mai lung. La început exercițiul îl vom face mai încet, apoi din ce în ce mai iute și spre sfârșit iar mai încet, pentru ca circulațiunea și respirația să se facă în mod regulat și să nu se obosească sistemul nervos. Respirația trebue să fie adâncă și largă, iar nu grăbită în timpul exercițiului, căci nu este bine să introducem aerul trebuincios în plămâni prin înmulțirea respirațiunilor adânci. Astfel vom face exercițiul cu multă înlesnire și fără oboseală. Nu trebue ca hainele să fie strânse în jurul gâtului și a pieptului. Năduşeala este bună chiar și când este multă, cu condiție însă ca ea să fie absorbită de îmbrăcăminte pe măsura în care se face și ca evaporarea apei, care pătrunde în haine, să se facă pe încetul pentru ca să nu răcească corpul. Pentru aceasta se recomandă hainele de lână, flanelele. Când suntem prea asudați nu este bine să stăm pe loc în curenți de aer, în vânt, nici să bem multă apă rece; s'o bem încet, înghițitură cu înghițitură. Când se poate este bine după exercițiu să facem o spălătură *repede* de apă rece, duș, după care îndată să ni se facă o fricțiune uscată și să ne îmbrăcăm repede. E bine ca exercițiul să se facă în totdeauna în aer liber, iar nu în loc închis, acoperit, în sala de gimnastică, în manej, unde aerul se strică repede. Exercițiul se recomandă în anemie, în artritism în constipație și în boalele nervoase. El nu este bun când cineva are febră (fierbințeală), sau curgere de sânge (emoragie), nici în convalescență. Un lucru nu trebue să uităm: să nu facem abuz de exercițiu, să nu mergem cu el până la osteneală, ci să ne oprim îndată ce începem să ne obosim. Exercițiul *pasiv*, adecă acela care îl fac mușchii puși în mișcare de un agent exterior, fie un alt om, fie un animal, sau o mașină (*masajul, gimnastica suedeză, mecanoterapia*) este bun și se recomandă ca tratament în multe stări bolnăvicioase, după cum vom arăta la articolele respective.

Exoftalmie (gr. *ex*, afară și *ophthalmos*, ochiu). — Eșirea ochilor în afară de orbitele lor, din cuibul lor, în urma unei boale a regiunei orbitare, a globului ocular însuși, sau generală (boala lui Basedow).

Fig. 179. — Exoftalmie

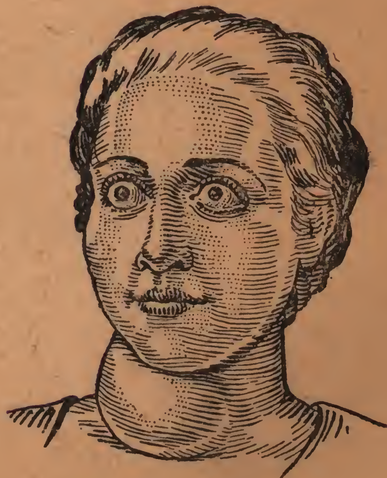

Fig. 180. — Exoftalmie basedowiană

Exogonium jalapa. — V. *Jalapa*.

Exostoză (dela grec. *ex*, afară, și *ostion*, os). — Se observă uneori, la suprafața oaselor, alte mici oscioare, crescute neregulat, dar bine prinse de

osul din care au luat naștere, așa cum se vede în figura alăturată. Aceste oase crescute neregulate se cheamă exostoze.

Expectorante (lat. *ex*, afară și *pectus*, piept). — Se numesc astfel medicamentele cari ușurează scoaterea flegmei, a scuipatului, curățind astfel *bronchiile* (vezi *Bronchie*) de materiile pe cari le cuprind. Expectorantele lucrează fie că fac scuipatul mai lichid, mai subțire (tolu, terbentina, gudronul, etc.), fie că excită (întețesc) mușchii bronchiilor ca să se strângă (ipeca, kermes, etc.). Aceste din urmă luate în doze mai mari produc vărsături, sunt *vomitive*, din care pricină trebuesc luate cu băgare de seamă. Iată și lista expectorantelor: acidul benzoic, antimoiu, apocodeina, apomorfina, obligeana (acorus calamus), iarba mare, (inula helenium), diferitele balsamuri, mixandra sălbatică (erysimum), guma amoniaca, gudronul, isopul, ipeca, stânjinii (iris), kermes mineral, naftalina, poligala, ceapa de mare (scuilla), răculețul (polygonum bistorta), terbentina, toporașii (viola odorată).

Expirațiune (lat. *ex*, afară și *spirare*, a sufla). — Timpul *respirațiunii*, în care aerul este dat afară din plămâni, din piept (vezi *Respirație*).

Exsudat (lat. *exsudare*, din *ex*, afară, și *sudare*, a asuda). — Se dă acest nume la niște produse cari se găsesc în organe sau în țăsuturi și cari se formează acolo în urma eșirii prin pereții vaselor a unor părți constitutive ale lichidelor sanguin. Cauzele exudatelor pot fi mai multe: o alterație discrazică a sângelui, permeabilitatea anormală a păreților vaselor capilare sau presiunea exagerată a sângelui în vase. Exudatele arareori sunt *seroase*, mai totdeauna ele cuprind mucină și fibrină. Exudatele *mucoase* se văd la suprafața mucoaselor și în cavitățile articulare (în încheieturi). Exudatele *fibrinoase* sunt constituite prin acțiunea exercitată asupra substanței fibrinogenă care iese din vase prin materia fibrino-plastică ce vine din celule, sau prin niște fermenți ai căror germeni se găsesc în atmosferă. Nu se poate afirma dacă aceste exudate se pot organiza.

Extază (gr. *ex*, afară, și *stàsis*, stare). — Este o stare nervoasă în care exaltarea unor idei, privirea unor obiecte, absorb așa de mult atențiunea încât impresiunile venite din afară încetează de a fi simțite și mișcările voluntare sunt pentru moment nimicite. In timpurile mai vechi se observa adeseori *extaza religioasă*, atunci când credința în religiune era foarte mare și întinsă. In acele vremuri adeseori se vedeau persoane în extază, cari absorbite în contemplațiunea lor internă, stăteau în nemișcare și nu vedeau chiar și când erau cu ochii deschiși cele ce se petreceau în jurul lor, nu auzeau nimic și păstrau timp îndelungat atitudini în raport cu ideile, sentimentele, imaginile, născute în creerii lor, viziuni interne a căror subiect era de obiceiu vreun episod din vieața lui Christos, mai ales din patimile lui. In zilele noastre extaza se vede rar, și, pentru noi medicii, ea este o *nevroză* caracterizată prin starea de nemișcare a mușchilor, prin fixitatea feții, printr'o atitudine generală a corpului care exprimă o exaltare mentală particulară ce se însoțește de o anestezie generală și câte odată prin existența unor stigmate sau pete de sânge, cari se ivesc pe diferite părți ale corpului. Imaginațiunea, inteligența și voința extaticilor sunt cu totul turburate: ei se supun la o abstinență (ajun) de bună voie, care poate să țină mult timp, ei trăesc într'o stare permanentă de exaltare cerebrală, predicând, cântând și vorbind o limbă neînțeleasă, mistică. Extaza este o boală și trebue tratată ca atare și cu deosebită îngrijire dacă nu voim să sfârșească prin alte turburări psihice mai ciudate, prin nebunie.

Extract (lat. *ex*, afară și *trahere*, a trage). — Se numește astfel un produs obținut prin tratarea unei substanțe vegetale sau animale printr'un disolvant apropiat și evaporând apoi amestecul astfel încât rămâne un rezidiu moale, sau solid. *Extract farmaceutic* este partea activă a unei plante obținută prin disolvarea sucului sau în apă (*apos*) sau în spirt (*alcoolic*).

Extravazat (lat. *extra*, afară și *vas*, vas). — Se numește astfel sângele, sau alte lichide eșite din vasele lor.

Ezerină. — Este principiul activ al bobului de Calabar (*Physostigma venenosum*, fam. leguminoaselor). Contractează (strânge) pupila, contrar de ceeace face atropina. Se întrebuinţează bromidratul şi sulfatul, 5 ctgr. la 10 gr. apă distilată, în colir, în boala numită *apa neagră* (glaucom).

F

F. — Litera F într'o ordonanţă sau reţetă înseamnează *fă*, sau *să se facă*. F. s. a. (dela lat. *fiat secundum artem*), *să se facă după artă*.

Fabulaţie. Povestiri inventate, imaginare, după o impresie actuală sau o greşită, interpretare a unui fapt, rămăşiţe de amintiri, de care se servesc anumiţi bolnavi de delir alcoolic, delir de imaginaţie, *mitomanie* (manie de a spune poveşti; mythos pe grec.= poveste), psihoză polineoretică. Aceşti bolnavi, în cazuri de chestiuni judiciare, trebuesc bine controlaţi căci pot da naştere la multe încurcături.

Facere (lat. *partus, naştere*). — Prin cuvântul *facere* se înţelege darea afară, sau scoaterea meşteşugită a productului concepţiunii (fetul) şi ale anexelor sale (casa) ,la o epocă în care copilul este *viabil* (în stare de a trăi) către ziua a 270-a. Facerea se zice *întârziată* când se întâmplă pe la a 280-a zi, ea este *timpurie* (precoce) când se îndeplineşte înainte de ziua a 260-a şi *înainte de vreme*, sau *prematură* între ziua 180-a şi a 270-a. Facerea este *naturală* sau *spontană* când nu se cere nici o manoperă şi când copilul se prezintă cu capul sau cu şezutul, ea este *simplă* (un copil), *gemelară* (2 copii) şi *multiplă* (mai mulţi copii). Facerea *artificială* (meşteşugită) este aceea care cere o intervenţie chirurgicală, adecă se scoate copilul cu fiarele (forceps). Facerea este rezultatul contracţiunilor mitrei şi a sforţărilor pe cari le face femeia care naşte. Contracţiunile mitrei sunt dureroase (*dureri de facere*) şi se urmează la intervale mai depărtate la început, apoi se îndesesc din ce în ce, devenind mai puternice. Durerile cele mari, adevăratele dureri de facere, cari dau copilul afară, se simt în şale, în pântece, în trup şi în şezut. In timpul contracţiunilor gâtul mitrei se întinde, se lărgeşte şi în cele din urmă se pierde, deschizându-se gura mitrei din ce în ce mai mult; în acelaşi timp se formează *punga*, sau *beşica apelor*, care se rupe atunci când gura mitrei este pe deplin deschisă, iar apele se scurg. Facerea cuprinde doi timpi: în timpul întâiu iese copilul şi în al doilea anexele lui (peliţele, casa şi cordonul).— *Semnele* cari prevestesc facerea sunt următoarele: în cele opt, sau 15 zile din urmă ale *sarcinii* pântecele se lasă

Fig. 181.—Trei faze ale actului facerei spre a se vedea formele pe cari le ia uterul

în jos, se turteşte, din pricină că copilul se scoboară în *basin*. — In ziua facerii femeia simte *dureri* (contracţiuni uterine) cari vin din ce în ce mai des (la 20 minute, apoi la 15 la 10, la 5 minute) şi cari se pot opri câte odată mai multe ceasuri pentru a începe din nou, apoi vine *curgerea apelor* (după

ce s'a rupt punga) în cantitate mai mult sau mai puţin mare, după care vine eşirea copilului şi a casei lui. *Durata* facerii este de 10 până la 20 ceasuri uneori nu durează de cât 1—2 ore, alte ori câteva zile. — Pentru facere trebuesc următoarele *preparative:* femeia va face un clistir pentru ca să i-se deşerte maţul gros, apoi va urina în casă, fără să meargă la latrină; va lua numai puţină zeamă de carne (bulion), un ceaiu. Se va îmbrăca cu o cămaşe curată, se va culca la începutul durerilor, sau când ele încep a se înteţi. Camera va fi mare, curată, bine aerată şi cu o temepratură de 16—17 grade, patul de o singură persoană, aşezat în mijlocul odăii şi aşternut cu un cearşaf peste saltea, iar pe deasupra o muşama acoperită cu un alt cearşaf îndoit în patru. Femeia va fi acoperită cu o plapomă subţire, uşoară, se va avea la îndemână un lighian de şezut, un lighian ordinar, un borcănaş cu vaselină, cearşafuri curate mai multe pentru a schimba pe cele murdărite, apă fiartă caldă. Pentru copil se va avea la îndemână un fir gros de aţă, fiert şi păstrat în vasul în care s'a fiert, pentru legatul buricului, un vas şi săpun pentru a-l spăla, un prosop de şters şi toate cele necesare pentru îmbrăcarea şi înfăşarea lui. Dacă în timpul facerii femeia are *crampe* i-se vor face fricţiuni pe coapse şi pe gambe, dacă voieşte să se plimbe poate s'o facă la începutul naşterii, în timpul naşterii, în timpul primelor dureri, afară numai de cazul când ea este prea slabă, supusă la leşin sau la emoragii, sau când are hernie. In timpul facerii femeia trebue să fie acoperită ca să nu răcească. După două minute dela naşterea copilului se va lega buricul, la două lăţimi de deget, strângând bine aţa. Eşirea casei se face cam după unul sau două ceasuri dela eşirea copilului. Casa trebue cercetată cu deamănuntul ca să se vadă dacă a eşit toată şi în caz contrar să se chieme îndată doctorul. După ce s'a isprăvit facerea cu totul se va face toaleta, adecă se vor spăla părţile pe dinafară, apoi se va pune vată sterilizată şi pe deasupra un bandaj la intrarea vaginului. In jurul lehuzei se va păstra linişte (să nu se vorbească, să nu se primească vizite), pentru ca să se poată odihni, să poată dormi, iar la deşteptare i-se va da să bea un ceaiu slab. Ca hrană i se va da zeamă de carne şi lapte în ziua primă şi a doua, iar dacă femeia îşi alăptează copilul i-se va da chiar de a 3-a zi, ouă, carne, legume, compoturi şi câte puţin vin cu apă; după o săptămână va mânca de toate ca orice om sănătos. Dacă mama nu voieşte, sau nu poate, să alăpteze, i-se va da în cele dintâiu trei zile zeamă de carne şi lapte, a 4-a zi o curăţenie (sulfat de sodă 30 gr., luat în două rânduri câte o jumătate odată) în zeamă de carne, sau în apă. După această curăţenie i se va da în zilele următoare hrana obişnuită. Femeia va sta într'o poziţie orizontală, făcând mici mişcări laterale din când în când. In jurul lehuzei se va păstra linişte, ocolind tot ce ar putea s'o impresioneze, emoţiunile vii, oboseala, conversaţiunile, cetitul, sgomotul, etc. Se va combate constipaţia, făcând în fiecare dimineaţă câte o clizmă (cu apă şi cu glicerină). Lehuza nu va părăsi patul până după 12 zile, când merg toate bine, iar din casă nu va eşi până după 6 săptămâni.

Facială. — V. *Faţă* (Nevralgie facială, Paralizie facială). *Nevralgii* şi *Paralizii.*

Fag (*Fagus silvatica*, fam. fagaceelor). — Coaja de fag se întrebuinţează ca astringent în decocţiune, 50 gr. la un litru. — La *ţară* se despică fagi groşi, se iau fâşiile subţiri de la mijloc, cari învelesc, măduva, se fac ţigări din ele şi se fumează pentru *înăduşeală.* Pentru *negi* se pune cenuşe din lemn de fag în apă şi aceasta se fierbe mai bine de o oră, apoi se spală negii de mai multe ori pe zi. Din scoarţa de fag se fac rotiţe cari se pun pe *buboaie*, după care se leagă într'o cârpă şi se asvârlă în drum.

Fig. 182.—Fag

Fagedenism (gr. *phagedaina*, foame devorantă, lupească). — O rană se zice că este *fagedenică* atunci când. în

loc să meargă spre vindecare, se întinde din ce în ce mai mult; cu toate leacurile ce se întrebuințează, durează timp îndelungat și roade țăsăturile din jurul ei pe întindere mare, atât în suprafață cât și în adâncime. *Tratamentul* local constă în ardere cu fierul roșu și în atingere cu tinctură de iod, băi și spălături antiseptice. Tratamentul *intern* constă în a combate starea generală a bolnavului: regim tonic, repaus, iar dacă bolnavul este *sifilitic* se va institui un tratament *iodomercuric*.

Fagocite, Fagocitoză. — V. *Microbi.*

Făină. — Pentru fabricarea pâinii se întrebuințează de obiceiu făină de grâu, care iese din moară amestecată cu *tărâțe*, pentru care ea trebue *cernută* prin sită. Cernerea nu trebue făcută prin sită prea deasă, căci nu este bine ca făina să fie prea fină, de oarece s'a constatat că târâțele cuprind multe materii nutritive. Din făina ce- ... pe lângă pâine se mai prepară diferite paste alimentare, diferite aluaturi, prăjituri, pesmeți, etc. Făina de secară, de orz, de ovăz, de porumb, este mai puțin nutritivă decât cea de grâu. Diferitele *făine lactate* sunt preparate din lapte concentrat în vid și la o temperatură scăzută, totul redus la un fel de praf mai gros de o culoare alb-gălbue și care diluat cu apă dă un lichid lăptos. Aceste făine nu pot înlocui, după cum se pretinde, laptele de femeie sau de vacă, și prin urmare nu trebuesc întrebuințate decât în cazuri de forță majoră, când n'avem ce face și n'avem ce da copilului să mănânce. In al treilea loc sunt diferite *făine farmaceutice*: de *in*, de *muștar*, de *orez*.

Falange, Falangine, Falangete. — Se numesc astfel oasele degetelor mâinilor și picioarelor. Falangele se articulează cu metacarpienii la mâini și metatarsienii la picioare; falanginele se află între falange și falangete cu cari se articulează.

Falcă (lat. *maxilla*), **maxilar.**—Omul se servește la mestecarea mâncării de *fălci*, și anume de *falca de sus* și de *falca de jos*, numite în termeni științifici *oasele maxilare*. Fălcile sunt formate de două arcuri în cari sunt înfipți dinții și măselele în cuiburile lor numite *alveole*. Falca de jos este formată numai de un singur os, numit *maxilarul inferior*, iar falca de sus este formată de mai multe oase și anume din două oase, *maxilare superioare* (drept și stâng), din oasele *malare* (umerii obrazului), oasele *proprii ale nasului* și oasele *palatine*. Dintre cele două fălci numai una se mișcă, cea din jos. Mai la toți oamenii falca de sus vine ceva mai înainte decât cealaltă, așa că dinții ei cad peste și înaintea celor din jos. Foarte rar se întâmplă contrariu, ceeace dă figurii o înfățișare urîtă. Fălcile sunt organele de căpetenie ale *masticațiunii*, adecă ale actului prin care mestecăm, rupem și sdrobim alimentele, întocmai după cum fac și pietrile de moară când ma-

Fig. 183.—Maxilar inferior

cină grâul sau porumbul. In această lucrare falca de sus stă nemișcată, iar cea de jos se scoboară și se ridică în mod alternativ, mișcându-se în acelaș timp asupra fălcii de sus de dinapoi înainte și puțin în lături. Aceste mișcări sunt făcute cu ajutorul unor mușchi puternici, cari se prind pe deoparte pe oasele capului, iar pe de altă parte pe falca de jos. — Sunt unele boale (spasmele, epilepsia, isteria, meningita, tetanul) în cari bolnavul strânge din fălci, adecă mușchii cari pun în mișcare falca de jos se strâng, se contractă foarte tare, fără voia bolnavului, uneori așa de tare încât este cu neputință de a deschide gura, sau

se deschide foarte puțin. In aceste cazuri bolnavii nu se pot hrăni, nici nu pot lua medicamente prin gură, ci trebue să le introducem toate aceste prin alte căi, prin clistire. Mai sunt și unele boale de gură care împiedecă deschiderea ei și anume o inflamaţiune de gingii cu abces (abubă), greutatea în eșirea dinţilor, o carie dentară, o carie a fălcilor chiar, etc. Atât în aceste cazuri, cât și în celelalte va trebui să tratăm și să vindecăm mai întâiu boala care este pricina acestei neputinţe de a deschide gura, să combatem inflamaţiunea, să deschidem abcesul când este format, să tratăm boala nervoasă, etc. — Se întâmplă uneori că în urma unui căscat prea mare, a unui râs exagerat, a unei căderi pe bărbie, sau în urma unui pumn aplicat de cineva asupra fălcii de jos, să avem *scrintirea* sau *luxațiunea maxilarului inferior*, adecă sărirea din loc a fălcii de jos. Pentru a vindeca această luxaţiune trebue *s'o reducem*, adecă să împingem și să punem la locul ei falca sărită, după cum am arătat la articolul *luxație*.— Mai grav lucru este când se întâmplă vreo *fractură* sau *ruptură* de falcă, mai cu seamă a fălcii de jos, ruptură produsă de o lovitură puternică, de o strivire, de un glonț, etc. Vindecarea se face mai greu căci oasele rupte se dislocă, se depărtează unele de altele la cea mai mică mișcare, așa că ele nu se pot bine fierbe, nu se pot bine lipi. Pentru aceasta bolnavul nu trebue să vorbească nu trebue să mănânce, adecă să mestece, ci se va hrăni în mod artificial. Pentru a micșora inflamaţiunea care poate rezulta din această fractură și mai ales supurațiunea, vom recomanda bolnavului să se spele des în gură cu apă fenicată, boricată, sau oxigenată, etc., iar pentru a înlesni vindecarea osului vom imobiliza falca cu ajutorul unui bandaj sau a unui aparat special, pe care numai doctorul știe cum să-l facă și cum să-l aplice. Astăzi chirurgii cos oasele cele rupte cu fire de argint. — Cei cari lucrează cu fosfor cum se întâmplă în fabricele de chibrituri, adeseori capătă o boală cumplită de fălci, cari se umflă, devin dureroase și se cariază (putrezesc), formând abcese și fistule, etc., (v. *Fosfor*).

Fig. 184.— Cum se suprapun maxilarele

Fălcariță, *trismus*. — Este o boală foarte cunoscută la ţară, din pricină că ea seceră mulţi noi-născuţi. După datele statistice mai vechi rezultă că la o mie de morţi o sută se datoresc fălcariţei ; azi, din fericire, acest număr este mai mic. Se ivește de obiceiu în primele zile după naștere, prin încleștarea *fălcilor*, de unde îi vine și numele, iar copilul se află în neputinţă de a mai suge. Incleștarea fălcilor provine din strângerea sau contracţiunea permanentă a mușchilor, cari pun în mișcare fălcile. Această contracţiune se întinde apoi și la alţi mușchi, la ceafă, la șira spinării și în cele din urmă la toţi mușchii, așa că copilul este ţeapăn peste tot și nu se mai poate îndoi, întocmai ca o scândură. Afară de aceasta bolnavul are și fierbinţeală mare. Fălcarița corespunde cu termenul medical *trismus*, care este un simptom al boalei numită *tetanos*, boală *microbiană* și prin urmare *molipsitoare*. Este de ajuns ca microbul acestei boale să vină în atingere cu o rană, sau cu o sgârietură cât de mică, pentru ca să intre în sânge și omul să capete tetan. Se știe că microbii tetanului se desvoltă și trăiesc în pământ, de unde se depun sub formă de praf pe rufe și pe mâinile moașelor, cari nu se spală nici odată, iar de aci pătrund în sângele copilului prin *rana dela buric* și copilul cât de voinic ar fi fost, în minutul nașterii, moare în câteva zile. Cunoscută fiind cauza acestei boale și împrejurările în cari se capătă, este foarte ușor ca prin măsuri igienice ea să se preîntâmpine și să scăpăm de o moarte sigură atâtea sute și mii de victime. Pentru aceasta trebue înmulţit numărul moașelor cu carte, sau să se înveţe moașele de sat să fie curate, iar femeile să fie oprite de a mai naște copiii pe paie, sau pe pământ. Moașele vechi, cari n'au învățat moșitul la o școală, păstrează foarfecile, sau cuţitul, cu care taie buricul copiilor, sub strașina casei, sau aruncate

într'un colţ sub pat, considerându-le ca spurcate. Astfel aceste obiecte vin în atingere cu pământul, unde se găsesc germenii falcariţei şi aşa duc boala copilului, în momentul când se taie buricul. Patul să fie curat şi acoperit cu rufe curate, iar foarfecile cu cari se taie buricul copilului şi aţa cu care se leagă, să fie bine fierte în apă. In acest mod fălcariţa va dispărea totdeauna dintre cauzele mortalităţii copiilor noi-născuţi.

Falsificaţiuni. — Un lucru se zice că este falsificat atunci când cu voe i s'a adăugat o substanţă care-i micşorează valoarea şi aceasta cu scopul unui câştig neiertat. Untul este falsificat când i se pune cretă, cartofi, făină, zeamă de morcovi. Făina de grâu este falsificată când se amestecă cu făină de mazăre, de linte, etc. Pentru a constata falsificaţiunile, mai ales ale substanţelor alimentare, toate oraşele mari au înfiinţat laboratoare speciale unde se face analiza lor exactă. Orice falsificaţiune făcută intenţionat este pedepsită de lege, mai ales că multe falsificaţiuni sunt periculoase pentru sănătate. Se falsifică *laptele*, în care se pune apă, scrobeală, fiertură de orez, de orz, de tărâţe, etc. ;— *untul* cu apă, zăr, sare, feculă de cartofi, cretă, făină, lapte concentrat, brânză, grăsime de viţel, şofran, zeamă de morcovi, flori de filimică ; — *cafeaua* cu bob, grâu, ovăz, făină prăjită, caramel, melasă, cicoare, etc. ; — *bomboanele* cu săruri de arsenic, cupru, mercur, plumb ; — *ciocolata* cu scrobeală, feculă de cartofi, gumă, untdelemn, migdale, gălbenuş de ou, grăsime de viţel, de miel, de porc, migdale prăjite, etc. ;—*cârnăţăria* cu carne stricată, cu carne de cal şi de alte animale, cari de obiceiu nu se mănâncă ; — *rachiul* cu apă, spirt de bucate, zahăr, melasă, caramel, ceaiu, teiu, piper, ardei, gherghină, laur-ceras, vitriol, amoniac, piatră acră, etc. ; — *oţetul* cu apă, vitriol, apă tare, muştar, piper, ardei, zahăr, melasă, caramel.

Familiare (boli). — Sunt boli cari ating, fără a-şi schimba înfăţişarea, mai mulţi urmaşi, sau mai multe generaţii succesive ale *aceleiaşi familii*. Incep aproape la aceiaşi vârstă, adesea la copiii de acelaşi sex. Boli familiare sunt : *hemofilia*, anumite forme de *diabet*, bolile de *piele* şi *mai ales* bolile de *nervi*.

Fapt, *dat*, *făcătură*. — In popor se dau aceste numiri unei boale produsă din pricina farmecelor făcute de femei. Această boală se arată sub forma unor erupţii care se ivesc pe faţă şi pe mâini în număr foarte mare.

Fard, *dres*, *rumineală*, *suliman*. — Atât la ţară cât şi la oraşe dresurile, sau sulimanurile, au ajuns la modă şi se întrebuinţează pe scară întinsă cu scopul de a ascunde sbârciturile şi diferitele pete ale pielei, de a colora pielea în roşu sau alb. Rumenelile făcute cu *carmin*, sau cu *cartam* nu sunt periculoase, tot aşa şi dresurile albe preparate cu bismut, oxid de zinc, amidon curat (scrobeală), făină de orez curată, de cretă (tibişir) nu sunt vătămătoare sănătăţii şi se pot întrebuinţa fără frică. Cele mai multe sulimanuri însă sunt făcute din substanţe *otrăvitoare* şi otrava pătrunde prin piele în sânge producând boale foarte grave, cari de multe ori se arată târziu şi cari se vindecă cu atât mai greu, cu cât otrava a fost aplicată pe faţă un timp mai îndelungat. Cele mai primejdioase dresuri sunt cele cari cuprind plumb şi argint viu. Ele se prepară mai ales cu *carbonat de plumb* (ştubet, ceruză) în formă de pudră, de alifie, sau pomadă şi cu argint viu (mercur) tratat cu apă tare şi amestecat cu biclorur de mercur (sublimat corosiv, sau săricică). Multe dresuri din străinătate şi destul de scumpe conţin plumb, care strică obrazul, sbârcesc pielea dându-i o culoare albăstruie, apoi ele atacă şi sistemul nervos, producând de mai multe ori paralizii. Cele de argint viu strică dinţii produc miros urît în gură şi distrug sângele. Din acestea rezultă că sulimanurile în cele mai multe cazuri sunt periculoase, producând boale grave şi de multe ori mortale.

Fard. — Substanţă folosită pentru corectarea estetică a defectelor de culoare şi conformaţie ale figurii. După consistenţă deosebim farduri uscate, lichide şi grase ; după culoare cele mai obişnuite farduri sunt : albe, roşii, negre şi albastre. Fardurile uscate se

apropie mai multe de pudrele obișnuite de toaletă, sunt însă mai aderente și se prezintă sub forma compactă. Fardurile lichide se prepară din pudre amestecate cu apă, apă de trandafiri, glicerină și alte substanțe. — Fardurile grase au la bază lanolină, vaselină, ceară și alți corpi grași, amestecați cu materii care albesc puternic, oxidul de zinc sau oxidul de bismut. — Fardurile colorate se prepară cu diferite materii colorante și se folosesc pentru a restabili, sau a accentua, diferite umbre ale figurii, necesare expresivității.

Fardarea. — Prin fardare înțelegem aplicarea fardurilor, cu scopul de a da tenului coloritul dorit și chiar o frăgezime aparentă. Tehnica fardării nu e ușoară. Din cauza lipsei de îndemânare se fac greșeli care pot transforma o figură acceptabilă într'o mască ridicolă. Fardarea de zi diferă de cea de seară; în casă fardul este altfel decât pe stradă. La lumină artificială regiunile fardate cu alb devin mai aparante și mai proeminente; deaceea o față lată, cu pomeții bombați, se va retușa cu roșu, ca dealtfel orice figură pudrată prea alb. Roșul are de scop să înviorեze figura; în același timp el face mai puțin vizibile părțile pe care se aplică, cu excepția buzelor.

Faringe. — V. *Gât.*

Fașa lui Esmarch. — Este făcută din gumi-elastic, sau din cauciuc și slujește la oprirea curgerii de sânge (vezi *Emoragie*).

Fașe. — V. *Feși.*

Fasole, *făsui, păsule.* — La noi se cultivă foarte mult pentru trebuințele culinare, pentru hrană. Fasolea, întocmai ca și lintea, mazărea, bobul, este foarte bogată în principii nutritive, atât azotate (legumină) cât și neazotate (amil); conține fier de două ori mai mult decât carnea. Fasolea uscată conține 25% substanțe azotate, 55% substanțe neazotate, 2,80% grăsime, 2,90% celuloză, 3,20% săruri, 9,90% apă. Din acestea se vede că fasolea e tot așa de hrănitoare ca și carnea dacă o gătim cu grăsime, de aceea ea și toate celelalte leguminoase (lintea, mazărea, bobul) se pot numi cu drept cuvânt: *carne vegetală* și omul poate trăi foarte bine cu ele, fără să mai aibă trebuință să mănânce carne animală. Leguminoasele însă nu se mistue așa de ușor ca cerealele și carnea, din care pricină produc oboseli, dilatație de stomac, diaree, gaze intestinale. Pentru ca să înlăturăm întru câtva acest cusur este bine să curățim boabele de coji, căci cojile nu sunt topite de sucurile digestive și nu se mistuie; astfel putem mânca mai des fasole sleită, mazăre bătută, linte sdrobită, toate curățite bine de coji. Ori cum le-am prepara este bine ca cei ce sufăr de stomac, de dispepsie (mistuire grea), să nu le mănânce, de asemenea și cei ce sufăr de obezitate (grăsime prea mare) sau de diabet (boală de zahăr), căci amidonul lor se transformă în zahăr. — In *medicină poporală* se întrebuințează fasolea în contra frigurilor: se bea câte o lingură de masă de zeamă rece în ziua când îl prinde frigurile. Boabele de fasole arse în foc, sau prăjite de o mașină curată până ce se ard ca cele de cafea, se pisează, se amestecă cu unt sau cu groștior și se unge pe obraz la *bube dulci.* Boabele de fasole albe fierte și făcălite se pun la *degerătură;* uscate se pun pe o cârpă și se leagă la cap pentru durere de cap și scurgere de sânge. Boabe de fasole albe fierte la un loc cu 2—3 rădăcini de pătrunjel și o mână de făină de secară, până se fac aluat, se pun pe pântece la femeile ce sufăr de durere de *matcă* în urma facerii.

Făt, *foetus.* — In timpul dela fecundare și până la naștere, oul poartă numele de *embrion.* De regulă prin cu-

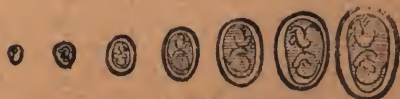

Fig. 185. — Desvoltarea embrionului de om dela fecundare până la luna 5-a

vântul embrion, la om, se înțelege oul de la fecundare până pe la luna a 4-a, iar de la această dată până la naștere poartă numele de *făt.* In tot timpul cât stă în uter fătul trece printr'o mulțime de modificări, până să ajungă la forma și mărimea pe care le are la naștere. El este legat de uterul mamei printr'un mănunchiu de vase de sânge,

prin care se hrăneşte, căci din sângele mamei se hrăneşte fătul până în ziua când s'a născut. Este învelit, în uter, de lichidul numit *amnios*, care-l apără de loviturile cari l'ar atinge din afară. Timpul cât trebue să stea fătul în uter variază între 265—270 de zile, la care dată el este expulsat (dat afară) din uter, adecă s'a născut. Data de mai sus se socoteşte dela ultimul raport sexual.

Fig. 186.- Poziţia fătului în uter

Faţă (lat. *facies*). — Partea de dinainte a capului şi care se află dedesuptul şi înaintea craniului se numeşte *faţă*. Ea se mărgineşte în sus prin linia de împlantare a părului, în lături de urechi şi în jos de marginea

Fig. 187. — Aceiaşi figură ca la 186 mărită

inferioară a fălcii de jos. Faţa se împarte în mai multe regiuni, şi anume : *frunte*, *tâmplă*, *pleoape*, *pomete* sau *pomeţi* (umerii obrazilor), *obrazi*, *buze*, *bărbie*. Afară de aceste regiuni, faţa are mai multe cavităţi : *gură*, *nas*, *ochi* şi *urechi*. — Faţa este expusă la tot felul de necurăţenii, cari se depun pe ea din aer şi prin mijlocirea mâinilor. Pentru aceasta ea trebue spălată des, dacă nu voim să suferim de *furnicele*, de *serpengea*, de *abcese* la faţă, cari sunt foarte dureroase şi de multe ori primejdioase, prin faptul că în apropiere se află ochii şi creerii şi se pot ivi complicaţiuni grave, uneori chiar mortale. — Faţa mai este expusă la diferite *răniri* (plăgi) prin înţepătură, tăietură sau prin armă de foc şi la *arsuri* (combustiuni). Toate acestea nu numai că pot primejdui vieaţa, dar adeseori lasă în urma lor *cicatrice* urâte, cari de multe ori împiedecă câte un organ de a-şi îndeplini slujba, astfel : pleoapele nu se mai pot apropia între ele, rămânând vecinic deschise, sau se lipesc între ele şi ochiul nu se mai poate deschide, ori o nare se lipeşte de vârful nasului şi se astupă aşa că aerul nu mai poate pătrunde prin ea. Pentru a preîntâmpina toate acestea este bine ca ori ce rănire sau arsură să se caute din vreme şi cu multă băgare de seamă. — O boală foarte supărătoare şi de multe ori periculoasă este *brânca*, sau *erizipelul ;* apoi la faţă mai avem a face cu *bubele dulci*, sau *eczema* şi cu alte boale de piele sau *dartre*. La bărbaţi barba cu mustăţile pot fi pricina iritaţiunilor de piele şi a unor boale lipicioase, sau contagioase. Uneori se întâmplă să simţim o jumătate a feţii amorţită, fără s'o mai putem mişca, fără să mai putem închide ochiul din partea cu gura strâmbă şi în neputinţă de a mai fluera, cu greutate la vorbire, semne cari ne sluţesc figura şi din care pricină poporul îi şi zice la această boală *pocitanie*, iar noi, doctorii, o numim *paralizie*. Această paralizie se poate vindeca în 20—30 de zile, cu vezicători, puse la tâmple, sau după urechi, cu electricitate şi cu duşuri. Când însă această paralizie vine dintr'o boală de creeri ori din cauza sifilisului la creer), ea este mai greu de vindecat şi de multe ori rămâne aşa pentru totdeauna. — Multă lume sufere de dureri, sau *nevralgii*, ale feţei provenite în urma unei răceli, sau a unei măsele stricate.

Favă. — V. *Bob.*

Favus. — V. *Tinea.*

Febră (lat. *febris,* dela *fervere,* a fierbe; grec. *pyretos,* dela *pyr,* foc), *căldură, fierbinţeală.* — Prin cuvântul *febră* se înţelege o stare de boală în care *căldura* (temperatura) corpului este mai ridicată decât în stare de sănătate (care variează între 36½ şi 37⁰), *inima* bate mai iute şi prin urmare *pulsul* este mai grăbit, *respiraţiunea* este mai deasă şi omul are o *indispoziţie generală.* Afară de acestea bolnavul cu febră mai are uneori durere de cap, sete mare şi năduşeală multă, alteori însă sudoarea lipseşte şi pielea este uscată. Adeseori omul mai are fiori, greaţă, vărsături la începutul febrei, mai târziu aiurare (delir), convulsiuni ori numai trăsărituri, sau, din contră, bolnavul se găseşte într'o stare de prostraţie adâncă (zace dus). Căldura sau *temperatura* corpului în febră începe cu 38⁰, urcându-se până la 38½ în cazurile *uşoare,* până la 39½ în cele *grave* şi până la 41⁰ în cele *foarte grave;* după 41⁰ omul mai întotdeauna *moare.* S'a observat însă ca maximum şi 43⁰, dar aceasta foarte rar. Temperatura se constată cu *termometrul* (vezi acest cuvânt) cu *maximă,* care se pune în subsuoară la oamenii mari şi în şezut la copii. Este de ajuns să se ia temperatura de două ori pe zi, dimineaţa între orele 7—8, iar seara între 5—6. In frigurile palustre este bine să se ia şi la amiază (12—1). — In stare normală *pulsul* bate de 60 până la 70 de ori pe minut, în febră el poate bate de 80—100 de ori în cazurile uşoare, de 100—140 de ori în cele grave şi de 140—160 ori în cele foarte grave. — Omul *respiră* pe minut cam de 16 ori, în stare de febră el va respira de 20, 30, 40 de ori şi uneori şi mai des. Când febra se însoţeşte de vreo boală de piept numărul respiraţiunilor pe minut creşte cu atât mai mult cu cât partea de plămâni care nu funcţionează este mai mare.—*Udul* (urina) în febră este mai mare, roşu de oarece arderile în organism se fac în măsură mai mare. Din cauza acestor arderi omul slăbeşte, căci elementele organice arse mai repede decât în stare de sănătate nu pot fi înlocuite în deajuns printr'o hrană neîndestulătoare. — Afară de aceste semne cari de obiceiu se văd în orice febră, mai sunt unele semne simţite sau văzute de bolnav ori numai de doctor, cum sunt: diferite erupţiuni, diferite nevralgii, urdinare, turburări de plămâni sau de stomac, etc. şi cari semne ne pun pe cale de a cunoaşte boala la care ţine febra. — Febra poate avea un mers *regulat* sau *neregulat:* în cazul dintâiu ea se ridică din ce în ce până la un grad oarecare, apoi stă pe loc câtva timp, după aceea scade repede sau puţin câte puţin. In febrele ordinare (*remitente*), temperatura care este foarte mare seara scade spre dimineaţă în mod simţitor, de multe ori până la gradul normal. In febrele *intermitente,* temperatura cea mai mare se produce de obiceiu dimineaţa. Febrele *continue* au dimineaţa temperatura ceva mai mică decât seara, cum este de exemplu febra tifoidă. In aceste febre continue nu sunt *accese* cum se văd în febrele *intermitente* (frigurile palustre) şi ele însoţesc un număr mare de boale. Astfel în febrele *eruptive* (pojar, scarlatină, vărsat, etc.) febra ţine cam opt zile şi însoţeşte o erupţiune de pete sau bube pe piele; în febra tifoidă ea durează 3 până la 6 săptămâni şi se însoţeşte de o slăbiciune din ce în ce mai mare. In aprinderile sau *inflamaţiunile acute,* cum sunt: pneumonia, reumatismul articular acut, etc. febra durează cât şi boala, terminându-se deodată, în mod brusc, sau încetul cu încetul. — Urmările febrei sunt în raport cu durata ei. Ea poate fi aşa de mare, aşa de intensă, încât poate să omoare omul în câteva zile. Din fericire aceste cazuri sunt mai rare, dar un lucru este constant şi anume: cu cât febra durează mai mult cu atât bolnavul slăbeşte mai tare. — *Tratament.* Pentru a combate febra trebue ca bolnavul să şadă în pat, într'o cameră bine aerată, cu temperatură potrivită şi o lumină dulce. Va lua băuturi răcoritoare mai des şi în cantitate mică cum sunt: apă, limonadă, lapte simplu sau tăiat cu apă sau ceaiu slab, etc. I se vor face fricţiuni pe corp cu apă cu oţet, cu oţet de trandafir, la cap se vor pune cârpe udate în apă rece şi stoarse şi la trebuinţă se vor da lea-

curi *febrifuge:* chinină, antipirină, criogenină, aspirină, etc. — *Febră* sau *friguri de lapte.* Uneori se întâmplă că la 3 sau 4 zile după naștere, odată cu venirea laptelui, lehuza să aibă fiori urmate de căldură (39^0) și nădușeală, cu grăbirea pulsului (100), sete vie, lipsă de poftă de mâncare, greutate la cap. Toate aceste semne dispar după 24 ore. Pentru aceasta este de ajuns un purgativ (ol. de ricin), odihnă, dietă (numai lapte) și oarecari băuturi răcoritoare. Copilului i-se va da să sugă la intervale regulate, afară numai de cazul când mama nu vrea, sau nu poate să dea lapte. — *Febră larvată.* Febră mascată, deghizată, una din formele febrei intermitente (v. *Paludism*). — *Febră malignă.* Formă gravă de febră. — *Febră pernicioasă.* Forma cea mai gravă a febrei intermitente, palustre. *Febră tifoidă, friguri tifoide.* (vezi *Tifoidă*). — *Febră urinoasă.* Febră care se observă în boalele uretrei, sau ale beșicei și uneori în urma sondajului. — *Febră galbenă,* vezi *Galbenă* (Febră). (Caută și la *Temperatură*).

Febră gastrică. — Caută la *Stomac.*

Febră mucoasă. — Caută la *Tifoidă* (Febră).

Febră puerperală. — V. *Puerperală.*

Febrifuge. — Medicamente cari se dau în contra frigurilor, în contra febrei (v. *Antipirină, Chinchină, Chinină, Arsenic, Cafea, Febră*).

Fecale. — Se numesc astfel materiile cari nu se pot absorbi prin mistuire, rămășițele digestiunii, cari după ce au trecut prin mațe se adună în partea de jos a mațului gros (*rectum*), pentru a fi date afară prin șezut (*anus*) la intervale mai mult sau mai puțin regulate (v. *Defecațiune*). Materiile fecale prezintă caractere speciale în boalele de mațe, de ficat (icter), în coleră, în dizenterie, în febra tifoidă. Ele de obiceiu sunt de coloare închisă, sau chiar neagră, cenușie sau albuie (alimentațiune cu lapte), verzuie (legume verzi), neagră (fier), gălbuie (revent).

Fecaloide. — Se numesc astfel materiile date afară prin gură, vărsate, cari au aparența sau mirosul materiilor fecale. Materiile fecaloide de obiceiu au trecut din stomac în intestine, de unde s'au întors înapoi și au fost date afară prin vărsături (v. *Ernie, Intestin, Peritonită*).

Fecule, feculente. — Fecula este o materie identică cu amilul sau amidonul. și se găsește în grăunțele, fructele, tulpinele și rădăcinele unui mare număr de vegetale. Ea se prezintă sub forma unei substanțe albe, fără miros, fără gust și care nu se topește în apă. Alimentele cari cuprind feculă se numesc *feculente.* Cea mai răspândită feculă alimentară este cea de *cartofi.* Fecula se scoate din mai multe legume: *fasole, mazăre, bob, linte,* din *castane, ghindă* de *stejar,* grăunțele cerealelor etc. Toate feculele, sau materiile feculente sub influența salivei din gură se transformă în *zahăr.* Transformarea aceasta constitue digestiunea sau mistuirea alimentelor, care se face în gură și se continuă în stomac. In stare de zahăr aceste alimente trec în sânge și joacă un rol în alimentațiune (v. *Alimente*). Prin urmare aceste materii feculente nu sunt bune pentru cei ce sufăr de *diabet,* de *obezitate.* Alimentele feculente sunt foarte hrănitoare, dar sunt cam greu de mistuit; în special fasolea, mazărea, lintea produc gaze multe în stomac și mațe din cauza pelițelor de pe boabe cari se mistue foarte greu, din care pricină ele nu sunt bune pentru cei ce sufăr de stomac și mațe (*dispepsie*). Este bine ca acestea să se mănânce sub formă de *pirea* (fasole sleită, mazăre bătută). In general se recomandă feculentele la oamenii sănătoși cari au trebuință de a se îngrășa.

Fecundația. — Faza reproducerei constituită prin fuziunea celor 2 elemente sexuale: *spermatozoidul* (elementul bărbătesc) și *ovulul* (elementul femenin). Rezultatul este *oul,* origina unei ființe nouă. *Sperma* conține cam 60.000 de spermatozoizi pe mmc. Unul singur ajunge ca să se facă fecundația. Acesta, după ce a stat un timp oarecare în vagin și gâtul mitrei, se suie în interiorul mitrei până ajunge la trompă unde, în mod general, întâlnește un ovul pe care-l fecundează. Femeia este gata de fecundat dela începutul menstruației până la începutul *menopauzei* (vârsta când i se opresc regulele, menstruația).

Fecundația artificială. — Injectarea

cu ajutorul unor aparate și manopere speciale a lichidului sexual bărbătesc în uterul unei femei, când fecundația naturală nu se poate face din diferite motive (conformația proastă a organelor genitale).

Felix. — In jud. Bihor. Stațiune balneară înconjurată de păduri frumoase, la 8 klm. de Oradea. Ape termale (49°C) bune pentru căutarea reumatismelor, boalelor de nervi, anemii, boli de ficat, boli de femei.

Femur. — Os lung, pereche, care formează scheletul coapsei (vezi fig. Capătul de sus formează cu basinul, articulația șoldului, *coxo-femorală* (vezi acest cuvânt), capătul de jos, cu tibia și rotula formează încheietura (articulația) genunchiului.

Fenacetină sau **Fenedină**. — Este o pulbere albă, fără miros, fără gust, care lucrează ca antitermic și antinevralgic (taie căldura și durerea). Se dă în praf, în buline sau în pilule în doză de 25—30 ctgr. repetate de mai multe ori pe zi, sau 50 ctgr. până la 1 gr. și jumătate odată.

Fenat de sodă. — Dezinfectant, antiparazitar, antiemoragic. Se întrebuințează pe *dinafară* sub formă de alifie (1 la 10) sau în soluțiune (10 la 100).

Fenic (Acid), *fenol, acid carbolic*.— Acidul fenic *brut* este un lichid negricios, cu miros tare, prea puțin solubil în apă. Acidul fenic *cristalizat* este de mai multe feluri : *fenol absolut* sub formă de cristale mici albe, solubil în apă în 16 părți, foarte solubil în alcool, eter, glicerină, miroasă foarte puțin, este foarte curat, anhidru ; *fenol ca zăpada* (omătos), foarte solubil și în apă ; *fenol cristalizat ordinar* sub formă de ace lungi, incolore sau roșietice, solubil în 20 părți apă rece, foarte solubil în alcool. *Fenolul lichid* este un amestec de 90 părți acid fenic și 10 alcool, solubil în 18 părți apă. In combinațiune cu camforul dă *fenol camforat*. Acidul fenic este *toxic ;* el este antiseptic, antiputrid, antipiretic, caustic și bun în contra boalelor de piele. Pe *dinăuntru* acidul fenic se dă în doză de 10—50 ctgr. sub formă de sirop sau limonadă, sau în *injecțiuni* pe sub piele. Pe *dinafară*, sub formă de apă fenicată (2 la 100 sau 5 la 100), vaselină sau uleiu fenicat (1 la 100), oțet fenicat (1 la 100), tifon fenicat. — *Otrăvirea* cu acid fenic are următoarele semne : arsură vie dela gură până la stomac, căptușala (mucoasa) buzelor și a gurii este albă și tare, pielea rece și vâscoasă, buzele, pleoapele și urechile livide, pupilele contractate, urina închisă, neagră, uneori suprimată, insensibilitate, comă, nici o mișcare reflexă, respirația slabă și repede, moarte. — *Tratament*. Sulfat de magnezie și sulfat de sodă în doză de 30 gr. în 750 gr. apă caldă (sulfatele solubile formează în sânge sulfofenate cari nu sunt otrăvicioase). Vomitive : ipeca, apomorfina, spălarea stomacului cu sulfat de magnezie, cu sulfat de sodă, sau cu sulfat de calciu, și disolvat într'o mare cantitate de apă călduță, până ce nu se mai simte mirosul acidului. Se va lăsa stomacul plin cu soluțiune pentru ca s'o poată absorbi. Se va da apă albuminoasă în cantitate mare. Aplicațiuni calde la picioare și mâini, fricțiuni, injecțiuni sub piele cu un miligram de sulfat de atropină. Inhalațiuni de nitrit de amil, de oxigen. In cazurile disperate lăsare de sânge din vine, sau transfuziune.

Fenilamină. — V. *Anilină*.

Fenol. — V. *Fenic* (Acid).

Fenolftaleină. — V. *Purgen*.

Fenolsalil. — Este un amestec lichid de mai mulți agenți antiseptici prezentând o putere microbicidă foarte mare. Formula acestui amestec este : fenol cristalizat 9 gr., acid salicilic 1 gr., acid lactic 2 gr., mentol 10 ctgr., esență de eucalipt 50 ctgr. Fenolsalilul se întrebuințează foarte rar curat (caustic), ci mai adeseori în soluțiune în apă, de 1—4 la 100, glicerină sau alcool. Se întrebuințează mai cu seamă ca apă de gură (10 picături într'o jumătate de păhar de apă călduță), sau în gargarisme (1 la 100 apă și 5 glicerină) sau ca colutoriu (1 p. la 5 glicerină), în injecțiuni vaginale (5—10 la 1000), în infecțiunile genitale, sau pentru trebuințele obstetricale.

Ferigă, *feligă, ferică, ferigea, năvalnic, spata dracului*, (*Aspidium filix mas*, fam. polipodiaceelor). — Plantă erbacee care crește prin locuri umede și umbroase din păduri (Iulie—Au-

gust). Este cel mai bun medicament în contra *panglicii* (teniei). Se întrebuinţează rădăcina în praf, 2 până la 4 grame, sau fiartă în apă, mai bun însă este *extractul eterat* de filix mas, 2—4 gr. la copii, 4—8 gr. la adulţi, în capsule gelatinoase, sau într'o poţiune (băutură), mascându-i gustul cu câteva picături de zeamă de portocale, sau de lămâie sau cu sirop de smeură ori de izmă. La 2—3 ore după ce s'a luat medicamentul este bine ca suferindul să ia ol. de ricin pentru a grăbi efectul. Se dă şi asociat cu calomel, şi anume pentru adult: extr. eter. filix mas 6—8 gr., calomel 1 gr., în 6—8 capsule gelatinoase, luându-se câte o capsulă din 10 în 10 minute; sau în poţiunea următoare: extr. eter. fil. mas. 6—8 gr., calomel, 1 gr., apă şi

Fig. 188. Ferigă

Fig. 189. Feriguţă

sirop gumos, câte 25 gr.; să se bea toată dintr'odată. In ziua în care se ia acest medicament, din cauza calomelului, bolnavul nu va mânca nimic sărat, ci numai 2 litri de lapte dulce.— La *ţară* se scoate rădăcina de ferigă toamna, se spală, se păstrează în locuri uscate şi din ea se ia cam 30 *gr.*, se pisează mărunţel, se amestecă cu miere, făcându-se un fel de magiun, care se ia dimineaţa pe nemâncate de cei ce sufăr de *panglică*. Tot astfel se întrebuinţează şi fiertura (decoctul). Rădăcina pisată se bea cu vin pentru durere de inimă.

Fermentaţiune (lat. *fermentatio*, dela *fervere*, a fierbe, a clocoti), *fierbere*, *dospire*. — Prin cuvântul *fermentaţiune* se înţelege descompunerea unei substanţe sub influenţa unui *ferment* (*aluat* sau *drojdii*, *drojdii de bere*, *maia*, *plămădeală*), sau a unor condiţiuni de aeraţiune şi de temperatură prielnice dezvoltării *microbilor zimogeni*, cari dau naştere la diferite fermentaţiuni. Astfel, pasta făcută din făină de grâu şi din apă, dacă îi punem aluat sau drojdii, începe să fermenteze, să dospească şi, mulţumită acestei dospiri, *pâinea se umflă*, devine uşoară şi se mistuie cu înleznire. — Dacă într'un amestec de hameiu, orz încolţit şi apă punem drojdie, lichidul începe să se mişte, să clocotească, să facă spumă, să degajeze gaze şi să se înclăzească, într'un cuvânt să *fermenteze*, producând *berea*, care este un lichid fermentat. — In alte împrejurări fermentul ia naştere în lichidul expus la aer, cum se întâmplă cu *mustul* din struguri, care fiind în condiţiuni favorabile de temperatură începe să *fiarbă* în clocote şi aceasta din pricină că zahărul din must se transformă în alcool producând *vinul*, care este un lichid fermentat şi alcoolic. Acelaşi lucru se întâmplă cu vinul făcut din mere (cidru) şi din pere, în care mustul acestor poame, prin fermentaţie, s'a transformat în vin prin schimbarea zahărului în alcool. — Vinul la rândul său fiind expus câtva timp la aer se schimbă în *oţet*, mulţumită microbilor sau bacteriilor zimogene (*bacillus aceti*), cari formează la suprafaţa vinului care se oţeteşte o peliţă mucegăită, care nu este altceva decât o mare cultură microbiană, care joacă rolul de ferment şi transformă alcoolul subţiat cu apă în *acid acetic*. — *Laptele* expus la aer se strică, se corăseşte, din cauză că zahărul se schimbă în *acid lactic* mulţumită unor bacterii speciale (*bacillus lacticus*), cari joacă rolul de ferment.— In fermentaţiunea *butirică* este o bacterie (*bacillus butyricus*), care transformă zahărul, celuloza, materiile amilacee în acid butiric. Astfel se explică digestiunea animalelor erbivore, în sotmacul cărora se află foarte mulţi

Fig. 190.—Fermentul acetic

microbi butirici, cari topesc celuloza pe care sucurile stomacului nu ar putea-o ataca. Aceşti microbi fac să se *topească* cânepa, dizolvând celuloza şi izolând astfel firele acestei plante. — Braga, chefirul şi varza acră de asemenea se datoresc unor bacterii sau microbi zimogeni. — *Fermentul nitric*, care schimbă amoniacul mai întâiu în nitrite şi apoi în nitrate. Acest ferment nitric, care este constituit de nişte bacterii speciale, face ca azotul să fie asimilabil, să reintre în ciclul vital şi plantele să trăiască; el face ca azotul să poată trece din regnul neorganic, în cel organic, întreţinând astfel vieaţa pe pământ. — Mai toate fermentaţiunile fac să se degajeze acid carbonic, care este un gaz ce produce *asfixie* când se află în cantitate prea mare în aerul pe care îl respirăm. Astfel este foarte primejdios să stea cineva în locul unde fierbe vinul sau fermentează berea şi de aceea trebue ca acele locuri să fie în totdeauna bine ventilate. Pentru mai bune lămuriri privitoare la fermenetaţiune să se caute la: *Bere*, *Oţet*, *Pâine*, *Vin*.

Feşi (lat. *fascia*). — O bucată de pânză îngustă şi lungă care se învârteşte sau se strânge în formă de sul, se numeşte *faşe*. Feşile se pot face din tot felul de pânză, din tifon, din lână, flanelă, sau din cauciuc, pentru bandaj compresiv. Lungimea ca şi lăţimea variază după trebuinţă, astfel pentru degete o faşe va fi lungă până la 1 metru şi lată de 2—3 cm., pentru membre (mâini şi picioare) lungimea va fi de 1 metru până la 5—6 metri, iar lăţimea de 5—7 cm. Pentru a strânge o faşe începem cu un capăt pe care îl îndoim asupra lui însuşi de mai multe ori, apoi luăm micul sul cu mâna stângă, degetul mare ţinându-l pe deasupra şi arătătorul pe de desupt, iar celelalte 3 degete tot pe dedesubt îl susţin. Mâna dreaptă trage asupra părţii libere a feşei ca s'o întindă, pe câtă vreme cea stângă continuă a o îndoi potrivit. Când am strâns întreagă faşa, o fixăm cu un ac cu gămălie ca să nu se desfacă până la întrebuinţare. Uneori o faşe se strânge pe la amândouă capetele aşa că avem 2 suluri. Curăţirea feşilor se face astfel: se fierb în apă un sfert de ceas, apoi se spală şi se trec prin leşie în clocote (cu sodă şi săpun), după care se mai dau prin apă curată, se usucă şi se strâng în formă de sul.

Fig. 191.—Cum se strânge faşa

Fete tinere. — La etatea de 13—14 ani, organismul fetiţei, trece printr'o revoluţiune, sau mai bine zis printr'o evoluţiune organică ce o deosebeşte din punctul de vedere igienic şi medical de băiat. Fata pe lângă cheltuelile cerute de creşterea sa mai trebue să îndestuleze şi cheltuiala produsă de *pierderea lunară* a unei părţi din propria ei substanţă, de *menstruaţie*, sau *regule*. Această evoluţie se face uneori fără nici o sdruncinare, de multe ori însă ea se îndeplineşte cu greutate şi aducând oarecare prejudicii sănătăţii fetei. In acest timp sângele devine mai sărac dacă o igienă bine regulată nu repară pierderile ce el le încearcă, mai întâiu fiindcă el curge dintr'un organizm nepregătit bine pentru acest *deficit lunar*, apoi fiindcă turburările apetitului şi ale mistuirii fac ca el să primească materiale cari îl repară în mod neîndestulător. Pe de altă parte sistemul nervos, care joacă un rol mare în această îngrămădire de sânge într'un anumit punct al corpului, stă fără încetare treaz şi primeşte o excitaţie care, dacă nu este calmată în fiecare lună prin uşurarea aşteptată, se transformă în iritaţie cu adevărat bolnăvicioasă, care poate duce la isterie. Aşa dar punctul de căpetenie al igienei fetei tinere este să facem ca sângele ei să fie întreţinut în bune condiţiuni, ca el să-şi urmeze cu ascultare cursul care-i este desemnat, ca sistemul ei nervos să nu-şi ia nici odată o preponderenţă de care poate uşor abuza. Prima condiţiune de succes este o hrană bună, substanţială, constând mai cu seamă din ouă, peşte, carne. A doua condiţiune este ca fata să facă *exerciţii* sau *gimnastică* în mod îndestulător, să se mişte, să facă plim-

bări pe jos, mai bine decât în trăsură, cel puţin două ceasuri pe zi să facă exerciţii de gimnastică apropiate sexului ei. Afară de acestea, puţină idroterapie este foarte folositoare; în lipsă de duşuri reci poate să facă spălături cu apă rece. *Somnul* trebue să fie de 7—8 ore şi pe cât se poate fetele să se culce mai devreme pentru ca să se scoale mai de dimineaţă. Somnul de noapte este cu mult mai bun decât cel de ziuă. Pentru fetele de oraş se recomandă ca cel puţin două luni de vară să le *petreacă la ţară*, unde pot să-şi facă o bună provizie de aer şi de lumină. Cât despte *îmbrăcăminte* vom aminti că ea trebue să fie astfel făcută ca să asigure cea mai mare libertate creşterii şi mişcărilor corpului, să nu producă nici un fel de strângere asupra corpului.

Fibrom (dela *fibră* şi terminaţiunea *om*, care înseamnează tumoră, bolfă, umflătură). — Sub acest nume se înţeleg toate bolfele sau umflăturile formate de ţesut *fibros*, adecă dintr'o substanţă fasciculată cu celule plazmatice anastomozate unele cu altele, cari au nucleu şi o masă de protoplazmă. Fibromul este o tumoră tare la pipăit, bine limitată, care se poate mişca sub piele, rotundă sau lobulată, uneori foarte voluminoasă şi care poate fi uşor scoasă (enucleată). Fibromul face parte din tumorile zise *benigne*, adecă cele cari nu strică sângele.

Fibromiom. — Un fibrom care conţine şi fibre musculare netede, se întâlneşte adeseori la mitră (uter).

Ficat, *maiu* (lat. *jecur*, grec. *hepar*). — Este un organ foarte mare având o greutate de 1500 până la 2000 gr. şi o formă ovoidă. Ficatul se află în pântece, în partea dreaptă, sub coaste ocupând tot ipocondrul drept şi întinzându-se în epigastru pe dinaintea unei părţi a stomacului. El este acoperit de diafragm, care îl desparte de plămânul din dreapta. Faţa lui superioară este bulbucată, netedă şi împărţită printr'un şanţ în două părţi, doi *lobi*, (drept şi stâng); faţa inferioară este concavă şi prezintă două şanţuri laterale reunite printr'un şanţ transversal *hilul* ficatului. Pe această faţă se vede: *vena portă*, care duce în icat sângele negru încărcat cu productele digestiunii (mistuirii) ce se face în maţe. Vena portă se împarte într'o mulţime de ramuri şi rămurele în interiorul ficatului; *vena cavă inferioară* în care vine să se verse *vena supraepatică*, formată din reunirea tuturor capilarelor venei porte; *artera epatică*, ce aduce în ficat sânge roşu; *vezicula biliară* (beşica fierei); — *canalul coledoc*, care este format din unirea *canalului epatic*, ce aduce fierea deadreptul din ficat şi din *canalul cistic* care aduce fierea ce se află adunată în vezicula biliară. Canalul coledoc merge să se deschidă în maţul subţire (duoden), unde varsă fierea.— Ficatul are două slujbe de căpetenie: el face *bilă* sau *fiere*, (1200—1300 gr. pe zi), care se scurge prin canalul coledoc în maţul subţire pentru a ajuta la mistuirea şi absorpţiunea grăsimilor; ficatul fabrică şi un fel de *zahăr* special, *glicogen*, pe care îl varsă în circulaţie prin vena cavă şi înmagazinează zahărul adus în cantitate prea mare de cătră vena portă. — *Bila* sau *fierea* este un lichid gălbui, de unde vine şi coloraţiunea galbenă a corpului când a intrat fierea în sânge, cum se întâmplă în *gălbinare* (icter). Coloraţiunea verzue se vede în vărsăturile *bilioase* (de venin); gustul fierei este dulciu, apoi amar. Bila se compune din *apă*, din *săruri*, cari sunt formate din combinaţiunea sodei cu acizii graşi (*colat* şi *coleat* de *sodă*), din *colesterină*, care se precipită şi formează *pietricele* (calculi), cari se găsesc aşa de des în beşica fierei; din *substanţe colorante*, cari colorează materiile fecale (când bila nu trece în maţe materiile fecale nu se mai colorează şi ele sunt albui ca mazărea bătută, după cum se vede în *gălbinare*). Cea mai mare parte din fiere se resoarbe în maţe după ce a suferit oarecari transformări. — *Boalele ficatului*. Fiind adăpostit de coastele cele din urmă sub cari se află, *rănirile ficatului* sunt rare. Când se întâmplă ca ficatul să sufere vreo *contuziune* violentă, produsă printr'o lovitură sau prin trecerea unei trăsuri peste el, ori când se întâmplă să fie înţepat cu vre'un cuţit sau o sabie, ori să fie pătruns de vreun glonte de armă de foc, atunci starea bolnavului este întotdeauna gravă. In

aceste cazuri ficatul se poate inflama (aprinde), poate să se desvolte un abces în interiorul lui sau se poate produce o peritonită. *Boalele ficatului,* sunt numeroase și foarte deosebite cu privire la natura și gravitatea lor. O *durere* în dreptul ficatului nu însemnează numai decât o boală a acestui organ, căci durerea poate să fie numai o simplă *nevralgie*, ori o colică intestinală în dreptul acela. *Coloarea gălbue* a feței iarăși nu ne arată întotdeauna o boală de ficat, căci sunt unii oameni cari de felul lor sunt cam galbeni îa piele; alteori această gălbineală poate

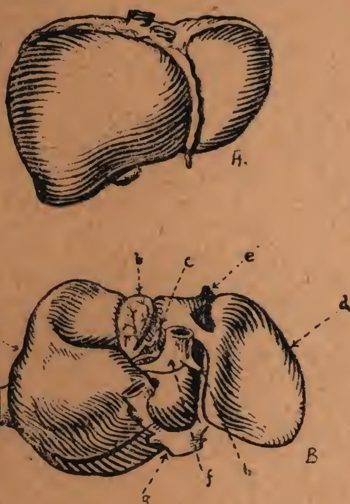

Fig. 192. — Ficatul

A = văzut din față. B = văzut pe fața inferioară a = lobul drept. b = vizicula biliară. c = canalul coledoc. d = lobul stâng. e = ligamentul rotund. f = artera hepatică. g = vena cavă inferioară. h = vena portă.

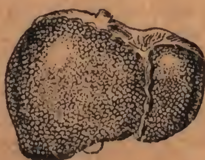
să provină din cauza unui cancer de stomac, sau dintr'o boală de inimă. Câte odată această gălbineală poate să provină dintr'o deranjare de stomac trecătoare, care mărește pentru un moment cantitatea de fiere secretată de ficat, fără ca acest organ să fie cu adevărat bolnav, precum se poate întâmpla și învers, adecă ficatul să fie cu adevărat bolnav, fără ca ochii să aibă colorațiunea care se vede la *gălbinare*. *Inflamațiunea ficatului,* numită și *hepatită,* poate fi acută sau cronică. Cea *acută* poate să fie produsă de o lovitură sau de o cădere pe partea dreaptă a pântecelui și atunci de obiceiu este urmată de un *abces* al ficatului. In țările calde epatita acută se vede mai des și se însoțește adeseori de *dizenterie*. Dacă nu se formează abces se poate întâmpla ca epatita să treacă în stare *cronică* și semnele ei sunt: o greutate mare în dreptul ficatului, o gălbinare mare, neîntreruptă și turburări digestive variate, diaree bilioasă (urdinare verzue), lipsă de apetit, vărsături de venin, etc. *Umflarea* ficatului, care provine din inflamațiunea lui, sau care însoțește o inflamațiune de stomac sau de intestine, sau care se vede uneori la cei ce sufăr de o boală cronică de inimă sau de plămâni, etc., se cunoaște ca și epatita cronică printr'o durere surdă, care se întinde până la umărul drept prin gălbinare, prin mistuiri anevoioase și mai cu seamă prin pipăire care ne arată cât de mult se întinde ficatul umflat sub coaste. Ficatul mai este supus la o inflamațiune cronică (dela grec. *kirrhos*, galben, rumen), care nu se mai poate vindeca. Ciroza este *ipertrofică*, dacă ficatul este mărit de volum, și *atrofică* dacă ficatul se micșorează din ce în ce. Intre cauzele cirozei se numără *alcoolismul* și paludismul. In ciroza ipertrofică avem ca semne diferite turburări în mistuire, umflarea ficatului și gălbinare (icter), materiile fecale rămân însă colorate, ca în adevăratul icter, urina este închisă; mărimea ficatului uneori este așa de mare încât supără respirația. In ciroza atrofică avem la început pierderea apetitului, greutate la mistuire, când constipație, când diaree, mâncărimi curgere de sânge din nas, durere în dreptul ficatului, apoi mai târziu pântecele începe a se umfla, umplându-se cu apă (ascită) care poate ajunge până la 10—18 litri (dropică), iar bolnavul slăbește grozav rămânând numai piele și oase, curgeri de sânge din nas, scuipare de sânge, vărsături de sânge, scaune cu sânge. *Tratament.* Cine nu voește să sufere de ficat trebue să ducă o vieață regulată, să nu facă nici o abatere de regim, să nu mănânce prea mult, să nu bea băuturi alcoolice, să nu ducă o vieață prea leneșe, sedentară, ci să umble; să facă exerciții, cu atât mai

mult cu cât se hrăneşte mai bine. Odată ficatul îmbolnăvit, cel mai bun regim este cel de *lapte* şi apă de Carlsbad sau de Vichy. *Cancerul* ficatului foarte rar se iveşte deadreptul în ficat, cele mai deseori el se întinde dela stomac. In cancer avem ca semne: dureri surde în dreptul ficatului, gălbinare, ascită, scaune negre, slăbire, uneori febră. Cancerul ficatului nu se poate vindeca. —*Chistul hidatic* al ficatului este un fel de pungă plină cu apă limpede produsă prin dezvoltarea ouălor unei *tenii* speciale (*echinococ*), care trăeşte în stare adultă în câne şi a cărei lungime este de 4—5 cm., fiind de grosimea unui ac cu gămălie. Această boală este foarte greu de cunoscut la început, uneori însă începe cu dureri în umărul drept, cu un fel de blândă pe corp, desgustul pentru mâncările grase.— *Tratament*. Fiind sigur că această boală se produce prin introducerea ouălor de echinococ în intestin fie prin apă, fie prin legumele cari au fost în atingere cu materiile fecale ale cânelui, lucrul cel mai bun pentru a o preveni este să nu mâncăm decât legume fierte şi să nu bem decât apă filtrată, sau fiartă. Chistul hidatic se poate deschide în tubul digestiv, în căile aeriene (plămâni) sau în peritoneu; pentru a preîntâmpina aceasta este bine ca chistul să se opereze din vreme. — Despre *pietrele* la ficat (*litiaza* şi *colicele epatice*) caută la *Epatică* (Colică).

Fig. 193.—Circulaţia între inimă ficat şi intestin

a = inima, b = vâna cavă inferioară, c = vâna suprahepatică, d = reţeaua capilară din ficat, e = vâna portă, f = intestin.

Fig. 194.—Ciroză hepatică (ficat mărit)

Ficat de pucioasă, *trisulfur de potasiu, hepar sulfuris*. — V. *Sulf*.

Fier, Fieruginoase. — De când s'a dovedit că sângele omului, sunt cam vreo două sute de ani de atunci, conţine în stare normală *fier*, acest metal a început să fie întrebuinţat în tratamentul boalelor în cari s'a constatat că este împuţinat în sânge, sau lipseşte cu totul, cum sunt unele boale generale, *anemia* şi mai ales *cloroza*. Cele mai multe preparate fieruginoase se dau ca *tonice*. Fierul se întrebuinţează în *natură*, în combinaţiuni diverse, sau *săruri* şi sub formă de *ape minerale naturale*. — In *natură* se dă *pilitură de fier porfirizată*, adecă fier moale pilit şi redus în praf foarte fin, din care se iau câte 5 ctgr. înainte de fiecare masă, sau în pilule, pastile ori bomboane de ciocolată; apoi *fierul redus prin idrogen*, care este un praf fin, cenuşiu închis, fără gust şi fără miros, din care se ia câte 10 ctgr. înainte de mâncare, fără ca acest fier să obosească stomacul, sau să strice dinţii. — Din *combinaţiunile fierului* cele mai întrebuinţate sunt: *arseniatul de fier*, în pilule de câte 1 ctgr., 10—20 pe zi; bun în anemie, la persoanele limfatice, sau atinse de boale de piele. *Bromurul de fier*, în dragee de câte 5 ctgr. 2—10 pe zi; bun în anemie, la oamenii nervoşi. *Cacodilatul de fier*, în pilule de câte 5 ctgr., 2—4 pe zi. *Carbonatul de fier*, foarte bună preparaţiune,dar care se strică repede la aer, în doză de 20 ctgr. până la 1 gram pe zi, în 4 până la 10 pilule. *Citratul de fier*. în pilule de câte 5 ctgr., 4—8 pe zi, sau în sirop ori vin, 1—3 linguri pe zi. *Clorurul de fier*, foarte bună preparaţiune, transformându-se în stomac în protoclorur; 10—20 ctrg. în 2—6 pilule. *Iordurul de fier*, recomandat în scrofule, sub formă de *sirop* (2 linguri pe zi), sau în pilule *Blancard* 2—10 pe zi. *Lactatul de fier*, care deşi nu oboseşte stomacul, dar nu prea îmbogăţeşte globulele sângelui, în pilule sau dragee de câte 5 ctgr., 4—6 pe zi. *Oxidul feric idratat* sau *rugina*, preparaţiune economică care constă în a pune *cuie* în apă până se ruginesc şi a bea 2—3 pahare pe zi din acea apă. *Fosfatul de fier*, în pilule de câte 5 ctgr., 4—6

pe zi, sau în sirop, 2—3 linguri pe zi. *Tartratul de fier și de potasă*, în pilule sau sirop, 50 ctgr. până la 4 gr. pe zi. *Valerianatul de fier*, tonic, antispasmodic, în pilule de câte 5 ctgr., 4—10 pe zi. *Metilarsinatul de fier* se dă în doze de 0 gr. 02—0 gr. 05; *Fierul coloidal* (Electro-marțiol) este o soluție coloidală electrică ce conține 1%^{0} fier. Se fac injecții sub piele sau în muschi. Un bun preparat de fier este *Feroconstans*, care se prezintă în pilule plăcute la gust. *Ape minerale fieruginoase naturale* la noi: Slănicul-Moldovei, Strunga, Predeal, Umbrărești. — Pentru întrebuințarea *pe dinafară* sunt: *sulfatul de fier* (calaican verde), bun pentru dezinfectarea latrinelor, canalelor, grajdurilor, etc. și *perclorurul de fier*, care se întrebuințează în medicină pentru a opri emoragia aplicându-se sub formă de bumbac înmuiat într'o soluție de perclorur de fier pe rană, (*epistaxă*), ori trăgând pe nas din acea apă; se mai dă și *intern* câte 10 picături într'o jumătate de păhar de apă, de 2—3 ori pe zi, niciodată însă să nu se aplice pe o rană perclorur de fier curat.

Fierbere. — V. *Fermentațiune*.

Fierbințeală. — V. *Febră*.

Fiere, *bilă, venin*. — Este știut că fierea se fabrică în *ficat* și că are un mare rol în mistuire. Uneori fierea se face prea multă și atunci se scurge prin mațe și scaunele se văpsesc în verzui; scaunele fiind mai dese avem diarea sau urdinarea *bilioasă* (vezi *Diaree*), sau fierea dintr'o pricină oarecare nu poate merge în mațe și rămâne în corp, în sânge, care o duce pretutindenea, văpsind pielea și albul ochilor în galben și atunci avem *gălbinare* sau *icter* care de multe ori este un semn de boală de *ficat*, dar poate să fie trecător. Sunt unele persoane oacheșe, a căror piele bate în gălbui, fără însă ca să fie bolnave, după cum se întâmplă la oamenii cu *temperament bilios*. In unele boale de stomac și de ficat unii bolnavi varsă *venin*, adecă bilă amestecată cu mâncare (vezi *vărsături*). Intrucât privește *compoziția* fierii caută la *Ficat*.

Fierea pământului, *cintaură, floare de friguri, frigurică, potroacă, țintaulă, țintaură* (*Erythraea Centaurium*, fam. gențianeelor). — In medicină se întrebuințează vârfurile înflorite în contra frigurilor, ca stomahice, aperitive și carminative, sub numele *herba centaurii*. Se dă sub formă de ceaiu, 10 la 1000, de extract, 2—4 gr., de praf, 2—10 gr. pe zi. — La *țară* se plămădește fierea pământului în apă, sau rachiu (40 gr. la un litru de apă), se face o băutură în contra frigurilor din care se beau 100 gr. în ziua când n'are friguri, se mai bea în contra durerilor de stomac și pentru ca să facă poftă de mâncare cu o jumătate de ceas înainte de masă.

Fiertură. — V. *Decocțiune*.

Filarioză. — Boală produsă de un vierme din ordinul Nematozilor, fam. Filaridelor, numit *Filaria*, care intrând în organism dă naștere la diferite turburări și accidente. Din cele șapte specii de viermi, *filaria nocturna* este care s'a găsit mai des în sângele omului bolnav, apoi *filaria loa*, sau a ochiului, numită astfel fiindcă ea se observă mai bine la ochi, sub conjunctivă, unde produce dureri și mâncărime mare. Aceste două varietăți circulă prin sângele omului, intră prin vasele limfatice și împiedecă circulația limfei, producând în regiunea unde se face această împiedecare: *varice limfatice* cu toate urmările lor. Boala cunoscută sub numele de *elefantiază* nu este altceva decât o *filarioză* generalizată la membrele inferioare (*picior* sau *picioare de elefant*) și la organele genitale externe. Filariile trăiesc în țările tropicale, în Africa, India, China, Antile, Golful Mexicului, etc., unde se găsesc în cursul apelor și omul le ia prin apa de băut; ele au forma unor viermi albi lungi de 35 milimetri masculul, iar femela de 76 milimetri. Mai este o altă specie: *Filaria medinensis* sau de Medina, care, intrând în corpul omului, se desvoltă și ajunge la o lungime de 70—80 centimetri. Ea se duce din tubul digestiv în țăsături, așezându-se sub pielea dela glezne, dela gionate (gambe), dela coapse, câte odată la sân, la nas sau

Fig. 195. — Filaria

în limbă, producând acolo o ridicătură care la pipăire ne dă impresiunea unei sforicele înghemuite și care provoacă ivirea unui abces din care iese un capăt al viermelui. *Tratament*: în țările unde se află *filaria* este bine ca apa să se bea în totdeauna fiartă, iar când se ivește abcesul el trebue deschis prinzându-se una din extremitățile viermelui și extrăgându-l în totalitate încetul cu încetul, răsucindu-l în jurul unui bețișor.

Filimică, *clinică*, *gălbinele*, *roșioară*, *roșuliță*, *rușnică*, *rușnici*, *rujuliță* (*Calendula officinalis*, fam. compozitelor). Plantă erbace cu florile galbene-aurii, sau galbene roșietice, originară din sudul Europei. Se cultivă adeseori ca decorativă. La țară se fierbe în vin și se bea pentru *gălbinare*.

Filtru, *Filtrarea apei*. — Filtrul este un aparat care se întrebuințează la curățirea apei de băut de toate lucrurile stricătoare sănătății, cum sunt: diferitele materii organice, ouăle unor viermi (limbrici, panglică, etc.) și *microbii*. In orașele mari apa care se înparte locuitorilor se filtrează mai întâiu în niște havuzuri (basinuri) mari, unde stă câtva timp și unde trece prin straturi alternative de nisip și de pietriș. Dar aceasta nu este deajuns fiecare casă trebue să aibă un filtru pentru a filtra apa de băut, fie aceasta venită prin țevi sau luată din râuri, ori din fântâni și aceasta nu numai în timp de molimă, ci și în timpurile bune. Dintre filtrele de casă cel mai bun este a lui Chamberland, care se compune dintr'un tub de porțelan prin care se filtrează apa pusă în vasul de metal în care se află așezat tubul și aceasta mulțumită presiunii pe care o sufere apa. Pentru ca să avem mai multă apă filtrată vom întrebuința un filtru compus din mai multe tuburi de porțelan. Nu trebue însă să pierdem din vedere că acest filtru, ca să fie în totdeauna bun, trebue *încălzit* de 2 ori pe săptămână cu ajutorul unei lămpi de gaz aerian, sau de spirt, sau într'un cuptor de brutărie. Cu toate acestea în timp de epidemie este bine ca apa de băut să fie fiartă.

Fig. 196. Filtru Chamberland

Fimoză (gre. *phimos*, sfoară). — Se numește astfel strâmtorarea din naștere, sau de natură inflamatoare, a deschiderii *prepuțiului* (sulacului), din care cauză capul membrului viril nu se poate descoperi. Fimoza împiedecă de a ține în stare de curățenie capul membrului din care pricină se pot produce inflamațiuni și chiar ulcerațiuni cari nu se pot trata. Ca tratament se recomandă *circumciziunea* (tăierea împrejur), operațiune ușoară de făcut și care se vindecă repede (vezi *Circumciziune*).

Fior (lat. *horror*). — Un fior se arată sub forma unei tremurături însoțită de o simțire de frig, care pleacă din spate și șale și sguduie tot corpul în mod integral și neregulat. - Sunt mai multe feluri de fiori: uneori totul se mărginește numai la un fel de tremurare (fiori ușori), care oțărește pielea fără sguduituri, alte ori este o infiorare generală (*horipilațiune*) mai pronunțată în care se sbârlește părul. In alte cazuri fiorul este așa de mare încât dinții clănțănesc și tot corpul se cutremură. Durata variază foarte mult: dela câteva clipe până la 2—3 ceasuri. Nu orice fior este începutul unei boale; o emoțiune morală o spaimă, o frică mare, o mistuire greoaie, o expunere repede la frig sunt de ajuns ca să ne producă fiori ușori, scurți, cari dispar dela sine și nu se însoțesc de fierbințeală (febră). Dar de obiceiu fiorul ne arată un început de febră eruptivă cum este pojarul, scarlatina, etc., sau începutul unei inflamații (aprinderi) însoțindu-se de o mișcare febrilă (fierbințeală), cum este o fluxiune de piept, pneumonie, sau o peritonită, etc. In aceste cazuri fiorul este puternic și de lungă durată. Cel mai bun lucru pentru a combate astfel de fior este de a te culca îndată în pat, de a te acoperi până sub bărbie cât se poate de bine, de a bea un ceaiu cald sau alt lichid fierbinte, de a cere să ți se pună la picioare și dealungul corpului cărămizi calde, sau sticle umplute cu apă fierbinte, bine astupate și învelite în

şervete, toate acestea, bine înţeles, până la venirea doctorului, care va căuta să afle la ce ţine acest fior şi va prescrie cele de trebuinţă.

Fioraventi. — V. *Balsam*.

Fistulă (lat. *fistula*, bortă, canal, gaură, ţeve). — Se numeşte *fistulă* un canal strâmt, de multe ori cu cotituri (sinuos), care este produs şi întreţinut printr'o colecţiune de puroiu, într'un punct mai mult sau mai puţin depărtat de piele, care în cele din urmă se sparge, se găureşte, dând scurgere la acel puroiu. Colecţiunea de puroiu (abcesul) care dă naştere la fistulă poate să provină din mai multe cauze : un corp străin care trebue să se elimine, cum ar fi o bucăţică de os mort (colţ de lup), un glonte, etc., sau o inflamaţie (aprindere) a unui canal, cum ar fi a canalului lacrimal, *fistulă lacrimală*, a canalului salivar, *fistulă salivară*, a canalului udului, a uretrei. *fistulă uretrală* sau o conformaţiune specială a unei regiuni care face ca vindecarea unui abces să se facă cu mare greutate, cum este regiunea şezutului, *fistulă anală*. Fiindcă toate fistulele dau naştere cu timpul la diferite accidente în locul unde se găsesc şi pot chiar să tulbure sănătatea generală împuţinând puterile bolnavului, este bine ca ele să se trateze din vreme şi în mod radical prin operaţie. — *Fistulă la şezut* (anus). Acest fel de fistulă se observă des şi bolnavii au mare spaimă de ea, mai ales că demulteori ea este o arătare a ofticei, dar ea poate să fie produsă şi de trânji (emoroizi) şi de un abces simplu. Poate să aibă numai o deschidere fie în maţul şezutului (fistulă *oarbă internă*), fie pe pielea din jurul şezutului (fistulă *oarbă externă*) ; când ea se deschide de amândouă părţile se numeşte *completă*. Această fistulă se vindecă foarte greu din pricină că pereţii nu se pot apropia fiind formaţi de doi muşchi depărtaţi unul de altul. Intre *semnele* fistulei avem : mâncărime, uneori durere, întotdeauna o scurgere de puroiu. *Tratamentul* constă în operaţie, adecă în tăierea întregului canal fistulos şi arderea lui cu fierul roşu după ce bolnavul a fost bine amorţit.— *Fistulă lacrimală* se numeşte astfel un canal care merge din conductul lacrimal la obraz, prin care se scurg lacrimile, uneori amestecate cu puroiu, în cazurile de abces. *Tratamentul* constă în arderea traiectului fistulos, sondarea conductului lacrimal, pansament compresiv, sau scoaterea sacului lacrimal.

Fisuri (lat. *fissura*, crepătură), *crepături* sau *plezniturі la şezut* (la *anus*).— Această boală se arată prin nişte răni lunguieţe, cu marginele tari, aşezate între increţiturile dela marginea şezutului, din cari se scurge puţin puroiu. Aceste răni dau naştere la dureri foarte mari, după ce bolnavul a eşit la scaun, din care pricină mai toţi bolnavii au spaimă de aceasta şi nu se duc afară când le vine, se ţin cât pot, zile întregi fără a eşi afară. — *Tratament*. Pentru a preveni durerile se recomandă clistire, băi de şezut, ungeri pe răni cu vaselină, înainte de fiecare scaun, iar pentru vindecare se recomandă lărgirea sau dilataţia forţată a şezutului, după ce bolnavul a fost adormit prin cloroform, sau amorţit prin rachistovainizare.

Fitină. — Principiu fosfo-organic de rezervă al plantelor cu clorofil, izolat din alimente vegetale. Se prezintă sub formă de praf alb, cu gust acid, aproape insolubil în apă, conţinând 20 la 100 fosfor. Fitina lucrează ca tonic reconstituant şi aperativ puternic ; ea excită nutriţiunea intimă a ţăsuturilor şi celulelor. Fitina este alimentul fosforat *natural* cel mai bogat în fosfor organic asimilabil. Se dă în *doză* de 1—2 gr., la copii 25 ctgr. până la 1 gr., în buline, sau comprimate, sau sub formă granulată, în momentul mâncărilor.

Fiziologie (gr. *physis*, natură şi *logos*, tratat).—Este ştiinţa fenomenelor vieţii, adecă a proprietăţilor şi funcţiunilor ţăsuturilor şi organelor animalelor în vieaţă. Stare *fiziologică* va să zică stare normală, sau *naturală*.

Fizionomie (gr. *physis*, natură şi *nomos*, lege). — Se numeşte astfel înfăţişarea dată figurii (feţei) prin totalitatea trăsăturilor cari o compun şi cari variază dela om la om, sub diferite influenţe. Cea dintâiu influenţă este *ereditatea* (moştenirea), mulţumită căreia aceeaşi înfăţişare a trăsăturilor feţei se vede la generaţiuni succesive ale aceleiaşi familii. Altă influenţă este

conformaţiunea deosebită a oaselor feţei şi mai ales acţiunea muşchilor, cari produc cele mai variate jocuri ale fizionomiei, prin încreţirea frunţii, strângerea sprâncenelor, lărgirea nărilor, ridicarea colţurilor gurii, etc. (vezi *Faţă*), dislocând pielea în diferite sensuri. Când contracţiunile muşchilor se repetă foarte des ele fac ca încreţiturile şi îndoiturile pielei să rămână permanente dând fizionomiei un caracter propriu, pe care nu-l mai pierde niciodată. Astfel obiceiul gândirii încordate măreşte încreţiturile frunţii mai ales pe cele verticale, obiceiul de a râde mult şi des, face ca să se ivească încreţiturile dela partea din afară a ochilor (*laba gâştii*) şi colţurile gurii să fie ridicate. Apoi, privirea omului exprimă blândeţă, dulceaţă, răutate, vicleşug, spaimă, după cum se contractă (se strânge), mai mult sau mai puţin, cutare sau cutare din muşchii cari pun în mişcare sprâncenele şi pleoapele. — Fizionomia omului se schimbă *în stare de boală* aşa de mult şi în aşa mod în cât de multe ori numai după înfăţişarea ei putem ghici felul boalei. In cazurile de *alienaţie mintală* (nebunie) fizionomia variază după forma boalei: ea poate avea o înfăţişare râzătoare sau tristă, rătăcită sau tâmpită, care nu se potriveşte cu mediul în care trăieşte bolnavul, nici nu are vreun motiv aparent. De multe ori această schimbare de fizionomic este cel dintâiu semn al nebuniei. In multe boale, fie de natură nervoasă, fie de altă natură, trăsăturile feţei se schimbă; astfel în *meningită* pleoapele sunt pe jumătate închise şi, clipind mereu de frica luminii, descoperi nişte ochi vii, roşii, însufleţiţi, uneori mişcându-se repede în orbitele lor, alteori fiind ficşi, nemişcaţi, întorşi înăuntru sau înafară, buzele sunt tremurătoare, obrazii sunt roşii sau palizi, calzi sau reci, acoperiţi de sudoare. — In *congestiunea* şi *apoplexia cerebrală* fizionomia îşi pierde ori ce expresiune. — In *coree* faţa se desfigurează prin tot felul de strâmbături. — In *paralizia facială* fizionomia are o înfăţişare ciudată, căci într'o jumătate a feţei muşchii funcţionează bine, cum trebue, iar în cealaltă jumătate ei stau în nemişcare (vezi *Faţă*). — In *febra tifoidă* cu formă gravă fizionomia prin imobilitatea trăsurilor şi privirea rătăcită capătă o expresiune de tâmpeală ca şi la idioţi. Afară de aceste cazuri fizionomia se schimbă mult şi în *boalele de pântece*, cum sunt *peritonita* şi *colicele*, în cari trăsăturile feţei sunt strânse şi contractate asupra lor însăşi, subţiate şi pielea este încreţită, sbârciturile sunt mai pronunţate decât de obiceiu, ochii sunt înfundaţi şi tăiaţi. In *enterita coleriformă* faţa la copiii mici devine galbenă-vânătă, rece, buzele se decolorează, nasul se subţiază, obrazii se turtesc, ochii îşi pierd strălucirea. In *inflamaţiunile cronice ale stomacului şi intestinului* faţa slăbeşte pe încetul şi din ce în ce mai mult, luând înfăţişarea prea de timpurie a bătrâneţii, pielea este moale, fleşcăită şi cu sbârcituri, figura ia un aspect pământos, slăbită; copiii seamănă cu nişte bătrâni mici, aproape de sfârşit. In *febrele mari*, sau o *inflamaţiune localizată* (febra tifoidă la început, febrele eruptive, brânca, reumatismul acut, meningita, etc.) faţa este *vultuoasă*, adecă roşie peste tot şi cam umflată, obrazii ca şi buzele umflaţi, ochii bulbucaţi, vii şi injectaţi. In *congestiunile pulmonare* faţa este roşie în dreptul umerilor obrazului. In *boalele grave de plămâni* şi în *boalele de inimă* cu tendinţă spre *asfixie* faţa este vânătă şi buhăită, buzele livide. Din toate acestea se poate vedea cât de schimbăcioasă este fizionomia omului, atât în stare de sănătate, cât şi în stare de boală şi în acest din urmă caz de multe ori ea ne poate da oarecari indicii asupra naturii şi gravităţii unei boale.

Flanelă. — Rolul flanelelor nu este de a întreţine căldura corpului, ci de a suge, a absorbi sudoarea (năduşeală) pe măsura în care iese din piele şi de a o lăsa să se evaporeze încetul cu încetul, pentru ca să nu se răcească corpul, după cum se întâmplă când pe piele se află o cămaşă de pânză udă de năduşeală şi care se evaporează prea repede. Flanela este bună de purtat pentru toţi, chiar şi pentru copii, atât vara, pentru a preîntâmpina răceala produsă de năduşeală, cât şi iarna, pentru a mări căldura

produsă de îmbrăcăminte. Cei slabi de piept, cari tușesc sau capătă guturaiul cu înleznire, ar fi bine să poarte în totdeauna flanelă. Vestmintele de flanelă, cari se poartă dinafară, se pot purta și vara, fiindcă ele nu absorb razele soarelui și nu sunt așa de calde ca celelalte stofe. Ne putem lipsi de flanele dacă ne obișnuim corpul cu răceală, întărindu-l în contra schimbărilor de temperatură prin spălături generale cu apă rece, făcute în fiecare zi, vara-iarna.

Flatulență. — Ingrămădire de gaze într'o cavitate oarecare: *flatulență de stomac, de intestin*, etc.

Flatuozități. — V. *Gazuri intestinale.*

Flebită (gr. *phlebitis*, dela *phleps*, vână și terminațiunea *itis*, care însemnează inflamație). — Prin acest cuvânt se înțelege aprinderea sau inflamația vinelor. Flebita se observă mai mult la gambe, la persoanele atinse de *varice*; ea poate fi produsă de o lovitură a gambei, sau o plagă (rănire) care interesează vreo vână, sau se poate dezvolta sub influența frigului, a unei oboseli prea mari, sau în urma unei lăsări de sânge dintr'o vână, a unei nașteri (faceri) grele, în cursul unei febre tifoide, a unei boale de inimă, a unui reumatism; se mai observă la cei ce sufer de gută, sifilis, cancer sau de orice infecție a organismului. — *Semnele* flebitei sunt *durere* pe traiectul vânei inflamate greutate, amorțeală; pe piele se vede o *șuviță roșie* și o *umflătură* (ca o coardă) care nu este altceva decât vâna înflamată și care este foarte simțitoare la pipăit; de altfel toată regiunea ocupată de vână poate fi umflată. Dacă flebita se produce în apropiere de o plagă, aceasta ia o înfățișare urîtă. Când flebita este întinsă bolnavul are *febră* (fierbințeală) mai mult sau mai puțin mare cu fiori cari se repetă. De obiceiu flebita se vindecă după un timp mai îndelungat, câte odată cu astuparea vânei. Se poate întâmpla ca inflamația să sfârșească prin *supurație* și atunci bolnavul are dureri mari, svâcnituri, indispoziție generală, fiori repetate, febră vie, urdinare și el poate muri pe încetul prin intrarea puroiului în sânge (septicemie), sau subit (repede) prin formarea unui chiag în vâna inflamată și care se duce până în plămâni, sau inimă, împiedecându-le funcționarea. — *Tratament.* Repaus absolut; membrul bolnav se va ținea în poziție orizontală cu extremitatea puțin mai ridicată, protejat de un cerc, sau o gutieră, se va înveli cu un strat gros de vată, după ce s'a uns cu o alifie compusă din: ichtiol 6 gr., iodur de potasiu 6 gr., extract de cucută 3 gr., extract de beladonă 2 gr., vaselină 30 gr. sau se va acoperi cu un cearșaf udat în apă rece. In contra febrei se va da chinină, fenacetină, antipirină. După vindecare se va trata cauza: varice, etc.

Flebotomie (gr. *phleps*, venă sau vână, și *tome*, (*tăiere*). — Luare sau lăsare de sânge prin înțeparea unei vâne.

Flegmon (gr. *phlegein*, a arde). — Este aprinderea sau inflamația țăsutului celular așezat sub piele (*flegmon superficial*), sau mai adânc sub aponevroză, în intervalul organelor (*flegmon profund*). După gravitate și întindere flegmonul se împarte în *simplu* sau *circumscris* și în *difus*. 1. Flegmonul este *simplu* sau *circumscris* când inflamațiunea se mărginește pe o întindere mică. El se ivește în urma loviturilor, sau a plăgilor infectate, sau supuse la iritațiuni mecanice, sau poate fi produs de un lichid iritant (urină, materii fecale), cari a pătruns în țăsutul celular sau printr'o inflamație din vecinătate (adenite, fracturi, tumori). *Semnele* acestui flegmon sunt: umflare, căldură, roșeață și durere (svâcnituri). Bolnavul are febră, neliniște și nu poate dormi. Flegmonul se poate termina sau prin *rezoluțiune*, adecă să dea înapoi, sau prin *supurație*, adecă să facă puroiu, să coacă și în cele din urmă să spargă. 2. Flegmonul *difus* vine mai cu furie decât cel simplu și se întinde pe o suprafață mare și în adâncime. Umflătura se face repede și este împăstată, păstrând apăsarea (tiparul) degetului, durerea este foarte mare, părțile inflamate se mortifică, se gangrenează și mai târziu se elimină, (cad) când începe și supurația (cam pe la a 6-a zi). După căderea părților gangrenate rămân răni mari, întinse, cari aduc după sine schimbare în conformația

membrului; febra este foarte vie. *Tratament.* In flegmonul *simplu* se recomandă la început antiflogistice locale și generale: poziția ridicată a membrului, repaus, lipitori, cataplasme de in, curățenie (purgativ), regim de lapte; când s'a făcut puroiu (când a copt) se va deschide printr'o tăiere largă și adâncă. In flegmonul *difus* se recomandă la început revulzive, compresiune, etc., dar este mai bine să se facă chiar dela început tăieturi (*incizii*) largi, adânci și multe, lăsând între ele însă 4—5 centimetri de piele pentru a preveni gangrena ei. Se va înlesni scurgerea puroiului prin drenaj metodic și spălături repetate, cu medicamente antiseptice. Pe dinăuntru vom da bolnavului medicamente tonice.

Flictene (gr. *phlyzein*, a fierbe), *beșici*. — Flictenele sunt niște *beșicuțe* sau *beșici* pline cu un fel de apă limpede, transparentă, cari se ivesc în palme, sau tălpi în urma unor apăsări tari și repetate. La mâni sunt produse prin lucrarea cu sapa, lopata, săcurea, toporul, furca, grebla, ciocanul, etc., iar la picioare prin umblet mult, silit și prin încălțăminte rea. Când beșicele sunt produse printr'o apăsare violentă și repede, ele au o coloare violacee sau negricioasă din cauză că lichidul ce cuprind este amestecat cu sânge. Flictenele se mai ivesc în cazurile de arsură (*combustiune*), sau prin aplicare de *vezicătoare*. Ca *tratament* se recomandă să se înțepe beșicile pentru ca să curgă apa din ele, cu un ac sau cu foarfeci, după ce au fost trecute mai întâiu prin flacări. Nu trebue însă să se ridice pielea după ce s'a scurs apa, pentru ca să nu se producă dureri mari, ci se va lăsa pe loc punând pe deasupra o bucată de tifon unsă cu vaselină boricată, vată și fașe.

Floare de pucioasă. — V. *Sulf.*

Flori. — In medicină se întrebuințează un număr foarte mare de flori: de mușățel, de nalbă, de portocal, de teiu, mai ales florile zise *pectorale*, adecă de piept (v. *Pectorale*). Strângerea florilor se face la început, în momentul fecondațiunii, de oarece mai târziu sucurile se pierd pe învelișurile florilor cari dispar repede. Florile trebuesc uscate repede la umbră și păstrate în saci de pânză, ferite de lumină și umezeală. Ele se întrebuințează mai mult sub formă de ceaiu (infuziune). Nu trebue să pierdem din vedere că multe flori cuprind *otravă*, cum sunt: aconitul, oița, floarea broștească, luminoasa, ștririgoaia, mătrăguna, brândușa de toamnă, ciumăfaia, degetarul, măsălarița. Nu este bine să lăsăm să stea în odaia de dormit în timpul nopții nici plantele în ghiveci, nici florile în buchet, căci iau oxigenul din aer și dau acid carbonic, mai ales florile cu parfum, sau cu miros tare (leandru, crin, iasomie, trandafir, soc, toporași).

Flori pectorale. — Sunt bune pentru *ceaiu de piept* care înmoaie tusa (5 la 1000). Ceaiul de piept se compune din florile de nalbă, nalbă mare, parpian (*antenaria dioica*), mac roșu, lumânărică, toporași, în părți egale.

Fluctuație (lat. *fluctuatio*, hăltăcărire, legănarea sau mișcarea unui lichid într'o parte și într'alta). — Este un semn care ne ajută să recunoaștem prezența unui lichid adunat într'un țăsut, sau revărsat într'o cavitate seroasă. Prin pipăire căpătăm simțiri sau senzațiuni tactile cari adeseori ne pun pe cale să cunoaștem cu înleznire un abces, un chist. Se întâmplă câte odată să simțim o *fluctuație falsă* datorită moliciunii țăsăturilor, cum sunt *lipomele* (tumorile de grăsime), etc., cari, fără să aibă lichid, dau degetului o senzație de moliciune care seamănă cu aceea a fluctuațiunii. — Fluctuațiunea sau *senzațiunea de undă* (de val) se simte și atunci când un lichid s'a revărsat în câtime mai mare într'o cavitate seroasă. Astfel, într'o *ascită* (apă în pântece), dacă punem o mână (cu palma) pe păretele pântecelui într'o parte declivă și cu cealaltă mână dăm în partea opusă o mică lovitură, un bobârnac de pildă, mâna dintâiu va simți o undă, un val, cu totul caracteristic.

Fluer. — V. *Gambă.*

Fluxiune (lat. *fluxio*, dela *fluere*, a curge). — Fluxiunea se deosebește de *congestiune* prin aceea că acolo este o îngrămădire de lichid (sânge sau alt lichid), pe câtă vreme prin *fluxiune* se înțelege însuși mișcarea care duce și fixează lichidul într'un punct oarecare al corpului—Congestiunea de sânge

poate să provină dintr'o piedică în trecerea sângelui, sau dintr'o paralizie a nervilor vazo-motori, etc. Fluxiunea este o chemare, o atragere a sângelui spre un organ printr'o cauză excitantă a cărei natură de multe ori nu se cunoaște (*fluxiune reumatismală, fluxiune gutoasă*), sau fără o cauză locală apreciabilă (unele fluxiuni *oculare* sau *pulmonare* simple). Fluxiunea de sânge este foarte mobilă, apare și dispare repede, dispare dintr'un loc pentru a se ivi în altul, ceeace nu se întâmplă la congestiune sau inflamație. Fluxiunile se tratează prin derivație și revulsiune, astfel o fluxiune *emoroidală* se derivă (se abate) prin lipitori la șezut o fluxiune *de piept* se combate prin revulsiune, cum este (vezicători), etc.

Foale. — V. *Abdomen*.

Foame (lat. *fames*). — Foamea rezultă dintr'o trebuință generală a organizmului și nu se potolește decât prin întroducerea substanțelor reparatoare în organism prin gură, sau pe alte căi (prin șezut sub formă de clizme nutritoare, prin stomac deadreptul cu sonda, sau prin injecțiune în vine a unor substanțe asimilabile). Foamea o simțim în stomac, la lingurea, din pricină că experiența de toate zilele ne arată că ea încetează când întroducem mâncare în stomac, în realitate însă foamea este o senzație generală a întregului organizm, întocmai ca și *setea*. Primul grad al foamei este *apetitul*. Senzațiunea opusă foamei este aceea a *săturării*, a ghiftuirii, pe care o avem când stomacul este plin. Lipsa simțirii de foame în mod constant și anormal se numește *anorexie*.

Foeniculum officinale. — V. *Molură*.

Foi, *frunze*. — In medicină se întrebuințează foile multor plante. Foile trebuesc strânse în momentul când încep a se dezvolta florile. Dacă sunt culese mai înainte ele sunt prea apoase, dacă se culeg mai târziu, ele ar pierde din însușirile lor, o parte din puterea lor s'ar pierde în profitul florilor. La unele plante se strâng foile dela partea superioară a plantei împreună cu florile și acestea se numesc *vârfuri înflorite* (izmă, pelin, țintaură, etc.). Strângerea foilor se face pe timp uscat, 2—3 ore după ce a răsărit soarele: se vor arunca foile uscate, atacate de viermi, murdărite de pământ precum și acele cari sunt uscate și veștede. Proprietățile sau însușirile foilor variază mult, astfel: foile de nuc sunt astringente, cele de lumânărică sunt pectorale, cele de nalbă sunt emoliente, etc. Foile se întrebuințează de obicei sub formă de ceai (infuzie) sau de fiertură (decoct) în apă.

Fomentațiuni (lat. *fomentum*, dela *fovere*, a încălzi, a cloci), *oblojeli*. — Aplicațiuni pe o parte a corpului a unor substanțe, lichide sau solide, încălzite în mod artificial; prin extensiune se numesc fomentațiuni și aplicațiuni de lichide reci. Aceste oblojeli se fac în mai multe feluri: o cârpă, un șervet, un prosop, încălzite, sau un săculeț plin cu nisip cald, sau un vas de tinichea umplut cu apă caldă și învelit într'o bucată de lână sau de flanelă, care încetinează răcirea apei și domolește lucrarea căldurii asupra pielei. Toate acestea sunt fomentațiuni *uscate*, cari se întrebuințează pentru a readuce căldura într'o regiune, într'o parte a corpului care este rece, în urma unei loviri violente, sau când este amenințare de gangrenă. — Cele mai deseori se întrebuințează fomentațiuni *umede*, cari se fac aplicând un lichid cald prin mijlocul unui burete, a unei bucăți de flanelă, de cârpă, cari se lasă în permanență pe locul bolnav, având grijă să le udăm din nou, înainte de a se răci; pentru ca răcirea să nu se facă iute este bine ca compresele ude să se acopere cu gutapercă sau tafta cerată. Aceste oblojeli umede sunt mai bine decât cataplazmele, căci se prepară mai cu înlesnire și sunt mai ușoare; ele calmează îmmoaie părțile pe cari se pun. Ele se fac de obiceiu fierbând în apă diferite foi, de mătrăgună, de cucută, de meișor, flori de soc, rădăcini de nalbă mare, capete de mac, cari sunt substanțe narcotice și emoliente. Aceste oblojeli sunt foarte bune în cazurile de durere mare, nevralgie, dureri reumatice și altele, în cazurile de iritațiune, de mâncărime și arsură de piele; ele pot preveni sau micșora o inflamație.

Fonațiune (gr. *phone*, voce). — V. *Voce*.

Fondant. —Medicament care ajută rezoluţiunea sau împrăştierea unei inflamaţiuni. Pentru aceasta se întrebuinţează substanţe cari au ca efect reînsufleţirea vitalităţii ţăsuturilor bolnave, ajutând astfel rezorbirea, lichidelor revărsate. Cele mai de căpetenie fondante sunt plastorele, sau alifiile cu iod, cu iodur de potasiu, cu mercur sau medicamentele interne cari cuprind iod sau mercur.

Fongozitate (lat. *fungus*, ciupercă).— Vegetaţiuni molatice, cari se ivesc la suprafaţa unei răni, unui ulcer, a unui cancer; ele sângerează cu uşurinţă şi împiedecă cicatrizarea; ele se distrug de obiceiu prin arderi cu nitrat de argint.

Fongus. — Tumoră canceroasă care iese dintr'o cavitate închisă şi seamănă cu o ciupercă.

Fontanelele, *Fântânele.*—V. *Craniu.*

Forceps, *fiare.* — Un fel de *cleşte* mare, cu care se scoate copilul în cazurile de facere anevoioasă.

Fig. 197. — Forceps

Formiat de sodă. — Se întrebuinţează în pneumonia fibrinoasă; tonic muscular şi diuretic. *Doză*: 1—2 gr. a adult.

Formină. — V. *Urotropină.*

Formol, *formaldehidă, aldehidă formică, formalină.* — Gaz obţinut prin trecerea vaporilor de alcool metilic asupra cărbunelui înroşit; este foarte solubil în apă şi alcool. Formolul este un *antiseptic* tot aşa de puternic ca şi sublimatul coroziv, nu este toxic şi lucrează în stare de vapori. Pentru dezinfectat se întrebuinţează în soluţie apoasă 1 la 200, pentru pansamente 1 la 4000.

Fornăire, sforăit. — Timbru particular al vocii, când sunetele răsună prin nas, în loc de a se produce numai prin gură, ceeace se chiamă *a vorbi pe nas.* Lucrul acesta se întâmplă când aerul care vine din plămâni, în momentul când vorbim, trece prin nas în loc să treacă prin gură, fiind oprit de umflarea amigdalelor, printr'o inflamaţie simplă sau o anghină. Se întâmplă şi când o parte din aerul care trece prin nas, fără să se oprească, dă de o piedecă (guturaiu); atunci se opreşte acolo şi răsună. Sunt persoane cari vorbesc pe nas din pricină că păretele despărţitor al nărilor este încovoiat într'o parte astupând narea din acea parte. Fornăirea se mai vede în cazurile de paralizie a vălului palatin, mai ales în paralizia care urmează după o anghină difterică, în leziunile scrofuloase, sifilitice şi canceroase ale cerului gurii şi nasului.

Fortifiante, *întăritoare.* — V. *Tonice.*

Fosfate. — Sunt nişte săruri formate prin unirea acidului fosforic cu bazele (calciu, sodă, etc.). Dintre toate fosfatele cele mai importante sunt *fosfatul de calciu,* apoi *lactofosfatul, glicerofosfatul şi cloridrofosfatul de calciu* (v. *Calce*).

Fosfor. — Corp chimic foarte răspândit în natură, în stare de fosfate metalice. Se găseşte în combinaţie în sânge, urină, creer şi nervi şi cu deosebire în oase în stare de fosfat de calciu, din care industrla îl extrage nu atât pentru trebuinţele medicinei, cât pentru fabricarea chibriturilor. Fosforul este *foarte otrăvitor.* Sunt două varietăţi: *fosforul ordinar,* care este solid, alb-gălbui, semi-transparent, cu miros tare de usturoiu, răspândeşte în aer un fum alb, luminos la întunerec şi se aprinde cu mare înlesnire. — *Fosforul roşu* sau *amorf,* care este roşu, opac, fără miros, nu răspândeşte fum în aer şi nu se aprinde decât în condiţiuni deosebite. O cantitate foarte mică de *fosfor ordinar* otrăveşte animalele, din care cauză se prepară cu el un fel de *pastă fosforată* pentru omorîrea animalelor stricătoare, *fosforul roşu* însă nu este otrăvitor din cauză că el nu se topeşte în sucurile stomacului; el nu dă loc la nici o emanaţie şi nu este primejdios pentru lucrătorii cari umblă cu el, din care pricină astăzi chibriturile se fabrică mai mult cu fosfor roşu. — Fosforul are proprietatea de a fi: excitant, afrodiziac periculos. Se dă în contra febrelor adinamice, în paralizia musculară şi mai

cu seamă în ataxia locomotrice, s'a dat și în contra anorexiei. Se dă în *doză* de 1—3 mgr. pentru adulți și ¼—½ mgr. pentru copii, de obiceiu sub formă de uleiu fosforat (1 la 100) în capsule de câte un mgr. Pe *dinafară* se întrebuințează în fricțiuni (alifie), uleiu fosforat (1 la 100). Pe *dinăuntru* însă este mai bine să se întrebuințeze *fosforul de zinc*, care nu este așa de primejdios (vezi *Fosfur de zinc*). — *Otrăvirea* se face cu fosforul luat dela chibrituri, sau cu pastă fosforată, care servește la omorîrea șoarecilor (15—30 ctgr. pot să omoare un om). *Semnele* acestei otrăviri sunt : *durere* la stomac, puține vărsături (materiile vărsate pot fi *luminoase* la întunerec), *miros de usturoiu* iese din gura otrăvitului, slăbiciune mare, puls foarte mic, adeseori palpitațiuni. Apoi *durere la ficat* și *gălbinare* (cam după trei zile), curgere de sânge din nas, vărsături de sânge, pete de sânge sub piele, diaree cu miros urît, arsură la șezut, furnicături și crampe în mușchi, în urmă delir, agitație, neliniște mare, spasme, respirațiunea grea, moarte. *Tratament* : vom face ca bolnavul să verse dându-i *emetic* (10 ctgr.) sau mai bine *sulfat de cupru* (câte 20 ctgr. la fiecare 5 minute până varsă, apoi câte 5 ctgr. la fiecare sfert de oră, cu scopul de a se forma în stomac fosfat de cupru, care este puțin solubil), iar până să avem aceste medicamente vom provoca vărsăturile, dând otrăvitului să bea apă călduță în abondență și îi vom gâdila fundul gurii cu o pană de gâscă, sau cu vârful degetului. *Nu trebue să dăm* bolnavului lapte, unt de ricin, nici orice altă grăsime cari grăbesc toate absorpțiunea otrăvii. Pentru deșertarea mațelor ne vom servi de clizme sau de curățenii saline (sare amară, etc.). — *Otrăvirea cronică*. Lucrătorii cari fabrică chibriturile cu fosfor ordinar și cari respiră vaporii lui, după câtva timp încep să-și piardă puterea, să tremure și să aibă slăbiciune în picioare și mâni, dureri în gură, dinții se clatină și cad, gingiile se umflă și sângerează, fălcile devin dureroase, se umflă și se cariază (mortifică). *Tratamentul* : Se va îngriji gura și în deosebi dinții și măselele. Otrăvitul se va lăsa de lucru, se va pune pe traiu bun și apropiat stării lui, iar oasele moarte vor fi scoase de doctor prin operațiune.

Fosforic (Acid). — Soluțiunea oficinală cuprinde 50 la 100 de acid fosforic. Se întrebuințează în cazurile de impotență, gravelă fosfatică, rachitism, etc. Se dă în doză de 20 ctgr până la 2 gr., în limonadă fosforică (2 gr. la 1000).

Fosfur de zinc. — Se întrebuințează în medicină ca excitant și afrodiziac. Se dă pe *dinăuntru* în doză de 8 mgr., până la 4 ctgr.

Fotofobie (gr. *phos*, lumină și *phobos*, temere, frică). — Este un simptom care constă într'o senzibilitate foarte mare a ochiului la lumină, încât nu o poate privi și bolnavul trebue să stea ziua cu ochii închiși. Acest simptom se vede în multe boale ale ochiului : conjunctivită, cheratită, retinită, etc.

Fotoliu, *jeț*. — Scaun mare cu spate și brațe, pe rotițe, construit astfel încât prin ajutorul unei manivele i-se poate ridica și lăsa în jos spatele după voință, putându-se în acelaș timp mișca cu ușurință în toate direcțiunile. Aceste scaune sunt foarte folositoare pentru suferinzii atinși de boale cari îi pun în neputință de a umbla, cum sunt : coxalgia, caria (os mort) la șira spinării la copii, paralizia picioarelor, sau fractura oaselor dela picioare la adulți, atunci când este de neapărată trebuință ca acești infirmi să fie duși la plimbare în aer curat în fiecare zi. Mai este un *fotoliu leagăn*, care se găsește în multe case, fiind foarte potrivit pentru *siesta* persoanelor cu mistuirea grea și înceată.

Fototerapie (gr. *phos*, lumină și *therapeuein*, a vindeca)l. — Este o metodă de tratament bazată pe *acțiunea razelor luminoase asupra pielii*. Se întrebuințează sau *razele chimice* (ultra-violete, *fototerapia pozitivă* a lui Finsen), sau *razele roșii* cu excluderea celor dintâiu (tratamentul variolei prin *fototerapia negativă*), sau *lumina întreagă* (*băi de lumină*). *Fototerapia lui Finsen* dă rezultate bune în tratamentul boalelor de piele : lupus tuberculos, cuperoză, sicoză, peladă, mici epiteliome, etc. *Fototerapia generală* (cu lumina întreagă), adecă *băile de lumină*, sunt bune în anemie, neurastenie și în toate stările

de depresiune organică, aceste băi fiind urmate de *duşuri reci*.

Fractură (lat. *frangere*, a frânge, a rupe, a sdrobi), *frântură*, *ruptură*. — Prin cuvântul *fractură* se înţelege *ruptura* unuia, sau a mai multor oase, produsă printr'o violenţă exterioară, cum ar fi : o lovitură, o cădere, glonţul unei arme de foc, etc. Un os se poate frânge şi printr'o contracţiune peste măsură de mare a muşchilor cari se prind de el şi cari, făcând sforţări în sens contrar asupra celor două capete ale lui, îl rup în punctul cel mai slab, lucru ce se poate întâmpla în spasme, în epilepsie, etc., sau numai printr'o mişcare bruscă făcută cu scopul ca să nu cădem când am alunecat, sau călcat rău. Uneori oasele sunt mai slabe, mai puţin rezistente din pricina unei boale generale, cum este rachitismul, scorbutul şi altele, aşa că ele se rup cu înlesnire la cea mai mică sforţare sau lovitură ; se pot rupe chiar de mai multe ori în acelaşi loc. Tot astfel se întâmplă şi la bătrâni la cari oasele nu mai au suc, sunt uscate şi frângăcioase, ceeace le face să se rupă cu înlesnire chiar în timpul mersului, sau la scoborîrea pe o scară. Osul se poate rupe în locul unde s'a primit lovitura, sau la o depărtare oarecare de acel punct. In căderea pe mână se poate rupe unul din cele două oase ale antebraţului, sau osul braţului ; un pas strâmb poate să producă ruptura oaselor gambei (gionatei) sau a coapsei. — Fracturile sunt de mai multe feluri ; fractura este *completă* când osul se rupe în toată grosimea lui şi *imcompletă* când osul este numai crăpat, sau pleznit. Când este numai osul rupt, fără altă stricăciune, fractura se numeşte *simplă*, când însă, pe lângă ruptura osului, mai este o rană sau o plagă mai mult sau mai puţin întinsă, urmată uneori de inflamaţiune şi formare de puroiu, cu ferbinţeală şi aiurare, alteori de gangrena părţilor moi, în aceste cazuri fractura se zice *complicată*. Osul poate fi rupt în mai multe bucăţi, cari se numesc *eschile*, iar fractura se chiamă atunci *cominutivă*. Dintre toate acestea *fractura simplă* este aceea care se vindecă mai uşor şi mai iute (3 până la 6 săptămâni), după os şi după locul rupturii ; vindecarea se face prin formarea unui inel, sau a unui cerc osos numit *calus*, care uneşte cele două capete ale osului rupt. Se întâmplă uneori că vindecarea unei fracturi se face cu scurtarea membrului rupt şi atunci omul rămâne *schiop*. Oasele capului de multe ori când se rup se înfundă în cap şi apasă creerul, ceeace poate produce moartea bolnavului ; acelaşi lucru se poate întâmpla şi cu oasele şirii spinării, cari, înfundându-se, apasă măduva. Coastele rupte se pot înfunda în plămâni, sau în inimă. Oasele membrelor se pot îndrepta mai cu uşurinţă. — O ruptură de os se cunoaşte prin mai multe *semne* : o *durere* foarte mare în locul unde osul este rupt, o *diformaţiune* a membrului prin dislocarea bucăţilor osoase, care se vede foarte bine la început, până nu se umflă regiunea în care se află fractura, o *mobilitate anormală* adecă o mişcare neobişnuită a celor două părţi ale osului rupt, o *neputinţă de a mişca* membrul cu osul rupt, adecă de a ridica mâna sau piciorul, sau de a umbla, o *infiltraţiune de sânge* în ţăsutul celular de sub piele (echimoză, vânătaie), care adese ori merge crescând mai multe zile, dearândul. In fracturile *încomplete* există numai semnul *durere*, căci părţile îşi păstrează poziţia lor obişnuită. In orice fractură *radiografia* ne dă bune şi precise lămuriri. — *Tratamentul* unei fracturi constă, dela început chiar, în a ţine în nemişcare membrul care are un os rupt, punând membrul bolnav într'un jgheab (gutieră) de sârmă, căptuşit cu vată pe dinăuntru, sau în lipsa lui să-l punem într'o poziţiune bună şi să-l îmobilizăm cu ajutorul unui aparat *provizoriu* din perinuţe, cearşafuri şi şervete (vezi *Aparate* şi *Immobilizaţiune*), iar pe locul fracturii vom pune cârpe muiate în apă rece, sau în apă de plumb, cari se vor primeni cât se poate de des, pentru a potoli durerile, a preîntâmpina inflamaţiunea şi a micşora umflarea membrului. Dela o bună *reducţiune* a fracturii atârnă şi bunul rezultat al tratamentului precum şi dela menţinerea unei bune poziţiuni printr'un aparat bine făcut.

Fragi, *fragi de pădure*, (*Fragaria vesca*, fam. rozaceelor). — Ele constitue

o hrană sănătoasă, cam grea de mistuit pentru stomacurile slabe; se mistue și mai greu când se mânâncă amestecate cu smântână. Sunt unele persoane cari îndată ce mânâncă fragi capătă blândă (urticarie). Aceştia, precum și persoanele cari sufăr de boale de piele, trebue să se păzească de fragi. Luate în cantitate mare sunt bune în gută și la cei ce sufăr de pietriş la ud. In medicină se întrebuințează rizomul și fructele pentru însușirea lor de a lucra ca *aromatice, astringente, diuretice, stimulente*. Se dă sub formă de fiertură (decoct din rizom), 20—30 la 1000, sirop de fragi, după voie. — La *țară* se bea ceaiul de fragi uscați, când se oprește udul, ceaiul de frunze când cineva are mistuire slabă, decoctul de rădăcini pentru tusă. Foi de fragi și de căpșuni pisate și amestecate cu sare se pun la măsea.

Fig. 198.—Fragi

Frântură *de os.* — *Fractură.*

Frasin, *frapsin* (*Fraxinus excelsilor*, fam. oleaceelor). In medicină se întrebuințeauă frunzele și scoarța ramurilor, cari au proprietăți *amare, laxative* și *diuretice*, pentru care se întrebuințează în gută, în reumatism și în multe boale de piele. Se dă sub formă de ceaiu (infuzie din frunze), 15—30 la 1000 (purgativ), infuzie din scoarțe, 10—15 la 1000 (contra frigurilor), praf de frunze 1 gr.

Frâul limbii. — V. *Ață la limbă.*

Frențe. — V. *Sifilis.*

Frică, *temere* (lat. *timor*), spaimă. — Unora li se face părul măciucă din cauza spaimei, altora le produce dureri de stomac (crampe), colici intestinale, turburări în mistuire, vărsături, urdinare, bătăi de inimă, leșin, spasme. La cei cu temperament nervos vom vedea turburări nervoase, cari variază în intensitate după fiecare individ: la unul câteva palpitațiuni ușoare, sau o pierdere trecătoare de cunoştință, la altul atacuri de nervi, sau spasme, iar la altul atacuri de isterie sau de epilepsie, în fine la un altul meningită, sau chiar moarte subită. — La cei cu stomacul și cu intestinele delicate vom vedea diferite turburări digestive de diferită intesitate. Intru cât privește tratamentul accidentelor produse de frică ne vom călăuzi de natura și intensitatea lor, dând diferite calmante: ceaiu de teiu, de flori de portocale, apă de flori de portocale, în apă îndulcită cu zahăr, puțin bromur de potasiu, vom pune cârpe reci pe frunte și cap sau chiar ghiață, sau vom da stimulente: apă de melisă, câteva picături de eter în apă sau pe zahăr. Frica are mare influență asupra sănătății și prin urmare vom căuta s'o ocolim pe cât este cu putință.

Fricțiuni (lat. *frictio*), *frecături trăsături.* — Fricțiunile sunt *uscate* și *umede*. Cele dintâiu se fac cu mâna ca și în *masaj*, cu o perie făcută din fire de lână, din fire vegetale sau metalice, cu o mănușă de păr, cu o bucată de pânză, sau de flanelă. Fricțiunile umede se fac cu lichide calmante, sau stimulente, cu uleiuri, alifii, etc. Fricțiunile uscate sunt foarte bune pentru a excita (ațâța) funcțiunile pielei și se recomandă în cazurile de sfârșeală, slăbiciune, asfixie, etc. Același lucru îl fac și fricțiunile umede, când sunt făcute cu lichide excitante ca spirtul camforat. oțetul, simplu, sau de trandafir, uleiu de terbentină și când ele sunt întinse peste tot corpul. Când se aplică numai pe o parte a corpului, ele potolesc o durere nevralgică, sau reumatismală. Aceste fricțiuni mai au și scopul de a introduce în sânge unele medicamente, când ele nu se pot introduce prin gură sau prin clisme, sau cum sunt: laudanul, cloroformul, mercurul etc.

Frig (lat. *frigus*). — Când căldura aerului în care trăim este cu mult mai mică decât căldura corpului nostru zicem că este *frig*. In țările temperate, cum este România, simțim frigul când termometrul se scoboară la +5 grade, dar această temperatură ni se pare căldiță când ea vine după un ger care a ținut mai multe zile. De altfel omul suportă frigul cu atât mai ușor cu cât este mai bine hrănit, cu cât face mișcare mai multă și cu cât este aerul mai liniștit. Când bate vântul chiar și când este mic, și omul este

rău hrănit și stă în odihnă, frigul devine mai simțitor și acțiunea lui asupra corpului mai periculoasă. — *Efectele* frigului, atârnă după cum el este *moderat* (mic) și *foarte întens* (foarte mare). In cazul dintâiu, când omul este potrivit îmbrăcat, cu stomacul în deajuns de plin și face exercițiu în aer liber, frigul este bun, este folositor, căci el face ca pofta de mâncare să crească, activitatea trupească și sufletească să se mărească și omul să se simtă bine. Pentru aceasta se recomandă ca să se scoată la plimbare copiii în fiecare zi, după amează. chiar și în timpul iernii, lucrul care trebue de altmintrelea să-l facă și oamenii mari. Frigul *întens* (mare) are influență foarte puternică asupra corpului; el produce mai întâiu o simțire generală de frig pe toată suprafața corpului, pielea se sbârlește și seamănă cu pielea de găină, produce durere de cap, supără respirațiunea și micșorează puterea și iuțeala pulsului. Dacă frigul este și mai mare atunci simțirea de frig e și mai neplăcută, chiar dureroasă; mânile, picioarele, nasul, urechile, fiind mai departe de inimă și primind mai puțin sânge devin palide, albe și dacă omul se găsește în rele condițiuni fizice și morale atunci se ivesc turburări parțiale și generale, a căror totalitate este cunoscută sub numele de *degerătură*. Pentru ca să ne apărăm de acțiunea unui frig aspru se recomandă o alimentație (hrănire) substanțială, întăritoare, compusă mai cu seamă din carne, grăsime, vin, cafea și de licoruri în cantitate mică, o încălzire sistematică, regulată, un exercițiu continuu și îmbrăcăminte aleasă și potrivită. Afară de aceste turburări frigul poate produce și altele, cari de altfel se pot produce și sub influența altor cauze, turburări cari se ivesc sau în partea care a fost atinsă de frig, sau într'o parte mai depărtată. Astfel frigul poate să dea naștere la diferite nevralgii, la dureri reumatice, urdinare, durere de gât, guturaiu, tusă, congestiuni de plămâni, pneumonie, pleurezie, etc. Alteori guturaiul și durerea de gât pot proveni din răcirea la picioare. Cele mai multe din aceste boale vin în urma unei *răceli*, din trecerea repede dela căldură la frig, precum și din starea în frig mare, timp îndelungat; astfel, oftica este mai mult în țările temperate unde aceste treceri dela cald la frig sunt mai repezi și mai dese. — In medicină ca și în chirurgie se întrebuințează frigul în multe boale, fiindcă el amorțește locul asupra căruia se aplică mai mult timp, frigul se întrebuințează în potolirea durerilor în diferite *nevralgii*, pentru care se toarnă pe locul dureros eter a cărui evaporare produce o răceală repede și prin aceasta încetarea durerii. Ghiața înghițită micșorează sensibilitatea stomacului și domolește vârsăturile. Ghiața mai este bună și în vărsăturile de sânge, precum și în orice emoragie internă și externă. Sunt multe pansamente cari se fac cu apă rece: în lovituri se pun cârpe muiate în apă rece, pentru a preveni inflamațiunea, la cap, în cazurile de meningită, se pun de asemenea cârpe muiate în apă rece sau beșici (pungi) cu ghiață; tot așa în cazurile de congestiune și apoplexie cerebrală, de migrenă etc. Apoi, pe pântece când este vorba de peritonită. Frigul se mai întrebuințează în medicină și sub formă de băi, dușuri, idroterapie.

Friguri, *frigui palustre*. — V. *Paludism*.

Friguri de cap. — V. *Meningită*.

Friguri de creștere. — V. *Creștere*.

Friguri galbine. — V. *Galbenă (Febră)*

Friguri puerperale. — V. Puerperală febră).

Friguri rele. — V. *Paludism (Febra pernicioasă)*.

Friguri tifoide. — V. *Tifoidă*.

Frigurică. — V. *Fierrea pământului*.

Fripturi. — O friptură se poate prepara în mai multe feluri: prin *coacere* și *frigere*, adecă la tigae, tingire, tavă (în cuptor) și la frigare, sau pe grătar. Ne vom ocupa mai întâiu cu cea mai greu de preparat, cu friptura făcută la *frigare*. Un mușchiu de vacă, pus în fața unui foc viu, este foarte gustos la mâncare și este moale. Dacă însă punem mușchiul în fața unui foc mic a cărui căldură o mărim încetul cu încetul, lichidele din carne se evaporează și nu lasă în urmă decât o carne uscată, lipsită de sucuri nutritoare și care, fiind tare, se mistue cu anevoință. Carnea albă, cum este cea

de viţel, de miel, de pasere, trebue friptă la un foc încet, domol, iar pentru a suplini evaporaţiunea lichidelor care ar face friptura uscată, este bine să udăm carnea, în timpul frigerii, în continuu fie cu sucul ei, fie cu saramură, fie cu unt sau grăsime topită. Pentru carnea roşie (de bou, vacă, porc, etc.) trebue foc viu, iar pentru carnea albă foc domol. Astfel vom avea fripturi bune, gustoase, cari ne dau carnea în natură cu toate principiile hrănitoare, fără adăugire de grăsime, sau alte producte indigeste. Friptura la *grătar* (cotletele de vacă, de berbec, biftecurile) este aproape tot aşa de bună ca şi cea la frigare şi ca variaţie se poate mânca din când în când. Friptura la *tingire* se mistue mai greu decât cele la frigare şi la grătar şi are marele neajuns de a provoca adeseori o sete mare. Ori care ar fi grăsimea în care s'a fript carnea, friptura trebue să se mănânce în totdeauna bine scursă şi foarte caldă, dacă vroim să fie bine digerată (mistuită).

Frontal. — Osul frunţii. Os lat, nepereche.

Fructamin. — Este un medicament care conţine vitamina C şi P (1 cmc. de fructamin pentru injecţii conţine cantitate de vitamină C şi P pe care le conţin 100 gr. de zeamă de lămâe). Este un medicament folositor în scorbut, alterarea oaselor şi dinţilor, carii dentare, sângerarea gingiilor, etc. Se dă în injecţii şi sirop (de 2—4 ori pe zi câte o lingură, în apă).

Fructe (dela lat. *fructus*). — Dacă fructele nu sunt substanţe alimentare aşa de hrănitoare, nu-i mai puţin adevărat că ele contribue mult la variaţiunea hranei noastre, făcând'o mai plăcută prin zahărul şi aroma lor. Din această pricină ele sunt aşa de căutate în toată lumea şi mai cu seamă în toate ţările călduroase, unde formează alimentaţia obişnuită a unor popoare. Nu trebue să pierdem din vedere că dacă hrana cu fructe este cea mai lesnicioasă, ea nu este îndestulătoare, pentru că substanţele albuminoide sunt în cantitate prea mică iar cele producătoare de căldură sunt în cantitate prea mare. Fructele conţin multe săruri: fosfate. clorure şi acizi vegetali (citric, malic, pectic, etc.). Dacă mâncăm fructe prea multe, ne strică stomacul, produc vărsături şi urdinare, cari ne slăbesc ne predispun la boale grele. Dacă le mâncăm în câtime mică împreună cu celelalte mâncări, adecă la masă, ajută mistuirea mărind cantitatea sucurilor digestive, fac să se absoarbă mai repede prin sărurile lor şi în acelaşi timp ele regulează scaunele făcându-le mai moi. După compoziţia lor fructele se împart în 5 grupe: zaharate cu amidon, zaharate, mucilaginoase, acrişoare (acide) şi uleioase. Fructele *zaharate amidonate* se găsesc mai cu seamă în ţările prea calde şi cel mai de căpetenie este *banana*, care dă o făină ce se apropie în compoziţie cu aceea a orezului, pentru care ea are aceleaşi întrebuinţări ca şi orezul. Fructele *zaharate* au o însemnătate mare în hrana omului (*smochinele, curmalele, strugurii*). Fructele *mucilaginoase* cuprind *pepenele verde, pepenele galben, cantalupul* şi *dovleacul*. Luate în cantitate mică, mai ales vara, ele răcoresc organismul, spală rinichii făcând urină mai multă. Seminţele, mai ales cele de dovleac, sunt hrănitoare pentru că au oleiuri şi mai sunt bune şi în contra panglicei. Fructele *acrişoare* (acide) sunt reprezentate prin: *agrişe, căpşuni, cireşe, coacăze, fragi, gutui. lămâi, mere, pere, portocale, prune, smeură, vişine*, etc. Când sunt verzi aceste fructe au multă pectină, acizi (citric, malic, pectic, tartric, etc.) şi amidon, care la coacere se schimbă în zahăr. Fructele acide, ca şi cele zaharate, potolesc mai bine setea şi se mistue mai uşor, dar trebuesc luate în cantitate mică şi la sfârşitul mâncării, iar nu pe nemâncate. Când se iau printre mese este bine ca odată cu ele să se mânânce şi puţină pâne, pentru ca să nu irite stomacul aşa tare. Ele trebuesc mâncate, numai când sunt coapte şi nici odată verzi. Fructe zaharate nu trebuesc să mânânce cei ce sufăr de boală de zahăr (diabet), nici cei prea graşi (obezi); ele sunt bune pentru convalescenţi, cărora le înteţeşte pofta de mâncare şi le uşurează mistuirea. Cei bolnavi de stomac se vor feri de aceste fructe, mai ales de cele acide. Fructele mucilaginoase (pepenii, strugurii) conţinând

multă apă trebuesc luate în cantitate mică dacă nu voim să suferim de urmică dinare și colici intestinale. Fructele *uleioase* sunt: *alunele, migdalele și nucile* (vezi aceste cuvinte). Toate sunt bogate în uleiuri și în substanțe albuminoide. Din ele se fac uleiurile vegetale, și au o valoare alimentară însemnată.—Fructele se întrebuințează *proaspete*, sau *conservate*; cele proaspete servesc la hrană mai mult ca *condimente*, iar cele conservate intră în preparațiunile de bucătărie asociate cu grăsimi și cărnuri (caise cu carne, etc.). Din fructele proaspete sau conservate se mai prepară așa zisele compoturi (chiselițe) prin fierbere, cari se mistue mai ușor. Din unele fructe se prepară băuturi fermentate: vin de pere, de mere (cidru), vin de struguri, sau unele băuturi spirtoase (kirș, etc.), din altele se prepară tizane (băuturi), siropuri și sucuri (coacăze), cireșe, fragi, smeură, lămâi, smochine, etc.) cari sunt foarte folositoare.

Fructe pectorale. — se numesc astfel patru feluri de fructe: curmale, jujube (zizyphus vulgaris), smochine uscate și stafide, cari se întrebuințează în cantitate egală în decocțiune (fiertură) în doză de 50 gr. la un litru, în boalele de piept, ca domolitoare, sau calmante de tusă (vezi *Pectorale*).

Frunzișoară. — Coaja cărnoasă a semințelor arborelui *Myristica fragranus*, product vegetal aromatic de coloare galbenă, care constitue un articol important de comerț, fiind un condiment mult întrebuințat (vezi *Nucșoară*).

Frunte (lat. *frons.*) — Se numește astfel partea feței care se întinde dela sprâncene până la părul capului, iar în lături merge dela o tâmplă până la cealaltă. Se zice că o frunte bulbucată, bine dezvoltată, este un semn de mare inteligență, ceeace nu este întotdeauna adevărat. Se înțelege dela sine că o frunte dezvoltată în mod uniform, regulat, bulbucată atât în lărgime cât și în înălțime, presupune o bună dezvoltare a creerului și prin urmare o inteligență vie, deosebită, pe câtă vreme o frunte țuguiată la mijloc și turtită în părțile laterale arată o inteligență mică, întocmai ca și o frunte turtită. —Pielea în dreptul frunții este aplicată deadreptul pe os, ea este rar atinsă de furuncule, în schimb însă foarte des puntea de trecere dela față la cap a *brâncii*. In urma căderilor, a loviturilor mai în totdeauna se ivesc *cucuie* (umflături de sânge), cari se tratează prin apăsare cu ceva tare, cum ar fi un ban mai mare și cu cârpe înmuiate în apă rece, în apă de plumb. *Ințepăturile* și *tăeturile* (plăgile) nu prezintă nimic particular din ceeace se vede în celelalte părți ale capului. Semnele bătrâneței, încrețiturile și masca, se arată mai cu seamă la frunte.

Frunze. — V. Foi.

Ftizie (grec. *phthisis*, dela *phthinesthai*, a se consuma). — V. *Tuberculoză.*

Fucsină, *cloridrat de rozanilină.* — Substanță foarte vătămătoare prin cantitatea cea mare de acid arsenios pe care o conține. In medicină se întrebuințează în contra *albuminuriei* în doză de 5—10 ctgr. pe zi.

Fugă (lat. *fuga*), *alergare, cursă.* — Fuga este un exercițiu care pune în mișcare cel mai mare număr de mușchi și care lucrează mai mult asupra respirației și a circulațiunii sângelui; ea are multe foloase, cari însă nu se potrivesc la toate lumea. Fuga este un fel de mișcare care constă în a merge înainte printr'o serie de salturi mai mult sau mai puțin repezi. Ea se deosebește de *umblet* sau *mersul* obișnuit prin aceea că în umblet unul din picioare se află în atingere cu pământul în fiecare moment, pe câtă vreme în fugă corpul omului părăsește pământul pentru o clipă plutind în aer. Acest exercițiu nu poate fi susținut mai mult timp decât numai dacă cineva are plămâni tari și bine desvoltați, pentru ca să conțină o bună proviziune de aer dela început și, mai cu seamă, dacă nu va respira de loc prin gură, *ci numai prin nas*. Pentru a înlesni intrarea aerului în plămâni se recomandă ca în timpul fugii *să se țină coatele lipite de corp și antebrațele îndoite* fiindcă în această poziție pieptul stă lărgit cât se poate mai mult. Fuga nu se potrivește pentru toată lumea, nu este bună pentru cei ce au respirația scurtă, cei cu palpitații, cei ce au suferit sau sufăr de boală de inimă, sau de plămâni. Ea este bună însă pentru cei sănătoși, cari sunt puțin

robuşti şi pe cari îi ajută foarte mult la întărire. La începători, la copii, la oamenii graşi cari vreau să slăbească, se recomandă curse moderate, numai de câteva minute.

Fulgerătură. — V. *Epilepsie*.

Fumărică, *fumăriţă*, *fumul pământului*, (*Fumaria officinalis*, fam. papaveraceelor). — Plantă erbacee, mică şi delicată, care creşte prin locuri nisipoase, cultivate sau deşerte. In medicină se întrebuinţează ca *depurativ* (*curăţitor de sânge*), mai ales când este proaspătă, culeasă în primăvară, în scrofule şi în boale de piele, sub formă de : suc (60 până la 200 gr. pe zi, în timp de 2—3 luni, sirop, 1—2 linguri pe zi la copii ; ceaiu (infuziune) 20 la 1000, extract 2—10 gr. Fumărica intră şi în compoziţiunea vinului antiscorbutic. — La *ţară* se clăteşte cu ceaiul şi se ţine în gură pentru *studeniţă*.

Fumigaţiuni (lat. *fumus*, fum), *fumuri*. — In medicina babelor fumurile joacă un mare rol, mai ales cele mercuriale, cari nefiind aplicate unde trebue şi cât trebue de multeori, în loc să vindece, iau vieaţa celui care s'a dat pe mâna lor. O fumigaţiune constă în a îndrepta fum sau aburi asupra corpului, sau numai asupra unei părţi a corpului, cu scopul de a vindeca o boală. Cele mai întrebuinţate sunt fumigaţiunile sulfuroase (cu pucioasă) emoliente (apă caldă, specii aromatice, enupere, etc.), mercuriale, narcotice, astringente. Fumigaţiunile generale se fac cu un aparat special în formă de cutie în care stă bolnavul dezbrăcat, având numai capul afară. In acea cutie se dezvoltă fumul sau aburii trebuincioşi şi omul stă astfel 10—30 minute. Fumigaţiile locale, adecă mărginite numai la o parte a corpului se fac în modul următor : se pune într'o strachină apă fierbinte, curată sau în care s'a fiert flori de nalbă, de soc, rădăcină de nalbă mare, etc., iar bolnavul îşi înclină capul acoperit de un prosop, şervet sau cearşaf, deasupra străchinii, aşa că aburii ce se ridică din strachină, nu se pot împrăştia prin casă şi sunt aspiraţi de bolnav. Procedeul acesta însă are un cusur că este obositor, că produce greutate la cap şi congestionează faţa. Cel mai bun lucru este de a te culca în pat punând strachina lângă căpătâiu şi de a înveli patul cu perdele bine împreunate între ele. Se fac astfel de fumigaţiuni în cazurile de guturaiu, de durere de gât, de răguşeală, de tusă, fiindcă aburii lucrează asupra nasului, a gâtlejului şi a plămânilor în cari se duc. Afară de aceste fumigaţiuni *emoliente*, mai sunt altele *excitante*, cari se fac cu aburi de apă în cari s'au pus substanţe aromatice, terbentină, etc., cari sunt ca şi nişte *băi de aburi*. Mai sunt încă fumigaţiunile *uscate*, cari se fac fumând ţigări şi ţigarete antiastmatice, sau arzând hârtie nitrată pucioasă, mercur, etc.

Fumuri. — V. *Fumigaţiuni*.

Funicei. — V. *Crampe*.

Funigei. — V. *Acnee*.

Funingine, (lat. *fuligo*) *stirigie*, *şperlă*, Product al arderii incomplete a materiilor organice, care se depune pe părţile reci ale cuptoarelor, sobelor, ale coşurilor, sub forma unei mase negre pulverulente, iar pe părţile încălzite sub formă de coji (cruste) lucitoare şi compacte. Funinginea are un miros neplăcut şi un gust mare ; ea conţine cărbune, o materie uleioasă, acid acetic şi clorur de amoniac. Funinginea s'a întrebuinţat ca astringent, s'a dat în contra viermilor intestinali (panglică, oxiruri), în contra spasmelor, a rachitismului, ca emenagog, apoi în alifie în contra boalelor de piele, a cheliei, în contra leucoreei (poală albă), etc.

Furfuracee (Descuamaţia). — Detaşarea, deslipirea epidermului sub formă de foarte mici lamele, bucăţele, ca de pildă în pojar.

Furnicături. — Furnicăturile sunt nişte înţepături uşoare şi multe ; se numesc astfel fiindcă se aseamănă cu simţirea pe care ne-o dau furnicele alergând pe o parte a corpului. Dacă se întâmplă însă că furnicăturile se ivesc într'o parte a corpului la un om în vârstă mai înaintată, fără nici o lovitură sau violenţă externă, fără nici o atitudine anormală şi prelungită, care să le poată explica şi dacă ele se repetă adeseori şi fără o pricină binecuvântată, în acelaşi loc, sau în aceeaşi parte a corpului, atunci furnicăturile au o deosebită importanţă şi trebue să ne gândim la o boală gravă, cum ar fi o apoplexie.

Furnicel, *buboiu* (lat. *furunculus*). — Se arată pe piele sub forma unei ridicături ce seamănă cu un muşuroi de furnici, cu vârful ascuţit şi cu baza largă, ca un con, de mărimea unui bob de porumb sau unei alune, câte odată şi mai mare. Pielea este la început roşie, întinsă, lucitoare şi produce mâncărime, durere, de multe ori mare şi cu svâcnituri, apoi pielea se albeşte la vârf şi după 4—5 zile se sparge şi se scurge un fel de materie gălbue, iar în fund se vede o materie mai tare, albicioasă şi bine legată, care este *inima* furnicelului şi care trebue să iese afară pentru ca buboiul să se vindece. Furnicelul se datoreşte unui microb numit *stafilococul piogen auriu*, întocmai ca şi antraxul sau serpengeaua (v. *Antrax*), care pătrunde în piele prin orificiul unui fir de păr), producând acolo o inflamaţie, care se întinde repede la întreagă areola corăspunzătoare a dermului (a pielei). Antraxul este format prin reunirea mai multor furnicele. Furnicelul dă naştere şi el la căldură (fierbinţeală), sete, lipsă de poftă de mâncare şi lipsă de somn. Suferinţa este mare atunci când omul are mai multe furnicele, venite pe rând unul după altul. Buboaiele, de multe ori, sunt semnul unei boale şi mai grave, numită *diabet*, sau boală de zahăr. Intre cauzele buboiului se numără : necurăţenia, iritaţiile locale, prezenţa unor insecte (păduchi, ploşniţe) sau arachnide (râie), etc. Furnicelul deşi este dureros nu are nici o gravitate, atunci când este singur ; când se află la nas, sau aproape de ochi, poate să fie primejdios din pricina complicaţiilor, cari se pot ivi la creer, de aceea este bine să se deschidă furnicelul cât se poate mai iute. Locul unde se arată mai mult este gâtul şi în deosebi ceafa. *Tratament*. E bine să consultăm medicul, care va determina cauza care a produs boala şi atunci va prescrie medicamentele trebuincioase. Pe *dinafară* se recomandă la început atingeri cu tinctură de iod, acid fenic, nitrat de argint, dar mai bine sunt *pulverizaţiile* cu lichide antiseptice (acid fenic, sublimat coroziv) de 3—4 ori pe zi, iar la intervale se face pansament umed ori cataplasme boricate ; durerea, roşeaţa şi umflătura se micşorează. Când s'a copt e bine să fie deschis (tăiat) de doctor, căci prin operaţie şi pansamentele ce le va face ajută ca vindecarea să se facă mai repede. — La *ţară* buboaele nu se descântă ca alte boale. Inainte de a fi copt buboiul se pune pe el ceapă coaptă în foc, ori se presară cu cenuşe de nod de funie găsit, ars în foc. Unii pun diferite monede deasupra lui, după mărimea buboiului şi după ce ţin banul o noapte îl aruncă în drum, crezând că găsindu-l cineva buboiul se va vindeca şi va trece la cel ce a găsit banul. Se mai lecueşte cu seu de oaie, cu fag, stejar, etc, Buboaiele oarbe, cari nu scot cap, sau stau vârtoase sub piele şi coc cu mare greutate, se tratează cu ceapă coaptă, sau cu seu de lumânare.

G

Gâfâire. — V. *Esuflare*.

Gaiac (*Guajacum officinale*, fam. rutaceelor). — Arbore mare care creşte în Antile. In medicină se întrebuinţează lemnul de trunchiu şi răşina (rezina). Principiul activ : acidul gaiacic. Proprietăţi : antigutos, antireumatismal, diaforetic, stimulent. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de : decoct (fiertură) 50 la 1000, extract 1—5 gr., praf 2—10 gr., sirop 20—60 gr., pe *dinafară* : tinctură 5—10 gr.

Gaiacol. — Un medicament în formă de prisme incolore cu miros aromatic. Se topeşte în 53 părţi apă, în alcool, eter, glicerină, şi uleiuri. Se absoarbe repede prin piele şi mucoase. Este mai bine tolerat de tubul digestiv decât creozotul, de altfel este şi mai puţin toxic decât el. Se elimină prin rinichi. Este un bun antiseptic al căilor respiratorii şi este indicat în tuberculoza pulmonară, catarul bronchiilor, bronchită cronică. Uşurează tusea, diminuă sudoarea tuberculoşilor şi ajută nutriţia generală. Calmează durerea locală, de aceea se aplică prin badijonaj, pomezi, injecţii, în dureri nevralgice, articulare

sau musculare. La adulţi se dă intern: o gr. 25—1 gr., la copii o gr. 10 pe an de vârstă. *Extern*: o gr. 50—2 gr. în unsori, sau pomezi, o gr. 10—0 gr. 50 în soluţii uleioase pentru injecţii ipodermice. O reţetă bună de uns, când ai dureri în spate (te ungi de 2 ori pe zi) este: Gaiacol 3 gr. T-ra de Iod şi glicerină câte 20 gr. din fiecare.

Galactogog. — (grec. *gàla*, sau *galaktós*, lapte, şi *agogós*, care aduce). — Medicament care face să vie lapte la o mamă sau doică, sau care măreşte cantitatea laptelui. Pentru acest scop se dă: siropul sau ceaiul de chimion, de sămânţă de anason, de fenicul, de negrilică (nigella sativa), de ciumărea (galega officinalis), asociate sau nu cu cretă, cu fosfat de calce, cu magnezie. O formulă bună este: extract de galega, lactofosfat de calce, tinctură de fenicul, câte 5 gr. din fiecare, sirop simplu 200 gr.; se iau 4—8 linguri pe zi. Se mai recomandă: ceaiu de anason (anisum pimpinella) din 30 gr. la 1000; se iau 12—20 linguri pe zi şi pe dinafară să se pună oblojeli, tot din acest ceaiu (cârpe înmuiate în el) pe sânuri de 5—6 ori pe zi. Femeia care alăptează trebue să se hrănească bine; berea şi ceapa ajută producerea laptelui.

Galactoree (*gàla*, *galaktós*, lapte, şi *rhein*, a curge). — Scurgerea prea mare de lapte în timpul, sau după încetarea alăptării, care poate să producă o slăbire din ce în ce mai mare a femeii şi prin urmare o adevărată boală, care trebue combătută cu tărie. Inainte de toate femeia va trebui să înţerce, apoi să i-se dea diaforetice (să asude), diuretice (să urineze mult), purgative (curăţenii) mai ales purgative drastice (tari). Să i-se lege strâns sânurile. Se mai recomandă tinctură de iod şi preparaţiunile iodurate, astringentele şi rezolutivele aplicate pe sânuri, ungerile de colodiu, regim tonic (hrană întăritoare) şi preparaţiuni feruginoase.

Gălbeneală. — V. *Cloroză.*

Galbenă (Febră), *friguri galbene*, *vomito negro*. — Febra galbenă este o boală infecţioasă care bântue în ţările calde, pe litoralul golfului Mexic şi al Antilelor, în Brazilia, în Africa. Foarte rar vine în Europa, transportată cu vapoarele în Spania, în Franţa, rar în Anglia şi Italia. — *Semnele* acestei boale sunt: fior urmat repede de o căldură foarte mare (40—41^0), însoţită de neastâmpăr, (agitaţie ş insomnie), sete mare, ochii roşii (injectaţi), faţa şi corpul de-asemenea, dureri dealungul şirii spinării, dureri de cap, corpul sdrobit; apoi vărsături, la început alimentare, pe urmă lichide şi bilioase (verzui) cu dureri mari în dreptul stomacului. Către a patra zi, toate semnele acestea încetează definitiv, când avem forma *uşoară a* boalei, sau încetează numai vremelnic; în forma *gravă* şi pielea se îngălbeneşte peste tot corpul, de unde şi numele de *friguri galbene*. In acest moment cei mai mulţi bolnavi încep să aibă vărsături negre (*vomito negro*), cari pot să coincidă cu emoragii sau curgeri de sânge în intestine şi cu pete mari roşietice pe piele. *Mortalitatea* este foarte mare, putând varia între 15—20 la sută. Unii bolnavi mor în 2—4 zile.— *Cauza* adevărată nu se cunoaşte exact; tot ce se ştie e că frigurile galbene se transmit la un om sănătos prin *înţepătura unui ţânţar* numit *culex fasciatus* sau *stegomya fasciata*, după ce s'a hrănit cu sânge de om bolnav de acele friguri. Perioada de incubaţiune, adecă timpul dela înţepătura ţânţarului până la isbucnirea boalei este de 2—6 zile. Cazurile de febră galbenă transportată la depărtări mari, prin vapoare, se explică prin faptul că în ele se adăpostesc ţânţari, cari au în ei otrava boalei (*virus amaril*). Toate măsurile profilactice trebuesc îndreptate în contra ţânţarilor cari propagă boala, despre cari noi nu ne vom ocupa, întru cât nu trăesc la noi.

Gălbinare. — V. *Icter.*

Gălbineală. — V. *Paloare.*

Gâlci. — V. *Amigdale*, *Amigdalite* şi la *Angină.*

Galic. (Acid). — Are însuşirea de a fi *astringent*. El se găseşte format gata în diferitele vegetale, mai ales în *gogoşii de ristic* (vezi aceste cuvinte). Se dă în doză de 30 ctgr. până la 1 gr. pe zi, în pilule sau poţiune.

Galvanocauter. — V. *Cautere* şi *Cauterizaţie.*

Gambă, *gionată.* — Partea membrului inferior cuprinsă între genunchi şi picior. Gamba este formată din două

oase : unul mai gros numit *tibia*, *fluer*, sau *turloiu* și celălalt mai subțire, așezat în partea dinafară, numit *peroneu* (vezi fig. 199). Capetele din jos ale acestor oase se încheie cu oasele dinapoi ale piciorului, formând articulația *tibio-tarsiană* sau încheietura dela *gleznă*, cu cele 2 *oușoare* laterale, unul înăuntru și celalt în afară, numite *maleole*. Gamba deasupra gleznei este foarte subțire (formând *gâtul piciorului*) și se îngroașe din ce în ce mai mult, cu cât se apropie de genunchi, unde are mulți mușchi groși cari formează *pulpa*, așa că forma generală a gambei este acea a unui con răsturnat cu vârful în jos. Cei ce umblă mult pe jos, cei

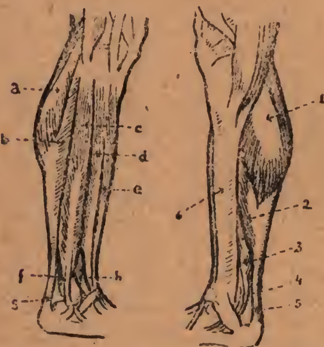

Fig. 199. — Anatomia gambei

a=gemenul extern, b=solearul, c=lungul peroneu lateral, d=extensorul comun al degetelor, e=gambierul anterior, f=lungul abductor comun, g = tendonul lui Achile. 1=gemenul intern, 2= olearul, 3=lungul abductor comun al degetelor, 4= gambierul posterior, 5 = tendonul lui Acbile, 6 = tibia (fața internă).

ce aleargă și danseazā mult, au pulpele foarte desvoltate.— *Fracturile*, sau *frânturile* oaselor gambei, se văd foarte des și la orice vrâstă, mai ales la bătrânețe. Ele sunt produse prin lovituri, căderi, când calci strâmb, etc. Pot fi rupte amândouă de-odată, sau numai unul ; peroneul fiind mai subțire se rupe mai des. Fracturile gambei se vindecă greu, 4—6 săptămâni cel puțin, dar până să meargă omul bine îi mai trebue încă mult. Când fracturile se însoțesc de plăgi, produse prin lovitură sau prin bucățile rupte ale osului, vindecarea se face și mai greu și de multe ori vieața omului este în primejdie. Oricare ar fi întinderea fracturii semnul cel mai vădit al ei este neputința bolnavului de a merge, sau de a se ridica, dacă a căzut pe jos și primele îngrijiri ce trebue date sunt aceleași cari se dau în toate cazurile de fractură. Gamba are mușchi foarte puternici, cari formează *pulpa* și cari mai în jos se subțiază și se înlocuesc cu tendoane, dintre cari tendonul cel mai puternic este numit *tendonul lui Achil* și se află la partea dinapoi. Mușchii și tendoanele slujesc la îndoirea piciorului asupra gambei și a gambei asupra coapsei ; cu ajutorul lor omul umblă, aleargă, fuge și sare. Câte odată aceste mișcări se micșorează sau chiar se pierd, cum se întâmplă când mușchii sunt *paralizați*, după cum se vede în diferite boale ale măduvei spinării și mai cu seamă după un atac de apoplexie. Congestia cerebrală, adecă îngrămădirea sângelui la creeri, produce numai o paralizie trecătoare. Paralizia există de obiceiu în ambele picioare în boalele măduvii (*paraplegie*), într'un singur picior în boalele de creeri. In acești mușchi ai pulpii se ivesc cunoscuții *cârcei*, cari sunt așa de dureroși. *Loviturile* sau *contuziunile*, *tăieturile* și *înțepăturile* (plăgile), *abcesele*, *furnicelele* și *brânca* nu prezintă nimic particular la gambă. Aci se văd adeseori *varice* (lărgirea vinelor) și *ulcere* (răni), cari sunt produse și întreținute prin faptul că gamba are o rețea foarte bogată de vâne, iar sângele aci circulă mai greu prin vâne decât în alte părți (vezi *Ulcere* și *Varice*). Oasele gambei și în deosebi *tibia*, sau *fluerul*, din cauza loviturilor sau căderilor, se pot *inflama* și *caria*, mai ales la copiii scrofuloși și rachitici. Vindecarea în aceste cazuri se face cu multă greutate și îngrijire : repaus în pat, nemișcare, aplicațiuni de cataplasme și alte oblojeli (Priesnitz), untură de pește, chinchină, fier,, hrană bună. — *Gambă artificială*. Când dintr'o pricină oarecare se face *amputația* sau tăierea gambei, după vindecare trebue să se pună o gambă artificială. Cel mai simplu aparat este *pilugul*, care se compune dintr'o cutie de lemn, deschisă înapoi, închisă înainte printr'o placă de piele, în care se așează genunchiul îndoit, în unghiu drept și dintr'un băț, rotunjit la capătul din jos și acoperit cu piele pentru ca să nu alunece. Pentru cei bogați

cari vreau să-și ascundă întru câtva diformitatea se fac picioare artificiale și articulate cu glezne și genunchi, cari se mișcă cu ajutorul unui resort elastic aproape ca și piciorul natural.

Gândăcei sau *gândăcei verzi*. — V. *Cantaride*.

Gândaci de frasin sau *Gândăcei de turbă*. — V. *Cantaride*.

Gângăvire. — *Gângăvirea* constă într'o greutate la vorbire și se arată sau prin repetarea unor cuvinte, ori a unor silabe, sau printr'o împiedecare totală ori momentană de a articula unele vocale sau consonante, pentru cari trebue oarecari mișcări deosebite ale limbii. Uneori gângavul fiind de un temperament nervos se grăbește la vorbă, dar este împiedecat de repetări involuntare : bbb, ggg, ppp, ttt, etc. ; alteori el vorbește încet și din când în când nu poate câteva minute să pronunțe un singur cuvânt, cu toată silința ce-și dă. Nu trebue să confundăm gângăvirea cu *bâlbâirea*, căci cel bâlbâit vorbește întrerupt și cam neînțeles. Gângăvirea apare de obiceiu pe la 4—6 ani, merge crescând și dispare spre bătrânețe. Una din cauzele acestei infirmități sunt emoțiunile vii, cari pot face gângav pentru moment pe o persoană care nu este și a cărui sistem nervos este foarte impresionabil. Mulți devin gângavi imitând pe camarazii lor de școală. *Tratament*. Pentru a te vindeca de gângăvire trebue să te dedai la o adevărată gimnastică de vorbă și de limbă : să citești și să declami încet, cu glas tare, pronunțând fiecare silabă, articulând cât se poate de deslușit, ținând limba pe cât se poate lipită de cerul gurii. In intervalele acestor exercițiuri gângavul trebue să tacă, să nu vorbească de loc ; exercițiile acestea dau limbii însușirea de a face mișcări pe cari mai înainte nu le putea face decât cu ezitare și în mod incomplet. Când un copil începe să gângăvească, părinții nu trebue să caute să-l vindece prin mustrări și pedepse, cari în loc de bine mai mult rău fac, mărind emoțiunile, ci prin metoda rațională descrisă mai sus. Se zice că marele orator al antichității, Demostene, s'a vindecat de acest cusur declamând pe malul mării și având petricele în gură. Nu se știe dacă acest mijloc a mai produs vr'un orator sau ar mai fi vindecat vreun gângav.

Ganglion, *ghindură, modâlcă, momiță*. — O umflătură rotundă sau în forma fusului, așezată pe drumul unui vas limfatic sau a unui nerv (*ganglioni limfatici* și *ganglioni nervoși*). *Ganglionii limfatici* se găsesc izolați sau reuniți în grupe în diferite părți ale corpului, dar mai cu seamă la gât, la subsuori, în stinghe etc., după cum se vede pe fig. 200. In stare de sănătate acești ganglioni sunt niște ghinduri mici, puțin desvoltate cari abia se simțesc prin piele, mai ales la persoanele grase. Dela ganglionii diferitelor regiuni pornesc o mulțime de vase mici, *limfatice*, cari se respândesc la organul respectiv. Pe fig. 200 și 201 se pot vedea

Fig. 200.— Sistemul vaselor limfatice
a= nodul dela umăr, b = legătura acestui sistem cu cel al venelor, d=nodul limfatic al stinghei.

Fig. 201.—Ganglionii axilari și vasele limfatice ce pornesc dela ei

vasele limfatice ale membrelor, cari pornesc dela grupurile ganglionare ale

axilei și regiunei inguinale. Sub influența unor turburări locale sau generale acești ganglioni pot să se mărească, să se umfle dintr'odată, sau pe încetul, să ajungă cât nucile de mari și să devină dureroși, cum se întâmplă cu ghindurile dela gât la persoanele limfatice, sau scrofuloase, pe cari poporul le mai numește și *jolne* (v. *Scrofule*). Inflamația sau aprinderea unui ganglion limfatic se numește *adenită* (vezi acest cuvânt). — *Ganglionii nervoși* sunt așezați pe drumul nervilor și sunt formați de celule nervoase, numite *ganglionare*, cu cari tubii nervoși sunt în legătură.

Fig. 202. — Ganglionii inghinali

Gangrenă. — Inseamnă mortificarea, moartea țesuturilor unei regiuni oarecare a corpului, pe o întindere mai mică sau mai mare. Intre *cauzele* gangrenei putem cita următoarele: degerarea, arderea, lovitura, strivirea, strângerea, compresiunea mare și de lungă durată (bandaj prea strâns, decubite, escare), turburări în circulația sângelui datorite unei infecțiuni, unei intoxicații (diabet, febră tifoidă, saturnism, alcoolism, etc.), sau o stavilă, un dop într'un vas cu sânge (*embolii* în boli de inimă sau aortite), *tromboze* în inflamația arterelor (*arterite*), în arterioscleroză, sifilis. *Semnele* și *formele de gangrenă*: Gangrena se chiamă *umedă* când partea bolnavă este plină de lichide; în cazul contrar ea este *uscată*. Când gangrena ocupă un membru întreg sau toate țesăturile unui organ, ea se numește *sfacel*. Gangrena unui os se chiamă *necroză*; partea moartă se zice *escară*. Adeseori gangrena începe prin ivirea unor bășicuțe (flictene). Coloarea pielei se schimbă, la început ea este palidă, lividă, apoi cenușie și în cele din urmă neagră. In gangrena umedă partea moartă este umflată, păstoasă, infiltrată de un lichid gros și merge spre putrezire; în gangrena uscată partea bolnavă se strânge, se întărește, se face ca o mumie, nu se putrezește. Părțile atinse de gangrenă își pierd căldura, se răcesc din ce în ce, nu mai sunt simțitoare la pipăire, apăsare sau strângere, dar adeseori pot fi sediul unor dureri mai mult sau mai puțin mari; părțile gangrenate se mișcă cu greutate sau de loc, au un miros fetid (puturos), care arată putrezirea lor. Aceste semne cari se văd mai cu seamă la extremitățile membrelor, la mâni și la picioare, merg crescând în timp de mai multe zile. Coloarea se închide mai mult, răceala și nesimțirea cresc de asemenea. După această *primă perioadă* a gangrenei urmează perioada *a doua*, în timpul căreia se ivește împrejurul părții moarte un șanț roșu care o desparte de partea sănătoasă ca un fel de graniță, iar partea gangrenată pierzând orice comunicație cu restul corpului începe a se desface, se separă dela sine și după 12 până la 15 zile cade, lăsând în urma ei o rană mai mult sau mai puțin adâncă, apoi începe a se cicatriza, a se vindeca, ceeace constitue perioada *a treia* sau cea din urmă a boalei. Sănătatea generală se turbură și ea cu atât mai mult cu cât gangrena înaintează: bolnavul are fierbințeală, lipsă de poftă de mâncare, sete, etc. cari îl slăbesc din ce în ce mai mult, în timp ce boala se întinde la țesăturile din vecinătate, atât în adâncime cât și la suprafață, nimicind un membru întreg, stricând mușchii nervii și alte organe ce întâlnește în calea sa.—*Tratament*. Gangrena în multe cazuri se poate ocoli dacă depărtăm la timp cauza. Astfel într'o boală cu zăcere lungă trebue schimbată poziția bolnavului, punându-i sub el saltele moi, de lână, sau perini de cauciuc umflate cu apă sau cu aer. Când o legătură sau un bandaj este prea strâns trebue să-l slăbim, îndată ce vedem că mâna sau piciorul se umflă. Când gangrena este pe punctul de a începe, trebue să așezăm partea amenințată într'o poziție mai ridicată pentru ca circulația sângelui să se facă mai ușor, s'o

înconjurăm cu oblojeli calde pentru a întreține sau a readuce căldura naturală, s'o spălăm adeseori cu vin aromatic cu alcool camforat, cu o soluție de acid fenic sau alte lichide antiseptice. In perioada a doua vom ajuta ca partea gangrenată să se desfacă mai iute și mai cu înlesnire cu ajutorul cataplazmelor dacă părțile sunt roșii și umflate. Rana rămasă după căderea gangrenei se va alege ca ori care altă rană. In tot timpul boalei trebue să hrănim bolnavul cât se poate de bine pentru ca să-i susținem puterile, să-i dăm vin și alte lichide întăritoare (tonice). Sunt cazuri în cari scăparea bolnavului nu se poate face decât prin tăierea (amputațiunea) membrului atins de gangrenă.

Gangrena gazoasă. — Sau gangrena infectată este o gangrenă datorită unei infectări prin microbi *anaerobi*. Infecția gangrenoasă poate să se observe în cursul: febrei tifoide, febrelor eruptive, paludism, diabet, în cazuri de traumatisme și răniri de război, mai ales prin schije de obuz, granate și dum-dum. Infecția gangrenoasă poate să se întâlnească și la gură (vezi *noma*), plămâni, planșeul gurei (anghina lui Ludwig). Gangrena gazoasă se însoțește de un miros puturos (*fetid*) și de degajări de *gaze*. Aci nu ne ocupăm detailat de semnele acestei infecții. Tratamentul trebue făcut de urgență. Fiecare clipă neglijată e un pericol pentru vieața individului. In toate cazurile de răniri de război nu vom uita a face la toți răniții injecții cu ser antitetanic și seroterapie antigangrenoasă. Apoi curățirea rănei, pansarea cu soluție Dakin sau bulion-vaccin și deschiderea largă a plăgii.

Gardenalul sau **Luminalul**. — Este un medicament derivat din *veronal*. Trebue luat numai după prescripție și sub supraveghere medicală. Dă rezultate bune mai ales în *Epilepsie*. Se dă la adulți 20—30 ctgr. pe zi în 2—3 reprize cu ceai cald.

Gargarisme (dela grec, *gargarizein*, a-și spăla gura). — Medicamente lichide cu cari ne clătim gura și fundul ei cu ajutorul mișcărilor limbii și obrazilor și prin puterea aerului care vine din răsuflătoare (laringe), ținând în acelaș timp capul plecat pe spate. După ce ne-am spălat astfel bine gura scuipăm gargara fără a o înghiți. Nu toată lumea poate gargarisi, deși lucrul este așa de ușor; mai ales copiii până la o vârstă oarecare sunt neputincioși s'o facă și atunci ne vom mulțumi a-i atinge (badijona) în gură și în gât cu o pensulă sau cu un pămătuf înmuiat în medicamentul prescris de doctor. Se întâmplă uneori chiar și oamenilor mari că făcând gargară să înghită din greșeală o parte din medicamente, din această pricină trebue întotdeauna să fim cu băgare de seamă în compunerea gargarei, ca ea să nu cuprindă lucruri cari, pătrunzând în stomac, să vatăme sănătatea. — Gargarismele sunt de mai multe feluri: *emoliente* sau *înmoietoare*, cari se prepară făcând să fiarbă rădăcina de nalbă în 250 gr. de apă și la care se poate adăuga și 30 gr. de miere sau miericică; dacă punem în apa care clătește și o jumătate de căpățină de mac, sau după ce a fiert o linguriță de laudan, ori 2 lingurițe de apă de laur-ceras, gargara este și mai calmantă, domolind și mai iute durerile. Laptele curat și călduț, laptele în care s'au fiert smochine, laptele de migdale cu sirop de gumă, apă călduță cu sirop de gumă sunt toate bune când gura este aprinsă (inflamată) și dureroasă. — *Astringentele* se prepară din flori de trandafir fierte în 250 gr. apă în care se pune pe urmă miere de trandafir (miericică) 30 gr. sau piatră acră (alun) 4 gr., sau o lingură de oțet sau tanin 2 gr. Florile de trandafir se pot înlocui cu frunze de rug (mur) sau de nuc; acest fel de gargară se întrebuințează în aprinderile de gură și gât numai când aceste părți nu sunt prea înflăcărate, nici prea dureroase, adecă la începutul sau spre sfârșitul boalei. *Antisepticele* se prepară din acid boric 4 gr. la 100 gr. apă, sau din borax 4 gr. la 250 gr. ceaiu de trandafir la care se mai poate pune și 30 gr. de miericică, sau din clorat de potasă 10 gr. la 250 gr. apă caldă, la care se mai poate adăuga și 50 gr. de sirop de mure, cari toate sunt bune în inflamațiile de gingii și în durerile simple de gât (anginele catarale). Acestea sunt gargarismele cari se pot face în casă, bune în boalele de gură simple și ușoare, dar în ca-

zurile grave, serioase, se vor prescrie de doctor.

Gargarisme (Chauvin). — Soluţie de timol, fenosalil, glicerină, alcool de mentă, foarte eficace în amigdalitele cronice şi acute, laringite, faringite, stomatite, gingivite. Se pune o linguriţă din acest dezinfectant într'un pahar cu apă şi se face gargară. Se întrebuinţează şi ca apă de gură, având un gust plăcut şi un efect nimicitor asupra microbilor cari se desvoltă în gură.

Garoafă, *flori domneşti*, (*Dianthus Carophyllus*, fam. cariofilaceelor. — Plantă erbacee, originară din regiunea mediteraniană, care se cultivă mult şi prin părţile noastre (Iulie-August). Se întrebuinţează în medicină ca tonic, antispasmodic uşor, pentru a face un sirop care se dă în doză de 15—16 gr.— La *ţară* se bea de gălbinare rădăcină plămădită cu ţuică iar rănile cu viermi se spală cu decoctul (fiertura) de garoafe).

Garoafe. — V. *Viorea*.

Gâscă. — Carnea de gâscă este grasă, grea la mistuit şi prin urmare cei bolnavi, convalescenţii şi toţi cei cu stomacul slab se vor feri de ea ; tot astfel este şi grăsimea de gâscă, din care pricină se întrebuinţează rar. *Ficatul gras*, care se obţine dacă ţinem gâsca în nemişcare şi la întuneric mai multe luni, în timpul cărora o îndopăm cu porumb, este foarte gustos şi bun la mâncare, dar şi el are păcatul că se mistue cu anevoinţă aşa că nu se potriveşte decât numai pentru un stomac tare.

Gasterină. — V. *Opoterapie*.

Gastralgie (gr. *gastiér*, stomac, şi *itis*, terminaţie care exprimă inflamaţie, aprindere). — V. *Stomac*.

Gastro-entero-stomie (gr. *gastér*, stomac, *enteron*, şi *stoma*, gură). — Se cheamă comunicarea făcută, prin operaţie, între stomac şi intestin, în cazurile când pilorul s'a strâmtorat prea mult, din cauza unei boli oarecare şi nu mai lasă alimentele să treacă din stomac în intestin.

Gastroptoză. — Lăsarea în jos a stomacului, din cauza unei dilataţii prea mari.

Gastroragie (gr. *gastér*, stomac, şi *rhein*, a curge). —Curgere de sânge, sau *emoragie* care se face în stomac şi care este urmată de vărsare de sânge sau *ematemeză*.

Gastrostomie (gr. *gastér*, stomac, şi *stoma*, gură). — Operaţiune cu ajutorul căreia se stabileşte în păreţii stomacului o deschizătură permanentă prin care se hrăneşte bolnavul, atunci când el nu se poate hrăni pe gură.

Gastrotomie (dela grec. *gastér*, stomac şi *tome*, tăiere). — Operaţiune care constă în a deschide stomacul pentru a scoate un corp străin.

Gât, grumaz. — Prin mijlocirea gâtului capul şi prin urmare creerul comunică cu pieptul şi cu restul corpului. Gâtul prin organele pe care le cuprinde are o deosebită importanţă şi trebue bine cunoscut. In adevăr, gâtul este locul de trecere pentru *vase sangvine* (ar-

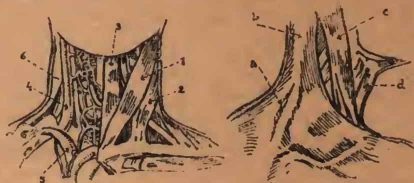

Fig. 203. — **Gâtul cu muşchii şi vasele sanghine**

1-2 = sterno-cleido-mastoidianul, 3 = cleidohioidianul, 4 = vâna jugulară externă, 5=vâna subclaviculară 6 = lobul drept al corpului tiroid b = trapezul, c = sterno-cleido-mastoidian d = cleido hioidian

terele carotide şi vânele jugulare) foarte mari şi pentru mai mulţi *nervi* foarte importanţi. Afară de aceasta gâtul mai este ocupat de *laringe* (gâtlej), care este organul vocii şi al respiraţiei şi de *esofag*, canalul prin care trece mâncarea din gură în stomac. Sunt unele persoane grase cari au *gâtul scurt* şi *gros*, dar gâtul la oamenii groşi este mai scurt numai la vedere, în realitate însă el este tot aşa de lung ca la toţi ceilalţi şi numai grăsimea cea multă, adunată în jurul gâtului, ca şi pretutindenea, face să ni-se pară că gâtul lor este mai scurt. El trebue să-şi aibă toate mişcările libere, prin urmare rău fac cei ce poartă gulere tari, *înalte şi strâmte*, cari supără circulaţia sângelui între creer şi inimă, precum şi respiraţia. Gâtul trebue ferit de *acţiunea aerului rece şi umed*, mai ales că cele mai multe răguşeli vin în urma

unei răceli. Pentru aceasta trebue să purtăm gulere ceva mai ridicate, dar să fie destul de largi pentru ca să nu ne strângă de loc gâtul, iar la trebuință vom pune câte o basma, sau șal. Gâtul trebue spălat în fiecare zi întocmai ca și fața, căci și el este supus la praf și la murdării fiind descoperit mai în tot timpul altfel este expus la furuncule și antrax, care se ivește de obiceiu în *ceafă*, așa că trebue să ținem foarte curată această parte. Se mai ivesc la gât, mai ales la copiii scrofuloși și limfatici, *abcese*, cari trebuesc căutate cu mare băgare de seamă. *Rănile* gâtului variază mult după cauzele, adâncimea și gravitatea lor. Chiar și rănirile mai ușoare trebuesc căutate cu multă îngrijire de oarece gâtul, fiind în continuă mișcare, vindecarea se face mai cu anevoință. La gât se mai observă diferite *tumori*, între cari mai cunoscută este *gușa*.

Gât, *gâtlej* (lat. *fauces* și *guttur*).— Dacă ne uităm în fundul gurii la cineva vedem mai întâiu *omușorul* (lat. *uvula*, *uva*, *columella*), care este o prelungire

Fig. 204. — Boalele mai obișnuite ale nasului și gâtului

a = hipertrofia cornetelor, b = laringita, c = vegetația adenoidă, d = amigdalita, e = angina granuloasă.

mobilă a vălului palatin (a cerului gurii) și care, ridicându-se în momentul când înghițim, împiedică mâncarea și băuturile să pătrundă în partea dinapoi a nasului, de o parte și de alta a omușorului și ceva mai înapoi se văd două corpuri roșietice în formă de migdale, numite din această pricină *amigdale* (vezi acest cuvânt). In fund de tot se vede un părete neted. care ține de *faringe* (înghițitoare), care este un canal prin care trece mâncarea în drumul ei spre stomac (esofag) și aerul înainte de a intra în *laringe*. Spațiul cuprins între toate acestea, care se strânge și se lărgește după trebuință, se chiamă *gât*, *gâtlej*. Când cineva este bolnav de gât, ca să-l putem bine examina, trebue să-l așezăm pe un scaun în fața ferestrii, apoi după ce a deschis bine gura cu o coadă de lingură îi apăsăm limba și ne uităm drept în fundul gurii, inspectând cu deamănuntul toate părțile de mai sus pomenite. Dacă este seară, sau întunerec, vom examina gura cu o lumânare, sau cu o lampă electrică, dacă avem, îndreptând lumina în spre fundul gurii. Când pe cineva îl *doare în gât* este semn că este acolo o inflamație, (*amigdalită* (gâlci), sau *angină*). Pentru a preveni aceste boale trebue să ne păzim de orice răceală, de curenți de aer, să nu răcim la gât mai ales când suntem asudați, să ne păzim mai cu seamă de aerul rece și umed. — Când s'a oprit în gât un *corp străin* (o bucată de os, etc.) vom căuta să vărsăm gâdilindu-ne omușorul, iar dacă corpul străin în loc să iese afară a alunecat în stomac ne vom arăta medicului.

Gât strâmb. — V. *Torticolis*.

Gatism. — Se numește astfel o stare în care bolnavul nu mai poate ține udul și materiile fecale, punându-se pe el fără voia sau știrea lui, în urma unei paralizii sau a unei turburări a inteligenții.

Gâtlej. — V. *Gât* și *Laringe*.

Gâtuire. — V. *Asfixie* și *Strangulare*.

Gavaj, *ghiftuire*, *îndopare*.—Hrănire cu ajutorul unei sonde întrodusă în stomac, prin gură sau prin nas, la unii nebuni. In capătul sondei se pune o pâlnie prin care se toarnă lapte, zamă de carne, peptone etc. Se întrebuințează în oftică, dispepsie, cachexie, etc.

Gaz de iluminat. — V. *Iluminat*.

Gaze de luptă. — Intrebuințarea substanțelor chimice vătămătoare, ca armă de luptă, a dat o nouă desvoltare războiului și a avut ca rezultat o categorie cu totul nouă de răniți : *gazații*. Apariția acestei noui categorii de răniți a

fost o surpriză chiar pentru lumea medicală care nu avea informaţiuni suficiente asupra cazurilor de intoxicări cu substanţe chimice şi care, mai ales la început, nu a avut posibilitatea să vie efectiv în ajutorul acestor bolnavi. A fost nevoe de studii şi experienţe intense, de observaţii atente din partea medicilor, pentru a se putea cunoaşte mecanismul acţiunii acestor substanţe vătămătoare : *Gazele* de luptă. Pe măsură însă ce războiul chimic se desvolta, în aceeaşi măsură apăreau noui categorii de gaze de luptă şi deci noui accidente care cereau de asemenea să fie cunoscute şi apoi tratate. Se evaluază la 507.000 cazuri de gazări petrecute în armatele germane, franceze, engleze şi americane în războiul dela 1914—18. Pentru a răspunde cu folos proporţiei ce o lua utilizarea acestor gaze, nu era suficient numai să se cunoască mijloacele de protecţie. Accidentele vătămătoare produse trebuiau să fie cunoscute şi tratate. In acest scop s'au creiat servicii şi laboratoare speciale care se ocupau cu cunoaşterea efectelor fiziologice. Odată cunoscute, organele sanitare erau informate pentru a şti ce tratament trebue să se dea gazaţilor. Şi nu numai atât, a fost nevoe ca serviciile sanitare să creeze anume secţiuni de gazaţi, conduse de medici care se ocupau exclusiv de aceşti bolnavi, dotate cu un personal auxiliar anume educat pentru astfel de îngrijiri. Pentru a se cunoaşte mai bine felul rănirilor produse de aceste gaze, ca apoi să fie tratate, gazele au fost împărţite în : — *Gaze sufocante-asfixiante* care atacă aparatul de respiraţie şi în special părţile delicate din acest organ. Substanţele care intră în această grupă produc — în esenţă — arsuri datorite acizilor ce-i conţin. Se produc acolo congestii, edem (apă în plămâni), şi complicaţii de tot felul datorite microbilor ce găsesc teren bun de desvoltare. Toate aceste îmbolnăviri sunt cunoscute în cea mai mare parte medicilor şi ele trebuiau tratate ca atare. Numai diagnosticarea acestor răniri era un punct delicat. In cazurile de răniri cu astfel de gaze tratamentul uşura mult starea bolnavilor şi s'a ajuns ca în ultimul timp procentul de morţi să fie chiar mai mic, decât faţă de acela produs de celelalte arme de luptă. — *Gazele vezicante* produc în special arsuri ale pielii, însoţite de băşici şi infecţii în cazurile de îngrijiri insuficiente. Tratamentul acestor răniri a fost destul de anevoios, pentru că nu s'au cunoscut medicamente şi tratamente cari să grăbească vindecarea arsurilor ce durau săptămâni şi luni. Substanţele din această categorie produc însă şi altfel de răniri : în stomac, plămâni, ficat, rinichi, sistem nervos, etc. Pentru fiecare din aceste răniri trebue să se cunoască tratamentul corespunzător. — *Gazele iritante* sunt de mai multe categorii : *lacrimogene*, care produce iritaţii la ochi, *greţoase*, care produc greaţă şi vărsături, *strănutătoare*, care produc strănuturi şi diverse iritaţii pe nas şi în restul conductelor aeriene ale aparatului respirator. Aceste gaze produc numai turburări temporare şi tratamentul lor este relativ uşor. Pericolul cel mare al acestor gaze este că prin iritaţiile ce le produc fac ca măştile să nu poată fi ţinute pe figură. — *Gazele toxice generale* produc de obiceiu morţi fulgerătoare. In toate aceste cazuri îngrijirile trebuesc date imediat — în câteva minute dela accident — altfel fiind de prisos. Mai sunt şi alte gaze, cum sunt gazele de explozie (oxidul de cărbune) şi fumurile de luptă, care deasemenea produc îmbolnăviri. In special intoxicaţiile cu oxid de cărbune cer o îngrijire cu totul specială. Nu sunt excluse surprizele apariţiei de noi gaze, necunoscute. Toată lumea trebue să cunoască, cât de sumar, efectele gazelor de luptă pentru a da la nevoe primele îngrijiri până la sosirea medicului, îngrijiri ce trebuesc date imediat şi care pot salva vieaţa unui om — întocmai ca la un înecat, la un asfixiat de gaz aerian, sau la un curentat de un fir electric. — Prin urmare, îngrijirile ce trebuesc date gazaţilor trebue să deştepte interesul tuturor şi pentru aceasta este nevoe de cât mai mulţi care să cunoască atât efectele gazelor cât şi tratamentul lor. Numai astfel s'ar putea micşora numărul morţilor produse prin gazări, cu atât mai mult, cu cât accidentele se pot produce mai ales în populaţia civilă, mai greu de protejat. (După S. A. C. G.).

Gazoasă (Apă). — V. *Apă gazoasă.*

Gazuri deletere sau *vătămătoare.* — V. *Asfixie, Carbon, Carbonic, Canale, Deletere și Hasnale.*

Gaze intestinale, *meteorism, timpanism, vânturi.* — In tubul digestiv al omului se găsesc în mod natural gaze, începând dela stomac și până la sfârșitul lui, cu deosebire că în stomac ele se află în măsură mică și sunt compuse din acid carbonic, azot și oxigen, fiind formate mai mult din aerul pe care îl duce acolo mâncarea, pe câtă vreme în mațele subțiri gazele sunt în măsură mai mare și variază după felul mâncărilor, ceeace dovedește că ele rezultă din mistuire, conținând acid carbonic, azot și idrogen, care a luat locul oxigenului, iar în mațele groase, pe lângă aceste gaze, se mai adaugă acidul sulfidric, care face ca vânturile date prin șezut să aibă miros urît. — Sunt unii oameni cari fac de felul lor multe gaze, fără ca să fie bolnavi și cari îi supără foarte mult prin sgomotul pe care ele îl fac eșind; ca să nu le dea afară, pe măsura în care ele se produc, ar fi un adevărat chin pentru ei. Pentru a face cât se poate mai puține gaze trebue să nu mâncăm legume făinoase, cum este bobul, fasolea, lintea, mazărea, sau să le mâncăm sdrobite, bătute, sleite, fără pelițele lor, să mâncăm puțină pâne, să nu mâncăm prăjituri, varză, legume crude și alte lucruri cari se mistue greu, în fine, să nu bem lichide decât în cantitate foarte mică. — De cele mai multe ori producțiunea de gaze multe este un semn de boală: o aprindere sau inflamațiune de stomac (gastrită), sau de mațe (enterită); o stare nervoasă cum este în isterie, ipocondrie, gastralgie, (durere nervoasă de stomac). Această îngrămădire de gaze poate să fie durabilă, obișnuită, cum se întâmplă la cei ce sufăr de dispepsie (mistuire grea), la cei ce sufăr de constipație (încuietură), sau poate fi trecătoare după cum se întâmplă într'o simplă indigestiune (nemistuire), în febra tifoidă (lingoare), în peritonită, etc. In toate aceste cazuri de îngrămădire de gazuri pântecele se umflă, se *balonează*, devine tare, rezistent, elastic și sună ca o tobă când o ciocănim cu degetele (la percuție), iar când apăsăm ușor pe pântece auzim borboroseli, cari de altfel se aud și fără să-l atingem; apoi încep dureri în mațe, *colici intestinale*, cari se simt în jurul buricului sau în deșerturi, însoțite de răsuflare grea, bătaie de inimă, durere de cap și altele. Pentru a combate aceste îngrămădiri de gaze trebue păstrată dieta mai sus pomenită, apoi ca medicamente să se ia cărbune vegetal (1 lingură după fiecare mâncare), apă de var, bismut, magnezie, toate având de scop de a împuțina gazele, de a le absorbi pe măsura în care se fac, așa că pântecele nu se mai umflă. Apoi se mai recomandă ceaiurile (infuziunile) calde de anghelică, de anason, de flori de portocale, de izmă, de mușețel, de teiu, etc., luate la sfârșitul mâncării și cari au de scop de a înlezni eșirea gazelor pe jos pe măsura în care se fac.

Gelatină (dela lat. *gelare*, a îngheța). Este o substanță care rezultă din fierberea prelungită a oaselor (oseină), a cărnurilor grase (țăsut conjunctiv, cartilage, sau sgârciuri, tendoane, gelină, etc.) și care este solidă, fără coloare, sau de coloare gălbue, fără miros, solubilă în apa în clocote și din care se separă prin răcire sub formă de *piftie* (răcituri). Insușirea nutritivă a gelatinei este nulă; piftiile prin ele înșile nu hrănesc, ci numai prin car*nea* din ele și plac numai prin gustul lor. — In farmacie gelatina are o mare întrebuințare în prepararea capsulelor cu ajutorul cărora multe medicamente se administrează cu mare ușurință, mascându-le mirosul și gustul. — In medicină gelatina are mai multe întrebuințări: în contra emoragiilor (a curgerilor de sânge) în poțiune la care se mai adaugă sirop de izmă, sau în clistire de 40⁰—45⁰, sau în injecțiuni pe sub piele în cazurile de *anevrism.* Pe dinafară se aplică pe partea sângerândă un strat de bumbac înmuiat în gelatină. Astfel de tampoane se pot pune și în nas când curge sânge. Se mai întrebuințează în contra *mâncărimii de piele* (în blândă, etc.), în aceiași soluțiune, sau sub formă de băi gelatinoase (1000 gr. la o baie).

Gemeni (lat. *geminus, gemellus*). — Statistica ne spune că la 70 de nașteri este una de gemeni, la 6000 de

nașteri una de trei gemeni, la 150.000 una de 4. Se citează cazuri în cari s'au născut 5 gemeni. Când se nasc doi gemeni li se va da aceleași îngrijiri cari se dau și când se naște numai un copil (vezi *Nou-născuți*) ; același lucru se face și pentru mamă. Greutatea mare însă este în *nutrirea* gemenilor. Dacă mama este sănătoasă, de constituție bună și dacă n'a pierdut mult sânge la facere îi va alăpta dânsa pe amândoi, până când vor fi mai mari, cam pe la 6 luni, când li se va mai da și lapte de vacă cu biberonul, sau cu lingurița. Dacă însă mama este slabă, de constituție debilă, atunci cel mai bun lucru este de a le căuta o doică bună și lăptoasă, care să-i poată hrăni și crește cel puțin până la etatea de un an, putându-le da în lunile din urmă și lapte de vacă. Prin hrană bună și îngrijiri potrivite gemenii se pot dezvolta bine.

Gene. — V. *Ochiu și Pleoape*.

Gentiana lutea. — V. *Ențură*.

Genunchiu (lat. *genu*). — Incheietura care unește coapsa cu gamba. Ea este formată de trei oase : înainte este *rotula* (oușorul genunchiului, cozonăcelul), care este un os mic și gros, cu trei colțuri rotunzite cari se simt foarte bine, dintre cari unul (vârful) privește în jos. In sus este *femurul*, care, în capătul de jos, are două umflături mari (condilii), în jos este *tibia* flueul), care, în capătul de sus, are două suprafețe cam scobite pe cari se mișcă condilii. Aceste trei oase sunt unite între ele prin legături puternice, cari nu le dau voie să se miște decât în două direcțiuni, adecă numai pentru a îndoi și întinde gamba (flexiune și extensiune). — Genunchiul nefiind acoperit decât numai de piele, orice violență exterioară, cădere, lovitură, se resimte deadreptul asupra oaselor. Când ni se întâmplă una ca aceasta îndată trebue să ne odihnim, stând astfel până ce încetează durerea, dacă voim ca să nu se ivească ceva mai grav, vreo inflamație (aprindere) a încheieturii. Loviturile și rănile (plăgile) superficiale ale genunchiului se tratează punând cârpe înmuiate în apă rece, în apă de plumb, sau în apă amestecată cu spirt de camfor, pe cari le primenim des, dar condiția de căpetenie este să stăm în odihnă în pat. Tot astfel vom face și când lovitura a fost mai tare și am căpătat *entorză* sau *sucitură*. In cazurile și mai grave, atunci când avem a face cu o *luxație*, sau cu o *fractură* durerile sunt foarte mari. Indoitura genunchiului, care este un fel de groapă în forma unui romb, cuprinde numeroși ganglioni limfatici (ghinduri) împrăștiați într'o grămadă de grăsime și este străbătută de o arteră, o vână și mai mulți nervi importanți. *Rănirile* acestei regiuni sunt rare, dar în schimb pot fi foarte grave, căci tăindu-se vinele omul poate muri de pierdere de sânge (emoragie), sau dacă s'au tăiat nervii piciorul rămâne paralizat. Articulația genunchiului este supusă la o mulțime de boale, unele mai grele decât altele. Intre acestea avem mai întâiu inflamațiunile, sau aprinderile (*artritele*), cari se pot ivi în urma unei răceli, a unui mers lung și forțat, a unui reumatism. In aceste cazuri încheietura este foarte dureroasă și de multe ori se umflă. *Reumatismul* adeseori se localizează aci, ca și *tumora albă* (*artrită tuberculoasă*), *hidrartroză*. Din toate acestea se poate vedea că genunchiul este una din încheieturile cele mai de căpetenie, atât prin rolul ei la umblet, cât și prin boalele multe și grele cari o pot atinge.

Geoagiu. — In jud. Hunedoara. E o stațiunea balneară și climaterică. Apele acestei stațiuni sunt termale (32⁰,9 C) bogate în carbonat și fer. Băi de nomol bune pentru reumatism, gută, anemie, debilitate, boli de stomac, intestine, ficat, piele, căi urinare și boli de femei.

Gerontoxon (gr. *geron*=bătrân, *toxon*= arc), *arc senil*. — Un cerc cenușiu la început, apoi alb-gălbui, care se observă la bătrâni în jurul corneei. Cercul ocupă întâi partea superioară a corneei, apoi partea inferioară, fiind așezat la marginea ei.

Gherghină, *dalie*, (*Dahlia variabilis*, fam. compozitelor). — In medicină nu se întrebuințează, dar la *țară* babele fac ceaiu de gherghină și-l dau să-l bea femeile cu scurgere și poală albă (leucoree).

Ghete. — V. *Incălțăminte*.

Ghiață. — Inăuntrul corpului nostru

căldura constantă este în termen mijlociu de 36⁰ și organele noastre sunt obișnuite cu această temperatură, iar dacă introducem în stomac lichide reci până la 0⁰, digestiunea (mistuirea) nu se poate face bine. Pericolul este și mai mare când luăm printre mese ghiață și băuturi cu ghiață, căci ele lucrează deadreptul asupra pereților stomacului, iritându-i și dând naștere la dureri (crampe de stomac), la colici, la diaree, etc., deci să nu lăsăm ghiață și băuturi cu ghiață nici la masă, nici printre mese. *Inghiețatele*, cari sunt preparate cu sucuri de fructe (coacăze, lămâie, smeură, etc.) sau *creme* (cu cafea, ciocolată, vanilie) înghiețate, sunt și ele rele pentru sănătate ca și ghiața, dacă se iau când omului îi este prea cald, sau când corpul este asudat. Atât înghiețata cât și celelalte preparate cu ghiață, sau în ghiață, trebuesc înghițite încet și numai după ce s'au topit și încălzit în gură, dacă voim să nu ni se răcească stomacul.— Ghiața are însă o întrebuințare foarte igienică, aceea care se face la păstrarea unor alimente (vezi *Conserve alimentare*). — Cea mai bună ghiață pentru trebuințele alimentare este cea *preparată cu apă curată*, iar nu cea luată de prin bălți, de prin lacuri și de pe râurile cari trec prin orașe și care este foarte bogată în *microbi*, așa că multe boale molipsitoare se pot propaga prin ghiață, mai ales febra tifoidă, ai cărei microbi trăiesc în ghiață mult timp. De ghiața recoltată iarna nu ne vom servi decât numai pentru a răci sticlele puse în ea și pentru alte întrebuințări *externe*. In medicină ghiața are multe întrebuințări. Multe *hemoragii* pot fi oprite cu ghiață. Când cineva scuipă, sau varsă sânge cel mai bun lucru este să țină în gură bucățele mici de ghiață înghițând apa pe măsura în care se topește. Când cineva are curgere de sânge din nas (epistaxă) va trage apă răcită cu ghiață pe nări, sau poate chiar să introducă în nas o mică bucățică de ghiață, sau să pună o cârpă răcită în ghiață pe frunte. Când cineva s'a tăiat la deget va putea opri sângele punând pe rană ghiață într'o cârpă. *Vărsăturile* se opresc repede sugând bucățele de ghiață, iar în peritonită este bună ghiața atât pe dinăuntru cât și pe dinafară (pe pântece) aplicată în *pungi de cauciuc*, tot astfel și în *apendicită*. In diferite turburări de creeri, în *meningită*, în *congestiune cerebrală*, *apoplexie cerebrală*, *delir* și alte boale acute, ghiața este de mare folos. Afară de acestea este bună de pus pe rănile roșii, aprinse, ca să micșoreze inflamația. Dacă amestecăm două părți de ghiață sdrobită cu o parte de sare de bucătărie și le punem amestecate într'o cârpă pe o parte a corpului, căldura scade până la 20⁰ și partea aceea devine nesimțitoare la tăiat, așa că se pot face mici operații, fără durere, cum este o smulgere de unghie încarnată sau deschiderea unui abces.

Ghimbir, *ghimber*, *imbir*, *rădăcină de piper alb* (*Zingiber officinale* sau *Amomum officinale*, fam. zingiberaceelor).— In medicină se dă în unele cazuri de dispepsie (mistuirea grea) și de sfârșeală, sub o formă de praf, 50 ctgr. până la 2 gr., sau în pilule aceeași doză, în tinctură 2—10 gr., în ceaiu (infuziune) din 4—8 gr. rădăcină în 500 gr. apă. Pe dinafară în cataplazme revulzive.

Fig. 205. Gherghină

Ghimpe, *ghimpe pădureț* (*Ruscus aculeatus*, fam. liliaceelor). — In totdeauna verde; el are fructul de forma unei boabe roșii cam de mărimea unei cireșe, care perzistă și peste iarnă; crește prin păduri și tufișuri (Martie—Aprilie). In medicină se întrebuințează rizomul și rădăcinile, cari au însușirea de a fi amare, aperitive și diuretice. Se dă sub formă de fiertură (decoct), 30 la 1000.

Ghindă. — V. *Stejar*.

Ghindură. — V. *Ganglion*.

Gimnastică (gr. *gymnasein*, a deprinde). — Prin acest cuvânt se înțelege o totalitate de exerciții, sau deprinderi, făcute în mod metodic și rațional, cu un scop bine hotărît, de a dezvolta toate părțile corpului. Ea întărește omul și-l face să reziste la osteneală, la intemperii și la boale, perfecționează sau desăvârșește în mod

armonios corpul pentru a stabili echilibrul între activitatea fizică (trupească) și activitatea intelectuală (mintală), constituind astfel sănătatea. Prin exerciții potrivite și bine conduse toți mușchii se măresc și se întăresc, încheieturile își câștigă libertatea și agerimea mișcărilor, oasele și în special

Fig. 206. — Exercițiu făcut în clasă, pentru obținerea unui mers armonios

șira spinării se îndreaptă și își păstrează o ținută dreaptă, sângele circulă cu iuțeală în toate părțile corpului, până în cele mai depărtate puncte și, trecând mai des prin plămâni, a căror funcționare este mai regulată și mai ușoară, el se încarcă cu mai mult oxigen, ceace îl pune în

Fig. 207. — Exercițiu bun pentru desvoltarea mușchilor abdomenului

stare de a hrăni mai bine sistemul nervos. Astfel gimnastica lucrează asupra tuturor organelor și tuturor funcțiunilor, având o acțiune generală întăritoare și stimulentă, din care pricină ea se recomandă ca măsură de igienă la toți copii, aproape fără excepție, la toți tinerii și adulții slabi de constituție. In orașe cu deosebire se simte trebuința ei căci condițiunile de aerațiune și de mișcare nu sunt ca cele dela țară. Gimnastica mărește capacitatea plămânilor, ațâță pofta de mâncare și ușurează mistuirea. Ea trebue condusă de un maiestru instruit și care cunoaște bine anatomia omului și funcțiunile lui. Exercițiile se fac în casă, în aer liber, sau în săli mari și deschise mai peste tot. Mișcările vor fi potrivite după etatea, temperamentul, creșterea și forțele omului. Este foarte folositoare la copiii rachitici și scrofuloși. Ea este bună pentru cei limfatici, pentru cei nervoși și predispuși la boale nervoase, înlesnește creșterea și desvoltarea corpului, mărește puterile celui ce o face. Gimnastica este de 2 feluri : cu *aparate* și *fără aparate*. Cea *fără aparate* constă într'o serie de mișcări raționale cari pun în lucrare toți mușchii membrelor și ai trunchiului. Mișcările trebuesc făcute în mod cadențat, dând măsura, unu, doi, etc. cu voce tare. Pe când o mișcare s'a făcut de mai multe ori în șir, de 10—20 de ori, se execută o serie de respirațiuni adânci și tari pentru ca să între cât se poate mai mult aer în plămâni. Astfel la comanda *unu*, se ridică brațul sau brațele deasupra capului, mâna deschisă sau închisă, la comanda *doi*, se lasă pumnii la înălțimea umerilor, la comanda *trei* se lasă mânile în jos la coapse. Apoi se duce mâna înainte și înapoi alternativ făcând o mișcare circulară. Același lucru la picior : îndoind genunchiul și ridicându-l pe cât se poate, apoi se întinde repede piciorul. Aceste mișcări de mâni și de picioare se pot face stând pe loc sau mergând, ori fugind în pas gimnastic. Trunchiul însuși se poate mișca în mod ritmic, sucindu-se la dreapta, la stânga, aplecându-se înainte, înapoi, în lături, cu mânile întotdeauna întinse. Gimnastica *cu aparate mobile* se face întocmai ca mai sus, cu deosebire că omul ține în mâni greutăți de fier (haltere), cari urmează brațele în toate mișcările, sau măciuci conice cari se manevrează alternativ sau de odată cu amândouă mânile, sau un băț pe care îl trece când înaintea, când înapoia trunchiului. Exercițiul *cu aparate fixe* se face cu drugi (bare)

paralele, cu scări fixe, cu prăjini, cu frânghii și altele. Gimnastica fără aparate se potrivește fetelor tinere și băieților mai mici de 12 ani; făcută cu târziu se va ajunge la haltere, la băț etc. Cel mai bun timp de făcut gimnastică este dimineața, sau înainte de ameazi, nici odată după masă, în

Fig. 208.

Fig. 209.

metodă și în timp de o oră pe zi ea întărește organismul, face ca pielea să funcționeze bine, tot așa și plămânii și dă o ținută dreaptă corpului. Mai timpul când se face mistuirea. Este bine ca pentru gimnastică să aibă omul costum special, de lână sau de bumbac, destul de larg. Pantalonii jos

pot fi mai strâmți ca să nu se ridice; o cingătoare de lână este bună pentru ca să susțină pântecele fără ca să-l apese și pentru ca să prevină hernia (surpătura). După gimnastică se recomandă spălarea corpului nădușit cu un burete înmuiat în apă rece, după care se va fricționa cu o pânză uscată (un prosop) sau cu o mănușă aspră; e mai bun însă un duș rece, urmat de fricțiuni și de o plimbare iute. Pentru a termina vom spune că cel mai bun și mai igienic sistem de gimnastică este *sistemul suedez*, în care mișcările se fac încet, fără oboseală, fără sforțare, aducând cele mai bune foloase în dezvoltarea corpului și în armonia formelor și care se poate face de către oricare om.

Ginecologie, (gr. *gynè*, femeie, și *logos*, tratat). — Știință care tratează în mod special despre boalele de femei.

Ginecomastie sau gynecomastie, vine dela grec. *gynekon*= de femee, *mastos*= țâță). O anomalie care consistă din existența la bărbați, a unor țâțe ca ale femeei. De regulă toată înfățișarea acestor bărbați este schimbată; corpul are mai multă asemănare cu al femeei, de cât cu al bărbatului, având, în afară de țâțe, un bazin mai larg, coapsele mai groase și rotunde, toracele mai strâmt, în fine o asemănare mare cu trupul unei femei. (Vezi fig. 210).

Fig. 210.
Ginecomastie

Gingii, *gingeni* (lat. *gingiva*).—Se numește astfel partea aceea a căptușelii sau mucoasei gurii care îmbracă marginea liberă a fălcilor (maxilarelor) și se prelungește printre dinți, de care se prinde cu putere la nivelul unirii coroanei cu rădăcina, adică la gâtul lor (v. *Dinți*). Coloarea gingiilor în stare normală este roșietică; ea poate să devie roșie închisă, lividă, când se aprinde (se inflamează), se umflă și produce dureri. Această inflamație se numește *gingivită*. Pentru a preveni această boală trebue să ne spălăm des în gură cu apă fiartă (sterilizată) și dacă gingiile se rănesc ușor și sângerează, să ne spălăm cu ceai rusesc, sau cu ceaiu făcut din frunză de nuc și să le atingem cu peria înmuiată în părți egale de praf de coaje de chinchină cu clorat de potasă și cu bicarbonat de sodă. In alte cazuri gingiile în loc să fie roșietice devin *palide*, aproape albe și atunci ele ne arată că avem a face cu boala cunoscută sub numele de *anemie* (lipsă de sânge). In *scorbut*, în *diabet*, în *albuminurie* gingiile se moaie, sângerează cu înleznire, se acopăr de fongozități, se deslipesc și se depărtează de dinți și de măsele (se desgrădinează), întocmai cum se întâmplă și atunci când se pune *piatră* pe dinți. Când se ivește pe marginea gingiilor un fel de linie, sau chenar cenușiu, trebue să știm că este vorba de o *otrăvire cu plumb*, cum se întâmplă la tipografi și la cei ce lucrează cu acest metal. Apoi, când se ivesc pe gingii niște puncte mici albe, est un semn de *afte* sau gurar, plesne (v. *Afte*), dacă ele sunt transparente și de *mughet* (acrum, plesniță) dacă ele sunt opace și albe ca smântâna. Gingiile se pot *răni* și ele în mod accidental, pot fi înțepate, tăiate, etc., producând o durere, care de obiceiu nu este mare și sângerând de multe ori foarte tare. In aceste cazuri sângele se oprește ușor punând o picătură două de perclorur de fier cu puțin bumbac; ele se vindecă foarte repede. Sunt multe persoane sănătoase la cari *sângerează gingiile* cu mare înleznire și foarte des; pentru aceasta vor întrebuința perii moi și praf puțin astringent, cum este cel de chinchina.

Glande (lat. *glandula*, dela *glans*, ghindă). — Se numesc astfel niște organe cari secretă un lichid deosebit, care poate să fie vărsat pe suprafața unei mucoase, cum sunt glandele salivare, gastrice (ale stomacului), intestinale, ale ficatului, sau să fie absorbit de sânge, cum este glanda tiroidă, etc.

Glaucom. — V. *Ochiu*.

Glezne. — V. *Gambă*.

Glicerină (gr. *glykeros*, dulce). — Este un lichid gros, siropos, fără coloare, fără miros, cu gust dulciu, care

are însușirea de a disolva un mare număr de medicamente. Ea se extrage din corpurile grase prin saponificație, cu ajutorul oxidului de plumb și al apei, sau numai cu ajutorul aburilor de apă supraîncălzită. Glicerina se deosebește însă de corpurile grase din cari se scoate prin aceea că ea nu se râncezește niciodată și prin urmare ea nu irită părțile pe cari se aplică. Glicerina se întrebuințează în pansamentul rănilor de tot soiul: înțepături, sgârieturi, tăieturi, apoi la crăpături, roșeață, mâncărime de piele, eczema etc. Pe *dinăuntru* se dă ca reconstituant, tonic (întăritor), în doză de 10—20 gr. pe zi, simplă sau amestecată cu apă de mentă, cu apă cu vanilie, cu flori de portocale, etc. Este bună pentru cei ce sufăr de piept și cari nu pot lua untură de pește și la diabetici. Ea se mai dă în contra constipației (încuieturii), 15—20 gr. în băutură sau în clizmă (1—2 linguri) sau sub formă de săpunașe (supozitoare), 4 gr. la 8 gr. de unt de cacao.

Glicerofosfate. — Sunt preparațiuni de fosfate și glicerină. Cele mai întrebuințate sunt: glicerofosfatul de calciu și de fier; câte odată li se asociază glicerofosfatele de magnezie, de potasă și de sodă. Se dau pe *dinăuntru* în granule, buline, pilule sau sirop, în doză de 30 ctgr. până la 1 gr. afară de cel de fier, din care nu se dă mai mult de 30 ctgr. pe zi. In injecțiuni subcutanate (pe sub piele) 1—10 c.m.c. dintr'o soluțiune de 5 la 100.

Gliceroleu. — Medicament lichid preparat cu glicerină ca excipient; când are conzistența unei alifii (unguent) se numește *glicerat*. Gliceroleul de amidon conține 10 gr. de amidon pentru 100 de glicerină.

Glicirizină. — Caută la *Lemn dulce*.

Glicoză (gr. *glykys*, dulce). — Se numește astfel ,,zahărul de struguri'', sau de amidon (v. *Zahăr*).

Glicozurie (gr. *glykos*, zahăr, și *ourein*, a urina).— Când se ivește zahăr în urină zicem că este glicozurie, ceeace arată că omul sufere de o boală gravă, de *diabet*. Glicozuria poate să se ivească câte odată în mod trecător în urma unor mâncări bogate în zahăr și în feculente. Pentru a ne da bine seamă de aceasta trebue să facem mai de multe ori analiza udului.

Glosită (gr. *glossa*, limbă, și *itis*, terminație care arată inflamație sau aprindere). — Inflamațiunea limbii (v. *Limbă*).

Glotei (Edem al). — V. *Edem*.

Gluten (lat. *gluten*, cleiu), *albumină vegetală*, *cleiu vegetal*, *triticina*. — Este o substanță azotată cenușie, moale, foarte elastică și fără gust hotărît, care seamănă prin compozițiunea ei cu albumina din ouă și din carne și care se scoate din făina de *cereale* (vezi acest cuvânt). Glutenul dă făinii însușirea de a forma cu apă o pastă cleioasă, aluatul, din care se face pânea. Făina de cereale cuprinde două lucruri de căpetenie: *amidonul*, care se găsește în alimentele feculente și *glutenul*, care este partea hrănitoare a pânii. — Bolnavii de *diabet* nu trebue să mănânce feculente, al căror *amidon* se transformă în corpul omului în zahăr. Pentru aceasta se fabrică *pânea de gluten* din făina din care s'a scos amidonul prin spălarea ei cu multă apă, care îl duce cu sine, rămânând numai glutenul.

Gogoși de ristic sau *răstic*, *gale turcice*. — Se numesc astfel gogoșile formate pe ramurile tinere ale unui stejar care crește în Asia mică (*Quercus infectoria*) făcute de o insectă cunoscută sub numele de *Cynips gallae tinctoriae* din clasa himenopterelor terebrante. Gogoșile de ristic sunt rotunde, de mărimea unei cireșe, de coloare închisă sau verde, compacte și foarte grele, cuprinzând o mare cantitate de *acid galic* sau *tanin*, care le dă însușiri astringente. Ele se întrebuințează în contra emoragiilor, mai ales în contra vărsăturilor de sânge, sub formă de praf sau de pilule (hapuri) în doză de 50 ctgr. până la 1 sau 2 gr. pe zi, sau sub forma de extract. Gogoșile de ristic sunt cel mai bun antidot (contra-otravă) în contra otrăvilor cu vegetale cu alcaloide cum sunt: digitalina, morfina, strichnina, etc., dând otrăvitului să bea un ceaiu din 30—60—120 gr. în apă fierbinte. Pe dinafară se dau în gargară la durere de gât (gâlci) și în prafuri pe răni cari fac puroiu mult în alifie (2 la 20 vaselină). In industrie ele se întrebuințează la fabricarea

cernelii și pentru a văpsi în cenușiu și negru.

Gonococul. — Este microbul *blenoragiei*. Are forma unui bob de fasole. Se găsește în abundență în scurgerea blenoragică. Gonococul atacă ochii dând *oftalmia blenoragică*, boală care duce la orbire dacă nu este tratată repede (v. și *Blenoragie* și *Ochiu*)

Gonoree. — Este numele care se mai dă blenoragiei învechite.

Govora. — Stațiune balneară situată la poalele munților Vâlcei, la o înălțime de 250 m. deasupra nivelului Mării Negre. Este așezată într'o poziție din cele mai încântătoare, pe un platou înconjurat de dealuri acoperite cu păduri întinse de fag, stejar și brad, fiind încinsă pe din trei părți într'un semicerc și rămânând deschisă numai în partea din spre vale, dela sud, unde se arată o frumoasă priveliște spre întinsa și roditoare vale a Oltului. Govora este una din cele mai reputate stațiuni balneare din țară, prin minunatele ei ape minerale bogate în iod și pucioasă. Clima este temperată, constantă și plăcută, temperatura mijlocie în timpzl verii este între 16—25°C. Aerul din cauza puținei variabilității a tensiunei electrice și din pricina bogatei vegetațiuni din jur, este ozonizat, uscat, curat și răcoritor. Localitatea este ferită de curenți, n'are bălți și ape stătătoare și prin urmare este scutită de miasme și paludism. Numărul isvoarelor este de 18, dintre cari 2 sunt *cloruro-sodice-iodurate* (unul din acestea este și *fieruginos*), iar 16 *cloruro-sodice-sulfurate*. Isvorul cloruro-sodic-iodurat conține o foarte mare cantitate de iod (poate unul din cele mai bogate în iod în toate Europa).—Apele dela Govora sunt bune în diferitele manifestațiuni *reumatice*, în afecțiunile *nervoase*, în boalele *tubului digestiv*, în boalele de *piele* (eczemă, psoriază, râie), în boalele aparatului *respirator*; boalele *chirurgicale* în boalele *organelor genitale* la femei (leucoree, metrită, ovarită, amenoree, dismenoree), în *anemie, limfatism, scrofuloză, artritism, arterioscleroză, lepră tuberculoasă*. Apele dela Govora *nu sunt bune* în boalele de *inimă*.

Granat, *iarbă amară, matricea, poala Sfintei Marii, tarhon* (*Pyrethrum parthenium*, fam. Compozitelor). — Plantă erbacee aromatică, ce crește prin tufișurile dela poalele munților din Dobrogea, pe lângă locuințe și garduri, uneori cultivată în grădini. Lucrează ca stimulent ușor, stomachic, carminativ și în contra spasmurilor. Se dă sub formă de uleiu esențial 2—6 picături în poțiune, infuziune 4—10 picături la 1000. Pe dinafară în fiertură și ceaiu pentru oblojeli și injecțiuni.

Fig. 211.—Granat

Granulațiuni. — V. *Ochiu* (Conjunctivită granuloasă).

Granulom. — V. *Ochiu*.

Grăsime (Boală de). — V. *Obezitate*.

Grăsimi. — In alimentația omului grăsimile joacă un rol foarte mare, căci ele întrețin căldura corpului (vezi *Alimentație*). In țările friguroase se consumă grăsime multă, cu mult mai multă decât în țările calde. O alimentație grasă încetinează slăbirea pe care o cauzează boalele cronice, cum este oftica, etc., iar o alimentație lipsită de grăsime produce slăbire, de oarece omul trăiește în parte în paguba substanței sale proprii. Oamenii cari au aplecare spre îngrășare (obezitate) trebue să nu mănânce grăsime decât foarte puțină, pe câtă vreme cei ce-și văd corpul slăbind mereu să se silească a mânca pe cât se poată mai multă. Afară de *unt* și de *uleiu* omul se hrănește cu grăsimi animale sub mai multe forme. Astfel odată cu carnea mâncăm în totdeauna și o câtime de grăsime; alteori întrebuințăm această grăsime la prepararea unor feluri de mâncare, fripturi, etc., câte odată mâncăm grăsimea în natură asociată cu pâne, etc. Grăsimea este mai bună de mâncat în timpul friguros, iarna, sau atunci când avem trebuință de a ne îngrășa, dar numai cu o condiție, adecă să avem stomac bun care s'o suporte fără ca să ne producă durere, sau urdinare. Mai este o condițiune de care trebue să ținem seamă și aceasta este ca grăsimile să fie proaspete, fără miros și fără gust de râncezeală. Nu toate grăsimile sunt de o potrivă primite de stomac : untura de *gâscă* este foarte

grea și indigestă, grăsimea de *oaie*, deși este mai ușoară la mistuit are un gust urât, grăsimea de *vacă* este cu mult mai ușoară și mai igienică. Grăsimea de *porc* se consumă sub formă de *slănină* și *untură*, cari sunt bune când sunt proaspete, de conzistență tare, de coloare albă și nu sunt râncede.

Gravelă, *litiază* (gr. *lithos*, piatră), *nisip*. — La unii oameni se formează în rinichi și în beșică un fel de corpusculi mici granuloși, cari seamănă cu nisipul și a căror mărime este ca aceea a unei gămălii mici de ac, poate și mai mică și cari la pipăit sunt tari. Acest nisip roșu, sau *pietriș* poate să se adune și să formeze grăunțe mai mari, cari să nu mai poată trece prin țevile (ureterele) prin cari se aduce urina dela rinichi în beșică și să se oprească acolo, formând ceeace se chiamă *calculi* (pietre). — Iată cari sunt semnele gravelei : în fiecare dimineață sau numai din când în când omul vede pe fundul vasului de noapte niște nisip roșu, pe care îl depune urina după ce s'a răcit. Acest nisip roșu, sau galben portocaliu, este format de *acidul uric* curat, sau amestecat cu *urate*; alte ori nisipul poate fi albui și atunci el este format din *fosfate* și *oxalate*. In timpul zilei bolnavul simte în dreptul rinichilor oarecare supărare, un fel de greutate sau de amorțeală, uneori un fel de arsură și câte odată durere mare, cumplită (*colică nefretică*). Aceste simțiri le are în dreptul unui rinichiu, fie în dreapta fie în stânga șirii spinării, alte ori însă le poate avea în amândouă părțile, în același timp său pe rând. De acolo durerile pleacă înainte spre flancuri, putând merge până la buric și până în partea de jos a pântecelui. Aceste dureri prin apăsare pot fi liniștite sau mărite ; în tot cazul ele cresc prin exercițiu, prin umblare repede forțată, prin fugă, prin sărituri, călărie, etc. — Gravela este una din formele *artritismului* (v. acest cuvânt) și arată o încetinire în nutriție și o ardere nedesăvârșită a rămășițelor acestei nutriții. Gravela se ivește foarte rar în copilărie, este mai deasă în vârsta adultă și cu mult mai deasă dela 50 până la 70 ani ; atacă mai des pe bărbat decât pe femeie și se transmite prin moștenire ca și guta și diabetul de cari se cam apropie. Se arată de obiceiu la cei mâncăcioși, cari mănâncă des carne de vânat și pește, cari beau licoruri alcoolice, etc.—*Tratament*. Cei predispuși la gravelă prin moștenire trebue să facă exercițiu potrivit după vârsta, după sănătatea și după obiceiurile lor, nu vor călări însă pentru ca să nu aibă dureri la rinichi. Se vor hrăni cu carne albă, legumi verzi, fructe lapte simplu sau tăiat cu ape minerale, vin alb tot astfel. In gravela *urică* se vor prescrie ape minerale diuretice, cum sunt cele dela *Căciulata*, etc. și ceaiuri diuretice din cozi de cireșe, mătasă de porumb, arenaria rubra ; bicarbonat de sodă 2—3 gr. pe zi, carbonat de litină 50 ctgr. până la 1 gr., benzoat de sodă 30—50 ctgr., saliformină. In gravela *oxalică* se va prescrie un regim alimentar mixt și reparator. Sunt oprite : spanacul, măcrișul, pătlăgelele roșii și fructele acide ceaiul, cafeaua. Se vor da diuretice, apele minerale diuretice și ceaiurile diuretice, de cozi de cireși, pir, parachernită, arenaria rubra din 20 la 1000 și alcaline : bicarbonat de sodă, bicarbonat de potasă, carbonat de litină.

Graviditate (lat. *graviditas*). — V. *Sarcină*.

Greață (lat. *nausea*, grec. *nausia*, dela *naus*, vas, corabie), *scârbă*, *poftă de a vărsa*. — Este o simțire foarte supărătoare, care se însoțește de o contracțiune involuntară a mușchilor faringelui, esofagului, stomacului și păreților pântecelui. Ea dă naștere la o indispoziție generală care se aseamănă cu aceea care precedă vărsăturile. Greața poate să fie urmată de *vărsături*. Se observă la începutul multor boale de stomac, de creer și de măduva spinării, în urma otrăvirilor, înainte de a se ivi leșinul și înainte de răul de mare, etc. Greața se poate produce prin multe medicamente, mai ales prin acele cari au însușirea de a provoca vărsăturile. Starea de greață astfel provocată este urmată de o slăbiciune foarte mare. Pentru greața produsă de o mistuire rea (indigestie) se recomandă cu bun succes băuturile stimulente calde, ceaiu rusesc, ceaiu de mușețel sau câteva picături de spirt de mentă sau de melisă.

Grefă (gr. *graphion*, stil sau stiliţel pentru scris), *grefă animală*. — Când în urma unui accident s'a luat dintr'o parte a corpului o parte mare de piele, aşa că vindecarea s'ar obţine greu şi târziu, se face operaţiunea numită *grefă animală*, care constă în a transplanta o porţiune de piele dintr'alt loc în locul despoiat de piele. Porţiunea de piele care s'a transplantat poate să rămână încă lipită de locul său printr'un colţ al ei, sau poate să nu mai aibă nici o legătură cu acel loc şi să fie transplantată la o depărtare mare. In acest caz pielea care se transplantează poate fi luată şi dela altă persoană. — Grefa poate fi şi osoasă, nu numai a pielii, sau cartilaginoasă, grăsoasă, etc., în cari cazuri luăm o bucată de os, de cartilaj, grăsime, etc., dintr'un loc şi le punem în altul, pentru a repara lipsa.

Greutate la stomac. — Când mistuirea (digestiunea) se face greu simţim o greutate care ne apasă la lingurea (în epigastru), adecă deasupra stomacului. Această greutate poate să fie *trecătoare* şi s'o simţinm numai când am mâncat mult, sau vr'o mâncare grea, sau poate să fie *obişnuită*, după orice mâncare, după cum se întâmplă la cei ce sufăr de *dispepsie*. Această greutate la stomac poate să dispară dacă luăm un ceaiu cald şi aromatic, de exemplu : ceaiu de ismă, de melisă, de flori sau frunze de portocale, de muşeţel, etc., sau un păhăruţ de un licor oarecare, rachiu de ismă, sau de flori de portocale.

Grindelia robusta. — Conţine o materie răşinoasă care are însuşirea de a lucra ca *antiastmatic* şi ca *expectorant stimulent*. Se dă sub formă de extract fluid 10—20 picături la începutul atacului de astmă, doză care se poate repeta la fiecare oră, sau tot la două ore.

Gripă. — V. *Influenţă*.

Gris, *grisă*. — V. *Orz*.

Grog. — Vorbă englezească prin care se înţelege o băutură compusă din apă, zahăr şi rachiu. Zahărul se pune în cantitate potrivită cu gustul omului, iar câtimea rachiului atârnă de vârstă şi de constituţie; dela una până la patru linguriţe pentru un păhar de băut; când voim ca grogul să aibă un efect mai repede şi mai stimulent vom pune mai mult. In loc de rachiu putem pune kirş sau rom. Pentru ca băutura să fie mai plăcută mai putem pune şi câteva picături de suc de lămâie. Grogul este o băutură sănătoasă, mai ales în timpul căldurilor de vară sau la culcare şi se poate bea în loc de apă. Nu trebue însă luat în cantitate prea mare, nici prea rece. In cazurile de boală grogul este bun când bolnavul se află într'o stare de slăbiciune mare, în timpul sau la sfârşitul boalelor febrile şi a inflamaţiunilor de lungă durată, cu condiţiune însă ca sistemul nervos să nu fie prea excitat. In aceste cazuri grogul lucrează ca *tonic* (întăritor), iar dacă doza de alcool este mai mare şi se ia zilnic ca *cordial*.

Gudron, *catran*, *păcură* (lat. *pix*).— Sunt două feluri de gudron : unul numit *gudron mineral* sau *coaltar* şi altul care se scoate din brad sau molift, numit *gudron vegetal*. Ne vom ocupa în acest loc numai de *gudronul vegetal*, care se obţine arzând şi distilând diferitele părţi ale bradului şi moliftului când ei nu sunt prea bătrâni pentru a da terebentină prin inciziune. Acest gudron este un lichid gros, siropos, de coloare negricioasă, cu miros tare şi cu gust amar, iute şi greţos. El se topeşte în cantitate mică în apă, pe care o văpseşte în galben. Se întrebuinţează cu bun efect în boalele învechite de piele, în catarul căilor respiratoare şi urinare, mai ales în bronchită (tusă) şi laringita cronică, apoi în catarul beşicii udului şi la ofticoşi. Gudronul lucrează ca stimulent, diaforetic (produce năduşeală) şi diuretic (produce ud mult. Se dă sub formă de *apă de gudron*, care se prepară vărsând apă pe gudron purificat, aşezat pe fundul sau pe păreţii unui vas de pământ şi având grija de a primeni des apa pentru ca să nu se strice. Să bea această apă de mai multe ori pe zi, printre mese sau mai bine în timpul mâncării, amestecată cu vin. Se mai dă în doză de 25—60 ctgr. pe zi sub formă de *pilule*, de *capsule*, de *bomboane*, dar toate acestea nu sunt aşa bune ca apa de gudron şi nu se întrebuinţează decât atunci când bolnavul nu se împacă cu mirosul şi gustul gudronului. *Siropul* de gudron se ia curat sau subţiat cu apă, sau într'o tizană pectorală, 2—4

linguri pe zi. In *optică* se întrebuinţează mai mult *fumigaţiunile* de gudron, cari se fac în două feluri : sau la rece, punând în camera bolnavului o farfurie plină cu gudron, sau la cald, ţinând la un foc încet un amestec de apă şi de gudron aşa că evaporaţiunea se face fără ca aburii să aibă un miros prea tare din pricina fierberii. Pe *dinafară* se dă în pomade (alifii) punând 1 parte la 3 părţi de pomadă, de glicerină sau de plastore (*plastore de om sărac*).

Gumă elastică sau *Gumi elastic.* — V. *Cauciuc.*

Gume. — Sunt substanţe foarte răspândite în regnul vegetal. Ele sunt fără coloare, fără gust sau cu un gust fad, fără miros şi cari, dacă se amestecă cu apă, aceasta devine mucilaginoasă, adecă groasă şi cleioasă. Sunt mai multe feluri : *guma arabică*, ce se scurge din coaja arborelui *acacia vera*, care creşte în Arabia şi Africa etiopică, de unde ne vine în grunzi, este emolientă, folositoare în boale de gât, ale tubului digestiv, ale plămânilor. *Guma adragantă* sau *tragacantă* care se scurge din arbustul *Astragalus creticus*, din America, Persia, Creta, este mai bogată în principiu gumos decât cea arabică ; cu ea se prepară pastile, pilule şi diferite băuturi, cari sunt calmante şi bune în inflamaţiile de stomac. *Guma-gută* care se scurge din arborele *Garcinia Hamburgi*, este un amestec de gumă şi de rezină şi este un purgativ energic, care se dă în pilule în doză de 10—50 ctgr. dar irită intestinele, producând dureri mari. Mulţi din arborii noştri, cireşul, prunul, caisul, lasă să se scurgă în timpul verii o substanţă gumoasă, care n'are nici o însuşire vrednică de luat în seamă.

Gură. — De gură, sau mai bine zis cavitatea bucală, ne slujim la mâncare, la vorbă şi câte odată la respiraţie, care de obiceiu se face prin nas. Această cavitate se împarte în două părţi inegale prin *gingii, dinţi şi măsele* : o parte înainte de gingii, care este foarte strâmtă şi este mărginită înainte de *buze* şi înapoi de gingii şi altă parte înapoi de gingii, mult mai largă, mărginită înapoi de *amigdale* şi *gât*, în sus de *cerul gurii*, în jos de *limbă*, iar în lături de *obrazi*. Gura slujeşte la *mâncare, vorbire* şi uneori la *respiraţie*. Copilul mic (nou-născutul) suge cu ea laptele din ţâţe, sau din biberon, prin diferite mişcări de sugere. Mai târziu gura mestecă şi înmoaie cu bale (salivă) alimentele solide. Este bine ca mâncările tari să stea mai mult timp în gură înainte de a le înghiţi, mai întâiu fiindcă unele din ele, cum sunt materiile feculente şi zaharate, au trebuinţă de a fi transformate prin salivă, ceeace este ca un fel de mistuire aproape completă, apoi fiindcă altele vor fi mistuite de stomac cu atât mai uşor cu cât au fost mai bine înmuiate cu salivă şi mai mult măcinate de măsele, de limbă şi de cerul gurii. De aceea este bine ca omul să mănânce încet. Gura mai slujeste la vorbire, dar în articularea cuvintelor ea nu are decât un rol pasiv, de mare importanţă. *Respiraţia* se face de obiceiu prin nas, fără să fie trebuinţă să deschidem gura, dar când avem un guturai, când nasul e cu totul înfundat, atunci vrând-nevrând trebue să deschidem gura pentru ca să respirăm, deşi ni se cam usucă gâtul. *Boalele gurii.* Dela prima vedere putem constata dacă bolnavul are *buză de iepure*, sau alte boale (v. *Buze*). Coloarea dinăuntrul gurii are mare importanţă şi este un semn al multor boale : când *gingiile*, în loc să fie roşii, sunt *palide*, albui, este semn de *anemie*, când buzele sunt *vinete* este semn de *asfixie*, sau de începutul *agoniei*, când sub limbă coloarea este *galbenă* este semn de *icter* (gălbinare). *Arsurile* cu lucruri fierbinţi, sau cu otravă (vitriolul, esenţa de oţet, acidul fenic, etc.), produc umflătura gurii cu diferite pete *cenuşii*, sau *negre*. Cavitatea gurii este de multe ori *foarte roşie*, ceeace ne arată că avem a face sau cu o *brâncă* (erizipel), cu o *febră*, sau cu o *inflamaţie* a gurii (*stomatită*) Cel mai bun lucru este să se facă gargară, sau atingeri locale cu un lichid : clorat de potasă 4 gr. la 100 gr. apă, cu miere de trandafiri şi borax (30 la 4), etc. Când gura este *umflată* cauza poate fi un *abces* la gingii, o aprindere sau inflamaţie locală sau vreo arsură după cum am arătat mai sus. La mulţi gura *miroase* urît, semnul mai multor boale : *carie dentară, gangrenă*, sau *scorbut*, sau o boală de sto-

mac, etc. In gură mai sunt *plesne* sau *afte*, *acrum* sau *mughet* apoi și diferite *răniri* din greșeală, sau cu voie, în scop de sinucidere, unele foarte întinse, cari pot produce moartea, altele fără însemnătate cum sunt *mușcăturile de limbă*, provenite din cădere sau cum se întâmplă la cei cu *boala copiilor* (epilepsie). Mai sunt și diferite *ulcerații* sau spuzeli, cum se întâmplă la țăranii cari țin scrum de tutun în gură. Fumătorii de tutun și mai ales cei cu *pipa* sunt supuși la îngroșarea buzei sau chiar la *cancer* în locul unde țin țeava. Unii au un *gust rău* în gură când se deșteaptă dimineața, sau câtva timp după mâncare, ceeace este un semn de mistuire grea, anevoioasă. *Ingrijirile* ce trebue să-i dăm : cel ce voește să-și păstreze pofta de mâncare, să aibă o mistuire ușoară și să nu miroasă gura să-și curețe gura de mai multe ori pe zi de părticelele de mâncare și straturile ce se pun pe păreți. Dimineața când se scoală, înainte și după fiecare mâncare și seara când se culcă, să se spele cu apă curată, simplă sau câteva picături de spirt de mentă, să facă gargară mai multe minute, să-și curețe dinții și măselele în același timp cu o perie. Să nu ne slujim de peria altuia, ca să nu căpătăm vreo boală. Fiecare să-și aibă lucrurile proprii când este vorba de gură.

Gurar. — V. *Afte*.

Gușă. — Boală farte cunoscută la noi în părțile muntoase, unde se văd foarte mulți gușați prin sate; se observă și în județele de câmp, în satele de pe marginile râurilor. Gușa se însoțește adeseori de *cretinism*. Este o tumoră a *tiroidei* caracterizată prin mărirea volumului acestei glande și prin anumite modificări în țesutul ei. Cauzele sunt *predispozante* și *determinante*. Cele predispozante se întâlnesc mai des la femei decât la bărbați și mai ales în timpul adolescenței, sau a sarcinei. Gușa există în mod endemic în anumite regiuni muntoase. Se crede că și *ereditatea* ar avea un rol principal în apariția gușei. Copiii gușaților sunt foarte adesea *cretini*. Cauzele *determinante* nu sunt cunoscute. S'au emis multe ipoteze în legătură cu apa și cu un microb. Gușa este foarte periculoasă mai ales când este voluminoasă căci apasă pe trahee și nervii gâtului. *Tratamentul* : *Tiroidă* și uneori operație. Iodul este un medicament care ajută ca gușa să se oprească în creștere, sau să dispară dacă este mică, aceasta însă nu se întâmplă totdeauna.

Fig. 212. — Gușă

Gușa exoftalmică. — V. *Tiroidă*.

Gust (lat. *gustus*). — Este unul din cele cinci simțuri ale omului. Organul gustului este limba, dar nu peste tot, ci numai la rădăcina limbii simțim gustul amar, prin vârf și margini gustul dulce, acru și sărat. Limba simte gustul prin niște organe mici numite *papile*, cari la rădăcina limbii se văd foarte bine ca niște brobonele și sunt așezate în formă de V. In aceste papile se găsesc terminațiile *nervului gustativ*, în formă de mugurași ai căror pori ies la suprafață; mugurele este compus din mai multe celule nervoase, lunguețe, al căror număr corespunde cu fibrele nervului ce dă în el. Ca să se simtă gustul unui corp, trebue ca acel corp să se topească într'o cantitate oarecare de salivă și limba să fie sănătoasă. O limbă uscată sau bolnavă nu simte gustul. Intr'o gură sănătoasă dacă pui un corp gustos îndată începe să iese saliva din glandele gurii, care moaie corpul. Aceste bale se ivesc de multe ori numai la vedere și chiar numai la aducerea aminte de unele mâncări gustoase. Gustul este strâns legat de *miros* așa încât multe lucruri sau mâncări, își pierd gustul când îți astupi nasul în timpul masticației, sau când ai guturaiu, care micșorează sau nimicește de tot gustul. Când gura și limba sunt uscate în urma unei boale, o febră sau o inflamațiune oarecare, când limba este acoperită de un strat gros, gălbui, sabural, orice vom mânca ni se pare rău, fără gust, chiar grețos. Gustul este *acid* în cazurile de dispepsie de acreli de stomac, de inflamațiune de stomac și de mațe, așa că tot ce mâncăm ni

se pare acru. Gustul este *amar* când fierea fabricată de ficat este în câtime prea mare, în loc să meargă în jos se urcă în stomac şi până în gură şi atunci toate lucrurile ni se par amare cum se întâmplă şi în *icter* (gălbinare). Gustul este *dulce* la cei ce lucrează cu plumb şi se otrăvesc încet cu acel metal şi la diabetici este *urât*, *greţos*, fetid, la persoanele cari au dinţi şi măsele stricate, la cei ce nu-şi spală gura după mâncare, la cei ce sufăr de stomac, este *sărat* la cei ce sufăr de piept, la ofticoşi. Prin urmare ori de câte ori gustul s'a schimbat, sau simţim un gust neobişnuit, fără să fi băut sau mâncat ceva, sau găsim că mâncările şi băuturile au alt gust decât cel ştiut, trebue să ne gândim la o turburare a sănătăţii vremelnică sau durabilă—Pentru a păstra gustul trebue întreţinută gura în stare bună, să nu abuzăm de tutun, de băuturi alcoolice, de condimente iuţi, acre, etc., să avem o hrană potrivită după etate, sex, climă şi diferitele boale, să evităm toate cauzele de boale cari scad gustul. Vom întrebuinţa numai apa de băut, care spală limba şi păstrează simţirea gusturilor.

Guşter. — V. *Crup*.

Gută. *podagră* (gr. *podos*, picior, şi *agra*, pradă). — Guta este una din principalele manifestaţiuni ale diatezei artritice. Se arată la articulaţiuni ca şi reumatismul, de care se deosebeşte prin aceea că ea foarte adeseori se moşteneşte, se iveşte mai des la bărbaţi şi este produsă de traiu bun, hrană prea substanţială, bere, vin şi alte băuturi alcoolice. Atacă la început una, sau mai multe încheieturi mici, mai ales acele ale degetului mare dela picior, producând o durere mare şi fierbinţeală (febră) moderată, care revine prin accese periodice, formând un *atac* care ţine 8—10 zile; produce la încheieturile mânilor şi picioarelor, precum şi la urechi, nişte umflături sau noduri tari, pietroase (calcare), puţin dureroase dar foarte supărătoare. — Guta începe de obiceiu prin turburări de stomac (dispepsie) sau mistuire grea, durere de cap, semne cari durează până într'o noapte când isbucneşte *atacul de gută* (cam între miezul nopţii şi ceasurile 3), când bolnavul se deşteaptă printr'o durere foarte vie în dreptul încheieturii dela rădăcina degetului mare dela picior, mai rar la glesne. Durerea se măreşte la cea mai mică atingere sau mişcare, încât devine de nesuferit şi se poate întinde la tot piciorul şi la gambă. Pielea degetului mare devine roşie şi lucitoare, toată partea aceea se umflă, bolnavul are faţa congestionată, durere de cap, fiori, căldură de 40° şi udul roşu. Spre ziuă durerea scade şi în timpul zilei toate semnele scad, până spre seară când toate semnele se ivesc din nou cu aceeaşi furie şi aşa se urmează mai multe zile dearândul (3—8 zile), în care timp bolnavul are sete mare, lipsă totală de poftă de mâncare şi constipaţie, udul rar şi închis. După ce s'a terminat *atacul*, încheietura îşi revine la starea de mai înainte şi bolnavul se simte parcă mai bine decât înainte. Atacurile cari urmează se aseamănă cu cel dintâiu, dar pot să se deosebească prin năvălirea mai multor încheieturi mici dela picior sau chiar a încheieturilor mai mari. Ele pot fi constituite din mai multe atacuri mici succesive întrerupte prin câteva zile de odihnă. Atacul de gută rar este unic, de obiceiu un alt atac se iveşte după mai mulţi ani. Primele atacuri se ivesc iarna, mai târziu primăvara sau la începutul toamnei. Astfel este guta aşa zisă *acută*, inflamatoare, regulată. Această formă poate să sfârşească prin forma *cronică*, în care există dureri la încheieturi mai mult sau mai puţin vii într'o mare parte a anului. Picioarele, genunchii, mânile sunt deformate de mici umflături (tofus) de mărime variabilă, dela aceea a unui bob până la aceea a unei nuci, formate prin săruri de urat de sodă, de urat şi fosfat de calce, cari se depun sub piele, sau chiar în grosimea pielei după fiecare acces. Bolnavii cu gută cronică slăbesc repede din pricina turburărilor digestive cari însoţesc această formă sau din pricina complicaţiunilor cari se pot ivi la inimă, rinichi). Mai este o formă de gută numită *anormală viscerală*, în care boala este constituită prin diferite accidente cari pot să se producă în cursul unui atac de gută: dureri sau crampe de stomac sau de maţe, cu vărsături cari nu se pot opri,

convulsiuni, atac de apoplexie, palpitaţiuni, angină de piept, leşin.—Cauzele gutei sunt cele ale *artritismului*; se datoreşte mai cu seamă existenţii în cantitate prea mare a acidului uric prin distrucţiunea incompletă a materiilor organice, sau prin formarea excesivă a acestor materii. — *Tratament*: Hrană cumpătată şi regulată compusă din legume, fructe, carne albă, de pasăre, foarte rar carne roşie, puţine ouă, peşte şi grăsime; oprit vânatul şi scoicile (raci, stridii, midii, etc.), legumele proaspete afară de măcriş, spanac, pătlăgele, trufe, ciuperci; puţine feculente şi pâne; fructele toate, mai cu seamă strugurii, fragile. Oprită berea, licorurile şi alte băuturi spirtoase; Tratamentul gutei *acute* constă în: preparatele de colchic (brânduşa de toamnă), antipirină, salicilat de sodă, băuturi abondente, repaus complet în pat, învelirea încheieturii bolnave cu vată sau flanelă stropită cu uleiu de muşeţel camforat, uleiu de terbentină. Ca tratament preventiv şi curativ, se recomandă: cura de struguri, ape minerale la Căciulata. Pentru guta *cronică* se recomandă săruri de litină, benzoatul sau iodurul de litină; piperazina, iodată, bicarbonat de sodă.

Gutapercă. — Substanţă ce se aseamănă cu cauciucul, formată prin întărirea sucului lăptos care se scurge prin tăieturile făcute în coaja arborelui *Isonandra gutta*. In stare curată gutaperca este galbenă deschisă, translucidă, impermeabilă. Uscată şi tare la temperatură ordinară, ea devine flexibilă şi rezistentă la căldură, se lipeşte tare de degete. Ea nu se topeşte în apă rece, dar în apă fierbinte devine moale, maleabilă, putându-i-se da forma voită pe care o păstrează răcindu-se şi devine foarte tare, care stare poate dura la infinit. Se întrebuinţează la facerea bandajelor ortopedice, la facerea aparatelor pentru fracturi, etc. In bucăţi mai mult sau mai puţin mari, gutaperca cea moale şi subţire ca hârtia se întrebuinţează la facerea pansamentelor umede (Prisnitz).

Gutieră, *sghiab, uluc*. — Aparat de sârmă căptuşit pe dinăuntru cu vată, sau iută, acoperită cu o cârpă sau cu un şervet, care se întrebuinţează în cazurile de fracturi (rupturi de oase) pentru a ţine în nemişcare toată partea bolnavă. Gutierele au diferite forme şi mărimi după cum este şi partea bolnavă; cotite pentru membrele superioare, drepte pentru cele inferioare, iar pentru fractura şirii spinării, sau în boalele şoldului, trebue să recurgem la marea gutieră a lui Bonnet.

Fig. 213. — Gutieră de sârmă

Gutuie. — Se întrebuinţează în medicină pentru acţiunea sa astrigentă. Se pune în băuturile contra diareei pentru a le da un gust plăcut. — La *ţară* ceaiul de gutui cu puţin zahăr se bea pentru tusă şi răguşeală. Zeamă de frunze de gutuiu, curpăn de castravete şi vermari (un fel de buruiană) pisate toate la un loc, se stoarce în rănile cu viermi.

Gutunar, guturaiu. — V. *Coriză*.

Cynocardia odorata, *chaulmoogra*. — Se întrebuinţează seminţele. Principiul activ este acidul ginocardic şi palmitic. Se dă în boalele de piele, în lepră, sub formă de *uleiu* de ginocardia sau de chaulmoogra, 5—30 picături (în capsule). Pe dinafară se aplică sub formă de plastore. Se întrebuinţează şi în boala de ochi numită trachom.

H

Haitiş (franţ. *bancal*).— Se zice de omul care are picioare strâmbe, adecă genunchii apropiaţi şi gambele cu glesnele depărtate, că este *haitiş*. Această diformitate se observă la copiii debili şi rachitici. Când este foarte pronunţată, mersul se face cu greutate şi omul îşi freacă genunchii cari se sgârie şi

se rănesc. Această diformitate trebue îndreptată cu aparate, ceeace se face pe încetul. Chirurgul însă printr'o operaţie potrivită o poate îndrepta mai iute. S'a observat că această diformitate vine şi din pricină că copiii sunt rău înfăşaţi mai ales la ţară, unde româncele strâng cu faşa prea tare genunchii copilului, de aceea este bine ca înfăşarea să se facă cu cea mai mare băgare de seamă, lăsându-se genunchii şi picioarele cât se poate de slobode.

Halocalciu. — Este un preparat al clorurei de calciu, cu un gust plăcut şi puţin aromatizat. Se dă în toate stările cari necesită administrarea sărurilor de calciu (debilitate, pretuberculoză, tuberculoză, sarcină). Adulţii iau 4—5 linguriţe pe zi, copiii sub 12 ani jumătate din această doză. Granulele se sfarmă în gură, sau se amestecă cu apă.

Hamamelis virginica (fam. saxifragaceelor). — Arbore mic ce creşte în America de Nord, cu deosebire în Virginia şi în Japonia. Se întrebuinţează coaja şi frunzele proaspete, având însuşirea de a opri sângele (emostatic). Se dă şi în contra trânjilor (emoroizilor), sub formă de: extract fluid până la 20 gr. extract uscat 5—15 ctgr., tinctură (1/5) 2—6 gr. Pe dinafară în alifie (1 parte tinctură la 10 părţi vaselină sau untură de porc).

Hameiu *hemeiu* (*Humulus lupulus*, fam. ulmaceelor). — Plantă erbacee care creşte prin lunci, prin crânguri şi păduri, pe garduri şi cultivată pentru uzul industrial şi economic. Mai toate părţile inflorescenţii femele ale acestei plante sunt acoperite cu peri glanduloşi, cari secretă o substanţă aromatică şi amară numită *lupulină*, pentru care hameiul se întrebuinţează la fabricarea *berii*. Tot din cauza lupulinei hameiul se întrebuinţează în medicină ca amar, tonic, în contra scorbutului, în contra scrofulei şi în contra dispepsiei ca narcotic şi sedativ. Vârfurile tinere de hameiu gătite sunt bune de mâncat. Florile de hameiu (conurile) se întrebuinţează sub formă de ceaiu sau de fiertură (decoct), 15—30 gr. la un litru de apă. In medicină se mai dă hameiul sub formă de extract, 30 ctgr. până la 2 gr., de sirop 30—100 rame, iar *lupulina* 50 ctgr. până la 2 gr. — La *ţară* din foi şi flori se fac cataplasme potolitoare de dureri. Florile de hameiu (conurile) adunate toamna sunt bune de umplut saltelele pe cari se culcă cei ce nu pot dormi (în contra însomniei). O mână de flori fierte într'o litră de apă, strecurate şi îndulcite cu zahăr, este o băutură folositoare la sculamentul (blenoragie), calmând durerile din timpul nopţii, înlesnind urinarea şi domolind erecţiunile.

Hangu. — Localitate de vilegiatură la poalele Ceahlăului, situată la o înălţime de 370 metri. La o depărtare de 4 Km. de Durău. Sunt două izvoare minerale, unul alcalin fieruginos forte, al doilea mai slab. Nu se exploatează.

Hap. — V. *Pilulă*.

Hârtie. — Ne vom ocupa de *hârtiile medicinale*. 1. *Hârtia antispasmodică* conţine nitrat de potasă, beladonă, digitală, stramoniu (ciumăfaie), pheîlandriu (mărăraş) şi miră. Această hârtie se aprinde şi arde în jurul bolnavului, care respirându-i aburii se uşurează. 2. *Hârtia nitrată* ordinară este hârtie înmuiată în soluţie de nitrat de potasă; ea se întrebuinţează ca cea de mai sus şi este bună în astmă, când se uşurează accesele. 3. *Hârtia chimică* este un fel de sparadrap făcut cu unt de lemn, unt de in, ceară galbenă, esenţă de terbentină, usturoiu pisat, ceruză şi miniu. Ea stimulează pielea şi se pune pe piept în caz de tusă, pe o încheietură dureroasă sau pe un punct nevralgic. Această hârtie se mai numeşte şi *hârtia Fayard*. — *Hârtiile* se întrebuinţează pentru a căptuşi pe dinăuntru pereţii locuinţelor. Igiena cere ca aceste hârtii să fie colorate cu *substanţe nevătămătoare*, iar nu cu preparaţiuni de *arsenic*, sau de *plumb*, cari sunt foarte otrăvitoare dacă le ducem la gură cu degetele cu cari am atins hârtia astfel colorată, sau dacă respirăm aerul care cuprinde praful ce s'a ridicat de pe această hârtie.

Haşiş. — Este o preparaţiune din frunzele *cânepei de India* numită *Cannabis indica*, ce are însuşirea de a fi ameţitoare, excitantă şi narcotică în acelaşi timp, însuşire datorită principiului numit: *haşişină* sau *canabină*.

Se întrebuinţează în contra *astmei*, a *isteriei*, a *sughiţului*, în *catarul* bătrânilor şi în *delirium tremens* în doză de 5—10 gr., sau sub formă de tinctură $(^{1}/_{8})$, 10—15 picături. Popoarele orientale (în Turcia, Egipt şi chiar în Algeria) fumează şi mestecă în gură mult haşiş, lucru foarte periculos căci acest abuz pe mulţi îi slăbeşte, îi tâmpeşte şi poate să-i ducă până la nebunie.

Hasnale. — In oraşele unde nu există *canale*, materiile fecale din latrină cad în *hasna*. Hasnalele pot fi : *mobile* sau *stabile* (fixe). Cel mai bun sistem pentru depărtarea excrementelor sunt *hasnalele mobile*, cari sunt nişte lăzi sau butoaie impermeabile, nu prea mari pentru ca să se poată transporta cu înleznire, cari comunică printr'un ventil cu tubul prin care trec materiile fecale. Aceste butoaie, după ce s'au umplut, sunt duse afară din oraş, unde se deşartă şi se spală. Fiecare locuinţă trebue să aibă mai multe hasnale mobile pentru ca să se pună îndată cele curate în locul celor pline. O hasna trebue să aibă trei deschizături : una prin care comunică deadreptul cu ţeava pe unde trec excrementele, alta prin care iese o ţeavă mai subţire pentru eşirea gazelor şi care merge afară la acoperişul casei, sau într'un coş, iar a treia deschizătură slujeşte pentru scoaterea materiilor fecale şi trebue să fie de 3 ori mai mare decât grosimea unui om, ea se închide printr'un capac. Deşertarea hasnalelor fixe (stabilite) precum şi transportarea hasnalelor mobile trebue să se facă numai în timpul nopţii.—S'au inventat diferite *aparate* cari să *separe* materiile solide de cele lichide ; excrementele solide rămân în hasna până la deşertarea lor, iar urina trece îndată din hasna în canale. Dar acest sistem nu se poate pune în practică decât acolo unde este canalizare, iar canalele să aibă o înclinaţiune (pantă) suficientă şi apă în abondenţă pentru a fi mereu curăţite şi spălate. Astfel acest sistem expune mai puţin la pericolul ce rezultă din descompunerea materiilor prin producerea de gaze vătămătoare amoniacul şi gazul sulfidric, etc. Pericolul există atât pentru locuitorii casei, când gazele intră în coridoare şi camere (vezi *Latrină*), cât şi pentru cei ce deşartă hasnalele cari pot fi asfixiaţi. Câte odată asfixia şi moartea vin repede ca şi cum cel ce deşartă hasnaua (*hăsnătarul*) ar fi lovit de trăsnet, alteori el simte o durere la stomac, o strângere de gât, greutate la cap, sfârşeală, greaţă, aiurare, spazme până ce-i încetează respiraţia. In astfel de cazuri omul trebue scos la aer liber, stropindu-l pe faţă şi pe tot corpul cu apă rece şi cu oţet şi făcându-i fricţiuni cu cârpe uscate şi aspre, iar când şi-a revenit în fire să i-se dea să verse câteva linguri de untdelemn, urmate de un mic păhăruţ de rachiu, sau să i-se dea *emetic*, apoi apă de melisă şi alte licoruri spirtoase. Hasnalele trebue din când în când desinfectate cu ajutorul unor substanţe cari lucrează repede şi energic şi cari să nu coste prea mult, cum este *sulfatul de fier* sau, cum se chiamă în comerţ, *calaican verde* ori *vitriol verde* topit în apă, iar când se deşeartă hasnaua, pentru ca să nu miroase prea tare şi mirosul să nu se răspândească prea departe, este bine ca să se pună peste materiile fecale nişte praf de cărbune sau mangal.

Hebefrenie. — Este una din formele demenţei precoce. Este starea patologică psihică şi mintală pe care autorii de odinioară o denumiau ,,demenţă precoce constituţională a pubertăţii".

Hebetudine (lat. *hebetudo*, dela *hebetere*, a tâmpi), *tâmpeală*, *tâmpire*. — O stare de toropeală în care bolnavul este cufundat într'o amorţire generală şi pare a fi nedestoinic de orice lucrare voluntară. Faţa lui are un aer de uimire, sau de nepăsare ; ochii lui sunt în nemişcare, deschişi sau pe jumătate închişi. Nu răspunde la întrebări, sau răspunde foarte încet, uneori numai prin semne, de altfel îşi păstrează cunoştinţa, aude ceeace se vorbeşte în jurul lui. Uneori această stare este trecătoare şi dispare repede, după cum se întâmplă în unele lovituri asupra capului, sau în durerea de cap cunoscută sub numele de *migrenă*, este deajuns pentru ca ea să dispară un repaus absolut, în pat sau pe un fotoliu, într'o cameră întunecată şi aerată, câteva cârpe înmuiate în apă rece pe cap. Alteori starea de hebetudine poate să ţină mai mult timp,

după cum se întâmplă în febra tifoidă, când durează cât și boala, până ce bolnavul intră în convalescență. Câte odată ea este începutul unei boale grele de creeri, cum este înmoierea creerilor, sau apoplexia cerebrală. Mai poate fi semnul unei forme de nebunie (ipocondria, melancolia).

Hectică. — V. *Tuberculoza.*

Hedonal. —Metil-propil-carbinol. Lucrează ca ipnotic în insomniile ușoare, în urma boalelor organice sau funcționale ale sistemului nervos, în neurastenii. *Doză*: 1—3 gr. deodată, în soluţiune idro-alcoolică, sau în buline de câte 50 ctgr.

Heleşteu. — V. *Mlaştină.*

Helioterapie (gr. *helios*=soare). — Este aplicarea puterei fizice și chimice a soarelui în tratamentul anumitor boli și stări, dar mai ales în diferitele forme ale tuberculozei. Lumina solară are o foarte bună acțiune asupra ființelor vii. Este microbicidă, cicatrizantă, resolutivă, analgezică, grăbeşte schimburile nutritive și stimulează starea generală, mărește numărul globulelor roșii din sânge. Helioterapia se poate face oriunde, dar se recomandă a se face la marginea Mării (cum ar fi la noi la Mamaia, Constanța și Balcic) sau la munte. Lumina solară trebue să cadă direct pe pielea omului. Helioterapia trebue să fie *totală*, să acționeze asupra întregului organism. Cura trebue supravegheată, căci făcută fără socoteală poate da naștere la accidente importante. Local, din cauza acțiunei prelungite a razelor solare, pielea suferă, se face un eritem, care jenează și chiar produce dureri. In cazurile acestea se va întrerupe cura câteva zile, se va unge pielea cu vaselină și se va reîncepe cu prudență; ședințele vor fi scurte. Uneori pielea se ulcerează și atunci trebue pansată cu vaselină boricată, sau zincată și ferită de infecții. Cura trebue făcută progresiv. Ședințele prime vor fi de 5 minute maximum, altminteri apar accidente generale ca: ridicarea temperaturei corpului, accelerarea pulsului și a ritmului respirator, oboseală, amețeală, diaree. Apoi ședințele se prelungesc cu câte 5 minute în fiecare din zilele următoare și astfel ajungem în 10—12 zile să stăm cu tot corpul la soare ore întregi, fără să suferim vreun neajuns.— *Contraindicații*: febră continuă și mare din cauza unei infecții generale. Bolnavul trebue să fie în aer liber și cu capul apărat de acțiunea soarelui. Cura de soare nu se va face cu o oră înainte de masă și o oră după. In nici un caz când termometrul arată afară mai puțin de 3^0 și mai mult de 40^0—50^0. Helioterapia este admirabilă în tuberculoza pielei și mucoaselor, a ganglionilor, a oaselor și încheeturilor mai ales Tuberculoza plămânilor și ganglionilor traheo-bronșici trebue cu multă băgare de seamă supusă acțiunei puterei razelor solare. Tuberculoșii pulmonari cu febră și hemoptizii nu vor face helioterapie. In multe cazuri de tuberculoză genitală la bărbat, helioterapia dă rezultate frumoase. Acțiunea soarelui este atât de bine făcătoare asupra organismului, în cât nu putem recomanda îndeajuns tuturor să stea în aer și soare cât mai mult. Copiii în special cresc, se îngrașă și se înviorează văzând cu ochii, după o cură de soare, și din contră, întocmai ca florile, copiii se ofilesc și slăbesc, dacă îi ţinem ascunși de soare.

Helminţi (gr. *helmins*, vierme) — Se numesc astfel *viermii intestinali*, cari se mai zic și *entozoari*.—v. *Limbrici*, *Oxiuri* și *Tenia.*

Helmitol. — Combinația urotropinei cu acidul anhidrometilen-citric. Diuretic, antiseptic. Doză: 3—4 gr. pe zi în soluţiune în apă.

Hematozoarul lui Laveran. — V. *Paludism.*

Hematurie. — V. *Ematurie.*

Hemeralopie (gr. *himera*=zi, *ops*=ochi). — Stare în care vederea, normală la lumina solară, devine anormală la crepuscul, sau când este o lumină slabă artificială. In general acești bolnavi văd bine ziua și rău, sau uneori deloc, în timpul nopții. Se arată la persoanele rău hrănite, din alimentația cărora lipsesc vitaminele și cu deosebire pe Mări și în răsboae, când oamenii sunt lipsiți de alimente proaspete. Miopii de asemenea au o vedere rea în timpul nopții.

Hemianestezie. — V. *Emianestezie.*

Hemicranie. — V. *Migrenă.*

Hemiopie. — V. *Emiopie.*

Hemiplegie. — V. *Emiplegie.*

Hemofilie. — Este o boală familiară și ereditară. Este foarte periculoasă și constă într'o predispoziție la emoragii abundente și dificile de oprit, chiar când rana este mică și foarte superficială. Cauza ar fi întârzierea coagulării sângelui, din lipsa unui ferment coagulant din sânge, care se numește thrombokinază. *Tratament*: Injecții cu soluție peptonală 5%, de clorură de calciu 20 ctgr. pe zi și pe an de vârstă, cură de aer la țară.

Hemoglobină. — V. *Emoglobină.*

Hemoptizie. — V. *Emoptizie.*

Hemoragie. — V. *Emoragie.*

Hemoroizi. — V. *Emoroizi.*

Hemostază, *hemostatice.* — V. *Emostază.*

Hemostil. — Este un ser de cal mult întrebuințat azi în cazurile de anemii și mai ales în acelea cari sunt pricinuite de pierderi de sânge. Acest ser se culege dela caii cari au fost supuși la mai multe sângerări consecutive; din sângele unui asemenea cal se separă serul și acesta, pregătit cu un sirop oarecare, formează siropul hemostil, cel mai întrebuințat dintre formele sub cari se ia hemostilul. Din acest sirop se dau 2—3 lingurițe pe zi copiilor și 2—3 linguri adulților, într'un pahar cu apă. Produce o bună poftă de mâncare, o înmulțire a globulelor roșii din sânge și o îngrășare a presoanei care-l ia. Cura se face cam 18—20 zile dearândul. Cu serul, așa cum se recoltează dela cal, sterilizat, se fac injecții în cazuri de emoragii.

Hepatită. — Inflamația ficatului.

Herculane (Băile). — Una din cele mai importante stațiuni cu apă minerală *sulfatată.* E așezată în sudul Banatului românesc pe linia ferată principală Timișoara—București, la 28 Klm. departe de Orșova și 7 Klm. de Mehadia. Altitudinea 168 m. Băile herculane sunt cunoscute încă de pe timpul împăratului Traian și aci era locul de întâlnire a aristocraților romani. Azi a ajuns o foarte reputată stațiune balneară dela noi și din Europa. Regiunea în care se află aceste băi e pitorească, apărată de crestele și masivul păduros al Carpaților, parfumată de brădetul bogat, cu aer purificat și ozonizat, face ca această stațiune balneară, să fie căutată și ca stațiune climaterică. E adăpostită de vânt, are o climă temperată și plăcută, confort și în plus 17 izvoare dintre cari numai 8 întrebuințabile. Afară de izvorul Hercule care este de categoria izvoarelor cloruro-sodice *termale*, celelalte sunt sulfuroase termale naturale. Temperatura variază între 37⁰ și 56⁰ Celsius. Sezonul durează dela 1 Mai—15 Octomvrie. Băile termale sulfuroase dela Herculane se recomandă în bolile de femei: *amenoree, dismenoree, uretritele, vaginitele* cronice, *parametritele* cronice, *salpingitele, ovaritele, sterilitate*, în *sifilis*, în *reumatism*, în boli cronici de piele, în *paralizii*, în *intoxicații* cu *mercur* și plumb în *boli de oase*, în *catare vechi ale aparatului respirator*, în *cazuri de lipsă de bilă*, în *turburări de circulație* ale organelor din pântece (ficat, splină, stomac) (vezi toate aceste cuvinte subliniate). Nu se recomandă aceste băi tuberculoșilor, (în grad înaintat), anemicilor, cei cu *arterioscloroză*, nervoșilor, boli acute ale pielei, boli cu *febră* și *hemoragii*, *gravidelor*, sau celor cari au *avortat*.

Hermafrodism. — V. *Ermafrodism.*

Hernie. — V. *Ernie.*

Heroină (Clorhydrat de). — Are acțiune remarcabilă calmantă asupra tusei (bronșite, faringite, laringite, catar pulmonar); bună în combaterea emoptiziilor, însomnie nervoasă, tusă convulsivă, influență, în durerile datorite cancerului, orhită, sciatică, scleroza în plăci, crize gastrice tabetice, anevrism al aortei, neurastenie. Bun anafrodiziac. Doza maximă în 24 ore 0.02 cgr. Doza simplă o gr. 005 repetată de 2—3 ori pe zi (pentru *adult*). La soluțiile de heroină nu se adaogă nici o substanță alcalină.

Herpes. — V. *Erpes.*

Herxheimer (Reacția lui). — Când într'un caz de sifilis secundar, cu rozeolă, facem injecție cu neosalvarsan și acea rozeolă se accentuiază, atunci zicem că e vorba de reacția lui Herxheimer.

Hialin (gr. *hyatós*, sticlă). — In anatomie se chiamă hialin, sau hialină, ori ce substanță sau corp care este transparent ca sticla, d. ex. cilindri hialini, etc.

Hidatidă. — V. *Idatidă.*

Hidrargir. — V. *Mercur.*

Hidrargirism.—Intoxicaţie cu mercur
Hidrocefal. — V. *Idrocefal.*
Hidrocel. — V. la *Idrocel.*
Hidrofobie. — V. *Idrofobie.*
Hidrolat. — V. *Idrolat.*
Hidromel. — V. *Idromel.*
Hidropizie. — V. *Idropizie.*
Hidropizie. — V. *Idropizie.*
Hidroterapie. — V. *Idroterapie.*
Hidrotorax. — V. *Idrotorax.*
Higienă. — V. *Igienă.*
Higroma. — V. *Igroma.*
Higrometrie. — V. *Igrometrie.*
Hilimică. — V. *Filimică.*
Himănic. — V. *Pepene verde.*
Hiosciamină. — V. *Măsălariţă.*
Hiperclorhidrie. — V. *Iperdoridrie.*
Hiperemie. — V. *Iperemie.*
Hiperestezie. — V. *Iperestezie.*
Hipermetropie. — V. *Ipermetropie* şi la *Ochi.*
Hipertrofie. — V. *Ipertrofie.*

Hipnal (*Monocloral antipirină*) — Combinaţiunea cu echivalent egal a cloralului şi antipirinei. Produce somn şi domoleşte durerile. Se dă în doză de 1 gr. (dintr'odată sau în 2 rânduri) până la 2 gr., în buline, capsule, poţiune, sirop, elixir.

Hipnone. — Medicament care produce somn; să nu se dea celor ce sufăr de boale de inimă. Se dă în doză de 50 ctgr. cel mult; doza obişnuită 6—8 picături într'o infuzie de ceaiu.

Hipnotism. — V. *Ipnotism.*
Hipoclorhidrie. — V. *Ipocloridrie.*

Hipocratice. (degete). — Se cheamă degetele îngroşate mult la capete, cu unghia lăţită şi încovoiată, prezentând o dungă în latul ei. Asemenea degete se observă uneori la tuberculoşi. (Vezi fig. 214).

Fig. 214.—Degete hipocratice

Hipodermic. — V. *Ipodermic.*

Hipofiza.—Este o glandă mică, aşezată la baza creerului şi a cărei secreţie este foarte trebuincioasă unei bune desvoltări a corpului.

Datorită unei turburări în secţia internă a hipofiziei, provocată de o tumoră a ei, putem să avem o desvoltare anormală a oaselor corpului, constituind boala numită acromegalie, sau gigantism. Mulţi dintre nenorociţi giganţi, expuşi la bâlciuri, sunt victimele acestei boale. Ingrăşarea anormală a unor persoane, cari devin diforme, este datorită de multe ori tot unei turburări a secreţiei hipofizei, după cum tot ei i se datoreşte şi lipsa în desvoltare a altora, cari rămân pitici, adevăraţi copii şi la vârste înaintate. Pentru a remedia aceste rele dăm bolnavilor extract din glanda hipofiză

Fig. 215. — Glanda hipofiză
a = hipofiza, c = creerul mic, d = măduva spinării, f = creerul mare, g = bulbul şirii spinării.

(preparatul numit pituitrină), sau facem radioterapia glandei, ca să distrugen tumorile cari îi turbură secreţia, sau, în fine, putem, prin operaţie, să scoatem complet glanda. Hipofiza are o strânsă legătură şi cu dentiţia; Insuficienţa de secreţie a glandei dă turburări dentare, cari se combat cu preparate de hipofiză.

Hipogastru. — V. *Ipogastru.*
Hipopion. — V. *Ipopion.*
Histerie. — V. *Isterie.*
Holeră (Boala). — V. Coleră.

Homar (lat. *homarus*), *rac de mare.* — Racul de mare nu trebue să fie mâncat decât de cei sănătoşi şi cu stomac bun, iar cei ce sufăr de boale de stomac, (gastralgia, dispepsia) cei ce au boale de piele (eczemă, etc.), sau blândă (urticarie) să se păzească de el.

Homeopatie. — V. *Omeopatie.*

Horcăire, *sforăire.* — Sgomot mai mult sau mai puţin sonor, care se produce în timpul *somnului*, mai cu seamă în timpul *inspiraţiunii*, câte odată şi în *expiraţiune* şi care rezultă din vibraţiunea vălului platin, mai cu seamă când gura este *deschisă.*

Hrană, hrănire. — V. *Alimente.*

Hrean, *hirean, irean* (*Cochlearia armoracia*, fam. criuciferelor). — In medicină se întrebuinţează rădăcina proaspătă, care lucrează ca antiscorbutic puternic, antigutos, stimulent energic, depurativ, diuretic şi rubefiant. Se dă sub formă de vin antiscorbutic, 30—125 gr., de sirop compus antiscorbutic (Codex), 20—50 gr., tinctură compusă 30—50 gr. — La *ţară* hreanul se întrebuinţează în mai multe boale. Astfel; dulceaţa de hrean se ia pentru tusă măgărească. O lingură de hrean ras pe răzătoare, 2 linguri de zahăr galben (candel) bine pisat, se amestecă pe un taler de lemn, se pun într'o strachină şi se lasă să stea 3—4 ceasuri, dându-se din această doctorie câte o linguriţă de 4—5 ori pe zi pentru tusă. Pentru stomatită se face gargară de 3 ori pe zi. Rădăcina de hrean rasă şi stropită cu apă serveşte drept cataplazmă în cazurile de junghiu şi nevralgii. Turta de hrean ras, mălaiu, meiu, miere de faguri şi sare, toate puse pe piele de cal, se pune la gât pentru gâlci. Rădăcina rasă se mai pune şi la junghiu în loc de muştar.

Hribi. — V. *Ciuperci.*

Humerus. — Osul braţului. V. *Braţ.*

Hydrargyrum. — V. *Mercur.*

Hydrastis Canadensis. — (fam. ranunculaceelor). — In medicină se întrebuinţează rădăcina acestei plante pentru a opri curgerile de sânge (emoragiile), îndeosebi cele din mitră, în contra regulelor prea abondente, ca tonic (întăritor) şi ca diuretic (care înlezneşte udul). Se dă sub formă de: decocţiune sau fiertură 60 la 1000, extract fluid 30 picături de 2—3 ori pe zi. Principiul activ este *hydrastina*, care se dă în doză de 5 până la 20 ctgr. pe zi în hapuri (pilule) de câte 5 ctgr. *Hydrastinina* se dă în doză de 5—10 ctgr. în injecţiuni sub piele.

Hydrophobie. — V. *Turbare.*

Hygrol.—V. *Mercur* (*Mercur coloidal*).

Hyperhidroza. — O asudare abundentă, o secreţie exagerată a sudoarei la mâni şi picioare. Se întâlneşte la nervoşi, anemici sau limfatici şi în diferite boli acute. *Tratament*: Intăritoare (tonice, arsenic, fier); tratamentul boalei respective; încălţăminte uşoară, schimbarea des a ciorapilor, băi frecvente căldicele, pudrarea locurilor asudate cu talc, amidon la care se poate adăoga acid salicilic, băi locale (mâni şi picioare) cu soluţie de alun, de borax, formol, de hipermanganat de potasiu.

Hyperolul, sau *Hydrogen peroxidat în stare solidă.* — Este un compus cristalizat de apă oxigenată cu carboemidă. Se prezintă sub forma unui praf alb, inodor, liber de orice săruri minerale şi acizi anorganici, uşor solubil în apă, ceva mai greu în alcool. Hyperolul întrece toate celelalte preparate de apă oxigenată prin cantitatea considerabilă de hydrogen peroxidat, în proporţie de 35% aproximativ. Faţă de celelalte preparate de H_2O_2 mai are şi alt avantaj. Cu ajutorul hyperolului în orice moment şi în orice loc putem avea o soluţie proaspătă de apă oxigenată, în orice concentraţie şi cantitate voim. Graţie compoziţiei chimice uniforme şi a dozărei comode, sub forma de tablete, se potriveşte foarte bine pentru acest scop. Se găseşte în comerţ sub formă de pulbere şi tablete. O tabletă (de 1 gr.) dizolvată în 10 gr. apă ne dă o soluţie de apă oxigenată 3%, bună pentru gargară şi pentru badijonări în gât.

Hypertensiune arterială. — Mărirea permanentă sau tranzitorie a presiunei sângelui, care în mod normal, măsurată cu aparatul lui Vaquez—Laubry, sau Lian, este 12—14 (tensiunea maximă=mx.) şi 6,5—9 (tensiunea minima=mn.). Se cunoaşte şi după un număr oarecare de turburări locale şi generale: *a*) Turburări din partea *arterelor*: *rupturi* arteriale, dând epistaxis sau chiar emoragii cerebrale, *spasme*, fenomenul de deget mort, afazie, *hemi* sau *monoplogie* trecătoare, *scleroza arterelor*; *b*) Turburări din partea *inimei*: Insuficienţa inimei (dispnee mai ales noaptea, tusă, congestia bazelor plămânilor, dureri anghinoase, tachicardie, edeme); *c*) Turburări din partea

rinichilor : *Poliurie* (urinare abundentă) Hipertensiunea arterială poate să fie permanentă sau trecătoare. Prima este gravă. Bolnavii mor de *caşexie, uremie,* edem *pulmonar, anghină de piept, emoragie cerebrală. Sifilisul, hereditatea, guta, diabetul, alcoolismul, menopauza,* întoxicaţiile *cu plumb, eclampsia* puerperală, nefrita scarlatinoasă, dau hypertensiune arterială. *Tratament* : numai după sfatul şi sub supravegherea medicului. Boala este gravă. In orice caz se tratează cauza, se aplică măsuri de higienă (repaus aer curat şi fără variaţii de temperatură), băi şi ape minerale (Buziaş, Lipova).

Hypertrichoza. — Este desvoltarea anormală şi foarte exagerată a părului.

Hyssopus officinalis. — V. *Isop*.

I

Iahnie. — Este un mod de preparaţiune a mâncărilor, care se întrebuinţează foarte mult în bucătăria noastră, bun atât din punct de vedere economic, cât şi din punct de vedere igienic. Când se prepară cu prea multă grăsime şi cu ardei, sau piper, în cantitate prea mare, este indigestă (grea de mistuit) şi iritantă pentru stomac. Cei slabi de stomac, cari mistue greu şi cari sunt expuşi la dureri şi la diaree, se vor feri de iahnie.

Iarbă (lat. *herba*). — Sub numele de *iarbă* poporul român înţelege orice plantă *herbacee* a cărei tulpină este subţire, moale, tot aşa de mlădioasă ca şi frunza şi care piere după câteva luni de vegetaţiune). Babele noastre cunosc şi culeg un număr foarte mare de ierburi pe cari le numesc după forma, coloarea, gustul sau însuşirea lor de a vindeca. In general recolta ierburilor se face înainte de deschiderea florilor, după dezvoltarea completă a frunzelor, dimineaţa pe vreme bună, uscată, după ce s'a ridicat roua Cele cari au suc mult se pun la soare, sau într'o etuvă cu temperatura de 20—25° care se ridică până la 36° pentru ca să se usuce bine, întorcându-se pe toate părţile ; cele mai puţin suculente se usucă mai uşor.

Iarba mare, *homan, oman* (*Inula Helenium,* fam. Compozitelor).—Plantă erbacee mare şi frumoasă, care creşte prin fâneţele umede, pe lângă păraie şi pe marginea pădurilor. La ţară se bea ceaiul de rădăcină uscată pentru năduşeală. Fiartă cu vin alb se bea pentru tusă, pentru oftică, un păhar dimineaţa şi altul saera. In medicină se întrebuinţează rădăcina care are un principiu activ *inulina* şi ale cărei proprietăţi sunt : tonică, excitantă, diaforetică (adecă face să năduşeşti). Se dă intern : conserve 4—16 gr., fiertură 5 la 1000, extract 50 ctgr. până la 4 gr., praf 2—10 gr., tinctură 5—20 gr., vin 50—150 gr. pe zi.

Iarba roşie. — V. *Răculeţ*.

Iarba stupului. — V. *Roiniţă*.

Iarba usturoasă, *dumbăt, usturoi de lac* (*Teucrium scordium,* fam.labiatelor). Plantă erbacee, care creşte prin locuri umede şi mlăştinoase. Intră în compoziţia electuarului *diascordium* (vezi acest cuvânt).

Fig. 216. Iarbă usturoasă

Iarnă. — Boalele bântue mai cu furie în acest anotimp: guturaiul, tusa, pneumonia, pleurezia, sunt obişnuite în acest timp. Oftica loveşte pe cei slăbiţi şi predispuşi şi se agravează la cei deja atinşi. Pentru a preîntimpina toate aceste rele trebue să fim cu mare băgare de seamă şi să ascultăm de poruncile igienii. Trebue să ne obişnuim din vreme cu frigul făcând plimbări zilnice şi obişnuindu-ne încă din timpul verii cu apă rece, făcând fricţiuni reci în fiecare zi, dacă nu pe tot corpul, cel puţin pe jumătatea de sus a corpului. In casă să avem căldură potrivită, afară să eşim în totdeauna bine îmbrăcaţi, să ne ferim de curenţii mari de aer, să nu eşim prea de dimineaţă, nici seara, mai ales pe viscol sau pe umezeală. Bogaţii pot să petreacă iarna în staţiunile marine mediteraneene.

Iască (ital. *esca* ; span. *yesca*).— Sunt două feluri de ciuperci *polyporus* care cresc pe cireşi, pruni, sau pe copacii

cei bătrâni și mai ales pe stejari, fagi, tei etc. Din toate aceste ciuperci, cari uneori cresc foarte mari, se prepară *iasca*. Se întrebuințează în medicină pentru a opri curgerile de sânge, emoragiile mici, punându-se pe locul care sângerează mai multe felii de iască, simple sau înmuiate în perclorur de fier îndoit cu apă și apoi se leagă. E un mijloc bun de a opri sângele din răni și e la îndemâna tuturor. — *Iasca fumătorilor*, fiartă în apă cu nitru (salitră), sau cu clorat de potasă și s'o uscați la aer) este bună și la cei cari au *astmă*, cari, dacă respiră fumul ce iese din această iască aprinsă, se ușurează foarte mult.

Iasomie sălbatică (*Iasminum fructicans*, fam. oleaceelor-iasminoideelor).— Se întrebuințează scoarța de rădăcină care este bună în contra frigurilor și a nevralgiilor. Se dă sub formă de praf 5 până la 20 sau 40 ctgr. tinctură 10—50 picături, pilule, de câte 5 ctgr. una, 2 până la 4 pe zi.

Iaurt. — V. *Lapte*.

Ibogaină. — Alcaloid extras din *Tubernanthe Iboga*, fam. apocinaceelor).— *Cloridratul de ibogaină* lucrează ca excitant al nutrițiunii, tonicardiac, întocmai ca *cola* și *coca*. Se dă în neurastenie, în slăbiciuni nervoase și musculare, în gripă, în convalescența boalelor infecțioase. *Doză* : 2—3 ctgr. în pilule.

Ichtalbină, *albuminat de ichtiol*.—Antiseptic intestinal. Doză : 50 ctgr. până la 3 gr. în buline.

Ichtiol. — Product al unor stânci bituminoase descoperite în Tirol, bogate în pești fosili și din cari se scoate prin distilațiune uscată un fel de păcură, *oleiul de ichtiol*. In medicină se întrebuințează în contra boalelor de piele, în special în contra psoriazei, în contra durerilor reumatismale și în pansamentul unor răni sau ulcerații de mitră. Se dă în alifie 10 gr. la 100 de vaselină. Pe dinăuntru se dă în capsule de câte 10 ctgr. 7—8 pe zi în contra *nevralgiei sciatice*.

Ichtioză (gr. *ichtys*, pește). — Este o boală de piele în care epidermul se îngroașe și a cărui suprafață este uscată și aspră scămoșindu-se în continuu sub formă de solzi mici ca tărâțele, sau sub formă de solzi mai mari, care uneori sunt moi, alteori tari cornoși. Acești solzi pot să fie negri sau albi ca sideful. Boala se poate întinde la tot corpul, necruțând de cât îndoiturile încheieturilor. Ichtioza este congenitală, dar nu se ivește decât la câteva luni după naștere, întotdeauna însă înainte de 3 ani ; adeseori este ereditară. *Tratament* : pe dinăuntru se va da untură de pește, sirop de iodur de fier, arsenic, chinchină, iar pe dinafară se vor face ungeri cu : gudron, 10 gr., vaselină 100 gr. ; sau cu : oleiu cadiu 10 gr., oleiu de migdale dulci 100 gr. ; etc.

Icter (gr. *ikteros*), *gălbinare*. — In unele împrejurări fierea fabricată de ficat se varsă în sânge, care o duce prin toate organele, țesăturile și în piele, din care pricină toate acestea capătă o colorațiune galbenă. Această colorațiune se vede mai întâiu la ochi, pe albul ochilor (la conjunctive), apoi la față, la gingii, pe piept și pântece și în fine la membre (mâni și picioare). Colorațiunea nu este într'o formă la toți și în toate cazurile, ci variază dela galben deschis la galben închis și uneori la galben verzui. Fierea trece în *sudoare*, din care pricină pielea este galbenă, în *ud*, care se colorează și mai iute decât pielea și *urina* este galbenă portocalie, închisă sau verzuie și pătează rufele, în *lapte*, când mama nu mai trebue să alăpteze. Scaunele de obiceiu sunt albe ca mazărea bătută, din pricină că fierea, ne mai trecând în mațe, substanțele grase nu se mai pot mistui. Când scaunele încep să fie colorate este semn că fierea a început să se verse în mațe. In unele cazuri scaunele în loc să fie albe, sunt prea colorate, ceeace arată că gălbinarea este produsă din cauză că fierea se fabrică în câtime prea mare și o parte trece în sânge. Bolnavul de gălbinare are gura amară, limba încărcată, lipsă de apetit și chiar silă de mâncare, mistuire grea. Pulsul îi bate foarte încet, de 50—40 și chiar de 30 ori pe minut în loc de 70, are mâncărime peste tot corpul, dar mai ales la mâni și la picioare, ceeace nu-l lasă să doarmă. Cauzele icterului sunt mai multe : când fierea se produce în cantitate prea mare, cum se întâmplă în congestiunea ficatului și în icterul

zis cataral, când avem ceeace se zice *policolie*, o parte din fiere intră în sânge și numai o parte se duce în mațe. Altă dată fierea produsă în ficat nu poate trece în mațe din cauza unei piedeci, care poate fi produsă de o pietricică (calcul) care se oprește și astupă canalul de scurgere al ei, sau piedeca poate fi produsă de inflamațiunea sau aprinderea căptușelii canalului, care, îngroșându-se îl astupă. Piedeca mai poate fi produsă de o boală de ficat, cum este : ciroza, cancerul, etc. — In gălbinare avem două forme : una ușoară sau *icterul cataral* și alta foarte grea și periculoasă, *icterul grav*. Icterul zis *cataral* poate să provină dintr'o emoțiune, o supărare sau o spaimă mare, uneori chiar și dintr'o bucurie mare, alte ori el este produs de mâncare prea multă, sau din băuturi alcoolice, câte odată din răceală. In icterul produs de emoțiuni gălbinarea apare foarte repede, de multe ori într'un ceas și scaunele nu se decolorează, după cum se întâmplă când icterul este produs de inflamațiunea canalului coledoc (care merge dela ficat la mațe) și bolnavul are limba încărcată, durere de cap, durere de șale, lipsă de poftă de mâncare, vărsături, curgere de sânge din nas, nu poate dormi, este constipat sau are diaree bilioasă la început și numai după 3—4 zile scaunele încep a se decolora. Această formă durează 8—20 zile, alteori 6 săptămâni și chiar mai mult. Icterul cel *grav* se vede cu mult mai rar și poate să se arate ca o boală propriu zisă, dar cele mai adeseori el este produs de o boală de ficat, cum sunt : cancerul, chistul idatic, ciroza, colica epatică (piatra), sifilisul, sau de o boală care este în afară de ficat, cum sunt : colera, febra tifoidă, pneumonia. Acest icter începe cu fiori tari, cu dureri în membre și cu o stare de abatere, apoi apare gălbinarea peste tot corpul, curgeri de sânge din nas, din gingii, din stomac, din mațe, uneori din plămâni și din beșică ; pe lângă acestea se mai văd și turburări nervoase, cum sunt : delir (aiurare), dis*pnee* (respirație grea), lipsă de somn, toropeală. — *Tratament*. Tratamentul icterului *cataral* sau simplu, constă în : regim lactat. Bolnavul va lua laptele fără smântână, pentru ca să se mistue mai ușor, putându-i adăuga 2—3 gr. de bicarbonat de sodă, sau să'l taie cu o apă minerală. I se vor da purgative (curățenii) saline repetate la fiecare 4—8 zile : sulfat de sodă 15—25 gr., sau purgative zise colagoge (cari înlesnesc eșirea fierii din ficat în mațe) cum sunt : saburul, reventul, podofilina, calomelul, cascara sagrada, evonimin, etc. Se vor da antiseptice intestinale : benzonaftol, salol, salofen, etc. Când bolnavul are *febră* i se va da : salicilat de sodă 3—6 gr. pe zi, sau salol în aceeași doză, iar dacă rinichii sunt atinși se va da chinină. Pentru *mâncărime de piele* băi călduțe cu 500 gr. carbonat de sodă, sau fricțiuni cu oțet aromatic, ori alifii cu mentol și acid fenic, iar pe dinăuntru bromure. Se recomandă să se facă dimineața și seara clistire cu apă rece de 75^0 sau 18^0 (cu irigatorul) iar bolnavul se va sili să ție apa în el 5—10 minute. In icterul *grav* : regim lactat, purgative, băuturi abondente, stimulente și diuretice ; în caz de sifilis se va recurge la tratamentul specific mixt. — La *țară* babele vindecă gălbinarea cu lucruri galbine : păhăruț de ceară galbină, ban de aur (galbin), siminoc, luminărică, gălbinele, etc.

Idartroză, *hidartroză* (gr. *hydor*. apă, și *arthron*, încheietură, articulațiune).— Oricare încheietură cuprinde un fel de lichid vâscos învelit într'o pieliță fină, care îi înlesnește mișcările și care se numește *sinovie*. Când acest lichid, dintr'o împrejurare oarecare, se înmulțește și încheietura se umflă zicem că este o *idartroză*. Sunt mai multe *cauze* cari produc această boală : o lovitură, o sucitură, un mers forțat, o răceală, etc. mai cu seamă la cei limfatici, scrofuloși sau reumatici. Toate încheieturile pot fi atinse de idartroză: umărul, cotul, pumnul, gleznele, etc. dar mai mult decât toate este genunchiul, care se umflă tare așa în cât orice mișcare este cu neputință sau se face cu mare greutate. Uneori bolnavul are și dureri. Pielea nu este roșie, ci numai întinsă. Această boală ține mult, căci lichidul dispare cu mare greutate ; uneori idartroza poate să se transforme în altă boală cu mult mai gravă, în *tumoră albă*, la persoanele scrofuloase.—*Tra-*

tament. Repaus complet, la pat, cu piciorul întins, având vârful mai ridicat. Se va unge articulaţia cu tinctură de iod şi pe deasupra se va pune un strat gros de vată apoi cu o faşă se va face un bandaj (o legătură potrivit de strâns) şi ţinând piciorul în nemişcare completă. După 2—4 zile se va face masaj în fiecare zi câte 10—15 minute. Când idartroza este de natură reumatică se va da salicilat de sodiu 4—6 gr. pe zi, apoi, după câteva zile, se va face un masaj metodic şi se va unge încheietura cu : iod 30 centigrame, iodur de potasiu 5 gr., vaselină 50 gr. Dacă lichidul nu dispare şi stă pe loc, sau se înmulţeşte, producând dureri, vom face o *puncţie* (o înţepătură) şi vom deşerta tot lichidul cu o siringă. In cazurile rebele se face o operaţiune mai mare: *artrotomia* (deschiderea încheieturii) urmată de o spălătură antiseptică (acid fenic 5%).

Idatidă, *hidatidă* (grec. *hydatis*, dela *hydor*, apă). — Se numeşte astfel o tumoră chistică, adecă formată dintr'un înveliş care înconjură un lichid având drept caracter special de a conţine tenii numite *echinococi*. Chistul *idatic* se desvoltă în cavităţi seroase şi în ţesutul diferitelor organe: plămân, inimă, splină, rinichi, creer, ochi, oase, etc. dar mai ales în *ficat*.

Idiosincrasie (gr. *idios*, propriu, *sin* cu, şi *crasis*, *amestec*, *temperament*). — O dispoziţiune în virtutea căreia fiecare om este atins, într'un mod propriu lui, de către agenţii exteriori (fiziologici sau patologici). Astfel sunt unele persoane cari nu pot suferi cutare medicament (chinină, antipirină, iodure, bromure, etc.), sau cutare mâncare fără ca să nu le facă rău, altele cărora cutare medicament nu le face nici o lucrare.

Idioţie, *neghiobie*, *tâmpeală*.—O stare în care facultăţile intelectuale nu s'au manifestat nici odată, sau au fost oprite în dezvoltarea lor încă din primii ani ai vieţii. Cauzele idioţiei sunt mai multe: idrocefalia, microcefalia, meningita, mixedemul (absenţa sau atrofia glandei tiroide). Ereditatea sau moştenirea are mare influenţă asupra acestei infirmităţi (alcoolismul la părinţi, epilepsia, alienaţia mintală, sifilisul, consangvinitatea). Mai contribue la desvoltarea idioţiei căderile asupra capului, boalele infecţioase cum sunt: febra tifoidă, febrele eruptive (pojar, scarlatină). Mai la toţi idioţii se văd unele defecte fizice, adecă o conformaţiune rea a capului, implantarea viţioasă a dinţilor, paralizii parţiale, picioare strâmbe, iar simţurile lor funcţionează rău şi se dezvoltă la ei instincte cu atât mai grosolane, cu cât inteligenţa lor este mai tâmpită, astfel ei mânâncă ori ce li se dă de mâncare, bun sau rău, cu aceeaşi poftă, cu aceeaşi lăcomie, de asemenea mirosurile nu-i impresionează ori cât de urîte ar fi, etc. Copilul idiot nu merge, nu vorbeşte, nu aude, nu doarme cu alţii, el ţipă fără nici un rost, cu toate acestea nu se poate determina înainte de doi ani, în mod exact, gradul boalei. Tratamentul constă în educaţiune fizică şi morală.

Idrocefal, *hydrocephalie* (gre. *hydor*, apă şi *kephalé*, cap), *apă la cap*.—Prin acest nume se înţelege o îngrămădire de apă în peliţele (membranele) creerilor. Această boală poate să fie din naştere, *congenitală*, sau poate să se ivească mai târziu, după ce s'a închis definitiv cavitatea craniană. Ea se observă în general la copiii născuţi din părinţi bătrâni, alcoolici, sifilitici, epileptici, etc. sau în familia cărora se observă boale de creeri cronice. Uneori această boală complică *cretinismul*. Câte odată nu se poate găsi cauza, căci s'au văzut copii idrocefali născuţi inainte, sau după alţi copii foarte sănătoşi. *Dropica la cap* ivită mai târziu, *câştigată*, spre a se deosebi de cea *congenitală*, este, cele mai adeseori, de origine tuberculoză (ofticoasă), o formă a *meningitei* tuberculoase cronice, sau poate fi datorită altor cauze, o tumoră cerebrală, care îngreuiază circulaţiunea dinăuntru creerilor, sau o boală de rinichi, etc. — *Semnele* acestei boale în forma *congenitală* sunt: mărimea şi diformaţiunea capului, adecă a craniului, căci faţa rămâne mică, inteligenţa micşorată sau nulă, mişcări mărginite, apetit mare, spazme (convulsiuni) dese, iar la urmă copilul are ţipete speciale (idrencefalice). Uneori copilul moare în scurtă vreme, alteori poate trăi până la 12—15 ani. Tratamentul acestei forme constă la în-

ceput în fricţiuni mercuriale, continuate 3 săptămâni şi iodur de potasiu 1—2 gr. pe zi, sau sirop Gibert, o lingură în apă. Dacă nu isbutim, se va face compresiune asupra capului cu şuviţe de talion, sau cu o scufă elastică, după ce mai întâiu s'a deşertat o parte din lichid printr'o puncţie, făcută cu toate precauţiunile antiseptice. Această puncţie se poate repeta din când în când după trebuinţă. S'au încercat şi injecţiunile iodate. —Semnele boalei, când ea a fost *câştigată* mai târziu, sunt: la început excitaţiune (delir, convulsiuni, contracţiuni), apoi depresiune (comă, asfixie). Tratamentul constă în tratament antisifilic, puncţii lombare, sau craniene.

Idrocel, *hidrocel* (dela grec. *hydor*, apă şi *kélé*, tumoră). — Tumoră formată de îngrămădirea în punga testiculului, sau în invelişurile cordonului spermatic, a unei cantităţi oarecare de lichid sau serozitate albuminoasă, uneori colorată puţin de sânge, câte odată de conzistenţă siropoasă. Scrotul, în partea umflată, are forma unei pere cu baza în jos, iar pielea este întinsă, netedă. Idrocelul nu este dureros, dar el supără prin volumul şi greutatea lui, cari se măresc din ce în ce mai mult dacă nu se face operaţia numită *cura radicală*, care se vindecă repede şi este preferabilă *puncţiunii*, adecă deşertării lichidului cu ajutorul unui trocar şi urmată uneori de injecţiune iodată.

Idrofobie, *hidrofobie* (gr. *hydor* apă şi *phobos*, temere, frică). — V. *Turbare*.

Idrogen sulfurat. — V. Sulfidric-acid.

Idrolat, *hidrolat* (gr. *hydor*, apă).—Apă încărcată cu principii volatile prin distilaţie. La prepararea ei vaporii de apă trec prin alambic străbătând un strat de plante ale căror substanţe active le iau cu sine, d. ex. idrolat de mentă, de melisă, de teiu, de valeriană, etc.

Idromel, *hidromel* (gr. *hydor*, apă şi *meli*, miere). — Băutură făcută cu miere (100 la 1000 apă). Este îndulcitoare şi laxativă.

Idropericard, *hidropericard*. — *Apă la inimă*, adică în cămaşa inimii numită *pericard* (vezi acest cuvânt).

Idropizie, *hidropizie* (dela grec. *hydor*, apă şi finală *ops*, care arată colecţiune, reunire, adunare la un loc), *dropică*, *boală de apă*. — Când într'o parte a corpului se îngrămădeşte o cantitate de lichid (de apă), zicem că este o *idropizie*. Acel lichid este partea apoasă a sângelui numită *serozitate*, care se poate îngrămădi fie într'o cavitate oarecare, în piept (*idrotorax*), în pericard sau cămaşa inimii (*idropericard*), în creeri (*idrocefal*) şi în pântece (*ascită*), fie într'o articulaţie (*idartroză*), fie în ţăsutul celular care uneşte sau desparte organele între ele (*edem* şi *anazarcă*). Când zicem numai *idropizie*, sau *dropică*, se înţelege de obiceiu îngrămădirea de apă în pântece, adecă în acea cavitate mare care este mărginită de toate părţile de o pieliţă sau membrană seroasă numită *peritoneu*. Mai întotdeauna această umflătură de pântece se însoţeşte de buhăiala feţei sau de umflătura gleznelor de oarece şi în aceste părţi se adună apă ca şi în pântece. — In dropică cel mai vădit *semn* este mărimea pântecelui. Pielea pântecelui este întinsă, fără sbârcituri (netedă). Respiraţiunea se face cu greutate inima bate neregulat, mistuirea se face cu anevoinţă, udul este roşu şi puţin, gingiile şi buzele sunt palide, bolnavul se oboseşte la cel mai mic lucru şi toate le face în silă. — *Cauzele* dropicei sunt multe: de obiceiu idropizia nu este o boală de sine stătătoare, ci mai totdeauna ea este un *semn* al altei boale, când se şi numeşte *secundară*, spre deosebire de aceea care provine sub influenţa *frigului*, sau fără o pricină vădită, când se zice *primitivă*. Idropizia secundară poate să fie produsă de o boală de ficat, de inimă, de splină, de rinichi, de pancreas, de mezenter. In toate aceste boale dropica este produsă de turburări *mecanice* cari împiedecă circulaţia sângelui şi atunci partea apoasă a sângelui iese afară din vase şi se revarsă în cavităţi şi în ţesături. Idropizia se mai observă la sfârşitul unor boale, cum sunt: cancerul, oftica şi paludismul. Cantitatea de apă care se poate aduna în pântece ajunge uneori până la 12—20 litri şi chiar 30. Când dropica este de sine stătătoare se poate vindeca uşor, când însă este produsă de vr'o boală, ea nu se vindecă decât odată cu acea boală, dar fiindcă cele mai multe din acele boale nu se pot vindeca şi dro-

pica va avea aceeaş soartă. *Tratament.* Rar se întâmplă ca apa din dropică să dispară dela sine, prin urmare trebue s'o alungăm din corp prin diferite medicamente. Mai întâiu vom da *curățenii* (purgative) dese și încă din cele mai tari: tinctura de jalapa, uleiul de croton, saburul, scamonea, sena etc. Apoi vom da medicamente cari fac ud mult, *diuretice*, cum sunt: scila (ceapa de mare), digitala, nitru, ceaiul de pir, de cozi de cireșe, diuretină, teobromină etc. dar mai cu seamă vom da *lapte*, până la 2 litri pe zi, care este cel mai bun diuretic și în acelaşi timp hrăneşte și bolnavul. Pe lângă acestea, vom da și medicamente cari produc năduşeală multă, *sudorifice.* (pilocarpină, ienupăr, salsaparilă (salce), etc.— Când apa nu dispare și ajunge în cantitate prea mare, se va face *paracenteza* abdominală (vezi *Ascită*).— La *țară* babele vindecă boala de apă cu boz, cocostârc, coada mânzului, degetariță, ienupere, mutătoare, părul ciutei pătrunjel, sudoarea calului, talpa gâștii, urzică.

Idroterapie, *hidroterapie* (dela grec. *hydor*, apă, *therapia*, tratament), *cură cu apă rece.* — Unul din cele mai bune mijloace naturale pentru vindecarea boalelor este *idroterapia*, adecă cura cu apă rece. —Modurile de aplicațiune ale apei reci pe suprafața corpului sunt multe; cele mai de căpetenie sunt descrise la articolele: *afuziune*, *băi* (*băi reci*) *duşuri* și *spălare* (*abluțiune*). Aci vom arăta principiile generale și efectele igienice ale idroterapiei. *Fricțiunile cu cearşaf ud* se fac aruncând pe spatele bolnavului un cearșaf destul de lung și de lat pentru a-l înveli, după ce mai întâiu a fost înmuiat în apă rece și stors potrivit, cu care el își freacă pieptul în timp ce băiașul îi freacă gâtul, spatele, pulpele și toată partea dinapoi a corpului. Apoi în locul cearşafului ud se pune un cearşaf uscat, sau un halat de flanelă cu care se freacă din nou. Acest metod este uşor și se poate face și acasă; el este excitant și întăritor (tonic) când cearşaful este mai bine stors și frecăturile se fac mai tare. Micşorează excitația sistemului nervos și este calmant când cearşaful este mai ud și fricțiunile se fac mai domol. *Spălăturile cu apă rece* au acelaşi efect ca și cearșaful ud aplicat pe o parte sau peste tot corpul, scăzând temperatura corpului în diferite boale febrile (febra tifoidă), mai ales dacă se repetă mai de multe ori în cursul zilei. *Impachetarea umedă* se face întinzând pe un pat o plapomă de lână pe care se desfăşoară un cearșaf înmuiat și stors, apoi bolnavul culcat în acest pat, se învelește mai întâiu cu cearșaful, apoi cu plapoma peste tot, rămânându-i numai fața liberă; după o jumătate de oră bolnavul se îmbracă în rufărie. — Apa rece, ajungând în atingere cu corpul, produce la început strângerea vaselor iuțind curentul sangvin, apoi lărgirea vaselor cu încetinirea acestui curent. La începutul unui duş mişcările respiratoare devin mai iuți, apoi mai încete, mai largi și mai adânci. Excitația produsă de frig asupra nervilor senzitivi dela suprafața corpului lucrează asupra măduvei, care la rândul ei propagă această excitație asupra nervilor motori. Idroterapia întețește (stimulează) şi regulează inervația, circulația, nutriția și obișnuind pe om să reacționeze sub acțiunea apei reci, îl obișnuește a reacționa în contra frigului. — Idroterapia este bună la toate vârstele și la amândouă sexele, cu condițiune numai ca să fie bine administrată. O bae rece sau un duș se vor face pe nemâncate. Durata unei cufundări, sau a unui duş, trebue să fie scurtă și în totdeauna urmată de fricțiuni, masaj sau exerciții corporale. Până la etatea de 7—8 ani este bine ca în loc de duș să se facă spălături reci și fricțiuni; mai târziu se pot întrebuința și duşuri după indicațiunile date de constituție și de temperament. La persoanele cu temperament sangvin, cu constituție puternică sunt mai bune băile, sudațiunile, afuziunile și spălăturile decât duşurile reci, cari convin mai bine celor limfatici, gutoșilor și reumaticilor, însă cu băgare de seamă când bolnavii sunt nevropați. Idroterapia caldă se potrivește la femei, mai cu seamă la cele nervoase, iar duşurile reci trebue să se dea numai în anumite cazuri bine hotărîte și cu multă precauțiune. Dacă organismul s'a obișnuit cu dușurile, ele pot să-i aducă mult folos. Idroterapia poate fi periculoasă în boalele

de inimă, în boalele de piept și în unele boale de piele, precum și la oamenii supuși la congestiuni și emoragii (curgeri de sânge). La limfatici, la scrofuloși, a căror rezistență este mare și cari nu sunt nervoși mai de loc, la anemici, idroterapia este foarte bună și trebue aplicată fără șovăire. Nervoșii trebuesc obișnuiţi încetul cu încetul cu apa rece și numai după aceea să li se aplice idroterapia mai cu energie. Tratamentul este bine să se înceapă primăvara sau toamna și să se continue și iarna, pentru ca sub influenţa frigului exterior şi a excitaţiunii produse de idroterapie să ne reparăm forțele și să activăm funcţiunile. Idroterapia trebue făcută pe cât se poate într'un stabiliment special și sub direcţiunea unui doctor; iar dacă aceasta nu se poate vom mărgini tratamentul numai la spălături (loțiuni), la afuziuni reci, la fricţiuni cu cearșaf ud. Tratamentul, odată început, trebue urmat mult timp; decât un tratament rău condus și des întrerupt, mai bine lipsă.

Idrotorax, *hidrotorax*, (dela grec. *hydor*, apă, şi *thorax*, piept), *apă la plămâni*. — Ingrămădire de apă în cămașa plămânilor (în pleură) dintr'o parte sau din ambele părţi. Apa seamănă cu serul sângelui. Se observă în boalele de inimă, în boalele de rinichi, în boalele cachectice (vezi *Pleurezie*).

Ienupăr, *archiş*, *cetină*, *inibahar*, *iuniper*, *jneapăr* (*Juniperus communis*, fam. coniferelor). — Arbust întotdeauna verde care crește prin pădurile stâncoase și pășunile pietroase din regiunea muntoasă. In medicină se întrebuinţează fructele (boabele), lemnul, frunzele vârfurile. Lemnul este sudorific, frunzele și vârfurile sunt purgative (curăţenii), fructele sunt diuretice (fac ud mult) și stomachice. Fructele, fiind diuretice, se întrebuinţează în dropică (idropizie) sub formă de tizană (băutură), din 4—8 gr. la care se mai adaogă și nitru, 500 gr. apă, sau puse într'un vin oarecare la 1—2 gr. (vin diuretic). Se mai dă sub formă de extract 2—5 gr., uleiu volatil, 2—6 picături. Pe dinafară se întrebuinţează boabele pentru a face fumigaţiuni (fumuri) în contra durerilor reumatice ale încheeturilor. O mână din aceste boabe zdrobite și fierte, într'o ocă de apă, fac un ceaiu foarte bun pentru dropică (boală de apă) bându-se 5—6 păhăruţe pe zi, sau se iau boabe de ienupăr, rădăcină de pătrunjel și rădăcină de urzică în câtine de o potrivă, se fierb în apă până scade pe jumătate, se strecoară și se bea de mai multe ori pe zi câte o ceașcă pentru dropică, scurgeri și pentru ca să meargă udul. Se mai face un decoct (fiertură) tare de boabe, se amestecă cu jumătate lapte, și se bea. Cu alifie de ienupăr se freacă ușor părţile umflate de dropică, pe pântece și picioare. Cu boabele se mai afumă prin casă, pentru a depărta mirosul urît și a îndepărta boalele molipsitoare.

Iepure (lat. *lepus*). — Carnea iepurelui este hrănitoare, moale și dulce la gust, când iepurele este tânăr și trăeşte prin vii, pe coline şi pe câmpuri, tare și aspră când iepurele este bătrân și trăește prin văi umede. In aceste cazuri carnea trebue lăsată să se înmoaie (să se fezandeze) și să se gătească cu sosuri sau sub formă de marinată. Ciorba de iepure, iepurele împănat, iepurele rece cu măsline, sunt mâncările cele mai obișnuite. Dar nu toată lumea poate să mănânce iepure; cei ce sufăr de boale de piele (eczemă, etc.), cei cu stomacul slab și iritabil să mânânce mai puţin și rar, sau de loc.

Iepure de casă, *de mosc*. — La noi nu se mănâncă acest soiu de iepure și este păcat, căci acest animal rozător se sporește foarte mult, se crește foarte ușor și economicos, și carnea lui constitue o hrană sănătoasă și ușor de mistuit.

Igienă, *higienă* (dela grec. *hygieia*, sănătate). — Cunoștința exactă a organismului omenesc și a fenomenelor cari se produc în lumea exterioară și pot să aibă o influență asupra lui este temelia igienei, care are de scop de *a păstra și a întări sănătatea*. Igiena caută să ajungă la acest scop prin două căi diferite: *ştiinţifică* și *practică*. Igiena ştiinţifică caută ceeace este și ceeace poate fi stricător sănătăţii, ea se silește să stabilească condiţiunile cele mai prielnice pentru ca omul să înainteze, să prospere, iar cea practică are de scop să dea mijloacele și să

prescrie regulele pentru a ocoli primejdiile cari amenință sănătatea omului și a face organismul cât se poate mai rezistent. Reunirea tuturor năzuințelor și silințelor acestora formează ceeace se numește *igienă*. Igiena cuprinde în primul loc igiena *publică*, adecă totalitatea măsurilor igienice luate de o comunitate de oameni pentru folosul și binele obștesc, căci omul singuratic n'are întotdeauna putința de a se apăra de boale, sau de a realiza condițiunile cele mai favorabile desvoltării corpului său. Omul poate foarte bine să poarte îmbrăcăminte care să-l pună la adăpost de vremuri rele, să se hrănească cât trebue și cât se poate de bine, etc., dar el, cu mijloacele lui singuratice, nu poate împiedeca aerul pe care-l respiră să fie murdar, infectat, ca apa pe care o bea și cu care își prepară mâncarea să fie murdară, infectată de vecinul său. Toate acestea se țin de datoria autorității publice. Inainte de toate omul trebue să aibă un organism sănătos și cunoștința acestui fapt l'a pus pe cale să ocolească tot ceeace poate fi stricător corpului său și să caute tot ceeace poate înlesni desvoltarea normală și păstrarea acestui corp. Aceste silințe, bine înțeles, au fost întotdeauna în legătură cu cunoștința ce o avea despre organismul omenesc și despre ceea ce-i poate fi stricător. — Igiena a devenit știință numai din minutul în care științele naturale și mai cu seamă botanica chimia și fizica s'au desvoltat în deajuns, după ce fiziologia a început să răspândească cunoștințe mai exacte asupra funcțiunii organismului omenesc. Pasteur și Koch cu cercetările lor clasice, au făcut mare serviciu omenirii, dându-ne cunoștințe exacte despre *microbi*, despre aceste vietăți foarte mici cari sunt cei mai cumpliți dușmani ai omului și cari joacă un rol așa de mare în lupta pentru trai. Pentru ca omul să poată lupta cu succes, ceeace este scopul igienei, trebuia ca el să cunoască pe cât se poate mai bine microbii patogeni, sau producători de boale și, mulțumită metodelor bacteriologice perfecționate de Pasteur, progreselor botanice și perfecționării microscoapelor, am ajuns să cunoaștem agenții epidemiilor celor mai înfricoșate și a boalelor celor mai răspândite, dându-ne seama de natura lor. Prin aceasta s'a pus temelie trainică acelei părți a igienei care se ocupă cu apărarea de boalele infecțioase, cari omoară aproape jumătate din omenire. Importanța igienei publice și *private* a crescut în timpii din urmă foarte mult și numeroase cercetări statistice ne arată că progresele îndeplinite cu privire la apa de băut și la curățenia orașelor au dat rezultate minunate, micșorând mortalitatea și paralel cu aceasta morbiditatea, adecă numărul oamenilor bolnavi. Mulțumită igienei atât individul slab, care dispune de mai multe mijloace de luptă pentru existență, cât și individul voinic, care este păzit de boalele epidemice și infecțioase, pot să ajungă la adânci bătrânețe. — Pentru înleznirea studiului, ea se împarte în igienă *generală*, *specială* și *publică*. Cea generală studiază raporturile omului sănătos cu agenții, sub influența cărora trebue să trăiască oricare ar fi condițiunile lui de traiu; Igiena specială pune în legătură aceste cunoștințe cu *etatea* cu *sexul* cu *modul de viață* cu oarecare părți ale corpului. Igiena publică are de scop asigurarea sănătății populațiunilor în totalitatea lor, prin luarea de măsuri proprii, pentru a preîntâmpina întinderea epidemiilor și a supraveghea fraudele cari pot face periculoase substanțele alimentare și altele.

Igrasie. — V. *Umiditate*.

Igromă, *higromă* (gr. *hygros*, umed, și terminațiunea *oma* care însemnează tumoră, umflătură). — Se numește astfel aprinderea sau inflamațiunea pungilor mucoase, sau seroase, cari se află pe sub piele în anumite locuri în cari pielea se mișcă asupra părții tari și aceste pungi înleznesc alunecarea sau mișcarea pielei (de exemplu : la umăr, la cot, la genunchi, la glezne, etc.). Această inflamațiune este *acută* sau *cronică*. Cea *acută* se produce printr'o lovitură sau frecare ; ea se arată mai ales la cei ce sufăr de gută sau de reumatism. Se arată sub forma unei tumori sau umflături de mărime variabilă, dela aceea a unei alune până la aceea a unei nuci sau portocale. Este dureroasă și fluctuentă, pielea este roșie ; câteodată bolnavul are febră.

Boala se poate sfârși în câteva zile, sau se poate transforma în abces (să facă puroiu). Tratament: odihnă, ungeri cu tinctură de iod, compresiune, cataplasme sau cârpe cu apă de plumb, pansament umed (Priessnitz), vezicătoare sau puncte de foc, iar dacă a făcut puroiu se va deschide. Igroma *cronică*, se vede mai ales la cot și la genunchi, adeseori la rădăcina degetului mare dela picior. Cauza acestei forme sunt frecările repetate. Și aci avem o tumoră rotundă, la început nedureroasă, moale sau tare, care se dezvoltă încet, pe nesimțite. Ea poate rămânea mult timp pe loc dar se poate inflama și să formeze puroiu. Tratament: la început se pot pune vezicători, puncte de foc, mai târziu se va deșerta punga și se va injecta tinctură de iod sau se va spăla punga cu acid fenic (5%), aplicându-se un bandaj compresiv, dar mai practic este să se *extirpe* tumora.

Igrometrie, *higrometrie* (gr. *hygros*, umed, și *metron*, măsură). — Partea fizicei care se ocupă cu măsurarea cantității de aburi de apă cuprinși în aerul atmosferic. Această măsurare se face cu un instrument numit *igrometru*.

Ileotifus. — V. *Tifoidă* (Febră).

Iluminat. — V. *Lumină*.

Iluziune (lat. *illusio*, dela *illudere*, a se juca, a-și bate joc de), *nălucire*.— Interpretare falsă a unei percepțiuni, cele mai adeseori a vederii, care este produsă de o stare anormală, de o excitațiune trecătoare, sau de o adevărată boală a părții creerului care primește impresiunea. Iluziunea este un simptom al unor boale de creeri la copii. Iluziunea se deosebește de *halucinatie* care este tot o nălucire, prin aceea că în halucinație totul vine dela individ, nu este obiect exterior, pe câtă vreme iluziunea este o senzațiune dată de un obiect real, însă denaturată printr'o aberațiune (rătăcire) proprie individului.

Imaginație (lat. *imaginatio*, grec. *phantasia*), *închipuire*. — Darul de a-și închipui oarecare lucru în mintea sa, sau de a reproduce un lucru văzut, auzit sau simțit; în cazul dintâiu imaginația este *creatoare* (imaginația propriu zisă), iar în cazul al doilea ea este *reproducătoare* (memoria senzațiunilor). Imaginația creatoare este însușirea de căpetenie a poetului, a romancierului, a artistului, a muzicantului. Creațiunile imaginației nu sunt nici odată creațiuni absolute, ci numai combinațiuni nouă de elemente vechi, senzațiuni sau idei. In medicină *imaginațiunile* sunt ideile false, *alucinațiunile* și *iluziunile*. Mulți oameni au boală de imaginațiune, boală închipuită, adică au *ipocondrie*.

Imbalsamare (lat. *balsamatio*). —Păstrarea artificială a cadavrelor se face prin ajutorul îmbalsamării. Acest nume vine de acolo că în timpurile vechi îmbalsamarea se făcea cu substanțe balsamice. Organele cuprinse în cavități (cap, piept, pântece) se scoteau, iar cavitățile se spălau cu lichide aromatice, apoi se umpleau cu *miră* (suc gumi-rășinos ce se scotea din trunchiul arborelui *balsamodendron myrrhae*, fam. amirideelor, care crește în Arabia și Etiopia) și alte substanțe aromatice prefăcute în praf; după aceea corpul se punea pentru mai mult timp într'o soluțiune de carbonat de sodă, apoi se scotea, se usca și i-se da un lustru oarecare, sau se cufunda în păcură (catran) și în cele din urmă se înfășa în niște feși gumate (Herodot). La alte popoare îmbălsămarea se mărginea numai la uscarea cadavrului și înveluirea lui cu feși înmuiate în lichide aglutinative (cleioase) și balsamice. Astăzi îmbălsămarea se face injectând în arterele pieptului, pântecelui și creerului soluțiuni concentrate de sulfat de alumină, de clorur de aluminiu, de sulfat de zinc, de clorur de zinc, de iposulfit de sodă, de formol. Nu-i permis să se facă îmbalsamarea cu soluțiuni arsenicale. Imbalsamarea nu se poate face decât după 24 de ceasuri dela declararea morții la Primărie, înștiințându-se despre aceasta și poliția.

Imbecilitate (lat. *imbecillitas*), *nerozie, prostie*. — Un grad mai mic de *idioție*.

Imbrăcăminte. — V. *Veșminte*.

Iminei. — V. *Incălțăminte*.

Iminență (lat. *imminere*, a fi aproape de, a amenința), *iminență morbidă, amenințare de boală*. — Starea organismului care nu este *boala*, ci care pregătește boala, predispune la ea și-i

este antemergătoare, sau chiar primul grad al ei.

Imitaţie (lat. *imitatio*). — Imitaţia este însuşirea de a face ce ai văzut pe altul făcând. Când două persoane trăiesc împreună, sau se văd foarte des, ajung cu timpul să aibă aceleaşi sentimente, aceleaşi pasiuni, cari conduc adeseori la îndeplinirea de fapte analoage, aşa că imitaţia morală se transformă în imitaţie fizică. Lucrul acesta însă n'are importanţă când acele persoane sunt amândouă sănătoase la minte, însă se schimbă când una din ele este atinsă de alienaţie mintală, de nebunie şi cealaltă este de fel cam nervoasă şi de un caracter mai slab, atunci această persoană poate să reproducă actele cele mai rele săvârşite de persoana nebună. Sunt multe *boale* cari se pot produce prin imitaţie, mai cu seamă la copii, la femei şi la bărbaţii impresionabili. Lucrul acesta se vede în ateliere, biserici, mânăstiri, pensionate, spitale de femei şi de copii. Boalele cari se pot reproduce prin imitaţie sunt mai cu seamă isteria, coreea, epilepsia şi diferitele ticuri. Pentru aceasta trebue să se dea mare atenţiune, mai ales în internatele de fete şi când una din eleve este atinsă de vreo criză, sau de atac de nervi, să fie depărtată în aşa mod ca să n'o vadă celelalte colege.

Inmoiere de creeri, *ramolisment cerebral*.—Această boală se arată de obiceiu la bătrâneţe, după ce a trecut omul de 50 de ani. Adeseori înmoierea creerilor se arată ca o complicaţie a unei boale de inimă, care a fost produsă de un reumatism de încheieturi. Această înmoiere a substanţei cerebrale precum şi turburarea funcţiunii ei provine din aceea că la oamenii bătrâni şi la cei ce au suferit de reumatism, arterele cari duc sângele la creeri sunt bolnave şi nu duc destul sânge aşa că creerul nu se hrăneşte în deajuns şi începe să se moaie. Inmoierea de creeri se poate ivi în mod repede, sau cu încetul. In cazul dintâiu boala se declară brusc, printr'o pierdere subită a cunoştinţii, a mişcării şi a senzibilităţii, întocmai ca într'un atac de apoplexie care însoţeşte emoragia cerebrală. La sfârşitul atacului bolnavul are o jumătate a corpului paralizată, graiul pierdut şi nu poate vorbi la înţeles chiar şi atunci când i-a revenit inteligenţa, el este *afazic*. In aceste cazuri vom da bolnavului aceleaşi îngrijiri ca şi la *apoplexie*, ferindu-ne de a-i lua sânge. Când înmoierea creerilor este *cronică*, adecă se face încetul cu încetul, fără atac, bolnavul începe a avea o durere de cap stăruitoare, fixată într'un punct oarecare, către care îşi duce mâna necontenit, apoi el are furnicături, amorţeli, o greutate şi uneori crampe în membre, mai cu seamă la picioare; el este trist şi în neputinţă de a munci. Mai târziu începe a i-se slăbi o mână şi un picior, cari după câtva timp se paralizează. Afară de aceasta inteligenţa îi scade, iar cunoştinţa şi-o păstrează întru câtva; memoria, judecata, precum şi însuşirea de a judeca, de a urmări o idee şi de a lua o iniţiativă sunt cu totul pierdute; bolnavul a ajuns în mintea copiilor. Inmoierea creerilor este un semn rău în toate cazurile şi ea sfârşeşte prin moarte mai curând sau mai târziu, repede în cazurile de atac fără ca bolnavul să-şi mai vie în fire, târziu, după luni, sau după mai mulţi ani în cazurile cronice. *Tratamentul*. Se va trata boala care produce înmoierea creerilor (*boala de inimă, arterioscleroza, sifilisul*). Când înmoierea provine dintr'o astupare a unei artere (*tromboză, embolie* sau o *arterită* cronică) ne vom abţine dela oricare tratament care slăbeşte, cum este luarea de sânge din vână, punerea de lipitori, vezicători, purgative tari. Vom opri bolnavul să bea vin, licoruri, tutun, îl vom opri dela munca cu creerii precum şi dela orice excese, vom prescri o hrană întăritoare, medicamente tonice, traiul la ţară în plin aer, vom combate constipaţia vom face fricţiuni şi vom da bolnavului cele mai bune îngrijiri. In cazurile de emiplegie vom prescrie electricitate, masaj.

Imobilizaţie (dela lat. *in*, negativ şi *movere*, a mişca), *nemişcare*. — Când un os s'a rupt, după ce am potrivit capetele osului, punem membrul sau acea parte a corpului în care este osul rupt într'un aparat oarecare, pentru ca să ţinem totul în nemişcare până se fierbe osul la loc, până se face *calusul*, până se vindecă. Imobilizarea

nu se întrebuinţează ca mijloc de vindecare numai în fracturi (rupturi de oase), ci şi în multe boale de încheieturi: entorză (sucitură), idartroză, artrită (cu deosebire cea tuberculoasă), etc., precum şi în multe cazuri de răniri (plăgi) şi de inflamaţii. Imobilizaţia se face cu ajutorul unor *aparate, bandaje, gutiere* (v. aceste cuvinte).

Impacienţă (lat. *impatientia*), *nerăbdare*. — Sunt mulţi oameni foarte nervoşi, cari nu se pot stăpâni şi veşnic sunt cuprinşi de nerăbdare. Când un om, până aci liniştit, este cuprins de odată de nerăbdare, atunci aceasta este un semn că se petrece vreo turburare în interiorul lui şi prin urmare trebue căutată pricina acelei nerăbdări. Mai ales când vedem un copil, care de felul lui e liniştit, că e cuprins de nerăbdare, atunci putem să ne gândim că-i iese un dinte, ori că are limbrici, sau că-l paşte altă boală mai gravă: spasme, meningită, sau vr'o febră eruptivă (pojar, scarlatină etc.), şi să-l tratăm în consecinţă. La oamenii mari de asemenea nerăbdarea poate să fie vr'un semn de boală de piept, de inimă sau de ficat. In toate aceste cazuri se va trata boala care este cauza nerăbdării.

Impărăteasă, *brei, cucurbeţea, mutătoare, tidvă de pământ* (*Bryonia albă*, fam. cucurbitaceelor). — Principiul activ al acestei plante este *brionina*. In medicină se întrebuinţează rădăcina ca purgativ. Se dă: 1 până la 2 gr. în pilule, alcoolatură 2—4 gr. pe zi, brionina 1—2 ctgr. — In popor se întrebuinţează rădăcina ca emostatic şi pentru durere de cap. In Banat, când cineva zace de lingoare, i-se pun sub spinare viţe de *Impărăteasă* cu fructe cu tot să zacă pe ele, iar *Impărăteasa* scoasă proaspătă se tae felii şi se pune pe tălpile picioarelor. Rădăcina rasă şi amestecată cu untură râncedă se întrebuinţează pentru a vindeca chelia.

Impărăteasa-buruienilor. — V. *Mătrăgună*.

Impărătuş. — V. *Omuşor*.

Impetigo (dela lat. *impetus*, furie, repeziciune, silnice), *dartră crustoasă, coji de lapte*. — Boală de piele care se arată prin nişte pete roşii ce se acopăr de beşicuţe mici, cari, după 4—5 zile, se rup şi curge din ele un fel de apă, care în atingere cu aerul se îngroaşe şi se preface în nişte coji sau cruste gălbui. Aceste coji cad şi lasă în locul lor o pată roşie, lucitoare, care zămuieşte şi pe care se formează din nou alte coji. Apa din beşicuţe, dacă este dusă pe alte părţi ale corpului, formează acolo aceeaşi erupţie, aceeaş boală, din care pricină această boală se vindecă greu şi ţine săptămâni şi luni întregi. Când se vindecă, nu lasă semne. Boala aceasta se însoţeşte de mâncărimi, uneori foarte mari, cari silesc bolnavul să se scarpine şi să-şi întindă singur boala. Impetigo se iveşte de obiceiu la cap, rar se întâmplă ca bolnavul să aibă febră, indispoziţie, fiori şi turburări digestive. Se arată mai cu seamă la cei limfatici. *Tratament*: *pe dinăuntru*, untură de peşte, sirop iodotanic, sirop de iodur de fier, arsenic. Pe *dinafară* cataplasme de in, comprese sau cârpe ude (prisniţ), ca să cadă cojile, apoi spălături cu apă boricată şi ungeri cu alifii antiseptice şi astringente: tanin 2 gr., calomel 1 gr., glicereu de amidon 30 gr.; sau: precipitat alb şi oxid de zinc, câte 2 gr., vaselină 30 gr., de 2 ori pe zi.

Fig. 217.—Impetigo al feţei

Impietrirea vinelor (a arterelor). — V. *Aterom*.

Impotenţă (lat. *impotentia*), *neputinţă*. — Se numeşte astfel imposibitatea pentru bărbat, sau pentru femeie, de a îndeplini actul generator, de a avea raport sexual. La bărbat neputinţa poate să provină din lipsă de spermă (sământă), ea însăşi produsă de atrofia, sau de un viţiu de funcţionare a testiculelor; bărbatul este atunci *steril* sau *sterp*. Neputinţa lui mai poate să vie şi numai dintr'un viţiu de conformaţie. De asemenea şi femeia poate fi neputincioasă printr'un viţiu de conformaţie, fără ca să fie stearpă, deci neputinţa şi sterpiciunea

nu sunt acelaşi lucru. Neputinţa rezultă adeseori dintr'o boală nervoasă, din excese, onanism, sau dintr'o boală cronică (ataxie locomotrice, diabet etc.). *Tratamentul* cel mai bun al neputinţii, atunci când nu există nici o leziune organică, constă în a da reconstituante, tonice, hidroterapie, electricitate şi dintre medicamente : vanilia, scorţişoara, preparatele de cantaride (foarte primejdioase) şi preparatele de fosfor : acid ipofosforic diluat 10—30 picături în apă, de 3 ori pe zi, în momentul mâncărilor, sau acid fosforic diluat 10—40 picături în apă la masă. Se mai dă fosfur de zinc, 60 ctgr., extract de nucă vomică 1 gr. 30 ctgr. pentru 100 pilule, din cari se vor lua 3 pe zi, câte unul după mâncare, sau sulfat de strichnină 20 ctgr., acid ipofosforic diluat 120 gr., din care se iau câte 10 picături în apă de 3 ori pe zi, mărind doza cu câte o picătură pe zi până la 25 picături. (V. şi *Yohimbina* şi opoterapia testiculară). Pentru a stimula la femeie apetitul sexual se recomandă formula : extract de canabis indica, extract de nuca vomică, câte 2 gr. din fiecare, extract apos de aloes 60 ctgr., să se facă pilule No. 100 şi să se ia 3 pilule pe zi. In caz când impotenţa rezultă dintr'o conformaţie vicioasă se va face operaţie. — La *ţară* babele vindecă neputinţa cu năpârcă, coada mânzului (equisetum arvense) pochivnic (asarum europaeum), poroinic (orchis morio), scaiu voinicesc (dipsacus silvestris).

Impresionabilitate (lat. *impressio*, format din *in*, în şi *premere*, a strânge).— Acest cuvânt aşa de lung şi de greu de pronunţat vine dela cuvântul *impresiune*, prin care în medicină se înţelege efectul produs de către un obiect exterior, care influenţează sau lucrează asupra simţurilor noastre (auz, gust, miros, pipăit, văz), sau efectul produs asupra inimii şi minţii noastre printr'o emoţiune morală vie, printr'o noutate neaşteptată sau prin citirea unei cărţi. Acest efect, sau această impresionabilitate, nu este într'o formă asupra tuturora, căci unii sunt din firea lor mai *impresionabili* decât alţii, mai ales cei cu temperament nervos. Impresionabilitatea (căreia nu-i putem da un nume adevărat românesc) pe deoparte predispune la boale nervoase precum şi la boale de inimă, iar pe de altă parte ea este mărită prin aceste boale, aşa că poate să devie în acelaş timp şi cauză şi efect. Pentru a face pe cineva mai puţin impresionabil trebue să-i întărim nervii. Vom recomanda o hrană întăritoare, idroterapie, gimnastică sistematică şi potrivită după om, exerciţii şi plimbări în aer liber, vom da *tonice*.

Imunitate (lat. *immunitas*, scutire), *imunitate morbidă, scutire de boală*.— Insuşirea unui om de a nu primi o boală de care sufăr alţii. Imunitatea poate să fie din *naştere*, să ţie de pildă de *idiosincrazie* de rasă, sau *câştigată* prin obişnuită sau prin faptul că omul a mai suferit odată de acea boală (pojar, scarlatină, sifilis, vărsat, etc.), sau printr'un mijloc de pază direct (vaccinaţie). — Caută şi la *Microbi*.

In (lat. *linum*). — In medicină se dă sământa de in ca *laxativ* (pentru a înlezni scaunele) : o lingură de grăunţe de in puse într'un păhăruţ de apă simplă şi lăsată acolo 10 minute, după care se beau cu apă cu tot seara la culcare. Când constipaţia este mai mare se pot lua de 2 ori pe zi câte o lingură de seminţe, una la masa dela amiazi şi cealaltă la masa de seară. La copii şi chiar la oamenii mari se mai poate da infuziunea (ceaiul) de in sălbatec, din 12 gr. la 120 gr. apă. Pe *dinafară* inul se întrebuinţează ca *emolient* sub formă de *făină*, cu care se prepară *cataplazmele*, dar trebue să întrebuinţăm numai făină proaspătă, adecă făcută de curând, căci dacă se învecheşte ea se înăcreşte şi irită pielea producând erupţiuni.

Inăbuşire. — V. *Sufocaţiune*.

Inaniţie (lat. *inanitio*, dela *inanire*, a goli, a deşerta) *sfârşenie*. — Starea organismului produsă de lipsa totală de hrană şi care cu timpul aduce moartea. Omul moare mai încet prin foame decât prin lipsa de aer sau de oxigen, de oarece pentru câtva timp continuă a se hrăni din carnea şi grăsimea sa proprie (autofagie), până ce se isprăvesc şi acestea. Inaniţia poate să rezulte şi dintr'o febră (tifoidă etc.), sau dintr'o boală nervoasă (isterie). Când suntem *pe nemâncate* suntem mai primitori de boale molipsitoare, de aceea

este bine ca să nu eşim din casă dimineaţa niciodată până ce nu am luat ceva hrană. — V. şi *Abstinenţă*.

Inapetenţă. (lat. *inappetentia*), *lipsă de apetit, lipsă de poftă de mâncare.* — V. *Anorexie, Apetit* şi *Aperitive*.

Incălţăminte. — O încălţăminte bună trebue să apere piciorul în contra frigului, a umezelei şi a loviturilor. *Să nu uităm că trebue să avem încălţăminte potrivită după picioare, iar nu picioare după capriciile modei şi ale cismarului.* Este foarte greşită ideia de a lua măsura piciorului ţinându-l ridicat în aer, căci încălţămintea trebue să fie purtată de picior când calcă pe pământ. Prin urmare trebue să cerem ca măsura să fie luată cu băgare de seamă pe piciorul desculţ şi în odihnă. Măsura trebue luată pentru fiecare picior în parte, căci nu se potriveşte întocmai piciorul drept cu cel stâng. Incălţămintele trebuesc potrivite după mărimea picioarelor. Ele *nu trebue să fie prea scurte*, nici *prea strâmte*, pentru ca să nu ne supere la mers, să nu ne facă să şchiopăm, să nu ne facă *bătături*, sau să ne înfunde unghiile în carne, nici să nu ne schilodească degetele, dar nu trebue să fie nici *prea largi*, ca să joace piciorul în ele, căci în acest caz pot produce rosături, cari sunt foarte dureroase şi uneori primejdioase. Incălţămintele cele mai bune sunt cele cu vârfurile late şi rotunzite la colţuri, în cari degetele stau comod. *Talpa* trebue să fie destul de groasă pentru ca să ne apere de frig, de umezeală şi de lovituri mai ales când avem de umblat mult şi când suntem ocupaţi cu lucru înafară de casă. *Tocurile* sau călcâiele trebue să fie late, bine aşezate şi nu înalte, dar nici prea joase ca să nu ne supere la încheietura piciorului când umblăm. Tocurile înalte, subţiri, sunt o nenorocire pentru mers, putând da naştere la scrintiri şi suciri de picioare foarte primejdioase. *Pielea* încălţămintei, *căputa*, trebue să fie mlădioasă şi mai subţire pentru ca să se dea după picior fără să'l rănească, dar destul de tare pentru ca să-l apere de influenţele exterioare. Incălţămintele făcute din stofă înlesnesc mersul, dar nu ne apără de frig şi de umezeală; ele sunt bune numai pentru cei prea simţitori şi cari stau în casă. Incălţămintele de *lac* şi cele de *cauciuc* nu sunt bune, căci ele sunt impermeabile şi ţin picioarele prea reci iarna şi prea calde vara. Incălţămintele *căptuşite* pe dinăuntru nu ţin cald decât când sunt nouă, căci dacă se învechesc căptuşala se îndeasă, se bate şi nu mai ţin cald, aşa că lâna, flanela, sau vata trebuesc schimbate des; este mai bine pentru cei ce sufăr de frig la picioare să-şi pună în încălţăminte tălpi mobile de pâslă, de plută, sau de paie.—Ghetele sunt mai bune decât pantofii, căci îmbracă bine piciorul şi glesnele; cizmele sunt mai bune numai în anumite împrejurări, când merge omul la vânătoare, sau are mult de umblat prin noroaie şi ploi, când îl apără de umezeală şi răceală. Opinca este o încălţăminte uşoară şi călduroasă, când se aplică pe ciorapi sau obiele bune şi potrivite anotimpului. Ea este destul de durabilă şi costă cu mult mai puţin decât botinele şi cismele, se încalţă şi descalţă cu uşurinţă, se acomodează mai bine după forma piciorului, aşa că umbletul se face cu multă uşurinţă. Dar, opinca nu acopere partea de sus a piciorului şi nu-l fereşte de umezeală, ea este rea pentru noroiu, când acesta trece peste marginile ei. Este bine ca omul, când vine acasă, să se descalţe de ghete sau cizme şi să ia papucii sau pantofii, căci piciorul se odihneşte mai bine şi se aeriseşte.

Incălzit. — Corpul omului are căldura sa proprie, numită *căldura animală*, produsă prin arderile cari se petrec în organismul său. Oamenii sănătoşi şi bine nutriţi produc mai multă căldură decât cei slabi, cei maturi mai multă decât copiii şi bătrânii. Aerul rece ia o parte din căldura corpului nostru şi când aerul nu este prea rece este de ajuns să ne îmbrăcăm şi să ne hrănim bine pentru ca pierderea căldurii noastre să nu fie prea mare şi vătămătoare sănătăţii. In timpul iernii însă trebue să recurgem la căldura artificială pentru ca sănătatea noastră să nu sufere, să nu se strice, căci lipsa căldurii artificiale sau insuficienţa ei, produce o slăbire tot aşa de mare ca şi lipsa de hrană. De aceea trebue ca locuinţele noastre să fie în timpul iernii bine încălzite, tot aşa şi

şcoalele, spitalele, căzărmile, închisorile, teatrele, etc. pentru ca să nu se vatăme sănătatea locuitorilor. Aparatele bune pentru încălzirea *artificială* trebue să întrunească următoarele însuşiri : să nu strice aerul camerilor sau odăilor locuite, prin productele arderii, sau prin părticelele materialului de ars, să nu lase înăuntrul locuinţelor aerul care şi-a pierdut oxigenul prin ardere, ci să-l scoată prin coş, să dea locuinţei destulă căldură, arzând tot materialul de ardere precum şi productele distilaţiunii acestui material, să nu producă repede căldură prea mare şi să nu răcească curând, în fine, să fie potrivit de mari după mărimea locuinţelor. *Căldura artificială* se produce prin arderea carbonului din materialele de ardere, cum sunt : lemnele, cărbunii, turba, stuful, etc. cari, luând oxigenul din aer, se preface în acid carbonic şi apă. Dar fiindcă arderea nu se face mai niciodată pe deplin, aceste materiale mai produc şi alte substanţe, cum sunt : oxid de carbon, carbur de idrogen, acid acetic, creozot, părticele de cărbuni nearşi şi dacă ardem cărbuni de pământ mai produc şi sulfur de idrogen şi acid sulfuros. Aparatele cele bune nu lasă ca acele producte ale arderii să se împărtăşească aerului din locuinţe, pe câtă vreme aparatele rele expun pe locuitori ca să respire acele gaze primejdioase, ceeace poate să-i îmbolnăvească rău. *Oxidul de cărbune* este unul din gazele cele mai otrăvicioase. Inchiderea sobelor prin capac înainte de a se fi ars toate lemnele, sau tot materialul de ardere din ele, dă loc de asemenea la încărcarea aerului din locuinţă cu oxid de cărbune, din care pricină nu trebue nici odată să se pună capacul la sobă, afară numai când avem capac găurit în mai multe locuri. — *Căminul* ţăranului român duce afară din casă numai o parte din fum şi o parte din oxidul de cărbune, pe câtă vreme cealaltă parte se comunică aerului din casă. Tot astfel lucrează şi *sobele* rău făcute, sau crăpate precum şi coşurile rău aşezate, cari lasă să intre o parte din fum, cu o parte din oxidul de cărbune. Acelaşi lucru îl face şi punerea capacului la sobă înainte de vreme. Când fumul iese prin coş el ia cu sine o parte mare din căldura produsă de ardere. Căminul are neajunsul că arde mult material şi produce puţină căldură, dar în schimb *ventilează* bine aerul din locuinţă. Prin cămin se pierd cam 5 din 6 părţi de căldură. Sobele de fier şi de tuci nu sunt bune pentru locuinţe şi pentru spitale din pricină că ele se încălzesc prea repede şi se răcesc foarte iute. Afară de aceasta aerul din casă, care mai întotdeauna este încărcată cu pulberi organice, vine în atingere cu fierul înroşit al sobei care arde acele materii organice şi productul acestei arderi îl respiră cei ce locuesc în casă. Astfel se explică şi mirosul cel urît pe care îl dau sobele de fier când sunt bine încălzite. Sobele de fier mai au încă un neajuns mare, căci ele, încălzind aerul prea repede, aburii de apă ce-i are el nu mai sunt îndeajuns pentru a-l satura la o temperatură mare, aşa că aerul ia apa care-i mai trebue dela obiectele din casă, dela păreţi şi mobile, dela suprafaţa corpului şi dela plămâni. Astfel se explică uscăciunea de gât pe care o simţim când trăim în odăi încălzite cu sobe de fier, lucru care se poate ocoli întru câtva dacă punem pe sobă un vas cu apă în permanenţă, aşa că aburii cari ies din acea apă mai umezesc puţin aerul din odae. Cu tot cusurul lor, sobele de fier însă sunt mai bune pentru oamenii săraci, fiind mai economice, trebue numai să se aibă în vedere că la început focul să fie mai mic, ca să nu se încălzească soba prea repede şi să nu se pună lemne multe de odată, ci mai puţine. Pentru a scăpa de aceste neajunsuri precum şi de acele mai sus pomenite s'au inventat diferite sisteme de sobe de fier, unele mai bune decât altele, fără însă să fi ajuns la perfecţiune, dar cari sunt prea scumpe. Cele mai bune sobe sunt acele din *faianţă* (pământ ars smălţuit) şi pentru cei săraci acele din *cărămidă.* Aceste sobe nu usucă aerul, nu se răcesc aşa iute *Ventilaţia,* sau primenirea aerului, din locuinţă, în timpul iernii, se face şi prin sobe, căci focul ce se face în sobă încălzeşte aerul din coş, iar aerul acesta, devenind astfel mai uşor, se urcă în sus şi trage după sine aerul din odaie, care la rândul său atrage

aerul de afară prin crăpăturile dela ferestre şi dela uşi, aşa că prin modul acesta aerul din case se primeneşte necontenit în timpul cât arde focul în sobă. Puterea ventilatoare a sobelor se deosebeşte după modul de construcţiune şi după mărimea lor, ea poate fi dela 40 până la 100 metri cubi într'un ceas. Sobele oarbe, adecă acele a căror uşă nu se află în odae, ne lipsesc de acest puternic mijloc de ventilaţie. — Stabilimentele publice se servesc astăzi pentru încălzit de *calorifere*, cari încălzesc casele prin *apă caldă* sau prin *aburi de apă*, cari merg prin ţevi în toată casa; aceste calorifere pot produce uneori explozii şi prin urmare pot fi primejdioase. De altfel caloriferile nu se recomandă pentru locuinţele particulare fiind prea costisitoare şi stricarea lor împiedecă încălzirea clădirii, în tot timpul reparaţiei. Caloriferele cu aer încălzit au un mare avantaj înlesnind ventilaţiunea sistematică. Incălzirea prin arderea *gazului de iluminat* nu se poate face decât în oraşele unde se fabrică acest gaz şi unde se găsesc şi aparate speciale pentru această încălzire.

Incărunţire. — V. *Caniţie* şi *Păr*.

Incheietură (Inţepenire de). — V. *Anchiloză*.

Incheieturi. — V. *Articulaţiuni*.

Inchipuire. — V. *Alucinaţiune* şi *Imaginaţiune*.

Incineraţiune (dela lat. *cinis*, cenuşe), *arderea* sau *cremaţiunea cadavrelor*. — Operaţiune care constă în a arde un corp pentru a obţine sub formă de *cenuşe* părţile fixe, minerale, pe cari le conţine. Nimicirea repede a cadavrelor prin ardere are foarte multe avantaje din punct de vedere igienic asupra *înmormântării*, în care putreziciunea se face foarte încet prin ajutorul microbilor *saprofiţi*. Din punctul de vedere al medicinii legale, arderea are inconvenientul că nu s'ar mai putea descoperi numeroasele cazuri de otrăviri sau alte morţi forţate.

Inciziune (dela lat. *in*, în, şi *caedere*, tăiere). — Tăierea metodică a părţilor moi (piele, muşchi, vine etc.) cu ajutorul unui cuţit sau a unui bisturiu, unei foarfeci, unui galvanocauter, pentru a face operaţiune de puroiu (abces), un furnicel, un antrax (serpengea). Inciziunea se face întotdeauna de doctor şi prin urmare nu e trebuinţă să arătăm aci cum trebue făcută. Este mai bine ca o colecţie de puroiu să se deschidă prin inciziune (de către doctor) decât să se deschidă singură, de oarece se scurtează durerile şi semnul care rămne este cu mult mai mic.

Incompatibilitate (dela lat *in*, negaţiune, *cum*, cu, şi *patir*, a suferit), *nepotrivire*. — S'a crezut că sunt unele boale cari nu pot atinge pe om când el sufere de alte boale, adecă o boală nu poate exista în organism în acelaş timp cu alta. — Incompatibilitate însă poate exista între două medicamente, cari lucrează în senz contrar, s'au că date amândouă în acelaş timp s'ar combina şi ar produce un nou medicament otrăvitor, cum ar fi de exemplu calomelul cu iodurele, etc., şi prin urmare nu trebue date niciodată în acelaş timp.

Incontinenţă (dela lat. *in*, negativ, şi *continere*, a conţine, a reţine). — Când omul iese cu udul şi are scaune fără voia lui, sau fără ştirea lui, se zice că sufere de *incontinenţa urinii* sau *incontinenţa materiilor fecale*. Sunt cazuri în cari omul poate suferi de amândouă aceste incontinenţe în acelaş timp. — Cauza cea mai frecventă a incontinenţelor nu este datorită la o boală a organelor cari servesc la închidere, ci la o boală a sistemului nervos, mai cu seamă a celui central, care produce *paralizia sfincterelor* (a muşchilor circulari cari se găsesc la gâtul beşicii şi la şezut) cari se împotrivesc la eşirea udului din beşică şi a materiilor fecale din şezut, cum se întâmplă în epilepsie, sincopă (leşin), apoplexie cerebrală, paralizie generală, alienaţie mentală, sau în febrele grave, în deosebi în febra tifoidă. Incontinenţa se poate produce şi printr'o leziune anatomică, organică, ce se împotriveşte la închiderea sfincterelor. Astfel la şezut se poate ivi incontinenţa materiilor fecale în urma unei operaţiuni de fistulă anală, sau a unui boale cum este cancerul, etc.; tot aşa şi la beşică în urma unei operaţiuni, a trecerii unei pietre mari prin gât, a unui cancer, a unei tumori a prostatei, etc. Se înţelege că tratamentul incontinenţelor produse de boale constă în tratamentul

acelor boale şi prin urmare nu e trebuinţă să mai înzistăm asupra lui aci.

Incrucişat. — V. *Strabism.*

Incubaţiune (lat. *incubatio* dela *in*, în, pe, şi *cubare*, culcare). — Timpul sau perioada care trece din minutul în care a intrat sămânţa boalei (virus, microbi) în corp şi până la ivirea primelor semne ale ei. Această perioadă de incubaţiune poate varia dela câteva ceasuri (scarlatină până la mai multe săptămâni (turbare). In timpul acestei perioade microbii (vezi acest cuvânt) se înmulţesc din ce în ce mai mult şi când au ajuns la un număr oarecare, la care organismul nu mai poate rezista, boala isbucneşte.

Incuiere. — V. *Constipaţie.*

Incuietură. — V. *Constipaţie.*

Incurabil (lat. *incurabilis*, dela *in*, negaţiune, şi *curare*, a îngriji a trata); *care nu se poate vindeca.* — V. *Boale.*

Incurcătură de maţe. — V. *Intestin* (*ocluziune intestinală*).

Indigestie *nemistuire, aplecate, ciumurluială.* — Prin cuvântul *indigestie* se înţelege o turburare repede şi trecătoare în actul mistuirii. Sunt mai multe pricini cari pot da naştere la această boală şi anume: când cineva mănâncă prea mult, sau când mâncarea este rău pregătită, ori este decalitate rea. Indigestia se iveşte adeseori la oamenii slabi, sculaţi după o boală lungă şi grea, la copii, la oamenii cari mănâncă prea iute şi nemestecat bine, sau cari îndată după masă au plecat cu trăsura sau au dansat cu stomacul plin, la cei cari răcesc în timpul mesei, sau îndată după mâncare, sau cari au luat băuturi, ghiaţă, ori au mâncat prea multă îngheţată. Este de multe ori produsă de cărnurile sărate, de mâncările grase, de grăsime, de peştii învechiţi, stricaţi, când ele nu au fost bine fierte, de pepeni, de castraveţi, salată, ouă răscoapte unele feluri de prăjituri, etc. Nu este bine ca omul să mânânce prea iute, prea lacom. Beţivilor li se strică foarte des stomacul, ei au de obiceiu mistuirea grea. — *Semnele* indigestiunii sunt mai multe: ea se arată de obiceiu la câteva ceasuri după mâncare; omul se simte rău, are limba albă şi încărcată, greutate şi arsură la lingurea, greaţă şi icnituri acre şi puturoase, însoţite de o durere de cap şi de un rău general; în cele din urmă îl apucă vărsăturile, dând afară mai toate materiile din stomac, adeseori este cuprins şi de urdinare în acelaşi timp. Nemistuirea este primejdioasă la oamenii slăbiţi de vr'o boală, căci îi poate întoarce boala; la copii şi la oamenii supăraţi sau cari sufăr de boală de inimă. — *Tratament.* Cel bolnav să caute să verse luând un păhar de apă călduţă, sau gâdilindu-şi fundul gurii cu o pană sau cu degetul, sau să ia mai întâiu *ipeca*, 1 gr. omul mare, 30 până la 50 ctgr. copiii şi apoi să bea apă caldă pentru ca să înlesnească vărsăturile. Când omul a vărsat dela sine să-i dăm un ceaiu de teiu, de muşeţel, de izmă, de melisă, ori de foi de portocale, vom da un *purgativ* (sulfat de sodă, oleu de ricin, calomel, scamonee) etc. Se mai pot pune la lingurea cataplazme calde de făină de in, sau muştar. In timp de 24 de ore omul se va hrăni numai cu lapte dulce fără smântână, lapte bătut, zeamă de carne fără grăsime. Dacă scaunele miroase rău se vor da antiseptice intestinale (benzonaftol, salol, betol, cărbune de tei, ichtalbină, 1—2 gr. în buline). Câteva zile dearândul bolnavul va ţine dietă aspră: supă, lapte dulce, lapte bătut, câte un ou moale, prea puţină carne (muşchi) friptă pe jumătate şi câte puţin vin în apă.

Indispoziţie. — Este o *turburare uşoară şi trecătoare a sănătăţii*, sau o turburare întâmplătoare şi vremelnică a unei sau mai multor funcţiuni. Indispoziţia nu este o adevărată *boală*, care se deosebeşte prin semne vădite şi de durată mai lungă. O indispoziţie ţine de obiceiu 1—2 zile, cel mult trei, şi când trece de acest termen trebue să ne gândim la o boală serioasă, care este pe cale de a se arăta şi prin urmare să chemăm doctorul ca să ne scoată din încurcătură. Cel mai bun sfat ce putem da cetitorului este că ori de câte ori este indispus să-şi întrerupă pentru moment ocupaţiile, să se odihnească, să ia o curăţenie şi să ţină oarecare dietă, mâncând numai lapte şi lucruri uşoare.

Indopare. — V. *Gavaj.*

Inecăciune. — V. *Sufocaţiune.*

Inecăciune de piept. — V. *Esuflare.*

Inecare, *submersiune* (lat. *submersio*). Când se îneacă omul se pot întâmpla trei lucruri : sau se sbate în apă până la *asfixie* completă, sau cade în sincopă (leşin) ceeace nu-i opreşte îndată mişcările respiratoare, sau este izbit de emoragie, sau de congestie cerebrală (revărsare sau îngrămădire de sânge la creeri) şi poate să moară mai înainte ca asfixia să fie completă. In orice caz, îndată ce înecatul a fost scos din apă datori suntem să facem totul pentru a-l readuce la viaţă. Pentru aceasta vom începe a-l desbrăca repede de haine tăindu-le, apoi îl vom *culca pe spate,* întorcându-l puţin pe partea dreaptă şi puţin aplecat, pentru ca să poată să curgă lichidele mucoase din gât (din trachee) ; vom *curăţi gura* de mucozitățile şi de nisipul din ea cu degetul, von căuta să mai verse o parte din apa cuprinsă în stomac, înfundându-i degetul arătător în gură pentru a-i provoca vărsături. Nu-l vom spânzura niciodată cu picioarele în sus, după cum se obişnueşte. Vom căuta să-l *încălzim* cât se poate mai iute, plimbând pe toate părţile corpului cărămizi încălzite sau sticle umplute cu apă fierbinte, îl vom fricţiona cu flanelă caldă uscată sau înmuiată în liniment amoniacal, îl vom freca cu putere pe şira spinării şi pe tot spatele, precum şi pe membre ; în regiunea inimii, pe pântece însă vom freca mai încet, mai cu cruţare. Se vor freca cu peria, încet şi mult timp, palmele şi tălpile ; se va pune sub nasul înecatului o sticlă plină de oţet sau cu amoniac, vom face compresiuni (apăsări) în mod alternativ pe piept şi pe partea de jos a pântecelui, pentru a stabili şi a menţine ventilaţiunea plămânilor, continuând această *respiraţiune artificială* timp de una sau două ore fără a ne opri un moment. La trebuinţă vom recurge la insuflaţie de aer în plămâni, făcută încet şi cu ajutorul unui tub de gumă lung de 16—18 cm. Vom prefera însă *tracţiunile ritmice ale limbii,* prinzând limba şi trăgând-o înafară cu putere, la intervale regulate, aşa ca să fie 15 până la 16 tracţiuni pe minut. Se va continua cu aceste tracţiuni în mod ritmic timp de una, două, trei şi chiar patru ore, chiar şi în cazul când înecatul a stat în apă o jumătate sau o oră întreagă.—*Ingrijirile cari se vor da înecatului după ce şi-a venit în fire* : îl vom culca în pat şi-l vom lăsa să se odihnească câtva timp. Dacă în timpul somnului faţa bolnavului din palidă ce era devine roşie prea tare ; dacă, după ce s'a deşteptat bolnavul, cade într'o stare de somnolenţă, i se va pune muştar între spete, la părţile dinăuntru ale coapselor şi la pulpe.

Inele. — Uneori se întâmplă ca degetele cari poartă inele să se umfle din cauza unei răniri, sau căldurii, sau când se iveşte vr'un sugiu. In acest caz trebue să căutăm repede să se desumfle degetul, pentru ca să putem scoate inelul. Pentru aceasta punem mâna în apă rece în timp de câteva minute având grija ca să reînoim apa pe măsura în care se încălzeşte ; mâna se desumflă astfel repede şi inelul iese singur din deget. Acest mijloc isbuteşte întotdeauna când îl întrebuinţăm dela început, mai târziu însă va trebui să se taie inelul cu o pilă. In timpul nopţii e bine să nu dormim cu inelele, căci degetele la căldură se umflă. De asemenea trebue scoase inelele când umblăm cu alifie mercurială, căci mercurul înălbeşte aurul.

Infecţioase (dela lat. *infectio,* care vine dela *inficere,* a strica) ; *boale infecţioase.* — Aceste boale sunt produse prin îngrădirea într'un spaţiu restrâns a unei mase de materii organice eliminate şi vătămătoare (căzărmi, tabere, spitale, închisori, vapoare, etc.). Infecţiunea nu lucrează decât numai în sfera focarului astfel creat. Boalele infecţioase cele mai de căpetenie sunt febra tifoidă (lingoarea), tifosul, ciuma, colera ; ele au drept origine *microbii* (vezi acest cuvânt).

Infecţiune intestinală. — V. *Microbi.*

Infecţiune paludiană. — V. *Paludism.*

Infecţiune puerperală. — V. *Puerperală* (*Febră*).

Infecţiune purulentă. — V. *Pioemie.*

Inflamaţie (lat. *inflammatio,* dela *flamma,* flacară), *aprindere, obrinteală, obrintire.* — Este o stare bolnăvicioasă constituită printr'un aflux, sau îngrămădire, de sânge în vasele capilare ale

unei regiuni sau părţi a corpului, cu toate urmările sale: căldură, exudaţie de ser sangvin, roşeaţă, umflare şi durere. Când imflamaţia este *externă*, pe dinafară, ea se poate cunoaşte uşor după semnele principale ale ei: căldură, roşeaţă, umflare şi durere, la cari se mai adaugă şi alte simptome generale, cum sunt: sete, lipsă de poftă de mâncare, turburări în mistuire, durere de cap, lipsă de somn, delir (aiurare), greutate la respiraţie şi grăbirea pulsului, care bate cu mult mai des decât în stare de sănătate. Orice inflamaţiune externă, pe lângă semnele locale, are şi semne generale, mai mult sau mai puţin pronunţate. Când inflamaţia este *internă*, pe dinăuntru, cum se întâmplă în: meningită, pneumonie, gastrită (aprinderea stomacului) etc., nu se poate vedea, nu se poate pipăi şi se cunoaşte prin semnele generale (căldură, sete, inapetenţă, etc.) şi prin semnele *speciale* ale fiecărei boale pe care singur doctorul le ştie şi le pricepe. — *Cauzele* inflamaţii sunt foarte multe, astfel avem: frecările repetate la îndoiturile naturale ale pielei, la copii şi la persoanele grase (la subţioară, la cot, la stinghie, sub genunchi), loviturile, strivirile, tăieturile, înţepăturile, arsurile; întroducerea sub piele sau în sânge a unui virus, a unei otrăviri, a unor microbi, etc. Sunt cauze cari provoacă o inflamaţiune profundă: un organ poate să se aprindă prin lucrare prea mare, prea obositoare, cum este gâtul la cântereţi şi oratori, printr'o excitaţie des repetată cum este stomacul la beţivi şi mâncăcioşi, sau prin acţiunea frigului, care dă naştere la guturaiu, tusă, pneumonie, pleurezie etc. — *Tratamentul* inflamaţiunii variază după cauzele ei şi după organul care s'a aprins. Sunt unele reguli generale cari trebuesc ţinute în seamă în toate cazurile şi anume: *şederea în pat* ori de câte ori inflamaţia este mare, întinsă şi însoţită de simptome generale mai pronunţate, *odihna organului bolnav*, *hrana* sau *alimentaţia* să fie uşoară şi formată mai ales din lichide.—*Topicele*, adică medicamentele cari se aplică pe dinafară şi pe locul inflamat, variază după împrejurări, astfel sunt: ghiaţa şi apa rece sub formă de cârpe sau comprese, cari sunt foarte bune, aplicate fiind în mod prelungit şi continuu; când aceasta nu se poate face şi când durerile sunt prea tari şi dacă este ameninţare de gangrenă vom pune cataplazme calde, emoliente stropite cu laudan, sau alte oblojeli domolitoare.

Infirmerie. — Localul unde sunt îngrijiţi bolnavi. In şcoli şi în căzărmi sunt destinate anumite camere, unde se aşează bolnavii a căror suferinţă este mică şi trecătoare. Dacă presupunem o boală mai serioasă, care ar cere îngrijiri mai mari, sau operaţii, bolnavii sunt trimişi la spital. In timp de epidemii se înfiinţează infirmerii şi în satele contaminate şi în aceste case se aşează bolnavii ca să nu mai vină în atingere cu cei sănătoşi, cărora le-ar putea da boala.

Infirmier, *infirmieră*, *sanitar*.— Este astfel numit cel care îngrijeşte de bolnavi. In spitale sunt anumiţi oameni (bărbaţi şi femei) cari stau tot timpul între bolnavi dându-le îngrijirile pe cari le-a poruncit medicul. Aceşti ajutători ai medicului sunt pregătiţi în şcoli speciale pentru acest scop.—*Infirmierii militari*, sau sanitarii, sunt întrebuinţaţi, în timp de război, la spitalele sau posturile de ajutor din apropierea frontului, pentru a îngriji de răniţii căzuţi în luptă şi aduşi la acele posturi de către brancardieri, pe tărgi sau sprijiniţi. In timp de răsboi serviciul de infirmier îl fac şi femeile, dar la spitalele din depărtarea frontului de luptă. Pentru acest scop societatea „Crucea Roşie" pregăteşte în fiecare an un număr mare de membre, cărora li se dau învăţături din timp cum trebue să îngrijească de răniţi şi de bolnavi.

Infloreală.—V. *Mucezeală*.

Influenţă, *gripă*. — Influenţa este o boală epidemică ce isbeşte fără deosebire un număr mare de oameni, mari şi mici, al cărei mod de întindere este foarte neregulat şi al cărei început coincide cele mai adeseori cu schimbările de temperatură, deşi nici o condiţiune atmosferică nu o poate explica. Această boală epidemică, contagioasă, este produsă de un *microb* descoperit în anul 1892, care se cunoaşte sub numele de *cocco-bacilul* lui Pfeiffer şi

care are forma unui beţişor foarte scurt, foarte fin, aproape tot aşa de lung cât şi de gros, rotund la capete, câte odată asociaţi câte doi (diplobacili), imobil. Singur sau asociat cu alţi microbi, el se găseşte în mare număr în salivă şi în scuipat, este aerob şi se colorează bine cu fucsina fenicată diluată. Microbul influenţei, care de altfel nu se găseşte decât numai în această boală, poate să se întovărăşească cu o sumedenie de alţi microbi, din care pricină nu este nici o altă boală în care infecţiunile secundare (complicaţiunile) să fie aşa de numeroase, aşa de variate şi să joace un rol aşa de mare, ca în influenţă. Microbul gripei se poate asocia cu streptococul, stafilococul, pneumococul, etc. dintre cari cel mai răutăcios şi mai neastâmpărat este *streptococul*, care, fiind în tovărăşie cu microbul influenţei, capătă o putere (o virulenţă) din cele mai mari, producând amândoi o infecţiune generală (septicemie) sau diferite infecţiuni locale (pleurale, pulmonare, meningeene, etc.). Perioada ei de *incubaţie* (încuibare) nu trece niciodată peste 24 ore şi *începutul* este brusc, dintr'odată şi aproape pe neaşteptate, cu dureri în tot corpul, mai ales la mâni şi picioare, cu ochii lăcrămânzi, nasul înfundat, strănutări repetate, limba albă sau gălbuie, gâtul uscat, greutate la înghiţit, uneori durere de gât, tusă uscată, obositoare, chintoasă, cu greutate la respirat, sete, lipsă de poftă de mâncare, vărsături, alteori diaree, are febră care variază dela 38 şi jumătate până la 41 grade. Deşi la început boala se pare a fi foarte gravă, ea se vindecă mai întotdeauna după 8—10 zile, prin sudori abondente, având însă o convalescenţă înceată şi bolnavul îşi recapătă puterile cam târziu. Pe lângă această formă care se poate numi *comună*, influenţa are şi alte forme, dintre cari unele foarte grave : *toracică*, *nervoasă*, *gastro-intestinală*, *emoragică*, *otită*.—*Tratament.* Influenţa *uşoară* se vindecă singură, pe câtă vreme cea *gravă* de multe ori cere un tratament foarte lung şi variat, iar când se vindecă lasă pe bolnav într'o stare de slăbiciune mare, expus la tot felul de molipsiri. Fiindcă nu putem şti dela început, chiar în formele uşoare, ce poate aduce o influenţă, este bine s'o combatem cu energie chiar din prima zi. *Profilaxia individuală* se poate aplica cu oarecare succes. In timp de epidemie, dacă se iveşte unul sau mai multe cazuri într'o comunitate (şcoale, internate, cazărmi, etc.), se recomandă să se *izoleze* îndată bolnavii şi la trebuinţă să se închidă şcoalele, să se golească stabilimentul. In familie să se izoleze bolnavul şi să se dezinfecteze camera sau casa, cu aburi de esenţe antiseptice (timol, eucaliptol, etc.), să se mături cu cârpe înmuiate în sublimat coroziv (1 la 1000), după ce a trecut boala să se dezinfecteze odaia şi tot apartamentul cu *formol*, iar rufăria să se treacă prin *etuvă*. Acest microb este foarte uşor distrus de soare, de aceea, de multe ori, este suficient să lăsăm ferestrele şi uşile deschise mai multe zile şi să aşezăm rufăria la soare şi obţinem o bună dezinfecţie. Omul sănătos să se ferească de cei gripaţi, să evite orice exces, oboselile, răcelile, ceaţa, sălile de spectacol (teatrele etc.), şi orice loc de întrunire. Fiindcă microbul influenţei pătrunde de obiceiu prin căile respiratoare, vom pulveriza în casă esenţe antiseptice şi vom face o antisepsie amănunţită a nasului şi gurii, vom pune în nas de 2 ori pe zi uleiu de vaselină mentolată (cu 5 la 100). — Vom recurge dela început la *regim de lapte*, la *purgative* şi *diuretice* (curăţenii şi medicamente cari fac ud mult). Indată ce omul s'a îmbolnăvit să ia 1 gr. de sulfat sau cloridrat de *chinină* şi 1 gr. de *aspirină*. Se înţelege dela sine că bolnavul va sta în casă, într'o cameră potrivit de încălzită. Pe lângă lapte va putea bea băuturi calde şi sudorifice (ceaiu de nalbă, şi de alte flori pectorale), ceaiu rusesc, cafea. Va face gargară cu permanganat de potasiu 1 la 1000 sau cu apă oxigenată. Pentru a combate căldura (febra) se mai poate da bolnavului antipirină, antifebrină, aspirină, fenacetină, mai multe zile dearândul, toate acestea potrivite după etatea bolnavului. Se mai recomandă la început *băi călduţe*, cari ar scurta durata boalei. Când căldura este foarte mare şi stăruitoare se pot face băi de 30′ sau chiar de 25′. Pentru tusă se

dă aconit, codeină, iosciam, bromoform, etc., iar pe piept se vor aplica muştare, ventuze, ungeri cu tinctură de iod, iar când flegma iese cu greutate se va da clorhidrat de amoniac, pulberea lui Dower, ipeca, scila. Dacă scuipatul este prea abondent se vor prescrie balsamice, terpină, terpinol, acidul benzoic etc. In cazurile de complicaţiuni tratamentul variază după felul lor.

Infirmitate (lat. *infirmitas*, dela *infirmus*, bolnav). — Un orb, un surd, un idiot, un schiop, un ciung, toţi aceștia nu sunt bolnavi, ci *infirmi*, adecă sufăr de o *infirmitate*, de o *neputinţă*, sunt niște *nevoiaşi* sau *schilozi*. Infirmităţile pot fi din naștere, adecă *congenitale*, sau pot proveni dintr'un *accident* sau *boală*. Nu toate infirmităţile sunt *incurabile*. Dacă medicina nu poate vindeca un idiot, chirurgia însă poate însdreveni pe mulţi schilozi şi infirmi : un copil cu picioare strâmbe din naștere poate, prin operaţie, să umble ca tot omul, un orb din pricina perdelelor (cataracte) poate să vadă, etc

Infuziune (lat. *infusio*, dela *infundere* a turna, a vărsa pe), *ceaiu*. — O infuziune se face turnând apă fierbinte peste o substanţă vegetală pentru a-i extrage principiile active și lăsând apoi să se răcească, sau se mai poate face ceaiul aruncând această substanţă în apa care fierbe, luând repede vasul de pe foc și acoperindu-l bine. Această operaţie se numește *infuziune* sau *ceaiu*, spre deosebire de *decocţiune* sau *fiertură* în care substanţa vegetală se fierbe în apă timp mai îndelungat. Infuziunea sau ceaiul este *mai slab*, sau *mai tare*, după cum și planta a stat în contact cu apa timp mai puţin sau mai mult ; câteva minute ajung pentru flori și frunze, ceva mai mult pentru rădăcini. Ceaiul se prepară mai bine în vase de porţelan sau de pământ, decât în vase de metal cari se răcesc prea iute, când este nevoe ca substanţa vegetală să fie în contact mai lung cu apa. Se face înfuziune din *flori*, din *frunze* sau *foi*, din *rădăcini*. Se mai face ceaiu din muguri de brad, din capete de mac, din lămâie, din coaje de chinchina, din sămânţa de in, etc.

Ingheţată. — V. *Ghiaţă*.

Inghiţire. — V. *Deglutiţiune*.

Inghiţitură. — Prin acest cuvânt se înţelege câtimea de apă, sau de oricare alt lichid, câtă se poate înghiţi dintr'odată. Dar această măsură nu este tocmai bună când este vorba de medicamente, căci gâtul nu se lărgeşte în timpul înghiţirii la toţi oamenii de o potrivă. Prin urmare când vom da medicamente de băut le vom da cu lingura. sau cu linguriţa, ori în picături, lăsând înghiţiturile pentru limonade, pentru apa înroșită cu vin, sau pentru alte băuturi nevătămătoare.

Ingreunare— — V. *Sarcină*.

Ingropare. — V. *Inhumare*.

Ingvinală (Regiunea, Indoitura). —V. *Stinghie*.

Inhalaţie (lat. *inhalatio*, dela *inhalare*, a insufla, a sufla înăuntru). — Acest cuvânt însemnează a trage prin

Fig. 218. — Cum se face inhalaţia (cu capul acoperit de cearşaf)

gură aer simplu, aer comprimat, aer încărcat cu aburi medicamentoşi, care pătrunzând până la plămâni lucrează asupra gâtului, gâtlejului (laringelui) şi bronchiilor, sau asupra organismului întreg după ce au pătruns în sânge prin absorpţiune. Prin inhalaţiune pătrunde cloroformul, sau eterul în corpul omului şi-l adoarme ca să nu simtă durere în timpul operaţiei. Tot prin inhalaţiune pătrund şi lucrează aburii de eter, amoniac, oţet, când apropiem sticla cu aceste medicamente de nasul bolnavului ameninţat de sfârşeală, leşin, asfixie. Se mai fac inhalaţiuni cu aburi de ape minerale în boalele de gât şi de laringe, când aburii pătrund sub formă de praf sau pulbere, din care pricină această operaţiune se chiamă *pulverizaţiune*. Inhalaţiunile se

întrebuinţează foarte mult în boalele de piept: brochită, astmă, emfizem (năduf), oftică, etc., când se fac sau cu *aer comprimat*, cu *oxigen*, sau cu aer încărcat cu *substanţe aromatice* şi *antiseptice*, cum sunt: esenţe de brad, principiile active ale gudronului, etc., cari pătrund în plămâni sub presiunea obţinută şi regulată cu ajutorul unor aparate speciale (clopote pneumatice, cabine speciale, etc.), sau stând în nişte odăi, sau camere a căror aer este saturat cu aburii unei ape minerale, sau cu alţi aburi medicamentoşi. Pentru inhalaţiunile simple cari se pot face oricând în casă este un aparat mic numit *inhalator*, care se află de vânzare în toate farmaciile şi care se manipulează foarte uşor. In lipsă de acest aparat mai putem face inhalaţie şi numai cu ajutorul unei pâlnii, cu care acoperim ibricul, sau vasul în care fierbe în clocote apa cu substanţa medicamentoasă pusă în ea (infuziune de eucalipt, etc.) şi ţinând ţeava pâlniei în gură tragem toţi aburii cari ies din ibric în plămâni.

Inhumare (dela lat. *in*, in şi *humus*, pământ), *îngropare, înmormântare.* — Punerea în pământ a unui cadavru, a unui om sau animal mort. Nici o înmormântare nu poate să se facă fără autorizaţia ofiţerului stării civile, care, după lege, trebue să se ducă în persoană pentru a constata moartea. De fapt această vizită este făcută de doctorul oraşului. Se citează înmormântări grăbite, făcute în stare de moarte aparentă şi în cari omul s'a deşteptat în groapă, murind pentru a doua oară în torturi grozave. Astăzi aceste cazuri nu se mai pot întâmpla, mulţumită măsurilor de control ce s'au luat.

Inibahar, inipahar, iniper. — V. *Ienupăr.*

Inimă. — V. *Cord.*

Injecţie (lat. *injectio*, dela *injicere*, a arunca înăuntru). — Acţiunea de a injecta, de a introduce un lichid cu ajutorul unui instrument găunoşit într'o cavitate a corpului, fie naturală, fie accidentală, cu un scop de videcare, terapeutic. Instrumentul cu care se face injecţiunea este o *siringă* de metal. Când vroim să introducem o cantitate mare de lichid se întrebuinţează o *pară* de cauciuc sau un *irigator.* Lichidul care se injectează este foarte variabil: apă curată, rece sau călduţă, cum se face când încercăm să curăţim urechia, sau nasul de materiile îngrămădite acolo, o decocţiune sau fiertură de plante emoliente, de uleiu de migdale dulci sau de muşăţel, de laudan, etc., când voim să potolim o durere. Cu soluţiunea antiseptică, sau dezinfectantă, de acid fenic, de alcool simplu sau camforat diluat în apă, etc., preîntâmpinăm putreziciunile care se fac în adâncimea unei răni. — Tinctura de iod, sau alt lichid excitant, se injectează în fistule pentru a grăbi închiderea lor etc. Injecţiunile făcute prin şezut în maţe se chiamă *clizme.* In fine mai sunt injecţiunile cari se fac cu substanţe medicamentoase sub piele, numite injecţiuni *ipodermice* sau *subcutanate*, sau în vine (intravenoase) şi cari se fac numai de doctor.

Inmormântare. — V. *Inhumare.*

Innotare, *nataţiune* (lat. *nataţio*).—Se numeşte astfel ştiinţa de a se ţine deasupra apei şi de a se mişca. Innotarea este unul din cele mai bune exerciţii fizice, care pune în joc în mod armonios toţi muşchii corpului; ea este o gimnastică respiratoare minunată. Greutatea specifică a corpului este astfel încât corpul în stare de nemişcare (inerţie) cade la fund, pe câtă vreme făcând inspiraţiuni profunde aerul conţinut în piept este de ajuns ca să-l ţie la suprafaţa apei, iar prin mişcări regulate ale membrelor corpul poate să se menţină deasupra şi să înainteze într'o direcţiune voită. Pentru această înaintare mânile duse înainte sunt readuse cu putere pe laturi şi înapoi aşa încât ele să isbească apa ca nişte vâsle, iar picioarele, îndoite tare (călcâile atingând şezutul) sunt întinse cu putere aşa încât tălpile să lovească apa. Corpul este în acest mod împins înainte prin rezistenţa apei, întocmai după cum luntrea este mânată de vâsle. Această mişcare, întru cât priveşte membrele posterioare, poate fi comparată cu săritul (saltul), cu deosebire că la înnotat se pierde multă putere din cauză că apa cedează la apăsare, adecă nu prezintă un punct de sprijin rezistent. Mişcările de înnotare pot să se facă omul fiind culcat pe pântece sau pe spate. In

amândouă cazurile, în loc de a mişca în acelaşi timp amândouă mânile, omul poate să nu-şi întindă decât numai o mână care să alterneze cu cealaltă şi mişcarea înainte a mânii s'o facă scoţând'o din apă (aşa încât să evite pierderea de putere care rezultă din rezistenţa apei), cufundând-o apoi întocmai cum se face cu vâsla. Innotarea este un exerciţiu foarte bun, care ajută mult acţiunea întăritoare a băilor reci, făcute în apă dulce sau în apă de mare, şi care are aceleaşi indicaţiuni şi contraindicaţiuni, ca şi ele. Pentru acestea ar fi bine ca toată lumea să înveţe a înnota, începând din copilărie.

Inoculaţie (lat. *inoculatio*, dela *inoculare*, a altoi, a altui format din *in*, in, şi *oculus* ochiu), *altoire*, *ultuire*. — Operaţiune care constă în a introduce în corpul unui om sănătos un principiu sau un virus luat dela un bolnav de boală contagioasă, principiu capabil de a produce acea boală. Această inoculaţiune se poate face dintr'o parte a corpului în altă parte la acelaş individ, şi care se chiamă *autoinoculaţiune*, de exemplu un şancăr moale al cărui puroiu a fost luat dintr'un loc şi dus în alt loc, unde a produs aceeaşi rană dela un animal la un om (vaccin), dela om la om (boale venerice, sifilis). Inoculaţiunea se operează prin contact sau atingere cu o sgârietură nebăgată în seamă a epidermului, adecă a stratului superficial al pielei (şancăr moale, sifilis), cu o sgârietură făcută inadins (vaccinaţiune), sau printr'o muşcătură (turbare, muşcătură) de viperă).

Insensibilitate (dela lat. *in*, negaţiune, şi *sensibilitas*, simţire). Pierderea, sau lipsa senzaţiunilor speciale sau generale. — V. *Anestezie*.

Insolaţie (lat. *insolatio*, dela *in*, în, şi *sol*, soare), *soare sec*, *soarele în cap*, *bătaie de soare*, *bătaie la cap*. — Prin cuvântul *insolaţie*, sau *soare sec*, se înţelege totalitatea efectelor produse prin acţiunea razelor solare asupra corpului, sau numai asupra unei părţi a corpului, în deosebi asupra capului. Acţiunea soarelui şi a căldurii poate produce asupra corpului nostru efecte variate, Prin expunerea unei părţi la soare timp mai îndelungat se produce un fel de *arsură* asupra pielei, caracterizată prin *roşeaţă*, prin *usturime*, prin ridicarea, pleznirea şi *căderea* epidermului (a părţii superficiale a pielei), avem într'un cuvânt ceeace se chiamă *eritem solar* (*pârleală*). Când pielea, a fost supusă la soare timp îndelungat se pot ivi pe lângă semnele de mai sus şi nişte beşici, mai mult sau mai puţin mari, pline de apă, cum se întâmplă şi în celelalte arsuri. Căldura soarelui asupra capului produce durere de cap care poate să te ţină mai multe zile, însoţită uneori de greaţă şi vărsături. Pielea feţei este arsă, pârlită, roşie, uneori se umflă şi usturǎ. In cazurile mai grave avem toate semnele *congestiunii cerebrale* (îngrămădirii sângelui la cap) şi anume: o sete arzătoare, o moleşeală, o simţire de strângere la stomac (la lingurea), o trebuinţă deasă de a face urina, o slăbiciune în picioare, apoi durere de cap şi de piept; vederea se turbură aşa încât ni se pare că toate lucrurile au aceeaş coloare. Respiraţia devine greoaie şi foarte deasă, simţim că ne sfârşim sau că ne perdem cu totul. Apoi, se iveşte spumă în gură, faţa se congestionează, vasele pielei încep a se vedea şi ne apropiem de *asfixie*. O altă formă de *soare sec*, care se vede des, este aceea în care omul cade la pământ ca trăsnit, câte odată în mijlocul vorbei, fără cunoştinţă şi dacă nu este repede ajutat şi scos din această stare, cade în *comă*, adecă un fel de somn letargic, de amorţire adâncă cu pierderea inteligenţii, simţirii şi mişcării şi care după câteva ceasuri se sfârşeşte prin moarte. Uneori înainte de a muri bolnavul are delir şi convulsiuni. *Durata* insolaţii este variabilă: în cazurile uşoare 2—3 zile, în cele grave urmate de vindecare, ceeace se întâmplă de altfel foarte rar, 8—12 zile şi în aceste cazuri vindecarea se arată prin scăderea temperaturii, prin sudori abondente prin regularea pulsului şi revenirea inteligenţii. Unii din cei cari se vindecă rămân mult timp foarte slabi, greoi la muncă şi cu durere de cap la căldura cea mai mică; vederea şi auzul scad. — La insolaţie contribue mult şi îmbrăcămintea nepotrivită. Marşurile militare în coloane strânse, fuga, alergarea şi toate sfor-

ţările, corturile şi barăcile strâmte şi neventilate, alcoolismul şi abuzul de băuturi reci sunt tot atâtea cauze ale acestei boale. — *Tratament* : să ne îmbrăcăm potrivit căldurii, adecă cu haine subţiri şi largi, mai ales la gât; în cap pălărie de paie uşoară sau pălării albe englezeşti cari lasă ca să circule aerul în jurul capului. Să bem apă mai multă şi alte băuturi tonice fără ca să fie excitante (cafea şi ceaiu cu multă apă fără coniac sau rom). Să nu fim constipaţi, luând curăţenie ori de câte ori n'avem eşire afară. Soldaţii să meargă în marşuri împrăştiaţi şi să se odihnească des, stând în picioare sau şezând, nici odată culcaţi, pământul fiind mai cald decât aerul. In cap să poarte chipiuri de pânză, să bea apă des şi dacă apa este prea rece să bea câte puţin odată. Tratamentul insolaţiunii variază după cazuri. In cazurile *uşoare* : să se depărteze bolnavul din faţa soarelui, să se ducă la umbră, apoi să se desbrace şi să li se toarne apă rece pe cap şi pe faţă, punându-i în permanenţă cârpe reci sau gheaţă la cap. Să i se dea o cafea neagră rece, sau injecţiuni sub piele cu *cafeină* şi *eter* în mod alternativ. Când bolnavul şi-a venit în fire să i-se dea pe dinăuntru eter, licoarea lui Hoffmann şi licoarea amoniacală anizată, într'o poţiune. In cazurile cu *convulsiuni* : muştare la ceafă, pe piept, la picioare şi mâni, lăsare de sânge (lipitori la ceafă şi tâmple), clismă purgativă, ghiaţă la cap, să nu se dea opiu, nici cloral. In caz de *asfixie* : respiraţie artificială, tracţiuni ritmale asupra limbii, înhalaţiuni de oxigen.

Insomnie (lat. *in*, negaţiune şi *somnus*, somn), *lipsă de somn*. — V. *somn*.

Inspiraţie (dela lat. *in*, in, şi *spirare*, a sufla). — Intrarea aerului în plămâni. Este primul timp al *respiraţiunii*.

Instalaţie (lat. *in*, in, şi *stilla*, picătură). — A turna un lichid picătură cu picătură, ceeace se face cu aşa numitul *instilator*.

Instilator. — V. *Picături*.

Insuflaţie (lat. *in*, in şi *suflare*, a sufla). — A sufla un gaz, abur, sau un praf într'o cavitate sau pe un organ oarecare al corpului. Praful se suflă cu ajutorul unei ţevi, d. ex. alun (piatră acră), taniu, calomel, sulfat de zinc, fie în ochi (*colir uscat*), fie în gât pentru gâlci, etc. Insuflaţiunile de aer în plămâni se fac în cazuri de asfixie, precum şi la noii-născuţi, cari n'au putere să respire; se face insuflaţiunea aplicând gura asupra gurii copilului şi suflând cu putere.

Insulina. — Este un medicament preparat din *pancreas* (v. acest cuvânt) şi care, injectat în corpul omului, influenţează în bine arderea glicozei în organism. Pentru aceste proprietăţi se întrebuinţează azi cu mult succes în combaterea boalei numită *diabet* (boală de zahăr).

Insurătoare. — V. *Căsătorie*.

Intâmpinarea. — V. *Epilepsie*.

Inţepătură. — O mică plagă, produsă printr'un instrument înţepător: ace, vârf de briceag, cuie, etc. Aceste plăgi prin înţepătură fiind de obiceiu mici sângerează puţin, nu se inflamează decât foarte rar şi se vindecă repede; pentru aceasta este de ajuns ca îndată ce s'a oprit sângele, dela sine, sau prin spălarea cu apă rece, să se aplice o bucată de leucoplast, sau puţin colodiu, pentru ca să oprească praful din aer de a se pune pe rană şi vindecarea se face în 2—3 zile. Se întâmplă uneori să rămână în plagă corpul cu care a fost produsă (ac, aşchie, ţandără, etc.), şi să producă inflamaţie, apoi supuraţiune. Astfel se naşte *sugiul* (panariţiu) dela degete. Când rana este făcută de un instrument care nu este tocmai bine ascuţit, cum este un cuiu, un dinte de furcă, etc., ţesuturile sunt rupte, strivite, din care pricină se inflamează. In aceste cazuri este bine să se aplice apă de plumb rece, sau comprese muiate numai în apă simplă, rece, cari se vor reînoi adeseori, sau după ce s'a dezinfectat bine rana să se aplice un *pansament umed*.

Inţăpătură. — V. *Puncţie*.

Inţăpături *de albine*, de *bondar* sau *bărzăun*, de *vespe*, de *ţânţar*, de *tăun* sau *streche* şi de *omidă*.—V. *Albine*.

Intărâtare *de nervi*. — V. *Agasare*.

Inţărcare. — Prin *înţărcare* se înţelege încetarea *alăptării* unui copil, căruia i se va da o hrană mai substanţială. Inţărcarea se face la o epocă ce variază după etatea copilului, după

desvoltarea și starea de sănătate a lui, după numărul dinților și măselelor, după anotimp. In nici un caz înțărcarea nu se va face înainte de 8 luni. Dacă nimic nu ne silește, vom aștepta cu înțărcatul până ce trece anul, putând merge cu alăptatul până la 15 sau 18 luni. Pentru a înțărca un copil trebue să fie pe deplin sănătos, să n'aibă nici o suferință. Cel mai bun anotimp pentru înțărcare este primăvara, sau toamna, de oarece în timpul verii, a căldurilor, copilul poate fi atins de turburări ale tubului digestiv prin schimbarea alimentației. Ințărcarea prea târzie, la 2 ani, după cum obișnuesc s'o facă țărancele noastre, mai mult cu gândul să nu rămână prea des însărcinate, nu este bună, căci alăptarea prea îndelungată produce o stare de lâncezire și de anemie. Ințărcarea se va face în mod gradat, progresiv, pe încetul, adecă rărind alăptarea la sân pe măsura în care copilul se obișnuește cu mâncare. Pentru aceasta vom începe după 8 luni a da copilului dimineața și seara câte puțină fiertură subțire, făcută tot din lapte, în care vom pune o cantitate mică de făină, trahana, tapioca, griș sau orez. Mai târziu vom îngroșa această fiertură și vom mări numărul mâncărilor până ce vom ajunge la bulion simplu, sau bulion cu miez de pâne. In intervalul acestor mâncări se va da și țâță. In acest timp vom supraveghia cu multă băgare de seamă funcțiunile digestive și starea generală a copilului și în caz de urdinare continuă sau de slăbire ne vom grăbi a reveni la alăptarea naturală. Ințărcarea *bruscă* nu este bună nici pentru mamă, nici pentru copil. Mama este expusă la umflarea și aprinderea sânurilor, cari provoacă *abces* (v. *Sânuri*), iar copilul poate să aibă vărsături, urdinare și alte turburări ale tubului digestiv. Pentru ca laptele să înceteze cu totul, femeia va ține dietă câteva zile, adecă va mânca mai puțin, își va unge sânurile cu vaselină camforată și le va încinge potrivit de strâns. Hrana copilului după înțărcare va fi compusă în cea mai mare parte din lapte de vacă, simplu sau cu orez, tapioca, griș, din făină lactată, din ouă, apoi se va da supă fără grăsime, pireuri de legume și carne tocată sau tăiată în bucățele foarte mici.

Ințepenire *de încheietură* (articulație). — V. *Anchiloză*.

Intercostală (Nevralgie). — V. *Nevralgie*.

Intermitentă (Febră). — V. *Paludism*

Intermitentă (lat. *intermissio*, contenire, precurmare, încetarea vremelnică a unui lucru și începerea lui din nou).— Intervalul sau răstimpul care separă accesele de friguri, etc., în care bolnavul se simte bine aproape ca în stare de sănătate. — *Intermitența cordului* și a *pulsului* este o oprire momentană a inimii, datorită sau unei acțiuni nervoase (emoțiuni), sau unei boale de inimă.

Internat, pension. — Viața din internate are părți bune precum și părți rele. Noi ne vom ocupa mai mult de acestea, considerate fiind din punct de vedere igienic. Părțile rele sunt: viața sedentară, lipsa de exercițiu și lipsa de aer curat. Cele mai multe internate la noi sunt instalate în case închiriate, cari n'au fost construite dela început pentru acest scop și s'au adaptat trebuințelor prin adăugiri de clădiri făcute după cum permite întinderea locului și punga proprietarului, așa că aceste internate improvizate au camere mici, scunde, lipsite de lumină și de aer, cu o ventilație primitivă, fără curte, fără grădină și în orașele mari înfundate și ocolite de clădiri mari tot așa de neigienice. Se înțelege că în așa împrejurări tinerile vlăstare nu se pot desvolta bine și cresc ofilite, stând tot timpul într'un *aer confinat*, în nemișcare, căci n'au unde face exercițiu, nici unde se plimba, decât eșind din timp în timp la plimbare în oraș sau în afară de oraș. Camerile trebue să fie mari și în raport cu numărul sufletelor ce le locuesc, să fie bine luminate, aerate și cu aparate de ventilație cari să asigure curățenia aerului, să aibă sală de gimnastică modernă, curte mare și grădină cu plantațiune bogată, să nu fie construite în mijlocul orașelor, ci cât se poate la margine, sau chiar în afară de raza orașului, unde să poată avea un aer mai curat. Pentru a combate efectele vieței sedentare, elevii pe lângă exercițiile din interiorul școalei, trebue

să fie duşi la plimbare în afară de oraş, într'un loc de vegetaţie variată, cât se poate mai adeseori. Mâncarea lasă mult de dorit şi aceasta din cauza spiritului de speculă al celor interesaţi. S'a mai vorbit despre influenţele morale, despre plictiseala ce ar cuprinde pe unii elevi în internate. Dar această obiecţiune n'are valoare, căci foarte puţini elevi nu se pot obişnui cu această viaţă; cei mai mulţi, din contră se simţesc bine şi se împacă uşor cu ea. Copiii nu trebuesc prea mult izolaţi de familie, ci în sărbători trebue să fie lăsaţi în sânul familiei, cei cari sunt din localitate, iar pentru ceialalţi vacanţele întreţin legăturile familiare. Intru cât priveşte celelalte inconveniente, cari rezultă din oboseala intelectuală, din instalaţiunea defectuoasă a materialului şcolar etc. ne vom ocupa în alte articole (v. *Şcoale* şi *oboseală*).

Intertrigo (dela lat. *inter*, intre, şi *terere*, a freca), *julitură* sau *jupuitură* prin frecare. — Boală care se vede acolo unde este o frecătură între două părţi ale pielei, cum este de pildă la subţiori, la stinghie, la şezut, la îndoiturile gâtului, ale coapsei, sub sânuri. Ea constă sau într'o simplă roşeaţă a suprafeţelor, mai mult sau mai puţin intensă, sau într'o adevărată ulceraţiune (rană) cu scurgerea unui lichid fetid, cu mâncărime în totdeauna mare. *Cauzele* sunt: grăsimea prea mare (obezitate), diabetul şi multe altele. Se vede mai mult la femei şi la copii la cari se produce de cele mai multe ori prin contactul prelungit cu sudoare sau urină. — *Tratament.* Curăţenie mare, schimbare deasă de rufărie, spălarea pielei cu apă de frunze de nuc, sau de coaje de stejar (30—50 gr. la litru) sau apă cu piatră acră (vezi *Alun*), apoi presărare de praf sau pudră fină, formată din talc, licopodiu şi oxid de zinc sau numai talc; băi de tărâţe şi de amidon (scrobeală).

Intestin (lat. *intestinum*, grec. *enteron*) *maţ*. — Intestinul este partea tubului digestiv, care pleacă dela stomac, cu care comunică prin *pilor* şi merge până la deschizătura din jos, până la şezut, descriind în drumul său numeroase cotituri şi îndoituri (vezi fig.1). Lungimea intestinului este cam de 9 metri şi jumătate, dintre care 8 metri dela început formează *intestinul subţire* (maţele subţiri), a cărui lărgime este de 2—3 cm., iar restul de 1 metru şi jumătate formează *intestinul gros* (maţele groase), a cărui lărgime este de 7 cm. diametru. Intestinul este format din trei straturi sau membrane, cari începând de dinăuntru înafară sunt: una *mucoasă*, alta *musculoasă* şi a treia *seroasă* (peritoneul). *Intestinul subţire* se împarte în trei porţiuni: prima care se deschide în stomac şi este cea mai scurtă, se numeşte *duodenum* (fiindcă are o lungime de 12 grosimi de deget). In această porţiune se deschide *canalul coledoc* prin care vine fierea dela ficat şi cele două canale ale *pancreasului*. A doua porţiune este *jejunum* şi a 3-a este *ileon*. Aceste două porţiuni formează o mulţime de îndoituri asupra lor însăşi, aşa zise *circumvoluţiuni*. Suprafaţa internă a intestinului subţire este foarte mult mărită, prin mai mult îndoituri (incovoituri) şi mici ridicături, numite *vilozităţi*, cari servesc la absorpţiunea alimentelor. Membrana mucoasă a intestinului conţine organe limfatice, *plăcile lui Peyer* şi *foliculii închişi*, apoi glandele ciorchine şi glan-

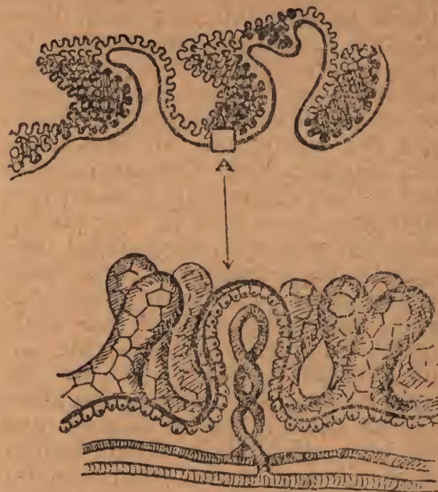

Fig. 219. — O secţiune în peretele intestinului

Sus = cum sunt pereţii intestinului, văzuţi cu lupa
Jos = ce se coprinde în pătrăţelul A văzut mult mărit şi în secţiune.

dele în forme de tub cari produc sucul intestinal, cari transformă carnea în peptone și substanțele amilacee în zahăr (glicoză). *Intestinul gros* începe printr'un fund de sac așezat în fosa iliacă dreaptă, numită *caecum* (orb) terminat el însuși printr'o parte îngustă, numită *apendice* viermicular. In *cec* se îmbucă intesinul subțire, de care este separat printr'o clapă (*valvula cecală*), care împiedică materiile alimentare de a se întoarce înapoi. Dela *cec* intestinul se continuă prin *colon*, care se duce de jos în sus (*colonul ascendent*), apoi deacurmezișul pe sub stomac (*colonul transvers*), după aceea de sus în jos (*colonul descendent*), iar în jos, în fosa iliaca stângă, se îndoiește pentru a forma *S iliac*, care se continuă prin *rect* până la *anus* (*șezut*). Membrana mucoasă a intestinului gros este netedă și cuprinde *glandele lui Lieberkühn*; trei fâșii longitudinale îi dau aspectul bulbucat. Digestiunea se sfârșește aci și materiile nemistuite sunt date afară prin scaune — *Boalele intestinului*: *durerile*, sau *colicele intestinale*, diferite turburări digestive cari sfârșesc prin *constipație*, sau prin *diaree*, *gaze* cari se pot dezvolta atât în intestine cât și în stomac, *emoragii* cari atârnă de diferite cauze: *emoroizi*, *dizenterie*, *febra tifoidă*, etc., apoi *surpăturile*, sau *erniile*. — *Plăgile sau rănirile* intestinului sunt foarte grave, ori cu ce ar fi produse, fie cu un instrument înțepător sau tăietor, fie printr'un glonț sau mai multe gloanțe. Primejdia acestor răniri vine din sângele care curge în pântece și din materiile cari ies din intestine și dau naștere la *peritonită* (inflamația căptușelii pântecelui), care omoară omul în câteva ceasuri. Bolnavul în pat, fără să facă cea mai mică mișcare, fără să i se dea ceva de mâncare, va lua băuturi reci, în cantitate mică și să înghită din când în când bucățele mici de ghiață. — *Enterita* este inflamația sau aprinderea intestinului. Ea este *acută* și *cronică*; prin căutare bună se vindecă. *Cauzele* sunt multe: lovituri sau căderi pe pântece, depărtări de regim, mâncare prea multă, etc.— *Semnele* enteritei sunt: *colicele* și *diarea* în formele ei cele ușoare, pe câtă vreme în cele grave mai avem și umflarea sau balonarea pântecelui, căldură mare, durere de cap, delir, iar în forma *cronică* pe lângă acestea o slăbire care merge crescând. De multe ori se inflamează și stomacul (gastrită) și atunci avem *gastro-enterită*. Când boala se întinde la intestinul gros avem *entero-colită* și scaunele pot fi uneori cu sânge. *Tratamentul* enteritei *acute* constă în: purgative saline, preparate cu opiu, apă de calciu (de var), salicilat de bismut, iar ca regim: dietă lactată (adecă numai lapte), apă de orz, sau apă albuminoasă. *Tratamentul și regimul* enteritei *cronice* variază după forma boalei, astfel în forma cu *diaree*: lapte cu apă de var, ouă fierte moi, pireuri feculente, preparate cu opiu, salicilat de bismut; în forma *uscată* (fără diaree): carne crudă, bulion, friptură de vacă, pește proaspăt fiert, pireuri de legume uscate. *Nu se vor da* legume verzi, salate, fructe acre, condimente. La copii inflamația intestinului poate lua o formă foarte gravă, uneori mortală, cu semne ca și ale colerei, de unde și numele de: *enterită coleriformă*, sau *coleră infantilă*. Ca semne avem: diaree, vărsături, sete mare, slăbire repede, răcirea nasului, mânilor și picioarelor, puls mic, filiform, pântecele umflat, scaunele în cele din urmă apoase și verzui. *Tratamentul* constă, la început, în a da unt de ricină (1 gr. la 6 luni, 2—3 gr. la 2 ani), apoi o poțiune cu acid lactic (2 gr. la 30 gr. sirop simplu), la ceas cu lingurița, sau o poțiune cu apă de var, cu salicilat de bismut. Cel mai bun lucru este a tăia orice hrană, chiar și laptele și a da copilului numai apă sterilizată, prin mici înghițituri tot la jumătate de ceas și aceasta timp de 48 ore, după care se va reveni la lapte sterilizat, tăiat cu apă sterilizată, jumătate și jumătate. Apa simplă se poate înlocui cu apă de orez sau apă de orz. — *Cancerul intestinului* poate da naștere la mai multe complicațiuni: peritonită, găurirea mațului, încurcătură de mațe. — *Ocluziunea intestinală* (încurcătura de mațe) are mai multe cauze: compresiunea, sau apăsarea făcută de o tumoră așezată în vecinătatea mațului, strangularea (sugrumarea) unei anze intestinale într'un orificiu anormal al peritoneului, sau

printr'o bridă formată de vreo inflamaţiune veche, răsucirea maţului, invaginaţiunea lui, adecă intrarea unei părţi de intestin într'o altă porţiune în urma unei îngrămădiri de materii fecale. *Semnele* acestei boale sunt: durere mare într'un punct al pântecelui, cu iradiaţiuni în diferite direcţii; suprimarea gazelor şi materiilor fecale pe jos; vărsături alimentare, apoi bilioase şi în urmă fecaloide, umflarea pântecelui, moleşeală, puls mic, figura palidă, trasă, pielea rece, vocea tăiată, sete mare. Moartea vine în câteva zile. *Tratament*: *operaţie* care trebue făcută cât se poate mai iute.

Intoarcere *de boală*. — V. *Recădere*.

Intoleranţă (lat. *in*, negaţiune şi *tolerare*, a ţinea, a suferi, a răbda). — Neputinţa de a ţine o mâncare sau un medicament.

Intoxicaţie dela lat. *in*, in, şi *toxicum*, otravă). — V. *Otrăvire*.

Intremare. — V. *Convalescenţă*.

Intubaţiune. — V. *Crup*.

Inulină. — V. *Iarbă mare*, *Brustur*.

Invaginaţiune (lat. *in*, in, şi *vagina*, teacă). — Intrarea sau pătrunderea unei părţi de maţ în altă parte, întocmai ca un deget de mănuşă a cărui extremitate liberă s'a infundat spre baza lui (v. *Intestin*, *ocluziune intestinală*).

Inversiune (lat. *in*, in, şi *vertere*, a întoarce). — Se zice de organele cari nu-şi ocupă poziţiunea lor normală, cari nu sunt la locul lor obişnuit, ci sunt aşezate în sens opus (inima la dreapta, ficatul la stânga, splina la dreapta).

Iod (lat. *iodium*, grec. *iodes*, violet).— Iodul este un corp solid, de coloare cenuşie închisă, cu miros foarte caracteristic şi un gust iute. Se prezintă sub formă de lamele subţiri, frângăcioase, cu luciu metalic. Iodul se găseşte în apele de mare, în mai multe plante cari cresc pe ţărmul mărilor şi intră în compoziţiunea mai multor ape minerale. El se prepară din cenuşa plantelor marine, din cari se extrag, prin apă, sărurile solubile. După aceea se decantează, se evaporează şi se lasă să cristalizeze, apoi se tratează cu acid sulfuric concentrat, pentru a depărta bioxidul de sulf, se amestecă cu oxid de mangan şi în cele din urmă, se pune într'o retortă unde se distilează. Cristalele de iod se topesc la $+107^0$ şi fierb la $+175^0$. Iodul se volatilizează fără rezidiu, răspândind vapori violeţi. Se întrebuinţează foarte mult în mecină, într'o mulţime de forme şi de preparate. Iodul se dă pe dinăuntru în contra *scrofulelor*, iar pe dinafară lucrează ca iritant, rezolutiv şi revulziv. El nu se împacă cu amidonul, alcaloidele, alcalii şi carbonate alcaline, săruri metalice, cu tanin şi substanţele cari au tanin. Iodul se topeşte foarte puţin în apă şi foarte uşor în alcool. Dacă topim 10 gr. de iod în 120 gr. de alcool de 90^0 avem *tinctura de iod*, care se întrebuinţează foarte mult. Pe *dinăuntru* se dă iodul în doză de 1 până la 5 ctgr., sub formă de tinctură de iod, din care 15 picături cuprind 2 ctgr. de iod, sau sub formă de sirop de hrean iodat, de sirop iodo-tanic şi untură de peşte, cari cuprind fiecare cam un gram de iod la un litru şi prin urmare la o lingură vin cam 2 ctgr. Pe *dinafară* tinctura de iod se aplică pe piele în contra durerilor reumatice, în tusă, în contra nevralgiilor, a idartrozelor, artritelor cronice, a ghindurilor dela gât, etc. *Tinctura* de iod se aplică întotdeauna pe partea dureroasă şi cât se poate de aproape de organul bolnav. Preparatele iodipon, iodos Wassermann colloiode Dubois şi multe altele, se recomandă ca foarte bune. — *Otrăvirea* cu tinctură de iod are următoarele semne: dureri în stomac, vărsături gălbui sau albăstrui, dacă vr'o substanţă se găseşte în stomac, diaree, ameţeli. *Tratament*: se va face bolnavul să verse, i se va da amidon în apă de uruială, apă albuminoasă; contra durerii morfină.

Iodoform. — Medicament care lucrează ca anestezic, cicatrizant, dezinfectant, antisifilitic, antiscrofulos şi în contra guşii. Pe dinăuntru se dă sub formă de: praf 10—60 ctgr., perle de eter-iodoformat şi în injecţiuni sub piele. Pe dinafară se întrebuinţează sub formă de pulbere, de alifie, de tifon iodoformat, de colodiu iodoformat.

Iodol. — Insolubil în apă, puţin solubil în alcool cald, solubil în eter, acid acetic, uleiuri grase. Lucrează ca antiseptic. Se dă în doză de 10 până la 15 ctgr., maximum un gram. pe zi,

în pilule de câte 10 ctgr. Pe dinafară sub formă de praf, alifie, globule şi supozitoare.

Iodotirină. — V. *Tiroidă.*

Ioduri.—Sunt săruri cari rezultă prin combinaţiunea iodului cu alte corpuri. Cele mai întrebuinţate sunt: *Iodur de amidon.*—Sunt 2 varietăţi, insolubil şi solubil. Antiscrofulos. *Doză*: cel insolunil 1—5 gr., cel solubil 50 ctgr. până la 2 gr.—*Iodur de calciu.* In contra scrofulelor și ofticei. *Doză*: 50 ctgr. până la 1 gr.; extern: 20 ctgr. la 20 gr. vaselină. — *Iodur de fier.* Tonic, antiscrofulos. *Doză*: 10 ctgr. până la 1 gr., în pilule, sirop 20 gr. Extern: băi, injecţiuni, alifie 4 la 30. — *Iodur de fier şi de chinină.* In contra frigurilor, scrofulelor şi cloroanemiei. *Doză*: 10—50 ctgr. — *Iodur de plumb.* Astringent, antisudorific, antiscrofulos. *Doză*: 10—15 ctgr.; extern: alifie 4 la 30. — *Iodur de potasiu.* Antiscrofulos, antisifilitic, antireumatismal, antiastmatic, în contra arteriosclerozei, fondant rezolutiv. *Doză*: 50 ctgr. până la 10 gr., în capsule, dragee, perle de câte 10—15 ctgr.; sirop 50 ctgr. la lingură. Extern: alifie 4 la 30.—*Iodur de sodiu.* Lucrează ca iodurul de potasiu, dar fiind slab se poate da în doze mai mari.

Ipecacuana sau numai **Ipeca.**—Este rădăcina unei plante care creşte în Brazilia numită *Cephaelis* din fam. rubiaceelor. Principiul activ al ei este *emetina* sau *cefelina.* Este un *vomitiv* (care provoacă vărsături) mai dulce dar mai puţin sigur decât *emeticul* (vezi acest cuvânt), însă are avantajul că ea nu sdruncină corpul așa tare, nu moleşeşte și nu expune la leşin şi la sfârşeală ca acela. Ipeca este vomitivul cel mai bun pentru copii şi pentru femei, precum şi pentru adulţii slăbiţi. Se dă în indigestiuni (nemistuiri) pentru a deşerta stomacul, se mai dă şi când voim să curăţim pieptul de flegmă, uşurând expectoraţia la bolnavii atinși de bronchită. Pentru a provoca vărsături vom da ipeca în praf, sau în sirop. La copiii mici vom da 2—3 linguriţe de sirop până la etatea de 2 ani, 2—3 linguriţe de compot până la etatea de 6 ani, dând linguriţele sau lingurile la interval de câte 5 minute și dând apoi 1—2 pahare de apă călduţă pentru a înlesni vărsăturile. Dela etatea de 5 ani în sus vom adăuga şi praf de ipeca la sirop, 10—50 ctgr. după etate. La adult vom da praf: 1—1.50 gr., curată sau amestecată cu emetic 5—10 ctgr. Ipeca se mai dă şi în dizenterie.

Iperclorídrie, *hiperclorhidrie.* — Când în stomac se produce acid cloridric în cantitate prea mare se zice că este *iperclorídrie.*

Iperestezie, *hiperestezie* (dela grec. *hyper,* prea mare, şi *aisthesis,* simţire). Exagerarea senzibilităţii care se deosebește de *durere* prin aceea că ea nu se arată în mod spontan ca aceasta, ci numai prin atingere, frecare sau excitare a pielei, a unor mucoase sau a unor organe. Iperestezia se observă în boalele nervoase: isterie, nervoze, nevrite, în boalele măduvei spinării, în unele boale de piele (eczemă, etc.), în intoxicaţiuni.

Ipermetropie (dela grec. *hyper,* peste *metron,* măsură și *ops.* ochiu). — Se numeşte astfel o stare a ochiului în care razele de lumină, care vin dela un obiect, nu formează imaginea pe retină, cum ar trebui să fie normal, ci înapoia ei, după cum se vede pe figura alăturată. Se înţelege că un asemenea ochiu vede obiectele neclare şi cu cât sunt mai apropiate de el cu atât se văd mai rău. Ochiul se forţează mult să vadă lucrurile apropiate şi pentru acest motiv se produce uneori o mare oboseală a muschiului ciliar, dinăuntrul ochiului, o *astenopie acomodativă,* care dă bolnavului ameţeli, dureri de cap şi de ochi şi uneori chiar vărsături Astenopia acomodativă este complicaţia cea mai de temut a ipermetropiei, dar nu este singura; ochiul ipermetrop fiind silit să fixeze prea mult obiectele apropiate devine şaşiu, *strabic,* iată deci o altă complicaţie.— Ochii ipermetropi sunt mici, joacă cu

Fig. 220. — Ochiu ipermetrop
a = imaginea se formează înapoia retinei
b = după corecţia cu lentilă imaginea se formează pe retină.

uşurinţă în orbită şi sunt lucitori; de cele mai multe ori ei nu s'au desvoltat complet, ci au rămas mai mici decât trebuia să devină normal. Ipermetropii văd mai slab la apropiere. Singurul *tratament* este să dăm bolnavului ochelari cu lentile biconvexe. Ochelarii trebuesc luaţi după ce pacientul a fost examinat de un medic specialist, nu cumpăraţi la întâmplare. Ei trebuesc purtaţi toată vremea la lucru şi luaţi cât mai din vreme, ca să nu se producă complicaţiile amintite mai sus.

Ipertrofia prostatei. — V. *Prostată.*

Ipertrofie (dela grec. *hyper*, prea multă, şi *trophé*, nutriţiune). — Creşterea prea mare atât ca volum cât şi ca greutate a unui organ sau a unei părţi din organ (ficat, inimă, splină, etc.). Această boală atinge foarte des inima. *Ipertrofia inimii* constă în creşterea volumului şi greutăţii acestui organ şi în îngrăşarea pereţilor lui. *Cauzele* acestei boale sunt: sforţări mari şi repetate din partea bolnavului, palpitaţiunile produse de o boală cronică a inimii, o boală de plămâni (năduf, etc.) care împiedică circulaţia sângelui şi sileşte inima să lupte din greu pentru a împinge sângele, palpitaţiunile nervoase, abuzul de tutun, de alcoolice. *Semnele* ipertrofiei de inimă sunt: bătăi mai puternice, mai jos şi mai la stânga, pulsul este mai forte, opresiune sau apăsare în piept, dureri de cap, etc. Ipertrofia inimii nu este totdeauna gravă, nici incurabilă. Când este produsă de abuzuri n'avem decât să ne ferim de ele, să nu bem cafea, ceaiu şi alcoolice şi atunci se poate vindeca. Dacă este produsă de vreo boală de inimă, vom trata acea boală printr'un regim apropiat şi leacuri potrivite (v. *Cord*).

Ipnotic. — Medicament care aduce somnul când nu putem dormi.

Ipnotism, *hipnotism* (dela grec. *hypnos*, somn). — Dacă ne aşezăm în faţa unei persoane nervoase, impresionabilă şi îi ţinem deasupra ochilor, cam la o depărtare de 15 până la 20 de ctm. un obiect oarecare strălucitor, un globuleţ de aur, o cheie sau un briceguţ nou, spunându-i să-şi ţină privirea ţintuită asupra obiectului şi mintea încordată asupra ideii acelui obiect, după câteva minute acea persoană adoarme cu atât mai iute cu cât ea este mai nervoasă şi cu cât imaginaţiunea ei este mai uşor de isbit. Acest somn provocat în mod artificial se numeşte *ipnotism* şi el se seamănă mai mult cu somnul *lunaticilor* (somnambulismul) decât cu somnul obişnuit. Sub numele de *somnambulism* se înţelege starea acelor oameni cari în timpul somnului, dormind, săvârşesc diferite fapte cu cari de altfel sunt obişnuiţi: vorbesc, lucrează, umblă şi fac diferite mişcări despre cari nu-şi mai aduc aminte după ce se deşteaptă. Această stare nu este la drept vorbind o boală, ci un grad mai înalt al visurilor obişnuite, în cari cuvântul şi fapta urmează idea. Oamenii *ipnotisaţi* întocmai ca şi oamenii lunatici sunt în stare să răspundă la întebările ce li se pun, să se mişte, să umble, etc., când primesc porunca *aceluia* şi numai a aceluia care i-a adormit. Ipnotismul este dar un somnambulism artificial, sau mai bine zis provocat.— Să vedem acum cari sunt *arătările*, sau *manifestaţiunile* ipnotismului. Fenomenele cari caracterizează ipnotismul sunt afară de somn, diferite turburări ale mişcării, ale simţirii şi ale facultăţilor intelectuale. Operatorul câştigă asupra celui ipnotisat o influenţă, o putere aşa de mare încât îi înlocueşte voinţa lui prin a sa în timpul somnului artificial, aşa că n'are decât să-i dea o poruncă pentru ca el s'o îndeplinească. Putinţa de a face pe adormit să gândească, să vorbească şi să lucreze după voia adormitorului, se numeşte *sugestiune*. Cel dintâiu şi cel mai des fenomen ipnotic este *catalepsia*, un fel de turburare a mişcării care constă în aceea că mâna sau piciorul, dacă se ridică încet, rămân în poziţiunea ce le-am dat şi că după câteva secunde se înţepenesc şi stau în aceeaşi poziţie, oricât de supărătoare ar fi ea în timpul de deşteptăciune, fără ca persoana adormită să simtă cea mai mică oboseală şi pentru un timp foarte lung. Această stare se numeşte *catalepsie ipnotică* spre a se deosebi de catelepsia care se arată în alte împrejurări. Turburările *simţirii* sunt tot aşa de însemnate. Mai întâiu avem *nesimţirea* durerii întinsă peste tot corpul sau mărginită numai la un

membru, nesimţire mai mult sau mai puţin desăvârşită după persoane şi de care s'au încercat să profite chirurgii în operaţii, dar fără să reuşească pe deplin. De cele mai multe ori avem o mărire sau o *exaltaţie a simţurilor*, sau numai a unui simţ. Simţirea căldurii sau frigului este aşa de desvoltată încât, dacă apropiem mâna de spatele persoanei ipnotizate, ea se apleacă înainte şi se plânge de căldura pe care o simte; tot astfel se întâmplă şi cu un lucru rece pus la aceeaşi depărtare. Auzul este aşa de mărit încât vorba şi sgomotul trăsurilor le face rău celor ipnotisaţi; bătăile ceasornicului le aud la o distanţă de 8—10 metri. Mirosul câştigă o fineţă şi o putere aşa de mare ca la dobitoacele cele mai bine dotate cu acest simţ. Cele mai ciudate fenomene însă sunt în legătură cu *mărirea sau exaltaţia simţului muscular*, simţ prin ajutorul căruia toate mişcările noastre voluntare sunt măsurate şi care fiind exaltat, poate de multe ori să înlocuiască vederea. S'au văzut persoane cari scrieau foarte corect punându-li-se o carte groasă între faţă şi hârtia de scris, unele puneau aţa în ac fiind tot în aceeaşi poziţiune, mergeau dintr'o odaie în alta cu ochi legaţi, toate acestea fără nici o altă călăuză decât numai rezistenţa aerului şi preciziunea mişcărilor călăuzite prin simţul muscular. Trebue de altfel să admitem că memoria de loc, sau mai bine zis obişnuinţa, contribuie în mare parte la această preciziune a mişcărilor, cari nu au devenit până la un punct oarecare automatice: aşa pianistul cântă noaptea fără să facă greşeli tot aşa îşi fac şi lunaticii plimbările lor de noapte. Toate aceste fenomene nu se arată în aceeaşi măsură la toate persoanele; multe sunt cu totul refractare la somnul provocat, nu pot fi adormite, copiii şi persoanele tinere şi mai cu seamă femeile nervoase sunt cu deosebire predispune la ipnotism. In total sunt 15 până 18 persoane dintr'o sută cari se pot adormi, de unde se poate conchide că trebue să existe o predispoziţie specială a sistemului nervos, o impresionabilitate particulară a creerului, stare pe care ipnotismul o măreşte în aşa măsură în cât ideia sugerată creerului se impune cu o forţă mai mult sau mai puţin mare şi determină actul corespunzător *fără participarea voinţii*. Multe fenomene ale ipnotismului nu se pot explica. Ştim cum să le provocăm, dar nu cunoaştem cauza intimă a lor. Astfel se ştie foarte puţin despre natura relaţiilor cari se stabilesc între adormitor şi adormit, despre motivul care face ca voinţa unuia să fie nimicită prin aceea a celuilalt, dar este foarte sigur că trebue să-l căutăm într'o stare particulară a creerului şi prin urmare o cunoştinţă exactă a anatomiei şi a funcţiunilor acestui organ, în stare normală, este neapărat trebuincioasă celui care îşi propune o explicare. Nu trebue să dăm crezământ şarlatanilor cari îşi dau părerile lor fără nici o bază ştiinţifică.—Pentru a termina vom vorbi în câteva cuvinte despre *aplicaţiunile medicale* ale ipnotismului. Nesimţirea la durere pe care o provoacă ipnotismul a făcut pe mulţi să spere că ar putea înlocui cloroformul în săvârşirea operaţiunilor chirurgicale, dar puţinele rezultate fericite, în faţa numeroaselor nesuccese, au făcut ca să se renunţe la acest mijloc, ceeace de altmintrelea se explică prin numărul relativ mic al persoanelor cari se pot adormi. Aplicaţiunea ipnotismului la boalele nervoase, a durerilor nevralgice sau reumatismale, trebue deasemenea privită cu rezerve. Ipnotismul domoleşte un acces prin somnul ce-l procură, dar foarte rar se întâmplă să aducă o vindecare durabilă asupra unui temperament nervos; el lucrează întocmai ca o emoţiune morală, vie, izbind mai cu seamă imaginaţia. Efectele lui sunt repezi şi trecătoare. Nu trebue să se piardă din vedere că somnambulismul provocat îşi are primejdiile lui fizice şi morale: el lasă în urma lui o oboseală generală şi o excitaţiune cerebrală cari nu sunt fără inconveniente morale, căci ele duc câteodată pe cei adormiţi la mărturisiri cu totul intime ceeace nu e convenabil a le provoca. Dacă el este provocat de persoane cinstite şi de bună credinţă, lucrul nu este grav, în caz contrar lucrul poate deveni foarte serios. Ipnotismul, desbrăcat de prejudecăţile populare susţinute cu în-

grijire de şarlatani, este o chestiune foarte interesantă şi vrednică de a atrage atenţiunea, dar mai trebuesc făcute cercetări ştiinţifice, pentru ca să i-se dea o explicare satisfăcătoare şi pentru ca el să fie primit între mijloacele proprii de a vindeca.

Ipocloridrie, *hipoclorhidrie*. — Când în stomac se produce acid cloridric în cantitate prea mică se zice că este *ipocloridrie*.

Ipocondrie, *hipocondrie* (dela grec. *hypo*, sub, şi *chondrós*, cartilaj, sgârciu). Ipocondria în formele ei cele mai grave este o nălucire, adecă un fel de *nebunie* produsă prin anemie cerebrală şi atunci se confundă cu *melancolia*; nebunii ipocondriaci sunt întotdeauna atinşi de leziuni serioase, cari fac să se considere atunci ipocondria ca un semn, sau un simptom al unei boale de creeri hotărîte (melancolie sau lipemanie, paralizie generală, etc.). Noi nu ne vom ocupa de aceşti nebuni, ci numai de ipocondriacii nevropaţi, adecă de cei ce sufăr de nervi şi cari nu fac altceva decât îşi măresc, îşi exagerează suferinţele reale pe cari le încearcă. — Bărbaţii sunt mai mult supuşi decât femeile la această boală. Ipocondria se arată mai cu seamă la vârsta de 30—40 de ani, la oamenii din societate, la cei cari au suferit moraliceşte, la cei cari sunt atinşi de boale de ficat, de inimă, de boale ale organelor urinare şi genitale, etc. Ipocondriacii sunt întotdeauna îngrijaţi şi neliniştiţi, ei se observă cu băgare de seamă, îşi studiază cu deamănuntul organele şi funcţiunile lor. Pentru ei orice lucru este o pricină de turburare şi de nelinişte. Indată ce simţesc ceva nou în corpul lor, indată ce li se deşteaptă atenţiunea prin cetirea unei cărţi de medicină, sau a unui articol de ziar, ei se cred atinşi de acea boală despre care au cetit şi caută cu atenţiune dacă au toate semnele acelei boale şi în curând se conving că le au. De altfel o ocupaţiune grabnică sau o influenţă morală neprevăzută îi distrage cu înleznire şi face că înceteze starea anormală în care trăesc de obiceiu, apoi, îndată ce cad pe gânduri, revin la aceeaşi stare. In general fizionomia lor este mai mult sau mai puţin turburată, au un aer nenorocit şi preocupat, uneori au aparenţa unei sănătăţi perfecte şi cu toate acestea ei se plâng necontenit. Dacă-i examinăm nu găsim nici o leziune organică, toate organele sunt sănătoase. Ipocondria nu este mortală, dară chinueşte viaţa celor ce sunt atinşi de ea, cari mereu se plâng de dureri de stomac, de spasme de bătăi de inimă (palpitaţiuni), de bătăi de pântece şi de svâcnituri în cap, de ameţeli, de sfârşeli, de furnicături prin diferite părţi ale corpului şi de alte multe suferinţe. — *Tratament.* Ipocondria fiind o boală nervoasă, care se iveşte la oamenii nervoşii iritabili (supărăcioşi), sleiţi prin lucru prea mult cu mintea, prin supărări şi griji mari şi multe, tratamentul ei nu trebue să constee în medicamente multe, el fiind mai mult un tratament moral. Trebue mai întâi ca doctorul să inspire bolnavului o încredere oarbă, ca el să-i impuie o regulă de traiu potrivit cu boala lui, să-i prescrie exerciţii şi distracţii: plimbări dese în aer liber, călărie, plimbări cu trăsura, călătoriile cu drumul de fier, călătorii repezi şi cu dislocări dese, cari să-l distreze în continuu prin varietatea tablourilor ce i-se înfăţişează, nelăsându-i timp să stea pe gânduri. Dacă nu poate face călătorii să-i recomande ocupaţie continuă, să lucreze, să citească, să scrie, în fine să fie veşnic ocupat, căci leneşii sunt cei ce sufăr mai mult de ipocondrie. Idroterapia este foarte bună sub toate formele ei, cu deosebire duşuri reci în fiecare dimineaţă şi pe toată suprafaţa corpului. Medicamente se vor da cât de puţine, din când în când câte un calmant pentru dureri, câte o curăţenie pentru ca stomacul să funcţioneze regulat, hrană bună, mesele regulate la ore fixe, şi atâta tot. — La *ţară* ipocondria se numeşte *căpiala, nălucire* şi *năuceală*, iar cel atins de această boală oftează, se usucă pe picioare, are frică şi nu poate eşi noaptea din casă; i se pare că-l strigă morţii, i se arată întrupaţi cerând să li se caute de cele religioase, să li se facă pomeni.

Ipocondru, *hipocondru* (gr. *hypo*, sub, şi *chóndros*, cartilaj, sgârciu).—Regiunea pântecelui aşezată sub coaste, deoparte şi cealaltă a epigastrului (lingurelei). In ipocondrul drept se află

ficatul, iar în acel stâng partea cea largă a stomacului, splina şi îndoitura maţului gros sau a colonului (v. *Abdomen*).

Ipodermic, *hipodermic* (dela grec. *hypo*, sub, şi *derma*, piele). — Metoda injecţiunilor ipodermice, sau *subcutanate* constă în întroducerea sub piele prin ajutorul unei siringi a unei soluţiuni active, cum ar fi o soluţiune de morfină, de cafeină, etc. Se mai pot injecta şi altfel de soluţiuni sau lichide microbicide (omorîtoare de microbi: ser antidifteric, ser antistreptococic, etc.) sau un lichid reconstituant (ser artificial), cari se fac cu siringa Record, iar acestea din urmă cu un aparat special cu care se pot injecta 500 gr. până la 1 litru odată. Injecţiunile se pot face la pântece, la piept, la coapse, braţ, etc.

Ipogastru, *hipogastru* (dela grec. *hypo*, sub, şi *gastér*, stomac). — Partea de jos a pântecelui, unde se află beşica.

Ipopion, *hipopion* (dela grec, *hypo*, sub, şi *pyon*, puroiu). — Colecţiune sau adunare de materie asemănătoare cu puroiul, în camera de dinainte a ochiului (v. *Ochiu*).

Irean. — V. *Hrean.*

Iridectomie (dela grec. *iris*, şi *ektomé*, tăierea unei părţi din ceva). — Această operaţie constă în a tăia o parte din iris, pentru a face o pupilă artificială, prin care să pătrundă razele de lumină în fundul ochiului, pentru a vindeca un *glaucom*, sau pentru a înlezni *extracţia cataractei*, adecă scoaterea perdelei (v. *Cataractă*).

Irigaţiune (dela lat. *irrigare*, a stropi, a uda). — Un mijloc de vindecare care constă în a face să curgă pe o parte rănită, pe o rană, ori a întroduce într'o cavitate naturală apă rece sau un lichid medicamentos. Irigaţiunea poate să dureze câtva timp, să fie intermitentă sau să fie continuă şi se face cu ajutorul unui sifon sau a unui aparat special (al lui Duplay, etc.) sau cu un irigator. Se recomandă irigaţiunile continue în emoragii, în fracturi complicate de plăgi, în plăgi prin smulgere, în boalele de mitră, etc., iar cele intermitente în boalele de ochiu, de nas, de urechie, de gât, de beşică, etc.

Irigator (dela lat. *irrigare*, a uda, a stropi). — Instrument cu ajutorul căruia se aruncă apa, sau un lichid medicamentos în nas, în gură, sau în vagin, ori în rect (şezut), lichide cari servesc pentru a face spălătură în acele părţi, sau clizmă. Irigatorul, ori care ar fi întrebuinţarea lui, trebue ţinut în stare de curăţenie foarte mare şi la adăpost de praf şi de murdărie. El este făcut dintr'un vas de sticlă sau de metal smălţuit, care se termină jos cu un tub de care se prinde un maţ de cauciuc. La capătul liber al acestui maţ se pune o canulă sau un tub mic.

Iris. — V. *Ochiu.*

Irită. — V. *Ochiu.*

Iritante, Iritaţie (dela lat. *iritatio*, întărâtare). — Starea de *iritaţie* a unui organ este un început de *inflamaţie* sau de aprindere a lui.

Când un organ este iritat, fie vorba de piele, de ochi, etc. este dureros, roşu, cald şi uneori umflat, prin îngrămădire de sânge în el. Deosebirea dar între iritaţie şi inflamaţie este numai că în aceasta semnele mai sus înşirate sunt mai pronunţate, sunt în grad mai mare şi se însoţesc de febră şi de alte simptome generale. — Se numesc *iritante* medicamentele cari fac ca o parte a corpului să fie pentru moment mai simţitoare şi mai roşie decât în starea obişnuită, fără însă ca ele să producă inflamaţie. Iritantele se confundă adeseori cu *excitantele*; un medicament care nu este decât *excitant* pentru un om, sau un organ, devine *iritant* (supărător) pentru un alt om sau pentru un alt organ. Deosebirea de lucrare atârnă şi dela durata contactului acelui medicament cu corpul; astfel amoniacul, dacă este numai plimbat pe sub nasul unui bolnav, este excitant prin vaporii lui, dacă este ţinut aproape sub nas şi nemişcat, vaporii lui vor produce la început iritaţie, iar mai la urmă inflamaţie. Tot astfel şi electricitatea: aplicată cu prudenţă produce o excitaţie folositoare, iar aplicată mai mult decât trebue o iritaţie. — Iritantele din punct de vedere *medical* sunt bune şi trebuincioase. Colirul cu sulfat de zinc este foarte bun în inflamaţiile simple de ochi, nitratul de argint în conjunctivita granuloasă, sau în amigdalite, ori angine, precum şi insuflaţiunile cu tanin, sau cu piatră acră,

sunt bune, căci produc o iritație artificială care înlocuiește o inflamație. Tot așa când ungem o încheietură dureroasă și inflamată cu tinctură de iod, sau când punem pe piept un muștar în cazurile de bronchită, etc. se provoacă o iritațiune vindecătoare. Din punctul de vedere *igienic*, iritantele trebuesc ocolite, fiindcă ele prin aplicare mai îndelungată și repetată pot produce inflamațiunea organelor asupra cărora se aplică; astfel sunt: condimentele iuți, luate în măsură mare (piper, muștar, ardeiu, usturoiu, etc.), precum și băuturile tari și alcoolice cu timpul irită și inflamează stomacul și mațele, producând gastrită și enterită. Tutunul irită gâtul și plămânii, dând aștere la laringită (răgușeală) și bronchită; unsorile, pomadele, cold-cremurile, cari nu sunt proaspete, precum și unele pudre făcute cu substanțe saline sau metalice, irită și cu timpul inflamează pielea dând naștere la diferite boale.

Iritare *de nervi*. — V. *Agasare*.

Isacen (fabrica elvețiană Roche). — Este un praf alb, cristalin, inodor și insipid. Nu se disolvă în apă. Lucrează asupra colonului și este indicat în constipații acute și cronice mai ales la copii, femei însărcinate și la suferinzii de rinichi. Nu produce colici, nu are nici o contraindicație. E pus în comerț sub formă de granule; se dă 1—6 granule după caz (1—3 granule pentru copii).

Iscurie (dela grec. *ischein*, a opri, a reține, și *uron*, ud). — Greutatea sau neputința de a urina, oprirea udului, sau retențiunea urinii (vezi *Urină*).

Ismă, *ismă bună*, *ismă de leac*, *mentă*, *mintă piperigă* (*Mentha piperita*. fam. labiatelor). — Plantă erbacee, originară din apusul Europei și din America de nord, care se cultivă mult prin grădini și se adună în lunile Iulie și August, iar vârfurile înflorite cu frunze cu tot, se usucă repede la umbră și se păstrează în saci de pânză. Din vârfurile înflorite și din flori se scoate prin distilațiune o *esență* cu miros aromatic, cu gust arzător, puțin solubilă în apă și caustică în stare curată. Esența de mentă conține *mentol*, în proporțiune de 37—72 la 100, eteruri metilice, mentonă. Menta stimulează stomacul, ajută mistuirea, alungă gazele intestinale, grăbește circulația sângelui; ea se întrebuințează ca stomachic, stimulent general, în contra spasmelor. Se dă sub formă de ceaiu (infuziune) din 10 la 1000, idrolat 20—100 gr., alcoolat 2—10 gr., spirt, uleiu volatil 2—10 picături, sirop 20—100 gr., pastile după voie. — La *țară* isma se întrebuințează foarte mult. Se pune ismă proaspătă în sticle cu rachiu, pe care îl colorează în verde, constituind vestitul *rachiu de ismă*, care se bea în contra durerilor de stomac, de mațe (colici). Pentru colicele infantile (*mătricea* la copii) se dă ceaiul de ismă, iar dacă durerile sunt prea mari se pune pe pântece câte o cataplazmă caldă făcută cu ismă și leuștean. Ceaiul se dă și pentru urdinare simplă și urdinare cu sânge. Pentru durere de dinți se țin în gură rădăcină de ismă pisată cu rachiu. Pentru ciumurleală, cu greață, se freacă pe corp cu ismă pisată și oțet, punându-se apoi la lingurea. Pentru orbalț se unge cu miere și se presară cu praf de frunză de mentă uscată.

Isop (*Hyssopus officinalis*, fam. labiatelor). — Arbust frumos, odorant, originar din regiunea mediteraniană și din Asia centrală, care se cultivă adeseori ca plantă ornamentală. In medicină se întrebuințează vârfurile înflorite, sub formă de ceaiu (infuziune), 5—10 gr. la 1 litru de apă, în tusă învechită (bronchită cronică) și în astmă. Se mai dă ca sudorific în reumatism și la începutul febrelor eruptive (pojar, scarlatină, etc.) pentru ca să iese bine. Isopul mai ușurează mistuirea (stomachic) și dă afară gazurile intestinale (carminativ). El mai lucrează și ca aromatic, antispasmodic, emenagog și stimulent. — La *țară* babele îl dau sub formă de ceaiu în tusă și în alte boale de plămâni.

Istericale. — V. *Atac* (de nervi).

Isterie, *histerie* (gr. *hystera*, mitra), *atac de nervi*, *istericale*. — Isteria este o boală nervoasă, din marea clasă a *nevrozelor*, care se vede de obiceiu la femei și foarte rar la bărbați. Cei predispuși la isterie încă din copilărie se deosebesc prin aceea că sunt foarte impresionabili, au dureri dese de cap,

bătăi de inimă (palpitaţiuni), sufocaţiuni şi un apetit foarte ciudat. Caracterul istericilor constă în: exagerare, minciună, dorinţă neclintită de a ocupa publicul cu persoana lor, făţărnicie, turburări neurastenice.— *Cauzele* isteriei sunt: anemia, ereditatea, emoţiunile morale vii, supărările, otrăvirile prin alcool, plumb, mercur, boale infecţioase (frigurile palustre, pneumonia, reumatismul), boalele de mitră, sarcina. — *Semnele*: In isteria *convulsivă*, slabă, sau *mica isterie*, avem în primul rând, *atacul isteric*, care este precedat de căscături, de indispoziţie, de plâns sau de râs fără motiv. Atacul se anunţă prin *aură*, care este un fel de înştiinţare ce constă într'o *durere* ce pleacă dela un *ovar* (*ovarie*), adecă din partea dreaptă sau stângă a jumătăţii de jos a pântecelui. Durerea se urcă la lingurea şi de aci pe piept în sus până la gât ca un *nod*, care te strânge de gât şi te îneacă, însoţindu-se de turburări ale vederii şi auzului. Atunci începe atacul: *căderea* corpului, care nu se face pe jos sau pe loc ca în epilepsie, ci pe un pat, o canapea sau un scaun, căci bolnavul are timp de a-şi alege locul unde cade, *vociferaţiuni* şi congestiunea feţei, *mişcări convulsive* foarte mari (svârcoliri, strâmbături, îndoituri, mişcări din şolduri, închinăciuni) precedate câte odată de spasme sau contracturi, *pierdere a cunoştinţii*, mai mult sau mai puţin completă. După câtva timp, care variază dela câteva minute până la câteva ceasuri, după cum atacul este unic sau se succed mai multe atacuri, urmează odihna, faţa exprimă frică sau mânie, apoi bolnavul plânge din adânc, urinează. Isteria *convulsivă*, *forte*, sau *marea isterie*, ori isteria aşa zisă *epileptiformă*. Aci avem întâi *aura* descrisă la forma precedentă, apoi o fază *epileptiformă* de 3 până la 4 minute, cu contracturi, convulziuni urmate de o stare de moleşeală, o fază de *contorsiuni*, suciturі, (svârlcoliri, schimonosituri), corpul luând diferite poziţiuni anormale, în formă de arc de cerc în care femeia fiind cu faţa în sus se sprijineşte numai pe cap şi pe picioare, etc., o fază de *atitudini pasionale* sub influenţa diferitelor halucinaţiuni (năluciri) şi în fine o fază de *viziuni înspăimântătoare*, în cari bolnava vede animale periculoase (şerpi, etc.). Bolnavul poate să cadă în *sincopă* (leşin), în *letargie*, sau în *catalepsie*. Această formă poate să dureze mai multe săptămâni, în cari atacurile se repetă la intervale mai mult sau mai puţin apropiate. Este cu mult mai rară decât forma precedentă.— Isteria *neconvulsivă* are foarte multe forme pe cari le vom descrie pe scurt. Forma *paralitică* este caracterizată prin aceea că *paralizia* apare în mod spontan, sau în urma unui atac convulsiv, de odată sau gradat şi atinge o jumătate de corp, stânga sau dreapta sau jumătatea de jos, lăsând de obiceiu faţa neatinsă. Uneori paralizia se localizează numai la un membru (braţ). Această paralizie fiind provocată printr'o emoţie sau o lovitură, dispare după câtva timp pentru a se ivi din nou în unele cazuri. Forma *anestezică* este caracterizată prin nesimţire (insensibilitate) la pipăit, durere, sau la căldură, care poate fi totală cu paliditatea şi răcirea pielei şi cu *parezii*. Forma *iperestezică* se distinge prin dureri foarte variabile, junghiuri prin cap, dureri pe şira spinării, migrenă, nevralgii intercostale, angină de piept. La unii bolnavi sunt *zone* sau *plăci isterogene*, în cari sensibilitatea este foarte mare şi mai creşte încă la începutul atacurilor. In forma *afonică* sau *afazică* bolnavul îşi pierde pentru un timp oarecare vocea. Forma cu *tremurături* constă în aceea că bolnavul este cuprins de tremurături generalizate sau parţiale, adecă într'o jumătate de corp sau numai într'un membru, cari tremurături sunt foarte variabile ca intensitate şi ca ritm. In forma cu *contracturi* avem într'un muşchiu, sau într'un membru, sau într'o jumătate a corpului (dreaptă, stângă, sau inferioară) nişte contracţiuni permanente şi dureroase. Aceste contracţiuni pot de altfel să apară şi să dispară în mod brusc. Contractura muşchilor gâtului dă *torticolis*, acea a ochiului *strabism*. Forma cu *turburări de nutriţiune* este caracterizată prin căderea părului, a unghiilor, prin vânătăi, sudori de sânge, învineţirea mâinilor şi umflarea lor, precum şi a braţelor, a picioarelor, atrofia (secarea)

muşchilor. In fine mai sunt formele aşa zise *viscerale*, în cari turburările pot să fie localizate în aparatul *respirator* (tusă, scuipare de sânge, înecăciune, căscături, sughiţuri, etc.). In aparatul *digestiv* (schimbarea, sau perversiunea gustului, vărsături alimentare, sau de sânge, constipaţie, gazuri intestinale, lipsă de poftă de mâncare, dureri de stomac), în aparatul *urinar* (urinare prea multă, oprirea udului), în organele *simţurilor* (micşorarea sau pierderea vederii, vedere scurtă, sau miopie, strabism, necunoaşterea colorilor, turburări ale auzului, ale gustului), în organele *materne* (dureri de sânuri, oprirea regulelor sau dureri în timpul lor). — *Tratamentul general*: Copiilor neastâmpăraţi, nervoşi şi cu inteligenţă ciudată, predispuşi la isterie, li se va întări corpul prin exerciţii, gimnastică, idroterapie, şedere la ţară; vor fi opriţi să meargă la spectacole, la teatre, nici nu vor ceti cărţi înspăimântătoare sau de amor pasionat, pentru ca să nu li se excite simţurile şi imaginaţiunea. Mai târziu copiii se vor da în internate pentru ca să-şi primească instrucţiunea *în comun*, deşi aceasta are şi inconveniente. La fetele tinere, în momentul când le va veni menstruaţia, se vor lua oarecari precauţiuni, iar ajungând la etatea de 18 ani să se mărite dacă sunt numai predispuse la isterie, dacă însă au prezentat deja atacuri, atunci căsătoria se va amâna până când vor fi vindecate. Bărbaţii isterici nu se vor căsători, căci le-ar produce mari turburări. Se va evita şederea pe malul mării, precum şi băile de mare. Tratamentul *psihic* constă în a depărta bolnavul de locul unde s'a înbolnăvit, adecă se va *izola* şi în deosebi de persoanele isterice. Se va evita spaima, emoţiunile, se va încredinţa bolnavul de vindecarea boalei lui şi de eficacitatea mijloacelor întrebuinţate pentru a-l vindeca. Tratamentul *extern* va consta în electroterapie (electricitate statică), idroterapie sub formă de duşuri reci de 12—18⁰ de o durată de 20—40 secunde şi terminând printr'o aruncătură de apă caldă asupra picioarelor şi o fricţiune energică. Dacă bolnavul este prea sensibil se vor face duşuri scoţiene, afuziuni, cearşeaf ud şi jumătăţi de băi, fără să li se se lovească zonele isterogene. Tratamentul *simptomatic* constă în a da *antinervine* (valerianat de amoniac, bromure alcaline şi de camfor), *antispazmodice* (muşeţel, camfor, cloroform, eter, mosc, exalgină, fenacetină, etc.), *ipnotice* (opiu, morfină), *electroterapie*, *metaloterapie*, *ipnotism* la mare nevoie. Tratamentul *atacului*: se va aşeza bolnavul pe o saltea pusă jos, se va stropi faţă cu apă rece, i-se va da să bea mult, se vor face inhalaţiuni cu eter.

Isterectomie (gr. *hystéra*, mitră, şi *ektomè*, exciziune, tăiere).—V. *Mitră*. (*Cancerul mitrei*).

Istoveală, *istovire*. — V. oboseală.

Izolare. — Măsură ce se ia în cazurile de boale *molipsitoare* şi prin care se despărţesc oamenii sănătoşi de cei bolnavi pentru ca ei să nu se îmbolnăvească. Izolarea se mai face şi în alte împrejurări, atunci când tratarea unui bolnav nu se poate face stând într'un loc cu mai mulţi inşi. — Pentru a preveni *o epidemie* cel mai bun mijloc este *izolarea*, căci ea împiedecă propagarea sau întinderea boalei, oprind circulaţiunea *microbilor* dela bolnav la cei sănătoşi. In spitale izolarea se face mai cu înleznire în pavilioane speciale.

J

Jaborandi (*Policarpus pinnatus*, fam. rutaceelor). — Arbust care creşte în Brazilia. In medicină se întrebuinţează foile şi tulpina Principiul activ se numeşte *pilocarpină*. Lucrează ca sudorific şi sialogog, adecă produce multă sudoare şi salivaţie (bale). Se dă sub formă de: extract alcoolic 25—75 centigrame, extract apos 50 ctgr. până la 1 gr. 25 ctgr., extract fluid 60 ctgr. până la 6 grame, sirop 1—4 linguri pe zi, infuziune din 2—4 gr. la 200 tinctură (1 gr. la 5) 5—15 grame.— *Pilocarpină*. Foarte toxică. Puternic sudorific şi sialogog, miotic. Se dă 5 mgr. până la 3 ctgr. pe zi în injecţiuni

pe sub piele. In boalele de ochi se dă sub formă de colir (pilocarpină 10 ctgr., apă distilată 10 gr.; câte 2—3 picături în ochi de 2—3 ori pe zi în glaucom). In căderea părului se dă sub formă de spălături (pilocarpină 50 ctgr., tinctură de Colonia 200 gr.), sau de alifie (cloridrat de pilocarpină 2 gr., cloridrat de chinină 4 gr., sulf precipitat 10 gr., balsam peruvian 20 gr., măduvă de bou 80 gr.). *Otrăvirea* cu *jaborandi* sau cu *pilocarpină* are ca semne: micşorarea pupilelor, salivaţie mare (bale multe), sudoare foarte multă, vărsături, oboseală, moleşeală. *Tratamentul*: injecţiune sub piele cu un miligram de sulfat de atropină, care opreşte îndată toate simptomele, sau 1,50 gr., de tinctură de beladonă, dată prin gură, vindecă tot aşa de iute, apoi tanin, apă albuminoasă, emetic, etc.

Jâgăraiu. — V. *Piroză*.

Jalapa. — Se numeşte astfel rădăcina plantei *exogonium jalapa*, din fam. convolvulaceelor, care creşte în Mexico. Rădăcina de jalapa are ca principiu activ o rezină (*convolvulină* şi *jalapină*), care lucrează ca purgativ drastic, producând câte odată greaţă, vărsături şi dureri prin intestine, din care cauză nu se dă în inflamaţiunile de stomac şi de intestine şi rar la copii. Se dă sub formă de: pişcoturi (având fiecare 10 centigrame) extract 25 centigrame până la 1 gram, infuziune din 5 la 100, praf 1—4 gr., rezină 20—50 centigrame, tinctură de jalapa compusă sau *rachiu nemţesc* 5—30 gr.

Jale, *jaleş, salbie, sălvie de grădină* (*Salvia officinalis*, fam. labiatelor).— Plantă odorantă originară din sudul Europei, care se cultivă adeseori prin grădini. In medicină se întrebuinţează vârfurile înflorite, cari lucrează ca stimulent tonic. Se dă sub formă de ceaiu (infuziune), 5 la 1000, infuziune concentrată din 50 la 1000. — La *ţară* se clătesc în gură cu decoct pentru studeniţă, se fac scăldători la copiii slăbiţi, iar pe gâlci la gât şi în alte locuri se pune jale pisată şi amestecată cu unt.

Fig. 221.—Salvie de grădină

Jaretiere, *calţavete*. — Pentru ca ciorapii să nu cadă este obiceiul ca să se lege cu aţă, şiret, panglică sau cu aşa numitele *calţavete* ori pe franţuzeşte *jaretiere*. Legătura făcută deasupra pulpei, sau a genunchiului, pentru a ţine ciorapii, are marele cusur de a strânge carnea şi vinele, împiedecând astfel circulaţiunea sângelui prin vine, cari se umflă şi cu timpul formează boala cunoscută sub numele de *varice*. Pentru a înlătura această boală trebue ca legătura, sau calţaveta, să fie făcută dintr'un ţăsut mlădios şi elastic, să nu aibă cataramă şi să nu strângă tare piciorul. Mai bine să se înlocuiască acestea cu aşa zisele *jartele*, cari sunt nişte fâşii elastice, cari se fixează pe deoparte de corset prin pense, iar pe altă parte de ciorapi. La bărbaţi se fixează în sus de încingătoarea pantalonilor.

Jitia. — Comună în judeţul Râmnicu-Sărat, la o depărtare de 43 chilometri de oraşul Râmnicu Sărat. Se găseşte un izvor cu apă cloro-sodică-sulfurată, conţinând: bromur de magneziu şi clorur de sodiu, etc. Apele nu sunt captate şi nu sunt întrebuinţate.

Jneapăn. — V. *Ienupăr*.

Jolne. — V. *Ganglion* şi *Scrofulă*.

Jucării primejdioase. — Este obiceiul ca copiilor să li se dea tot felul de jucării, dintre cari multe, mai cu seamă cele mai eftine, sunt văpsite cu colori de anilină, cari cuprind o bună câtime de acid arsenios (şoricioaică). Pentru aceasta nu trebue să lăsăm ca copiii să-şi sugă jucăriile, iar după ce s'au jucat cu ele să-i spălăm, sau să-i punem să-şi spele mânile mai ales înainte de a mânca.

Jucăriile cele mai bune sunt cele de gumă sau de cauciuc, cari nu pot să rănească pe copii cari s'ar lovi din greşeală şi se pot spăla cu uşurinţă, fie cu apă şi săpun, fie cu alcool.

Julep (lat *julapium, julepus*). — Este o băutură, sau poţiune, care are însuşiri îndulcitoare, domolitoare, potolitoare, care se face cu un sirop oarecare disolvat în apă simplă într'o apă de flori, sau într'un ceaiu (infuziune) de plante emoliente (cari înmoaie) sau într'o emulsiune (un fel de lapte, cum ar fi cel de migdale, de cânepă, etc.).

Julepurile se iau seara la culcare și se beau dintr'odată, sau pe încetul ca un ceaiu rusesc. Cele mai întrebuințate julepuri sunt: julep *calmant*, făcut din: apă de teiu 120 gr., sirop de flori de portocale 20 gr., sirop de opiu 10 gr.; — julep *gumos*: apă obicinuită 100 gr., apă de flori de portocale 10 gr., gumă arabică pulverizată 10 gr., sirop de gumă 30 gr.; — julep *pectoral* sau de piept: ceaiu de specii pectorale 100 gr., gumă arabică 2 gr., sirop de mac alb 30 gr.; — julep *răcoritor*: apă de cireșe negre 250 gr., sirop de smeură 30 gr., acid tartric 2 grame.

Julitură. — V. *Excoriațiune* și *Intertrigo*.

Juneță, *junie*. — V. *Adolescență* și *Pubertate*.

Junghiu, *durere de piept*. — Prin cuvântul *junghiu* se înțelege o durere localizată într'un punct oarecare a pieptului. De obiceiu durerea se află într'un spațiu intercostal, într'un punct sau în mai multe puncte. Durerea nu este la fel de mare, uneori abia se simte, alteori este foarte mare, câte odată este de nesuferit, încât omul abia își poate trage sufletul. Ea este întotdeauna mărită prin mișcare, printr'o respirație adâncă, prin tusă și mai ales prin pipăire. In cazurile cele mai ușoare junghiul este fără febră și fără tusă. In aceste cazuri avem o *pleurodinie*, sau *nevralgie intercostală*, adecă o durere a nervilor celor mici cari șerpuiesc printre coaste, produsă de obiceiu prin răceală și umezeală. In cazurile mai grave junghiul este precedat sau însoțit de fiori, de fierbinteală de sete mare, de lipsă de apetit, de opresiune (apăsare pe piept) foarte mare, de tusă și atunci trebue să ne gândim la alte boale cu mult mai serioase la *pleurezie*, la *pneumonie* la *oftică*. *Tratamentul*: v. *Pleurodinie* și *plămân* (*Pleurezie*, *Pneumonie*).

Jupuială. — V. *Pelagră*.

Jupuitură. — V. *Excoriațiune* și *Intertrigo*.

K

Kakke. — V. *Beriberi*.
Kefir. — *Chefir*.
Kelotomie. — V. *Chelotomie* și *Ernie*.
Keratită. — V. *Ochiu* (*Cheratită*).
Kermes mineral. — *V. Antimoniu*.
Kineziterapie. — V. *Chineziterapie*.
Kirsch. — V. *Chirș*.
Kist. — V. *Chist*.
Kleptomanie. — V. *Cleptomanie*.
Kola. — V. *Cola*.
Kumis. — V. *Cumis*.
Kuso. — V. *Cuso*.

L

Lăcrămare. — V. Epifora.

Lacrimală (Fistulă). — V. *Lacrimi*.

Lacrimi (lat. *lacryma*, grec. *dacry*). — Lacrimile nu sunt date numai pentru ca omul să-și arate supărarea, suferința și uneori chiar bucuria; slujba lor este de a uda necontenit ochiul pentru ca el să se poată mișca cu înlesnire în toate părțile și fără cari el s'ar usca și vederea s'ar pierde. Lacrămile sunt produse de *glanda lacrimală*, care este așezată în partea din afară a ochiului, și ele sunt vărsate fără încetare la partea dinăuntru a celor două pleoape, între ele și globul ocular, întinzându-se pe toată suprafața ochiului. După ce au udat ochiul o parte din lacrimi se evaporează, iar partea cea mai mare, ajungând la unghiul dinăuntru a ochiului, sunt supte de *conductele* lacrimale și duse în nas, unde se amestecă cu mucii. In stare normală lacrimile se produc și-și îndeplinesc slujba fără să băgăm de seamă, dar câte odată ele se produc în cantitate mai mare decât trebue, și atunci, neputând merge toate în nas, o mare parte curg pe față și astfel *plângem*. Lucrul acesta se întâmplă și când ochiul este iritat de praf, de vânt, de lumină prea vie, când conjunctiva este aprinsă (inflamată), când omul are guturaiu și inflamațiunea se întinde din nas până la canalele prin cari curg

lacrimile. In toate aceste cazuri lacrimile fiind în mare cantitate o bună parte din ele curg pe obraz și atunci avem *lăcrămare*. Tratamentul lăcrămării este acela al boalei care o produce : guturaiu, conjunctivită, etc. Se întâmplă uneori că lacrimile sunt în cantitate normală și cu toate acestea ele curg pe obraz. In acest caz lăcrămarea provine din faptul că conduc-

Fig. 222. — Glandele lacrimale

tele cari duc lacrimile în nas sunt astupate, iar ele se adună în *sacul lacrimal*, pe care îl inflamează și care, supurând, se deschide dând loc la *fistulă* lacrimală. Contra acesteia trebue să ne adresăm unui doctor priceput care, printr'o operație, va da din nou curs lacrimilor în nas (v. *Ochiu*).

Lactat (Regim). — V. *Lapte*.

Lactat de fier. — V. *Fier*.

Lactic (Acid). — Medicament care înlesnește mistuirea și se dă cu mult succes în diarea (urdinarea) verde a copiilor. *Doză* : 2—4 gr. pe zi într'o poțiune sau limonadă (acid lactic 2 gr., apă 100 gr., să se dea la fiecare oră câte o linguriță). Pe *dinafară* se întrebuințează în gargară, în aplicațiuni în contra peladei, pe jumătate cu apă sau alcool, în atingeri pe limbă sau în gât pentru ulcerațiuni tuberculoase (oftică).

Lactofenină (*Fenolactină*). — Este un fel de *fenacetină* în care acidul acetic s'a înlocuit cu acidul lactic. Lucrează ca analgezic, antipiretic și ipnotic (în contra durerii, a căldurii și produce somn). *Doză* : 60 ctgr. până la 1 gr. în buline.

Lactofosfat de calciu. — V. *Calce*.

Lactol *Lactonaftol, Lactat de fenol*). — Antiseptic intestinal, care lucrează ca și benzonaftolul. *Doză* : 50 ctgr. până la 2 gr. în buline.

Lactoză. — Zahăr de lapte. Este unul din cele mai bune diuretice. *Doză* : 30—100 gr. pe zi. Se topește 30—50 gr. în apă, iar pentru a-i da un gust mai plăcut se poate adăuga puțină zeamă de lămâie, sau nițică șampanie. La adulți se pun 100 gr. de lactoză într'un litru de apă și bolnavul va bea în timp de 24 ore 2 litri.

Lactucarium (dela *lactuca*, lăptucă). Suc lăptos care se scoate din *Lactuca altissima*, prin incisiuni făcute în tulpină. In momentul scurgerii sucul este alb, apoi, uscându-se la soare, ia o coloare închisă, un gust amar, un miros neplăcut ce se aseamănă cu al opiului. *Siropul de lactucarium*, numit și siropul lui *Aubergier*, domolește tusa în doză de 3—4 linguri pe zi, iar pentru copii 3—4 lingurițe. Această lucrare calmantă se datorește în mare parte și micei cantități de opiu pe care o conține acest sirop.

Lacul-Sărat. — Stațiune balneară în județul Brăila, la o depărtare de 5 km. de orașul Brăila și la 3 km. de Dunăre. Stațiune reputată pentru băile de nomol. Ea este proprietatea statului. Clima temperată : în timpul verii temperatura variează între 20—26^0. Stațiunea este așezată într'un câmp deschis, încunjurat de o vegetațiune bogată. Lacul are o lungime de 2—2½ Km. și o lărgime de 300—400 metri ; Alimentația cu apă a lacului se face din izvoarele subterane, prin ploi și zăpadă. Densitatea apei variază după variațiunile atmosferice, temperatura ei de asemenea după adâncimea lacului, iar a nomolului este de 12—27^0. Vânturile ajută la evaporarea apei, mărind astfel densitatea ei, iar în părțile unde apa e mică nomolul este acoperit la suprafață de o coaje de soare, de culoare cenușie cărămizie. Coloarea apei la suprafață este verzue și pe alocuri cărămizie-neagră. Nomolul este negru-cenușiu, moale untos ; el se compune dintr'o parte minerală, una vegetală și una animală. Apele lacului sărat sunt cloruro-sodice-iodurate-fieruginoase. Apa și nomolul se bucură de proprietăți

insecticide. Pe *dinăuntru* se întrebuinţează numai apa din *fântâna minerală*, apă purgativă dar greu de digerat pentru care trebue luată în doze mici de 30—100 gr. pe zi. Este bună în limfatism, atonie intestinală, scrofuloză, anemie. Atât apa cât şi nomolul îşi găseşte întrebuinţarea în băi reci sau calde. Acţiunea apelor este *excitantă*, *alterantă* (capabilă de a favoriza schimburile nutritive), *rezolutivă* (stimulând toate funcţiunile), *tonică*, *reconstituantă*, *emenagogă* şi *sedativă* remarcabilă. Se recomandă la bărbaţi în boalele *reumatismale*, afecţiunile *traumatice*, *scrofuloză*, *tuberculoză*, afecţiunile *nervoase* (sciatică şi alte nevralgii, emiplegii, diferite boale de *piele*. La femei : în *anemie*, *menoragie metroragie metrită*. La copii în *debilitate generală*, *limfatism*, *scrofuloză*, *rachitism*. *Nu este bun* în stările acute, tumori maligne, oftică, astmă, boalele de inimă, de rinichi, gastro-enterită, lupus ipertrofic.

Lămâie, *alămâie*. — Este fructul arborelui *Citrus limonum* din fam. rutaceelor, care creşte în India, Ceilan şi se cultivă ca plantă ornamentală pentru florile sale frumoase şi mirositoare (Mai—Iulie). Lămâile sunt prea acre (acide) pentru a putea fi mâncate în natură, dar ele se întrebuinţează mult în bucătărie şi în farmacie. *Esenţa de lămâie* se întrebuinţează pentru a aromatiza unele pomade şi intră în compoziţia *apei de Colonia*. *Zeama* sau *sucul de lămâie* se întrebuinţează la mâncarea stridiilor şi a peştilor, sau la facerea unor sosuri. Cu zeama de lămâie se mai prepară *siropul* care este foarte răcoritor, *îngheţata* de lămâie şi mai ales *limonada citrică*, sau *ordinară* (v. *Limonade*). In medicină se întrebuinţează pentru acţiunea antiseptică, astringentă, răcoritoare. Zeama de lămâie este bună contra *scorbutului*, contra oricărei boli provenită din lipsa de vitamine din corp, când se pot da 2—3 lămâi pe zi, stoarse şi amestecate cu zahăr şi apă.—La *ţară* zeama de coaje de lămâie fiartă se bea de durere de stomac. Pentru *gălbinare* se taie feliuţe de lămâie, se presară cu sineală şi se mănâncă una în ziua întâiu pe nemâncate, două în ziua a doua, trei în ziua a treia, până la nouă în ziua a noua, apoi se scade cu câte una în fiecare zi până ajunge iar la una.

Fig. 223.—Lămâi

Lămâioară, *cimbru*, *lămâiţă* (*Thymus vulgaris*, fam. labiatelor). — Arbust mic, originar din regiunea mediteraniană care se cultivă pe la noi ca plantă aromatică pentru trebuinţe culinare. Această plantă „*herba-thymi*" se întrebuinţează în medicină ca amară, astringentă, tonică şi stimulentă. Din această plantă se scoate acidul timic, sau *timolul*.

Fig. 224.—Lămâioară

Laminaria. — Se numeşte astfel rădăcina unei specii de alge marine, *laminaria digitata*, care se găseşte în abondenţă în mările Europei şi Americei de Nord. Această rădăcină, îmbibându-se de un lichid oarecare, se umflă foarte mult şi pentru aceasta se întrebuinţează ca şi *spongia preparată*, pentru a lărgi traiecte fistuloase şi diferite orificii, în special pentru a dilata colul mitrei, când medicul face raclaj.

Lamium album. — V. *Sugel alb*.

Lămpi. — V. *Lumină*.

Lână. — V. *Veşminte*.

Lâncezeală (lat. *languor*). — Prin acest cuvânt se înţelege o stare de abatere generală, de toropeală, un fel de oboseală sufletească şi trupească. Starea de lâncezeală face parte din acele stări vagi, nehotărîte, rău definite, ale sistemului nervos, cari, fiind datorite unor influenţe morale, nu pot să treacă, nu se pot vindeca decât prin remedii morale. Despre stomac slăbit care îşi îndeplineşte cu greutate slujba, se zice că este într'o stare de lâncezeală şi aşa se poate zice despre toate organele cari sunt leneşe, dintr'o pricină sau alta, în funcţiunile lor.

Lanolină. — Corp gras care se scoate din usucul lânii de oaie. Serveşte la prepararea multor alifii, întocmai ca şi *vaselina*. Lanolina *boricată* conţine 10 gr. de acid boric la 100; lanolina

fenicată 5 la 100; lanolina salicilată 2 la 100; lanolina idrargirică cuprinde 50 la 100 mercur.

Lanțetă (lat. *scalpellum*). — Un instrument mic de chirurgie, compus dintr'o *lamă* de oțel, de formă alungită și din *plăsele*, cari astăzi se fac tot din metal. Lanțeta are mai multe forme după felul întrebuințării: pentru lăsat sânge din vână pentru operațiile asupra ochiului, pentru *vaccinat* sau pentru a deschide o colecțiune de puroiu.

Lăpădătură. — V. *Abort*.

Laparotomie (dela grec. *lapara* flanc. deșert, pântece, și *tome*, tăiere). — Se numește astfel operațiunea care constă în deschiderea pântecelui pentru a lucra asupra organelor cuprinse în el. Ea se face în multe împrejurări: pentru încurcătură de mațe, pentru rănirile stomacului și mațelor, pentru a scoate un corp străin din stomac, pentru a scoate mitra (isterectomie), pentru a scoate un copil în cazul când mama nu poate să nască, din cauza bazinului prea strâmt, sau pentru a scoate un ovar (ovariotomie), etc —

Lapte (lat. *lac*, grec. *gala*). — Cea dintâiu hrană a omului după ce se naște este *laptele*, căci el cuprinde substanțe de nutrițiune de calorificațiune și sărurile trebuincioase organismului; mușchii (carnea) se dezvoltă din *cazeina* laptelui, căldura animală din untul și zahărul (lactoza) lui și tăria oaselor din sărurile, cuprinse în laptele matern. Dela o vârstă oarecare, atât la om cât și la animale, laptele nu mai îndestulește organismul și trebuește un alt regim, compus din substanțe mai bogate în elemente de nutrițiune spre a forma un aliment mai complet, mai bogat și mai puternic. Sunt însă multe împrejurări de boalăîn cari omul este ținut să se hrănească numai cu lapte după cum vom vedea mai la vale. — Laptele este un lichid opac, alb, alb-gălbui sau alb-albăstrui, mai greu decât apa cu care de altfel se amestecă foarte ușor, cu gust dulce și zaharat. Este un *aliment complet*, întocmai ca și *oul*, cuprinzând toate trei felurile de materii trebuincioase întreținerii vieții adecă: materii animale sau azotate cari sunt *caseină* și *albumina*, o materie grasă *untul*, o materie dulce *lactoza* (zahărul de lapte). Aceste materii împreună cu apa și diferite săruri, variază în proporțiune după proveniența laptelui: femeie, capră, măgăriță, iapă, vacă, oaie. Laptele de *femeie* este mai bogat în albumină și zahăr și mai sărac în grăsime. Cam tot așa este și laptele de *măgăriță*. Laptele de *iapă* are mai mult zahăr din care pricină fermentează mai cu înlesnire și dă o băutură acrișoară și alcoolică, cunoscută sub numele de *cumis* și care dă bune rezultate în boalele de stomac, în oftică și în toate boalele în cari omul slăbește mult. Laptele de *vacă* este din contră bogat în caseină, în unt și săruri și sărac în zahăr. Laptele de *capră* și cel de *oaie* este mai gros și mai gălbui decât cel de vacă.—Abondența și calitatea laptelui variază după hrană și după alte împrejurări; astfel, o femeie, care se hrănește bine are lapte mai bun și mai bogat în caseină și unt, în vreme ce un regim vegetarian are efect contrar. O vacă hrănită cu nutreț uscat, sau verde, are lapte mai bun decât când se hrănește cu turte de semințe uleioase, cu reziduri din distilerii, dela fabricele de zahăr, de bere, și laptele este și mai bun dela o vacă ce trăiește la țară, pășunează, sau paște în aer liber, în libertate. De altfel chiar laptele dela aceeași vacă variază după cum este muls la început ori la sfârșit, sau după cum este muls seara (când este mai gras) ori dimineața (când este mai subțire). — *Coloarea* laptelui se datorește unor *globule* sferice cari se văd numai cu microscopul și sunt compuse din materii grase. Numărul acestor globule se mărește printr'o hrană abondentă și prin repaus. Dacă lăsăm laptele în voia lui el se deosebește mai întâiu în două părți dintre

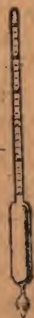

Fig. 225 Lactometru

Fig. 226 Termo-lactometru
a=măsurarea densității laptelui b=măsurarea temperaturei

cari una deasupra care este *smântâna*, apoi mai târziu laptele se coagulează, adecă se *închiagă*, deosebindu-se în trei părţi : una deasupra albă, opacă, moale, cu un gust plăcut, care este *smântâna*, partea grasă a laptelui din care se face *untul*, a doua sau partea mijlocie, care este ceva mai albă, fără gust, care cuprinde partea azotată a laptelui, numită *cazeină* (brânză albă sau caş) şi a treia care este partea lichidă galbenă verzue, transparentă, cu gust acrişor, *serul*, sau *zărul* laptelui, el se compune din apă, din zahăr (lactoză), din materii albuminoide, din acid lactic şi din săruri. — *Falsificaţiunile* laptelui sunt de multe feluri, cele mai dese însă constau în *luarea smântânei*, *adăugirea de apă* şi *îngroşarea cu făină*, etc. Punerea apei în lapte se cunoaşte prin ajutorul unui *lacto-densimetru*, (grad de lapte), care, pus în lapte, ne arată după cum se cufundă mai mult sau mai puţin dacă s'a pus apă şi câtă apă s'a pus. Un alt aparat şi mai bun este *termo-lactometru*, care nu mai are nevoie ca laptele să aibă temperatură de 15^0 ca celelalte pentru a ne arăta densitatea adevărată. Acest termo-lactometru, este un aerometru combinat cu termometru şi întrebuinţarea lui este foarte simplă : îl întroducem în vasul cu lapte şi ne uităm dacă coloana termometrică corespunde cu punctul de scufundare a instrumentului şi în caz afirmativ, laptele are densitatea normală. Luarea smântânii sau *smântânirea* laptelui se constată prin *cremometru*. Un lapte bun trebue să aibă între 10—16 diviziuni, sau grade, de smântână. Un lapte cu 8 grade este foarte sărac şi arată că a fost smântânit sau că animalul este slab şi rău hrănit. Luarea smântânii şi punerea de apă sunt falsificări cari trebuesc cu orice preţ oprite, căci ele lipsesc laptele de o parte din substanţele lui hrănitoare. Punerea de apă, mai ales când apa nu este curată, este foarte primejdioasă căci poate da naştere la diaree, dizenterie, febră tifoidă, etc. *Ingroşarea* laptelui cu *scrobeală* se face cu scop de a ascunde adaugirea de apă care subţiază laptele. Această îngroşarea se poate cu uşurinţă constata turnând în lapte o picătură de iod, care întâlnindu-se cu scobeala colorează laptele în albastru. — *Alteraţiunile, fermentaţiunile, microbii laptelui* şi *boalele cari se pot transmite prin lapte*. Microbii găsesc în lapte un bun teren, căci se înmulţesc foarte repede. Dovadă despre aceasta este că la 2 ceasuri după mulgere se găsesc pe centimetru cub 9 mii de microbi, iar după 10 ceasuri 100 de mii şi după 26 ceasuri 5 milioane. Microbii cari se găsesc în lapte sunt de mai multe feluri. Laptele după câtva timp dela mulgere se corăseşte şi aceasta din pricină că a căzut în el din aer un microb, numit *bacillus lacticus*, care, înmulţindu-se, descompune zahărul din lapte şi dă acid lactic, iar acidul lactic închiagă caseina laptelui, mai ales în timpul verii, deoarece căldura ajută înmulţirea microbilor. Fierbând laptele se împiedecă pentru câtva timp această fermentaţiune, fiindcă prin fierbere se omoară microbii. *Fermentaţiunea alcoolică* ne dă mult vestitul *chefir*, care este o băutură acrişoară, puţin alcoolică, fabricată din lapte prin ajutorul grăunţelor de chefir, cari sunt formate dintr'o mulţime de microbi, cari dau naştere la această fermentaţiune folositoare. Microbii *patogeni*, sau producători de boale, au origine foarte variată ; unii vin în lapte de pe mânile celor cari au muls vaca (scarlatina, vărsatul, etc.), alţii provin de pe ugerul vacii murdărit, (febra tifoidă etc.), iar alţii cad din aer în lapte (difteria, oftica, etc.). Alţi microbi patogeni pot proveni chiar dela animalul care dă laptele, bolnav de oftică, sau de febră aftoasă. Laptele dela o vacă cu febră aftoasă ne poate produce o boală de gură cunoscută sub numele de *afte* (arşiţă, beşicuţe) şi diaree, iar laptele dela vaci cu dalac ne poate da dalac la intestine. Pentru a preveni toate acestea trebue ca în totdeauna să se fiarbă laptele în clocote timp de mai multe minute, pentru ca să moară toţi microbii patogeni. Hrănirea vacilor cu borhot şi cu sfecle putrezite face ca laptele să dea copiilor boala numită *gastroenterită*, care este foarte periculoasă. Sunt unele medicamente cari pot trece în laptele mamei, doicii şi să producă diferite accidente copilului, şi prin urmare trebue să ţinem seamă de aceasta. — *In-*

trebuințările laptelui în stare de sănătate. La copil laptele constitue în primul an al vieții hrana exclusivă, iar în lunile următoare baza alimentațiunii. Cel mai bun lapte pentru copil este al mamei sau al doicii, care trebue întotdeauna preferat celorlalte mijloace (vezi *Alăptare*). Pentru adult laptele nu este de ajuns, căci organismul lui cere alimente mai substanțiale, mai hrănitoare, pentru ca să-i repare pierderile încercate prin muncă. Prin urmare adultul se va hrăni mai mult cu alte alimente, dar poate zilnic să ia și o cantitate oarecare de lapte sub diferite forme de preparațiuni. Laptele băut îndată ce a fost muls este mai bun decât laptele *fiert*. *Fierberea* este bună din alt punct de vedere, foarte important pentru sănătate și anume prin fierbere se omoară microbii patogeni sau producători de boală, de aceea este bine ca întotdeauna să bem laptele fiert, care este mai ușor de mistuit când se bea *rece*, decât când este *cald*, mai cu seamă pentru cei ce sufăr de stomac. — *Intrebuințările laptelui la bolnavi* : *regim lactat.* Sunt multe boale în cari omul nu se poate hrăni decât numai cu lapte, urmând *regim lactat*, sau *dietă lactată*. Laptele trebue luat în 24 ore : 2 până la 4 litri. Pentru a schimba gustul laptelui fiert, care nu place unor bolnavi, se poate modifica punându-i sare, sau zahăr, sau lămâie, vanilie, cafea, ceaiu, chirș. Pentru ca laptele să nu lase în gură un gust rău, duhoare rea de lapte, este bine ca omul să-și clătească întotdeauna gura după ce a băut lapte cu apă ca să nu-i rămână lapte printre dinți și măsele. Când laptele produce diaree se poate pune în el puțină apă de var, iar când produce constipație i se poate pune o apă minerală laxativă, puțină mană, sau să se facă clizme. Regimul lactat se recomandă în *boalele tubului digestiv*. Laptele produce unor persoane constipație, altora diaree.

Lapte de pasăre. — Este o băutură care se prepară astfel : se bat două gălbinușuri de ouă cu zahăr pisat, sau cu miere și cu câteva picături de apă de flori de portocale, de viorele, de trandafiri, ori de care s'ar găsi, apoi se toarnă un pahar de apă caldă, sau de lapte cald și se amestecă repede, dând s'o bea bolnavul. și adăogând, dacă vrem să fie. *aromatic* : 50 grame de rom și 50 grame de sirop de tolu (foarte bun în tusă).

Lapte de migdale. — V. *Amigdale* și *Emulsiune.*

Lapte purgativ. — O curățenie pentru copii, bună și plăcută, preparată astfel : se pune în 200 gr. lapte cald 10 sau 60 gr. de *mană* (după vârstă) și se dă să se bea dintr'odată dimineața pe nemâncate.

Lapte virginal. — Se numește astfel un cozmetic care se întrebuințează pentru ca pielea feței să-și păstreze frăgezimea și se prepară astfel : se toarnă în 400 gr. de apă de sulfină (melilotus officinalis), sau în apă de trandafiri, sau în lapte de migdale, 10 gr. de tinctură de smirnă (benzoe), picătură cu picătură. Nu trebue însă să pierdem din vedere că acest cozmetic, dacă se întrebuințează prea des, usucă și strică pielea.

Laptele cânelui, *buruiană măgărească, aior, alior, laptele cucului, Euphorbia helioscopia* (fam. euforbiaceelor). — Plantă ierbacee care crește prin locuri cultivate printre sămănături și pe marginea câmpurilor, pe la garduri. In medicină nu se întrebuințează. — La *țară* se rupe planta și cu laptele ce curge se ung negii, pecinginea și unghiile stricate. Sămânța și planta întreagă se mai întrebuințează ca vomitiv (ca să facă să verse), în contra frigurilor (febrifug). Se mai fac și hapuri din laptele stors din plantă îngroșat cu făină de grâu, cari lucrează ca purgativ (curățenie).

Fig. 227.
Laptele cânelui

Lăptuci, *lăptucă, marule, salată* (*Lactuca sativa* sau *capitata*, fam. compozitelor). — Această plantă erbacee se cultivă mult prin grădini ca plantă culinară și se mănâncă sub formă de salată, crudă, sau opărită, ușor de mistuit și răcoritoare. Frunzele de lăptuci fierte în apă dau un lichid care înmoaie pielea și se întrebuințează cald sau călduț, la spălăturile de dimineața pe față și pe mâini, mai ales în unele boale de piele. *Apa de lăptuci*,

care se prepară pisând tulpina într'un mojar cu apă distilată la un foc dulce, se întrebuinţează într'un mare număr de poţiuni calmante. Extractul de lăptuci (thridace) se dă în doză de 20 ctgr. până la 2 grame, siropul de lăptuci (thridace) 30—50 gr. *lactucarium* 10—50 ctgr., siropul de lactucarium opiaceu 30—50 gr.

Lărgirea stomacului. — V. *Stomac.*

Laringe (lat. *larynx*), *beregată, gâtlej, răsuflătoare.* — Laringele este organul vocii şi al respiraţiunii şi este aşezat în partea de sus şi de dinainte a gâtului, imediat sub rădăcina, sau baza limbii. Prin laringe trece aerul care se duce la plămâni, aşa că el este primul organ al respiraţiunii. In laringe se află *coardele vocale* cu ajutorul cărora omul vorbeşte de aceea în boalele laringelui mai întotdeauna este răguşit, sau cu vocea schimbată. Laringele s'ar putea semăna cu o cutie deschisă în sus şi în jos, a cărei pereţi sunt formaţi de două cartilage (sgârciuri) suprapuse : cel deasupra, numit *cartilagiul tiroid,* se arată sub piele la bărbat sub forma unei ridicături ascuţite, cunoscută sub numele de *mărul lui Adam,* iar cel de jos este cu mult mai mic şi abia se poate simţi cu degetele, numit *cartilagiul cricoid.* Al treilea cartilagiu, numit *epiglotă,* este un fel de capac pus deasupra cartilagiului tiroid şi care capac se lasă în jos şi astupă laringele când înghiţim sau bem, aşa că mâncarea şi băutura nu pot pătrunde în el; când numai o picătură de apă pătrunde în laringe, omul se îneacă şi trebue să tuşească de mai multe ori pentru ca să scape de înecăciune. Inăuntrul laringelui, cam pe la mijlocul lui, se află *coardele vocale* în număr de patru : cele *superioare* circumscriu un orificiu şi cele *inferioare* de asemenea un orificiu numit *glotă.* Intre cele două coarde vocale din aceeaş parte se află un orificiu eliptic, care formează intrarea *ventriculului* corespunzător, o cavitate laterală mai mult sau mai puţin dezvoltată. La nivelul *glotei* se produce vocea printr'un mecanism în care coardele vocale vibrează în contact cu aerul (v. *Voce*). Mucoasa, sau căptuşeala dinăuntru a laringelui, este continuarea acelei din gură din fundul gurii şi din trachee. Ea este foarte simţitoare la cea mai mică iritaţiune (corp străin, aer rece) care îndată provoacă tusă. — *Boalele laringelui* : *Laringita acută simplă* este produsă de o răceală la gât, la picioare, prin respirarea unui aer rece şi umed, sau a unor aburi şi pulberi iritante. Vocea se schimbă, devine închisă, răguşită, fără durere şi atâta tot. Respiraţiunea se face cu greutate şi bolnavul are durere la înghiţit. Dacă ne uităm în fundul gurii, apăsând limba cu o coadă de lingură, vedem o roşeaţă vie. Tratamentul constă în odihnă, în pază de frig, în băi la picioare cu muştar dimineaţa şi seara, gargară cu ceaiu de nalbă, sau cu decoct (fiertură) de orz cu miere de trandafiri ; să se pună în jurul gâtului cârpe înmuiate în apă foarte caldă, acoperite cu vată şi cu gutapercă. *Laringita cronică* se arată cu răguşeală şi greutate în respiraţie. Cauzele sunt : oboseala, excesele de băuturi, tutunul, artrirismul, laringitele acute repetate. Tratamentul la început este întocmai ca acela al laringitei acute, iar dacă boala nu trece trebue chemat un doctor specialist. *Laringita tuberculoasă* sau *oftica în gât* este cea mai gravă şi este caracterizată prin dezvoltarea în laringe de tuberculi şi ulceraţiuni. In cele din urmă oftica se întinde şi la plămâni. Această boală sfârşeşte întotdeauna cu moarte, căci leacul până acum nu i s'a găsit. *Crupul* este o laringită acută *difterică,* despre care am vorbit la articolul *crup.* In laringe se pot dezvolta mai multe feluri de tumori, dintre cari mai principale sunt : *polipii* şi *cancerul.* Toate aceste tumori la început au aceleaşi semne ca şi *laringitele,* adecă schimbarea vocii, răguşeală, greutatea la înghiţit, mai cu seamă a lichidelor şi mai târziu greutate crescândă în respiraţie. Tumorile acestea se arată pe încetul, în mod progresiv, fără febră şi fără durere la început. Polipii nu dispar decât prin operaţie şi se pot vindeca fără să lase urme, pe câtă vreme cancerul, chiar dacă s'a operat bine, ceeace este foarte greu, se iveşte din nou. Examenul laringelui se face cu un aparat numit *laringoscop.*

Laringită. — Inflamaţiunea laringelui,

Laringită striduloasă, *crup fals.* — Este o *laringită acută*, adecă o inflamaţiune a laringelui, însoţită de înecăciune, care se observă la copiii mai mici de şase ani. *Semnele* acestei boale sunt următoarele: în mijlocul nopţii copilul se deşteaptă cu o tusă răguşită, deasă, puternică şi sgomotoasă; respiraţiunea este întretăiată şi gâfâindă cu un fel de şueretură în minutul inspiraţiei. Vocea este reguşită între accesele de opresiune în timpul cărora ea este foarte slabă, însă mai puţin stânsă decât în *crup*. Criza de opresiune, care se însoţeşte de fierbinţeală mare şi de congestiunea feţii (îngrămădire de sânge la faţă), poate să dureze o jumătate de ceas până la trei ceasuri, după care revine linişte încetul cu încetul şi cu ea somnul şi, dacă tusa se reproduce, ea este mai umedă. In fundul gurii nu se vede nici o urmă de angină. In timpul zilei vocea este aproape normală şi numai tusa este răguşită. Accesul se poate repeta mai multe nopţi dearândul, însă din ce în ce mai slab şi zilele sunt bune. Această laringită, numită şi *crup fals*, se deosebeşte de *crupul adevărat* (vezi *Crup*) prin aceea că ea vine mai repede şi cu furie mai mare, starea ei se modifică mult în timpul zilei şi tusa nu este stinsă între accese. *Cauza* este răceala. *Tratamentul* constă în aplicare de *revulsive* la gât, adecă: muştare, tinctură de iod, comprese sau cârpe înmuiate în apă foarte caldă, băi la picioare foarte calde şi cu muştar, apoi să se învelească bine picioarele în flanele. Să se dea o poţiune calmantă şi expectorantă: bromur de sodiu 1 gr., sirop de cloral 20 gr., sirop de tolu 30 gr.; să se dea în timpul nopţii lapte cald. In cazuri de *asfixie* ameninţătoare se vor face *tracţiuni ritmate* asupra limbii, tubajul laringelui sau tracheotomia.

Laringoscop (gr. *laringx* şi *skopein* a privi). — Astfel se numeşte instrumentul cu ajutorul căruia se examinează laringele de către medici.

Lăsare de sânge *venesecţiune* (lat. *venae sectio*), *flevoto mie* (grec. *phlebotomia*). — Lăsarea de sânge se face sau din *vine* şi atunci se numeşte lăsare de sânge *generală*, sau din *capilare* prin punere de lipitori, ventuze sau păhare tăiate şi atunci se zice lăsare de sânge *locală*. *Lăsarea de sânge generală*, sau de *venesecţiune* (flevotomie), se face de obiceiu prin tăierea unei vine dela *îndoitura cotului* (la *braţ*), iar când din diferite împrejurări nu se poate face aci se va face la *picior*. La braţ se face la una din vinele îndoiturii cotului, adecă pe faţa dinainte a braţului ţinând mâna cu palma în sus. Pentru această operaţiune avem trebuinţă de două feşi, o soluţiune antiseptică, pentru spălat locul, un vas de primit sângele, un mic instrument tăietor, *lanţeta*, un stilet, o pensă de disecţiune şi o pereche de foarfeci. Bolnavul va sta culcat în pat ca să nu-i vină leşin; se înţeapă una din vinele umflate cu vârful lanţetei, sângele începe a ţâşni cu putere şi neîntrerupt, în formă de arc, având o coloare neagră şi se primeşte într'un vas ca să se vadă bine cantitatea cât curge. După ce a curs sângele hotărît se astupă tăietura cu vârful degetului, se desface legătura de sus şi sângele se opreşte. Lăsarea de sânge dela *picior* se face în acelaşi mod din *vena safenă internă*, care trece pe dinaintea gleznei dinăuntru, pe deasupra, sau chiar înapoia gleznei.—Lăsarea de sânge se face mai uşor înfigând un ac de seringă, găurit, într'o vână şi trăgând cu seringa atâta sânge cât vrem, sau lăsându-l să curgă prin ac; se face foarte rar şi numai în anumite cazuri foarte grave: congestiune cerebrală (îngrămădire de sânge la cap), pletoră (sânge prea mult), pneumonie (aprindere de plămâni) la oamenii sângeroşi, congestiune pulmonară (îngrămădire de sânge la plămâni), meningită, etc.

Lăsnicior, *buruiană de dalac, viţa evreilor, zârnă* (*Solanum Dulcamara*, fam. solaneelor). — Plantă cu florile violete şi cu fructele boabe, roşii la coacere, cari sunt *veninoase*. Creşte prin tufişuri şi prin păduri umede, pe lângă pâraie, râuri, pe stânci şi ziduri vechi. In medicină se întrebuinţează tulpina pentru principiul său activ *solanina*, care lucrează ca diuretic, depurativ, sudorific (diaforetic) şi calmant. Se dă sub formă de extract 2—4 gr., sirop 20—100 gr., infuzie (ceaiu) din 20 la 1000. — La *ţară* frunze

se pune la buba rea, iar zeama din fructe în contra uimelor învechite.

Latrină (lat. *latrina* dela *latere*, a fi ascuns), *budă*, *privată*, *retiradă*.—Latrinele trebue să fie astfel construite, încât să împiedece gazele cu miros urît, cum sunt amoniacul și idrogenul sulfurat, conținute în haznale precum și germenii din materiile fecale, să se răspândească în coridoare și în camere, cu atât mai mult cu cât acești germeni pot să producă diferite boale (febra tifoidă dizenteria, colera și altele). O latrină trebue să fie astfel construită încât aerul și lumina să pătrundă în ea cu îmbelșugare; lumina fiindcă ea omoară microbii și înlesnește curățenia latrinei, aerul fiindcă el atrage gazele și microbii afară în fața soarelui. Pentru aceasta o latrină trebue să aibă o fereastră mare, care să dea în curte și să fie necontenit deschisă. Păreții latrinei să fie astfel construiți încât să se poată curăți des și cu înlesnire; să fie tencuiți cu ipsos și uleiu, ca să se poată spăla, sau cu marmură, ori sticlă groasă verzuie, ori porțelan. Scaunul trebue să fie smălțuit, lustruit sau ceruit. Lighienașul să fie de porțelan sau faianță, cu un capac la fund care să-l astupe bine și să stea în totdeauna închis, sau mai bine lighenașul să comunice cu hasnaua printr'o gaură cu supapă. Cel mai bun sistem este acela în care deschiderea supapei aduce în mod automat în lighenaș un curent de apă, care îl spală, apă care vine dintr'un cazan așezat în apropiere. Aceasta este ceea ce se chiamă pe englezește: *Water-closet* (*water*, apă, *closet*, cabinet). Prin acest mijloc latrina se poate ține în permanență curată și fără miros. Mai este un sistem de water-closet de faianță cu sifonul sau *obturatorul idraulic* din el însuși: lighienașul este pus în comunicație printr'o țeavă de metal cu un cazan așezat la o înălțime de 2 metri. Manevrarea cazanului se face când vrem să spălăm lighenașul, trăgând de un lanț, care mișcă o pârghie prin ajutorul căreia se destupă gaura din fundul cazanului și apa curge cu putere prin țeavă până în lighenaș. Afară de aceasta latrina trebue dezinfectată din când în când cu un lichid dezinfectant cum este clorurul de calciu, acidul fenic și mai cu seamă sulfatul de fier (*calaican verde*), care este un dezinfectant puternic, punându-se o jumătate de chilogram la un litru de apă și apoi se va turna în lighenaș și de acolo va merge în hasna. In orașele mari cari sunt canalizate și au apă îndestulătoare latrinele se deșartă deadreptul în canale și atunci nu mai este trebuință de *hasnale*. Latrina trebue să facă parte din corpul casei, la care să te duci printr'un coridor închis, să fie încălzită pentru ca să nu răcească omul. — La *țară* lucrul se reduce și la mai puțin. *Săteanul român* n'are latrină.

Laudan sau **Laudanum**. — Nume dat mai multor medicamente cari au de bază *opiu* (vezi acest cuvânt), și în special tincturei alcoolice de opiu. Sunt două feluri de laudan: unul numit *laudanul lui Rousseau*, și altul *laudanul lui Sydenham*, care este o plămădeală (macerațiune) de opiu în vin de Malaga, în care se pune șofran, scorțișoară și cuișoare. Cel dintâiu este cu mult mai bogat în opiu decât cel din urmă. Când zicem numai *laudan*, se înțelege acela al lui *Sydenham*, adecă cel mai slab și care se întrebuințează pe *dinafară* foarte des, fără nici o primejdie și la orice etate; cu el se stropesc cataplazmele pentru a le face mai calmante: 5, 10, 20, 30 picături după etate și după mărirea cataplazmei. El se mai pune în diferite oblojeli sau fricțiuni sau linimente, în diferite gargare, colire, injecțiuni, etc. Pe *dinăuntru* laudanul nu se dă la copiii *mai mici de un an*, iar dela un an în sus se va da 1—5 picături după cazuri și după etate. La oamenii adulți se dau 10—30 picături pe zi, pe gură sau prin clizme. Laudanul este foarte bun în durerile de stomac și de mațe (colici), în diaeree, etc. Trebue însă întotdeauna dat cu băgare de seamă.

Laur. — V. *Ciumăfaie*.

Laur-Ceras. — Astfel se numesc foile arbustului *Prunus Lauro-cerasus* din fam. amigdaleelor, care crește pe lângă Trebizonda, fiind introdus în Europa în secolul XVI. Aceste foi sunt *otrăvicioase* din cauză că conțin *acid cianidric*. Ele lucrează ca sedativ, calmant,

în contra mâncărimii, în contra cancerului. Dintre preparate, cea mai întrebuinţată este *apa de laur-ceras*, care se obţine prin distilarea foilor cu apă liberă de var : ea se dă în doză de 5—20 gr. la adulţi de 1—5 gr. la copii. Uleiul volatil 1—2 picături, siropul 10—40 gr. Pe dinafară se întrebuinţează infuziunea de foi din 20 gr. la 1000.

Laxativ (dela lat. *laxare*, a slăbi, a muia). — Se numeşte astfel orice substanţă care produce scaun pe încetul fără durere, fără ca să irite maţele, făcând ca scaunele să fie mai lichide şi mai numeroase. Sunt şi unele alimente cari au efect laxativ, adecă uşurează scaunele : Medicamente şi alimente laxative : cascara, mana, glicerina, untdelemnul, strugurii, pepenii verzi, uleiul de migdale dulci, smochinele, zeama de prune, toate compoturile sau chisăliţele, grăsimile, mierea.

Leac. — V. *Medicament*.

Leagăn, — Patul copilului de ţâţă se numeşte *leagăn*. Copilul trebue să doarmă noaptea în leagăn, iar nu în pat cu mamă-sa, sau cu doica, pentru că ar putea să-l înăbuşe sau să-l strivească în timpul somnului, iar ziua copilul poate dormi pe un pat neocupat, sau pe o canapea, sau puţin timp şi în braţe. Leagănul poate fi de lemn simplu, sau de nuc, de fier sau de orice altă substanţă. Lucrul de căpetenie însă este ca el să fie deschis, expus la aer şi la lumină. Să nu fie încunjurat de perdele, cari ar mărgini aerul şi ar împiedeca respiraţia. Afară de aceasta perdelele ar fi un depozit de praf şi un bun adăpost de microbi foarte stricăcioşi sănătăţii. Pentru a nu obosi ochii copilului, leagănul trebue să fie aşezat astfel ca lumina să nu vină nici din faţă, nici de o parte, ci de asupra şi dinapoia capului, deci leagănul să fie îndreptat cu capul copilului spre fereastră. Aşternutul întreg trebue spălat şi uscat îndată ce se murdăreşte. — Prin legănare adormim copilul mai iute, însă nu trebue să-l legănăm într'una şi în orice timp, după cum fac unele doici ca să nu-i dea ţâţă, ori alte îngrijiri cari le-ar supăra în odihna lor. Cei săraci întrebuinţează în loc de leagăn o covăţică, sau o albiuţă. Foarte puţine ţărance culcă copilul în pat, de oarece e păcat, zic ele, ca un înger curat să doarmă într'un pat necurat. Româncele, după ce au scăldat copilul, l'au înfăşat şi i-au dat ţâţă, îl culcă în leagăn şi încep a-l legăna şi a-l adormi prin cântece dulci şi duioase.

Lecitină (gr. *lekithos*, gălbinuş de ou). — Medicament tonic şi reconstituant extras din gălbinuşul de ou şi din creeri de animale. Lecitina conţine *acid glicerofosforic*, acide *grase* şi *colină*. Se întrebuinţează mult în oftică în doză de 20—30 ctgr., în pilule sau în injecţiuni sub piele. Se dă şi în diabet, precum şi în alte boale însoţite de slăbiciune mare şi repede.

Legănat. — V. *Leagăn*.

Legături. — V. *Bandaje*.

Legume (lat. *legumen*, dela *legere*, a aduna, a culege), *verdeţuri*, *zarzavat*.— Se numesc legume unele vegetale sau părţi din vegetale cari se mănâncă. Sunt puţine vegetale cari se mănâncă întregi, cum ar fi de exemplu ciupercile ; cele mai multe ne dau pentru mâncare numai unele părţi, astfel : spănacul, măcrişul, pătrunjelul, mărarul, etc. ne dau frunzele ; conopida, florile ; varza, mugurii, mazerea, lintea, fasolea, bobul, seminţele ; cartofii, tuberculele ; ceapa, bulbul ; morcovii, napii, rădăcinele. — Legumele conţin : materii ternare : *amilul* materii cvaternare : *legumina* ; apoi săruri, celuloză şi apă. — După felul compoziţiunii, legumele se împart în *erbacee* şi *amilacee*, saŭ feculente. — *Legumele erbacee*, numite şi *apoase*, fiindcă conţin multă apă, sunt de trei feluri : *azotate*, *saline*, *acide*. Dintre toate acestea cele mai hrănitoare, dar nu în măsură aşa de mare ca legumele feculente, sunt cele *azotate*, adecă *ciupercile*, *conopida*, *sparanghelul*, *varza*, fiindcă ele conţin o cantitate oarecare de azot, deşi foarte puţin (abia 10 kgr. de ciuperci conţin atâta azot cât un kgr. de carne). Legumele saline şi acide nu sunt mai de loc hrănitoare, fiindcă ele se compun în cea mai mare parte din apă şi din ţesătura celulară (celuloză), care nu se mistue. Apa variază între 80 până la 96% (mazărea verde, fasolea verde, spanacul şi castraveţii cari au cea mai multă apă). Pe lângă apă şi celuloză legumele *saline* conţin săruri, (fosfat de potasă, de sodă, de calciu de magneziu,

oxid de fier și magneziu, clorur de sodiu și de potasiu), iar cele *acide* conțin acizi în cantități mari (acid citric, malic și oxalic). Legumele erbacee se mănâncă în totdeauna proaspete, adecă verzi, unele crude sub formă de salată (lăptuci, cicoare, etc.), altele așa cum se găsesc (ridichi etc.), sau se mănâncă fierte în apă (sparanghel, spănac, țelină, etc.), sau prăjite (țâța caprei, barba caprei), sau sub formă de supă de legume sau ciorbă; cele mai bune sunt legumele fierte și servite sub formă de *pireu* (spănac, cicoare etc.), sau însoțite de un sos alb (anghinare, spănac etc.), supele sau ciorbele de legume sunt sănătoase și răcoritoare, mai ales dacă legumele sunt zdrobite și bine fierte. Legumele erbacee sunt foarte puțin hrănitoare, cu tot adausul de unt, sau de untdelemn, ori alte grăsimi, așa de puțin hrănitoare încât ele nu sunt în stare să întrețină forțele, — *Legumele amilacee*, sau *feculente*, sunt mai bogate în substanțe azotate și prin urmare cu mult mai hrănitoare decât cele erbacee. Cele mai principale sunt: bobul, fasolea lintea, mazărea, cartoful, etc. Semințele leguminoaselor sunt foarte bogate în fier, având de două ori mai mult fier decât carnea, mai cu seamă lintea. Substanțele azotate intră în proporție de 25% (fasolea, lintea), de 24% (bobul) de 23% (mazărea) și de 2% (cartoful), așa că cel mai sărac decât toate este cartoful, deși se mănâncă în măsură mai mare. Legumele feculente, gătite cu grăsime sunt aproape tot așa de hrănitoare ca și carnea, cu mult mai hrănitoare fiind gătite cu carne. Poporul nostru mănâncă feculente în cantitate mare, dar nenorocirea însă că le mănâncă numai fierte, fără grăsime și fără carne. Aceste legume mai au cusurul că se mistue cam greu și prin urmare trebue să aibă stomacul sănătos. Ele nu sunt tocmai bune pentru stomacurile slabe și pentru convalescenți.

Legumină, *cazeină vegetală*. — Substanță alimentară azotată conținută în semințele leguminoaselor (fasole, linte, mazăre, etc.). Compozițiunea ei seamănă mult cu a cazeinii. Se poate panifica, sau prepara cu pesmeți, buni în tratamentul diabetului și al dispepsiei.

Lemn amar. — V. *Cuasia*.

Lemn cânesc. — V. *Tulichină*.

Lemn dulce, *reglisă* (*Glycyrrhiza glabra*, fam. leguminoaselor). — Plantă erbacee care crește prin șesuri și se cultivă pentru trebuințe medicinale. Rădăcina ei este închisă pe dinafară și galbenă pe dinăuntru. Are un gust dulce, plăcut, puțin acru și se întrebuințează în medicină sub numele de *radix liquiritiae*. Principiul activ al ei este *glicirizina*. Rădăcina de lemn dulce lucrează ca îndulcitor, potolitor, bechic. Se întrebuințează pentru a îndulci ceaiurile, iar praful la prepararea pilulelor. Se dă *pe dinăuntru* sub formă de ceaiu (infuziune) din 15—60 la 1000, praf 5—20 gr., pastă neagră, suc îngroșat *după voie*.

Lemn galbin. — V. *Drăcilă*.

Lemnușcă. — V. *Răchițan*.

Lentină. — Praf cristalin alb, care se înroșește sub acțiunea aerului. Se recomandă în contra *diareei*, provenită din turburări digestive acute, produse de alimente rele sau stricate. *Doză*: la copiii mici 1 ctgr., odată sau de mai multe ori pe zi, sub formă de praf; la adulți câte 10 ctgr. de 3 ori pe zi, în buline.

Lepră (*lépra*, dela *lépros*, *solzos*, cojos). — Este o boală cronică produsă prin intrarea și înmulțirea în corp a unui microb specific, numit *bacillus leprae*, sau *bacilul lui Hansen*, care se aseamănă cu al ofticei. In vechime lepra bântuia cu furie mare Europa centrală, Asia și Africa (în veacurile V—XVI). Astăzi se mai găsesc leproși și în Europa, dar focarele mari de contagiune ale leprei se găsesc ln Indo-China, China, Japonia, Antile, Brazilia, Noua-Caledonie. In *Norvegia* lepra a diminuat dela 1856, când existau 2885 cazuri, la 90 cazuri rămase încă în 1928. In *Islanda* se găsesc 50 de cazuri, în *Filanda* 40, în Suedia 20—30 leproși. In *Germania* se găsesc leproși în Prusia de est. Totalitatea cazurilor de lepră în lumea întreagă se calculează la 2 milioane, dintre care 300.000 în *India*. In *Japonia* ar fi cam 16.000 (dela 17.000 câte erau în 1907). In *România* avem un spital de izolare pentru leproși, la Tichilești, Jud. Tulcea. Să vedem acum cari sunt *semnele* acestei boale. Lepra are *trei* forme: *tu-*

berculoasă, anestezică și mixtă. Semnele dela începutul boalei și cari sunt comune tuturor formelor sunt: *febra*, care vine sub formă de accese, a căror intensitate variază. Uneori e ușoară și trecătoare, alteori căldura ajunge până la 40—41°. Alt semn este un fel de toropeală, de abatere fizică și morală. Apoi anemie, tendință spre somn, turburări digestive, dureri pe șira spinării, dureri reumatismale, guturaiu (coriză) însoțit de curgeri de sânge din nas (epistaxă). In mucozitățile nasului se găsește microbul boalei, așa că prin examinarea la microscop a acestor mucozități putem cunoaște boala chiar dela începutul ei. Se mai observă diferite turburări senzitive (simțire de deget mort, anestezie sau amorțire), sudori mari, etc. După un timp mai mult sau mai puțin îndelungat lepra începe a se arăta sub una din cele trei forme ale ei, pe cari le vom descrie pe rând, după cum urmează *Forma tuberculoasă*, numită și *tegumentară* sau *lionină*. In această formă se ivesc pete mai mult sau mai puțin rotunde, livide, vinoase sau cenușii, înlocuite după câtva timp (mai multe luni sau mai mulți ani) prin niște *ridicături* emisferice sau turtite, de mărimea unei alice până la acea a unei alune, ridicături numite *tubercule* și cari sunt tari, roșietice, cenușii sau negrii, cari se pot rezorbi lăsând în urma lor depresiuni sau ulcerațiuni. Ulcerațiunile sau rănile sunt uneori foarte adânci și dau naștere la mutilațiuni și diformațiuni. Tuberculele se ivesc de preferință la față, apoi copleșesc membrele, iar mânile și picioarele se îngroașe ca în elefantiază (vezi acest cuvânt). Tuberculele se pot ivi și pe diferite mucoase, la ochi, pe limba, în gâtlej, etc. Tuberculele se mai numesc și *leprome*. De obiceiu leziunile acestei forme merg crescând, agravându-se. Ulcerațiunile se adâncesc din ce în ce mai mult, bolnavul începe a slăbi din cauza supurațiunii și a durerilor, cari nu-i mai dau timp de odihnă și-l împiedecă să doarmă și astfel ajunge într'o stare de cachexie completă, până ce se stânge. *Forma anestezică* sau *nervoasă* este caracterizată prin pete ce se aseamănă cu petele formei precedente, dar cari se întind în mod progresiv decolorându-se la mijloc. Ele se însoțesc la început de iperestezia apoi de anestezia părților atinse. Pielea și mușchii se atrofiază, mânile se diformează și capătă forma de ghiară, unghiile și dinții cad și ulcerațiunile provoacă mutilațiuni diferite și întinse. Paralizați prin atrofia musculară, mutilați, sleiți prin supurațiuni, orbi, exhalând un miros de mort, nepăsători față de tot ce-i încunjură, bolnavii mor în cele din urmă în marasm, complicat câte odată de crize tetaniforme. *Forma mixtă*, sau *completă* este o combinațiune a celor două forme de mai sus. Boala poate să înceapă cu forma tuberculoasă și să sfârșească cu cea anestezică, sau poate începe cu aceasta și să sfârșească cu cea dintâiu, sau lepra este de la început mixtă, adecă leziunile tuberculoase să evolueze paralel cu leziunile nervoase. — *Durata* boalei variază în forma tuberculoasă dela 8 până la 10 ani, în cea anestezică dela 15 la 18 ani. S'au observat cazuri cari au durat 20 până la 27 ani și la noi în țară un bolnav a suferit 69 ani.—*Tratament.* Pe dinăuntru se recomandă *uleiul de Chaulmoogra* (Gynocardia odorată). dat în ceaiu cald, în ceaiu de mentă sau în capsule. Dacă bolnavul nu-l poate lua pe gură se va da în injecțiuni sub piele. Se mai poate da *ginocardatul de sodă*, s'a mai dat ichtiolul și acidul pirogalic, antipirină, aconitină. Pentru tubercule se dă iodurul de potasiu. Incercările făcute cu *seroterapia* până acum n'au reușit, așa că lepra își așteaptă încă leacul. Tot ce putem face mai bun este *profilaxia*. Lepra fiind o boală contagioasă, bolnavul de lepră este o primejdie pentru cei din jurul lui. Pentru a micșora acest pericol trebue o curățenie mare, rănile să se panseze și să se țină bine închise, să se dezinfecteze hainele, să se fiarbă, sau să se nimicească rufăria. Dar cel mai bun lucru este ca bolnavul să se izoleze într'un spital (leprozerie), așa ca el să nu mai fie în atingere cu nimeni.

Leprică. — V. *Pelagră.*

Leșin, — V. *Sincopă.*

Letargie (gr. *léthe*, uitare și *argia*, lenevie, amorțire). — Somn adânc în care un bolnav rămâne cufundat mai

multe ceasuri, sau mai multe zile, fără să dea vr'un semn de viaţă. Cu toate acestea inima-i bate, ceeace deosebeşte letargia de sincopă (leşin), respiraţiunea se face foarte încet, fără să înceteze ca în asfixie. Ochii sunt închişi, simţirea nimicită, nemişcare desăvârşită, dacă însă îi strigăm tare la urechie, atrăgându-i atenţiunea asupra vreunui lucru, bolnavul îşi deschide puţin ochii, mormăie câteva cuvinte, de multe ori fără înţeles şi nu la întrebare, apoi adoarme din nou. Această stare se vede rar şi numai la isterici, ceeace explică de ce se vede mai des la femei. Letargia este o turburare nervoasă compatibilă cu viaţa şi chiar cu sănătatea, cu condiţie însă ca în timpul ei, bolnavul să fie îngrijit şi hrănit. Rar se întâmplă ca letargia să se confunde cu moartea (vezi *Moarte*).

Leucemie (gr. *leukos*, alb şi *haima*, sânge). — Sinonim cu *leucitemie*.

Leucocite (gr. *leukos*, alb şi *kytos*, cavitate, celulă, globul). — Se numesc astfel globulele *albe* ale sângelui, cari joacă rolul cel mai mare în nutriţiunea ţăsuturilor şi în lupta cu microbii.

Leucocitemie (gre. *leukos*, alb, *kytos*, celulă, globul şi *haima*, sânge). — Boală generală caracterizată prin înmulţirea progresivă şi *permanentă* a globulelor albe ale sângelui şi mărirea de volum fie a splinei, fie a ganglionilor limfatici, sau altor organe bogate în ţesut adenoid. Leucocitemia este una din formele diatezei limfogene.

Leucocitoză (gr. *leulkos*, alb şi *kytos*, celulă, globul). — Inmulţirea anormală, însă *trecătoare*, a globulelor albe ale sângelui. Se observă după masă, în timpul sarcinii, după o curăţenie, în urma emoragiilor, în unele febre, etc. Dar această înmulţire a numărului globulelor albe este în totdeauna mai mică şi nu de acelaş caracter ca în leucocitemie.

Leucom. — V. *Ochiu*.

Leucoree (gr. *leukos*, alb şi *rhein*, a curge), *curgere albă*, *poala albă*.— Sunt multe femei cari au o curgere alburie, mai mult sau mai puţin groasă, căreia i se zice *leucoree*, sau *poală albă*. Se vede la fetele tinere slabe, cloroticе, limfatice, supuse unui traiu rău, sărăcăcios, unui regim debilitant. Leucorea este mai mult sau mai puţin abondentă şi provine dintr'o iritaţiune locală, care la femeile sănătoase şi viguroase, nu determină de obiceiu nici o scurgere. Poala albă se observă înainte şi după regule (menstruaţie), în urma unei oboseli, în urma excitaţiunilor genezice, în timpul sarcinii, după o lăpădătură sau după naştere, etc. La femeile tinere cari n'au regule se vede în fiecare lună, pe timpul regulelor, o curgere albă. La unele femei s'a observat că abuzul de cafea, ceaiu şi chiar de lapte produce leucoree. Leucorea se mai observă în boalele vulvei, ale vaginului şi ale mitrei (metrită, deviaţiuni, corp fibros, cancer), sau ale anexelor uterine, adecă ale trompelor. Dacă poala albă nu este în cantitate mare şi se arată numai în timpul regulelor, sau în timpul sarcinei, nu trebue să ne ocupăm de ea. Dacă ea se prelungeşte mai multe zile după regule sau se iveşte la o femee care nu mai are regule, atunci trebue să se vadă de unde vine curgerea, din vulvă, din vagin sau din mitră. Mai greu este pentru fetele tinere, cari nu spun nimic, sau se jenează să spună despre această curgere chiar şi mamei lor, iar mamele din nepricepere sau neglijenţă nu se ocupă de astfel de lucruri. — *Tratament*. Leucorea *acută* (proaspătă) trebue tratată cu cea mai mare îngrijire pentru ca să nu treacă în stare *cronică* (învechită). Tratamentul *general* constă în preparate fieruginoase, tonice, arsenicale, băi alcaline, fricţiuni pe piele, idroterapie, şedere la aer, la soare. Tratamentul *local* constă în spălături, în băi de şezut, clizme emoliente *injecţiuni* astringente şi antiseptice cu decoct de foi de nuc (60 gr. la 1000 gr. apă), în care se mai poate pune şi puţin tanin (2 gr.), cu piatră acră, cu sulfat de zinc, cu ipermanganat de potasă, cu acid boric simplu sau amestecat cu piatră acră ori cu tanin, acid fenic, sublimat coroziv (25—50 ctgr. la 1 litru), cu lisol (1 lingură la 2 litri). Pe dinafară să se pună o pudră de talc. Dacă cu toate aceste leucorea nu trece atunci de sigur este vorba [despre vreo boală care trebue tratată de medic.— La *ţară* babele tratează poala albă

cu corobatecă, gherghină, lăcrămioare, mure, sulcină.

Levenţică, *levand*, (*Lavandula officinalis* sau *vera*, fam. labiatelor).—Plantă mică cu flori albastre plăcut mirositoare originar din sudul Europei, se cultivă şi pe la noi (Iunie—August). Spicele florifere (flores lavandulae) se întrebuinţează în medicină ca antispasmodice, stimulente şi tonice, dar mai mult se întrebuinţează în parfumerie. Pe *dinăuntru* se dă tinctura compusă, 10—30 gr. Pe *dinafară* se dă esenţa de lavandă sau uleiul de aspic, în fricţiuni în contra paraliziilor şi împreună cu esenţa de lămâioară şi de rosmarin intră în prepararea băilor aromatice.

Leziune (lat. *laesio*, dela *laedere*, a răni). — Orice schimbare *materială* care se poate vedea, ivită în timpul vieţii în una din părţile corpului, schimbare bolnăvicioasă a organelor, fie în structura lor, fie în raportul lor cu organele vecine. Se zice leziuni *organice, chimice, mecanice, traumatice*, etc., nici odată însă nu se zice leziuni de *circulaţiune*, etc., de oarece aceste expresiuni sunt vicioase, întru cât ele confundă materia şi proprietăţile ei, organismul şi actele lui.

Libanol. — Esenţă scoasă din arborele *Cedrus atlantica*. Se recomandă în boalele căilor urinare ca şi santalul şi celelalte balsamice (blenoragie, cistită) şi în boalele de plămâni (tusă veche, oftică) sub formă de capsule gelatinoase în doză de 3 grame pe zi.

Licetol. — Combinaţiunea piperazinei cu acidul tartric. Disolvant energic al acidului uric, gust plăcut. Se recomandă în diateza urică. *Doză*: 2—4 gr. pe zi în 2 rânduri, dimineaţa şi sara. Se poate asocia cu teobromină.

Lichen. — O boală de piele caracterizată printr'o erupţiune de ridicături (papule) mici, tari, late, roşietice, grupate sau împrăştiate, cari produc o mâncărime destul de mare. Se ivesc mai cu seamă la antebraţe, la pumni (pe faţa dinainte), la gât, la faţa anterioară şi externă a ghionatelor (gambelor), la coapse, mai rar la faţă şi celelalte părţi ale corpului. *Tratament*. Pe *dinăuntru* se recomandă preparatele cu arsenic (licoarea Fowler, etc.), iar pe *dinafară* spălături cu oţet, sau cu sublimat coroziv, băi prelungite cu scrobeală, plastore mercurial de Vigo.

Lienterie (gr. *leios*, alunecos şi *enteron*, intestin, maţ). — Un fel de diaree în care materiile date afară prin şezut cuprind mâncare nemistuită pe deplin aşa încât s'ar părea că mâncarea numai alunecă prin maţe fără să poată fi mistuită.

Ligament (lat. *ligare*, a lega). — Se numeşte astfel o făşie de ţăsut fibros, alb, foarte tare şi care nu se prea poate întinde. Ligamentele slujesc ca mijloace de unire pentru încheieturi (*ligamente articulare*) şi pentru unele părţi de oase, sau de cartilage, ori sgârciuri sau ca mijloace de susţinere pentru unele organe sau viscere (ligamentele beşicii, ale ficatului, mitrei, etc.).

Ligatură, *legătură* (lat. *ligare*, a lega). Când legăm un neg, sau o tumoră, ori o parte a corpului, sau un organ, cu aţă de mătasă sau de in, ori cu catgut, sau cu un fir de argint, zicem că facem o *ligatură*. Cel mai bun mijloc pentru a opri o curgere de sânge (emoragie) este de a *lega* artera, sau vâna din care curge sângele. Se înţelege că această operaţiune aşa de delicată şi care cere cunoştinţe sigure şi îndemânare nu poate fi făcută decât numai de un doctor. Dar ceeace poate să facă ori şi cine şi de multe ori trebue să facă, este *legătura* unui membru, mână, picior, deget) pentru a opri sângele să curgă, până ce vine doctorul, sau pentru a opri ca veninul sau otrava să nu se ducă în tot corpul când omul a fost muşcat de vreun şarpe veninos, sau câne turbat. Pentru aceasta se ia o batistă, un şervet, o cârpă, să se aplice deasupra rănii, dar nu peste măsură de tare. In acelaşi timp, dacă poate să-şi ardă rana, dacă are curaj, cu un fier roşu. Legătura în masă se poate face uşor când este vorba de membre, mână sau picior, dar din nenorocire ea nu se poate aplica şi la trunchiu.

Lighian (*basin*, *şold*. — V. *Basin*.

Ligozină. — Ligozinat de chinină. Praf amorf, galben portocaliu, puţin solubil în apă. Bun antiseptic. Se întrebuinţează sub formă de praf, alifie, în tratamentul rănirilor).

Limbă (lat. *lingua*). — Limba este organul de căpetenie al *gustului*, dar

ea mai serveşte şi pentru a suge şi a bea, jucând rolul unui piston mobil care face vidul în gură. Ea ajută la mâncarea şi înghiţirea alimentelor, ţinându-le între dinţi şi măsele pentru ca să fie sdrobite, apoi aplicându-le cu putere asupra cerului gurii, unde sunt apăsate, frământate şi aruncându-le în cele din urmă spre înghiţitoare, mulţumită muşchilor ei puternici, cari, strângându-se, îi ridică vârful în sus şi-i îndoiesc marginile astfel ca să formeze un canal care duce bolul alimentar înapoi. Limba este formată din mai mulţi muşchi care fac ca limba să se mişte în toate felurile, să se lungească, să se scurteze, să se îndoească, purtând vârful prin toate părţile gurii. Este îngustă şi subţire înainte la *vârf* groasă şi lată înapoi, la *rădăcină* având

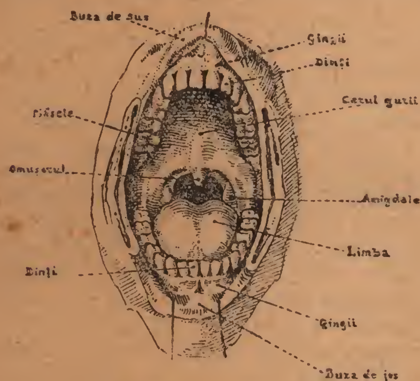

Fig. 228. — Gura

forma unui oval. Faţa de sus numită şi *dosul* limbei, este liberă, iar faţa de jos a ei este prinsă de podeaua gurii printr'un *frâu* sau *aţă*. Când acest frâu este prea lung, adecă se întinde până la vârf, el împiedecă mişcările limbii şi prin urmare împiedecă suptul, înghiţirea şi vorbirea (peltic).—Starea limbii se deosebeşte la omul sănătos de acea a omului bolnav. In stare de sănătate limba are o coloare roşiatică, o suprafaţă aproape netedă, cu o mulţime de ridicături foarte mici, dintre cari unele sunt *papile*, organe ale gustului, iar altele mici glande. Ea este întotdeauna umedă fiind udată de *salivă*. In stare de boală limba îşi schimbă înfăţişarea : în boalele de stomac ea pare acoperită cu un strat mai mult sau mai puţin gros, a cărui coloare variază dela alb-cenuşiu până la galben-închis. Starea aceasta a limbii se chiamă *saburală* şi arată că stomacul este sdruncinat în slujba lui. In starea *bilioasă*, stratul de pe limbă este curat galben, ceeace arată că şi ficatul este atins. Vom da în aceste cazuri purgative. In febra tifoidă, în vărsatul negru, în pneumoniile bătrânilor, limba este acoperită de un strat negru ca funinginea, de *fuliginozităţi* (dela lat. *fuligo*, funingină). Aceste fuliginozităţi nu acopăr numai limba, ci şi gingiile şi buzele. In aceste cazuri limba mai este *roşie înflăcărată*, este semn de începutul unei febre grave, sau a unei inflamaţiuni, cum se întâmplă în scarlatină, când limba este roşie ca smeura, sau ca în variolă, când este roşie peste tot, sau ca în febra tifoidă, când este roşie la vârf şi pe margini, iar la mijloc este gălbuie sau cenuşie. Din acestea se vede foarte bine câtă însemnătate are starea limbii, atât în stare de sănătate cât şi în stare de boală. Este de ajuns să vedem limba cuiva pentru ca să ghicim dacă este sănătos sau bolnav. —Ca toate organele limba îşi are *boalele ei*. Adeseori pe vârful ei vedem nişte beşicuţe sau un fel de arşiţă, sau nişte pete albui ca smântâna (v. *Afte*. *Mărgăritărel*); alteori limba este umflată peste tot, inflamată şi atunci avem ceeace se numeşte *glosită* care se poate ivi în urma unei răniri, a unei arsuri adânci prin înghiţirea unui lichid arzător (vitriol, amoniac, esenţă de oţet, etc.) şi în aceste cazuri se recomandă gargare emoliente. Limba poate fi *tăiată* printr'un instrument tăietor, sau poate fi apucată între dinţi şi tăiată printr'o lovitură sau cădere asupra bărbiei, sau într'un acces de epilepsie (boala copiilor), sau mâncând. La limbă se pot ivi diferite *tumori*, în deosebi cancerul care trebue operat cât se poate mai din vreme dacă vroim să scăpăm bolnavul dela moarte.

Limba mielului, *arăţel*, *boranţă*, *otrăţel* (*Borrago officinalis*, fam. boraginaceelor). — Plantă erbacee, originară din regiunea mediterană, care se cultivă şi la noi. Frunzele şi florile ei au o lucrare recoritoare sudorifică (fac năduşală) şi diuretică (fac ud mult);

frunzele se pot mânca. Ceaiul din flori și frunze (30—60 gr. la un litru de apă), stimulează funcțiunile pielei și provoacă nădușeală, pentru care se recomandă în febrele eruptive, mai ales în pojar ca să iese mai repede. Trebue luat cald și în cantitate mare. In farmacie se mai dă sub formă de: extract 1 până la 4 gr., idrolat 30-150 gr., sirop 10—50 gr., suc 50—100 gr.

Fig. 229. — Limba mielului

Limbar. — Când *frâul* limbii este prea desvoltat și se întinde până la vârful ei, ținându-l prins, sau fixat de podeaua gurii, din care pricină limba nu se poate mișca liber și copilul nu poate prinde bine sfârcul țâței ca să sugă, nici nu poate înghiți bine, nici nu poate vorbi cu înlesnire când va fi mare, atunci în popor, se zice că acel copil are *limbar*, sau *ață la limbă*. Această ață trebue tăiată cât se poate mai din vreme. Tăierea se va face cu foarfeci bune, curate și cari să nu aibă vârfurile ascuțite; sângele se oprește repede dela sine, afară de cazul când din greșeală, sau neștiință, s'a tăiat prea adânc. Cel ce face această mică operație să aibă mare grijă să nu taie decât numai partea subțire a frâului dela vârful limbii.

Limbrici. — V. *Viermi intestinali.*

Limfadenie (lat. *lympha*, limfă și grec. *aden*, glandă). — V. *Limfogenă.*

Limfangită (lat. *lympha*, limfă și grec. *aggeion*, vas și terminația *itis*, inflamațiune).—Este aprinderea sau inflamațiunea vaselor și ganglionilor limfatici. Ea este produsă de o sgârietură superficială neîngrijită, care se infectează, mai cu seamă la degetele mânilor și picioarelor. Limfangita se arată prin dungi roșietice cari pleacă dela sgârietură; împreunându-se, formează plăci (pete mari) ale căror margini sunt puțin ridicate asupra pielii. Aceste dungi sfârșesc pe de altă parte în ganglioni limfatici, cari se inflamează și ei și devin dureroși (*adenită*). In dreptul limfangitei bolnavul simte o arsură și uneori are căldură: membrul este cam umflat. Uneori limfangita se vindecă de grabă alteori însă ea face puroiu. *Tratament.* Pentru a preveni limfangita trebue îngrijită cu cea mai mare băgare de seamă orice rană, orice sgârietură ori cât de mică ar fi, făcând un pansament antiseptic. După ce s'a ivit boala se va ține membrul ridicat pentru a înlesni circulația, se vor aplica pe părțile inflamate cârpe înmuiate într'o soluțiune *fenicată* (2%), sau cu sublimat coroziv (1 la 1000), acoperită de gutapercă, iar când a făcut puroiu se va deschide, se va drena și se vor face băi antiseptice.

Limfatice (Vase). — Canale prin cari curge limfa (v. *Cord*).

Limfatism (dela *lympha*, limfă).—V. *Temperament limfatic.*

Limfogenă (Diateză), dela lat. *lympha*, limfă și grec. *genesis*, producțiune.— Prin diateză limfogenă se înțelege o totalitate de alterațiune (stricăciuni) ale organelor limfatice, produse printr'o dezvoltare exagerată a țăsutului ganglionilor limfatici, a splinii, a măduvii oaselor și prin ivirea anormală a unui țăsut analog în ficat, rinichi, seroase (limfadenie). Aceste alterațiuni pot să se producă în mod izolat, dar cele mai adeseori coincid cu o înmulțire considerabilă a globulelor albe ale sângelui *leucemie*), care poate de altfel să existe și singură. La un bolnav cu leucemie proporțiunea globulelor albe, care de obiceiu este de 1 la 500 sau la 1000 de globule roșii, poate să se ridice la 1 pentru 20, pentru 10 și chiar pentru 3. Diateza limfogenă are un început încet, pe nebăgate în seamă, prin slăbiciune și paloare cari merg crescând, prin înecăciune în piept (gâfăire) și prin slăbire; ganglionii limfatici se măresc pe rând și formează ghinduri mari ca alunele, sau nucile, de fiecare parte a gâtului, (când sunt prinși ganglionii gâtului), producând apăsarea tracheei și prin urmare o respirațiune și înghițire anevoioasă și umflătura feței și a brațelor cu jenă în mișcările brațelor și gambelor (ganglionii subțioarii și a stinghii). Acești ganglioni umflați n'au aplicare spre supurațiune. După o durată mai mult sau mai puțin lungă

(1—2 ani) se produc emoragii multiple (vărsături de sânge, urinare cu sânge, emoragie în creeri), apoi o diaree aproape continuă : umflătura se întinde peste tot, cachexie și moarte. — Intre *cauzele* predispunătoare avem : sărăcia, supărările, boale grele (sifilis, febra tifoidă, friguri palustre, alcoolism), sarcini repetate ; mai des la sexul masculin și în etatea mijlocie *Tratament* : s'au dat preparatele fieruginoase, arsenicale și iodul fără mare succes.

Limonade.—Băuturi răcoritoare cari se prepară cu suc de lămâie, apă și zahăr, sau cu diferite acide. Limonada de lămâie se prepară în 2 moduri, cu apă *rece*, sau cu *apă fierbinte* : în primul caz este de ajuns să stoarcem o lămâie tăiată în două într'o jumătate de litru de apă și să punem zahăr cât voim să fie de dulce ; în cazul al doilea se curăță o lămâie de coaje, se scot semințele, se taie felii și se toarnă peste ele o jumătate de litru de apă fierbinte. Este bine să se frece coaja de lămâie cu zahărul care se pune în limonadă, pentru a-i da acesteia un gust mai plăcut. Această limonadă este mai puțin acră decât cea făcută cu apă rece și este mai sănătoasă. — *Limonada gazoasă se p*repară din 2 pachete cu prafuri : unul cu 2 gr. acid citric și 50 gr. de zahăr, care se toarnă într'un litru de apă, apoi se toarnă pachetul al doilea cu 2 gr. de bicarbonat de sodă. Această limonadă se mai prepară din apă de Șeltz, în care se pune sirop de lămâie, sau sirop de coacăze, de cireșe, de smeură.—*Limonada vinoasă* este limonada obișnuită cu lămâie, în care se pun 250 gr. vin la un litru, vin roșu, alb vechiu.— In general limonadele sunt băuturi plăcute, răcoritoare, pe cari le pot bea oamenii sănătoși pe căldurile mari, însă cu condițiune ca să nu le bea în cantitate mare, nici prea reci, nici cu ghiață Pentru bolnavi ele sunt tot așa de bune, mai ales limonada vinoasă, care este tonică în acelaș timp și micșorează căldura. Nu este bună însă pentru cei ce sufăr de stomac, de gastralgie, căci le mărește durerea prin aciditatea lor ; de asemenea și cei bolnavi de dispepsie se vor păzi de limonade, mai ales de cele gazoase.—Limonada *purgativă*, care se prepară cu citrat de magnezie, 30—60 gr. la 120 gr. apă și 50 gr. sirop de zahăr, sau de smeură, ea este foarte bună și se ia cu ușurință.

Lingoare. — V. *Tifoidă* (Febră).

Lingură. — Unele medicamente lichide se dau sub formă de picături și acestea sunt medicamente mai tari, otrăvicioase dacă se dau în doză mare. Cele mai multe însă, adecă cele mai slabe, se dau cu *lingura*, din când în când câte una. Aceasta este o măsură pe care o are fiecare în casă. *Lingura de masă* cuprinde cam 15 gr. de lichid. La copiii mici se dau cu *lingurița* de cafea, sau de dulceață, care cuprinde cam 5 gr. ; apoi altele se dau cu *lingura mijlocie*, sau *de compot*, care cuprinde 10 gr. Astfel fiind trebue să se observe cu băgare de seamă *cu ce fel de lingură* a prescris doctorul să se ia un medicament precum și *timpul la care să se ia* ; ca să nu se facă greșeli de multe ori primejdioase pentru cel bolnav.

Lingurea (*Cochlearia officinalis*, fam. cruciferelor). — Plantă erbacee originară din nordul Europei, cultivată ca plantă medicinală. Se întrebuințează frunzele, vârfurile înflorite, semințele. Lucrează ca antiscorbutic și stimulent. Se dă în scorbut, în scrofuloză, catarele de plămâni, idropizie și în boalele învechite de piele. Se dă sub formă de : ceaiu 20—50 la 1000, sirop 20—60 gr., alcoolat 10—30 gr., extract 2—5 gr. tinctură 10—30 gr., vin 30—100 gr.

Liniment (lat. *linire*, a unge). — Medicament care se întrebuințează pe dinafară, pentru a face ungeri, fricțiuni pe piele. E compus dintr'un uleiu, sau dintr'un corp uleios la care se mai adaugă o substanță calmantă, tonică, iritantă, etc., după efectul pe care voim să-l obținem. Un liniment se aplică pe piele sau cu mâna, sau cu o cârpă înmuiată în el. Uneori este de ajuns numai să ungem pielea, alteori trebue să frecăm pentru ca medicamentul să intre în piele și câte odată să facem trăsături tari cât poate răbda bolnavul. De obiceiu un liniment se prepară atunci când se întrebuințează. Cele mai întrebuințate sunt următoarele : linimentul *calmant*, bun pentru dureri și nevralgii, care se prepară din : balsam tranchil 25 gr., laudan, cloroform, câte 6 gr. din fiecare, sau : balsam

fioraventi 40 gr., cloroform 5 gr., laudan 4 gr. — Linimentul *oleo-calcar*, bun pentru legarea arsurilor se compune din: uleiu de migdale dulci 100 gr., apă de var 900 gr., la care se mai poate adăuga, când durerile sunt prea mari și laudan, socotit 2 gr. la 200 gr. de liniment.—Linimentul *amoniacal*, sau *volatil*, foarte bun în contra durerilor reumatice se compune din: amoniac lichid 10 gr., uleiu de migdale dulci 90 gr. El stimulează pielea, o înroșește și poate chiar să scoată și beșici ca o vezicătoare, dacă îl ținem mai mult în atingere cu pielea. — Linimentul *camforat*, compus din 1—4 gr. camfor și 32 gr. uleiu de migdale e tot așa de bun ca și cel de mai sus. Linimentul *sulfurat* al lui *Vleminsky*, pentru vindecarea râiei, e compus din: floare de pucioasă 100 gr., calce vie (var nestâns) 200 gr., apă 1000 gr.

Liniment albuminos. — V. *Albumină*.

Liniştitoare (Medicamente). — V. *Calmante*.

Linte (*Lens esculenta*, fam. leguminoaselor). — Plantă erbacee, originară din regiunea mediteranină, se cultivă mult pentru trebuințele culinare. Lintea este tipul legumelor feculente, având 25% substanțe azotate și fiind mai bogată în fier decât carnea. Ea are însă același cusur ca și celelalte feculente, de a se mistui greu. Pentru ca să se mistuie mai ușor trebue curățită de coji și sdrobită sub formă de făină. Pentru popor lintea constituie o bună hrană, însă nu trebuie mâncată în cantitate mare.

Lip, *im*, *zoioşie*. — La suprafața pielii iese un fel de seu și sudoare, cari amestecându-se cu praful din haine și din aer formează un strat murdar, *zoios*, care se numește *lip* sau *im*. Lipul se formează mai cu seamă în părțile descoperite ale corpului, pe pielea capului coate, mâni, genunchi și picioare. Lipul nu este sănătos, căci oprește funcțiunile pielei, mai ales când este întins pe tot corpul; irită părțile încrețite ale pielei și la îndoituri, înlesnește înmulțirea păduchilor; la cap dă naștere la căderea părului și la diferite boale de piele. Dintre meseriași cei mai supuși la această necurățenie sunt tăbăcarii, zidarii, brutarii, fierarii, etc., din pricina prafului în care trăiesc.

Lipan. — V. *Brustur* și *Lumânare*.

Lipemanie (grec. *lype*, tristeță și *mania*, nebunie) sau *melancolie* (*delir depresiv*). — V. *Alienație mentală*.

Lipitori. — Lipitoarea este un vierme din clasa Anelidelor, familia hirudinelor. Are corpul lungăreț, format dintr'o mulțime de inele. Capetele lipitoarii au câte un disc; unul este mai subțire și acolo se află gura cu trei fălci mici cartilaginoase, rotunzite și cu dinți foarte mărunți, cari taie pielea ca să sugă sângele. *Lipitoarea oficinală* (Hirudo officinalis), are pântecele gălbui, fără nici o pată, pe margini cu o dungă neagră, pe spate cu șase dungi ruginii pestrițate cu puncte negre ro-

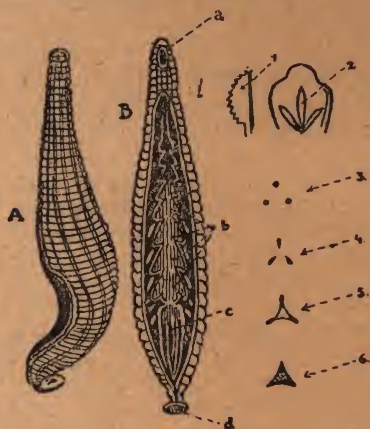

Fig. 230. — Lipitoare

a = ventuza bucală; b = stomacul; c — intestine; d = ventuza anală.
1 = o falcă mărită; 2 = cele 3 fălci ale ventuzei bucale; 3 = întâia fază a mușcăturei; 4—5—6=a 2-a. 3-a, 4-a fază a mușcăturei.

tunde. *Lipitoarea cenușie* sau *medicinală* (Hirudo medicinalis), este cea mai mică, cu pântecele verde închis, pe spate cu șase dungi ruginii pestrițate, cu pete negre în trei colțuri. *Lipitoarea neagră* sau *de cal*, are dinți puternici cari rup carnea așa că rana produsă de ea se vindecă mai greu; pântecele ei este negru fără pete, iar spatele este măsliniu fără dungi. Lipitorile sunt mai ușor de întrebuințat decât lăsarea de sânge prin tăierea unei vine și se aplică pe părțile inflamate și dureroase: Se iau atâtea câte voim să aplicăm și le punem într'un pahar curat, iar partea locului se spală bine cu săpun

și apă caldă (în părțile păroase se rade părul); se șterge cu o cârpă curată, apoi aplicăm paharul cu gura în jos și lipitorile încep a se prinde. Lipitorile se pot aplica și una câte una cu un păhăruț mic. Lipitorile sug până ce se umflă, când cad singure; dacă însă vre una nu vrea să se desprindă o presărăm cu cenușe, sau cu sare și atunci cade numai decât. Nu este bine să desprindem lipitorile trăgând de ele căci li se rup dinții și rămân în piele. După căderea lipitorilor sângele se oprește sau se lasă să mai curgă după porunca doctorului. Oprirea sângelui se face și dela sine, prin închiegarea lui. Când însă nu se oprește singur vom apăsa câtva timp cu un tampon de vată muiată în spirt pe mușcătură și apoi se leagă strâns cu o fașe. Dacă nici așa nu se oprește sângele, se vor arde mușcăturile cu piatra iadului, sau cu vârful unui cuțit înroșit în foc, sau vom prinde marginile mușcăturii cu o pensă, le vom pătrunde cu un ac trecut prin flacări și apoi vom lega pe sub ac cu un fir de ață. Mușcătura lipitoarii este în trei colțuri, regulată se învinețește împrejur, iar după trei zile se vindecă.

Lipitură, smeu. — Această boală este cunoscută numai la *țară*, unde poporul crede că este produsă de *smeu*, sau de *sburător*. Lipitura provine din *dragoste*, sau din *frică*. In acest din urmă caz, bolnavul are tot felul de arătări, de vedenii, țipă în somn și se sbate. Când lipitura este provenită din dragoste bolnavul visează noaptea, dacă e femeie, o arătare de bărbat, dacă e bărbat, o arătare de femeie și în tot timpul somnului chinuește pe femeie sau bărbatul bolnav, așa că la deșteptare bolnavul se simte foarte obosit, galben și tras la față. Această boală după credința poporului este foarte primejdioasă, mai ales pentru femei, cari, dacă au copii mici se întâmplă să-i omoare în timpul somnului.

Fig. 231.— Lipom

Lipom (grec. *lipos*, grăsime). — Tumoră, sau umflătură, formată din grăsime, care poate ajunge uneori până la mărimea unui corp de om, sau și mai mare. Lipomul se poate arăta pe diferite părți ale corpului; el nu produce durere decât când este foarte mare și apasă organele vecine. Lipomul se numără între tumorile de bună natură, căci el nu atacă sângele și dacă s'a operat bine nu se mai face din nou. El nu se poate vindeca, decât prin operație.

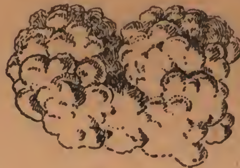

Fig. 232.—Lipom extras

Lipotimie (grec. *lepein* a lipsi, și *thymos*, inimă, suflet), *sfârșeală, a se pierde.* — Este o stare de slăbiciune care vine dintr'o dată, printr'o scădere repede a bătăilor inimii, stare care poate să se termine prin leșin (sincopă). Vine deodată cu amețeală de vâjiituri de urechi, de întunecime de ochi, de o simțire de goliciune în cap apoi devii palid pielea ți se acopere de sudori reci, simți un frig peste tot corpul, te apasă ceva pe stomac, apoi greață și vărsături și în cele din urmă ți se întunecă mintea, te-ai sfârșit cu totul, cunoștința însă n'ai pierdut-o cu totul. *Cauzele* sunt multe: o emoțiune mare, spaimă, mânie, bucurie, unele mirosuri tari, sau post prelungit (din sărăcie sau din habotnicie), o pierdere mare de sânge. *Tratament*: cel dintâiu lucru este să culcăm bolnavul în pat drept, cu capul tot așa de jos ca și corpul, să-l desbrăcăm să-i desfacem orice legătură, orice încingătoare să-i dăm aer curat, să miroase oțet, apă de Colonia eter.

Lipova. — Intre locurile binecuvântate pentru vindecarea boalelor și întremarea sănătății zdruncinate, în mândra și bogata noastră țară sunt și băile dela Lipova din Banat. Așezate într'o încântătoare poziție între dealuri, unul acoperit de vii livezi și pășuni, iar celalt de admirabile culturi de grâu și porumb, cu o vale ce se orientează sud-est-nord-vest lipsită completamente de curenți și veșnic însorită, este una dintre cele mai liniștite dintre stațiu-

nile balneare de la noi. Parcul cu o pădure seculară de arbori în întindere de câteva zeci de jugăre și aranjamentul, cu admirabile alei de tranfafiri de tot soiul, oferă vizitatorului o dulce răcoare, parfumată cu miros de flori de tei. Apa lecuitoare a izvoarelor minerale se folosește încă dela 1550 deci din sec. al XVI, când povestesc documentele, că tratamentul se administra de călugării franciscani din partea locului, care mai pe urmă au zidit în sec. XVIII și vestita mânăstire dela Radna cu hramul sfintei Marii. Apa carbo-fieruginoasă a izvoarelor este indicată cu deosebire în bolile de femei și pentru suferinzii de inimă. Valoarea necontestată a acestor ape le face să atragă din an în an mai mulți suferinzi. Viața este eftină, dat fiind bogăția regiunii în toate. O bibliotecă cu cărți streine și românești stă la dispoziția publicului. Băile sunt la depărtare de un sfert de oră de gara Radna pe linia Arad—București, zece minute de orășelul Lipova de pe malul bătrânului Mureș și drumul se poate face cu tramvaiul, trăsura și automobilul societății și cele particulare. Se fac excursii la Arad zilnic cu trenul dela Radna, într'o jumătate de oră, sau cu tramvaiul de patru ori pe zi. Deasemenea la Timișoara într'o oră și jumătate cu automobilul printr'o admirabilă și bogată regiune cu frumoase sate svăbești și românești.

Lipsă de sânge. — V. *Anemie* și la *Cloroză*.

Lipsă de somn, *insomnie*. — V. *Somn*.

Litargă, *smalț, oxid de plumb topit*. — V. *Plumb*.

Litiază. — V. *Gravela*.

Litină, *oxid de litiu*. — Medicament care se întrebuințează în *gută* și în *gravela* urică (nisip). Preparațiunile cele mai de căpetenie sunt: *benzoat de litină*, care se dă în doză de 20 ctgr. până la 2 gr. pe zi, în buline sau prafuri; — *bromur de litină* 20 ctgr. până la 1 gr. în sirop; — *borat de litină* 25—50 ctgr.; — *carbonat de litină* 10—50 ctgr. în buline, sau în granule efervescente, sau în prafuri luate în apă de Seltz — *glicero-fosfat de litină* 20 ctgr până la 1 gr. în soluțiune, sau în buline.

Litontritic. — Medicament care se zice că ar avea însușirea de a topi pietricelele și pietrele din organizm, în special cele din căile urinare (rinichi și beșică).

Lizidină. — Disolvant al acidului uric Se dă în contra gutei. *Doză*: 1—5 gr. în 24 ceasuri, în soluțiune în apă de Seltz.

Lizoform. — Lichid limpede gălbui, cu miros de formol. Antiseptic puternic; soluțiune apoasă de 1—5 la 100 pentru spălarea mânilor, este un dezodorizant energic dat în spălături pentru tratamentul sudorilor fetide.

Lizol. — Product complex, obținut prin saponificarea unui amestec de uleiu de gudron de cărbune de pământ (care conține mai ales creziloli), de grăsime și de rezină printr'un alcali. Lichid brun, cu miros de crezilol. Dezinfectant și antiseptic, în soluțiune de 2—5 la 100.

Locuință. — Locul de construit trebue să fie un teren uscat și pietros, ferindu-ne de terenurile cari conțin multe materii organice, precum sunt terenurile nivelate prin umplerea gropilor cu gunoaie. Să ne ferim de terenurile argiloase, cari rețin apa; aceste evaporându-se, umplu de umezeală aerul care pătrunde în casă, Să ne ferim de terenurile joase, mlăștinoase și umede, iar la trebuință să stabilim un sistem de canalizare sub casă și împrejurul ei pentru ca să asigurăm uscarea pământului. — Trebue ca terenul pe care se construește să se usuce prin canalizare, iar la trebuință casa să se ridice pe o pătură impermeabilă de ciment, ori de asfalt, să se așeze transversal la picioarele zidurilor niște straturi impermeabile de: ciment, asfalt, cărămizi vitrificate și găurite, etc., să se așeze casa pe pivnițe boltite, să nu se tencuiască până nu va fi bine uscată de roșu. Subsolurile nu sunt bune pentru locuit în permanență, ele vor putea servi pentru sufragerie, bucătărie, băi, etc., și nu vor avea nici odată mai puțin de un metru deasupra nivelului stradei, nici nu vor fi orientate spre nord. Mansardele de asemenea nu sunt bune de locuit din cauză că iarna sunt prea friguroase și vara prea cald. — Alegerea materialelor de construcțiune va trebui să se facă după cerințele igienii, iar nici

odată după necesitățile economice. *Orientația* casei atârnă de clima și de vânturile localității.

Lohii (gr. *locheia*, naștere). — Scurgere de sânge, sau de materii muco-purulente, cari curg din părțile genitale după naștere timp de câteva zile. La început este sânge roșu. mai mult sau mai puțin închis, câteodată amestecat cu chiaguri, apoi puțin câte puțin lichidul devine, alb roșietic, amestecat cu flocoane, când capătă un miros special. După *lohiile roșii* vin *lohiile seroase*, mai palide, lăptoase, cari țin câteva zile și au un miros mai pronunțat. La unele femei lohiile roșii durează 2—3 zile, iar lohiile albe 8—10 zile. La altele lohiile roșii țin mult timp și după ce au încetat odată pot să reapară către a 20-a zi dela naștere; de asemenea și lohiile albe pot să dureze mai mult. In general femeile cari alăptează au lohii mai puține. Când lohiile miroasă urît trebue să ne gândim la o complicație gravă (septicemie) și îndată trebue chiemat un doctor.

Longevitate (lat. *longaevilas*, dela *longus* lung și *aevum*, etate). — Durata vieții peste terminul obicinuit (v. *Viață*).

Lordoză (gr. *lordos*, aplecat, înclinat, îndoit). — Indoitura șirii spinării înnapoi (v. *Columna vertebrală*).

Loretină. — Este un derivat al chinolinei. Se întrebuințează ca și aristolul în pansamentul rănilor, plăgilor de tot soiul, fiind un bun antiseptic fără să fie toxică. Se aplică singură, curată, sau amestecată cu magnezie calcinată, pulverizându-se rănile și traiectele fistuloase, sau sub formă de soluțiune din 2—5 la 100, înlocuind acidul fenic.

Loțiune (lat. *lotio*, dela grec. *louein*, a spăla), *spălate*. — Cuvântul *loțiune* ca și cel de *abluțiune* înseamnează o operațiune care constă în a spăla cu un lichid o parte sau totalitatea corpului. Cu toate acestea s'a admis că prin cuvântul abluțiune să se înțeleagă spălăturile făcute cu scop igienic, spălături de curățenie, pe câtă vreme *loțiunea* este o spălare făcută cu scop terapeutic, adecă de a vindeca. Loțiunile se pot face cu mâna, sau cu un șervet înmuiat într'un lichid, pe o parte sau peste tot corpul. Ele se fac în cursul unei boale și se pot face cu *apă simplă*, în special cu *apă rece*, curată sau amestecată cu puțin oțet sau spirt, când voim să micșorăm căldura prea mare a corpului (febra tifoidă, scarlatina, pojar, etc.), sau pentru efectul tonic (întăritor) al apei rece la cei ce sufăr de anemie, cloroză, scrofule, rachitism, etc. Dar de multe ori loțiunile se fac cu un ceaiu (infuziune) care este calmant, tonic, stimulent, etc., după efectul pe care îl dorim. Astfel avem : loțiune *emolientă* făcută din rădăcină de nalbă mare, flori de nalbă, semințe de in, tărâțe, scrobeală, fierte în apă, unt de lemn sau de migdale dulci ; — loțiune *calmantă* făcută din flori de teiu, foi de lăptuci sau de mătrăgună, capete de mac, fierte în apă, sau : extract de hiosciam (măsălariță) (10 gr., glicerină 50 gr., apă 450 gr. — Loțiunea *tonică* e făcută din coaje de china, din lemn de gențiană, fierte în apă, alcool, vin roșu ; — loțiunea *astringentă* făcută din coaje de stejar, nucă galică (gogoși de ristic), flori de trandafiri, etc. ; — loțiune *excitantă* și *rezolutivă* (amoniacală camforată) : amoniac 6 gr., alcool camforat 1 gr., clorur de sodiu 5 gr., apă 100 gr. — loțiune în contra *mâncărimii* : carbonat de potasă 1 gr., apă distilată de laur-ceras 20 gr. ; — loțiune *antiparazitară* : sublimat coroziv 20 ctgr., apă de Colonia 10 gr., apă 120 gr. ; — loțiune în contra *petelor de pe obraz* : borat de sodă 10 gr:, biclorur de mercur 50 ctgr., alcool de lavandă 30 gr. și apă 120 gr. ; — loțiune contra *căderii părului* : apă de Colonia 200 gr., glicerină 25 gr., tinctură de cantaridă 10 gr., nitrat de pilocarpină 50 ctgr.

Lovire. — V. *Contuziune*.

Luciu. — V. *Pin*.

Lumănare, *coada mielului*, *lipan*, *pur* (*Verbascum phlomoides*, fam. scrofulariaceelor). — Plantă ierbacee care crește prin colinele deșerte și pe câmpii nisipoase, prin locuri pustii, prin văile râurilor (Iulie—August). Florile acestei plante se întrebuințează în medicină ca pectorale și calmante în contra tusei și a guturaiului. — La *țară* se dă ceaiul de flori, cald, când cade gutu-

raiul la piept. Plămădită cu rachiu de drojdii se dă la gălbinare şi friguri, fiartă cu lapte se bea pentru năduşeală, ceaiul de rădăcină pentru durere de stomac. In unele sate se ţine această plantă în casă cu credinţa că fug păduchii de lemn (ploşniţele).

Fig. 233
Lumânărea

Lumânărică, *coada lupului*, *coada vacei*, (*Verbascum Thapsus*, fam. scrofulariaceelor). — Planta erbacee care creşte prin locuri uscate, petrişuri şi coaste, pe marginea pădurilor şi prin poieni. In medicină se întrebuinţează frunzele şi florile, cari calmează tusa şi ajută scoaterea flegmei; afară de aceasta provcacă transpiraţia (năduşeala), din care cauză se dă la guturaiu, durere de gât, de piept. Din flori se face *ceaiu* (20 la 1000). Pe dinafară se fac cataplazne de frunze, cari se aplică pe piept şi pe orice umflătură dureroasă.

Fig. 234
Lumânărică

Lumbago. — (lat. *lumbi*, şale), *durere de şale*. — O boală care vine repede, pe neaşteptate, în urma unei răceli (curent de aer), unei ridicări sau sforţări violente, unei mişcări repezi sau prelungite de sucire, sau de îndoire a corpului, unui mers prelungit, unei oboseli prea mari, alteori fără nici o pricină vădită. Durerea nu se micşorează decât stând culcat, în nemişcare. De altfel la şale nu se vede nici o umflătură, nici o roşeaţă. — *Tratament*. Lumbagul se vindecă şi singur în 8—10 zile, dar este mai bine să-i scurtăm durata punând pe şale vreo 10—20 ventuze uscate, sau câte-va lipitori (dacă omul e sângeros), sau muştare; apoi fricţiuni cu linimente calmante, cu cloroform, cu uleiu de muşeţel camforat, cu uleiu de terbentină cu care se stropeşte o cârpă sau o flanelă ce se pune pe şale şi se ţine acolo cât poate răbda omul. Se mai poate unge partea dureroasă cu: acid salicilic, lanolină, uleiu de terbentină, câte 10 gr. din fiecare; vaselină, 80 gr., sau fricţiuni cu: cloroform 10 gr., uleiu de hiosciam, uleiu camforat, câte 25 gr., balsam tranchil 30 gr. In cazuri mai grave se pot pune ventuze cu sânge şi când durerile sunt foarte mari se poate face o injecţiune sub piele cu morfină. Pe dinăuntru se va da: antipirină (3 gr.) exalgină, bromidrat de chinină cu fenacetină, salicilat de sodă (4—6 gr.), salipirină, aspirină, piramidon. — La *ţară* durerea de şale se vindecă cu boz, crucea pământului, sulvină, tătâneasă, varză.

Lumeşti (Boale). — V. *Blenoragie*, *Şancăr* şi *Sifilis*.

Lumină (lat. *lumen*, *lux*; grec. *phos*). *Iluminatul* este de două feluri: artificial, când lumina este dată prin arderea materiilor grase, a uleiurilor minerale şi vegetale, a gazului aerian prin electricitate etc.—*Iluminatul natural*. Cea mai bună şi cea mai sănătoasă lumină este aceea pe care ne-o dă soarele, trebuincioasă pe de o parte pentru a putea vedea, iar pe de altă parte pentru traiul nostru, tot aşa de folositoare ca şi aerul, ca şi căldura. Oamenii cari lucrează în mine în timpul zilei, sunt galbeni la faţă, ca plantele pe cari le ţinem în pivniţă, la întunerec. Astfel fiind o poruncă mare a igienii este de a lăsa să intre în casă cât se poate mai multă lumină solară, făcând ferestre mari, multe şi bine expuse, pe cari le vom deschide adeseori întocmai ca şi pentru primenirea aerului (v. *Aerisire*). Dacă însă razele de lumină sunt prea calde, după cum se întâmplă în timpul verii, atunci ne vom servi de perdele, mai bune decât obloanele, de oarece ele micşorează lumina şi o mai îndulcesc, pe câtă vreme acestea o opresc de tot. In camerile unde se lucrează, se ceteşte şi se scrie, precum şi în şcoale iluminatul trebue să vie din partea stângă a omului (v. *Şcoale*). In camerile în cari nu se lucrează (camera de culcare, salon, camera de mâncare) este indiferent din care parte vine lumina, principalul este numai ca lumina să pătrundă în abundenţă; tot aşa şi pentru camerile bolnavilor, cari trebue să aibă lumină solară directă şi pre-

lungită, cu condiţiune însă ca să nu obosească ochii, nici să turbure odihna bolnavului. In ateliere este bine ca lumina să pătrundă pe sus, pentru ca ea să fie deopotrivă în toate părţile, să fie abundentă şi să nu fie împiedecată de raze cari ar veni în sens contrar. — *Iluminatul artificial* se face în mai multe feluri. Lumânările de sparmanţet, de *stearină* sunt cele mai bune, căci nu se înmoaie şi nu curg, iar fitilul lor se arde complet, lumina lor nu licăreşte aşa mult, nu ne face fum aşa de mult ca lumânările de seu. Dintre *uleiurile vegetale* cele mai întrebuinţate sunt de cel de *nucă*, de *rapiţă, untul de lemn*, cari servesc astăzi numai pentru candele. Dintre uleiurile *minerale* cel mai întrebuinţat este *petrolul*, care conţine principii volatile cari se aprind lezne şi la căldură mică. Petrolul *rectificat* nu emite vapori sub 35^0 şi dacă se aprinde la o temperatură mai mică decât aceasta însemnează că el nu este curat şi este *periculos*. Petrolul se arde în lămpi cu fitil, cari astăzi au ajuns la perfecţiune, dând lumină bună. *Gazul aerian* se întrebuinţează mai mult decât toate celelalte; mulţumită *sitelor Auer*, lumina de gaz este foarte frumoasă, liniştită, constantă, semănând cu cea de electricitate. Dar dintre toate sistemele de iluminat, cel mai igienic este iluminatul cu *electricitate*, care ne dă o lumină intensă, fixă, fără să dea căldură, fără primejdie de explozie sau de incendiu. Astfel fiind lumina de electricitate este cea mai practică atât pentru strade, pentru sălile de spectacol. Condiţiunea principală a unui bun iluminat artificial este ca lumina să fie cât se poate de albă şi de fixă şi să producă pe cât se poate mai puţină căldură; lumina să vină la ochi fără ca aceştia să vadă de unde vine şi pentru aceasta se recomandă să avem un *abajur* sau *cozoroc*, care să concentreze razele luminoase asupra cărţii sau obiectului la care ne uităm.—*Acţiunea luminii asupra microbilor*. Lumina soarelui omoară, în măsură mare, mai ales microbii din aer şi din apă, însă cu condiţiune ca să lucreze deadreptul asupra lor. Când expunem obiectele de pat la soare toţi microbii cari se găsesc în straiele superficiale mor, de aceea unul dintre cele mai bune dezinfectante este lumina soarelui. Sunt multe boale care astăzi se tratează cu bun succes prin ajutorul luminii. Un doctor din Copenhaga, Finsen, a isbutit să suprime din lumina solară, sau din lumina electrică cu arc, razele calorifice cari ard ţăsăturile (raze ultra-roşii, roşii, portocalii şi galbene) şi să păstreze numai razele chimice. Astfel sunt utilizate numai radiaţiunile albastre sau violete, omorâtoare de microbi. Pentru a face permeabile la lumină ţăsuturile vii cari sunt prea puţin sau de loc permeabile, trebue să alungăm sângele din ele prin compresiuni. Acţiunea asupra pielei nu se vede îndată, ci numai după 6—10 ceasuri mai târziu, când se produce o roşeaţă, o umflare (tumefacţiune), adecă reacţiunile unei inflamaţiuni uşoare şi fără durere. Uneori se produce o scurgere seroasă, în totdeauna fără puroiu. Roşeaţa perzistă mult timp după tratament (15—30 de zile). Acţiunea luminii poate fi purtată asupra corpului gol întreg, sau numai asupra unei părţi. Doctorul Finsen a întrebuinţat lumina în boala de nas numită *lupus*; alţi doctori au întrebuinţat'o şi în alte boale de piele (acnee, cancer, peladă), în reumatism, în nevralgia sciatică, în ticurile dureroase, în nevralgii, în lumbago, nervi, obezitate şi, în mod general, în toate boalele prin incetinirea nutriţiunii.—*Intrebuinţarea luminii albe*. Pentru aceasta se fac nişte lăzi cari au pe păreţii lor lămpi cu incandescenţă a căror acţiune este mărită cu oglinzi reflectoare. Cu ajutorul unei astfel de lăzi poţi face o baie locală de abur uscat, în care acţiunea luminii se adaugă la aceea a căldurii; bolnavul începe să asude pe la 45^0. — *Intrebuinţarea luminii roşii*. Dacă lăsăm să treacă lumina soarelui prin sticlă roşie, în loc de sticlă ordinară şi aceste raze să cadă asupra beşicuţelor de vărsat (variolă) se împiedecă supuraţiunea lor; tot astfel se vindecă eczema, etc. Lumina *roşie* este *excitantă* şi a dat bune succese în tratamentul formelor melancolice ale nebuniei, bolnavul fiind ţinut într'o cameră cu perdele roşii şi ai cărei păreţi sunt văpsiţi tot cu roşu. Lumina *albastră* şi cea *verde* au lucrare

calmantă și dau bune rezultate în forma maniacă a nebuniei.

Lumânări de ceară. — V. *Iluminat.*

Luminiță. — V. *Ochiu.*

Lunatic. — V. *Ipnotism.*

Lungoare. — V. *Tifoidă* (Febră).

Lupulină. — *Hameiu.*

Lupus. — Este o boală de piele care se arată de obiceiu la față. Cel *vulgar*, sau *tuberculos*, se produce de către microbul ofticei și este inoculabil. Părțile atinse de obiceiu sunt nasul, obrazii, apoi gambele și picioarele, dar el poate ataca și alte părți ale corpului. Această varietate de lupus constă în niște ridicături de mărimea unui bob de meiu sau a unei gămălii de ac, de coloare arămie, cari se îngrămădesc mai multe la un loc constituind niște plăci de formă și mărime variabilă, apoi ele se întind din ce în ce mai mult și se ulcerează (sparg), iar pierderea de substanță care rezultă se acopere cu coji (cruste) gălbui închise, uneori supurează puțin, sau de loc, alte ori fac puroiu mult. Mersul acestei boale este foarte încet, afară de unele cazuri în care boala merge repede, distrugând pielea, mușchii, sgârciurile și oasele și atunci se zice *lupus vorace* (rozător). Se ivește foarte de timpuriu, la 5—6 ani și foarte rar după 30 de ani. Durata poate fi de mai mulți ani. Vindecarea lasă urme adânci. *Tratamentul local* constă în cura cu *lumină* și în special cu razele chimice (albastre sau violete), cu razele lui Roentgen, sau în cauterizațiuni electrice ori chimice. Tratamentul *general* este cel al varietății care urmează.— *Lupus eritematos* apare pe nas și pe umerii obrazilor sub formă de pete, ridicate puțin deasupra nivelului pielei, cari au formă și mărimi variabile, iar coloarea lor este roșietică și dispare sub apăsarea degetului. Aceste pete se întind pe la margini, cari sunt de culoare roșie vie, iar la centru se deprimă și iau aspect de cicatrice. Acest lupus este de natură scrofulo-tuberculoasă. *Tratamentul general* constă în untură de pește, preparate fieruginoase și arsenicale, iodoform, etc., iar tratamentul *local* în săpun de gudron, plastore mercurial, scarificațiuni și cură de *lumină*, precum și în multe alte mijloace pe cari le are medicul la îndemână.

Fig. 235. — Lupus al nasului

Lurbăn. — V. *Dafin.*

Luxație (lat. *luxatio*, dela *luxare*, a scrinti), *scrintire.* — Orice dislocare, sau sărire din loc a unui os, din încheietura lui obișnuită, se numește *luxațiune* sau *scrintire*, spre deosebire de acele lovituri adânci ale încheieturilor, sau de suciturile membrelor cari produc umflătură și durere în dreptul unei articulații, dar în cari osul sau oasele își păstrează locul sau poziția lor normală, și unde avem numai o sdrobire mai mult sau mai puțin mare a părților moi, sau ruptura unor ligamente și vinișoare. Luxațiunile pot fi *traumatice*, cari se produc repede într'o articulațiune sănătoasă în urma unei violențe externe (lovitură, căzătură, etc.), *spontanee*, patologice sau *consecutive*, cari se produc pe încetul și sunt rezultatul unor boale de încheieturi,

Fig. 236. — Luxația umărului prin ruptura ligamentelor lui

congenitale, cari există la naştere.— *Cauzele* luxaţiunilor *traumatice*, sunt o cădere sau o lovitură puternică, ce se face pe închietura care s'a scrintit, ori ceva mai departe. Scrintirile se văd mai adeseori la bătrâni, la cari legăturile încheieturilor sunt mai slabe; ele se văd mai des la bărbaţi, cari sunt mai expuși decât femeile la căderi și la lovituri, mai des în timpul iernii când omul alunecă mai cu înleznire şi mai des la persoanele cari au mai suferit deja de scrintire sau de alte boale artificiale. — Luxaţiunile pot fi *complete* când capătul osului este cu totul eșit din cuibul său sau pot fi *incomplete*, când capătul osului este numai în parte eșit din locul lui. In amândouă cazurile avem ca *semne*: o durere vie în articulaţia scrintită, care nu permite bolnavului să facă nici o mișcare, căci cea mai mică mişcare măreşte sau provoacă durerea; apoi încheietura luxată se umflă. Aceste două semne însă pot fi și în cazurile de fractură (ruptură de os), cu deosebire că în acest caz dacă mişcăm osul simţim o scârţâitură produsă de capetele rupte ale osului, ceeace în luxaţiune nu se simte, apoi în scrintire capătul osului sărit se simte prin pipăire în apropierea încheieturii scrintite, capăt care este neted şi rotund, pe câtă vreme în fractură capătul osului este aspru şi cu ţăndări. Incheietura scrintită este diformată, adecă nu-şi mai are forma normală; membrul are o atitudine specială și poate fi mai lung sau mai scurt; mişcările active ale articulaţiunii sunt imposibile. — O luxaţiune trebue redusă, adecă osul trebue pus la locul lui, cât se poate mai iute și cu atât reușim a o face mai cu înlesnire cu cât operăm mai degrabă. Dacă scrintirea se învechieşte, capătul osului sărit își face o nouă încheietură cu osul cu care este în atingere și în acest caz reducerea nu se poate face decât sub cloroform şi printr'o operaţiune mai mult sau mai puţin complicată.

Fig. 237.
Luxaţia umărului

Fig. 238. — Luxaţia degetului mare

Tratamentul.. Indată ce bolnavul şi-a scrintit o încheietură să-i ţinem membrul în nemișcare punând pe loc cârpe sau comprese înmuiate în apă rece. Scopul ori cărei reduceri de luxaţiune este de a trage capătul osului din noua lui poziţie şi de a-l împinge la vechiul său loc. Pentru aceasta trebue să se facă întinderea sau extensia membrului luxat, ţinând trunchiul în nemişcare, apoi când capătul osului scrintit a ajuns în dreptul încheieturei, să se împingă la locul său. Unele reduceri nu se pot face din pricina durerilor decât numai adormind bolnavul cu cloroform, care mai are avantajul de a suprima constracţiunile instinctive ale muşchilor din a căror pricină osul sărit nu se poate mişca din loc.

Lysarthrol. — Este un preparat compus din uroformină şi benzoat de litină, ambele cu o bună acţiune antiseptică, în special asupra căilor urinare. Se dă în cazurile de gută, migrene, colici nefretice, calcul al vezicei, reumatism și altele. Se prezintă sub formă de granule, pe cari, punându-le în apă, fac efervescenţă. Se dă câte o linguriţă, într'un sfert de pahar cu apă, de 3—4 ori pe zi, înaintea meselor, timp de 2—3 săptămâni, după cari se face o pauză de 10 zile și se dă din nou.

M

M. — Această literă se pune într'o ordonanţă medicală ca prescurtare a cuvântului latin *misce*, care însemnează *amestecă*.

Mac, *somnișor* (*Papaver somniferum*, fam papaveraceelor). — Plantă erbacee care se cultivă pe scară întinsă pentru producţiunea opiului în India, Persia,

China, Turcia, America și mai puțin în Europa. La noi se cultivă prin grădini mai mult cu scop de a-i întrebuința fructele sale, numite căpățâni de mac, decât pentru florile sale frumoase. Din căpățânile necoapte se scoate prin tăieturi *afionul*, sau *opiul*, medicament foarte prețios. Frunzele macului sunt narcotice (produc somn), florile sunt calmante și narcotice, semințele, bogate în uleiu, se întrebuințează uneori și în bucătărie, mai ales pentru prăjituri.— Uneori ceaiul de căpățâni de mac se dă de băut copiilor cari nu pot dormi și sunt neliniștiți, obiceiu foarte primejdios.

Mac roșu, *mac de câmp*, (*Papaver Rhoeas*, fam. papaveraceelor). —Plantă erbacee narcotică, ale cărei flori de coloare roșie aprinsă se cunosc în popor sun numele de *paparoane*, sau *paparune*. Crește prin locuri nisipoase cultivate sau pustii. In medicină se întrebuințează florile, sub formă de *ceaiu de paparoane*, care calmează tusa, din care cauză aceste flori se mai amestecă și cu alte specii zise *pectorale*; lucrează și ca sudorific (produce nădușeală) din care pricină în popor se dă la pojar și scarlatină, pentru ca erupția să iese mai curând.

Macaroane.—Pastă alimentară făcută din făină de grâu curată sau de orez și turnată în formă de cilindri (țevi). Se mănâncă fierte în apă, supă, sau lapte, uneori cu cașcaval răzuit (parmezan). Ele sunt foarte hrănitoare și ușor de mistuit. Cei supuși la îngrășare (obezitate) să se păzească de ele.

Macerațiune (lat. *maceratio*), *plămădeală*. — Dacă punem o substanță vegetală într'un lichid rece : apă, alcool, eter, vin, oțet, lăsând'o acolo un timp mai îndelungat, se face o macerațiune, adecă lichidul se încarcă cu principiile active ale acelei substanțe. Astfel se prepară vinul de chinchina plămădind coaja de chină mai întâiu în alcool sau în rom, apoi în vin; tot așa vinul de cassia amară, de grăunțe de in, etc. De macerațiune ne servim numai în cazurile când lichidul se strică sau se volatilizează prin căldură, cum este eterul, spirtul, vinul. Când însă lichidul nu suferă nimic prin căldură, cum este apa, atunci este de preferat să fierbem substanțele medicamentoase în ea, să facem adecă o *infuziune* (ceaiu), sau o *decocțiune* (fiertură), operațiuni prin cari apa se încarcă cu o cantitate mai mare de principii active.

Macheadon. — V. *Pătrunjel.*

Măcieș. — V. *Trandafiri.*

Măcriș, (*Rumex acetosa*, fam. poligonaceelor). — Măcrișul are un gust acru plăcut din care pricină se întrebuințează mult la mâncare, ca și spanacul, dar el fiind prea bogat în *acid oxalic* nu trebue să-l mănânce cei ce fac nisip roșu (acid uric) în urină, sau gutoșii, nici cari sufăr de dispepsie (mistuire grea). In medicină se întrebuințează rădăcina și planta proaspătă pentru principiul ei activ, care este oxalatul de potasă. El lucrează ca răcoritor, diuretic (face ud mult) și laxativ (face eșire afară) când este luat în cantitate mare. Se dă sub formă de infuziune (ceaiu) din 10 la 1000. — La *țară* se dă fiertura de frunze în contra fierbințelii la friguri ca răcoritor, iar în contra gălbinării se bea măcriș și șofran, făcut în rachiu de drojdii.

Fig. 239.—Măcriș

Macrocefalie (gr. *makros*, mare, și *kephalé* cap). — Copiii cari se nasc cu capul peste măsură de mare se numesc *macrocefali*. Aceștia însă nu trebue confundați cu așa zișii *idrocefali* cari au apă la creeri în câtime mai mare, decât trebue. La macrocefali este creerul mărit de volum și macrocefalia nu este o monstruozitate, ci numai o anomalie care se pare că predispune la rachitism și la boale de creeri.

Mădreață. — V. *Pat.*

Măduvă de bou. — Grăsime solidă conținută în cavitatea oaselor. Ea servește la prepararea diferitelor pomezi, cozmetice.

Măduva roșie a oaselor. — Fiind dovedit că globulele roșii ale sângelui se formează în măduva roșie, unii doctori s'au gândit să dea această măduvă la bolnavii cari sufăr de anemie pseudoleucemică, infantilă, rachitism. Pentru aceasta se întrebuințează măduva roșie scoasă din oasele trunchiului, cari

conţin câte 10 ctgr. de pulbere uscată; doza 2—4 pe zi.

Măduva spinării. — Este partea centrului nervos cerebro-spinal care se află în canalul şirii spinării. Ea este un fel de frânghie albă pe dinafară, cenuşie pe dinăuntru, rotundă, cilindrică, cu două umflături pronunţate: una în partea de sus a spatelui, din care pleacă nervii braţului şi mânii şi cealaltă în partea de jos din care ies nervii cari se duc la coapsă, gambă şi picior. Măduva spinării se continuă pe de o parte cu creerii, iar pe de altă parte cu toţi nervii corpului, aşa

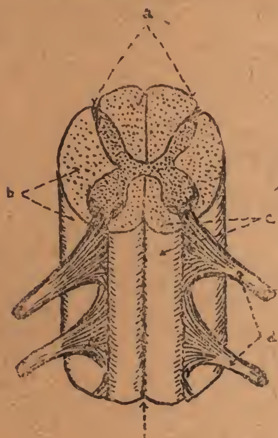

Fig. 240. — O secţiune în măduvă

a = rădăcinile posterioare; b = cordonul lateral; c = cordonul anterior; d = rădăcinile anterioare ale nervilor; e = şanţul median anterior.

că prin ea trec toate impresiunile de căldură, de frig, de atingere, de gădilire, de înţepare, etc., încercate de nervii periferici, pentru a se duce la creer, care le simte şi le apreciază, apoi tot prin ea trec poruncile pe cari creerul le trimite nervilor periferici, când el comandă pronunţarea unui cuvânt, o mişcare, un pas înainte, etc., aşa că măduva spinării este un *loc de trecere*. Dar afară de aceasta, măduva este şi un *post central*, de oarece ea are puterea de a primi oarecari impresiuni venite dela extremităţile corpului şi de a comanda imediat mişcările cuvenite, fără ca aceste impresiuni să fi fost simţite de creer, fără ca noi să avem cunoştinţă de ele. Sunt fenomenele reflexe. — *Rănirile şi boalele măduvii spinării.* Dacă măduva este *rănită, tăiată* sau *ruptă* la partea de sus, omul poate muri la minut, ceeace se întâmplă mai ales când măduva este atinsă în dreptul cefei, la aşa zisul *nod vital*, care prezidă la respiraţiune şi la circulaţiunea sângelui, indispensabile existenţii. Când rănirea măduvii este mai jos, în dreptul spatelui sau a rinichilor, omul de asemenea poate muri, însă nu aşa iute, dar cele mai adeseori el se alege cu o paralizie provenită din întreruperea comunicaţiunilor dintre creeri şi nervi cari se duc la mem-

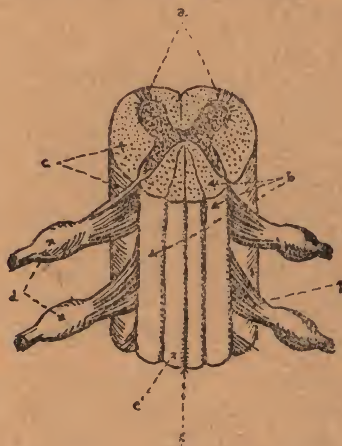

Fig. 241. — Secţiune în maduvă

a = rădăcini anterioare; b = cordonul posterior; c = cordonul exterior; d = ganglioni; e = mănunchiul lui Goll; f = şanţul median; g = rădăcini posterioare ale nervilor.

bre sau cari vin dela ele, lucru care se vede de obiceiu în *fracturile* (rupturile) şirii spinării. — *Boalele* măduvii sunt multe. Intre acestea este una care se vede mai adeseori, numită *tabes dorsal*, sau *ataxie locomotrice*, pe care cetitorul o poate ceti la cuvântul *Ataxie*. Altă boală gravă este *atrofia musculară progresivă*, sau *topirea muşchilor*. Incepe prin muşchii însărcinaţi cu apropierea degetului mare dela mână cu celelalte degete în care caz nu mai putem prinde sau ridica un condeiu sau o pană; apoi atrofia se întinde la ceilalţi muşchi dela palmă, care ia forma de ghiară şi mai târziu seamănă cu o mână de schelet îmbrăcat în piele. Cu timpul

atrofia se întinde la muşchii antebraţului, braţului, trunchiului şi la urmă la muşchii înghiţirii şi respiraţiunii. Această cumplită boală poate dura dela 2 până la 12 ani, iar cauzele ei sunt necunoscute deşi se invoacă moştenirea şi oboselile provenite din excese. Ca *tratament* se recomandă curenţii electrici faradici. — *Boala lui Friedreich*, care începe înainte de etatea de 14 ani, în familii în cari mai mulţi membri au suferit de această boală (moştenire) şi la aceeaşi vârstă. Copilul umblă cu greutate, cu paşi greoi, neregulaţi, cu picioarele depărtate, poticnind; stă cu mare anevoinţă în picioare de oarece se clatină ca un om beat.—*Aprinderea* sau *inflamaţiunea membranelor*, numită *meningita rachidiană*, se observă mai ales la cei ce sufăr de şira spinării (boala sau morbul lui Pott), de escare la sacru (osul crucii); ea are 2 forme: forma *acută* în care bolnavul are dureri dealungul şirii spinării, dureri sub formă de incingătoare şi dureri în membre; crampe contracturi cari îndoiesc trunchiul (*opistotonos*); oprirea udului şi a materiilor fecale; mai târziu durerile dispar şi se înlocuesc prin paralizia incompletă a membrelor; udul şi materiile fecale ies în neştire. In forma *cronică* sunt aceleaşi semne, însă boala merge cu mult mai încet. *Tratamentul* constă în revulzive, calomel, etc., şi boala se poate vindeca printr'o căutare potrivită. — *Aprinderea*, sau *inflamaţiunea măduvii*, numită *mielită difuză*, are şi ea 2 forme. Forma *acută* se observă în boalele infecţioase, în sifilis, în oftica şirii (morbul lui Pott), sau provine din răceală. Ea se arată prin fiori, febră (căldură), dureri, furnicături, crampe în pulpe, simţire neplăcută când se atinge şira spinării, paralizie şi amorţire în picioare, oprirea, apoi neţinerea udului şi a materiilor fecale, gangrenă la boaşe, la osul crucii şi la glezne. Bolnavul poate să moară în câteva zile de *apoplexie* sau în *comă*, dar el se poate şi vindeca mai ales când are forma sifilitică, mulţumită unui tratament intens şi revulzivelor. Forma *cronică* are aceleaşi semne, cari merg însă mai încet.—*Paralizia spinală atrofică a copilăriei* sau *paralizia infantilă* se iveşte de obiceiu la copii dela etatea de un an până la 3 ani ivindu-se uneori şi la cei mai mărişori; este produsă de un microb necunoscut încă şi care pătrunde în corp prin nas şi gură. Este contagioasă şi în epidemiile mari mortalitatea este destul de mare. Se arată prin febră care ţine dela câteva ceasuri până la câteva zile, spazme, diaree, dureri dealungul şirii spinării, contracţiuni în unii muşchi. In perioada a doua se arată paralizia la amândouă picioarele, la un picior sau la o mână, la gât, trunchiu. După câteva luni paralizia dispare din cei mai mulţi muşchi, localizându-se definitiv numai la unii, de obiceiu la picior şi anume la intinzătorii degetelor, alteori la muşchii unei mâni, la umăr, la braţ, la spate. In perioada a treia, muşchii paralizaţi se atrofiază, tot aşa şi oasele de desuptul lor, cari nu mai cresc cât trebue, din care pricină bolnavul schioapătă, sau nu poate să umble decât târându-şi picioarele, iar acţiunea muşchilor cari au rămas sănătoşi produc diformaţiuni (picior strâmb). *Tratamentul* constă în injecţiuni cu ser la început, aplicarea razelor X, electricitatea faradică în perioada a treia, masaj, băi sărate. — *Paralizia spinală la adulţi* în forma *acută* are aceleaşi semne ca şi la copii, dar creşterea fiind aci săvârşită, diformaţiunile sunt rare şi puţin pronunţate. In forma *subacută* paralizia şi atrofia încep prin membrele inferioare, apoi se întind la toţi muşchii corpului, afară de cei dela faţă, dar după câteva săptămâni ele dispar fără să lase urme; vindecarea este de regulă. Preventiv şi la copii

Fig. 242.—Măduva spinării

a=nervii rachidieni cervicali; b=nervii rachidieni dorsali; c=nervii rachidieni lombari; d=nervul sacrat; e=nervul coccidian.
1 = protuberanta
2 = nervii cranieni
3 = dura mater
4, 5 = conul torsiouat al durei mater.

şi la adulţi se vor pune, în timp de epidemii, picături de mentol (0.10 ctgr. la 10 gr. oleu de vaselină) în nas, se va clăti gura cu orice dezinfectant şi se vor evita aglomeraţiile.—*Scleroza în plăci* în perioada primă se arată prin turburări în vorbire, tremuratura mânilor, greutatea crescând în mers în urma slăbirii muşchilor. In această perioadă boala poate să se întrerupă prin timpuri de sănătate de mai multe luni. In perioada a doua picioarele se înţepenesc (contracturi), genunchii nu se mai pot îndoi şi bolnavul nu poate să-şi ducă picioarele înainte decât ridicând în mod alternativ de fiecare parte şoldul şi trunchiul: vârful piciorului neputând fi bine ridicat freacă pământul în timpul mersului. Câte odată bolnavul merge clătinându-se şi îndată ce se ridică îl cuprinde o tremurare generală. Această tremurare se vede mai des la membrul superior însă numai cu prilejul mişcărilor voite. Adeseori se produce *nistagmus* (oscilaţiuni sau mişcări repezi involuntare ale ochilor) şi vederea este micşorată. In perioada a treia avem slăbire progresivă, diaree; inteligenţa scade repede şi vorba se încurcă din ce în ce mai mult (cachexie). Această boală se poate vindeca. Moartea se produce printr'o complicaţiune din partea plămânilor, prin paralizie generală sau printr'o emoragie la creeri. De obiceiu scleroza în plăci este produsă de o boală infecţioasă.—*Siringo-mielia* delá grec. *syrigx*, canal, şi *myelos*, măduvă), numită şi *boala lui Morvan* are următoarele semne: pierderea senzibilităţii superficiale şi profunde având sediul obişnuit la membrele de jos şi putând fi localizată numai la acestea. Această anestezie (nesimţire) se observă numai cu privire la frig, la căldură, la durere, cu păstrarea senzibilităţii la contact (la atingere), atrofia sau topirea muşchilor dela mâni, antebraţe, câte odată dela membrele de jos, contractura unor regiuni sau incoordinaţiune în mişcări, umflătura extremităţilor, escare, panariţii (sugii) cu repetiţiune şi cu pierderea falangei, scolioză dorsolombară (strâmbarea în lături a şirii spinării). Mai târziu respiraţiunea poate să devie mai grea, vederea să se turbure şi să se ivească palpitaţiuni (bătăi de inimă). Această boală nu se vindecă.

Magdanos. — V. *Pătrunjel.*

Măgheran, *măghiran* (*Origanum majorana*, fam. labiatelor). — Plantă erbace plăcut mirositoare, originară din Africa, ce se cultivă prin grădini, prin florării şi prin case (Iunie—August).

Fig. 243.—Măgheran

Vârfurile înflorite conţin un uleiu esenţial mirositor şi se întrebuinţează ca strănutătoare (sub formă de praf care se trage pe nas), ca stimulente, tonice şi amare (în ceaiu de 10 la 1000).—La *ţară* babele dau ceaiul de măgheran, cu zeamă de lămâie, pentru oprirea regulelor; femeile cari nu vrea să facă copii fierb trei crenguţe de măgheran cu o bucăţică de săpun ordinar şi fac spălături după ce au avut relaţiune cu bărbatul.

Magnet. — Mulţumită însuşirii de a atrage corpiii metalici, magneţii slujesc pentru a scoate din interiorul ochiului, sau dintr'o rană, bucăţelele de fier cari au pătruns acolo din întâmplare, cum se petrece la fierari, potcovari şi alţi lucrători cu acest metal încălzit până la roşu. Magneţii se mai întrebuinţează ca isvor de electricitate în aparatele *magneto-electrice* şi *magneto-faradice* (v. *Electricitate*). S'au încercat magneţii în tratarea unor boale, aplicându-i numai pe piele, obţinându-se oarecare rezultate bune în unele dureri nevralgice (*nevralgii*) cari s'au calmat, în unele boale nervoase cum este *isteria*, în care a reapărut senzibilitatea pierdută sau micşorată.

Magneto-electrică (Maşină). — V. *Electroterapie.*

Magnezie. — Substanţă puţin alcalină, care se găseşte în natură în cantitate foarte mare formând *spuma de mare*; un corp cenuşiu, poros şi foarte uşor, din care se fac vestitele pipe. Sunt mai multe feluri de magnezie cari se întrebuinţează în medicină. Intre acestea avem: *magnezia calcinată*

(oxid de magnezie, magnezie englezească), un praf alb foarte ușor, dulce la pipăit, fără miros, fără gust, aproape insolubilă în apă; ea se dă în *acrimile de stomac*, în doză de 50 ctgr. până la 2 gr. la adulți, în momentul mâncării, în apă; se mai dă ca *laxativ* (pentru curățenie) în doză de 25—40 ctgr., la copii, apoi de 1—2 gr. și de 4—12 gr., după etate, pusă într'o băutură acidulată, cum ar fi limonada ordinară, sau siropul de coacăze. Ea este foarte bună în contra otrăvirilor cu acid arsenios (șoricioaică), în doză foarte mare, 25—30 gr. La copii se poate da magnezia aceasta și în lapte cu zahăr, sau se mai prepară pentru ei ciocolată cu magnezie sau granule cu zahăr.—Magnezia combinată cu acidul carbonic ne dă *carbonatul de magnezie*, care se dă în doză de 1—10 gr. ca absorbant și ca antiacid. — In combinațiune cu acidul citric avem *citratul de magnezie*, care este un purgativ plăcut și se dă în doză de 30—60 gr., într'o sută gr., apă, la care se adaugă 40 gr., sirop de smeură, sau sirop de cireșe, sau sirop simplu. Aceasta este vestita limonadă purgativă numită *limonada lui Rogé*. Se mai prepară această limonadă foarte plăcută din : acid citric 30 gr., carbonat de magnezie 18 gr., sirop de cireșe 30 gr., apă 120 gr. — Cu acidul sulfuric avem un alt purgativ : *sulfat de magnezie*, cunoscut sub numele de *sare amară*, care se dă în doză de 30—60 gr., într'un păhar mare de apă, de luat dimineață. Această curățenie este foarte eftină și prin urmare o poate lua și cel mai sărac, dar ea este foarte amară și cam irită stomacul și intestinele; pentru a o face mai plăcută se poate da în formula; sulfat de magnezie 30 gr., esență de mentă 2 picături, apă 60 gr. — In combinațiune cu acidul tartric avem *tartratul de magnezie* care se dă în aceleași doze ca și citratul.

Maiă. — V. *Brânză* și *Fermentațiune.*

Maiu. — V. *Ficat.*

Malachie. — V. *Onanism.*

Maladie. — *Boală.*

Mălaiu. — V. *Porumb.*

Malaria. — V. *Paludism.*

Malnaș. — Stațiune balneo-climaterică situată pe linia ferată Brașov—Mercurea Ciucului. Are un nămol fieruginos, pentru băi și ape cari conțin săruri de calciu, de litiu, sodiu, magneziu etc. Apa se vinde în comerț în sticle, sub numele de apă de Malnaș. E recomandabilă bolnavilor de anemie, cloroză, litiază, cistită, reumatism, în bolile de femei, etc.

Malt.— Orez, (încolțit și uscat, astfel cum se întrebuințează la fabricarea berii. Incolțirea maltului determină producțiunea unui principiu particular, *diastaza*, ferment solubil care are însușirea de a schimba amidonul în zahăr. Maltul ușurează mistuirea alimentelor feculente. El se dă sub formă de malt pulverizat, 2—4 gr., de sirop de malt, de bere de malt.

Maltină. — Are aceleași proprietăți, însă este mai activă decât *maltul*, al cărui principiu activ este ea. Se prezintă sub formă de praf amorf, de coloare alb-gălbuie, sau de lamele translucide, în parte solubilă, în apă, insolubilă în alcool; ea transformă amidonul în *dextrină* și în *maltoză*. Se dă la interior în doză de 10 până la 50 ctgr. se poate asocia cu *pepsina* și cu *pancreatina*.

Mama săcării. — V. *Săcară cornută.*

Mamaia. — Plajă la Marea Neagră la o depărtare mică de *Constanța*. Este una dintre cele mai frumoase plaje pe care le avem în țară. Intinsă pe o mare distanță, acoperită de un nisip fin, adăpostită de vânturi, această plajă este menită să devină una dintre cele mai importante din Europa. Azi este puțin vizitată pentrucă nu sunt destule hoteluri și restaurante, publicul fiind silit să locuiască în Constanța și să vină cu trenul în toată ziua. Marea este foarte liniștită în această regiune și mică, în cât se pot face băi de mare fără nici un pericol.

Mămăligă. — V. *Alimente* și *Porumn.*

Mamele. — V. *Sânuri.*

Mană. — Se numește astfel sucul care se scurge de la sine, sau prin tăieturi din coaja *frasinului de munte* numit și *mojdrean* (*Fraxinus ornus*, fam. oleaceelor), arbore care crește pe coline, prin locurile stâncoase din pădurile munților. Mana este un purgativ ușor, bun mai cu seamă pentru copii. Principiul activ al ei este *manita*. Ea se dă în doză de 15—30 gr.

la copii, de 30—50 gr. la adulţi, în lapte sau în apă îndulcită cu puţin zahăr; sirop de mană 10—30 gr. *Manita* se dă în doză de 10—20 gr.

Mână (lat. *manus*). — Membrul superior se compune din braţ, antebraţ şi mână (vezi fig. 14). Aceasta se uneşte cu antebraţul prin încheietura *pumnului*. Mâna se împarte în trei regiuni: una aşezată la partea dinapoi, convexă peste tot, numită *dosul mânii*, alta aşezată înainte care este adâncită la mijloc numită *palma mânii*, a cărei piele prezintă mai multe îndoituri îndreptate în diferite direcţiuni şi cari îndoituri formează baza aşa zisei *chiromanţii* (meşteşugul de a ghici după forma şi lungimea acestor îndoituri firea şi viitorul omului). A treia regiune

Fig. 244. — Muşchii mânei

care termină mâna este formată din cinci *degete* şi anume: degetul mare arătătorul, mijlociu, inelarul (din cauză că de obiceiu în acest deget se poartă veriga), degetul cel mic. Degetele pot prezenta o mulţime de abateri dela această regulă; aşa de pildă sunt oameni cari au unul sau două degete, în loc de 5 sau 6—7 degete (fig. 245) sau alteori numărul este cel normal, dar degetele sunt unite între ele, fenomen care poartă numele de *sindactilie* (fig. 246). Mâna este formată de o mulţime de oase mici, Mulţumită acestor oscioare aşa de multe şi muşchilor, degetele şi mâna pot face mişcări foarte variate şi în toate înţelesurile pentru a ne împlini toate trebuinţele. Pielea mânii are în ea o mulţime de umflături nervoase, foarte simţitoare, numite *papile*, cari ne dau toate senzaţiunile de contact, de tărie, de temperatură, etc., pe cari corpurile din jur ni le pot da. Cu mâna prindem toate lucrurile, ne servim de ea după trebuinţă; cu ea pipăim Din toate acestea se poate vedea ce mare importanţă are mâna şi cât de mult trebue s'o îngrijim, ca s'o avem întotdeauna în bună stare. — *Boalele mânilor* sunt multe, mai ales că ele sunt foarte expuse la înţăpături şi lovituri, precum şi la frecături şi sgârieturi, cari sunt tot atâtea prilejuri de infecţiune. Din această cauză *inflamaţiunile* degetelor şi mânilor se văd aşa de des. La degete avem mai cu seamă boala cunoscută sub numele de *sugiu* (panariţiu), care este foarte dureros şi de multe ori are urmări rele. *Furnicelele* sau *furunculele* se văd iarăşi foarte des. Inflamaţiunile mânii propriu zise se termină cele mai adeseori prin *abcese*, cari nu sunt aşa de grave când ele ocupă dosul mânii; nu tot astfel este cu acelea ce se ivesc în palmă, cari sunt foarte dureroase, mai ales când sunt adânci; mâna şi degetele se umflă foarte tare, imflamaţiunea se poate întinde la pumn şi chiar la antebraţ, dând naştere la *scurte* (adenite în subţiori); uneori inflamaţiunea poate sfârşi prin *gangrenă*. Pentru a preîntâmpina toate acestea, pentru a micşora durerile şi pentru a opri facerea de puroiu trebuie ca îndată ce se ivesc primele semne de inflamaţiune să ţinem mâna în odihnă completă, s'o punem într'un colţar legat pe după gât, dând mânii o po-

Fig. 245.-Mână cu 7 degete

Fig. 246. Sindactilie

ziţiune bună, ţinând-o mai ridicată decât cotul; apoi se vor face băi locale de mai multe ori pe zi, de câte 15—30 minute punând mâna în apă caldă simplă, sau în apă în care s'a fiert rădăcină de nalbă mare, de flori de nalbă mică, de teiu, de soc, etc. Intre băi se vor aplica pe mână cataplazme de făină de in sau de feculă de cartofi, cu cari vom înveli mâna de toate părţile, stropind cataplazmele cu laudan (1 linguriţă pentru o cataplazmă) şi schimbându-le la fiecare ceas, sau mai bine aplicând un pansament umed. (Prisnitz), cârpe înmuiate în soluţiune de sublimat corosiv, de acid fenic, de acid boric, etc., şi stoarse bine, apoi pe deasupra lor punând o gutapercă şi faşe. In orice caz însă este bine ca bolnavul din vreme să se arate la un doctor, care îndată ce va vedea că mâna a copt, adecă are puroi, va face o tăietură şi va deşerta puroiul făcând un pansament potrivit. Nu este bine să lăsăm ca mâna să spargă singură, căci se face prea mult puroi, care se întinde în toate părţile şi poate ataca şi oasele, apoi mâna după vindecare va rămânea ţeapănă şi sgârcită aşa că nu va mai putea fi de nici un folos. — Muncitorii câmpului, cari sapă mult şi din greu, fac adeseori *beşici* şi *bătături* în palme (vezi *Bătături* şi *Flictene*), cari se pot inflama şi să dea naştere la abcese. Afară de acestea, mâna este supusă la *înţăpături*, la *tăieturi*, cari fiind făcute cu un cuţit sau instrument murdar sau infectat, pot da naştere la inflamaţiuni foarte grave, după cum am arătat mai sus, pentru aceasta orice rănire făcută la mână, oricât de uşoară ar fi ea, trebue spălată îndată cu o soluţiune antiseptică de acid fenic, sau de sublimat coroziv, etc., şi legată bine şi regulat în fiecare zi până la vindecare. Mai grave însă decât toate sunt rănirile produse prin *spargerea unei puşti* în mână, sau ori care armă de foc, sau prin apucarea mânii sau a unei părţi din ea într'o *maşină* oarecare, într'un ferestrău sau o roată dinţată, sau prin spargerea unei sticle şi pătrunderea bucăţilor în carne, etc. In toate aceste cazuri pot rezulta stricăciuni mai mult sau mai puţin mari: strivirea părţilor moi, ruptura şi sdrobirea oaselor, ruperea arterelor şi vânelor, ruperea nervilor şi a tendoanelor, stricăciuni cari pot aduce pierderea totală a unui deget, a mai multor degete sau chiar a mânii întregi. — Mânile mai sunt expuse la fel de fel de *arsuri*, cari trebue şi ele bine îngrijite şi când sunt arse toate degetele, trebuesc pansate separat fiecare deget, iar nu împreună ca să nu se lipească între ele şi să nu se lipească de palmă când şi aceasta este arsă. — In urma unor boale nervoase (isteria, etc.) mâna poate să ia forme ciudate, atitudini viţioase şi permanente, cari se vindecă cu multă greutate şi de multe ori rămân aşa pentru toată viaţa.

Fig. 247.—Mână văzută la roentgen

Mâna jidovului. — V. *Smeură*.

Mânătărci. — V. *Ciuperci*.

Mancă. — V. *Doică*.

Mâncare, mâncări. — V. *Alimente* şi *Mese*.

Mâncări crude. — V. *Crude* (Mâncări)

Mâncărime, *prurit*. — Un fel de simţire deosebită care se aseamănă cu gâdilatul şi care se arată pe piele şi ne sileşte să ne scărpinăm. Rănile şi plăgile cari merg spre bine produc mâncărime, ceeace este un semn că ele se vindecă. Mâncărimea sau pruritul poate fi de mai multe feluri: *generalizat*, adecă pe tot corpul, cum se întâmplă la bătrâni, prurit *senil*, la cei ce sufer de *artritism*, *albuminurie*, *diabet*; — *localizat*, adecă mărginit numai la o parte a corpului: prurit *genital* mărginit la organele genitale, adecă la scrot, perineu, la vârful membrului viril (la bărbaţi) şi atunci de multe ori este un semn al diabetului, sau la buzele mari (la femei) şi atunci poate fi produs de leucoree (poală albă); prurit *anal* (la şezut), cum se întâmplă la trânji, gută, diabet, prurit *nazal* (la nări) cum se vede în artritism. Mâncărimea însoţeşte multe boale de piele: eczema, blânda, etc. sau râia. In cele mai multe cazuri însă omul

are mâncărime de piele fără să se vadă ceva pe ea, cum se întâmplă la bătrâni, diabetici, artritici, etc. Mâncărimea variază foarte mult : ea poate fi ușoară și trecătoare, sau tare și tenace, mai ales seara și în timpul nopții, împiedecând bolnavul să doarmă și silindu-l să se scarpine până ce dă sângele. — *Tratament*. Pentru a liniști mâncărimea se recomandă să se facă mai de mult ori pe zi spălături cu spirt simplu sau camforat amestecat cu multă apă (1 parte la 3 părți), cu lapte de migdale curat, sau amestecat cu pucioasă, băi calde de tărâțe, de scroveală, băi alcaline. Printre spălături sau băi se pun pe piele diferite prafuri : talc, bismut. Se mai poate unge pielea cu o soluțiune de gelatină în apă, care liniștește mâncărimea repede (blândă) bube dulci, sau cu albuș de ou bătut cu care se unge partea bolnavă cu degetul, lăsându-l să se usuce și să formeze un strat subțire, sau cu vaselină boricată mai ales când pielea este întinsă ca în brâncă (erizipel) sau cu colodiu. Se mai întrebuințează soluțiuni de cloral idrat, de sublimat coroziv. *Regim* : să nu se ia băuturi alcoolice, nici cafea, nici ceaiu, să nu se mănânce raci sau alte crustatcee, nici vânat, nici mezeluri, nici pește; este foarte bun laptele. *Tratament intern* general : alcaline, arsenic, valeriană salicilat de sodă. Se va da purgativ, benzonaftol, câte 2 gr., pe zi, regim lactat absolut. Pentru *mâncărimea care o au femeile* la intrarea organelor genitale se recomandă băile de tărâțe, spălături cu sublimat coroziv și aplicațiuni de vată înmuiată în sublimat.

Mangal. — V. *Incălzit.*

Mangalia. — Stațiune climaterică și balneară lângă Marea Neagră în Dobrogea. In partea sud-vestică este lacul Mangalia, la o depărtare de un chilometru de oraș, a cărui lungime este de 9 Km. și care este despărțit de mare de o limbă de pământ lată de 15 metri. Lângă oraș, sunt izvoarele mezotermale sulfuroase alcaline, clorosodice-iodurate. Orășelul Mangalia este la depărtare de 5 ore de Constanța; el a fost întemeiat de Argonauți, iar acum 2—300 de ani Genovezii făceau comerț mare cu orientul, pentru care au făcut acolo un port pe o întindere mai mare de un Km., care a fost stricat în războiul dela 1825—27. In Mangalia și azi se mai admiră numeroase ruine din lucruri de artă, vechi.

Manganate. — V. *Manganez.*

Manganez. — Sunt mai multe varietăți de preparațiuni cari conțin manganez : *carbonatul*, *iodurul* și *peroxidul* de maganez, cari se întrebuințează ca tonice (întăritoare) în locul fierului, în doză de 10—50 ctgr. *Parmanganatul de potasă*, foarte bun dezinfectant, antiseptic, întrebuințat pe dinăuntru în doză de 10—20 ctgr., pentru 1000 de apă, iar pe dinafară în loțiuni, injecțiuni, în soluțiune de 1 la 500 sau 1 la 1000.

Manie (lat. și grec. *mania*, furie), *toană*. — In medicină se înțelege prin cuvântul manie un fel de nebunie care constă într'o ideie falsă, singură și unică, sau cel puțin predominantă : mania de a fura, de a da foc, de a bea, de a omorî, de sinucidere, de persecuțiune, etc., toate aceste manii se mai numesc și *monomanii*, sau *delir parțial* (vezi *Alienațiune mentală* și *Delir*). Când se zice numai cuvântul *manie*, fără nici o specificare, medicii alieniști înțeleg o formă specială de nebunie care se deosebește de celelalte forme de alienațiune mentală prin starea de exaltațiune generală a ideilor, a sentimentelor și a actelor, care formează simptomul său principal. Astfel mania se manifestă prin dezordinea facultăților intelectuale, prin zarva ideilor și a sentimentelor, prin agitațiune continuă fără ca să ajungă însă până la furie; exaltațiunea este generală, în loc să aibă ca punct de plecare o idee singuratică, cum este în monomanie; cele mai adeseori gândurile sunt vesele, fizionomia are o înfățișare tâmpită dar veselă, în acelaș timp, iar nu întunecată sau sălbătecă; aceasta este o stare cu totul contrarie, de aceea care se vede în *melancolie.*

Manufăr. — V. *Nufăr.*

Mănuși. — Intrebuințarea mănușilor are de scop de a apăra mânile de degerături în timpurile reci, de crăpături, de necurățenie, de infecțiuni și de alte accidente neplăcute și uneori chiar dureroase. In timpul verii și în toate locurile unde este cald se vor purta

mănuși de ață de mătasă și de piele; iarna se vor purta mănuși împletite de lână (tricotate), sau de piele căptușite cu lână, sau cu blană. Nu este bine ca mănușile să fie strâmte, ca să nu strângă mâna prea tare și să împiedece astfel circulația sângelui; astfel pe timpurile reci ne-ar expune și mai mult la frig.

Măr (*Pirus molus*, fam. rozaceelor).— Arbore fructifer prețios, originar din Caucas și Altai, care se cultivă mult pe la noi pentru fructele sale gustoase. Merele se împart în două feluri: *mere acre* (coricove, mere de vin, mere pădurețe), cari servesc la prepararea mustului, sau vinului de mere (vezi *Cidru*) și cari nu se pot mânca, *mere dulci* sau *comestibile*, din cari prin cultură s'au obținut varietăți și subvarietăți numeroase. Merele se mănâncă crude, coapte, în compoturi, în dulcețuri; ele sunt bune, răcoritoare, gustoase și se mistuie ușor. Merele nu sunt așa de dulci și sunt ceva mai acide decât perele din care pricină ele produc la unii *acrimi de stomac*; și acestora li se recomandă să mânânce merele numai coapte, sau mai bine în compoturi, în cari, din pricina zahărului, sunt mai puțin acre. La *țară* se dau merele dulci coapte pentru *tusă*, iar merele pădurețe se fierb, zeama lor se îngroașe cu tărâțe de grâu, se întinde pe o cârpă și se pune pe pântece la cei ce sufăr. Bubele *dulci* și bubele de *cel-perit* se oblojesc cu fiertură (decoct) de crenguțe de măr dulce.

Mărăcine. — V. *Țapă*.

Mărar (*Anethum graveolens*, fam. umbeliferelor). — Plantă erbacee aromatică; originară din regiunea mediterană, cultivată pentru trebuințele bucătăriei. Planta întreagă, mai ales frunzele și fructele se întrebuințează ca aromatice; babele dau ceaiul de mărar amestecat cu sulfină pentru guturai cu tusă; sământa pisată o dau la copii pentru limbrici. In medicină se întrebuințează fructele, frunzele, vârfurile; proprietăți: stimulent, stomachic. Se dă: uleiu eșențial 25 ctgr. până la 1 gr. în poțiune; praf 1—2 gr. în ceaiu; pe dinafară: spălături și cataplasme.

Mărăraș, *chimion de apă*, *mărarul bălților*, *petrunjelul broaștelor* (*Oenanthe phellandrium* sau *Phellandrium aquatica*, fam. umbeliferelor). — Plantă erbacee de apă care crește prin mlăștini, bălți sau lacuri (Iunie — August). In medicină se întrebuințează fructul care lucrează ca narcotic, diuretic, febrifug. Se dă sub formă de praf, 1—3 gr.

Fig. 248.— Mărăraș (chimion)

Mare (lat. *mare*). — Suprafața pământului este acoperită de apă pe o întindere de trei pătrimi. Apa de mare conține, pentru 1000 părți de apă dulce, cam 26 gr. de clorur de sodium (sare), 5 gr. de sulfat de magnezie (sare amară, care-i dă gustul amar), de clorur de magnezie, de carbonat de calce și o slabă cantitate de compuși fieruginoși, bromurați și iodurați. Cantitatea totală de săruri este cam de 35 gr. Serviciile igienice pe cari ni-le dă marea nu sunt numai acelea date prin apa și băile sale, ci și acele date prin aerul său. — Este de netăgăduit că *aerul de mare* are o influență binefăcătoare asupra sănătății noastre, nu atât prin compozițiunea sa chimică, care nu prea se deosebește de aceea a *aerului atmosferic* ci mai mult prin faptul că el nu este stricat prin diferitele emanațiuni ale omului, ale animalelor, ale fabricelor, etc. Aerul de mare este curat, fără microbi, fără miazme, ceeace îl face să fie bun pentru sănătate, tonic și întăritor cuprinzând părticele de sare și *ozon* are o acțiune favorabilă asupra respirațiunii și a digestiunii, să iuțească circulația și mărește apetitul, fiind foarte bun pentru copiii scrofuloși, rachitici, informi, pentru persoanele anemice și obosite. — *Apa de mare* fiind sărată nu se poate bea decât după ce a fost distilată (vezi *Apă*). Bogăția în sare a apei, temperatura ei aproape constantă de 18—25°, precum și loviturile continue ale valurilor fac ca *băile de mare* să lucreze asupra corpului omenesc în mod tonic (întăritor) și excitant. Intrând în apă primul efect pe care îl simte omul este o impresiune de frig.

abia simţită de cei sănătoşi şi viguroşi, dar care poate merge până la sufocaţiune la cei slabi şi bolnăvicioşi. După această simţire de frig omul se simte bine şi mulţumit; în primele zile simţim un fel de moleşeală şi durere de cap, până ne obişnuim. Pentru ca băile de mare să fie de folos trebue observate oarecari *reguli*. Trebue să avem un costum special pentru băi, care să fie de preferinţă de lână şi destul de larg pentru ca să nu ne împiedice mişcările şi pentru ca să-l putem desbrăca cu uşurinţă la eşire. Femeile îşi vor acoperi capul cu căciuliţă de cauciuc, sau de pânză cerată, pentru ca să nu-şi ude părul. Când soarele este arzător este bine ca bărbaţii şi femeile să-şi acopere capul cu o pălărie de paie. Cele mai potrivite ceasuri de baie sunt dela 10 până la 12 şi dela 3 până la 5 ceasuri după amiazi, nu îndată după mâncare. Baia va dura dela 5 până la 10 minute, când o facem pentru întărire, când o facem pentru calmare ea va dura 20 minute. In ţările călduroase, tropicale, ea va putea dura o jumătate de oră şi chiar o oră. Să nu stăm în bae *după ce am simţit un fior*, căci este primejdios să ne apuce fiorul al doilea în apă. Ajungând într'o staţiune de mare este bine să nu ne începem băile decât după 3 zile, pentru ca să ne obişnuim mai întâi cu aerul de mare; în acel timp se pot face băi calde de apă de mare. In timpul băii trebue să ne mişcăm într'una, să înnotăm, sau să ne jucăm sărind, aplecându-ne şi ridicându-ne alternativ. Copiii trebuesc obişnuiţi încetul cu încetul cu marea stând puţin în apă şi fiind în continuă mişcare. La eşirea din apă omul se va înveli într'un halat de lână, apoi intrând în cabină se va desbrăca repede de costumul de baie şi după ce s'a şters bine se va îmbrăca repede, apoi se va plimba. Cu aceste precauţiuni baia de mare întrebuinţată din punct de vedere *igienic*, pentru a stimula şi întări organismul, este bună pentru oricare persoană sănătoasă şi este cu mult mai bună decât baia rece de râu (gârlă), de apă curgătoare. Ca mijloc de *tratament* baia de mare se recomandă mai cu seamă la copiii limfatici sau scrofuloşi, sau numai slabi de constituţiune, la fetele şi femeil tinere, cari sufăr de cloroză, sau cloroanemie, la oamenii adulţi slăbiţi de muncă excesivă, de griji, de plăceri, sau de vreo boală anterioară. Baia de mare *nu este bună* pentru cei nervoşi, iritabili; pentru cei atinşi de boale de plămâni, de boalele de inimă, de anevrism; pentru bătrâni şi copii mai mici de 7 ani. Să vedem acum cari sunt *accidentele* produse de baia de mare. Nu este bine să stăm prea mult timp în apă, căci putem să răcim, să căpătăm *crampe* (sgârciuri) şi *leşin* (sincopă); alteori băile de mare produc *durere de cap* sau *turburări digestive* (diaree, vărsături), ceeace se poate evita dacă la început vom face băi foarte scurte. La femei se mai pot ivi şi turburări la *regule* (period), cari pot să vie prea iute, sau să întârzie sau să nu vină de loc; aceste turburări sunt trecătoare. — Apa de mare se mai poate întrebuinţa sub formă de *duş*, când avem trebuinţă de a face idroterapie, producând o excitaţiune mai mare a pielei, o roşeaţă mai pronunţată şi o revenire a căldurii mai grabnică şi mai uşoară decât apa dulce; după duş pielèa este mai impresionabilă la aerul exterior. In aceste condiţiuni duşurile cu apă de mare sunt mai bine suportate şi mai mult timp (5 minute) decât cele cu apă dulce. *Băile calde* cu apă de mare sunt cu atât mai excitante cu cât temperatura este mai ridicată, aşa că durata lor trebue să fie scurtată după numărul gradelor: la 35^0 va fi de 20 minute; iar la 33^0 de 30 minute. Pe malul mării se fac *sanatorii* unde se tratează cu deosebit succes copiii atinşi de anemie, de scrofule, de oftică de oase şi de încheieturi, de rachitism; pentru a obţine bune rezultate în aceste sanatorii este trebuinţă de o şedere prelungită şi neîntreruptă (1—3) ani), de a merge la mare îndată ce s'a ivit boala. Şi la noi sunt câteva sanatorii pe litoralul mării, unde sunt îngrijiţi aceşti bolnavi.

Mare (Boală, sau rău de). — V. *Răul de Mare.*

Maretină. — Este un derivat al metilacetalinidei care se prezintă sub formă de cristale albe, fără gust, insolubile în apă rece, topindu-se foarte

ușor în apă caldă și alcool. Urina se colorează galben sub influența ei și reduce licoarea lui Fehling. Lucrează ca antipiretic (taie căldura) producând nădușeală (sudoare), fără să aibă acțiune asupra sângelui. Se dă 25—50 ctgr. în buline.

Margarină. — Este un fel de unt artificial, care se scoate din grăsimea de vacă și care se întrebuințează la gătirea bucatelor. Margarina este mai ieftină decât untul natural și poate fi întrebuințată în cantitate mai mică fiindcă ea reține mai puțină apă și se râncezește mai încet, dar ea nu are gust așa de bun. Astăzi margarina se falsifică mult. Untul se topește la 36° și margarina la 27°.

Mărgăritărel, *cerceluși*, *clopoțele*, *georgițe*, *lăcrămioare*, *sufletele* (*Convallaria maialis*, fam. liliaceelor). — Plantă mică erbacee care crește prin pădurile umbroase, adeseori cultivată pentru florile sale frumoase mirositoare. Se întrebuințează fructele și rădăcinele, conținând ca principiu activ : *convallamarina*, solubilă în alcool și apă, *convalarina*, amară, cristalină, aproape insolubilă în apă. Lucrează ca tonic cardiac și se dă în cazurile de bătăi neregulate ale inimei. Se dă sub formă de infuziune (ceaiu), 10—20 la 1000 (provoacă turburări digestive) ; pulbere 2—10 gr. în buline ; extract apos 1—4 gr. în pilule ; extract fluid 2—5 gr. ; tinctură 10—30 picături. *Convallamarina* se dă 5—10 ctgr. în hapuri, buline, soluțiune alcoolizată. — La *țară* se tămăduește poala albă cu ceaiu de mărgăritărel ; cu el se fac băi la copii anemici și slabi ; cu floarea se prepară o apă pentru obraz, cu care dacă se spală cineva se face alb ca laptele.

Mărgăritărel, *acrum*, *mughet*, *plesniță*. — Este o boală de gură (*stomatită*) produsă de un fel de ciupercă numită *oidium albicans*, *saccharomices albicans*, sau *syringospora Robinii*. Aceastră boală bine cunoscută în popor se arată mai ales la copiii slabi, rău hrăniți sau hrăniți cu biberonul ; câte odată la oamenii adulți slăbiți de diferite boale, cancer, oftică, la bătrânii slabi sau atinși de infecțiunea urinoasă ; uneori în boalele acute (pneumonie, febră tifoidă, cistită). Ea este contagioasă între indivizii slăbiți. — La începutul boalei gura pe dinăuntru este roșie, caldă și uscată, ceeace provoacă o sete vie ; puțină febră, neliniște, poftă de mâncare mică. Apoi se ivesc în diferite locuri, înapoia buzelor, pe vârful limbii, pe cerul gurii, pe căptușeala obrazilor, mici bubulițe albe, cari se înmulțesc, se împreună mai multe la un loc și formează niște plăci (pete) subțiri și neregulate. Aceste pete seamănă cu chiagul de lapte. Când aceste plăci sunt puțin numeroase și nu se întind, boala nu este gravă și trece ușor, căci ele se deslipesc, se reproduc de câteva ori și după vreo două săptămâni încetează de a se mai face, iar inflamațiunea a dispărut. Nu tot așa se întâmplă când plăcile sunt foarte numeroase, căci atunci un strat gros și smântânos acopere toată gura și se îngroașe din ce în ce mai mult, apoi acest strat se îngălbinește și se întinde la gât și poate merge până la esofag, stomac și mațe. In acest caz bolnavul nu mai poate mânca, slăbește și moare de inaniție. — Când mărgăritărelul nu ține de o stare generală rea el se vindecă ușor și repede. Nu tot așa se întâmplă când el se arată la copiii slabi (atrepsici), aflați în condițiuni rele igienice, atinși deja de vărsături și diaree, sau când se arată la adulții atinși de vreo boală gravă (febra tifoidă, oftică, diabet, cancer), sau la bătrâni în cursul acestor boale, atunci mughetul este un semn rău, este înștiințarea morții. — *Tratament*. Pentru a preveni ivirea acestei boale la copii, trebue să fie ținuți curați și bine hrăniți ; dacă se alăptează cu biberonul acesta trebue spălat și curățit foarte bine, ori de câte ori ne servim de el. Odată boala ivită vom atinge părțile bolnave de 5—6 ori pe zi cu un pumătuf înmuiat în miere de trandafiri (mel rosat) 30 gr., borax 4 gr. ; sau în sirop de mure 30 gr., borax 4 gr. ; sau în glicerină 20 gr., bicarbonat de sodă 5 gr. ; sau în apă distilată 60 gr. ; sulfat de zinc 2 gr. ; sau în apă distilată 100 gr., clorur de zinc 1 gr. ; sau se vor face atingeri cu sublimat corosiv (1 la 1000). Nu se va da nici o băutură acidulată, cum sunt limonada, siropul de coacăze, de smeură, nici zeamă de lămâie, nici lucruri dulci, miere sau sirop. — La

ţară babele dau pentru acrum sânge de nouă fraţi, ţipirig, şi zahăr de ghiaţă, toate pisate la un loc, în părţi egale, din cari se suflă câte puţin în gâtul bolnavului; se mai tratează cu rută şi cu sâneală.

Marienbad (Germania). — Oraş mic situat la o înălţime de 644 metri cu ape reci (7.5—11.5 grade), bogate în acid carbonic, puţin fieruginoase, de compoziţiune variabilă, bicarbonatate-calcice magneziene, clorurate-sulfarate-sodice, bicarbonatate mixte cu predominarea unora sau altora din aceste grupări. Se mai află *nomol mineral* sulfat-alcalin-teros-fieruginos. Apele se întrebuinţează sub formă de băutură, de băi, de duş; nomolul sub formă de băi. Acţiune: tonică, reconstituantă, laxativă, diuretică, înlesnind secreţiunea bilei şi provocând regulele. Se recomandă în obezitate (grăsime), în boalele cronice ale tubului digestiv şi anexelor sale (mai ales când ficatul este umflat), în cloroanemie, în turburările regulelor, în reumatism şi în nevralgiile rebele.

Marila. —Staţiune climaterică în Banat, aproape de Oraviţa. Clima e dulce, nu sunt vânturi, în cât e foarte potrivită pentru tuberculoşi. Imprejurimile sunt bogate, aşa că se găseşte o alimentaţie bună şi variată. Are şi o bună instalaţie de hidroterapie. Se recomandă anemicilor, convalescenţilor tuberculoşilor.

Măritiş. — V. *Căsătorie.*

Marmeladă. — V. *Peltea.*

Marole, *maroli, marule.* — V. *Lăptuci.*

Mărul lui Adam. — V. *Laringe.*

Măruntae. — V. *Intestine.*

Masaj (gr. *massein*, a frământa), *tras trăsături.* — Masajul, făcut cu mâna, sau cu vreun instrument, constituie astăzi unul din mijloacele des întrebuinţate în medicină, ca tratament ajutător într'o mulţime de boale. Masajul este o operaţiune care constă în a freca, trage şi frământa cu mânile o parte sau întreg corpul, cu scopul de a iuţi circulaţiunea sângelui sau a desmorţi nervii din acea parte. Masajul făcut cu mânile se numeşte *manual*, spre a să deosebi de cel făcut cu diferite instrumente, sau aparate, numit masaj *instrumental*. In timpurile mai vechi masajul se practica mai mult în popor, la ţară, de către anume femei pricepute şi numai de puţin timp el a fost primit în ştiinţă, studiat cu băgare de seamă şi sistematizat pentru diferite boale de muşchi, de încheieturi, în cazurile de fracturi ale oaselor, precum şi în unele boale de pântece, de nervi. Pentru ca cineva să poată face un masaj cum trebue, *sistematic*, se cere ca să aibă oarecari cunoştinţe de anatomie şi de fiziologie, să cunoască omul cel puţin pe deasupra. Masajul trebue făcut încet, domol, cu uşurinţă, numai odată pe zi în timp de 5—10 minute şi nici odată mai mult de 30 zile. Cel ce face masajul, *masorul*, trebue să aibă libere mişcările mânilor şi braţelor. Va spăla mânile cu săpun şi apă caldă, având unghiile întotdeauna tăiate şi curate. Este bine să spele cu săpun şi apă partea pe care va face masajul şi dacă ea este păroasă s'o radă, pentru ca să nu se irite pielea prin frecături, dând naştere la inflamaţii foliculare, sau la furnicele. Locul se va unge cu unt-de-lemn, uleiu de migdale, sau cu vaselină, ori se va presăra cu praf de talc, în lipsă cu făină; toate acestea pentru ca mâna celui ce face trăsăturile să alunece cu înlesnire. —Practica masajului cuprinde mai multe operaţiuni, cari se deosebesc prin forma, prin durata şi prin forţa lor. Aceste operaţiuni sunt: 1. *Frecăturile* sau *fricţiunile superficiale*, cari se fac plimbând palma mânii încetişor pe partea bolnavă, în direcţiunea circulaţiunii sângelui venos, adecă mergând dela periferie spre centru, sau de jos în sus, pentru ca vinele şi vasele limfatice ale pielei să se poată deşerta. După cinci minute de frecare uşoară partea bolnavă nu mai este aşa de simţitoare şi fricţiunile se pot face mai tare, mai cu putere, încă alte cinci minute. Fricţiunile acestea se pot face în unele cazuri numai cu vârfurile degetelor mari, sau ale tuturor degetelor. 2. *Frecăturile* sau *fricţiunile prin apăsare* se fac apăsând locul bolnav. Aceste fricţiuni prin apăsare se fac în lungul membrelor, sau în lungul spetelor şi ele lucrează asupra părţilor adânci. Ele se fac cu podul mânii când bolnavul este bogat în muşchi, cărnos, şi când se fac pe suprafeţe mari, cum ar fi la braţe, coapse sau gambe; cu

pulpa degetelor mari când voim să pătrundem printre tendoanele muşchilor, sau să apăsăm pe drumul unui nerv; cu vârful degetelor când sunt puţini muşchi şi multe tendoane (vine) cum este şi la pumni şi la glezne. Aceste frecături prin apăsare se fac în totdeauna de jos în sus pentru a împrăştia revărsările de sânge şi alte lichide bolnăvicioase din ţăsuturile adânci, în vine şi în vasele limfatice. Apăsarea se mai poate face şi cu pumnii strânşi (*trăsătură de pieptene*) şi care este bună pentru stomac şi maţe. 3. *Frământarea* este un fel de masaj în care se apucă cu mâna părţile cărnoase şi se frământă; alteori se *pişcă* muşchii cu degetele. Frământarea se face mai cu seamă pe părţile cărnoase, cum sunt ceafa, braţele, fesele şi coapsele. Ea se mai poate face apucând cărnurile între degetul mare şi celelalte degete strângându-le şi ridicându-le în sus, sau apucând cu amândouă degetele cele mari, fiecare tendon muscular şi frământându-l potrivit, pentru ca să se risipească unele revărsări în ţesături sau articulaţii. Frământarea se recomandă în umflăturile ganglionilor (ghindurilor), în boalele de încheieturi şi în durerile de muşchi. 4. *Tocarea muşchilor* se face cu mânile întinse şi cu marginile dinăuntru ale lor dealungul unui membru sau al corpului. Tocarea se face pe locurile cărnoase şi pe spate cu destulă putere până ce pielea se înroşeşte; ea este bună în durerile nevralgice ale pielei şi muşchilor. 5. *Mişcările active şi pasive* ale încheieturilor slăbite, sau înţepenite, se fac de obiceiu în reumatismele învechite, sau în aprinderile (inflamaţiunile) cronice. Când aceste mişcări se fac de către însuşi bolnavul, după povaţa doctorului se numesc *active*, iar când le face însuşi doctorul, sau masorul, se numesc *pasive*. Ele constau în mişcări de îndoire şi de întindere ale articulaţiunilor bolnave; mişcările se pot face şi în *lături*, adecă în dreapta şi în stânga, pentru ca încheietura să-şi capete pe deplin toate mişcările. — Aceste feluri de masaj se pot face fiecare în parte, sau reunite între ele, după trebuinţă; se poate începe cu frecăturile simple, urmate de cele cu apăsare şi să sfârşească că frământarea şi chiar cu mişcările active ori pasive. Uneori după frecare se face tocarea sau bătaia muşchilor după cum cere boala. — *Boalele* în cari se recomandă masajul sunt multe: *reumatismul* învechit, durerea de şale (*lumbago*), durerea muşchilor gâtului precum şi în *torticolis* (gât strâmb). In aceste cazuri este bine ca după masaj bolnavul să facă mişcări din cap aplecându-se înainte, înapoi şi în lături. In durerile de muşchi dela mâni şi dela picioare sunt foarte bune frecăturile şi apăsările metodice. In *atrofia* (topirea) muşchilor prin apăsare, frământare şi bătaie se va redeştepta puterea în firicelele nervoase, se va mări circulaţia sângelui şi prin urmare

Fig. 240. — Masaj

nutrirea muşchilor. Intre boalele de *nervi* avem nevralgia *sciatică*, în care masajul se va începe cu frecături, apoi cu apăsări făcute cu putere de jos în sus asupra nervului, putându-se combina şi cu frământarea, cari toate vor amorţi durerea. Masajul *general*, adecă făcut pe tot corpul, este bun în reumatismele învechite de muşchi şi de încheieturi, în *gută*, *noduri articulare*, în *diabet anemie*, *cloroză*. *Masajul instrumental* el se face cu *aparate mecanice* întocmite astfel ca să dea bolnavului mişcări active şi pasive de care are trebuinţă sau pentru a înlocui un masaj manual obositor, prin

aparate speciale de masaj *vibrator*, *trepidațiuni*, etc. Masajul *electric* se face prin ajutorul unor electrozi, cari au forma instrumentelor de masaj prin cari se face să treacă un curent electric, faradic sau sinusoidal. Electrozii sunt înmuiați în apă sărată; unul din ei se ține nemișcat într'o regiune oarecare a corpului, pe câtă vreme celalt se plimbă pe regiunea ce trebue să fie electrizată și masată în acelaș timp. Prin acest procedeu nu se poate obține decât o singură formă de masaj, anume *fricțiunea*, care este urmată de *contracțiunea musculară* la închiderea și

Fig. 250. — Cum se face masajul

deschiderea curentului. Masajul electric este bun în boalele mușchilor: *atrofii*, *paralizii*, *lumbago* (durere de şale), sau acolo unde se cere o activare a circulației sângelui: *anemie*, *debilitate* de constituțiune, sau în *constipație*, *lenevie intestinală*, *obezitate*, etc. *Masajul vibrator* se face cu electromotoare de diferite forțe și dimensiuni, prevăzute cu un tub metalic flexibil, la extremitatea căruia se adaptează instrumentul care servește la facerea masajului. După felul instrumentului se pot obține toate formele masajului: circular, fricțiune, vibrațiune, tapotment, etc.

Măsălariță, *măsălar*, *nebunariță*, *sunătoare*, (*Hyoscyamus niger*, fam. solaneelor). — Plantă erbacee care crește prin locuri cultivate și necultivate, pe lângă drumuri, pe lângă case, dărâmături, garduri, prin câmpuri şi grâne. Această plantă are un miros greu şi este *foarte veninoasă*. Principiul activ al ei este *hiosciamina* și *hioscina*. In medicină se întrebuințează frunzele, rădăcina și semințele. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de: alcoolatură 1—4 gr.; extract apos 16—20 ctgr.; extract alcoolic de semințe, 5—20 ctgr.; ceaiu (infuziune) din 1 la 100; praf (pulbere) 20—50 ctgr.; sirop 20—60 gr.; tinctură eterată 1—4 gr. Pe *dinafară* balsam tranchil; decoct 50 la 1000; uleiu de hiosciam; unguent populeu. — Acțiunea măsălariței este *narcotică* întocmai ca a mătrăgunei (beladona). — *Hiosciamina*: 2—10 miligrame din cea lichidă, iar din cea cristalizată numai 0,50—2 miligrame; în granule și în injecțiuni sub piele. — *Hioscina*, sau *scopolamina*: 0,50—3 miligrame, lucrează ca midriatic și ipnotic. — *Otrăvirea* cu măsălariță are ca semne: excitațiune mare, puls plin, fața roșie, amețeli, lipsă de putere în mușchiu, pupilele dilatate, vederea dublă, greață, vărsături; în doză mare: aiurare, vorbă fără rost, tâmpeală, nesimțire, comă. *Tratament*: spălarea stomacului și mecamente pentru vărsat: ipeca, apomorfină; — stimulente: alcool, eter, amoniac, cafea tare și caldă, muștare la pulpe, sticle cu apă caldă la picioare, injecțiuni sub piele cu nitrat de pilocarpină, sau 7 gr de tinctură de jaborandi, pe gură sau pe șezut (în clizmă); respirațiune artificială în timp de 2 ore. — *La țară* măsălarița este întrebuințată la durerea de măsea, de unde vine și numele ei. Fiertura caldă de măsălariță se ține în gură la măsea, apoi se varsă și se clătește gura cu apă curată și puțin rachiu; tot pentru durere de măsele se mai fac aburi și fumuri cu semințe și frunze uscate; rădăcina pisată bine, mustoasă, se pune pe măseaua bolnavă. Frunzele se mai pun la abcese și buboaie ca să potolească durerile. Cu zeamă de măsălariță fiartă amestecată cu uleiu se spală rana produsă de mușcătură de șarpe. Pe unele locuri se fac la copii băi de măsălariță când n'au somn.

Măsele. — V. *Dinți*.

Maşină de cusut. — Dacă cineva lucrează prea mult cu mașina are dureri (crampe) în pulpe și în copase, apoi după câtva timp turburări în organele din partea de jos a pântecelui. Pentru a evita acestea, multe femei au mașini de cusut cari se mișcă cu mâna, dar și acestea dau aproape aceleași neplăceri căci crampele și durerile în loc de a fi în picioare femeia le simte în mâna dreaptă, iar mâna stângă,

lucrând singură la ac, se oboseşte şi ea mai mult. Pentru ca lucrătoarele să nu simtă în aşa mare grad aceste neplăceri, vor face exerciţii treptat, vor face deci un antrenament.

Măslad. — Fructele otrăvitoare ale unei plante lemnoase, lungă, subţire şi agăţătoare, numită *Cocculus suberosus* din fam. menispermaceelor, cu flori albe, frunze mari lucitoare. Aceste fructe sunt roşii, rotunjoare, de mărimea unor alune mici; ele conţin o substanţă foarte otrăvitoare, numită *Picrotoxină*, în sâmburele lor, iar în pericap conţin un alcaloid: *menispermina*. Măsladul amestecat cu miez de pâne se întrebuinţează pentru a ameţi şi a omorî peştii. Aceşti peşti sunt primejdioşi dacă se mânâncă şi prin urmare trebue oprit acest fel de pescuit.

Maslin, *masin, oliv* (*Olea europaea*, fam. oleaceelor). — Arbore în totdeauna verde, originar din regiunea mediterană, care se cultivă foarte mult în părţile calde ale pământului. Fructele numite *masline*, sunt comestibile. Din ele se scoate *untdelemnul* care se întrebuinţează la mâncare şi în medicină. In medicină se întrebuinţează afară de untdelemnul şi frunzele şi coaja maslinului, cari au proprietăţi febrifuge (în contra frigurilor). Untdelemnul lucrează ca laxativ, în doză de 30—60 gr. dat pe dinăuntru, sau în clizme. Se mai recomandă în contra pietricelelor de ficat (litiază biliară, colici de ficat), în doză de 100—200 gr. până la 400 gr. — Untdelemnul *sterilizat* se obţine spălându-l de mai multe ori cu alcool de 90⁰ până când acesta nu se mai colorează, apoi se separă untdelemnul de alcool, se încălzeşte la 120⁰ şi se filtrează. In colicile de ficat se poate da ca mai lezne de luat untdelemnul *aromatizat* după formula: Untdelemn 150—400 gr., coniac 15 gr., gălbinuş de ou 2, mentol 50 ctgr.; să se bea dimineaţa în 2 rânduri, la intervale de o jumătate de ceas.

Mastic, *sacâz*. — Suc răşinos, care se scurge din tăieturile făcute pe trunchiul şi ramurile arbustului *Pistacia lentiscus* din fam. terebintaceelor. Sunt două feluri de mastic: în lacrimi şi în masă (comun). Masticul este tonic (întăritor), astringent, bun în contra diareei (urdinării) copiilor, în ceaiu. Se dă şi în incontenenţa urinii (când cineva nu poate ţine udul). Dentiştii îl întrebuinţează în prepararea cimentului pentru plombat dinţii şi măselele. *Doză*: 2—8 gr. pe zi.

Masticaţiune (lat. *masticare*, a mesteca, a rumega, a molfăi), *mestecare*.— Se numeşte astfel lucrarea de a mesteca, de a sdrobi mâncarea în gură cu ajutorul limbii şi a buzelor, cari împing şi opresc mâncarea între dinţi şi măsele, cari o taie, o rup şi o sdrobesc. Masticaţiunea este întâiul act al digestiunii (mistuirii) şi ea pe lângă măcinarea mâncărilor mai are încă o lucrare, aceea de a mări screţiunea glandelor salivare, a *salivei* (balelor), care este un lichid ce are însuşirea de a transforma substanţele amilacee (făinoasele) în zahăr. Afară de aceasta saliva înlezneşte alunecarea mâncării în fundul gurii.

Mastită (grec. *mastos*, mamelă, ţâţă, şi *itis*, inflamaţiune). — Aprinderea mamelor (v. *Sânuri*).

Mastoidă (gr. *mastós*, ţâţă, şi *eidos*, formă). — Ridicătura osului temporal care se simte înapoia urechii se numeşte *apofiza mastoidă*.

Mastoidită. — Inflamaţia (aprindemastoidei (v. *Ureche*).

Masturbaţiune. — V. *Onanism*.

Măsuri şi **Cântăriri.** — Substanţele *lichide* se dau bolnavilor cu linguriţe, linguri, păhare, etc. Pentru aceasta este bine ca să ştim fiecare din acestea cât cântăreşte, câtă greutate care variază dela o substanţă la alta. (*Conţinutul* unei linguriţe de cafea cântăreşte 3 gr. când este plină cu *alcool* de 60⁰ sau cu *uleiu*, 4 gr. cu *apă*, 5 gr. cu *sirop*; o lingură de compot cântăreşte 9, 12, 16 gr.; o lingură de supă 12, 16, 20 gr. Un păhar de ţuică conţine 30 gr. de *apă*, un pahar de vin 100 gr. şi un pahar de apă conţine 160 gr. Pentru substanţele *solide* avem: o apucătură de flori, sau de frunze cântăreşte 2 gr., un pumn de făină 100 gr. Ca greutăţi în loc de ponderi ne putem servi de monede.

Maţ. — V. *Intestin*.

Mătăcină, *măţăcină, mătăciune*. — V. *Roiniţă*.

Matcă. — V. *Mitră*.

Mațe (Incurcătură de). — V. *Intestin* (*Ocluziune intestinală*).

Materii fecale. — V. *Fecale.*

Maternitate. — *Casă de naşteri*, sau spital special pentru îngrijirea femeilor cari nasc ori au născut şi în care lehuzele sunt îngrijite după toate regulele de *asepsie* şi *antisepsie* date de ştiinţă.

Matico. — Aşa se numesc foile arborelui *Piper angustifolium*, din familia piperaceelor, care creşte în Bolivia şi Peru. Aceste foi au un gust aromatic, amar, cu miros de mentă : au o rezină (*maticină*), tanin, un uleiu esenţial şi un acid cristalin (a. artantic). Lucrează ca astringent, emostatic şi în contra blenoragiei. Se dă sub formă de ceaiu din 10 la 1000, uleiu esenţial 25 ctgr. până la 1 gr. ; tinctură 4—10 gr. ; extract 5—10 ctgr. în pilule sau sirop. Extern : injecţiuni apă distilată.

Mătrăgună, *beladonă*, *cireaşa lupului*, *doamna-codrului*, *doamnă-mare*, *iarba-codrului*, *împărătească*, *mătrăgiune*, *nădrăgulă* (*Atropa Belladona*, fam. solaneelor). — Plantă ierbacee care creşte prin păduri, dumbrave şi codri, locuri umbroase, dosnice. Planta întreagă şi mai cu seamă fructele ei sunt foarte veninoase. Cele mai multe otrăviri se întâmplă la copii, cari sunt amăgiţi de frumuseţea fructelor ce sunt de mărimea cireşelor sălbatice şi de o coloare roşie-închisă, cu un gust dulciu ; 3 până la 10 din aceste fructe sunt de ajuns să omoare un copil. Oamenii mari cari le cunosc şi le ştiu puterea se feresc de ele. Principiul activ al mătrăgunei este *atropina*. Proprietăţi : *narcotică*, calmează tusa, mai ales tusa măgărească, astma, şi diferite dureri, nevralgii, dureri reumatice ; *relaxează sfincterele*, din cari pricină se dă în contra constipaţiei, lărgeşte pupila, ca *antinervos* se dă la incontenenţa urinii la isterie, coree, epilepsie. *Modul de întrebuinţare* : praf de rădăcină, 2—10 ctgr. ; praf de frunze 5—20 ctgr. ; sirop 10—20 gr. ; tinctură alcoolică, sau eterată 5—30 picături ; extract apos 2—15 ctgr. ; extract alcoolic de sământă 1—10 ctgr. — Pe dinafară : uleiul de belladonă, cât vroeşti ; în fricţiuni, pomadă beladonată după voie ; plastore, în supozitoare, 2—5 ctgr de extract. La ţară, babele fac cataplasme din frunze şi le pun pe abcese. Cei ce au friguri după ce o sapă sau o rup, se leagă cu mătrăgună la cap. Dacă cineva are durere de măsele şi se umflă tare la fălci (abubă), ia o frunză de mătrăgună, o unge cu unsoare de gâscă şi o lipeşte de umflătură ; ea este tot aşa de bună şi la alte umflături, la *sugel*. Se mai face cu ea de dragoste şi de urît, când e pentru *dragoste*, se duce fata în pădure, o rupe cântând şi o poartă cu sine ; când e de *urît*, o rupe plângând şi o dă flăcăului căruia îi face de urît ca s'o poarte fără să ştie. Se mai dă mătrăguna în băutură, când are cineva necaz pe un altul ca să-l înebunească.— *Atropina* este principiul activ, alcaloidul belladonei. Ea este un medicament antispasmodic, antinevralgic, antireumatismal, calmant, lărgeşte pupila. Se dă pe *dinăuntru* ½ până la 2 mgr. în băuturi, sirop, pilule, granule. Pe din *afară* : colir 1 gr. la 100 ; în pomadă contra nevralgiilor faciale : atropină 10 ctgr., veratrină 5 ctgr., balsam nerval 15 gr., să se ungă de 3 ori pe zi. *Sulfat de atropină*. Aceleaşi proprietăţi şi acelaş mod de întrebuinţare ca la atropină. — *Otrăvirea* se face prin fructele mătrăgunei, cari seamănă cu cireşile, după cum am arătat mai sus şi cu preparatele de belladonă şi de atropină, având următoarele semne : căldură şi uscăciune în gură şi în gât, sete arzătoare, greutate la înghiţit, faţa roşie, ochii tulburaţi şi scânteietori, vederea turbure din cauza *lărgirii pupilelor*, cari sunt nesimţitoare la lumină, vedere dublă (diplopie), neastâmpăr mare, aiurare sgomotoasă, apoi moleşeală, micşorarea puterii musculare, mersul clătinat şi nesigur ; pielea uscată şi uneori cu pete roşii ca în scarlatină. *Tratament* : deşertăm stomacul de otrava care este în el, prin urmare vom face ca bolnavul să verse, dându-i : emetic, ipeca, gâdilindu-i omuşorul ; se va face spălarea stomacului dacă avem cu ce. Se vor da stimulente : alcool, eter, amoniac, acetat de amoniac. Se dă cafea neagră şi ceaiu în cantitate mare şi repetată, care neutralizează acţiunea belladonei ; cafeaua şi ceaiul să fie foarte calde. Muştare la pulpe, sticle pline cu apă fierbinte la picioare, sau baie generală

cu muştar. Injecţiuni pe sub piele cu pilocarpină, sau ceaiu de jaborandi pe gură, sau în clistire. Respiraţie artificială, timp de 2 ore, dacă este de trebuinţă (vezi *Asfixie*). Urina se va scoate cu sonda.

Mătreaţă. — Un fel de praf alb format din fărâmături de epiderm, cari se desfac de pe pielea capului, dela sine, sau prin scărpinare. Mătreaţa se curăţă mai bine cu o perie aspră decât cu un pieptene cu dinţii subţiri, care irită pielea capului şi înmulţeşte mătreaţa. Pentru vindecarea mătreţii cetitorul să caute la cuvintele *Păr* şi *Pitiriază*.

Mătrice, matrinchină. — V. *Colici*.

Maxilar (dela lat *maxilla*, falcă). — Tot ce ţine de falcă se chiamă *maxilar*: oase, artere, vine *maxilare*, nervi *maxilari*. (vezi *Falcă*).

Mazăre *Pisum sativum*, (fam. leguminoaselor). — Plantă erbacee, originară din regiunea mediteraniană, care se cultivă pentru trebuinţele bucătăriei. *Mazărea verde* cu păstăile crude şi fine este una din cele mai sănătoase legumi; gătită cu zahăr, sau cu sare, sau numai simplă, este foarte bună pentru stomac, pe câtă vreme gătită cu carne şi cu grăsime ea este mai grea de mistuit. *Mazărea uscată*, sau boabele de mazăre, sunt mai greu de mistuit, din care cauză se recomandă să se mânânce numai sub formă de *mazeră bătută*, curăţită de pieliţelele boabelor, pentru ca să nu producă greutate de stomac şi gaze.

Măzăriche. — V. *Viermi intestinali* (*Tenia*).

Mecanoterapie (grec. *mechané*, maşină, şi *therapevein*, a îngriji, a vindeca). Se numeşe astfel tratamentul boalelor cu ajutorul mijloacelor mecanice. La articoul *mesaj* am arătat că sunt 2 feluri de masaj: unul care se face cu mânile (manual) şi altul care se face cu *aparate mecanice*, întocmite astfel ca să dea bolnavului mişcări active şi pasive, nlocuind masajul manual care este obositor. Aceste mişcări făcute cu diferite aparate mecanice, cari silesc bolnavul să le execute în anumite doze, potrivit cu boala lui, constituie ceeace se numeşte în medicină *mecanoterapie*, sau mecanica articulară, care nu este o metodă a parte ci numai o aplicaţiune de aparate mecanice la gimnastica medicală (vezi *Gimnastică* şi *Masai*). Aceste aparate mecanice se compun din nişte pârghii gradate, diferit articulate după trebuinţe, dealungul cărora se pot fixa contra-greutăţi la distanţe variabile eela axa de sprijin. Rezistenţa pe care trebue s'o împingă bolnavul variază în proporţiune cu lungimea braţului pârghiei; munca şi cheltuiala de forţă pot fi atunci dozate în mod matematic. Direcţiunea pârghiilor şi modul lor de aplicaţiune determină forma mişcării, a cărei întindere este regulată de însăşi mişcarea braţului pârghiei care se poate limita de mai înainte după voinţă. Bolnavul se aşează înaintea maşinii în picioare, şezând sau culcat, după cazuri, aşa că mişcările sale să fie localizate în mod riguros în grupul de muşchi sau în încheietura bolnavă. Pentru mişcările active bolnavul pune singur în mişcare aparatul cu o manivelă sau o pedală. Pentru mişcările pasive maşinele sunt puse în mişcare cu ajutorul motoarelor. Diferitele practice de masaj (fricţiuni, frământare, bătaie, vibraţiuni, etc.) sunt produse prin tampoane căptuşite, puse în mişcare iarăşi prin motoare. In fine, unele maşini vindecă strâmbările (deviaţinile) şirii spinării (vezi *Columină vertebrală*), fie prin atitudinea în aparate de suspensiune, fie prin combinaţiunea acestor aparate cu maşini cari provoacă mişcări active (aparate cu frânghii şi scripete). Mecanoterapia se recomandă cu bun succes în boalele cronice ale muşchilor, mai cu seamă în anchiloză (înţepenirea articulară), scolioză (strâmbarea şirii spinării), artritism, gută, obezitate.

Meconiu (dela grec. *mekónion*, suc de mac). — Materie viscoasă, neagră verzue, care se adină în intestinul fetului la sfârşitul vieţii intra-uterine şi care este dată afară în puţin timp după naştere. Uneori meconiul poate fi dat afară şi înainte de naştere, când copilul vine cu şezutul înainte. Meconiul se numeşte astfel fiindcă seamănă la coloare şi la conzistenţă cu sucul de mac; el este constituit din fiere (bilă) amestecată cu secreţiuni intestinale (epiteliu şi exudaţiuni ale mucoasei). Cantitatea lui variază între 20 şi 120 grame.

Medic (lat. *medicus*, dela *mederi*, a îngriji; *doctor, doftor, dohtor.* — Cel mai însemnat rol în viaţa socială modernă îl are *medicul*, sau după cum îi zice poporul român de pretutindenea *doftorul*, căci el este chiemat să păstreze sănătatea şi să vindece boalele semenilor săi. Pentru a putea îndeplini o misiune aşa de măreaţă medicul trebue să facă studii serioase de *anatomie* şi *fiziologie*, adecă să cunoască bine *omul sănătos*; să studieze cu deamănuntul *raporturile omului cu mediul*, adecă cu tot ceeace îl înconjură; apoi bine înarmat cu astfel de cunoştinţe temeinice să observe şi să pătrundă cu mintea toate turburările economiei (organismului), adecă să studieze *patologia* (boalele) şi în acelaş timp mijloacele proprii pentru vindecare (*terapeutica*), adecă *leacurile* sau medicamentele. Imbogăţit cu această *serie de cunoştineţe*, studentul unei facultăţi de medicină obţine titlu de *doctor* şi dreptul de a practica medicina, adecă de a fi *medic.* La noi în *ţară* nu este în obiceiu ca advocaţii şi toţi cei cari au titlul academic de doctor să şi-l pună înaintea numelui, după cum fac nemţii, de pildă, ci uzează de acest titlu numai *doctorii în medicină.* Iată pentru ce noi în această carte, scrisă pe înţelesul şi pentru folosul tuturor, ne-am servit întotdeauna cuvântul de doctor în loc de cel de medic şi i-am dat chiar numele de *doctorul de casă.* — Am spus la începutul acestui articol că doctorul ocupă în societate un loc cu totul special, ceeace face ca profesiunea lui să se deosebească cu totul de toate celelalte profesiuni. Din această pricină atât datoriile cât şi drepturile lui sunt regulate în mod juridic prin codul civil. Intre medic şi client sunt însă şi îndatoriri reciproce, neprevăzute de lege, cari trebuesc luate în seamă de către amândoi în interesul comun. Legea morală şi conştiinţa obligă pe doctor să dea ajutor semenilor săi, în caz de boală, dar nu poate să fie nici o lege care să-l silească la aceasta, sau să-i poruncească să-şi subordoneze voinţa la capriciul ori şi cui, căci dreptul de a practica medicina îl are prin diploma sa. pe care a obţinut'o cu multe studii costisitoare, lungi şi primejdioase. Studentul în medicină este expus în tot momentul să-şi piardă viaţa prin disecţiile, autopsiile, spitalele, infecţiunile la cari este expus zilnic, fără ca societatea să-i dea vreun ajutor, iar odată ajuns doctor, el intră în lupta vieţii cu riscul şi pericolele sale. Apoi, trebue să muncească şi să sufere mult, fără nici un alt privilegiu, căci el trebue să-şi îndeplinească datoriile de cetăţean, să-şi plătească contribuţiunile directe şi indirecte, chiria, etc., ca oricare om fără ca societatea să-i dea ceva şi fără ca prin lege să aibă vreo scutire. De aceea doctorul este în drept să ceară dela clientul lui să-i dea consideraţiunea cuvenită şi în acelaşi timp deplina sa încredere. Până mai acum câţiva ani cele mai multe famiiii îşi aveau *doctorul de casă*, care îngrijea de toţi şi supraveghia sănătatea copiilor dela naştere până ce erau mari şi până ce, la rândul lor, întemeiau şi ei alte familii. Şi era bine aşa, căci pe cât de uşor îi este doctorului şi cu câtă siguranţă tratează el boalele într'o familie în care cunoştea temperamentul şi constituţia părinţilor, precum şi pe copii dela începutul existenţii lor; în astfel de împrejurări el nu este numai doctorul ci şi amicul familiei. Astăzi lucrurile s'au schimbat : fiecare îşi schimbă doctorul după capriciu. Sfătuim pe cetitorii noştri să nu-şi schimbe doctorul fără vr'un motiv real; să-şi aleagă doctorul în care au mai mare încredere şi odată ales să-l păstreze cât se poate mai mult şi chiar pentru totdeauna. In faţa bolnavului să i-se dea medicului toate lămuririle pe cari le cere, precum şi pe acele cari îi pot fi de trebuinţă, iar bolnavul să fie supus şi să se lase a fi examinat pe deplin, urmându-i cu sfinţenie toate prescripţiunile, să nu-i ascundă nimic, căci doctorul este ca un *duhovnic* şi legea îl obiigă să păstreze *secretul*, aşa zis *medical*, sau *profesional*, după cum trebue să facă şi preotul. Afară de aceasta doctorul este obligat de morală ca şi de lege să ţină secretul nu numai despre ceeace i s'a spus, ci şi despre ceeace a văzut, a auzit sau a înţeles cu prilejul funcţiunii sale medicale. Prin urmare bolnavul trebue să aibă toată încrederea în doctorul lui, să-i arate totul fiind sigur că aceasta o

face în interesul lui propriu.—Oricare doctor, la sfârşitul boalei, trebue să-şi primească *onorariul* şi aceasta chiar şi în cazurile nenorocite, când bolnavul s'a pierdut, mai ales că în aceste cazuri el a nuncit mai mult decât în cazurile cu sfârşit bun. In boalele grave medicul are o muncă înzecită şi în tot momentul, până şi noaptea, este preocupat de clientul lui; câte ceasuri stă el pironit cu ochii în carte, căutând şi răscolind toată biblioteca şi frământându-şi mintea pentru ca să afle ceeace este bun, ceeace este în stare să-i scape bolnavul dela moarte! Astfel fiind, atât morala cât şi legea obligă pe client să plătească doctorului *onorariul cuvenit*, după *puterea* lui şi *în raport* cu munca desfăşurată de acesta, ţinând seama de situaţia medicului, de importanţa serviciului dat, de timpul petrecut la patul bolnavului, cât şi de situaţia materială a bolnavului. Un doctor este *responsabil* în faţa legii de orice neglijenţă, nebăgare de seamă, imprudenţă, neîndemânare, care ar fi produs moartea bolnavului. Din această cauză profesiunea medicală este cea mai grea, căci oboselile speciale precum şi contagiunea fac ca medicii să aibă viaţa cea mai scurtă şi medicii mor, aproape trei părţi din patru, mai înainte de cincizeci de ani!

Medicament (lat. *medicamentum*, grec *pharmakon*), *doctorie*, *leac*, *remediu*.—Se numeşte medicament orice substanţă, simplă sau compusă, care se ia pe dinăuntru, sau se aplică pe dinafară pentru a vindeca o boală. După modul de întrebuinţare medicamentele se împart în *interne* şi *externe* şi farmacistul este obligat ca pe cele externe să pună etichetă scrisă pe hârtie *roşie* ca să nu se facă vreo greşală. Medicamentele se mai împart în *magistrale* şi *oficinale*. Cele magistrale se prepară de farmacist în momentul trebuincios, după formula dată de doctor, pe câtă vreme cele oficinale sunt medicamente preparate de mai înainte. Afară de această deosebire trebue să mai ştim că cele dintâiu (pilule, poţiuni, prafuri, etc.) nu se pot lua decât după prescripţiunile medicului şi când zice el, căci numai el are dreptul de a prescrie substanţe foarte active sau otrăvicioase, iar bolnavul şi cei ce-l îngrijesc trebue să fie cu băgare de seamă ca să nu se ia mai mult decât doza prescrisă (vezi *Doză*), pe câtă vreme medicamentele oficinale (siropuri, paste, limonade, etc.) pot fi luate după voe fără nici o primejdie. — Sunt foarte multe medicamente şi *modul lor de lucrare* precum şi *indicaţiunile* sunt foarte variabile, aşa că dacă cutare medicament este bun pentru un bolnav de cutare boală, el poate să fie rău pentru un altul, bolnav de aceeaşi boală, ceeace provine din pricină că constituţia unuia nu se potriveşte cu aceea a celuilalt, deosebire pe care numai doctorul e în stare s'o cunoască. Prin urmare este foarte greşit acela care va lua un medicament sub cuvânt că cutărui bolnav i-a făcut bine, fără ca mai întâiu să întrebe pe doctor.—*Modul de întrebuinţare* a medicamentelor variază foarte mult: unele se dau prin gură, altele prin şezut (clizme), prin fricţiuni (ungeri), inhalaţiuni şi în injecţiuni sub piele (subcutanate, ipodermice) cu ajutorul unui ac găurit pus în capătul unei tulumbiţe (siringă); apoi vine întroducerea medicamentelor prin gură şi stomac, prin şezut (clizme), prin băi, fricţiuni şi ungeri.

Medicină (lat. *medicina*, *ars medica*). Medicina are de scop de a păstra sănătatea şi de a vindeca boalele. Ea face în fiecare zi progrese mari, mulţumită mijloacelor cari se pun la îndemâna profesorilor cari o predau şi a înleznirilor făcute studenţilor pentru a o învăţa. Mai ales în veacul din urmă medicina a ajuns în măsură de a prelungi viaţa omenească. In antichitate medicina era cât se poate de săracă şi ea se exercita mai mult în temple, până la *Ipocrate* (născut în anul 460 înainte de Christos), care a *constituit-o* prin rezultatele observaţiunii şi experienţei sale, scoţând-o de sub jugul speculaţiunilor filosofice şi punând-o sub acel al *observaţiunii*, care examinează, compară şi judecă aşa încât să se întemeieze o *experienţă raţionată*. După Ipocrate cel mai vestit medic a fost *Galien* (născut la 128 î. d. Ch.), spirit ingenios, care a pătruns cu mintea aproape toate părţile medicinii. In evul mediu medicii se mulţumeau să comenteze autorii vechi, greci şi

arabi. In epoca *Renaşterii* medicina a devenit anatomică, clinică şi experimentală; ea se învaţă la patul bolnavului, la autopsie şi pe animale. Astăzi experimentaţiunea a luat o importanţă foarte mare şi medicina se învaţă în laboratoare şi la patul bolnavului în măsură egală. — Medicina este o *ştiinţă* sau o *artă*? Ea nu este numai o ştiinţă constituită, ci năzueşte să devie: ea este şi artă întru cât are de scop de a face ca cunoştinţele câştigate să isbutească la un rezultat practic, fie că aceste cunoştinţe provin din ştiinţa propriu zisă, fie că ele sunt luate din empirism. Medicina nu va fi o ştiinţă decât atunci când va atinge gradul de preciziune, de siguranţă deplină cum este chimia şi fizica, şi ceeace se chiamă artă va fi atunci o ştiinţă aplicată. Medicina se împarte în diferite ramuri: *anatomie* şi *fiziologie, patologie, terapeutică, igienă*, ea se sprijină pe unele ştiinţe zise accesorii, sau complimentare: *botanică, chimie, fizică, zoologie.* Medicina intervine în legile, actele, moravurile, sentimentele noastre şi dacă nu trebue să fie cunoscută în amănuntele ei de oamenii culţi, nu-i mai puţin adevărat că ea cuprinde un număr de cunoştinţe pe cari toţi trebue să le ştie, oricare ar fi profesiunea sau condiţiunea lor socială.

Mefitism (lat. *mephitis*, miros respingător) *putoare.* — Stricarea aerului prin prezenţa gazelor rele pentru respiraţie, deşi neotrăvitoare prin ele însuşi, cum este de pildă acidul carbonic, prin prezenţa aburilor sau gazelor iritante (clor, brom, etc.), prin existenţa compuşilor otrăvitori (oxid de cărbune, diferite miazme provenite din mlaştini, haznale, latrine, etc.).

Megalocefalie (gr. *megas*, mare, şi *kephale*, cap.). — Mărime anormală a capului, provenită din creşterea de volum a creerului, produsă de proliferarea nevrogliei, sau provenită din înmulţirea lichidului encefalian, cum se vede la *idrocefal.*

Megalomanie (gr. *megas*, mare, şi *mania*, nebunie). — Mania sau delirul de mărime (vezi *Delir*).

Megalosplenie (gr. *megas*, mare şi *splen*, splină). — Creşterea peste măsură a splinii (v. *Paludism*).

Melancolie (grec. *melas*, negru, şi *chole* bilă, fiere), *lipemanie.* — In vorba de toate zilele cuvântul melancolie înseamnează o stare de lâncezeală, de reverie, de gândire adâncă nelămurită (meditaţiune vagă) cu idei de milă, de dragoste. Când zicem despre cineva că este melancolic înţelegem că se află într'o stare de tristeţă şi de toropeală, iar nici de cum că ar fi nebun. Pentru noi, doctorii, melancolia este o formă de *nebunie*, în care predomină tristeţea şi frica. Starea de tristeţă poate să se întindă la toate facultăţile şi manifestaţiunile intelectuale şi atunci avem *melancolia generală*, în care bolnavii sunt într'o stare de abatere, de toropeală completă, calmi şi apatici (liniştiţi şi nepăsători) în aşa măsură, încât toate funcţiunile minţii sunt nimicite, sau cel puţin suspendate (întrerupte). Melancolia poate fi numai *parţială*, produsă prin halucinaţiuni şi iluziuni ale unuia sau mai multor simţuri, aşa că judecata este *dreaptă* pentru lucrurile în cari ea nu este influenţată de nici o halucinaţiune şi *rătăcită* pentru celelalte lucruri. Halucinaţiunile se rapoartă uneori numai asupra corpului şi atunci avem un grad extrem de *ipocondrie* (*nebunie ipocondriacă*); alte ori senzaţiunile bolnăvicioase vin din afară, cum sunt halucinaţiunile vederii, ale auzului, cari fac pe bolnav să se creadă victima unor influenţe exterioare ascunse (oculte) şi misterioase (tainice) pe cari numai el le cunoaşte şi cari îl chinuesc. Forma aceasta este cea mai grea de cunoscut şi de tratat, faţă de care numai un medic specialist poate să se pronunţe.— *Tratament.* Se va pune bolnavul într'un loc liniştit, departe de sgomot şi de mişcare; pentru aceasta este bine să fie dus din locuinţa lui obişnuită, să fie *izolat* de toţi ai săi; nu este bine să fie dus în călătorie. Bolnavul atins de melancolie subacută, adecă în grad mai mic, să fie instalat într'un stabiliment de *idroterapie* cu condiţiune însă ca să aibă acolo o viaţă liniştită şi nu să fie dus într'o *casă de nebuni* decât numai dacă este atins de melancolie *agitată*, cu delir, sau cu tâmpeală. Când starea de melancolie este compatibilă cu o activitate oarecare, trebue să-i facem o ocupaţiune, să-i

dăm de lucru, pentru ca să-l scoatem din gândirile lui triste, să-l punem să se plimbe în aer curat, să muncească în grădină, la câmp, să facă gimnastică moderată și rațională, dar să nu-l lăsăm să se ostenească, muncind prea mult și de multe ori pe zi să-l punem la odihnă, mai ales după mâncare. Vom da o *alimentațiune* (hrană) *abondentă* și *substanțială*, dând *stimulente* (ceaiu, cafea, vin în doze mici); vom da *tonice* (chinchină, fier, arsenic, peptone). Dacă bolnavul nu vrea să mănânce vom recurge la hrănirea *forțată* prin mijlocul sondei. Se va combate *constipațiunea* dând laxative, purgative repetate și clizme; apoi dezinfectante intestinale (salol, benzonaftol, betol, etc.). Se va stimula nutrițiunea generală care lâncezește și se va activa circulațiunea pielei prin *idroterapie* (dușuri călduțe, sau cearșafuri înmuiate și stoarse), sau se vor face fricțiuni uscate, masaj, sau băi cu muștar, electricitate statică sau faradică. In contra *insomniei* se vor da bromurele, cloralul, trionalul, sulfonalul, veronalul, etc., iar pentru a combate orice semn de exaltațiune nervoasă se va da *opiu* sub formă de extract, în pilule sau în săpunașe de câte 3—5 ctgr. sau *morfină* în injecțiuni sub piele (de ½ sau un ctgr. una, de 2—3 ori pe zi).

Melanemie (grec. *melas*, negru, și *haima*, sânge). — O stare a sângelui în care el este negru în artere și în capilare întocmai cum este în vine. Se mai înțelege prin numele de melanemie și o stare a pielei în care ea are o coloare care variază dela cenușiu până la galben închis (negriu). Sângele cuprinde între altele niște granule de ematozină, negre, galbene pământoase, sau roșii gălbui.

Melanom (gr. *melas*, negru, și terminațiunea *om*, care însemnează tumoră).—Tumoră sau umflătură neagră a pielei, care este de rea natură și care se mai numește și *cancer melanic*.

Melanurie (gr. *melas*, negru, și *ouron*, urină, ud). — Când udul omului este negru se zice că el are melanurie. Colorațiunea neagră se observă când urina este încărcată cu indigotină sau indican. In otrăvirea cu acid fenic udul de asemenea este negru.

Melenă (gr. *melas*, negru). — Emoragie intestinală; sângele care este negru se deșeartă prin șezut, singur, sau amestecat cu materii fecale, Pentru tratament caută la *Emoragie* și *Ematemeză*.

Membre. — Omul are patru membre: două în partea de sus a corpului, numite membre *superioare* sau *toracice*, cari se unesc cu pieptul sau toracele prin *umeri* și două în partea de jos a trunchiului, numite *inferioare* sau *abdominale*, cari se încheie cu trunchiul prin *șolduri*. Membrele de sus pun pe om în raport cu obiectele din afară, pe cari le ating, le pipăie, le prind, le mută din loc în loc, le duc la gură, etc., iar cele de jos susține greutatea corpului, când omul stă în picioare, și îl transportă dintr'un loc în altul în diferite moduri de mișcare: mers, fugă, etc. Când dintr'o întâmplare oarecare omul își pierde un membru, el poate să-l înlocuiască cu un alt membru *artificial*, construit în așa mod încât el poate să îndeplinească întrucâtva slujba membrului pierdut.

Memorie (lat. *memoria*, grec. *mnême*), *aducere aminte, ținere de minte*. — Memoria este una din facultățile fundamentale ale inteligenții și constă în rechiemarea sau repetarea ideilor și a noțiunilor de obiecte, cari deja produse odată sau de mai multe ori, au loc în mod independent de obiectul și de senzațiunea specială care le-a determinat, ca și cum acest obiect ar fi de față. Părțile creerului cari au însușirea de a reproduce astfel de acte de mai înainte îndeplinite nu sunt altele decât acelea cari joacă rolul de centru de percepțiune și de elaborări intelectuale. Memoria este ca și judecata un atribut care aparține în propriu intelectului, însă ea n'are nici *aparat propriu*, nici caracterele unei *funcțiuni*. Acest atribut este putința de a repeta în absența intervențiunii simțurilor un act al gândirii a cărui îndeplinire a avut deja loc. — Turburările memoriei se văd adeseori în unele boale. Memoria se poate întuneca pentru a nu reveni decât încetul cu încetul în boalele acute susceptibile de a slăbi, sau turbura, facultățile intelectuale, cum este febra tifoidă, etc. (*amnezie*); uneori din contră, memoria câștigă o activitate deosebită și

bolnăvicioasă (ipermnezie), cum se vede mai ales la nebuni. Pierderea memoriei se vede de obiceiu în boalele de creeri, în neurastenie, în otrăvirile cu alcool și tutun.

Meniantină. — V. *Trifoişte.*

Meniére (Boala lui). — V. *Ureche.*

Meninge (grec. *ménigx*, membrană, peliță). — Astfel se numesc cele trei membrane (*duramater, arachnoida* și *piamater*), cari învelesc creerii și măduva spinării (v. *Creer*).

Meningită (grec. *meningitis*, dela *menigx*, membrană, peliță, și terminațiunea *itis*, care însemnează inflamațiune, aprindere), *aprinderea cămășii creerului.* — Meningita constă în aprinderea pelițelor cari învelesc creerul. Se cunosc 3 forme mai obișnuite ale boalei: *simplă, tuberculoasă și epidemică.* 1. *Meningita simplă.* Această formă se observă mai mult la copii și poate fi produsă de o cădere pe cap, de insolațiune (soare sec), de prezența viermilor intestinali (limbrici), de o boală de urechi, de influență, pneumonie, erizipel, febră tifoidă febre eruptive, (pojar, scarlatină), reumatism, sifilis, abuzul de băuturi alcoolice. Meningita începe în mod brusc și de obiceiu prin *febră* (căldură), care este precedată de *fiori* (temperatura poate fi de 39—40^0 și mai mult), apoi se ivește *durerea de cap*, care este foarte mare și constantă (neîntreruptă). Ea se simte mai mult la frunte și este așa de puternică încât bolnavului i-se pare că-i crapă capul. Durerea vine sub formă de svâcnituri, cari silesc bolnavul să țipe și să geamă, rămânând nemișcat în pat, ferindu-se de lumină, nesuferind sgomotul și evitând să răspundă la întrebări. Ochii bolnavului sunt roșii și uneori are dureri în orbite și țiuituri de urechi. Alt semn al acestei boale este *delirul*, care se arată prin vorbe neînțelese, prin țipete, prin halucinațiuni, prin dorința de a sări din pat. Fălcile sunt încleștate și dinții scrâșnesc, iar bolnavul nu poate să bea și trebue să-i introducem cu multă greutate băuturile în gură. Bolnavul mai are *vărsături* repetate, *constipație, înțepenirea gâtului*, cu *capul dat pe spate, strabism.* Aceste semne trebue să fie unite pentru ca să putem afirma că avem a face cu o *meningită* și se văd în *perioada întâiu* a boalei, perioadă numită de *excitațiune*, care poate să dureze dela 4 până la 15 zile. După aceasta vine *perioada a doua*, zisă de *depresiune* și care durează câteva zile în cari bolnavul cade într'o stare de somnolență, de nepăsare, de toropeală (abatere); febra scade și pulsul bate mai încet decât în stare normală. Pântecele este scufundat (scobit) ca o luntre, respirațiunea neregulată, fața când roșie, când palidă; *convulsiuni* generalizate, sau mărginite la față, *înțepenirea* (contractura) gâtului, a fălcilor. După câteva zile bolnavul intră în *perioada a treia*, zisă *paralitică*, în care membrele sunt ca și paralizate, nu se mai mișcă, nu simțesc; pulsul rămâne mic și rar, iar febra crește din nou, pântecele se balonează, bolnavul își pierde cunoștința și moare, cam pe la a 21-a zi, încet, pe nesimțite, sau după ce a avut câteva spasme. Aceasta este forma obișnuită a meningitei simple, dar ea poate dura și mai puțin; uneori bolnavul moare după 5—6 zile dela începutul boalei, alte ori, în forma numită *fulgerătoare*, el poate înceta din viață în 24 de ceasuri, cu febră mare, spazme și durere cumplită de cap. — 2. *Meningita tuberculoasă* este inflamațiunea membranelor creerului (arachnoida și piamater), în urma prezenței unor granulațiuni (grăuncioare) asemănătoare cu acelea cari se văd în plămâni celor atinși de *oftică* și este datorită aceleiași cauze, adecă înmulțirei bacilor lui Koch. Adeseori oftica dela plămâni, oase, sau intestine se însoțește de meningită. Această formă de meningită se ivește mai mult la etatea de 2—7 ani, dar se poate ivi și la adulți. In meningita tuberculoasă perioada dela început poate dura dela câteva zile până la 2 luni și începe prin tristeță, schimbarea caracterului, slăbire, din când în când accese de friguri, ghinduri (ganglioni) la gât, la subțiori, la stinghii, după care apoi încep toate semnele descrise în forma simplă. 3. *Meningita epidemică* se arată sub forma de epidemii și este foarte periculoasă prin modul lesnicios de contaminare. Microbul se găsește în gură, în gât și în nas și se ia dela cel atins de boală prin obiectele cu

care vine în contact. Semnele boalei sunt aceleaşi ca la celelalte forme de meningită, cu deosebire că boala durează mai puţin, pacientul moare uneori după câteva zile numai. Mortalitatea este mare în această epidemie şi contaminarea se face uşor, în cât este foarte periculoasă. — *Tratament.* Bolnavul trebue scutit de sgomot şi de orice cauză de excitaţiune; regim *lactat*, beşică cu ghiaţă pe cap în permanenţă, se pot da *purgative* (*calomel, scamonee, tinctură de jalapa*), ori clisme şi *iodurul de potasiu*, 2—4 gr. pe zi. In contra căldurii se va da *antipirină, chinină, piramidon.* In contra agitaţiunii, insomniei, a delirului, se recomandă *bromurele, cloralul, opiul, băile călduţe* (25—30⁰). O poţiune bună este următoarea: bromur de potasiu 2 gr., iodur de potasiu 1 gr., tinctură de valeriană 20 picături, sirop de coji de portocale 40 gr., apă distilată 100 gr.; se va da la fiecare ceas câte o lingură de compot. In timpul mai nou s'au recomandat *băile calde* de 38—40⁰, timp de 10—25 minute, pentru delir, febră, durere de cap şi contracturi; apoi *puncţiunea lombară*, făcută la 2—5 2—5 zile odată şi extrăgându-se câte 10—70 gr. lichid cefalorachidian, pentru a micşora hipertensiunea întracraniană. Unii recomandă ca punç ţiunea lombară să fie urmată de *injecţiuni* în canalul şirii spinării de *colargol, electrargol.* Se mai recomandă *injecţiunile cu ser artificial* şi mai ales cu *ser antimeningococic.* Când este bănuială că *sifilişul* este cauza boalei, imediat se va institui un tratament energic mixt: *injecţiuni cu biiodur de mercur*, sau *fricţiuni mercuriale* in *neosalvarsan şi bismut.* Tratamentul meningitei tuberculoase va fi acelaş ca la meningita simplă, dar se vor mai administra clizme cu *creozot*, se vor face injecţiuni cu *gaiacol, fosfotal, iodoform.*

Meningită rachidiană. — Caută la *Măduva spinării.*

Meningism. — Este o stare de boală care se sfârşeşte prin vindecare. Intre cauzele cari produc această stare se numără: o indigestie, eşirea dinţilor, viermii intestinali (limbrici), otrăvirea cu alcool, corpi străini în urechie sau în alt loc. Se mai observă în cursul, sau în covalescenţa unor boale infecţioase: influenţă, pneumonie, enterită, febră tifoidă, etc. Semnele acestei stări sunt acele ale *meningitei*, de care se deosebeşte cu greu, mai ales la început. *Tratamentul*: purgative clizme, chinină şi medicamente în contra viermilor intestinali, când aceştia sunt cauza.

Meningo-encefalită. — Aprinderea sau inflamaţiunea acută a creerului şi a învelişelor lui (meninge). Se observă în răniri şi ca complicaţiune în febrele grave. Semnele de căpetenie sunt: toropeală, somnolenţă, durere de cap, slăbiciune musculară, spazme trecătoare cu amorţire în membre, frica de lumină. Alteori în loc de toropeală se vede o excitaţiune febrilă, cu greaţă şi vărsături. Mersul boalei este repede; febra devine mare şi se însoţeşte de aiurare (delir), de spazme, apoi de paralizii şi în cele din urmă moarte. Se vindecă foarte rar.

Fig. 251. — Meningo-encefalocel

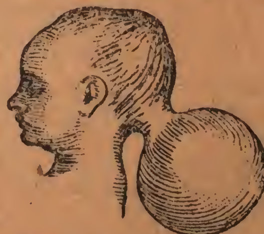

Fig. 252. — Meningocel

Meningo-encefalocel. — Este o boală foarte rară, care constă în eşirea pieliţei care înveleşte creerul, *dura-mater*, printre oasele frontal şi etmoid. Uneori iese şi substanţa celebrală, alteori nu.

De cele mai multe ori se arată chiar dela naşterea copilului. Işi are sediul în unghiul intern al orbitei, este de o mărime variabilă dela o alună până la aceea a unui ou de găină. *Tratamentul* este : operaţia.

Menopauză (gr. *mén*, lună şi *pausis*, încetare). — Incetarea regulelor, sau a periodului (v. *Menstruaţie*).

Menoragie. — V. *Menstruaţie.*

Menstruaţie (lat. *menstrua*, dela *mensis*, lună), *regule, period, soroc*, lună.— Femeile au o scurgere de sânge în fiecare lună, prin vulvă, care începe dela 12—16 ani (*pubertate*) şi durează până la vârsta de 50—60 ani (*menopauză*). Această scurgere poartă numirile de mai sus, cari toate sunt în raport cu regularitatea cu care ea vine la fiecare lună odată : lună care poate fi de 25 până la 30 de zile. Cu cât menstruaţia se face mai regulat cu atât femeia este mai sănătoasă, din care pricină trebue să se supravegheze în deaproape *periodul*, ţinând seamă de cele mai mici abateri, luând cele mai mari precauţiuni când începe a se ivi, în tot timpul cât durează şi când încetează, când femeia *este iertată* (menopauză). Din acest punct de vedere am putea împărţi etatea femeiei în trei părţi : înainte, în timpul şi după menstruaţie. *Cauza* sau mai bine zis punctul de plecare al regulelor este ruptura la nivelul ovarului a unei vezicule, care conţine un ovul (*ouşor*), iar căptuşala (mucoasa) mitrei este congestionată, adecă plină de sânge şi capilarele ei plesnesc lăsând să curgă sânge, care se amestecă cu un lichid mucos secretat de glandele mitrei. Congestiunea (îngrămădirea de sânge) se face în toate organele materne, chiar şi în sânuri, ceeace face ca femeia să simtă un fel de greutate, de tensiune, de căldură în şale, în lighean, în stinghii, iar la sânuri o umflare. In timpul periodului unele femei n'au poftă de mâncare, sau au un apetit capricios, altele au urdinare şi încercări de palpitaţiuni (bătaie de inimă) ; faţa este colorată în mod inegal, ochii la început sunt vioi apoi obosiţi, cea mai mică sforţare le oboseşte, nu pot munci, caracterul lor este iritabil, sunt foarte impresionabile, adeseori au nevralgii (dureri în diferite părţi ale corpului). Cantitatea de sânge ce se pierde la fiecare period este variabilă, dela femeie la femeie şi la aceeaşi fameie variază după etate ; în termen mijlociu se poate socoti cantitatea sângelui cam la 150 până la 200 gr. uneori ea poate fi numai de câteva gr., alteori de 500 până la 600 gr. Această cantitate variază şi după hrană, după muncă şi după climate ; ea este mai mare la persoanele hrănite bine, la cele cari muncesc din greu şi în ţările calde este de culoare roşie închisă, cam viscos ; durata unui period este de 4 până la 8 zile. — Sunt unele persoane cari *n'au regule*, ceeace se întâmplă în cazurile de imperforaţiunea himenului, sau de o oprire de dezvoltare a mitrei. In cazul dintâiu trebue să se facă o mică operaţie, adecă să se găurească membrana imenului, în cazul al doilea boala nu se poate vindeca. — *Inceputul menstruaţiei.* Venirea regulelor (v. *Pubertate*) se însoţeşte de creşterea sânurilor, de eşirea părului la subţiori şi la partea de jos a pântecelui, uneori şi de turburări nervoase. De asemenea se modifică şi caracterul şi vocea. La cele mai multe fete menstruaţia se stabileşte în mod regulat chiar dela început, la altele însă ea apare câtva timp la două-trei luni odată ; cele dintâiu regule pot fi foarte dureroase. — Se întâmplă câte odată că *periodul nu vine pe unde trebue* şi femeia are *emoragie* din nas, din piept (scuipă sânge), din stomac (varsă sânge), din maţe (curgere de sânge prin şezut), din beşică (urinare cu sânge) ; în cazuri foarte rare s'a observat curgerea de sânge din sfârcurile sânurilor. — *Menstruaţia anevoioasă* şi *dureroasă* sau *dismenoree* (gr. *dys*, cu greutate, *men*, lună şi *rheo*, curg). Sunt mai multe cazuri cari pot face ca periodul să vină cu mare greutate şi cu durere. Intre acestea se numără cloroanemia, singură sau asociată cu o stare nervoasă pronunţată (*isterie*), congestiunea mitrei, inflamaţiunea cronică a mitrei (*metrită*), asociată sau nu cu îndoirea (*flexiunea*) gâtului mitrei asupra corpului ei, mai cu seamă când această îndoire este înainte (*anteflexiune*). In cazurile de dismenoree femeia simte jos o căldură, o greutate, are mâncărime la trup, dureri în partea

de jos a pântecelui, care este umflat, durerea se duce până în stinghii, în coapse, în șale și uneori până în sânuri. Aceste suferințe se pot ivi cu câteva zile înaintea regulii și uneori durează în tot timpul ei, alteori încetează îndată după ce s'a ivit sângele. Afară de acestea, femeia poate fi palidă sau roșie la față, să aibă greață și chiar vărsături, să-i vie să iese des cu udul și cu scaunele; ea este într'o stare de nervozitate mare, supărăcioasă și gata să plângă în orice moment. Sângele poate să curgă picătură cu picătură, apoi să se oprească, cum să întâmplă în metrita zisă pseudo-membranoasă, în care căptușala mitrei se scămoșează, se curăță și merge de astupă gura mitrei ca un dop și oprește sângele de a mai curge; alteori sângele curge în cantitate mare, uneori sub formă de chiaguri. Dismenorea durează la unele fete până se mărită și încep să facă copii; când se ivește după căsătorie ea este produsă de o metrită. *Tratamentul* variază după cauză. Când femeia sufere înainte de a începe sângele să curgă i-se vor da medicamente cari să înlesnească curgerea lui (*emenagoge*) cum sunt : apiol, apiolină, tinctură de viburnum prunifolium (câte 10 picături de 5—6 ori pe zi), cu câte 2—3 zile înainte; când s'a ivit regulele și ele sunt tot dureroase se vor pune cataplazme calde pe pântece, săpunașe cu extract de opiu și cu extract de beladonă, sau clizme cu laudan (10—15 picături) sau cu antipirină. In intervalul regulelor se va face un tratament general: fier, arsenic (pentru anemie), idroterapie pentru nervozism), alcaline (la artritism), iar în cazurile în cari gâtul mitrei este strâmt, sau strâmb, se va face dilatarea (lărgirea) și îndreptarea lui : în cazurile de metrită cronică membranoasă se va face *răzuirea* cavității mitrei. — *Menoragia* însemnează curgerea de sânge în cantitate peste măsură de mare, în timpul menstruației. Ea se deosebește de *metroragie* prin aceea că în aceasta curgerea de sânge din mitră se face, în intervalul regulelor. Menoragia se observă la femeile cari sufăr de cloro-anemie, de polipi ai mitrei, de fibrom și alte tumori ale mitrei, sau când menstruația a întârziat să vină mai multe luni, ori când se apropie vârsta critică, adecă menopauza. In cazurile de menoragie, cel mai bun lucru este ca femeia să stea liniștită în pat, pe spate, cu capul mai jos și cu pântecele puțin acoperit, și la mare trebuință i se vor face și injecțiuni vaginale cu apă fierbinte de 45⁰. — *Intârzierea menstruației* sau *oprirea bruscă* a ei se chiamă *amenoree* (gr. *a*, fără, *men*, lună, și *rheo*, curg). Ea poate fi produsă de o emoțiune vie, de răceală (punerea picioarelor sau a mânilor în apă rece, băuturi cu ghiață), de oboseală (dans, umblet mult, raport sexual în momentul menstruației), de cloroanemie, de oftică, de supărări mari, de schimbarea vieții și a regimului, de convalescența boalelor lungi. In amenoree femeia are călduri la obraz, amețeli, dureri de cap, vâjâituri de urechi, uneori curgere de sânge din nas, sau scuipare de sânge, turburări nervoase și digestive, dureri în șale, etc. *Tratament.* In caz de cloroanemie se va da fier, arsenic, băi de picioare cu muștar, injecțiuni vaginale calde și băi de șezut calde de 30⁰; se va da șofran, sabină, absint, rută, artemisia. In caz de emoțiuni violente, de răceală, se va da apiol, ceaiu de șofran, purgative, băi de picioare cu muștar. In caz de obezitate (persoanele prea grase) se va prescrie un regim potrivit și se va face *curățirea* mitrei urmată de injecțiuni iodate în epoca presupusă a regulelor. In toate cazurile de turburări ale menstruației trebue consultat doctorul, care va avea datoria să descopere cauzele cari produc aceste turburări. De multe ori operația de îndreptare a poziției rele a uterului, sau administrarea prin injecții, sau sub altă formă a extractului de ovar, a foliculinei, aduc vindecarea, sau ameliorarea turburărilor supărătoare. Femeile să nu uite că menstruația este foarte diferită, dela una la alta, în ceeace privește timpul venirei, cantitatea de sânge pierdut, ușurința cu care este suportată această stare și, fără să neglijeze orice abatere dela regula generală, să nu se înspăimânte totuși când aud că la unele din prietene, sau rude, lucrurile se petrec altfel.

Timpul sarcinei și alăptării, când

menstruaţia se opreşte, este un timp de reparaţie al tuturor necazurilor femeei, de aceea să nu se uite că cele ce se feresc să rămână însărcinate au cu mult mai multe necazuri în viaţă decât semenele lor cari au avut mai mulţi copii şi deci mai mulţi ani de odihnă a uterului şi ovarelor. Să nu se uite că, deşi au destul de muncit aceste organe în timpul sarcinei, turburările sunt mai uşor de suportat de cât acelea pe care le au în fiecare lună, în timpul menstruaţiei. —*Oprirea definitivă* a menstruaţiei se numeşte *menopauză*, iar la ţară se zice că *femeia este iertată*. Aceasta se întâmplă cam pela 50 de ani, uneori chiar la 40—45 ani, alteori poate veni tocmai la 60 ani; la femeile cari n'au făcut copii, sau la cari le-a venit regulele prea timpuriu menopauza se arată mai iute. Menopauza nu vine în mod brusc, ea se anunţă adeseori prin neregularitate la venirea periodului, sau în cantitatea sângelui, care poate fi foarte mică, sau dimpotrivă foarte mare şi un period să se prelungească până la celalt. *Semnele* menopauzei sunt: căldură în faţă, zăpăceală, vâjiituri de urechi, greutate în pântece, acrimi la stomac, mistuire înceată, respiraţiune grea: caracterul devine trist şi neliniştit, moleşală în tot corpul mai ales când femeia începe a se îngrăşa, călduri pe spate, la cap (congestiuni cerebrale).

Mentagră (lat. *mentum*, menton, bărbie, şi grec. *agra*, închisoare). — Un fel de *chelie* cunoscută sub numele de *tinea tonsurans*, care se iveşte în barbă. (vezi *Tinea*).

Mentha piperata. — V. *Ismă*.

Mentol. — Se prezintă sub formă de cristale prismatice, transparente, cu miros şi cu gust de ismă (mentă); puţin solubil în apă şi glicerină, foarte solubil în alcool, eter, cloroform, uleiu de vaselină. Mentolul se scoate mai cu seamă din *mentha arvensis* şi *crispa*. Este foarte bun în contra durerilor (*nevralgiilor*), în contra greţii şi a vărsăturilor, în contra spazmelor, a mâncărimii de piele, a durerii de dinţi şi de măsele, a durerii de cap (*migrenei*). Se dă pe *dinăuntru* 10—60 ctgr. în emulsiune, sau în poţiune alcoolizată. Pe *dinafară* sub diferite forme: praf (pentru tras pe nas); alifie (1—10 gr. la 100); creioane; uleiu mentolat (1—20 la 100), pentru pus în nas, în ureche, în gât pentru a amorţi locul; aburi, încălzind mentol curat, sau turnând în apă fierbinte mentol în soluţiune alcoolică; soluţiune eterată (10 la 100) sau alcoolică (1—10 la 100); mentol *camforat* (lichid ce se obţine amestecând o parte mentol şi 2 părţi camfor).

Mercur, *argint viu*, *idrargir* (*Hydrargyrum*). — Este singurul metal care este lichid la temperatură ordinară; el are coloarea argintului, luciul strălucitor metalic; fără gust şi fără miros; încălzit se volatilizează, dar emite vapori chiar la temperatură obişnuită; greutatea specifică 13.59; supus la o temperatură de 40° C. se solidifică în octaedri; fierbe la +350° C. răspundind vapori incolori. Mercurul este puţin răspândit în natură. De obicei se găseşte combinat cu *sulful* (pucioasa) sub numele de *cinabar*. Mercurul nu se topeşte nici în apă, nici în alcool. In medicină se întrebuinţează mercurul foarte mult, în diferite preparate şi în diferite moduri, ca *specific* al *sifilisului*, fiind un *bactericid special al treponemului sifilitic*, în toate perioadele infecţiunii; în *aplicaţiuni locale* el este un paraziticid energic (pediculi pubieni sau păduchi laţi, oxiuri, sau viermuşorii şezutului); antiflogistic combătând inflamaţiunile (flegmon, orchită meningită, peritonită, reumatism articular acut, etc.). Pe *dinăuntru* mercurul se dă 5—10 ctgr. în *pilule*, sau sub formă de *praf cenuşiu* (mercur strâns cu ajutorul cretei pulverizate), în *injecţiuni intramusculare* sub formă de *uleiu cenuşiu*. Pe *dinafară* se întrebuinţează sub formă de alifie, sau unguent mercurial *cinereu* (1 parte mercur la 6 p. axongie, sau untură de porc), unguent mercurial dublu, sau *napolitan* (cantitate egală de mercur şi axongie), în doză de 1—5 gr.; *uleiu cenuşiu* (huile grise), 40 la 100 de mercur; *emplastru* de Vigo. — La *ţară* poporul are credinţa că argintul viu este atotputernic în contra tututor boalelor. Purtat la gât depărtează farmecile şi vrăjile, din el se face o alifie cu untură de porc proaspătă, cu care se vindecă *râia*. — *Preparatele mercuriale* întrebuinţate în medicină sunt următoarele: 1. *Mercur coloidal* sau *Hygrol*,

obținut prin dializă, sau electroliză, dintr'o soluțiune de azotat mercuric. Pe *dinăuntru* în soluțiune apoasă de 12 la 100, sau sub formă de pilule de câte 1 ctgr., una pe zi timp de o lună. 2. *Benzoat de mercur* se dă în injecțiuni sub piele, 1—2 ctgr. 3. *Cacodilat de mercur*, în injecțiuni intramusculare, 2—3 ctgr. pe zi. 4. *Biclorur de mercur*, sau *sublimat coroziv*; (*să ricică*) medicament antiseptic, dezinfectant, cauterizant, antisifilitic. Doză: 1—ctgr. pentru odată, 1—5 ctgr. pentru o zi în injecțiuni intramusculare, sau în soluțiunea Van Swieten, (1 la 1000) 1—2 linguri pe zi. Pe *dinafară* în soluțiuni și injecțiuni (până la 2 la 1000); 20 gr. pentru o baie; vaselină 1 la 1000; bumbac și tifon 1 la 1000. 5. *Protoclorur de mercur* sau *calomel* (vezi acest cuvânt). 6. *Cianur de mercur*, foarte toxic; reputat altădată ca cel mai puternic antisifilitic: se dă în injecțiuni intravenoase, (rar intramusculare) 1—2 ctgr. 7. *Protoiodur de mercur*, 1—10 ctgr. în injecțiuni subcutanate, sau în pilule; *extern* 50 ctgr. până la 1 gram în alifie. 8. *Biiodur de mercur* (iodur roșu) 5—15 miligrame în pilule, sau sub formă de *sirop Gibert*, care conține la o lingură 5 mgr. de biiodur de mercur și 1 gr. de iodur de potasiu; în injecțiuni intramusculare (2—3 ctgr. în soluțiune oleioasă sau apoasă); la copii, 1—2 mgr. Pe *dinafară* în soluțiuni antiseptice 1 la 4000; alifie 1 la 100. 9. *Oxid galben de mercur* sau *oxid mercuric* sub formă de *precipitat galben* (obținut pe cale umedă); bun în blefarite ciliare, cheratite, eczeme rebele, sub formă de ungvent 2—3 la 100. 15. *Oxid roșu de mercur* sau *oxid mercuric* sub formă de *precipitat roșu* (obținut pe cale uscată); întrebuințat pe din afară pentru blefarite, cheratite ulceroase, eczemă, sub forma de ungvent 1—10 la 100. 10. *Enesol* sau *salicilarsinat de mercur*; injecțiuni intramusculare de 2 ctgr. în fiecare zi, până la 20—25 zile. Prin enesol pe lângă acțiunea specifică a mercurului se obține și acțiunea reconstituantă a arsenicului. 11. *Salicilat de mercur*; în pilule (5—10 ctgr.) sau în injecțiuni intramusculare (5—8 ctgr., la 8 zile una, sau 1—2 ctgr. zilnic).

Otrăvirea acută prin mercur sau sărurile sale, de obiceiu prin sublimat, are următoarele semne: toate părțile gurii sunt umflate și albui, gust metalic, senzațiune de strângere în gât, dureri de stomac, vărsături sangvinolente, diaree cu frișoare de sânge, respirațiune grea, convulsiuni, sincopă (leșin). Primele îngrijiri constau în a face să verse bolnavul gâdilindu-i omușorul sau dându-i ipeca, apomorfină; apoi să-i dăm apă albuminoasă în mare cantitate (5 albușuri de ou pentru 2 păhare de apă); stimulente. *Otrăvirea înceată*, prin mercur se numește *idrargirism*, care se observă la lucrătorii cari scot mercurul, la toți meseriașii cari umblă cu mercur, sau cu sărurile lui cum sunt cei ce fac oglinzi, barometre, pălărierii, cei ce auresc etc. Această otrăvire are 2 forme: *acută* și *cronică*. In cea *acută* avem ca semne: inflamațiunea gurii caracterizată printr'o durere la măselele din fund, din partea pe care bolnavul doarme de obiceiu, gust metalic, alenă urîtă, greutate la mâncare, gingiile umflate, moi, ulcerate, sângerează ușor; dinții se clatină; salivă multă; palpitațiuni, respirațiune grea, lipsă de poftă de mâncare, insomnie, paliditate la față, diaree, stare de toropeală (abatere). In forma *cronică* avem, pe lângă turburările de mai sus, niște tremurături în membrele superioare, apoi în picioare, cap și limbă, producându-se mai cu seamă când bolnavul face mișcări. *Tratamentul* preventiv constă în îngrijiri de curățenie, băi, îngrijirea deosebită a gurii, iar tratamentul curativ în clorat de potasă, 6—8 gr. pe zi în 150 gr. apă, iodur de potasiu, idroterapie, electricitate.

Mere (Vin de). — V. *Cidru*.

Mere de pământ. —V. *Cartofi*.

Mericism (lat. *merycismus*, grec. *merykismos*), *rumegare*. — Se numește mericism obiceiul bolnăvicios pe care îl au unele persoane de a readuce, după câteva minute, un sfert de oră, sau chiar o jumătate de oră după masă, mâncarea în gură, fie pentru ca s'o amestece și apoi s'o înghită din nou, sau pentru a o arunca afară. Mericismul *simplu*, congenital și aproape inconștient, în totdeauna urmat de înghițirea din nou a mâncării, care și

păstrează gustul, nu este primejdios. Mericismul *patologic*, care ţine de o stare dispeptică sau nevropatică (isterie, neurastenie) şi în care mâncarea este adusă în gură mai mult sau mai puţin stricată (descompusă) şi apoi este aruncată afară, constituie un *tic* neliniştitor care produce slăbire repede. Mericismul nu se vindecă decât prin *psihoterapie*.

Mers. — V. *Umblet*.

Mese, Mâncări. — Toate funcţiunile organismului nostru se execută cu cea mai mare regularitate şi este foarte nesănătos lucru ca să încercăm a strica această orânduială. Omul trebue să se obişnuiască a mânca la ceasuri hotărâte şi după cum trebuinţa corpului o cere. Regula la mâncare datează din cele mai vechi timpuri, poate chiar dela începutul omenirii. Iată cum ar trebui să-şi reguleze mesele fiecare *adult*. Dimineaţa, cam pe la 7 ceasuri, să aibă *dejunul*, care să se compună din mâncare puţină şi uşor de mistuit, de exemplu: o cafea cu lapte cu un corn, sau pâne simplă cu unt, sau mermeladă, ori pâne prăjită, sau un ceaiu cu lapte, sau lapte cu ciocolată; rău fac toţi acei cari se mulţumesc numai cu o cafea neagră, sau numai cu o dulceaţă şi un păhar de apă rece. La ora 12, la amează, să aibă *prânzul*, care să se compună din mâncări mai multe şi mai nutritive: o supă, un fel de mâncare, o friptură, brânză şi fructe cu toate accesoriile lor, căci la ameazi, stomacul este aproape gol şi poate primi o cantitate mai mare de alimente, iar munca de după amează îl ajută ca să mistuie. Intre ceasurile 7 şi 8 seara să aivă *cina*, care se va compune din unul sau două feluri de mâncare, ceeace este de ajuns pentru ca stomacul, după ce a mistuit, să stea liniştit până în dimineaţa viitoare. Pentru *copii* până la etatea de 14 ani, mai ales pentru cei ce au stomac foarte bun, se poate să li se mai dea o masă, o *gustare*, după amează pela ora 4, care va consta într'o bucată de pâne, un corn simplu, sau cu puţin unt proaspăt, sau o cafea cu lapte. Odată mesele fixate în acest mod, trebue respectate, să nu se facă nici o abatere dela orele hotărîte decât în cazuri de forţă majoră, căci numai astfel vom avea un stomac sănătos şi o bună mistuire. Omul sănătos va mânca ceeace îi place şi cât crede că-i este destul până se satură, variind mâncarea pe cât poate, după gust şi după poftă şi după felul de muncă pe care o face; să nu mănânce însă nici odată mai mult decât îi trebue; să se mulţumească mai mult cu mâncări simple prin natura şi prepara-ţiunea lor, să varieze mâncarea pe cât poate, nu numai dela o masă la alta, ci chiar la aceeaşi masă să caute să mânânce 2—3 feluri, căci este mai sănătos astfel decât să mânânce numai dintr'un singur fel, ceeace ar obosi stomacul şi ar lâncezi gustul. Omul sănătos n'are trebuinţă de *aperitive*. Supa dela prânz se poate înlocui cu *mezeluri*, şuncă, sardele, icre, unt proaspăt, măsline, sau cu ouă gătite sub diferite forme. Supa, sau ciorba, poate să fie începutul cinii. Din când în când este bine ca omul să mai înlocuiască mâncarea de *dulce* cu mâncarea de *post*, ceeace este foarte igienic şi în acelaşi timp putem împăca şi cerinţele bisericii, însă vom face aceasta numai când stomacul şi sănătatea ne dau voie. In fine trebue să ne hrănim cu băgare de seamă şi cu regulă dacă voim să mistuim bine, să n'avem greutate şi dureri de stomac, iar când mistuirea se face greu vom putea recurge la medicamentele zise *stomachice*, pe cari le vom lua îndată după mâncare. Oamenii *bolnavi* şi *convalescenţi*. vor consulta şi vor asculta de poveţile unui doctor, care le va prescrie mâncările cu aceeaşi socoteală deosebită cu care prescrie şi medicamentele.

Meserii. — V. *Profesiuni*.

Meşi. — V. *Incălţăminte*.

Mesotan sau *ericină*. Eter metiloximetilic al acidului salicilic, din care conţine 75 p. 1000. Lichid oleaginos, gălbui, cu miros plăcut. Potolitor de dureri (analgezic local), ca şi salicitatul de metil, 5—25 gr. pe zi în badijionări (ungeri), curat sau amestecat cu cantitate egală de uleiu; este uneori iritant.

Mesteacăn (*Betula verrucosa*, fam. betulaceelor). — Arbore cu coaja albă, care creşte prin păduri, în regiunea muntoasă de jos împreună cu brazii.

Scoarţa care este răşinoasă se dă contra frigurilor şi ca diuretic în dropică. Frunzele de asemenea se dau ca diuretic, în ceaiu sau fiertură, 15 gr. la un litru apă.

Fig. 253. Mesteacăn

Mestecare. — V. *Masticaţiune.*

Metacarp (gr. *metá*, după, şi *karpos*, pumn). — Scheletul părţii de mijloc a mânii (palmă) format de cinci oase numite *metacarpieni.* Cel dintâiu metacarpian, care corespunde la degetul mare, este mobil. Faţa anterioară a metacarpului este găunoşită, scobită (concavă), iar faţa dinapoi boltită (convexă). Metacarpul corespunde înainte la muşchii podului palmii, iar înapoi la tendoanele muşchilor întinzători ai degetelor; în spaţiile *intermetacarpine* sunt aşezaţi *muşchii interosoşi.* (V. *Mână*).

Metastază (grc. *metastasis*, schimbare de loc). — Când o boală îşi schimbă locul fără a-şi schimba natura. Aşa de exemplu avem *metastaza oreioanelor*, în care inflamaţiunea se duce dela glanda parotidă din dosul fălcilor, la testiculi (orchită), sau la ovare (ovarită), sau *metastază canceroasă*, când cancerul de la un organ se mută la altul îndepărtat.

Metatars (gr. *meta*, după şi *tarsós*, tars). — Se numeşte astfel partea de mijloc a scheletului piciorului, care se compune dintr'un şir de cinci oase (metatarsiani), alungite de dinapoi înainte şi aşezate în mod paralel sub formă de grătar, având o faţă superioară boltită (convexă) aplecată în afară şi o faţă inferioară găunoşită (concavă) formând *secul* piciorului (vezi *Picior*).

Meteorism (dela grec. *meteoros*, ridicat). —Umflătura sau dilataţiunea pântecelui prin gaze (vezi *intestinale*).

Metil (Clorur de).— Gaz incolor, cu miros eterat special, care la o temperatură de 15° trece instantaneu dela stare lichidă în stare de vapori producând o răcire (refrigeraţiune) foarte mare. Se întrebuinţează numai *pe dinafară*, ca analgezic local în diferite nevralgii (sciatică, facială, dentară, intercostală), în reumatism muscular (lumbago, torticolis), etc., precum şi în mici operaţiuni ca anestezic local, fiind însă inferior clorurului de etil. — *Salicilat de metil* (v. *Salicilic, acid.*) *Violet de metil* (v. *Piocinine*)

Metilacetanilidă—V. *Exalgină.*

Metilal, *dimetilat de metilen.* — Lichid incolor, foarte mobil, cu miros de cloroform şi de eter acetic. Ipnotic care nu irită şi al cărui efect ţine 4—5 ceasuri. Se dă în contra insomniei la morfinomani, la alcoolici, la demenţi (tâmpiţi), analgezic local. Doză 1—5 gr. ca ipnotic în poţiune, în sirop; iar pe *dinafară* în liniment (30 la 100 uleiu de migdale dulci), sau în alifie (5 la 30 vaselină şi 3 ceară).

Metilarsinat de sodă. — V. *Arenal.*

Metilarsinat disodic. — V. *Arenal.*

Metilen (Albastru de). — V. *Albastru de metilen.*

Metralgie (gr. *méetra*, mitră şi *algos*, durere). — Durere de *mitră* (vezi acest cuvânt).

Metrită (gr. *métra*, mitră şi terminaţiunea *itis*, care însemnează inflamaţiune, aprindere). Aşa se numeşte inflamaţiunea mitrei (v. *Mitră*).

Metroragie (dela grec. *metra*, mitră şi *rhegnyein*, a eşi cu putere), *emoragie uterină.*— Curgere de sânge din mitră, care se produce de obiceiu în urma facerii, sau cu prilejul unei lepădături (avort), sau în timpul sarcinii când placenta (casa copilului) este rău prinsă, adeseori emoragia se iveşte şi în afară de sarcină. In acest caz ea poate să se ivească în acelaş timp cu regulele (sorocul) şi atunci se chiamă *menoragie*, sau în timp nehotărît şi atunci avem *metroragie* propriu zisă, când atârnă de o boală de mitră mai mult sau mai puţin gravă. *Tratamentul* constă în repaus orizontal, săcară cornută, ergotină, ergotinină, extract de hamamelis virginica, hydrastis canadensis; injecţiuni calde de 45°—50°, tamponament şi în cazuri de pierdere mare de sânge se vor face în acelaş timp injecţiuni sub piele de ser artificial.

Mezenter (gr. *mesos*, mijloc şi *enteron*, intestin, maţ). — V. *Peritoneu.*

Miasmă (gr. *miainein*, a murdări, a

mânji). — Miasmele sunt emanaţiuni cari ies din corpurile vegetale şi animale, se răspândesc în aer, putând fi transportate la oarecari depărtări şi producând la cei ce le absorb diferite boale. Miasmele sunt de două feluri : *telurice* şi *putride*, cari provin din descompunerea materiilor animale. Cele dintâiu sunt constituite din substanţe organice, cărora se datoreşte acţiunea stricătoare a unei atmosfere mlăştinoasă, pe câtă vreme miasmele putride lucrează mai mult prin gazurile deletere. Miasmele oraşelor mari constau asemenea dintr'o materie organică, dar la care se adaugă o mare cantitate de acid carbonic ; experienţa a dovedit că aceste miasme sunt stricătoare chiar şi atunci când se separă acest acid, pe măsura în care el se produce.

Microbi. — Sunt aşa de mici în cât ochiul omului nu-i poate zări decât prin ajutorul microscopului. Aceşti microbi sunt aşa de năprasnici încât unii pot doborî la pământ, prin numărul şi otrava, lor chiar şi pe un uriaş în câteva zile, în câteva ceasuri. Cel care a descoperit această lume nevăzută, a fost *marele Pasteur*. Mulţi înaintea lui au întrevăzut fiinţa acestor *microorganisme*, dar nici unul până la el nu şi-a dat seamă de rostul lor în producerea fermentaţiunilor, a putreziciunilor şi a boalelor. Mulţumită lui microbii au fost consideraţi nu ca *efect*, ci drept *cauză* a acestor alteraţiuni şi trataţi ca atare, punând astfel temelia *doctrinii microbiene* de astăzi, aruncând o lumină nouă asupra cauzelor boalelor şi prin urmare a modului de a ne feri de ele. Această doctrină a revoluţionat igiena, a transformat din temelie medicina, care a ajuns să învingă diferite boale cumplite. Astăzi toţi învăţaţii sunt de acord în a pune microbii la începutul regnului vegetal, formând o ramură din familia algelor. *Structura microbilor.* Cu privire la *forma* lor, microbii prezintă trei varietăţi de căpetenie : *forma rotundă*, *micrococi* sau *coci*, a căror celule sunt izolate sau reunite câte două, *diplococi* (*diploos*, dublu, *coccos*, sământă), cum sunt microbii pneumoniei, ai blenoragiei, etc. sau câte 4, *tetrageni*, sau mai multe în formă de şireag *streptococi* (*streptos*, intortochiat), cum este microbul brânçii, sau în grupuri sub formă de strugur, *stafilococi* (*staphylé*, ciorchină de struguri), cum este microbul din puroiu (abces), *forma cilindrică*, ca nişte beţişoare, *bacili* (difterie, oftică) sau mai lungi formând *filamente*, firicele (dalac) ; unii n'au forma regulat cilindrică, ci sunt mai groşi la un capăt, având o umflătură ca o măciucă, sau mai groşi la mijloc ca un fuior ; *forma spirală*, ca un tir-buşon, *spirobacterii* (febra recurentă şi sifilis) ; uneori spirila e foarte scurtă şi strâmbă ca o virgulă, *vibrion* (coleră), sau mai lungă şi îndoite de mai multe ori asupra ei însăşi, *spirilă*. *Coloarea* microbilor variază : roşie ca sângele, portocalie, galbenă, verde, albastră, violetă, etc., dar sunt mulţi microbi incolori, unii sunt fosforescenţi (luminează la întuneric). Nimic nu poate fi mai simplu decât *structura* microbilor : o celulă compusă dintr'un inveliş, dintr'o peliţă (membrană) şi o substanţă proroplasmatică de obiceiu încoloră, care cuprinde câte odată nişte picăturele

Fig. 254.—Streptococul

Fig. 255. — Pneumococul
a = în sputa unui bolnav de pneumonie
b = în culturi

foarte fine uleioase sau granulaţiuni refringente. Unii microbi sunt *imobili*, alţii au *mişcări repezi* şi foarte variabile: produse de nişte *cili vrbratili*, foarte fini cu cari sunt prevăzuţi cei mai mulţi microbi (febra tifoidă). Unii microbi deşi n'au cili se pot mişca multumită contracţiunii substanţei protoplasmatice, din cari sunt formaţi. Intru cât priveşte *mărimea*, microbii se găsesc la marginea extremă a fiinţelor microscopice, mărimea lor este de una sau două miimi de milimetru, sau chiar numai de o jumătate de miime de milimetru. Ne putem închipui câte milioane de microbi trebue să fie adunaţi la un loc pentru ca să formeze o colonie, care să se poată vedea cu ochiul liber. *Inmulţirea* microbilor se face prin *spori* sau prin *sciziparitate* (împărţire). Sporii se transformă în microbi când se găsesc un mediu favorabil; ei sunt mai rezistenţi decât microbii la căldură, frig, uscăciune, antiseptice şi trăesc mai mult (25 de ani şi mai mult). Prin sciziparitate înmulţirea se face în modul următor: microbul se împarte în 2, apoi fiecare parte în alte 2 şi aşa mai departe din jumătate în jumătate de ceas, aşa că în scurt timp un singur microb poate produce o cantitate colosală (47 trilioane în 3 zile). Unii microbi se înmulţesc şi prin spori şi prin sciziparitate. Pentru *respiraţiune* microbii au trebuinţă de oxigen, pe care îl iau unii din aer sau din apă aşa cum îl găsesc, din care cauză aceşti microbi se zic *aerobi*, iar alţii iau oxigenul din substanţele pe cari trăiesc şi le descompun, din care pricină se numesc *anaerobi* (microbii *fermentaţiunii* şi ai *putrefacţiunii*). Microbii, ca toate vegetalele lipsite de *clorofilă*, trebue să se *hrănească* absorbind principiile nutritive din mediul în care trăiesc prin membrana lor. Lor le trebue, ca şi animalelor superioare, elemente capabile de a se descompune în *apă*, *azot*, *cărbune*, *oxigen*. *Apa* le este trebuincioasă căci uscăciunea le opreşte reproducţia, mişcările, viaţa activă, fără însă a-i omorî, de oarece, îndată ce umezeala îi favorizează, viaţa latentă apare. *Azotul* şi *cărbunele* sunt elementele cele mai importante din substanţele organice în cari vegetează microbii. Microbii producători de boale (*patogeni*) cer mediuri complexe şi foarte bogate. *Serul sângelui* este elementul cel mai esenţial. — *Originea şi localizaţiunea microbilor*. Pretutindeni se găsesc microbi: în aer, în apă, pe pământ şi în pământ. *Aerul* este plin de microbi, al căror număr variază după împrejurări: după cum aerul este liber, sau închis în camere, după mulţimea locuitorilor, după altitudine, după starea de uscăciune şi de umezeală, după starea de linişte şi de mişcare a aerului. Cu cât ne urcăm mai sus şi cu cât de depărtăm mai mult de coaste (pe mare), cu atât dăm de un aer mai curat, iar la 2000 metri nu mai sunt microbi de loc. Norocul e că o parte din microbi pier la *lumina* soarelui şi la *uscăciune*, iar din cei rămaşi numai puţini sunt producători de boale, (patogeni). Din aer se poate lua *pneumonia*, *influenţa*, *difteria*, *tusa convulsivă*, *pojarul*, *variola*, *scarlatina colera*, *dizenteria*, *febra tifoidă* şi *tuberculoza*. Dintre toate acestea contagiozitatea *ofticei* (tuberculoză) este mai gravă. Un ofticos dă afară prin scuipat mai multe *milioane* pe zi de microbi virulenţi. Acest scuipat dacă se usucă se prăfueşte, se ridică în aer, de unde este introdus în plămâni. Un singur microb ajuns la plămâni începe a se înmulţi, *dacă îi convine terenul* (dacă-i place) şi produce alţi mulţi microbi, cari, daţi afară cu scuipatul, se reîntorc în aer de unde fac alte victime. Până la găsirea unui leac în contra *tuberculozei* trebue să se ia măsuri aspre în contra *scuipatului*. In America s'a luat dispoziţiunea în foarte multe oraşe ca nimeni să nu mai scuipe pe stradă şi fiecare cetăţean este obligat ca să poarte în buzunar o scuipătoare, iar scuipatul să fie nimicit prin ardere. Pe suprafaţa *pământului*, precum şi în straturile superficiale ale lui, se găsesc o mulţime de microbi. Intr'un

Fig. 256. — Microbul febrei tifoide

centimetru cub de pământ, luat dela suprafaţă, s'au găsit mai multe *sute de mii*. Acest număr scade cu cât mergem mai adânc, aşa că la 5 metri pământul e complect lipsit de microbi. Din fericire cei mai mulţi microbi nu sunt primejdioşi. Praful care se ridică de pe suprafaţa pământului, fiind plin de microbi, umple aerul pe care îl respirăm şi astfel ne putem îmbolnăvi. Intr'un gram de praf adunat de pe mobilele unei odăi s'au găsit peste *două milioane* de microbi. Microbii pământului nu se răspândesc numai în aer, ci şi în *ape*, în cari sunt duşi de *ploi*, cari spală pământul, ducându-i în *pâraie* şi *râuri*. *Ploaia* şi *zăpada* curăţă aerul de microbi. Multe boale se transmit prin *apele de băut*. Este dovedit că un râu, murdărit în continuu de necurăţeniile unui oraş mare, duce în apele lui putreziciunile cele mai variate şi microbii virulenţi ai diferitelor boale. In apele de băut trăesc şi se desvoltă un mare număr de microbi producători de boale. Numai în apa de isvor, luată chiar din punctul de unde isvoreşte, nu se află microbi. Nu este de ajuns ca o apă să fie limpede pentru ca să credem că n'are microbi; în apa cea limpede s'au găsit până la 60.000 într'un centimetru cub. Indată ce apa pleacă din punctul de unde izvoreşte se încarcă cu microbi, pe care îi ia din aer şi de pe suprafaţa pământului. De aceea este bine ca orice apă de băut să fie *sterilizată* prin fierbere şi trecută prin filtru. Praful din aer depune microbii pe *toate obiectele*, în toate locurile şi în toate colţurile. Banii trec prin atâtea mâni murdare, prin atâtea mâni de bolnavi, încât nu e de mirare dacă ei sunt plini de microbi, de multe ori patogeni. Pe filele cărţilor învechite, prăfuite, pe icoane, în aiasmă chiar, s'au găsit microbi de oftică şi difterie. In îngheţata care se vinde pe stradă, în praful de pe struguri sunt microbi patogeni. Pe corpul nostru şi în interiorul lui, mai ales în cavităţile lui, (nas, gură, tub digestiv, etc.) se află numeroşi microbi, chiar şi atunci când suntem sănătoşi. Pe piele se depun o sumedenie de microbi, sub unghii de asemenea se află foarte mulţi microbi şi dacă ne sgâriem prin scărpinare întroducem microbi patogeni. Gura omului este un mediu minunat de cultură pentru microbi, cari găsesc în ea căldură, umezeală, întunerec şi hrană. In gură, chiar când omul este sănătos, se află o mulţime de microbi de diferite specii, unii din ei n'au nici o importanţă, alţii însă prin putreziciunile ce produc dau naştere unui miros greu şi alţii precipită sărurile de calciu din salivă formează piatra de pe dinţi şi măsele, iar alţii strică dentura (carie dentară). Nasul e plin de microbi; dintre cari cei mai răi sunt ai brâncii, difteriei şi ofticei. In plămâni aerul intră în mare parte curăţat de microbi, cari se opresc în nas, din care pricină este bine să respirăm cu gura închisă, pentru ca aerul să se filtreze prin nas. In stomac nu sunt microbi din cauza sucului gastric, în schimb însă în maţe se găseşte o cantitate colosală (400 de miliarde). Constipaţia ajută la înmulţirea microbilor. Dintre toţi microbii din intestine vrednici de pomenit sunt *coli-, bacilii*, cari de obiceiu sunt inofensivi dar într'un moment dat prin diferite împrejurări, pot căpăta o virulenţă foarte mare dând naştere la diaree, apendicită, peritonită, etc. Bacilul febrei tifoide se desvoltă în intestine şi de acolo *toxinele* (otrăvurile) lui se răspândesc în tot corpul. — *Modul de producţiune al boalelor*. Microbii dau naştere la boale atât prin acţiunea lor proprie cât şi mai ales prin secreţiunile, sau mai bine zis excreţiunile lor, cari sunt nişte lichide pe cari le aruncă afară întocmai după cum şi omul dă afară urina. Dintre aceste secreţiuni cele mai importante pentru noi sunt *otrăvurile* numite *ptomaine* şi *toxine*. *Ptomainele* sunt produse de microbii cari dau naştere *putrefacţiunilor* (putreziciunilor). In toate substanţele intrate în putrefacţiune, în carnea ţinută prea multă vreme, *fezandată* (vezi *Fazan*), în peştele vechiu şi stricat, microbii produc ptomaine foarte

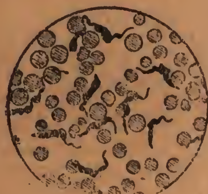

Fig. 257.—Tripanosomul în sânge la boala somnului

otrăvitoare, așa că, dacă mâncăm asemenea substanțe, ne îmbolnăvim, prezentând diferite semne de otrăvire, cari pot produce moartea. Dacă nu sunt date afară, cum se întâmplă în *constipație*, o parte din ptomaine intră în sânge și produc o *autointoxicație*, adevărată otrăvire cu tot cortegiul simptomelor ei. *Toxinele*, sau mai bine zis *toxalbuminele*, sunt otrăvurile cele mai puternice, mai cumplite decât otrăvurile minerale și vegetale, decât chiar și veninul șerpilor. Drept exemplu vom cita microbul *anginei difterice* : *două sutimi dintr'un miligram* la un purcel de India (cobaiu) îl omoară. Toxina microbului *tetanului* e și mai cumplită : *două-zecimi dintr'un miligram* omoară un *om*. Toţi microbii producători de boale secretă astfel de toxine și numai prin aceste toxine ne infectăm, din care pricină *boalele microbiene* se mai numesc și *boale infecțioase*. Infecțiunea nu este decât o otrăvire a organismului prin toxinele microbilor. Prin urmare nu trebue ca microbii să intre în sânge pentru a ne omorî, ei pot sta într'o parte a corpului, cum e la angina difterică pe *amigdale*, la febra tifoidă în *mațe*, unde produc toxine, cari apoi fiind absorbite în sânge ne otrăvesc și ne omoară. Este de ajuns ca să injectăm unui animal numai toxine, fără microbi, pentru ca să-i comunicăm boala. Sunt cazuri în cari mai multe feluri de microbi lucrează în același timp sau se urmează ; astfel un prim grup face spărtura prin care vin alte grupuri de microbi, cari se găsesc prin apropiere (*infecțiunea secundară*) și atunci zicem că avem a face cu o *asociație microbiană*. Această asociație agravează boala ; astfel avem anghina difterică despre care se știe că, atunci când are numai microbii săi proprii, nu este așa de gravă ca în cazul când mai vin streptococii, sau stafilococii să-și adauge și acțiunea lor la acea a microbului special ; atunci ea este aproape întotdeauna mortală. — *Circumstanțe favorabile acțiunii microbilor, climatul aglomerația, etatea, sexul, frigul, răceala, nemâncarea, osteneala, depresiunea morală, emoțiunile*, înleznesc desvoltarea microbilor prin slăbirea organismului ; de asemenea *lipsa de lumină*, de *aer*, de *exercițiu*, apoi diferite intoxicațiuni (*alcoolismul*) cari micșorează activitatea celulelor corpului, diferite boale cari alterează sângele, ca a *diabetul* în care zahărul mărește vitalitatea microbilor, diferite *răniri* cari deschid microbilor atâtea porți de intrare în corp. — *Circumstanțe defavorabile microbilor*, cari provoacă nimicirea, sau slăbirea lor, sunt multe : *Temperatura prea mare*, căci este știut că maximul de căldură pe care o suportă microbii este în general de 60 până la 65 grade ; sporii însă pot rezista până la 140°, prin urmare vom căuta să obținem în etuvele de dezinfecțiune o temperatură mai mare. La *frig* microbii rezistă foarte bine, până la 200 grade sub zero. Cu toate acestea îi putem omorî prin alternanțe de frig mare și de căldură mare. Microbii nu iubesc *lumina* ; razele albastre și violete îi omoară. Cel mai mare dușman al lor este *soarele* din lunile Iunie și Iulie, care-i omoară și în apă până la o adâncime de 2 metri. *Oxigenul* micșorează virulența microbilor și oxigenul aerului nimicește cu înlesnire microbii anaerobi. La o *altitudine* de 300 metri deasupra nivelului mării microbii nu pot trăi. Corpul nostru este apărat în contra microbilor de căptușeala de dinafară și de dinăuntru, adecă de *piele și mucoase*. Microbii intră în organism de obiceiu prin tubul digestiv, uneori prin plămâni, alteori prin piele sau prin organele genitale ; dar în tot locul ei dau de *cili vibratili* cari se silesc să-i arunce afară, *celule epiteliale*, cari îi opresc de a intra și diferite *lichide bactericide*, cari îi nimicesc, cum sunt : saliva, sucurile stomacului, pancreasului, mațelor, bila, alcalii și acidele cuprinse în materiile intestinale, sudoarea, mucii din nas, scurgerea de mucus din mitră. In mațe sunt substanțe vătămătoare pentru microbi (acizi, leucomaine, fenoli). Sângele de asemenea nu este un mediu favorabil microbilor ; ficatul îi distruge ; rinichii îi dau afară prin urină. Cea mai bună apărare a organismului în contra microbilor este așa zisa *fagocitoză* ; *leucocitele fagocite*, cari sunt dotate de o mare mobilitate și îndată ce ele simțesc prezența microbilor se îndreaptă repede și în mare număr către acel

loc, îi înconjură şi îi mănâncă cu ajutorul sucurilor digestive particulare pe cari le secretă în acest scop, din această cauză li s'a dat numele de celule mâncăcioase (*fagocite*). Aceste fagocite sunt răspândite pretutindenea în sânge, în organe, mai cu seamă în ficat, în ganglionii limfatici; ele străbat vasele capilare (*diapedeză*) pentru a pătrunde în ţesăturile cotropite de microbii. Fagocitoza se exercită în mod permanent, mărindu-se în timp de boală; când microbii sunt slăbiţi în mijloacele lor de apărare (*atenuaţi*, după cum zicea marele Pasteur), atunci leucocitele îi nimicesc din ce în ce mai cu uşurinţă şi omul scapă teafăr; dacă însă fagocitele slăbesc, se strică, se topesc, atunci microbul este învingător. Calea prin care pătrund microbii în corp are deasemenea mare influenţă asupra slăbirii lor şi a triumfului leucocitelor. Dovada despre aceasta este *vaccinul* şi procedeul întrebuinţat mai înainte *inoculaţiunea variolei* (vărsatului). Fagocitele neavând să lucreze decât asupra unui număr relativ mic de microbi, înainte ca aceştia să fi ajuns în mediuri favorabile înmulţirii lor, îi nimicesc mai uşor. Dealtfel la nivelul punctului vaccinat se găseşte un număr însutit mai mare decât acela care se află în acelaşi punct la un individ nevaccinat. Pe când, din contră, microbii sunt aduşi de sânge într'un organism slăbit, cum este acela a unui făt, înmulţirea se face pe scară întinsă, de unde rezultă şi gravitatea variolei, sau a sifilisului la feţi.— *Receptivitate şi imunitate*. Am văzut cum microbii se găsesc pretutindeni, cum din toate părţile suntem încunjuraţi de aceşti vrăjmaşi cumpliţi şi nevăzuţi unii avându-şi domiciliu obişnuit chiar în corpul nostru. Cei mai mulţi oameni sunt *refractari* la boală, nu sunt în stare s'o primească, se găsesc în stare de *imunitate*, pe câtă vreme unii sunt gata de a primi boala, întrunind condiţiunile prielnice dezvoltării microbilor, aceştia sunt în stare de *receptivitate*. Imprejurările de cari atârnă aceste două stări sunt mai multe. Mai întâiu, acele cari ţin de specie şi de rasă, apoi acele de familie şi de individ. Unele boale sunt proprii numai *speciei umane* (colera, frigurile galbene); *rasa neagră* nu sufere de frigurile galbene şi de paludism; unele familii sunt predispuse la cutare boale refractare pentru altele. Această diferenţă atârnă de *variaţiunile individuale în compoziţiunea lichidelor organismului şi de variaţiunile în gradul de vitalitate a leucocitelor*. Nu tot astfel este compus organismul unui *anemic* ca şi al unui *sănătos*, al *copilului* ca al *bătrânului*, al celui *scrofulos* ca acel al unui copil plin de viaţă. In lichidele acestora sunt oarecari deosebiri, mici pentru chimişti, mari însă pentru microbi şi încă aşa de mari în cât ele vor face din organismul unuia un *teren favorabil* microbilor, teren primitor *receptiv*, iar din organismul altuia un teren *defavorabil* dezvoltării lor, teren *refractar, imun. Vitalitatea globulelor albe* (leucocite, fagocite) are de asemenea mare rol; dacă leucocitele sunt numeroase, sănătoase, puternice, microbii nu vor putea să se stabilească în organism şi omul va fi *imun* şi, din contră, dacă ele vor fi mai puţine, slabe, fără vitalitate, microbii vor ataca cu uşurinţă corpul şi omul va fi în stare de *receptibilitate. Imunitatea*, care apără pe om de unele boale infecţioase poate fi *naturală* sau *dobândită*. Sunt oameni cari, fără să facă nimic, din firea lor sunt *imuni*, neprimind cutare sau cutare boală microbiană (*imunitate naturală*). Mulţi pot *dobândi* starea de imunitate prin mai multe împrejurări sau mijloace, aşa este: *zăcerea anterioară* de o boală, care ne face pe viitor imuni faţă de acea boală (scarlatina, pojarul, vărsatul, tusa convulsivă etc.) Medicina poate da imunitate prin *vaccinări* şi prin *inoculări* cu *culturi atenuate* (slăbite) de microbi, prin injecţiuni cu *toxine microbiene* (numite *antitoxine*), sau cu *ser dela animale imunizate* (*seroterapie*) cum se face pentru angina difterică cu serul lui Behring-Roux. Intre principalele arme de luptă în contra microbilor şi ca mijloace de apărare, afară de *imunizare*, mai avem *dezinfectarea* sau *sterilizarea* şi *izolarea* riguroasă a cazurilor de boale infecţioase, sau molipsitoare.

Microcefalie (gr. *mikrós*, mic şi *kephalé*, cap). — Micşorare în volumul creerului (cap mic). Când creerul nu cân

tăreşte mai mult decât 900 gr. se zice că este microcefalie, ceeace este un semn al idiotismului (v. *Diformaţiuni*).

Microcidină. — Amestec de naftolat de sodă (75 la sută) şi de producte rău definite ale oxidaţiunii naftolului (25 la 100). Pulbere amorfă, albă, solubilă în apă. Antiseptic mai energic decât fenolul, mai puţin toxic şi nu arde; bun în antisepsia mitrei şi a cavităţii pleurale. Se întrebuinţează pe *dinafară* în soluţiuni apoase, 3—5 la 1000, pentru pansarea rănilor, spălături în mitră etc., şi în alifie.

Micrococi.— V. *Microbi*.

Microorganisme. — V. *Microbi*.

Microscop (gr. *mikrós*, mic şi *skopein*, a observa). — Se numeşte astfel un instrument cu care, dacă privim obiectele mici are însuşirea de a ni le arăta mai mari decât sunt. Un microscop se compune din două părţi: una *optică* şi cealaltă *mecanică*. Partea optică este fundamentală formată din lentile; cu cât această parte este mai perfectă cu atât microscopul este mai bun.

Micsandre sălbatice (*Erysimum officinalis*, fam. cruciferelor). — Plantă erbacee cu frunzele acoperite cu peri, cu flori galbene şi cari au un miros plăcut; creşte prin locuri pietroase, prin stânci în regiunea alpină şi subalpină. Se întrebuinţează frunzele şi planta înflorită contra tusei pe care o calmează şi contra scorbutului, sub formă de ceaiu 10 la 1000, şi sub formă de sirop 30—60 gr. pe zi.

Micşunea, *panseluţe de câmp*, *tămâioară*, *toporaşi* (*Viola tricolor*, fam. violaceelor). — Plantă erbacee care creşte pe câmpuri sterile, prin livezi şi locuri de iarbă, cultivată şi ca plantă ornamentală. In medicină se întrebuinţează florile şi planta înflorită ca depurativ (curăţitor de sânge), în contra scrofulelor, iar în doză mare ca purgativ şi chiar vomitiv, sub formă de infuziune (ceaiu) din 10 la 1000 şi de sirop 30-120 gr. — La *ţară* se spală copiii cu *bube dulci* cu ceaiu de micşunea, iar ceaiul de floare se dă pentru tusă; rădăcina de micşunea se dă copiilor mici s'o roadă ca să le iese dinţii.

Micşunea, *micşunele*. — V. *Viorea*.

Micţiune (lat. *mictio*, grec. *ouresis*). Actul mecanic prin care udul (urina) din beşică este dat afară prin canalul uretrei. Pentru turburările micţiunii caută la *Urină*.

Midii (*Mytilus*). — Midiile, ca toţi moluştii, pot da naştere la blândă sau urticarie, care este foarte supărătoare; toţi cei ce sufăr de bube dulci, sau alte boale de piele, să nu le mânânce. Midiile mai pot produce otrăviri în urma absorbţiunii unei toxine (otrăvi) elaborată în ficatul lor, *mitilotoxină*, mai cu seamă când ele se mănâncă în lunile Maiu—Septembrie. Această otrăvire se arată prin mai multe semne: turburări din partea stomacului şi maţelor, blândă cu umflarea limbii, gâtlejului şi pleoapelor, câte odată cu oprirea udului şi dropică. Aceste semne de obiceiu dispar după câtva timp, dar s'a văzut cazuri în cari ele s'au terminat prin moarte. Ca *tratament* se recomandă ca să facem bolnavul să verse, gâdilindu-i omuşorul, sau dându-i vreun vomitiv (ipeca, etc.). Pentru a preveni otrăvirea cu midii se recomandă să se pună în apa în care fierb ele 2—4 gr. de carbonat de sodă, sau 3—4 linguri de sodă pentru un litru de apă.

Midriază (grec. *mydriasis*). — Paralizia irisului cu lărgirea şi cu imobilitatea pupilei. Ea este câte odată din naştere (congenitală), alte ori este un semn al unei nevroze; cele mai adeseori este datorită întrebuinţării *beladonei* (mătrăgunei), din care pricină acest medicament se cheamă *midriatic*, adecă lărgeşte luminiţa ochiului (pupula). Medicamente cari măresc pupila mai sunt: cocaina, homatropina, atropina, etc.

Midrol. — Praf alb solubil în apă, întrebuinţat ca midriatic (pentru a lărgi pupila), în soluţiune de la 5 la 100.

Miel. — V. *Oaie*.

Mielită (dela grec. *myelos*, măduvă, şi terminaţiunea *itis*, care însemnează inflamaţiune). — Aprinderea măduvii (v. *Măduva spinării*).

Miere (lat. *mel*, grec. *meli*). — Product zaharat al albinei (*Apis mellifera*, fam. imenopterelor). — Cuprinde 70—75 la 100 dintr'un amestec de glicoză şi levuloză, manită, ceară, materii colorante, mirositoare şi gumoase, acizi vegetali, fermenţi. Mierea se întrebuinţează ca *aliment*, fiind hrănitoare

ca toate alimentele zaharate, dar ea strică dinţii şi gingiile; ea se mistuie greu, mai ales de către cei ce sufăr de dispepsie, de acrimi de stomac. In medicină mierea se întrebuinţează ca emolient, răcoritor şi în doză mare ca laxativ (40—60 gr.). Serveşte la îndulcirea ceaiurilor, la prepararea diferitelor *melite*. Pe cale rectală se dă în clizme (30—60 gr. la 400 apă), sau în supozitoare (săpunaşe) 3—5 gr.— La *ţară* poporul nostru are credinţă că mierea este bună pentru orice bubă, fiindcă ea este adunată de către albine de pe tot soiul de flori. O foiţă de floare de crin unsă cu miere este bună pentru tăieturi şi beşica cea rea; sămânţa de mac amestecată cu miere este bună la surpătură; pânza de paianjen cu miere vindecă muşcătura de paianjen, umflăturile şi beşica cea rea; cu apa în care s'au spălat fagurii, după ce s'au scurs mierea din ei, se fac oblojeli pentru orice boală, precum şi pentru durerea de gură. Pentru putere se dă lehuzelor miere rumenită în tigaie cu niţel rachiu de drojdii şi alune pisate; iar convalescenţilor pentru întremare grabnică li se dă să bea dimineaţa câte un păhăruţ, jumătate cu untdelemn şi jumătate cu miere, bine bătute la un loc. Mierea fiartă în clocote, curăţită de spumă după ce se ia dela foc, se amestecă cu hrean ras pe răzătoare şi se dă la ofticoşi, câte 3 linguriţe pe fiecare zi.

Miere rozată (lat. *mel rosatum*), *miere de trandafiri*, *miericică*. — Se prepară astfel: se iau *petale de trandafiri roşii* uscate, 100 gr., se macerează (plămădesc) 24 ceasuri cu *apă* 600 gr., se strecoară, se stoarce şi lichidul obţinut se evaporează până la consistenţă siropoasă; rezidiul se amestecă cu 5 părţi alcool concentrat, se filtrează şi filtratul se fierbe cu *miere depura* 1000 gr., apoi se evaporează la un foc moderat până la o greutate de 1000 grame.

Miericică. — V. *Miere rozată*.

Migdale. — V. *Amigdale*.

Migrenă (lat. *hemicrania*, dela grec. *hemisys*, jumătate şi *kranion*, craniu), *emicranie* sau *hemicranie*. — *Durere de cap*, mărginită numai la o *jumătate sau la o parte de cap*. Adeseori ni se întâmplă să ne culcăm sănătoşi, să dormim bine ca de obicei şi dimineaţa să ne deşteptăm cu durere de cap, mărginită la început numai într'o parte, mai cu seamă la stânga şi care ocupă de obiceiu fruntea deasupra sprâncenei şi tâmpla, dar care poate pe urmă să se întindă şi de partea cealaltă, fără ca să fie aci aşa de mare cum este în partea din care a început. Durerea este mai întâiu adâncă şi greoaie, apoi din ce în ce creşte şi se apropie de piele, aşa că de multe ori chiar şi rădăcina părului este dureroasă; de unde la început durerea nu era decât un fel de greutate la cap, în curând se schimbă în nişte svâcnituri din ce în ce mai dureroase, cu apăsare pe frunte şi asupra tâmplelor, pare că ar veni cineva şi ne-ar strânge capul cât se poate de tare cu amândouă mânile, ca să-l sdrobească; afară de aceasta suntem cuprinşi de un fel de tâmpeală, de toropeală, care ne trage la somn şi această stare nu este întreruptă decât numai de svâcniturile mai sus pomenite; ne ferim de sgomot şi de lumină; cea mai mică mişcare ne face rău; ne vine mai bine să stăm culcaţi, să dormim. In cele din urmă, dar nu întotdeauna, suntem cuprinşi de greaţă şi de vărsături, cari la început sunt compuse din băuturile ce am înghiţit, din mâncare şi mai pe urmă din venin (fiere, bilă). Când au încetat vărsăturile se pare că durerea s'a mai micşorat, începem să ne liniştim şi, după ce am şi dormit bine, ne sculăm iarăşi sănătoşi cum am fost mai înainte. Iată cum este de obiceiu migrena, adevărata migrenă, dar la mulţi ea se arată în deosebite feluri: pe unii îi doare numai capul şi au puţină greaţă, fără ca să-şi întrerupă ocupaţiile, alţii sufăr în mod îngrozitor ca şi când cine ştie de ce boală cumplită ar fi cuprinşi; s'ar putea zice că fiecare îşi are migrena lui. Dacă nu poate fi migrenă fără durere de cap, nu orice durere de cap este migrenă. Am spus deja la început că sunt multe feluri de dureri de cap, cari nu trebue confundate cu migrena. Durerea migrenei se cunoaşte prin aceea că ea vine din când în când, începe de obiceiu dimineaţa, când ne deşteptăm şi merge crescând până la ameazi, pentru a se sfârşi

odată cu seara. Migrena ne lasă întotdeauna noaptea mai liniștită, dacă nu bună de tot. Ori cât de mare ar fi, nu ne pune viața în primejdie și dela o durere până la cealaltă suntem pe deplin sănătoși. *Cauzele* migremei sunt multe: ea se moștenește dela părinți, este rară în copilărie și la bătrânețe, se arată de obiceiu dela 15 ani până la 40 de ani, mai ales la femei decât la bărbați; se vede mai cu seamă la persoanele nervoase, cari sufăr de stomac, de dispepsie (nemistuire), la cei cu reumatisme, la gutoși, la cei anemici la cei cu boale de piele, la cei ce duc o viață sedentară. La toți aceștia, cari sunt în acest mod predispuși la boală, cea mai mică abatere dela legile igienii, cea mai mică schimbare în obic iurile vieții, nemâncarea la timp, nedormirea la ceasurile obișnuite, o bucurie, o supărare, pot să producă migrena. Tot astfel și lumina, sau căldura prea mare, mirosurile prea tari, munca prea încordată cu mintea, veghierile prelungite, lipsa de somn, mâncarea prea grea și altele.— *Tratament*. Se recomandă multe medicamente: *antipirină*, în doză de 2 grame, luată în 2 rânduri, la interval de un ceas, într'o jumătate de pahar de apă minerală, sau în apă simplă, aromatizată sau nu. Unii bolnavi nu sunt ușurați decât luând 3—4 gr.; pentru ca stomacul s'o suporte mai bine se poate lua antipirina asociată cu *bicarbonat de sodă*. In loc de antipirină se poate lua: *piramidon* (50 ctgr. până la 1 gram), *fenacetină* (50 ctgr. până la 1 gr. în buline de câte 25 ctgr.), *acetanilidă* (2—4 buline de 2—3 ori pe zi), sulfatul, cloridratul sau bromidratul de *chinină* (25 ctgr. până la 1 gr.). Mulți doctori asociază în diferite proporțiuni antipirina, piramidonul, fenacetina cu cafeina, chinina etc. Se mai recomandă extractul de *cânepă de India* (canabis indica) în hapuri de câte 15 mgr., *salicilatul de sodă* (4—6 gr. în 4 rânduri), *salofenul*, (2—4 gr.), *nitratul de aconitină* cristalizat (un sfert de mgr. în 2 rânduri). *Bromurele* pot aduce mari servicii celor ce sufăr de migrenă, dându-se în *doze crescânde* de 2-3 gr.; In timpul din urmă s'a mai recomandat mult *migrenina* și *alonalul*, un bun medicament în asemenea împrejurări. Se dă în pastile (2—3 pe zi). La femei se face tratamentul boalelor de ovar sau uter de care sufăr.

Migrenină. — Este un produs special dat în contra *migrenei* și este compusă din: analgezină 4 gr. 60 ctgr., cafeină 45 ctgr., acid citric 5 ctgr. împărțit în 10 buline, din cari se va lua la fiecare ceas câte unul (până la 4).

Miază (gr. *myia*, muscă). — Se numește astfel o boală produsă de larvele *Dipterelor* (muștelor). Aceste larve, sau viermi, se întroduc în cavitățile naturale, în urechi, nas, gură, etc., dând naștere la accidente inflamatorii și în aceste cazuri avem *miiază externă*, spre deosebire de *miiaza internă*, produsă prin străbaterea larvelor în stomac și intestine, dând naștere la turburări grave: greață, vărsături, dureri de stomac violente, cari răspund în spate, colici intestinale uneori febră (fierbințeală) cu delir (aiurare). S'au observat cazuri de miiază internă cu simptome cerebrale întocmai ca și cele produse de limbrici și de oxiuri (viermușori la șezut). Din cercetările făcute rezultă că poporul român cunoaște această boală și pe aceste larvele numește *bondreți*, *careți*, *viermi*, *germi*. Musca atacă pe om numai în zilele calde de vară, pe câmp și în timpul somnului; ea este atrasă de mirosul oamenilor, cari trăesc la un loc cu diferite animale de casă, de mirosul rănilor al curgerilor de urechi (otite supurate), al durerilor de dinți și măsele (carii dentare), etc. Musca își depune ouăle pe acele locuri bolnave și larvele (viermii) eșind din ouă își caută hrană, mâncând tot ce le cade în cale, fie chiar aponevroze sau oase; pielea, chiar sănătoasă fiind, este atacată cu mare furie găurind-o și pătrunzând în țesutul celular își croesc tuneluri pe sub piele și prin mușchi; în urechi și în nas pot produce stricăciuni mari cari pot primejdui chiar viața. Muștele își pun ouăle pe substanțele alimentare (carne, lapte, brânză, unt, zarzavat) sau pe suprafața apelor stătătoare, cari fiind întroduse în stomac duc cu ele și ouăle muștelor, iar larvele cari ies din acele ouă sunt date afară cu materiile fecale iar altele rămân pe loc dând naștere la turburări

grave, după cum am arătat mai sus.— Ca *tratament* pentru miiaza externă se recomandă îndepărtarea larvelor din răni, din cavitățile nasului, din urechi, cu spălături făcute cu *apă cloroformată, lapte cu cloroform, lapte cu uleiu de terebentină, acid fenic, sublimat coroziv* în soluțiuni slabe.

Militar. — V. *Soldat.*

Milot. — V. *Sovârv.*

Minătarcă, *minătărci.* — V. *Ciuperci.* (*Mânătârcile*).

Minerale (Ape). — V. *Ape minerale.*

Miniu. — V. *Plumb.*

Mintă, *minată piperigă.* — V. *Ismă.*

Mintă turcească. — V. *Roiniță.*

Miocardită (gr. *mys*, mușchiu, *kardia*, inimă, și *itis*, inflamațiune). — Aprinderea sau înflamațiunea țăsutului muscular al inimii (v. *Cord*).

Miom (gr. *mys*, mușchiu, și terminațiunea *om*, care însemnează umflătură, tumoră). — Tumoră formată de fibre musculare. Se observă mai cu seamă la mitră.

Miopie (dela grec. *myein*, a clipi, și *ops*, ochiu), *ponivoșie, vedere scurtă*). — Sunt unii oameni cari nu văd deslușit lucrurile depărtate și sunt siliți să le

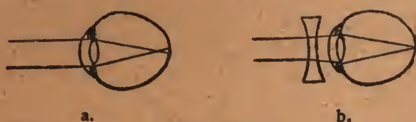

Fig. 258.
a=imaginea, la ochiul miop, se formează înaintea retinei; b=după corecția cu lentilă imaginea se formează pe retină.

apropie de ochi, sau să se apropie de ele, dar dacă pun ochelari îndată le văd cum trebue. Acești oameni se chiamă *miopi*, adecă scurt-văzători, sau cu vederea scurtă, ponivoși. Ochiul miop este ceva mai lung decât ochiul normal, care vede mai bine și din această pricină imaginea obiectului pe care îl privește se formează *înaintea* retinei (vezi fig. *a*), în loc să se formeze chiar pe *retină* (membrana din fundul ochiului pe care trebue să se formeze imaginile când vederea este bună, corectă). Miopia este de trei feluri: *ușoară, mijlocie, tare* (forte), când bolnavul nu vede decât la o depărtare foarte mică. Miopia poate să fie din naștere (*congenitală*) și să provină dintr'o boală organică a ochiului, o alterațiune în structura membranelor lui și în acest caz ea nu se poate vindeca și poate să meargă crescând până aproape de orbire. De obiceiu miopia este câștigată și se ivește la copiii și adolescenții cari urmează la școală și învață în rele condițiuni, mai ales la acei cari sunt predispuși, adecă născuți din părinți miopi și cari au luat răul obiceiu de a ține cartea și caietele prea aproape de ochi. Să combatem din vreme acest obiceiu, arătând copiilor urmările rele ce-i așteaptă, și făcând ca iluminatul să fie bun, mobilierul școalei bine așezat, cărțile de cetit bine tipărite și metodul de a scrie să fie astfel în cât elevul să păstreze o ținută bună (v. *Școale*). Odată miopia ivită, ea se îndreaptă cu ajutorul sticlelor concave (v. *Ochelari*). Școlarii atinși de miopie ușoară se vor servi de acești ochelari numai când privesc în fundul școalei, la catedră, la tablă, la hărți și tablouri (ei pot ceti și scrie de aproape cu ochii liberi). Când miopia este mai înaintată trebue să se poarte în continuu ochelari pentru vederea apropiată și pentru depărtare. Prin aceste mijloace se poate opri creșterea miopiei; de altfel un grad ușor de miopie prezintă pentru omul de studiu un avantaj, permițându-i să citească fără ochelari la o vârstă înaintată, atunci când printr'o lege naturală el este amenințat de *presbiție*. Miopul va începe cu ochelarii cei mai slabi, schimbându-i numai dupăce a fost examinat de un medic specialist.

Miozită. — V. *Mușchi.*

Miră. — Este un suc gumi-rezinos ce iese din trunchiul arborelui *Balsamodendron Myrrhae*, din fam. amiridelor, care crește în Arabia și Etiopia. In medicină se întrebuințează ca excitant, tonic, emenagog. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de praf, 50 centigr. până la 4 gr.; tinctură 2—8 gr. Pe *dinafară* sub formă de praf; tinctură, în colutoriu; intră în compozițiunea balsamului Fioravanti.

Miresme. — V. *Odorat* și *Odori.*

Miringită (Inflamațiunea timpanului. V. *Ureche.*

Mirodenii. — V. *Condimente.*

Miros, Mirosuri. — V. *Odorat* și *Odori.*

Mirosină. — V. *Muștar.*

Mirt. — (*Myrtus communis*, fam. mirtaceelor). — Arbust frumos, în totdeauna verde, mirositor; originar din Europa de miazăzi, cultivat adesea și pe la noi ca arbust ornamental, în florării și prin case (Iunie—Iulie). Florile albe și frumos mirositoare ale mirtului sunt simbolul castității. Din foile acestui arbust se scoate prin destilațiune, un uleiu esențial numit *mirtol*.

Mirtol. — Uleiu esențial analog cu eucaliptolul, extras prin distilațiune din foile arbustului *Myrtus communis* din fam. mirtaceelor (vezi *Mirt*). Lichid gălbui, insolubil în apă, solubil în alcool, bun antiseptic al căilor respiratoare și urinare. Se dă în tusa cu miros urât, în gangrena plămânului, în cistită (aprinderea beșicii udului), în doză de 30 ctgr. până la 1 gr. în buline.

Mișcare. — V. *Exercițiu, Călărie, Danț, Fugă, Gimnastică. Innotare, Scrimă, Umblet* și *Vâslit*.

Mistreț, *porc sălbatic.* — Carnea de mistreț se deosebește de a porcului de casă prin aceea că nu este așa de grasă și are un gust special. Pentru mâncare nu este bună decât carnea de mistreț tânăr, pe care de altfel nu o pot mistui decât stomacurile sănătoase și tari. Carnea de mistreț bătrân este foarte tare și nu trebue mâncată. Mai trebue să avem griji ca animalul să nu fie bolnav de trichină.

Mistuire. — V. *Digestiune.*

Mistuire grea. — V. *Dispepsie.*

Misur. — V. *Porumb.*

Mitarcă petroasă. — V. *Ciuperci* (Mânătârcile).

Mitră (lat. *uterus*, grec. *hystera* și *metra*), *matcă, sgău, uter.* — Este organul în care oușorul (ovulul) fecundat se desvoltă sub nume de *embrion* până la sfârșitul lunii a doua a *sarcinii*, iar de atunci înainte până la naștere sub nume de *făt*. Ea se află în micul lighian, de desubtul intestinului subțire; lungimea ei este de 7—8 ctm. lărgimea de 5 cm. și grosimea de 2—3 cm. Are forma unei pere cu baza în sus și care este *corpul* mitrei. Seamănă cu un *con* turtit de dinainte și dinapoi a cărui bază privește în sus, iar unghiurile (colțurile) lui de sus sunt formate de deschizătura *trompelor*. Trompele sunt niște canale (țevi) cari sunt în legătură cu *ovarele*. Partea de jos a mitrei, care este mult mai îngustă și cilindrică se numește *gât* (*col*) și privește în jos făcând o ridicătură mică, cât un vârf de deget, în *vagin*. Această ridicătură adecă *gâtul* mitrei; are un orificiu (*gura mitrei*) prin care curg *regulele* (sorocul, periodul). Mitra este formată de o căptușală (*mucoasă*) și de un *strat*

Fig. 259.—Organele genitale femeești.
a=ovarul; b=pavilionul trompei; c=corpul trompei; d = uterul; e = vaginul.

muscular; ea este ținută în loc prin mai multe legături (*ligamentele*) cari îi dau voe să se întindă, să se umfle, în timpul sarcinii și să-și schime întru câtva direcțiunea sub influența lărgirii *beșicii*, care se află înaintea ei și a *rectului* (șezutului) care este înapoia ei. După

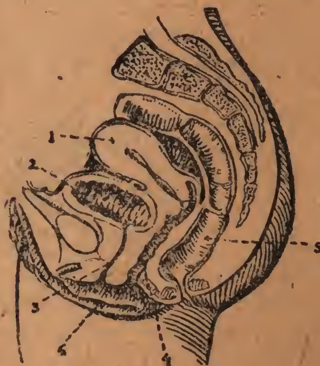

Fig. 260.—Secțiune longitudinală, făcută prin bazinul de femee
1 = uter; 2 = bășica udului; 3 = uretra; 4=vaginul; 5 = rectul; 6 = vulva.

naștere mitra scade repede și ia mărimea obișnuită. — *Boalele mitrei* sunt de patru feluri: *căderea*, sau scoborârea mitrei, *strâmbarea* (deviațiunea)ei, *aprinderea* și *tumorile* ei (rac, fibrom).—
1. *Căderea*, sau *scoborârea mitrei*, are drept cauze *ruptura* completă, sau incompletă, a ei, în urma facerii, având

ca urmare o slăbire a păreţilor vaginului, apoi sarcinile repetate în răstimpuri scurte, scularea din pat prea repede după facere, metritele (inflamaţiunile mitrei) învechite, bătrâneţea care micșorează tăria păreţilor vaginului, obiceiul de a ţine udul până

Fig. 261. — Secţiune generală a basinului femeei (puţin oblic).
1=bășica udului; 2=uterul; 3 = trompa; 4=ovarul; 5=gâtul uterului; 6=rectum; 7 = clitörisul; 8—9=buzele mici și mari; 10—11 = oasele bazinului; 12 = ureterul. a—grăsime; b—mușchiul anusului; c — mușchiul vaginului.

se umflă mult beșica. Multă vreme nu se bagă în seamă căderea mitrei până ce mitra a căzut jos de tot și amenință să iese afară din trup. Pentru a preîntâmpina această infirmitate, care se vede mai ales la *ţară* și unde se chiamă

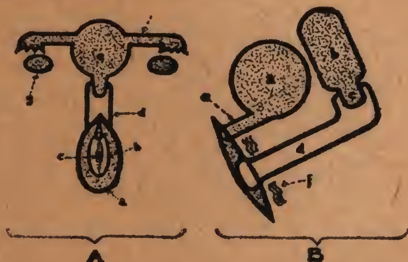

Fig. 262.— Schema organelor genitale femenine. (A = din faţă; B = profil)
A a=buzele mari; b=buzele mici; c= himenul și orificiul vaginal; d= vaginul e = uterul; f = trompa; g = ovar.
B; a = beșica udului; b=uterul; c=gâtul uterului; d = vaginul; e = canalul bășicii udului; f = ţesuturile mucoasei.

și *surpătură* sau *boșorogeală*, trebue ca femeia după ce a născut să stea în pat cel puţin 2 săptămâni, ceeace la noi nu se face, căci *ţăranca* noastră în cele mai multe cazuri se scoală din pat a doua zi și face mămăligă. Se mai recomandă ca femeia să umble încinsă câtva timp după ce a părăsit patul. Odată boala ivită se recomandă purtarea unor inele de cauciuc și aparate numite *pesare*, dar cel mai bun lucru este ca să se facă o *operaţie*, care constă în strâmtorarea vaginului și restaurarea perineului. — 2. *Strâmbările, sau deviaţiunile mitrei*, sunt constituite printr'o *îndoire* în sens invers a celor două părţi ale mitrei, *gâtul* și *corpul*. Aceste îndoituri pot să se producă în mai multe direcţiuni, înainte sau înapoi : *anteflexiune* și *retroversiune*. Aceste strâmbări sunt produse de scularea prea timpurie din pat după facere, atunci când mitra încă n'a scăzut la mărimea ei obișnuită, de sarcini multe în răstimpuri scurte, constipaţie (încuietură) prelungită. Unele femei au mitra strâmbă fără să aibă vreo suferinţă, alte femei au dureri în șale, greutate în partea de jos a pântecelui cu trăsături prin stingii, oboseală la mers și când stau mult în picioare, o durere la regule, cari ţin mai mult ca de obiceiu, turburări nervoase, ameţeli, durere de cap (migrenă), nevralgie sau dureri de dinţi, de măsele, etc., turburări din partea tubului digestiv, apoi metrite, dismenoree și *sterilitate* (nu face copii). Pentru a preîntâmpina aceste strâmbări de mitră trebue ca femeia să poartă din vreme cingătoare de pântece specială și pesare, dar și aci cel mai bun lucru este ca ea să fie *operată*. — 3. *Metrita* este aprinderea sau inflamaţiunea mitrei și este de 2 feluri : *acută*, sau *cronică* (învechită). *Metrita acută* are mai multe *cauze* : întroducerea în mitră a *microbilor* cari se găsesc în stare normală în vagin, sau în gâtul mitrei, sau a microbilor veniţi din afară; scularea prea iute din pat după facere, oprirea repede a regulelor (a periodului) în urma unei răceli, infecţiunea septică după facere, întinderea la mitră a inflamaţiunii vaginului (vaginita). Intre *semnele* metritei acute avem : o indispoziţie generală, cu sau fără fiori, simţirea unei greutăţi în pântece, care este foarte simţitor la pipăire, dureri în șale, stinghii și coapse, arsuri în vagin (în trup) cu trebuinţă deasă de a face udul (de a urina) și de a eși cu scaunul ; după câteva zile o scurgere

din vagin, sub forma unui lichid vâscos, gros, la început albui, apoi gălbui, câte odată roşietic (sanghinolent). Metrita acută se vindecă într'o lună până la 6 săptămâni, iar dacă nu se vindecă în acest timp ea trece în stare *cronică*. Uneori metrita se poate complica de *peritonită*. *Tratamentul* constă în odihnă la pat, cataplasme calde pe pântece, simple sau stropite cu câteva picături de laudan. Se mai aplică, în loc de oblojeli, sau cataplasme, pe pântece un Priessnitz, care se face astfel: se iea un prosop îndoit, se moaie în apă rece, se stoarce bine şi se pune pe jumătatea pântecelui din jos de buric, apoi se acopere cu o flanelă şi pe deasupra cu o gutapercă sau o pânză (tafta) impermeabilă. In vagin se fac injecţiuni calde şi prelungite cu un irigator mare, temperatura apei fiind de 45—50 grade, spălăturile se fac cu 4—10 litri de apă, de 2 sau de 3 ori pe zi. *Metrita cronică* (*invechită*) urmează câte odată metritei acute, însă cele mai adeseori ea este cronică dintr' odată şi se poate ivi în toate perioadele vieţii femeieşti, dar mai cu seamă între 20 şi 40 ani. Intre *cauzele* predispunătoare avem: slăbirea organismului, constituţi slabă, cloroanemia, scrofuloza, oftica, alăptarea prelungită, hrana rea şi puţină, lipsa de aer şi de mişcare. Afară de aceste cauze *generale* mai sunt şi altele *locale* sarcinele şi pierderile dese, scularea din pat timpurie după facere, deviaţiunile mitrei, vaginita). Cauzele *determinante* sunt aceleaşi pe cari le-am arătat la metrita acută, iar *semne* locale: scurgere albă mai mult sau mai puţin abondentă, periodul neregulat, pierderi de sânge (metroragii) din când în când, uneori însoţite de dureri mai mult sau mai puţin mari, constipaţie. Se poate complica de inflamaţiunea *trompelor* şi *ovarelor*. *Tratamentul general* trebue să fie reconstituant şi să varieze după starea constituţiunii fiecărei bolnave, iar *tratamentul local* constă în imobilizarea pântecelui cu o *cingătoare*, bolnava să stea în pat. — 4. *Fibronul mitrei* este o tumoră care se iveşte adeseori la femeile între 30 şi 45 ani, de obieiu înăuntrul mitrei, câte odată însă în afară, în pântece. Intre *semnele* fibromului avem: scurgere sau poală albă, uneori scurgere roşietică, alteori adevărate emoragii, repetate din ce în ce mai des, greutate în pântece, oprirea udului, constipaţie, dureri în şale prin apăsarea tumorii. Tumora se simte cu mâna în partea de jos a pântecelui şi uneori poate ajunge până la mărimea unui cap de om. *Tratamentul* constă în operaţie, care reuşeşte cu atât mai bine cu cât se face mai din vreme. — 5. *Cancerul, sau racul mitrei*, se arată de obiceiu la femeile înaintate în vârstă şi are ca *semne*: scurgeri de sânge (emoragii), scurgere de materie urâtă şi cu miros greu şi pătrunzător, dureri cumplite. *Tratamentul* şi aci constă numai în operaţie, care nu reuseşte decât numai dacă se face la începutul boalei. Operaţia aceasta se chiamă *isterectomie*, adecă tăierea şi scoaterea mitrei cu totul. In asemenea cazuri trebue întrebuinţat şi tratamentul cu razele Roentgen şi cu radiu, cari dau rezultate mulţumitoare de multe ori, dacă sunt aplicate la vreme.

Fig. 263.—Femee gravidă

Mixedem (dela grec. *myxa*, mucozitate şi *oidema*, edem), *cachexie pachidermică*. — Această boală se vede din fericire foarte rar şi este o cachexie specială provenită din *lipsa corpului tiroid*. Mixedemul poate fi din *naştere* (*mixedem congenital*, idioţie mixedematoasă), sau poate fi *câştigat* (*mixedem spontaneu* al adulţilor sau *mixedem operator* provenit în urma unei operaţii de guşă, *tiroidectomie*). Semnele acestei boale sunt: piele groasă, tare, uscată, aspră, gălbue; epidermul se scămoşează în lamele (în solzişori). Faţa este lărgită, buhăită, palidă, nasul gros şi turtit, pleoapele umflate, buza de jos atârnă, mânile vâneţii, picioarele diformate, sămănând cu acelea ale unui pachiderm; dinţii şi părul cad, inteligenţa slabă ca la cretinism (vezi acest cuvânt). *Trata-*

ment : regim alimentar care să se compună din lăpturi, legume, carne fiartă, ouă, peşte de ape dulci, fiert. Nu se va da : bulion, carne friptă, vânat, crustacee, brânză învechită, băuturi alcoolice. Ca medicament se va da în praf sau tăbliţe (de câte 30 centigrame una, 15 până la 20 pe zi, aceste medicamente însă se dau numai după recomandaţia medicului.

Mixtură. — Amestec de medicamente lichide, aşa de tare încât nu se poate

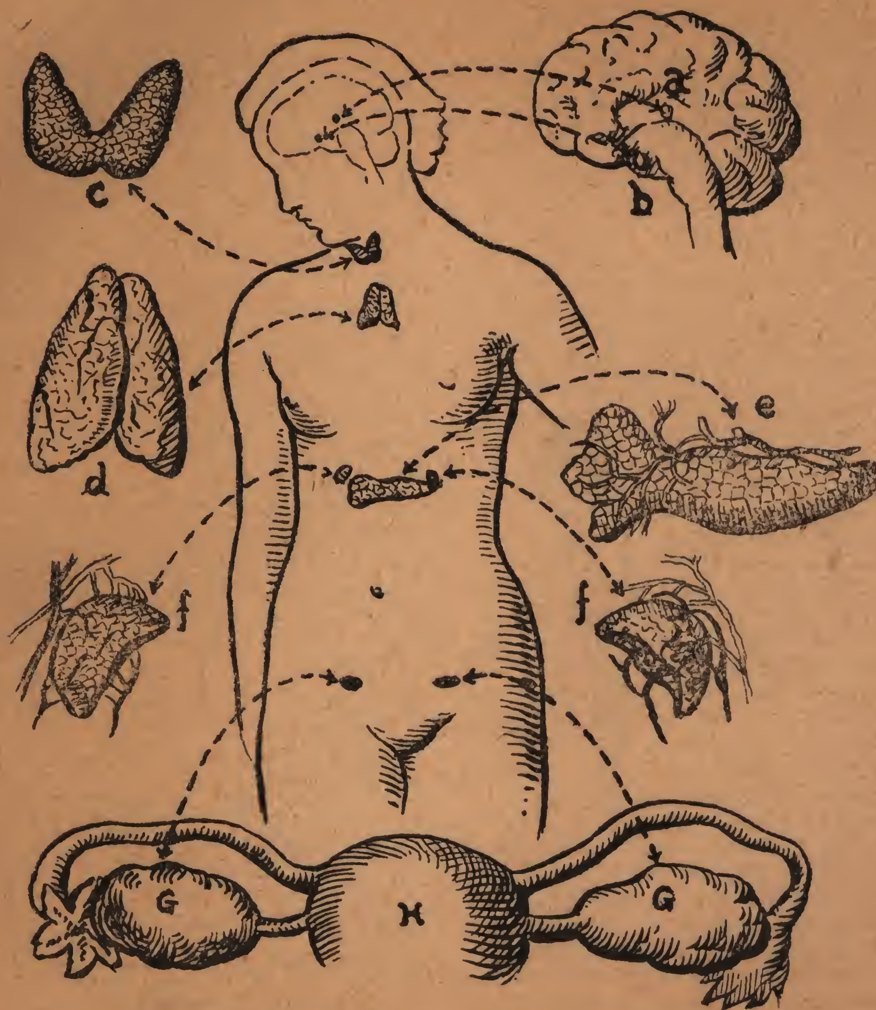

Fig. 264. — Glandele şi secreţiunile lor în corpul femenin.
b=glanda hipofiză ; c=glanda tiroidă ; d=timus ; e—pancreas ; f= suprarenala ; g—ovar ; h—uter.

glandă tiroidă proaspătă de berbec, 2—3 grame pe zi, fie în bucăţele zdrobite, cu pâne, sau puse în supă ori în lapte ; se va urma 4, 5, 7 zile, apoi repaus de 4—5 zile, după care se va urma iar 4, 5, 7 zile şi aşa mai departe. Se mai dă *tiroidină* (vezi acest cuvânt) lua decât sub formă de *picături*, sau pe o bucată de zahăr, sau într'un păhăruţ cu apă sau alt lichid. Sunt mai multe feluri : *mixtură antigastralgică* (în contra durerilor de stomac) compusă din tinctură de foi de aconit, de beladonă şi elixir paregoric, din fiecare

câte 5 gr., tinctură de colombo 10 gr.; din care se vor lua 5—10 picături înainte de mâncare; — *mixtură antinevralgică* (în contra durerilor de nervi), care se întrebuinţează în fricţiuni pe gingii în doză de câteva picături: tinctură de foi de aconit 4 gr., tinctură de coca 2 gr., cloroform 1 gram.

Mizantropie (dela grec. *misos*, ură şi *anthropos*, om). — O formă de *melancolie* (v. acest cuvânt).

Mlaştină (lat. *palus*), *smârc, baltă, mocirlă*. — Se formează în general pe un pământ argilos, puţin permeabil şi nefavorabil curgerii apelor, aşa că acestea rămân la suprafaţă şi îl acopere în mod incomplet. Aceste ape stătătoare, mâloase, cu miros şi gust greţos, nu sunt bune de băut (vezi *Apă potabilă*), dar ele alimentează o vegetaţie specială şi înleznesc creşterea multor plante acvatice, cari se putrezesc iute sub influenţa aerului şi a căldurii, dând naştere la gaze stricătoare, la miazme fetide şi la diferiţi germeni de boală. Apele stătătoare, mlaştinele, smârcurile, etc., servesc ca loc de depozit ouălor ţânţarilor, apoi cu ajutorul căldurii ouăle se dezvoltă, dau larve din cari ies ţânţarii adulţi, fără cari nu poate exista paludism. Condiţiunile favorabile dezvoltării ţânţarilor anofeli (apele stătătoare şi căldura) se găsesc în multe părţi ale globului pământesc, din care pricină şi paludismul este aşa de răspândit.

Moare. — V. *Varză*.

Moarte (lat. *mors*). — Prin moarte se înţelege încetarea definitivă a tuturor actelor a căror totalitate caracterizează viaţa corpurilor organizate. Uneori moartea este *naturală*, atunci când ea provine dintr'o slăbiciune înceată şi progresivă a tuturor funcţiunilor, în urma uzurei tuturor organelor, după cum se întâmplă la adânci bătrâneţe. Cele mai adeseori însă moartea este *accidentală*, rezultând dintr'o boală acută sau cronică, venită la orice vârstă şi avem moarte *prin boală*, sau ea provine dintr'o *violenţă exterioară*, dintr'o *rănire* oarecare şi atunci moartea se chiamă *violentă*. De obiceiu încetarea vieţii este precedată de simptome grave cari constituie *agonia* adică lupta dintre viaţă şi moarte. Uneori însă ea vine pe neaşteptate, fără vr'un semn vădit de mai înainte şi atunci zicem că moartea este *subită*. Această moarte provine adeseori dintr'o *apoplexie fulgerătoare* (*săgetătură*), dintr'o *emoragie internă*, dintr'o ruptură de *anevrism* sau de *inimă*, dintr'o *angină de piept*, etc. — Să vedem *semnele* morţii, sau mai bine zis semnele cari deosebesc *moartea reală* de *moartea aparentă*, pentrucă se poate întâmpla ca cineva să ni se pară mort, pe câtă vreme el nu este decât leşinat şi se citează multe cazuri în cari au fost îngropaţi astfel de morţi, cari după câtva timp au înviat în groapă pentru a muri de-a binele în cele mai cumplite suferinţe. Moartea aparentă (îndoelnică) se întâmplă câte odată în urma asfixiei, leşinului, isteriei, apoplexiei, beţiei, fulgerăturii, îngheţării, a unei lovituri puternice care sguduie creerul. Timpul exact cât ţine o moarte aparentă nu se poate hotărî, căci totul atârnă de etatea omului şi de cauzele morţii. Ceeace se ştie este că deşteptarea vine mai curând în cazurile de leşin şi de sguduirea creerului în urma unei lovituri; ea vine mai târziu la persoanele isterice, la îngheţaţi (30—40 de ceasuri şi mai mult). *Semnele sigure*, neîndoioase, ale morţii *reale* sunt: 1. *Aspectul general*: faţa palidă, galbenă, gura intredeschisă sau căscată, falca de jos căzută, ochii deschişi şi înţepeniţi drept înainte, pupilele lărgite, corneea fără transparenţă (ochii nu mai sunt sticloşi), tâmplele înfundate, corpul rece, respiraţia şi bătăile inimii încetate. Când falca de jos este încleştată şi se deschide gura cu putere, ea rămâne atârnată în jos. 2. *Incetarea respiraţiunii* este un semn de moarte, dar fiindcă în cazurile de moarte aparentă respiraţiunea este aşa de slabă în cât nu o putem determina trebue să întrebuinţăm *procedeul limbii*, adecă să tragem limba afară cu putere şi în mod ritmic, timp de ½ oră, precum şi *respiraţiunea artificială* şi dacă nu se arată nici un semn de deşteptare atunci moartea este sigură. Lipsa respiraţiunii se mai poate dovedi punând înaintea nasului şi a gurii o oglindă şi dacă ea rămâne curată, nu se acopere cu ceaţă, nu se abureşte atunci omul este mort. 3. *Lipsa bătăilor inimii*

şi a pulsului sunt semne de moarte, dar sunt cazuri în cari circulaţiundea sângelui este aşa de slabă încât nu se simt nici bătăile inimii, nici pulsul (leşin, isterie, îngheţare). 4. Dacă *legăm strâns cu o sfoară deasupra pumnului* şi coloarea pielei dela mână nu se schimbă şi vinele nu se umflă, atunci acesta este un semn sigur de moarte. 5. *Scăderea temperaturii* până la 23 grade este un semn sigur de moarte. 6. *Inţepenirea* sau *rigiditatea* cadavrului începe cu falca de jos, de unde se întinde până la picioare şi ea dispare în aceeaşi ordine. Ea se iveşte câteodată imediat după moarte) cum se întâmplă în tetan, în otrăvirea cu strichnină; aproape imediat, cum se întâmplă la cei morţi prin trăsnet, insolaţie, frig sau căldură mare (—10⁰ sau +45⁰); dar de obiceiu ea apare numai după câteva ore (cel puţin 4) şi uneori chiar şi după 16 ceasuri; durata ei este cam de 40 ore la copii şi de 60—80 la adult. Inţepeneala dela persoanele îngheţate ocupă tot corpul, pe câtă vreme a morţii interesează numai muşchii. 7. Un semn sigur al morţii adevărate este când *o injecţie cu un gram de amoniac făcută sub piele* dă o pată negricioasă; pata neagră se arată în primele cinci ceasuri, înaintea tuturor celorlalte semne sigure de moarte. Injecţia cu amoniac, făcută la o persoană a cărei viaţă nu s'a stins cu totul, dar care numai pare a fi moartă, produce o pată roşie ca vinul, 8. *Arsurile* pe un cadavru nu fac beşici. nici nu înroşesc locul, ci pielea se pârleşte şi dacă se rade cu degetul, grăsimea de desupt se găseşte albă. In caz de moarte aparentă arsurile pe piele făcute cu ceară roşie, sau cu flacăra unei lumânări ţinută foarte aproape, produc o beşică plină cu lichid seros (un fel de apă) şi un cerc roşu împrejurul beşicei, care roşeaţă se întinde şi sub arsură. 9. *Ventuza tăiată* (scarificată) pusă în regiunea epigastrică (la lingurea) îndată după moarte nu sângerează de loc, pe când la o persoană cu moarte aparentă ea scoate sânge. 10. *Inmoierea globului ocular cu turburarea corneei* (ochii nu mai sunt sticloşi) este un semn sigur, dar el întârzie mult de a se arăta, dacă stă cadavrul la frig. 11. *Putrefacţiunea* (putrezirea) este cel mai sigur semn. Ea se arată printr'o coloraţiune verzuie pe pântece în deşerturi (fosele iliace şi flancuri); în timpul verii ea se observă cam între 8—16 ceasuri; iarna se face mai târziu, dar rar se întâmplă ca să întârzie mai mult de 24 ore. 12. *Pete roşii vinete* (lividităţi cadaverice), cari sunt formate de eşirea sângelui din vase sub piele în părţile declive şi anume la spate la persoanele culcate, la picioare la cei spânzuraţi. Aceste pete se produc cam la 5 ore după moarte şi prin locul lor, arată poziţia corpului în momentul morţii.— Dintre toate aceste semne trei sunt cele mai sigure fără de cari nu putem declara pe nimenea mort şi anume: *înţepenirea* sau rigiditatea cadaverică, *înmoierea globului ocular* cu turburarea corneei şi începutul *putrezirii*.

Mocirlă. — V. *Mlaştină*.

Modâlcă, *broască*, *chist sebaceu*. — O tumoră, sau umflătură care se dezvoltă sub piele, între piele şi carne, sau os, care cuprinde o materie grasă, albă sau gălbuie, având consistenţa seului sau a mierii. Aceste modâlci se pot desvolta în toate părţile corpului, dar de obiceiu se văd sub pielea capului, la frunte, mai rar la faţă, la umeri; ele sunt produse prin ipertrofia sau creşterea glandelor sebacee, alipite de un fir de păr. Aceste tumori sunt rotunde sau turtite şi cresc cu încetul, putând ajunge până la mărimea unei nuci, sau portocale; ele sunt uneori tari, rezistente, alteori moi, ca şi când ar conţine un lichid; mai mult sau mai puţin mobile sub piele; pielea este întinsă şi subţire, ele nu sunt dureroase, nici periculoase; dacă se sparg se scurge conţinutul dar după ce să închid el se reface la loc; când sunt prea mari ele sunt supărătoare şi pot provoca durere de cap. *Tratamentul* constă în operaţie.

Fig. 265.—Modâlcă (chist sebaceu).
A=păr cu glandă sebacee: normală=b şi ipertrofiată=c. B=modâlcă la frunte; C=modâlcă tăiată în două

Modâlcă. — V. Caută la *Ganglion*.

Mojdrean. — V. Caută la *Mân*

Mol, *mărin*. — Se numeşte astfel o massă cărnoasă care se produce în mitră în urma fecudaţiunii. Sunt trei feluri : 1. *Mol embrionar* când oul s'a oprit în desvoltarea sa şi se termină de obiceiu prin abort (lăpădătură), către a treia sau a patra lună. Resturile embrionului se găsesc înotând în apa conţinută într'o pungă formată de caducă, corion şi amnios. 2. *Mol cărnos*, care rezultă din desvoltarea molului embrionar prin şederea lui în mitră şi ale cărui membrane iau o conzistenţă şi o grosime foarte mare, în urma unei nutriţiuni exagerate. Volumul său variază dela mărimea unui ou până la aceea a unui făt la termen. Ţăsătura lui este filamentoasă şi seamănă cu aceea a placentei. El este expulzat cam pe la a cincea sau a şasea lună. Uneori se găsesc în interiorul lui rămăşiţele unui făt închistat. 3. *Mol idatic* sau *vezicular* care constă într'o serie de vezicule (beşicuţe reunite în formă de ciorchină, cari vezicule sunt de diferite mărimi şi sunt pline de un lichid limpede fără urme de echinococi. In acest fel de mol fătul a fost rezorbit şi vilozităţile corionului s'au ipertrofiat pentru a constitui veziculele. Molul vezicular este dat afară dela a patra până la a şasea lună, în mai multe rânduri şi în bucăţi (prin lambouri) ceeace expune femeia la emoragii mari şi la rezorpţiuni putride, cari produc moartea. *Tratament* : *înainte de expulzare* se vor combate emorag'ile prin *tamponament* vaginal, iar dacă emoragiile se repetă prea des se va practica *facerea provocată*.

Molari. — V. *Dinţi*.

Moleşire. — V. *Toropeală*.

Moleţi. — Ţăranii noştri cred că copiii, cari au nasul uscat, fără muci, şi se freacă mereu la el, sunt bolnavi de moleţi. Boala ar fi cauzată de deochiu şi se vindecă numai cu descântece.

Medicina nu cunoaşte o asemenea boală, semnele ei fiind, în general, semnele tuturor boalelor însoţite de temperatură.

Molimă. — V. *Epidemie*.

Molipsire. — V. *Contagiune*.

Molipsitoare (Boale). — V. *Contagioase* (Boale).

Moloachă. — V. *Roiniţă*.

Molotru. — V. *Molură* şi *Sulfină*.

Molură, *anison, chimen dulce, fenicul, molotru, săcărea, săcărea de grădină* (*Foeniculum officinale*, fam. umbeliferelor). Plantă erbacee, foarte aromatică cu florile galbene şi fructele lunguieţe şi aromatice, care se cultivă pentru uzul economic. In medicină se întrebuinţează frunzele, fructele şi rădăcina, cari au proprietatea de a fi aperitive, carminative, diuretice, emenagoge şi stomachice. Se dă sub formă de : ceaiu (infuziune) din 10 gr. la 1000 gr. ; idrolat. 25—50 gr. ; uleiu volatil 1—10 picături. Pe dinafară se întrebuinţează frunzele sub formă de cataplazme ; uleiul volatil în pomadă (alifie). — La *ţară* fiertura (decoctul) de săminţe se dă la copiii de ţâţă pentru mătrice. Din cauza mirosului aromatic se pune în rachiu.

Momiţă. — V. *Ganglion*.

Monesia (*Chrysophyllum glycyphlaeum*, fam. sapotaceelor). — se întrebuinţează florile şi frunzele, cari conţin acid tanic şi un principiu activ *monezină*. Lucrează ca astringent. stomachic ; se dă în contra diareei, a emoptiziei, a metroragiei, în contra ulcerelor cutanate, a trânjilor şi a crăpăturilor dela şezut. Pe *dinăuntru* se dă extract 50 ctgr. până la 4 gr., monezina 3 ctgr. ; siropul conţine 50 ctgr. la o lingură. Pe *dinafară* : extractul, în praf, în alifie.

Monoclu (grec. *mónos*, singur, şi lat. *oculuz*, ochiu). — O lentilă de ochelari, purtată la un ochiu.

Ea strică vederea, produce *strabism*, când amândoi ochii sunt slabi, căci ochiul care poartă monoclu nu se mai forţează pentru a vedea bine, pe câtă vreme celalt este silit s'o facă, astfel că ochii nu se mai acordează în mişcările lor. In acest caz bine e ca omul să poarte ochelari cu sticle de forţă egală. Când amândoi ochii sunt slabi în mod neegal, atunci se vor întrebuinţa ochelari ale căror sticle vor avea puterea diferită (v. *Ochelari*). Monoclul se va purta numai în două împrejurări : când un ochiu este foarte bun şi celălalt are trebuinţă de o sticlă care să-i mărească vederea şi atunci când unul din ochi este cu totul pierdut şi celălalt are nevoe de sticlă potrivită ; dar şi în asemenea cazuri e bine să se poarte ochelari, nu monoclu.

Monomanie. — V. *Manie*.

Monoplegie (dela grec. *monos*, singur, și *plessein*, a lovi). — Paralizie mărginită la un singur membru.

Monotal. — Eterul gaiacolului, fără să aibă acțiunea caustică a acestuia. Analgezic. Se întrebuințează pe dinafară, aplicându-l pe piele, în diferite dureri nevralgice, în junghiu, în durerile nervoase ale neurastenicilor, etc. Doză : 2—4 gr. pe zi, curat, în ușoare fricțiuni sau în ungeri, odată sau de două ori.

Monstru (dela lat. *monstrare*, a arăta). Animal care prezintă o constituțiune neobișnuită în totalitatea părților sale, sau numai în unele dintre ele. In cea mai mare parte monștri se datoresc unor cauze fizice exterioare cari lucrează asupra dezvoltării unui ovul după fecondațiune, cum ar fi de exemplu o anomalie în lichidul amniotic care încunjură oul. In unele cazuri se invoacă drept cauză ereditatea. Monștrii se produc sau printr'o oprire în dezvoltare, care poate fi complectă, printr'o anomalie a nervilor sau vaselor, sau o aderență între embrion și învelișele lui. Monștrii se mai pot produce prin fuziunea unor organe cari de obiceiu sunt deosebite.

Mont. — V. *Ciont.*

Monteoru. — V. *Sărata-Monteoru.*

Moral (lat. *moralis*, *ethicus*). —Toată lumea știe ce influență mare are moralul asupra fizicului ; un om istovit de nenorociri este cu mult mai predispus la boale, cari sunt mai grave la el. Intre mijloacele de vindecare avem și așa zisul *tratament moral*, care se aplică cu bun succes la bolnavii cari se cred mai bolnavi decât sunt în realitate, bolnavi cari își observă cu deosebită atențiune cele mai mici turburări ale organelor, cum ar fi : răcirea picioarelor, sudoarea, o palpitațiune ușoară, sau chiar unele semne cari există în stare normală, cum ar fi bătăile inimii,schimbarea obișnuită a temperaturii în timpul zilei. Tratamentul moral constă în aceste cazuri în a arăta bolnavului că toate acestea se observă și la ceilalți oameni cari sunt în jurul lui, în a-i schimba cursul ideilor prin conversațiuni și cetire, a-i da speranță de vindecare sigură și completă, etc.

Morb. — V. *Boală.*

Morb perforant.—Această boală constă într'o rană sau mai bine zis un ulcer, care se arată în talpă în dreptul încheieturilor degetelor cu talpa ; uneori se poate ivi și la călcâiu și de desuptul degetelor. Este produsă prin apăsarea pielei între oasele piciorului și talpa unei încălțăminte rău făcute, din care pricină se formează mai întâiu o bătătură, iar sub aceasta o pungă plină cu apă, In unele cazuri boala se pare că începe prin inflamațiunea oaselor. Boala se arată prin îngroșarea pielei, un fel de bătătură, care coace, face materie și sparge formând un ulcer rotund înconjurat de un cerc gros de piele ; ulcerul merge crescând și adâncindu-se până la oase, cari la rândul lor se atacă și ele (osteită, carie și necroză). *Tratament.* Odihnă, injecțiuni iritante, operație, adică curățirea și ridicarea părților bolnave.

Morbiditate (dela lat. *morbus*, boală). Prin acest cuvânt se înțelege manifestațiunea, rezultatul total al condițiunilor cari expun pe un individ, sau o colecțiune de indivizi, la boală și cari se deosebesc de *aptitudine* sau *de predispozițiune personală*. Morbiditatea studiată în populațiunea militară, în spitale, în închisori, în stabilimente industriale, în zonele climatologice, în diferite regiuni ale pământului, ne dă prețioase deslușiri cu privire la influența etăților, a sexelor, a mediului igienic, a climatului, a raselor, etc., asupra condițiunilor de aptitudine în a contracta boalele.

Morbili. — V. *Pojar.*

Morbul lui Pott, sau *tuberculoză vertebrală.*—V. *Cocoașă* și *Columna vertebrală.*

Morcov (*Daucus Carota*, fam. umbeliferelor). — Plantă erbacee cu rădăcina groasă și cărnoasă, roșie sau galbenă și dulce. Se cultivă mult prin grădini ca plantă culinară, fiind o legumă foarte bună (Iunie—Septembrie). In medicină nu se întrebuințează. — La *țară* se pune morcovul copt și sfărânat la bube dulci ; crud și ras pe răzătoare se pune la rănile cu viermi ; dulceață de morcov ras se dă la tusa măgărească.

Morcov sălbatic, *rușinea feței* (*Daucus Carota Sylvestris*. fam. umbeliferelor). — Plantă erbacee cu rădăcina în

forma fusului, care crește prin fânețe, poieni, câmpii și pe marginea drumurilor. Sămințele de morcov sălbatic sunt diuretice și carminative.

Morfină, — Alcaloid principal al *opiului*. Analgezic puternic, bun pentru orice durere, acută sau cronică, pe care o potolește repede. In doze mici morfina calmează tusa și oprește diareea. Ca ipnotic ea nu lucrează decât ca analgezic, în contra insomniei dureroase. Ea se mai dă pentru a combate unele efecte toxice ale cafeinei, atropinei, chininei. Nu este bună în bronchita difuză, care amenință cu asfixie, arterioscleroză, debilitate senilă, etc., și la copiii mici. Se dă pe *dinăuntru* și în injecțiuni sub piele 1—5 ctgr. pe zi. — *Acetatul de morfină* : 1—5 ctgr. (neuzitat). *Bromidratul de morfină* : 5 mgr. până la 1 ctgr. *Cloridratul de morfină* : 1—5 ctgr. *Sulfatul de morfină* : 5 mgr. până la 3 ctgr. *Otrăvirea cu morfină* are următoarele semne : la început excitațiune psihică plăcută cu mărirea activității fizice și grăbirea bătăilor inimii ; apoi uscăciunea gurii, sete mare, durere de cap, moleșeală, simțire de greutate în membre, neputință de a se mișca, somnolență și micșorarea sensibilității ; după acestea vine o stare de somn profund, din care nu mai putem deștepta bolnavul în același timp pierderea reflexelor, ochii pe jumătate închiși, pupilele foarte contractate, falca de jos căzută, pielea rece și vâscoasă. Viața nu se mai arată decât numai prin dăinuirea circulațiunii și a respirațiunii : respirațiunea este înceată, greoaie, neregulată și stertoroasă ; pulsul slab, mic, abia se simte, pulsul și respirațiunea încetează și moartea vine în colaps. *Tratament*. Dacă otrava a fost luată prin gură se vor da medicamente de vărsat (vomitive) cum sunt : ipeca, apomorfină, se va face spălarea stomacului. Dacă morfina a fost absorbită prin injecțiuni sub piele acest tratament nu mai are loc. Se va ține bolnavul în sus, se va lovi cu o cârpă udă, i se va vorbi în continuu, ca să nu adoarmă, aplicațiuni de electricitate pe membre, amoniac sub nas, clizmă de jumătate de litru de cafea tare și caldă, sau injecțiuni sub piele cu cafeină. Când începe să slăbească respirațiunea se va face o injecțiune cu un miligram de sulfat de atropină, repetată după un sfert de ceas dacă e trebuință. Dacă n'avem atropină se va face o injecțiune sub piele cu 1 gr. 75 de tinctură de beladonă și respirațiune artificială. Se va face o injecție cu 20 cmc. dintr'o soluție 5% de permanganat de potasiu. (Pentru *otrăvirea cronică* v. *Morfinism*).

Morfinism. — Otrăvirea cronică cu *morfină* se observă la toți fumătorii de *opiu*, precum și la unii bolnavi cari abuzează de morfină prin injecțiuni sub cutanate. Sub influența acestui abuz se ivesc repede : slăbirea considerabilă a memoriei și a facultăților intelectuale, cu amețeli aproape constante, durere de cap, dureri nevralgice variate. amorțirea (anestezia) pielei, uneori chiar paralizie localizată la o mână, la un picior. Când se încetează în mod brusc cu întrebuințarea morfinei agitațiunea devine foarte mare și adeseori se observă accese cari seamănă cu acele dela *delirium tremens*. Prin urmare trebue să se înceteze întrebuințarea morfinei *în mod progresiv, încet*. Pentru a ocoli morfinismul și *morfinomania* este bine ca numai doctorul să facă aceste injecțiuni.

Morfinomanie. — Nevroză determinată de abuzul administrării preparatelor de morfină și mai cu seamă de întrebuințarea injecțiunilor sub piele. Prima injecție aduce o euforie — impresia că te simți bine — asemănătoare cu cea produsă de opiu. Durerea, dacă există, dispare imediat. O moleșeală cuprinde picioarele, apoi întreg trupul. Grijele și ideile triste se duc. Ai impresia că ai devenit mai inteligent, că forțele intelectuale îți sunt mai vii ; moleșeala fizică te face să stai în nemișcare. Ideile îți vin fără sforțare și se îmbină cu planuri minunate de lucru, meditezi ca un savant. E o fericire în repaos, o fericire contemplativă. Aseseori timpul îți pare că se micșorează, că într'o clipă trăești o existență. Imaginațiunea este exaltată, dar conștientă de ea însăși. Astfel se prezintă perioada de inițiare euforică, luna de miere a morfinomanului. A doua perioadă e de ezitare : unii caută să scape, alții renunță complect, dar cei mai mulți trec deadreptul în pe-

rioada a II-a, morfinomania propriu zisă. Atenţia şi memoria îţi slăbesc, nu-ţi mai vezi de meserie, întreg gândul îţi este la morfină, nu te dai în lături dela nimic ca să ţi-o procuri: furi, faci escrocherii, omori, de eşti femee te prostituezi primului venit care îţi dă morfina. Iţi dai seama de propria-ţi vină, dar n'o poţi opri, căci voinţa ţi-e slăbită. Nu vrei să mai ştii nici de prieteni, nici de propria-ţi familie, simţul moral ţi-e anesteziat. Inima şi forţa musculară îţi slăbesc; acuitatea vizuală ţi-e diminuată. Visele devin urâte, coşmaruri. Morfinomanul întrebuinţează seringa să-şi facă înţepătura pe stradă, sub masă, în dosul pianului, în closet, oriunde şi ori de câte ori cere nevoia. Ultima perioadă e cachexia, grozava slăbire scheletică, cu vărsături şi diaree, cu demenţă şi moarte. (După Dr. Retezeanu).

Morun (*Gadus morrhua*). — Un peşte care aduce mari foloase omenirii. Morunul se află în mare cantitate în mările de nord ale Europei şi ale Americei, se mai află în Marea Neagră şi cea Caspică. Trăieşte la mari adâncimi şi nu se apropie de coaste decât când leapădă icrele, când se pescueşte cu înleznire şi în mare măsură. Ca *hrană* (aliment) carnea de morun este nutritoare şi se mistuie cu înlesnire când este proaspătă. Carnea de morun, conservată, sărată, nu este aşa de plăcută la gust ca cea proaspătă şi se mistue mai greu, din care cauză este bine ca cei ce sufăr de boale de stomac, de dispepsie, să se păzească de ea. Dar cel mai mare bine ce-l aduce omenirii morunul este prin *untura de peşte* care se scoate din ficatul lui, despre care se vorbeşte în articolul *uleiu* (la *uleiuri medicinale*) şi care pentru copii este foarte trebuincioasă. La *ţară* pielea de morun se pune pentru a scoate os de şarpe. In Dobrogea lipovenii dau la copii să bea lapţi de morun pisat în contra tusei şi ca să scuipe flegma. Pentru oftică se mănâncă 40 de zile ficat de morun, fript pe grătar.

Morună. — V. *Muşeţel.*

Morvă. — V. *Răpciugă.*

Mosc. — Se numeşte astfel un produs de secreţie al unei glande de pe pântecele animalului *Moschus moschiferus*, mamifer rumegător, care locuieşte în părţile centrale ale Asiei, mai cu seamă în Tibet. Moscul de Tibet vine în mici beşici uscate, cari sunt însăşi glandele secretoare, de formă eliptică şi de mărimea unui ou de porumbel. Pe dinăuntru glanda este căptuşită de o membrană mucoasă cu o mulţime de cute, printre cari se află produsul de secreţiune. Acest produs este o substanţă unctuoasă, gumoasă, moale sau cam solidificată, roşietică negricioasă şi când beşica este mai uscată se observă în ea nişte puncte rezinoase lucitoare de culoare galbenă; mirosul său propriu este tare, greu şi pătrunzător; gustul este aromatic, amărui. Moscul lucrează ca stimulent difuzibil, antispasmodic puternic. Se dă în natură 5 ctgr. până la 1 gr. în pilule sau în poţiune; mosc pulverizat în clizme; tinctură (1/10), 10 până la 50 picături în poţiune; în injecţiuni sub piele: tinctură de mosc 1 gr.; apă distilată 44 gr.; 2—3 cmc. în 24 ore.

Mucezeală (lat. *mucedo*), *înfloreală*.— Pe suprafaţa substanţelor organice, de origine animală sau vegetală, când ele încep a se strica, a fermenta (a fierbe, a se dospi), sau a se descompune (a putrezi), se ivesc nişte *bureţi* foarte mici, cari constitue ceeace se chiamă *mucezeală*, sau *înfloreală*. Cele mai multe din substanţele cu cari ne hrănim se mucezesc când sunt preparate de mai mult timp, mai cu seamă când stau la umezeală; astfel *pânea* care în unele părţi, mai ales la ţară, se prepară numai odată la săptămână, cârnaţii, cartaboşii, şunca afumată, brânzeturile, dulceţurile, pastele, fructele crude, coapte sau uscate, etc. Aceste mâncări mucezite pot să producă, dacă le mâncăm, greaţă, vărsături, colici, diaree, ceeace ar putea să ne facă să credem că ne-am otrăvit cu ceva, dar toate acestea dispar repede. Să fim cu băgare de seamă şi să nu mâncăm partea mucezită, curăţind-o cu cuţitul.

Muci. — V. *Răpciugă.*

Mucilagiu (dela lat. *mucus*). — Medicament lichid sau semilichid, viscos, a cărui consistenţă este datorită gumei, sau altor substanţe analoage, ţinute în disoluţiune, sau în suspensiune în apă. Cele mai bogate în mu-

cigaiu sunt : sămânţa de in, rădăcina de nalbă, muşchiul de Islanda, florile de lumânărică, fructele pectorale (curmale, gutui, smochine, etc.). Mucilagiile se prepară astfel : se pun 30 gr. din sămânţă de in, de gutui, rădăcină de nalbă, etc. în 150 gr. de apă călduţă, care se agită din când în când în timp de 6 ceasuri şi apoi se strecoară, sau se pisează 30 gr. de gumă arabică într'o piuliţă de marmură cu tot atâta apă. Mucilagiele se întrebuinţează în clizme, loţiuni, fomentaţiuni (oblojeli), în tizane, ca *emoliente*.

Mughet. — Caută la *Mărgăritărel*.

Mure. — Sunt fructele unui arbore numit *mur*, *rug de mure*, sau *amură* (*Rubus fruticosus*, fam. rozaceelor), care creşte prin păduri şi tufişuri, prin locuri necultivate şi pietroase şi prin poieni (Iunie-Iulie). Sucul fructelor este acidulat şi astringent. Siropul de mure se întrebuinţează pentru a îndulci băuturile răcoritoare şi gargarismele.—*La ţară* ceaiul de rug de mure se bea pentru poală albă. Viţa de mure, de bostan, castraveţi şi holeră (xantium) se fierb toate la un loc şi se face baie pentru bolnavii de coleră.

Muriatic (Acid).—V. *Cloridric* (Acid).

Muşăţăl. — V. *Muşeţel*.

Muscă. — Insectă dipteră, adecă cu două aripi, cunoscută de toată lumea. Este bine să ne păzim de muştele cari sboară prin apropiere de abatorii, de măcelării, de tăbăcării, de mortăciuni, căci pot să sugă sânge otrăvit de dalac şi să-l depună sub pielea omului prin înţepătură (v. *Pustula malignă*). — *La ţară* poporul cunoaşte toate soiurile de muşte câte sunt pe la noi şi excrementele muştei de casă (*musca domestica*) le întrebuinţează ca *diuretic* (pentru a face ud mult, pentru care se spală geamurile şi farfuriile murdărite de muşte şi apa aceea o beau ; musca de cal (*gastrophilus equi*) arsă şi pisată se bea cu apă pentru friguri.

Muscarină. — V. *Ciuperci*.

Muşcatu dracului (*Scabiosa Columbaria*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee care creşte pe colinele şi fâneţele din munţi (Iunie—August). Se întrebuinţează rădăcina pentru taninul care îl conţine, din cauza căreia lucrează ca astringent. Se dă sub formă de ceaiu 20 la 100. — *La ţară* se fac cu el scăldături la copiii nou născuţi.

Muşcătură (lat. *morsus*).—Plagă contuză făcută prin muşcătură de om sau de animale. Plăgile cele mai grave sunt cele făcute de cal, apoi cele de om, de câne, etc. Muşcăturile sunt *simple* când animalul n'a depus în cărnuri nici un fel de otravă. Gravitatea muşcăturilor atârnă dela întinderea şi adâncimea plăgilor, cari sunt câte odată foarte mari, iar cărnurile sunt zdrobite şi rupte. Plăgile prin muşcătură se pot complica prin accidente inflamatorii şi mai cu seamă de flegmoane. *Tratamentul* muşcăturilor este acelaşi ca la toate *plăgile contuze* : spălare şi dezinfectare cu diferite soluţiuni antiseptice (acid fenic, sublimat corosiv, etc.), pansament umed la început, uscat pe urmă şi repaus. Când însă muşcăturile sunt complicate cu depunerea unei otrăvi în rană, cum se întâmplă în muşcăturile de vipere sau de animale turbate, atunci tratamentul trebue să fie mai energic şi grabnic (vezi *Turbare* şi *Vipere*).

Muşchi. — Muşchii formează *carnea* corpului. Ei sunt groşi la mijloc, care este *corpul* lor şi se subţiează spre capete unde fibrele lor încetează de a mai fi, pentru ca să se termine printr'un ţăsut alb ca sideful, care se numeşte *tendon*. Fiecare muşchiu are două tendoane şi fiecare din acestea se prinde de un os diferit ; când partea de mijloc a unui muşchiu se strânge (se contractă), se scurtează, cele două capete ale lui se apropie între ele, aşa încât capătul care se prinde de osu cel mai mobil îl apropie pe acesta de osul celalt şi în modul acesta se îndeplinesc toate mişcările noastre. Toate părţile corpului sunt prevăzute cu muşchi, al căror rol în viaţa noastră este foarte mare, căci cu ajutorul lor prindem lucrurile, umblăm, ne mişcăm şi ne punem în legătură cu tot ceeace ne înconjură. Mulţumită obişnuinţei, cele mai multe din mişcările noastre sunt în aparenţă inconştiente, deşi muşchii sunt supuşi voinţii noastre. Cu cât un muşchiu lucrează mai mult cu atât creşte şi devine mai puternic ceeace este în folosul nostru. Un om voinic se cunoaşte prin puterea sau forţa lui

musculară, pe care o desvoltă *exerciţiul* sub toate formele lui (*călărit, danţ, fugă, gimnastică, scrimă, umblet*); un exerciţiu prea violent şi de lungă durată produce *oboseală*.—*Boalele* muşchilor sunt multe: *contuziunile* sau *loviturile*, produse prin cădere sau prin loviri, sunt urmate de infiltraţiuni de sânge prin ruperea fibrelor; durere adâncă, mare, cu înţepenirea muşchiului, iar dacă ruptura este mai mare se fac umflături prin îngrămădire de sânge. Ca *tratament* se recomandă odihnă în pat, masaj; când durerile sunt

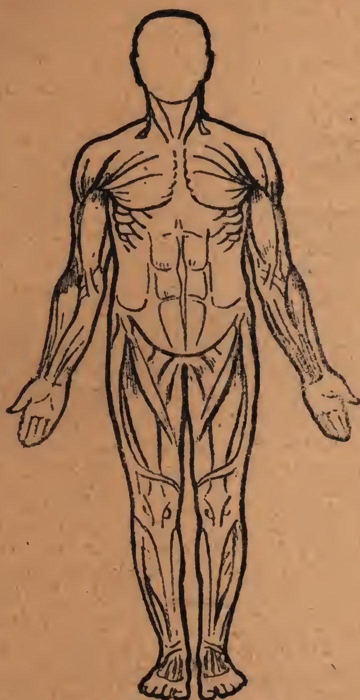

Fig. 266.—Muşchii superficiali dela partea anterioară a corpului.

mari morfină. *Plăgile* sau *rănirile*, când tăietura se face în lungime şi nu la adâncime mare, se vindecă uşor; când tăietura se face în curmeziş, depărtarea buzelor plăgii este mai mare şi vindecarea se face cu mult mai încet şi trebuie să dăm membrului o poziţie favorabilă apropierii fibrelor între ele sau le coasem. *Miozita*, sau *inflamaţiunea muşchilor*, poate fi produsă de o înţepătură, de o tăietură, o lovitură, sau poate fi produsă în cursul, sau în urma unei boale generale (febră tifoidă, infecţiune purulentă, oftică, etc.). *Semnele* miozitei sunt: durere, umflătură tare şi dureroasă a părţii bolnave, care se poate înmoaia prin supuraţiune, formând un *abces*, febră de obiceiu uşoară. Ca *tratament* se recomandă repaus, iar pentru supuraţie vezi cuvântul *Plăgi*. *Atrofia* sau topirea muşchilor se produce ori de câte ori un muşchiu stă în nemişcare, în nelucrare, cum se întâmplă când se pune membrul într'un aparat special pentru a

Fig. 267. — Muşchii superficiali ai feţei posterioare a corpului.

vindeca o ruptură de os. Această atrofie musculară mai poate fi şi un semn al boalelor măduvii spinării.— Intre boalele de muşchi mai aven *paralizia*, *reumatismul* şi *torticolis* (vezi aceste cuvinte).

Muşchiu *de vacă*. — Este carnea care se află dealungul spinării, în adâncime, în regiunea rinichilor. Această carne este fragedă, lipsită de grăsime şi foarte hrănitoare, bună mai ales pentru cei slabi şi convalescenţi. Carnea crudă care se dă bolnavilor se prepară din muşchiu.

Muşchi creţi, *de munte* (*Lichen islandicus* sau *Cetraria islandica*, fam. lichenelor). — Cresc pe pământ, în locurile uscate din regiunile nordice şi prin munţi. Acest lichen conţine o substanţă hrănitoare numită *lichenină* (amidonul de lichen), o substanţă amară numită *cetrarină*, etc., substanţe cari fac ca el să fie întrebuinţat în medicină în boale de piept, în contra frigurilor şi ca tonic. In tusă şi în răguşeală este foarte bun fiindcă potoleşte înţepăturile şi râcăiturile din fundul gâtului cari provoacă tusă. Pentru aceasta se prepară un fel se tizană în modul următor: se fierbe mai întâiu în apă pentru ca să iese amărăciunea, apoi se spală în altă apă şi se fierbe din nou timp de un ceas; această fiertură se poate bea curată sau cu lapte (pe jumătate). Lichenul fiert numai odată este amar şi fiertura se dă în contra frigurilor şi ca tonic (pentru putere), dar produce şi curăţenie în acelaş timp.

Muşeţel, *camomilă, moruna, romăniţă*. (*Matricaria Chamomilla*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee care creşte prin locuri virane, necultivate, pârloage dărâmături, ogrăzi, grădini pe lângă drumuri. — Florile sunt foarte aromatice şi au un miros plăcut. Principiul activ este un uleiu volatil. Proprietăţile ei sunt: stomachică, carminativă (face vânturi), nervină şi antispasmodică. *Ceaiul* de muşeţel, îndulcit potrivit şi luat cald după mâncare uşurează mistuirea şi face vânturi, domoleşte durerile de stomac şi de maţe (colicile intestinale, mătricea). Acest ceaiu face să asude omul şi prin urmare tae fierbinţeala şi este bun în cazurile de constipaţie provenită din lenevia maţelor. *Extractul* se dă 25—50 ctgr. *uleiul volatil* 1—10 picături; *idrolatu* 25—100 gr.; *praful* 1—8 gr.; la ceai se pun *flori* 5 gr. la 1000 apă. Pe *dinafară* se întrebuinţează *uleiul de muşeţel* în fricţiuni contra durerilor reumatice, în lovituri şi scrintituri, iar pentru a-i mări puterea liniştitoare se poate pune şi praf de camfor şi atunci avem *uleiul de muşeţel camforat*. — In *popor* ceaiul de floare de muşeţel se dă lehuzelor să bea trei zile, după ce au născut, ca să se cureţe pe dinăuntru; deasemenea se dă şi copiilor nou-născuţi. Floarea fiartă în vin se bea pentru *treapăd* (urdinare); amestecată cu sare se pune în săculeţe şi serveşte drept cataplasmă caldă şi uscată pentru *durere de măsele*, durere de urechi şi nevralgii. Pentru *durere de gât* se face gargară cu ceaiu de muşeţel.

Muştar. — Sunt mai multe plante din familia cruciferelor cari poartă numele de muştar. Noi ne vom ocupa aci numai de două: 1. *Muştar alb*, numit *rapiţă albă, rapiţă de muştar* (*Sinapis alba* sau *Brassica albă*), creşte prin sămănături, uneori este cultivat pentru seminţele sale din cari de prepară muştarul de bucătărie. Grăunţele sale, rotunde, netede, cuprind o cantitate mică de mironat de potasă, de *mirosină* şi stimulează intestinul combătând constipaţia obişnuită (laxativ). Pentru acest sfârşit se ia în doză de 1 până la 2 linguri pline, dimineaţa pe nemâncate sau după masă bândn-se cu apă; lucrul acesta se poate repeta mai multe zile dearândul însă fără să se mărească doza pentru ca să nu irite şi să inflameze intestinul. 2. *Muştar negru*, numit şi *muştar de câmp* (*Sinapis nigra* sau *Brassica nigra*), care creşte prin locuri cultivate, prin sămănături, pe marginea drumului, adeseori cultivat ca plantă medicinală. Grăunţele acestui muştar, sferice sau ovoide, de coloare închisă, cuprind un uleiu gras, un ferment solubil, *mirosină* şi mironat de potasă (*sinigrină*). In prezenţa apei, mironatul de potasă se desdoieşte, mulţumită fermentului solubil, pentru a degaja *esenţa de muştar*, din care poate se descompune în sulf (pucioasă) şi cianur de alil. *Făina de muştar*, pentru ca să dezvolte *esenţa* sus numită trebue preparată cu apă rece sau călduţă, iar nici odată cu apă mai caldă de 50°, nici cu alcool, cu oţet sau alt acid, cari nimicesc fermentul şi împiedecă degajarea *esenţei de muştar*, lucru important de ştiut pentru prepararea *sinapismelor*. Un *sinapism* este un fel de *cataplazmă* formată din făină de muştar şi apă, care se întrebuinţează ca *revulziv*, adecă pentru a excita pielea în caz de sfârşeală, de leşin, de lipsă de respiraţie, dureri nevralgice, etc. şi pentru a trage sângele spre picioare în cazuri de durere de cap, de

congestie sau de apoplexie cerebrală, de durere de gât, etc.; în primul caz muştarul se aplică pe piept, pe punctul dureros, la pulpe, iar în al doilea caz se pune la tălpi, la pulpe sau pe coapse. Un muştar se ţine pe loc 5—15 minute, nici odată mai mult, pentru ca să nu provoace arsuri şi răniri ale pielei. In unele cazuri se întrebuinţează catapalzme de făină de muştar (*cataplazme sinapizate*). *Hârtia de muştar* (papier Rigollot) este foarte cunoscută la noi pentru tăria ei; este deajuns să muiem această hârtie în apă timp de câteva secunde şi s'o aplicăm pe locul dureros, de unde o scoatem îndată ce începe să usture pielea. Când voim să tragem sângele în jos vom recomanda *băi de muştar* la picioare, punând cam un pumn de făină la o baie (20—30 gr. la un litru de apă). Baia întreagă se face cu 1000 gr. de făină de muştar pentru adult şi cu 200 gr. pentru copil. Cei ce au picioarele întotdeauna reci pot să-şi pună praf de muştar în ciorapi pentru ca să li se încălzească. — *Muştar de masă* (de mâncare) se prepară din grăunţele de muştar negru, cari se pisează şi se înmoaie în apă şi în oţet, aromatizându-l cu diferite plante. El este un condiment excitant, care provoacă în stomac o simţire de căldură şi o mărire a puterii de mistuire, pentru care se mănâncă cu mâncări grele de mistuit. Luat prea des şi în cantitate mare irită şi inflamează stomacul şi prin urmare nu trebue să abuzăm niciodată de el.— La *ţară* poporul întrebuinţează muştarul la *junghiu* sub formă de cataplazmă; la *brâncă* pune muştar alb pisat mărunt şi amestecat cu lapte dulce; pentru *pornirea regulelor* se fac băi de picioare cu muştar; pentru *treapăd* se bea dimineaţa şi seara rădăcină de muştar fiartă în vin.

Muşte de Milan. — V. *Vezicători*.

Muşte volante (sburătoare). — Când privim câteva minute un obiect foarte luminat, soarele, o lumină electrică, se întâmplă ca să treacă pe dinaintea ochilor: pete, firicele, umbre uşoare, puncte strălucitoare, cari se mişcă după cum ne mişcăm ochii. Aceste vedenii sunt produse prin nişte corpusculi foarte fini cari zboară în corpul sticlos al ochiului. Ele se observă rar în stare de sănătate; de cele mai multe ori atârnă de o congestiune în fundul ochiului. Uneori ele sunt patologice şi în aceste cazuri trebue să se combată congestiunile coroidiene, bolnavul să poarte ochelari închişi; miopiile mari dau adeseori această complicaţie, care este semnul că miopia progresează, se agravează. In tot cazul este bine, când lucrul se repetă mai des, ca omul să se adreseze la un doctor specialist în boale de ochi, ca să fie examinat la fundul ochiului.

Mut (lat. *mutus*). — Se numeşte astfel omul care nu poate vorbi. Neputinţa de a vorbi se vede la unii copii atinşi de viţii de conformaţiune, sau de o oprire de desvoltare; ea se poate ivi întâmplător în unele boale de creer, sau la persoanele atinse de isterie, sau de alienaţie mintală. De obiceiu se zice *mut* copilul care nu poate vorbi din naştere; în acest caz el se naşte *surd* şi din pricina aceasta nu poate învăţa să vorbească pentrucă nu aude cuvintele (v. *Surdi-Mutitate* şi *Surzănie*).

Muzică (lat. *musica*, grec. *mousikê*).— Muzica are o mare influenţă asupra persoanelor, mai cu seamă asupra acelora cărora le place. Ea lucrează ca un calmant în diferite boale nervoase, cum este migrena şi unele turburări ale neurasteniei. Somnul atât la copiii mici de leagăn cât şi la unii oameni mari, este produs prin repetarea sunetelor monotoane sub formă de cântec, sau cu un instrument oarecare (pian sau violoncel), aşa că de multe ori prin acest mijloc se poate vindeca o insomnie rebelă. Muzica se mai întrebuinţează în ipocondrie şi în alte cazuri de nebunie, uneori ca un calmant, alte ori ca un excitant. Dar, dacă muzica îşi are partea bună, ea poate să fie rea în unele cazuri, când se face abuz de ea, putând da naştere la turburări de nervi. (Berlioz, Malibran şi Mozart erau cuprinşi de convulsiuni când ascultau unele simfonii).

Myristica fragrans sau **Moschata**. — V. *Frunzişoară* şi *Nucşoară*.

N

Năbădăi. — V. *Epilepsie.*
Nădragi. — V. *Pantaloni.*
Nădrăgulă. — V. *Mătrăgună.*
Năduf. — V. *Emfizem pulmonar* și *Opresiune.*
Năduşeală. — V. *Sudoare.*
Naftalan. — Corp gras scos din naftele de Caucas; uleios, negru, foarte gros, insolubil în apă, glicerină și alcool ordinar, solubil în eter, alcool amilic, cloroform și în uleiuri. Se întrebuințează în boale de piele (eczemă, psoriază, sicoză); bun în reumatismul acut și cronic, în emoroizi. Se dă sub formă de soluțiune uleioasă (unt de lemn) 2 la 100; pomadă (vaselină) 5—10 la 100; supozitoare 25 la 100 părți unt de cacao; el mai servește ca excipient pentru substanțe medicamentoase.
Naftalină. — Lamele incolore, strălucitoare, cu miros pătrunzător și neplăcut, gust acru și arzător, se scoate din gudronul de cărbune de pământ. Nu se topește în apă, se topește cu înleznire ln alcool, cloroform, eter, uleiuri grase, acid acetic și cloridric. Se dă ca dezinfectant în boale de intestine, ca expectorant, iar pe din afară în psoriază. Pe *dinăuntru* se dă în doză de 20 ctgr. până la 5 gr., iar pe dinafară în pomadă (alifie) 2 la 30.
Naftol. — Sunt două feluri de naftol: *A* și *B*. Naftolul *A* se prezintă sub formă de ace strălucitoare, incolore, cu miros ușor de acid fenic, se topește la 90° și fierbe la 279°. In apă rece nu se topește mai de loc; se topește ușor în alcool, eter, cloroform și benzină. El este mai mult antiseptic și mai puțin toxic decât naftolul *B*, care se prezintă sub formă de lamele cristaline, albe ca sideful, cu gust acru și înțepător, se topește la 123° și fierbe la 280°. Naftolul acesta se dă ca antiseptic intestinal în febra tifoidă, în dizenteria cronică, întocmai ca și naftolul A. Pe dinafară, ca topic, se întrebuințează *apa naftolată* în chirurgie și în obstetrică: în soluțiune alcoolică (1 la 200) se dă în prurit, în seborea pielei capului; în alifie (10 la 100) în râie, eczemă, psoriază, acnee, etc. — Pe *dinăuntru* se dă în doză de 1 gram si jumătate până la 3 gr. pe zi (mai cu seamă în asociație cu salicilat de bismut, magnezie, bromidrat de chinină, revent, scorțișoară); la copii 10—20 ctgr. pentru fiecare an. Pe *dinafară* în soluțiune în alcool (de 60°) de 5—30 la 1000.
Naftol (Benzoat de). — V. *Benzonaftol.*
Naftol (Salicilat de). — V. *Betol.*
Naftolat de bismut. — Praf cenușiu închis, numit și *Orfol*, care lucrează ca antiseptic intestinal și se dă în doză de 75 ctgr. până la 1 gr. și jumătate la copii; 1 gr. 50 ctgr. până la 2 gr. la adulți; în buline sau într'o poțiune (în suspensie); bun în infecțiunile intestinale, în diaree, în enterita oftică-șilor, în febra tifoidă.
Naftolat de sodă. — V. *Microcidină.*
Năglugă. — V. *Emfizem pulmonar.*
Năjit. — V. *Urechie.*
Nalbă, *colăceii babei, mălagă* (*Malva sylvestris*, fam. malvaceelor). — Plantă erbacee care crește pe câmp, pe drumuri, pe lângă locuințe și garduri. In medicină se întrebuințează foile și florile, cari se culeg în Iunie și se usucă pentru a se păstra. Nalba are însușirea de a fi emolientă din pricina mucilagiului pe care îl conține în abundență. Din flori se face un ceaiu (infuziune 10 la 1000) îndulcit cu zahăr sau candel, care este bun pentru guturaiu cu tusă, pentru răgușeală (laringită). Foile se întrebuințează mai cu seamă pe dinafară, sub formă de oblojeli, cataplazme, spălături, clizme, colite, etc., bune pentru a potoli o iritațiune sau o inflamațiune (aprindere) a unei părți a corpului. — La *țară* babele fac decoct (fiertură) din rădăcini, frunze și flori de nalbă și îl dau pentru tusă și durere de piept, iar pentru răgușeală se face gargară cu el. La orice bubă ca să spargă se pune lapte fiert cu rădăcină; la gâlci se pune nalbă fiartă cu tărâțe de grâu.
Nalbă mare, *nalbă albă* (*Athaea officinalis*, fam. malvaceelor). — Plantă erbacee care crește prin locuri umede, pe pe malul râurilor, prin lunci, zăvoaie (Iulie—August). Se întrebuințează florile, frunzele și rădăcina, adecă planta întreagă, care se culege când florile au ajuns la deplină dezvoltare. Foile și

florile se usucă deosebit; rădăcinele se scot, se spală de pământ, se taie bucăţele, se usucă, se păstrează la loc uscat, ferite de umezeală ca să nu mucezească. Rădăcina cuprinde o materie gumoasă din care pricină se întrebuinţează ca emolientă, domolitoare; tot aşa florile şi frunzele, însă în măsură mai mică. Ceaiul de nalbă este bun pentru tusă, pentru dureri de stomac (colici); fiertura de rădăcină amestecată cu miere este bună pentru răguşeală (laringită); în contra diareei (urdinării) la copii se dă fiertură de rădăcină, rece, câte 3—4 ceşculiţe pe zi. Se mai dă sub formă de sirop 30 la 1000; tablete de câte 100 centigrame una. Pe dinafară cu fiertură de nalbă se fac cataplazme de in, se spală rănile, se pun oblojeli, se face gargară; se mai fac abureli în cazuri de durere de urechi.

Nălucire.—V. *Alucinaţiune*, *Iluziune* şi *Ipocondrie.*

Nămăeşti. — Localitate climaterică de vilegiatură lângă Câmpulung. Sat frumos aşezat la o înălţime de 600 metri deasupra nivelului Mării Negre. Clima dulce.

Nană. — V. *Ciuperci* (Ciupercă de gunoiu).

Năpârcă. — V. *Viperă.*

Napelină. — Alcaloid scos din *Aconitum napellus* (vezi *Aconit*). Are aceleaşi însuşiri ca *aconitina* (vezi acest cuvânt) însă este mai puţin tare; are acţiune ipnotică destul de mare. Se dă în injecţiuni subcutanate în doză de 5—20 mgr. pe zi şi numai la adulţi (2 miligr. pentru o injecţiune).

Napi, *broajbe* (*Brassica napus*, fam. cruciferelor). — Plantă potageră a cărei rădăcină este cărnoasă, groasă, în formă de fus şi are un gust dulce din cauza zahărului pe care il are. La noi se cultivă ca plantă alimentară. Napul fraged şi bine copt se mistuie uşor; când este bătrân şi aţos cade greu la stomac. — La *ţară* se întrebuinţează napii şi ca doctorie, astfel se dă fiertură de napi pentru tusă, iar pe dinafară se fac oblojeli (cataplazme) pentru potolirea durerilor.

Naramze. — *Portocal.*

Narceină. — V. *Opiu.*

Narcissus pseudo-narcissus.—V. *Zarnacadea.*

Narcotic (grec. *narkotikos*, dela *narke*, aţipire, adormire, amorţire). — Medicament care are însuşirea de a amorţi, de a produce *somn* cum este: beladona (mătrăguna), iosciam (măsălariţa), opiu (afion), etc. Dintre toate cel mai întrebuinţat este *opiul*, adecă sucul scos din capetele *macului* alb care se dă sau în natură, sau sub formă de *laudan*, de *morfină*, *dionină*, *eroină*, *narceină*. Medicamentele narcotice sunt şi *calmante*, căci potolesc durerea, având o acţiune directă asupra durerii fie prin aplicaţiuni asupra locului dureros de oblojeli sau fricţiuni, făcute cu decocţiune (fiertură) de foi de beladonă, sau de iosciam, sau de capete de mac; fie prin luarea pe dinăuntru a acestor medicamente. Unele substanţe narcotice sunt foarte otrăvitoare (toxice), din care pricină trebue să fim cu mare băgare de seamă ori de câte ori ne servim de ele. Intre narcotice se mai numără acidul cianidric, cianurul de potasiu, cianurul de zinc, datura stramonium (ciumăfaia), lauroceras, nicotina, seronina, mărăraşul (phellandrium aquaticum), etc.

Narcoză (dela grec. *narkosis*, aţipire, amăgire, amorţire). — Somn produs de medicamente.

Nări. — V. *Nas.*

Nas (lat. *nasus*). — Este *organul mirosului* şi începutul *aparatului respirator*. Nasul, are în totdeauna forma unei piramide, a cărei vârf este în sus răspunzând la partea mijlocie a frunţii şi care se numeşte *rădăcina nasului*; cele două feţe laterale ale ei sunt *aripele nasului*, iar baza ei are două găuri (orificii) numite *nări*, cari sunt un fel de *tindă* pentru cele două cavităţi numite *gropile* sau *fosele nazale*. Intrarea nărilor este căptuşită cu o prelungire a pielei, acoperită cu păr gros şi destul de lung care împiedecă praful de a intra în nas. *Gropile* sau *fosele nazale* sunt aşezate deasupra cerului gurii şi de desuptul bolţii craniului. Părţile laterale ale foselor au fiecare câte trei ridicături osoase, îndoite pe margini şi aşezate una asupra alteia, (*cornete*); spaţiurile cari le separă se numesc *meate*: în meatul de jos se află gaura canalului nazal, pe unde vin lacrimile; în meatul dela

mijloc sunt găurile sinusurilor maxilar şi frontal (cavităţi osoase cari măresc întinderea foselor nazale); Nasul este căptuşit pe dinăuntru de *mucoasa pituitară*, care este acoperită de cili vibratili şi secretează un fel de lichid care omoară microbii. Nasul are artere şi vine numeroase, iar nervul *olfactiv* (al mirosului) se împarte în treimea de sus a foselor nazale (*regiunea olfactivă*), iar treimea mijlocie şi cea de jos (*regiunea respiratoare*) primesc ramuri din nervul trigemen. Inapoi fosele nazale comunică cu fundul gâtului aşa că mâncarea şi băuturile în loc să meargă în jos, ar putea să pătrundă în nas, dacă n'ar fi *omuşorul* (*împărătuşul*) şi *vălul palatului*, cari să închidă intrarea dinapoia nasului în momentul înghiţirii. Când se întâmplă că omuşorul nu închide bine această intrare, fie din cauză că înghiţim prea iute fie că în momentul acela ne năpădeşte râsul, o parte din mâncare, sau din băutură, ne vine pe nas, dându-ne o simţire foarte neplăcută. Cavitatea care se găseşte înapoia foselor nazale, numită *nazofaringiană*, are forma unei răspântii; pe feţele laterale ale acestei cavităţi se află de fiecare parte orificiul *trompei lui Eustaţie*, prin cari comunică cu urechia mijlocie; bolta acestei cavităţi este foarte oblică de sus în jos către faţa posterioară şi poartă amigdala faringiană, care, dacă creşte prea mult, se transformă în tumoare *adenoidă*. Mirosul se face cu ajutorul *mucoasei pituitare* din partea de sus a nasului, care este foarte bogată în rămurele de ale nervului *olfactiv*, pe cari le impresionează părticelele mirositoare. Când avem guturaiu, căptuşeala nasului fiind inflamată se acopere de mucozităţi cari acopăr firicelele nervoase şi nu le mai lasă să vie în atingere cu părticelele mirositoare, din care cauză nu mai avem miros cât timp ţine guturaiul. Prin nas aerul de afară se duce în plămâni, aşa că pentru a respira n'avem trebuinţă de a ţine gura deschisă. De altfel nici nu este bine să respirăm prin gură, de oarece aerul în trecerea lui prin nas se încălzeşte şi se curăţă în mare parte de praful pe care îl conţine, pe câtă vreme dacă respirăm prin gură aerul rece, venind în atingere cu gâtul, laringele şi bronchiile, poate da naştere la durere de gât (angină), la răguşeală (laringită) şi la tusă (bronchită). Prin urmare vom recomanda tuturor ca să nu stea cu gura deschisă când umblă pe afară şi mai cu seamă pe timp de iarnă. — *Boalele nasului*. Nasul fiind partea cea mai eşită a feţii este supus la *lovituri* (*contuziuni*). Loviturile nasului ca şi *înţepăturile* şi *tăieturile* (plăgile) lui se vindecă uşor de obiceiu sunt urmate de o curgere mare de sânge. Plăgile se vor spăla şi dezinfecta cu soluţiuni de acid boric, de acid fenic sau de sublimat coroziv şi se vor acoperi de comprese înmuiate în apă rece simplă, sau amestecată cu alcool, sau cu oţet, sau se vor pansa cu praf de xeroform sau dermatol; dacă plăgile sunt pe dinăuntru nasului atunci ne vom mulţumi a trage pe nas de mai multe ori în cursul zilei din soluţiunile mai suspomenite. —Aerul care trece prin nas de obiceiu nu răsună când vorbim, dar în caz de amigdalite (gâlci), de angină, de coriză (guturaiu), el dă vocii un timbru particular şi atunci *sforăim*, *vorbim pe nas*. Omul mai *vorbeşte pe nas* când o nare este strâmtată fie printr'o deviaţie a păretului despărţitor spre stânga sau spre dreapta, fie că a crescut o tumoră cărnoasă cunoscută sub numele *de polip*. In acest caz bolnavul pare a fi în continuu cu guturaiu, îi vine să-şi sufle mereu nasul fără să se desfunde, din nas curge un lichid gros, verzuiu şi cu miros urât, adeseori are curgere de sânge din nas, i se pare că poartă în nas un dop, care îl supără din ce în ce mai mult, mai ales pe timpul umed, când polipul se umflă; bolnavul este silit să respire prin gură. Polipii sunt de 2 feluri: *mucoşi* şi *fibroşi* (nazofaringieni). Cei mucoşi sunt mai uşor de operat şi de vindecat, pe câtă vreme cei fibroşi se însoţesc de dureri, de curgeri dese de sânge, cresc foarte repede comprimând şi distrugând organele vecine. — O boală foarte urâtă şi respingătoare a nasului este *rinita atrofică*, sau *ozena* (*ozaina*: putoare); constă într'o inflamaţiune cronică (învechită) a foselor nazale cu lărgirea lor şi formarea de coji galbine verzui foarte puturoase. Cauzele ozenei sunt: scrofulele, ereditatea, coriza cronică

simplă, sifilisului; ea apare cam la etatea de 10—20 de ani sub influența pulberilor iritante. Din nas se scurge uneori o materie groasă, ca puroiul și în cantitate mare, alteori în loc de această materie ies din nas numai cojile, cari dau un miros așa de greu încât nu te poți apropia de bolnav. Intre complicațiunile ozenei este *inflamațiunea sinurilor*, adecă a cavităților așezate în afară de fosele nazale, *conjunctivita* și *otita*. *Tratamentul* ozenei este *general* și *local*. El trebue făcut de doctor, singurul care este în măsură să aplice și să vadă rezultatul diferitelor medicamente. — Pe nas se mai ivesc diferite *ulcere* (răni), unele de natură *sifilitică*, altele de natură *scrofuloasă* (vezi *Lupus*) și altele de natură *canceroasă*, cari mănâncă nasul până îl distrug cu totul. Pentru aceasta trebue din vreme să se facă un tratament general apropiat, căci mai târziu va trebui să se púnă sau un *nas artificial* sau să se facă un altul din pielea bolnavului luată din vecinătate sau dela o mână (*rinoplastie*).

Nas (Curgere de sânge din). — V. *Epistaxă*.

Nas de bețiv. — *Acnee*.

Nas roșu. — Sunt multe persoane la cari se înrosește nasul la frig și la vânt. Pentru a face nasul mai puțin simțitor la schimbările de temperatură se recomandă ca să se aplice asupra lui, în fiecare zi și de mai multe ori, un burete înmuiat în apă cât se poate de caldă apoi să se stoarcă cu îngrijire timp cam de 20 secunde. Dacă pielea nasului este cu grăsime se poate pune în apă puțin borax (3 la 100). După ce s'a luat buretele se aplică pe nas întotdeauna pudră de orez.

Năsălie. — V. *Targă*.

Născătoare. — V. *Vagin*.

Naștere. — V. *Facere*.

Năsturel, *bobâlnic*, *brâncuță*, *creniță*, *creson*, (*Nasturtium officinale*, fam. cruciferelor). — Plantă mică erbacee care crește pe lângă pârae, isvoare și mlăștini. Ea conține fier, iod, azot, din care pricină se întrebuințează ca depurativ (curățitor de sânge), în contra scorbutului, ca stomachic. Se recomandă la copii limfatici, scrofuloși, la gușați, la cei ce au mâncărime de piele, cu sau fără roșeață, la cei ce sufăr de gingii. Se mănâncă salată, din care cauză se cultivă mult. Se prepară un sirop care este foarte bun în scorbut.

Fig. 268. — Năsturel

Natațiune. — V. *Innotare*.

Năuceală. — V. *Ipocondrie*.

Năucie, *stupoare*. — Este o stare nervoasă greu de descris și care se deosebește dela om la om, este un fel de amețeală. Alteori această stare coincide cu unele boale mai mult sau mai puțin grave: epilepsie, isterie, anemie, cloroză, migrenă; câte odată ea este premergătoare congestiunii, sau apoplexei cerebrale (la creer), sau îmmoierii creerului; uneori ea însoțește dispepsia (mistuirea grea); alteori provine din abuzul de băuturi alcoolice și de tutun, sau când cineva pentru întâia oară se dedă la aceste lucruri. Când această stare rezultă dintr'o cauză momentană, de ocazie (danț, călătorie, urcare, etc.) nu este gravă; când ea anunță vreo boală sau rezultă dintr'o boală, atunci gravitatea ei depinde de acea boală, care trebue tratată cu atențiune. Când cineva se găsește în această stare, în acces, va sta în odihnă completă, în tăcere, într'o cameră nu prea luminată și în poziție orizontală (culcat pe spate).

Năut, *nohot*, *nout*, *țeațire* (*Cicer arietinum* fam. leguminoaselor). — Plantă erbacee care se cultivă pentru trebuințele bucătăriei (Iunie—Iulie); semințele ei se mănâncă. In unele părți aceste semințe se prăjesc și servesc la facerea unei băuturi, care în casele sărace ține loc de cafea.

Năvalnic. — Caută la *Ferigă* și *Valeriană*.

Néalgyl. — Este un calmant care se dă în migrenă, nevralgiile intercostale,

sciatică, dureri menstruale, insomnii din cauza durerilor, etc. Se prezintă sub formă de comprimate, din care se pot lua 4—8 pe zi, după caz, înainte, în timpul și după masă.

Neamțu.—Regiunea Neamțului este una dintre regiunile cele mai pitorești din țară și cea mai bogată în localități de vilegiatură : Piatra-Neamțu, Târgu-Neamțu, Mânăstirile Neamțu, Agapia și Văraticu, Schitul Durău, apoi stațiunile balneare Bălțătești și Oglinzi. Toate aceste frumoase stațiuni climaterice sunt împrejmuite de munți și păduri, de văi și râuri, de numeroasele sate de munte cu casele lor de lemn, albe și drăguțe, de alte mănăstiri și schituri, cari dau acestei regiuni un farmec și o bogăție de priveliști uimitoare. In munții Neamțului stau ascunse amintiri glorioase de ale neamului românesc. Aci se găsește vestita *cetate a Neamțului*, ridicată de Ștefan cel Mare, aci sunt Războienii, pe aci curge Bistrița Moldovei, minunata apă pe care o admiră toți străinii, aci își ridică coamele mărețe Ceahlăul, unul din cei mai înalți munți ai Carpaților, aci sunt cele mai multe și mai frumoase mânăstiri și schituri din țară, așezate în pozițiuni minunate. — In acest loc vom vorbi numai despre *Târgul Neamțu* și despre celelalte să se caute la locul lor după alfabet. *Neamțu*, este un orășel așezat lângă râul Neamțului, la poalele dealului Pleșul. Orașul este pitoresc și cu o climă de munte constantă și uscată. In mijlocul orașului se află o grădină publică frumoasă. Pentru vizitatori are mai multe hoteluri, restaurante, vile și locuințe confortabile. Această stațiune climaterică este foarte mult vizitată în timpul verii. In jurul orașului sunt multe fabrici de țăsături, de olărie, de brânzeturi, de uleiuri vegetale, de tăbăcărie, etc. ; viața este plăcută și eftină. Lângă oraș se află băile *Oglinzi* (vezi acest nume) și ruinele *Cetății Neamțului*. In oraș se închiriează trăsuri, care cu boi sau cai pentru excursiuni la : Băile *Oglinzi*, Mănăstirile *Neamțu*, *Agapia* și *Văraticu*, Băile *Bălțătești*, etc. — *Mănăstirea Neamțu* este una din cele mai vechi și mai importante mănăstiri ale țării, din punct de vedere istoric și cultural ; în ea slujesc peste 400 călugări. Mănăstirea e formată dintr'o mare incintă compusă din chilii cu 2 etaje, în care se intră printr'o poartă de zidărie groasă deasupra căreia se înalță o clopotniță măreață. In curtea mănăstirii e biserica *Inălțarea*, cu un turn înalt, biserică mare, frumoasă și bogată în artă, în lucruri scumpe și cu o icoană făcătoare de minuni. In jurul mănăstirii sunt numeroase căsuțe curate, proprietăți ale călugărilor, mai toate cu grădini. La 200 m., în spre răsărit se află ospiciul de alienați administrat de Epitropia Sf. Spiridon din Iași. Spre sudvest, cale de o ½ oră, e schitul *Vovedenia* într'o pozițiune pitorească, iar la un chilometru spre sat sunt izvoarele dela *puturosul* cu ape sulfuroase bune pentru băi. Clima Mănăstirii Neamțu este plăcută. Pădurile de brazi din jur fac ca aerul să fie curat și ozonizat.

Neartroză (dela grec. *neos*, nou, și *arthton*, încheietură). — se numește astfel o articulațiune sau încheietură falsă care se formează în locul unde se ating două oase în mod normal în urma unei dezlocări devenită permanentă (a unei scrintiri sau luxații ireductibile), sau în urma suprimării unei porțiuni de os printr'o operație.

Nebunariță. — V. *Măsălariță*.

Nebunie. — V. *Alienație mentală*.

Necroză (gr. *nekros*, mort). — Se numește astfel mortificațiunea țăsutului osos. Necroza este sfârșitul unor boale ale oaselor (*osteită*, *periostită*, etc.), iar nici de cum o boală specială. Stratele superficiale necrozate ale unui os pot fi date afară sub formă de mici bucățele (*secvestre parcelare*), numite în popor *colți de lup*, sau într'un alt mod neobservat, pe nesimțite (*exfoliațiune*). Se știe că orice os este hrănit printr'o rețea proprie de vase și prin vase venite din periost (cămașa osului) și din măduvă, astfel cauzele necrozei sunt : leziunile periostului (ruptură, sdrobire, un abces subperiostite cronice, diatezice sau toxice, etc.) ; boalele măduvii (osteomielită, etc.) ; diferitele alterațiuni ale țăsutului osos (lovituri, arsuri, fracturi, osteite, oftică). Necroza mai poate fi ca urmare a scrofulozei, ofticei și sfilisului, când aceste boale atacă vreun os. Necroza se ivește la falca de jos la cei ce lucrează cu fosfor (necroză fos-

forată). — *Tratamentul*; când osul necrozat este adânc, fix și încunjurat de os sănătos, trebue să lăsăm lucrurile la natură, care sub formă de puroiu îl va da afară încetul cu încetul; iar când osul mort este deslipit de osul sănătos, când este liber, atunci cel mai bun lucru este să facem o tăietură largă în carne, până dăm de el și să-l scoatem, scăpând astfel bolnavul mai iute de supărătoarele *fistule* cari fac mereu puroiu și îl slăbesc foarte mult.

Nefrectomie. — V. *Rinichiu.*

Nefretice (Colici). — V. *Rinichiul.*

Nefrită (dela grec. *nephros*, rinichiu, și terminațiunea *itis*, care însemnează inflamațiune). — Aprinderea sau inflamațiunea rinichilor (vezi *Rinichiu*).

Nefropexie. — V. *Rinichiu.*

Negelariță. — V. *Rostopască.*

Neghiobie. — V. *Idioție.*

Negi, *negei* (lat. *verruca*). — Sunt niște crestături mici cari se formează în piele prin dezvoltarea exagerată a unei părți a *epidermului*. Negii au o coloare albuie, sunt rotunzi, uneori mai tari, alteori mai moi și având diferite mărimi, dela aceea a unui bob de meiu până la aceea a unui ban de 50. Se arată de obiceiu pe mâni și pe picioare, pe față și gât. Cei dela mâni și picioare sunt de coloare cenușie, tari și cresc uneori foarte mult. La față negii sunt mai mici, cu suprafața despicată, inegală, formată de mici ridicături împlântate pe o singură bază. Negii nu sunt supărători decât când sunt prea mari sau când se inflamează; în tot cazul sunt neplăcuți la vedere. *Tratamentul* constă în ardere cu acid azotic (apă tare), cu acid sulfuric (vitriol), sau cu acid cromic, din cari se pune pe fiecare câte o picătură după ce mai întâiu s'a uns pielea din jur cu nițică vaselină pentru ca să nu se ardă; aceste aplicări se pot face mai de multe ori, tot la 3—4 zile odată, până ce negii au căzut; uneori, când sunt prea mari, la mâni și la picioare, se pot arde cu fierul roșu, iar tratamentul cel mai recomandabil este arderea lor prin electricitate (diatermie), sau prin radiu. La față, când sunt mulți negi mărunți, se recomandă să se aplice asupra lor bucățele de flanelă acoperite cu un strat de săpun negru, lăsându-se pe loc până ce pielea devine roșie și sbârcită, 24—48 ore; dnpă care se ridică săpunul negru, fără însă ca să se spele, nici să se șteargă negii, cari vor cădea după opt zile.

Fig. 269—Neg

Nejelmică. — V. *Silnic.*

Neliniște. — V. *Agitațiune.*

Nemistuire. — V. *Indigestiune.*

Nemțișori, *mărarul câmpului, nemțișori de câmp, pintenaș, toporași*, (*Delphinium consolida*, fam. ranunculaceelor). — Plantă erbacee care crește prin semănături și pe marginea drumurilor. Această plantă amară s'a întrebuințat în medicină ca diuretic, în gută, nisip, dropică și în boalele de rinichi și de beșică, iar tinctura alcoolică în contra astmei și dispneei (respirație grea) de natură nervoasă. — La *țară* ceaiul făcut din flori și din frunze se întrebuințează la spălarea mușcăturii de șarpe și se bea în contra durerii de pântece; în unele părți ale țării femeile sterpe îl beau pentru ca să facă copii.

Neoarsicol. — V. *Arenal.*

Neodihnă. — V. *Agitațiune.*

Neputință. — V. *Impotență.*

Nerodire. — V. *Sterilitate.*

Nerozie. — V. *Imbecilitate.*

Nerprun, *pațachină, salbă moale, verigar* (*Rhamnus cathartica*, fam. ramnaceelor). — Arbust care crește prin păduri, lunci, tufișuri. In medicină se întrebuințează fructele și rădăcina ca purgativ. Sucul de fructe servește la prepararea cu părți egale de zahăr a *siropului de nerprun*, care se dă în doză de 30—60 gr. De obiceiu acest sirop se dă cu tinctură de jalapa compusă pentru a o îndulci; în dropica renală sau cardiacă, în uremie. — La *țară* se fac băi copiilor bolnavi de *socote* și anume: dimineața copilul se scaldă în fundul casei, la ameazi în mijloc și seara la

Fig. 270. Nerprun

ușă; fructele se dau ca curățenie și în contra dropicei.

Nerv (la *nervus*, grec. *neuron*). —Nervii se arată sub formă de fire, mai mult sau mai puțin groase, de culoare albă, compuse din firicele (filamente), în formă de tuburi sau fibre, reunite printr'un înveliș comun. Prin ajutorul nervilor se transmit simțirile (senzațiunile) și mișcările. Sistemul nervos s'ar putea compara foarte bine cu un mare *aparat telegrafic*, care are două oficii centrale, la cari sosesc și din cari pleacă telegramele. Aceste oficii centrale sunt *creerul* și *măduva spinării*

Fig. 271.

1=măduva spinării; 2=bulbul; 3=protuberanța; 4=cerebelul; 5=creerul mare; 6=peretele extern al foselor nazale.

(V. fig. 271). Din aceste oficii pleacă firele telegrafice, *nervii*, cari prin compozițiunea lor s'ar putea mai bine asemăna cu cablurile submarine, fiindcă fiecare nerv se compune din mai multe firicele (V. fig. 272), gata în tot momentul de a se înlocui unele pe altele când trebuința va cere. Nervii la plecarea lor din centru sunt mai groși, apoi ei se împart și se subîmpart în ramuri din ce în ce mai subțiri, terminându-se în adâncimea sau la suprafața tuturor organelor. Părul, sgârciurile (cartilagele) și unghiile n'au nervi. Toate părțile corpului, sunt în comunicațiune astfel directă și continuă cu creerul și cu măduva spinării. O impresiune de dinafară de arsură, de gâdilire, de pipăire, de miros, de sgomot, de lumină, etc., isbește nervii cari se sfârșesc în piele, în nas, în urechi, în ochi. Această impresiune îndată este transmisă foarte repede prin nervi la măduva spinării, apoi la creer când o și simțim. Când creerul voește ca membrele noastre să facă

Fig. 272. — Celula nervoasă cu terminațiile lungi, în formă de fire.

vreo mișcare el le trimite poruncă tot prin nervi trecând însă mai întâi prin măduva spinării, cu o iuțeală tot așa de mare încât nu ne putem da seamă de ea. Cele mai adeseori și executarea mișcării este urmarea directă și imediată a impresiunii primite: astfel îndată ce ochiul simte vântul pleoapele se închid pentru a opri praful. Această mișcare, la aparență instinctivă, depinde și ea de voință, căci la rigoare am putea ține ochii deschiși, așa că aci avem transformarea instantanee a senzațiunii în poruncă de mișcare și în această împrejurare creerul joacă rolul instrumentelor așa zise *comutătoare* din aparatele electrice, cari schimbă direcția curentului după voința operatorului. Adeseori aceiași nervi transmit senzațiunile venite dela periferie și duc poruncile date dela centru. Unii din nervi însă sunt mai mult destinați pentru a transmite senzațiunile, din

Fig. 273.—Secțiune într'un nerv, unde se pot vedea fascicole legate între ele printr'un înveliș izolator (partea neagră)

care pricină se numesc *nervi senzitivi*, pe câtă vreme alții sunt însărcinați mai mult cu transmiterea poruncilor și se numesc *nervi motori*, iar cei cari împlinesc amândouă rolurile se chiamă *nervi mixti*. Afară de acestea, sistemul nervos împlinește și alte roluri despre cari nu ne dăm seamă și pe cari nu le putem influența de loc, așa de exemplu el face să bată inima punând în mișcare sângele, face să se strângă stomacul și mațele pentru a grăbi mistuirea, face să treacă fierea din

Fig. 274. — Sistemul nervos.

ficat în mațe, urina din rinichi în beșică, etc., tot atâtea fenomene cari se petrec fără știința noastră și sunt sub dependința sistemului nervos, dar creerul nu ia parte la ele, ci numai măduva spinării, din care pricină nu ne dăm seamă de ele nefiind sub voința noastră. — Din punctul de vedere al provenienței, nervii sunt de 3 feluri: 1. *Nervi cranieni*, cari pleacă din cap și sunt în număr de 12 părechi, dintre cari 4 destinați la organele simțurilor (vedere, auz, miros, gust); 5 sunt motori (3 pentru mușchii ochiului, 1 pentru mușchii limbii și 1 pentru mușchii feței); iar 3 au și fibre senzitive și fibre motrice, adecă sunt mixti, și anume: *pneumogastricul* (esofag, stomac, plămâni inimă), *spinalul* (laringe) și *trigemenul* (ochi, falca de sus și falca de jos). 2. *Nervi rachidieni*, cari pleacă din șira spinării, eșind din fiecare parte a măduvii 31 de nervi, cari imediat se împart fiecare în 2 ramuri: una anterioară, mai mare, care se duce spre organele din piept și din pântece, iar cealaltă spre spate. Fiecare nerv se reunește cu cel așezat deasupra și cu cel dedesupt prin niște firișoare cari constitue un *plex* (rețea) din care se desfac nervii regiunilor, astfel avem: plexul *cervical* (pielea și mușchii capului gâtului), plexul *brachial* (pielea și mușchii membrului superior), plexul *lombar* (piele și mușchii lighianului și a unei părți a membrului inferior), plexul *sacral* (restul pielii și a mușchilor membrului inferior). 3. *Nervi simpatici*, cari pleacă din ganglionii *marelui simpatic* și după ce se unesc cu ramurile pneumogastricului formează plexurile *cardiac*, *pulmonar*, *solar*, cari se împart între vasele sanguine, inimă, plămâni, organele digestive, rinichi și beșică și reguleaza acțiunea acestor organe. *Boalele nervilor*. Nervii pot fi congestionați când se găsesc în apropierea unui focar inflamator sau când sunt iritați deadreptul; ei pot să se aprindă, să se inflameze (*nevrită*) în mod spontaneu sau în urma tăieturilor, a rupturilor, a loviturilor, a compresiunilor produse asupra lor de diferite tumori. Adeseori se văd boale de nervi fără nici o leziune apreciabilă; iar semnele acestor boale constau în niște turburări de sensibilitate (*iperestezie*, *anestezie*) și turburări de mișcare (*paralizii*). *Atrofia* sau topirea nervilor se vede mai cu seamă în urma tăeturilor nervoase accidentale, sau făcute de doctori, sau în urma compresiunilor făcute pe traiectul lor de vreo tumoră sau altă cauză; ea se mai observă și în unele boale ale sistemului nervos central, sau chiar în urma destrucțiunii organelor sau a țesuturilor în cari se duc nervii. Atrofia nervoasă se caracterizează prin para-

lizia complectă a mușchilor la cari se duc nervii atrofiaţi, prin anestezia ţăsăturilor pe cari ei le inervează adeseori printr'o atrofie musculară cu mers repede. Atrofia se combate provocând regenerarea nervoasă prin toate mijloacele cari înleznesc funcţionarea organelor sau ţesăturilor cari primesc nervii. — *Compresiunea* nervilor poate fi *lentă* (înceată) și datorită creșterii progresive a unui ganglion (*adenită*) din vecinătate, unui anevrism, unui os (*exostoză*), dislocarii unui organ vecin, cum ar fi acea a unei vertebre în morbul lui Pott, etc. ; ea poate fi *acută* și provocată printr'o poziţiune rea în timpul somnului (capul pe braţ, subsuoara apăsată pe un lemn), sau prin dislocarea unui os luxat scrintit). *Contuziunea* (lovitura) unui nerv se datorește cele mai adeseori unei scrintiri, unei căderi sau lovituri. In amândouă cazurile, când acţiunea este violentă, omul simte o durere foarte mare, uneori furnicături, crampe, o simţire de căldură ; pielea la început este foarte simţitoare, apoi se amorţește și mușchii se paralizează. Pierderea senzibilităţii și neputinţa de a se servi de membru au o durată variabilă. Ca *tratament* se recomandă odihnă, depărtarea cauzei care face compresiunea, iar în contuziuni comprese cu apă rece sau apă de plumb și când este teama de atrofie electroterapia. — *Inflamaţiunea nervilor* sau *nevrita* este acută sau cronică. Nevrita *acută* provine dintr'o rănire, ruptură, scrintire, arsură, degerătură, o boală din vecinătate (morbul lui Pott, pleurezie, periostită, etc.), o boală infecţioasă (febra tifoidă, difterie), din frig, umezeală, reumatism, gură și sifilis. *Semnele* acestei nevrite sunt la început o durere vie pe traiectul nervului, care este tare și umflat, roșeaţa pielei ; după un timp oarecare apar turburări de nutriţie (herpes, pemfigus, ulceraţiuni, căderea sau îngroșarea părului și unghiilor, atrofie musculară). Durerea pe traiectul nervului poate dura și după ce pielea și-a pierdut sensibilitatea (anestezie dureroasă) ; mușchii se paralizează și se atrofiază. Nevrita *cronică* are aceleași cauze, însă ea se desvoltă mai încet. *Tratamentul* : odihna părţii bolnave, injecţiuni cu morfină ; combaterea cauzelor.

Nervi (Atac de). — V. *Atac.*

Nervi (Boală de). — V. *Neurastenie* și *Nevroză.*

Nervi (Durere de). — V. *Nevralgie.*

Nervi (Intărâtare de). — V. *Agasare.*

Nervin. — Medicament care calmează sau potolește nervii.

Nervozism. — V. *Neurastenie.*

Nesimţire. — V. *Analgezie* și *Anestezie.*

Neorodină. — Cristale incolore, puţin solubile în apă rece. Lucrează ca antitermic, analgezic și antinevralgic (scade căldura și potolește durerile). Doză : 1—3 gr. pe zi, în buline sau prafuri de câte jumătate gram. Trebue supraveghiată lucrarea ei asupra căldurii, care scade repede și produce nădușeală multă și cianoză.

Nev (lat. *naevus*), *alunică*, *aluniţă*, *alunelă.* — Prin cuvântul *nev* se înţelege o diformaţiune din naștere și permanentă a unei regiuni mărginite a pielei, produsă sau printr'o îngrămădire de materie colorantă : *nev pigmentar*, sau printr'o dezvoltare prea mare a ţăsutului vascular : *nev vascular.* 1. *Nevul pigmentar* se prezintă sub 2 forme : *plană* și *ridicată.* In forma *plană* avem niște *pete* de diferite mărimi, dela cea a unui bob de grâu până la acea a unei piese de 5 lei, de coloare galbenă, cenușie sau neagră, de formă rotundă, eliptică sau neregulată ; acoperite sau nu de păr ; ele pot fi mai multe și împrăștiate fără nici un rost pe faţă, pe gât, pe dosul mânilor și pe celelalte părţi ale corpului. In forma *ridicată* (nev *verucos* sau *ipertrofic*) avem niște ridicături de diferite forme, de diferite mărimi, de coloare roșietică mai mult sau mai puţin închisă sau neagră, acoperite de păr negru. Ca tratament se recomandă în forma pigmentară arderile cu acid fenic curat, sau cu galvano-cauterul, iar în forma a doua răzuirea sau tăierea urmată de ardere cu galvanocauterul. — 2. *Nevul vascular* numit și *angiom*, *tumoră erectilă*, are iarăși 2 forme : *plană* și *ridicată.* In forma *plană* avem niște pete roșii, sau violete, de diferite mărimi și forme, regulate sau neregulate, provenite după credinţa poporului în diferite emoţiuni încercate de mamă în timpul sarcinii. Ele se află de obiceiu la faţă, la ceafă, la gât, pe spate.

In forma *ridicată* avem niște ridicături sau tumori mici, unele rotunde, altele de altă formă, de diferite mărimi, de coloare roșie sau negricioasă; ele sângerează cu înleznire. Ca *tratament* se recomandă compresiune, scarificaţiuni liniare dar repetate, ardere cu substanţe chimice sau cu termocauterul, ori cu galvanocauterul, electroliză, crioterapia (arderea cu zăpadă carbonică).

Nevralgie (dela grec. *neuron*, nerv, și *algos* durere), *durere de nervi*. —Boală caracterizată printr'o durere vie pe traiectul unui nerv, care vine prin accese și cam în acelaşi ceas în timpul zilei, la intervale aproape fixe. Durerea poate ţine un sfert de oră până la un ceas, uneori însă poate fi continuă și slabă, mărindu-se din când în când sub formă de svâcnituri, de înţepături, de fulgerături. Durerea vine dela sine, în mod spontan, dar se mărește la cea mai mică atingere sau apăsare în dreptul părţii dureroase. In răniri, în inflamaţiuni, în cancer precum și într'o mulţime de boale pot fi dureri destul de vii, chiar foarte tari, dar acele dureri sunt difuze, împrăștiate, întinzându-se pe o suprafaţă hotărâtă și putând fi inteţite printr'o apăsare făcută în orice punct al acelei suprafeţe, ele sunt fără svâcnituri, pe câtă vreme *durerea nevralgică* se întinde numai într'o singură direcţiune care corespunde cu drumul nervului bolnav, se înteţeşte printr'o apăsare făcută în anumite puncte și se însoțește întotdeauna de svâcnituri. *Cauzele* nevralgiei sunt multe. Intre cele *generale* avem: anemia (lipsa de sânge), guta, paludismul, reumatismul, sifilisul; iar între cele *locale* se numără: răceala, apăsarea pe nerv prin congestiune, sau o tumoră vecină, ori vr'o altă boală a ţăsuturilor vecine (carie dentară). Mai sunt nevralgii produse printr'o acţiune reflexă, adică la distanţă, cum se întâmplă atunci când cineva are viermi intestinali (panglică, limbrici). Toate părţile corpului, fie superficiale fie profunde, pot fi atinse de nevralgii, căci toate au nervi, dar nevralgiile cele cari se văd mai des sunt: nevralgia feţei, nevralgia intercostală, sciatică. (Vezi *Faţă*, *Junghiu*, *Sciatică*). *Tratamentul*. O nevralgie mai întotdeauna este foarte greu de combătut, cu atât mai mult cu cât nu este de ajuns să potolim numai durerea dar să facem ca ea să nu mai revină. O nevralgie se potolește aplicând pe partea dureroasă un *muştar*, lăsat pe loc 5—10 minute; după un sfert de ceas se poate face pe acelaş loc o fricţiune cu o bucată de flanelă înmuiată într'un liniment compus din *balsam tranchil*, sau unt de migdale dulci (30 gr), din cloroform și din laudan (din fiecare câte 5—10 gr.); fricţiunile se vor repeta din 2 în 2 ore, iar în intervale se lasă pe loc flanela înmuiată în liniment; muştarul se poate aplica de 2—3 ori pe zi, iar linimentul se poate înlocui cu uleiu de mușeţel camforat, cu uleiu de terbentină, etc. Dacă durerea nu se potolește cu aceste mijloace se poate aplica o *vezicătoare* volantă, timp de 5—6 ceasuri, punând pe acelaș loc după ce s'a ridicat vezicătoarea un centigram de morfină. Când durerea este foarte mare și bolnavul nu mai poate răbda vom face o injecţiune sub piele cu *morfină*. Se mai recomandă pulverizaţiune pe partea dureroasă, cu lichide refrigerente, cum sunt: *clorurul de etil*, sau *de metil*, cu *eter*, *puncte de foc* sau dungi de foc, *faradizaţiunea* pielei cu un pămătuf electric. Dintre unsorile şi fricţiunile întrebuinţate în nevralgii cele mai bune sunt: *balsamul Opodeldoch*, diferite linimente compuse din laudan și cloroform în asociaţie cu uleiu de măsălariţă (*iosciam*); *gaiacol* cu *glicerină*, sau cu *salicilat de metil*, care de asemenea se întrebuinţează și singur. Pe *dinăuntru* se dau o mulţime de medicamente *analgezice*, dintre cari cele mai bune sunt: *antipirina* 1—5 gr.; *piramidonul* 30 centigrame până la 1 gr. *fenacetina* 50 centigrame până la 2 gr.; *aspirina* 50 centigrame până la 3 gr.; *bromidratul* și *valerianatul de chinină* (date cu 6 ceasuri înainte de crize), *ipnal* 1—2 gr.; *salicilat de sodiu* 2—6 gr.; *tinctură de colchic* 20—40 picături; *opiu* și *beladonă* (1 centigram de extract, de 2—5 ori pe zi), etc. Dintre *agenţii fizici* se întrebuinţează *masajul*, simplu sau vibrator; *idroterapia* sub formă de duș cald sau scoţian, duş de aburi, băi de pucioasă sau cu terbentină; *electroterapia* (faradizaţiune, scântei franclinice, curenţi de mare

frecvenţă şi tensiune, băi statice). Ca tratament *chirurgical*, în nevralgiile rebele, se recomandă : *alungirea* nervului bolnav, *tăierea* lui (*nevrotomie*), *rezecţiunea* nervului pe o întindere oarecare (*nevrectomie*). Nu este de ajuns să combatem nevralgia, ci trebuie să facem ca ea să nu mai revie, pentru care lucru trebue să combatem cauza : *anemia* cu fieruginoase şi tonice, *reumatismul* cu salicilat de sodă, *paludismul* cu chinină, arsenic, *guta* cu colchic, *sifilisul* cu mercur şi iod, *diabetul* cu regim, insulină, *isteria*, *neurastenia*, sau *epilepsia* cu bromure, valeriană, idroterapie, sugestiune, etc.

Neurastenie (dela grec. *neuron*, nerv, şi *asthenia*, slăbire), *nervozism*, *nevropatie*, *slcire nervoasă*, *boală de nervi*.— Cel care a descris mai întâiu neurastenia a fost americanul Beard (1869—1880), dar aceasta nu însemnează că mai înainte de el n'ar fi fost oameni neurastenici, din potrivă au fost destui cari sufereau de tot felul de boale nervoase, cunoscute sub diferite nume, dintre cari cele mai multe ţin astăzi de neurastenie, botezată astfel de Beard. Neurastenia este o *nevroză* (vezi acest cuvânt) caracterizată printr'o slăbire a forţei nervoase. Această slăbire nervoasă se arată adeseori prin alternative de depresiune (moleşeală) şi de excitaţiune (aţâţare, întărâtare), de unde vine şi numele de *slăbiciune iritabilă* ce i s'a dat. Neurastenia interesează întreg sistemul nervos, dar cele mai adeseori stăpâneşte cutare sau cutare parte din el, de unde provin şi multele forme sub care se arată această boală şi care variază dela un om la altul. Neurastenia este mai ales o boală a etăţii adulte, dar sunt şi forme precoce cari se arată în preajma juneţii (pubertăţii), la tinerii cu creştere repede, al căror sistem nervos este foarte fraged şi cedează la cea mai mică isbire. Această boală se vede mai des la bărbaţi decât la femei. Poate fi produsă de orice cauză congenitală, (din naştere) sau câştigată, constituţională sau accidentală, care este în stare să tulbure în mod adânc nutriţiunea organismului în general şi acea a sistemului nervos în particular. Ereditatea nevro-artritică este de ajuns s'o producă (neurastenie constituţională) ; alteori însă ea numai prepară terenul şi boala nu se iveşte decât cu prilejul unei cauze accidentale, cum ar fi : surmenajul (oboseală prea mare), cu deosebire surmenajul moral produs de abuzul de plăceri, de supărări, decepţiuni (amăgiri) ; intoxicaţiunile sau otrăvirile cu alcool (spirt), tutun, morfină, sulfur de carbon, mercur, plumb, cocaină, etc. ; boalele infecţioase ; sifilis, frigurile palustre, influenţa, febra tifoidă ; traumatismele sau loviturile ; boalele tubului digestiv şi mai ales boalele organelor genito-urinare ; boalele organice ale sistemului nervos, etc. In unele cazuri se pare că ereditatea n'ar avea nici un rol (neurastenie accidentală), cu toate acestea neurastenia *constituţională* este varietatea cea mai de seamă, cea care se vede mai adeseori şi de multe ori chiar neurastenia aşa zisă *câştigată* nu este altceva decât o inteţire (întărâtare) a neurasteniei constituţionale, care a fost neobservată.— *Semnele* acestei boale sunt multe şi foarte variate după cum vom vedea îndată. In mod general putem reduce pe toţi neurastenicii la două tipuri de căpetenie, între cari se găsesc o mulţime de tipuri intermediare. Unii sunt palizi, slabi, deprimaţi, cu capul aplecat cu privirea pierdută, iar la întrebări răspund scurt, încet şi cu oarecare îndoială nehotărâre ; ei seamănă cu *melancolicii*. In opoziţie cu acest tip vezi pe un altul care are înfăţişarea unui om foarte sănătos, gras, voinic, roşu la faţă, cu vocea bărbătească, plin de viaţă, vioi în mişcări, dar îndată ce-l întrebi de sănătate începe a-ţi povesti despre indispoziţiile şi suferinţele lui, descriind o mulţime de dureri şi de simţiri supărătoare cari îl chinuesc şi cari nu se potrivesc de loc cu înfăţişarea lui cea bună. El, în loc să-ţi inspire milă, te face să râzi şi să-l crezi un bolnav închipuit. Mai mult decât atât, el are credinţa că nimeni nu este aşa de bolnav ca el, nimeni n'are suferinţele lui, aşa de multe şi de variate încât, ca să nu le uite, şi le însemnează pe hârtie pentru ca să le poată spune doctorului pe toate. Acestea sunt cele două tipuri de neurastenici. Mai toţi au durere de cap care se simte de obiceiu în amândouă tâmplele, alteori în

ceafă; bolnavul simte un fel de greutate și de strângere a capului (ca și cum ar purta un coif), alte ori el are o simțire de ceva gol. Durerea poate fi continuă, însă variează în intensitate în timpul zilei; ea începe dimineața, se micșorează în timpul mesei pentru a se mări din nou la o jumătate de ceas după mâncare, spre înserate iarăși este mai mică, se intețește după mâncare pentru a dispare în timpul nopții. Orice muncă cu creerul mărește durerea, iar când ea ajunge la culme pielea capului este simțitoare la cea mai mică atingere; la unii le troznește ceafa când mișcă din cap. Altă suferință este *durerea de șira spinării* (*rachialgie*), care se arată sub formă de greutate și de apăsare, mai cu seamă în dreptul gâtului, în șale și în dreptul osului crucii (sacru); uneori ea se însoțește de slăbiciune și amorțeală în picioare, de o simțire prea mare a pielei (*iperestezie*). Mulți se plâng că nu pot dormi, că au *insomnie* sau că au somnul agitat (neliniștit); după ce se culcă și adorm, se deșteaptă îndată, mai întotdeauna la același ceas și în tot restul nopții se tot succesc și răsusceșc în pat, chinuiți de o mulțime de simțiri neplăcute, de înțepături, de amorțeli, de svâcnituri, etc., cu capul buimăcit de tot felul de idei și de aduceri aminte. Câte odată, spre dimineață, obosiți, ațipesc, apoi se scoală sdrobiți de oboseală; mai mult de cât erau la culcare. Sunt unii neurastenici cari simt trebuința de a dormi după mâncare, dar după ce s'au culcat nu pot adormi cu nici un preț, iar dacă adorm au visuri rele, supărătoare, după cari se deșteaptă repede și cu neliniște. De obiceiu bolnavii de neurastenie sunt mai moleșiți dimineața după ce se scoală, înainte de dejun, decât seara. Unii dorm relativ bine toată noaptea și chiar în timpul zilei câte un ceas două, dar aceasta nu-i odihnește, ei se simt tot obosiți și plictisiți. O suferință tot așa de supărătoare este *amețeala*, care vine de obiceiu sub formă de accese, însoțită uneori de turburări digestive. De multe ori amețelile se arată printr'o simțire de goliște în cap cu slăbiciune în picioare, cu ceață pe ochi, cu pete negre sau muște sburătoare în câmpul vizual. Uneori bolnavii au o simțire de înălțare și de scoborâre pe pământ, alteori se clatină ca în stare de beție, fără însă să cadă. Ceeace îi mai chinuește pe neurastenici este o *slăbiciune de nervi și de mușchi* (*astenie nervo-musculară*), care se arată sub forma unei oboseli permanente și de neînvins, pe care o simțesc bolnavii de cum se deșteaptă și care, când este în grad mai mare, îi împedecă de a-și vedea de afaceri; ei se forțează, se silesc să muncească, dar nu sunt în stare s'o facă mai mult timp căci îndată se ostenesc. Pentru cel mai mic lucru, care în stare normală se execută cu cea mai mare înleznire și în mod automatic, ei trebue să-și impună o voință tare pentru a-l face, așa că mulți bolnavi renunță la orice muncă, la orice mișcare și stau toată ziulica tolăniți pe o canapea. Această slăbiciune nu merge însă până la paralizie și în timpul mâncării ea scade; de multe ori ea se mărginește numai la un grup de mușchi. Unii bolnavi mai au *crampe, contracturi funcționale* (crampele scriitorilor), *tremurături* în membrele superioare (în mâni), iar *reflexele* sunt mai adeseori micșorate decât mărite. Un rol important în suferințele neurastenicilor îl au și *turburările din partea tubului digestiv*, cari adeseori se ivesc chiar dela începutul boalei. Aceste turburări sunt foarte variabile și cea mai de căpetenie este *dispepsia* (mistuire grea, anevoioasă). In forma *ușoară* starea generală a bolnavului nu prea este atinsă; apetitul se păstrează, deși în mod inegal. Mâncarea produce o ușurare momentană de aceea unii bolnavi își fac obiceiul de a mânca ceva și pe la mijlocul nopții. Când însă neurastenicul mănâncă ceva mai mult simte greutate la cap, amorțeală, greutate la stomac, care se umflă, râgâituri, toate acestea ivindu-se cam la o jumătate de oră după mâncare. *Scaunul* mai nici odată nu este regulat: bolnavul când are *diaree*, când este *constipat*, dar mai adeseori este constipat și atunci materiile sunt tari, acoperite uneori cu spumă sau falșe membrane albicioase; uneori el are *dureri prin mațe*, pântecele tras și dureros la pipăire. Durerile se duc câte odată spre beșică, organele genitale, nervii

sciatici. In formele *grave* ale dispepsiei turburările de nutriţiune sunt mai mari şi bolnavul, deşi mănâncă mult, slăbeşte repede şi foarte mult. Suferinţa neurastenicilor nu se mărgineşte numai la acestea, căci ei mai au şi *turburări din partea aparatului circulator* şi cu deosebire din partea *inimii*-care bate adeseori foarte repede şi aceste *palpitaţiuni* le are bolnavul mai cu seamă în timpul mistuirii; ele pot dura luni întregi, ceeace îl deprimă şi îl slăbesc mult. *Presiunea arterială* de obiceiu este slabă, dar se poate modifica în tot momentul şi sub influenţa cea mai mică. Ea se măreşte sub influenţa emoţiunilor şi în timpul mâncării. *Turburările din partea organelor genito-urinare* se ivesc adeseori şi chinuesc mult bolnavul: bărbatul are poluţiuni nocturne, raporturi sexuale incomplecte, cu ejaculaţiuni prea repezi; femeia sufere de mitră, care i se pare că se umflă; urinarea se face des şi uneori cu greutate. *Organele simţurilor* prezintă diferite turburări: lăcrimare, dureri de ochi, vederea uneori împăinjenită, câmpul vizual câte odată micşorat, mai ales când bolnavul are şi ameţeli; urechile vâjie şi şueră. *Senzibilitatea generală* este şi ea modificată: iperestezie, dureri cu tip nevralgic, svâcnituri cari seamănă cu durerile fulgerătoare, amorţeli prin membre. Unii bolnavi au dureri dăinuitoare, uneori localizate în organele din pântece sau într'un alt punct al corpului (în limbă, la noadă, etc.) dureri cari nu se schimbă prin apăsare şi cari nu atârnă de vreo alteraţiune a nervilor şi ţăsăturilor; durerile locale se arată mai ales la cap, la gât, la noadă, la beşica udului (la bărbaţi), la mitră (la femei), la stomac, la maţe, Unii bolnavi sunt foarte răi de căldură, alţii sufăr de frig şi la orice schimbare atmosferică. La toate aceste semne ale neurasteniei se mai adaugă o stare specială de *nelinişte* provocată prin *frică*, sau mai bine zis prin diferite frici (*fobii*): frică de singurătate sau din contră frică de mulţime, de spaţiurile mari goale (*agarafobie*), sau de spaţiurile închise (*claustrofobie*), de accidente, de trăsnet, dar mai cu seamă *frica de boale*. Această frică este produsă de grija prea mare ce şi-o poartă bolnavul lui însuşi, analizându-şi toate funcţiunile, temându-se de cea mai mică schimbare ce s'ar produce în acele funcţiuni şi în cele din urmă pierzându-şi orice încredere în sănătatea lui, în puterea, în inteligenţa şi în afecţiunile lui, fiind incapabil de a-şi mai vedea de afaceri şi de interesele cele mai mari, cari de altfel îl preocupă cu mult mai puţin decât limba lui încărcată, stomacul greoi, sau vreo durere simplă de ceafă sau de tâmplă. El nu se mai gândeşte decât numai la fiinţa lui şi nu vrea să ştie nimic de lume. Această preocupare constantă şi stare de nelinişte pot merge până la extrem; s'au văzut neurastenici rătăcitori (mai cu seamă ovrei), cari, trăind cum pot, călătoresc în lumea întreagă şi consultând pe toţi doctorii învăţaţi. Cu toate aceste neurastenicul nu este un ipocondriac, el nu se crede bolnav dar îi este frică de a nu se îmbolnăvi; el nu este sigur dacă e cu adevărat bolnav şi tocmai despre aceasta caută să se asigure. Din neliniştea şi neglijenţa în care trăeşte neurastenicul rezultă *depresiunea morală*, care se arată mai des prin micşorarea voinţii, de unde provine nehotărârea lui, printr'o micşorare a atenţiunii, de unde vine neputinţa de a se apuca de o muncă intelectuală şi prin scăderea memoriei. Mulţi din neurastenici se emoţionează foarte uşor şi foarte des. Caracterul lor se schimbă; unii caută singurătatea, alţii sunt supărăcioşi şi au crize de mânie, de furie, fără nici un motiv dar cari sunt de scurtă durată. Neurastenia *accidentală*, adecă cea câştigată, se vindecă după câteva luni, pe câtă vreme cea *constituţională* este foarte îndărătnică la tratament şi vindecarea nu se face în mod complect, aşa că boala se iveşte din nou şi aceasta se repetă la infinit, vindecările nefiind decât numai nişte simple remisiuni. Boala este cu atât mai gravă cu cât bolnavul are o moştenire bolnăvicioasă mai bogată. — *Tratament*. Neurastenia n'are până acum nici un tratament specific. Se va ţine seamă de cauzele boalei, de natura şi de intensitatea simptomelor, apoi va reglementa igiena bolnavului, iar la medicamente se va recurge cât se poate mai puţin. *Neurastenia constitu-*

ţională implică o predispoziţiune ereditară asupra căreia nu poate lucra în copilărie decât numai o *educaţie* raţională şi profilactică. Dacă neurastenia provine dintr'un surmenaj intelectual vom recomanda un *repaus* (odihnă) atât intelectual cât şi moral. Când cauza boalei sunt *supărările* şi *decepţiunile* vom depărta bolnavul de mediul în care trăieşte şi pentru distracţie îi vom recomanda călătoriile. Când neurastenia însoţeşte o stare de *dispepsie* sau alte turburări din partea tubului digestiv, ne vom ocupa de stomac şi de maţe. Alte ori ea este o *autointoxicaţiune* de origine intestinală, epatică (colemie), suprarenală sau tiroidiană, lucruri de cari iarăşi trebuie să ţinem seamă; tot astfel şi când ea provine dintr'o boală de mitră, din sifilis, sau dintr'o intoxicaţiune cronică (alcoolism, cafeinism, saturnism, morfinomanie) vom institui un tratament special. *Tratamentul general* al neurasteniei trebue să fie mai ales *igienic*. Neurastenicul va fi depărtat de preocupaţiunile profesiunii lui şi de grijile familiare; el va fi instalat într'o localitate de ţară, plăcută şi aşezată, dacă se poate, la o înălţime de 600—800 metri deasupra nivelului mării, nici odată însă pe malul mării, care nu le convine de loc la bolnavii excitabili. Uneori se impune *izolarea* bolnavului într'o casă de sănătate sub paza directă a medicului, cu oprirea oricărei vizite şi a oricărei corespondenţe, mai cu seamă pentru femei şi pentru morfinomani, sau alcoolici. Un mijloc de tratament este *repausul*, fizic sau moral, după cum este şi cauza boalei. *Starea în pat în continuu* este bună la începutul neurasteniei şi în formele grave, timp de 2—3 săptămâni, dar nu mai mult, căci i-ar face rău bolnavului. Această odihnă dela începutul boalei se recomandă bolnavului pentru a-l face mai apt pentru tratamentul de antrenare pe care va trebui să-l urmeze exact după arătările doctorului, care îi va prescrie cu deamănuntul, ceas cu ceas, ce are să facă (ocupaţiunile), mesele şi plimbările. După un repaus absolut (făcut dacă se poate în aer liber) bolnavul se va obişnui din nou cu mişcarea făcând gimnastică suedeză, prin întrebuinţarea de aparate cu tracţiune elastică, făcând masaj şi plimbări regulate şi din ce în ce mai prelungite fără să ajungă până la oboseală. După mâncarea dela ameazi bolnavul va face o odihnă (siestă). Călătoriile sunt bune, făcute însă fără oboseală. O mare atenţiune merită *hrana* (alimentaţiunea), care trebuie să fie substanţială şi variată; bolnavul va mânca de 4—5 ori pe zi, însă nu mult odată. Se va opri ceaiul, cafeaua, tutunul, iar la masă se va bea puţin vin sau bere. Pentru cei dispeptici (cu mistuirea grea) se va recomanda mai mult regimul vegetarian. In tratamentul neurasteniei locul de căpetenie îl ocupă *idroterapia* şi anume: la început se va face *duş* cu apă caldă de 33—37°, plimbat de sus în jos, de amândouă părţile şirii spinării, evitând orice lovituri; pentru calmare duşul va ţine 4 până la 8 minute. Va începe pe şira spinării, apoi pe partea dinainte a corpului, sfârşind prin membrele inferioare, după care se va şterge încet corpul întreg. Acest duş se va repeta de 2 ori pe zi, până la calmarea stării nervoase; numai atunci este permis să se combată slăbiciunea de nervi, încălzind apa în timpul duşului cu 1 sau 2 grade pentru a o răci apoi gradat; la orice reacţiune trebue să se opună apa caldă şi numai încetul cu încetul vom ajunge să terminăm duşul aruncând apă rece. Când predomină sleirea din partea creerului nu vom face duş la cap; la turburări din partea inimii vom face un duş uşor pe regiunea ei. Pentru turburările din partea stomacului şi maţelor vom face duş cât se poate de uşor, iar pentru turburările genito-urinare se recomandă duş în partea de jos a pântecelui, sau în regiunea perineului, asociat cu duş temperat, sau cu baie de şezut. Apa rece, sub formă de duş mobil cu aruncătură frântă de 15 până la 30 secunde, nu se recomandă decât numai după ce a dispărut orice excitaţie. Pentru nevralgii se vor face duşuri de aburi. Cura de idroterapie trebue să dureze 2—3 luni. In lipsă de duşuri ne putem mulţumi cu înveliri în cearşafuri înmuiate în apă rece, cu sau fără fricţiuni, sau la nevoe mare cu *afuziuni* (vezi acest cuvânt) reci. Aceste aplicaţiuni se vor face mai mult dimineaţa,

la sculare, după câteva exerciţii (cu un aparat cu tracţiune elastică) şi ele vor fi urmate după primul dejun de o plimbare pe jos. Intru cât priveşte *electricitatea*, ea poate să aibă un rol ajutător în tratamentul neurasteniei, mai mult sugestiv. Se întrebuinţează mai cu seamă *franclinizaţiunea* sub formă de bae statică, de suflare sau de fricţiuni electrice; asupra atoniei intestinale lucrează cu bun succes *galvanizaţiunea* intensivă, iar aplicaţiunile *curenţilor de mare frecvenţă* pe patul condensator sunt foarte întăritoare. Pentru neurastenia spinală este bună *faradizaţiunea* generalizată. Pentru neurastenici este mai bună o staţiune de munte decât o staţiune de mare prea frecventată. — *Tratamentul cu medicamente* trebue să fie foarte restrâns, căci bolnavii de neurastenie nu prea se împacă cu doctoriile şi prin urmare nu trebue nici odată să abuzăm de ele. Starea de *anemie* se va combate cu *fier* (protoxalat 2 buline pe zi de câte 15—20 ctgr.), (*ferroconstans* este un bun preparat de fier), cu *arenal* (5 ctgr. pe zi), cu injecţiuni de *cacodilat de sodiu*. Pentru *slăbiciunea generală* se va da *cola*, *glicerofosfatele de calciu* (50 ctgr. până la 1 gr. pe zi.) Un bun preparat de calciu este *calcigenolul* iradiat. Se mai recomandă ca întăritor de nervi *lecitina* (10—50 centigrame) în hapuri, sau în soluţiune uleioasă pentru injecţiuni sub piele, apoi nuca vomică, sulfatul de stricnină, cari sunt şi aperitive în acelaş timp. Pentru *durerea de şira spinării* (rachialgie) se recomandă odihnă, duş cald şi scoţian, aplicat pe partea dureroasă. Pentru a combate *insomnia* (lipsa de somn) vom da băi calde de 20—40 minute şi de 36—38^0, cearşafuri reci de 10^0, înfăşurare rece peste pântece în timp de 10—20 minute, cari sunt mai bune decât sulfonalul, veronalul, hedonalul, hipnalul, tironalul, bromida, paraldehidă, a căror întrebuinţare se va face rar, în mică doză şi la mare trebuinţă; nu se va da niciodată *opiu* sau *morfină*. Dacă *ameţelile* nu încetează prin tratamentul general se poate da în contra lor nuca vomică, arseniatul de stricnină, trinitrina. Se va recomanda odihna în pat într'o cameră tăcută şampanie frapată, (în contra vărsăturilor), calomelul, secara cornută, idrastis, hamamelis. Pentru *palpitaţiuni* sunt bune compresele reci pe inimă, sau suflare electrică pe aceeaş regiune, baia statică, valeriana, valerianatul de amoniac, etc. *Constipaţiunea* va fi combătută cu masaj abdominal, comprese reci pe pântece, galvanizaţiune intensivă, cari sunt mai bune decât cascara, sămânţa de in, stricnina, clistirele etc. *Neurastenia genitală* se va combate cu sugestiune (contra impotenţii), băi reci de şezut, galvanizaţiuni sau faradizaţiuni ferindu-ne de medicamentele afrodiziace.

Nevrom (dela grec *neuron*, nerv, şi terminaţiunea *om*, care însemnează tumoră) — Tumoră desvoltată în ţesutul unui nerv, care este foarte dureroasă şi nu se vindecă decât prin operaţie.

Nevropatie. — V. la *Neurastenie*.

Nevroză (gr. *neurosis*). — Sub numele de *nevroze* se înţeleg nişte stări bolnăvicioase cari se produc fără să se poată constata vreo leziune organică ce lasă în urma lor numai turburări trecătoare în organe şi în funcţiunile lor, cari atârnă de o turburare a *sistemului nervos* şi prin urmare dau naştere la schimbări din partea inteligenţii, mişcării sau senzibilităţii, a căror gravitate şi durată variază foarte mult. Caracterele unei nevroze sunt: *apirexia* (lipsă de căldură), care, deşi nu este constantă predomină în nevroze; *mobilitatea simptomelor* (varietatea suferinţelor), cari se arată în mod succesiv din partea diferitelor organe, sau funcţiuni şi cari foarte rar rămân localizate într'un singur organ sau ţesut. Nevrozele se arată mai cu seamă la persoanele slabe, debile; ele se văd mai des la femei şi sunt câte odată ereditare. Nevrozele pot fi provocate de muncă intelectuală prea mare, de emoţiuni morale vii, de stricarea sângelui etc.; ele de obiceiu se vindecă, dar pot dura foarte mult timp. Nevrozele sunt de 3 feluri: 1. *Nevroze ale senzibilităţii* generale în cari intră *nevralgiile* (vezi *Nevralgie*) şi nevrozele pielei (*dermalgie*), ale viscerelor (*gastralgie, enteralgie, cistalgie*, etc.), ale unor nervi speciali (*migrenă, ameţeală, angină de piept*, etc.), precum şi *anesteziile* (pielei, muşchilor,

nervilor). 2. *Nevroze ale motilității* (mișcării), între cari avem : *convulsiunile*, *crampele*, *spazmele*, *tremurăturile*, *palpitațiunile*, unele *paralizii*. *Nevroze complexe*, cum sunt : *catalepsia*, *coreia*, *epilepsia*, *isteria*. Cetitorul va căuta la aceste cuvinte pentru a vedea semnele și tratamentul nevrozelor.

Nicotină. — V. *Tutun*.

Nictalopie (dela gr. *nyx*, noapte, și *ops*, ochiu). — Boală în care cineva nu vede bine lucrurile decât la o lumină slabă sau în timpul nopții. Ea provine dintr'o mare sensibilitate a retinei. Se mai observă când cineva are albeață (pete pe corneie), cataractă începătoare (perdea), în otrăvirile cu alcool și cu tutun. *Tratamentul* variează după cauză ; ochelari fumurii, gălbui la nervoși : operație în cazurile de albeață și de cataractă.

Nimfomanie (dela gr. *nymfe*, nimfă, și *mania*, manie). — Sub acest nume se înțelege dorința irezistibilă și nesăturată pentru actul venerian, care provine dintr'o perversiune morală, sau dintr'o boală de mitră (mai ales în etatea critică), alteori însă ea ține, ca și *satiriaza*, de o adevărată nebunie impulsivă, care de cele mai multe ori însemnează începutul *paraliziei generale*. Nimfomania, care provine dintr'o boală de mitră, sau din vreo intoxicațiune oarecare, se vindecă repede, pe câtă vreme *mania erotică*, ce vine, la unii alienați ține până la bătrânețe. Tratamentul constă în igienă morală și întrebuințarea medicamentelor antispazmodice și în idroterapie. Relațiunile sexuale normale și complete, când sunt cumpătate, vindecă uneori nimfomania. In cazurile de alienațiune mintală bolnavul trebuie izolat într'un azil special.

Nisip. — V. *Gravelă*.

Nistagm (dela gr. *nystagmos*, oscilațiune, mișcare de legănare sau clătinare). — Această boală constă într'o mișcare de oscilațiune a ochilor, însoțită sau nu de clipirea pleoapelor, oscilațiuni ce se pot produce în toate direcțiunile ; ele pot fi orizontale, verticale, sau pot consta în niște mișcări de rotațiune sau de circumducțiune. Amândoi ochii sunt mai în totdeauna agitați în același timp, mai ales în nistagmul orizontal ; alteori nistagmul nu este de o potrivă în amândoi ochii. Câte odată nistagmul nu este continuu, ci numai în unele momente mai cu seamă când ochii privesc în sus. El se mărește prin emoțiuni, prin privire fixă, prin atențiune și se micșorează sau poate chiar să dispară prin odihnă, prin distracțiuni. De multe ori nistagmul coincide cu o micșorare a vederii. *Cauzele* acestei boale sunt diferite boale ale creerului și măduvii spinării : meningita, fractura craniului, ataxia locomotrice, scleroza, etc. Uneori nistagmul se ivește chiar dela naștere. Alteori se însoțește de alte boale de ochi : albinism, miopie, perdea (cataractă), retinită. El se mai vede la cei ce lucrează în *mine*, când provine dintr'un iluminat rău, sau dintr'o intoxicațiune. *Tratamentul* constă în ochelari, gimnastică oculară, scoaterea cataractei, încetarea lucrului în mine, etc.

Nitarcă *nitarcă roșie*. — Caută la *Ciuperci* (Mânătărcile).

Nitrat de argint. — V. la *Argint*.

Nitrate, nitric (Acid), **nitru**. — Este știut că aerul atmosferic se compune dintr'o parte de *oxigen* și patru părți de *azot*, care intră în compoziția tuturor substanțelor animale și vegetale. Azotul combinându-se cu oxigenul formează *acidul azotic*, sau *acidul nitric*, care este un lichid fără coloare, foarte arzător și exală vapori albi cu un miros neplăcut și sufocant. Acidul nitric *pur* (curat) este o otravă foarte puternică ; el arde și inflamează părțile cu cari vine în atingere. In medicină nu se întrebuințează decât pe *dinafară* pentru a distruge negii, sau pentru a atinge rănile urâte. In caz de *otrăvire* cu acid azotic se va da magnezie diluată în apă în mare cantitate, în același timp cu lapte și apă albuminoasă. Acidul nitric subțiat cu apă se dă ca băutură răcoritoare și diuretică, sub formă de *limonadă nitrică* (vezi *Limonade*). — Combinat acidul azotic cu alte corpuri dă *săruri*, cari se numesc *azotate* sau *nitrate*, dintre cari cele mai întrebuințate sunt ; *azotatul* sau *nitratul de argint*, care, topit și turnat, formează creioane, cunoscute sub numele de *piatra iadului*, cu care se ard rănile și plăgile cari nu se vindecă iute, tăieturile cari sânge-

rează, bătăturile, negii, etc. Nitratul de argint se mai întrebuinţează în boalele de ochi sub formă de *colir* (10 centrigame la 10 gr. apă), în dizenterie (urdinare cu sânge) sub formă de pilule, în poţiune, în clistir. — *Subnitratul de bismut* (vezi *Bismut*). — *Azotatul* sau *nitratul de potasă* cunoscut sub numele de *nitru*, sare *de nitru*, *salpetru*. Această sare albă, fără miros, cu gust proaspăt, înţepător şi puţin amar, care e baza prafului de puşcă, se întrebuinţează în medicină ca *diuretic* (face ud mult), în doză de 1—4 gr, într'o poţiune de gramine (pir), de hameiu, de cozi de cireşe, etc.

Nitroglicerină. — Caută la *Trinitrină*.

Nodurar. — V. la *Răculeţ*.

Nomă (gr. *nome*, dela *nemein*, a roade). — Gangrena gurii de origine microbiană, care se poate vedea la orice vârstă ,dar mai cu seamă la copiii de 2—5 ani şi mai întotdeauna în urma, sau în cursul unei boale generale (difterie, febră tifoidă, pojar, scarlatină, scorbut). Noma începe prin o beşicuţă plină cu un lichid roşietic şi înconjurată de un cearcăn violaceu, care se arată pe căptuşeala obrazului, mai ales a acelui din stânga. Beşicuţa se sparge şi în locul ei rămâne o rană (ulceraţiune) cenuşie, care se întinde repede în suprafaţă şi în adâncime, dând un miros foarte urât. Uneori boala se opreşte aci, dar cele mai adeseori rana se înegreşte, se întinde şi se iveşte pe pielea obrazului. Din gură curge o salivă (bale) sângeroasă, puturoasă şi în cantitate mare. Apoi cea mai mare parte din obraz cade rămânând o spărtură mare în faţă. Bolnavul are căldură mare, diaree, prostraţie, slăbiciune. Gangrena se poate produce în acelaşi timp în plămâni, în gâtlej, stomac, la picioare şi la mâini. *Tratament*. Spălături abondente cu o soluţiune de acid boric (4 la 100) ; arsuri cu termocauterul sau galvanocauterul, iar pe dinăuntru medicamente tonice, reconstituante, alcool şi injecţii cu ser antigangrenos.

Nomol (Băi. de). — V. la *Băi*

Nostalgie (dela gr. *nostos*, reîntoarcere, şi *algos*, suferinţă), *dorul de căminul părintesc, dorul de casă*. — Se numeşte astfel o *tristeţe* nebiruită produsă prin depărtarea dela locul natal, dela căminul părintesc ; tristeţe însoţită de o dorinţă de a te întoarce acasă la care nu te poţi împotrivi. Nostalgia se vede mai adeseori în juneţe şi mai cu seamă la bărbaţi ; ea se iveşte de obiceiu la cei blânzi, simţitori şi cu un temperament nervos ; oamenii cu puţină instrucţiune şi ţăranii sunt cei mai aplecaţi spre această boală. Soldaţii şi marinarii sunt foarte adeseori atinşi şi în armată s'au văzut adevărate epidemii de nostalgie ; tratarea rea şi lipsurile au o influenţă mare în producerea acestei suferinţe. Nostalgia nu este propriu zis o boală ; ea este mai mult o turburare psihică (sufletească) care poate în formele grave să dea naştere la o depresiune morală şi fizică foarte mare, însoţindu-se de turburări grave de nutriţiune şi să se termine prin moarte. — *Semnele* nostalgiei sunt cam următoarele : cel atins de ea începe prin a fi trist, tăcut, morocănos, neliniştit ; el este cuprins din când în când de moleşeală, de slăbiciune, vorbeşte mereu de părinţi, de fraţi, de casă, de sat ca de un loc fermecător, apoi cade pe gânduri. După câtva timp el începe să suspine şi să plângă fără voie, se ofileşte, nu mai are poftă de mâncare, mistue cu greutate, are urdinare ; apoi capul îl doare într'una, somnul îi este neliniştit şi are visuri cari îi reamintesc viaţa de acasă ; respiraţia îi este scurtă, pielea uscată, pulsul slab şi încet, are căldură seara, puterile îl părăsesc, slăbeşte repede şi mintea i se tâmpeşte. In cele din urmă toate aceste suferinţe se măresc şi bolnavul nu mai poate dormi de loc, aiurează, cade într'o stare de toropeală, are urdinare, călduri mari, slăbeşte văzând cu ochii din pricina lipsei de poftă de mâncare şi a turburărilor digestive. Toate aceste suferinţe sfârşesc prin moarte, care de altfel poate veni şi mai degrabă prin vreo complicaţie oarecare, cum ar fi o aprindere de plămâni (pneumonie), o boală de inimă, o febră tifoidă, sau chiar o oftică, dacă nu cumva bolnavul şi-a scurtat singur zilele omorându-se. — *Mersul* nostalgiei este foarte variabil, uneori ea are un mers foarte repede (nostalgie cerebrală supra acută), de cele

mai multe ori însă ea are o durată mai lungă şi poate chiar să dispară înainte de a se ivi vreo stricare serioasă a funcţiunilor organice. Nostalgia confirmată este uşor de cunoscut, dar ea poate să se ivească pe încetul şi să nu fie băgată în seamă la început. La cei ce simulează (făţăresc) nostalgia nu se vede slăbirea cea mare, nici turburările digestive. *Tratamentul prevenitor* constă într'o educaţiune morală serioasă a copilului, în arătarea unui interes binevoitor tinerilor cari şi-au părăsit casa părintească, în distracţiuni şi exerciţii musculare. Odată boala declarată cel mai bun mijloc de a o vindeca este de a trimite bolnavul la căminul părintesc, iar până atunci se va întreţine puterea suferindului printr'o hrană bună, prin preparate tonice, întăritoare (fier, chinină, etc.); se va deştepta pofta de mâncare şi se va uşura mistuirea prin preparate amare; se va combate lipsa de somn şi aiurarea prin preparate de opiu, cloral, sulfonal, trional, veronal, etc.; iar pentru întărirea sistemului nervos se va recomanda idroterapia.

Nou-născut (lat. *infans*), *copii de ţâţă*. — Copilul venind în lume se mai

Fig. 275.—Cum ducem copilul la bae

ţine încă de mamă câteva minute prin *cordonul ombilical* (buric) şi prin *placentă*, cunoscute de lume sub numele de *casa copilului*. In această placentă mai este o câtime mare de sânge care aparţine corpului copilului, din care pricină nu este bine ca îndată după naştere să se lege şi să se taie buricul, căci prin aceasta copilul ar pierde cam 90 grame de sânge aflat în casă. Această pierdere de sânge este foarte mare pentru copilul nou-născut, întocmai cum ar fi pentru un adult o pierdere de sânge de 1700 grame. Trebueşte dar ca legarea şi tăierea buricului să nu se facă până când vâna care ţine încă legat copilul de casa lui nu se turteşte prin trecerea sângelui în corpul copilului. Legarea buricului se face cam la 2—3 degete dela punctul în care se fixează de pântecele copilului, cu un fir gros de aţă ceruită, strâns cât se poate de bine, apoi mai sus cu un deget se aplică altă legătură tot astfel şi între aceste două legături se taie buricul cu ajutorul foarfecilor. Foarfecile şi aţa care se întrebuinţează la moşit trebue să fie fierte în apă, în clocot, cel puţin o jumătate de oră; mânile ni-le vom spăla cu apă şi săpun, apoi le vom ţine afundate câteva minute într'un lighian, sau castron, cu spirt curat, sau cu sublimat corosiv 1/1000. Buricul astfel tăiat se înfăşoară în cârpe fine, înmuiate în puţin unddelemn sau de migdale dulci, sau unse cu vaselină boricată (toate sterilizate), primenind aceste cârpe în fiecare zi până ce cade buricul, ceeace se întâmplă cam între a 5-a şi a 7-l zi. Dacă cumva aţa n'a fost destul de strânsă şi a curs câteva picături de sânge vom aplica o altă legătură mai bună. După ce a căzut buricul se pansează rana cu vată şi vaselină boricată până ce se vindecă. Cordonul ombilical legat şi tăiat, ne vom încredinţa despre conformaţiunea membrelor, despre starea orificiilor naturale şi apoi vom proceda la prima toaletă a copilului. Aci este locul să atragem atenţiunea asupra unui lucru foarte important. Adeseori se întâmplă că copilul când se naşte să aibă *capul alungit*, ţuguiat ca o căpăţână de zahăr, iar moaşa, fie că se crede prea iscusită, fie că este silită de mamă în dorinţa ei prea mare de a avea un copil mai frumos decât toată lumea se grăbeşte a-i rotunji capul în mâini, în tocmai cum s'ar juca cu o minge.

Acest lucru este foarte primejdios şi trebue ocolit cu orice preţ, căci capul copilului nu va rămânea astfel, ci încetul cu încetul îşi va reveni în mod natural la starea normală. *Toaleta primă* constă în a curăţi corpul nou-născutului de grăsimea de pe piele fricţionându-l foarte uşor cu untdelemn, sau cu un gălbenuş de ou, apoi scufundându-l câteva minute într'o *baie călduţă*, spălându-l foarte uşor cu niţel săpun, după care îl ştergem cu o cârpă curată şi moale sau cu o flanelă, încălzită de mai înainte.—Inainte de a merge mai departe cetitorul nu se va supăra dacă îi vom vorbi ceva despre scăldătoarea nou-născutului, cum se face ea în casele *ţăranilor noştri*, aşa după cum o descrie regretatul

Fig. 276. — Copilul este introdus în bae

membru al *Academiei Române*, părintele S. Fl. Marian, în scrierea sa *Naşterea la Români*. Oala în care se fierbe apa trebue să fie *nouă*, pentru că precum sună oala cea nouă, aşa şi copilul nou-născut să aibă o voce curată, pătrunzătoare şi plăcută. *Apa* să fie *călduţă*, iar nu ferbinte, nici clocotită pentru ca copilul să nu devie desfrânat şi vîaţa lui să nu fie neliniştită, cum este apa când fierbe în clocote. In apa de baie se pune o rămurică de busuioc, bani de argint, o floare de bujor, lemnul Domnului, fagur de miere, niţică pâine şi zahăr, un ou, puţin lapte dulce şi o lecuţă de aghiasmă. Toate aceste pentru ca copilul să fie : *scump ca argintul, dulce ca mierea, bun ca pâinea, sănătos ca oul, rumen ca bujorul, atrăgător ca busuiocul şi alb ca laptele*, şi aşa mai departe. După ce a spălat copilul, moaşa îl trage puţin de *nas* ca să nu fie turtit sau borcănos, apoi îl măsoară în cruciş, adesea îi aduce genunchiul drept până aproape de cotul stâng şi genunchiul stâng până aproape de cotul drept. Aceasta pentrucă copilul, fiind scrintit sau şoldit să se îndrepte. — Odată baia făcută copilul trebuie *îmbrăcat*, sau mai *bine* zis *înfăşat*. *Infăşarea*, nu este bine să se facă aşa cum se face de obicei la noi, unde copilul înfăşat seamănă cu un cartaboş, neputându-şi mişca mâinile şi picioarele. Scopul înfăşării nefiind altul decât acela de a pune copilul la adăpost de răceală, este bine ca ea să nu se facă strâns, pentru ca pieptul să se poată umfla şi desumfla liber, iar picioarele să se poată îndoi şi întinde

Fig. 277. — Cum ţinem copilul în bae

cu înleznire. *Imbrăcămintea* se compune dintr'o scufiţă de pânză pentru cap ; pentru piept o cămăşuţă şi un peptăraş deschis înapoi ; pentru pântece şi pentru picioare două bucăţi de pânză (*scutece*) şi pe deasupra o pătură subţire de flanelă sau de lână, cari toată trebuie să fie destul de lungi pentru ca să se poată îndoi peste picioare şi să ajungă până la subţiori unde se fixează. In Anglia este un obiceiu mai bun : acolo nu se înfaşe copilul, ci din primele zile îl îmbracă cu nişte pantalonaşi deschişi înainte şi înapoi, iar pe deasupra cu o rochiţă lungă de lână, destul de largă ca să nu-i strângă pieptul ; în cap nu pun nimic. In acest mod copilul se desvoltă în voia lui. — Să vedem acum

țăranca noastră cu ce și cum înfașe copilul? Obiectele de cari se servește ea sunt : pe cap îi pune o scufie pentru ca să-i ție cald și să arate mai frumos. Această scufiță are pe partea dinainte o cordeluță roșie, sau un bănuț, pentru ca oamenii și mai ales femeile rele de ochi să nu-l *deoachie*, (vezi *Deochiu*). Pentru corp întrebuințează cârpe (scutece), o fașe sau un brâu, apoi cei bogați și câte o plăpămioară. Unele moașe după ce l'au înfășat în obiectele mai sus arătate și astfel ca fașa să formeze o cruce la piept și alta la spate, anume ca să

Fig. 278. — Copilul este scos din bae

nu se poată apropia *duhurile cele necurate* de dânsul și după ce l'au îmbrobodit cam strâns cu tulpănașul ca să nu capete cap mare, bolocănos, ci mic, rotund și frumos, îi fac cruce cu degetele pe față și apoi îl duc la fereastră ca să vadă lumea și acolo îl închină *ursitelor*. In acelaș timp îi pune degetul drept pe bărbie, crezând că făcând aceasta, s'ar face în mijlocul bărbiei *o gropiță*, care, când crește copilul mare mai ales dacă e fetiță, îi șade bine. Apoi îi pune degetele cele mari dela amândouă mâinile pe amândoi obrazi pentru acelaşi scop, adecă să capete câte o gropiță în fiecare obraz. După aceasta îl arată mamei, care, sărutându-l, îi face urare să fie drag la toată lumea, sănătos, voios, norocos, frumos, dărăgăstos, învățat, bogat, om de treabă și luat în seamă (Marian). — Copilul îmbrăcat se pune în leagăn, care este patul lui (vezi *Leagăn*). In timp de iarnă este bine să punem în jurul lui câteva sticle umplute cu apă caldă. Copilul poate fi pus la sân după câteva ceasuri dela naștere (vezi *Alăptare*) ; iar până atunci i se pot da câteva lingurițe de apă îndulcită cu zahăr, călduță. Una din condițiunile de căpetenie ce se cer pentru binele și prosperitatea copilului este o *curățenie* deosebită. Ori de câte ori copilul a murdărit rufăria trebue să i-o schimbăm. Copilul nu trebuie să fie numai șters, ci spălat cu un burete înmuiat în apă călduță. Prin acest mijloc vom menține în toată întregimea ei funcționarea pielei, iar pe de altă parte vom preveni opăriturile (spuzelile) și celelalte boale de piele cari se pot ivi din această pricină. *Băile* se vor face în fiecare zi ; căldura apei va fi între 25—30⁰, iar durata băiei va fi de 5 minute. Capul micului copil cere o băgare de seamă deosebită. El nu va fi spălat numai cu restul corpului, ci este bine ca să fie din când în când fricționat cu o cârpă sau cu o perie moale, pentru ca să se ridice *cojile*, mătreața și grăsimea de pe el. Nu trebue să uităm că în timpul băiei camera trebue să fie încălzită, temperatura ei să fie în termin mijlociu de 20⁰, și aceasta pentru ca să nu răcească. — Terminând vom spune câteva cuvinte și despre *asfixia* noilor-născuți. Copilul la naștere se pare că este mort : la unii pielea și limba sunt vinete (*asfixie vânătă* sau *albastră*), la alții ele sunt palide (*asfixie albă*) și la toți corpul este amorțit, bătăile inimii foarte slabe, așa de slabe încât nu se pot simți, respirația tot astfel. In aceste cazuri trebue să intervenim repede ca să nu moară copiii și anume : trebue să le desfundăm căile aeriene (respiratoare) cu degetul, gâdilind nasul cu o pană de gâscă sau de găină, să facem trageri ritmate asupra limbii (vezi *Asfixie*) în timp ce altă persoană biciuește copilul, îl fricționează (îl freacă) cu cârpe calde și îl pune într'o baie de muștar. Dacă cu acestea copilul nu revine i se va face *insuflațiunea*, lipind gura de gura copilului și suflând tare în ea sau făcând aceasta

cu un insuflator special. Celor ce se interesează mai de aproape de îngrijirile noului născut le recomandăm cărţile : „*A.B.C-ul îngrijirei copilului mic*" de *Dr. Axente Iancu* şi „*Cum să ne creştem copiii*" de *Dr. I. Glăvan.*

Novaspirină. — Pulbere albă, fără miros cu gust puţin acidulat insolubilă în apă. Lucrează ca şi aspirina însă nu este aşa obositoare pentru stomac şi nu produce transpiraţie aşa mare. Se dă în boalele de răceală, în influenţă, reumatism de încheieturi, reumatism gutos, icter cataral cu umflarea ficatului, coree, dureri nevralgice, durere de cap, etc. *Doză* : 3—4 gr. pe zi zi pentru adulţi ; la cei mai mari 30—50 centigrame, la cei de 12 ani şi mai mari 1 gr.

Novocaină. — Cristale albe, solubile într'o parte de apă şi 30 părţi de alcool : soluţiuni aproape neutre, prea puţin iritante, cari nu se alterează prin sterilizare ; puţin toxică, mai puţin toxică decât cocaina şi stovaina. Analgezic local întrebuinţat pentru a obţine rachi-anestezia, analgezia superficială, în operaţiunile pentru cari nu trebuie o narcoză generală : deschideri de abcese, furnicele, sugiu, extirpări de mici tumori, etc. Ea are o acţiune analgezică energică dar fugace, care însă se poate prelungi prin adăugirea *adrenalinei*. Se obţine în acest caz o acţiune anestezică energică şi de o durată mai mare decât aceea produsă de cocaină. Se întrebuinţează sub formă de soluţiuni 0.50—20 la 100 în injecţiuni sub piele, în instilaţiuni, în badijonări. In arta dentară soluţiuni de 2 la 100 (1—5) grame cu adăugire de 2—5 picături dintr'o soluţiune de adrenalină de 1 la 100).

Novaci. — Localitate de vilegiatură în munţii Gorjului. Sat mare cu vite numeroase ; poziţiune pitorească, din care cauză este mult frecventată. Altitudinea de 680 metri.

Nubil, Nubilitate (dela lat. *nubere*, a se căsători). — Când cineva este destoinic de a se căsători se zice că este *nubil*. Un băiat este nubil la etatea de 24—26 ani şi o fată la vârsta de 18—22 ani.

Nuc (*Iuglans regia*, fam. iuglandaceelor). — Arbore mare şi frumos, originar din Persia, se cultivă la noi pe scară foarte întinsă. Fructele lui *nucile*, sunt bune de mâncat şi dau prin stoarcere un oleiu : *untul de nucă*, ce se întrebuinţează la gătirea mâncărilor de post, plăcut la gust, dar se râncezeşte uşor şi produce arsuri la stomac. In medicină se întrebuinţează frunzele de nuc şi învelişul cărnos fructelor verzi, cu mult *tanin*. Frunzele sunt astringente, tonice antiscrofuloase ; coaja de nuc se dă în contra gălbinării, a boalelor de piele, a dalacului, (pustulei maligne) ; învelişul cărnos al fructelor verzi se recomandă în contra scrofulelor şi rachitismul, lucrează şi ca stomachic. Pe *dinăuntru* se dă sub formă de ceaiu făcut din frunze sau din învelişul cărnos al fructelor verzi, din 20 la 1000, sau sub formă de extract, 2—4 gr. ; ca stomachic şi antiscrofulos. Pe *dinafară* se întrebuinţează sub formă de decoct (fiertură) din 50 la 1000 în spălături vaginale pentru poală albă (leucoree) şi pierderi de sânge ; untul de nucă intră în preparaţiunea unor alifii.— *Nucile proaspete* sunt sănătoase şi plăcute la gust, dar cei ce sufăr de mistuire grea şi de durere de stomac să se cam ferească de ele ; nucile *vechi* sunt grele pentru toată lumea. — La *ţară* se fac scăldători de frunze şi coaje verde la copiii slabi şi scrofuloşi. Cu coaja verde de nucă fiartă, străcurată şi adăugându-se zahăr în cantitate îndoită se face un sirop bun care se dă cu linguriţa de trei ori pe zi la copii scrofuloşi. Cu frunzile fierte şi calde se înfăşoară pântecele femeilor, cari nu pot face *casa* în timpul naşterii. Pentru durere de măsele se fierbe coaja de rădăcină de nuc şi se ţine zeama în gură. Coaja se întrebuinţează în contra *râei*. *Pecingenea* se vindecă dacă se unge cu must din coajă de nucă verde. Aceste se păstrează într'o sticlă cu rachiu şi se dă în contra *frigurilor de 3 zile* ; un păhăruţ de rachiu cu o seară înainte de friguri.

Nuca vomică, *turta lupului* (*Strychnos nux vomica*. — Arbore care creşte în India prin locurile aride şi nisipoase. Se întrebuinţează seminţele şi coaja. Medicament *foarte otrăvicios*. Nuca vomică conţine două principii active : *stricnina* şi *brucina*. Se dă în tratamentul paraliziilor fără leziune or-

ganică și în durerile de stomac (gastralgii cronice). Ea se întrebuințează sub formă de : pulbere, 5—25 centigr. ; extract alcoolic, 2—8 centigrame ; tinctură, 15—85 picături pe zi. — *Brucina* nu se uzitează. — *Stricnina* este *extrem de toxică* ; medicament tetanic, se dă în paraliziile fără leziune organică și ca excitant al stomacului. Pe *dinăuntru* se dă în doză de 1 până la 10 *miligrame* ; în granule de un miligram fiecare, 1—10 pe zi. Pe *dinafară* în colir, 10 centigrame la 10 gr. apă. Dintre sărurile de stricnină avem ; *arseniatul de stricnină, azotatul sau nitratul de stricnină* și *sulfatul de stricnină*, care se întrebuințează mai mult și lucrează ca tonic amar, regulator al funcțiunilor măduvii spinării. Sulfatul fiind foarte solubil lucrează mai repede decât stricnina. El se dă pe *dinăuntru* în doză de 1—10 *miligrame* în granule de câte un mgr. ; în sirop, socotit 5 mgr. pentru o lingură ; în injecțiuni sub piele, în doză de jumătate de miligram până la 2 mlgr. pentru o injecțiune ; una sau două injecțiuni pe zi. — *Otrăvirea* cu *nuca vomică* și *stricnină* are următoarele semne : fața palidă, descompusă, fălcile încleștate tare, respirațiunea regulată ; corpul este cuprins de *mișcări convulsive*, se îndoiește înapoi în timp ce brațele, înțepenite, se încrucișează asupra pieptului și membrele inferioare se înțepenesc cu putere. După o pierdere de cunoștință aproape absolută, convulsiunile reîncep și sfârșesc prin moarte. In timpul acestor suferințe inteligența se păstrează. Rigiditatea cadaverică apare repede și poate ține două luni.

Tratament. Când ne găsim în fața unei astfel de otrăviri cel dintâi lucru ce trebue să facem este să deșertăm otrava din stomac dând medicamente vomitive, sau făcând o injecțiune cu apomorfină, sau spălând stomacul dacă se poate, apoi vom da un purgativ uleios. Efectele otrăvirii le vom combate prin *respirație artificială*, inhalațiuni de cloroform și mai ales prin *cloral* (injectat în vine sau dat prin clizme) în doze masive. Contra-otrava stricninei este *curara*, care se dă în injecțiuni sub piele, dar ea nu lucrează decât în doze periculoase prin ele însuși.

Nucșoară, *nucușoară*.—Semințele aromatice ale arborelui *Myristica fragrans* sau *Myristica moschata*, originar din insulele Moluce ; este cultivat mult în țările tropicale, pentru semințele și coaja lor cărnoasă numită *frunzișoară*. Nucșoara se întrebuințează ca condiment și în medicină. Principiul activ este un uleiu gras aromatic (*unt de nucșoară*). Ea lucrează ca tonic, excitant aromatic. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de praf, 50 centigrame până la 4 gr. ; tinctură (1/0), 1—2 gr. în poțiune ; esență, 5-10 picături. Pe *dinafară* untul de nucșoară servește la facerea pomezilor, alifiilor ; face parte din balsamul Nerval și din linimentul Rosen.

Nufăr. — Sunt 2 feluri de nufăr : *alb* și *galben*. *Nufărul alb* (*Nymphaea alba*, se mai numește *plămună albă, plută, tidvă de apă*, și este o plantă erbacee aquatică frumoasă care crește și pe la noi prin apele stătătoare sau, lin curgătoare, uneori cultivată (Iunie-August). *Nufărul galben*, (*Nymphaea luteum*), numită și *mănufăr, plămună galbenă, plută* și *plută galbenă*, este tot o plantă de apă și se deosebește de prima prin coloarea galbenă a florilor. Amândouă aceste plante au aceleași însușiri ; rădăcina lor conține pe lângă o feculă alimentară și puțin tanin, acid galic și rezină, cari le dau proprietăți astringente, tonice și stimulente, din care pricină se întrebuințează în leucoree (poală albă), blenoragie (sculament), dizenterie, și pe dinafară în rănile cari sângerează și sunt fără viață. Afară de rădăcină se

Fig.279. — Nufăr alb

Fig. 280. — Nufăr

mai întrebuinţează şi florile sub formă de ceaiu 10 la 1000, sau sub formă de sirop, din care se dă 50—100 gr. pe zi. — La *ţară* se întrebuinţează rădăcina şi florile de nufăr galben în contra vătămăturii, iar şerbetul de floare în contra ofticei.

Nutriment.— V. *Alimente.*

O

Oaie (lat. *ovis*). — Carnea de oaie, de *berbec*, este hrănitoare, se mistue uşor şi e plăcută la gust, bună pentru stomacurile delicate, cari nu pot mistui bine carnea de vacă. Părţile cele mai bune sunt costiţele şi ciosvârta (jigot), cari se mănâncă sub formă de friptură, pe câtă vreme celelalte părţi se prepară sub formă de tocană sau, de iahnie. Carnea de oaie, sau de berbec, este mai bună de mâncat când animalul este de 2—3 ani. Oile din Dobrogea, cari se hrănesc cu iarbă sărată, au carnea cea mai gustoasă. Carnea de *miel* (între 2—6 luni) este plăcută la gust, dar este mai puţin hrănitoare şi se mistue mai greu din cauza gelatinei.

Obezitate (dela lat. *obesus*, gras), *boală de grăsime.* — Această boală constă în îngrămădirea de grăsime în cantitate exagerată şi dezvoltarea ei în toate părţile corpului, chiar şi în acelea unde de obiceiu nu există grăsime. Dacă un om adult, având o statură de 1 m. 70 centimetri, cântăreşte 67 kgr. el este gras potrivit şi nu se poate zice că sufere de obezitate decât numai în cazul când ar ajunge la o greutate cel puţin de 90 kgr.; dacă el cântăreşte mai puţin de 67 kgr. se zice că este slab. Prin urmare este bine ca să ne menţinem la această *bună-stare*; să nu căutăm nici să prea slăbim, nici să ne prea îngrăşăm dacă voim să fim sănătoşi. Obezitatea sluţeşte înfăţişarea omului şi are o înrâurire rea asupra sănătăţii. Grăsimea îngrămădită în muşchiu face ca ei să se contracteze, cu anevoinţă, din care pricină mersul şi mişcările se fac cu greutate. Inima, care este un muşchiu, fiind încărcată cu grăsime, bate încet, slab şi neregulat, aşa că circulaţia sângelui se face rău, iar respiraţia se face cu greutate şi omul simte un fel de apăsare pe piept şi uneori are chiar accese de sufocaţie. Sunt trei tipuri de obezitate şi anume: *mare, mijlocie* şi *mică.* In *obezitatea mare* încărcarea de grăsime este generalizată în tot corpul sub piele, în muşchi şi în organele interne (inimă, ficat, etc.). Un om bolnav în acest grad şi fiind în vârstă de 35—45 ani cântăreşte dela 120 până la 150 kgr. se citează bolnavi cari au cântărit 240 şi chiar 320 kgr. Infăţişarea acestor bolnavi este înspăimântătoare: faţa le este ca luna plină, obrajii fără nici o încreţitură; ochii sunt ascunşi de grăsimea de sus şi cea de jos, deşi pleoapele nu sunt grase, bărbia îndoită sau întreită şi ceafa groasă ca o pânişoară. Părţile membrelor sunt despărţite între ele numai prin mici şănţuleţe liniare; ţâţele mari cad ca nişte săculeţe de grăsime până pe pântece, care la rândul lui se arată sub forma unui şorţ de grăsime, fără ca să se mai vadă buricul şi uneori ascunzând organele genitale, cari pe lângă acestea sunt acoperite şi de grăsimea coapselor. Aceşti bolnavi cu timpul devin neputincioşi, ne mai putându-se scula fără ajutor, nici să şadă după ce s'au culcat. Ei nu mai pot mânca la masă, nu pot să urineze, nici să meargă la scaun fără ajutorul altora şi în cele din urmă, ajung să fie mişcaţi în pat cu cearşaful. Au respiraţia foarte grea se îneacă, faţa anemiată sau, din contră, vultoasă, cianozată, inteligenţa amorţită, somn mult; ei sunt condamnaţi la o *moarte subită* sau la o *moarte progresivă* prin încetarea inimii de a mai bate, prin încetarea funcţionării ficatului şi rinichilor. La aceşti bolnavi obezitatea începe în adolescenţă şi merge progresând până la etatea adultă; ei câştigă în fiecare an 5—10 kgr. şi mor înainte de 40 de ani. In *obezitatea mijlocie* un om de statură de 1 m. 70 ajunge până la 105 kgr.; mişcările sunt mai puţin jenate şi turburările funcţionale mai mici. In *obezitatea mică* un om de aceeaşi statură ajunge până la 91

kgr. — Intre *cauzele* acestei urâcioase boale se numără *ereditatea* și în acest caz ea se arată din vreme din tinerețe; ea atinge de o potrivă amândouă sexele și recunoaște drept cauză predispunătoare diateza artritică și unele turburări ale glandelor cu secreție internă; ea este determinată în prima linie de viața liniștită și sedentară, de o hrană prea bogată, compusă mai cu seamă din grăsimi, feculente și idrocarbure, de abuzul de băuturi alcoolice și de apă. Astfel ea se vede mai des la bogați, la funcționarii de birou și la toți cei ce duc o viață puțin activă și cari mănâncă mult; ea nu se vede la țărani, la muncitori, la soldați, decât foarte rar. — *Tratamentul* obezității constă în regim, mișcări și exerciții și în medicamente. In primul rând este *regimul alimentar*; hrana trebue redusă și luată cu măsură la fiecare masă, cel puțin până ne obișnuim a o cântări din ochi. Se va micșora puțin câte puțin proporția albuminoidelor, cu o cincime, materiile grase, pe jumătate, la început feculentele și mâncările zaharate; apoi se vor suprima și se vor înlocui prin legumi verzi. Să nu se bea nimic la sfârșitul mâncării, când se va lua puțin ceaiu cald, slab și fără zahăr, nici odată între mese; pâne foarte puțină (100—150 gr. pe zi). Se vor suprima supele, ciorbele, sosurile, condimentele, feculentele bogate (fasolea, mazărea, lintea), prăjiturile, lichiorurile, berea, rachiul, țuica, vinul. Pătlăgelele roșii coapte încet (trei sferturi de ceas) fără grăsime, fără unt și fără apă, ci numai cu sare, piper, usturoiu și pătrunjel, constituie un fel de mâncare plăcută și bună pentru obezi. Dintre fructe sunt bune: fragile, cireșile, coacăzele, portocalele, însă toate fără zahăr. Unora li se prescrie un regim numai de ouă și de lapte, care prin monotonia lui micșorează apetitul. După vindecare se va îmbunătăți regimul, iar cantitatea pânii nu va trece peste 250 gr. pe zi. Ca *mijloace ajutătoare* avem mai cu seamă mișcări și exerciții. *Masajul general*, *masajul vibrator* metodic, *gimnastica suedeză*, mișcările active ale membrelor, apoi ale trunchiului, gradate prin aparate a căror rezistență este măsurată prin contra greutăți (*mecanoterapie*); toate acestea sunt bune pentru *obezii impotenți*, iar pentru ceilalți mersul pe jos, pe loc drept, sau pe urcușuri, este de ajuns cu condițiune ca să nu se obosească și să se facă gradat. Se mai recomandă *scrima*, *bicicleta*, *vânătoarea*. Șederea în pat se va mărgini la 7 ceasuri pe noapte. *Idroterapia* poate aduce servicii sub formă de *duș rece* (după o sudațiune moderată), de *duș scoțian*, de *masaj sub apă* (în timpul verii). Unii recomandă *băile calde* sau *băile de nisip*, cari activează schimburile în organism. *Electroterapia* se întrebuințează sub formă de: *duș* sau *baie statică* (15—20 minute, la 2 zile, la obezii neurastenici); de *curenți de mare frecvență* (25—30 minute, de 3 ori pe săptămână, la obezii artritici și gutoși); sau sub formă de mari *băi idroelectrice* (de 20—30—40 minute cu curenți galvanici de 100—200 m. a.). *Medicamentele* întrebuințate în obezitate sunt: *purgativele*, cari trebuesc date în mod sistematic, mai cu seamă *purgativele saline*: fie acasă, fie la vr'o stațiune termală. Este bine să nu se ia purgative decât la unele intervale, pentru ca să nu slăbească prea mult stomacul și intestinele. Pentru constipația obișnuită simplă este bine să se dea *laxative* și să se facă *masaj abdominal*. Medicament propriu pentru a slăbi nu este. S'a dat iodurul de potasiu sau de sodiu, în doze mici, mult timp continuate (50—75 ctgr. pe zi), mai ales la obezii arterio-sclerosi. *Thyroidina* trebue dată cu multă bagară de seamă, căci ea expune la accidente de multe ori grave (durere de cap, amețeli, slăbiciune, bătăi neregulate de inimă).

Obiceiu, *deprindere*. — Este o vorbă adevărată că *obiceiul este a doua natură*. In adevăr, dacă faci un lucru oarecare, fie el bun sau rău și dacă acest lucru îl repeți adeseori, ajungi în cele din urmă, de capeți o destoinicie de a repeta acelaș lucru, cum nimeni altul din jurul tău nu o poate face astfel; dar ceeace e mai ciudat este că ajungi să repeți acel lucru fără voia ta, cu rost sau fără rost, și că nu te mai poți stăpâni de a nu-l repeta, ceeace însemnează că acest

obiceiu de a face mereu acelaş lucru s'a prefăcut în a doua natură. Să ne lămurim prin câteva exemple : ai început să fumezi, te-ai obișnuit cu fumatul, mai încearcă acum de a te lăsa ! Toată lumea știe cât de greu este să te lași de tutun ; dar nu numai atât, lăsarea de tutun dintr'odată pentru moment îți face rău, te indispune, te pune pe gânduri, îți îngreunează mintea și pentru câtva timp nu-ți poți vedea de afaceri decât cu mare anevoință. De aceea cel mai bun lucru este ca să te lași de tutun încetul cu încetul, până ajungi să scapi definitiv de această buruiană otrăvitoare. Te-ai obișnuit să bei băuturi alcoolice? ei bine, încearcă de te lasă și vei vedea cât de greu îți vine. Și aci ca și la tutun lăsarea nu se poate face dintr'odată ; un bețiv căruia i-ai tăia băutura de tot s'ar simți foarte rău, sau dacă ar cădea bolnav și n'ai ține seamă de obiceiul său și nu i-ai da să bea câte puțin din ceeace era obișnuit să bea l'ai nenoroci, l'ai omorî. Omul n'are numai obiceiuri rele, de cari ar trebui să se ferească și dacă le-a căpătat să caute să se desfacă de ele din vreme, dar el are și obiceiuri bune cari trebuesc păstrate. Astfel de obiceiuri bune sunt : a se culca și a se scula în fiecare zi la aceleași ceasuri, a face zilnic un exercițiu oarecare, a se plimba în fiecare zi pentru a respira aer curat, a mânca la ceasuri hotărâte și cam tot în aceeași măsură, nu odată prea puțin și altă dată prea mult, a avea scaun regulat, etc. Obiceiurile rele sunt foarte vătămătoare pentru sănătate ; să ne ferim de ele, sau, dacă le-am luat, să căutăm a ne desface cât se poate mai iute de ele. Părinții sunt datori să-și observe copiii și să nu-i lase, încă decând sunt mici, ca să ia vreun obiceiu rău, căci mai ușor este de a-i împiedeca să se obișnuiască cu ceva decât de a-i scăpa de vreun obiceiu rău. Intrebuințarea continuă a unui medicament îi slăbește lucrarea asupra organismului și dacă vrem să mai lucreze trebue să-l dăm în doză mai mare, după cum se întâmplă cu opiu. Regula este deci să nu continuăm a lua prea mult timp acelaşi medicament, căci în cele din urmă ajunge de nu mai are nici un efect. Dar această regulă nu se potrivește la toate medicamentele, cum sunt unele cari luate mereu se îngrămădesc în corp, prin faptul că ele nu se elimină (nu ies afară) din organism în aceeaș măsură și îngrămădindu-se produc otrăvire, cum se întâmplă cu digitala, mercurul, bismutul în injecții, etc.

Obiele sau *oghiele*. — Sunt niște cârpe cu cari se învelesc picioarele când se încalță cu cisme, ghete sau opinci. Ele înlocuesc, ciorapii la oamenii săraci. Se fac din pânză ordinară și din lână, după timp. Ele trebue să fie câte se poate de curate ; primenite foarte des, aproape zilnic, de aceea este bine ca omul să aibă cel puțin două rânduri de obiele, așa că într'o zi poartă pe unele, iar pe celelalte le spală și usucă. Obielele trebuesc înfășurate în jurul picioarelor cu regulă și fără multe încrețituri, cari pot produce frecături și bătături.

Obligeană, *calm*, *spetează*, *spetează pestriță*, *trestie mirositoare* (*Acorus calamus.*).— Plantă erbacee, originară din India ; crește pe marginile bălților, lacurilor și râurilor din Europa, unde a fost cultivată și a devenit aproape spontanee (Iunie—Iulie). Rizomul ei are un miros aromatic plăcut, un gust amar, proprietăți datorite unei esențe, principiu activ numit *acorină*, care face să fie întrebuințat în medicină ca stomachic, tonic și stimulent contra catarelor cronice și a dispepsiei. In industrie se întrebuințează pentru aromatizarea prăjiturilor și a unor lichioruri. *Doză* : sub formă de *praf* 1—4 gr. ; ca *ceaiu*, 20 în 1000 ; *sirop* 25—100 gr.

Fig. 281
Obligeană

Oblojeli. — V. *Cataplasme* și *Fomentațiuni*.

Obnubilație (dela latin. *obnubilatus*, învelit de un nor). — Prin acest cuvânt se înțelege o stare în care bolnavul se simte învelit ca de un nor. Această stare se deosebește de *vertij*, în care bolnavul crede că vede lucru-

rile întoarse. Obnubilaţia este simptomul dela început al sincopei (leşinului) şi precedează adeseori moartea; ea poate să rezulte din diferite boale de creer.

Oboseală, *osteneală*.—Corpul nostru are trebuinţă de odihnă după fiecare muncă, odihnă cu atât mai mare cu cât şi munca a fost mai încordată. Tot astfel şi organele au o alternativă de activitate şi de odihnă, pe cari trebue să le îndeplinească în măsură potrivită în fiecare zi. Dacă lucrarea sau exerciţiul au ţinut prea mult timp, organul care este în joc se simte rău şi slujba lui nu se mai face cu aceeaşi putere ca la început, sau încetează. Această stare se numeşte *oboseală* şi nu are alt leac decât *repausul*, sau *odihna*. Când lucrăm cu *mintea*, cetind sau scriind, după un timp oarecare simţim o greutate la cap, *creerul* s'a ostenit şi dacă continuăm a lucra mai departe ne expunem la turburări intelectuale grave. Prin urmare ca să ocolim toate acestea avem neapărată trebuinţă în totdeauna de o odihnă mai mult sau mai puţin mare, după cum a fost şi activitatea creerului. *Stomacul* nostru fiind supus la o lucrare prea mare şi des repetată se osteneşte şi nu mai poate mistui bine mâncarea, sau nu o mai poate mistui de loc, de unde rezultă că nu trebue să mâncăm prea des, nici prea mult odată. Când lucrăm cu *muşchii* mult timp simţim oboseală generală, de oarece contractând mereu muşchii mânilor şi ai picioarelor, aceştia îşi uzează propria lor substanţă, iar creerul, care mereu îşi trimite poruncile prin nervi la muşchi, se oboseşte şi el la timpul său. Nu trebue să pierdem din vedere că tot aşa de mult ne obosim stând pe loc mai mult timp şi în aceeaş poziţie ca şi cum am umbla sau am munci, căci pentru ca să stăm pe loc, nemişcaţi trebue să ţinem contractaţi muşchii tot aşa ca şi ori care sforţare. Obosindu-se muşchii începem să tremurăm şi să avem dureri (crampe) în ei, iar dacă lucrul acesta se repetă prea de multe ori ne slăbeşte şi ne face să fim mai simţitori la căldură şi la frig şi să ne îmbolnăvim mai uşor. Pentru a preveni oboseala cu toate urmările ei omul are neapărată trebuinţă de odihnă. Nu este de ajuns însă numai de odihna adusă de *somnul* din timpul nopţii, dar trebue ca şi în timpul zilei omul să se mai odihnească din când în când. Ceasurile de mâncare sunt bune pentru odihna creerului şi a muşchilor, dar afară de acestea omul tot mai are trebuinţă de a-şi lua câteva minute de odihnă din când în când, întrerupându-şi lucrul. Dacă omul are nevoie de odihnă nu urmează ca să nu lucreze de loc, căci şi odihna continuă este tot aşa de vătămătoare. Cel ce este chiemat, prin felul ocupaţiunii sale, a sta pe scaun mai multe ceasuri pe zi, are trebuinţă din când în când să-şi mai desmorţească picioarele, schimbându-şi locul sau făcând câţiva paşi prin casă, iar după ce a eşit dela slujbă să nu intre numai decât acasă, ci să pornească la drum, să facă o plimbare mai lungă şi la aer curat, ceeace pentru el constitue o adevărată şi bine înţeleasă odihnă.

Obraz (lat. gena). — Părţile laterale ale feţei se numesc obraji; pielea lor este fină, subţire, acoperită de păr la bărbaţi, iar sub ea se găseşte un strat de grăsime cu atât mai gros, cu cât omul e mai gras. Muşchii obrajilor, prin mişcările lor, dau fizionomiei diferite expresii. Pe partea dinăuntru a obrajilor se află un canal, al lui *Stenon*, prin care se scurge lichidul din cea mai mare glandă salivară, *parotida*. Rănirile obrajilor lasă semne urâte în urma lor, ca şi arsurile, sau abcesele. Când cineva sufere de icter (gălbinare), pielea obrajilor e galbenă, când e anemic este palidă, ca paiul. Brânca (erizipelul) se arată adeseori la faţă, pornind, de obiceiu, dela nas. In paralizia feţei, care de obiceiu se arată în jumătatea ei, încreţiturile pielei de partea paralizată sunt şterse, muşchii nu se mai pot strânge şi figura, de partea aceasta, rămâne fără nici o expresie.

Obrinteală, obrintire. — V. Inflamaţie.

Obsesiune (dela lat. *obsidio*, a impresura, fig. a sta de capul cuiva, a lua în stăpânire).—Starea unei persoane, care se crede chinuită de un spirit necurat, de demon (vezi *Manie*).

Obstetrică (lat. *ars obstetrica*). — Par-

tea medicinii care se ocupă cu *facerile* sau *naşterile* (vezi *Facere* şi *Sarcină*).

Obstrucţiune (dela lat. *obstruere*, a astupa). — Oprirea curgerii materiilor lichide sau solide prin canalele organismului prin vreo piedecă oarecare. Astăzi termenul de *obstrucţiune* se întrebuinţează numai pentru a arătà oprirea materiilor fecale în intestine, fie prin o compresiune produsă de vreo tumoare, fie prin sucirea maţului asupra lui însuşi, fie prin altă cauză. In aceste cazuri de obiceiu zicem că avem a face cu *obstrucţiune intestinală*, sau *ocluziune intestinală*, sau în limba poporului *încurcătură de maţe* (vezi *Intestin*).

Occipital (lat. *occipitalis*, dela *occiput*, ceafă). Osul cefii.

Ochelari. — Se numesc astfel sticlele (lentile) cari se pun înaintea ochilor pentru a îndrepta unele neajunsuri ale vederii. Sticlele sunt transparente, convexe, sau concave, după cum este şi defectul vederii. Ochelarii numiţi *conservatori* au sticlele plane şi sunt colorate cenuşiu (fumuriu) sau albastru. Defectele vederii cele mai de căpetenie sunt *miopia* şi *presbiţia*. Oamenii *miopi* nu văd lucrurile decât din *apropiere*, din pricină că la ei imaginea obiectelor de dinafară se face înaintea retinei; prin urmare la aceştia trebue să facem ca lumina să se ducă mai înapoi şi pentru aceasta vom întrebuinţa sticle *concave*. Oamenii *presbiţi* nu văd lucrurile decât din *depărtare* din pricină că imaginea obiectelor se face înapoi de retină şi prin urmare aci trebue ca lumina să treacă prin sticle *convexe*, pentru ca să aducă imaginea chiar pe retină. Ochelarii sunt numerotaţi în mod crescând, aşa că cei mai slabi poartă număr mai mic. Pentru a alege ochelarii este bine ca suferindul să se adreseze mai întâiu la un doctor de ochi (oculist) care îi va hotărî numărul pe care are să-l cumpere. Cei mai mulţi însă îşi aleg singuri numărul care li-se pare că le vine mai bine, ceeace este o greşeală, căci de multe ori se pot înşela în alegerea numărului şi atunci ochii li-se obosesc şi li-se slăbesc. Un lucru trebue să se ştie: îndată ce omul începe să nu mai vadă bine când citeşte sau scrie, îndată ce observă că trebue să ţină cartea mai departe ca să vadă literile mai bine, este semn că el este presbit şi imediat să-şi cumpere ochelari potriviţi, dacă nu vrea să-şi slăbească vederea. Cel mai periculos lucru este să se încăpăţineze şi să nu poarte ochelari când trebue, de ruşine ca să nu-l facă lumea bătrân. Un presbit trebue să-şi schimbe din când în când ochelarii, după cum presbiţia înaintează, căci iarăşi nu este bine ca să întrebuinţăm ochelari prea slabi; Miopul trebue să meargă mai încet cu schimbarea ochelarilor şi să înceapă cu cei mai slabi; ochelarii prea tari îi strică. Afară de aceasta sticlele trebue să fie destul de mari pentru ca să acopere Ochiul întreg. Ele pot avea forma ovalară, sau rotundă.

Ochelarii conservatori sunt buni ori de câteori lumina este prea vie, fie ea solară, sau artificială, sau când ochii sunt prea simţitori, după cum se întâmplă iarna când zăpada este mare, întinsă peste tot şi lumina soarelui prea vie, sau la cei ce lucrează mult la lumina artificială, la cei ce sufăr de roşeaţa ochilor (conjunctivită), etc. In toate aceste cazuri este bine să purtăm ochelari culoraţi. Ochelarii conservatori trebue să fie mari, rotunzi şi să acopere bine ochii; sticlele pot fi bulbucate ca sticla de ceasornic, iar în călătorii mai ales cu automobilul deschis, sau cu trăsura, se poate adopta în jurul ochelarilor un fel de sită deasă, prin care să se oprească praful de a ajunge la ochi. — Nu este bine, sub nici un pretext, să poarte cineva ochelari dacă nu are neapărată trebuinţă de ei. In această privinţă ca şi în toate omul nu trebue să facă decât numai ceeace este bine şi de neapărată trebuinţă.

Ochiul (lat. *oculus*, grec. *ops* sau *ophtalmos*). — *Ochiul*, sau *globul ocular*, este organul *vederii* şi mulţumită lui vedem tot ce este în jurul nostru, putându-ne da seamă de locul, mărimea, forma, coloarea şi alte însuşiri exterioare ale corpurilor. Ochiul este aşezat în *orbită*, sau *cavitatea orbitară*, în care se mişcă în toate sensurile cu ajutorul muşchilor, cari se prind pe de o parte de suprafaţa ochiului, iar pe de altă parte de unul din oasele cari formează orbita. Forma ochiului este a unei sfere al cărei diametru este

cam de 2 centimetri și jumătate. El stă în orbită ca într'un pat, învelit de toate părțile de țăsuturi moi și de grăsime, iar înainte este apărat de două perdele, *pleoape*, sau *clipe*, cari se închid și se deschid după voie și după trebuință. Intre *organele protectoare* avem mai întâiu *cavitatea or-*

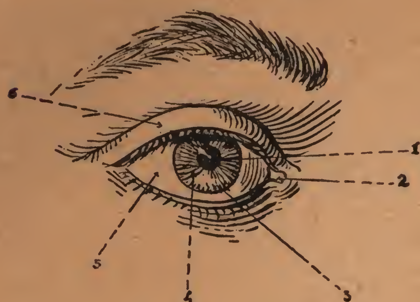

Fig. 282. — Ochiul
1 = pupila ; 2 = caruncul ; 3 = cornee ; 4 = iris ; 5 = sclerotica ; 6 = pleoapa de sus

bitară formată din mai multe oase reunite. Cam spre fundul orbitei, se află o gaură (*sfeno-maxilară*), prin care trec vasele și nervii. Cavitatea orbitară este cu mult mai mare decât globul ocular ; spațiul liber este umplut de mușchi și de un strat gros de grăsime. Inainte ochiul este apărat de cele 2 *pleoape*, cari se închid după trebuință, ca niște perdele. Pe marginile pleoapelor sunt *genele*, puse în rând și cari opresc praful de a intra în ochiu. Pleoapele sunt căptușite pe dinăuntru de o membrană

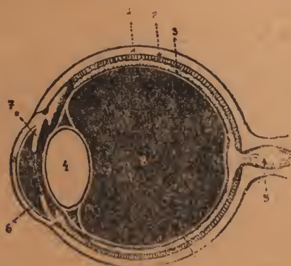

Fig. 283. — Ochiul într'o secțiune verticală
1 = sclerotica ; 2 = coroida ; 3 = retina ; 4 = cristalinul ; 5 = membrana hialoidă ; 6 = corneea ; 7 = irisul ; 8 = corpul vitros (sticlos) ; 9 = nervul optic.

numită conjunctivă. Când ochiul este obosit de lumină pleoapele se închid și el se odihnește ; tot astfel și în timpul somnului ele împiedecă razele luminoase și corpii străini, de a pătrunde în ochiu. Pleoapa de sus are deasupra ei o boltă osoasă (arcadă), a cărei piele este împodobită cu *păr*, care constitue *sprânceana* și care nu servește numai la frumusețe, dar are și însărcinarea de a opri sudoarea de pe frunte ca să nu meargă în ochiu. — Să vedem acum din ce se compune globul ocular. Mai înt avem două învelișuri : *sclerotica* în afară și *coroidă* pe dinăuntru. *Sclerotica* (dela grec. *skleros*, tare) sau pe românește *albul ochiului*, constituie patru cincimi din învelișul exterior, iar cincimea anterioară este formată de *cornee* (vezi acest cuvânt). Sclerotica este o membrană albă ca sideful, opacă și foarte tare, groasă de un milimetru. In partea ei dinainte este acoperită de o parte a *conjunctivei*, care căptușește față internă a pleoapelor, de unde vine să se răsfrângă asupra scleroticii. *Coroida* (dela grec. *chorion*, membrană fină, și *eidos*, asemănare) se compune din trei părți : *coroida propriu zisă*, care căptușește pe dinăuntru sclerotica ; ea cuprinde foarte multe vase sangvine și un pigment care-i dă coloarea neagră și are însușirea de a absorbi razele luminoase cari au impresionat *retina*, ca vederea să fie limpede ;— *zona ciliară* este un fel de cerc în jurul corneei ; este format din două pături : cea din afară cuprinde fibrele *mușchiului ciliar*, dintre cari unele constituie un inel în jurul *cristalinului*, *iar* celelalte se duc dela sclerotică la coroidă ; pătura dinăuntru este formată de o serie de îndoituri cari încadrează marginile cristalinului și cari se numesc *proces ciliar*. Aceste îndoituri cuprind foarte multe vase capilare cari pot fi umflate de sânge prin acțiunea muschiului ciliar. Rolul zonei ciliare îl vom arăta când

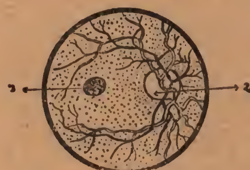

Fig. 284 — Fundul ochiului
1 = macula ; 2 = papila optică

vom vorbi de *cristalin*. — A treia parte a coroidei este *irisul*, un fel de perdea întinsă înaintea cristalului și se prinde prin marginea externă la locul unde se unește corneea cu sclerotica; mijlocul irisului are o deschizătură rotundă numită *pupilă*, sau *luminiță*, al cărei diametru se schimbă sub ac-

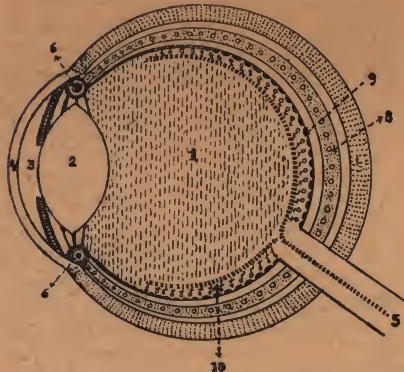

Fig. 285. — Secțiune verticală în ochi

1 = vitros; 2 = cristalin; 3 = pupila; 4 = corneea; 5 = nervul optic; 6 = zona ciliară; 7 = sclerotica 8 = coroida; 9 = păiura pigmentară; 10 = membrana hialoidă

țiunea fibrelor musculare ale irisului; unele din aceste fibre sunt circulare (*constrictorul pupilei*), altele au direcțiunea spițelor dela roată (*dilatatorul pupilei*). Coloarea irisului variază după cantitatea materiei colorante și după ea judecăm coloarea ochilor. Uneori nu este pigment de loc și atunci irisul pare a fi roșietic, după coloarea sângelui din vasele iriene, așa cum sunt ochii la *albinoși*. Irisul servește pentru regularea cantității de lumină care trebue să pătrundă în ochi, mărind sau micșorând pupila, care se lărgește la întunerec și se strâmtează la lumină. — Aparatul de percepțiune este *retina*, terminațiunea *nervului optic*. Acest nerv, după ce a eșit din creer

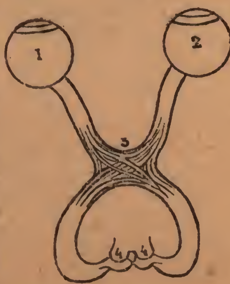

Fig. 286. — Nervii optici

1 și 2 = globii oculari; 3 = chiazma; 4 = tuberculii optici

și după ce s'a încrucișat cu nervul optic din partea cealaltă formând *chiazma* (fig. 286), străbate sclerotica și coroida spre interiorul globului ocular, pe care îl căptușește sub forma unei pelițe, subțiri (vezi fig. 285), numită *retină*; și partea ei cea mai simțitoare se găsește la extremitatea axei antero-posterioare a ochiului, cunoscută sub numele de *pată galbenă* (macula lutea). Această pată ocupă (fig. 284 și 287), o suprafață de un milimetru și jumătate de înălțime pe doi până la trei milimetri de lățime. Punctul de intrare a nervului optic în ochiu se numește *papilă*, nesimțitoare la lumină și se află înăuntru și ceva mai jos decât pata galbenă (fig. 284). Retina are o grosime de o jumătate de milimetru înapoi și se subțiază pe măsura ce să apropie de iris. Este formată de mai multe straturi de celule și de fire nervoase suprapuse; partea cea mai apropiată de coroidă, care este formată de bețișoare și de conuri, primește razele luminoase și transmite senzațiile la creer. In dreptul gropiței centrale retina este redusă numai la celulele vizuale în formă de conuri, cari sunt foarte numeroase ele dau vederea clara. — Să vedem acum cari sunt *părțile transparente ale ochiului*. Acestea sunt de dinainte înapoi următoarele: *corneea*, *lichidul apos*, *cristalinul*, *lichidul sticlos* (vitros). *Corneea* (dela lat. *corneus*, cornos) formează partea de dinainte a învelișului exterior al ochiului, ea este transparentă și bulbucată și este prinsă în sclerotică întocmai ca o sticlă de ceasornic în rama ei (v. *Cornee*). *Lichidul apos* ocupă *camera anterioară* a ochiului, între cornee, *iris* și *cristalin*; el este limpede și transparent. *Cristalinul* (dela grec. *krystalos*, cristal) este o lentilă transparentă, biconvexă, mai tare la centru și moale la periferie; el este

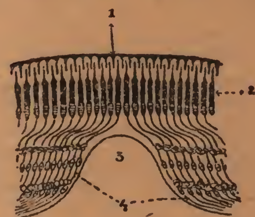

Fig. 287. Secțiuni prin pata galbenă

1 = coroida; 2 = conuri; 3 = gropița centrală; 4 = fibre din nervul optic

învelit într'o peliță numită *capsula cristaliniană*. Când *mușchiul* și *procesul ciliar* apasă marginile cristalinului convexitatea lui se mărește, adecă devine mai bulbucat, ceeace se întâmplă la vederea obiectelor apropiate; iar

Fig. 288. — Mușchii ochiului și nervul optic

1 = marele oblic; 2 = inelul marelui oblic; 3 = dreptul intern; 4 = marele oblic; 5 = dreptul superior; 6 = dreptul extern; 7 = nervul optic; 8 = chiazma

când mușchiul și procesul ciliar se relaxează (se slăbesc) convexitatea cristalinului se micșorează, ceeace se întâmplă la vederea lucrurilor depărtate. *Lichidul sticlos*, umple cavitatea cuprinsă între cristalin și retină; el este o masă gelatinoasă transparentă închisă într'o membrană hialoidă (dela grec. *hialos*, sticlă topită). Acestea sunt părțile transparente ale ochiului, prin care trebue să treacă razele de lumină ca să ajungă la retină. — Ochiul se mișcă în orbită cu ajutorul *mușchilor* așa ziși motori, cari sunt în număr de șase și ascultă de voință purtând ochiul în direcțiunea în care voim, sau în care este de trebuință, pentru ca să poată primi razele luminoase dela obiectul pe care vroim să-l vedem. Ochiul trebue să fie în continuu udat, și aceasta se face de către *glanda lacrimală*, care produce *lacrimile*; ea este așezată în unghiul dinafară al ochiului în fundul de sac al *conjunctivei*, și este foarte mică, abia cântărește un gram. Ea secretează în tot timpul

Fig. 289. — Căile lacrimale (mărite)

lacrimile, pe cari pleoapele le întind asupra ochiului și mai ales asupra corneii, care s'ar usca dacă n'ar fi udată în continuu. O parte din lacrimi se evaporează, iar altă parte este dusă de pleoape în unghiul dinăuntru al ochiului, numit *lacul lacrimal*. In acest loc fiecare pleoapă prezintă câte o mică ridicătură, *tuberculul lacrimal*, care are în mijloc o mică gaură, *punctul lacrimal*, pe unde pătrund lacrimile într'o țeavă, *conductul lacrimal*, care după un mic drum oblic merge de se unește cu celălalt, pentru ca să formeze *sacul lacrimal*. Acest sac comunică cu *canalul nazal* prin care lacrimile se duc

Fig. 290. — Căile lacrimale

1 = punctele lacrimale; 2 = canalele lacrimale; 3 = sacul lacrimal; 4 = canalul nazal.

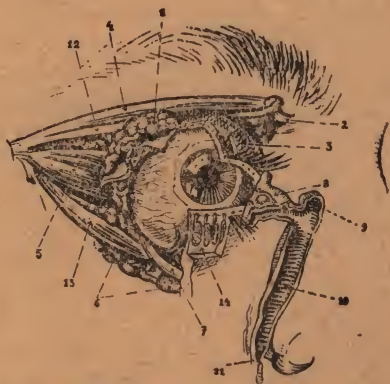

Fig. 291. — Organele ajutătoare ale ochiului

1 = glanda lacrimală; 2 = tendonul unui mușchiu; 3 = pleoapa superioară; 4 – 5 = mușchi ai ochiului; 6 = grăsimea cavității orbitare; 7 = micul oblic; 8 = canalul lacrimal 9 = sacul lacrimal; 10 = canalul nazal-lacrimal; 11 = capătul canalului lacrimal; 12 = mușchiu lateral; 13 = mușchiul drept inferior; 14 = glanda pleoapei.

în nas. Punctele lacrimale fiind foarte mici lacrimile nu pot să se scurgă destul de repede atunci când omul plânge și ele se produc în cantitate foarte mare, așa că cea mai mare parte curge pe obrazi. — Ochiul se examinează pe dinăuntru cu ajutorul unui

aparat numit *oftalmoscop* (v. acest cuvânt). — *Boalele de ochi* sunt foarte multe și unele foarte greu de vindecat, iar altele nu se vindecă de loc (incurabile). Vom face descrierea pe scurt a acestor boale dinafară înăuntru și vom începe cu *boalele orbitei*. Oasele care formează casa globului ocular, orbitei deci, când se îmbolnăvesc are și ochiul multe de suferit. Intre boalele mai obișnuite amintim *fracturile* oaselor orbitei, *sifilisul* și *tuberculoza* (osteitele sifilitice și tuberculoase). Fracturile orbitei se văd adeseori și sunt datorite fie unei lovituri care a fost aplicată asupra ochiului, fie că pacientul a căzut și s'a lovit cu orbita de un obiect tare. Cele mai adeseori se fracturează marginea superioară a orbitei și uneori fractura se întinde înapoi, către vârful orbitei, producând rupturi ale nervului optic și ale vaselor de sânge, sau oasele se înfundă în creer și produc meningite (inflamația pieliței care învelește creerul). Când lovitura s'a dat în spre jumătatea dinafară a sprâncenei, unde osul este subțire, se produc de multeori și tăeturi ale pielei, dinăuntru în afară, în tocmai ca și cum s'ar fi făcut cu un cuțit. Tuberculoza și sifilisul ating, după cum am spus, atât margina de sus a orbitei, cât și pe cea de jos, dând *osteoperiositite sifilitice*, sau *tuberculoase*, tot atât de periculoase și unele

Fig. 292. — Osteoperiostită tuberculoasă a orbitei

Fig. 193. — Osteoperiostită sifilitică a orbitei

ca și celelalte, cele tuberculoase vindecându-se în timp *mai lung* decât cele sifilitice.

Boalele pleoapelor. Aci avem în locul întâiu *colobomul* sau lipsa pleoapei. Colobomul poate să fie din naștere (fig. 294) sau în timpul vieții, printr'o lovitura sau un alt accident, care a pricinuit pierderea de substanță din pleoapă. Colobomul din naștere, sau congenital, poate fi total, adecă să lipsească complect una sau ambele pleoape, sau să lipsească numai câte o bucățică din fiecare. Colobomul este periculos când e total pentrucă lasă corneele desvelite și le expune la tot felul de lovituri. Inflamațiunea pleoapelor, numită *blefarită* (dela grec. blepharon,

Fig. 294. — Colobom al pleoapelor, congenital

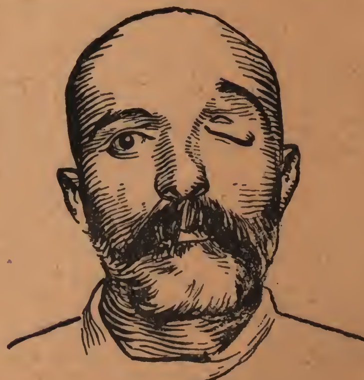

Fig. 295. — Colobom traumatic al pleoapei

pleoapă), este de 2 feluri: *ciliară simplă* și *ulceroasă*. Blefarita *ciliară simplă* se arată la limfatici și artritici fiind produsă de praf, de fum, când cineva lucrează mult la lumină artificială; ea se mai vede în cazurile de conjunctivită, de astuparea căilor lacrimale, de astigmatism, de hipermetropie. *Semnele* ei sunt: roșeață a

marginei pleoapelor, niște solzi ca de ceară, groși și moi, sau, din contră, solzi foarte subțiri, albui și uscați, se văd la rădăcina perilor, cari se smulg cu înlesnire. Bolnavul sufere din cauza luminii, când se găsește în fum sau în praf. Toți acești bolnavi trebue să se ferească de lumină prea vie, de praf, și să poarte ochelari fumurii sau albaștri, să se spele cu apă caldă boricată, apoi să se ungă pe gene cu alifie făcută cu precipitat galben de mercur. *Blefarita ulceroasă* are aceleași cauze ca și forma de mai sus, iar semnele ei sunt următoarele: marginea pleoapelor este roșie, umflată, genele sunt lipite între ele, mai mulți perișori sunt lipiți la un loc sub formă de pămătuf, iar la baza lor se văd niște coji (cruste) provenite din pustule vechi; dacă se rup aceste coji în locul lor rămân răni mici sângerânde. De sub pleoape se scurge un fel de puroiu și ele stau închise printr'un spasm violent (*blefarospazm*), iar bolnavul nu se poate uita la lumină (*fotofobie*). Dacă boala ține mult timp marginile pleoapelor se îndoiesc înăuntru (*entropion*) și perii freacă corneea și o irită (*trichiază*). Bolnavii aceștia vor face spălături cu apă boricată, spălându-și des fața și mânile și mai cu seamă unghiile, cari au o mulțime de microbi; nu se vor lega la ochi, ci vor purta ochelari fumurii. Vor lua untură de pește, sirop de iodur de fier, sirop iodotanic, vor face băi sărate și vor ședea la țară, sau pe malul mării. La

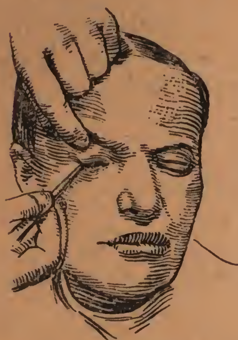

Fig. 296. — Epilația cililor

Fig. 297. — Ptoza pleoapei superioare

ochi se vor spăla cu acid boric, soluțiune călduță și își vor pune între ploape alifie cu precipitat galben de mercur (1—2 gr. la 100 vaselină). Se vor înmuia cojile cu cataplazme de feculă, apoi se vor curăți cu vată înmuiată în acid boric. Când corneea este atinsă se vor pune picături de atropină (1 la 100) odată pe zi. In contra blefarospasmului se va face în primul rând *epilația* (vezi fig. 296.) genelor cari rod corneea. Apoi se va pune puțină vată la capătul unui bastonaș de sticlă, sau în lipsa lui a unui băț de chibrit, se va muia într'o soluție de nitrat de argint 1% și se va unge bine marginea pleoapei. Intre pleoape, pe conjunctivă, se va pune precipitat galben de mercur 2% și atropină. Tratamentul mai pe larg expus al blefaritelor se poate găsi dacă se caută acest cuvânt. *Blefaroptoză*, sau *ptoza* (dela grec. *ptosis*, cădere) constă în neputința de a ridica pleoapa de sus; ea provine din paralizia, mușchiului ridicător al pleoapei, produsă de o rănire, de sifilis, scleroza în plăci. *Ca tratament* se va trata cauza, în caz de sifilis se vor face injecțiuni mercuriale de neosalvarsan și bismut și se va da iodur de potasiu, cele de altă origine se pot opera. *Granulomul*, numit și *chalazion* (dela grec. *chalaza*, grindină) este o umflătură a pleoapei produsă prin astuparea unei glande de a lui Meibomius. El se deosebește de *urcior* prin sediul său primitiv deasupra marginii cililor (perilor), prin dezvoltarea lui înceată, fără durere, prin forma

Fig. 298. — Acelaşi bolnav, ca mai sus, după tratament

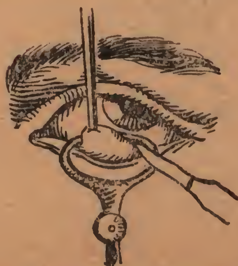
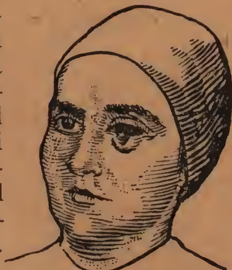

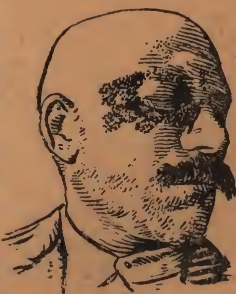
Fig. 299. — Operația chalasionului

rotundă și prin tăria lui; pot să fie mai multe granuloame în acelaşi timp. *Tratamentul* constă în comprese umede, alifie cu precipitat galben, sau mai bine să se opereze, adecă să se scoată. *Căderea genelor* se face uneori fără ca ploapele să fie roșii, inflamate. In aceste cazuri se va trata starea generală a bolnavului (anemie, artritism). *Lagoftalmia* (dela grec. *lagos*, iepure și *ophthalmos*, ochiu) constă în închiderea incompletă a pleoapelor și poate produce uscarea corneei și îmbolnăvirea ochiului. Cauzele acestei boale sunt: exoftalmia, ectropionul, paralizia, o pierdere mare de substanță din pleoape. Un ochiu ale cărei pleoape nu mai acopăr corneea este în pericol în orice moment, căci ea nu mai este umezită de lacrămi, iar pe de altă parte, ne mai fiind acoperită, este în pericol de a fi lovită cu orice corp strein. In figura 300 se pot vedea corneele unei bolnave cu exoftalmie (eșirea ochilor prea mult în afară) acoperite de albeață, pentrucă stând prea mult neacoperite, sau rănit. Tratamentul variază după cauză, iar bolnavul, în tot cazul, trebue să umble cu ochiul legat până la operație, care trebue să se facă pe cât se poate mai de grabă, în cazurile în cari celelalte încercări de tratament au rămas zadarnice. *Ulciorul* sau *urciorul* numit și *orzișor* (lat. *hordeolum*) este un furnicel (buboiu) mic care se dezvoltă în foliculele sebacee, sau păroase, ale pleoapelor și se prezintă sub forma unei mici bubușoare roșii, care produce câte odată o inflamație vie; După câteva zile se îngălbinește (a scos cap) apoi crapă și se scurge un puroiu smântânos. La mulți se fac o sumă de urcioare, unul după altul. Urciorul se tratează cu comprese înmuiate în apă boricată caldă, până când se coace, apoi se taie cu bisturiul; câteva zile se va unge marginea pleoapelor cu alifia: precipitat galben 20 centigrame,

Fig. 300. — Keratită lagoftalmică

vaselină 10 gr. (dimineața și seara), iar când se repetă prea des urcioarele, se va căuta cauza și se vor da preparatele cu arsenic, untură de pește, drojdie de bere, etc. La *țară* se crede că urcioarele se fac când se uită cineva pe gura cheii, și se tămăduiește frigând ulciorul cu coada lingurii înfierbântată, ori cu fundul unui ulcior, ori să-l scuipe un mezin, (ultimul copil născut). *Sinblefaron* (dela grec. *syn*, cu și *blepharon*, pleoapă) este aderența sau lipirea completă ori incompletă a pleoapei de globul ocular; uneori această lipire se întinde până la cornee. Cauzele sunt: arsura conjunctivelor, difteria, ulcerul granulos. Tratamentul constă într'o operație prin care se taie aderențele. *Trichiază* (dela grec. *thrix*, *trikos*, păr) se numește deviațiunea genelor, a perilor, cari se duc spre globul ocular și îl irită. Această deviațiune poate fi parțială sau generală; ea se vede mai des la pleoapa de jos. Trichiaza este produsă mai cu seamă de *blefarită* (vezi mai sus) și are acelaș tratament la început apoi se face operație tăind o parte din pielea marginii pleoapelor, după care perii se întorc în afară, sau se taie cu totul bulbii perilor. *Cancerul* pleoapelor se observă destul de des, mai ales în timpul din urmă, când această boală s'a răspândit mult. Se cunoaște ușor dacă știm semnele cu care se prezintă boala (vezi *cancer*) și (fig. 301 și 302). Singurul lui tratament este operația; care trebuie făcută foarte de timpuriu, ca să nu pătrundă și la globul ocular. De multe ori trebue să

Fig. 301. — Cancer al pleoapei inferioare

Fig. 302. — Cancer al pleoapelor

tăem complect pleoapa atinsă de cancer și să facem alta mai târziu, când s'a vindecat, cu piele luată din altă parte a corpului. *Boalele conjunctivei.* Aprinderile sau inflamațiunile conjunctivei se numesc *conjunctivite* și sunt de mai multe feluri. *Conjunctivita simplă* are următoarele semne : marginea pleoapelor este roșie și umedă, fața dinăuntru a lor este înflăcărată ; omul simte ca și cum ar avea nisip în ochi și are mâncărime mare, mai ales seara, la lumină și când se deșteaptă. Este o boală produsă de microbi și poate fi molipsitoare, mai cu seamă în aceeaș familie. Tratamentul ei constă în picături de sulfat de zinc (soluție 1%) și în spălături de acid boric.

Fig. 303. — Conjunctivită granuloasă incipientă

Conjunctivita catarală se arată prin îngroșarea și roșeața pleoapelor, roșeața care se întinde și pe albul ochilor. Dimineața ochii sunt lipiți, bolnavul are mâncărime, uscăciune și i se pare că are nisip în ochi. Cauza este și aci um microb, iar tratamentul constă în spălături cu apă boricată caldă (4 la 100) de 4—5 ori pe zi, picături de nitrat de argint (10 centigrame la 10 gr. apă distilată), odată pe zi, sau protargol (2 gr. la 100 gr. apă) sau și mai bine argirol 20%. *Conjunctivita granuloasă* (trachom) este gravă prin faptul că se vindecă greu și dacă nu se tratează la timp omul poate orbi. Ea este produsă de un microb necunoscut și este foarte molipsitoare. Se observă des prin cazărmi, penitenciare, internate. Ea are 2 forme : *incipientă* care este caracterizată prin existența anterioară a unei conjunctivite *purulente*, prin îngroșarea conjunctivei pleoapelor și a fundului de sac, care este roșu închis și prezintă ridicături zmeurii ; forma care atacă mai ales pe cei ce trăesc mulți la un loc (soldați etc.), este caracterizată prin granulațiuni (brobonele) cenușii, rotunde, pe fața internă a pleoapelor și în fundul de sac din sus. Dimineața pleoapele sunt lipite, nu este durere, lăcrămare puțină și bolnavul se cam ferește de lumină (fotofobie). Toate aceste semne se agravează cu timpul, dacă bolnavul nu se duce la un medic și astfel ajunge, în scurt timp, ca granulele să acopere toate conjunctivele și să fie așa de dese ca icrele întinse pe o farfurie. In acest timp secreția care acopere marginea pleoapelor devine purulentă și atât de abundentă în cât curge și pe obraz (fig. 305). In această fază, când secreția e foarte multă, boala este foarte periculoasă, pentrucă această secreție, pe care bolnavul o răspândește în jurul lui prin obiectele cu care vine în atingere, conține foarte mulți microbi. Dacă boala nu se îngrijește la vreme se întinde și la cornee, dând ceeace se cheamă panusul trachomatos și atunci încep suferințele cele mai grave ale bolnavului. Corneea, care este mai limpede ca cea mai fină

Fig. 304. — Conj. granuloasă mai înaintată

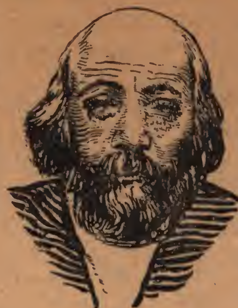

Fig. 305. — Aspectul unui bolnav de conj. granuloasă

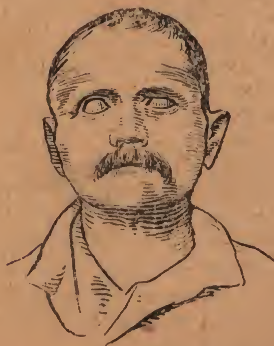

Fig. 306. — Xeroză după conj. granuloasă

sticlă, începe să se turbure, se ulcerează și se acopere de albeață (Keroză). Alteori glandele lacrimale, îmbolnăvindu-se și ele, nu mai pot produce lacrimi, corneele, ne mai fiind umezite, devin scorțoase și bolnavul trăește în chinuri, pentrucă conjunctivele lui sunt aspre și produc dureri, frecându-se de cornee, când clipește (fig 306.). Boala acestea, atât de periculoasă, este răspândită în țara noastră, mai ales în Basarabia, unde mai toată populația era infectată de trachom, după răsboiul din 1916—19 (fig. 247). Tratamentul constă în izolarea în spital a celor bolnavi, în primul rând. Aci li se vor spăla ochii câtva timp cu apă boricată 4%, sau apă cu

Fig. 307 — Conjunctivită blenoragică

hipermanganat de potasiu 1/2000. Odată pe zi se pun în ochii bolnavului picături de nitrat de argint (soluția 1%). După aceasta vine operația, care constă în ridicarea granulelor, cu o mică linguriță cu marginile tăioase. Tratamentul operator și cel de după operație trebue făcut numai de medic, de aceea nu amintim nimic despre el. Bolnavul, care a scăpat de trachom, trebue să-și îngrijască ochii toată viață, punându-și picături de sulfat de zinc 1%, de argirol 20%, sau de sulfat de cupru 10 centigrame, cu glicerină și apă distilată câte 5 grame din fiecare. In același timp se va feri să nu întrebuințeze ștergarul și batista altcuiva. *Conjunctivita flictenulară* se ivește la copii scrofuloși, trăiți rău, neîngrijiți, cu bube pe obraz, pe nas, pe urechi. Ea se arată prin niște ridicături mici roșii și ascuțite cari se ivesc pe conjunctivă și al căror vârf se deschide dând naștere la răni mici, cenușii, cari produc mult puroiu. Ea se însoțește adeseori de cheratită flictenulară (vezi mai jos). Tratamentul ei este ca și al *blefaritei* ulceroase (vezi mai sus). *Conjunctivita purulentă blenoragică* este produsă de microbul blenoragiei (sculamentului) de *gonococ*, dus

Fig. 308. — Conj. blenoragică la un nou născut

din uretră (canalul udului) la ochiu cu degetele, cu rufăria sau prin alte mijloace. Ea se poate produce uneori la nou-născuți și la fetițele mici, prin transportul microbului. După câteva ore, până la 2—3 zile dela infecțiune, conjunctiva devine roșie, ochii nu sufăr lumina, pleoapele se umflă și dintre ele se scurge un fel de materie ca puroiul, galbenă sau verzuie, în cantitate mare, așa că curge pe obrazi. Pleoapele se umflă apoi și mai mult (fig. 307) și bolnavul are dureri mari. Această boală dacă nu se tratează repede și bine, ulcerează corneea (fig. 309) și vederea se pierde cu totul. Pentru a se vindeca trebuie să se facă irigațiuni (spălături) prelungite călduțe, cu ipermanganat de potasă (1 la 3000) la fiecare sfert de ceas, zi și noapte, tampoane sau cârpe reci pe pleoape, cu ghiață, arderi cu o soluțiune de nitrat de argint (1 la

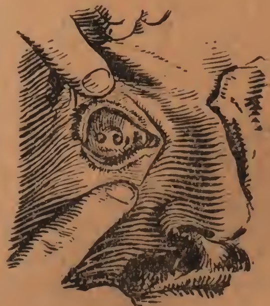

Fig. 309. — Ulcer cornean de natură blenoragică

100), urmate de spălături cu apă pentru a spăla excesul de nitrat. Se mai întrebuințează și : protargol 1 gr., apă distilată 10 grame; din care se pune în ochi odată pe zi, sau argirol 20%. Bolnavul se va izola; i se fac injecții cu vaccin antigonococic, sau cu lapte, curățenie foarte mare, antisepsie riguroasă. *Conjunctivita purulentă a noilor născuți* se capătă în timpul trecerii acestora prin căile materne în timpul nașterii și foarte mulți copii rămân orbi pentru toată viața, mai ales la țară. Boala se ivește cam a 2-a până la a 5-a zi după naștere. Marginea pleoapelor este roșie și din ochi se scurge un lichid la început limpede, gălbui, apoi galben; pleoapele se umflă (fig. 308) și lichidul devine gros, galben-verzui ca puroiul și în cantitate foarte mare.

Această boală trebue tratată foarte repede și în mod energic, dacă voim să scăpăm ochii copilului. Inainte de a se ivi puroiul se vor face spălături cu apă boricată caldă, sau soluție de hipermanganat tot la jumătate de ceas. După ce s'a ivit puroiul, pe lângă aceste spălături, se vor arde dimineața și seara pleoapele de dinăuntru cu o soluțiune de nitrat de argint (1 la 100), care se va neutraliza cu apă sărată, sau chiar cu apă curată, iar pe ochi se pun în permanență cârpe cu apă rece. Ca tratament *preventiv* se recomandă să se facă mamei spălături vaginale cu irigatorul, cu ipermanganat de potasă, înainte de naștere, cu apă boricată în timpul nașterii. Indată după naștere, înainte chiar de a se tăia buricul copilului, i se vor șterge ochii cu vată idrofilă, pentru a-i curăți de meconiu (murdăria copilului) și de stratul de grăsime, apoi se vor spăla pleoapele cu apă boricată (4 la 100) sau în lipsă cu apă fiartă și se vor introduce între pleoape 2—3 picături de nitrat de argint 1%, sau, la nevoe, de zeamă de lămâe. După ce s'a ivit boala într'un ochiu vom căuta să nu treacă și la celalt ochiu, punând pe ochiul sănătos cârpe înmuiate în apă boricată; mânile celui ce umblă la ochiu se vor spăla cu sublimat corosiv (1 la 1000).— *Corpi străini* sunt o mulțime cari pot intra în ochiu, sub formă de praf producând supărare mare; Acești corpi străini se așează de obiceiu în fundul de sac superior, între pleoapă și ochiu, producând d u r e r e, uneori foarte mare, roșeața conjunctivei și ochiul nu poate suferi lumina (fotofobie). Durerea perzistă până la eșirea corpului străin; uneori ea este suportabilă și corpul străin este purtat fără supărare. Pentru a găsi corpul străin trebuie întoarsă pleoapa, apoi cu un colț curat de batistă sau mai bine cu puțin bumbac înmuiat în apă boricată și stors tare, să se ridice corpul. Cei mai periculoși sunt cei ce se așează pe cornee, sau pătrund în ea, cari o pot ulcera și produce albeață, sau chiar ruptura ei completă, cu scurgerea ochiului. Scoaterea corpului strein de pe cornee e bine s'o facă numai medicul. — *Pterigion* (dela grec. *pterygion*, aripă mică) este numele ce se dă îngroșării triunghiulare a conjunctivei, de obiceiu în partea dinăuntru a corneei, sub forma unei pielițe, care crește mereu întinzându-se asupra corneei până în dreptul pupilei (fig. 311) și uneori acoperind pupila cu totul, așa că vederea este îm-

Fig. 310. — Corpi străini ai feței și ochilor

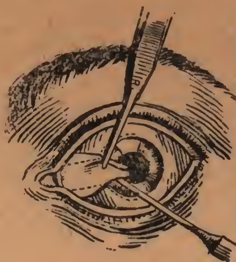

Fig. 311. — Pterigion

Fig. 312. — Atitudinea bolnavului de Kerato-conjunctivită flictenulară

piedecată. Această boală nu se vindecă decât prin operaţiune, adecă tăind acea pieliţă, deslipind-o de cornee şi aplecând-o în jos să se fixeze în fundul de sac printr'un punct de cusătură.— *Xeroftalmie* sau *xeroză* (dela grec. *xeros*, uscat, sec) va să zică uscăciunea conjunctivei, provenită în urma unei arsuri, ulceraţiuni, când s'a îmbolnăvit sau s'a ridicat glanda lacrimală (fig. 300). Tratamentul constă în închiderea temporală a pleoapelor. — *Boalele scleroticei* sunt mai rare şi mai puţine. Noi ne vom ocupa numai de *stafilom*, care constă în dilataţia scleroticii. El se poate ivi înainte sau înapoi. Stafilomul anterior se iveşte în urma inflamaţiunilor acute, sau cronice şi sediul său este în apropiere de cornee; el se produce încetul şi mai ales la oamenii tineri. Stafilomul posterior se observă mai cu seamă în miopia progresivă, în care caz sclerotica se slăbeşte şi se întinde înapoi, sub presiunea muşchilor cari apasă pe globul ocular. Tratamentul este acela al cauzei.— *Boalele corneei* sunt mai importante şi mai grave, ele trebuesc tratate dela început şi cu toată energia. In primul rând avem *aprinderea*, sau *inflamaţiunea* corneei, numită *cheratită* (dela grec. *keras*, cornos). Cheratita este de mai multe feluri: *cheratita interstiţială* care de multe ori este o consecinţă a sifilisului ereditar. Semnele ei sunt: pete cenuşii pe cornee cu un cerc roşu pe margini, în urma formaţiunii din nou a unor vase, cari încet cu încetul pot să copleşească dela periferie la centru întreaga cornee; dureri, lăcrimare şi neputinţa de a se uita la lumină (fotofobie). Uneori cheratita se complică de inflamaţiunea irisului. Tratamentul, dacă e de natură sifilitică, constă în picături fierbinţi de apă pe cornee (atâta cât poate suporta bolnavul) atropină, ochelari fumurii bulbucaţi şi injecţii contra sifilisului. — *Cheratita flictenulară* se arată sub formă de nişte beşicuţe cenuşii, cam transparente, cari se ivesc pe cornee şi cari se sparg dând naştere la ulceraţiuni rotunde, puţin adânci. Aceste răni (ulceraţiuni) se vindecă fără să lase urme când sunt bine îngrijite; dacă însă nu sunt căutate, ele pot să formeze o pată cenuşie, apoi gălbuie şi să constitue *abcesul corneei*, care în unele cazuri se poate deschide în camera anterioară a ochiului şi puroiul să se adune acolo, sau să dea naştere la ernia irisului, dacă a fost ulceraţiune exterioară şi să lase o pată care nu se mai şterge. Uneori corneea se acoperă de mici vase sangvine şi atunci avem ceeace se chiamă *pannus*. Aceşti bolnavi sunt slabi mai totdeauna, galbeni la faţă, cu ganglionii (ghindurile) gâtului umflate; ei sunt predispuşi la tuberculoză, sau au această boală de mai multă vreme, la unul din organe. Copiii dau cel mai mare număr de bolnavi şi îi cunoaştem uşor pentrucă ei fug de lumină, stau cu capul vârât la sânul mamei, dacă îi ţine în braţe, sau în perini, dacă sunt culcaţi în pat (fig. 312); dacă deschidem pleoapele, ceeace uneori e destul de greu, observăm toate semnele descrise mai sus. De cele mai multe ori boala se arată şi la conjunctivă şi la cornee deodată şi atunci poartă numele de kerato-conjunctivită flictenulară. Dacă ulcerul cornean, produs de ruptura flictenei, este mare şi nu se îngrijeşte la vreme toată cornee se întinde înainte şi globul ocular ajunge între pleoape se produce deci ceeace se cheamă *stafilom cornean*. (fig. 313), Se mai arată încă o mulţime de alte complicaţii ale acestei boli, despre cari nu mai amintim nimic întru cât tratamentul lor nu se poate face decât de medic. Tratamentul keratitei flictenulare constă în înstilarea, odată pe zi, a 2—3 picături de nitrat de argint (soluţie 1%) chiar pe cornee. După un minut se spală cu apă fiartă şi răcită, sau chiar cu apă simplă. Spălăturile ochiului, despre care am amintit de mai multe ori, se fac foarte uşor cu un mic vas de sticlă numit *undină*, (fig. 314), care are un vârf subţire pe unde curge apa în ochiu. In afară de nitrat de argint se va mai

Fig. 313. — Stafilom cornean, după ulcer flictenular

pune odată pe zi precipitat galben de mercur 2% și câteva picături de atropină (soluție 1%). In același timp se va da bolnavilor o bună hrană, vor fi ținuți la soare vara, sau duși la mare, al cărei climat ajută mult vindecarea boalei, se va da untură de pește. *Cheratita ulceroasă* sau *ulcerul cornean* se observă de obiceiu la persoanele obosite prin muncă, la cei ce sufăr de conjunctivită cu inflamațiunea căilor lacrimale. Este produsă de praf, de bucățele de pietre, de metal, etc. și de alți corpi străini. Semnele ei sunt: o arsură în dreptul ochiului, uneori cu svâcnituri; sensibilitate la lumină, lăcrămare; apoi roșeață în jurul corneei, care se turbură pe toată întinderea și pe care se observă o ulcerațiune (rană) cenușie sau gălbuie, mai mult sau mai puțin întinsă, iar înapoi se vede o colecție de puroiu (*ipopion*) în camera anterioară a ochiului; pleoapele sunt umflate. Ca tratament se recomandă să se pună în ochi argirol 20%, colargol 2% sau alifie cu iodoform (5 gr. la 100 de vaselină) și să se aplice comprese calde înmuiate în acea soluțiune, iar pentru ca să nu se facă aderențe se va pune în ochi picături de atropină. Când ulcerațiunea este superficială se va pune alifie cu dionină 20 centigrame, vaselină 10 grame sau alifie cu iodoform (5 la 100), iar când ulcerațiunea este adâncă și amenință să găurească corneea, în loc de atropină se vor pune câteva picături de: ezerină 5 centigrame, apă distilată 10 gr. repetate în fiecare zi sau tot la 2 zile, sau pilocarpină, soluție 1%. Când corneea s'a găurit se vor face spălături antiseptice, se vor pune picături cu ezerină și se va aplica un bandaj, iar când s'a format ipopion se va face o puncție și se va deșerta colecția. — *Cheratocon* sau *stafilom transparent* se numește dilatațiunea corneei, care se produce în tinerețe și coincide cu miopia, pentru care se recomandă ochelari speciali.— *Albeață, pete pe cornee* sau *leucom* (dela grec. *leukos*, alb) este o boală caracterizată prin niște pete opace albui, cari se formează pe cornee, a căror sediu, întindere și grosime variază foarte mult; vederea este micșorată. Aceste pete pot fi produse de arsuri, răniri, corpi străini, cheratite, leziuni de nutriție la sifilitici, ateromatoși, alcoolici, bătrâni. Tratamentul constă în administrarea alifiei cu dionină (2 gr. la 10 vaselină), dimineața. Când nu reușim cu acestea se va face tatuajul corneei. La *țară* albeața sau *albața* se vindecă cu untură de șarpe, cu peliță de pipotă de rață cu lapte de femeie, cu salivă de om, cu excrement de câne, de cocostârc, de furnică, cu scoică, cu piatră vânătă. *Boalele cristalinului.* Aci avem *cataracta* pe care poporul nostru o numește *perdea, pohoială, pohăele, pohoiele.* Pentru această boală cetitorul va căuta la: *cataractă*, unde am vorbit pe larg, iar aci vom spune numai că la *țară* perdeaua n'are leac, dar lapții de mănțuși fac bine câte odată celor ce sufăr de această boală. Perdeaua, după credința poporului, se formează la acei ce se jură pe ochi, de unde ca tratament preventiv se dă sfatul ca nimenea să nu se jure pe ochi. — Ca *boală a irisului* avem *irita* adecă aprinderea sau inflamațiunea irisului. Intre cauzele iritei se numără: sifilisul, diabetul, guta, reumatismul, rănirile, corpii străini. Irita are următoarele semne: roșeață în jurul corneei, iar irisul se pare a fi ca ruginit; durerea în tot ochiul, care se întinde la frunte și la tâmplă; lumina supără și ochiul lăcrimează îndată ce se deschide. Ca tratament se recomandă: a sta în cameră întunecoasă, sau a purta ochelari fumurii, a se face instilațiuni cu atropină (1 la 100), alifie mercurială beladonată pe frunte și tâmplă, lipitori. Tratament general după cauză: la sifilis tratament energic antisifilitic (mercur și neosalvarsan), etc. — *Boalele coroidei, ale retinei* și *nervului optic.* Cauzele principale: boala lui Bright (v. *Rinichiu*), diabetul și sifilisul, ataxia locomotrice alcoolizmul, tutunul, arterio-seleroza. Semnele acestor boale nu se pot constata de obiceiu decât cu *oftalmos-*

Fig. 314.
Undină de sticlă

copul (v. acest cuvânt) de către un doctor specialist (oculist). La *coroidită* (inflamaţiunea coroidei) avem : senzaţiuni luminoase (scântei, beşici, stele, etc.), musculiţe volante, luminoase sau nu, dureri în frunte. La *retinită* (inflamaţiunea retinei) avem micşorarea progresivă a vederii. In cazurile de *deslipirea retinei* la oamenii cu miopie mare, avem dispariţia mai mult sau mai puţin bruscă şi mai mult sau mai puţin absolută a vederii. Tratamentul este acela al cauzei. — Intre *boalele diferitelor părţi ale ochiului* avem *oftalmia simpatică* ce se observă rar şi constă în aceleaşi leziuni ivite în ochiul sănătos în urma boalei celuilalt ochiu ; tratamentul trebue făcut din vreme : fricţiuni mercuriale, injecţiuni mercuriale şi cu neosalvarsan, lipitori, calomel, operaţiune, adecă scoaterea ochiului bolnav mai înainte de a se îmbolnăvi cel sănătos. *Glaucomul* (dela grec. *glaukos*, verde ca marea) sau *apa neagră*, constă într'o creştere a tensiunii intraoculare cu micşorarea vederii ; durere în frunte şi tâmplă, supărare la lumină, micşorarea câmpului vizual din partea nasului. Globul ocular este tare la pipăit, ca o bilă de biliard, pupila mare şi imobilă, roşeaţă în jurul corneei, reflex verde din partea cristalinului. Tratament : pilocarpină şi ezerină la început şi mai bine operaţiune. — Ochiul, deşi este adăpostit de orbită şi de pleoape, este supus la *lovituri* (*contuziuni*) produse cu pumnul sau cu un baston sau prin cădere ; la *răniri* (*plăgi*) produse prin instrumente înţepătoare sau tăietoare, ace, spini, ghimpi, sfârmături de piatră, de metal etc., prin *armă de foc*, praf de puşcă, gloanţe ; la *arsuri* produse prin flacări, prin gaz de iluminat, var nestins, etc. Orice rănire a ochiului, oricât de uşoară s'ar părea, prezintă oarecare primejdie fiindcă poate fi punctul de plecare al unei inflamaţiuni mai mult sau mai puţin mare. Pentru aceasta vom chema indată doctorul, iar până la venirea lui vom pune bolnavul la odihnă în pat, aplicând asupra ochiului comprese (cârpe) înmuiate în apă călduţă, sau caldă, menţinute în permanenţă. — *Boalele aparatului lacrimal. Dacrioctstita* (dela grec. *dakryon*, lacrimă, şi *hystis*, sac), este inflamaţiunea sacului şi canalului lacrimilor care se scoboară dela unghiul intern al ochiului până în nas ; ea se produce la nou-născuţi şi la adulţi. Pleoapele se lipsesc dimineaţa, ochiul lăcrămează în timpul zilei şi dacă apăsăm sub pleoapa de jos, spre nas, se scurge din punctele lacrimale puroiu gălbui. Adeseori rămâne o fistulă în urma acestei boale. Tratament : cataplazme, spălături cu acid boric. După ce a supurat se deschide printr'o inciziune şi se spală cavitatea cu apă boricată. In dacriocistita cronică se face sondajul canalului lacrimal cu sonda lui Bowman, după ce mai întâiu s'a lărgit punctul lacrimal inferior şi injecţiuni modificatoare cu sulfat de zinc (1 la 200) cu nitrat de argint 1 la 100, cu protargol. In cazul când aceste încercări nu duc la nici un rezultat vom recurge la operaţie (v. Dacriocistită).—*Ochiul artificial.* Sunt cazuri în cari, fie pentru a scăpa ochiul cel sănătos, fie pentru a scăpa viaţa bolnavului trebue să se scoată ochiul stricat în urma unei lovituri, ori răniri, sau atins de cancer (rac). Ochiul scos se poate înlocui cu un *ochiu artificial* care este făcut din porţelan şi căruia i se dă forma, mărimea şi coloarea ochiului sănătos. Ochiul artificial trebue scos în fiecare seară şi ţinut în apă tot timpul nopţii. In zilele când bate vântul şi este praf mult în aer este bine ca să se spele ochiul odată sau de două ori pe zi. Cu timpul ochiul artificial se atacă de lacrimi şi îşi pierde luciul, devenind aspru şi atunci trebue înlocuit cu un altul nou.

Ochiul boului. — V. la *Bunghişor*.

Ocluziune (dela lat. *occludere*, a închide).—*Ocluziune intestinală*, sau *înoare de maţe* (V. *Intestin*).

Ocnele Mari. — Staţiune balneară în judeţul Râmnicul-Vâlcii, aproape de capitala acelui judeţ. Este aşezată pe un platou frumos, planat pe întindere mare, la o înălţime de 300 metri. Clima este constantă şi plăcută, iar temperatura în timpul verii este de 22—26° ; aerul este încărcat de aburi de sare din cauza emanaţiunilor din *lac*. Sunt patru izvoare, cari alimentează lacul, în jurul căruia se află un stabiliment de băi cu mai multe

cabine. Apa este foarte concentrată, conţinând aproape 250 gr. de clorur de sodiu la litru; ea mai are şi sulfaţi feroşi. Băile dela Ocnele Mari se recomandă în contra *reumatizmelor*, *scrofulozei*, *anemiei*, în *boalele de piele* şi în *boalele de mitră*. In localitate se află un hotel şi restaurant, apoi locuinţele târguşorului servesc de locuinţe şi pentru bolnavi. In faţa hotelului este un parc cu plantaţiuni tinere. Excursiuni frumoase prin împrejurimi.

Oculist. — Medic care se ocupă cu boalele de *ochi* (doctor de ochi; medic oculist).

Odaie de dormit.—Caută la *dormitor*.

Odihnă. — Caută la *Somn*.

Odogaci, *cascarilă*. — Coaja unor arbuşti. *Croton cascarilla* şi *Croton eluteria* din fam. euforbiaceelor, cari cresc în Peruvia, Jamaica, Florida şi insulele Bahama; are gust acru şi amar, miros aromatic, mai ales când arde. Odogaciul opreşte vărsăturile, ajută diarea, mai ales diarea la copii; bun pentru catarul de plămâni şi pentru limbrici. Se dă sub formă de: praf 1—4 gr.; tinctură 4—30 grame; ceaiu. Mai este bun ca tonic, excitant şi febrifug 10 la 1000.

Fig. 315
Odogaci

Odolan, *odolean*. — V. *la Valeriană*.

Odontalgie (gr. *odontos*, dinte şi *algos*, durere. — Durere de dinţi (v. *Dinţi* şi *Dentifrice*).

Odontologie. — Ştiinţă care se ocupă cu boalele de dinţi.

Odorat şi **Odori**, *miros* şi *mirosuri* sau *miresme*. — Simţul mirosului, *odoratul*, este unul din cele cinci simţuri ale omului. Sediul lui este *nasul*, în partea superioară a foselor nazale, la nivelul cornetului şi meatului de sus (v. *Nas*). Acolo se fac impresiunile vaporilor sau, mai bine zis ale părticelelor nepipăibile ale corpurilor mirositoare, cari vin să lucreze asupra terminaţiunilor nervoase ale *nervilor olfactivi* şi cari impresiuni sunt apoi transportate de aceşti nervi în creer, la centri nervoşi respectivi. Mirosurile se datoresc unor părticele cari nu se pot vedea, cari se desfac din substanţa chiar a corpului mirositor, umplu aerul pe care îl respirăm şi vin astfel în atingere cu firişoarele nervoase din nas. Pentru ca aceste firicele nervoase să fie mai impresionabile la miros trebuie ca ele să fie întreţinute într'o stare de umezeală uşoară prin lichidul care scaldă interiorul nasului. Când avem *guturaiu* mirosul este scăzut, sau lipseşte cu totul, din pricină că la începutul guturaiului nasul este mai uscat, iar mai târziu lichidul este în cantitate prea mare şi prea gros, ceeace împiedecă părticelele mirositoare de a veni în atingere cu firişoarele nervoase. Pentru ca să mirosim mai bine trebuie să închidem gura şi să tragem aerul pe nas cu mai multă putere, să facem inspiraţiuni scurte şi sacadate, aşa că aerul cu părticelele mirositoare să vie mai cu putere şi să isbească nervul. Când dăm de vreun miros neplăcut şi nu voim să-l simţim n'avem decât să dăm afară aerul prin nas mai cu putere, adecă să facem o expiraţiune forte, ca să alungăm din nas părticelele mirositoare, apoi să inspirăm prin gură astupându-ne nările. Mirosul nu ni l'a dat natura numai pentru ca să mirosim parfumurile, sau să ne păzim de mirosurile urâte, ci şi pentru ca să ne pună la adăpost de a nu ne îmbolnăvi mâncând vr'o mâncare stricată, împuţită de unde vine şi porunca igienică *să nu mâncăm nimic ce nu miroase bine, sau ce miroase urât*. Mirosul ne apără de multe gaze otrăvitoare, între cari în primul rând este gazul sulfidric, care poate produce moartea, respirându-l în cantitate prea mare, dar care prin mirosul lui cel urât ne înştiinţează de pericolul ce ne aşteaptă, aşa că ne putem apăra din vreme de el. Intru cât priveşte parfumurile trebue să facem şi aci o rezervă şi anume să ne ferim de parfumurile tari, să le mirosim cât se poate de puţin, căci ele ne pot produce durere de cap, ameţeli, greaţă şi chiar leşin. E bine ca fiecare să se păzească de parfumul care nu-i convine şi să nu se silească a-l întrebuinţa numai fiindcă acel parfum este la modă.

Oftalmie purulentă. — V. *Ochiu.* (*Con junctivită purulentă*).

Oftalmie simpatică. — V. *Ochiu.*

Oftalmoscop (dela grec. *ophtalmos*, ochiu, și *skopein*, a privi). — Se numește astfel un instrument cu ajutorul

Fig. 316. — Examinarea ochiului cu oftalmoscopul

căruia putem ilumina fundul ochiului și să-l cercetăm în toate amănuntele sale. Oftalmoscopul se compune dintr'o oglindă concavă (găurită) spoită cu argint viu, care reflectează asupra fundului ochiului (retinei) lumina unei lămpi așezate alături. Oglinda este ținută de un mâner și în mijlocul ei este o gaură de 3—4 milimetri diametru, pe dinaintea căreia poate să treacă una după alta mai multe sticle sferice. Lumina reflectată de oglindă merge de luminează fundul ochiului, care retrimite la rândul lui raze luminoase, dintre cari o parte refractată străbate gaura oglinzii și merge în ochiul observatorului, care poate în acest mod să vadă și să cerceteze cu deamănuntul retina bolnavului.

Oftică. — V. *Tuberculoză.*

Oghiele. — V. *Obiele.*

Oglinzi. — Stațiune balneară și climaterică lângă orășelul Târgu-Neamțu la o depăratare de 20 minute cu trăsura. Ea este așezată pe culmea munților păduroși din vecinătatea Neamțului, pe un platou frumos înconjurat de o vegetațiune bogată de stejari și brazi; adăpostită de vânturi. Clima este dulce, temperată și constantă. Temperatura mijlocie în timpul verii este de 18⁰. Apele dela Oglinzi sunt sărate și ies din trei izvoare. *Izvorul* I are o apă turbure cu miros de idrogen sulfurat (*apă puturoasă*), foarte sărată la gust, bogată în gaze (acid carbonic); în atingere cu aerul se turbură și se depune un strat galben de sesquioxid de fier. *Izvorul* II are apă mai concentrată, sărată la gust, nu are idrogen sulfurat. *Izvorul* III are o apă limpede, fără coloare, cu puțin miros de idrogen sulfurat, foarte sărată și concentrată (*apa minerală dela Oglinzi*). Acest izvor este captat și servește pentru băi. In *mlăștinele* râulețului *Hatinei*, ce se scoboară din Dealul Neamțului, se află un nomol untos, negru, care conține pe lângă substanțele saline ale apei minerale și o mare cantitate de materii organice, fier și fosfați. Din apele dela Oglinzi se scoate sarea pentru băi, care se exportă în cutii de câte 2 kgr. doza pentru o baie. Băile dela Oglinzi se recomandă în *scrofuloză, limfatism, rachitism, reumatism, boale de piele, boalele de mitră.* Stabiliment modern de băi, cu sală de inhalație și idroterapie. Viață plăcută prin excursiunile ce se pot face prin minunatele împrejurimi (Mănăstirea Agapia, Văratec, Neamțu, etc.).

Oișea. — V. *Urzică.*

Olănești. — Stațiune balneară în județul Râmnicul-Vâlcii, în vecinătatea Călimăneștilor la depărtare de 14 km. dela capitala județului și la o înălțime de 280 metri deasupra nivelului Mării Negre. Localitate pitorească înconjurată de păduri întinse, de ambele părți ale râulețului Olănești. Clima este dulce, plăcută, fără curenți. Numărul izvoarelor este de 40, iar apele sunt atermale, unele saline, altele magneziene și altele saline sulfuroase și iodurate. *Apele sulfuroase* se întrebuințează în băi, iar cele mai slabe pentru băut. Se recomandă în reumatism, gută, scrofuloză, boale de piele. Apele *feruginoase* se beau pentru anemie, cloroză și slăbiciune generală. Apele *alcaline* sunt bune de băut pentru cei ce sufăr de pietricele în beșica udului și la rinichi. *Nomolul* se dă sub formă de cataplasme în răni și umflături reumatismale. Apele *saline amare* sunt bune în constipație (încuietură) dropică (boală de apă), dispepsie (mistuire grea), etc. Apele *bromoiodice* se întrebuințează sub formă de băi în scrofuloză, reumatism, tumori (bolfe), isterie, paralizii. Impre-

jurimile sunt admirabile (Mănăstirile Cheia şi Cozia, Călimăneşti, Valea Lotrului şi Valea Oltului, Brezoiu, Voineasa, Bivolari, Şipotele, etc.).

Oleiu, *oloiu*. — V. *Uleiu*.

Oleiu de ricin. — V. *Ricin*.

Olfacţiune (lat. *olfactio*). — Se numeşte astfel simţul care ne dă noţiunile relative la *mirosul* corpurilor. (V. *Odorat*)

Oliban. — V. *Tămâie*.

Oliv. — V. *Maslin*.

Oliveol. — Acidul oleic, care este principiul activ al unt-de-lemnului, cuprinde *oliveol* care se bucură de însuşirea de a topi pietrile (calculii) din ficat şi este un bun dizolvant al colesterinei. Oliveolul se dă în colicele de ficat în capsule gelatinoase de câte 1 gr. 50 ctgr., două pe zi, doză suficientă pentru a suprima fără narcotic o criză de ficat. Ca doză preventivă 1 gr. 50 ctgr. pe zi, în timp de 10 zile în fiecare lună, face să nu se mai repete colicele de ficat. Este bine să se bea, cam la 2 ore după ce s'a luat oliveolul, câte un pahar mic de apă de Vichy, călduţă.

Ologeală. — V. *Paralizie* şi *Paraplegie*.

Omac. — V. la *Aconit*.

Omag, *omeag*. — V. la *Aconit*.

Oman. — V. la *Iarbă mare*.

Ombilic (lat. *umbilicus*), *buric*.— In momentul naşterii copilul este legat încă de mamă sa printr'un fel de frânghie, sau de tub lung, găunoşit, moale şi flexibil, cu ajutorul căruia îşi ia sângele şi materialele ce-i trebue pentru existenţa şi dezvoltarea lui, numit *cordon ombilical*. Indată după naştere moaşa tae acest cordon, iar capătul care rămâne la copil, legat, cade dela sine după câteva zile şi în locul lui se vede o rană mică ce se vindecă repede (v. *Nou-născuţi*), lăsând în urma ei o cicatrice rotundă în formă de cerc şi care se numeşte *buric*, sau *ombilic*. Buricul se află aproape în mijlocul pântecelui şi este centrul aşa zisei *regiuni ombilicale* (vezi *Abdomen*). De obiceiu buricul este ceva mai ridicat deasupra nivelului pielei din jur, dar se întâmplă uneori că el devine mai ridicat, mai bulbucat, prin apăsarea pe care o face maţul dinăuntru asupra lui, în urma unei sforţări. In aceste cazuri avem ceeace se chiamă o *surpătură*, sau *ernie ombilicală*, care se prezintă sub forma unei umflături, sau tumori globuloase, nedureroasă şi cu coloarea normală a pielei. Ernia buricului se reduce foarte uşor; la cea mai mică apăsare maţul intră înăuntru şi pentru ca să-l ţinem acolo este de ajuns să aplicăm un brâu anume făcut, cu o perinuţă la mijloc, sau şi mai simplu printr'un dop (tampon) de vată strâns cu o faşe lată, sau să cumpărăm un *bandaj special pentru ernie ombilicală*, care se potriveşte şi mai bine.

Omeopatie, *homeopatie* (dela grec. *homoios*, asemenea şi *pathos*, suferinţă). Această metodă de tratament a fost inventată de un doctor din Lipsca, numit Hahnemann, în 1796, având ca bază că *asemenea se vindecă prin asemenea*, adecă dând leacuri cari să producă aceleaşi efecte ca şi efectele produse de însăşi boala. Astăzi această metodă a căzut cu totul şi omeopaţi nu mai sunt decât unii şarlatani, cari exploatează naivitatea unora, cari se influenţează de vorbe goale, cum sunt toţi cei săraci cu duhul.

Omiac. — V. *Aconit*.

Omidă (*Muşcături de*). — V. *Albine*.

Omoplat (dela grec. *omos*, umăr şi *plate*, suprafaţă lată), *scapulă*. — Omoplatul este tipul oaselor late şi largi şi constitue *umărul* pe de o parte cu *clavicula* (andreaua) şi de de altă parte cu osul braţului (humerus) cu care se articulează prin *cavitatea glenoidă*. Omoplatul se poate rupe printr'o cauză directă (cădere, lovitură, glonţ), iar tratamentul constă în imobilizarea membrului superior (vezi *Fractură*).

Omuşor, *împărătuş* (lat. *uvula*, *uva*, *columella*; grec. *staphyle*). — Cerul gurii se sfârşeşte înapoi printr'o prelungire pe linia mijlocie ca un fel de limbuţă, cunoscută sub numele de omuşor. Uneori acest omuşor este umflat, crescut şi atunci este supărător, aşa încât trebuie să tăiem o parte din el. Dacă atingem omuşorul cu degetul provocăm vărsături, procedeu lesnicios, care se poate pune în practică în cazurile de otrăvire, pentru ca cel bolnav să verse îndată otrava.

Onanism (dela evreul *Onanie*, care, pentru ca să nu aibă copii cu soţia sa Thamar, îşi arunca sământa pe pământ), *masturbaţiune*, *malachie* şi la femeie, *tribadism*, *clitoridism*. — Este un viţiu care datează dela începutul omenirii şi există la toate popoarele. El constă în a-şi satisface plăcerea genitală singur, în mod artificial, fără a avea raport sexual. Onanismul se vede mai des în internate, cazărmi, penitenciare, din pricină că cei ce trăiesc acolo nu pot să-şi satisfacă trebuinţa genezică în mod natural. Turburările produse de onanism în sănătatea omului sunt multe şi grave, constând mai cu seamă într'o sdruncinare nervoasă, din care pricină el este mai primejdios pentru copii şi pentru femei, având ca urmare o slăbire fizică, micşorarea memoriei şi inteligenţei, o stare de tâmpeală adâncă (la bărbaţi şi *spermatoree*). *Tratamentul* trebue să fie mai mult preventiv. Copiii trebuesc supraveghiaţi de aproape, evitând orice le-ar putea turbura imaginaţiunea; mai cu seamă trebue supraveghiaţi copiii din internate; igienă morală potrivită. Se va prescrie copiilor nervoşi duşuri reci, băi sulfuroase, bromur de potasiu (1—2 gr. seara), curăţenie locală completă, idroterapie, exerciţiu, gimnastică, pat tare şi nu prea cald, supravegherea cetitului. Dacă copilul are oxiuri (viermuşori la şezut) se va da santonină, clizme cu apă sărată (10 la 100); dacă are fimoză se va face circumciziunea.

Onichită (dela grec. *onyx*, unghie, şi terminaţiunea *itis*, care însemnează inflamaţiunea sau aprinderea cronică a dermului ungveal şi a tegumentelor vecine. Onichita este de 3 feluri: *laterală* sau *unghie încarnată* (v. *Unghie*) *sifilitică* şi *scrofuloasă*. In onichita *sifilitică* inflamaţiunea este de jur împrejurul unghiei şi se dezvoltă încet sfârşind prin căderea acesteia; ea se tratează prin injecţiuni mercuriale, iar local cu iodoform, arderi cu perclorur de fier sau nitrat acid de mercur, etc. Onichita *scrofuloasă* se iveşte la limfatici şi scrofuloşi; ea se tratează cu untură de peşte, sirop de protoiodur de fier, iar local se pansează suprafaţa ulcerată cu emplastru mercurial de Vigo, sau smulgând unghia şi arzând toate ţesuturile din jurul ei.

Opăreală. — V. *Arsuri* şi *eritem*.

Opinci. — V. *Incălţăminte*.

Opintire. — V. *Sforţare*.

Opistotonos (dela grec. *opisthen*, înapoi, şi *tonos*, tenziune, întindere). — Contractura, sau strângerea muşchilor spatelui cari formează o boltă strâmbând corpul înapoi (v. *Tetan*).

Opiu (lat. *opium*, gr. *opion*, dela *opos*, suc), *afion*. — Se numeşte astfel sucul lăptos care se scurge prin tăieturile sau sgârieturile făcute asupra căpăţinilor necoapte ale *macului somnifer* (v. *Mac*). In atingere cu aerul sucul îşi pierde o parte din apă şi se întăreşte şi ia înfăţişarea unei gumerezine, constituind *opiul propriu zis*. Opiul din comerţ se vinde în bucăţi rotunde, sau turte de diferite mărimi, învelite în foi de mac. Masa sa este solidă, grea, opacă, puţin lucioasă, cam moale la apăsare, are coloarea de cafea prăjită, (miros) neplăcut, gust iute, amar şi greţos. Opiul cuprinde mai mulţi alcaloizi, cari sunt principii activi ai lui: *morfina*, *narcotina*, *narceina*, *papaverina*, *codeina*, *tebaina*, *laudanina*, etc. Este un minunat *sedativ* (potolitor de durere), *ipnotic* (producător de somn); face ca stomacul să poată suferi medicamentele tari (energice). Câte odată este excitant. Opiul se dă sub multe forme: *extract de opiu* sau *extract tebaic* 1—10 ctgr., în pilule de câte 1—5 ctgr.; *sirop de opiu* sau *sirop tebaic* (o linguriţă de cafea conţine 1 ctgr. de opiu); *pilule de cinoglos opiacee*, conţine fiecare 2 ctgr. de extract de opiu; *sirop diacod* (o lingură de supă conţine 1 ctgr. de extract de opiu); *sirop pectoral*, conţine 1 ctgr. de extract la 100 gr.; *elixir paregoric*, conţine 1 ctgr. de extract la o linguriţă de cafea (doza 10 — 20 gr.); *laudan* (vezi acest cuvânt); *clizme opiacee* sau *laudanizate*, 5—20 picături de laudan; *linimente opiacee* sau *laudanizate* (liniment calmant: balsam tranchil 60 gr., cloroform 10 gr., laudan 10 gr., sau extract de opiu 1 gr.; extract de beladonă 2 gr., glicerină 20 gr. şi uleiu de muşeţel camforat 60 de gr. — *Morfina* (v acest cuvânt). — *Codeina* se dă în doză de 1—5 ctgr. pentru odată şi până la

15 ctgr. pe zi. Siropul de codeină conţine 4 ctgr. la o lingură (½ până la 2 linguri pe zi); injecţiuni sub piele (1 ctgr. pentru o injecţiune, 2—4 pe zi). — *Dionina* sau *etilmorfina* are aceleaşi însuşiri ca morfina, însă e mai uşor de administrat; bună în tusa convulsivă (măgărească); doza: 15 mgr de 3 ori pe zi, sau 30 mlgr. într'o singură doză seara, contra tusei mai cu seamă la ofticoşi; la tusa convulsivă la copii ½ miligram, dela 1 an în sus, 2—3 miligrame; în injecţiuni sub piele, 1—2 centigrame. Se mai dă şi sub formă de alifie (1—2%) în bolile de ochi. — *Narceina* se dă 2—10 centigrame în pilule; cloridratul se dă în injecţiuni sub piele (2—5 ctgr. pentru o injecţiune). — *Narcil* sau *etil narceină*, se dă 5 — 10 ctgr. pe zi, în sirop, pastile, pilule; în injecţiuni sub piele (2—4 ctgr.). — *Papaverina* se dă în doză de 2—10 ctgr. — Toate preparatele de opiu au inconvenientul că *constipă*, cu atât mai mult cu cât bolnavul stă în pat. Din această cauză vom recurge mai rar la ele şi numai din când în când şi la mare trebuinţă, iar pentru a provoca somn vom recurge mai des la alte medicamente: cloral, sulfonal, trional, etc. Intru cât priveşte *otrăvirea* acută cu opiu şi preparatele lui să se caute la *Morfină*, iar pentru otrăvirea *cronică* la *Morfinism* şi *Morfinomanie.*

Opiomania. — Opiul se bea, se mănâncă şi se fumează. Cunoscut de Arabi a trecut la Chinezi, de unde l'au luat europenii, lăsând în schimbul lui alcoolul. Dela primul fum simţi forţa intelectuală şi fizică mărită. Grijile sunt date uitării. Ideile se îngrămădesc, imaginaţia îşi ia sborul, noţiunile de spaţiu şi de timp dispar, simţurile se ascut, apetitul sexual creşte. A doua zi ai: dureri de cap, vărsături, diaree, mişcări nesigure, idei vagi şi încurcate, stare care cheamă o nouă gustare, o nouă pipă de opiu. Dar după câţiva ani atenţiunea îţi scade, nu mai poţi lucra, îţi pierzi memoria, simţul moral se atrofiază şi de aceea minţi, înşeli, furi; uiţi datoriile faţă de societate şi faţă de tine însuţi. La urmă se instalează progresiv cachexia — slăbiciune grozavă, scheletică — eşti un schelet peste care s'a întins o piele. Dacă nu mori prin sincopă, sfârşeşti în cea mai neagră mizerie. (După Dr. Retezeanu).

Opoterapie sau **Organoterapie**. —Metodă nouă de tratament, care constă în întrebuinţarea *sucurilor* scoase din glande, sau din ţăsutul unui organ, pentru a combate la om accidentele provenite, sau din absenţa, sau din turburarea funcţională, ori din funcţionarea insuficientă, a organelor sau ţăsuturilor corespunzătoare, sau pentru a obţine, cu privire la unele organe cari fiziologiceşte au cam aceeaş slujbă, un rol de suplinire cum ar fi de pildă glanda tiroidă şi timul. Pentru scoaterea sucurilor se întrebuinţează: 1⁰ *organele proaspete* diluate în (bulion sau dulceaţă, sau se dau în buline; 2⁰ *organele uscate*, sau pulverizate, date în buline, sau tăbliţe; 3⁰ *extracte glicerinate* obţinute prin maceraţiunea în timp de 24 ore a organelor proaspete (înbucătăţite îndată după moarte) în glicerină, apoi filtrarea lor după ce li s'a adăogat 3 volume de apă fiartă; 4⁰ unele producte active izolate în mod artificial, cum sunt: *adrenalina*, sau *iodotirina*. De obiceiu se iau organe dela animale tinere, afară de extractele organelor genitale. Aceste preparate se dau de preferinţă pe gură, mai rar prin şezut (în clizme) şi foarte rar prin injecţiuni pe sub piele, din cauză că pot da naştere la diferite accidente locale, sau generale şi sunt foarte dureroase. — *Opoterapia gastrică* are ca element principal *sucul gastric proaspăt* luat dela animalul viu, căruia i se face o fistulă gastrică (*gasterină*), care se zice că lucrează foarte bine în *dispepsia* dureroasă şi în *gastrită*. *Gasterina* se prepară din sucul luat dela câne, iar sucul luat dela porc se numeşte *dispeptină*, care se dă în *gastritele* cronice, în *atonia* stomacului, în *dispepsia* ofticoşilor, neurastenicilor, cloroticelor. *Opoterapia hepatică* se aplică sub mai multe forme: *extract de ficat, fiere* (bilă) *de bou* concentrată şi pusă în capsule, *ficat proaspăt*, mai ales *ficat proaspăt de bou* tocat, din care bolnavul va lua zilnic 120 până la 200 gr. în bulion călduţ. Ficatul proaspăt, nefiert, se poate trece printr'o maşină de tocat carne şi pe urmă se poate

unge pânea cu această pastă, căreia, dacă nu este prea plăcută la gust, i-se adaogă puţină sare. Este un preţios mijloc de a vindeca anemiile grave şi în general orice debilitate. Se dă în *ciroză* (hemoragiile încetează, diureza se stabileşte, ascita şi edemele dispar, apetitul şi bună starea reapar uneori în 8—15 zile). — *Opoterapia medulară*: *măduvă proaspătă de viţel* 100 gr. pe zi în zeamă de carne, sau *extract uscat*, 50 ctgr. până la 1 gr. pe zi în praf sau în tăbliţe. Se dă în leucemia splenică, anemia infantilă pseudoleucemică, anemia pernicioasă cu reacţiune mieloidă. — *Opoterapia ovariană*: *ovare proaspete* de vacă sau de viţea, 5—10 gr.; praf de ovare uscate sau *ovarină*, 10—20 ctgr. Se dă în turburările menopauzei, amenoree, dizmenoree, etc. — *Opoterapia pancreatică*: *prancreas proaspăt*, dela oaie, tocat, 30 gr.; *pancreas uscat*, în tăbliţe sau capsule; *pancreatină* (ferment solubil extras din pancreasul porcului), 50 ctgr. până la 1 gr. Se dă în diabet, în dispepsie gastro-intestinală. — *Opoterapia renală rinichi de porc* curăţiţi de învelişul lor, tăiaţi în bucăţi şi spălaţi cu apă distilată, apoi pisaţi într'o piuliţă în 450 gr. apă sărată (7 la 1000); după ce se lasă în odihnă 4 ore se decantează, rămânând cam 400 gr., pe cari bolnavul le consumă în 24 ore, în 4 rânduri în bulion. După 10 zile de cură, odihnă de 4—5 zile. Se dă în insuficienţă renală, întreţinând diureza, reducând sau făcând să dispară albuminuria. Opoterapia renală trebue asociată cu *regimul lactat* sau *lacto-vegetarian*. — *Opoterapia suprarenală*: *capsule suprarenale proaspete de oaie* (2—3 gr. pe zi); capsule în *praf*, 40—60 ctgr.; *extract glicerinat* în injecţii sub piele. Se dă ca toni-cardiac şi vazo-constrictor, acest din urmă efect se datoreşte mai mult *adrenalinei* (v. acest cuvânt. — *Opoterapia testiculară*; *testicul proaspăt* de taur sau de berbec, 50 ctgr. până la 1 gr.; *praf* în tăbliţe de câte 30 ctgr. 5—10 pe zi. Se dă în senilitate, nevrastenie, impotenţă, tabes, oftică. — Mai sunt: *opoterapia pituitară, placentară, pulmonară, splenică, timică, tiroidiană*, pe cari ne mulţumim numai a le cita.

Opresiune. (lat. *oppressio*, apăsare), *greutate la respirare*. — Prin cuvântul *opresiune* se înţelege o stare în care omul încearcă o greutate mare în respiraţie, simţind în acelaş timp ca şi cum l'ar apăsa ceva pe piept, sau ca şi cum i-ar strânge pieptul într'un cerc de fier. Sunt mai multe cauze cari produc opresiune: uneori sunt *boalele de plămâni* care fac ca aerul să între cu anevoinţă (bronchita, pleurezia, congestiunea pulmonară, astma); alteori este o *boală de inimă* în care aceasta bate neregulat trimiţând prea mult sânge deodată în plămâni. Câte odată jocul plămânilor este împiedecat printr'o *dezvoltare prea mare de gaze în stomac*, care se umflă tare şi plămânii nu mai au loc de a se lărgi când intră aerul în ei. Are o însemnătate mare în multe boale de piept, cum este de exemplu la o pneumonie (aprindere de plămâni) sau la o pleurezie, în cari greutatea la respiraţie poate să ţină mai multe zile. Opresiunea fiind numai un semn al altor boale, urmează că ea n'are tratament propriu, căci pentru ca ea să dispară trebue vindecată boala care o produce.

Oprirea udului. — V. *Urină* (*Retenţiunea urinii*).

Optometru (gr. *optesthe*, a vedea, şi *metron*, măsură). — Aparat de fizică medicală, destinat a măsura puterea vederei distincte. Cel mai întrebuinţat instrument este optometrul lui Javal.

Orăcăire. — V. *Ţipete*.

Oraşe. — Este mare deosebire între locuitorii dela oraşe şi cei dela sate, ceeace se poate vedea după boalele de cari sufăr unii şi alţii. Astfel la oraşe cei mai mulţi locuitori mor de anemie, de febră tifoidă, de oftică, etc. boale cari provin din stricarea aerului, a apei, din sărăcie cu toate lipsurile ei, din îngrămădire de prea mulţi oameni la un loc restrâns, tot atâtea împrejurări cari îi fac mai primitori de boale şi în special de boalele mai sus pomenite. Locuitorii satelor sunt mai expuşi la boalele cari provin din intemperii şi din stricarea solului. Cele mai multe oraşe au căutat să aibă apă bună de băut şi în cantitate îndestulătoare, prin aceasta au făcut de a scăzut mult numărul bolnavilor de febră tifoidă şi prin urmare mortalitatea generală.

Dar nu este de ajuns ca numai administrațiunile să se îngrijească de sănătatea generală a locuitorilor, ci și aceștia trebue să caute fiecare ca să trăiască în condițiuni cât se poate mai igienice, să aibă locuință cât se poate de bună, spațioasă, bine aerată, cu ventilațiune/ sistematică, bine încălzită, să se hrănească pe cât se poate mai bine. având hrană de bună calitate și îndestulătoare.

Orătenii. — V. *Paseri de casă.*

Orb. — In România sunt o mulțime de orbi, dintre cari mulți au orbit chiar îndată după naștere în urma boalei cumplite, numită *conjunctivită*, sau *oftalmie blenoragică* și pe care o capătă copilul de la mama bolnavă de blenoragie. Această boală care este așa de cumplită în urmările ei poate fi ușor vindecată dacă se tratează la început (vezi *Ochiu* și *Nou-născuți*). Mulți au mai orbit în urma variolei (vărsatului), boală care se poate preîntâmpina prin vaccinație (ultuire). Alții orbesc din cauza sifilisului, a conjunctivitei granuloasă, a băuturilor alcoolice, etc.

Orbalț. — V. *Erizipel.*

Orbire. — O persoană când nu vede este oarbă, sufere de *orbire*, care uneori poate să fie din naștere. Orbii din naștere au celelalte simțuri mult mai dezvoltate și mulțumită acestora precum și unei educațiuni speciale în institute potrivite, acești nenorociți ajung și ei să trăiască împreună cu ceilalți oameni, mai ales atunci când sunt dați de mici în acele institute.— Alteori orbirea vine la o vârstă mai mult sau mai puțin înaintată, în urma unei boale de ochi care nu se poate vindeca, sau care nu a fost căutată la timp. In aceste cazuri vederea este pierdută pentru totdeauna, afară de acele cazuri unde se mai poate face vreo operație (vezi *Amauroză*, *Ambliopie*, *Cataractă*, *Oftalmie*, *Ochiu*).

Orbită. — *Ochiu.*

Orbul găinilor. — V. *Emeralopie.*

Orchită (gr. *orchis*, testicul, și *itis*, inflamațiune). — V. *Testicul.*

Ordonanță. — Se numește astfel o prescripțiune medicală, fie că ea constă în a *ordona* unele medicamente, fie că ea are de scop de a arăta regimul.

Oreion. — V. *Urechion.*

Orez, *oriz*, (*Oryza sativa*, fam. gramineelor). — Plantă ierboasă aquatică, care se cultivă ca cereală în India și China cu 2800 ani înainte de era creștină. Cultura orezului se face în Asia, America, Africa în Europa prin Italia și la noi în Banat și Bărăgan. Orezul formează baza nutrimentului popoarelor asiatice, întocmai ca grâul în Europa. Ca aliment orezul este mai puțin hrănitor decât grâul și săcara, fiindcă el conține mai puține materii azotate și grase decât aceste *cereale*. El este tipul alimentelor feculente. Orezul fiert în apă, sau în lapte, sau în supă, sau preparat cu ouă, sau cu carne (*pilaful*), este un aliment plăcut la gust, ușor de mistuit. In medicină se întrebuințează mai cu seamă *apa de orez*, care se prepară fierbând 20 gr. orez într'un litru de apă, până ce a crăpat bine și adăugând 60 gr. de sirop de coacăze, sau de gutui. Este foarte bună în cazurile de diaree (urdinare) și iritațiune intestinală. *Făina de orez* este bună pentru cataplazme emoliente, mai cu seamă în boalele de piele. *Pudra de orez* este cea mai inofensivă pudră pentru obraz.

Orfol. — V. *Naftalat de bismut.*

Organoterapie. — V. la *Opoterapie.*

Ortoform. — Eter metilic al acidului amidoxibenzoic. Praf cristalin, fără coloare, fără miros, puțin solubil în apă. Antiseptic și anestezic local al mucoaselor și al părților denudate (arsuri, răni, pleznituri, sgârieturi). Se aplică pulverizat, *neamestecat cu nimic. Pe dinăuntru* se dă ca potolitor de dureri (calmant) în cancerul (racul) și ulcerele stomacului, în durerile de cap ale sifiliticilor ; 50 centigrame până la 1 gram.

Ortopedie gr. *othos*, drept și *pais*, *paidos*, picior). — Astfel se numește partea medicinii care se ocupă cu tratamentul schilodirilor (din naștere, sau dobândite), ale aparatului de mișcare, având de scop să redea părților cari constituesc acest aparat (oasele, mușchii, încheieturile și nervii) forma și funcțiunile lor în total, sau în parte. Indreptarea diformităților se face prin diferite *operațiuni ortopedice*, prin *îndreptări* silite cu mânile sau cu instrumentele, prin *osteoclazie* (ruperea arti-

ficială a oaselor strâmbe sau diforme), prin aplicarea de *bandaje de gips*, prin diferitele *bandaje* și *aparate ortopedice*. La acestea se mai adaugă ca mijloace ajutătoare *masajul, gimnastica* și *electricitatea*. Diformitățile provin mai în-

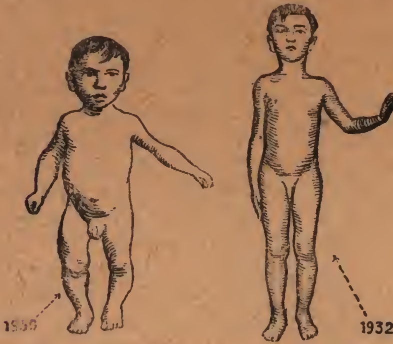

Fig. 317. — Tratamentul ortopedic (Același copil la 2 ani după tratament)

totdeauna dintr'o alterație primitivă a unei părți din schelet sau a unei închieturi, care, printr'o dezvoltare anormală, ia o conformațiune vicioasă. Ligamentele, tendoanele și mușchii prinși de aceste oase bolnave sufăr și ei și din înaintarea boalei rezultă pentru ei *scurtare, retracțiune, atrofie, paralizie*, etc. Afară de acestea mai contribue la creșterea diformității mersul și greutatea corpului. Oasele din vecinătate mai ales cele lungi, capătă *curburi* de compensațiune, apoi se ivesc *luxațiuni* (scrintiri), *diformitatea* și *roaderea suprafețelor* prin cari oasele vin în atingere între ele, de unde rezultă scurtarea și oprire în creșterea oaselor, retracțiuni și paralizii de mușchi, etc. Uneori diformitățile sunt produse de poziția copiilor în școală (*scolioză*). Ortopedia trebue să prevină aceste diformități și să le combată după ce s'au ivit; pentru aceasta ea trebue să se facă din bună vreme și în bune condițiuni, pentru ca să combată leziunile chiar dela începutul lor și tratamentul ortopedic va fi cu atât mai simplu, mai scurt

Fig. 318 Corset ortopedic

și mai cu folos cu cât a fost început mai de timpuriu. Mulțumită ortopediei moderne se vindecă *cocosații* (v. *Columna vertebrală*), când sunt la începutul boalei, fixând șira spinării într'un aparat sau corset de ghips, aplicat dela gât și până sub șolduri, lăsând libere mișcările brațelor și picioarelor, așa că copiii pot umbla la școală, se pot juca în aer liber și la soare pentru a-și îndrepta în același timp și starea generală. Indreptarea diformităților se face cu *mânile*, cu *instrumentele*, sau prin unele *operațiuni* speciale; iar menținerea îndreptării se câștigă prin diferite *aparate de ghips, bandaje* și *aparate* așa zise *ortopedice*; restituirea funcțiunilor se capătă prin *masaj, gimnastică, mecanoterapie, idroterapie, electricitate* (v. aceste cuvinte).

Orz (*Hordeum vulgare* fam. Gramineelor). — Plantă erboasă care se cultivă mult pentru trebuințele economice și industriale. Din grăunțele de orz se face *maltul, care* se întrebuințează la fabricarea *berii*. Grăunțele de orz curățate de coaje constitue productul vegetal cunoscut sub numele de *arpăcaș*, care se pune în supă. Tot din grăunțele de orz se face și *grișul*, product vegetal întrebuințat adeseori în bucătărie. Popoarele din țările nordice prepară *pâne* din orz, iar în țările sudice ale Europei și pe la noi orzul se întrebuințează și ca nutreț pentru cai. In medicină se întrebuințează grăunțele de orz pentru prepararea băuturilor răcoritoare și nutritoare. Făina de orz cuprinde la 100 părți: 12—14 materii albuminoide, 65—76 materii amilacee și 2—3 grăsime. *Decocțiunea* (fiertura) de orz, simplă sau îndulcită cu miere este bună ca băutură nutritoare la mulți cari sufăr de fierbințeală (febră), mai cu seamă la bolnavii atinși de angină. Ea se mai dă în loc de lapte la copii cari sufăr de gastro-enterită (diaree sau urdinare cu dureri de stomac și de mațe). Orzul fiert cu lapte dulce este bun pentru tusă. Praful de *malt* uscat se dă cu succes la cei ce sufăr de dispepsie (mistuire grea), 2—4 gr., cu apă sau buline (vezi *Malt* și *Maltină*). Orzul fiert cu apă, strecurat și adăugându-se puțină piatră

acră, precum şi o linguriţă de miere, este o gargară bună pentru durere de gât, la gâlci, etc. — La *ţară* babele dau să bea lehuzelor ca să se întărească orz fiert cu vin, iar în contra tusei orz fiert cu lapte dulce. Pentru durere de gât se face gargară cu fiertură de orz. Pentru urcior la ochi se caută un bob de orz în balegă de cal, se înţeapă cu el urciorul, apoi se pune iar în locul de unde s'a luat. In unele locuri se fac copiiilor după naştere băi cu zeamă de orz.

Orzişor. — V. *Ochiu* (Ulcior).

Os (lat. *os*, grec. *ostéon*). — Oasele sunt părţile tari şi rezistente a căror totalitate, sub numele de *schelet*, formează pârghiile puse în mişcare de către muşchi. *Scheletul* este format din 209 oase, împărţite astfel : 28 la cap. 4 la gât, 53 la trunchiu, 32 la fiecare membru superior şi 30 la fiecare membru inferior. — Dintre toate oasele numai oscioarele auzului (v. *Ureche*) sunt pe deplin dezvoltate, în momentul naşterii, toate celelalte sunt în stare rudimentară. Oasele după naştere cresc în grosime şi în lungime, dar ele sunt încă slabe, puţin rezistente, supuse la îndoiri, la rupturi, din care pricină trebue mare supraveghiere când încep copiii mici să umble, să nu cadă, să nu se lovească. Afară de aceasta se va continua încă mult timp cu hrănirea numai cu lapte, dacă voim ca oasele să se întărească. Oasele sunt pe deplin dezvoltate cam pe la vârsta de 25—30 ani, rămânând aproape neschimbate până la 50 ani, când în preajma bătrâneţii încep a-şi mai pierde din mlădierea lor, a deveni mai uscate şi mai uşor de rupt, de unde şi sfatul ca cei bătrâni să se păzească de căzături şi de lovituri. La naştere capul copilului este foarte mare în raport cu restul scheletului, constituind a patra parte, la 3 ani a cincea parte şi la adult a opta parte. La cretini şi la rachitici el rămâne tot mare. Scheletul femeii este mai fin şi mai mic decât al bărbatului. Oasele sunt constituite la suprafaţă printr'un ţăsut compact şi conţine în interiorul lor *măduva*, o substanţă moale, grăsoasă, gălbue sau roşietică, ele sunt învelite de o membrană de ţăsut conjunctiv, (*periost*). El are însuşirea minunată de a reproduce pe din afară ţăsut osos pe măsura în care acest ţăsut este rezorbit pe dinăuntru în dreptul măduvii. Compoziţia chimică a oaselor constă în carbonat şi fosfat de calciu, grăsime şi o substanţă moale, elastică, ce se preface în *gelatină*, dacă se fierbe în apă. Oasele se împart în *lungi*, *scurte* şi *late*. Cele *lungi* se găsesc la membre şi sunt sau ca nişte stâlpi cari suportă greutatea corpului (membrele inferioare, picioare), sau ca nişte pârghii puse în mişcare de muşchi (membrele superioare, mâni) ; ele au în partea mijlocie un canal, plin de măduvă. Oasele *scurte* se găsesc la mâni şi la picioare a căror slujbă cere soliditate şi mobilitate. Oasele *late* formează păreţii craniului şi ai pieptului. Scheletul variază dela om la om ; la unii oasele sunt mai lungi, la alţii mai groase ; apoi modul de viaţă, îmbrăcămintea, exerciţiul zilnic, lucru cu mâinile, mersul, toate acestea măresc puterea lor de rezistenţă precum şi grosimea lor. Greutatea totală a oaselor scheletului la un om de 25—30 ani este de 3—6 kgr. Rolul oaselor este îndoit ; pe de o parte de ele se prind muşchii, cari le pun în mişcare (v. *Articulaţiuni* şi *Muşchi*) ; iar pe de altă parte ele dau corpului omenesc forma şi soliditatea sa. — *Boalele oaselor*. Prin cădere sau lovire oasele se pot rupe, sau pot sări din locul lor (v. *Fractură* şi *Luxaţie*) ; ele pot să se inflameze ca ori şi care parte a corpului. Când inflamaţia se mărgineşte numai la cămaşa osului, la *periost*, avem ceeace se chiamă *periostită* ; când este mai adâncă, interesând corpul osului, avem *osteită*. Cauza acestor inflamaţiuni poate fi o cădere sau o lovitură puternică asupra osului (osteită *traumatică*) sau o răceală mare, ivindu-se mai adeseori la scrofuloşi, limfatici, slabi de constituţiune (osteită *scrofuloasă* sau *tuberculoasă*), la cei ce sufăr de sifilis (osteită *sifilitică*). *Osteita*, oricare ar fi cauza ei, se arată printr'un punct dureros într'o parte a osului, durerea este foarte mare, mai ales noaptea şi se măreşte la cea mai uşoară apăsare, la cea mai mică mişcare ; pielea începe a se înroşi în acel punct devine lucitoare şi caldă ; bolnavul are fierbinţeală (febră), mai

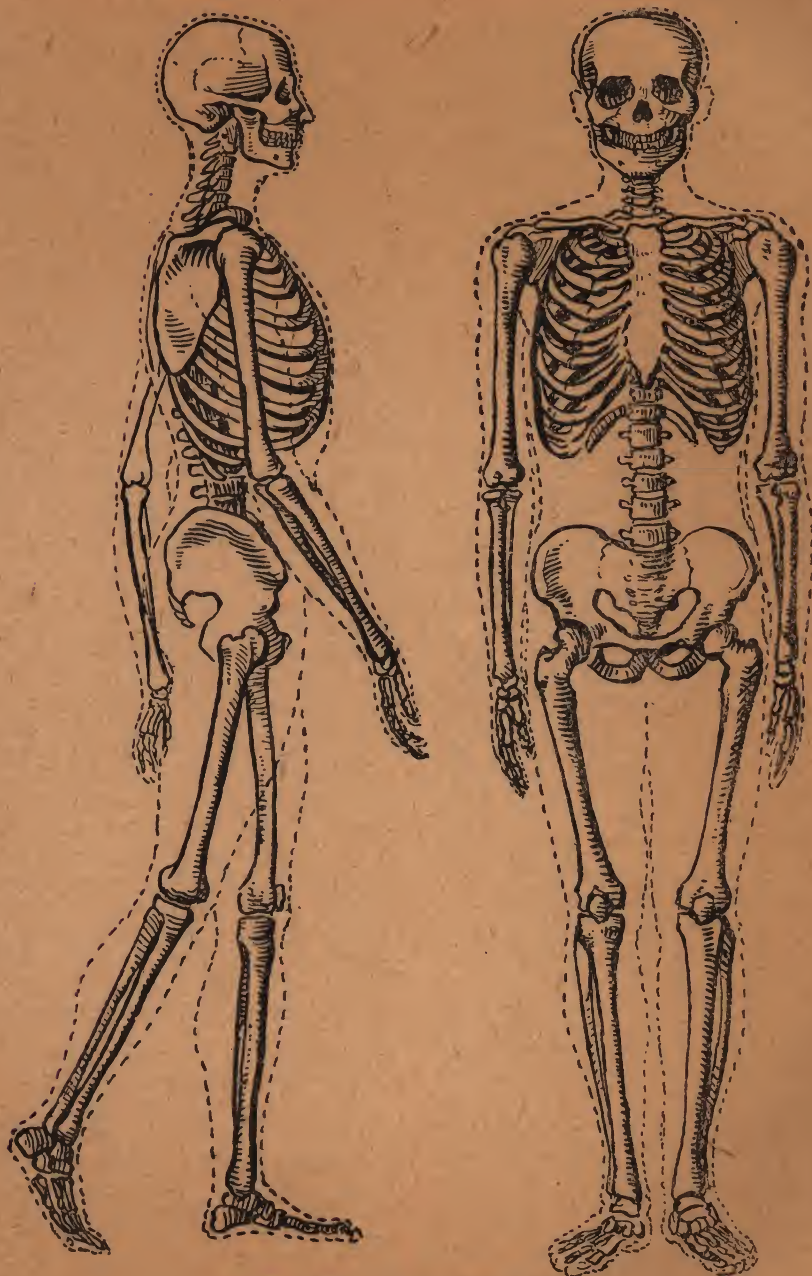

Fig. 319. — Scheletul omului

mult sau mai puţin mare, sete, lipsă de poftă de mâncare, uneori urdinare şi vărsături. Cel dintâi lucru de făcut în asemenea cazuri este să punem bolnavul în pat, în odihnă completă, apoi vom unge partea dureroasă cu tinctură de iod; dacă însă umflătura creşte vom pune cataplazme de făină de in, simple sau stropite cu laudan, iar în acelaş timp vom chema doc-

torul, care, dacă inflamaţiunea va fi dat în copt, va face o tăietură pentru ca puroiul să curgă. Pentru starea generală vom da bolnavului untură de peşte, medicamente tonice şi o hrană bună, pentru ca să prevenim

Fig. 320. — Osul lipsit de calciu se îndoae (primul), cel cu calciu se sfarmă (al doilea)

caria osului. *Caria* are aceleaşi cauze ca şi inflamaţia simplă, descrisă mai sus; ea este însă cu mult mai gravă şi mai greu de vindecat, căci osul bolnav *supurează*, se distruge încet cu încetul, iar pielea din dreptul lui se subţiază, se sparge şi lasă să se scurgă un fel de materie cenuşie, cu miros urât, adeseori amestecată cu bucăţele de os de mărime variabilă, cari se deslipesc de os. Tratamentul este *general*, adecă se vor da medicamente întăritoare şi *local*, care constă în *tăieturi* şi *răzuirea* părţilor moarte. In cazurile de *osteită sifilitică* se va face un tratament mixt: iodur de potasiu în doze mari şi injecţiuni de mercur, neosalvarsan şi bismut. Pentru a fi mai lămurit asupra acestor boale de oase cetitorul să citească articolele: *Carie, Colţi de lup, Columna vertebrală, Eschile, Necroză* şi *Secvestru*. Afară de acestea oasele mai pot fi atinse de înmuiere şi de diformaţiuni cunoscute sub numele de *rachitism* (vezi acest cuvânt).

Ospiciu. — Stabiliment în care se caută nebunii sau alienaţii (Mărcuţa, Socola, etc.), incurabilii (Pantelimon), copii găsiţi, surdomuţii, orbii (Vatra luminoasă), etc. — V. şi la *Spital*.

Osteită Inflamaţiunea osului. — V. *Os*

Osteneală. — V. *Surmenaj*.

Osteomalacie (gr. *osteon*, os şi *malakos*, moale) — Această boală se arată rareori şi se produce prin decalcificare, adică dispariţia sărurilor de calciu din oase, ceeace aduce cu sine înmuierea scheletului şi ca rezultat final fracturi multiple şi diformaţiuni osoase. Se poate cunoaşte din vreme prin cantitatea foarte mare de fosfate cari se găsesc în urină. Osteomalacia se vede cu mult mai des la femei decât la bărbaţi şi este ajutată de sarcinile repetate, de alăptare, de sărăcie şi lipsă de carne în hrană. *Semnele* acestei boale sunt: dureri în şira spinării, în şolduri şi la membre, dureri cari vin prin crize, apoi ele devin continue şi se măresc prin mişcări şi apăsare, din care pricină bolnavul stă toată ziua nemişcat. Apoi diformităţi cari rezultă din îndoirea oaselor, turtirea vertebrelor, din care cauză corpul se micşorează, se împuţinează; fracturi (frânturi) de oase; palpitaţiuni (bătăi de inimă); opresiune (apăsare în piept), bolnavul slăbeşte repede şi moare. *Tratamentul*. Se va îmbunătăţi traiul, dându-se hrană bogată în fosfate şi săruri minerale uşor de mistuit şi de asimilat: carne, pâine, ouă, lapte, legume uscate bogate în fosfate. Se vor da preparate fieruginoase, cu fosfor, fosfate, chinină, untură de peşte. Dintre preparaţiunile cu fosfate se va da: fosfatul tribazic de calciu (25 ctgr. până la 1 gr. pe zi), asociat cu maltină (vezi acest cuvânt); glicerofosfat de calciu şi de sodă, ipofosfit de sodă, praf de os asociat cu fluorur de calciu, untură de peşte cu fosfor (15 la 100), 1—4 linguriţe pe zi. Se va recomanda *opoterapia ovariană*, sau *opoterapia tiroidiană* (V. *Opoterapie*), sau injecţiunile sub piele de *adrenalină* (dintr'o *soluţie de* 1 la 1000 se va injecta o jumătate de gram).

Osteomielită. — Inflamaţiunea măduvii oaselor.

Osteoperiostită. — V. Os.

Osul crucii. — V. *Sacrum*.

Osul coadei. — V. *Coccyx*.

Otalgie. (gr. *otos*, ureche, şi *algos*, durere).—Durere de ureche (v. *Ureche*).

Otel, *hotel*. — Multe boale se iau din oteluri, unde merge tot felul de lume, cu fel de fel de boale molipsitoare. Pentru aceasta, în toate ţările s'au luat aspre măsuri ca să se desinfecteze camerele după plecarea fiecărui călător. La noi însă din nenorocire, nu se ţine seamă de aceasta şi omul este în pericol de a se îmbolnăvi ori de câte ori petrece vreo noapte în otel. Dacă în oraşe suntem astfel ame-

nințați, cu mult mai mult suntem în stațiunile balneare, unde se duc mulți bolnavi molipsitori. Pentru ca să se poată desinfecta mai bine camerele de otel și să fie în condițiuni igienice, trebuie ca zidurile să fie tencuite cu ipsos și văpsite cu uleiu, pentru ca ele să se poată spăla cu înlesnire; să nu fie colțuri nici unghiuri între tavan și ziduri; să nu fie decorațiuni pe tavan, nici perdele sau draperii pe la ferestre, cari trebuiesc să fie mari; să fie ventilatoare. Mobilierul cât se poate de simplu: pat de fier, scaune de lemn fără sculpturi, masă de asemenea, sau de marmoră, etc., cari să se poate spăla cu ușurință; latrine cu apă în cantitate suficientă.

Oțet (lat. *acetum*). — Oțetul este un produs al fermentațiunii acide, sau acetice a lichidelor alcoolice. Astfel, dacă punem vinul, berea, cidrul, alcoolul chiar, în vase deschise și le lăsăm la acțiunea aerului, ele încep a se înăcri, a deveni acide prin *fermentațiunea* (v. acest cuvânt) care se petrece în sânul lor. Cel mai bun oțet pentru trebuințele culinare este *oțetul de vin*, dar se întrebuințează mai mult esența de oțet, care este periculoasă, sau oțetul de lemn, care nu este altceva decât *acidul pirolignos*. Acesta, ca și oțetul de vin, dacă este bine rectificat, poate servi la mâncare. Oțetul bun de vin trebue să fie limpede, să aibă un gust acru și un miros plăcut. Oțetul stricat este turbure și depune pe fundul vasului un strat gros. Oțetul este un *condiment* (v. acest cuvânt) bun, folositor, care asociat la diferite mâncări, ințețește pofta de mâncare și ușurează mistuirea, însă numai cu o condițiune, ca să nu se facă abuz de el. Abuzul de oțet irită stomacul, produce acreli (râgâituri acre) și în cele din urmă strică cu totul sănătatea, după cum se întâmplă cu acele fete tinere, cari în dorința de a slăbi, și aceasta în scop de cochetărie, beau oțet în cantitate mare și în cele din urmă sfârșesc prin a se oftica. De oțet trebuie să se păzească toți cei slabi de stomac, cari sufăr de dispepsie (mistuire grea), de acrimi și dureri de stomac, cari sunt predispuși la boale de piele. Pe *dinafară* oțetul se întrebuințează în fricțiuni, pe piele, pe tâmple, fiind un bun stimulent, sau inhalațiuni în cazuri de sfârșeală, de leșin. — *Oțetul aromatic* se face din oțetul ordinar, în care se pun specii sau plante aromatice (*trandafiri*) și cu el se spală rănile pentru a se vindeca mai iute, sau se fac fricțiuni pe corp în caz de răceală, sau febră.

Otită. — V. *Ureche*.

Otoree. Curgere de ureche. — V. *Ureche*).

Otrățel. — V. *Limba mielului*.

Otrăvire. — Cazurile de otrăvire sunt de multe feluri, căci multe sunt și lucrurile cari au însușirea de a otrăvi, natura fiind foarte bogată în privința aceasta. Otrava poate intra în corpul nostru prin gură (tubul digestiv), prin respirație sau prin piele, când aceasta este sgâriată sau rănită. Otrăvile sunt unele *solide*, cum sunt: arsenicul (șoricioaica), bureții (ciupercile), fructele de mătrăgună, măselarița, ciumăfaia, carnea bolnavă, macul, cocaina, etc.; altele *lichide*: acidul sulfuric (vitriolul), acidul nitric (apa tare), cloroformul, esența de oțet, etc. și altele *gazoase*: aburi de cărbune, gazul de latrine, etc. — Otrăvirea, cele mai adeseori se arată în mod subit și are un mers repede și terminație grabnică, mai ales în cazurile de sinucidere sau omucidere, în cazurile de accident, de mâncări sau băuturi otrăvite. Astfel când o persoană sănătoasă este cuprinsă deodată de dureri mari de stomac, dureri cari se măresc prin apăsare cu mâna, de greață și de vărsături, apoi de diferite turburări în respirație și circulație (grăbire sau încetinire) și în cele din urmă de turburări nervoase, cum ar fi agitație, delir, sau o stare de abatere profundă, (sfârșeală), suntem în drept a bănui că acea persoană este otrăvită și trebuie să-i dăm tot ajutorul care se dă în astfel de cazuri. Vom căuta ca bolnavul *să verse* otrava care o mai are în stomac, înfundându-i un deget în gură pentru a-i gâdili omușorul, până ce vine dela farmacie un vomitiv (emetic sau ipeca); apoi îi vom da un purgativ (curățenie) sau îi vom aplica un clistir (sulfat de sodă în apă), îi vom da medicamente să asude (sudorifice) și să facă urină multă (diuretice), dându-i să bea băuturi apoase

și călduțe în abondență, după care îi vom da un medicament contra otrăvii (v. *Antidot*), afară numai de cazul când nu cunoaștem otrava luată, când se înțelege, nu putem să ne gândim la niciun antidot. — *Otrăvirea prin hrană* merită o deosebită atenție. Carnea care a început să putrezească este otrăvitoare prin substanțele chimice numite *alcaloide*, *ptomaine*, etc., cari s'au desvoltat în ea. Din carnea putrezită de pește și de cal s'au extras substanțe otrăvitoare. Se întâmplă uneori că chiar carnea *proaspătă* a unui animal *sănătos* să cuprindă substanțe otrăvitoare, cari însă, când sunt în cantitate mică, sunt date afară de organismul omului sănătos, dar când sunt în cantitate prea mare, ele pot produce accidente grave și chiar moartea. — Otrava intrată în organism, este dată afară din corp, în primul rând prin rinichi. Când aceștia sunt sănătoși și funcționează bine, lucrul este ușor; nu tot astfel este cazul când rinichii sunt bolnavi, căci atunci otrava rămâne în cea mai mare parte a ei în corp și dă naștere la accidente grave. — Imprejurările în cari carnea proaspătă a unui animal poate să cuprindă substanțe otrăvitoare sunt mai multe. Așa este carnea unui animal gonit mult timp, de pildă a unui iepure împușcat în goana copoilor. In acest caz iepurele îngrămădește în corpul lui multe substanțe otrăvitoare, fabricate prin arderea activă ce s'a săvârșit în corpul lui în timpul fugii. Carnea aceasta nu numai că nu este bună dar este chiar vătămătoare pentru o persoană care suferă de rinichi, cari fiind bolnavi, nu mai pot alege și da afară prin urină otrava din sânge. *Cu cât un animal a fost omorît mai repede, fără chinuri, cu atât carnea lui proaspătă este mai bună pentru hrană.* — Cărnurile conservate în cutii din cauza putreziciunii lor dau naștere adeseori la otrăviri. Cutiile cu carne, cu pește, cu raci, când au capacele umflate ne arată că conținutul lor este intrat în putrezire, dând naștere la gaze cari au umflat capacele. Salamurile, cârnații, etc., din cauza relei lor preparații, adeseori se descompun mai ales în partea lor centrală. Carnea de morun, când se strică, ia o culoare roșie, deschisă, datorită unei ciuperci microscopice, unui mucegaiu. Acelaș lucru se poate întâmpla cu racii, scoicile, stridiile, midiile, cari de multe ori sunt tot atâtea cauze de otrăviri. In corpul midiilor s'a găsit o substanță otrăvitoare, numită *mitilatoxină*, îngrămădită mai ales în ficat. — Imbolnăvirile din pricina mâncării rele, poporul nostru le numește *aplecate*. Turburările încep curând după înghițirea cărnii stricate, 2—3 ore după mâncare, rar după mai multe ceasuri. Uneori, foarte rar, ele se pot ivi chiar după 2—3 zile și atunci trebue să presupunem că turburările acestea sunt datorite desvoltării unor microbi ce se găseau în carnea înghițită și cari aveau trebuință de un timp mai lung pentru a se desvolta. *Semnele* otrăvirii prin hrană variază după gradul de otrăvire. In forma *ușoară* avem greață, vărsături, dureri de stomac, (colici), cari încetează după câteva ore; apoi accidentele acute dispar repede, rămânând însă cu lipsă de poftă de mâncare, urdinare puturoasă, umflarea pântecelui. In forma *mijlocie*, începutul este acelaș ca mai sus, însoțindu-se și de icter (gălbinare). După ce a trecut perioada acută bolnavul rămâne cu fața palidă, trasă, fără putere, cu limba încărcată, albă, gura păstoasă, amară, constipație urmată de urdinare puturoasă, lipsă de poftă de mâncare, pulsul rar și slab, convalescența lungă. In forma gravă, otrăvirea ia dintr'odată caracterul febrei tifoide sau a colerei, terminându-se prin moarte. — *Tratamentul*: înainte de toate trebue golit stomacul, provocând vărsături prin înfundarea degetului în gură, sau mai bine dând *emetic* (câte 5 ctgr. din 5 în 5 minute, până varsă), sau ipeca, sau sulfat de cupru (20 ctgr.). Când bolnavul nu poate vărsa, i se va introduce o sondă esofagiană și se va spăla stomacul; când otrava a trecut în mațe, se va da o curățenie, apoi antiseptice intestinale (salicitat de bismut, iodoform; cărbune vegetal, 2—4 lingurițe), regim de lapte. — Mai este un fel de *otrăvire* care se face pe încetul, prin doze mici repetate, în mod cronic, care s'ar putea numi mai bine *intoxicație* și care rezultă din

exercitarea unei profesiuni nesănătoase, cum este otrăvirea înceată, produsă prin *plumb* la zugravi, la topitorii de litere, etc., prin *mercur* la lucrătorii ocupaţi cu aurirea metalelor prin alte procedeie, nu prin galvanoplastie, prin *fosfor* la acei ce fabrică chibrituri. Aceste otrăviri se fac în mod progresiv, pe neştiute, ceeace le face să fie şi mai grave, putând da naştere la paralizia muşchilor trunchiului, spatelui, mâinilor, etc. Pentru tratamentul special al fiecărei intoxicaţiuni, să se caute la: *Fosfor, Mercur, Plumb.*

Ou (lat. *ovum*). — Intre articolele de hrană, unul din cele mai de căpetenie este *oul*. Se mănâncă mai mult ouăle de *găină*, apoi cele de *raţă*, de *gâscă*. Afară de acestea mai sunt ouăle de peşte, *icrele*, cari la noi se mănâncă foarte mult. Oul de găină cântăreşte în termen mijlociu 60 gr. şi se compune din *găoace*, (6 gr.), format din carbonat şi fosfat de calciu, din *albuş* (36 gr.), o masă vâscoasă, transparentă, formată de *albumină*, materie azotată care se încheagă la căldură de 75⁰, din *gălbenuş* (18 gr.), opac, moale, compus din substanţe proteice şi grase, din fosfate şi mai cu seamă dintr'o grăsime fosforată cu însuşiri stimulente, numită *lecitină*, care se găseşte în cantitate cam de 50 ctgr. într'un ou şi se distruge prin fierbere. Gălbenuşul este bogat în compuşi fieruginoşi asimilabili, ceeace face ca el să fie şi un bun medicament tonic şi reconstituant. Din acestea rezultă că oul are o valoare nutritivă foarte mare, mulţumită materiilor azotate şi grase. Un ou este tot aşa de hrănitor ca şi 120 gr. de lapte de vacă. Pentru a cunoaşte dacă un ou este *proaspăt*, avem mai multe mijloace la îndemână: punem oul în apă puţin sărată, dacă el este din acea zi cade îndată la fund, dacă este de 2 zile nu atinge tocmai fundul, dacă este de 5, sau de mai multe zile el rămâne la suprafaţă şi găoacea lui iese cu atât mai mult afară cu cât este mai vechiu. Cântărim oul, având în vedere că un ou ordinar are 55 până la 60 gr. şi dacă este mai uşor, aceasta însemnează că este vechiu. O chestiune de mare importanţă este *păstrarea ouălor*, pentru a le feri de putreziciune. Pentru aceasta, se recomandă ca ele să se pună îndată după ce au fost ouate într'un amestec de nisip alb, sare şi cărbune, cari astupă porii coajei şi aerul nu poate să pătrundă şi să vină în atingere cu gălbenuşul ca să-l descompună, sau să se cufunde ouăle îndată după ce au fost ouate în lapte de var. Ori cum s'ar păstra, după 15 zile ouăle nu mai sunt bune de mâncat şi cine vrea să se hrănească bine, să caute să mănânce ouă cât se poate de proaspete. Modul de preparaţiune este foarte variat, ceeace constituie un mare avantaj. Ouăle *crude* nu se mănâncă. Cel mai bun mod de preparaţiune este *oul fiert moale*, pentru care oul nu trebue să stea mai mult de două minute şi jumătate în apa care fierbe în clocote. Oul fiert moale este cel mai uşor de mistuit, şi foarte bun pentru copii şi convalescenţi. In *medicină*, ouăle se întrebuinţează sub mai multe forme; astfel, *coaja de ou* pisată mărunt se dă în contra acrimilor de stomac; *albuşul de ou* serveşte la limpezirea siropurilor şi vinurilor farmaceutice şi mai cu seamă la prepararea *apei albuminoase* (v. *Albumină*), iar *gălbenuşul* intră în prepararea *laptelui de pasăre*, etc. Gălbenuşul mai intră şi în unele formule de clizme alimentare. — La ţară, ouăle au multe întrebuinţări medicale. Albuşul de ou bătut cu rachiu se bea pentru *friguri*, după care apoi se umblă mult. Albuşul de ou copt bine, peste care se presară piatră vânătă, arsă şi pisată bine, se pune în ochiu pentru *albeaţă*. La *arsuri* se pune ou amestecat cu unt proaspăt. La *tăieturi* se pune pieliţă proaspătă în care se află albuşul de ou. Pentru *oprirea sângelui* din nas se trage pe nas coaje de ou arsă şi pisată bine. Când cineva voeşte să găsească locul unde este *junghiul*, plimbă un gălbenuş de ou cu un pahar pe corpul bolnavului şi unde se sparge gălbenuşul, acolo este junghiul şi în acel loc se presară tărâţe de grâu. La copiii cari *tuşesc*, se dă *lapte de găină*, care se face din gălbenuş de ou bătut bine, în apă caldă, îndulcită cu zahăr.

Ouşorul genunchiului. — V. *Genunchiu*.

Ovar (lat. *ovarium*, dela *ovum*, ou), *cuibarul ouălor*. — Glandele sexuale ale

femeii se numesc *ovare*, și sunt în număr de două. Ele sunt așezate în *micul lighian* de fiecare parte a *mitrei*, cu care sunt unite prin *ligamentul larg*. Forma lor este ovoidă și lungimea lor este aproape de 4 ctm.; greutatea unui ovar este între 6 până la 8 gr. Pe suprafața ovarului se văd cicatrice gălbui al căror număr arată de câte ori femeia a avut regule (period). *Trompele*, sau țevile, sunt cele două canale, așezate câte unul de fiecare parte a mitrei în grosimea ligamentelor largi. Ele sunt în raport cu ovarele prin niște *pavilioane largi*, iar înăuntru se deschid în mitră, în unghiurile superioare ale ei. — *Boalele* mai de căpetenie ale ovarelor și anexelor lor sunt următoarele: *Chistul ovarului* care se prezintă ca o tumoră și care la început trece nebăgată în seamă până a ajuns la o mărime oarecare; atunci femeia simte că are ceva în pântece, iar când chistul este mare cât un cap de om, bolnava simte un fel de greutate, are constipație i se oprește udul, are vărsături, nevralgii și dureri în pântece. Chistul se dezvoltă foarte încet și durează mulți ani; el constă într'o pungă plină cu un fel de apă. Tratamentul lui este cunoscuta operațiune (deschiderea pântecelui și scoaterea ovarului bolnav.— *Ovaralgia* este *nevralgia ovarului*; se arată printr'o durere în partea de jos a pântecelui, mai deseori la stânga și care se întinde în sus spre rinichi; ea vine la intervale variabile însoțindu-se de vărsături și de turburări în regulă (la period). Se observă mai des la femeile isterice. *Tratamentul* constă în cataplazme de făină de in

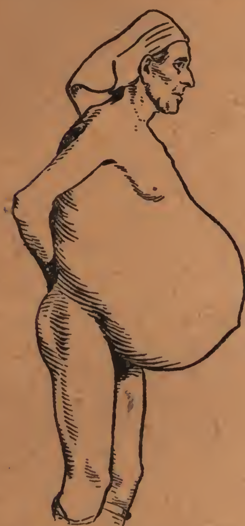

Fig. 321. — Chist voluminos al ovarulni

și în clizme cu laudan sau supozitoare cu opiu sau cu morfină. — *Salpingita* sau *salpingo-ovarita* (dela grec. *salpinx*, trompă) este inflamațiunea trompei și a ovarului. Este produsă de blenoragie, metrite, avorturi, nașteri, oftică, etc. In forma *acută* la început avem semnele *peritonitei*; iar în forma *cronică*, ce poate urma celei acute, sau poate să se ivească chiar dela început; *semnele* sunt: durere într'o parte, sau amândouă părțile mitrei, în micul lighian și în stinghie, sau simțirea unei greutăți către șezut. Durerile se măresc prin umblare, mișcare, sdruncinăturile trăsurii, prin statul în picioare, prin pipăire; uneori ele sunt foarte mari, încât se aseamănă cu colicele de ficat sau de rinichi. Din pricina durerilor bolnava slăbește din ce în ce, se trage la față, nu poate mânca, devine nervoasă și are febră. *Tratamentul* constă în băi calde, pansament umed peste mijloc, cu vată înmuiată și stoarsă bine, gutapercă pe deasupra, apoi fașe; vezicători, spălături vaginale cu irigatorul de 45°. Dacă s'a făcut puroiu se va deschide colecțiunea prin vagin sau se va face (deschiderea pântecelui) și se vor scoate părțile bolnave. Ovarul are o secreție internă, de buna funcționare a căreia depinde sănătatea, echilibrul femeei. Lipsa, ori insuficiența acestei secreții poate produce semne fizice (cum este creșterea părului pe corp, a mustăților și bărbii), sau psihice (hiperexcitabilitatea, neurastenia). Când această secreție încetează definitiv — la menopauză — toate aceste turburări pot lua un mers grav. Pentru acestea s'au pregătit preparate din ovare de vaci, cari dau femeilor suferinde un mare ajutor în infantilism (când activează funcțiunea ovarului femeii), în turburările menstruației, în menopauză, în boalele cronice ale articulațiilor și în multe altele. Preparate ca *glanduovin*, *glandubolin*, *ovar* sub formă de *tablete*, sunt cunoscute azi și marelui public.

Ovarină. — V. *Opoterapie* (ovariană).

Ovariotomie. — Este o operațiune care constă în scoaterea ovarelor bolnave.

Ovarită. — Inflamațiunea ovarelor.

Ovăs (*Avena sativa*, fam. gramineelor). — Se întrebuințează sămânța,

care este un medicament calmant pentru tusă; contribuie la restabilirea forțelor în convalescență; aliment foarte bun pentru copii. Ceaiul sau băutura de ovăs se face din 20 gr. la un litru de apă în care se fierbe.

Ovule. — Se numesc astfel niște globulețe în formă de ou, de mărimea unui ou de porumbel și formate din glicerină întărită prin adăogare de gelatină. Aceste ovule se introduc ca și tampoanele în fundul vaginului, pentru ca să lucreze asupra gâtului mitrei. Se întrebuințează curate, sau cu diferite medicamente antiseptice, analgezice (potolitoare de dureri) sau astringente. De obiceiu ovulele se întrebuințează în inflamațiunile de mitră (*metrite*).

Oxigen (gr. *oxys*, acid, și *gennan*, a zămisli. — Oxigenul este un gaz fără coloare, fără miros, fără gust, solubil în apă (28 c. c. la un litru de apă la 20°), mai solubil în alcool, lichefiabil. El este foarte răspândit în corpul omenesc (liber în căile aeriene, disolvat în plasmă, combinat în globulele roșii ale sângelui, în stare de oxiemoglobină); acțiunea lui oxidantă asupra țesăturilor produce căldură și putere. Oxigenul ajuns la plămâni, în alveole, este absorbit în cantitate mică de către serul sângelui prin disoluțiune și în cea mai mare parte de *hematii* prin fixațiune. Această absorpțiune variază puțin cu tensiunea oxigenului și proporțiunea lui în aerul atmosferic. Oxigenul se dă în inhalațiuni la bolnavii atinși de pneumonie broncopneumonie, oftică, pentru a ușura respirațiunea, a calma dispneea. El se întrebuințează de către cei ce lucrează în mine, de cei ce se urcă pe munți înalți pentru a combate efectele rarefacțiunii aerului. Se mai dă în contra respirațiunii grele la cei ce sufăr de boală de inimă, la asmatici, otrăviții cu oxid de carbon și alte gaze, la copiii născuți înainte de timp. Pentru acțiunea lui asupra funcțiunilor stomacului se dă în vărsăturile cari nu se pot opri, în răul de mare. Pentru acțiunea sa asupra nutrițiunii se dă în diabet (boală de zahăr), albuminurie, obezitate pentru a grăbi arderile. In febra tifoidă (cu cianoză) el mărește diureza și producțiunea ureei. La înecați și la spânzurați el nu dă rezultate bune ca respirațiunea artificială și ca tragerile ritmate ale limbii. Pe *dinafară* oxigenul se întrebuințează ca antiseptic puternic. — *Inhalațiunile* se fac cu baloane de cauciuc umplute cu oxigen, care iese printr'un tub prevăzut cu un robinet. Oxigenul este respirat sau deadreptul la eșirea lui din balon și în acest caz se pune orificiul tubului în apropierea nărilor, sau a gurii deschise a bolnavului, sau după ce el a trecut printr'un vas de sticlă plin cu apă, prin care se curăță și în acest caz bolnavul trage oxigenul printr'o țeavă dela capătul tubului și pe care o ține între buze. Oxigenul este inhalat curat, sau încărcat cu substanțe medicamentoase (creozot, eucaliptol, gaiacol, mentol). Dozele sunt foarte variabile după cazuri: 30—60 litri pe zi sau pe ședință. — *Apa oxigenală* este un lichid fără coloare, foarte dens, fără miros, cu gust înțepător, metalic; *curată* ea poate degaja de 475 de ori volumul său de oxigen; apa oxigenată *oficinală* nu poate degaja decât de 12 ori (pentru întrebuințare chirurgicală), sau chiar de 10 ori (întrebuințare medicală). Apa oxigenată din comerț cuprinde în totdeauna urme de acid clorhidric, nitric sau sulfuric (pentru a o păstra). Apa oxigenală degajează oxigenul său în atingere cu fibrina sângelui, pe care o încheagă sub formă de spumă groasă. Este un oxidant puternic și nu trebue confundată cu apa încărcată cu oxigen sub presiune. Aplicată local ea albește pielea și decolorează părul: în gură ea excită și îngroașe saliva (balele); injectată în vinele animalelor provoacă o stare de somn, anestezie generalizată, încetinește contracțiunile inimii și respirațiunea. Injectată sub piele provoacă edem subcutanat. Apa oxigenată se dă pe *dinăuntru* (foarte mult diluată) ca antiseptic gastro-intestinal, ca eupeptic (care ușurează mistuirea) și în contra greții și vărsăturilor. Pe *dinafară* ea se întrebuințează ca să se oprească sângele, în curgerile de sânge din nas, din gingii, etc., ca antiseptic puternic în pansamentul rănilor atone (fără vlagă), cum sunt ulcerele cronice, la pansarea plăgilor și supurațiunilor gangrenoase (diabet) sau cu miros

urât, în spălături la inflamaţiunile de gură (stomatite), angine, otite cronice, pleurezii putride, infecţiune puerperală, în clizme, în dizenterie şi în cancerul şezutului, în injecţiuni, în abcesele tuberculoase. Pentrucă oxigenul din ea se poate degaja uşor şi astfel rămâne fără efect, putem întrebuinţa preparatele: *Neol*, (lichid cu gust acrişor) şi *Hiperol* (tablete, pe care le disolvăm în apă). Astfel putem avea o apă oxigenată totdeauna proaspătă, aceste preparate fiind eftine şi uşor de păstrat. S'a mai întrebuinţat în contra mâncărimii de piele, în eczemă (bube dulci), în degerături (ca băi locale), pentru căderea părului (epilator), pentru a topi ceara din urechi, etc. *Doză*: pe *dinăuntru* se dă apa oxigenată de 10 volume, una până la trei linguri diluată într'o soluţiune sau în apă minerală (Vichy, Vals) alcalină: pe *dinafară* apa oxigenată de 12 volume curată (emostatică) sau diluată (pe jumătate sau pe sfert) în apă curată sau alcalinizată.

Oxiuri. — V. *Viermi intestinali*.

Ozenă. — V. *Nas*.

Ozon (gr. *ozein*, a mirosi). — V. oxigen.

P

Pacheşti sau *bretele*. — V. *Pantaloni*.

Pachidermie. — V. *Elefantiază*.

Pachimeningită (dr. *pachys*, gros, *menigx*, membrană, şi terminaţiunea *itis*, inflamaţiune).—Inflamaţiunea durei-mater (una din cele trei pieliţe ale creerului) însoţită de îngroşarea ei, iar mai târziu de ruperea unui vas sangvin de două formaţiune producând o emoragie. *Cauzele* acestei boale sunt: o febră infecţioasă, reumatismul, o lovitură sau rănire, nebunia. Se vede mai des la copii şi la bătrâni. Pachimeningita are 2 perioade. In perioada dela început, care ţine mai multe luni, bolnavul are durere de cap, ameţeli strâmtarea pupilei, etc. In perioada a doua, când s'a rupt un vas sangvin de nouă formaţiune, dacă sângele revărsat este în cantitate mică, bolnavul are un fel de depresiune intelectuală (tâmpeală) progresivă, dacă el este în cantitate mare avem: apoplexie, comă, paralizia unei jumătăţi a corpului contracturi şi convulziuni în membre; moartea vine după un timp oarecare. *Tratamentul* va consta în combaterea inflamaţiunii meningei: lăsări de sânge la ceafă (lipitori, ventuze tăiate) sau dintr'o vână dela îndoitura cotului (venesecţie), revulzive (muştare), curăţenii tari; iodur şi bromur de potasiu, preparatele arsenicale; toate fără mare succes, boala fiind aproape întotdeauna incurabilă.

Pâclă. — V. *Ceaţă*.

Păcură. — V. *Gudron*.

Păduche (lat. *pediculus*). — Sunt păduchi pe *cap*, pe *corp* şi alţii în partea de jos a pântecelui, în regiunea pubiană, numiţi *păduchi laţi*. Boala produsă de păduchi se numeşte *pediculoză*, sau *ftiriază*. *Păduchii de cap* sunt nişte insecte mici cenuşii cu 6 picioare terminate prin cârlige şi având o gură care poate muşca şi suge; femelele sunt mai numeroase decât masculii şi ele ouă foarte des, 60 de ouă în 6 zile şi 5000 în 2 luni; ouăle lor (lindene) sunt lipite de păr. Păduchii aceştia pot da naştere la mai multe boale de piele (impetigo, pitiriază, prurigo). Ei produc slăbiciune şi anemie prin suferinţele la cari dau naştere. *Păduchii de corp* sunt mai mari, mai albi şi mai iuţi; se adăpostesc prin încreţiturile rufăriei, la gulerul cămăşii, la cingătoare. Dau mâncărime mare care sileşte pe om să se scarpine mereu producând astfel iritaţiunea pielei, formarea de bube, coji, pustule, furnicele, etc. Acestea şi cu insomnia produsă de mâncărime strică sănătatea generală. *Păduchii lati* au corpul mai lat decât cei ai capului şi nu sunt aşa cenuşii. Ei stau nemişcaţi, înfundându-şi capul adânc în pielea dela rădăcina părului de care se prind cu ghiarele lor de dinapoi şi din care pricină se smulg cu anevoinţă. Păduchii sunt capabili să transmită unele boale dela om la om, cum sunt: tifosul exantematic, febra recurentă, etc. Datorită faptului că aceşti paraziţi se găsesc în foarte mare număr în timp de răsboi, când omul nu-şi mai poate

îngriji corpul, am avut epidemiile îngrozitoare de tifos exantematic și febră recurentă, în răsboiul din 1916—19. Ele ne-au răpit tot atâția ostași câți ne-a omorît glonțul. *Tratamentul* pentru păduchii *capului* : se recomandă să se tun-

Fig. 322. — Păduchi
(1 = de cap; 2 = lat; 3 = de corp)

dă părul cât se poate de mic, pentrucă odată cu părul să cadă și ouăle prinse de el, apoi se va unge capul cu unt de migdale dulci, cu unt de lemn, sau cu orice grăsime avem la îndemână, cari omoară păduchii asfixiindu-i; pe urmă se spală capul cu o soluțiune de carbonat de sodă, 10 gr. la 500 gr. apă. Pentru păduchii *corpului*, se recomandă câteva băi de pucioasă, iar rufăria și hainele se vor pune la fum de pucioasă, sau se vor fierbe într'un cazan. Pentru păduchi *lați* se vor face spălături cu sublimat corosiv (1 la 500) sau se va unge locul cu uleiu de terbentină, ori cu unguent cinereu (alifie neagră de păduchi). Un bun mijloc de a omorî acești paraziți și ouăle lor, este să ungem regiunile păroase cu petrol amestecat cu un ulei oarecare, pentru ca să nu irite prea mult pielea (e bine să se pună o parte ulei de floarea soarelui și 2 părți petrol). Ungerea se va face 4 — 5 zile consecutive și în acelaș timp se vor fierbe și rufele ca să nu rămână ouă sau paraziți pe ele. In timpul epidemiei de tifos exantematic e bine să ne ungem tot corpul cu petrol în fiecare dimineață, când plecăm la lucru, căci paraziții nu se vor apropia de corpul nostru, să-l muște.

Păduche de lemn, *ploșniță*, *stelniță*.— Sunt niște insecte cari dau un miros urât după ce le-ai strivit; corpul lor are forma ovalară, puțin mai îngust înainte, marginile sunt subțiri, coloarea roșie închisă, corpul este moale capul puțin pătrat cu o trompă tare și ascuțită, cu care înțeapă pielea și suge sângele. Mirosul se datorește unui lichid conținut într'o glandă. Ploșnițele ouă în luna Mai; ouăle sunt albe și lunguețe. In timpul zilei ploșnițele stau ascunse prin crepăturile zidurilor, a paturilor, în dosul tablourilor, prin încrețiturile așternutului. Ele pot răbda de foame timp îndelungat, de aceea se găsesc și în case nelocuite de multă vreme. In timpul nopții ies din ascunzătorile lor și se duc spre omul adormit, asupra căruia se lasă și din tavan și îl sug până se satură, după care se duc iarăși la locul lor, contrar de ceeace fac păduchii și puricii, cari rămân pe om. Ințepătura de stelniță este roșie, puțin umflată și dureroasă, din pricină că în locul înțepăturii rămâne puțină salivă din gura insectei, care este foarte iritantă. Ințepăturile acestea produc mâncărime mare, care de altfel dispare repede punând apă rece curată, sau cu puțin oțet, ori spirt. Pentru stârpirea ploșnițelor se recomandă o curățenie foarte mare, să se ungă cu uleiu de terbentină, sau cu o soluțiune tare de acid fenic (10 la 100) sau de sublimat cotoziv (1 la 1000), crăpăturile zidurilor, paturile, sau să se presare peste tot *praf de insecte*, care are la bază piretru (zacherlin). — La țară se întrebuințează o plantă numită *păduchernița* sau *moartea stelnițelor* (*lepidium ruderale*), care nu le omoară ci numai le amețește, așa că dimineața se pot prinde și omorî. Cel mai bun lucru însă este ca gospodina să curețe cât mai des, descoperind astfel cuiburile de ouă și distrugându-le cu apă fiartă, sau petrol, benzină, sublimat sau orice dezinfectant.

Fig. 323
Ploșniță

Păhare. — V. *Ventuză*.

Paianjeni, *paingăni*, *păinjeni*. — Paianjenii sunt de mai multe feluri: unii trăiesc prin case, șuri, garduri, pomi, unde își țes *pânza*, sau *painjenișul*, ce le servește să prindă muște și alte insecte cu cari se hrănesc, căci ei sunt carnivori; alții trăiesc în apă și alții în pământ. Paianjenii au un fel de venin pe care îl inoculează cu ajutorul unui cârlig cu care înțeapă

și dacă pielea e fină înțepătura lor poate produce o umflătură mică și roșietică cu mâncărime, care nu este primejdioasă și se vindecă repede, fără nimic, sau cu o spălătură cu apă cu oțet sau cu apă de Colonia. Pântecele lor cuprinde niște glande cari produc un lichid gros și care în atingere cu aerul se întărește și formează un fir, ca de mătasă, cu care țes pânza, sau casa.

Pălămida. — V. *Holeră*.

Păläria șerpelui. — V. *Ciuperci*.

Pălărie, *clop*. — Omul poartă pălărie pentru a-și apăra capul, fața și ceafa de arșița soarelui, de ploaie și de vânt, pentru aceasta pălăria trebue să fie ușoară și mlădioasă pentru ca să nu strângă capul ca un cerc. Stofa din care este făcută trebue să fie permeabilă pentru ca să poată pătrunde aerul și nădușala să se poată evapora, usca, iar nu să stea pe loc în atingere cu părul, pe care ținându-l ud în continuu îl slăbește și-l face să cadă. Numai o pălărie care întrunește toate aceste însușiri se poate zice că este bună. Pălăria de pâslă este cu mult mai bună, însă cu condiție ca să aibă margini largi și în fund și în păreți să aibă mici găurele prin cari să se facă aerisirea; ea este mlădioasă și ușoară, nu strânge capul și nu face durere de cap. Pălăria de paie, cu marginile largi, este minunată pentru vară. Este foarte folositoare în special muncitorului la câmp, căruia îi apără capul de arșița soarelui. In acest scop ar trebui ca învățătorii să îndemne copiii la la școală să lucreze pălării de pae pentru toți membrii familiei.

Palat. — V. *Cerul gurii*.

Pălitură. — V. *Contuziune*.

Palmă. — V. *Mână*.

Paloare (lat. *pallor*), *paliditate*.—Culoarea feței se schimbă, devine *palidă* din mai multe cauze: o turburare a circulațiunii (hemoragie sau pierdere de sânge, cloro-anemie, cloroză, anemie); o turburare digestivă (indigestie ,inaniție din lipsă de mâncare, otrăvire (prin tutun); o acțiune nervoasă (emoție, spaimă, epilepsie, isterie). *Tratamentul* constă în combaterea cauzei.

Palpațiune (lat. *palpatio*,) pipăire. — Palpația este un procedeu de cercetare de care ne servim când voim să examinăm o tumoră lichidă sau solidă, sau să atingem o suprafață tare (craniu), sau o suprafață elastică și care se poate întinde, cum ar fi regiunea pântecelui; în toate aceste cazuri, prin pipăire căpătăm cunoștințe hotărîte, precise, pe cari nu le-am putea avea prin celelalte mijloace de cercetare. Pipăind capul, ne putem da seama de diformațiunile lui, de raporturile de desvoltare a oaselor cari intră în formarea craniului și a feței. Pipăind pieptul, ne dăm seamă de configurația sa și desvoltarea regulată sau neregulată a pereților lui, precum și de diformațiunile șirii spinării, de diformitățile produse de boalele de inimă și de plămâni, de vibrațiunile toracice și rezonanțele vocale. Pipăind pântecele, putem să știm dacă avem de-a-face cu o ascită (dropică) cu o tumoră, sau cu o sarcină; putem să cunoaștem dacă ficatul este umflat și dureros, dacă vreun rinichiu este căzut, dacă bășica este plină de ud, etc. In chirurgie, pipăirea ne arată dacă vreun os este rupt, sau dacă s'a adunat puroiu în vreun loc (abceș), etc. Palpația combinată cu *percuția* (ciocănirea) și cu *ascultația* (ascultarea cu urechea lipită de corp) este unul din cele mai bune moduri de cercetare.

Palpitație (lat. *palpitatio*), *bătăi de inimă*. — Dacă punem mâna pe piept în dreptul țâței din stânga, simțim o bătaie. Această bătaie este produsă de *inimă*, care se găsește în piept sub sânul stâng și care se contractă și se dilată pentru a împinge și a primi sângele din corp. Prin această strângere și lărgire inima își schimbă volumul, forma și direcțiunea, ceeace face ca vârful ei să se apropie de peretele pieptului lovindu-l și să se depărteze imediat, repetând același lucru ziua și noaptea, dela naștere până la moarte. Aceste lovituri alternative sunt *bătăile naturale* ale inimii, care în stare de sănătate se pot număra până la 70—80 pe minut și ele se fac așa de fin, cu putere așa de mică, încât omul nu și le simte de cât dacă pune mâna pe inimă, sau se culcă pe partea stângă. Când însă dintr'o pricină oarecare inima bate mai tare și mai iute ca de obiceiu, așa că bătăile le simțim fără să punem mâna, atunci zicem că

avem *palpitaţii* sau *bătaie de inimă*, sau *bătaie de piept*. Palpitaţiile sunt caracterizate nu numai prin aceea că bătăile inimii sunt mai iuţi, dar şi prin aceea că ele se fac în mod neregulat şi câteodată şi inegal, că ele sunt mai tari ca de obiceiu, încât devin supărătoare pentru bolnav. Palpitaţiile nu sunt continue decât foarte rar; de obiceiu ele vin din când în când sub formă de *accese*, cari pot dura, dela câteva minute, până la un sfert de ceas şi putându-se repeta de mai multe ori în cursul unei zile. In momentul accesului puterea cu care bate inima este aşa de mare, încât se vede pieptul mişcându-se în dreptul ei şi dacă punem mâna pe piept, o ridică; bătăile sunt foarte apropiate între ele şi aşa de iuţi, încât nu le putem număra. Ele sunt uneori neregulate, adică o bătaie mai slabă sau mai scurtă, urmată de mai multe bătăi egale ca durată şi forţă. Afară de acestea bolnavul se află în timpul accesului într'o stare de indispoziţie (*se simte rău*) şi are un fel de înecăciune, de strângere de piept, el este la faţă palid, alteori roşu. Palpitaţiunile, cele mai adeseori, sunt de natură *nervoasă*, fără ca inima să fie bolnavă. Omul cel mai sănătos din lume poate să aibă palpitaţii când merge prea repede, când fuge, când urcă un deal, când face vreo sforţare mare, sau când a băut prea mult ceaiu, cafele, sau băuturi alcoolice, sau când a fumat prea mult, ori mai mult ca de obiceiu. Se văd mai des la persoanele cari sufăr de nervi (neurastenie), debile şi mai cu seamă anemice, căci anemia este una din cele mai mari cauze ale acestor palpitaţii. Tratamentul lor constă în: depărtarea cauzelor, un regim alimentar apropiat după starea fiecăruia, preparate de fier şi de chinchină (tonice), exerciţiu în aer liber, gimnastică, idroterapie; în palpitaţiile curat nervoase puţin bromur de potasiu, sau sodiu, dat în măsură potrivită, uşurează numai decât bolnavul. — Mai rele, şi din fericire mai rare, sunt palpitaţiile cari provin dintr'o adevărată boală de inimă. In aceste cazuri, sunt un simptom de multe ori foarte important al boalei de inimă (miocardită, o endocardită cu insuficienţă valvulară), fie o degenerescenţă grăsoasă a inimii, fie o boală a aortei (artera cea mai mare a inimii), etc.

Paludism, *malaria*, *friguri palustre*. Această boală este produsă prin intrarea în sângele omului a unui *parazit*, descoperit în anul 1880 de către învăţatul francez *Laveran*, numit *ematozoarul*, sau *haematozoarul lui Laveran*. E numit astfel fiindcă trăieşte în sânge. Se prezintă sub patru forme: 1-a, *corpi sferici* dela 1 până la 10 miimi de milimetru, cari mai târziu poartă nişte firişoare cu mişcări repezi; forma a 2-a, *corpi flagelaţi*; a 3-a *corpi semilunari*, în formă de semilună şi mai mici decât a globulelor roşii ale sângelui. Substanţa lor este transparentă, incoloră, afară de partea de mijloc, unde se află granulele de pigment negru, identice cu acele din corpurile sferice; a 4-a *corpi în formă de rozetă* sau segmentaţi, cari corespund fazei de reproducţiune a hematozoarului. Se găsesc în sânge în număr mare, mai ales la începutul accesului de friguri. — Faptul că paludismul este *endemic* în ţările mlăştinoase, cum este şi ţara noastră şi unde se găsesc *ţânţari*, experienţa a dovedit că se propagă cu ajutorul acestor ţânţari. Ţânţarii paludismului se numesc *anopheles*. Aceşti ţânţari se deosibesc de obişnuitul ţânţar prin aceea că, aşezându-se pe zid, îşi ţin corpul perpendicular pe acel zid, iar cei din genul *culex* îl ţin aproape paralel cu zidul. Ţânţarii toată ziua stau ascunşi la umbră, iar seara ies în cârduri pentru a se hrăni, bărbaţii cu nectarul florilor şi sucul fructelor, iar femeile cu sângele omului, aşa că toată lumea a avut ocazie să simtă cât este de supărătoare înţepătura arzătoare a acestor femeiuşti de ţânţari. Când femeia a fost fecondată, depune ouăle la suprafaţa apelor. Din fiecare ou, după două zile iese o mică *larvă*, în formă de vierme, cu capul mare, cu apendice ciliare foarte lungi şi cu corpul format din articole prevăzute fiecare cu două buchete laterale de peri; cel din urmă segment are un apendice pentru respiraţie. Aceste larve trăiesc în bălţi şi se nutresc cu resturi organice, iar după puţin timp se transformă în *nimfe*,

cari trăiesc tot în apă și cari, după câtva timp, se transformă în *țânțari*. Ies din apă pentru a sbura în aer, dar se reîntorc în urmă pentru a-și depune ouăle la suprafața apei. Pentru ca o larvă să ajungă țânțar, îi trebuie timp de o lună. Dacă un țânțar a mușcat pe un om bolnav de friguri și i-a supt sânge, odată cu acel sânge a luat și *hematozoari*, în număr mai mult sau mai puțin mare ; acel țânțar, mușcând un alt om sănătos, îi dă boala, îl infectează. Prin urmare *omul bolnav dă boala țânțarului, iar acesta la rândul lui o dă omului sănătos*, așa

Ftg. 324. — Țânțar anofel

că țânțarul joacă rolul de mijlocitor. — Paludismul nu trece deadreptul dela om la om, ci numai prin mijlocirea țânțarului *anofel*. Nimeni nu e scutit de friguri, dar unii sunt mai expuși decât alții ; negrii sunt mai rezistenți decât albii. Cauzele debilitante înlesnesc isbucnirea paludismului : oboselile, sărăcia, hrana rea și neîndestulătoare, condițiunile rele de traiu, toate ajută la îmbolnăvire. Mai expuși sunt lucrătorii de pământ, cei ce sapă și desfundă pământul, cei ce lucrează la secarea bălților, etc. Frigurile încep a se ivi cam pe la sfârșitul lui Iunie și bântuie mai cu furie în August, pentru a se sfârși în toamnă ; în țările calde, tropicale, frigurile domnesc în tot timpul, ploile și vânturile înlesnesc infecțiunea. Locurile mlăștinoase, băltoase, văile mocirloase și gurile apelor mari (cum este delta Dunării), locurile păduroase și pădurile sunt cele mai bogate în friguri. — *Semne și forme*. Paludismul se arată sub multe forme, pe cari trebuie să le cunoaștem bine. Se întâmplă însă ca aceste forme variate să se combine între ele și să se prezinte tablouri complexe. Vom începe cu *febrele intermitente*, așa zisele și bine cunoscutele *friguri*, cari încetează câte un răstimp de 1—3 zile și mai mult, sunt forma cea mai tipică și mai curată, mai ales când ematozoarul operează pentru întâia oară în sângele unui om sănătos. Dar aceste friguri adeseori vin la un om care a mai suferit de paludism și care-i poartă urmele în grad mare, la unul cu așa zisa *cachexie palustră* și atunci constituie o stare acută în cursul unei stări cronice. Febra intermitentă se arată sub o formă de *accese*. Accesul de friguri vine cam la aceeaș oră în fiecare zi, adică la interval de 24 ceasuri și atunci avem *tipul cotidian* (zilnic), sau la interval de 48 ceasuri (a treia zi) și atunci avem *tipul terț*, sau la interval de 72 ore (a patra zi), *tipul cvart* (febră cvartă), care este cel mai rău, cel mai rebel. Accesele pot uneori să nu vină întocmai la aceeași oră, ci pot să vină cu câteva ceasuri mai iute sau mai târziu ; sau frigurile pot să înceapă cu un tip, de pildă cu cel zilnic și să sfârșească cu cel terț. Dela un acces până la celalt, sănătatea pare a fi bună, dar repetându-se accesele prea mult timp, pot să producă o *anemie* adâncă. Pe lângă tipurile mai sus înșirate, mai pot fi friguri de a 5-a, a 6-a, a 7-a, a 8-a și a 9-a zi (*febră cvintană, sextană, septană, octană* și *nonană*), cari însă sunt cu mult mai rari. Am spus că febra intermitentă vine prin accese, dar înainte de *perioada accesului* avem câte-odată încă două perioade : una de *incubațiune*, adică aceea care începe cu momentul intrării în sânge a ematozoarului și până la ivirea boalei și care durează dela 6 până la 20 de zile ; a doua, de *invazie*, care nu există întotdeauna, căci accesul poate să vie în mod brusc ; când există însă, ea se arată prin fiori, indispozițiune, moleșală generală, turburări digestive, dureri de cap : a treia perioadă este a *accesului*, care are aceeași formă, aceeași fizionomie, se arată în același mod, oricare ar fi tipul febrei. *Accesul* trece prin trei *stări* : una de *frig*, care ține

Fig. 325. Paraziții malariei (hematozoari palustri)

1—2 ceasuri și în care bolnavul este cuprins de un *fior* prelungit însoțit de o tremurătură în tot corpul, cu clănțănitul dinților și de apăsare în piept; pielea este rece, mai ales la mâini și la picioare și cu toate acestea termometrul arată până la 40°; altă fază de *căldură*, care ține iarăși 1—2 ore, în care frigul se înlocuiește cu căldură mare, pielea este uscată și arzătoare, fața roșie, setea nepotolită și altă fază de *sudoare*, care ține 2—4 ore, în care omul nădușește mult și temperatura scade încetul cu încetul, pulsul bate mai încet, splina se micșorează și bolnavul are o simțire generală de bine și adoarme. La sfârșitul accesului, temperatura este mai mică decât trebue (*ipotermie*), dar această stare este trecătoare. De multe ori, la sfârșitul accesului bolnavul se bășică pe buze, *arșiță*, la unii se ivește blândă (*urticarie*). Durata totală a accesului variază foarte mult, cea mai scurtă este de 4—8 ore, cea mai lungă poate trece peste 12 ceasuri și în acest caz, cea mai lungă fază a accesului este aceea a *căldurii*. Uneori accesul poate să țină și mai mult, dar adeseori este vorba atunci în cazul tipului cvotidian de *accese subintrante*, al doilea acces putându-se ivi mai înainte ca celdintâiu să se fi terminat. — Am spus că de obiceiu este numai un acces pe zi, dar sunt cazuri în cari bolnavul poate avea două accese pe zi; aceasta se întâmplă foarte rar. Alteori poate să lipsească o fază, sau întreg accesul să fie numai o încercare de acces, adică să conste numai dintr'o indispoziție generală cu puțină căldură și atunci bănuim frigurile numai prin faptul că ele vin în răstimpuri aproape egale,. Mai este o particularitate care trebuie s'o însemnăm: un bolnav are friguri în fiecare zi mai multe zile dearândul, apoi câteva zile este pe deplin sănătos, când se pomenește din nou că-l

Fig. 326. Splenomegalie paludică

scutură, însă nu în fiecare zi, ci tot la trei zile odată (febra terță), așa că acelaș bolnav poate pe rând să prezinte mai multe tipuri de febră.—*Febra continuă* nu se deosebește mult de febra *intermitentă*. Bolnavul încearcă mai întâiu un fior, ceva mai mic, care poate lipsi; apoi îndată îl cuprinde o durere de cap mare cu durere pe șira spinării, temperatura 40° și uneori și mai mult, pielea caldă și uscată, splina se mărește și este dureroasă, limba urîtă, încărcată, uscată la vârf, lipsă de apetit, are constipație, alteori diaree; câteodată curgeri de sânge din nas. Această stare poate să țină mai multe zile, și bolnavul să aibă agitație, insomnie, uneori aiurare, și aedseori adinamie (lipsă de putere), așa că toate acestea împreună cu celelalte simptome ne-ar putea face să credem că avem aface cu o febră tifoidă. Dacă bolnavul nu se caută, poate să moară. Durata acestei febre poate să fie de 7—10 zile. Dacă bolnavul se tratează, febra poate trece în 4—5 zile și bolnavul își revine la starea lui de sănătate repede; trebue însă să nu uităm că această febră poate recidiva după câteva zile și atunci, sub forma unei febre intermitente. Febra continuă poate să se complice uneori de gălbinare întocmai ca și febra intermitentă. — *Febra pernicioasă* (*friguri rele*), este forma cea mai gravă și mai primejdioasă dintre toate. Accesul pernicios poate să vină dintr'odată, ca primă arătare a infecțiunii, sau să fie sfârșitul unei febre intermitente sau continue. In accesele pernicioase avem uneori o exagerație a unui simptom normal al febrelor palustre obișnuite. — *Anemia și cachexia palustră* vin în general după o serie de accese, dar pot să apară chiar dela început în țările unde se află multe friguri, cum este țara noastră, nu numai

Fig. 327. — Splenomegalie paludică enormă

la adulţi, ci şi la copii. — *Nevralgii*, *nevroze* şi *congestiuni* palustre. La unii bolnavi, cari au suferit de friguri sau şi la persoane cari n'au avut friguri niciodată, se pot ivi la ceasuri regulate, ca şi cum ar fi pentru accese, diferite nevralgii la faţă, la cap (migrenă), la stomac, la maţe, la inimă, sau crize de astmă, de sughiţ, tuse spasmodică, diaree sau diferite emoragii. — *Tratament.* Bolnavul cuprins de friguri trebuie tratat cât se poate mai repede, pentru a preîntâmpina accidentele cele mai grave. Specificul malariei este *chinina*, singură în stare să lupte cu accesele acute ale boalei. *Sulfatul de chinină* se întrebuinţează de obiceiu, dar mai tare este *clorhidratul neutru de chinină*, care cuprinde 81% de chinină, pe câtă vreme sul fatul numai 50% pentru aceasta este mai bine să ne servim de cloridrat. Pentru adult se pot da până la 3 gr. pe zi de sulfat, doză care se dă numai în cazurile grave; pentru cazurile mai uşoare, se va da 1 gr., 1½, 2 gr. (luate în 2 rânduri la interval de câte o oră). Sunt unii oameni cari nu pot lua cu nici un preţ chinina, chiar şi în doze mici, căci le produce blândă, vâjiituri prea mari de urechi, surzenie, orbire, emoragii ale tubului digestiv, uneori chiar hemoglobinurie. Dela etatea de 1 până la 6 ani se va da sulfatul de chinină, socotit câte 5 ctgr. de fiecare an şi dacă nu poate s'o ia pe gură i se va da sub formă de supozitoare, în care caz doza se dublează. Femeile însărcinate trebue să ia cu multă cruţare chinina şi în doze mici, pentru ca să nu le provoace avort; în cazurile grave, pernicioase şi ele trebue tratate în mod energic. Chinina se dă de obiceiu prin gură în buline, hapuri, sau în soluţie. Mai bine este în soluţie, căci atunci suntem mai siguri că s'a absorbit. Cel mai bun şi mai sigur metod de administrat chinina este prin *injecţiuni subcutanate, intravenoase.* In *febrele intermitente* obişnuite, fără gravitate, este de ajuns să se dea chinina prin gură. Chinina nu trebue să se dea în momentul sau în timpul accesului, ci trebue dată înaintea accesului cu 4—6 ore. Dacă însă nu se poate şti timpul exact când începe accesul, vom da chinina în două rânduri: la sfârşitul accesului şi după 5—6 ore dela sfârşit. Astfel febra s'a tăiat pentru acea zi, poate şi pentru a doua zi sau mai multe zile; dar ea poate să reapară după 6—7 zile, deci vom continua a da chinina în modul următor: In ziua 1-a, a 2-a şi a 3-a câte 1 gr. de cloridrat de chinină pe zi; între sfârşitul zilei a 3-a şi până la a 8-a nu se va da chinină; a 8-a, a 9-a şi a 10-a zi, se va da câte 80 ctgr.; dela a 10-a până la a 14-a zi, nimic; a 15-a şi a 16-a zi, câte 80 ctgr.; între a 16-a şi 20-a zi, nimic; a 21-a şi a 22-a zi, câte 80 ctgr. de chinină. In febra intermitentă terţă şi cvartă este mai uşor: se va da chinina cu 5 ceasuri înaintea accesului. In *febrele continue* vom recurge la injecţiuni sub piele: 2 injecţiuni pe zi, de câte 1 gr. fiecare; după ce s'au tăiat frigurile, se va continua tratamentul cu chinină ca pentru febrele intermitente. In *febrele pernicioase*, oricare ar fi forma, vom introduce sub piele doze mari de chinină: 2 şi chiar 3 injecţiuni repetate, în locuri diferite, introducând până la 3 gr. de cloridrat de chinină în 2 ore, obţinând astfel de multe ori rezultate bune în 15—30 minute. Nu trebue să ne mărginim numai la chinină în aceste forme pernicioase. Alături de chinină *neosalvarsanul*, dat în injecţii, este de mare folos în combaterea paludismului. *Tratamentul convalescenţei* trebue instituit cu îngrijire în vederea anemiei şi a deselor recăderi (întoarceri) şi recidive (reîntoarceri). Hrana trebue să fie bună, întăritoare; bolnavul să se odihnească. Să se dea medicamente tonice: *fier, nuca vomică, arsenic.*— *Tratament preventiv.* Să ne depărtăm de bălţi, de locuri mlăştinoase, de ape, de malul mării, în timp de epidemii; să nu se iese la plimbare seara, nici dimineaţa în ţările unde sunt friguri; Pe vremea frigurilor cei ameninţaţi sau predispuşi să ia cafea neagră şi chinină în fiecare zi, câte 25 ctgr- ceai de eucalipt şi decocţiune de lămâie (o lămâie tăiată în bucăţi şi fiartă în 3 ceşti de apă până scade la o ceaşcă). Fiindcă hematozoarul frigurilor intră în corp *prin înţepături*

de țânțari, trebuie să-i atacăm pe aceștia, să-i nimicim, să facem ceeace se chiamă : *însănătoșirea localităților palustre*. Pentru acest scop se recomandă uscarea tuturor apelor stătătoare în cari se desvoltă țânțarii. In jurul orașelor și satelor să nu fie gropi cari să se umplă cu apă de ploaie, sau să li se facă o scurgere ; să se cultive cu îngrijire pământul, să se facă plantațiuni de eucalipt și de brad, cari dau rezultate bune înleznind uscarea solului fără să împiedece circulația aerului, nici razele soarelui. Când apele stagnante nu pot fi suprimate din cauza utilității lor, sau când scurgerea lor ar fi prea costisitoare, se vor lua măsuri pentru *nimicirea țânțarilor* și în special a larvelor lor, cari trăiesc pe suprafața apelor. Pentru acest scop se recomandă să se toarne în mai multe locuri *uleiu cu petrol*, care se întinde pe toată suprafața apei și omoară prin asfixie larvele, înăbușindu-le. — La *țară* poporul numește *friguri* toate boalele cari încep cu frig, dar mai cu seamă accesele paludismului. El deosebește friguri de 2 zile și de 3 zile. Cauzele frigurilor sunt, după el, verdețurile, dormitul la soare primăvara, mâncarea castraveților verzi, a harbuzilor (pepenilor verzi), etc. Pentru a scăpa de friguri unii se scaldă în apă rece când îi apucă fiorii ; alții beau vin mult cu pelin ; alții iau albuș de ou bătut în rachiu, după care umblă mult ; alții beau zeamă de potroacă. Babele vindecă frigurile cu : broască râioasă, țestoasă, albuș de ou de găină, liliac, muscă de cal, etc.

Păltinele. — V. *Coacăză*.

Panarițiu, *sugel, sugiu*. — Aprinderea sau inflamația părților moi dela vârful degetelor, care de obiceiu se termină prin puroiu abundent. *Cauzele* panarițiului sunt : o lovitură, o sgârietură, o tăietură și de cele mai multe ori o înțepătură, mai ales cu un instrument murdar, cum ar fi un ac ruginit, un cuțit de bucătărie nespălat, sau o bucățică de lemn, o țeapă, etc. cu cari s'a introdus otrava (germenele septic) sub piele. Infecțiunea se poate face și mai târziu prin acea plagă (în mod secundar). Sugiul începe printr'o durere vie, continuă, la vârful degetului, și din când în când cu svâcnituri de nesuferit, apoi arsuri și înjunghieturi prin deget, cari nu lasă bolnavului nici un minut de odihnă, de somn nici vorbă. Pielea începe să se înroșească, să se învinețească, iar degetul să se umfle din ce în ce mai mult ; bolnavul are căldură, sete mare, gură rea și lipsă de poftă de mâncare. In formele grave, pe lângă aceste semne, inflamațiunea se întinde la părțile adânci, la tendoane până la os, pe cari le distruge,așa că orice mișcare a degetului este cu neputință. la cei ce sufăr de diabet, sau de rinichi (albuminurie) precum și la cei slăbiți de alte boale, sugiul este foarte grav putându-se complica de gangrenă. — *Tratament*. In formele ușoare, când sugiul este superficial, se recomandă băi calde antiseptice (cu acid fenic, creolină, sau cu sublimat corosiv), pansamente umede (Priesnitz), tăierea beșicei cu puroiu, iar în formele grave, panarițiul profund, se va face o tăietură (inciziune) adâncă, până la os, din vreme (a 2-a sau a 3-a zi), fără să așteptăm să se facă puroi, căci prin tăietură durerea se micșorează și umflătura scade repede. După tăiere se vor face băi calde cu apă oxigenată, urmate de pansamente umede. Dacă facem tăierea din vreme se evită complicațiunile cari sunt foarte grave. Când întreg degetul este mâncat de puroiu, tendoanele și oasele necrozate, încheieturile copleșite de puroiu, nu ne rămâne decât să tăiem degetul cu totul.—La *țară* sugiul se mai numește și *păr la deget*, care, după descripția populară, este o bubă foarte dureroasă și ține foarte mult ; Pentru vindecarea acestei boale babele pun la deget frunză de nalbă unsă cu scuipat, sau fac legătură cu ceapă albă amestecată cu tămâie pisată, busuioc și frunză de calapăr, sau pun turtă cu unt de lemn.

Pancreas.—Este o glandă alipită de intestinul subțire (duodenul), așezată înapoia stomacului. Pancreasul secretă *sucul pancreatic* care se varsă în maț și transformă materiile amidonate în zahăr, albuminoidele în peptonă și grăsimile le emulsionează, adecă le

subţiează pentru a putea fi absorbite (vezi *Digestiune*).

Pancreatină. — V. *Opoterapie.*

Pânea pădurii. — V. *Ciuperci* (Râşcovi).

Pâne (lat *panis*). — Cel mai de căpetenie product alimentar al omului este pânea care se face din *făina* unor cereale, amestecată cu apă caldă, apoi lăsată să dospească şi pe urmă pusă în cuptor la coacere. Pânea pregătită în acest fel este o hrană plăcută, potrivită cu stomacul nostru, care o mistuie uşor fără nici o turburare şi este compusă din principii hrănitoare ca un aliment complet. Partea cea mai hrănitoare a pânii este coaja deoarece ea are mai mult *azot*; o sută de părţi de pâne se compun din 77½ părţi de *miez* şi numai din 22½ de coajă. Compoziţia pânii este următoarea : *miezul* are la 100 părţi : apă 44.45 ; substanţe *azotate* 6.67 ; idrocarbonate 47.34 ; grăsime 0.70 ; săruri 0.84 ; *coaja* are : apă 17.15 ; substanţe azotate 13 ; idrocarbonate 67.46 ; grăsime 1.18 ; săruri 1.21 ; iar compoziţia *totală* a pânii este : apă 38.30 ; substanţe azotate (gluten şi albumină) 8.10 ; idrocarbonat 51.88 ; grăsime 0.81 ; săruri 0.91. Este o credinţă că pânea neagră este mai hrănitoare decât cea albă, ceeace nu este adevărat, căci după analiză s'a constatat că pânea albă cuprinde substanţe azotate şi idrocarbonate în cantitate mai mare decât cea neagră. Pentru ca o pâne să fie *bună*, trebue să aibă următoarele însuşiri : să fie bine crescută, adecă să aibă ochiuri mari în toate părţile ei ; să aibă un miros plăcut special al ei ; miezul să fie moale şi elastic, adecă după ce a fost strâns între degete să-şi reia forma de mai înainte, să nu fie lipicios ; coaja să fie tare şi galben-aurie, sonoră şi lipită peste tot de miez. Pânea este *rea* când are un miros fad sau de mucegaiu, când coloarea ei este negricioasă, sau nu este deopotrivă peste tot ; când miezul se turteşte prin apăsare şi nu se umflă din nou, fiind fără elasticitate, fără pori şi se lipeşte, când coaja este moale, albă sau neagră, arsă şi nelipită de miez. Pânea obişnuită se face cu făină de *grâu* fiindcă ea conţine mai mult *gluten*, (v. acest cuvânt şi *Cereale*), care este partea cea mai hrănitoare şi care face să crească mai mult aluatul. Pânea care se face din făină cernută cu sita rară şi cuprinde o parte din tărâţe, este şi mai hrănitoare, căci tărâţele conţin şi ele principii hrănitoare şi afară de aceasta ele ajută mistuirea pânii şi combat constipaţia obişnuită. Pânea *caldă* cade greu la stomac, fiindcă miezul este prea îndesat ; pânea *prea tare* iarăşi nu se mistuie bine deoarece coaja nu se mestecă în gură în deajuns ; pânea *veche* nu numai că nu este bună, dar este chiar primejdioasă fiindcă se *mucegăeşte*, adecă se dezvoltă în ea nişte ciupercuţe otrăvicioase cari pot da naştere la diferite accidente. Dar deşi pânea este foarte hrănitoare, totuşi omul nu s'ar putea hrăni numai cu ea, pentrucă în acest caz el ar trebui să mănânce cantităţi prea mari, ceeace ar obosi repede stomacul. Persoanele cari sufăr de dispepsie (mistuire grea) precum şi cei cu urdinare trebuie să mânânce foarte puţină pâne ; pentru toţi aceştia se recomandă pânea *prăjită* care se mistue mai uşor. De asemenea bolnavii de obezitate (grăsime prea multă), precum şi diabeticii trebuie să mânânce foarte puţină şi aceşti din urmă numai *pâne de gluten* (v. *Gluten*). Cei ce sufăr de constipaţie obişnuită ar face bine să mănânce *pâne de secară*, sau *pâne de tărâţe*, preparată în jumătate cu făină şi cu tărâţe. Pânea *azimă* (dela grec. *a*, fără, şi *zyme*, drojdie) se prepară fără drojdii, din care cauză ea nu creşte şi n'are găurele ; ea este o pâne nedospită şi serveşte la facerea foilor de *hostie*, cu care se fac bulinele pentru a se lua medicamentele amare, cum este chinina, etc. (vezi *Azimă*).

Panglică. — V. *Viermi intestinali* (*Tenia*).

Pânişoare. — V. *Ciuperci* (Bureţii de mesteacăn).

Pannus. — V. *Ochiu* (*Cheratită*).

Panoftalmie. — Supuraţia globului ocular, datorită unui abces al vitrosului. Se observă oridecâteori se produce printr'un traumatism, pătrunderea microbilor în interiorul ochiului ; acolo găsesc vitrosul, un bun mediu de cultură şi abcesul se produce foarte

repede. Consecinţa este pierderea completă a globului ocular.

Pansament. — Prin cuvântul *pansament* se înţelege *legarea unei răni*, punând asupra ei un medicament care să-i înleznească vindecarea şi ocrotind'o de a veni în atingere cu aerul, de lovituri, de frecături, de praf, precum şi de microbii din afară. La facerea unui pansament trebue să avem în vedere unele reguli : rănitul să fie pus pe pat şi într'o cameră a cărei temperatură să fie de 16—18 grade ; el va fi dezbrăcat şi pus într'o poziţie potrivită care să nu-l obosească ; înainte de a începe pansamentul trebuie să avem tot ce ne trebue la îndemână ; toate piesele de pansament, medicamentele cari se pun pe rană, irigatorul, apă caldă, apă rece, lighian, tăviţe, etc. ; mânile să ne fie spălate, desinfectate, iar piesele de pansament şi instrumentele sterilizate ; vom umbla încet, uşor şi cu băgare de seamă ca să nu producem dureri bolnavului, vom îngriji ca să nu fie expus bolnavul la curenţi de aer, la răceală. — Dacă bolnavul are vreun membru lovit, sau rupt, vom pune acel membru în poziţia cea mai puţin dureroasă, vom înconjura membrul cu perine şi perinuţe, sau cu cearşafuri ori şerveturi făcute sul pentru a-l ţine în nemişcare, oprind astfel capetele osului să se poată mişca. Dacă membrul rupt trebuie mişcat din loc, pus în altă poziţie, îl vom pune între două scândurele îmbrăcate în vată şi pânză şi le vom strânge potrivit în jurul lui cu ajutorul unui colţar sau al unei feşi ; dacă ruptura osului este însoţită de rană vom îngriji mai întâiu rana, ca să nu se infecteze, făcându-i un pansament antiseptic. — La desfacerea unui pansament vechiu vom umbla încet ridicând piesele pe rând şi dacă sunt lipite de rană le vom uda cu o soluţie caldă antiseptică, să înleznim dezlipirea lor ; rana vom curăţi-o cu îngrijire cu ajutorul unor tampoane muiate în soluţiuni antiseptice calde şi cu pensa aşa zisă de pansament, fără să frecăm rana, ci numai atingând'o uşor şi apăsând foarte încet până se curăţă de puroiu, de sânge, de murdării ; împrejurimile rănii trebue de asemenea bine curăţite de toate murdăriile ce se găsesc uneori uscate sub formă de cruste, de coji, pentru care vom spăla pielea cu săpun şi cu apă caldă, apoi cu o soluţie antiseptică ; după ce va fi bine curăţită rana şi împrejurimile vom aplica pansamentul cuvenit. Pansamentele sunt mai de multe feluri şi anume : 1 *Pansamente aglutinative*, cari se pun când rana (înţepătura sau tăietura) este regulată, netedă, superficială şi marginile ei pot fi apropiate în mod exact fără să lase nici un gol, sau când în adâncimea ei nu se vede nici o înfundătură sau mâncătură ; în toate aceste cazuri pansamentul se face cu colodiu, diachilon (talion), sau o tafta de Englitera ; toate aceste substanţe, încălzite puţin, se lipesc aşa de bine de buzele rănii încât nu mai trebue legate cu feşi şi stau aplicate mai multe zile fără să fie trebuinţă de a le schimba şi până ce rana se vindecă de desuptul lor. 2. *Pansamentele antiseptice*, cari sunt de 2 feluri : *uscate* şi *umede*. *Pansamentele uscate* se întrebuinţează mai mult decât toate celelalte ; ele se aplică pe rănile proaspete cari nu supurează de loc sau foarte puţin, pe rănile operatoare numite *aseptice*. Aceste pansamente se fac astfel : după ce s'a spălat şi curăţit bine rana cu împrejurimile ei se presară asupra ei un praf antiseptic (*dermatol*, *aristol*, *xeroform*, *iodoform*, *ortoform*, etc.), se pune un strat de tifon sterilizat uscat, apoi un strat gros de vată idrofilă sterilizată ; iar pe deasupra se aplică un bandaj sau o faşă strânsă potrivit. Pansamentele acestea se primenesc la 2 zile odată, uneori şi mai rar, când nu există supuraţie, cum se întâmplă în plăgile operatoare, unde aplicăm un strat foarte gros de vată şi pe întindere mare în jurul rănii, aşa că aceste pansamente se ridică la 8 zile când rana este prinsă, iar aţa cu care s'a cusut plaga se scoate şi bolnavul este pe deplin vindecat. *Pansamentele umede* sunt şi ele de 2 feluri : *deschise* şi *închise*. Cele *deschise* se întrebuinţează pentru rănile infectate, cari supurează mult şi la rănile mari. Aceste pansamente constau în aplicarea pe rană a unor comprese (cârpe) muiate într'o soluţie antiseptică, comprese cari se

schimbă foarte des, din 10 în 10 minute sau din jumătate în jumătate de ceas. Uneori pansamentul umed deschis începe într'o baie locală antiseptică, punând membrul rănit într'o baie potrivită, care durează un timp mai îndelungat, până la un ceas şi mai bine; soluţiunea antiseptică este bine să fie cât poate suferi bolnavul de caldă, iar după scoaterea din baie se vor aplica asupra rănii comprese muiate în aceeaşi soluţie antiseptică. Soluţiunile antiseptice pot fi făcute cu *sublimat coroziv* (1 la 10.000), *acid fenic* (1 la 1000), sau *creolină* (5 la 1000), etc. *Pansamentele umede închise* se fac pentru un timp de 24 ore. Ele se fac astfel: se curăţă bine rana şi împrejurimile ei cu apă caldă şi cu săpun, apoi cu o soluţie antiseptică, se acopere rana cu o compresă de tifon idrofil îndoit de mai multe ori după ce mai întâiu a fost muiată într'o soluţiune antiseptică (de *sublimat coroziv*, 1 la 2000; de *acid fenic* 1 la 100; de *lizol*, ½ la 100; de *creolină*, 2 la 100, etc.) şi stoarsă bine, pe deasupra se pune o foaie de gutapercă, ce împiedecă uscarea compresei, iar peste aceasta faşa. Pansamentele închise se fac la plăgile cari supurează mult şi trebue să stea mereu într'o umezeală caldă potrivită. 3. *Pansamente aseptice.* Acestea se fac fără să se întrebuinţeze vreun medicament antiseptic, nici la spălarea rănilor, nici la legarea lor. Spălarea rănilor se face numai cu apă fiartă sterilizată, sau cu apă sărată, iar pe deasupra lor se pune numai un strat gros de tifon sterilizat la etuvă şi un strat de vată idrofilă de asemenea sterilizată, apoi feşi de tifon sterilizat. 4. *Pansamente cu vată* după metoda lui Guérin. Aceste pansamente se aplică atât la plăgile chirurgicale cât şi la cele ordinare cu scopul ca aerul stricat, încărcat cu germeni infecţioşi, să nu vină în atingere cu rana şi să fie absorbiţi de ea dând naştere la accidente grave de infecţiune purulentă Metoda de pansament a lui Guérin se bazează pe proprietatea ce o are vata de a filtra aerul oprind şi fixând microbii şi sporii lor pe fibrele ei superficiale, aşa că la rană ajunge numai aer curat, *sterilizat*, fără nici un germene infecţios. Un pansament rău făcut produce durere şi atunci trebuie făcut din nou. Dar chiar când este făcut bine el trebuie revizuit la fiecare 2—3 zile şi dacă se slăbeşte se vor pune alte straturi de vată şi alte feşi peste pansamentul vechiu, strângându-l bine. Lichidele secretate de rană formează în vata de lângă rană un fel de clei, care face să se lipească straturile de vată de pielea din jurul rănii rezultând astfel o ocluziune perfectă, încât aerul nu ajunge la rană decât filtrat bine apoi straturile cele groase de vată. Pansamentul stă pe loc mult timp fără să miroase urât.

Panseluţe de câmp. — V. *Micşunea.*

Pantaloni, *nădragi, şalvari.* — Prin aceste numiri se înţelege *îmbrăcămintea membrelor inferioare* ale omului. Pentru orăşeni avem numai cuvântul de *pantaloni*, pe câtă vreme celelalte numiri ne arată îmbrăcămintea ţăranului român. *Pantalonii* trebuie să fie făcuţi din postav mai mult sau mai puţin gros, după anotimp, în timp de vară cât se poate de subţire, iar pe vremea de iarnă cât se poate mai gros. Pantalonii se poartă deasupra *ismenelor* cari se primenesc cât se poate de des. Obiceiul de a purta pantalonii fără ismene este foarte rău, căci ei se îmbâcsesc de nădușală şi de murdărie fără ca să se poată spăla. Pantalonii nu trebue să fie prea strânşi la încingătoare pentru ca pântecele să fie liber şi mistuirea să se facă cu înlesnire, mai ales că multe dureri de stomac şi de intestine provin din cauza cingătorii. Pentru a evita toate acestea este mai bine ca omul să poarte *pacheşti* sau *bretele*, decât să se strângă cu o curea sau cu un brâu. *Iţarii* şi *cioarecii*, sau *bernevicii* sunt purtaţi de ţăran peste ismene, sau fără ismene. Aceste haine se fac din lână ţăsută în două iţe pentru iţari şi în patru iţe pentru cioareci, cari sunt mai groşi şi se poartă iarna. Croiala iţarilor şi cioarecilor este strâmtă, mai ales în partea de sus, din care pricină mişcările nu sunt destul de libere; ei sunt legaţi pe mijlocul şoldului cu ajutorul unei curele. Cusurul iţarilor şi cioarecilor este tocmai acesta, de a fi prea strâmţi, pe câtă vreme stofa lor este destul de bună, moale şi căl-

duroasă. Locuitorii dela deal poartă o îmbrăcăminte care după formă se poate numi *pantaloni*, a căror croială este mai raţională şi se apropie de a orăşenilor. Cea mai bună îmbrăcăminte pentru membrele inferioare sunt *pantalonii* a căror croială este cea mai raţională, cea mai bună şi mai potrivită cu trebuinţele corpului; ei acopăr bine jumătatea de jos a corpului, păstrându-i forma naturală şi lăsându-i toată libertatea în mişcări şi putinţa de a se îmbrăca şi desbrăca cu uşurinţă. Ţăranii nu poartă bretele ei îşi fixează îmbrăcămintea părţii de jos a corpului cu o betelie sau cu o curea şi fiindcă ei aleargă mult şi se mişcă necontenit în munca lor sunt siliţi să se strângă prea tare, ceeace nu este sănătos.

Pântece. — V. *Abdomen.*

Pânticărie. — V. *Diaree.*

Pânticărie cu sânge. — V. *Dizenterie.*

Pantofi. — V. *Incălţăminte.*

Pantopon (gr. *pan*, tot şi *opós*, suc).— Este un preparat care conţine toţi alcaloizii *opiului* sub formă de cloridrate. Pantoponul este foarte solubil şi uşor de întrebuinţat în injecţiuni sub piele. El lucrează ca analgezic, ipnotic, sedativ general, calmant al tusei şi antidiareic, reprezentând acţiunea totală a opiului sub o formă neiritantă. Doză: 6 până la 10 ctgr. pe zi, într'o poţiune de 200 din care se va da la fiecare 2 ore câte o lingură; sau în prafuri, ori comprimate de câte un centigram. Pentru injecţiuni subcutanate se recomandă soluţiunea de 0,02 gr. pe 1 cmc. injectată toată deodată. Se poate repeta de 5 ori în 24 ore.

Pantostat. — Un aparat care poate transforma un curent electric şi să-l facă folositor sub diferite forme. Curentul trecut prin pantostat poate folosi la cauterizări (galvanocauterizări), la endoscopii, faradizări etc.

Papă, *colarez.* — Este un fel de mâncare ce se dă la copiii mici şi se prepară de obiceiu cu lapte sau cu apă, în care, pe când fierbe, se amestecă o făină sau o feculă, punând uneori şi puţin zahăr. Papa se face mai adeseori cu făină de grâu, dar se poate face şi cu făină de ovăz, care pare a fi mai bună, căci prin fierbere nu se face aşa cleioasă ca cea de grâu; se mai face cu feculă de cartofi, cu *arrow-root* (v. acest cuvânt). Această papă este uşor de mistuit şi cei săraci o dau la copii de multeori în loc de lapte.

Păpădie, *papalungă, părăsita găinilor.* (*Taraxacum officinale*, fam. compozitelor). — Plantă mică erbacee care creşte prin fâneţe, păşuni, locuri cultivate şi pustii, grădini, dărâmături şi pe lângă locuinţe. Rădăcinele şi frunzele tinere se întrebuinţează în bucătărie ca salată (sănătoasă şi răcoritoare). In medicină se întrebuinţează rădăcinile şi frunzele ca tonic, aperitiv, colagog, diuretic şi uşor laxativ. Se dă sub formă de decoct (fiertură). — La *ţară* se crede că păpădia curăţă sau *preînoieşte sângele* pentru care se dă sub formă de decoct; în contra *frigurilor* se dă ciaiul de frunze, iar în contra *curgerii de sânge* ceaiul de rădăcină. Pe dinafară se întrebuinţează zeama de frunze verzi pisate, care se pune la *buba neagră*; pe locurile cu *reumatism* se pune frunză de brusture după ce s'a întins pe ea rădăcină de păpădie pisată bine şi prăjită în smântână proaspătă care după 24 de ceasuri se schimbă; la *beşica cea rea* şi la *beşica cea vânătă* se leagă o frunză de păpădie.

Papaină. — Pulbere amorfă, albue, care se scoate din sucul arborelui *Papaya carica*, solubilă în apă. Papaina este eupeptică (uşurează mistuirea) din care cauză se dă în dispepsia ipocloridrică, în doză de 10—30 ctgr. în buline, sau în sirop.

Păpălău, *cireşa evreilor, gogoaşe, iarba bubei, păpălăi*, (*Physalis Alkekengi*, fam. solaneelor). — Plantă erbacee care creşte prin păduri, tufişuri, vii şi pe lângă garduri şi drumuri (Iunie — Iulie) şi al cărei fruct este o boabă roşie de mărimea unei cireşe, închisă în caliciul roşu, umflat ca un balon. Poporul nostru întrebuinţează această plantă pentru a vindeca buba şi durerea de măsele. In medicină se întrebuin-

Fig. 328
Păpălău

ţează pentru proprietăţile ei diuretice şi febrifuge. Principiul activ: *Fisalina*. Se dă: *extract* 4—6 gr.; *praf* 5—20 gr.: *vin* 15—50 gr. ca diuretic, 60—100 gr. ca febrifug. Pe dinafară în spălături, oblojeli, injecţiuni calmante 60—100 gr. la un litru apă.

Papalungă. — V. *Păpădie.*

Paparoane. — V. *Mac roşu.*

Papaverină. — V. *Opiu.*

Papele. — V. *Păpălău.*

Paprică. — V. *Ardeiu.*

Papuci. — V. *Incălţăminte.*

Papule (lat. *papula*). — Ridicături mici pe piele a căror mărime variază dela aceea a unui bob de meiu până la aceea a unui bob de linte, cari nu cuprind la interior nici un fel de lichid. Papulele sunt roşietice, uneori livide sau negre; ele pot fi ascuţite (acuminate), late, conice, semi-sferice; se văd în diferite boale de piele.

Păpuşoiu. — V. *Porumb.*

Părul. — Părul este o anexă a pielei, ca şi unghiile. Fire de păr se găsesc răspândite pe toată suprafaţa corpului, sunt mai numeroase, însă, pe cap, în axilă, regiunea pubiană şi pe buza superioară (la bărbaţi). Atenţie deosebită merită părul de pe cap, fiind o adevărată podoabă a omului, mai ales la femei. Privit la microscop firul de păr seamănă cu un tub cilindric, în interiorul căruia se găseşte măduva firului de păr. Firul de păr trăieşte şi moare ,fiind înlocuit cu alt fir, crescut din aceeaşi rădăcină permanentă. Creşte cam 1 cm. pe săptămână. Numărul firelor de pe cap este în medie de aproximativ 100.000, ceeace înseamnă că având în vedere durata vieţii lor, în fiecare zi cad în mod normal cam 50 de fire moarte; peste această cifră, căderea trebue să ne dea de gândit. Vorbind de igiena părului, celebrul dermatolog francez R. Sabouraud spune că ,,din toată maşina omenească puţine organe sunt aşa de maltratate, ca părul''. Cu drept cuvânt majoritatea oamenilor nu-şi îngrijesc părul potrivit cu preceptele igienice. Printre mijloacele folosite pentru *îngrijirea igienică* a părului, locul principal îl ocupă *apa* şi *săpunul.* Bărbatul cu părul normal se va spăla din 2—2 săptămâni. Femeia se va spăla mai rar. In genere părul gras se spală mai des, decât părul uscat. Abuzul de săpun e dăunător pentru păr, ca şi abuzul de apă. Rău fac cei care îşi udă părul cu apă, în fiecare zi, pentru a se aşeza firele; în scopul acesta e preferabilă o plasă pentru păr. — Pentru igiena zilnică, peria şi pieptenele ne fac servicii suficiente. In unele cazuri săpunul poate fi înlocuit cu gălbenuş de ou, folosit după ce se amestecă bine cu apă, până obţinem o soluţie de gălbenuş, deajuns de diluată. La două gălbenuşuri e nevoie de aproximativ 500 gr. apă.—Săpunul mai poate fi înlocuit cu decocţie de lemn de Panama preparată astfel: luăm 50 gr. lemn de Panama, îl fierbem la un litru de apă până scade la două treimi, strecurăm, lăsăm să se răcească, apoi fricţionăm pielea capului cu tampoane îmbibate până se face spumă, apoi clătim în 2—3 ape. Pentru părul femeilor se găsesc în comerţ diferite preparate, numite *shampoonuri* (citeşte: şampun); aceste preparate sunt compuse de obiceiu din săpun pulverizat amestecat cu borax, carbonat de potasiu, amoniac şi alte substanţe similare. Abuzul de shampoon atacă firul fragil şi moale.—După spălat părul se ,,clăteşte'' cu apă, în care punem puţin oţet, cam două linguri la un litru de apă.—E de prisos să mai spunem că *peria de cap* şi *pieptenele* sunt articole de toaletă strict individuale, care nu se dau şi nu se cer împrumut, deoarece prin ele se pot transmite boli de păr greu de vindecat sau chiar incurabile. *Apele de păr* sunt substanţe folosite în acelaşi scop, adică să cureţe părul şi pielea capului. Cele mai multe reclame de ape de păr pretind că fac să crească părul căzut definitiv şi să prevină chelia. E la mintea omului că bolile de păr nu se pot trata şi vindeca cu medicamente uniforme, standardizate, fiecare caz de boală având-şi cauzele şi remediile proprii.— *Părul* prea *uscat* dela natură trebue ferit de prea mult spălat; acest păr are nevoie, dinpotrivă să fie uns din când în când cu câteva picături de ulei de păr sau *briliantină*, cum se numeşte în termeni farmaceutici. Cele mai bune briliantine se prepară din ulei de ricină şi alcool. Sunt şi brilian-

tine solide. — Uscăciunea sau grăsimea exagerată a părului sunt adevărate boli de păr, care trebue tratate. Părul gras, ca și tenul gras, rezultă dintr'o *stare seboreică* a pielei. *Seboreea* se manifestă printr'o secreție exagerată de sebum, substanță secretată de glandele sebacee din piele. Starea seboreică este caracterizată prin mătreață, pori dilatați, puncte negre, păr gras, coșuri. Seboreea localizată pe pielea păroasă a capului face să cadă părul. Căderea părului se numește în medicină *alopecie*; alopecia duce la *chelie* (*calviție*). — *Mătreața* apare pela 9—10 ani. Cojile de mătreață la vârsta aceasta sunt cele dintâi semne ale cheliei, de mai târziu, mătreața nu evoluează însă întotdeauna înspre chelie. De foarte multe ori rămâne sub forma aceasta mulți ani, cojile ei devenind din ce în ce mai grase, până ajung să nu se mai deslipească depe pielea pe care se formează. In faza aceasta pielea capului este acoperită încontinuu cu un strat de grăsime murdară, rezultată din aceste coji grase. Apa și săpunul, ca și apele alcoolice ne fac servicii bune în această fază a mătreții, pentru a cărei combatere se prescriu diferite medicamente, cu efect sigur. Mătreața trebue tratată cât mai de timpuriu, pentru a evita o parte din neajunsurile estetice ale cheliei de mai târziu.—Se întâlnesc adesea femei cari, alarmate de căderea părului, se tem să nu ajungă la chelie. La femei părul se poate rări foarte mult, într'adevăr, în unele cazuri, dar chelia localizată sub forma cunoscută la bărbați este o boală exclusivă a acestora; femeile n'au niciun motiv să se teamă de o astfel de chelie, dar nu sunt scutite de rărirea părului, datorită unor boli neglijate, dintre care amintim bolile infecțioase, inclusiv sifilisul, și diferite intoxicații acute și cronice.

Estetica părului. — Considerându-l ca o podoabă naturală, omul a căutat întotdeauna să dea părului o înfățișare cât mai atrăgătoare. In scopul acesta se piaptănă în cele mai variate moduri, sau i se schimbă coloarea, voit, în toate nuanțele posibile. O preocupare deosebită este lupta contra încărunțirii. Trebue să spunem că încărunțirea nu poate fi împiedecată, decât în măsura, în care putem influența cauzele ei indirecte, adică necazurile permanente și stările nervoase continui, care de foarte multe ori fac să albească părul. Cine socotește că părul cărunt îl dezavantajează, poate recurge la tincturi, cu condiția să controleze compoziția lor, pentru a evita eventualele intoxicații. Cine vrea să-și vopsească părul e bine ca mai înainte să-și aducă aminte, că natura a stabilit o armonie între coloarea naturală a părului și coloritul pielei. *Tincturile de păr* strică, de multe ori, această armonie, și creează un contrast care dezavantajează persoana vopsită. Din fericire armonia poate fi restabilită revenind la coloarea naturală; transformarea e posibilă, deoarece tincturile—inclusiv decolorarea cu apă oxigenată—nu atacă rădăcina.—Cele mai răspândite tincturi de origine vegetală sunt *henné* și *indigo*. Henné-ul este praf rezultat din măcinarea frunzelor uscate ale unui arbust exotic iar indigo-ul este o materie colorantă extrasă din diferite plante leguminoase, care cresc în regiunile tropicale. Vopsitul părului are o tehnică destul de complicată pentru care e nevoie de îndrumările amănunțite ale cărților de specialitate.— In ceeace privește coafura e bine să se știe că orice manoperă, care tinde să dea părului o ondulație forțată, mai mult sau mai puțin permanentă, recurge la căldură ridicată, iar această căldură usucă firul până îl omoară. Părul ondulat este un păr lipsit de viață. Din fericire rădăcina își păstrează vitalitatea și în acest caz, astfel încât firele continuă să crească în mod normal, partea arsă eliminându-se cu timpul pentru a face loc altui păr sănătos, amenințat poate, de aceleași primejdii trecătoare, impuse de considerațiuni estetice. Detalii mai multe se pot găsi în Igiena și estetica părului de Dr. *A. Voina*.

Păr fals. — Astăzi *peruca* nu se mai vede decât pe scenele teatrelor și în străinătate o mai poartă, în anumite împrejurări, oamenii unor bresle, cum sunt advocații în Anglia cari nu pot pleda fără perucă și primarul Londrei, care nu poate eși în haine de mare paradă decât cu perucă, etc. Peruca este folositoare pentru oamenii cari

sunt cu totul pleşuvi şi cari, din această pricină, sunt foarte expuşi să răcească la cap, să capete guturai, diferite nevralgii. etc.

Păr la deget. — V. *Panariţiu.*

Pară. — Este fructul arborelui spinos cunoscut sub numele de *păr, gorţ* (*Pirus communis* din familia rozaceelor), care creşte în stare sălbatică prin păduri şi câmpuri. Părul s'a cultivat din timpurile cele mai vechi şi a dat naştere la numeroase varietăţi şi subvarietăţi cultivate prin grădini sub diferite numiri: pere arăpeşti, bergamute, boereşti, crăeşti, faraoane, etc. Perele sălbatice sau pădureţe servesc la fabricarea *vinului de pere* şi ele nu sunt bune de mâncat. Perele cultivate sunt fructele cele mai gustoase şi mai bune de mâncat şi fiindcă varietăţile cele multe de pere au diferite epoci de coacere, omul poate mânca pere dela începutul verii şi până la mijlocul iernii. Sucul lor dulce şi puţin acidulat în acelaşi timp, precum şi parfumul lor variat le fac să fie tolerate cu înlesnire aproape de toate stomacurile. Nu trebue să abuzăm de pere, ca şi de ori care alt fruct, căci ne pot face şi rău. — La *ţară*, babele fierb ó baniţă de pere sălbatice şi zeama o dau s'o bea, în fiecare zi câte un păhăruţ înainte de masă, cei ce sufăr de *rac* (cancer), iar la copiii slabi le fac băi de frunze de păr şi frunze de salce cari cad singure din copac.

Paracenteză (gr. *para*, prin, şi *kentein*, a înţepa).— Este o mică operaţie care constă în a înţepa (*a da cep*) o cavitate printr'un instrument special (un trocar sau un ac găunoşit) pentru a scoate apa care se găseşte adunată acolo. Avem: *paracenteza abdominală* (a pântecelui) care se face în cazurile de ascită (când este apă în pântece); *paracenteza pericardului* pentru a scoate apa din cămaşa inimii; *paracenteza toracelui* pentru a scoate apa din piept, dela plăpâmi, etc.

Parchernită, *grâul potârnichii*, (*Parietaria officinalis*, fam. urticaceelor).— Plantă erbacee care creşte prin locuri umbroase şi umede, pe lângă ziduri, prin ruine şi prin păduri. Conţine o cantitate mare de nitrat de potasă, care o face să fie *diuretică* (să facă ud mult) şi pentru care se întrebuinţează în boalele de beşica udului (catar), în nisip (gravelă) şi ori de câte ori urina este turbure şi puţină. Se dă sub formă de ceai (infuziune) din 50 la 1000, sau se dă sucul plantei, 30—60 gr.

Parafimoză (dela *para*, schimbare, şi *phimos*, eu strâng). — Este o complicaţie adeseori primejdioasă a *fimozei* (vezi acest cuvânt). Ea se observă mai cu seamă în cazurile de fimoză incompletă, când prepuţiul este încă destul de larg ca să permită glandului de a eşi în parte. In momentul erecţiunii, glandul care este umflat şi întins străbate orificiul prepuţial, care, ca un guler, vine şi strânge penisul (varga) înapoia glandului şi acesta nu se mai poate desumfla; aceasta se numeşte *parafimoză*. Indată ce se produce parafimoza trebue redusă, adecă trebue să împingem glandul la locul lui, fie cu mâna, fie cu ajutorul unei mici tăieturi, pe care o facem asupra gulerului care îl strânge, căci, dacă nu o facem îndată, glandul se umflă şi mai tare şi poate să se gangreneze. Pentru ca să reducem parafimoza vom prinde membrul în mâna stângă, iar cu dreapta vom frământa glandul până ce se mai desumflă, apoi îl vom înfunda cu degetul mare în fundul inelului format de degetele mânii stângi. Dacă nu isbutim prin aceasta să reducem parafimoza după ce am încercat de mai multe ori, doctorul face o mică tăietură cu bisturiul asupra inelului care strânge introducând pe sub inel o sondă canelată şi reducerea se va face cu înleznire.

Parafină, *ceară minerală.* — Reziduu solid al distilaţiunii uleiurilor grele de petrol. Se topeşte la 41—65°. Se întrebuinţează în injecţiuni sub piele sau interstiţiale, ca protetic pentru a îndrepta unele diformităţi ale nasului ale urechilor, etc., dar ea poate produce unele accidente (tromboză embolie). In farmacie se întrebuinţează pentru a mări consistenţa supozitoarelor.

Paraform, *triformol, trioximetilen.*— Pulbere albă, insolubilă în apă. Se întrebuinţează ca antiseptic intestinal puternic, în doză de 50 ctgr. până la 1 gr. şi jumătate la adult şi 25—27 centigrame la copil, în colera noastră, în buline sau într'o po-

ţiune gumoasă. Pe *dinafară* să întrebuinţează ca antiparazitar în unele boale de piele (pitiriază, etc.) sub formă de colodiu.

Paraldehidă. — Lichid incolor neutru, cu miros eterat special, gust arzător. Se dă ca ipnotic (producător de somn) în doză de 2—4 gr. dintr'odată, într'o poţiune.

Paralizie (grec. *paralysis*, dela *paralyein*. a slăbi, a muia), *slăbănogie*.— Prin cuvântul *paralizie* se înţelege încetarea contracţiunilor muşchilor şi prin urmare pierderea mişcării, neputinţa de a se mişca. Paralizia *senzibilităţii* (a simţirii) se numeşte *anestezie*; ea însoţeşte de obicei paralizia mişcării, dar se poate întâmpla şi din contră, ca ea să fie înlocuită printr'o sensibilitate prea mare, numită *iperestezie*. Adeseori paralizia este urmată de o înţepenire a muşchilor (*contractură*) şi de slăbirea sau topirea muşchilor (*atrofie*). In aceste împrejurări se pot produce şi *crampe* dureroase. O paralizie *incompletă*, adică în grad mic, se numeşte *parezie*. — Paralizia se poate produce sau în urma unei turburări în aparatul motor central al creerului, adecă în părţile în cari fenomenele voluntare se transformă în excitaţiuni motrice (aţâţări de mişcare), sau prin nimicirea conductibilităţii căilor nervoase motrice. Din aceasta rezultă trei forme de paralizie: *cerebrală*, *spinală* şi *periferică*, după cum şi turburările se produc în *creer*, în *măduva spinării*, sau în *nervii periferici*. Mersul boalei atârnă, bine înţeles, de sediul leziunii; o paralizie produsă prin *înmoierea* creerului este cu mult mai gravă decât aceea care rezultă dintr'o tăiere a unui nerv periferic.—*Cauzele* paraliziei sunt multe şi variate. Când paralizia vine în mod pe neaşteptate şi este *completă* şi *totală*, adecă cu pierderea mişcărilor feţei şi a tuturor membrelor, atunci avem a face cu forma cea mai gravă, cu un *atac de apoplexie fulgerătoare*. Când paralizia este *subită* şi *completă* dar mărginită la o jumătate a corpului (*emiplegie*, dambla), ea este produsă de o *congestiune cerebrală* (îngrămădire de sânge într'o parte a creerului), sau de o *emoragie* cerebrală (revărsare de sânge într'o parte a creerului). Paralizia prin *congestiune* este forma cea mai uşoară, care trece în câteva ceasuri, sau în 2—3 zile, pe câtă vreme cea produsă de *emoragie* poate dura mai multe luni. Când paralizia ocupă o *jumătate de corp*, fără ca să fie *completă* şi *subită*, ci se stabileşte pe încetul treptat, fiind precedată de o slăbire în mişcări şi mai ales când se iveşte la bătrâneţe, atunci ea este produsă, mai mult decât probabil printr'o *înmoiere de creer*, formă foarte gravă, incurabilă. Când paralizia ocupă *jumătatea de jos a corpului* (*paraplegie*, ologeală), ea este produsă printr'o leziune a măduvii spinării. Dacă paralizia aceasta vine repede şi se însoţeşte de pierderea involuntară a urinii (udului) sau de oprirea ei, precum şi de pierderea materiilor fecale (paralizia maţului şezutului), atunci cauza poate fi o fractură (ruptură) a şirii spinării: dacă aceste simptome însă se dezvoltă încet şi puţin câte puţin, cauza este o inflamaţie (aprindere) sau o altă boală a măduvii spinării. Paraliziile pot fi produse de o alteraţiune sau stricare a sângelui şi a vaselor sangvine (*embolie* sau *tromboză*, *aterom* şi *anevrism* al vaselor), de o leziune a ţăsutului nervos al creerului, sau al măduvii spinării, de răceală, reumatism, ataxie, diabet, difterie, gută, isterie, sifilis, o tumoră oarecare uremie, de otrăvire prin alcool, etc.— *Tratament*. O paralizie, ori care ar fi cauza şi forma ei, se vindecă cu greutate şi printr'un tratament îndelungat, din care pricină se cere o răbdare de fier, atât din partea bolnavului cât şi din partea doctorului. Inainte de a începe un tratament trebue să cunoaştem cauza paraliziei, căutând s'o îndepărtăm dacă se poate.

Paralizie agitantă, *boala lui Parkinson*. — Această boală se arată de obiceiu după etatea de 40 ani şi are trei semne de căpetenie: tremurare, înţepenire şi mai târziu un fel de paralizie. *Tremurarea* începe cu mânile; toate degetele, afară de cel mare, fiind reunite şi alungite ca şi cum ar ţine un condeiu de scris, tremură de odată în timp ce degetul mare alunecă asupra lor ca şi cum ar fărâma pâne; pumnul se îndoeşte şi se întinde în mod alternativ, tot astfel

şi picioarele cu degetele lor. La unii le tremură şi fălcile, limba şi pleoapele. Prin voinţă tremurarea se micşorează, iar în timpul somnului încetează. *Inţepenirea* (rigiditatea) muşchilor face ca bolnavul să aibă o atitudine specială în care trunchiul este aplecat înainte, gâtul este întins şi apul dat puţin înapoi; privirea este fixă, ochii se mişcă foarte puţin; iar pentru ca să privească în lături bolnavul se întoarce cu tot corpul; trăsăturile feţei sunt contractate astfel încât dau bolnavului o *mască* specială, de uimire amestecată cu nelinişte şi neîncredere, iar fruntea este încreţită, partea de jos a feţei este fără expresiune şi atonă, mersul este încet, cu paşi mici, fără ca bolnavul să privească pământul pe care calcă. *Paralizia* vine târziu şi în mod incomplet.—Boala lui Parkinson se desfăşoară încet şi în mod progresiv. Inţepenirea, sau tremurătura, începe printr'o mână, câştigă braţul, piciorul din acea parte, întinzându-se apoi la cealaltă parte. Această boală poate dura mulţi ani (10—30), fără a compromite viaţa; bolnavul însă devine din ce în ce mai infirm (neputincios); el sfârşeşte prin a sta în pat sau pe un fotoliu şi moartea vine prin cachexie, sau prin vreo boală intercurentă. — *Tratament.* Această boală n'are leac, iar medicamentele se dau numai pentru a mai uşura suferinţele bolnavului şi în special tremurătura şi înţepenirea muşchilor. Pentru tremurătură se dă *hiosciamina amorfă, iodur de sodiu, bromidratul de hioscină* în soluţiune de apă cloroformată, *bromidratul de scopolamină, sulfatul de duboizină, sulfatul de sparteină*, etc. De altmintrelea, având în vedere lungimea boalei şi toxicitatea medicamentelor, întrebuinţarea lor va fi variată şi întreruptă adeseori, mărginindu-se mai mult la *tratamentul psichic* (moral), nelăsând bolnavul în uitare şi retras, îngrijindu-l cu atenţiune, interesându-ne de el, întreţinându-l cu evenimentele zilei, căutându-i distracţiuni potrivite cu starea lui încurajându-l mereu, oprindu-i-se alcoolul, cafeaua şi ceaiul, cari măresc tremurarea. Va face din când în când băi calde, sau călduţe, însoţite de mişcări pasive, de gimnastică suedeză, de mecanoterapie, fricţiuni şi masaj, baie electrică statică de 15—20 minute, galvanizaţiune slabă a muşchilor (10—20 miliamperi). Afară de tremurătură şi înţepenire se va combate şi cachexia (slăbirea) prin tonice, aeraţiune, însomnia prin trional, sau veronal, arterioscleroza prin iodur de sodiu, starea de melancolie prin sugestiune şi încurajare.

Paralizie facială. — V. *Faţă.*

Paralizie generală. — V. *Creer.*

Paralizie infantilă. — V. *Măduva spinării.*

Paralizie saturnină. — V. *Plumb.*

Paralizie spinală. — V. *Măduva spinării.*

Paraplegie (gr. *para*, defect, şi *plassein*, a isbi), *ologeală.* V. Paralisie. —

Părăsita găinilor. — V. *Păpădie.*

Paraziţi. — Se numesc astfel animalele şi vegetalele care trăiesc şi pe corpul, sau în corpul omului şi pe socoteala lui. Unii paraziţi se ivesc pe corp şi se înmulţesc din cauza murdăriei în care trăieşte omul, din care pricină ei se adăpostesc numai în casele săracilor. Intre paraziţii din regnul animal avem: *purecii, păduchii, ploşniţele, râia, trichina, viermii intestinali* (v. aceste cuvinte), iar între paraziţii din regnul vegetal avem: *mărgăritărelul* şi *chelia* sau *tinea* (v. aceste cuvinte).

Paraziticide. — Se numesc astfel substanţele cari nimicesc paraziţii, cum sunt: *creozotul, acidul fenic, gaiacolul, naftolul, pucioasa, mercurul*, etc.

Paregoric (Elixir). — V. *Elixir* şi *Opiu.*

Parezie (gr. *parezis*, repaus). — Paralizie incompletă, sau care se vindecă repede prin medicamente.

Parfumuri. — V. *Odorat.*

Parkinson (Boala lui). — V. *Paralizie agitată.*

Pârleală.—V. *Insolaţiune* şi *Pelagră.*

Parotidă. — V. *Salivă* şi *Urechion.*

Parotidită epidemică. — V. *Urechion.*

Pârţuică. — V. *Diaree.*

Părucă sau **perucă.** — V. *Păr fals.*

Părul ciutei. — Caută *Nerprun.*

Părul Maicii Domnului.— V. *Straşnic*

Pasări de casă, *hoare, orătenii.* — Carnea de pui şi de găină este bună pentru toate stomacurile, dar mai ales pentru cele delicate şi ale convales-

cenţilor. Dintre pasările de casă nu toate au carnea deopotrivă de uşor de mistuit, astfel în această privinţă avem în primul rând *gâina*, apoi vine *curca*, *raţa* cea mai grea carne de mistuit este cea de gâscă. Carnea de pasăre se prepară în mai multe forme, dar cea mai plăcută formă este *friptura*; sub această formă este şi mai uşor de mistuit.

Păsat. — *Porumb.*

Pasiune (lat. *passio*, grec. *pathos*), *patimă*. — Se zice că tot omul trebue să aibă cel puţin una şi fericit este omul care nu este stăpânit de nici o patimă. Şi cu drept cuvânt, căci orice pasiune este o *agitaţie* permanentă, încordată, fixă, a sufletului, cum este *amorul*, *gelozia*, *ura*, sau este o *aplicare* violentă, imperioasă, irezistibilă, pentru un obiect oarecare sau pentru o acţiune, cum este patima *beţiei*, *a jocului de cărţi*, *a fumatului*, etc. Pasiunile au asupra sănătăţii o influenţă cât se poate de rea, primejdioasă chiar, căci pe de o parte ele ţin mintea omului, şi prin urmare sistemul lui nervos întreg, într'o stare de încordare, care poate să-l ducă până la aiurare (delir) şi nebunie, însoţite de agitaţiune şi care în cele din urmă produce o sleire nervoasă, putând da naştere la o adevărată boală de creer (demenţă, tâmpeală), sau de măduva spinări (paralizie); iar pe de altă parte pasiunile turbură cu timpul funcţiunile organelor de căpetenie ale existenţii din cauză că ideia fixă, în care îşi ţine mintea, împiedecă pe om de a se mai gândi la celelalte trebuinţe ale corpului, sau fiindcă satisfacerea pasiunilor îl sileşte la acte cu totul contrarii cerinţelor igienice. Ştiind toate acestea fiecare om să se ferească de patimi, iar dacă a fost acaparat de vreo patimă că caute să se desrobească pe cât se poate de iute de ea, prin *voinţă* şi *hotărâre*.

Pastă. — Pastele sunt formate din zahăr, din gumă arabică şi o soluţie medicamentoasă, toate fierte la un loc câtva timp, apoi lăsate să se evaporeze până se obţine o masă destul de tare, ca să-şi poată păstra forma ce i-se dă. Pastele sunt sau transparente şi turnate în forme (tipare), sau opace prin adăugirea unui albuş de ou. Pastele cele mai întrebuinţate sunt cele făcute cu lichen (muşchi de munte), cu lemn dulce, cu nalbă mare şi cu fructe aşa zise pectorale. Toate aceste paste calmează tusa mai ales că ele conţin mai întotdeauna şi câte puţin extract de opiu, din care pricină nu trebue să le întrebuinţăm în măsură mare. — Mai sunt şi altfel de *paste* cari se întrebuinţează pe *dinafară*, cum sunt acelea cari se recomandă în boalele de piele şi cari sunt făcute cu oxid de zinc, carbonat de calce, subnitrat de bismut, talc, amidon, etc. Acestor paste li se adaugă uneori medicamente active cum este acidul salicilic, etc. Efectul lor diferă cu totul de acela al alifiilor, căci ele descongestionează, sau jupuiesc de piele regiunea pe care se aplică.

Paste alimentare. — Aceste paste se prepară din făină de grâu de calitate bună, turnate în diferite forme şi uscate. Ele au diferite forme: unele sunt ca grăunţele, de diferite mărimi (*trahana*, *frecăţei*), altele ca firele (*fidea*) şi altele groase ca şiretul (*macaroane*), etc. Ele se mănâncă în supă, în lapte, cu brânză, în diferite feluri de mâncare; sunt foarte hrănitoare şi uşor de mistuit; bune pentru orice stomac, pentru convalescenţi, pentru cei slabi cari vroesc să se îngraşe.

Pasteur. — Este numele învăţatului francez care a descoperit microbii şi a dovedit, cu probe care nu mai puteau fi puse la îndoială, că ei sunt cauzele diferitelor boli. Acest învăţat a făcut poate cel mai mare bine omenirii, căci de la descoperirea microbilor medicii, prin cercetări necontenite, au găsit mijloacele să-i omoare, fie prin sterilizare, fie prin diferite seruri şi numai aşa ne putem azi păzi de cele mai multe boli. Pasteur s'a născut la 27 Decembrie 1822 şi a murit la 28 Septembrie 1895.

Pastile. — Medicamente uscate şi solide, compuse din zahăr simplu, sau aromatizat, dintr'un mucilagiu de gumă şi dintr'o substanţă medicamentoasă. Pastilele se sug sau se înghit. Pastilele de *clorat de potasă* sunt bune pentru a potoli inflamaţiunile gurii şi ale gâtului; pastilele de *ipeca* sau de *chermes* uşurează scuiparea; pastilele de *pucioasă* şi de *tolu* împuţinează scui-

patul, cele de *mentă*, *Vichy* uşurează mistuirea.

Pastramă. — V. *Conserve Alimentare.*

Păstrav, *păstrav de nuc.* — V. *Ciuperci.*

Păsule. — V. *Fasole.*

Pat. — Cea mai importantă mobilă în casa omului este patul, care poate fi de lemn, de fier, de bronz după gustul şi mai ales după punga fiecăruia. Patul de lemn, nu este aşa de bun ca cel de metal, fiindcă lemnul oferă paraziţilor un adăpost mai bun decât metalul; apoi lemnul, fiind mai plin decât vergelele de metal, împiedică aerul de a circula. Aşternutul patului se compune mai întâi dintr'un plan orizontal format sau dintr'un *mindir*, sau *străjac* umplut cu paie, sau dintr'o *somieră* elastică, făcută din resorturi de sârmă şi păr de cal. Aceasta este mai bună fiind mai mlădioasă şi putându-se ţine mai curată şi unde insectele nu pot să se adăpostească aşa de bine. Dacă însă omul n'are decât mindir de pae, trebue să le primenească des. Deasupra mindirului sau a somierei se pune *salteaua* sau *mădrafa*. De obiceiu se pune numai una, dar se pot pune şi două, cu condiţiune să nu fie aşternutul prea ridicat. Saltelele sunt umplute cu lână care este moale şi plăcută corpului, dar are cusurul de a trage umezeala, gazele, miasmele, etc. din odaie şi după 2 sau 3 ani se îndeasă şi devine mai grea. Pentru aceasta este bine ca salteaua să se bată şi să se dărăcească (scarmene) în fiecare an şi tot la 3 ani să se dezinfecteze prin vapori de pucioasă sau etuvă (v. *Dezinfecţiune*). — Mai bine se păstrează părul, dar el este mai aspru, pentru care de multeori se amestecă cu lână. Saltelele umplute cu pene nu sunt bune căci aduc căldură multă şi fac ca omul să asude mult. Peste saltele se aşterne un *cearşaf* sau *prostire*, tot cu cearşaful se îmbracă *învelitoarea* (*plapomă*, *oghial*). Lucrul de căpetenie este ca aceste cearşafuri să fie cât se poate de curate şi să se primenească pe cât se poate de des. Invelitoarea serveşte pentru a ţine corpul nostru într'o temperatură potrivită întocmai după cum o fac hainele în timpul zilei. Ea poate fi de lână sau de bumbac şi grosimea ei trebue potrivită după anotimp; nu este bine să ne acoperim mai gros decât trebue, căci am asuda prea mult şi am putea să răcim când ne sculăm. In timpul verii este de ajuns să ne acoperim numai cu un cearşaf, având grije a pune la picioare o învelitoare mai groasă. In unele locuri se obişnueşte a se acoperi în timpul iernii cu o perină mare umplută cu puf ceeace nu este bine să se facă decât numai în nopţile prea friguroase. Omul trebue să doarmă cu capul ceva mai ridicat de aceea are trebuinţă de *perne*. Ele se umplu cu păr, cu pleavă de ovăz sau cu pene; cele mai bune sunt cele cu păr, căci ele nu încălzesc capul aşa de mult ca cele cu puf. O regulă igienică este ca tot *aşternutul să se scoată în fiecare zi la aer liber, pentru ca să se scuture de miazme.* Pentru *bolnavi* patul trebue să fie şi mai îngrijit decât pentru cei sănătoşi. In anumite cazuri şi când mijloacele o permit, pentru bolnavi sunt paturi speciale, între cari vom aminti: *patul mecanic* făcut astfel ca să se poată ridica pe chingi bolnavul, fără ca el să se mişte şi în timpul acela se poate primeni aşternutul, iar dacă bolnavul are vreo rană de desupt să se poată face pansamentul; *patul ortopedic* compus dintr'o somieră elastică, sau dintr'o saltea umplută cu păr, orizontal, sau ceva mai ridicat la cap decât la picioare.—*Patul idrostatic* nu este altceva decât o saltea compusă din două pături de cauciuc vulcanizat, în care încap vreo 25 litri de apă; în mijlocul saltelei se află o deschizătură (gaură) pe unde bolnavul îşi poate face trebuinţele fără să se mişte. Patul copilului mic se chiamă *leagăn* (v. *Leagăn*). — *Patul ţăranului român* este tot ce poate fi mai simplu şi mai neigienic. El este făcut de scânduri. In pat se aşterne o rogojină şi peste aceasta o scoarţă, sau o foiţă, adecă o ţesătură subţire de lână, care ţine loc de cearşaf. La cei săraci nu se găseşte pe pat nimic afară de un ţol de cânepă. In fundul patului se găsesc două perini cu paie, sau foi de porumb. La ţăranii chiaburi se mai vede şi câte o saltea (mindir) de lână; mulţi se mulţumesc cu o saltea de paie. Din aceasta se poate

vedea că patul țăranului este mai mult de trudă decât de odihnă.

Pațachină. — V. *Nerprun și Roibă.*

Patașca. — V. *Targă.*

Pătlăgică de dalac. — V. *Lăsnicior.*

Pătlagină, *limba oiei, plătagină, plătangină* (*Plantago major*, fam. plantagineelor). — Plantă mică erbacee care crește pe drumuri, pe marginea câmpurilor, prin fânețe umede și locuri cultivate până în marginea subalpină. In medicină se întrebuințează numai apă distilată făcută din planta înflorită, ca colir astringent, pe câtă vreme *la țară* ea se bucură de mare trecere, căci cu ea se vindecă tăieturile, rănile, umflăturile, cari se oblojesc cu frunze de pătlagină opărite, unse cu puțin unt proaspăt, cu smântână sau cu scuipat. După ce a spart buboiul se leagă tot cu frunze, sub cuvânt că ele trag materia ce se formează. Brânca se tratează cu cataplazme fierbinți făcute cu frunze, apoi cu aburii de pătlagină; iar umflăturile de încheieturi de natură reumatică se tratează cu băi calde și cataplazme. Ceaiul de foi îndulcit cu candel este bun pentru tusă, răgușeală și tusa măgărească; iar zeama de pătlagină se dă copiilor pentru limbrici și pentru oprirea udului.

Fig. 329 Pătlagină

Patogenie (gr. *pathos*, bolă și *genesis*, naștere). — Este partea medicinii care se ocupă cu împrejurările cari dau naștere la o boală.

Patologie (gr. *pathos*. boală, și *logos* tratat). — Este partea medicinii care se ocupă cu descrierea boalelor. Patologia *internă*, sau *medicală*, se ocupă cu boalele din interiorul corpului și se tratează prin medicamente și în patologie *externă* sau *chirurgicală*, care se ocupă cu boalele de dinafară sau și de cele interne, cari trebuie tratate prin operație. Când un organ este bolnav zicem că el este în stare *patologică*, spre deosebire de starea *normală* (sănătoasă).

Pătrunjel, *petrânjel, macheadon.* (*Petroselinum sativum* sau *Apium petroselinum* fam. umbeliferelor). — Plantă erbacee care se cultivă foarte mult pentru gătirea mâncărilor și care nu trebuie confundată cu *pătrânjelul câinelui* (cucută mică, pătrunjică), o plantă foarte *veninoasă* care crește prin dărâmături, pe lângă garduri, numită în botanică *Aethusa Cybapium* tot din fam. umbeliferelor. Principiul activ al pătrunjelului este *apiolul* (v. acest cuvânt). In medicină se întrebuințează *rădăcina* ca excitant, aperitiv, sub formă de infuziune (ceaiul) din 15—20 gr. la 1000; *frunzele* ca rezolutiv și stimulent, sub formă de pulbere (praf), 2 gr., sirop 2—3 lingurițe pe zi; *fructele* cari sunt carminative; se dă sucul, 100—120 gr. Pe dinafară se întrebuințează cataplazmele în cazurile de lovituri și de înțepături de insecte. — La *țară* pătrunjelul este bine cunoscut ca *diuretic* și babele îl dau ca să pornească udul în cazurile de *dropică* (boală de apă) și când se apropie udul (retențiune urinară); ele fierb înădușit într'o oală nouă cu două ocă și jumătate de apă 6 până, la 10 rădăcini de pătrunjel tăiate mărunt, după ce a fiert și a scăzut apa de o jumătate de ocá, să făcăluiește pătrunjelul cu făină de in, se întinde pe un petic și se pune pe pântece, iar zeama se bea. Să mai dă pătrunjelul fiert cu chimen, sau cu boabe de ienuper. Pătrunjelul fiert în lapte se bea pentru *scursură*. Pentru *durerea dela period* (soroc) se bea ceaiu de pătrunjel, iar pentru *frânt* se fierbe rădăcină tocată cu frunze de pătrunjel, zeama se bea, iar tocătura se pune la buric. Rădăcina de pătrunjel fiartă formează o beutură depurativă (curățitoare de sânge). Se bea primăvara; unii fac cură câte 2—3 luni. Când se umflă *testiculele* (orchită) se pune pătrunjel tocat fiert și prăjit cu untde-lemn. Pentru *surpare* (ernie) se fierb 6—10 rădăcini cu vin alb, ori cu borș, se scurge buruiana cu care se leagă la buric, iar zeama o bea bolnavul. *Gâlcile* se oblojesc cu pătrunjel fiert cu lapte dulce amestecat cu albuș de ou și cu camfor pisat. Când șezutul se întoarce pe dos se pune rădăcină pisată în oțet încălzit.

Pătrunjelul câinelui. — V. *Pătrunjel.*

Pecingine. — V. *Tinea.*

Pecingine rea. — V. *Pelagră.*

Pectoral (Sirop). — V. *Opiu*.

Pectorale (Preparaţiuni). — Sunt medicamente cari se întrebuinţează în contra guturaiului şi a boalelor de piept Potolesc tusa şi înleznesc scuiparea. Preparaţiunile pectorale sunt sub formă de ceaiu, decoct, paste sau siropuri. Se fac din *flori*, sau din *frunze* şi din *fructe*. *Florile pectorale* sunt : acele de nalbă, de podbal, de mac roşu, de toporaşi şi viorele sălbatice, de lumânare, de parpian, etc. *Speciile pectorale* sunt *frunzele* uscate de straşnic, de isop, de silnic, de iarba şarpelui şi ventrilică. Din flori sau din frunze se face ceaiu (infuzie) din 10 gr. la un litru apă. *Fructele pectorale* sunt curmalele, smochinele, stafidele, din cari se face decoct din 50 gr. la un litru de apă.

Pectorilocvie (lat. *pectus*, piept, şi *loqui*, a vorbi), *voce cavernoasă*. — Se înţelege o rezonanţă particulară a vocii, a tusei, a ralurilor, care se face într'un loc anumit al regiunii toracice, corespunzător cu existenţa unei caverne, cum se poate vedea tuberculoză (ofticä), în gangrena plămânului şi în dilataţiunile (lărgirile) bronchiilor. Pectorilocvia se mai poate observa şi în cazurile de exudate pleuretice foarte abondente, fără ca să fie vreo cavitate în plămâni.

Pediculoză. — *Păduche*.

Pedicur. — Cel ce îngrjeşte sau taie *bătăturile*. Este bine ca înainte de a ne încredinţa bătăturile unui astfel de specialist să ne informăm de ştiinţa şi practica lui, căci nu trebue să ne expunem la *rănire* şi la *infecţie*, cari pot avea urmări triste.

Pedicuţă, *brădişor*, *chedicuţă*, *cornişor*, (*Lycopodium clavatum*, fam. licopodiaceelor). — Mică plantă erbacee care creşte în păduri şi prin păşuni umede şi pietroase din regiunea muntoasă. Praful galben format de sporii acestei plante se întrebuinţează în sgârieturile pielei, iar farmaciştii îl pun în cutiile cu pilule pentru ca ele să nu se lipească unele de altele. Acest praf la *ţară* se numeşte *praful strigoilor*, cu care babele vrăjesc ca să ia laptele dela vaci, iar cu fiertura făcută cu acest praf spală cânii plini de râie.

Pediluv (lat. *pediluvum*, dela *pes*, picior, şi *luere*, a spăla). — Se numeşte astfel orice *baie de picioare*. Baia *rece* se întrebuinţează pentru a opri dezvoltarea unei inflamaţiuni (aprinderi) în urma unei scrintiri, suciturі de picior, a unei arsuri, etc. Baia *călduţă* este bună după un umblet mult, după un marş militar. Baia *caldă* şi *foarte caldă* se întrebuinţează pentru a trage sângele spre partea din jos a corpului (când întârzie de a veni periodul, sau când sângele se îngrămădeşte la creeri ori la plămâni, *congestie cerebrală sau pulmonară*, în cazurile de guturaiu, etc.). Picioarele trebue să intre în apă cel puţin până în sus de glezne. Când facem baie foarte caldă, vom pune picioarele în apă caldă şi pe urmă vom turna altă apă mai caldă. *Băile de picioare cu muştar* se fac numai cu apă caldă şi nu vor ţine mai mult de un sfert de oră. *Băile cu sare, cu oţet* se fac punând în apă doi pumni de sare, o lingură de oţet. (V. *Băi*).

Peladă, *chelie fără bube*. — Este o boală contagioasă caracterizată prin căderea părului în plăci, sau arii rotunde, fără să se schimbe coloarea pielei, fără bube, fără scămoşare şi care se arată mai cu seamă la cap şi la barbă. Ea poate rămâne localizată numai într'o parte a corpului, sau se poate întinde la tot părul de pe corp. Această boală se arată mai mult la copii şi la oamenii tineri, dar se poate vedea şi la bătrâni. *Semnele*. Pelada începe adeseori prin mâncărime uşoară. Părul devine uscat, subţire, prăfos şi se smulge uşor, apoi cade de odată, sau pe încetul, pe diferite întinderi sub formă de plăci rotunde (rotogoale), dela mărimea unui ban până la acea a unei piese de 2 lei, sau chiar de 5 lei, uneori şi mai mare ; adeseori aceste plăci se reunesc între ele formând insule de chelie mai mult sau mai puţin mari, ale căror margini ne arată că sunt mai multe plăci unite. Pielea lipsită de păr este netedă, lucie, de coloare albă lăptoasă. Perii din jurul plăcii nu sunt sănătoşi, se rup şi se jumulesc cu înleznire. Când

Fig. 330. — Peladă

pelada s'a întins peste tot, bolnavul se pare că este cu capul ras. Când pelada se întinde peste tot corpul, bolnavul slăbeşte, n'are poftă de mâncare, nu mistue bine şi devine anemic. Această boală, dacă este căutată bine se vindecă şi părul creşte cum a fost. — *Tratamentul.* Fiindcă boala se poate lua şi la alţii este bine ca bolnavul să trăiască izolat; copiii de şcoală atinşi de peladă să fie opriţi acasă. Se cunosc multe mijloace de tratament, pe care nu le amintim, ci recomandăm celor atinşi de boală să se arate unui medic specialist, întrucât ei singuri nu vor putea să le aplice.

Fig. 331
Căderea părului după peladă

Pelagră *jupuială, lepрică, pârleală, pecingine rea.* — Una din boalele cari bântue populaţiunea noastră rurală este *pelagra.* In anul 1937 au fost în România 89.000 de pelagroşi la sate, faţă de 45.000 în 1930, deci în creştere. Judeţele cele mai bântuite sunt: Roman, Dâmboviţa, Covurlui, Botoşani, Buzău, Dorohoi, Neamţ, Râmnicul-Sărat, Prahova, Argeş, Muscel, Ilfov şi Vlaşca; etc. Nu este mai nici un judeţ care să nu-şi aibă pelagroşii săi. Afară de România pelagra mai bântuie Italia, Spania, Franţa, Portugalia, Grecia, Bulgaria şi Serbia, dar nicăiri în măsură aşa de mare ca la noi. — După o părere mai nouă boala ar fi pricinuită de lipsa de *vitamine* din alimentaţia celor bolnavi. Un porumb stricat, consumat de oameni a căror alimentaţie este lipsită de vitamine, poate deslănţui boala cu uşurinţă. Sărăcia, ignoranţa şi alcoolismul se pot considera numai ca condiţiuni favorabile pentru isbucnirea pelagrei, întrucât populaţiunea rurală nu are mijloace materiale, nici nu se pricepe a-şi procura porumb bun pentru hrană, nici să ia măsuri ca să împiedece stricarea porumbului, chiar când el ar fi de calitate bună; alcoolismul slăbeşte organismul şi îl face mai puţin rezistent şi prin urmare mai predispus la boală.— Otrăvirea cu porumb stricat se face încetul cu încetul, zilnic şi atâta timp cât omul se hrăneşte cu mămăligă rea fără alte alimente hrănitoare, aşa că pelagra şi după ce s'a ivit continuă a fi întreţinută şi agravată dacă bolnavul nu-şi schimbă hrana. Otrava se îngrămădeşte în organism, turbură şi strică nutriţiunea organelor din ce în ce mai mult şi boala, odată declarată va fi continuă ca şi hrănirea otrăvitoare. Boala dispare dacă bolnavul încetează pentru totdeauna de a se hrăni cu porumb. Otrăvirea pelagroasă creşte, sau scade, după creşterea sau descreşterea otrăvei luate zilnic. Pelagra începe prin slăbirea puterilor, lâncezeală, greutate la muncă tristeţă, ameţeli, vâjiituri de urechi,

Fig. 332
Pelagră (aspectul unei mâni)

Fig. 333 — Pelagră (aspectul figurii şi al mânilor)

dureri în şira spinării şi lipsă de somn, uscăciune de gură şi de gât, arsuri la stomac şi uneori urdinare. Spre primăvară bolnavul simte în palme şi la tălpi o căldură, iar pe dosul mânilor şi picioarelor o mâncărime, pielea începe a se înroşi, a se umfla, a se acoperi de beşici mai mari şi mai mici, pline cu o zeamă galbenă, cari crapă şi din apa aceea se formează în atingere cu aerul nişte coji galbene şi murdare, pe alocurea pielea după ce s'a înroşit se usucă, crapă şi se jupuieşte

(*pârleală, eritem*). Această pârleală se arată nu numai pe mâni şi picioare, ci pe toate părţile descoperite, atinse de arşiţa soarelui. In părţile pârlite bolnavul simte usturimi şi dureri ca şi cum ar fi ars, iar când beşicele crapă durerile sunt şi mai mari. După ce cad cojile pielea rămâne subţire şi lucioasă. Buzele şi gura se înroşesc şi produc usturime, limba este crăpată şi roşie, bolnavul are urdinare şi dureri în pântece, rar se întâmplă să fie constipat. In acelaşi timp bolnavul are ameţeli, greutate la cap, vederea i se întunecă, sau vede scântei verzi, iar urechile îi vâjie; are dureri în tot corpul, uneori furnicături şi cârcei prin muşchi. Această stare ţine întreagă primăvara şi o parte din vară, iar spre toamnă bolnavul se simte mai bine şi dacă se îngrijeşte şi se hrăneşte bine, se vindecă cu totul. Dacă însă el continuă a trăi tot aşa de rău, boala îi aduce suferinţe şi mai mari. După trei sau patru ani de boală se iveşte *nebunia* (*mania pelagroasă*); unii caută să se răcorească prin apă şi fără să-şi dea seamă se aruncă în apă, se îneacă; alţii se spânzură sau îşi taie beregata alţii dau foc la casă; în cele din urmă nebunii pelagroşi slăbesc din ce în ce mai mult de nu-i mai ţin picioarele, pielea le este vânătă-neagră, mai ales la mână şi la picioare, unde au pete, urdinarea îi istoveşte până ce mor în cea mai desăvârşită neştiinţă. — *Tratament*. Dacă pelagra se caută din timp se vindecă întotdeauna şi dacă omul nu va mai mânca decât pâne în loc de mămăligă, carne şi verdeţuri, ea nu mai revine niciodată. Dar fiindcă înlocuirea făinei de porumb cu făină de grâu nu se poate face aşa de uşor în alimentaţiunea populaţiunii noastre rurale, trebuie ca să se ia diferite şi urgente măsuri ca cel puţin ţăranul să nu mai mănânce făină de porumb stricat. Porumbul bun, bine copt este ce-l mai hrănitor dintre toate cerealele şi dacă porumbul se strică şi devine primejdios aceasta provine numai din neglijenţă, sau nepricepere. Tratamentul *curativ* cel mai bun este să se dea tuturor bolnavilor de pelagră în loc de medicamente *pâne*, zarzavaturi şi fructe, unt, ouă, etc. Pentru aceasta ar trebui ca statul să înfiinţeze în satele bântuite câte o brutărie după anumite sisteme, cari să întrunească brutăria cu morăritul, fabricând pâne bună şi desfiinţând traficul de făină, care este aşa de păgubitor pentru introducerea alimentaţiei cu pâne de grâu, sau de secară. Bolnavii din perioada II şi III a boalei se vor căuta în spitale unde pe lângă hrană bună li se vor da medicamente potrivite stării lor. Asupra acestor medicamente nu insistăm, intrucât bolnavul nu-şi poate face singur tratamentul, acasă, iar aplicarea tratamentului în spital este în grija medicului. Din acestea se poate vedea că baza tratamentului este igiena alimentară şi că pelagra va dispărea dela noi numai prin progresele igienii şi ale poliţiei sanitare, după cum a dispărut în Franţa de sud şi în unele părţi ale Italiei.

Pelin, *pelin alb, absint* (*Artemisia absinthium*). — Creşte prin locurile sălbatice, necultivate şi deşerte. Florile şi frunzele lui sunt amare, din care pricină sunt întăritoare (tonice), stimulente. Se pisează de verzi, se strecoară printr'o pânză curată şi se beau dimineaţa câte o linguriţă, sau se fierbe pelin în cafea neagră, se strecoară şi se bea. Fiertura de frunze şi flori se bea nu numai pentru a combate frigurile, dar şi pentru viermii de maţe (limbrici, panglică), precum şi de femeile la cari li s'a oprit periodul. Dacă se pune în vin (*vin de pelin, pelinaş*) sau în rachiu şi se bea înainte de mâncare câte un păhăruţ, face poftă de mâncare şi îndreaptă stomacul uşurând mistuirea, din care pricină se dă la oamenii slabi, după o boală grea şi lungă, pentru a-şi recâştiga puterile pierdute mai curând. Cu zeama de pelin fiert se spală rănile, mai ales acele din care curge materie urâtă. In popor se mai fac oblojeli cu pelin verde tăiat foarte mărunt, miez de pâne şi vin, făcute cu mămăliguţă moale şi pusă într'o petică, la tot felul de umflături şi scrântituri, ţinute de cu seară până dimineaţa, sau şi mai mult. De altfel, pelinul se va întrebuinţa numai în lipsă de alte medicamente mai bune pentru friguri, viermi intestinali şi răni. — *Licoarea de absint* sau *absintul*

este o băutură foarte mult întrebuințată în Europa apuseană și mai ales în Franța, unde prin întrebuințarea ei peste măsură constitue o mare primejdie publică, întocmai ca și beția de alcool și în contra cărei patimi au început să se ia măsuri serioase. Omul care bea adeseori absint va suferi de: pierdere de apetit, vărsături dimineața, slăbire, paliditate, amețeli, aiurări, lipsă de somn, dureri în încheieturi și dealungul nervilor (înțepături, arsuri, furnicături), accese de furie, idei de persecuție, atacuri de epilepsie, demență (tâmpeală). *Tratament*: beția sau accesul acut se combate cu cloral idrat 1—3 gr. la 50 gr. apă; forma cronică, învechită și mai ales durerile și lipsa de somn cu preparatele de opiu, cu cloral, cu sulfonal, cu idroterapie, regim lactat pentru a liniști stomacul, apoi carne crudă (v. și *Alcoolism*).

Pelin de mături, *pelin de pureci* (*Artemisia scoparia*). — La țară femeile mătură casa cu o măturice de acest pelin pentru ca să piară purecii, iar în pat aștern pelin verde.

Pelinariță, *pelin negru* (*Artemisia vulgaris*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee care crește prin locuri necultivate, dărâmături, pe marginea drumurilor și a câmpurilor. Părțile cari se întrebuințează sunt frunzele, rădăcinile și florile. *Proprietăți*: tonic, stimulent, antiisteric, înlesnește venirea regulelor, *Doze*: se dă sub formă de *ciaiu* din 10 gr. la litru; sub formă de praf 2 până la 8 gr.; *sirop* 30—60 gr., *extract* 2—4 gr.

Peliniță, *pelin mic* (*Artemisia pontica*).—La țară se face gargară cu peliniță fiartă cu apă neîncepută într'o oală nouă la durere de gât. In unele locuri se fierbe pelinița cu ceapă albă și fire de usturoiu în oțet și cu hoștină dela stupi și îngroșată cu tărâțe de grâu, pentru buric.

Peltea, *beltea*, *marmeladă* (lat. *pulmentum*). — Este un fel de dulceață de poame fierte mult. Pelteaua de mere ușurează scaunele, este laxativă, pe câtă vreme pelteaua de gutui încuie, este constipantă. Pelteaua făcută din orice fructe este bună pentru dat în ea unele medicamente cu gust rău, pentru hrana celor slăbiți, supra alimentația ofticoșilor.

Pelviperitonită. — Peritonită localizată la peritoneul micului lighian (v. *Peritonită*).

Pelvis. — V. *Basin*.

Pemfigus, (gr. *pemphix*, beșică). — Se numește astfel o boală de piele care se arată prin niște beșici pline de apă limpede la început, care se poate să se prefacă în puroiu sau să devie ca sângele. Sunt mai multe varietăți de pemfigus. Varietatea mai remarcată este *pemfigul noilor-născuți* și care se arată de obiceiu la copii slabi, sau la copiii născuți sifilitici. Beșicele se ivesc mai întâiu la mâni și la picioare, apoi pe membre, gât, față; ele se însoțesc de mâncărime și de căldură. *Tratament*. Se vor aplica prafuri absorbante și antiseptice sau pastă de oxid de zinc cu mentol, sau de var cu unt de lemn, sau vaselină cu salol. Se vor face băi prelungite dacă bolnavul le poate suferi, în caz contrar se vor face învăluiri cu vată sterilizată. La nou-născuți se va pune în șezut câte un săpunaș seara și dimineața cu bromidrat de chinină de câte 10 ctgr. unul. La copiii mai mari se vor da tonice, chinină, ergotină, cafeină, fier. In pemfigus cronic se vor da preparatele cu arsenic (arseniat de sodă, arseniat de fier, arseniat de chinină, câte 4—8 miligrame pe zi). La pemfigul *sifilitic* tratament antisifilitic sub orice formă posibilă.

Penteleu. — V. *Bâsca-Penteleu*.

Pepene galben, *zămos* (*Cucumis melo*, fam. cucurbitaceelor). — Plantă erbacee cu fructul mare, cu 8—12 șanțuri, cu suprafața netedă, sau scorțoși cu miezul suculent, dulce, de coloare albă sau galbină. Originar din Asia tropicală se cultivă mult la noi. Sunt mai multe varietăți, după aspectul exterior al fructelor, după mărime, după coloarea și gustul cărnei. Dintre aceste varietăți vrednică de amintit este *cantalupul*. Pepenele este un fruct plăcut la mâncare. Este bine să se mănânce mai rar și nu mult odată. Cei cu stomacul slab și cei supuși la urdinare, precum și cei se sufăr de diabet să nu mănânce de loc. — La *țară* semințele uscate și pisate se beau cu apă pentru oprirea vărsăturilor.

Pepene verde, *harbuz*, *lubeniță*, (*Cucumis citrullus*, fam. cucurbitaceelor).— Plantă erbacee cu fructul de culoare verde, cu miez roșu sau galben, dulce și foarte suculentă. Originară din Africa sudică, se cultivă foarte mult pentru fructele sale comestibile (Maiu—August), Pepenele verde este plăcut la mâncare dar și el are cusurul de a fi greu de mistuit din cauza marei cantități de apă pe care o conține. Cei bolnavi de stomac și cei predispuși la diaree, precum și diabeticii nu trebue să mănânce pepene verde, iar cei sănătoși să nu mânânce mult odată. — La *țară* se prepară cunoscutul *lapte de toate semințele* astfel: se pisează la un loc câte 2 linguri de semințe de pepene verde, pepene galben, bostan alb, bostan galben, castraveți și floarea soarelui; se picură peste ele în piuliță câte puțină apă caldă, se mestecă bine, se strecoară printr'o pânză deasă nouă și se dă de băut bolnavilor slăbiți mult de o boală lungă (în convalescență) ca să se întărească.

Pepsină. — Este principiul activ al sucului gastric și se extrage din mucoasa stomacului porcului, a oaei, a vacii. Se prezintă sub formă de praf fin alb-gălbui, cu miros ca de chiag fără gust, foarte solubilă în apă. Pepsina se întrebuințează în cazurile de lipsă de apetit, mistuire grea, urdinare cu scaunele formate din materii alimentare nemistuite, boale care slăbesc, cu convalescență înceată. Sunt două feluri: *pepsină extractivă*, din care 10 ctgr. peptonizează 10 gr. de fibrină, și *pepsină medicinală* sau *amilacee*, care este un amestec din precedenta cu amidon sau zahăr de lapte, lactoză), din care 50 ctgr. peptonizează 10 gr. de fibrină. Doză: 50 ctg. până la 4 gr. de pepsină amilacee în pachete, în buline, pilule, etc. Pepsina se poate asocia cu *pancreatina*, cu *diastaza* (v. aceste cuvinte).

Peptonă.—Este productul digestiunii artificiale a cărnei prin pepsină sau pancreatină în prezența unui acid (cloridric sau tartric) și la căldură cam de 50°. Excesul de acid se neutralizează cu bicarbonat de sodă. Peptona se prezintă sub două forme: *lichidă* și *uscată*. Cea lichidă reprezintă de 3 ori greutatea sa de carne și cealaltă de 6 ori. Se întrebuințează în cazurile de dispepsie (mistuire grea) prin lipsă de secrețiune a sucului gastric, în diaree, la convalescenții fără apetit. Se dă în bulion 2—4 linguri din peptona lichidă, iar din cea uscată numai pe jumătate. Se mai dă în *clizme nutritive*, în aceeaș doză cu un gălbinuș de ou, 5 picături de laudan și un pahar de lapte.

Perclorur de fier. — V. *Fier*.

Percuțiune (lat. dela *percutere*, a lovi). — Este un procedeu medical de cercetare, cu scopul de a vedea dacă sunetul produs este închis (mat), sau deschis (clar, sonor). Percuțiunea se face cu mânile sau cu o placă de sidef (*plessimetru*) aplicată pe piele, asupra căreia se lovește cu degetul sau cu un ciocănel.

Perdea. — V. *Cataractă*.

Perforant. — V. *Morb perforant*.

Peri răi. — V. *Trichiază* și *Ochiu*.

Pericard (gr. *peri*, în jur, și *kardia*, inimă. — Invelișul seros care încunjură inima, sau *cămașa inimii*.

Pericardită. — Aprinderea sau inflamațiunea pericardului.

Perii. — In medicină se întrebuințează câteodată *periile*, cari seamănă cu cele ordinare. Așa pentru a face *fricțiuni* sau frecături energice în cazuri de dureri reumatice vechi, în nevralgie sciatică, sau pentru a înteți funcțiunile pielei la un om slăbit, ne servim de așa zisele *perii medicale*, făcute cu păr, mai mult sau mai puțin tare, sau cu fire vegetale, sau chiar cu fire de metal. — Pentru a aplica *electricitatea* la suprafața corpului ne servim de așa numitele *perii electrice*: un fel de cutie care cuprinde o mică mașină electrică și a cărei capac are fire metalice dispuse în formă de pămătuf, care transmite fluidul electric dinăuntru cutiei la piele. Pentru spălat în gură toată lumea se servește de *perii de dinți*, cari trebue să fie ținute foarte curate și având fiecare om peria sa (v. *Dinți* și *Dentifrice*).

Perine. — Cea mai simplă perină este un sac umplut cu tărâțe, sau cu pleavă de ovăz, care este bună în cazurile de fracturi pentru ca să se poată acomoda cu înlesnire membrului bolnav. Pleava de ovăz, lâna și penele au un cusur că țin prea cald și pentru

aceasta s'au înlocuit cu *păr*. Se mai întrebuinţează perinile de *cauciuc* vulcanizat, cari au un şurup prin cari se umplu cu aer sau cu apă. Ele au avantajul de a fi răcoroase, mlădioase şi de a nu se strica sub influenţa umezelei pansamentelor. Bune sunt perinele de cauciuc cari se umplu cu aer, cari nu se strică uşor. In cazurile de boală lungă, de zăcere pe spate timp mai îndelungat, este bine ca din vreme să punem sub şezutul bolnavului o perină de cauciuc sub formă de colac, pentru ca să prevenim formarea rănilor cari ne dau aşa de mult de lucru şi chinuesc bolnavul în mod cumplit.

Period. — V. *Menstruaţie.*

Periost (gr. *peri*, în jur, şi *osteon*, os). — Se numeşte astfel membrana aplicată asupra oaselor, *cămaşa oaselor* (v. *Os*).

Periostită. — Aprinderea sau inflamaţiunea periostului.

Periostoză. — Umflarea sau îngroşarea periostului în urma unei periostite, acute sau cronice. Cauzele ei sunt : sifilisul, scrofuloza, tuberculoza etc.

Peritoneu (gr. *peri*, în jur, şi *teinein*, a întinde). — Se numeşte astfel mem-

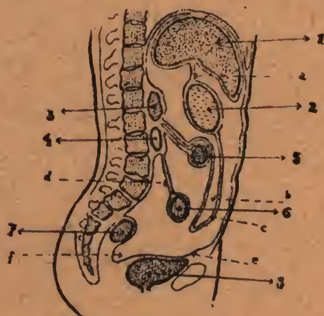

Fig. 334. — Secţiune verticală prin abdomen şi basin.

1=ficat; 2=stomac; 3=pancreas; 4=duoden; 5=colon; 6=jejun; 7=rectul; 8=beşica udului; a=epilon gastro-hepatic; b=cavitatea epilonului; c=marele epilon; d=mezenterul; e=peritoneul ce trece dela peretele abdominal la beşica udului; f=fund de sac recto-vezical

brana (peliţa, foiţa) seroasă care căptuşeşte întreaga suprafaţă dinăuntru a părţilor pântecelui şi care înveleşte fie în tot, fie în parte, cele mai multe din organele cuprinse în această cavitate, trecând dela un organ la celălalt şi ţinându-le într'o poziţiune neschimbată. Aceste foiţe formează diferite varietăţi de îndoituri, dintre cari unele se duc dela peretele abdominal la un organ, cum este cu aceea care înconjoară intestinul, care se numeşte *mezenter* şi care cuprinde vase sangvine şi limfatice. Altele reunesc un organ cu un altul, *micul epiploon*; una din aceste îndoituri, numită *marele epiploon* sau *prapor*, se scoboară dela peretele inferior al stomacului, formează un fel de *şorţ* pe dinaintea maţelor şi se umple de grăsime. In starea normală de sănătate cavitatea peritoneală nu există decât în mod virtual şi-ea devine aparentă şi reală numai în cazurile de exudate, când se adună apă în pântece, în dropică (vezi *Ascită*).

Peritonită. — Este aprinderea sau inflamaţia *peritoneului*. Ea este *generalizată*, adică întinsă la întreg peritoneul, sau *parţială* (localizată într'o parte numai). Peritonita *acută* poate fi produsă foarte arareori de frig, adecă de răceală simţită pe din afara corpului, sau de răceală simţită pe dinăuntru bând lichide reci dela ghiaţă, sau cu ghiaţă, în timpul când omul este asudat. Cele mai adeseori peritonita provine dintr'o boală a vreunui organ pe care îl acopere peritoneul şi anume : o inflamaţiune care dela organul bolnav se întinde la peritoneu, cum se întâmplă în cazurile de inflamaţie a intestinului, într'o ernie (surpătură) strangulată, sau în urma unei faceri grele, când s'a întins inflamaţia dela mitră la peritoneu (*peritonită puerperală*) ; o ruptură a vreunui organ fie prin rănire fie în urma unei boale care i-a distrus pereţii, iar conţinutul acelui organ (sânge, puroiu, fiere, urină, materii fecale) se varsă în cavitatea peritoneală şi aprinde îndată peritoneul, după cum se poate întâmpla în abcesele ficatului şi ale splinei, în apendicită, în ulcerul stomacului, în ulceraţiunile intestinelor din febra tifoidă, dizenterie, tuberculoză (oftică), etc.— *Semnele acute generalizate* sunt : o *febră* vie care începe printr'un fior straşnic, febră de 40⁰ şi continuă ; pulsul mic, foarte iute încât abia se poate număra, o *durere*

cumplită în pântece, mai întâiu mărginită la un loc, apoi întinsă peste tot pântecele. Durerea este însoţită de svâcnituri şi mărită prin cea mai mică mişcare sau spălare, prin tusă, respiraţie şi chiar prin greutatea plapomii, sau a velinţei. Se mai arată o *umflare* sau *balonare* a pântecelui, care este atins în mod uniform şi plin cu gaze

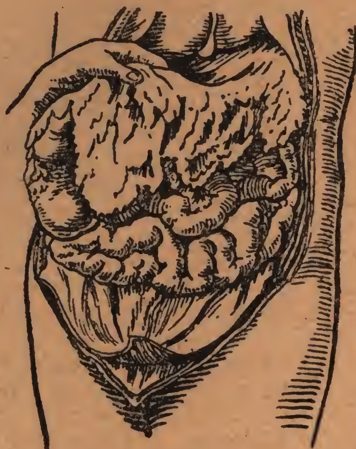

Fig. 335. — Peritoneu

multe cari dau un sunet de tobă când ciocănim pântecele, *sughiţuri* şi *vărsături* necontenite, de materii mucoase, apoi bilioase (de fiere, de venin) verzui, *greutate* la urinare, limba este uscată, setea mare, faţa trasă, nasul subţiat şi alungit, ochii înfundaţi în cap şi cercuiţi, mânile şi picioarele sunt reci şi învineţite ca şi buzele, corpul se acopere cu o sudoare rece, vâscoasă. *Peritonita parţială* sau *localizată* îşi are sediul în iliace şi în jurul mitrei, numindu-se *pelvi-peritonită*; ea are aceleaşi semne ca şi cea generalizată, însă toate în măsură mai mică şi ea nu este aşa de mortală. *Peritonita cronică* este mai mult o complicaţie a unei boale, cele mai adeseori a *tuberculozei* (ofticei) de maţe, produse prin microbul acelei boale, *peritonita tuberculoasă*, sau ea este produsă prin întinderea unui cancer al vreunui organ din pântece, *peritonită canceroasă*. In toate aceste cazuri ea constitue o complicaţie foarte gravă, care grăbeşte moartea bolnavului. — *Tratamentul medical* al peritonitei *acute* constă în: *repaus absolut* pe spate, *imobilizarea* maţelor prin *extract de opiu*. Pe pântece se vor ţine pungi *mari pline de ghiaţă*, reînoite la fiecare 2 ore; *regim sever*, lichide reci din ghiaţă (lapte, şampanie, etc.) date cu lingura din sfert în sfert de oră. Pentru *sughiţ* şi *vărsături* se va da *ghiaţă* pe dinăuntru, *apă cloroformată*, *cloral*, *mentol*, *poţiunea lui Rivière*, la trebuinţă mare injecţiuni cu atropomorfină. Contra constipaţiei se vor pune *clizme emoliente* însă cu mare băgare de seamă; *nu se vor da niciodată purgative*. Pentru *colaps* se vor face injecţiuni sub piele cu *eter*, *cafeină*, *uleiu camforat*, *stricnină* sulfurică, *ser artificial*. Pentru balonarea sau umflarea pântecelui se va pune o *sondă în şezut*, pentruca să iese gazele. In peritonitele *supra-acute*, produse prin plăgi perforante ale intestinului şi prin găurirea intestinului în cursul unei febre tifoide, ulcer al stomacului, sau apendicită, se va recurge la *tratamentul chirurgical* chiar dela început. Tratamentul *peritonitei parţiale* (închistată purulentă) constă în a *deschide* punga, tăind peretele pântecelui strat, cu strat, a spăla punga şi a o drena cu un tub de cauciuc gros, care se va înlocui cu altele din ce în ce mai mici pe măsura în care scade curgerea de puroiu. Tratamentul *peritonitei tuberculoase* constă în *imobilitate* în pat şi *regim de lapte* absolut, iar în formele cronice *supra-alimentaţie* (praf de carne, 100 gr. ouă, cereale, lapte, grăsime). Pe *dinăuntru* se va da *arsenic*, *metil-arseniat disodic*, *creozot*, *creozotat*, *fosfotal* în injecţiuni sub piele, *antiseptice intestinale* (benzonaftol) în doze moderate. Pe *dinafară* se vor face ungeri cu *tinctură de iod* pe pântece sau cu: gaiacol 1 gr., tinctură de iod 15 gr., glicerină 20 gr. Intrucât priveşte tratamentul *chirurgical* se recomandă *puncţiune evacuatoare* urmată de injecţiune de *naftol camforat* (3—4 gr.), sau de injecţiune de *aer* (3—5 litri), sau de *spălarea* peritoneului cu apă boricată fiartă şi răcită până la 30—40^0, până când lichidul iese limpede, sau cu apă sterilizată şi la temperatură de 45^0. Toate acestea se recomandă numai în peritonita cronică cu formă ascitică, în celelalte cazuri se va face *laparotomia* urmată

sau nu de *spălarea* cavităţii cu ser artificial, sau apă steralizată caldă, sau se va şterge numai peritoneul cu bureţi înmuiaţi în soluţiune de sublimat, sau de naftol camforat.

Perj. — *Prun.*

Permanganatul de potasiu, *hipermanganatul de potasiu.* — Se prezintă sub formă de cristale mici, negre, cari se disolvă foarte uşor în apă caldă. Este un dezinfectant bun, conţinând mult oxigen. Il întrebuinţăm de regulă în soluţie de 1 la 1000, sau 1 la 2000, pentru spălatul rănilor murdare şi mirositoare, în spălăturile uretrale şi vaginale, contra blenoragiei, la gargară în cazul când avem amigdalită, sau ca preventiv contra boalelor ce se iau prin gură. La nevoe putem steriliza, afundându-le într'o soluţie de 1 la 1000 instrumentele de operat, sau orice obiect care a venit în contact cu un bolnav pe care-l presupunem infecţios (v. şi Manganez).

Peroneu (lat, *fibula*, grec *perone*, copcă, scoabă). — Osul cel subţire al *gambei*, care este aşezat în afară.

Pervincă, *brăbănoc, cununiţă, foaie în fir, merişor, saschiu, saseau* (*Vinca herbacea* şi *minor*, fam. apocinaceelor). Plantă erbacee care creşte prin livezi, prin păduri şi crânguri, cultivată adeseori prin grădini. Frunzele acestei plante sunt amare şi astringente. Ele se pun pe răni pentru a opri sângele să curgă. Mai sunt şi purgative. Se dau pentru *a opri laptele*, sub formă de infuziune (ceaiu) din 8—10 gr. cu trestie 30 gr. la un litru. Se mai întrebuinţează pentru însuşirea ei astringentă şi în boalele de gât. — La *ţară* se întrebuinţează ceaiul de pervincă în curgerile de sânge (*emoragii*).

Pesar (lat. *pessarium*). — Un mic aparat care se introduce în vagin pentru ca să sprijinească mitra, sau s'o ţină în poziţia ei normală. Pesarele se fac de obiceiu din cauciuc şi se întrebuinţează în cazurile când mitra este căzută. sau strâmbă (v. *Mitră*). Pentru ca pesarul să se pună mai cu înleznire trebue mai întâiu ca femeea să facă udul (să urineze) şi să iese afară cu scaunul, punându-şi o clizmă. — Pesarele trebuesc scoase din când în când, pentru a fi curăţite. De asemenea femeia trebue să se ţină curată în tot timpul cât poartă pesarul. Este de prisos să spunem că pesarele nu se vor pune decât numai după recoman-

Fig. 336. — Pesare

daţia doctorului şi vor fi aplicate numai de el.

Pesmet, *pişcot, posmag.* — Pesmeţii se prepară dintr'un amestec de făină, de gălbenuşuri de ou şi de zahăr, la cari se mai poate pune, pentru a li se da aromă, lămâie, flori de portocale, vanilie, etc. Pesmeţii sunt uşor de mistuit, nutritori, plăcuţi la gust şi se topesc în gură mai ales când sunt muiaţi în vin. Ei sunt foarte buni în unele boale, la convalescenţi şi la copii. In farmacie se fac pesmeţi cu diferite medicamente, cari se iau mai uşor prin acest mijloc. Sunt *pişcoţi de curăţenie* (cu scamonee), *pişcoţi de limbrici* (cu limbricariţă, cu santonină şi cu calomel), pe cari copiii îi mănâncă cu plăcere, câte o jumătate sau câte un pişcot întreg, după vârstă; mai sunt şi *pişcoţi cu fier*, cari însă nu se prea întrebuinţează.

Pestă. — V. *Ciumă.*

Peşti (lat. *pisces*, grec. *ichtyes*). — Carnea de peşte este bună de mâncat, dar nu este aşa hrănitoare ca cea de bou, viţel, porc, berbec, pasări, de oarece nu conţine principii nutritive (albuminoide) în cantitate aşa de mare. Carnea de peşte are numai 13.7% substanţe albuminoinde, în schimb însă ea are cea mai multă grăsime (4—6%), iar gelatină are ca şi carnea de viţel în cea mai mare măsură (4.4%). Carnea de peşte, mai ales a unor anumiţi peşti, este dulce şi gustoasă. Prin urmare, vom recomanda cetitorilor noştri să mănânce peşte ori de

câte ori au bun și proaspăt și întru cât starea de sănătate a stomacului lor le-o permite. Varietățile de pește care se mănâncă sunt foarte numeroase. Pentru convalescenți și bolnavi carnea de pește nu este rea, mai ales carnea de cegă și de șalău; ea poate servi ca punte de trecere dela dietă la regimul alimentar al sănătății. Carnea unor pești prin ea însăși este fadă și pentru a se putea mânca trebue preparată în diferite moduri, cu diferite sosuri, cari o fac mai gustoasă, dar cari în schimb o fac mai indigestă, din care cauză nu toate stomacurile o pot mistui. Persoanele supuse la boalele de piele, mai ales la blândă (urticarie) trebue să se păzească mai cu seamă de peștele de mare.

Pestrui. — V. *Efelide.*

Pete. — V. *Efelide* și *Nev.*

Pete de ficat. — V. *Pitiriază.*

Petrol. — Petrolul brut este un lichid unsuros la pipăit, verzui, roșietic și negru, cu miros neplăcut. Prin distilațiune se izolează mai multe producte volatile: *eter de petrol, esență minerală uleiu de petrol* și niște *uleiuri greoaie* cari fierb la 280—400° (vaselină, parafină). Petrolul este puțin toxic pentru om și nu produce greață, diaree, vărsături, pierdere de cunoștință, decât dacă este luat în doze foarte mari (200, 300, 400 gr.). El are o acțiune *paraziticidă*, adecă omoară viermii intestinali, râia, păduchii; pe piele provoacă o iritațiune mare. Se dă pe *dinăuntru* ca fortifiant (întăritor), antispasmodic, febrifug, în contra litiazei biliare (pietricele de ficat), în contra ofticei, în doză de 5—30 picături în capsule, sau în perle. Pe *dinafară* în boalele de piele (psoriază), râie, păduchi, se întrebuințează curat, sau sub formă de alifie, săpun și liniment.

Pia-Mater. — Se numește astfel una din membranele (pelițele) cari învelesc creerul.

Piatră. — V. *Calculi.*

Piatră acră. — V. *Alumen.*

Piatra iadului. — V. *Argint* și *Nitrate.*

Piatra-Neamț. — Oraș încântător capitala județului Neamț, situat la 390 m. înălțime. La răsăritul orașului se înalță munții *Cozla* (1650 m.) și *Petricica* (580 m.), parte acoperiți cu păduri și pășune; la dreapta *Cernegura* (850 m.), cu păduri de brazi. Prin marginea orașului curge Bistrița, cu apa ei repede și adâncă de 1—2 metri. Orașul e frumos cu clădiri frumoase, școale și biserici multe, între cari este vestita biserică Sf. Ion, zidită de Ștefan cel Mare la 1498 pe un dâmb ce domină orașul, o grădină publică plantată cu brazi, teatru, clădiri nouă frumoase, oteluri, restaurante. *Clima* e plăcută, de munte, constantă, temperatura medie a verii este de 26°, aerul ozonizat, din care cauză se poate considera ca una din cele dintâiu stațiuni climaterice din țară. Imprejurimi multe și din cele mai pitorești, vrednice de văzut.

Piatră vânătă. — V. *Cupru.*

Pică. — V. *Apetit.*

Picături. — Sunt multe medicamente cari se dau sub formă de picături.

Fig. 337. — Cum se pun picăturile în ochi, cu instilatorul

De obiceiu în rețete medicamentele date sub formă de picături se arată în cifre romane, pentru a se deosebi de cele date în doză de grame. Pentru a număra picăturile trebue să ne servim de un *instilator*, care este un aparat compus dintr'un tub de sticlă, terminat la un capăt printr'un vârf ascuțit, iar la celalt printr'o pară, sau un tub de cauciuc. Se aspiră lichidul apăsând cauciucul, care se lasă să se umfle când vârful aparatului se află în lichid. Astăzi se întrebuințează adeseori în loc de instilator

sticle picătoare, cari au un dop de sticlă astfel făcut încât, dacă îl sucim într'o poziţie anumită se numără cu uşurinţă picăturile. Numărul picăturilor variază după greutatea medicamentului. Astfel pentru greutatea de 1 gr. trebue : 20 picături de apă, 20 de perclorur de fier, 22 de amoniac, 23 de licoarea lui Fowler, 25 de glicerină, etc. Atât de instilator, cât şi de sticlele picătoare, ne folosim pentru a pune picături în ochii bolnavilor, după cum se vede în figurile alăturate.

Picior (lat. *pes*). — Partea terminală a membrului inferior se numeşte *picior*. Se află la capătul de jos al gambei cu care se articulează în dreptul *gâtului piciorului*. Piciorul se împarte în trei regiuni : *dosul piciorului* : *talpă*, concavă, representând o *boltă* (*secul piciorului*) şi care este formată din *tars* şi *metatars* ; este elastică, transmiţând pământului greutatea corpului. Ea se termină înapoi prin *călcâiu*. A treia este formată de cele cinci *degete*, cari se numără de dinăuntru înafară (întâiul fiind degetul cel mare), Numărul oaselor cari compun piciorul este de 26. Oasele sunt mobile şi puse în mişcare de 20 de muşchi cari le acopăr. De ele se prind şi tendoanele muşchilor gambei cari fac să se mişte piciorul în totalitatea lui. Piciorul suportă corpul prin călcâiu şi vârful degetelor sprijinindu-se pe pământ. El este organul de căpetenie al mersului şi al fugei mulţumită mobilităţii oaselor lui. Când călcăm *strâmb*, sau facem vreun *pas fals*, ligamentele sunt întinse prea tare şi se rup, producând o *entorsă* (*sucitură*) care de multe ori este foarte supărătoare, şi uneori punctul de plecare al altor boale mai grave (v. *Entorsă*). Degetele picioarelor fiind mai bogate în glande decât ori care altă parte a corpului *asudă* mult şi sudoarea, neputându-se evapora, fermentează şi

Fig. 338 Scheletul piciorului

alterează pielea (o opăreşte) ; pentru a preveni aceasta trebue să se facă, dacă nu în fiecare zi, cel puţin la 3 zile odată câte o *baie* de picioare cu apă caldă, simplă, sau cu săpun (vezi *Băi de picioare*) şi să se presare între de-

Fig. 339. — Oasele piciorului

gete praf de talc. Mirosul cel urât al picioarelor se combate dacă punem în baie spirt, sau oţet şi după bae presărăm printre degete praf de : bismut, talc şi acid salicilic, sau punând în apa că care spălăm picioarele (cel puţin de 2 ori zilnic), o lingură de formol. *Inflamaţiunile*, *abcesele* şi *rănirile* cari se observă la picioare sunt aceleaşi ca şi la mâni (v. *Mână*). — *Picioare strâmbe*. Sunt unii copii cari se nasc cu un picior strâmb, sau cu amândouă. Această diformitate constă în aceea că talpa calcă sau pe marginea din afară, sau pe cea dinăuntru, sau pe degete, sau pe călcâiu, de unde avem cele 4 varietăţi de picioare strâmbe : 1. Picior strâmb *varus*, în care piciorul calcă pe marginea din afară. 2. Picior strâmb *valgus* în care piciorul calcă pe marginea dinăuntru. 3. Picior strâmb *equin* în care piciorul se găseşte în extensiune forţată şi calcă pe degete şi pe partea dinainte a oaselor metatarsiane. 4. Picior strâmb *talus* în care piciorul calcă numai pe călcâiu şi talpa priveşte înainte (formă foarte rară). Adeseori se combină între ele câte două varietăţi, de exemplu varietatea 1-a cu a 3-a şi aceste diformităţi se datoresc retracţiunii şi scurtării unor

mușchi și drept cauze s'au invocat ereditatea, alcoolismul părinților, compresiunea mitrei. și altele. *Tratamentul* constă în *operație*, care variază după forma diformațiunii. In toate formele, după ce s'au tăiat tendoanele scurtate, adecă după ce s'a făcut așa zisa *tenotomie*, se îndreaptă cu sila piciorul în poziție normală și se fixează astfel printr'un *bandaj de ghips*, care se reînoește din zece sau din douăzeci în două zeci de zile timp de2—3 luni, adică până, la vindecare completă, după care se face piciorului o încălțăminte potrivită și destul de tare pentru ca să-l țină întotdeauna în poziție bună. — *Picior plat* sau *talpă lată*. Această diformitate constă în aceea că talpa în loc să formeze o boltă la partea ei mijlocie este turtită în toată întinderea ei, așa că piciorul calcă pe toată talpa, apăsând ceva mai tare pe marginea dinăuntru și gleznele, mai cu seamă cea dinăuntru se apropie prea mult de pământ, din care cauză nu poate umbla mult. *Tratamentul* constă în încălțăminte cu talpă de oțel prevăzută în partea internă cu o placă de plută, sau de cauciuc, convexă în sensul lungimei, care să depărteze talpa de sol reformându-i bolta (secul piciorului).

Fig. 340 — Degetul mare al piciorului
(A—normal; B—umflătura (1) degetului mare

Fig. 341. — Picioare strâmbe
1—varus; 2—equin; 3—valgus 4—talus

Picric (Acid), *trinitrofenol*. — Acid *toxic*, se prezintă sub formă de lamele galbene-deschise, cu gust foarte amar, solubile în 26 părți apă, mai solubile în alcool și eter. La căldură detu-

Fig. 342. — Picior plat
(stânga: călcătura normală, cu urmele sale; dreapta: călcătura unui picior plat, cu urmele sale).

nează formând picrate explozive, se recomandă în unele boale de piele (exema, zona zoster, erizipel), dar mai cu seamă în *arsuri*, unde lucrează ca analgezic (potolește durerea), antiseptic, grăbind vindecarea. Se întrebuințează în soluțiune apoasă; acid picric 5 gr., alcool 50 gr., apă 950 gr. și anume: în băi dacă partea arsă se poate cufunda ușor (degete, mâni, picioare), apoi se moaie cârpe (comprese) în acea soluție și se aplică pe rană acoperindu-se cu bumbac, iar nu cu un țesut impermeabil (gutapercă, tafta gumată) care ar menține umezeala și ar întârzia vindecarea. Pansamentele se schimbă la 3—4 zile odată. Pentru exemă se întrebuințează aceeași soluție, sau alta conținând 6,10, 12 gr. de acid picric la 1000 apă. Pentru zona zoster (foc viu) se fac ungeri cu ajutorul unui pomătuf muiat într'o soluție alcoolică de 1 la 10. Inconvenientul acidului picric este că mânile persoanei care face pansamentul se îngălbenesc și această coloare dispare numai dacă se spală cu o soluție saturată de borax, sau de carbonat de litină.

Picrotoxină. — Se extrage din fructele de *măslad* (v. acest cuvânt) și se întrebuințează în contra epilepsiei și a coreei, în doză de 1 până la 2 mgr. Medicament primejdios.

Piele (lat. *pellis*, *cutis*, grec. *derma*).— Pielea este învelișul care acopere toată suprafața corpului și se continuă modificându-se până la fața internă a nărilor, a conductului auditiv extern (al urechilor), a gurii și a șezutului cu membrana mucoasă. Pielea este elastică, mlădioasă, de rezistență și grosime variabilă după regiuni; suprafața ei este cam de un metru patrat

și jumătate. Este formată de două straturi suprapuse. *Epiderma* este formată de straturi de celule, cele superficiale sunt tari, cornate sau mai bine zis solzoase, cari sub acțiunea unei vezicători se deslipesc de celulele profunde, formând beșici pline cu apă; celulele adânci sunt mai moi conțin *pigmentul*, adecă materia colorantă a pielei; în epiderm nu sunt vase sangvine. La palmă și la tălpi celulele superficiale sunt foarte groase. In stare normală celulele stratului superior se deslipesc pe nesimțite și cad sub forma unui praf foarte fin, dar în unele boale, cum sunt pojarul și scarlatina, această scămoșare se face în mod mai vădit, în măsură mare. *Derma* este stratul profund al pielei; țesutul lui este format din celule și fibre încrucișate; o parte din acestea sunt fibre elastice, cari fac ca pielea să fie elastică. In punctul de unire cu epidermul, dermul prezintă niște ridicături, numite *papile*, separate prin adâncituri; prin fața lui din jos se unește cu mușchii și cu oasele printr'un țesut moale, numit *țesutul conjunctiv subcutanat*, cari în dropică se infiltrează cu apă. *Perii* sunt anexe ale epidermei, care, pentru a-i constitui, înfundă în derm niște muguri, *muguri piloși* cari se termină printr'o depresiune (înfundătură) în care intră o ridicătură a dermului numită *papila părului*, care cuprinde vase capilare sangvine. In partea dinăuntru a *bulbului pilos* se ridică *firul de păr*. Părul se află pe toată suprafața corpului, fie în stare rudimentară (*puf*), fie sub formă bine dezvoltată cum este la cap, mustăți, barbă, afară de palme și tălpi. Scopul părului este de a prinde și ține fixat o cantitate de aer, care formează un strat izolator și rău conducător de căldură. La peri sunt anexați niște mușchi mici, cari îi îndreaptă, (cum se întâmplă când ți se face părul măciucă de spaimă). — *Glandele sebacee*, cari sunt anexe ale perilor, sunt în formă de ciorchine și ele fac un fel de grăsime pe care o varsă asupra părului și asupra epidermului, formând un strat protector.— *Glandele sudoripare*, cari fac *sudoarea*, sunt niște tuburi ce străbat epiderma înfundându-se în dermă; aceste tuburi sunt la început drepte, apoi ca un ghem. Pe toată întinderea pielei sunt 3 milioane de glande sudoripare și fiecare centimetru patrat prezintă, în termin mijlociu, 200 de orificii de ale acestor glande, fiind însă mai dese și foarte apropiate între ele în

Fig. 343. — Papilele dermului
1=vână; 2=nerv; 3=arteră

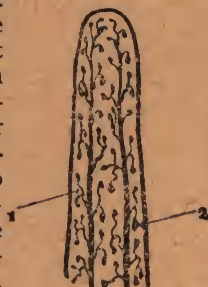

Fig. 344 Corpusculi lui Pacini dintr'un deget
1=terminația nervoasă; 2=corpuscul al pipăitului

Fig. 345 Corpusculul lui Pacini

Fig. 346 O secțiune prin păr și piele
1=capilar sanguin 2=papila părului 3=bulbul părului

Fig. 347. — Secțiune în piele
1 = corpuscul tactil; 2 = glandă sudoripară; 3=vase capilare; 4=fir de păr 5=orificiul glandei sudoripare; 6=bulbul părului

palme şi în tălpi. *Sudoarea* pe care o fabrică aceste glande se compune din 995 părţi de apă, din puţină sare (clorur de sodiu), urme de uree şi o substanţă mirositoare. Când sudoarea iese din glande este alcalină, apoi

Fig. 348. — Orificii de glande sudoripare
1=pe palmă şi talpă; 2=pe tot corpu

în contact cu aerul şi cu grăsimea produsă de glandele sebacee ea devine acidă (acră), din care pricină irită pielea. In 24 de ceasuri cantitatea sudoarii se ridică la 1250 gr., adică 40—50 gr. pe oră, putând trece peste 500 până la 1000 gr. atunci când înăduşim mult. In stare normală asudarea se face *pe nesimţite*, de oarece sudoarea, venind în dreptul stratului solzos al epidermului, este absorbită în mare parte de acesta, aşa ca la pipăire pielea omului sănătos este puţin umedă, *jilavă*, pe câtă vreme în ca-

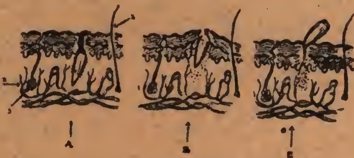

Fig. 349. — Lucrul făcut de organism pentru a înlătura un corp străin din piele
A=corpul străin înfipt în piele; B=Inflamaţia îl împinge afară; C=corpul străin înlăturat, pielea îşi reia înfăţişarea obişnuită.
1=vase capilare; 2=fir de păr; 3=glande sudoripare.

zurile de fierbinţeală uscată; când omul nu asudă de loc, pielea este uscată ca scândura. Sudoarea prin evaporaţie ia din căldura pielei, cu atât mai multă cu cât evaporaţia se face în măsură mai mare, aşa că temperatura corpului scade în raport cu asudarea. Asudarea este *regulatorul temperaturii* corpului. Pentru ca asudarea să se facă, trebue ca aerul să nu fie prea încărcat cu umezeală; ea se face cu înleznire când aerul este uscat. La frig asudarea fiind foarte mică, aproape de loc, temperatura normală a corpului nu scade, rămâne constantă. Pielea este şi organul *pipăitului*; *nervii senzibilitătii* se termină în ea prin nişte umflături de formă ovalară, cari au o localizaţie diferită după rolul pe care îl au. Unele, numite *corpusculii lui Pacini*, de mărime de 2—3 milimetri, se află pe nervii colaterali ai degetelor, în ţăsutul celulelor subcutanate şi dau simţirea *apăsării* (presiunii); altele, *corpusculii lui Meissner*, cu mult mai mici, se găsesc în unele papile ale dermului, la pulpa degetelor, la buze, la limbă, fiind organele *tactului* (pipăitului); altele, a treia varietate, se găsesc în intervalele celulelor *epidermice*, *corpusculi intra-epidermici*, mai cu seamă la pleoape, pe dosul mânilor, pe umerii obrazilor, cari par a da senzaţiunea *temperaturii*. — *Igiena pielei*. Trebue ţinută în totdeauna în stare cât se poate de curată. Pentru aceasta trebue spălată cu apă şi cu săpun,iar în părţile expuse, cum sunt mânile, şi cu peria; cu ajutorul acestora se spală toate murdăriile formate din pulberi, cari se găsesc în aer şi cari cuprind şi microbi, cu sudoarea şi grăsimea (materia sebacee) a pielei; prin spălături dese pielea se curăţă de toate aceste necurăţenii şi funcţionează bine. — *Boalele pielei*. Ele sunt foarte numeroase şi variabile (vezi *Erpes*, *Impetigo*, *Lichen*, *Lupus*, *Pitiriază*, *Psoriază*, *Urticare* sau blândă, *Eczemă* sau bube dulci, *Acnee* sau coşi, funigei). Regimul alimentar are mare influenţă asupra boalelor de piele; astfel cei ce sufăr sau sunt predispuşi la aceste boale să se ferească de mâncări iuţi, cârnăţărie, de vânat, de raci, de raci de mare, midii şi peşte de mare, de smeură, fragi, nuci, de zaharicale, cafea, ceaiu, vin curat, rachiu, ţuică, lichioruri; să mânânce carne albă (de pasăre, peşte proaspăt de râu), legume verzi, ouă, lăpturi, fructe. In boalele de piele, cari la început produc arsuri şi mâncărime, se recomandă băi de tărâţe, sau scrobeală, cataplazme de feculă de cartofi, de făină de orz, de miez de pâne (făina de in poate

să irite pielea), praf de scrobeală, de orez, spălături cu lăptuci, de nalbă, de soc, mai târziu băi alcaline, cu pucioasă, de aburi, apoi alifii de gudron, de uleiu cadin, de pucioasă etc. In boalele învechite se recomandă diferite ape minerale.

Piept, *torace* (lat. *pectus*, grec. *thorax*), *coşul pieptului*. — Pieptul este o cavitate mare în formă de con, care începe în sus dela gât şi în jos se desparte de cavitatea *pântecelui* (v. *Abdomen*) printr'un muşchiu subţire şi lat ca o plasă, (*diafragma*) acăţat de marginile de jos ale coastelor, din care pricină măcelarii îi zic la vite *păiajen*. *Scheletul pieptului* este format înapoi din *şira spinării*, în părţile laterale de *coaste*, iar înainte de *osul pieptului* sau *stern*, care seamănă cu un cuţit şi lat cu două tăişuri, aşezat cu mânerul în sus; mânerul are o scobitură care

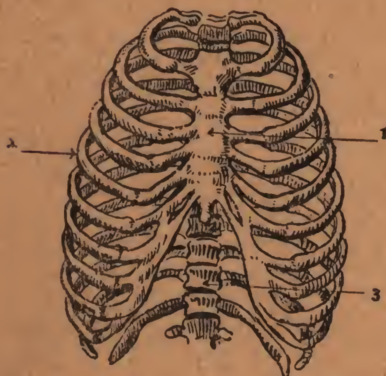

Fig. 350. — Scheletul toracelui
1=sternul; 2=coasta; 3=coloana vertebrală

se simte prin piele sub mărul lui Adam dela gât, iar vârful osului pieptului se prelungeşte în jos către buric, printr'un sgârciu care uneori seamănă cu o lingură, din care pricină poporul îi zice *lingurea* (în medicină *apendice xifoidă*), Coşul pieptului este îmbrăcat pe dinafară cu muşchii cari se prind de coaste, pe cari le ridică şi le scoboară în mod alternativ în mişcările respiratoare; aceste mişcări schimbă forma pieptului, care se lărgeşte când tragem aer, în *inspiraţiune*, şi se strânge când dăm aerul afară, în *expiraţiune*. Pe dinăuntru coşul pieptului este căptuşit cu o peliţă, sau membrană numită *pleură*, care pe de altă parte se duce asupra plămânilor pe cari îi acopere peste tot. In coşul pieptului se află cei doi *plămâni*, sau *bojoci* şi *inima*. Prin urmare în toate boalele acestor organe trebue să examinăm cu deosebită băgare de seamă pieptul, dacă voim să cunoaştem care organ este bolnav şi care este natura boalei. O *durere de piept* de cele mai multe ori ne pune pe cale în ghicirea boalei (v. *Junghiu*, *Pleurodinie*), tot astfel este tusa, apăsarea în piept (opresiunea) şi palpitaţiunile (bătăile de inimă) cari ne atrag atenţiunea şi mai mult asupra stării organelor din cavitatea toracică. Dar toate acestea nu ne pot lămuri aşa de bine ca ciocănirea (percuţa) şi ascultarea pieptului, cu ajutorul cărora putem să ne dăm seamă de sgomotele produse de intrarea aerului în plămâni, precum şi de cele produse de sânge în inimă. Sunt unele boale interne cari schimbă forma pieptului, între aceasta cea mai cumplită este *oftica* (*atac de piept*). La ofticoşi pieptul este alungit, mai subţire în sus decât în jos pe câtă vreme la oamenii sănătoşi, pieptul este mai lat în sus, mulţumită muşchilor mari şi cărnoşi cari se găsesc în aceea parte şi cari la ofticoşi se topesc. Fiindcă multe boale de plămâni vin din răceală, trebue să ne îmbrăcăm bine în timpul iernii, purtând *flanelă*, iar hainele de pe deasupra să fie potrivit de groase. Coastele pot fi *rupte* şi să rănească plămânii prin înfundare, dând naştere la complicaţii grave, dar când sunt *numai ele rupte*, vindecarea se face uşor prin aplicarea unui bandaj de corp apropiat.

Pieptene (lat. *pecten*). Toată lumea întrebuinţează piepteni pentru a-şi curăţi părul de murdării şi de paraziţii cari se găsesc în el. Nu trebue să întrebuinţăm piepteni cu dinţii prea subţiri, nici piepteni de metal, cari irită pielea şi dau naştere la mătreaţă. Pieptenii de plumb pot produce otrăvire.

Pierdere. — Sub acest nume de obiceiu se înţelege *avortul*, sau *lăpădătura*.

Pierdere de cunoştinţă.—V. *Sincopă*.

Pierdere seminală.—V. *Spermatoree*.

Pierderi albe. — V. *Leucoree*.

Pierderi roşii, sau *curgere de sânge din mitră*. — V. *Metroragie*.

Piersic, *persic* (*Prunus persica*, sau *prunus vulgaris*, fam. rozaceelor). — Arbore originar din Asia(China,Persia), care se cultivă des pentru fructele sale bune de mâncat. Prin cultură s'au obţinut mai multe varietăţi : piersica comună, piersica roşie, piersica golaşă. Toate părţile piersicului conţin esenţă de migdale amare şi *acid prusic*, cari le dă un gust şi miros plăcut, dar cari prin abuz pot da naştere la ameţeli, urdinare, convulsiuni (spazme) şi chiar moarte. Mai periculoşi sunt sâmburii de care trebue să ne ferim şi să nu mâncăm decât foarte puţini. *Florile* de piersic, dacă le întrebuinţăm sub formă de ceai (infuziune), din 10—20 la 1000, sunt un purgativ uşor şi plăcut. *Siropul* se dă mai ales la copii, tot cu acelaş scop, 10—20 gr. Fructele, adică *piersicile*, sunt puţin acide (acre), zaharate, răcoritoare, foarte plăcute la gust, dar cam grele pentru stomac, din care pricină trebue să mâncăm puţine, rar şi ele să fie totdeauna coapte. — La *ţară* se bea pentru durerea de piept ceaiu de flori şi de frunze.

Pilocarpină. — V. Iabaranni

Pilor (dela grec. *pyloros*, portar). — Orificiu intestinal al stomacului.

Pilulă (lat. *pilula*, diminutiv dela *pila*, glob, *hap*). — Unele medicamente se dau sub formă de globuleţe, sau de gloanţe (alice), de diferite mărimi, de conzistenţă moale, sau semi-dură, cari se numesc *pilule* sau *hapuri*. Pilulele se compun dintr'o substanţă activă (praf, extract, esenţă, sare, etc.) şi dintr'o materie destinată să-i dea masei consistenţa voită (praf de nalbă sau de lemn dulce, miez de pâne, miere, etc.) pentru a forma o pastă, căreia i-se dă o formă cilindrică şi pe urmă se împarte în atâtea bucăţi câte pilule voim să facem. Scopul pilulelor este ca bolnavul să poată lua unele medicamente rele pentru ca să nu le simtă gustul. Pilulele se înghit întregi cu ajutorul apei, sau a altui lichid. Pentru ca să se păstreze mai bine unele pilule se învelesc în foiţe de aur sau de argint. Pilulele au însă neajunsul că uneori se întăresc aşa de mult încât nu le mai pot topi sucurile stomacului şi trec în maţe întregi, din care pricină este mai practic să se dea medicamentele în buline, sau sub formă de lichid.

Pin, *chin*, (*Pinus sylvestris*, fam. coniferelor). — Arbore, în totdeauna verde, de prin pădurile din regiunea alpină şi subalpină. In medicină se întrebuinţează mugurii pentru acţiunea lor excitantă, diuretică şi anticatarală, sub formă de ceaiu (infuzie) din 30 la 1000 ; apă distilată 150—1000 gr. ; sirop, după voinţă.

Pioemie (dela grec. *pyon*, puroiu şi *haima*, sânge), *infecţiune purulentă*, *septicemie embolică*, *febră purulentă*.— Când *microbii* pleacă dintr'un focar de infecţiune, pătrund în circulaţia sangvină, se împrăştie şi produc focare de infecţiune secundară, *la distanţă*, se zice că este *o pioemie*. Aceasta nu trebue confundată cu *septicemia* (v. acest cuvânt) în care numai *toxinele* microbilor circulă, cu toate că cercetările moderne au dovedit că una nu exclude pe cealaltă, că mai întotdeauna ele *coexistă* şi că numai predominarea uneia, sau a celeilalte creiează cele două tipuri deosebite. Pioemia este caracterizată prin formarea *abcesului* zis *metastatic*, care se poate forma la periferie sau în centru, sub piele sau în vreun organ şi iată cum : în dreptul focarului primitiv o parte din puroiu este absorbită de vase şi pătrunde în circulaţie : aceasta este *embolia microbiană*. Ea se opreşte într'un ţăsut, sau într'un organ, când arterele cele mici sunt prea strâmte pentruca ea să poată trece înainte ; microbii încep acolo a se înmulţi şi formează un focar purulent secundar. *Embolia microbiană* vine adeseori dintr'o *flebită*, când se formează un *trombus*, care dă naştere la *embolus*. Unele embolii grăsoase, plecând dintr'un focar de fractură complicată, pot produce o *infecţiune purulentă*. Mulţumită antisepsiei şi asepsiei, care se aplică astăzi cu atâta îngrijire la pansarea plăgilor pioemia a devenit foarte rară. *Abcesele metastatice* se pot ivi pretutindenea, dar mai des se arată în plămâni şi câte odată în număr foarte mare. Ele se mai arată în ficat, în splină, în creer, în rinichi, în ţesuturile membrelor, în seroase,

etc. — *Cauzele* pioemiei sunt: *starea generală rea*, cum este la cei cachectici, la bătrâni, albuminurici; *condițiunile igienice rele*, cum sunt: murdăria, lipsa de îngrijire, îngrămădirea de bolnavi în spitale, sălile de spital rău construite, etc. Pioemia complică focarele rău drenate, abcesele putride, unele boale cu microbi virulenți, osteomielita supra-acută, infecțiunea puerperală, etc. — *Semnele*. Pioemia începe la câtva timp după ce s'a infectat o plagă, care era roșietică, cu muguri cărnoși frumoși, cu supurație puțină. Acum ia un aspect urât, mugurii se vestejesc, devin vineți, marginele se deslipesc, puroiul încetează de a mai eși și în locul lui curge o materie apoasă puturoasă, roșietică aproape ca sângele. Bolnavul este luat de un fior puternic, corpul întreg se scutură aproape o jumătate de ceas, alteori mai mult, apoi îl dă în *căldură* cu *sudori* multe, întocmai ca la frigurile palustre; temperatura ajunge până la 40—41°, fața este trasă, pielea pământoasă. După 2 ceasuri accesul trece, bolnavul rămâne sdrobit, sleit de oboseală, temperatura scade aproape la normal, până în ziua următoare, când este luat de un nou acces și mai straşnic, apoi accesele se repetă zilnic și bolnavul piere văzând cu ochii. Dacă moartea nu vine repede, apar *abcesele metastatice*: durere adâncă, umflătură, apoi căldură, roșeață, fluctuațiune în abcesele dela membre, iar în abcesele organelor cu simptomele proprii ale organului atins. Alteori abcesele secundare se arată și se desvoltă *fără reacție* (umflătură și fluctuație) iar artritele purulente trec ne băgate în seamă și numai la autopsie se constată. Bolnavul se sfârșește în aceste cazuri în marasm și adinamie profundă. — *Tratament*. Inainte de toate trebuie evitată infecțiunea purulentă a plăgii, prin antisepsie riguroasă, drenaj, rezecție sau amputație, tratând focarul primitiv.

Piper. — (*Piper nigrum*, fam. piperaceelor). — Plantă erbacee originară din India, care se cultivă uneori prin florării. Fructele acestei specii constitue productul vegetal, aromatic, cunoscut în comerț sub numele de *piper*, condiment bine cunoscut și mult întrebuințat în bucătărie. Fructele curățite de coaje constitue *piperul alb*. Piperul se întrebuințează ca condiment foarte mult pentru aroma sa, care este fugace, din care cauză el nu trebue măcinat decât în momentul întrebuințării. In doză *moderată*, piperul este folositor pentru a da gust unor mâncări și pentru a inteți funcțiunile unui stomac leneș. In doză *mare* piperul încălzește mai întâi stomacul, apoi îl irită și îl inflamează, tot așa și intestinul și gura (v. *Condimente*). — La *țară* se dă piper fiert cu vin și cu zahăr să se bea cald pentru ca să asude omul când este răcit, iar pentru colici se înghit nouă fire de piper. Pentru junghiu se pune o hârtie stropită cu rachiu, cu zeamă de lămâie și presărată cu piper.

Piperazină. — Masă cristalină foarte alcalină, cu gust amar amoniacal. Se întrebuințează mai mult *cloridratul*, care este mai stabil, *chinatul* sau *sidonalul* și *tartratul* sau *licetolul*. Piperazina formează cu acidul uric un urat, solubil în 47 părți de apă, din care cauză se întrebuințează pentru eliminarea acidului uric. Se dă în *doză* de 50 ctigr. până la 2 gr. pe zi, în buline de câte o jumătate de gr.; sau într'o soluțiune de apă gazoasă; 5—10 în injecțiuni sub piele. — *Sidonalul* se dă în doză de 5—8 gr. pe zi în buline sau în pachet, dizolvat în apă (tratament de 4—7 zile).

Pir, *chir* (*Triticum repens* sau *Agropyrum repens*, fam. gramineelor). — Plantă ierboasă care crește prin locuri cultivate și nisipoase, livezi, grădini, fânețe. In medicină se întrebuințează rizomul plantei, care conține nitrat de potasă, diuretic. Se dă sub formă de decoct (fiertură) din 20 gr. la 1000, sau sub formă de extract, cât voești.— La *țară* se bea fiertură de rădăcină în loc de apă în timpul frigurilor ca să tae setea, fiindcă dacă bei apă curată *se preface sângele în apă și se dă în dropică*. Se bea și ca diuretic.

Piramidon. — Praf cristalin, alb gălbui, fără gust apreciabil. Lucrează ca antitermic, analgezic. Se dă în doză de 30 ctgr. până la 1 gr. pe zi, putând merge până la 2 gr. în buline, sau prafuri contra febrei și durerii de cap.

Pirantină.—Este antipiretic și analgezic ca și antipirina. Se dă 1—3 gr. pe zi.

Piranum sau **Pirenol**. — Antireumatismal, antinevralgic, fără să slăbească inima. Se dă în migrenă, nevralgii, reumatism acut sau cronic, astmă, tusă măgărească, în doză de 2—4 gr. pe zi (în 2 sau 3 rânduri) în buline sau în soluție.

Piretru (*Phyrethrum caucasicum, carneum* et *roseum*, fam. compozitelor).—Florile pulverizate se întrebuințează în contra insectelor (păduchi de lemn, purici, etc.). — *Piretru oficinal* (*Anthenis Anacyclus Pyrethrum*, fam. compozitelor). Rădăcina se întrebuințează sub formă de *praf* (ars pe cărbuni) ca strănutător și insecticid, iar sub formă de *tinctură alcoolică* ca sialagog și în contra durerilor de dinți; câteva picături de tinctură de piretru într'o lingură de apă este o gargară minunată și curăță bine gura.

Pirexie (gr. *pyr*, febră, și *achein*, a avea). — Stare febrilă.

Piridină. — Medicament lichid, incolor, foarte volatil, care se amestecă cu apa în toate proporțiunile, cu alcoolul și cu eterul. Se întrebuințează în contra respirațiunii grele (antidispneic), în toate formele de astmă și de opresiune nervoasă, în angina de piept. Bolnavul respiră în timp de 25 minute, de 2—3 ori pe zi, într'o cameră mică în care se lasă să se evaporeze 4—5 gr. de piridină pusă pe o farfurioară.

Pirogalic (Acid), *pirogalol*. — Toxic. Se întrebuințează pe dinafară în boalele de piele (psoriază, lupus, pitiriaza capului, erpes tonsurant, eczemă), în șancărul fagedenic, sub formă de pomadă (alifie), 5—20 la 100, sau în soluțiune alcoolică 5, 10 la 100.

Piroză (gr. *pirosis*, ardere), *jărăgaiu, jâgal*. — Se numește astfel un fel de arsură pe care o simțesc unii oamenii în piept, dela lingurea în sus până în gât, la câteva ceasuri după mâncare. Uneori această arsură se însoțește de *râgăituri acre*. Piroza este la unii foarte ușoară încât nici n'o bagă în seamă și trece cu un păhar de apă rece, la alții însă ea este așa de mare încât omul nu se poate liniști câteva ceasuri; la unii vine rar, la alții foarte des. *Cauzele* sunt: boalele de stomac, mâncările bogate, mâncările grase, vinul, murăturile de sare și de oțet, substanțele iritante (piperate și ardeiate). *Tratament*. Regim mai mult de lapte; bolnavul se va feri de băuturile alcoolice, de mâncările făinoase, acre, piperate și ardeiate, va mânca lapte, ouă, carne, de tot felul, afară de carne de vânat vechiu, de cârnățărie; se va feri de salată, măcriș, pătlăgele roșii, va mânca legumi verzi și mai puțin din cele făinoase; băuturile calde sunt bune, cafeaua rea. Ca medicamente se recomandă bicarbonatul de sodă, 2—5 gr. pe zi, singur sau amestecat cu carbonat de litină 1 gr.; ape minerale alcaline (Vichy, Slănicul Moldovei.

Pișat. — V. Urină.

Pistrui. — V. *Efelide*.

Pita lui Dumnezeu. — V. *Ciuperci* (*Râșcovi*).

Pitiriază (dela grec. *pityron*, tărâțe). — Este o boală de piele care se arată printr'o scămoșare tărâțoasă (furfuracee) a epidermului. Sunt trei varietăți: 1. *Pitiriaza simplă*, sau *albă*, care se arată de obiceiu la pielea capului și câte odată la față; ea constă în niște praf alb cunoscut sub numele de *mătreață*, care se formează uneori în așa de mare câtime încât cade pe umeri și pe haine. Mătreața provoacă o mâncărime, când mai mare, când mai mică și căderea temporară sau definitivă a unei cantități de păr. La față se scămoșează sub formă de pelițe făinoase cari cad într'una. Este o boală cronică ce se vindecă greu și recidivează adeseori. *Tratamentul* constă în spălături dese cu apă caldă și săpun alb, sau mai bine cu următoarea soluțiune: acid salicilic 6 gr., spirt de vin galic (coniac) 250 gr., tinctură de veratru verde 4 gr., apă de Colonia 50 gr. (cu un burete mic muiat se va spăla pielea pe la rădăcina părului, de 2 ori pe săptămână). — 2. *Pitiriaza rozată* sau *roșietică*, se arată mai întâiu la gât, la piept, apoi se scoboară la membre; ea constă în niște pete roșietice de mărimea unui bob de linte până la acea a unui ban de argint de 5 lei și al cărui epiderm se deslipesc dela centru spre periferie, producând o

mâncărime mai mult sau mai puţin mare. Durată boalei este de 15—60 zile. *Tratamentul* constă în curăţenii (purgative) repetate şi în băi căldicele cu tărâţe, cu amidon (scrobeală) la cari se mai pun şi 100 gr. borat de sodă, repetate în fiecare zi, sau la 2 zile; în fiecare seară se vor unge petele cu: borat de sodă 2 gr., gliceroleu de amidon 50 gr. — 3. *Pitiriaza versicoloră*, sau *galbenă*, cunoscută în popor sub numele de *pete de ficat* constă în nişte pete de coloarea cafelei cu lapte, cari se ivesc pe piept şi pe gât; ele se scămoşează ca tărâţele şi dau loc la o mâncărime, la unii mai mare, la alţii mai mică. Aceste pete sunt produse de un parazit numit *microsporon furfur*, care se poate transmite dela om la om. Petele au o coloare galbenă ca paiul, sau mai închisă ca coloarea cafelei cu lapte (poporul le numeşte pete de ficat fiindcă ar semăna coloarea lor cu a ficatului şi el crede că cei cu astfel de pete sunt bolnavi de ficat); ele se pot întinde pe tot spatele şi pe partea de dinainte a pieptului. *Tratamentul* constă în băi cu carbonat de sodă de 1—2 ore cu săpunare viguroasă; sau în băi de pucioasă, timp de 8 zile; sau în fricţiuni cu săpun negru, urmat de ungeri cu alifia următoare: acid sulfuric 5 gr., sulf precipitat 20 gr., vaselină 100 gr.; sau în spălături cu sublimat coroziv (2 la 1000); ungeri cu sulf precipitat şi cu acid salicilic toate repetate până la vindecare.

Pitoancă. — V. *Ciuperci* (Mânătărcile).

Piurie (gr. *pyon*, puroiu, şi *ourein*, a urina). — Urinare cu puroiu, (v. *Beşică, Rinichi şi Urină*).

Placentă, *casa copilului.* — Se numeşte *placentă* (cuvânt latin care pe româneşte însemnează *plăcintă*) partea cea mai groasă şi mai cărnoasă a casei copilului prin care se fac schimburile între mamă şi făt. Placenta conţine vasele ombilicale. Ese din mitră la scurt timp după ce s'a născut copilul; dacă ieşirea întârzie prea mult trebue s'o scoată medicul, pentrucă altfel se poate produce o emoragie mare, care să aducă moartea mamei, sau o infecţie puerperală (frigurile facerii). Ea trebue scoasă toată, pentrucă o bucată cât de mică, dacă ar rămâne în uter, poate pricinui o infecţie puerperală.

Plăcere. — Plăcerea nu este o senzaţie (simţire), ci ea însoţeşte senzaţiunea. Ea este un sentiment care rezultă din satisfacţiunea unei inclinaţiuni (aplicări) naturale sau factice, mai cu seamă a unui instinct, sau a unei trebuinţe organice. Plăcerea este legată de funcţionarea regulată şi armonică a organelor şi de reparaţiunea regulată a pierderilor produse de activitate.

Plagă (lat. *plaga, vulnus*, grec. *trauma*), *rană.* — Se numeşte plagă orice tăietură sau în termeni medicali orice soluţiune de continuitate făcută cu voinţă, sau din întâmplare (operaţie chirurgicală, omucidere, sinucidere, accident) într'o parte moale a corpului. Astfel o tăietură, o înţepătură, o rănire făcută cu un glonţ se numesc *plăgi*, pe câtă vreme arsurile, o lovitură care nu rupe pielea, o ruptură de os (fractură) sau o scrintire se numesc numai *răniri* (v. *Răniţi* şi *Rănire*). Plăgile sunt de multe feluri şi prezintă numeroase varietăţi de forme şi de dimensiuni (întinderi). Vindecarea plăgilor se face *prin prima intenţiune* când buzele lor se lipesc repede între ele, fără întrepunerea unui ţăsut de nouă formaţiune; când ţăsuturile sunt prea mult divizate, când este pierdere de substanţă sau inflamaţie, vindecarea se face prin *cicatrizare*. *Tratamentul* plăgilor constă în a înlezni reunirea lor printr'o poziţie bună, prin cusătură, prin bandaje aglutinatice, provocând scurgerea lichidelor septice şi combătând complicaţiunile cari se prezintă prin *pansamente* apropiate (v. articolele mai sus citate şi *Pansamente*). *Accidentele plăgilor sunt*: *durerea*, care este mai mult sau mai puţin mare, după gradul de inflamaţiune şi după ţăsutul rănit şi care se combate prin tratamentul general al plăgii, prin darea pe dinăuntru a medicamentelor zise *narcotice* (opiu etc.) sau printr'un pansament făcut cu alifie calmantă; — *aprinderea* sau *inflamaţiea* şi *febra traumatică*, mai mult sau mai puţin vie, după întinderea plăgii, după natura corpului care a produs plaga,

după sănătatea generală a rănitului ;— *pierderile de sânge* sau *emoragiile*, primitive sau întârziate ; — prezenţa în plagă a unui *corp străin* — *accidente nervoase, emfizem traumatic, septicemie.*

Plămân (lat. *pulmo*, grec. *pneumon*), *pulmon, bojoc.* — Plămânul este organul *respiraţiei.* Invelişul plămânului se numeşte *pleură*, care este o membrană seroasă. Omul are doi *plămâni*, unul în dreapta şi celălalt în stânga ; ei sunt aşezaţi fiecare în jumătatea corespunzătoare a coşului pieptului) ; între ei se află *inima.* Forma fiecărui plămân este aceea a unei jumătăţi de con cu *baza* în jos, care bază este foarte lată şi concavă fiind în atingere cu *diafragmul.* Vârful plămânului este îngust, rotund şi atinge coasta întâia. Plămânul drept este mai mare decât cel stâng. Fiecare plămân este format de un mare număr de cuiburi rotunde ca nişte beşicuţe, apăsate unele asupra altora ; în aceste cavităţi mici vin

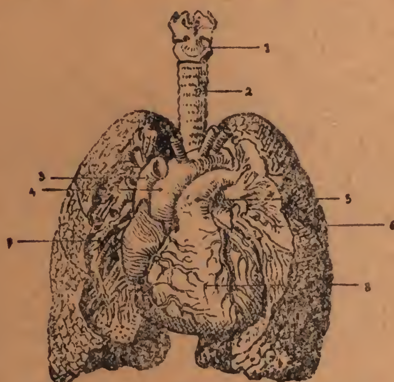

Fig. 351. — Plămânul şi inima văzute din faţă

1 = cartilagiul tiroid (mărul lui Adam) ; 2 = tracheea ; 3 = vena cavă superioară ; 4 = aorta ; 5 = artera pulmonară ; 6 = plămânul stâng ; 7 = plămânul drept ; 8 = inima

micile rămurele cari constitue extremitatea terminală a bronchiilor (v. *Bronchie*), aşa că ele sunt atârnate de aceste rămurele ca boabele de strugure de ramurile ciorchinei. Aerul din afară vine prin aceste rămurele până în beşicuţe, cari toate la un loc constitue ţăsutul propriu al plămânului. In păreţii acestor beşicuţe, (*alveole pulmonare*), se găsesc vase sangvine cu păreţi foarte fini, foarte subţiri, prin care sângele vine în atingere cu aerul dela care ia *oxigen* şi îi dă în schimb *acid carbonic* (v. *Respiraţiune*). Se zice că plămânii omului adult ar avea între 1700 până la 1800 milioane de *alveole pulmonare*, iar suprafaţa totală a acestor mici alveole ar reprezenta o suprafaţă de două sute de metri pătraţi. Alveolele pulmonare sunt grupate în număr de 11 până la 15, şi chiar 20 sub forma unui fund de sac închis, care se numeşte *lobul primitiv*, în care se termină o mică ramură bronchică, numită *canalicul respirator.* Mai mulţi lobuli primitivi (9—10) se grupează la un loc pentru a forma un *lobul secundar*, în care vine o ramură bronchică mai mare, o *bronchiolă.* Tăieturi adânci împart plămânii în mai multe porţiuni numite *lobi* ; plământul drept, are *trei* lobi. Coloarea normală a plămânilor este roşie ; la cei mai mulţi adulţi însă coloarea aceasta este închisă şi chiar negricioasă prin depunere de părticele de cărbune. Supra-

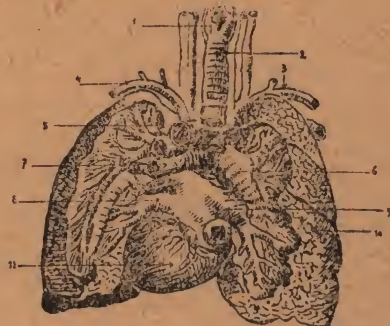

Fig. 352. — Plămânul şi inima văzute din spate

1 = cartilajul tiroid ; 2 = tracheea ; 3—4 = vena subclaviculară ; 5 = aorta ; 6—7 = tracheea ; 8—9 = venele pulmonare ; 10 = plămân ; 12 = inimă

faţa plămânilor prezintă o reţea regulată. Umflarea şi turtirea plămânilor se face mulţumită ţăsutului elastic al alveolelor pulmonare şi acestea sunt mişcări pasive de oarece plămânii nu fac decât să se acomodeze coşului pieptului în mişcările lui de lărgire şi de strângere. *Pleura* este învelişul plămânilor ; fiecare plămân îşi are pleura sa. Cele două pleure sunt nişte membrane (peliţe) seroase, cari înconjoară peste tot fiecare un plămân. O pleură se poate asemăna cu un sac fără gură şi gol, ai cărui pereţi sunt lipiţi, aşa

că fiecare pleură are două foițe : una *parietală* care căptușește fața dinăuntru a cutiei toracice și fața de sus a diafragmului ; cealaltă foiță, numită *viscerală*, căptușește suprafața externă a plămânului. Intre aceste două foițe se află *cavitatea pleurală*, în stare normală, ea nu conține nimic afară de o cantitate mică de lichid, care înlezneşte alunecarea celor două foițe, una asupra alteia, în mișcările pe cari le face plămânul în timpul *respirației*.

Boalele de plămân și de pleură. Boalele chirurgicale cum, sunt *plăgile* sau *rănirile*, fie produse printr'o lovitură de cuțit, de pumnal, de sabie, fie printr'un glonte de armă de foc, sunt întotdeauna grave. In momentul producerii leziunii cel mai grav accident este *emoragia* (curgerea de sânge), adecă *scuiparea de sânge*, care poate fi așa de abondentă încât să producă moartea. In aceste cazuri se recomandă odihnă deplină, un pansament asupra rănii, iar bolnavul va suge din când în când bucățele de ghiață. Afară de emoragie, care de altfel se poate ivi și mai târziu, se mai poate declara o aprindere sau inflamație de plămân, o *pneumonie*, care este mai gravă decât pneumonia provenită din răceală și pe care vom descri-o mai la vale. Din această cauză trebue bine îngrijite toată rănile plămânilor chiar dela început. Nu toate rănirile plămânilor se termină prin moarte ; s'au văzut cazuri de vindecare la răniți care avea plămânul străbătut de sabie dintr'o parte până în cealaltă sau de un glonte care a rămas acolo și s'a închistat. *Congestiunea pulmonară*, sau *îngrămădirea de sânge la plămâni*, este de 2 feluri : *activă* și *pasivă*. Cea *activă*, care este provocată de un flux prea mare de sânge, are mai multe *cauze* : inhalațiuni de vapori iritanți, alternative de frig și de cald, arsură, emoragie cerebrală, febră tifoidă, gută, isterie, paludism, oprirea regulelor, reumatism, etc. Cea *pasivă* are drept cauze : boalele de inimă, când cineva stă culcat pe spate timp îndelungat în cursul unei boale lungi. *Semnele* acestei boale sunt : greutate la respirațiune, tusă, junghiu, apăsare în piept (opresiune), scuipare cu sânge. *Tratament*. La *adulți* se vor aplica pe piept revulzive : muștare, cataplazme de in presărate cu făină de muștar, ventuze cu sânge pe locul junghiului, sau cârpe înmuiate în apă rece stoarse bine și acoperite cu gu-

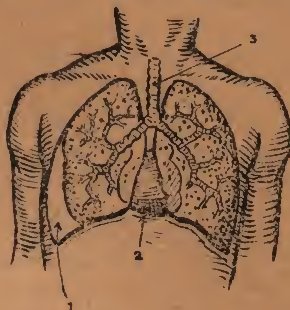

Fig. 353. — Bolnav de pleurezie
1 =cavitatea umplută cu lichid ; 2=inima ; 3=tracheea

tapercă ; pe *dinăuntru* se va da *ergotină* (în injecții sau în poțiune), și mai cu seamă *ipeca*, poligala, etc. In cazurile grave se va *lua sânge* dela o vână a cotului (200—300 gr.). La *copii* se va da *ipeca* (20 — 50 ctgr.) și se vor face fricțiuni cu alcool camforat sau cu terbentină ; în cazurile mai grave se vor face *băi calde* de 38° (5—10 minute) tot la 3 ore una, sau *băi călduțe cu muștar*. *Congestiunea pasivă* se va trata după boala care o produce și prin urmare nu ne vom ocupa de ea aci ; bolnavul trebue să-și schimbe poziția în pat cât se poate mai des. E bine să stea puțin ridicat, având multe perini sub cap. — *Gangrena pulmonară* are următoarele cauze o răcire prelungită, o rănire a plămânului cu rămânerea corpului străin acolo, abcese de vecinătate deschise în bronchie, sau o embolie pulmonară, tuberculoza, boalele infecțioase (pojarul vărsatul, febra tifoidă), diabetul, alcoolismul, boalele de rinichi (Bright), alienația mentală. *Semnele* acestei boale de obicei se produc în cursul uneia din boalele mai sus citate și atunci *febra* crește ; bolnavul are apăsare mare în piept tușește și scuipă flegmă neagră în abondență, amestecată cu sânge și foarte fetidă (puturoasă) ; halena de asemenea este foarte neplăcută. *Tratamentul* constă în a sus-

ţine forţele bolnavului prin *tonice, alcool, chinină* ; se va înlezni scuiparea dând pe dinăuntru *balsamicele* : esenţă de terbentină, tinctură de eucalipt, eucaliptol, etc. ; se va prescrie iposulfitu de sodă, inhalaţiuni cu amestecuri balsamice şi antiseptice, —*Pneumonia* sau *pulmonita* este aprinderea, sau inflamaţiea plămânului provocată de un microb numit *pneumococ. Semnele* : boala începe cu indispoziţie, durere de cap, insomnie, apoi cu *un fior prelungit* şi unic ; *junghiu* în dreptul ţâţei, care se măreşte prin tusă, prin respiraţiune adâncă ; *tusă* chintoasă, la început seacă, apoi după una sau două zile se însoţeşte de *flegmă gălbue, ruginie*, ca zeama de prune, aerată şi viscoasă, lipindu-se de fundul vasului, apăsare în piept sau *opresiune* care merge crescând, respiraţiunile sunt 40 pe minut în loc de 16, *febră mare* (39^0—40^0) cu roşeaţa obrazilor, uscăciunea limbii, beşicuţe pe buze, udul închis, uneori bolnavul aiurează (are delir). Pneumonia îşi face cursul în 7—10 zile, când căldura scade (se face criza) în 24 ore cu sudori abondente. Complicaţiunile pneumoniei sunt: pleurezia, nefrita, catarul biliar, etc. Intre *cauze* se numără frigul, care este o cauză ocazională, iar alcoolismul, influenţa, sărăcia, etatea adultă sunt cauze predispunătoare ; cauza determinată fiind *pneumococul. Tratamentul*. Pneumonia *benignă*, adecă uşoară, se vindecă singură, fără medicamente. Bolnavul va fi pus într'o cameră mare, bine ventilată, a cărei temperatură se va ţine la 18^0 şi va sta cu capul ridicat pe perine. Hrana va consta în lapte dulce, lapte bătut, zeamă de carne (bulion), ouă, cafea, ceaiu, vin vechiu. Se vor da lichide multe ca să se poată elimina toxinele. Pentru *junghiu* se vor pune pahare cu sânge, vezicătoare, se va da *digitală* şi medicamente expectorante : poligala, ipeca, kermes, oxid alb de antimoniu, iar în convalescenţă tonice. — *Tromboza şi embolia arterei pulmonare*. Astuparea arterei pulmonare (care duce la plămân sângele negru ca să se oxigeneze transformându-se în sânge roşu) printr'un chiag format pe loc (*tromboză*), sau format într'un punct mai mult sau mai puţin depărtat şi adus în artera pulmonară prin circulaţie (*embolie*). *Cauzele* trombozei sunt : anevrismul sau vreo tumoră din vecinătate, paludismul oftica, iar cauzele emboliei sunt : un chiag format în inima dreaptă, inflamaţiunea vinelor (flebita), boalele infecţioase (influenţa, variola, difteria, erizipelul, febra tifoidă), dar mai cu seamă varicele şi umflarea picioarelor la femeile lehuze (phlegmatia alba dolens). *Semnele* sunt : sincopă (leşin) şi moarte subită, sau : opresiune mare, coloarea vânătă a feţei, junghiu, apoi

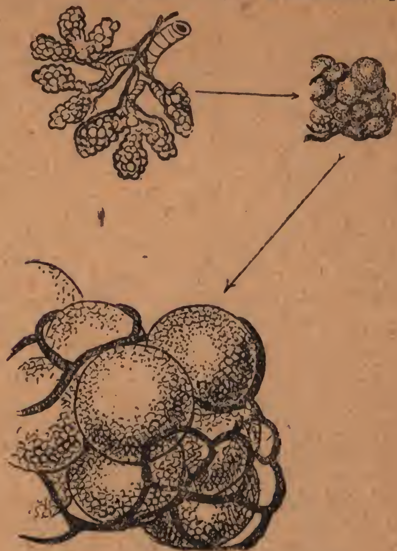

Fig. 354. — Lobul bronchial (mult mărit)

scuipare de flegmă roşietică închisă, vâscoasă, neaerată care ţine mai multe zile. *Tratamentul* preventiv : repaus absolut când cineva sufere de flebită ; iar pe piept se vor pune muştare, ventuze. — *Boalele pleurei*. Aprinderea sau inflamaţiunea pleurei se numeşte *pleurezie* sau pleurită. In pleurezie se pot forma numai nişte exudate fibrinoase, cari se lipesc de pleură sub formă de falşe membrane sau vilozităţi, dar se poate produce şi o secreţiune de lichid seros, din care pricină avem două feluri de pleurezie : *seacă* şi alta cu *exudat* (revărsare), şi în acest caz lichidul poate fi *seros* (ca apa), *emoragic* (cu sânge) sau *purulent* (ca puroiul). Pleurezia purulentă se mai numeşte şi *empiem*. Formele cari se văd

mai des sunt : pleurezia *seacă* și pleurezia *seroasă*, sau *sero-fibrinoasă*. Pleurezia începe de obiceiu printr'un *junghiu* strașnic care provine din cauză că cele două foițe ale pleurei, din netede ce erau, au devenit aspre și se freacă între ele la fiecare mișcare respiratoare ; frecarea aceasta se aude foarte bine dacă punem urechia pe acel loc și ascultăm cu băgare de seamă. Pleurezia *seroasă* (cu apă) începe și ea prin junghiu provenit tot din frecarea și din producerea falșelor membrane, căci lichidul nu se ivește decât mai târziu, când, ne mai fiind frecare, nu mai este nici durere. Pleurezia cu exudat nu este deci decât o formă mai înaintată a pleureziei seci. Când cantitatea lichidului este foarte mare bolnavul are opresiune fiindcă plămânii sunt comprimați, iar când lichidul este puțin putem constata prezența lui prin percuțiune (ciocnire) și ascultare. Când avem vreo îndoială despre prezența lichidului vom face o înțepătură cu o siringă și dacă dăm de lichid putem scoate puțin ca să vedem și natura lichidului, dacă este limpede, gălbui, sau cu puroiu. Pleureziile se produc sub influența *microbilor*, din care pricină ele se însoțesc de febră (fierbințeală) care poate fi de 38—39—40⁰. Pe lângă febră și junghiu, care de obiceiu este în dreptul unei țâțe, bolnavul are o tusă seacă, respirațiunea scurtă, întreruptă, incompletă și opresiune (apăsare în piept). După ce s'a ivit lichidul (cam după 2—10—15 zile), junghiul dispare, dar opresiunea crește în raport cu cantitatea lichidului, bolnavul nu se poate culca decât pe partea bolnavă și aceasta pentru ca plămânul sănătos să poată respira liber. Pleurezia seacă durează dela câteva zile până la câteva săptămâni, uneori și mai mult, pe câtă vreme pleurezia seroasă (cu apă) ține săptămâni și chiar luni. Pleurezia seacă de obiceiu se vindecă, iar cea seroasă foarte rar se vindecă dela sine, cele mai adeseori însă trebue să se scoată apa prin puncție și aspirație (*toracenteză*). Dacă nu se face această operație, vindecarea poate încă să se facă dela sine, după mai mult timp, dar atunci rezultă o diformație a pieptului și modificări grave în condițiunile respiratoare. Vindecarea este incompletă și bolnavul rămâne suferind, slab, și în cele din urmă poate să se ofticeze. Cele mai multe pleurezii sunt de natură tuberculoasă, nu toate însă ; ele pot fi produse prin microbul pneumoniei, sau prin agentul încă necunoscut al reumatismului articular ; de asemenea și rănirile pieptului pot da naștere la pleurezii seci, sau cu apă. — *Pleurezia hemoragică*, adecă aceea cu apă roșie ca sângele, este foarte gravă și nu se vindecă nici odată, căci ea este produsă sau de oftică (în pleură sunt tubercule) sau de cancer.—*Pleurezia purulentă* este de asemenea cele mai adeseori tuberculoasă, dar ea poate fi produsă și *de microbii supurațiunii*, în urma unei răniri sau a unui abces al plămânului, care a găurit pleura ; ea se mai arată în septicemie, în febra puerperală și mai cu seamă ea poate însoți pneumonia lobară (în care caz ea se vindecă mai adeseori). Pleurezia purulentă este o boală foarte gravă ; bolnavul slăbește și, dacă nu se operează la timp, bolnavul poate muri de septicemie, de slăbiciune sau de oftică ; rar se întâmplă ca puroiul să-și facă singur un drum de eșire printre coaste. *Tratament*. Repaus complet în pat, regim lactat absolut ; clizme laxative și purgative. Pentru junghiu se vor pune cataplazme cu muștar, ventuze uscate, sau cu sânge (tăiate) vezicători, dacă durerea este prea mare se vor face injecțiuni sub piele cu morfină sau dionină. In contra febrei (căldurii) se va da salicilat de sodă (4—6 gr.), salipirină, aspirină, antipirină, fenacetină, chinină, etc. In contra tusei se vor da preparațiuni cu opiu, eroină, apă de laur-ceras, tinctură de aconit. Când s'a format *exudat* (pleurezie seroasă) vom da diuretice, sudorifice și purgative saline pentru ca să se resoarbă exudatul, iar pe loc vom pune vezicători. Dacă însă exudatul nu se resoarbe în timp de 15—20 zile și apa este în cantitate mare (2—3 litri) producând dizlocarea organelor și mai cu seamă a inimii, dispnee (respirație grea), insomnie, congestie pulmonară, vom face *toracenteza*. In pleurezia *emoragică* vom scoate lichidul, repetând toracenteza tot la 5—6—7 zile dacă lichidul se repro-

duce. In pleurezia *purulentă* vom face *pleurotomia* sau *empiemul*, adecă vom deschide larg cavitatea toracică și vom drena-o, aplicând un pansament uscat; în cazurile mai grave se va face *rezecțiunea costală*. — *Pneumotorax* și *idropneumotorax, piopneumotorax. Pneumotorax* va să zică întroducerea aerului în pleură; iar dacă pe lângă aer este și apă avem *idropneumotorax*, sau puroi avem *piopneumotorax*. *Cauzele* sunt: găurirea pleurei provocată de tuberculoză, gangrena plămânului, pleurezia purulentă, abcesele ficatului, etc.

Plătagină, *plătangină*. — V. *Pătlagină*.

Pleșcaviță. — Sub numele acesta poporul nostru înțelege mai multe boale de piele cari fac materie și coaje, cum sunt: *eczema, ectima, impetigo* și *rupia*.

Plesnitoare (*Ecballium elaterium*, fam. cucurbitaceelor). — Plantă erbacee cărnoasă acoperită cu peri aspri, care crește pe locuri necultivate, pe malul mării la Constanța, Mangalia și Sulina. Se întrebuințează fructul al cărui suc se stoarce; are ca principiu activ *elaterina*; lucrează ca purgativ violent. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de extract de elaterium cu feculă 5—10 ctgr.; sau extract de suc pur 5—10 mgr. *Elaterină*; purgativ drastic; se dă sub formă de tinctură 20—40 picături.

Pleșuvie. — V. *Păr*.

Pletoră (gr. *plethora*, mare cantitate). — Cuvântul *pletoră* însemnează în medicină asupra-abondență de sânge, adică cineva are prea mult sânge. Ea este o stare bolnăvicioasă, contrarie *anemiei*, cu deosebire că pletora se vede cu mult mai rar decât anemia pe care în zilele noastre o întâlnim la tot pasul, din cauza condițiunilor rele de traiu și de igienă în cari trăiește populațiea săracă, cea mai numeroasă. Pletora se vede numai la acei cari trăiesc bine, se hrănesc cu mâncări substanstanțiale, cari beau vinuri vechi și cari în schimb fac puțină mișcare. *Semnele* pletorei sunt: roșeața pielei, ochii injectați, fața purpurie pulsul plin și tare, mărirea căldurii corpului, lărgirea arterelor și vinelor gâtului, cari sunt umflate și bat tare, aplecare spre somn și amețeli. Cel ce sufere de pletoră este expus la pierderi de sânge, la emoragii. Dacă emoragiile se fac în afară, cum este curgerea de sânge din nas, sau pierderea de sânge prin trânji, nu este rău, dimpotrivă omul se simte mai ușor. Dacă însă aceste emoragii se fac pe *dinăuntru*, mai cu seamă la creer, atunci omul poate avea, pe lângă o *congestiune cerebrală* și *apoplexie* (dambla), care uneori poate fi fulgerătoare. Cei ce sufăr de pletoră trebue să se supună la oare cari reguli igienice și anume: să mănânce mai puțin, să se scoale dela masă totdeauna în stare de a mai putea mânca un fel de mâncare, să mănânce numai carne albă (de pasăre) și de vițel, mai mult legume (regim vegetarian), să nu bea vin, nici alte băuturi alcoolice, să doarmă puțin, să umble mult și să ia din când în când curățenie ca să nu fie constipați (câte un pahar mare de apă de Breaza, de 2—3 ori pe săptămână). Dacă, cu toate acestea, omul continuă a suferi de greutate la cap, de amețeli și este amenințat de apoplexie cel mai bun lucru este ca să-și pună lipitori după urechi sau să-și lase sânge din vinele cotului.

Pleură (dela grec. *pleura*, coastă sau lature). — V. *Plămân*.

Pleurezie (grec. *pleuritis*, dela *pleura*, membrana seroasă care învelește plămânii, și terminațiunea *itis* care însemnează inflamațiune sau aprindere). V. *Plămân*.

Pleurită. — V. *Plămân* (*Pleurezie*).

Pleurodinie (dela grec. *pleura*, coastă sau lature și *odyme*, durere), *nevralgie intercostală*. — Durere intercostală datorită răcelii mușchilor păretului pieptului. Pleurodinia vine repede, pe neașteptate, fără căldură, fără fiori, ceeace o deosebește de *pneumonie* și de *pleurezie*. Este caracterizată printr'o durere foarte vie, mărită prin apăsare, prin tusă, prin mișcare, etc. Această durere poate fi mărginită la un punct circumscris, sau se poate întinde pe o suprafață mai mare; ea face ca mișcările de respirație să fie foarte dureroase și bolnavul să aibă dispnee (respirație grea). Dacă ascultăm cu urechia nu auzim nimic la plămâni, ceeace face ca acest *junghiu* să se deosebească de junghiul dela *pneumonie* și *pleurezie*. *Tratament*: muștare, ventuze tăiate (pahare cu sânge), vezi-

cătoare, lipitori, pulverizaţiuni cu clorur de metil, ungeri cu : cloroform 10 gr., oleiu de iosciam 10 gr., oleiu de camfor 10 gr. ; — pe *dinăuntru* : piramidon, antipirină, exalgină, fenacetină, sau injecţiuni sub piele cu morfină, când durerile sunt prea mari.

Pleuro-pneumonie. — Inflamaţia sau aprinderea pleurei şi a plămânului, adică asociaţiunea *pleureziei* cu *pneumonia. Plămân* şi *pleură*).

Pleurostotonos. — V. *Tetan.*

Plevicioare. — Se întâmplă de multe ori că pielea din jurul unghiilor plesneşte în mai multe locuri şi mai mulţi au obiceiul urât de a rupe, sau smulge acele peliţe, în loc de a le tăia cu foarfecele. Pielea plesneşte din pricină că, fiind lipită de unghie, aceasta crescând întinde pielea din ce în ce mai mult până plesneşte. Pentru a preîntâmpina aceasta cel mai bun lucru este ca din când în când omul să-şi revizuiască unghiile şi unde vede pielea lipită de unghie şi întinsă prea tare s'o deslipească de unghie cu muchia briceagului. Plevicioarele nu trebuesc rupte sau smulse, ci să fie tăiate cu foarfecele, ca să nu sângereze şi să rămână rană, pe unde ar putea pătrunde microbii şi alte murdării, dând naştere la sugiu (panariţiu), etc.

Plezniturî. — V. *Crăpături.*

Plezniturî la şezut. — V. *Fisuri.*

Plombaj. — V. *Dinţi.*

Plop, *plop negru* (*Populus nigra*, fam. salicineelor). — Arbore mare frumos, cu coaja crăpată, care creşte prin păduri, lunci şi zăvoiuri. Se întrebuinţează mugurii şi ramurile tinere (principiul activ : acidul galic şi acidul malic ; salicina). Mugurii se adună primăvara înainte de a încolţi şi poporul se serveşte de ei pentru a afuma prin casă punându-i pe cărbuni aprinşi cu tămâie, ei răspândesc astfel un miros plăcut şi fumul este un bun dezinfectant al odăilor în cari au zăcut bolnavii. Cu mugurii de plop fierţi în untură, dacă li se adaugă puţină ceară galbenă şi se strecoară, se face o alifie (*ungventul populeu*) foarte bună pentru a unge cu ea de 2 ori pe zi *trânjii* (emoroizii şi *bubele dulci* (eczema). Ramurile tinere arse şi făcute cărbuni, apoi pulverizate şi trecute prin sâtă deasă, ne dau un praf de cărbune bun pentru a fi luat după mâncare, câte o linguriţă într'o ceşcuţă cu apă, de cei ce sufăr de gaze în stomac, înleznindu-le mistuirea şi producându-le o mare uşurare. Acest praf mai este bun şi pentru spălarea dinţilor şi a gurii, mai ales pentru acei ce au miros de gură.

Ploşniţă. — V. *Păduche de lemn.*

Plumb (lat. *plumbum*). — Este un metal moale, ductil, cu tăietură strălucitoare, care, expus la contactul aerului, îşi pierde luciul, iar când se încălzeşte suprafaţa sa se acopere de un strat cenuşiu de protoxis de plumb ; dacă se freacă el prezintă un miros şi o savoare neplăcută. In medicină nu se întrebuinţează plumbul, decât numai sub formă de săruri, însă are numeroase întrebuinţări economice şi industriale, dintre cari unele sunt vătămătoare sănătăţii, din cauza emanaţiunilor şi disoluţiunilor acestui metal şi al sărurilor lui, cari, fiind introduse înăuntrul corpului prin respiraţie, prin tubul digestiv sau prin piele, pot da naştere la turburări grave dureri (colici), tremurături, paralizii şi altele. Apa venită prin conducte de plumb poate să fie stricătoare sănătăţii, ceeace se poate evita dacă se ia precauţiunea de a nu se bea primele porţiuni de apă cari a trecut prin ţevi de plumb nouă, cari n'au funcţionat mai mult timp. Vasele în cari se ţin substanţele alimentare şi băuturile, cum sunt : vasele de bucătărie, cutiile de conserve, vasele de vin, de oţet, etc., cari conţin plumb, fie cât de puţin, pot produce *otrăviri.*— *Otrăvirea cronică* prin plumb, numită şi *saturnism*, se observă la lucrătorii cari fabrică, sau umblă cu plumb şi cu compuşii lui, cum sunt : topitorii de litere de tipar, laminorii, olarii, spoitorii de vase, etc. Dar mai expuşi sunt zugravii de case, fiindcă ei sunt în contact zilnic cu *carbonatul de plumb* (ceruză, ştiubete, alb de plumb), care este foarte otrăvitor. Această sare intră în compoziţia unui mare număr de hârtii pictate, zugrăvite, şi de farduri sau dresuri, sulimanuri, rumeneli ; el mai serveşte şi la coloraţiunea bomboanelor, etc., aşa că toţi cei ce întrebuinţează acestea, încetul cu încetul, se otrăvesc, ceeace se cunoaşte

la început printr'un fel de *durere* pe care o simt în pântece, numită *colică de plumb*. Această durere ocupă partea de sus a pântecelui și este foarte vie, continuă, mărită din când în când prin svâcnituri de nesuferit; Ea se însoțește de o *constipație* completă și care cedează cu greutate. Otrăvirea cronică mai aduce după sine *anemie* mare, slăbire, puls mic, o *dungă vânătă* pe marginea gingiilor (depozit de praf de plumb care se elimină prin mucoasă), *halena* fetidă, puturoasă. Mai târziu: pielea își pierde simțirea în unele puncte (*anestezie, analgezie*), sau din contră este prea simțitoare (*iperestezie*); pot să se ivească turburări ale vederii, apoi *paralizia* mușchilor întinzători dela amândouă mânile (degetele se îndoiesc asupra mânii, mâna se îndoește asupra pumnului); alți mușchi se mai pot paraliza, iar mușchii paralizați se atrofiază; mânile încep a *tremura*, tremurăturile se măresc prin oboseala; în cele din urmă pot să se arate turburări cerebrale, adecă: dureri de cap, insomnie, atac de apoplexie, spazme, delir, halucinațiuni; la unii se observă *guta* zisă *saturnină*, care este caracterizată prin diformația încheieturilor. *Tratament*. In contra durerilor de pântece se vor pune cataplazme cu laudan, se vor face injecțiuni sub piele cu morfină. Apoi vom căuta să neutralizăm plumbul din organism, sau să-i înlesnim eșirea prin: *regim lactat, purgative* saline (sulfat de sodă, etc.), prin *băi de pucioasă* cari scot pe piele un strat de sulfat de plumb pe care îl vom spăla cu acid cloridric diluat (20 la 100) și săpun, servindu-ne și de o perie. — *Otrăvirea acută* cu sărurile de plumb. Aceste săruri pătrund în corp prin căile digestive, prin respirație și prin piele. *Cauzele* sunt: absorpțiunea unei cantități mari de medicamente, cari au de bază plumbul, mâncarea unui vânat marinat cu gloantele de plumb în el, etc. *Semnele* sunt: gust metalic, sete mare, dureri în stomac, pântecele tras, constipație, crampe, paralizia membrelor inferioare. *Tratament*. Se va deșerta stomacul dând un vomitiv, se va face o spălătură a stomacului cu o soluțiune de acid sulfuric (1—2 la 1000), apoi se va da sulfat de magnezie, sau de sodă, 15 gr., în lapte dulce, apă albuminoasă, lapte mult. In medicină se întrebuințează următoarele săruri de plumb: 1. *Acetatul de plumb* (*sarea lui Saturn, zahărul lui Saturn*), care se dă în contra diareelor cu dureri, a emoragiilor pasive, în contra sudorilor ofticoșilor. Este astringent și sicativ; doză: 1—20 ctgr.; pe *dinafară* în alifii, colire, injecțiuni. 2. *Subacetatul de plumb lichid* (*extractul lui Saturn*) care este un medicament rezolutiv, astringent, sicativ, cicatrizant. Se întrebuințează numai pe *dinafară* sub formă de *apă de plumb* sau *apa lui Goulard* (2 gr. la 100 gr. apă). 3. *Carbonatul de plumb* (*ceruză, știubete*), ca rezolutiv și sicativ, se dă în alifii (10—20 la 100). 4. *Iodurul de plumb* (v. *Iodure*).

Plută. — V. *Nufăr*.

Pneumatoză (gr. *pneuma*, vânt).—Se numește astfel îngrămădirea de gaze în stomac și în mațe. Când cantitatea de gaz este mică se zice *meteorism*; când meteorismul durează timp îndelungat se zice *balonament*; când cantitatea de gaze este foarte mare se zice *flatulență*; când gazele se disloacă cu sgomot se zice *borborisme* sau ghiorăituri de mațe. *Cauzele* pneumatozei sunt: mâncarea multă, producând indigestie sau dispepsie, constipația, înodarea de mațe, peritonita, febra tifoidă, boalele nervoase, etc. *Tratamentul* constă în a combate cauza, sau boala care produce pneumatoza.

Pneumogastric (gr. *pneumon*, plămân, și *gaster*, stomac).—*Nervul pneumogastric* (*nervul vag, nervul perechii a zecea craniene*). El iese din părțile laterale ale bulbului și dă ramuri nervoase la faringe esofag, stomac, ficat, la laringe, trachee, plămâni, inimă și rinichi. Acest nerv este *mixt*, adecă senzitiv și motor.

Pneumonie. — Inflamațiunea plămânilor.

Pneumotorax (dela grec. *pneumon*, plămân, și *thorax*, piept).—V. *Plămân*.

Poală albă. — V. *Leucoree*.

Poala Sfintei Marii. — V. *Granat*.

Poamă. — V. *Struguri*.

Poame de pământ. — V. *Cartofi*.

Poceală. — V. *Epilepsie*.

Podagră. — V. *Gută*.

Podbal, *podval* (*Tussilago farfara*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee care creşte prin locuri argiloase, calcaroase şi umede, pe lângă păraie, pe coaste şi maluri rupte. Foile de podbal adunate toamna sunt bune să se facă cu ele cataplazme pentru scrofule la copii; iar ceaiul îndulcit cu candel este bun pentru *tusă*. — La *ţară* se vindecă *orbalţul* cu oblojeli făcute cu frunze opărite, iar ceaiul se dă în contra tusei. In Moldova de sus se face sarmale cu frunze de podbal.

Podbal de munte. — V. *Arnică*.

Podofilină. — Este un purgativ extras din rădăcina plantei *podophyllum pellatum*, fam. berberideelor. Se prezintă sub forma unui praf verdegălbui, amar, insolubil în apă, solubil în alcool, eter şi apă alcalinizată. In doză mică (1—5 ctgr.) face efect cam după 10—12 ore; în doză mare (5—10 ctgr.) face scaune multe amestecate cu bilă (fiere, venin); în doze şi mai mari produce colici violente şi vărsături. Podofilina se dă în cazurile de constipaţiune obişnuită, asociată cu beladonă pentru ca să nu producă dureri; se mai dă în umflăturile de ficat, în cazurile de indigestie însoţită de un gust amar (când are omul mult venin).

Poftă de mâncare. — V. *Apetit*.

Pofte. — Femeile însărcinate câte odată, şi numai unele din ele, au *pofte* mai mult sau mai puţin ciudate pentru unele lucruri de mâncare şi uneori chiar şi pentru lucruri cari nu se mănâncă. In popor se crede cu tărie că aceste pofte trebue numai decât împlinite, căci altfel femeia pierde, sau se îmbolnăveşte rău, sau că copilul se va naşte cu pete, alunele, pe corpul lui, cari seamănă cu obiectele văzute sau dorite de mamă. Lucrul acesta nu este adevărat, dar, întru cât neîmplinirea unei pofte la o femeie însărcinată o poate enerva mai mult, decât în starea obişnuită, este bine să i se împlinească poftele bune.

Pogană. — V. *Afte*.

Pohăele, pohoială. — V. *Ochiu* (*Cataractă*).

Poiana mărului. — Localitate muntoasă păduroasă în judeţul Râmnicul-Sărat, aşezată la o înălţime de 650 metri deasupra nivelului Mării Negre. Are un izvor mineral care în privinţa compoziţiei se apropie de acela dela Jitia; el conţine clorur de sodiu, bromur de magneziu, iodur de magneziu. Apa nu se întrebuinţează; localitatea este puţin cercetată.

Poiana ţapului. — Un mic cătun al comunei Buşteni, între aceasta şi Sinaia, la o înălţime de 880 metri, frumoasă şi plăcută localitate de vilegiatură, cu împrejurimi admirabile.

Pojar, *cori*, *rugeolă*, *zapor*. — Această boală prin sine însăşi nu este primejdioasă, însă câteodată ea poate deveni foarte gravă prin complicaţiile la care poate da naştere; se arată mai des la copii, care rar scapă de această boală, omul nu ia boala decât odată. Este o boală molipsitoare, cu fierbinţeală, însoţită de guturaiu, durere de gât, lăcrimare, tusă şi eşirea pe corp a unor pete mici roşii, rotunde, puţin ridicate deasupra pielei şi cari se aseamănă cu pişcăturile de purice, despărţite unele de altele de piele sănătoasă şi cari sub apăsarea degetului se ascund pentru a se ivi din nou după ridicarea lui. Aceste pete în cele din urmă pier, iar pielea din dreptul lor se scămoşează, se preface într'un fel de tărâţe cari cad. Nu se cunoaşte *microbul* acestei boale. Ori care ar fi natura lui, acest microb este foarte slab şi piere repede la lumină şi la uscăciune, căci nu s'a observat nici odată vreo contagiune prin haine, obiecte, infectate de bolnavul de pojar cu câteva săptămâni mai înainte. — *Semnele* acestei boale se deosebesc după cele 4 perioade ale ei şi anume: 1. Perioada de *incubaţie* (clocire) ţine 7 până la 10 şi chiar 20 zile şi n'are nici un semn; omul pare a fi cu totul sănătos. 2. Perioada de *invaziune* (năvălire) se arată prin fierbinţeală, care începe prin nişte fiori neregulaţi; bolnavul se simte rău, abătut, sdrobit şi moleşit; are durere de cap şi câte odată greaţă şi vărsături. Fierbinţeala nu este aşa mare ca la vărsat şi după trei zile scade puţin pentru a se ridica pe la a 4-a zi până la 39—40°, când încep a se ivi şi petele. Odată cu fierbinţeala ochii se înroşesc, strălucesc şi lăcrimează; bolnavul începe a strănuta, câteo-

dată îi curge sânge din nas, care este înfundat și umed; afară de acestea o tusă seacă îl cuprinde, însoțit de răgușeală și un fel de înnec în piept (opresiune). Copiii mici sunt cuprinși uneori de spasme, de aiurare și de urdinare. Toate aceste semne durează patru până la cinci zile, când începe perioada următoare. 3. Perioada de *erupțiune* (izbucnire), în care se ivesc petele despre care am vorbit la început. Aceste pete încep cu fața, după care se întind peste tot corpul. Ele se ivesc nu numai pe piele, ci și pe căptușeala ochilor, a nasului, a gurii, a înghițitoarei, a răsuflării, a tubului digestiv, etc., de unde și provine lăcrimarea, guturaiul, greutatea la înghițit, răgușeala, tusa, greața, vărsăturile și urdinarea. După 3—4 zile aceste pete încep a se vesteji și a se scămoșa când începe perioada cea din urmă. 4. Perioada de *descuamațiune* (scămoșare), cam în ziua a 8-a până la a 10-a a boalei. Pielea se ridică în formă de tărâțe foarte fine cari cad, așa că în 4—6 zile s'a isprăvit. — Peste tot pojarul ține 14 zile și așa cum l'am arătat până aci nu este primejdios. Uneori petele nu se arată de loc (rugeolă *anormală*); alteori se ivesc pete negre (rugeolă *hemoragică*), cari nu se ascund prin apăsarea degetului și în cazurile cele mai rele bolnavul are curgere de sânge, sau face udul cu sânge. Pojarul mai poate da naștere la alte complicațiuni, cum este: *bronchita capilară*, *bronco-pneumonia* și *gangrena gurii* și a obrazului; curgere de urechi, boale de ochi, de piele, etc. Dar ceeace este și mai grav este că pojarul pe mulți îi predispune la *oftică* (tuberculoză). — *Tratamentul* pojarului simplu, fără complicații, este mai mult igienic, și are de scop să preîntâmpine complicațiile: bolnavul se va pune într'o odaie mare, bine aerată, bine iluminată și încălzită la 18^0; el se va hrăni numai cu lapte, cu supă, băuturi acidulate, apă simplă sau tăiată cu vin, se vor spăla ochii, nările, gura, părțile genitale cu apă boricată, se vor unge buzele, gura, limba, gâtul cu glicerină boricată. Pojarul complicat cere un tratament mai energic. Copilul bolnav de pojar trebue să stea în casă 4 săptămâni. Copiii cari șed în aceeași casă cu un bolnav de pojar n'au voie să meargă la școală până ce boala a trecut și s'a făcut dezinfectarea locuinții. De regulă contagiunea (molipsirea) se face înainte chiar de a se arăta boala; cu câteva zile înainte de apariția petelor copilul are lăcrămare și guturai. Aceasta este perioada cea mai contagioasă; după ieșirea petelor pe corp contagiunea se face foarte rar. De aci se vede cu câtă greutate ne putem păzi de această boală.

Pojarniță, *iarba lui Sfântu Ioan, sănitoare, sunătoare* (*Hypericum perforatum*, fam. ipericaceelor). — Plantă erbacee care crește prin fânețe uscate, pe coline aride și prin mărăcinișuri. In medicină se întrebuințează vârfurile înflorite ca excitant, antihelmintic. Se dă sub formă de ceaiu (infuziune) din 20 la 1000, iar pe dinafară sub formă de uleiu. — La *țară* se întrebuințează pojarnița foarte mult, mai ales pentru vindecarea rănilor. Florile se culeg în Iulie, se usucă și se păstrează; iar din aceste flori se fac cunoscutul *unt de sunătoare* (unt de pojarniță), punând o mână de flori într'o sticlă peste care se toarnă un sfert de Kgr. de unt de lemn, lăsându-se să stea astfel câteva zile. Acest unt este foarte bun pentru tăieturi, arsuri, strivituri, plescaviță, chelie. Pe *dinăuntru* ceaiul de sunătoare se dă pentru tusă, la femeile lehuze pentru potolirea durerilor; iar untul de sunătoare, ca și rachiul făcut cu flori de sunătoare, se dă în urdinare cu sânge (dizenterie).

Police. — V. *Mână*.

Policolie (dela grec. *polys*, mult, și *cholé*, fiere). — Producțiune de fiere (bilă) în cantitate prea mare, care câte odată se scurge prin materiile fecale fără ca să determine vreun accident, alte ori dă naștere la gălbinare.

Polidipsie (dela grec. *polys*, mult, și *dipsa*, sete). — Sete prea mare, care se observă în boala de zahăr (*diabet*), în boalele cu căldură și nădușeală mare, etc.

Poligala (*Polygala Senega*, fam. poligalaceelor). — In medicină se întrebuințează rădăcina de poligala, care este diuretică, excitantă, expectorantă,

bechică; în doză mare purgativă și vomitivă. Se dă sub formă de ceai (infuziune) de 1 la 100; praf 30 ctgr. până la 2 gr. extract alcoolic, 5 ctgr. până la 1 gr., sirop 20—60 gr., tinctură 50 ctgr. până la 8 gr.

Polip (dela grec. *polys*, mult și *pous*, picior). — Este un fel de tumoră (umflătură), uneori este moale și roșietică, alteori mai tare și cenușie; este fixată printr'o parte mai subțire, printr'un fel de picior (pedicul) de locul pe care se dezvoltă. Polipii se observă în regiuni diferite dând naștere la turburări variabile după cum este și locul pe care cresc. De obicei se arată în *nas*, producând un fel de scurgere ca de guturai, o înfundare a nării cu greutate în respirație și bolnavul vorbește pe nas, etc. în *ureche*, producând o scurgere cu durere și surzenie în acea parte; în *gâtlej* (laringe), producând răgușeală și greutate în respirație, în *mitră* dând naștere la dureri în partea de jos a pântecelui și la pierderi de sânge, etc. Polipii nu se vindecă prin medicamente, ci numai prin *operație*, adică trebue tăiați și scoși afară, iar locul de unde sunt prinși trebue ars fie cu fierul roșu, fie cu piatra iadului (nitrat de argint), etc.

Polog. — V. *Pat.*

Polovraci. — Mânăstire situată în munții Gorjului, la o înălțime de 550 metri deasupra nivelului Mării Negre. Localitatea pitorească acoperită cu frumoase păduri. Lângă mânăstire se află faimoasa *Peșteră Polovraci*, cu neîntrecuții ei *stalactiți*, din care pricină ea este foarte mult cercetată în timpul verii.

Polygonum bistorta. — V. *Răculeț.*

Polyporus formentarius și **Igniarius.** V. *Babiță* și *Iască.*

Pomadă (lat. *pomatum*, dela *pomum*, fruct). — La început se numea *pomadă* oricare cozmetic aromatic, în compoziția căruia intra grăsime și *mere* (franț. *pommes*). Astăzi se numește *pomadă* o preparațiune farmaceutică compusă din materii grase moi (de obiceiu untură de porc, sau axongie) amestecate cu diferite medicamente, cari se întrebuințează pe dinafară. O pomadă se deosebește de un *unguent*, fiindcă ea nu conține decât foarte puțină, sau de loc, rezină și este mai moale. Pomezile se aplică pe piele, pe răni, pe diferite umflături (tumori), pe marginea pleoapelor, în nas, pe buze, etc., ungând sau fricționând partea locului. Pomezile sunt de mai multe feluri: *calmante*, cari cuprind opiu, beladonă, etc.; *fondante* (cari topesc o modâlcă), cu iodur de plumb sau de potasiu, etc.; *astringente*, *rezolutive*, etc.

Pomniță. — V. *Fragi.*

Pomușoară. — V. *Coacăză.*

Povinoșie. — V. *Miopie.*

Popaz. — Sămințe din *Sabadilla officinalis* sau *Veratrum officinalis*, familia liliacelor; o plantă mare erbacee care crește în Mexic. Se întrebuințează în medicină în contra viermilor intestinali, a reumatismelor, a nevralgiilor; este iritant, excitant veninos. Principiul activ este *veratrina*. Popazul se dă pe *dinăuntru*: 10—30 ctgr. In popor, femeile îl întrebuințează pentru păstrarea și creșterea părului. Popazul fiind *otrăvicios* trebue întrebuințat cu mare băgare de seamă.

Populeu. — V. *Unguent.*

Populus nigra. — V. *Plop.*

Popușoiu. — V. *Porumb.*

Portocal (*Citrus Aurantium*, fam. aurantiaceelor). — Arbore în totdeauna verde, originar din Asia, se cultivă mult în țările din regiunea mediteranii iar la noi numai prin case și florării. Fructele sunt bune de mâncare și cunoscute sub numele de *portocale*. In medicină se întrebuințează florile, foile, fructele. *Florile* de portocal calmează (potolesc) sistemul nervos și se dau sub formă de *ceaiu* (2—3 flori pentru o ceașcă de cafea). Din ele se prepară *apa de flori de portocale* din care se ia câte o linguriță într'o jumătate de pahar cu apă îndulcită cu zahăr; *siropul de flori de portocale*, care se dă în poțiuni (30 gr.); *lichiorul* și *bomboanele* de flori de portocale. *Foile* lucrează ca și florile, însă mai slab; se face din ele *ceaiu* (2 foi la o ceașcă), uneori asociate cu mușețel sau cu teiu. *Fructele* sunt de 2 feluri: *portocale dulci* și *portocale amare*, cari sunt fructele arborelui *citrus vulgaris*. Portocalele *dulci* lucrează ca antispasmodice și răcoritoare. Cele mai bune vin din Malta, Portugalia, Baleare, a căror specie mai bună sunt *mandarinele*.

Ele sunt bune pentru bolnavii cari au fierbinţeală cu sete mare şi pentru convalescenţi, cari sug portocalele şi mandarinele cu mare plăcere sau beau limonadă făcută din suc de portocale şi apă îndulcită cu zahăr. De altfel portocalele sunt bune pentru toată lumea conţinând o cantitate mare de vitamine.

Porumb, *cucuruz, gârnişor, mălaiu, păpuşoiu,* (*Zea Mays*, fam. gramineelor). — Plantă erbacee, mare şi puternică, originară din America (în Mexico creşte sălbatică), ce se cultivă mult ca plantă alimentară, industrială şi furageră în ţările calde şi temperate. Porumbul a fost introdus în Europa prin veacul XVI; în Muntenia pe la sfârşitul veacului XVII, sub domnia lui Şerban Cantacuzino (1678—88), în Moldova la începutul veacului XVIII de prinţul Constantin Mavrocordat; în Ardeal sub domnia lui Gheorghe Racoţi I (1631—48). Prin cultură s'au obţinut numeroase varietăţi: *cincantin, dintele calului, hangan* (varietate indigenă precoce, cultivată în comuna Hangu din Moldova) şi *Scorumnic*. In România se cultivă foarte mult din pricină că poporul se hrăneşte pretutindenea cu porumb, din care face *mămăliga* sau *mălaiu*, pe câtă vreme grâul se cultivă numai pentru hrana locuitorilor dela oraşe şi pentru export. Porumbul ne dă o făină compusă din: 12.80% principii azotate, 58.40 amil, 1.50 dextrină, glicoză, 7.00 substanţe grase, 1.50 celuloză, 1.10 săruri şi 17.70% apă. Este mai sărac decât grâul în substanţe azotate şi neazotate (amil, dextrină şi glicoză), dar este cu mult mai bogat în *substanţe grase*, aşa de trebuincioase pentru omul muncitor şi din care pricină porumbul se întrebuinţează pe scară foarte întinsă la îngrăşarea animalelor. Valoarea nutritivă a porumbului este recunoscută de cei mai mulţi învăţaţi, deşi unii îi atribuie însuşirea de a fi greu la mistuit, dar să fie de bună calitate şi bine copt, *să nu fie stricat*, mucigăit, căci în acest caz el poate da naştere la o boală cumplită care bântuie populaţiunea ţării noastre, *pelagră*. Din făina de porumb se face: *mămăligă, turtă în spuză, mălaiu în ţest, mălaiu în tavă* şi *jumări cu lapte acru, terci, păsat*. Afară de aceste forme porumbul se mai mănâncă necopt şi atunci se mănâncă fiert sau fript. In *medicină* ceaiul de mătasă de porumb se dă ca *diuretic* (pentru a înlezni udul) şi ca *temperant* (10 gr. la 1000), sau sub formă de sirop 20—60 de gr. — La *ţară* babele întrebuinţează porumbul la multe boale. Astfel: când se opreşte udul se iau 2—3 strujeni, vârfurile dela o mătură de grădină, 10 pătrunjei, se toacă la un loc mărunţel, se fierb în apă, se strecoară şi apa se bea în mai multe rânduri amestecată cu sămânţă de in pisată. Ceaiul de mătasă de porumb se bea pentru piatră în beşica udului. Cine vede pentru întâia oară în an un porumb înflorit îi ia mătasa, o usucă, o pune în rachiu şi o bea pentru friguri. Pentru emoragie (curgere de sânge) se bea ceaiu de ciocane de porumb amestecate cu coaje de stejar. Pentru bubele din cap şi chelie se spală cu leşie de ciucălăi. Când cineva are durere de pântece se înfăşoară cu mămăligă caldă, pusă în cârpe. Mămăliga caldă se mai pune amestecată cu măduva de falcă de porc şi cu fiere de porc, peste cari se toarnă unt de neft, la *bolfele* dela gât.

Porumbul cucului. — V. *Rodu pământului*.

Posmag. — V. *Pesmet*.

Post. — V. *Abstinenţă*.

Potârniche. — Carnea de potârniche este gustoasă şi se mistuie uşor, mai ales când se mănâncă friptă. Carnea de pui de potârniche este mai uşor de mistuit, mai plăcută la gust şi se frige mai iute.

Potasă. — Se obţine tratând carbonatul de potasiu, în soluţiune slabă, prin calce stânsă iarăşi în soluţiune slabă şi fierbând acest amestec într'un cazan de fier. Potasa obţinută în modul acesta nu este curată, de aceea se tratează cu alcool de 90°. Potasa curată este solidă, unsuroasă la pipăit, albă, fără miros, cu gust acru şi arzător. Dacă punem potasă pe piele ea o arde, o distruge repede, pentru care motiv ea se întrebuinţează numai pe *dinafară* (v. *Caustice*). In cazurile de *otrăvire* cu potasă cel mai bun antidot este apa cu oţet, ca şi pentru

celelalte *alcali* (v. acest cuvânt). Potasa se combină cu diferite acide şi formează săruri, dintre cari cele mai de căpetenie sunt: 1. *Acetatul de potasă*, care se întrebuinţează ca aperitiv, diuretic şi fondant, în doză de 1—10 gr. 2. *Azotatul de potasă* sau *nitratul de potasă* (*nitru, salpetru*), care în doză mică lucrează ca diuretic, în doză mai mare ca contra-stimulent (50 ctgr. până la 2 gr., sau 4—8 gr.). 3. *Carbonatul de potasă* (sare de tartru) se dă în boalele de piele pe dinafară, în soluţie de 1 la 10. 4. *Bicarbonatul de potasă*, antiacid, antigutos, litontritic, în doză de 1—5 gr. 5. *Clorat de potasă* (v. *Clorat*). 6. *Clorur de potasiu*, febrifug, fondant, purgativ; 1—4 gr. 7. *Iodur de potasiu* (v. *Iodure*). 8. *Bromur de potasiu* (v. *Bromure*). 9. *Fosfatul de potasă*, purgativ, 20—50 gr. 10. *Sulfatul de potasă*, aperitiv, purgativ uşor, 4—8 gr.

Poţiune (lat. *potio*), *băutură*.— Preparaţie lichidă compusă cu unul sau mai multe medicamente, care se ia pe dinăuntru cu lingura sau linguriţa, după etatea bolnavului şi după tăria medicamentului. Poţiunile se împart în: *calmante*, cari cuprind extract sau sirop de beladonă, de opiu, sirop de gumă, apă de laur-ceras, etc.; *cordiale*, cari cuprind apă de mentă, scorţişoară, rom, coniac, *expectorante*, cari cuprind kermes, benzoat de sodă, sirop de tolu, poligala, etc.; *vomitive*, cu emetic, ipeca, etc.; *purgative*, cu jalapa, mană, etc.; *antivomitive*, cum este *poţiunea lui Rivière*.

Potroacă. — V. *Veninariţă*.

Potroacă, *potrocuţă*. — V. *Fierea pământului*.

Poziţia corpului. — V. *Atitudine*.

Poziţie (In).—V. *Sarcină*.

Praf.—V. *Pulbere*.

Prăjituri, *plăcinte*. — Din punctul de vedere al igienii prăjiturile nu sunt bune, căci fiind făcute, cele mai adeseori, dintr'un fel de cocă (pastă) grea şi nedospită, în care se pun aromate, zahăr şi corpuri grase amestecate de obiceiu cu tot felul de văpseli, sunt grele pentru stomac, producând râgâituri acre şi cu miros urât, durere şi lipsă de apetit. Aci vorbim în general, căci nu toate prăjiturile sunt de o potrivă de rele; astfel: pesmeţii (pişcoturile), clătitele precum şi prăjiturile făcute din multe foi foarte subţiri nu sunt aşa grele la stomac ca sarailie, nugalele şi celelalte prăjituri, ale căror nume şi compoziţie variază, a lor, dar cari toate au cusurul de a avea prea mult zahăr şi sunt prea grele la mistuit. In general sfătuim pe gospodine să facă prăjiturile în casă, pentrucă cele dela cofetărie, fiind, de multeori, prea vechi sau făcute dintr'un material mai prost, pot să dea multe turburări digestive şi uneori chiar intoxicaţii.

Prapor, sau **Prapur**.—V. *Epiploon*.

Praz, *praji, ceapă blândă, poriu, pur* (*Allium porrum*, fam. liliaceelor). — Plantă erbacee bulboasă, care se cultivă ca plantă de bucătărie. Se mănâncă, fără să fie aşa de iritant ca ceapa; se pune în supă cu alte legume pentru a-i da un gust plăcut, mâncat crud se mistuie greu. In medicină nu se întrebuinţează, dar la *ţară* babele coc prazul şi zeama călduţă o storc în ureche când are cineva *năjit*, iar cu zeamă de prazi fierţi oblojesc *trânjii*.

Precipitat *alb, galben, roşu*. — V. *Mercur*.

Predeal. — Staţiune climaterică de munte, în Carpaţi, la o înălţime de 1050 metri deasupra nivelului Mării Negre, în comuna cu acelaşi nume. Se găseşte pe un platou minunat în jurul căruia se întind munţii acoperiţi de păduri de brazi, fag, stejar şi ulm, în spatele cărora se află vârfuri de munţi, acoperiţi de zăpadă chiar şi în toiul verii. Predealul cu împrejurimile lui se pot număra între cele mai pitoreşti staţiuni climaterice şi de vilegiatură din ţară, în timpul verii. Clima este dulce, plăcută, iar temperatura variază între 15—25°; dimineţile şi serile sunt mai răcoroase. Această staţiune este foarte bună pentru cei ce sufăr de anemie, cloroză pentru cei slabi de piept, cari sufăr de bronchită, pleurezie şi chiar de oftică la începutul ei, din cauză că aerul aci, din pricina pădurilor de brazi, este ozonizat, curat şi balsamic. Predealul este un orăşel cu foarte multe vile şi case, cari mai de cari mai drăguţe şi mai confortabile.

La Predeal sunt și 3 izvoare minerale : unul pe valea Joiței, altul pe valea Râșnovei și altul la Schitul Predeal, care este cel mai important; aceste izvoare nu se exploatează. Imprejurimile sunt încântătoare : Schitul Predeal, Mânăstirea Redea, Bușteni, Azuga, Sinaia, întreagă Valea Prahovei, Valea Timișului, Brașov, și falnicii Bucegi.

Prelungoasă.—V. *Silnic.*

Prepeliță.—Carnea de prepeliță este foarte gustoasă și bună de mâncat, numai să fie proaspătă, pregătită în ziua în care a fost împușcată, sau cel mult a doua zi.

Presbiopie sau **Presbiție** (dela grec. *presbis* bătrân, și *ops*, vedere. — Se numește astfel un defect al vederii omului, care rezultă din slăbirea ochiului către bătrânețe, din cauză că lentila (cristalinul) nu mai poate să facă o bună acomodație. Presbiții au vederea limpede, curată, numai când privesc lucrurile îndepărtate, iar lucrurile din apropiere le văd în mod confus, contrar de ceeace se întâmplă cu cei atinși de *miopie*, cari văd bine numai lucrurile din apropiere. Imaginea obiectelor apropiate nu se mai face pe retină, ci în spatele ei, pe-câtă vreme la ochiul miopului imaginea obiectelor mai depărtate se face înaintea retinei. Presbiția se arată între 40 și 50 ani, iar omul atins de ea trebue să îndepărteze obiectele din ce în ce mai mult, ca să le vadă lămurit; lucrurile prea mici, cum sunt literile de tipar, nu le poate vedea nici depărtându-le și cel ce s'ar sili să le vadă, fără să pună ochelari, are dureri de cap. Cei atinși de presbiție trebue să poarte ochelari cu sticle convexe (bulbucate) și aceasta s'o facă chiar dela început, ca să nu-și ostenească ochii. Ochelarii trebuesc aleși de medicul speciast și îndată ce vederea s'a slăbit trebue să luăm alții mai tari, pentru a-i întrebuința la lucru. Ca regulă generală presbitul trebue examinat de medicul oculist cam odată pe an, pentru a-i potrivi ochelarii.

Prepuțiu (lat. *praeputium*), *sulac.* — Indoitura cutaneo-mucoasă care acopere capul membrului viril (v. *Balanită*, *Erpes*, *Fimoză*, *Parafimoză*, *Șancăr*, *Sifilis*).

Prian. — V. *Vitiligo.*

Priapism (dela grec. *priapos*, penis, membru viril). — Este o stare de erecțiune perzistentă și dureroasă, care se arată în unele uretrite, cistite și mai ales în cistita cantaridiană, în unele boale ale creerului și măduvii spinării, mai cu seamă în loviturile, fracturile și inflamațiunile părții de sus a măduvii. Priapismul se deosebește de *satiriază* prin faptul că în aceasta erecțiunea nu este dureroasă și provoacă raportul sexual, pe câtă vreme în priapism erecțiunea este dureroasă și bolnavul se teme de a avea raport sexual. *Tratament.* Lăsare de sânge locală, băi prelungite, injecțiuni cu laudan, clizme reci, iar pe dinăuntru bromur de camfor și bromur de potasiu.

Primăvara (lat. *ver*). — Pentru igieniști anotimpul cel mai bogat în boale, din cauză că are cele mai mari schimbări de temperatură, iar pe de altă parte pentrucă omul este mai neglijent, văzând că a trecut frigul și răcește mai ușor. Tot în acest timp al anului mai este supus omul la boale de stomac și copiii la febrele eruptive (scarlatină, pojar). Pentru a evita toate acestea trebue să fim cu mare băgare de seamă când intrăm în primăvară; să nu lepădăm de odată toate hainele groase și flanelele, ci treptat.

Privată. — V. *Latrină.*

Prodrom (dela grec. *pro*, înainte și *dromos*, alergare, cursă). — Starea de indispoziție în care se află omul la începutul unei boale. Așa de exemplu durerea de ceafă, somnul neliniștit, membrele sdrobite sunt prodromele febrei tifoide.

Profesiuni (lat. *professio*), *meserii*, *meșteșuguri.* — Profesiunile, după natura lor, se împart în *salubre* (în mod relativ) și *insalubre.* Se consideră ca profesiuni *salubre* acelea în cari omul lucrează în aer liber, cum sunt agricultorii și grădinarii. Cele mai multe profesiuni sunt însă insalubre, astfel sunt profesiunile cari expun pe om să respire un aer încărcat cu emanațiuni iritante și toxice (otrăvitoare) de materii minerale, sau să trăiască într'un aer prea uscat, prea umed prea confinat (închis), sau neprimenit, prea agitat, prea rece, sau prea cald, etc.,

dând naştere la bronchite, boale de ochi (conjunctive), colici sau dureri intestinale, boale de nervi, reumatism, anemie, (lipsă de sânge), etc., sau îl silesc să stea în atitudini (poziţii) vicioase prelungite, producându-i diferite diformităţi, cum sunt cocoşarea (ghibozitatea) şirii spinării la cismari, croitori, etc. Intru cât priveşte profesiunile aşa zise *libere* şi ele îşi au relele lor, aşa de exemplu *medicina* : puţini pot să trăiască în amfiteatre şi în spitale, fără ca să sufere fiziceşte ; apoi avocaţii, profesorii, predicatorii, la câte boale sunt expuşi în viaţa lor, ca angină, laringită (răguşală) cronică, emfizem (năduf), etc. ; oamenii de ştiinţe, de litere, artiştii, mulţi mor în floarea vârstei forţându-şi prea mult creerii, etc. Profesiunile având mare influenţă asupra sănătăţii, datori suntem să ne întrebăm, când este vorba de copii noştri, ce carieră, ce profesiune să le dăm, care să se potrivească cu natura, cu temperamentul, cu constituţiunea lor, precum şi cu dispoziţiunile lor intelectuale şi morale, alegând pe acelea cari pot să-i influenţeze mai puţin în rău, ţinând seamă şi de *ereditate*. Pe cei cu natură calmă, delicată, cari se împacă cu mişcări mai puţine îi vom îndemna spre carierele sedentare (funcţionari, etc.) ; pe cei cu temperament sangvin, vioi, pentru cari aerul închis de cancelarie este neîndestulător, îi vom sfătui să îmbrăţişeze profesiunile cari se exercită în aerul liber şi cari cer mişcare şi oboseală, cum sunt agricultura, ingineria, etc., pe cei slabi de piept nu-i vom lăsa să devină cântăreţi, artişti, muzicanţi din instrumente de metal, etc. Dar, oricare ar fi profesiunea aleasă, omul este dator să-şi apropieze sfaturile igienii împrejurărilor lui de traiu, să ţină seamă că *alimentaţia*, hrana muncitorului cu mâna, nu se potriveşte cu hrana celui ce lucrează cu mintea (v. *Alimente*) ; să ţină seamă de *îmbrăcăminte*, care trebuie potrivită după felul muncii şi după anotimp ; să caute cel cu meserie sedentară, să facă plimbări şi exerciţii în afară de ocupaţiile lui profesionale, să nu piardă din vedere pericolele băuturilor alcoolice, ale tutunului, etc. Părinţii, înainte de a-şi îndruma copii spre o carieră, să consulte şi pe doctorul de casă.

Profilaxie (dela grec. *pro*, înainte, şi *phylassein*, a preserva, a păzi pe cineva de un rău). — Se numeşte astfel meşteşugul de a preîntâmpina producerea unei boale, de a păzi de acea boală pe individ şi pe locuitori. Profilaxia a luat o mare dezvoltare în timpul de faţă, mulţumită progreselor igienii şi a cunoştinţelor mai precise asupra acţiunii substanţelor medicamentoase, sau alimentare.

Prognostic (dela grec. *pro*, dinainte, şi *gnosis*, cunoştinţă). — Cunoaşterea sau prevederea modului în care se va termina o boală, ceeace se poate judeca după antecedentele bolnavului, după locul, gradul şi mersul boalei, după starea forţelor generale ale bolnavului etc. Un prognostic bun se poate face numai printr'un *diagnostic* bun (v. acest cuvânt).

Prolaps (dela lat. *prolabi*, a cădea înainte). — Căderea sau coborârea unui organ, de exemplu : *prolaps al rectului*, însemnează căderea sau eşirea maţului şezutului, *prolaps al uterului*, căderea mitrei, etc.

Propilamină (*Trimetilamină*). — Se recomandă ca specific în gută şi în boalele reumatismale. Azi se întrebuinţează mai puţin. Se dă pe *dinăuntru* propilamină, 10—30 picături în poţiune ; cloridrat de trimetilamină, 50 ctgr. până la 1 gr. în poţiune.

Prostată (lat. *prostata*). — Glandă care se află numai la bărbat şi care îmbrăţişează canalul udului, uretra, imediat de desuptul gâtului beşicii. Prostata la copii este în stare rudimentară şi nu este pe deplin desvoltată decât numai în epoca pubertăţii. Forma prostatei este ca aceea a unei castane, a cărei bază corespunde la gâtul beşicii, iar vârful se continuă cu partea membranoasă a uretrei ; lungimea şi lărgimea ei sunt cam de trei centimetri şi jumătate, iar grosimea de un centimetru şi jumătate. Prostata secretează un lichid alb, de consistenţă unsuroasă, care se amestecă cu sperma în timpul ejaculaţiunii şi îi dă aspectul său alb-lăptos. — *Boalele prostatei*. In primul loc avem aprinderea sau inflamaţiea ei, care se numeşte *prostatită* şi este de 2 feluri : acută şi

cronică. *Prostatita acută* este produsă cele mai adeseori de *blenoragie*, de obiceiu pe la sfârșitul săptămânii a treia, în urma unei oboseli sau a injecțiunilor prea iritante. Ea mai poate fi produsă de lovituri, de răceală, de piatră (calcul) sau de o boală din vecinătate (șezut). Intre *semnele* ei avem: o greutate la perineu (sub boașe), arsură în canal pe când trece udul, poftă de a urina și de a eși cu scaunul des, dureri mari în timpul eșirii afară. După ce se face puroi durerile sunt mai mari, svâcnitoare, bolnavul are febră; puroiul se deșartă sau prin uretră, sau prin șezut. *Tratamentul* constă în băi calde prelungite, clizme calde de 50⁰ cu scurgere înceată, durând câte o jumătate de ceas, supozitoare (săpunașe) cu morfină sau cu opiu și cu beladonă. *Prostatita cronică* este trecerea celei acute în stare cronică, iar *semnele* ei sunt: dureri vagi în perineu, cari se duc în testicule, coapse și osul crucii: durerile se măresc prin mișcare, mers, ședere prelungită, mai cu seamă în trăsură, scurgere prin uretră a unui lichid lăptos, filant, galben-verzui, alteori amestecat cu sânge. *Ipertrofia prostatei* adecă *mărirea ei*. Această boală se vede mai mult la bătrâni și are următoarele *semne*: la început poftă deasă de a eși cu udul, mai ales în ultimele ceasuri ale nopții; udul ese fără forță și încet, uneori nu ese tot udul, rămânând o parte în beșică, mai ales dacă omul nu-l poate face atunci când îi vine; mai târziu bolnavul face ud incontinuu, picătură cu picătură (*incontinență* prin regurgitare, sau incontinență adevărată). Cantitatea de urină în 24 ore poate fi de 3 litri. La început ea este limpede, apoi ceva mai turbure, noroasă, în urma inflamațiunii beșicii; uneori bolnavii pot avea curgere de sânge din beșică, urinare cu sânge (ematurie). Ca complicațiuni se notează cistita (inflamația beșicii) și nefrita (inflamația rinichilor). *Tratament*. Regim sobru, oprirea dela alcool, mâncări iuți, piperate, ardeiate și dela carne neagră; să nu se facă nici un exces; somn puțin, iar în pat să nu se stea decât 6—8 ceasuri; plimbări scurte și repetate, exercițiu înainte de culcare, pază de răceală, de excese veneriene, ar fi bine chiar să se oprească raporturile sexuale. Se va combate constipația dând laxative ușoare (nici odată sabur sau purgative drastice) și clizme emoliente; bolnavul să urineze regulat din 3 în 3 ceasuri; nu se vor da narcotice. Când începe a se opri udul, se va deșerta beșica cu sonda, odată sau de mai multe ori pe zi. Când s'a oprit udul cu totul și beșica s'a umflat, iar udul țîșnește picătură cu picătură (prin regurgitare) se va face *sondajul* regulat și în mod cu totul aseptic, iar după eșirea udului se va injecta în beșică și se va lăsa acolo 50—100 gr. dintr'o soluție boricată de 3%. Când nu se mai poate face sondarea se va face *operație*.

Prostie. — V. *Imbecilitată*.

Prostrațiune (dela lat. *prosternare*, a da jos, a doborî). — O stare de abatere, de toropeală foarte mare, fizică sau morală. Prostrațiunea este un semn al mai multor boale generale grave, cum este de exemplu febra tifoidă.

Protargol (*Albuminat de argint*). — Praf fin gălbui, foarte solubil în apă (50 la 100), în glicerină. Antiseptic și caustic care nu irită, recomandat în contra blenoragiei acute și cronice, contra cistitei, conjunctivitelor, ulcerelor rebele, iar pe *dinăuntru* se dă foarte rar în enteritele copiilor, 5 — 10 ctgr. în soluție. Pe *dinafară* în injecțiuni uretrale, 1—2 la 100; în instilațiuni vezicale, 8—10 la 100; în spălături mari uretrale, 1—2 gr. la 1000; în picături contra conjunctivitelor 1 gr., la 100 gr. apă.

Fig. 355 Proteza gambei

Fig. 356 — Proteza brațului

Proteză (dela grec. *pro*, în loc de, și *tithesyki*, a pune). — Inlocuirea unui organ pierdut printr'un aparat artificial; aplicarea unei mâni sau picior artificial după ce s'a făcut amputația. *Proteză dentară*, aplicarea unei denturi artificiale. *Proteză oculară*, punerea unui ochi de porțelan.

Protilină. — *Protilina fosforată* este un praf alb-gălbui, fără miros, fără gust; cuprinde 2—7 la 100 fosfor. Tonic excitant al nutriției. *Doză*: 4—10 gr. pe zi.

Protoxid de Azot. — V. *Azot.*

Prun, *perj* (*Prunus domestica*, fam. rozaceelor). — Arbore de origină asiatică, ce se cultivă foarte mult la noi prin ogrăzi, sau livezi, pentru fructele lui plăcute și folositoare numite *prune*, sau *perje*. Prunele coapte sunt bune de mâncat însă nu în cantitate prea mare ; prunele necoapte, după cum obișnuesc copiii să mănânca, produc boale de stomac, urdinare cu sânge. Prunele adunate toamna, opărite și uscate, păstrate bine și ferite de umezeală, preparate adică fierte în apă, la cari se pune zahăr cât trebue, se mănâncă compot și sunt foarte bune, căci înlesnesc eșirea afară, fiind laxative. — La *țară* se întrebuințează prunele și ca leac, așa: pruna culeasă și descântată în ziua Crucii se pune la *buba rea*; pentru durere de măsele se pune cu țipirig; zeama de prune uscate și fierte se dă pe inima goală și la întorsul lunii la copiii mici, cari sufăr de limbrici.

Prunus Lauro Cerasus. — V. *Laur-Ceras.*

Prunus Persica, sau **Vulgaris.** — V. *Piersic.*

Prurit. — V. *Mâncărime.*

Prusic (Acid).— V. *Cianhidric.*(Acid)

Pseudartroză (dela grec. *pseudés*, fals, și *arthron*, încheietură). — Se numește astfel o articulație, sau încheietură falsă, care se stabilește între două fragmente osoase separate, sau că acestea au format mai înainte un singur corp unul cu altul și atunci avem *pseudartroză în continuitatea oaselor*, sau că ele n'au fost decât apropiate, alipite și atunci avem *pseudartroză în contiguitate*. Cea dintâiu se observă în fracturile neconsolidate.

Pseudo-Membrană sau *falsă membrană.* — Se numește astfel o membrană (peliță) care se produce în unele boale, cum este *angina difterică*, pe amigdale, în cerul gurii, în nas, în gât, și care se reproduce îndată ce se curăță.

Psihiatrie. — Studiul bolilor mintale și al tratamentului lor. Se poate zice de asemenea *medicină psihică*, sau *medicină mentală*. Bolile mentale au existat de când există lumea. Bolnavii mentali însă erau considerați unii ca inspirați, prieteni ai zeilor, iar alții ca fiind ,,în prada divinităților infernale"; de aceea, în această epocă de superstiție tratamentul lor era încredințat preoților. Creatorul medicinei mentale a fost Hipocrate. *Pinel*, în 1793, a pus temelia tratamentului moral și spitalizării bolnavilor mentali. Doctrina umanitară susținută temeinic în Italia, Anglia, Germania, Belgia și America a determinat progresul psihiatriei. In zilele noastre *psihiatria* face parte definitiv din științele medicale. (Retezeanu).

Psoriază (dela grec. *psora*, râie).— Boală de piele care se arată sub forma unor coji uscate, strălucitoare, de coloare albuie ca sideful, semănând uneori cu picăturile de lumânare de spermanțet. Mărimea și grosimea acestor coji variază foarte mult, tot astfel și forma lor, care poate fi rotundă (numulară), anulară și neregulată. Prin scărpinare cojile se deslipesc lăsând în locul lor o piele roșie, lucitoare și sângerândă. Psoriaza se poate ivi pe diferite părți ale corpului, dar de preferință se arată la genunchi, la coate, la șele, pe pielea capului, nici odată la palme și tălpi, iar când se ivește în aceste părți boala este de natură sifilitică. Această boală se desvoltă pe încetul și puțin câte puțin în timp de 2—3 luni; ea se vindecă rar și numai după un tratament lung și serios. *Cauzele* sunt necunoscute și boala nu este contagioasă; ea se arată de preferință la cei ce sufăr de artritism, nervosism; unii au învinovățit un microb, care însă nu se cunoaște. *Tratament.* Se recomandă tratamentul igienic și dietetic al artritismului și gutei; *alcaline, arsenic, iodure* sau *medicațiune tiroidiană*. Cojile se vor curăți prin băi sau fricțiuni; se vor unge energic cu un pămătuf înmuiat

într'o soluţiune de acid crizofanic în cloroform (15 la 100). Pentru psoriaza sifilitică se va face tratamentul specific (v. *Sifilis*).

Pterigion (grec. *pterygion*, aripioară). O pieliţă de formă triunghiulară, care se arată la ochiu, înăuntru sau afară de luminiţă şi care este produsă de îngroşarea conjunctivei sub forma unui ţăsut vascular aderent de cornee. (Fig. 311). Această cârnotie nu se vindecă decât prin operaţie (v. *Ochiu*) şi dacă nu se operează acopere tot centrul corneei.

Ptialină (dela grec. *ptyalon*, salivă).— Este fermentul salivei.

Ptialism (dela grec. *ptyalon*, salivă).— Exagerarea secreţiunii salivei, cunoscută şi sub numele de *sialoree*.

Ptomaine (dela grec. *ptoma*, cadavru). Sunt nişte alcaloizi cari se produc în timpul putrezirii cadavrelor, prin fermentaţiunea materiilor albuminoide ale corpului, sub acţiunea microbilor.

Ptoză (dela grec. *ptosis*, cădere).— Se numeşte astfel căderea unui organ : rinichiu, uter, stomac, pleoapa de sus (v. *Ochiu*, *Blefaroptoză*).

Pubertate (lat. *pubertas*), *juneţă*. Incepe dela 11 ani şi ţine până la 15 ani ; ea este caracterizată prin stabilirea facultăţii procreatoare. La băiat pubertatea se arată prin dezvoltarea progresivă a membrului viril şi a testiculelor, cari devin mai grele şi încep a face spermă (sămânţă). La fetiţă încep să crească sânurile, să se ivească păr la subţiori şi pe muntele lui Venus, să se arate regulele (*menstruaţia*). In amândouă sexele se schimbă vocea şi caracterul. Pentru fete se recomandă mamelor să le pună în cunoştinţa acestei schimbări, să le prevină şi să le explice lucrul, pentru ca fetele să nu se sperie când vor vedea pentru întâia dată sângele, mai ales că cele mai multe fete se ruşinează să spună mamelor despre venirea periodului.

Pubis (dela lat. *pubere*, a se acoperi de păr). — Se numeşte astfel partea mediană anterioară a *lighianului*, formată de partea pubiană a fiecărui os iliac.

Pucioasa. — Staţiunea balneară în judeţul Dâmboviţa, comuna Şerbăneşti-Poduri, departe 18 Km. de oraşul Târgovişte, de care este legată prin cale ferată. Pucioasa se află într'o vale prea frumoasă împădurită, la o înălţime de 350 metri deasupra nivelului Mării Negre. Clima este dulce, aerul curat, uscat şi ozonizat, regiunea cu dealuri şi înconjurată de păduri, ferită de curenţi. Temperatura mijlocie în timpul verii 19°. Apele sunt sulfuroase şi feruginoase, opalescente, cu miros pătrunzător de idrogen sulfurat. Băile se fac la temperatură de 28—30°. Sunt bune pentru boalele reumatice şi artritice, în scrofuloză, în boalele de piele (eczemă, prurigo, râie, etc.), în boalele învechite de mitră şi băşică, poală albă, limfatism, paralizii, intoxicaţiuni cu mercur şi plumb. In unele cazuri se recomandă apele amestecate cu cele iodurate dela *Vulcana*. Aceste băi nu sunt bune pentru cei bolnavi de inimă şi predispuşi la congestiuni cerebrale. Se găsesc câteva oteluri, numeroase locuinţe ţărăneşti, cari se închiriază cu luna, sau pe întreg sezonul, mai multe restaurante. Sezonul începe la 15 Iunie şi ţine până la 31 August. Imprejurimile foarte frumoase Mânăstirea Bunea, Vulcana, Lăculeţele, Târgoviştea, Mănăstirea Dealului, Petroşiţa, Sinaia.

Pucioasă. — V. *Sulf*.

Puerperală (Febră). — Boală gravă şi contagioasă, era odinioară spaima femeilor cari se duceau să nască prin spitale şi de unde puţine eşiau cu viaţă. Mulţumită cunoştinţelor bacteriologice şi măsurilor de antisepsie şi asepsie ce se iau, astăzi febra puerperală a devenit foarte rară şi statistica maternităţilor este cât se poate de bună. Se produce prin introducerea în organism a unui microb numit *streptococ*, care se înmulţeşte foarte repede ; uneori se întovărăşeşte cu un alt microb, *stafilococ* adecă se face o *asociaţiune de microbi*. Infecţiunea se face în două moduri : bolnava se infectează prin ea însuşi printr'o altă persoană, prin contagiune. In primul caz avem ceeace se chiamă *auto-infecţiune* şi aceasta provine din descompunerea unei părţi a organelor maternele (gangrena vaginului şi a mitrei), sau a chiagurilor, ori a rămăşiţelor din casa copilului, sau a păr-

ţilor putrezite ale unui făt mort; ea mai poate proveni din curgerile otrăvicioase ale vaginului anterioare facerii, din descompunerea lochiilor în urma necurăţeniei şi a murdăriilor cârpelor şi a instrumentelor cu cari se fac spălăturile. In cazul al doilea avem ceeace se numeşte *etero-infecţiune*, care provine din acţiunea *microbilor*, cari la alte persoane pot produce brâncă, difterie, pojar, scarlatină, etc.—In forma *uşoară* avem: ridicarea temperaturii cu roşeaţa feţii pântecele este lat şi nu este dureros, sânurile sunt pline de lapte. In forma *gravă* avem după facere un punct dureros la apăsare, în partea de jos a pântecelui, într'o parte a mitrei, sau în amândouă părţile, pântecele se umflă şi durerea creşte. De obiceiu bolnava are fiori, temperatura creşte şi sânurile se ofilesc; apoi încep sughiţuri, vărsături galbene-verzui (bilioase); faţa se trage, se sbârceşte şi devine palidă; bolnava cade în stare de toropeală mare, mânile şi picioarele se răcesc; respiraţia devine grea şi întreruptă, vocea începe a se stânge; în cele din urmă se umflă încheieturile, mai cu seamă genunchii. Boala sfârşeşte cele mai adeseori prin moarte după 3—5 zile, alteori după 10 şi chiar 20 zile. *Tratament preventiv* constă în *izolare* şi în *îngrijiri igienice*. Femeia care naşte trebue să fie *izolată*, adică să nu primească pe nimeni decât numai pe cei ce trebue s'o îngrijească, pentru ca pe deoparte vizitatorii să n'o obosească, iar pe de altă parte să nu aducă cu ei diferiţi *microbi* producători de boală (*patogeni*). *Ingrijirile igienice* trebuesc date înainte, în timpul şi după facere. Femeile cari au scurgere albă (poală albă), care le produce un fel de opăreală, trebue să facă cu vr'o 10—15 zile înainte de facere: băi, spălături calde cu hipermanganat 1 1000, dimineaţa şi seara. In timpul facerii trebue să se observe o curăţenie foarte mare. După facere femeia trebue primenită şi ţinută întotdeauna foarte curată, să nu miroase de loc şi între picioare să aibă continuu vată sterilizată, care se va schimba des; spălături se vor face cu *apă fenicată* (1—3 la 1000), sau cu *acid boric* (30 la 1000), sau cu *sublimat coroziv* (20 cigr. la 1000). Odată febra puerperală declarată vom duce-o la spital cât mai de grabă, întru cât numai medicul este în măsură s'o mai scape dela moarte.

Pui. — Carnea de pui este cea mai uşoară de mistuit, cu mult mai uşoară decât carnea de vacă, de viţel, de oaie şi miel, de porc. In acelaşi timp ea este şi mai hrănitoare, din care pricină se recomandă la cei cu stomacul slab şi la convalescenţi. Pentru omul sănătos toată carnea puiului este bună pentru slabi şi bolnavi cea mai uşor de mistuit este aripioara. Puiul *fript* este cel mai uşor pentru stomac, mai ales pentru cei slabi şi pentru cei convalescenţi; *supa de pui* este foarte săracă (v. *Bulion*), iar *mâncarea de pui*, preparată cu orice legumă, este bună pentru toate stomacurile sănătoase.

Pulbere (lat. *pulvis*), *praf*. — Aerul atmosferic este plin în totdeauna cu tot felul de pulberi şi cu diferite microorganisme animale şi vegetale. Dacă examinăm praful din aer cu instrumente măritoare vedem că el este format dintr'o mulţime de părticele foarte diferite ca formă, dintre cari unele sunt neînsufleţite, *inerte*, şi altele însufleţite, *vieţuitoare* (vegetale şi animale foarte mici). Pulberile *inerte* cari se află în aer sunt de origine *animală*, *vegetală* şi *minerală*. Pulberile de origine animală sunt formate din părticele de cadavre de insecte, celule de epiderm, bucăţele de păr, firicele de lână, etc. Pulberile de origine vegetală sunt formate din celule şi fibre vegetală boabe de amidon, polen, spori, bucăţele de in, de bumbac, etc. Pulberile de origine minerală sunt datorite pământului şi pietrilor, cari prin frecatul picioarelor şi al roatelor se sfărâmă şi părticelele mici se ridică în aer, apoi se mai află părticele de fier provenite din tocitul potcoavelor, roatelor, etc., şi o mare cantitate de părticele de cărbune din fumul coşurilor. Dacă omul respiră un aer încărcat cu astfel de pulberi este expus la aprinderi sau inflamaţiuni ale căilor respiratoare: *bronchită*, *pneumonie* cronică; cei mai expuşi la aceste boale sunt pietrarii, zidarii, cărbunarii, fochiştii, etc. Aerul încărcat cu praf irită şi ochii, îi înroşeşte, îi inflamează.

Pentru a ne păzi de toate acestea trebuie să respirăm numai prin nas (ţinând gura închisă), să purtăm ochelari şi să ne spălăm des ochii. Cei ce lucrează în fabricele de chibrituri, de producte arsenicale, sau în acelea în cari se întrebuinţează săruri de plumb şi respiră acel aer plin de prafuri otrăvitoare, sunt foarte expuşi la otrăviri cronice; pentru aceasta se recomandă ca acei lucrători să respire prin anumite aparate cari să oprească praful. Pulberile *vieţuitoare* sunt acelea cari conţin diferite animale mici, microscopice, cum sunt diferitele infuzorii, cu ouăle lor şi diferite vegetale: spori de criptogame, mucegaiuri şi ciuperci, dar cele mai importante dintre toate sunt *microbii*, căci ei sunt mijlocul cel mai bun de propagare a boalelor molipsitoare. Sub numele de pulbere mai înţelegem şi substanţă solidă sdrobită şi redusă în părticele cât se poate de mici, prin mijloace mecanice (piuliţă sau mojar, etc.). In medicină se întrebuinţează o mulţime de pulberi (prafuri); unele *simple*, când sunt compuse numai dintr'o singură substanţă (bicarbonat de sodă, calomel, cărbune, chimică, etc.) altele compuse, când se amestecă mai multe pulberi simple, cum sunt: *pulberea antihelmintică purgativă*: revent, scamonee, calomeln părţi egale, cu zahăr 3 părţi (doză 50—60 ctgr. pentru copii, 5—8 gr. pentru adulţi); sau *pulberea diuretică*: nitru 20 gr., gumă arabică 120 gr., reglică (lemn dulce) 40 gr., nalbă 20 gr., zahăr de lapte 120 gr.; sau *pulberea lui Dower*: nitru 20 gr., sulfat de potasă 20 gr., sulfat de potasă 20 gr., ipeca 5 gr., reglisă 5 gr., extract de opiu uscat 5 gr. (doză 10—50 ctgr.; sau *pulbere de dinţi* (v. *Dentifrice*) etc.

Pulmonită.—V. *Plămân* (*Pneumonie*).

Pulpă. — V. *Gambă.*

Puls (lat *pulsus*). — Dacă punem degetul pe arteră simţim o bătae Această bătae se numeşte *pulsaţie*, iar simţirea degetului se zice *puls*, care nu este altceva decât lovitura degetului prin umflarea arterei produsă de mărimea presiunii sângelui şi iată cum: sângele omului circulă neîncetat în vasele sangvine, fiind pus în mişcare de *inimă*, ale cărei contracţiuni îl fac să înainteze într'o direcţie hotărâtă (v. *Cord* şi *Circulaţie*); fiecare bătae a inimii împinge sângele arterei şi produce o *ridicare* bruscă a pereţilor ei, urmată de o *turtire* imediată, după care vine altă

Fig. 357. — Cum se ia pulsul

ridicare, cu altă *turtire* şi aşa mai departe. Ridicările acestea lovesc degetul pus pe arteră şi aceste *lovituri* se numesc *puls*. Pulsaţiunile arterelor corespund în mod exact cu acelea ale inimii. Pulsul se caută de obiceiu pe o arteră aşezată pe un plan osos, cum este artera *radială*, care se află aproape de marginea din afară a pumnului, sau artera *temporală* la tâmplă, etc. Bătăile pulsului variază după vârstă, după sex şi după starea de sănătate. La nou-născuţi avem 140 până la 180 de bătăi pe minut; în primul an 115—130, în al 2-lea 100—115; în al 3-lea 90—100; în al 7-lea 85—90; în al 14-lea 80—85; la adult 70—75; la bătrâni pulsul devine mai iute, 80—85. La femei, în orice etate, pulsul bate mai iute ca la bărbaţi. Iuţeala pulsului se măreşte când omul stă la căldură, sau în urma unei sforţări mai mari, când ridică ceva greu, sau când fuge, după ce a stat la masă

Fig. 358. — Cum se ia pulsul

şi în timpul mistuirii, sau când are o bucurie, o emoţiune mare. Dacă voim să avem date exacte asupra diferitelor caractere ale pulsului ne vom servi de un instrument numit *sfigmograf*. In *stare de boală* pulsul

se schimbă foarte mult, astfel în *febră* pulsul este *mai tare* şi *mai repede*, pe câtă vreme în stare de *sfârşeală*, de *leşin* pulsul este *încet* şi *abia se simte*; unele medicamente, cum este digitala, încetinează pulsul, care se poate să fie aşa de slab încât abia se poate număra; acest puls se chiamă *filiform*. Alteori pulsul, în loc să aibă bătăi separate prin intervale de timp egale, are bătăi cari în unele momente se succed repede, în alte momente se succed mai încet, atunci el se numeşte *neregulat*; iar când bătăile sunt unele mai tari, altele mai slabe, pulsul se zice *inegal*. In toate cazurile acestea trebue consultat doctorul, care singur este în stare să vadă şi să cunoască la ce boale ţin aceste schimbări ale pulsului.

Puncte de foc. — V. *Cautere*.

Puncţie (lat. *punctio*, dela *pungere*, a înţepa), *înţepătură*. — Operaţie care care are de scop de a scoate un lichid cuprins într'o cavitate închisă. Ea se face cu un instrument numit *trocar*, care are forma unei sule găurite. Puncţia se chiamă *exploratoare* când o facem cu scopul ca să vedem dacă se află lichid şi ce fel de lichid, adecă pentru a stabili un *diagnostic*; ea este *curativă* când o facem cu scop de a deşerta o cavitate plină de lichid, cum este în *paracenteză*. Se mai numeşte *puncţie* deschiderea artificială a unei colecţiuni de puroiu cu un bisturiu, deschiderea corneei sau a scleroticei cu un instrument special, etc.

Puncţia rachidiană. — Are ca scop scoaterea lichidului cefalo-rachidian

Fig. 359 — Cum se determină locul puncţiei lombare

(v. acest cuvânt) sau introducerea în acest lichid a unor medicamente, în scop terapeutic. Această puncţie se face în diferite regiuni ale coloanei vertebrale, luând numele lor, de exemplu: puncţie *cervicală*, puncţie *dorsală*, puncţie *lombară*. Dintre toate puncţia lombară se practică mai des. Pentru

Fig. 360. — Puncţia lombară (bolnavul stând pe scaun)

o puncţie rachidiană avem nevoe de un ac de seringă sterilizat, lung de 8—9 cm. Se aşează bolnavul culcat pe o lature, sau şezând pe pat, pe scaun, sau pe masă, după cum se vede în figurile alăturate. Se spală locul ales pentru puncţie cu alcool, sau tinctură de iod, luăm acul sterilizat (bineînţeles după ce ne-am spălat mânile cu apă şi săpun 10—15 minute, apoi cu alcool) şi-l întroducem prin piele între două vertebre urmând cu vârful lui marginea de sus a vertebrei celei mai de jos şi apăsăm încet, până când observăm că se scurge

Fig. 361. — Puncţia lombară (bolnavul fiind culcat)

(uneori ţâşneşte) un lichid clar, prin ac. Acesta este lichidul cefalo-rachidian, pe care îl culegem într'un vas de sticlă, sterilizat, dacă avem nevoe să-l examinăm la microscop, sau îl lăsăm să curgă într'o tăviţă, dacă n'avem nevoe de el. De multe ori avem nevoe să întroducem în lichidul

cefalo-rachidian un medicament oarecare și în acest caz, după ce au curs primele picături de lichid, adaptăm o seringă, pe care o avem alături, plină cu medicamentul necesar și-l injectăm. Alteori avem nevoe să dăm afară o cantitate oarecare de lichid, pentru a ușura pe bolnav (în meningită, tumorile craniene, etc.). După ce s'a făcut puncția rachidiană pacientul trebue să stea culcat cu fața în jos cel puțin 4—5 zile, uneori chiar 7—8 zile.

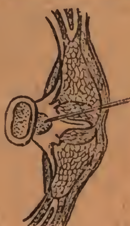

Fig. 362 Cum pătrunde acul în canalul rachidian

Pungă de ghiață. — Adeseori avem nevoe să aplicăm ceva rece pe o parte oarecare a corpului. Gheața, care este atât de trebuincioasă în medicină se sfarmă în bucățele mici și se pune într'o pungă de cauciuc, astupată la

Fig. 363. — Pungă de gheață

cap; putem pune gheața și într'o bășică de bou, sau, la nevoe s'o învelim într'o bucată de mușama. Punga cu gheață nu trebue pusă chiar pe piele, căci poate produce o rană, ci trebue ca între ea și piele să punem o bucată de pânză.

Pulverizație (dela lat. *pulvis*, pulbere, praf). — Este o operație care constă în a arunca asupra diferitelor părți ale corpului, sau într'o cameră, diferite lichide reduse în picăturele foarte fine, în forma unui praf. Pulverizațiunile se fac cu scopul de a vindeca un organ bolnav (gâtul, laringele) sau de a desinfecta o locuință cu diferite substanțe antiseptice. Pulverizațiunile se fac cu un aparat special numit *pulverizator*, care poate fi construit în diferite moduri.

Pumn. — Se numește regiunea care corespunde cu încheietura antebrațului cu mâna. In dreptul pumnului se petrece mișcările prin cari mâna se îndoiește înainte, sau se răstoarnă înapoi. Scheletul pumnului se compune din capetele de jos ale oaselor antebrațului (*radiul* și *cubitul*) și de oscioarele *carpului* (v. *Carp*). Pumnul poate fi atins de aceleași boale ca și celelalte încheieturi (v. *Articulație*), dar cele cari se văd mai des sunt: *entorza* (sucitura), *luxațiunile* (scrintirile) și *fracturile* (vezi aceste cuvinte). Pumnul este locul unde se ivește de preferință o mică tumoră lichidă, sau *chist sinovial* (*broască*), ce se desvoltă pe unul din tendoanele antebrațului cari se duc la mână, trecând pe partea dorsală a pumnului și care de multe ori trebue operată, fiind supărătoare.

Pupat. — V. *Sărutat*.

Pupilă. — V. la *Ochiu*.

Purece (lat. *pulex*). — Insectă bine cunoscută de toată lumea, mai ales în timpul verii și în localurile publice, școli, internate, spitale, mânăstiri. Purecii au corpul ovalar, turtit pe lături, de coloare neagră roșietică, lucitoare, cu câte un rând de păr de fiecare inel; capul rotund, ochii ovalari și mari se găsesc înaintea antenelor. In stare adultă purecii trăiesc ca paraziții pe corpul omului și a diferitelor mamifere, sau paseri, al căror sânge îl sug. Intepăturile de purece sunt dureroase fiindcă înțeapă pielea și lasă în același timp în rană un lichid iritant, care seamănă cu al păduchilor de lemn. Mușcăturile de purece se văd sub formă de mici ridicături roșii, cari seamănă întru câtva cu petele pojarului, sau altor erupții, dar de cari se deosebesc prin lipsa de febră (căldură) și prin modul neregulat cu cari sunt împrăștiate pe suprafața pielei.

Purgativ (dela lat. *purgare*, a curăți), *curățenie*. — Medicament care curăță corpul, deșertând din intestine materiile necurate și vătămătoare. Purgativele au o acțiune specială asupra intestinelor, mulțumită căreia omul are scaune dese și abondente. După efectul lor, adică modul lor de a lucra, purgativele se împart în trei clase: *purgativele ușoare*, sau *laxative*, cari nu irită mațele, producând dureri mici și fac unul sau două scaune lichide, între cari avem: mierea, mana, ule-

iul de migdale dulci, prunele uscate fierte, siropul de pierseci, tamarul indian, etc. ; — *purgativele tari*, sau *drastice*, cari sunt iritante și au o acțiune mult mai energică, cum sunt : aloes (sabur), guma gută, jalapa, scamonea, uleiul de croton, colchicul, turbitul, etc. ; — *purgativele saline*, provoacă o secreție intestinală abondentă, între cari avem : citratul de magnezie, sulfatul de magnezie, (sarea amară), sulfatul de sodă, bicarbonatul de potasă, fosfatul de potasă, fosfatul de sodă, clorurul de sodiu (sarea), apele minerale de Breazu, de Slănic, de Carabana, de Buda, etc. — Purgativele se dau de obiceiu prin *gură* și fiindcă multe au gust amar, rău, se fac diferite preparațiuni cu scop de a le masca gustul și de a le face mai ușor de luat, fără însă ca să-și piardă efectul, astfel sunt : *pișcoturile* purgative, *ciocolatele* purgative *limonadele* și *pilulele* purgative (v. *Ciocolată*, *Limonadă*, *Pilule*, *Pesmet*). Aceste purgative sunt *compuse*; în ele intră două sau trei substanțe asociate între ele, sau câte o substanță purgativă asociată cu o materie inertă, etc. Mai bine este însă să se dea purgativele *simple*, formate dintr'o singură substanță și luată în natură, fiind mai ușor de dozat și cu efect mai sigur (ulei de ricin, sare amară, etc.). Unele purgative se dau prin șezut sub formă de *clizmă* (v. *Clistire*). Purgativele se dau ori de câte ori se simte trebuință de a curăți tubul digestiv de toate materiile de rea natură, cum sunt alimentele rău mistuite, cari, îngrămădindu-se în mațe, produc inflamație și colici (dureri), ghioräituri (*enterită*), sau materiile putrezite cari fac ca să miroase urât scaunele și cari otrăvesc sângele stând mai mult timp în mațe (*febra tifoidă*), sau în caz de *otrăviri*, pentru a da afară substanțele toxice din tubul digestiv. Intru cât privește doza fiecărui purgativ cetitorul va căuta pe fiecare la locul său (v. *Aloe*, *Calomel*, *Ricin*, *Revent*, etc.).

Purgen (*Fenolftaleină*). — Laxativ și purgativ ; nu se dă în arterioscleroză, hemoragie cerebrală. Se recomandă mult la copii *Doză* : 2—5 ctgr. la copiii de țâță : 5—15 ctgr. la copiii mai mari ; 10—30 ctgr. la adulți ; iar ca *laxativ*, se dă 10 ctgr. dimineața și seara. Se găsește în comerț sub formă de tăblițe de câte 5—10 ctgr.

Puroi (lat. *pus*, grec. *pyon*). — Este un lichid patologic, care se formează prin înmulțirea *microbilor* la suprafața rănilor ; el conține un număr mare de *globule albe* (leucocite) mai mult sau mai puțin alterate, cari înoată într'un lichid sero-albuminos, afară de acestea se mai află și globule de grăsime. Puroiul se zice de *bună natură* când leucocitele sunt în mare cantitate ; el este de *rea natură* când leucocitele sunt rare și tind a se îngrămădi sub formă de grunzi (cocoloșit). Puroiul de bună natură este omogen, opac și de conzistență cremoasă (smântânoasă) ; iar cel de rea natură este grunzuros, translucid, seros și rău legat. După *coloare* putem cunoaște întru câtva și microbul care a produs puroiul, astfel : puroiul gălbui și bine legat este reprodus de *stafilococul auriu*, *cel alb de stafilococul alb*, sau de *streptococ*, cel galben-verzui și gros de *pneumococ*, cel verzui de *gonococ*, etc. Puroiul ordinar are un miros fad, particular, el poate să aibă miros urât (fetid) când se formează în apropiere de gură, de mațe, de șezut. Un abces oarecare poate avea puroi fetid, ceeace însemnează că el a fost copleșit de microbi de putrefacțiune (anaerobi). Sunt abcese cari n'au fost produse de microbi, abcese *aseptice*, datorite unei iritațiuni oarecare (o injecțiune cu un lichid iritant, esență de terbentină, etc.). Prognosticul și tratamentul colecțiunilor de puroiu atârnă de natura microbilor. Este bine să se știe cât mai de vreme dacă bacilul ofticei (al lui Koch) este cauza, căci este mai periculos și reclamă un tratament deosebit. Puroiul cu streptococi este cu mult mai periculos decât cel cu stafilococi, pneumococi, etc. Mai ales în pleureziile purulente are mare importanță de a se cunoaște natura microbului, dacă este, sau nu, acela a ofticei.

Purpura. — Prin acest cuvânt se înțelege o erupție de pete *purpurii*, *echimotice*, produse prin *hemoragie* spontană înăuntrul pielei (*intra dermică*). Purpura este produsă întotdeauna de

o *infecție* sau o *intoxicație*. Când avem numai pete roșii pe piele purpura se zice *simplă* (*exantematică*); când se însoțește de curgeri de sânge din nas, gură, șezut, se zice *hemoragică*. Purpura se poate ivi și în cursul boalelor *infecțioase*, acute sau cronice (mai cu seamă în infecțiunile digestive), în boalele *toxice*, *discrazice*, în boalele de *ficat*, de *rinichi*, de *sânge*, ale *aparatului circular*, ale *sistemului nervos*, în toate *cachexiile*, în *otrăvirile* cu iod, alcool, arsenic, săcară cornută. Petele cari se ivesc pe piele sunt datorite eșirii sângelui din vasele capilare și răspândirii lui în grăsimea pielei; ele nu dispar dacă le apăsăm cu degetul, sunt roșii la început, apoi negre, pe urmă gălbui sau verzui, până când pier cu totul. Forma lor este de obiceiu rotundă, ele sunt dureroase și ies mai mult pe membre. In purpura *reumatismală* bolnavul are dureri în încheieturi, cari se umflă uneori. In forma *emoragică* bolnavul are curgeri se sânge din nas, prin ud, prin șezut, prin gură, etc. *Tratamentul* constă în tratarea boalei care a produs purpura și variază după cazuri.

Purulentă (Infecțiune). — V. la *Pioemie*.

Pușche. — V. la *Afte*.

Pustulă. — Este o mică umflătură (bește) a pielei, rotundă, regulată, de diferite mărimi și plină de lichid turbure și opac (puroiu). Când beșica se sparge, puroiul care iese și vine în atingere cu aerul se transformă într'o coajă (crustă) gălbuie, sau neagră și groasă.

Pustulă malignă, *beșica cea rea*, *bubă rea*, *dalac*, *antrax*, *cărbune*. — Această boală, bine cunoscută în poporul nostru provine dela animalele cari au suferit și au murit de *dalac* (*cărbune*, *antrace*, *carbuncul contagios*), precum sunt vitele cornute, oile, caii și altele. De aci vine și primejdia mai mare pentru oamenii cari sunt mai mult în atingere cu aceste dobitoace, sau cu productele lor, cum sunt ciobanii, văcarii, măcelarii, bucătarii, tăbăcarii negustorii de piei crude, plăpomarii, tapițerii, lucrătorii de perii, pieptănarii, etc. Microbul a fost descoperit de învățatul francez Davaine, și este unul dintre cei mai trainici și care se înmulțesc mai repede. Rabdă frigul cel mai cumplit tot așa de bine ca și căldura; numai vaporii de apă fierbinte de 100 până la 104 grade îl pot omorî. El pătrunde în om printr'o sgârietură mică a pielei, printr'o rană, din care pricină se vede

Fig. 364
Pustulă malignă la mână

Fig. 365. — Pustulă malignă la pleoapă (la început)

buba rea mai mult pe părțile descoperite, cum sunt fața, ceafa, mânile, picioarele. S'au văzut cazuri în cari microbul a fost transportat la om de muște, albine ori alte insecte, cari l'au luat dela animalele bolnave; mulți capătă boala purtând cojoace argăsite rău și făcute din piele de oi moarte de dalac. Cei cari consumă carne crudă, friptă numai pe jumătate, capătă boala la mațe, iar cei cari înghit praf încărcat cu microbi capătă pustula malignă la bojoci (plămâni). Boala se poate lua și dela om la om. *Semnele* acestei cumplite boale. In locul unde s'a așezat microbul se ivește mai întâiu o pată mică roșie, care se aseamănă foarte mult cu pișcătura de purice și care se însoțește de mâncărime mare încât vrând-nevrând te face să te scarpini. Această pată se acopere de o beșicuță mică turtită, cenușie închisă și plină cu un fel de apă; mai târziu această beșicuță se sparge și în locul ei rămâne o rană mică roșie închisă, care se usucă, se îngălbenește,

Fig. 366. — Pustulă malignă la pleoapă (către sfârșit)

apoi se înegrește până ce se face ca un *cărbune*. Părțile de desuptul ei se întăresc, tot astfel și cele din jurul ei cari încep a se umfla. In jurul petei celei negre se ivesc bășicuțe albe, sub formă de cerc, cari se măresc, sparg la rândul lor și astfel pata devine din ce în ce mai mare. Pielea din jurul petei se învinețește și se umflă; umflătura crește și se întinde foarte mult și foarte departe. Așa la un om cu o pustulă malignă la față i se umflă tot capul, gâtul până la piept și la mâni. Până aci semnele boalei sunt *locale* și țin 2 până la 4 zile, apoi se ivesc semnele *generale*, cari dovedesc că microbii boalei s'au înmulțit așa de mult încât au pătruns în sângele bolnavului și atunci începe fierbinteala, care poate ajunge până la 40 de grade. Pătimașul se mai plânge de durere de cap, amețeală, vărsături, urdinare, neliniște și altele. Spre sfârșitul vieții căldura scade și omul moare în 4, sau 6 zile. Se poate întâmpla ca bolnavul să se vindece dela sine, fără căutare, dar rareori; odată ce a început să i se otrăvească sângele nu mai are scăpare decât îngrijit de doctor. — *Tratament*. Cel mai bun lucru, când s'a ivit buba rea, este ca îndată s'o ardem adânc, cu un fier roșu, pentru ca să omorâm microbii până ce nu se înmulțesc, iar nu cum se face la țară: înconjură buba cu un cerc făcut cu piatra iadului și care nu are nici o putere asupra boalei. Bolnavului îi vom da băuturi întăritoare, vin, chinină, alcool, cafea, *rubiazol*. In același timp se va chema doctorul sau mai bine se va duce bolnavul la spital. Tratamentul cel mai bun este să se facă injecții, chiar dela început cu *ser anticarbonos*, care se fabrică și la noi în țară.

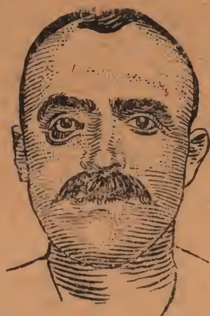

Fig. 367. — Ectropion al pleoapei inferioare (după pustulă malignă)

Putină. — V. *Baie*.

Putoare. — V. *Mefitism*.

Q

Q. S. — Prescurtare din *quantum satis*, care însemnează *atât cât trebue*, sau *cantitate suficientă*. Formula farmaceutică ce se pune pe o ordonanță medicală, sub o substanță oarecare, pentru a arăta farmacistului să pună din ea *atât cât trebue*.

Quartz (lampa de). — Dacă se produce o descărcare electrică într'un tub de quartz, care conține mercur, se obțin raze ultraviolete, care se întrebuințează în scop terapeutic. La capitolul „*Helioterapie*" am amintit că razele ultraviolete ale soarelui au acțiune binefăcătoare asupra corpului omenesc și sunt mijlocul cel mai bun de a trata multe boli. Lampa de quartz produce aceleași raze ultraviolete, ca cele solare și ne dă posibilitatea să tratăm bolnavii, cu acest mijloc, în orice anotimp, deci nu suntem legați de prezența razelor solare, pe care nu le putem avea la îndemână oricând. Această helioterapie artificială este mult întrebuințată în cazurile de rachitism, unde ajută refacerea oaselor, îndreptarea lor și îngrășarea copilului. De asemenea aceste raze ultraviolete, produse în cabinetul medicului, sau la patul bolnavului, sunt de mare folos în tuberculoza osoasă, în cazurile de debilități și anemii, cu deosebire la

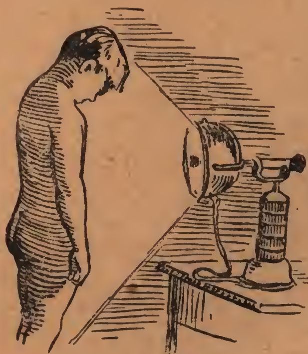

Fig. 368. — Lampă de quartz funcționând

copii, și mai ales la convalescenții diferitelor boli infecțioase. Sunt contraindicate în tuberculoza pulmonară înaintată, în bolile cari produc febră mare. Lampa de quartz este ușor de manipulat și ușor de transportat dintr'un loc în altul, în cât bolnavii cu dare de mână o pot instala la domiciliu și pot avea multe foloase dela ea. Copiii pot fi expuși razelor ultraviolete artificiale în timpul ernii, când lipsește soarele și devin mai vioi, au poftă bună de mâncare și se îngrașă. Pielea expusă acestor raze se pigmentează în tocmai ca după cura de soare. Să nu pierdem din vedere că aceste raze sunt supărătoare pentru ochi, deci trebue să dăm celor expuși la raze ochelari special construiți, ca să le oprească.

Quasină. — V. *Cuasină.*

Quassia amara. — V. *Cuasia.*

Quercus sessiliflora. — V. *Stejar.*

Quinină. — V. *Chinină.*

Quinium. — V. *Chinium.*

Quinquină. — V. *Chină.*

Quotidiană (Febră). — V. *Paludism.*

R

R. — Prescurtare care se pune la începutul unei rețete (ordonanțe medicale) și care însemnează *recipe*, primește.

Rabarbură. — *Revent.*

Rabie. — *Turbare.*

Rac. — Unii oameni nu pot mânca raci, din pricină că le provoacă *blândă* (urticarie). *Ochii de raci*, nu sunt ochii adevărați ai racului, ci niște gomoloațe pietroase (concrețiuni calcare), cari se formează în stomacul acestor animale. Ei se întrebuințau în medicină sub formă de praf, care se dădea bolnavilor de stomac, în contra arsurilor și acrimilor; astăzi însă, în locul lor, doctorii dau magnezie, bicarbonat de sodă, fosfat sau carbonat de calce. — La *țară* ochii de raci se pisează și se beau cu apă când se oprește udul; în popor se crede că ei au puterea de a roade piatra din beșica udului. Se mai dau în rachiu de drojdie, amestecați cu alte leacuri, în contra sculamentului, sau în apă curată în contra frigurilor.

Rac. — V. *Cancer.*

Rac de mare. — V. *Homar.*

Răceală. — Prin *răceală* se înțelege scăderea temperaturii (căldurii) corpului, precum și turburările cari rezultă din aceasta în starea sănătății. Scăderea căldurii corpului se simte cu atât mai mult cu cât a fost la început mai mare. In țările nordice acțiunea unui frig mare produce degerătură, iar *răcelile* sunt aproape necunoscute, în țările temperate, în cari schimbările de temperatură sunt mari și brusce, *răcelile* sunt foarte dese și degerăturile rare. Răceala *pe dinăuntru* se face când omul bea băuturi reci, cu ghiață, ceeace face să scadă repede căldura organelor prin cari trec, în mod instantaneu, mai cu seamă căldura stomacului și a mațelor. Această scădere de căldură poate să dea naștere la o indigestie, la colici, la diaree, la vărsături și în cazuri mai grave la peritonită (v. *Băuturi*). Răceala *pe dinafară* se face prin lucrarea aerului asupra pielei, ea este cu atât mai mare cu cât pielea este mai asudată, din cauză că evaporarea, care se face la suprafața pielei, scade căldura corpului. Efectele acestei răceli variază după om, după constituție, după starea organelor lui, încât unul se va alege cu un guturai simplu, altul cu guturai și tusă, un altul cu durere de gât și răgușeală, al patrulea cu pneumonie sau pleurezie și în cele din urmă chiar cu oftică, un al cincelea cu diferite nevralgii (dureri) sau cu reumatism și așa mai departe. Pentru a scăpa de răceală omul nu trebue să se scoale noaptea din pat când este înădușit, iar dacă este silit s'o facă să-și ia un halat, sau o haină pe spate și papuci în picioare; primăvara și toamna să iese afară îmbrăcat potrivit, să nu stea în curenți de aer pe stradă, în tren, sau în localurile publice, iar căldura în casă în timpul iernii să fie de o potrivă în toate odăile prin cari umblă. Dacă, cu toate acestea, cineva a răcit să nu facă greșala de a nu se căuta și a se expune și mai departe la răceală, căci astfel omul

dintr'o simplă tusă cu guturai poate căpăta o pneumonie, sau vreo pleurezie, care poate să fie fatală.

Rachialgie (grec. *rachis*, șira spinării, și *algos*, durere). — Durere într'un punct oarecare al șirii spinării. Poate fi spontană sau provocată ; ea este un simptom al mai multor boale : meningita spinală, mielita acută, congestie spinală (perioada menstruală), comoțiunea măduvii spinării, meningita tuberculoasă (oftica) ; apoi în morbul lui Pott (oftica șirii spinării), care se anunță întotdeauna printr'o durere într'un punct oarecare, în cancerul șirii spinării, anevrismul aortei, boalele nervilor spinali, reumatismul mușchilor șirii spinării, în otrăvirea cronică cu plumb, în boalele de mitră și în cele mai multe febre : febra tifoidă, vărsat, pojar, scarlatină, febra galbenă, etc. Durerea de spinare variază foarte mult, atât ca intesitate și acuitate, cât și în întindere și în gradul de iradiare. Apăsarea pe șiră uneori o mărește, alteori nu. Pentru ca s'o găsim trebue câte odată s'o căutăm apăsând metodic pe diferite părții ale șirii, să percutăm (ciocănim) cu degetul, sau să plimbăm dealungul șirii spinării un burete muiat în apă caldă, prin care metod se produce o durere foarte vie în locul unde se află boala. Tratamentul rachialgiei va fi acela al boalei care o produce.

Rachianestezie. — V. *Anestezie*.

Răchită albă, — V. *Salcă*.

Răchitan, *lemnușcă*, *sburătoare bărbătească* (*Lythrum salicaria*, fam. litraceelor). — Plantă mare erbacee, care crește prin locuri umede, mlaștinoase, pe lângă bălți, tufișuri umede (Iulie—Septembrie). In medicină se întrebuințează florile și tulpina, cari lucrează ca astringent, antidiareic, antileucoreic. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de infuziune (ceaiu), 50—100 gr. ; praf, 1—10 gr.

Rachitism (*rachitis*, grec. *rachis*, șira spinării). — Este o boală caracterizată printr'o turburare a osificării, care micșorează soliditatea (tăria) oaselor și din care pricină rezultă diferite diformațiuni (șlutiri) ale scheletului. Această boală se vede mai des în anul al doilea al vieții, apoi din ce în ce se vede mai rar, până în a doua copilărie și chiar până în adolescență (juneță) ; după vârstă avem *rachitismul sugacilor* și *rachitismul tardiv*. — *Cauzele* sunt : înțărcarea prea de timpuriu, hrana rea, prea puțină sau prea multă, într'un cuvânt turburările tubului digestiv și urmările lor asupra nutrițiunii generale. Iată cauza rachitismului copiilor mici : umezeala, toate condițiunile igienice rele, de cari sufăr mai ales copiii săraci, în orașele mari, contribuie la ivirea rachitismului. La aceasta se mai poate adăuga oboseala (surmenajul) în școală și atelier, care ajută ivirea rachitismului tardiv. Mai expuși sunt copiii eșiți din părinți bețivi, ofticoși, sau sifilitici. — *Semnele*. De obicei rachitismul se arată între 6 și 8 luni, sau dela un an până la 3 ani și începe prin aceea că copilul devine trist, obosindu-se la cea mai mică mișcare și nesimțindu-se bine decât fiind culcat ; apoi începe să aibă febră și să se umfle încheieturile, mai cu seamă genunchii și pumnii ; gambele se strâmbă înafară și înăuntru, brațele se diformează. Prin faptul că osificarea oaselor craniului se face mai târziu, capul devine mare. Pieptul nu crește, ceeace face ca respirația să devină mai anevoioasă. Dinții și măselele încetează de a eși, sau ies în mod neregulat. De altfel tot scheletul sufere o încetinire în dezvoltare sau chiar se oprește pe loc, mai cu seamă picioarele, cari rămân scurte. Dacă copilul nu se tratează la timp, adică din vreme și cum trebue, boala devine incurabilă și chiar mortală. Durerile, pe

Fig. 369
Copil rachitic

Fig. 370
Copil rachitic

Fig. 371
Scheletul unui copil rachitic

cari până aci bolnavul le simţea numai la mişcare, acum devin spontane şi din ce în ce mai mari ; diareea şi febra merg crescând şi împiedecă bolnavul de a putea dormi, aşa că el slăbeşte repede. Genunchii se freacă, coapsele se diformează, copilul umblă din ce în ce mai greu, ca o raţă, oscilând de pe un picior pe celălalt. Braţele se diformează mai puţin, pe câtă vreme pieptul sufere diformaţiuni foarte pronunţate şi anume : sternul (osul pieptului) se strâmbă şi face o boltitură anterioară, iar coastele de asemenea prezintă umflături, apoi şira spinării, prin faptul că vertebrele se moaie, se strâmbă la rândul său formând o cocoaşă mai pronunţată decât osul pieptului. *Tratament.* In cazurile *uşoare* se recomandă următoarele : să se reguleze sugerile la copiii de ţâţă, mâncările la copiii înţărcaţi, să se dea lapte fosfatat, bolnavul să stea la aer curat, la ţară, pe malul mării sau, în lipsa soarelui, să i se facă tratamentul cu *quartz.* La copiii mai în vârstă se va prescrie o hrană bogată în fructe, fosfate şi în azot : lapte, ouă, supe de fasole şi linte sub formă de pireu, legume verzi, pâne de făină de grâu cu tărâţe. Se vor da preparate cu calciu, între cari *calcigenolul iradiat* este foarte bun, *fosfate* (mai ales de *calce*), *untura de peşte, fosfor* în doză de ½ până la 1 miligram pe zi, se va da *lecitina,* sub formă de untură de peşte lecitinată. Preparatele cu vitamine sunt foarte bune în rachitism şi absolut trebuincioase.

Rachiu, *vinars, ţuică, basamac, lichior.* Rachiul de *tescovină,* produs prin distilarea tescovinei fermentate, se compune din apă 80—85 părţi, iar restul până la 100 cuprinde alcool de vin, alcool amilic, propilic, enantic, caprilic şi caproic, etc. — Rachiul de *drojdie* se formează din distilarea drojdiei de vin şi cuprinde aproape aceleaşi substanţe ca cel de tescovină. —*Ţuica* este produsă prin fermentarea şi destilarea prunelor, foarte răspândită la ţară, mai ales în localităţile de jos ale regiunii muntoase, pe dealuri ; pe lângă alcool ea mai are şi o esenţă dată de sâmburi, care-i dă gustul şi mirosul ei special. — *Coniacul* este produs prin distilarea vinurilor de calitate mijlocie ; la noi se face mai mult cu alcool luat din cereale, din care cauză acest coniac are mai mult alcool amilic, care e foarte otrăvitor. *Romul* se face din trestia de zahăr, supusă la fermentaţie şi distilare ; este compus aproape din părţi egale de apă şi alcool. Romul din comerţ cele mai adeseori este produs din melasa de trestie de zahăr, care este cu mult mai periculos. Romul bun, cum ar fi cel din Jamaica, luat în doze mici, din când în când, la sfârşit de masă, poate fi un stomachic plăcut. Intre rachiurile *artificiale* avem pe acelea făcute din spirt tăiat cu apă, la cari se adaug diferite vegetale, sau esenţe de vegetale, cari le dau un gust şi o aromă particulară (chimionul, cuişoara, scorţişoara, nucuşoara, portocala, chitra, melisa, isma, trandafirii). In comerţ se află tot felul de esenţe cu cari negustorii fac rachiuri şi lichioruri, foarte periculoase, cari strică sănătatea şi omoară pe cel ce abuzează de ele. *Lichiorurile* sunt nişte rachiuri în cari, pe lângă alcool şi apă, se mai află şi zahăr esenţe aromatice, provenite din plante. Abuzul de rachiuri se arată prin diferite boale de stomac (gastrită, etc.) prin turburări nervoase, tâmpenie, nebunie, prin boală de ficat, etc.

Rachiu nemţesc sau *tinctură de jalapa compusă.* — Este un purgativ drastic, compus din : jalapa 8 gr., turbit 1 gr., scamonea 2 gr., alcool de 60⁰, 90 gr. Doza : 10 până la 40 gr., în apă îndulcită cu zahăr, sau se dă cu un sirop : de nerprun, de mană, etc. Acest rachiu nu trebue luat decât după porunca doctorului (v. *Jalapa*).

Răcirea corpului. — V. *Algiditate.*

Răcituri. — V. *Gelatină.*

Răcoritoare. — Se numesc astfel substanţele cari potolesc setea, acelea cari domolesc sângele, adică îl fac să fie mai puţin excitant şi acelea cari uşurează pântecele înlesnind scaunele. Setea se potoleşte cu apă proaspătă de bună calitate şi cu diferite *limonade.* Substanţele cari uşurează scaunele sunt : mierea, prunele, spanacul, portocalele, strugurii proaspeţi, etc. precum şi *laxativele* şi *purgativele.* Sângele se domoleşte cu *alcaline.*

Răculeţ, *cârligat, nodurar, rădăcina şerpilor* (*Polygonum Bistorta*, fam. poligonaceelor) — Plantă erbacee care creşte prin păşunele umede din munţi. Partea întrebuinţată în medicină este rădăcina, având ca principiu activ taninul. Lucrează ca astringent. Se dă sub formă de fiertură (decoct), 20 la 1000, extract 1—4 gr. în pilule.

Rădăcină de ghimbir. — V. *Ghimbir.*

Rădăcină de piper alb. — V. *Ghimbir.*

Rădăcină dulce. — V. *Lemn dulce.*

Rădăcina şerpilor. — V. *Răculeţ.*

Rădăcini. — Rădăcina (lat. *radix*) unei plante este partea care creşte în pământ în sens contrar cu trunchiul, care creşte în aer şi în sus; ea nu este niciodată verde din pricina lipsei de lumină şi serveşte pe de o parte de a fixa planta în pământ, iar pe de altă parte de a suge din pământ hrana trebuincioasă. Unele rădăcini sunt bune de mâncat (morcovii, ridichile, etc.), cele mai multe însă sunt *medicinale*, adecă au însuşiri vindecătoare, de obicei mai pronunţate decât celelalte părţi ale plantelor (rădăcina de genţiană, de ipeca, etc.). Rădăcinile se culeg primăvara, sau toamna, primăvara fiindcă atunci rădăcinile încep să adune sucurile ce trebuesc la dezvoltarea frunzelor, toamna se culeg pentrucă sucurile, ne mai fiind necesare decât la dezvoltarea seminţelor, se îngrămădesc în rădăcini, cari continuă a se dezvolta până când frigul întrerupe vegetaţiunea. Rădăcinile scoase se vor curăţi de pământ spălându-se cu mâna, sau cu periuţa, fără ca să se atace epidermul, se taie firele rădăcinii şi părţile stricate, se înşiră pe aţă şi se pun la uscat. Rădăcinile uscate şi ajunse în mâna farmacistului iau diferite forme de: praf, hapuri, extract, siropuri, vinuri, etc., sau se fac din ele *decocturi* (fierturi) prin fierbere mai îndelungată; nici odată însă nu vor fi numai opărite, cum se fac *infuziile* (ceaiurile); ele se mai *plămădesc* (adecă se fac maceraţiuni) în diferite lichide în cari stau timp îndelungat.

Rădiche. — V. *Ridiche.*

Radiografie, Radioscopie, Radioterapie. — Raxele X, descoperite de învăţatul profesor Roentgen, din Würtzburg, se întrebuinţează în medicină pentru cercetarea corpului omenesc şi pentru vindecarea unor boale. Pentru examinarea corpului putem utiliza razele X în două moduri: obţinând imaginea pe un paravan (ecran) fluorescent, ceeace se chiamă *radioscopie*, sau fixând'o pe o placă sensibilă, ceeace se numeşte *radiografie*; tratamentul boalelor prin aceste raze se zice *radioterapie*. Cărnurile se lasă a fi străbătute şi nu se mai desemnează decât foarte puţin, pe câtă vreme oasele formează o umbră neagră, un desemn negru.—*Radioscopia*: permite să se vadă mişcările părţii examinate; astfel pe un om viu se pot vedea mişcările inimii, dislocările ficatului, mişcările de ridicare şi de scoborâre ale diafragmului. — Să vedem acum cari sunt *aplicaţiunile* şi lămuririle cari ni le pot da radiografia şi radioscopia. Mai întâiu ele ne arată starea normală a organelor, progresele osificaţiunii cartilagelor (sgârciurilor) pe măsura în care omul creşte cu vârsta; ele ne mai arată orice corp străin s'ar găsi în corpul omului: un glonţ, un ac, o lamă de cuţit, un os de peşte, un dinte artificial, un ban, etc.; apoi ne pot arăta orice scrintire, sau sărire din loc a unui os, o ruptură de os (fractură), o strâmbare a şirii spinării o atrofie osoasă produsă printr'o paralizie spinală, atrofică, a copilăriei, diformaţiunile oaselor mânilor şi picioarelor, o piatră în beşica udului, sau la ficat. Razele X ne mai pot arăta dacă lighianul unei femei însărcinate este bine conformat pentru ca să nască uşor, precum şi poziţia copilului; apoi unele boale cum sunt: anevrismul aortei, pleurezia cu exudat, tuberculoza oaselor, etc., In unele cazuri, dacă introducem în stomac bismut, putem să vedem dimensiunile acestui organ; încurcătura de maţe se poate determina dacă dăm bol-

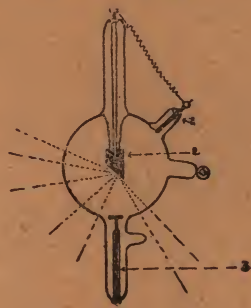

Fig. 372. — Tub roentgen

navului să înghită argint viu (mercur), care se va opri tocmai în punctul unde se află încurcătura, dându-ne în acel loc o umbră bine vizibilă; tuberculoza plămânilor se poate vedea uşor. — *Radioterapia.* Razele X se întrebuinţează într'un mare număr de boale, şi anume: în boalele de piele (dermatoze), în diferite tumori (neoplazme), în limfadenii şi leucemii, în durerile nevralgice. Intre dermatoze avem chelia, cunoscută sub numele de favus, herpes tonsurant şi sicoza bărbii, apoi pruritul nervos şi pruritul care însoţeşte prurigo şi lichenul; în toate acestea, precum şi în multe alte boli, se obţin succese vădite. Inrte neoplazme avem cancerul epitelial al feţei, nasului, urechilor, buzelor, limbii, etc., apoi nodulii cicatriciali consecutivi operaţiunii tumorilor canceroase ale sânului, în fine sarcomele, toate acestea se micşorează sub influenţa razelor X şi unele se vindecă, afară de cancerul profund. In leucemie prin razele X se micşorează numărul globulelor albe, se măreşte acela al globulelor roşii şi cantitatea hemoglobinei, iar volumul splinei scade simţitor, dar, din nenorocire, nu ţine mult. Durerile nevralgice faciale, unele dureri de măsele, durerile fulgerătoare ale tabeticilor, se potolesc foarte iute sub influenţa acestor raze, cari au o acţiune analgezică puternică. *Accidentele* produse de razele Roentgen sunt numeroase: diferite turburări din partea inimii (intermitenţe în bătăi, palpitaţiuni) la oameni sănătoşi şi mai cu seamă turburări din partea nutriţiunii, cum ar fi: inflamaţiuni de piele, căderea părului, stricarea unghiilor, ulceraţiuni rebele, etc. Deci trebue să fim cu mare băgare de seamă, când umblăm cu aceste raze şi să nu ţinem pacientul prea mult timp sub influenţa razelor lui Roentgen.

Fig. 373
Radiografia mânei la un adult

Radiu (lat. *radius*). — Se numeşte astfel osul din afară al antebraţului La capătul de sus radiul are o căciuliţă care se încheie cu o ridicătură rotundă a osului braţului (humerus). Capătul de jos este mai gros şi formează o cavitate care primeşte oasele carpului (arşicile pumnului), constituind cea mai mare parte a articulaţiunii pumnului (radio-carpiană).

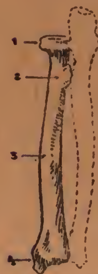

Fig. 374
Radiu
a = capul osului; b = tuberozitatea; c = corpul osului; d = apofiza stiloidă

Radiul, Radiumterapie. — Radiul este un element care se găseşte în natură într'o cantitate destul de mare, dar combinat cu alte elemente, sub formă de stânci, minereuri, ape, etc. Are proprietatea de a emana (răspândi) căldură, electricitate, lumină. Căldura emanată de el, din toate combinaţiile în care se găseşte pe suprafaţa pământului, contribue într'o mare măsură la menţinerea căldurii de pe pământ, oprindu-l astfel să se răcească. Emanaţia se face foarte încet, aşa că după o mie de ani abia pierde o jumătate din puterea sa, de unde se vede marea valoare a acestui metal, căci radiul este un metal. Descoperit de soţii *Petre* şi *Maria Curie*, în anul 1908, este întrebuinţat dela acea dată din zi în zi mai mult, în folosul omenirei. Produce, asupra ţesăturilor pielei, adânci arsuri, cari sunt vătămătoare când activează asupra pielei sănătoase, dar sunt folositoare când sunt aplicate asura ţesuturilor bolnave, în scop de a-le însănătoşi. Această acţiune însă este diferită dela un ţesut la altul, aşa în cât radiul lucrează într'un fel asupra pielei, altfel asupra sistemului nervos, altfel asupra sângelui, etc. Asupra pielei, dacă este lăsat mai mult timp pe aceleaşi loc, poate să producă răni adânci; asupra sângelui acţionează de asemenea diferit, înmulţind globulele albe, dar scăzându-le simţitor dacă acţionează timp mai îndelungat. Asupra sistemului nervos lucrează de asemenea, cu deosebire asupra vaselor, pe cari le lezează şi sensibilizându-le într'un mare grad. Are o mare putere de acţiune asupra celulelor tinere din

corpul omenesc, distrugându-le mai uşor ca pe cele bătrâne, de aci importanţa de a-l aplica mai de grabă asupra cancerului la început, dând astfel posibilitatea de a-l vindeca radical. Una din întrebuinţările lui importante azi este tocmai pentru combaterea cancerului, la diferite organe, cu un succes deosebit. După cum spuneam se găseşte şi în apele minerale, precum şi în nămolul din diferite staţiuni balneare, de unde emanându-se activează în mod favorabil asupra reumatismului şi gutei. Aceste ape minerale şi nămoluri se numesc radioactive şi în ţara noastră se găsesc în multe localităţi. Un neajuns mare este că radiul curat, aşa cum trebue pentru a-l întrebuinţa în medicină, cu deosebire contra cancerului, este foarte scump şi din acest motiv se găseşte cam greu.

Ragadă (grec. *rhagas*, crepătură, pleznitură). — Se numesc *ragade* mici ulceraţiuni cari se văd în piele şi pe mucoasa anală. Ele se arată mai cu seamă la picioare, printre degete, la palme, la nări, la buze, la mamele, în jurul sfârcului. Numele acesta s'a aplicat mai mult la leziunile *sifilitice*, dar astăzi este aproape uitat.

Râgăituri, *râgăieli*. — Darea afară din stomac a unor gaze, oricare ar fi compoziţia lor. Râgăielile provin din cauza unei mistuiri anevoioase (indigestiuni), grele şi incomplete, iar dacă se fac zilnic şi după orice mâncare, atunci este un semn că omul sufere de *dispepsie*.

Răguşeală.—Este o turburare a vocii (a glasului), provenită dintr'o îngroşare a coardelor vocale sub influenţa unei inflamaţii sau aprinderi (v. *Laringită* şi *Voce*).

Râie (lat. *scabies*). — Este o boală bine cunoscută, produsă de un mic animal din familia *arachnidelor* (a painjenilor), numit *acarus*, sau *sarcoptes scabiei* (*căpuşe de râie*), care este aşa de mic încât abia se vede cu ochiul liber; el are forma emisferică, este alb gălbui şi are mişcări foarte repezi. Masculul şade în adânciturile umede ale părţii celei mai superficiale a pielei, înăuntrul unor beşicuţe mici, aşezate şi ele în apropierea şanţurilor locuite de femelă. Aceasta rupe pielea cu fălcile ei şi după ce a săpat un fel de tunel (galerie) în piele îşi depune acolo ouăle şi moare. Fiecare femelă face 20—25 ouă, cari în câteva zile ajung la coacere şi dau noi acari, cari după 15 zile se reproduc şi ei tot aşa de repede. Doi indivizi, mascul şi femelă, pot da naştere în 3 luni la un milion şi jumătate de indivizi; aşa se explică cum de în timp aşa de scurt boala se întinde la tot corpul.— Când un animal s'a aşezat pe mâna omului, sau pe altă partea lui, începe să-şi sape şanţul, sau tunelul în piele, în lungime de unul sau doi centimetri; în dreptul acestui tunel omul simte o mâncărime mare, care îl sileşte să se scarpine, ceeace produce erupţiuni de pete roşii şi mici bubuliţe pline de apă, care, scurgându-se, se

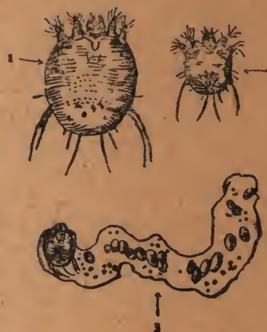

Fig. 375. — Râia
1 = parazitul mascul; 2 = parazitul femee; 3 = galerii săpate sub piele

usucă şi face coji cari miroase urât. Locul de predilecţie al râiei este acolo unde pielea este mai fină, mai subţire: la mâni şi picioare printre dgete, la palme, la sânuri, la subsori, în stinghii, etc. Dacă am deschide cu un ac un tunel, găsim la un capăt al lui animalul sub forma unui punct mic albgălbui, uneori roşietic, lucitor, moale.— Râia se întinde dela om la om prin atingere mai îndelungată, dormire împreună într'un pat, sau îmbrăcând aceleaşi haine. De altfel râia se află şi la câini, la pisici, cai boi, oi, etc. dela cari o poate lua şi omul.—*Tratamentul*. Inainte de a se cunoaşte bine râia, vindecarea ei se făcea foarte greu şi în timp îndelungat. Astăzi ea se poate vindeca în 4—5 zile. Pentru aceasta bolnavul se freacă bine

cu săpun ordinar, sau, dacă avem, cu săpun de păcură, negru, care moaie pielea și deschide șanțurile prin cari trăiește animalul; apoi face o baie de o jumătate de ceas și după eșirea din baie se unge bolnavul peste tot corpul, afară de cap și față unde nu se întinde râia niciodată, cu *alifie de pucioasă.* In timpul acesta hainele bolnavului sunt puse într'un cuptor cald de 80—100^0, sau în lipsă de acest cuptor se afumă cu pucioasă pentru ca să moară toți paraziții din ele, după care bolnavul se îmbracă, sau se fierb într'un cazan. Există multe medicamente cu cari putem vindeca râia; cal mai bun și eftin este pucioasa (sau sulful) despre care am vorbit mai sus. Lucrul de seamă în tratament și pe care să nu-l uităm, este ca odată cu ungerea corpului să schimbăm rufăria de pe noi cu alta curată, căci altfel nu scăpăm de boală. Tratamentul să fie făcut în același timp de toți ai casei cari sunt bolnavi.

Ral (lat. *rhonchus*). — Sub numele de *raluri* se înțeleg în medicină tot felul de sgomote anormale (hârcăituri) cari se aud în piept și cari sunt produse de aerul care merge în plămâni, în cazurile când omul sufere de bronchită (vezi acest cuvânt), din cauza lichidului care se găsește în cantitate prea mare când bronchile sunt inflamate. Aceste raluri se găsesc și în pneumonie, emfizem, oftică; ele se aud foarte bine când punem urechia pe piept. Nu trebue să se confunde aceste raluri cu sgomotul sau mai bine zis *horcăitul* omului, care *trage să moară,* numit *ral tracheal* și care rezultă din trecerea aerului printre mucozitățile (scuipatul) ce se îngrămădesc în gâtul muribunzilor, în urma paraliziei progresive a respirației și care este un semn al *agoniei.*

Ramolisment cerebral. — V. *Inmoiere de creeri.*

Rană. — V. *Plagă* și *Ulcer.*

Rana trânjilor. — V. *Pelagră.*

Răniți, răniri. — De obicei cuvântul de *rănire* se aplică cu înțeles mai restrâns, la o *plagă,* dar în înțeles mai larg cuvântul *rănire* însemnează o uniune locală, care rezultă dintr'o violență exterioară, cu, sau fără o soluțiune de continuitate a părților superficiale, a pielei. Prin urmare, *rănirile* cuprind nu numai plăgile, ci și contuziile (loviturile), entorzele și luxațiile (scrintirile), fracturile (frânturile de oase), arsurile, etc. De multe ori doctorul este chemat să lumineze justiția asupra naturii și a urmărilor unei răniri și atunci trebue să se știe că rănirele sunt *ușoare* când ele nu împiedecă pe om de a munci (incapacitate de muncă) mai mult de 20 zile, *grave* când această incapacitate ține mai mult. Rănirile sunt deplin sau *complet* vindecabile, sau *incomplet,* după cum ele lasă sau nu lasă după vindecare vreo turburare în sănătate, sau după cum ele lasă în infirmitate (neputință) temporară, sau permanentă. *Primele îngrijiri ce se dau răniților.* Când cineva s'a rănit, sau este rănit, acasă la el sau în casă particulară, iar nu pe drum, cel dintâi lucru este de a-l pune pe un scaun, cu picioarele pe un scăunaș, cu spatele sprijinit pe perini, sau și mai bine, de a-l pune într'un pat. Camera să fie aerată și ocupată numai de puține persoane, numai de acelea cari sunt absolut trebuincioase și aceasta pentru ca rănitul să aibă destul aer și să stea liniștit. Rănitul trebue desbrăcat cu blândețe și pricepere, fără grabă, pentru ca să nu i se mărească suferințele dar nici prea încet ca să nu se obosească. Hainele cari nu se pot desbrăca cu înlesnire se vor tăia, pentru ca să micșorăm suferințele rănitului. Dacă curge sânge se va încerca oprirea lui cu apă rece, cu apă cu oțet, cu scrobeală, cu piatră acră, cu perclorur de fier, etc. (v. *Emoragie*). Dacă rănitul este aproape să-și piardă cunoștința, sau să leșine, se stropește pe față cu apă rece, i se pune sub nas eter, sau amoniac, ca să respire, sau i-se dau câteva picături de eter în apă, puțin coniac sau rom. Dacă cumva vedem că un membru (mână sau picior) nu poate face nici o mișcare voluntară, dar este cuprins de tresărituri sau mișcări produse de greutatea lui, cari produc dureri rănitului, atunci de sigur că acel membru este rupt, sau scrintit și trebue să-i aplicăm un aparat provizoriu (v. *Aparate*). Făcând toate acestea, ca prim ajutor, vom aștepta să vină doctorul

care, după ce va examina bolnavul, îi va hotărî un tratament apropiat după felul rănirii. *Cum se face transportarea răniților.* Când bolnavul are curgere de sânge, sau e gata de a-și pierde cunoștința, cel mai bun lucru este să alergăm la doctorul cel mai din apropiere, să intrăm într'o farmacie, sau să ne adresăm la vr'un post de ajutor al asistenței medicale, pentru ca să se lege rana, să se oprească sângele, rănitul să-și vină în fire și apoi să-l ducem acasă. Când rănirea este și mai gravă, încât nu numai că bolnavul nu poate merge, dar cea mai mică mișcare îi face dureri mari, cum este la o rană mare, la o ruptură de os, sau la o scrintire, atunci transportarea lui acasă, sau la spital, trebue făcută cu o deosebită băgare de seamă, pentru ca să nu se zdruncine partea rănită și pentru aceasta cel mai bun mijloc de transportat este *targa*, sau în lipsa ei să ne folosim de un fotoliu sau o saltea. Mai bună decât chiar și trăsura este targa, în care bolnavul stă întins ca în pat și nu se sdruncină așa tare. Pentru a așeza un bolnav pe targă trebue mai mulți oameni de ajutor: unul să susțină capul și partea de sus a corpului, altul să țină de mijloc, alții doi de șolduri și picioare. In cazurile de fractură a coapsei sau gambei, aceasta trebuie să fie așezată pe un plan înclinat așa încât capul bolnavului să fie ceva mai jos decât ea; când rana e la cap sau la piept, ori la pântece, capul trebue să fie mai ridicat. In tot cazul transportul trebue să se facă încet, cu timpuri de odihnă cât se poate mai multe și supraveghind accidentele cari s'ar putea ivi pe drum.

Ranula, *broscuță*. — Se numește astfel o umflătură care se formează sub limbă, în podeaua gurii, care este un *chist salivar*, adică o pungă plină cu un lichid ca albușul de ou. Pentru a se vindeca se face o înțepătură pentru ca să curgă lichidul, apoi se injectează tinctură de iod; sau prin drenaj, trecând un tub din gură până în afară sub falca de jos; sau prin tăierea unei părți din chist.

Rănunchioară. — V. *Silnic*.

Rânză. — V. *Stomac*.

Răpciugă și **Cârtiță** (*Morvă* și *Farcin*, *Maliasm acut* și *cronic*). — Aceste două nume sunt bine cunoscute poporului nostru și, în realitate, ele nu înfățișează decât una și aceeași boală, produsă prin aceeași otravă, prin același *microb* (bacil) descoperit de Babeș și Loeffler. Aceste două numiri ne arată cele două forme ale boalei și anume: *răpciuga* (morva, maliasm acut), care își are semnele localizate în aparatul respirațiunii începând dela nas și până la plămâni, și *cârtița* (farcin, maliasm cronic), care își are semnele localizate pe piele și în țăsutul de desuptul ei. Boala se poate arăta când sub o formă, când sub alta, dar de obicei aceste două forme se însoțesc, așa că boala poate să înceapă cu cârtița și să sfârșească cu răpciuga. Această boală, care se mai numește și: *troahna cailor* și a *măgarilor*, este foarte otrăvitoare și vine dela cai și măgari, dela cari se poate întinde la oi, capre, iepuri de casă, pisici, câni și la om. Ea nu scutește decât boul și porcul. Aproape toți caii și oamenii bolnavi mor. — Omul capătă această boală dela calul bolnav, viu sau mort, deadreptul sau prin lucrurile cari au fost în atingere cu dobitoacele bolnave, cum sunt cergile, hamurile, așternutul, nutrețul, etc. Microbul boalei se găsește la calul bolnav în muci, în puroiul din bube, în bale (salivă), în carne, în sânge și oase, așa că primejdia este foarte mare pentru omul care vine în atingere cu animalul răpcigos, sau cu lucrurile purtătoare de molimă și pentru acei ce consumă carne crudă de cal, cum fac Tătarii noștri din Dobrogea. Otrăvirea omului se face printr'o sgârietură mică de pe piele, buze, ochi, căptușeala nasului, pe care s'a depus otrava adusă de vânt, sau de mână. Din această pricină oamenii cei mai expuși sunt acei cari prin meseria lor sunt în atingere cu caii: vizitii, rândașii, birjarii, giambașii, soldații, călăreții, sacagiii și doctorii veterinari. Această boală se întinde cu mare iuțeală dela un cal la altul, într'o herghelie, sau printre caii armatei, care locuesc mai mulți într'un grajd; grajdurile, hamurile de asemenea înlesnesc întinderea boalei. — Inainte de a merge mai departe să vedem în câteva cuvinte cum se în-

fățișează această boală la cal. Răpciuga are trei semne: mai multe *răni* (bubulițe sparte) pe căptușeala nasului, *scurgerea* din nas a unor muci groși și puturoși (*jetagiu*) uneori cu șuvițe de sânge, ghinduri sau *gâlci* la gât. Cârtița se arată sub forma unor noduleţe, sau bolfe, în piele, cari se sparg; picioarele se umflă. Din răni se scurge o materie purulentă foarte otrăvitoare. Aceste semne sunt numai cele din afară, cari se pot vedea și după cari se poate cunoaște boala. Calul răpciugos tușește, răsufă greu, are fierbinţeală și slăbește văzând cu ochii. — Iată acum *semnele* boalei la om. Dacă otrăvirea omului s'a făcut printr'o sgârietură, pe care s'a depus otrava, în punctul acela pielea se înroșește, ghindurile din apropiere se umflă și sunt dureroase, apoi sub pielea umflată se face puroi. Dacă otrăvirea s'a făcut prin ducerea otrăvii în gură, de unde a fost înghițită, sau, după cum se citează cazuri, în cari omul s'a îmbolnăvit bând apă dintr'o găleată din care băuse un cal răpciugos, boala începe ca lingoarea (febră tifoidă), sau ca reumatismul, cu fierbinţeală, durere de cap, greață, dureri prin încheieturi și altele. După această perioadă dela început boala își ia apoi una din cele două forme ale ei. Când avem a face cu *răpciuga*, bolnavul are un fel de guturaiu, tușește și scuipă un fel de flegmă puturoasă și răsuflă greu, din ochi se scurg lăcrimi pline de puroiu. Bolnavul are fierbințeală mare. Când avem a face cu *cârtița*, încep a eși pe diferite părți ale corpului niște bolfe, sau buboaie cari coc, se umplu de puroiu și sparg, dând loc la niște răni urâte, murdare, din cari curge un fel de puroiu puturos și scârbos. Apoi se ivesc niște sgaibe, cum ar fi sgaiba de altoi (vaccin), sgaibe numeroase, adunate ori împrăștiate și cari sunt un semn foarte rău, căci moartea se apropie. Afară de acestea se mai arată în jurul încheieturilor, ici și colo, câte o pată neagră. — Boala *durează* 3 până la 10 zile, iar când nu vine cu furie mare poate să țină 3 până la 4 săptămâni. Mai este o altă formă a boalei numită *cronică*, ce poate dura 10 până la 15 luni și bolnavul moare de slăbiciune. In această formă avem bolfe cu puroi în diferite locuri, cari uneori se deschid și se închid, iar alte ori rămân deschise sub formă de răni. *Microbul* răpciugii este aerob și se prezintă sub formă de bastonașe (*bacili*) mici, subțiri, cu extremitățile rotunjite; el se dezvoltă bine pe toate mediile de cultură, în special pe cartofi. Microbul se află în sângele omului bolnav, în salivă, în urină, sudoare, mușchi, în ganglioni și vase limfatice cu deosebire; nici odată însă el nu s'a găsit în fiere, nici în lapte. Microbul se desvoltă bine la 38° și culturile rezistă 3—4 luni; căldura mare îl omoară repede, (microbii mor în 5 minute la o temperatură de 60—80° și în 2 minute la 100°). — Boala se poate lua și *dela om.* Orice caz de răpciugă, la om sau la animale, trebue adus la cunoștința autorității. Animalele bolnave îndată se vor împușca și arde împreună cu pielea și cu toate rămășițele lor; animalele bănuite se vor deosebi (izola) făcându-li-se injecțiuni cu *maleină*, care este, față de bacilul răpciugii, ceeace este tuberculina față de bacilul ofticei.

Fig. 376 — Orhita morvoasă a cobaiului (inflamația testiculelor)

Raphanus sativus. — V. *Ridiche.*

Rapin. — V. *Răpciugă.*

Rapiță albă, rapiță de muștar. — V. *Muștar.*

Rărunchiu. — V. *Rinichiu.*

Ras. — V. *Barbă.*

Râs (lat. *risus*). — Omul se deosebește de animale și prin *râs*, care este o însușire pe care natura a dat-o numai omului. Maimuța poate să facă orice grimasuri (strâmbături sau schimonosituri), papagalul poate să vorbească, albina și furnica să-și adune cele trebuincioase traiului, cânele să găsească lucrurile pierdute, unele animale pot chiar să plângă, însă nici una din ele nu va fi în stare să râdă. Singur omului îi este dată puterea de a se scutura cu totul de jugul care apasă asupra

naturii întregi şi de a atinge culmile senine, în care bucuria îşi dă drumul, în ceeace noi numim *râsul*. De aceea s'a numit omul cu drept cuvânt *ființa care poate râde*. Această însuşire omenească trebue întrebuințată şi desvoltată ca şi toate celelalte însuşiri, căci dacă nu vom face şi vom lăsa-o în părăsire este semn că ne lipseşte ceva, că se petrece o turburare mare în organismul nostru. Dacă, dimpotrivă, ne folosim de ea, o cultivăm, este semn vădit că ne simţim bine, că suntem sănătoşi. Râsul este una din pornirile cari se desvoltă mai întâi la om; copilul râde înainte ca să poată spune vreun cuvânt. Copilul acesta râde, dar de ce râde el? De nimic sau de tot. In casele în cari părinţii sunt tăcuţi, serioşi, domneşte tristeţa mormântului, aerul este greu, înăbuşitor încât abia te lasă să respiri; toţi sufăr şi mai ales copiii cei mici, cari încep a se ofili. Doctorii ştiu bine că bolnavii cei mai greu de vindecat sunt copiii a căror veselie a fost înăbuşită de suferinţe fizice, sau de persoanele tăcute, cari îi îngrijesc şi din această pricină ei recomandă, înainte de toate, de a face jucării acestor copii, de a le face diferite petreceri mici, potrivite vârstei lor, de a le cânta şi, dacă este cu putinţă, de a-i pune şi pe ei să cânte, de a le povesti tot felul de istorioare plăcute şi vesele, cari îi fac bine dispuşi, îi fac să râdă. Copilul, crescut astfel, păstrează mult timp sau chiar toată viaţa această comoară de veselie, adunată în etatea primei copilării. Există un muşchiu care se întinde, ca o coardă elastică, dela umerii obrazilor până la colţurile gurii. Când se strânge, colţurile gurii se ridică şi în fiecare obraz se formează o gropiţă. In acest moment figura este preparată pentru râs, dar încă nu râde pe jumătate. Pentru ca râsul să fie complet trebue să intre şi ochii în joc. Muşchii pleoapelor se strâng, sprâncenele se lasă în jos şi în jurul ochilor se formează increţituri. Aceşti muşchi arată diferenţa între râsul adevărat şi între râsul făţarnic. Dar afară de ei mai vine şi laringele să contribue la râs, ai cărui muşchi vibrează nu numai când râde omul cu hohot, ci chiar şi când surâde. Râsul poate să fie aşa de puternic încât să pună în mişcare muşchii umerilor, ai spatelui şi ai stomacului. Râsul nu este întotdeauna expresiunea veseliei. Uneori el poate fi provocat de suferinţe fizice. Râsul are mare influenţă asupra sănătăţii. Sofocle a murit într'un acces de râs, iar papa Leon X, când a aflat că Francezii au fost goniţi din Milan, a fost apucat de o bucurie aşa de mare încât a murit. Dacă aplicăm râsul cu măsură dreaptă şi în anumite cazuri, el poate fi un leac bun. Este ştiut că râsul înlezneşte respiraţia, măreşte căldura corpului şi grăbeşte mistuirea; astfel din antichitate chiar doctorii au recomandat râsul ca un mijloc de a întreţine bunul umor şi prin acesta sănătatea. In casele de sănătate se caută să se distreze bolnavii prin reprezentaţiuni comice, cari să-i facă să râdă, ceeace le face bine. Râsul joacă un rol important atât asupra bunei stări a corpului, cât şi a moralului. După un râs bun suntem mai bine dispuşi la lucru şi cu sentimente mai bune faţă de cei ce ne înconjoară. Prin urmare să respectăm râsul ca pe unul din binefăcătorii omenirii.

Râşcovi. *râşcovi de fag*. — V. *Ciuperci*.

Răşină. — V. *Rezină*.

Rasol. — Carnea de vacă, sau de oricare animal, după ce a fiert, obţinându-se astfel *bulionul* se numeşte rasol. Acest rasol, când a fiert prea mult, a pierdut mult din proprietăţile sale nutritive, care în bună parte au trecut în bulion, sau aşa zisa *zeamă de carne*. Pentru aceasta este bine ca omul să mănânce şi supa şi rasolul dacă vroeşte să fie bine hrănit. Supa cu rasolul constitue o bună hrană, mai ales pentru omul sărac, care nu poate să facă lux la mâncare. Dar fiindcă rasolul este cam greu de mistuit, se înţelege dela sine că nu-l vom da la cei cu lipsă de sânge (anemici), la cei slabi, la bolnavi sau convalescenţi. La toţi aceştia, când e vorba să le dăm carne, le vom da mai bine câte o friptură bună de muşchi la grătar.

Rast. — V. *Paludism*.

Răstic. — V. *Gogoşi de ristic*.

Răsuflare. — V. *Respiraţie*.

Răsuflătoare. — V. *Laringe.*

Raţă. — Carnea de raţă este grea, grasă şi greu de mistuit, nu este aşa de bună ca cea de puiu. Astfel fiind nu vom da celor bolnavi de stomac, nici convalescenţilor carne de raţă. Cea de *raţă sălbatică* este mai bună decât cea de raţă de casă. Este bine să se mănânce carnea de raţă *friptă*, iar nu gătită cu legume.

Ratania.—Rădăcina diferitelor specii ale arbustului *Krameria* (triandra, ixina, grandifolia, tomentosa) din fam. poligaleelor. Această rădăcină conţine foarte mult *tanin*, care-i dă un gust astringent şi puţin amar. Se întrebuinţează în contra diareei rebele, a dizenteriei cronice, în urinarea cu sânge, în curgerile de sânge din mitră (singură sau asociată cu ergotină). Se dă sub formă de infuzie (ceaiul) din 10 la mie; praf 1—10 gr.; extract 50 ctgr. până la 5 gr.; sirop 10—100 gr.; tinctură 5—20 gr.; tizană din 20 la 100; supozitoare (săpunaşe) cu 1 gr. de extract. Pe *dinafară* în alifie 10 la 100; clizme (decoct din 10 la 1000 sau, extract 5—10 gr.

Răţin. — V. *Ricin.*

Rătungioară. — V. *Silnic.*

Rău de mare. — V. *Boală de mare.*

Rău de munte. — V. *Boala munţilor.*

Răul teatrelor. — V. *Teatru.*

Reacţie. — Prin cuvântul *reacţie* se înţelege în medicină sforţarea prin care corpul omului se năzueşte a cumpăni influenţa unui agent, la acţiunea căruia a fost supus. Când facem o baie rece, sau un duş rece, fiind sănătoşi şi în bune condiţiuni, simţim mai întâi un fior în tot corpul şi pielea devine palidă şi aceasta din pricină că sângele, sub influenţa frigului, fuge din părţile superficiale spre părţile adânci, centrale; dar îndată vitalitatea corpului îşi reia drepturile şi simţim o căldură plăcută, pielea se înroşeşte; din cauză că sângele reîncepe a circula pretutindenea şi revine cu mai multă putere în părţile pe cari le-a părăsit; această reluare a circulaţii, care pentru un moment a fost suspendată, se numeşte *reacţie.* Reacţia trebue înleznită prin toate mijloacele: mers repede, exerciţiu, fricţiuni uscate, etc., pentru ca să nu întârzie a se face, căci şederea prelungită a sângelui în părţile centrale (în creeri, în plămâni, etc.) poate produce *congestiuni* supărătoare. Când această reacţie se face cu anevoinţă trebuie să renunţăm la cura de apă rece (v. *Băi*, *Duş*, *Idroterapie*). Sunt cazuri în cari trebue să domolim reacţia, cum se întâmplă când acţiunea frigului asupra unei părţi, sau asupra întregului corp, s'a simţit prea mult timp şi cu mare intensitate aşa că întoarcerea repede a sângelui în părţile de unde a lipsit mult timp ar produce acolo o inflamaţie urmată de gangrenă (v. *Congelaţie* şi *Degerături*). Când microbii pătrund într'o parte a corpului acolo se produce, o reacţie, adică se adună un număr mai mare de globule albe ale sângelui (fagocite), cari mănâncă microbii. O boală îşi face evoluţia după cum reacţiunea organismului este, sau nu, îndestulătoare.

Recădere, *întoarcere, reîntoarcere* de boală (lat. *morbi reversio*). — Reîntoarcerea unei stări morbide, care era pe cale de a dispărea. Românul zice: *l'a întors boala,* ceeace nu trebue să se confunde cu *recidiva.*

Receptivitate. — V. *Microbi.*

Recidivă (lat. *recidivivus,* care reîncepe). — Contrar de ceeace se întâmplă la *recădere,* recidiva este repetarea unei boale determinate, care se produce astfel de mai multe ori, cu toate semnele şi leziunile ei proprii.

Reconstituante. — V. *Tonice.*

Recrudescenţa (dela lat. *re,* care însemnează repeţire, reduplicaţiune, şi *crudescere* a deveni violent). — Reapariţiunea unor semne ale boalei, cu intensitate, după o perioadă de remisiune.

Rect. — (dela lat. *rectum,* drept). — Partea din urmă a maţului gros (v. *Intestin*), care se scoboară pe dinaintea osului crucii (sacru), dela articulaţia acelui os cu cea din urmă vertebră până la *anus* (şezut). — Intre *boalele* rectului avem *căderea* lui, sau *prolapsul anal,* în limba poporului *eşirea şezutului.* Această boală se arată la bătrâni şi la copii, având mai multe *cauze*: scremetele, constipaţia, diarea, hemoroizii, tusa chintoasă, sforţările violente, etc. La început şezutul eşit

se poate pune la loc cu înleznire, mai târziu însă el nu mai intră și atunci se inflamează, se rănește și este foarte dureros. *Tratamentul.* Șezutul se va întroduce cu degetele ori decâte ori a eșit, iar pentru ca să nu mai iese se vor face clizme și spălături cu apă rece și cu substanțe *astringente* cu decocțiune de ratania. Când nu este alt chip de vindecare se va face *operație*, adică se va tăia toată partea eșită afară. — *Inflamația* sau *aprinderea rectului*, se numește *rectită*, și are drept cauză ; o inflamație a mațului gros, trânjii, crăpăturile și plezniturile șezutului, oxiurii, întrebuințarea prea deasă a clizmelor, a săpunașelor, a purgativelor, etc. In forma *acută* bolnavul simte greutate la șezut, dureri, are constipație, scremete și scaune dureroase, uneori cu sânge. *Tratamentul* constă în băi de șezut, clizme cu ceaiu de nalbă și un decoct de frunze de nuc.

Reducție (lat. *reductio*, dela *reducere*, a aduce la loc). — Operație care constă în a pune la locul său un os scrintit, sau viscer erniat, cum se întâmplă la o *hernie* când se întroduce în pântece mațul eșit.

Reflex (lat. *reflexus*). — Act inconștient, pe care îl poruncește măduva spinării fără ca să intervie voința.

Fig. 377 — Reflexul rotulian
1 = terminații nervoase sub rotulă
2 = terminația la șira spinării
3 = legătura care determină senzația
4 = locul unde nervii provoacă contracții musculare

Regim (lat. *regimen*, dela *regere*, a guverna a cârmui). — Prin cuvântul *regim* se înțelege rânduiala la mâncare în tot timpul boalei, până la vindecare. Regimul alimentar al omului sănătos trebue să se compună din alimente de calitate bună, ușor de mistuit și în cantitate potrivită ; mâncarea să se facă la ceasuri regulate, iar mesele să fie depărtate unele de altele cu socoteală, la intervale suficiente ; apoi alimentele trebuesc alese în așa fel încât să repare toate pierderile corpului, să fie întocmite în așa fel încât să cuprindă toate elementele trebuincioase organismului, sub un volum potrivit, având în vedere vârsta, sexul, obiceiurile, condițiunile sociale, anotimpurile, climatul, etc. Regimul omului bolnav se va afla la fiecare boală, descrisă la locul ei și la cuvântul *dietă*. In unele cazuri trebue să se prescrie un regim zis *exclusiv*, adică compus dintr'un singur fel de aliment, cum este *regimul lactat* *regimul animal*, sau *regimul vegetal*. In alte cazuri, pentru a întări bolnavul, trebue să-i prescriem un *regim alimentar* asociat cu un *regim medicamentos*, adică un *regim substanțial*, *tonic*, *reconstituant*, *fortifiant*.

Regim lactat.— V. *Lapte*.

Reglisă. — V. *Lemn dulce*.

Regule. — V. *Menstruație*.

Remediu (lat. *remedium*). — Ori ce mijloc care este în stare să îmbunătățească starea sănătății.

Remisiune (lat. *remissio* dela *remittere*, a suspenda, a micșora). — Scăderea sau micșorarea temporară a simtomelor unei boale. In special se numește *remisiune* perioada scurtă a unei boale febrile, în care scade febra.

Repaus. — V. *Somn*.

Resorcină. — Se prezintă sub formă de prizme romboidale incolore, cari se topesc la 119°; solubilă în apă, alcool și eter. Se întrebuințează pe *dinafară* în boalele de ochi, de piele (acnee, eczemă, cuperoză, ulcere), în soluție apoasă (1—4 gr. la 100) sau alcoolică (10—25 la 100) sau în alifie (10—20 gr. la 100 gr. vaselină), iar pe *dinăuntru* se dă în tusă măgărească și ca antifebril, 2—4 gr.

Respirație (lat. *respiratio*), *răsuflare*. — Sângele pe care îl trimete *inima* în *plămâni* este *negru*, încărcat

cu *acid carbonic*, iar după ce a venit în atingere cu aerul atmosferic se încarcă cu *oxigen*, în locul acidului carbonic, pe care îl dă afară și devine *roșu*, ducându-se astfel din nou în inimă, care apoi îl trimite în tot corpul. (v. *Cord* și *Circulație*). Această funcțiune fiziologică, așa de importantă, se numește *respirație*, sau *răsuflare*. Să vedem mai întâiu cari sunt *organele* respirației. Aerul atmosferic pătrunde prin nas sau gură în *faringe*, trece în *laringe*, apoi în *trachee*, care se desparte în două *bronchii*. Acestea se duc fiecare în câte un *plămân*, unde se ramifică într'o mulțime foarte mare de canale, din ce în ce mai mici, *bronchiole*, cari se sfârșesc fiecare într'un

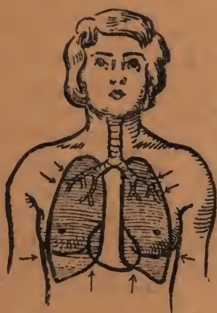

Fig. 378 — Plămânii în respirație (inspirația)

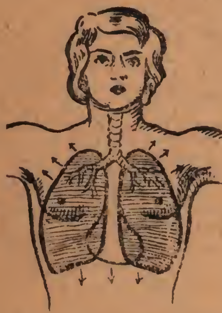

Fig. 379 — Plămânii în respirație (expirația)

fel de săculeț, *veziculă pulmonară*, cari formează grupuri, *lobuli pulmonari*. Plămânul este format din aglomerația acestor *lobuli*. Trei sferturi din suprafața *veziculelor* pulmonare sunt acoperite de *capilare sangvine*. *Cantitatea de sânge* care trece prin plămâni, în 24 ore, este de 20.000 litri. Mucoasa (căptușala) arborelui aerian este acoperită de *cili vibratili*, cari aruncă afară mucozitățile și praful (*scuipatul*). Iată cum se face *respirația* : sângele vine în plămâni împins de inimă, iar aerul atmosferic este atras înăuntru printr'un fel de gol (vid) care se produce în piept în minutul în care pereţii lui se depărtează unul de altul și cavitatea pieptului se lărgește ; acest timp se chiamă *inspirație*, adică tragerea aerului *înăuntru* ; apoi aerul iese afară prin strângerea pieptului, care se face mulțumită mușchilor așezați între coaste (intercostali) și mușchiului care desparte pieptul de pântece (*diafragm*), acest timp se numește *expirație*, adică darea aerului afară din plămâni. Cantitatea aerului *inspirat*,

Fig. 380 — Respirația artificială (timpul I)

apoi *expirat*, este cam de o jumătate de litru ; ea poate să se ridice în timpul exercițiului la 3 litri și jumătate ; plămânii conțin 5 litri de aer, de unde rezultă că nu tot aerul se modifică, ori cât de mari ar fi mișcările respiratoare ; aerul care nu se schimbă se chiamă *aer rezidual* și cu cât este în cantitate mai mică, cu atât și transformațiunile țăsuturilor sunt mai complete. Aerul expirat este foarte mult schimbat, în raport cu cel inspirat ; el este bogat în acid carbonic (4.5 la 100) și foarte sărac în oxigen (14.5 la 100), pe câtă vreme cel inspirat n'are decât urme de acid carbonic și 21 la 100 de oxigen. In plămâni

Fig. 381 — Respirația artificială (timpul al II-lea)

se fac următoarele schimbări : globulele roșii absorb oxigenul, care formează cu o materie conținută în aceste globule, *hemoglobina*, o compoziție numită *oxihemoglobină*, a cărui oxigen se pierde pe măsura în care sângele străbate țăsuturile. In același

timp acidul carbonic, care rezultă din arderile ce se fac în ţăsuturi sub acţiunea oxigenului, este absorbat de serul sângelui, unde el se asociază cu soda pentru a forma bicarbonate, cari la nivelul suprafeţii pulmonare se desdoiesc şi lasă să se separe acidul carbonic. Aerul expirat, care se mai numeşte şi *alenă*, pe lângă acidul carbonic mai cuprinde şi alte materii vătămătoare, ceeace face ca această alenă să fie foarte primejdioasă pentru oamenii cari o respiră, producând diferite accidente (v. *Aer confinat*); prin urmare aerul trebue primenit în continuu, având în vedere că pentru aceasta trebuesc 10.000 litri de aer pentru o oră. — *Mişcările respiratoare*, (inspiraţia şi expiraţia) se văd foarte bine chiar şi când omul este îmbrăcat şi se pot număra cu înleznire. In *stare de sănătate* ele sunt în număr de 16—18 pe minut la adult, de 20 la 15 ani, de 25 la 2 ani, de 35 în primul an, întocmai ca şi bătăile inimii (pulsul) cari sunt cu atât mai multe cu cât omul este mai tânăr. Mişcările respiratoare, oricare ar fi vârsta omului, se fac în aceeaş întindere (cu aceeaşi amploare), cu uşurinţă şi se însoţesc de un murmur dulce, uşor, care se aude foarte bine când punem urechia pe pieptul cuiva şi care murmur se deosebeşte foarte lezne de *raluri* (v. acest cuvânt). In *stare de boală* respiraţia este sgomotoasă, sacadată, (smâcită), inegală şi mai iute decât în stare normală, murmurul se aude din depărtare, mişcările respiratoare sunt anevoioase, se fac cu greutate aşa că pieptul se ridică cu putere şi câte odată chiar se opreşte în mişcarea sa. Numărul respiraţiunilor creşte mult, de 2 ori şi poate şi mai mult decât în stare obişnuită, aşa că respiraţia devine penibilă (*dispnee*) şi în acelaş timp turbură şi funcţiunea inimii, care trebue să bată cu mult mai iute (palpitaţii). — Pentru a întări plămânii se recomandă aşa numita *gimnastică respiratoare*, care constă în nişte exerciţii cari au de scop să activeze (să iuţească) arderile, să mărească câmpul respirator (pulmonar) şi să dea afară aerul rezidual. Această gimnastică, e pusă în practică pe scară mare în Suedia. Se face în cazurile de asfixie, când nu mai putem respira de loc şi când se încearcă introducerea unei cantităţi de aer curat, cât mai mare, în plămâni. Felul cum trebue făcută se vede pe figurile alăturate. (v. şi *Asfixie*). — Omul este bine să respire numai prin nas, care curăţă şi încălzeşte aerul; să nu respire pe gură.

Respiraţie artificială. — V. *Asfixie*.

Retenţia urinei. — V. *Urină*.

Retină şi **Retinită**. — V. *Ochiu*.

Retinol, *rosinol*. — Idrocarbur complex, care provine din distilaţia uscată a colofonului (uleiu de rezină). Se întrebuinţează *extern* ca antiseptic (tampoane în contra vaginitei blenoragice); iar pe *dinăuntru* se dă uneori, în capsule de câte 25 ctgr. (6—12 pe zi), în contra blenoragiei (sculamentului).

Retroversiune. — V. *Mitră*.

Reumatină, *salicilat de salochinină*.— Lichid puţin solubil în apă. Se dă ca analgezic şi mai cu seamă în contra reumatismului muscular şi articular acut, fără să provoace sudori mari: 2—6 gr. pe zi, după etate, în prafuri, buline, sau într'o poţiune.

Reumatism (grec. *rheumatismos*, dela *rheum*, fluxiune, îngrămădire de umori într'o parte oarecare a corpului).—Este o boală generală constituţională, vecină cu guta, care este caracterizată prin fenomene de fluxiune la o articulaţie (încheietură), la un muşchiu, un nerv, un organ intern, însoţită de o durere vie. Mai des se observă reumatismul la încheieturi, *reumatism articular*, care are două forme: *acută* şi *cronică*. Cea mai obişnuită cauză a reumatismului este frigul şi umezeala (răceala), cari lucrează cu mai multă, sau mai puţină putere asupra unei persoane, după cum este ea, sau nu, predispusă prin ereditate sau prin temperamentul său propriu. Reumatismul acut atinge de obicei etatea de 15—30 ani, iar reumatismul cronic, nodos, mai mult etatea de 40—50 ani. Femeile par a fi mai predispuse la această boală; de asemenea şi cei cari trăiesc în mizerie (sărăcie). Drept cauză determinantă s'au învinovăţit de către unii *microbii*, dar până acum nu se cunoaşte microbul reumatismului. — *Reumatismul articular acut*, începe de obicei printr'o indispoziţiune generală

fiori, febră mare; urina are o coloare închisă și formează un depozit roșu cărămiziu. După 24 sau 48 ore o încheietură, sau mai multe, devin *dureroase*, mai calde ca de obicei și ca cele rămase sănătoase, se *umflă* și pielea se înroșește. Durerea este foarte vie și umflătura este mai mult sau mai puțin mare, întinzându-se la tecile tendinoase și pungile seroase din vecinătate. Incheieturile mari sunt prinse de obiceiu în ordinea următoare: genunchi, glezne, coate, umeri, pumni; iar încheieturile mici ale mânilor, picioarelor, fălcilor, vertebrelor sunt prinse mai rar, contrar de ceeace se întâmplă în *gută*. Reumatismul poate de altfel să facă ocolul corpului, mergând dela încheietură la încheietură până ce le cuprinde pe toate, așa că nenorocitul bolnav nu se mai poate da jos din pat. Reumatismul articular acut vine prin atacuri, cari se pot repeta. Durata unui atac variază între 2—8 săptămâni (copleșirea încheieturilor mici este întotdeauna un semn de durată lungă). Fiecare încheietură se vindecă în câteva zile, dar poate fi apucată din nou. In marea majoritate a cazurilor reumatismul se vindecă, afară numai de cazul când se ivesc complicații, cari din nenorocire sunt multe și unele foarte grave. Intre acestea avem *reumatismul cerebral*, care se termină, de obicei, prin moarte, *endocardita*, care de asemenea este mai întotdeauna incurabilă, *fluxiune*, *pneumonie*, *pleurezie*, *albuminurie*, *nefrită*, *cistită*. Tocmai din cauza acestor multe și grave complicațiuni reumatismul articular trebue tratat cu cea mai mare atențiune și energie. *Tratament*. Acest tratament este bazat pe *salicilatul de sodă*. Bolnavul va fi pus în repausul cel mai absolut posibil, adică în pat și la regim de lapte, îndulcit din când în când cu puțină supă; *Salicilatul de sodă* va fi prescris în doză maximă de 50 ctnr. de fiecare an la copii, până la 15 gr. zilnic la adulți, fie în buline, fie în poțiune, însă totdeauna în doze fracționate. Când se ia în buline trebue ca după fiecare doză să se bea o cantitate suficientă de apă; se va da mai bine câte unul la fiecare oră. Salicilatul se poate da în poțiune. Un bun preparat este salicilatul „Ana", mai bun la gust și mai ușor de tolerat, cu deosebire în reumatismul acut. Nu se va lua salicilatul nici cu vin, nici cu limonadă de lămâie, nici cu rom. Pentru a înlătura oarecari complicații de partea stomacului, e bine să se dea salicilatul tot ca mai sus, dar amestecat și cu o cantitate egală de bicarbonat de sodă. Salicilatul trebue luat și în timpul nopții, dacă nu la fiecare oră, la 2 sau 3 ore. Pe dinafară se poate întrebuința *salicilatul de metil* și în acest caz se mai poate reduce doza de salicilat de sodă; se vor face ungeri pe încheieturile cele mai dureroase, apoi se vor acoperi cu vată și gutapercă, sau cu flanelă. Unii bolnavi nu pot suferi mirosul acestui medicament. Salicilatul de sodă nu se poate da la bolnavii cari sufăr de rinichi (nefrită cronică), la cei ce sufăr de boală de inimă în grad înaintat; la femeile însărcinate. Când bolnavul nu poate suporta salicilatul de sodă, din pricina vâjiiturilor de urechi și a durerilor de stomac, se va da în locul lui *aspirină*, 2—3 gr. în buline de câte 50 ctgr., *piramidon*, salipirina, citrofenul (2—4 gr.), *atofan*, care este un bun medicament contra reumatismului, luându-se sau sub formă de pastile, sau de injecții (atofanil), în cazul când stomacul nu suportă pastilele. La femeile însărcinate se poate da antipirina, 2—3 gr., în 4 sau 6 doze. La cei ce sufăr de rinichi se va da benzoatul de sodă, citratul de sodă sau acidul citric în aceleași doze. La sfârșitul reumatismului se va prescrie masaj, ungeri cu tinctură de iod și la trebuință puncte de foc, sau vezicători, dând pe dinăuntru preparatele fieruginoase, în special iodurul de fier, în contra anemiei.—*Reumatismul articular cronic*. Urmează reumatismului articular acut, rău tratat, sau se arată dela început sub forma sa înceată. Incheieturile sunt umflate și cam înțepenite, puțin dureroase la repaus, numai la mișcări sunt supărătoare. Alteori se prind încheieturile cele mici, dela degetele mânilor și picioarelor, cari se umflă și produc dureri mai ales noaptea, prezentând cu timpul un fel de noduri caracteristice, cari au făcut să i-se

dea numele de *reumatism nodos*. Intreaga mână se diformează, luând o înfățișare caracteristică. Boala înaintează fără încetare, fără întrerupere, sau cu perioade de ameliorare foarte scurte. Tratamentul va fi întocmai ca la reumatismul articular acut, având ca bază salicilatul de sodă. In perioada a doua (faza cronică) tratamentul va consta în *iodur de potasiu*, sodiu, sau de litiu, în doză de 2—4 gr. pe zi dat timp îndelungat, sau tinctură de iod (30 picături) pe zi la adulți, 6—10 picături la copii de 5—10 ani); tot la 15—20 zile se va întrerupe iodul pentru 5—8 zile. Se mai recomandă preparatele fieruginoase, în special siropul de iodur de fier, untura de pește, fricțiuni uscate, alcoolice, terebentinate. Băile minerale naturale: *Herculane, Govora, Lacul sărat, Techir-Ghiol, Ocna Sibiului*, sunt cele mai bune în reumatismul articular cronic, apoi *Monteoru-Sărata, Pucioasa, Vulcana, Oglinzi*, de asemenea dau rezultate bune. Reumatismul de mușchi se arată de preferință în mușchii cei mari, în șale, când se numește *lumbago* (v. acest cuvânt).

Revaccinare. — V. *Vaccinare.*

Revent, *rabarbură, rubarbă* (*Rheum officinale*, fam. poligonaceelor). —Plantă erbacee mare și frumoasă originară din Tibet, a cărei rădăcină este galbenă roșietică, are un gust foarte amar, văpsește saliva în galben portocaliu și conține acid galic, acid tanic, acid *crizofanic*, oxalat de calciu și un principiu purgativ. In doză mică reventul deschide pofta de mâncare, stimulează tubul digestiv, înlezneşte mistuirea și întreține eșirea afară. In doză mai mare el este purgativ fără ca să irite mațele și face foarte puține dureri; se recomandă la cei ce sufăr de dispepsie, la cei ce simt o greutate după mâncare, fără să aibă dureri, la cei ce sufăr de constipație obișnuită.

Revulsie (lat. *revulsio* dela *revellere*, a scoate cu putere), *revulsive*.— Revulsiunea este o formă de tratament care constă în a irita, prin ajutorul unor medicamente, numite *revulsive*, o parte a corpului mai mult sau mai puțin depărtată de locul inflamat, cu scopul de a atrage sângele și celelalte umori, cari s'au îngrămădit în organul bolnav. In practică *revulsie* și *derivație* însemnează același lucru, așa că medicamentele *revulsive* se confundă cu cele *derivative*. Intre revulsive se numără: muștarul, băile de picioare calde, simple sau cu muștar, luarea de sânge, tinctură de iod, vezicătorile.

Rezecție (lat *resectio*, dela *resecare*, a tăia). — Operație care constă în a tăia și a scoate o parte dintr'un os, sau unul ori mai multe oase întregi, păstrând părțile moi din jurul lor.

Rezine (lat. *resina*), *rășină*. — Se dă acest nume la niște produse naturale compuse din oxigen, idrogen și carbon, cari se află în scoarța și fructele unui mare număr de plante, unde se găsesc asociate cu esențe volatile și de unde se scurg dela sine, sau prin tăieturi. Rezinele sunt substanțe semi-lichide, groase, viscoase și adeseori inflamabile; multe din ele se întrebuințează în medicină: unele sunt stimulente, ca *esența de terbentină*, etc., și se dau pe dinăuntru, sau pe dinafară, pentru a produce o excitațiune cu scopul de a vindeca o boală; altele sunt purgative, cum sunt: *jalapa, scamonea.*

Rezoluție și **Rezolutive**.—Prin cuvântul *rezoluțiune* se înțelege întoarcerea la stare normală a unui țăsut bolnav, prin rezorbirea materiilor organice lichide, sau solide, infiltrate în acel țăsut. Medicamente și mijloace *rezolutive* se numesc acele cari produc acest rezultat: purgativele, diureticele, antiflogisticele, iritante (preparatele cu iod, iodurul de potasiu, cu arsenic, etc.) lăsarea de sânge din vine, lipitorile, ventuzele cu sânge, vezicătorile, cataplazmele, revulsivele, tonicele excitante, astringentele, aplicațiunea de ghiață, masajul, compresiunea, etc.

Rezorpțiune (lat. *resorptio*). —Prin acest cuvânt se înțelege dispariția unui lichid revărsat într'un țesut, sau o cavitate și ale cărui elemente sunt luate de circulație.

Ricin, *rițin, căpușe* (*Ricinus communis*, fam. euforbiaceelor). — Plantă arborescentă, originară din Africa, unde ajunge la o înălțime de 10—12 metri, care s'a întrodus în Europa și se cul-

tivă mai mult ca plantă ornamentală. Sămânţele de mărimea boabelor de fasole, cu pete roşii, luate cu lapte, sub formă de ceaiu în număr de 5—6, constitue un purgativ drastic, iar dacă se iau mai multe produc iritaţia şi chiar ulceraţia maţelor, ceeace poate avea urmări grave şi de aceea se recomandă mare băgare de seamă. Oleul extras din sămințele de ricin, unt de ricină, se întrebuinţează foarte mult în medicină ca *purgativ*. In China se întrebuinţează ca oleu alimentar. *Untul de ricină* este un purgativ foarte bun şi se dă în doză de o jumătate de linguriţă la copiii nou-născuţi, o linguriţă la copii până la etatea de 3 luni, o jumătate de lingură la copii de 1 an, o lingură la copii până la 5 ani, iar la adulţi 2—3 linguri (30—40 gr.). Untul de ricină are însă un cusur, gustul său rău, care câte odată provoacă greaţă şi chiar vărsături, din care pricină se întrebuinţează în diferite forme, pentru a-i masca gustul. Când nu se poate lua singur, se va da în bulion fără grăsime şi cald, într'o ceaşcă de cafea neagră, sau de ceaiu, în zeamă de varză, sau cu zeamă de lămâie, de portocale, etc. Untul de ricin se mai dă şi în capsule gelatinoase, în care caz este bine ca bolnavul, îndată ce a înghiţit capsulele, să bea o ceaşcă de zeamă de carne, pentru ca ele să se topească mai iute.

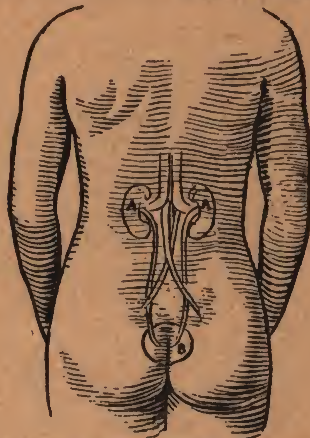

Fig. 382 -- Ricin

Ridiche, (*Raphanus sativus*, fam. cruciferelor). — Plantă erbacee cu rădăcina cărnoasă, foarte umflată, originară din Asia, care se cultivă mult ca plantă alimentară. Prin cultură s'au obţinut mai multe varietăţi dintre cari menţionăm: *ridichea neagră*, cu rădăcinile mari, cu coaja neagră; *ridichile de lună*, cu rădăcinile mici, cu coaja albă, roşie violetă sau negricioasă. Ridichile de lună au un gust înţepător, care aţâţă pofta de mâncare; când sunt fragede şi tinere sunt mai uşor de suportat de stomac, cu condiţie însă ca să nu se mânânce în cantitate mare; cei cari au răgâituri acre şi dureri de stomac să nu le mănânce deloc. Ridichile negre sunt şi mai greu de mistuit şi prin urmare să nu le mănânce decât cei ce au stomac tare, dar şi aceia în cantitate mică şi rar.

Rigiditate. —*Rigiditate cadaverică*.— Inţepenirea muşchilor după *moarte*.

Rigollot. — V. *Muştar*.

Rinichiu, *rărunchi*, (lat. *ren*, grec. *nephros*). — Rinichii sunt organele prin cari se strecoară urina (udul). Ei sunt în număr de doi, aşezaţi în pântece, câte unul de fiecare parte a şirii spi-

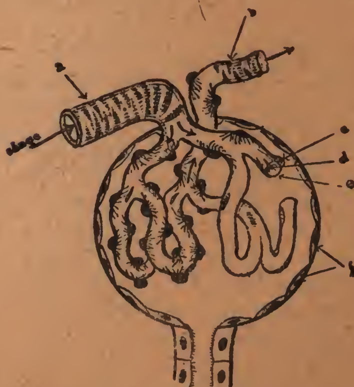

Fig. 383 — Locul ocupat de rinichi
A=canalele ce duc la băşica udului (B).

nării, la şeale. Rinichii sunt separaţi de peritoneu printr'un strat de ţăsut celulo-grăsos (*capsulă adipoasă*, la copii, foarte subţire, iar la adulţi, mai ales la cei graşi, foarte gros, cuprinzând multă grăsime. Coloarea rinichilor este roşie închisă; forma este ca acea a unui bob de fasole, având o lungime de 10 cm, o lăţime şi o grosime cam de 5 cm fiecare. Partea excavată a lor priveşte spre şira spinării şi se numeşte *hil*; ea cuprinde *vena renală*, *artera renală*, *basinul* sau *lighienaşul* şi începutul canalului (*ureter*). care conduce urina în *beşică*. *Artera renală* intrând în hil, se împarte în mai multe ramuri, rămurele; fiecare rămurea, se ramifică în capilare, pentru a forma un ghem vascular care se chiamă *glomerul* (lat. *glomerulus*, glob), învelit de o dilataţie a unui *tub urinifer*, care îl înconjoară ca o

capsulă. Acest tub, după ce s'a îndoit de mai multe ori asupra lui însuşi, se termină printr'o parte dreaptă, care se sfârşeşte printr'unul din orificiile unui fel de stropitoare, numită *papilă renală*, care se ridică în *basinet* (lighenaş). Fiecare papilă este formată prin reunirea a vreo douăzeci de orificii de tubi drepţi. Dacă tăiem un rinichiu în două, vedem pe suprafaţa de tăiere două părţi, una *corticală* (coajă), care este granuloasă şi granulaţiunile sunt formate de glomerule; alta *medulară* (măduvă) în care se vede un şir de dungi, cari sunt tubii uriniferi. *Funcţiunea* rinichilor. In prima reţea capilară, aceea a glomerulelor, presiunea sangvină fiind foarte mare, partea apoasă a urinii se filtrează din vasele sangvine, prin capsula care termină tubii uriniferi. A doua reţea capilară, formată de vasele eşite din glomerule, înconjură tubii uriniferi, a căror lungime este aşa de mare încât, dacă i-am pune cap la cap, întinderea lor ar fi de 20 Km.; sângele lasă să transude partea solidă: uree, acid uric, clorur de sodiu, fosfate şi sulfate alcaline. Celulele cari căptuşesc tubii sunt însărcinate să aleagă aceste principii solide ale sângelui. Urina, care se formează picătură cu picătură în tubii uriniferi, ajunge în basinet, de unde trece prin uretere în beşică. — *Boalele de rinichi.* Adeseori omul are dureri. Boalele proprii ale rinichilor sunt grave. Mai întâiu toate *rănirile* făcute asupra rinichilor, cu un glonţ de armă de foc, cu un cuţit, sau numai printr'o lovitură puternică, sunt foarte grave, putând da naştere la diferite complicaţii prin revărsarea urinii în peritoneu, producând o *peritonită* mortală. Un *abces* în vecinătatea rinichiului poate fi produs de răceală, de lovituri sau contuziuni, de răniri, de călărit prea mult, etc. In acest caz bolnavul are dureri în dreptul rinichiului, lipsă de poftă de mâncare, constipaţie; apoi partea bolnavă se umflă; umflătura merge crescând după cum se înmulţeşte puroiul, din care cauză trebue operat cât se poate mai iute, făcând o tăietură mare ca să se scurgă bine puroiul. — *Aprinderea*, sau *inflamaţiunea mucoasei* calicelor şi a basinetului, se numeşte *pielită*, iar când este şi rinichiul inflamat avem *pielo-nefrită*. Această inflamaţiune poate fi produsă de *calculi* (pietricele), de inflamaţiunea uretrei (în cazurile de blenoragie, de stricturi), a beşicii sau a uretrelor, de boale infecţioase, etc. In aceste cazuri trebue să se facă *operaţie* cât se poate mai iute, pentru ca să nu slăbească prea mult bolnavul şi să nu-i intre puroiul în sânge. Rinichiu *căzut* (*rinichiu flotant*) se vede mai des la femee, din pricina sarcinilor repetate, a *corsetului*, a sforţărilor prea mari; se anunţă prin durere bruscă în partea de sus a pântecelui şi bolnavul simte că-l trage ceva, că atârnă

Fig. 384 Rinichiu tăiat vertical

Fig. 385 — Rinichi, cu uretere şi băşică

Fig. 386 — Schema unui corpuscul al rinichiului

a = vas conductor de sânge; b = vas pe unde iese sângele; c = sâmburele unei celule de perete; d = sâmbure de celulă; e = peretele vasului; f = peretele capsulei

ceva în locul dureros; durerea încetează prin odihnă în pat. Se observă și turburări digestive, la unele femei și turburări nervoase (isterice). *Tratamentul* constă în purtarea unui bandaj și în, cazurile grave în *operație* (*nefropexie*, adică punerea rinichiului la locul său, cosându-l), sau *nefrectomie*, adică tăierea și scoaterea rinichiului cu totul). — *Litiază, colici nefritice, calculi* (pietre). Sărurile urinii se pot precipita în rinichi sub formă de concrețiuni pietroase (*litiază*, dela grec. *lithos*, piatră) cari pot să fie așa de fine ca praful (*nisip* sau să formeze pietricele mici, *pietriș*, care produc *colici nefritice*, sau să formeze pietri mai mari, ca aluna, ca nuca și chiar ca oul. Pietricelele pot fi una sau mai multe, rotunde sau colțuroase; ele sunt formate cele mai adeseori de acid uric și de urate, când sunt tari și roșietice, sau de oxalat de calciu, când sunt brune și smeurii, sau de fosfate de calciu, albe și spărgăcioase. Litiaza este produsă de **hrană** prea bună și **prea** multă, de lipsă de mișcare de *artritism*, de *ereditate*. Când se fac pietricele în rinichi sunt duse de urină în uretere și de acolo în beșică. In tot drumul acesta ele dau naștere la *dureri*, cari sunt cu atât mai mari cu cât pietricica este mai mare, ceeace face ca ea să pătrundă cu mare anevoință prin canalul ureterului. Aceste dureri se chiamă *colici nefritice*, sau *colici de rinichi*. Accesul poate să fie precedat cu câteva ore de niște dureri surde în dreptul rinichilor, cu o senzație de greutate și de pofte dese de a urina. Apoi, cu prilejul unei mișcări, unei sdruncinături, sau după luarea unei ape minerale, apare o *durere cumplită* în șale, care se întinde în diferite direcțiuni, dar mai cu seamă spre beșica udului. Accesul acesta de durere poate să țină 1—8 ceasuri, continuu, sau cu mici întreruperi, când pietricica a trecut în beșică și încetează durerea. *Tratament.* Pentru a micșora durerile și a înlezni trecerea mai iute a pietrii se recomandă cataplazme foarte calde laudanizate, pe regiunea dureroasă (în șale); băi calde prelungite de 34°, iar pe dinăuntru se dă, când bolnavul n'are vărsături, antipirină, cloral, extract de opiu, clizme calmante cu laudan, sau cu cloral, supozitoare (săpunașe) cu opiu, sau în cazuri grave injecțiuni sub piele cu morfină. Odată criza trecută se va prescrie un tratament *preventiv*: se va interzice bolnavului să mănânce măcriș, spănac, pătlăgele roșii, sparanghel, carne de vânat, se vor opri băuturile alcoolice; apoi se vor da preparatele cu litină și apele minerale: Căciulata, Vittel, Carlsbad, etc. Când s'a format o piatră mai mare, *calcul*, care nu mai poate eși, rămânând fixat, bolnavul urinează cu sânge (*ematurie*), mai cu seamă dacă umblă cu trăsura sau călărește; el are greutate și durere în dreptul rinichiului. In aceste cazuri trebue să se facă *operație*, să se scoată piatra. *Idronefroza* (gr. *hydor*, apă și *nephros*, rinichiu) constă în lărgirea calicelor și basinetului prin urină. Ea este produsă prin oprirea unei pietre în ureter, sau apăsarea ureterului printr'o tumoră și se arată printr'o umflătura

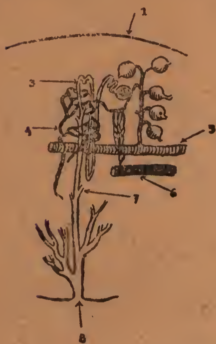

Fig. 387 — Tubii uriniferi și vasele sanghine în rinichi
1 = fața externă a rinichiului; 3 = glomerul înconjurat de tub urinifer; 4 = arteră; 5 = arteră renală; 6 = vână renală; 7 = Tub urinifer; 8 = deschiderea unui canal urinifer în bazin

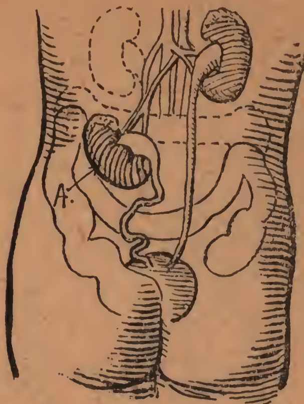

Fig. 388 — Rinichi căzut (A)

în pântece și în regiunea rinichiului bolnav. *Tratamentul* și aci constă numai în *operație*. — *Aprinderea* sau *inflamațiunea rinichiului* se numește *nefrită*. Nefrita *acută* este produsă de boalele infecțioase (*scarlatina*, pojarul, vărsatul difteria, influența, pneumonia, febra tifoidă, brânca, oreioanele), de intoxicațiunile cu fosfor și cu arsenic, de vezicători cu cantaride, de *răceală*, mai ales la cei ce au suferit de scarlatină, de sarcină, etc. *Semnele* nefritei acute sunt : fiori și febră, dureri în dreptul rinichiului bolnav, o *buhăială* (edem) a feței, și mai ales la pleoape ; membrele inferioare, mai cu seamă gleznele, sunt umflate, umflătura aceasta (edemul) se întinde și la organele genitale externe ; *durere de cap* și uneori vărsături. Urina se face rar și în cantitate mică, uneori abia 500 gr. în 24 ore, ea este închisă și conține *albumină* (50 ctgr. până la 2—6—8 gr. și alteori și mai mult). Nefrita acută se vindecă încet, în câteva săptămâni, dar poate să reapară sub formă *cronică* (Boala lui Bright), sau bolnavul poate să moară mai iute, prin *uremie*. *Tratamentul* constă în *regim lactat*, bolnavul va mânca numai lapte, 2—4 Kgr. pe zi ; se vor pune în regiunea rinichilor ventuze cu sânge. *Nefrita cronică*, sau *boala lui Bright*, poate fi urmarea unei nefrite *acute* necăutată, sau se poate ivi chiar dela început, având aceleași cauze ca și cea acută. Urina este spumoasă adeseori și conține *albumină* (5—6 gr.). Nefrita cronică se poate complica de pneumonie, pleurezia, peritonită, flegmoane, erizipel, uremie, turburări în vedere care pot duce la orbire, etc. ; ea durează 2—10—12 ani. *Tratament* : *regim de lapte* absolut, cu întreruperi din când în când și atunci bolnavul va mânca : legume verzi, carne albă, făinoase ; se va da fier, chinchină, se vor face fricțiuni uscate, masaj, băi călduțe și calde, exercițiu moderat, plimbare în aer liber fără oboseală, ședere într'un climat cald. In cazurile de uremie se va lăsa sânge din vine. Pentru edem se vor da diuretice, etc. *Uremia* (dela grec. *uron*, urină, ud, *și haima*, sânge), numită și *sânge urinos*, sau după cum zice poporul *otrăvirea sângelui cu ud*, este caracterizată prin turburări foarte grave și este produsă când rinichiul nu mai este în stare să curețe sângele de elementele urinii). Uremia are mai multe forme : *cerebrală*, *respiratoare*, *gastro-intestinală*. In forma *cerebrală*, ea se arată brusc, după o împuținare a urinii, prin dureri de cap, amețeli, turburări ale vederii, apoi atacuri convulsive ca în epilepsie, sau un fel de nebunie cu excitație la lucru, sau la vorbă, cu depresiune și idei de sinucidere, cu halucinații și idei de persecuție, sau cu somnolență comatoasă, ca într'un atac de apoplexie. In forma *respiratoare* bolnavul are accese violente de opresiune, cari se produc la intervale variabile. In forma *gastro-intestinală* bolnavul are vărsături incoercibile, diaree, etc.

Fig. 389 — Rinoplastie (după un procedeu vechiu)

Rinită (dela grec. *rhin*, nas, și terminațiunea *itis*, care însemnează inflamațiune). — Sinonim cu *coriză*.

Rinoplastie. — Se numește astfel o operație care constă în restaurarea unui nas distrus. Porțiunea care lipsește, sau chiar nasul tot, se poate reface cu ajutorul unei bucăți de cartilagiu, sau de piele, dela aceeași persoană. Chirurgia poate azi să refacă un nas distrus, de aceea suferinzii să aibă încredere și să ceară ajutorul medicului.

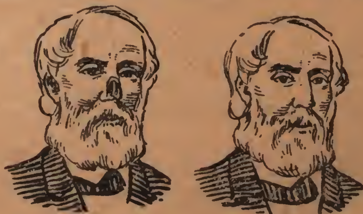

Fig. 390 — Rinoplastie (înainte și după operație)

Rinoscopie. — V. Nasul.

Ristic. — V. *Gogoşi de ristic.*

Rodea. — V. *Roibă.*

Rodie, *pitlingean* (*Punica Granatum* din fam. mirtaceelor). — Arbore mic şi frumos, care face un fruct de forma și mărimea unui măr, cu semințe numeroase înconjurate cu un înveliș cărnos, roșietic, partea comestibilă a fructului. Acest arbore, originar din regiunea mediterană (Sudul Europei) se cultivă pe la noi ca plantă de podoabă uneori având florile învoalte. Scoarţa rădăcinii se întrebuinţează în contra *teniei* (panglicei). Din coaja de rodiu se extrage principiul ei activ numit *pelletierină*, care se dă pentru același scop, însă *numai la adulți*, în doză de 35 până la 40 ctgr., într'un sirop oarecare.

Rodul pământului, *călindar*, *piciorul vițelului*, *porumbul cucului* (*Arum maculatum*, fam. araceelor). — Plantă erbacee veninoasă, care creşte prin păduri umbroase și dumbrăvi. In medicină nu se întrebuinţează. Babele dau rodul pământului în contra *trânjilor*; bolnavul îl mănâncă pisat și amestecat cu miere, sau îl bea plămădit în rachiu; *rănile gangrenoase* le spală cu fiertură și le ung apoi cu alifie de rădăcină și de frunze pisate, amestecate cu grăsime. *Otrăvirea* cu rodul pământului are următoarele semne: umflarea limbii, vărsături, spazme, luminile (pupilele) ochilor lărgite, nesimţire.

Roibă, *paţachină*, *rodea*, *rumenele* (*Rubia tinctorum*, fam. rubiaceelor).— Plantă erbacee care crește pe dealuri și prin vii, uneori cultivată ca plantă de văpsit. Se întrebuințează rădăcina, care este bună în contra rachitismului. Se dă sub formă de decoct (fiertură) din 20 la 1000; praf, 2 până la 4 gr.

Roiniţă, *iarba stupului*, *maţăcină*, *melisă*, *mintă turcească*, *moloachă*, *roişte* (*Melissa officinalis*, fam. labiatelor).— Plantă erbacee, foarte aromatică, ce crește prin păduri și, fiind foarte căutată de albine, se cultivă mult prin stupării. Frunzele au un miros, gust plăcut, și cam amar; ele cuprind o rezină amară și un ulei esenţial, compus mai ales din *citral* și *citronellal*; au proprietăţi stimulente, stomachice, antispasmodice, excitante, sudorifice. — La noi *apa de melisă*, se fabrică de către călugări (Mânăstirea Ciolanu, Buzău); se iau câteva picături pe o bucată de zahăr, sau în puţină apă, pentru durere de stomac și pentru sfârșeală; la *ţară* se dă ceaiul şi decoctul de melisă pentru durere de stomac, de intestine și pentru urdinare.

Roişte. — V. *Roiniţă.*

Rom. — V. *Rachiu.*

Românită bună. — V. *Mușețel.*

Roşcovi, *roşcovani*. — V. *Ciuperci.*

Rosinol. — V. *Retinol.*

Roşioară. — V. *Filimică.*

Rosmarin, *ruşmarin* (*Rosmarinus officinalis*, fam. labiatelor).—Arbust mic odorant, originar din regiunea mediterană, care se cultivă prin grădini și locuințe. Ramurile florifere, *herba rosmarini*, se întrebuinţează în medicină ca stomachic, stimulent și emenagog. Se dă sub formă de infuzie (ceaiul) din 10—20 la 1000; esenţă 4 picături, iar pe *dinafară* spirtul de rosmarin se întrebuinţează în fricţiuni, sau pentru spălat pe cap când cineva are mătreață.—La *ţară* femeile beau rosmarin, plămădit în rachiu de drojdii, pentru vătămătură.

Rostopască, *iarba rândunelei*, *rostopaște* (*Chelidonius majus*, fam. papaveraceelor). Plantă erbacee care conţine un lapte galben-portocaliu, acru și *foarte veninos*, cu florile galbene; crește prin locuri umbroase, pe lângă garduri, locuințe, râuri, stânci și ziduri vechi. In medicină se întrebuinţează sucul plantei, mai ales al rădăcinii. Principiul activ se numeşte *chelidonină*, care s'a dat ca narcotic în contra durerilor de stomac (cancer) și de maţe, în doză de 10—20 ctgr. Sucul acestei plante lucrează ca purgativ. La *ţară* se vindecă cu această plantă *negeii*, din care pricină se numește și *negelariţă*. In Banat, unde se numeşte *Crucea voinicului*, cu frunza se leagă la tăieturi și vătămături. Rădăcina, nu multă, căci este veninoasă, dar foarte lecuitoare, se fierbe ca un decoct în rachiu curat, împreună cu rădăcina tainicului, plataginei și a coadei şoricelului, punându-se și cucuruz de brad, cucuruz galben, roşcove, zahăr galben (candel) și negru și așa fierte se beau pentru *tusă*

grea. In Bucovina se vindecă *pecingenea*, care se spală cu zeamă caldă de rostopască. Cei cu *mătreaţă* se spală pe cap cu zeamă de rostopască. Cei ce au *friguri*, beau rachiu de floare şi frunze. Pentru *sugel* şi *beşică rea* se pune frunză, tot aşa la *tăieturi* şi *vătămături*.

Roşuliţă. — V. *Filimică.*

Rotulă. — V. *Genunchiu.*

Rotundioară. — V. *Silnic.*

Roua cerului, *iarba fiarelor*, (*Drosera rotundifolia*, fam. droseraceelor).—Mică plantă ierbacee, care creşte la munte, prin livezi. Această plantă interesantă este *carnivoră*, hrănindu-se cu insecte. In medicină se întrebuinţează planta întreagă, lucrând ca antispasmodic; s'a întrebuinţat în contra tusei măgăreşti, în contra ofticei. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de tinctură, 5—20 picături.

Rovină. — V. *Mlaştină.*

Roză. — V. *Trandafiri.*

Rozeolă (lat. *roseola*). — Erupţiunea de pete mici roşietice, foarte numeroase şi prea puţin, sau de loc, ridicate, însoţită sau nu de febră, în general benignă. Se arată la copii în timpul dentiţiunii, uneori şi la adulţi; după câteva zile se vindecă fără complicaţii. Se tratează prin odihnă în pat, regim de lapte şi pudră de orez pe piele. Afară de acest fel de rozeolă, mai sunt aşa numitele *rozeole secundare*, cari se ivesc în cursul unor boale infecţioase: febra tifoidă, meningita cerebrospinală, febra puerperală, reumatismul, sifilisul, etc. Mai sunt un fel de rozeole produse de diferite medicamente: iodul, balsamul copaiv, sulfatul de chinină, etc.

Rubarbă. — V. *Revent.*

Rubefiant (lat. *rubefaciens*). — Medicament care, dacă se aplică pe piele, produce *roşeaţă* şi, în acelaş timp, o *congestie sangvină.* Rubefiantele intră în cea mai mare parte între mijloacele *revulsive* cum sunt făina de muştar, esenţa de terbentină, aplicaţiunile de apă fierbinte, etc.

Rubeola. — Este o boală epidemică molipsitoare, care nu prezintă nici o gravitate. Ea se aseamănă întru câtva cu *pojarul* dar este cu mult mai uşoară şi n'are complicaţii. Rubeola începe prin fiori, durere de cap, uneori spazme. Erupţia constă în nişte pete roşietice, mai rare şi nu aşa de ridicate ca la pojar; petele produc mâncărime şi dispar repede. *Tratamentul* constă în purgativ, dietă (lapte, supă), iar pentru fierbinţeală se va da chinină, antipirină. La sfârşitul boalei se va face baie călduţă cu săpun.

Rubia tinctorum. — V. *Roibă.*

Rubiazol. — Este un culorant azoic, cu o puternică activitate antibacteriană atât preventivă, cât şi curativă. Se dă în special în boalele febrile, provocate de streptococ, având însă o influenţă binefăcătoare şi asupra meningococilor, stafilocacilor, etc. Acţiunea lui este *preventivă*, în gripă (în timpul epidemiilor), în febra puerperală (în care se dă înainte, în timpul durerilor de facere şi după naştere) şi *curativă* în erizipel (brâncă), meningită, furuncule, antrax, sinuzite, otite şi în multe alte infecţii. Se dă sau în pastile (câte 4—12 pe zi pentru adulţi, 3—6 copiilor şi 1—3 pe zi copiilor până la 1 an), sau în injecţii în cazurile mai grave. Medicamentul, eliminându-se din organism prin urină, o culorează în galben, lucru pe care bolnavul trebue să-l cunoască.

Rucăr. — Staţiune climaterică de munte, se află la o depărtare de 2 ore cu trăsura dela Câmpulung (Judeţul Muscel), într'o poziţie din cele mai pitoreşti; el este înconjurat de munţi stâncoşi şi păduroşi, de păduri de brazi, la o înălţime de 630 metri. Satul este mare şi curat românesc, unde s'au păstrat toate tradiţiile strămoşeşti şi portul mândru. Industria casnică este în floare; acolo se coasă şi se ţese cămăşi şi fote frumoase, se ţese borangicul, atât de minunat cusut, în negru, de ţărance. Clima este ceva mai aspră decât la Câmpulung, dar binefăcătoare, aerul fiind ozonizat de mirosul brazilor din jur. Excursiuni sunt minunate.

Rufărie, *albituri, lingerie.* — Rufăria are de scop de a apăra pielea de necurăţeniile de dinafară precum şi de a curăţi-o de acele pe cari le produce ea însăş, absorbindu-le. Rufăria se face din pânză de in, de cânepă, de bumbac. Rufele trebuesc spălate cât se poate mai des; dacă se poate este bine ca omul să se primenească în fiecare zi, pentru ca pielea să func-

ţioneze bine şi prin urmare starea generală a sănătăţii să fie bună şi în starea de a rezista la boale. De altfel primenirea rufăriei atârnă şi de meseria omului, cu cât cineva prin meseria lui este mai supus la murdărie, cu atât trebue să se primenească mai des. Primenirea bolnavilor se va face cu uşile şi ferestrele închise, pentru ca ei să nu răcească şi în vreme de iarnă rufele vor fi încălzite înainte de a fi date bolnavilor.

Rug, *ruje*. — V. *Trandafiri*.

Rug de munte, rug de smeură. — V. *Smeură*.

Rugeolă. — V. *Pojar*.

Rugul jidovului. — V. *Smeură*.

Rujuliţă. — V. *Filimică*.

Rumegare. — V. *Mericism*.

Rumenele. — V. *Roibă*.

Rumineală. — V. *Fard*.

Rupia. — Este o boală de piele care se arată la persoanele slăbite, cachectice. Ea se prezintă sub formă de cruste (coji) cenuşii formate dintr'un amestec de puroiu, de serozitate şi de sânge, cari cad după câteva săptămâni, lăsând în urma lor răni sângerândă cu marginile groase şi vineţii. In cele din urmă se vindecă, sub formă de pete negre înfundate. Rupia se arate cu deosebire la persoanele slabe, cachectice; ea se mai observă în unele forme de sifilide. *Tratamentul* intern constă în tonice potrivite după starea bolnavului, iar tratamentul local este ca cel dela *ectima*.

Ruşcuţă primăvăratică, *spânţ* (*Adonis vernalis*, fam. ranunculaceelor), care creşte pe colinele, mai ales calcaroase, pe locuri deschise şi prin poieni, în regiunea câmpiilor. Principiul activ este *adonidina*. Proprietăţi: regulează bătăile inimii, măreşte presiunea arterială, face ud mult (diuretic). Se întrebuinţează frunzele şi tulpina, se dă în *ceaiu*, 20 la 1000; extract apos şi alcoolic 50 ctgr. până la 1 gr.; tinctură 4—8 gr. pe zi.

Fig. 391 — Ruşcuţa primăvăratecă

Ruşinea fetei. — V. *Morcov sălbatic*.

Rută, *virnanţ* (*Ruta graveolens*, fam. rutaceelor).—Plantă erbacee originară din regiunea mediteraniană, cultivată mult şi vulgarizată pentru uzul medical. In medicină se întrebuinţează vârfurile înflorite, cari lucrează ca *emenagog puternic* şi excitant nervin. Se dă pe *dinăuntru* sub formă de: esenţă 1—10 picături; extract alcoolic 10—25 ctgr. infuzie (ceaiu) 2 la 1000; praf 1—1 gr. şi jumătate. — La *ţară* se culeg vârfurile înflorite în lunile Iunie şi August, se usucă la un loc nu prea călduros şi se păstrează în săculeţe de pânză, ferite de umezeală, pentru a face un ceaiu, luându-se căldicel când cineva are durere de stomac şi colici de maţe.

S Ş

S. A. — Prescurtare care se pune pe ordonanţele medicale în locul cuvintelor latine: *secundum artem*, cari înseamnează *după artă*, adecă farmacistul să prepare prescripţiunea medicală după regulele artei.

Sabină, *cetenă de negi* (*Juniperus sabina* sau *sabina officinalis*, fam. coniferelor). — Arbust în totdeauna verde, originar din regiunea mediteraniană care se cultivă adeseori prin parcuri. In medicină se întrebuinţează frunzele şi vârfurile ramurilor pentru proprietăţile lor abortive, emenagoge, viermifuge şi escarotice (pentru scăderea negilor).

Sabur, *aloe* (*aloes*). — Este un medicament, sau mai bine zis o curăţenie, cunoscută de multă lume, care foarte adeseori se ia fără porunca doctorului. *Aloele*, sau *saburul*, este sucul ce se obţine, prin diferite procedeuri de scurgere, din foile cărnoase şi în stare proaspătă ale mai multor plante din familia liliaceelor, cari cresc în Africa tropicală. In farmacie se foloseşte *Aloele socrotin*, sau translucid, care vine în bucăţi, sau în felii, de o coloare roşie, o transparenţă imperfectă, de aspect sticlos. Saburul este un purgativ drastic, o curăţenie tare. *Pilulele* sunt cunoscute sub mai multe

numiri: *Anderson, antecibum, Bontius, Hollowa, hapuri de viață și de sănătate.* Sub formă de tinctură aloele constituie *elixirul de viață lungă* (Codex). Pentru gustul său *amar*, se întrebuințează spre a înteți pofta de mâncare și grăbește mistuirea la cei al căror stomac este leneș, la cei ce se balonează după mâncare. Saburul se întrebuințează mai ales ca *purgativ* și atunci se ia 30 până la 60 ctgr. și chiar 1 gr. de odată. Saburul pe lângă că este *purgativ drastic, tonic,* mai e și *emenagog* (provoacă menstruația), *antielmintic* (contra viermilor intestinali).

Săcară cornută (*Secale cornutum*) *clonții babei, corn de săcară, mama săcării.*—In holdele de săcară se văd, mai ales în apropiere de munți, unde clima este mai rece, unele spice cari au niște grăunțe, mari, negre-vineții, cari ies din șirul celorlalte. Aceste grăunțe poartă mai multe numiri, cel mai întrebuințat în medicină fiind numele de *săcară cornută*; ele au o lungime cam de 2—3 cm. și o grosime de 2—4 milimetri, sunt subțiate la capete, cam arcate, având forma unui *corn,* sau a unui *pintene de cocoș*; pe dinafară au o coloare neagră-vineție și se rup cu înlesnire, lăsând să se vadă o masă internă alburie și compactă. Aceste grăunțe sunt produse de o ciupercă numită *Claviceps purpurea,* care atacă grăunțul de săcară tânăr și îl schimbă în *corn de săcară,* cari ajung la un spic de săcară, după ce au fost atinși de o ploaie caldă, încolțesc și formează niște fire subțiri, cari se întrețes luând forma de mucegai. Firele acestea ocolesc încet cu încetul întreg grăunțul tânăr (ovariul). Mucegaiul grăunțului începe să rodească și produce *conidii.* Acești spori, suflați de vânt, se duc pe alte spice, încolțesc și le îmbolnăvesc și pe acelea. Buretele care înconjură grăunțul de săcară tânăr și produce conidii și spori, a fost considerat mult timp ca un burete deosebit, sub numele de *Sphacelia segetum.* In conidiile buretelui se găsește o materie dulce, căutată de albine, de fluturi și de alte insecte, cari în timpul când sug dulceața buretelui se încarcă pe corp cu semințe de burete, cu spori și, trecând la alte specii, duc sporii și le îmbolnăvesc și pe acelea. Buretele din jurul grăuntelui de săcară, după un timp oarecare, încetează cu conidiile și sporii, pătrunde în miezul grăuntelui, unde se îndoiește, se încolăcește mai de multe ori, formând o țăsătură albă, care crește de jos în sus, umple grăunțul și îl face mai mare decât celelalte. Această țăsătură albă, înconjurată de o peliță neagră-vineție, este așa zisa *săcara cornută,* sau *mama săcării,* sau *cornul de săcară,* miceliul buretului *Claviceps.* Din acestea se vede că *cornul de săcară* este a doua formă a buretelui; cea dintâi a fost aceea din jurul grăuntelui (*Sphacelia*), care slujește la înmulțirea din timpul verii, iar a doua este corpul de săcară (săcara cornută), care trebue să ierneze și să continue cu înmulțirea buretelui, prin sporii care-i produce primăvara. Săcara cornută este *otrăvitoare* prin alcaloidul care îl conține, cunoscut sub numele de *ergotină.* Prin urmare făina amestecată cu săcară *cornută* nu este bună și dă naștere la o boală foarte gravă, cunoscută sub numele de *ergotism.* Săcara cornută se întrebuințează foarte mult în medicină, pentru proprietatea ce are de a provoca contracțiunile mitrei (*abortiv*) și de a opri sângele (*emostatic*). Pentru *extractul apos* și *alcaloidul* cristalizat al săcării cornute să se caute la *Ergotină* și *Ergotinină.*—*Otrăvirea* cu săcară cornută are următorul tratament: spălarea stomacului, sau să se dea *vomitive,* purgative (unt de ricină 30 gr., sulfat de sodă 30 gr., uleiu de croton (1 sau 2 picături), tanin, în doze de câte 2 gr., în apă, des repetate, ceai rusesc tare (toate acestea la trebuință se vor introduce în stomac cu sonda), înhalațiuni de nitrit de amil, căldură la mâni și picioare.

Săcărea. — V. *Chimen.*

Săcărea, Săcărea de grădină. — V. *Molură.*

Sacâz. — V. *Mastic.*

Saccharină, *zaharină.* — Derivat al acidului benzoic; praf cristalin alb, fără miros, cu o putere îndulcitoare foarte mare (de 280 de ori mai mare decât a zahărului). Se absoarbe ușor și se elimină prin urină. Pentru ani-

male nu este toxică, însă ea împiedecă funcţiunile digestive opunându-se la lucrarea pepsinei asupra albuminei şi a diastazei asupra amidonului. Lucrează ca antiseptic şi antifermentescibil destul de puternic. Se întrebuinţează mai cu seamă pentru a înlocui zahărul la cei ce sufăr de *diabet* (5 ctgr., amestecată cu 5 ctgr. de bircabonat de sodă echivalează cu o bucată de zahăr); ea are gustul dulce dar n'are nici o valoare alimentară. Se întrebuinţează sub formă de tăbliţe de câte 5 ctgr. (asociată cu bicarbonat de sodă), 1—4 pe zi. Se va supraveghea efectul şi se va suspenda îndată ce se ivesc turburări digestive.

Saccharum. — V. *Zahăr.*

Sacrum, *osul crucii.* — Este un os în formă triunghiulară, aşezat între cele două oase iliace (oasele şoldurilor) cu cari constitue *ligheanul* (*bazinul*); el

Fig. 392 — Sacrul
a=văzut dinainte; b=văzut dinapoi

formează partea de jos a şirii şi se compune din cinci vertebre rudimentare, sudate între ele; de desubtul lui se găseşte *osul noadei.* De sacrum se prind muşchii profunzi ai spatelui şi bucilor.

Safran. — V. *Şafran.*

Săfterea. — V. *Fumărică.*

Săgetătură. — V. *Apoplexie.*

Saiodină. — Preparat de iod, succedaneu al iodurului de potasiu. Fără gust; acţiune repede; uşor de suportat. Doză: 2—4 gr. pe zi; dozele se iau la o oră după masă.

Salacetol, *salicilacetol.*—Rezultă din acţiunea monocloracetinei asupra salicilatului de sodă. Antiseptic mai ales intestinal şi superior salolului, desdoindu-se în intestine în acid salicilic şi în acetol. Doză: 2—3 gr. pe zi, disolvat în 20—30 gr. de uleiu de ricin: bun în diareele coleriforme şi reumatismul articular acut. Pe dinafară se dă în aligie 20 la 100.

Salacresol. — Se obţine prin acţiunea acidului salicilic asupra creozotului. Lichid închis, uleios. Aplicat asupra pielei se rezoarbe uşor, fără s'o irite şi se descompune în organism. Se întrebuinţează pe *dinafară*, aplicându-se prin ungeri, sau fricţiuni pe partea bolnavă, în doză de 5—20 gr. pe zi, în reumatisme, în brâncă şi ca colutor în anfine.

Saladă, *salată.* — V. *Lăptuci.*

Salată. — Preparaţiune culinară a cărei bază este constituită de foile sau frunzele mai multor plante, sălbatice sau cultivate. Păpădia, Lăptucele, etc.). Salata este un aliment plăcut din cauza condimentelor pe cari le are, nu este bună însă decât pentru stomacurile tari din cauză că se mistuie greu.

Salbă moale. — V. *Nerprun.*

Salbie, *sălvie, de grădină.*—V. *Jale.*

Salcă, *răchită albă, salce, salcie alburie* (*Salix alba*, fam. salicineelor).— Arbore mic, care creşte pe malurile râurilor şi în locurile umede. Rădăcina conţine un principiu numit *salicină*, care lucrează ca astringent şi febrifug; se dă în doză de 1—4 gr.

Salce. — V. *Salsaparilă.*

Salep. — Se numeşte astfel *fecula* scoasă din tuberculele uscate ale diferitelor specii de *Orchis* (fusca, maculata, speciosa, ustulata, etc.). Salepul este o substanţă nutritivă, uşor de mistuit; el se prepară cu zeamă de carne (bulion), sau cu lapte şi este o mâncare plăcută, foarte bună şi potrivită pentru stomacurile oamenilor slabi şi convalescenţi.

Salibromină. — Este o combinaţie organică de brom (51.6 la 100) şi de acid salicilic (44.5). — Praf alb, fără gust, fără miros. Lucrează ca antiseptic. Doză: 2—5 gr. pe zi, în buline de câte o jumătate gr.

Salicilic (Acid), *salicilate.* — Acidul salcilic este antiseptic, antifebril, antireumatismal. Se dă pe dinăuntru în doză de 1 până la 2 gr. în buline, sau într'o poţiune, iar pe *dinafară* în alifie 1 la 10, sau în soluţiune 1 la 50, sau în praf asociat cu talc 1 la 10 gr. (bun pentru năduşeala de pi-

cioare). *Salicilatul de bismut* se recomandă mult ca dezinfectant al intestinului, antidiareic.—Se dă în doză de 2—10 gr. în prafuri, buline sau poţiune.—*Salicilatul de litină* este foarte bun în contra gutei, gravelei, acidului uric. Se dă în doză de 50 ctgr. până la 2 gr. pe zi, în buline. — *Salicilatul de metil* se recomandă în reumatismul muscular şi în cel articular pentru a micşora durerile. El se întrebuinţează pe *dinafară* astfel : se toarnă pe o bucată de flanelă, sau de pânză, 20—50 picături, cari apoi se aplică pe locul dureros, unde se ţine cât poate răbda bolnavul; aceste aplicaţiuni se pot face de 3—4 ori pe zi. E mai bine să fie întrebuinţat următorul unguent : Salicilat de metil 5 gr., vaselină pură 50 gr. cu care se unge locul dureros şi apoi se acopere cu o flanelă. — *Salicilatul de sodă* este, am putea spune, specificul reumatismului articular acut (v. *Reumatism*), pe care îl ameliorează în câteva zile, cu condiţia de a fi dat în doze mari. Se mai recomandă în pleureziile, endocarditele reumatismale, reumatismul muscular, sciatică, irită reumatismală, reumatismul infecţios (blenoragie, etc.), artropatiile gutoase sub acute şi cronice, în colicile de ficat, icter infecţios, epatite infecţioase, etc. Nu se poate da la cei ce sufăr de nefrită cronică, boală de inimă înaintată, arterioscleroză, etc. Se dă în doză de 4—12 gr. pe zi, în buline sau în soluţiuni pentru pansamente, gargarisme, clizme, loţiuni, etc.

Salicilină. — V. *Salcă.*

Saliformină. —Praf cristalin alb. Antiseptic şi bun disolvant al acidului uric, se recomandă mai cu seamă în afecţiunile infecţioase ale căilor urinare, când urina este amoniacală. *Doză* : 1—2 gr. pe zi.

Sălină. — V. *Ţelină.*

Salipirină, *salicilat de antipirină* sau de *analgezină.* — Combinaţie a antipirinei cu acidul salicilic, în părţi egale. Antitermic şi analgezic, în nevralgii şi în reumatismul cronic. Doză : 2—6 gr. pe zi, în buline de 1 gr. (la 2 ore câte unul).

Salivă (lat. *saliva*, grec. *sialon, pryalon*). — Este un lichid transparent, cam viscos, fără gust, fără miros, puţin mai dens decât apa. Se compune din apă, săruri şi o substanţă albuminoidă numită *diastază* (gr. *diastazis*, separaţiune) sau *ptialină*, ferment solubil, care transformă amidonul în zahăr, aşa că saliva începe mistuirea substanţelor feculente şi amilacee, cari constitue cea mai mare parte a pâinii şi a legumelor. Saliva este produsă de 6 *glande salivare*, câte 3 de fiecare parte : *glanda parotită, submaxilară* şi *sublinguală* : *Glanda parotidă* (gr. *para*, lângă şi *otos*, urechie) este aşezată înaintea urechii, între piele şi muşchiul mestecător) şi cântăreşte 25 gr. Saliva acestei glande se varsă în gură, în dreptul primei măsele mari de sus. Saliva produsă de parotidă este foarte lichidă, alcalină, şi se scurge mai cu seamă când mestecăm. *Glanda submaxilară* se află sub falca de jos şi cântăreşte cam 6 gr. ; ea îşi varsă saliva în apropiere de frâul limbii. *Glanda sublinguală* se găseşte sub podeaua gurii, într'o gropiţă a osului fălcii de jos şi îşi varsă saliva în apropiere de orificiul precedent. Saliva acestor două glande este vâscoasă şi se întinde ca un fir de aţă între degete ; ea lipeşte părticelele alimentare între ele şi ajută înghiţirea (v. *Digestiune*). *Cantitatea salivei* variază dintr'un minut în altul şi după starea de sănătate sau de boală. Intre mese saliva este mai puţină ; ea se înmulţeşte când mestecăm şi când dăm de gustul şi mirosul mâncărilor, atunci curge în cantitate mare aşa că ni se *umple gura de apă.* Saliva se împuţinează în urma unei emoţiuni morale mari, supărare sau spaimă, uneori piere de tot, încât ni se usucă gura şi gâtul şi nu mai putem înghiţi nici vorbi. — Când saliva se produce în cantitate prea mare avem ceeace se chiamă *salivaţie* (ptialism). Sunt unele medicamente (iodurul de potasiu şi mai ales mercurul) cari, intrând în corpul nostru, sub orice formă şi pe orice cale, provoacă o secreţie mai mare de salivă (*salivaţiune mercurială*). In timpul *sarcinii* femeile au salivaţie, uneori foarte mare, care durează câteva zile la început, apoi dispare dela sine. Salivaţia se mai observă în inflamaţiunile de gură şi de gât (stomatite, amigdalite, angine), sau în unele

boale nervoase (isterie, epilepsie, turbare, nevralgie facială). — Saliva este în *cantitate mai mică*, sau poate *să lipsească cu totul*, în unele boale: febrele grave, în cari gura este uscată, roşie, caldă, limba se lipeşte de cerul gurii, vorbirea este anevoioasă, înghiţirea grea, etc. — Saliva în stare normală nu are gust, dar în unele boale poate să aibă un gust variabil, astfel în diabet saliva este puţină şi dulce.

Sâlnică. — V. *Silnic.*

Salochinină, *eter chinic al acidului salicilic.* — Lucrează ca şi chinina, adică este antiperiodic; bun analgezic în contra nevralgiilor. *Doză*: 2—6 gr. pe zi, în buline, prafuri, sau într'o poţiune. Nu produce zăpăceală ca chinina.

Salofen. — Lamele cristaline, fără coloare şi fără miros, aproape insolubile în apă rece, solubile în alcool. Antiseptic intestinal ca şi salolul şi benzonaftolul. S'a dat în contra reumatismului articular ca succedaneu al salicilatului de sodă. *Doză*: 4—6 gr. pe zi, în 4 sau 6 rânduri.

Salol, *salicilat de fenol.* — Praf alb cristalin, antireumatismal, antipiretic şi antiseptic. Se recomandă mult în boalele căilor urinare; el face urina aseptică, pentru care se dă în boalele contagioase şi în cazurile chirurgicale. *Doză*: 1—4 gr. până la 8 gr. Pe *dinafară* se întrebuinţează ca şi iodoformul, pulverizând rănile, plăgile, tuburile de drenaj, piesele de pansament.

Salpetru. — V. *Nitrate* şi *Potasiu* (Acetat de potasă).

Salsaparilă, *salce, sarce.* — Rădăcina mai multor specii de *Smilax*: *medica, officinalis, sarsaparilla*, etc., din fam. smilaceelor, cari cresc în America centrală şi de sud. Această rădăcină are o coloare cenuşie, un gust amar şi acru; în doză mare produce vărsături şi stare de toropeală, în doză mică produce sudoare, deschide pofta de mâncare, uşurează mistuirea, dă putere şi îmbunătăţeşte starea de sănătate a celor ce sufăr de dureri reumatice, de boale de piele, de scrofule, etc., lucrând ca un bun curăţitor de sânge (depurativ). Se dă sub formă de tizană (băutură) din 60 gr. la 1000 apă; sirop simplu sau depurativ, 50—120 gr.; sirop compus care conţine şi siminichie, limba mielului şi trandafiri; extract 1—5 gr.; praf 1—10 gr. La *ţară* babele întrebuinţează *salcea* foarte mult dându-se celor cu boale lumeşti.

Saltea. — V. *Pat.*

Saltea de apă sau **de aer.** — Această saltea se face din cauciuc vulcanizat şi se poate umplea cu apă sau cu aer. Ea se întrebuinţează la bolnavii atinşi de boale învechite, sau de boale lungi, pentru a preîntâmpina rănirea şalelor şi a şoldurilor prin zăcere lungă, este bună pentrucă se poate spăla uşor, ori de câte ori este murdărită de bolnav.

Şalvari. — V. *Pantaloni.*

Salvia officinalis. — V. *Jale.*

Sambucus ebulus. — V. *Boz.*

Sambucus nigra. — V. *Soc.*

Şampanie. — Şampania este, dintre toate vinurile spumoase, cel mai bun, mai gustos şi mai sănătos. Coloarea şampaniei variază, uneori albă, alteori roşietică, deşi ea se prepară în totdeauna din struguri negri (v. *Vin*). Şampania conţine cam 11—12 la 100 *alcool*, dar însuşirea ei cea mai de căpetenie se datoreşte acidului carbonic, pe care îl are şi este cu atât mai spumoasă cu cât are mai mult din acest gaz; unele, cari au mai puţin acid carbonic, spumează puţin, cele cari n'au de loc nu fac spumă. Şampania lucrează asupra creerului, stomacului şi rinichilor. Ea întărâtă inteligenţa, o excită, mintea devine mai vioae, gândurile se înveselesc, dar şampania îmbată mai repede decât celellalte vinuri, beţia ei însă este trecătoare, veselă şi nu tâmpită şi greoaie cum este cea produsă de vinurile şi băuturile mai alcoolice. Pentru stomac de asemenea şampania este bună, căci îl stimulează şi opreşte vărsăturile; tot aşa şi pentru rinichi, fiind diuretică, adecă înlesneşte facerea urinei. Şampania prea multă produce nelinişte şi nedormire şi dacă abuzul se continuă devine primejdioasă. Pentru stomacurile leneşe, care mistuie greu dar nu sunt dureroase, cel mai bun leac este câte niţică şampanie, mai ales şampanie ţinută la ghiaţă (frapată) luată în timpul mâncării. Şampania mai e bună şi la vărsăturile pro-

duse de *răul mării*, de *meningită*, de *peritonită*.

Sănătate (lat. *sanitas*). — Se numeşte *sănătate* starea corpului nostru, în care toate funcţiunile se îndeplinesc cu uşurinţă şi în mod regulat. Sănătatea este echilibrul dintre toate organele, întreţinut astfel încât fiecare organ să-şi îndeplinească în mod exact rolul său, aşa că nici unul să nu rămână înapoi în slujba lui, nici să nu lucreze mai mult decât este trebuinţă. Maxima lui Juvenal : *mens sana în corpore sano*, ne arată cât de intim este raportul între moralul şi fizicul nostru, cum o minte sănătoasă nu se poate adăposti decât într'un corp sănătos şi prin urmare cât de mult trebuie să ne păzim sănătatea.

Sanatoriu (lat. *sanatorium*). — Prin acest cuvânt se înţelege la noi un stabiliment adoptat în mod special la cura igieno-dietetică a *tuberculozei pulmonare* (ofticei). Situaţia, expoziţia, amenajarea interioară şi exterioară trebuie să contribue la cea mai bună realizare a *curei de aer* şi a *supra-alimentaţiunii*. Un sanatoriu trebue să fie instalat într'un *climat favorabil*, uscat şi cu mult soare, cu aer curat, cu plantaţiuni, mai ales de brazi şi la o altitudine oarecare deasupra nivelului Mării, dacă aceasta este cu putinţă. — Să aibă *camere* mari, întinse, bine aerate ziua şi noaptea, uşor de ţinut în stare aseptică, încălzite în mod igienic. — Mijloacele de *hrană* să fie îndestulătoare şi variate ; *supraveghiere medicală* continuă. La noi în ţară s'a făcut un bun început în această privinţă. In Bucureşti funcţionează un astfel de stabiliment pe dealu-Filaretului şi alte sanatorii în diferite părţi ale ţării (Geoagiu, Cluj, Vijniţa, Moroeni, Budachi, etc.) aduc mult bine celor ce le cer ajutorul. Tot numele *sanatoriu* se dă unor spitale particulare, unde se operează şi se îngrijesc bolnavii, plătindu-şi fiecare întreţinerea. Asemenea sanatorii se găsesc aproape în toate oraşele şi sunt, de regulă, proprietatea medicilor.

Şancăr sau *Şancru* (*Ulcusculum cancrosum*). — Este o rană, sau mai bine zis un ulcer venerian, contagios, ale cărui urmări nu sunt întotdeauna *sifilisul*, însă care dă naştere adeseori la complicaţii serioase. Sunt mai multe feluri : *şancăre moi simple*, *şancăre indurate* sau *sifilitice şi fagedenice*.— *Şancărul moale simplu*, numit şi *şancroid* se vede cu mult mai des decât cel *indurat*. El se iveşte în puţin timp (1—3 zile) după o împrejurare necurată ; este rotund, cu marginile tăiate drept, puţin deslipite ; mai în totdeauna sunt în acelaşi timp mai multe şancăre de aceeaşi natură ; din aceste răni se scurge un fel de puroi virulent şi contagios (lipicios, molipsitor) în mare cantitate. Şancărul moale are pornire spre întindere ; el nu se înconjoară, chiar şi când se aprinde (se inflamează), de un cerc sau aureolă dură, tare, sgârcioasă. El dă naştere adeseori la baboane, a căror puroiu se poate inocula chiar pe bolnavul însuş şi dă naştere la o rană, sau şancăr, care se aseamănă cu cel dintâiu. Durata şancărului moale este adese ori foarte lungă, însă mai întotdeauna se vindecă prin cicatrizare. —

Fig. 393 — Şancru sifilitic

Şancărul indurat, numit şi *şancăr infectant*, sau *şancăr sifilitic*, este rotund, dar cu suprafaţa netedă, cu fundul cenuşiu ; centrul său este mai închis, marginile lui sunt ridicate, nedeslipite, de obiceiu el este singur, unic, face puroiu puţin, baza lui este tare, îndurată şi rezistentă ca sgârciul, iar puroiul lui nu se mai poate inocula la însuşi bolnavul care este infectat de mai înainte. El dă naştere la nişte adenite (scurte) cari sunt mai multe şi de ambele părţi, nedureroase, nu fac puroiu şi nu se sparg, nu se deschid. Durata acestui şancăr variază între 4—6 săptămâni. Induraţia, sau tăria, perzistă câtva timp şi după cicatrizare. Şancărul indurat nu se iveşte îndată după împreunarea necurată, ci numai după o perioadă de incubaţie (clocire) destul de lungă.— *Şancărul mixt*, sau *amestecat*, este acela care are însuşirile atât ale şancărului

moale cât și ale șancărului indurat. Dacă inoculăm pe suprafața unui șancăr îndurat puroiul unui șancru moale se poate forma o ulcerație care este în acelaşi timp infectantă și reinoculabilă la aceeași persoană ; numai astfel se poate explica cum un șancăr moale a putut deveni sifilitic. —*Şancărul fagegedenic* (*serpiginos*, *rozător*, etc.) este acela care se întinde în suprafață, distruge pielea și țăsutul celular subcutanat, ia o formă neregulată, serpiginoasă (șerpuitoare), cu marginile rupte, deslipite, găurite în unele puncte, fundul este cenușiu murdar ; puroiul inoculabil ; cele mai adeseori nu este sifilitic, adică nu dă naștere la accidente secundare. — *Tratament*. Pentru șancărul moale simplu, la început, se va căuta să se distrugă rana prin *caustice* sau prin *termocauter*, ori *galvanocauter*. Odată șancărul constituit se vor prescrie *băi locale* de 2 ori pe zi în apă fenicată (1 la 100), sau într'o soluție de sublimat coroziv (1 la 4000) la temperatură de 45^0 ; se va arde tot la 3—4 zile cu clorur de zinc (1 la 10) sau cu nitrat de argint (5 la 100), sau cu acid fenic 1 gr. la 10 gr. alcool de 90^0. După fiecare ardere se va pansa rana cu iodoform, xeroform, iodol, aristol, dermatol, salol, etc. Pentru şancărul fagedenic se va pansa rana cu unguent cinereu, sau cu iodoform, se va arde cu perclorur de fier sau cu termocauterul, iar pe dinăuntru se va da un tratament *mixt* : iodur de potasiu, 2 gr. pe zi, fricții, sau injecții mercuriale. Pentru șancărul îndurat, vezi la *Sifilis*.

Sânge (lat. *sanguis*, grec. *haima*).— Sângele este lichidul hrănitor al corpului nostru ; el duce elementele destinate pentru întreținerea sănătății și a vieții în toate părțile. Dacă, din vreo cauză oarecare, sângele nu poate merge într'o parte a corpului, acea parte se gangrenează, moare. Dacă sângele curge din corp în măsură prea mare, omul moare. Din acestea se poate vedea foarte bine cât de mare importanță are sângele pentru viață. Sângele este pus în mișcare de către *inimă*, de unde pleacă prin niște canale, numite *artere*, în toate părțile corpului, unde vine în atingere cu toate particelele cele mai adânci și mai mici, prin niște tuburi foarte fine, numite *capilare*, apoi se întoarce iar la inimă prin alte canale numite *vâne*. Această plimbare a sângelui în corpul nostru se numește *circulația sângelui* (v. *Cord* și *Circulație*). Când sângele iese din inimă este de coloarea roșie deschisă și această coloare o păstrează în tot drumul pe care îl face prin artere, apoi, după ce a hrănit toate țăsuturile el își schimbă coloarea și devine aproape negru și astfel se întoarce la inimă, care pe alte căi îl trimite în plămâni, ca să se primenească, să dea afară *acidul carbonic* și să ia o nouă doză de *oxigen*, care la minut îi redă coloarea lui roșie. *Compoziția* sângelui am arătat'o la *Cord și Circulație*. Amintim numai că sângele se compune din două părți ; o parte lichidă, care este *serul* (zărul), și o parte solidă care este formată de *globulele roșii* și *albe*, cari iau oxigenul din plămâni și îl duc în intimitatea țăsuturilor corpului, împreună cu cele mai multe principii hrănitoare, luate din tubul digestiv. — *Cantitatea* totală a sângelui din corpul omului este în termen mijlociu a *noua* parte din greutatea corpului. La un om adult vine cam 6 litri și ceva, iar la cântar 6 Kgr. și jumătate. Omul nu poate să piardă dintr'odată mai mult de 3—4 Kgr. de sânge, pentrucă moare. Când omul a pierdut sânge mult, până la 3 Kgr., sănătatea lui este primejduită. In aceste cazuri cel mai bun lucru este să i se facă o *transfuzie de sânge*, care constă în a face să treacă în vinele lui o cantitate de sânge din vinele unui om sănătos și robust (vezi *Transfuzie*). — Corpul nostru suferă foarte mult, ori de câte ori *cantitatea* sângelui se împuținează prin eșirea lui bruscă din vase (v. *Emoragie*, *Epistaxă*, sau curgere de sânge din nas, *Pierderi*, *Plagă*, *Scuipare* de sânge, *Vărsături* de sânge). De asemenea noi suferim și când *calitatea* sângelui nu mai este normală, când el este mai sărac în globule (v. *Anemie* și *Cloroză*) sau când el se strică prin formarea unor principii pe cari nu le are în stare obișnuită (v. *Diabet*, *Otrăvire*, *Turbare*). Era un timp când mulți ofticoși, la începutul boalei și mulți anemici, după recomandația doctorilor, făceau *cură*

de sânge în abator. Când se tăiau vitele luau sângele cald și îl beau, un sfert de pahar până la un pahar. Această cură desgustătoare a fost în curând părăsită, căci s'a constatat că cea mai mare parte din sângele înghițit merge afară cu scaunele, ne fiind digerat. Sângele care se scurge dintr'o friptură, este bun ca excitant al secrețiunii gastrice și în acelaș timp și un reconstituant, mai ales pentru copii. *Băile de sânge* n'au nici un efect și astăzi sunt cu totul părăsite. Azi se întrebuințează diferite părți cari compun sângele (hemoglobina, serul, etc,) și despre care am vorbit la capitolele respective.

Sânge (Curgere de). — V. *Emoragie.*

Sânge (Lipsă de). — V. *Anemie* și *Cloroză.*

Sânge (Prea mult). — V. *Pletoră.*

Sânge (Scuipare de). — V. *Emoptizie.*

Sânge (Vărsare de).—V. *Ematemeză.*

Sânge de nouă frați, *sângele dracului.* — Product vegetal rășinos, recoltat de pe fructul plantei acățătoare *Calamus Draco,* din fam. palmierilor, originară de Borneo și Sumatra și din insulele Sonde. *Sângele de nouă frați* este o substanță rășinoasă, solidă, uscată spărgăcioasă, opacă sau puțin transparentă, de o coloare roșie, fără miros, fără gust, solubilă în alcool și în uleiurile grase și volatile, este inflamabilă și arde răspândind un miros balsamic plăcut. In medicină se întrebuința odată ca astringent și emostatic (opritor de sânge), sub formă de praf, 1—10 gr. — La *țară* femeile beau pentru vătămătură sânge de nouă frați, plămădit în rachiu.

Sângele dracului. — V. *Sânge de nouă frați.*

Sângeorgiul românesc. — Stațiune balneo-climaterică, la poalele munților Rodnei, pe linia ferată Cluj—Rodna Veche. Sezonul 15 Mai —15 Septembrie. Sunt 5 isvoare cu apă de băut, cunoscută în comerț sub numele de „Hebe" și apă pentru băi, reci și calde. Apa conține bicarbonat de sodiu, magneziu, fier, litiu, cloruri și urme de iod. Este recomandabilă în bolile tubului gastro-intestinal, ficatului, sistemului urinar, în bolile de femei, etc. Se găsesc vile frumoase și hoteluri cu restaurante ce oferă vizitatorilor regimul alimentar recomandat de medici. (După D-rii Câmpeanu și Țeposu).

Sănitoare. — V. *Pojarniță.*

Sanaform, *diodosalicilat de metil.* — Praf alb cristalin, fără miros, fără gust, solubil în alcool, eter, vaselină. Se întrebuințează ca succedaneu al *iodoformului* (vezi acest cuvânt).

Săntal. — *Santalum album,* sau *santalul citrin,* este un arbore care crește în Indii și Oceania; din lemnul lui se scoate prin distilație *oleul de santal,* care este galben deschis. Acest oleu se întrebuințează în contra blenoragiei (sculamentului), când se dă în ultima perioadă a boalei, după ce a trecut faza de inflamație; el lucrează eliminându-se prin urină. Se dă în doză de 1—8 gr., în capsule de câte 25 ctgr.

Santonină. — V. *Semen-contra.*

Sânuri (dela lat. *sinus*) *mamele, țâțe.* Așa se numesc cele două organe sau glande cari produc laptele și cari sunt așezate în partea de sus a pieptului, una de fiecare parte, deasupra mușchiului marele pectoral, începând dela coasta a 3-a și până la a 7-a, între osul pieptului (stern) și subțioară. Țâțele au formă emisferică, cu o mică ridicătură conică la mijloc, care se numește *mamelon* (*sfârc, gurguiu*). Acest sfârc are o lungime de un centimetru până la unul și jumătate; el are coloare roșietică, sau neagră și este înconjurat la baza lui de un cearcăn (*areolă*) de aceeaș coloare și a cărui suprafață este aspră (rugoasă) în timpul sarcinii. Gurguiul are 12 până la 15 găurele, pe unde curge laptele și cari sunt terminațiunea *canalelor galactofore.* Țâța, sau *glanda mamară,* este formată prin reunirea a vreo cincisprezece glande în formă de ciorchină, cari dau naștere la tot atâtea *canale galactofore,* cari se deschid în gurguiu, după cum am arătat mai sus. Glanda mamară este înconjurată de un strat

Fig. 394
Secțiune în sân
2=mamelon; 3—4= glande de lapte

gros de grăsime. In timpul sarcinii femeia simte în sânuri un fel de înțepături și o greutate; ele cresc și în minutul facerii sunt gata să hrănească pe noul născut (v. *Alăptare*). Când vrem să luăm o doică pentru copil trebuie, mai înainte de toate, să se examineze țâțele (v. *Doică*). De asemenea și când mama voește să-și alăpteze copilul, ceeace este foarte bine, atât pentru ea cât și pentru copil, trebuie să vedem dacă este sănătoasă, dacă are lapte îndeajuns și bun, dacă sfârcurile sunt bine conformate pentru ca să poată suge copilul. Cantitatea laptelui produs de femeie în 24 ore se ridică la un litru și două sute grame, iar compoziția lui este următoarea: *cazeină* (materie albuminoidă) 28, *unt* (globulele laptelui) 30, *lactoză* (zahărul laptelui) 45, fosfate 2.56, apă 894.50 la 1000. Hrana femeii are mare influență asupra secrețiunii laptelui și asupra regularității sugerilor. Unele medicamente date doicii, sau mamei, trec în lapte, de unde și putința de a da copilului medicamente pe această cale. — *Boalele sânurilor. Loviturile* sau *contuziunile* sânurilor se observă foarte des, din pricină că aceste organe, prin poziția lor, sunt foarte expuse; ele sunt foarte dureroase și de multe ori dau naștere la abcese și chiar la cancer. *Plăgile* și *arsurile* se tratează ca și în alte regiuni. La femeile tinere, a căror piele este foarte fină, când alăptează pentru prima oară se întâmplă câteodată să le plesnească sfârcurile, și le împiedecă de a da lapte (v. *Crepături*). Aceste plezniturі, sau crăpături trebuesc tratate cât se poate de iute și de bine, căci ele pot da naștere la *inflamația* sau *aprinderea sânului*, cu formare de *puroi*, care mai poate fi produs de frecarea sânului de corset, de lovituri, de plăgi, de arsuri, dar mai mult de îngrămădirea de lapte prea mult în țâță, fie prin faptul că nu se dă regulat copilului să sugă, fie că copilul a ajuns la *ințărcat* și femeia încetează de a mai da lapte.— *Tumorile sânului* sunt *benigne*, adică de bună natură, cari se ivesc înainte de vârsta de 40 de ani, nu recidivează după ce au fost ridicate și nu strică sănătatea generală, cum sunt: *fibromele, adenomele, adenofibromele, adenomixomele*, sau *maligne*, adecă de rea natură, cari sunt rău limitate, aderente de restul glandei, se confundă cu ea, năvălesc repede țăsuturile vecine, infectează ganglionii limfatici, recidivează, după ce au fost ridicate, se generalizează, *cancerele, epiteliomele, carcinomele*.

Fig. 395. — Glandă a mamelei
a = glandă de lapte; b = canal lactifer

Saponaria officinalis. — V. *Odogaci*.

Săponel, *săponele*. — V. *Odogaci*.

Săpun (lat. *sapo*).—Săpunurile sunt niște combinații ale acizilor grași cu oxidele metalice. Săpunurile cu bază alcalină sunt solubile (se topesc) în apă și mulțumită acestei însușiri ele curăță așa de bine; se topesc și în alcool și în eter. Toate celelalte săpunuri sunt insolubile (nu se topesc). Săpunurile solubile sunt de 2 feluri: *moi* și *tari*; cele moi au ca bază potasa, iar cele tari soda. Săpunurile sunt cu atât mai tari cu cât materiile grase, din cari se fabrică, au mai mulți acizi solizi; afară de untul de ricin care chiar și cu potasa face un săpun tare și spărgăcios. Pentru toaleta corpului nu toate săpunurile sunt bune. Un săpun bun pentru toaletă trebuie să fie făcut dintr'un amestec de sodă (nu de potasă) în cantitate mică și un corp gras proaspăt, de exemplu unt de lemn. In medicină se întrebuințează așa numitul *săpun medicinal*, sau *amigdalin*, fiindcă el este făcut cu unt de migdale dulci; este ușor purgativ pentru care se poate da și pe dinăuntru, în pilule (hapuri) de 25 ctgr. (2—6 pe zi); la copii se dă sub formă de săpunașe, cari se pun în șezut (de altfel aceste săpunașe se pot face și din săpun ordinar, de rufe, sau săpun de Marsilia). *Săpunul negru*, sau de *potasă*, se întrebuințează în mai multe boale de piele, servind de excipient la preparațiuni numeroase, cu bază de acid salicilic, de rezorcină, de naftol, de pucioasă, etc. *Săpunul antiseptic* se prepară cu diferite medicamente antiseptice: acid fenic, salol, sublimat,

etc. şi se întrebuinţează pentru spălarea mânilor, după facerea pansamentelor, sau după ce s'a umblat cu lucrurile bolnavilor de boale molipsitoare. De altfel şi săpunul ordinar, în soluţie de 30—40 la 1000, omoară microbii.

Săpunariţă, *săpunel, săpunul popii*.— V. *Odogaci*.

Săpunaş, *săpunel*. — *Supozitor*.

Sărata. — Această localitate se află la poalele muntelui Moşu, pe pârâul Sărata, în cătunul Dealu-Nou, la 6 Km. de Bacău. Sunt 5 izvoare, dintre cari trei cloro-sodice-sulfurate, foarte concentrate. Apele nu sunt captate, nici nu se întrebuinţează.

Sărata-Monteoru. — Staţiune balneară în judeţul Buzău, la 7 Km. dela gara Monteoru şi la 15 Km. dela oraşul Buzău. Staţiunea se află în comuna Sărata şi este înconjurată de dealuri acoperite de păduri. Clima e plăcută; temperatura medie peste vară 15—22^0; aerul ozonizat şi gudronat din cauza emanaţiunilor vaporilor de păcură din împrejurimi. Sunt 15 izvoare cu ape minerale. Izvoarele *iodurate* şi *cloro-sodice* se recomandă în boalele reumatismale, gutoase, în cloroanemie, scrofuloză, limfatism, în boalele de femei, boalele de piele.

Sărături. — Pentru păstrarea unor substanţe alimentare se întrebuinţează sarea de bucătărie. Astfel se păstrează *untul*, unele *legume, varza, peştii, carnea* şi mai cu seamă *carnea de porc*. Carnea sărată, fie de porc, de vacă, sau de oaie, îşi pierde apa şi sucurile ei, ceeace face ca să-şi piardă o bună parte din puterea ei nutritivă pe deoparte, iar pe de altă parte să fie şi mai greu de mistuit. Afară de aceasta carnea sărată produce o sete foarte mare, precum şi diferite turburări digestive, mai ales când se mănâncă des şi în cantitate mai mare. Cel ce se hrăneşte mult cu cărnuri sărate şi vechi capătă *scorbut*. Igiena nu admite mâncarea cărnurilor sărate decât foarte rar şi în cantitate mică şi aceasta numai ca variaţie în alimentaţia obişnuită.

Sarce. — V. *Salsaparilă*.

Sarcină, *graviditate, poziţie interesantă, altă stare*. — Se numeşte astfel starea unei femei a cărei mitră se măreşte, prin dezvoltarea unuia sau a mai multor copii, din minutul fecundaţiunii până la naştere. Sarcina este *simplă* (cu un copil), *gemelară* (cu 2 copii, gemeni), *multiplă* (cu mai mulţi copii). Sarcina simplă se mai numeşte şi *normală*. — *Semnele* sarcinii sunt mai multe, unele aşa zise de *probabilitate*, cari n'au importanţă, numai dacă sunt mai multe de odată şi altele de *certitudine* (*siguranţă*). Cele dintâiu sunt: *oprirea regulelor* deşi sunt sarcini în cari femeia poate pierde sânge uneori în tot timpul, dar acest sânge se deosebeşte de acela al regulelor, prin coloarea şi câtimea sa; — *greaţă şi vărsături*, repetate dimineaţa, în timpul celor trei luni dela început, cu pierderea poftei de mâncare, sau cu poftă prea mare, sau cu poftă de lucruri cari nu se mănâncă, cu constipaţie, mai ales în lunile din urmă; — *înţepături în sânuri* cu *înegrirea cearcănului* din jurul sfârcului şi ivirea unor mici brobonele din cari, prin apăsare, curge un lichid albui, lăptos; — *înegrirea liniei mijlocii* a pântecelui, mai ales dela buric în jos; pete gălbui pe frunte, în jurul nărilor şi gât;. Semnele de *siguranţă* sunt: *mişcările copilului*, pe cari le simte femeia dela 4 luni şi jumătate înainte; *sgomotele inimii* copilului, cari se aud cu urechia ca bătăile unui ceasornic de buzunar pus sub perină. Aceste bătăi sunt în număr de 110 până la 160 pe minut şi se aud bine începând din a cincea lună, aproape de buric. *Durata* sarcinii variază între 260 şi 290 zile; mijlocia este de 275—280 zile, sau 10 luni lunare. Pentru a cunoaşte data când va naşte femeia însărcinată se vor număra 9 luni de calendar dela sfârşitul celei din urmă regule, adăugând la socoteală încă 5 zile, astfel dacă femeia a avut cea din urmă zi de regulă la 10 Martie, adăugând 5 zile se face 15 Martie, ziua de naştere va fi 15 Decemvrie. Femeia în timpul sarcinii să nu se strângă peste mijloc, să nu poarte corset, sau, dacă vrea, să poarte corsetul aşa zis de sarcină; să nu poarte jaretiere, ca să nu facă varice la gambe, iar dacă se fac să nu se agraveze; să poarte încălţăminte largi. Femeile cari au făcut mai mulţi copii să poarte, începând dela luna a 6-a, o cingătoare abdominală. Să

se acopere bine seara și iarna ca să nu răcească și să capete guturai și tusă, care le-ar produce sdruncinături. Să se hrănească în deajuns, dar nu prea mult, să aibă scaun regulat, exercițiu moderat și regulat (plimbări zilnice pe jos), să nu danseze, să nu călărească, să nu umble cu bicicleta, să nu călătorească, mai ales în ultimile săptămâni. Să nu lucreze cu mașina de cusut, să se țină curate jos, cu irigatorul să umble încet și domol ca să nu se lovească, iar apa să fie călduță, când își fac spălături. Incepând din luna a 5-a doctorul va examina udul în fiecare lună, iar de va găsi albumină, va prescrie tratamentul preventiv al *eclampsiei*. Aproape de naștere se va chema doctorul, ca să vadă dacă copilul se află în poziție bună și în caz contrar să-i schimbe poziția. — *Turburările sarcinii.* Pentru *vărsături repetate, grave* (încoercibile) : se vor încerca succesiv : băuturi și mâncări foarte calde, sau reci (ținute în ghiață), vin, șampanie ; ceaiuri aromatice, de teiu, portocale, mentă, mușețel, ceaiu rusesc, după mâncare, cu o linguriță de coniac sau de kirș, mâncări dese și puțin abondente, luate fiind culcată. In cazurile când vărsăturile nu se pot opri cu nici un chip se va cere ajutorul medicului, care e nevoit, de multe ori, să întrerupă sarcina, pentru a scăpa viața mamei. Pentru *albuminurie* cu umflătura picioarelor, cu buhăiala feței, etc., se recomandă regim absolut de *lapte*, pentru ca să se prevină eclampsia, după cum s'a spus mai sus. Pentru *dureri în pântece* : repaus și calmante.

Sarcocel. — V. *Testicul.*

Sarcom (dela grec. *sarx*, carne). — Tumoră de rea natură, care se dezvoltă cele mai adeseori fără cauză apreciabilă ; se observă în toate perioadele vieții. Poate să se propage la distanță și să recidiveze, după ce a fost extirpată ; încetul cu încetul sănătatea se compromite și cu ea viața bolnavului, dacă nu s'au luat măsuri la vreme să fie operată (v. și *Cancer*).

Sardele. — La noi se consumă multe sardele de cutie, păstrate în unt de lemn, și cu drept cuvânt, căci sardelele sunt hrănitoare, plăcute și ușor de mistuit. Este bine să le mâncăm numai pe ele, lăsând untuldelemn la o parte, afară numai de cazul când din cauza slăbiciunii vrem să facem o cură de îngrășat ; atunci acest ulei poate ține întru câtva locul unturii de pește.

Sare (lat. *sal*). — Sarea nu este numai un condiment, ca piperul sau zahărul, ci este un accesoriu neapărat trebuincios în regimul alimentar, în hrana noastră, fără de care nu putem trăi, din cauză că sângele nostru conține o cantitate anumită de sare, care nu poate să scadă sub oarecare limită, fără ca sângele să nu-și piardă din însușirile lui restauratoare ; saliva, sucurile stomacului, deasemenea conțin sare și fără de ea nu și-ar putea îndeplini slujba lor. Mâncările fără sare sunt fade, fără gust și se mistuie greu. Crescătorii de oi, de porci, de vite, știu din experiență că fără sare aceste animale slăbesc și de aceea le dau sare. Cantitatea acestei sări pentru un om adult ar fi de 15 până la 20 gr. pe zi. Abuzul de sare nu este bun ; cei ce mănâncă alimentele prea sărate capătă iritațiuni și crampe de stomac. In medicină sarea se întrebuințează în băi și clizme (v. *Băi sărate* și *Clistire de sare*).

Sărpun, *sărpunel*. — V. *Cimbrișor*.

Sărutat, *sărutare*. — Acest obiceiu, adânc înrădăcinat în omenire, este și a noi în țară întins, ca în oricare parte a lumii. Sărutatul copiilor a ajuns o adevărată pacoste, pentrucă acest obiceiu poate să pricinuiască rele mari, fiind un mijloc de transmitere a multor boale. Iată ce se poate întâmpla : mâna doamnei, sau a preotului, este sărutată de un ofticos, care, având în gura lui, pe buze sau în salivă microbi, îi lasă pe mâna sărutată ; apoi vine un om sănătos de sărută aceeași mână și cu acest prilej ia pe buze o parte din acei microbi, cari, fiind introduși în gură, încep a se înmulți și a pătrunde în stomac cu mâncare, sau în plămâni. Dacă găsesc un teren prielnic, adecă dau de un organism slăbit, din cauza vreunei alte boale anterioare, îl îmbolnăvesc. Se mai poate întâmpla ca microbii ofticei de pe mâna sărutată să găsească acolo o mică sgârietură și să producă după câtva timp *tuberculoza*

pielei. Prin sărutat se mai pot împărtăşi şi alte boale tot aşa de grozave : *sifilisul, anghina difterică, febra tifoidă, gripa* (influenţa), *pojarul, scarlatina, tusa măgărească* şi altele. In interesul sănătăţii proprii, precum şi al celor ce sărută, trebue ca doamenele şi preoţii să nu-şi mai întindă mâna, iar pentru copiii mici să facem ca în Anglia, unde ei poartă pe pălării scrise următoarele cuvinte : *nu mă săruta* !

Saturn (Extract de). — V. *Plumb.*

Saturnism. — V. *Plumb.*

Sbârciogi graşi. — V. *Ciuperci.*

Sburător. — V. *Lipitură.*

Sburătoare bărbătească. — V. *Răchitan.*

Scabie. — V. *Râie.*

Scabiosa columbaria. — V. *Muşcatu dracului.*

Scăete muscălesc. — V. *Holeră.*

Scăfârlie. — V. *Craniu.*

Scaiu rusesc. — V. *Holeră.*

Scăldătoare. — V. la *Baie.*

Scamă. — Până acum vreo cincizeci de ani se întrebuinţa la legarea rănilor scama, care se făcea destrămând bucăţi de pânză veche, în special de pânză de in. Fiindcă scama nu se putea avea în stare *aseptică*, a fost înlocuită, din fericire, cu vată şi tifon.

Scamonee. — Suc rezinos şi gumos, care se scoate din rădăcina plantei *Convolvulus scammonia* din fam. convulvalaceelor. Sunt 2 feluri : *scamonea de Alep* şi *scamonea de Smirna.* Cea mai bună este de Alep, care se prezintă în bucăţi negre, acoperită cu praf alb. Scamonea este un purgativ drastic, care, fiind iritant ca toate drasticele, se dă numai în constipaţiunile rebele, în dropică, în congestiunile cerebrale, în contra viermilor intestinali, etc., niciodată însă în cazurile de colici şi de iritaţiuni de intestine. Se dă sub formă de : praf, în lapte, în dulceaţă, în ostie (bulin), 50 ctgr. până la 1 gr. ; rezină 40—50 ctgr. ; tinctură 2—8 gr. ; se mai prepară şi nişte pişcoţi, de câte 60 ctgr. unul (copiii vor lua câte o jumătate de pişcot). Scamonea intră şi în compoziţia tincturei de jalapa compusă (rachiu nemţesc).

Scămoşare. — V. *Descamaţie.*

Scapulă. — V. *Omoplat.*

Scârbă. — V. *Desgust* şi *Greaţă.*

Scarificaţie şi **Scarificator.** — Prin cuvântul *scarificaţie* se înţeleg în medicină nişte tăieturi superficiale, făcute în piele sau în mucoase, cu scopul de a da curgere unei mici cantităţi de sânge, sau de serozitate, infiltrată, pentru a descongestiona, a face o revulziune, ori a modifica vitalitatea unor ţăsături. Scarificaţiunile se fac cu o lanţetă, cu un bisturiu sau mai bine cu un instrument numit *scarificator*, care se compune dintr'un fel de cutie de metal, din care ies nişte lame mici tăioase, sub presiunea unui resort. Acest scarificator se întrebuinţează mai mult când punem ventuze tăiate, de exemplu într'o aprindere de plămâni, sau la congestie pulmonară. Scarificaţiile se recomandă şi în unele boale de piele (lupus).

Fig. 396
Scarificator

Scarlatină, *cochinadă, cochinar, coracă.*—Este o boală molipsitoare, cu fierbinţeală mare, însoţită de durere de gât (anghină) şi caracterizată prin eşirea pe piele a unor puncte roşii, la început separate între ele, dar cari mai târziu se împreună formând pete mari, de coloare smeurie, acoperind pielea peste tot, sau în parte. Aceste pete în cele din urmă se scămoşează şi cad sub formă de peliţe late (plăci). *Microbul* acestei boale nu se cunoaşte până acum, deşi în sângele bolnavilor, în productele faringiene şi în puroiul complicaţiilor se găseşte foarte adeseori un *streptococ*, care desigur trebue să joace un mare rol în patogenia scarlatinei. Ceeace se ştie însă, este că ea se transmite prin aerul din jurul bolnavului, prin scuipat, prin muci, prin peliţele jupuite de pe piele, prin haine şi prin unele mâncări, cari stau în odaia bolnavului, cum este laptele nefiert, etc. Scarlatina este contagioasă în toate perioadele ei. Mai primitori de această boală sunt copiii în jos de 10 ani ; dela 20 de ani în sus se observă mai des la femei ; femeile lehuze sunt mai ameninţate decât cele sănătoase. Scarlatina se

arată sub formă de *epidemie*, care uneori este ușoară și trece nebăgată în seamă, alteori însă este foarte omorâtoare, ca ciuma și holera. — Scarlatina are 4 perioade și *semnele* ei sunt următoarele: 1. Perioada de *incubație* este, ca și la pojar și la vărsat fără nici un semn și ține 3—5 zile. 2. Perioada de *invaziune* se arată prin fierbințeală și durere de gât (anghină). Aceste două semne pot să fie pronunțate, sau pot să lipsească cu totul și în acest caz se ivesc petele pe corp din perioada următoare. Câte odată bolnavul are greață și vărsături, uneori are urdinare ori este încuiat (constipat). Durerea de gât este unul din semnele de căpetenie ale acestei boale. Fundul gâtului este roșu, uscat; gâlcele dela gât sunt umflate și dureroase. Această perioadă ține 12 până la 36 ceasuri; câte odată poate lipsi. 3. Perioada de *erupțiune* începe cu gâtul, apoi pe piept și membre, întinzându-se pe tot corpul. Se ivesc pete largi (plăci) neregulate, de o coloare roșie înfocată, foarte apropiate unele de altele, fără să fie ridicate deasupra pielei din jur și pielea dintre pete este sănătoasă la început, dar în curând se înroșește și ea, așa că întreagă, pielea are o coloare uniformă smeurie înflăcărată în unele locuri. In formă a doua se ivesc puncte mici roșii, foarte apropiate unele de altele și foarte regulate. Prin apăsarea cu degetul roșeața piere, pentru a se ivi din nou după ridicarea lui. Petele se ivesc și pe mucoase, adecă pe căptușala dinăuntru a corpului, gura este roșie, înfocată, tot astfel și limba, care mai este și puțin umflată spre rădăcină. Uneori se întâmplă ca scarlatina să fie fără pete pe corp; petele au eșit, dar au trecut așa de repede încât n'au putut fi văzute. După cercetări mai noi microbul scarlatinei s'ar afla în gât și se răspândește la cei din jur prin scuipat și prin secreția nasului. Bolnavii cărora li s'a ținut gura curată și li s'a dezinfectat, după ce n'au mai avut gâtul roșu, n'au mai fost contagioși, cu toate că boală era în plină evoluție. Durata acestei perioade este de 5 până la 6 zile. 4. Perioada de *descuamațiune* (scămoșare). Pielea se scămoșează sub formă de pelițe late (lambouri), cari se deslipesc și scad. Pielea de pe degete se deslipește în bucăți mari și cade sub formă de degete de mănușe, iar la tălpi cade în bucăți și mai mari; s'au văzut cazuri în cari a căzut întreagă pielea cea groasă a tălpii, sub formă de opincă. Această perioadă ține 8—15 zile. Peste tot scarlatina durează dela 16 până la 24 zile, iar cu convalescența, până la 40 zile. — Nu trebue să uităm că această boală are și alte forme. Așa uneori ea este *fulgerătoare*, omorând bolnavii în 24 ceasuri, cu căldură peste măsură de mare, cu aiurare, neastâmpăr, trăsături, uscăciunea pielei, lipsă de ud (anurie). Alte ori ea are forma *emoragică*, bolnavul are curgere de sânge din nas, varsă sânge și se udă cu sânge, iar pe corp se ivesc pete cari nu pier sub apăsarea degetului; forma aceasta nu iartă niciodată. Mai este o formă numită *frustă*, în care lipsește unul din semnele principale. Câte odată bolnavul n'are decât anghină, fără să iese vreo pată pe corp, alteori anghina este urmată de dropică (boală de rinichi), etc. — Nici o boală molipsitoare nu are așa de multe *complicații* ca scarlatina. La unii bolnavi se ivesc uime la gât, cari fac puroiu și sparg; la alții le coc urechile și curg; la unii se ivesc dureri prin încheieturi, cari se pot umfla; la alții se arată boală de rinichi cu dropică; unii se udă cu sânge, la alții li se oprește cu totul udul; unii capătă boală de inimă (endocardită), alții aprindere de plămâni și junghiu (pneumonie și pleurezie), și alte multe. — *Tratament.* Pentru a opri întinderea boalei trebue să depărtăm pe cei sănătoși de bolnavi; Școalele în cari s'a ivit boala să se închidă și dezinfecteze. Bolnavul se va tratá după cum este și boala. In scarlatina simplă, ușoară, sunt de ajuns îngrijirile igienice: bolnavul va fi acoperit potrivit, va sta în pat, într'o odaie mare, bine aerată, bine luminată, unde va sta în tot timpul boalei, chiar și în convalescență; din odaie se vor scoate perdele, preșuri, covoare, mobilele netrebuincioase, dela începutul boalei. Hrana bolnavului va consta numai din lapte (dulce și bătut) în tot timpul cât are fierbințeală (căl-

dură), iar după aceea i-se mai poate da supă de carne, simplă, goală (bulion), cafea cu lapte, ceaiu, ceaiu cu lapte, însă toate fără pâne; apă câtă vrea bolnavul. Urina va fi adunată zilnic, observată și fiartă ca să se vadă dacă are albumină. Ca tratament se vor face spălături dese în gură, gât și nas cu apă boricată și alte antiseptice, mai cu seamă la copiii mici. In nări se mai pot face instilațiuni de 2 ori pe zi cu uleiu rezorcinat (1 la 50) sau antiseptol. Când temperatura este mare se vor face băi călduțe de 32—35°. Se vor face injecțiuni și cu ser antistreptococic. Complicațiunile vor fi combătute prin mijloacele proprii fiecăreia. Scămoșarea se va înlezni cu băi de săpun calde, 2—3 pe săptămână. In timpul convalescenței bolnavul va fi ferit de răceală și de exces de hrană; el va sta în pat 40 de zile, după cari se va da pe jos și va începe să mănânce câte ceva: ouă, brânzeturi, supă cu făinoase, diferite mâncări ușoare de puiu, etc., toate cu pâne, iar după o săptămână va putea eși pe afară, reluându-și ocupațiile.

Schelet. — V. *Os.*

Schinduf. — V. *Cimbrișor.*

Schinel (*Centaurea benedicta* sau *Cnicus benedictus*). — Plantă erbacee, lânoasă și spinoasă, din fam. compozitelor, cu florile galbine și tubuloase, care se cultivă ca plantă oficinală. In medicină se întrebuințează florile, pentru proprietatea lor tonică, stomachică și febrifugă. Principiul activ se numește *cnicin.* Se dă sub formă de ceai, 15—30 gr. la 1000; de praf, 1—4 gr. pe zi.

Schilod. — V. *Infirmitate.*

Schiopare.— Când un picior te doare, sau când este înțepenit, ori când este mai scurt decât celalt, atunci mersul nu se mai poate face în mod regulat, mișcările corpului nu sunt deopotrivă și rezultatul este că ești *șchiop*. Uneori se întâmplă că o încheietură a piciorului să fie înțepenită, sau anchilozată (v. *Anchiloză*) într'o poziție rea, strâmbă, cum se vede adeseori la genunchi, atunci omul iarăși schioapătă și este silit să poarte cârji.

Schir (grec. *skirrhos*). — V. *Cancer.*

Sciatică. — Cel mai mare nerv din corpul omenesc este *nervul sciatic*, care pleacă din fiecare parte a jumătății de jos a măduvii spinării, se împarte și subîmparte într'o mulțime de rămurele, din ce în ce mai mici, pentru întreg membrul inferior, adecă coapsă, gambă și picior. *Nevralgia sciatică*, sau numai simplu *sciatica*, este o durere care se simte sau pe întreagă lungimea nervului, sau numai într'un punct, ori în mai multe puncte. Durerea aceasta poate fi continuă, mărindu-se din când în când prin mișcare, tusă sau atingere; ea se iradiează în sus spre spate, până în dreptul rinichiului, iar în jos până la pulpă. sau gleznă, durere surdă, plicticoasă penibilă; alte ori durerea vine prin svâcnituri, fulgerături, cari pleacă dintr'un punct oarecare, și își au sediul la șold sau înapoia coapsei, ori în dreptul gleznei dinafară, în talpă; apăsând pe acele puncte bolnavul simte durere. In intervalul acceselor toată partea bolnavă dă o simțire de arsură și de furnicături. Nevralgia sciatică se observă mai cu seamă la adulți și se poate ivi în urma unui mers obositor, sau mai des în urma unei răceli (frigul umed), la cei ce se culcă pe pământ, sau într'o odaie răcoroasă și umedă, cari lucrează în apropiere de apă, în pivniți, la cei ce sufăr de gută, diabet, reumatism, tuberculoză, blenoragie, etc., sau provine dintr'o apăsare (compresiune) a nervului. *Tratament.* Bolnavul va sta în odihnă, în pat. Pe locul dureros se vor pune lipitori, sau ventuze (păhare) cu sânge; se va aplica pe traiectul nervului, pe punctele dureroase, acid cloridric concentrat, la 2—3 zile odată, sau vezicători, se vor face injecțiuni adânci pe traiectul nervului cu cloroform, cloridrat de cocaină, sau alcool. Când sciatica este de natură reumatică se va da salicilatul de sodă (4—12 gr. pe zi), sau aspirină (4 gr.), antipirină, fenacetina, exalgină, citrofen, piramidon, reumatină, salochinină și chinină. In caz de dureri vii se vor face injecțiuni cu morfină, sau dionină. După ce a trecut perioada acută se va face electrizare. Se mai recomandă băi de aburi, băi simple, băi de pucioasă, masaj. In nevralgiile cronice, produse de o boală oarecare: reumatism, sifilis,

artritism, gută, diabet, etc., se va trata acea boală.

Scilla maritima. — V. *Ceapă de mare.*

Sclercmă, *scleremie.* —V. *Sclerodermie*

Sclerodactilie.—V. *Sclerodermie.*

Sclerodermie (dela grec. *skleros*, tare şi *derma*, piele), *scleremă, scleremie.*— Sub acest nume se înţelege o boală a cărei natură nu este încă bine cunoscută, dar care se pare a fi de origine nervoasă şi care este caracterizată prin întărirea şi îngroşarea pielei şi adeseori şi a ţesăturilor de desuptul ei, producând atunci atrofii şi diformaţiuni, uneori considerabile. *Semnele* acestei boale sunt: la început pielea prezintă senzaţiuni de căldură, sau de frig, mâncărimi sau chiar dureri mai mult sau mai puţin adânci; apoi încetul cu încetul pielea devine lucitoare, alburie, întinsă şi rece, îşi pierde orice mişcare şi capătă o consistenţă fibroasă; sensibilitatea însă este păstrată, uneori este chiar exagerată. După câtva timp pielea se retractă. Leziunile se produc în mod simetric la început, de obiceiu la faţă, apoi la spate şi pe piept şi mai târziu pot cuprinde întreg corpul. Vorbirea şi hrănirea se face cu greutate; ochii lăcrimează într'una; degetele se subţiază. In unele cazuri se ivesc pe ici pe colo gangrene localizate, în urma căror degetele cad. Atrofia falangelor celor mici, se arată precedată de contractura îndoitorilor, îndoind aceste falange asupra celor mijlocii, formând varietatea care se numeşte *sclerodactilie.* In general sclerodermia se dezvoltă pe încetul, alteori poate merge foarte repede; moartea vine printr'o slăbiciune gradată. Această boală se observă mai mult la femei, la cei nervoşi şi reumatici. — *Tratament.* Pază de răceală, idroterapie, exerciţiu. Puncte de foc pe şira spinării, electroterapie (curenţi continui), masaj, duşuri sulfuroase calde, emplastru mercurial. Pe dinăuntru se dau bromure, ergotină, valeriană. Tratamentul tiroidian nu prea a dat rezultate bune; radioterapia şi aplicaţiunile radiului trebue să se încerce cu mare precauţiune.

Sclerotică (dela grec. *skleros*, tare). — Invelişul alb al ochiului (v. *Ochiu*).

Scleroză (dela grec. *sklcrosis*, întărire). — Se numeşte astfel întărirea ţăsuturilor datorită unei atrofii a elementelor constitutive ale organelor,

Fig. 397
a = Arteră sănătoasă; b = Artera unui sclerotic

sau datorită adeseori unei inflamaţiuni primitive a ţăsutului conjunctiv, care se retractă (se strânge) şi determină în cele din urmă atrofia parenchimelor (scleroza sau ciroza ficatului, plămânilor, rinichilor, etc.).

Scleroză în plăci. — V. *Măduva spinării.*

Scleroză laterală amiotrifică. — V. *Măduva spinării.*

Sclipeţi, *scrântitoare* (*Tormentilla erecta*, fam. rozaceelor). — Plantă mică erbacee, care creşte prin păşunile umede şi uscate de prin pădurile de munte, prin crânguri, rărişuri, tufişuri. In medicină se întrebuinţează rădăcina, care conţine tanin şi lucrează ca astringent puternic. Pe *dinăuntru* se dă sub formă de decoct (fiertură) 10—20 la 1000; extract 1—4 gr.; iar pe *dinafară* decoctul 20—50 la 1000. — La *ţară* se întrebuinţează planta întreagă în contra curgerii de sânge, a dizenteriei şi tusei cu sânge; în rachiu de drojdii, oblojeli contra surpăturii.

Şcoale. — Şcoalele trebuesc clădite

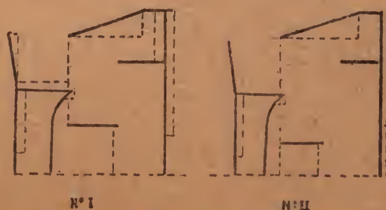

Fig. 398. — Modele de mese-bănci

pe un *pământ uscat* şi ceva mai ridicat; trebue să aibă o sală de gimnastică, o curte şi o grădină pentru jocul elevilor. Sala de studiu, sau clasa, trebue să aibă ca *suprafaţă* câte un metru

patrat de fiecare elev ; înălţimea trebue să fie de 3 până la 4 metri ; într'o clasă să nu fie mai mult de 50 de elevi. Clasa să se *aereze* prin deschiderea din când în când a ferestrelor şi a uşii, sau prin ventilatoare permanente.

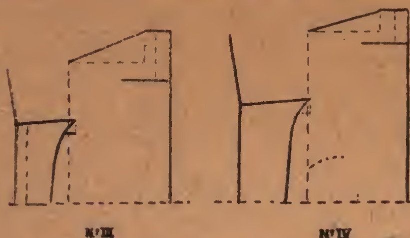

Fig. 399. – Mese-bănci mai mari

Trebue să se dea o deosebită băgare de seamă *luminatului* ; în timpul zilei lumina soarelui trebue să intre în clasă prin *partea stângă*, căci dacă vine din faţă supără ochii, dacă vine dinapoi umbra corpului este aruncată asupra hârtiei şi a cărţii, dacă vine din dreapta umbra mânii va fi aruncată pe hârtie în timpul scrisului ; dacă ar veni din două părţi de odată ar fi lumina prea mare şi ar supăra vederea. Lumina trebue aşezată aşa ca să cadă în partea stângă a elevului. — *Mobilierul şcolar*, adecă masa de lucru şi banca trebue să ne preocupe tot aşa de mult ; ele trebuesc făcute astfel în cât vederea elevului să fie cruţată, elevul să nu fie silit să-şi ia poziţii rele, cari să-i producă strâmbări ale şirii spinării. *Masa* şi *banca* trebue să fie mobile, să nu aibă mai mult de 2 locuri şi să aibă pentru fiecare elev cel puţin 60 cm. de lărgime ; *pupitrul* să fie puţin aplecat de partea elevului ; *masa* să nu fie nici prea sus, ceeace ar produce o sucire a trunchiului, ridicând prea mult umărul drept, nici prea jos, ceeace ar sili elevul să se aplece asupra hârtiei ; l-ar obişnui să privească prea deaproape şi i-ar produce miopie (vedere scurtă). Ar fi bine ca mobilierul să fie în raport cu diferitele mărimi ale elevilor. In Statele-Unite ale Americei sunt opt modele de bănci, aşa că mobilierul e în totdeauna în proporţie cu talia şcolarului. Mai practic este să fie un singur model de masă, însă cu bănci de diferite înălţimi şi sub masă stinghii pentru picioare, la înălţimi diferite, în raport cu talia elevului. Banca să fie lată în deajuns pentru ca întreagă coapsa să fie sprijinită. Ar fi bine ca şcolarul să fie izolat, adecă să-şi aibă scaunul său, după cum este în Suedia şi Statele-Unite. O bună masă este cea a lui Fèret, care, printr'o dispoziţie foarte simplă, se ridică, se lasă în jos, ia diferite inclinaţii, pentru ca să servească la scris, în poziţie şezând, sau stând în picioare, pentru desemn, etc. Masa, pe lângă aceste avantaje, se poate acomoda la orice vârstă, la orice talie.— *Cărţile* trebue să fie tipărite cu litere destul de mari şi rare, pentru ca să fie uşor cetite. *Scrierea* cere şi ea o supraveghere îngrijită. Scrierea englezească, adecă cea plecată, sileşte pe şcolar să ia o atitudine viţioasă ; cea mai bună scriere este cea *dreaptă* pe hârtie dreaptă şi ţinând corpul drept. Aceste precauţiuni au de scop de a preveni miopia şi deviaţia, sau strâmbarea columnei vertebrale, boale cari de obicei se contractă în şcoală.

Scobitoare. — Mic instrument cu care ne servim pentru a scoate rămăşiţele de materii alimentare de printre dinţi şi măsele. Se face din pană de gâscă, din lemn, din sidef, din metal. Cele de lemn şi de pană vor servi numai odată, după care se vor arunca : celelalte se vor curăţa şi păstra la adăpost de praf. Pe cât se poate să nu se întrebuinţeze scobitori de metal.

Scolioză. — Un fel de diformaţie a şirii spinării (v. *Columna vertebrală*).

Scopulamină. — V. *Măsălariţă*.

Scorbut. — Este o boală generală, sporadică, nemolipsitoare, fără febră, şi care se arată la oamenii cari trăiesc în condiţiuni rele igienice. Este caracterizată prin emoragii (curgeri de sânge) multiple ale pielei şi muşchilor, printr'o stricare specială a gingiilor, printr'o slăbire organică, cu mers încet şi treptat, şi în fine printr'o vindecare repede, sub influenţa întrebuinţării cărnei sau a vegetalelor proaspete. — Scorbutul se produce întotdeauna în aceleaşi împrejurări, la oamenii adunaţi, sau îngrămădiţi mai mulţi la un loc, cari se hrănesc numai cu conserve, sau cu alimente lipsite

de vitamine. Această boală atinge toate etățile, amândouă sexele, în toate anotimpurile, dar mai des primăvara, când nu prea se găsesc legumi proaspete. Cauza determinantă a scorbutului este *lipsa de mâncări proaspete*, hrana cu conserve, (sărături) cărnuri uscate, legume conservate, etc). Cauza principală este lipsa *vitaminelor* din alimente vechi, conservate.—*Semnele* acestei boli sunt : slăbire progresivă, însoțită de dureri în încheieturi, la gambe, în partea de jos a pieptului, uscăciunea pielei și paloarea feței. In perioada a doua gingiile se umflă, se moaie, se rănesc și sângerează, alena este puturoasă, dinții și măselele se clatină, căptușala gurii se acopere cu pete vineții și cu beșicuțe pline cu sânge amestecat cu serozitate. Pe diferite părți ale corpului se ivesc pete (plăci) roșietice, apoi negre, sau galbene-verzui, mai cu seamă pe membrele inferioare. Scorbutul se poate complica de pneumonie, pleurezie, gangrenă de plămâni, de miocardită, pericardită (boale de inimă) de gangrena gurii, etc. El poate complica alte boale epidemice, cum sunt febra tifoidă, tifosul, holera, etc. și atunci aceste boale sunt mortale. — Scorbutul tratat bine și dela început se vindecă. Moartea se produce prin emoragii, slăbiciune, complicațiuni, sincopă cardiacă. — *Tratament*. Pentru a preveni ivirea scorbutului se recomandă să se întrebuințeze numai alimente proaspete, carne, fructe și legume, evitând pe cât e cu putință întrebuințarea conservelor, iar dacă facem uz de ele să le mâncăm în cantitate mică și rar, niciodată însă să nu ne hrănim numai cu ele și în timp prea îndelungat. Legumele proaspete, salatele, ceapa, usturoiul, cartofii sunt foarte bune, fructele toate sunt *antiscorbutice*, în special portocalele și lămâele, tot așa vinul și laptele și mai ales ardeiul roșu, care conține o cantitate mare de vitamină antiscorbutică (vitamina C). Ca hrană se va da bolnavului carne proaspătă și legumi verzi, măcriș, usturoiu, ceapă, muștar, varză, salate, creson, lingurea (cochlearia); fructe : pere, struguri, lămâi, portocale; bere, drojdii de bere; rănile gingiilor se vor atinge cu tinctură de iod, acid cromic, 1 la 10 apă, sau cu zeamă de lămâie. In contra emoragiilor, se va da acid ascorbic, perclorur de fier, feropirină, ergotină, chinină, digitală.

Scordium (Teucrium). — V. *Iarba usturoasă.*

Scorțișoară (franț. *cannelle*).—Scoarța aromatică a arborelui *Cinnamomum zeylanicum* din fam. lauraceelor, care crește în Ceylan, în India și se cultivă adeseori prin țările calde. Scorțișoara se întrebuințează în bucătărie ca condiment, iar în medicină sub denumirea de *cortex cinnamomi*, pentru însușirile sale excitante, stimulente, antispasmodice, stomachice și carminative. Se dă sub formă de : praf 50 ctgr. până la 5 gr., apă destilată 10—60 gr., într'o poțiune; tizană 8 gr. la 1000; tinctură 10 gr. într'o poțiune; alcoolat 5—15 gr.; esență 1—2 picături; sirop 30—60 gr. într'o poțiune.

Scrântitoare. — V. *Ciumărea* și *Sclipeți.*

Scremut. — V. *Sforțare.*

Scrimă. — Este unul din cele mai grele exerciții, căci scrima cere creerului o sforțare mare și continuă de băgare de seamă și hotărâre, mușchilor o repeziciune mare în contracțiune, o preciziune desăvârșită în coordonarea mișcărilor mânii, brațului, trunchiului, care se duce repede înainte sau înapoi, după cum sunt mișcările adversarului. Scrima grăbește respirația, circulația (bătăile inimii), creșterea temperaturii, activitatea arderilor, de unde provine și pierderea cea mare pe care o sufere corpul în timpul scrimei. Așa dar din punctul de vedere al igienii, scrima este un exercițiu minunat pentru omul adult, mai cu seamă pentru cei limfatici și nepăsători, pentru a preveni și a combate *artritismul* (obezitate, gută, gravelă, sau colici de rinichi, colici de ficat, diabet) și pentru unii *neurastenici*, dar la aceștia cu condiție ca scrima să nu se facă în toate zilele și nici prea mult timp odată. De asemenea și pentru bătrâni se recomandă scrima în mod cât se poate de moderat, din cauza oboselii inimii și a plămânilor. — Scrima *trebue oprită* la copii până la etatea de 14 ani, la cei bolnavi de inimă și de plămâni, apoi trebue multă băgare de seamă

ca să nu răcească omul după ce face scrimă, care-i produce multă năduşeală.

Scrintire. — V. *Luxaţie.*

Scrobeală albă. — V. *Amil.*

Scrofulă (lat. *scrofulae*, dela *scrofa*, scroafă), *scrofuloză*. — Numele acestei boale ciudate şi care atinge mai cu seamă vârsta copilăriei, vine de acolo că gâtul celor bolnavi seamănă cu gâtul unei scroafe. Prin cuvântul *scrofulă* se înţelege o boală cu manifestaţiuni multiple, foarte comune, care are de cele mai multe ori raporturi foarte strânse cu oftica (tuberculoza), însă care are o evoluţie particulară, o fizionomie destul de caracteristică pentru ca s'o descriem separat.—Ea se întâlneşte mai des în îngrămădirile de oameni de prin oraşe şi pretutindenea unde condiţiunile igienice înlesnesc dezvoltarea ofticei. In afară de ereditate se mai citează între cauzele scrofulei hrana rea a copiilor sugaci şi a copiilor mici, înţărcarea prea de vreme, mâncare indigestă şi neîndestulătoare, locuinţele nesănătoase, frigul (răceala), umezeala, lipsa de aer curat, de lumină, etc. — Intre primele *semne* ale scrofulei avem ivirea pe părţile laterale ale gâtului a unor ghinduri (tumori) mici, de diferite mărimi, tari la început şi cari joacă sub deget, fără ca să fie dureroase şi fără ca pielea deasupra lor să-şi schimbe coloarea obişnuită. Aceste umflături nu sunt altceva decât *ganglionii limfatici*, cari se umflă şi iau un volum destul de mare pentru ca să fie simţite cu uşurinţă prin pipăire şi mai târziu văzute din depărtare. Aceste ghinduri cresc încet şi în continuu până ce mai târziu, după câteva zile, săptămâni, sau luni, pielea care le acopere se întinde, devine lucitoare şi se înroşeşte, apoi ghindurile se înmoaie şi în cele din urmă sparg pielea care s'a subţiat din ce în ce mai mult şi lasă să se scurgă un fel de materie galbenă-verzuie, formând răni neregulate, cari nu produc dureri mari şi se vindecă foarte încet şi cu mare greutate. Cicatricele (semnele) cari rămân după ele sunt neregulate, adâncite şi cu încreţituri. Unii scrofuloşi capătă şi *oftică* la maţe, sau la plămâni, care le sfârşeşte zilele.—*Tratamentul* scrofulei constă în a modifica a îmbunătăţi terenul a preveni infecţiunile şi când ele s'au dezvoltat, în a le împiedeca să înainteze şi a le vindeca. Nici într'o boală nu trebue să se ţină în seamă cu atâta sfinţenie regulele igienice ca în scrofulă. *Alimentaţia*, sau hrana, trebue să fie bogată în carne, în grăsimi, în sare (clorur de sodiu), în fosfate (peşte, creeri, cereale). *Aerul de ţară* şi mai cu seamă *aerul de mare* se recomandă foarte mult; mai ales *cura de mare* (pe malul mării) este foarte bună şi are o lucrare favorabilă asupra gâlcilor scrofuloase superficiale, asupra inflamaţiunilor din fundul gurii şi din gât, asupra boalelor de ochi şi de urechi, asupra anemiei (lipsei de sânge), şi aceasta cu atât mai mult cu cât cura de mare are o acţiune minunată asupra scrofulei la copii, precum şi puterea de a preveni oftica. Unele băi *sulfuroase*, cum sunt cele dela Govora, Techir-Ghiol, Pucioasa, etc., sau *saline*, cum sunt cele dela Constanţa, Lacul Sărat, Monteoru-Sărata, Bălţăteşti. Ocnele-Mari, Târgul Ocnei, etc., sunt foarte bune. Când nu putem trimite bolnavul la Mare, unde soarele e foarte activ, îi vom face *helioterapie* ori unde ne găsim, păzind regulele descrise la acest cuvânt, sau băi de quartz. Intre medicamente locul întâiu îl ţine *untura de peşte*, care se dă în doză progresivă, supraveghind funcţiunile digestive. *Iodul*, care are o acţiune foarte mare asupra sistemului limfatic, preparaţiunile cu iodur de fier, precum şi cele iodotanice, sunt cele mai bune. De asemenea se dă şi iodurul de potasiu, singur sau asociat cu iodul după formula următoare: sirop de genţiana (sau de chinchina) 200 gr., iodur de potasiu 2 gr., tinctură de iod 2 gr.; o linguriţă la fiecare masă; — sau: tinctură de iod 30 picături, iodur de potasiu 50 ctgr. până la 1 gram, sirop de coji de portocale amare 300 gr., din care se va da o linguriţă la copiii de 2 ani şi 2 linguriţe la cei de 4 ani. *Arsenicul* este foarte bun în contra anemiei, sub formele: licoarea lui Fowler, licoarea lui Pearson, sau *arsenicul organic* cum este: cacodilatul de sodă, arenalul. *Preparaţiunile fosfatate* dau rezultate iarăşi foarte bune atât cele minerale. *Hemostilul* şi *vigantolul* de asemenea sunt folositoare.

Scrot. — V. *Testicul.*

Scuamă (lat. *squama*, solz).—Pielicică epidermică ce se desface de piele sub formă de praf (tărâţe), ca la pojar, sau de bucăţi numeroase de diferite mărimi, ca la scarlatină.

Scufie. — V. *Tichie.*

Scuipare, scuipat, — Prin scuipare se înţelege darea afară prin gură a oricărei materii apoase, formată în această cavitate, sau într'unul din canalele prin cari se duce aerul în plămâni. Acea materie se numeşte *scuipat, spută,* sau *flegmă,* iar scuiparea în ştiinţă se chiamă *espectoraţie* De multe ori se confundă scuiparea cu vărsarea, zicându-se am *vărsat sânge,* în loc de am *scuipat sânge,* ceeace nu e tot una; când cineva varsă sânge, acel sânge nu vine nici din gură, nici din plămâni, *ci din stomac*; tot ceeace se dă afară din stomac prin gură se zice *vărsătură.* Scuipatul vine din gură, din gât, din laringe (gâtlej) din bronchii şi din plămâni. In stare de sănătate fiecare din aceste organe dă o cantitate mică de lichid, care este trebuincios la împlinirea slujbei lui şi fără de care el s'ar usca. Când acel lichid se formează în cantitate ceva mai mare se naşte trebuinţa de a-l da afară, de a-l scuipa. Scuiparea se face sau în urma tusei, sau fără tusă; în cazul întâiu avem scuipare propriu zisă şi scuipatul vine din gâtlej, din bronchii sau din plămâni; iar în cazul al doilea scuipatul vine numai din gură şi din fundul ei şi el este dat afară fără sforţare, fără tusă, numai ca un lucru supărător. Când scuipatul este limpede, transparent, în cantitate mare şi curgând în continuu, atunci este vorba de o *inflamaţie în interiorul gurii,* mai ales a gingiilor, sau că avem a face cu *afte* sau *mughet*; în aceste cazuri scuipatul seamănă cu saliva (*balele*). Când scuipatul iese tot aşa fără nici o tusă, dar este viscos, cleios, ca o soluţie de gumă, atunci trebue să ştim că este *o inflamaţie în fundul gurii, a gâtului,* o amigdalită sau o angină. In amândouă aceste cazuri este uşor să ştim de unde vine scuiparea, căci bolnavul se plânge de durere în gură sau în gât. Când scuipatul vine sub formă de gomoleţe mici, rotunde, globuloase, adeseori colorate cenuşiu, sămănând cu nişte boabe de mărgăritar, atunci avem o inflamaţie de laringe (gâtlej). De obiceiu scuipatul *n'are miros,* dar poate să devie fetid, cu miros greţos, apropiindu-se de mirosul usturoiului, ceeace este un semn rău. Intru cât priveşte *cantitatea,* copiii nu scuipă; ei mai mult înghit şi numai dela 7 ani încep a scuipa în cantitate mică, cu vârsta însă omul scuipă mai mult, mai ales fumătorii. *Coloarea* scuipatului variază mult. Câte odată ea poate fi galbenă-verzue, atunci când avem guturai cu tusă şi când flegma este coaptă, ceeace nu trebue să ne sperie. Tot aşa şi cu *coloarea roşie,* care provine din sângele ce se poate ivî în scuipat atunci când tuşim prea tare, într'o chintă puternică de tusă, sau sub influenţa unei temperaturi ridicate, a unei frecări prea aspre a gingiilor, a unei curgeri de sânge din nas, când sângele s'a dus în fundul gurii, de unde este aruncat cu materiile scuipate şi, în fine, sputa mai poate fi roşie într'o mulţime de alte împrejurări, ceeace nu trebue să ne înspăimânte, căci acestea nu sunt adevărate scuipări de sânge după cum vom arăta mai jos. In *pneumonie* adecă în aprinderea de plămâni, sputa are caractere proprii cari ne pot lămuri asupra boalei, tot aşa este şi în oftică în gradul din urmă. Scuipatul coprinde *microbii* boalelor cari se pot transmite, cum sunt : oftica, influenţa (gripa), etc. Scuipatul uscându-se se preface în praf, care se ridică în aer şi odată cu aceasta îl respirăm şi ne putem îmbolnăvi. Pentru aceasta este neapărată trebuinţă de a scuipa întotdeauna, mai ales bolnavii, într'un vas, într'o *scuipătoare* specială (vezi fig. 400), care să aibă un lichid dezinfectant şi care se va deşerta în latrină. In unele cazuri este bine să uşurăm scuiparea, să n'o oprim, mai cu seamă la bătrâni, cărora nu le vine bine când li se îngrămădeşte flegma în piept. *Scuipare de sânge.* Când cineva scuipă sânge din piept, adecă din bronchii şi plămâni, sângele este *roşu deschis,* rumen, fluid şi amestecat cu beşicuţe de aer; afară de aceasta bolnavul, înainte de a scuipa, are un fel de căldură, de greutate şi de apăsare în piept.

Când sângele este *negru*, gros, neaerat, coagulat, atunci vine din nas, sau din stomac. Scuiparea de sânge se vede în mai multe boale : în oftică, în boalele de inimă foarte des, în rănile plămânului, în fracturile coastelor, în loviturile pieptului. Sunt unii cari scuipă sânge de mai multe ori fără ca să fie bolnavi. Când însă scuipatul conţine mult sânge, atunci lucrul este serios şi trebuie să căutăm să-l oprim cât se poate mai iute. In cazurile de scuipare de sânge (*emoptizie*), până să vină doctorul, vom ţine bolnavul în repaus (odihnă) absolut, îi vom pune muştare la pulpe, îi vom da numai lucruri reci, lapte rece, apă rece şi chiar cu ghiaţă, apă curată, sau cu câteva picături de oţet, sau perclorur de fier, sau va înghiţi bucăţele de ghiaţă.

Scuipătoare. — Cei ce sufăr, de piept, ofticoşii, au datoria să scuipe în totdeauna în scuipătoare închisă, (fig. 400), care să conţină un lichid antiseptic. Aceasta este spre binele lor şi al semenilor lor. Scuipătoarea o pot purta în buzunar ca pe o tabachieră. In clădirile publice, în birouri unde se adună mult public, trebue să se pună jos scuipători de metal smălţuit, în care să se toarne o soluţie de acid fenic 5 gr. la 100 ; sau la nevoe chiar apă simplă. Toată lumea va scuipa numai în aceste vase, cari trebuesc golite în fiecare zi, în closet şi curăţite.

Fig. 400 Scuipătoare de buzunar

Sculament. — V. *Blenoragie.*

Scurtă. — V. *Adenită.*

Scutire de boală. — V. la *Imunitate.*

Sdrobire, *strivire.* — Intre multele nenorociri de cari este cuprins omul este şi aceea când i se apucă o parte a corpului între două corpuri, sau planuri rezistente, cari strâng până ce o strivesc, sau o sdrobesc, în parte sau de tot. Lucrul acesta se întâmplă în zilele noastre foarte des, în ateliere şi fabrici.

Sebaceu (lat *sebaceus*, dela *sebum*, seu). — *Glande sebacee* (v. *Piele*). *Chist sebaceu* (v. *Modâlcă*).

Seboree (dela lat. *sebun*, seu, şi grec. *rhein*, a curge). — Boală de piele care constă în exagerarea secreţiunii glandelor sebacee (v. *Piele*). Ea are două varietăţi ; una *uscată*, cunoscută sub numele de *pitiriază*, şi alta *grăsoasă* (uleioasă). *Seborea grasă*, de care ne vom ocupa în aceste rânduri, are 2 forme : *discretă* şi *crustoasă*. *Forma discretă* este produsă de un *microb* (bacil), care este unul din cei mai mici microbi. Microbul intră în orificiul unei glande sebacee dela faţă (nas, obraz) şi formează acolo ceeace se numeşte o *acnee*, caracterizată prin exudaţia unei materii grase care dă feţei un aspect unsuros. Apăsând între unghii orificiul glandei iese un firicel care seamănă cu un viermuşor, compus din grăsime în care se află o colonie de microbi. Când boala aceasta se arată pe pielea capului poate să dea naştere la căderea părului.

Sec. — V. *Abstinenţă.*

Secale cornutum. — V. *Săcară cornută.*

Secreţiune (lat. *secretio*, dela *secernare.* a separa). — Se numeşte secreţiune, oricare lichid produs în interiorul unei glande şi vărsat afară prin orificiul acelei glande, de exemplu : secreţiune gastrică (suc gastric), secreune biliară, secreţiune salivară, etc.

Secvestru (lat. *sequestrum*, dela *sequestrare*, a depărta. — Porţiune de os mort (necrotizat), care stă în ţăsuturi ca un corp străin şi care trebue scos prin operaţie, pentru ca să nu dea loc la supuraţie (v. *Necroză*).

Sedativă (Apă). — V. *Apă sedativă.*

Sedative. — V. *Calmante.*

Sedentară (Viaţă). — Cele mai de căpetenie funcţiuni ale corpului nostru, precum sunt : respiraţia, circulaţia sângelui, digestiunea (mistuirea) şi celelalte nu se pot îndeplini cu destulă vigoare atunci când omul duce o viaţă sedentară, adecă o viaţă mărginită în casă şi într'o poziţie întotdeauna aceeaşi. Viaţa sedentară strică sănătatea, o slăbeşte, oricare ar fi etatea şi sexul omului. Sunt unii oameni cari duc această viaţă de bună voia lor, mulţi însă sunt obigaţi a o duce prin felul meseriei lor ; şi într'un caz ca

și în celălalt ea este tot așa de stricătoare sănătății. Boalele care rezultă din viața sedentară sunt mai multe: constipația este în primul loc, apoi dispepsia, emoroizii, inapetența; afară de acestea mai trebuie să avem în vedere că stând locului, închis într'o odaie mai multe ceasuri, omul respiră un aer stricat, cu oxigen puțin, care nu este îndestulător pentru a reînsufleți sângele și țăsuturile corpului, pe cari acesta le hrănește. Gimnastica scrima, călăritul, vânătoarea sunt tot atâtea distracțiuni plăcute și foarte sănătoase, mai ales pentru cei obligați la o viață sedentară. Afară de aceasta, toți cei ce stau închiși într'o odaie, într'un atelier, ceasuri întregi, să caute ei singuri dacă nu cumva se pot bucura de binefacerile unei ventilațiuni sistematice, să caute deci a-și deschide ferestrele mai des, pentru ca să-și reînoiască aerul.

Sedlitz. — V. *Apă de Sedlitz* și *Magnezie.*

Sedol. — Succedaneu al morfinei; bun sedativ al sistemului nervos, antispasmodic, analgezic general, ipnotic. Nu produce greață. Sedolul este o asociație a *morfinei* cu *scopolamina.*

Sefterea. — V. *Fumărică.*

Seler. — V. *Țelină.*

Seltz. — V. *Apă gazoasă.*

Semen-Contra. — Se numesc astfel florile încă nedeschise (mugurii) unor plante din familia sinanterelor: *Artemisa contra, Art. glomerat, A. judaica, A. racemosa,* originare din Africa, al căror principiu activ este *santonina.* Praful de semen-contra este roșietic, are un miros foarte tare, aromatic, un gust amar și cam acru. Se întrebuințează cu mult succes în contra limbricilor, dându-se sub formă de praf 1—10 gr., după etate, în miere, dulceață, sau un sirop oarecare; infuziune (ceaiu) din 10 la 1000; extract, 50 ctgr. până la 1 gr.; uleiu volatil 2—10 picături.

Santonină. Toxic. Viermifug lombricoid. Doză: 2 ctgr.: până la 5 și 10 ctgr. la copii, după etate și numai după 3 ani. *Otrăvirea* cu santonină are următoarele semne: pupilele dilatate, fața palidă, convulsiuni sau spasme, sudori reci, pierdere de cunoștință, puls încet, urina galbenă ca lămâia. *Tratament.* Se vor provoca vărsături gâdilind omușorul cu degetul, băuturi calde, muștare la pulpe și la picioare. Inhalațiuni de eter, iar pentru spasme se va da cloral.

Sempervivum tectorum. — V. *Urechelniță.*

Senă, *siminichie, sinamichie.* — Se numesc astfel frunzele uscate ale mai multor specii de *Cassia* din fam. leguminoaselor. Sunt două varietăți: *Cassia acutifolia,* originară din Africa (Alexandria, Egipt), cunoscută în farmacie sub numele de *folia sennae alexandrinae* și alta *Cassia angustifolia,* originară din Africa și Arabia, mult cultivată ca plantă medicinală cunoscută în farmacie sub numele de *folia sennae tinnevelly.* Principiul activ al acestor foi este *acidul crizofanic,* care lucrează ca purgativ energic. Sena se întrebuințează foarte mult, singură sau asociată cu mană, cu revent, cu sulfat de sodă. Ea are un cusur că irită mațele și produce dureri (colici). Sena se dă sub formă de: infuzie (ceaiu) din 10—30 la 1000; praf 4—10 gr.; sirop 15—30 gr.; tinctură 15—30 gr.; în clizmă, sub formă de ceaiu, în care se pun 20—30 grame de sare amară.

Fig. 401
Senă

Senilitate. — V. *Bătrânață.*

Sensuri, *sâmțuri* (lat. *sensus*); **sensațiuni, sensibilitate.** — *Sensurile* sau *simțurile* sunt organele prin cari noi ne punem în raport cu lucrurile cari ne încunjură și le cunoaștem existența și însușirile lor. Aceste lucruri, sau obiecte, produc asupra simțurilor noastre impresiuni variate după natura lor, cari impresiuni se transmit prin nervi și prin măduva spinării la creer unde ele sunt simțite în mod diferit. Aceste impresiuni se chiamă *sensațiuni* (simțiri), iar însușirea ce o avem de a simți tot ceeace vine dinafară se numește *sensibilitate.*

Această *sensibilitate* se compune din trei acte succesive: 1. *Impresiunea* făcută asupra unuia din organele simțurilor; 2. *Transmisiunea* impresiunii până la creer; 3. *Percepțiunea,* sau aprecierea

creerului. Sunt *cinci* sensuri (simţuri) : *auzul*, *gustul*, *odoratul* sau *mirosul*, *pipăitul* și *văzul* sau *vederea*. Fiecare din aceste simţuri este punctul de plecare al diferitelor impresiuni, cari sunt transmise la creer cu o repeziciune așa de mare încât nici nu ne dăm seamă de timpul ce trece între producerea și percepţiunea lor de către creer (v. *Nerv*). Impresiunea produsă de același obiect exterior este simţită în același fel de toţi oamenii sănătoși, cu o singură deosebire că unii o simţesc în grad mai mare și alţii în grad mai mic; astfel unii copii au simţurile mai dezvoltate, sunt mai *sensibili*, precum sunt și unii adulţi mai *impresionabili* decât alţii. Această exagerare a sensibilităţii ne arată că acei copii și adulţi au un *temperament nervos* și ea trebue respectată atât cât nu trece peste măsură, de frică să nu provocăm un atac de nervi, sau de spasme (v. *Impresionabilitate*), Se întâmplă în unele cazuri că sensibilitatea este micșorată, sau chiar perdută cu totul, din pricina unei stări bolnăvicioase a sistemului nervos; de altfel această insensibilitate poate fi provocată și de doctor atunci când face o operaţie mai mare și bolnavul nu poate suferi durerile. In alte cazuri se întâmplă că sensibilitate este turburată, pervertită, prezentând oarecari aberaţiuni (rătăciri), cari se pot reduce la două tipuri cunoscute sub numele de: *halucinaţiuni și iluziuni ale simţurilor*. In *halucinaţie* o senzaţiune este percepută de creer fără ca să fie provocată de vreo cauză exterioară, așa că n'a fost nici o impresiune, nici o transmisiune și cu toate acestea apar *gândiri* și *acte* ca și cum ar fi fost determinate de o senzaţiune reală și completă. In *iluziune* se întâmplă contrariul; aci este o impresiune produsă asupra unui sens care a fost transmisă creerului, dar acesta o falsifică, o denaturează, așa încât ea nu mai este cum ar fi trebuit s'o producă fenomenul exterior.

Septic (grec. *septikos*, care corupe, strică). — O plagă este *septică* atunci când este năvălită de *microbi*, contrar de o plagă *aseptică*, ce n'are nici un micro-organism stricător.

Septicemie (grec. *septikos*, care corupe, strică și *haima*, sânge). — Se numește astfel o otrăvire a sângelui datorită *toxinelor* produse de microbi într'o plagă. Septicemia se deosebește de *pioemie* prin aceea că acolo sunt însăși *microbii* cari circulă în sânge. *In septicemie* toxinele strică elementele nobile ale organelor, mai ales ale centrilor nervoși și mai cu seamă ale centrilor termici, iar în *pioemie* microbii merg să producă focare purulente *la distanţă* (abcese metastatice). De altfel aceste două boale au mai multe puncte de atingere; nu este pioemie fără septicimie și în septicemie adeseori se găsesc microbi în sânge. *Cauza* septicemiei este *infecţiunea* și aceasta ia un mers diferit; adeseori ea nu este în raport cu gravitatea boalei; o înţepătură la deget poate să producă o limfangită septică, cu septicemie, atunci când supuraţii mari nu dau loc decât la ușoare fenomene generale. Totul atârnă dela virulenţa microbului și dela slăbiciunea organismului; numărul microbilor n'are decât o importanţă mică. Lipsa de curgere a puroiului are o importanţă cu mult mai mare și ori de câte ori un focar purulent nu este drenat cum se cade se ivește o ridicare de temperatură. Dintre diferitele tipuri pe cari le prezintă septicemia noi vom descrie pe aceste trei: 1. *Febra traumatică*. Această febră se vede în zilele noastre din ce în ce mai rar și aceasta mulţumită pansamentelor antiseptice, cari se fac îndată după orice accident, așa că supuraţia se face foarte rar și tot așa de rar se ivește și *febra traumatică*. Ceeace produce mai adeseori febra traumatică este fără îndoială *infecţiunea*; cu toată antisepsia făcută, chiar îndată după accident, se poate foarte bine ca o cantitate mică de otravă să fie absorbită; într'o plagă infectată febra se arată când puroiul nu se poate scurge bine, când el se îngrămădește în părţile declive, în fundurile de sac ale cavităţilor, când mugurii cărnoși astupă plaga cutanată, când tubul de drenaj este cotit, sau apăsat într'un punct oarecare; în toate aceste cazuri se produce o absorbţiune de puroiu urmată îndată de o ridicare de căldură. Această căldură crește repede, ajungând în 2—3 zile până

la 39—40°, apoi scade gradat, ajungând la normal. Ridicarea căldurii corespunde cu absorbţiunea în masă a unei cantităţi de toxine, iar scoborârea ei este în raport cu destrucţiunea toxinelor prin mijloacele de apărare ale organismului, ceeace ne lasă să înţelegem că pricina septicemiei este trecătoare. Dacă însă cauza perzistă atunci avem a face cu septicemia zisă *cronică*. Odată cu ridicarea căldurii bolnavul mai are şi turburări din partea tubului digestiv, puţină durere de cap şi o stare de toropeală. — 2. *Septicemia acută* se prezintă cu caractere *grave*. Tipul acestei forme este *înţepătura anatomică* fără fenomene locale, abia cu o uşoară şuviţă de limfangită. După câteva ceasuri bolnavul este cuprins de slăbiciune, de o stare de leşin, apoi *deodată* căldura se ridică la 40—41°. Moartea vine după 8 — 10 zile. Când vindecarea este sfârşitul, bolnavul începe să facă ud mai mult, pielea să se acopere de sudori, limba să se umezească şi temperatura să scadă repede în 24 ceasuri; slăbiciunea bolnavului este foarte mare şi uneori totul se termină printr'un focar de supuraţie, într'un punct oarecare.—*Septicemia cronică.* Această formă este urmarea unei absorbţiuni *încete* şi *prelungite* a toxinelor, cari nu sunt în stare să producă imediat moartea. — *Tratament.* Septicemia, oricare ar fi forma ei, trebuie preîntâmpinată printr'un tratament energic şi din vreme al plăgilor murdare. Când plaga este infectată trebue să se facă un drenaj îngrijit, părţile compromise trebuesc ridicate şi la nevoie se va face amputaţia. In cazurile de septicemie acută tratamentul local n'are putere şi trebue să ne mărginim la susţinerea stării generale a bolnavului, prin preparaţiuni tonice, alcool, injecţiuni cu ser artificial, combinate cu luări de sânge, injecţii cu ser antistreptococic, etc.

Septicemie embolică. — V. *Pioemie.*

Septicemie puerperală. — V. *Puerperală* (Febră).

Ser artificial.— S'a observat că clorurul de sodiu (sarea), pus în soluţiunile de laborator, micşorează şi opreşte chiar înmulţirea *microbilor*, de unde s'a născut ideia de a face injecţiuni cu soluţiuni saline în doze mari (100—2000 gr.) sub piele, în vine, în diferite boale grave, cum sunt: holera, uremia, eclampsia, etc., precum şi în stările de slăbiciune mare, observate în urma boalelor şi operaţiunilor, pentru a modifica starea sângelui în mod

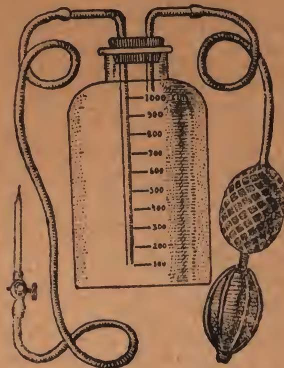

Fig. 402 — Aparat pentru injectat ser artificial

repede. Soluţiunea cea mai întrebuinţată este de 7 gr. de clorur de sodiu la 1000 gr. apă sterilizată. Serul artificial se mai numeşte şi *ser fiziologic* şi se injectează în corp cu ajutorul unui aparat special.

Seroasă şi serozitate. — Se numeşte *seroasă* o membrană care formează un sac fără deschizătură. Intre cei doi pereţi ai ei se află un lichid în cantitate mică, ce se chiamă *serozitate* şi care înlezneşte alunecarea unui perete asupra celuilalt. Unele *seroase* învălue organele, cum este *pericardul* în jurul inimii, *pleura* în jurul fiecărui plămân, *peritoneul* în jurul tuturor organelor din pântece şi *arachnoida* în jurul centrilor nervoşi. Alte *seroase* conţin un lichid lipicios, viscos, numit *sinovie*, din care pricină se cheamă *sinoviale* şi ele căptuşesc încheieturile pe dinăuntru, precum şi tecile tendoanelor, având rolul de a înlezni mişcările articulare, întocmai după cum celelalte seroase înleznesc mişcarea organelor (seroase viscerale). Uneori lichidul se înmulţeşte în seroase fără să producă nici o schimbare şi atunci avem ceeace se numeşte *idropizie* (vezi acest cuvânt); alteori el se înmulţeşte în urma unei inflamaţiuni (aprinderi) care produce modificări, după cum se întâmplă în *peri-*

cardită, pleurezie, peritonită (vezi aceste cuvinte).—Compoziţia *serozităţii*, adecă a lichidului din seroase, se apropie întru câtva de acea a serului sângelui. Sunt mai multe varietăţi de serozitate : aceea a seroaselor în stare normală, sau în idropizii, aceea dela beşicile dela vezicători şi dela arsuri, aceea dela *edem* (vezi acest cuvânt), în care lichidul este infiltrat în ţăsutul celular.

Seroterapie. — Se numeşte astfel tratamentul infecţiunilor prin *seruri* de animale immunizate, sau vaccinate, în contra lor. *Seroterapia* s'a pus în practică mulţumită cercetărilor învăţaţilor *Behring* şi *Roux* asupra *difteriei* şi a lui *Kitasato* asupra *tetanului*. De atunci s'a făcut numeroase lucrări, cu succes şi fără succes, cu privire la diferite infecţiuni. Termenul seroterapie se mai aplică şi la întrebuinţarea serurilor sangvine, naturale şi artificiale, precum şi a diferitelor soluţiuni saline, mai mult sau mai puţin complexe, cunoscute sub numele de seruri, întrebuinţate, în injecţiuni sub piele sau în vine, în contra diferitelor stări patologice. Iată câteva din cele mai importante seroterapii : *antidifterică, antidizenterică, antipestoasă, antipneumococică, antistreptococică, antitetanică. antituberculoasă, antitifică, antiveninoasă*. Medicina azi trage mari foloase şi pune mari speranţe, în acest mijloc de tratament.

Serozitate.—V. *Seroasă*.

Şerpe (lat. *serpens*). — Unii şerpi nu sunt veninoşi cum este *şerpele de casă*. *Vipera*, sau *năpârca*, *şerpele cu clopoţei*, *şerpele cu ochelari*, etc. sunt periculoşi.

Serpengea, **Serpengeană**. — V. *Antrax*.

Şerpi (Muşcături de). — V. *Viperă*.

Serul sângelui. — V. *Cord*.

Sesamoid (dela grec. *sesamon*, sesam, susan, şi *eidos*, formă). — Se numesc astfel nişte oscioare mici rotunde, cari se aseamănă cu sămânţele de susan şi cari se dezvoltă în tendoanele ce trece pe lângă unele încheieturi, dându-le mai multă putere.

Sesanum indicum sau **orientale**.—V. *Susan*.

Sete (lat. *sitis*, grec. *dipsa*). — Când avem sete ni se usucă gura şi mai ales gâtul şi această uscăciune este semnul că corpul nostru are trebuinţă de a bea, adecă de a introduce o cantitate de apă în tubul digestiv. Dacă nu putem satisface această trebuinţă setea devine un chin din cele mai mari, cu mult mai mare decât *foamea* şi poate da naştere la accidente foarte grave, mortale chiar. Omul trebue să bea apă pentru ca să împlinească pierderile pe cari le sufere organizmul prin sudoare, urină, etc., şi cari pierderi fac ca sângele să se îngroaşe, să nu mai poată circula bine, iar funcţiunile pielei şi ale rinichilor nu se mai pot îndeplini de loc şi se otrăveşte corpul. Afară de aceasta lichidele întroduse în stomac înleznesc mistuirea alimentelor solide. Prin urmare pentru ca omul să poată trăi trebue să bea, întocmai după cum trebue să mănânce. Dar alegerea apei de băut şi a celorlalte băuturi, temperatura şi cantitatea lor, nu trebuesc lăsate la întâmplare, ci trebue făcută după regulele dictate de igienă. Setea de multe ori este exagerată, după cum se întâmplă în urma unui prânz compus din mâncări prea sărate şi prea iuţi, din fripturi uscate, din feculente. In aceste cazuri putem bea apă ceva mai multă decât în timpurile obişnuite, putem bea chiar şi între mese, pentru ca să preîntâmpinăm o o iritaţie de stomac. Setea mai este exagerată de toate boalele însoţite de căldură, de boalele tubului digestiv (dispepsie, indigestiune, etc.), dar, dintre toate boalele cea care produce sete mai mare, mai arzătoare şi nepotolită este boala de zahăr, sau *diabetul*.

Şezut. — Se numeşte astfel partea de jos a trunchiului, care în boalele lungi, prin zăcere îndelungată, se răneşte cu atât mai iute cu cât bolnavul este mai slab. Aceasta provine de acolo că pielea este apăsată între oasele de desupt, sacru şi coccix şi între saltea, aşa că sângele nu poate circula bine, pielea nu se poate hrăni în de ajuns şi tinde a se gangrenà. Această rănire se numeşte *decubit* şi se arată de obiceiu în boalele grave : febră tifoidă, paralizii, boalele măduvii spinării, etc. care silesc bolnavul să zacă mult timp pe spate, nemişcat. Pentru a preveni decubitele se recomandă ca aceşti bolnavi să fie culcaţi pe saltele de lână,

sau mai bine pe saltele de cauciuc, umflate cu apă, sau cu aer, sau să aibă numai o perină de acest fel sub şezut. Indată ce pielea se înroşeşte se vor face spălături cu vin, sau oţet aromatic, se va pudra cu praf de china, de amidon, de talc, etc. şi dacă este rană, se va pansa cu vaselină iodoformată, etc., iar bolnavul îşi va schimba poziţia de mai multe ori pe zi.

Şezut, *anus*.—Orificiul de jos al maţului.

Şezutului (eşirea).—V. *Rect.*

Sfânta de boală. — V. *Dizenterie.*

Sfârc de ţâţă. — De multe ori se întâmplă că femeile lăuze au sfârcurile dela ţâţă foarte mici, încât copilul nu poate suge, sau şi dacă suge produce mamei dureri mari, prin sforţările ce face ca să poată suge; sau sfârcurile, deşi sunt mari în deajuns, sunt crăpate şi foarte dureroase când suge copilul. In toate aceste cazuri este bine să ne slujim de un *sfârc artificial*, care este făcut de cauciuc, ca şi cel dela *biberon* care se aplică pe o pâlnie mică de sticlă, ce acopere bine sfârcul ţâţei mamei cu toată partea din jurul lui. Copilul sugând din sfârcul de cauciuc trage laptele din ţâţă, cu înleznire, fără să se ostenească şi fără ca mama să simtă durere. Acest sfârc de ţâţă artificial trebue ţinut foarte curat, pentruca să nu rămână în el lapte, care se înăcreşte şi strică laptele dela sugerea următoarea.

Sfârşeală. — V. *Lipotimie.*

Sfârşenie.—V. *Inaniţie.*

Sfigmograf (grec. *sphygmos*, puls şi *graphein*, a scrie). — Aparat destinat să desemneze liniile formate de bătăile arterelor (ale pulsului). Sfigmograful se compune dintr'un resort,

Fig. 403 — Sfigmograf

care pe de o parte apasă artera, iar pe de altă parte este în raport cu o pârghie foarte uşoară, prevăzută cu o pană. Această pană, fiind pusă în mişcare la fiecare oscilaţiune (bătaie) a arterei, înscrie pe un cilindru, care se întoarce, seria acestor oscilaţiuni, după cum se poate vedea din figura

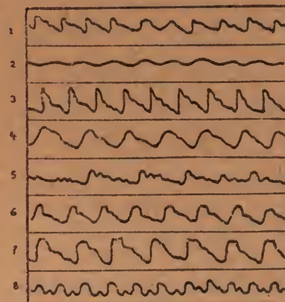

Fig. 404 — Inregistrarea pulsului pe hârtie

1 = normal; 2 = în anevrism; 3 = în insuficienţa aortică; 4 = în strictura aortică; 5 = în insuficienţa mitrală; 6 = în strictura mitrală; 7 = la bătrâni; 8 = în febra tifoidă

aci alăturată şi care ne arată pulsul normal în comparaţie cu pulsul unor boale.

Sfincter (grec. *sphiggein*, a strânge). — *Muşchii sfincteri* sunt nişte făşii musculare aşezate în jurul unui orificiu, cu scopul ca să-l ţină închis, astfel sunt: sfincterul buzelor (orbicularul buzelor), al pleoapelor (orbicularul pleoapelor), sfincterul anal (al şezutului), vezical (al beşicii udului), etc.

Sforăială. — V. *Horcăire şi Somn.*

Sforţare. — (franţ. *effort*), *opintire*.— Sforţarea este o totalitate de contracţiuni musculare cari imobilizează pieptul cu scopul de a da un punct de sprijin puternic muşchilor din restul corpului, ori de câte ori aceştia sunt acţionaţi de voinţă, cu maximul de energie. Când muşchiul contractat în aceste condiţiuni este departe de piept, toţi muşchi cari îl separă de piept se contractă: astfel, o contracţiune energică a mânii face să se contracte muşchii antebraţului, ai braţului, ai umărului şi în cele din urmă ai pieptului. Sforţarea se produce în mai multe feluri printr'o inspiraţie adâncă, în care, umflându-se plămânii cu aer, se lărgeşte pieptul în gradul cel mai mare, sau printr'o contracţiune a deschiderii laringelui (a glotei), cu scop de a împiedeca eşirea aerului din piept;

sau prin contracţiunea energică a muşchilor pântecelui, cari trag în jos pieptul (toracele). — O sforţare mare, sau des repetată, poate de multe ori *să aibă urmări rele*. In timpul sforţării plămânii servesc de punct de sprijin coastelor, veziculele pulmonare sufăr o apăsare prea mare, pe care ele o transmit vaselor mari din piept; o sforţare mare şi lungă poate produce o ruptură de vezicule şi omul să capete emfizem (năduf), sau o ruptură de vase, producând o apoplexie pulmonară, sau poate produce palpitaţiuni (bătăi de inimă), o sincopă (leşin), sau asistolie (oprirea bătăilor inimii). Aceste urmări rele se observă mai ales la cei ale căror artere sunt pietroase (arterio-scleroză).

Sfrenţie (mal-français). —V. *Sifilis*.

Sgaibe dulci. — V. *Eczemă*.

Sgârcenie. — V. *Avariţie*.

Sgârciu. — V. *Cartilagiu*.

Sgârietură. — V. *Escoriaţiune*.

Sgău. — V. *Mitră*.

Şghiab. — V. *Gutieră*.

Sialogog (grec. *sialon*, salivă, şi *agein* a alunga, a goni). — Medicament care înteţeşte secreţiunea salivei (face bale multe), cum sunt: preparaţiunile amoniacale, jaborandi, pilocarpina, calomelul, cresonul, tutunul, etc.

Sialoree. — V. *Ptialism*.

Şiărchin. — V. *Pepene verde*.

Sibilant. — (dela lat *sibilare*, a fluera, a şuera). — Sgomot muzical care se aude când punem urechia pe pieptul unui bolnav de tusă (*raluri sibilante*) şi care se produce în bronchii. Aceste raluri sibilante se aud în bronchită, emfizem (năduf), astmă, când este o apăsare pe bronchii, etc.

Sicativ (lat. *sicare*, a usca). — Medicament care înlezneşte uscarea unei plăgi (răni), care scurtează sau previne supuraţiunea, cum sunt prafurile absorbante de: licopodiu, amidon (scrobeală), feculă de cartofi, etc.

Sicoză (grec. *sykosis*, dela *sykon*, smochină). — Aprinderea sau inflamaţiunea foliculelor părului de pe faţă. Semnele acestei boale sunt: pustule în jurul unor peri, izolate sau reunite mai multe între ele; se mai văd şi nişte plăci pe cari apar vegetaţiuni roşii, umede: pustulele sunt urmate de cruste (coji) negre, cari cad şi lasă suprafeţe roşii, jupuite. Sicoza este o boală care ţine luni şi ani. *Tratamentul* constă în alifii sulfurate (cu pucioasă), simple sau cu tanin, alifii mercuriale; epilaţiune (v. *Tinea*).

Sideroză (grec. *siderosis*, dela *sideros*, fier). — Se numeşte astfel o pneumonie (aprindere de plămâni) cronică, produsă prin inhalaţiune de praf de oţel.

Sidonal. — V. *Piperazină*.

Siestă. — Aşa se chiamă odihna şi somnişorul de după prânz. Dacă este bine, sau nu, este greu de spus, căci unii doctori zic într'un fel şi alţii în altfel, aşa că rămâne să hotărască mai mult omul, care singur poate să judece, după cum se simte, dacă siesta îi face bine, sau dacă îi face rău şi în acest caz se va lipsi de ea.

Sifilisul. — Sifilisul este o boală infecţioasă deosebit de gravă, care se transmite cu uşurinţă dela om la om, pe cale directă sau indirectă. A apărut în Europa pela sfârşitul secolului al 15-lea, fiind adus din America de corăbierii, cu care Cristofor Columb a descoperit acest continent, pătrunzând mai întâi în Spania, de unde s'a răspândit, treptat, pretutindeni. — Boala

Fig. 405 Microbul sifilisului (Treponema pallidum)

Fig. 406 — Treponema palidă

este cauzată de un parazit microscopic, numit *spirocheta palidă* sau *treponema palidă*, descoperit în anul 1903

de cercetătorul german Schaudinn. Această descoperire a dat oamenilor de știință putința să studieze boala foarte amănunțit, ajungând să cunoască toate neajunsurile pe care le căşunează omenirii.—Sifilisul este o

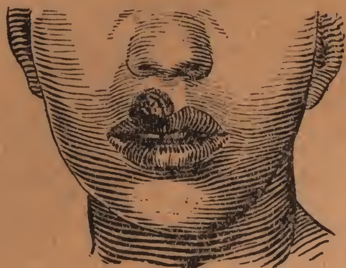

Fig. 407 — Sifilom primar al buzei

boală de lungă durată care niciodată nu dă îndărăt de bună voie, adică fără tratament. Deși apare în primul rând pe piele, germenii lui se împrăștie în tot organismul, localizându-se în diferite organe pe care le rod pe tăcute, ani și zeci de ani de zile, până la distrugere.—*Evoluția sifilisului.*— Din clipa în care pătrunde în corp și până la sfârșitul vieții celui suferind, sifilisul trece prin mai multe faze. De cele mai multe ori pătrunde în corp prin piele. In locul pe unde a pătruns apar anumite semne vizibile, de care omul curat își dă seama fără întârziere. Aceste semne se arată sub forma unei răni nedureroase, așezată de

Fig. 408 Sifilom primar al degetului (accident frequent la medici și moașe)

Fig. 409 Sifilis secundar

cele mai multe ori în zona organelor genitale; infecțiunea făcându-se mai ales pe calea raporturilor sexuale. Rana aceasta se numește *şancru sifilitic* sau *sifilom primar*. După 2—3 săptămâni spirocheții din șancrul sifilitic se împrăștie în întregul organism. Inainte de împrăștierea infecțiunii în corp, boala localizată poate fi stinsă cu mai multă ușurință decât mai târziu. După generalizarea ei, vindecarea este mult mai grea. Trebue să insistăm asupra acestui fapt, deoarece de graba cu care se începe tratamentul depinde tot viitorul bolnavului.—Dacă suferindul n'a fost destul de prudent și nu s'a grăbit să se trateze chiar dela începutul bolii, adică din *perioada primară* a șancrului, sifilisul se desvoltă mai departe, trecând în altă fază, numită *perioada secundară*, în care infecțiunea se generalizează, invederează toate organele și apare pe piele sub formă de pete și diferite feluri de erupțiuni din cele mai variate și mai neplăcute. Erupțiunile acestea se numesc mai ales *sifilide* și *plăci mucoase* și sunt localizate în deosebi în zona organelor genitale, la șezut, în gură, pe buze, pe frunte, în regiunile care transpiră mult și pe pielea păroasă a capului. Părul sifiliticului secundar cade în șuvițe apreciabile, astfel încât după câtva timp pare ca mâncat de molii.—Toate erupțiunile umede din sifilisul secundar sunt tot așa de molipsitoare ca și sifilomul primar dela începutul bolii. Bolnavul cu sifilis secundar este periculos pentru cei din jur, întrucât le poate transmite boala cu ușurință nu numai *în mod direct*, pe calea raporturilor sexuale, ci și *în mod indirect* prin anumite obiecte infectate de bolnav și folosite apoi de cel sănătos. Erupțiunile sifilisului secundar sunt așa de variate, încât se pot asemăna cu aproape oricare boală de piele. Pentru recunoașterea lor este negreșit nevoie de medic. Suferindul care, pe baza celor citite aici sau în altă parte, crede că poate ca însuși să stabilească natura boalei, riscă să se înșele, îndepărtând posibilitățile de vindecare grabnică a bolii. In afară de semnele exterioare vizibile, bolnavul de sifilis în perioada secundară are dureri de cap, nu mai are poftă de mâncare, face febră, se simte abătut; femeilor li se poate opri menstruația sau, dim-

potrivă, poate apărea în cantitate mai mare. Dacă intervine tratamentul, situaţia se schimbă repede în bine, dar chiar şi fără tratament după câtva timp sifilisul secundar se potoleşeşte în aparenţă, semnele lui vizibile dispar, pentruca totul să intre pentru câtva timp într'o fază de linişte înşelătoare, chiar foarte înşelătoare, deoarece în realitate boala continuă să mocnească în adâncurile organismului periclitându-i cele mai preţioase funcţiuni de viaţă, până la distrugerea lui completă. *Faza latentă* a sifilisului este mai primejdioasă pentru bolnav, decât *faza activă*, tocmai din cauza falsei iluzii de vindecare, pe care o dă bolnavului.

Fig. 410 — Sifilide secundare

Fig. 411 — Sifilide între degetele picioarelor

In mersul său încet dar neîntrerupt, sifilisul ajunge în *perioada terţiară*, care apare după câţiva ani dela începutul bolii, dar care poate izbucni şi mult mai târziu. Răbufneli târzii ale sifilisului neglijat se pot produce chiar după 20—30 de ani. Bine înţeles că bolnavii trataţi temeinic n'au de ce să se teamă. Leziunile sifilisului terţiar pot apărea sub cele mai neaşteptate şi mai impresionante forme; oasele nasului, sau din altă parte a corpului, se înmoaie şi se turtesc, răni mari şi adânci găuresc pielea şi muşchii până la os, vederea se turbură, auzul slăbeşte, simţul mirosului scade. Organele interne schioapătă, suferindul tânjeşte, dragostea de viaţă se împuţinează, bolile se incuibează mai uşor şi evoluează mai repede. De aici şi până la desnodământul fatal nu mai e mult, deoarece din faza terţiară sifilisul trece în *perioada cvaternară* a complicaţiunilor nervoase şi mintale, care duc la tabes şi paralizie generală. Cine nu ştie, doar, că o mare parte din clientela azilelor de alienaţi este formată din sifilitici care şi-au neglijat tratamentul!—*Sifilisul moştenit.* Sifilisul părinţilor se transmite la urmaşi. Fătul infectat moare în pântecele mamei înainte de a fi ajuns la maturitatea celor 9 luni de sarcină. Unii urmaşi ai părinţilor sifilitici se nasc vii, dar sunt destinaţi unei morţi timpurii, sau trăiesc tânjind toată viaţa.—*Copilul eredo-sifilitic* are o înfăţişare caracteristică: pielea lui e lipsită de frăgezime, faţa îi e zbârcită şi întreaga lui făptură seamănă cu a unui om îmbătrânit înainte de vreme. Fruntea unora e bombată, dând capului o formă anormală; la alţii, nasul e turtit, încheieturile strâmbe, dinţii rari şi neregulaţi. Dar primejdia cea mai mare, care paşte pe copilul atins de sifilis moştenit, este orbirea.—Faţă de toate aceste neajunsuri grave, care pot atinge pe urmaşii părinţilor bolnavi de sifilis, soţii bolnavi vor trebui să-şi dea seama că sunt datori faţă de cei ce vor urma după ei, ca şi faţă de naţiune, să se trateze cu băgare de seamă atât cât ordonă medicina. Părinţii sifilitici trataţi regulat vor da naştere la copiii perfect sănătoşi.—*Cum se ia sifilisul.*—In afară de transmiterea prin moştenire dela părinţi, sifilisul se mai poate lua:

Fig. 412 — Sifilis secundar varioliform

1. Prin contact direct cu persoana bolnavă.
2. Prin contact indirect cu persoana

bolnavă, adică prin mijlocirea obiectelor infectate de bolnav și atinse apoi de sănătos.

In contaminarea directă dela om la om, persoana sănătoasă vine în contact cu persoana bolnavă în timpul unui raport sexual, sau persoana sănătoasă vine în contact cu bolnavul în diferite alte împrejurări fără nicio legătură cu sexualitatea.— Nouă din zece persoane se molipsesc pe cale sexuală, sau veneriană; din cauza acestei origini sifilisul se numește b o a l ă venerică, deși în mersul său viitor nu mai are aproape nicio legătură cu poarta de intrare, întrucât infectează întregul organism, devenind, astfel, o *boală generală*.— Contactul sexual cu o persoană sifilitică, atinsă de leziuni contagioase, molipsește sigur pe partenerul sănătos, dacă nu se iau măsuri de profilaxie după contact. Mai mult chiar: boala poate fi transmisă chiar de o persoană deocamdată sănătoasă, dacă aceasta a avut legături cu un sifilitic contagios. In felul acesta

Fig. 413 — Sifilis malign

Fig. 414 — Sifilis malign

transmit boala mai ales prostituatele întrebuințate într'un interval scurt de mai mulți bărbați.—Deoarece erupțiile sifilitice contagioase apar întodeauna și pe mucoasa buzelor, vom înțelege ușor de ce se vorbește așa de mult de riscurile de a se transmite sifilisul prin *sărutul bolnavilor* cu răni sifilitice pe buze. Sărutul acesta poate fi drăgăstos, sau convețional; copiii cad adeseori victime acestui fel de dovezi de dragoste. Părinții care leagă de gâtul copiilor pieptare cu avertismentul „Vă rog nu mă sărutați" au perfectă dreptate să ia această măsură. — Mușcătura sifiliticului este tot așa de periculoasă ca și sărutul. Sifiliticul tuberculos, care ne tușește în față, ne poate dărui în același timp și treponema sifilisului, și bacilii tuberculozei. Sânul doicii sănătoase poate fi infectat de sugarul sifilitic, iar doica sifilitică poate transmite boala sugarului sănătos pe care îl alăptează.— Dintre obiectele care înlesnesc conta-

Fig. 415
Sifilis terțiar
(gome sifilitice
profunde și
superficiale

Fig. 416 — Sifilide tubero-ulceroase

minarea indirectă mai vinovat este paharul care trece din gură în gură. Spălat bine și uscat, același pahar nu mai este primejdios, deoarece uscăciunea omoară spirochetii. Țăranul se contaminează cu plosca, sau cu sticla de țuică, trecută din gură în gură. E deajuns un singur sifilitic contagios, în mijlocul unei familii, ca să se îmbolnăvească toți ai casei, prin lingura și strachina comună și chiar prin așternutul în care dorm înghesuiți părinți și copii, bunici și nepoți. Un instrument prin mijlocirea căruia se poate lua sifilisul este briciul; degetele cu care frizerul a atins cine știe ce răni ascunse, de asemenea. Să nu punem niciodată în gură țigara umezită de buze nesigure! Tot așa de prudenți să fim și cu trompetele trâmbițele și alte jucării destinate copiilor. Peria de dinți străină poate deveni un instrument, de contagiune sifilitică. Servitorii bolnavi își pot infecta stăpânii, de ale căror perii de dinți se folosesc pe ascuns. Ca măsură de perevedere împotriva acestui risc,

după întrebuințare peria de dinți se va așeza astfel, ca să se poată usca bin[illegible]indu-se spirocheții mor.— Din aceste exemple se poate vedea că există nenumărate posibilități de contagiune indirectă prin diferite obiecte de toaletă intimă, pe care vom căuta să le păstrăm în astfel de condiții igienice, încât să fim feriți de primejdia infecțiunii.

Apărarea împotriva sifilisului. — Grija noastră principală este de a veghea ca infecțiunea sifilitică să nu pătrundă în corp. Dacă n'am reușit să ne ferim de boală, suntem datori să o facem inofensivă prin tratament. Prin urmare de sifilis ne apărăm prin *măsuri de apărare preventivă* și prin

Fig. 417 Sifilide terțiare ale limbei

Fig. 418 – Gomă sifilitică ulcerată profundă

tratament stăruitor. Intrucât primejdia de contaminare decurge în primul rând din exercițiul funcțiunii sexuale, vom căuta ca această funcțiune să fie înconjurată de toate măsurile de prevenire posibile. Raporturile sexuale nu vor începe decât atunci când organismul a ajuns la desăvârșirea desvoltării sale. In pubertate și adolescență raporturile sexuale sunt lipsite de înțeles real, deoarece materialul de viață, risipit pe această cale, este necesar corpului pentru propria sa desvoltare. Abstinența tineretului nu e dăunătoare; dimpotrivă. Educatorii sunt datori să explice tinerilor acest lucru, arătându-le rostul adevărat al existenții, prin exemple luate din biologia animală și vegetală. Pinard, un mare medic și educator francez, a spus că adevărata civilizație începe abia atunci când lumea e convinsă de necesitatea educației sexuale.—Impotriva raporturilor sexuale inevitabile și riscante, la timpul cuvenit, luptăm prin *curățenie corporală.* Apa și săpunul sunt cele mai active arme ale curățeniei. Săpunul omoară spirocheții. Oamenii murdari se îmbolnăvesc mult mai ușor de sifilis și blenoragie, decât cei curați. Prin urmare după contact spălarea abundentă

Fig. 419 — Sifilis terțiar a oaselor nasului

cu apă caldă și săpun a regiunilor expuse la contaminare. Se mai recomandă și fricțiuni cu pomada lui Metichnikoff compusă din : Calomel 33 gr. lanolină 67 gr. și vaselină 10 gr.—Se mai întrebuințează pomada lui Gaudercheau compusă din : Cianură de

Fig. 420 — Sifilis hereditar

mercur 10 ctgr.i timol 1 gr. 75, calomel 25 gr. lanolină 50 gr. vaselină 23 gr.15. Preparată bine și întrebuințată cu pricepere la această pomadă nu rezistă nici spirocheții, nici gonococii, dar să nu uităm că oarecare riscuri de infecțiune există întotdeauna, oricât de atente ar fi măsurile preventive, ceeace înseamnă că raporturile sexuale întâmplătoare, practicate cu femei de

moravuri ușoare, profesioniste, sau cu femei care în mod obișnuit și din ușurință se împrumută solicitatorilor, pot duce la infecțiunea veneriană. In cadrele mariajului aceste riscuri sunt mult mai mici,deși ele nu sunt excluse atunci când unul din soți duce o viață sexuală extraconjugală.

Tratamentul sifilisului. — Dacă nu s'au luat măsuri de profilaxie, sau dacă măsurile luate nu au dat rezultatele așteptate, producându-se infecțiunea, bolnavul e dator să se trateze, pentru a feri pe alții de infecțiune, ca și pentru a fi pus la adăpost de complicațiile îndepărtate ale sifilisului netratat. Acest tratament trebue să înceapă cât mai neîntârziat dela apariția semnelor suspecte. Inainte de a începe tratamentul trebue să se stabilească precis natura boalei de un medic specialist. Diagnosticul sigur de specialitate este absolut necesar, deoarece nu orice rană pe organele genitale, sau în altă parte a corpului, înseamnă sifilis, deși orice rană, oricât de neînsemnată, ne îndreptățește să ne gândim la această boală. Trebue lucrat cu cea mai mare viteză, pentru a putea lua măsuri înainte ca infecția să aibă timp să pătrundă în sânge, făcând astfel *tratamentul, abortiv*, care este de 3—4 ori mai scurt decât *tratamentul curativ*, instituit după gene-

Fig. 421. — Alopecie sifilitică

ralizarea infecțiunii. Dacă infecțiunea s'a generalizat, sau nu, ne spune *analiza sângelui*, numită seroreacția Wassermann. ,,Wassermann pozitiv" înseamnând că infecțiunea e generalizată. Analiza negativă nu înseamnă însă cu certitudine că persoana examinată nu e bolnavă de sifilis. Când boala e potolită și ascunsă, analiza sângelui nu ne lămurește asupra stării bolnavului. In astfel de cazuri numai examinarea medicală e hotărâtoare. Pentru tratamentul sifilisului se întrebuințează preparate de arsenic, bismut, mercur și iod. Denumirile farmaceutice ale acestor preparate sunt foarte variate. Felul lor, ca și durata tratamentului, se hotărăște de medic, dela caz la caz. Bolnavul care respectă cu sfințenie prescripțiile medicale poate fi sigur că se vindecă; bolnavul neglijent este îndreptățit să fie îngrijat de soarta sa. Tratamentul complet al sifilisului durează 3—4 ani, cu anumite pauze, fixate după natura boalei și epoca tratamentului. Dispariția semnelor de boală de pe piele nu îndreptățește pe suferind să se considere vindecat, deoarece *sifilisul nu este numai o boală de piele ci*, după cum am mai spus, *o boală generală a întregului organism*, care cere să fie examinată cu toată seriozitatea.

Prin daunele aduse colectivității naționale, în urma pierderilor cauzate materialului omenesc, sifilisul este considerat cu drept cuvânt una din cele mai temute plăgi sociale. (Dr. Aurel Voinea).

Silhă. — V. *Brad.*

Silnic, *coarda ielelor, olbalț, rătungioară, sâlnică* (*Glechoma hederacea*, fam. labiatelor). — Plantă erbacee care crește prin locurile umede, livezi de pomi, păduri și tufișuri umbroase. Se întrebuințează foile și florile sub formă de fiertură în doză de 10 gr. la un litru de apă. Această băutură înlesnește scuiparea în tusă și grăbește vindecarea. In Banat babele vindecă cu silnic *orbalțul*.

Fig. 422 — Silnic

Simarubă. — Coaja rădăcinii de simarubă, care conține *cuasină* (vezi *Cuasia*). Ea se dă ca tonic și în contra diareei, sub formă de ceaiu (infuziune) din 50 la 1000 și de praf, 1—4 gr.

Siminichie. — V. *Sena.*

Simptom (grec. *syn*, cu și *piptein*,

a cădea). — Turburări funcţionale prin cari se arată boalele şi cari sunt legate de dezordini organice, apreciabile sau nu, de simţurile noastre de cercetare. Simptomele se împart în *obiective*, pe cari le vede şi le cunoaşte medicul, *subiective*, pe cari le simte numai bolnavul, de exemplu: durerea este un *simptom subiectiv*. Simptom *patognomonic* este acela care permite să afirmăm felul boalei. Simptomele mai sunt *directe* sau *indirecte*, acele produse deadreptul de leziune şi acele cari se produc în mod indirect, prin dezordinele consecutive acestei leziuni. *Medicină simptomatică* va să zică tratarea simptomelor unei boale, iar nu însăşi boala, de exemplu: combaterea căldurii cu chinină, a turburărilor de stomac şi de intestine prin stomachice, vomitive şi purgative, a slăbiciunii prin excitante, stimulente şi tonice.

Simţuri. — Caută la *Sensuri.*

Simulaţie (lat. *simulatio*, prefăcătorie, făţărnicie). — Unii oameni simulează, provoacă, sau disimulează diferite stări patologice, sau fiziologice, cu un scop oarecare; astfel se poate simula, sau disimula, o sarcină sau o facere; se poate simula o slăbire de vedere, o miopie, surzenie, o nebunie, o epilepsie, o paralizie, o curgere de sânge, etc.; se poate provoca o rănire, o conjunctivită, o rană la picior, o boală de piele, o bătaie de inimă, etc. Inşelăciunea se poate însă ghici cu înleznire când ţinem seamă de *toate semnele* acelor boale.

Sinaia. — Staţiune climaterică de munte, pe Valea Prahovei. Comună urbană, reşedinţa de vară a Familiei Regale. Sinaia se află la poalele muntelui Furnica, pe platoul ce se coboară spre Valea Prahovei. Localitatea este închisă ca într'o baie şi înconjurată de păduri frumoase ce se întind pe coamele munţilor Bucegi. Ea se găseşte la limita Peleşului, în vecinătatea căruia se ridică Castelul Peleş şi între linia izvoarelor unde se întinde o pajişte minunată. Regiunea este dintre cele mai pitoreşti. Sinaia este un oraş de munte, cu străzi regulate, hoteluri mari, vile numeroase în diferite stiluri, un centru mare industrial şi cea mai importantă localitate de vilegiatură din ţară. Sinaia se găseşte la o înălţime de 850 metri deasupra nivelului Mării Negre. Mulţumită acestei înălţimi şi a pădurilor uriaşe de brazi şi de stejari ce înconjoară localitatea, aerul este curat, ozonizat, clima este dulce, plăcută şi constantă. Dimineţile şi serile sunt mai răcoroase, timpul de peste zi este cald. Vânturile dominante sunt cele dela N. şi S., ele însă nu sunt tari. Clima Sinaii este bună pentru cei ce sufăr de anemie, de cloroză, de scrofuloză, de surmenaj. Sezonul începe la 15 Iunie şi ţine până la 15 Septembrie. Oraşul este iluminat cu electricitate şi are apă de băut foarte bună, adusă din izvoarele sf. Ana şi Peleşul; un parc întins în centrul oraşului, cu aleie numeroase, chioşcuri şi bănci, bufet, muzică; privelişte admirabilă spre munţii cari încing Sinaia. Imprejurimile sunt din cele mai pitoreşti; Mănăstirea Sinaia, cu muzeu şi bibliotecă, Castelele Peleş, Pelişor, Foişor, sunt tot atâtea lucruri vrednice de văzut şi de admirat; apoi o mulţime de fabrici şi excursiuni minunate la Cuibul Reginei Maria, Valea Rea, Poiana Ţapului, Buşteni, Azuga, Predeal, etc.

Sinamichie. — V. *Senă.*

Sinapis alba şi nigra. — V. *Muştar.*

Sinapisme. — V. *Muştar.*

Sinblefaron. — V. *Ochiu.*

Sincopă, *leşin.* — Se numeşte astfel o stare caracterizată prin *încetarea*, mai mult sau mai puţin lungă, a *bătăilor inimii*, din care pricină şi oprirea mişcărilor de respiraţie ale pieptului. Când cineva a leşinat inima încetează de a bate, sau bate aşa de slab încât nu se mai simte nici o mişcare, dacă punem mâna pe piept în dreptul inimii, nici degetul nu mai simte pulsul dela mână, iar mişcările de respiraţie sunt întrerupte în acelaşi timp. Leşinul ţine de obiceiu timp scurt, câteva secunde sau câteva minute, după cari bătăile inimii încep să se simtă, mai întâi slabe, apoi din ce în ce mai tari, de asemenea şi respiraţia reîncepe a se face, ochii se deschid şi omul începe să se simtă şi să cunoască ceeace este în jurul lui, apoi începe să vorbească şi să se mişte. Dacă însă starea de nesimţire şi de nemişcare se prelungeşte mai mult timp, fără să se simtă

bătăile inimii și pulsul, nici mișcările respiratoare, atunci nu mai avem a face cu un leșin, ci cu o moarte, *aparentă* sau *definitivă*, pe care știe numai doctorul s'o cunoască (v. *Moarte*). *Tratamentul* leșinului constă în a culca bolnavul cu capul ceva mai jos, făcându-i frecături uscate, sau cu oțet, pe frunte, față, mâni și pe tot corpul, dându-i să miroasă oțet tare, eter sau nitrit de amil. In cazurile grave se vor face injecțiuni cu cafeină și eter, *tracțiuni* (trageri) *ritmate ale limbii* și respirațiunea artificială. Se înțelege că vom începe cu desbrăcarea bolnavului, desfăcând toate legăturile (cravată, guler, corset, încingătoare, jaretiere). La femei vom încerca și apăsarea deasupra ovarelor.

Șira spinării. — V. *Columna vertebrală.*

Siringă, *tulumbă*, *tulumbiță*.—Instrument cu care se injectează un lichid oarecare într'o cavitate, în țăsături sau între țăsături. Cele mai bune siringi sunt cele de sticlă, cari se pot steriliză cu ușurință prin fierbere, sau afundate în alcool.

Fig. 423 Siringă

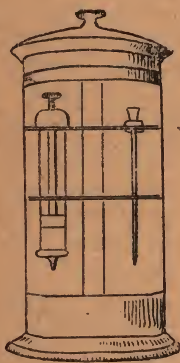

Fig. 424 — Siringă în alcool

Siringomielie. — V. *Măduva spinării.*

Sirop (lat. *siropus*). — Este o preparațiune formată din zahăr alb și apă, *sirop simplu*, sau dintr'un medicament și un sirop simplu. Siropurile se întrebuințează foarte mult în medicină, cu scopul de a masca gustul neplăcut al unor medicamente. *Siropul simplu* se prepară astfel: se bate un albuș de ou în 6 litri de apă, se amestecă două părți din această apă cu un Kgr. de zahăr, se adaugă un litru de apă ordinară, se încălzește puțin câte puțin, amestecând din când în când: după ce s'a topit tot zahărul și lichidul a început să fiarbă, se adaugă restul din apa cu albușul de ou, se bate și se continuă fierberea până ce siropul este destul de gros. Siropurile de *cireșe*, de *coacăze*, *smeură*, *mure*, *portocale*, *lămâie*, *rodie*, *gutui*, etc., se prepară astfel: se topesc 950 gr. zahăr alb în 500 gr. de zeamă de fructe, se fierbe amestecând până ce lichidul se îngroașe după cum voim, apoi se filtrează. Aceste siropuri sunt răcoritoare și luate cu apă, sau cu apă gazoasă, taie setea bolnavilor cari au căldură. *Siropurile medicinale* se prepară din siropul simplu la care se adaugă substanța medicamentoasă. Siropurile cu medicamente tari, cum sunt: siropul de *digitală*, de *opiu*, de *beladonă*, de *eter*, de *cloral*, etc., nu se liberează decât după ordonanța doctorului și în cantitățile prescrise de el. Toate celelalte siropuri se vând în farmacie după cerere.

Sisinei. — V. *Dedițel.*

Sistolă (grec. *systellein*, a strânge).—Mișcarea de contracțiune, sau de strângere, a inimii (v. *Cord*).

Slăbănogie. — V. *Paralizie.*

Slăbiciune (lat. *debilitas*).—Lipsă de putere, o împuținare a forțelor generale: Slăbiciunea poate să provină dintr'o pierdere de sânge (emoragie), dintr'o hrană rea și neîndestulătoare. Sunt mulți oameni slabi din firea lor, deși sunt cât se poate de sănătoși. *Cura de îngrășat*, deși nu dă întotdeauna rezultatul dorit, este bună și nu prezintă nici o primejdie. Inainte de a începe o cură de îngrășare, trebue căutată cauza slăbiciunii, dacă ea este dela natură, sau dacă este produsă de vreo boală și în acest caz trebue tratată mai întâiu acea boală. Astfel, dacă cineva mistue greu, fiind atins de o gastrită (inflamație de stomac), sau de o dispepsie, nu se va putea îngrășa orice i s'ar da, până ce stomacul lui nu va fi vindecat și nu va mistui bine; tot astfel va fi și cu un om atins de vreo boală de piept, sau de febră tifoidă, de cancer, etc., el va fi întotdeauna slab și slăbiciunea va merge crescând cât timp va dăinui boala; de geaba vom în-

cerca să-l îngrășăm că nu vom izbuti până ce nu va începe convalescența. Pentru a se îngrășa cineva trebue să urmeze un regim alimentar desosebit, *să se hrănească mult și bine*, va mânca pâne multă și de calitate bună, unt și grăsime, carne de tot felul și sub toate formele, în mâncări și fripturi, șuncă, paste alimentare (macaroane, tapioca, stelișoare, fidea, etc.), ciorbe grase, fasole, linte, mazăre, mai mult decât cartofi; zahăr și zaharicale, prăjituri, compoturi, dulcețuri, cafea, ciocolată, câte puțin vin bun și vechiu, bere și ape gazoase. Afară de mâncare, ceeace mai îngrașe pe om este *somnul* și repausul (odihna) în pat, prelungit; după o ședere în pat de 8—10 ore, este bine ca cel dintâiu dejun să se compună din ciocolată cu lapte, apoi după fiecare mâncare să stea liniștit pe o canapea; lăsând ca stomacul să-și facă slujba în regulă, să facă exercițiu puțin, să umble mai mult cu trăsura, să nu-și obosească nici mintea, nici corpul.. Ca medicamente se vor da preparatele arsenicale, feruginoase și tonice: iarna untură de pește.

Slănicul din Moldova. — Stațiune balneară și climaterică la o depărtare de 18 Km. de orașul Târgu-Ocna, într'o înfundătură de munți acoperiți cu păduri întinse de brazi, stejar și paltini. Regiunea este foarte pitorească. Drumul la Slănic se face pela Târgu-Ocna, de unde omul merge cu trăsura pe o șoșea frumoasă dealungul apei Slănicului. In tot drumul acesta călătorul are vederi minunate, iar priveliștea muntelui Piatra Corbului te înspăimântă, căci prin blocul stâncilor lui este săpat drumul spre Slănic. Această stațiune se află la o înălțime de 350 metri deasupra nivelului Mării Negre. Clima este dulce, plăcută și constantă, temperată, aerul curat, îmbălsămat de mirosul coniferelor și fără curenți simțitori; temperatura medie în timpul verii este de 15—18^0, vântul care predomină este cel dela S. V. și este răcoritor. Valea este înconjurată de munți păduroși. La dreapta este muntele Cerbu, sau Sura și muntele Pufu, iar la stânga sunt o serie de munți cari se întâlnesc la cascada Slănicului, aproape de graniță. Slănicul are 17 izvoare, dintre cari mai importante sunt 7, cari iau naștere din muntele de pe malul drept al Slănicului, numit Piciorul Borvizului. No. 1 este bun pentru dispepsii, grastrite, iperclorіdrii, diaree cronică, gută, artritism, diateză urică, cistite, uretrite, nisip în rinichi, în digestiunile leneșe, în lipsa de apetit. No. 3 sau *Regele Slănicului*, este special pentru boalele de stomac, intestine și ficat. No. 6 se recomandă în obezitate, atonie gastro-intestinală, congestiunea și mărirea ficatului, constipații rebele. No. 8 (fieruginos) este bun pentru anemie, cloroză, debilitate generală. Băile se fac cu apă din izvoarele No. 4, 5, 7; *băi calde* și *băi reci*; se recomandă în boalele nervoase, reumatice, surmenaj. Mai sunt *băi electrice*, instalație de aer comprimat. Sunt oteluri și numeroase vile, locuințe și restaurante bune; în sat deasemenea sunt locuințe și restaurante eftine. Imprejurimile admirabile. Sezonul începe la 1 Iunie și ține până la 15 Septembrie

Slănicul din Prahova — Stațiune balneară în județul Prahova, în comuna Prahova, ce se întinde pe amândouă părțile râului Slănic. Stațiune de cale ferată legată prin gara Ploești, la o depărtare de 45 Km. Stațiunea se află la o înălțime de 390 metri deasupra nivelului Mării Negre. Se fac băi de sare. Apele dela Slănic sunt saline, foarte bogate în clorur de sodiu. Izvoarele se găsesc în partea apusană a comunii, pe o colină unde sunt 2 guri mari, pline cu apă sărată concentrată, verde la coloare și foarte densă, așa că omul plutește deasupra apei; o gură se numește *Baia Baciului* și cealaltă *Baia Verde*; instalațiunile sunt primitive. Băile dela Slănicul din Prahova se recomandă în următoarele boale: anemie, boale de piele, boale de mitră, reumatism, scrofuloză. Se găsesc hoteluri și numeroase locuințe eftine. Sezonul începe la 1 Iulie și ține până la 15 August; farmacie, poștă, telegraf și telefon. Excursiunile din împrejurimi foarte plăcute: Fântâna rece, Gorganu, Vulpea, Piatra Verde, Salinele vechi și noi, Măciuca, Mănăstirea Crasna, Câmpina, etc.

Slănină. — V. *Cârnățărie* și *Grăsimi*.

Sleire nervoasă. — V. *Neurastenie.*

Slobonov, *slobonov de câmp.* — V. *Trepădătoare.*

Smântână. — Dacă lăsăm laptele să stea în voia lui, după câtva timp se adună pe deasupra lui o materie groasă, unsuroasă, alb-gălbuie, cu un gust plăcut, care se numește *smântână* și din care se prepară *untul.* Ea este foarte hrănitoare din cauză că pe lângă unt mai conţine o substanţă albuminoidă numită *cazeină.* Smântâna însă, ca toate substanţele grase, este cam grea la mistuit, din care pricină rar se întrebuinţează singură; ea servă de obiceiu la dresul altor mâncări: ciorbă de puiu dreasă cu smântână, perișoare cu smântână, etc. cari toate sunt foarte gustoase.

Smântânică. — V. *Creţușcă.*

Smârc. — V. *Mlaștină.*

Smeu. — V. *lipitură.*

Smeură, *azmură.* — Fructele arbustului *smeur,* numit și *mana jidovului, rug de munte, rug de smeură, rugul jidovului, smeurar* (*Rubus Idaeus,* fam. rozaceelor), care crește prin pădurile dela munte adeseori cultivat prin grădini pentru fructele lui, cari sunt bune și plăcute la mâncat. In medicină se întrebuinţează fructul, adecă *smeura* care lucrează ca *diuretic, laxativ* și *răcoritor* dându-se mai mult sub formă de *sirop,* după voie.

Smirnă, *benzoe.* — Este un suc rezinos (ca rășina) ce se scurge prin tăieturile ce se fac în scoarţa arborelui *Styrax Benzoin,* din fam. stiraceelor, care crește și se cultivă mai cu seamă în insulele Sumatra, Iava și Borneo. Sucul acesta, în atingere cu aerul, se întărește, are gust dulce și balsamic. Smirna arde răspândind un miros plăcut din care pricină se întrebuinţează în ceremoniile religioase ale bisericii noastre. Principiul activ este un uleiu volatil, *acidul benzoic.* Lucrează ca *excitant.* Pe *dinăuntru* sub formă de praf, 50 ctgr. până la 2 gr.; tinctură 2 până la 10 gr. Pe *dinafară* se dă în alifie contra degeraturilor și în plesniturile de pe sfârcul ţâţelor. Se mai dă pentru oprirea sângelui, sub formă de *apă emostatică* (v. *Emostază*).

Smoc. — V. *Dioc.*

Smochină, *hică.* — Este fructul arborelui *smochin* (*Ficus Carica,* fam. moraceelor). Smochinele se mănâncă proaspete, sau uscate; sunt bune și se mistue ușor. Din cauza zahărului și a materiei mucilaginoase, ele sunt îndulcitoare și emoliente. Tăiate și fierte în apă, sau în lapte, ne dau un lichid viscos, care este bun pentru gargară în durerile de gât și ca băutură în tusă (în catar de piept). — La noi crește smochinul pe la Vârciorova și în Dobrogea, pe lângă Mangalia, unde Turcii și Armenii întrebuinţează smochinele în contra gâlcilor și a tusei la copii, sub formă de cataplasme (smochine fierte în lapte) puse în jurul gâtului, iar ca intern beau laptele în care au fiert smochinele.

Smorodin. — V. *Struguri negri.*

Şnep. — V. *Sitar.*

Soare (lat. *sol,* grec *helios*). — Așezat în centrul sistemului nostru planetar soarele este izvorul de lumină și de căldură și prin urmare de viaţă pentru pământ. Soarele și lumina lui sunt cei mai puternici dezinfectanţi, omorând microbii. Culturile de microbi se fac foarte greu dacă sunt expuse la lumină; la întuneric însă ele se desvoltă foarte bine. S'a constatat că în apa unui lac acţiunea soarelui se simte până la trei metri de adâncime, iar în apa unui râu microbii se găsesc în număr mai mare pe la asfinţitul soarelui. Lumina n'are putere omorâtoare de microbi decât numai dacă lucrează deadreptul, atât în aer cât și în apă. Imbrăcămintea și rufăria se desinfectează foarte bine la soare, cu condiţie ca fiecare obiect să fie întins așa ca să fie peste tot pătruns de lumină. Pentru convalescenţi precum și pentru scrofuloși *cura de soare* este foarte bună (v. *Helioterapia*).

Soare sec, *soarele în cap.* — V. *Congestie* și *Insolaţie.*

Sobe. — V. *Incălzit.*

Sobrietate (lat. *sobrietas,* cumpătare în mâncare și băutură). — Igiena cere dela fiecare om cumpătare în toate, căci orice abuz devine stricător sănătăţii. Este foarte greu însă de a face o regulă generală în privinţa sobrietăţii, căci se poate întâmpla că ceeace pentru unul să fie *prea mult,* pentru un altul să nu fie *îndeajuns,* în ceeace privește mâncarea și băuturile. Tre-

buinţa de mâncare şi de băut variază după felul de muncă al omului, după modul lui de a trăi, după obiceiuri, etc.; astfel fiind vom lua de călăuză apetitul şi setea fiecăruia, cu condiţie ca fiecare să-şi satisfacă numai trebuinţele naturale, fără să recurgă la mijloace artificiale pentru a-şi creia alte trebuinţe. Omul cumpătat va mânca şi va bea numai atât cât îi trebueşte pentru repararea pierderilor încercate în cursul zilei (v. *Alimente, Băuturi, Mese*), dacă voeşte să fie sănătos.

Soc, *iboz* (*Sambucus nigra*, fam. caprifoliaceelor).— Arbust care creşte prin păduri, mărăcinişuri, zăvoiuri şi pe lângă gardurile de prin sate. In medicină se întrebuinţează florile cunoscute sub numele de *flores sambuci*, care lucrează ca excitant şi sudorific; boabele ca sudorific; coaja şi rădăcina ca purgativ drastic. Se dă sub formă de ceaiu (infuziune), 5 la 1000; apa distilată, ca vehicul de poţiuni; extractul de fruct, 1—10 gr.; sucul de coaje, 30—150 gr.; oleiul, 8 gr. Pe *dinafară* ceaiul de flori, 20—50 la 1000, în spălături şi sub formă de cârpe înmuiate şi aplicate pe pielea iritată sau inflamată (erizipel). — La *ţară* florile de soc se strâng în luna Mai, se întind pe cergi, se usucă repede la soare şi se păstrează în săculeţe de pânză ferite de umezeală ca să nu se înegrească şi mucezească. Cu floarea de soc se face un ceai bun de tusă îndulcit cu zahăr galben (candel). Din flori se face o apă pentru spălat pe obraz, apoi se mai fac perinuţe cari se înfierbântă şi se pun calde la orbalţ. Zeama de coajă, fiartă la un loc cu lapte dulce, se bea pentru tusă, iar mâsga de pe lemn fiartă cu lapte se dă s'o bea copii cari au limbrici. Rădăcina şi coaja bine pisate se storc şi zeama se dau la bolnavii cu *rast*, câte trei cescuţe pe zi. Coaja verde se întrebuinţează ca curăţenie şi pentru a face să verse (purgativ şi vomitiv). Coaja verde de soc tânăr se jupueşte, se încălzeşte între două pietre calde şi se pune la brâncă.

Fig. 425 – Soc

Socote. — V. *Atrepsie*.

Sodiu. — Combinaţiuni cu oxigenul formează o bază, care, combinându-se cu acizi formează săruri, singurele cari se întrebuinţează în medicină. Dintre acestea vom aminti: *Arseniatul de sodă* (v. *Arsenic*). *Azotatul de sodă* (v. *Nitrate*). *Benzoatul de sodă* (v. *Benzoate*). *Bicarbonatul de sodă* (v. *Bicarbonat de sodă*). *Carbonatul de s odă* care se întrebuinţează sub formă de băi (v. *Băi alcaline*), 100 gr. pentru o baie. *Citratul de sodă*, care se dă în doză de 20—30 gr. la 120 gr. apă, ca purgativ. *Ipoclorit de sodă* sau *licoarea lui Laborraque*, care este un dezinfectant. *Fosfatul de sodă*, care se dă ca reconstituant în doză de 1—5 gr. *Salicilatul de sodă* (v. *Salicilic, Acid*). In fine, *sulfatul de sodă*, numit şi *sarea lui Glauber*, care lucrează ca purgativ, în doză de 15—60 gr.

Şofran, *safran* (*Crocus sativus*), fam. irideelor). — Plantă mică erbacee, originară din Azia, care se cultivă mult în Franţa şi Spania (Septembrie—Octombrie). Şofranul se întrebuinţează în bucătărie ca condiment, în industrie pentru văpsit, iar în medicină ca excitant, stimulent general, stomachic, emenagog. Se dă sub formă de: praf 20 ctgr. până la 2 gr.; extract 10 ctgr. până la 1 gr.; sirop 20—60 gr.; tinctură 4—20 gr.; ceai 50 ctgr. pentru o ceaşcă.

Şoimanele. — V. *Emiplegie*.

Solanum dulcamara. — V. *Lăsnicior*.

Solanum nigrum. — V. *Zârnă*.

Solanum tuberosum. — Caută la *Cartofi*.

Şold. — (lat. *coxa*, grec. *ischion*). — Se numeşte astfel partea corpului în dreptul căreia coapsa se leagă de trunchiu. Şoldul este format de încheietura numită *coxo-femorală*, adecă a osului *femur* cu *ligheanul* şi care este îmbrăcată de muşchi groşi pentru a o adăposti în contra loviturilor. Mulţumită acestei mari încheieturi, coapsa se îndoieşte asupra trunchiului şi omul poate umbla cu înlesnire. Boalele şoldului sunt de mai multe feluri. Astfel uneori mişcările sunt dureroase, se fac cu anevoinţă sau nu se pot face de loc, ceeace poate să provină din mai

multe cauze : sau în urma unei lovituri tari, sau a unei căderi asupra șoldului și în aceste cazuri avem a face cu o *contuzie* (lovitură), sau cu o *fractură* (ruptură), a părții de sus a *femurului* (osul coapsei), sau cu o *luxație* (scrintire) în care caz capătul osului a sărit din cuibul sau cavitatea sa. Când articulația este dureroasă, fără ca omul să se fi lovit, sau să fi căzut și când mai sunt și alte încheieturi dureroase ne vom gândi la *reumatismul articular*, mai ales când bolnavul are la început fierbințeală (febră). Se întâmplă uneori că mersul începe să devie încetul cu încetul mai greoiu și în timpul mersului piciorul să se strâmbe înăuntru sau în afară, fără căldură la început, atunci, mai ales fiind vorba de copii, trebue să ne gândim la inflamația încheieturii cunoscută sub numele de *coxalgie*. Și într'un caz și în altul trebue chemat doctorul; să nu așteptăm să se învechească și să se mărească boala, căci pe urmă va fi prea târziu, mai ales că încheietura șoldului este una din cele mai importante atât prin mărimea ei, cât și prin rolul ce-l are la mers.

Soldat, *militar*; *viața militară*; *armată*. — Din studiul statisticelor militare rezultă că în armată mortalitatea este mai mare decât în viața civilă, *între oamenii de aceeași etate*. Apoi s'a mai constatat că mortalitatea este mai mare în anul întâi de serviciu decât în ceilalți ani; că ea este mai mare la soldați decât la subofițeri și mai mare la aceștia decât la ofițeri. Cauzele cari fac mortalitatea mai mare în armată sunt mai multe : mai întâiu avem *vârsta tânără* a soldatului, care îl predispune mai mult la unele boale contagioase și epidemice, cum sunt : febrele eruptive (pojarul, vărsatul, scarlatina), febra tifoidă, tifosul, holera, etc. ; — în al doilea rând vine *viața în comun*, care ajută întinderea și împrăștierea acestor boale, cari de multe ori iau un caracter foarte grav, după cum de altfel se întâmplă în tot locul unde este *îngrămădire* prea mare de oameni. — In al treilea rând vine *schimbarea de loc*, înstrăinarea și despărțirea repede de familie și de viața obișnuită, *schimbarea de hrană*, care, ori cum ar fi de bună, pentru moment nu corespunde gustului și nu convine stomacului, nu atât în ceeace privește calitatea cât cantitatea. — In al patrulea rând vine *exercițiul* și *intemperiile* la cari este expus soldatul, *uniforma*, *echipamentul* și *armamentul*, cu cari trebue să se obișnuiască. — In fine diferite *obiceiuri rele*, vițioase, excesele de *băuturi alcoolice* și de *tutun* la cari soldații se dedau, imitându-se unii pe alții. Soldatul trebue să ducă o *viață cumpătată*, care singură este în stare să-i păstreze puterea și sănătatea ; apoi să se ferească de orice *excese* și mai ales de patima beției ; să caute ca puținul ce are să-l întrebuințeze întru ameliorarea traiului, îmbunătățindu-și hrana ; să caute să-și păstreze cât se poate de bine îmbrăcămintea, ca ea să fie în bună stare și să-l apere de frig ; să se spele des, să se țină curat, făcând adeseori băi.

Solovârc, *solovârf*, *sovârv*. — V. *Sovârv*.

Solurol. — Acid timinic pur. Pulbere aproape albă, fără miros, solubilă în apă. Eliminator normal și fiziologic al acidului uric. Se dă în toate manifestațiunile diatezei urice : colici de rinichi, gravelă, reumatism diformant, obezitate, diabet, boale de piele. Doză : 25 ctgr. de 3 ori pe zi (în tablete de câte 25 ctgr.), adecă 75 ctgr., putând merge în cazurile grave până la 1 gram și jumătate.

Soluție (lat. *solutio*). — Se numește *soluție* combinația unui lichid cu un solid, în care acesta ia forma lichidă.

Somatoză. — Praf galben, puțin granulos solubil în apă, fără miros, gust puțin apreciabil. Cuprinde albumoză 28 la 100, și peptonă 2.4 la 100. Se întrebuințează în anemie, turburările gastro-intestinale, dispepsie. Doză : 10—15 gr. pe zi, iar pentru copii 3—6 gr. ; în lapte, bulion, etc.

Somn (lat. *somnus*, grec. *hypnos*).— Omul are mare trebuință de somn pentru a-și odihni corpul. In timpul somnului încetează slujba organelor cari ne pun în raport cu lumea exterioară ; creerul nu mai funcționează. In schimb însă toate funcțiunile cari au de scop întreținerea corpului, cum sunt : respirația, circulația sângelui și asimilația alimentelor, continuă a se îndeplini cu deosebită regularitate.

Din acestea se vede că corpul nostru în timpul somnului nu mai cheltueşte nimic, ci numai câştigă. Timpul cel mai potrivit pentru somn este *noaptea*. Omul *adult* trebue să se culce între 10 şi 12 ore, aşa ca întotdeauna miezul nopţii să-l găsească adormit. Culcându-te mai târziu n'ai timpul îndestulător pentru somn. Culcarea înainte de 10 nu-i bună, căci nu s'a făcut încă mistuirea mâncării de seară, ceeace ţi-ar produce somn neliniştit şi visuri rele. Regula este ca dela mâncare până la culcare să treacă trei ceasuri.

Fig. 426

Sus: poziţie rea pentru dormit; inima, plămânii, stomacul, sunt înghesuite. Picioarele amorţesc din cauza circulaţiei rele.

Jos: poziţie bună; organismul se destinde, plămânii primesc aer destul, inima bate nestingherită, stomacul nu-i apăsat.

Copiii trebue să se culce mai de vreme, în totdeauna la 9 ore să fie în pat şi dacă se poate chiar şi la 8 ceasuri şi jumătate, căci la ei mistuirea se face cu înleznire şi în timpul somnului; ei trebue însă să fie culcaţi cu o regularitatea foarte mare, în totdeauna la acelaşi ceas. Copilul trebue culcat cel mic în *leagăn*, cel mare în pătucul său, nici odată cu mama. — Omul adult trebue să doarmă în termen mijlociu 7 ore bărbatul şi 8 ore femeea, copiii însă au trebuinţă de 8 până la 10 ceasuri de somn, după etate. Oamenii învăţaţi, cari lucrează mai mult cu mintea, au trebuinţă mai puţină de somn decât lucrătorii câmpului şi meseriaşii; de asemenea şi oamenii graşi trebue să doarmă mai puţin decât cei slabi. *Ceasul sculării* atârnă de cel al culcării. Timpul cel mai potrivit de sculat este vara la ora 6 şi iarna la ora 7, socotindu-se bine înţeles că ai dormit 7—8 ceasuri. — Se întâmplă uneori că omul şi-a pierdut somnul, nu poate dormi, are *insomnie*. Această insomnie, foarte supărătoare, provine din mai multe cauze. Singur medicul va determina cauza şi-i va prescrie leacul.

Somnal, *etilcloraluretan*. — Ipnotic care nu este mai bun decât cloralul. Se dă în doză de 2—5 gr. în poţiune aromatizată.

Somnambulism. — V. *Somn*.

Somnifer (lat. *somnus*, somn, şi *ferre*, a purta, a duce). — Medicament care produce somn. Intre medicamentele somnifere avem: opiul, cloralul, sulfonalul, veronalul, trionalul, etc.

Somnişor. — V. *Mac*.

Somnoform. — Anestezic, care se întrebuinţează în inhalaţiuni. Se compune din: clorur de etil 60 gr., clorur de metil 35 gr., bromur de etil 5 grame.

Sondaj şi sonde. — Introducerea unei sonde într'o cavitate *naturală* (nas, esofag, trompa lui Eustaţiu, conducte lacrimale, uretră) sau *accidentală* (plagă, fistulă) se numeşte *sondaj*. Sonda este un tub cilindric făcut din metal, din cauciuc sau gumă. Sunt două feluri de sonde: unele pentru cavităţile naturale şi altele pentru cele accidentale. *Sondele pentru cavităţile naturale* sunt nişte tuburi cilindrice deschise la un capăt, iar la celalt se termină sau printr'un fund de sac sau cioc cu o deschizătură sau două pe părţile laterale (ochiuri), sau numai printr'o simplă deschizătură, însă mai mică decât cea din capătul celalt. *Sondele uretrale* ordinare servesc la deşertarea udului din beşică. Ele sunt de metal, cauciuc sau gumă. Cele de metal au o curbură specială, iar celor moi li se dă o curbură întroducând în interiorul lor o sârmă (mandrin), dar de obiceiu

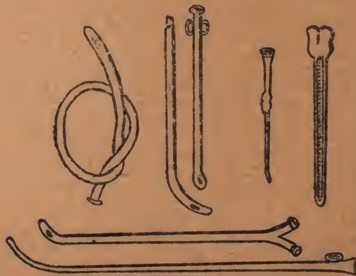

Fig. 427 — Sonde

ele se întrebuinţează fără mandrin. Calibrul lor variază după diametrul canalului prin care trebue să intre. La bărbaţi se întrebuinţează sondele în cazurile de stricturi, sau strâmtori ale canalului udului (uretrei), de ipertrofie a prostatei, iar la ambele sexe când s'a oprit udul (retenţiune urinară). *Sondele cu dublu curent* îşi au canalul împărţit în două printr'un părete longitudinal formând două conducte paralele aşa că lichidul să poată intra prin unul şi să iese prin celalt. Sondele trebuesc ţinute în stare *aseptică*. *Sonda lui Anel* este un tub fin destinat pentru a sonda conductele lacrimale. *Sonda lui Belloc* este destinată pentru a tampona deschizăturile dinapoi ale nasului, pentru a opri curgerea de sânge. *Sonda esofagiană* este flexibilă, cu un diametru de un centimetru; ea se introduce prin gură, alteori prin nări, până în stomac; serveşte la hrănirea cu forţa a nebunilor şi bolnavilor cari nu vreau să se hrănească. *Sondele pentru cavităţile accidentale*. Aci avem *sonda canelată* care este din metal, având un şanţ (şghiab) adânc pe una din feţele ei; ea călăuzeşte bisturiul în unele operaţiuni.

Şopârlaiţă, *şopârlaiţa cea rea, şopârlaghiţă*. — V. *Difterie*.

Soporific (lat. *sopor*, somn şi *facere*, a face). — V. *Narcotice*.

Şoricioaică. — V. *Arsenic*.

Soroc. — V. *Menstruaţie*.

Sorocină. — V. *Coada şoricelului*.

Sos. — Sunt multe feluri de sosuri, însă puţine, bune pentru stomac şi am putea zice că cele mai simple sunt mai sănătoase. Intre acestea avem sucul de carne friptă, simplă sau cu puţin unt proaspăt, care este cel mai bun sos; apoi vine sosul gătit cu unt de prima calitate. Nu tot astfel sunt sosurile făcute cu unt de lemn şi cu oţet, cari irită stomacul, fac râgâituri neplăcute, provoacă boale de piele etc.

Şoşoni. — V. la *Incălţăminte*.

Sovârv, *arigan, dost, milot, solovârc, solovârf, solovârv, sovârc, sovârf, sovovârv* (*Origanum vulgare*, fam. labiatelor). — Plantă erbacee aromatică ce creşte prin livezi, tufişuri, locuri uscate, vii, pe lângă păduri şi prin locuri pietroase până în regiunea subalpină (Iunie—August). Această plantă se întrebuinţează foarte mult de poporul nostru la colorat. In medicină se întrebuinţează vârfurile înflorite ca excitant sub formă de decoct (fiertură) din 20 gr. la 1000. — La *ţară* cu sovârvul amestecat cu cimbruşor de câmp şi cu smicele de mărar dulce se vindecă *celperitul* (sifilisul), bând decoctul făcut din acestea şi făcând băi; credinţă deşartă şi primejdioasă, căci bolnavii de această cumplită boală îşi pierd timpul şi-şi agravează boala în loc să meargă la doctor, sau în spitale, unde îşi pot găsi leacul repede şi sigur. Pentru durere de gură şi miros greu se spală în gură cu ceaiu de floare de sovârv; iar pentru fierbinţeală la picioare se pisează frunză de sovârv verde şi se fac oblojeli. Pentru *strânsul cel mare* (v. *Strâns*) se fac scăldători de sovârv cu floare cu tot şi cu scutură tură de fân.

Sovata. — Este una dintre cele mai frumoase staţiuni balneаro-climaterice din Ardeal. Aşezată între munţi înalţi, ea însăşi fiind la o altitudine de 560 m. Sovata este păzită de vânturi şi curenţi. Are aer curat şi răcoros şi isvoare neîntrecute prin puterea lor binefăcătoare. Sovata nu este interesantă numai din punct de vedere balnear, ci şi geologic. Nicăiri nu vedem într'un loc atât de restrâns ca aci forţa uriaşă destructivă şi constructivă a naturei. Apa topind în cursul anilor blocuri şi masive de sare, terenul se surpă, ca în locul acela să se formeze lacuri sărate, sau să le sece pe cele existente. Intreg teritoriul văii e străbătut de vine de apă, cari în vreme caldă seacă, lăsând în albia lor scoarţă de sare, ce seamănă cu ghiaţa. In timpul Romanilor în Sovata erau saline. Se zice că, în locul unei astfel de saline surpată, s'a format *lacul negru*, cu 6426 m^2 suprafaţă, 7 m. adâncime şi 520 m altitudine. Lacul cel mai important este *lacul urşilor*, ale cărui ape sunt calde şi care îşi capătă căldura dela Soare. In lacuri şi în stabilimentul balnear se fac băi *reci* şi *calde*. Apa lacurilor conţine; clorur de sodiu, de potasiu şi de litiu, bicarbonat de magneziu,

calciu, fier și mangan și acid salicilic. Băile Sovata sunt indicate în : gută, reumatism, sciatică, boli de femei, rachitism. Este o localitate minunat de frumoasă, în cât își poate oricine găsi o bună recreație și confort întru toate mulțumitor. (După D-rii Câmpeanu—Țeposu).

Soveja. — Stațiune climaterică în munții Vrancei din județul Putna, situată în fundul văii Sușița, în satul cu acelaș nume, la o înălțime de 540 metri deasupra nivelului Mării Negre. Localitatea este muntoasă, ocolită de munții : Țina Spână (alt. 1069 m.), Fața Schitului, Sboina neagră și Sboina verde, la poalele căruia este stațiunea climaterică Soveja ; are păduri seculare de brazi. Clima este constantă ; aerul curat, ozonizat și îmbalsamat de mirosul pădurilor de brazi ; nu sunt curenți de aer ; bradul se scoboară din vârful munților până în sat. Apă minunată. Soveja este o localitate de vilegiatură foarte plăcută. Populația ei este viguroasă, robustă, cu port mocănesc ; locuințele de lemn, încăpătoare, curate. Pădurile de brad de pe munții Sovejei sunt alcătuite mai mult din molift. Stațiunea cea mai aproape de cale ferată este Panciu, de unde se merge cu trăsura pe o șosea bună. Regiunea pitorească. Sezonul începe la 1 Iulie și ține până la 15 August. Imprejurimi superbe.

Spălare, *abluțiune*. — Legile igienei și ale curățeniei cer ca omul să-și spele cu apă, cel puțin odată pe zi, fața gâtul și mânile. Ori de câteori o facem aceasta se chiamă că am făcut o *abluțiune*, prin care se mai înțelege și spălarea corpului întreg. La Evrei și Turci abluțiunile constitue o practică religioasă, care are aproape aceeași importanță în cultul lor ca și rugăciunea.

Abluțiunile parțiale constau în spălarea feței și a mânilor, cel puțin odată pe zi. Spălarea mânilor are o importanță deosebită din pricină că ele vin adeseori în atingere cu membrane delicate, cari căptușesc interiorul nasului, a ochilor, a gurii și mai cu seamă că ele duc mâncarea la gură. Afară de aceasta cu mânile atingem, mai în fiecare minut, lucruri murdare și stricăcioase sănătății. Din această cauză este bine ca să nu ne mulțumim numai cu spălarea de dimineață a mânilor, ci să le spălăm de mai multe ori pe zi, mai cu seamă *înainte de fiecare mâncare*. Trebue să ne servim de apă *rece*, atât vara cât și iarna, prin aceasta se obișnuește fața și mânile să fie nepăsătoate la acțiunea aerului exterior și să scape de degeràturile și crăpăturile produse de frig. Fiindcă spălarea cu apă rece ne impresionează iarna în mod neplăcut, mai ales la început, este bine ca îndată după spălare să ne ștergem cu un șervet de pânză mai aspră, după care simțim un fel de căldură plăcută. Nu trebue să uităm însă că dacă spălăturile cu apă rece sunt bune pentru adulții sănătoși, nu tot așa sunt și la copii și bătrâni. La copii se vor face spălăturile, atât cele parțiale cât și cele generale, cu apă călduță, cât de des repetate până la 4 sau 5 ani, având în vedere că ei, până la vârsta aceasta, sunt foarte simțitori la frig. Tot astfel este pentru bătrâni, pentru bolnavi și convalescenți. Pentru spălăturile parțiale este bine să întrebuințăm *săpun*, care curăță pielea de grăsimea ei și care ar rămânea pe loc, spălându-ne numai cu apă curată. *Abluțiunile generale* se deosebesc de dușurile reci prin faptul că apa curge lin dealungul corpului, în loc de a-l izbi cu putere și prin urmare ele sunt mai puțin excitante (ațâțătoare și se potrivesc mai bine la cei cu temperament prea slab, sau prea nervos, cari n'ar putea suporta dușurile. Intrebuințarea săpunului și a apei calde în abluțiunile generale n'are nici un înțeles, căci ele nu se fac pentru curățenia corpului, ci numai pentru acțiunea frigului, care mărește activitatea funcționării pielei întărind astfel sănătatea și depărtând pricinele unui mare număr de boale. Abluțiunile generale sunt de mare folos la copii și la adolescenți, a căror dezvoltare este lâncedă și sunt expuși la cloroanemie mai cu seamă cei cu temperament limfatic ; ele dau organelor o vitalitate mai mare și preîntâmpină boale grave, cum sunt scrofulele și oftica.

Spălare. — V. *Loțiune*.

Spălarea corpului. — V. *Piele*.

Spălarea stomacului. — Sunt unele boale de stomac, cum este *dilatația*, sau lărgirea stomacului, precum și unele *otrăviri*, în cari cel mai bun tratament este spălarea. Pentru a face această spălare avem trebuință de un aparat, cunoscut sub numele lui *Faucher*, sau al lui *Debove*, compus dintr'un tub de cauciuc lung de 1 metru și jumătate și larg de 8—10 milimetri diametru, având un *semn* la 40 de cm. dela capătul lui cel de jos și care capăt are în partea

Fig. 428 — Spălături stomacale

laterală o deschizătură de o jumătate de centimetru de lungime, pe un centimetru de lărgime, destinată să înlocuiască deschizătura dela capăt când se astupă. La capătul de sus al tubului se află o pâlnie de sticlă. Acest aparat simplu se întrebuințează astfel: bolnavul, după ce a înmuiat capătul de jos al tubului în lapte, sau în unt de lemn, pentru a-i înlezni alunecarea, așează acest capăt pe limbă, apoi împingându-l încet îl înghite puțin câte puțin prin mișcări de înghițire, până în minutul în care *semnul* tubului a ajuns la buze, ceeace arată că tubul se află întrodus pe o lunginme de 40 cm. și capătul lui este deja în stomac. Atunci se umple pâlnia cu apă de Vichy, de Vals sau cu orice alt lichid dat de doctor și pe când pâlnia este aproape de a se goli se lasă repede în jos pentru a constitui un fel de sifon și a aduce în afară lichidul care a spălat stomacul și care lichid este primit într'un lighian. Am spus că spălarea stomacului se face de obiceiu în *dilatația stomacului*. Deșertarea materiilor solide, lichide și gazoase, îngrămădite în stomac și cari îl lărgesc în mod mecanic, provocând între altele fermentațiuni putride, are rezultate cu atât mai bune cu cât apa întrebuințată modifică vitalitatea păreților stomacului și nimicește la trebuință aciditatea prea mare a sucurilor gastrice. In *otrăviri* spălarea stomacului are de scop să subțieze și să deșerte otrava. Spălarea stomacului nu trebuie făcută în boalele de stomac cari sângerează, cum este *ulcerul* și *cancerul*; de altfel ea se va face numai după porunca doctorului.

Spănac, *spinat* (*Spinacea oleracea*, fam. chenopodiaceelor). — Plantă erbacee, originară din Asia, care se cultivă foarte mult pentru trebuințele culinare. Aliment răcoritor și laxativ, bun pentru ceice sufăr de constipație.

Fig. 429 Spanac

Spânț. — V. *Rușcuță primăvăratică*.

Spânzurare (lat. *suspensio*, *suspendium*), *suspendare*. — Moarte produsă printr'o legătură, sau frânghie, aplicată în jurul gâtului și strânsă prin greutatea corpului, așa în cât să întrerupă circulația sângelui și intrarea aerului în plămâni. Semnele spânzurării variază după cum omul a murit mai întâiu de congestiune cerebrală (îngrămădire de sânge la creer), sau prin *asfixie* (vezi acest cuvânt), după modul de aplicare al legăturii. Se poate întâmpla ca moartea să fie foarte repede, aproape subită, produsă prin alungirea măduvii. Fața este umflată și ochii bulbucați numai în cazurile când sângele a fost reținut în măsură mare în părțile superioare. In cazurile de asfixie se constată semnele ordinare din partea plămânilor; rar se văd echimoze subcutanate, nu se văd echimoze subpericardice, sau subpleurale. Limba poate fi eșită afară din gură prin strângerea legăturii și trachea să cuprindă puțină spumă. In jurul gâtului se observă șanțul produs de legătură, care nu se prelungește pe partea dinapoi a gâtului și care este de coloare violetă, cu marginele roșietice, iar în țăsutul celular de sub piele se află sânge extravazat, sau coagulat. Moartea prin spânzurătoare poate să se producă și când picioarele nu atârnă în aer. — Când cineva vede un spânzurat cel dintâiu lucru ce

trebue să facă este să-i taie legătura, susţinându-i corpul pe cât îi este cu putinţă, apoi să-i desfacă hainele, să le deschidă ca să nu-l strângă şi să nu-i împiedece respiraţiunea şi circulaţia sângelui, să-l întindă pe un pat sau pe o saltea, într'un loc aerat. Dacă faţa este roşie, vânătă, umflată, dacă vinele gâtului sunt îngroşate, albăstrui, pline de sânge, se vor aplica lipitori înapoia urechilor, se va pune ghiaţă la cap, muştare la pulpe şi la picioare, întocmai după cum se face la orice congestie cerebrală. Când faţa este palidă, decolorată, când corpul este rece şi bătăile inimii şi ale pulsului abia se simt, când respiraţia este înceată şi greoaie, se va stropi faţa cu apă rece, se vor face fricţiuni cu oţet şi cu eter pe tâmple, pe piept şi în dreptul inimii, se va da spânzuratului să respire eter, dându-i, dacă se poate, să înghită şi câteva picături din el, iar prin gură i se va sufla aer (vezi *Asfixie*).

Sparadrap. — V. *Diachilon.*

Sparangă. — V. *Sparanghel.*

Sparanghel *spargă, sparangă, sparangin, spergea, umbra cucului, umbra iepurelui* (*Asparagus officinalis*, fam. liliaceelor). — Plantă erbacee care creşte prin păduri, fâneţe, livezi, tufişuri şi pe coline aride; se cultivă adeseori prin grădini pentru a se mânca. Ramurile tinere aeriene sunt bune de mâncare şi constitue o hrană uşoară, plăcută şi sănătoasă. Sparanghelul are în ţăsăturile lui o substanţă numită *asparagină*, care face ca această plantă să aibă proprietăţi medicinale: aperitivă amară, *diuretică* (face să fie ud mult), pentru care se întrebuinţează în *idropizie* şi *icter* sau gălbinare (vezi aceste cuvinte) şi în diferitele boale de inimă, când ajung la *dropică*. Asparagina se dă în doză de 60 ctgr. pe zi; sirop 30—50 gr.; infuzie (ceaiu) din 20 gr. sparanghel la 1000 apă.

Sparangin. — V. *Sparanghel.*

Spargă. — V. *Sparanghel.*

Sparteină. — Alcaloid volatil, extras din *Genista scoparia* fam. leguminoaselor. Se întrebuinţează *sulfatul de sparteină*, care este *toxic*; el lucrează ca dinamic şi regulator al bătăilor inimii, în doză de 10—20 ctgr. în injecţiuni sub piele; la copii 1 ctgr. de fiecare an.

Spasme. — V. *Convulsiuni.*

Spasul dracului. — V. *Ferigă.*

Spată. — V. *Omoplat.*

Spata dracului. — V. *Ferigă.*

Spatulă (lat. *spathula*). — Este o lamă de metal, de lemn, de sticlă, de corn, cu care se amestecă şi se întind diferitele alifii şi plastore, în farmacie.

Spazme. — V. *Convulsiuni.*

Specialist şi specialitate. — Se numeşte medic specialist acela care se ocupă numai cu o ramura a medicinii, precum şi farmacistul care prepară numai unele medicamente (leacuri). Această *specializare* este bună, căci medicina, fiind o ştiinţă foarte întinsă, este greu pentru un om ca s'o studieze pe toată în toate amănuntele ei şi fără specialităţi nu s'ar fi făcut nici un progres. Limitându-se câmpul de lucru s'au putut face acele descoperiri cari au uimit lumea şi au adus atâta folos omenirii. Fără specialitate n'ar fi răsărit *bacteriologia* (ştiinţa microbilor), care a revoluţionat lumea şi dela care se mai aşteaptă, cu drept cuvânt, încă multe minuni. Afară de bacteriologi astăzi avem specialişti în boale de ochi, de urechi, de nas, de laringe, de boale de piele, alienaţie mentală, ginecologie, de faceri, etc. E bine ca un bolnav să recurgă totdeauna la ajutorul unui specialist, astfel va fi îngrijit foarte bine.

Specialităţi farmaceutice. — Se numesc astfel medicamentele cărora fabricantul le-a dat numele său, ori un alt nume şi pentru care se face o reclamă deosebită. Unele din aceste specialităţi sunt bune; cele mai multe însă nu trebue luate în seamă, mai ales acele zise remedii secrete, vândute fără ordonanţă medicală şi cari, sub nume provocante, înşeală lumea, neavând nici o însuşire vindecătoare.

Specific (lt. *specificus* dela *species*, specie, fel, soiu, calitate, şi *facere*, a face). — *Medicament specific* se numeşte acela care face să dispară un simptom special al unei boale, sau să se vindece chiar boala; de exemplu: chinina este specificul frigurilor palustre, mercurul specificul sifilisului, etc

Specul (dela lat. *speculum*, care în-

semnează oglindă). — Speculul este un instrument destinat să lumineze cavitățile naturale, pentru a putea fi examinate ; astfel sunt : speculul de *urechi*, speculul de *nas*, speculul *vaginal*, pentru examinarea mitrei, speculul de *șezut*, etc.

Spergea. — V. *Sparanghel*.

Speribană. — V. *Obligeană*.

Speribană tărcată. — V. *Obligeană*.

Şperlă. — V. *Funinginc*.

Spermatoree (grec *sperma*, sămânță, materie prin care se zămislesc viețuitoarele și *rhein*, a curge), *pierdere de sămânță*, *pierdere seminală*. — Se numește astfel darea afară involuntară a spermei. Cauzele spermatoreei sunt mai multe : excesele veneriene, onanismul, prostatita, blenoragia, constipația, trânjii, oxiurii (viermușiori din șezut), îngrămădirea de murdărie în jurul măciuliei membrului, unele boale ale șirii spinării ; cetirea și spectacolele excitante. Spermatorea se produce la început numai noaptea, mai ales când omul doarme culcat pe spate și se însoțește de erecțiune și senzațiuni plăcute (voluptoase) ; mai târziu, când pierderile de sământă se fac mai des senzațiunile acestea se slăbesc și pier, precum și erecțiunile membrului ; atunci pierderile seminale încep a se face și în timpul zilei. *Sperma* care curge este un lichid alb cenușiu, gros și scrobește rufăria ; uneori acest lichid poate să nu fie spermă, ci numai un lichid dela prostată, care este albui, unsuros și nu scrobește rufele. Spermatoarea produce un fel de moleșeală și oboseală foarte mare, neputință de a munci, bătăi de inimă, durere de cap, amețeală ; omul își schimbă firea, devine neliniștit de starea în care se găsește, ochii i-se înfundă în cap și slăbește văzând cu ochii. Această boală se vindecă cu atât mai greu cu cât se învechește. Starea generală derivă, în mare parte, din *neurastenie* (vezi acest cuvânt). — *Tratament*. Mai întâiu vom căuta să depărtăm cauza boalei : abstinență sexuală mai mult sau mai puțin completă, evitarea spectacolelor și a cetirii scrierilor excitante ; bolnavul să nu se acopere noaptea prea mult, să nu doarmă pe spate ; să fie cumpătat la mâncare, să nu bea băuturi alcoolice, vin, cafea, ceai ; să facă afuziuni reci dimineața, iar seara spălături reci la șezut și idroterapie.

Spetează, *spetează pestriță*. — V. *Oblogeană*.

Sphacelia segetum. — V. *Săcară cornută*.

Spichinat. — V. *Leventică*.

Spin muscălesc. — V. *Holeră*.

Spin-bifida, *idrorachis*. — Vițiu de conformațiune, care constă într'o deschizătură în partea dinapoi a șirii spinării, prin care iese o parte din măduvă și din învelișele ei, formând o tumoră (umflătură) rotundă, moale în parte reductibilă. Spina bifidă se observă de obiceiu la partea mijlocie sau partea de jos a șirii.

Spina-ventosa. — Este o varietate de osteită tuberculoasă, care se arată mai cu seamă la degete. Boala începe prin durere și umflătura osului bolnav ; păretele osului se subțiază și în cele din urmă se sparge dând naștere la fistule.

Spinare. — V. *Columna vertebrală*.

Spinat (*Spinacea oleracea*). — V. *Spanac*.

Spinul cerbului. — V. *Nerprun*.

Spiraca ulmaria. — V. *Crețușcă*.

Spirobacterii. — V. *Microbii*.

Spirt. — V. *Alcool*.

Spirt de țiperig. — Sinonim cu amoniac ordinar din comerț (v. *Amoniac*).

Spirt volatil. — Sinonim cu carbonat de amoniac (v. *Amoniac*).

Spirtoase (Băuturi). — V. *Alcoolice*.

Spital (lat. *hospitale*, loc primitor în gazdă) și **ospiciu** sau *hospiciu* dela lat. *hospes*, oaspe). — Spitalele și ospiciile erau la început niște stabilimente cari primeau oaspeții călători, iar mai târziu au început să primească bolnavii cari se pot vindeca (spitale) sau cei cari nu se pot vindeca, incurabilii, sau bătrânii, copiii asistați (ospicii). Un spital trebue să fie bine construit, să aibă aer, lumină și soare îndeajuns ; să nu fie cu etaje, ci în pavilioane depărtate unele de altele, ventilatoare cât se poate de practice făcând o ventilațiune permanentă, paturile să fie astfel așezate față de ferestre și ventilatoare încât să nu fie în curenți de aer. Fiecare spital trebue să aibă pavilioane separate pentru boalele molipsitoare, sau

pentru cei ce sunt într'o excitaţiune nervoasă, pentru răniţi, pentru operaţi, pentru convalescenţi. Păreţii, tavanele şi podelele să fie astfel făcute încât să se poată spăla uşor şi cât se poate de des, colţurile şi liniile de unire ale zidurilor să fie rotunzite pentru a împiedeca depozitele de microbi. Spitalele trebuie să aibă apă în abondenţă şi apă de calitate bună; să aibă *latrine* sistematice şi un bun sistem de *încălzit* (calorifere în spitalele mari).

Splanchnic (grec. *spiagchnon*, viscer). — Se numesc nervi splanchnici nervii şi vasele cari se duc la viscere (măruntaie).

Splanchnologie. — Este acea parte a *anatomiei* care descrie viscerele (măruntaiele).

Splenic (grec. *splen*, splină).—Vasele şi nervii cari se duc la splină se numesc *splenici*.

Splină (lat. *lien*, grec. *splen*. — Splina este o glandă vasculară sangvină, de conzistenţă moale, spongioasă, de coloare roşie violetă, întotdeauna plină cu sânge. Ea este aşezată în pântece, în partea stângă, sub partea stângă a diafragmului (v. *Abdomen*); forma ei este alungită, turtită în sens transversal, cu diametrul antero-posterior de 8 cm. cu diametrul transvers (grosimea) de 5 cm.; greutatea sa este cam de 200 gr. Rolul splinii încă nu este bine determinat; se crede că ar fi o uzină în care se fabrică şi se reînoeşte sângele (glandă ema topoetică). La oamenii cari sufăr mult timp de friguri splina creşte, se măreşte ajungând uneori la mărimea unui cap de om mare şi producând bolnavului multă greutate. Ea întreţine în aceste cazuri o stare de anemie generală foarte înaintată. Splina se mai măreşte şi în sifilis, în cancer, în boalele cronice de inimă, în *leucocitemie* (vezi acest cuvânt), etc.

Splină mare. — V. *Berberină* şi *Paludism*.

Spongie, *burete*. — Se întrebuinţează pentru toaletă şi alte trebuinţe casnice. In medicină nu se mai întrebuinţează fiindcă nu se pot ţine sterilizate, de aceea în pansamentul rănilor s'au inlocuit cu vată. *Spongia preparată*, sau *presată*, serveşte pentru lărgirea gâtului mitrei, dar înainte de a o întrebuinţa trebue dezinfectată într'o soluţie de ipermanganat de potasă (4 la 600) şi într'o soluţie de acid sulfuros, după care se spală cu multă apă

Sporadice (Boale).—Boale sporadice se numesc acelea cari se răspândesc ca sămânţa (grec. *sporos*), ici şi colo, fără legătură etiologică comună, deosebindu-se prin aceasta de boalele endemice şi epidemice.

Sporic, *sporici*, *spornic*, *sporişi*. — V. *Verbină*.

Sprânceană. — V. *Ochiu*.

Spulberătură. — V. *Dumbăţ*.

Spurc, spurcăciune. — V. *Eczemă*.

Spută. — V. *Scuipare*.

Spuzeală. — V. *Erpes*.

Stafide. — V. *Struguri*.

Stafilococi. — V. *Microbi*.

Stafilom. — V. *Ochiu*.

Stafilorafie (dela grec. *staphyle*, omuşor, şi *raphe*, cusătură). — Cusătura cerului gurii (vălului palatin) când este despicat din naştere sau în mod accidental.

Stângeni, *stângeniţă*. — V. *Stânjini*.

Stângerea vocii. — Cel mai mare grad al răguşelii (v. *Răguşeală* şi *Voce*).

Stânjini, *crini*, *crin vânăt*, *floare vânătă*, *lilie vânătă*, *stânjinei*, (*Iris florentina*, fam. iridaceelor). — Plantă erbacee care creşte, în Italia şi în Orient. Se cultivă mult prin grădini pentru florile sale frumoase. Se întrebuinţează rădăcina. In stare proaspătă este vomitivă. Mirosul ei este ca de viorele pentru care se întrebuinţează la parfumarea rufăriei şi la prepararea pudrei de orez şi a altor pudre.

Staţiuni. — Staţiunile *balneare* şi *climaterice* au mare importanţă din punct de vedere igienic şi medical. *Staţiunile balneare* stabilite la izvoarele de ape minerale naturale se numesc *termale*, fiindcă apa iese caldă din pământ. La noi în ţară avem multe ape termale. Natura apelor şi prin urmare a boalelor cari pot fi tratate în aceste staţiuni sunt arătate la fiecare staţiune, iar generalităţile sunt arătate în articolul: *Ape minerale*. *Staţiunile climatrice* sunt de două feluri; de *vară* şi de *iarnă*. *Staţiunile de vară*, numite şi *staţiuni de altitudine*, cari sunt foarte bune pentru a scăpa de căldurile înă-

buşitoare ale verii pentru toată lumea şi mai ales sunt bune pentru ceice sufăr de anemie, cari au constituţie slabă, pentru convalescenţi, pentru cei slabi de piept. Ele sunt bune prin aerul lor temperat, curat, tonic, puţin mai rar (v. *Aer rarefiat*). *Staţiunile de iarnă* au climatul dulce pentru ca bolnavii să poată sta şi trăi în aer liber. Ca *staţiuni maritime* avem Constanţa, Techirghiol, Mamaia şi Mangalia, aşa de bune, prin aerul lor şi apa de mare în tratamentul multor boale.

Statură (lat. *statura*). — Prin cuvântul *statură* se înţelege lungimea corpului omenesc dela cap până la picioare. Statura variează foarte mult după rase şi chiar după indivizii aceleaşi rase. Luând termenul mijlociu, statura constitue un caracter antropologic foarte important. Când în acelaş grup etnic variaţiunile staturii sunt mari putem conchide că acel grup rezultă dintr'un amestec de rase.— Statura nu arată nici superioritate, nici inferioritate de rase. Patagonii, cari au o statură mijlocie de 1 m. 77, sunt tot aşa de inferiori ca şi Boşimanii cari n'au decât 1.44. In general Negrii sunt de statură mare, Mongolii sunt mici, iar Albii oferă sub raportul staturii variaţiuni foarte mari. — Statura omului merge crescând dela naştere până la etatea de 20 ani în mod progresiv şi regulat după anumite legi; adeseori însă omul continuă a creşte până la 25 şi chiar 30 de ani, cam de 12—15 milimetri pe an; dela 50 de ani înainte statura începe să scadă câte puţin, aşa că un grup care are în termin mediu o statură de 1 m. 68 la 30—40 de ani, nu mai are decât 1,67 şi 1,61 la 80 de ani.

Steatoree (grec. *stear*, *steatos*, grăsime, şi *rhein*, a curge). — V. *Seboree*.

Steatoză (grec. *steatoun*, a transformă în grăsime). — Transformarea în grăsime a elementelor anatomice.

Stege. — V. *Ştevie*.

Ştegie, *şteghie*, *ştevie*. — V. *Dragavei*.

Stejar (*Quercus sessiliflora*, fam. fagaceelor). — Arbore mare şi frumos, al cărui fruct este mult cunoscuta *ghindă*. In medicină se întrebuinţează scoarţa, al cărei principiu activ este *taninul*, ce lucrează ca astringent. Se dă sub formă de fiertură gargară, injecţiuni, spălături la răni. — La *ţară* se întrebuinţează *ghinda*, prăjită şi râşnită, dându-se la copii s'o bea cu apă ca să-i strângă la pântece când au *treapăd* (urdinare).

Ştelniţă. — V. *Păduche de lemn*.

Steluţă. — V. *Bunghişor*.

Sterilitate (lat. *sterilitas*), *sterpiciune*, *nerodire*. — Este o stare bolnăvicioasă, care împiedecă reproducerea speciei, adecă facerea de copii, fără însă ca să facă cu neputinţă apropierea sexuală. Nu trebue să se confunde sterilitatea cu *neputinţă* (impotenţa). Sterilitatea unei căznicii poate să provină din pricina *bărbatului*, (lipsa de spermatozoizi din sământă, de o boală a testiculelor, cum este orchita de orice natură ar fi ea, *spermatorea*), sau a *femeiei* (strâmbarea mitrei, strâmtorarea gurii mitrei, metrite, ovarite sau din viţii de conformaţie ale vulvei, vaginului).

Sterilizaţie. — Se numeşte astfel acţiunea de a *steriliza*, adecă de a *nimici* germenii patogeni (microbii producători de boale) de ori unde s'ar găsi ei. *Sterilizarea apei* şi a *laptelui* se face prin *fierbere* prelungită cel puţin de 40 minute, uneori repetată de 2—3 ori. Pentru ca sterilizarea să perziste trebue ca vasele să fie cu îngrijire astupate. *Sterilizarea instrumentelor* şi *obiectelor de pansat* se face tot prin fierbere timp de 20—30 minute, punând în apă 10% carbonat de sodă, sau mai bine se face cu aparate speciale. *Sterilizarea mânilor şi a pielei în general* se face cu apă caldă şi cu săpun, apoi cu diferite antiseptice.

Stern (lat. *sternum*, grec. *sternon*, piept), *osul pieptului*. — Osul mijlociu al pieptului, care se află în partea de dinainte şi de care se prind coastele.

Sterpiciune. — V. *Sterilitate*.

Stetoscop (grec *stethos*, piept şi *skopein*, a examinat). — Instrument care se întrebuinţează pentru a asculta sgomotele dinăuntrul corpului omenesc şi mai ales sgomotele inimii şi ale vaselor mari.

Ştevie, *ştege* (*Rumex patientia*, fam. poligonaceelor). — Plantă mare erbacee, originară din Austria de jos, care se cultivă ca plantă culinară. Cu frunzele se prepară mâncare cu carne, cu

orez, etc. In medicină se întrebuințează rădăcina, care are gust fad la început, apoi amar și astringent plăcut, dându-se sub formă de băutură, preparată din 30 gr. rădăcină uscată, sau 60 gr. rădăcină proaspătă la un litru de apă, ca depurativ (curățitor de sânge), în contra scorbutului și în boalele de piele.—La *țară* se dă pentru *vărsături* ceaiul de semințe de ștevie amestecate cu coajă de porumbel. La *pecingine* se pune rădăcină de ștevie pisată la un loc cu usturoiul, iar *bubele dulci* se ung cu zeama ce se scoate din frunzele verzi pisate la un loc cu rădăcina.

Fig. 430 — Ștevie

Stibiu. — V. *Antimoniu.*

Stilet. — Instrument cu care se sondează o plagă fistuloasă, sau se întroduce un fitil într'un canal accidental sau natural, într'o fistulă.

Stimulente. — V. *Excitante.*

Stinghie, *regiunea ingvinală.* — Partea corpului așezată la unirea pântecelui cu coapsa, sau armul, cunoscută și sub numele de *îndoitura ingvinală*. Această îndoitură este mărginită prin două suprafețe cari se apropie, se freacă și produc *roșeață*, un fel de *opăreală*. Cel mai bun mijloc pentru a preveni-o este de a despărți cele două suprafețe ridicate una de alta cu ajutorul unui praf fin (pudră) de orez, de licopodiu, sau de talc. Nu trebue să punem grăsime, alifii, cari mai mult irită. *Loviturile* și *rănirile* cari se fac asupra stinghiei pot avea uneori urmări foarte grave, fiindcă prin această parte trec din pântece spre picior vase mari (artere și vine) și cari pot fi punctul de plecare al unor hemoragii. Se observă des în această regiune *hernia* (surpătura, boșorogeala), despre care ne-am ocupat mai mult în alt loc (v. *Ernie*). In stinghie se mai ivesc buboanele în urma șancărului (v. *Adenită*).

Stipticină, *cloridrat de cotarnină.* — Praf galben, solubil în apă. Se întrebuințează ca emostatic (opritor de sânge) în contra emoragiilor *interne* și *externe*; foarte bun în ginecologie în contra emoragiilor când femeia se apropie de etatea critică (menopauză). Să nu se dea în sarcină, căci poate provoca avortul. Se dă *pe dinăuntru* în doză de 10—20 ctgr. pe zi, în poțiune sau în injecțiuni sub piele. *Pe dinafară* în soluție de 30 la 100; pomadă (alifie), 2—5 la 100.

Stipol, *ftalat neutru de cotarnină.* — Praf galben cristalin, solubil în apă. Lucrează ca și *stipticina*; se dă în contra emoragiilor în doză de 1 gr. 50 cigr. pe zi.

Stirigie. — V. *Funingine.*

Știrigoaie, *ștergoaie, strigoaie, helebor alb* (*Veratrum album*, fam. liliaceelor). — Plantă erbacee *veninoasă*, care crește prin fânețe, pășuni în regiunea montană și alpină. Se întrebuințează rădăcina, care conține un principiu numit *veratrină*; lucrează ca purgativ violent, emetic (produce vărsături), strănutător, contra reumatismului, contra boalelor de piele. Se dă sub formă de : praf, 5—10 ctgr. ; tinctură, 10—30 picături ; pe dinafară sub formă de alifie : 20—50 ctgr. de praf la 30 gr. de vaselină. — *Veratrina* se dă în contra gutei, a reumatismului, în doză de 10—25 mgr., iar pe dinafară se dă în linimente, în alifii. — *Otrăvirea* cu știrigoaie are următoarele semne : arsură în gât, greutate la înghițit și la respirat, salivație (bale multe), vărsături, urdinare, colici de intestine, durere de cap, bătăi de inimă, amețeli, puls încet și slab. *Tratament* : spălarea stomacului sau medicamente ca să verse (vomitive) : ipeca, apomorfină ; stimulente (alcool, șampanie, eter, acetat de amoniac, cafea caldă și tare, la trebuință în clistire), căldură la picioare și mâni (cărămizi calde, sticle cu apă cald), fricțiuni ; bolnavul să stea culcat.

Stomac (grec. *gastir* și *stómachos*, dela *stöma*, gură și *echein*, a avea), *rânză.* — Stomacul este un fel de pungă ai cărei păreți sunt subțiri mlădioși, elastici și rezistenți. El ocupă mijlocul părții de sus a pântecelui și este organul de căpetenie al mistuirii. Are forma unui cimpoi și are două deschizături : una în sus, numită *cardia*, prin care intră mâncarea care vine prin *esofag*,

cealaltă în jos, numită *pilor*, prin care stomacul comunică cu intestinul subțire. Aceste două deschizături închid stomacul și nu se deschid decât de sus în jos; cu toate acestea în *vărsăturile* ordinare cardia se înmoaie (se relaxează) pentru a lăsa să se arunce afară conținutul stomacului și în vărsăturile bilioase și fecaloide pilorul face același lucru. Orificiile stomacului (cardia și pilorul) sunt legate între ele prin cele două margini ale lui; una superioară, puțin concavă, care se chiamă *curbura mică*, cealaltă inferioară, mult mai lungă și convexă, care se numește *curbura mare*. In apropiere și la stânga cardiei se află

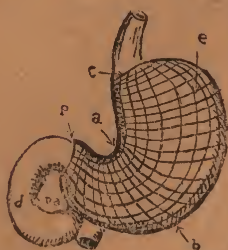

Fig 431 — Stomac
a=curbura mică; b=curbura mare; c=cardia; d=duoden; p=pilor; pa=pancreas

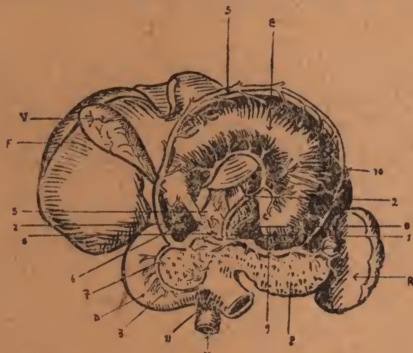

Fig. 432. — Stomacul, cu organele vecine

E=stomacul; C=extremitatea cardiacă a stomacului; G=extremitatea pilorică; B=diafragmul; D=duodenul; F=ficatul; V=beșica fierei; R=splina; P=pancreasul.

1=trunchiul celiac; 2=artera diafragmatică inferioară; 3=artera hepatică; 4=artera cistică; 5=artera gastroepiploică dreaptă; 6=artera pilorică; 7=artera pancreatică-duodenală; 8=artera coronară a stomacului; 9=artera splenică; 10=artera gastroepiploică stângă; 11=artera mezenterică; 12=artera abdominală.

o umflătură bine pronunțată, numită *marele fund de sac* al stomacului, în care stă mâncarea până se mistuie. Păreții stomacului sunt formați din mai multe straturi, cari, luate de dinăuntru înafară, sunt: căptușala stomacului, numită *mucoasă*, care cuprinde glandele gastrice și care varsă *sucul gastric*, prin ajutorul căruia cărnurile se transformă în peptone lichide. Alt strat, numit *muscular*, care se compune din trei feluri de *fibre*, oblice, circulare și longitudinale, cari au slujba de a amesteca, a frământa alimentele, a le pune în atingere strânsă cu sucul gastric, apoi a le împinge în mațe și alt strat, numit *seros*, format dintr'o parte a peritoneului, care îngăduiește stomacului a se mișca asupra organelor vecine. — Rolul stomacului este de a mistui (digera) alimentele și băuturile. Acest rol și-l împlinește stomacul în două moduri: unul *mecanic*, prin ajutorul fibrelor sale musculare, și altul *chimic*, cu ajutorul *sucului gastric* mai sus pomenit, care cuprinde o substanță numită *pepsină* și care lucrează asupra materiilor alimentare inmoindu-le, umflându-le și transformându-le într'o masă pe jumătate lichidă pe care intestinul se însărcinează s'o facă să treacă în sânge. *Rănirile*, sau *plăgile* stomacului sunt rare, dar în schimb sunt foarte primejdioase și cele mai adeseori mortale, din pricina *peritonitei* pe care o produc. *Indigestia*, sau *nemistuirea*, este produsă de mâncare prea multă, de carne stătută, de băuturi prea multe și de orice exces. *Frigurile* de stomac, sau *febra gastrică*, are următoarele semne: durere de cap, lipsă de poftă de mâncare, limba încărcată, gură rea, uneori greață și vărsături, fierbințeală, fiori, dureri de șale. Tratamentul este: curățenie (sare amară), regim lactat. *Gastrita*, sau *inflamația stomacului*, este produsă de hrană de calitate rea, de mâncări ardeiate și piperate, de mâncările cu oțet, de băuturile alcoolice, etc. Cea *acută* începe printr'o căldură generală, lipsă de apetit, sete, lipsă de somn, febră, o durere vie, svâcnitoare, care se mărește prin apăsare și se simte la lingurea, vărsături, sughiț. Aceste semne sunt și mai pronunțate în gastritele produse de otrăvuri: fosfor, sublimat coroziv, arsenic, vitriol, etc. Ea se poate vindeca în 8—15 zile, prin odihnă, dietă, o curățenie sau un vomitiv. Gastrita *cronică* urmează câte odată celei acute, dar cele mai adeseori ea se stabilește chiar dela început, desvoltându-se în-

cet sub influenţa acelorași cauze: hrană prea multă, neregulă la mese, abuzul de băuturi alcoolice și de tutun; alte ori ea însoţeşte boalele de ficat și de inimă, cloroza, etc. Semnele ei sunt: o micșorare a apetitului, o încetineală, sau lenevie a mistuirii, dureri de cap, aplecare spre somn, uscăciunea limbii, râgăeli acre și amare, vărsături de materii alimentare. O boală foarte lăţită este *gastralgia, crampele de stomac*, sau *durerea de stomac*. Gastralgia este o durere acută, foarte tare, svâcnitoare sau sfâșietoare, cu simţire de înţepătură, de muşcătură de arsură, de furnicătură, de răceală ca de ghiaţă la lingurea, de unde ea se întinde peste tot pântecele și mai ales în spate, între spete, putând fi uneori așa de mare încât să dea naștere la sfârșeală, aiurare, spazme, leşin. Această durere revine prin accese cari se ivesc, mai mult înainte de mâncare decât după masă și durează câteva minute, până la mai multe ceasuri. Din acestea se poate vedea că gastralgia nu este decât o nevralgie de stomac și durerea se liniștește pentru moment prin apăsare prelungită pe locul dureros cu mâna, pe câtă vreme în gastrită durerea crește prin cea mai mică apăsare, Gastralgia se observă mai ales în adolescenţă și etatea adultă, mai adeseori la femei și persoanele nervoase, provenind din mâncare prea multă, abuz de băuturi alcolice, emoţiuni vii, oboseala minţii, veghierile prelungite, cafea, ceai. Se însoțește adeseori de anemie, cloroză, isterie; alteori, ivindu-se în timpul sarcinii, alăptării prelungite, sau cu prilejul prezenţii viermilor în intestine. Pentru a preîntâmpina ivirea durerilor de stomac trebue să ne păzim de tot ceeace știm că ne face rău, schimbându-ne felul de traiu și tratând boalele cari le întreţin. In momentul durerii să se aplice la lingurea un șervet înmuiat în apă fierbinte, sau un vas turtit de tinichea, plin cu apă fierbinte. *Dilatația de stomac*, sau *lărgirea stomacului* este o formă specială de dispepsie; stomacul poate să ajungă ca să cuprindă 10—15 litri de lichid. *Cauzele* acestei boale sunt: mâncarea multă, băuturile în cantitate prea mare, mai ales bere, gastrita cronică, neurastenia, slăbirea generală, boalele de lungă durată. *Semnele sunt*: apetit variabil, constipaţie mare, mistuirea înceată, vărsături, iar mai târziu, ne mai putându-se absorbi bine alimentele, slăbire mare. *Ulcerul de stomac*, sau *rana la*

Fig. 433
In stânga: Stomacul normal, primește și digeră bine alimentele.
In dreapta: Stomacul atonic, căzut, primește puţin și digeră greu.

stomac, are drept cauze: dispepsia, alcolismul, oftica și se observă mai des la femeie. Semnele sunt la început diferite turburări în mistuire, cari ţin câteva săptămâni, apoi se ivește o simţire de *arsură* la lingurea și cu *durere* la spate în acelaș drept. Această durere se mărește prin mâncare, sau la apăsare. *Vărsături* alimentare, ca albușul de ou, sau cu sânge, care poate fi roșu sau negru; o parte din acest sânge poate fi dat pe jos cu materiile fecale; slăbire repede și pierdere de putere. Când bolnavul este bine căutat, boala se vindecă, iar după ce au dispărut toate semnele întoarcerea treptată la mâncarea obișnuită. Odihna și regimul de lapte vor dura cel puţin4—6 săptămâni, după care bolnavul va putea părăsi patul și când nu av mai avea nici un semn de boală va lua mâncări solide. Când ulcerul este de natură *sifilitică* se va institui tratamentul specific mixt (neosalvarsan, bismut, mercur și iodur de potasiu). Când sunt vărsături de sânge, alimentaţia bolnavului se va face prin șezut (clizmă compusă din: 2 gălbinușuri de ou într'un pahar de lapte, cu puţină sare și câteva picături de laudan, făcându-se 5—6 clizme pe zi); apoi se va aplica o beșică cu ghiaţă la lingurea, în permanenţă, opiu în pilule, morfină în injecţii sub piele; contra durerii se mai pot da: cocaină, mentol, codeină. *Cancer la stomac*.

Cancerul se iveşte de obiceiu în apropierea pilorului. Intre semnele dintâiu avem : pierderea apetitului, mistuiri grele, greutate la stomac, râgăeli acre, întocmai ca şi la dispepsie şi la gastrita cronică. După câtva timp se ivesc adevăratele lui semne cari sunt : *vărsăturile*, cari la început sunt compuse din materii ce se întind ca aţa şi pe cari le are bolnavul mai cu seamă dimineaţa, pe nemâncate, cam cum sunt vărsăturile beţivilor ; apoi vărsăturile sunt formate de mâncare, care este dată afară la câteva minute după masă, sau numai după câteva ceasuri ; pe urmă vin vărsăturile cu sânge, rar cu sânge curat şi roşu, cele mai adeseori cu sânge negru. După câtva timp se simte o *tumoră* la lingurea, când apăsăm cu mâna. Durerea se simte în dreptul acestei tumori. In cele din urmă bolnavul *slăbeşte*, se sbârceşte la faţă şi devine palid, galben ca paiul. Sfârşitul acestei boale este în totdeauna moartea, dacă nu se operează cât mai de vreme.

Stomac (Acrime de, Aciditate de).— V. *Acrime.*

Stomachic. — Medicamente cari înleznesc funcţiunile stomacului, cari uşurează mistuirea mâncărilor, din care pricină aceste medicamente se mai numesc şi *digestive*. Medicamentele *stomachice* sunt în primul rând substanţele *amare* : chinchina, columbo, cuasia, genţiana, cari de obiceiu se iau *înainte* de mâncare cu un sfert de ceas, sub formă de maceraţiune (plămădeală) în apă, sau în vin. Aceste substanţe amare întăresc stomacul şi îl ajută la mistuire ; afară de aceasta ele deşteaptă pofta de mâncare, sunt *aperitive* (vezi *Amare*). Unele stomachice se iau *după* mâncare, cum sunt băuturile calde şi uşor stimulente, cari sunt foarte bune digestive. Intre acestea se numără cafeaua neagră şi ceaiul rusesc cari sunt bune, însă nu pentru toată lumea (persoanele nervoase şi cei se sufăr de palpitaţii să se ferească de ele şi în locul lor să bea ceaiu de muşăţel, de teiu, de foi sau de flori de portocale, de mentă, de melisă, de anason, etc.).

Stomatită (grec. *stoma*, gură şi terminaţiunea *itis*, care însemnează inflamaţiune). — Aprinderea, sau inflamaţiunea gurii şi gingiilor (în popor numeşte *strudniţă*)

Stovaină. — Anestezic local, mai puţin toxic decât cocaina. Se întrebuinţează mult pentru anestezia operatoare, prin căile sub cutanate şi intrarachidiană pentru anestezia oculară, laringiană, etc., în instilaţiuni, pentru analgezia medicală, sub forme variate, în nevralgii, angine dureroase, emoroizi, coriză, gastralgie, etc., în arta dentară în contra durerilor de măsele şi pentru a le amorţi la scoatere.

Strabism (dela grec. *strabos*, ciacâr, şaşiu încrucişat, care se uită cruciş).— Pe când atenţiunea vizuală este în-

Fig. 434. — Strabism convergent
A=înainte şi B=după operaţie
(operată de Dr. I. Glăvan)

dreptată către un punct hotărât, cele două axe optice converg către acest punct şi se încrucişează acolo. Această

Fig. 435. — Strabism convergent
A=înainte şi B=după operaţie
(operat de Dr. I. Glăvan)

convergenţă este actul instinctiv şi esenţial al vederii binoculare. Dacă, dintr'o cauză oarecare, una din axele optice este abătută din poziţia ei normală, cealaltă axă va fi îndreptată singură spre obiectul hotărât, vedere binoculară nu se mai face şi atunci

avem un *strabism*. Strabismul este aşa dar o deviaţie a privirii, în urma căreia, pe când un ochiu fixează un punct oarecare, celalt ochiu este îndreptat către un alt punct din spa-

Fig. 436. — Strabism divergent
înainte şi după operaţie
(operat de Dr. I. Glăvan)

ţiu. Strabismul este întotdeauna un simptom (semn), sau o urmare a unei boale de ochiu : paralizii sau contracturi musculare, anomalii de refracţie, ambliopii din naştere, sau câştigate, slăbirea vederii în urma unui defect de transparenţa a mediilor, pete pe cornee (albeaţă), piedecă adusă la mişcările ochiului printr'o tumoră, sau cicatrice. Strabismul poate să se arate sub diferite forme şi anume : 1. Strabism divergent, sau extern ; 2. Strabism convergent, sau intern ; 3. Strabism monolateral ; 4. Strabism bilateral şi alternant. Cel ce sufere de strabism, ciacârul, vede lucrurile duble la începutul boalei ; dupăce se obişnueşte cu această infirmitate şi funcţionează numai ochiul cel bun, nu mai vede dublu. *Tratamentul* cel mai sigur este operaţia care dă foarte bune rezultate, cum se vede în alăturatele figuri.

Strabometru (grec. *strabos*, ceacâr şi, *metron*, măsură). — Instrument cu care se măsoară gradul de deviaţiune a ochiului atins de *strabism*.

Straie. — V. *Vesminte*.

Strangulare (lat. *strangulare*, a gâtui), *gâtuire*, *sugrumare*. — In vorbirea obişnuită prin acest cuvânt se înţelege moartea provenită din oprirea respiraţiei şi circulaţiei prin strângerea gâtului cu mâna, sau cu o sfoară. In cazurile de omucidere se observă ruptura gâtlejului (laringelui) cartilajului cricoid şi urme de violenţă, de luptă (faţa umflată, vânătă, echimoze pe faţă, gât, piept, limba eşită şi strânsă între dinţi). Plămânii sunt umflaţi, congestionaţi, cu noduli la suprafaţă, vânătăi în pleură ; congestiunea vaselor creerilor. In medicină se mai aplică cuvântul de *strangulare* şi în cazurile în cari intestinul se suceşte asupra lui însuşi (*încurcătură de maţe*), sau este apăsat de o tumoră, strâns de vreo cicatrice, ori de apendicele ilio-cecal, aşa că materiile nu mai pot circula prin el. *O ernie* se numeşte *strangulată* când intestinul este aşa de strâns încât nu mai permite circulaţia materiilor.

Strănutare, *strănut* (lat. *sternutatio*). Este produsă de iritaţia căptuşelii nasului, printr'un corp străin, printr'o insectă, printr'un gaz sau praf, miros urât, sau este începutul unui guturaiu.

Straşnic, *capilaria*, *acu pământului*, *părul maicii domnului* (*Asplenium Trichomanes* sau *Adiantum Capillus Veneris*, din fam. poliposiaceelor). —Mică plantă erbacee, care creşte prin crăpăturile stâncilor calcare şi umbroase, prin păduri şi văi de munte. Se întrebuinţează pentru a calma, domoli, tusa şi ca sudorific, sub formă de ceai sau fiertură (10 gr. la un litru de apă) sau ca sirop 30—60 gr.

Streptococi. — V. *Microbi*.

Stricare *de stomac*. — V. *Diaree*.

Stricnină. — V. *Nuca vomică*.

Strictură, *strâmtorare*. — Strictura esofagului (v. *Esofag*). Strictura uretrei (v. *Uretră*).

Stridii. — Stridiile sunt bune pentru toate stomacurile, chiar şi pentru ale celor ce sufăr de dispepsie (mistuire grea) şi a convalescenţilor ; ele se mistuie şi mai uşor când sunt stropite cu suc de lămâie şi se bea după ele puţin vin alb ; nu e bine să se pună şi piper peste ele, după cum le place unora. Stridiile este bine să se mănânce crude, vii şi să se mestece bine în gură, iar nu să se înghită întregi. Stridiile gătite, fierte, fripte, marinate, sau cu sosuri, nu sunt bune căci se mistuie cu mult mai greu decât stridiile crude. Apa de stridii, care este un amestec de apă mare şi de sânge de stridii, este laxativă (înlezneşte scaunele), aperitivă şi conţine puţin iod ca şi stridiile, de aceea este bună la cei slabi şi limfatici. Scoicele de stridii sunt com-

puse, în cea mai mare parte, de carbonat de calce, pentru care în vremea veche se întrebuinţau sub formă de praf în *acrimele de stomac*, în guşe. Stridiile trebuesc mâncate numai în lunile cari au un R, adică dela 1 Septembrie până la 30 Aprilie, iar nu dela 1 Maiu până la 21 August, care este epoca lor de reproducţie. Sunt unii oameni, cari îndată ce mănâncă stridii capătă mâncărime de piele, blândă (urticarie), pentru care trebue să se ferească de ele, precum şi toţi ceice sufăr, sau sunt aplicaţi la boale de piele, eczema, etc.

Strigoaie. — V. *Strigoaie.*

Ştrimfi. — V. *Ciorapi.*

Strivire. — V. *Sdrobire.*

Strofant (*Strophantus hispidus*, fam. apocinaceelor). — Tonic sau întăritor al inimii, care lucrează mai iute şi câte odată în mod mai energic decât digitala. Se dă sub formă de tinctură 5—30 picături (la copii 1 picătură); extract 1—6 mg. — *Strofantina, foarte toxică,* este principiul activ al *strofantului*; se întrebuinţează în boalele de inimă în doză de o jumătate de miligram până la un miligram.

Stronţiană, *oxid de stronţiu.* — Se întrebuinţează *bromurul, iodurul* şi *lactatul de stronţiană.* Se dă în contra gastralgiilor, spasmelor, epilepsiei, albuminuriei; în doză de 2—6 gr. pe zi.

Stropşeală, stropşitură. — V. *Epilepsie.*

Strudiniţă. — V. *Stomatită.*

Strugurei, strugurei roşii. — V. *Coacăză.*

Struguri, *poamă.* — Fructele comestibile ale *viţei de vie.* Sunt cele mai bune fructe, când cămaşa lor (peliţa) nu este prea groasă. In acest caz este mai bine să mâncăm strugurii fără peliţă, precum şi fără sâmburi, cari de altfel trec prin corpul omului fără să fie mistuiţi, dar cari obosesc tubul digestiv şi uneori pot să se îngrămădească în vr'un colţ al intestinului, iritându-l şi inflamându-l. Strugurii au un miros plăcut şi sunt uşori pentru stomac, din pricina zahărului pe care îl au; ei sunt răcoritori şi laxativi, mulţumită apei pe care o conţin; se păstrează timp mai îndelungat prin diferite procedee. Potolesc setea bolnavilor şi a convalescenţilor şi, luaţi la sfârşitul mesei, de către cei sănătoşi ei întreţin libertatea pântecelui, înleznind scaunele. Sunt buni mai ales pentru ceice sufăr de obiceiu de constipaţie. *Cura de struguri* este foarte bună în multe cazuri. Ea constă în a mânca struguri în fiecare zi. Cantitatea variază după om şi după trebuinţă. Se începe cura cu câteva ciorchine, apoi se măreşte doza în mod progresiv şi după 5 până la 6 săptămâni se micşorează doza puţin câte puţin. Cantitatea fixată se împarte în 3 doze, cari se iau; dimineaţa pe nemâncate, la 11 ore şi între 5 şi 6 ceasuri. Pentru ca să nu se irite gingiile este bine ca după fiecare mâncare de struguri omul să-şi clătească gura cu apă, simplă, sau cu puţin bicarbonat de sodă. Dozele obişnuite sunt de 500 gr. până la 1000 gr. fiecare. Va trebui să spălăm bine strugurii înainte de a-i mânca, pentrucă se poate să rămână pe boabe sulfat de cupru (piatră vânătă), cu care s'au stropit frunzele ca să nu se mănească şi ne putem otrăvi. Cura de strugiuri înteţeşte funcţiunile digestive şi diureza, moderează fermentaţiunile intestinale, micşorează aciditatea urinii şi cantitatea acidului uric, excită secreţiunea bilei (fierei), reduce oxidaţiunile azotate. Strugurii pot fi înlocuiţi cu *mustul lor* (cum iese de sub teasc, păstrat în sticle aseptice) care nu încarcă maţele cu peliţe şi cu sâmburi. Mustul este bun în toate cazurile în cari se impune regimul de lapte: nefrită, ciroze, febră tifoidă, febrele eruptive la început; precum şi în boalele în cari se recomandă supra alimentaţia: tuberculoza, neurastenia. Mustul de struguri modifică în mod favorabil: enterocolita, hepatitele cronice, cistitele, etc.

Strugurii negri, *coacăz negru, smorodin* (*Ribes nigrum,* fam. saxifragaceelor). — Arbust fără spini, cu fructe sub formă de boabe negre, bune de mâncare şi cu un miros caracteristic ca şi frunzele. Creşte prin pădurile de munte, uneori cultivat prin grădini. Fructele servesc la prepararea unui lichior puţin alcoolic, care, îndoit cu apă, este o băutură răcoritoare, fără nici un efect rău asupra stomacului.

Struguri spinoşi. — V. *Agriş.*

Strugurii ursului. — V. *Uva urşi.*

Strună. — V. *Unghie*.

Strunga. — Stațiune balneară în județul Roman, lângă orășelul Târgul-Frumos, la o depărtare de trei sferturi de oră pe o șosea minunată. Stațiunea este așezată pe coasta răsăriteană a dealului Strunga, o margine a codrilor Strungi, ce se întind pe dâmburi și dealuri necurmate, între Prut și Siret, formând un adevărat codru de pădure.

Băile Strunga sunt așezate pe o terasă încântătoare, la o înălțime de 226 metri deasupra nivelului Mării Negre. Coamele dealurilor păduroase „Masa Tâlharilor" domină localitatea. Imprejurimile sunt salubre. Sunt 7 izvoare, dintre cari 3 mai principale. Apele sunt sulfuroase, alcaline, atermale. Aceste băi se recomandă pentru reumatism, scrofuloză, artritism, boalele de piele. Izvorul alcalin are întrebuințare internă și se recomandă în boalele de nas, gât, bronchii și în dispepsii. Izvorul feruginos este bun pentru cloro-anemie și în cachexii. Imprejurimile sunt admirabile; se pot face excursiuni în pădurea Strungii, Târgul Frumos, Ruginoasa, Mircești, etc.

Studenită. — V. *Gingii*.

Stupit. — V. *Scuipare*.

Stupoare. — V. *Amorțeală și Năucie*.

Styrax benzoin. — V. *Smirnă*.

Subcutină (*parafenolsulfonat de anestezină*). — Praf alb cristalin, solubil în apă. Anestezic local. In injecțiuni sub piele din soluția cunoscută sub numele de *subcutol* și care se compune din: subcutină 80 ctgr. până la 1 gr., clorur de sodiu 70 ctgr., apă distilată sterilizată 100 gr.; 1—5 c. c. pe zi.

Sublamină. — V. *Mercur*.

Sublimat coroziv. — V. *Mercur*. (*Biclorur de mercur*).

Submersiune. — *Inecare*.

Subsuoară (*Axilla*), *subțioară, regiunea axilară*. — Este cavitatea sau înfundătura care se găsește sub împreunarea brațului cu umărul: ea răspunde înăuntru la piept, iar în afară la braț și cuprinde ganglioni limfatici, sau ghinduri în număr mare, în mijlocul unui strat bogat de grăsime; este străbătută de vase (artera și vena axilară) și de nervi (un pachet format de ramurile plexului brachial), cari vin dela gât și se duc la braț și până în vârful degetelor. — Pielea dela subțioară este bogată în păr și în glande sudoripare, cari produc năduseală. Ea este de altfel destul de subțire pentru ca să lase a fi străbătută de alifiile medicamentoase cu care se unge. — La subsuoară se ivesc adeseori *bube dulci*, sau *eczemă*. Uneori se ivește un fel de *roșeață*, însoțită de mâncărime și de usturime, care rezultă sau din frecarea părților între ele, la persoanele grase, sau din aplicarea unor alifii cam tari, sau din sudoarea prea multă, care are câte odată un miros iute, respingător și decolorează, sau mai bine zis pătează rufăria și hainele. Pentru a ne feri de toate acestea este bine ca să ne spălăm subțiorile cât mai des cu apă rece și să punem praf de licopodiu, praf de paie, de scrobeală, făină de cartofi, sau talc. — Tot din aceleași cauze se mai pot ivi în această parte a corpului *abcese*, cari se mai pot desvolta și în urma unei lovituri, sau a unei răni dela mână sau antebraț, mai cu seamă în urma unei înțepături cu un ac murdar, sau ruginit; ori din cauza unui sugiu la degete (panarițiu), etc. Aceste abcese sunt foarte dureroase și când sunt adânci pot ajunge la piept, de aceea nu trebuesc lăsate în voia lor, adecă să se spargă când vor ele, ci să se trimită îndată după un doctor ca să le deschidă. *Arsurile* se văd rar la subsuoară, dar când aceasta se întâmplă, vindecarea de multe ori se face lipindu-se brațul de piept, ceeace produce o infirmitate lucru care se poate preveni cu multă băgare de seamă. *Contuziunile* și *plăgile* subțioarei sunt adeseori urmate de curgeri de sânge, paralizii și alte turburări grave, contra cărora numai doctorul poate lupta. Tot astfel este și cu *tumorile*, sau bolfele, cari se pot ivi în această parte a corpului.

Subțioară. — V. *Subsuoară*.

Suc de carne. — V. *Carne*.

Sucitură. — V. *Entorză*.

Sudoare (lat. *sudor*), *năduşeală*. — Se numește astfel lichidul secretat de *glandele sudoripare* și vărsat la su-

prafaţa *pielei* (v. *Piele*). Sudoarea secretată reprezintă 40 gr. pe ceas, ceeace face aproape un litru pe zi. Ea este acidă în locurile expuse la aer liber, alcalină în îndoiturile pielei, la subţiori, stinghii, printre degete. Cantitatea sudoarii este mărită prin exerciţiu violent, prin fugă, alergare; mărită în unele boale, cum sunt: frigurile palustre, oftica, etc., precum şi prin unele medicamente numite *diaforetice*, sau *sudorifice* (v. acest cuvânt).—Unii oameni sufăr de *năduşeală multă* şi cu *miros greu*, la picioare şi la mâni. Pentru *năduşeala dela mâni* se recomandă ungeri cu o soluţiune de acid cromic (10 la 100), făcute tot la 5 zile odată. Coloarea galbenă a pielei care este produsă de acest medicament dispare după mai multe spălături. După zece ungeri omul se vindecă. Să luăm seama ca să nu fie sgăriată pielea când se unge. Pentru *năduşeala dela picioare* se recomandă să se presare printre degete praf de acid tartric, sau talc. Un bun rezultat dau băile zilnice cu apă călduţă, în care se pun 2—3 linguri de formol, la 3—4 litri de apă.

Sudorifice (lat. *sudorificus* dela *sudor*, sudoare, năduşeală şi *facere*, a face).—Se numesc astfel agenţii cari produc sudoare. Intre aceştia primul loc îl ocupă *căldura*; aplicată la *exterior* sub formă de băi de aer cald, de băi de aburi, (de duşuri de aburi, etc. cari vindecă durerile reumatice şi nevralgice provocând năduşeală, sau aplicată pe *dinăuntru* sub formă de diferite ceaiuri (infuziuni) băute foarte calde şi în abondenţă. Intre plantele cari servesc la prepararea acestor ceaiuri se numără: brusturul, limba mielului, ienupărul, jaborandi, melisa, salsaparila (salcea), săpunelul, socul, apoi nalba, viorelele, florile pectorale etc. Ceaiul rusesc fierbinte, cu puţin rom, chiar şi laptele dulce fierbinte, cu puţin rom, provoacă năduşeală. Plantele aci înşirate sunt sudorifice numai dacă sunt luate sub formă de ceaiuri fierbinţi, aşa că în definitiv căldura este aceea care provoacă sudoarea. Sudorificile sunt bune la începutul febrelor eruptive (pojar, scarlatină, vărsat) pentru ca să înlesnească eşirea erupţiunii, în răceală cu guturaiu şi tusă, în influenţă, în tot felul de răceli, având însă grija de a ne păzi de curenţi şi de frig atunci când înăduşim.

Sudoripare (Glande). — V. *Piele.*

Suflare. — *V. Alenă.*

Sufleţele. — V. *Dediţei* şi *Mărgăritărel.*

Sufocaţie (lat. *suffocatio*), *înecăciune, înăbuşire.* — Prin acest cuvânt se înţelege greutatea de a respira, ajunsă la cel mai înalt grad, şi care vine sub formă de accese. *Sufocaţia* se deosebeşte de *opresiune* prin aceea că pe câtă vreme în aceasta bolnavul simte numai o greutate prelungită la respiraţie, în sufocaţie respiraţia se pierde momentan şi în mod brusc. Bolnavul este cuprins dintr'odată de o înecăciune, nu poate respira, nu are aer, se încearcă să respire şi nu poate, din care cauză figura lui ia o înfăţişare de spaimă, de nelinişte, ochii i se înroşesc, i se umplu de lacrimi, buzele i se învineţesc, se agită, se agaţă de toate lucrurile din jurul lui căutând un sprijin pentru braţe cari, la rândul lor, ajută pieptul să se lărgească, sau îşi duce mânile la gât, ca şi cum ar vroi să smulgă piedeca ce-i opreşte aerul. El luptă cu toată puterea în contra morţii care i se pare că vine cu grăbire; dar totul este în zădar şi asfixia poate sosi dacă cumva obstacolul nu dispare dela sine, sau prin ajutor doftoricesc. Sufocaţiunea poate fi produsă de mai multe cauze. Uneori ea vine la un om sănătos când a înghiţit rău o bucăţică de mâncare, apă, sau altceva, care, a scăpat în căile respiratoare şi atunci, aerul ne mai putând pătrunde în plămâni, omul se îneacă, se sufocă. Alteori se întâmplă că omul este apucat de o contracţiune (strângere) involuntară, convulsivă, de un *spasm al glotei* şi aerul nu mai poate pătrunde în plămâni ceeace se vede mai des la copii în *guşter*, sau *crup fals* (v. *Crup*). trebue chemat doctorul care, în caz de trebuinţă, va face operaţia numită *tracheotomie*, adecă va înţepa gâtlejul, punând o ţeavă de argint (sub mărul lui Adam) pentru ca aerul să intre pe acolo în plămâni.

Sufulf. — V. *Sulfină.*

Sugaciu (lat. *alumnus*), *sugător, copil*

de țâță. — Mortalitatea copiilor de țâță este foarte mare, atât în orașe cât și la sate. Cauzele acestei mortalități, așa de mare, sunt multe și variate: frigul, lipsa de curățenie și hrana rea. La țară mamele nu iau toate precauțiunile necesare pentru a adăposti copilul în contra frigului și în contra variațiunilor de temperatură, nici nu dau toate îngrijirile de curățenie, pe cari le cere vârsta fragedă a copilului, apoi în privința hranei păcătuiesc și mai rău, căci dau copilului să mănânce prea din vreme diferite lucruri grele, cari irită stomacul și intestinele, producând de multe ori inflamațiuni, sau aprinderi, mortale (v. *Alăptare mixtă*) Pentru a îndrepta aceste rele provenite mai mult din ignoranță decât din lene, ar trebui să se răspândească cu îmbelșugare în populația dela sate noțiunile elementare de igienă, cu privire la creșterea copiilor, prin broșuri scrise pe înțelesul tuturor, prin medicii de plasă, prin agenții sanitari și mai ales prin moașele dela țară, cari ar putea propovădui cuvântul bun în toate ocaziunile ce li se prezintă. In toate orașele mari, unde sunt o mulțime de copii crescuți de doicile de prin mahalale, trebue să se institue supraveghierea continuă a tuturor copiilor crescuți în aceste condițiuni, după cum se face în Franța, printr'o *lege* numită a lui *Roussel*, pusă în aplicare încă dela 1879, și care prevede că orice copil mai mic de 2 ani, care este dat cu plată sub îngrijirea unei femei (la țâță sau înțărcat), în afară de locuința părinților, devine prin acest fapt obiectul unei supraveghieri a autorității publice, având de scop de a proteja viața și sănătatea lui. Pentru aceasta s'au numit medici inspectori în toate părțile, cari vizitează pe toți acești copii, încredințându-se de starea lor. Mulțumită acestei măsuri mortalitatea a scăzut în mod simțitor.

Sugel, sugiu. — V. *Panarițiu*.

Sugel alb, *urzică albă*, *urzică creață*, *urzică moartă Lamium album*, fam. labiatelor). — Plantă erbacee care crește prin păduri, tufișuri, livezi, pe lângă garduri și drumuri. In medicină se întrebuințează florile ca astringent ușor și emostatic (opritor de sânge). Se dă sub formă de ceaiu, 10 gr. la 1000, câte o lingură la fiecare jumătate de oră; sirop, 50 gr. pe zi; tinctură, 100 gr.; iar pe *dinafară* se întrebuințează în injecțiuni vaginale, sub formă de infuzie din 10 gr. la 1000, în leucoree (poală albă).

Sugestiune. — V. *Ipnotism*.

Sughiț (lat. *singultus*). — Este o sdruncinătură bruscă, convulsivă și involuntară a pântecelui și a pieptului, care se simte mai ales în dreptul stomacului, sguduind uneori și umerii, capul și chiar corpul întreg, producând o simțire neplăcută, care repetându-se poate să devină dureroasă și însoțită în totdeauna de un sgomot răsunător și ascuțit. Sughițul este produs de contracțiunea repede a *diafragmului* și care, întinzându-se dintr'odată, sdruncină cu putere organele din aceste două cavități și în special plămânii, de unde și vine sgomotul caracteristic al sughițului.—*Cauzele* sunt mai multe: stomacul prea întins prin mâncare multă, prea caldă, sau prea rece, înghițită cu grăbire, un râs prea tare și prelungit, frig la picioare, copiii sugaci când se udă și răcesc la pântece; diferite boale mai ales aprinderile sau inflamațiunile organelor din vecinătatea diafragmului, cum sunt: ficatul, stomacul, mațele, peritoneul, pleura. In epidemiile de gripă se observă adeseori sughițul. Când se ivește la sfârșitul unei boale grave, el este un semn rău și moartea nu-i departe. Sughițul obișnuit, care vine la omul sănătos, nu prezintă nici o primejdie, fiind mai mult supărător. — *Tratament*. Sunt multe mijloace de a opri sughițul: să-ți ții răsuflarea (respirația) cât se poate mai mult, sau, din contră, să respiri adânc de mai multe ori consecutiv, să bei un păhar de apă rece, sau să tragi tabac pe nas, o emoțiune vie, o ocupație importantă, care să fixeze tare atențiunea, de unde și obiceiul popular de a speria pe cel ce sughiță, sau a-i spune o noutate, fie falsă, numai să fie impresionantă. Se mai poate opri sughițul bând încet, prin mici înghițituri, puțină apă de melisă, ținând limba scoasă mai mult timp, sau trăgând-o în mod ritmic, punând muștar la stomac (la lingurea) cataplasme

calde, ori ghiaţă, sau încingând pântecele strâns.

Sugrumare. — V. *Asfixie* şi *Strangulaţie*.

Şuhărie. — V. *Coriză*.

Şuiu. — V. *Emfizem pulmonar*.

Sulac. — V. *Preputiu*.

Sulcină. — V. *Sulfină*.

Sulf. *pucioasă*. — Corp simplu de coloare galbenă, fără gust, care dacă arde dă un miros tare pătrunzător. In medicină se întrebuinţează sub trei forme : 1. *Sulf sublimat*, sau *floare de pucioasă* ; 2. *Sulf spălat*, care este sulful sublimat spălat şi curăţit ; 3. *Sulf precipitat*, care se obţine prin acţiunea acidului cloridric asupra unei soluţiuni de polisulfur de sodiu. Pe *dinăuntru* se întrebuinţează numai sulful spălat şi cel precipitat, ca diaforetic şi expectorant, 2—4 gr. în buline, tăbliţe sau prafuri compuse ; ca purgativ, 6—15 gr. în electuar, sau melite ; la copii 5—10 ctgr. de an' după etate. Pe *dinafară* se dă ca paraziticid în contra *râei*, în alifie sau loţiuni glicerinate. Pomada lui Helmerich conţine : sulf 10 gr. carbonat de potasă 5 gr., uleiu de migdale dulci 5 gr. şi axongie 35 gr. In fumigaţiuni (fumuri) ca dezinfectant. — *Trisulfura de potasiu*, sau *hepar sulfuris*, sau *ficat de pucioasă*, serveşte pentru băi, 100 gr. la baie şi loţiuni cu 1 la 50 apă ; se dă în reumatism şi boale de piele.— Sulful combinându-se cu oxigenul dă *acidul sulfuric*, cu care se fac *sulfatele* şi *sulfurele*.

Sulfate. — Săruri formate prin combinarea acidului sulfuric cu un alcali, un alcaloid, sau o bază. Cele mai întrebuinţate sunt : *sulfatul de aluminiu*, cunoscut sub numele de *alun*, *sulfatul de calce*, *sulfatul de cupru*, *sulfatul de fier*, *sulfatul de magnezie* sau sarea amară, sau sarea de Sedlitz, *sulfatul de chinină*, *sulfatul de sodă*, *sulfatul de zinc* (v. *Sodă* şi *Zinc*).

Sulfidric (Acid), *idrogen sulfurat*.— Gaz cu miros de ouă clocite, care se găseşte mai cu seamă disolvat în apele minerale sulfuroase. *Apa de Căciulata* are un miros pronunţat de idrogen sulfurat.

Sulfină, *iarbă de piatră*, *molotru molotru galben*, *suful*, *sulcină*, *trifoiu mare* (*Melilotus officinalis*, fam. leguminoaselor). — Plantă erbacee care creşte prin livezi, locuri cu iarbă, pe câmpuri pe marginea drumurilor, printre semănături, fâneţe şi locurile cultivate. Ramurile înflorite se întrebuinţează în medicină ca emoliente, carminative. Din flori se face ceaiul sau infuziunea (15—30 gr. la 750 apă) pentru clizme.— La *ţară* sulfina se fierbe cu vin alb şi se bea pentru poală albă : floarea se fierbe şi se bea pentru năduşeală, iar pentru durere de şale se încinge cu sulfină. Sămânţa fiartă în apă se bea în contra vărsăturilor. Florile de sulfină se pun printre rufe şi haine, pentru a le parfuma şi a le apăra în contra moliilor.

Sulfonal. — Cristale mici prizmatice incolore, fără miros, fără gust. Ipnotic. Se dă în doză de 50 ctgr. până la 1 gr. în buline. După ce s'a luat sulfonalul este bine să se bea un ceaiu cald, de floare de teiu, de muşăţel, de flori de portocale, etc. La copii se dă 10—50 ctgr. după etate.

Sulfuric (Acid), *vitriol*. — Se formează prin combinarea pucioasei cu oxigenul. Acidul sulfuric este un lichid igroscopic, foarte caustic (arzător), incolor, uneori galben-cafeniu şi cu consistenţă oleioasă. Lemnul, scrobeala şi zahărul se înegresc în atingere cu el. Acidul sulfuric se combină cu multe corpuri pentru a forma *sulfate*. Vitriolul este o otravă puternice ce distruge repede substanţele animale şi vegetale cu cari vine în atingere. Aruncat asupra unui om arde părţile corpului pe cari le atinge ; o singură picătură în ochiu este de ajuns a-l strica, din această cauză vitriolul se întrebuinţează aşa de des în răzbunări, încercări de omucideri şi sinucideri. O arsură de vitriol se tratează ca toate *arsurile*. Dacă se înghite vitriol el produce arsuri şi dureri cumplite, cari nu încetează decât numai cu moartea, iar dacă omul nu moare, rămâne cu turburări în sănătate, pentru toată viaţa. Tratamentul otrăvirilor cu vitriol este acela ca şi în otrăvirile cu celelalte acide. In medicină se întrebuinţează foarte rar, sub formă de *limonadă sulfurică*, în contra emoragiilor (v. *Limonade*), sau sub formă de *apa lui Rabel*, din care se dă 1—4 gr.

într'o poţiune, iar pe *dinafară*, pentru a arde uneori câte o rană otrăvită.

Suliman. — V. *Fard*.

Sulina. — Oraş pe amândouă laturile braţului Sulina, în judeţul Tulcea. Staţiune climaterică. Clima constantă şi dulce; temperatura medie, în timpul verii, este de 21⁰. Această localitate însă are un defect fiind încunjurată de mlăştini. Paludismul este întins în acest oraş.

Sunătoare. — V. *Măsălariţă* şi *Pojarniţă*.

Şuncă. — V. *Cârnăţăric*.

Supă. — V. *Ciorbă*.

Supozitor, (lat. *suppositorium*, dela *supponere*, a pune de desupt), *săpunaş, săpunel*. — Supozitoarele sunt nişte medicamente, de formă conică, ce se pun în şezut (anus). Ele se fac din unt de cacao, din glicerină, din *săpun*, de unde le vine şi numele românesc de săpunaşe, la cari se adaugă medicamentele trebuincioase. Unele se fac simple, fără medicamente, al căror scop este numai de a înlezni eşirea afară, Săpunaşele pot avea şi forma oului.

Suprarenale (Glande). — Deasupra fiecărui rinichiu se află câte o glandă, care poartă numele de *suprarenală*. Aceste glande, prin alteraţiunea lor, pot da naştere la diferite boale, cum sunt boala lui Basedow, diabet, neurastenie, din care cauză s'a recomandat pentru aceste boale întrebuinţarea pulberii de glande suprarenale, luate dela viţel şi oaie. Leziunile acestor glande s'au observat mai cu seamă în *boala bronzată a lui Addison*, care este caracterizată printr'o stare de abatere foarte mare, prin dureri de stomac şi spate, vărsături alimentare sau bilioase, sughiţ pete negricioase, bronzate, cari se întind cu timpul pe tot corpul. *Tratamentul* acestei boale constă în: *repaus absolut* (în aer liber vara), regim de *lapte*, mai târziu carne albă, carne crudă, injecţiuni subcutanate cu glicerofosfate, stricnină, formiat de sodă, arsenic, etc.

Supuraţie (lat. *suppuratio*). — Facerea de *puroiu* într'un punct oarecare al corpului se numeşte *supuraţie*. Când puroiul se adună într'un loc se formează ceeace se numeşte *abces*.

Surdi-mutitate, *surdo-mut*. — Este o infirmitate *congenitală*, adecă din naştere; surdo-mutul se naşte cu un viţiu de conformaţie al *urechilor*, iar nu al organelor vorbiri, cari sunt întregi, sănătoase. In aceste cazuri *ereditatea* (moştenirea) joacă rolul de căpetenie în producerea acestei infirmităţi, care în unele familii atinge numai pe băieţi, în altele numai pe fete; când unul din părinţi este surdo-mut, sau în căsătoriile dintre neamuri se văd adeseori astfel de infirmi. Alteori surdimutitatea se iveşte în primii ani ai vieţii şi în acest caz copilul îşi pierde mai întâiu auzul, printr'o cauză oarecare, aşa că el ne auzind sunetele nu le poate învăţa prin imitaţie (*surditate-precoce*), sau dacă şi-a pierdut auzul la etatea de 2—6 ani uită sunetele pe cari nu le mai aude de loc şi devine mut (*surditate-tardivă*, urmată de mutitate). Leziunile cari produc surzenia ating urechia mijlocie (otita medie supurată, anchiloza sau înţepenirea oscioarelor), urechia internă, sau chiar originea nervului auditiv în creer. Febra tifoidă, scarlatina, pojarul, difteria, influenţa, produc adeseori surditate, prin complicaţiunile la cari dau naştere din partea urechilor. Boalele nasului se pot întinde la trompa lui Eustaţiu şi de acolo în urechia mijlocie (cutiuţa timpanului), producând otite supurate. Odată surdimutitatea confirmată şi definitivă rămâne ca să educăm pe surdo-mut, adecă să-l învăţăm să vorbească prin semne, instinctive, sau convenţionale, făcute cu degetele mânilor (*dactitolagie*), formând alfabetul întreg prin *mişcările degetelor*. Dar această metodă este grea şi nu se pot înţelege între ei decât doi surdo-muţi, cari o cunosc, aşa că un surdo-mut cu un om sănătos, care nu cunoaşte alfabetul acesta, nu se pot înţelege. Pentru aceasta s'a inventat *metoda orală*, învăţând pe surdo-mut să citească pe buzele persoanei cu care vorbeşte, pe mişcările cari le fac buzele pronunţând literile şi cuvintele. Surdo-mutul poate să înveţe astfel să vorbească aproape corect. Mai este *metoda fenomimică*, o combinaţiune a celor două metode de mai sus.

Surditate (lat. *surditas*), *surzenie, surzire*. — Infirmitate care constă în pier-

derea completă a *auzului*. Slăbirea auzului se vede mai des decât surzenia; mai mulți aud greu, fără însă ca să fie surzi pe deplin, așa că am putea împărți surzenia în două feluri: *incompletă* și *completă*. Surzenia se vede la toate etățile, dar mai mult la copii și la bătrâni. *Cauzele* ei sunt mai multe: aprinderea sau *inflamația urechii de mijloc* (otită medie supurată) care vine în urma unui guturaiu la copii mici și care este lăsată la voia întâmplării, necăutată, sau ca conplicație a febrelor eruptive (scarlatină), etc.; apoi, *reflexele nervoase*, cari atrag numai o surzenie trecătoare în urma viermilor din intestine, sau a isteriei; *zdruncinarea* aparatului auditiv printr'o explozie, lovituri de tun, etc.; *sgomotele profesionale* violente, continue sau nu, din uzinele metalice, telefoane, etc., *schimbarea prea bruscă a presiunii atmosferice*, precum se întâmplă în urcările cu balonul, în scufundările în apă cu scafandrul, etc.; *intoxicațiunile*, sau otrăvirile cu plumb, tutun, alcool; *boale generale* cum sunt: tuberculoza sifilisul, etc.; *ereditatea*, *bătrâneța* (arterio-scleroza, artritismul). Surdul vorbește sau prea încet sau prea tare, neputându-și auzi vocea; privirea lui este fixă, uitându-se în gura celui ce-i vorbește; el este de obicei trist. Ca măsură *preventivă* se recomandă tratarea la timp și în mod energic a oricărui guturaiu și oricărei boale de urechi, dela început. Ceice nu sunt surzi de tot, cari au numai auzul slăbit, pot să-l întărească servindu-se de un *corn acustic* sau de un *audiofon*, care constă într'o placă de cauciuc tare, care fiind foarte lungă, absoarbe o mare cantitate de unde sonore și le transmite la un os al craniului când instrumentul este ținut în gură sau sprijinit pe un număr al obrazului.

Fig. 437. — Cornete acustice

Surmenaj, *istoveală, istovire, oboseală, supra fatigă*. — Surmenajul *fizic* se observă în urma sforțărilor prea mari, continue și repetate, cari fac ca puterile omului să se piardă, pulsul lui să devină slab și mic, respirația să i-se împiedece, să nu poată rezista la frig, la căldură și la boale, amenințându-l accidente grave, mortale chiar, dacă nu se va odihni la timp și hrănindu-se bine. Surmenajul *intelectual* își arată efectele mai încet, mai pe nebăgate în seamă, dar cu timpul poate să să sdruncine din temelie sănătatea, micșorând rezistența la boale. Istovirea aceasta se arată mai cu seamă la copiii de școală, și la adolescenții cărora li se încarcă mintea cu tot felul de cunoștințe abstracte, pe cari puterea lor de gândire nu le pricepe îndeajuns ca să le poată fixa. Surmenajul intelectual predispune pe elev la diferite boale de nervi și de creer, îl face mai primitor de orice boală microbiană, îl face mai puțin rezistent la frig. In contra tuturor acestora lumea s'a alarmat cu drept cuvânt și de vreo câțiva ani încoace autoritatea școlară s'a năzuit a ușura ocupația intelectuală a elevilor, a o împărți în mod rațional și a da locul cuvenit exercițiilor fizice de tot felul: gimnastică și jocuri în aer liber. Igiena cere ca lucrul intelectual să nu treacă de 2 până la 3 ore pe zi pentru un copil de 7—8 ani, de 3 până la 3 ore și jumătate pentru un elev de 8—9 ani, de 4 ore pentru unul de 10 ani și de 8 ore pentru elevii cari au trecut de 15 ani; iar tot restul timpului să fie ocupat de exercițiile fizice sub toate formele și de somn.

Surpătură. — V. *Ernie și Mitră*.

Surzenie, *surzire*. — V. *Surditate*.

Susan. — Semințele oleaginoase comestibile ale plantei erbacee *Sesanum indicum* sau *Sesanum orientale* din fam. Pedaliaceelor. Această plantă originară din India estică se cultivă în Egipt, Turcia asiatică și Persia. Din semințe se scoate uleiul de susan, care se mănâncă întocmai ca untul de lemn. Cu semințele de susanum indicum se prepară *tahânul*, care se întrebuințează la fabricațiunea *halvalei*. *Susanul* se pune pe covrigi.

Susana. — Localitate de vilegiatură foarte mult vizitată în timpul verii.

Este mănăstire de maici situată pe valea Teleajenului, la 4 ore departe de Vălenii de Munte și la 1 oră de mănăstirea Cheia.

Suspensor.— Bandaj format dintr'o pungă de pânză cusută pe o încingătoare, tot de pânză, care se poartă pentru a susține scrotul bolnav.

Fig. 438
Suspensor

Svâcnituri. — Sunt niște dureri vii, acute, cari vin prin accese și în mod subit și cari se aseamănă cu durerile produse printr'o înțepătură cu cuțitul, cu pumnalul, cu o lance, cu un ac. Svâcniturile se simt în nevralgia facială, în caria dentară (durere de dinți, de măsele), în sugiu, în furnicele (buboaie) și se mai observă și în tumorile de rea natură, în cancer. Tratamentul svâcniturilor este acelaşi ca la toate durerile.

T T

Tabac. — V. *Tutun.*

Tabes dorsalis sau *Ataxie locomotrice.* V. *Ataxie* și *Măduva spinării.*

Tablete sau *tăblițe.* — Medicamente solide, formate din una sau mai multe substanțe active învelite în zahăr și în gumă transformată în mucilagiu, cu ajutorul apei. Ele nu se deosebesc de *pastile* decât numai fiindcă sunt mai mari.

Tahân. — V. *Susan.*

Tăiere. — V. *Incizie.*

Tăiere împrejur. — V. *Circumcizie.*

Tăieturi.—Plăgile, sau rănirile făcute cu un instrument tăietor, sunt foarte variate ca lungime și adâncime. La orice rănire cea dintâiu grijă este să oprim sângele punând partea rănită în apă rece pentru câteva minute, când este vorba de degete, de mână sau de picior; dacă nu se poate face aceasta, cum se întâmplă la cap, sau la piept, punem pe rană cârpe înmuiate în apă rece, care micșorează durerile și opresc sângele. Dacă apa curată nu ajută, îi vom pune puțin oțet, sau câteva picături de perclorur de fier (acest medicament nu este bine să-l aplicăm curat fiindcă arde), vată simplă, sau fenicată, legându-se potrivit de strâns cu o fașe. După ce sângele s'a oprit de a curge și după ce s'a curățit sângele închiegat, vom încerca să apropiem buzele rănii, ținându-le apropiate cu una sau mai multe șuvițe de talion (emplatru diachilon), sau cun un strat de țiplă sau colodiu; pentru ca aceste lucruri să se poată aplica bine și să țină, trebue ca mai înainte pielea să fie uscată. Pentru ca vindecarea să se facă pe cât se poate mai iute este bine ca partea rănită să fie ținută câtva timp în odihnă și la adăpost de aer. Când plăgile sunt mai mari vor trebui cusute, ceeace numai doctorul o poate face. Pansamentul sau legarea rănilor se va face la 3—4 zile odată, când nu este puroiu; când rana începe să facă puroiu atunci legarea se va face zilnic până la vindecare.

Talan. — V. *Pustula malignă.*

Talc de Veneția. — Este un silicat de magnezie, care conține puțin aluminiu, fier, potasă și apă. Se pulverizează cu înleznire în praf fin, dulce și unsuros la pipăire. Talcul se întrebuințează, ca și amidonul, pentru a pudra părțile umede, pentru a împiedeca opărelile (excoriațiunile): la subțiori, la stinghii, printre degetele picioarelor. El este bun pentru facerea masajelor. Degerăturile degetelor, dela mâni, sau picioare, se vindecă foarte ușor introducând partea degerată într'un săculeț cu praf de talc și lăsând-o astfel până la vindecare, fără să fie nevoe de pansamente, sau alte medicamente.

Talion. — V. *Diachilon.*

Talpă, *tală lată.* — V. *Picior.*

Talpa mâței. — V. *Parpian.*

Tămâie, *oliban.* — Este sucul rășinos care se scoate din scoarță unui arbore mic numit *Boswellia serata* din fam. amirideelor, care crește în țara Somalilor (Africa) și în Arabia prin crăpăturile stâncilor din munți și prin pietrișurile dela baza colinelor din apropierea mării. Prin tăieturi longitudinale făcute în scoarța acestui arbore se scurge un lichid lăptos care

se întărește în atingere cu aerul, formând bucăți rotunde, globuloase, de coloare gălbuie. Tămăia are un miros plăcut și aromatic, care se dezvoltă bine abia la temperatura de 100⁰, când se înmoaie fără a se topi, la temperatură mai ridicată se descompune și dă naștere la vapori aromatici, proprietate care face ca ea să fie întrebuințată în ceremoniile religioase ale bisericii noastre. In medicină s'a întrebuințat pentru proprietățile ei stimulente, tonice și stomachice. Tămâia intră în compozițiunea pilulelor de cinoglos și a teriacului. Poporul o întrebuințează în contra pustulei maligne (dalac) sub formă de praf, iar la reumatism sub formă de fumuri (fumigațiuni).

Tămăioară. — V. *Micșunea.*

Tămâioară, *tămâioare.* — V. la *Viorea*

Tamar indian (*Tamarinus indica*, fam leguminoaselor). — Arbore care crește în Asia, Africa și America, al cărui fruct conține o pulpă abondentă, acriedulce, răcoritoare și ușor purgativ (laxativă). Diluată în apă foarte caldă, apoi strecurată și răcită, această pulpă constituie o băutură răcoritoare și plăcută : 15—30 gr. la un litru de apă este suficient, iar dacă punem 50—60 gr. la un litru este laxativă. Această pulpă amnestecată cu sevă și preparată cu ciocolată constitue ceeace se numește *tamar indian* sau *tamarind*, care nu produce greață nici dureri, producând un efect ușor, pentru care se dă la copii.

Tâmpeală, tâmpire. — V. *Demență și Hebetudine.*

Tâmplă (lat. *tempus*, timp). — Se numește astfel partea laterală și inferioară a craniului, cuprinsă între urechi și ochiu. Prin tâmplă trec un mare număr de vase sangvine și osul fiind foarte subțire face ca rănirile și loviturile în această regiune să fie foarte primejdioase, putând produce o emoragie mare, uneori mortală.

Tanalbin, *tanat de albumină.* — Praf gălbui deschis, fără gust, care cuprinde jumătate din greutatea sa tanin. Lucrează ca astringent intestinal, nu este toxic ; se dă în contra diareei, la copii mai ales, a enteritelor acute, sau cronice, a dizenteriei. La adulți se dă 2—4 gr. pe zi, iar la copii pe jumătate.

Țandură osoasă. — V. *Eschilă.*

Tanigen, *acetiltanin.* — Derivat din tanin, care nu se descompune în stomac, ci numai în intestin. Lucrează ca astringent intestinal, nu este toxic ; se dă în contra diareei copiilor, a enteritelor acute sau cronice, a dizenteriei. La adulți se dă în doză de 50—60 ctgr. de 4 până la 6 ori pe zi ; la copii 10—30 ctgr. de 4—6 ori pe zi.

Tanin, *acid tanic, acid galotanic.*— Principiu astringent foarte răspândit în organele, frunzele, scoarța, lemnul diferitelor vegetale, dar în medicină se întrebuințează taninul de *stejar*, sau de *gogoși de ristic.* Taninul este foarte solubil în apă, alcool și eter apos. El lucrează ca astringent, în contra emoragiilor pasive, a hemoptiziilor, a diareelor seroase, a leucoreei (poalei albe), a ofticei, a colicelor de rinichi, a anazarcei (dropicei) ; este o contra-otravă a alcaloizilor (a opiului, laudan sau morfină, a atropinei și beladonei, a digitalinei, a stricninei, a santoninei), fiindcă el formează cu alcaloizii niște săruri cari nu se topesc în sucurile digestive, nu pătrund în sânge și pierd puterea otrăvitoare. Taninul se dă *pe dinăuntru* în doză de 2—4 gr., și mai mult ; iar pe dinafară se întrebuințează în spălături, injecțiuni, alifii, creioane, glicerolee, colire, etc. 1—4 la 100.

Tanoform. — Product care rezultă din condensarea acidului galotanic și al formaldeidei. Praf alb roșietic, ușor, insolubil în alcool. Bun sicativ pentru plăgile provenite din decubit prelungit și pentru rănile (ulcerele) atone. Se întrebuințează singur sau amestecat cu amidon (1 la 4) în arsuri, ulcerațiuni, ozenă, etc. S'a dat *pe dinăuntru* în contra catarului intestinal cronic la adult în doză de 1—2 gr. pe zi în buline și la copii, 50 ctgrame până la 1 gr.

Tanon, sau *tanopină*, sau *tanat de urotropină.* — Se recomandă în contra diareei în doză de 1—3 gr. în buline.

Țânțari. — V. *Paludism.*

Tapioca. — Feculă alimentară care se scoate din planta *Manioc*, sau *Manihot*, care crește în Brazilia. Rădăcina acestei plante se sdrobește într'un sac cu apă, dând un suc care lasă să

se depună o feculă albă. Această fecul se spală bine și se usucă pe plăci calde, prăjindu-se puțin și aglomerându-se în grunzuri tari, cari se vând sub numele de tapiocă. Fiartă în lapte sau în bulion, tapioca se umflă și dă o supă plăcută și ușor de mistuit, din care pricină se dă mult la copiii cari se înțarcă, la convalescenți, și la bolnavii cu stomac alb.

Tapinoși. — V. *Nemțișori*.

Tărâțe (lat. *furfur*). — După ce s'a cernut făina de grâu rămân tărâțele, cari sunt formate din învelișul grăunțelor. Tărâțele nu sunt așa de hrănitoare ca făina curată, dar în schimb *pânea*, care cuprinde și tărâțe, se mistuie ușor și ușurează eșirea afară, așa că cei ce sufăr de *constipație* ar face bine să mănânce mai mult pâne de aceasta, făcută din făină cernută cu sita rară, sau numai din tărâțe curate (v. *Pâne*). — Tărâțele se întrebuințează în medicină pe dinafară pentru a calma iritațiunea și mâncărimea de piele, pentru aceasta se recomandă băile de tărâțe (v. *Băi de tărâțe*).

Taraxacum officinale.—V. la *Păpădie*.

Targă, *potașcă*, *năsălie*. — Este un fel de pat portativ, formată din mai multe bucăți de lemne și pânză groasă, cu care se duc bolnavii sau *răniții*. *Targa obișnuită* este formată din două bucăți lungi de lemn (hulube), legate între ele cu alte 2 lemne mai mici, puse transversal, formând un fel de ramă lunguiața, pe care se întinde o bucată de pânză groasă; la capetele târgii sunt niște bretele pentru purtători. Pe această targă se pot așterne perini, sau o salteluță. La targă se mai poate pune și un fel de coviltir, care apără bolnavul de vânt, praf și de vederea trecătorilor. Sunt un fel de *tărgi cu roate*, foarte bune, întru cât este de ajuns o singură persoană pentru transportarea bolnavului, care însă nu se simte așa de bine ca în targa obișnuită, în care este dus pe sus. Roatele sdruncină targa mai ales când drumul nu este neted. Când n'avem targă cu roate, nici targă obișnuită, putem face o targă zisă de *urgență*, de orice ne cade în mână, de exemplu dintr'o bucată de pânză și 2 drugi, lungi de câte 2 metri, pe cari fixăm acea pânză; în locul pânzei ne putem servi la nevoie de un sac, sau de 2 saci, sau chiar și de o frânghie lungă, pe care o trecem de pe o hulubă pe cealaltă, dela un capăt la celalt al hulubelor; se înțelege că pe deasupra așternem ceva mai moale. In spitale avem nevoe de o targă pe care s'o așezăm pe un

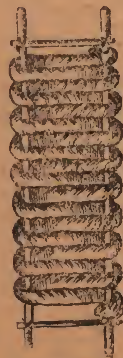

Fig. 439
Targă făcută din frânghii

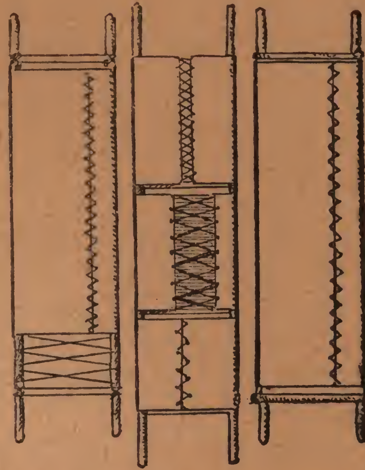

Fig. 440 — Tărgi de urgență

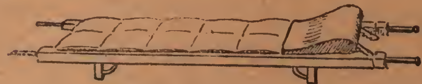

Fig. 441 — Targă obișnuită

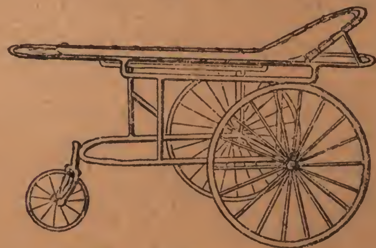

Fig. 442 — Cărucior pentru transportat bolnavi

cărucior, cu roate de cauciuc, ca să transportăm bolnavii dela sala de operaţie la pat.

Târgu-Ocna.—Localitate climaterică, cu aer curat, dulce și răcoros. Regiunea muntoasă, pitorească. Târgu-Ocna se află la o înălţime de 260 m. deasupra nivelului Mării Negre și se mărgineşte cu valea Trotoşului. Staţiune mult vizată în timpul verii.

Tarhon. — V. *Granat.*

Tars (dela grec. *tarsos*, aşezat în rând). — Scheletul părţii dinapoi a piciorului, format din șeapte oase: *astragalul*, care se încheie cu oasele gambei, *calcaneul* care formează călcâiul, apoi înainte *scafoidul*, *cuboidul* și *trei oase cuneiforme*, compunând un rând care se încheie cu oasele *metatarsului*.

Tarsalgie (grec. *tarsos* tars și *algos* durere). — Dureri pe cari le simte bolnavul în partea dinapoi a piciorului, adecă în *tars*, şi din care pricină piciorul capătă o atitudine viţioasă. Tarsalgia este produsă de umblet mult şi de stat mult în picioare, de încălţăminte cu talpă subţire, de frig umed. Durerea la început vine în răstimpuri şi este mai tare dela mijlocul tălpii spre călcâiu, ea creşte prin statul în picioare şi câte odată este aşa de mare încât omul umbla cu mare greutate, sau nu mai poate umbla de loc. Piciorul se deformează; bolnavul calcă mai mult pe marginea dinăuntru a piciorului. *Tratament.* Repaus în pat, ghete cu talpă care se prezinte o parte convexă adaptată la suprafaţa tălpii piciorului şi făcută după model luat după picior, masaj, elec-tricitate, etc.

Tartric (Acidul sau *tartaric.* — Se întrebuinţează ca răcoritor. Se dă în limonadă 1 la 1000, sau sub formă de sirop de acid tartric, 1 la 100, din care se pune 50 gr. la 1000 apă (limonadă); praf de gazogen neutru (pulbere de Seltz); praf gazogen alcalin (pulbere Powders). Acidul tartric se poate da 2—6 gr. pe zi. — *Tartrat ferico-potasic* (v. *Fier*). — *Tartrat de potasă acid*, purgativ, 8—30 gr., răcoritor, 2—4 gr. — *Tartrat de potasă neutru*, purgativ, 15—30 gr. — *Tartrat de potasă şi de sodă* purgativ, 15—50 gr.— *Tartrat de magnezie* purgativ, 10—30 gr. — *Tartrat de sodă*, purgativ, 10—30 gr.

Tartru stibiat. — V. *Emetic.*

Ţâţă (Sfârc de). — V. *Sfârc de ţâţă.*

Ţâţa oaei. — V. *Degetar.*

Ţâţe. — V. *Sânuri.*

Tatnişi. — V. *Nemţişori.*

Tatuare (grec. *stiktographia*). — Operaţiune care constă în a imprima pe piele figuri cari nu se şterg, cu ajutorul unor materii colorante, cum sunt: cărbunele, praf, chinovar (mineral roşu produs prin combinarea mercurului cu pucuioasă), cari sunt introduse în piele prin înţepături sau inciziuni. Acest obiceiu, care datează din antichitate, se păstrează încă la unele popoare din Asia, Oceania şi Africa; el are la unele un caracter religios, dar scopul principal este de a da persoanelor tatuate o înfăţişare mai temută, sau de superioritate, din care pricină tatuarea se face mai cu seamă la faţă, acoperind câte odată cea mai mare parte din suprafaţa corpului. Procedeul obişnuit constă în a desemna cu condeiul, sau cu o pensulă, figura voită, pe o parte a corpului, a înfunda adânc pe liniile desemnului un ac încărcat cu materia colorantă şi a spăla apoi cu apă, sau cu rachiu. Colorile întrebuinţate sunt cerneală de China, cerneală roşie, cerneală albastră, chinovar, etc. Această operaţie de obiceiu nu este periculoasă; câte odată însă se întâmplă de se inflamează partea înţepată, se înroşeşte, se umflă şi devine dureroasă, apoi se pot forma abcese şi chiar gangrenă. Uneori avem nevoe să facem tatuajul unor organe, de pildă al corneei, în cazurile de albeaţă, când, cu ajutorul tuşului de china, putem văpsi cornea în negru, aşa că nu se mai cunoaşte albeaţa.

Tău. — V. *Mlaştină.*

Taula. — V. *Creţuşcă.*

Tăun (*Inţepături de*). — V. *Albine.*

Taxis. — V. *Ernie.*

Tazlău. — Este o localitate în judeţul Bacău, pe malul drept al Tazlăului, la poalele râului Măgura şi departe de 2½ Km. de mănăstirea Tazlăului. Ea se află la o înălţime de 528 m. deasupra nivelului Mării Negre. Apele sunt *sulfuroase sodice*, dar nu se întrebuinţează.

Teacă. — V. *Vagin.*

Ţeastă. — V. *Craniu.*

Ţeaţire. — V. *Năut.*

Teatru. — Teatrul îţi recreiază mintea obosită de monotonia ocupaţiilor zilnice şi îţi înalţă sufletul în alte sfere, îndemnându-l la fapte nobile şi eroice, aşa că se explică uşor de ce teatrul a ajuns să fie absolut trebuincios vieţii. Obiceiul de a merge la teatru însă are unele inconveniente; între acestea amintim întâi stricarea aerului prin îngrămădirea spectatorilor, prin lipsă de ventilaţie suficientă, prin căldura care se produce, din care cauză mulţi au durere de cap, ameţeală, greaţă, vărsături, opresiune, leşin (v. *Aer confinat*). Afară de aceasta, teatrul mai are alt inconvenient şi acesta este faptul că lumea se duce la teatru îndată după ce a stat la masă, când începe digestia şi care nu se poate face din cauza atmosferii înăbuşitoare în care trebue să stea 3—4 ceasuri; după teatru ajungi acasă foarte târziu iar somnul este neliniştit şi neîndestulător, ceeace face ca a doua zi să te scoli indispus. Copii nu trebue să meargă la teatru înainte de 15—16 ani, sau pentru ei să se dea reprezentaţii numai după amezile şi aceasta cât se poate mai rar. Cei ce sufăr de astmă, de palpitaţiuni şi boale de inimă, sau de plămâni, precum şi cei se sufăr de nervi, nu trebue să meargă la teatru.

Tebaic (Extract). — V. *Opiu.*

Teină. — Alcaloid al ceaiului analog cu *cafeina* (v. *Ceaiu*).

Teiu (*Tilia platyphyllos*, fam. tiliaceelor). — Arbore mare şi frumos care creşte prin păduri şi adeseori cultivat. In medicină se întrebuinţează florile, cari lucrează ca antispasmodic, calmant şi diaforetic. Se dă sub formă de infuzie (ceaiu), 10—15 la 1000 gr. de apă distilată şi băi. — La *ţară* se întrebuinţează foarte mult florile de teiu. Pentru *tusă* se fierbe floare de teiu, urzică şi cicoare în părţi egale şi cu puţină floare de lumânărică; zeama se strecoară într'o sticlă şi se păstrează astupată; dând bolnavului să bea de câte ori îi va fi sete. Când femeia are pierderi prea mari de sânge, la period, bea cu apă cărbune de teiu pisat.

Fig. 443 — Flori de teiu

Tekir-Ghiol. — Staţiune balneară în Dobrogea pe marginea Mării care poate fi considerată şi ca staţiune climaterică marină. Lacul Tekir-Ghiol se află la 8 **Km.** departe de Constanţa, spre sud, la o altitudine de 20 m. deasupra Mării Negre, departe de mare cu 150 m. şi legat de ea printr'o limbă îngustă de pământ. Clima este plăcută, constantă; variaţiunile de temperatură sunt mici. Suprafaţa lacului este de peste 1000 hectare; adâncimea lui, pe la mijloc, este de 8 m. Pe margini sunt trei capuri: capul Tekir, capul Sanatoriului maritim şi capul Tuzla. Apa este sărată, murdară, cu densitate mare, cu miros de pucioasă (idrogen sulfurat); ea conţine 35% sare, pe câtă vreme Marea nu conţine decât 13%, apoi mai conţine brom. Această apă poate fi considerată cloro-sodică-magneziană concentrată. Lacul este bogat în *nămol.* Stabilimentul de băi se găseşte la marginea lacului din spre nord. Băile se pot face calde sau reci, cu, sau fără, nămol. Se recomandă în scrofuloză, boale de femei, reumatism, boale de piele, rachitism, paralizii. Sezonul începe la 1 Iunie şi ţine până la 15 Sept. Regiunea Tekir-Ghiol este tot atât de însemnată prin nămolul ei, cât şi prin cura de soare care se poate face pe plaja de pe marginea Mării.

Telega. — Localitate de vilegiatură, care se află în judeţul Prahova. Comuna Ocna-Telega are 4000 locuitori şi se află în apropiere de gara Doftana. Are izvoare minerale; apele saline conţin 313. 920$^{0}/^{00}$ de clorur de sodiu. Se fac băi în lac. Regiunea păduroasă, clima dulce şi răcoroasă.

Ţeler. — V. *Ţelină.*

Ţelină, *celer, sălină, seler, ţeler* (*Apium graveolens*, fam umbeliferelor).— Plantă erbacee, aromatică; creşte prin locurile sărate de pe malul mării (*Dobrogea*), cultivată în grădini ca plantă culinară (Iulie—Septenbrie). Rădăcina şi fructele au proprietăţi aperitive,

excitante, diuretice; frunzele se mănâncă sub formă de salată. Ţelina face parte din cele cinci rădăcini aperitive şi intră în compoziţia *siropului de cinci rădăcini* (ţelină, sparanghel, anason dulce, pătrunjel, ghimbe păduret). Ceaiul de ţelină se face din 15—20 gr. la 1 litru.

Temere. — V. *Frică.*

Temperament, lat. *temperantum*). Multă vreme s'a confundat *temperamentul* cu *constituţia*, deşi aceste cuvinte nu au aceeaşi însemnare, ultimul având un înţeles mai general decât temperamentul. Prin cuvântul *constituţie* se înţelege modul de alcătuire a organismului, sau starea de compunere şi modul de unire a diferitelor elemente şi substanţe cari intră în compoziţia ţăsuturilor. Fiecare om se naşte cu o anumită constituţie, arătată printr'o dezvoltare anumită a organismului, printr'un grad de putere şi printr'o rezistenţă mai mult sau mai puţin mare şi îndelungată, faţă cu diferitele elemente vătămătoare. Constituţia unui om se judecă după gradul de putere, după regularitatea funcţiunilor, după modul cum ea înlătură diferitele boale, precum şi după gradul de vitalitate a corpului, care este arătată mai întotdeauna printr'o sănătate mai mult sau mai puţin înfloritoare. *Temperamentul* arată modul de a fi, care rezultă din predominarea de acţiune a unui organ, cum este ficatul, sau a unui sistem, cum este sistemul nervos asupra celorlalte sisteme, sau organe ale corpului. Astfel dară constituţia şi temperamentul au o acţiune foarte mare asupra sănătăţii, însă într'un caz această acţiune să face de totalitatea organismului, pe câtă vreme în celalalt caz numai de către o parte a corpului. O constituţie *bună*, *forte*, *puternică*, este aceea în care toate sistemele, deopotrivă dezvoltate şi deopotrivă energice, îşi îndeplinesc funcţiunile lor cu uşurinţă şi activitate. Cei ce se bucură de o astfel de constituţie se îmbolnăvesc mai rar decât alţii, fiindcă, ei rezistă mai bine în contra influenţelor stricătoare din afară; iar când cad bolnavi, ei zac mai puţin, se vindecă mai uşor şi mai adeseori, în schimb însă la ei boala ia un caracter mai acut, vine cu furie mai mare şi prin urmare ei trebuesc trataţi cu medicamente mai tari, mai active, cu lăsare de sânge, cu purgative mai tari, etc. Cei cari au constituţiune *delicată*, *slabă*, nu se prea îmbolnăvesc de boale acute, inflamatoare; la ei boalele se ivesc fără sgomot, pe încetul, şi cele mai adeseori boalele devin cronice şi au mai multe complicaţiuni, iar puterile li se slăbesc mai repede şi mor mai adeseori; tratamentul în aceste cazuri va consta mai mult în medicamente stimulente şi tonice. *Temperamentul* are influenţă asupra sănătăţii, variabilă după natura organului sau a sistemului organic a cărui predominare îi dă tipul său special. Sunt patru feluri de temperamente: *sangvin*, *nervos*, *limfatic* şi *bilios*; apoi mai sunt temperamentele *mixte*, formate prin asociarea a două temperamente între ele: nervoso-sangvin, nervoso-limfatic, etc. 1. *Temperamentul sangvin*. Caracterele acestui temperament sunt: pielea netedă, caldă, albă roşietică; faţa colorată, părul castaniu, grăsime potrivită, gâtul scurt, pulsul tare; circulaţia, nutriţia, respiraţia, calorificaţia şi secreţiunile se fac cu putere şi în mod regulat. Oamenii cu acest temperament, când sunt bolnavi, au întotdeauna febră mai mare, sunt mai expuşi la inflamaţiuni, la emoragii, la boale de inimă, la inflamaţiuni de piept şi de încheieturi. Aceşti oameni trebue să se hrănească mai puţin şi cu mâncări mai puţin excitante; ei nu trebue să bea băuturi alcoolice, nici excitante, cum sunt cafeaua şi ceaiul; trebue să ducă o viaţă de muncă şi de mişcare, trăind în odăi mari, bine aerate şi cu căldură potrivită, spre a evita îngrămădirile de sânge (congestiunile) în diferite organe; este o mare greşeală pe care o fac mulţi sangvinici lăsându-şi sânge, din obişnuinţă. 2. *Temperamentul nervos* are pielea moale şi subţire, albicioasă, corpul macru, muşchii puţin dezvoltaţi, faţa palidă, slabă, foarte schimbătoare, privirea vie, fruntea înaltă, mişcările repezi; cei cu acest temperament se impresionează uşor şi puterea lor se sleeşte cu înleznire; simţurile lor sunt foarte mobile, inteligenţa dezvoltată, activitatea organelor

sexuale prea mare. Acest temperament se observă mai des la femei și este adeseori combinat cu alt temperament, mai des cu cel sangvin. Boalele iau o înfățișare mai alarmantă și se în soțesc de turburări nervoase în grad mai mare; durerile sunt mai simțitoare și exagerate. Cei cu acest temperament sunt mai supuși la nevroze. Ca măsuri igienice se recomandă regim hrănitor, pază de condimente usturătoare, de băuturi alcoolice și excitante, băi calde și reci, lucru mai mult cu corpul decât cu mintea, ca să nu-și obosească sistemul nervos. 3. *Temperamentul limfatic*. Oameni cu acest temperament au părul blond sau roșcat și subțire, ochii albaștri, pielea subțire și albă, carnea moale, buzele și ochii puțin colorați, nasul, buzele și urechile mari, obrazii roșii, dinții stricați, mânile și picioarele mici. Sunt anemici și predispuși la scrofule; proporțiunea lichidelor cari străbat toate țăsuturile este prea mare, vitalitatea și puterea de funcționare a organelor este scăzută. Acest temperament se capătă prin naștere dela părinți bolnăvicioși și debili, sau se capătă prin rele împrejurări igienice, sărăcie, hrană neîndestulătoare, locuință rea, îmbrăcăminte insuficientă și diferite boale cronice. Limfaticii n'au putere să lupte în contra boalelor. ei au o predispoziție deosebită la scrofule și la oftică, ai cărei microbi îi atacă cu multă înlesnire, cele mai multe boale luând formă cronică se vindecă cu mare greutate. 4. *Temperamentul bilios* pentru unii nu există, iar pentru mulți el nu ar fi decât un *temperament nervos*, cu dezvoltarea mai mare a ficatului. Caracterele temperamentului bilios sunt: pielea gălbuie, negricioasă, părul negru, tare și gros, ochii negri, expresiunea figurii pronunțată, arătând tărie de caracter, inteligența mare, musculatura puternică, corpul macru, scheletul osos, bine desvoltat; *ficatul mare* producând multă fiere (bilă); funcțiunile digestive se îndeplinesc în mod regulat și cu multă înlesnire. Oamenii cu acest temperament sunt predispuși la boale de ficat, care funcționează prea mult și la boalele tubului digestiv; în special ei sunt amenințați de trânji (emoroizi).—5. *Temperamenele mixte*, sau *compuse*. In general temperamentul nervos și cel limfatic se văd la femei, iar cel sangvin și cel bilios la bărbați; câte odată însă se asociază câte două temperamente, adecă la cel din naștere să mai întovărășește un alt temperament. De obiceiu se observă aceste trei feluri de împărechieri: *temperamentul nervoso-sangvin*, care se arată mai mult la bărbați și la populația de munte; *temperamentul nervoso-limfatic*, care se vede mai mult la femei și *temperamentul sangvino-limfatic*, care se observă cu deosebre la bărbați. Rezultă că constituția și temperamentul sunt ereditare, transmițându-se întregi sau prea puțin modificate, dela părinți la copii și că prin măsuri igienice, luate la timp, ele se pot modifica chiar dela început, din leagăn, dând unei constituții slabe, delicate, puterea care-i lipsește sau prevenind boalele la cari expune un temperament limfatic printr'o hrană întăritoare, un aer curat și de viață dătător, etc., micșorând neajunsurile unui temperament nervos cu ajutorul idroterapiei, al gimnasticii, al exercițiilor fizice potrivite.

Temperant (lat. *temperans*, dela *temperare*, a modera, a domoli, a potoli).— Medicamente *temperante* sunt acele cari domolesc activitatea circulației și micșorează însușirile excitante (ațâțătoare) ale sângelui, cum sunt: acidul azotic (nitric), citric, lactic, oxalic, sulfuric, tartric (băuturile acidulate), ni nitratul de potasă, etc.

Temperatură. — Se numește temperatură *starea de căldură* care se constată într'un corp, sau într'un loc oarecare. Influența variațiunilor de căldură asupra sănătății am arătat'o în articolele: *Căldură, Congelație, Frig, Insolație, Răceală*; temperatura pe care trebue s'o aibă lichidele și alimentele de cari ne servim am arătat'o la: *Băuturi* și *Coacerea alimentelor*; iar temperatura atmosferică la: *Aer* și *Climate*. Aci ne vom ocupa de *temperatura corpului omenesc* și a *locuințelor*. *Temperatura corpului*. Când cineva are febră, temperatura corpului se ridică și aceasta se poate constata nu cu mâna, care ne poate înșela, ci cu *termometrul*. Termometrul cu care se

constată càldura omului se numește *medical*, spre a se deosebi de *termometrul de băi* și *apă caldă*. Cele mai bune termometre medicale sunt cele numite *maximale*, cari conțin un arătător care rămâne fixat în punctul maxim la care s'a urcat mercurul sub acțiunea căldurii. Pentru a face să se scoboare arătătorul după ce am văzut temperatura, se prinde termometrul de extremitatea cea mai groasă și se sguduie puțin în aer, de 2—3 ori. Termometrul se pune la persoanele mari la subțioară, unde stă 5 până la 10 minute, ținând brațul strâns asupra corpului, fără ca să fie cămașă sau flanelă între piele și termometru. La copiii mai mici de doi ani este bine să se pună termometrul în șezut. Diferința între temperatura din subțioară și cea din șezut este de 5 linii, adecă temperatura de 37.5 din șezut corespunde cu temperatura de 37 luată la subțioară. Temperatura trebue luată de 2 ori pe zi, între 7 și 8 ore dimineața și între 5 și 7 seara.— Temperatura omului sănătos este de 36°5 până la 37°. Ea poate crește în urma unui exercițiu violent, în timpul mistuirii; poate să scadă sub influența unei impresiuni morale penibile sau a unei dureri; dar aceste modificări nu trec peste o jumătate până la un grad cel mult. In caz de boală temperatura se ridică chiar dela început și ea are o mare importanță; când se ridică la 38° bolnavul are febră, dacă ea merge până la 39°, 40°, 41° atunci este semnul unei boale mai grave, o inflamație (aprindere) a vreunui organ important, sau al unei scarlatine, febre tifoide, pneumonii, etc. Dacă temperatura crește repede în cursul unei boale, ea arată ivirea unei complicații. Cel mai mare grad care s'a observat este 43° și atunci este un semn sigur de moarte apropiată; o scădere a căldurii în cursul unei boale arată apropierea vindecării. — *Temperatura locuinții*. Căldura camerilor de locuit trebue ținută la un nivel constant, cu ajutorul aparatelor și materialelor de ars. Se măsoară tot cu termometrul, făcut anume pentru acest scop. Fiecare cameră trebue să aibă termometrul său, acățat pe perete, cam pe la mijlocul camerei, nici prea aproape de sobă, nici prea aproape de ferestre, pentru ca să vedem temperatura mijlocie. Regula este ca temperatura să fie cât se poate de egală în toate camerele, pentru ca omul să nu treacă dela cald la frig, nici dela frig la cald; temperatura camerelor nu trebue să fie prea mare pentru ca să nu nădușim, nici prea mică pentru ca sângele să circule cu înleznire. In odaia de lucru, unde omul stă nemișcat mai multe ceasuri, temperatura trebue să fie de 16° până la 18°: o căldură mai mare ar produce greutate la cap. In *sufragerie* (prânzitor) temperatura trebue să fie de 14—15°; o căldură mai mare micșorează apetitul și dă o senzație neplăcută în momentul când mâncarea ajunge în stomac. Nu trebue să pierdem din vedere că temperatura sufrageriei mai crește prin respirația celor ce stau la masă, iar seara prin căldura dată de lămpi. După ce am mâncat trebue să mergem într'o *cameră* cu temperatura egală cu aceea a sufrageriei în momentul când am eșit din ea, să aibă cel puțin 15°, dacă vrem ca mistuirea să se facă bine. Pentru *camera de dormit* temperatura poate fi cam de 15°; iarna trebue să se facă focul seara și dimineața, ca să nu ne sculăm pe frig, iar în *camera de toaletă* temperatura trebue să fie mai dulce, de 16—18°. Pentru bolnavi și convalescenți temperatura camerii trebue ținută între 16—18°.

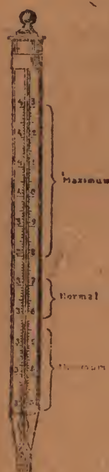
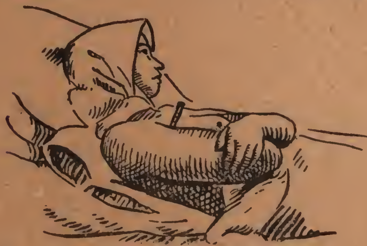

Fig. 444 Termometru maximal

Fig. 445 — Cum se ia temperatura

Temporal (osul tâmplei). — Os gros al craniului care conţine organul auzului (urechia). Muşchiul *temporal*, care se prinde pe o parte a acestui os, este ridicătorul fălcii de jos. Arterele *temporale* sunt în număr de trei: una *superficială*, care şerpueşte pe sub pielea tâmplei şi două *profunde* cari se ramifică în muşchii regiunii temporale.

Tenară (grec. *thenar*, palma mânii), *eminenţa tenară*. — Ridicătură formată de muşchii degetului mare (policelui) în partea anterioară şi exterioară a mânii.

Tendon (grec. *tetnein*, a întinde). — Tendoanele sunt nişte cordoane fibroase prin cari muşchii se prind de oase.

Tenesm (grec. *teinein*, a întinde). — Simţire neplăcută de strângere şi de întindere, fie la şezut, fie la gâtul beşicii, cu silă continuă şi dureroasă (tăieturi) de a eşi cu scaunul, sau de a face udul. Pentru tenesmul şezutului să se caute la *Dizenterie, Emoroizi, Enterită*; iar pentru tenesmul beşicii la *Beşică, Prostată*.

Tenia. — V. *Viermi intestinali*.

Tenifuge. — Medicamente cari se dau pentru a scoate *tenia* (panglica), cum sunt: *cuso, feregă, rodiu*, etc. (v. *Viermi intestinali*).

Tenotomie (grec. *tenon*, tendon şi *tome*, tăiere). — Operaţie care constă în tăierea unui *tendon*.

Tensiunea arterială. — Sângele, circulând prin vâne şi artere, apasă a-

Fig. 446 —Măsurarea tensiunei arteriale

supra pereţilor vaselor în care se găseşte şi forţa cu care apasă se cheamă tensiunea sangvină. Cea mai importantă este tensiunea arterială. Când se strânge inima şi sângele porneşte cu forţă mare în artere, tensiunea este cea mai mare, adecă *maximă*, iar când se dilata (se lărgeşte) sângele apasă cu cea mai mică putere asupra arterelor, avem tensiunea *minimă*. In practica de toate zilele avem nevoe de multe ori să ştim care este ten-

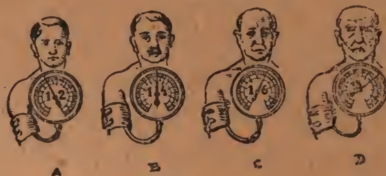

Fig. 447. — Tensiunea arterială creşte cu vârsta

A=la 20 ani; B=la 40 ani; C=la 60 ani; D=la 80 ani.

siunea arterială şi pentru aceasta este de ajuns dacă ştim maxima şi minima; ele ne spun de multe ori că suntem în faţa unui bolnav a cărui inimă nu mai este în stare să pompeze sângele în artere, sau care îl pompează prea tare. Avem o mulţime de aparate cu care măsurăm tensiunea; cel mai modern şi precis este al lui Vaquez-Laubry, a cărui figură o dăm aci.

Teobromină. — Alcaloid extras din *cacao*, care lucrează ca diuretic şi se dă în doză de 2—3 gr. pe zi, în buline de câte ½ gr.; se continuă 2—3 zile, apoi se poate reîncepe dacă mai este trebuinţă. — *Acetat bisodic de teobromină*, cunoscut sub nume de *agurină*; foarte bun diuretic care lucrează în doză mai mică, 25—50 ctgr., putând merge până la 1 gr. 50 ctgr. — *Salicilatul de sodă şi de teobromină*, sau *diuretina* se dă în doză de 2—4 gr. pe zi; diuretic cu mult mai slab decât *agurina*.

Teocină, *teofilină sintetică*. — Se extrage din ceai; diuretic mai puternic decât cafeina, dar nu poate s'o înlocuiască pentru că n'are acţiune excitantă asupra inimii. Se dă în doză de 60 ctgr. până la 1 gr. 50 ctgr. în buline de 20—40 ctgr., sau în prafuri, când se poate da în ceai după masă.

Teratologie (grec. *teras*, monstru şi *logos*, descriere). — Parte a medi-

cinii care se ocupă cu descrierea monștrilor.

Terciu. — V. *Porumb.*

Terebentină. — Cea mai întrebuințată este terebentina care se scoate din *brad.* Când se distilează se obține un lichid incolor, care, în atingere cu aerul, se îngălbenește, cu miros tare, cu gust acru și arzător, care se numește *esență*, sau *uleiu de terebentină.* Terebentina se dă ca stimulent în boalele bronchiilor ale beșicii (blenoragie) în doză de 4—8 gr. în capsule, perle, poțiuni; sau sub formă de pilule de câte 30 ctgr. una, de sirop (1/10), 20—30 gr., iar pe *dinafară* ca revulziv în contra reumatismului, sub formă de plastore, alifii, sau de balsam (Fioravanti). — *Esența de terebentină*, sau *uleiul esențial de terebentină*, care se scoate din *Pinus maritima*, lucrează ca stimulent energic, viermifug, dându-se și în contra tetanului, a peritonitei puerperale, a salivațiunii mercuriale, apoi ca antidot în otrăvirea cu fosfor; iar pe dinafară lucrează ca revulziv, rubefiant (ca muștarul), dându-se sub formă de linimente. Pe *dinăuntru* esența de terebentină se dă în doză de 4—8 gr. în capsule perle. Ca antidot al fosforului se dă până la 30—40 gr., în pilule de câte 30 ctgr. una. Pe *dinafară* se dă în fricțiuni în reumatism, în bronchite (tuse), nevralgii (sciatică), singură sau asociată cu alte substanțe (balsam Fioravanti).

Termocauter. — V. *Cautere* și *Cauterizațiune.*

Termodină. — Antipiretic, analgezic. Se dă în doză de: 50 ctgr. pâbă la 2 gr. în buline.

Termofor. — Este un aparat cu ajutorul căruia putem ține căldura aplicată mai mult timp asupra unui organ. Sunt termofoare cu apă caldă, cum ar fi de pildă o pungă de cauciuc în care punem apă fiartă și, legând'o la gură, o aplicăm pe pântece, ochi, etc., sau un vas de tinichea, turtit, în interiorul căruia punem deasemenea apă fierbinte și îl aplicăm pe pântece atâta cât e nevoe. Mai bune sunt termofoarele electrice, care se încălzesc punându-le la o priză electrică, la temperatura pe care o dorim și le ținem aplicate pe organul bolnav cât e nevoe. Unele din ele sunt mari, ca o perină și se aplică pe abdomen,

Fig. 448 — Termofor electric pentru ochi și urechi

altele sunt mici, se aplică asupra ochiului, etc.

Termometru (grec. *therme*, căldură și *metron*, măsură). — Instrument care arată schimbările de *temperatură.*

Terpină. — Se extrage din terebentină și se prezintă sub formă de cristale, fără miros, fără coloare, solubile. Lucrează ca diuretic, modificând secrețiunile bronchice și urina. Pe *dinăuntru* se dă 10 ctgr. până la 2 gr. în buline, pilule, poțiune.

Terpinol. — Lichid incolor, cu miros de zambilă. Modifică secrețiunile bronchice (scuipatul). Pe *dinăuntru* se dă 50 ctgr. până la 1 gr., în capsule sau pilule.

Testicul (lat. *testis*, *testiculus*), *boș, coiu.* — Testiculele sau glandele genitale mascule, sunt în număr de două, unul drept și altul stâng, atârnate într'un fel de pungă numită *scrot.* Testiculul are forma oului, turtit puțin în sens lateral; el are o lungime de 5 cm., o lărgime de 3 și o grosime de 2½. Testiculul din stânga este ceva mai mare decât dreptul și atârnă mai în jos; greutatea mijlocie este de 21 gr. Pe partea dinapoi a testiculului se află *epididimul* (dela grec. *epi*, pe, și *didymos*, testicul), un organ de consistență moale, iar nu tare ca testiculul. Testiculul este format de o mare cantitate de canale, numite *canale aferente*, cari intră în epididim și se termină într'un canal unic, *canalul epididimului*, care la rândul său se continuă prin *canalul deferent.* Acest canal deferent, dupăce trece pe lângă marginea

dinapoi a testiculului, se duce în sus spre *inelul ingvinal*, așezat la partea de jos a pântecelui și intră prin acest inel în pântece, unde se așează pe partea dinapoi și din jos a beșicii, apoi se duce de se deschide în canalul udului, în uretră. La testicul se duc nervi și artere și din el pleacă numeroase vine, cari se pot îmbolnăvi, devenind prea largi, ca în varice (*varicocel*). Nervii, arterele și vânele se unesc cu canalul deferent și formează *cordonul spermatic*, care pătrunde în pântece prin inelul ingvinal. Fiecare canal deferent are ca anexă *o veziculă seminală*, care servește ca rezervor pentru spermă sămânță) și cari secretă și un fel de lichid special.

Boalele testiculului și anexelor lui. Despre boalele învelișului, a scrotului, s'a vorbit la *ematocel* și *idrocel*, despre acele ale vinelor la *varicocel*. Aci ne vom ocupa numai de acele ale testiculului și epididimului. *Ectopia* (dela grec. *ek*, afară, și *topos*, loc), care constă în oprirea testicului în drumul ce-l face în timpul vieții fetale din pântece spre scrot. Când ectopia se află în amândouă părțile avem *criptorchidie* (dela grec. *kryptos*, ascuns, și *orchis*, texticul), și în acest caz nu mai este scrot; când este ascuns numai un testicul se zice *monorchidie* (dela grec. *monos*, singur). Testiculul se oprește de obiceiu în inelul ingvinal, adecă la partea de jos a pântecelui, unde se simte cu degetul; el poate să degenereze în grăsime, sau în cancer; alteori el rămâne în pântece. Tratamentul constă în operație cu ajutorul căreia testiculul se scoboară dela inelul ingvinal în scrot.— *Orchita acută* este inflamația, sau aprinderea testiculului, iar *epididimita*, inflamația epididimului; când sunt amândouă avem *orchi-epididimita*. *Cauzele* sunt: lovitură, rănire, sforțare violentă, blenoragie, prostatită, calcul sau piatră în beșică, urechioane și boale infecțioase. *Semnele* acestei boale sunt: dureri foarte mari, cari se măresc prin atingere și prin mișcare; pielea scrotului este roșie și umflată, febră mai mult sau mai puțin mare. De obiceiu numai un testicul se inflamează; dar și celalt se poate inflama la rândul său. Boala durează cam 15 zile și se termină prin vindecare. Orchita, care este produsă de boalele cronice ale uretrii și beșicii, merge mai încet și poate sfârși prin supurație. *Orchita sifilitică* se arată la cei ce au suferit de sifilis; ea vine pe nesimțite, fără durere. Dacă tratamentul specific nu se face la timp, testiculul se atrofiază. Se mai pot ivi și *gome sifilitice* în testicule, cari interesează și pielea, inflamând'o și dând naștere la supurație. — *Orchita tuberculoasă* este mai rară, dar cu mult mai periculoasă. Câte odată începutul ei este acut, dar cele mai adeseori el se face pe încetul, epididimul se umflă, se întărește, prezentând noduri; după el începe și testiculul, apoi se prinde și scrotul și în urmă începe supurația. Tratamentul constă în operație (*castrație*) care trebue făcută cât se poate mai din timp.

Tetan, tetanus, fălcarița, (grec. *tetanos*, dela *teinein*, a întinde). — Această boală se arată printr'o contracțiune permanentă și foarte dureroasă a mușchilor fălcilor și ai gâtului, cu reînoiri convulsive, întinderea contracturilor la mușchii trunchiului și membrelor și în cele din urmă la toți mușchii corpului. *Cauzele* sunt rănirile mânilor și picioarelor, plăgile contuze, etc. prin care pătrunde un *microb* special descoperit de Nicolaier, care se găsește în materiile fecale ale cailor, în gunoaiele acestor animale și în pământul pe unde umblă caii. Tetanul începe cu contracțiunea (înțepenirea) mușchilor fălcii de jos (*trismus*), care contracțiune se poate mărgini aci, însă cele mai adeseori ea se întinde la mușchii dinafară ai trunchiului și ai membrelor, așa că corpul omului se îndoiește pe spate (*opistotonos*). In alte cazuri mai rare sunt atinși mușchii îndoitori și atunci capul este aplecat spre piept, genunchii îndoiți spre pântece, antebrațele îndoite asupra brațelor (*emprostotonos*). In alte cazuri

Fig. 449 — Microbul tetanosului

și mai rari corpul se îndoiește într'o parte (*pleurostotonos*). In cele din urmă tetanul se întinde la toți mușchii corpului. La început contracturile se arată numai prin trăsături trecătoare, cari devin din ce în ce mai dese, se măresc în intesitate și se întind în mod progresiv la toți mușchii. In unele momente contracturile se mai slăbesc pentru a deveni și mai puternice. Durerea este mai mult sau mai puțin violentă, temperatura se ridică la 40—42^0 și chiar la 43^0 în ultimele zile și chiar după moarte. Bolnavul nu se poate hrăni, căci nu poate deschide gura, iar inteligența rămâne întreagă.—*Tratamentul* preventiv constă în a îngriji cu deosebire orice rană, a o curăți de corpurile străine cari se găsesc în ea, a o spăla cu substanțe antiseptice, (sublimat coroziv) mai cu seamă pe acele cari sunt murdărite cu pământ și se va recurge imediat la injecțiunile cu *ser antitetanic*, care distruge toxinele cari nu s'au fixat încă în centri. Dar acest ser antitetanic are numai un rol preventiv, căci odată boala izbucnită el nu mai are putere decât în cazuri mai rare. Cetitorul să citească articolul *Fălcarița*, unde va găsi mai multe lămuriri.

Tetanie (dela grec. *teinein*, a întinde. Contractura sau strângerea extremităților. Cauzele ei sunt turburări ale glandelor paratiroide și ale transformării sărurilor de calciu, în organism. La animalele cărora li s'au scos glandele paratiroide s'a observat, când au accese de tetanie, o foarte mare scădere a cantității de calciu din sânge. Tetania se arată prin furnicături și amorțirea degetelor, cari cu timpul devin țepene și sunt atinse de o contractură dureroasă; toate degetele se strâng unele asupra altora și sunt puțin îndoite (ca o mână care ar cere pomană); pumnul este de obiceiu îndoit, mai târziu încep și degetele dela picioare a se strânge și îndoi, iar călcâiul a fi tras în sus, așa că piciorul se încovoaie. Contractura se mărginește de obiceiu la jumătatea corpului, dar uneori se întinde la fată și la trunchiu, gât, laringe; mușchii respirațiunii provoacă o opersiune mare și în cele din urmă contractura se însoțește de anestezie, paralizie parțială și de umflarea părții bolnave. Se arată sub formă de accese de o durată de mai multe ceasuri, cari se succed în aceeași zi, sau în ziua următoare; asociația accesel or constituie un atac, care poate dura până la trei luni. De altfel manifestațiunile sunt cele mai adeseori de scurtă durată și se termină prin vindecare. *Tratamentul*. Se va da bromur, cloral sau alt calmant; se va da suferindului, mai multă vreme, calciu și extras din glanda paratiroidă. Repaus în pat, băi prelungite călduțe, cloral. — La *țară* poporul numeșete această boală *strâns*, mai ales când ea se arată la copii, cari au dureri de șale, se svârcolesc și se înțepenesc. *Strânsul* se mai numește tot pe graiul poporului și *apucat* el este de două feluri: *strânsul cel mic*, sau *strânsul copiilor* și *strânsul cel mare*. Babele freacă copilul bolnav de strâns cu untdelemn, peste tot corpul, iar peste șale îl înfășoară cu puțină balegă de porc, prăjită cu seu de lumânare și pusă pe frunză de varză. In unele locuri se fac scăldători de sovârv cu floare cu tot și cu scuturătură de fân, sau cu spân vânăt (v. *Fălcariță*).

Tetrageni. — V. *Microbi*.

Teucrium chamaedrys. — V. *Dumbăț*.

Thea chinensis. — V. *Ceai*.

Thymus serpyllum. — V. *Cimbrișor*.

Thymus vulgaris. — V. *Lămâioară*.

Tibia. — V. *Genunchiu*.

Tic. — Se numește astfel o mișcare convulsivă, care se repetă într'o parte a corpului și care rezultă din contracțiunea involuntară a unuia sau a mai multor mușchi. Ticul se vede mai cu seamă la față și la cap; el constă în trăsărituri repezi și trecătoare, asemenea celor produse de electricitate, cari fac să se încrețească fruntea, să se ridice un colț al gurii, schimbând pentru câteva secunde fizionomia. Uneori ticul se vede la gât, care se îndoiește într'o parte sau în alta și apleacă capul în dreapta, sau în stânga, înainte sau înapoi. Câte odată este prins umărul, care se înalță și se coboară, brațul sau mâna, cari se mișcă în toate senzurile, gamba sau piciorul, cari se îndoiesc sau se întind, etc. Mai sunt o mulțime de gesturi și de

atitudini, cari la început se observă mai rar, apoi cu timpul devin din ce în ce mai dese, încât obosesc pe om. Tratamentul ticului constă în educaţie şi părinţii sunt chemaţi să-şi observe de aproape copiii şi de câte ori văd aceste ticuri să-i dojenească până ce se desvaţă de ele. Oamenii mari se vor desvăţa singuri, prin voinţă şi hotărîre, căutând să se abţină sau să facă mişcări în sens invers. Când aceste mişcări sunt întreţinute de o excitaţiune a sistemului nervos se vor da preparate de opiu, de beladonă, bromur de potasiu şi alte medicamente calmante.

Tichie, *chiţie, căciuliţă, căiţă, scufie.* E bine ca persoanele pleşuve să poarte tichie, care-i apără de guturaiu, durere de cap. De asemenea şi copiii de ţâţă trebue să aibă scufiţă, pentru ca să nu răcească la cap.

Tidvă de apă. — V. *Nufăr.*

Tidvă de pământ. — V. *Impărătcasă.*

Tiflită (grec *typhlos*, orb). — Aprinderea sau inflamaţia cecului şi a apendicelui său (v. *Apendicită*).

Tifoidă (Febră), *dotienenterie, lungoare, friguri tifoide, ileotifus, tifus abdominal* (cuvântul *tifoidă* vine dela grec, *typhos*, abatere, stupoare, toropeală şi *eidos* formă). — Dintre boalele molipsitoare foarte răspândită este *febra tifoidă*, bine cunoscută şi în poporul nostru, mai ales prin durata ei lungă, de unde îi vine şi numirea de *lungoare*, sau *lingoare*; pe alocurea ţăranii o mai numesc *boală mare*, sau *boală rea*. Lungoarea atacă cu deosebire pe oamenii dela 15 până la 30 ani, mai rar pe copii şi mai rar pe bătrâni. Ea este produsă de un *microb* numit *bacilul lui Eberth*. Purtătorii acestui microb sunt apa, aerul, rufele şi hainele murdărite de scaunele bolnavilor. Dar cel mai primejdios purtător este *apa de băut*, apa cu care gătim mâncarea. Epidemiile cari se ivesc în oraşe, ca şi epidemiile dela sate, sunt produse de apa murdărită de scaunele bolnavilor. Aceste scaune aruncate lângă un puţ, lângă o fântână, sau lângă un râu, străbat prin pământ şi ajung în apă, iar cei ce se slujesc de această apă otrăvită se îmbolnăvesc de friguri tifoide. In acest mod boala se întinde peste o parte din sat, peste tot satul, sau din sat în sat, peste un ţinut întreg; tot astfel se întâmplă şi la oraşe prin apa de fântâni, prin apa de râu, sau prin apa adusă prin canale, cari alimentează tot oraşul şi care vine în atingere cu materiile din latrine (privăţi) prin mijlocul unor crăpături, sau prin aruncarea lor deadreptul în râu. Boala se propagă cu înlesnire şi prin lapte, în care s'a pus apă infectată. Microbul febrei tifoide se poate ridica în aer şi prin aer se poate transporta în mâncări şi băuturi; *aerul umed* este mai priincios pentru acesta. Ce din apropierea bolnavului pot căpăta boala umblând cu *rufăria* murdărită de scaunele lui şi ducându-şi apoi degetele otrăvite la gură, sau pe mâncare. Tot aşa de periculoase sunt hainele şi aşternutul pacientului. Lingoarea atinge de obiceiu numai odată pe om; uneori însă acelaşi om poate să zacă de această boală de mai multe ori în viaţa lui, dar în aceste cazuri el nu este aşa de grav bolnav cum a fost întâia oară. — *Semnele* lungoarei sunt mai multe şi se deosebesc după cele *trei perioade* ale boalei. In *perioada I-a* omul are o durere de cap straşnică şi neîntreruptă; stă culcat pe spate, iar dacă se ridică se clatină ca şi când ar fi beat. El este fără putere, are ameţeli, vâjiituri de urechi, dureri de şale, prin mâni şi picioare, şi mai pe sus de toate neputinţă de a dormi. Limba este alburie, adeseori roşie pe margini, uscată, se lipeşte de deget; lipsă totală de poftă de mâncare, sete mare. Pântecele se umflă, este dureros la pipăit, mai ales în partea dreaptă şi spre vintre. In cele dintâiu 2—3 zile omul este încuiat (constipat), apoi este cuprins de urdinare. Splina creşte şi este dureroasă. Celor mai mulţi bolnavi le curge sânge din nas. Fierbinţeala (căldura) este mare şi începe cu fiori; ea creşte încetul cu încetul, în toată ziua cu câte un grad, fiind dimineaţa mai mică decât seara; mai mare este cam

Fig. 450 — Microbii febrei tifoide

pe la 5-a sau 6-a zi, ajungând până la 40°; inima bate de 100 până la 150 de ori pe minut. Unii bolnavi tușesc. In *perioada a II-a*, cam pe la începutul săptămânii a doua, durerea de cap se micșorează, dar bolnavul începe a aiura, uneori fiind liniștit, alte ori furios; limba este uscată, aspră, crăpată și funingioasă, tot așa sunt buzele și gingiile. Inghițirea se face cu anevoință, pântecele este tot cam umflat, urdinarea deasă și adeseori bolnavul iese afară în neștire. In această perioadă se ivesc niște pete roșii de mărimea unui bob de linte, cari pier prin apăsarea cu degetul, pentru ca să se arate din nou după ridicarea lui; ele se arată pe pielea pântecelui și a pieptului, rar pe spate. La unii se mai arată și astfel de pete, cari nu pier prin apăsarea degetului; la alții se ivesc niște beșicuțe mici, dese și numeroase pe la subțiori, pe gât și pe piept, cari se sparg, scurgându-se un fel de apă. Fierbințeala este de 40—41°, rămânând astfel cam 9—10 zile. Bolnavul slăbește foarte mult, este cam surd și într'o stare de toropeală foarte mare; limba tot uscată și setea mare. In *perioada a III-a*, dacă bolnavul merge spre vindecare, toate semnele boalei se îndreptează; pacientul începe a se simți, fierbințeala scade, slăbiciunea nu mai înaintează, pofta de mâncare vine, ba încă prea mare. Dacă bolnavul merge spre rău, atunci slăbciunea se mărește din ce în ce și bolnavul se stinge pe nesimțite, sau moare de vreo complicație cum ar fi: aprinderea sau inflamarea peritoneului (peritonită) produsă prin spargerea mațelor, scurgere de sânge (emoragie) prin șezut, junghiu, etc. O complicație care se vede des este surzenia; la mulți le cade părul; alții capătă dropică (boală de apă), uni fac puroiu în diferite părți ale corpului etc.—Vindecarea se face foarte încet și bolnavul este supus spre sfârșit la multe complicații, din care cauză trebuie bine păzit. Pofta de mâncare fiind foarte mare, trebuie să-l păzim de mâncare multă, ca să nu-l întoarcă boala. Durata febrei tifoide, când merge bine, este de 21—30 zile, iar în cazuri de complicații ea poate ține până la 80—90 zile.— *Tratament*. Febra tifoidă n'are un tratament sistematic, care să se poată aplica în toate cazurile, fără deosebire de vârstă, de forme, de complicații. Fiecare febră tifoidă își are tratamentul său, după condițiunile individuale ale bolnavului. Tratamentul de căpetenie însă, până acum, sunt *băile reci*, cari se aplică la orice bolnav tânăr, care are inima bună, neobosită și care are o temparatură de 39°. Băile reci au o lucrare binefăcătoare întru cât ele schimbă forma gravă a boalei într'o formă ușoară, sau împiedecă pe aceasta de a deveni gravă. Băile reci trebuesc date chiar dela începutul boalei. Baia va fi așezată lângă patul bolnavului; apa să fie de 28°. Bolnavul este pus în baie, iar apa trebue să-l acopere până deasupra umerilor. In 2—4 minute trebue să răcim apa în mod progresiv până la 23, 22, 20°. Se va supraveghia starea bolnavului, pulsul, starea de congestie, sau de paloare a feței, ritmul respirator și la trebuință se va face o injecție cu eter, cafeină sau uleiu camforat. In timpul băii vom stoarce un burete ud asupra cefei, iar pe cap vom pune cârpe ude reci; este bine să se fricționeze în apă mânile, picioarele și pieptul bolnavului. După 8—15 minute bolnavul simte un fior, ceeace însemnează că a sosit timpul ca el să fie scos din apă; se șterge repede și ușor, se pune în pat învelindu-se într'o plapomă de lână, dându-i-se un ceai cald cu câteva picături de coniac, sau lapte cald, ori bulion. După baie bolnavul mai întotdeauna asudă, se simte mai bine și doarme liniștit, iar căldura scade cu o jumătate până la un grad. Se vor face 6 băi în 24 ore; în formele grave (ataxo-adinamice) 8—10. Când nu putem întrebuința băile vom aplica *cearșafuri reci*, adică vom înveli bolnavul într'un cerșaf gros înmuiat în apă rece și stors bine, iar după 10 minute îl vom pune în alt cearșaf tot așa de rece, urmând astfel până la 5—6 cearșafuri. In formele ușoare ne vom mulțumi cu *spălături*, sau *fricțiuni* peste tot corpul, cu apă rece, sau cu oțet simplu, sau aromatic. Cearșafurile precum și spălăturile se vor face re-

gulat din 3 în 3 ore. Pe cap și pe pântece se vor pune cârpe reci. Bolnavul își va clăti gura de mai multe ori pe zi cu apă fiartă, sau boricată, parfumată cu câteva picături de mentă, iar dinții se vor spăla cu peria și cu o pastă de dinți. Este bine să se facă clizme reci de 15—20 grade cu apă care a fost fiartă, punând un litru la fiecare clizmă. — *Regimul* : dietă absolut lichidă și anume : lapte fiert curat, sau cu puțină cafea sau ceai, bulion, apă cu vin, limonadă de lămâie, de portocale, de sirop de coacăze. In lapte dulce se poate pune de 2 ori pe zi câte un gălbenuș de ou ; Afară de lapte dulce se poate da și lapte bătut. Toate acestea se vor da des, la fiecare oră, în cantitate potrivită. Apa care se dă să fie fiartă, sterilizată. Cantitatea totală a lichidelor în 24 ore trebue să fie 3—4 litri pentru ca să înleznim eliminarea toxinelor.—Ca *medicamente* vom da antiseptice intestinale : naftol, betol, benzonaftol, salol, salacetol, salicilat de bismut, acid lactic, cloroform, şi altele *Medicațiunea tonică* va consta în vin negru, tăiat cu apă ; la alcoolici li se va da coniac, 60—100 gr. pe zi ; la bătrâni și la cei slabi vin vechiu cald, sau ceai cu rom, sau cu coniac ; preparatele de chinchina, etc. — *Seroterapia* febrei tifoide s'a făcut cu ser luat dela cai imunizați prin injecțiuni repetate de toxine. Acest ser are mai mult o acțiune preventivă, din care cauză el trebuie injectat la om chiar dela începutul boalei ; se va injecta serul în doze slabe. *Serul antitific* este foarte util, în timpul epidemiilor, pentru a păzi pe cei sănătoși să nu ia boala. Injectat la toată populația unui sat, oraș, sau regiune, putem opri epidemia cu multă ușurință. — Bolnavul de febră tifoidă trebue pus într'un pat comod, simplu, așezat într'o cameră mare, bine aerată, fără perdele, fără covoare, având ca mobilier numai strictul necesar. Scaunele bolnavului vor fi sterilizate cu sulfat de cupru (500 gr. de sulfat de cupru la 10 litri apă) ; oala de noapte se va spăla des, precum și lighienele. Persoanele din jurul bolnavului nu vor bea, nici nu vor mânca nimic în camera bolnavului și întotdeauna își vor spăla mai întâiu mânile cu săpun și soluțiuni antiseptice.— In timp de epidemie apa și laptele se vor bea numai după ce s'au fiert, sau sterilizat. Locuințele și mai cu seamă latrinile se vor ține în stare de curățenie mare şi se vor dezinfecta des, mai cu seamă latrinele, cari trebuesc deşertate şi în cari se va turna des apă de var. Măsurile de pază nu sunt greu de executat : să nu bem apă de cât dela isvoare cunoscute ca curate, contrariu s'o fierbem. Microbul febrei tifoide trăește multă vreme, şi în bune condiții, în gheață, de aceea să n'avem încredere în cea naturală, adunată de prin bălți şi să nu uităm că şi cea artificială poate să fie infectată de căruțașii cari o aduc la locuință.

Tifus exantematic (grec. *typhos*, abatere, stupoare, toropeală). — Este o boală infecțioasă (molipsitoare) al cărei microb nu se cunoaște până acum. Tifusul se aseamănă cu febra tifoidă și cu febrele eruptive, în special cu pojarul. El se vede foarte des în Irlanda și în Silezia, mai rar în Germania și în Franța. In mod epidemic se găsește în Rusia, în provinciile baltice și în Polonia. In România, până acum 25 de ani, am avut epidemii de tifus în închisori și câte odată epidemii mici în garnizoanele militare. Epidemia grozavă din timpul războiului 1916—919 ne-a secerat zeci de mii de vieți în mai puțin de 1 an. Cazuri sporadice de tifus s'au observat în București în unele locuințe mizerabile, ocupate de oameni necurați (măturători de stradă, bragagii, servitori). Tifusul se mai cunoaște și sub numele de *tifus peteșial*. Se dezvoltă mai cu seamă unde se află îngrămădiri de oameni, la cei ce trăiesc în sărăcie, murdărie, lipsiți de hrană îndestulătoare, cari sunt supuși la oboseli, la suferințe morale și fizice, cari trăesc în aerul stricat al închisorilor, al unor cazărmi, etc. Microbul care produce boala nu se cunoaște, dar e sigur azi că este transmis dela om la om prin înțepăturile păduchilor. Cel ce a suferit odată de tifus este scutit în viitor. — Tifusul are 3 perioade. In *perioada* I, numită de *invaziune*, bolnavul are fiori, durere

de cap, tremurături, ameţeli, căldură mare, nelinişte, lipsă de somn, o stare de toropeală adâncă. In *perioada* II, sau de *erupţiune*, încep să se ivească nişte pete roşietice la început, cari devin mai târziu roşii închise (negre, de unde şi numele de *tifus negru*). Aceste pete se arată mai întâiu pe pântece, apoi pe tot corpul, afară de faţă. Semnele din perioada I merg crescând şi bolnavul începe să aiureze (să aibă delir violent) de obiceiu el este constipat. In *perioada* III starea de abatere şi de toropeală devine mai pronunţată, până ce bolnavul moare. In cazurile de vindecare febra scade repede şi cu ea dispar şi celelalte simptome. — *Tratamentul* general igienic şi dietetic este ca şi acela al febrei tifoide. Antisepsie riguroasă. Medicaţiune tonică (vin, alcool, cafea). In contra febrei şi a delirului se vor întrebuinţa *băile reci*, (v. *Tifoidă — febră*), dându-se şi chinină. In contra constipaţiei se vor face clizme. In contra turburărilor respiratoare se vor pune ventuze uscate pe piept, se vor face injecţii cu eter, cu camfor, inhalaţii cu oxigen. In cazurile de adinamie (lipsă de putere) se vor da excitantele difuzibile cum sunt : acetatul de amoniac, cafeină, eterul. Tratamentul *profilactic* constă în paza pe care trebue s'o instituim ca bolnavii să nu mai vină în contact cu cei sănătoşi. Cum boala se ia prin intermediul păduchilor ne vom îngriji ca bolnavul, hainele şi rufăria lui de pat să fie deparazitate ; distrugând toţi păduchii, cari conţin în ei germenul boalei, păzim oamenii sănătoşi de a lua-o.

Tifus abdominal. — V. *Tifoidă* (Febră).

Tigenol. — Antiseptic şi antiparaziticid. Se dă pe *dinafară* în soluţiuni sau în alifii, 15—20 la 100.

Tigvele. — Munte care face parte din şirul de munţi ai Gorjului. Staţiune climaterică la o înălţime de 750 metri deasupra nivelului Mării Negre. Climă foarte plăcută şi constantă ; localitate pitorească.

Tilia platyphyllos. — V. *Teiu*.

Tilichin. — V. *Tulichină*.

Timian. — V. *Cimbrişor*.

Timol (*acid timic*). — Este principiul activ al plantei *thymus vulgaris* (lămâioară). El lucrează ca antiputrid puternic, succedaneu al acidului fenic. Se dă în doză de 50 ctgr. până la 2 gr., iar injecţiuni sub piele în doză de 20—50 ctgr.

Timp. — V. *Rodu pământului*.

Timpan (dela grec. *tympanon*, tobă). V. *Urechie*.

Timpanism. — V. *Gaze intestinale*.

Timpanită (dela grec. *tympanon*, tobă) Se numeşte astfel umflarea pântecelui prin producţiune de gaze multe în intestine, cum se întâmplă în cazurile de încurcătură de maţe (ocluziune intestinală) sau în peritonită.

Tinctură (lat. *tingere*, a văpsi). — Medicament lichid care se prepară disolvând una sau mai multe substanţe vegetale, mai rar animale sau minerale, în alcool şi câte odată în eter. Cele mai întrebuinţate în medicină sunt tincturile făcute cu alcool, care disolvă şi păstrează bine medicamentele. Tincturile sunt medicamente tari, foarte active. Tincturile tonice şi stimulente, cum sunt cele de chinchină, de genţiană, de revent etc., se dau cu linguriţa (1—2 pe zi), pe câtă vreme cele făcute cu substanţe otrăvitoare (digitală, opiu, beladonă, etc.) se dau numai cu picăturile, cu mare băgare de seamă şi numai după îndrumările date de doctor. Acestea se dau pe o bucată de zahăr, sau mai bine în apă, sau într'o poţiune. Pe dinafară cea mai întrebuinţată este tinctura de iod (v. *Iod*), care de altfel se poate da şi pe dinăuntru, în picături, în unele cazuri de opresiune respiratoare, de guşe, de scrofule, etc.

Tinea, *chelbe, chelie*. — Sub acest nume se înţeleg două boale ale pielei capului : una numită *tricofiţie*, sau *tinea tonsurantă*, iar cealaltă numită *favus*, sau *tinea favoasă*. Unii pun în acest loc şi boala cunoscută sub numele de *peladă* sau *alopecie arcată*, care este o *chelie fără bube* (v. *Peladă*). I. *Tricofiţia*. Această boală se produce printr'o ciupercuţă microscopică numită *tricophyton tonsurans*. Ea se arată pe pielea capului, unde formează *erpesul tonsurant* (*chelbe, chelie*), la barbă sub numele de *sicoză tricofitică*, sau *mentagră* şi pe alte părţi ale pielei, sub numele de *erpes circinat* (*pecin-*

gine, cur de găină). *Cauza* boalei este un parazit vegetal format din niște tubi lungi, regulați, puțin ondulați, lipiți cap la cap și cu ramificațiuni departe unele de altele și din spori. Acest tricofit a fost inoculat la unele animale și pe diferite mediuri și s'a reprodus. Tricofiția se ia prin atingere, direct și indirect, prin pălărie, căciulă, broboadă, pieptene, șervete, mâni, etc. Cânele, calul și vitele cornute transmit cele mai adeseori primele cazuri. In școală boala se propagă cu mare înleznire. Bărbierii transmit boala prin briciu, pieptene, pomade, perii, etc. — I. *Tricofiția capului* numită și *erpes tonsurant*, sau *tinea tonsurantă* (chelbe, chelie). Această boală constă în aceea că pielea capului prezintă pe o suprafață, a cărei mărime variază dela acea a unui ban până la acea a unei piese de 5 lei, uneori și mai mare, un fel de răsură, par'că ar fi rasă, însă în mod incomplet, firele de păr fiind rupte deasupra pielei. De obiceiu această boală se vindecă, mai ales când este tratată. *Tratamentul* are de scop de a nimici focarele infectante și parazitul. Inainte de toate trebue să se facă *epilația*, adecă să se smulgă fir cu fir tot părul din goliștea sau placa tricofitică, cu o cimbistră, cu o scufă de plastore galben (talion), care aplicată pe cap, după ce părul s'a lipit bine, se ridică repede și trage toate firele de păr, mai ales cele bolnave, cu ajutorul razelor lui Roentgen sau, tot cu electricitate, prin diferite aparate. Bolnavul va fi despărțit de cei sănătoși și va purta capul acoperit cu o scufă, care se va spăla des. — 2. *Sicoza tricofitică*, sau *mentagra*, este aceeași boală ca cea de mai sus, dar se numește astfel fiindcă se arată în barbă. Ea începe prin niște noduri roșii, cari cuprind părul la mijloc și de jur împrejurul lui se află o bășică plină de puroiu. *Tratamentul* și aci constă în curățirea și epilarea completă a părților atinse și a regiunilor periferice, întrebuințând apoi spălături emoliente cu leșie de tărâțe și cu săpun negru, sau săpun gudronat, după care se va unge partea bolnavă cu alifii paraziticide dimineața și seara. Bărbierii vor fi obligați să-și țină instrumentele în cea mai mare curățenie, dezinfectându-le în apă care fierbe, în soluțiuni tari de acid fenic, sau în alcool; periile și pieptenii se vor dezinfecta în sublimat coroziv 1 la 1000; pudra și pomătuful, cari vor fi servit la un client bolnav de această boală se dau la o parte, nefiind permis a se servi de ele la cei sănătoși. 3. *Tricofiția circinată*, sau *erpes circinat* (pecingine). Această boală începe cu o pată roșie rotundă; epidermul din mijlocul acestei pete se deslipește în lamele mici, iar în jurul petei se ivesc bășicuțe mici, formând cercuri. Pata se întinde din ce în ce ajungând la mărimea unui leu și chiar a unei piese de 20 lei. Părțile pe cari se ivește de obiceiu această boală sunt: fața, ceafa, gâtul, antebrațele, dosul mânilor. *Tratamentul* constă în ungeri cu *tinctură de iod*, până când se produce o iritație mare, în piele, sau în ungeri cu alifii pe cari le va prescrie doctorul. Tricofiția poate să se dezvolte și la unghii de unde prin scărpinare se poate întinde la cap, sau în alte părți. Prin urmare trebue tratate și unghiile bolnave, căci dacă nu, boala se va repeta. — II. *Tinea favoasă* sau *favus* (cuvânt latin care însemnează fagur de miere), iar de poporul nostru numită *chelie căprească*. Această boală este produsă de parazitul *Achorion Schönleini*. Acest parazit se desvoltă de obiceiu pe pielea capului, unde atacă perii, făcându-i să cadă, intrând în ei și în epidermul din vecinătate. El se poate dezvolta și în alte părți unde este păr mic.

Fig. 451
Bulbul părului năvălit de ciupercile favusului (1) și ale herpesului tonsurans (2).

Fig. 452 Favusul capului

foarte rar pe unghii. In cazuri foarte rare se poate întinde pe mucoasa tubului digestiv (esofag, stomac, mațe). Parazitul este vegetal, format din tubi și spori. Sporii sunt rotunzi în bubele favusului și turtiți în păr, unde formează lănțișoare și sunt înveliți într'o cămașă de celuloză. Tubii sunt simpli, noduroși, articulați și ramificați; unii au spori se întind în păr numai în lungimea lui, formând o rețea cu ochiuri lunguețe și așezate după axa firului. Ei străbat, plecând dela epiderm, se lasă în jos pe țeava părului până la rădăcină, de unde intră în bulb și apoi se suie în corpul firului de păr. Uneori parazitul pătrunde deadreptul în fir. Prin urmare leziunea favică cuprinde epidermul, părul și apoi dermul. Contagiunea se face prin trecerea parazitului deadreptul dela un bolnav la cel sănătos sau la animale, prin locuire la un loc și prin aer, sau prin trecerea indirectă cu obiectele cu cari s'au servit cei bolnavi : pălărie, căciulă, ștergar, pieptene, etc. Favusul se localizează de obiceiu pe pielea capului; se poate ivi și în alte părți cu păr ale pielei și la unghii. *Tratamentul.* Vindecarea se obține cu atât mai iute cu cât tratamentul se face mai la începutul boalei; ea este sigură până când tecile perilor nu sunt atrofiate. Tratamentul constă în tăierea părului, apoi se ridică cojile (crustele) înmoindu-le cu ajutorul cataplazmelor, după care se face epilația, adecă se smulge părul. Razele X aduc și în aceste cazuri mari foloase.

Ținere de minte. — V. *Memorie.*

Ținerea corpului. — V. *Atitudine*

Tinerețe. — V. *Adolescență.*

Țintaulă, *țintaură.* — V. *Fierea pământului.*

Tiocol, *gaiacol sulfonat de potasă.* — Pulbere care conține 60% gaiacol. Se dă în contra ofticei și a diareei. Doză : 2—8 gr. până la 16 adult; la copii câte 50 ctgr. de fiecare an; în buline, poțiune, sau sirop.

Tioform, *ditiosalicilat de bismut.* — Praf galben, fără miros, care lucrează ca *iodoformul.*

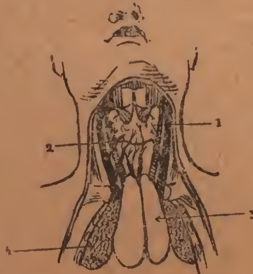
Țiperig (Spirt de). — V. *Amoniac.*

Țipete. — Țipetul copilului, când se naște, este un fel de plâns pe care l-am putea numi *orăcăire*, și el este provocat de atingerea aerului cu care corpul copilului nu este încă obișnuit și de pătrunderea aerului pentru întâia dată în plămânii lui, ceeace de sigur îi produce o simțire neplăcută sau chiar dureroasă. Această primă impresiune ține puțin și țipetul încetează îndată ce copilul este înfășat și pus la sân. De aci înainte copilul țipă pentru a-și arăta trebuințele, iar țipetele lui sunt bine cunoscute de mamă, sau de doică. Până la vârsta de 3—4 luni, copilul *țipă fără să verse lacrimi*, din care pricină cei ce nu știu aceasta cred că copilul este rău, supărăcios și că țipă fără nici o trebuință, iar pentru ca să-l împace încep să-i dea tot felul de ceaiuri și siropuri, dintre cari unele făcute cu mac ca să-l adoarmă, ceeace este foarte rău pentru sănătate. Nu este bine să lăsăm copilul *să țipe prea mult*, căci aceasta poate să-i provoace convulsiuni, sau surpătură, etc. Când copilul *țipă fără motiv*, fără trebuință, se cunoaște după aceea că deși plânge mult, sănătatea lui rămâne tot bună, că el nu slăbește și atunci vom căuta să-l împăcăm prin diferite cântece sau arătându-i diferite obiecte lucitoare sau zgomotoase, cari să-i atragă atenția. Uneori copilul *țipă fiindcă este prea strâns înfășat*, ceeace este ușor de constatat desfășându-l, după care copilul tace. El țipă întotdeauna când *îi este foame* și atunci își întoarce capul în toate părțile, își deschide gura ca și cum ar căuta țâța, dă din mâini și picioare, sau își prinde un deget în gură și îl suge; pentru aceasta cel mai bun lucru este ca să-i regulăm ceasurile de supt, cam la 3 ore ziua, la 3—4 ore noaptea (vezi *Alăptare*). Țipetul de foame se deosebește de *cel de durere*, care este mai tare, crescând în raport cu durerea și în timpul căruia fața copilului ne arată suferința, iar corpul său se mișcă în mod dezordonat; cele mai adeseori el are *mătrice* (colici intestinali). Când copilul a trecut de 4 luni începe să plângă cu lacrimi, ori de câteori are vreo trebuință. Țipetul *slab* este semnul unui sfârșit apropiat, atunci când copilul s'a născut aproape asfixiat, când este mai mare este semnul unei slăbiciuni mari în urma unei

boale învechite, a unei diaree rebele, etc. Ţipetul *ascuţit*, *sunător*, care s'ar asemui cu lătratul de câne, este semnul unor boale de laringe şi de bronchii (crup fals, sau guşter, tusă măgărească, etc.). Ţipetul *răguşit*, *spart şi acoperit*, ne arată că este vorba de un crup de natură difterică.

Ţiplă. — Este o peliţă foarte subţire, mlădioasă şi transparentă, făcută din maţe de bou sau de oaie. De obiceiu această ţiplă este acoperită cu gumă pe una din feţele ei, *ţiplă gumată*, cu care o aplicăm pe deasupra sgărieturilor, rănilor şi arsurilor superficiale şi mici ale pielei, udând cu puţină apă partea gumată, pentru ca să se lipească bine. Sub această ţiplă rana se vindecă la adăpost de aer şi de murdărie, văzând cu ochii, căci ea fiind transparentă putem vedea cum se face vindecarea. Când vrem s'o ridicăm, sau s'o înlocuim cu alta, n'avem decât s'o udăm cu puţină apă călduţă. Când o aplicăm trebuie să aşteptăm întotdeauna ca sângele să se oprească, pentrucă altfel nu se lipeşte.

Tiroidă (Glanda). — Se află aşezată dedesuptul şi de fiecare parte a laringelui. La unii oameni ea creşte şi formează ceeace se numeşte *guşă*. Glanda tiroidă se întrebuinţează ca medicament sub formă de pulpă proaspătă, de berbec, în contra *mixedemului*, a *guşei*, a *psoriazei* şi a *obezităţii*. *Tiroidina* este praful uscat al glandei tiroide, care se dă în aceleaşi boale ca şi ea. S'au observat însă unele accidente la întrebuinţarea tiroidinei, din care cauză ea trebue dată cu multă băgare de seamă. *Tiroiodina*, sau *iodotirina*, este un product scos din glanda tiroidă care conţine mult *iod*; se dă în boale ca şi tiroidina şi cu aceleaşi precauţiuni. *Boalele tiroidei*. Uneori glanda tiroidă se măreşte, se umflă şi produce boala numită guşă, în care se produc, pe lângă mărirea de volum şi modificări în structura ei. Această boală, de o deosebită însămnătate pentru ţara noastră, am descris-o la capitolul *guşă*. *Guşa exoftalmică*, sau *Boala lui Basedow* se arată prin mărirea glandei tiroide, deci guşă, care de cele mai multeori este mică, ochii sunt eşiţi în afară (exoftalmie), palpitaţii şi tremurături ale mânilor şi capului. Ochii sunt uneori atât de bulbucaţi că te înspăimântă, dându-i bolnavului înfăţişarea unui nebun. Boala se arată mai adeseori la femei ca la bărbaţi şi le produce în acelaş timp oprirea menstruaţiei, însomnie, le face nervoase. Bolnavul slăbeşte şi de multe ori moare de tuberculoză, sau din cauza slăbirei inimei. Se iveşte adeseori după o lovitură a capului, după o boală infecţioasă, cum ar fi febra tifoidă, reumatismul, sifilisul. Cauza adevărată ar fi o excitare prea mare a nervului marele simpatic şi turburările glandei tiroide. ***Tratamentul***: este foarte variat, dela caz la caz. In general se dă chinină, salicilat de sodiu, digitală, *ginergen* (un nou preparat din secara cornută), care are putinţa de a rări bătăile inimei într'un grad oarecare. Tratamentul cu *iod* este folositor, dar trebue dat cu multă grijă şi în doze mici. Nu se va da iod fără sfatul medicului. Prin operaţie s'a reuşit în ultimii ani să se aducă o îmbunătăţire de lungă durată în starea bolnavilor (tăerea simpaticului). Bolnavii să stea liniştiţi, la ţară dacă se poate, să nu fie supăraţi de nimeni, să nu li se dea cafea şi ceai prea mult să bea.

Fig, 453. — Glanda tiroidă şi timusul
1 = glanda tiroidă
2 = tracheea
3 = timusul
4 = plămân

Tismana. — Această faimoasă mănăstire se găseşte în judeţul Gorj, într'o poziţie din cele mai pitoreşti. Localitate de vilegiatură, cu un climat plăcut, dulce şi constant.

Tizană. — Băutura făcută din infuzia, decocţiunea sau maceraţia unor substanţe medicamentoase într'o mare cantitate de apă şi care se bea cu ceaşca, sau cu paharul. Tizanele sunt simple, sau compuse. In aceste din urmă se pot topi şi unele substanţe medicamentoase, pentru ca să fie mai active. Tizanele sunt îndulcitoare, sau calmante, amare sau aperitive, anti-

spasmodice, astringente, depurative, digestive şi stomachice, diuretice, laxative, pectorale, răcoritoare, sudorifice.

Toaletă. — V. *Abluţiuni, Săpun.*

Toamnă (lat. *autumnus* sau *tumnus*). Acest anotimp ţine la noi cam dela 1 Septembrie până la Decembrie. Toamna se iveşte frigul şi umezeala, cari produc atâtea boale: guturaiul, durerile de gât, răceala, crupul, tusa, junghiul, reumatismul, apoi se mai observă în acest anotimp febra tifoidă, colicele de intestine şi diarea. Trebue dar să ne păzim de răceală şi de umezeală, să ne îmbrăcăm potrivit, mai ales dimineaţa şi seara; cei obişnuiţi, să pună flanelele şi ciorapi de lână.

Toană. — V. *Manie.*

Tocătură, *carne tocată.* — De obiceiu mănâncă tocături oamenii cari n'au măsele cu ce să macine carnea şi le-ar fi peste putinţă să mănânce carnea sub formă de rasol şi mai ales sub formă de friptură. Să nu înghiţim carnea tocată, sub orice formă ar fi gătită ea, s'o ţinem mai mult timp în gură, frământând-o cu gingiile pentru ca să se amestece cu *saliva*, care este trebuincioasă la mistuire. In acest mod se poate recomanda mâncarea cărnii tocate.

Tofus (*tophos*, orice concreţiune tare). Se numeşte astfel orice îngrămădire de fosfate calcare, sau de urate, cari se fac de obiceiu în apropierea încheieturilor la ceice sufăr de *gută* şi *reumatism.*

Tolu. — Balsamul de Tolu, sau balsamul de Peru se scurge din tăieturile făcute în coaja arborelui *Toluifera Balsamum*, din fam. leguminoaselor, care creşte în provincia Tolu din Columbia. Acest balsam are un miros plăcut, un gust dulce şi o acţiune foarte mare în contra guturaiului, a catarului de piept, a bronchitelor (tusei) a laringitei acute şi cronice. El mai lucrează ca stimulent şi diuretic. *Pe dinăuntru* se dă sub formă de: balsam 50 ctgr. până la 2 gr.; emulsiune 2 la 100; sirop 30—60 gr.; tablete, după voie; tinctură 4—8 gr.; în poţiune. Pe *dinafară* se întrebuinţează Balsamul de Peru.

Tonic (*tonos*, tensiune, vigoare, putere).— Se numeşte tonic oricare agent, sau medicament, care redeşteaptă activitatea vitală a unui organ, sau a organismului întreg, care dă putere. Medicamentele tonice, sau *întăritoare* se deosebesc de cele *excitante* sau *stimulente* prin aceea că ele lucrează încet, în mod progresiv, iar efectele lor durează timp mai îndelungat, pe câtă vreme excitantele lucrează repede şi efectul lor ţine puţin; astfel alcoolul şi toate preparatele alcoolice sunt stimulente, iar vinul este un tonic. Tonicele pentru ca să aibă efect trebuesc continuate mult timp, mai multe săptămâni, sau chiar luni. Când este vorba de tonice, mai înainte de a ne gândi la medicamente, trebuie să ne adresăm naturei, care ne dă cele mai bune *întăritoare*, fără de cari tonicele luate din farmacie n'ar avea nici un efect. Iată cari sunt tonicele pe cari ni le pune igiena la dispoziţie: *aerul* şi *lumina soarelui*; aerul uscat, nu cel umed, aerul proaspăt, curat, dădător de viaţă, dela ţară şi de pe malul mării; lipsa de aer şi de lumină dă naştere la anemie, la lipsă de sânge;— *hrana*, sau *alimentele* bune, constituesc regimul aşa zis *tonic*, care se compune din carne, ouă, lăpturi şi brânzeturi, asociate cu făinoasele (mai ales lintea) şi cu grăsime şi zahăr; — *vinul* de calitate bună, în special vinul negru, natural şi vechiu; — *exerciţiul* în aer liber şi *idroterapia* sub diferite forme. Medicamentele tonice cele mai importante sunt *fierul* cu toate preparatele *lui, chinchina, arsenicul, fosfatul de calce, coca, kola, untura de peşte*; apoi *amarale* (cuasia, colombo, genţiana, nuca vomică); ele deşteaptă apetitul, întăresc stomacul făcându-l să mistuie bine, ceeace înlezneşte absorpţiunea substanţelor nutritive şi dă putere organismului.

Topic (*topos*, loc). — Se numesc medicamente *topice* acele cari se aplică pe dinafară, pe locul dureros sau bolnav: cataplazmele, vezicătorile, muştarul, etc.

Torace. — V. *Piept.*

Toracenteză (*thoras*, piept şi *kentein*, a găuri, a înţepa). — Operaţiune prin care se scoate lichidul din cavitatea pleurală. Toracenteza se face cu ajutorul unui tub metalic care este ascuţit la un capăt, iar la celalt este în raport, printr'un tub de cauciuc, cu

un vas de sticlă în care se face *vid* și unde vine lichidul tras din piept, cum se întâmplă la *Pleurezie*.

Toropeală, *moleșire, apatie, stare de abatere, de obosire, de amorțire*.—Starea de toropeală se deosebește după vârsta celui atins. La *bătrâni* este cu mult mai mare; *copiii* cer într'una să fie ținuți în brațe, sunt ursuzi, îndărătnici și nu le mai plac jucăriile și petrecerile, după cari râvneau mai înainte așa de mult. De altfel la orice vârstă și oricare ar fi gradul de abatere, obosiții au ochii înfundați în cap, fața este trasă, palidă și arată un fel de lâncezeală, indispoziție generală. La copii mici de tot singurul semn al acestei stări de oboseală este această *schimbare la față*. — *Cauze și tratament*. Nu trebue numai decât să ne înfricăm când vedem pe cineva din casă că este *abătut*. Inainte de toate trebue să căutăm pricina. Astfel la omul adult, sau la adolescent, ea se ivește de multe ori când schimbarea anotimpurilor se face repede. Pătimașul sufere în același timp de o scădere sau o pierdere a poftei de mâncare, dimineața la deșteptare are gura rea, iar în timpul zilei nu mai poate de sete. Când starea de toropeală vine dintr'o pierdere mare de sânge, din nas sau altă parte, vom da bolnavului o băutură spirtoasă și stimulentă, puțin rachiu, sau țuică tare, sau rom, ori câteva picături de eter (10—15) pe zahăr, sau în apă de băut, apă de melisă, vin bun, vechiu. — Dacă această stare este venită în urma unei otrăviri, vom da bolnavului mai întâiu să verse, apoi va lua din celelalte leacuri. — Când starea de moleșire nu ține de aceste împrejurări și merge crescând însoțit de ferbințeală, durere de cap, sau de piept, de turburări în mistuire, etc. atunci ea este înaintemergătoarea unei adevărate boale, în care caz trebue chemat un doctor, singur în stare de a cunoaște acest lucru.— Starea de toropeală se vede mai des la *copii* decât la oamenii mari. Ea vine adeseori fără nici o pricină vădită și încetează dela sine în câteva ceasuri. Alteori ea este princinuită de o ușoară turburare în mistuire, de bătaia soarelui sau șederea lângă un foc prea mare, sau de un joc greu sburdalnic; o odihnă de câteva ceasuri și nițică dietă este deajuns ca să treacă. Adeseori ea vine din eșirea prea anevoioasă a dinților, sau dintr'o ridicare a temperaturii din afară, ori dintr'un accident sau întâmplare nenorocită. Dacă această stare de abatere nu încetează, atunci trebue să ne temem de vreo boală gravă și să chiemăm doctorul. La *bătrâni* starea de toropeală este un semn rău, căci adeseori ea prevestește o îngrămădire de sânge (congestiune) la piept sau o înmoiere de creeri. Ne vom feri de a le da să facă spălături reci, sau să bea spirtoase, le vom recomanda să facă băi călduțe scurte și să bea câte puțin vin bun, ceeace îi ușurează numai decât, afară de cazul când această stare este începutul unei boale grele. Uneori starea de moleșire se poate ivi la sfârșitul unei boale grele, în convalescență; atunci vom da reconstituantele (chinchină, fier, duș rece, untură de pește) și o hrană bună (carne, lapte, ouă, vin vechiu) și pentru orășeni vom recomanda să se ducă, dacă se poate, la țară.

Torticolis, *gât strâmb*. — Se numește astfel aplecarea gâtului și a capului asupra trunchiului, mai întotdeauna însoțită de sucirea capului. *Cauzele* sunt mai multe: o cicatrice vicioasă a pielei în urma unei arsuri sau abces, o fractură sau scrintire a șirii, o nevralgie, spasme, care se arată cu ocazia unei munci oarecare, paralizii ale nervului spinal, dar cele mai adeseori torticolisul este de origine musculară, fiind produs de o răceală, de reumatism. Se mai poate produce această boală printr'un flegmon al gâtului, prin adenite tuberculoase, printr'o miozită sifilitică, prin manoperile obstetricale din timpul nașterii. Mai toate aceste cauze produc un torticolis *permanent*, pe câtă vreme torticolisul *trecător* se produce de frig, o poziție rea în timpul somnului, sau de isterie. Cauza adevărată pare a fi o leziune de origine nervoasă centrală. In torticolis *permanent* de obicei leziunea se află la dreapta și *nu este dureroasă*: capul este aplecat în partea dreaptă, bărbia este îndreptată în partea opusă, gâtul este cu mult mai scurt din partea aplecată și se simte

un fel de coardă formată de contracțiunea mușchiului. După câtva timp se produce o strâmbare compensatoare a șirii spinării în partea ei dorsală, ceeace face ca umărul drept să se ridice și umărul stâng să se coboare; partea dreaptă a feței devine mai mică decât stânga. In torticolisul *trecător* strâmbarea gâtului este tot astfel, cu aceleași semne din partea gâtului și capului, dar el este *dureros* și uneori însoțit de căldură; acest torticolis se mai numește *acut*, spre deosebire de cel permanent, *cronic*. — *Tratament*. In torticolisul produs de răceală se dă salicilat de sodă, aspirină, antipirină exalgină, acetopirină, piramidon, diferite fricțiuni excitante, cu balsam Fioravanti, cu liniment volatil cu liniment amonical camforat, cu ol. de terebentină; iar mai târziu masaj.

Toxic (gr. *toxikon*, otravă). — V. *Otrăvire.*

Toxine. — V. *Microbi.*

Trachea-arteră (gr. *trachos*, aspru, și *arteria*, arterie). — Este un conduct elastic aerian, care începe dela *laringe* și merge până la *bronchii*. Are forma unui tub cilindric, turtit pe fața dinapoi, așezat pe linia mijlocie și înaintea esofagului; are o lungime de 12 ctm. și o lărgime de 2 ctm. Ea se compune din 16—20 cerculețe sgârcioase, unite între ele și de laringe printr'o peliță fibroasă și elastică, căptușită pe dinăuntru cu o altă peliță moale, umezită fără încetare printr'un lichid mucos secretat de niște glande presărate în grosimea ei. Astfel fiind constituită, trachea-arteră își păstrează lărgimea așa că aerul pătrunde întotdeauna cu înleznire din laringe până la plămâni, atât la dus, cât și la întors. Aerul este împiedecat uneori de a intra în trachee printr'un corp străin oprit în laringe, printr'un polip sau un cancer al laringelui, prin falșele membrane cari se fac în boala numită *crup* (gușter). In aceste cazuri aerul nu poate pătrunde în plămâni și omul moare de asfixie; pentru a evita aceasta se face operația numită *tracheotomie*, adică tăierea tracheei pe o întindere oarecare și punerea unei țevi (canule) de argint, prin care aerul să pătrundă cu înleznire. Inciziunea sau tăierea tracheei, se face pe linia mijlocie, în partea de sus a ei, imediat sub laringe. Canula stă pe loc până ce se vindecă boala care a împiedecat aerul să intre în plămâni, când se ridică, iar rana se vindecă cu mare ușurință în câteva zile. In cazurile când obstacolul la respirație nu dispare niciodată, bolnavul va trăi cu canula în gât până la moarte.

Trachom. — V. *Ochiu* (*Conjunctivită granuloasă*).

Trahana, *frecăței*. — Pastă alimentară care se prepară ca și fideaua, dar nu sub formă de fire lungi, ci sub formă de grăunțe. Trahanaua se mistuie ușor.

Trandafiri. — Sunt mai multe varietăți de trandafiri, ale căror flori au un miros plăcut, însă tare. *Trandafirul sălbatec, măcieș, cacadâr, rug, ruje* (*Rosa canina*, fam. rozaceelor), este un arbust spinos, ale cărui flori sunt albe, rare, plăcut mirositoare (*răsură, ruje*) și ale cărui fructe sunt lungărețe, sau globuloase, roșii și se înmoaie numai după primele înghiețuri (*măciașe, măcieșe, scoabe*). Măcieșul crește în tufișuri. In medicină se întrebuințează fructul, care este astringent și este baza conservei de cinorodon, foarte mult întrebuințată la prepararea hapurilor. Oțetul de flori de trandafiri se întrebuințează pe dinafară în fricțiuni, pentru ca bolnavii să asude și să scape de răceală. *Trandafirul de dulceață, roză* (*Rosa centifolia*), arbust spinos, originar din Asia mică, se cultivă adesea ca plantă decorativă și pentru trebuințele caznice; prin cultură s'au obținut varietăți numeroase. Din flori se face *dulceață*. Din florile acestui trandafir se face *apa de trandafiri*, care se întrebuințează în colire, la conjunctivite ușoare. *Siropul* se dă ca laxativ, 10—30 gr., care asociat cu *sinamichia*, sau *sena*, ne dă siropul de trandafiri *compus* și care este purgativ. *Esența* de trandafir intră cu ceara albă și cu untura de porc în prepararea *pomadei* de trandafir, sau *pomadei rozate*, cu care este bine să se ungă omul pe buze în timpul iernii.

Trânjii. — V. *Emoroizii.*

Tranzfuziune (lat. *transfundere transfusum*, a vărsa dintr'un vas într'altul). Operația care constă în introducerea în căile circulatorii ale unui bolnav sânge dela un om sănătos.

Această operaţie datează din anul 1667, când s'a făcut pentru întâia oară la om, injectându-i-se sânge de miel, după care bolnavul s'a vindecat. Mai târziu s'a făcut transfuziunea sângelui dela om la om. Sângele care

Fig. 454 — Obiecte trebuincioase la transfuzie

trebue transfuzat la om, este cel de om, de oarece sângele unui animal, după ce a fost introdus în vinele omului, se descompune, globulele lui se nimicesc şi hemoglobina pusă în libertate

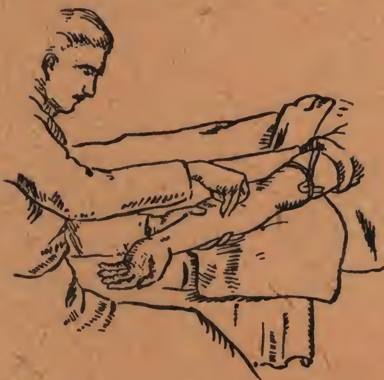

Fig. 455 — Cum se face transfuzia

devine un corp străin şi poate produce accidente grave. Aparate mai noi dau putinţa azi să se facă transfuzia fără personal mult şi cu cea mai mare siguranţă de sterilitate. Bolnavul fiind aşezat aproape de cel ce-i dă sânge, aparatele de azi dau putinţa medicului ca sângele, scos din vâna celui sănătos, să fie introdus îndată la cel bolnav, fără să mai vină în contact cu aerul; acele legate la cele 2 tuburi sunt introduse în vânele celor 2 persoane şi medicul nu face altceva decât ca, printr'un aparat, să tragă sângele dela persoana sănătoasă şi să-l împingă, în acelaşi timp, în vâna bolnavului. Pentruca totul să meargă repede, aşa cum cere nevoia în asemenea cazuri, personalul spitalelor este cercetat azi ce fel de sânge are, înscriind pe toată lumea într'un tablou; când vine un rănit în spital determinăm şi grupa lui sangvină, recunoscută uşor după anumite calităţi ale sângelui, alegem din tabloul spitalului persoana care are sânge din aceiaşi grupă şi executăm transfuzia imediat. In oraşele mari există chiar centre, sau spitale de transfuzie, unde se găseşte sânge de dat în orice moment. Transfuzia de sânge se recomandă în emoragiile grave, desperate, cari nu se pot opri prin alte mijloace, cari se ivesc în timpul sarcinii şi după naştere, sau în urma rănirilor, sau operaţiilor chirurgicale, cari au cauzat mari pierderi de sânge. Ea se mai recomandă şi în unele cazuri de anemie şi cloroză şi în unele boale infecţioase.

Transpiraţie (lat. *trans*, prin, şi *spirare*, a sufla). — Acest nume se dă la exhalaţiunile şi secreţiunile cari se fac la suprafaţa pielei (v. *Sudoare*).

Trăsnet (lat. *fulmen*), *fulger*.—Când descărcarea electrică se face între nor şi om, poate rămânea mort pe loc prin închiegarea sângelui şi oprirea repede a tuturor funcţiunilor. Descompunerea tuturor lichidelor face ca corpul să putrezească repede. Când omul nu moare pe loc, ci numai a căzut la pământ, trăsnetul îi topeşte şi îi volatilizează obiectele de metal, pe cari le are asupra lui, îi zbârleşte şi îi arde părul, barba, hainele producând arsuri mai mult sau mai puţin adânci şi vânătăi (echimoze), ca în urma unei lovituri puternice; alteori trăsnetul nu produce efecte exterioare, ci lucrează numai asupra sistemului nervos, producând fără veste paralizia mânilor şi picioarelor, pierderea auzului, gustului, pipăitului, vederii, etc. Când trăsnetul n'a omorât pe loc, omul atins rămâne într'o stare de tâmpeală, pentru care trebue să-l reînsufleţim prin fricţiuni

energice, stropiri pe faţă cu apă rece, simplă sau amestecată cu oţet, să-i punem la nas oţet sau eter, iar pe dinăuntru o băutură *cordială* (v. acest cuvânt). Apoi vom îngriji arsurile prin mijloacele obişnuite, tot aşa şi echimozele, vânătăile, iar pentru a evita gangrena care se poate ivi în regiunile atinse punem *oblojeli* calde, uscate sau umede. Paraliziile, deşi adeseori nu se mai pot vindeca, le va îngriji numai doctorul.

Tratament. — Prin acest cuvânt se înţeleg mijloacele, fizice şi morale, precum şi medicamentele date pe dinăuntru şi pe dinafară, cari se întrebuinţează cu scopul de a vindeca, a uşura, sau de a scurta o boală.

Traumaticină. — Soluţie de gutapercă în cloroform (1 la 10). Se întrebuinţează în boale de piele şi în erizipel, sau brâncă.

Traumatism (grec. *trauma*, rănire). — V. *Răniţi şi Răniri.*

Traumatol, *iodocresil*, *iodocresină*. — Succedaneu al iodoformului conţine 54 la 100 iod. Pe *dinăuntru* se recomandă ca antiseptic şi astringent, în contra diareei tuberculoase, în pilule de câte 1 ctgr., 5 — 10 pe zi, în mod progresiv. Pe *dinafară* se întrebuinţează ca şi iodoformul.

Treapăd. — V. *Diaree.*

Treapăd cu sânge. —V. *Dizenterie.*

Tremurătură (lat. *tremor*, *tremere*). — Se numeşte *tremurătură* o agitaţiune involuntară a corpului sau a unei părţi, compusă dintr'o serie repede de mişcări încolo şi încoace, cari însă nu împiedecă mişcările voluntare, ci numai le micşorează preciziunea. Tremurătura este generală sau parţială, putând fi mărginită la o jumătate laterală a corpului, la un membru, la un muşchiu, sau la un grup de muşchi, etc.; poate să fie continuă, alte ori intermitentă (cu întreruperi), nearătându-se decât cu prilejul unei mişcări determinate, sau neîncetând de loc prin odihnă, sau nevenind decât când cineva întinde mâna cu degetele depărtate. Aceste caractere ale tremurăturii ne pun pe cale de a ghici boala cărora ele se datoresc. Astfel, în cazurile de *otrăvire* cu alcool, tutun, mercur, opiu, plumb, cafea, ceai, etc., tremurătura este generală. La *alcoolici* se vede tremurătura dacă-i punem să-şi întindă mâinile cu degetele desfăcute. La cei ce sufăr de *ataxie locomotrice* tremurătura este mărginită uneori la un membru. In *paralizia generală*, la început, tremurătura este foarte mărginită, ocupând mai ales muşchii feţei, limbii, buzelor, câte odată muşchii membrelor superioare. In *paralizia agitantă* (boala lui Parkinson) tremurătura la început este parţială, apoi se întinde peste tot, afară de cap, şi încetează pentru moment prin sforţarea atenţiunii şi când se caută a se face o mişcare intenţionată, pe câtă vreme ea perzistă în timpul odihnei. Tremurătura la bătrâni (*senilă*) începe cu capul şi numai cu timpul se întinde şi la alţi muşchi. Tremurăturile nervoase, precum şi cele ale convalescenţei, isterie, etc., se apropie de acelea cari se văd la otrăviri. In tot cazul, imediat ce se iveşte vreo tremurătură, trebue să se consulte un doctor, care singur este în stare să cunoască boala care o produce şi să instituie din timp tratamentul apropiat.

Trepădătoare, *brâie*, *buruiană câinească*, *slobonov*, (*Mercurialis annua*, fam. euforbiaceelor). — Plantă erbacee care creşte prin locuri cultivate, pe lângă ziduri vechi, prin dumbrăvi. Această plantă este emolientă, laxativă; este un purgativ popular, mulţumită unui principiu amar care se topeşte în apă. Mai este şi diuretică (face ud mult). Se întrebuinţează mai cu seamă sub formă de decocţiune (fiertură), 15 la 500; de extract apos, 4—8 gr.; de miere cu trepădătoare (părţi egale de suc şi de miere) încorporată mai ales în clizme purgative (30—60 gr. pentru adulţi şi 5—10 gr. pentru copii).

Fig. 456
Trepădătoare

Trepan şi trepanaţiune (grec. *trypanon*, sfredel). — Se numeşte *trepanaţie* o operaţie care constă în a face deschizătură în păretele craniului cu ajutorul unui sfredel speciale numit *trepan*, pentru a da scurger, puroiului, sau pentru a opera o tue-

moră, sau pentru a scoate nişte oase înfundate în creer în cazurile de răniri.

Trestie mirositoare.—V. *Obligeană.*

Trichiază (grec. *thrix*, păr). — In această boală părul genelor este întors spre globul ochiului, pe care îl freacă şi îl irită în continuu. Trichiaza se deosebeşte de *entropion*, prin faptul că aci este numai părul întors spre ochi, pe câtă vreme în entropion este şi marginea pleoapei întoarsă cu păr cu tot. (V. ochiu).

Trichină, Trichinoză. — *Trichina* ste un vierme lung în forma fusului, mic de un milimetru până la un milimetru şi jumătate. Trichina adultă se găseşte numai în tubul digestiv, unde merge ingenerată cu carnea de porc. Ajungând astfel în stomac sucul gastric topeşte pungulița în care se află şi viermele fiind liber trece în intestinul subțire, unde se opreşte în partea de sus a lui, se dezvoltă acolo şi se înmulţeşte formând *trichinoza maţelor*. Trichinele mature mor în maţe şi sunt date afară cu materiile fecale, iar cele tinere străbat prin păretele intestinelor şi se răspândesc în muşchi, unde se învelesc în nişte punguliţe şi dau *trinchina muşchilor*. Carnea de porc este cauza

Fig. 457 —Trichină

Fig. 458 — Trichină închistată într'un muşchiu

acestei boale la om şi trichinoza se observă foarte des în ţările în cari carnea de porc se mănâncă crudă., La noi se observă mai rar de oarece carne de porc se mănâncă bine friptă, sau fiartă, iar în Germania, unde se mănâncă mai mult sub formă de mezeluri şi şuncă, nefierte, se observă des şi chiar sub formă de epidemii. Trichinoza este o boală originală a porcilor, cari o capătă mâncând materiile fecale ale porcilor cu trichinoză intestinală. — *Semnele* la om în prima perioadă sunt: turburări digestive, adecă dureri de stomac şi de pântece, greaţă, vărsături, urdinare, lipsă de poftă de mâncare, însoţite de slăbiciune mare. Aceste semne dispar după două săptămâni, dar în formele grave se mai însoţesc de o stare de toropeală foarte mare, de febră vie, de dureri din ce în ce mai mari şi perzistente în membre, de buhăiala feţei, de lipsă de somn; bolnavul din pricina durerilor, cari cresc la orice mişcare, este condamnat să stea în repaus aproape absolut; uneori are şi delir o tusă seacă şi deasă, apăsare în piept, tot atâtea semne cari fac să te gândeşti mai mult la o febră tifoidă In cazurile cele mai grave bolnavul îşi pierde puterile, respiraţia devine din ce în ce mai scurtă, deasă şi foarte greoaie, iar moartea vine prin asfixie. Este foarte greu să se cunoască boala după aceste semne şi numai atunci ele ne pot pune pe cale când ştim că bolnavul a mâncat carne de porc trinchinată, sau când boala se arată sub formă de epidemie.— *Tratament.* Când bănuim că bolnavul a mâncat carne trichinată şi e la începutul boalei, îi vom da numai decât un purgativ tare, ca să-l scoată de mai multe ori afară. Când trichinele sunt numai în maţe vom da santonină, 30 ctgr., calomel 1—2 gr., împărţite în 6 pachete, din cari bolnavul va lua câte una la fiecare 2 ore. Când însă trichina a ajuns în muşchiu nu mai avem ce-i face. Astfel fiind cel mai bun tratament este cel preventiv, adecă să oprim mâncarea cărnei de porc despre care nu suntem convinşi că este sănătoasă. Pentru aceasta trebue ca orice carne de porc să fie examinată cu microscopul înainte de a fi pusă în vânzare. Apoi pentru mai multă siguranţă consumatorul *să nu mănânce carne de porc decât bine friptă, sau fiartă*, căci căldura omoară trichinele, cari nu pot suporta o temperatură mai mare de 75⁰. Carnea trebue friptă, sau fiartă, cel puţin 2 ceasuri, pentru ca să fie pătrunsă până la mijlocul ei. Prin acest mijloc omul nu va suferi nici odată de trichinoză.

Tricocefal (gr. *thrix*, *trikhos*, păr,

și *kephale*, cap). — Vierme fin, lung de 3 — 4 cm. și gros de o zecime de milimetru. Acest vierme intră în om de obiceiu cu alimentele și trăiește în mațul gros (cecum și colon).

Fig. 459 — Tricocefal
1 = viermele; 2 = oul său.

Trifenină. — Pulberea albă, cristalină, cam amară, care lucrează ca antitermic, antipiretic și antinevralgic. Se dă în doză de 1 — 3 gr. pe zi, în buline de câte o jumătate gram.

Trifoiște, *trei frați*, *trifoiu amar*, *trifoiu de baltă*, (*Menyanthes trifoliata*, fam. gențianaceelor). — Plantă erbacee aquatică, ce crește prin lacuri și mlăștini. Frunzele conțin un principiu, *meniantină* și se întrebuințează în medicină ca întăritoare, în contra frigurilor și în contra scorbutului. Se dă sub formă de ceaiu (infuziune) din 10—15 la 1000; extract 1—2 gr.; praf 60 ctgr. până la 1 gr. în buline.

Trimetilamină. — V. *Propilamină*.

Trinitrină. — Se întrebuințează în soluție alcoolică de unu la sută, din care se dau 2—3 picături pe zi, ca antispasmodic antinevralgic, antiisteric. Se mai dă și în injecțiuni sub piele: din soluțiunea de 1 la 100, se pune 40 picături la 10 c. c. de apă distilată din care se fac 2—3 injecțiuni pe zi, în afecțiunile aortei și în angina de piept.

Trional. — Sulfonal în care un atom de metil s'a înlocuit cu un atom de etil. Lucrează ca ipnotic și calmant. Se dă în doză de 1—2 gr., producând un somn de 6—8 ceasuri. Se dă în buline, iar după luarea fiecărui bulin să se bea o ceașcă de lichid cald (ceaiu de floare de teiu, de nalbă, de mușățel, etc.

Troahnă. — V. *Catar*.

Troahna cailor *și a măgarilor*. — V. *Răpciugă*.

Tromboză (gr. *thrombos*, chiag). — Se numește astfel închiegarea sângelui într'un vas sanguin și astuparea lui. Această tromboză produce gangrena (mortificarea) întregii regiuni hrănite de acel vas, dacă cumva nu se stabilește o circulațiune colaterală suficientă.

Tuberculoză (lat. *tuberculum*, nod), *atac*, *tusă seacă*. *Ftizie*, *oftică*. — Tuberculoza este o boală infecțioasă datorită unui microb, numit *bacilul lui Koch*. Este foarte răspândită, ia o mulțime de înfățișări anatomice și clinice, are o evoluție foarte variabilă, după puterea infecțiunii și rezistența organismului. Microbul acestei boale are forma unui bastonaș (bacil) fin, drept sau puțin strâmb, a cărui lungime este de 2 până la 3 miimi de milimetru. In scuipat, unde de obiceiu se constată, el este ceva mai alungit, strâmb, câte odată fragmentat și sămănat cu spațiuri luminoase. Acest microb nu se poate vedea la microscop decât numai dacă se văpsește cu anilină și mai cu seamă cu fucsină fenicată. Bacilul lui Koch poate fi ușor cultivat pe oarecari medii speciale. Rezistă la agenții de uscare și virulența lui nu este decât micșorată prin căldura uscată la 100°, pe câtă vreme căldura umedă de 71° face să piară cu totul. *Razele soarelui îl distrug* în câteva ceasuri, iar lumina difuză îl omoară în mai multe zile. Bacilul ofticei secretă *otrăvuri*: unele *difuzibile*, agenți ai efectelor generale ale bacilului lui Koch asupra organismului și a căror tip este *tuberculina* lui Koch; altele *aderente*, cari explică acțiunea locală exercitată de bacil în locul în care vegetează. Tuberculina lui Koch injectată la un animal, sau la omul bolnav, determină reacțiunea locală și generală făcând în țăsutul pe care îl inflamează niște noduri, sau *tubercule*, de unde a provenit și numele acestei boale: *tuberculoză*. Aceste tubercule, se pot vedea cu ochiul liber și pot avea trei feluri de înfățișări: sau sunt ca niște granulațiuni, mici, opace, de mărimea unui bob de meiu, (*granulațiuni cenușii*), sau sunt ca niște noduri mari, ca bobul, sau galbene și mai mult sau mai puțin îmmoiate (*tuberculele lui Laënec*), sau sunt ca niște mase de diferite mărimi, de coloare gălbue, de consistență moale (*infiltrațiuni cazeoase*). In toate aceste producțiuni leziunea elementară, care se recunoaște

la microscop, este *foliculul tuberculos*, care arată unitatea fundamentală a tuturor soiurilor de tubercule mai sus înşirate. *Foliculul tuberculos* este format de trei feluri de elemente, cari corespund la trei zone; în centru este *celula gigantică* (uriaşă), cu marginile neregulate, care conţine o mare cantitate de noduri, dispuse în mod diferit (în formă de secere, etc.). Bacilul lui Koch se află cu deosebire în celula uriaşă, în centrul, sau la periferia ei, ceeace însemnează că tuberculul este o *producţiune care arată rezistenţa la năvălirea microbiană*. Tuberculul, în unele cazuri, poate să nu aibă celula uriaşă In altele să aibă mai multe celule uriaşe. Când începe cazeificaţiunea, tuberculul îşi schimbă aspectul. Am spus mai sus că tuberculul apare ca *o leziune de rezistenţă a organismului*, produsă cu ajutorul secreţiunilor baciIare, cari însă sunt influenţate prin natura chiar a terenului, asupra căruia se dezvoltă bacilul. După acţiunea reciprocă astfel exercitată de bacil şi elementele celulare ale organismului, neoplazia fibro-cazeoasă evoluează către *scleroză*, care este un proces de vindecare, sau către *cazeificaţiune*, care este un proces de agravare. Sunt cazuri, după cum rezultă din cercetările mai proaspete, în cari bacilul poate lucra fără să provoace leziuni foliculare, lucrând numai prin otrăvurile lor, difuzibile, sau aderente, cari produc leziuni inflamatoare, scleroase sau nu, de aparenţă banală. Bacilul lui Koch se găseşte în scuipat, în puroiu, în materiile fecale ale ofticoşilor, în laptele şi în unele părţi ale animalelor cari servesc la alimentaţie. Când unele din aceste substanţe se usucă fără să fi fost distruse, bacilii ajung în atmosferă sub formă de praf. — Tuberculoza este contagioasă dela om la om, dela animale la om şi dela om la animale. Ea poate atinge toate ţăsăturile, toate organele. Ne vom ocupa în acest articol de tuberculoza plămânilor, sau *pulmonară* şi de aceea a *intestinelor* (*enterita tuberculoasă*). — Sunt mai multe feluri de tuberculoze: uneori leziunile sunt mărginite la unele ţăsături (*locale*), în cari microbii rămân închişi şi în acest caz contagiunea nu se mai poate face; alteori leziunile sunt deschise, în raport cu exteriorul în cari microbii sunt daţi afară cu scuipatul şi puroiul şi atunci contagiunea se face cu mare înlesnire. — Tuberculoza poate fi *foarte acuta*, adecă să aibă un mers foarte repede, a cărei gravitate şi dezvoltare repede se datoreşte şi faptului că pe lângă bacilii lui Koch se întovărăşesc şi alţi microbi (ai erizipelului, pneumoniei, etc.). Tuberculoza poate fi *acută*, a cărei dezvoltare se face mai încet; dar cele mai adeseori ea este *cronică* şi încă cea mai gravă din toate boalele cronice şi cu mortalitatea cea mai mare, căci după statistici rezultă că ea produce a şeasa parte din toate decesele. Tuberculoza este *curabilă* şi se poate uşor *evita*, dacă se iau toate măsurile igienice necesare. Leziunile zise scrofuloa se nu sunt altceva decât tuberculoze locale şi atenuate, în cari bacilul lui Koch există în număr foarte mic şi este puţin virulent. Să vedem cum se face *contagiunea*. Ea se face prin foarte multe căi şi anume: prin *plămâni*, absorbind praf cu microbi, sau cu particule pulverizate de scuipat, prin *tubul digestiv*, bând lapte de vaci tuberculoase, mai ales la copiii cari se hrănesc mai mult cu lapte şi la cei ce urmează un regim lactat, mâncând măruntaie, ficat, creer, rinichi, bojogi, etc., dela animale ofticoase; prin *piele*, făcând pansamente cu cârpe, de cari s'au servit tuberculoşii, sau rănindu-se cu scuipătoarea, prin *conjunctive*, etc. Microbii tuberculozei se găsesc foarte răspândiţi şi la tot pasul dăm de ei, aşa că toată lumea ar trebui să se îmbolnăvească, dar din fericire nu este aşa şi pentru ca omul să se ofticeze trebue să întrunească oarecare condiţii, numite *cauze predispunătoare*. Intre acestea avem mai întâiu *existenţa ofticei la părinţi*, ceeace face ca copiii să se nască mai debili, mai slabi, mai puţin rezistenţi la boale şi prin urmare mai primitori de oftică, din care pricină *he-*

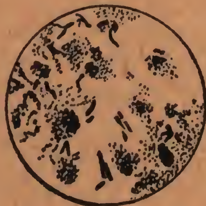

Fig. 460 — Bacilii tuberculozei

reditatea joacă rol aşa de mare în căpătarea tuberculozei. Pentru aceasta copilul născut în astfel de împrejurări trebue să fie îndepărtat de părinţii bolnavi, căci ia boala dela ei repede.

Fig. 461 — Diferite forme de bacili ai tuberculozei (mult măriţi)

Etatea cea mai prielnică este în mica copilărie şi în vârsta de şcoală. *Bărbatul* este cu mult mai predispus decât femeia. *Oraşele* sunt locul de predilecţie a ticei; cu cât un oraş are populaţie *mai deasă* şi mai mare cu atât are mai mulţi ofticoşi. *Lipsa de exerciţiu* dă o mortalitate mai mare, după cum se întâmplă în închisori şi mânăstiri, unde oamenii trăesc închişi în camere mici. *Meseriaşii* cari lucrează în ateliere închise, în cari aerul se ncarcă cu praf, sunt foarte expuşi, precum sunt: brutarii, plăpămarii, tăietorii în piatră, cărbunarii, tipografii, fierarii, etc. Unele *boale* sfârşesc adeseori prin oftică, astfel sunt: pneumonia, pojarul, diabetul, etc. O cauză care predispune foarte mult la această boală este *alcoolismul*, care slăbeşte organele. De asemenea şi *căsătoria* prea de timpuriu predispune mult la oftică, de aceea nu trebue ca fetele să se mărite mai înainte de 20 ani, mai ales acele din oraşe şi născute din părinţi bătrâni. La acestea în timpul sarcinilor adeseori se arată tuberculoza. In fine, viaţa neregulată, excesele de orice natură, predispun foarte mult la atac. — Inainte de a izbucni tuberculoza sunt oarecari *semne* aşa zise *precursorii*, pe care este bine să le cunoaştem, cu atât mai mult cu cât ele prevestesc această cumplită boală şi ne pun în stare de a lua măsuri serioase de vindecare, chiar dela începutul ei, mai ales că oftica numai la început poate fi vindecată cu mijloacele de cari dispunem până astăzi. Aceste semne sunt: un fel de *slăbire* care merge crescând, fără ca omul să-şi dea seama şi această slăbire poate fi însoţită de lipsă de poftă de mâncare, de dispepsie (mistuire grea), de urdinare deasă. Apoi *guturaiul cu tusa*, care se repetă prea des, *scuiparea de sânge*, un fel de *friguri*, cu creşterea temperaturii până la un grad, cari se arată după cea mai mică oboseală, după masă chiar şi cu deosebire seara, etc. — Oftica de obiceiu se arată în formă *cronică*, având o durată de 1 an până la 20 ani, cu intervale de sănătate *aparentă*. Această formă are trei periode sau trei *grade*. In *perioada I-a* bolnavul tuşeşte des fără ca să scuipe, are un fel de tusă seacă de unde şi numele de boală seacă, friguri uşoare din când în când, apoi începe a slăbi, transpiră uşor, pierde din putere şi din grăsime, din cauză că nu poate mânca, fiindcă n'are apetit. Are junghiuri, mai cu seamă în partea de sus a plămânilor, cam pe la vârfuri. In *perioada a II-a* bolnavul tuşeşte mai des şi începe a scuipa o flegmă groasă murdară, care înoată în apa din vas; tâmplele şi ochii se înfundă, obrajii de asemenea; el are o apăsare în piept şi greutate la respiraţiune, somnul începe să-l părăsească din pricina tusei. In *perioada a III-a*, sau *perioada cavernelor*, bolnavul scuipă flegmă din ce în ce mai multă, flegmă amestecată cu puroi, care miroasă urât şi are forma zisă *numulară* (rotundă ca banul) friguri cu căldură mare în fiecare după amează care merge crescând până la miezul nopţii, când bolnavul asudă cumplit, se face lac de apă şi din care cauză el continuă a slăbi în mod simţitor, a nu mai avea putere nici să umble, a se topi văzând cu ochii, a se *consuma* (de unde şi

Fig. 462 Scuipătoare
=obişnuită; 2=de buzunar

numele grecesc al boalei de *ftizie*, sau *phtisis*). Apoi i se umflă picioarele, uneori varsă sânge roșu amestecat cu spumă, are urdinare, vărsături și vocea i se răgușește până ce se stânge. In forma *acută*, care se vede cu mult mai rar, avem aproape aceleași semne, însă aci boala merge foarte repede, din care cauză boala se numește și *oftică galopantă*, care poate omorî în 15—30 zile.

Tuberculoza intestinală (*oftica de mațe*) numită și *enterită tuberculoasă*. Acest fel de oftică se poate ivi singură, sau poate însoți oftica de plămâni. Ea are următoarele *semne*: urdinare, care la început este trecătoare, apoi se îndesește până ce devine continuă, ceeace slăbește bolnavul în mod cumplit. Se însoțește de dureri prin pântece și uneori scaunele sunt cu sânge. La copii această boală mai prezintă și creșterea ganglionilor părții peritneului care învelește mațele; pântecele se mărește și vinele de prin pielea pântecelui se văd șerpuind. Despre tuberculoza la creer am vorbit la *Meningită tuberculoasă*. — *Profilaxia și tratamentul tuberculozei*. Se știe de toată lumea că mai ușor este de a preîntâmpina o boală decât a o vindeca. Nicăiri nu se potrivesc aceste vorbe așa de bine ca la oftică. Omul să umble întotdeauna cu gâtul liber, neînvelit cu basmale după cum obișnuiesc mulți și cari sunt cu mult mai expuși la răceală. Obiceiul de a *săruta* pe cineva în gură trebue să piară, căci foarte ușor se poate îmbolnăvi omul prin acest mijloc. Este bine ca omul să trăiască pe cât se poate de mult în aer liber, să doarmă într'o odaie mare, bine aerată, ale cărei ferestre să stea toată ziua deschise, iar noaptea, dacă se poate, o fereastră să rămână întredeschisă ,apărând patul de curent cu ajutorul unui paravan. *Laptele* să se bea întotdeauna *fiert bine*, iar *carnea* să se mănânce *bine friptă*. Fiecare om să facă zilnic *exercițiu*, însă cu regulă, adecă să nu se obosească prea mult, iar când este asudat să nu stea pe loc, nici în curent. Nu este permis ca omul care tușește să scuipe pe jos, ci într'o scuipătoare specială, care să conțină un lichid antiseptic. Când cineva sufere de umflătura amigdalelor din fundul gurii, cari pe lângă că-i împuținează aerul inspirat formează un bun adăpost pentru microbii ofticei, el trebue să se caute și la trebuință să se supună la operație, adecă la tăierea și scoaterea lor (*amigdalotomie*). — *Cei ce sunt siliți să trăiască cu ofticoșii*, sau *să îngrijească de ei*, trebue să-și spele cu îngrijire mânile cât se poate de des și mai ales înainte de mâncare, să-și clătească gura cu apă înainte de masă, să-și taie unghiile, ca ele să fie cât se poate de mici și ori de câte ori pune mânile pe vreun obiect de al bolnavului să și-le spele cu sublimat coroziv. Toate obiectele bolnavului trebuesc dezinfectate prin fierbere, rufăria lui spălată la o parte, iar după sfârșitul boalei trebue să se facă o dezinfectare totală. Vaccinul contra tuberculozei, descoperit de învățatul *Calmette*, se dă azi pe o scară întinsă copiilor la naștere, ca să-i apere de tuberculoză. El este cu atât mai recomandat copiilor ai căror părinți sunt ofticoși. Publicul să aibă încredere în acest mijloc de combatere a boalei, care se arată a fi de mare folos și care se practică și la noi în țară pe o scară întinsă. — *Copiii cari au părinti ofticoși* trebuesc duși din casa părintească, dacă se poate la țară și cât mai îndată după naștere, unde vor fi alăptați și îngrijiți de o doică bună. Copiii mai mari trebuiesc ținuți în continuu în aer liber și lăsați să se joace pe afară cea mai mare parte a timpului; ei trebuesc hrăniți bine și îmbrăcați potrivit cu anotimpul. Acești copii nu trebue crescuți în internate și când se vor termina studiile secundare să li-se recomande cariere potrivite stării lor, cariere cari să nu-i oblige a sta mult în casă, în aer confinat. Pentru ei cea mai bună carieră este agricultura, silvicultura, etc., care le înlesnește traiul în aer liber și curat. — *Ofticoșii vor scuipa numai în scuipătoare*, atât la ei în casă, cât și afară și pentru aceasta vor avea în buzunar o *scuipătoare portativă* (cum ar fi o tabacheră), care să aibă la fund puțin lichid antiseptic, scuipătoare cu capac care să se închidă bine. Prin acest mijloc nu numai că nu vor îmbolnăvi pe alții, dar chiar

și ei vor fi feriți de reinfecție, căci atmosfera din jurul lor nu va fi plină de microbii scuipați de ei. Cel ofticos să nu înghită niciodată scuipatul, pentru ca să nu-și infecteze tubul digestiv, mai cu seamă mațul subțire. Scuipătoarea se va deșerta în latrină, apoi goală se va fierbe într'o soluțiune de cristale de sodă. Bolnavul de tuberculoză va dormi *singur*, într'o cameră bine aerată și în care atât aerul cât și soarele să pătrundă cu înleznire și în mare cantitate; în acea cameră să nu fie decât strictul necesar, nici o mobilă de prisos, nici perdele, nici covoare; camera va fi spălată cu cârpe umede și cu soluțiuni antiseptice. Ofticosul va face fricțiuni uscate, mai târziu alcoolice, iar îmbrăcămintea îi va fi potrivită după anotimp. Damele nu vor purta corset, nici rochii lungi, cari să șteargă podelele. Fumatul este oprit cu desăvârșire, iar gura va fi dezinfectată și spălată cu îngrijire în fiecare zi, cu soluția următoare: alcoolatură de eucalipt 50 gr., alcool 350 gr., acid benzoic 10 gr., timol 1 gr., esență de wintergreen 15 picături, esență de mentă 20 picături; să se pună o jumătate de linguriță într'un pahar mare de apă. *Tratamentul* propriu zis al tuberculozei este de 2 feluri: *igienic* și *medicamentos*. *Tratamentul igienic.* Pentru ca un tuberculos să se vindece are neapărată trebuință de hrană bună, substanțială și în cantitate cu mult mai mare decât omul sănătos, deoarece lui nu-i ajunge numai *porția de întreținere*, căci celula, în lupta ei cu microbul, trebue să fie bine nutrită ca să învingă. Intre alimentele cele mai bune primul loc îl ocupă *carnea crudă*, tocată, care poate fi luată în globulețe trecute prin zahăr, în bulion călduț, sau rece, sau amestecată cu pirea de cartofi, sau de linte. Carnea de berbec este mai bună decât cea de vacă; Când bolnavul se desgustă se poate întrerupe întrebuințarea ei, sau când are diaree se poate înlocui cu *sucul* de carne, care, deși nu este așa nutritiv, mă rește apetitul. Se înțelege dela sine că bolnavul nu va mânca numai această carne, care va trebui să fie numai ca o completare a mâncării. Apoi vin *ouăle*, cari pot fi mâncate sub toate formele posibile, pentru ca bolnavul să nu se desguste. Se va avea în vedere însă că ouăle sunt cu atât mai ușor de mistuit cu cât sunt mai moi, mai puțin coapte; se va lua un ou crud la ora 10 și altul la ora 4; gălbenușul, din care se scoate medicamentul numit lecitină, este cel mai hrănitor, dar și albușul, care este format din albumină, este bun. *Peștele*, mai ales cel cu carnea albă și fină, este foarte recomandabil și variază în mod plăcut lista de mâncare a bolnavului. *Laptele* sterilizat, sau numai fiert, simplu sau cu *pâne* prăjită, legumele, cartofii cu unt, de asemenea se recomandă foarte mult. Când bolnavul are stomacul bun și nu sufere de dispepsie poate să mănânce tot felul de carne. Dacă bolnavul n'are poftă de mâncare i se poate da, cu o jumătate de oră înainte de masă, o jumătate păhar de apă de Vichy, care înlesnește secrețiunea sucului gastric și un pachet de cretă, sau de magnezie, cari absorb gazele. Se vor mai da și excitante: sosuri iuți, salate cu lămâe, băuturi calde. Dacă bolnavul are diaree i se va da numai lapte, mai ales lapte de capră, sau de măgăriță, suc de carne, gelatină, etc. Bolnavul va mânca de 5 ori pe zi: dimineața, la ora 10, la amează, la ora 4 și seara, luând la 10 șila 4 numai câte o gustare, compusă din carne crudă, ouă crude și lapte. In general va mânca bine și variat, iar verdeața și fructele nu vor lipsi din alimentația tuberculosului. Ca băutură va lua apă curată, sau cu puțin vin alb și bere. Peste noapte, când îi este sete, poate să bea un păhar de lapte. Afară de hrană bolnavul are nevoie de *repaus*, de odihnă. Repausul de noapte va dura dela 9 ore seara până la ora 9 dimineața, iar după amiazi 1—2 ore. Dacă bolnavul are febră va sta culcat cât mai mult timp, iar dacă febra trece de 39^0, el va sta lungit în continuu. Odihna se va face ziua într'o cameră cu ferestrele deschise, fără însă ca bolnavul să fie în curent, sub un adăpost. Intru cât privește plimbările, ele se vor face în trăsură, sau pe jos, după puterea bolnavului,

dimineaţa între 10—11 ore şi seara dela 5 până la 7. In al 3-lea rând vine *cura de aer*, care are deosebită importanţă. Ea se poate face la ţară, la munte, la mare, într'un sanatoriu sau într'o vilă aranjată astfel încât aerul să fie reînoit în continuu. Cura de aer trebue făcută într'o staţiune unde oscilaţiunile temperaturii să fie foarte mici în timpul zilei, pământul să fie uscat şi soarele să străbată cu înlesnire. In formele grave ale tuberculozei, la început, este bine ca bolnavul să stea anul întreg într'un sanatoriu, la o altitudine mare. Se recomandă mai bine sanatoriile maritime şi de şes, precum şi cele dela o altitudine mijlocie.Deci să nu se uite că la începutul boalei, când sunt foarte puţine semne şi bolnavul n'are temperatură, poate merge la mare, la soare şi îi va face bine, lucru care nu mai este permis când boala s'a agravat. La sfârşitul boalei cele mai bune staţiuni sunt cele din climatele dulci, dela ţară şi de pe malul mării. In ţara noastră există numeroase localităţi de munţi unde avem şi sanatorii dintre cele mai moderne din Europa.—Trecem acum la *tratamentul medicamentos*. Având în vedere că la oftică alimentaţia joacă rolul cel mai mare. vom căuta să cruţăm stomacul, să nu-l obosim cu multe medicamente. Astfel ne vom mărgini la săruri de calciu şi untura de peşte, din care vom da 1—2 linguri pe zi, cu întreruperi din când în când, iar în caz de diaree vom înceta de a mai da-o. Operaţiile în contra leziunilor tuberculoase trebue să se facă cu multă economie şi numai în cazuri bine indicate şi la mare trebuinţă, cel mai bun lucru este să ne adresăm la tratamentul general întărind organismul. In leziuni mai înaintate se fac operaţia asupra plămânilor, cu mult succes. Leziunile superficiale, cum sunt cele ale pielei (lupus) ,se tratează cu succes prin scarificaţiuni, galvanocauterizaiar acum de curând prin fototerapie, prin *radioterapie* şi prin *radiumterapie* precum şi prin curenţi electrici de mare frecvenţă.

Ţuică. — V. *Rachiu*.

Tulichină, *cleiţă*, *chiperu lupului*, *lemn cânesc*, *piperu lupului*, *tilichin*, *tulchin*, *tulpină* (*Daphne Mezereum*, fam. timeleaceelor). — Mic arbust *veninos* cu florile roşietice, câte odată albe, cu fructele boabe roşii, de mărimea boabelor de mazăre. Creşte prin pădurile din regiunea muntoasă şi subalpină (Martie—Aprilie). Se întrebuinţează scoarţa, al cărei principiu activ este *dafneina*. Se dă în boalele de piele (herpes, psoriază). Scoarţa are şi proprietate vezicantă. Se dă *intern*: coaje 4—5 gr.; extract alcoolic 8—12 ctgr. — La *ţară* se întrebuinţează fiertura de coaje pentru durere de dinţi.

Tumenol. — Product sulfurat care samănă cu ichtiolul, al cărui succedaneu este; el se întrebuinţează ca sicativ neiritant, în boalele de piele (eczemă) şi în mâncărime. Se aplică în natură sub formă de praf, singur sau cu talc, sau sub formă de alifie, 5—15 la 100.

Tumoare (lat. *tumor*, dela *tumere*, a umfla), *bolfă*, *umflătură*. — Se numeşte *tumoare* oricare masă constituită de un ţăsut de formaţiune nouă şi care are tendinţă de a perzista, sau de a creşte. Prin urmare nu orice umflătură este o tumoare, aşa de exemplu un *abces* (colecţiune de puroiu), oricare ar fi mărimea lui, nu este o tumoare, din cauză că el nu poate dură întotdeauna şi după un timp oarecare se deschide singur, iar puroiul curge şi umflătura scade. O tumoare poate fi datorită unei activităţi anormale a unor elemente ale ţăsăturilor, cari cresc şi formează un fel de monstruozitatea a acelor ţăsuturi (*lipom*). Alteori tumoarea constă într'o întindere, sau umflare a unui organ, sau a unei părţi de organ printr'un *chist*. Câte odată ţăsutul poate fi modificat prin înmulţirea tuturor elementelor sale, cum este în *ipertrofie*, sau numai a unui element, cum este în *scleroza* ţăsutului conjunctiv, sau că acele elemente se înlocuiesc prin alte elemente cu totul nouă şi anormale, cum se întâmplă în *cancere*. Sunt mai multe feluri de tumori, dar toate varietăţile se pot reduce la două, şi anume: tumori de bună natură, numite *benigne*, cari nu strică sănătatea generală şi sunt supărătoare

numai prin mărimea lor, producând prin apăsare diferite turburări în organele în cari se dezvoltă, sau în organele din vecinătate și care odată scoase nu se mai reproduc, precum sunt *lipomul*, *fibromul*, *chistul*, etc.; tumori de rea natură cunoscute sub numele de *maligne*, cari cresc, se ulcerează, produc emoragii, iar după ce au fost scoase prin operație se formează din nou în acelaș loc, sau în ganglionii limfatici din apropiere, sau se generalizează în tot corpul. Se întâmplă însă, în unele cazuri, că unele tumori maligne există în acelaşi timp cu unele tumori benigne, sau le urmează acestora. De altfel gravitatea unei tumori atârnă și de locul în care se arată. — *Cauzele* tumorilor nu le vom arăta aci, ele fiind variabile pentru fiecare tumoră, iar cetitorul le va găsi la descripțiunea fiecărei din ele. Intru cât privește *tratamentul* vom spune numai atâta că o tumoră, oricare ar fi natura ei, nu se poate vindeca decât prin operație, iar tumorile maligne să se ridice împreună cu țăsuturile sănătoase dimprejurul lor. Cu cât o tumoră se operează mai de vreme, cu atât și vindecarea se face mai degrabă și este mai dăinuitoare.

Tumoare albă. — Mai de mult se numea *tumoare albă* inflamația, sau aprinderea cronică a unei încheieturi, care este de natură tuberculoasă (oftică la încheietură, sau *artrită tuberculoasă*). Această tumoare albă, este caracterizată prin producerea de fungozități, prin tendința de a face puroiu și prin copleșirea progresivă a tuturor țăsuturilor cari formează încheietura, așa că în cele din urmă membrul atins își pierde slujba și omul de multe ori viața. Articulațiile, sau încheieturile, cele mai expuse la această boală sunt: șoldul, genunchiul, gleznele, cotul și umărul. Tumoarea albă este produsă de microbul ofticei sau *bacilul lui Koch*, care se dezvoltă în articulația bolnavă și atunci avem tuberculoză *locală*, sau se dezvoltă în același timp și în alte organe, mai cu seamă în plămâni și atunci avem tuberculoză *generalizată*. Această boală se arată mai ales în copilărie și adolescență. Tumoarea albă începe uneori în mod brusc și acut, de obiceiu însă începutul ei se face încet, pe nebăgate în seamă şi printr'o durere surdă, care se simte mai ales la oboseală, sau la atingere, iar mai târziu durerea devine continuă, localizată într'un punct. Alteori durerea o simte bolnavul în încheietura din josul celei bolnave, cum ar fi în genunchiu când boala este localizată în șold. Orice mișcare produce durere și articulația începe a se *umfla*. Piele se înroşeşte, arde și devine lucitoare, apoi mai târziu se simte *fluctuație*, ceeace arată că încheietura a făcut puroiu. Membrul bolnav ia o poziție vițioasă, anormală dictată de durere. Tumoarea albă se vindecă uneori, când este bine tratată și dela început, dar ea se poate ivi din nou. Dupăce a supurat vindecarea se face mai greu şi uneori bolnavul moare de *septicemie*, sau de *oftică la plămâni*. *Tratamentul* local constă în ținerea membrului în nemișcare, într'un aparat de ghips, în injecțiuni așa zise sclerozante, sau în operație. Tratamentul cel mai eficace este imobilizarea și helioterapia. Tratamentul *general* constă în băi sărate și în medicație igienică.

Turbare (lat. *rabies*, grec, *lyssa*, *hydrophobia*). — Boală virulentă, care se dezvoltă la câne, la pisică şi la alte animale și se transmite la om prin mușcătură, sau numai prin lingere. Această cumplită boală trebue tratată încă dela început, cum a intrat otrava în sânge, căci dacă boala a isbucnit ea este mai întotdeauna mortală. Un om mușcat de un câne turbat, fără să știe că acel câne a fost bolnav, din care pricină nu se caută, nu aleargă să i se facă *vaccinațiunea antirabică*, acel om trece prin următoarele perioade ale turbării. *Perioada întâia* numită *latentă*, sau de *incubațiune*, durează dela 20 zile până la 2 luni, când omul a fost mușcat la membre (mâni și picioare), sau numai 10—15 zile când el a fost mușcat la față. In această perioadă boala rămâne tăcută, lucrează pe ascuns în organism, fără să se arate prin vreun semn oarecare; rănile sunt ușoare şi se vindecă repede fără să prezinte un caracter bănuitor, întocmai ca şi o rană produsă de un animal sănătos. Pe la sfârșitul acestei perioade, când

rănile s'au vindecat pe deplin, începe omul să simtă în regiunea mușcată și dealungul firișoarelor nervoase, cari o inervează, niște senzațiuni ciudate de furnicături, înțepături, arsuri, uneori chiar dureri svâcnitoare sau fulgerătoare. In acelaș timp bolnavul are anestezie în dreptul rănii și iperestezie în zona din jur; alteori mai are tresărituri musculare și paralizii motrice localizate. Toate acestea arată că otrava turbării merge dealungul nervilor periferici pentru a atinge mai pe urmă centrele medulare și cerebrale. *Perioada a doua, turbarea declarată.* In această perioadă boala are două forme: forma *cerebrală*, numită *turbare furioasă* care se vede de obiceiu și forma *spinală*, numită *turbare paralitică*, mai rară, însă care completează uneori pe cea dintâiu. Amândouă formele sunt precedate de o scurtă perioadă zisă *prodromică* și care durează 2—3 zile. *Forma furioasă.* Boala se declară prin următoarele *prodrome*: schimbarea caracterului, a inteligenții și a sentimentelor afective. Bolnavul este trist, melancolic, neliniștit, preocupat de starea lui; el caută singurătatea, fuge de ai săi, devine incapabil de a-și mai vedea de lucru. Are o durere de cap supărătoare, care nu-l mai slăbește are halucinațiuni, somnul neliniștit, adeseori nu poate dormi de loc, iar când doarme are visuri rele. După 5—6 zile respirația începe să fie împiedecată, inspirațiuneile sunt sacadate, întretăiate, venind prin spazme, modificând ritmul respirator. In același timp se ivește o opresiune (o apăsare în piept) neliniștitoare. Pulsul devine mai iute, bolnavul începe să aibă sughițuri și adeseori vărsături. Dar ceeace chinuește mai mult pe bolnav este greutatea la înghițire, datorită contracțiunilor spasmodice ale mușchilor faringelui; alimentele solide, sau lichide, provoacă aceste spasmuri și o frică deosebită de a le duce la gură, mai cu seamă când este vorba de băuturi, o adevărată *idrofobie* (frică de apă), care este nelipsită în această formă a boalei. Incercând să bea, în momentul în care duce apa sau orice lichid la gură, bolnavul se dă înapoi înspăimântat, figura lui exprimă suferință și spaimă, ochii sunt ficși, trăsăturile feței se contractă, membrele tremură, corpul se înfioară și acest acces îl pune în neputință de a înghiți măcar o singură picătură și cu toate acestea setea este poruncitoare; acest acces nu se produce numai în minutul când bolnavul vrea să bea, dar și când vede apa, sau aude un sgomot de curgere a unui lichid. Reflexele tendinoase, cutanate, musculare, senzoriale sunt exagerate, apoi halucinațiile și aiurarea completează acest tablou înspăimântător. Acum încep adevăratele accese de turbare; bolnavul nu mai poate sta locului, se ridică, iar se scoală, umblă prin odaie, se lovește de pereți, se rănește, sbiară cu voce răgușită, ochii i se rătăcesc, gura se umple de spumă. Caută să fugă, să sară pe fereastră, apoi se culcă din nou, se agită în mod furios, rupe așternutul, hainele, mușcă uneori ce-i cade la gură, dar nu se leagă de ai lui decât foarte rar, dimpotrivă se ferește de ei. Indată ce a trecut accesul, bolnavul se odihnește pentru un moment. Alte ori accesul de turbare are altă formă, mai puțin înspăimântătoare pentru familie; bolnavul are contracțiuni, cari se aseamănă cu acele ale epilepsiei, sau se pot asemăna cu accesele tetanice. Aceste accese, odată liniștea revenită, nu întârzie să reînceapă, din ce în ce mai dese și bolnavul poate muri prin asfixie în cursul unui acces. Crizele devin mai rari, mai slabe, dispar înghițirea se poate face din nou și după excitația cea mare urmează paralizia; unele grupuri de mușchi se paralizează, în fine vine colapsul urmat de moarte, fie prin sincopă, fie prin asfixie. Din momentul în care s'a declarat turbarea și până la moarte nu trec mai mult de 5—6 zile. *Forma paralitică.* In această formă sunt aceleași prodrome ca în forma furioasă. Apoi în loc de fenomene de excitațiune, aci avem din partea membrului mușcat paralizie, de mișcare și de senzibilitate. Adeseori bolnavul are dureri peste mijloc. Paralizia, limitată la început, este flască, însoțită de dureri pe traiectul nervos și adeseori de tremurături și de mișcări ataxice; ea se întinde apoi, urmând un mers descendent, variind, după cazuri, trecând

câte odată dela dreapta la stânga, sau invers. Astfel tabloul boalei se schimbă cu fiecare caz, simptomele nervoase încep cele mai adeseori prin partea muşcată, apoi paralizia se generalizează, copleşeşte regiunea bulbară şi dă loc la fenomene din partea musculaturii faciale, oculare, etc. Respiraţia se schimbă, pulsul de asemenea, în cele din urmă, însă mai rar, se poate constata idrofobia, ca în forma furioasă; moartea vine de obiceiu prin sincopă. — *Cauzele.* Turbarea provine întotdeauna dela un animal, de obiceiu dela câne sau dela pisică, mai rar dela lup. Agentul contagios al turburării se află în salivă (bale), în sânge şi în substanţa cerebrospinală a animalului turbat. Modul de propagare al acestei boale probează că virusul ei constă într'un *microb* specific, care se găseşte mai ales în sistemul nervos, în glandele salivare şi limfatice. Inoculaţia microbului se poate face sau prin muşcături, după cum se întâmplă cele mai adeseori, sau prin ghiarele mânjite cu balele otrăvitoare, sau prin lingerea unei suprafeţe sgăriate. *Tratament.* Turbarea odată izbucnită nu se mai poate vindeca, cel puţin până în ziua de astăzi, de cât în cazuri rare, aşa că doctorul asistă ca orice profan la desfăşurarea tuturor simptomelor, cari duc la o moarte sigură. In faţa unei astfel de nenorociri vom căuta cel puţin să uşurăm suferinţele bolnavului. Se vor da medicamente *sedative* (domolitoare) în doze mari: morfină, cloral idrat, bromure alcaline. Se mai întrebuinţează băi calde prelungite, injecţii cu ser artificial, asociate sau nu cu lăsare de sânge, diuretice, purgative, toate acestea pentru a ajuta eliminarea toxinelor. Când medicamentele nu se pot da pe gură, din cauza spasmelor faringelui, se vor da medicamentele sedative prin injecţiuni sub cutanate. Dacă până acum nu avem un tratament curativ pentru turbare, avem însă *tratamentul preventiv*, ale cărui succese sunt minunate. Acest tratament trebue făcut nu numai la persoanele muşcate de un câne turbat, ci şi la acele muşcate de un câne bănuit de turbare. Prin urmare, imediat ce avem a face cu o persoană, în aceste condiţiuni, trebue s'o trimitem la Institutele antirabice (Bucureşti, Iaşi, Timişoara, etc.) unde se va face tratament de 15 sau 20 zile, după cum este şi cazul, cu inoculări de măduve rabice atenuate. Intru cât priveşte rănile produse de muşcătură, iată cum trebue să procedăm: vom stoarce imediat rana ca să curgă din ea cât se poate mai mult sânge, vom spăla-o cu apă multă şi vom arde-o bine cu fierul roşu, iar pe deasupra se va aplica un pansament antiseptic, sau aseptic.

Tusă (lat. *tussis*). — Prin cuvântul *tusă* se înţelege un sgomot de intensitate variabilă, pe care îl produce aerul când este dat afară din plămâni, în mod brusc, violent şi sacadat. Tusa este de multe feluri; ea poate să vină prin chinte, prin accese, sau numai prin sguduituri depărtate, şi poate fi grasă, umedă (cu scuipat) sau seacă. In *laringită* tusa este precedată de un fel de gâdilitură în gât, ea revine prin chinte produse mai ales prin acţiunea de a bea, de a mânca, de a vorbi; este sgomotoasă, sonoră, însoţită de un acces scurt de sufocaţie, care este urmat de scuiparea unei flegme globuloase, mici, ce se aseamănă cu o perlă cenuşie. Când însă flegma este roşie, apoi verde, tusa ne arată o *laringită tuberculoasă*, sau oftică în gât. In *crup* tusa este la început răguşită şi sgomotoasă, apoi devine din ce în ce mai înăbuşită, mai stânsă şi mai rară. In *pojar* tusa este cam tot aşa, păstrându-şi caracterul dela început până la sfârşit. In *tusa măgărească* (convulsivă) tusa vine sub formă de chinte prelungite, precedate de o nelinişte şi este compusă dintr'o serie de expiraţiuni sgomotoase, întretăiate de inspiraţiuni şuerătoare, cari seamănă cu cântatul unui cocoşel, urmate de vărsături şi de curgere de bale (salivă). La persoanele nervoase, la copiii mici atinşi de guturaiu, sau cari au viermi intestinali (limbrici) tusa seamănă puţin cu cea de la tusa măgărească, dar ea nu are acele inspiraţiuni şuerătoare. In *bronchită* tusa este la început seacă, rară, penibilă, însoţită de o gâdilitură, sau arsură la gât şi în partea de sus a pieptului, apoi când flegma s'a copt, ea devine mai, uşoară, nu

este dureroasă și bolnavul scuipă o flegmă groasă, galbenă-verzuie. In *catarul de piept* tusa este grasă, umedă, cu scuipat foarte abondent, mai cu seamă dimineața și se face fără durere, lăsând în urma ei o mare ușurare pentru bolnav. In *pleurezie* și *pneumonie* tusa începe în mod brusc, este precedată de fiori și însoțită de căldură mare, de opresiune și de un junghiu puternic, care nu lasă bolnavul nici să tușească. Intru cât privește scuipatul el nu există în pleurezie, unde tusa este seacă, ci numai în pneumonie, unde flegma este opacă, groasă, gălbuie sau ruginie. In *oftică*, tusa variează foarte mult, după perioadele boalei; la început ea este seacă, rară, mai mare seara, apoi devine mai deasă în tot timpul zilei și flegma este rotundă ca banul, groasă, verde cenușie și puturoasă.— *Tratamentul* tusei variază după boala care o produce, căci pentru ca ea să înceteze trebue vindecată cauza ei. Cu toate acestea sunt unele medicamente cari se pot face în casă și domolesc tusa, precum sunt : băuturile calde și îndulcitoare de nalbă, de flori pectorale, de muguri de brazi, de isop, de viorele, de mușățel, de soc. Bolnavul trebue să se păzească de frig și mai ales de schimbările brusce de temperatură, să trăiască într'o cameră cu atmosferă curată, dulce, nu prea caldă, nici uscată printr'un foc prea mare; în tusa uscată, chinuitoare, să dăm bolnavului *codoform*, câte 4—5 comprimate pe zi și se va liniști.

Tusa convulsivă, *tusa măgărească buduhală*. — Este molipsitoare și de obiceiu omul sufere numai odată în viață. Ea atinge mai mult copiii la etatea de 2—5 ani, dar se poate arăta la orice vârstă, chiar și la 80 de ani. Se datorește unui *microb* care, până acum, nu s'a putut determina. Tusa măgărească prin sine însăși nu omoară pe copii, dar culege un mare număr prin complicațiile la cari poate da naștere. Are trei perioade. *Perioada* I se numește *catarală* și ni se înfățișează ca o tusă simplă, însoțită de o mică fierbințeală și lipsă de voie-bună; câte odată însă tusa este mai tare și mai deasă, de multe ori este sgomotoasă și întretăiată de sughiț. Lucrurile se petrec astfel 5 până la 15 zile, când începe *perioada* II, numită *convulsivă*, care este adevărata tusă măgărească. Copilul simte mai întâiu, în gâtlej, un fel de gâdilitură care îi provoacă tusa și caută din toate puterile să i se împotrivească, dar fără folos, căci accesul începe : micul bolnav se scoală repede, se agață de pat, de gâtul mamei, și apoi se pune pe tușit și tușește într'una până ce i se învinețesc buzele, i se umflă obrajii și i se înroșesc ochii, cari îi lăcrămează. Când se oprește tusa bolnavul face o inspirație șuerătoare și prelungită, întocmai ca cocoșelul la sfârșitul cântatului, apoi scuipă niște bale viscoase și ațoase. Cu aceasta s'a terminat accesul. Reîntoarcerea tusei cele mai adeseori se face dela sine, alteori este provocată printr'o întărâtare oarecare, prin râs, prin plâns. Tusa este mai deasă noaptea decât ziua din pricină că aerul din casă este stricat și din cauza balelor cari se îngrămădesc în plămâni. Intre accese copilul este foarte abătut, obosit, are durere de cap, dar n'are fierbințeală. Numărul acceselor este variabil dela 10 până la 20 în timp de 24 ore, dar sunt cazuri când se poate urca până la 80, ceeace nu este un semn bun. Această perioadă poate dura dela 2 până la 6 săptămâni, când începe *perioada* III, dela sfârșit, care este cu mult mai ușoară; tusa este mai rară și mai puțin obositoare, scuipatul se schimbă, este gros, verzui și de forma puroiului întocmai ca la sfârșitul tusei simple. Am spus mai sus că ceeace omoară copiii nu este tusa convulsivă, ci *complicațiile ei*, cari sunt numeroase și se ivesc de obiceiu în perioada II-a a boalei. Copilul poate să aibă curgeri de sânge din nas, scuipări de sânge sau curgeri de sânge din gură, din urechi, din ochiu, poate să capete o aprindere de plămâni (pneumonie), ori oftică, sau poate să fie cuprins de vărsături, cari îl împiedecă de a mânca. Mulți se aleg cu surpătură (ernie), cu eșirea șezutului, etc. Tusa măgărească este foarte lungă, dar ea ține cu atât mai puțin cu cât este mai ușoară, și este mai scurtă în timpul verii decât iarna. Durata totală este

de 1 lună până la 10 săptămâni. *Tratament.* Indată ce copilul se îmbolnăvește de această tusă, trebue să-l despărțim de cei sănătoși; de altfel nu-i vom schimba obiceiurile, vom căuta să-i dăm aer curat, luându-se măsurile obișnuite de dezinfecție. Bolnavul va sta în casă, îl vom feri de oboseală și de complicații scurtând astfel durata boalei. Este bine ca bolnavul să aibă două odăi: una de zi și alta de noapte, bine aerate. Când accesul, sau chinta de tusă, începe este bine să punem copilul să șadă, să-l liniștim, să-i ținem capul sprijinându-i fruntea cu mâna. Dacă chintele de tusă sunt prea tari putem să-i punem la nas în timpul lor să miroase eter, sau cloroform. Pentru a combate vărsăturile alimentare, cari slăbesc așa de mult bolnavul, vom avea de grije să dăm copilului să mănânce câte puțin *după ce i-a trecut accesul de tusă*, ca să poată mistui cel puțin în parte ceeace i-am dat până la accesul următor. Hrana va fi ușoară și câte puțin odată (lapte, ouă, carne tocată, etc.). Se recomandă multe medicamente, ceea ce arată că până astăzi n'aven nici un specific al acestei boale. In perioada I se dă de obiceiu siropul de ipeca, la ceas câte o linguriță. In perioada II se dau antispasmodicele: aconit, codeină, naceină, cloral, valerianat de chinină și mai cu seamă *beladonă, antipirină, bromure* și *bromoform.* Cele mai folositoare sunt antipirina (20—30 ctgr. socotit de fiecare an al etății copilului) și bromoformul (10—15 picături pe zi într'o poțiune), care însă trebue supraveghiat de aproape fiind periculos. *Schimbarea de aer* dă bune rezultate dar numai în perioada III-a a boalei, când vindecarea se face mai repede. La *țară* babele dau pentru tusa măgărească supă de broască țestoasă, zeamă stoarsă din balegă proaspătă de măgar, iar cu balega uscată afumă prin casă, untură de urs, scăldători de căldărușă fructe de călin fierte în rachiu de drojdii cu zahăr, dulceață de hrean, câte o linguriță dimineața și seara, dulceață de morcov ras pe răzătoare.

Tușnad. — Stațiune balneară și climaterică, așezată pe linia ferată Miercurea Ciucului—Brașov. Are o altitudine de 650 metri, și este în mijlocul unor frumoase păduri de brad. Climatul este plăcut, fără schimbări de temperatură prea mari. Isvoarele sunt bogate în bioxid de carbon, calciu, fier. Sunt recomandabile în anemii, scrofuloză, rachitism, boli de femei, tuberculoza la început. Are vile frumoase de locuit și hotel cu un confort mulțumitor.

Tusol (*amigdalat de antipirină*). — Corp cristalin, solubil în apă, care se recomandă în tusa măgărească și ca analgezic la copii. Se dă în poțiune, soluțiuni, buline, prafuri, în doză de: 50 ctgr. până la 4 gr., iar la copii 5—10 cigr. la cei mai mici de un an, 10—20 ctgr. până la 2 ani, 25—30 ctigr. până la 4 ani.

Tutun, *tăbac*, (*Nicotina țabacum*, fam. solanaceelor). — Tutunul a fost găsit de Spanioli în insula Tabago, care face parte din Antilele mici. In Europa s'a introdus de către ambasadorul francez la curtea din Lisabona, în anul 1560, Ioan de Nicot, care a trimis praf de tutun (tabac) reginii Caterina de Medicis. Prin anul 1565 s'a introdus în Germania, însă numai ca plantă medicinală. Obiceiul fumatului s'a văzut pentru întâia dată în Europa în anul 1585 la soldații cari au debarcat în Portugalia și Spania. Nu mult după aceea, cam prin anul 1620, s'a introdus fumatul în Germania prin trupele auxiliare engleze, cari treceau în Boemia, apoi acest obiceiu s'a întins repede în toată Europa, cu toate măsurile aspre de oprire. Astăzi tutunul se cultivă foarte mult în toate țările și constitue pentru state un venit considerabil. Tutunul conține o materie *foarte otrăvitoare*, numită *nicotină* (alcaloid), care, dată în cantitate de 10 ctgr. omoară un câne de statură mijlocie. In medicină se întrebuințează frunzele „*folia nicotina*" ca narcotic, iritant, purgativ; se dă în contra limbricilor, în contra cheliei (favus) și a râiei. Pe *dinăuntru*, sub formă de infuzie (ceai), până la 1 gr. pentru 100 în clizme, foarte rar până la 5 pentru 100; praf 5—10 ctgr.; pe *dinafară*: decocțiune (fiertură) 10 pentru 1000 în spălături, loțiuni. — *Nicotina* s'a recomandat în contra tetanului, în contra paraliziei beșicii;

dându-se în doză de 1—3 picături, iar pe *dinafară* 60 ctgr. pentru 100 în injecţiuni. *Salicilatul de nico tină* sau *eudermol*, este o substanţă cristalizată, incoloră, solubilă în apă; se dă pe *dinafară* în alifie, 10 ctgr. pentru 100, în contra psoriazei. *Otrăvirea acută*. In starea acută otrăvirea se produce la tinerii fumători. Forma gravă este provocată prin absorpţiunea tutunului ca medicament, greşind doza; ea este rară fiindcă acest mod de tratament se întrebuinţează foarte rar. Semnele acestei otrăviri sunt: arsură în gât, dealungul esofagului şi în stomac, greaţă, vărsături cu senzaţie de sfârşeală şi de pierdere; ameţeli, turburări de idei, micşorarea vederii, puls slab, pielea rece, acoperită de sudoare viscoasă. *Otrăvirea cronică* se vede la ceice lucrează la fabricele de tutun, la cei cari fumează (8—20 ţigări pe zi), cari trag tabac pe nas, cari ţin tutun în gură. *Semnele* acestei otrăviri sunt: aspectul cenuşiu al feţei, pierderea memoriei, mai cu seamă aceea a cuvintelor, tremurătura mânilor, picioarelor, limbii, ameţeli, dureri nevralgice prin umeri şi braţe, *angină de piept*, stomatite (inflamaţii de gură) şi faringite cronice, dureri mari de stomac şi *constipaţie* rebelă, palpitaţiuni (bătăi de inimă), slăbirea vederii (musculiţe jucătoare), pierderea gustului, micşorarea auzului, congestii cerebrale (îngrămădiri de sânge la creeri), amorţeli, etc. *Tratamentul* constă în părăsirea obiceiului de a fuma.

U

Ud. — V. Urină.

Udmă. — V. Adenită.

Uioara. — I se mai zice şi Ocna Mureşului. Staţiune balneară din jud. Alba Inferioară, pe malul Mureşului, la o înălţime de 252 m. Ape sărate concentrate bune pentru anemie, gută, reumatism, scrofuloză, boli de femei, boli de piele.

Ulcer (lat *ulcus*), *rană*. — Poporul nostru prin cuvântul *rană* înţelege ceeace în medicină se numeşte *plagă* şi *ulcer*. Pentru el orice soluţie de continuitate a pielei se numeşte *rană*, pe-câtă vreme noi trebue să facem o deosebire între o *plagă* şi un *ulcer*. Astfel o plagă este produsă de o cauză externă, o lovitură cu un corp contondent, sau tăietor, ori ascuţit, sau prin armă de foc, etc.; iar un ulcer ţine de o cauză internă, sau un viţiu local. Cele mai multe ulcere se văd la gambe, fiindcă acolo este locul de predilecţie. Afară de varice mai sunt şi alte cauze cari dau naştere la ulcere: un corp străin cum ar fi un glonţ care nu s'a putut scoate şi produce puroi, o carie osoasă (os mort, colţ de lup), sau o stare scrofuloasă, care împiedecă plăgile să se vindece, sau cari dau naştere la adenite la gât, cari se sparg şi nu se mai vindecă, sau un cancer ori altă tumoare care sparge, se ulcerează, etc. Prin urmare în toate aceste cazuri de ulcere trebuesc combătute cauzele, tratate boalele cari le întreţin, iar ulcerele se vor pansa cu îngrijire până la vindecare. Pansamentele cu Imunizol vaccin au dat rezultat bun.

Fig. 463
Ulcere ale gambei

Ulcer la stomac. — V. *Stomac*.

Ulei, *oloiu*, (lat. *oleum*). — Orice grăsime care, la temperatură obişnuită, rămâne în stare lichidă, se numeşte *uleiu*, spre deosebire de *unt* sau *untură*, care la răcire se întăreşte. Uleiurile se scot din regnul animal (uleiul de peşte, de ficat de *morun*), sau din regnul vegetal, din seminţele unor plante (de in, de nucă, de migdale, de masline, de ricin, etc.), sau din regnul mineral (petrol). Uleiurile au o consistenţă viscoasă, gust fad, sau nul, când sunt proaspete (înainte de a râncezi); ele pătează hârtia, sunt mai uşoare decât apa, deasupra căreia în-

noată fără să se amestece cu ea, se dizolvă în alcool, eter, benzină, esenţe din care cauză toate acestea se întrebuinţează la curăţirea petelor de uleiu. Unele uleiuri stând la aer nu se râncezesc, dar iau o înfăţişare răşinoasă şi se *întăresc*, pentru care se întrebuinţează în pictură, numindu-se uleiuri *sicative* (uleiul de in, de nuci, de ricin, etc.) Altele stând la aer nu se îngroaşe şi se râncezesc (untul de lemn, sau uleiul de masline, de migdale dulci, etc.). Uleiurile minerale, cum este petrolul, nu seamănă cu celelalte decât numai prin însuşirea de a arde la aer. Dintre uleiurile de mâncare, sau *comestibile* vom aminti *untuldelemn*, care se scoate din fructele *măslinului*. Pentru mâncare şi în medicină se întrebuinţează numai calitatea întâia, adecă untdelemnul virgin în prepararea alifiilor, a plasturilor, a uleiurilor compuse, în clizme, etc.). *Uleiul de jir*, care se scoate din fructele *fagului*, este dulce, plăcut la gust şi cu cât se învecheşte cu atât este mai bun. *Uleiul de nucă* proaspăt este verzui şi plăcut la gust, dar nu se poate păstra bine şi devine gălbui. *Uleiul de alune*, care n'are miros, nici coloare, se întrebuinţează puţin. In general uleiurile joacă în alimentaţia omului acelaşi rol ca şi celelalte grăsim; cu ele se prepară mâncările. In natură se mănâncă puţin. Sunt multe ţări (Grecia, Italia de sud, Franţa de sud, etc.) în cari aproape toate mâncările se prepară cu untdelemn şi oamenii fiind obişnuiţi cu ele nu sufăr de stomac, deşi ele sunt mai greu de mistuit decât mâncările pregătite cu unt din lapte. Dintre *uleiurile medicinale* ne vom ocupa în primul rând de *untura de peşte*, care se întrebuinţează aşa de mult. Sunt trei calităţi: untura de peşte *albă*, care n'are gust, n'are miros şi se scoate numai prin simpla apăsare a ficaţilor de morun aruncaţi în putină; untura *brună*, mai groasă, cu miros, cu gust pronunţat şi care se scoate prin tescuirea ficaţilor după ce a eşit din ei untura cea albă; untura *neagră*, groasă, cu miros şi gust neplăcut, care se scoate prin fierberea ficaţilor în apă şi tescuirea lor; ea este cea mai bună pentru sănătate. De altfel cu cât untura de peşte va fi mai *purificată*, prin diferite mijloace (acid sulfuric, potasă, cărbune, etc.) cu atât este mai săracă în însuşiri vindecătoare, deşi la gust este mai plăcută. Untura de peşte trebue luată în natură, aşa cum este ea, înainte sau îndată după mâncare, ca să se amestece cu mâncările şi să se mistue o dată cu ele, căci singură fiind în stomac nu se mistuie. Ea trebue luată în lunile de iarnă şi să fie ţinută la răceală. De obiceiu cura cu untură de peşte se începe în Noemvrie. Când vedem că copilul îşi pierde pofta de mâncare, sau că are urdinare, vom întrerupe luarea ei câteva zile. Se poate lua cu câteva picături de esenţă de anason, sau cu cafea neagră, cu ceai, cu lapte dulce, sau cu lămâie (storcând o lămâie pe fundul păhăruţului, apoi punând untura şi deasupra ei iar lămâie; sau să se bea, îndată după ce s'a luat untura, puţin vin, sau să se ia 1-2 măsline, sau o coaje de pâne, sau imediat să înceapă mâncarea. Untura de peşte este bine să se dea la toţi cei slabi, sau slăbiţi prin muncă sau excese, la cei scrofuloşi sau aplicaţi spre scrofule, la cei ce cresc repede, la cei ofticoşi în gradul întâiu, sau numai cu aplecare la oftică. Am putea face o regulă generală care se poate aplica astăzi: untura de peşte să se dea la toţi copiii dela etatea de 3 ani în sus până la 14, căci ea nu lucrează numai prin iodul şi fosforul pe cari le conţine în cantitate foarte mică, ci mai mult prin însuşirea ei de corp gras, întreţinând căldura animală, şi prin anumite vitamine cari ajută creşterea.

Ulm (*Ulmus campestris*, fam. ulmaceelor). — Arbore frumos care creşte prin păduri şi tufişuri cultivat prin aleie şi parcuri. In medicină se întrebuinţează coaja de pe ramuri, curăţită de pelicioara de deasupra. Principiul activ este *ulmina* şi se dă în boalele de piele şi ascită (boală de apă, dropică), în decoct (fiertură) din 20 la 1000. Se mai prepară-şi un sirop.— La *ţară* se spală cu zeama de ulm rănile.

Ultramicrobi, *microbi invizibili*, sau *virusuri filtrante*. — Sunt microbii cari nu se pot observa cu mijloacele noastre actuale. Se presupune că: variola, trahomul, herpesul, poliomie-

lita epidemică, ar fi datorite ultramicrobilor.

Ultramicroscop. — Un dispozitiv optic, cu ajutorul căruia putem observa microbii sifilisului și microbi foarte mici, cari nu se pot vedea cu microscopul obișnuit.

Umăr (lat. *humerus*). — Rădăcina membrului superior (a mânii, cum zice poporul) se numește *umăr*. Incheietura umărului se formează din capătul de sus al osului brațului (*humerus*) și din *spată* (omoplat, scapulă). Umărul în partea de sus este rotund și îmbrăcat cu mușchii groși cari pun în mișcare brațul, iar în partea de jos este găunoșit și regiunea aceasta se chiamă *subsuoară*.—Dintre toate încheieturile omului, umărul este cea mai mobilă, permițând să ducem brațul în toate direcțiile, și de a face cu brațul o mișcare în formă de cerc întreg în jurul axei încheieturii. Aceste mișcări însă pot fi dureroase, în parte sau în total, și unele nu se pot face decât cu mare greutate, cu mare sforțare, cum se întâmplă în urma unei răceli, sub acțiunea frigului și a umezelii și în *reumatism*. Mișcările umărului pot fi dureroase și în urma unei lovituri, sau a unei căderi și tratamentul lor este acelaș ca și în alte părți. Mișcările acestei încheieturi pot fi micșorate, sau pierdute de tot, când mușchii sunt *paralizați*, sau uneori și fără cauză vădită, când se recomandă cu succes electricitatea. Dacă încheietura umărului este *scrintită* (luxată), mișcările membrului sunt cu neputință. Scrintirea se produce repede prin căderea asupra mânii, asupra cotului, sau asupra umărului. Umărul scrintit se cunoaște prin aceea că el nu este rotund ca celalt, ci este turtit, iar capătul de sus al osului brațului se simte sub andrea (claviculă), sau în subsuoară. In toate aceste scrintiri trebue chemat cât se poate mai îngrabă doctorul, care va pune osul la loc cu atât mai iute cu cât va fi chemat mai curând. Reducerea scrintirii umărului se face foarte lezne de cele mai de multe ori. După ce s'a redus luxația se ține mâna legată cu un colțar pe după gât, o zi, sau două. *Ințepăturile* umărului sunt grave numai atunci când sunt făcute cu un instrument foarte ascuțit, care pătrunde adânc. *Tăieturile*, sau plăgile sunt rare; atât unele cât și celelalte se tratează ca și orice răniri.

Umblet, mers. — Pentru oricare om mișcarea cea mai folositoare și cea mai ușoară este *umbletul*. In timpul mersului nu numai mușchii membrelor inferioare sunt în lucrare, mutând corpul dintr'un loc în altul și purtând greutatea lui când pe un picior, când pe celalt, dar și mușchii membrelor superioare, cari cumpănesc greutatea corpului, ai pieptului și ai pântecelui, cari păstrează echilibrul. Mușchii corpului apleacă corpul înainte și înapoi pentru a nu cădea; mușchii membrelor lucrează ln mod alternativ, când îndoitorii, când întinzătorii, ceeace face că după mișcare urmează un timp de odihnă. Din acestea se vede că umbletul nu ține mușchii în contracțiune continuă ca *starea în picioare* și prin urmare este mai puțin obositor. Mișcarea corpului este împărtășită la toate organele dinăuntru, înlesnindu-le funcțiunile. Mersul grăbește circulația sângelui. Respirația se face mai adânc și omul ia o mai mare câtime de oxigen, mistuirea se face mai ușor și mai complet, căldura si nutriția corpului se măresc, puterile cresc și omul se întărește prin umblet. Mersul moderat și pe un teren drept este bun pentru fiecare om, pe câtă vreme umbletul repede, suișul pe scară, sau pe un munte, este primejdios pentru cei ce sufăr de piept, sau de inimă. Copilul începe a umbla la 8—12 luni, după cum se dezvoltă mai repede sau mai încet și primii pași ai lui sunt un prilej de mare bucurie pentru părinți; dacă copilul întârzie de a umbla, se va ajuta dezvoltarea dându-i preparate cu fosfat de calce, sau untură de pește, ținându-l la aer curat și la soare, pe malul mării etc. *Mersul pe munți*, sau *urcarea* se deosebește de mersul pe teren drept, prin aceea că corpul în loc să fie ținut drept, trebue să fie *aplecat* înainte, ceeace ușurează mult urcarea căci se pun în acțiune mușchii șalelor, cari sunt mai dezvoltați decât întinzătorii coapselor întrebuințați în atitudinea dreaptă. La urcuș mersul trebue să fie încet cu clătinări încete dela stânga la dreapta

şi dela dreapta la stânga. **Muşchii** întinzători dintr'o parte atrag segmentul opus al corpului, formând pentru aceea o masă rigidă care ia un punct de reazăm fix pe gamba îndoită înainte şi din aceeaş parte. Omul se urcă cu spatele său utilizând greutatea capului şi a trunchiului aplecat spre pământ, care are drept efect de a dizlocà înainte centrul de gravitate al corpului. In *scoborâre*, atitudinea trebue să fie *verticală înapoi* pentru a duce centrul de gravitate al corpului de dinainte înapoi, după un plan perpendicular la orizontală. Pentru aceasta toată greutatea corpului trebue să stea pe *tălpi*. Picioarele ating pământul după un plan oblic, paralel cu acela al coastei. Scoborârea pe *călcâie* se face numai pe planuri *foarte aplecate* şi călcâile joacă un rol de ţăruşi tari, cari se înfundă pentru a susţine greutatea corpului contra căderii înainte. Capul este aruncat mult spre spate, pentru a servi ca contra greutate.

Umbra iepurelui. — V. *Sparanghel*.

Umbra nopţii. — V. *Zârnă*.

Umflarea sau balonarea pântecelui.— V. *Abdomen, Gaze intestinale, Stomac şi Intestine*.

Umiditate (lat. *humiditas*), *umezeală, igrasie*. — Vorbind despre aerul atmosferic am spus că conţine o cantitate oarecare de aburi de apă. Dacă aceşti aburi sunt în cantitate mai mare decât de obiceiu, aerul este umed, adecă încărcat de *umezeală*. In apropiere de bălţi, de lacuri, de mare, sau în locuri unde ploile sunt mari şi dese, sau în cari masa subterană de apă este prea aproape de suprafaţa pământului, sau în locurile împădurite, etc. umezeala aerului este mai mare şi această umezeală poate pătrunde în locuinţe şi produce multe boale, între cari avem *reumatismul*, sub toate formele lui şi diferite *nevralgii, laringita* (răguşeala), *bronchita, congestiunile de piept, pleurezia* şi *oftica*. Afară de aceasta, umezeala mai este şi un mijloc puternic de răspândire a microbilor unor boale, ducându-i dintr'un loc în altul, din care pricină *colera, febra tifoidă* şi chiar *frigurile palustre* se întind repede în ţările umede. Trebue să deosebim umezeala *rece* de umezeala *caldă*. In cea *rece* simţim frigul mai mult prin faptul că aburii reci iau din căldura corpului şi omul are simţirea că este îmbrăcat în haină udă; iar umezeala *caldă*, aduce greutate la respiraţie şi la mişcare, moleşindu-l. Cei slabi de piept şi de încheieturi este bine să schimbe localitatea umedă, ducându-se într'un loc uscat, ridicat, departe de râuri şi ape mari, pe locuri stâncoase, unde vor fi la adăpost de multe boale.

Unghie (lat. *unguis*, grec. *onyx*). — Unghiile sunt producţiuni cornoase ale epidermului, cari la om iau forma unei plăci, sau lamele rotunde şi ocupă faţa dorsală a ultimei falange a degetelor. Scopul unghiilor este de a apăra vârful degetelor de lovituri, de a sprijini ultima falangă în timpul pipăitului şi a mersului. O unghie se compune din trei părţi: una anterioară, vârful unghiei, de coloare albă cenuşie, care este liberă şi trece de vârful degetului, o parte mijlocie sau *corpul*, de coloare roşietică, rotunzită în sens transversal, lipită de patul unghiei şi altă parte posterioară, *rădăcina*, care este constituită printr'o margine subţire ce se înfundă într'o îndoitură a pielii şi care este sediul de căpetenie al creşterii unghiei. Unghiile încep a se forma cam în a 3-a lună a fetului, în luna a 6-a ies şi la naştere ele au o grosime de o jumătate până la un milimetru, trecând peste vârful degetelor. Creşterea unghiilor se face în continuu şi dacă partea liberă nu se taie, ele pot ajunge până la o lungime de 4—5 ctm. după cum se poate vedea la Chinezi. Pentru ca o unghie să fie cu totul reînoită îi trebue 116 până la 152 zile. Creşterea este mai repede la copii, mai înceată la adulţi şi la bătrâni. *Boalele* au deosebită influenţă asupra creşterii şi a formei unghiilor. In *febra tifoidă* şi în alte boale grave, unghiile încetează de a creşte şi acest timp de oprire dă loc la formarea unui şanţ transversal şi la ivirea unei linii albui, înapoia căreia unghiile au o coloare mată, neobişnuită. Coloarea unghiilor în *asfixie* şi în *agonie* este vânătă, sau neagră. In *oftică* unghiile iau o formă specială: vârful degetelor se îngroaşe şi se lărgeşte, iar unghia se îndoieşte spre pulpa degetului

în loc de a fi dreaptă, aşa că vârful degetului seamănă ca un cap de măciucă, sau ca un cap de şarpe (v. *degte ipocratice*). Dacă unghia este deslipită nu trebue s'o smulgem, ci s'o lăsăm să cadă singură, cu timpul. Când a pătruns sub unghie un *corp străin*, trebue să-l scoatem cu grijă, să nu se infecteze. *Unghia încarnată*, sau *intrată în carne*. Această boală se iveşte de obicei la degetele mari dela picioare. Pielea dela una din marginile unghiei se inflamează adecă se înroseşte, se umflă şi produce durere. Cu cât pielea se umflă mai tare cu atât acopere mai mult unghia, apoi partea umflată se ulcerează şi face puroi. Cauzele acestei boale sunt: încălţămintea rău făcută, care este sau prea mare, sau prea mică, obiceiul rău de a tăia unghia *rotund*, aşa că marginea unghiei, crescând, taie şi se înfige în carne, mai ales că prin umblare talpa degetului, fiind apăsată de pământ, pielea din jurul unghiei se ridică asupra ei. Tratamentul constă la început în îngrijiri igienice, adecă în a purta încălţăminte bine făcute, a face des băi de picioare, a introduce între marginea unghiei şi carnea crescută un mic fitil de vată, care se schimbă în fiecare zi şi care va fi din ce în ce mai mare, se va arde puţin carnea cu piatra iadului (nitrat de argint). Se va tăia unghia drept, iar nu rotund. Dacă însă cu acestea nu trece se va face o *mică operaţie*, care constă în a tăia şi ridica jumătatea înfundată a unghiei, după ce s'a amorţit degetul cu eter,sau mai bine cu cocaină ori stovaină. Sub vârful unghiilor se adăpostesc, împreună cu alte murdării, o sumedenie de *microbi*, cari pot fi duşi în diferite părţi ale corpului, în nas, în gură sau în piele.

Fig. 464
Unguraş

Unguraş, *cătuşnică sălbatică*, *voronic* (*Marrubium vulgare*, fam. labiatelor).— Plantă erbacee, care creşte prin locuri necultivate şi aride, drumuri, garduri, dărămături şi locuri virane (Iunie — Septembrie). Se întrebuinţează planta înflorită, având ca principiu activ *marubina*. Această plantă are proprietăţi amare, viermifuge şi stomachice. Se dă sub formă de extract alcoolic 1—2 gr.; praf 4—8 gr. La *ţară* se întrebuinţează în contra tusei.

Unguent (lat. *unguentum*, dela *ungere*, a unge), *alifie*, *ir*. — Unguentele sunt medicamente cari se întrebuinţează pe dinafară. Ele au conzistenţă moale şi sunt compuse dintr'un corp gras, rezină (răşină) şi un principiu medicamentos (săruri, oxide metalice, uleiuri esenţiale, pulberi vegetale, etc.) Pentru prepararea unguentelor se topesc împreună substanţele grase şi reşinoase, se strecoară printr'o pânză pentru a scoate necurăţeniile, apoi se amestecă până se răcesc. Când se adaugă substanţe aromatice şi volatile, acestea se pun la sfârşit, tot aşa şi camforul şi uleiurile volatile, iar când se adaugă pulberi, acestea trebuesc să fie foarte fine, triturate sau porfirizate cu puţin uleiu. Cele mai întrebuinţare unguente sunt: *unguentul cu acetat de plumb*, *unguentul aromatic*, *unguentul de beladonă*, sau *mătrăgună* (extract de beladonă 1 gr., unguent simplu 9 gr.); *unguentul emolient* sau *alifia de spermanţet* (ceară albă 30 gr., spermanţet 60 gr., uleiu de migdale dulci 240 gr., apă de trandafiri 60 gr.); *unguentul napolitan* (mercur 150 gr., unguent mercurial simplu vechiu 25 gr., seu de oaie 100 gr., axongie benzoată 100 gr.); *unguentul populeu* sau *alifia de muguri de plop* (muguri de plop uscaţi de curând 75 gr., foi de măsălariţă, mătrăgună, mac, câte 50 gr., axongie benzoată 500 gr.).

Unt. — Untul este cea mai plăcută grăsime naturală, cu care se gătesc mâncările noastre. Are aceleaşi însuşiri ca toate alimentele grase, dar este superior prin gustul său plăcut. Trebue întrebuinţat în cantitate mică, de oarece şi el, ca şi celelalte grăsimi, poate da naştere la greutate de stomac, când este luat în cantitate prea mare. Cei cu stomacul slab vor mânca puţin unt pentru ca să nu aibă arsuri şi dureri, asemenea cei predispuşi la grăsime ca să nu se îngraşe prea mult, în schimb cei slabi vor mânca mult unt, mai ales când au stomac bun, căci untul poate înlocui până la un punct oarecare *untura de peşte*. Untul se întrebuinţează *proaspăt*, *topit* sau

sărat. Cel proaspăt are o coloare gălbue deschisă, un miros plăcut, un gust de alune. Numai untul proaspăt și de calitate bună. se poate mânca singur, pe pâne; el se mistuie mai ușor decât cel topit, sau sărat, cari se întrebuințează numai la gătirea bucatelor, dar cari în schimb se poate păstra timp mai îndelungat. Pentru un kgr. de unt ajunge 20 gr. sare. Există și *unt artificial* (v. *Margarină*). — *Untul de cacao* este o substanță grasă, solidă la temperatura ordinară, se extrage din migdalele de cacao. Este îndulcitor și se întrebuințează în cazurile când sfârcurile dela țâțe sunt crăpate; în farmacie la facerea săpunașelor (supozitoarelor).

Unt de recin. — V. la *Ricin*.

Untură de pește. — V. *Uleiu* (*uleiuri medicinale*).

Uraseptină. — Medicament antiseptic urinar, format prin asociațiunea *acidului benzoic* și a *benzoatelor* cu *urotropina*, *helmitolul* și *piperazina* (vezi aceste cuvinte). Asociațiunea acestor principii lucrează într'un mod mai activ decât fiecare luat separat. Uraseptina se recomandă în pielite, pielonefrite, cistite, prostatite, uretrite, piurie (urinare cu puroiul) blenoragie, abcese urinoase, catarul beșicii; apoi în formele artritismului: gută, gravelă (nisip), colici de ficat, colici de rinichi, reumatisme, calculi (pietri) etc. Uraseptina se prezintă sub forma granulată și sacharată, care este mai practică decât forma de pastile comprimate, sau lichidă. Doză: 3—6 lingurițe de cafea pe zi, în putină apă, luate în orice timp al zilei, la intervale de cel puțin două ore. Uraseptina nu este *toxică*, nu obosește stomacul, nici nu debilitează.

Urați și Acid uric. — Urații sunt niște producte incomplete ale arderii materiilor azotate ale organismului. Ele sunt săruri formate de acidul uric, în combinațiune cu amoniacul, cu calciul (*calculi* sau pietri în beșică), sau cu soda (*tofus*, la gută). Urații se văd în urină, la microscop, sub forme multe și regulate. Acidul uric și cu sărurile lui se găsesc în sânge, sudoare și *urină*.

Fig. 465. — Cristale de urați

Urdinare. — V. *Diaree*.

Urdinare cu sânge. — V. *Dizenterie*.

Ureche (lat. *auris*, ureche). — Organul *auzului* se numește *ureche* și se împarte în 3 părți: urechea *externă*, mijlocie și *internă*. *Urechea externă* se compune din *pavilion* (*sgârciul urechii*) și din *conductul auditiv extern*. *Pavilionul* este un fel de sgârciu lipit de cap prin piele, ligamente și mușchi. Toate ridicăturile și adânciturile pavilionului au de scop de a reflecta undele sonore către *conductul auditiv*. Acesta se înfundă în osul temporal și are cotituri. El este lung de 2—3 ctm., iar suprafața lui este acoperită de peri foarte fini, muiați într'un fel de ceară galbenă, amară, *cerumen* care este produs de niște glande în formă de ciorchină. Acest conduct este înfundat printr'o membrană, numită *timpan*, sau *toba urechii*, așezată oblic de sus în jos și dinafară înăuntru. Dispoziția sa în formă de pâlnie îi permite de a vibra pentru oarecari sunete. *Urechea medie*, sau *căsuța timpanului*, este o cavitate neregulată, plină de aer, care vine printr'o țeavă, care pleacă din fundul nasului, *trompa lui Eusta.che* In această cavitate se află patru oscioare așezate în formă de lanț și anume: *ciocanul*, *nicovala*, *scărița* și *osul lenticular*, reunite prin ligamente și mușchi. *Mânerul ciocanului* este fixat în membrana chiar a timpanului, iar *scărișoara* este în atingere cu membrana *ferestrei ovale*, una din cele două portițe cari despart urechea medie de cea internă (a doua portiță este *fereastra rotundă*, așezată deasupra celei ovale). Undele sonore primite de timpan sunt transmise prin cele patru oscioare la urechia internă. *Trompa lui Eustache*. Este un conduct, care pleacă din partea din apoi a foselor nazale și se deschide în urechea mijlocie. *Urechea internă* se compune din trei părți: *vestibulul*,

care este un fel de sac ce comunică cu urechea mijlocie prin fereastra ovală şi fereastra rotundă, trei *canaluri semicirculare*, cari se deschid în vestibul prin cinci orificii, *melcul*, care este un tub răsucit asupra lui însuş, aşa încât formează un corp conoid ce se aseamănă cu căsuţa unui melc. Toate cavităţile melcului sunt pline cu un lichid în care se scaldă nişte concreţiuni calcare, *otoliţi* şi cilii *celulelor acustice*, cari sunt terminaţiunile nervului auditiv. In melc este un fel de harpă formată de *arcadele lui Corti*, cari conţin celulele acustice mai sus pomenite.— Să vedem cum se produce *auzul*.

Fig. 466 — Urechea externă
(1=helix; 2=antihelix; 3=tragus; 4=antitragus)

Sunetele concentrate şi întărite de pavilion şi timpan sunt transportate de lanţul de oscioare din urechea medie, iar scărişoara, fiind în raport cu membrana ferestrii ovale, transmite vibraţiunile sonore lichidului din urechea internă. Pe de altă parte aerul cuprins în urechea mijlocie vibrează la rândul lui şi face să vibreze fereastra rotundă. Mişcările încercate de lichidul urechii interne isbesc cilii vibratili ai celulelor acustice din arcadele lui Corti, cari sunt terminaţiunile nervului auditiv şi care duce senzaţiunile sunetului până la creer. — *Surzenia* este produsă de mai multe cauze : îngroşarea sau ruperea timpanului, înţepenirea oscioarelor din urechea mijlocie, alteraţiunea urechii externe, toate aceste cauze sunt grave, prin faptul că surzenia de cele mai multe ori nu se vindecă. Când însă surzenia este produsă de o inflamaţie a căptuşelii trompei lui Eustache, din care pricină se astupă acest canal şi nu mai permite ca aerul din căsuţa timpanului să se primenească, atunci surzenia este trecătoare, căci odată cu vindecarea şi destuparea trompei auzul revine. Când sunt stricate numai organele de transmisiune ale sunetului la nervul auditiv (urechea externă şi mijlocie), dar nervul este sănătos, acesta poate fi impresionat prin mijlocirea oaselor craniului, pe cari se aplică corpul sonor. Vibraţiunea acestor oase clatină lichidul conţinut în urechea internă şi face să vibreze firişoarele sau mai bine zis terminaţiunile nervului auditiv. Acest fel se surzenie se mai poate face să dispară dacă ţinem apăsată contra dinţilor o foaie de carton care culege sunetele şi le duce la oasele craniului. Intru cât priveşte vâjiiturile de urechi, pe cari le simţim din când în când, cetitorul să caute la : *Vâjiiturile de urechi*. — *Boalele* de urechi sunt foarte numeroase, dar cele mai de căpetenie sunt următoarele : *Rănirile pavilionului*, cari se vindecă foarte repede, chiar şi atunci când o parte a sgârciului este cu totul separată de rest, pentru care partea ruptă trebue *îndată cusută*. Pavilionul este supus la diferite erupţiuni : *eczemă* (bube dulci), *furuncule*, etc., cari mai toate vin din iritaţiuni de tot soiul. Pentru a preîntâmpina toate acestea trebue ca pavilionul să fie spălat cu îngrijire în fiecare zi. Pentru a evita *degerăturile* urechii la copii le vom recomanda ca tratament general, să bea untură de peşte şi se vor obişnui cu frigul făcându-li-se idroterapie. Pe gerul mare vom acoperi urechile, introducându-le sub căciulă sau învelindu-le cu un şal. Conductul auditiv extern trebue curăţit în fiecare dimineaţă cu un colţ de batistă înmuiat puţin în apă caldă. Nu este bine ca să ne sgândărim urechea cu chibrituri, cu ace de păr, cu bucăţi de hârtie făcute sul. La persoanele cari nu-şi curăţă urechile, precum şi la acelea cari au o conformaţiune specială a conductului auditiv, sau la acelea la cari glandele secretă mult, mai cu seamă la gutoşi, se întâmplă de li se îngrămădeşte *ceară* multă (*cerumen*) în fundul urechii, formând acolo un fel de dop, din care cauză auzul slăbeşte din ce n ce mai mult, până la surzenie, însoţită uneori şi de vâjiituri. Acestora le vom face spălături în urechi, cu apă caldă, care deslipeşte dopul sau să se toarne mai întâiu în ureche puţină *apă oxigenată*, care, în câteva minute,

 UREC

face ca dopul de ceară să se sfărâme, apoi să se spele cu apă caldă, întroducându-se încet, cu o seringă, sau irigator. Adeseori se întâmplă, din nebăgare de seamă, iar la copii jucându-se, să între în ureche diferiţi corpii (boabe de porumb, fasole, pietricele etc.). Toţi aceşti corpi străini trebuesc scoşi cât se poate mai curând şi aceasta să nu se facă de oricine, nici de însuşi bolnavul, ci de un om priceput şi mai bine de un doctor. Când corpul străin este *tare* (pietricică, mărgea) se va turna în ureche unt de lemn şi se va pune un dop de bumbac, iar omul se va culca pe urechea astupată, astfel eşirea corpului se va face cu uşurinţă. Când corpul este *moale* şi se poate prinde, se va scoate cu un mic cârliguţ, făcut dintr'un ac cu gămălie îndoit. Când este o *insectă* se va turna în ureche untdelemn, apoi se va spăla cu apă caldă. — *Inflamaţia*, sau *aprinderea conductului auditiv*, se numeşte *otită externă*. Această otită poate fi *acută* sau *cronică*; se vede de obiceiu la limfatici şi este produsă de răceală, sau prin intrarea unui corp străin. *Semnele* sunt: durere, căldură, uscăciune, surzenie, vâjiituri şi în cele din urmă o curgere de materie muco-purulentă (otoree). *Tratamentul* în otita *acută* constă în *băi* calde de ureche, făcute cu ceai de capete de mac, sau cu apă simplă, cu apă cu glicerină (1 la 50) sau cu untdelemn cald. Aceste băi se fac astfel: se pune într'o linguriţă de cafea lichidul, se ţine cu linguriţa deasupra unei lămpi de spirt aprinsă, iar când lichidul este cald, ceeace putem încerca cu vârful degetului, turnăm conţinutul linguriţii în urechea bolnavului, care stă culcat pe urechea sănătoasă. După 15 minute bolnavul se scoală şi se apleacă în partea urechii bolnave, ca să curgă toată apa afară, după care se şterge urechea cu bumbac. Această baie se poate repeta de mai multe ori. Spălăturile se pot face şi cu apă boricată. In otita *cronică* spălăturile se vor face de 4 ori pe zi cu apă călduţă, cu apă sărată (socotit pe 7 gr. sare la 1 litru de apă), cu apă boricată; iar tratamentul general va consta în untură de peşte, etc. In amândouă felurile de otită, atât contra durerilor cât şi ca dezinfectant, se pun câte 5 picături în ureche de 2—3 ori pe zi din: acid fenic, cocaină, câte 25 ctgr. din fiecare, glicerină 10 gr. *Ruptura* sau *spargerea timpanului* (a tobei) se produce prin întroducerea unui corp tare în ureche, prinr'o explozie puternică şi apropiată, sau prin lovirea puternică cu palma peste ureche. Semnele ei sunt: durere mare, curgere de sânge (emoragie din ureche, surzenie. Ca tratament se recomandă spălături cu apă boricată călduţă. *Aprinderea*, sau *inflamaţia timpanului*, începe prin dureri mari în fundul urechii, vâjiituri şi svâcnituri. Este produsă de răceală, mai cu seamă la cei cari au guturaiu vechiu. Tratamentul constă în băi de ureche cu ceai de capete de mac, punând pe urmă câte 5 picături din cele mai sus pomenite, iar după încetarea durerilor se vor face insuflaţiuni de aer în căsuţa timpanului prin trompa lui Eustach.— *Obstrucţiunea* sau *astuparea trompei lui Eustache* se iveşte în cazurile de guturai şi de angină şi se arată prin surzenie şi vâjiituri. Se recomandă injecţiuni de aer.— *Inflamaţia* sau *aprinderea urechii mijlocii*, numită *otită medie* este o boală care se vede destul de des în tinereţe, în boalele fundului gurii, în boalele generale infecţioase (febra tifoidă, febrele eruptive). Această boală are 2 forme: *benignă* şi *purulentă*. In forma *benignă* (uşoară) avem:

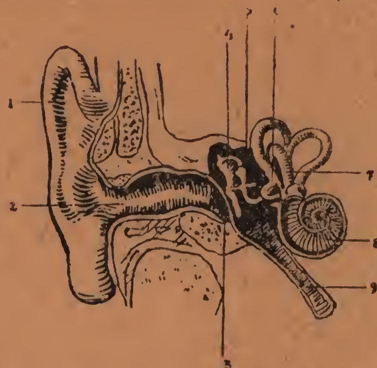

Fig. 467 — Secţiune într'o ureche
1=pavilionul; 2=conductul auditiv extern; 3=timpanul; 4=ciocanul; 5=nicovala; 6=scăriţa; 7=canalele semicirculare; 8=melcul; 9=trompa lui Eustache.

o durere adâncă în ureche cu vâjiituri, ameţeli, vărsături, nu curge nimic şi vindecarea se anunţă printr'o simţire de pocnitură în ureche, produsă prin darea afară din gât a mucozităţilor din trmpa lui Eustache. Forma *purulentă* începe întocmai ca forma de mai sus, numai că durerea merge crescând până se sparge timpanul şi puroiul începe a se scurge. Forma benignă se vindecă în 14—20 de zile ; uneori ea se transformă în forma purulentă, care ţine mai multe săptămâni, uneori mai multe luni, lăsând în urma ei o surzenie completă. *Tratamentul* constă în a pune la început în ureche picături de laudan şi iosciam, de a face băi călduţe de apă simplă, sau boricată, sau cu apă oxigenată, dezinfectarea gurii cu gargară de apă boricată, beşică cu ghiaţă în jurul urechii, sau o lipitoare, băi de picioare calde, sau de muştar de mai multe ori pe zi. — *Aprinderea* sau *inflamaţiunea urechii interne* (*otita internă*) se vede mai rar. *Boala lui Menière* poate fi produsă de răceală, de căldură mare, de sifilis, sau de vreo rănire ; ea are 2 forme : *apoplectică* şi *lentă*. Forma *apoplectică* începe pe neaşteptate, la oamenii sănătoşi şi cari n'au suferit de urechi. Ea începe printr'un fel de atac de apoplexie, cu pierderea cunoştinţii, din care omul îşi revine în fire, galben la faţă şi cu sudori reci, având greaţă, ameţeală, uneori chiar vărsături. Umblă abia ţinându-se pe picioare şi este surd de amândouă urechile. In forma *lentă* se observă ameţeli, vâjiituri, auzul scade din ce în ce până ce omul rămâne surd, mersul este nesigur. Această boală se vindecă rar, sfârşind aproape întotdeauna prin surzenie completă. Tratamentul constă în revulsive pe piele (vezicători, muştare, puncte de foc), iodure, bromure, mercur. In caz de sifilis se va face tratamentul antisifilitic.—Inainte de a termina vom spune câteva cuvinte despre *examenul urechii*, a timpanului şi a căsuţii timpanului. Dacă voim să examinăm *auzul* vom ţine un ceasornic de buzunar, cu bătaie bună, la o depărtare de un metru de urechea bolnavului, apoi vom apropia ceasornicul din ce în ce, până când sunetul lui este auzit de bolnav. Depărtarea la care sunetul se aude lămurit ne arată gradul auzului. Când un om surd nu aude bătăile ceasornicului prin oasele craniului atunci este semn că urechia internă (nervul auditiv) este stricată, dacă însă el le aude prin acest mijloc, dar

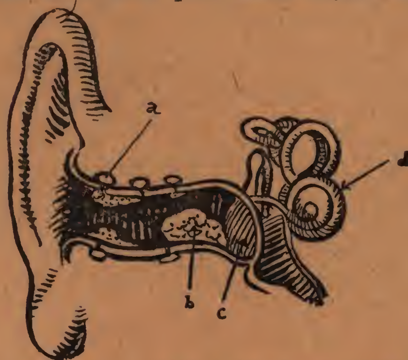

Fig. 468. — Cele 3 părţi ale urechii
a=glande producătoare de grăsime ; b=depozitul de ceară (cerumen) ; c=timpanul ; d=melcul.

nu le aude prin ureche, atunci aceasta dovedeşte că boala este localizată la canalul auditiv extern, sau la urechea mijlocie, sau la trompa lui Eustache iar urechea internă este neatinsă.

Urechelniţa, *iarba ciutei*, *iarbă de urechie*, (*Sempervivum tectorum*, fam. crasulaceelor). — Frunzele ei cărnoase dau o pulpă groasă care la ţară se întrebuinţează sub formă de oblojeli la umflături, la arsuri, la brâncă, la trânji ; iar sucul plantei subţiat cu apă se întrebuinţează ca gargară, sau colutoriu în contra aftelor şi a mărgăritarului.

Urechion, *oreion*, *parotiditā epidemică*. — Boală molipsitoare şi epidemică, ce se arată prin umflarea regiunii feţei de dinaintea urechii. Această boală se vede rar, înainte de vârsta de 2 ani şi după 40 ani. *Microbul* ei n'a putut fi descoperit. Mai des se arată dela 7 la 25 ani, bărbaţii sunt mai supuşi decât femeile. Ea se arată mai mult iarna din cauză că în acest anotimp sunt oamenii mai adunaţi, mai în atingere. In această boală se umflă glandele cari produc saliva (balele), în special glanda *parotidă*, dintr'o parte sau din ambele părţi (dreapta şi stânga) ; uneori se umflă în acelaşi timp şi celelalte glande salivare (*sub maxilare* şi *sub linguale*).

Urechioanele încep uneori printr'o indispoziţie, durere de mijloc, oboseală, cu căldură, nelinişte şi câte odată vărsături, apoi, după 24 până la 36 ceasuri, bolnavul începe să se umfle la o falcă sau la amândouă fălcile, în partea de dinainte a urechilor. Cele mai adeseori însă boala începe cu umflătura fălcilor, care în majoritatea cazurilor (de 9 ori din 10) se face în amândouă părţile. Umflătura începe mai întâiu într'un punct circumscris, care se află cam la nivelul părţii mijlocii a urechii, dinaintea ei, de unde se întinde la părţile vecine până sub ureche şi la partea de sus a gâtului. Apoi, după câteva ceasuri, începe să se umfle şi partea cealaltă tot în acelaşi fel. Câte odată umflătura se poate întinde pe sub fălci la tot gâtul, dând bolnavului o înfăţişare ciudată. Uneori se umflă şi amigdalele din fundul gurii. Urechioanele se deosebesc de *udme* (adenite supurate) prin faptul că pielea îşi păstrează coloarea normală, pe câtă vreme în udme ea se înroşeşte, apoi la urechioane bolnavul n'are dureri cu *svâcnituri*, ci numai un fel de supărare când înghite şi când vorbeşte. Boala durează 8 până la 15 zile, ea se vindecă în totdeauna chiar şi când se iveşte vreo complicaţie, rar se întâmplă ca ea să se ivească din nou la aceeaşi persoană. *Complicaţiile* acestei boale sunt mai multe. Umflătura dela fălci se poate coborî în jos la organele genitale, producând la bărbaţi o umflătură dureroasă a *testiculului* (orchită urliană), cu înroşirea pielii, căldură mare, nelinişte şi uneori aiurare, cari pot să ţină vreo cinci zile; uneori bolnavul se poate alege cu o *atrofie testiculară*, urmată de *sterilitate*. La femei se umflă *ovarele*, dând aceleaşi suferinţe. Alteori avem complicaţiuni din partea încheieturilor, rinichilor, inimii, câte odată din partea urechilor, aducând după sine *surzenie* definitivă, din partea ochilor sau a pancreasului; în fine mai pot fi complicaţiuni din partea sistemului nervos, cu aparenţe foarte grave. *Tratamentul preventiv* constă în izolare, oprirea elevilor de a merge la şcoală, în timp de 15 zile. Tratamentul *curativ* constă în repaus în pat, destul de prelungit şi aceasta pentru a preveni umflătura testiculelor (orchita), antisepsie bucală, făcând gargară cu acid boric, cu permanganat de potasiu, etc. Pe umflătură se vor pune cataplazme de făină de in, sau se va face un pansament umed, acestea după ce mai întâiu se va unge partea umflată cu alifie mercurială beladonată.

Uree, (gr. *ouron*, urină, ud). — Rezidiul arderii complete a materiilor albuminoide se numeşte *uree*. Ea este adunată de sânge şi străbate rinichii trecând în urină (ud) unde formează un element important (v. *Urină*); ea se mai află şi în sudoare, şi în lichidul cefalorachidian (0 gr. 30—0 gr. 50 normal).

Uremie (gr. *ouron*, ud, urină, şi *haima*, sânge). — Această cumplită boală este produsă de îngrămădirea ureei în sânge.

Uretan, *carbonat de etil*. — Ipnotic. Se dă în doză de 2—4 gr., în soluţie sau poţiune; la copii câte 10 centigrame de fiecare an.

Ureter se chiamă canalul care duce urina din rinichi până în beşică (v. *Rinichiu*).

Uretră. Se numeşte canalul prin care iese urina din beşică. Uretra bărbatului

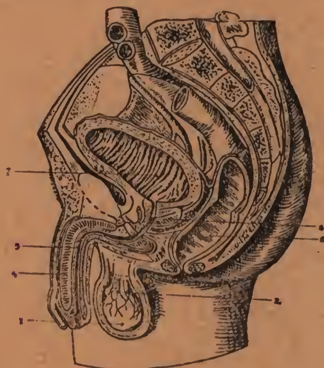

Fig. 469. — Secţiune într'un basin de bărbat

1=testicul; 2=epididim; 3=prostată; 4=penis; 5=uretră; 6=rect; 7=beşica udului.

are o lungime de 14 până la 19 ctm. şi se compune din două părţi: partea dinapoi care este fixă şi lungă de 2 până la 3 ctm. şi care este încunjurată de o glandă cunoscută sub numele de *prostată*, care o separă

de *rect*. După ce a eşit din prostată uretra este formată numai dintr'un strat de fibre musculare (porţiunea membranoasă). A doua parte, anterioară, este mobilă (porţiunea spongioasă) şi are multe vase. Ea îşi poate mări dimensiunile foarte mult. In dreptul prostatei se deschid în uretră *canalele spermatice*, pe unde iese sământa, sau sperma. Uretra la femeie este lungă numai de 5 ctm. şi jumătate. Ea se află deasupra vaginului şi este numai membranoasă, din care cauză se poate lărgi mult. — Intre *boalele* uretrei avem; *uretrita*, sau inflamaţia ei, *calculii* sau pietrile uretrale, *fistulele*, strâmtoarea sau *strictura* ei.

Uretralgie (grec. *ouréthra*, uretră şi *algos*, durere). — Durerea pe care o simte omul pe canalul udului se chiamă *uretralgie*. Ea este produsă de o piatră (*calcul*) în beşică, de boalele *prostatei*, de o strâmtorare a uretrei.

Uretrotomie (gr. *ouréthra*, uretră, şi *tome*, tăiere, inciziune). — Este o operaţiune care constă în tăierea uretrei. Această tăiere se poate face pe *dinăuntru*, cu instrumentul cunoscut sub numele de *uretrotom* şi în acest caz avem *uretrotomia internă*, care de obicei se face în cazurile de strâmtoare (strictură), sau pe *dinafară*, *uretrotomia externă*, care se face pentru scoaterea pietrilor (calculilor) oprite în canal.

Urină (grec. *ouron*, ud). — Urina este un lichid secretat de rinichi, de unde se scurge prin canalele numite *uretere* în beşică, unde stă un timp oarecare până când este dată afară prin *uretră*. Cantitatea urinii în 24 ore variază la omul sănătos dela 1 litru până la 1 litru şi jumătate. Această cantitate atârnă de cantitatea de hrană, de băuturi pe cari le ia omul precum şi de cantitatea de sudoare pe care o face. Când urina este mai puţină de 800 gr. şi mai multă de 1500 gr. în 24 ore, trebue să ne gândim la vreo boală. Copiii în raport cu statura lor fac mai mult ud decât oamenii mari. De obiceiu omul face mai multă urină decât lichidele pe care le bea, ceeace provine din cauză că şi mâncările solide cuprind o cantitate oarecare de apă. Urina în unele boale (febră, idropizie) scade iar, în altele cantitatea ei creşte (poliurie), cum se întâmplă în: albuminurie, diabet, isterie, epilepsie, excese de băuturi alcoolice, etc., sau când se ia vreun medicament *diuretic*. Coloarea urinii este galbenă şi atârnă de cantitatea de lichide pe care o bea omul. In timp de boală coloarea se schimbă, astfel în migrenă, în boalele nervoase, diabet, urina devine incoloră, în febră galbenă închisă, în boalele de ficat galbenă portocalie sau brună verzuie, în ematurie (urinare cu sânge) roşie, etc. Unele medicamente de asemenea pot să-i schimbe coloarea. In stare normală urina este un lichid limpede, transparent, în momentul când iese din beşică, dar după ce a stat câtva timp în vas ea se turbură din cauză că prin răcire sărurile şi materiile organice se precipită (cad la fund). In unele boale, cum sunt acele de beşică, ea poate să devie viscoasă dacă conţine puroi. Prin batere urina face spumă şi spuma este în mai mare cantitate când urina este alcalină şi conţine albumină. In stare de sănătate urina are un miros propriu, caracteristic, iar în timp de boală ea poate să miroase urât. In stare normală urina are o reacţiune acidă, iar în timp de boală ea poate deveni alcalină, ceeace se poate constata cu hârtie de turnesol; albastrul se înroşeşte în urina acidă şi roşul devine albastru în cea alcalină. Carbonatele alcaline (apele alcaline) citratele şi tartratele fac urina alcalină. Când urina stă mai mult timp într'un vas se depune pe fund un depozit, sau sediment, format prin precipitarea substanţelor ţinute în suspensiune în urină. Acest depozit este galben roşietic când este format de acid uric şi urate, cum se întâmplă la gută, gravelă, etc.; el este albui când este format de fosfate, sau de puroiu. In stare de boală urină poate să conţină albumină, zahăr, bilă (fiere), sânge, puroi, diferite săruri, microbi, etc., cari se pot constata cu preciziune numai prin *analiza* făcută de un specialist. — Uneori omul nu poate ţinea udul, care curge fără voia lui şi atunci are ceeace se chiamă *incontenenţă de urină*, alteori i se opreşte udul şi atunci are *retenţiune de urină* — *Incontenenţa urinii* este de mai multe feluri. Uneori urina curge picătură

cu picătură, pe măsură în care vine din rinichi în beşică, după cum se întâmplă în paralizia muşchiului care închide gura beşicii (sfincterului), sau în unele boale de creeri, ori de măduva spinării. Alteori urina curge tot picătură cu picătură deşi beşica este plină cu urină peste măsură, după cum se întâmplă în ipertrofia prostatei şi uneori în paralizia beşicii (incontenenţă prin regurgitare). O altă varietate este incontenenţa numită *intermitentă*, în care urina curge fără voie, însă nu picătură cu picătură ca în varietăţile de mai sus, ci ca şi cum omul ar urina cu ştiinţă. Aceasta se vede la copiii cari se pun în pat, fac udul în timpul somnului fără să se deştepte, mai ales la copii nervoşi. Această incontenenţă se produce din când în când, la intervale mai mult sau mai puţin mari, în timpul somnului, uneori şi când copilul este distrat prin joc. *Tratamentul* incontenenţei variază după varietatea ei, după cauzele cari o produc. Este bine ca întotdeauna să se înceapă cu sondajul, care ne va arăta mai bine cauza incontenenţei şi după ce vom stabili bine boala de care ea atârnă, vom trata acea boală. Intru cât priveşte incontenenţa nocturnă a copiilor vom proceda astfel: vom pune copilul să urineze înainte de culcare, la masa de seară nu-i vom da lichide decât în cantitate cât se poate de mică, nici băuturi gazoase alcoolice, nici ceai, sau cafea. In timpul nopţii trebue sculat de 2—3 ori şi pus să urineze. Se recomandă duşuri, electricitatea, beladona, nuca vomică, antipirina, în doză prosulfatul de chinină.— *Retenţiunea de urină*. Udul se poate opri de tot, sau numai în parte. Cauzele acestei opriri sunt mai multe şi între acestea avem următoarele: imposibilitatea, sau neputinţa de a se contracta (de se strânge) a beşicii, cum se întâmplă în paralizia jumătăţii inferioare, a corpului (paraplegie), produsă de o boală de creer, sau de măduva spinării, în febra tifoidă, în tifus, în febrele eruptive, în brâncă, sau când beşica este prea umflată de urină prin reţinere de a urina. Altă cauză este un obstacol material (o piedecă) la eşirea urinii, de exemplu: un calcul (piatră), sau chiag de sânge în beşică, strâmtorarea sau strictura uretrei produsă de blenoragie, sau de o rănire oarecare, de ipertrofia prostatei, tumorile mitrei, sarcina, ernia beşicii. In retenţia *completă* bolnavul are trebuinţe continui de a face udul şi cu toate silinţele ce face nu poate urina; el simte o greutate în dreptul beşicii şi dureri în partea de jos a pântecelui, dureri cari se măresc prin stare în picioare şi prin umblare. Bolnavul stă îndoit de şira spinării cu coapsele îndoite, pentru ca să-şi mai moaie muşchii pântecelui. Dacă pipăim pântecele în partea lui de jos, simţim, o umflătură care se ridică uneori până la buric. In aceste cazuri trebue să se facă ceva pentru ca să iese udul, căci altfel bolnavul poate muri. In unele cazuri urina forţează obstacolul şi se scurge picătură cu picătură (*incontenenţă prin regurgitare*, descrisă mai sus). Retenţia *incompletă* se vede de obiceiu la bătrâni şi se arată prin pofte dese de a urina, mai cu seamă noaptea, fără ca omul să poată face udul decât cu mare greutate. Uneori, sub influenţa răcelii, a oboselii, a unui exces venerian, udul se opreşte cu totul (retenţiune completă). In unele cazuri urina nu iese toată, ci o parte rămâne în beşică, aşa ca omul nu simte o uşurare deplină şi are o greutate în partea de jos (la perineu). *Tratamentul* constă în a face sondaje, adecă scoţând udul cu ajutorul sondei, ceeace o poate face bolnavul singur, după ce a fost obişnuit de doctor, luând, se

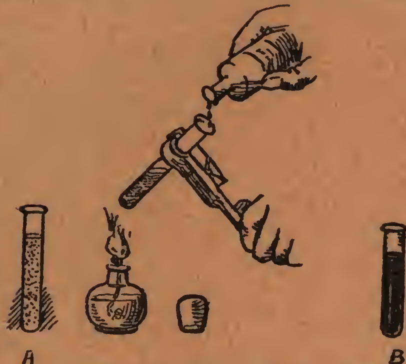

Fig. 470. — Cum se caută zahărul în urină

A = dacă urina este clară după fierbere, nu conţine zahăr, pe când, dacă este brună (B) îl conţine.

înțelege, cele mai aspre măsuri de antisepsie. Când nu se poate face sondarea cu nici un preț, vom recurge la puncția beșicii. Vom căuta să depărtăm cauza retențiunii, fie prin tratarea boalei care o produce, fie printr'o operație.

Urinal. — Astfel se numește vasul în care se adună urina (udul), mai ales pentru cazurile de *incontenență*, când cineva nu poate ține udul.

Urodonal. — Este un granulat efervescent, având de bază methyglyoxalidina (*lisidina*), quinatul de piperazină (*sidonalul*) și de hexamethylen-tetramină (*formina* sau *urotropina*). Se întrebuințează cu bun succes în cazurile de litiază renală și biliară (nisip) și pietriș la rinichi și ficat), artritism, gută arterioscleroză, reumatism, apoi în pielite, cistite, blenoragii, pe cari le ameliorează repede. Nu este *toxic* și se poate lua fără inconvenient chiar și în doze mari și repetate. *Modul de întrebuințare*: până la 3 lingurițe de cafea pe zi, fiecare într'un păhar cu apă, cu o jumătate de ceas înainte, sau cu trei ceasuri după mâncare. Copiii vor lua 2 lingurițe. In cazurile de criză se pot lua trei linguri mari pe zi.

Urosolvan. — Un preparat românesc (Iteanu) cu chinat de piperazină, formină și săruri de litină, care se recomandă în diateza urică, artritism, gută, reumatism, sciatica, obezitate.

Urotropină, *uroformină*, sau *hexametilen-tetramin*. — Combinațiune a aldeidei formice și a amoniacului. Diuretic și bun disolvant al acidului uric. Se dă în doză de 1 gr. până la 1 gr. 50 ctgr. pe zi, putând merge până la 2 gr., în soluție apoasă, sau asociată, cu sărurile de litină. Bună în blenoragie, boli de ficat, febră tifoidă și encefalită letargică.

Urticare (lat. *urticaria*), *blândă*. — Urticarea este o boală de piele și se numește astfel fiindcă ridicăturile ce ies pe piele seamănă cu cele produse de înțepăturile de *urzici*. Blânda constă în niște pete neregulate; unele mai roșii, altele mai albicioase, unele cu ridicături, mai mult sau mai puțin mari, altele netede. Aceste pete se însoțesc de arsură și mâncărime foarte mare. Blânda de obicei se arată în mod repede, pe neașteptate, alteori este procedată și însoțită de o indispoziție generală, de febră, de fiori, de durere de cap și de o greutate la respirație. Urticarea poate să se arate numai într'o parte a corpului, mărginită pe o suprafață mică, sau se poate ivi peste tot corpul. Ea se poate arăta și pe mucoase: în gură, faringe, când poate da naștere la turburări grave. Cele mai adeseori blânda este *acută* și atunci este produsă de înțepături de ploșnițe, de țânțari, de omizi, etc., sau se ivește după o emoțiune morală vie, sau în urma unei mâncări de pește de mare, de stridii, de midii, raci, mezeluri, de fragi, smeură, coacăze, etc. Sunt unele persoane cari nu pot mânca nimic din toate acestea, din cauză că imediat capătă blândă. Sunt unele medicamente cari la unii produc blândă, cum sunt: antipirina, chinina, ipeca, etc. Uneori urticarea revine de mai multe ori la aceeași persoană, fără ca să se fi expus la una din cauzele mai sus enumerate. In aceste cazuri trebuie să ne gândim că ea poate fi întreținută de vreo boală de ficat, de diabet, sau de viermi intestinali (panglică sau limbrici). Urticarea durează dela câteva ceasuri până la 2—3 zile, revenind din când în când. — *Tratamentul preventiv* al blândei constă în suprimarea cauzei, să nu mănânce omul nimic din ceeace știe că-i face urticare. Tratamentul *curativ* constă la început într'un purgativ drastic și în regim lactat; apoi se va da contra mâncărimii: tinctură de beladonă 10 gr., 6 până la 15 picături pe zi (date în 4 rânduri); sau: cloridrat de chinină 10 ctgr. ergotină ctgr, 10 extract apos de beladona 2 miligrame, pentru 1 pilulă; să se facă astfel de pilule 50 și să se dea 6—10 pe zi; sau: tinctură de beladonă15 picături, bromur de potasiu 4 gr., idrolat de lactază 130 gr., sirop de flori de portocale 25 gr.; să se bea la fiecare oră, câte o lingură, sau 0.50 gr. de peptonă o oră înainte de prânz, 30 picături adrenalină și clorură de calciu în soluție apoasă, autoseroterapie sau autohemoterapie. Pe *dinafară* se recomandă spălături cu apă cât se poate de caldă, spălături fenicate, cu oțet de

vin, cu oţet aromatic (de trandafiri), cu apă sărată, sau cu zeamă de lămâie.

Urzică, *oişea* (*Urtica dioica*, fam. urticaceelor).— Plantă erbacee acoperită cu peri aspri cari ustură. Ea creşte prin locuri cultivate şi pustii grădini, dărămături, pe lângă şanţuri, şi garduri (Iunie—Septembrie). Perii de pe frunzele urzicilor sunt găunoşiţi şi plini de un fel de apă iute (iritantă), care se introduce sub piele când ne atingem cu urzica şi ne face o mâncărime şi arsură dureroasă, cu roşeaţă şi umflătură, cari dispar după câteva minute dacă ne punem mâna în apă rece ungând'o apoi cu unt de lemn, sau cu unt de migdale dulci şi ferindu-ne de a ne scărpina. Iritarea produsă de uzici poate fi întrebuinţată cu folos la ţară în loc de muştar, pentru a redeştepta simţirea şi mişcarea într'un loc oarecare.

Usturoiu (Allium sativum, *aiu*, *aliu*. Usturoiul aţâţă pofta de mâncare şi uşurează mistuirea, din care cauză

Fig. 471. — Cum se prepară sucul extras din usturoiu

se asociază uneori la mâncările ce se dau convalescenţilor, celor cu mistuirea grea şi bătrânilor. Nu se va da însă la copii şi la femeile iuţi, a căror nervi n'au trebuinţă de a fi întărâtaţi, în tot cazul nu e bine să se abuzeze de el (v. *Condimente*). In medicină se întrebuinţează acum mai mult ca altădată. In lipsă de făină de muştar s'ar putea întrebuinţa cataplazme de usturoiu şi în loc de alte fricţiuni s'ar putea face trăsături cu oţet şi usturoiu pisat. *Allisatina*, bună în turburări digestive, enterite, diaree, arterioscleroză, erupţii pe piele. Usturoiul se recomandă în cazuri de tensiune arterială ridicată, căci o face să scadă; mai este bun în gangrena plămânilor. Iată care sunt întrebuinţările usturoiului în popor. Pe *buba neagră* se pune amestecat cu scârnă de om. De *tusă* se ung tălpile cu usturoiu şi se încălzesc la foc înainte de culcare. Pentru *limbrici* se ia de 3 ori pe zi câte o linguriţă de lapte fiert cu usturoi, sau se mănâncă crud. Pentru *emoragie* (curgere de sânge) se mănâncă usturoiu pisat amestecat cu untură. La copii pentru *durere de pântece* se găureşte un fir de usturoiu şi se stoarce ţâţa în gura copilului prin aceea gaură. Pentru *durere de gât* şi *pecingenă* se unge cu usturoiu pisat şi amestecat cu praf de puşcă şi cu miere. De *coleră* se unge peste tot corpul cu usturoi pisat şi se mănâncă pe cât se poate mai multe căpăţâni, sau se înghit 3 căţei de usturoiu şi 3 fire de piper. De *ciumurluială* se freacă tot corpul cu oţet şi usturoiu pisat, mai ales pe tâmple, mâni şi picioare. Pentru *unghii stricate*, sau bolfe, se ung seara cu usturoiu pisat. Se mai poartă usturoiul la gât ca *amulet* contra *deochiului*. Se mai vindecă *bătăturile* şi *buzele crăpate* tot cu usturoi pisat. Contra *strigoilor* în seara de Sf. Andreiu se mânâncă usturoiu şi se ung cu el ferestrele şi uşile. Lipovenii din Dobrogea dau la copii contra *limbricilor* 5 căţei de usturoi pisat şi o linguriţă de hrean într'o ceaşcă de cafea de untdelemn.

Uva ursi, *strugurii ursului* (*Arbutus* sau *Arctosfaphyllos uva-ursi*, fam. ericaceelor). — Arbust mic întotdeauna verde. Creşte prin păduri de brad, prin tufişuri şi prin stâncării în regiunea alpină. Fructele se pot mânca; frunzele se întrebuinţează în medicină

pentru acțiunea lor astringentă și diuretică (face ud). Principiul activ este *arbutina*, care este antiseptică, calmantă și diuretică (50 ctgr. până la 1 gram sau 2 gr. pe zi în granule). Frunzele de uva urși se întrebuințează ca *ceai*, 10 gr. la 1 litru apă, sau sub formă de praf, 1—5 gr. pe zi.

V

Vaccin (lat. *virus vaccinum*, dela *vacca*, vacă), *altoiu*, *ultoiu.* — Unele vaci sunt atinse de o boală numită *cow-pox*, sau *vaccină*, care se arată sub forme de bube sau pustule ce ies pe uger. Materia cuprinsă în aceste bube se numește *vaccin*, sau *altoiu* și ea se răspândește pe mânile femeilor cari mulg vaca bolnavă și le dă aceeași boală, apărându-le în acelaș timp de o altă boală mai cumplită, cunoscută sub numele de *variolă*, sau *vărsat* (bubat). Acel care a descoperit această însușire minunată a vaccinului a fost învățatul doctor englez Yenner, în anul 1796, și în ziua de 14 Mai a făcut prima vaccinare, luând vaccin de pe mâna unei tinere țărance, care mulgea vacile și inoculându-l la un băiat de 8 ani, la care s'a prins foarte bine. Vaccinul este un lichid transparent, vâscos, fără miros, fără coloare și el se poate aduna, sau de pe ugerul unei vițele care a fost mai întâiu vaccinată prin 12—14 înțepături și în acest caz avem *vaccin animal*, sau dela brațul unui copil de curând vaccinat și atunci avem *vaccin uman*. Astăzi se întrebuințează mai mult vaccin *animal*, din cauză că prin vaccinul uman se pot transmite diferite boale primejdioase, cum sunt : sifilisul și oftica. Vaccinul luat dela vițea se păstrează în tuburi mici de sticlă, bine astupate. Vaccinul *uman* se ia dela un copil vaccinat de 7 zile, când prezintă pe braț pustule frumoase, transparente și turtite la mijloc. El se culege pe un condeiu de pană de gâscă curată, după ce s'a spart pustula și vaccinul începe a țâsni, apoi după ce se usucă bine se vâră acest condeiu într'un toc tot de pană, pentru a fi ferit de umezeală și de praf. Acest vaccin este bun și după 10 zile și pentru aceasta îl diluăm mai întâiu cu o picătură de apă curată și puțin caldă. Dar, când ne servim de vaccin uman, cel mai bun lucru este de a lua vaccinul dela braț și a-l inocula îndată la cei ce vrem să-i vaccinăm, făcând în acest mod vaccinarea *dela braț la braț*. Ori care ar fi vaccinul, animal sau uman, el lucrează cu atât mai bine cu cât este mai proaspăt.

Vaccinare, *altoire, ultoire.* — Vaccinul în sticle se prepară și în țara noastră. Este o mică operație, prin ajutorul căreia se întroduce într'o înțepătură, sau sgârietură făcută pe piele, *limfa vaccinală*, sau *vaccinul*, ca omul să fie ferit de *variolă* (vărsat).. Vaccinarea se face cu *vaccin animal*, sau cu *vaccin uman*. Ea se poate face la oricare etate, începând dela 4 săptămâni după naștere. Dar fiindcă puterea vaccinului piere după câțiva ani trebue să mai facem o nouă vaccinare după 6—8 ani, ceeace se chiamă *revaccinare*. Legea obligă pe toată lumea să se supună atât vaccinării cât și revaccinării. Inocularea vaccinului se poate face pe oricare parte a corpului, dar obiceiul este ca să se facă în partea de sus a brațului, de desubtul mușchiului deltoid. La femei, pentru ca semnele vaccinării să nu se vadă când sunt decoltate, se obișnuește de câtva timp ca această operație să se facă la coapsă, sau la gâmbă, aproape de pulpă. — Vaccinarea se poate face în două feluri : *prin înțepare* și *scarificare*. La facerea vaccinării trebue să se ia toate măsurile de *asepsie*, atât a locului unde se inoculează vaccinul, cât și a instrumentelor cu cari se operează. Astfel vom spăla brațul cu săpun și apă caldă, apoi vom da cu alcool și lăsăm să se usuce. Instrumentele vor fi sterilizate prin flacăra unei lămpi cu spirt, sau prin fierbere. Instrumentul cu care se vaccinează se numește *lanțetă*. Ea trebue sterilizată la fiecare vaccinare, ceeace îi strică foarte repede tăișul și pentru a ocoli aceste neajunsuri lanțeta s'a înlocuit cu un fel de peniță care se chiamă *vaccinostil*, sau *ac de vaccinare*, un condei de

oţel, cu vârful ascuţit şi cu un şănţuleţ pe una din feţele lui. El costă foarte puţin şi odată ce a servit la o vaccinare se aruncă. Dacă însă nu avem aşa de multe câte ne trebuesc putem foarte bine steriliza şi vaccinostilul prin flacără, sau prin fierbere într'o soluţie de carbonat de sodă, întrebuinţându-l mai departe. *Vaccinarea prin înţepare* se face astfel: încărcăm lanţeta, sau vaccinostilul, pe una din feţele lor cu vaccin, apoi vârâm vârful instrumentului în piele în mod piezis, la o adâncime cam de 2 milimetri şi îl lăsăm acolo câteva minute, iar când îl scoatem îl tragem trecându-l astfel încât tot vaccinul să rămână în plagă. Pentru mai multă siguranţă este bine ca să facem mai multe înţepături, câte 2—3 la fiecare braţ. După operaţie lăsăm braţul neînvelit, liber, la aer, pentru ca sângele ce iese din răni să se usuce şi să oprească pe loc vaccinul. Mai târziu lăsăm să se îmbrace braţul. *Vaccinarea prin scarificaţiune* sau *sgăriere* se face astfel: după ce am preparat locul facem mai multe sgărieturi superficiale şi apropiate între ele, interesând numai epidermul, pentru ca să nu curgă sânge şi să spele vaccinul. Sgărieturile vor avea fiecare o lungime de 2—3 milimetri. După ce am făcut aceste sgărieturi, încărcăm vârful instrumentului cu vaccin şi îl punem pe răni, apăsând puţin pentru ca vaccinul să intre mai bine. După vaccinare vom lăsa şi aci braţul neînvelit, până după uscarea vaccinului. *Vaccinarea prin ardere* se face astfel: se ia un fier ars în foc şi se aplică pe piele, producând o uşoară arsură. Pe acest loc se pune vaccinul. Când vaccinarea sau revaccinarea, repetată de mai multe ori, nu se prinde, este semn că acel om este neprimitor de vărsat şi prin urmare putem să-l lăsăm în pace. Iată acum ce se întâmplă în zilele următoare, când vaccinul s'a prins: în cele dintâiu 2—3 zile nu se vede nimic decât numai rănile făcute cu instrumentul. Pe la sfârşitul zilei a *treia* se iveşte un punct roşu, rotund, în dreptul fiecărei răni; roşeaţa aceasta este tare şi în mijlocul ei se vede un punct ca o pişcătură de purice. In ziua a *patra* roşeaţa este mai mare şi cu o ridicătură la mijloc de formă rotundă şi turtită la centru. In ziua a *cincea*, ridicătura se schimbă într'o beşicuţă, în ziua a *şasea*, beşicuţa şi roşeaţa din jur se măresc şi se înconjură de o cunună argintie plină de lichid, în ziua a *şaptea*, beşicuţa se umflă şi mai tare de lichid, iar roşeaţa din jur se întinde mai departe. Lichidul din zilele a *şasea* şi a *şaptea* e cea mai bună limfă pentru vaccinat. In ziua a *opta*, beşica este mai largă mai plină şi roşeaţa se întinde până la 3 centimetri de jur împrejur: în ziua a *noua* beşica se turbură, iar vârful ei se acopere de o coaje negricioasă. Bolnavul începe să aibă durere, căldură mare cu friguri. In ziua a *zecea* beşica se turteşte, devine largă, umflătura din jur este mare şi durerea este şi mai mare, uneori aşa de mare încât cel vaccinat face scurtă la subsuoară. In ziua a *unsprezecea* beşica începe a se usca, devine tare şi turtită, fără lichid, acoperindu-se cu o coajă cenuşie tare, sau de coloare galbenă murdară. Dela a *douăsprezecea* zi înainte se află sub coajă puroi în loc de lichid limpede. Puroiul se împuţinează zilnic, locul se desumflă şi inflamaţia dispare cu totul precum şi căldura bolnavului. Intre a 20-a şi 25-a zi coaja cade şi în locul ei rămâne o cicatrice, sau semn, care nu se şterge niciodată şi care semn arată că omul a fost vaccinat. — *Revaccinarea* se face după 6—8 ani şi ea se repetă de mai multe ori în caz de nereuşită. După etatea de 25—30 de ani se mai poate încerca odată, pentru ca omul să fie cu totul asigurat în contra vărsatului.

Vagin (lat. *vagina*, teacă), *născătoare, teacă*. — Canal care începe la *vulvă* şi se termină la *mitră*, de gâtul căreia se prinde de jur împrejur (v. *Mitră*). Vaginul este aşezat între beşica udului şi maţul şezutului (*rectum*), care se află înapoi; lungimea lui este de 14—16 ctm

Vâjiituri de urechi. — De multe ori vâjiiturile sunt semnul unei boale, a unei turburări în circulaţia sângelui, a unei îngrămădiri de sânge (congestie) în creeri, sau a unui anevrism, ori provin din anemie etc. Alte ori aceste vâjiituri nu atârnă de o boală

așa de grea, ci numai de faptul că țeava urechii s'a astupat cu cerumen, care s'a îngrămădit în fundul urechii, ca un dop, sau că a intrat în ureche un corp străin, după cum se întâmplă adeseori la copii. Mai pot proveni dintr'o inflamaţie (aprindere), din cauza unei tumori, dintr'o turburare nervoasă, în regiunile profunde. Ele se mai observă și în boalele de nas, catar naso-faringian, când se astupă trompa lui Eustache. *Tratamnetul* vâjiiturilor de urechi variază după cauza care le-a dat naștere. Catarul naso-faringian se va combate cu spălături abondente prin nas și gură. In toate celelalte cazuri se va trata boala de care țin vâjiiturile și pentru aceasta se va chema doctorul, sau vreun specialist în boalele de urechi, care va institui un tratament potrivit. N'am spus nimic de vâjiiturile de urechi cari sunt produse de chinină, de acidul salicilic și alte medicamente și cari încetează odată cu efectul lor.

Vălcele. — Ungurii îi ziceau Előpatak. Stațiune balneară și climaterică cunoscută, din jud. Trei-Scaune. E așezată la 624 m. înălțime într'o regiune păduroasă. Apele conțin sare și sunt foarte bogate în fier și acid carbonic liber. Apa e radioactivă. Se recomandă pentru cei bolnavi de piept, de stomac, ficat, bășica udului, reumatism, gută, nervi, rachitism, anemie, boli de femei. Anotimpul : Mai—Octomvrie.

Valea vinului. — Stațiune balneară și climaterică din jud. Bistrița-Năsăud, la o înălțime de 715 m., la 7 km. de Rodna-Veche. Apele conțin fier și acid carbonic liber mult. Se recomandă în bolile de plămâni, în anemie, slăbire fizică generală, boli de nervi, boli de femei. Anotimpul : Iulie—Septemvrie.

Vălenii-de-Munte. — O oră departe de Ploești. Un orășel de munte pitoresc, așezat între livezi de pruni, pe râușorul Văleanca. Climă temperată, aer curat, dătător de sănătate celor slăbiți, anemicilor și neurastenicilor.

Valeriană, *gușa porumbului*, *năvalnic*, *odolean*, (*Valeriana officinalis*, fam. valerianeelor). — Plantă erbacee care crește prin fânețe umede și păduri umbroase, pe lângă pâraie. In medicină se întrebuințează rădăcina, care are ca principiu activ *acidul valerianic*. Lucrează ca antispasmodic puternic. S'a dat și în contra frigurilor precum și în contra viermilor intestinali. Se dă sub formă de infuziune (ceai) 10 la 1000; pulbere 1—20 gr.; extract 1—10 gr.; esență 1—2 picături; sirop 20 gr.; tinctură alcoolică 2—20 gr.; tinctură eterată 2—5 gr. Pe *dinafară* sub formă de decoct, 30 la 1000.—La *țară* se întrebuințează foarte mult rădăcina de odolean, care se strânge toamna, se usucă și se păstrează în pod ferită de pisici, cari sunt atrase de mirosul ei particular. Se dă la copii cari sufăr de urdinare cu sânge (dizenterie), sub formă de ceai, care se prepară fierbând o mână de rădăcină la ½ litru apă, se strecoară și se dă 5—6 lingurițe pe zi. Rădăcina plămădită în rachiul de drojdii, se dă în contra boalelor nervoase (isterici, palpitații nervoase). Copiilor cari sufăr de epilepsie li se fac băi cu rădăcină fiartă în apă. Femeile poartă la brâu odelean pentru ca să le aducă noroc în dragoste. — *Acidul valerianic* combinat cu *fierul* dă *Valeriantul de fier* (doză 10—15 ctgr.) cu *amoniacul* dă *valerianatul de amoniac* (5—50 ctgr.), cu *zincul* dă *valerianatul de zinc* (18—40 ctgr.) și cu *chinina* dă *valerianatul de chinină* (30 ctgr. până la 1 gr.). Aceste trei din urmă sunt foarte bune în contra nevralgiilor.

Validol, *valerianat de mentol*. — Stomachic, carminativ, analeptic. Se dă în neurastenie, isterie. Doză : 10—15 picături pe zahăr, sau în apă. Pe *dinafară* se dă în alifie 10—15 la 100, în cazurile de prurigo, boale de piele, coriză.

Valil, *dietilamidă a acidului valerianic*. — Lichid incolor, cu miros special, gust arzător. Sedativ, lucrând asupra sistemului nervos central. Se dă în capsule de câte 12 ctgr. 3—6 pe zi.

Valobromul este o combinațiune lichidă de principii activi ai Valerianei (extracțiune totală) cu bromuri organici și cu veronal. Se recomandă în : isterie, neurastenie, insomnia datorită unei comoții cerebrale, insomnie în cursul bolilor infecțioase acute, grave, neurastenie sexuală, tusa convulsivă, etc. Valobromul e pus în comerț în flacoane. Medicamentul are coloarea

brună, închisă, un miros ușor de valeriană, gust plăcut. Nu produce greață, nici repulsiune față de medicament. Doza: pentru copiii mici: 10 picături, între 5—12 ani; 30—60 picături, adulților 1—2 lingurițe, împărțite în 2 doze, una dimineața, alta seara.

Vânat. — Carnea de vânat este mult căutată de unele persoane, atât pentru gustul cât și prin însușirea ei hrănitoare, fiind bogată în azot. Prin carne de vânat se înțelege aceea care ne-o dau animalele cari trăesc în stare sălbatică. Dacă vânatul este o mâncare bună pentru un om sănătos, el este însă foarte rău pentru cei bolnavi și convalescenți. Chiar și pentru cei sănătoși vânatul trebue mâncat numai din când în când, iar nu zilnic, căci obosește stomacul, îl irită și poate să-l inflameze (gastrită). Carnea de vânat când este proaspătă fiind cam tare, este obiceiul ca ea să fie lăsată să stea vr'o două zile înainte de a fi gătită, să fie *fezandată*, dar să nu fie prea veche, putrezită, căci poate produce dureri de stomac, diaree, etc. Cei ce sufăr de boale de stomac (dispepsie, gastralgie, gastrită), precum și cei atinși de boale de piele (eczemă, urticarie etc.) să se ferească de vânat.

Vânătaie. — V. *Echimoză* și *Contuzie.*

Vânătoare.—Este un exercițiu foarte igienic care dezvoltă mușchii picioarelor, deschide pofta de mâncare, mărește puterea de mistuire a stomacului, care lucrează, în sfârșit, prin umbletul și prin adevărata baie de aer pe care trebuie s'o facem. Pe cât de sănătoasă este vânătoarea făcută în bune condițiuni, pe atât de primejdioasă este atunci când nu ținem seamă de unele reguli igienice, dându-ne, în loc de mulțumire sufletească, o tusă, un junghiu, sau reumatism, etc. *Inainte de vânătoare*, în *ajun* să mâncăm puțin, să ne culcăm de vreme, ca să dormim bine și dimineața să ne sculăm odihniți. Ca îmbrăcăminte se recomandă cămașă de flanelă, pantaloni de lână pe dedesupt, apoi o haină scurtă, mai subțire, sau mai groasă după anotimp, mănuși de piele, încălțăminte bună, de preferință cisme. *In timpul vânătoarei*, mâncare înainte de a ne obosi prea mult, să bem cât se poate mai puțin și numai puțină cafea neagră, subțire și zaharată. *După vânătoare*, mâncare hrănitoare, fără alcool, o oră de odihnă; seara culcatul de vreme. Vânătoarea este *bună* pentru oamenii artritici, reumatici, gutoși, prea grași, diabetici. Ea este *rea* pentru cei ce sufer de inimă, de năduf (emfizem), de tusă, de astmă.

Var (Apă de). — V. *Calciu.*

Vară. — Aceasta este anotimpul cel mai călduros și durează dela solstițiul de Iunie (21) și sfârșește la echinoxul de Septembrie (22). Vara este timpul fructelor, al pepenilor, al băilor reci și al băilor de mare, al durerilor de stomac și de intestine, al insolațiilor și al furtunilor. Efectele căldurii la noi nu sunt așa de simțite, așa de grave ca în țările calde din Africa, în unele părți ale Asiei și Americei, unde oamenii sufăr mult de boale de ficat și de ochi. La noi boalele nu sunt produse atât de mult din cauza căldurii, cât din cauza greșelilor pe cari le facem. Pentru ca să ne apărăm de insolație n'avem decât să nu umblăm cu capul gol mult timp în arșița soarelui. Pentru ca să nu suferim de durere de stomac și de mațe (colici), de urdinare, să nu facem abuz de mâncări și băuturi, să nu mâncăm fructe necoapte, nici multe când sunt coapte, nici să nu luăm înghețată, sau alte lichide prea reci, sau cu gheață, când suntem nădușiți. Prin urmare nu trebue să învinovățim vara pentru aceste boale, ci numai lăcomia și nechibzuința noastră. Dintre boalele observate în timpul verii numai *congestia cerebrală* (îngrămădirea sângelui la cap) se poate atribui căldurii (v. *Căldură*). Zilele așa zise *caniculare* nu sunt așa de primejdioase pentru sănătate, după cum cred mulți (v. *Caniculă*).

Văratecu. — Mănăstrea de maici Văratecu este o stațiune climaterică. în județul Neamțu, situată la o înălțime de 470 metri și la o depărtare de o jumătate de oră de Târgu Neamțu. Această mănăstire se află într'o poziție admirabilă și este înconjurată de păduri ce se întind pe un platou foarte frumos. In jurul mănăstirii sunt multe căsuțe albe ale maicilor, cari se închiriază vizitatorilor. Clima este dulce, constantă, aerul curat și ozonizat, vân-

turile lipsesc. Imprejurimi încântătoare : Poiana Ţigăncei, Ciungi, Mănăstirile Agapia, Neamţu, etc.

Varice. — Se numeşte varice dilataţia sau lărgirea permanentă a vinelor. Varicele se arată de obiceiu între 30—40 ani, mai des la bărbaţi

Fig. 472 Varice

Fig. 473. — Varice ale gambei, mai profunde

decât la femei şi îndeosebi la acei cari prin meseria lor sunt siliţi să stea mult timp în picioare, cum sunt negustorii, sergenţii de stradă, tipografii, militarii, etc. La femei cauza de căpetenie este sarcina. Pentru producerea varicelor intră în joc doi factori şi anume o presiune sangvină venoasă anormală, ceeace explică de ce varicele se arată mai ales la membrele inferioare şi o alteraţiune a păretelui venos. Varicele se arată cu deosebire la gambă, adecă dela glezne până la rădăcina coapsei. De obiceiu varicele încep prin vinele cele adânci şi numai târziu vin şi la cele de sub piele. Vinele încep a se arăta sub forma unor linii albastre, cari mai târziu se transformă în nişte cordoane moi, de diferite grosimi, cari după umblet se îngroaşe şi mai mult, iar în timpul nopţii se micşorează, se turtesc. Gambele sunt greoaie, bolnavul are dureri în pulpe, amorţeală în picioare cu înţepături şi furnicături. Varicele prezintă mai multe complicaţii. Intre acestea avem mai întâiu mult cunoscutele *ulcere varicoase*, răni nesfârşite, murdare şi dureroase, de cari ţăranii noştri nu scapă nici în zeci de ani, mai ales că ei nu stau locului şi nu se caută. Apoi mai avem ca complicaţii *flebita*, sau aprinderea vinelor, *emoragii*, sau pierderi de sânge, *erizipel* sau brâncă. — *Tratamentul* varicelui, cel mai obişnuit şi mai uşor este purtarea unui *ciorap elastic*, făcut din aţă de bumbac, sau de matasă şi din cauciuc, care trebue să fie aşa de lung încât să treacă mai sus de partea bolnavă. Acest ciorap trebue să fie potrivit, adecă nici prea strâns, nici prea larg. El permite bolnavului să-şi vadă de ocupaţiile lui şi preîntâmpină complicaţiile, mai ales ulcerele. Cel care este ameninţat de varice, sau la care boală s'a declarat, nu va purta haine cari să-l strângă fie la trunchiu, fie într'un loc la membre, nu va purta jaretiere, se va feri să umble mult, sau să stea mult timp în picioare. Când însă varicele este prea dureros, sau complicat de flebite, de ulcere, de emoragii, se va recurge la *operaţie*, care de obiceiu constă în *legătura* trunchiurilor varicoase, sau în *rezecţiunea* vinelor lărgite.

Varicelă, *vărsat de vânt, vărsat în cruce.* — Boală contagioasă (molipsitoare) epidemică. Ea atacă copiii dela etatea de 3 până la 7 ani, foarte rar după 10 ani. Cine a zăcut odată n'o mai capătă, decât numai în mod excepţional. Vărsatul de vânt nu este tot una cu vărsatul cel mare (variola). El este o boală de sine stătătoare, căci cine a zăcut de varicelă poate cădea bolnav de variolă şi viceversa. Microbul varicelei nu se cunoaşte până acum. Această boală are trei perioade. *Perioada* I de *incubaţie* ţine din minutul în care a intrat boala în corp până în minutul când ea se arată cam 16—19 zile. *Perioada* II, de *invazie* este caracterizată prin lipsă de poftă de mâncare, durere de şale, durere de cap şi puţină căldură. Uneori temperatura se poate ridica până la 39—40°, rareori bolnavul are vărsături, durere de şira spinării, spasme. Durata acestei perioade este foarte scurtă, abia 24 ceasuri. *Perioada* III de *erupţie*, constă în nişte pete roşietice, cu câte o beşicuţă la mijloc plină

Fig. 474 Erupţia varicelei

de lichid limpede și transparent. Bešicuța are cam mărimea unui bob de linte. In ziua întâiu aceste beșicuțe sunt rare, puține, 10—20, împrăștiate pe toate părțile corpului, pe față, pielea capului, trunchiului, membre, fără deosebire. Poporului nostru i se pare că aceste beșicuțe ar fi numai pe față, umere și piept, din care cauză a dat boalei numele de *vărsat în cruce*. In ziua următoare se ivesc 100—150, pete sau beșicuțe. Beșicuțele din ajun au început să se schimbe și apa lor să se turbure, să devină seropurulentă ;, cresc, devin neregulate și în jurul lor se formează o zonă inflamatoare. Ele produc durere și mâncărime iar spre ziua a patra se sparg și se usucă, formându-se o coajă negricioasă, care cade în curând, lăsând în urmă o pată roșietică vizibilă încă vreo câteva zile. Dar în același timp au putut să se ivească alte pete, dezvoltându-se în același mod. Erupțiunea se face altfel în 4—5 și uneori 10 zile. De cele mai multe ori bolnavul n'are febră în timpul erupțiunii. Unii bolnavi au curgere de sânge din nas ; celelalte emoragii sunt rare. Varicela n'are complicații decât foarte rar și atunci sunt puse în socoteala unei boale concomitente, sau a unei infecțiuni oarecare. Intre aceste complicații se citează *varicela gangrenoasă*, care constă în aceea că pe la a 7-a zi a boalei, în loc ca beșicuțele să se usuce, se infiltrează cu sânge, se gangrenează. Inflamația se întinde cu 2 ctm în afără de ulcerație, se formează un șanț de eliminație, escara cade lăsând o rană (plagă) care supurează și bolnavul moare de infecțiune generalizată. Altă complicație este *nefrita*, care se poate ivi în toate perioadele varicelei. De obicei nefrita este ușoară și durează 4—5 zile, uneori însă poate fi mortală. — *Tratamentul* se mărginește numai la câteva prescripțiuni igienice, varicela fiind de obiceiu o boală ușoară. Bolnavul va sta în casă și despărțit de cei sănătoși, pentru ca să nu se îmbolnăvească și aceia. Se va da la început un purgativ ușor și ca mâncare numai lapte. Petele și beșicuțele se vor unge cu vaselină boricată și se vor presăra cu praf de talc sterilizat pentru ca bolnavul să nu aibă mâncărime și să nu se scarpine și să-i rămână semne. Urina se va examina pentru ca să se vadă dacă are albumină. Când s'a terminat erupțiunea, după 12—15 zile, se va face o baie cu săpun și bolnavul își va relua ocuțiunile.

Varicocel. — Când vinele cordonului spermatic sunt lărgite, în mod permanent, se zice că omul are *varicocel*. *Semnele* acestei boale sunt următoarele : regiunea numită ingvino-scrotală este umflată sub forma unei tumori alungite în sens vertical, cu nodulețe pe ici pe colo. Această tumoră merge în sus până la inelul ingvinal, iar în jos până în fundul boașelor, cari sunt trase în jos. La pipăire tumora este moale, păstoasă, neregulată, fără aderențe cu pielea. Dacă strângem puțin tumora în mână, sângele din vine fuge spre pântece și tumora se micșorează, sau chiar dispare, pentru a reapărea îndată ce am lăsat-o liberă. Când omul stă culcat drept (orizontal) tumora scade, iar când se scoală în picioare ea crește. Bolnavul simte o greutate, uneori chiar durere, mai cu seamă când stă mult în picioare, sau aleargă. *Cauzele* varicolcelului sunt : constipația, de oarece materiile adunate în mațul gros apasă vâna iliacă și împiedecă întrucâtva circulația sângelui, ceeace face ca vinele scrotului și în deosebi a celui din stânga să se lărgească, purtarea unui bandaj de ernie (cerc pentru surpătură) rău aplicat și rău făcut. *Tratamentul* constă în purtarea unui *suspensor*, bolnavul să nu umble mult și să nu stea mult în picioare. Tratamentul *radical* constă în *operație*.

Variolă (lat. *variola*, dela *varius*, pătat), *bubat*, *vărsat*. — Această boală este cu mult mai veche decât creștinătatea. Este cunoscută în toată lumea, căci pretutindenea a dus jalea cu dânsa. România a fost mult încercată. Variola este o boală molipsitoare, cu fierbințeală și cu eșire pe corp a unor ridicături mici (beșicuțe), turtite la mijloc și în cari se formează puroi. Când beșicuțele se usucă ele cad și lasă în urma lor niște ciupituri cari rămân pentru toată viața. Ca toate boalele molipsitoare vărsatul tre-

bue să-şi aibă microbul său, pe care unii învăţaţi l-au şi descris, fără să-l poată cultiva. Variola se ia dela om la om prin puroiul şi cojile beşicuţelor, prin aerul răsuflat de bolnavi, prin hainele, rufăria şi cadavrele celor ce au zăcut de vărsat. — *Formele* sub cari se arată această boală sunt mai multe: 1. O formă *uşoară* numită *discretă* (risipită) în care beşicuţele sunt puţine la număr şi rare, iar sfârşitul întotdeauna bun; 2. O formă *grea* zisă *confluentă* (reunită) în care beşicuţele sunt numeroase şi apropiate unele de altele, fierbinţeala mare şi sfârşitul mai întotdeauna rău; 3. O formă *foarte grea*, numită *vărsat negru* sau *variolă emoragică*, în care beşicuţele sunt foarte numeroase şi se umplu cu sânge, care se mai revarsă pe sub piele şi pe sub căptuşeala dinăuntru a corpului sub formă de pete negre şi care omoară întotdeauna. Mai este o formă uşoară numită *varioloidă*, care se observă câte odată la copiii vaccinaţi. — Vărsatul atinge toate etăţile dar mai cu osebire pe copii. Un om bolnav de vărsat nu-l mai capătă şi dacă întâmplător îl mai are, el este foarte uşor. — *Semnele* acestei boale se deosebesc după perioadele ei, cari sunt în număr de 5 şi anume: 1. *Perioada de incubaţie* (clocire), prin care se înţelege tot timpul ce se strecoară dela intrarea otrăvii în corp până la întâia arătare a boalei şi în care timp omul pare a fi sănătos; ea durează dela 5 până la 10 zile. 2. *Perioada de invazie* (năvălire) începe printr'un fior straşnic, urmat de sudoare mare, prin indispoziţie, lipsă de poftă de mâncare, o sete mare şi printr'o durere de cap. Căldura corpului se urcă deodată la 40 grade şi uneori mai sus, rămânând astfel până în perioada următoare. Bolnavul mai are greaţă, vărsături şi de obiceiu constipaţie (încuietură), durere de şeale uneori foarte mare şi o slăbiciune în picioare. Câte odată, mai ales copiii, au spasme (convulsiuni), uneori aiurează, alteori răsuflă greu, tot atâtea semne rele. In unele cazuri se ivesc pe corp nişte pete roşii cari, sub apăsarea degetului, pier, alteori însă aceste pete stau neschimbate, semn că sângele s'a revărsat pe sub piele. Mulţi copii au urdinare. Se mai pot observa curgeri de sânge din nas (epistaxe). Această perioadă poate dura 2—4 zile. 3. *Perioada de erupţie* (izbucnire) se cunoaşte prin aceea că fierbinţeala scade, căldura corpului revine ca în stare de sănătate, bolnavul se simte bine, mai ales când avem a face cu forma uşoară (discretă). Isbucnirea se face prin nişte pete mici roşii, puţin ridicate la mijlocul lor şi cari ridicături se transformă în nişte beşicuţe pline cu un fel de apă limpede, cari se turtesc la mijloc scufundându-se sub formă de buric. Când aceste beşicuţe sunt puţine la număr şi rare, avem variolă discretă; când ele sunt numeroase şi apropiate unele de altele avem forma confluentă. Faţa se umflă şi se acopere de o roşeaţă lucitoare, presărată cu un mare număr de ridicături roşii unele lângă altele încât nu se mai pot deosebi. Când aceste ridicături se preschimbă în beşicuţe, acestea se împreună între ele. Tot aşa se umflă şi mânile şi picioarele. Izbucnirea aceasta începe cu capul şi gâtul apoi se scoboară către picioare şi într'o zi şi jumătate cuprinde tot corpul. Când boala are să fie uşoară erupţiunea se face numai înafară, pe piele. In cazurile mai grele ea se face şi pe căptuşeala dinăuntru, în gură (scuipat mult), pe esofag, dând greutate la înghiţit şi urdinare, pe trachee, dând răguşeală, înecăciune şi tusă. Când se face pe ochi avem lăcrămare, frică de lumină şi putem să orbim. 4. *Perioada de supuraţie* (facerea de puroiu) începe prin aceea că beşicuţele se turbură şi se înconjură de un cerc roşu, mai întâiu cele dela cap, apoi celelalte. Părţile atinse se umflă, mai întâiu faţa, apoi mânile şi picioarele. Cu cât beşicuţele au fost mai multe cu atât şi umflătura se face mai mare. Fierbinţeala dela perioada a doua începe din nou şi căldura poate să se urce până la 42

Fig. 475
Bolnav de variolă, în plină erupţie

grade, când bolnavul are aiurare și neastâmpăr. In această perioadă se pot ivi diferite complicații pe cari le vom arăta mai la vale. Durata acestei perioade este de 5—6 zile. 5. *Perioada de desicație* (uscare) se poate face în două moduri; beșicuțele pline de puroi se sparg, puroiul se scurge și rănile ce rămân se închid, sau puroiul revărsat se usucă și se preface într'un fel de coji galbene verzui, iar pielea de desuptul lor este roșie, sângerândă. Aceste coji cad dela sine cătră ziua a 20-a lăsând în piele niște ciupituri, mai mari sau mai mici, mai multe sau mai puține, după cum a fost forma boalei — Vărsatul *negru*, care este cel mai grozav, are un mers cu mult mai repede și este caracterizat prin revărsări de sânge pe sub piele, prin nas, gură, ud, etc. și bolnavul moare în 3—4 zile, — *Complicațiile* vărsatului sunt: aprinderi de creeri, urdinare ce nu se poate opri, aprindere de plămâni, de inimă, orbire, curgerea urechilor, etc. —*Tratamentul* variolei se deosebește de al celorlalte boale molipsitoare prin faptul că avem la îndemână un mijloc puternic de a preîntâmpina boala: *vaccinarea* (v. *Vaccin* și *Vaccinare*), așa că părinții trebue să-și altoiască copiii cât se poate mai de vreme; cu cât vaccinarea se face pe scară mai întinsă pe atât și boala se arată mai rar. Odată variola declarată tratamentul se bazează mai mult pe igienă: bolnavul va sta culcat într'o odae mare, bine aerată cu o temperatură egală, de 18^0, fiind ușor acoperit, se va hrăni numai cu lichide, băuturi abondente, lapte, zeamă de carne, calde sau reci, se vor da tonice, alcool, sulfat de chinină, acid salicilic se vor da purgative pentru a combate constipația, băi de săpun cu 15—20 gr. de sublimat corosiv, spălături boricate la ochi, nas, gură. Pentru a combate fenomeele infecțioase și a micșora supurația se pot întrebuința următoarele: Se vor face ungerile cu alifii cu sublimat corosiv, acid salicilic (1 la 20), cu salol (1 la 10), sau cu ichtiol. Se vor face băi călduțe, antiseptice, cari calmează durerile și împiedică infecțiunile secundare. Băile reci sunt bune pentru căldura prea mare și pentru accidentele nervoase; se vor face tot la 3 ore, când căldura va fi mai mare de 39^0 și vor ține 10—20 minute la o temperatură de 18—22^0. Ele se pot înlocui cu afuziuni reci. *Seroterapia*, făcută cu serul luat dela vițelele vaccinate, a dat rezultate bune. Sfătuim încă odată pe toți părinții să-și vaccineze copiii, chiar la câteva săptămâni după ce s'au născut și să-i revaccineze la 6—7 ani, ca să-i apere de această grozavă și omorâtoare boală.

Vărsat. — V. *Variolă*.

Vărsat de vânt. — V. *Varicelă*.

Vărsat în cruce. — V. *Varicelă*.

Vărsare de sânge. — V. *Ematemeză*.

Vărsături. — Vărsăturile se observă în mai multe boale. Uneori omul are numai o singură vărsătură; alteori varsă de mai multe ori în aceeași zi, sau varsă mai multe zile dearândul, după care ele se opresc fără să mai revină. In aceste cazuri dacă materiile vărsate se compun din mâncări și băuturi, curate sau amestecate cu venin, este vorba de o simplă *indigestie*; dacă vărsăturile sunt verzi poate să fie vorba de *peritonită*; iar dacă, după ce la început ele au fost compuse numai de mâncări și băuturi, omul varsă niște materii vâscoase (cleioase) și transparente, atunci putem să ne gândim la vr'o *febră eruptivă*, sau *febră tifoidă*, ori la vreo *inflamație de piept*, sau la vreo *congestiune de creer*, *meningită*, *brâncă*, sau este vorba numai de un *rău de mare*. Când vărsăturile se însoțesc de dureri mari de stomac și s'au produs îndată după ce omul a mâncat ceva, ne putem gândi la vreo *otrăvire*. Alteori vărsăturile se repetă timp îndelungat, săptămâni, luni și chiar ani dearândul, după cum se întâmplă în *boalele cronice de stomac*, și anume: o *dispepsie* sau o *gastrită cronică*, în care caz materiile se compun numai din mâncări, sau dintr'un lichid vâscos, gumos, care se întinde ca ața, sau un *ulcer de stomac*, un *cancer* (rac) la stomac, dacă pe lângă aceste materii se mai află și sânge în vărsături. De altfel omul poate să aibă vărsături de sânge și din alte cauze, așa de exemplu dintr'o rupere a unui vas sangvin (o arteră sau vână), produsă printr'o sforțare

mare, sau printr'o lovitură sau cădere asupra stomacului (la lingurea), însă în aceste cazuri vărsăturile de sânge sunt trecătoare și nu se mai repetă. Vărsăturile nu se observă numai în boalele de stomac și de intestine. Sunt unii *ofticoși* cari au adeseori vărsături, cei cu *tusă măgărească* au vărsături dese și cari țin 15—20 zile, cei cu *boale de ficat* de asemenea varsă de multe ori cu venin și chiar cu sânge, femeile *însărcinate*, de multe ori varsă mai multe luni la începutul sarcinii, cei *adormiți cu cloroform*, unii varsă nu numai în timpul somnului ci și după ce s'au deșteptat încă 2—3 zile, cei cu *boale nervoase* (isterie, neurastenie) sau cu *boale de creer* și de *măduva spinării* (meningită, encefalită, tumori cerebrale, ataxie locomotrice, etc.) au adeseori vărsături. — *Tratament.* Inainte de toate trebue căutată cu atențiune *cauza* vărsăturilor și odată găsită *boala* care le produce, se va institui tratamentul acelei boale. In general se vor suprima alimentele și se vor prescrie *băuturile reci* cu ghiață, sau *gazoase* (apă de Seltz, șampanie frapată) luată în cantități mici și des. Se va da *poțiunea lui Rivière*, la fiecare oră câte o lingură. Afară de aceasta bolnavul va înghiți din când în când câte o bucățică de ghiață. In caz de *indigestie* se vor înlesni vărsăturile dând *ipeca* (50 ctgr până la un gram la copii, 2—4 gr. la adulți) sau dându-i să bea apă caldă. In caz de *otrăvire* se va da un vomitiv și se va face spălarea stomacului. In caz de *dilatație de stomac*, sau de *cancer de stomac*, se va face spălarea stomacului și se vor da antiseptice intestinale. In *celelalte cazuri* se va da ghiață pe dinăuntru și pe dinafară, revulzive asupra stomacului (muștare, cataplazme de in presărate cu muștar, vezicători, puncte de foc). In vărsăturile *nervoase* (isterice) se vor prescrie antispasmodice, preparațiunile de valeriană, mentol, cocaină, apă cloroformată, sau se va face spălarea stomacului. In vărsăturile *sarcinii* se pot încerca toate medicamentele notate mai sus. Se vor respecta capriciile alimentare ale bolnavei. Se vor aplica revulzive, pulverizațiuni cu eter, sau clorur de metil, dealungul șirii spinării și în cele din urmă, dacă nu încetează, se va cere ajutorul unui medic mamoș.

Varză, *curechiu* (*Brassica oleracea*, fam. cruciferelor). — Este una din legumele de căpetenie pentru hrana țăranului român, din care pricină se cultivă în măsură foarte mare. Zeama de varză este foarte plăcută la gust și cu cât este mai sărată cu atât este mai purgativă, pentru care mulți o beau ca doctorie, singură, sau cu puțin untdelemn, sau uleiu de ricină. Varza este prea puțin hrănitoare, gătită însă cu grăsime, iar în post cu untdelemn sau uleiu, sau gătită cu carne, este o mâncare bună și hrănitoare. Se mistuie cam greu, din care cauză este bine s'o mănânce numai cei cu stomac sănătos și chiar și aceștia să nu mănânce prea mult odată, nici prea des. Varza acră să nu se păstreze în vase cari coclesc, căci atunci este otrăvitoare.

Vâsc (*Viscum album*, fam. lorantaceelor). — Plantă parazită care crește pe ramurile merilor, perilor, mai rar pe ale stejarilor, răchiților și ale bradului alb. Din cercetările mai noui rezultă că preparatele din *vâscul proaspăt* au o lucrare cu mult mai mare decât cele din vâscul învechit, uscat. Din vâscul proaspăt se scoate un alcaloid volatil, lichid, numit *viscabină* și un corp de natură glicozidică, numit *visciflavină*, cărora își datorește vâscul proprietățile lui. Preparațiunile de vâsc proaspăt lucrează cu mult succes în toate boalele în cari *ipertensiunea* este mare: *arterio-scleroză*, *aterome*, *gută*, *eclampsie*, în otrăvirea cronică cu *plumb* (saturnism), în scuiparea de sânge a ofticoșilor (*emoptizie*), în curgerea de sânge din nas (*epistaxă*) la vârsta pubertății, etc., căci vâscul produce o lucrare *sedativă* asupra sistemului nervos central și asupra nervilor vasomotori și prin urmare o *ipotensiune*, din care pricină vâscul poate fi considerat ca un bun *antispasmodic*. La *țară* vâscul de păr și de brad, fiert cu apă, se bea în contra *astmei*, ceaiul de boabe pentru tusă și durere de piept, se mai dă în contra crampelor și în contra epilepsiei. Din fructele de vâsc se prepară cleiul de prins paseri.

Vaselină, *petroleină*. — Amestec de uleiuri grele, rezidiu al distilaţiunii petroleului, purificat şi decolorat prin filtraţiune caldă prin negru animal. Vaselina este roşie, blondă sau albă. Pentru ca să fie groasă i se adaugă ceară, 5—10 la 100. Vaselina este neutră, insipidă, nu se saponifică, rezistă la acţiunea acidelor şi alcalilor, nu se topeşte în apă şi glicerină, foarte solubilă în alcool, nu se alterează şi este un foarte bun excipient pentru alifii (pomade). Ea disolvă iodul, bromul, alcaloizii, puţin acidul fenic, unele săruri şi oxide metalice. Sub numele de *uleiu de vaselină* se înţelege o vaselină lichidă la temperatură ordinară.

Vâslit. — Nici un exerciţiu nu poate fi mai bun decât acela pe care îl face vâslaşul, căci pune în mişcare cel mai mare număr de muşchi, într'un timp foarte scurt. Când ne uităm la un vâslaş putem vedea cum îşi contractă succesiv muşchii antebraţelor, ai gambelor şi ai coapselor, ai spatelui şi ai pieptului, în fiecare din cele două timpuri cari constituesc actul de a vâsli. Din aceasta rezultă ca vâslitul are o mare valoare igienică şi este bine să-l facă toţi cei ce sunt în stare să-l facă. Trebue să arătăm şi neajunsurile acestui exerciţiu. Intre acestea vom trece cu vederea peste beşicele cari pot fi produse în palme, prin frecarea lopeţilor şi peste răceala care de altfel se poate ocoli îmbrăcând o flanelă pe care o putem schimba la urmă. Primejdia cea mai de căpetenie este că vâslitul, prin natura lui, este un exerciţiu violent, care face să funcţioneze peste măsură inima şi plămânii, aşa că toţi cei ce sufăr de palpitaţii (bătăi de inimă) şi cari au răsuflarea scurtă, nu trebue să vâsleze.

Vată. — Astfel se numeşte *bumbacul* separat de toate părţile cari ar putea să supere întrebuinţarea sa în chirurgie. Foile de vată, groase şi mlădioase, sunt mai bune decât oricari alte substanţe pentru facerea pansamentelor (legarea rănilor). Vata se întrebuinţează la pansamente, simplă sau înmuiată în substanţe *antiseptice*. Vata simplă însă trebue să fie cât se poate de *aseptică*, adică fără nici un microb, iar pentru a o păstra tot astfel ea trebue să fie ţinută în *vase bine închise*, cari nu se vor deschide decât în momentul întrebuinţării, după care se vor închide imediat. Vata serveşte pentru aparatele compresive şi pentru aceasta nu poate fi întrebuinţată decât numai o singură dată, mai ales când a fost prea strânsă. *Vată idrofilă* se numeşte aceea care a fost desfăcută de o parte din apa ei printr'o preparaţiune specială. Ea fiind foarte avidă de apă, constituie un foarte bun absorbant (vezi *Pansamente*). Se întrebuinţează 3 feluri de vată : vată idrofilă, vată lucioasă (cenuşie) şi vată de hârtie (celuloză). Cea mai bună este cea idrofilă.

Vătămătură. — Sub acest nume se înţeleg în poporul nostru aproape toate durerile din pântece, fie ele dureri, sau *colici* de maţe, de ficat, de rinichi ; hernia de asemenea se cheamă vătămătură.

Vedere (lat. *visus* grec. *ophis*) *văz*.- Vederea este unul din cele cinci simţuri ale omului care îl pun în legătură cu lumea dinafară, permiţându-l să vadă lucrurile cari îl încunjură şi să-şi dea seama de forma, mărimea poziţia, coloarea lor, etc. Vederea se face cu ajutorul *ochiului*, care este însărcinat să primească impresiunile venite din afară şi a unui organ intermediar, *nervul optic*, care duce aceste impresiuni dela ochiu la *creer*, care le primeşte. Imaginile obiectelor exterioare se formează pe peliţa din fundul ochiului, numită *retină*, cu ajutorul razelor luminoase cari pleacă dela aceste obiecte, străbătând succesiv mai multe lentile convergente şi cari sfârşesc prin a se încrucişa formând pe retină imagini. Vederea este *bună* când vedem lucrurile lămurite, cu diferitele lor caractere de mărime, de formă, de poziţie, etc., fără sforţare, fără oboseală, de aproape ca şi mai departe. Pentru aceasta trebuie ca toate organele vederii să fie în stare bună şi să funcţioneze bine, adică ochiul, nervul optic şi creerul. In boalele ochiului vederea sufere ; astfel când cornea are pete, (albeaţă) razele luminoase nu pot pătrunde în ochiu. Acelaşi lucru se întâmplă când cristalinul este opac (perdea, cataractă), iar când razele luminoase se încrucişează şi formează imaginea înaintea

retinii, omul are vederea scurtă (v. *Miopie*). Când imaginile se fac înapoia retinii omul are vederea depărtată (v. *Hipermetropie*). Vederea prezintă turburări mai mult sau mai puţin mari şi în alte boale de ochiu (v. *Ochiu*). — *Igiena vederii* constă în a ne feri de toate influenţele cari obosesc şi irită ochii. Vânturile, aburii, gazele, fumul, praful, toate sunt tot atâtea cauze de iritaţie şi pentru a le evita efectul este bine ca cel care este mai expus să poarte ochelari cu sticle simple, drepte, iar în contra luminii prea mari ochelari fumurii. Contra luminii artificiale prea mari ne putem apăra prin punerea unui cozoroc înaintea ochilor, sau un abajur de lampă, sau să purtăm ochelari fumurii, sau albaştri, mai ales când mergem la teatru şi în alte săli de spectacole cu multă lumină. Cetitul şi scrisul mult, lucrul de mână al femeilor (broderii), etc.) obosesc foarte mult ochii, dar fiindcă aici nu ne putem servi de ochelari (de cât în caz de ipermetropie), cel mai bun lucru este să ştim să ne oprim la timp, dând ochilor odihnă câteva minute şi aceasta făcând'o la fiecare oră, sau chiar la fiecare jumătate de oră. S'a constatat că şi tutunul are influenţă rea asupra vederii, lucru de care trebue să ţină seamă toţi fumătorii.

Vegetarianism. — Când am vorbit despre *alimente* şi *alimentaţie* am arătat că omul să se hrănească cu substanţe animale şi vegetale, să aibă un regim mixt şi variat. Sunt însă mulţi oameni cari se hrănesc numai cu vegetale, din care cauză li s'a dat numele de *vegetarieni*, care nu admit nici un aliment dat de regnul animal, mulţumindu-se cu *regimul vegetal*, cât se poate de strict, compus numai din *legume* şi *fructe*. Unele alimente vegetale se mistuie cu greu, produc gaze intestinale, dureri şi diaree, produc slăbiciune şi sărăcesc sângele.

Venerice (boli), boli lumeşti. — V. Sifilis, Blenoragie, Şancrul moale.

Venesecţie. — V. *Lăsare de sânge*.

Venin. — V. *Fiere*.

Veninariţă, *avrămească crestănească, milostivă, potroacă* (*Gratiola officinalis*, fam. scrofulariaceelor). — Plantă erbacee veninoasă, care creşte prin mlăştini, bălţi, şanţuri cu apă, fâneţe umede, pe malurile apelor. Se întrebuinţează planta înflorită ca purgativ tare şi în contra gutei, sub formă de praf 50 ctgr. până la 1 gr şi jumătate pe zi. — La *ţară* se întrebuinţează în contra frigurilor, pentru durere de stomac şi pentru tusă. In unele părţi o iau femeile cari nu fac copii. In alte părţi se afumă cu ea pentru *răul copiilor*, pentru spaimă, lipitură şi vânturi rele, sau se fac scăldători din foi pentru pişcătură, se afumă contra ceasului rău, se descântă de dragoste.

Ventilaţie. — V. *Aerisire*.

Ventuză. — Ventuzele sunt nişte păhăruţe de sticlă, cari au forma clopotului. Se aplică pe o parte a corpului după ce am gonit aerul din ele şi pielea de desupt începe a se suge înăuntrul lor, adunând în acel loc sânge din toate părţile adânci, aşa că ventuzele lucrează ca *derivative*. Ventuzele se chiamă *uscate*, atunci când le punem numai pentru a aduna sângele sub ele, iar când crestăm pielea şi aplicăm pe deasupra ventuzele, ca să tragă sângele afară, se chiamă ventuze *tăiate*, sau *scarificate*. Ventuza cu *pompă* este aceea care se goleşte de aer prin ajutorul unei pompe

Fig. 476 — Diferite feluri de ventuze

Fig. 477. — Aplicarea ventuzelor

fixate la fundul ei. Pentru a aplica o ventuză vom face golul, adecă vom goni aerul din ea, cu ajutorul focului, aprinzând o bucată de hârtie în interiorul ei, sau cu un pămătuf înmuiat în spirt, pe care îl aprindem și îl ținem câteva secunde în păhar, după care îl aplicăm repede pe piele. Focul rărește aerul, îl gonește și în golul ce se face în păhar este trasă pielea și odată cu ea este tras și sângele de desupt și din jur care este impus de presiunea atmosferică. Din cauza îngrămădirii de sânge în pielea de sub păhar ea se înroșește și când sângele este mult se învinețește. Nu trebue să aplicăm ventuza

Fig. 478 — Aplicarea ventuzelor cu cauciuc

(Intr'o secțiune — a — se vede cum se umple cu piele, sub apăsarea țesuturilor dinăuntru în afară).

până ce nu s'a stâns focul din ea, pentru ca să nu ardem pielea. In loc de ventuze putem pune și păhăruțe de vin cu buzele mai groase. Ventuzele cu pompă se aplică cu mai mare înlesnire și fără teamă de a arde pielea. Când voim să ridicăm o ventuză, după ce ea a lucrat, vom prinde-o cu o mână de fund, iar cu degetul arătător dela mâna cealaltă vom apăsa pielea dela marginea gurii, pentru ca să intre puțin aer și îndată ventuza se desface și cade singură. Pielea rămâne vânătă mai multe ceasuri, când ventuza a fost bine aplicată, apoi își reia coloarea obișnuită. Ventuzele se lasă pe loc cam 10 până la 30 minute, după efectul pe care voim să-l avem. Numărul ventuzelor depinde de boală; el poate fi de 10, 20 până la 40, aplicându-se pe aceeași parte. Ele se pot aplica de mai multe ori dacă trebuința cere. Ventuzele se aplică de obicei pe piept și pântece, deasupra ficatului când el este umflat și dureros, pe partea dreaptă a pântecelui, iar când splina este bolnavă se pun pe partea stângă. La piept se pun acolo unde este, sau unde bolnavul simte, junghiul, în cazurile de congestie pulmonară (îngrămădire de sânge la plămâni), de pleurezie, de pneumonie, de dureri nevralgice, sau reumatice. Ventuzele *tăiate*, sau *scarificate*, se aplică mai întâi sub formă de ventuze uscate, apoi după ce s'a înroșit și învinețit pielea se scot și pe pielea ridicată și roșie se fac niște crestături cu vârful unui brici sau bisturiu, ori mai bine cu ajutorul unui instrument numit *scarificator*, pe care l-am descris în articolul: *scarificație* (vezi fig. 396). După ce am făcut aceste crestături aplicăm din nou ventuzele, cari acum trag sângele adunat și se umplu, după care le ridicăm, spălăm locul și la nevoie oprim sângele de a curge, punând vată și legând strâns partea locului. Aceste ventuze tăiate se vor pune numai după porunca doctorului.

Veramonul.—Este un praf galben, solubil în apă caldă. E un medicament analgezic foarte bun. Se recomandă în orice fel de durere, în doze de 1—4 tablete de câte 0,2 gr., pentru adulți, pe zi; copiilor li se dă doza jumătate.

Verbină, *verbină de câmp*, *măturiță*, *sporici*, (*Verbina officinalis*, fam. verbenaceelor). — Plantă erbacee, care crește prin locuri pustii, necultivate, pe lângă drumuri, ziduri, dărâmături, etc. In medicină se întrebuințează frunzele, esența, pentru proprietățile sale amare, aromatice, astringente, excitante, stomachice. Se dă sub formă de infuzie (ceai), 10 la 1000. — La *țară* se vindecă cu ea râia făcând băi, cari se mai fac și la copiii slabi, anemici.

Vermut. — Adevăratul vermut, numit și de *Turin*, se compune din vin alb, în care se plămădește coajă de chinchină, cuasia, coji de portocale, coriandru, anason stelat, micsandră, scorțișoară, centaură și alte substanțe amare și aromatice. Vermutul se ia

înainte de masă pentru a aţâţa apetitul şi a uşura mistuirea. Din nenorocire însă vermutul nu este curat, ci întărit cu spirt, ceeace îl face primejdios şi de care trebue să ne păzim. Vermutul curat este bun şi se poate lua în măsură mică, din când în când şi numai la trebuinţă, fără însă ca să ne obişnuim a-l lua zilnic şi de plăcere, ceeace nu ne-ar face bine.

Veronal. — Bun ipnotic în insomniile nervoase. Se dă în doză de 25 ctgr. până la 1 gr., în buline sau în ceai de floare de teiu, în momentul culcării.

Veropiron. — Este un acid dietilbarbituric, combinat cu amidopirina. Este un bun calmant în durerile de orice natură, în stările de hiperexcitabilitate nervoasă şi în insomnia cauzată de dureri. N'are nici o acţiune vătămătoare asupra inimei. Se dă în cazurile de migrenă, sciatică, gută, lumbago, etc., în doză de 1 tabletă de 3—4 ori pe zi pentru adulţi.

Versiune (lat. *versio*, dela *vertere*, a întoarce, a înturna). — Astfel se numeşte operaţiunea prin care copilul se întoarce, sau este întors, în mod artificial în pântecele mamei sale (în mitră). Când se face dela sine se zice versiune *spontană*. Versiunea *artificială* se face de doctorul-mamoş în două feluri : prin *manopere externe*, aplicând mânile asupra pântecelui şi făcând diferite apăsări şi mişcări şi prin *manopere interne*, întroducând mâna în mitră.

Vertebre. — V. *Columna vertebrală.*

Veşminte (lat. *vestimentum*), *haine*, *îmbrăcăminte*, *straie*. — Veşmintele servesc omului ca să-i menţină căldura corpului la un grad cât se poate de puţin variabil, reducând pe de o parte pierderea căldurii în timpul iernii şi micşorând pe de altă parte acţiunea prea mare a căldurii solare în timpul verii. Pentru a îndeplini aceste cerinţe trebue ca veşmintele din toate anotimpurile să fie rele conducătoare de căldură, pentru ca să nu lase căldura corpului nostru să se piardă înafară, în timpul frigului şi pentru ca să împiedece căldura din afară ca să pătrundă până la corp, în timpurile călduroase. Cele mai multe din ţăsuturile din cari se face îmbrăcămintea noastră îndeplinesc aceste condiţiuni. Ţăsăturile din cari se fac veşmintele se iau o parte din regnul animal şi anume : *lâna*, *mătasa*, *blănurile*, *flanela* şi am putea adăuga şi *pielea* din care se fac încălţămintele ; iar altă parte din regnul vegetal, cum sunt : *inul*, *cânepa*, din cari se face pânza şi *bumbacul*. Dintre acestea pânza şi bumbacul fac să se răcească mai iute corpul decât lâna şi mătasa, din cauză că pânza lasă să treacă cu uşurinţă căldura din corp, pe câtă vreme lâna o ţine îngrămădită pe loc ; astfel dar ne vom îmbrăca vara cu pânză, sau stofe, făcute din ţăsături analoage şi iarna cu haine făcute din lână. Mătasa este o stofă intermediară între pânză şi postav : răcoroasă în timpul verii şi îndeajuns de călduroasă în timpul iernii, păcat numai că ea este scumpă şi n'o pot avea toţi. Coloarea stofelor are deosebită importanţă când este vorba de îmbrăcăminte : coloarea neagră aplicată la suprafaţa unui corp absoarbe căldura, o înmagazinează la trecerea ei, pe câtă vreme coloarea albă o reflectează, nu se încarcă cu ea. Deci în timpul verii vom purta mai mult haine de culoare deschisă, albe, iar în timpul iernii de culoare închisă, negre. Să nu pierdem din vedere că sunt unele văpseli cari pot fi periculoase, cum sunt văpselile verzi, arsenicale. De asemenea trebue să ne ferim de tincturile şi văpselile cari cuprind anilină şi cari pot da naştere la accidente grave, de oarece vaporii de anilină se pot absorbi prin piele şi prin căile respiratoare. Oricare ar fi stofa din care se face îmbrăcămintea, faptul este că aceasta ia apa sudoarei eşite din corpul nostru, se îmbibă, se răceşte şi astfel răceşte şi corpul, după cum se întâmplă cu haina făcută din pânză, adecă cu cămaşa şi din care cauză se recomandă ca omul să poarte pe piele flanela, care absoarbe sudoarea şi o împiedecă de a sta pe corp şi să-şi schimbe haina ori de câte ori este îndăduşit, pentru ca să nu răcească. Forma veşmintelor depinde de climat, de obiceiu, de profesiuni, etc., aşa că n'avem să ne ocupăm de ea aci. Tot ceea ce putem spune este că veşmintele trebue să fie destul de largi ca nici o parte a corpului să nu fie prea strânsă, pentru ca miş-

cările să se facă liber, funcţiunile organelor să se îndeplinească în mod normal şi circulaţia sângelui să nu fie împiedecată. Prin veşminte se pot transmite o mulţime de boale microbiene, cum sunt : angina difterică, oftica, pojarul, scarlatina, vărsatul, tusa măgărească, etc. ; diferite boale de piele, râia, chelia, etc., pentru aceasta nu este bine să se servească omul de haine vechi decât numai fiind sterilizate în etuva de desinfectare, iar dacă nu se poate face aceasta, e mai bine să se ardă.

Vestă, *jiletcă, pieptar.* — O haină care nu este de lux, căci o vestă bine făcută închide la suprafaţa corpului un strat de aer care îl pune la adăpost de schimbările temperaturii şi întreţine o căldură mai potrivită, mai egală decât haina purtată pe deasupra ei. O vestă strâmtă are cusurul de a strânge pieptul şi pântecele şi prin urmare de a supăra respiraţia şi digestia. Vesta trebue purtată în toate anotimpurile, însă stofa ei va varia după vreme, aşa în timp de iarnă ea va fi făcută de postav, de lână, iar în timp de vară de pânză, de pichet. Vestele deschise în sus prea mult nu sunt bune, căci nu adăpostesc îndeajuns pieptul, ceeace **nu**-i bine pen tru persoanele slabe de piept. Pieptarul ţăranului nostru este foarte bun întru cât el se încheie la o parte, aşa că pieptul îi este acoperit în partea de dinainte, nu cum se întâmplă când este îmbrăcat numai cu cămaşa şi cu cojocul, cari nu se încheie bine înainte, lăsându-i pieptul gol.

Vetrice, *ferecea, iarba raiului, vetricea, vitriţă* (*Tanacetum vulgare*, fam. compozitelor). — Plantă erbacee, aromatică, ce creşte pe lângă drumuri şi garduri, pe câmpuri şi prin locuri necultivate, pe marginea râurilor, prin livezi şi locuri umede. Se întrebuinţează planta înflorită, care are proprietăţi amare şi aromatice ; se dă în contra viermilor intestinali (limbrici). Pe *dinăuntru* se dă sub formă de infuziune (ceai) 5—10 la 1000, uleiu volatil 1—2 picături, în clisme, 10—15 pentru o clismă. — La *ţară* se dă ceaiul de vetrice pentru friguri, decoctul (fiertura) pentru mătrice, floarea uscată, pisată şi amestecată cu miere se dă pentru limbrici, iar pentru lingoare se fac scăldători de vetrice.

Vezicători. — Vezicătoarea este un *topic* care se aplică pe piele, pentru ca să producă o aprindere (inflamaune) cu formare de beşici pline de un fel de apă. Vezicătorile sunt de 2 feluri : *volante*, sau *temporare*, cari se aplică pe piele cu scopul de a o inflama şi a obţine o curgere de serozitate (apă), cari nu trebuesc să supureze (să facă puroi) şi cari se vindecă repede ; *permanente*, cari trebuesc să lucreze mai mult timp şi să supureze Vezicătorile sunt făcute sub formă de plastore, din talion (diachilon) amestecat cu *praf de cantaridă* dela gândăcei, care trăiesc pe frasini. Aceşti gândăceii se usucă, apoi se pisează bine şi acest praf se amestecă cu talion. Vezicătorile se întind pe o bucată de pânză. Aceste vezicători aplicate pe piele produc o iritaţie urmată de vezicaţiune, adecă formarea unor beşici pline cu un fel de apă (serozitate). Timpul cât trebue să stea pe loc o vezicătoare, pentru ca să scoată beşici depinde de efectul pe care voim să-l obţinem şi de etatea bolnavului ; astfel o vezicătoare volantă va sta pe loc mai puţin timp decât una permanentă. La copiii a căror piele este foarte subţire, vezicătoarea lucrează în 2—4 ore, pe câtă vreme la oamenii mari îi trebuie 8—12 ceasuri. Se întâmplă uneori, mai ales la copii, că vezicătorile produc dureri de rinichi şi de beşica udului, uneori urinare chiar cu sânge, ceeace provine din cauză că s'a absorbit cantaridă prea multă şi a iritat rinichii şi beşica, din care cauză trebue să fim cu mare băgare de seamă la aplicarea vezicătorilor. Vezicătoarea are diferite mărimi, după trebuinţă şi această mărime este dată de doctor, căci numai el ştie cât de mare trebue să fie. De obiceiu plastorul de vezicătoare se întinde pe sparadrap de diachilon (talion), pentru ca să se lipească mai bine pe locul unde o aplicăm. In farmacii se vând şi vezicători gata. Inainte de a aplica o vezicătoare trebue să preparăm locul ; dacă este cu păr să-l radem, apoi să-l spălăm cu apă caldă şi săpun, după care aplicăm ve-

zicătoarea deadreptul pe piele, fixând-o prin talionul de pe margini şi spre multă siguranţă legând-o cu o faşe, cu un bandaj de corp, sau cu un colţar, ori tulpan îndoit sub formă de cravată. Dacă trebue să punem vezicătoarea pe umăr, atunci, pentruca să se poată potrivi bine şi să stea nemişcată, trebue s'o încrestăm pe margini cu foarfecele. Vezicătorile produc durere, de multe ori destul de mare, care sileşte pe bolnavi să se mişte şi chiar să caute a o desface, când le este la îndemână, pentru aceasta ei trebue supraveghiaţi în tot timpul. Când au eşit beşici sub vezicătoare este semn că ea a lucrat bine şi trebue ridicată; beşica sau beşicile se încrestează cu foarfecile în partea lor de jos pentru ca să curgă apa din ele. Nu trebue ruptă pielea beşicilor pentru ca să nu producem dureri şi usturimi, ci s'o lăsăm pe loc, făcând pansamentul peste ea. Acest pansament se face cu vaselină întinsă pe o cârpă curată şi mai mare decât a fost vezicătoarea, pe care o aplicăm pe rană şi deasupra ei punem un strat subţire de vată, după care o legăm cu o faşe. Pansamentul se face de 2—3 ori pe zi, după cum curge apa de multă, iar după 3 zile numai odată pe zi până la vindecare, după care apoi mai presărăm încă vr'o două zile praf de scrobeală, sau pudră de orez, pe deasupra. — Vezicătorile lucrează ca *revulzive* şi se aplică de obicei pe piept în caz de pleurezie, de pneumonie, de bronşită intensă, de oftică (pe locul cu junghiu). In vezicătoarea *permanentă* se taie beşicile de jur împrejur, aşa ca să se ridice toată pielea şi să rămână rana descoperită,ceeace o deosebeşte de vezicătoarea *volantă*, sau *temporară*. Vezicătorile permanente se întrebuinţau în boalele cronice, astăzi însă ele sunt date uitării deoarece medicina dispune de alte mijloace mai practice.

Vezicule (dela lat. *vesicula*), *beşicuţe*. — Sunt nişte ridicături rotunde, sau ascuţite la vârful lor, cari sunt formate de ridicarea părţii superficiale a pielei, numită *epiderm*, care se deslipeşte de partea adâncă, numită *derm*, aşa că formează o cavitate mică, plină de un fel de apă limpede şi transparentă. Aceste vezicule pot să dispară dela sine şi în acest caz apa lor intră în circulaţia sângelui, sau se scurge înafară; alteori veziculele se transformă în *pustule*, adică apa lor se preface în puroi. Veziculele se observă în arsuri, când se pun vezicători; ele se mai văd în unele boale de piele, cum sunt: erpesul şi eczema, sau în vărsat la început, pentru a se schimba îndată în pustule, după cum se întâmplă şi la vaccină (v. *Arsuri, Eczemă, Vaccinare*).

Viaţa. — Cu toate că în timpurile de azi viaţa oamenilor este mai sbuciumată, din cauza luptei pentru existenţă, care este mai aprigă decât acum câteva sute de ani, totuşi durata vieţii omeneşti s'a prelungit, datorită măsurilor de higienă, cari sunt mult mai cunoscute ca altădată. După statisticele elveţiene, întreprinse

Fig. 479 — Lungimea vieţii omeneşti, la diferite epoci ale istoriei europene

în acest sens, se spune că dela 1870 încoace viaţa oamenilor a fost prelungită, în medie, cu 20 de ani. Aşa, de unde pe la 1870 durata medie a vieţii omeneşti era de 40 de ani pentru bărbat şi 43 de ani pentru femeie, în 1935 bărbaţii aveau o durată medie de 60 de ani şi femeile de 63 de ani. Longevitatea cea mai mare este în Olanda, unde, în secolul trecut, viaţa medie era de 65 de ani.

Viermi intestinali. — In intestinele omului trăesc trei feluri de viermi, cari produc diferite suferinţe celor ce au nenorocul să-i aibă. Aceşti viermi sunt: *tenia* cunoscută în poporul nostru sub numele de *cordea, cordică, limbricul mare* şi panglică; *ascaridele lombricoide* sau *limbricii* şi *oxiurii viermiculari* numiţi în popor *strânşi* sau *viermuşori*. — 1. *Tenia* este un vierme ce se desvoltă în intestinele omului prin *cisticercii* dela animalele cari sufăr de *ladrerie* sau *măzăriche*. Cauza de căpe-

tenie este numai *cisticercul* din cărnuri și din ape. Tenia se transmite dela om la om în mod indirect prin *ouăle* ei, cari dau naștere la *cisticerci* și cari, intrând în corpul omului, produc *tenia*. Uneori cisticercii se pot răspândi în mușchi, în ochi și în alte organe. Sunt trei feluri de tenia: *taenia solium, botriocephalus* și *taenia saginata*, sau *mediocanelata*. *Tenia solium* numită și *vierme solitar*, este produsă de *cisticercul cărnii de porc*. Tenia trăiește prin urmare o parte din viață în om și altă parte în porc. Omul o dă porcului și porcul o dă omului. Un ou de tenia fiind înghițit de un porc, coaja lui este distrusă de sucurile intestinale; embrionul pe care îl conține și care e deja format este pus în libertate. Acest embrion este oval și are la capătul cel mai mic șase cârlige, cu ajutorul cărora el găurește stomacul, sau mațul porcului și se duce printre țăsuturi, sau în cavitatea vaselor sangvine, oprindu-se în cele din urmă în țăsutul celular intramuscular (în mușchi) unde se dezvoltă repede, ajungând la mărimea unui bob de *mazăre* cu formă alungită. In această stare animalul se numește *cisticerc* și porcii, cari îl au, se zice că sufăr de *ladrerie*, sau *măzăriche*. Viermele poate rămânea în stare de cisticerc timp îndelungat, nemișcat, în țăsutul celular al porcului și numai după moartea porcului, când omul consumă carnea crudă, sau nu îndeajuns de friptă, numai atunci se întâmplă o schimbare. Ajuns în mațele omului, animalul își leapădă învelișul de pe cap și gât, gâtul se alungește repede și capul se fixează pe intestin cu ajutorul ventuzelor și ale cârligelor lui. Lungimea teniei variază între 3—6 metri. Inelele dinapoi se măresc repede și capătă fiecare organe de reproducție mascule și femele. Mai târziu inelele, cari conțin ouă îndeajuns de înaintate în dezvoltarea lor, se desfac și sunt date afară cu scaunele bolnavului, sau în mod izolat, sau mai multe la un loc. Ele se aseamănă mult cu sământele de curcubeată și după câtva timp învelișul lor se putrezește și ouăle rămân libere. Acestea ajung prin apele necurate, sau pe legumele crude cu cari sunt înghițite de porc, unde va începe să se dezvolte, după cum s'a arătat mai sus. *Măzărichea* la porc se cunoaște ușor și se poate vedea cu ochii în carnea lui, mai ales în mușchii dela gât și în mușchii dintre coaste. Uneori se văd și sub limbă niște bășicuțe transparente, cari sunt produse de cisticerci. Am spus că tenia poate să aibă o lungime de 3—6 metri. Capul ei este rotund și mare cât o gămălie de ac, iar vârful lui are o coroană de cârliguțe și 4 ventuze pe laturi. Gâtul este mai subțire, corpul este de coloare alburie și se compune din inele mai mari în lung decât în lat se pot număra până la 800. *Botriocefalul* se găsește în apă și în carnea unor pești de mare; el are o lungime de 5 până la 8 metri. Capul este ca o măciucă, gâtul e mai subțire decât capul, iar restul corpului este format de niște bucățele albe, late, mai late decât lungi și pot fi în număr de 600. *Tenia saginată* provine din carnea de bou. Ea este cea mai lungă, putând avea până la 12 metri și mai mult. Inelele ei sunt cele mai mari și se numără până la 12 mii. Capul nu are coroană de cârlige, gâtul este foarte subțire. Sunt mai multe împrejurări cari înlesnesc dezvoltarea teniei: materiile fecale azvârlite în diferite locuri și luate pe corpul șoarecilor, sau mâncate de porci, dau cisticercii, cari în carne se transformă în tenie. Boii, adăpați cu ape cari cuprind cisticerci, prin carnea lor dau tenia; peștele cu cisticerci, precum și apa dau boala. Tenia se dezvoltă la oamenii cari mănâncă o carne nefiartă, sau nefriptă bine, cărnuri sărate, șuncă, mezeluri, pastramă, etc. Tenia solium se arată la toate popoarele cari se hrănesc cu carne de porc, botriocefalul la locui-

Fig. 480 — Tenia solium

torii din apropierea mărilor (Rusia, Polonia, Prusia, Belgia, Olanda), iar tenia saginată este cea mai răspândită fiindcă cea mai mare parte din omenire se hrănește cu carne de bou. — Să vedem acum cari sunt *semnele* după care se cunoaște că omul are panglică. Mulți au boala fără să aibă nici o suferință și fără să-și dea seamă de ceeace poartă în pântece, până ce dau afară o parte din tenie cu materiile fecale. Alții însă au diferite turburări digestive și nervoase; o greutate în pântece, un gomoloț care se mișcă, se schimbă din loc în loc; unii au dureri prin mațe, mai ales după ce au mâncat lucruri sărate și excitante, cum sunt scrumbiile, ceapa, usturoiul, zeama de lămâie, etc., pe câtă vreme laptele, ouăle și untul de lemn le potolesc. Alții au greață și vărsături mai ales dimineața. Unora li se umple gura de apă, apetitul le este mare, mistuirea grea și constipația alternează cu diarea; prin urdinare ies și bucăți de panglică, cu materiile fecale. Dintre turburările nervoase vom aminti mâncărime de nas și la șezut, durere de cap, amețeală, sughițuri, dilatarea pupilelor, apoi palpitații (bătăi de inimă), o stare de nervozitate generală, la copii spasme, la oameni mari aiurare, (delir), paralizii, etc. Uneori cel ce are panglică nu se hrănește îndeajuns și încetul cu încetul cade într'o anemie foarte pronunțată, având palpitații și accese de sufocare, pe alții îi consumă febra, nepofta de mâncare și diarea. Cel mai sigur semn de tenie sunt bucățile date afară cu materiile fecale.— *Tratament.* Cu o zi mai înainte de a da medicamentul *viermifug*, adecă acela care va scoate panglica, vom supune bolnavul la regim de lapte. Medicamentul se va lua a doua zi de dimineață, pe nemâncate, iar după un ceas sau două, după ce a fost luat, bolnavul va lua un purgativ: unt de ricin (15—20 gr. la copii, 30—60 gr. la adulți), sau mai bine un purgativ ne uleios, pentru ca să nu înlesnim absorpțiunea principiului otrăvitor al *ferigei* (filix mas), cum ar fi: calomel, scamonee, câte 15—30 ctgr. jalapă pulverizată, 30—50 ctgr., pentru 1 praf, pe care bolnavul îl va lua la 2 ore după ce a luat medicamentul viermifug. Bolnavul va ieși la scaun pe un vas plin cu apă călduță și nu va trage de vieme când va ieși, pentru ca să nu-l rupă. Se va prescrie *extractul eterat de filix mas* (ferigă) în doză de 4 până la 6 gr. la adult, iar la copii în dozele următoare: dela 1 la 2 ani 50 ctgr. până la un gr.; dela 2 la 5 ani 1—3 gr.; dela 5 la 10 ani 3—4 gr.; dela 10—15 ani 5 gr. In lichid se poate da în forma următoare: extract eterat de filix mas 4—3 gr., gumă arabică pulverizată 8 gr., sirop de eter 40 gr., apă distilată de mentă 100 gr.; să se bea toată odată. Se poate da și în capsule: extract eterat de filix mas 8 gr., calomel 80 ctgr. să se facă 8 capsule, cari se vor lua din 5 în 5 minute câte unul, până la sfârșit. Extractul eterat de filix mas se mai poate da combinat cu cloroform și unt de ricin, în capsule. Se mai poate da *praful de flori de cuso* în doză de 15 gr. la copii și de 20 gr. la adulți, la 2 ceasuri după ce s'a luat purgativul (uleiu de ricină): pulbere de cuso 10—20 gr., miere, cât trebue să se facă electuar, care se va da dimineața pe nemâncate. Se mai poate prescrie și *coaja de rodiu* în decocțiune, în doză de 50 gr., dimineața, la 2 ore după ce s'a dat un purgativ. Un medicament energic este *pelletierina* (care se scoate din rodiu), care însă nu se dă la copii, iar la adult se dă sub formă de sulfat de pelletierină, 30 ctgr după ce în ajun s'a dat un purgativ și bolnavul a mâncat numai lapte. — 2. *Ascaridele lombricoid* sau *Limbricii* sunt niște viermi lungi de 12—15 ctm., cari sunt înghițiți în stare de ouă cu apa de băut. Ei sunt rotunzi, cilindrici (nu sunt lați ca panglica), de coloare roșietică. Șederea lor în stomac și mațe dă loc la diferite turburări mai mult sau mai puțin grave. Limbricii se văd cu deosebire la copii, iar suferințele la cari dau naștere sunt următoarele: diaree în timpul nopții, agitație (neliniște), gemete și visuri rele. Copiii au cearcăne în jurul ochilor și un miros greu în gură, ei se obosesc lesne și slăbesc. Pântecele este umflat și dureros, mai ales în jurul buricului Din când în când copilul scoate câte un

limbric pe şezut, sau pe gură. *Tratament.* Cel mai bun medicament este *santonina*, care se dă în dozele următoare: dela 1 la 2 ani, să *nu se dea*; dela 2 la 5 ani 5—10 ctgr. pe zi; dela 5 la 10 ani 10—15 ctgr. pe zi; dela 10 ani în sus, 15—30 ctgr. pe zi. Este bine să se asocieze santonina cu *calomelul*: santonină 2—5 ctgr., calomel 5—10 ctgr., zahăr de lapte 30 ctgr.; pentru 1 pachet; să se dea 3 pachete dimineaţa, la intervale de câte • oră, în timp de 2 zile. Când se dă santonină curată, fără calomel, se va da la 2 ore după ea uleiu de ricin, cantitatea necesară după etatea omului. Se mai dă în contra limbricilor *semen-contra*, din care se scoate santonina, sub formă de infuzie, din 10 la 1000, praf 1—10 gr., urmată de uleiu de ricin după 2 ore.— 3. *Oxiuri* (*strânşi*, *viermuşori*). Aceştia sunt nişte viermi mici, albi, cari seamănă cu viermuşorii brânzei; lungimea lor este de 2—3 milimetri. Se înmulţesc foarte repede şi stau în maţul şezutului, în increţiturile acestuia, producând o mâncărime cumplită. După ce a eşit la scaun, copilul se simte uşurat, fiindcă a dat afară o mare cantitate de oxiuri. *Tratament.* Se vor pune clisme de apă sărată (10 la 100), de apă cu oţet (½ sau ⅓), de apă saponată, sau cu: asa fetida 3 gr., gălbenuş de ou şi apă 120 gr.; sau cu: sulfur de potasă 40 ctgr, apă 150 gr., sau cu: naftalină 1 gr., uleiu de olive 40 gr. Se vor pune aceste clizme după ce copilul a eşit afară, pentru ca să le poată ţine mai mult timp. Se mai recomandă clismele cu *funingene*, cari omoară oxiurii. Se mai pot aplica şi supozitoare (săpunaşe) cu: unguent cinereu mercurial 5 ctgr., unt de cacao cât trebue pentru 1 supozitor; se va intoduce în şezut în fiecare dimineaţă câte unul. Pe *dinăuntru*, se recomandă *santonina* (5 ctgr. la copiii de 2 ani, 10—20 ctgr. la copiii mai mari), calomelul, floare de pucioasă. La toţi copiii cu oxiuri, cari sunt anemici, li se va da la urmă *fier*.

Fig. 481. — Oxiuri, mult măriţi

Viermifug. — Medicament care se dă în contra viermilor intestinali (*limbrici*, *oxiuri*, *panglică*).

Vin (lat. *vinum*). — Vinul este produs prin fermentaţia mustului de struguri, care este foarte bogat în zahăr. *Fermentaţia*, sau fierberea mustului, este întreţinută printr'un ferment cunoscut sub numele de *saccharomices ellipsoideus*, care se găseşte pe coaja bobului de struguri şi de fermentul *carpozima apiculata*. Aceşti doi fermenţi transformă zahărul de struguri în *alcool de vin* sau, *etilic*, în apă şi în acid carbonic, cu formare de acid succinic şi glicerină. *Compoziţia vinului*, în termen, mediu, este următoarea: apă cam 86—90 la 100, alcool de vin 10, glicerină 0.65, acid succinic 0.15, alte alcooluri eteruri şi parfumuri, urme; albumină, grăsime, zahăr, gume şi substanţe colorante, 1.60, tartrat de potasă, 0.40, acid acetic, propionic, nitric, malic şi carbonic, 0.15, clorure, bromure, iodure, fluorure, fosfate de potasă, de sodă, de calciu, de magnezie, de aluminiu, oxid de fier, amoniac, 0.15. Proporţiunea alcoolului creşte cu vechimea vinului din cauză că fermentaţiunile noui, care se fac toamna şi primăvara, prefac în alcool şi restul zahărului rămas dela prima fierbere, ceeace se întâmplă cam în trei ani dearândul, după care vinul rămâne aşa cum este păstrat în vase. Din cifrele mai sus arătate am putea conchide că vinul are calităţile unui aliment, mai ales ale unui aliment de calorificaţie, aşa că vinul luat în măsură potrivită, prin proporţia alcoolului, care se arde în sânge, poate sluji ca *aliment de calorificaţie*. In doză moderată vinul este folositor organismului nostru, fără însă ca să fie indispensabil, iar în doză mare (când alcoolul trece de 1 gr. pentru un kgr. din greutatea corpului nostru) el este rău şi produce alcoolismul acut şi alcoolismul cronic, cu toate urmările lor triste, căci vinul are o acţiune foarte rea asupra stomacului.

și ficatului, atât prin alcoolul său, cât și prin acidele și sărurile de potasă pe cari le conține. Dacă vinul este prea acid (acru), el produce aprindere de stomac și vărsături (gastrite). Vinul prea mult aprinde și arde ficatul (ciroze), apoi dă naștere la diferite turburări nervoase (delir, tremurături). *Vinul alb*, fiind mai bogat în eteruri, este mai excitant, însă din cauză că este mai sărac în tanin, el nu este așa de tonic ca *vinul roșu*, care din pricina bogăției în tanin este mai greu de suportat pentru stomacurile slabe, ale celor ce sufăr de dispepsie. Vinul este supus la multe *falsificări* : adausul de apă, de alcool, de buchete artificiale, coloarea artificială și îndulcirea cu substanțe vătămătoare. Falsificarea cu apă și alcool este supărătoare numai prin faptul că proporția extractului de vin scade. Coloarea vinului se face de multe ori cu substanțe toxice, cum sunt fucsina, care adeseoi este arsenicală și cu cârmăz (phrtolaca decandra), care face ca vinul să fie purgativ. Astăzi însă vinul se vâpsește mai mult cu colori diazoice, cari nu sunt primejdioase. — *Vinuri medicinale*. In medicină sunt câteva vinuri cari se întrebuințează ca medicamente : 1. *Vinul antiscorbutic*, preparat din vin alb în care se plămădește hrean, creson, trifoiște, lingurea, muștar negru. 2. *Vinul aromatic*, care se face cu vin roșu, și cu specii aromatice. 3. *Vinul diuretic*, care este preparat cu vin alb în care se pune digitală și scila. Afară de acestea mai sunt : *Vinul de chinchina, de gențiana, de colombo, vin iodotanic, pentru scrofuloză, debilitate, sifilis.*

Vin de mere. — *Cidru*.

Vin de pere, *must de pere*. — Este o băutură care se face din pere acre, pădurețe, cari nu sunt bune de mâncat și cari se zdrobesc, se presează și se lasă să fermenteze. Acest *cidru de pere* nu este așa de bun ca *cidrul de mere*, de oarece este mai sărac în alcool, nu se poate păstra așa mult timp și în contact cu aerul se acrește mai iute. Vinul de pere deși este plăcut la gust, dacă se bea mai mult produce durere de stomac și diaree (urdinare).

Vinars. — V. *Rachiu*.

Vindecare. — V. *Boale*.

Vintre. — V. *Abdomen*.

Vintrea. — V. *Dizenterie*.

Viorea, *garoafe, hioară, micșunea, tămâioară, toporași*, (*Viola odorata*, fam. violaceelor). — Plantă mică erbacee care crește pe marginea pădurilor, prin tufișuri, livezi și poieni (Martie—Aprilie). In medicină se întrebuințează florile și rădăcinele. Florile fac parte din florile zise *pectorale* (bune pentru piept). Ele se întrebuințează și singure sub formă de infuzie (ceai), care înmoaie, calmează tusa, în catarul de piept. Viorelele dau un miros foarte tare, din care cauză nu este bine să fie ținute în odaia de dormit, căci pot produce durere de cap și amețeli. Rădăcina dată sub formă de praf, 2—4 gr., lucrează ca vomitiv și ca purgativ.

Viperă, *năpârcă*. — Șarpe foarte veninos, care din fericire se cunoaște ușor după o dungă lată, neagră și colțuroasă, **pe care** o are pe spate și după o pată neagră în formă de V de pe cap. Vipera are în gură, pe lângă dinții mărunți și doi dinți mari în falca de sus, încârligați și găuriți până la vârf. In acești dinți dau niște canale cari aduc venin (otravă) dela ghindurile așezate sub mușchii fălcilor. Când vipera cască gura, mușchii apasă asupra ghindurilor, iar veninul se scurge prin dinți în rană. Vipera are o lungime cam de 65 ctm. Când vipera mușcă în locul mușcăturii se simte o durere mare, apoi apare o roșeață violacee și partea mușcată se umflă. Umflătura se întinde repede la tot membrul, iar bolnavul este cuprins de un fior rece, apoi de febră mare, uneori are spasme, sau cade într'o stare de toropeală adâncă, cu pulsul mic și neregulat, bolnavul are greață, vărsături, urdinare și dureri în pântece, pielea se îngălbenește și se acopere de sudori reci și viscoase, pierde cunoștința, are turburări ale vederii, uneori emoragii multiple, cari grăbesc moartea. *Tratamentul* mușcă-

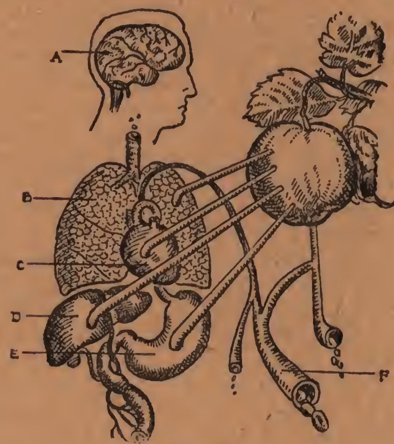
Fig. 482—Aparatul veninos al viperei
1 = glanda veninoasă
2 = dinții veninoși

turii de viperă, precum și al *tuturor șerpilor veninoși*, este următorul : îndată ce a fost mușcat cineva de un șarpe veninos prima măsură de luat este de a strânge membrul mușcat cu o legătură, cu o batistă, cât se poate de aproape de mușcătură, între aceasta și rădăcina membrului. Apoi să se spele abondent plaga storcând-o bine ca să dea sânge, să se stropească cu o soluție proaspătă de clorur de calce (1 gr. la 60 apă), sau o soluție de clorur de aur pur (1 la 100), cari distrug veninul rămas în rană. După acestea se face un pansament. Ca tratament *curativ* se întrebuințează astăzi *serul antiveninos*, descoperit de doctorul Calmette, care nu este altceva decât serul calului imunizat contra veninului serpilor. Acest ser se întrebuințează în injecții sub piele și în contra tuturor mușcăturilor de șerpi veninoși, sau de scorpioni. Injecția trebue făcută cât se poate mai repede, căci unii șerpi omoară în câteva ore. Serul se poate injecta în cantitate mare, căci el nu conține nici o otravă și nu produce accidente. Bolnavului i se poate da în același timp cafea și ceai și i se pot face fricțiuni, învelindu-se apoi bine, ca să-i fie cald. Când n'avem nici un medicament la îndemână, nici ser, atunci îndată ce vom lega membrul deasupra rănii, după ce vom spăla rana și vom stoarce-o ca să iese sânge, vom arde-o cu un fier roșu, pe care îl are oricine și oricând la îndemână.

Virus (cuvânt latin care însemnează suc, otravă). — Prin cuvântul *virus* se înțelege o substanță vătămătoare, care transportată dela om la altul, prin inoculație, comunică acestuia boala celui dintâiu. Transmisiunea se face fie prin contact direct, sau indirect, cu o suprafață rănită (sifilis), fie prin aerul pe care îl respirăm, prin plămâni (oftică), fie prin căile digestive (coleră), etc.

Vișine. — Fructele arborelui numit *vișin*, sau *cerasus vulgaris*, din fam. rozaceelor, originar din Asia mică, astăzi cultivat foarte mult, sau chiar sălbătăcit ; prin cultură s'au obținut mai multe varietăți. Fructele sunt acrișoare, unele chiar acre, din care cauză nu e bine să se mănânce prea multe, căci dau naștere la indigestie (mistuire grea). Din vișine se face dulceață, compot sau alte preparații, cari sunt plăcute și ușurează mistuirea. In medicină se întrebuințează ca diuretice. Siropul de vișine, cu apă, taie setea. La *țară* se pune pe o tăietură *cleiu* de vișin, de cireș, ori de zarzăr, muiat în rachiu de drojdii, pentru a opri sângele și a vindeca rana. O recomandație și aci ca și la cireșe : *să nu se mănânce sâmburii.*

Vitamine. — Sunt niște substanțe extrase, pentru prima dată acum 30 de ani, din coaja orezului, a căror constituție chimică nu se cunoaște încă,

Fig, 483

Sucurile și cu ele vitaminele din fructe pătrund în organism și merg la creer (A), la plămâni (B), la inimă (C), la ficat (D), și în stomac (E), sau se răspândesc în sânge (F), prin aparatul circulator.

dar fără de care organismul viu nu poate să trăiască. Lipsa vitaminelor din alimentație produce turburări grave în sănătatea corpului (avitaminoza).

Prin întrebuințarea lor, foarte adeseori, în diferite boli și mai ales în așa numitele boli de nutriție, medicii au contribuit la popularizarea numelor acestor substanțe atât de folositoare vieței ; azi se vorbește mult despre vitamine, până și în casa celor mai îndepărtați de centrele culturale și totuși se știe prea puțin despre valoarea vitaminelor și mai ales despre modul cum se pot prepara alimentele, ca să nu-și piardă din vitaminele pe cari le conțin.

Se cunosc azi, mai bine, 4 grupuri

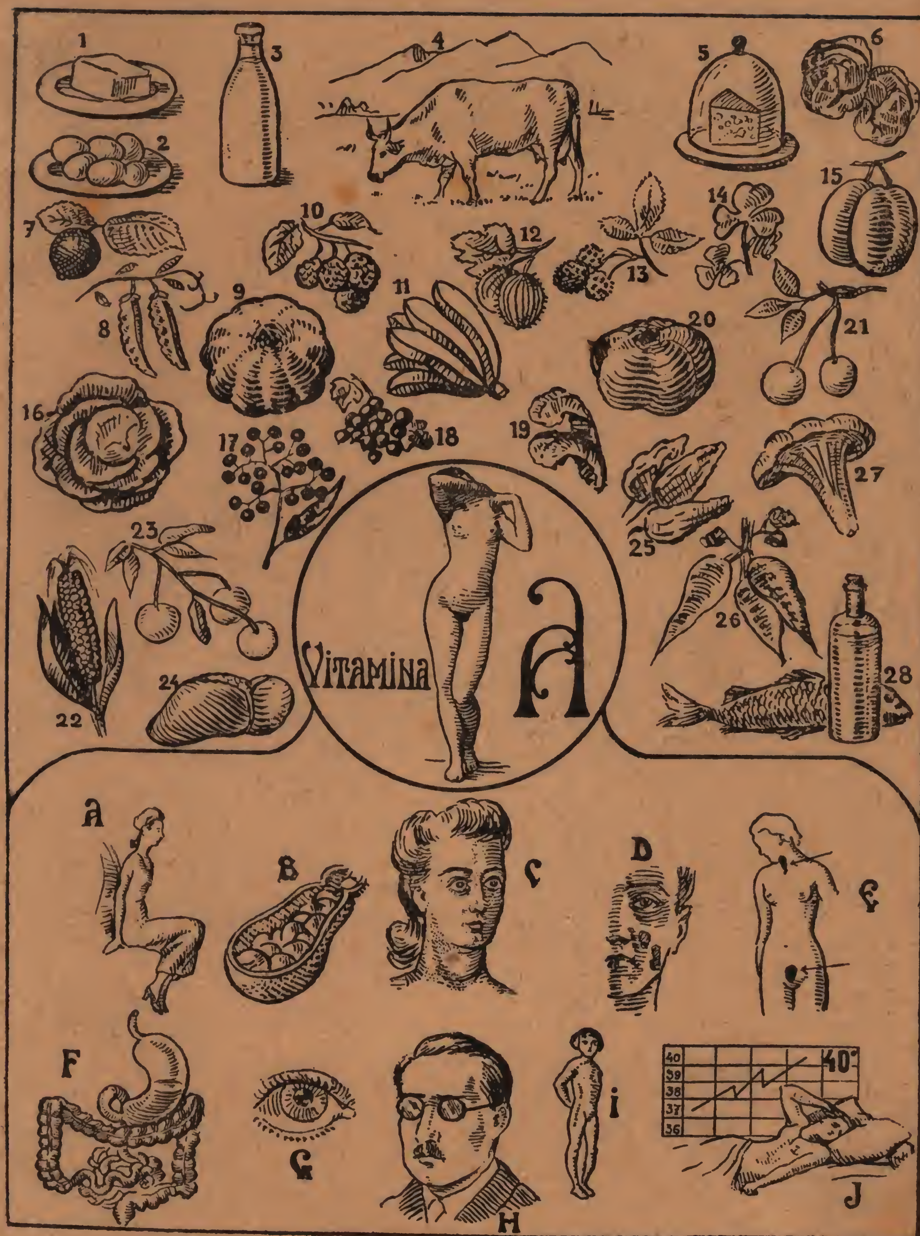

Fig. 484. — Unde găsim în natură Vitamina A.

In : 1=unt, 2=ouă, 3=lapte, 4=lapte proaspăt de vacă de câmpie, 5=brânză grasă, 6=varză roşie, 7=afine, 8=mazăre, 9=dovleac, 10=zmeură, 11=banane, 12 coacăză verde, 13=afıne, 14=trifoi, 15=prune, 16=varză nemţească, 17=fruct de soc, 18=pomuşoară, 19=varză creaţă verde, 20=pătlăgele roşii, 21=cireşi, 22=porumb, 23=portocale, 24=ficat, 25=spanac, 26=morcovi, 27=hribi, ciuperci, 28=untură de peşte.

Ce neajuns şi ce boli aduce lipsa vitaminei A.

A=slăbire B=piatră la beşica fierei, C=boala Basedow, D=vindecare grea a rănilor, E=sterilitate, poala albă, turburări ale funcţiunilor organelor sexuale, F=Inflamaţii şi tumori ale stomacului şi intestinelor, G=lipsa vederii în întuneric, H=inflamaţia pleoapelor şi înroşirea conjunctivei, I=turburări ale creşterei, J=înclinare către boli infecţioase.

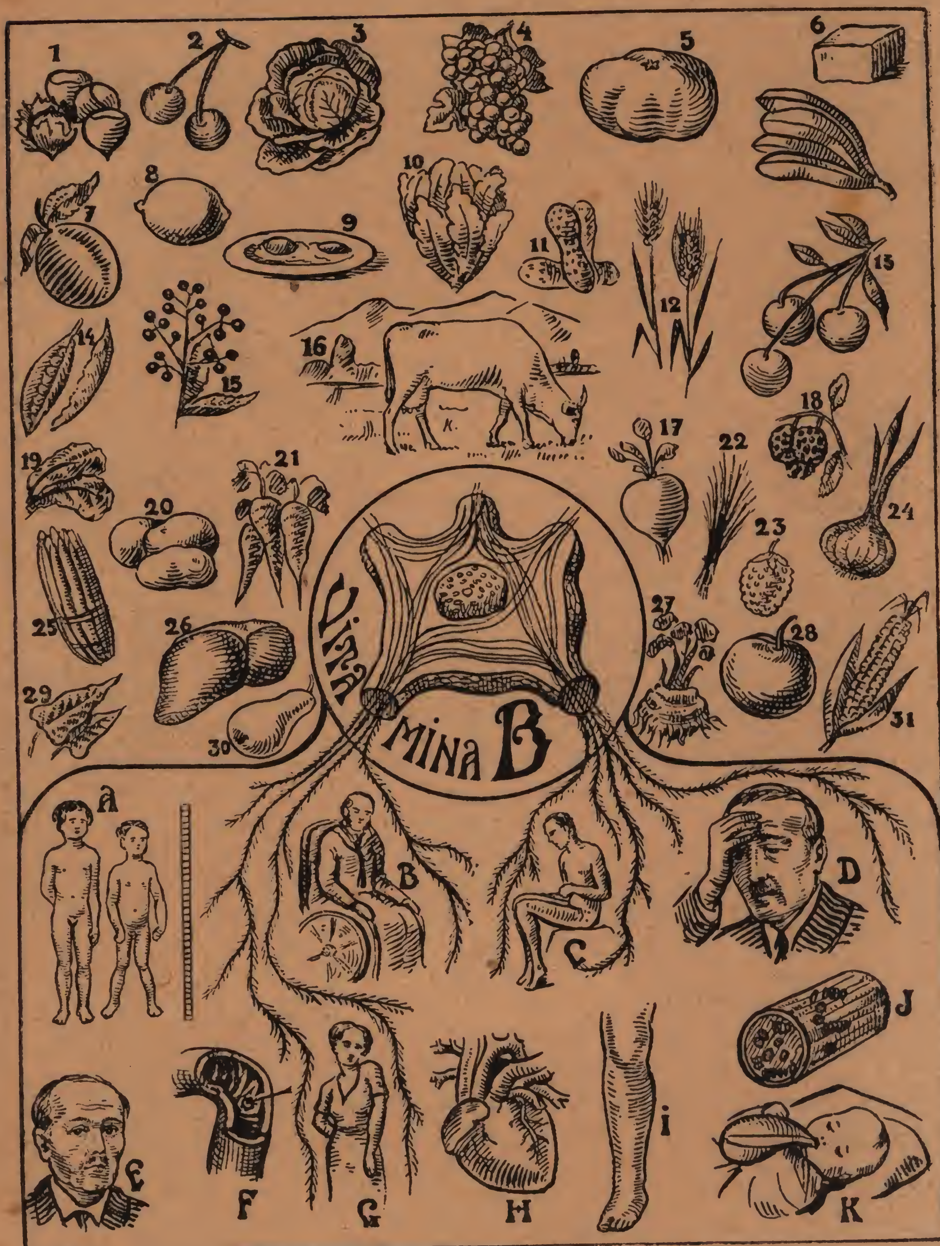

Fig. 485 — Unde găsim în natură vitamina B.

In: 1=alune, 2=cireşi, 3=varză roşie, 4=struguri, 5=Pătlăgele roşii, 6=drojdie de bere, 7=prune, 8=lămâie, 9=ouă, 10=lăptuci, 11=alune americane, 12=cereale, 13=portocale, 14=mazăre (verde şi galbenă), 15=fruct de soc, 16=lapte proaspăt de vacă, 17=gulie, 18=căpşuni, 19=salată verde, 20=cartofi, 21=morcovi, 22=zivetă, 23=smeură, 24=ceapă, 25=sparanghel, 26=ficat, 27=ţelină, 28=măr, 29=spanac, 30=pară, 31=porumb.

Ce neajunsuri aduce şi la ce boli predispune lipsa vitaminei B. Cauzează mai ales boala Beri-Beri.

A=turburări ale creşterei, B=paralizia nervilor, C=slăbire şi inflamaţie nervoasă, D=slăbirea nervilor, E=slăbire generală, F=inflamaţie intestinală şi tumori, G=coree, H=slăbirea inimei, I=umflături, J=anemie, K=când copilul nu suge dela mamă, (copil crescut cu biberonul) vitamina B lipseşte.

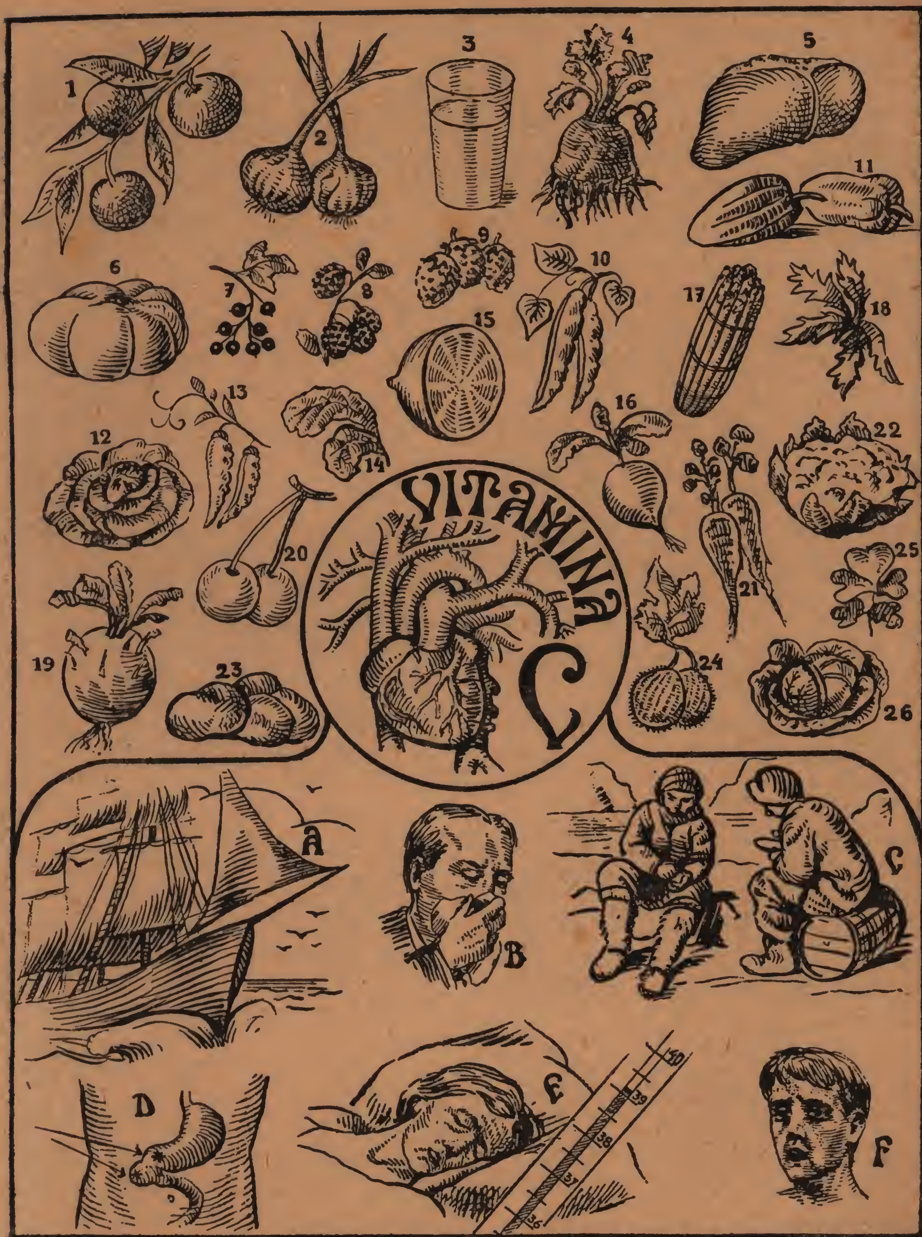

Fig. 486. — Unde se găsește în natură Vitamina C.

In: 1=portocale, 2=ceapă, 3=lapte, 4=țelină, 5=ficat, 6=pătlăgele roșii, 7=pomușoară, 8=răsură, 9=zmeură, 10=fasole, 11=ardei grași, 12=salată verde, 13=mazăre, 14=varză, 15=lămâie, 16=ridichii, 17=sparanghel, 18=păpădie, 19=gulie 20=cireși, 21=morcovi, 22=conopidă, 23=cartofi, 24=pomușoară, coacăză verde, 25=trifoi, 26=varză.

Ce neajunsuri aduce și la ce boli predispune lipsa vitaminei C.

A=scorbutul în călătoriile lungi, când nu se mănâncă alimente proaspete, B=emoragii, (nas, stomac, intestine, etc.), C=scorbutul exploratorilor și locuitorilor ținuturilor polare cari se hrănesc cu alimente conservate, D=inflamații ale stomacului și intestinelor, E=predispoziție către boli infecțioase (și la sugaci), F=scorbutul în orașele și metropolele supra populate, unde populația periferică e sub-hrănită.

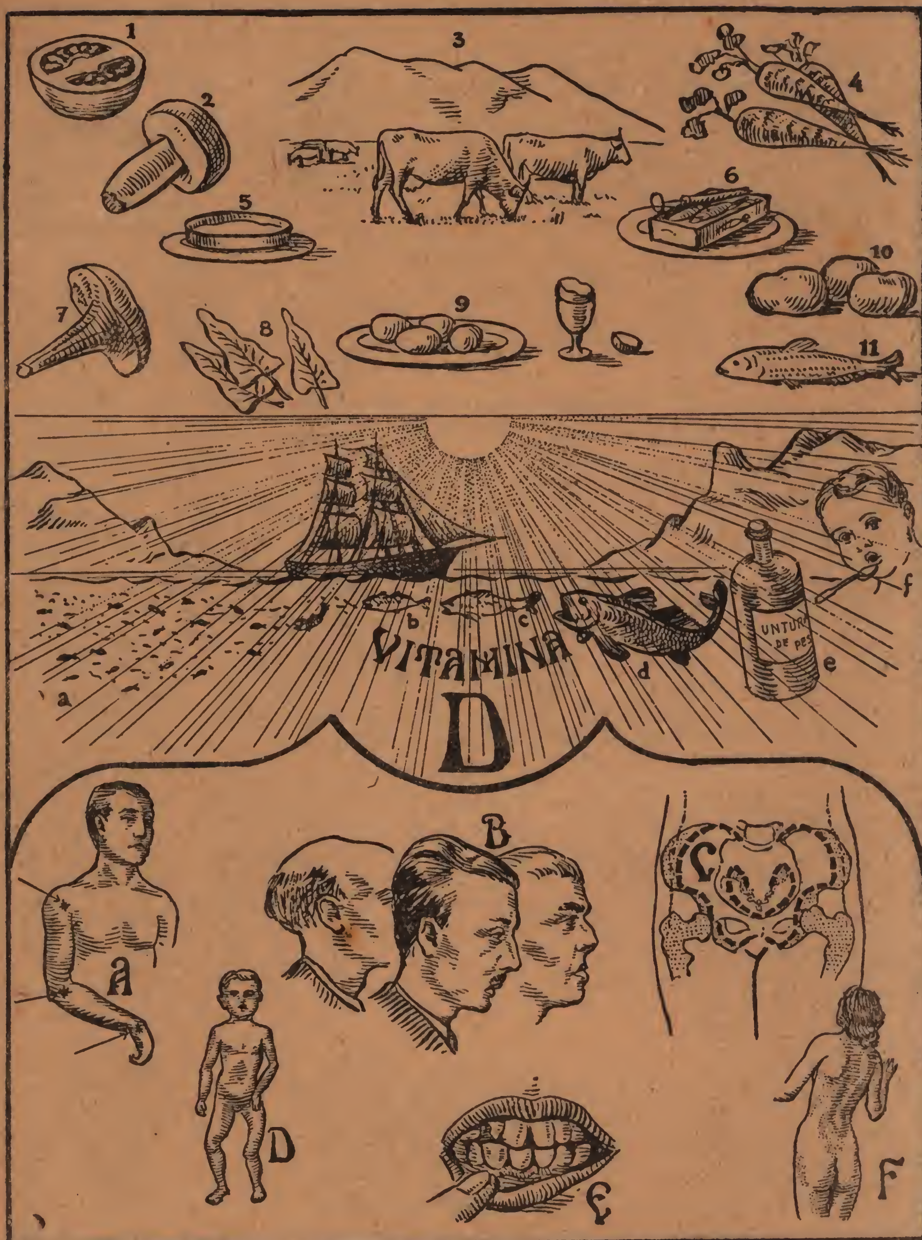

Fig. 487. — Unde se găseşte în natură Vitamina D.

In: 1=pătlăgele roşii, 2=ciuperci, 3=lapte proaspăt de vacă, 4=morcovi, 5=unt, 6=sardele, 7=mânătărci, 8=spanac, 9=ouă, 10=cartofi, 11=heringi.
Sub influenţa razelor solare, algele marine se prefac în vitamina D, pe care peştii mici (b) o înghit, peştii mai mari (c) la rândul lor mănâncă pe cei mici şi apoi servesc de hrană morunilor (d) din ficatul cărora se extrage untura de peşte (e) şi se dă copiilor (f).

Neajunsurile pe cari le aduce şi la ce predispune lipsa vitaminei D.

A=reumatism al încheeturilor, B=deformaţiuni ale oaselor capului, conformaţii anormale, C=strâmtoarea oaselor basinului, D=rachitism, E=caria şi reaua creştere a dinţilor, F=slăbiciune corporală, slăbire generală, cu toată buna hrană.

Fig. 488. — Unde găsim în natură vitamina E.
In: 1=lapte proaspăt, 2=plantă medicinală, 3=untură de peşte, 4=măsline, 5=nucă de cocos, 6=porumb, 7=salata verde, 8=cereale (şi sămânţa), 9=bobul sămânţa (văzut cu lupa), 10=curmale, 11=gălbenuş de ou, 12=floarea soarelui, 13=mazăre tânără, 14=orez, 15=hreniţă, cadamă de izvoare.

Ce neajunsuri aduce, sau la ce predispune lipsa vitaminei E.
A=avort, turburări ale fecundaţiei, B=testiculul nu lucrează, b=canalul inflamat, C=turburări menstruale, D=sterilitate din cauza desvoltării defectuoase a organelor genitale, E=insuficientă secreţiune a laptelui.

de vitamine, marcate prin literile alfabetice A, B, C, D. Pentruca să punem pe cititorii noştri în situaţia de a şti exact la ce foloseşte fiecare din aceste grupuri şi unde se găseşte, vom vorbi câte ceva despre fiecare.

Vitamina A se găseşte în lapte, unt, galbenuş de ou, untură de peşte, frunze de vegetale, carote, patlagele roșii, salată verde, spanac. Lipsa persistentă din alimentaţie a vitaminei A ne dă turburări în desvoltare, slăbiciune corporală, rachitism, turburări ale vederei, fie prin rănile cari se arată pe cornee (lumina ochilor), fie prin neputinţa de a mai vedea noaptea.

Vitamina B se găseşte în tărâţele cerealelor, în fructe, în drojdia de bere, nuci, gălbenuș de ou, rinichi. Este necesară creșterii, lipsa ei din alimentaţie provocând nevralgii, o lipsă permanentă de poftă de mâncare și mai ales boala numită beri-beri (slăbirea forţelor muşchiulare, paralizii ale membrelor, uscăciunea pielei, umflarea întregului corp, greutatate în respiraţie).

Vitamina C, sau vitamina antiscorbutică, se găsește în legume, fructe crude, zeamă de fructe (lămâi, portocale, ardei, cartofi, măceși), în lapte de vacă și de femee. Lipsa ei din alimentaţie dă hemoragii, contribue la ivirea cariilor dinţilor, a boalelor molipsitoare (cu deosebire gripa, difteria, tuberculoza). Boala cea mai gravă, care se ivește la persoanele lipsite de vitamina C, este scorbutul, care se arată prin ivirea unor vănătăi pe corp și mai ales la încheeturi, pricinuite de revărsarea sub piele a sângelui din vâne. Gingiile se umflă, slăbesc şi dinţii cad la cea mai mică atingere. (v. și scorbut).

Persoanele lipsite de vitamina C îmbătrânesc repede.

Vitamina D se găseşte în cantitate mare în plante, în untura de peşte, în gălbenuşul de ou. Lipsa ei din alimentaţie provoacă rachitismul.

Mai există și alte vitamine, despre care însă nu amintim nimic, ele fiind mai puţin cunoscute publicului.

După cum am spus, mai toate vitaminele se pot întâlni în fructe, legumi, carne, grăsimi și în cereale. Acestea toate ne sunt trebuincioase, pentrucă ele aduc în alimentaţie toate vitaminele de care are nevoe corpul, ca să trăiască în bună stare de sănătate.

Ceeace nu prea știe publicul nostru este modul cum trebue să ia vitaminele din alimente. In general toate alimentele le pierd dacă sunt fierte, sau fripte prea mult. Legumele trebuesc fierte puţin, numai atâta cât trebue ca să poată fi mâncate. Fructele să fie mâncate crude totdeauna. Singura grijă pe care trebue s'o avem este să fie bine spălate, ca să nu conţină pe coajă microbi luaţi din locurile unde au fost ţinute după cules.

Compoturile sunt mai puţin hrănitoare de cât fructele crude, de aceea vara să mâncăm fructele crude, iar pentru iarnă să le pregătim sub formă de compoturi în așa fel ca să fie fierte cât mai puţin; numai astfel ne vor servi ca adevărate alimente. Carnea e mai bine să fie friptă la grătar decât fiartă, căci astfel pierde mai puţin din vitaminele pe care le conţine. Să nu uităm că legumele şi fructele, pe care le găsim vara din belşug în ţara noastră, ne dau toate substanţele de care avem nevoe să ne întărim trupul; să le dăm din belşug copiilor, împreună cu untul, laptele și mierea, cari conţin de asemenea multe vitamine și vor crește sănătoşi și frumoşi.

Să nu cădem în greșeala celor ce au vara la masă sticluţa cu vitamine preparate în laborator, în locul fructelor și zarzavaturilor, cu cari este plin bogatul ogor românesc. Să nu mai uităm că trebue să ne hrănim cu alimente variate și amestecate, căci numai astfel vom putea să luăm din ele toate vitaminele. Altfel, excluzând din alimentaţie unele mâncări, vom fi lipsiţi de vitaminele pe care le conţin, arătându-se, deci, una din boalele amintite mai sus.

Viţel. — Carnea de viţel nu este bună de mâncat decât numai dacă viţelul a trecut de șease săptămâni. Inainte de această etate carnea de viţel este puţin gustoasă, fadă și nu se poate mânca decât gătită cu sosuri și diferite condimente. Afară de aceasta ea este puţin hrănitoare şi cam laxativă. Carnea viţelului prea tânăr este palidă, flască, iar a viţelului trecut de o lună și jumătate este alb-roșietică și de conzistenţă tare. Carnea viţelului prea tânăr, dacă se fierbe, devine moale, cleioasă, greu de mistuit. Carnea viţelului trecut de 2 luni este ceva mai hrănitoare și se potriveşte pentru convalescenţi, pentru cei ce

sufăr de pletoră, pentru cei cu temperament sangvin, pentru ceice sufăr de boale de piele. Ea mai este bună și pentru cei sănătoși, ca variație în prepararea mâncărilor, așa că și aceștia pot mânca din când în când, fără să se hrănească numai cu ea.

Vitiligo. — Această boală se mai numește *albinism parțial, leudermie parțială, distrofie pigmentară, discromia pielei*. In limba noastră n'am găsit nici un nume apropiat, afară de *prian*, care se dă la vitele cari prezintă pete mari pe piele (*bou la păr prian*). Vitiligo este o boală de piele care se arată sub formă de pete albe (*acromie*) bine circumscrise, mărginite de o zonă mai închisă (*ipercromie*) decât țăsutul din jur. Petele au, unele, o formă rotundă, altele neregulată; ele pot fi, sau nu, simetrice de fiecare parte a corpului. Diametrul lor poate varia dela câțiva milimetri până la mărimea unei palme, sensibilitatea pielei este păstrată. Aceste pete se arată de obiceiu pe față gât, pielea capului unde părul se albește în dreptul lor, la organele genitale. Petele se măresc încet, ele pot să dispară pentru a reapărea câte odată după un timp oarecare. Intre cauze se citează turburările nervoase și ale glandelor cu secreție internă. *Tratamentul* constă în idroterapie, electricitate, bromure, iar pe loc se pot face fricțiuni cu tinctură de iod amestecată cu unguent mercurial (4 la 100), sau să se aplice emplastru mercurial (Vigo) sau să se facă spălături cu sublimat corosiv (1 la 500) și să se facă tratamentul opoterapie (tiroidian, sau ovarian).

Voce (lat. *vox*, grec. *phone*), *glas*.— Vocea este sunetul produs în *laringele* omului și al animalelor superioare, care le permite să comunice cu semenii lor, prin intermediarul simțului Când am vorbit despre *laringe* am arătat că acest minunat organ are în interiorul lui două părți mai strâmte, mărginite de două perechi de limbulițe membranoase, numite *coarde vocale*: strâmtoarea de sus este mărginită de coardele superioare, iar cea de jos de coardele inferioare. Această strâmtoare de jos se cheamă *glotă* și dimensiunile ei se schimbă fără încetare după cum respirăm, vorbim sau cântăm. Coardele vocale inferioare sunt într'o stare de încordare permanentă, astfel că pe când ele sunt isbite de aerul care este impus din plămâni, în timpul expirațiunii, sub o presiune oarecare, ele vibrează și produc un sunet. Acest sunet este *vocea*, care la copiii mici și la animale rămâne ca un sunet simplu, un sgomot fără însemnătate, pe câtă vreme la om, după ce a trecut de primul an al vieții, la sunetul produs de laringe se mai adaug alte sunete produse în gât, în gură și în nas, care modifică adânc sunetul din laringe și îl transformă în *voce articulată*, în *vorbă*, ceeace nu lipsește decât la surdo-muți. Când cineva vorbește cu *glas încet*, când șușotește, aerul numai freacă păreții glotei. Când vorbim cu *glas tare* păreții glotei, sau coardele vocale superioare, vibrează în mod puternic. In rezumat, vocea se face mai mult prin ajutorul gâtului, a limbii și a buzelor și a cavităților nasului. Vorba se compune din *vocale* și *consonante*; vocalele sunt sunete cari se formează în laringe și se întăresc prin gât, limbă, buze și nas, iar consonantele sunt sunetele cari se formează prin gât, limbă, buze și nas, și se întăresc în laringe. După locul în care se produc, consonantele se deosebesc în *guturale* (gât), *lingvale* (limbă și cerul gurii), *labiale* (buze), *nazale* (nas). — Vocea se deosebește după etate și după sex: vocea copilului este *țipătoare* (strigătoare), vocea bărbatului matur este *gravă* și *sonoră*, iar a femeiei este *dulce* și *muzicală*. Ceeace deosebește aceste voci între ele este *timbrul* sunetelor cari produc pe fiecare din aceste voci, adecă modul de a vibra al coardelor vocale pentru a le da naștere. Transformarea vocii copilului se face în etatea pubertății, adecă între 13 și 15 ani. In timpul acestei perioade vocea este răgușită, surdă, din cauză că coardele vocale sunt congestionate (umflate cu sânge), iar după ce a trecut această perioadă vocea a scăzut cu o octavă la băieți, iar la fete numai cu două tonuri, schimbându-se în acelaș timp timbrul și intensitatea ei. Aceste deosebiri sunt mai pronunțate în vocea cântată, decât în vorbă. Intensitatea sunetului care face ca vocea să fie

puternică, sau *slabă*, atârnă de puterea cu care aerul este împins din plămâni și cu cât acest aer este dat afară cu mai multă putere, cu atât și coardele vocale vibrează mai puternic, de unde urmează că cu cât pieptul este mai dezvoltat cu atât și vocea este mai tare și aceasta este ceeace deosebește vocea bărbatului de vocea femeiei. *Schimbările vocii în caz de boală.* Când un bolnav nu poate articula nici un sunet se zice că are *afonie*, când nu poate să vorbească decât cu glas încet, să șușotească, se zice că are *voce stânsă*, când vocea este surdă, acoperită, se zice că are *răgușeală*. Vocea mai poate fi *cavernoasă, să sune a gol*, să fie *stânsă*, tot atâtea schimbări despre cari nu ne putem da seamă prin scris pe cât ne putem da seamă prin auz. *Vocea ventrilocă* nu este produsă în pântece, după cum s'ar crede după nume, ci se produce tot în laringe, numai cât *ventrilocul* are meșteșugul de a o înăbuși la eșirea ei din laringe, în timpul unei expirațiuni încete, gradate și menajate, așa încât se pare că ea vine dela o depărtare oarecare. Vocea este alterată în *boalele de bronchii* și de *plămâni*: astfel în *pleurezie* și în *fluxiunile de piept* vocea este slabă, șușotită și sacadată, în *oftică* ea este la început răgușită, apoi surdă, stânsă și în cele din urmă pierdută. Dar vocea este mai mult schimbată în *boalele de laringe*, în *laringitele acute și cronice*, în *arsurile* laringelui și în cazurile de *polipi* ai laringelui. Ea poate să fie gravă, răgușită, sau pierdută, și ceeace o caracterizează mai mult sunt variațiunile la cari este supusă dintr'un minut într'altul, sau dintr'o zi într'alta. *Oftica laringelui* este boala care schimbă vocea, care la început este răgușită cu alternație de stângere și de sonoritate, până ce, în cele din urmă, se pierde cu totul. In *crup* vocea devine din ce în ce mai înăbușită și stânsă, fără ca să mai aibă perioade de sonoritate. In *boalele gurii* alterațiunile vocii constau mai mult în greutate de a articula sunetele, încât vorba nu este destul de lămurită, așa că omul *bâlbâie*, ceeace provine din greutatea de a mișca limba și buzele (v. *Gângăvire*). Ceice n'au dinți vorbesc cu greutate și vocea capătă un timbru special, cum se întâmplă la bătrânii fără dinți. Când lipsesc dinții tăietori (incisivi) vocea devine fluerătoare. Bețivii au vocea răgușită, surdă, cavernoasă. — *Igiena vocii.* Când cineva vorbește, declamă, sau cântă trebue să aibă atitudine naturală, care ușurează jocul respirațiunii prea bruște, cari pot să imflameze coardele vocale. In exercițiile vocale trebue să mergem dela simplu la compus, având grija și ca exercițiul să nu dureze prea mult. Oratorii la început vor vorbi încet și cu glas moale și numai după câtva timp își vor ridica încetul cu încetul vocea. Cântăreții, la începutul studiului lor, nu trebue să se silească să atingă notele extreme ale registrului lor. Toate exercițiile cari tind să mlădieze laringele și gâtul și să dea mușchilor agilitatea necesară pentru *cânt*, trebue făcute cântând asupra *vocalelor*, adecă vocalizând.

Vomitiv (lat. *vomitivus, vomitorius*, grec. *emetikos*). — Medicament care provoacă vărsături. Cel mai simplu mijloc de a face pe cineva să verse este gâdilarea omușorului cu degetul, sau cu o pană. Intre medicamentele vomitive cele mai întrebuințate avem *emeticul, ipeca, sulfatul de zinc, apomorfina* etc. Se mai recomandă și *apa caldă*.

Vulcana. — Stațiune balneară lângă Pucioasa, situată într'o vale frumoasă încunjurată de păduri, la o înălțime de 300 metri deasupra nivelului Mării Negre și la o depărtare de un ceas cu trăsura de Pucioasa. Apele sunt cloro-sodice iodurat. Iodul se găsește în proporție de 0.135—0.211 la 1000 gr. sub formă de iodur de sodiu și magneziu. Apele sunt foarte sărate, gustul lor este mai sărat, în atingere cu aerul se turbură depunându-se oxid de fier, de siliciu și carbonat de calciu, iar la suprafață se ridică un strat uleios, cu miros de petrol brut. Apele dela Vulcana sunt cele mai bogate în iod din toată țara. Băile se fac în sat, în cabine mici, ce se află pe lângă fiecare casă. Apa este cărată cu carul, sau cu donițele la vatră și este încălzită cu bolovani. Aceste băi se recomandă în reumatism, scrofuloză, limfatism. Are împrejurimi frumoase. Apele dela Vul-

cana se pot asocia cu apele dela Pucioasa în tratamentul balnear al unor boale, pentru a grăbi lucrarea lor terapeutică.

Vulvă (lat. *vulva, cunnus, pudendum muliebre*). — Aparatul genital extern al femeii.

X

X (Razele). — V. *Radiografie* și *Radiologie*.

Xeroform, *bismut tribromofenol*. — Pulbere galbenă cu puţin miros de fenol şi care nu se topeşte în apă. Antiseptic intestinal, care se descompune în intestine în bismut și în tribromofenol, recomandat în diareele putride, în coleră 4—6 gr., în buline, sau într'o poţiune. Pe *dinafară* se întrebuinţează ca antiseptic în pansamentul rănilor și al şancărelor (pomadă 1 la 10).

Xerodermie (grec. *xeros* = uscat, *derma*=piele). Piele uscată cu jupuială ca praful. Este prima etapă a *Ichtiozei* (V. acest cuvânt).

Xifoid (dela grec. *xiphos*, sabie și *eidos*, asemănare). — *Apendice xifoid* se numește partea de jos a osului *stern*.

Y

Yaurtul, *Yogurtul*, *Yagurtul*. — Este lapte concentrat de vacă, sau de oaie, obţinut prin fierbere prelungită, în care se adaugă iaurt (puţin), din ajun. Este un lapte puţin acidulat, foarte gustos, foarte digestiv, hrănitor, diuretic și foarte bun regulator al funcţiunilor intestinale. La sfârșitul fiecărei mese un iaurt (o farfurie) este foarte recomandabil. O cură de mai multe luni de iaurt aduce mare folos sănătăţii omului. Yaurtul cum îl facem noi, Românii și Bulgarii, este cel mai bun (vezi *Lapte*).

Yersin (bacilul lui), *Bacilul ciumei*.— Yersin este medicul francez care l-a descoperit (V. și *Ciuma*).

Yohimbina (Cloridrat de). — Este un praf cristalin, solubil în apă. In soluţie de 0 gr. 50% este anestezic local. Yohimbina este un bun afrodiziac. Se prescrie astfel : Cloridrat de yohimbină 10 cgr., alcoolat de melisă 10 gr. Se iau de 3 ori câte 5—10 picături pe zi. Un preparat bun, românesc, este *Retonul*. Conţine, în afară de yohimbină, fosfaţi organici și stricnină. Se recomandă în neurastenie sexuală. Doză zilnică 1—3 tablete.

Z

Zăbale. — Se vede mai cu seamă la copii, la colţurile gurii. Epidermul buzelor este albui, macerat, scămoșat, dermul este roșu. Zăbalele produc oarecare arsură, uneori o durere destul de vie și o ușoară sângerare în dreptul crepăturilor. Această boală merge repede, se poate ivi din nou (recidivă) și este contagioasă. Este produsă de *streptococul plicatilis*, microb care se găsește în apele stătătoare, în puţuri și fântâni. *Tratamentul* constă în ungeri cu tinctură de iod, la fiecare 2 zile odată, arderi cu sulfat de cupru (piatră vânătă), cu acid lactic, sau cu nitrat de argint (piatra iadului), 1 la 50, urmate de ungeri cu vaselină boricată, sau alifie cu acid salicilic (1 la 100), sau cu rezorcină (5 la 100). Vom opri copiii cu zăbale, să sărute pe alţii și ei se vor servi de obiecte de masă și de toaletă rezervate numai pentru ei.

Zahăr. — Zahărul este un *aliment* și un *condiment*. Este un *aliment* fiindcă contribue împreună cu materiile grase și feculente, la întreţinerea căldurii animale, la menţinerea grăsimii din corp la cantitatea ei normală, fără să fie în stare a întreţine singur viaţa omului (vezi *Alimente*). El este un condiment fiindcă dă mâncărilor fade un gust dulce, plăout tuturor, mari și mici. Astfel fiind, zahărul are o importanţă vădită în traiul nostru fără

însă ca să fie în aceeaşi măsură de trebuincios ca *sarea*. Intrebuinţarea moderată a zahărului este folositoare, întocmai precum abuzul este nesănătos. Zahărul îngraşă pe om, din care pricină nu trebue să-l mănânce cei graşi, cei ce sufăr de *obezitate* Uşurează mistuirea când este luat la sfârşitul mesei şi în cantitate mică, dar poate să strice pofta de mâncare când este luat între mese, fără nici un rost, în cantitate mare şi sub diferite forme: bomboane, dulceţuri, bucăţi mari de zahăr, după cum fac adeseori copii. Cei ce sufăr de dispepsie, de gastralgie (dureri de stomac), nu trebue să mănânce zahăr, căci le face arsuri şi le îngreunează mistuirea. Zahărul mult strică dinţii din pricină că, fermentând în gură, el dă proprietăţi acide ,salivei care udă mereu dinţii şi gingiile şi în cele din urmă îi strică. Cei ce sufăr de *diabet* se vor păzi de zahăr ca de foc. In rezumat, zahărul luat în natură şi în cantitate mică este bun şi folositor, dar este rău când se ia în cantitate mare şi mai ales sub formă de bomboane şi de dulceţuri, cari amăgesc copiii şi îi face să-şi piardă cumpătul. In medicină zahărul se întrebuinţează la facerea pastilelor, pastelor şi siropurilor, cari servesc la îndulcirea medicamentelor cu gust neplăcut.

Fig. 489 — Trestia de zahăr

Zârnă, *umbra nopţii*, *zârnotă* (*Solanum nigra*, fam solaneelor). —Plantă erbacee care creşte pe lângă garduri, pe drumuri, prin locuri cultivate şi pustii (Iulie—August). Conţine principiul activ *solanină*. Lucrează ca narcotic, emolient, sedativ. Pe *dinăuntru* nu se întrebuinţează, iar pe *dinafară* se dă sub formă de fiertură (decoct) 50 la 1000, în injecţii. — *Solanina* se dă ca analgezic, în cazurile de nevralgii învechite, mai ales dacă există nevrită, calmează foarte bine durerile fulgerătoare şi mai ales fenomenele motrice. Se dă în buline de 5 ctgr. (2—4—6 pe zi).

Zarnacadea, *zarnacadele*, *burţi*, *căprine*, *coprine*, *gheocei* (*Narcissus pseudonarcissus*, fam. amarilidaceelor). — Plantă erbacee creşte pe la noi numai cultivată pentru florile sale frumoase (mari galbene). Aceste flori au o acţiune vomitivă (fac să verse), pentru care se întrebuinţează uneori în loc de *ipeca*. Ele sunt bune şi la tusă, mai ales la tusa măgărească. Se mai dau şi în contra diareei. Se face o tizană (băutură), ca un ceai (infuzie) din 2—4 gr. flori la 125 gr. apă.

Zimotic (dela grec. *zime*), ferment).— Nume care s'a dat boalelor infecţioase pe timpul când se credea că ele sunt produse de fermenţi.

Zinc. — Preparaţiunile zincului sunt foarte active şi primejdioase. Intre aceste cele mai întrebuinţate sunt: 1. *Acetatul de zinc*, care lucrează ca emetic, antispazmodic, astringent. Se dă în doză de 50 centigrame până la 1 gr. — 2. *Clorurul de zinc*, care se întrebuinţează mai mult pe *dinafară* ca un caustic (pasta de Canquoin), 10—50 ctgr. la 1000 în injecţii uretrale; soluţiunea lui Lannelongue, 1 la 9 apă, în injecţii pentru a întări ţăsăturile, în jurul unui focar tuberculos (20 picături pentru o injecţie). — Se mai întrebuinţează în ungerile gingiilor, ca să le întărească.— 3. *Oxidul de zinc*, care lucrează ca antispasmodic, astringent, sicativ. Se dă în doză de 10 ctgr. până la 2 gr., iar pe *dinafată* în alifie de 1 la 10. — 4. *Sulfatul de zinc*, care lucrează ca astringent, antispasmodic, emetic, astringent rezolutiv. Se dă 15—26 ctgr. ca antispasmodic; 50 ctgr. până la 1 gr., ca emetic. Pe *dinafară* 0.10 ctgr la 10 gr., apă în colir; 50 ctgr. până la 1 gr. la 100 în injecţii. 5. *Valerianatul de zinc* (vezi *Valeriană*). *Otrăviri*. Sărurile de zinc sunt întrebuinţate în pictură şi în fotografie. Cele mai multe otrăviri se fac din greşală luând sulfat de zinc în loc de sulfat de magnezie. Semnele sunt: vărsături tari necontenite, arsuri în gură şi la buze, paralizie, etc. *Tratament*. Carbonat de sodă, sau de potasă, în cantitate mare, topit în apă caldă, ceai tare, cataplazme pe pântece.

Zona oftalmică, *herpes, zoster oftalmic.* — Este o boală caracterizată prin dureri foarte vii deasupra unei orbite, însoţite de obicei de uşoară ridicare a temperaturei. Tot odată apar mici vezicule, pline cu apă, pe jumătatea frunţii care doare. După 2—3 zile aceste mici beşici se sparg, curge din ele o materie purulentă şi când se usucă lasă în urma lor nişte coji, sub care pielea este toată rănită. Târziu, dupăce se curăţă toată pielea, rămân cicatrici albe lucitoare, care se vor vedea vreme îndelungată, sau chiar toată viaţa. Boala durează dela câteva săptămâni până la câteva luni, putând să dea multe complicaţii de

Fig. 490. — Zona oftalmică
1=înainte şi 2=după tratament

partea ochilor şi pleoapelor. Cauza acestei boli se crede că ar fi un microb necunoscut încă, iar boala este epidemică şi într'un grad mai mic şi contagioasă. Microbul s'ar găsi în nas şi pe amigdale. *Tratamentul general* constă în a-i da bolnavului calmante (veronal, allonal, aspirină, morfină), iar după vindecare radioterapie şi electricitate. Tratamentul *local* : se va spăla regiunea bolnavă cu apă şi săpun, se va pudra şi se va unge cu alifie de oxid de zinc (oxid de zinc şi pulbere de talc, câte 25 grame din fiecare).

Zona zoster, *erpes zoster.* — Această boală este cunoscută în poporul nostru sub numele de *foc viu,* din cauza că produce dureri ca de foc. Se arată printr'o erupţie cu băşici, ca la herpes, localizată numai pe o singură parte a corpului şi dispusă de-alungul unui nerv. Febra şi starea generală care însoţeşte această erupţie dă impresia că zona ar fi o boală acută şi infecţioasă. Boala recidivează rar. Ea dă imunitate. Durata 8—10 zile. Nu-i contagioasă. Cauza nu se cunoaşte. Sunt o mulţime de teorii, noi nu ne ocupăm aci de ele. Zona poate fi la faţă, sau la trunchiu. Poate da complicaţii : Paralizia ochilor, paralizie facială, meningită uşoară, nevralgii. *Tratament.* Prin *aspirină,* sau *allonal* se calmează durerea. Cu praf de oxid de zinc, talc sterilizat, sau dermatol se pansează veziculele ca să nu se infecteze. Autohemoterapia a dat rezultate bune uneori. La sifilitici se recomandă tratament antisifilitic, la malarici : chinină.

SFÂRŞIT

Tipărit în Atelierele S. A. R. „Cartea Românească" din București,
B-dul Regele Carol I, Nr. 3. Reg. Com. Nr. 311/931 Soc. Ilfov,
în luna Decembrie 1942.

42083 — 943

I 1200.—